

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00461869 0

J. DUNS SCOTUS

OPERA OMNIA

II

GEORG OLMS HILDESHEIM

JOHANNES DUNS SCOTUS

OPERA
OMNIA

II

1968

GEORG OLMS VERLAGSBUCHHANDLUNG
HILDESHEIM

B

765

D7

16392

t. 2

R. P. F.
IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,

In VIII. libros Physicorum Aristotelis

QVÆSTIONES,

CVM ANNOTATIONIBVS R. P. F. FRANCISCI
PITIGIANI Arretini.

Item eiusdem Doctoris subtilis in libros Aristotelis de Anima quæstiones,

Cum Supplemento, Scholiis, & Notis R. P. F. HVGONIS CAVELLI Hiberni.

*Innumeris, quibus antea scatebant, mendis expurgata, Doctorumque celebriorum ante quamlibet
Quæstionem citationibus exornata.*

TOMVS SECVNDVS.

LVGDVNI,

Sumptibus LAURENTII DVRAND.

M. DC. XXXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

CENSURA

R. P. F. LVCÆ

WADDINGI

HIBERNI

de sequenti opere.

COTVM in libros Physicorum scripsisse, testes sunt Henricus Villottus, Ioannes Pitseus, Antonius Posseuinus, & ipse Scotus lib. 5. Metaphys. quæst. 9. & lib. 9. quæst. 14. Prodierunt nuper sub eius nomine hæc Commentaria à Francisco Pitigiano Arretino castigata, notis illustrata. Supposititia tamen esse multa persuadent, si non conuincunt. Neque tempus, neque locus, quibus scripta esse dicuntur, neque doctrina ipsa cohærent. In calce operis signatur annus M. CCC. & in epistola præliminari suspicatur Arretinus Scotum adhuc adolescentem hæc scripsisse in sæculo. Sub finem expositionis textus, & vltimæ quæstionis bis dicitur ea lecta fuisse Parisiis. Quomodo ergo Scoti esse possunt, qui sub illum annum adhuc hærebat Oxonij, & non nisi tertio post anno peruenit Lutetiam, quod aliàs ex ipsius scriptis monstrauius *.

Ante illud tempus legerat Oxonij absolutissimum, & notissimum Commentarium in quatuor libros Sententiarum, inde scriptum Oxoniense nuncupatum; quî fieri potuit vt antequam Minoribus nomen daret, Lutetiæ has scripserit Quæstiones: octauo post anno mortuus est Colonia: non ergo in sæculo existens istos potuit legere Commentarios.

* In *Anal. Minorum*, anno 1304, n. 29.

Præter stylum faciliorem, & methodum clariorem, quàm quæ Scoti soleat esse, doctrina ipsa discordat, & differendi modus longè inferior est neruoso acumine Doctoris subtilis. Libro 1. quæst. 9. asserit totum Physicum non distingui realiter à suis partibus simul sumptis & unitis. quæst. 12. Impossibile esse dari motum cæli velociorem,

quàm qui nunc est : et si lib. 2. quæst. 4. sui immemor dicat : *Intelligentiam mouere orbem voluntariè, eâ quâ vult velocitate, Deumque posse mouere cælos velocius et tardiùs.* quæst. 18. dicit *transmutationem esse ipsam materiam, quæ transmutatur; et priuationem nihil aliud esse, quàm ipsam materiam priuatam.* quæst. 20. *Implicare contradictionem, materiam separari à forma, vel è contra.* Lib. 2. quæst. 4. *Cælum non componi ex materia et forma.* Libro 3. quæst. 8. *Actionem et passionem non distingui inter se, neque à re producta.* quæst. 15. *Tempus esse ipsum mobile, quod mouetur.* Libro 4. quæst. 1. *Impossibile esse plura corpora esse simul in eodem loco.* quæst. 9. *Non posse fieri motum successiuum leuium et grauium in vacuo.* Libro 6. quæst. 2. *De facto dari maximam magnitudinem, quæ possit esse.* quæst. 3. *Punctum materia prima posse diuidi in duo puncta, vel etiam in duas portiones diuisibiles.* quæst. 6. *Quatuor reuolutiones cæli posse fieri in eodem instanti, ita vt nulla aliam precedat.* Libro 7. quæst. 1. *Nullam Intelligentiam moueri, nisi assumpto aliquo corpore, ita vt sit in toto, et in qualibet parte ipsius.* quæst. 3. *Non dari actionem in distans.* Et alia plura huiusmodi, Scoti doctrinæ, communiter receptæ, omnino contraria, & Nominalibus, à quibus Scotus dissidebat, valde consentanea.

Adde alia Scoto magis aduersa, vtpote fidei principiis parùm consona. Ex libro 1. quæst. 7. *ubi impossibile esse, imò & implicare contradictionem asserit, vt accidens separaretur à suo subiecto; et propterea infert accidentia in Eucharistia iam non esse accidentia, sed mutari in naturam substantia, ac si mutaretur (inquit minùs religiosè) natura humana in naturam asininam; et consequenter in his mutari nomen, et definitionem accidentium.* Deinde textu 39. eiusdem libri consequenter, ait : *Impossibile esse vt sit albedo, et non sit album.* Libro 4. textu 60. *Impossibile esse vt accidens sit separatum à subiecto.* quæst. 13. §. Tertiò sequeretur : *apud cognoscentem esse accidentis implicare contradictionem accidens esse sine subiecto.*

Demùm, quod omnium potissimum est, libro 8. quæst. 1. §. *Ideo aliter respondetur*, ipse Scotus citatur his verbis. *Vide Scotum in 2. distinct. 1. quæst. 3. ad 2. principale.* Ex quo sequitur, neque Scotum iuniori ætate in sæculo hæc scripsisse (quippe iam præcesserat scriptum Oxoniense in quatuor libros Sententiarum, quod hîc citatur) neque omnino scripsisse.

Circa hæc hærentem, & dubia ista explicantem monuerunt quidam viri docti opus hoc Scoti nostri non esse, sed Ioannis Scoti cognomento *Maiores*, & inde deceptum P. Arretinum quòd fortassis in illis duobus exemplaribus M S S. quæ se inuenisse prænarrauit, huius Ioannis Scoti nomen fecerit præfixum. Sed his obstat

Primò , quòd sub nomine *Ioannis Maioris* , non *Joannis Scoti* hic author semper audierit.

Secundò , quòd nullus recenset istum in libros Physicorum scripsisse, neque Gesnerus, neque Posseuinus, neque Thomas Demsterus, neque impurus ille Balæus (qui circa scriptores Britannicos reliquis facem prætulit) neque alius quispiam , quem ego viderim.

Tertiò , quòd in Commentariis , quos scripsit Sententiarum, ille suprâ narratis aduersetur doctrinis , vltimæ præsertim circa metamorphosim accidentium sacramentalium in Eucharistia ; vti videre est lib.4. distinct.12. quæst.1. vbi latissimè docet posse accidentia existere sine subiecto.

Non hunc itaque , neque nostrum Ioannem Scotum cognomento Subtilem , huius operis putem esse authorem , sed alium Ioanne Maiore vetustiore , & Doctore subtili coæuum. Præterquam enim , quòd veterum Scholasticorum hic præferat styllum , & antiquorum Nominalium doctrinam , duos inuenio , vti aliàs monui * , Ioannes Scotos , qui Parisiis arti paræ Raymundi Lulli , mensibus aliquot post Doctore subtilis decessum , subscripserunt , vnus ita subscripsit : *Ioannes Scotus in Artibus Magister , anno 1309. die Martis post octauam festi Purificationis*. Consentiunt itaque tempus , & locus , & nomen , iis , quæ haberi in fine huius operis testatur Arretinus : *Expliciumt quæstiones libri Physicorum , lecta à Reuerendo Magistro Ioanne Scoto Ordinis Minorum Parisiis , anno millesimo trecentesimo*. Huic ergo probabiliter videtur hoc opus esse adscribendum.

* In *Annal. tom. 3. anno 1308. num. 33.*

Bartholomæus Amicus , tractatu quinto in Physica , quæstione quarta , dub. 3. articulo secundo , monet se in vetusto codice Bibliothecæ sancti Laurentij Ordinis Minorum Conuent. in vrbe Neapolitana legisse opus hoc adscribi Marsilio Ingen. quem Posseuinus vixisse refert anno 1494. & vltra Dialecticam , plures scripsisse in Aristotelis opera Commentarios. Ego curauì librum hunc perquiri in prædicta Bibliotheca , nec potuit inueniri. Eidem Marsilio opus istud tribuit etiam , in præfatione ad libros Antonius Roccus de furcula Marsorum , Scoticæ disciplinæ tenax sectator.

Erit tamen fortassis , qui proteruire velit , & Doctorem subtilem authorem esse contendat. Id per me liceat , dummodò ab his se expediat difficultatibus. Effugium illud fortassis obtendet , quòd ad modum aliorum , etiam classicorum Doctorem , Scotus mutârît aliquando opiniones : quòd error sit in notis , siue calculis anteriorum ad finem subscriptis ; quòd iuniori scripsit ætate , quæ seniori correxit : quòd citatio illa libri secundi Sententiarum irre-

perferit ex margine in textum. Isthæc mihi planæ euasiones sunt, quibus tamen placuerint, opus permitto, quod multis Scotistis arripisse video, & passim citari, atque obinde inter reliqua opera Scoti edendum curauit. Spurium puto; genuinum ipsum opus, si aliquando occurrerit, hoc amoto substituetur.

Vide Canell. lib. 5. Metaphys. quest. 9. scholio 4.

INDEX

INDEX QVÆSTIONVM.

LIBRI I.

1. **V**Trùm de rebus naturalibus fit scientia tanquam de subiecto. *par. 1*
2. Vtrùm cognitio vnus rei dependeat ex cognitione alterius. 4
3. Vtrùm perfecta cognitio causati dependeat ex cognitione omnium suarum causarum. 8
4. Vtrùm eadem sint notiora nobis, & notiora naturæ. 11
5. Vtrùm magis vniuersalia sint notoria minus vniuersalibus. 15
6. Vtrùm naturalis possit demonstrare sua principia. 22
7. Vtrùm ens dicatur vniuocè de substantia, & accidente. 24
8. Vtrùm quantitas sit res distincta à substantia, & qualitate. 29
9. Vtrùm totum sit suæ partes. 33
10. Vtrùm amota aliqua parte ab aliquo toto, vel sibi addita, maneat idem quod prius. 37
11. Vtrùm notitia totius dependeat ex notitiis suarum partium. 44
12. Vtrùm entia naturalia sint determinata in magnitudine. 47
13. Vtrùm in qualibet specie sit dare minimum naturale. 53
14. Vtrùm potentia actiua terminetur per maximum, in quod potest. 57
15. Vtrùm potentia actiua terminetur per maximum effectum, quem potest producere. 60
16. Vtrùm sit dare minimum agens, à quo potentia passiuia potest pati. 62
17. Vtrùm aliquid possit fieri ex nihilo. 65
18. Vtrùm cuiuslibet transmutationis naturalis principia sint contraria. 70
19. Vtrùm sint tria principia rerum naturalium, & non plura, nec pauciora. 75
20. Vtrùm materia prima sit cognoscibilis. 83
21. Vtrùm cuiuslibet transmutationis naturalis priuatio sit principium. 89
22. Vtrùm quodlibet ens naturale appetat sui permanentiam. 92
23. Vtrùm virtus vnica sit fortior seipsa dispersa. 94
24. Vtrùm cuiuslibet transmutationis naturalis forma sit principium. 97

LIBRI II.

1. **V**Trùm res artificiales distinguantur à rebus naturalibus. 103
2. Vtrùm ens naturale habeat in se principium sui motus, & quietis. 106
3. Vtrùm definitio naturæ in textu sit bona. 109
4. Vtrùm motus cœli sit à natura. 113
5. Vtrùm natura sufficienter diuidatur in materiam, & formam. 118
6. Vtrùm scientia naturalis differat à Mathematica. 123
7. Vtrùm cuiuslibet rei naturalis sint quatuor causæ. 131
8. Vtrùm sit aliqua causa efficiens. 135
9. Vtrùm finis sit causa. 139
10. Vtrùm aliquid fiat à casu, vel à fortuna. 145
11. Vtrùm definitio fortunæ sit bona. 145
12. Vtrùm in contingenti ad vtrumlibet possit reperiri casus, & fortuna. 149
13. Vtrùm omnia eueniant de necessitate. 152
14. Vtrùm monstrum intendatur à natura. 159
15. Vtrùm necessitas in rebus naturalibus proueniat ex materia, vel ex fine. 165

LIBRI III.

1. **V**Trùm ignorato motu necesse sit ignorare naturam. 169
2. Vtrùm motus possit percipi à sensu visus. 173
3. Vtrùm in alteratione qualitas requiratur subito tota simul, vel pars post partem. 175
4. Vtrùm in intensione formæ pars prius acquisita remaneat cum parte secundo acquisita. 178
5. Vtrùm formæ contrariæ possint esse simul. 183
6. Vtrùm ista sit concedenda, motus localis est. 186
7. Vtrùm motus localis sit res distincta à mobili. 188
8. Vtrùm omnis actio sit in agente. 194
9. Vtrùm possibile sit esse aliquam magnitudinem actu infinitam. 200
10. Vtrùm de facto sit aliquod corpus naturale actu infinitum. 204

Index Quæstionum.

LIBRI IV.

1. **V**Trùm locus sit. 215
2. Vtrùm locus sit spatium separatum, siue spatium contentum inter latera continentis. 225
3. Vtrùm locus sit vltima superficies corporis continentis. 228
4. Vtrùm locus sit æqualis locato. 237
5. Vtrùm aqua sit locus naturalis terræ. 240
6. Vtrùm ignis sit in concauo orbis Lunæ tanquam in loco suo naturali. 243
7. Vtrùm omne ens sit in loco. 246
8. Vtrùm graue simplex habeat resistantiam intrinsicam, per quam possit fieri successio in eius motu circumscripta, resistantia extrinseca. 256
9. Vtrùm, in motibus grauium, & leuium simplicium, necessariò requiratur medium extrinsecum. 258
10. Vtrùm in motibus grauium, & leuium simplicium talis sit proportio motus ad motum in velocitate, & tarditate, qualis est proportio medij ad medium, in raritate & densitate. 259
11. Vtrùm velocitas motus sequatur proportionem potentix motoris ad resistantiam motus, ita vt ad augmentationem proportionis augmenteretur proportionabiliter velocitas motus, ad diminutionem diminuat. 261
12. Vtrùm in vacuo, si esset, posset fieri motus. 264
13. Vtrùm possibile sit esse vacuum. 269
14. Vtrùm possibile sit aliquid rarefieri, vel condensari. 274
15. Vtrùm tempus sit motus. 279
16. Vtrùm tempus sit motus cœli. 282
17. Vtrùm tempus sit numerus motus secundum prius & posterius. 291
18. Vtrùm omne ens sit in tempore. 299

LIBRI V.

1. **V**Trùm ad substantiam sit motus. 312
2. Vtrùm omnis mutatio ad substantiam sit successiua. 314
3. Vtrùm in quantitate sit motus. 321
4. Vtrùm omnis motus sit de contrario in contrarium. 325
5. Vtrùm in tribus prædicamentis sit motus, & non in aliis, scilicet in quantitate, qualitate, & vbi. 328
6. Vtrùm ad vnitatem naturalem motus requiratur vnitas mobilis, vnitas temporis, & vnitas termini ad quem. 336
7. Vtrùm quies contrarietur motui. 344

LIBRI VI.

1. **V**Trùm continuum sit compositum ex indiuisibilibus. 351
2. Vtrùm continuum sit diuisibile in semper diuisibilia. 355
3. Vtrùm in continuo sint aliquæ res indiuisibiles, vt partes. 359
4. Vtrùm definitiones velocioris quas ponit Aristot. in isto sexto sint bonæ. 364
5. Vtrùm velocitas sit attendenda penes spatium in tanto tẽpore pertransitum. 365
6. Vtrùm in instanti possit fieri motus. 371
7. Vtrùm indiuisibile moueri possit. 373
8. Vtrùm in motu sit dare primum *mutatum esse* à parte principij. 381
9. Vtrùm omne, quod mouetur, possit velocius, & tardiùs moueri. 386
10. Vtrùm in tempore finito possit fieri motus infinitus. 390

LIBRI VII.

1. **V**Trùm omne quod mouetur ab alio moueatur. 398
2. Vtrùm in mouentibus & motis sit processus in infinitum. 401
3. Vtrùm omne quod mouetur, moueatur ab alio simul existente, ita quod mouens & motum sint simul. 406
4. Vtrùm solum secundum qualitatem de tertia specie qualitaris sit motus. 412
5. Vtrùm quolibet res cuiuslibet rei sit comparabilis. 416
6. Vtrùm quilibet motus cuiuslibet motui sit comparabilis in velocitate. 423
7. Vtrùm regulæ sint veræ, quas ponit Aristot. in isto septimo, de comparatione motuum & mobilium in fine. 427

LIBRI VIII.

1. **V**Trùm ab æterno fuit mundus & motus. 434
2. Vtrùm mundus sit æternus, & aliquis motus, vt motus cœli. 439
3. Vtrùm à motore æterno, & immutabili possit prouenire actio noua. 441
4. Vtrùm semper moueamur. 443
5. Vtrùm in omni motu mouens & motum ab inuicem distinguantur. 449
6. Vtrùm grauias, & leuias moueantur ex se. 450
7. Vtrùm in ordine entium sit deuenire ad motorem immobilem. 458
8. Vtrùm necessariò inter quoscumque motus reflexos sit quies media. 465
9. Vtrùm plures sint primi motores. 473

R. P. F.

IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM.
DILVCIDISSIMA EXPOSITIO,
ET QVÆSTIONES
In Octo Libros Physicorum Aristotelis.

LIBER PRIMVS.

QVÆSTIO I.

*Vtrum de rebus naturalibus sit scientia
tanquam de subiecto?*

Arist. 3. *Physic. cap. 4. text. 24. 1. de Partibus Animal cap. 1. 2. Metaph. cap. 3. text. 3. lib. 4. cap. 5. text. 23. D. Thom. lect. 7. in lib. 1. *Phys. & opus. 70. Albert. Magn. 1. *Phys. tract. 1. cap. 2. Mayron qu. 1. in lib. *Phys. Conimbr. qu. 2. proem. in *Physic. Complut. dist. 1. proem. qu. 2. Ruuius in proem. num. 3. Fucutes in proem. difficult. 2. Auertatom. 1. *Philos. quæst. 1. sect. 4.******

I.

RGVITVR quodd non, quia quælibet conclusio scientiæ naturalis, saltem pro maiori parte, est cum formidine ad oppositum; ergo nulla talis est scientia. Antecedens patet, quia de qualibet aliqui tenent vnã partem, & aliqui aliam; quod non esset si aliqua esset perfectè scientia. Tenet consequentia, quia scientia est habitus certus.

Secundò, quia de illis non est scientia naturalis tanquam de subiecto, sub quo non comprehenduntur omnia, de quibus determinat scientia naturalis: sed sic est de rebus naturalibus; ergo, &c. Probatur maior, quia subiectum debet esse cõmune. Minor patet, quia in scientiã naturali determinatur de materia, de forma, de infinito, de loco, de vacuo, & primo Motore, quorũ nullũ est res naturalis, quia nõ habet in se principiũ motus, & quietis.

Tertiò, quia de rebus naturalibus est scientia libri *Physicorum*; ergo non tota scientia naturalis. Tenet consequentia, quia idem non est subiectum totius, & partis. Antecedens patet per totum processum huius libri.

Scoti oper. Tom. II.

Quartò, *Metaphysica* determinat de rebus naturalibus, ergo non scientia naturalis. Tenet consequentia, eo quod sunt habitus distincti, vt patet 6. *Metaph. text. 2. & antecedens apparet; quia *Metaphysica* considerat substantiam, & accidens; vnum & multa; idem & diuersum, quæ dicuntur de omnibus rebus.*

Quintò, vel scientia naturalis habetur per causam, vel per effectum: nõ per causam; quia effectus sunt notiores nobis in naturalibus suis causis; nec per effectus, quia in omni ordine doctrinæ procedendum est ab vniuersalioribus ad minũs vniuersalia, vt patet primo huius, & 6. *Metaph. text. 2. modò causæ sunt vniuersaliores suis effectibus.*

Oppositum videtur per totum processum scientiæ naturalis: nam ipsa considerat proprietates, & passiones rerum naturalium.

In quæstione primò determinabitur, qualiter de aliquo sit scientia. Secundò, quæ sit scientia naturalis, & de quibus sit. Tertiò, de ordine ipsius ad scientias speculatiuas, & Quartò de ordine librorum naturalium ad inuicem.

Quantum ad primum notandum, quod de aliquo potest esse scientia dupliciter. Vno modo tanquam de illo, quo scitur, & sic de conclusione demonstrata, vel de significato per terminos conclusionis est scientia; & sic intelligitur Arist. 6. *Met. text. 4. quod de ente per accidens non est scientia*, id est, de conclusione, quæ est per accidens, vera non est scientia, sic similiter intelligitur illud 2. *Phys. text. com. 53. quod de casuali, & fortuito nõ est scientia; similiter illud 1. Posteriorum, text. 21. scientia debet esse ex perpetuis*, id est, ex propositionibus perpetuæ veritatis cùm proponuntur. Secundo modo de aliquo est scientia tanquã de illo, de quo aliud scitur, & hoc tripliciter. Primo modo tanquam

Diuisio quæstionũ.

Scientia potest esse de aliquo dupliciter.

rebus significatis per causas conclusionis scitæ; & sic dicit Commentator in 2. de Anima, quod de rebus extra animam, bene est scientia; similiter Aristoteles dicit, quod in propositione vniuersali infinita sciuntur. Secundo modo tanquam de subiecto conclusionis demonstratæ, & sic dicitur 2. Physic. text. com. 7. & 1. Post. quod passio scitur de subiecto. Tertio modo tanquam de subiecto alicuius scientiæ totalis, vt scientiæ naturalis, vel Metaphysicæ, & tale vocatur subiectum in ordine ad passionem.

3. Subiectū sciētia debet habere quatuor conditiones.

4. Quatuor modis aliquid potest esse de consideratione scientia naturalis.

Cuius sunt aliquæ conditiones. Prima, quod debet esse ens. Secunda, quod sit primò notum ad istum intellectum, quod primò debet occurrere intellectui in consideratione illorum, de quibus tractatur in sciētia: sicut in cōsideratione scientiæ naturalis primò occurrit istud cōmune ens mobile, vel res naturalis. Tertia, quod sit adæquatū; & Quarta, quod subiiciatur respectu passionū principalium illius scientiæ, nec oportet, quod in qualibet cōclusionē subiiciatur respectu passionis, sed sufficit, quod sit prædicabile de subiecto illius cōclusionis in recto, vel in obliquo, & hæc de primo.

Quantum ad secundum, dico, quod aliqua conclusio potest dici scientia naturalis, vel de scientia naturali, altera quatuor causarum. Primo modo, quod eius termini significet aliquid esse motum, vel mobile, & hoc differt sciētia naturalis à Metaphysicæ, & Mathematica: nā termini Metaphysicæ significant re esse substantiam, vel accidens, idē vel diuersum, & sic de aliis; similiter termini Mathematicæ significant rem esse mensurabilem, & non motam, vel mobilem. Secundò, quia licet termini conclusionis non expriment aliquid esse motum, vel mobile; atamen ipsa est scientia naturalis, eo quod probatur per principiū naturale, verbi gratia, ista cōclusio, *Terra est spherica, est naturalis*, cum probatur per hoc mediū, quod scilicet hoc quod *grauē descendit ad angulos æquales*, quia descendere notat motū; sed cum probatur per hoc medium, quod *accedētibz ad Septemtrionem accidit quasdam stellas super Horizontem fieri sempiterna apparitionis, quæ prius fuerunt occultæ*, tunc illa conclusio est Mathematica. Tertiò eo, quod vniuersalis propositio, vel conclusio vera est per experientiam: nā experimentum fit per mutationem sensus à sensibili, quia mutatio est quidam motus; & sic multa principia sunt de scientia naturali, licet non exprimat aliquid esse motum, vel mobile. Quartò eo, quod in tali propositione, vel conclusione ponuntur termini significantes actiones primarum qualitatū, & sic conclusiones in quibus ponuntur isti termini *odor, sapor, & huiusmodi*, sunt de scientia naturali.

5. Scientia naturalis est de omnibus rebus.

6. Scientia naturalis est de re mobili.

Ex his ponuntur conclusiones. Prima est, quod scientia naturalis est de omnibus rebus. Probat, quia de quolibet mobili, vel immobili, diuisibili, vel indiuisibili, est scientia naturalis; sed quælibet res est alterum istorum; ergo, &c. Probat maior: quia aliquid esse mobile, vel immobile, ostenditur per scientiam naturalem; ergo, &c.

Secunda conclusio, de re naturali, seu mobili est scientia naturalis tanquam de subiecto. Probat, quia ad quætionem quærētem de subiecto scientiæ naturalis, conuenienter respondetur per alterum istorum, ens mobile, vel res naturalis, & hoc patet ex conditionibus subiecti prius positis.

Dubitarur primò de definitione scientiæ naturalis, quia Aristoteles in 1. huius, text. 13. & seqq. probat istam conclusionem, *plura sunt entia, quæ est conclusio purè Metaphysicæ, nec concernit aliquam prædictarum quatuor causarum. Ad istud*

dicitur, quod in qualibet scientia, excepta Mathematica, quæ est purè demonstratiua, propositiones vnius scientiæ bene possunt adduci in alia scientia ad declarationem alicuius principij, vel conclusionis in illa scientia; & ita fecit Aristoteles.

Secundò dubitatur, quare præcisè sunt tres scientiæ speculatiuæ, quod tactum fuit in notabili. Respondetur ex prædictis, quod nulla res mundi potest concipi, nisi altero trium modorū concipiendi, scilicet per modum substantiæ, vel accidentis, vel alterius conditionis ad suam quidditatem pertinentis; vel sub conceptu moti, vel mobilis affirmatiuè, vel negatiuè; aut sub conceptu mensurabilis, vel numerabilis. Primo modo est Metaphysica. Secundo modo scientia naturalis; & Tertio modo Mathematica; & idè non sunt plures.

Tertiò dubitatur de secunda conclusione; quia mobile determinatur in ista scientia per modum passionis, & per consequens non per modum subiecti. Antecedens patet primo Cæli, text. 5. vbi declaratur, quod omne ens naturale est naturaliter mobile. Respondetur quod non obstat, quod subiectum alicuius scientiæ demonstratur de aliquo per modum passionis in eadem scientia, licet tale subiectum non possit demonstrari esse, vt patet primo Post. vel diceretur quod in 1. Cæli, sup. cit. demonstratur ista passio naturabiliter mobile.

Quartò dubitatur, quia omne mobile est quiescibile, igitur quæ ratione mobile est subiectum, eadem ratione quiescibile. Respondetur negando consequentiam, quia mobile se habet per modum habitus, quies autè per modum priuationis, modò habitus notior est priuatione; quia priuatio per habitum cognoscitur, & idè cum subiectum debeat esse primò notum, potius accipitur ab habitu, quàm à priuatione, & hæc de secundo.

Quantum ad tertium, scilicet de ordine scientiæ naturalis ad alias sciētias speculatiuas, & non practicas, sit prima conclusio ista, quod scientia naturalis præsupponit Metaphysicam, quàm ad aliquam partem sui, tanquam priorem viâ doctrinæ. Probat, inquirendum enim de aliquo, an sit actiuum, vel passibile; motum, vel mobile, oportet præsupponere, quod sit ens, substantia, vel accidens; & hoc inquiritur per Metaphysicam. Secundò patet exemplariter per Aristotelem in isto 1. text. 35. & seqq. vbi per Metaphysicam, declarat sua principia. Patet etiam in 2. de Anima, text. 5. & seqq. vbi per quasdam conclusiones Metaphysicales inquiritur quid sit anima. Dixi verò notanter in conclusione, quantum ad aliquam partem Metaphysicæ: quia pars illa Metaphysicæ, quæ est de substantiis separatis, præsupponit scientiam naturalem viâ doctrinæ, eo quod per principia naturalem deuenimus in cognitionem ipsarum.

Secunda conclusio est, quod scientia naturalis quantum ad aliquam partem sui, præsupponit Mathematicam viâ doctrinæ. Probat de parte Physicæ, quæ est de halo, de Iride, de velocitate motuum, de moribus Planetarum, de proportionibus elementorum, & huiusmodi.

Tertia conclusio est, quod scientia purè Mathematica, scilicet Geometria, est impertinens quasi aliis partibus Philosophiæ naturalis, & etiam Metaphysicæ, patet per processum istarum scientiarum. Sic igitur patet de ordine scientiæ naturalis ad alias scientias speculatiuas, & hoc de tertio.

Quantum ad quartū sciendum, quod tota scientia naturalis determinat de ente^a mobili, cuius sunt octo partes principales. Prima pars est libri

7. Omnis res mundi altero trium modorū concipitur.

8. Subiectū alicuius sciētia, potest in sciētia demonstrari per modum passionis.

9. Scientia naturalis præsupponit Mathematicam.

10. Scientia naturalis quantum ad aliquam partem sui præsupponit Mathematicam.

11. Scientia naturalis determinat de ente mobili, cuius sunt octo partes principales. Prima pars est libri Physici

*Dimisso totius
Philosophia
naturalis.*

Physicorum; cuius expositio ad præsens intenditur, in quo determinatur de ente mobili in quantum mobile, vt ly *in quantum* denotat rationem b generalem considerandi. Secunda pars est libri Cæli, & mundi, in quo determinatur de ente mobili magis specialiter, scilicet de ente mobili ad Vbi. Tertia pars est libri de Generatione, quæ determinat de ente mobili ad formam in generali. Quarta pars est libri Meteororum, quæ determinat de ente mobili ad formam mixti imperfecti. Quinta est libri de Mineralibus, quæ determinat de ente mobili ad formam mixti perfecti inanimati. Sexta est libri de Anima, in quo determinatur de ente mobili ad formam mixti perfecti animati in generali, & quantum ad tertium eius librum specialiter de animato anima intellectiua. Septima est libri de Vegetabilibus, & plantis, in quo determinatur de ente mobili ad formam mixti perfecti animati anima vegetatiua. Octaua & vltima est libri de Animalibus, in quo determinatur de ente mobili ad formam mixti perfecti animati anima sensitua; & sic parui libri naturales sunt in supplementum aliorum librorum naturalium, & hæc de quarto.

13. Ad rationes, Ad primam, Quælibet conclusio, &c. dico quòd in scientia naturali non oportet se per habere tantam certitudinem, quantum in Mathematicis: quia illam scientia naturalis non comparatur; sed sufficit quòd præbeat assensum illis, quæ verisimiliùs, & immediatùs deducuntur ex effectibus; & ita potest negari antecedens.

Ad secundum de materia, & forma dico, quòd subiectum prædicatur de eis in obliquo, vt dicendo: materia est pars mobilis, & ita de forma. De infinito dico, quòd illa conclusio probatur per principia naturalia, & ex eo dicit Naturalis, nulum mobile esse infinitum. Et de vacuo dico, quòd per eandem conclusionem intelligit istam, *Nullus locus est sine mobili*, & ita de aliis.

14. Ad tertium dico, quòd in tota scientia naturali consideratur de ente mobili, tam secundum rationes generales, quam etiam secundum speciales; sed in libris Physicorum consideratur de ipso, quantum ad rationes generales tantum. Per idem responderetur ad quartum de Metaphysica: quia licet naturalis, & Metaphysica de eisdem rebus considerent, hoc tamen est secundum diuersas rationes considerandi.

Ad quintum dicitur, quòd vtroque modo procedit; sed hoc est diuersimodè, quia procedendo ab effectu ad causam, est processus *quia*; sed procedendo è contra, est processus *propter quid*.

ANNOTATIONES.

15. ^a *Scientia naturalis determinat de ente mobili, &c.*

Nota, quòd Scotus in hac quæstione cum dicit, quòd tota scientia naturalis tractat de ente mobili, sequitur communem opinionem. Nã ipse tenet 6. Metaph. q. 1. tenet corpus naturale esse totius Philosophiæ naturalis subiectum. Vnde obseruandù est, quòd ens naturale est corpus de prædicamento Substantiæ, & quicquid sub eo essentialiter cõtinetur: dicitur enim ens naturale, quia habet materiam, & formam, quæ sunt nature; vnde sequitur, quòd idem est ens naturale, quod corpus naturale: quia corpus de prædicamento Substantiæ est illud ens, cui primò competit esse compositum ex materia & forma; materia autem & forma sunt principia motus: vnde fit, quòd omne corpus de prædicamento Substantiæ sit mobile, vel potens

Scoti oper. Tom. I I.

moueri, & quòd mobilitas, seu non repugnantia ad motum, est passio corporis de prædicamento Substantiæ.

^b *Vt ly in quantum denotat rationem generaliter considerandi.* Nota, quòd mobile sumitur dupliciter respectu corporis de prædicamento Substantiæ, vno modo vt est differentia eius, quo modo non significat potentiam, seu non repugnantiam ad motum; sed differentiam vltimam constitutiua corporis, sic vt idem sit mobile, ac corporeum. Alio modo accipitur vt est ipsa potentia, seu non repugnantia ad motum, quæ fluit, & emanat à natura corporis. Nam sicut animali competit posse sentire, sic omni corpori posse moueri aliquo motu; ex quo sequitur, quòd corpus mobile, si mobile accipitur, vt eius differentia est præcisè corpus de prædicamento Substantiæ, quod vt sic dicit compositum ex materia, & forma, quæ sunt nature, atque idèd tale corpus dicitur ens naturale; si verò accipitur, vt mobile dicitur passionem, tunc dicitur ens per accidens, compositum videlicet ex subiecto, & passione, & sic non sumitur mobile in hac quæst.

Ex hoc sequitur, quòd licet sint diuersæ opiniones de subiecto Philosophiæ naturalis; sunt potius nomine, quam re ipsa differentes. Nam dicentes corpus mobile esse subiectum, non sumunt mobile, vt dicitur passionem: quia tunc subiectum tale esset ens per accidens; sed sumunt mobile pro differentia constitutiua corporis, prout idem est quod habens principium motus, vel corporeum, siue naturale; & eadem ratione idem est dicendum de iis, qui ponunt ens mobile esse subiectum, nam per ens intelligunt substantiam, genus scilicet summum, quam restringit differentia, scilicet mobile ad esse corporis, quasi dictum sit substantia mobilis, hoc est corpus mobile, sumendo mobile pro differentia, & non pro passione, & idem est iudicium de iis, qui ponunt ens naturale esse subiectum, quia per naturale non intelligunt naturas, quæ sunt principia ex quibus constat ens naturale: quia vt sic non dicitur tantum subiectum, sed etiam medium, per quod de subiecto proprietates demonstrantur, sed per ens naturale intelligunt corpus naturale.

^c *Dico quòd in tota scientia naturali, &c.* Nota, quòd subiectum adæquatum alicuius scientiæ dupliciter se habet ad scientiam, primo modo vt principium in tali scientia, continens adæquatè quæcumque in tali scientia traduntur secundum eius rationem. Secundo modo vt est vnum ex numero cognitorum in tali scientia per rationem propriam, quæ sibi primò, & per se competit, & per ipsum alii; priori modo est subiectum totius scientiæ: secundo modo exposcit de ipso peculiarem habere tractatum, in quo de ipso demonstrantur per sua principia propriæ passionis immediatè ipsum consequentes. Hoc notabile desumptum est ex doctrina Aiberti 1. Priorum, & Scoti ibidem. Vbi dicunt, Syllogisum simpliciter esse subiectum illorum librorum, ita vt Syllogisum sumptum non vniuersaliter, sed simpliciter, id est, solum vt Syllogisus est, & sub ratione communi consideratus sit subiectum libri Priorum; tamen vniuersaliter sumptus, vt comprehendit omnes suas species, est totius Logicæ subiectum. Ita in proposito possumus dicere, quòd siue ens mobile, siue corpus mobile secundum alias opiniones, siue corpus naturale, quod ponimus totius Physicæ subiectum vniuersaliter sumptum, id ipsum præcisè sumptum sub illa ratione communi tantum ponitur subiectum horum librorum.

16.

Mobile bifariam sumitur.

17.

Conciliatio opinionum de subiecto naturalis Philosophiæ.

18.

Subiectum adæquatum scientiæ dupliciter se habet ad scientiam.

Ens naturale quid sit.

EXPOSITIO TEXTVS.

1.
Text. 1.
Diuisio octo
librorū Phy-
sicorum.

Quoniam autem 1. intelligere & scire contingit, &c. Ille liber Physicorum est primus in ordine librorum naturalium, in quo determinatur de proprietatibus, & passionibus generalibus, & proprietatibus passionum entis mobilis; & diuiditur in tres partes. In prima determinatur de principiis generalibus entis mobilis. In secunda de passionibus ipsius, & in tertia de proprietatibus passionum. Secunda pars incipit in principio tertij libri, & tertia pars in principio quinti.

2. Vel sic diuiditur iste liber in octo libros parciales. In primo determinatur de principiis intrinsecis rei naturalis. In secundo de principiis extrinsecis, & intrinsecis simul. In tertio de passionibus intrinsecis rei naturalis, vt sunt motus & infinitum. In quarto de passionibus extrinsecis, quæ sunt locus, vacuum, & tempus. In quinto determinatur de motu quantum ad partes eius subiectiuas. In sexto de motu quantum ad partes eius integrales. In septimo de comparatione motuum ad motores, & motuum ad se inuicem. In octauo determinatur de duratione motus.

3. Primus liber continet quatuor tractatus. In primo ponit intentionem suam, & ordinem procedendi. In secundo determinat de principiis rerum naturalium secundum opiniones antiquorum; & in tertio determinat de eisdem secundum opinionem propriam, & hoc in generali; in quarto determinat de eisdem in speciali. Secundus tractatus ibi: *Necesse est autem*. Tertius ibi: *Omnes igitur contraria*, &c. Quartus ibi: *Subiecta autem natura*, &c. In primo tractatu, qui continet vnicum capitulū, primò proponit intentionem. Secundò ponit duas conclusiones de ordine procedendi. Prima ibi: *Innata est autem*. Secunda ibi: *Vnde ex vniuersalibus*, &c.

4. Est igitur prima conclusio ista, quòd oportet Philosophum naturalem tradere cognitionem principiorum, causarum, & elementorum rerum naturalium. Probat, quia illorum habet tradere Naturalis cognitionem, sine quorum cognitione res naturales nō possunt cognosci; sed sine cognitione prædictorum res naturales non possunt cognosci; ergo, &c. Maior verò probatur: quia omnium habentium causas, principia, & elementa, cognitio dependet ex illorum cognitione: quia tunc arbitramur vnumquodque cognoscere, cum causas primas, & principia prima cognoscimus vsque ad elementa: modò res naturales habent principia, causas, & elementa, cum sint generabiles, corruptibiles, materiales, & transmutabiles.

5.
Non idem est
scire, quòd
intelligere.

Notandum quòd Aristoteles per intelligere, & scire non intendit idem: quia per intelligere notat habitum conclusionis. Vel aliter exponitur, quòd intelligere se habet in plus, quàm scire; idèd contrahitur per hoc; vniuersaliter scire dicit scientiam propriè dictam, quæ sit per causas à priori; & non per effectus à posteriori.

Principium,
causa, & ele-
mentum dif-
ferunt.

Secundò sciendum, quòd per principia, causas, & elementa intelligit diuersa: nam per principia intelligit causas efficiètes, & mouètes, per causas intelligit causas finales, per elementa autè intelligit causas intrinsecas, scilicet materiam, & formā.

6. Tertio sciendum, quòd quando loquitur de causis primis, & principiis primis, intelligit per causas primas causas priores, siue remotiores, & per principia prima causas propinquiores. Vnde dicit Commentator, quòd *quæcumque sunt inter materiam primam, & vltimam formam, sunt materia composita, & forma composita*; & intelligit per vltimam

formam, formam completam, cuiusmodi effectus forma substantialis hominis, aut animalis. Et non debet intelligi forma composita ex diuersis formis substantialibus; sed per compositionem ex dispositionibus qualitatis, quarum vna nata est resistere inclinationi alterius, verbi gratiā, inclinationi animæ, qua per dispositiones sibi conuenientes inclinatur ad mouendum progressiue, resistit inclinationi grauis naturalis, quæ inclinat corpus ad motum deorsum.

Quartò sciendum, quòd Aristoteles notanter dixit, *vsque ad elementa*. Nam debitus ordo doctrinæ est, vt fiat processus à principiis maximè generalibus, tradendo cognitionem eorum ad causas propinquiores, & tandem ad propinquissimas; verbi gratiā, in scientia naturali primò habemus cognitionem de materia, & forma, quæ sunt principia generalia rerum naturalium; deinde habemus notitiam elementorum, quæ sunt principia magis propinqua; & tertio habemus cognitionem carnis, & ossis, & huiusmodi; quæ sunt partes, & principia immediata animalis, & hæc ponitur secunda conclusio de ordine procedendi.

7.
Ordo doctrinæ est processus à principiis ad principia incipienda.

QVÆSTIO II.

Vtrum cognitio vnus rei dependeat ex cognitione alterius?

Arist. 1. Phys. text. 1. Themist. Simplic. Auert. ibid. D. Thom. lect. 1. & 1. de causis c. 1. Mayron. q. 1. Iandun. q. 3. Durand. in 1. dist. 3. q. 1. Aliacen. ibid. q. 3. art. 1. Oham in 4. dist. 13. Capreolus in Prol. g. 1. sent. q. 1. Conimb. lib. 1. q. 1. Ruuius ibid. Faber theorem. 18. Anton. Rocc. 1. Phys. q. 1.

ARGVITVR quòd non, primò, quia omnis cognitio dependet à suo obiecto, igitur vna non dependet ab alia. Tenet consequentia, quia in omnibus videtur, quatenus vna cognitio cognoscitur, reflecti per aliam. Antecedens patet, quia ab obiecto est causata notitia, & per consequens ab eo dependet.

Secundò, si vna res esset notitia alterius, vel hoc est per speciem propriam, vel per speciem alienam. Non per propriam, quia propria species alicuius rei est adèd determinata similitudine eius rei, vt non alterius. Non per alienam, quia vna res non causat alterius speciem, sed tantummodò suam propriam similitudinem.

Tertio, si cognitio vnus rei dependeat ab alia, quæ in quo genere causæ. Non in genere causæ efficiètis; quia intellectus efficit cognitiones omnes. Non materialis, quia vna cognitio nō recipit aliam, cum actui repugnet recipere, vt patet 3. de Anima. text. comm. 19. vide Comm. ibidem. Non formalis, quia non habet causam formalem. Nec finalis, quia consequitur esse rei.

Quartò, quia esse vnus rei non consequitur esse alterius, igitur nec cognitio vnus rei cognitionem alterius. Tenet consequentia, quia res causat suas notitias, & secundo Metaphysicè dicitur, quòd *sicut se habet res ad esse, ita ad cognosci*.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, vbi dicit, quòd cognitio effectuum dependet ex cognitione causarum, sicut cognitio materiæ primæ dependet ex cognitione formæ, eo quòd cognoscitur secundum analogiam ad formam, sicut cognitio primi motoris dependet ex cognitione motus, & per consequens ex veritate vnus rei dependet veritas alterius.

In quæstione primò videbitur qualiter ad esse vnus rei, sequitur esse alterius, quòd tangit vltimum argumentum: secundò videbitur, qualiter cognitio

2.
Decisio quæstionis.

cognitio vnus rei sequitur, vel dependet ex cognitione alterius. Quantum ad primum, quia illatio esse vnus rei, ex esse alterius per modum consequentiæ fit. Idem a sciendum quod quadruplex est consequentia, quædam formalis, quæ tenet in omnibus terminis, stante consimili forma propositionis, & terminorum, ita vt quælibet propositio maneat talis, & tanta cum cõsimili ordine terminorum, & consimilibus syncategorematicis. Secunda est consequentia simplex, quæ tenet virtute inclusionis terminorum in significando, & idem ad hoc quod sit evidens, sufficit declarare significata terminorum, vt homo est, ergo animal est, & ita de consimilibus. Tertia consequentia vocatur materialis, quæ non tenet formaliter, nec virtute inclusionis terminorum in significando, sed virtute alicuius propositionis necessariò intellectæ, sicut sequitur, *Equus est, ergo homo est*, & tenet virtute istius intellectæ, quod *species sunt æterna*, similiter ista consequentia est bona: *Impossibile est elementa ex inuicem generari; igitur impossibile est ipsa alterari*, & tenet virtute istius; *Si finis in naturalibus est impossibilis, ordinata in finem sunt impossibilia*. Quarta est consequentia, vt nunc, quæ tenet virtute medij contingentis, verbi gratia, *Ioannes scribit, igitur Franciscus scribit*: & tenet virtute istius medij; *Ioannes est Franciscus*.

Consequen-
tia est qua-
druplex.

3.
Esse est du-
plex de secun-
do, & tertio
adiacente.

Secundò est sciendum, quod esse quandoque dicitur de est secundo adiacente, & hoc vel respectu termini absoluti, vel respectu termini correlatiui, & quandoque de est tertio adiacente.

His suppositis sit prima conclusio ista, quod ad esse vnus rei de verbo est secundo adiacente, respectu termini absoluti, non sequitur esse alterius. Verbi gratia, non sequitur, *A est, ergo B est*. Probatur, quia semper oppositum consequentis talis consequentiæ potest stare cum antecedente.

Sed contrà primò, quia sequitur, *Ignis est, ergo caliditas est*, & sequitur etiam, *Homo est, igitur equus est*; quia species sunt æternæ. Tertio, quia ista, *Deus est*; est demonstrata 8. huius, & 12. Metaph. vel igitur est demonstrata ex esse sui ipsius; & hoc non, quia esset petitio principij; vel ex esse alterius, vel aliorum, & habetur intentum. Quartò, quia sequitur, *Homo est, igitur caput est*.

4.

Ad primum respondetur, quod consequentia illa non est formalis, nec etiam simplex, nec etiam tenet virtute inclusionis terminorum in significando, sed tenet virtute propositionis necessariæ cointellectæ, & conclusio intelligitur de duobus primis modis consequentiæ. Ad secundum similiter. Ad tertium negatur, quod illa sit demonstrata infrà in 8. Physicorum. Nam ibi probatur solùm quod Deus est motor immobilis, & in 12. Metaph. probatur ista, quod aliqua est causa prima, vel conseruans primum. Ad quartum conceditur, quod illa consequentia est bona in tertio modo consequentiæ. Secunda conclusio est, quod ab esse vnus rei de est secundo adiacente respectu termini correlatiui ad esse alterius est bona consequentia. Probatur, quia sequitur, *pater est, igitur filius est*, & est bona consequentia simplex, eo quod tenet virtute inclusionis terminorum in significando.

Tertia conclusio est, quod ab esse vnus rei de verbo est, de tertio adiacente ad esse alterius, est bona consequentia. Probatur, quia ab esse principiorum, causarum, & elementorum, sequitur esse suorum effectuum, similiter ex esse motus, sequitur esse Motoris, & ita de alijs; & hoc de primo.

5.
Notitia est
duplex, sensu-
riua, & in-
tellectiua.

Quantum ad secundum, notandum est quod Scoti oper. Tom. II.

quædam est notitia sensitua, quædam intellectiua, & differunt; quia notitia sensitua est extensa ad extensionem organi sensitui, ita vt determinatæ parti organi sensitui correspondeat determinata pars cognitionis; similiter quemadmodum tota cognitio sensitua representat totum obiectum, ita pars cognitionis representat partem obiecti. Sed notitia intellectiua est indiuisibilis, & inextensa; conueniunt tamen istæ notitiæ in hoc, quod vtraque habet gradus cognitionis intensiue. Secundò conueniunt, quia tam sensitua, quam intellectiua possunt esse complexa, vel incomplexa: nam ex multis operibus brutorum apparet, quod aliquando componunt, & diuidunt.

Secundò sciendum, quod duæ notitiæ, vel plures, quarum vtraque est sensitua, vel vtraque intellectiua, dicuntur notitiæ eiusdem ordinis; sed duæ notitiæ, quarum vna est sensitua, & altera intellectiua, dicuntur notitiæ alterius ordinis.

6.
Notitia alia
eiusdem alia
alterius ordi-
nũ.

Tertio sciendum est, quod quædam est notitia incomplexa primaria, verbi gratia, vt simplex apprehensio albedinis in visu, vel in intellectu actu mouentis; quædam est notitia incomplexa secundaria; vt si aliàs cognoui Socratem, & interueniat habitus, tunc per plures discursus, & cognitiones multorum occurrit mihi tandem notitia incomplexa Socratis, quam aliàs habui, vt patet in libro de Memoria, & reminiscencia.

Notitia est
duplex scilicet
incomple-
xa, & com-
plexa.

Ex his ponuntur conclusiones. Prima est, quod notitia incomplexa vnus ordinis causat noticiam incomplexam alterius. Probatur, quia de albedine actualiter mouente visum habeo intellectiorem simplicem, & incomplexam, & hoc non nisi per visionem eiusdem albedinis, igitur visio illa est causa illius intellectiorem, modò visio, & intellectio sunt notitiæ alterius ordinis.

7.
Notitia vn-
ius rei, quo-
modo ex no-
ticia alterius
rei dependeat.

Secunda conclusio est, quod notitia incomplexa vnus rei non dependet ex notitiis incomplexis alterius, loquendo de notitiis eiusdem ordinis. Probatur, quia notitia incomplexa vnus rei est similitudo determinata illius rei, ita vt nõ alterius, saltem dissimilis, igitur illa non causat noticiam alicuius alterius, nec dependet ab aliqua alia.

Et dixi notanter *alicuius dissimilis*, quia similitudo vnus rei benè est representatiua rei sibi similis, quod patet per quandam experientiam; quia si ponatur vnum ouum in aliquo foramine, quod agat similitudine sui in sensum, & tunc homo diuertat se, ita vt ipso ignorante ponatur aliud ouum consimile, sicut est possibile, tunc ita benè similitudo prima causata æquè representabit istud ouum secundum, & primum à quo causabatur. Secundò patet conclusio, quia notitia complexa rei se habet sicut imago causata in speculo ab ipso obiecto, sed illa imago non representat aliam rem, quam proprium obiectum à quo causabatur, igitur nec notitia incomplexa.

8.

Tertio, quia illatio cognitionis vnus rei ex cognitione alterius fit per modum consequentiæ: modò super incomplexum non potest fieri consequentia, & sic patet, quod ex vna notitia incomplexa per se accepta, non sequitur cognitio alterius.

9.

Sed obicitur, quia cognitio minus vniuersalis dependet ex cognitione vniuersalioris, igitur illa notitia incomplexa dependet ex alia. Secundò notitia incomplexa secundaria dependet ex pluribus alijs cognitioibus, igitur dependet ex vna alia cognitione.

Ad primum respondetur, quod vnã cognitionem esse causã alterius potest intelligi dupliciter.

10.
Cognitio po-
tèst ex altera
bifariam
causari.

Vno modo principaliter, ita vt sit principale effectuum alterius. Alio modo instrumentaliter, sicut intellectus informatus tali cognitione potest elicere aliam cognitionem mediante tali cognitione, tanquam instrumento; sicut dicitur, quod caliditas est instrumentum producendi formam substantialem. Secundò sciendum, quod vna cognitio potest dependere ab alia dupliciter, vno modo viâ ordinis, & alio modo viâ causalitatis: tunc dico, quod cognitio incomplexa minùs vniuersalis, præsupponit cognitionem vniuersalioris viâ ordinis, sed non dependet ab ea viâ causalitatis.

11. Ad secundum conceditur e) de notitia secundaria isto modo, quod ad hoc, quod memoriâ reducatur, præsupponit alias cognitiones, attamen præcisè dependebat à suo obiecto in sua primaria cognitione.

Contrà, si sit aliquid album, quod propter sui paruitatem sit inuisibile, tunc addatur ei vnum aliud tantæ quantitatis, ita vt totum fiat sensibile; tunc notitia incomplexa vnus partis dependet ex incomplexa alterius, quia sine ipsa non fuisset. Ad hoc dico, quod illa duo quorum quodlibet est indiuisibile, faciunt vnâ cognitionem totalem incomplexam, nec numerantur cognitiones distinctæ.

12. Tertia Conclusio. Ex notitia complexa vnus rei benè sequitur notitia complexa alia eiusdem rei formaliter, & cognitio alterius rei aliis quibusdam modis. Prima pars probatur, quia ad copulatum sequitur sua pars formaliter: similiter ex distinctiua cum opposito vnus partis sequitur altera pars, patet etiam de conuersione, & æquipollentia. Secunda pars probatur, quia intellectus cum multa intellexit, potest facilius intelligere vnum, igitur ex cognitione complexa vnus potest facilius inferri cognitio complexa alterius, & hoc per istum modum, quia cum intellectus habuerit in se intellectiones simplices plurium rerum, potest illas ad inuicem diuersimodè componere, & ita diuersas cognitions addiscere, & patet in exemplo; nam habens aliquas cognitions de triangulo, potest ex illis alias cognitions inferre de triangulo, vt patet in Geometria, & istam conclusionem probant rationes in oppositum.

13. Quarta Conclusio. Omnis cognitio, quæ sequitur ex alia cognitione alterius rei eiusdem ordinis, est complexa. Probatur, quia vel sequitur ex notitia incomplexa, vel complexa, non ex incomplexa, per conclusionem præcedentem, igitur ex complexa: modò si antecedens est complexum, consequens est etiam complexum.

Sed obiicitur: quia ex notitia incomplexa accidentis deuenitur in notitiam substantiæ tam complexam, quam incomplexam; igitur ex incomplexa potest sequi complexa. Antecedens apparet, quia cognitio substantiæ omnino dependet ex cognitione accidentis. Respondetur, quod substantia æquè incomplexè cognoscitur à sensu, vel ab intellectu, sicut accidens. Vnde quando video albedinem, non solum mouet me albedo illa, sed paries, & corpus mouet sensum mediante albedine, & sic substantia primo concipitur à sensu conceptu tamen accidentali, verum est tamen, quod non potest percipi conceptu quiditatio, nisi per discursum, & habitis pluribus cognitionibus.

14. Ad rationes. Ad primam, omnis cognitio, &c. Respondetur: illa cognitio insensibile nullo modo dependet ab obiecto, sed à rebus illis, per

quarum cognitionem deuenimus in notitiam huiusmodi insensibilem. Sed contrà, quia cognitio ipsius Dei dependet ab ipso Deo; igitur cognitio alicuius insensibilis dependet à suo obiecto. Antecedens patet, quia omnia à Deo dependent. Respondetur, quod cognitio, quam habeo de Deo, non dependet ab ipso per modum obiecti mouentis, licet dependeat influentia causæ vniuersalis.

Ad secundam dico, quod & per speciem propriam mediantibus aliis cognoscibilibus, & etiam per speciem alienam secundum conclusiones positas.

Ad tertiam dico, quod in genere causæ efficientis instrumentalis, vt patet in notabili.

Ad quartam. Ad esse vnus, &c. negatur antecedens, quia visum est qualiter ab esse de verbo est secundo adiacente, respectu termini correlatiui sequitur esse alterius, & ad esse de verbo est tertio adiacente similiter, licet ad esse secundo adiacente respectu termini absoluti non sequatur esse alicuius alterius.

ANNOTATIONES.

15. **S**ciendum est, quod quadruplex est consequentia, &c. Nota, quod communiter diuiditur consequentia in formalem, & materialem. Materialis illa est, in qua consequens ex antecedente colligitur propter solam necessariam connexionem terminorum. Termini autem illi dicuntur habere eandem connexionem, qui ita se habent, vt si alij fuerint genus, & species, ij etiam sint genus, & species, & si alij fuerint definitum, & definitio, species, & indiuiduum, proprium denique, & subiectum; ij simili modo se habeant. Verbi gratia, *Equus est animal, ergo equus est substantia*, ista est consequentia materialis, quia consequens inferitur ex antecedenti propter solam connexionem, quæ est inter prædicatum antecedentis, & prædicatum consequentis, scilicet animal, & substantia. Quod autem illud consequens sequatur propter solam connexionem necessariam terminorum patet; quia in ea dispositione, & modo colligendi dabitur consequentia vitiosa, si nempe ponamus terminos non habentes huiusmodi connexionem, vt si dicas, *Homo est animal, ergo homo currit*.

19. Consequentia verò formalis est illa, in qua consequens colligitur ex antecedenti propter ordinem, & dispositionem terminorum, siue tales termini habeant connexionem, siue non. Vt si dicas, *Omnis homo est substantia; omne rationale est homo, ergo omne rationale est substantia*. Item, *Omne lignum est homo, omnis lapis est lignum, ergo omnis lapis est homo*; dicitur consequentia formalis, quia in omni materia propositionum, siue necessaria, siue possibili, vel contingentis, siue impossibili, & remota; sumptis quibuscumque terminis nequaquam dabitur antecedens verum, & consequens falsum.

17. Ex hoc sequitur, quod omnis, & solus syllogismus est consequentia formalis, modò syllogismi nomen tam latè accipiat, vt singulares, & hypotheticos, & qui ad hos reuocantur comprehendat, vt patet ex Aristotele 1. Priorum, vbi definit syllogismum in hunc modum: *Syllogismus est oratio in qua quibusdam positis, aliud quippiam ab his, qua posita sunt, cum hac ipsa sint, necessariò euenit*. Quasi dicat, quod conclusio ex præmissis propter formam, modumque colligendi inferatur.

inferatur. Quod autem solus syllogismus sit consequentia formalis, ex eo patet: quia nulla alia consequentia, quæ non habet formam syllogisticam, modum scilicet, & figuram, necessariò infert consequens ex antecedenti, eo quod seruata tali forma dabitur antecedens verum, & consequens falsum, si loco illius termini, qui in antecedenti ponitur, ponatur alius, quod in syllogismo haud contingit. Nam quibuscumque terminis sumptis, dummodò eadem seruetur forma, quæ in syllogismo seruari solet, nunquam potest dari antecedens verum, & consequens falsum.

18. *Conuersio, & locus dialecticus non sunt consequentiam formalem: sunt enim illationes, quæ inferunt suum consequens ex sola dispositione terminorum: vt Aristoteles docet 1. Priorum, cap. 2. & 3. cæterum non sunt propriè consequentiæ formales, cuiusmodi est syllogismus, qui continet medium, quod collocatur in antecedenti, & non in consequenti; conuersio autem nullum medium habet; loci autem Dialectici possunt dici consequentiæ formales virtualiter, hoc est, virtute syllogistica: semper enim habent aliquam tacitam præmissam, qua adiuncta fiunt syllogismi, vt si dicas: Socrates est homo, ergo est animal rationale, tacitè intelligitur maior, scilicet, Omnis homo est animal rationale.*

19. *Facere cognoscere, representare, & significare se habet sicut inferius, & superius.*

20. *Facere cognoscere quadrupliciter contingit.*

21. *Representare contingit tripliciter.*

Sequitur secundò, quòd conuersio propositionum, & locus dialecticus non sunt consequentiæ formales, nisi latè accipiendo consequentiam formalem: sunt enim illationes, quæ inferunt suum consequens ex sola dispositione terminorum: vt Aristoteles docet 1. Priorum, cap. 2. & 3. cæterum non sunt propriè consequentiæ formales, cuiusmodi est syllogismus, qui continet medium, quod collocatur in antecedenti, & non in consequenti; conuersio autem nullum medium habet; loci autem Dialectici possunt dici consequentiæ formales virtualiter, hoc est, virtute syllogistica: semper enim habent aliquam tacitam præmissam, qua adiuncta fiunt syllogismi, vt si dicas: Socrates est homo, ergo est animal rationale, tacitè intelligitur maior, scilicet, Omnis homo est animal rationale.

b Notitia incomplexa rei se habet sicut imago, &c. Nota quòd hæc tria facere cognoscere, representare, & significare, se habent sicut inferius, & superius, nimirum velut corpus, animal, & homo. Nam sicut corpus est superius ad animal, & animal ad hominem, sic etiam facere cognoscere est superius ad representare, & representare ad significare. Vnde sicut non valet consequentia ab amplo ad non amplum affirmatiuè, benè tamen è conuerso, sic non valet quicquid facit cognoscere representat, quicquid representat significat, benè tamen valet è conuerso: significat, ergo representat: representat, ergo facit cognoscere.

Vnde obseruandum est, quòd facere cognoscere quadrupliciter contingere potest, scilicet obiectiuè, effectiuè, formaliter, & instrumentaliter, quæ omnia manifestissimo exemplo patefient. Visà enim à me imagine Saluatoris nostri: ea imago est obiectum oblatum meæ potentie cognitiuæ, quæ imago facit me venire in cognitionem ipsiusmet imaginis. Potentia verò mea cognitiuà, à qua procedit notitia, facit me cognoscere effectiuè, siue imaginem, siue rem imaginatam, illam notitia à potentia producta formaliter facit me cognoscere, eo quòd est formalis ratio cognoscendi id, quòd cognoscitur. Illam autem imago, quia est instrumentum, quo mediante recordor Christi Domini, cuius est imago, facit instrumentaliter me cognoscere Christum, Saluatorem nostrum.

Representare verò tripliciter contingere potest, obiectiuè, formaliter, & instrumentaliter. Id autem quod facit cognoscere obiectiuè, representat etiam obiectiuè, scilicet imago à me visà, & quicquid facit cognoscere formaliter, representat formaliter, scilicet notitia illa, qua rem cognosco, & illud quod facit cognoscere effectiuè, non representat effectiuè, quia de ratione representandi est non facere cognoscere

per modum efficientis, sed tantum vel obiectiuè, vel formaliter, vel instrumentaliter. Vnde intellectus meus, qui effectiuè fecit me cognoscere rem, non mihi illam effectiuè representat.

Significare demùm dupliciter contingit, nempe formaliter, & instrumentaliter: quo pacto notitia formaliter significat, & imago significat instrumentaliter rem, cuius est imago, effectiuè autem nihil significat, neque obiectiuè: potentia enim mea cognitiuà facit me cognoscere rem effectiuè, non tamen illam representat, neque significat effectiuè, & obiectum facit me cognoscere seipsum obiectiuè, & seipsum representat obiectiuè, non tamen significat se obiectiuè, sequeretur enim quòd quælibet res significaret se, quia quælibet res representat se, quod est contra rationem signi traditam à D. August. lib. de Doctrina Christiana cap. 1. dicente: *Signum est, quod præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire.* Ex qua definitione planè constat signum alterius rei, & non sui ipsius debere esse signum. Vnde quando res, vel vox pro se accipitur, improprie se significat, & dicitur se signate naturaliter communiter.

Obseruandum est tamen, quòd significare instrumentaliter dupliciter contingit, naturaliter, vel ad placitum: instrumentaliter naturaliter significat res, qua natura vtitur tanquam instrumento ad aliquid aliud significandum, sicut fumus significat ignem naturaliter instrumentaliter. Instrumentaliter ad placitum, sicut homo significat hominem. Significare formaliter contingit vno modo, scilicet naturaliter, sicut notitia, quam habeo de homine naturaliter formaliter mihi significat hominem.

c Ad secundum conceditur de notitia secundaria, &c. Nota quòd quatuor sunt quæ se tenent ex parte actus recordandi. Primum est quòd actus recordandi est semper post tempus, id est, actus recordandi est per aliquod tempus, postquam actus de quo recordamur fuit; est enim actus recordandi de præterito actu, facto ab illo, qui recordatur, ex quo sequitur quòd non recordamur de præsentibus, vel futuris. Secundum, quòd ille, qui recordatur percipiat, vel in particulari, vel in vniuersali tempus, quod fluxit inter actum præteritum, & actum recordandi. Tertium, quòd actus de quo recordamur non sit quando recordamur, quia tunc non esset recordatio eius de præterito. Quartum quòd licet actus ille non sit in se præsens, sit tamen præsens in specie intelligibili, id est, quòd habemus speciem intelligibilem, de illo actu, quo recordamur.

Ex his sequitur, quòd ad hoc, quòd habeamus actum memorandi, qui est complexus, requiruntur multæ notitiæ simplices. Primò requiritur notitia simplex actus de quo recordamur. Secundò obiectum super quod cadit ille actus, deinde requiritur notitia, verbi gratia, Ioannis, & temporis præteriti, & mediantibus istis notitiis habemus apprehensiuam, qua apprehendimus totam illud obiectum: notitiæ omnium rerum sunt complexæ, & abstractiuæ, & illis mediantibus habemus recordationem.

Et si quæras, cum notitiæ abstractiuæ non habeantur, nisi mediantibus speciebus; species istæ quomodo causantur? Dico quòd causantur à rebus intuituè visis, verbi gratia, video Petrum, hoc videre est præsens. Sed quomodo

22. *Significare bifariam contingit.*

23. *Significare instrumentaliter contingit dupliciter.*

24. *Quatuor sūt quæ se tenent ex parte actus recordandi.*

25.

26.

possum ipsius videre recordari? Dico quodd potentia, ut illius recorderetur, oportet quodd habeat notitiam intuitivam illius. Vnde nota quodd duplex est obiectum memoriz, scilicet propinquum, & remotum: obiectum propinquum, est actus humanus; obiectum remotum est totum illud, super quodd transit actus humanus. Ut recorder me vidisse Pontificem sacris Pontificalibus indutum vestibus. Primum obiectum, est hoc totum, recorder me vidisse, secundum & remotum est, Pontifex in habitu Pontificali.

Obiectum
memoria est
duplex.

27.

Et nota quodd primum obiectum est semper prateriti, ut prateriti, secundum verò non. Ut possum recordari me vidisse Ioannem. Primum obiectum, scilicet me vidisse, est semper prateriti. Ioannes verò potest esse praterens, & adhuc vivere. Quodd intelligas de memoria intellectiva, de qua loquitur Doctor in hac quæstione. Quia de memoria sensitiva est secus, ipsa enim, ut docet Aristoteles lib. de Memoria, & remin. est prateriti, ut prateritum est, & quo ad primum, & quo ad secundarium obiectum. Cuius ratio esse potest, quia sensus non cognoscit obiectum, nisi secundum aliquam dispositionem, quam habet, quando præcisè sentitur, atque aded post actum iam dispositio illa perit, ergo si debeat recordari, oportet quodd recorderetur de actu, ut prateritus est, & de illa dispositione, ut praterita est. Aristoteles, lib. 7. Metaph. cap. 3 s. inquit, abentibus sensibilibus à sensu, non est palam vtrum sint, an non. Ideò non potest habere recordationem actus sui ut prateriti, quin etiam habeat obiecti sensati, ut prateriti.

QVÆSTIO III.

Vtrum perfecta cognitio causati dependeat ex cognitione omnium suarum causarum?

Vide auctores citatos in quæst. præcedenti.

I.

ARGVITVR quodd non, quia tunc sequeretur, quodd nulla res posset cognosci, nisi Deus cognosceretur, consequens est falsum, quia multæ res sunt faciles ad cognoscendum. Deus autem est difficilè cognoscibilis, ut patet 2. Metaph. vbi dicitur, quodd sicut oculus nocturæ non potest videre claritatem Solis de die; ita nec intellectus noster substantias separatas; & patet consequentia, quia omnium rerum Deus est causa.

Secundò sequeretur, quodd nulla res posset cognosci, nisi infinita cognoscerentur; consequens est impossibile: quia cognoscere infinita qualibet cognitione distincta, est impossibile; & patet consequentia, quia vnus rei sunt infinitæ causæ, ut patet secundo huius.

Tertiò, quia cognitio definitiva, & demonstrata, est cognitio perfecta; sed de aliqua re potest haberi cognitio demonstrata, & etiam definitiva per vnã solam causam, igitur ad perfectam cognitionem vnus rei non requiritur cognitio omnium suarum causarum. Maior patet: nam cognitio demonstrata est perfectissima, eo quodd determinat intellectum ad assentiendum; & etiam minor, quia per quodlibet genus causæ potest fieri demonstratio, ut patet 2. Post. Similiter definitio sit per vnã solam causam, scilicet formalem; ergo, &c.

Quartò sequeretur, quodd ad cognitionem ignis oporteret cognoscere lumen, & motum, & alium ignem: consequens est falsum, ut patet per experientiam. Patet consequentia, quia ignisnatus est produci à quolibet eorū tanquam à causa.

Quintò, quia scientia Mathematica & Metaphysica sunt scientiæ perfectæ, & tamen non dant cognitionem per omnes causas, igitur non cuiuslibet rei perfecta cognitio datur per omnes causas. Antecedens patet per Commentatorem in isto 1. vbi dicit quodd Mathematicus demonstrat solum per causam formalem, Metaphysicus autem per tres causas: scilicet per efficientem, formam, & finem.

Sextò sequitur, quodd in cognitionibus esset circulatio, consequens est falsum, & patet 1. Post. Consequentia patet, quia perfecta cognitio causati dependet ex cognitione causarum, & e contra cognitio causarum dependet ex cognitione effectuum; eo quodd effectus in naturalibus sunt notiores suis causis.

Septimò sequeretur, quodd Intelligentiæ nullo modo possent cognosci, quod est falsum. Probatur consequentia, quia si sic, hoc esset ex cognitione suarum causarum: modò Intelligentiæ non habent causam nisi Deum, igitur cum Deus sit parum, vel difficulter notus, non potest ducere in notitiam Intelligentiarum.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, text. 1. vbi dicit, quodd cuiuslibet habentis causas, principia, & elementa, cognitio dependet ex cognitione illorum, & hoc vsque ad elementa, & per hoc denotat cognitionem omnium causarum.

In quæstione primò videndum est, quid sit notitia perfecta, & qualiter aliquid perfecte sciatur. Secundò videbitur de quæstio.

Quantum ad primum, supponenda est distinctio posita in prima quæstione, videlicet, quodd aliquid sci: ut dupliciter, vno modo, ut conclusio, & sunt isti modi, scilicet opinatum, creditum; & huiusmodi sunt determinationes propositionis, vel conclusionis. Et tunc dico, quodd conclusio perfecta scitur, quando determinatur intellectus ad assentiendum conclusioni firmiter, & euidenter, ita ut dissentire non possit. Alio modo aliquid scitur, ut res significata per terminos conclusionis, ut verbi gratiã, habemus scientiam de Deo, de hominibus, & de elementis; & tunc dico quodd res naturalis perfecta scitur, vel cognoscitur, secundum omnem modum considerandi, quo possibile est rem illam considerare, & secundum omnes proprietates, & condiciones conuenientes sibi, & possibiles conuenire; secundum aliquem dictorum modorum considerandi, & cum hoc sciatur, quodd pluribus modis non potest haberi consideratio de illa re, nec quodd plures proprietates insunt sibi, nec possunt inesse aliquo dictorum modorum.

Ex hoc ponuntur conclusiones. Prima est, quodd de conclusione potest haberi perfecta scientia. Probatur, quia de conclusione potest haberi notitia determinans intellectum ad assentiendum firmiter, & euidenter illi conclusioni, sic ut dissentire non possit, igitur de ipsa habetur notitia perfecta. Tener consequentia per definitionem cognitionis perfectæ: & antecedens apparet de conclusione demonstrata. Vnde aded determinatur intellectus meus ad assentiendum isti conclusioni: *Omnis angulus retilineus est dimisibilis per aequalia,*

2.

3.

Disiño
quæstio.

4.

De conclu-
sione potest
haberi perfecta
scientia.

aqualia, quòd nullo modo, potest dissentire, imò nec potest duci ad firmiorem assensum.

Sed obiicitur : quia si non potest haberi firmior assensus, tunc sequitur, quòd plura media non deberent adduci ad probationem eiusdem conclusionis. Pater consequentia, ex quo vnum medium tantum determinat intellectum ad assentiendum, quemadmodum & omnia.

Respondetur, quòd media diuersa, quæ adducuntur ad probandam aliquam conclusionem, vel sunt determinata, vel non : si sunt determinata, tunc dico quòd omnia non faciunt maiorem euidenciam, quàm vnum eorum, & tunc media adducuntur ad istum finem, quòd si homo non potest faciliter duci in cognitionem conclusionis per vnum eorum mediorum, quòd tunc ducatur per aliud ; si autem media non sunt determinata, tunc dico, quòd quodlibet illorum affirmat sensum ; & idèd in Mathematicis sufficit vnicum medium, in naturalibus autem requiruntur diuersa.

Secunda conclusio, quòd de nulla re significata per terminos conclusionis potest haberi notitia perfecta per humanum intellectum : & hoc dico propter Deum, quia cognoscit perfectè omnes res, quantum cognoscibiles sunt ; & intelligitur conclusio, vbi per ipsius conclusionis significata fuit aliqua conclusio demonstrabilis, de qua dictum est. Probatur conclusio, quia dato, quòd cognoscam aliquas proprietates de vna re ; attamen impossibile est cognoscere perfectè, in habeat plures proprietates inexpertas, quæ tamen requiruntur ad perfectam cognitionem ex descriptione perfectæ cognitionis. Verbi gratiâ, licet de ad amante cognoscam, quòd attrahit ferrum, non possum scire, quomodo in sit sibi aliqua proprietates quam ignoravi.

Quantum ad secundum notandum, quòd aliqua cognitio, vel scientia potest dici perfecta dupliciter. Vno modo simpliciter, & de tali iam dictum est, alio modo secundum genus determinatum, vt puta secundum considerationem naturalem. Item quædam est notitia complexa, quædam incomplexa. Item duplices sunt causæ, quædam per se, sine quibus effectus non possunt produci in esse, aliæ per accidens, quæ concurrunt ad productionem effectus, sed sine illis potest effectus produci, sicut Socrates est causa domus.

Nunc est prima conclusio, De aliqua re possum habere cognitionem incomplexam perfectam sine cognitione omnium suarum causarum. Probat, quia visio, qua video albedinem, scilicet simplex apprehensio albedinis per visum, est cognitio perfecta incomplexa, & per illam non cognosco omnes causas albedinis, ergo, &c. Maior pater, quia illa visio albedinis est adèd perfecta cognitio incomplexa, sicut possibile est illam esse : & minor probatur, quia non plus cognosco modò per visionem illam, quàm si albedo illa fuisset ab æterno : quia non plus dependet visio mea ab ipsa nunc, quàm dependeret si esset æterna ; sed si albedo esset æterna, non cognouissem causam efficientem albedinis per istam visionem.

Secunda conclusio, Ad perfectam cognitionem causati requiritur notitia confusa omnium suarum causarum, & idèd dico notabiliter confusam : quia ad hoc, quòd cognoscam hominem, non oportet cognoscere determinatè, quòd generabatur à Socrate, nec oportet cognoscere di-

stinctè omnes partes eiusdem rationis, sed sufficit cognoscere omnes partes, & causas specie distinctas sub nomine specifico. Probat conclusio : quia de causato non habetur perfectè scientia, donec cesset omnis quæstio dubitabilis, quæ est scibilis de eodem ; sed hoc non fit, nisi per cognitionem omnium causarum.

Secundò, quia ad cognitionem istius effectus, oportet cognoscere causam aliquam, & causa illa cognoscitur per suam causam, & sic cum causæ sint sibi inuicem causæ, oportebit omnes causas cognoscere. Ex conclusione sequitur exemplificando de aliqua re naturali, sicut de homine ; primò quoad perfectam cognitionem hominis, requiritur cognitio materiæ primæ, & formæ, suarum proprietatum, & conditionum. Secundò oportet cognoscere quatuor elementa, operationes, & modos agendi ipsorum. Tertio oportet cognoscere omnes partes heterogeneas, vt carnem, ossa, venas, sanguinem, & huiusmodi, & conditiones & proprietates ipsarum partium. Quarto oportet cognoscere quatuor humores in corpore, & conditiones ipsorum. Quintò quòd sit compositus ex anima intellectiua, cum corpore, cognoscendo operationes, obiecta, & modum cognoscendi ipsius animæ intellectiuae, & potentiariarum ipsius. Sextò quòd genus est à sibi simili secundum speciem, cum adiutorio influentiarum, Dei, cœli, & Solis. Vnde Aristoteles in secundo huius dicit, quòd homo generat hominem, & Sol. Septimò oportet cognoscere, quòd homo generetur ad felicitatem tanquam ad finem, quæ felicitas vltimatè consistit in Deo. Et dato, quòd homo cognoscat omnia ista, tamen illa cognitio non est simpliciter perfecta, eo quòd dubium est an sint plures proprietates, & conditiones inexpertæ.

Tertia conclusio. Ad perfectam cognitionem Mathematicam, vel Metaphysicam saltem de substantiis separatis, non requiritur cognitio omnium causarum. Probat, quia Mathematicus solùm demonstrat per definitionem quid nominis, quæ à Commentatore vocatur causa formalis in isto primo. Similiter Metaphysicus solùm demonstrat per tres, scilicet per efficientem, formam, & finem, vt dicit Commentator. Idèd pater secundum, qualiter in diuersis scientiis diuersimodè requiritur cognitio causarum : & hoc de secundo.

Ad rationes. Ad primam concedo, quòd nullus habet perfectam scientiam naturalem de aliqua re, nisi habeat cognitionem de Deo, non sub isto conceptu *Dei*, sed sub isto, *primum agens*, aut *primum mouens*, quatenus de ipso determinatur in scientia naturali : de multis tamen habemus cognitionem naturalem minùs perfectam sine cognitione Dei, & idèd sicut cognitio de Deo est difficilis, ita cognitio perfecta de aliqua re naturali, est valdè difficilis.

Ad secundam negatur, quòd oporteat infinita cognoscere : quia sufficit cognoscere causas per se, & non causas per accidens. Vel sic, & melius, quòd sufficit cognoscere causas sub conceptu confuso specifico, & non quamlibet distinctè per cognitionem sibi propriam.

Ad tertiam dico, quòd facit pro prima conclusione, in qua conceditur, quòd conclusio potest perfectè sciri ex definitione data : quia definitio naturalis non est bona, nisi exprimat confusè saltem omnes causas rei.

8.
Quot requiruntur ad perfectam rei cognitionem.

9.

10.

11.

5.
De nulla re significata per terminos potest haberi perfecta cognitio.

Cognitio aliqua potest dici perfecta dupliciter.

6.

7.

Ad quartam, Sequeretur, &c. Concedo, quòd ad perfectam cognitionem de igne oportet cognoscere consulo modo sic, quòd ignis producibilis est à qualibet illarum causarum, sed non oportet cognoscere in speciali an genitus sit à lumine, vel à calore, sicut de Platone non oportet cognoscere, an genitus sit à Socrate, vel à Rubero.

12. Ad quintam dico, quòd in illis scientiis non requiritur cognitio omnium causarum ad cognitionem causati, sed aliquarum tantum, vt patet ex conclusione tertia.

Ad sextam de circulatione dico, quòd non est inconueniens arguere circulariter in diuersis generibus sciendi, sicut in proposito; nam arguendo à causis ad effectum, est processus propter quid; & è contra est processus quia.

Ad septimam de Intelligentiis, concedo, quòd ad perfectam cognitionem Intelligentiæ oportet habere cognitionem Dei; licet per illum non deueniamus in notitiam Intelligentiæ, sed per eius opera, & effectus, quæ sunt nobis notiora.

ANNOTATIONES.

13.
Cognitio perfecta est duplex.

2. **E**T tunc dico quòd res naturalis perfecte scitur, &c. Nota perfectam rei cognitionem duplicem esse: quædam namque est simpliciter perfecta, qua scilicet cognoscitur res, quantum ex se cognoscibilis est, quoad omnia, quæ ex ea cognosci possunt, ita vt penetretur essentia quo ad omnes partes, si eas habeat; & inspiciantur omnia, quæ ab ea fluxunt, & quæ sunt aliquo modo in potentia eius, tum etiam omnia à quibus dependet in quocunq; genere causæ, & denique vt cognitio talis rei adæquetur ipsius cognoscibilitati. Hæc cognitio appellari solet comprehensua, qua cognitione Deus Opt. Max. à se solo cognoscibilis est: quia cum sit infinite cognoscibilis, sola infinita cognitione comprehendere potest, quam ipse solus habet; homo autem in hac vita neque Deum, neque aliquam creaturam hac cognitione cognoscere valet.

14. Alia est cognitio perfecta non simpliciter, sed aliquo genere, quando res non cognoscitur secundum quòd cognoscibilis est; sed quo ad aliqua solum, verbi gratià, in genere cognitionis, quæ habetur per causas intrinsecas, illa dicitur cognitio perfecta, qua res cognoscitur per omnes causas internas, & ita intelligendum est in omni genere causarum. Dicitur etiam cognitio perfecta sub aliquo genere scientiæ, si cognoscantur omnes causæ, quæ sub tali scientia cadunt. Verbi gratià, cognitio, quæ habetur de rebus naturalibus per causas rerum naturalium, dicitur perfecta cognitio, quæ in naturali Philosophia haberi potest, quamuis non cognoscantur omnia, quæ conueniunt rebus naturalibus, quatenus entia sunt; quia talis cognitio ad Metaphysicum potius quàm ad Physicum spectat, & similiter cognitio, quæ habetur per principia Mathematica de rebus Mathematicis dicitur perfecta in genere cognitionis Mathematicæ, & denique cognitio cuiuscumque scientiæ de suis subiectis dicitur perfecta: quia est cognitio per causas ad talem scientiam pertinentes, licet non cognoscantur in illis scientiis omnes omnino causæ, & affectiones rerum consideratarum. Aristoteles autem non loquitur de cognitione perfecta simpliciter; sed de perfecta in vnoquoque genere scientiæ, quòd

patet ex eius instituto, omnia enim quæ hoc loco docuit eò pertinent, vt intelligamus quomodo cognitio in vnaquaque scientia, præsertim in Philos. naturali tradenda sit.

b. *Ad perfectam cognitionem causati, &c.* Nota quòd ad perfectam rei cognitionem, quæ in quavis scientia tradi potest, requiritur cognitio omnium causarum per se tam internarum, quàm externarum, quæ sub tali scientia cadunt. Nam multò perfectiùs rem cognoscimus siue definitiue, siue demonstratiue, cognitio omnibus eius causis, tam internis, quàm externis; quàm cognitio solis internis, vel solis externis; quare non erit huiusmodi cognitio vndequaque perfecta, sine causarum internarum, & externarum cognitione. Adde quòd aliæ causæ requiruntur ad Metaphysicam, aliæ ad Mathematicam, aliæ ad Physicum, & aliæ ad moralem Philosophum. Metaphysica enim probat de homine, quòd sit ens, substantia, & ea quæ ab his procedunt. Mathematica quantitatem & dimensionem; Physicus naturæ partes, & ea quæ ab eis dimanant. Philosophus verò moralis virtutes, & actus humanos; atque ad eò horum quilibet exposcit cognitionem omnium per se causarum rei, de qua tractat.

c. *Ad perfectam cognitionem, &c.* Nota quòd Mathematicus frequenter per formam procedit, probando videlicet passiones per ipsas formas subiectorum; præcipue enim figuras considerat, & per ipsas probat: interdum etiam per materiam suam, à qua non abstrahit, scilicet intelligibilem, nempe quantitatem: considerat enim Mathematicus figuras, & formas, non vt abstrahat à quantitate, sed vt in quantitate sunt: quamuis abstrahat à materia sensibili, quæ est substantia induta qualitatibus sensibilibus; agit enim de triangulo, siue triangulus sit in ligno, siue in ære, siue in ferro. Metaphysicus verò probat per causas formales, finales, & agentes, non tamen per efficientes. Nam Metaphysicus abstrahit à materia, atque ad eò probat per causas, quæ à materia abstrahunt, tales autem sunt formales, finales, & agentes. Quòd autem non per efficientem, patet, quia causa efficiens efficit per motum. Metaphysicus verò abstrahit à motu sicut à materia. Physicus autem à toto genere vitur quatuor generibus causarum, quamuis non singulas Physicas conclusiones per omnia causarum genera probet. Primum patet, quia Physica à nulla materia nisi à singulari abstrahit. Secundum probatur, quia non oportet, quòd semper per omnem causam probet. Sat est enim, vt quædam conclusiones per hanc, quædam verò per illam causam demonstrat.

d. *Sufficit cognoscere causas per se, non causas per accidens.* Nota quòd ad perfectam rei cognitionem siue definitiuam, siue demonstratiuam, de qua loquitur Aristoteles, non requiritur cognitio causarum per accidens: quia ad definitiones, & demonstrationes conficiendas non assumuntur causæ per accidens; tum quia ad rei perfectam cognitionem exposcit causarum cognitio, quia ab illis res dependet in suo esse, at non dependet à causis per accidens, quare, &c.

e. *Dico quòd non est inconueniens arguere circulariter, &c.* Nota circulum in demonstratione duplicem esse, videlicet perfectum, & imperfectum. Circulus perfectus est, quando ab omnino

15-

16.

Mathematicus procedit frequenter per formam.

Metaphysicus non probat per causam efficientem.

17-

In demonstratione duplex est circulus.

eodem regredimur ad omnino idem, quod tunc fieret in syllogismo, si conclusiones cognosceremus per præmissas, & non per aliquod aliud, ipsas verò per conclusionem cognosceremus, & non per aliquid aliud. Circulus imperfectus est, quando non est ab omnino eodem ad idem, qui fieri potest duobus modis. Primo modo quòd in vno progressu est demonstratio *quia*, seu *quid est*, in alio verò *propter quid*. Secundo modo fit imperfectus circulus, quando semper procedimus per causam non solùm quoad cognosci, sed etiam quoad esse, quamvis in alio genere causæ.

18. Primo modo demonstratio circularis perfecta est impossibilis, vt dicit Aristoteles 1. Post. text. 20. quia si cognoscimus conclusiones per præmissas, oportet quòd præmissæ sint nobis notiores sua conclusione. Impossibile autem est, vt id quod est nobis notius, cognoscamus per id, quod est ignotius. In demonstratione autem *propter quid* tunc fieret circulus perfectus, si præmissæ demonstrarent *propter quid* conclusionem, & conclusio quatenus est demonstrata *propter quid*, id est, quatenus est effectus præmissarum, demonstraret *propter quid* ipsas præmissas, hoc autem est impossibile, quia fieri nequit vt id, quod est effectus, quatenus effectus est, sit causa suæ causæ, atque adèd circulus perfectus nulla ratione dari potest.

19. Circulus autem imperfectus primo & secundo modo est dabilis, & quidem primo modo patet: quia in huiusmodi circulo demonstratur effectus per causam demonstratione *propter quid*; rursus demonstratur causa per effectum, non vt procedens ab effectu, sed vt ad quam reducitur effectus, hoc autem fieri potest, & ab Aristotele & cæteris Philosophis factum est; quia hæc secunda demonstratio non est *propter quid*, sed *quia*. Vt autem perficiatur huiusmodi circulus hoc modo procedendum est, nempe ab effectu cognito per experientiam, aut per aliquid simile debemus ascendere, demonstratione *quia*, seu quod est ad causam, & confirmati in cognitione causæ, & certiores facti de ea, poterimus descendere demonstratione *propter quid* à causa ad effectum. Verbi gratià, video Planetas non scintillare, inde colligo per demonstrationem *quia* illud, quod est causa quare non scintillent, nempe quòd sunt propè nos. Deinde ex hoc quod Planetæ sunt propè nos, quòd cognosco esse causam, quare non scintillent, facio demonstrationem *propter quid*, in qua demonstro per causam Planetas non scintillare. Hoc modo Philosophi naturales ex effectibus cognitis per experientiam, aut aliquo simili modo, colligunt causas, & confirmati aliis argumentis in cognitione istarum causarum descendunt ad effectus, demonstrando eos *propter quid*, & in huiusmodi circulo imperfecto, effectus nunquam sumitur pro causa, & sic optimè fieri potest.

20. Sicut etiam fieri potest circulus imperfectus secundo modo: quia causæ sunt sibi inuicem causæ, secundo huius, cap. 3. In huiusmodi autem circulo, quamvis procedatur à causa ad effectum, & rursus ab illo effectu ad causam, vt à causa ad effectum, tamen talis effectus est causa suæ naturæ in alio genere causæ, atque adèd in huiusmodi circulo semper proceditur à nobis notioribus, quamvis alia via, quàm ante in primo discursu, procedamus, & etiam à notioribus secundùm naturam, quia quælibet causa, eo quòd talis est, notior est secundùm se, suo effectu, vt sic cau-

sato. Quod dictum est, explicatur exemplo. Deambulatio est causa sanitatis effectiua, quatenus sanitas est effectus eius, & deambulatio est effectus sanitatis, quatenus sanitas est causa finalis deambulationis.

Fit autem huiusmodi circulus, vt non solùm conclusionem, sed etiam præmissas cognoscamus per causam, hoc pacto: Per causam efficientem demonstramus suum effectum, & per istum effectum, non quidem sumptum vt effectus est, sed vt est causa finalis, demonstramus illud, quod antè sumebamus pro causa efficienti. Hoc etiam pacto possumus demonstrare corpus illud, quod substantia proximè collocatur, habere in sua essentia materiam per causam formalem, nempe quia habet formam, & habere formam per causam materialem, scilicet quia habet materiam, possumus etiam demonstrare tam materialem, quàm formalem causam extrinsecè per efficientem, & efficientem per finalem, & tandem vice versa illud, quod est causa finalis, potest demonstrari per causam efficientem. Et nota quòd Caietan. 1. Post. vocat hanc circularem demonstrationem *propter quid*, eo quòd semper proceditur à causa. Cæterùm non est potissima demonstratio, quæ communiter dicitur, *quid est*. Potissima enim demonstratio est, quæ procedit per causam formalem metaphysicam, id est, per definitionem constantem ex genere, & differentia.

EXPOSITIO TEXTVS.

Innata 1 autem est, &c. Hic ponitur secunda conclusio de ordine procedendi, scilicet quòd in naturalibus procedendum est à causatis compositis ad causas componentes. Probatur, quia 2 in omni ordine doctrinæ procedendum est à notioribus nobis ad ignotiora, sed composita sunt notiora nobis simplicibus componentibus; ergo, &c. Maior & minor apparent, quia tota composita sunt notiora nobis, & minùs nota naturæ, sed causæ componentes è conuerso; & patet, quia confusa sunt magis manifesta, & illud totum est nobis notius, & per notitiam ipsius deuenimus in notitiam elementorum. Sed contra obiicitur, ista conclusio contradicit primæ, ergo, &c. Respondetur, quòd non, quia ista conclusio ponitur de processu, qui est ab effectu ad causam, sed conclusio prima loquitur de notitia *propter quid*, quæ est à causa ad effectum, & hoc patebit in quæstione.

21.
Text. 2.
Text. 3.
Text. 4.

Vide contra
nitionem Zi-
mara.

Q V Æ S T I O I V.

Utrum eadem sint notiora nobis, & notiora natura?

Arist. hic text. 1. Aueroës comm. 2. Albert. 1. Phys. tract. 1. cap. 6. Mayton quæst. 1. Conimbr. quæst. 2. Ruuius qu. 4. Roccus quæst. 1.

ARGVITVR quòd sic, quia omnis scientia perfecta procedit per causas, & à priori; sed scientia naturalis est scientia perfecta, igitur ipsa procedit per causas, at ipsa procedit ex notioribus nobis, igitur causæ sunt notiores nobis, sed causæ sunt notiora naturæ, vt patet primo huius, igitur eadem sunt notiora nobis, & notiora naturæ.

I.

Secundò,

Secundò, quia vel per naturam intelligitur natura non cognoscens, & sic nihil est sibi notius, vel ignotius: vel intelligitur natura cognoscens, & tunc vel intelligentia separata, & hoc non; quia intelligentiæ separatae non sunt diuersae notitiæ, quarum vna sit potior altera, cum ipsa intelligat per suam simplicissimam essentiam. Si per naturam intelligatur anima nostra; tunc cum eadem sint notiora nobis, & animæ nostræ, sequitur, quòd eadem erunt notiora nobis, & naturæ.

Tertiò, vbi ita esset, hoc esset præ tanto, quia compositum est notius nobis, & suæ causæ sunt notiores naturæ, ita vt vniuersaliter effectus sint notiores nobis suis causis, hoc est falsum; quia adamas est notior nobis, quàm sit virtus ipsius, mediante qua attrahit ferrum, & tamen virtus illa est effectus adamantis.

2. Quartò, nisi eadem essent notiora nobis, & naturæ, sequeretur quòd idem esset notius, & ignotius respectu eiusdem, quod est impossibile, & probatur consequentia: quia agens, & finis sunt sibi inuicem causæ, igitur cum causa sit notior naturæ, sequitur quòd agens est notius naturæ, quàm finis, & quia finis est causa agentis, tunc sequitur quòd finis est notior agente, & sic agens est notius, & minùs notù sine, quod est impossibile.

Quintò, quia anima nostra est notior nobis, eò quòd experimur ipsam, & cum hoc est notior naturæ, eò quòd est causa compositi, igitur idem est notius nobis, & naturæ.

Sextò, quia principia Mathematicæ sunt notiora nobis, & etiam naturæ, quàm sint conclusiones inde sequentes, igitur eadem sunt notiora nobis & naturæ. Antecedens apparet, nam istud principium, *Omne totum est maius sua parte*, est notius cuilibet cognoscenti, quàm sit aliqua conclusio sequens ex illo principio.

3. Oppositum arguitur per Aristotelem in 1. huius, text. 4. & 5. vbi per hoc probat, quòd in scientiâ naturali procedendum est à totis compositis ad partes componentes.

Divisio quaestioni,

In quaestione primò videbimus quæ sunt notiora nobis. Secundò quæ sunt notiora naturæ.

Quantum ad primum, notandum quòd aliquid potest dici notius dupliciter, vno modo intensiue, sicut illud quod habet plures gradus cognitionis. Alio modo dicitur notius, quia priùs notum, & hoc intelligitur dupliciter, vno modo, quia priùs tempore, & sic maior priùs tempore cognoscitur conclusione; alio modo priùs naturâ, & sic minor priùs cognoscitur quàm conclusio.

Secundò notandum, quòd omnis notitia intellectiua originatur altero duorum modorum, scilicet, aut ex sensu, aut ex naturali inclinatione intellectus, & idèò duplicia sunt principia, quædam quæ habentur per sensum, & experiétiam; & alia, quæ habentur ex inclusione terminorum in significando, vel ex non repugnantia, quibus intellectus assentit ex sua inclinatione naturali, habita significatione terminorum, sine aliqua ratione determinante ipsum intellectum, & talia sunt principia Metaphysicæ, vt *quodlibet est, vel non est; omne totum est maius sua parte*, & huiusmodi.

4. Tertiò sciendum, ex quo omnis notitia intellectiua originatur ex principiis acceptis per sensum, aut per naturalem inclinationem intel-

lectus, quòd illa conclusio quæ faciliùs & euidentius deducitur ex istis principiis, est notior aliis, quæ minùs euidenter deducuntur ex illis, & idèò si de aliquibus duobus principiis, vel conclusionibus scire velimus, quòd sit notius alio, debemus attendere, quod istorum faciliùs deducatur ex sensatis, aut quod est faciliùs reducibile in primum principium acceptum ex inclinatione intellectus.

5. Ex hoc sit prima conclusio ista: Semper principium, per quod probatur aliqua conclusio, notius est illa conclusione, & hoc intensiue. Probatur, quia principium est causa effectiua saltem instrumentalis notitiæ conclusionis, igitur notitia conclusionis non est tanta intensiue, quanta est notitia principij. Tenet consequentia, quia agens aliquem effectum sine adiutorio alterius, non potest producere effectum sibi æqualem, vt corpus luminosum non potest causare tantum lumen in medio, quantum habet in seipso: similiter caliditas non potest producere in aliud subiectum caliditatem sibi æqualem sine adiutorio caliditatis productæ sibi coagente, &c.

6. Secundò, quia illud est notius intensiue, quod propinquius, & euidentius reducit ad primum principium, sed principium, per quod probatur illa conclusio, propinquius & euidentius reducit ad primum principium, vel ad principium expertum, quàm illa conclusio; ergo, &c. Maior probatur per prænotata, & minor apparet, quia in ordine reducendi ad primum principium, priùs probatur principium, quàm conclusio per ipsum probata.

Tertiò, quia difficiliùs obliuiscitur notitia principij, quàm conclusionis dependentis ex illo principio, igitur notitia principij est intensior, & hoc est verum, quando illa notitia solùm est per illud principium.

7. Contra conclusionem obiicitur, & probatur, quòd notitia principij & conclusionis pariformiter remittantur, stante euidentia primi principij ad conclusionem. Tunc si ita esset, sequeretur quòd aliquis haberet notitiam principij, & non haberet notitiam conclusionis, & cum hoc sciret consequentiam esse bonam, & quòd cum hoc sciat consequens, & patet consequentia, quia ex quo notitia conclusionis est minor, tunc ipsa esset tota remissa ad vnum gradum, quando adhuc stabit aliquod de principio, & tamen tenet consequentia, & est euidentis; sequitur propositum.

Respondetur quòd impossibile est, notitiam conclusionis & principij æqualiter remitti ad vnum gradum, sic vt consequentiæ remittantur æqualiter de vtroque vèro, vnde semper oportet plus remitti de notitia principij, quàm conclusionis.

8. Secunda conclusio: vniuersaliter sensibilibiora sunt notiora nobis minùs sensibilibus. Probatur, quia ex quo cognitio nostra originatur ex sensu, oportet illa esse notiora, quæ sunt sensibilibiora. Ex quo patet, cæteris paribus, quòd illud quod sentitur pluribus sensibus, notius est, quàm illud, quod sentitur vno tantum.

Sensibilibiora sunt nobis notiora.

9. Tertia conclusio: vt in pluribus effectus sunt nobis notiores, quàm suæ causæ: probatur. Nam compositum naturale est notius, quàm sit eius materia, vel forma, & ita inducendo in aliis, & dico notabiliter vt in pluribus, quia aliquando contingit oppositum. Vnde cælum est nobis

Effectus sunt nobis notiores suis causis.

nobis notius, quàm sit influentia causata à motu, & lumine, per quam agit in istis inferioribus, similiter de adamante, vt suprâ dictum fuit. Patet igitur quæ sunt notiora nobis, quia principium suis conclusionibus & sensibilibus minùs sensibilibus, & hæc de primo.

9. Quo ad secundum, notandum, quòd quantum ad notitiam naturæ, potest intelligi dupliciter, vno modo de substantia separata, quæ est Deus, vel Intelligentia, & talis cognoscit vnica intellectione æterna, quæ est sua essentia, & hoc est simpliciter verum de Deo, tamen Theologi non concedunt simpliciter de Intelligentiis. Vnde probatur, quòd Intelligentia possit habere cognitionem nouam simpliciter; quia Intelligentia non habet cognitionem de quolibet futuro contingenti, quia si illam haberet, cognosceret æquè perfectè omnia sicut Deus, & tunc arguitur sic, capiendò vnum futurum contingens, quòd cognoscat Intelligentia, postea illud futurum ponatur in esse, & sit Antichristus, tunc arguitur: Intelligentia nunc cognoscit Antichristum, & priùs non cognouit ipsum, quia priùs erat futurum contingens, igitur Intelligentia mutata est per nouam cognitionem; verum est tamen, quòd Intelligentia habet aliquam cognitionem æternam, & hoc differt ab intellectu nostro, cuius omnis cognitio est noua. Alio modo intelligitur de natura particulari, vt de isto igne, vel aqua non categorèmaticè, quòd aliquid sit sibi notum, sed hypòthetè si cognosceret, quæ essent sibi notiora.

10. Tunc sit ista conclusio, quòd naturæ notiores sunt causæ suis effectibus. Probatur, quia sicut est in artificialibus, ita in naturalibus, cum natura sit artifex rerum naturalium, sed in artificialibus causæ operis sunt notiores artificio, vt patet, quia factor domus priùs cognoscit lapides, & ligna, quàm domum, igitur ita est in naturalibus.

Secundò, quia causæ sunt priores suis effectibus, igitur & priùs notæ à natura, tenet consequentia, quia natura cognoscit res sicuti sunt.

Contra conclusionem arguitur, quia illud est notius naturæ, quòd est magis perfectum, & maioris entitatis, quia de perfectioribus natura magis est sollicita; modò totum compositum perfectius est suis partibus, cum includat perfectionem suarum partium; ergo, &c.

Secundò, illud est notius naturæ, quòd magis intenditur à natura, & cuius similitudo esset fortiùs impressa naturæ; si natura cognosceret: modò similitudo totius compositi esset fortiùs impressa naturæ, si natura cognosceret, eo quòd compositum magis intenditur à natura; ergo, &c.

Respondetur, quòd compositum potest dici notius dupliciter, vno modo; quia est perfectius cognoscibile secundum naturam, & sic dicit Aristoteles quòd Deus est in natura notissimus, vnde 2. Metaph. dicit, quòd sicut oculus nocturæ se habet ad lumen Solis in meridie, ita intellectus noster ad manifestissima in natura. Alio modo aliquid dicitur notius naturæ, eo quòd magis intenditur à natura, & species eius esset magis impressa naturæ, si natura cognosceret. Alio modo non, quia species sua esset fortiùs impressa, sed quia esset prior in motu illo, quo producitur res fienda. Verbi gratia scribens litteram habet intentionem totius litteræ fortiùs impressam menti suæ,

Scoti oper. Tom. I I.

quàm habeat intentionem partis litteræ, at tamen intentio partis litteræ naturaliter procedit in motu protractionis litteræ. Tunc dico, quòd causæ non sunt notiores naturæ, eo quòd sint perfectiora cognoscibilia secundum naturam: & per hoc soluitur prima obiectio, nec causa dicitur notior ex eo, quòd eius similitudo esset fortiùs impressa naturæ: nam sic totum compositum est notius naturæ partibus componentibus: sed illo modo causa est notior naturæ, id est, priùs naturâ in motu faciendi rem ex suis causis, priùs occurrit intentio causæ, quàm causati, vt declaratum fuit in exemplo de littera. Patet igitur quæ sunt notiora naturæ:

De tertio sit prima conclusio: vt in pluribus non sunt eadem notiora nobis, & notiora naturæ. Probatur, quia vt in pluribus effectus sunt notiores nobis, & semper causæ sunt notiores naturæ, &c.

Secunda conclusio, aliquando eadem sunt notiora nobis, & notiora naturæ. Probatur, quia aliquando causæ sunt notiores nobis; igitur aliquando eadem sunt notiora nobis, & naturæ. Tenet consequentia, quia semper causæ sunt notiores naturæ. Antecedens apparet, quia cælum est notius sua influentia; similiter homo quàm actus suus intelligendi, & hoc totum quòd dictum est, est verum in scientia naturali, & idè de aliis scientiis sit ista conclusio: In aliis scientiis vniuersaliter eadem sunt notiora nobis, & notiora naturæ; exceptâ parte Metaphysicæ, quæ determinat de subtiliis separatis: nam illa procedit ab effectibus ad causas. Probatur conclusio: nam principia Mathematicæ sunt simpliciter notiora & naturæ, & nobis: similiter in Metaphysica notiora sunt principia conclusionibus. Item in Grammatica litteræ, & syllabæ sunt notiores nobis, quæ sunt causæ orationum, & per consequens sunt notiores naturæ. Similiter in Logica termini sunt notiores nobis, quàm argumentationes compositi ex terminis. Similiter in moralibus actus humani, sunt notiores nobis, quàm virtutes generatæ ex illis actibus. Patet igitur inductiue, qualiter in aliis scientiis à scientia naturali idem est notius nobis, & naturæ.

Et si obiiciatur, ex quo effectus sunt nobis simpliciter notiores, sequitur quòd nunquam potest fieri regressus à cognitione causarum ad cognitionem effectuum; & sic in scientia naturali nunquam haberemus notitiam *propter quid*. Probatur consequentia, quia *propter quod vnumquodque* tale, & ipsum magis; igitur cum causæ cognoscantur per effectum, sequitur quòd effectus semper sunt notiores, & per consequens regressus ille ad causas petit principium. Respondetur negando consequentiam. Ad propositionem, *Propter quod vnumquodque*, &c. intelligitur de causa sufficienti. Modò dico, quòd cognitio effectuum non est sufficiens ad cognitionem causarum, & idè intellectus cum habuerit aliquas notitias de causis per effectus mediante discursu & inclinatione intellectus, inquirat vltiorem cognitionem de causis, quâ habitâ sit regressus ad cognitionem effectuum per suas causas, & talis est scientia *propter quid*.

Ad secundam dico, quòd intelligitur de vtraque, de natura non cognoscente conditionaliter sic, vt si cognosceret priùs cognosceret causas similiter intelligitur de natura cognoscente, vt Intelligentia, & non obstante, quòd in Intelligentia

Causa quomodo dicatur notiores.

12.

Interdum eadem sunt nobis notiora et natura.

13.

14.

9. Quid intelligatur per naturam quando dicitur, Non sunt eadem notiora nobis, et natura.

11. Compositum potest dici notius dupliciter.

non sint diuersæ cognitiones, attamen potest cognoscere vnam rem prius alterâ, saltem naturaliter, licet non tempore, cum omnia cognoscat ab æterno. Et cum arguitur de anima nostra. Dico, quod in effectibus, qui sunt à nobis, anima prius cognoscit causas, vt patet in artificialibus.

Ad tertiam concessum est de aliquibus causis, quod sunt notiores nobis, quàm effectus.

Ad quartam negatur consequentia; quia istud intelligitur de causis, ex quibus aliqua res fit; quod illæ cognoscuntur per prius à natura, quàm res illæ factæ ex eis, & è contra de nobis.

Ad quintam dico, quod anima est notior naturæ, & non nobis. Et cum dicitur, nos experimur animam, verum est per eius effectus, & opera, & idè illi effectus sunt notiores.

Ad sextam concessum est in vltima conclusione, quod in aliis scientiis à naturali, idem est notius nobis, & naturæ.

ANNOTATIONES.

15. ^a **V**No modo quia prius tempore, &c. Nota quod Arist. 1. Post. t. 3. docet quo ordine intelligantur præmissæ ante conclusionem, & quomodo conclusio intelligatur post præmissas, dicitur quod maior propositio vniuersalis potest prius tempore cognosci, quàm conclusio, minor verò cognita maiori non potest cognosci prius tempore, sed solum prius naturâ, quàm conclusio, verbi gratiâ, *Omne sensibile habet sensum tactus, omne animal est sensibile, ergo omne animal habet sensum tactus*. Maior huius demonstrationis potest cognosci per tempus absque conclusione, si tamen cognoscitur minor, simul tempore cognoscitur & conclusio. Vult ergo Arist. quod prius naturâ vtraque præmissa cognoscitur conclusione: quoniam cognitio vtriusque præmissæ est causa cognitionis conclusionis, si verò loquamur de prioritate temporis, tunc cognitio maioris est prior tempore cognitione conclusionis; quoniam cognita maiori adhuc superest cognoscenda alia propositio, nempe minor, antequam conclusio cognoscatur formaliter, & proprio conceptu, at verò si cognita maiori cognoscas etiam minorem, tunc simul cum minori simul tempore cognoscas formaliter, & proprio conceptu conclusionem.

Præmissa quomodo prius conclusione cognoscatur.

16. Dixi notabiliter formaliter, & proprio conceptu, quia demonstrationis conclusio bifariam intelligi potest, primò formaliter, & conceptu proprio ipsius conclusionis, qui terminatur ad ipsam conclusionem. Secundò virtualiter, & in vniuersali, vt quando non formamus conceptum ipsius conclusionis, sed solum formamus conceptum de ea re, ex qua conclusio potest colligi, vel in qua conclusio continetur, quasi in quodam vniuersali. Cognitio primo modo est simpliciter cognitio; sed cognitio secundo modo est cognitio secundum quid, nempe virtualiter, & in alio. De hac secunda cognitione loquens Aristoteles vbi sup. text. 4. dicit conclusionem cognosci simul cum præmissis, & quod maius est, simul cum ipsa maiori: nam cognitâ maiori simpliciter, simul cognitione secundum quid, & virtualiter cognosco conclusionem; non quod tunc temporis producam diuersos actus cognoscendi: solum enim produco cognitionem maioris: sed quoniam conclusio continetur virtualiter sub maiori, quasi sub quodam vniuersali, & cognitâ

maiori possumus ex ea deuenire in cognitionem conclusionis; tunc enim dicimur cognoscere aliquam rem virtualiter, & in vniuersali, quando cognoscimus formaliter illud sub quo res illa continetur, & ex quo possumus deuenire in cognitionem illius rei. Verbi gratiâ, cognitâ hac maiori cognitione propria, & formali, *Omne animal rationale est risibile*, cognoscimus virtualiter, & in vniuersali hanc conclusionem, *Omnis homo est risibilis*, quoniam hæc conclusio continetur sub illa maiori tanquam sub suo vniuersali: maior enim significat rem omnem, quæ est animal rationale, esse risibilem, & sub ista quodammodo continetur hæc alia, *Omnis homo est risibilis*.

b *Verum est tamen, quod Intelligentia habet aliquam cognitionem æternam*, &c. Nota quod hoc verum est iuxta principia Aristotelis. Cæterum secundum Theologos & veritatem, cum Intelligentia sit creata in tempore, nullam habet cognitionem æternam, atque aded sumitur hîc æternum pro cœuo, ita vt sit sensus, quod Intelligentia habet aliquam cognitionem cœuam.

c *Compositum potest dici notius dupliciter*, &c. Nota quod notius naturâ est idem quod notius secundum se, id est, quod spectata rei entitate, est magis cognoscibile, & cum cognoscibilitas rei sit ratione entitatis, id erit magis cognoscibile secundum se, quod magis habet de entitate; quapropter hoc quod minus habet de entitate, est minus cognoscibile incipientibus discere, eo quod cognitio addiscentium est imperfecta, atque ita prius cognoscunt id, quod imperfectius, & quod secundum se est minus cognoscibile. Quod comprobatur Aristoteles 7. Metaphys. text. 4. dicens, *Quæ singulis nota, & priora sunt, sapienter parum nota sunt, & parum, aut nihil habent veritatis, qui illorum cognitione sunt præditi*. Secus est de doctis viris: his enim quæ natura sunt notiora, id est, quæ secundum se cognoscibilia sunt, etiam sunt magis nota, veluti principia, & causæ. Vnde sic habet Aristoteles. *Principia verò, & causas rerum cognoscere paucis contingit, atque illis doctis*.

Sensus ergo verborum Aristotelis, Non sunt eadem nobis nota, & naturæ est, quod illa quæ sunt perfectiora non sunt nobis primò distinctè cognita, sed potius imperfectiora. Nam cognitionem nostram distinctam speciei, præcedit distincta cognitio superiorum hæc autem superiora sunt minus perfecta, quàm species, quæ naturâ, id est, secundum se est magis nota, id est, magis perfecta; atque aded cognitione distincta, & scientifica imperfectiora sunt magis nota nobis, naturæ verò magis perfecta, & per consequens non eadem nobis nota, & naturæ. Et hunc ordinem seruauit Aristoteles in docendo hanc scientiam, quia prius tractat de materia, & forma, & rursus de causis entis mobilis, & deinceps profequitur alia de ente mobili. Insuper in consideratione principiorum prius inquirat in vniuersali quot sint, & postea de quolibet illorum. Ex hoc sequitur, sensum Aristotelis illis verbis ab vniuersalioribus, & nobis notioribus, naturæ quæ minus notis, ad naturæ notiora nobis quæ minus nota esse progrediendum; esse tradere modum nostræ cognitionis in quolibet scientia, ita vt semper quælibet cognitio scientiæ in addiscentibus incipiat ab vniuersalioribus conceptibus præsupponendis in illâ scientia.

17.

18.

Explicantur verba Aristotelis, Non sunt eadem nobis nota, & naturæ.

19

Secundò sequitur. In scientia physica non omnes conceptus vniuersaliores esse comprehendendos ad subiecti sufficientem cognitionem, sed ea tantum communia, & vniuersalia, quæ satis sunt ad Physicam notitiam habendam: qualia sunt, quæ Aristoteles inquirat, videlicet an sint plura principia, vel vnum; an sint contraria, &c. Ita sentit Scotus in 3. distinctione 24. vbi sic ait. *Scientia naturalis prout precedit Metaphysicam habet suos terminos confusè notos, sed Metaphysica mediante definitione exprimit distinctè notitiam illorum, & tunc est perfectior, quando est cum Metaphysica.*

Tertiò sequitur, quòd quãdo Aristoteles exemplificat in toto, loquens de nobis notioribus, loquitur de magis noto nobis cognitione confusa. Nam totum quia est magis perfectum, est cognitione distincta naturæ magis notum. Cæterum cognitione confusa est nobis magis notum quàm naturæ, eaque nos priùs tale perfectum, & totum confusè cognoscimus: natura verò ipsum priùs distinctè cognoscit.

20.

Et si dicas: Aristoteles docet incipiendum esse à notioribus nobis, & naturæ minùs notis, & in prima conuisione dixit, Incipiendum esse à principiis, & causis, quare principia, & causæ erunt nobis magis nota. Dico, quòd Aristoteles loquendo de ordine ex parte rerum dixit in prima conuisione esse incipiendum à principiis, quia principiaria nequeunt distinctè cognosci sine principiis; quando verò dixit in secunda conuisione à notioribus nobis esse incipiendum, & non eadem esse nota nobis, & naturæ, voluit dicere, quòd in cognitione talium principiorum ab illis vniuersalioribus rationibus incipiendum est, quæ nobis notiores sunt, quàm naturæ: quia hic magis notum natura intelligit magis intentum, quales non sunt illæ vniuersales rationes à quibus incipiendum est.

EXPOSITIO TEXTVS.

21.
Text. 5.

Vnde ex 1 vniuersalioribus, &c. Hic ponit tertiam conclusionem, scilicet, quòd ad cognitionem principiorum, causarum, & elementorum procedendum est ex vniuersalibus ad singularia, id est, minùs vniuersalia. Probatur primò, quia sicut se habet totum integrale ad sensum, ita totum vniuersale ad intellectum; sed totum integrale notius est secundum sensum, igitur & totum vniuersale notius est secundum intellectum. Maior patet per conuenientiam istorum ad inuicem: quia sicut totum integrale continet multas partes sensibiles; ita totum vniuersale continet multas partes subiectiuas. Secundò probatur idem, quia ab illis est procedendum, quæ sunt magis confusa; ad illa, quæ sunt minùs confusa & determinata; sed vniuersale est confusum, & indeterminatum, & minùs vniuersale est magis determinatum, ergo, &c. Maior patet, quia confusa sunt nobis notiora, vt patet in exemplo: quia definitum significat confusè illud idem, quod definitio significat determinatè, & distinctè; modò res notior est sub conceptu definiti, quàm sub conceptu definitionis, vt si dicatur iuueni, asser circulum, benè intelliget quod dicitur, sed si dicatur, asser figuram planam, cuius circumferentia, &c. non intelliget. Tertiò probatur per signum, quia pueri in principio appellant omnes homines patres, & omnes mulieres matres, sed

Scoti oper. Tom. II.

posteriorius in processu temporis determinat sibi patrem, & matrem. Et ista conclusio est sic intelligenda, quòd facilius est rem cognoscere, sub conceptu vniuersaliori, quàm sub conceptu minùs vniuersali, licet in illis, quæ consueta sunt, nobis sine differentia sensibili temporis, occurrant nobis res sub vtroque conceptu.

Q V Æ S T I O V.

Vtrum magis vniuersalia sint notiora minùs vniuersalibus?

Aristot. 1. Phys. sect. 4. D. Thom. lect. 1. Themist. Simpl. Auerr. ibid. Albert. 1. Phys. tract. 1. c. 6. Mayron. q. 1. Canonice. q. 2. Conymb. quest. 3. Ravius quest. 3. Roccus quest. 2.

ISTVS quæstionis multiplex est sensus, & ne a procedam in æquiuo. o, Primus sensus est, *Vtrum vniuersalia*, id est, causæ vniuersales sint notiores minùs vniuersalibus. Et de isto certum est, quòd non: quia tales causæ vniuersales, scilicet substantiæ separatae sunt valdè difficulter cognoscibiles, vt patet secundo Metaphys. text. 1. Secundus sensus potest esse. *Vtrum vniuersalia secundum existentiam sint notiora singularibus;* & certum est quòd non. Tertius sensus, *Vtrum terminus vniuersalis sit notior termino minùs vniuersali,* & hoc non est ad propositum, quia tales termini non cognoscuntur nisi reflexè. Quartus sensus: *Vtrum propositio vniuersalis sit notior propositione minùs vniuersali.* Et tunc de hoc est distinguendum, quia quædam sunt principia, acquisita in nobis per experientiam, & in talibus oportet cognoscere aliquas singulares, & priusquam cognoscatur propositio vniuersalis; sed non oportet omnes præcognoscere, quia prius cognosco quòd omnis ignis est calidus, quàm cognoscam de isto igne, quòd est calidus.

1

Alia sunt principia acquisita in nobis ex naturali inclinatione intellectus ad verum. Et in illis præcognoscitur vniuersalis. Vnde prius cognosco, quòd omnis linea est diuisibilis per æqualia, quàm cognoscam de ista linea, quòd sit diuisibilis per æqualia; & eodem modo est de quibusdam sequentibus ex principiis, quòd prius cognoscitur conclusio vniuersalis, quàm particularis: verbi gratia, ex isto principio, *Omnis lactuca sanat febrem calidam*, cum vno alio sibi adiuncto, scilicet quòd *contraria contrariis curantur*, inferitur ista, quòd *omnis lactuca est frigida*, quæ prius cognoscitur, quàm aliqua sua singularis. Quintus sensus, *Vtrum propositio facta de terminis communioribus, cæteris paribus sit notior propositione facta de terminis minùs communibus.* Et Commentator videtur dicere, quòd sic, super isto primo; & idè dicit, quòd liber Physicorum præcedit alios libros naturales, eo quòd propositiones illius libri sunt notiores, eo quòd sunt factæ de terminis communioribus, verbi gratia, notius est, quòd omnis motus est de contrariis in contrarium, quàm quòd omnis alteratio est de vna qualitate contraria in aliam contrariam. Sed istud non est vniuersaliter verum: quia de terminis valdè notis possunt formari propositiones multum dubiæ, & incuidentes.

2

Sextus sensus est, *Vtrum res prius cognoscatur sub cõceptu vniuersaliori, quàm sub conceptu*

3.

B 2 minùs

minùs vniuersali; & in isto sensu intelligit Aristoteles. Et idèd arguitur quòd non. Quia omne agens naturale non impeditum in passum sufficienter dispositum producit priùs suum effectum perfectissimum, quia non apparet, quare impediatur. Sed obiectum extra est agens naturale non impeditum, & eius effectus perfectissimus est conceptus speciei, vel conceptus singularis, & passum, scilicet sensus, vel intellectus, est sufficienter dispositum ad recipiendum; igitur primò producit conceptum speciei, vel conceptum singularis, qui est perfectior, eo quòd continet omnes alios conceptus.

Secundò sequitur, quòd quando primò videbimus Socratem, vel aliud obiectum, quòd magnum tempus esset, priùsquam conciperem ipsum sub conceptu speciei specialissimæ, vel sub conceptu singularis, ex quo oporteret procedere per omnes conceptus, à generalissimo vsque ad singularem, secundum proprietatem temporis; sed consequens est falsum. Probo, quia non experimur. Similiter non apparet, quòd inuentus sit talis ordo conceptuum. Similiter de visibilibus consueris istud non est verum; imò apparet nobis oppositum.

4. Tertiò, quia res percipitur à sensu, priùs sub conceptu singulari, quàm vniuersali; igitur non priùs concipitur sub vniuersali. Tenet consequentia, quia conceptus vniuersalis non causatur in intellectu, nisi præhabita cognitione, quam habuit sensus: quia solùm intelligit vniuersale abstrahendo conceptum vniuersalem à circumstantiis singularibus: & antecedens apparet, quia sensus solùm cognoscit singulare, vt patet 1. Post. text. 49. & 2. de Anima, text. 60.

Quartò sequitur, quòd Metaphysica esset prior aliis scientiis vià doctrinæ: consequens est falsum, per Auicennam in 1. sæ Metaphysicæ. Probatur consequentia, quia Metaphysica determinat de rebus sub conceptibus vniuersalissimis, igitur cum illi sint notiores, sequitur quòd Metaphysica est scientia notissima, & per consequens prior aliis vià doctrinæ.

Quintò, quia res est notior sub conceptu definiti, quàm sub conceptu minùs vniuersali. Tenet consequentia, quia definitio, vel saltem pars definitionis, est vniuersalior, quàm sit definitum: imò dicit Linconiensis 2. Posterior. quòd aliqua est definitio, cuius quælibet pars se habet in plus, quàm definitum, sed tota definitio se habet æqualiter.

5. Sextò. Ponatur quòd Socrates sit prope me, ita vt cognoscam ipsum sub conceptu singulari, correspondente isti termino *Socrates*, deinde elongetur Socrates continuè, donec propter distantiam non appareat benè, an sit homo, vel brutum, & ita continuè elongetur vsque quo non appareat. Tunc in isto casu accidit totum contrarium conclusioni: nam Socrates priùs concipitur conceptu singulari, deinde conceptu specifico, & ita consequenter vsque ad conceptum substantiæ, vel ad conceptum transcendentis deuenitur.

6. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, text. 4. Norandum, quòd duplex ^d est conceptus vniuersalis, quidam cum circumstantia particulari sibi appropriata, vt hoc ens, hoc corpus, & huiusmodi Alius est sine tali circumstantia, vt homo, animal, & huiusmodi; & differunt isti conceptus ab inuicem, primò quo ad hoc ^e quòd intellectus habet actualiter conceptum vniuersalem

lium cum circumstantia particulari, aut cum pluribus circumstantiis particularibus, oportet, quòd actualiter respiciat, & intendat ad phantasmata causata ab illo cuius est ille conceptus: sed ad hoc, quòd habeat conceptum vniuersalem sine huiusmodi circumstantia, non requiritur, quòd actu intendat ad phantasmata, sed requiritur, quòd aliàs respexerit ad illa, & intenderit.

7. Secundò differunt sicut causa, & causatum. Nam conceptus vniuersalis cum circumstantia particulari est causa effectiua instrumentalis conceptus vniuersalis sine tali circumstantia. Vnde cum sensus, vel intellectus percipit obiectum priùs sub hoc conceptu, *hoc ens*, deinde sub isto, *hoc corpus*, & sic consequenter vsque ad conceptum indiuidui. Verbi gratia, Socratis, tunc intellectus habito hoc conceptu, *hoc ens*, de Socrate, abstrahit circumstantias particulares eliciendo simplicem conceptum, scilicet ens, & sicut dictum est de isto conceptu, ita proportionabiliter de aliis suo modo.

8. Tertiò differunt, quia brutis, & pueris non ventibus ratione, benè insunt conceptus cum circumstantiis particularibus: sed alij conceptus nequaquam, quia tales habentur per rationem, & discursum intellectus.

Secundò sciendum, quòd isti conceptus conueniunt ad inuicem. Primò, quia neuter illorum potest causari ab aliqua re futura, sed quilibet requirit in sua generatione obiectum actu mouens sensum, vel intellectum; tamen illi conceptus licèt non causentur à rebus futuris, tamen sunt significatiui rerum futurarum. Secundò conueniunt; quia sicut in ordine conceptuum simplicium sine circumstantiis particularibus, vnus conceptus est vniuersalior alio, vt puta animal, quàm homo; ita in ordine conceptuum cum illis circumstantiis est vnus vniuersalior alio, vt puta *hoc ens*, quàm *hoc corpus*, & ita consequenter, & huiusmodi circumstantiæ particulares solebant vocari ab antiquis conditiones indiuiduales. Tertiò conueniunt, quia in neutro illorum ordinum potest esse aliquis conceptus simpliciter simplex: imò quilibet ad minùs esset representans diuersorum similium, sicut declaratum fuit de duobus ouis in questione alia.

9. Tunc ponuntur conclusiones. Prima est, quòd in ordine conceptuum vniuersalium cum circumstantiis singularibus, semper priùs concipitur res sub conceptu vniuersaliori, quàm sub minùs vniuersali. Probatur, quia quando aliqua duo, puta A, & B, sic se habent, vt quælibet causa sufficiens producere alterum illorum, vt puta B, sufficiat etiam producere reliquum, & non è contra, priùs dicitur producere ipsum A, quàm ipsum B: sed sic se habent conceptus vniuersalior, & conceptus minùs vniuersalis, quòd à quocumque potest produci conceptus minùs vniuersalis, ab eodem potest produci conceptus vniuersalior, & non è contra; igitur semper quodlibet obiectum sufficiens est producere vtrumque. Priùs producit conceptum vniuersaliozem, quàm minùs vniuersalem.

10. Ex isto sequitur, quòd alicui communitati potest esse notus conceptus vniuersalis, & tamen nullis duobus illius communitatis nota essent aliqua singularia illius: patet, si quilibet illorum de communitate deueniat in notitiam illius vniuersalis per aliud, & aliud singulare, v. g. si vnus deueniat in notitiam animalis sub isto conceptu animalis

Conceptus vniuersalis est duplex.

animalis caufato à leone, & alijs sub eodem caufato à boue, & tertius sub eodem caufato ab homine, & sic de alijs, tunc toti communitati notus est ille conceptus, & tamen nullum fingulare ipsius notum eſſet pluribus.

Secundò probatur conclusio, quia ſemper confuſa ſunt notiora nobis, quàm magis diſtincta: modò vniuerſalia ſunt magis confuſa, & minùs vniuerſalia magis diſtincta; igitur res priùs concipitur ſub conceptu vniuerſaliori, quàm ſub conceptu magis diſtincto; & hoc patet exemplariter de pueris, qui in principio appellat omnes homines patres, & omnes mulieres matres, ſed poſtea habità cognitione perfectiori, determinat ſibi patrem & matrem.

11. Secunda conclusio. In ordine conceptuum vniuerſalium ſimplicium ſine circumſtantijs particularibus, ſemper res eſt notior ſub conceptu vniuerſaliori, quàm ſub minùs vniuerſali. Probatùr, quia intellectus elicit huiusmodi conceptus vniuerſales ſimplices abſtrahendo circumſtantias particulares, mediantibus quibus recipiebantur in ſenſu, & in phantafia, igitur primo ordine, quo conceptus illi cum circumſtantijs recipiebantur in ſenſu à phantafia, eodem ordine & intellectus abſtrahit huiusmodi circumſtantias; ſed priùs tempore res percipitur ſub conceptu vniuerſaliori cum tali circumſtantijs; igitur priùs tempore intellectus abſtrahit circumſtantijs particularem à conceptu vniuerſaliori, quàm minùs vniuerſali, & per conſequens res priùs cognoscitur ſub tali conceptu, quàm ſub minùs vniuerſali.

12. Tertia conclusio. Tempus perceptionis huiusmodi conceptuum indicatur per aſuefactionem cognitionis cognofcibilem. Patet, quia à viſibilibus conſuetis videtur tempus illud eſſe adedò modicum, vt non experiatur, ſed in illis quæ non ſunt conſueta videri benè apparet ſucceſſo; vt ſi aliquis videat valdè à remotis; priùs percipitur quòd ſit corpus, deinde cùm fuerit aliquantulum magis propinquum, vt poſſit percipi motus, vel figura; aut huiusmodi diſpoſitio, percipitur quòd ſit animal; deinde magis appropinquando cùm percipitur recitudo ſtaturæ, & huiusmodi, concipitur quòd ſit homo, & ita tandem quòd ſit Socrates.

Ex quo ſequitur, quòd res percipitur ſub huiusmodi conceptu vniuerſaliori, vel minùs vniuerſali per comparationem ad alias res alijs cognititas. Ex quo patet, quòd ſi nunquam vidiffem niſi vnicam rem, de illa ſolùm haberem vnum conceptum quiditatiuum, & ſi cognouiſſem ſolùm duas res, tunc de qualibet illarum haberem duas cognitiones; ſcilicet vnam communem, & aliam ſpecielem.

Ex quo ſequitur ſecundò, quòd de qualibet re habet tot conceptus quiditatiuos diuerſos, quot differentias eſſentiales percipit illius ad aliquam aliam rem.

Patet igitur qualiter in duobus ordinibus prædictis conceptuum, ſemper conceptus de primo ordine, eſt prior conceptu ſibi correſpondente in alio ordine. Secundò patet, qualiter in vtroque ordine res priùs concipitur ſub conceptu vniuerſaliori, quàm ſub minùs vniuerſali.

13. Ad rationes. Ad primam negatur maior: nam ignis eſt effectus perfectiſſimus producibilis ab igne, & tamen ignis applicatus ad ſtupam ſufficienter diſpoſitam ad ſuſceptionem ſuæ actionis non agit primò ignem in illam ſtupam, ſed priùs agit calorem: quia per illum producitur ignis in ſtupa. Similiter effectus perfectiſſimus producibilis à Sole; eſt vermis in iſtis inferioribus; & tamen in materia diſpoſita, non primò producit animam, ſed primò producit lumen, inſtumentum & calorem; à quibus producitur vermis. Similiter volitio eſt actus perfectiſſimus intellectus, & tamen non primò producitur ab intellectu; quia intellectus primò producit cognitionem, mediante qua elicit volitionem.

Ad ſecundam, ſequitur, quòd magnum tempus, &c. concedo, quòd in viſibilibus inconſuetis videtur tempus eſſe ſatis magnum, & ſenſibile; ſed in alijs, quæ conſueta ſunt videri, ſucceſſo eſt inſenſibilis. Et cùm dicitur de brutis, dico, quòd brutis inſunt conceptus vniuerſales cùm circumſtantijs ſingularibus, & eo ordine; quo nobis.

Accipitur hinc intellectus pro anima intellectiva.

Ad tertiam; Quia ſenſus ſentit ſingulare. Dico, quòd ſenſus ſentit rem ſub conceptu vniuerſali cum circumſtantijs particulari, & priùs percipitur res; ſub hoc conceptu, *hoc ens, hoc corpus, hoc finitum*, vel *in hoc loco*, quàm ſub iſto conceptu, *hoc animal*; & idedò ſenſus ſolùm ſentit ſingulare, eo quòd ſolùm ſentit ſub conceptibus mediantibus iſtis circumſtantijs, qui omnes dicuntur conceptus ſingulares reſpectu conceptuum vniuerſalium ſimplicium eis correſpondentium, & intellectus non ſolùm ſentit ſingulare ſub huiusmodi conceptibus, ſed etiam vniuerſaliter ſub conceptibus vniuerſalibus ſimplicibus.

14.

Ad quartam negatur conſequentia; quia ſicut dictum fuit, ex terminis valdè notis poſſunt fieri propoſitiones incertæ, & multùm inevidentes, vt iſti termini ſunt noti, *Aſtrum, & Par*; & tamen de iſtis formatur propoſitio dubia valdè, vt *Aſtra ſunt paria*.

15.

Ad quintam concedo, quòd res eſt notior ſub conceptu definiti, quàm ſub conceptu definitionis; & concedo vltteriùs, quòd poſſibile eſt, quòd quælibet pars definitionis ſit vniuerſalior definitioni, & idedò res illa eſſet notior, ſub qualibet parte definitionis, quàm ſub conceptu definiti; non tamen ita eſt de definitione: quia complexio illa terminorum, vel ordo ille eſt minùs notus.

Ad ſextam dico, quòd adhuc in illo caſu Socrates priùs concipitur conceptu vniuerſaliori, quàm ſub conceptu minùs vniuerſali, attamen priùs obliuiſcitur conceptus ſpecie, quàm conceptus generis, vt probat argumentum.

ANNOTATIONES.

16. **E**T ne procedam in æquiuoco; &c. Notà quòd omne æquiuocum eſt neceſſariò diſtinguendum. Vniuerſale autem multiplex eſt. Vno enim modo ſumitur complexè, cuiusmodi eſt propoſitio, cuius veritas ex ſingularium multorum per ſe veritate dependet; vt hæc propoſitio, *omnia homo eſt albus*, huius vniuerſalis meminit Ariſtoteles 1. Poſterior. cap. 7. dicens, *Vniuerſale eſt principium ſcientiæ*, quia notitia ſcientificæ eſt habitæ ex præmiſſis.

16. Vniuerſale multiplex.

Secundo modo ſumitur vniuerſale incomplexè; & ſic eſt aliquid vnum ens ſimplex ad plura habens ordinem, & ſecundùm multiplicem ordinem, quem habere poteſt, multiplex eſt huiusmodi vniuerſale. Si enim habet ordinem cauſæ

efficientis ad plures effectus producendos, dicitur causa vniuersalis effectiua; quemadmodum caeli dicuntur à Philosophis causæ vniuersales; & Deus Optimus Maximus est omnium vniuersalissima causa. Si tamen habet ordinem ad effectus, vt finis propter quem sunt producti, dicitur etiam causa vniuersalis finalis, quo pacto ipsum bonum dicitur causa vniuersalis: quia effectus propter bonum operati sunt, & Deus similiter hoc modo est causa omnium effectuum, à se productorum: quia *vniuersa propter semetipsum operatus est Deus*, Prouerb. 16. Materia etiam prima in genere causæ materialis est causa vniuersalis omnium corporalium, quia est primum subiectum ex quo omnia sunt, huiusmodi vniuersalia dicuntur vniuersalia in causando.

17. Tertio modo dicitur vniuersale illud, quod cum sit vnum existens, multorum est substantia; quo pacto maledictus Auerroës falsò putabat vnum esse intellectum omnibus hominibus. Et diuinus Plato non benè dixit, ideas esse separatas quarumlibet naturarum, à quibus particulares naturæ accipiebant esse, scilicet quòd erat humanitas vniuersalis, & equinitas, & sic de cæteris naturis, quæ erant independentes à tempore, & loco realiter existentes, à quibus plures homines, & equi accipiebant esse hominis, & equi; sicut illi imponit Aristoteles. Huiusmodi vniuersale dicitur vniuersale in essendo, cæterum tale vniuersale est quid fictitium, & fabulosum; neque intelligi potest, vt latè probat Aristoteles in libris Posteriorum, & Metaphysicæ, hanc Platonis sententiam improbens.

Quarto modo dicitur vniuersale in repræsentando, cuiusmodi est species intelligibilis, & actus intelligendi; species siquidem intelligibiles repræsentant rem in communi in quantum habet esse intelligibile; actus verò intelligendi repræsentat rem in esse cognito.

18. Quinto modo dicitur vniuersale in cognoscendo, quo pacto anima ab Aristotele 3. de Anima, text. 37. dicitur esse omnia, & posse cognoscere: cuius verba sunt ista: *omnia quæ sunt quodammodo est anima*. ratio est, quia per sensum, & intellectum cognoscuntur sensibilia, & intelligibilia; sed in anima est sensus, & intellectus, ergo anima cognoscere potest omnia sensibilia, & intelligibilia; ergo anima in cognoscendo est omnia.

Sexto modo dicitur vniuersale in significando quo pacto vna vox vniouca multa significat, vt homo, vel animal. Tandem septimo est vniuersale in prædicando, id scilicet quod dicitur de multis diuini, & verè, de quo est hîc sermo.

19. *Vniuersale in prædicando quadrupliciter sumitur.*

^b *Virium vniuersalia secundum existentiam, &c.* Nota quòd vniuersale in prædicando quadrupliciter potest accipi. Primo modo pro natura cõmuni apta secundum se pluribus cõmunicari, & hoc appellant vniuersale Metaphysicum, & fundamentum remotum vniuersalitatatis, quod in ipsis singularibus realiter existit: nam vniuersalia, vt probat Aristoteles 7. Metaphysicæ, text. 57. contra Platonem, non sunt à rebus singularibus separata. Nul- lum enim vniuersalium, vt ibi dicit Aristoteles, existit præter singularia separatim, & 10. Metaph. text. 6. dicit vniuersale debet esse in ipsis singularibus, de quibus prædicatur.

Secundo modo vt talis natura habet esse cognitum actuale, quod est esse obiectiud in intellectu, quando scilicet intellectus eam intelligit, secundum quòd talis est,

Tertio modo in quantum accipitur, vt stat sub secunda intentione, à qua dicitur vniuersale in actu, eo quòd tunc competit ei definitio vniuersalis in actu, & est in potentia propinqua, vt prædicitur de quolibet inferiori.

Quarto modo accipitur pro ipsa secunda intentione, quæ dicitur vniuersalitas, seu ratio vniuersalitatatis, quia est quæ denominat naturam vniuersalem. Patet igitur, quòd vniuersalia non sunt notiora secundum existentiam, cum non existant nisi in singularibus.

^c *Quia tales termini non cognoscuntur nisi reflexè.* Nota quòd terminus significatiuus tam primæ, quàm secundæ notionis, cum aliquid vltra se ipsum repræsentet, non potest actu recto intelligi, quia tunc primò seipsum repræsentaret, & non aliud, tantum ergo reflexè intelligitur, quemadmodum etiam secundæ notionis reflexè intelliguntur. Vide Mauritium quæst. 5. Vniuersalium.

^d *Duplex est conceptus vniuersalis, &c.* Nota quòd vniuersale, prout docet Scotus in 4. distinctione 8. quæstione 2. conclusione 9. prius descendunt ad sua particularia indiuidua, quàm ad species, & per consequens à talibus indiuiduis prior erit abstractio specifiçi conceptus; qui conceptus specifiçi, cum quidam sint vniuersaliores, quidam minus vniuersales, quidam specialissimi, vt quando indiuidua formantur sub ratione entis, vel corporis, vel viuents, vel animalis, vel hominis; vt hoc ens, hoc corpus, hoc viuens, hoc animal, hic homo; dubium est qui hominis specifiçi conceptus sint primò cogniti, an communiores, an minus communes, & modò in hac quæstione dicit Scotus, quòd conceptus communior. Verba Scoti in 4. loco suprâ relato sunt ista: *In singularibus est ordo, secundum ordinem vniuersalium: prius enim unumquodque vniuersale potest intelligi descendere in proprium singulare, quàm contrahatur per differentiam aliquam ad aliquod inferius tanquam ad speciem, vt sic habeamus ordinem istorum singularium, hoc ens, hac substantia, hoc corpus, & sic deinceps vsque ad Socratem. Hoc patet per Auicennam 1. Physica sua; quòd prius videmus à remotis corpus, quàm animal, & animal, quàm hominem; quod non est intelligendum de vniuersali: quia visus non videt vniuersale, sed singulare vniuersalioris.* Hæc Scotus ibi: huiusmodi autem singulare hîc Scotus appellat vniuersale cum circumstantia singulari.

^e *Ad hoc, quòd intellectus habeat actualiter conceptum, &c.* Nota, quòd quælibet potentia cognoscitiua, siue sensitua, siue intellectiua percipit suum obiectum receptà prius similitudine eius, quæ similitudo vocatur species. Hæc species solum repræsentat potentiam, quod ab ipsa percipitur; vt species pomi, quam visus recipit, repræsentat visui colorem pomi; species pomi, quam visus recipit, repræsentat visui colorem pomi; species autem, quam recipit gustus, repræsentat saporem, & non colorem. Huiusmodi species in sensu exteriori producit ab obiecto exteriori; in oculo scilicet, à re colorata, in olfactu à re odorifera. In sensu autem interiori producit species, non immediatè ab obiecto exteriori, sed ab illa specie sensibili, quam produxit obiectum exterius, talis species cum sit similis priori, idem obiectum repræsentat, & dicitur phantasma; ex isto phantasmate virtute intellectus agentis producitur alia species, quæ recipitur in intellectu possi

20.

21.

22.

Potentia cognoscitiua percipit suū obiectum recepta prius eius similitudine.

possibili; qui intellectus per talem speciem intelligit rem repræsentatam.

23. Ex diuersitate istarum specierum dignoscitur diuersa abstractio, species enim quæ in sensu exteriori recipiuntur, quia repræsentant rem præsentem ratione alicuius qualitatis sensibilis, solum abstrahunt ab aliqua qualitate, non tamen à præsentia rei; sic visus cognoscit colorem sine sapore, non tamen colorem non existentem; sed hunc, & in hoc loco, & tempore; & idem de aliis sensibus exterioribus. Species tamen sensus interioris abstrahit à præsentia rei: quia non repræsentat rem actu existentem. Vnde imaginamur & præsentia, & absentia sensu interiori, scilicet imaginatiua. At species intellectus repræsentat rem absque singularitate cum qua erat: verbi gratiâ, species hominis repræsentat hominem, non hunc particularem, sed abstrahendo ab hoc, & à loco, & tempore, & omnibus rationibus singularibus; & intellectus considerans naturam ut sic, dicitur intelligere vniuersale simpliciter, id est, sine circumstantia singulari, & talis natura est vniuersale, quod solet dici vniuersale Metaphysicum, & abstractum à phantasmatis, eo quod abstrahit à specie illa existente in sensu interiori, quæ species dicitur phantasma. Cæterum intellectus, quando intelligit vniuersale cum circumstantia singulari sibi appropriata, necesse est quod actualiter respiciat, & intendat phantasma, quod naturam cum conditionibus singularibus repræsentat, id quod non facit species intelligibilis.

24. ^f In ordine conceptuum vniuersalium, &c. Pro intelligentia primarum duarum conclusionum quas ponit Doctor in hac quæst. nota primò ex Scoto in 1. distinct. 3. quæst. 2. quod triplex est ordo intelligibilium, alter est ordo originis, alter verò ordo perfectionis; tertius autem est ordo adæquationis, qui exposcit quodnam sit obiectum adæquatum nostri intellectus, quod quidem est ens, in quantum ens. Ordo perfectionis postulat, quod sit obiectum perfectiori modo cognitum, vel quod sit obiectum perfectius ex his, quæ cognoscuntur, de hoc secundo dicit, quod Deus Opt. Max. est perfectissimum obiectum ex his, quæ intellectus potest cognoscere, & post ipsum species specialissimas, deinde genus proximum abstractum à specialissima, & sic deinceps per genera abstracta à perfectioribus speciebus. De obiecto perfectiori modo cognitum dicit, quod perfectiora sensibilia, & sensus efficacius mouentia sunt perfectius cognoscibilia, quia magis de illis cognoscimus. De his autem duobus ordinibus intelligibilium non loquitur Scotus in hac quæstione, sed de tertio ordine, qui est originis, & quærit, quodnam sit illud, quod primò nostræ cognitioni se offert cognoscendum.

25. Partitur autem hic ordo tripliciter, est enim ordo originis cognitionis actualis, habitualis, & virtualis. Est autem habitualis notitia, quando obiectum sic est præsens intellectui in specie intelligibili, ut intellectus possit statim habere actum elicictum circa illud obiectum. Notitia verò virtualis est, quando aliquod intelligitur ut pars intellecti primi, nam ut primum intellectum, siue ut totale terminans intellectionem, verbi gratiâ, cum intelligo hominem, illa cognitio confusa virtualiter continet notitiam animalis, atque ita dicitur formalis hominis, & virtualis animalis.

In his duobus ordinibus originis habitualis, & virtualis cognitionis dicit Scotus, quod communiora sunt prius cognita viâ generationis, quia sicut diuersæ formæ perficientes idem perfectibile mediatiùs, & immediatiùs naturæ sunt perficere illud: ut si forma substantiæ, corporis animati, & animalis essent diuersæ, prius informaretur homo formâ substantiæ, deinde corporis, & vltimò formâ hominis, ita similiter si vna forma includat virtualiter perfectionem illarum, prius informat sub ratione substantiæ, quàm corporis, & prius sub ratione corporis, quàm animalis, quia in viâ generationis est procellus ab imperfecto ad perfectum, ergo sicut plures conceptus communiores, & minùs communes habituales, & virtuales nati sunt perficere intellectum viâ generationis, ita, ut imperfectior semper sit prior, sic vnus conceptus continens omnes, siue habitualiter, siue virtualiter, per prius informat sub ratione communioris, quàm particularis. & huc videntur tendere conclusiones, & rationes Scoti in hac quæstione.

Cæterum loquendo de ordine originis cognitionis actualis; Nota secundò, quod cum duplex sit cognitio, confusa, & distincta, potest ordo originis intelligi comparando totam cognitionem confusam ad totam distinctam, vel talem confusam ad talem distinctam, vel distinctas inter se, vel confusas inter se. Et ut certa ab incertis separemus.

Primò certum est, quod si comparemus totum ordinem confusè concipiendi ad totum ordinem distinctè concipiendi, totus ordo confusè concipiendi est prior viâ originis, ita Scotus vbi supra: quia procellus naturalis est ab imperfecto ad perfectum per medium, sed confusè cognoscere est quasi medium inter ignorare, & distinctè cognoscere, atque aded confusè cognoscere, est ante quodcumque distinctè cognoscere.

Secundò certum est, quod comparando ordinem, confusè cognoscendi aliquod totum actuale, ad ordinem distinctè concipiendi ipsum totum, ordo confusè concipiendi est prior viâ originis ordine distinctè concipiendi ipsum totum actuale, & similiter comparando ordinem confusè concipiendi totum potentiale cum ordine concipiendi distinctè ipsum totum potentiale, prior est ordo concipiendi totum potentiale confusè, quàm distinctè.

Tertiò certum est, quod comparando cognitiones distinctas inter se, prior est cognitio distincta actualis, quàm distincta potentialis: quia cum distincta potentiali non potest stare confusa actualis: nam quando deuenit ad distinctam potentialem, iam est distincta actualis, atque aded ipsam distinctam potentialem præcedit distinctio actualis. Cum distincta tamen actuali bene potest stare confusa potentialis. Simul enim ignorare possum animal in suis speciebus, & cognoscere quid sit animal in eo quod totum definibile.

Quartò certum est, quod cognitio confusa actualis est prior confusa potentiali. Ex his certis sequitur primò, ordo harum cognitionum. Prima est cognitio actualis confusa, secunda potentialis confusa, tertia actualis distincta, & quarta potentialis distincta. Secundò sequitur, quod id, quod est primò cognitum cognitione confusa actuali, est simpliciter primò cognitum viâ originis.

26.

27. Cognitio duplex.

28.

29.

Totum est duplex, actuale, & potentiale.

Nota tertio, quod duplex est totum, nimirum actuale, seu definibile, & totum potentiale. Totum actuale est respectu partium essentialium, materiarum scilicet, & formarum: vel generis & differentiarum, quae dicuntur partes actuales. Totum potentiale est superius respectu inferiorum, quae dicuntur partes potentiales, & subiectiuarum.

30. Nota quarto, quod huiusmodi totum sicut habet duplicem totalitatem, ita habet duplicem cognitionem, confusam scilicet, & distinctam; & quae libet harum duplex est. Confusa enim si est totius potentialis, dicitur confusa potentialis, si verò est totius actualis, dicitur confusa actualis. Simili modo dicatur de notitia distincta, verbi gratia, quando cognoscitur homo secundum quod est totum actuale, seu definibile, potest cognosci confusè, & distinctè; confusè, si non cognoscantur eius partes actuales, distinctè verò, quando cognoscitur cognitio eius partibus essentialibus, scilicet genere, & differentia, & dicitur cognitio distincta actualis, sicut altera dicitur actualis confusa. Similiter quando cognoscitur animal non secundum quod est totum actuale & definibile, sed secundum quod est totum potentiale continens sub se species, cognosci potest confusè, & distinctè: cognoscitur distinctè, si cognoscantur omnes eius partes subiectiuarum, diciturque cognitio distincta potentialis: cognoscitur autem confusè non cognitio eius partibus subiectiuarum, & dicitur cognitio confusa potentialis.

31. Ex hoc infert Scotus, ubi supra, aliud esse confusè cognoscere, aliud confusum cognoscere, & similiter aliud esse distinctè, aliud verò distinctum cognoscere. Cognoscere confusum, siue indistinctum est cognoscere totum, siue actuale, siue potentiale, ut totum quoddam est. Cognoscere verò distinctè, est cognoscere aliquid horum totorum resoluendo ipsum in suas partes. Cognoscere autem confusè, est cognoscere aliquod illorum siue partibus, cognoscere tandem distinctum, est cognoscere aliquam partem totius.

Ex his inquit Scotus ubi supra, quod cognitione confusa actuali primum cognitum est species specialissima. Pro cuius intelligentia obseruandum est, duplicem esse statum nostri intellectus, alter est naturalis, cum priuatus est omni scientia, & per sensum incipit intelligere. Alter est status perfectus quando iam scientiam acquisiuit. Scotus loquitur de primo statu.

Intellectus nostri duplex est status.

32. Secundò obseruandum est, quòd cum intellectus non intelligat, nisi ministrante phantasmate sensibili, illud erit primò cognitum, cuius phantasmata magis sensata sunt, cuius videlicet accidentia magis sensum mouent, vnde tota difficultas eò prouenit, ut inueniatur, quae accidentia magis sint sensum mouentia, ut sic etiam indagare possimus, quid sit primò cognitum, vtrum scilicet magis moueant accidentia generis, ut animalis, aut speciei, ut hominis.

Quid intelligat Scotus per conceptum specificum.

Tertio obseruandum est, quòd per conceptum specificum non debet intelligi conceptus speciei specialissimae, sed quicumque abstractus ab indiuiduis immediatè, siue sit species, siue genus: nam ut supra ex Scoto annotauimus, vniuersalia prius descendunt ad sua particularia indiuidua, quam ad species; & per consequens à talibus indiuiduis prius erit abstractio speciei conceptus, & ille conceptus specificus erit primò cognitum, cuius singularè fortius mouet sensum. Non enim dixit Scotus absolute con-

ceptum speciei specialissimae esse primum cognitum, sed dixit, nisi sit impedimentum, hoc est, si non desit debita sensibilibus applicatio. Tunc autem erit debita sensibilibus applicatio, quando omnia accidentia talium sensibilibus sentiri possunt.

Quarto obseruandum est, quòd talis est ordo inter potentiam superiorem & inferiorem, quòd quando inferior efficacius mouetur ab aliquo obiecto, superior etiam efficacius mouetur propter ordinem potentiarum: si enim aliqua albedo efficaciter mouet potentiam visiuam, causando speciem sensibilem, efficaciter mouetur virtus phantastica recipiendo phantasma albedinis: & illud phantasma efficaciter mouet intellectum causando speciem intelligibilem albedinis, & stante efficaci motione alicuius singularis respectu potentiae sensitiuae, communiter stant aliae superiores motiones.

Quinto obseruandum est, quòd debita distantia non est idem, quòd aequalis, quoniam vna distantia sufficit respectu vnius agentis, quae non sufficit respectu alterius. Ignis enim minore distantiam requirit, ut debeat ignire, quam ut debeat calefacere: si tamen sint agens, & patiens debite approximata, & disposita, semper perfectius agens ager prius suum effectum, quam imperfectius, in tantum, quòd si ignis esset sufficienter approximatus alicui combustibili summe disposito, non habenti contrarium formae ignis, prius saltem naturam igniret, quam calefaceret; & quòd nunc prius calefaciat, est propter formam contrariam in passo, resistentem formae introducendae. Et ex hoc intelligitur, quare à remotis causatur conceptus imperfectior: quia ad conceptum perfectiorem requiritur maior approximatio, atque idèd nil mirum, si species illa eadem prius causat notitiam superioris, quam inferioris, si non sit debita substantia. Singulare enim speciei specialissimae mouet ad conceptum entis, substantiae, corporis, viuientis, animalis, & hominis, secundum proportionem, & debitam distantiam, ita videlicet, ut debita distantia, ut moueat ad ens, est remotior, quam potest haberi, & quanto perfectior debet produci conceptus, tanto maiorem approximationem requirit, & illa erit debita distantia.

Ex hoc sequitur, quòd si sit imperfecta applicatio, primò occurrit conceptus specificus superior, & quòd magis imperfecta applicatio, magis superior conceptus: quia indiuidua diuersarum specierum minus tunc distinguuntur, & vnius apparent rationis. Ceterum incipiendo à perfectissima applicatione, primum vniuersale cognitum est species specialissima, & iuxta hunc sensum loquutus est Scotus in distinctione 3. quaestione 2. incipiendo verò à minus perfecta, est genus proximum; postea in minus perfecta applicatione erit superior conceptus, atque ita vique ad supremum. Incipiendo autem ab imperfectissima applicatione, primus conceptus est specificus supremus, & sic descendendo vique ad speciem: quia ordo horum conceptuum actualium confusorum sumitur ex parte applicationis indiuiduorum ad sensum. Verum quia vniuersalium sunt imperfectae applicationes, ac minus discernuntur inter se indiuidua via originis, sequitur quòd conceptus vniuersalissimus primus, est primum cognitum, & hoc voluit Scotus in hac quaestione.

33. *Qualis sit ordo inter potentiam superiorem, & inferiorem.*

34. *Distantia debita quid sit.*

Quare à remotis causatur conceptus imperfectior.

35.

36. *Quid sit primum cognitum.* Vnde resolutoriè ex dictis procedendo, dico quòd viâ originis in cognitione confusa actuali, si obiectum sit in debita applicatione, primus conceptus est speciei specialissimæ, sin minus erit conceptus specificus, cuius singulare fortiùs mouet sensum secundum debitam applicationem. In cognitione verò distincta actuali, quæ in scientiis vtilis est, ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia procedendum est, scilicet ab ente vsque ad infimam speciem: quoniam nulla res actualiter distinctè cognoscitur, nisi quando cognoscuntur omnia, quæ includuntur in ratione eius essentiali: ens autem quiditatine includitur in omnibus conceptibus inferioribus, igitur nullus conceptus inferior distinctè cognoscitur, nisi concepto ente distinctè, atque aded ens est primus conceptus distinctè conceptibilis, & post ens quæ sunt illi propinquiora vsque ad conceptum speciei. In cognitione insuper confusa potenciali ab vniuersalioribus incipitur ad minus vniuersale: quia in cognitione confusa alicuius totius, prior est cognitio talis totius, quam cognitio suarum partium, sed ipsum totum est vniuersalius suis partibus, quare in cognitione confusa potenciali ab vniuersali ad particulare est progressus. Tandem in cognitione distincta potenciali, à minus vniuersalibus ad vniuersaliora progrediendum est. Nam nullum totum potest distinctè cognosci, secundum quod totum est, nisi eius, vt sic, partes cognoscantur, at in cognitione distincta potenciali, cognoscitur totum potenziale; igitur non potest cognosci nisi cognitis suis partibus. Tunc vltra suæ partes sunt eius inferiora; ergo in cognitione distincta potenciali, ab inferiori ad superior incipiendum est.

EXPOSITIO TEXTVS.

1. *Text. 6.* **N**ecessè 1 autem, &c. Iste est secundus tractatus huius primi, in quo Philosophus determinat de principiis intrinsicis rerum naturalium secundum opiniones antiquorum: & continet duo capitula: Primum est secundum opiniones non naturaliter loquentium. Secundum est de opinionibus illorum, qui loquebantur. Secundum ibi: *Sicut autem Physici.* Primum capitulum diuiditur, quia primò enumerat opiniones antiquorum non naturaliter loquentium per modum diuisionis. Secundò, ostendit quòd ipsas improbare non pertinet ad Philosophum naturalem; & tertio improbat ipsas per Metaphysicam. Secundum ibi: *Id quidem igitur.* Tertium ibi; *Et quoniam de natura.* Primò dicit ² quòd necesse est principium esse vnum, vel plura. Si vnum, aut est immobile, sicut dixit Parmenides, & Melissus; aut mobile motum, sicut dixerunt Philosophi naturales.

2. *Text. 7.* Si verò ponatur principium esse vnum: tunc quidam dixerunt esse aërem, aut aquam; aut aliquid aliorum corporum. Si verò 2 plura, aut sunt finita, vel infinita si finita, aut sunt duo, vel tria; vel in aliquo certo numero: si sunt infinita, vel igitur sicut dixit Democritus, qui dixit, quòd essent infinita corpora atoma, quorum quodlibet haberet diuersam figuram ab alio; quorum aliqua essent calida, & aliqua frigida, & ided differebant specie, & eodem modo sicut quærun de principiis, ita quærun de entibus, aut sunt vnum ens, vel plura, vel finita, aut infinita, & sic vntur quasi pro eodem istis terminis *principium, & ens.*

Necessè est principium esse vnum, vel plura, &c. Nota quòd Philosophi antiqui, qui ponebant vnum principium, partiti erant in septem opiniones. Prima fuit Melissi, ponentis vnum principium immobile, & infinitum, neque quod esse explicauit. Secunda fuit Parmenidis, ponentis vnum principium immobile, & finitum, at quod esset etiam non explicauit. Tertia sententia fuit Thaletis ponentis aquam esse omnium principium: quia humido videbat maximè videntia consistere. Quarta fuit Diogenis, & Anaximentis, hi posuerunt aërem omnium esse principium. Quinta fuit Heracliti, qui posuit ignem. Sexta Hesiodi, qui fecit terram omnium principium. Septima fuit quorundam, qui medium inter aërem, & aquam, & vaporem principium posuerunt, hanc sententiam tribuit Simplicius Anaximandro.

EXPOSITIO TEXTVS.

Id quidem 1 igitur. Ostendit quòd ad Philosophum naturalem non pertinet istas opiniones improbare, & ponit duas conclusiones. Prima est, Ad Philosophum naturalem non spectat improbare istas opiniones: quia ad naturalem non spectat improbare illos, qui negant principia naturalia, sed isti negant, ergo, &c. Maior patet per simile: nam Geometer non habet ampliùs rationem contra negantem sua principia; sed hoc potius est alterius scientiæ communis, vt Dialecticæ, vel Metaphysicæ: & minor apparet, quia isti negant principia esse, quia ponunt vnum solùm esse, & si sic, cum ad principium sequatur principium, sequitur quòd vnum est principium; & similiter ponunt illud vnum immobile, quæ tamen non est positio naturalis: cum appareat inductione multa esse mobilia. Secundò 2 quia simile est intendere ad impugnandum istam opinionem, sicut & illam Heracliti, qui posuit, quòd omnia sunt vnus homo: nam fatuum est improbare istam, igitur & illam

At verò 3 neque. Hic ponitur secunda conclusio, quòd ad naturalem non pertinet; solueret rationes Parmenidis, & Melissi. Probat, quia nullam rationem peccantem in materia, & forma, pertinet ad Naturalem soluere, sed rationes ipsorum sunt huiusmodi, ergo, &c. Maior patet, quia hoc potius est de consideratione Dialectici, quam Naturalis: & minor apparebit postea. Et subdit Aristoteles, quòd ratio Melissi est magis onerosa, atramen nulla earum valet, sed vno inconuenienti dato, multa contingunt, & hoc non est difficile. Secundò 4 quia Naturalis non debet soluere aliquam rationem, nisi per quam aliquis conuinceretur suppositis principiis naturalibus: modò isti negant principia naturalia, ergo, &c. Maior probatur per simile, quia Geometer habet soluere rationem probantem quadraturam circuli per sectionem, eo quòd procedebat per principia Geometriæ, sed non habet soluere rationem Antiphontis, eo quòd non arguetur Geometricè; & minor patet, quia oportet, quòd supponamus, quòd naturaliter omnia, aut quædam mouentur, vt patet inductione, quòd tamen ipsi negabant, & dicit Philosophus *quædam* fortè propter totam terram, quæ est immobilis.

3. *Septuplex antiquorū opinio de principis rerum naturalium.*

4. *Text. 8.*

5. *Text. 9.*

5. *Text. 10.*

Vno inconuenienti dato multa sequuntur.

6. *Text. 11.*

QVÆSTIO VI.

Utrum Naturalis possit demonstrare
sua principia?

Arist. hic text. 8. Simplicius comm. 8. Auerroës comm. 9. Themistius n. 2. Albertus tract. 2. cap. 1. D. Thom. lect. 2. Fabricius theorem. 20. Auerla q. 1. sect. 4. Complur. disp. 1. Proem. q. 2. Ruuius in Proem. num. 3.

1.

RGVITVR quòd sic, quia plura entia esse, motum esse, primum motorem esse, & materiam primam esse, sunt principia scientiæ naturalis: sed ista demonstrantur per Naturalem; igitur Naturalis potest demonstrare sua principia. Maior patet quantum ad duas primas partes in primo huius, text. 13. & aliæ duæ patent in secundo huius, ubi dicitur, quòd materia, & efficiens sunt causæ & principia rerum naturalium; & minor apparet, quia in primo huius, text. 28. & 29. demonstratur, quòd plura sunt entia, & quòd motus est, & quòd materia prima est; & in 8. huius, text. 51. & inde, demonstratur primum motorem esse.

Secundò, quia vel principia naturalia habent probari per scientiam naturalem, & habetur propositum; vel per aliam scientiam communem, ut puta per Metaphysicam, & hoc non, quia fieret descensus de genere in genus, quem prohibet Aristoteles 1. Poster. text. 56.

2.

Tertiò, quia consimiliter se habet Metaphysicus ad sua principia, sicut Naturalis ad eius principia: sed Metaphysicus potest probare principia Metaphysicæ; igitur Naturalis potest probare principia scientiæ naturalis. Maior patet, quia sicut naturalis scientia non habet aliquid notius suis principiis, per quod possint probari, ita nec Metaphysicus habet aliquid notius suis principiis, cum sua principia sint notissima; & minor apparet, quia hoc est de ratione scientiæ communis, quòd possit probare sua principia, si negentur.

Quartò, quia principia scientiæ naturalis sunt insequentia, igitur possunt demonstrari. Tenet insequentia, quia aliter conclusiones sequentes ex eis non essent evidentes; & antecedens apparet; quia multi Authores negauerunt principia scientiæ naturalis, quòd non esset, nisi propter eorum ineuentiam.

Oppositum arguitur per Aristotelem tractatu 2. cap. 1. text. 8. In quæstione primò videbitur in generali si Naturalis potest demonstrare sua principia, secundò videbitur specialiter de illis duobus principiis, scilicet motu, & pluralitate entium, quæ tangit Aristoteles cap. prænominato.

3.

Diviso quæstionis.

Principia sunt in duplici differentia.

Principia cognoscendi sunt tria.

Quantum ad primum, quæstio sic intelligitur, utrum Naturalis per scientiam naturalem possit probare principia illius scientiæ. Vbi notandum est, quòd quædam sunt principia essendi, ut materia, & forma, & primus Motor, & huiusmodi, & de istis non querit quæstio, quia de illis demonstrantur multæ passiones. Aut sunt principia cognoscendi; quæ sunt in triplici differentia, quædam enim sunt definitiones; ut materia prima est primum subiectum vniuersaliusque, ex quo fit aliud cum inest; & in quod si resoluat habebit vltimum; aut sunt petitiones, ut in Mathematica petitur, quòd à quolibet puncto ad quodlibet punctum possit protrahi linea recta, & in scientia naturali petitur, quòd unumquodque arbitramur cognoscere, cum causas eius cognoscimus, & princi-

pia usque ad elementa. Aut sunt communes animi conceptiones, ut in Mathematica, omne totum est maius sua parte, & in scientia naturali, quòd natura semper agit de possibilibus, quòd melius est, & quòd natura nihil facit frustra.

Secundò sciendum, quòd propositio demonstrabilis est propositio necessaria dubitabilis nata fieri evidens per præmissas in forma syllogistica ad inuicem applicatas. Vnde per hoc quòd dicitur necessaria, differt à propositionibus contingentibus, quæ sunt evidentes, ut evidens est mihi, quòd tu sedes. Per hoc quòd dicitur dubitabilis, excluditur principium per se notum, de quo non potest dubitari; per hoc quòd dicitur nata fieri evidens, excluditur propositio necessariò dubia, quæ nulla via potest declarari; verbi gratià, certum est, quòd altera istarum duarum est necessaria; *Astra sunt paria*, *Astra sunt imparia*; & tamen quæcumque illarum per nullam viam poterit declarari. Per hoc quòd dicitur per præmissas in syllogismo applicatas, excluditur principium acceptum per experientiam, & de quo aliquando est dubitabile; verbi gratià, dubium est in experto, an omnis ignis sit calidus, & tamen illud est necessarium natum fieri evidens, & est dubitabile, & tamen non est demonstrabile, quia non est natum fieri evidens per præmissas applicatas in syllogismo, sed per experientiam tantum.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est: Plura entia esse, & motum esse, sunt principia scientiæ naturalis. Probat, quia illa sunt principia scientiæ naturalis, quæ sunt accepta per sensum, & experientiam: sed plura entia esse, & motum esse, notum est per experientiam, ergo, &c. Maior patet, quia omnis notitia nostra in scientia naturali fundatur super experientiam: imò etiam scientia Mathematica. Vnde nunquam cognosceremus, quòd omne totum esset maius sua parte, nisi priùs sensissem totum, & partem. Et idè dicit Commentator in 8. huius, quòd querere rationem, ubi habetur aliquid dignius ratione, scilicet experimentum, infirmitas quædam intellectus est: & minor apparet, quilibet enim experitur, quòd plura sunt entia, & quòd aliquid mouetur.

Secunda conclusio: Naturalis non potest demonstrare sua principia, & loquor de principiis cognoscendi. Probat, quia illa propositio non est demonstrabilis per scientiam naturalem, quia non est aliqua notior in scientia naturali, per quæ possit probari: sed principiis scientiæ naturalis non est aliqua propositio notior in scientia naturali: ergo, &c. Maior patet per definitionem propositionis demonstrabilis, & minor apparet, quia in qualibet scientia principia sunt notiora, quàm quæcumque alia determinata in illa scientia.

Tertia conclusio. Scientia communis, ut Metaphysica, vel Dialectica potest probare principia alterius scientiæ, & etiam sui ipsius. Probat, quia adèd generaliter scientia communis considerat de omnibus, quòd potest probare principia aliarum scientiarum, & etiam sui ipsius, si negentur. Si quærat, quæ sit causa diuersitatis istarum duarum conclusionum? Dicitur, quòd sit ista, quia negans principia alicuius scientiæ non specialis, non potest illud negare, nisi dicto, vel facto, & ex illo dicto, vel facto, scientia communis probabit illud principium: sed scientia specialis non sic potest. Vnde nisi aliqua fuerint præconcessa, vel prænegata à respondente negante principium alicuius

4.
Propositio demonstrabilis quid sit.

5.

6.

alicuius scientiæ specialis, per illam scientiam, nunquam potest probare aliquid illorum principiorum, nisi tantum ex illis præconcessis, vel prænegatis, & hæc de primo.

8. Quantum ad secundum notandum, quod Aristoteles in isto primo, text. 13. negat istam, *Tantum unum est*, quam Parmenides nitebatur probare, & idè circa istud notandum, quod ista dictio *Tantum*, quæ est exclusio, siue exclusiua, facit propositionem, in qua ponitur æquipollere vni hypotheticæ copulatiuæ, vt ista, *Tantum animal est homo, æquipollere isti; animal est homo, & nihil aliud ab animali est homo*. Vnde quinque casibus redditur propositio impossibilis, in qua ponitur ista dictio *Tantum*. Primus casus est, quando additur termino distributio mediante signo vniuersali, vt dicendo, *Tantum omnis homo est*, quia sequitur, *igitur omnis homo est, & nihil aliud ab omni homine est*, quod est impossibile, quia si omnis homo est, aliquis homo est, & aliquis homo est alius ab omni homine, igitur aliud ab omni homine est.

9. Secundus casus est, quando dictio exclusiua additur alicui toti integrali respectu prædicari conuenientis tam toti, quam parti, vt dicendo, *Tantum Petrus est*, vel *Tantum Petrus est hic mecum*, quia si Petrus est hic mecum, pars Petri est hic mecum, quæ est aliud à Petro.

Tertius casus est, quando dictio exclusiua additur termino numerali, vt dicendo, *Tantum tres sunt in domo*, quia si tres sunt in domo, vnus est in domo, & vnus est aliud à tribus.

Quartus casus est, quando dictio exclusiua additur termino relatiuo, & sic intelligit Aristoteles in isto primo, quod ista est falsa, *Tantum principium est*, quia si principium est, principiatum est, & principiatum est aliud à principio, cum idem non sit principium sui ipsius; ergo, &c.

Quintus casus, quando alicui termino, qui non est transcendens, additur ista dictio *Tantum* respectu huius verbi est, & sic dicit Aristoteles in isto primo, text. 15. quod ista est falsa, *Tantum substantia est*, & similiter ista, *Tantum accidens est*; immò de quacunque re mundi demonstrata falsum est, quod ipsa tantum sit.

Ex isto patet, quod ista propositio, *Tantum unum est*, est vera, quia ambæ exponentes sunt veræ, & vniuersalis sibi correspondens de terminis transpositis est vera; sed ipsa non est vera ad intentionem Parmenidis, qui voluit, quod tantum vnus esset per plurimum entium exclusionem, & hoc de isto principio, *Tantum unum est*.

10. Nunc de motu probatur, quod motum esse potest demonstrari; quia motum inesse mobili potest demonstrari; igitur motum esse potest demonstrari. Tenet consequentia, quia accidentis esse est alteri inesse, vt patet 4. Metaphys. & antecedens patet, quia motus est passio mobilis, & habet causam in mobili, modò effectus potest demonstrari per suam causam. Respondetur negando antecedens. Ad probationem quod effectus potest demonstrari per causam, dico, quod hoc non sufficit, sed oportet, quod effectus esse sit dubitabile, vt patet per definitionem propositionis demonstrabilis: modò motu esse, non est dubitabile.

Aliter dicitur, quod non est inconueniens, quod tantum propositio aliqua supponatur in aliqua scientia tanquam principium, & postea demonstretur in eadem scientia, licet diuersimodè: verbi gratia, inuestigantes naturam, & modum eclipsis, primò experti fuerunt eclipsim esse, & tunc supposue-

runt eclipsim esse tanquam principium, & postea habita cognitione causarum eclipsis, demonstrarunt eclipsim esse per causas à priori, quod prius supposuerunt tanquam principium.

Nunc ad rationes. Ad primam de istis principiis, plura sunt, & motus est; dico quod non demonstrantur per scientiam naturalem, sed per Metaphysicam. De aliis duobus, scilicet de materia prima, & Motore primo, dico, quod ista sunt principia essendi, de quibus possunt fieri multæ demonstrationes, vt concessum fuit suprâ.

Ad secundam dico, quod per aliam scientiam communem: & est sensus, quod de vno genere scientiæ ad aliud genus, quod est scientia contraria, non est descensus.

Ad tertiam dico, quod non; quia Metaphysica propter sui communitatem, potest probare sua principia, si negas ipsa faceret aliquid, vel loqueretur; sed scientia naturalis non potest nisi in casu, in quo respondens præconcessisset aliqua, ex quibus sequitur principium negatum.

Ad quartam. Negatur antecedens, ad probationem; quia multi negauerunt, &c. Dico, quod hoc vel fuit propter curiositatem causâ disputationis, vel propter ineptitudinem ipsorum.

ANNOTATIONES.

1. Principia cognoscendi sunt in triplici differentiâ, &c. Nota primò causam conclusionis tripliciter accipi posse. Primò pro causa essendi tantum. Secundò pro causa cognoscendi tantum. Tertiò pro causa essendi, & cognoscendi simul. Prima est quæ causat effectum, non tamen per illam cognoscimus effectum, eo quod ipsam ignoramus: quo pacto causa, quare magnes attrahat ad se ferrum, est causa essendi tantum: quoniam ita causat attractionem ferri, vt per istam causam, quia nobis ignota est, attractionem ferri non cognoscimus. Ea vocatur causa cognoscendi tantum, per quam deuenimus in cognitionem alterius, cum tamen reuera non causet ipsum; quo pacto eclipsis Solis erit causa cognoscendi interpositionem Lunæ, si per eclipsim Solis cognoscas Lunam interponi inter Solem, & nos, ea tandem vocatur causa essendi, & cognoscendi simul, quæ reuera causat aliquem effectum, & mediante causa cognoscimus illum effectum, quo pacto animal rationale est causa discursiui in demonstratione concludente hominem esse discursiuum, per hoc, quod est *animal rationale*; nam animal rationale est causa discursiui, & per animal rationale cognoscimus ipsum discursiuum competere homini. Cum ergo omnis demonstratio procedat solum per causam secundo, aut tertio modo sumptam, ita scilicet, vt si procedat per causam secundo modo sumptam, constat quæ ex propositionibus necessariis, erit demonstratio quia: si verò procedat per causam tertio modo sumptam, essendi scilicet, & cognoscendi, habeatque alia requisita, erit demonstratio propter quid; non negat Scotus in hac quæstione principia cognoscendi non esse interdum etiam principia essendi.

Nota secundò, quod Aristoteles 1. Post. text. 16. diuidit principium in positionem, & dignitatem, seu maximam; & dicit quod positio est propositio indemonstrabilis, quam non est necesse, vt præcognoscat is, qui ad aliquam scientiam accedit, vt *homo est animal rationale*. Dignitas verò, seu maxima est propositio indemonstrabilis, qua necesse

Hæc dictio tantum quid efficit.

Motum esse demonstrari potest.

11.

12.

Causa conclusionis tripliciter sumitur.

13.

Principiorum diuisio.

neceſſe eſt, vt præcognoſcat is, qui accedit ad aliquam ſcientiam perdiscendam, vt *Omne totum eſt maius ſua parte. Nihil poteſt ſimul eſſe, vel non eſſe.* Ratio verò quare poſitiones non ſunt necceſſariò præcognoſcendæ eſt, quoniam poſitiones conſtant ex terminis propriis, & peculiaribus alicuius ſcientiæ, atque adeò indigent declaratione, vnde in principio cuiuſcunque ſcientiæ explicari ſolent huiuſmodi principia, vt in Mathematicis.

14. Cæterùm etſi non oporteat, vt iſtæ poſitiones præcognoſcantur ab eo, qui accedit ad diſcendam ſcientiam totalem, aut integram, oportet tamen, vt præcognoſcantur antequam acquirat ſcientiam particularē alicuius conſclusionis, principia enim præcognoſcenda ſunt ante conſclusionem. ſcientiam autem totalem appello aggregatam ex principiis & conſclusionibus, quæ in aliqua ſcientia explicantur. Dignitates verò idcirco ſunt præcognoſcendæ, antequam accedamus ad iſtas ſcientias ſpeciales, quoniam conſtant terminis comuniſſimis, notiſſimiſque, atque ita opus eſt, vt præcognoſcantur ab vnoquoque ſine magiſtro: ſunt enim tales, quòd ſolo lumine intellectus cognoscuntur eſſe vera ſine arte, & idèò dicuntur *dignitates*, vel *maxime*, ſiue communes animi conceptiones. Differunt etiam *poſitiones*, & *dignitates*, quia *dignitates* nunquam demonſtrari poſſunt; *poſitiones* verò, etſi non demonſtrentur in illa ſcientia, cuius ſunt poſitiones, tamen aliqua illarum poſſunt demonſtrari in alia ſcientia ſuperiori. Tertio differunt, quòd *dignitates* ſunt communes pluribus artibus, *poſitiones* verò ſunt ex materia peculiari illius artis.

Deinde diuidit Ariſtoteles poſitionem in ſuppoſitionem, & definitionem. *Suppoſitio* eſt propoſitio, quæ ſignificat rem eſſe, aut non eſſe; *definitionis* autem eſt quæ non ſignificat rem eſſe, aut non eſſe, & hoc accipiendo definitionem ſeiunctam à definito.

b *Propoſitio demonſtrabilis*, &c. Nota inter hæc tria, ſcilicet, *enunciationem*, *propoſitionem*, & *quaſtionem* eſſe aliquod diſcrimen; *enunciatio* enim dicitur oratio, verum vel falſum ſignificans; *propoſitio* dicitur, vt eſt præmiſſa, ſeu principium, ex quo aliqui probatur. *Quæſtio* verò eſt enunciatio per modum interrogationis propoſita, & hæc probata dicitur *concluſio*. Quare cùm quæſtio ſit dubitabilis propoſitio, ſequitur propoſitionem demonſtrabilem necceſſariò eſſe dubitabilem.

c *Iſta propoſitio, Tantum vnum eſt*, &c. Nota, quòd dictio excluſiua affirmatiua poſita à parte ſubiecti excludit prædicatum ab omni eo, quod non eſt ſubiectum, vel de quo non formaliter prædicatur ſubiectum, vt *Tantum homo currit*, excludit omne id, quod non eſt homo, vt ſit ſenſus, quod non eſt homo non currit. Dictio verò excluſiua affirmatiua poſita à parte prædicati, excludit à ſubiectò quicquid non prædicatur de prædicato formaliter. Verbi gratiâ, *Petrus eſt tantum homo*, excludit à Petro quicquid formaliter non prædicatur de homine. Vnde ad propoſitum dico, quòd aliud eſt dicere *Tantum vnum eſt ens*, & dicere, *Ens eſt vnum tantum*; prima enim facit hunc ſenſum, ens eſt vnum, & quod non eſt ens, non eſt vnum; ſecunda verò facit hunc ſenſum, ens eſt vnum numero, & nullum numerum habet præter vnitatem.

16. Nota ſecundò, quòd exponentes huius pro-

poſitionis, *tantum vnum eſt*, ſunt iſtæ, ens eſt vnum, & quod non eſt vnum, non eſt ens, & vtraque eſt vera; vniuerſalis autem ſibi correſpondens de terminis tranſpoſitis, (dicuntur autem termini tranſponi, quando ſit de ſubiectò prædicatum, & è contra) eſt iſta, *Omne ens eſt vnum*, quæ etiam eſt vera; quare & hæc propoſitio *tantum vnum eſt*, erit vera. Sed non ad ſenſum Parmenidis, vt dicit hic Scotus.

EXPOSITIO TEXTVS.

17. **E**T quoniam de natura quidem, &c. Hic improprie opiones Parmenidis, & Meliſſi, & primò contradicit conſclusionibus eorum. Secundò, quibusdam ſequacibus eorum, & tertio contradicit eorum rationibus. Secundum ibi; *Conturbati*. Tertium ibi, *Et ex quibus*. Primò probat, quòd non tantum vnum eſt, dicitque primò, Principium maximum omnium proprium, ſupple diſputandi contra Parmenidem, & Meliſſum eſſe, quoniam multipliciter dicitur id quod eſt. Deinde probat, quòd non tantum vnum eſt per excluſionem pluralitatis entium, per duas rationes. Prima eſt, quia vel illud vnum eſt ſubſtantia, vel quantitas, vel qualitas, aut aliquod aliorum: ſi dicitur quòd ſit quantitas, vel qualitas, hoc eſt impoſſibile; quia nullum aliorum Prædicamentorum ſeparabile eſt à ſubſtantia; nam omnia actu inſunt ſubſtantia. Si dicitur, quòd ſit ſubſtantia, hoc eſt impoſſibile; quia Meliſſus dicit illud ens eſſe infinitum: modò ſubſtantia ſeipſa nec eſt finita, nec infinita, quia infiniti ratio quantitatis congruit, & non ſubſtantia, nec qualitati, igitur ſi ſit ſubſtantia, habet quantitatem, & ſic plura erunt, videlicet ſubſtantia, & quantitas. Ex iſta littera capitur, quòd quantitas ſit res diſtincta à ſubſtantia, ſed quid de hoc debeat dici, videbitur in quæſtione.

QVÆSTIO VII.

Vtrum ens dicatur vniuocè de ſubſtantia, & accidente?

Ariſt. hic text. 19. Simplicius comm. 13. Themistiſtus num. 13. D. Thom. leſſ. 3. Albert. traſſ. 1. cap. 2. text. 19. Scotus in 1. diſt. 3. quaſt. 1. & in 2. diſt. 3. quaſt. 3. & in 3. diſt. 8. quaſt. 1. Capreolus in 1. diſt. 2. quaſt. 1. Suarez tom. 1. Metaph. diſt. 2. Fönſeca 4. Metaph. cap. 2. quaſt. 2. Lauell. ibid. quaſt. 1. Scotus in prædic. cap. 4. quaſt. 1.

ARGVITVR quòd ſic, quia aliter ſequitur, quòd primum principium non eſt per ſe notum, & immediatum; conſequens eſt falſum, vt patet 4. Met. text. 8. Conſequentia tenet, quia primum principium eſſet diſtinguendum, cùm in eo ponatur hoc nomen *ens*, quod per ſe non eſt vniuocum.

Secundò. Quia antiqui dubitauerunt de luce, vtrum eſſet ſubſtantia, vel accidens, & tamen non dubitauerunt vtrum eſſet ens; igitur hoc nomen *ens* eſt vniuocum ad ſubſtantiã, & accidens.

Tertio. Quia quibus eſt vnus modus eſſendi, poteſt eſſe vnum nomé commune vniuocum impoſitum ſecundum illum modum eſſendi; ſed ſubſtantia, & accidenti eſt idem modus eſſendi; ergo, &c. Maior patet, quia ſcientiæ, albedini, & figuræ eſt vnum nomé commune vniuocum, puta *qualitas* eo quòd eis eſt vnus modus eſſendi, puta alteri

Scientia totalis qua ſit.

Propoſitio, & dignitas differunt.

15. Enunciatio, propoſitio, & quaſtio differunt.

Diſtinctio excluſiua eſſe.

17. Text. 11.

Vide Zimarã in tab. lit. c. fol. 119. col. 4.

I. 178 1119

alteri inhærere qualificando : & minor apparet, quia substantiæ & accidenti conuenit esse formaliter. Vnde licet accidens sit subiectiue per substantiam, tamen formaliter est ex seipso.

Quartò. Quoniam si substantiæ, & accidenti non esset vnus conceptus communis, hoc esset pro tanto, quia accidens inhæret substantiæ, & dependet à substantia, sed istud non impedit. Probo, quia forma inhæret materiæ : & tamen tam formæ, quàm materiæ est vnus communis conceptus, puta substantia.

Quintò. Homo dependet à Deo inseparabilius, quàm accidens à subiecto, quia Deus non potest facere hominem non dependere à se, & tamen potest facere accidens non dependere à subiecto, modò, hoc non obstante, Deo, & homini est vnus conceptus communis, scilicet iste conceptus *substantia*.

2. Sextò. Quia ista est vera, Substantia est priùs ens accidenti. Tunc igitur, vel isti termino *ens* correspondet conceptus communis substantiæ, & accidenti; & habetur propositum; vel correspondet sibi conceptus substantiæ tantum, & tunc nihil est dicere, nisi quòd substantia est priùs substantia, quàm accidens, quod est falsum: quia accidens non est substantia, vel correspondet sibi conceptus accidentis, & tunc esset dictum quòd substantia est priùs accidens, quàm accidens; quod est impossibile, igitur oportet, quòd intelligatur primo modo.

Septimò sequeretur, quòd altera istarum duarum esset concedenda, nullum ens est substantia, nullum ens est accidens, consequens est falsum, vt notum est. Probatur consequentia, quia vel isti termino *ens* correspondet conceptus proprius substantiæ tantum; & tunc secunda propositio est vera, vel corresponderet conceptus proprius accidentis; & tunc prima est vera, vel correspondet conceptus communis vtrique, & habetur intentum.

Octauo, Substantiæ, & accidenti sunt aliqui conceptus communes, igitur & conceptus entis est eis communis. Tenet consequentia, quia conceptus entis est communior aliis. Antecedens patet, quia substantiæ, & accidenti sunt isti termini communes, scilicet, significabile, incomplexum, applicabile, intelligibile, quia secundum eandem rationem dicuntur de substantia, & accidente, scilicet secundum istam, quæ est mouere intellectum. Secundò patet antecedens, de istis terminis *extensum, binarius, ternarius, & huiusmodi*.

Nonò, quia vnitati scientiæ, & etiam potentia cognoscitiuæ corresponde vnitas obiecti; sed Metaphysica est vnica scientia, & intellectus est vna potentia cognoscitiua, quarum obiectum est ens in sua tota communitate, igitur ens in sua communitate est vnucum : & per consequens sibi correspondebit conceptus communis, substantiæ, & accidenti.

3. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo text. 19. vbi dicit, quòd principium maximum, ex quo antiqui possunt impugnari, est, quòd multipliciter dicitur *quod est*, id est, quòd ens dicatur multipliciter: modò terminus multiplex est æquiuocus.

Secundò per Aristotelem 4. Metaph. rex. 2. vbi dicit, quòd simile est de ente, sicut de sano, quòd dicitur de animali, & vrina : modò certum est, quòd iste terminus *sanum* dicitur æquiuocè de animali, & vrina, igitur & iste terminus *ens* dicitur

Scoti oper. Tom. 11.

tur æquiuocè de substantia, & accidente; & hoc idem patet per Porphyrium ep. de Specie.

In quæstione primò videbitur qualiter terminus dicatur æquiuocus, & de esse accidentium. Secundò respondebitur ad quæsitum.

Quo ad primum; notandum, quòd res illæ dicuntur æquiuocè significari, quarum est vnus nomen, & secundum illud nomen correspondent sibi conceptus in mente diuersi; & tunc illi conceptus vel habent aliquem ordinem inter se, vel non; si non, tunc dicitur æquiuocum à casu; vel habent aliquem ordinem, & hoc dupliciter. Vno modo, quòd ordo ille proueniat ex media similitudine; & tunc ordo ille conceptuum correspondet termino, qui vocatur æquiuocum à consilio, & tertio conceptus illi possunt habere dependentiam, attributionem, & ordinem inter se: & tunc terminus dicitur analogus, cui correspondent illi conceptus. Vnde analogia est ordo conceptuum correspondentium vni termino habentium inter se dependentiam, & attributionem, causatas non ex voluntaria impositione, sed ex natura rerum obiectarum; & sic iste terminus *sanum* dicitur analogicè de animali, & de vrina. Vnde primò, & principaliter dicitur de animali, & consequenter dicitur de vrina, non per impositionem nouam, sed quia sequitur quasi naturaliter ex prima impositione.

Secundò notandum, sicut dicit Commentator in 2. de Anima, com. 3. quòd solum compositum propriè est substantia, & idèd forma est actus, vel dispositio materiæ, secundum quam compositum dicitur substantia, & hoc aliquid. Ita similiter dicitur de accidentibus, quòd accidentia sunt dispositiones, seu modi se habèdi, quibus res taliter, vel aliter se habent, vt albedo, quæ secundum Aristotelem idem est, quòd esse album, est dispositio, seu modus se habendi, secundum quem res dicitur alba.

Nunc ponitur ista conclusio, quòd impossibile est accidens separari à suo subiecto. Probatur, quia illud est impossibile, quòd implicat contradictionem; sed accidens separari à suo subiecto implicat contradictionem, quia impossibile est esse album, & quòd non sit album, at separata albedine non est album, & si albedo est, album est: quia impossibile est, quòd sit albedo, & quòd non sit album, ergo separata albedine erit album, & non erit album, & sicut arguitur de albedine, ita potest argui de quolibet alio accidente.

Secundò. Quia impossibile est imaginari, vel cognoscere accidens separatum à suo obiecto, igitur hoc est impossibile. Tenet consequentia, quia quibuscunq; conuenit esse, conuenit etiam cognosci, & imaginari; & antecedens patet, quia in conceptu accidentis includitur conceptus substantiæ; igitur impossibile est cognoscere accidens, nisi simul cognoscendo substantiam. Antecedens patet per Aristotelem 4. Metaph. rex. 2. vbi dicit, quòd accidens esse est alteri inesse, scilicet substantiæ. Similiter dicit in isto primo, text. 26. quòd in definitione accidentis debet poni subiectum, sicut in definitione simi debet poni nasus; igitur impossibile est cognoscere accidens, nisi cognoscendo illud alterum, cui inest, sicut impossibile est cognoscere simum non cognoscendo nasum.

Ex conclusione sequitur, quòd omnis conceptus est complexus, per quem concipitur accidens; patet, quia in omni tali includitur conceptus substantiæ.

Contra corollarium obicitur: quia tunc sequere

Diuisio quæstionis.

4. *Quæ sunt res quæ æquiuocè significantur.*

Analogia quid sit.

6. *Impossibile est accidens à subiecto separari.*

Cautè lege.

8.

C

quere

queretur, quòd nullus conceptus accidentis esset incomplexus, consequens est contra Aristotelem in Prædicamentis in illa parte textus, *Secundum nullam complexionem, &c.* Respondetur, concedendo consequens; ad Aristotelem dico, quòd aliquid dicitur complexum dupliciter: vno modo, quia sibi correspondet oratio perfecta, & sic intelligitur illa diuisio Aristotelis. Alio modo, de oratione imperfecta, & sic sunt termini incomplexi de Prædicamentis accidentium, sicut *album, nigrum*, sunt complexi, eò quòd eis correspondet conceptus complexus.

Complexum est duplex.

9. Secundò. Quia accidens est sensibile per se, vt patet secundo de Anima, text. 63. igitur potest solitariè concipi sine conceptu substantiæ, & patet hoc: quia substantia potest percipi conceptu incomplexo; aliter nullus esset conceptus incomplexus; igitur multo fortius & accidens, cum substantia sit sensibilis per accidens. Respondetur, quòd accidens non est sensibile per se, sic vt solitariè percipiatur, imò substantia est sensibilis per se, sub conceptu tamen accidentali. Vnde video parietem, licet non videam ipsum esse parietem, sed esse album.

10. Tertio sequitur, quòd non esset differentia inter concretum, & abstractum, ex quo abstractum significat subiectum, sicut & concretum. Respondetur negando consequentiam: quia concretum importat subiectum in recto, & qualitatem in obliquo, vt album dicit habens albedinem; sed abstractum importat qualitatem in recto, & subiectum in obliquo, vt albedo alicuius entis albedo, & istud habetur ex quarto Metaphysicæ, text. 2.

Quartò sequitur, quòd substantia, & accidens dicuntur ad inuicem relatiuè, & sic sequitur, quòd nullum accidens esset absolutum. Respondetur negando consequentiam: quia termini relatiui, sic se debent habere, quòd sicut vnum eorum includit alium, seu conceptum alterius, ita & è conuerso; sed sic non est hic: quia licet conceptus accidentis includat conceptum substantiæ, non tamen è conuerso conceptus quiditatiuus substantiæ includit conceptum accidentis.

11. Quintò, quia Mathematicus considerat accidens sine cognitione substantiæ: nam in definitionibus accidentium non ponit sua subiecta, igitur possumus cognoscere accidens sine cognitione substantiæ. Respondetur, quòd Mathematicus non habet verum conceptum de accidente: quia imaginatur de iis, ac si essent res per se existentes: modò hoc est falsum, & ideò dicit Commentator quòd propositiones Mathematicæ, sunt in capitulo propositionum imaginabilem.

Sextò, quia in Sacramento altaris sunt accidentia actualiter existentia sine subiecto, & cognoscuntur sine cognitione substantiæ; igitur totum, quod dicitur est falsum. Respondetur, quòd ^b per tale miraculum mutatur natura accidentis, igitur mutatur nomen, & definitio ipsius: nam accidenti sic separato competunt conditiones substantiæ, vt quòd potest nutrire, augmentare, ex ipso potest effici aliud, & ita de aliis, & ita mutatur natura accidentis, ac si natura humana mutaretur in naturam asininam.

Cautè lege.

12. Secunda conclusio. Terminus communis ad aliqua duo, quorum vnum est magis perfectum, & aliud minus, non dicitur analogicè de istis duobus propter hoc, quòd alterum est perfectius:

ita vt de perfectiori non dicatur per prius, & de minus perfectio per posterius. Probatur, quia tunc Deo, & homini, & asino nullus esset conceptus communis vniuocus.

Quantum ad secundum notandum, quòd prædicatio quiditatiua dicitur ab esse: vt ista est quiditatiua *Homo est animal*: quia esse hominem, est esse animal, similiter ista, *albedo est color*: quia esse album est esse coloratum: sed ista non; *homo est albus*; quia esse hominem non est esse coloratum.

Prædicatio quiditatiua dicitur ab esse.

Nunc ponuntur conclusiones. prima est, Iste terminus *ens* non dicitur vniuocè de substantia, & accidente. Probatur, quia si diceretur vniuocè, tunc æqualiter diceretur de substantia, & accidente: modò consequens est falsum: quia de substantia dicitur, simpliciter loquendo, quòd sit ens, sed de accidente dicitur non verè, sed quasi, vt dicit Aristoteles 4. & 7. Metaph. text. 2. & 15. Accidens non dicitur ens, nisi quia entis.

13.

Secundò, si ita esset, sequeretur, quòd hoc nomen *ens* esset genus ad decem Prædicamenta, consequens est contra Aristotelem 7. Metaph. text. 15. & contra Porphyrium, capit. de Specie. Probatur consequentia per definitionem Generis. Et si dicitur, adhuc aliud obstat, quia non esset genus, eo quòd accidens inhæret substantiæ, & dependet à substantia. Istud non valet, quia homo dependet à Deo, & tamen Deo, & homini est conceptus communis vniuocus. Similiter materiæ, & formæ, quarum vna inhæret alteri, vt patuit arguendo.

Tertio, quia *ens* non prædicatur quiditatiuè æqualiter de istis: Nam esse albū, non est esse ens, vel aliud, sed est esse aliqualè, vel esse dispositum.

Ex quo patet, quòd hoc nomen *ens* dicitur analogicè de substantia, & accidente: quia per prius dicitur de substantia, & secundariò dicitur de accidente, in attributione ad substantiam.

14.

Secundò sequitur, quòd hoc nomen *ens* est æquiuocum ad diuersa Prædicamenta accidentium; patet, quia sicut dicitur de substantia, & accidente secundum conceptus diuersos, ita etiam de Prædicamentis accidentium.

Secunda conclusio. Substantia, & accidens possunt concipi vno conceptu vniuoco denominatiuè. Probatur, quia istud nomen extensum dicitur de substantia, & accidente secundum eandem rationem, igitur est vniuocum ad illa. Tenet consequentia, per definitionem vniuoci: & antecedens apparet, quia dicitur de vtriusque secundum rationem, quæ est habere partem extrinsecam.

Secundò patet de istis terminis significabile, intelligibile, duo, tria, & huiusmodi, de quibus argutum fuit antè oppositum; & causa huius conclusionis est, quia conceptus denominans sumitur à portione, vel habitudine alicuius modi se habendi, & ideò in quibuscumque reperitur consimilis proportio, & modus habendi omnibus illis conuenit nomen sumptum ab illa portione, sub habitudine: verbi gratià, istud nomen *idem*, sumitur ab habitudine, quam res habet ad se ipsam, secundum quam hæc est vera, *Tu es tu*, & quia consimilis habitudo reperitur in quolibet re mundi, igitur de quolibet re mundi dicitur hoc nomen *idem*. Patet igitur qualiter hoc nomen *ens*, aut *res*, & huiusmodi nomina transcendentia naturam connotantia, dicuntur analogicè de substantia, & accidente.

15.

Ad rationes ad primam. Sequeretur quòd primum principium, &c. negatur consequentia, quia

16. Vide Scotum q. 4. Prædicamentorum ad 13.

quia potest determinatè concipi in altero illorum principium, & in quocunque illorum accipitur semper est verum.

Ad secundam dico, quòd antiqui habuerunt conceptum disiunctum de lumine, vt puta quòd esset substantia, vel accidens, determinatè tamen inuestigauerunt an esset substantia, vel accidens.

Ad tertiam negatur minor, quia modus essendi accidentis est alteri inesse, & substantiæ non.

Ad quartam dico, quòd hoc est, quia accidentis esse est inesse alteri, scilicet substantiæ, & quando dicitur de forma, & materia, potest concedi, quod forma (simpliciter loquendo) non est substantia, sed secundum quid, scilicet quia est actus, quo compositum est substantia.

Ad quintam. De dependentia hominis à Deo, dico quòd non est similis dependentia accidentis à substantia.

17.

Ad sextam. Quia substantia, &c. concedo istam, quòd substantia est prior accidente: quia iste terminus prior, est terminus connotatiuus; modò verum est quòd possibile est terminum connotatiuum esse vniucum ad substantiam, & accidens.

Ad septimam dico secundum Aristotelem, quòd quælibet illarum esset distinguenda secundum modum fallaciæ æquiuocationis: quia vel capitur ibi ens pro suo principali significato, & primo, & tunc concedendum est, quòd omne ens est substantia, vel capitur pro suo significato secundario, & tunc concedendum est, quòd omne ens est accidens.

Ad octauam de terminis connotatiuis, seu denominatiuis est concessum.

Ad nonam concedo, quòd obiectum tale habeat vnam rationem, vel saltem si habeat plures, quòd omnes habent attributionem ad primam rationem ipsius, & idè licèt ens habeat rationem substantiæ, & accidentis, tamen ratio accidentis habet ordinem, dependentiam, & attributionem ad rationem substantiæ, quæ est prior ratio entis.

ANNOTATIONES.

18.

Vide Scotum ubi supr. ad 14.

Impossibile est accidens separari à suo subiecto, &c. Nota, ex Scoto in 4. sent. d. 12. quæst. 1. quòd accidens potest sumi dupliciter, vno modo pro per se significato, id est, pro illo, quòd in primo intellectu huius nominis accidens intelligitur, pro eo videlicet, quod est esse alteri inhærens. Secundo modo pro denominato, hoc est, pro illo, quod ab inhærentia denominatur inhærens, verbi gratiâ, pro quantitate, vel qualitate, accidens enim cum sit nomen concretum, significat aliquam formam, puta accidentiam, seu inhærentiam, sicut suum principale significatum.

Nota secundò, quòd tale accidens pro denominato esse duplex, scilicet absolutum, sicut quantitas, & qualitas; & respectiuum, sicut similitudo, paternitas, filiatio, & æqualitas, & similia.

Nota tertio, quòd aliud esse est de essentia alicuius, aliud est esse illi idem essentialiter, primo modo illud est de essentia alicuius, quod est idem illi quiditatiuè, & in primo modo dicendi per se. Esse idem essentialiter est conuenire in eadem natura existente & singulari, & hoc modo passio est idem essentialiter cum suo subiecto. Istæ duæ identitates sic se habent ad inuicem, quòd quicquid est de essentia alicuius, est

19. Aliud est esse de essentia: aliud est esse idem essentialiter.

Scoti oper. Tom. 1 I.

illi idem essentialiter, sed non è conuerso: nam subiectum & propria passio sunt idem essentialiter, quia habent vnam naturam contractam ad existentiam, & singularitatem, penes quam neutrum istorum est ab alio separabile, & tamen neutrum est de essentia alterius.

Nota quartò, quòd inhærentia est duplex, quædam actualis, quæ est ipsa vniò actualis accidentis, existentis in subiecto existente, vt actus quidam, & perfectio cum potenciali perfectibili. Quædam verò est inhærentia aptitudinalis, quæ est dependentia, seu essentialis ordo accidentis secundum quiditatem suam ad subiectum. Et inter has inhærentias differentia extat non parua; ea namque quæ actualis est, circumscribitur à demonstratione, cum demonstratio abstrahat ab existentia, & à conditionibus existentia. Secunda verò inhærentia, scilicet aptitudinalis, quæ est passio, demonstratur. Prima inhærentia est conditio existentia, nec semper accidenti inest. Secunda verò semper inest, subiecto existente, siue non.

20. *Inhærentia est duplex.*

21.

Nota quinto, quòd sicut non inhære, & non posse inhære non est ratio substantiæ, vt substantia est genus, ita inhære non est ratio accidentis, vel alicuius generis accidentis, vt docet Auicenna 2. suæ Metaph. & Scotus in Quodlib. sed substantia est illud substratum, cui conuenit non inhære, vel cui repugnat inhære, & accidens vt quantitas, vel qualitas, est natura cui conuenit inhære, vt etiam docet D. Thom. Quodlib. 8. quæst. 3. & 1. p. q. 3. art. 5. ad 1. Vbi ait, quòd substantia non significat hoc, quod est esse per se, sed significat talem naturam, cui competit hoc, quod est esse per se, quod tamen esse per se non est ipsa eius essentia. Quare idem possumus dicere de accidente, quod significat talem naturam, cui competit hoc, quod est esse in alio, quod tamen esse in alio non est eius essentia, atque adèd cum dicitur substantia est, quæ per se est; vel accidens est, quod est in alio, non est definitio, sed circumlocutio veræ descriptionis, quæ ita intelligitur; substantia est res, cuius naturæ debetur non esse in alio, & accidens est res, cuius naturæ debetur esse in alio. Vnde patet, quòd etsi miraculosè accidens sit sine subiecto, non egreditur tamen definitionem accidentis, quia esse in subiecto naturæ eius debetur, & adhuc manet eius natura, cui debetur esse in alio.

Ex his dico primò, quòd inhærentia aptitudinalis, aut actualis non est de essentia alicuius accidentis, siue absoluti, siue respectiui. Dico secundò, quòd accidens absolutum est idem essentialiter cum inhærentia aptitudinali, non tamen cum actuali. Dico tertio, quòd accidens respectiuum est idem realiter cum vtraque inhærentia, scilicet aptitudinali, & actuali. Hæc asserta sufficienter probata, videre potes in Commentariis nostris super 4. sent. Scoti Tomo 1. dist. 12. quæst. 1. art. 1. 2. & 3.

22. *Inhærentia non est de essentia accidentis.*

Ex quibus sequitur primò, quòd accidens pro per se significato, seu pro formali separari nequit à suo subiecto, ita vt contradictionem inuoluat accidentiam, seu inhærentiâ esse sine suo subiecto.

Secundò sequitur, quòd separatio accidentis respectiui à subiecto extendendo nomen subiecti ad fundamentum implicat contradictionem.

Tertio sequitur quòd omne accidens absolutum, quodcumque sit illud, potest separari à suo subiecto, & esse sine illo, & hoc siue subiectum

23.

maneat, siue non maneat in re, & in effectu; & hoc loquendo absolute, & virtute diuina, & hæc tria corollaria sufficienter probata reperies, vbi suprâ, art. 4. & 5.

Ex quibus sequitur quartò, quod Scotus in hac questione loquitur vt merus, & simplex Philosophus naturalis: nam Philosophus naturalis existimat separationem accidentis à subiecto cum constantia ipsius esse impossibilem, non quia in conceptu accidentis includatur quiditatiuè conceptus substantiæ, vt videtur dicere hic Doctor subtilis, sed quia Philosophus ponit ordinem causarum simpliciter necessarium, vt docet Scotus in 4. loco suprâ relato, & nos ibi explicauimus art. 5.

24.

^b Respondetur, quòd per tale miraculum mutatur natura accidentis. Nota quòd accidens separatum in Sacramento altaris priuatur positio reali, & intrinseco modo, quem in subiecto habet, qui appellatur actualis inhærentia. Secundò tale accidens priuatur speciali conseruatione, qua in esse conseruatur à subiecto. Patet, quia cum iam subiectum destructum sit, non potest amplius accidens conseruare, & in hoc conueniunt omnes Theologi. Sed dubium est an accidens separatum mutetur positio recipiendo modum essendi actuali inhærentiæ repugnantem. De qua re fuit quorundam opinio, quòd quando Deus separat accidens à subiecto, tribuit accidenti nouum esse existentia, eo quòd accidens in subiecto existens non habet proprium esse existentia, atque adeò quando separatur à subiecto, debet illi tribui nouum esse, per quod existat. Hanc sententiam aliqui tribuunt D. Thomæ 3. par. q. 77. art. 1. in responsione ad 4. quam videtur sequi Scotus hic: imò latius loquitur eum dicit, quòd per tale miraculum mutatur natura accidentis, ac si natura humana mutaretur in naturam asininam, ex quo videtur sequi quòd post transubstantiationem panis, accidens non remaneat accidens, sed verum sit in substantiam, quod est falsum, & contra fidem, quæ determinat verè accidentia post consecrationem sine subiecto remanere, at si mutarentur in naturam substantiæ, iam non remaneret accidentia. Idèd hanc sententiam subtiliter impugnat Scotus in quarto, loco suprâ citato, & nos ibidem artic. 7.

An accidens separatum mutetur positio recipiendo modum substantiæ.

25.

Caietanus verò, 3. par. quæst. 77. art. 1. & Suarez Tomo 3. quæst. 77. disp. 56. sectione 8. et si non eodem modo id explicent, dicunt, quòd quantitas à subiecto separata, licet non acquirat nouum esse existentia, acquirat tamen nouum esse substantiæ, quale habebat substantia; quam sententiam nos impugnauimus, & reiecimus vbi suprâ, art. 8. & cum Doctore subtili diximus nihil noui addi accidentibus, vt existant sine subiecto, sed ea ratione tantum sine subiecto existere: quatenus Deus qui conseruabat in accidentibus duo, scilicet existere in subiecto, (licet enim ista duo, scilicet ratione distinguere) iam conseruat, prius sine posteriori, quæ opinio verissima est. Non loquitur ergo hic Scotus secundum propriam sententiam.

26.

^c Iste terminus ens non dicitur vniuocè, &c. Nota, quòd Scotus 1. sent. d. 3. quæst. 1. & 2. & d. 8. quæst. 3. & in 4. Metaph. tenet ens esse vniuocum Deo, & creaturæ, & substantiæ, & accidenti, hæc autem dicitur ens æquiuocum esse ad substantiam, & accidens. Vnde obseruandum est primò du-

plicem esse conceptum, formalem qui attenditur ex parte intellectus, & est ipsa notitia: & obiectiuum, qui se tenet ex parte obiecti, & est ipsum obiectum conceptum. Huiusmodi conceptus obiectiuus duplex est, vniuocus, qui habet nominis, & rationis: & æquiuocus, qui habet vnitatem nominis, & non rationis.

Secundò obseruandum est, quòd conceptus obiectiuus dicitur vniuocus tribus modis, scilicet Physicè, Metaphysicè, & Logicè. Primo modo dicit vnitatem nominis, cui correspondet vnitatis rei, quæ non est diuisibilis in plura alterius, & alterius rationis, cuiusmodi est natura specifica, & in ipsa re sic vniuoca non latent æquiuocationes, quæ latent in genere, vt ait Aristoteles 7. huius. Secundo modo est aliqua vnitatis realis alicuius primæ intentionis abstrahibilis à pluribus, quæ ipsam participant seclusa quacunque intentione Logica. Tertio modo est realitas primæ intentionis sub aliqua secunda intentione generis, aut speciei, vel alterius prædicabilis.

Tertiò obseruandum est, quòd quadruplex est gradus vniuocationis. Primus habet vnitatem rationis, communis modi essendi, ordinis essentialis, & gradus perfectionis: hoc pacto sola species infima est vniuoca, quia habet vnicam rationem suis inferioribus communem: habet etiam in ipsis eundem essendi modum, descenditque in ea inferiora, secundum eundem ordinem, & non secundum prius & posterius essentialiter; quia indiuidua eiusdem speciei non ordinantur essentialiter, id est, non habent inter se ordinem essentialem, estque natura specifica in omnibus inferioribus secundum eundem perfectionis essentialis gradum; non est essentialiter perfectior in vno indiuiduo, quàm in alio.

Secundus gradus vniuocationis habet vnitatem rationis, communis modi essendi, & ordinis essentialis; deficit tamen in vltima vnitatis, videlicet in gradu perfectionis, quia res, quæ sic est vniuoca, est essentialiter perfectior in vno, quàm in alio, quod prouenit ex re sibi adiuncta: huiusmodi sunt genera, quæ ex differentiis sibi adiunctis sunt essentialiter perfectiora in vna specie, quàm in alia, sicut animal perfectius est in homine, quàm in equo, quia in homine adiungitur differentia essentiali perfectiori, quàm in equo.

Tertius gradus habet vnitatem rationis communis multis, & etiam vnitatem modi essendi, quia secundum eundem essendi modum est in suis inferioribus, cæterum non habet vnitatem ordinis essentialis, sicut ens, quod per prius descendit in substantiam, quàm in accidens, & numerus descendit prius in binarium, quàm in ternarium secundum realem existentiam, neque habet vnitatem gradus perfectionis essentialis, sicut accidit in omnibus generibus.

Quartus gradus est, qui solùm habet vnitatem rationis communis multis, non tamen habet vnitatem modi essendi, neque ordinis essentialis, neque gradus perfectionis; sic se habet ens respectu Dei, & creaturæ. Nam licet dicat vnitatem rationis communis Deo, & creaturæ; non tamen habet eundem essendi modum in Deo, & creatura; quia in Deo est independens, in creatura verò dependens: neque vnitatem ordinis essentialis: quia ratio entis prius est in Deo essentialiter, quàm in creatura; neque habet vnitatem gradus perfectionis: quia in Deo est

27. Conceptus obiectiuus tribus modis dicitur vniuocus.

28. Vniuocationis quadruplex est gradus.

29.

30.

est perfectissimum ens, in creatura verò imperfectum.

31. Ex his dico primò. Ens non est vniuocum substantiæ, & accidenti vniuocatione Physica, tum quia vniuocatio Physica in sola specie vltima reperitur, quæ in plura alterius rationis diuidi non potest; tum etiam quia nullum genus, etiam vltimis speciebus proximum est ista vniuocatione vniuocum, ex Aristotele 7. Physicorum text. 31. dicente, quòd *in genere latent æquiuocationes*, quare multo minùs erit tali vniuocatione ens vniuocum, cum sit remotissimum à specie infima.

Dico secundò. Ens non est vniuocum substantiæ, & accidenti vniuocatione Logica, quia ens cum sit transcendens, non potest concipi sub aliqua intentione Logica generis, vel speciei, cum huiusmodi intentiones solum applicentur limitatis, vt docet Scotus in Vniuersalibus.

32. Dico tertio, quòd ens non est vniuocum substantiæ, & accidenti in primo, nec in secundo gradu vniuocationis ex quatuor, quos notabili tertio posuimus, patet quia non in primo gradu, eo quòd talis est vniuocationis Physicæ, quam non conuenire enti iam diximus: nec in secundo, tum quia ratio entis in substantia, & accidente non habet vnitatem ordinis essentialis, quia per prius descendit in substantiam essentialiter, quam in accidens, tum etiam quia ista est vniuocatio Logica, quam ab ente negauimus, & in hunc sensum loquitur Scotus in hac quæstione, quando negat ens esse vniuocum substantiæ, & accidenti.

33. Dico quarto, quòd ens est vniuocum substantiæ, & accidenti, in tertio, & quarto gradibus vniuocationis, quæ est vniuocatio Metaphysica, patet; quia ad talem vniuocationem sufficit vnitas conceptus obiectiui, communis suis inferioribus, in quarto gradu, & tertius vltra hanc vnitatem requirit vnitatem modi essendi, etsi vnitas ordinis essentialis, atque gradus perfectionis deficiat; sed ens respectu substantiæ, & accidentis habet has duas vnitates, quare est eis vniuocum, & in hunc sensum locutus est Scotus in primo Sententiarum locis citatis.

34. Neque contra hanc vniuocationem obstant auctoritates Aristotelis, & Porphyrij: nam quando Aristoteles dixit, 1. Phys. text. 12. quòd principium maximum, &c. loquitur de multiplicitate suppositorum, & non conceptuum, & quando 4. Metaph. text. 2. dixit quòd ens significat accidentia per attributionem ad substantiam, sicut sanum significat vrinam, &c. Dico quòd sicut sanum dicitur de sanis secundum maiorem, & minorem perfectionem; ita ens dicitur de entibus, non tamen purè analogicè, cum non detur analogia sine vniuocatione, vel æquiuocatione, & Aristoteles ibidem negat ens dici æquiuocè, & quando 11. Metaph. cap. 3. dixit, neque æquiuocè dicitur ens de substantia, & accidente, neque vniuocè, sed medio modo, debet intelligi, quòd non dicitur vniuocè de substantia, & accidente ea vniuocatione perfecta, quæ species dicitur de suis indiuiduis, neque æquiuocè; sed medio modo, ea scilicet vniuocatione, quæ maiorem, & minorem perfectionem in sibi vniuocatis admittit.

35. Et quando 7. Metaph. text. 2. dicit, quòd quantitas, & qualitas non sunt entia, sed entis entia, intelligendus est, ac si diceret, non sunt entia per se substantia, bene tamen in aliis inhærentia. Et ad illud quod asserit, quòd ens simpliciter di-

citur de substantia, de cæteris autem prædicamentis secundum quid, text. 5. Dico quòd intelligit, quòd ens dicitur de substantia secundum diuersum modum essendi à modo, secundum quem dicitur de accidente: est enim substantia ens per se, accidens verò ens in alio, & idèd substantia dicitur simpliciter ens, & accidens secundum quid, non quòd accidens non sit verè, & formaliter ens, sed quòd non simpliciter sicut substantia. Demum ad Porphyrium. *Si quis entia vocet*, &c. Dico quòd nullibi dixit Aristoteles ens dici æquiuocè. Vel dicas, quòd Porphyrius negat ens vniuocum Logica vniuocatione, cum non possit esse genus.

Q V A E S T I O VIII.

Vtrum quantitas sit res distincta à substantia, & qualitate?

Aristot. 7. diuinarum. Scotus in 2. dist. 12. quæst. 2. & in 4. dist. 12. quæst. 2. D. Thom. 1. par. quæst. 77. art. 2. Durand. in 1. dist. 33. quæst. 1. Ocham tract. de Euchar. cap. 28. & in 4. dist. 12. quæst. 7. Rubion in 4. dist. 12. quæst. 3. 4. & 5. Maior ibid. quæst. 2. Gabriel ibid. quæst. 1. art. 1. & in canon. lect. 44. Suarez tom. 2. Metaph. dist. 40. sect. 2.

ARGVITVR quòd non: quia substantia est diuisibilis in ea, quæ insunt, quorum quodlibet natum est esse vnum aliquod, & hoc aliquid, igitur substantia est quantitas. Tenet consequentia per definitionem quantitatis datam, 11. Metaph. cap. de infinito: & antecedens apparet de ligno, quod est diuisibile in duas medietates, quarum quælibet est aliquid, & hoc aliquid.

Secundò, quia quantitas per sui mutationem est susceptibilis contrariorum, vt patet de superficie, quæ primò est alba, & postea nigra, igitur quantitas est substantia per proprietatè substantiæ.

Tertio, si quantitas distinguatur à substantia, sequitur quòd duo corpora essent simul: consequens est impossibile, vt patet 4. huius. text. 76. Consequentia patet: quia corpus de genere substantiæ, & corpus de genere quætitatis essent simul.

Quarto, quia per Commentatorem in lib. de substantia Orbis, duplices sunt dimensiones, quædam terminatæ, & quædam interminatæ, dimensiones interminatæ sunt coæternæ; sed dimensiones terminatæ generantur, & corrumpuntur: modò si per dimensionem interminatam intelligatur aliud quàm materia, sequitur quòd aliqua dispositio fuerat perpetuò in materia, quod est impossibile.

Quintò, si substantia non esset quantitas, sequeretur, quòd diuisibile reciperetur in indiuisibili: consequens est falsum, quia omne quod recipitur, recipitur ad modum recipientis, & non ad modum recepti, & idèd si recipiens sit indiuisibile, receptum est indiuisibile. Probatur consequentia, quia quantitas, quæ est diuisibilis, reciperetur in substantiam, quæ de sui natura est indiuisibilis.

Sextò, si quantitas non esset substantia, sequeretur, quòd si aliquid continuè rarefieret, quòd infinitæ quantitates generarentur, & infinitæ quantitates corrumpenter; consequens apparet impossibile, scilicet quòd res permanentes verè durent per solum instans, quod tamen oportet fieri in rarefactione continua, ex quo continuè esset alia, & alia quantitas.

Septimò. Illud, quod est præsens quantitati secundùm se; & quodlibet sui, ita vt totum est præsens toti, & pars parti, illud de sui natura est quantum, sed substantia est taliter præsens quantitati, igitur substantia de sui natura est quanta, & per consequens frustrâ poneretur quantitas distincta.

3. Octauò: Quia si quantitas sit res distincta; tunc si per imaginationem, vel per potentiam diuinam quantitas separaretur à substantia; quæro tunc, vtrum adhuc substantia haberet partem extra partem, vel non: si sic, frustrâ ponebatur quantitas ad extensionem substantiæ; si non, cum possibile sit quantitatem illam, aut imaginabile subito separari, sequitur quòd possibile est, vel imaginabile, substantiam illam subito moueri localiter; quod est impossibile.

Nonò, omnem rem absolutam posteriorem alia re, potest Deus destruere priore re non mutata, sed quantitas est res absoluta posterior substantia; igitur Deus potest quantitatem destrucere substantia non mutata, quo factò, quæro vtrum substantia habeat partem extra partem, sic igitur substantia se ipsa est quanta, & per consequens frustrâ superadditur quantitas; si non, tunc sequitur, quòd est mutata localiter, quod est contra positum, ponebatur enim, quòd Deus seruet substantiam non mutatam.

Decimò, sequitur, quòd accidens non esset sine subiecto in Sacramento altaris, quia haberet quantitatem pro subiecto.

Vndecimò, Quia si omnia possunt æquè bene saluari non ponendo quantitatem esse rem distinctam, sicut ponendo, melius est ponere quantitatem esse rem indistinctam, sed omnia possunt, &c. ergo, &c. Maior, & minor patent, quia frustrâ fit per plura, quod potest fieri per pauciora, ex primo huius, text. 40.

4. Oppositum arguitur per Aristotelem in primo huius, text. 14. vbi dicit, quòd si substantia & quantitas sunt, duo sunt, quæ sunt, & non vnum, & subdit, quòd si sola substantia sit, ipsa non est infinita, nec habebit magnitudinem: ex quo patet, quòd substantia per se non habet magnitudinem, sed per quantitatem additam. Similiter dicit Aristoteles, quòd ratio infiniti congruit quantitati, & non substantiæ, nec qualitati.

Secundò, nisi sic, sequeretur, quòd illa negatiua non esset immediata vera; videlicet *substantia non est quantitas*, consequens est falsum, vt patet 1. Post. text. 26. consequentia probatur: quia negatiua immediata est vera, per se nota, & manifesta, modò illa esset falsa ex quo substantia esset quantitas.

Tertio sequeretur, quòd substantia esset sensibile commune. Consequentia patet, quia substantia est quantitas, quæ est sensibile commune: similiter sequeretur, quòd quantitas esset sensibile per se, & sequeretur, quòd quantitas haberet contrarium, & quòd quantitas susciperet magis, & minus. Consequentia patet, quia per te quantitas est qualitas, quæ habet contrarium, & suscipit magis, & minus.

Item sequeretur, quòd non esset proprium quantitati, vt per ipsam aliquod diceretur æquale, vel inæquale. Consequens est falsum, & patet consequentia: quia substantia sibi ipsi esset æqualis, & inæqualis alteri, & sic similiter qualitas.

Notandum, quòd de ista quæstione sunt duæ opinioniones contrariæ. Vna^a probat quòd quantitas non est res distincta à substantia, & qualitate; imò tam substantia, quàm qualitas habet partem extra partem, & rationes huius opinionis adductæ fuerunt ante oppositum. Secunda opinio probat, quòd substantia est res distincta à quantitate, & qualitate, & ista est bipartita, quia quidam ponunt, quòd superficies, linea, & punctum non sunt aliquæ res indiuisibiles in quantitate, quemadmodum imaginantur Mathematici, & secundò ponunt, quòd quantitas corporea est res distincta à substantia, & qualitate. Alij^b verò de tertia opinione probant, quòd quantitas sit res distincta à substantia, & qualitate; & cum hoc quòd linea, superficies, & punctum sunt res indiuisibiles in continuo actualiter existentes. De istis indiuisibilibus nihil ad præsens: quia de eis diceretur in sexto. Sed de quantitate sit conclusio ista.

Quantitas est res distincta à substantia, & qualitate. Probatur, quia nisi ita esset, sequeretur, quòd homo posset ærem quemlibet condensare comprimendo. Consequens est contra experientiam: quia vesica plena aëre nullo modo potest comprimi, vel saltem non quælibet. Probatur consequentia, quia isti compressioni aëris, vel resistit materia aëris; & hoc non: quia materia eius nata est esse indifferenter in quolibet loco quantumcunque modico, nec forma resistit: quia non repugnat formæ aëris stare sub minori loco, nec qualitates repugnant eodem modo: igitur tota repugnantia provenit ex parte quantitatis, & habetur propositum. Si dicatur, quòd repugnantia provenit ex parte totius compositi, contra, primò, quia compositum non agit, nec resistit, nisi per determinatam dispositionem, vt puta per formam, vel qualitatem, vel per aliquam partem eius; vt patet de homine, qui non videt nisi per oculum; de igne qui non agit nisi per calorem, & ita inducendo in alios.

Secundò contra idem: quia totum compositum potest esse sub minori quantitate, igitur non repugnat sibi ratione compositi, quòd possit poni sub minori quantitate. Tenet consequentia, & antecedens patet per experientiam: quia si aër idem, vel æqualis ponatur in phiala vitrea æquali prædictæ vesicæ, & ponatur collum phialæ in aqua comprimendo deorsum, immediatè patebit per introitum aquæ, quòd aër ille inclusis condensabitur. Et si compositum non posset condensari, vltèrius ex ipso non posset generari aqua, vel terra, quòd est falsum.

Secundò arguitur ad quæstionem, quia si qualitas esset quantitas, sequeretur, quòd alicuius quantitatis remoueretur medietas, & tamen totum maneret tantum, quantum erat priùs; consequens est impossibile, & probatur consequentia de isto lumine extenso per aërem, quòd per te est quantitas, volo quòd remoueretur medietas intensiue, & sequitur propositum.

Tertio sequitur, quòd rarefactio non esset nobilior condensatione, consequens est falsum: quia est mutatio ad nobiliora elementa, scilicet ad ignem, & aërem: & patet consequentia, quia per rarefactionem non acquireretur aliquid, nec perderetur; & similiter per condensationem; igitur si est verum, quòd illa mutatio redditur nobilior, verè dicitur quòd per rarefactionem acquiritur quantitas, & per condensationem deper

5.

6.
Quantitas est res distincta à substantia, & qualitate.

7.

8.

deperditur, & tunc habetur propositum.

Secundò, quia illud, quod rarefit, mutatur mutatione præter hoc quod mutatur localiter, tunc igitur vel illa mutatio est acquisitiua, vel deperditiva, & quodcumque detur, non est nisi quantitas; igitur quantitas est res distincta: quia in rarefactione non est necesse, quòd acquiratur, vel deperdat substantia, vel qualitas.

Dico igitur ex prædictis, quòd quantitas est dispositio inhærens substantiæ, secundum quam partes substantiæ ab inuicem distant, & sunt extra se inuicem: quam dispositiorem esse separatam à substantia implicat contradictionem, vt deductum est in quæstione præcedenti. Nam quantitas esse, est substantiæ inesse, igitur sequitur, quantitas est, igitur substantiæ inest, & si sit separata, non inest, quòd est contradictio.

9. Tunc ad rationes ad oppositum, ad primam dico, quòd illa definitio datur de quante, & non de quantitate. Vnde Aristoteles dicit, *Quantum verò dicitur, quòd est diuisibile, &c.* Et idè quòd quantitas definitur sic, Quantitas est secundum quam aliquòd est diuisibile in ea, quæ insunt, &c. modò concedendum est quòd substantia sit quanta, licèt non sit quantitas.

Ad secundam nego antecedens. Vnde dico quòd superficies non dicitur primò alba, & postea nigra per mutationem superficiæ, quæ est quantitas, sed per mutationem substantiæ.

Ad tertiam dico, quòd non est inconueniens, quòd duo corpora sint simul, quorum vnum informet reliquum, sicut est de substantia, & quantitate.

Ad quartam dico, quòd Commentator per dimensionem interminatam intelligit, quòd semper materia prædeterminat sibi aliquam dispositionem, indeterminata tamen non semper determinat sibi hanc, vel illam, & dimensio terminata vocatur illa, quam determinat sibi forma alicuius rei existens in materia.

10. Ad quintam negatur consequentia: quia substantia non est indiuisibilis, imò diuisibilis, licèt non se ipsa, sed quantitate superadditâ.

Ad sextam dico, quòd non est inconueniens, quòd si aliquid secundum se totum rarefiat, quòd continuè sit alia, & alia quantitas, nec est inconueniens, quòd res permanentes verè durent per solùm instans, vt patet in exemplo: nam lumen causatû à Sole propter diuersitatem aspectus Solis, est continuè aliud, & aliud in medio, & tamen illud de sui natura esset natum permanere, si Sol quiesceret. Aliter potest dici quòd sicut in medio est vnum lumen continuum successiuum, ita illud, quòd secundum se totum continuè rarefit, est vna quantitas continua successiua.

Ad septimam negatur maior: quia sic sequeretur, quòd albedo esset substantia, quia albedo secundum se, & quodlibet sui est præfens substantiæ, ita vt totum est præfens toti, & pars parti.

11. Ad octauam dico, quòd impossibile est, imò implicat contradictionem, quòd quantitas sit separata à substantia, vt patet ex præcedenti quæstione, sed si per imaginationem, vel potentiam diuinam, quantitas corrumperetur manente subiecto; tunc dico, quòd si quantitas successiuè corrumperetur, quòd etiam substantia successiuè minueretur vsque ad indiuisibile, & si subito corrumperetur quantitas, subito substantia minueretur vsque ad indiuisibile, & idè quia hoc est impossibile, idè impossibile est quantitatem cor-

rumpi manente substantiâ, & quòd non sit alia quantitas generata.

Ad nonam negatur maior, imò Deus non potest aliquo modo separare quantitatem ipsâ remanente: quia hoc implicat contradictionem, vt dictum est, nec potest quantitatem destruere sine mutatione substantiæ.

Ad decimam conceditur, quòd ille est vnus modus possibilis, quibus non repugnat fieri, at multa sunt quibus non repugnat fieri, quæ tamen sunt impossibilia fieri; vt lineæ rectæ cuiuslibet non repugnat, quòd super ipsam possit constitui triangulus æquilaterus, at tamen aliqua est, super quam impossibile est huiusmodi triangulum esse constitutum, vt patet de linea, quæ est diameter mundi. Secundò dico, quòd quantitati repugnat, quòd separaretur, nam esse quantitas est substantiæ inesse, nec ista consequentia valet, hoc non est essentia eius, nec pars, sed posterius eo, igitur ab eo potest separari, vel potest corrumpi alio non corrupto.

Ad vndecimam dico, quòd non omnia possunt æquè benè saluari, quia in aliquibus inuenitur resistentia proueniens ex parte quantitas, & non ex parte alicuius alterius, vt declaratum fuit arguendo ad quæstionem. & hoc de quæstione.

ANNOTATIONES.

a *Vna probat quòd quantitas non est distincta à substantia.* Hanc sententiam defendunt Nominales, & nominatim Ocham in tract. de Sacramento Eucharistiæ, cap. 28. & in 4. quæst. 7. Rubion in 4. dist. 12. art. 3. 4. 5. & 6. Gabriel in 4. dist. 12. quæst. 1. art. 1. & in Canone lect. 44. & Maior in 4. d. 12. q. 2.

b *Alij verò de tertia opinione probant, quòd quantitas sit res distincta.* Hæc sententia est D. Thomæ 1. part. quæst. 77. art. 2. Durandi 1. sent. d. 33. quæst. 1. & Scoti hic, & in 2. sent. d. 12. quæst. 2. & in 1. d. 2. quæst. 2. & est etiam Aristotelis 7. diuinorum, vbi habet hæc verba: *Longitudo, latitudo, & profunditas, quantitates quedam, sed non substantia sunt: quantitas enim non est substantia.* Et potest ratione probari, ad substantiam & quantitatem, sunt variæ, & distinctæ mutationes, ergo sunt naturæ inter se distinctæ. Consequentia patet, quia diuersæ mutationes, diuersos habent terminos, & secundum rem distinctos. Antecedens probatur, quia substantia acquiritur generatione, quæ fit in instanti temporis, quantitas verò per motum successiuum, qui fit in tempore.

c *Illud quòd rarefit mutatur, &c.* Nota quòd de motu rarefactionis, & condensationis, sunt plures sententiæ, prima asserit quòd rarefactio fit per iuxta positionem corporum subtilium, ita videlicet, vt rarefaciens, vcrbi gratia, ignis generet aliqua corpora subtilia de aliquibus partibus substantiæ rarefactibilis, & illæ partes sic se habent, quòd non possunt esse omnino cum aliis partibus, qua de causa illæ partes expellunt alias de suo loco, & sic secundum quòd sunt pauca, vel plura corpora subtilia, maiorem, vel minorem occupant locum, & ex hoc sequitur, quòd in motu rarefactionis corrumperunt aliquæ partes substantiæ rei, quæ rarefit, & generantur corpora subtiliora, partes autem quæ corrumperunt, illæ sunt, quæ sunt propinquiores agenti, & prius respiciunt actionem suam. Hanc sententiam sequuntur aliqui Scotistæ putantes eam esse Scoti,

12.

13.

14.

Opinio quadruplex de motu rarefactionis & condensationis.

quia illam Scotus refert in 4. dist. 12. quæst. 4. est tamen, ut ait Tartaretus, falsa, & improbata ab Arist. 4. Phys. cap. 9.

15. Secunda sententia est Marsilij, & Henrici Gandauensis, quam sequitur Veracrux. Isti asserunt, quòd in rarefactione acquiritur vna totalis quantitas, & corrumpitur tota præcedens. Quæ sententia dupliciter explicatur, primo modo sic, quòd eadem quantitas priùs est minor, & postea maior in rarefactione; & è contra in condensatione, ita scilicet quòd eademmet quantitas est, quæ rarefit, & per rarefactionem acquiritur maioritas quantitatis. Vnde termini rarefactionis sunt minoritas, & maioritas quantitatis, & vltra cum maius, & minus de materiali significant quantitatem, & de formali respectum, scilicet talem ordinem ad partes loci, sequitur, quòd respectus ille acquiritur in rarefactione, ita videlicet, quòd quantitas, quæ denominatur cubitalis, verbi gratia, propter talem ordinem partium ad partes loci, in rarefactione vocatur bicubitalis, propter alium ordinem partium ad partes loci.

Secundo modo sensum huius opinionis ita explicat Veracrux, dicens, quòd dimensio non est res, quæ extenditur, quasi dicat quòd quantitas non est quanta, neque extensio est extensa; sed est ratio extensionis in corpore. Corpus autem est quod extenditur per quantitatem, & cum in rarefactione magis extendatur corpus, acquiritur noua quantitas, & cum densatur deperditur.

16. Tertia sententia est Buridani, & quam aliqui dicunt esse Scoti, & certè Scotus eam sequi videtur in hac quæstione, èstque huiusmodi sententia talis, quòd in rarefactione acquiritur noua pars quantitatis sine corruptione præcedentis, intelligitur autem hæc sententia sic: in tota materia adæquatè augetur quantitas antiqua, ita ut non signetur pars, quæ non fit aucta, & neque fiat in parte determinata, ita ut non in cæteris, ferè ad eundem modum, quo augetur quantitas in augmentatione viuientis, quamuis sit discrimen quoad hoc, quòd in viuente augmentatio fit secundum illas partes, quas dicimus formales, non tamen secundum illas, quas materiales appellamus: at in rarefactione ita omnes particulæ augetur, ut nulla quantumuis parua detur & sit, quæ non augetur aduentu nouæ quantitatis.

17. Quarta sententia tenet, quòd per condensationem, & rarefactionem, non acquiritur nisi alius, & alius ordo partium ad partes loci: nam per condensationem partes non efficiuntur sibi propinquiores quàm antea in ordine ad se inuicem, quia semper sunt continuæ, sed in ordine ad locum, & similiter per rarefactionem partes efficiuntur distantiores in ordine ad locum, & non in ordine ad se. Hæc sententia est cæteris probabilior, quam esse de mente Scoti latè ostendimus super 4. Scoti Tomo 1. dist. 12. quæst. 4. art. 4. aliis opinionibus reprobatis. Nam in illa quæstione loquens Scotus de figura corporis Christi in Eucharistia, inquit. *Possibile est quòd maneat idem ordo partium ad se inuicem, & quòd sit alius ordo partium ad partes loci. Quoniam notum est, quòd si ego faciam digitum meum curuum, tunc idem est ordo partium digiti curui, & resti in ordine ad se inuicem, sed non in ordine ad partes loci.* Si ergo quærat, an in condensatione partes efficiantur propinquiores, quàm priùs, respondendum est, quòd in ordine ad se inuicem non sunt propinquiores, quàm aute,

benè tamen in ordine ad partes loci, & idem de rarefactione, quòd partes rarefacti sunt distantiores in ordine ad partes loci, & non in ordine ad se. hæc etiam opinio videtur esse S. Thomæ 2. 2. quæst. 24. art. 5. ad 1. & 1. 2. quæst. 52. dicentis, quòd in rarefactione non acquiritur noua quantitas, neque in condensatione deperditur, sed acquiritur nouus modus quantitatis, sicut ex eadem linea modò facimus circulum, modò angulum, qui quidem modus ille ordo partium ad partes loci videtur esse: & confirmari potest ex Arist. 4. Phys. text. 94. dicente, quòd ex raro fit densum sine augmentatione, & ex hoc habes, quid de hoc sentiendum sit iuxta intentionem Scoti.

d. *Quam dispositionem esse separatam à substantia implicat contradictionem.* Hic Scotus loquitur naturaliter, & vt simplex Philosophus. Cum enim Aristotelis Physicam explicet, vt Physicus loquitur, atque ita ad 8. & 9. argumentum responderet eo modo, quo simplex naturalis Philosophus responderet. Nam alio modo theologicè loquens responderet in 4. dist. 12. quæst. 1. & 2. vt annotauimus in præcedenti quæstione.

c. *Si per imaginationem, vel potentiam diuinam quantitas corrumpetur manente subiecto, &c.* Nota quòd circa hunc casum variè sentiunt Doctores. Nam Paulus Venetus dicit, quòd separatà quantitate à substantia, omnes partes substantiæ confluerent ad punctum, quam sententiam videtur hic docere Doctor subtilis. Alij tenent, quòd ablata quantitate substantia non potest conservari. Alij tandem dicunt, quòd per diuinam potentiam potest conservari substantia corporea sine quantitate, & tunc manebit substantia non quanta, nec extensa, nec diuisibilis extensione, & diuisibilitate quantitativa, sed quòdammodò habens partes distantes entitatiuè, sicut esset in partes entitatiuas diuisibilis, & si dicatur, sicut non est factibile, quòd substantia sit alba sine albedine, ita neque potest habere partes, neque diuidi sine quantitate. Respondetur, quòd ablata quantitate, non manet in substantia effectus formalis quantitatis, qui est reddere substantiam habentem partes extensas, & diuisibiles quantitatiuè, & aptam replere locum. Sed haberet substantia partem extra partem entitatiuè, id est, haberet vnam partem extra entitatem alterius partis, & in casu esset diuisio entitatiua diuisibilis. Cæterum si Deus separaret à substantia quantitatem, nullum locum occuparet substantia, essetque in loco tantum definitiuè, atque adèd non damus, quòd Deus suppleat vicem causæ formalis. Hanc sententiam docet Tartaretus, in primo Physicorum, èstque communis Scotistarum sententia.

EXPOSITIO TEXTVS.

Ampius 1 quoniam & ipsum vnum multipliciter dicitur, &c. Hic ponitur secunda ratio: quia vel illud vnum est vnum continuum; vel vnum indiuisibile, aut vnum secundum rationem; si vnum 2 continuum, tunc cum in infinitum diuisibile sit continuum, sequitur quòd multa erunt, scilicet multæ partes continui. Et tunc interferit Aristoteles quandam dubitationem de toto, & partibus. Vtrum totum idem sit quòd suæ partes, vel non; & videtur quòd non: quia tunc partes essent eadem inter se. Vnde comment. 17. dicit Comment. quòd de toto & partibus est sophisma compositionis, & diuisionis: quia eius partes

18.

19.
Text. 16.

partes simul sumptæ, sunt ipsum totum, quælibet tamen per se accepta est alia à toto. Et tunc profequitur illam rationem; Si 3 illud vnum sit indiuisibile, tunc sequitur, quod non erit quantum, nec quale; nec infinitum, sicut dixit Melissus, aut finitum, sicut dixit Parmenides, quod patet; quia terminus indiuisibilis, nec est finitus, nec infinitus. Si 4 dicatur quoddam sit vnum secundum rationem; tunc non est aliud nisi, sicut dixit Heraclitus, quoddam omnia sunt vnum vel definitione, vel ratione, sicut indumentum & tunica. Idem erit de bono, & malo, & non bono esse & bono. Quare idem erit bonum, & non bonum; & homo, & equus, & huiusmodi.

Q V Æ S T I O IX.

Vtrum totum sit sua partes.

Aristot. 1. Phys. text. 16. & in Metaph. cap. 14. & lib. 7. c. 17. & 2. de Anima. Auic. 3. Metaph. cap. 4. Scotus 8. Metaph. quæst. 4. & in 3. distinct. 2. quæst. 2. D. Thom. in 3. distinct. 2. quæst. 1. art. 3. quæstiuicula 3. ad 3. & in 4. dist. 16. quæst. 1. art. 2. quæst. 3. ad 2. Heruzus quod. 2. quæst. 15. Capr. col. in 3. distinct. 2. art. 1. Caiet. 3. part. quæst. 6. art. 5. ad 1. Ferrax. 4. com. Gen. cap. 8. 1. Mayton. distinct. 1. quæst. 10. Anton. Andr. 7. Metaph. quæst. 13. Conybric. 1. Phys. cap. 2. quæst. 1. Ruvius ibid. cap. 3. quæst. 1. Fuentes ibid. quæst. 6. dist. 1. Faber Theorem. 2. 1.

I. **A**RGUITUR quoddam non, per Aristotelem in 2. de Anima, text. 2. vbi diuidit compositum in materiam & formam, quæ diuisio non valeret si totum esset materia, & forma.

Secundò per Aristotelem 5. Metaph. text. 19. vbi dicit quoddam bis tria non sunt sex, sed semel sex sunt sex.

Tertiò per Aristotelem 6. Metaph. text. 60. vbi dicit, quoddam compositum non est elementa, ex quibus componitur, exemplificat de syllaba *ba*, quæ non est *b*. & *a*. Nam dissoluatur *b*. & *a*, tunc erunt duæ litteræ, sed non erit syllaba *ba*.

Quartò per Aristotelem 8. Metaph. text. 15. vbi dicit quoddam omnium habentium diuersas partes, & non sicut aceruus, id est, cumulus, oportet ponere aliam causam; & non videtur alia, nisi quoddam totum distinguitur à suis partibus, ergo, &c.

Quintò, Illa non sunt idem, de quibus verificantur contradictoria, sed sic est de toto, & partibus, ergo, &c. Maior patet per primum principium; & minor apparet: quia totum componitur ex partibus, & partes, verbi gratia, materia, & forma, sunt partes totius; & tamen totum non est pars totius. Secundò, quia partes sunt priores toto, & tamen totum non est prius toto. Tertiò, quia totum est notius secundum sensum, quam partes, vt patet primo huius, text. 3. & tamen totum non est notius toto. Quartò totum mouetur per se, & tamen partes non mouentur per se. Quintò, quia partes sunt minores toto, & tamen totum non est minus toto. Sextò, quia totum non est causa rotius, & tamen partes sunt causa totius. Septimò, quia totum est prius in intentione, sed posterius viâ generationis; sed partes per oppositum sunt primæ viâ generationis; igitur partes non sunt totum.

2. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo text. 17. vbi dicit quoddam vnum est multa, quod non esset, nisi totum esset multæ partes.

Secundò per Aristotelem 4. Physic. text. 23. vbi numerat modos essendi in, dicit, non enim est totum præter partes.

Tertiò per Aristotelem in eodem 4. vbi dicit quoddam plures mensuræ sunt vnum mensuratum, & exemplificat Commentator vt plures numeri sunt vnus numerus.

Quartò per Commentatorem in 1. huius, comment. 17. vbi dicit quoddam de toto & partibus est syllogismus compositionis, & diuisionis: nam omnes partes simul sumptæ sunt ipsum totum, sed quælibet pars per se sumpta est alia à toto.

Notandum est, quoddam hoc nomen à totum aliquando sumitur categorématique, & tunc significat idem, quod habens partes; quemadmodum album significat habens albedinem: & sic accipitur in titulo quæstionis. Alio modo sumitur syncategorematicè, & tunc additum alicui termino significanti totum integrale, distribuit pro qualibet parte illius totius integralis, quemadmodum istud signum *omnis* distribuit pro omnibus partibus subiectiuis totius vniuersalis, cui additur. Verbi gratia ista, *Totus Socrates est*, significat quoddam quælibet pars Socratis est, & in isto sensu solet concedi, quoddam totus Socrates est minor Socrates.

Secundò notandum est, quoddam istud signum *omnis* sumptum in numero plurali, quandoque sumitur distributiue, vt dicendo, *omnes homines currunt*, id est, isti homines currunt, & illi, & sic de singulis. Quandoque sumitur collectiue, vt dicendo, *omnes Apostoli sunt duodecim*, & tunc est dictum, quoddam omnes Apostoli simul sumpti sunt duodecim, & isto modo accipitur cum dicitur, quoddam totum est omnes suæ partes.

Tertiò notandum, quoddam terminus pluralis numeri, vt *partes*, & etiam terminus de copulato extremo, vel etiam de disuncto extremo, potest capi dupliciter, vel in sensu composito, vel in diuiso, verbi gratia, *Partes sunt totum*, si capiatur in sensu diuiso, sensus est, quoddam pars est totum, & alia pars est totum, & hoc est impossibile; si autem capiatur in sensu composito, tunc sensus est, quoddam partes simul sumptæ sunt totum, & istud innuebat Commentator sub isto primo.

Nunc ponitur ista conclusio: Totum est *b* suæ partes, ita quoddam omnes partes simul sumptæ sunt ipsum totum. Probatur; quia si *c* totum sit aliud à suis partibus simul sumptis sint *A* & *B*. duæ medietates alicuius totius, & *C* illud totum, quod tu dicis distinctum; tunc quæro, vtrum compositum ex *A* & *C*. sit vnum totum, vel non; si non, tunc sequitur, quoddam Socrates non esset vna res, imò nec aliqua res mundi, quod est falsum; si dicatur quoddam sic, tunc vel sunt vnum totum, se ipsis, vel per aliud totum distinctum: si seipsis, igitur eadem ratione *A* & *B* erant vnum totum distinctum, sit illud *B*, & quærat de composito ex illis quatuor sicut prius, & fiet processus in infinitum.

Secundò sequeretur, quoddam ab aliquo toto ponderante vnâ libram præcisè remoueretur pondus vnus libræ, & tamen adhuc ponderaret tantum, quantum ante. Consequens est falsum, quia ex quo postea ponderat vnâ libram, & ablata est vnâ libra, oportet quoddam prius ponderasset duas libras, quod est contra casum. Probatur consequentia, quia si illud est ponderans vnâ libram, tunc certum est, quoddam quælibet suarum medietatum ponderabat dimidiam libram. Deinde diuidatur illud totum, tunc per te totum corrumpitur, igitur pondus totius corrumpitur, & tamen illæ medietates tantum ponderant, quantum prius, ergo, &c.

Tertiò sequitur, quoddam *d* per solam diuisionem substantia

3. Totum sumitur dupliciter.

Signum omne in numero plurali bifariam sumitur.

Terminus pluralis dupliciter sumitur.

4. Totum est sua partes.

5.

substantia corrumpetur; consequens est falsum, quia tunc si diuideretur vna portio materiæ primæ, corrumpetur materia prima; quod est falsum, cum sit perpetua. Consequentia patet, quia per solam diuisionem corrumpitur illud totum, quod tu ponis esse distinctum, quod totum est substantia.

6. Quartò sequeretur, e quòd nulla generatio simplex esset mutatio vna. consequens est falsum, vt patet in 5. huius. Probatu consequentia, quia ad vnitatem motus requiritur vnitas termini ad quem: modò nulla generatio simplex haberet vnum terminum, quia habet formam substantialem pro vno termino, & etiam totum; quod tu ponis distinctum à partibus.

Quintò. Si totum esset alia res præter partes, sequeretur quòd ita in numeris esset quemadmodum in magnitudinibus: consequens est falsum, quia in numeris non apparet, quæ res, vel qualis esset illud totum distinctum à partibus.

Sextò sequeretur, quòd remotà aliquâ parte à toto, non remaneret idem totum, quod priùs; consequens est falsum, quia nullus nostrum esset idem qui fuerat priùs. Consequentia probatur, quia ad ablationem cuiuscumque partis diuideretur illud totum, & ad diuisionem totius corrumpitur illud totum, quod tu ponis distinctum.

7. Contra conclusionem arguitur: quia si conclusio esset vera, sequeretur quòd infinita essent finita: consequens est falsum, vt est notum, quia vnum oppositorum non prædicatur de reliquo. Probatu consequentia, quia totum est infinitæ partes, & totum est duæ medietates, igitur duæ medietates sunt infinitæ partes, & per consequens finita sunt infinita, & e contra.

Secundò sequeretur, quòd paria essent imparia: consequens est falsum, quia sequitur, *imparia, igitur non paria*: modò impossibile est quòd paria sint non paria; & probatur consequentia, quia totum est duæ medietates, quæ sunt paria, & est tres, quæ sunt imparia, igitur paria sunt imparia.

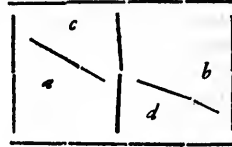
Tertid. Si totum sit suæ partes, siue idem suis partibus, sequitur quòd partes erunt eadem inter se: consequens est falsum, quia vna pars non est alia; & probatur consequentia: quia quæcunque vni, & eidem sunt eadem, illa inter se sunt eadem, igitur si partes sunt idem toti, sequitur, quòd erunt eadem inter se.

8. Quartò sequeretur, quòd partes essentielles essent eadem cum partibus quantitatis, & integralibus. Consequens est falsum: quia partes quantitatis, & integrales sunt compositæ ex materia, & forma, sed partes essentielles sunt simplices per priuationem huiusmodi compositionis.

Quintò sequitur, quòd propositio vera esset propositio falsa, quod est impossibile. Probatu consequentia capiendò istam propositionem, *Deus est, & homo est asinus*; vel *homo est animal*: nam isti termini sunt disiuncta vera, & illi idem termini sunt copulatiua falsa; igitur ijdem termini sunt propositio vera, & sunt propositio falsa, & confirmatur capiendò istam propositionem mentalem, *omnis homo est animal*: quia isti termini sunt propositio vera, & isti termini sunt propositio falsa, scilicet ista, *animal est omnis homo*, igitur propositio vera est propositio falsa. Nec valet si dicatur, quòd hoc non est inconueniens: quia aliqui termini vno modo ordinati sunt propositio vera, & alio modo ordinati sunt pro-

positio falsa: quia in intellectu non est situs, vel ordo, cum sit omnino indiuisibilis.

Sextò sequitur, quòd aliqua duo sunt quadrata, & neutrum est quadratum: consequens videtur falsum. Probatu consequentia, vt, si vnus quadrangulus diuisus ex transuerso per duo quadrata æqualia, quorum vnum sit *a*, & reliquum *b*,

deinde diuidatur idè quadrangulus per diametrum sub vno angulo ad angulum sibi oppositum per duos triangulos, quorum vnus sit *c*, & reliquus

d. tunc probatur consequentia: quia *c*. & *d*. sunt iste quadrangulus, & iste quadrangulus, sunt *a*. & *b*. igitur *c*. *d*. sunt *a*. *b*. quæ sunt duo quadrata, & tamen nec *c*. nec *d*. est quadratum, imò vtique eorum est triangulus, ergo, &c.

Septimò sequitur, quòd animal esset animatum, & inanimatum: consequens est falsum; & consequentia probatur, quia animalis vna pars est animata, & alia inanimata, tunc signo partem inanimatam, & totum residuum sit pars animata. Tunc sic, animal est duæ partes, & istæ duæ partes sunt animatum, & inanimatum; igitur animal est animatum, & inanimatum.

Ad ista responderetur. Ad primum concedo, quòd infinita diuisim sumpta, sunt finita coniunctim sumpta,

Ad secundum, concedo, quòd paria sunt imparia; & quando dicitur; ergo paria sunt non paria, negatur consequentia; quia sicut iste terminus par est verè affirmatiuus sumptus ab æqualitate partium, ita iste terminus *impar* potest dici verè affirmatiuus sumptus ab inæqualitate partium. Vel potest dici concedendò, quòd paria sunt imparia coniunctim sumpta, sed non diuisim.

Ad tertium negatur consequentia. Nam illa regula intelligitur sic, quòd quotiescumque aliqua duo diuisim dicuntur de eodem determinato, illa dicuntur de se inuicem; modò partes diuisim sumptæ non dicuntur de toto, sed coniunctim, & glossa prædictæ regulæ est vera in omnibus, exceptis in diuinis, in quibus vna res est eadem cuiuslibet diuersarum rerum, scilicet vna essentia cuiuslibet diuersarum personarum.

Ad quartum concedo consequens, coniunctim sumendo, diuisim nego: quia ista semper est falsa, pars essentialis, est pars quantitativa.

Ad quintum negatur consequentia. Ad probationem de vocalibus dico, quòd non sunt veræ, vel falsæ nisi rationè mentalium, quæ correspondent eis; & idè solùm dicendum est de mentalibus, quòd præter illos terminos ex quibus componitur propositio, requiritur alius actus intellectus, componens, & ordinans, & idè secundum diuersam compositionem, & ordinem, alia & alia propositio; & idè præter terminos illos, actus ille debet connumerari tanquam pars. Et cum dicitur, quòd in intellectu non est ordo: dico quòd imò, quia licet ibi non sit ordo situs, scilicet per partem extra partem; tamen est ibi ordo subiectionis, & prædicationis, & idè sicut aliud dicitur prius secundum naturam alio; ita aliud potest dici ibi prius secundum ordinem, licet non sit ibi diuersitas situs.

Ad sextum concedo, quòd aliqua duo coniunctim sumpta sunt quadrata, quorum tamen neutrum diuisim sumptum est quadratum.

Ad septimum. Concedo, quòd animal est animatum, & inanimatum sumendo coniunctim prædicatum. Vel potest negari consequentia: quia si capiatur pars inanimata, impossibile est quòd totum residuum sit pars animata, quod probò: quia est aliqua pars animæ informans partem inanimatam acceptam, quæ pars animæ non est animata: nam præter illam partem quæ accipitur quasi esset inanimata, & residuam partem animatam, oportet connumerare illam partem animæ.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd Aristoteles in 2. de Anima diuidit compositum in materiam & formam diuisim sumptas, sed materia, & forma coniunctim sumpta sunt compositum.

Ad secundam dico, quòd imò bis tria sunt sex. Sed Aristoteles vult, quòd secundum aliam rationem dicatur bis tria, & secundum aliam sex.

Ad tertiam dico, quòd Aristoteles intelligit, quòd compositum non est elementa, seu partes materiales, ex quibus componitur; sed oportet connumerare omnes partes compositi simul sumptas; & exemplum quod Aristoteles ponit non est verum: nam exemplorum non queritur verificatio, vt patet secundo Priorum.

13. Ad quartam dico, quòd intelligitur, quòd præter partes materiales requiritur forma, vel aliquid aliud vnies illas partes ad inuicem.

Ad quintam concedo maiorem, & nego minorem; Ad probationem, Totum componitur, &c. Dico, quòd totum componitur ex partibus diuisim sumptis, sed totum non est partes diuisim sumptæ, sed coniunctim sumptæ.

Ad illam, Partes sunt priores toto, concedo, & ita potest concedi quòd partes sunt priores toto, licet totum non sit prius toto: vel dico, quòd partes diuisim sumptæ sunt priores, & causæ totius; sed coniunctim non: imò sunt ipsum totum. Et cum dicitur partes sunt minores, concedo, quòd partes diuisim sumptæ sunt minores; sed coniunctim sumptæ sunt idem quod totum.

Ad aliam. Totum est notius. Concedo quòd totum est notius secundum sensum, quàm suæ partes diuisim sumptæ, sed suæ partes coniunctim sumptæ totum æquè notæ sicut & totum. Ad illam, totum per se mouetur, concedo, & ita sequitur quòd partes coniunctim sumptæ per se mouentur, sed diuisim sumptæ non: imò mouentur ad motum totius. Ad aliam, partes sunt priores. Dico quòd verum est de partibus diuisim sumptis: quia sunt priores vi generationis, sed partes coniunctim sumptæ non. Et consimiliter potest responderi ad alias.

ANNOTATIONES.

14. ^a **T**otum aliquando sumitur categorematice, &c. Nota quòd in hac quæstione querit Scotus, an in quolibet toto composito substantiali, præter omnes partes simul sumptas, sit aliqua alia entitas, quæ dicatur totum, realiter à partibus sic simul sumptis distincta, à qualibet enim seorsum sumpta certum est distingui: huiusmodi autem totum categorematice sumptum est duplex, scilicet per se, & per accidens. Totum per accidens est illud, quod componitur ex rebus diuersorum generum: vt homo albus, & de hoc non est quæstio. Totum per se est compositum ex partibus eiusdem generis, & est triplex, scilicet totum vniuersale, quod habet partes subiectiuas, de quibus prædicatur, & de hoc non est quæstio: certum est

Totum categorematice sumptum est duplex.

enim non distingui realiter à suis partibus. Aliud est totum integrale constans ex partibus quantitatiuis integrantibus; quod duplex est, homogeneum, cuius partes sunt eiusdem rationis cum toto, vt aqua, & lapis; & heterogeneum, cuius partes sunt diuersæ, & alterius rationis à toto, vt in animali caput, pedes, & cætera. Tertium totum est essenziale, & est duplex, Physicum, quod materia formæque constat; & Metaphysicum, quod genere & differentia conflatur, & de hoc etiam non est quæstio. Venit ergò hæc examinanda tantum de toto Physico, & de toto integrali, tam homogeneo, quàm heterogeneo.

^b **T**otum est sua partes, ita quòd omnes partes simul sumptæ sunt ipsum totum. Nota, quòd distinctio vt ad præsens spectat, est triplex, realis, formalis, & ad formam rei: distinctio realis (quia fundatur super aliam & aliam rem, in quantum illæ res existunt, ita vt immediatum fundamentum distinctionis realis sit res existens) est illa qua diuersæ res existentes distinguuntur, & per oppositum realis identitas distinctioni reali opposita, fundatur super identitatem existentiam, ita vt existentia sit immediatum fundamentum realis identitatis: atque aded illa sunt idem realiter, quorum existentia est vna.

15. Distinctio est triplex.

Distinctio formalis est inter duas formalitates, quarum vna non includit aliam quiditatiuè, vt subiectum, & propria passio: & hæc distinctio formalis duplex est, mutua scilicet, & non mutua. Mutua est, illa, quando sic distincta neutrum alterum includit in sua ratione, & definitione: vt intellectus, & voluntas. Non mutua est, quando conceptus vnus includit conceptum alterius, & non è contra, vt inter hominem & animal contingit. Homo enim non distinguitur ab animali, quia homo includit animal in sua ratione formali, & quiditatiua: tamen animal ab homine distinguitur: quia animal non includit hominem in sua definitione, è contra identitas formalis opposita distinctioni formali est eorum, quorum vnum includit aliud quiditatiuè, & formaliter, vt ex eius definitione tradita ab Scoto in 1. dist. 2. q. 7. colligitur, quæ talis est:

Voco autem identitatem formalem, vbi illud, quod sic est idem, includit illud, cui sic est idem in sua ratione formali, & per consequens per se primo modo, & dist. 8. quæst. 4. dicit. Includere formaliter est includere aliquid in sua ratione essentiali, ita quòd si definitio includentis daretur, inclusum esset definitio eius, vel pars definitionis. Hæc autem identitas duplex est, adæquata, & inadæquata: prima est quando illa, quæ sic sunt idem, vnum includit aliud adæquatè, & conuertibiliter; vt definitio, & definitio sunt idem formaliter, & adæquatè, quia nihil includit homo quiditatiuè, quod non includat animal rationale, & è conuerso.

16.

Secunda est quando inadæquatè vnum includit aliud, scilicet non conuertibiliter, vt homo, & animal sunt idem formaliter inadæquatè: quia quamuis homo includat animal quiditatiuè, animal tamen non includit formaliter hominem, & vniuersaliter inferiori respectu superioris est idem formaliter superiori, superius tamen non est idem illi formaliter.

Distinctio ex natura rei, quæ est minor inter omnes distinctiones præter opus intellectus est, quæ cadit inter rem, & modum rei, & hæc distinctione distinguitur etiam homo ab animali. Quando enim aliqua sic se habent; quòd aliquid ex natura

27. Distinctio ex natura rei quid sit.

natura rei competit alicui, quod alteri repugnat, & ipsa inter se sunt idem realiter, formaliter, & essentialiter, talia distinguuntur ex natura rei, homo enim & animal sunt idem realiter formaliter, & essentialiter; & tamen absque opere intellectus competit homini, quod sit totum quiditatiuum, vel actuale; quod repugnat animali. Idem distinguuntur ex natura rei. E contra identitas ex natura rei talis est, quod iis, quæ sic sunt idem, repugnat, quod aliquid ex natura rei competat vni, quod repugnet alteri.

18.

Distinctio realis est duplex.

Nota secundò, quod distinctio realis duplex est, scilicet mutua, & non mutua. Nam cum distinctio sit relatiua quedam inter aliqua, qua vnum dicitur distinctum ab alio, eo quod habet aliquid, quod non habet aliud, & illud est fundamentum talis distinctionis. & relatio duplex sit, mutua videlicet, & non mutua. Mutua est, quando hoc refertur ad illud, quod etiam refertur ad ipsum, vt pater refertur ad filium relatione reali, qui filius refertur ad patrem etiam relatione reali. Non mutua est, quando vnum refertur ad aliud relatione reali, & non è conuerso; vt creatura refertur ad Creatorem relatione reali; Creator verò solum relatione rationis refertur ad creaturam. Ira distinctio est duplex, mutua, & non mutua. Mutua quando vnum æquè distinguitur ab alio, & aliud ab illo, vt Petrus, & Ioannes qui inter se æquè distinguuntur. Non mutua dicitur illa, quando vnum extremum distinguitur ab alio distinctione maiori, aliud verò extremum distinguitur distinctione minori. Vnde distinctio realis mutua est, quando aliqua sic inter se realiter distinguuntur, quod vnum realiter distinguitur ab alio, & è contra; distinctio verò realis non mutua est, quando aliquid realiter distinguitur ab alio, & illud non distinguitur ab eo realiter, nisi terminatiuè, & extrinseca denominatione, quia scilicet terminat distinctionem alterius ad ipsum.

19.

Totum physicum quomodo distinguitur realiter à partibus.

Nota tertio, quod totum physicum distinguitur realiter à partibus distinctione reali non mutua: quia licet partes realiter distinguantur à toto, totum tamen non distinguitur realiter à partibus, sed tantum ex natura rei: dicitur tamen realiter distingui extrinseca denominatione ex eo, quod distinctio est subiectiuè in partibus, & terminatur ad totum, atque aded pro tanto dicitur totum distingui realiter à partibus: quia partes realiter distinguuntur à toto, ita ex mente Scoti docent præclarissimi Scotistæ Mauritius in imaginibus formalitatum. Antonius Trombetta, articul. de distinct. & identitate reali. Ioan. Cano 1. Physic. quæst. 3. & Leucherus, in secundo Sentent. distinct. 1. quæstione 5. & Bargius, & ferè omnes peritiores Scotistæ. Et ex his patet, quod Scotus in hac quæstione non contradicit his, quæ scribit in 3. Sentent. distinctione 2. quæstione 2. vbi docet, quod totum distinguitur realiter à suis partibus simul sumptis: non enim est sensus, quod totum intrinsecè, & formaliter, hoc est, intrinseca & formali denominatione à partibus simul sumptis realiter distinguitur, hoc enim est falsum, cum totum sit idem formaliter partibus, cum eas quiditatiuè includat; & hoc est quod negat Scotus in hac quæstione, sed sensus est, quod totum distinguitur realiter à partibus, quia terminat distinctionem, qua partes etiam simul sumptæ à toto realiter distin-

guuntur, & hoc est, quod Scotus affirmat in 3. loco sup. relato.

Sed quid dicendum est de toto integrali? Dico, quod totum integrale heterogeneum, & homogeneum, non est suæ partes, sed aliquid ab eis distinctum. Ita docet Scotus in 3. distinctione 22. vbi dicit; si homo esset suæ partes, tunc esset vnum aggregatione: sicut neque quaternarius numerus est suæ vnitates, sed totum quod resultat ex vnitatibus, aliter esset solum vnum sicut aceruus lapidum, quod est falsum.

Cæterum: quia aliquæ autoritates, & rationes, quas hic adducit Scotus, videntur destruite positionem eius in 3. Sentent. Idem explicandæ, & soluendæ sunt. Ad primam autoritatem ex 1. huius text. 17. vbi dicit, quod continuum est multa. Dico quod Aristoteles vult, quod totum continuum est multa in potentia, id est, quod potest diuidi in multas partes, non tamen inde sequitur ipsum vt totum, non esse ab illis realiter distinctum.

Ad illud de 4. Physic. cap. 3. vbi dicit, quod totum non est præter partes. Dico quod potius est pro nobis. Ibi enim enumerat Aristoteles modos, quibus aliquid est in aliquo, & vnus modus dicitur esse, veluti partes sunt in toto, & totum in partibus; eo quod non est totum præter partes, id est, nunquam inuenitur totum sine partibus. Infrà autem mouens dubium, an aliquid possit esse in seipso, respondet in text. 24. quod dupliciter aliquid potest esse in seipso, vno modo primò & per se; altero modo secundum alterum, & dicit quod totum non est primo modo in se, quia cum totum sit idem sibi, quicquid esset in toto, esset ipsum totum, & quælibet pars esset totum, & partes essent totum, insuper sequeretur, quod idem respectu eiusdem esset id, quod est, & id in quo est: sed huiusmodi rationes, quod est, & in quo est, sunt diuersæ: sic enim dicit Aristoteles: *Altera species hac sunt, & alteram naturam habet vnumquodque.* Ergo totum non est in seipso, sed dicitur esse in partibus, ergo partes alteram rationem habent à toto; & cum totum possit ab vna parte denominari, dicitur totum esse in se, quia vna pars est in toto: atque ita non est totum in ipso primo, & per se; sed secundum alterum: quia secundum vnam partem dicitur esse in alia, eo quod talis pars est in toto.

Ad aliud, quod plures numeri sunt vnus numerus, dico quod verum esse constitutiue, sed non formaliter. Et hoc etiam modo intelligitur, quod dicit Aristoteles 2. de Anima, text. 10. nimirum, quod sicut pupilla & visus sunt oculus, sic anima, & corpus sunt animal, & 5. Metaph. text. 30. nempe, quod totum continens est contenta, & vnum quod illa sunt, Nam sicut pupilla, & visus sunt oculus casualiter, ita corpus & anima sunt animal, & partes sunt aliquid vnum, id est, vniuntur in toto, & ex illis perfectio totius resultat, & sic efficiunt totum. Ita etiam posset exponi autoritas Commentatoris, quod omnes partes simul sumptæ sunt ipsum totum constitutiue. Sed quid de hac re sentiat Commentator, diffusè explicauimus in formalitatibus artic. 4. Comm. 11. vide ibi.

c Si totum sit aliud à suis partibus simul sumptis, &c. Dico

20.
Totum integrale quomodo distinguitur à partibus.

21.

22.

23.

Q V Æ S T I O X.

*Virum amotâ aliquâ parte ab aliquo toto,
vel sibi additâ, maneat idem
totum quod prius.*

*Arist. hic text. 19. D. Thom. 1. Physic. lect. 3. Simplicius
ibid. comm. 15. Themist. num. 19. Scotus in 2. dist. 1. qu. 4.
dist. 44. quæst. 1. Conimbr. 1. de Generat. cap. 5. Ruvius
ibid. Complut. dist. 6. de composito, num. 9. & quæst. 5. de
augmentatione. Aucisa quæst. 50. de Anima.*

ARGVITVR quòd non, quia amotâ ali-
quâ parte, vel additâ, non manerent
eædem partes, igitur non maneret idem
totum. Tenet consequentia, quia totum non est
aliud, quàm suæ partes.

Secundò, sequeretur, quòd aliquod totum esset
idem, tertiz parti illius, consequens est falsum, &
probatur consequentia; quia illud, quod est in prin-
cipio de animali, vt puta de asino, vix est tertia
pars illius, quod est in medio, aut in fine; & tamen
per totum tempus vix est idem animal; ergo, &c.

Tertiò sequeretur, quòd aliquod corruptibile,
quod de nouo incipit, posset perpetuari, conse-
quens est falsum, vt patet 1. Cæli, text. 128. Proba-
tur consequentia. Posito, quòd ab aliquo toto au-
feratur vna pars modica, & addatur vna alia illi
consimilis, & adhuc remoueatur vna secunda, &
addatur altera similis, & sic semper; tunc par te
non obstante illa additione, vel subtractione ma-
ner idem totum, quod prius erat, igitur cum per-
petuò possit fieri huiusmodi additio, vel subtra-
ctio, vt patet in fluuiis, & in plantis, sequitur,
quòd illud totum perpetuò manebit.

Quartò sequeretur, quòd aliquod totum esset
idem tori, & tamen nullo modo aliqua pars vnus
communicaret cum aliqua parte alterius. Conse-
quens est falsum, quia non videtur vnde proue-
niat diuersitas totius, nisi ex diuersitate partium.
Probatur consequentia casu præsupposito, vel
consimili: verbi gratiâ, sit vnum dolium plenum
aqua, quæ exeat guttatim in parte inferiori, & in
parte superiori, tantum mittatur continuè de
aqua, quantum exit per inferiorem. Tunc per te
anota vna parte, & addita sibi consimili, adhuc
manet idem totum, igitur pari ratione amota vna
alia, & per consequens idem totum esset, quando
effusa fuit quælibet pars aquæ præexistentis, &
habetur consequens.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto
primo, text. 19. qui reprehendit Heraclitum in
hoc, quòd posuit entia esse continuè alia, & alia.

Secundò sequitur, quòd isti termini *Socrates,
Plato, & homo*, non essent termini distincti; conse-
quens est falsum, & probatur consequentia, quia
supponunt pro diuersis non facta aliqua noua
impositione.

Tertiò sequitur, quòd in motu augmentationis
non esset idem, quod prius erat paruum, & postea
magnum, quod est falsum, vt patet 1. de Genera-
tione. Probatur consequentia, quia in augmenta-
tione aduenit aliqua pars, & per consequens to-
rum non est idem, quod erat antè.

Quartò sequitur, quòd nullus nostrum habuisset
patrem, nec matrem, nec quòd aliquis no-
strum esset baptizatus, aut Christianus, conse-
quens est falsum, & probatur consequentia; quia
quilibet nostrum est aliter, quàm fuerat heri pro-
pter partes resolutas à calore.

Dico, quòd argumentum concluderet si illa en-
titas totius à partibus distincta esset in partibus
per informationem. Cæterum entitas totius non
informat partes, neque ab ipsis informatur, sed
est effectus resultans ex illarum compositione,
& terminus talis compositionis: & per idem pa-
ter responsio ad sequens argumentum. Nam illa
entitas præcisè sumpta, non dicit partes, sed
est effectus partium, sicque illas includit, quòd
ex illis resultat, & ab illis dependet, atque adeò
illa entitas præcisè sumpta non ponderat, sed
cum partibus sumpta duntaxat, præterquam
quòd entitas illa totius non potest à partibus
separari, cum sit idem realiter, & formaliter
cum partibus, cuius oppositum argumentum sup-
ponit.

24. ^d Sequitur quòd per solam diuisionem substantia
corrumperetur. Dico quòd entitas totius est indi-
uisibilis, vt numerus quinarium: nam forma qui-
narij non diuiditur, sed totum acceptum cum
suis partibus, diuiditur in partes, at ipsium to-
tum quod dicitur forma totius, non quòd in-
formet partes, sed quia dicit quiditatem ex par-
tibus conflatam, est indiuisibile. Nec inconueni-
ens aliquod video, quod per diuisionem cor-
rumpatur substantia, certum est enim, quòd
per solam separationem animæ à corpore cor-
rumpitur homo, qui est substantia, & ad id, quod
dicitur de materia. Dico primò, quòd casus est
impossibilis, quia materia nec per potentiam
naturalem, nec etiam per diuinam potentiam
(secundum aliquos) potest à forma separari; &
esto quòd per potentiam diuinam separaretur à
forma. Dico, quòd si diuideretur in partes, de-
strueretur præcisè illa tertia entitas ex partibus
resultans: & cum dicitis, materia est ingenerabi-
lis, & incorruptibilis. Dico quòd verum est ter-
minatiuè, id est, non potest esse terminus gene-
rationis, neque corruptionis: cum sit vtriusque
subiectum. & confirmatur responsio; quia cum
aliquod totum homogeneum, vt puta hoc li-
gnum, vel hic lapis, diuiditur in duas medietates;
certum est quòd ante diuisionem habebat li-
gnum, vel lapis propriam materiam vnâ numero,
post autem diuisionem quælibet pars di-
uisi. habet propriam materiam vnâ numero di-
stinctam à materia alterius partis, quod non
contingeret, nisi materia ligni, vel lapidis fuisset
diuisa.

25. ^e Sequeretur quòd nulla generatio esset simplex,
&c. Dico, quòd si argumentum vellet inferre, in
generatione esse duos terminos, alterum vt quo,
nempe formam; alterum vt quod, vt totum com-
positum, concedatur; & hoc nullum est incon-
ueniens, imò est necessarium. Sicur enim in ge-
neratione ignis, quando in aliquo ligno gene-
ratur, dantur duo agentia, verbi gratiâ, forma
substantialis ignis, tanquam principium quo ignis
agit; & ipse ignis vt quod, & tamen non sunt duo
comburentia, ita dicendum de generatione,
quoad terminos, videlicet dari duos,
vnum vt quo, & alterum, vt quod,
hoc tamen non est dari duos
terminos totales; qui
exposcant duas ge-
nerationes.

* * *

4. Notandum, quòd in proposito accipitur iste terminus *totum* categorematicè, prout significat idem quòd habens partes. Hoc præmissò, præmit- tendæ sunt quædam distinctiones. Secundò con- clusiones. Tertiò obiectiones, & hoc loquendo generaliter de toto, & partibus; quia de anima- tis esset specialis consideratio, pertinens ad li- brum de Generatione.

Totum du- plex, homoge- neum, & hete- rogenum.

Quantum ad primum, notandum quòd du- plex est totum, quoddam est totum homoge- neum, & aliud est totum heterogeneum. Totum homogeneum est, cuius quælibet pars est eiuf- dem rationis cum suo toto, & habet denomina- tionem sui totius, sicut quælibet pars aquæ de- nominatur aqua, & est eiufdem rationis cum to- ta aqua. Sed totum heterogeneum est illud, cuius non quælibet pars habet denominationem to- tius, nec est eiufdem rationis cum toto, sicut ho- mo. Totum heterogeneum est duplex, quoddam habens partes extensionis tantum, vt ignis, aqua; quoddam est habens partes intensiōis, & exten- sionis, sicut caliditas, albedo, & huiusmodi. Item, totum heterogeneum est duplex, quoddam cuius partibus est vna forma communis ipsas infor- mans, vt homo, cuius omnes partes informantur anima intellectiua, & tale vocatur vnum per se; aliud est cuius partibus non est forma communis ipsas informans, sicut domus, & tale dicitur vnum per accidens.

Totum homo- geneum est duplex.

Totum hete- rogenum est duplex.

5. Secundò notandum, quòd res naturales inue- niuntur in triplici differentia, aliquæ enim sunt res naturales, quæ manent semper secundum per- manentiam omnium suarum partium simul, nulla facta additione, vel subtractione; sicut Sol, cœ- lum, & partes cœli. Sed alia sunt entia, quorum partes nullo modo manent simul, sed consistunt in continua successione suarum partium ad inui- cem, sicut tempus, motus, & huiusmodi, cuius nulla pars manet simul cum alia. Sed tertiò, sunt entia media inter ista duo, quæ scilicet manent per permanentiam aliquarum partium, & alia partes sibi inuicem succedunt, aut per generatio- nem, & corruptionem, aut per additionem, & sub- tractionem, vt, verbi gratiâ, animalia, plantæ, mixta, & elementa.

6. Tertiò sciendum, quòd aliquod potest dici manere tripliciter, iuxta triplicem modum entium: primò, quia manet idem secundum permanen- tiam omnium suarum partium simul; & sic dico, quòd Sol est idem hodie, qui fuit heri. Secundo modo dicitur idem, cuius non omnes partes manent simul, sed aliqua, & aliqua non, vt patet de asino, cuius aliqua partes resoluuntur, & aliqua manent, & si pars maior, aut principalior maneat eadem, tunc maximè propriè dicitur manere idem. Tertio modo dicitur manere idem, non quia ali- quæ partes eius maneant, sed quia partes sibi in- uicem succedunt continuè per generationem, vel per appositionem: & licet iste modus indentita- tis sit valde improprius, & imperfectus, attamen est valde vtitatus, & per istum modum sunt im- posita quædam nomina propria, vtputa fluitio- rum, ciuitatum, & villarum.

7. Quoad secundam ponuntur aliqua conclusio- nes, prima est, quòd amota aliqua parte ab aliquo toto, non manet idem totum, quod prius totali- ter, & primo modo. Probatur per descriptionem illius, quod est manere idem totaliter.

Secunda conclusio. In totis homogeneis ma- net idem totum, quod prius ablata aliqua parte,

vel addita, quæ non est maior pars illius totius. Probatur, quia si propter ablationem partis mi- noris totum nõ esset idem, sequeretur, quòd ignis agens in aquam continuè generaret aquam. Con- sequens est falsum, quia nulla esset aqua, in quam agit ignis, nisi prius fuisset ante applicationem ignis, & per consequens nulla est de nouo genita per ignem; & patet consequentia, quia ignis conti- nuè auferit aliquam partem aquæ resoluendo, propter quam ablationem dicitur totum esse aliud, quàm fuit antè.

Sed obiicitur. Ponatur quòd sit aliqua albedo, quæ sit modicum intensior, quàm intensissima al-bedo, quæ non sufficit denominare aliquod sub- iectum album, & tunc per agens applicatum re- moueatur ille excessus, quæ est pars minor illius albedinis, tunc per te albedo est eadem quæ fuerat prius, non obitate abstractione illius partis. Sed contrà; quia illud subiectum prius erat album, & nunc non est album; igitur non est eadem albedo, quæ prius fuerat. Responderetur concedendo ca- sum, & negando vltimam consequentiam. Vnde non sequitur: Ista albedo non sufficit nunc deno- minare subiectum, quod prius sufficiebat deno- minare; igitur non est eadem albedo. Vnde ad hoc quòd ista consequentia teneat, hæc albedo prius sufficiebat denominare, igitur adhuc sufficit, oportet addere antecedenti, quòd ista albedo non sit aucta, vel diminuta, nec subiectum sit aliunde mutatum.

Tertia conclusio. Amota aliqua parte à toto heterogeneo, vel sibi addita, adhuc manet idem totum, quod erat antè; dum tamen residuo præter illam partem conueniant nomen, & definitio il- lius totius. Probatur, quia nisi ita esset, sequeretur, quòd quodlibet posset indifferenter generari à quolibet, quod est falsum, vt patet in isto primo, text. 37. Probatur consequentia; quia cuiuslibet to- tius heterogenei aliqua pars potest remoueri à toto indifferenter à quolibet agente, igitur si ex il- la remotione totum sit aliud, sequitur propositum.

Quarta conclusio. Amota aliqua parte ab ali- quo toto, & addita vna consimili, vel æquali, ad- huc manet idè totum, quod prius secundum iden- titatem continuationis partium in successione. Patet, quia isto modo Sequana, vel alter fluiuius manet idem, qui fuerat à cœtum annis, ex eo, quòd continuè succedit pars. Similiter isto modo plan- tæ continuantur per longissimam tēporā; imò fortè possent perpetuari, vt quòd de radice antiquæ ar- boris pullulet nouus ramus, & ita consequenter.

Ex isto ^a sequitur, quòd opinio ponens aug- mentationem in viuētibz fieri per extensio- nem formæ in particulari materia falsa. Verbi gratiâ, quidam ponunt, quòd in augmentatione plantæ anima vegetatiua, quæ præexistebat, in- former materiam nutrimenti, superuenientem si- ne generatione alicuius partis nouæ, & idèd quādo diminuitur animal, vel planta, anima con- similiter se retrahit ad minorem materiam, quam prius informabat. Quia si ita esset, sequeretur, quòd vna & eadem anima vegetatiua numero ge- nerata à parte antè, non augmentata, nec dimi- nuta duraret in æternum à parte post, quod est im- possibile, & contra Aristotelem 1. Cœli, text. 120. Probatur consequentia, quia planta per conti- nuam successionē possunt perpetuari, sicut dictum est, igitur & forma illa perpetuabitur, cum non oporteat formam corrumpi, ex quo in augmen- tatione dilatatur, & in diminutione contrahitur.

Secundò

8.

9.

10.

11. Secundò ^b sequitur, quòd animal non manet idem à principio vitæ vsque ad finem, ex eo, quòd humidum radicale non manet idem, quemadmodum dicunt Medici. Probat, quia tale humidum radicale est resolutibile à calore, cum sit compositum ex contrariis. Secundò, quia humidum cibale non manet idem à principio vitæ vsque ad finem, vt Medici concedunt, igitur nec humidum radicale. Tenet consequentia, quia humidum radicale, vel est ex humido cibali, vel est idem quod humidum cibale, cum sit superfluum tertix digestionis. Tertio, non apparet verisimile, quòd humidum radicale, cum sit tenue, & parum compactum, & aded extensè expositum suo contrario, scilicet calori, quòd duret per totum tempus vitæ non resolutum.

Idèd dico, quòd animal manet idem propter continuam successionem partium sibi inuicem secundum generationem & corruptionem; & hoc est verum de brutis, sed non de homine, eo quòd forma hominis manet eadem, non augmentata, nec diminuta; & idèd homo perfectiori modo manet idem, quàm aliquod aliud viuens.

12. Contrà conclusionem obiicitur primò sic: sit *A* particula conueniens per augmentationem, & *B* residuum, tunc sic, *A* & *B* non fuerunt heri: *A* & *B* sunt Socrates, igitur Socrates non fuit heri, vel sic: Socrates fuit heri, Socrates est *A*, & *B*, ergo *A*, & *B* fuerunt heri. Secundò, sit *A* particula resoluta in diminutione, & *B* residuum, tunc sic: Socrates erit cras, Socrates est *A*, & *B*, igitur *A*, & *B* erunt cras, quod est falsum: quia *A* non erit cras. Tertio, sit *B* residuum Socratis præter partem, quæ resoluatur per diminutionem, tunc arguitur sic: *B* est Socrates, & *B* tunc non erat Socrates; igitur *B* aliquando incepit esse Socrates, & ex isto sequitur, quòd *B* aliquando incepit esse, quod est falsum, quia *B* priùs fuit. Item sequitur, quòd *B* generatur substantialiter, ex quo nunc est Socrates, & priùs non fuit Socrates. Item sequitur, quòd iste terminus Socrates esset nomen connotatiuum: quia aliquod nunc est Socrates, quod priùs non fuit Socrates, quod est falsum.

13. Respondetur vno modo ad duo prima argumenta, quòd ex præmissis in singulari numero, non sequitur conclusio pluralis numeri, nec è contra, eo quòd exterià eodem modo debent coniungi in conclusione, quo coniungebantur ad inuicem in præmissis; & idèd quando arguitur, *A* & *B*, non fuerunt heri: *A* & *B* sunt Socrates; non debet inferri, igitur Socrates non fuit heri; sed, igitur aliqua quæ sunt Socrates, non fuerunt heri, & ita ad alias duas sequentes.

Aliter dicitur negando istam, *A*, & *B* non fuerunt heri: imò *A*, & *B* fuerunt heri; sed fuerunt præcisè *A*, eodem modo dicitur de diminutione.

14. Ad tertiam concedo, quòd *B* aliquando incepit esse Socrates: quia nunc est Socrates, & priùs non fuit Socrates; & negatur consequentia, igitur *B* incepit esse. Quia posito, quòd alicuius scuti vna medietas sit alba, & alia nigra; & tunc à parte nigra abscondatur vna particula, tunc hæc est vera; *Scutum incipit esse album*, & tamen nulla albedo incipit esse, nec aliquod album, nec aliqua res; & ad illud, tunc mutaretur substantialiter, negatur consequentia; imò *B* potest esse Socrates, & priùs non fuit Socrates, nulla mutatione facta alia, à motu locali.

Scoti oper. Tom. II.

Ad aliam dico, quòd iste terminus Socrates non est ita purè quiditativus, si res significata per ipsum esset permanens verè secundum omnes suas partes simul; nec est ita purè connotatiuus sicut terminus accidentalis, eo quòd est prima substantia de genere substantiæ, id est, terminus significans simpliciter indiuiduum substantiæ, & de quo prædicatur hoc genus *substantia* in eo quòd quid. Tunc ad rationes, quæ soluuntur per conclusiones.

15.

ANNOTATIONES.

^a *Ex isto sequitur, quòd opinio ponens, &c.* Nota quòd formæ specificæ viuentium, quæ sunt animæ, sunt in multiplici differentiâ: aliæ namque sunt indiuisibiles, aliæ verò diuisibiles secundum aliquos. Primi modi est anima rationalis, de qua non est dubium, quòd sit omnino indiuisibilis, & independens à materia: quare quando homo augetur, non acquiritur noua pars animæ, sed eademmet de nouo informat nouas partes materiæ ex nutrimento acquisitas, & similiter in diminutione non deperditur pars animæ cum parte materiæ. Aliæ sunt animæ, quæ taliter informant materiam, quòd dependet ab ea in fieri & conseruari, vt animæ sensitiuæ & vegetatiuæ, & de istis sintne diuisibiles an non, disputatio est ad 2. librum de Anima pertinens. Modò opinio est sancti Thomæ 1. p. q. 76. art. 8. quòd animalium perfectorum, quales sunt equi, leones, & huiusmodi, animæ sunt indiuisibiles, imperfectorum verò, vt anguim, & lacertorum, & plantarum sunt diuisibiles. Quare iuxta hanc doctrinam dicere licet, quòd in augmentatione in animalibus perfectis eadem manens forma extenditur ad informandas nouas partes materiæ, & hanc sententiam reprobatur hic Scotus. In animalibus verò imperfectis simul cum materia acquiritur noua pars formæ, diciturque in istis etiam fieri augmentatio secundum formam manentem, quia manet idem modus, & figura ipsarum formarum, & ista permanentia sufficit ad affirmandum, quòd secundum tales formas fiat augmentatio.

16. *Forma specificæ viuentium, quæ sunt animæ sunt multiplices.*

Cæterum Scotus, qui ponit formam corporeitatis, alià incidit viâ, & primò dicit, quòd omnes animæ viuentium sunt indiuisibiles, vt supponitur ex secundo de Anima: forma autem corporeitatis, quæ & mixtionis est, & extensa, & quanta, & secundum ipsam sunt organa: quare in augmentatione acquiritur noua pars formæ corporeitatis cum noua parte materiæ: quia huiusmodi forma corporeitatis est diuisibilis, & extensa. Secundò dicendum, quòd quando augetur viuentia sensibilia, & vegetabilia perfecta, siue imperfecta, non acquiritur noua pars animæ cum noua parte materiæ, & hoc est quòd Aristoteles dicit 1. de Generatione, quòd augmentatio fit secundum formam, quæ semper manet eadem.

17

Vt autem intelligatur quomodo augmentatio fiat secundum formam, & non secundum materiam, obseruandum est ex Scoto in 4. distinct. 44. quæst. 1. quòd forma dat esse & agere: pars ergo secundum formam dici potest, quamdiu habet esse secundum formam, vel quamdiu habet agere secundum formam: rursus non potest esse pars secundum formam secundo modo, sine hoc quòd sit primo modo, benè tamen è contra, quia aliquando deficit agere propter imperfectionem,

18.

*Pars secundū
formā & se-
cundū ma-
teriā quid sit.*

sine hoc quòd deficiat esse, si autem deficit esse, deficit etiam agere. Quæcumque ergo pars, quæ composita est ex materia & forma, cum manet in toto, dicitur pars secundum formam primo modo, quia scilicet habet esse. Secundo verò modo non quæcumque pars dicitur pars secundum formam, sed illa tantum, quæ potest agere, quæ scilicet habet virtutem ita efficacem, ut possit sibi competere actio secundum formam, actio inquam propria, quam ut ibi existens potest habere. Ut autem hæc pars hanc virtutis efficaciam habeat ad sic agendum, requiritur determinata virtus intensiva, & extensiva. Non enim quæcumque modica pars in toto posset illo modo habere huiusmodi actionem propriam, sed tantummodo concurrere ad actionem totius.

19. Requiritur ergo aliqua determinata quantitas extensiva ad illam efficaciam agendi in toto. Requiritur etiam quantitas intensiva virtutis, quia si virtus fuerit remissa, ita ut potius cedat contrario, quam vincat, non potest agere propria actione. Hoc ergo secundum modo pars secundum formam, est pars tantæ quantitatis naturalis, & tantæ virtutis actiæ, quòd sibi possit competere propria actio, & hoc modo in vivente possunt dari partes secundum materiam, & secundum formam. Nam illa modica pars, cui non potest competere propria actio propter defectum quantitatis extensivæ, & similiter illa, quæ non habet efficaciam virtutis, quantumcunque quantitate extensivam habeat, est pars secundum materiam. Pars autem quantitatis sufficientis ad agendum, est pars secundum formam, si habeat virtutem ad agendum, quæ requirit quantitatem virtualem, & de parte secundum materiam modo explicato intelligit Aristoteles quòd fluit, & quòd non augetur, & quòd solum pars secundum formam est, quæ augetur. *Augmentatio ergo in viventibus fit secundum formam, & non secundum materiam in hunc modum, nempe per adveniētem novam materiæ partem cum nova parte formæ corporeitatis manente eadem forma viventis, & hoc secundum illas partes quæ habent virtutem & efficaciam, & debitam quantitatem ad propriam actionem, ad convertendum scilicet in substantiam alimentum, non verò fit secundum materiam, id est, secundum illas partes, quæ propter sui defectum huiusmodi actionem nequeunt habere.*

20. *Augmentatio quomodo fiat.* Fit autem augmentatio secundum has partes formales (ut docet Scotus ubi supra) in hunc modum, quòd pars secundum formam existens in toto, habens virtutem ad convertendum cibum in sui substantiam, postquam nutrimentum fuerit deductum per quascumque depurationes, ita ut sit iam sub forma proxima formæ nutriendæ: tunc istud tale nutrimentum sub illa forma, verbi gratia, sanguinis, approximatum parti nutriendæ, & receptum in quibusdam poris dimissis ex fluxu quarundam partium secundum materiam, quæ præfuerunt ibi, & nunc ex fluxu suo reliquerunt poros repletos aliquo humore subtiliori, ex quo ipsum totum caruit densitate in partibus requisita ad bene esse eius ibi existens. Tunc inquam alimentum convertitur in ipsum nutriendum, ut scilicet reparetur illa densitas in toto requisita ad bene esse eius ibi existens: ita ut in poris partis nutriendæ recipiantur partes alimenti, & ibi existentes agene-

rantur partibus illius partis nutriendæ. Vnde recepto nutrimento in poris, virtus viventis alterat, & resoluit vaporem, qui resultat ex concoctione, & ille vapor faciens novum corpus propellit partes viventis, quæ extenduntur & dilatantur versus exteriorem locum, & tunc cibus convertitur, & alimentum fit pars viventis, & tunc vivens fit maius, & augetur, & hoc est augmentum, & novi loci occupatio: quia ubi erat nutrimentum est iam vivens.

Et ex hoc apparet quomodo sit verum dictum Aristoteli, quòd in augmentatione idem manet subiectum. Quamvis enim in vivente omnes partes materiales successu temporis fluant, & variantur, vnde idem subiectum non potest dici manere omnino invariabile; tamen dicitur manere idem: quia manet eadem forma specifica invariata à qua sumitur identitas. Et insuper, quia quamvis partes materiales fluant, & resuant, fluunt tamen imperceptibiliter, quasi eo modo, quo vnus populus dicitur idem semper manere, aliis, aliisque hominibus succedentibus, & similiter vnus fluuius, alia, & alia decurrente aqua.

^b *Secundò sequitur, quòd animal non manet idem, &c.* Nota ex Aristotele in libro de Longitudine, & breuitate vitæ, & in libro de Partibus animalium, quòd vita omnium viventium consistit in quadam continua, & perpetua actione, qua calor naturalis agit in humidum radicale, & animal deficit. Accipitur autem calor naturalis, & humidum radicale non pro duabus ex primis qualitatibus, sed pro duabus substantiis subtilibus habentibus tales proprietates, ut sint calidæ, & humidæ, sic enim loquuntur Medici de humido, & calore naturali. Et idèd dicit hic Scotus, quòd humidum radicale, vel est humidum cibale, vel ex eo constat, &c.

Vnde nota secundò, quòd duplex est humidum, radicale, scilicet & cibale. Radicale non est in aliqua parte corporis determinata, sed est sparsum per totum corpus, estque tota illa materia corporea, in qua introducitur anima in initio generationis, in qua anima fouetur, & radicator, cuius virtute postea reliqua efficiuntur in corpore; & hoc humido durante, durat vita, & consumpto consumitur, & recedit anima. Humidum cibale, seu nutrimentale est, quòd fit ex cibo per conversionem eius in substantiam aliti, ad reparandum quòd perditur ex humido radicali per actionem caloris naturalis. Nam licet calor naturalis præcipue resideat in corde, quòd est omnium membrorum calidissimum, ab eo tamen deriuatur in cæteras partes corporis, estque sparsus per totum corpus, & immerfus humido radicali, in quibus sua actione consumitur, atque adèd ne consumatur, necesse est quòd continuè reparetur per intus susceptionem extrinseci alimenti; quòd quidem naturaliter decoquit, & disponit, ut fiat humidum nutrimentale, & pabulum caloris naturalis.

Et propter huiusmodi actionem natura tribuit viventibus quatuor facultates ad disponendum alimentum. Prima est attractiua, secunda retentiva, tertia alteratiua, seu assimilatiua, quarta est expulsiua. Et quamvis omnes vitæ virtutes inueniantur in omnibus partibus animalium, præcipue tamen resident in quatuor

21. *Quomodo in augmentatione maneat idem subiectum.*

22. *Humidum radicale, & calor naturalis quid sint.*

23. *Humidum est duplex, scilicet radicale & cibale.*

24. *Vivens quatuor habet facultates ad disponendum alimentum.*

quatuor locis à natura deputatis, in quibus dis-
ponantur, & decoquantur cibi. Prima deco-
ctio, & omnium imperfectissima fit in ore, non
solum quia ibi cibi conteruntur, sed quia ibi
viget virtus saluarum, quæ adeo mirabilis est,
vt ferè transmutet cibum secundum plura ac-
cidentia. Factâ hac cibi transmutatione, de-
fertur alimentum ad ventriculum, seu stoma-
chum virtute quadam attractiua, vbi cum sit
magna virtus caloris naturalis, decoquitur &
mutatur alimentum in aliam naturam, sepa-
ranturque partes subtiliores, & puriores ali-
menti, ex quibus fit quædam massa fluida, &
alba, quæ dicitur chylus; virtute verò expulsi-
ua deficit stomachus fæces alimenti in ven-
trem, & intestina, vt inde abeat in fecellum;
illa verò massa depurata, quæ similis est pi-
tuitæ, seu phlegmati, est quidam succus, ex
quo fiunt omnes quatuor humores. Sequitur
hæc in massa naturam cibi, ex quo facta est, vnde
si cibus est frigidus, & humidus, similiter hæc
massa.

25. Rursus hæc substantia sic pura, & à stomacho
digesta deferretur ad iecur, per quasdam venas,
quas Medici vocant messaraicas, & ibi tertio
decoquitur alimentum; sicut vinum prius exprimitur
in torculari ex visis (vt Galeni exemplo
vtamur) & exinde fertur in dolium, in quo vir-
tute quadam decoquitur, & depuratur, taliter
vt fæces crassiores residant in infima parte do-
lij, subtiliores verò sursum eleuantur: ita simili-
ter contingit in hac tertia decoctione, nam
iecur depurat puriores partes illius massæ, & fit
quædam massa rubea, quæ dicitur chymus, siue
sanguinaria; partes verò terrestriores deiecit ad
infimam sui partem, scilicet ad lienem, in quo
recipiuntur excrementa quædam limosa, & ter-
restria, quæ sunt humores melancholici; alia
verò subtiliora alimenta transmittit ad alium lo-
cum superiore, scilicet ad vesicam fellis, in qua
recipiuntur humores cholericici, qui veluti super-
natant ab illa decoctione.

26. In illa ergo massa rubea sanguinaria ab he-
pate decocta: quia (vt dicit Galenus lib. 4. de
vfu partium cap. 3.) officium icoris est nutri-
mentum, quod accipit perficere ad sanguinis
generationem, in confuso omnes quatuor con-
tinentur humores, scilicet flaua bilis, qui est
humor cholericus; & atra bilis, qui est melan-
cholicus humor; & pituita, quæ est phlegma,
& sanguis, separanturque à natura prouida ad
nutriendum animal. Atra bilis in liene, & flaua
bilis in vesica fellis, manentque sanguis, &
phlegma, quod est sanguis imperfectè decoctus.
Et hi simul humores, qui sunt apti ad nutrien-
dum, dimittuntur per venam quandam mag-
nam, quæ nascitur à parte conuexa hepatis,
quæ est veluti quidam sanguinis ductus, per
quem deriuantur aliqui riuuli, siue sanguinis
venæ per totum corpus dispersæ, per quas di-
stribuitur sanguis ad omnes partes anima-
lis: habet autem huiusmodi sanguis admixtos
quosdam humores veluti aqueos, qui virtute
renum attrahuntur, & per vrinam deiciun-
tur, vnde vrina superfluum est ex digestionem
hepatis.

27. Quarta decoctio fit in vnoquoque membro
ipsius corporis, quodlibet enim conuertit in
suam naturam tantam alimenti partem, quan-
ta sibi sufficit certa quadam æquitate: nobilio-
Scoti oper. Tom. II.

les enim partes animalis, vt cor, caput, nobi-
lioribus, & purioribus sanguinibus nutriuntur:
ignobiliores verò partes impuriore, & deteriore
sanguine nutriuntur; quod autem impurius est
mittitur ad extremas partes nutriendas, scilicet
ad vngues, pilos, & capillos. Ex hoc sequitur,
quod docet Aristoteles lib. de Partibus anima-
lium, nempe quod omnes partes animalis nu-
triantur sanguine: nullus enim ex aliis humori-
bus aptus est ad nutriendum nisi sanguis, &
phlegma, quod, vt diximus, est sanguis malè co-
ctus, quod quidem decoctum, & in sanguinem
conuersum nutrit, & huius ratio est, quia cibus
debet esse dulcis, & suauis, quod maximè conue-
nit sanguini, ceteri autem humores non sic. Fla-
ua enim bilis est amara, melancholia est acida;
ac etiam phlegma, vt sic, est insipidum, quare
etiam à quibusdam reicitur a nutritione, sed id
quod diximus verius est. Non est autem imagi-
nandum illos humores sic separatos esse à san-
guine, quod nihil illorum in sanguine remaneat:
aliquid enim ipsi sanguini admixtum remanet.

Secundò sequitur, in nutritione animalis om-
nia hæc fieri excrementa, primum fit à stomacho
per ventrem; secundum ab hepate in lienem, &
in vesicam fellis, & in vrinam; tertium à corde in
vngues, & pilos.

Tertiò sequitur, quatuor fieri decoctiones
alimenti priusquam in viuientis substantiam con-
uertatur; prima est in stomacho, secunda in he-
pate, tertia in corde, quarta in vnoquoque pec-
culiari membro, in cuius substantiam conuertit-
ur alimentum ab eodem decoctum, sibi que ad-
aptatum.

Quartò sequitur, quod si calor naturalis plus
conuertat de alimento in substantiam aliti, quam
consumpsit, tunc fit augmentatio; si verò tan-
tum conuertat de alimento, quantum consump-
sit de carne animalis, tunc fit sola nutritio sine
augmentatio, & si minus conuertat, fit di-
minutio.

Nota postremò, quod augmentatio propriè
dicta, quæ videlicet fit per intus susceptionem
alimenti, non fit sine nutritione, & alienius
generatione: nam cum nutritio sit reparatio
humidi radicalis consumpti à calore naturali
per humidum cibale conuersum in substantiam
viuentis, & augmentatio addat ad hoc plus re-
parari, quam fuerat deperditum, sequitur quod
sine nutritione non fit augmentatio, & cum
corruptio vnus sit alterius generatio: cibus au-
tem cum corrumpitur in stomacho, & eius for-
ma substantialis deperditur, & multipliciter
transmutatur materia, sequitur quod in augmen-
tatione fit generatio. Vide Scotum in 4. dist. 44.
quæstione 1. vbi multa de nutritione, & augmen-
tatione scitu dignissima docet, quæ nos hic con-
sultò omittimus, ne terminum annotationis
transgrediamur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Conuertati i autem & posteriores quemadmodum
& antiqui, &c. In ista parte contradicit posi-
tionibus Parmenidis, & Melissi, & primò recitat.
Secundò increpat, ibi: Sed multa sunt. Vnde quidam
sequaces Parmenidis, & Melissi voluerunt vitare
pluralitatè entiu, & quia viderunt, quod hæc copu-
la est, copulat inter diuersa, ideo volebant istâ cõ-
cedere, homo est albus, sed istâ homo albus. Alij autem

28.

29.
Augmen-
tatio non fit si-
ne nutritio-
ne.

30.
Text. 10.

videntes, quòd ista oratio non significabat verum, nec falsum, mutabant orationes, ita vt negabant istam, *homo est albus*, concedentes istam, *homo albat*; similiter negabant istam, *homo est ambulans*, concedentes tamen istam, *homo ambulat*. Ad euitandum ne multa sint vnum, aut vnum multa, aut è conuerso, quasi ens esset simpliciter dictum, quod est falsum. Tunc improbat, & probat istam conclusionem, quòd 2 multa sunt vnum, & è conuerso. Primò, quia album, & musicum sunt vnum & idem; differunt tamen secundum rationem: secundò, quia illud quod est vnum secundum continuitatem, est multa secundum diuisionem, vt patet de toto & partibus: tertio, quia illud, quod est vnum in actu, est multa in potentia; igitur non est impossibile vnum esse multa.

Text. 21.

Text. 22.

Et ex quibus 3 ostendunt, &c. In ista parte Aristoteles contradicit rationibus Parmenidis, & Melissi; & diuiditur, quia primò contradicit rationi Melissi. Secundò Parmenidis, & tertio ambabus simul. Secundum ibi: *Et ad Parmenidem autem*. Tertium ibi: *Neesse est igitur*.

31.

Primò dicit, quòd rationes Parmenidis, & Melissi de facili sunt solubiles: quia peccant in materia, & in forma. Sed ratio Melissi est magis onerosa, id est, minus valet; non habens dubitationem, id est, maximum habens defectum, quia nullam inducit dubitationem, quòd vno inconuenienti dato multa alia sequuntur. Tunc ibi: *Quod 4 quidem*. Recita: & improbat opinionem Melissi. Vnde Melissus ponebat, quòd esset vnum ens ingenitum, immobile, & infinitum: arguebat enim sic: Omne quod est factum habet principium; igitur quod non est factum non habet principium; sed ens non est factum, igitur non habet principium; & si non habet principium, non habet finem, igitur est infinitum, & si est infinitum, sequitur quòd est immobile: quia infinitum totum occupat, similiter sequitur si sit infinitum, quòd sit vnum solum, quia infinitum non patitur secum aliquid aliud: quòd autem ens non sit factum, probatur: quia si esset factum, vel esset generatum ex ente, vel ex non ente; si ex ente, tunc ens est ante sui generationem; si ex non ente, hoc est impossibile, quia ex nihilo nihil fit. Aristoteles contradicit isti rationi. Primò quia peccat in forma, arguit enim à destructione antecedentis ad destructionem consequentis, verbi gratia, *Quod est factum habet principium*. Factum esse est antecedens, ad habere principium, deinde infert negando antecedens, igitur quod non est factum, non habet principium, à positione consequentis ad positionem antecedentis: modò talis consequentia non valet.

Text. 23.

32.

Similiter ista ratio falsum assumit, quia aliud est principium temporis, & aliud principium magnitudinis: modò si ista, *Quod factum est habet principium*, intelligatur de principio temporis, ipsa est vera; & similiter ista, quod non est factum non habet principium: sed de principio magnitudinis ista secunda est falsa: quia Sol non est factus, & tamen habet principium magnitudinis. Modò ex hoc, quòd aliquid non habet principium temporis, non sequitur, quòd ipsum est infinitum: quia Sol non est infinitus, licet non habeat principium temporis. Secundò etiam non 4 sequitur, est infinitum, igitur est immobile: quia licet non esset mobile secundum se totum: tamen posset moueri secundum aliquam sui. Similiter

Text. 24.

dato, quòd non moueretur localiter; attamen posset moueri motu alterationis, & adhuc esset mobile. Et subdit Aristoteles quòd non est possibile, quòd omnia essent vnum specie; quia isto modo homo non differret specie ab equo, nec contraria à se inuicem.

Et ad 6 Parmenidem. Hic ponit rationem Parmenidis. Vnde ratio Parmenidis erat ista, omne quod est præter ens, est non ens, sed ens & vnum conuertuntur, igitur omne quod est præter vnum, est non ens; igitur ens est tantum vnum. Vnde conclusio istius rationis est vera, scilicet, quòd tantum vnum est ens, sequitur, quòd tantum ens est vnum, quia sequitur omne ens est vnum, igitur tantum vnum est ens, per illam regulam ab exclusua ad vniuersalem de terminis transpositis. Sed ista conclusio non sequitur ad intellectum Parmenidis, qui voluit inferre, quòd tantum vnum est ens per exclusionem pluritudinis entium; & idè ad istum sensum Aristoteles reprobat rationem prædictam, dicens, quòd dicta ratio accipit falsum: quia si omnia de mundo essent alba, tunc argueretur consimiliter, *Quod est præter ens est non ens: sed omne ens est album*, igitur quòd est præter album, est non ens, igitur tantum album est, ita vt non plura alba: manifestum est quòd conclusio est falsa: quia positum est, quòd multa sunt alba. Similiter si vnum sit album, oportet quòd illud sit continuum, igitur habebit multas partes, & cum quælibet illarum sit alba, sequitur, quòd multa alba erunt.

33.
Text. 25.

Neesse 7 igitur est. In ista parte contradicit conclusioni Parmenidis; & probat, quòd ens non est tantum vnum, quasi sic vel esset substantia, vel accidens: non accidens, quia de natura accidentis est inesse substantiæ; igitur si illud ens sit accidens, oportet, quòd sit substantia, cui inexistat: & per consequens duo erunt, scilicet substantia, & accidens. Si dicitur quòd sit substantia, & cum 8 substantiæ in sit accidens, sequitur adhuc quòd plura erunt, substantia, & accidens. *Neque 9 igitur magnitudinem*. Hic contradicit ambabus simul, & secundò ponit quamdam aliam rationem Parmenidis ibi: *Sed quòd verè aliquid*. Primò igitur probat quòd non sit tantum vnum, sic vt non sint plura. Probat, quia illud vnum esset continuum, vel indiuisibile, si continuum, igitur habet plures partes, igitur plura erunt.

34.
Text. 26.

Text. 27.

Text. 28.

Si dicatur 10 quòd sit indiuisibile, adhuc illud esset definibile, igitur haberet partes definitionis, sed partes definitionis sunt substantiæ, igitur ad huc plures substantiæ essent. Probat minorem de differentia essentiali, accipiendo istum terminum *bipes* loco differentiæ essentialis. Tunc vel *bipes* est substantia, & haberet propositum, vel est accidens; & tunc vel est accidens homini, vel alicui alteri, non homini; quia semper inest sibi, nec alicui alteri, quia nulli alteri conuenit. Secundò probatur idem, videlicet, quòd differentia essentialis sit substantia, & supponit duo. Primum est, quòd in definitione accidentis inseparabilis, ponitur definitio sui subiecti, sicut in definitione simi ponitur nasus. Secundò supponit, quòd illa, quæ ponuntur in ratione definitiua alicuius, illud non ponitur è conuerso in definitione alterius eorum: & si obiciatur, quòd termini relati definiuntur per se inuicem. Respondetur negando, quia relatiua benè cognoscuntur per se inuicem, sed non definiuntur, & idè si definiemus patrem, dicemus patet est qui genuit alium

35.
Text. 29.

alium sibi similem naturâ. Istis suppositis arguitur sic: Si bipes non sit substantia, vel igitur est accidens separabile, vel inseparabile. Non separabile: quia semper inest suo subiecto; nec inseparabile, quia in definitione accidentis inseparabilis ponitur suum subiectum per primam suppositionem, igitur accidens inseparabile, seu differentialis essentialis, ut bipes, non ponitur in definitione subiecti, cuius oppositum est acceptum.

36.
Text. 30.

Sed quod 11 verè aliquid est. In ista parte ponit aliam rationem Parmenidis, unde volebat probare quòd ens esset indiuisibile, quia si esset diuisibile, tunc eadem ratione mediætas mediætaris esset diuisibilis, & tunc vel esset processus in infinitum, vel esset deuenire ad aliqua indiuisibilia, quorum vtrumque reputabat impossibile. & subdit Aristoteles, quòd quidam acquieuerunt suis rationibus. Quidam enim dicebant concedendo primam rationem, quòd non nisi ens esset vnum, quod tunc sequeretur, quòd idem esset ens, & non ens. Secundò concedebant, quòd per diuisionem continui esset deuenire ad magnitudines indiuisibiles, & istam secundam opinionem non improbat hîc, sed dimittit eam impugnandam in 1. de Generatione, & nunc improbat primam. Vnde dicitur, quòd ens significet plura, sicut de factò significat, puta substantiam, & accidens, non sequitur, quòd idem sit ens, & non ens, sicut isti ponebant, sed benè sequitur, quod aliud sit ens simpliciter, & aliud non ens simpliciter, ut puta accidens, & hoc non est inconueniens.

37.
Text. 31.

Sicut 12 autem Physici dicunt. Hoc est secundum caput huius tractatus, in quo Philosophum recitat opiniones antiquorum naturaliter loquentium. Et non dicunt naturaliter loquentes, eo quòd vera dicant de naturalibus, sed ex eo quòd concesserunt principia naturalia, scilicet motum, & pluralitatem entium. Et diuiditur, quia primò recitat opiniones antiquorum in generali. Secundò specialiter recitat opinionem, & rationes Anaxagoræ, & tertio impugnat illum. Secundum ibi: *Videatur autem.* Tertium ibi; *si igitur infinitum.* Primò dicitur, quòd Philosophorum naturaliter loquentium sunt duo modi. Primus modus est, quòd quidam dicunt principium materiale rerum naturalium esse vnum corpus actu existens, quod est alterum trium elementorum, vel mediū inter ignem, & ætrem, quod scilicet est densius igne, & rarius ære, & modus generationis entium ex isto principio est secundum diuersitatem in raritate, & densitate, ita ut illud quod est magis densum est terra, & quod aliquo modo est subtilius est aqua, & ita de aliis.

38.

Alij dicunt, quòd modus generationis entium ex isto principio est secundum magnitudinem, & paruitatem; ita ut quando aliquod efficitur magnum generatur, & quando paruum corrumpitur. Et ista positio similis est positioni Platonis ponentis magnum, & paruum esse principia naturalia, sed vnum aliud ponebat tanquam formale, scilicet ideam separatam; sed illi alij ponebant magnum & paruum esse principia formalia, & corpus actu existens esse principium materiale.

Quidam autem alius modus antiquorum fuit, qui ponebant quoddam chaos confusum, in quo omnia entia erant congregata, & immixta, sicut ponebat Anaximander, Empedocles & Anaxago-

ras: differunt tamen, quia Empedocles posuit omnia entia mundi infinities congregari ad inuicem per amicitiam; & per litem, & discordiam infinities segregari, & sic ponebat mundum infinities generari, & corrumpi; sed Anaxagoras ponebat omnia esse in chaos confusum per tempus infinitum, sed postea superenit intellectus diuinus segregans ista ab inuicem.

39.
Text. 33.

Videatur 13 autem Anaxagoras. Hîc recitat opinionem Anaxagoræ, secundò ponit responsiones ipsius ad quasdam obiectiones sibi factas ibi; *sed propter paruitatem.* Dicit igitur primò, quòd Anaxagoras ponebat quodlibet esse in quolibet; supponendo quòd ex nihilo nihil fit, secundum communem opinionem Philosophorum: cum igitur ignis generatur, non generatur ex non igne, quia generaretur ex non ente, quod est contra suppositum, sed ignis generatur ex ære, ut patet ad experientiam, igitur in illo ære erat ignis, & sic arguitur de quolibet alio, quòd quodlibet aliud est in reliquo transmutabile saltem mediâtè, vel immediâtè. Secundò quia vnum contrarium est in alio; igitur quodlibet est in quolibet. Tenet consequentia, quia minùs videretur de contrariis, quàm de aliquibus aliis; & antecedens patet, quia vnum contrarium fit ex reliquo, quia non fit de nihilo: nam in hac opinione conueniunt omnes, qui de natura locuti sunt, scilicet quòd ex nihilo nihil fiat.

40.

Sed propter paruitatem magnitudinum. Hîc responder ad quasdam obiectiones sibi, scilicet quòd si quodlibet est in quolibet, quæ est ratio, quare non apparet nobis, quod in ære sit caro, sanguis, & huiusmodi? Secundò, quia si quodlibet est in ære, quare magis denominatur ær, quàm aliquod alioquod? Ad primum respondet Anaxagoras, quòd propter paruitatem partium, quæ sunt coniunctæ in ære, non possumus illa percipere. Ad secundum dicit, quòd licet ær sit commixtus ex valde multis; attamen semper debet denominari ab illo, quod magis superabundat, & idèd licet infinita sint simul, ut puta caro, os, sanguis, & huiusmodi, tamen res illæ denominabuntur secundum naturam illius rei, de qua plus habent in ipsis.

ANNOTATIONES.

^a **N**Ota quòd ponentes plura principia erant diuisi in duas sectas. Nam quidam ponebant plura principia numero tamen finita, quidam verò plura, sed infinita assignabant. Inter ponentes plura, finitaque principia quinque fuerunt sententiæ. Prima ponebat ignem, & tertiam, hanc sententiam tenuit Parmenides, qui tenuit esse vnum. Dicit tamen Philoponus duos composuisse libros, vulgares videlicet, & accuratiores, in his dixit vnum esse principium, in illis verò duo illa. Alij dicunt posuisse duo hæc principia secundum apparentiam, quæ tamen secundum existentiam dicebat esse vnum. Secunda sententia posuit tria elementa præter terram. Alij tertio, sicut Empedocles, omnia quatuor elementa. Quarta sententia fuit Platonis ponentis ideam & materiam, intelligens per paruum, & magnum materiam. Quinta fuit Pythagoræ ponentis par, & impar, per par materiam intelligens, per impar formam significans, eo quòd materia sicut par diuisibilis est, forma verò ut impar indiuisibilis.

41.
Sententia antiquorum multiplex de pluralitate principiorum.

42.

Alij qui infinita principia posuerunt in tres sunt partiti opiniones. Anaxagoras tenuit rerum principia infinita particulas indiuisibiles esse: non quia essent, vt puncta, sed quia iam vltra actuali diuisione diuidi non possent, quas particulas vocabat atomos, ex quibus res naturales componebantur, diuidebat autem eas per singulas species, vnicuique speciei infinitas tribuens, vt infinitas particulas carnis, ossis, ignis, & aliarum rerum, ex quo huiusmodi particulae specie differabant, & secundum accidentia erant contraria: quaedam enim calidae, quaedam frigidae erant. Antequam hæc diuisio per singulas fieret species, omnes (dicebat) in vnum congregatae existebant, quod vocabat chaos, à quo talem diuisionem fecit Deus. Dicebat etiam in singulis compositis infinitas atomos omnium specierum contineri, vnius autem solum speciei apparere, sicque fieri generationem, cum scilicet, occultae atomi apparent, & manifestae occultantur.

Secunda sententia fuit Anaximandri, qui in hoc solum differt ab Anaxagora, quod Anaxagoras chaos ex atomis dicebat factum, Anaximander verò è contra ex chao factas atomos asfirmabat.

Tertia denique fuit Democriti, qui etiam chaos ponebat, à quo per litem, & amicitiam coniungebantur similia, & separabantur contraria.

EXPOSITIO TEXTVS.

43.
Text. 35.

*Infini-
tum se-
cundum quod
infini-
tum est
ignotum.*

SI igitur 1. infinitum secundum quod infinitum, &c. Hic improbat Anaxagoram, & ponit quinque conclusiones. Secunda ibi: *Amplius autem si necesse est.* Tertia ibi: *Ad hoc autem.* Quarta ibi: *Non recte autem.* Quinta ibi: *Melius autem est.* Prima conclusio est ista. Principia rerum naturalium non sunt infinita. Probatur, quia sequeretur, quod res naturales non possemus cognoscere: consequens est falsum, quia de illis habemus scientiam naturalem: consequentia probatur, quia tunc arbitramur vnumquodque cognoscere, cum cognoscimus ex quibus partibus, & ex quot ipsum sit: igitur si principia sunt infinita, oportet illa cognoscere ad cognitionem rerum naturalium: modò hoc est impossibile, quia impossibile est infinita cognoscere qualibet cognitione distincta.

44.
Text. 36.

*Nota de ma-
ximo, & mi-
nimo.*

Amplius 2. autem si necesse est. Probat secundò quod totum compositum naturale, & eius partes se inuicem consequuntur, quantum ad magnitudinem, & paruitatem, & quantum ad terminationem, & interminationem, & quantum ad finitatem, & infinitatem: sed totum compositum naturale est finitum, & limitatum secundum magnitudinem, igitur similiter & partes infinitae ipsius diuersatim rationem, nec etiam eiusdem rationis, quatum quaelibet possit per se actu existere: quia ex talibus resultat & compositum infinitum. Maior patet, quia non contingit, quod totum augmentetur sine augmentatione partium, nec diminuat, vt patet de viuentibus: & minor probatur, quia non contingit animal, aut plantam esse, quantumcunque secundum magnitudinem, vel paruitatem, hoc enim idem apparet de partibus animalium; quia non contingit carnem vel os, vel aliquod huiusmodi esse quantumcunque in maius, aut in minus, id est, secundum magnitudinem, & paruitatem.

Et ex ista littera habetur quod entia naturalia, sunt terminata ad maximum, & ad minimum.

QVÆSTIO XI.

Vtrum notitia totius dependeat ex notitiis suarum partium.

Aristor. hic text. 36. Auicena. 2. *Metaph.* Simplicius 1. *Phys. com.* 34. Theophilus *ibid.* num. 4. Scotus 1. *dist.* 3. *quæst.* 2. & 1. *Metaph. quæst.* 10. D. Thom. in *proem.* *Phys.* & 1. *Phys. lect.* 9. & 1. *par. quæst.* 85. *art.* 3. *sum. suæ.* Ruyus 1. *Phys. quæst.* 3. Conimbric. *ibid.* Auicena *quæst.* 30. *Logica, sect.* 3. & 4.

ARGVITVR quòd non: quia sequeretur, quòd ad notitiam totius oporteret cognoscere infinita, cum cuiuslibet totius sint infinitae partes.

Secundò sequeretur, quòd in cognitione esset processus in infinitum, consequens est falsum. Probatur consequentia, quia ex quo ad cognitionem totius requiritur cognitio suarum partium, & cum quaelibet illarum partium sit vnum totum, sequitur, quòd ad cuiuslibet illarum partium cognitionem oportebit cognoscere omnes partes illius partis, & sic in infinitum.

Tertiò. Partes sunt minus notae, quam sit suum totum, igitur ad cognitionem totius non requiritur cognitio partium. Tenet consequentia, quia notitia euidenter non prae-supponit minus euidenter; & antecedens apparet per Aristotelem in 1. huius, text. 4. vbi dicit, quòd totum est notius secundum sensum, quam sint suae partes.

Quartò. Totum est suae partes, & vt patuit supra; igitur ad cognitionem totius non requiritur cognitio partium: quia idem non requiritur ad se ipsum.

Quintò. Quia visibile, quod actu videtur, notius est apud sensum, quam aliqua pars eius; igitur ad visionem huius totius non requiritur visio partis. Antecedens notum est: imò in toto visibili sunt multae partes, quatum quaelibet propter paruitatem est inuisibilis.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, tract. 2. cap. 2. text. 36. vbi dicit, quòd ad cognoscendum aliquod totum oportet cognoscere ex quibus, & quot sit, & dicit ex quibus, ad denotandum partes essentielles, & quot, ad denotandum partes integrales.

In quaestione primò videbitur, qualiter sensatio partis requiritur ad sensationem totius, & qualiter non. Secundò videbitur, qualiter notitia scientifica totius dependeat ex cognitione suarum partium.

Quantum ad primum sunt dubia duo: primum est de partibus separatis à toto, vtrum sit dare minimum visibile, quod propter suam paruitatem possit percipi à sensu visus. Arguitur quòd sic, quia aliquod est quod propter sui paruitatem non potest videri, igitur vel est dare maximam quantitatem, quae non potest videri, vel minimam, quae potest: non maximam quae non potest: quia si sic, sit illa A, tunc A non potest videri. Tunc sit B vnum, quod excedat A insensibiliter, tunc B. propter paruitatem non percipitur à sensu visus: quia quoad iudicium sensus, B non est maius A, igitur A non erat maximum, quod non potest percipi à sensu visus. Tenet consequentia, quia B, quod non potest percipi est maius A, & cum non sit dare maximum, quod non potest percipi, sequi

I.

2.

*Diuisio qua-
stionu.*

sequitur quòd est dare minimum, quòd potest percipi.

Sed contrà sit, illud *A*, tunc *A* videtur, igitur medietas *A* videtur, & per consequens non erat minimum, quòd videbatur. Item, si *A* sit minimum, quòd potest videri, igitur aliquo excessu sufficit agere speciem suam in visu, igitur vnum aliud minus *A* sufficeret agere in visum cum minori excessu.

3. Notandum, quòd omnis visio fit per pyramidem, cuius basis est res visa, & conus est in oculo, qui conus debet esse determinatæ quantitatis; ita quòd non sub quacumque modica quantitate sufficit immutare visum. Ex quo patet, quòd multa sunt insensibilia propter paruitatem, eo quòd non possunt causare angulum sensibilem in oculo. Secundo patet, quòd propter distantiam diuersam, à qua res videtur, est differentia quoad sensibilitatem, & insensibilitatem; nam quæ sunt remotiora, videntur sub angulo minori, & per consequens videntur minora, nisi prohibeatur distantia.

Tunc ponitur ista conclusio, quòd licet sint multa talia, quorum quodlibet propter paruitatem sit insensibile; tamen si fiat vna multitudo istorum ad inuicem, multitudo illa videbitur, dato quòd non continuentur illa insensibilia. Probat per experientiam de guttulis aquæ, quæ sunt in nube rorida, quarum quælibet si per se esset, esset insensibilis à tanta distantia, tamen multæ simul existentes in multitudine videntur, licet confusæ.

Ex isto patet, quòd possibile est apparere æqualia aliqua duo vni, & eidem, & tamen non apparentur æqualia inter se. Probat: posito quòd *A* excedat *B* insensibiliter, & *B* excedat *C* insensibiliter; sed excessus *A* super *C* sit sensibilis, scilicet compositus ex duobus insensibilibus. Tunc patet corollarium, quòd *A* & *C* apparent æqualia inter se inuicem.

Secundo sequitur, quòd per istum modum potest intellectus mediante visu apprehendere insensibilem excessum. Tunc dico, quòd in huiusmodi insensibilibus separatis à toto, est dare maximum insensibile, quòd non potest percipi à sensu visus propter paruitatem; & quando arguitur, quòd non, quia *B* & *C*. Dico, quòd imò, quia licet excessus insensibilis se solo deprehendi non possit, at tamen excessus insensibilis quantumcumque sit paruus additus ipsi *A* reddit aggregatum sensibile.

5. Secunda dubitatio est de partibus coniunctis in toto, scilicet, utrùm visibilis, quòd actu videtur, quælibet pars acti videatur. Arguitur, quòd non; quia tunc sequeretur, quòd quodlibet agens quantumcumque paruus ageret ad tantam distantiam, ad quantam ageret magnum; consequens est contra experientiam; & patet consequentia; & capiatur vnum paruus album; quòd sufficit agere ad vnâ paruam distantiam, & coniungatur alicui albo magno; tunc vel istud paruus ageret ad tantam distantiam, ad quantam totum, vel non, si sic habetur consequens; si non, igitur consequenter vna alia pars illi æqualis non ageret ad tantam distantiam, & sic de tertia, quarta, quinta, & sexta, & per consequens totum ageret ad aliquam distantiam, ad quam nulla pars eius potest agere.

Respondetur. Pro quo notandum, quòd duplex est notitia, quædam confusa, vt illa, qua per-

cipio Socratem esse animal, alia determinata, vt illa qua percipio Socratem esse Socratem.

Secundo sciendum, quòd visibilis duplices sunt partes, quædam in latitudine ad visum, & aliæ in profundo. Tunc de partibus in profundo dico, quòd ad hoc, quòd aliquod visibile actu videatur, non oportet videre omnes partes eius secundum profundum, vt patet ad experientiam; tamen de quolibet visibili, quòd actu videtur, aliquæ partes videntur secundum profundum; cuius signum est, quòd nullum corpus potest esse ita densum, nec compactum, quin aliqua pars eius possit fieri ita tenuis, quod per ipsam bene potest fieri visio, tanquam per medium, vt patet de auro, ferro, & huiusmodi. Sed de partibus, quæ obiciuntur ad visum in latitudine sit prima conclusio ista: Multæ sunt partes visibiles, quæ actu videntur, quarum nulla determinatè videtur, ita vt de nulla earum habeat visus determinatam cognitionem. Probat, quia de illo non habet visus determinatam, & distinctam cognitionem, quòd si mutaretur de albo in nigrum, vel è contra, visus non perciperet: sed multæ sunt tales partes, sicut patet de partibus insensibilibus propter paruitatem, vnde si vna pars insensibilis mutaretur de albo in nigrum, visus non perciperet.

Secunda conclusio; Nulla est pars alicuius visibilis actu nisi directè obiecta visui, quæ non videatur còfusè, & indistinctè. Probat, quia à quolibet parte quantumcumque modica diffunditur species in organum visus, tunc si nulla illarum videtur, sequitur quòd totum visibile videtur, & tamen nulla pars eius esset visa. Demum comparando partes eiusdem visibilis actu visi ad inuicem, dico quòd inter partes propinquiores, illa ad quæ figitur aspectus visus, minus confusè videretur, & magis distinctè quàm aliæ remotiores. Patet per experientiam, & etiam quia per partem illam visibilis, ad quæ figitur aspectus, maximè certificatur visus de re visibili. Secundo dico quòd propter elongationem distantie partes coniunctæ videntur minus distinctæ. Tertio dico, quòd visibile posset in tantum elongari, vt partes, quæ essent in medio, vbi figitur aspectus, viderentur, & tamen partes extremales non viderentur, imò essent inuisibiles à tanta distantia cum talibus circumstantiis, & istud maximè apparet in corporibus visibilibus acutæ figuræ, quorum acuties non percipiuntur à remotis.

Ex quo sequitur, quòd vnum visibile melius videtur ex hoc, quòd coniungitur alteri visibili. Quarto dico, quòd cæteris paribus illud quòd est magis lucidum, aut magis album, videtur magis album, videtur magis distinctè. Probat, quia lux, & albedo habent disgregate visum, propter fortem immutationem eorum, & idè faciunt rem aliquam apparere maiorem visui, quàm si eadem, & tanta præsentaretur visui sub nigredine, & causa est, quia lux, & albedo, propter fortem immutationem, quam faciunt in organo, mouent species visibiles quodammodo segregando, & propter illam segregationem anima iudicat rem maiorem.

Ex isto redditur causa quare in prima lunatione arcus illuminatus apparet portio magnæ spheræ, quàm reliqua pars Lunæ non illuminata. Quinto dico, quòd si duo contraria iuxta ponantur ad inuicem, vt puta album iuxta ponatur nigrum: quodlibet illorum magis distinctè percipitur,

6. *visibilis duplices sunt partes.*

7.

8.

Magis lucidum & magis album magis videntur.

9.

In prima lunatione quare arcus illuminatus apparet portio magna spheræ.

4. *Aliqua apparere possunt æqualia vni vni. quæ tamen non apparentur æqualia inter se.*

Notitia est duplex.

pitur, quàm si non esset iuxtapositum alteri, & propter hoc trahitur pãnus niger ad altare, vt distinctiùs videatur corpus Christi. Causa est non quòd propter iuxtapositionem illam aliquod illorum intensius moueat visum, quàm ante inouisset; sed quia anima apprehendens ista, simul comparat ista ad inuicem in intensione, & propter magnam dissimilitudinem, & repugnantiam, quam inuenit in eis, iudicat quodlibet esse intensius, quàm si esset solitariè possum sine alio. Patet ergo qualiter per cognitionem distinctam totius, & qualiter visibilibus quadam magis distinctè percipiuntur, & quædem minùs, & hoc de primo.

10.

Partes sunt duplices, essentialis, & integrantes.

Notitia totius dupliciter dependere potest à notitia partium.

11.

Nullum totum potest perfectè à se cognosci.

Quantum ad secundum. Notandum, quòd partium quædam sunt essentielles, vt materia & forma; alia quantitatiuæ, & tales sunt duplices, quædam homogeneæ, quæ scilicet habent eandem denominationem, & sunt eiusdem rationis cum suo toto. Alia sunt heterogeneæ, quæ non habent eandem denominationem cum suo toto vt manus, pes, caput, & huiusmodi.

Secundò notandum, notitiam totius dependere ex notitia partium, potest intelligi dupliciter, vno modo in genere causæ efficientis instrumentalis isto modo, quòd intellectus informatus notitiis partium, potest mediantibus illis deuenire in notitiam totius, & istud est verum. Alio modo intelligitur, quòd sicut totum continet in se diuersas perfectas partes; ita perfecta notitia de toto habeat multas partes, seu notitias partiales, quæ sunt notitiæ partium.

Nunc supponuntur aliqua, primò quòd nullum totum potest perfectè cognosci, vt de homine: quantum ad omnia dicibilia de eo, sicut patuit in vna quæstione priùs. Secundò supponitur, quòd ad perfectè cognoscendum aliquam rem secundum aliquam scientiam, sufficit illam cognoscere secundum terminos illius scientiæ. Probatur, quia ad cognoscendum aliquid in scientia naturali, sufficit illud cognoscere per terminos scientiæ naturalis, nec habet curare de sciendo rem illam per terminos mathematicos.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est: Ad cognoscendum aliquid totum perfectè in scientia naturali non oportet cognoscere omnes partes ipsius qualibet cognitione distincta. Probatur; nã sequeretur, quòd oporteret infinita cognoscere quodlibet, scilicet cognitione propria, & distincta, quod est impossibile; & patet consequentia, quia cuiuslibet totius sunt infinitæ partes. Et dico notabiliter, quodlibet cognitione distincta; quia infinitæ partes benè cognoscuntur cognitione confusa, & in distincta, vt, verbi gratiã, in ista, *Totum habet infinitas partes.*

12.

Quid requiratur ad perfectè cognoscendum aliquid totum in scientia naturali.

Secunda conclusio. Ad cognoscendum aliquid totum perfectè in scientia naturali, oportet cognoscere omnes partes eius essentielles, & heterogeneas qualibet cognitione sibi propria, & distincta in processu scientiæ naturalis; nam ad perfectè cognoscendum hominem, vt factum fuit, priùs oportet cognoscere manus, pedes, & huiusmodi, & quòd ista cognoscantur ex carne, osse, & huiusmodi, postea quòd cognoscantur ex quatuor humoribus, quatuor humoribus ex elementis, & elementa ex materia & forma, nec istud sufficit, sed oportet quòd cognoscantur complexiones, qualitates, & conditiones sequentes ex istis.

13.

Ex isto sequitur, quòd ad perfectè cognoscendum aliquid discretum, vt numerum, oportet

cognoscere quamlibet eius partem, conditiones, & proprietates sibi conuenientes, & cum hoc habitudines omnium suarum partium ad inuicem.

Secundò sequitur, quòd ad perfectè cognoscendum corpus cæleste, oportet cognoscere omnes sphaeras, scilicet quot sint, & quot sint motus diuersi ipsarum, stellas, & alias conditiones eis conuenientes.

Tertia conclusio. Si principia rerum naturalium essent infinita in multitudine, differentia secundum speciem, sicut ponit Anaxagoras, res naturales non essent cognoscibiles. Probatur, quia tunc oporteret infinita cognoscere, quodlibet cognitione distincta, & istam conclusionem intendit Aristoteles in isto capitulo allegato post oppositum.

Ad rationes. Primæ duæ sunt solutæ per primam conclusionem secundæ partis. Ad tertiam dico, quòd Aristoteles intelligit, quòd totum magis distinctè cognoscitur, quàm suæ partes, & cum hoc, vt in pluribus totum est notius communitati, quàm aliqua pars eius: quia vt in pluribus multitudine deuenit in notitiam totius per diuersas partes, vt quilibet nostrum per aliam, & aliam partem deuenit in notitiam columnæ. Dico vterius, quòd licet aliquæ partes sint minùs notæ; attamen perfecta notitia totius componitur ex notitiis suarum partium, tanquam ex suis partibus. Ad aliam dictum fuit in prima parte quæstionis.

ANNOTATIONES.

Omnis visio fit per pyramidem. Nota quòd ad visionem sunt hæc omnia necessaria organum potentia visiuæ, qui oculus dicitur, & qui mira compositione à natura confectus est, vt capax sit recipiendi species, vt in ipso fiat visio. Constat autem oculus ex multis humoribus, & pelliculis: & in prima illa vbi humor crystallinus est, fit visio. Sunt enim duo nerui, qui optici dicuntur, siue visui: hi egrediuntur à parte anteriori cerebri versùs oculos tendentes. Quidam tamen dicunt, quòd egrediuntur vnus, & circa oculos diuiditur in duos, & vnus tendit ad vnum oculum, & alter ad alterum, sed alij dicunt, quòd ab ipso cerebro egrediuntur duo, versùs oculos tendentes, & in media via fit vnus neruus integer, & post illam coniunctionem iterum efficiuntur duo nerui, quorum vnus tendit in dexterum, & alter in sinistrum oculum, qui in summitate oculorum propè oculos sunt nimis amplij, vt faciliùs recipiant species visibiles, & propè cerebrum sunt valde angustij, vt species visibiles magis collectas tribuant sensui communi, & habet se ad modum fistulæ organi musici. Insuper color propter materialitatem suam vi sui non potest se ingerere: idèo producit sui speciem in aère, vel in aqua. Quando igitur obiectum est in debita distantia, videtur res secundum propriam quantitatem, & si autem multum distet, debilitatur species, & apparet res minor, quàm est, vt patet de stellis, quæ cum sint maiores, quàm terra, apparent minores, quàm rota plaustrij.

Fit ergo sic visio. Radius visualis, seu species rei visibilis est extensa ad modum pyramidis cuius basis est infra visa, & angulus in oculo, qui quidem angulus terminat pyramidem luminis rei luminosa, seu speciei visibilis rei colorata.

14.

15.

Quæ sunt ad visionem necessaria.

16.

Visio quomodo fit.

loratæ in quolibet puncto medi; quapropter in quacunque parte medi oculus existat videt rem, & cum obiectum est propinquius oculo, pyramis est breuior, & angulus maior, & sic agit fortiùs, & rem secundum suam quantitatem repræsentat: si verò res sit procul, pyramis est longior, & res minor repræsentatur, vt diximus de stellis. Recepta ergo illa specie in figura illa pyramidali adueniente in pupilla oculi vbi humor crystallinus est, fit visio, & non in coniunctione neruorum, vt alij sentiunt, quia neruus ille terreus est, organum verò visus aqueum debet esse, qualis est pupilla. Est tamen illa coniunctio neruorum necessaria quedam dispositio ad efficiendam visionem, & quamuis res duobus oculis videatur, apparet nihilominus vna, quia vnitas cognitionis visiuæ pender ab illa coniunctione neruorum, visio tamen ipsa fit in delicatissimo organo, scilicet oculi pupilla & non in crassissimo, qualis est neruus.

17. Nota secundò, quòd visio debet fieri in perfecta rectitudine oculi, & pupillæ ad rem visam, ita vt à situ, in quo res, quæ videtur, est, ad pupillæ centrum duci possit linea recta, & radius directissimus, species autem rei visibilis non obseruat tantam rectitudinem ab obiecto vsque ad potentiam: cum enim extensæ sint per medium, aliquando in oculo imprimuntur ab obiecto non omninò opposito pupillæ. Ex hoc nascitur, quòd quando obiectum mittit species in visum, visus tamen non habet rectum suum axem ad illum situm, tunc apparet res extra locum: vt si comprimamus oculum digito extra proprium locum eleuantes, tunc alibi apparet obiectum, quàm sit, quod obiectum si alius oculus aspiceret recto axe, videret illud in proprio situ. Ideò homo habens duos oculos, quorum vnum digito comprimit, & alium non, contingit, quòd videat idem obiectum & in proprio situ, & alibi, & sic vnum obiectum apparet duo. Similiter, quando obiectum est in aqua per medietatem, tunc species mittuntur ab illa medietate in aquam, & ab aqua proueniunt, videnturque res fracta, eo quòd in superficie contigua aëris refringuntur: & quia aër est medium magis dispositum ab ipso, veniunt species magis rectæ, & sic videtur res fracta. Hinc etiam apparet, quare res magna vt turris, si aliquantum à longè prospiciatur tota videtur; si verò propè, non nisi ex parte; quia videlicet quando à longè res est, si non sit extra debitam distantiam, opponitur per rectam lineam pupillæ, & videtur per omnes partes: cum verò propè est, non opponitur rectè, nisi secundùm partes. Ideò etiam rem, quam manu tenemus, vt ipsam rectè inspiciamus, aliquantulum à visu separamus, quia tunc magis rectè opponitur pupillæ.

18. Sed quare homines habentes oculos cauos & profundos acutiùs vident, quàm habentes oculos prominentes, & magnos? Fortè, quòd in talibus virtus visiva est magis vnita, & collectiùs recipiunt species in oculis profundis, quàm in prominentibus, in quibus virtus visiva, atque species disperguntur ad latera oculorum, & hac de causa homines constituti in fouca profunda, vel in puteo profundo die serena, conspiciere possunt stellas.

Quare nauigantibus, & equitantibus videntur moueri res immobiles, vt montes, & turres? Fortè quòd tales homines recipiunt species cum

motu, & nunquam in eodem situ, & ideò cum mouetur oculus illas res aspiciens, ipsæ res moueri videntur, & similiter, qui in gyrum mouentur, videntur sibi omnia circulariter moueri.

Sed quare febricitantibus, & ebris res geminæ videntur? Fortè quia spiritus visiuus, qui descendunt à cerebro in oculum sunt puriores, & nitidiores omnibus aliis spiritibus aliorum sensuum: ideò quæcunque conturbatio facta in talibus spiritibus visiuus, efficit atque producit varias, & admirandas visiones: & hac de causa homo phreneticus, vel qui tenetur maxima febre, videtur sibi videre varia phantasmata, propter conturbationem istorum spirituum factam à febre maxima, & maximo calore, & similiter ebris videtur sibi videre multas candelas, quia à stomacho ascendunt fumi in cerebrum, in quo in crassantur ratione frigiditatis cerebri, & descendunt in oculos, & conturbant spiritus visuos, & claros, & tunc quodam spiritu visuo ascendente, & altero descendente, fit vt vna res dæ videantur.

Quare aliqui homines habentes claros oculos nihil vident, aut parum: Fortè huius ratio est obstructio, & opilatio neruorum opticorum, quod impedimentum efficit, vt spiritus visiuus transire non possint à cerebro in oculos.

19. Quare febricitantibus, & ebris res geminæ videntur.

Quare habentes claros oculos nihil vident.

QVÆSTIO XII.

Utrum entia naturalia sint determinata in magnitudine.

Arist. 1. Physic. text. 36. & 2. de Anima, text. 41. & 2. de Generat. animal. cap. 11. Auert. 6. Physic. comm 91. & 8. Phys. comm. 62. Mayron in text. Aristot. hic. D. Thom. 1. part. quæst. 7. art. 3. Caiet. ibid. Scotus in 2. dist. 2. qu. 9. Oeccham dist. 8. Durand. dist. 18. quæst. 1. Capreol. & Hispalen. dist. 19. quæst. 1. Auersa qu. 38. sect. 1. Conimbr. 1. Physic. cap. 4. quæst. vnic. Toletus ibid. quæst. 9. Ruuius ibid. quæst. 2.

ARGVITVR quòd non, quia inæqualitas, dissimilitudo, acuties, & proportio, sunt entia naturalia, vel saltem dispositiones, quibus res disponuntur à natura, & istæ non terminantur in magnitudine; ergo, &c. Maior probatur, quia quodlibet, quod est inæquale alicui, est multo magis inæquale medietati, & multo magis inæquale medietati medietatis, & sic in infinitum. Similiter acuties est augmentabilis ad diminutionem superficiæ in infinitum, eodem modo dissimilitudo, & proportio sunt augmentabiles per diuisionem numerorum etiam in infinitum.

Secundò, quia raritas, & densitas, motus velocitas, & tarditas sunt entia naturalia; quia à natura res sic disponuntur, & tamen non terminantur in magnitudine: nam raritas, & densitas procedunt in infinitum; vt patet primo huius, text. 55. & velocitas, & tarditas motus, vt patet in 6. text. 15.

Tertiò, magnitudo, & numerus sunt res naturales, & tamen non terminantur in magnitudine: nam numerus excrescit in infinitum, vt patet 3. huius, text. 61. & omni magnitudine data contingit dari maiorem, imò est aliqua de facto infinita, vt linea gyratina partium proportionalem continuam.

Quartò, quia sonus est quedam res naturalis, In Musica. &

1.

2.

& tamen non terminatur in magnitudine, quia secundum Boëtium in Musica quantum chorda est breuior, tantum sonus est acutior, sed chorda est in infinitum abbreviabilis, & per consequens sonus est acutior in infinitum.

Quintò, quia ignis est quoddam ens naturale, & tamen non terminatur in magnitudine per Aristotelem in 1. de Anima, text. 41. ubi dicit, quòd ignis recipit augmentum in infinitum, quousque fuerit combustibile.

Sextò, quia animalia sunt entia naturalia, & tamen non terminantur in magnitudine; quia si esset aliquod animal terminatum in magnitudine, sequeretur quòd non posset percuti, nec impingi, quia tunc efficeretur maius, & cum nullum sit animal quod non possit percuti, sequitur quòd nullum sit, quod sit terminatum in magnitudine.

3. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, tract. 2. cap. 2. text. 36. ubi dicit, quòd impossibile est animal, aut plantam, quantacunque esse secundum paruitatem, aut magnitudinem, & subdit paucis interpositis, quòd impossibile est carnem, aut aliquid aliud, quantumcunque esse aut maius, aut minus. Item, per Aristotelem 1. de Anima, text. 41. ubi dicit: Natura autem constantium omnium terminus est, & ratio est magnitudinis, & augmenti.

Notandum, quòd ens naturale accipitur dupliciter, vno modo pro composito naturali ex materia, & forma. Secundo modo pro omni eo, de quo verificatur hoc verbum est affirmatiue, & isto modo capitur in proposito.

Ens naturale capitur dupliciter.

4. Secundo notandum, quòd entia naturalia terminari in magnitudine non est idem, quòd ipsa non posse esse quantacunque secundum magnitudinem & paruitatem. Ideò a imaginandi sunt duo termini, vnus à parte augmenti, seu magnitudinis; & alter à parte paruitatis, & tunc res naturalis, vel terminatur ad illum terminum ex parte magnitudinis inclusiue, & tunc ille terminus est maximum, sub quo potest esse res naturalis; quia sub illo potest, & sub nullo maiori, sed sub quolibet minori vsque ad illum, sub quo non potest esse propter paruitatem. Si verò res naturalis terminetur exclusiue ad illum terminum, tunc terminus ille vocatur maximum, sub quo non potest esse; quia sub illo non potest esse, nec sub aliquo maiori, sed sub quolibet minori, vsque ad illum, sub quo non potest esse propter paruitatem. Eodem modo terminus, ad quem res naturalis terminatur à parte magnitudinis propter paruitatem, vel est terminus, ad quem terminatur inclusiue, & tunc est minimum sub quo potest esse, & sub nullo minori, sed sub quolibet maiori vsque ad illum, sub quo non potest esse propter magnitudinem; vel ad illum terminum terminatur exclusiue, & tunc est maximum sub quo non potest esse propter paruitatem; quia sub illo non potest esse, nec sub aliquo minori, sed sub quolibet maiore vsque ad illum, sub quo non potest esse propter magnitudinem.

5. Tertio notandum, quòd quatuor possunt distinguì modi, seu gradus entium iuxta argumenta ante oppositum. In primo gradu sunt accidentia imperfecta; quæ non sunt nisi quædam relationes entium, quæ siue sint distinctæ, siue indistinctæ non est cura ad propositum, vt inæqualitas, dissimilitudo, acuties, proportio, & huiusmodi, quæ consequuntur proportionem, & æqualitatem.

Entium gradus sunt quatuor.

In secundo gradu sunt accidentia perfecta, vt caliditas, frigiditas, albedo, sapor, & huiusmodi. In tertio gradu sunt elementa simplicia, & mixta imperfecta homogenea, vt pluuia, vapor, & huiusmodi. Sed in tertio gradu sunt mixta perfecta, plantæ, & animalia.

Quantum ad primum gradum, sit prima conclusio: Inæqualitas est augmentabilis in infinitum. Probatur, & sit A inæquale B , secundum proportionem duplam, igitur ipsius A ad medietatem B , est inæqualitas in duplo maior, & sic in infinitum. Ex quo sequitur primò, quòd proportio est augmentabilis in infinitum. Probatur, quia si ipsius A ad B , sit aliquanta proportio, eiusdem A ad eius medietatem, est proportio in duplo maior, & ad eius quartam in quadruplo; & sic in infinitum. per diminutionem minoris termini. Secundo sequitur, quòd dissimilitudo est augmentabilis in infinitum. Probatur, quia sit A qualitas dissimilis B , secundum intentionem, & resecetur medietas qualitatis B , non secundum extensionem, tunc ipsius A ad medietatem B , est duplo maior dissimilitudo quàm ad B , & sic in infinitum.

Secunda conclusio: Nullum istorum est augmentabile in infinitum per augmentum maioris termini. Probatur, quia impossibile est, quòd maior terminus crescat in infinitum secundum magnitudinem, vel secundum proportionem, ex quo sequitur primò, quòd inæqualitas, proportio, & dissimilitudo si sunt augmentabiles in infinitum, hoc solum est per diminutionem termini minoris.

Secundo sequitur, quòd licet ista sint augmentabilia per augmentum termini maioris, attamen hoc solum est finitè, vt videtur, quia proportio quantitatris bipedalis ad pedalem potest augeri per augmentum quantitatris bipedalis, hoc tamen solum est finitè, quia quantitas bipedalis non potest augmentari in infinitum.

Tertia conclusio: Acuties est augmentabilis in infinitum: quia acuties est augmentabilis secundum diminutionem superficiæ: modò superficies est diminiuibilis in infinitum, igitur & acuties est augmentabilis in infinitum. Vnde acuties sequitur semper diminutionem anguli quantum ad augmentum, & obtusitas sequitur augmentationem anguli, idèd cum angulus non sit augmentabilis in infinitum, obtusitas non potest crescere in infinitum.

Quarta conclusio, tarditas est augmentabilis in infinitum, imò de facto quacunque tarditate data, est dare maiorem, secundum quamlibet proportionem. Probatur de motu circulari aliquius sphæræ, videlicet corporis cælestis motæ super polos immobiles, quia quacunque tarditate data, qua aliqua pars assignata minor in illo corpore, est dare partem propinquiorem polo, quæ in duplo tardiùs mouetur, & vnam aliam propinquiorem, quæ in quadruplo tardiùs, & sic in infinitum.

Quinta conclusio: Velocitas motus localis non est augmentabilis in infinitum. Probatur, quia motus cæli est ita velox, quòd impossibile est esse velociorem, cum sit motus velocissimus, ergo, &c. Secundo quia in omni motu locali alio à motu cæli est resistentia proueniens, s. ex parte medij, per quod fit motus; quod quidem medium semper determinat sibi certam raritatem, & densitatem, & per consequens semper motus

6. Inæqualitas est augmentabilis in infinitum. Proportio, & dissimilitudo sunt augmentabiles in infinitum.

7.

8. Acuties est augmentabilis in infinitum.

Tarditas est augmentabilis in infinitum.

9. Velocitas motus localis non est augmentabilis in infinitum.

motus factus per ipsum est cum resistentia. Et dico notabiliter velocitas motus localis, quia velocitas alterationis est augmentabilis in infinitum; eo quod in motu alterationis potest destrui totalis resistentia, sicut in visione, quæ fit per lineam longitudinis de illuminatione, intellectione, & longitione. Patet igitur, qualiter in his, quæ consequuntur magnitudinem inæqualitatem, & proportionem, sit terminus augmenti, & qualiter non. Et si dicatur quod ista non sunt entia distincta à compositis naturalibus, vel à qualitatibus, sed solum sunt termini connotatiui; adhuc illæ conclusiones non sunt minùs veræ; quia adhuc termini illi possunt denominare subiectum secundum magis, & minùs in infinitum, vel finitè solum secundum exigentiam prædictarum conclusionum, & hoc de primo.

10. *Nulla qualitas prima est augmentabilis in infinitum.*

Quantum ad secundum gradum sit conclusio ista: Nulla ^c qualitas prima, aut consequens qualitatem primam est augmentabilis in infinitum. Probat, quia si sic, maximè esset caliditas; sed probo quod non: quia ignis ^d de facto habet caliditatem summam, quæ est, aut quam possibile est esse, igitur caliditas ignis non est augmentabilis in infinitum. Tenet consequentia, & probatur antecedens, quia ignis in sua sphaera est, in loco suo naturali non impeditur ab agente extrinseco, igitur de facto reducit se ad dispositionem convenientem sibi secundum naturam, & illa est caliditas summa; ergo, &c. Secundò; quia caliditas ignis, & frigiditas sunt contraria, ut patet 2. de Generat. text. 8. & primo huius, igitur ab invicem maximè distant, per definitionem contrariorum datam 5. Metaph. sed si caliditas ignis esset augmentabilis, non distarent ab invicem, maximè, cum adhuc posset magis distare; ergo, &c. Tertio patet inductione: nam quodlibet ens naturale determinat sibi certum gradum huiusmodi qualitatum tam primarum, quam secundarum, ut homo determinat sibi certum gradum caliditatis, ignis maiorem, scilicet summum, & ita de aliis.

11.

Contra conclusionem arguitur: quia qualitas secunda, ut sapor, vel huiusmodi consequitur proportionem primarum qualitatum: sed proportio est in infinitum augmentabilis per primam partem quæstionis; igitur huiusmodi qualitates secundæ erunt augmentabiles in infinitum. Secundò, quia si in sphaera ignis poneretur unum, vel plura specula concaua ex opposito Solis directè, tunc per congregationem radiorum Solis in speculo concauo generaretur caliditas, ut patet ad experientiam; igitur sequitur quod caliditas ignis intenderetur; & cum per variationem speculorum in infinitum possent congregari plures, vel pauciores radij in infinitum, sequitur quod caliditas est augmentabilis in infinitum. Tertio, raritas, & densitas sunt augmentabiles in infinitum; ergo, &c.

12.

Ad ista responderetur. Ad primum concedo, quod qualitates secundæ consequuntur proportionem; sed nego consequentiam, quod si proportio est augmentabilis in infinitum, ergo qualitates consequenter essent augmentabiles in infinitum: quia per augmentum proportionis, quædoque corrumpitur qualitas consequens proportionem, ut patet de sanitate, quæ corrumpitur per diminutionem alterius qualitatum, quarum est proportio ad invicem.

Ad secundum dico, quod caliditas ignis in sua

sphaera non potest intendi per quantamcumque congregationem radiorum, quod probo, quia concursus radiorum reuerberatorum à speculo concauo non est potentior ad producendum ignem; vel calorem, quam sit vnus alius ignis; cum igni maximè competat caliditas, & tamen certum est, quod caliditas sphaeræ ignis non intenditur per alium ignem; igitur nec potest intendi per huiusmodi concursum radiorum.

Ad tertium de raritate, & densitate dico, quod non repugnat quantum est ex ratione generali corporum mobilium, quod densitas, & raritas sint augmentabiles in infinitum, si esset agens, quod posset intendere, & passum quod pati: modo cuilibet rei naturali repugnat, ut ster sub quantacumque densitate, vel raritate: sed cuiuslibet rei forma determinat sibi certum gradum, vel latitudinem, sub qua potest stare naturaliter, vel violenter.

Secunda conclusio. Quælibet res naturalis determinat sibi certum gradum taliter, & cuiuslibet alterius qualiter, sub quo potest stare in sua perfectissima dispositione; & ille gradus est maximus, & minimus, sub quo potest esse in tali dispositione. Probat, quia si imaginaretur tota latitudo qualitatis sub qua res naturalis potest esse, siue naturaliter, siue violenter, igitur terminabitur duobus terminis, vno à parte intensiōis, & alio à parte remissionis, & tunc gradus medius inter istos duos terminos est sub quo potest stare in sua perfectissima dispositione, & si ster sub intensiori, vel remissioniori, stabit minùs perfectè.

Tertia conclusio. Quælibet res naturalis potest vel naturaliter, vel violenter, distahi ab illo gradu. Probat, nam aer potest calefieri, & frigeri, & similiter homo, & ita de aliis.

Quarta conclusio. Non potest distrahi res naturalis quantumlibet ab illo gradu sine corruptione, & idèd à parte remissionis est imaginandus terminus, sub quo non potest stare propter remissionem, & ille est gradus maximus, sub quo non potest stare, quia sub illo non potest stare, nec sub aliquo minori; sed sub quolibet maiori vsque ad illum, sub quo non potest stare propter nimiam intensiōem. Et per istud soluitur ratio Commentatoris super tertio Cæli, per quam probat, quod formæ elementorum non suscipiunt magis, & minùs. Similiter dico, à parte intensiōis est imaginandus vnus terminus, & tunc præterquam in elementis terminus intensiōis est minimus gradus, sub quo non potest stare res naturalis, ut verbi gratiâ, est dare minimum gradum caloris, sub quo non potest stare forma hominis sine corruptione; quia sub illo non potest, nec sub aliquo maiore, sed sub quolibet minore vsque ad illum, sub quo non potest esse propter nimiam remissionem. Et dixi notabiliter præterquam in elementis: quia elementa determinat sibi aliquas qualitates in summo, & idèd quantum ad qualitates illas non est dare sub quo non possunt esse secundum maximum, sed sub quo possunt; sed à parte remissionis, in elementis est dare maximum gradum, sub quo non possunt esse, quemadmodum & in mixtis, & hæc de secundo.

Quantum ad tertium gradum. Notandum quod elementa terminari in magnitudine potest intelligi dupliciter. Vno modo quod elementis non repugnat de natura sui, quin sint augmentabilia in infinitum, si non esset aliud impedimentum. Alio modo quod de facto non possunt augmen-

13.

Res naturalis determinat sibi certum gradum sub quo potest stare.

14.

Res naturalis quomodo possit distrahi ab illo gradu, quem sibi determinat.

15.

Elementa terminari in magnitudine potest bifariam intelligi.

rari in infinitum; sed determinata sunt in magnitudine, vel potest intelligi de tota massa elementorum, vel de quolibet elemento per se.

Elementum de sui natura est augmentabile in infinitum.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est. Quodlibet elementum de sui natura est augmentabile in infinitum, si non esset impedimentum aliunde. Probatur, nam ignis si haberet locum, in quo posset extendi, & combustibilia apponerentur in infinitum, ignis in infinitum augmentaretur, ut patet secundo de Anima text. 41. & sicut arguitur de igne, ita potest argui de quolibet alio elemento.

16.

Elementum de facto non potest augeri in infinitum.

Secunda conclusio. Nullum elementum de facto est augmentabile in infinitum. Probatur, quia tota massa elementorum inclusa est concavo orbis Lunæ tanquam in loco determinato, ita ut in maiori extendi non possit, nec in minori, quia iam relinqueretur vacuum. Igitur impossibile est, quod aliquod elementum augmentetur ultra quantitatem illius loci.

Secundò, si aliquod elementum esset augmentabile in infinitum, tunc sequeretur, quod opereretur ponere materiam infinitam, ex qua posset augmentari, quod est impossibile. Ex quibus patet, quod licet nullum elementum per formam suam determinet sibi certam magnitudinem, imò quantum est de se, est augmentabile in infinitum, tamen quodlibet elementum determinatur ad magnitudinem propter defectum loci, aut materiæ, aut utriusque.

17.

Elementum determinatur secundum certam magnitudinem.

Tertia conclusio. Quodlibet elementum determinatur secundum certam magnitudinem, sub qua si esset, vel posset esse, ipsum esset sub perfectissima dispositione, sub qua posset esse secundum magnitudinem. Probatur, quia si omnia, que sunt infra concavum orbis Lunæ, essent sine violentia, tunc quodlibet elementum esset sub quantitate, quæ conveniret sibi per naturam.

Quarta conclusio. Ab illa magnitudine sub qua elementum est in sua perfectissima dispositione, potest quodlibet elementum distrahi violentè, scilicet ad magnitudinem maiorem, vel minorem. Probatur, quia quandoque regnat constellatio valde calida, quandoque frigida, quod non esset, nisi quia tunc aqua distraheretur à magnitudine perfecta, sub qua esset, si omnia essent sine violentia, quæ essent intra concavum orbis Lunæ. Secundò patet per signum: quia propter hoc quod elementa quandoque sunt maiora, quandoque minora, natura ordinavit impressiones meteorologicas, elementorum observationem in debita proportionè, scilicet impressiones aqueas; ne elementa calida nimis augmententur; & impressiones ignitas; & ventum, & terræ motum, ne elementa frigida augmententur ultra debitam proportionem.

18.

Tunc dubitatur, ex quo quodlibet elementum secundum suam totam substantiam potest distrahi violentè à quantitate, quæ sibi conveniret, si sine violentia esset quandoque ad maius, quandoque ad minus. Vtrum sit dare maximam quantitatem, vel minimam à qua potest distrahi violentè?

Secunda dubitatio est, non de tota sphaera alicuius elementi, sed de parte, vtrum sit dare minimam partem sub qua forma elementi possit existere.

Tertia dubitatio, Vtrum sit dare minimam densitatem, vel raritatem, sub qua possit stare forma ignis, aut alterius elementi.

Ad primam responderetur primò de sphaera ignis, quod in sphaera ignis imaginandi sunt duo termini magnitudinis, vnus à parte conuexa, & tunc dico quod est dare maximam circumferentiam, sub qua potest stare forma ignis: quia potest stare sub circumferentia orbis Lunæ, & sub nulla maiore. Sed alter terminus imaginandus est à parte concava, & inferiori. Et tunc dico, quod non est dare minimam quantitatem, siue minimam superficiem concavam, sub qua possit stare sphaera ignis à parte inferiori. Probatur, quia tunc sequeretur, quod ignis existens sub tali quantitate non posset comburere stupam sibi approximam, consequens est falsum: quia ibi non deficit materia, cum stupa sit materia sufficienter disposita, nec deficit sibi locus, cum sphaera aëris sit ibi continua, vel contigua. Idem dico, quod est dare maximam quantitatem, sub qua non potest stare sphaera ignis à parte inferiori. Probatur, quia ex quo non potest esse sub quantacumque modica quantitate; & non est dare minimam, sub qua potest esse, igitur sequitur, quod est dare maximam, sub qua non potest esse, & tenet consequentia imaginando totam quantitatem, sub qua potest esse sphaera ignis naturaliter, vel violentè separatam à quantitate, sub qua non potest esse propter paruitatem. Et forte sphaera ignis nunquam fuit ita magna versùs deorsum, quod continuabatur versùs illam distantiam exclusivè, sub qua non potest esse propter paruitatem, quæ paruitas provenit non ex repugnantia ignis, sed aliorum elementorum, quæ exigunt locum proportionatum, & debitum.

19.

Secundò dicendum est de aëre. Vnde dico imaginandi sunt termini sphaeræ aëris, vnus scilicet à parte magnitudinis versùs sphaeram ignis, ad quam non potest attingere naturaliter, vel violentè propter magnitudinem, & alter ab alia parte versùs sphaeram aquæ, sub quo non potest stare aër naturaliter, vel violentè. Propter paruitatem. Et consimiliter dicendum est de aqua, quod terminatur à parte aëris minima, sub qua non potest esse; & à parte terræ maxima sub qua non. Nec est differentia quo ad hoc, siue tota aqua ponatur intercludi infra partes terræ, tanquam infra vasa: siue dicatur, quod aqua circumdat totam terram, excepta vna parte, quæ vocatur facies terræ, quam inhabitamus, & qua superferimur aquæ, eo quod non est purè grauis, sed leuis propter mixta, quæ sibi immiscetur.

20.

De terra dico, quod terra à parte aquæ, & aëris terminatur ad minimum sub quo non potest esse propter magnitudinem, sed à parte infra nullo modo terminatur, quia quantacumque magnitudine data, contingit dare maiorem, & sic in infinitum versùs centrum. Item notandum quod sicut elementum posset distrahi magnitudine sub qua esset sine violentia, augmentando, ita etiam diminuendo. Verbi gratia, sicut sphaera ignis distrahatur per augmentum ignis in deorsum, ita potest distrahi per augmentum aëris in sursum, & tunc ille idem terminus, sub quo non potest esse aër propter magnitudinem, est terminus ad quem ignis potest comprimi in sursum, & sic quantitas inter media ab vno termino vsque ad concavum orbis Lunæ, est vna quasi diameter, sub qua potest esse sphaera ignis.

21.

Ad secundam dubitationem dico, quod non est dare minimam partem ignis; quæ possit per se

22.

se seorsum existere , sed maximam, qua non potest, vt videbitur in alia maxisione.

Ad tertiam dico, quòd est dare maximam densitatem, sub qua nõ potest stare forma ignis, verbi gratiã, si ignis comprimatúr continuè condensando, dato quòd non est dare minimam densitatem, sub qua potest stare : quia tunc si applicaretur condensans esset dare vltimũ instans rei permanentis in esse. Ideò dico, quòd est dare maximam, sub qua non potest stare; & sicut dicitur de igne, ita potest proportionaliter dici de quodlibet aliorum elementorum, considerando prædicta.

Ex isto sequitur, quòd per solam compressionem ignis potest corrumpi, & hoc habet videri in lib. de Longitud. & breuitate vitæ, de suffocatione caloris. Secundò sequitur, quòd si per imaginationem ignis includeretur in vna sphaera lapidea in vna parte, & esset vna stupa ex alia parte, quòd ignis non combureret stupam, nisi frangeretur illa sphaera. Tertiò sequitur, quòd si omnia, quæ sunt infra concuum sphaeræ Lunæ per imaginationem remouerentur, & totum esset repletum igne, possibile esset, quòd ignis non combureret stupam, si esset sibi applicata, & hoc quia ignis determinat sibi certam raritatem, & densitatem, & ideò requirit locum in quo possit extendi, & hoc de tertio.

Quantum ad quartum gradum est prima conclusio. Nullum ^f mixtum perfectum, vt animatum est augmentabile in infinitum. Probatúr, quia quodlibet determinat sibi certam figuram, & certam quantitatem secundum suam formam propriam, vt dicit Commentator 3. Cæli, qui per hoc ponit differentiam inter elementa simplicia, & mixta.

Secunda conclusio. In qualibet specie, est dare maximum indiuiduum, quod de factò est in illa specie. Probatúr, quia aliter esset processus in infinitum in indiuiduis illius speciei.

Tertia conclusio est de possibili: In nulla specie est dare aliquod indiuiduum, ita magnum, quin possit dari aliud maius, imò quin ipsummet possit esse maius. Probatúr exemplariter de animalis, nam animal potest effici maius per meliorationem circumstantiarum, quæ requiruntur ad vitam, & augmentum, vt puta æris, nutriuenti, & huiusmodi.

Quarta conclusio. In qualibet specie imaginandi sunt duo termini, vnus à parte magnitudinis, & alter ex parte paruitatis exclusiue, sub quorum neutro potest esse aliquod indiuiduum illius speciei, sed sub qualibet magnitudine media inter illos terminos potest esse aliquod indiuiduum illius speciei: verbi gratiã, in specie humana est dare aliquam quantitatem, sub qua non potest esse propter paruitatem, huiusmodi est quantitas pedalis, quæ sit *A*, tunc sunt multæ quantitates sub quarum nulla potest esse homo propter paruitatem, vt semipedalis, quarta pedalis, & ita de aliis, quarum omnium maxima est *A*. Sub *A*, parte magnitudinis sunt multæ quantitates, sub quarum nulla potest esse homo propter magnitudinem, vt sub quantitate 22. vel 30. vel 40. pedum, quarum omnium fortè minima est decem pedum, quæ sit *B*. Tunc dico, quòd inter *A* & *B* est medium secundum proportionem Arithmetricam, vel Geometricam, sub quo medio si aliquis homo esset, ipse haberet perfectissimam staturam, conuenientem naturæ humanæ, quam (vt verisimile est) habuit Christus, & qui excedit

Scori oper. Tom. II.

istud medium extensiuè est gigas: & qui deficit ab isto medio est nimis paruus, & si notabiliter deficit est nanus. Et nota, quòd istud medium est diuersum secundum diuersitatem patriarum.

Quinta conclusio. Non solum res naturales terminantur prædictis modis, imò etiam res artificiales, vt domus, pons, vicus, ciuitas, exercitus, & huiusmodi. Vnde recolligendo patet, quòd omnia entia, vel sunt composita sicut mixta perfecta, & animata, & talia secundum formas proprias determinat sibi certas magnitudines, & terminantur minimo, sub quo non possunt esse propter magnitudinem, & maximo sub quo non, propter paruitatem; vel sunt simplicia elementa, & talia non determinat sibi certam magnitudinem secundum formas proprias, sed determinantur à locis, vel propter defectum materiæ, vel sunt accidentia, vt caliditas, & huiusmodi, & talia accidentia terminantur ad maximum gradum possibile esse; sed raritas, & densitas quantum de ratione sui sunt augmentabiles in infinitum; sed ratione corporum, quæ sunt rara, vel densa, sunt augmentabilia solum finitè. Sed inæqualitas, dissimilitudo, & huiusmodi sunt augmentabiles in infinitum per diminutionem termini minoris. De numero & magnitudine dicitur in 3. qualiter terminantur, & qualiter non.

ANNOTATIONES.

^a Deò imaginandi sunt duo termini, &c. Nota duos esse terminos magnitudinis, & alios duos paruitatis: primi duo sunt maximum quod sic, & minimum quod non, quorum primus est intrinsecus; secundus verò extrinsecus. Maximum quod sic, qui est intrinsecus, est terminus quantitatis sub qua forma naturalis esse potest, & sub nulla maiori. Minimum quod non, est illa quantitas, sub qua forma naturalis esse non potest, & sub quacunque minori, quæ non sit minor minima, potest. Exemplum primi homo potest esse sub quantitate quatuor cubitorum, & sub nulla maiori potest esse. Exemplum secundi, vt si dicamus hominem non posse esse sub magnitudine sex cubitorum, & posse esse sub quouis minori, nisi sit minor minima. Termini paruitatis sunt minimum quod sic, maximum quod non. Quorum similiter primus est terminus intrinsecus, secundus verò extrinsecus. Minimum quod sic est terminus quantitatis, sub qua forma naturalis esse potest, & sub nulla minori, vt si dicamus, hominis formam esse posse sub quantitate vnus cubiti, & sub minori esse non posse. Maximum quod non est quantitas, sub qua forma naturalis esse non potest, & sub quacunque maiori potest, dummodò non sit maior maxima: vt si dicamus hominem non posse esse sub quantitate vnus palmi, posse tamen sub maiori, quæ non excedat terminum magnitudinis ex his terminis duo affirmatiui sunt intrinseci, negatiui verò extrinseci.

Nota secundò, terminum inceptionis rerum esse duplicem, intrinsecum scilicet, & extrinsecum. Primus vocatur primum sui esse, qui est quoddam instans rei, in quo verum est dicere, In hoc instanti res est, & immediatè antè hoc non fuit. Alter terminus, nempè extrinsecus, dicitur vltimum sui non esse, quod est instans, in quo verum est dicere, Nunc res non est, & immediatè post

E 2 hoc

Ignis per solam compressionem potest corrumpi.

23. Nullum mixtum perfectum est augmentabile in infinitum.

In omni specie est dare maximum indiuiduum.

24.

Christus habuit perfectissimam staturam.

25. Res artificiales terminatae sunt secundum magnitudinem.

26. Magnitudinis, & paruitatis duo sunt termini.

27. Terminus inceptionis rerum est duplex.

hoc instans erit, quo pacto incipiunt res successivæ, ut motus; res verò permanentes substantiales incipiunt per primum sui esse. Duplex similiter est terminus definitionis rerum, alter intrinsecus, & appellatur *ultimum sui esse*, qui est instans, in quo verum est dicere, nunc res est, & immediatè post hoc non erit, quo pacto desinunt esse, quæ nõ per motum corrumpuntur. Alter est terminus extrinsecus, qui dicitur *primum sui non esse*, & est instans, in quo verum est dicere, nunc res non est, & immediatè ante hoc fuit; quo pacto desinunt res, quæ non in instanti corrumpuntur, quales sunt res successivæ. Ex hoc sequitur, quod terminus intrinsecus, tam inceptionis, quàm definitionis vocatur *primum sui esse*, terminus verò extrinsecus tam inceptionis, quàm definitionis vocatur *ultimum sui non esse*. Terminum intrinsecum vocat hñc Scotus terminum inclusivè, extrinsecum verò terminum exclusivè appellat. Res igitur permanentes incipiunt per terminum intrinsecum, & desinunt per terminum intrinsecum; successivæ verò incipiunt per terminum extrinsecum, atque etiam per terminum extrinsecum desinunt. Et ex his patet sensus questionis. Quærit enim Scotus, utrum res naturales, quæ per primum sui esse incipiunt, possint esse tantæ quantitatis, quod viribus naturæ adhuc maiores, & maiores esse possint, quod est carere termino magnitudinis, & quod non tam parvæ possint esse, quin possint viribus naturæ minores, & minores esse, quod est carere termino parvutatis; an potius possint esse tam magnæ, vel tam parvæ, quod etiam per vires naturæ maiores, vel minores esse nequeant, quod est habere terminos magnitudinis, & parvutatis. Primum examinatur in hac questione. Secundum in sequenti questione explicabitur.

39.

^b *Quæ sine sint distincta, sine indistincta, &c.* Nota quod Henricus de Gand. Quodl. 9. quæst. 3. & Quodl. 5. quæst. 6. & 7. & Quodl. 7. quæst. 1. asserit, quod omnis relatio est eadem realiter cum fundamento. Hanc sententiam sequitur Ocham in Quodl. & tota schola Nominalium, quam defendit Sotus in Prædicamentis cap. de Relation, quæst. 2. affirmans insuper relationem distingui formaliter à fundamento; oppositam tamen sententiam tenet Scotus in 2. Sententiarum, d. 1. q. 5. ubi probat relationes, quarum fundamentum potest esse sine termino raliu relationum, atque etiam sine relatione realiter distingui à suis fundamentis, ut sunt omnes relationes de Prædicamento ad aliquid; relationes verò quarum fundamenta non possunt esse sine termino, & relatione, esse idem realiter cum fundamentis, quam sententiam quoad primam partem defendit Caietanus 1. par. quæst. 28. art. 2. & eandem affirmat esse sententiam D. Thom. ibidem ad secundum ad idem, Id quod invenitur in creatura præter id, quod continetur sub significatione nominis relativi est alia res. In Deo autem non est alia res, &c.

30.

Qualitates terminantur ad maximum quod sic, secundum intensiorem, sed non ad minimum secundum remissionem.

^c *Nulla qualitas prima, aut consequens, &c.* Nota quod qualitates terminantur ad maximum quod sic, secundum intensiorem, non autem quoad minimum secundum remissionem. Prima pars patet, quia intensio est intima qualitatis perfectio, omnis autem perfectio intima est intrinsecè limitata, atque aded qualitates in intensiõne ad maximum terminantur. Secunda pars ex eo apparet, quia qualitates habent esse, & produ-

cuntur per motum, cuius non datur primum esse, & per consequens neque in qualitatibus datur minimum: cum itaque non detur minimum in qualitatibus secundum extensionem, ita neque secundum intensiõnem. Item agens naturale prius agit in partes propinquas, quàm in remotas. verbi gratiã, ignis quando calefacit aërem, quanto partes aëris sunt remotiores, tanto erunt minùs calidæ: modò in partibus aëris non potest dari pars tam minima, quin possit dari minor, ita non potest dari minor calor, quin minor. Hoc tamen intelligas considerando qualitates secundum se, & ratione sui, non autem secundum instantaneam productionem, qua producuntur: nam hoc modo in illis datur minimum quod sic, quia forma substantialis non generatur sub minori qualitate, vel dispositione.

^d *Ignis de facto habet caliditatem summam.* Nota quod variæ sunt sententiæ, quomodo unum quodlibet elementum habeat unam qualitatem in summo, & quænam sit illa. Niphus, & quidam alij affirmant elementa utramque qualitatem in summo habere: quia si aliqua esset remissa, esset mixta cum sua contraria, & sic nisi ignis esset summè siccus, esset etiam humidus, atque ita de aliis.

Secunda sententia est dicentium unam qualitatem in elementis esse summam, aliam non summam, sed remissam, mixtam tamen sua contraria, ita ut tantum habeat de contraria, quantum deficit de propria usque ad summum gradum. Nos autem dicimus unumquodque elementum habere unam qualitatem in summo, & aliam propè summum sine admixtione contrariæ qualitatis, quia aliter non posset esse mixto: nam si omnes qualitates essent in summo, æquè agerent contraria, nullæque ibi esset actio, ubi neque minimus datur excessus: addas quod si aër esset summè calidus, non esset ex se temperamentum medium in animalibus, neque esset aptus respirationi, quod dicendum non est.

Sed quænam est illa qualitas, quam in summo elementum quodlibet sibi determinat? Quidam dicunt aërem esse summè frigidum, & nullo modo calidum, quia in media regione aëris ob nimiam frigiditatem congelantur nubes, & generatur nix, & grando. Valestus 3. Controuersiarum cap. 3. asserit aërem esse summè humidum, non tamen calidum, neque frigidum, sed mediæ, & temperatæ naturæ: & ratio est, quia facile transmutatur ad utrumque extremum, scilicet à frigido in calidum, & è contra. Quidam Thomistarum sequentium Auicennam dicunt terram esse summè frigidam, quia ignis est calidissimus, qui est propinquior cælo, ergo terra, quæ est à cælo remotissima, frigidissima erit. Galenus (ut nonnulli dicunt) affirmat aquam esse summè humidam, & frigidam propè summum: quia quando congelatur recipit maiorem frigiditatem, quam habebat, atque aded non erat summè frigida: quia summo non fit additio. Et quod sit summè humida patet; quia magis humectat, quàm aër, & quia aqua potest non frigefacere, sic est minùs frigida, non potest autem non humectare. Nos verò dicimus, quod ignis est summè calidus, & propè summum siccus: aër summè humidus, & propè summum calidus, aqua summè frigida, & propè summum humida. Terra autem est summè sicca, & propè

31.

Elementum habet unam qualitatem in summo, & aliam propè summum.

32.

Ignis est summè calidus, & propè summum siccus.

sum

sumum frigida. Hæc omnia probata atque impro-
 probata reperies in scriptis nostris super 2. lib. de
 Generatione cap. 3. quæst. 1.

33.
*Ra natura-
 lis duobus
 modis potest
 habere ter-
 minum.*

c. Quodlibet elementum de sui natura est augmentabile in infinitum. Nota quod dupliciter aliquid potest habere terminum, vel ex parte formæ, & sic habent terminum viuentia, quia partes viuentis sunt organice, & organum ordinatur ad certum, & determinatum opus, est autem contra rationem organi, quod sit infinitæ quantitatis, & hoc modo non habent terminum non viuentia, quia non habent organa sicut ignis, quapropter non repugnat quod ignis ex parte formæ crescat in infinitum. Secundo modo terminus est ex parte materiæ, ita vt tota materia illius, quod faciendum est, consumatur in illo; sicut in cælis, tota materia cælestis consumpta est in illis, & sic habent terminum ex parte materiæ: ita vt si modò deberent crescere, necesse esset creare nouam materiam cælestem. In rebus autem inferioribus materia est finita, & sic quantumuis aliqua res crescat, erit augmentum determinatum.

34.
 Est tamen discrimen inter hanc determinationem ex parte materiæ, & illam quæ est ex parte formæ, quod indeterminatis ex parte formæ non repugnat crescere, quia non habent organa; & si per impossibile daretur illis materia infinita, crescerent in infinitum, & hoc est quod Aristoteles fatetur de igne 2. de Anima, text. 41. quod scilicet cresceret in infinitum, si combustibilia illi applicarentur in infinitum, augmentum quidem huiusmodi in infinitum ex parte formæ est. Illa autem quibus ex parte formæ, quia sunt organica, repugnat huiusmodi augmentum in infinitum, est etiam repugnantia ex parte materiæ: quia non quælibet, & quantalibet quolibet forma informati potest. Vnde in his, & ex parte materiæ, & ex parte formæ dandus est terminus. Quod intendit Aristoteles 2. de Anima, text. 41. quando dicit, quod omnium natura constantium datur terminus magnitudinis, & augmenti, id est, quod viuentia vtraque ex parte terminantur, ex parte scilicet materiæ, & ex parte formæ. Ignis verò non ex parte formæ, sed materiæ, ac etiam loci, vt docet hic Scotus.

35.
*Viuentibus
 dupliciter
 quantitas
 conuenire potest.*

f. Nullum mixtum perfectum vt animatum est augmentabile in infinitum. Nota primò, quod dupliciter potest conuenire alicui viuenti magnitudo, aut paruitas, primò tamquam à principio naturali intrinseco, & hæc appellatur magnitudo, & paruitas via generationis, & conseruationis. Secundò potest conuenire ab extrinseco, siue ab aliquo accidente corruptiuo, vt si aliquis homo tumesceret per hydropem, vel morsum aspidis, vel marcescat, & fiat gracilis aliqua infirmitate, & hæc appellatur magnitudo, & paruitas via corruptionis.

36.
Viuentia quomodo habeant terminum magnitudinis, & paruitatis.

Nota secundò, quod corpora viuentia via generationis terminantur intrinsece per maximum quod sic, quoad magnitudinem, & per minimum, quod sic quoad paruitatem, ita vt ad generationem, verbi gratiâ, hominis datur determinata quantitas in magnitudine, vltra quam forma hominis, quando generatur, nequeat informare, & etiam sit dabilis minima, quæ sufficiat ad generationem, vltra quam alia minor non sufficiat. Primum probatur, quia si non terminaretur per maximum quod sic, sed per minimum quod non, sequeretur, quod substantia viuens inciperet per vltimum sui non esse,

Scoti oper. Tom. 1. l.

quod est absurdum. Probatur sequela, Si terminaretur per minimum quod non, daretur quantitas, quam non posset hominis forma informare in generatione, id est, in qua non posset homo generari propter suam magnitudinem, & in quacunque minori posset, sit ergo illa quantitas, in qua non, vnus cubiti, incipiatque minui, cum motus ille diminutionis incipiat per vltimum non esse; quia omnis motus hoc modo incipit, dabitur instans in quo sit verum dicere, nunc non est motus diminutionis, & immediatè post hoc erit, ergo etiam nunc nihil est diminutum huius quantitatis, & immediatè post hoc instans aliquid erit diminutum, & proinde quantitas erit minor, sed in quacunque minori quantitate homo potest generari, quia nihil deest generationi; ergo verum erit dicere in illo eodem instanti, nunc non est homo, & immediatè post hoc erit, quod est incipere per vltimum non esse.

37.

Secundum probatur, scilicet quod terminetur quoad paruitatem. Pariformiter non in quacunque pauca quantitate potest generari, ergo danda est aliqua determinata paruitate, in qua possit. Sit verbi gratiâ, quantitas vnus digiti, quam propter paruitatem forma non possit informare, tunc augeatur illa quantitas continuè, donec veniat ad quantitatem requisitam pro introductione formæ viuentis, Tunc sic, vel dabitur primum instans talis animæ in materia illa sic quanta, vel non. Secundum non potest dari, quia incipiunt huiusmodi res per primum sui esse, ergo est dandum primum, ergo in tali instanti datur minima quantitas, in qua potest generari tale viuens, & introduci talis anima, quia in nulla minori.

QVÆSTIO XIII.

Vtrum in qualibet specie sit dare minimum naturale.

Vide auctores citatos quæst. præcedenti. Scotus 6. Phys. quæst. 10. & 5. Metaphys. quæst. 9.

ARGVITVR quod non: quia quodlibet ens naturale est indiuisibile in infinitum, igitur quocumque dato est dare minus, & per consequens non est dare minimum.

I.

Secundò, per Aristotelem in 4. Cæli, text. 27. vbi dicit, quod omni graui est grauius; modò si esset dare minimum graue, tunc non esset grauius aliquo alio.

Tertiò, per Aristotelem in isto primo, text. 39. vbi dicit, quod Anaxagoras posuit quod non omnia possunt esse segregata ab inuicem, & in hoc dicit Aristoteles, quod verum dixit propter duo; primò, quia passiones sunt inseparabiles à suis subiectis. Secundò, quia non est minima magnitudo, & cum quodlibet ens naturale sit magnitudo, vel magnum, sequitur, quod nullum ens naturale sit minimum.

Quartò, quia vel esset dare minimum in generatione, vel in permanentia; non in generatione, quia quacunque materia data adhuc minor illa, si poneretur in igne, corrumpetur, & consequenter conuerteretur in materiam ignis.

Non in permanentia, quia quocunque paruo dato, quod potest durare per tempus in aliquo medio, adhuc minus illo potest durare per minus tempus, & in medio melius disposito.

2. Quintò, quia vel esset dare minimum inexistentens, & hoc non, cum quodlibet ens naturale sit diuisibile in infinitum; vel minimum seorsum existentens, & separatum, & hoc non: quia illud successiue generabatur, igitur non est minimũ, quod separatum possit per se existere. Antecedens patet, quia agens naturale prius disponit partem propinquam materiæ, quam remotam. Consequentia probatur, quia si generabatur successiue, tunc in prima parte successionis causat aliquod quantum, quod tunc separatum existeret.

Sextò, si esset dare minimum naturale, sit ille ignis, tunc sequitur, quòd esset aliquis ignis, ex quo non posset generari aliquod aliud elementum, consequens est falsum, quia quilibet ignis ad quodlibet aliud elementum habet contrarietatem, & communicat in materia. Consequentia patet, quia si ex illo igne minimo generaretur aliud elementum sit ille aer, vel ergo iste aer est minimus, & tunc per Arist. text. 25. in 2. de Generatione, ex isto poterit generari decem minima ignis, & tamen ponebatur aer generari ex vno solo, vel aer ille est maior minimo, & hoc est impossibile, vel minor minimo, & hoc est impossibile.

3. Septimò, si tali minimo applicaretur destruens, vel maneret per tempus, vel corrumpeteret subito: non subito, quia tunc fieret corruptio, nullã alteratione præuã præcedente, si maneret per tempus, tunc sequeretur, quòd esset dare minus minimo, quod est impossibile.

Octauò, quia si esset minimum, sequeretur quòd esset aliquod animal, à quo nulla eius pars posset auferri sine corruptione, consequens est falsum per experientiam, unde animal non moritur propter modicam ablationem carnis, vel cutis, & patet consequentia, si daretur minimum animal.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, text. 38. vbi arguendo contra Anaxagoram supponit esse minimam carnem, & per hoc probat, quòd non quodlibet est in quolibet.

Secundò per Aristotelem 8. huius, vbi dicit, quòd arguentia naturalia non possunt agere sub quacunque modica magnitudine, sicut millesima pars grani milij. non potest causare sonum, quod non esset nisi talia entia terminarentur ad minimum in paruitate.

Tertiò per Aristotelem in lib. de Sensu, & sensato, vbi vult, quòd sensibilia non possunt sentiri sub quacunque parua magnitudine, quod non esset nisi terminarentur ad minimum ex parte paruitatis.

In quæstione primò videbitur de corporibus simplicibus homogeneis, & de mixtis homogeneis. Secundò videbitur de heterogeneis.

Quantum ad primum, sunt duæ distinctiones, prima est, quòd in corporibus simplicibus dare minimum intelligitur dupliciter, vno modo in generatione ^a, & tunc sensus quæstionis est, vtrum sit dare minimam materiam, sub qua potest aliquod elementum permanere. Secunda distinctio, quòd elementum potest permanere dupliciter, vno modo tendendo ad corruptionem, & hoc est quando continens elementorum dominatur super ipsum. Alio modo nõ tendendo ad corruptionem, puta quando elementum per suas

qualitates dominatur super dispositiones contentis. Tunc ponuntur conclusiones.

Prima est. Non est dare minimam materiam siue magnitudinem, sub qua possit elementum, aut aliquod homogeneum generari. Probatur, quia quodlibet ^b elementum, vel homogeneum mixtum generatur successiue per partem ante partem, igitur ante omnem partem materiæ datam, vel dabilem, sub qua generata est forma elementi, adhuc prius sub parte minori illa, generabatur elementum, & sub minori illa, & sic in infinitum. Tenet consequentia, quia nullius generati successiue est dare primam partem; imò cuiuslibet partis prius sua medietas generabatur. Et antecedens apparet, quia huiusmodi elementa, & homogenea mixta generantur ab extrinseco, cum non habeant in se ipsis principium suæ generationis, vt patet per Commentatorem secundo huius, comm. 3. modò agens extrinsecum prius disponit partem materiæ propinquam sibi, quàm remotam, & per consequens in illam prius introducit formam, quàm in remotam.

Secunda conclusio. Cum certis circumstantiis est dare minimum elementum, quod potest permanere non tendendo ad corruptionem, verbi gratiã, quòd sit in tali medio tantæ virtutis, & cum tanta applicatione: quia non est dubium, quòd redactò medio ad meliorem dispositionem minus illo posset permanere. Probatur conclusio, quia aliquando medium excedit elementum, quod continetur, & aliquando contrã elementum habet dominium super continens ipsum, tunc capiatur mensura materiæ, in qua virtus continens est æqualis virtuti contenti, scilicet elementi. Tunc arguitur sic: istud elementum cum tanta virtute, & tali applicatione potest permanere in isto medio non tendendo ad corruptionem, nec aliud minus isto potest permanere cum tanta virtute medijs non tendendo ad corruptionem, igitur istud est minimum elementum, quod potest permanere in tali medio cum talibus circumstantiis. Et si dicatur, ista ratio non probat, nisi quod est dare minimam virtutem, sub qua potest stare elementum non tendendo ad corruptionem, & non probat de magnitudine. Dico quòd imò, quia in casu prædicto, vbi elementum continens, & contentum essent æqualia in virtute, si contentum diminuat in magnitudine, continens habebit dominium: quia magnitudo multum confert ad virtutem, & ad actiones, & passiones rerum naturalium.

Tertia conclusio. Non est dare ^c minimum elementum permanens tendendo ad corruptionem: quia quodlibet elementum corrumpitur successiue; igitur quantumque parte permanente data, adhuc minor illa permanebit, & minor illa. Tenet consequentia, quia cuiuslibet partis corrupta medietate illa, manet sua medietas, quæ est minor, & sic in infinitum. Et sic patet qualiter in elementis simplicibus est dare minimum, & qualiter non, & hoc de primo.

Quantum ad secundum de heterogeneis animalis, cuiusmodi sunt animalia, & plãtæ, ponitur ista suppositio, quòd non ex aliqua quacunque modica materia, potest aliquod istorum generari. Patet inductione: quia videmus semen in plantis determinatæ magnitudinis, etiam non est verisimile, quòd a sinus possit generari ex tanta materia, quanta est granum milij. Hoc supposito,

5.

6.

7.

Non est dare minimum elementum permanens, tendendo ad corruptionem.

Minima materia dari potest sub qua generari potest mixtum heterogenum.

4. Diuisio quæstionũ.

In corporibus simplicibus dare minimum contingit dupliciter.

Elementum potest bifariam permanere.

ponitur ista conclusio, quod est dare minimam materiam sub qua mixtum heterogeneum generari potest. Probatur, quia est aliqua materia sub qua non potest generari per suppositionem, & est aliqua materia sub qua potest. Tunc igitur vel est dare minimam materiam sub qua potest generari, vel maximam, à sufficienti diuisione; si minimam, habetur propositum. Si maximam sub qua non; contrà dupliciter, primò quia sub ista materia non potest introduci forma aini, sed sub qualibet maiori, igitur ista materia nunc est indisposita, & pono quòd materia continuè augmentetur, igitur ipsa est priùs, quàm ista materia fuerit disposita: igitur non sub qualibet maiori materia potest introduci forma aini, quod est contra positum. Secundò, si esset dare maximam sub qua non, sequeretur, quòd nullius rei permanentis mixtæ posset dari primum instans sui esse. Nec est cura ad propositum, siue instans sit aliquod, siue nihil: nec ideo habet maiorem efficaciam, vel minorem, vt patebit super 6. q. 3. Modò consequens est falsum, quia per hoc differt res permanens à successiua: nam in rebus successiuis est dare vltimum instans non esse, & in rebus permanentibus primum instans sui esse: & probatur consequentia, quia sub ista materia non potest produci ainus, & immediatè post hoc sub maiori producitur, igitur hoc est vltimum instans non esse aini; modò impossibile est, quòd eiusdem rei sit dare vltimum instans non esse, & primum instans esse, quia illa instantia essent immediata.

8. Secunda conclusio; Non est dare minimam materiam, nec etiam dispositionem minimam sub qua mixtum heterogeneum possit permanere. Probatur, si in primo instanti esse mixti alicuius heterogenei applicetur sibi aliquod diminuens, & tunc vel corrumpetur subito, & hoc non, quia non præcederet alteratio præuia ad corruptionem. Vel permaneret per tempus, & tunc sequitur, quòd posset stare sub minori dispositione, seu sub minori quantitate, quàm generabatur; & tunc si in illis quantitativibus minoribus sit dare minimam, sub qua potest esse, sequitur quòd subito corrumpetur si applicetur diminuens, similiter quòd est dare vltimum instans rei permanentis esse, quæ sunt impossibilia.

Tertia conclusio, Quælibet res heterogenea, imò etiam homogenea, & simplex potest stare sub minori quantitate, quàm generabatur, & sub minori dispositione sibi conuenienti, quàm generabatur. Probatur ex prædictis conclusionibus, quia per primam conclusionem est dare minimam materiam, sub qua corpus heterogeneum potest generari, & per secundam non est dare minimam sub qua possit permanere, igitur si in primo instanti esse illius rei sit applicatum contrarium corrumpens, vel diminuens, cum non sit dare vltimum instans esse eius, & cum non possit manere per solum instans, sequitur, quòd manebit sub minori dispositione, quàm generabatur.

9. Secundò patet per experientiam, quia àer non potest generari, nisi mediante moderato calore, & tamen potest permanere sub valde intensa frigiditate, & etiam sub valde intensa caliditate. Similiter vitrum, ad cuius generationem requiritur intensa frigiditas valde, potest stare sub frigiditate remissa, imò etiam sub caliditate valde intensa.

Contra primam conclusionem arguitur: quia

forma aini generatur successiue, igitur non est dare minimam materiam, sub qua potest introduci. Antecedens patet, quia materia priùs disponitur per vnã partem, quàm per alteram, & per consequens forma priùs introducit in vnã partem, quàm in aliam, vel materia stabit disposita sufficienter non introducta forma, quod est falsum. Consequentia probatur, quia quantacumque materia data in qua introducta est forma aini, adhuc in medietate illius introducta est forma; & sic in infinitum, igitur nulla est minima.

Secundò, quia si materia sit disposita per qualitates statim per tempus forma non introducta, sequitur quòd nunquam introduceretur: quia illa caliditas est approximata materiam dispositam ad receptionem formæ, igitur continuè indisponit illam materiam: modò in materiam indispositam non potest introduci.

Tertiò, quia vel respectu cuiuslibet indiuidui alterius speciei esset alia, & alia materia minima, sub qua huiusmodi forma potest introduci, vel respectu omnium indiuiduorum eiusdem speciei esset eadem materia minima.

Quartò, per præcedentem quæstionem apparet, quòd cuiuslibet speciei magnitudo terminata est duobus terminis exclusiue, scilicet maximo sub quo non, à parte paruitatis, & minimo sub quo non, à parte magnitudinis; modò si sit dare minimam materiam, tunc non terminatur exclusiue à parte paruitatis, sed inclusiue.

Quintò, contra tertiam conclusionem. Si mixtum heterogeneum potest stare sub minori quantitate, quàm generabatur, sequitur, quòd senex potest naturaliter esse sub minori quantitate, quàm esset tempore sui exitus de vtero matris, quod est falsum, vt apparet. Consequentia probatur, quia illa est quantitas sub qua generabatur, & cum possit stare sub minori, sequitur quòd potest reuerti ad illam minorem.

Sextò sequitur, quòd infans posset esse omnino taliter dispositus sicut embryo ante generationem, consequens est falsum, quia differunt ab inuicem secundum speciem; modò sed diuersas secundam speciem consequuntur dispositiones secundam speciem: & patet consequentia, posito quòd statim post suam generationem applicetur agens reducens ipsum.

Ad ista. Ad primum conceditur antecedens, & negatur consequentia. Vnde concedo, quòd forma aini generatur successiue per partem ante partem, & ideo dico, quòd non est dare minimam materiam, nec maximam, sub qua non introducatur aliqua pars formæ aini: imò quantacumque parte data, sub qua introducit pars formæ aini, sub minori in infinitum introducit pars formæ aini. Sed forma aini non producitur nisi materia sit completè disposita qualitate, & quantitate simul, & tunc est minima materia, sub qua potest introduci.

Ad secundum dico, quòd materia stat per tempus disposita per qualitates, quo non introducit forma aini; eo quòd deficit dispositio secundum quantitatem: sed hoc esset impossibile, nisi continuè sicut partes materiam disponuntur, partes formæ aini introducerentur, & ideo calor non indisponit, propter partes formæ introducendas.

Ad tertium potest dici, quòd verisimile est, quòd non est eadem vna materia respecta omni

Non est dare minimam materiam, sub qua mixtum heterogeneum possit permanere.

10.

11.

indiuuorum eiusdem speciei: quia non apparet verum, quòd materia ex qua generatur vnus magnus gigas, sit æqualis materiæ, ex qua generatur nanus.

12. Ad quartum dico, quòd in alia quæstione dictum fuit, quòd cuiuslibet speciei latitudo magnitudinis, sub qua potest stare aliquid indiuiduum alicuius speciei terminata est exclusiue, tamen latitudo magnitudinis, sub qua potuit generari, terminata est inclusiue, & idè in hoc differentia est de generatione, & permanentia.

Ad quintum nego consequentiam, quia propter magnas alterationes, & longas in qualitatibus primis non potest reduci ad illam magnitudinem.

Ad sextum dico, quòd duplices sunt qualitates, quædam primæ, & consequentes primas; aliæ secundæ & consequentes formas substantiales, vt virtus, qua adamas attrahit ferrum, est qualitas consequens formam substantialem adamantis. Tunc dico, quòd infans potest habere consimiles qualitates primas, & consequentes primas qualitates embryonis, sed non potest habere qualitates consimiles, quæ consequuntur formam specificam.

13. Nunc ad rationes. Ad primam concedendum est, quòd non est dare ^f minimam partem inexistentem. Et consimiliter ad secundam, quòd non est dare minimum graue, sed aliud graue inexistens minus, scilicet pars sua.

Ad tertiam concedo, quòd est minima magnitudo inexistens, sed bene est minima separata, aliter in magnitudinibus separatis esset processus in in finitum.

Ad quartam dico, quòd in homogeneis non est dare minimum in generatione; sed in heterogeneis tantum. De permanentia dico, quòd non est dare minimum in permanentia; sed in heterogeneis bene est dare minimum permanens, quod non tendat ad corruptionem cum aliquibus circumstantiis, scilicet non est dare minimum tendens ad corruptionem.

14. Ad quintam dico, quòd non est dare minimum inexistens; sed de minimo separato dico, quòd in simplicibus non est dare simpliciter minimum potens manere, nisi cum certis circumstantiis. Sed in heterogeneis est dare minimum, quod potest generari, sed non minimum, potest permanere.

Ad sextam. Si applicetur diminuens, &c. Dico quòd corrumpitur successiue, idè potest manere sub minor quantitate, & priori dispositione, quàm erat quantitas & dispositio sub quibus generabatur.

Ad septimam dico, quòd non est dare minimum ignem inexistentem, nec minimum separatum potentem manere tendendo ad corruptionem; sed est dare minimum ignem potentem permanere in tali medio cum tanta cõtrarietate, & tanta applicatione, & cum aliis circumstantiis. Et cum hoc potest concedi, quòd non ex quolibet seorsum accepto & separatam potest generari aliud elementum; sed oporteret, quòd esset continuatum cum alio igne.

Ad octauam, negatur consequentia; quia licet sit dare minimam materiam, sub qua potest permanere, & idè dato, quòd corrumpatur vna pars, non corrumpitur subitò; sed postea manebit.

ANNOTATIONES.

15. ^a *V*no modo in generatione, &c. Nota quòd hìc deficit primum membrum distinctionis; distinctio enim vt ex cõclusionibus apparet, debet esse talis, scilicet. In corporibus simplicibus dare minimum intelligitur dupliciter. Vno modo in generatione, & tunc est sensus: vtrum sit dare minimam materiam, quæ sufficiat ad generationem, sub qua scilicet possit elementum, aut aliud quod homogeneous generari. Alio modo in permanentia, & tunc est sensus, vtrum sit dare minimam materiam, sub qua potest aliquod elementum permanere,

16. ^b *Quodlibet elementum, vel homogeneous mixtum generatur successiue.* Nota, quòd Ludouicus Lemosius super primum librum de morbis medendis Galeni quæst. 7. tenet hanc conclusionem: Generatio fit in tempore, & non in instanti, & sensus est quòd forma substantialis acquiritur, aut perditur successu temporis, habetque quosdam gradus, qui successiue acquiruntur, sicut qualitatibus, quæ per motum acquiruntur. & probat suam sententiam nonnullis autoritatibus Aristotelis, ex quibus infert, quòd mutationes quibus disponitur materia ad formam substantialem, est generatio simpliciter, habens pro se termino formam substantialem. Secundò infert mutationem illam instantaneam (qua forma substantialis in materiam introducit) siue introductionem ipsius formæ dici potius vltimum generatum esse, quàm generationem, sicut in fine motus dicitur mutatum esse. Cæterum opposita sententia est doctrina Peripatetica, & communis in omni schola doctissimorum virorum, scilicet quòd generatio fit mutatio instantanea, & non successiua. Quomodo autem possit dici successiua, vt videretur supponere Scotus in hac quæstione subtilissimè explicat ipsemet Doct. 1. & 2. quæst. huius quinti. Sustinere ergo vtque ibi.

17. ^c *Non est dare minimum elementum permanens, &c.* Sensus est quòd corpora nõ viuientia via generationis, & conseruationis non terminantur intrinsecè, neque extrinsecè per minimum quod sic, neque per maximum quod non, sed quouis minimo dato, potest dari minor. Hæc conclusio est contra Scotum 1. Physic. est tamen Scoti hìc, & in 2. d. 2. quæst. 9. quæ sic potest confirmari: Huiusmodi corpora non habent terminum magnitudinis, vt probatum est in præcedenti quæstione, ergo neque habent terminum paruitatis. Probatur sequela, ex eo non habent terminum in magnitudine: quia cum parte materiæ crescit pars formæ, sed in materia quanta non datur minimum; ergo neque in forma. Minor probatur per Aristot. 5. Metaph. cap. 13. dicente: Continuum est diuisibile in partes, quarum vnaquæque potest esse hoc aliquid: sed corpora non viuientia sunt quædam continua; ergo quæcumque eorum pars potest existere separata, atque ita non dabitur tam parua quantitas, in qua possit generari, aut conseruari forma ignis, quod in minori non possit, & in minori vtique in infinitum. Præterea non est intelligibile aliquid esse quantum, quin sit ex partibus, neque quod sit ex partibus, quin pars sit minor toto; & ita non est intelligibile, quòd aliquid sit quantum, & non diuisibile; ita vt non sit aliquid in eo minus eo modo existens: neque etiam potest poni aliqua caro simpliciter indiuisibilis in tota carne: quia sicut punctus separatus non

non faceret quantum separatum : ita neque caro punctualis, si esset cum alia faceret aliquid maius.

18.

d Est dare minimam materiam, sub qua mixtum heterogeneum generari potest. Verbi gratiâ, hominis datur minima materia, quæ sufficit ad generationem, vltra quam alia minor non sufficeret. Probat, quia non in quacumque parua potest generari; ergo danda est aliqua determinata in paruitate in qua possit. Sit verbi gratiâ quantitas vnus fabæ, quam propter paruitatem forma non possit informare: augetur tunc illa quantitas continuè donec veniat ad quantitatem requisitam pro introductione formæ. Tunc sic, vel dabitur primum instans talis formæ in materia illa sic quanta, vel non. Secundum non potest dari, quia incipiunt huiusmodi res per primum sui esse, ergo est dandum primum; atque aded in tali instanti datur minima quantitas, in qua potest generari tale viuens, & introduci talis anima, quia in nulla minori; aliàs nulla quiditas est primum esse illius formæ.

19.

Generatio non eodem modo fit in homogeneis, & in heterogeneis.

e Concedo, quòd forma a fini generatur successiue per partem ante partem. Nota, quòd alia est consideratio generationis substantiæ in homogeneis; & alia in heterogeneis. In illis id, quod generatur, tempore quo forma extenditur per materiam secundum eandem rationem, generatur est secundum partem, & sic quando forma ignis extenditur per materiam ante quemlibet ignem genitum generatur ignis, & ante quemlibet generare erat ignis genitus: & hoc est, quod dicit Aristot. 6. Physic. cap. 6. vbi inquit, *neceffe est id, quòd fit, factum esse: & id quòd factum est, neceffe est fieri prius: & subdit, semper enim est ipso corrupti corruptum esse prius, ipse autem corruptum esse corrumpi.* In heterogeneis autem secus: quia secundum partes generantur. Prius enim generatur cor, quam cæteræ partes: atque ita in istis partibus cum non sint infinitæ aliqua prius generatur, antequam nulla generatur. Sed nihilominus dicendum est, quòd semper præcedit alteratio quamlibet etiam particulatam generationem; ac proinde accipiendõ generationem pro præuia dispositione est diuisibilis, non autem accepta pro ipsa formæ introductione. Quamuis enim intrinsecè alteratio non terminetur ad substantiam, sed ad qualitate, satis est extrinsecè terminetur ad illam, vt nomine generationis potiatur. Accipit ergo hic Scotus generationem pro præuiis mutationibus, & alterationibus, quæ continuantur cum generatione; vel dicit generationem esse successiuam, propter partes quantitatis subiecti, siue illius quod generatur, & non propter gradus formæ substantialis: nam cum omnis generatio sit à principio extrinsecò, & etiam omnis corruptio substantiæ, sequitur quòd omnis mutatio ad substantiam fit successiue: quia agens extrinsecum prius disponit partem passî sibi propinquam, quam remotam; & per consequens prius introducit formam in partem propinquam, quam remotam, quia nunquam introducit forma nisi in subiecto disposito.

20.

Minimum naturale bifariam considerari potest.

f Non est dare minimam partem inexistentem. Nota quòd minimum naturale potest considerari dupliciter; primò vt inexistens, & esset illud, quod non potest separatim existere extra totum. Secundò vt per se existens, & est illud quod si separaretur à toto, adhuc posset conseruari in esse.

Secundò nota, quòd minimum potest adhuc bifariam considerari, vno modo, vt est quoddam ens naturale: alio modo, quatenus est quoddam quantum. Minimum inexiitens tam in homogeneis, quam in heterogeneis non est dabile: quia quacumque parte carnis data, illa est corpus, & per consequens habet partes, & cum pars sit minor toto, sequitur quòd nulla caro, aut pars carnis potest esse minima. In heterogeneis autem minimum per se existens neceffe est dare: quia in illis forma substantialis determinat sibi certam, & determinatam quantitatem, sicut & certas dispositiones in materia: secus est in homogeneis, in quibus minimum per se existens, quatenus est quoddam quantum, dari non potest, sed quatenus est ens naturale minimum per se existens, neceffe est dari, & ided dicit hic, Scotus in responsione ad tertium, quòd non est minima magnitudo inexiitens, sed benè est minima magnitudo inexiitens, sed benè est minima separata, quatenus supple coniuncta cum ente naturali. Vide ramen Scotum in 2. d. 2. quæst. 9. ad secundum sub litera D. vbi sustinet non dari minimum naturale.

g Non est dare minimum graue, &c. Nota, quòd omne graue subsistens seorsim, & diuisim, est grauius aliquo graui in toto inexistente, & coniuincto alteri graui, sed non vult dicere Aristoteles quòd omne graue seorsim existens sit grauius aliquo graui seorsim existenti.

Q V Æ S T I O XIV.

Vtrum potentia actiua terminetur per maximum in quod potest.

Aristot. hic text. 35. & 1. de Calo text. 116. & 117. Auerroës ibid. Simplic. comm. 35. Alber. Nyphus, Thenen. in 1. de Calo. Conimbricen. ibidem quæst. 1. art. 2. Antonius Roccus quæst. 24. Ruuius 1. Physic. cap. 4. quæst. n. 86. Mendoza in Physic. disp. 8. & 9. sect. 7.

ARGVITVR quòd sic: quia quælibet potentia actiua naturalis agit secundum vltimum sui conatus, igitur est dare maximum in quod agit. Tenet consequentia, quia si posset agere in maius, tunc ageret secundum minorem conatum, & per consequens prius non egit secundum totum conatum. Antecedens apparet: quia per hoc differt potentia actiua naturalis à libera.

Secundò, quia Intelligentia mouens orbem terminatur per maximum in quod potest agere, igitur & quælibet alia potentia actiua. Tenet consequentia, quia Intelligentia est regula omnium aliarum potentiarum, & per consequens terminatio ipsius infert terminationem in aliis: & antecedens apparet per Commentatorem 1. Cæli, vbi dicit, quòd mobile est aded proportionatum Intelligentiæ, vt si adderetur alia vnus muscæ, non posset moueri.

Tertiò, accepto vno pondere, quod Socrates potest portare, vel illo pondere maius Socrates potest portare, & illo maius, & illo maius, & sic in infinitum, vel aliquando est status. Si ad aliquod pondus sit status, tunc illud est maximum, quod potest portare, & habetur intentum. Si procedatur in infinitum, & cum per talem processum quodlibet pondus finitum potest referari, sequitur quòd quodlibet pondus finitum

1.

2.

tum Socrates potest portare, quod est falsum.

Quartò, per Aristot. 1. Cœli, text. 116. & 117. & Commentatorem, qui volunt, quod potentia actiua terminetur per maximum in quo potest, vt si Socrates potest portare centum libras, & non plures; tunc centum libræ erit maximum pondus, quod Socrates potest portare.

Oppositum arguitur. Quia si potentia actiua agit in aliquod, igitur excedit illud, & cum excessus ille sit diuisibilis, sequitur quod minori excessu possit in vnum magis resistens agere, & per consequens illud datum non erat maximum, & ita argueretur de quolibet.

Notandum, quod potentia actiua potest comparari ad sex circumstantias, scilicet ad resistantiam in qua agit, ad effectum, quem producit, ad motum, vel velocitatem, qua producit; ad tempus in quo producit, ad distantiam, à qua agit, vt in motu alterationis, ad spatium per quod sufficit mouere, vt in motu locali.

In quæstione primò videbitur generaliter de quid nominis quæstionis, scilicet de potentia, maximo, & minimo. Secundò videbitur specialiter de comparatione potentia actiua ad resistantiam, in quam agit, & tertio de comparatione ipsius ad alias circumstantias.

Quantum ad primum notandum, quod potentia actiua est principium transmütandi alterum in quantum alterum; sed potentia passiva est principium transmütandi ab altero, in quantum ab altero, vt patet 9. Metaph. De passiva nihil ad præsens. Sed potentia actiua est duplex, quædam motiua localiter, vt grauitas, & alia actiua alterius rei. Et tunc vel est actiua sibi similis, vt calor producit calorem, & ignis ignem; alia dissimilis, vt lumen producit calorem.

Item quædam est potentia actiua cuius effectus productus coagit sibi, vt caliditas producta ab igne iuuat ignem ad vterius producendum: Alia est cuius effectus non iuuat, vt patet de lumine.

Secundò notandum, quod maximum in quod potest aliqua potentia est illud, si in quod potest & in nullum maius, sed in quodlibet minus; & idè secundum istam definitionem non terminatur distantia, à qua aliquod visibile videtur aliquo modo; igitur oportet definiiri maximum disiunctiue sic: Maximum in quod aliqua potentia actiua potest est illud, si in quod potest, & in nullum maius; sed in quodlibet minus, vel in quodlibet minus vsque ad illud in quod non potest propter paruitatem.

Et conformiter quòd ad hoc, definiatur minimum in quod non, & maximum in quod non, & minimum in quod sic.

Tertio notandum, quod in proposito vna differentia est inter potentiam actiuam, & potentiam passiuam: quia potentia actiua si potest in aliquod, potest in quodlibet minus illo, & non in quodlibet maius; sed è contra est de potentia passiva si patitur ab aliquo, potest pati à quolibet maiori, sed non à quolibet minori.

Nunc sunt aliquæ suppositiones. Prima est, quòd respectu eiusdem semper minimum in quod aliqua potentia non potest, est maius maximo in quod potest. Probat, quia minimum, in quod non potest, est adèdè magnum, quòd propter illius magnitudinem non potest in ipsum; sed maximum, in quod potest, est proportionatum suæ potentia, scilicet quod non excedit, igitur mini-

um in quod non excedit potentiam actiuam, & maximum in quod sic exceditur ab eadem.

Secunda suppositio, quòd omnis excessus est diuisibilis. Tertia, quòd quilibet excessus sufficit ad motum. Probat, quia actio, vel motus prouenit secundum proportionem potentia motoris ad resistantiam moti: & idèdè quando agens plus potest in agendo, vel mouendo, quàm passum in resistendo, sequitur, quòd ab agente potest produci motus, vel actio.

Ad istud dicunt aliqui concedendo, quòd quilibet excessus sufficit ad continuandum motum; sed non quilibet sufficit ad inchoandum. Sed contra, supposito, quòd non sit in infinitum difficilius inchoare motum, quàm continuare. Tunc probo, quòd si quilibet sufficit ad continuandum, quòd etiam quilibet sufficit ad inchoandum: & sit *A* vnus excessus, qui non sufficit inchoare, sed sufficit continuare, & sit in centuplum difficilius inchoare motum, quàm continuare; tunc capiatur excessus minor *A*, scilicet *B*, ad quem se habeat in centupla proportione: tunc si *B* sufficit continuare motum: quia quilibet excessus sufficit continuare, igitur *A* sufficit inchoare motum; cuius tamen oppositum ponebatur. Et probatur consequentia, quia præcisè in centuplo difficilius est inchoare motum, quàm continuare, & *A* se habet in centupla proportione ad *B*, igitur cum *B* sufficit continuare, sequitur quòd *A* sufficit inchoare, & ita sicut arguitur de *A*, ita potest argui de quolibet excessu.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima est, quòd respectu eiusdem potentia, & eiusdem circumstantia, ad quam comparatur, vt puta resistantia, impossibile est simul dare minimum in quod non potest, & maximum in quod non potest. Probat, quia per primam suppositionem, minimum in quod non potest, est maius maximo in quod potest; & per secundam excessus ille est diuisibilis. Tunc si capiatur aliquod, quod excedat maximum in quod sic, & excedatur à minimo in quod non, tunc vel potentia actiua potest in illud, vel non; si sic, tunc illud prius datum non erat maximum in quod potest; si non, sequitur quòd illud datum non erat minimum in quod non potest: quia istud minimum in quod non potest, est maius illo.

Secunda conclusio, Quilibet potentia actiua terminatur aliquo dictorum quatuor modorum per maximum, vel minimum affirmatiue, vel negatiue, & hoc est verum de potentia finita, quæ potest in aliquod agere, & non in quodlibet. Probat, ex quo sufficit in aliquod agere, & non sufficit in quodlibet, oportet dare vel maximum in quod potest, vel in quod non potest, vel minimum in quod potest, vel in quod non potest, vt patet inductione.

Tertia conclusio, Nulla potentia actiua terminatur per maximum in quod non potest; nec per minimum in quod potest; imò vtrumque istorum est impossibile respectu potentia actiua. Probat, quia quilibet potentia actiua si potest in aliquod, potest in quodlibet minus illo, igitur impossibile est, quòd terminetur per maximum negatiue, aut per minimum affirmatiue, Tenet consequentia ex definitionibus maximi in quod non, & minimi in quod sic: in quibus includitur, quod potest in maius, & non in minus. Antecedens patet, quia motus, & actio proueniunt secundum proportionem potentia motoris,

Omnia excessus est diuisibilis. Quilibet excessus sufficit ad motum.

6.

Potentia actiua potest comparari ad sex circumstantias.

3.
Diuisio quæstionis.

Potentia actiua quid sit.

4.
Maximum in quod potest potentia quid sit.

Inter potentiam actiuam, & passiuam est differentia.

5.

7.

8.

Qualibet potentia actiua terminatur per maximum, vel minimum.

Nulla potentia actiua terminatur per maximum in quod non potest, vel per minimum in quod potest.

ad resistantiam moti; modò eadem potentia comparata ad duas resistantias inæquales ipsius, ad maiorem est proportio minor, & ad minorem maior, & per consequens potius ager in minus, quàm in maius.

Quarta conclusio, respectu cuiuslibet potentia actiua finitæ est dare maximum in quod potest, vel minimum in quod non potest. Probatur, quia quælibet talis potentia, ex quo est actiua, potest in aliquod, & ex quo est finita non potest in quodlibet, igitur eius potentia imaginanda est sicut quantitas continua terminata. Et tunc illa vel potest in terminum resistantiæ imaginatæ per modum terminatæ quantitatis, vel non: si sic, tunc illa resistantia est maxima in quam potest: si non, tunc est minima in quam non potest; & sicut dicitur de resistantia, ita dicitur de aliis circumstantiis.

Secundò pater conclusio, deducendo ex præmissis conclusionibus: & quia per secundam quælibet potentia terminatur aliquo prædictorum modorum, & per tertiam potentia actiua non terminatur per duo vltima, nec per aliquod illorum, & per primam non terminatur per ambo simul, igitur terminatur per alterum illorum, & habetur intentum.

Quinta conclusio, Potentia actiua non terminatur per maximum in quod potest agere. Probatur, & sic illud maximum *A*. Tunc potentia actiua sufficit agere in *A*, igitur potentia excedit resistantiam ipsius *A*, quia actio prouenit à proportionem maioris inæqualitatis potentia motoris ad resistantiam mobilis, igitur per secundam suppositionem excessus ille est diuisibilis, & per consequens illa potentia actiua potest excedere vnum maius *A*, igitur per tertiam suppositionem, potest agere in maius, igitur *A* datum, non erat maximum, in quod poterat agere.

Ex quibus sequitur conclusio sexta, quòd quælibet potentia actiua terminatur per minimum in quod non potest agere. Probatur: quia per quartam conclusionem, vel terminatur per maximum, in quod potest, vel per minimum, in quod non potest; & per quintam non terminatur per maximum in quod sic, igitur terminabitur per minimum in quod non potest, & habetur intentum. Et notandum est, sicut dicitur in secunda conclusione de potentia actiua, potest dici de quolibet, de quo verificantur duæ mensuræ pertinentes ad istam diuisionem quadrimembrem: vt verbi gratiâ, sicut dico, quòd potentia actiua terminatur ex eo, quòd in aliquod potest, & non in quodlibet, ita verisimiliter dico, quòd si huius totius pars vna sit calida, & alia non: vel est dare maximam partem calidam, vel minimam affirmatiuè, vel negatiuè.

Contra prædicta obiicitur: quia vel est dare maximum, quod Socrates potest sustentare, vel minimum, quod non potest: quia alia duo membra sunt impossibilia: si maximum. Contrà, quia tunc potentia sustentatiua Socratis excederet pondus illius, quod sustentat in minori excessu, potest vnum maius excedere, & per consequens sustentare maius. Si minimum quod non, tunc ponatur super caput Socratis. Tunc vel subito est Socrates depressus in terram, vel ipsum, & priusquam Socrates esset depressus, non subito: quia impossibile est, quòd motus localis sit subito; si successiuè, tunc sequitur, quòd per illud tempus minimum Socrates sustentabat il-

lud pondus, & per consequens non erat minimum quod Socrates non poterat sustentare.

Secundò, Quia per aliquod tempus Antichristus potest esse futurus, & per aliquod non: tunc vel est dare maximum tempus, per quod potest esse futurus; vel minimum; pro quo non, & potest faciliter deduci, quòd nullo modo terminatur: quia nullum est tempus per quod potest durare; quin per maius possit durare, & etiam per minus.

Tertidò. Sit *A* vnum corpus, cuius vna medietas sit alba, & alia nigra, & supponatur, quòd vniuersaliter illud est album, cuius maior pars est alba; tunc huiusmodi corporis vna pars est alba, & alia non, sed nigra. Tunc, vel est dare maximam partem, quæ est alba, vel minimum, quæ non est alba: quia de aliis duobus est impossibile. Vnde nulla pars est alba, quin minor illa sit alba: si maximum, contrà, quia nulla pars est alba, quin sit maior pars alba, cuius medietas plus erit alba; igitur nulla pars est alba, quin maior pars sit alba. Consequentia probatur, quia non est dare minimam, quæ non est alba.

Ad ista respondetur. Ad primum dicitur, quòd potentia, scilicet sustentatiua dicitur proprie, quam non excedit pondus deprimens: vt quòd potentia Socratis sit maior ad sustentandum, quàm grauitas ponderis ad deprimendum: & tunc dato, quòd esset dare minimum, quod Socrates non potest portare, & esset illud, quod non sufficeret portare sine detractioe, vel depressione. Tunc dico, quòd si accipiatur sustentare largè pro quacunque successiua portatione, siue sit cum depressione, siue non. Dico, quòd non est dare maximum in quod sic, nec minimum in quod non, nisi illud esset infinitum.

Ad secundum dico, quòd est dare minimum tempus per quod Antichristus non potest esse futurus: quia per infinitum tempus non potest esse futurus, nec per aliquod maius, sed per quodlibet minus.

Ad tertium. Vel est dare maximam partem, & c. Dico quòd nec est dare maximam partem albam, scilicet dari, nec minimam, non albam, sed illud totum est minimum, quod non est album. Pater igitur in generali qualiter terminatur potentia actiua penes minimum, in quod non potest agere, & hoc de primo.

Quantum ad secundum, scilicet comparando potentiam actiuam ad resistantiam, in quam agit, ponitur ista conclusio, quòd est dare minimam resistantiam in quam potentia actiua non sufficit agere. Probatur, quia resistantia æqualis potentia actiua est illa, in quam non potest agere, nec in in aliquam maiorem: sed in quamlibet minorem sufficit agere, igitur resistantia æqualis potentia actiua est minima, in quam non sufficit agere per definitionem minimi in quo non.

Et ad soluendam istam quæstionem oportet benè cauere, quòd aliquando se habet per modum potentia actiua, & aliquando per modum potentia passiuæ; vt verbi gratiâ, si vnus lapis ponatur super baculum, & augmentetur continuè, quouisque baculus non sufficiat portare, sed frangatur, tunc grauitas lapidis se habet per modum potentia actiua; & baculus habebit se per modum potentia passiuæ, & resistantiæ, & tunc in illo instanti, in quo virtus grauitatis est æqualis in deprimendo potentia baculi in resistendo, tunc grauitas lapidis est maxima, quæ non sufficit frangere

9.
Qualibet potentia actiua finita, habet maximum in quod potest, & minimum in quod non potest.

10.
Potentia actiua non terminatur per maximum in quod potest agere.

11.
Potentia actiua terminatur per minimum in quod non potest agere.

12.

13.

14.

15.
Dabilu est minima resistantia, in quam potentiam actiuam non potest.

Nota.

frangere baculum, & resistentia baculi est minima, quæ non potest frangi ab illa grauitate, & hæc de secundo. De tertio videbitur in alia quæstione.

16.

Ad rationes. Ad primam consequentiam, quia agens naturale eodem conatu, quo agit in minus, sufficit agere in maius, si esset applicatum.

*Sententia
Commenta-
torij reselli-
tur.*

Ad secundam negatur antecedens, nec est credendum Commentatori, quia de facto Intelligentia mouet spheram ignis, quæ de facto est maior mille millibus alis muscarum.

Ad tertiam concedo, quod quancumque pondere accepto, quod Socrates potest portare, adhuc maius illo potest portare, & maius illo, & iterum maius illo: attamen per huiusmodi processum non deuenitur ad pondus infinitum, inòd forè non deueniretur ad pondus vnus milij, eo vt non sit additio per partes æqualis, sed continue per partes minores.

Ad quartam dico, quod Aristoteles intelligit, quod est dare maximum numerum mensurarum, vt puta librarum, quas aliquis potest portare, & ea non commensurauit secundum actiones, nec forè distinguebat inter maximum, quod potest portare, & minimum quod non potest.

Secundò, quia est dare maximum lumen producibile à Sole; ergo, &c. Probatur antecedens, quia in spherà Solis corpus solare causat intensissimum lumen producibile à Sole: quia si intensius produceretur, vel hoc esset per applicationem medij diaphani maiorem: & hoc non, quia illud medium, vel susceptiuum est immediatum corporis Solis; vel fiet ex meliori dispositione medij, & hoc non, cum corpus illud sit summè perspicuum.

In ista quæstione videndum est de quinque circumstantijs omisissis in quæst. præcedenti, & primò de tempore, secundò de velocitate; tertio de distantia, quartò de effectu, & quintò de spatio.

Quantum ad primum, notandum, quod aliud est potentiam terminari, & aliud ipsam determinari: nam potentiam terminari, est ipsam finiri maximo in quo sic, vel minimo in quo non, sed ipsam determinari est cognoscere potentiam, quanta est per eius velocitatem, vel per eius effectum, aut per aliquam dictarum circumstantiarum.

Secundò notandum, quod potentia actiua, quamdiu est, potest agere, & idèd quærere quomodo terminatur tempore, per quod potentia actiua potest agere, non est aliud quàm quærere, quomodo terminatur tempus suæ durationis, idèd solùm dicendum est de duratione.

Tertio notandum, quod potentia alicuius rei ad durandum non est aliud quàm nisus, vel virtus, qua resistit suo contrario applicato corruptipenti, & idèd cælum non habet propriè potentiam ad durandum; nec elementum simplex existens in sua naturali dispositione; cui non est applicabile contrarium, sed statim quando contrarium applicatur, habet potentiam ad durandum, & resistit cum conatu, sed mixtum ex elementis semper resistit cum conatu, eo quod habet in se principium suæ corruptionis.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est, Nullum corruptibile in istis inferioribus, vt a elementum, vel mixtum potest durare per infinitum tempus. Probat, primò de mixto notum est, cum habeat in se principium suæ corruptionis, sed de elementis probatur, quia aliter sequeretur, quod elementum per totum tempus æternum frustraretur à suo fine, ad quem ordinatur à natura, consequens est falsum: quia finis naturalis non potest esse frustraneus, & inanis, vt patet 1. Ethic. Probat, consequentia, quia elementa ordinantur finaliter, vt ex ipsis fiant mixta. Idèd si esset aliqua materia alicuius partis elementi, quæ per tempus infinitum staret sub forma elementi, & nunquam sub forma mixti, sequeretur quod illa pars esset frustranea.

Secundò, quia quodlibet elementum habet materiam, igitur quodlibet est corruptibile, consequentia tenet per Aristotelem in isto primo.

Tertio, si aliquod elementum maneret perpetuò, maximè esset ignis in sua spherà; sed hoc est falsum, quia ignis generatur per constellationes superiores, & expellitur ad loca inferiora.

Secunda conclusio. Non est dare maximum tempus, per quod aliqua res naturalis potest durare. Probat, quia quodlibet quod potest durare, per aliquod tempus potest durare cum melioribus circumstantiis per aliud tempus, vt puta quod continens sit melius dispositum, & contrarium tardius applicetur, & ita de similibus. Secundò, quia tunc esset dare vltimum instans illius rei.

Tertia

QVÆSTIO XV.

Vtrum potentia actiua terminetur per maximum effectum quem potest producere?

Vide auctores citatos quæst. præcedenti, & citandos quæst. sequenti.

1.

ARGVITVR quod non, quia ignis assimilat sibi partem passii approximati, igitur illa assimilata est æquè potens ad assimilandum aliam partem, sicut ignis causa ad assimilandum ipsam. Tenet consequentia, cum sit tantæ virtutis, & sic arguitur de tertia quod assimilatur quartam, & sic consequenter, quamdiu fuerit materia: & cum omnes istæ actiones fiant virtute primi ignis agentis, igitur sequitur, quod non est dare maximum effectum, quem primus ignis agens possit producere.

Secundò, quia non est dare maximum lumen producibile à corpore luminoso, igitur non est dare maximum effectum, quem potentia actiua potest producere. Tenet consequentia, quia lumen est effectus corporis luminosi. Antecedens probatur, quia si sic, igitur aliquod maximum lumen posset intendi per vnum paruum luminosum: vt puta per candelam, igitur potest intendi per Solem. Antecedens patet, ad experientiam, & tenet consequentia, quia illud, quod potest facere agens minus intensum, potest etiam facere agens magis intensum.

Tertio, quia principium est potentia actiua respectu notitiæ conclusionis, & tamen non est dare maximam notitiam, vel maximum numerum notitiarum, producibilem ex illo principio, vt patet de principiis Geometriæ, quæ possunt ad multas propositiones vniuersim inuentas applicari.

2.

Oppositum arguitur, quia quælibet potentia actiua naturalis agit per vltimum sui conatus; igitur producit maximum effectum, quem potest producere, quia si potest producere maiorem, non eget maiori conatu.

Diuisio quæstionis.

3.

Potentiam terminari, & determinari differunt.

Potentia actiua potest agere quamdiu est.

Potentia alicuius rei ad durandum quid sit.

4.

Nullum corruptibile potest durare per infinitum tempus.

5.

Non datur maximum tempus per quod res naturalis potest durare.

Tertia conclusio, Est dare minimum tempus, per quod res naturalis non potest durare. Probat-
 tur, quia ex quo non potest durare per tempus
 infinitum, nec terminatur per maximum, igitur
 oportet, quod terminetur per minimum, quo non
 possit durare.

*Potentia acti-
 ua non potest
 determinari
 per tempus
 sua duratio-
 nis.*

Quarta conclusio, Potentia actiua non potest
 determinari per tempus suæ durationis. Proba-
 tur, quia sensibilibiter videmus illa quæ sunt mi-
 noris virtutis plus durare illis, quæ sunt maioris
 virtutis, quod non esset si per durationem tem-
 poris posset cognosci quantitas potentia actiua,
 & hoc de primo.

6. De secundo sit prima conclusio, Potentia acti-
 ua non terminatur propter velocitatem, qua po-
 test agere. Probat, quia velocitas sequitur pro-
 portionem potentia super resistentiam; sed illa
 proportio est in infinitum augmentabilis per di-
 minutionem termini minoris, vt patuit prius, ma-
 ximè de motu alterationis: idè sequitur, quod
 proportionaliter velocitas est augmentabilis in
 infinitum, & per consequens nullo modo termi-
 nat.

Secunda conclusio, respectu alicuius potentia
 actiua determinatæ est dare maximam velocita-
 tem, qua potest agere cum tanta resistentia, &
 ad tantam resistentiam. Probat, quia illius po-
 tentia actiua ad illam resistentiam est determi-
 nata proportio, quæ non potest esse maior, vel
 minor sine augmentatione, vel diminutione po-
 tentia, vel resistentia, igitur velocitas consequens
 illam proportionem erit maxima, qua potest mo-
 uere cum illis circumstantiis.

*Potentia acti-
 ua per velo-
 citatè quan-
 ta sit cognosci
 non potest.*

Tertia conclusio, Per velocitatem non potest
 determinari, id est, cognosci, quanta est poten-
 tia actiua. Probat, quia si ab agente sub octo, in
 resistentiam sub quatuor proueniat aliqua velo-
 citas, igitur erit æqualis velocitati, quæ prouenit
 ab agente sub quatuor respectu resistentia vt
 duo; quia ambæ proueniunt ab æqualibus pro-
 portionibus, & tamen agentia non sunt æqua-
 lia, imò vnum est duplum ad reliquum, & hæc de
 secundo.

7. Quantum ad tertium notandum, quod quan-
 tum ad distantiam est differentia inter potentiam
 actiuam, & potentiam passiuam. Nam si poten-
 tia actiua potest agere ad aliquam distantiam,
 potest etiam agere ad quamlibet minorem, ita
 vt si ista candela illuminet de hinc ad parietem,
 illuminabit quodlibet intermedium, sed poten-
 tia passiuæ si patiat, ab aliqua distantia, non
 oportet, quod patiat, à qualibet minori: nam
 visus dato quod videat visibile à remotius, ta-
 men non oportet quod videat à qualibet distan-
 tia minori: nam visibile potest tantum applicari
 visui, quod non videatur.

*Non datur
 distantia ma-
 xima qua po-
 tentia actiua
 potest agere.*

Nunc sit prima conclusio, Non est dare maxi-
 mam distantiam, à qua potentia actiua potest
 agere. Probat, quia virtus agentis diffunditur
 à se continuè vsque ad non gradum, igitur ac-
 cepta aliqua distantia in qua est virtus agentis,
 illa est alicuius intensio, igitur in distantia vl-
 teriori est virtus agentis remissior; & per conse-
 quens distantia data non erat maxima.

8. Secunda conclusio, Est dare minimam distan-
 tiam, in quam non potest agere, & ista sequitur
 ex præcedenti.

Tertia conclusio, Est dare maximam distan-
 tiam, in quam potentia actiua non sufficit agere.
 Probat, & signetur minima distantia, in quam

Scoti oper. Tom. I. I.

non sufficit. Tunc sic: in istam distantiam non
 sufficit agere, & in nullam maiorem, & in quam-
 libet maiorem, igitur ista est maxima, in quam
 non sufficit agere, & ita dico de distantia à qua
 visibile non potest videri, quod illa eadem dis-
 tantia, quæ est minima, à qua non potest videri,
 est maxima in qua non sufficit videre.

Quarta conclusio, Distantia à qua potentia
 passiuæ, vt visus, potest pati, terminatur duobus
 terminis exclusiue; vno scilicet à parte elonga-
 tionis, & alio à parte appropinquitatis; elonga-
 tionis inquam à visu, à quo non potest videri
 propter nimiam elongationem, & appropinqui-
 tatis, à quo non potest videri propter nimiam ap-
 propinquitatem, sed à quolibet intermedio inter
 istos duos terminos potest fieri visio.

Quinta conclusio, Per distantiam non potest
 determinari potentia actiua. Probat, posito,
 quod aliquod corpus luminosum seruato æquali
 gradu luminis sine intensio, & remissione lu-
 minis augetur ad maiorem quantitatem, tunc
 istud luminosum agit ad maiorem distantiam,
 quam antè, & tamen non est maioris virtutis,
 quam antè, imò minoris: quia eadem qualitas re-
 missior est in substantia magis extensa, quam mi-
 nus extensa, & hoc de tertio.

Quantum ad quartum recolligenda est distin-
 ctio facta in alia quæst. scilicet, quod agentium
 quoddam iuuatur ab effectu producto ad assimi-
 landum passum, vt ignis. Aliud est, quod non iu-
 uatur, vt corpus luminosum, vel saltem si iuue-
 tur, hoc non est ad assimilandum passum. Et idè
 quando materia, in quam agit ignis, est valdè in-
 disposita, aut propter nimiam frigiditatem, aut
 humiditatem, tunc caliditas e manet in passu
 continuè, vniformiter difformis ad vnum gra-
 dum, sicut lumen causatum in luminoso.

9.

Nunc est prima conclusio, Agens quod iuua-
 tur ab effectu ad assimilandum passum, non ter-
 minatur ad maximum effectum, quem potest pro-
 ducere. Probat per primam rationem ante op-
 positum, & hoc est verum, supposito quod pri-
 mum agens concurrat ad productionem effe-
 ctuum sequentium, quia si non, difficilè est assi-
 gnare vsque ad quem effectum primè agens agit.

*Agens quod
 iuuatur ab
 effectu non
 terminatur
 ad maximum
 effectum.*

Secunda conclusio, Agens quod non iuuatur
 ab effectu, vt puta luminosum producit maxi-
 mum effectum, quem potest producere, sicut ar-
 gumentatum fuit post oppositum de Sole, quia
 tale agit secundum totum conatum suum, idè
 non variatà raritate medij, tantum producit in
 primo instanti, quantum vnquam postea producit.

*Agens quod
 non iuuatur
 ab effectu pro-
 ducit maxi-
 mū effectum.*

Sed contra obiicitur, quia proportio potentia
 agentis ad resistentia potest augeti in infinitum,
 igitur similiter & effectus. Responderetur negando
 consequentiam, quia licet velocitas consequatur
 proportionem, tamen effectus productus non
 consequitur, imò consequitur agens.

10.

Ex isto potest dari causa cuiusdam pulchræ du-
 bitationis, scilicet. Quare ignis in aliquod passum
 agens, quod assimilatur sibi tunc, si postea approxi-
 metur illi passu vnus alter ignis maior, vel æqua-
 lis, ille non intendit caliditatem passi, & tamen
 si corpus luminosum agit quantum potest in me-
 dium, & appropinquet vnum aliud lumino-
 sum minus, vel æquale, intendit lumen causa-
 rum ab alio luminoso. Quæ ergo est causa diuer-
 sitatis? Dico quod causa est, quod ignis agit ad
 assimilationem passi, & idè aliter ignis approxi-
 matus non intendit ipsum, quia non agit ultra
 gradum

*Solutio pul-
 chra dubita-
 tionis.*

gradum proprium: sed luminoso non assimilatur sibi passum, idem aliud luminoso superueniens intendit ipsum, eo quod non agit ultra gradum proprium, quia inuenit gradum minorem causatum, quam sit gradus luminis sui: & hoc de quarto.

11. De quinto sit prima conclusio, non est dare maximum spatium, per quod aliquod mobile potest moueri, quantum ex ratione motus, vel grauitatis, vel leuitatis. Probat per Aristotelem. Nam si graue per infinitum spatium distaret à centro, moueretur ad centrum. Et dico notabiliter, quantum est de ratione grauitatis, &c. Nam distantia à concavo orbis Lunæ vsque ad centrum terræ est maxima, per quam aliquod mobile potest moueri, nisi forte mouearur per aliquam lineam transversaliter intersectantem illam.

Potentia motorii non potest cognosci per quantitatem spatij.

Secunda conclusio, per quantitatem spatij non potest cognosci quantitas potentie motoris. Probat, quia idem mobilis mouetur quandoque per maius spatium, quandoque per minus, & tamen ex hoc non est fortius, vel debilius. Ex his conclusionibus patet qualiter quantitas potentie actiue determinatur, & cognoscitur per resistenciam, in quam sufficit agere, ut dictum fuit in alia quaestione. Rationes sunt solutæ.

ANNOTATIONES.

12. Eadem est natura totius homogenei, & suarum partium.

12. **E**lementum non potest durare per infinitum tempus. Nota, quod natura totius homogenei & suarum partium eadem est, & elementum quoduis homogeneum est, quare & elementum, & quælibet eius pars corruptibilis est, nunquam tamen naturaliter propter vniuersi ordinem aliud elementum secundum se totum corrumpitur, imò neque alicuius naturalis agentis tanta erit vis, ut totum elementum corrumpere possit; si enim ignis mutaretur in aërem, daretur vacuum: aër enim est magis densus, & tunc occupasset ignis minorem locum, & daretur vacuum, & e contra si aër mutaretur in ignem, deficeret spatium & locus. Intelligit ergo Scorus hic non de toto elemento, sed de eius partibus diuisim.

13. **Distantia à qua potentia passiva, &c.** Nota, quod omne agens habet sphaeram suæ actiuitatis, quæ est spatium determinatum à natura, intra quod sua extenditur virtus actiua, & ultra quod minimè accedit: imò in hoc spatio prius & fortius agit in sibi propinquiores partes, quam in remotiores. Quando ergo passum non est intra huiusmodi sphaeram agentis, minimè actio fieri potest; quia agens naturale agit, per contactum saltem virtutis, cum tamen non omnia agentia æqualem habeant sphaeram suæ actiuitatis; quia non habent æqualem virtutem actiuam; hinc est quod contingit aliquando, hoc passum esse infra sphaeram actiuitatis huius agentis, non tamen e contra. Et quando hoc contingit, inter agens, & passum nulla est repassio, nec reactio: verbi gratia, sit ignis potens ad distantiam duorum passuum agere, sitque aqua quæ tantum ad distantiam vnius possit frigidare, tunc quidem poterit ignis calefacere aquam, & non recipietur ab ea, si sit extra illum passum. Et idem dicit hic Scorus, quod distantia, à qua potentia passiva potest pati, terminatur duobus terminis, &c.

14. **Tunc caliditas manet in passio continuè uniformi-**

ter difformis. Nota, quod duplex est agens, seu patiens, vnum uniforme, alterum difforme, primum est quod secundum omnes suas partes æqualem participat formæ gradum, ut si esset bipedale calidum, ut quatuor, ita ut secundum omnes suas partes, quibus agit, aut patitur, habet calorem ut quatuor, agens, seu patiens difforme est, quod secundum aliquas partes habet quatuor gradus, secundum alias duos. Caliditas ergo agens in aquam indispositam, manet in passio continuè uniformiter, quia continuè manet intensa ut quatuor, sed manet difformiter quantum est ex parte passi, quod non habet quatuor gradus secundum omnes partes.

Agens est duplex, uniformè, & difforme.

QUESTIO XVI.

Utrum sit dare minimum agens à quo potentia passiva potest pati?

Auerroës 1. de Cælo, comm. 37. D. Thom. de Gener. cap. 7. l. 2. 23. Conimbr. ibid. cap. 9. qu. 2. & 1. de Cælo, cap. 11. quæst. 1. art. 2. Tolet. 1. de Gener. quæst. 15. Ruuius cap. 6. de Gener. quæst. 5. Bannes ibid. quæst. 2. Roccus 1. de Cælo quæst. 24. Mandocæ in Physic. disp. 9. s. 10. Complut. 1. de Gener. disp. 8. Mallibid. quæst. 19.

Regitur quod non, quia vel illud agens esset diuisibile, vel indiuisibile; non indiuisibile, quia entia naturalia in suis actionibus requirunt determinatam magnitudinem, ut patet 8. huius: nam millesima pars grani milij non faceret sensum. Si sit diuisibile, tunc ipsum non potest agere nisi partes suæ agant; sequitur quod aliqua pars agit, & cum pars sit minor toto, sequitur quod agens datum non erat minimum.

Secundò sequeretur, quod esset dare actionem tardissimam, & remississimam; consequens est falsum, quia quælibet actio est sicut quantitas continua diuisibilis in infinitum; & patet consequentia, quia actio facta à minimo agente est remississima, quia si posset esse actio minor, vel illa proueniret ab agente maiori, vel æquali; & hoc non, quia ab agente maiori proueniret actio maior, & ab æquali æqualis; si à minori, tunc agens datum non erat minimum.

Tertiò, quia potentia actiua non terminatur per maximum in quod potest agere, igitur nec potentia passiva per minimum à quo potest pati, quia conformiter videntur se habere.

Quartò sequeretur, quod huiusmodi actio subito corrumpetur; quia si nunc aliquod diminuens est applicatum agenti, tunc actio nunc est, & immediatè post non erit, nec aliquid sui; quod si aliquid, illud proueniret ab agente minori; & per consequens agens datum non erat minimum.

Oppositum arguitur per Commentatorem in 1. Cæli. vbi dicit quod potentia passiva terminatur per minimum à quo potest pati.

Secundò per Aristotelem qui ponit, quod est dare minimum sensibile. Tertiò, quia sub angulo contentiæ potest fieri visio, & non sub angulo minori, quia est omnium angulorum acutissimus, ut patet 3. Euclidis.

Notandum, quod quædam est potentia passiva materie receptiua, & nullo modo quantum est ex parte sui resistitua; sicut materia prima, alia est passiva resistitua, & non receptiua sicut caliditas, quæ patitur à frigiditate, & ista est etiam actiua

Potentia passiva est duplex.

actiua in illud, à quo patitur. Sed alia est potentia cognoscitiua passiuua, vt visus, qui patitur ab obiecto recipiendo speciem eius, licet actiue concurrat ad visionem, quam consequitur illa species.

Potentia passiuua dicitur melior qua potest à minori agente pati.

Secundò notandum, quòd sicut potentia actiua dicitur melior, quæ potest maius passum alterare, siue in maiorem resistantiam agere. Ita per oppositum potentia passiuua dicitur melior, quæ potest à minori agente pati; vt visus dicitur melior, & acutior, qui potest pati à minori visibili; similiter ^b caliditas dicitur passibilior siccitate, vel humiditate, quia à minori agente potest pati, quàm aliquod eorum.

Tertiò notandum, quòd potentia passiuua vel potest comparari ad agens, vel ad effectum productum in ipso passo, vel ad velocitatem, vel ad tempus, & ita de aliis circumstantiis.

3. Potentia passiuua quomodo terminetur per maximū, aut minimū.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima est; potentia passiuua nullo modo resistitiua non terminatur per maximum agens, à quo potest pati, nec per minimum, à quo non potest pati; nec aliquo modo. Probatur, quia tale passum nulli resistit, igitur quodlibet agens habet dominium super illud, & per consequens, cum quilibet excessus sufficiat ad motum; sequitur quòd quodlibet agens potest agere in ipsum.

Ex quo sequitur, quòd si aggregatum ex potentia passiuua, & resistantia æqualiter dicatur potentia passiuua, quòd illud potest pati à quolibet agente: probatur, quia quilibet excessus sufficit ad motum, modò quodlibet agens quantumcunque paruum, vnà cum virtute actiua illius passii habet dominium super ipsum.

4. Secundò sequitur, quòd si sint aliqua duo, puta *A* & *B*, & æquè facile est mouere vnum sicut reliquum, immò quælibet potentia mundi potest mouere vtrunque, & tamen impossibile est, quòd aliqua potentia mundi moueat vtrunque æquè velociter. Probatur, & sit *A* aggregatum ex resistantia sicut 8. & potentia actiua sicut 8. & 6. aggregatum ex potentia actiua sicut 4. & ex resistantia sicut 4. Tunc per præcedens corollarium æquè facile est mouere *A* sicut *B*, quia quodlibet agens potest mouere vtrunque æqualiter. Nam si applicetur agens vt vnum vtrique, tunc ad agendum in *A* est proportio 9. ad 8. & ad agendum in *B*, est proportio sexquiquarta, quæ est maior proportio 9. ad 8. quæ est sexquioctaua, igitur velocitates proueniens erunt inæquales.

5. Contra conclusionem obiicitur, quia medium respectu luminis est purè receptiuum, nec resistit illuminationi, quia quantum est ex parte sui, illuminatio fit subito, & tamen medium non potest pati à quocunque luminoso paruo, quia videmus, quòd minus lumen agit in aquam, quàm in aërem, igitur luminosum posset esse ita paruum, quòd ager lumine in aërem, & non sufficeret agere in aquam, quod non esset, nisi densitas aquæ resisteret.

Resistentia in actionibus naturalibus est triplex.

Respondetur, propter quod sciendum, quòd triplex reperitur resistantia in actionibus naturalibus; quædam quæ intermittit velocitatem motus, vel actionis, & cum hoc gradum formæ inducendæ per actionem: verbi gratiâ, in frigefactione caliditas remittit velocitatem frigefactionis, quia subiectum velocius frigesieret si non esset calidum, & consequenter remittit gradum formæ inducendæ. Consimiliter in motu locali, quando densitas est aded intensa, quòd mobile

non sufficit ad tantum spatium moueri, ad quantum moueretur si non esset illa densitas, vt vapor ad maiorem distantiam mouetur per aërem clarum, quàm per nubem, & sic densitas per remittit gradum velocitatis, & cum hoc minuit de pertransito spatio.

Secundò reperitur resistantia, quæ diminuit velocitatem, sed non diminuit acquirendum per velocitatem, verbi gratiâ, densitas medijs super totum ambitum motus, impedit mobile ne moueatur velocius. Nam densitas ista impedit, ne mobile moueatur ita velociter, sicut si medium esset rarius; sed non minuit de pertransendo spatio; quia tantum pertransitur, sicut si medium esset in centuplo rarius.

Demum inuenitur tertiò resistantia, quæ diminuit gradum formæ, sed non diminuit velocitatem actionis, sicut densitas medijs respectu illuminationis, impedit gradum luminis; quia minus lumen producitur in medio denso, quàm in raro, sed non impeditur velocitas, quia æqualiter producitur lumen in medio densiori, sicut in rariori, quando luminosum obiicitur super ipsum.

Nunc patet ad instantiam; quia medium respectu illuminationis non est potentia merè receptiua, sed etiam resistitiua; quia saltem resistit diminuendo gradum luminis, licet non diminuendo velocitatem suæ generationis.

Sed obiicitur. Nisi velocitas generationis luminis diminuatur per densitatem medijs, sequeretur, quòd lumen produceretur subito, consequens est falsum, quia lumen Solis in istis inferioribus multiplicatur successiue consequendo motum vmbre terræ: & patet consequentia, quia non apparet, vnde possit prouenire successio aliunde, nisi ex parte densitatis.

Respondetur, quòd imò, quia successio in illuminatione potest prouenire altero trium modorum, scilicet ex successiua generatione luminosi, vt quando accenditur candela, vel ex successiua applicatione luminosi, quemadmodum Sol successiue applicatur ad illuminandum diuersas partes terræ, quod patet ex motu vmbre terræ, & tertiò propter successiuam remotionem obstaculi, vt quando aperitur fenestra.

Secunda conclusio est, de aliis potentiis passiuis, quæ possunt pati ab aliquo, & non à quolibet propter paruitatem, quod non est dare minimum agens, à quo talis potentia passiuua potest pati. Probatur, quia si potentia passiuua patiatur à minimo agente, igitur illud agens excedit potentiam passiuam, & cum excessus ille sit diuisibilis, sequitur, quòd vnum agens minus per minorem excessum potest excedere potentiam passiuam; illa igitur potest pati à minori agente, cum quilibet excessus sufficiat ad motum.

Tertia conclusio est, quòd est dare maximum agens, à quo potentia passiuua non potest pati. Probatur, & sit vnum agens tantum potens agere præcisè, quantum potentia passiuua potest resistere, ita vt sint æquales, vna scilicet in resistendo, & reliquum in agendo. Tunc istud passum non potest pati ab isto agente, quia non excedit ipsum; nec ab aliquo minori, quia istud passum excedit quodlibet minus, & potest pati à quolibet maiori, quia à quolibet maiori exceditur; igitur per definitionem prius datam sequitur, quòd istud agens est maximum, à quo non potest pati.

Secunda conclusio, patet ex præmissa conclusione, quia si imaginètur omnia agentia, à quibus

6.

7.

8.

9.

Successio in illuminatione ex tribus prouenire potest.

Agens maximum datur à quo potentia passiuua non potest pati.

potentia passiva non potest pati propter parvitatem separari ab illis, à quibus potest pati. Tunc agentia à quibus potest pati, vel terminantur inclusivè, ita vt à termino ipsorum illa potentia non potest pati; vel exclusivè, ita vt à termino ipsorum potest pati, hoc est falsum per secundam conclusionem.

Potentia cognitiva terminatur per minimam distantiam.

Quarta conclusio est de distantia, quòd potentia cognitiva, sicut visus, terminatur per minimam distantiam, à qua non potest pati, non simpliciter; sed propter magnitudinem, vt dicebatur in præcedenti quæstione.

Et idèd de aliis potentiis passivis dico, quòd nulla earum terminatur penes distantiam, aut penes effectum, à qua, & quem possunt recipere. Probat, quia quælibet potentia passiva, est receptiva tanti effectus: & à tanta distantia, quanta esset, & quantum agens posset agere. Et idèd si esset agens, quod ab infinita distantia posset agere effectum infinitum, potentia passiva posset illum recipere. Eodem modo dicitur de spatio, quòd potentia passiva potest moveri per infinitum spatium si esset, & si esset agens, quod posset ipsum per tantum spatium movere.

10.

Ad rationes post oppositum, quia illæ ante oppositum probant conclusiones. Ad primam dico, quòd Commentator intelligit de numeris integralibus, quod est dare maximum numerum librarum, quas Socrates potest portare, vt puta centum libræ possunt portari à Socrate, & non plures, quoniam tamen Socrates potest portare centum cum vna quarta non meminit Commentator.

Ad secundam dico, quòd non est dare minimum sensibile, sed est dare maximum sensibile, quod non potest sentiri per se actu existens, quod tamen sentiretur, si esset continuum cum alio.

Ad tertiam, puto, quòd sub angulo contingentia non potest fieri visio, imò etiam nec sub quolibet angulo rectilineo, quorum tamen quilibet est major angulo contingentia. Vnde angulus rectilineus potest esse ita parvus in organo sensus, quòd nullo modo moueret visum.

11.

Ex quibus omnibus patet, quòd visus est virtus passiva, quia non terminatur secundum terminationem potentia actiua, sed secundum terminationem potentia passiva, tamen ratione organi visus terminatur penes minimum angulum, sub quo non potest fieri visio, & ille fortè est angulus rectus; quia sub illo non potest fieri visio propter nimiam magnitudinem, sed sub quolibet minori vsque ad illum, sub quo non potest fieri visio propter parvitatem.

ANNOTATIONES.

12. *Actio provenit ex victoria virtutis actiua super resistantiam.*

Alia est passiva resistiva, & non receptiva sicut caliditas, &c. Nota quòd actio provenit semper ex victoria virtutis actiua super alterius resistantiam; eo enim calidum agit in frigidum; quia superat eius resistantiam: fit enim actio à proportione maioris inæqualitatis. Sed dubium est cum omne agens in agendo repatiatur (& loquor de agente, quod cum passo communicat in materia) an reactio fiat secundum eandem qualitatem, secundum quam agit in passum, vt hic Scotus præsupponere videtur, vel secundum alteram. Calculator dicit, quòd agens vniforme, quod nimirum secundum omnes suas partes æqualem participat formæ gradum, nul-

lo modo repatiatur. Agens verò difforme: quod scilicet secundum aliquas partes habet quatuor gradus, & secundum alias duos, repatiatur secundum eandem contrarietatem, sed non secundum eandem partem, sed secundum aliam agit, & secundum aliam patitur: agit namque secundum partes fortiores, & repatiatur secundum debiliores. Suetanus Niphus ferè idem sentit, videlicet non dari actionem, & repationem secundum eandem contrarietatem, sed secundum diuersam: verbi gratia, quando ignis agit in aquam calorem, non repatiatur ab ipsa in calore, sed in siccitate ab humiditate aquæ, & non à frigiditate in quam egit, contingit autem etiam tunc calorem remitti, hoc tamen per accidens est, ex destructione siccitatis.

Cæterum standum est in sententia Scoti. Nam contra has duas opiniones idem videtur sequi inconueniens, scilicet, quòd non sit verum dictum Aristotelis, quòd agens in agendo repatiatur; quia isti ponunt diuersas actiones, & passionem, & diuersa principia actiua & passiva, actio verò & reactio in eadem contrarietate intelligenda est, & secundum idem.

Similiter caliditas dicitur passibilis siccitate, &c. Nota quòd qualitates primæ non vniiformiter agunt, & resistunt, imò sic se habent, quòd magis actiua minus resistunt, & è contra, verbi gratia, calor, qui est omnium maximè actiuus, minus omnibus resistit, atque ita vt hic dicit Scotus est passibilis. Post calorem frigiditas est maximè actiua, & quamuis resistat magis quam calor, minus tamen quam alia duæ qualitates. Tertio loco sequitur humiditas in actiuitate, quæ tamen magis resistit quam calor, & frigiditas, & quia superat siccitatem in agendo, superatur ab ea in resistendo, atque ita siccitas est vltima in agendo, est tamen, quæ magis resistit.

Sed difficultas est, an sicut communiter dicitur, quod à proportione maioris inæqualitatis procedit actio, id est, actio provenit ex victoria virtutis actiua alicuius super alterius resistantiam; ita etiam in reactione debeat eandem proportio inesse passo respectu agentis. Toleus lib. 1. de Generatione, quæst. 15. tenet partem negatiuam, nimirum quòd ad reactionem non requiritur in passo proportio maioris inæqualitatis, sed satis est, quòd si calor est vt 8. agit in frigiditatem, vt vnum, è contra frigiditas vt vnum reager in calorem vt 8. Contrariam sententiam tenent Marsilius libro primo de Generatione, quæst. 19. Albertus de Saxonia, & Paulus Venetus. Et mihi quidem videtur probabilius, quòd à proportione maioris inæqualitatis, & non à minori, neque ab æquali, vt etiam hic docet Scotus: atque aded si passum est æqualis, aut minoris virtutis, non reager. Addeas, quòd si agens repateretur à quocunque passo, nullum passum corrumpere; hoc autem est falsum. Probat sequela, quando passum corrumpitur, aut tunc reagit, aut non: si primum, ergo est in actu, quia nihil agit nisi quatenus est in actu, ergo tunc non corrumpitur. Nam quod corrumpitur non est, quod reagit est, ergo vel quod reagit non corrumpitur, vel quod corrumpitur non reagit, vel simul est, & non est. Dicendum est ergo, quòd quando corrumpitur non reagit, sed vincitur. Victoria autem nisi à maiori virtute in agendo, quàm sit resistantia passi-

13.

14.

in resistendo, non potest provenire, atque adeo quando passum fuerit minoris virtutis in agendo, quam agentis in resistendo, non fit reactio: hæc enim sola fuit causa, quare agens potest aliquid passum corrumpere.

15. Ex hoc sequitur, quod si sit calidum, vt 4. & frigidum, vt 4. tunc calidum agit in frigidum: quæ calidi actiuitas, quæ maxima est, vincit frigidam resistenciam; repatitur tum à frigido: quia frigidam actiuitas vincit resistenciam calidi, quæ minima est. Sed dices, aut agens, & patiens sunt æqualis, aut inæqualis virtutis; si æqualis, neutrum aget in alterum, quia à proportionem æqualitatis fit actio; si inæqualis, maius aget in alterum, & non repatietur; ergo non est repassio: quia à proportionem minoris æqualitatis non fit actio. Respondeo, quod si agens, & patiens sint æqualis virtutis vnum in agendo, & alterum in resistendo; non erit actio, quamuis in agendo sit alterum eorum fortius, si tamen sunt æqualis virtutis in hoc sensu; quod agens sit maioris virtutis in agendo, quam passum in resistendo, tunc erit actio, & si rursus ipsum passum sit maioris virtutis in agendo, quam eius agens in resistendo, reaget in suum agens, sin autem, minime. Hoc autem multoties sic est, eo quod agens, quod est actiuius ad actionem, est minus forte, & magis debile ad resistendum. Quare ferè semper contingit repassio, nunquam tamen nisi à proportionem maioris inæqualitatis fit actio.

In quæstione primò videbitur, quid senserunt antiqui de ista materia. Secundo tractabitur opinio Aristotelis, & quomodo potest stare cum veritate fidei.

2. *Diuisio quæstionis.*

Quantum ad primum, fuit vna opinio antiquorum, & fortè Parmenidis, & Melissi, quæ potest referri in hunc modum. Supponitur primò, quod impossibile est aliquid fieri ex nihilo. Secundo supponitur, quod fieri ex materia, non est simpliciter fieri, sed est fieri taliter se habens, vt quando terra transportatur de vna figura in aliam. Tertiò supponitur, quod illud taliter se habere, non est aliquid distinctum à materia, sicut figura non est res distincta à re figurata.

Parmenidæ & Melissi opinio.

His suppositis sunt duæ conclusiones. Prima conclusio: Nulla res fit de nouo. Probatur, quia vel fieret ex subiecto præsupposito, & hoc non: quia sic fieri, non est simpliciter fieri per suppositionem secundam, vel ex nihilo, & hoc non per primam.

Nulla res fit de nouo.

Secunda conclusio: Materia fit aliter disposita, quam antè. Probatur per experientiam, quia de aère fit aqua, de albo nigrum, & sic de similibus.

Materia fit aliter disposita, quam antè.

Ex istis sequitur primò, quod tota natura rerum naturalium est materia; quemadmodum materia est tota natura rerum artificialium. Secundo sequitur, quod omnia entia sunt eiusdem speciei specialissimæ, sed tamen denominantur diuersis nominibus sumptis à diuersis dispositionibus, vt puta à tanta raritate materiæ denominatur aër, à maiori densitate aqua, à tali dispositione denominatur homo, & ita de aliis, quæ dispositiones non sunt res aliæ ab ipsa materia. Tertiò sequitur, quod omnia entia sunt vnum continuum: quia partibus eius non interponitur aliquid alterius rationis. Quarto sequitur, quod nullum est compositum ex partibus diuersarum rationum; sed præcisè ex partibus integralibus eiusdem rationis. Quintò sequitur, quod omnia sunt vnum, & præter illud ens nullum ens est sensibile, & præter partes eius, & idèd ipsum est immobile secundum se totum, licet benè moueatur secundum partes eius: idèd etiam ipsum est infinitum in duratione, non in magnitudine.

3. *Materia est tota natura rerum naturalium.*

QVÆSTIO XVII.

Utrum aliquid possit fieri ex nihilo?

Arist. 1. Phys. text. 34. Simplic. eorum. 32. Themist. n. 33. Alen. 2. par. q. 6. art. 6. D. Thom. 1. Phys. lect. 9. & in 2. dist. 1. q. 1. art. 2. Scot. in 1. dist. 3. q. 1. & de rerum princ. q. 5. Bassol. in 1. dist. 1. q. 1. art. 3. Gabriel. in 2. dist. 1. q. 2. art. 3. Roccus 1. Phys. q. 9. Mendoza in Phys. dist. 12. sect. 7.

REVITVA quòd sic: quia aliquid fit, vt patet ad experientiam: tunc igitur, vel fit ex aliquo, vel ex nihilo; si ex aliquo, tunc ens esset, antequam fieret, si ex nullo habetur propositum.

Secundo, quia sicut se habet generatio quædam ad non ens quoddam; ita & generatio simpliciter ad non ens simpliciter; sed generatio quædam fit ex non ente quodam; sic generatio hominis ex non homine, ergo, &c.

Tertiò, quia materia est illud, quod in rei veritate generatur, vt dicit Commentator in isto primo, comm. & tamen non generatur ex aliquo: quia tunc illa, ex qua generaretur, esset prior.

Quarto, quia ex priuatione fit aliquid, vt patet per Aristotelem in isto 1. text. 58. vbi dicit, quod est non musicus fit musicus, & tamen priuatio non fit, ergo, &c.

Quinto, quia forma fit, & non ex aliquo; quia nihil ipsius præfuit, igitur fit ex nihilo. Similiter forma corrumpitur, & tamen in nihil corrumpitur, igitur nihil ipsius permanet post corruptionem.

Sextò per Aristotelem in libro de Pomo; qui ponit creationem ex nihilo.

Oppositum atquitur per Aristotelem in isto primo tractatu 2. c. 2. text. 34. vbi dicit: *Ex his qua non sunt, aliquid fieri impossibile est*, de hac autè opinioe conueniunt omnes, qui de natura locuti sunt.

Scoti oper. Tom. II.

Istam opinionem improbat Aristoteles per aliquas rationes, in cap. 2. huius primi quarum aliquæ sunt præcisè contra verba; vt si totum sit, plures partes sunt, & per consequens plura sunt entia: sed aliæ sunt contra intentionem, vt quod accidentia distinguuntur à subiecto, & quod contraria essent eiusdem rationis, & huiusmodi.

4.

Secunda opinio ponit quasi totum oppositum, scilicet quando aliqua res generatur, ipsa per se rotata producit in esse, ita vt nulla eius pars præfuit, nec materia, nec forma, & idèd impossibile est, quod aliquid fiat ex nihilo, provt ista præpositio ex dicit circumstantiam ordinis, sed non vt notat circumstantiam rei materialis, idèd ex corrupto fit genitum, sicut ex nocte fit dies.

Opinio opposita opinioe Parmenidæ & Melissi.

Sed contrà obicitur: quia si nullum esset obiectum commune generanti, & genito, tunc ad corruptionem vnius non oporteret alterum generari, ex quo nihil esset ens commune. Responderetur negando consequentiam; imò vt repleatur locus corrupti, oportebit alterum generari de necessitate, & idèd sic ponentes dixerunt locum esse materiam; vt patet 4. huius, text. 15.

5.

Sed obicitur, quia non oporteret aliquid corrupti, vt generatum occuparet locum suum:

Text. 34.

quia potest cedere sibi per condensationem, & per consequens non oportet corrumpi. Responderetur negando consequentiam, quia fieret tanta condensatio per pluralitatem generatorum, quod res naturales non possent stare sub tanta densitate. Et idem sic ponentes dicebant, quod in mutatione accidentali, bene præsupponitur subiectum, sed in substantiali non; quia in illa totum fit: ista opinio improbat per rationes, quibus probabuntur conclusiones Aristotelis, & hoc de primo.

6. Quantum ad secundum notandum, quod (sicut tactum fuit) ista præpositio ex potest dicere circumstantiam ordinis, vt *ex nocte fit dies*; vel circumstantiam partis integralis, vt *domus fit ex lateribus*; vel circumstantiam partium essentialium, vt *elementum componitur ex materia & forma*; vel circumstantiam subiecti, vt *statua fit ex ere*; & sic capitur in proposito, vtrum aliquid fiat ex nihilo nullo subiecto præsupposito.

Secundò notandum de ista propositione ex nihilo nihil fit, propter Logicam, quod ista dictio nihil quandoque est syncategorema, & tunc valet idem quod non est, & tunc si ista dictio nihil capiatur vtrobique syncategorematicè, tunc propositio est falsa: quia sensus est, quod ex quolibet fit aliquid, quod est falsum: quia ex Deo nihil fit; si capiatur vtrobique categorematicè, adhuc est falsa: quia sensus est, quod ex eo quod non est, fit illud quod non est: vel primò accipitur syncategorematicè, & secundò categorematicè. Tunc si concedatur, quod illud quod fit non est, tunc illa est falsa; imò ex aliqua re fit illud quod non est. Sed si concedatur, quod illud quod fit est, tunc illa est vera; vel capitur primò categorematicè, & secundò syncategorematicè, & tunc sensus est, quod ex eo quod non est, nulla res fit, & hoc est verum, vt *ly ex* denotat circumstantiam subiecti.

7. Nunc ponuntur conclusiones. Prima est, quod de nouo aliquid fit substantialiter. Probat, quia videmus, quod de eodem demonstrato non mutato localiter, variatur responso ad quid est hoc, igitur illud mutatur substantialiter. Tene consequentia, quia quæstio *propter quid*, quærit de substantia rei, & antecedens patet ad experientiam: quia de hoc demonstrato responderetur primò quod sit afinus, & postea quod sit cadaver, & dico notabiliter *non mutato localiter*, propter opinionem Democriti, qui posuit huiusmodi generationem, & corruptionem fieri per motum localem corporum atomorum ad inuicem.

Secundò sequeretur, quod nunquam mutaretur definitio compositi, vel aliquid rei naturalis, quod est falsum, quia aliter definitur afinus, & aliter cadaver; & patet consequentia, quia definitio indicat substantiam rei: igitur si non esset mutatio in substantia, sequeretur, quod non mutaretur etiam definitio.

8. Secunda conclusio; Nihil fit de nouo, nisi præsupponatur subiectum. Probat, quia videmus, quod illa quæ nunc fiunt, fiunt præsupposito aliquo subiecto, igitur impossibile est aliquid fieri sine subiecto. Patet consequentia, quia si esset possibile, quandoque contingeret.

Et ista inductio confirmatur, quia illa quæ fiunt, aut fiunt transfiguratione, aut subtractione, aut compositione, aut alteratione, sed quilibet prædictorum modorum præsupponit subiectum, ergo, &c.

Tertia, quia in artificialibus semper præsupponitur subiectum, vt patet ad experientiam, igitur & in naturalibus. Quartò ratione Comentariorum. Quia nisi ita esset, sequeretur quod impossibile fieri fieret; consequens implicat contradictionem. Probat consequentia, quia si istud nunc fiat, quæro in quo fundabatur eius potentia prius, scilicet potentia ad eius esse, non in agente, quia agens non est potens fieri illud, sed facere: nec in patiente, quia res illa nõ fuit prius, igitur oportet dicere, quod fundabatur in subiecto, vel da, quod non, & tunc erat impossibile fieri, & nunc fit, igitur sequitur consequens. Quintò sequeretur, quod aliqua esset transmutatio, & nihil transmutaretur, consequens implicat, quia transmutatio est actus transmutabilis; & patet consequentia de transmutatione illa, quæ fieret sine subiecto.

Contra conclusionem arguitur rationibus, quibus probatur creatio possibilis. Primò quicquid potest causa prima mediante secunda, potest causa prima se sola; sed causa prima mediante secunda potest aliquid producere, vt puta mediante subiecto, igitur ipsa sine subiecto potest aliquid producere. Maior patet per Authorem de Causis, & minor ad experientiam.

Secundò, causa infinita potest aliquid facere ex nihilo; sed Deus est causa, vel agens infinitum; igitur Deus potest agere aliquid ex nihilo. Maior patet, quia sicut in infinitum difficilius est producere rem sine subiecto, quam ipsam producere cum subiecto, ita virtus infinita est in infinitum potentior virtute finita; & minor probatur primò, quia Aristoteles 8. huius, text. 80. probans quod primus Motor non est virtus in magnitudine, arguit sic; quia vel esset in magnitudine infinita, & hoc non; quia nulla talis est, vt patet in 3. text. 35. & inde, vel in magnitudine finita, & hoc non; quia in magnitudine finita non potest esse virtus infinita, quæ ratio nõ valeret nisi Deus esset virtutis infinita. Secundò probatur minor, quia modus agendi quo Deus agit, vel est finitus, vel infinitus: si infinitus sequitur, quod Deus sit virtus infinita; si finitus sequitur, quod tot actiones agentium inferiorum circa Deum possunt multiplicari, quod possent æquari actioni diuinæ, quod est impossibile. Tertio probatur minor, quia ex eo, quod Deus vult aliquid esse, vel fieri, ex eo illud est, vel fit, igitur Deus est virtutis infinita. Antecedens patet, 12. Metaph. text. 39. vbi dicit Aristoteles, quod Deus agit per intellectum, & voluntatem. Consequentia probatur, quia non apparet possibile, quod ex eo quod agens finitum velit aliquid, quod illud fit. Sicut licet ego vellem Romam esse hinc, tamen non sequitur, Roma est hinc, quæ tamen consequentia bene valeret respectu voluntatis diuinæ, quod non esset, nisi Deus esset virtus infinita.

Tertio arguitur sic: Agens simpliciter perfectum, & in nullo diminutum producere potest aliquid sine subiecto; sed Deus est huiusmodi, ergo, &c. Maior patet; quia quanto agens est perfectius, tanto paucioribus instrumentis indiget ad complementum sui operis: vt artifex melior paucioribus instrumentis potest complere opus suum, quam vnus malus, & per consequens, quod est simpliciter perfectum nullo instrumento indigebit: & minor patet per Aristotelem in 5. Metaph. cap. de Perfecto, text. 21. vbi dicit, quod Deus in nullo deficit, nec aliquid accipit extra ipsum, vnde

vnde possit perfici. Quartò, quia Deus est omnipotens, ergo, &c.

Ad istas rationes potest responderi secundùm Commentatorem.

11. Ad primam negatur maior, nec Author de causis vult aliud, nisi quòd causa prima plus influit in causatum, quàm secunda; & quòd sit falsum patet, quia Deus mediante me potest facere me mouere, me peccare, quæ tamen non faceret sine me.

Ad secundam negatur minor, & Aristoteles intelligit de infinitate durationis, & qualiter hoc sit videbitur in 8. Ad secundam probationem dico, quòd ille modus agendi est finitus, perfectior tamen quocunque modo agendi huius causæ secundæ. Nec consequentia valet, quia non sequitur, perfectio specifica hominis est finita, igitur tot possunt multiplicari a fini, quòd perfectio asinina esset æqualis perfectioni humanæ. De tertia probatione dicitur in 8. Vnde dico, quòd voluntas diuina est ad eò immutabilis, quòd non potest velle aliud extra se, nisi vt ad eius fieri, vel esse requiratur concursus causæ secundæ, & hoc diceret Commentator.

12. Ad tertiam negatur maior; nec valet consequentia, agens perfectius potest cum paucioribus instrumentis; igitur simpliciter perfectum cum nullo, negatur consequentia, sed sufficit, quòd habeat aliquam operationem, vt puta intellectiōnem; vel volitionem sui, quia operatio sua non requirit aliquod instrumentum.

Ad quartam dico, quòd Deus est omnipotens respectu possibilium; modò impossibile est aliquid fieri sine subiecto. Secundùm prædictam conclusionem est veritas Fidei, qua ponimus omnia creata esse ex nihilo, vt patet Genes. 1. Id eò ad rationes Aristotelis. Ad primam inductio illa est insufficientis, quia solum inducit in iis, quæ vidit. Vnde non percipit creationem, qua à principio omnia creata sunt. Consimiliter ad secundam.

Ad tertiam dico, quòd non est simile; sed postquam entia creata sunt à principio; bene est simile, nisi quandoque Deus operetur miraculosè.

Ad quartam negatur consequentia, nec est imaginandum, quòd potentia ad formam sit res distincta à materia præcedens formam æternaliter, vt probabitur postea.

13. Ad quintam negatur consequentia, quia creatio propriè non est transmutatio, quia transmutatio connotat subiectum; sed creatio connotat oppositum, quia connotat esse post non esse sine subiecto præsupposito. Et sic iuxta istam solutionem possunt concordari veritas Fidei, & opinio Aristotelis, concedendo quòd nihil potest fieri non præsupposito subiecto, & hoc intendebat Aristoteles, sed aliquid potest creari non præsupposito subiecto, licet non possit fieri.

Nunc ad rationes. Ad primam, Vel ex ente, &c. Illæ duæ primæ rationes fuerunt solutæ in textu.

Ad tertiam, de materia dico, quòd materia non fit terminatiuè, sed compositum de quo loquitur hic Aristoteles, sed fit subiectiuè, id est, subiicitur factioni.

Ad quartam, Ex priuatione, &c. concedo, quòd ex priuatione fit aliquid, vt ly ex denotat circumstantiam ordinis, non tamen vt denotat circumstantiam subiecti.

Ad quintam, de forma dico, quòd imò forma fit ex subiecto præsupposito, nec obstat, quòd nulla pars eius præfuit. Ad vltimam de libro de po-

mo dicitur, quod Aristoteles in scientia naturali, determinauit de naturalibus eo modo, quo potest apprehendere per experientias naturales; & sic loquitur in isto libro; sed in libro de pomo loquebatur sicut credebatur, dimittendo considerationem naturalem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Amplius 1 si omnia insunt quidem, &c. Ponit secundam conclusionem, quòd non quodlibet est in quolibet. Probatur, quia si quodlibet est in quolibet, sequitur quòd aliquod finitum non posset consumi, per refecationem infinitorum corporum æqualium ab illo finito, consequens est falsum, quia omne finitum per ablationem finiti tandem consumitur. Probatur consequentia, & capiatur aliqua aqua, à qua refecetur vna portio carnis, deinde alia, & sic semper, tunc per talem refecationem aliquando deuenietur, quòd tota caro ex illa aqua est refecata; & tunc sequitur, quòd non quodlibet est in aqua, vel in tali refecatione procedetur in infinitum, & habetur propositum, quòd infinita æqualia erunt in magnitudine finita, quod est impossibile.

1. Text. 37.

Ad hæc 2 autem si omne quidem corpus, &c. Ponitur tertia conclusio, quòd non quodlibet potest separari à quolibet. Probatur, quia tunc sequeretur, quòd esset dare minus minimo; consequens est falsum, & implicans. Consequentia probatur, quia necessarium est, quòd entium naturalium, vt pura carnis, & ossis sit determinata quantitas in magnitudine, & paruitate. Capiatur igitur vna caro minima; tunc vel ab ista potest separari alia caro, vel non; si non, habetur propositum, quòd non quodlibet potest separari à quolibet; si sic, sequitur consequens, videlicet quòd est dare minus minimo, scilicet carnem minorem carne minima.

2. Text. 38.

Amplius autem in infinitis corporibus, &c. Probatur secundò, quia sequeretur, quòd in corporibus infinitis essent infinitis, caro infinita, sanguis infinitus, & cerebrum infinitum, separata tamen ab inuicem, quod est impossibile; quia tunc pars non esset minor suo toto, & valdè inconueniens est, quòd cerebrum sit separatum ab animali; & patet consequentia, ex quo quodlibet est in quolibet.

Nunquam autem 3 segregatum iri, &c. Sequitur quòd qualitates, & passionnes erunt separabiles à suis subiectis. Antecedens est falsum; nam impossibile est *, quòd sit albedo, & non sit album; sanitas, & non sit sanum; & patet consequentia ex quo quodlibet est separabile à quolibet.

3. Text. 39.

* Vide censuram in principio huius libri.

Quare inconueniens est, &c. Quartò, sequeretur, quòd intellectus ille segregans entia ab inuicem toto tempore æterno frustraretur à suo fine, consequens est falsum: quia tunc esset ens vilitissimum; & patet consequentia, quia intellectus ille semper intendit, & non potest. Et si obiiciatur, quòd sic argueretur de Intelligentiâ, quæ nunquam attingit finem suum, quia nunquam complet motum cæli. Responderetur negando similitudinem, quia Intelligentia non intendit complere motum cæli, sed intendit mouere continuè, igitur non frustratur à suo fine, sed intellectus ille, de quo loquitur Anaxagoras, intendit complere segregationem; vt ipse posuit, quod est simpliciter impossibile.

4.
Text. 40.

Non rectè autem 4 neque generationem accipit, &c. Ponitur quarta conclusio; quòd non omne quod generatur, generatur ex sibi simili secundum speciem. Probatur, quia lateres generantur ex luto, & domus ex lateribus, & aqua, & àër generantur ex alterutris, & tamen manifestum est, quòd ista non sunt eiusdem speciei, igitur non omnis generatio fit ex sibi simili secundum speciem.

Melius autem est, &c. Ponitur quinta conclusio, quòd dignius, & melius est ponere principia finita, quàm infinita. Probatur, quia illud est dignius, & melius ponere, per quod melius possunt assignari causæ rerum naturalium, & res naturales melius cognosci, sed hoc potest melius fieri per principia finita. Nam Empedocles melius saluauit causas rerum naturalium per principia finita, quàm Anaxagoras per principia infinita.

5.
Text. 41.

Omnes igitur contraria principia faciunt, &c. Iste est tertius tractatus huius primi; in quo Philosophus determinat in generali de principiis rerum naturalium, cuius sunt tria capita. In primo ostenditur qualia sunt principia. In secundo ostenditur quot sunt principia, & in tertio quomodo sunt principia. Secundum ibi: *Consequens autem erit dicere.* Tertium ibi: *Sic igitur nos dicamus.* In primo cap. probat istam conclusionem, quòd principia sunt contraria: quod probat primò testimonio antiquorum. Secundò ratione. Tertio ostendit quomodo in hoc conuenerunt omnes antiqui. Secundum ibi: *Hec usque igitur.*

Probat igitur dictam conclusionem testimonio antiquorum. Primò, quia Parmenides, & Melissus de quibus minùs videtur, eo quòd ponebant tantum vnum ens, & immobile, posuerunt principia rerum naturalium esse contraria, scilicet calidum & frigidum, quorum vnum appellabant ignem, & aliud terram. Sed dubitatur, qualiter Parmenides, & Melissus potuerunt ponere principia rerum naturalium esse contraria, ex quo ponebant tantum vnum ens, & immobile. Ad hoc respondet Commentator quòd Parmenides, & Melissus ponebant diuersa genera entium; quædam ponebant vera entia secundum existentiam, & de illis dicebant quòd non esset nisi vnum ens, & immobile. Alia ponebant entia secundum æstimationem, & illorum entium æstimabilius ponebant principia esse contraria, scilicet calidum & frigidum.

Secundò probat Aristoteles per illos, qui posuerunt rarum, & densum esse principia rerum naturalium; modò rarum, & densum sunt contraria.

Tertio per Democritum, qui ponebat principia rerum naturalium esse plenum, & vacuum, quæ sunt contraria, scilicet ens, & non ens, & in hoc loco capitur contrarietas largè pro repugnantiâ, quæ est inter habitum, & priuationem.

Quartò patet per illos, qui posuerunt positionem, ordinem, & figuram principia rerum naturalium quæ sunt genera contrariorum. Nam positio diuiditur in sursum, deorsum, antè, & retrò. Figura diuiditur in figuram circularem, & rectilineam: ex quibus patet, quòd omnes faciunt contraria principia.

7.
Text. 42.

Et hoc 2 rationabiliter. Hic probat dictam conclusionem ratione; & hoc sic: Illa 2 sunt prima principia; quæ non sunt ex aliis, nec ex alteru-

tris, & omnia fiunt ex ipsis; sed prima contraria sunt huiusmodi; ergo, &c. Maior pater, quia ex quo sunt principia, non fiunt ex aliis: nam illa alia potius dicerentur prima principia, nec fiunt ex alterutris; nam illud principium, quod fieret ex alio, non esset principium maximè primum, sed iam esset principiatum; sed quòd omnia fiunt ex ipsis patet: quia aliter non essent prima principia, & communia omnium. Probat minore, & primò quantum ad duas primas partes, secundò quantum ad tertiam ibi: *Sed oportet hoc.*

Vide contradi-
ctionem Zimara.

8.

Primò ostendit, quòd prima contraria non fiunt ex aliis, & per consequens non fiunt ex alterutris. Quòd non fiunt ex aliis patet, quia eo ipso; quòd sunt prima, non fiunt ex aliis, & eo ipso, quòd sunt contraria vnum non fit ex alio, & per consequens non fiunt ex alterutris.

Notandum, quòd aliquid potest fieri ex altero tripliciter, vno modo tanquam ex subiecto, & sic dicimus, quòd forma fit ex materia. Alio modo tanquam ex termino à quo, & sic dicimus, quòd ex nocte fit dies. Tertio modo tanquam ex parte integrante, & sic dicimus, quòd homo fit ex capite, & manibus, & pedibus, & domus ex lateribus, & lignis. Tunc dico, quòd prima principia, siue prima contraria non fiunt ex aliis tanquam ex partibus integrantes, nec etiam ex alterutris: quia vnum principium non integrat reliquum, nec vnum contrarium cadit in compositionem alterius, sed omnia quæ fiunt, fiunt ex primis principiis, tanquam ex partibus integrantes, & omne quod fit, fit à suo contrario tanquam ex termino à quo.

Aliquid fieri
ex alio potest
trifariam in-
telligi.

9.

Sed oportet 3 hoc. Hic probat, quòd omne quod fit, ex suo contrario fit, & primò demonstrat hoc in simplicibus. Secundò in compositis ibi: *Similiter autem.* Primò igitur probat, quòd omne quod fit, fit ex suo contrario; quia agentium naturalium nullum est natum indifferenter agere in quodlibet, vel pari à quolibet, aut fieri ex quolibet, sed semper determinatum ex determinato, scilicet vnum contrarium ex reliquo, sicut patet exemplariter. Nam album non est natum fieri ex musico, nam album non fit ex musico nisi per accidens, vt puta, si accidat nigro, vel mediè colorato, quod fit musicus, sed album fit ex non albo, & non ex quolibet non albo, sed ex nigro, aut ex colorato medio colore, similiter musicum non fit nisi ex non musico: & non ex quolibet indifferenter, sed ex non musico, aut ex medio si sit, aliquòd medium. Secundò 4 declaratur idem, quia non quodlibet corrumpitur indifferenter in quodlibet, sed contrarium in contrarium, vt album in nigrum, vel medium, & eodem modo de musico.

Text. 43.
Vide Zimara
in eab. lit. No.
fol. 293. col. 3.
Nò quodlibet
fit ex, quolibet.

Text. 44.

Similiter 5 autem Demonstrat idem in compositis, & dicit quòd istud magis latet in compositis, quia dispositiones oppositæ complexionibus compositorum non sunt nominatæ, & idè imponitur hoc nomen *conseruans*, ad significandum dispositionem conuenientem composito, & hoc nomen *inconseruans* ad significandum oppositum. Tunc manifestum est, quòd conseruans non fit immediatè ex quolibet, sed determinatè ex inconseruante, scilicet opposito, & quo ad hoc nihil differt, siue illud compositum sit compositum secundum ordinem, vt exercitus; vel secundum compositionem, vt domus; vel secundum figuram, vt statua: quia in omnibus istis vnum contrarium

IO.
Text. 45.

Text. 46.

trarium fit ex reliquo, & etiam quòd semper vnum contrarium corrumpitur in reliquum. Ex quo b patet, quòd omnia, quæ sunt in natura, aut sunt contraria, aut composita ex contrariis.

I I. *Huc usque 7 igitur serè secuti sunt, &c.* Hic ostendit qualiter in prædicta conclusione antiqui conueniunt, & primò ponit conuenientiam, secundò differentiam ibi: *Differunt autem.*

Primò dicit, quòd omnes antiqui secuti sunt istam conclusionem, siue illi, qui posuerunt elementa esse principia, siue aliqua alia sine ratione moti, ponunt principia esse contraria, ac si essent coacti à veritate.

Differunt tamen. Ponit differentias ipsorum, & ponit duas. Secundam ibi, *Quare est etiam dicere.* Dicit ergo quòd antiqui differunt ab inuicem: nam quidam ponunt priora esse principia, vt calidum frigidum; alij posteriora, vt rarum densum; alij notiora secundum sensum, videlicet calidum, frigidum, humidum, siccum; alij notiora secundum intellectum, vt par, & impar; concordiam, & discordiam, & huiusmodi.

Quare 8 est eadem dicere. Ponit secundam differentiam, secundò iuxta hoc infert quoddam dictum ibi, *Vniuersale quidem.*

I 2. *Vide Zimara in sab. lit. C. § 71. col. 3.* Dicit igitur primò, quòd quomocunque isti ponebant principia diuersa; attamen omnes isti ponebant secundum quandam Analogiam, id est, quòd omnes conformiter, & vno modo ponebant condiciones principiorum, vt quidam posuerunt vnum principium esse continens, & aliud contentum. Alij ponebant vnum esse peius, & aliud melius. Alij ponebant principia esse notiora secundum intellectum, & alij secundum sensum.

Vniuersale est notius secundum intellectum, & singulare secundum sensum.

Vniuersale quidem. Hic infert quoddam dictum, id est, quòd vniuersale notius est secundum intellectum; singulare autem secundum sensum, & assignat causam; quia ratio, id est, intellectus vniuersalis, tanquam obiecti, sensus autem est particularium, tanquam obiecti, & qualiter hoc sit intelligendum dictum fuit in quæstione mota super præcæmum.

ANNOTATIONES.

I 3. *a* **I**lla sunt prima principia, qua non sunt ex aliis, &c. Nota primò, quòd intentio Aristotelis est probare, quòd aliqua prima principia sunt contraria, quod in hunc modum probat: Quæcumque neque ex aliis, neque ex sese, sed ex ipsis omnia fiunt, sunt principia; sed prima contraria neque fiunt ex aliis, neque ex sese, sed ex ipsis omnia fiunt; ergo prima contraria sunt prima principia, & per conuersionem, prima principia sunt contraria. Ex hac ratione possumus assignare principiorum definitionem: Principia sunt, quæ neque ex aliis, neque ex sese, sed ex ipsis omnia fiunt.

Definitio primorum principiorum.

Contraria quædam sunt primaria, quædam secundaria.

Nota secundò, quòd inter contraria, quædam sunt primaria, quædam secundaria. Hæc sunt, quæ ex primis resultant, vt albedo, & nigredo, sanitas, & ægrotudo, hæc enim ex quatuor primis qualitatibus resultant. Primaria contraria sunt frigiditas, caliditas, siccitas, & humiditas. Et prima contraria adhuc sunt in duplici differentia, prima sunt prædictæ quatuor illæ primæ qualitates, quædam verò physicè, vt homo, & non homo, ignis, & non ignis. Non homo, inquam, sumptus non contradictoriè, quasi non determinat subiectum certum, sed priuatiuè, vt dicit aliquod ens,

& hoc secundo modo accipitur hîc; homo enim fit ex non homine, id est, determinatè ex subiecto hominis formâ priuato.

Nota tertio, quòd hæc dictio, ex, quæ ter ponitur in hac definitione, secundum aliquos dupliciter accipitur: vno modo in primo, & secundo loco, altero modo in tertio, ita vt in primo, & secundo loco dicat habitudinem principij essentialis componentis, vt sit sensus: Principia non fiunt ex aliis, neque ex sese inuicem tanquam ex principio intrinseco componente: vnum enim principium ex alio principio essentialiter non componitur, neque minus contrarium ex contrario: potest tamen (inquunt) vnum principium ex alio fieri tanquam ex termino à quo. In tertio loco dicit habitudinem eandem principij, scilicet componentis, & insuper habitudinem termini à quo, sicut quando dicimus ex nocte fit dies, & qua parte dicit primum habitudinem comprehendit materiam, & formam, qua verò parte dicit terminum à quo, dicit priuationem. Ita quòd hæc expositio accipit æquiuocè illam particulam ex in definitione principiorum.

I 4. *Dictio ex dupliciter sumitur.*

Alij alium sensum admittunt dicentes, hoc nomen contraria dupliciter accipi ab Aristotele. Cum enim dixit *contraria non fiunt ex aliis, neque ex se se*, sumptis *contraria* in abstracto, vt sunt albedo, & nigredo: quia abstracta ex eodem Aristotele non propriè fiunt: quod enim fit aut est compositum, aut concretum: & cum dicit *omnia fieri ex contrariis*, accipit *contraria* in concreto, vel contraria composita, non autem simplicia, vel in abstracto, quo pacto verum est dicere, album fieri ex non albo, & hominem ex non homine. Hæc expositio vniuocè accipit vtrobique particulam ex, ita vt dicat compositionis habitudinem, & termini à quo, sitque sensus definitionis: Principia sunt quæ neque ex aliis, neque ex se se fiunt compositiue, aut tanquam ex termino à quo, ex ipsis tamen omnia fiunt: vel compositiue, vel tanquam ex termino à quo, & hæc expositio est Scoti hîc in notabili.

I 5. *Contraria sumuntur dupliciter.*

b *Nam album non fit ex musco nisi per accidens.* Nota, quòd triplex est terminus à quo, per accidens videlicet, & est id quod cum termino per se coniungitur, & de hoc non agitur: quia non pertinet ad generationem, vt ex musco fieri album. Alter est terminus per se, non tamen primus; & iste est contrarius, vel impossibilis, vt aqua respectu ignis, quando ex aqua fit ignis, & album respectu nigri, quando ex albo fit nigrum; Et huiusmodi terminus est ille, in quem agens agit, vt ex ipso educat formam, idè oportet quòd sit oppositum, & dissimile. Tertius terminus est per se, & primus, qui est priuatio formæ producendæ: vt quando dicimus ignem fieri ex non igne, ly *non ignis* dicit priuationem ignis; & huiusmodi terminus debet necessariò antecedere: quia per generationem, quod non erat acquiritur, & sic ex priuatione peruenitur ad formam talis priuationis. Non autem dicit hæc priuatio solam formæ carentiam, sed etiam potentiam proximam ad talem formam, & sic opponuntur priuatiuè tales termini, scilicet à quo, & ad quem. Idè quicquid fit, ex contrario fit, his duobus modis, præcipuè ex vltimo. Quare quando Aristoteles dicit principia esse contraria, non omnia intelligere debemus; quia non materiam, & formam,

I 6. *Triplex est terminus à quo.*

fed aliqua principia, videlicet formam, & priuationem, quæ priuatio non tantum dicit negationem formæ, sed etiam potentiam proximam in subiecto apto nato recipere formam, & præter hoc ponit aliquam formam positiuam, aut contrariam, aut impossibilem formæ producendæ, vt ignis fit ex non igne. Illud non igne dicit priuationem ignis proximam ad ipsam formam ignis, & insuper dicit formam oppositam in subiecto, scilicet in aqua, vel aliquid simile.

17. Nota secundò, quòd vt Aristoteles declarat vltimam particulam definitionis, scilicet, *sed omnia sunt ex ipsis*, supponit tria. Primum non quodlibet agere in quodlibet. Secundum non quodlibet pati à quolibet. Tertium non quodlibet fieri ex quolibet. Primum dicit quòd non quodlibet passum est aptum, vt recipiat actionem, vel effectum agentis, quo pacto ignis non potest agere in cælum, aut quando passum non est dissimile agenti, sed iam omnino assimilatum, quo pacto ignis non potest agere in ignem. ex quo sequitur, quòd agit in aliud aliquo modo contrarium, saltem priuatiuè; ita scilicet, vt careat ea forma, quam debet recipere ab agente, & sic ex hoc primo supposito colligitur veritas secundi, & tertij: videlicet, quòd id quod patitur, patitur à suo dissimili, vel contrario, & vt quodlibet fiat ex eo, à quo aptum est fieri; vnde id quod fit, fit ex contrario physico, & per se.

Q V Æ S T I O XVIII.

Vtrum cuiuslibet transmutationis naturalis principia sint contraria.

Arist. hic text. 41. & sequent. Simplicius 1. Phys. comm. 52. & 2. Phys. circa text. 15. Philoponus 1. Physic. circa text. 43. Albert. tract. 3. cap. 3. Zabarel. lib. 1. de materia, cap. 7. D. Thom. 1. Phys. lect. 10. & 1. part. quæst. 46. art. 1. ad 3. Canonic. quæst. 3. art. 2. Conimbr. 1. Physic. cap. 5. quæst. 2. Complut. disp. 2. quæst. 3. Ruuius 1. Phys. cap. 5. quæst. vnica. Roccus quæst. 13.

1. **A**RGVITVR quòd non, quia principia substantiæ sunt substantiæ, modò substantiæ nihil est contrarium; ergo, &c.

Secundò, quia omnia contraria sunt in subiecto, vt patet in isto primo, quia vnum contrarium non subicitur alteri: modò principia non sunt in subiecto; quia iam essent principiata, & illa subiecta essent principia; igitur principia non sunt contraria.

Tertiò, quia principia oportet semper manere, vt patet per Aristotelem in isto primo, text. 50. sed contraria non semper manent; ergo, &c.

Quartò arguitur per conditiones principiorum, quia principia non fiunt ex aliis, nec ex alteris; sed contraria fiunt ex aliis, scilicet ex suis subiectis; & fiunt ex alterutris, quia non quodlibet fit indifferenter ex quolibet, sed determinatè ex suo contrario, vt patet in isto primo, text. 43.

2. Demùm arguitur per instantias; quia compositio domus est quædam transmutatio, & tamen non fit de contrario in contrarium; quia nulla est dispositio lignorum, vel lapidum, quæ sit contraria dispositioni domus, cum dispositiones eorum maneat facta domo.

Secundò, quia generatio, corruptio, cognitio, illuminatio, & huiusmodi sunt quædam trans-

mutationes, & tamen non sunt de contrario in contrarium; imò de priuatione in habitum, vel è contra.

Tertiò, quia motus augmentationis est quædam transmutatio, & tamen est de contrario in contrarium, imò de vno relatiuo oppositorum ad aliud.

Quartò, quia motus localis alicuius mobilis ab Oriente ad Austrum super lineam rectam, est quædam transmutatio, & tamen non est de contrario in contrarium; quia Ausster non contrariatur Orientali: imò magis Occidens contrariatur Orientali.

Quintò, quia motus circularis est quædam transmutatio, & tamen non est de contrario in contrarium, imò de eodem in idem.

Sextò, quia vel respectu omnium formarum, quibus eadem materia est, vnica priuatio, vel plures, non plures; quia priuatio non est aliud, quàm materia priuata; si vna tantum, tunc cum tantum vni vnum sit contrarium, vt patet 10. Met. text. 14. sequitur quòd illa priuatio non contrariatur nisi vnica formæ, & per consequens transmutationes ad alias formas non erunt de contrario in contrarium.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, tract. 3. c. 1. text. 41. Notandum, quòd à quatuor modis inuenitur contrarietas in rebus, quæ non sunt termini, vel propositiones. Primo modo oppositio inter priuationem & habitum vocatur contrarietas, largè accipiendo contrarietatem, & sic dicimus, quòd sonus, & silentium sunt contraria. Secundò accipitur contrarietas pro oppositione inter relatiuè opposita: maximè inter illa, quæ dicuntur de quantitate, & sic dicimus, quòd magnum, & paruum sunt contraria, & improprie dicitur de intensione, quia intensio imaginanda est per modum qualitatis, & idè intensum, & remissum vocantur contraria. Tertio modo accipitur contrarietas pro oppositione, quæ est inter terminos motus localis, quæ significatur per terminos absolutos de genere *Vbi*, cuiusmodi est oppositio inter *Oriens*, & *Occidens*, vel inter *Oriens*, & *Auster*. Quartò accipitur contrarietas, pro repugnantia duarum formarum intersubibilibium, & remissibilibium, quarum vna nata est alteri inesse, vt in subiecto, nec simul possunt inesse eidem subiecto, & sic opponuntur ad inuicem caliditas, & frigiditas, albedo, & nigredo. Et quilibet istorum modorum potest subdividi, vt verbè gratià, de primo modo; quia materia priuata, vel habet formam eiusdem generis cum ea, qua priuata est, vel alterius; vt aer priuatus lumine non habet aliquam formam eiusdem generis cum lumine, exemplum de quarto modo; quia vel illæ formæ intensibiles, natae sunt se inuicem expellere per actiones proprias, vt qualitates primæ; vel consequuntur se inuicem in subiecto, non per actiones proprias, sed consecutiuè per actiones aliarum qualitatum; sicut qualitates secundæ.

Secundò notandum, quòd non solum dispositiones, vel formæ accidentales dicuntur contrariæ, imò etiam substantia dicitur contraria ratione suarum dispositionum; sic dicimus quòd ignis & aqua contrariantur, non quòd forma substantialis ignis sit contraria formæ aquæ, sed qualitates vnus, qualitibus alterius, & secundum hoc substantia dicitur contraria. Et non solum dicitur contrarietas de huiusmodi qualitibus,

3.
Contrarietas
quatuor modis
inuenitur
in rebus.

Vide Zimard
in tab. lit. P.
f. 33. 2. col. 3.

4.
Substantia
quomodo dicitur
contraria
substantia.

tibus, vel de substantiis ratione qualitarum, imò etiam de terminis significatibus huiusmodi qualitates: tamen hoc est à voluntate; quia per prius dicitur contrarietas de rebus, & ex consequenti per attributionem dicitur de terminis, vt verbi gratiâ. Sicut vna vrina dicitur contraria alteri, eo quòd vna est significatiua sanitatis, & alia ægritudinis, ita similiter termini dicuntur contrarij, quia significant res contrarias aliquo dictorum modorum contrarietatum.

Istis præmissis, sunt duo modi respondendi ad quæstionem. Primus modus supponit quòd priuatio non sit res distincta à materia, imò materia priuata est priuatio; & tunc ponitur vna conclusio, quòd Nulla principia sunt contraria. Probat, quia nulla sunt principia nisi materia, & forma; quæ non contrariantur ad inuicem, cum sint simul, & vnum informent reliquum.

Secunda conclusio. Quando Aristoteles dicit principia esse contraria, intelligit, quòd de materia cum transmutatur prius dicitur vnus terminus, & facta transmutatione dicitur alter, qui sunt ad inuicem contrarij, vt ante transmutationem dicitur materia est non informata, & postea dicitur, quòd sit informata: modò informatum, & non informatum sunt contraria.

Sed contra istud obiicitur primò, quia posito, quòd nullus esset terminus mundi, adhuc fieret transmutatio naturalis de vno contrario in contrarium, igitur non sufficit illa verificatio terminorum, quia siue sint illi termini, siue non; non minùs est transmutatio naturalis. Secundò, quia semper contrarietas terminorum præsupponit contrarietatem rerum significatarum, vt patet ex notabili. Idèd nisi transmutatio esset de contrario in contrarium, termini verificati de materia ante transmutationem, & postea non essent contrarij. Hoc confirmatur; quia contrarietas terminorum sit præcisè ratione rerum significatarum contrariarum; quia terminis non competunt condiciones contrariariorum, vt puta, quòd agant ad inuicem, & patiantur, & quòd vnus resistat alteri, & quòd iuxta se inuicem posita magis elucescant.

Istà igitur viâ dimissâ, sequitur alia, supponendo primò, quòd in omni transmutatione præsupponitur subiectum, siue materia; patet ex præcedenti quæstione. Secundò supponitur, quòd in proposito capitur contrarietas communiter ad quatuor modos contrarietatum prænotatos.

Nunc ponitur ista conclusio: Omnis transmutatio est de contrario in contrarium. Et possunt contraria in proposito sic definiri; contraria sunt, quorum alterum, vel medium inest subiecto apto nato, & impossibile est ambo inesse simul. Probat, conclusio, quia in omni transmutatione transmutatur aliquod subiectum per primam suppositionem; & tunc vel subiectum habet dispositionem, ad quam transmutatur, vel non: si sic, hoc est falsum propter duo. Primò, quia frustra transmutaretur ad id, quod habet. Secundò, quia recipiens debet esse denudatum à natura recepti, vt patet 3. de Anima, text.com. 4. si non habet illam dispositionem, & natum est ipsam habere, igitur est priuatum illa dispositione, per definitionem priuationis, & facta transmutatione habebit illam dispositionem, igitur materia transmutata est de contrario in contrarium; quia materia priuata est contraria sibi ipsi informatæ. Nam per notabile idem potest esse

contrarium sibi ipsi ratione diuersarum dispositionum.

Secundò patet conclusio inductione in quatuor generibus mutationum, scilicet in generatione, & corruptione in alteratione, in augmentatione, & motu locali.

Contra conclusionem arguitur, quia idem transmutat se ipsum, igitur non omnis transmutatio est de contrario in contrarium. Tenet consequentia, quia si idem esset contrarium sibi ipsi, iam appeteret sui corruptionem; & antecedens apparet, nam intellectus agit in seipsum cognitionem. Similiter aqua calefacta agit in seipsam frigiditatem; & vnum speculum agit in aliud omnino consimile sibi, in quo repræsentatur, igitur eadem ratione potest agere in seipsum.

Respondetur negando consequentiam, nec est inconueniens, quòd idem sit contrarium sibi, non per suam substantiam, sed per diuersas dispositiones sui; nec sequitur, quòd appetat sui corruptionem, quando contrarietas illa est inter priuationem, & habitum, vel inter relatiuè opposita: modò dico, quòd intellectus agens in seipsum debet reputari pro patiente respectu cognitionis, quam agit: sed intellectus mediantibus speciebus intelligibilibus debet reputari pro agente, & sic aliud est ibi agens, & passum, quod passum patitur cognitione, quam agit. Consimiliter dicitur de aqua calefacta: nam aqua calefacta mediante frigiditate virtualiter reputatur pro agente; sed aqua sola circumscriptâ frigiditate tali, reputatur pro patiente. De speculo dico, quòd vnum speculum omnino consimile alteri nunquam repræsentaretur in alterum, nisi secundum latera eius, quæ sunt dissimilia speculo.

Secundò, quia transmutatio, vel est materia, vel forma, vel aliquod accidens distinctum. Si materia, tunc materia non esset principium transmutationis, cum idem non sit principium sui ipsius; & per idem probatur, quòd non sit forma. Nec est accidens; quia materia, & forma non sunt principia alicuius accidentis, etiam tunc principia non essent contraria.

Respondetur quòd transmutatio est ipsa materia, quæ transmutatur, & secundum quod caret dispositione, ad quam est transmutatio, est contraria sibi ipsi, secundum quod habet illam formam post transmutationem. Et quando dicitur, igitur materia est principium sui ipsius, concedendum est non simpliciter, sed cum addito, scilicet quòd materia est principium sui, vt sit transmutatio.

Tertio, quia priuatio & forma sunt contraria, igitur priuatio & forma sunt. Consequens est impossibile, quia quando est vnum, tunc non est reliquum; igitur antecedens est impossibile. Respondetur vno modo concedendo consequens, supposito quòd omnis transmutatio sit successiua; quia tunc subiectum est partim priuatum forma, & partim formatum. Aliter dicitur negando consequentiam, sicut non sequitur prius, & posterius sunt relatiua, vel sunt contraria; igitur sunt; quia istud nomen *contraria* est terminus ampliatius, & etiam *relatiua*, quæ non determinant sibi conuertentiam, sed esse sumitur pro intelligi, vt de istis relatiuis *prius*, & *posterius*.

Quartò dubitatur, quæ albedo sit contraria huic nigredini, & sic de aliis qualitatibus; quia vel contrariatur albedo, quæ est, & hoc non, quia albedo quæ est, non est nata consequi in subiecto nigre

5. Principia quomodo sunt contraria.

6.

In omni transmutatione præsupponitur subiectum.

7.

Omnis transmutatio est de contrario in contrarium.

8.

9.

10.

nigredinem existentem, quia tunc migraret de subiecto in subiectum. Respondetur, quòd albedo quæ est, est contraria nigredini, quæ est, nec oportet, quòd ipsa possit sibi succedere, sed sufficit, quòd ipsa, vel vna consimilis sibi, possit ei succurrere.

Quintò, quia vel respectu cuiuslibet formæ est vna priuatio tantum, vel respectu alicuius est alia priuatio. Respondetur secundum aliquos, quòd respectu omnium formarum eiusdem speciei, quibus priuatur materia, est vnica priuatio, sed respectu formarum diuersarum specierum sunt diuersæ priuationes, tamen non credo (cum priuatio non sit aliud, quàm materia priuata,) quòd oporteat ponere talem pluralitatem priuationum, & idèd solùm est vna priuatio, quæ materia est priuata respectu omnium formarum, vel dispositionum, quibus ipsa caret.

11. Nunc ad rationes. Principia substantiæ, &c. concedo: modò substantiæ non est contrarium; verum est secundum suam propriam essentiam; sed secundum suas dispositiones priuatiuas, vel positiuas bene est aliquod contrarium.

Ad secundam: oportet principia semper manere, &c. Hoc intelligitur de forma, & materia, non secundum rationem, quæ est priuatio, sed secundum rationem, quæ manet sub vtroque termino transmutationis, scilicet quòd oportet materiam, & formam manere post transmutationem; sed priuatio non manet, id est, tunc materia non est priuata, & idèd ante transmutationem potest concedi Logicè, quòd priuatio manebit, quando non manebit priuatio.

Ad tertium omnia contraria sunt in subiecto, verum est de contrariis quarto modo, & non de aliis modis contrarietatum.

Ad quartum, quia principia non fiunt ex aliis. Dico, quòd istæ conditiones debent intelligi de principiis diuisim: verbi gratiâ, materia non fit ex aliis, vel ex alterutris tanquam ex subiecto, vel tanquam ex parte integrali: sed forma non fit ex aliis, nec ex alterutris, tanquam ex parte integrali, licet bene tanquam ex subiecto. Sic similiter contraria non fiunt ex alterutris, tanquam ex parte integrali, nec etiam tanquam ex subiecto, sed fiunt ex alterutris, vt ly ex denotat circumstantiam ordinis. Similiter etiam bene fiunt ex aliis, tanquam ex subiectis. Aliæ instantiæ sunt solutæ in quæstione.

ANNOTATIONES.

12. *Contrarietas accipitur pro oppositione. Oppositio in communi est quid æquiuocum.*

Oppositio in communi in quæ diuiditur.

13. *Quatuor modis inuenitur contrarietas in rebus, &c.* Nota quòd accipitur hîc contrarietas pro oppositione, est autem oppositio relatio inter duo opposita: nam totum esse oppositorum est ad aliud. Quemadmodum enim pater dicitur filij pater, sic oppositum dicitur opposito oppositum, estque oppositio in communi quid æquiuocum ad omnes oppositiones, nam inter oppositiones assignatas ab Aristotele in libro Prædicamentorum cap. de Oppositione, duæ illarum sunt entia rationis, scilicet contradictoria, & priuatiua oppositio; duæ verò entia realia, scilicet contraria, & relatiua oppositio: modò nihil est vniuocum ad ens reale, & rationis. Potest autem oppositio communiter accepta diuidi in opposita, disparata, & opposita propriè. Disparata sunt, quæ sunt quidem repugnantia, non tamen sunt opposita, vt homo, & Leo. Opposita pro-

priè sunt, quæ maximè repugnant, aut simpliciter, aut in eodem subiecto. Dicitur simpliciter, vt comprehendantur contradictoria, quæ maxima est inter oppositiones, eo quòd minus conuenientiæ compatitur cum altero, & quanto minus vnum extremum comparatur aliquid alterius, tanto magis perfectius secundum illud est.

Dixi in eodem subiecto, vt comprehendantur relatiuè, contrariè, & priuatiuè opposita. Illa enim dicuntur maximè pugnare in eodem subiecto, quæ cum inhæreant subiecto, vel habeant se quasi formæ competentes subiecto, talia sunt, vt neutrum repugnet magis alicui, quàm suo opposito. Verbi gratiâ, pater, & filius subiectantur in animali, & pater ita repugnat filio, vt nulli alteri rei magis repugnet: neque enim possunt inueniri simul in eodem subiecto respectu eiusdem, & vnum habet repugnantiam peculiarem cum alio. Idem dicendum est de albedine, & nigredine, quæ sunt contrariè & de visu, & cæcitate, quæ sunt priuatiuè opposita.

14. *Substantia dicitur contraria, &c.* Nota, quòd contrarietas accipitur dupliciter, vno modo fusè pro quacunque oppositione, & sic omnia opposita, & quomodocunque impossibilia sunt contraria: & in hoc sensu dixit Aristoteles 2. de Generatione, text. 24. quòd aqua igni contrariatur, & aer terræ. & 10. Metaph. text. 13. quòd differentiæ diuisiue generum sunt contrariæ, & in hoc primo, text. 41. & inde, quòd priuatio contrariatur formæ substantiali. Alio modo sumitur contrarietas presè, & sic est oppositio, quæ versatur inter illa, quæ sub eodem genere sunt, & habent fieri circa idem subiectum, à quo propria actione mutuo se expellunt, vt caliditas, & frigiditas: & in hac significatione substantia non est alteri substantiæ contraria, nisi ratione suarum qualitatatum, vt hîc dicit Scotus.

15. *Contra illud obiicitur.* Nota, quòd Scotus non impugnat hanc sententiam in eo, quòd asserat priuationem non esse rem à materia distinctam. Nam eandem sententiam tenet ipsemet Scotus in hac quæst. & quæst. 21. huius primi: sed illam reitit in eo quòd dicit in secunda conclusione, nempe quòd de materia cum transmutatur, prius dicitur vnus terminus, & facta transmutatione dicitur alter, qui sunt ad inuicem contrarij, ita vt totam rationem contrarietatis ponat in terminis, & non in rebus, & hoc est quòd reprobat hîc Scotus.

16. *Idem transmutat seipsum.* Nota, quòd Scotus in responsione ad hanc instantiam cõcedit, quòd idem agit in se ipsum. Pro cuius clariori luce obseruandum est primò, quòd agens naturale agit in quantum est in actu, quod tripliciter intelligi potest. Primò in actu formali; vt quando id, quod formaliter est calidum, calefacit. Secundo modo virtualiter, vt quando aliquid habet virtutem ad producendum id, quod formaliter non habet, vt Sol virtualiter est calidus, quia potest producere calorem, quo formaliter caret. Tertio modo dicitur aliquid in actu eminenter; quo pacto Deus continet omnia, nullaque est perfectio in creaturis, quæ eminentius non sit in Deo.

Secundò obseruandum est, quòd multis modis conringit agere. Primo modo id dicitur agere, quod mouet localiter. Secundo quod generat, & corrumpit. Tertio quod alterat secundum qualitates sensibiles, siue primas, siue secundas. Quarto quod

13.

14. *Contrarietas accipitur dupliciter.*

15.

16. *Agens naturale agit in quantum est in actu tripliciter intelligitur.*16. *Agere cõtingit multis modis.*

quod auget, seu mouet motu augmentationis. Vltimò, quod secundum animam operatur senti-
tendo, & intelligendo.

*Aliquid po-
tèst triplici-
ter moueri,
vel moueri.*

Tertiò obseruandum est, aliquid posse triplici-
ter moueri, & mouere, scilicet per accidens, per
partem, & secundum se totum, quæ diuisio expli-
cabitur magis in 7. huius quæst. 1. & in 8. q. 7. Ex
his dico primò, quòd in motu locali aliquid po-
tèst mouere se per accidens. Anima enim in ani-
malibus mouet se per accidens, dum mouet per
se corpus, ad cuius motum per accidens & ipsa
mouetur.

Secundò dico, quòd aliquid dicitur mouere
se per partem motu locali, vt animalia dicuntur
mouere se ipsa secundum animam per partem,
quia mouent corpus.

17. Dico tertio, quòd aliquid mouet se secundum
se totum localiter. Hoc asserunt est Scoti 2. Sen-
tent. d. 2. q. 10. à multis tamen negatur, eam ta-
men Toletus dicit esse probabilem, dicitque quod
fateretur, & profert suam ignorantiam: quia non
videt, quomodo hoc non sit factibile. Sicut enim
intellectio actio est, quæ procedit ab eo, quòd est
actu, & recipitur ab eo, quod est in potentia, &
tamen vnum, & idem se intelligit, quare vnum
& idem non se mouebit in corporibus? Nihil
enim prohibet, quòd sit in actu & in potentia
secundum motum localem, nam vt mouet debet
esse in actu saltem virtualiter, & vt mouetur debet
esse in potentia formali, & capax motus.

*Nihil se ge-
nerat secun-
dum se totum
soccus secun-
dum partes.*

Dico quartò, in generatione nihil per se acci-
dens, aut secundum se totum generat, quamuis
per partes se generet. Prima pars patet; quia in
generatione acquiritur simpliciter esse, & quod
generat debet habere esse simpliciter: nihil autem
potest esse, & non esse simpliciter; ergo, &c.
Secunda pars etiam patet in nutritione, quæ di-
citur partialis generatio, atque idem de corrup-
tione est dicendum.

18. *Idem potest se
ipsum per ac-
cidens alte-
rare.*

Dico quintò, idem potest se ipsum per acci-
dens alterare, videlicet quia alterat per se id, ad
cuius alterationem alteratur: hoc patet in anima,
quæ dum corpus alterat calefaciendo, infrigi-
dando, per accidens ipsa alteratur.

*Idem secun-
dum se totum
se ipsum non
potest altera-
re.*

Dico sextò, idem secundum se totum non al-
terat se ipsum; idem enim profusus non calefacit,
& calefit; quia quod alterat, debet habere for-
mam actu; & quod alteratur, debet carere illa:
modò impossibile est, quòd idem sic habeat, &
non habeat eandem formam. Oppositum tamen
huius conclusionis probabilissimum videtur To-
leto, motus eadem ratione, qua hoc ipsum asse-
runt in motu locali, quia fat est, inquit, habere
calorem, verbi gratia virtualiter, carereque illo
formaliter, & sic ipsum totum calefieri à se toto:
hoc idem affirmat hinc Scotus, dum dicit quòd
aqua calefacta mediante frigiditate virtuali agit
in se ipsam frigiditatem.

*Idem auget
se secundum
partem.*

Dico septimò, in augmentatione idem se au-
get secundum partem; quia anima auget, & vir-
tus augmentatiua & corpus augetur. Potest etiam
dici, quòd idem secundum se totum augetur, id
est, secundum omnes suas partes formales, quia
scilicet in omnibus est virtus augmentandi, & re-
ceptiua augmenti.

*Transmuta-
tio bifariam
sumi potest.*

Transmutatio est ipsa materia, qua transmutatur.
Nota, quòd transmutatio bifariam sumi potest.
Vno modo pro formali, & sic est relatio transmuta-
ti ad transmutans, & è contra, & est quid realiter
distinctum à materia, & forma. Alio modo
Scoti oper. Tom. II.

sumitur transmutatio pro connotato, atque ita
est ipsa materia, quæ transmutatur, & in hac se-
cunda significatione debet intelligi Soccus.

19.

*Non sequitur, prius, & posterius sunt relatiua,
igitur sunt.* Nota, quòd in obiectione, & respon-
sione supponit Doctor, relatiua dici ad conuer-
tentiam, & esse simul naturà, quæ proprietates
non conuenit nisi relatiuis secundum esse, siue
illis relatiuis, quæ mutuo se includunt in suis
significationibus, id est, quæ mutuo per se re-
feruntur, ita vt esse vnus sit ad aliud se habere,
& è conuerso; quia posito vno, ponitur & re-
liquum, & vno destructo, destruitur alterum:
illa verò relatiua, quæ secundum suas formas
non dicuntur ad inuicem, & mutuo ab inuicem
non dependent, non sunt simul naturà, vt scien-
tia, & scibile. Nam adesse simul naturà, vt docet
Aristoteles in Postprædicamentis cap. de modis
Simul, duo sunt necessaria. Primum quod ab vno
ad alterum sit mutua consequentia. Secundum
quòd neutrum sit causa alterius. Adde insuper,
quòd hæc proprietates non conuenit relatiuis, si
materialiter, & secundum subiectum sumantur:
quia hoc modo pater est prior filio; sed conuenit
formaliter secundum formam relatiuam, quam
important. Nec sequitur, dicit Scotus, Prius
& posterius sunt formaliter relatiua; ergo
sunt, sed bene sequitur, Sunt, vel fuerunt, vel
erunt, quia huiusmodi termini prius, & poste-
rius, sunt termini ampliatiui, & maximè in re-
latiuis, quæ non determinant sibi conuertentiam,
quemadmodum sunt quædam relatiua secundum
dici.

20.

*Agere con-
tingit multi-
modis.*

*Non credo cum priuatio non sit aliud, quam
materia priuata, &c.* Nota, quòd materia dum-
pliciter potest considerari, vno modo vt nuda
omni forma, & sic vnicam tantum habet priua-
tionem in genere ad omnes formas. Secun-
dò considerari potest cum dispositionibus ad ta-
lem, vel talem formam; & sic dicitur materia
proxima: quo modo tot sunt materiae proxi-
mæ, quot dispositiones diuersæ: sunt autem tot
dispositiones, quot sunt formæ numero, quia
vnaquæque suam dispositionem requirit, & per
consequens hoc pacto tot erunt numero priua-
tiones, quot formæ.

*Substantia non est contrarium secundum suam pro-
priam essentiam, &c.* Posset etiam dici, quòd sub-
stantia nihil propriè & positiuè est contrarium,
Physicè tamen & priuatiuè aliquid est contra-
rium, & sic accipit Aristoteles.

EXPOSITIO TEXTVS.

*Consequens 1 autem erit dicere vtrum duo, aut
tria, aut plura, &c.* Istud est secundum ca-
put tertij tractatus, in quo Philosophus deter-
minat de numero principiorum, & diuiditur
in quinque partes, secundum quinque conclu-
siones, quas ponit. Secundam ibi: *In finita au-
tem non.* Tertiam ibi: *Quoniam autem finita.*
Quartam ibi: *Tria igitur dicere elementa esse.*
Quintam ibi: *plura autem tribus, non amplius.* Pri-
mò dicit, quòd postquam dictum est, quòd
principia sunt contraria. Nunc videndum est
vtrum sint duo, vel tria, aut plura tribus; &
tunc ponitur prima conclusio, quòd Principia
rerum naturalium non sunt tantum vnum. Pro-
batur, quia illa, quæ sunt contraria, non
sunt tantum vnum: sed principia sunt contraria;

I.
Text. 50.

*Principia re-
rum natura-
lium nõ sunt
tantum vnum.*

G ergo;

ergo; &c. Maior patet, quia vna res non est contraria sibi ipsi, & minor est nota ex præcedenti capitulo.

Principia rerum naturalium non sunt infinita.

In finita autem non. Hic ponitur secunda conclusio, quod Principia rerum naturalium non sunt infinita: & ista fuit prima conclusio 2. cap. 2. tract. Probatur quatuor rationibus. Prima, quia si principia rerum naturalium essent infinita, sequeretur, quod res naturales non essent cognoscibiles, consequens est falsum, quia de ipsis habemus scientiam naturalem. Probatur consequentia, quia ad cognoscendum res naturales oportet cognoscere omnes causas earum, & principia; modò infinita sunt incognita, quodlibet scilicet conceptu distincto, & proprio.

2. Vide contrarietatem Zimarae.

Et vna contrarietas. &c. Ponitur secunda ratio, quia in vnoquoque genere est vna prima contrarietas: sed genera sunt finita, ergo contrarietates sunt finitæ; sed vnus contrarietatis solùm sunt duo extrema, igitur extrema contraria sunt finita: & cum principia contraria sint prima contraria; sequitur quod principia contraria sunt finita: & quia duobus contrariis est vnum subiectum suppositum, sequitur quod omnia principia sunt finita. Vel sic formetur ratio iuxta textum: In vnoquoque genere est vna prima contrarietas; sed substantia est quoddam genus; igitur in genere substantiæ est vna prima contrarietas; sed cuiuslibet contrarietatis sunt duo extrema, & non plura, igitur prima contraria in genere substantiæ sunt duo, & non plura: sed prima principia contraria sunt prima contraria in genere substantiæ, igitur prima principia contraria sunt duo, & non plura, & cum duobus principiis contrariis sufficiat vnum subiectum, sequitur, quod omnia principia sunt finita.

Et quia contingit ex finitis. &c. Ponitur tertia ratio, quia si natura potest facere omnia ex principiis finitis, quæ potest facere ex infinitis, melius est ponere principia finita, quam infinita; sed omnia possunt saluari; ergo, &c. Maior patet, quia in artibus, qui potest complere opus, intentum modico conatu, & labore, & adhibet magnum laborem, & penam, frustra, & otiosè agit, & ita similiter in naturalibus. Minor apparet, nam Empedocles opinabatur assignare causas rerum naturalium per principia finita, quemadmodum Anaxagoras per principia infinita.

Amplius sunt alia aliis priora. &c. Ponitur quarta ratio. Prima contraria sunt finita, sed prima principia sunt solùm prima contraria per exclusionem aliorum contrariorum, quæ non sunt prima, igitur prima principia sunt finita. Maior patuit prius, quia in vnoquoque genere, &c. & minor apparet: nam quædam sunt contraria prima vt album, & nigrum, dulce & amarum; & alia secunda, vt fuscum, pallidum, ponticum, acutum. Nunc principia non sunt contraria secunda, quia prima principia non sunt ex aliis; & tamen ista contraria secunda fiunt ex aliis, scilicet ex primis contrariis: etiam oportet principia semper manere, sed qualiter hoc sit intelligendum videbitur in quæstione, & tamen secunda contraria non semper inaneant, ex quibus patet, quod principia contraria nec sunt vnum, nec infinita.

Contraria sunt duplicia.

4. Text. 51.

Quoniam 2 autem finita non facere duo tantum. &c. Hic ponit secundam conclusionem, dicens primò; quod ex quo principia sunt finita, adhuc habet quandam rationem, id est, dubitationem facere, id est, ponere duo principia tantum, vel

non ponere duo tantum, & tunc ponitur ista conclusio: Principia rerum naturalium sunt plura duobus. Probatur, quia in omni transmutatione, oportet quod sit aliquod quod maneat sub vtroque termino transmutationis, sed vnum contrarium non manet sub reliquo, nec recipit reliquum, igitur præter illa contraria oportet ponere aliud subiectum, & istius rationis Aristoteles solùm ponit minorem, & conclusionem in fine. Maior patet, quia quod transmutatur, alteratur, idè oportet, quod sit aliquod subiectum, quod aliter, & aliter se habeat: & minor patet, quia densitas non est nata facere raritatem, nec raritas est apta nata recipere densitatem, siue causatam à se ipso, siue causatam ab aliquo alio, & ita de omnibus aliis contrariis: vt verbi gratià, concordia non conducit, id est, non recipit discordiam causatam à se, vel etiam ab alio, sed præter ista oportet esse alterum tertium.

Principia rerum naturalium sunt plura duobus.

Quidam autem & plura recipiunt. &c. Ponit secundam rationem, quod est testimonium antiquorum: nam quidam, vt Plato, & Anaxagoras, posuerunt principia plura duobus, ex quibus conficiunt, id est, componunt naturam eorum, quæ sunt, id est, res naturales.

Ad hoc 3 autem adhuc. &c. Ponitur tertia ratio, quia nisi contrariis esset subiecta alia natura; sequeretur quod substantia componeretur ex non substantiis: consequentia patet, quia videmus, quod nihil quod est de substantia alicuius rei, contrariatur alicui, quod est de substantia eiusdem: & cum principia sint de substantia compositi, habetur consequens. Vel aliter sequeretur, quod præter principia contraria habebimus alia principia non contraria, & per consequens plura duobus. Et si dicatur contra, quod priuatio & forma contrariantur, dico; quod priuatio non est de substantia compositi, & idè præter priuationem habere oportet duo alia principia ad minus, quæ sint de substantia compositi, aliter enim omnia essent simplicia. Falsitatem consequenter probat Aristoteles dupliciter. Primò, quia proprium est substantiæ non esse in subiecto, nec dici de subiecto; sed prima principia, nec sunt in subiecto, nec dicuntur de subiecto, quia tunc illud subiectum potius diceretur principium; ergo, &c.

5. Text. 52.

Sed obiicitur, quia forma est substantia, & tamen est in subiecto. Respondetur quod forma non est in subiecto per modum accidentis. Nam accidens dat subiecto, in quo est, solùm esse accidentale, sed per formam substantialem datur esse substantiale, & idè diuersimodè. Secundò probatur falsitas consequentis, quia si substantia componeretur ex principiis, quæ sunt non substantiæ, sequeretur, quod non substantia esset prior substantia, quod est falsum. Ex 4 quo patet quod considerans rationes prædictas habet necessariò ponere tertium subiectum, si debet saluare naturas vtrasque contrarias.

6.

Text. 53.

Quemadmodum dicunt. &c. Ponitur quarta ratio, & est testimonium antiquorum, vnde omnes antiqui præter duo principia contraria ponebant tertium principium subiectum; quorum aliqui ponebant ignem, aquam, terram, aliqui aërem, & aliqui aquam, & aliqui medium inter ista: & comparando ista ad inuicem, dicit Aristoteles quod ponentes medium inter elementa esse principium materiale meliùs posuerunt: quia de ratione principij materialis est, quod sit exemptum à contrariis: modò medium est magis exemptum quam

Text. 54.

Terra quomodo sit frigidior aqua.

Text. 55. Vide contradiCTIONem Zimara.

Vide Zimara in sab. litt. A. fol. 28. col. 3.

Principia rerum generalia non sunt plura, nec pauciora tria.

8.

quàm extrema, & ita s meliùs dixerunt, qui posuerunt aërem, aut aquam esse principia materialia, quàm ponentes ignem, vel terram, eo quòd ignis, & terra, maximè ab inuicem contrariantur, & ex isto loco solet allegari, quòd terra est magis frigida, quàm aqua. Ad quòd potest responderi, quòd terra apparet frigidior aqua ad sensum; non quia sit intensior in gradu frigiditatis, sed propter opacitatem materiæ.

Sed subdit Aristoteles, *Quòd 6 omnes antiqui figurant*, id est, disponunt istud principium materiale aliquibus contrariis, quidam raritate, & densitate; quidam magno & paruo. Et ista opinio de magno, & paruo fuit valde antiqua: nam quidam assignantes diuersitates rerum prouenire ex parte formæ, ponebant magnum & paruum principia formalia rerum naturalium: sed Plato considerans diuersitatem rerum sub eadem specie prouenire ex parte materiæ, idèd ponebat magnum, & paruum principia materialia.

Tria igitur 7 dicere, &c. Hic ponitur, quarta conclusio, quòd oportet ad minus rerum naturalium esse tria principia. Probat ex præcedentibus, quia principia rerum naturalium sunt contraria, & sunt plura duobus per præcedentem conclusionem, igitur oportet quòd ad minus sint tria.

Plura autem tribus, non amplius, &c. Ponitur quinta conclusio, quòd principia rerum naturalium non sunt plura tribus. Probat, quia duo contraria, &c. vnum subiectum sufficiunt: nam si essent plura subiecta, oporteret etiam esse plures contrarietates; modò consequens est falsum, quia substantia est vnum genus, igitur in ipso est vna prima contrarietas, & extrema, scilicet prima contraria de genere substantiæ erunt principia, & nulla alia: quia omnes aliæ contrarietates videntur reduci in vnam primam contrarietatem, videlicet substantiæ. Similiter quòd sunt plura subiecta est impossibile: nam omnia entia naturalia ad inuicem transmutantur, & tamen si essent plura subiecta solùm illa transmutarentur in inuicem, quæ conuenirent in subiecto.

ANNOTATIONES.

9.

Species nõ habent aequalem perfectionem.

IN vnoquoque genere est vna prima contrarietas. Nota, nullas species habere inter se æqualem perfectionem, sed aliæ superantur ab aliis, ex quo fit, vt aliæ includant imperfectionem, hoc est, priuationem quandam perfectionis aliarum, & ex consequenti hæc contrarietas sit in omnibus communis, quam vocamus nomine habitus, & priuationis. Nihil est aliud igitur in vnoquoque genere esse vnam primam contrarietatem, quàm in vnoquoque Prædicamento omnes contrarietates reuocari ad perfectum, & imperfectum, seu ad habitum, & priuationem.

Medium est triplex.

Ponentes medium inter elementa, &c. Nota, quòd Aristoteles vocat subiectum generationis naturam mediam. Medium autem est triplex, scilicet quod ex vtriusque extremi mixtione conficitur, vt rubrum, vel visum ex albo, & nigro, aliud per negationem extremorum, vt lapis est medium sani, & ægri: quia neque est sanus, neque æger, aliud verò per potentiam ad vtrumque extremum recipiendum, & hoc tertio modo subiectum, & materia dicitur hic natura media, quia

Scoti oper. Tom. II.

est in potentia receptiua vtriusque extremi.

Duo contraria & subiectum sufficiunt. Nota, quòd quando dicit Aristoteles quamlibet contrarietatis suum habere subiectum, intelligit de contrarietate in genere, & in communi, quæ est prima, & radix contrarietatis, scilicet de habitu, & priuatione, non autem loquitur de contrarietate particulari: quia de hoc contingit in vno subiecto plures esse contrarietates, secundùm quod erunt multi formæ, & earum priuationes.

10.

QVÆSTIO XIX.

Utrum sint tria principia rerum naturalium, & non plura, nec pauciora.

Arist. 1. Phys. c. 6. & 7. Auic. lib. 1. sufficiens. c. 1. Simpl. 1. Phys. com. 53. Themist. n. 56. D. Thom. lect. 12. Canon. q. 8. art. 1. Mayron. q. 5. Conimb. 1. Phys. c. 7. q. vnic. Complut. diff. 2. q. 2. Ruuius 1. Phys. c. 7. quæst. vnica.

REGITUR quòd non: quia tunc essent materia, forma, & priuatio; sed priuatio est materia, igitur sunt tantum duo.

Secundò, per Aristotelem in sine 3. tractatus, text. 68. vbi dicit, quòd vnum contrariorum est per se sufficiens facere transmutationem, igitur præter illud non requiruntur alia principia.

Tertiò, quia principia debent semper manere, vt dicit Aristoteles 1. huius, text. 50. sed priuatio non semper manet, imò desit esse in aduentu formæ, igitur priuatio non est principium; & per consequens non sunt nisi duo.

Quartò, quia numerando principia, vel numerantur res, quæ sunt principia, & tunc non sunt nisi duæ res, scilicet materia, & forma; vel termini supponentes pro rebus, & tunc sunt plures, scilicet elementum cum materia.

Quintò, vel numerantur principia intrinseca solùm, & tunc non sunt nisi duo, vt patet 2. huius, text. 28. scilicet materia, & forma; vel numerantur extrinseca cum intrinsecis, & tunc sunt quatuor, vt patet ibidem.

Sextò, quia dispositiones, & qualitates, mediantibus quibus sunt transmutationes, sunt principia rerum naturalium: quia agunt ad generationes ipsarum, & illæ dispositiones sunt plures tribus; igitur principia sunt plura tribus.

Septimò, tot sunt principia, quot principiata; sed principiata sunt plura tribus, ergo, &c. Maior patet, quia principium, & principiata opponuntur relatiuè; & quot modis dicitur vnum oppositorum, & reliquum; vt patet 3. Topicorum, c. 22.

Octauò, quia cuiuslibet rei naturalis sunt tria principia: sed quodlibet principium est res naturalis, igitur cuiuslibet principij sunt tria principia, & ita de principiis illorum, & sic in infinitum.

Nonò, quia quælibet pars materiæ est principium, cum sit materia; sed infinitæ sunt partes materiæ; igitur infinita sunt principia.

Decimò, hæc est falsa, *tantum tria sunt principia rerum naturalium*; igitur & ista est falsa, *principia rerum naturalium sunt tria*. Consequentia tenet; quia idem significat. Antecedens probatur, quia sequitur tantum, tria sunt principia rerum naturalium; igitur tria sunt principia rerum naturalium: & nulla alia, quàm tria, quod est falsum: quia si tria sunt principia rerum naturalium, duo

1.

2.

sunt principia rerum naturalium: quæ sunt alia à tribus.

*Divisio quaestio-
nis.*

Oppositum arguitur per Aristotelem cap. 2. tractat. tertij, text. 56. In quaestione mouebuntur duo dubia. Primum est vtrum cuiuslibet rei naturalis sunt tria principia? & secundum, vtrum cuiuslibet transmutationis naturalis sint tria principia.

3.
*Principium
multis modis
sumitur.*

Quantum ad primum notandum, quòd in proposito non intendimus per principium, principium magnitudinis temporis, & motus, cuiusmodi sunt tempus instans, & mutatum esse; nec intelligimus principium doctrinæ, quemadmodum dicimus, quòd istud est principium: *omne totum est maius sua parte*; nec principium, quòd est pars integralis, quemadmodum dicimus, quòd fundamentum est principium domus; sed per principium intelligimus partem essentialem, cuiusmodi est materia, & forma.

Aliquid potest dici naturale simpliciter.

Secundò, notandum, quòd aliquid^a potest dici ens naturale tripliciter. Vno modo largè, vt accidens, & dispositio dicitur ens naturale: & sic dicimus, quòd motus cœli est naturalis, & hoc vocatur secundo huius, text. 10. secundum naturam. Secundo modo dicitur ens naturale, vt materia & forma; & hoc improprie; quia tam materia, quàm forma dicitur natura, vt patet in secundo. Sed tertio modo, & proprie dicitur ens naturale compositum ex materia & forma.

4.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima est: Nullum ens naturale, vt accidens, & dispositiones, habet aliquod principium essentialia aliud, scilicet à suis partibus integralibus, & à partibus intentionis. Patet per Aristotelem 4. Metaph. text. 13. & 14. vbi dicit, quòd accidentia non habent materiam ex qua sunt, sed in qua sunt, & *ly ex*, denotat ibi circumstantiam partis essentialis, vel integralis.

Secunda conclusio: Nullum ens naturale dictum secundo modo, scilicet vt materia, vel forma, habet principium intrinsecum. Probat, quia sequeretur, quòd in principiis esset processus in infinitum: quia ex quo materia haberet partes essentielles, eadem ratione quælibet illarum partium haberet alias partes essentielles, & sic in infinitum. Secundò patet, quia pars essentialis dicitur, quia est simplex per priuationem compositionis ex naturis diuersis.

Contra conclusionem obiicitur, quia illud est principium intrinsecum, & essentialia materiæ, quòd est causa formalis materiæ; sed forma est causa formalis materiæ, igitur forma est principium intrinsecum, & essentialia materiæ. Consimiliter probaretur, quòd materia esset principium intrinsecum formæ. Patet maior 2. huius tract. 3. text. 31. quia per hoc differt forma ab agente, & sine.

Secundò, quia quælibet pars materiæ est principium intrinsecum materiæ, igitur ens naturale vt materia, habet principium intrinsecum, & essentialia; quia quælibet pars materiæ est essentialis pars.

5.

Ad primum negatur maior. Ad probationem dico, quòd materia, & forma sunt causæ intrinsecæ compositi, respectu cuius agens, & finis sunt causæ extrinsecæ, tamen materia est causa extrinsecæ formæ.

Ad secundum, concedo, quòd quælibet pars materiæ est principium intrinsecum respectu materiæ, eo modo, quo pars integralis est principium intrinsecum totius. Et cum dicitur, quælibet pars

materiæ est essentialis; verum est respectu compositi, sed non respectu materiæ, cuius ipsa est pars.

Tertia conclusio. Cuiuslibet rei naturalis, quæ est composita ex materia, & forma, sunt duo principia, & non plura, neque pauciora; & loquor de compositis generalibus, & corruptibilibus. Probat, quia quodlibet tale generabile producebatur de non esse ad esse, igitur eius productioni substernebatur aliquod subiectum, vt patet ex præcedentibus, igitur illud subiectum mutabatur ad aliquam dispositionem, vel non: si non, tunc nihil fuisset generatum, quòd esse contra positum; sicut, & illa dispositio erat forma, & per consequens in productione talis compositi est subiectum, & dispositio acquisita, & non plura: ergo, &c.

Secundò patet inducendo, quia homo componitur ex materia & forma, & non ex pluribus partibus essentialibus, & ita de aliis compositis. Nec valet dicere, quòd ibi requiritur priuatio, quia productio composito desinit esse priuatio.

Contra conclusionem obiicitur, & primò contra probationem, quia sequeretur, quòd si aliquid esset de nouo creatum, quòd de ipso non possemus cognoscere an haberet materiam; ex quo eius productioni non subiciebatur materia. Secundò, quia cuiuslibet mixti, præter materiam & formam, elementa simplicia sunt principia intrinsecæ, & essentialia; igitur non solum materia, & forma; & tenet consequentia, & antecedens patet, cum mixtum moueatur secundum naturam elementi prædominantis. Tertio, quia per istas conclusiones non responderetur ad quaesitum: quia quaerebatur an essent tria principia rerum naturalium, & non plura, nec pauciora; & responderetur quòd cuiuslibet rei sunt duo principia. Modò non sequitur, cuiuslibet compositi naturalis sunt duo principia, & non plura, igitur omnium rerum naturalium sunt duo principia, quia illa vel essent duo secundum numerum; & hoc non, quia quilibet nostrum habet duo diuersa secundum numerum; aut secundum speciem, & hoc non, quia diuersæ sunt formæ secundum speciem, vt forma asini, & forma equi, igitur plura sunt principia diuersa secundum speciem, quàm duo.

Ad ista. Ad primum negatur consequentia, quia licet non cognoscatur habere materiam, ex eo, quòd suæ productioni subiciebatur materia, tamen ex hoc, quòd iam subiicitur diuersis mutationibus, cognoscimus, quòd habet materiam.

Ad secundum negatur antecedens: quia Aristoteles loquitur hic de principiis, quæ non sunt amplius resolubilia in alia principia: modò elementa simplicia resoluuntur ulterius in materiam, & formam; vel diceretur quòd elementa^b non manent in mixto.

Ad tertium potest dici, quòd omnium compositorum naturalium principia sunt duo secundum speciem. Ad probationem, quòd non, quia forma hominis, & forma asini differunt secundum speciem. Nota, quòd aliqua dicuntur idem specie dupliciter, vno modo, quòd de eis prædicatur idè conceptus quid iratius, vt Socrates, & Plato dicuntur eiusdè speciei. Secundo modo; quia de eis verificatur terminus connotatiuus secundum eandem rationem; & sic homo, & asinus dicuntur eiusdè speciei, eo quòd vterque est cõpositus. Tunc dico, quòd omnium compositorum naturalium sunt duo principia eiusdè speciei, secundo modo: quia

Rei naturalis cõposita sunt tantum duo principia.

Aligna dicuntur idem specie dupliciter

quia omnium formæ conueniunt in hoc nomine *forma*, & de omnium materiis dicitur hoc nomen *materia*, qui sunt termini relatiui, vt patet 2. huius, text. 26. Patet igitur qualiter cuiuslibet compositi naturalis sunt duo principia, & non plura, & omnium compositorum naturalium sunt duo principia secundum speciem, & hoc de primo.

8. Principiū intrinsecum potest aliquid dici bifurā.

Quantum ad secundum, notandum, quod aliquid potest dici dupliciter principium intrinsecum. Vno modo quia est pars integralis, vel essentialis ipsius. Alio modo quia est necessariò requisitum ad cognitionem ipsius, ita vt illud aliud non possit cognosci, definiti, imaginari sine ipso, & sic dicimus, quod motus est principium naturæ, quia sine motu non potest cognosci natura, saltem definitiue.

Transmutatio quid sit secundum rem.

Secundò notandum, quod alij ponunt transmutationem esse materiam, alij formam, alij accidens successiuum distinctum à materia, & forma, & siue sit materia, siue forma, siue accidens, non est cura ad propositum.

Nunc ponitur prima conclusio, quod capiendo principium primo modo, nullum est principium intrinsecum, & essentialis transmutationis; siue transmutatio ponatur materia, siue forma, vel accidens. Patet, quia nullum tale habet partem essentialem, licet benè integram, vt patet ex prima parte quæstionis; ex quo sequitur quod nisi transmutatio capiatur pro composito, quod materia, & forma non sunt principia transmutationis; nisi dicatur quod sunt principia extrinseca, & non intrinseca.

9. Materia & forma non sufficiunt ad transmutationem.

Secunda conclusio, Materia qualitercumque se habens, vnà cum forma non sufficiunt ad transmutationem. Probat, quia tunc semper compositum transmutaretur ad suam formam: Ex quo sequitur, quod ad transmutationem naturalem oportet materiam prius esse priuatam formæ, ad quam est transmutatio. Et aliqui ponunt, quod materiam sic esse priuatam; est quoddam accidens existens in materia, æternaliter præcedens formam; tamen dico quod non: imò est ipsa materia priuata. Ex quo sequitur, quod transmutationis naturalis sunt duo principia realiter distincta, & non plura; scilicet materia & forma; sed alterum istorum qualitercumque se habens non sufficit ad transmutationem; scilicet materiam, quam oportet esse priuatam, &c. Secundò sequitur, quod in definitione transmutationis naturalis non sufficit exprimere formam, & materiam qualitercumque se habentia: imò in definitione transmutationis debent poni tres termini; quorum vno designetur materia, vt manet sub vtroque termino transmutationis, & per alium designetur materia; vt est priuata forma ante transmutationem; & sic patet quod compositi naturalis, vel etiam transmutationis, non sunt nisi duo principia realiter distincta: Tamen ad transmutationem oportet aliquod istorum aliquid se habere, & est simile: nam ad actionem sufficiunt agens, & passum; tamen agens qualitercumque se habens non sufficit; imò requiritur, vt sit applicatum passo, quæ applicatio non est aliud ab agente. Sic similiter ad transmutationem sufficiunt materia, & forma, licet non sufficiat materia qualitercumque se habens; imò requiritur, quod sit priuata, quod esse priuatam non est aliud à materia, & hoc de secundo.

Transmutationis naturalis non sunt nisi duo principia.

10.

Ad rationes. Ad primam, Tunc essent materia, Scoti oper. Tom. I I;

&c. Concedo, quod materia, & forma sunt principia compositi; sed materia, forma, & priuatio sunt principia transmutationis, capiendo principium secundo modo, pro eo, sine quo aliquid non potest cognosci, & definiti: quia transmutatio definitur per formam, materiam, & priuationem.

Ad secundam, Quia alterum contrariorum, &c. Dico, quod sic intelligitur, quod alterum contrariorum cum subiecto per eius præsentiam, scilicet post transmutationem, & eius absentiam, scilicet ante transmutationem, sufficiens est ad transmutationem, etsi aliquando inueniantur ambo contraria, vt quando de calido fit frigidum, tamen hoc non est necessarium, vt patet in illuminatione. Similiter si compositum habeat plures formas substantiales, sicut quidam dicunt, vnà potest corrumpi nulla alia generata, & per consequens non requiruntur ambo contraria ad transmutationem, sed sufficit vnà forma cum sua priuatione.

11.

Ad tertiam, Principia debent, &c. Dico quod sic intelligitur, quod principia debent semper manere per priuationem in alia consimili natura, vt materia nunquam corrumpitur in materiam, nec vnà forma in aliam, tanquam in subiectum, licet benè tanquam in oppositum.

Ad quartam, Vel numerantur termini, vel res. Dico, quod vtroque modo: nam compositi naturalis, & etiam transmutationis, sunt duo principia, quæ sunt res; sed loquendo de terminis, tunc erunt tres termini positi in definitione transmutationis, quibus terminis principia designantur.

Ad quintam dico, quod loquimur de principiis intrinsecis solum, & idè concedo, quod cuiuslibet compositi naturalis sunt duo principia intrinseca, & non plura; tamen ad transmutationem non sufficiunt illa duo, qualitercumque se habentia; sed requiritur alterum illorum, scilicet materiam esse priuatam, vt dictum est.

Ad sextam negatur; quod illæ dispositiones sunt principia intrinseca, & essentialia, de quibus loquimur in proposito.

12.

Ad septimam, Tot sunt principia, &c. Concedo, quod sunt plura principia secundum numerum, quam principia; imò in duplo plura; sed non de pluralitate secundum speciem, vt dictum fuit in quæstione, & tunc ad illam regulam, Quot modis dicitur, &c. Dico, quod illa regula debet intelligi quantum ad significata, & non quantum ad supposita: vt verbi gratiâ, si vnum oppositorum significat vnum, vel duo æquiuocè, reliquum habebit tot significata æquiuocata; vt quia istud nomen *album* significat album in voce; & album in colore; ita similiter istud nomen *nigrum*; quod sibi opponitur, significat nigrum in voce, & nigrum in colore; sed non oportet, quod quot supposita habet iste terminus *album*, quantum ad significatum coloris, quod tot habeat iste terminus *nigrum*.

Ad octauam, Quia cuiuslibet rei naturalis, &c. Dico, quod principia non sunt res naturales proprie, sed sunt naturæ, ex quibus composita dicitur res naturalis, & idè principiorum non sunt alia principia.

Ad nonam, Quælibet pars materiæ, &c. Dico, quod non loquimur de principiis, quæ sunt partes integrales, sed de principiis, quæ sunt partes essentialis.

13.

Ad decimam dico, quod ista, Tantum dicitur tria sunt principia;

principia, potest dupliciter exponi; vno modo per exclusionem numeri maioris, vt tria sunt principia secundum speciem, & non sunt plura, & hoc est concedendum referendo ad transmutationem, quomodo dictum est. Alio modo per exclusionem omnium illorum, de quibus non dicitur subiectum, vt tria sunt principia, & nulla alia, quam tria sunt principia, tunc est falsum: quia duo sunt principia, quæ sunt alia à tribus.

Tunc ad auctoritatem post oppositum dico, quod Aristoteles intelligit, quod ad transmutationem naturalem requiruntur duo principia, scilicet materia, & forma, & tertium principium, id est, quod alterum istorum qualitercumque se habens non sufficit; sed oportet ipsum aliquantulum se habere, vt puta oportet materiam esse priuatam; ratione cuius in definitione transmutationis naturalis oportet ponere tres terminos, ad designandum materiam, formam, & priuationem, id est, materiam esse priuatam ante transmutationem, scilicet quando mutatur in acquisitiua, & per oppositum in deperditua.

ANNOTATIONES.

14. *Natura, ens naturale, & ens secundum naturam distincte formæ.*

A *Liquid potest dici ens naturale tripliciter, &c.* Nota discrimen esse inter naturam, ens naturale, & ens secundum naturam. Natura namque est principium motus, & quietis illi in quo est; quod principium, vt dicitur. *Physic.* est materia, & forma substantialis, quia ipsa sunt principia motus. Ens naturale est corpus de prædicamento Substantiæ, & quicquid sub eo essentialiter continetur, & dicuntur entia naturalia, quia habent materiam, & formam, quæ sunt naturæ. Ens secundum naturam est proprietates quælibet, aut affectio entis naturalis, videlicet motus, & huiusmodi.

15.

b *Elementa non manent in mixto.* Nota, quod Auicennæ sententia fuit elementa formaliter remanere in mixto, quamuis diuisa in minutissimas partes; qualitates tamen elementorum dicit esse remissas, & temperatas. Hanc sententiam secutus est Albertus Magnus lib. 1. de Gener. tract. 6. cap. 4. Iandunus 4. *Physicæ*, cap. 4. & alij, qui diuersimode eam explicant, vt videre est apud Toletum lib. 1. de Generat. Eandem sententiam defendit Auerroës, qui ab Auicenna differt in hoc, quod putat formas elementorum substantiales remitti, & intendi posse, sicut & qualitates, quare confitetur elementa in mixto formaliter manere, eorum tamen formæ sunt remissæ. Scotus in 2. distinct. 15. quæst. 1. sic explicat mixtionem, & modum quo elementa sunt in mixto; dicitque quod in omni genere est inuenire medium, quod cum extremis communicat, vt in coloribus rubor inter albedinem, & nigredinem; non quidem taliter, quod albedo, & nigredo, sint partes actuales ruboris; quia rubor est simplex qualitas, sicut albedo; & sic illa compositio non est nisi conuenientia naturalis medij cum extremis, non extremi ad extremum. Ita similiter forma mixti dicitur continere elementorum formas, non quod illas contineat actu, sed quia naturaliter habet conuenientiam cum illis.

16.

Secundò etiam hoc ipsum explicat sic: Aristoteles dicit formam mixti esse perfectiorem formis elementorum; omne autem imperfectum continetur virtualiter in suo perfectiori, formæ ergo elementorum continentur virtualiter in

forma mixti. Sicut enim forma animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ eminenter, & virtualiter continentur in intellectu, taliter quod intellectiua exerceat operationes aliarum, ita etiam formas elementorum sunt virtualiter in forma mixti: quia habet operationes consimiles operationibus elementorum. Idè postquam Aristoteles dixit, quod elementa manent in mixto, subiunxit, saluatur enim virtus eorum: quia virtutes elementorum sunt virtualiter in forma mixti. Sententia ergo Scoti est, quod elementa non manent formaliter in mixto, nec secundum formas substantiales remissas, vt dicebat Commentator 3. *Cœli*, com. 70. quia forma substantialis non suscipit magis, & minus, neque in esse perfecto (vt dicebat Auicenna) quia in vno mixto essent plura supposita, forma enim elementaris potest cum materia constituitur suppositum per se subsistens in genere substantiæ, sed tantum virtualiter, quæ fuit etiam sententia Diui Thomæ 1. de Generat. text. 94. & 1. p. q. 76. art. 4. *Ægidij*, *Marfilij*, & *Alberti de Saxonia*, & est communis.

Et cum dicitur, quod mixtum mouetur ad motum elementi prædominantis 1. *Cœli*, tex. 17. Respondetur, quod prædominium elem. in mixto attenditur secundum conuenientiam in qualitate naturali, quæ qualitas est principium motus, vt grauitas mouendi deorsum, non quod elementum sit secundum substantiam. Vnde secundum diuersam mixtionem elementorum concurrentium in generatione illa, aliquando mixtum magis conuenit in forma cum vno elemento, quam cum alio, & sic in qualitate simili, quæ est qualitas mixti, & non elementi, & idè habent similem modum consequentem, & similem actionem.

c *Si compositum habeat plures formas substantiales, &c.* Nota, quod de hac re variz sunt sententiæ. Prima est Pauli Veneti 1. *Metaphysicæ*, afferentis in composito tot esse formas substantiales Physicas, quot prædicata quidditatiua, & vniuocata, ita vt in Petro, verbi gratia, sit vna forma Physica, per quam sit homo, & alia per quam sit animal, & sic de alijs prædicatis. Secunda opinio fuit Ocham Quodl. 3. existimantis, quod saltem in homine debent dari duæ formæ substantiales, altera sensitiua, altera intellectiua.

Tertia opinio est Diui Thomæ in quæst. disp. & Gregorij de Arimino in 2. dist. 27. quæst. 2. & Soncin. 8. *Metaph.* quæst. 1. 2. afferentium in quacumque re dari vnam formam substantialem tantum.

Quarta opinio est Scoti in 4. distinctione 11. quæstione 3. qui breuiter dicit quatuor. Primò dicit quod multæ formæ substantiales non possunt inesse eidem secundum idem, & æquè primò: quia aliàs sequeretur, quod vnum numero actu esset plura numero actu, vt si vnica materia substantialis haberet duas formas substantiales, æquè primò est vnum: quia vna materia esset etiam duo: quia haberet duas distinctas formas specie, & numero. Secundò dicit, quod in non viuientibus non possunt esse plures formæ substantiales, sed vna forma specifica tantum. Tertio dicit, quod in viuientibus possunt esse plures formæ substantiales, secundum idem, non tamen æquè primò, verbi gratia, in homine præter animam rationalem datur forma corporis, siue illa sit vna omnium partium heterogenearum, siue sit integrata ex omnibus illis, siue sit alia distincta ab omnibus illis. Quartò dicit, quod in quolibet

17.

18.

libet viuo præter formam animati, & præter aliam formam communem corporis, & mixti; quæ sunt communes viuienti, sunt etiam alia partialia specificè distincta tot, quot organa distincta. Hanc Scoti sententiam diffusè explicatam vide in 1. tomo nostrorum Commentariorum super 4. Scoti, distinctione 11. quæstione 3. Cæterum contra sententiam Ocham nota, quod eius sententia videtur esse error condemnatus in 8. Synodo generali Constantinopolitana celebrata sub Adriano II. anno Domini 875. act. 11. can. 11. Vbi ita legitur, *Apparet quosdam id temporis in tantum impietatis venisse, ut hominem duas animas habere impudenter dogmatizent. Tales igitur impietatis inuenciores, & familia sentientes cum veteris, & nouum testamentum, omnisque Ecclesie patres unam animam rationalem habere hominè asseruerint. sancta, & vniuersalia Synodus anathematizat.* Aduertere tamen licet aliud esse ponere plures formas, aliud verò plures animas. Vnde nos quidem cum Scoto verè & catholicè ponimus plures formas, nempe formam corporis & animam, non tamen plures animas, quia hoc esset errare.

19. *Tantum tria sunt principia, &c.* Nota, quod primo modo exponitur propositio gratiæ pluralitatis; sed secundum modo gratiæ alicetatis: quando autem dictio exclusiua additur termino numerali, semper propositio exponi debet gratiæ pluralitatis, id est, & non sunt plura, verbi gratiæ, tantum tria sunt principia, quæ est sua præiacens, & non sunt plura tribus, ergo tantum tria sunt principia. Quando verò exponitur gratiæ alicetatis, propositio, in qua ponitur terminus numeralis, redditur falsa. Quia exponitur, & non sunt alia à tribus, verbi gratiæ, tantum tria sunt principia. Tria sunt principia, & non sunt alia à tribus, quæ exponens est falsa, quia duo sunt alia à tribus, & tamen sunt principia. Obserua tamen, quod hæc propositio, *Tantum principia sunt tria*, de rigore logico est falsa, quia in illa propositione excluditur numerus ternarius ab omnibus quæ non sunt principia: nam dictio exclusiua affirmatiua posita à parte subiecti excludit prædicatum ab omni eo, quod non est subiectum, vel de quo non formaliter prædicatur subiectum, quod tamen est falsum: quia Personæ diuinæ sunt tres, & alia quamplurima sunt in numero ternario, quæ tamen non sunt principia rerum naturalium. Hæc verò, *Principia rerum naturalium sunt tantum tria*, est vera: quia principia rerum naturalium non sunt plura, neque pauciora, quàm tria, & illa propositione dicitur nullum alium numerum principiis rerum naturalium conuenire, quàm ternarium, quod vtrique verum est: vide suprâ in alia annotatione.

EXPOSITIO TEXTVS.

1. *Scilicet igitur 1 non dicamus primum, &c.* Istud est tertium capitulum huius tractatus in quo Aristoteles ostendit, quæ sunt principia, & quomodo sunt principia, & diuiditur: quia primò præmittit intentionem. Secundò prosequitur, ibi: *Dicimus enim fieri.* Primò dicit, quod nunc primò dicendum est de omni generatione, id est, de omni transmutatione, & per istum ordinem: quia primò determinabitur de transmutatione secundum rationes communes conuenientes transmutationi, & secundò secundum rationes speciales. Et causa ordinis secundum Commentato-

rem est triplex. Prima, quia res sunt nobis notiores in rationibus communioribus, quàm sub rationibus minùs communibus, vt patet 1. huius text. 4.

Secundà, quia rationes communes includuntur in rationibus specialibus, & idèd si priùs determinaretur de transmutatione secundum rationes specialiores, iam idem bis repeteretur. Tertià causa, quia rationes communes non sunt demonstrabiles de primo, nisi de subiectis communibus; & idèd de primo determinabitur de subiectis communibus secundum rationes communes.

Dicimus enim fieri ex alio aliud, &c. In ista parte principaliter, & primò præmittit tria præambula. Secundò prosequitur suam intentionem. Secundum ibi: *Determinatis autem his, &c.* Primum præambulum est, quod sicut à fieri attribuitur simplicibus, ita etiam attribuitur compositis. Vbi sciendum, quod fieri attribuitur aliquibus secundum duplicem modum loquendi, verbi gratiæ, dicimus aliquod fieri aliud, vt puta hominem fieri musicum, & tunc ille modus loquendi attribuitur illi, quod præcedit transmutationem; sed alio modo attribuitur fieri, dicendo ex non musico fit homo musicus, & secundum istum modum loquendi fieri attribuitur illi, quod sequitur transmutationem. Tunc dicit Aristoteles, quod sicut vtroque istorum modorum loquendi fieri attribuitur simplicibus, vt puta, homo fit musicus, ita potest attribui compositis, id est, terminis complexis; vt homo musicus fit non musicus, vel ex homine albo fit non album.

Eorum autem hoc quidem præmittit. Secundum præambulum, & est istud, quod non solum subiectum dicitur fieri aliud, vel quia ex ipso fiat aliud; sed hoc idem dicitur de priuatione, verbi gratiæ, non solum dicimus, quod homo fit musicus; sed etiam dicimus, quod non musicum fit musicum, & quod ex non musico fit musicus; differunt tamen, vt dicit Aristoteles, quia non dicitur de subiecto, quod ex ipso fiat, vt non dicimus ex homine factus est musicus, sed dicimus, quod homo factus est musicus; sed de priuatione dicimus vtroque modo, tamen ista differentia modicum apparet in lingua nostra; sed fortè magis apparet in lingua Græca.

Eorum autem 2 quæ vt simplicia, &c. Præmittit tertium præambulum videlicet, quod in iis, quibus attribuitur fieri, quæ sunt simplicia, aliud est permanens ante transmutationem, & postea, vt puta materia; aliud verò non est permanens, scilicet priuatio opposita dispositioni acquisitæ per mutationem, sicut cum non musicus factus fuerit musicus, non permanet non musicus, nec etiam non musicus.

Determinatis 3 autem his. Hic prosequitur intentionem, & diuiditur, quia primò ostendit quæ sunt principia. Secundò ostendit quomodo sunt principia, ibi: *Manifestum igitur est.* Primum diuiditur, quia primò determinat de materia. Secundò de priuatione. Tertio regreditur ad materiam, & Quarto regreditur ad formam. Secundum ibi: *Et hoc etsi numero est vnum.* Tertium ibi: *Multiplaciter autem cum dicatur.* Quartum ibi: *Quare manifestum est ex dictis.* Primò ponit istam conclusionem, quod in omni eo, quod fit, id est, quod in omni transmutatione & factione oportet esse aliquod, quod se habeat priùs, & posteriùs; sed illud quod aliter se habet, est subiectum: ergo, &c. Maior patet, quia illud, quod

2.

Aliquid dicitur fieri duobus modis.

3.

Text. 59.

4.

Text. 60.

transmutatur, alteratur, & per consequens aliter se habet; & minor apparet: quia non est aliud aliud: ut puta nullus terminus transmutationis aliter se habet ante, & post: & ista conclusio sequitur ex ultimo præambulo.

Et hoc & si numero est unum. Hic Aristoteles ponit secundam conclusionem, scilicet quod in omni transmutatione naturali, requiritur aliquod, quod est unum numero, & non unum specie, id est, ratione. Probat, quia in omni transmutatione requiritur materia, & priuatio; sed materia, & priuatio sunt unum numero, & non sunt unum secundum rationem: ergo, &c. Maior patet de materia, per præcedentem conclusionem; sed de priuatione probatur, quia oportet subiectum transmutationis priuari dispositione, ad quam transmutatur; & minor apparet pro prima parte: nam idem est homo, & non nullum esse, quod est priuatio. Secunda pars apparet, quia materia, & priuatio differunt secundum rationem, quod patet ex duobus: primo quia materia manet, priuatio autem non, facta transmutatione; secundò quia subiecto non attribuitur fieri nisi secundum unum modum loquendi; sed priuationi attribuitur secundum duos, ut patet ex præambulis. Dicit 4 tamen Aristoteles, quod verum est in aliquibus, sicut in artificialibus, quod subiecto attribuitur fieri secundum utrumque modum; ut dicimus quod ex ære fit statua; similiter de priuatione dicimus utroque modo, ut quod ex hoc fiat hoc, & etiam quod hoc fit hoc. Notandum quod ex ista parte Aristoteles non vult aliud, nisi quod in omni transmutatione naturali requiruntur duo principia, scilicet materia, & forma, & quod unum istorum, scilicet materia qualicumque se habens non sufficit ad transmutationem, sed requiritur, quod sit priuata dispositione, ad quam est transmutatio.

Multipliciter 5 autem eam dicitur fieri. Hic regreditur ad materiam, probando, quod in omni transmutatione necessarium est esse materiam formatam. Probat, quia omnis transmutatio est naturalis, vel artificialis, sed in omni transmutatione naturali, & etiam artificiali præsupponitur subiectum; igitur in omni transmutatione præsupponitur subiectum. Maior nota est, & minor probatur primò de transmutatione naturali, quia transmutatio naturalis, vel est ad qualitatem, vel ad quantitatem, vel ad vbi: & in omnibus istis manifestum est aliquod subiectum transmutari: nam omnia ista insunt substantiæ. Vel est transmutatio simpliciter ad substantiam, sicut in generatione animalis, vel plantæ, & tunc manifestum est, quod omnia ista sunt ex quodam subiecto, ut puta ex semine. Sequitur:

Fiunt 6 autem qua sunt, &c. Probat idem in artificialibus, quia in artificialibus illa, quæ sunt, alia sunt transfiguratione, ut puta, quando materia transponitur de vna figura in aliam figuram. Alia appositione, ut paries: alia subtractione, ut imago Mercurij ex lapide; alia compositione, ut domus; alia alteratione, ut ea quæ conuertuntur secundum materiam, ut puta quorum materia vnus est transmutabilis in materiam alterius; & è contra, ut metalla; & in omnibus istis manifestum est, quod est materia subiecta.

Quare manifestum 7 est ex dictis. In ista parte Aristoteles inquit formam, & ponit istam conclusionem, quod in omni transmutatione naturali requiritur forma. Probat, quia in transmuta-

tione subiectum transmutatur de vna dispositione ad aliam dispositionem: modò per illam dispositionem, ad quam subiectum transmutatur, intelligo formam, quæ est terminus ad quem est transmutatio. Tamen propter textum exponitur sic, quod ex dictis ostensum est, quod omne, quod fit per mutationem, est compositum, cuius est aliud, scilicet aliqua pars, quæ sit scilicet simpliciter, & illa pars est forma, sed alia pars est, quæ non fit simpliciter; sed de ipsa dicitur, quod hoc fit, & istud est subiectum, quia potest considerari dupliciter, vno modo secundum rationem; quæ permanet sub utroque termino transmutationis; & sic de ipso dicitur, quod subiectum fit musicum; aut consideratur secundum rationem, quæ priuata fuit dispositione, ad quam fuit motus, & isto modo vocatur priuatio, sub qua continetur insinuatio, inordinatio, informitas, quæ non est aliud, quam materia informis.

Manifestum 8 igitur quod si quidem sunt, &c.

Hic ostendit quomodo ista sint principia; & diuiditur, quia primò ostendit quomodo materia, & forma sunt principia. Secundò, quomodo priuatio est principium; & tertio quomodo principia sint duo, & quomodo tria, & quomodo non. Secundum ibi: *Est autem subiectum, &c.* Tertium ibi: *Vnum autem species, & ordo.* Est igitur conclusio ista, quod materia, & forma sunt principia per se rei naturalis. Probat, quia illa sunt principia per se rerum naturalium, ex quibus tanquam ex causis primis sunt, & fiunt res naturales; sed ex materia, & forma sunt, & fiunt res naturales, tanquam ex causis primis: ergo, &c. Maior patet ex quid nominis huius, quod est esse per se causam; & minor apparet, quia compositum naturale componitur ex istis, & hoc per se: quia resolvens rationem totius resoluet in rationem eorum, scilicet materiæ & formæ, ex quibus componitur; sicut, v.g. Aristoteles exemplificat de homine, tanquam de materia, & de musico, tanquam de forma. Vnde ratio hominis est ista, *animal rationale mortale*; ratio verò musici est ista, *habens musicam*. Idè ratio compositi erit ista, *Animal rationale mortale habens musicam*.

Est autem 9 subiectum numero quidem unum, &c.

Ponit istam conclusionem, quod priuatio est principium per accidens. Probat, quia illud non est principium per se, quod non est numerabile inter entia: sed priuatio non est numerabilis inter entia: ergo, &c. Maior patet, quia illud quod non est, non est principium per se: & minor apparet, quia priuatio nihil est quatenus distinguitur à materia.

Vnum est 10 autem species ut ordo, &c. Hic

ostendit quomodo principia sunt dicenda duo, vel tria; aut contraria, vel non contraria. Vnde notandum, quod principium dicitur in relatione ad principiatum, & cum principiatum naturale, vel ponitur compositum, vel ipsa transmutatio: si compositum, tunc solum sunt duo principia, scilicet materia, & forma. Si autem transmutatio ponitur principiatum, tunc principia naturalia sunt tria: quia ad transmutationem naturalem, requiruntur materia, & forma, & non sufficit materia qualitercumque se habens, sed oportet, quod sit priuata dispositione ad quam est mutatio; & idè impossibile est exprimere definitionem quid nominis transmutationis naturalis, non exprimentes quid nominis priuationis; quod patet, quia in definiendo transmutationem oportet exprime-

mere

5.
Vide Zimara
in tab. lit. S.
f. 377. tom. 1.

Text. 61.

6.
Text. 62.

Vide contra-
dictionem Zi-
mara.

Text. 63.
Artificialia
diuersis mo-
di sunt.

7
Text. 64.

8.
Text. 65.
Ex hoc textu
habetur quod
omne compo-
situm resoluitur
in sua com-
ponentia.
Materia, &
forma sunt
principia per
se rei natura-
li.

9.
Text. 66.
Priuatio est
principium
per accidens.

Text. 67.
Principium di-
citur in rela-
tione ad prin-
cipiatum.

mere aliquid esse, quod prius non fuit, vel non esse quod prius fuit, & in hoc exprimitur priuatio. Patet igitur quomodo compositi naturalis solùm sunt duo principia; sed transmutationis naturalis sunt tria ad intellectum datum. Ex isto patet, qualiter principia sunt contraria, & qualiter non. Demùm in fine recapitulat, & patet in littera.

ANNOTATIONES.

Text. 68.

10.

^a *Sicut fieri attribuitur simplicibus, ita etiam compositis.* Nota, quòd cum natura sit, quæ facit istam diuersitatem denominationis, quia & sola in termino à quo potest accipi, & successiue vtrique contrariorum coniungitur, idè denominationo potest esse simplex tantùm, cum videlicet vterque terminus à quo, & ad quem, nomine simplici denominatur; potest etiam esse composita tantùm, cum vterque terminus contrariorum, simul cum materia nominatur; & potest esse partim simplex, partim composita, si alter terminus simpliciter, alter verò compositè terminetur. Vnde si terminus à quo denominetur à subiecto tantùm, vel à priuatione tantùm, & similiter terminus ad quem forma tantùm denominetur, tunc est denominatio tantùm simplex; vt si dicas, homo fit musicus, vel non musicus fit musicus. Si verò terminus à quo denominetur à subiecto, & priuatio, & terminus ad quem etiam à subiecto, & forma, tunc est composita tantùm, vt si dicas, homo non musicus fit homo musicus: si autem in altero terminorum denominatio sit simplex, & in altero composita, erit partim simplex, & partim composita; vt si dicas, homo fit homo musicus, vel non musicus fit homo musicus, vel homo non musicus fit musicus.

11.

Inter subiectū transmutationis, & priuationis est duplex discrimin.

Et quoniam ex parte termini à quo aliquando sumitur solùm subiectum, interdum sola priuatio; ponit Aristoteles duplex discrimen inter subiectum transmutationis, & priuationis, alterum ex modo loquendi, alterum ex natura rei. Ex modo loquendi, vt cum vtimur priuatione ex parte termini à quo, licet loqui de ea in nominatio, & in ablatiuo casu, vt si dicamus, non musicum fit musicum, vel ex non musico fit musicum, quamuis proprius in ablatiuo loquendum sit. Cum autem ex parte termini, à quo vtimur subiecto transmutationis, non semper licet loqui de eo in vtroque casu, nam sæpè in solo nominatio vocamus illud, non enim dicimus ex homine fit musicus, sed homo fit musicus. Aliquando tamen vti licet ablatiuo casu; dicimus enim, ex are fit statua: & non ita propriè as fit statua. Discrimen ex natura rei est, quòd priuatio non manet in re composita, subiectum autem transmutationis manet: quando enim ex non musico fit musicum, homo quidè manet, qui est subiectum, sed corrumpitur non musicum, quod est priuatio: ex quo facilè colligitur subiectum non propriè esse terminum à quo, quia terminus à quo non manet adueniente termino ad quem, licet quodammodo se teneat ex parte termini à quo.

12.

^b *Quare manifestum est, &c.* Nota, quòd ferè semper Aristoteles exemplificat in mutationibus accidentalibus, vt per eas substantiales mutationes indagare possimus. In qualibet autem mutatione accidentali est inuenire duo extrema, scilicet duas formas, inter quas fit mutatio, & subiectum ab vtraque distinctum, ipsasque for-

mas successiue recipiens. Verbi gratiâ, quando aliquod corpus ex calido fit frigidum, ibi est caliditas, & frigiditas, & corpus quod prius est calidum, & mutatur in frigidum, amittendò calorem, & frigiditatem acquirendo, ipso autem corpore semper sub vtraque forma peristente. Similiter in mutatione substantiali datur vnum subiectum, quod est materia, & hæc existens cum vna forma mutatur ab ea illam relinquendo, in aliam formam de nouo acquisitam. Verbi gratia, si ex ligno fiat ignis: modò materia ligni est cum forma ligni; per actionem tamen ignis expellitur à materia ligni forma ligni, & introducitur forma ignis. Vnde quod mutatur dicitur compositum, quia habet aliquid, quod amittat, & aliquid quod permaneat sub alio termino mutationis: permanet namque materia, à qua vna forma recedente aduenit alia, & sic materia sub vtraque inuenitur, ex quo etiam liquet substantias compositas esse ex materia & forma, & materiam esse subiectum; quæ secundùm formas varias substantiales transmutatur.

EXPOSITIO TEXTVS.

*S*ubiecta autem natura scibilis est, &c. Iste est Quartus tractatus huius primi, in quo Philosophus determinat de principiis rerum naturalium, & hoc in speciali; cuius sunt duo capitula. Primum est de materia, & secundum de priuatione, & forma, ibi: *Tangentes igitur.* Primum capitulum diuiditur. Primò ponit conditiones materiæ. Secundò soluit motiuum antiquorum, quo monebantur ad negandum generationem, & corruptionem, & pluralitè entium, ibi: *Quod autem unico modo.* Primum diuiditur: quia Primò ponit vnam conditionem materiæ. Secundò aliam. Tertio recapitulat quædam præcedentia. Quartò se excusat à quadam quæstione. Secundum ibi: *Vnum igitur principium.* Tertium ibi: *Hæc autem quomodo duo.* Quartum ibi: *Vtrum autem substantia.* Conditio materiæ, quam ponit, est ista, quòd subiecta natura, id est, materia est cognoscibilis secundùm analogiam.

I. Text. 69.

Vide contradictionem Zimara.

Vnde notandum, quòd materia prima non potest cognosci per speciem propriam, eo quòd non potest mouere intellectum, cum sit ens in pura potentia; idè cognoscitur per species aliarum rerum, & per istum modum: quia sicut per operationem intellectus arguitur cognoscit formam, ita per transmutationem materiam. Et idè quia videmus in artificialibus esse aliud subiectum, scilicet æs, quando fit statua, & quando fit lectulus, subiicitur aliud, scilicet lignum, & ita de aliis; ita per inductionem, & à simili concludimus, quòd in transmutatione substantiali subiicitur aliquid, scilicet materia prima, quæ se habet ad compositum naturale, quemadmodum in artificialibus informè, scilicet materia, se habet ad illud, quod fit ex ipsa materia. Et idè dicit Aristoteles quòd materia est cognoscibilis per analogiam, id est, per argumentum à simili, & per inductionem in aliis.

2. *Materia prima non potest cognosci per speciem propriam.*

Vnum igitur principium. Ponit secundam conditionem materiæ, & est quòd materia prima est vnum principium omnium transmutabilium; non vnum existens, scilicet in actu, neque sic ens, vt hoc aliquid, id est, sicut compositum, nec sic vnū, sicut ratio, id est, forma, cui priuatio est contraria,

3. *Materia prima est principium omnium transmutabilium.*

traria,

traria, sed est vnum in potentia ad omnes formas substantiales, & accidentales generabilium, & corruptibilium, ita vt nullam formam sibi determinet à sua natura. Quod probat Commentator; quia si determinaret sibi aliquam formam, sequeretur, quòd nullam aliam posset recipere, quòd est contra naturam materiæ: & probatur consequentia, quia non recipitur forma sequens, nisi corrupta præcederet: modò præcedens est incorruptibilis, cum materia determinet sibi eam. Secundò sequeretur, quòd materia non esset in potentia ad omnes formas, quòd est falsum: quia non esset in potentia ad illam formam, quam sibi determinaret. Tertio sequeretur, quòd omnis mutatio facta in materia prima esset accidentalis, quia fieret in subiecto in actu per formam substantialem.

4. *Hæc autem 2 quomodo duo, &c.* Hic recapitulat dicens, quòd dictum est quomodo sunt duo principia, & quomodo traria. Vnde principia sunt, quæ manent in esse compositi facta transmutatione, sed sic sunt plura, quòd ad explicandum quid nominis transmutationis, non solum oportet exprimere materiam, & formam, sed cum hoc priuationem, scilicet materiam non habuisse dispositionem prius ad quæ facta est transmutatio. Et quod dictum est, qualiter principia sunt contraria, & qualiter contrariis oportet esse vnum subiectum, & quomodo principia contraria se habeant ad inuicem; quia vnum est principium per se, & aliud per accidens.

Virum autem 2 substantia species, &c. Excusat se à quadam quæstione, dicens, Vtrum forma sit magis natura, quàm materia, nondum est manifestum. Vbi dicit Commentator, quòd inquirere an forma sit magis substantia, quàm materia, pertinet ad Metaphysicum; sed inquirere an forma sit magis natura, quàm materia, pertinet ad scientiam naturalem, & de hoc videbimus 2. huius, & tunc recolligit dicta, & patet in textu.

5. *Quod 3 autem vnico modo, &c.* Hic ex dictis conditionibus soluitur motiuum antiquorum: & primò ponit motiuum. Secundò soluit, ibi: *Hos autem dicimus.* Primò dicit quòd ex dictis conditionibus simpliciter, id est, vno modo soluentur defectus antiquorum, qui inquirentes veritatem, & naturas rerum, diuerterunt in aliam viam, & errorem, ob infirmitatem intellectus, id est, propter ignorantiam Logicæ, vt explicat Commentator, ponentes nihil fieri, vel corrupti, propter istud motiuum; quia illud quòd fieret, aut fieret ex aliquo, vel ex nihilo; non ex aliquo, quia tunc aliquid esset antequam fieret; & idè sicut ex non ente non potest fieri ens, ita ex non homine non potest fieri homo. Vel ex 4 nihilo, & hoc non: quia in omni transmutatione oportet esse aliquod subiectum; & augmentauerunt suum errorem, dicentes quòd non sunt plura entia propter istam rationem. Vnde norandum, quòd infirmitas intellectus dicitur, quando aliquis propter rationem sophisticam, quam nescit soluere, negat ea, quæ apparent ad sensum, vt Aristoteles dicit de motu in 8. huius.

6. *Nos autem 5 dicimus, &c.* Hic soluit motiuum, & primò præmittit distinctionem. Secundò ex ea soluit rationem. Et tertio ponit aliam solutionem. Secundum ibi: *Nos autem 6 ipsi dicimus.* Tertium ibi: *Alius autem quod contingit.* Distinctio est ista, quòd aliquid potest fieri ab alio, aut

patri ab alio dupliciter. Vno modo per se, quem admodum dicimus, quòd illa quæ sunt à Medico, secundum quòd Medicus, sunt per se à Medico. Alio modo per accidens, & sic illud dicitur fieri à Medico per accidens, quòd fit ab eo, non secundum quòd Medicus, vt si Medicus ædificat. Et subdit Aristoteles quòd 6 ex eo, quòd non est, benè potest fieri aliquid per accidens. Et idè antiqui per ignorantiam huius distinctionis negauerunt generationem, & corruptionem, & pluralitatem entium.

Nos autem 7 6 ipsi dicimus. Hic soluit dicens, quòd ex b eo, quòd non est, benè fit aliquid per accidens, quòd demonstrat. Nam ex materia prima fit aliquid per se tanquam ex subiecto: modò materiæ primæ accidit priuatio, vt dictum fuit prius: idè ex priuatione fit aliquid per accidens. Nam ex illo fit aliquid per accidens, quòd accidit ei, ex quo fit aliquid per se: modò priuatio est huiusmodi, igitur ex priuatione fit aliquid per accidens. Tunc 8 insuper demonstrat, quòd etiam ex ente fit aliquid per accidens, vt si ex equo fiat canis. Tunc ex equo fit canis, per accidens. Probatur 9 nam ex equo fit canis, secundum quòd equus priuatur forma canis: modò animali, vel equo accidit, quòd priuatur forma canis; idè ex ente fit canis per accidens; & iste est vnus modus soluendi.

Alius autem quod 10 contingit. Hic ponit aliam solutionem dicens, quòd duplex est ens: quoddam est ens in actu, sicut forma, vel compositum, aliud in pura potentia, sicut materia prima; vt determinatum est in aliis, in quæst. Metaphys. Modò dico, quòd ex ente in potentia sicut materia prima, non tamen ex ente in actu fit aliquid. Et tunc ad rationem eorum, si aliquid fieret, vel ex ente, vel non ente; dico, quòd vtroque modo: quia ex non ente in actu; ex ente tamen in potentia. Et antiqui tantum auersi sunt à cognitione huiusmodi entis in pura potentia, quòd simpliciter negauerunt generationem, & corruptionem.

ANNOTATIONES.

8. *Virum autem substantia.* Nota dupliciter posse materiam & formam considerari, vel in ratione principij, vel in ratione substantiæ. Si considerentur in ratione principij, cum principium sit causa alicuius, quia facit ad eius esse; idè quòd magis facit ad esse rei, magis habet rationem principij: & quia forma principalius facit ad esse rei, quàm materia, quia forma est actus, & perfectio rei; idè forma habet magis rationem principij, tamen secundum quandam modum materia magis habet rationem principij, videlicet, quia viâ generationis prior est materia, quàm forma; quia forma (exceptâ animâ rationali) educitur de potentia materiæ. Et hoc videtur innuere Aristoteles cap. 6. præcedenti, dicens, *Subiectum enim principium prius videtur esse predicato:* quasi dicat, quòd quoddammodò illud tertium subiectum, quòd ponendum censuit præter contraria, est magis principium, quàm aliquid contrariorū. immò ipsa contraria respectu huius non habent rationem principij, sed materia videtur esse principium principij: ratio est, quia prædicatū, quòd dicitur de subiecto, & est in subiecto, videtur oriri ex subiecto, quia in eo sustentatur: materia ergo in qua vtrumque

Medicus ædificat, non in quantum Medicus, sed in quantum ædificator.

Text. 74.

7. Text. 75.

Text. 76.

Text. 77.

Text. 78.

Text. 79.

8. *Materia & forma dupliciter considerari possunt.*

contrariorum sustentatur, videtur habere rationem principij respectu vtriusque.

9. Si verò considerentur in ratione substantiæ, adhuc dupliciter, vel simpliciter, vel secundum modum. Si primò, quia ratio substantiæ est ratio entis, id quod magis accedit ad rationem entis, & perfectionis est magis substantia; sed ratio entitatis, & perfectionis magis importatur per formam; quia forma dicit actum, & perfectionem, forma igitur est magis substantia. Si secundo modo, quia modus substantiæ est per se esse, & forma est in materia, quapropter 5. Metaph. text. 19. cap. de Qualit. forma substantialis dicitur quædam qualitas, idèd secundum hunc modum materia est magis substantia.

Quomodo ex non ente fit aliquid.

^b Ex eo, quod non est, bene fit aliquid per accidens. Nota, quòd quando dicitur, quòd ex ente per se non fit aliquid, sic debet intelligi, quòd illius quod fit, semper eius negatio præcedit: vnde si ens fieret; vt ens est, negatio entis deberet præcedere, & ita ex nihilo fieret ens, quod naturaliter implicat.

10. Quapropter dicit Aristoteles quòd in generatione fit tale ens, & non fit ens, vt ens est; & idèd fat est si præcedat in generatione aliquid non ens, puta non ens, quod debet fieri, licèt tale non ens præcedens fit aliud ens, & sic docet, quòd ex non ente fit ens, determinatque quod id quod fit, neque per se fiat ex ente, neque ex non ente in hoc sensu, quòd res quæ fit non præcessit, aliàs non fieret, id est sic ens per se non fieri potest ex ente, id est, ex ente quod fit, neque per se fit ex non ente, id est, ex nihilo, sed per accidens fit ex ente, & ex non ente; ex ente quidem in quantum non ens, quod præcessit, puta priuatio, contingit quòd fit aliquid ens, puta materia, fit enim ex illa in quantum in potentia, vt ex ea fiat ens. Fit etiam ex non ente in quantum contingit materiam esse cum priuatione; quæ ex se est non ens. Poteritque intelligi hoc exemplo: fiat, verbi gratià, lapis ex terra, fit quidem per se lapis ex terra, at verò lapis per accidens fit ens, id est, illa ratio entis per accidens fit, quia iam præerat, & non intendeatur. Solum enim in generatione intenditur fieri, quod non erat, & quia non erat lapis, intenditur fieri lapis, quia verò erat ens, non intendeatur fieri ens, sed similiter hoc ens, quod est lapis, non fit per se ex terra, quatenus terra est ens, sed quatenus est non ens quod fit, sed quia contingit, quod etiam terra fit ens, hoc ens lapis per accidens, fit ex ente, quod est terra, & sic manet, quod ens per accidens fit ex ente.

Q V Æ S T I O XX.

Utrum materia prima sit cognoscibilis.

Aristot. cap. 8. text. 69. & 12. Metaphys. text. 7. Averroës 1. Physic. comm. 69. Albert. 1. disp. 35. artic. 10. D. Thom. lect. 12. & 1. p. quæst. 15. art. 3. ad 3. Scotus in 2. disp. 12. quæst. 1. §. ad 3. princ. & quæst. 2. §. ad 3. pro opinione, & 2. Metaphys. quæst. 2. Suarez tom. 1. Met. disp. 13. sect. 6. Canonic. quæst. 9. art. 1. Conimbr. 1. Physic. cap. 9. qu. 2. art. 2. Complut. disp. 3. quæst. 1. & sequens. Ruuius tract. 1. de materia, qu. 2. Faber theorem. 25. Roccus qu. 15.

1. **A**RGVITVR quòd non, quia materia prima non est ens, igitur non est cognoscibilis. Tenet consequentia, quia cognoscibile debet mouere potentiam cognoscitiam, quod non potest facere nisi sit ens; & an-

tecedens probatur. Primò, quia materia prima est ens in pura potentia, vt patet in isto primo, igitur non est ens; quia dicimus Antichristum non esse; quia solum est ens in potentia.

Secundò, quia nullum ens est medium inter duo contradictoria: modò materia prima est medium inter duo contradictoria, vt dicit Commentator in isto primo, com. 70. ergo, &c.

Tertiò, quia vel materia prima est ens per se existens, & tunc sequitur, quòd est ens in actu, quod est contra Aristotelem in isto primo, text. 75. vel alteri inhærens: & tunc sequitur, quòd non est materia prima, sed potiùs illud cui inhæret.

Secundò ad principale, quia si materia prima esset cognoscibilis, vel à sensu, vel ab intellectu solum: non à sensu, quia insensibilis est, cum non sit quid, nec quale, nec quantum, vt patet 7. Metaph. text. 8. nec ab intellectu: quia intellectus nihil intelligit eorum, quæ sunt extra se nisi mediante sensu, vt patet in lib. de Sensu & Sensato.

Tertiò, quia illud non est cognoscibile, quod non potest mouere potentiam cognoscitiam; sed materia prima non potest mouere potentiam cognoscitiam; ergo, &c. Maior patet, quia de ratione obiecti cognoscibilis est, quòd moueat potentiam cognitiam, & minor apparet, quia nullam formam; vel qualitatem sibi dererminat, mediante qua possit mouere potentiam cognitiam.

Quartò, si cognosceretur, vel hoc esset per speciem propriam, vel alienam; non per propriam, quia non potest aliquam agere; quia da quòd sic, tunc esset in actu; nec per alienam, quia vniuersalisque rei species est determinata similitudo illius rei, ita vt non alterius.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, in principio 4. tractat. text. 63. vbi dicit, quòd materia est cognoscibilis per Analogiam ad formam.

In quæstione videndum est de conditionibus materiæ, quas Aristoteles & Comment. illi tribuunt in isto primo. Prima conditio est, quòd materia est ens in pura potentia. Propter quod notandum, quòd aliquid dicitur esse ^a in potentia tripliciter; vno modo, quia non est præterialiter, sed tamen potest esse, & sic dicimus, quòd Antichristus est ens in pura potentia, & ad hoc, quòd aliquid tale ens sit possibile; oportet quòd agens potens ipsum producere, sicut de facto, & cum hoc materia, ex qua potest produci secundum Commentatorem: sed secundum rei veritatem sufficit, quòd sit agens potens eum producere, quia aliquid potest fieri ex nihilo.

3. Diuisio quæstionis.

Aliquid dicitur esse in potentia tripliciter.

Secundo modo dicitur ens in potentia illud, quod non est actu separatum, potest tamen esse separatum; & sic dicimus quòd pars est in potentia in suo toto.

Tertio modo dicitur ens in pura potentia, non quòd sit in actu, sed quia non est actus, scilicet forma, vel habens formam, quam sibi determinat à natura, & isto modo materia prima dicitur ens in pura potentia.

Per hoc ad tres primas rationes, quæ probant oppositum. Illud quod est solum ens in potentia, verum est capiendum ens in potentia primo modo, sed capiendum ens in potentia pro eo quod est, licèt non in actu formali, vel per formam, tunc maior est falsà.

Ad secundam, quia medium, &c. Dico quòd

Commen

2.

3.

4.

Commentator quando dicit materiam esse medium inter ens & non ens, sic intelligit: quòd materia prima non est non ens, quòd omnino nihil sit, nec est ens, scilicet in actu formali, vel per formam, quam sibi determinet à natura, & sic est medium per abnegatione vtriusque extremi.

Ad tertiam, Quia nihil per se existens, &c. Dico, quòd sic est per se existens, quòd non est alteri inhærens, nec sequitur ex hoc, quòd sit ens in actu. Dico etiam quòd non est sic per se existens, quòd possit esse sine forma, quia inseparabilis est à forma.

5. Sed dubitatur, ex quo materia est ens in pura potentia, Vtrum illa potentia sit eadem materiæ, vel distincta ab ea. Vnde notandum, quòd potentia accipitur tripliciter. Vno modo pro materia potente, & sic dicit Commentator quòd materia substantiatur per posse. Secundo modo capitur potentia pro dispositionibus, mediantibus quibus materia recipit formam substantialem; sicut est caliditas, & siccitas, quæ disponunt ad formam ignis; & isto modo manifestum est, quòd potentia distinguitur à materia; sed primo modo potentia est eadem materiæ. Tertio modo accipitur potentia, vt est de genere relationis, & dicitur in relatione ad formam; & de hac dicitur quidam, quòd potentia est vnum accidens de genere relationis, distinctum à materia, perpetuò inhærens materiæ ante generationem formæ; quòd probatur, quia potentia corrumpitur in aduentu formæ, & tamen materia non corrumpitur, igitur distinguuntur. Secundo, quia potentia multiplicatur in materia, secundum formarum multiplicationem, ad quas materia est potens, & tamen materia non sic multiplicatur.

Itis non obstantibus dico, quòd potentia non est tale accidens distinctum à materia, sed est materia potens: quia valde inconueniens esset ponere infinita, talia accidentia in materia, quòd tamen de necessitate sequeretur. Secundo quia tunc tale accidens esset perpetuum à parte ante, & corrumpere à parte post, quòd est falsum primo Cæli, text. 119.

6. Tunc dico, quòd in e aduentu formæ potentia non corrumpitur, imò manet, sed desinit esse potentia ad illam formam, ita quòd desinit esse vocari, & ita Logicè loquendo, potest concedi respectu verbi de futuro, quòd potentia ad talem formam est, quando non est potentia ad talem formam: nec oportet ponere talem multiplicationem potentiarum in materia, quando ipsa de se est potens ad omnes formas, & hoc de prima conditione.

Secunda conditio est, quòd materia prima est cognoscibilis per analogiam ad formam. Vnde notandum, quòd aliquid potest cognosci tripliciter. Vno modo sicut sensibile proprium, quòd agit speciem suam in sensum. Alio modo sicut sensibile per accidens, sicut substantia, quando concipitur conceptu quantitativo. Tertio modo sicut illa, quæ non sunt sensibilia per se, nec per accidens; sicut Deus Intelligentiæ, intellectus, & actus intelligendi, quæ cognoscuntur per argumentationem.

7. Nunc est prima conclusio, Materia prima est cognoscibilis sine argumentatione, & discursu. Probatur, illud non cognoscitur sine argumentatione, & discursu, quòd non est sensibile per se, vel per accidens: modò materia prima non est sensibile per se, vel per accidens, ergo, &c. Maior

patet ex distinctione; & minor apparet, quia materia prima non mouet sensum per suam essentiam; nec per aliquam inhærentem sibi. Vnde nos non dicimus, quòd audiuimus, vel vidimus materiam primam.

Sed obiicitur, quia illud est sensibile per accidens, cui insunt sensibilia per se: modò materiæ primæ insunt sensibilia per se, scilicet qualitates, igitur est sensibile per accidens. Respondetur negando maiorem, nisi illud subiectum denominetur ab illis qualitatibus; modò materia prima non denominatur ab illis qualitatibus, quia non dicimus, quòd materia prima sit alba, vel nigra; imò istæ denominationes cõpetunt toti cõposito.

Secunda conclusio. Per nullam vnicam speciem alicuius rei possumus deuenire in notitiam materiæ primæ. Probatur, quia materia prima cognoscitur per motum, & transmutationem; modò motus, & transmutatio insunt sensationibus diuersorum, vt habet videri secundo de Anima, text. 69. & secundo per speciem. Secundo per Aristotelem materia cognoscitur per Analogiam, id est, per argumentum à simili sumptum in artificialibus: modò similitudo non cognoscitur, nisi per cognitionem diuersorum. Tertio, quia si per vnicam speciem alicuius rei possemus illam cognoscere, tunc facillè est cognoscere materiam primam, quòd est falsum.

Et si arguatur, quæ sunt argumentationes, seu processus, quibus cognoscitur materia? Dico quòd factæ fuerunt in alia quæstione, Vtrum ex nihilo nihil fiat.

Tertia conclusio. Nullus processus, quo deuenimus in cognitione materiæ primæ, est demonstratiuus. Patet, quia non potest demonstrari, quin omnia fuissent ab æterno, vel etiam quin omnia de nouo generentur secundum se tota, vt tactum fuit prius; patet igitur qualiter materia prima cognoscitur per Analogiam ad formam, per discursum & rationem, qui licet non sint demonstrati, tamen verifimiliores sunt aliis viis saluandi generationem, & corruptionem.

Tertia conditio est quòd materia prima est perpetua. Sed contra, omne habet materiam corrumpitur propter materiam; ita vt materia sit causa corruptionis, igitur materia est corruptibilis, per illam regulam, Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.

Secundo, quia materia est id, quòd in rei veritate generatur, vt dicit Commentator, modò omne generabile est corruptibile.

Tertio, quia sicut se habet subiectum alterationis ad alterationem; ita subiectum generationis ad generationem: sed subiectum alterationis denominatur alterari, igitur & subiectum generationis denominatur generari.

Oppositum arguitur per Aristotelem. Notandum, quòd e aliquid dicitur generari dupliciter: vno modo terminatiuè, & sic attribuitur formæ, vel cõposito, quemadmodum dicimus, alius generatur. Alio modo subiectiuè, & sic illud dicitur generari, quòd subiicitur generationi, & tunc Aristoteles intellexit primo modo, quòd materia sit perpetua: quia ingenerabilis, & incorruptibilis terminatiuè; quòd probatur, quia si materia posset generari, sequeretur, quòd aliquid esset antequam fieret. consequens est impossibile; & consequentia probatur, quia materia prima, vel generatur ex nihilo, & hoc non, sicut omnes antiqui concesserunt; vel ex aliquo, & hoc non, quia

Potentia tripliciter sumitur.

Materia prima est cognoscibilis per Analogiam ad formam.

Res aliqua potest tripliciter cognosci.

8. Materia non cognoscitur per vnicam speciem.

Materia non cognoscitur processu demonstratiuo.

Materia prima est perpetua.

Aliquid dicitur generari dupliciter.

quia illud ex aliquo non esset nisi materia prima, & per consequens materia prima esset antequam fieret.

Secundò sequeretur, quòd aliqua esset transmutatur, & nihil transmutaretur, quod est falsum; & patet consequentia, quia in illa transmutatione, quâ acquireretur materia prima, vel transmutaretur aliquid, vel nihil, si nihil, haberetur intentum: si aliquid, illud mutabile, vel esset materia prima; & hoc non, quia illa acquiritur per transmutationem, ergo, &c.

Per idem probatur, quòd materia prima est incorruptibilis, quia tunc aliquid esset postquam corrumpitur; quod est falsum. Secundò, quia tunc aliqua esset corruptio, quia nihil transmutaretur.

11. Tunc ad instantias dico, quòd illa regula intelligitur, quando illud in quo fit comparatio recipit magis, & minus, & hoc conuenit utriusque comparatorum, scilicet tam causæ, quàm causato: modo corruptibile non conuenit causæ, scilicet materiæ. Similiter corruptibile non suscipit magis & minus, quia omnia corruptibilia sunt æqualiter corruptibilia.

Ad secundam dico, quòd Commentator intelligit, quòd materia prima subiicitur generationi. Et per idem ad 3. quia nos attribuimus alterationem composito, eo quòd compositum est motum, vel quòd est subiectum alterationis: sed quia materia prima est nobis ignota, vel saltem parum nota; idè non attribuius sibi generationem, licèt forsitan generari; imò potius attribuius ipsam termino generationis, scilicet composito.

12. Quarta conditio est, quòd materia prima est informis. Et hoc intelligitur dupliciter. Vno modo, quòd non habeat formam, sed quòd sit separata, vel separabilis à forma, & hoc est impossibile: quia si ita esset, sequeretur quòd non ens actu esset ens actu, quod est contradictio; & patet consequentia: quia materia de sui natura est non ens actu, scilicet formali, vel per formam, & per te est ens in actu: quod actuatur per *existere*, quia actualiter per se existit, igitur non ens actu. Secundò patet exemplariter: quia sicut cera se habet ad figuram, ita materia ad formam; sed cera est inseparabilis à figura: quia non potest esse, quin sit figurata. Tertio patet per aliud simile: quia sicut se habet consonans ad vocalem, ita materia ad formam; sed impossibile est quòd fiat consonans sine vocali; igitur impossibile est esse materiam sine forma.

13. Sed obiicitur, quia materia & forma sunt duæ res ab inuicem distinctæ; nec implicat contradictionem, quòd sint ab inuicem separatæ: igitur possunt ab inuicem separari. Respondetur dicendo. Primò quòd implicat contradictionem materiam separari à forma, vel è contra, quia non ens actu esset ens actu; quod est contradictio. Secundò negatur ista consequentia: Non implicat contradictionem, igitur potest fieri; quia duas medietates cæli ab inuicem separari non implicat contradictionem, & tamen ipsas ab inuicem separari est impossibile.

Secundò, quia à quacunque forma materia est separabilis, igitur est separabilis à forma. Respondetur negando consequentiam: quia licèt à qualibet posset separari per corruptionem, tamen corruptâ vnâ semper generatur alia.

Secundò modo intelligitur conditio, quòd
Scoti oper. Tom. 11.

materia prima sit informis, id est, quòd non habeat aliquam formam, tanquam partem essentia suæ; quod probatur: quia si haberet aliquam, tunc materia prima non esset primum principium, sed potius partes ex quibus componeretur. Secundò, quia tunc omnis mutatio facta in materia prima esset accidentalis, quia fieret in subiecto in actu.

Tertio modo intelligitur, quòd materia prima sit informis consecutiue, sic scilicet vt nullam habeat formam actualem consequentem naturam suam, & hoc est verum. Quod probatur: quia si haberet aliquam, tunc non esset ens in pura potentia, imò esset in actu saltem per illam formam. Secundò, quia ex quo materia de sui natura est potens recipere omnes formas, frustra poneretur accidens tale, mediante quo reciperet. Tertio, quia si per priuacionem omnes formæ tam substantiales, quàm accidentales essent separatæ à materia, adhuc materia prima esset, & esset potens recipere formam.

Sed contrà obiicitur: quia corporeitas est quedam forma, & tamen materia determinat sibi quòd sit corporea. Secundò per Commentatorem in de substantia Orbis, qui dicit, quòd dimensiones interminatæ sunt intrinsecus in materia, quod non esset nisi materia determinaret sibi illas dimensiones. Tertio, quia materia determinat sibi maximam raritatem sub qua potest esse: quia quando est sub forma ignis, non potest esse sub minori raritate, & quando est sub forma terræ, non potest esse sub maiori densitate.

Ad ista respondetur: ad illud de quanto, quòd tota materia prima quantum est ex parte sua non determinat sibi aliquam quantitatem, figuram, raritatem, densitatem, vel locum; imò quantum est ex parte sui, tota massa materiæ primæ, imò pars eius posset occupare locum, quem tunc occupat totum corpus cælestis. Similiter sibi non repugnat esse sub quantacunque imaginabili raritate, vel etiam densitate, imò non repugnat sibi, quin tota esset partes. Ex quibus sequitur, quòd tota terminatio materiæ primæ prouenit ex parte loci, aut ex parte formæ. Vnde quantum ad locum materia prima quantum ad totam massam est figuræ sphericæ, & est in concavo orbis Lunæ, tanquam in loco, itaque non potest esse in loco maiori, vel minori propter formam determinatur ad tantam raritatem, vel densitatem, vt quando est sub forma ignis in optima sui dispositione, est sub tanta raritate, quòd non potest esse sub maiori, & quando est sub forma terræ, est sub maiori densitate.

Ad instantias de corporeitate, dico, quòd corporeitas non est aliqua forma; imò non sunt tales formæ ordinatæ secundum ordinationem prædicatorum in quid. Ad secundum & tertium dico, quòd Commentator intelligit, quòd materia prima determinat sibi, quòd semper sit quanta; licèt nullam quantitatem sibi determinet.

Quinta conditio, quòd materia & prima est vna numero in omnibus generabilibus & corruptibilibus. Probatur; quia si essent materiæ diuersarum rationum, tunc sequeretur quòd non omnia generabilia, & corruptibilia, essent inuicem transmutabilia, quod est falsum: & istud sic intelligitur, quòd si per imaginationem circumscriberentur omnes formæ tam substantiales, quàm accidentales; tunc tota materia prima, & quælibet pars eius essent eiudem rationis, & idè non in-

14.

15.

Materia est spherica figura & est in concavo orbis Luna.

Materia prima est vna numero omnium generabilium, & corruptibilium.

telligitur, quod vna portio materię primę sit alia, sed quod ambę sunt eiusdem speciei.

17.

Sed dubitatur vtrum de facto tota materia esset vnum continuum; videtur quod sic: quia si non esset vnum continuum, hoc esset propter diuersitatem formarum; sed diuersitas formarum non sufficit ad discontinuationem; quod patet dupliciter, quia eiusdem virgę continuę vna pars est arida, & alia viuens & animata. Secundò, quia si duobus agentibus apponeretur vnum passum, vnum scilicet in vno extremo passi, & alterum in alio; tunc quodlibet istorum agentium potest inducere formam suam in illo passo, aut in diuersis partibus, passo non discontinuato.

Sed contrà; illa non sunt continua quorum motus sunt diuersi, sed diuersarum portionum materię adhuc immediatarum motus sunt diuersi: ergo, &c. Maior patet per definitionem contrariotum; & minor ad experientiam. Secundò quia non apparet possibile, quod sagitta velociter distracta per aërem sit continua aëri. Ideò dico, quod materia non est vnum continuum, non ex eo quod habeat diuersas formas propter duas rationes factas, sed propter diuersitatem motuum materię, vt tactum fuit in arguendo.

18.

Materia prima est principium transmutationis.

Sexta conditio est, quod cuiuslibet transmutationis naturalis materia prima est principium. Sed obiicitur: quia motus cœli, & illuminatio Lunę sunt quędam mutationes naturales, quibus tamen non subiicitur materia prima. Secundò quia intellectio, & sensatio sunt motus naturales, & tamen non habent materiam primam pro subiecto. Respondetur, quod illa conditio debet intelligi de transmutatione istorum inferiorum, exceptis illis, quę sunt in sensu, vel intellectu. Aliter dicitur, quod capiendõ materiam largè pro omni eo quod mutatur, quod tunc cuiuslibet transmutationis materia est subiectum. Patet igitur ex prædictis, quę & qualis sit materia prima.

Ad rationes: tres primę sunt solutę. Ad alias tres simul dico, quod materia prima non cognoscitur per speciem propriam, sed arguitur per species aliarum rerum; nam materia prima non mouet potentiam cognitiuam ad cognitionem sui, sed alię res, per quarum species ipsa cognoscitur, mouent ad eius cognitionem.

ANNOTATIONES.

19.

Opinio duplex de esse materia prima.

A Liquid dicitur in potentia tripliciter, &c. Nota quod de esse materię primę duplex est sententia. Vna Thomistarum ponentium materiam taliter in nihilum redactam, vt dicant ita esse puram pyrentiam, vt nullum profus actum de se habeat. Altera est Scoti in 2. distinct. 12. quęst. 1. Vbi docet materiam habere actum entitatum, secundum quem est principium naturę, per se causa, parsque rerum naturalium: fundamentum formarum, subiectum mutationum substantialium, & terminus creationis, quamuis careat actu formali, quę breuiter consistit in vnicā distinctione, & sex dictis.

Aliquid dicitur esse in potentia dupliciter.

Distinctio est talis, quod duobus modis aliquid dici potest esse in potentia, videlicet in potentia obiectiua, & in potentia subiectiua. Illud est in potentia obiectiua, quod cum non existit, potest tamen existere, vt Antichristus modò est in potentia obiectiua, & mundus ante-

quam crearetur, erat hoc modo in potentia, quare actus oppositus huius potentię est existentia, & iste est eius actus secundus: nam actus primus est esse in virtute suarum causarum, diciturque esse secundum quid, ex Scoto vbi supra. Res autem dicuntur esse in potentia obiectiua respectu agentis potentis ipsas producere, cuius actionis sunt obiecta.

20.

In potentia subiectiua dicitur id, quod cum iam habeat existentiam, potest aliquam formam recipere, siue accidentalem, siue substantialem, & sic corpus est in potentia subiectiua ad recipiendum calorem, atque ad eò actus oppositus huius potentię est forma, quę recipitur, & hoc modo dicitur materia esse in potentia ad formas. Huiusmodi verò potentia subiectiua adhuc duplex est, altera quę non excludit aliquam formam, vt lignum habens formam ligni, est in potentia ad calorem. Altera est nullam formam habens de se, qualem ponimus esse materiam. Ex hoc sequitur triplicem esse actum formalem; nempe qui est à forma existentię, qui est ab existentia; entitatis ab entitate.

Potentia subiectiua est duplex.

Actus est triplex.

Materia prima est de se actus.

Primum dictum: Materia prima est de se actus, id est, de se habet aliquam entitatem absolutam, siue actum entitatum. Nam quod verè est, actu est, materia prima verè est, quare actu est. Item quod est principium, & per se causa entis, oportet quod sit aliquod ens: quia principiatum & causatum dependet à principio, & causa: materia est principium entis naturalis, eiusque causa materialis, ergo est ens in actu.

Materia prima est ens in potentia subiectiua.

Secundum assertum. Materia prima est ens in potentia subiectiua ad omnes formas, & est non ens actu formali. Hoc assertum est Aristotelis in hoc 1. cap. 8. & 2. Metaph. text. 7. & in text. 12. diluit quoddam dubium, nimirum ex quo non ente fiat generatio, cum tripliciter dicatur non ens, aut vt nihil sit, vel vt priuatio, vel vt materia, & concludit ex materia per se fieri generationem, ex priuatione per accidens, ex nihilo autem nihil fieri.

21.

Materia prima non est actus formalis.

Tertium dictum. Materia prima non est actus formalis, est tamen substantia incompleta terminabilis per formam. Prima pars patet: quia forma tantum est hoc modo actus. Secunda pars probatur, principium substantię non potest esse non substantia, sed materia est principium substantię, ergo substantia; sed non est substantia terminans, quia hoc pertinet ad formam: ergo est terminabilis à forma. Et hoc innuit Aristot. i. o. Metaph. cap. 1. dicens materiam esse substantiam aliter quam formam.

Quartum dictum. Materia non est in actu formali nisi per formam. Hoc patet ex Aristotele 3. Physic. text. 67. vbi dicitur materiam contineri à forma; & 1. de Generat. text. 85. Materia efficitur, vt sit actus per formam; quę autoritates intelligi nequeunt de actu entitatum, quem materia de se habet, ergo intelliguntur de actu formali.

Materia est in actu formali prędictis per formam.

Quintum assertum. Quiditas materię primę est esse puram potentiam ad actum Physicum, seu formam substantialem, nam si potentia materię esset accidens eius, reciperet formam mediante tali potentia. Hoc autem est contra Aristotelem 2. de Anima. cap. 1. dicentem, non opus esse aliquo vinculo, quo forma cum materia neçtatur.

Materia prima quiditas est esse puram potentiam ad formam.

Materia est primò diuersa à forma.

Vltimum assertum. Materia est quædam entitas realiter distincta, & primò diuersa à forma. Hoc assertum est Scoti vbi supra artic. 2. His addo, idèd materia dicitur potius potentia quàm actus, quia quanto aliquid habet minùs de actu, tanto magis est in potentia: & quia materia non habet actum distinguentem, vel diuidentem, vel informantem, & entem sibi esse specificum, sed est tantùm actus entitatus receptiuus actus formalis; idèd potius potentia, quàm actus dicitur.

22. *Potentia quid sit.*

Potentia non est accidens distinctum à materia. Nota primò, quòd potentia nihil aliud est, quàm aptitudo ad formam habendam, & quia materia habet aptitudinem ad formam, carentia & negatio formæ est, diciturque priuatio. Hoc enim inter negationem, & priuationem interest, quòd negatio dicit absolutam carentiam actus, seu formæ, priuatio verò dicit negationem formæ in subiecto apto nato recipere illam, ex hac autem priuatione prouenit appetitus: quia priuatio est occasio in re sic priuata, vt appetat, & sit naturaliter prona in id, quo caret, & potest habere, qui appetitus est idem, quod naturalis inclinatio, estque in proposito potentia materiæ, quia materia non solum est receptiua; sed etiam causatiua rei. Est enim receptiua formæ, sicut vas recipit aquam, estque causatiua rei, quia ex ea fit res, & ab ea educitur forma, quapropter est subiectum mutationis, & eius causa, & principium materiale.

Priuatio, & negatio quomodo differant.

23.

Nota secundò, quòd potentia huiusmodi primò tendit in substantiam, deinde in accidentia: itaque per se primò est potentia ad substantiam, vt ea fiat substantia, non ratione Thomistarum, videlicet, quia potentia primò terminatur in actum sui generis, & potentia materiæ, cum sit substantia, primò terminatur in formam substantialem; non inquam hac ratione: quia (vt dicit Scotus in 2. dist. 12. quæst. 1. artic. 1. ad vltimum) receptiuum alicuius generis non est eiusdem generis cum recepto, neque per se, neque per reductionem, sed necessariò est in actu in aliquo alio genere; vt receptiuum coloris est aliquod actuale de genere priori, videlicet de genere quantitatis. Potentiale autem primi generis non potest esse in alio priori genere, quia non est aliud prius genus substantia ex 7. Metaph. cap. 1. Idèd oportet esse de eodem genere substantiæ, & sic primò est ad substantiam. Sed ratio quare primò est potentia ad substantiam, est, quia est prima per se potentia; idèd per se est ad primum actum, primus actus est substantiæ, idèd primò & per se est ad formam substantialem, formæ autem accidentales sunt actus secundi; idèd materia non est primò ad formas accidentales.

24.

Nota tertio, quòd non solum in prædicamento Relationis, sed etiam in aliis Prædicamentis possumus distinguere, quòd hoc est secundum esse; hoc autem secundum dici. Secundum esse est, verbi gratiâ qualitas: quæ secundum id, quod est, est in prædicamento Qualitatis. Est etiam qualitas secundum dici, & est illa, quæ secundum id, quòd est, non est in prædicamento Qualitatis, dicitur tamen qualitas: quia habet quendam modum qualitatum, vt forma substantialis dicitur ab Aristotele 5. Meta quædam qualitas. Similiter est relatio secundum esse, quæ scilicet, secundum id, quòd est, est in prædicamento Relationis, vt paternitas est relatio secundum dici; illa scilicet

Scoti oper. Tom. II.

et quæ secundum id, quòd est, non est in prædicamento Relationis, sed in alio prædicamento, competit tamen ei quidam modus relatiuus; & huiusmodi est potentia materiæ ad formam; quæ quidem secundum esse realiter est ipsa materia, cui competit ille modus relatiuus; & quia modus non trahit rem, sed magis res trahit modum, idèd ille modus relatiuus materiæ non facit illam esse extra prædicamentum Substantiæ: atque ita materia est, cui existenti in prædicamento Substantiæ competit ille modus relatiuus.

Ex his sequitur, quòd potentia materiæ est idem realiter cum materia, & ab ea tantùm formaliter distinguitur. Prima pars patet, quia materia considerata in ordine ad formam, tanquam receptaculum illi proportionatum habet rationem aptitudinis, rursus considerata in ordine ad formam, tanquam imperfectum tendens in suam perfectionem, habet rationem appetitus; sed considerata in ordine ad formam, quæ de eius potentia est educibilis, dicitur potentia; naturalis autem inclinatio rei est eadem cum re inclinata ad aliquid, & per consequens non distinguitur à re inclinata. Secunda pars probatur: quia præcisus conceptus formalis materiæ est conceptus rei absolute, potentiæ verò respectiue; ergo distinguuntur formaliter.

In aduentu forma potentia non corrumpitur, &c. Nota quòd quando dicitur materia manet, & non potentia; si autem accipiatur potentia vt dicit ipsam substantiam materiæ, falsa est propositio: si autem accipiatur potentia, vt dicit respectum quendam fundatum in ipsa materia, sic cum talis respectus formaliter non sit ipsa materia, perit, & non materia in hoc sensu, quòd materia non ordinatur amplius in talem formam, actualiter ipsam desiderando, hoc autem modo non dicitur corrumpi talis respectus; sed per accidens: sicut verbi gratiâ, homo habet potentiam ad ridendum; quando verò actu ridet, non videtur esse in potentia ad talem actum. Vnde potentia ad illum actum, videtur periisse; non quòd re vera pereat, sed quòd iam potitur illo, quod desiderabat, & hoc est quod hic vult Scotus. Posset etiam dici, quòd potentia non destruitur, sed priuatio quæ erat cum potentia; ipsa tamen potentia manet: quia est proportio materiæ ad formam, quæ antè erat sine forma, postea cum forma.

Materia prima non cognoscitur sine argumentatione & discursu. Nota, quòd materia prima ex natura sua, & secundum se est cognoscibilis, non tamen à nobis nisi per analogiam ad materiam artificialium, vel aliâ viâ; ita docet Scotus in 2. distinct. 12. quæst. 1. ad tertium. Primum patet: quia omnis entitas absoluta est per se cognoscibilis, materia est entitas absoluta, quare erit de se cognoscibilis, ex quo sequitur, quòd etsi materia non sit actiua actione reali; est tamen actiua actione intentionali, atque ita concurrat ad sui notitiam.

Secunda pars probatur, forma est magis cognoscibilis à nobis quàm materia; sed forma non cognoscitur nisi ex operationibus, quas experimur, ergo neque materia, nisi per analogiâ ad materiam artificialium: cognoscimus enim materiam per transmutationem. Hoc pacto in omni transmutatione, quæ fit ab extremo ad extremum oportet dare subiectum medium distinctum ab utroque extremo; perseverans modò sub vno, modò

25.

Potentia materia est idem realiter cum materia.

26.

sub altero extremorum. Hoc patet in transmutatione artificialium. In marmore enim in quo prius erat sculpta figura Mercurij, illa figura expulsa sculpsit alia Iouis, manente semper eodem marmore: eodem modo se habet materia prima respectu formarum substantialium, modò namque sub vna forma existens fit sub altera, priori ab ea expulsa, & sic patet quomodo argumentatione, & discursu cognoscitur.

27.

Materia prima cognosci potest ex mutua rerum transmutatione.

Tertia pars, nempe quòd aliæ sint viæ ad cognoscendam materiam, quamvis prædicta sit aptior, & clarior, probatur, quia materia prima potest cognosci ex mutua rerum transmutatione, sed hæc est via eleuatio, & difficilior, quàm prima; quia est remotior à sensu, cognoscitur autem materia per hanc viam in hunc modum: aër conuertitur in aquam, at impossibile est, quòd vna substantia fiat alia; ergo modus huius transmutationis est, quòd recedit à materia forma aëris, & aduenit forma aquæ: cum autem forma aquæ & aëris sint diuerse, nisi aliquod commune haberent, puta materiam, impossibilis esset talis transitus.

Item subsistere inest substantiis, & non à formis, quæ in alio sunt, ergo ab aliquo subiecto nullo modo alteri inexistenti, quòd est materia. Antecedens videtur esse Scoti in 2. distinct. 12, quæst. 2. in fine quæstionis dicentis, quòd licet entitas materiæ sit minùs perfecta quàm formæ, non tamen plus est dependens, immò minùs, & idèd potest fieri sine forma, & non è conuerso.

Materia cognosci potest per negationem.

Potest etiam cognosci tertia via, scilicet per negationem sic: Sicut purus actus, qualis est beatissimus Deus omni carens imperfectione, cognoscitur per negationem omnium imperfectionum, vel perfectionum includentium imperfectionem, sic materia prima, quæ omni perfectione proueniente à forma caret, per exclusionem omnium perfectionum prouenientium à formis cognosci poterit, & ita Aristoteles dixit quòd materia prima neque est quid, nec quantum, nec quale, &c.

28.

Materia prima fuit à Deo.

Aliquid dicitur generari dupliciter, &c. Nota quòd materia prima fuit à Deo creata cum hac mundi vniuersitate, vt patet Genes. 1. *In principio creauit Deus,* &c. & Ioannis 1. *omnia per ipsam facta sunt.* Non enim est Deus sicut artifex, vt impudentibus, & plusquam falsis verbis Cicero ausus est dicere in primo libro de natura Deorum, sic dicens. *Primum igitur non est probabile eam materiam rerum, vnde orta sunt omnia, esse diuinâ providentiâ effectam, sed habere, & habuisse vim, & naturam suam, vt igitur, cum fieri quid edificaturus est, non ipse facit materiam, sed eâ vitatur, qua sit parata, fitorque item eam, sic isti providentiâ diuinâ præsto esse oportet, non quam ipsa faceret, sed quam haberet paratam.* Quòd si non est à Deo materia facta, neque terra quidem, & aqua, & aër, & ignis à Deo factus est. Non, inquam, noster Deus est veluti Artifex suo operi supponens materiam, sed eam ex nihilo creans, est enim vnicum rerum omnium principium, immobile, æternum, infinitum, incorporeum. omnipotens, & liberum, virtute potestatèque sua cuncta faciens, quem Plato in Timæo mundi opificem appellat, & quem Aristoteles primam causam, primùmque motorem pūcupat. Est enim primum mouens, prima natura, causa infinita, principium effectiuum

omnium rerum, summum bonum, summusque omnium finis.

Cæterum etsi materia à Deo creata sit, est tamen ingenerabilis, & incorruptibilis, vt subtilissimè ostendit hic Scotus. Obseruat tamen quòd tripliciter potest res aliqua ex natura sua incorruptibilis esse, aut quia nullam habet materiam, vt Angeli; aut quia forma, quam habet, non habet contrarium corruptens, quod illam vincere possit, vt cælum; aut quia est primum subiectum, quod de nullius potentia educi potest, & sic est materia prima incorruptibilis. Incorruptibile primo, & secundo modo dicit perfectiorem, & talia corruptibilia nequeunt nisi per creationem produci, neque corrumpi nisi per annihilationem. Incorruptibile tertio modo dicit quid imperfectioris, quod tamen & ipsum nequit produci nisi per creationem, & similiter neque corrumpi, nisi per annihilationem: atque ita omnia ista incorruptibilia durare in perpetuum non esse miraculum, sed naturale, desinere autem esse, esset miraculum, è contra corruptibilia durare in perpetuum esset miraculum, corrumpi autem naturale. Ex hoc sequitur, quòd tota materia; quæ in principio mundi creata fuit, est modò, etique ad finem vsque.

Materiam separari à forma est impossibile. Nota quòd Philosophus ponens necessariam connexionem causarum; ita vt prima causa sine secunda non posset operari, (quod est falsum, & contra nostram fidem) consequenter iuxta eius doctrinam materiam esse sine forma non est possibile, atque adèd naturaliter loquendo, & Aristotelis principia in hac quæst. sequen. Scotus dicit materiam separari à forma esse impossibile, contradictionemque inuoluere. Cæterum vt Theologus loquens in 2. d. 12. q. 2. contra D. Thom. 1. p. q. 66. art. 1. de potentia Dei artic. 4. & in lib. de Ente & essentia cap. 5. & contra D. Bonau. in 2. d. 12. q. 1. & Durandum eadem d. q. 2. affirmat per diuinam potentiam posse materiam sine forma existere. g.) *Materia est vna numero in omnibus generabilibus, &c.* Quomodo hoc habeat intelligi lege Ioan. Canon. lib. 1. Physicorum.

29.

Materia est ingenerabilis & incorruptibilis.

30.

EXPOSITIO TEXTVS.

Tangentes igitur & alij quidam, &c. Istud est secundum capitulum 4. Tractatus, in quo Philosophus determinat de priuatione & forma, & diuiditur: quia Primò determinat de priuatione. Secundò excusat se de forma, ibi, *De principio autem, secundum speciem, &c.* Primum diuiditur: quia primò ponit errorem antiquorum de priuatione. Secundò ponit conditiones priuationis. Tertio ostendit causam, quare antiqui errauerunt de priuatione. Et quarto ostendit quòd in omni generatione priuatio est principium. Et quinto ostendit qualiter materia est generabilis, & qualiter non. Secundum ibi, *Nos enim materiam, &c.* Tertium ibi, *Quidam autem.* Quartum ibi, *Existente enim quodam diuino.* Quintum ibi, *Corruptur autem & fit.* Primò dicit, quòd antiqui tangentes naturam materiæ insufficienter determinauerunt de ipsa: quia crediderunt Parmenidem rectè dicere in hoc, quòd dicebat nullum esse ens, nisi illud, quod est aliquid in actu, & idèd quia materia, vel priuatio non sunt hoc aliquid in actu, idèd ista nò sunt entia, & per consequens priuatio, cum sit non ens, non est principium. Secundò

31.

Text. 79.

Secundò errabant dicendo, quòd si materia, & priuatio essent vnum numero, quòd tunc essent omnibus modis vnum, & per consequens essent vnum principium, & ratione, modò istud non oportet: quia licèt materia sit priuatio; tamen alia est definitio materiæ secundùm quòd materia, & alia secundùm quòd est priuatio.

Nos autem materiam, & priuationem alterum esse dicimus, &c. Hic ponit conditiones priuationis per differentiam ipsius ad materiam, dicens quòd differunt ab inuicem, materia, & priuatio; quia priuatio est per se non ens, id est, materia priuata est per se non ens actu, specifico illo respectu, cuius dicitur priuata. Vnde in definitione priuationis ponitur, quòd actus ille non sit, respectu cuius materia dicitur priuatio, modò pars definitionis per se prædicatur de definito; sed materia est non ens secundùm accidens, id est, non ens actu per actum illum, quo est priuata, & quòd hoc sit secundùm accidens pater: quia materia potest actum illum habere, vel non habere.

Secunda differentia est, quòd materia est valde propriè substantia rei, eo quòd ex ipsa & forma componitur compositum, sed priuatio non est propriè substantia rei, scilicet secundùm illam rationem, quà dicitur priuatio.

Quidam 2 autem quòd non est, &c. Hic ostendit causam erroris antiquorum, & primò ponit errorem dicens, quòd quidam sicut Plato posuerunt magnum, & paruum esse principia, & ideam separatam, sed iste modus trinitatis est alius ab eo, quem nos ponimus, scilicet materiam, formam, & priuationem. Vnde in hoc benè dicunt, sed posuerunt quandam naturam subiectam, sed in hoc quòd despexerunt ponere priuationem malè dicunt, & licèt ponent duo principia, scilicet magnum, & paruum, tamen ambo illa ponunt materialia, & ponunt eis eundem modum principiandi, hunc tamen vnum faciunt, quia materia vna cum forma, est quasi mater eorum, quæ sunt, scilicet rerum naturalium, sed alia pars contrariatur, scilicet priuatio semper machinatur ad maleficium, scilicet ad corruptionem, & ad non esse, & hoc est verum, quòd si priuatio consideretur per modum termini ad quem, quòd tunc denotat per corruptionem, sed si per modum termini à quo, tunc denotat generationem & esse.

Existente 3 autem quodam diuino. Hic probat Aristoteles quòd in omni generatione priuatio est principium necessarium: & præmittit, quòd est quoddam diuinum, & optimum, & appetibile, scilicet forma, quæ dicitur optima inter partes compositi; diuina, quia per ipsam compositum maximè assimilatur Deo; & dicitur appetibilis à materia prima, eo modo quo perfectio appetitur à perfectibili: nam forma est perfectio materiæ. Tunc probatur conclusio: quia illud est principium necessarium in generatione propter quod materia appetit formam, sed propter priuationem materia appetit formam: ergo, &c. Maior patet, & minor: quia materia appetit formam, scilicet appetit generationem, vel per formam, quam habet; & hoc non, quia tunc illa forma appeteret se ipsam non esse, quòd est falsum: quia dicit Commentator quòd omne ens diligit se permanere, vel appetit formam per suam naturam; & hoc non, quia tunc appeteret eam postquam haberet, quòd est falsum: quia omnis appetitus est ratione indigentis, igitur appetit ratione priuata

Scoti oper. Tom. II.

tionis, & habetur intentum. Et subdit Aristoteles quòd materia appetit formam sicut fœmina virum, & turpe bonum, id est, sicut minùs perfectum appetit perfecti per suam perfectionem. Vnde materia per se non est turpis, sed per accidens, quia caret actu.

Corrumpitur 4 autem et sic. Hic ostendit qualiter materia est corruptibilis, & qualiter non, dicens, quòd materia corrumpitur secundùm quid, id est, subiectiue: quia materia subiicitur corruptioni; similiter generatur subiectiue; quia subiicitur generationi; sed materia non est generabilis per se, hoc est, terminatiue, quòd probatur: quia si materia prima generaretur, sequeretur quòd non esset prima, quòd est contradictio. Consequentia tenet: quia illud ex quo generaretur, potius diceretur materia prima, & per consequens materia primà esset vna alia prior; quia implicat. Similiter probatur, quòd sit incorruptibilis: quia si corrumpere, corrumpere in vnam aliam materiam, & per consequens illa esset prior materia, quàm materia prima.

Et ponit Aristoteles definitionem materiæ primæ, dicens quòd *Materia prima est principium subiectum ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum accidens, esse corruptitur aliquid, in hoc abibit vltimum.* Est dicit Aristoteles *primum subiectum vniuscuiusque*, ad differentiam materiæ secundæ, quæ nec est prima, nec communis omnibus, sicut elementa, caro, sanguis, & huiusmodi: *ex quo fit aliquid cum insit*, ponitur ad differentiam priuationis: quæ non est pars inexistens toti, & ponitur *si corrumpitur aliquid in hoc abibit vltimum*, ad differentiam formæ, in quam compositum non corrumpitur: quia forma corrumpitur.

35.
Text. 82.
Materia corrumpitur subiectiue.
Vide contra-dictionem Zimara.

Definitio materiæ primæ.

Q U Æ S T I O XXI.

Vtrum cuiuslibet transmutationis naturalis priuatio sit principium.

Aristot. cap. 9. Auerroës comment. 80. Simplic. comment. 77. Themist. num. 80. Auic. de sufficien. cap. 2. D. Thom. lect. 15. Canonic. quæst. 10. art. 3. Conimbric. in cap. 9. quæst. 8. Compluten. disp. 5. Ruuius tract. 3. de priuatione quæst. 3. Auerfa quæst. 10. philisoph. sect. 2.

ARGVITVR quòd non. Intensio qualitatis est quædam transmutatio: & tamen ipsius priuatio non est principium: ergo, &c. Maior patet: quia in intensio-ne subiectum aliter se habet, quàm priùs; & minor apparet: quia si priuatio esset ibi principium, tunc esset priuatio respectu gradus acquirendi, quæ esset contraria illi gradui: igitur per Aristotelem 10. Metaph. text. 16. ipsa esset contraria cuiuslibet eiusdem speciei, & cum gradus præcedens, & gradus subsequens sint eiusdem speciei, sequitur, quòd gradus præcedens, & priuatio gradus sequentis, erunt contrarij: quòd est falsum; quia stant simul.

Secundò, quia motus localis cæli priuatio non est principium, cum cælum nunquam priuetur aliquo situ, quem postea non habuit.

Tertio, quia augmentationis priuatio non est principium, immò etiam nullius motus, cum motus quilibet sit de affirmato in affirmatum.

Quartò, quia mutationis indiuisibilis priuatio non est principium: quia si sic, vel hoc esset, quando illa mutatio est, & hoc non: quia tunc est

H h 3 forma

32.
Priuatio & materia differunt.

33.
Text. 80.

Priuatio semper machinatur ad maleficium.

34.
Text. 81.
Forma est quid diuinum, optimum & appetibile.

Appetitus est ratione indigentia.

I.

forma acquisita per transmutationem: modò forma, & priuatio non sunt simul, vel quando transmutatio non est, & hoc non; quia eius quod non est, nihil est principium.

Quintò, quia corruptio luminis est quædam transmutatio, & tamen ipsius priuatio non est principium: quia non fit de priuatione in habitu; imò potiùs è contra de habitu in priuationem.

2. *Diuisio quæstionis.*
Priuatio est aliquod ens.
 Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, text. 80. In quæstione primò videbitur, quòd res fit priuatio. Secundò, qualiter sit principium. Quantum ad primum, est prima conclusio, quòd a priuatio est aliquod ens: probatur, quia si priuatio nihil esset, sequeretur quòd nulla propositio affirmatiua esset vera, in qua iste terminus *priuatio* esset subiectum, vel prædicatum, consequens est contra Aristotelem & Commentatorem in isto primo, text. 30. vbi dicitur quòd priuatio est principium, quòd priuatio est vna numero cum materia, quòd priuatio machinatur ad maleficium, & quòd priuatio est causa appetitus materiæ: probatur consequentia, quia propositio affirmatiua est falsa, cuius subiectum, vel prædicatum pro nulla re supponit, vt ista, *Chimæra est Chimæra*.

Secundò, sicut se habet priuatio alicuius boni respectu intellectus, ita priuatio formæ respectu materiæ: sed priuatio boni debiti inesse est ens, quia causa tristitiæ, & doloris; igitur priuatio formæ est ens.

3. *Priuatio est ens præter animam.*
 Secunda conclusio. Priuatio est ens præter animam. Probatur, quia posito quòd nulla anima consideraret, immò posito per imaginationem, quòd nulla anima esset, adhuc materia esset priuata formâ, quam nata esset habere.

3. *Priuatio est materia priuata.*
 Tertia conclusio. Priuatio b est materia priuata. Probatur, quia si per imaginationem omnis forma tam substantialis, quàm accidentalis esset separata à materia; tunc materia esset priuata, sed non per priuationem additam, cum omne tale sit circumscriptum, igitur sequitur quòd ipsa materia esset priuatio. Secundò, quia si priuatio esset res alia à materia, vel esset ens complexum, vel incomplexum: si complexum, tunc componitur ex pluribus incomplexis, & restat idem ac si esset complexum; si incomplexum, tunc esset substantia, vel accidens; non substantia, quia tunc materia non esset principium simplex, sed compositum ex diuersis partibus essentialibus, cuius oppositum est probatum priùs; si accidens, tunc infinita talia essent in materia. Item essent perpetua à parte antè, & corrumpenterentur à parte pòst. Item corrumpenterentur in aduentu formæ, & generarentur post eius corruptionem. Tertio, si ab isto aère remoueat lumen nullâ re additâ de nouo, tunc iste aër est transmutatus: quia tenebrosus, & non per tenebram additam, igitur iste aër est tenebra.

4. Contra conclusionem arguitur primò per Aristotelem in isto primo, text. 79. vbi dicit: *Nos quidem materiam, & priuationem alterum esse dicimus*; & probat hoc dupliciter. Primò, quia materia est per accidens non ens, & priuatio est per se non ens, igitur non sunt idem materia, & priuatio. Secundò, quia materia est propriè subiectum, sed priuatio nequaquam, vbi dicit Commentator quòd priuatio, nec est propriè propinquum, nec remotum; quia nihil est, igitur priuatio non est materia. Tertio, quia materia manet

factâ transmutatione, sed priuatio non manet, igitur priuatio non est materia. Quartò, quia priuatio est causa appetitus materiæ, & tamen materia nõ est causa appetitus materiæ. Quintò per Aristotelem in Prædicamentis, qui dicit quòd nõ est idem cæcum esse, & cæcitas; igitur à simili non est idem priuatum, & priuatio, sed materia est priuata, igitur materia est priuatio. Sextò per Aristotelem 7. Metaph. text. 20. In dictis secundum accidens non est idem ipsum, & esse ipsum: modò priuatum est dictum secundum accidens de materia, igitur non est idem priuatum, & esse priuatum: non est alia causa, nisi quia esse priuatum, & priuatio non sunt idem, quemadmodum esse album, & albedo, vt patet; igitur cum materia sit priuata, sequitur quòd non sit priuatio.

Ad ista respondetur, & ad primum dico quòd Aristoteles reprobat ibi Platonem in hoc, quòd non posuit differentiam inter materiam, & priuationem, scilicet nec secundum rem, nec secundum rationem: quia licet materia, & priuatio sint vnum numero, tamen differunt secundum rationem; etiam ad rationes. Ad primam dico, quòd ista, *priuatio est per se non ens*, intelligitur quòd forma est non ens, respectu cuius materia dicitur priuatio, vel sic quòd ista propositio est per se, *materia non est informata tali formâ, respectu cuius dicitur priuata*, sed ista est per accidens, *materia est informata tali formâ*: quia quandoque materia habet illam, & quandoque non.

Ad secundam: quia materia est propriè, &c. Dico quòd hoc intelligitur, quòd materia est substantia in actu, scilicet per formam respectu cuius dicitur priuatio.

Ad tertiam dico, quòd ista consequentia non valet, homo manebit, quando est niger, sed album non manebit, igitur homo, & album non sunt idem, ita nec in proposito; idè de facto esset concedendum, quòd priuatio est, quando non est priuatio, similiter priuatio manebit, scilicet cum materia prima priuata, quando tamen non manebit priuatio.

Ad quartam. Non intelligitur quòd priuatio sit vna res distincta, quæ sit causa inclinationis materiæ; sed sic intelligitur quòd ista causalis est vera, *materia appetit formam, quia priuata est forma appetibili*.

Ad quintam dico, quòd idem est cæcus & cæcitas, sed quia non est famosus modus loquendi dicere, quòd homo est cæcitas, quemadmodum dicimus, quòd homo est cæcus, idè dicebat Aristoteles, quòd cæcus & cæcitas non sunt idem. Et idè Aristoteles in libro Prædicamentorum loquebatur secundum famositatem solum, non determinando veritatem, vt dicit Commentator 10. Metaphysicæ, capitulo de quanto.

Ad sextam dico, quòd tria sunt entia secundum accidens; quædam sunt negatiua; vt nõn esse albũ, & huiusmodi, & talia nihil sunt, vt non esse album non est albedo: quia si sic, iam esse, & non esse album essent idem. Secundò sunt quædam dicta priuatiua, vt esse surdum, cæcum, priuatum, infinitum, & huiusmodi, & talia significat subiectum connotando dispositionem oppositam inesse, vt iste terminus *cæcum*, vel *cæcitas* significat oculum, connotando ipsum carere dispositione, mediante quâ potest fieri visio. Alia sunt dicta affirmatiua; & illa sunt duplicia: nam quædam, quæ sunt sumpta à figura, quæ sunt dispositiones additæ rebus dispositis, vt esse figuratum,

7. *Entia secundum accidens tria sunt.*

raturum, esse triangulare, &c. & in talibus dico, quod est idem ipsum, & esse ipsum, sicut idem est figura, & esse figuratum, sed alia sunt dicta per accidens; per quæ connotantur dispositiones distinctæ à rebus significatis per huiusmodi dicta, ut album, & in talibus non est idem ipsum, & esse ipsum, sicut non est idem album, & esse album; quia album est substantia, & esse album est albedo. Nunc dico, quod Aristoteles intellexit de dictis per accidens ultimo modo; nam in dictis priuatiuis idem est ipsum, & esse ipsum, ut cæcum, & esse cæcum, & huiusmodi.

8. Contra hoc arguitur: quia si cæcum, & esse cæcum sunt idem, sit igitur, quod aliquis sit de nouo cæcus. Tunc arguitur cæcum non est de nouo: quia prius fuit, sed de nouo est esse cæcum, igitur cæcum, & esse cæcum non sunt idem. Secundò, quia cæcum diligitur, & tamen non diligitur ipsum esse cæcum, igitur non est idem cæcum, & esse cæcum.

Respondetur, ad primum concedo, quod cæcum non est de nouo, similiter concedo, quod esse cæcum non est de nouo, tamen à parte præsentis est concedendum, quod de nouo est esse cæcum, & etiam cæcum, diligo, licet non diligam ipsum esse cæcum, & hoc est propter diuersas connotationes istorum terminorum à parte præteriti, sicut in isto Paralogismo, *cognosco Coriscum, Coriscum est ueniens, igitur cognosco ueniensem*, non sequitur, sed sequitur, igitur ueniensem cognosco; patet igitur, quod priuatio est materia priuata, & hoc de primo.

Quantum ad secundum. Notandum, quod quædam est mutatio supernaturalis, ut creatio, & de illa dico, quod ipsius priuatio non est principium, nec etiam materia: quia talis sit de contradictorio in contradictorium. Alia est mutatio naturalis, in qua scilicet præsupponitur subiectum, & talis est duplex, quædam instantæ, & indiuisibilis: & de illa dico, quod nunquam est verum dicere, quod priuatio talis formæ est principium mutationis ad illam formam, ut probatur ante oppositum; sed tamen ista est vera materia, & principium huius transmutationis, quæ fuit priuatio formæ, ad quam est ista transmutatio. Sed alia est mutatio diuisibilis, & cuiuslibet talis priuatio est principium: quia in qualibet tali subiicitur materia; quæ partem habet de forma acquirenda, & partem non, quæ dicitur esse priuatio respectu partis non habitæ. Et sic patet, quod duabus de causis materia dicitur principium transmutationis; prima, quia subiicitur transmutationi, & secunda, quia caret dispositione ad quam est transmutatio.

Sed dubitatur, quæ necessitas fuit ponere priuationem esse principium: quia licet materia, quæ transmutatur, prius non habuit dispositionem, ad quam transmutatur, tamen ex hoc non sequitur quod priuatio sit principium. Respondetur propter duas causas. Quia multi antiquorum posuerunt latitudinem formarum, & idè ad denotandum, quod nihil formæ præfuit ante transmutationem, priuatio ponitur principium, id est, materia prima sub ea ratione, quæ prius non habuit formam, ad quam est transmutatio. Similiter, quia multi posuerunt formam habere quoddam esse perfectum, & diminutum in materia ante generationem, & idè ad denotandum, quod non haberet tale esse, priuatio ponitur

principium. Secunda causa pro qua supponitur, quod omne ens diligit se permanere, cuius signum, quod quodlibet inclinatur ad locum in quo potest maxime conseruari. Secundò supponitur quod permanentia istorum indiuiduorum non potest esse perpetua secundum indiuiduum, & hoc propter contrarietatem eorum, ex quibus componuntur ista inferiora, & idè sequitur teritiò ex istis, quod in istis inferioribus oporteat ponere aliquam naturam, quæ appetat continuè generationem, & corruptionem, ita ut res possint perpetuari in suo simili secundum speciem, postquam non possunt perpetuari secundum indiuiduum, & illa natura est materia prima.

Ex quibus sequitur, quod cum materia non appetat transmutari, nisi quia est priuata forma apperibili, ad quam est transmutata, sequitur quod priuatio talis formæ sit necessariò requisita ad transmutationem, & ista est necessitas ponendi materiam, & priuationem principia rerum naturalium, & hoc de secundo.

Ad rationes. Ad primam: quia intentio, &c. Dico, quod illa est priuatio gradus intensiõis sequentis, & talis dissimilitudo sufficit, & idè dictum Aristoteles intelligitur in contrariis positiuis.

Ad secundam de motu cæli dico, quod imò ibi est priuatio, quoad partes cæli, quia pars in Oriente priuatur situ, qui est in Occidente, atque in Meridie. Similiter est ibi priuatio, quo ad totum cælum: scilicet priuatio aspectuum; quia aliquis aspectus corporum cælestium ad inuicem postea est, qui nondum est.

Ad tertiam dico, quod licet motus sit de affirmato in affirmatum; tamen id affirmatum, quod est in vno termino, includit priuationem alterius termini, sicut album includit priuationem nigredinis.

Ad illam de mutatione indiuisibili dictum est. Ad aliam de corruptione luminis, dico quod est de habitu in priuationem, & in hoc est differentia inter motum acquisitiuum, ac deperditium.

ANNOTATIONES.

^a Priuatio est aliquod ens. Nota ex Aristotele 6. Metaph. text. 4. ens reale tripliciter dici, vno modo per se, quomodo dicitur id, quod à parte rei est aliquid, de quo ibi intendit Philosophus agere, & quod diuiditur in 10. genera. Secundo modo dicitur ens per accidens, ut homo albus. Tertio modo dicitur per ens, quod significat veritatem propositionis. Et hoc tertio modo comprehendit priuationes, & entia rationis: ex hoc enim quod aliquid est in rerum natura, sequitur veritas propositionis, quam intellectus significat per hoc verbum est, sed quia aliquid, quod est in se non ens, intellectus considerat ut quoddam ens, sicut negationem, & priuationem, idè etiam huiusmodi non entia dicuntur entia. Dicitur enim, cæcitas est, nõ quod cæcitas habeat aliquod esse in rebus; sed quia intellectus componit illam cum aliquo subiecto, eo quod remouet aliquod ens à subiecto, ut si dicas, Petrus est cæcus, significat Petrum non habere visum.

^b Priuatio est materia priuata. Nota, quod materia, & priuatio sunt idem realiter, & distinguuntur formaliter. Nam materia considerari potest, vel ut est de se priuata omni forma, vel ut

Omne ens diligit se permanere.

I I.

I 2. Ens reale dicitur tribus modis.

I 3. Materia & priuatio sunt idem realiter & distinguuntur formaliter.

9.

Mutatio duplex est, supernaturalis, & naturalis.

I O.

Priuatio quare ponitur esse principium.

est sub quacunque forma. Quādo ergo dicit Scotus, quod priuatio est materia priuata, nihil aliud intelligit, quā quod materia priuata est idem sibi realiter, ita vt materia priuata nullam realitatem realem addat ad materiam, sed tantū dicat negationem formæ in materia apta ad illam recipiendam; sed quia materia, & priuatio habent diuerfas definitiones: quia priuatio includit negationem formæ; materia verò non, & materia appetit formam, priuatio verò non: item materia est pars substantiæ, priuatio verò non, & tandem materia manet in composito, priuatio autem expellitur, materia, & priuatio formaliter distinguuntur.

Q V Æ S T I O XXII.

Vtrum quodlibet ens naturale appetat sui permanentiam?

Aristor. cap. 9. text. 81. Auerroës com. 81. Simplic. com. 79. Themist. num. 81. Auic. de suffic. cap. 2. D. Thom. lect. 15 & quæst. 4. de pot. art. 1. Scotus in 2. dist. 3. quæst. 3. Conimbricæ. cap. 9. quæst. 4. Roccus quæst. 25.

I. **R**GVITVR primò quod non: quia tunc sequeretur, quod agens naturale approximatum passo sufficienter disposito, non ageret in ipsum, consequens est contra experientiam, & principium naturale. Probatur consequentia; quia si ageret, tunc repateretur, & cum repassio sit eius corruptio, sequitur, quod si appetat agere in contrarium, quod appetat disponi ad corruptionem.

Secundò, aliquod ens naturale appetit dispositionem suæ corruptionis, igitur appetit suam corruptionem. Tenet consequentia: quia qui vult antecedens, quodammodo vult consequens; & probatur antecedens: quia ignis appetit rarefieri, modò rarefactio est dispositio præuia corruptioni; quia facilius potest agens contrarium agere in rarum, quā in densum. Similiter patet de hominibus, qui appetunt cibos præparatos suæ corruptioni.

Tertiò: quia aliqua res potest plus durare, quā de facto permaneat, vt pura si esset in continente melius disposito, ergo non quodlibet ens, &c. Tenet consequentia: quia vel appetit durare per illud tempus, per quod potest manere, & non manet; si sic, tunc eius appetitus est frustrà: si non, igitur potest manere, quando non appetit, quod est propositum.

2. **Q**uartò sequeretur, quod cælum, & materia prima infinite appetere permanere; consequens est falsum, quia quodlibet istorum est finitum, & per consequens solum finitè potest appetere. Probatur consequentia, quia appetere durare per duos dies provenit à maiori appetitu, quā appetere durare per solum vnum: igitur cum materia prima, & cælum durent per tempus infinitum, sequitur quod quodlibet illorum appetat permanere appetitu infinito.

Quintò, quia quodlibet ens appetit illud, quod est sibi naturale; sed alicuius rei corruptio est naturalis; igitur aliqua res appetit corruptionem. Maior nota est inductione, nam graue appetit deorsum: quia locus deorsum est sibi naturalis; & minor probatur. Primò, quia dicimus aliqua corrumpi naturaliter. Secundò, quia putrefactio est corruptio naturalis, combustio autem

violenta, vt patet 1. Meteoror. Tertiò, quia aliqua corruptio fit ab intrinseco, vt corruptio mixtorum compositorum ex elementis. Quartò, quia illud est naturale, quod semper, vel vt in pluribus fit eodem modo, vt patet secundo huius, text. 39. modò mors, vel corruptio semper, vel vt in pluribus, fit eodem modo; ergo, &c.

Sextò ad principale; quia non quodlibet ens naturale cognoscit permanentiam, & durationem, ergo non quodlibet appetit ipsum permanere. Tenet consequentia; quia appetitus consequitur cognitionem; & antecedens est notum.

Deinde arguitur per instantias. Quia lignum existens sursum cadit deorsum in ignem suppositum sibi, igitur si appeteret sui permanentiam non descenderet deorsum. Secundò, quia aliqui milites adhuc non sperantes de alia vita, eligunt mori propter defensionem Reipublicæ, quod non esset, si appeterent permanere. Tertiò, quia quidam interficiunt se ipsos, vt patet de desperatis, Quartò per Linconensem in tractatu de radiis, qui dicit quod habitantes in montibus Hyperboreis viuunt ita diu, quod attadiati de vita præcipitant se ipsos de rupibus in mare. Quintò secundum naturales historias, Phœnix comburit se ipsam in quodam monte, vt post mille annos de cineribus eius generetur alia Phœnix. Sextò arguitur de vetulis.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo, cap. vltimo, text. 81. vbi probans, quod in qualibet transmutatione priuatio sit principium necessarium, probat quod materia non appetit formam sequentem per formam præcedentem: quia nulla res appetit suam corruptionem: & dicit Commentator, quod omnis res diligit se ipsam permanere.

Notandum, quod duplex est appetitus, quidam sequens cognitionem, vt ille quo aliquis nititur in prosecutionem, vel fugam alicuius obiecti delectabilis, vel tristabilis: & talis appetitus vocatur animalis, qui est duplex; nam quidam sequitur cognitionem intellectuam, & vocatur appetitus intellectiuis, vt voluntas; alter sequitur cognitionem sensitiuam, & vocatur appetitus sensitiuis: sed alius est appetitus naturalis, qui non sequitur cognitionem, sicut dicimus, quod graue appetit deorsum, & materia formam, & entia naturalia appetunt esse, & permanere.

Secundò notandum, quod appetitus ad permanendum quandoque est cum conatu, vt quando agens contrarium est applicatum, & tunc dico, quod nullum tale potest permanere per tempus æternum, nisi tale fuerit virtutis infinitæ simpliciter; sed quandoque est sine conatu, vt quando nullum contrarium est applicatum, & in tali nulla requiritur potentia ad durandum, immodò quacunque potentia datà minor in infinitum sufficeret. Ex quo sequitur, quod ista consequentia non valet, illud quod durat per vnum diem, est aliqualis virtutis, igitur illud, quod durat per duos dies, est maioris virtutis, & illud, quod durat in æternum est infinitæ virtutis: negatur consequentia, quia ad permanendum sine conatu, nulla requiritur potentia.

Secundò sequitur, quod si elementum simplex esset in loco, vbi nunquam applicaretur sibi contrarium, tunc nunquam corrumpere, nec requireret maiorem potentiam ad durandum per vnum diem, quā ad durandum perpetuò:

Tertiò

4. *Appetitus est duplex.*

Appetitus ad permanendum interdum est cum conatu, quandoque sine conatu.

Tertiò notandum, quòd appetitus animalis, & naturalis differunt ab inuicem. Primò, quia appetitus animalis semper fertur in bonum existens, vel apparens: sed appetitus naturalis semper fertur in bonum existens, & hoc ponit Commentator secundo huius, ubi dicit, quòd intentum in rebus voluntariis semper est bonum apparens, vel existens, sed in rebus naturalibus semper est bonum existens. Secundò differunt; quia appetitus animalis propriè dicitur dilectio, sed appetitus naturalis non nisi impropiè, vt dicit Commentator, quia omne ens diligit se permanere. Et si quæretur, quæ res est appetitus naturalis. Respondetur, quòd non est nisi quidam nifus, vel instinctus, vel inclinatio naturæ ad esendum, quia non est aliud nisi res sic inclinata, sicut appetitus grauis ad deorsum, non est aliud quàm grauitas sic inclinata, quæ consequenter inclinatur graue cum conatu, vt quando graue est sursum, & quandoque sine conatu, vt quando graue est deorsum.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima est. Quodlibet ens naturale appetit se ipsum permanere appetitu naturali. Probat, quia quodlibet ens naturale potest permanere; igitur quodlibet appetit, & inclinatur ad permanendum. Tene consequentia, quia aliter aliqua res permaneret contra propriam inclinationem, & per consequens esset contraria sibi ipsi, quod est impossibile: quia esset oriola in natura, vt concludit Commentator.

Secundò, quia omnia entia appetunt assimilari ipsi Deo, qui est ens primè perfectissimum, & maximè permanens, igitur quodlibet ens appetit assimilari sibi in permanentia, scilicet in quantum potest, & per consequens quodlibet ens appetit permanere.

Tertiò, quia esse, & permanere continentur sub ratione appetibilis: quia permanere est bonum: modò omnia bonum appetunt, vt patet, i. Ethicorum.

Quartò arguitur per signa. Primò, quia quodlibet ens naturale tendit ad locum, in quo maximè potest conseruari; quod non esset nisi quodlibet appeteret permanere; & antecedens apparet, quia quodlibet ens tendit ad suum locum naturalem, qui habet quandam virtutem conseruatam locati, vt patet quarto huius, text. 48. Secundò, quia vnum contrarium fugit reliquum, vt patet in lib. Meteororum per totum, quia per hoc dantur causæ multarum impressionum.

Secunda conclusio. Licet quodlibet ens appetat permanere, tamen non semper, sed secundum propensionem suæ naturæ. Probat, quia tunc in istis inferioribus quodlibet ens frustraretur à suo fine secundum totam speciem, quod est impossibile. Et si dicatur quòd si quodlibet ens appetat sic permanere, videtur quòd ille appetitus sufficeret ad hoc, quòd res permaneret quocumque alio circumscripto. Respondetur quòd non: quia vltra illum appetitum requirit conseruationem primæ causæ, ad quam omne esse se habet, sicut lumen se habet ad corpus luminosum.

Tertia conclusio. Appetitu naturali aliqui possunt appetere sui corruptionem, vt patuit prius.

Ad rationes. Ad primam sequeretur, quòd vnum contrarium, &c. nego consequentiam: quia vnum contrarium appetit agere sibi simile

in reliquum, & non appetit corrumpere reliquum, nec etiam corrumpere se ipsum: licet ista sequantur ad hoc, quòd agar suum simile, & idèd non oportet, quòd si aliquid apparet antecedens, quòd cum hoc apparet consequens, nisi cum hoc apparet consequentiam esse bonam.

Ad secundam negatur consequentia: quia licet appetant illa disponentia, tamen non appetunt, quòd disponent ad suam corruptionem, & idèd licet homo apparet cibos nociuos, tamen non appetit esse illos cibos nociuos sibi.

Ad tertiam, aliquid durat minus, &c. concedo, igitur non appetit, nego consequentiam. Ad probationem dico, quòd appeteret durare illud tempus, nec est inconueniens, quòd desiderium naturale frustraretur in parte. Aliter dicitur, quòd res non appetit esse in futuro, & hoc appetitu naturali; sed appetitus ille coniungitur cum actu, & idèd non oportet, quòd iste terminus appetitus connotet carentiam rei, quæ appetitur.

Ad quartam soluta est, quòd ista permanent sine conatu.

Ad quintam dico, quòd nulla corruptio est alicui corruptibili naturali. Ad probationem dico, quòd nos dicimus, corruptionem naturalem, quando fit secundum communem cursum naturæ, vt in senectute, licet sit violenta illi, quod corrumpitur. Ad alium putrefactio, &c. dico, quòd putrefactio est corruptio violenta respectu illius, quod putrefit, tamen dicitur naturalis, eo quòd mixta magis sunt consueta corrumpi per putrefactionem, quàm per combustionem. Ad aliam dico, quòd non sequitur: quia licet fiat ab extrinseco, tamen passum non confert vim. Ad quartam negatur, nisi fiat secundum intentionem agentis. Vel potest dici, quòd illa sunt naturalia distinguendo naturale contra casuale, sed non distinguendo contra violentum.

Ad sextam principalem, dico quòd non oportet, quòd omnis appetitus sequatur cognitionem, sed sufficit quòd dirigatur à cognoscente, vt puta ab intelligentia. Tunc ad instantias de ligno dico, quòd lignum appetit descendere, sed tamen non appetit ignem esse sub eo, quia hoc accidit à casu. Ad secundam dico, quòd accidit secundum aliquos propter spem alterius vitæ, & idèd ex hoc Tullius credens perpetuitatem animæ famam sui nominis præposuit morti corporali. Alij dicunt, quòd hoc faciunt propter virtutem: quia tales propè finem vitæ sunt valdè intensè virtuosj; & melius est illud medium; esse virtuosj, quàm diutius esse minus virtuosj, & sic appetunt hoc appetitu animali, & non naturali. Ad tertiam de desperatis dico, quòd tales nolunt se ipsos non esse, sed volunt suam miseriam non esse, licet ipsos non esse sequatur, & ita dicatur ad Linconiensem.

Ad aliam de Phœnice dico, quòd Phœnix ex aliquo instinctu naturali cognoscit se non amplius posse permanere, & quòd alio modo sibi simile non potest generare, idèd appetens semper manere secundum speciem, cum non possit permanere secundum indiuiduum, & comburit se. Ad illam de vetulis dico, quòd mentiuntur pessimè.

ANNOTATIONES.

^a Appetitus animalis, & naturalis differunt ab inuicem. Nota, quòd cum appetitus animalis

II. Appetitus animalis est duplex.

5. Appetitus naturalis, & animalis differunt.

6. Ens naturale appetit naturali appetit permanere.

7.

8. Appetitu naturali aliqui appetunt sui corruptionem.

9.

10.

malis sit duplex, vnus intellectiuus, & alter sensitiuus, isti duo appetitus distinguuntur inter se, differuntque in multis. Quòd distinguantur apparet: quia multoties sunt contrarij, vt patet in homine in continente, in quo præualeat appetitus sensitiuus contra rationalem. Tum quia appetitus rationalis fertur in bonum particulare, & vniuersale; appetitus enim vniuersale bonum: appetitus verò sensitiuus solùm fertur in bonum singulare. Tum etiam quia appetitus sensitiuus differt in multis à rationali. Primò differunt, quia appetitus sensitiuus est circa bonum, quod imaginatio iudicat, rationalis verò circa bonum, vel malum intellectu iudicatum. Secundò differunt, quia appetitus rationalis, siue voluntas est libera libertate contradictionis, quòd scilicet potest suspendere actum volitionis, & libertatem contrarietatis circa bonum particulare, quamuis non circa bonum vniuersale: potest enim velle, & nolle aliquod bonum particulare, appetitus tamen sensitiuus non est liber, sed necessariò operatur vtraque necessitate oppositã; quia proposito sibi conuenienti non potest brutum non appetere, & proposito disconuenienti non potest non refugere. Tertio, differunt in actibus; voluntas enim habet actum amoris amicitie, qui est amor rei propter se, quo amore diligimus honesta, in quo fundatur amicitia; habet etiam actum amoris concupiscentie, qui est amor rei vtilis, quo amamus nobis vtilia: appetitus verò sensitiuus caret priori amore, & ideo bruta solùm appetunt sibi vtilia, neque habent veram amicitiam inter se. Item in voluntate est consensus, qui dicitur electio: quando enim proponitur sibi aliquod bonum quia libera est, potest velle, & retinere, & si vult, ille actus dicitur consensus, & propter hoc dicitur liberum arbitrium: quia scilicet liberè recipit, & consentit in id quod intellectus deliberat esse faciendum, quod si sit contra legem diuinam, erit peccatum. Quarto differunt, quia voluntas dominatur appetitui per rationem, potestque multos illius actus impedire, quos si non impedit, & sunt contra rectam rationem, imputabitur sibi ad peccatum, quantumcunque urgeat appetitus sensitiuus. Quintò differunt, quia voluntas non subditur influxui cælesti in suis actibus, sicut appetitus sensitiuus, & sic meritum, vel demeritum non est absque voluntate: quia primum subiectum meriti, & demeriti, sicut peccati & gratie, est voluntas, & vltimò differunt: quia voluntas est reflexiua, & vult se velle, vel voluisse, aut noluisse, quod non habet appetitus sensitiuus.

QVÆSTIO XXIII.

Vtrum virtus vnita sit fortior seipsa dispersa?

Author librorum de Causis, præf. 17. D. Thomas le. 17. Aristot. in problem. sect. 15. problem. 4. Conimbric. 7. Physic. cap. 1. quæst. 1. art. 1.

I.

RGVITVR quòd non: quia sequeretur, quòd non semper in maiori corpore esset maior virtus, consequens est contra Aristotelem 1. Cæli, text. 8. & 50. & 8. Physic. text. 79. Probatur consequentia: quia illud quod est maius est minus vnitum.

Secundò, quia illa virtus est fortior, quæ sufficit agere ad maiorem distantiam, sed virtus dispersa sufficit agere ad maiorem distantiam quam virtus vnita; igitur virtus dispersa est fortior se ipsa vnita, & sic vnita non est fortior. Maior & minor patent per vnã experientiam: quia vna parua portio cere spissa posita à remotis non videtur, quæ tamen si esset extensa secundum longum, & latum, bene videretur. Confirmatur per aliam experientiam: quia plura visibilia ab inuicem dispersa de propè videntur, quæ tamen si essent coniuncta non viderentur.

Tertio experimur, quòd ferrum calidum non agit ad tantam distantiam, ad quam agit flamma tenuis, in qua tamen caliditas est magis dispersa.

Quartò sequitur, quòd duæ regulæ Aristotelis, quas ponit in 7. huius, text. 35. & inde, non essent veræ, quarum vna est, Si aliquis motor moueat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, medietas motoris mouebit medietatem mobilis per idem spatium in æquali tempore. Secunda est, si duo motores moueant duo mobilia per aliquod spatium in aliquo tempore aggregatum ex motoribus, mouebit aggregatum ex mobilibus per idem spatium in æquali tempore; sed contrarietè, quoad primam regulam: quia medietas motoris haberet minorem proportionem super medietatem mobilis, quam totus motor super totum mobile de tanto, quanto virtus dispersa est debilior virtute vnita. Et consimiliter patet, quoad secundam regulam: quia aggregatum ex motoribus habere maiorem proportionem ad aggregatum ex mobilibus, quam vnus motorum ad vnum mobilium, cum virtus vnita sit fortior se ipsa dispersa.

Quintò sequeretur, quòd aliqua virtus fieret fortior nullo sibi addito, & debilior nullo à se remoto, consequens est falsum, & probatur consequentia; posito quòd istud calidum condensetur nullo gradu caliditatis sibi adueniente ab extrinseco, tunc ista caliditas est fortior in virtute, quam priùs, quia est magis vnita, & tamen nihil est sibi additum: & tunc si iterum rarefiat, erit debilior in virtute, & tamen nihil est à se remotum.

Sextò sequeretur, quòd qualitas finita posset agere effectum infinitum, consequens est falsum, quia res denominatur finita, vel infinita per effectum, quem potest producere, vel per resistantiam, in quam potest agere, & ideo si producat effectum infinitum, est virtus infinita. Consequentia probatur, quia si qualitas condensetur vsque ad subduplum, tunc ipsa est fortior, quam priùs in aliqua proportione, & si ad subtripulum est fortioris virtutis in maiori proportione: igitur cum virtus illa possit vni magis, & magis per condensationem subiecti in infinitum, sequitur, quòd illa qualitas fiet infinitæ virtutis.

Septimò per experientiam: quia videmus in tractu doliõrum difficilium esse trahere, quando duæ chordæ coniunguntur simul in aliqua parte doliõ, sed quando disiunguntur ad extrema, facilior est tractus, quod non esset nisi virtus dispersa esset fortior se ipsa vnita.

Octauò, aggregatum ex duabus resistentiis non plus resistit, quam altera illarum; igitur à simili aggregatum ex duabus virtutibus actiuis non plus agit, quam altera illarum virtutum. Antecedens patet: quia si ad imaginationem in vacuo essent duæ spheræ posite super planum;

tunc

tunc quælibet illarum potest moueri ab infinito modica virtute cum nihil resistat; tunc si ex illis duabus fiat vna sphaera, æquè facillè erit illam mouere, sicut aliquam illarum, cum ipsa possit ab infinito modica virtute moueri, eo quòd non est resistentia.

3.

Oppositum arguitur per experientiam: quia ferrum calidum agit intensiorem calorem, quàm faciat flamma, & hoc propter vnionem virtutis. Secundo, quia duo homines possunt leuare lapidem; cuius tamen medietatem nullus potest leuare. Tertio, quia duæ chordæ sufficiunt sustinere vnum pondus, quarum tamen nulla potest medietatem sustinere. Quarto per Authorem de Causis, qui ponit illam conclusionem.

Notandum, quòd aliqua virtus potest vniri alteri tripliciter, vno modo aggregando vnum ad reliquum ad factionem eiusdem effectus; vt si duo homines ad inuicem applicentur ad sustentationem eiusdem ponderis, vel leuationem eiusdem lapidis: & tunc dico quòd in tali vnione non est maior, vel minor virtus, nisi secundum quòd virtus vnita est meliùs, vel minùs benè applicata, quàm virtus dispersa, vel è contra, verbi gratiâ, si sint duo homines, quorum quilibet habeat virtutem vt decem, & vnus tertius virtutem vt viginti, tunc si isti duo applicentur ad vnum longum lignum, meliùs portabunt, quàm ille vnus cuius virtus est vt viginti, & hoc est propter meliorem applicationem: sed si esset lignum curuum, vel compactum, aut aliud pondus breue, tunc habens virtutem vt viginti meliùs leuaret, quàm alij duo. Secundo modo coniunguntur aliquæ virtutes sine condensatione, vt si duo corpora luminosa coniungantur ad producendum lumen in idem medium. Et tunc secundum quòd ista coniunguntur ad inuicem diuersimodè, scilicet propè, vel remotè, secundum hoc actio est fortior, vel debilior: vnde si applicentur coniunctim ad inuicem, actio erit intensior propè, sed tamen minùs esset extensa. Sed si applicentur ad inuicem, quòd actio vnus terminetur ad alterius superficiem, & è contra, tunc supposito, quòd medium sit vniforme, actio non esset intensior propè, vel remotè inter illa duo agentia, quia totum est vniforme.

4.

Ex quo sequitur, quòd in istis inferioribus nullum medium est vniforme, & idè in istis inferioribus; quando duo ignes, vt duæ candelæ, sic applicantur, quòd actio vnus terminetur ad aliud, & è contra, vel etiam magis propinquè, adhuc actio non est vniformis in intermedio, vt patet ad experientiam. Tertio modo vnitur aliqua virtus per condensationem, vt si ignis condensetur non corruptâ caliditate, & tunc dico, quòd illa virtus est intensior, quæ habet æquales gradus in magnitudine minori; vel maiores in æquali magnitudine, & hæc sit prima conclusio. Probat, quia illa virtus est maior, & fortior, quæ est intensior, sed illa quæ habet plures gradus æquales in æquali magnitudine, vel æquales gradus in minori magnitudine, est intensior, igitur illa est maior, & fortior. Maior patet, quia virtus intensior potest producere maiorem effectum, quàm minùs intensa, & agere in maiorem resistentiam, & per consequens, est maior, & fortior; & minor nota est. Nam de duobus albis illud est intensius album, quod habet plures gradus albedinis æquali magnitudine, vel æquales gradus, & tot præcisè in minori magnitudi-

ne. Et idèd dicit Author sex Principiorum, quòd margarita est albius, quàm albus equus.

Secunda conclusio. Virtus vnita^a est fortior se ipsâ dispersâ. Probat, quia illa virtus est fortior, quæ habet æquales gradus in minori magnitudine, sed virtus vnita est huiusmodi; ergo, &c. Maior patet ex præcedenti conclusione, & minor apparet in vnione facta per condensationem, vbi nullus deperditur gradus virtutis.

Virtus vnita est fortior se ipsâ dispersâ.

5.

Ex conclusione sequuntur aliqua corollaria. Primum est, quòd si esset aliquod calidum vniforme, & caliditas, quæ est in vna medietate ipsius, poneretur in alia medietate per imaginationem, vel per condensationem, quòd tunc secunda medietas esset in duplo intensius calida, quàm antè: & si caliditas totius poneretur in quarta parte eius, esset in quadruplo intensior. Et sic si per imaginationem poneretur in puncto, caliditas illa esset infinitè intensa, & punctus infinitè calidus.

Secundum corollarium, quòd aliqua virtus si vnita potest producere effectum infinitè intensum, nullo addito vel remoto. Probat, quia si caliditas totius, quæ est virtus finita, per imaginationem poneretur in puncto, esset infinitè intensa, & per consequens in alium punctum ageret caliditatem infinitè intensam. Tertio sequitur, quòd virtus fortior efficitur debilior nullo gradu virtutis perditio: patet si densum efficiatur rarum. Quarto sequitur, quòd aliqua virtus continuè remitteretur, & tamen continuè esset fortior ad agendum, posito quòd caliditas remittatur per frigiditatem, & quòd subiectum calidum continuè condensetur in maiori proportionem quàm caliditas remittatur, & tunc sequitur propositum. Quinto sequitur quòd aliqua virtus continuè intendatur; & tamen continuè minùs sufficiat agere, quàm antè, id est, in maiorem resistentiam. Probat, posito quòd calidum intendatur in caliditate, & eius subiectum rarefiat in maiori proportionem, quàm intendatur caliditas, & tunc sequitur propositum. Vltimo sequitur, quòd intensio qualitatis, attenditur penes pluralitatem graduum æqualium in æquali magnitudine, vel penes æqualitatem graduum in minori magnitudine, & hoc tamquam penes causam; sed tamquam penes effectum attenditur intensio virtutis penes resistentiam, in quam virtus sufficit agere.

6.

Contra conclusionem arguitur, quia si esset vera, sequeretur quòd calidum in summo posset fieri calidius; consequens implicat. Consequens probatur: quia calidum in summo posset condensari, & per consequens intendi. Responderetur negando consequentiam: quia calidum in summo non potest condensari, nisi per remissionem caliditatis, & per inductionem frigiditatis. Ex quo sequitur, quòd ignis purus non potest comprimi condensando; vel si potest, remittetur caliditas.

Secundò arguitur, quia si esset vnum calidum vniformiter, difformiter terminatum ad vnum gradum in extremo remissiori, tunc illud subiectum esset æquè intensè calidum, sicut vnum aliud, quod esset vniformiter calidum gradu medio. Tunc ponatur, quòd illud condensetur, adhuc correspondebit suo gradui medio; igitur cum caliditas ista fuerit vnita per condensationem, non esset intensior, quàm antè, cum semper correspondet

Vna virtus potest vniri alteri tripliciter.

Virtus illa est maior qua habet æquales gradus in magnitudine minori.

correspondeat suo gradui in medio. Respondetur, quod sicut illud calidum ante condensationem correspondet gradui medio caliditatis, ita etiam post condensationem, sed gradus medius potest post condensationem factam esse intensior gradu medio ante condensationem.

7. Tertiò, Si virtus vnita, &c. sequeretur, quod quodlibet agens naturale ageret intensius sub figura spherica, quam sub aliqua alia figura: quia sub figura spherica esset virtus magis vnita; modò consequens est falsum, quia graue pyramidalis figuræ velocius descendit, quam sphericæ figuræ.

Quartò, corpus luminosum planæ figuræ agit lumen intensius in partem medij propinquam sibi, quam corpus luminosum sphericæ figuræ, eo quod illa pars respicitur à pluribus partibus plani, quam spherici.

Respondetur concedendo consequens, ceteris paribus. Tunc ad primam dico, quod sub figura pyramidalis facilius diuidit medium, sed in vacuo hoc non iuuaret. Ad secundam dico, quod in corpore luminoso plano plures partes concurrunt ad agendum in idem punctum, quam in spherico, sed si præcisè tot partes æquales concurrunt utrobique, dicendum quod intensius lumen caufaretur à spherico, quam à plano. Vel potest dici, quod supposito æquali lumine in corpore spherico, & in corpore plano, tunc semper lumen intensius fiet à spherico propè se, licet non ad maiorem distantiam, & hoc si planum sit maius in quantitate.

8. *Virtus vnita non agit ad maiorem distantiam, quam dispersa.*

Tertia conclusio. Virtus vnita non agit ad maiorem distantiam, quam dispersa. Probatum de visibilibus, quæ dispersa videntur ad aliquam distantiam, quæ non viderentur coniuncta.

Ad rationes. Ad primam concedo, quod non semper in maiori corpore est maior virtus intensiue, licet benè extensiue.

Ad secundam negatur maior vt patet in tertia conclusione.

Ad tertiam dico, quod illæ regulæ sunt veræ: quia sicut duæ medietates motoris simul vnitæ habet maiorem proportionem ad aliquod vnum proportionaliter, quam vna medietas per se sumpta haberet; ita duæ medietates resistentiæ simul vnitæ fortius resistunt, quam resisterent si essent separatæ. Et eodem modo dicitur de motibus aggregatis.

Ad quartam concessum fuit in vno corollario.

Ad quintam est concessum similiter ad imaginationem, licet non sit possibile sic esse de facto.

Ad sextam de tractu dico, quod hoc est: quia illæ chordæ non æquè applicantur coniunctæ sicut si essent separatæ.

Ad septimam, aggregatum, &c. nego antecedens. Ad probationem concessio casu, nego quod quælibet illarum spherarum, potest ab infinito modicâ virtute moueri.

ANNOTATIONES.

9. ^a **V**irtus vnita est fortior se ipsâ dispersâ. Nota primò, quod maior, vel minor actiuitas non semper sequitur maiorem, vel minorem intentionem formæ, non enim eo quod aliquis calor plus minusve calefaciat, indicat ipsum intensiorem, vel remissiorem esse, quod docet Aristoteles 8. Physicorum, text. 8. *In maiori enim, inquit, magnitudine maior virtus existit: vnum enim pe-*

dale intensum vt quatuor, minorem habet virtutem bipedali etiam intenso vt quatuor, cum ergo id, quod est maioris virtutis, quam alterum in æquali tempore plus agat, & plura producat, bipedale calidum vt quatuor, in æquali tempore plures gradus producat caloris, quam pedale calidum vt quatuor. Non ergo intensio maior sola est causa maioris actiuitatis, sumitur ergo maior actiuitas, & ab intensione, & à multitudine formæ, quæ est secundum partes plures materiæ. Est ergo circa hoc regula, vbi plures gradus formæ congregantur circa passum, siue tales gradus sint secundum intensiorem, siue secundum extensionem, & subiecti partes, ibi est maior actiuitas.

Nota secundò, quod qualitas æqualis in intensione plus agit, quando est in subiecto denso, quam in raro: quia virtus vnita est fortior se ipsâ dispersâ, cuius ratio est: quia quanto agens est propinquius passo, tanto magis agit in ipsum; cum ergo partes densi minus distent ab vno puncto, quod signari potest in medio circa passum, quam partes rari, sequitur quod densius plus agat. Non tamen sic intelligendum est, quod magis agat, id est, vltra gradum intensiõis: nisi pluralitas formæ, quæ est secundum plures partes materiæ, id requirat, sed si rarum, & densum sint æqualia, & in materia, & in gradu intensiõis, dicitur densius tunc plus agere, vel quia citius agat, vel quod posset prodire in actum secundum suam totam actiuitatem, quod rarum non faciet, quia non est debite approximatum passo. Ex hoc sequitur, quod actiuitas, seu potentia, ad agendum proxima, attenditur non solum in gradu, & non solum in multitudine formæ, sed insuper in hac debita approximatione partium agentis. Quare contingit, quod calidum vt quatuor in gradu, & in forma plus agat quam calidum æquale illi in gradu, & in forma si sit rarius; immò & quam calidum vt quinque: sicut, verbi gratiâ, contingit in ferro candenti, quod plus agit quam stupa ignita, quæ habent tantam materiam. His notabilibus benè consideratis faciliè intelliguntur multa, quæ dicit Scotus in hac quæstione.

EXPOSITIO TEXTVS.

DE principio autem secundum speciem, &c. Hic excusat se determinatione formæ dicens, quod determinare prosecutionem de principio formali est opus primæ Philosophiæ; & loquitur de principio, quod est substantia separata; & per primam Philosophiam intelligit Metaphysicam; sed de formis generabilibus, & corruptibilibus posteriori determinabimus. Et tunc recapitulando dicit, quod determinatum est à nobis, quæ & quot sunt principia; & hoc est verum de principiis intrinsicis; sed nunc dicamus intendentes aliud principium, id est, determinantes de aliis principiis, scilicet extrinsecis, & hoc in secundo libro, qui est de principiis doctrinæ scientiæ naturalis, & idèò secundum rectum ordinem iste secundus deberet præcedere. Sed quia antiqui sic ordinauerunt, Aristoteles etiam voluit sic ordinare. Explicite expositio primi libri Physicorum.

ANNOTATIO.

^a **D**E principio autem secundum speciem, &c. Nota, quoniam quibusdam videretur Aristoteli

Regula.

IO.

II.
Text. 83.

12.

Aristotelem impugnaturum esse illorum errorem, qui ex impugnatione formæ lapsi sunt, ut potè Platoniorum, qui asserbant ideas, seu formas separatas, esse rerum naturalium formas, idèd quoniam tractatio de formis separatis ad Metaphysicum spectat, eo vsque differtur hæc impugnatio ab Aristotele. Pollicetur tamen se in sequentibus dicturum de formis inhærentibus materiæ, quoniam tales cadunt sub Physica consideratione. Cùm autem inquit se dicturum de formis, quæ intereunt, aut credit omnes interire, quod falsum est; aut si non credit, nõ negat se dicturum de his etiam, quæ non intereunt, cuiusmodi est sola forma hominis in his rebus, quæ gignuntur, & intereunt, de quibus hic loquitur dumtaxat.

QVÆSTIO XXIV.

Vtrum cuiuslibet transmutationis naturalis forma sit principium?

Aristot. *cap. 9. text. 83.* Auerroës, *Simplic. D. Thom. ibid.* Vide citatos *quæst. 19.* Suarez *tom. 1. Metaph. dist. 12. num. 7.* Comimbri. *1. Physic. quæst. 9.* Compluten. *dist. 4. Fuentes quæst. 4.* Roccus *quæst. 30.*

I. **A**RGVITVR quòd non : quia forma est transmutatio naturalis, igitur non est principium transmutationis. Tenet consequentia : quia idem non est principium sui ipsius, & antecedens apparet per Aristotelem tertio huius, text. 4. ubi dicit, quòd motus est de essentiâ termini ad quem, & exemplificat Commentator Physic. text. 9. ut ire ad calorem est quidam calor.

Secundò, si esset principium, vel extrinsecum, & hoc non : quia tunc non differtur ab efficiente, & sine; vel intrinsecum, & hoc non : quia transmutatio vel est materia, vel accidens successivum, vel ipsa forma, quorum nullum habet principium intrinsecum, ut patuit priùs.

Tertiò : quia nulla forma est generabilis; igitur nullius transmutationis forma est principium. Tenet consequentia : quia si esset principium, maximè esset in generatione; & antecedens apparet, quia si forma generaretur, hoc esset pro tanto, quia privatio inclinaret materiam ad novam formam, ut dicit Commentator, & sic privatio appeteret sui corruptionem, quod est falsum, cùm omne ens diligat se permanere.

Quartò : quia forma non est nisi post transmutationem, igitur forma non est principium transmutationis. Tenet consequentia : quia principium est prius principiato, & saltem simul cum ipso. Antecedens apparet : quia habitibus præsentibus in materia cessat motus, ut patet 1. de Gener. text. 55.

Deinde arguitur per instantias. Primò de motu locali, qui non est motus ad formam; inmodè est motus ad *vbi*, & per hoc differt ab aliis motibus. Secundò, de diminutione, in qua nulla forma acquiritur. Tertiò de corruptione luminis, quæ terminatur ad privationem. Quartò de condensatione, & rarefactione, quibus nihil acquiritur, vel deperditur, ut patet 4. huius, text. 83.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto primo. In quæstione Primò videbitur de diversitate formarum. Secundò de natura, & conditionibus formæ naturalis, & Tertiò respondebitur ad quæsitum.

Scoti oper. Tom. II.

Diviso quæstionis.

Quantum ad primum notandum, quòd quædam est forma substantialis, & alia accidentalis. Substantialis est duplex, quædam materialis, ut forma asini, quæ est inhærens materiæ, informans ipsam, &educta de potentia eius : & quædam est immaterialis, & talis quædam est inhærens materiæ, ut intellectus noster, qui informat materiam, licèt non sit eductus de potentia materiæ. Ex quo sequitur, quòd ista consequentia non valet, ista forma est inhærens materiæ, igitur est materialis; quia ex eo solo dicitur forma materialis, quia est educta de potentia materiæ. Sed alia est forma immaterialis non inhærens materiæ, nec informans materiam, & talis quædam est corporea, ut cælum; alia incorporea, ut Deus & Intelligentia. Ex quibus patet, quòd hoc nomen *forma* est æquiuocum, quia æquiuocè dicitur de prædictis formis : nam de forma materiali inhærente dicitur ab informando; sed de aliis non : quia quodlibet aliorum est, vel potest esse suppositum per se existens.

Secundò notandum, quòd forma accidentalis accipitur dupliciter. Vno modo pro qualitate inhærente substantiæ, à qua substantia denominatur accidentaliter, ut albedo, caliditas, &c. Alio modo pro termino accidentaliter connotante rem aliquam se habere, licèt connotatum non sit res distincta à re significata per illum terminum, & sic isti termini, *dextrum*, & *sinistrum*, *figuratum*, & huiusmodi, possunt dici formæ accidentales, & hoc de primo.

Quantum ad secundum dico, quòd formæ naturalis inhærentis sunt aliquæ conditiones. Prima est, quòd talis forma^a est inseparabilis à materia nisi per corruptionem. Patet in 2. de Anima: quia compositum debet imaginari tanquam unum ens actu existens, & forma propriè non est ens, sed actus entis, & ratio est : si forma per se staret separata, iam non esset forma; sed compositum actu existens, & idèd dicitur, quòd separatio formæ à materia, est eius corruptio.

Secunda conditio, quòd à forma substantiali res sumunt nomen, & definitionem; sicut à forma humana dicitur homo, & semper differentia essentialis posita in definitione debet connotare formam, ut ista differentia *rationale* connotat intellectum.

Tertia conditio; quòd per formam res naturalis est in actu ens existens, & per ipsam ponitur in determinata specie; igitur à forma sumitur nomen specificum, ut patuit priùs.

Quarta conditio, quòd formæ^b non multiplicantur in eodem supposito, & idèd dicit Commentator in libro de Substantia orbis, quòd impossibile est simul plures formas substantiales esse in eodè subiecto, & hoc est verum: nisi secundum diuersas portiones materiæ; in quibus sunt diuersæ partes formæ, & ex quibus constituitur vna forma. Secundò istud est verum de formis eductis de potentia materiæ, quia si in aliquo subiecto sit aliqua forma inhærens non educta de potentia materiæ, ut intellectus noster, oportet de necessitate materiam habere vnam aliam formam eductam de eius potentia: quia impossibile est materiam esse sine forma, ut patet primo huius, & hoc intelligitur de forma educta de potentia materiæ.

Quinta conditio, quòd forma materialis^c generatur de nouo; ita ut nihil ipsius præfuit in materia : & ista conditio ponitur propter duos. Primò ad removendum opinionem Anaxagoræ;

2.
Forma est duplex. Forma substantialis est duplex.

3.
Forma accidentaliter bifariam sumitur.

Forma naturalis inhærens est inseparabilis à materia.

A forma substantiali res sumunt nomen, & definitionem.

4.
Forma non multiplicantur in eodem supposito.

Forma materialis generatur de nouo.

qui ponebat, quòd formæ antè generationem præxistebant in materia, sed latebant; sed per alterationes, & generationes reinouebatur impedimentum. Et apparet quòd hoc non est verum, quia iam non esset generatio simpliciter; immò omnis mutatio esset alteratio. Secundò ad remouendum opinionem Alberti, & quorundam aliorum, qui ponebant formam præxistere in materia ante generationem, secundùm vnâ partem sui, & secundùm aliam de nouo generari in materia. Ita vt ponerent formam habere duplex esse, quoddam esse diminutum; secundùm quod præxistebat in materia ante generationem, & aliud esse perfectum, & illud acquiritur per generationem.

Forma substantialis non suscipit magis, & minus.

Sexta conditio, quòd forma substantialis non est intensibilis, nec remissibilis, quod patet, quia vnus non denominatur magis homo, vel minus homo, quàm alter, & idèd cùm nomina sumpta à formis substantialibus non prædicentur cum istis aduerbiis *magis* & *minus*, signum est quòd ipsæ formæ non suscipiunt magis, & minus, & hoc habet videri primo de Generatione, & primo Cæli.

Septima conditio, quòd forma est magis natura, quàm materia, & hoc videbitur 2. *huius*, & hæc de secundo.

5.
Forma est magis natura, quàm materia.
Formam esse principium transmutationis potest bisariam intelligi.

Quantum ad tertium notandum, quòd cuiuslibet transmutationis naturalis, formam esse principium, potest intelligi dupliciter: vnò modo, quòd cuiuslibet transmutationis forma sit terminus *ad quem*, & hoc non verum de mutationibus deperditiuis, vt corruptio luminis, & huiusmodi: vel intelligitur, quòd sit terminus *à quo*, & hoc non est verum de mutationibus acquisitiuis.

Nunc ponuntur conclusiones, prima est ^d quòd forma ante sui generationem nullum habuit esse in materia; immò per se tota acquiritur per generationem. Probat; quia nisi ita esset, sequeretur, quòd generationes, & corruptiones non essent mutationes contrariæ; consequens est falsum, vt patet 5. *huius*. Consequentia probatur: nam mutationum contrariarum sunt iidem termini: nam illud idem, quod acquiritur per vnâ, deperditur per aliam: modò tota forma deperditur per corruptionem; igitur tota acquiritur per generationem, & per consequens nihil ipsius fuit ante generationem.

Secundò, quia vel illud quod præfuit de forma, est eiusdem rationis cum illo, quod acquiritur, vel alterius; si eiusdem, tunc non est ratio quare magis vnum illorum præxistat, vel fiat de nouo, quàm reliquum, vel è contra. Si alterius: tunc vel præxistens manet cum illo, quod adducitur, vel corrumpitur in aduentu eius; si corrumpitur, tunc appetit sui corruptionem, & per consequens esset sibi contrarium, & otiosum in natura, vt infert Commentator primo huius, com 81. si maneat, tunc forma non esset principium simplex, sed compositum ex aliis principiis.

Tertiò, quia vel illud quod præxistit generationi de forma, est perpetuum, vel acquisitum de nouo: si perpetuum, tunc sequitur, quòd aliquod est perpetuum materia de parte antè, quod tamen est corruptibile à parte post, quod est falsum. Si sit acquisitum de nouo; tunc quâ ratione potuit tunc de nouo acquiri, & nunc: ergo sequitur quòd si acquirebatur de nouo tunc, ad minus talis forma non habuit esse diminutum in materia ante generationem, & habet intentum.

Quartò sequeretur, quòd non esset necesse ponere materiam primam. Consequens est falsum, vt patet in isto primo, text. 52. & 53. Consequentia probatur: quia materia prima ponitur, vt possit saluari transmutatio naturalis sine hoc, quòd fiat ex nihilo; modò posito tali esse diminuto formæ, sine hoc quòd poneretur materia prima, adhuc non fieret generatio ex nihilo, quia semper fieret ex illo esse formæ diminuto præexistente ante generationem.

Secunda conclusio, capiendo formam communiter ad formam substantialem, & accidentalem, vtroque modo tunc cuiuslibet transmutationis forma est principium. Probat, quia omnis transmutatio, vel est acquisitiua, vel deperditua: si acquisitiua, tunc forma est terminus *ad quem* illius transmutationis; si deperditua, tunc forma est terminus *à quo*: qualiter autem forma sit principium intrinsecum, vel extrinsecum, expositum fuit in illa quæst. *Utrum sint tria principia*.

Contra primam conclusionem arguitur; quia nisi forma haberet esse diminutum in materia ante generationem, sequeretur quòd transmutatio naturalis non fieret magis ab intrinsecò, quàm artificialis, vel etiam violenta; consequens est falsum, ergo, &c. Probat primò, quia transmutatio naturalis, & artificialis, vel etiam violenta, non differunt ab inuicem ex parte principij passiu: quia in omnibus illis principium passiuum est ab intrinsecò, scilicet materia prima. Secundò, quia Aristoteles ponit illam differentiam secundo huius, text. 2. Consequentia probatur, quia si ignis ex stupa generet ignem, materia ipsa stupæ non est aliquod intrinsecū faciens ad generationem formæ ignis, nisi sit forma ignis, quæ habet in materia esse diminutum ante generationem.

Secundò, per Aristotelem in 4. Metaphysicæ, qui dicit quòd forma non est *hoc*, nisi quia forma præxistit factioni, saltem diminutè.

Tertiò sequeretur, quòd forma crearetur ex quo sit, & nihil ipsius præfuit ex quo fieret. Et si dicas, negatur consequentia: quia adhuc præsupponitur subiectum, ex quo fiet; hoc non valet: quia anima intellectiua creatur, & tamen sit præsupposito subiecto; igitur subiectum non tollit creationem.

Quartò sequeretur, quòd impossibile fieri fieret, quod implicat; probatur consequentia: quia ante generationem, vel erat aliquid formæ quod poterat fieri, vel nihil: si aliquid, habet intentum, si nihil, habet consequens.

Quintò, quia illud idem, quod prius erat in potentia, postea est in actu; sed forma post generationem est in actu, igitur ante generationem erat in potentia, & per consequens aliquo modo erat.

Sextò, quia forma educitur de potentia materię per generationem: modò nihil educitur de aliquo, nisi quod prius fuit in eo, igitur forma prius fuit in materia.

Septimò, quia tunc corruptum posset generari, ex quo ante generationem nihil de forma erat in materia plus quàm post corruptionem. Demum arguitur per Commentatorem in 5. huius, com. 9. vbi dicit, quòd potentia ad esse in vnoquoque Prædicamento, est de genere illius rei, ad quam est potentia: modò aër est in potentia ad lumen, & tamen aër non est de genere luminis, igitur oportet, quòd in aère præxistat aliquid eiusdem generis cum lumine.

10. *Transmutatio naturalis, & violenta qua sint.*

Ad ista. Ad primum concedo, quòd multæ sunt transmutationes naturales ab extrinsecò, sed tunc est differentia ex parte passî: nam quando agens transmutat materiam, quæ inclinatur ad terminum transmutationis, tunc est transmutatio naturalis, quando autem non inclinatur, immò passum nititur ad contrarium, tunc est violenta. Et autoritas Aristotelis intelligitur de quibusdam transmutationibus naturalibus, vt de illa, quâ grauitas mouet graue deorsum.

Ad secundum dico, quòd Aristoteles intelligit, quòd factio magis propriè attribuitur composito, quàm formæ, eo quòd compositum est notius, & sensibilius, hoc tamen non obstante tota forma producit de non esse ad esse.

Ad tertium nego consequentiam, quòd forma creatur: quia fit ex subiecto præsupposito per agens naturale transmutans materiam, & educens ab intrinsecò de potentia materiæ: modò intellectus primò creatur, & ab extrinsecò inest corpori, quare non est simile.

11.

Ad quartum sequeretur, quòd impossibile fieri, fieret, negatur consequentia: quia iste terminus *impossibile*, est terminus ampliatius, idè potest dici de futuro, mediante hoc verbo *esset*.

Ad quintum. Quia illud idem, &c. hoc debet intelligi de materia, quæ priùs potuit recipere formam, sed factâ generatione actu recipit.

Ad sextum. Forma educitur, dico quòd non debet intelligi educi, vt aliqui dicunt, sicut denarius educitur de bursa, sed intelligitur educi, id est, quòd materia transmutetur per agens naturale generans formam in materia, ita vt forma non eueniat ab extrinsecò, quemadmodum venit intellectus, & propter hoc dicit Commentator 12. Metaphysicæ, com. 14. quòd generans non congregat inter diuersa, id est, quòd non primò producit formam, & illam productam vnit cum materia.

Ad septimum nego consequentiam propter defectum ^f agentis, quia agens non potest venire ad pristinum statum: nam corpora cœlestia non possunt esse aliàs consimiliter disposita. Ad vltimum de Commentatore dico, quòd capit ibi potentiam pro qualitate remissa, quæ est in fieri dum intenditur, quæ est eiusdem generis cum intentâ.

12.

Ad rationes principales. Ad primam negatur antecedens, immò transmutatio est materia, & Aristoteles intelligit, quòd motus denominatur à termino *ad quem*. Ad secundam dico, quòd est extrinsecum transmutationis, & intrinsecum compositi. Ad tertiam negatur antecedens, & ad probationem dico, quòd priuatio non est aliud, quàm materia, & idè licet materia appetat se tali forma esse priuatam, tamen propter hoc non appetit se non esse. Ad quartam dico, quòd in transmutatione successiua forma non est completa, nisi post transmutationem, sed cum forma est in fieri, tunc vna pars eius est in materia, & alia generanda, & tunc forma est principium transmutationis. Vel dicitur negando consequentiam: quia forma est finis transmutationis, modò non sequitur si ordinatum in finem est, quòd finis sit, sed sufficit, quòd est, vel erit. Ad quintam de motu locali dico, quòd motus localis non dicitur ita propriè ad formam, sicut alij motus, tamen impropiè benè dicitur, eo quòd in fine motus localis verificatur de mobili aliquis terminus substantialis, vt

Scoti oper. Tom. 11.

puta *sursum*, vel *deorsum*, qui non verificabatur antè, & ille terminus dicitur impropiè forma. De diminutione dico, quòd requiritur aliter denominatio, quàm antè: & idè licet forma non sit ibi principium, vt terminus *ad quem* tamen benè est ibi principium, vt terminus *à quo*, eodem modo dicitur de corruptione luminis. De condensatione, & rarefactione dico, quòd ibi requiritur noua denominatio actualis, vel dicitur quòd ibi acquiritur, vel deperditur quantitas, quæ est forma; & sic fit finis primi libri.

ANNOTATIONES.

13.

^a *Forma est inseparabilis à materia, &c.* Quomodo hoc debeat intelligi dictum est in annotationibus, quæst. 20. litt. F.

^b *Formæ non multiplicantur in eodem supposito.* Hoc explicatum est in annotationibus, quæst. 19. littera C.

^c *Forma materialis generatur de nouo, &c.* Nota pergrandem fuisse apud antiquos difficultatem, vndenam prouenirent formæ ex quibus res naturales constituantur. Quidam enim credentes non posse fieri, vt formæ, quæ generantur, nullo modo antea extitissent, dixerunt omnes eas antequam fierent in materia extitisse, sed tamen latuisse; & huius sententiæ, vt dicit hic Scotus, fuit Anaxagoras. Alij verò non putantes esse incommodum formas, quæ ante non extiterunt, fieri de nouo, dixerunt eas omnes effici ab aliqua mente. Intelligentiæ uero separata à materia, inter quos fuerunt Plato, & Auicenna. Alij qui melius philosophati sunt, asseruerunt formas, quæ sunt, neque omnino extitisse in materia, neque omnino non extitisse, sed partim extitisse in materia, & partim non extitisse; extitisse quidem potentiâ, non extitisse autem actu. Vnde res naturales dicuntur fieri per hoc quòd earum formæ deducantur de potentia materiæ ad actum, id est, quæ antè erant in potentia in materia, fiant actu in illa, & hæc videtur fuisse sententia Alberti Magni.

^d *Forma ante sui generationem nullum habuit esse in materia.* Nota, quòd hæc conclusio videtur esse Aristotelis, capit. vltimo huius libri, dicentis materiam esse primum subiectum: primum autem subiectum omnem formam, cuiusque partem, aut inchoationem excludit. Item 3. Physicorum, text. 66. Materia, inquit, est pars totius, sicut æs est pars statuz; sed æs nullam statuz formam includit, neque eius inchoationem, ergo neque materia. Item 1. de Generat. text. 34. materia est subiectum omnium, quibus comperit actio, & passio, & 1. Metaph. cap. 3. materia est id in quod omne corruptum resoluitur.

^e *Dico quòd non debet intelligi educi, &c.* Nota quòd vt melius possis percipere, quidnam sit formam educi de potentia materiæ, primò inuestigandum est quid sit formam esse in potentia materiæ. Vnde ommissis multis de hac re opinionibus, quas apud Scotum, quæst. 7. huius libri videre licet. Dico, formam esse in potentia materiæ, nihil aliud esse, quàm formam dependere à materia in suo esse, seu *existere suo*; ita videlicet, vt non possit naturaliter existere, nisi concurrente materiâ, vt causâ materiali, & passiuâ; potentia enim materiæ non solum est receptiua;

14. *Formam educi de potentia materia qua sit.*

sed etiam causatiua rei: quia ex ea fit res, & ab ea educitur forma; esse ergo in potentia materiæ nihil aliud est, quam ita posse causari ab ea, vt sine illa nequeat forma existere. Vnde manifestè efficitur omnes formas (exceptâ animâ rationali) esse in potentia materiæ: quia omnes ita pendent à materia, vt à causa materiali, & passiuæ, vt naturaliter non possint existere sine illa; anima autem rationalis cùm existat naturaliter separata à corpore, (vt fides docet) non est in potentia materiæ. Obserua tamen duplicem esse potentiam: remotam scilicet & propinquam, vt docet Aristoteles 9. Metaph. capit. 7. Potentia remota est potentia materiæ indifferens, & tantùm indifferens ad quamlibet formam recipiendam, potentia propinqua est quam materia habet, eo quòd est his dispositionibus ad hanc formam, & non ad illam dererminata, & tunc unicâ tantùm mutatione fit res, vt ex pane fit chilus, ex chilo fit sanguis, ex sanguine fit caro. Vnde dupliciter forma dicitur fuisse in potentia materiæ, in potentia scilicet remota fuit remotè: in potentia verò proxima fuit propinquè.

15.

Et ex hoc elici potest quid sit formam educi de potentia materiæ: est enim nihil aliud, quam facere vt forma, quæ antea in materia existeat potentia, actu in eadem existat, id est, quòd tunc aliqua forma educitur de potentia materiæ: quando agens naturale actione naturali producit formam, quæ antea erat in potentia materiæ, & hoc idè additur: quia formæ artificiales non dicuntur propriè educi de potentia materiæ, & etiam formæ, quas Deus solus præter modum naturalem introducit in aliquod subiectum, non dicuntur educi de potentia materiæ: quia quàmuis priùs potentia extiterint, non tamen sunt naturali actione educitæ: ita vt esse naturali actione educitæ sit conditio sine qua non. Vnde ex hoc sequitur duas requiri conditiones vt aliquid de potentia materiæ educitum dicatur. Prima, quòd materia sit potentia naturalis ad recipiendum talem formam. Secunda, quòd materia concurrat suo modo ad productionem illius formæ, ita vt forma in suo esse, in fieri, & conseruari dependeat à materia. Defectu primæ conditionis motus, quo lapis sursum intelligitur, non dicitur educi de potentia lapidis: quia potentia lapidis ad talem motum non est naturalis, sed violenta. Defectu etiam huius primæ conditionis eliciunt Thomistæ dona supernaturalia non educi de potentia animæ rationalis; quia anima rationalis (inquunt) non habet naturalem potentiam ad illa recipienda. Hoc tamen fundamentum est contra Scorum in prologo, 1. Sententiarum, quæstio. 1. vbi probat potentiam passiuam animæ rationalis ad talia dona esse naturalem: quapropter aliunde pensanda est ratio, quare talia dona non dicantur educi de potentia animæ rationalis. Defectu secundæ conditionis anima rationalis non educitur de potentia materiæ: quia quamuis materia habeat potentiam naturalem ad illam recipiendam, non tamen dependet à materia in suo esse, neque in fieri, neque in conseruari: separata enim anima naturaliter conseruatur, dona autem supernaturalia non educuntur de potentia animæ, quia nullam causalitatem habuit anima respectu eorum, in illorum productione: quia tantùm Deus illa infundit in anima.

16.

Ex his sequitur primò, hoc pacto formas ab agente educi de potentia materiæ: verbi gratiâ, si ignis generet ignem ex ligno, priùs disponit per calorem lignum, immittendo in lignum calorem, qui frigus, & humiditatem cæterisque qualitates repugnantes formæ ignis expellat; deinde calore, & siccitate dispositum lignum, vel ligni materia, vt quæ antea erat materia ligni, fiat materia ignis, ex ea sic disposita educit ignis formam ignis, & generationem de potentia materiæ, quæ antea erat materia ligni, & hoc est quod paucis verbis docet hic Scotus.

Secundò sequitur, tres inter alias esse inter animam, & reliquas formas differentias. Prima est quòd Deus se solo producit ex nihilo animam rationalem, cæteras autem formas educit cum causis secundis de potentia materiæ. Secunda differentia est, quòd concursu, quo Deus producit animam rationalem in corpore positis dispositionibus, posset eam in vacuo producere: quia istæ dispositiones nihil agunt ad introductionem illius formæ magis, quàm ad aliam alterius speciei, quamuis ex diuino pacto positis debitis dispositionibus in corpore, Deus statim creat, & infundit animam: potest tamen absolutâ potentia sine illis dispositionibus illam producere, & illis positis non producere, reliquas verò formas non sine materia produceret eodem concursu: quia causæ, & agentia naturalia veras habent actiones proprias, quas Deus illo communi concursu non supplet: ita enim Deus res, quas condidit, administrat, vt eas suos motus agere sinat; atque ita concurrat cum illis in actionibus naturalibus, quasi naturaliter concursu generali, quo concursu simul cum causalitate agentium naturalium causantur, & producantur res naturales. Tertia differentia est, quòd anima rationalis non generatur per se, neque per accidens: quia sola actio diuinæ creationis terminatur ad illam; reliquæ verò formæ quamuis per se non generentur: quia generatio est totius, vt dicitur 8. Metaphysicæ in principio, tamen comproducantur, & congenerantur ad generationem totius.

¶ *Nego consequentiam propter defectum agentis, &c.*
Nota, quòd idem corruptum possit diuina virtute idem numero produci, maxime si sit, sermo de permanentibus, communis est omnium Theologorum sententia, licet de successibus controuersia sit inter D. Thomam, Durandum, & Scorum; nam illi negant, Scorus verò affirmat, vt patet in 4. distinct. 43. quæst. 1. sed maior dissensio, & controuersia est loquendo naturaliter: hoc est, an per vires naturæ, possit talis editio fieri. Nam de hac re fuit sententia Platonis, quam refert Scotus vbi suprâ quæst. 3. ex D. Augustin. 12. de Ciuitate Dei, capit. 8. asserentis per circuitum temporum eadem redire, id est, post transactos triginta, & sex mille annos, vel 49000. in quibus cælum stellarum perficit cursum suum: nam in centum annis perficit vnum gradum, vt dicunt Astrologi, eadem tempora reditura erant, & iidem homines, & res, & operationes. Hæc sententia est impia, & contra Fidem Catholicam: contra quam arguit idem D. Augustinus pluribus authoritatibus sacræ Scripturæ, quas refert Scotus vbi suprâ.

17.

Anima rationalis à cæteris formis naturalibus tribus modis differt.

18. Secunda opinio est S. Thomæ, quod 4. quæst. 3. articul. 5. & multorum assententium, quod agens naturale non potest idem numero corruptum reparare, quod probant multis autoritatibus Aristotelis, atque etiam rationibus, quas omnes explicat, & soluit sapientissimè Scotus, vbi suprâ. Tertia sententia est Richardi in 4. dist. 43. quæst. 3. quam vt probabiliorem sequitur Scotus in eodem loco, asserit hæc opinio, quod agens naturale potest reproducere idem numero, quod produxit, & corruptum est: quia effectus non dependet essentialiter nisi à suis causis, atque adeò effectus causabilis à materia erit idem, si materia, & efficiens sint idem. Et si dicas, illa potentia agentis naturalis esset frustrâ; quia numquam reducitur ad actum; & confirmatur, quia natura agit ex impetu, non liberè, ergo si habet potentiam ad hoc, aliquando illud faciet, & per consequens aliquando resurgeret aliquis naturaliter. Dico, quod potentia illa non est frustrâ: nam multæ sunt potentia, quæ nunquam reducuntur ad actum: sicut potentia generatiua beatorum Virginum. Illa tamen potentia dicitur esse frustrâ: quæ postis quibuscumque requisitis ad actum; qualis esset potentia ignis ad comburendum, si non posset comburere stupam sibi approximatum, & sufficienter dispositam, & sine aliquo impedimento; non tamen est frustrâ illa potentia, quæ propter impedimenta non reducuntur ad actum, sicut contingit in proposito, nam cum causæ naturales sint essentialiter subordinatæ, & habeant ad inuicem ad agendum necessariam connexionem, ita vt non possit vna sine alia producere, & agens naturale non habeat cælum semper in eadem dispositione secum coagens, sicut coagebat in productio-

ne, sequitur, quod non possit idem corruptum reproducere, vt hîc paucis verbis notat Scotus. Vel dicas non esse frustrâ talem potentiam, siquidem similem, & eiusdem rationis actum producit; quando scilicet producit primò illam rem, quæ productio est eiusdem rationis cum reproductione. Ad confirmationem dico, quod quamuis agentia naturalia hoc facere possint: quia tamen sunt causæ Deo subordinatæ, nisi Deus illis cooperetur, non possunt agere; si tamen Deus illis coageret, possent quidem facere iterum, quæ fecerant, et si hoc nunquam visum est in natura, idè est, quia fortè Deus ordinauit non concurrere ad hoc cum causis secundis ratione occulta, quam ipse nouit.

19. *De condensatione, & rarefactione dico, &c.* Nota, quod multæ sunt sententiæ quomodo fiant rarefactio, & condensatio: nam quidam volunt, quod rarefactio fiat per iuxtapositionem corporum subtilium, quam sententiam reprobat Scotus in 4. dist. 12. quæst. 4. Alij dicunt, quod in rarefactione acquiritur vna totalis quantitas, & corrumpitur tota præcedens: atque ita in condensatione, in hunc scilicet modum, quod eadem quantitas prius erat minor, & postea maior in rarefactione, & è contra in condensatione. Alij verò dicunt, quod in rarefactione acquiritur noua pars quantitatis sine corruptione præcedentis. Quarta sententia, quam suprâ in Annotationibus ad quæst. 8. litera C. diximus esse Scoti, tenet rarefactionem, & densationem esse motus ad raritatem, & densitatem, quæ sunt qualitates, & secundariò ad diuersum modum quantitatis. Prima pars est Scoti vbi suprâ, & secunda est etiam de eius mente, vt explicatum reperies in Commentariis nostris super 4. Scoti tom. 1. d. 12. q. 4.

FINIS LIBRI PRIMII.

LIBER SECVNDVS PHYSICORVM.

EXPOSITIO TEXTVS.

I.
Tcx. 1.

EORVM, qua 1 sunt, alia
videm sunt natura, alia vero
propter alias causas, &c. Iste
est 2 secundus liber Physi-
corum in quo Aristoteles
determinat de principiis
tam intrinsicis, quam ex-
trinsicis rerum naturalium,
& diuiditur in sex tractatus. In primo determinat
quid sit natura, & de quibus dicitur. In secundo
ostendit, quæ & de quibus sit consideratio natu-
ralis. In tertio determinat de causis per se, osten-
dendo modos, & genera causarum. In quarto de-
terminat de causis per accidens, & in quinto ostendit,
quod ad naturalem pertinet consideratio de
omnibus causis. In sexto ostendit, ita ut necessitas
in naturalibus proveniat ex sine. Secundus ibi,
Quoniam autem determinatum est, Tertius ibi, *De-
terminatis autem his*. Quartus ibi, *Differunt autem*.
Quintus ibi, *Quæ autem*. Sextus ibi, *Dicendum igitur
primum*. Primus tractatus continet duo capitula,
in primo ostendit, quid sit natura, & in secundo
ostendit de quibus dicitur. Secundum ibi, *Quo-
niam autem determinatum est*. Primum caput diui-
ditur: quia primò ponit quandam diuisionem,
secundò demonstrat membra diuisionis, & ter-
tiò instituit definitionem naturæ. Secundum ibi,
Omnia autem qua dicta sunt. Tertium ibi, *Tanquam
natura sit principium*. Primò dicit, quod eorum,
quæ sunt, alia sunt à natura, & alia propter alias
causas, & exponit Commentator, id est, propter
voluntatem: à natura enim sunt animalia, &
plantæ, & partes ipsorum, & corpora simplicia,
ut ignis, aer, aqua, & terra; & mixta inanima-
ta composita ex istis.

2. *Omnia autem qua dicta sunt, &c.* Declarat membra
diuisionis dicens, quod omnia prædicta quæ b sunt
à natura, differunt ab his, id est, ab artificialibus,
quæ sunt propter alias causas in hoc, quod habent
in se ipsi principium sui motus, & quietis: ut ver-
bi gratia, quædam habent in se principium sui
motus localis, ut cælum, & elementa simplicia,
cùm fiunt extra sua loca naturalia: similiter & alia
habent in se ipsi principium sui motus progres-
sui; quædam verò habent in se principium motus
augmentationis, & diminutionis; ut anima-
lia, & plantæ; quædam verò habent in se princi-
pium alterationis, ut mixta ex elementis existen-
tibus in sua naturali dispositione; quod si fuerint
extra suam dispositionem naturalem, tunc ha-
bent in se principium suæ alterationis, ut patet
de aqua calefacta, quæ reducit se ad frigiditatem.
Sed 2. artificialia, in se lectulus, & indumen-
tum non habent in se imperium mutationis in-
natum eis ab arte, ita quod non habent in se
principium mutationis à dispositione illa, quam

Vide contra-
dictio.
Zimara.

habent ab arte; sed quatenus sunt res natu-
rales, habent in se principium mouendi.

ANNOTATIONES Patris Arretini.

3. **I**ste est secundus liber Physicorum in quo Aristo-
teles, &c. Nota, quod inuestigato in supe-
riori libro rei naturalis principiorum ternario
numero, in hoc secundo Physicorum libro Aristo-
teles omnia causarum quatuor genera, sub qui-
bus causa efficiens, & finalis, materia, & forma
comprehenduntur, explicare nititur. Cùm enim
in primo de materia, & forma tanquam de princi-
piis rem naturalem intrinsicè componentibus
egisset; modò de ipsis simul, de finali, & effi-
cienti tanquam de causis mutationis earundem
rerum naturalium tractare intendit. Aduerte ta-
men, quod, ut supra dictum est, principium, &
causa habent se sicut superius, & inferius; qui-
quid enim est causa, est principium, & tamen non
è contra; præcisè enim ratio principij, quæ con-
stitit solum in hoc, quod sit prius eo, cuius est princi-
pium, absque causæ ratione inueniri potest; ra-
tio verò causæ est vis quædam efficiendi, quam non
habet quodlibet principium, & quæ inueniri ne-
quit absque ratione principij: quia etiam causa
est prior suo effectu. Aduerte etiam quod princi-
cipia rei naturalis sunt etiam elementa eiusdem:
quia illis res naturalis constat intrinsicè. Qua-
propter in 1. libro egit Aristoteles de illis, ut sic;
quia tamen ipsa principia quorundam effectuum
in rebus naturalibus sunt causa; ideò de illis
agit in hoc libro secundum rationem causæ: &
quia quatuor causarum genera in omni transmu-
tatione naturali inueniri solent, & etiam quia
Philosophus naturalis per omnia causarum ge-
nera demonstrat; ideò de quatuor causarum ge-
neribus in hoc libro dispositionem instituit.

4. *Quæ sunt à natura differunt ab artificialibus, &c.*
Nota, quod hæc est differentia inter naturam &
artem, quod natura non solum facit rem; sed &
communicat virtutem ad operationem rei, ut
quando natura facit ignem, dat illi leuitatem, &
virtutem ad operandum, atque ita natura & fa-
cit rem, facitque eam operari. Ars verò facit
rem mortuam, & iacentem non dando illi ali-
quam virtutem. Huius ratio est, quia natura in
sua operatione penetrat omnes partes intimas,
& dat illis virtutem. Ars verò solum operatur
circa partes externas. Vnde elicitur triplex dif-
ferentia inter formam naturalem, & artificia-
lem. Prima, quod omnis forma naturalis pro-
ducitur à natura per qualitates actiuas, & passi-
uas; ut forma ignis introducit in ligno per
caliditatem, & siccitatem, expellendo frigidita-
tem, & humiditatem: forma autem artificia-
lis non introducit in materia per qualitates
actiuas;

3.
Ordo & con-
tinuatio hu-
ius 2. libri ad
precedentem.

Principium
& causa se
habent ut
superius, &
inferius.

4.
Natura, &
ars quomodo
differant.

actiuas; sed solum per artem artificis. Secunda differentia, quod forma naturalis immediatè inducitur in ipsam materiam primam; forma verò artificialis, non nisi in secundam materiam inducitur, & ideo forma artificialis est accidens: quia aduenit enti in actu. Tertia differentia, quod forma naturalis residet in toto composito, & qualibet parte, forma verò artificialis solum reperitur in partibus superficialibus.

Q V Æ S T I O I.

Verum res artificiales distinguantur à rebus naturalibus.

Aristot. 2. *Phys. text. 1.* Auerroës, Simplic. Themist. Alexand. D. Thomas *ibid.* Henricus *quodlib. 5. quæst. 3.* Scotus *in 4. dist. 1. q. 1.* Zimara *tract. peculiari de hac re.* Mayron. 2. *Phys. in princ.* Conimbr. 2. *Physic. quæst. 5.* Compluten. *disput. 7. de natura, quæst. ultima.* Aucta *como 1. Philos. quæst. 9. sect. 7.* Fuentes 2. *Physic. disse. 1. art. 3.* Ruuius & Roccus *quæst. 4.*

Nonò per Aristotelem in isto 2. text. 1. ubi dicit, quod eorum quæ sunt alia, sunt à natura, alia propter alias causas: modò quæ sunt alia à natura distinguuntur.

Decimò per Aristotelem ibidem, qui dicit quod entia naturalia habent in se ipsis principium sui motus, sed artificialia non. Idem dicit Commentator quod res artificiales sunt accidentia in rebus naturalibus. Idem per Porphyrium, qui dicit quod statua componitur ex ære tanquam ex materia, & figura artificiali, tanquam ex forma.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 2. text. 12. ubi dicit. Lectuli enim natura est lignum, & statua est æs. In quæstione Primò videbitur quæ sunt artificialia. Secundò, quæ sunt factibilia ab arte. Tertiò videbitur de diuersitate artificialium à naturalibus.

3. *Diuisio quæstionis.*

Quantum ad primum, notandum, quod artificialia denominantur ab arte, & idè illa quæ sunt ab homine per intellectum mediante deliberatione præuìa dicuntur fieri ab arte, & idè apes, & formicæ, & huiusmodi, cum non habeant intellectum, non operantur ab arte, sed illa, quæ faciunt, sunt similia artificialibus, & idè faciunt ipsa ex quodam instinctu naturæ: & ponitur notabiliter per deliberationem: quia illa, quæ facit homo sine deliberatione, ut puta ruptio festucæ, vel huiusmodi, non dicuntur fieri ab arte.

Artificialia quæ sint.

Contra istud obiicitur: quia multoties artifex operatur, quando tamen non deliberat ad suam operationem, & per consequens tunc non habet deliberationem, igitur ad hoc quod res dicatur artificialis, non requiritur deliberatio agentis.

Secundò, quia littera, vel figura protracta à disceptulo dicitur artificialis, & tamen non fit ab arte, igitur descriptio non valet.

Tertiò dubitatur, verum ab Intelligentia possit fieri aliquod artificiale? dicitur quod non, cum Intelligentia non habeat perfectionem: nam deliberatio est propter imperfectionem cognitionis, & cum difficultate; modò Intelligentia perfectè cognoscit omnia, igitur non requirit deliberationem in agendo.

Ad ista. Ad primum dico, quod non semper requiritur actualis deliberatio, sed sufficit habitualis, quemadmodum dicitur in Theologia, quod ad bene dicendum horas, vel Missam non semper requiritur actualis intentio ad Deum; sed sufficit quod incipiat cum actuali intentione, & concommitetur cum habituali.

4. *Hæc habitualis attentio idem est quod virtus.*

Ad secundum dico, quod illa protractio non dicitur artificialis, eo quod fiat ab arte, sed ex eo quod 3 imitetur artem.

Ad tertium dico, quod quantum est ex parte cognitionis, non repugnat Intelligentiæ facere aliquod artificiale; quia licet non deliberet, tamen habet cognitionem perfectam, quæ multo perfectiori modo ditigit Intelligentiam in agendo, quam nos dirigamur per deliberationem.

Secundò notandum, quod aliqua incipiuntur à natura, & complentur per naturam; ut pluuia, & herbæ crescentes in campis sine adiutorio agricolæ; aliqua sunt, quæ incipiuntur per artem, & complentur per naturam, ut agriculturæ, & ista sunt naturalia, eo quod per naturam introducuntur formæ naturales, & completæ. Aliqua sunt quæ incipiuntur ab arte, & complentur ab arte; aliqua sunt, quæ incipiuntur per naturam, & perficiuntur per artem; & talia dicuntur artificialia.

Artificialia quæ dicuntur.

1.

ARGVITVR quod sic: quia sectio, & domesticatio sunt quædam res, cum sint motus, vel mutationes, & non sunt naturales, cum sint ab homine agente per deliberationem, igitur sunt artificiales.

Secundò, quia cuiuslibet transmutationis acquisitiuæ est alicuius terminus: sed transmutatio artificialis est quædam transmutatio acquisitiua; ergo per ipsam acquiritur aliquid de nouo præter res naturales.

Tertiò, quia lapides, & ligna, ex quibus componitur domus, vel se habeat aliter quàm prius, vel non; si sic, tunc sequitur, quod aliquod est ens acquisitum per artem, ut domus. Si non, sequitur quod si prius non erant domus, quod adhuc non sint domus.

Quartò sequeretur, quod ars non esset habitus factiuus; consequens est falsum, ut patet 8. Ethic. Consequentia patet: quia per artem non acquiritur aliqua noua forma, vel dispositio præter res naturales, & sic cum nullius sit factiuus, sequitur, quod non est factiuus.

Quintò, quia si dicatur, quod figura, siue res artificialis non sit distincta à rebus naturalibus; per idem potest sustineri, quod albedo non sit res distincta à re alba: quia sicut dicitur, quod sphericum est, quando non est sphericum; ita potest dici, quod albedo est, quando non est albedo.

2.

Sextò, quia alia est operatio cultelli obtusi, quàm acuti, quod non esset nisi prouenirent à diuersis formis: quia à diuersitate operationum arguimus diuersitatem formarum, ut patet 2. de Anima, text. 13. & illæ diuersæ formæ non sunt naturales, cum sint factæ per artem.

Septimò sequeretur, quod linea circularis, & linea recta essent ad inuicem comparabiles, cuius oppositum dicit Commentator 7. huius com. 7. Probat consequentia, quia ex quo figura non est res distincta à re figurata, sint duæ albedines, quarum vna est circularis, & alia recta; tunc illæ albedines sunt ad inuicem comparabiles, istæ albedines sunt figura circularis; & recta, igitur sunt ad inuicem comparabiles.

Octauò sequeretur, quod opposita dicerentur de eodem, quod est falsum. Probat consequentia: quia eadem res esset concaua, & conuexa cum concauitas non sit aliud à re concaua.

Artificialia sunt in triplici genere.

Tertiò notandum, quòd quædam sunt artificialia per compositionem, vt domus. Alia per subtractionem partium, vt illa quæ sculpiuntur. Alia verò per transpositionem materiæ, vt quando cera muratur de vna figura in aliam. Ex quibus patet, quòd alia dicuntur artificialia, quæ sunt completè ab homine mediante cognitione intellectiua, & per deliberationem actualem, vel habitua-lem, & hoc de primo.

5. *Aliqua fieri per artem bifariam contingit.*

Quantum ad secundum notandum, quòd aliqua fieri per artem, potest intelligi de substantia, vel de accidente, scilicet, vtùm aliqua substantia fiat ab arte; vel aliqua forma artificialis. Vel potest intelligi de motu, & hoc vel de motu corporali, vel spiritali.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est. Nulla forma substantialis potest fieri ab arte. Probat, quælibet forma substantialis est natura; igitur omnis transmutatio, quæ fit forma substantialis, est naturalis, & per consequens non artificialis. Antecedens patet secundo huius text. 1. 2. & inde. & consequentia tenet: quia motus denominatur à termino ad quem, vt patet quinto huius text. com. 4. & 31. & 35.

Contra conclusionem arguitur primò: quia forma substantialis butyri fit per artem, vt patet ad experientiam. Secundò, quia per Alchimiam fiunt metalla, quod non esset, nisi per artem fieret forma substantialis. Tertiò patet de vitris, quæ fiunt ab arte.

Respondetur ad primum, quòd applicatio aliquorum, quæ faciunt ad formam substantialem, benè est ab arte, sed introductio formæ substantialis sequens illam applicationem, est à natura, & idè ille motus localis, qui est in facione butyri, benè est ab arte. Consimiliter ad secundum, & tertium.

6. *Nulla qualitas potest fieri ab arte.*

Secunda conclusio. Nulla qualitas consequens formam substantialem ab arte fieri potest. Probat: quia idem est agens dans formam, & consequentia formam, & idè dicit Aristoteles in 8. huius, text. 32. quòd graue mouetur à generante: sed forma substantialis non potest fieri ab arte per præcedentem conclusionem, igitur nec qualitas consequens illam formam. Secundò patet introductione, tam in qualitatibus primis, quàm in secundis.

Sed obiicitur: quia pictores faciunt colores ab arte. Secundò cœci faciunt sapores ab arte vt patet de falsis. Respondetur, quòd isti non faciunt sapores, vel colores; sed diuersimodè applicant ad inuicem diuersa sapida, ex quorum commixtione resultat alter sapor à sapore alicuius commixtorum. Eodem modo per commixtionem coloratorum ad inuicem pictores diuersificant colores.

Motus aliquis spiritua- lus fit ab arte.

Tertia conclusio. Aliquis motus spiritalis benè fit ab arte, vt patet de Syllogismo, Enthymemate, Inductione, & aliis argumentationibus Logicis, quæ fiunt per artem Logicæ.

7. *Motus corporeus alius à motu locali non potest fieri ab arte.*

Quarta conclusio. Nullus motus corporeus alius à motu locali potest fieri ab arte. Probat, quia nullus motus corporeus alius à locali potest esse voluntarius, igitur nullus alius potest esse ab arte. Antecedens patet 8. huius, & tenet consequentia: quia semper artem consequitur, vel præcedit operatio voluntaria; cum ad artem requiratur deliberatio. Secundò, quia cum quilibet alius motus corporeus alius à locali, sit præcisus ad formam substantialem, vel acci-

dentalem, sequitur quòd aliqua forma substantialis, vel accidentalis potest fieri ab arte, cuius oppositum est probatum. Patet igitur quomodo in rebus corporalibus aliquis motus localis potest fieri ab arte, & nulla substantia, nec etiam qualitas consequens substantiam, & hæc de secundo.

Quantum ad tertium ponitur ista conclusio, quòd per artem non acquiritur aliqua dispositio noua addita rebus naturalibus, quæ dispositio vocatur figura, vel forma artificialis, immò omnis res naturalis est artificialis, & non est artificialis per dispositionem additam. Probat, quia omne artificiale habet in se principium motus & quietis, igitur est naturale, per definitionem naturalis datam in isto secundo, text. 3. Tenet consequentia, & antecedens apparet inducendo de domo, de statua, & huiusmodi, quorum quodlibet si esset sursum, non impeditum descenderet deorsum. Secundò, quia omnis dispositio accidentalis est à natura, vel secundum naturam, vt patet 2. huius, text. 4. igitur nulla est ab arte. Tertiò, quia omnis res artificialis aut fit per transpositionem, & tunc cum ibi sit solus motus localis, non potest ibi acquiri dispositio noua permanens in mobili, cuiusmodi ponitur forma artificialis. Secundò si fiat per subtractionem, vt imago sculpta, tunc non est necesse, quòd noua res generetur propter duo: Primò quia possibile est aliquam rem corrumpi, & separari ab alia sine generatione nouæ rei, vt patet de corruptione hominis. Secundò, quia tali diminutione non apparet nisi motus localis. Tertiò si fiat per compositionem, tunc sequitur quòd per solam appropinquationem duarum rerum ad inuicem produceretur vna res noua in qualibet illarum rerum permanens in eo. Quartò, quia talis dispositio, vel qualitas est extensa ex extensione subiecti, igitur sequeretur, quòd si vna musca remoueret vnâ minimam portionem terræ, causeret vnâ nouam rem per terram, & quamlibet partem eius, sequeretur etiam quòd musca posset ad quamlibet distantiam agere: sequeretur etiam, quòd latomus percussus lapidem infinitas res generaret & corrumpere in vna modica hora, quod est falsum.

Ex quibus sequitur, quòd isti termini figuræ, figuratum, sphaera, sphaericum, & huiusmodi sunt connotatiui, & supponunt pro rebus naturalibus connotando ipsas taliter, vel taliter se habere, non per dispositionem additam, sed per solum motum localem. Secundò sequitur, quòd idem sunt figuratum, & esse figuratum, immò isti tres termini conuertuntur, figura, figuratum, & esse figuratum. Idè quando dicit Arist. in 7. Metaphysicæ text. 20. quòd in dictis secundum accidens non est idem ipsum, & esse ipsum, intelligitur de dicto secundum accidens per quod connotatum est dispositio addita rei, præ qua supponit. Tertiò potest inferri, quòd motus localis non est res distincta à mobili, & hoc de tertio.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd sectio, & domificatio sunt res naturales, & à natura, licet per artem sint aliter dispositæ; qualiter denominantur sectio, & domificatio. Idè fortè ista esset neganda, domus est ab arte, vel terra est ab arte; & ista fortè concedenda, ab arte est terra; id est, res illa ab arte est sic disposita.

Ad secundam concedo ad istum sensum, quòd potest quamlibet transmutationem res se habent aliter

8. *Figura artificiali non distinguitur à forma naturali.*

9.

aliter quàm priùs, sed non oportet, quòd aliter se habeant per dispositionem additam.

10. Ad tertiam dico, quòd aliter se habent quàm priùs: quia approximata sunt per motum, & idèd non aliter se habent per dispositionem nouam additam; nec hoc oportet. Sed obiicitur: quia tunc sequeretur, quòd domus nouiter facta fuisset à centum annis, quod est falsum: & patet consequentia, quia hæc fuerunt à centum annis demonstratis illis, ex quibus componitur domus, sed ista sunt domus: ergo, &c. Respondetur negando consequentiam; sed sequitur conclusio in plurali numero, quòd aliqua, quæ nunc sunt domus, fuerunt à centum annis; & ideo negatur, quòd domus sit nouiter facta; licèt nouiter facta sit domus.

Ad quartum dico, quòd sic est factius alicuius rei aliter, quàm priùs dispositæ, licèt non sit per dispositionem nouam superadditam.

11. Ad quintum negatur consequentia: quia ad diuersificationem figuræ sufficit solus motus localis; sed per solum motum localem sine alteratione non potest res mutari de albedine in nigredinem, vel de non albo in album.

Ad sextum dico, quòd hoc est non propter diuersas formas accidentales, quibus disponantur; sed propter hoc, quòd diuersimodè disponunt in acutie, licèt non per dispositionem additam.

Ad septimum dico, quòd sunt comparabiles in aliquo, licèt non in quolibet, vt patebit in 7.

Ad octauum, quòd concauum, & conuexum non sunt opposita: quia dicuntur de eadem re.

Ad nonum ad autoritates dico, quòd Aristoteles intelligit, quòd^b eorum, quæ sunt taliter, & taliter disposita; quædam sunt taliter disposita per naturam, & quædam per artem. Secunda autoritas intelligitur, quòd^c res artificiales non habent ab arte principium motus, & quietis, tamen hoc non obstat, quin sint res naturales. De autoritate Commentatoris, ipse intelligit, quòd accidit rebus naturalibus aliter, & aliter se habere per artem. De Porphyrio ipse non intelligit realem compositionem; sed intelligit sic, quòd ad hoc, quòd aliquid dicatur statua, oportet quòd sit æs, vel aliud metallum, & aliter, & aliter se habeat per artem, & hæc de quæstione.

ANNOTATIO.

12. ^a Per artem non acquiritur aliqua dispositio noua addita rebus naturalibus. Nota quòd aliqui dicunt, quòd figura est res absoluta de prædicamento Qualitatis, quæ consequitur ordinem partium ad inuicem, vel ordinem partium ad partes loci. Vnde duplex est figura, quædam quæ non est nisi ordo partium ad inuicem, & ad totum. Alia est figura, quæ non est nisi ordo partium ad partes loci; & huiusmodi ordinem res absoluta consequitur, quæ est figura & qualitas quartæ speciei. Alij verò dicunt, quòd figura est præcisè ordo partium, ab ipsique partibus realiter distinctus, adeoque figura non est res alia à re figurata; quam sententiam videtur sequi hic Scotus. Caterum non intelligit Scotus figuram non esse quid distinctum à re figurata, sed quòd non dicit dispositionem, vel formam absolutam à rebus naturalibus distinctam. Est namque figura secundum Scotum, vel ordo partium ad se inuicem &

Figura est duplex.

Figura quid sit secundum Scotum.

ad totum, vel ordo partium ad partes loci: aded vt sententia Scoti partim conueniat cum illis, qui dicunt quòd figura distinguitur à re figurata, quia ille ordo distinguitur à re cuius est ordo, & partim cum illis, qui dicunt quòd figura est ordo partium, & non res absoluta; & quòd ista sit sententia Scoti patet in 4. sent. dist. 12. quæst. 4. in responsione quæstionis, vbi dicit, quòd figura non dicit vltra quantitatem, nisi relationem partium ad inuicem, vel terminorum includentium partes: & dicit quòd relatio mutari potest eisdem partibus manentibus. Et si dices, quòd affirmare figuram esse relationem, est negare Philosophum in Prædicamentis dicentem, figuram esse de quarta specie Qualitatis; dico quòd Aristoteles volebat dicere, quòd essent quatuor species Qualitatis, sed quòd erant quatuor modi Qualitatis, id est, quatuor quæ habebant modum prædicandi Qualitatis, vel aliquem specialem modum ipsius Qualitatis, vt puta, vel de difficili mobilis, vel de facili mobilis, & sic de aliis.

^b Intelligit Aristoteles quòd eorum quæ sunt taliter, & taliter disposita, &c. Nota quòd res dicuntur naturales, quia cum ex materia, & forma consistunt, sunt à causa naturali, & certa, suumque finem consequente, res autem dicuntur non naturales: quia non sunt à causa naturali, sed ab arte, atque ita dicuntur arte factæ, aut saltem quia quamuis fiant à causa naturali, non tamen fiunt à certa causa, finemque suum consequente, & huiusmodi sunt monstra, de quibus infra in hoc secundo libro agendum est. Ex hoc sequitur, quòd in diuisione rerum naturalium à non naturalibus, per res non naturales præcipuè intellexit Aristoteles res artificiales: quia volens definire naturam, hoc commodè haud fieri poterat, nisi tali diuisione præsuppositâ.

^c Res artificiales non habent ab arte, principium motus, &c. Nota quòd artificialia à naturalibus differunt per hoc, quòd naturalia habent principium intrinsecum sui motus; non sic verò artificialia. Quòd si dicas, si duo artificialia ferrea, quorum alterum sit acutum, & alterum planum, descendant deorsum, illa sanè habebunt principium illius descensus, atque aded non distinguuntur artificialia à naturalibus per hoc, quòd non habeant principium sui motus. Antecedens patet: quia velocius mouebitur acutum, quàm planum; hoc autem esse nequit in quantum naturalia, quia vtrumque est ferreum, & æqualis ponderis, ergo in quantum artificialia; ergo in artificialibus est principium motus, & per consequens non distinguuntur à naturalibus. Et confirmatur, quia saltator, Musicus, & Citharædus habent principium sui motus non à natura, alijs omnes essemus Musici, & Citharædi; ergo ab arte, atque aded ars est principium motus sicut natura, ergo non distinguuntur artificialia à naturalibus per non habere principium motus. Dico quòd antecedens est falsum. Quando enim illa duo artefacta deorsum descendunt, non quidem procedit descensus illorum ab aliquo principio intrinseco in illis, vt sic existente; sed causa illius descensus est, non figura artificialis; sed materia & forma ferri; est tamen forma artificialis causa, vt mobile velocius, aut tardiùs moueatur, & non vt simpliciter moueatur; atque ita Musica, & ars citharizandi,

13.

14.

rizandi, aut saltandi non sunt causa vt simpliciter res moueatur; sed vt moueantur hoc, vel illo modo, & hoc est, quod dici solet, huiusmodi artes esse principia non motus, sed modi motus, quod non sufficit ad rationem naturæ, sed oportet, vt sit principium motus simpliciter. Insuper quamuis essent principium simpliciter motus, tamen non sunt natura: quia non per se primò insunt rebus, sed per accidens.

QVÆSTIO II.

Vtrum ens naturale habeat in se principium sui motus, & quietis.

Aristot. 2. *Phys. cap. 1. text. 1.* Auerois, reliqui commentatores, & D. Thomas *ibid.* Scotus in 2. *dist. 2. quæst. 10.* Comnibric. 2. *Phys. quæst. 2.* Compluten. *disp. 7. q. 2.* Ruuius & Roccus *quæst. 1.*

I. **A**RGVITVR quòd non: quia Deus, Intelligentiæ, intellectus, materia, motus, & alia accidentia sunt entia naturalia, & tamen non habent in se principium motus, & quietis, ergo, &c.

Secundò, quia terra tota, & partes centrales terræ sunt entia naturalia, & tamen non habent in se principium sui motus, quia impossibile est ipsa moueri: ergo, &c.

Tertiò, quia demonstrato lapide quiescente istud est ens naturale, & tamen non habet in se principium sui motus, quia non mouetur: modò nihil habet in se principium illius quod non est.

Quartò, quia si sic, tunc sequeretur, quòd omnis motus esset naturalis. Consequens est falsum; quia motus sursum est violentus ipsi graui; consequentia pater, ex quo fieret à principio mobilis.

Quintò sequeretur, quòd omne ens naturale moueretur ex se. Consequens est falsum: quia moueri ex se est animalibus proprium: & ene consequentia; quia quodlibet ens moueretur à principio intrinseco sibi, ergo, &c.

Sextò, vel quodlibet haberet in se principium actiuum sui motus, vel principium passiuum; non actiuum: quia cælum mouetur ab Intelligentia separata; nec passiuum, quia hoc non est ad intentionem Aristotelis. Nam artificialia habent in se principium passiuum sui motus.

Septimò, quia illud, quod nihil est, non habet in se principium: modò quies nihil est, cum sit priuatio, ergo, &c. Et si dicatur, quòd quies sit res quiescens, adhuc sequitur, quòd nulla res habet in se quietem: quia nulla res habet se ipsam in se.

Octauò, cælum, & ignis sunt entia naturalia, & tamen non habent in se principium suæ quietis: quia impossibile est cælum, & ignem in sua sphaera quiescere.

Oppositum arguitur per Aristotelem in principio huius secundi, text. 2. In quæstione ista primò videbitur generaliter de *quid nominis* terminorum. Secundò, respondebitur ad quæsitum de corpore cælesti.

Quantum ad primum notandum, quòd in composito intelligimus per ens naturale, compositum ex materia, & forma; & per hoc includuntur materia, & forma, quæ sunt naturæ, sed non sunt entia naturalia. Secundò excluduntur substantiæ separatae. Et tertiò excluduntur dispositiones, & accidentia, quæ sunt à natura, vel secundum naturam, & per hoc soluitur primum argumentum.

Secundò notandum, quòd licet esse in capiatur multipliciter, tamen in proposito accipitur, vt pars integralis, vel essentialis habet esse in toto, aut dispositio, vel qualitas in suo subiecto, mediante quâ parte, vel inclinatione, totum inclinatur ad motum.

Tertiò notandum quòd quæstio potest intelligi de principio actiuo, vel passiuo, & secundum Commentatorem intelligitur de vtroque, & hoc vel respectu motus localis, aut alterationis, vel generationis; & ita de aliis.

Quartò notandum quòd duplex est principium actiuum respectu mutationis, quoddam est principale, vt forma substantialis, respectu cuius fit actio principaliter. Aliud est secundarium, & quasi instrumentale, & est dispositio, vel qualitas, mediante quâ forma substantialis mouet, vel agit, vt grauitas, mediante quâ graue mouetur.

Quartò notandum, quòd duplex est principium passiuum, quoddam resistituum, sicut in calefactione frigiditas patitur resistitiuè: aliud est passiuum receptiuum, & tale est duplex, quoddam quod recipit, & denominatur à dispositione; quam recipit; sicut ignis est receptiuus caliditatis, & denominatur à caliditate. Aliud est receptiuum, quod non denominatur; cuius causa est, quia materia prima est insensibilis, & ignota vulgo, & communitari, & idè omnes dispositiones, & motus attribuitur composito, & non materiæ, eo quòd compositum est magis notum: modò quolibet prædictorum modorum potest intelligi quæstio: scilicet, Vtrum quodlibet ens naturale habeat in se principium passiuum motus localis mediante dispositione inclinante, vel sine tali dispositione. Secundò, vtrum quodlibet ens naturale habeat in se principium passiuum motus localis resistitiuum, quo scilicet sufficit resistere, & causare successionem in motu sine alio extrinseco. Vel vtràm solum habeat principium passiuum motus localis, & non est differentia in proposito siue motus localis distinguatur à mobili, siue non: & sicut queritur de motu locali, ita potest queri de quolibet aliorum motuum, vel mutationum; & hoc de primo.

Quantum ad secundum, prima conclusio est, quòd cælum habet in se principium actiuum sui motus localis. Probatum capiendò cælum, pro orbe & Intelligentia mouente: quia Intelligentia mouet cælum, saltem assistenter, et si non inhaerenter.

Secunda conclusio. Principium actiuum motus localis cæli non mouet mediante dispositione inclinante ad motum, sicut forma grauis mouet mediante grauitate. Probatum, quia talis dispositio non ponitur nisi propter resistantiam, modò in motu cæli nulla est resistantia; quia si sic, iam motus ille esset violentus, & per consequens non esset perpetuus.

Ex quo sequitur, quòd cum Cælum non resistat, non mouetur ab agente naturaliter, sed liberè. Probatum, quia si moueretur ab agente naturaliter, moueretur subitò cum non resistat. Et eodem modo patet, quòd cælum habet in se principium passiuum receptiuum sui motus localis, scilicet orbem; sed non habet in se principium passiuum resistitiuum: quia cælum non resistit Intelligentiæ mouenti.

Tertia conclusio. Cælum habet in se tam principium actiuum, quàm passiuum suæ alterationis, quæ est illuminatio. Probatum, quia cælum habet

Principium actiuum est duplex.

3. Principium passiuum est duplex.

4. Cælum habet in se principium actiuum sui motus.

Cælum non mouetur naturaliter sed liberè.

5. Cælum habet principium actiuum, & passiuum suæ alterationis.

2. *Disquisitio quæstionis.*

Ens naturale est ens compositum ex materia & forma.

habet in se Solem, & stellas, quæ sunt principium actuum luminis, & habet in se partes orbis, quæ recipiunt in se continuè lumen aliud, & aliud, propter diuersitatem aspectuum, & motuum; Solis, & stellarum, & fortè cælum secundùm quamlibet partem sui est sic receptium luminis. Et si obiciatur, quòd aliqua est pars orbis Solis, quæ continuè respicitur à Sole, igitur propter diuersitatem motus Solis pars illa nunquam alteratur per lamen; sed semper manet eodem lumine illuminata.

Secundò dubitatur, an cælum habeat in se principium passiuum resistituum illuminationis. Respondetur ad primum, quòd licèt partes orbis Solis semper respiciantur vniformiter à Sole, tamen diuersimodè respiciuntur ab aliis stellis, & planetis, à quibus etiam recipiunt lumen, & tunc alterantur secundùm lumen receptum ab aliis stellis. Ad secundum dico, quòd cælum non habet principium resistituum illuminationis nisi densitatem. Nam vna pars cæli est densior alia, vt stella est densior pars orbis; per hoc etiam redditur causa Galaxiæ, quòd vna pars cæli, quæ apparet magis alba, est densior aliis partibus, quæ apparent minùs albæ; & qualiter densitas sit resistitua dictum fuit priùs, quia dimiuit gradum formæ, sed non velocitatem.

Quarta conclusio. Cælum non habet in se principium actiuum, vel passiuum alicuius alterius motus, aut transmutationis à motu locali, & illuminatione. Probatur; quia cælum est ingenerabile, & incorruptibile, & per consequens inalterabile alteratione disponente ad corruptionem, vt patet 1. & 2. Cæli text. 19. & 3. & hoc de secundo.

Quantum ad tertium. Notandum, quòd elementum simplex, vel est in sua naturali dispositione, sub qua scilicet meliùs, & conuenientiùs potest permanere, & hoc quantum ad locum, & etiam quantum ad qualitates; ita vt sit in suo esse naturali, & sub qualitate summa, quam sibi determinat. Alio modo est elementum, quando est alteratum à sua naturali dispositione, vel motum à suo loco naturali. Tunc ponuntur conclusiones.

Prima conclusio. Nullum elementum simplex existens in sua naturali dispositione, secundùm qualitates, & secundùm locum habet in se ipso principium actiuum sui motus. Probatur, quia si posset mouere se ipsum, vel hoc esset ad dispositionem conuenientem sibi, vel ad disconuenientem corruptiuam; non primo modo, quia iam haberet omnes dispositiones conuenientes sibi secundùm naturam perfectissimè, sicut natum est ipsas habere; nec secundo modo, quia dispositio corruptiua elementi est violenta sibi, igitur non potest induci ab intrinseco, cum violentum sit cuius principium est extrà.

Secundò: quia si se alteraret, tunc moueretur ad sui corruptionem, & per consequens esset otiosum in natura, quod est impossibile.

Tertiò patet inductione: quia graue existens deorsum, non mouet se localiter: similiter aqua frigida non calefacit se, & sic de aliis.

Secunda conclusio. Elementum simplex existens extra suam dispositionem naturalem, habet in se principium effectiuum alicuius motus, scilicet illius motus, qui est ad dispositionem naturalem, quâ caret. Probatur: quia omne illud quod est violenter deductum à sua disposi-

tione naturali, remoto impedimento reducit se ad illam dispositionem naturalem. Sed omne elementum simplex existens extra suam dispositionem naturalem, est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet per experientiam: quia si virga recta inclinaretur, remoto inclinante redit ad rectitudinem, & minor est nota.

Secundò, quia graue violenter detentum sursum, remoto impedimento mouetur deorsum.

Tertiò, quia aqua calefacta reducit se ipsam ad frigiditatem; nec hoc fit à continente: quia aqua in continente calido, adhuc reducit se, similiter in continente frigidus reducit se ad frigiditatem maiorem, quàm sit frigiditas continentis.

Sed dubitatur, quòd est principium effectiuum huiusmodi alterationis. Secundò videtur quòd huiusmodi alteratio non fiat ab aqua: quia tunc fieret motus à proportione minoris inæqualitatis: quia caliditas aquæ multum excedit eius frigiditatem.

Respondetur quòd actio illa fiat à forma substantiali aquæ mediante frigiditate virtuali; & causa est, quia vnus cuiusque rei forma inclinatur, & nititur ad esse sui, quantum potest, & per consequens nititur ad consequentem, & ad dispositionem sub qua meliùs, & perfectiùs potest conseruari: & quia frigiditas actualis est dispositio conuenientissima, sub qua potest conseruari forma aquæ, idèd cum aqua fuerit alterata à frigiditate actuali, eius forma mediante frigiditate virtuali inclinatur ad reducendum aquam ad actualem frigiditatem.

Et si quæretur quid sit illa frigiditas virtualis, dico quòd est quædam species de secunda specie Qualitatis, quæ est naturalis potentia, vel impotentia, & non debet poni de tertia specie, cum sit insensibilis: nec debet poni forma substantialis, quia in mixtis inuenitur frigiditas virtualis, in quibus tamen non inuenitur forma substantialis alicuius elementi. Per hoc patet solutio ad 2. quia licèt caliditas actualis sit maior frigiditate actuali, tamen est minor frigiditate virtuali.

Tertia conclusio. Omne principium actiuum motus alicuius elementi est mediante dispositione inclinante ad motum. Probatur: quia motus elementi, vel est violentus, vt calefactio aquæ, & tunc fit à caliditate: vel naturalis, vt motus deorsum, & tunc fit à grauitate, & ita potest induci in aliis, & quantum ad hoc idem est iudicium de mixtis.

Tunc de principio passiuo dico Primò quòd quodlibet elementum habet in se principium passiuum suæ alterationis tam receptiuum, quàm resistituum. De receptiuo patet, quia quodlibet habet materiam primam: de resistituo patet: quia elementum non alteratur nisi sit extra suam naturalem dispositionem per primam conclusionem, & tunc semper habet qualitatem contrariam sibi resistentem ei.

Secundò dico de motu locali, quòd quodlibet habet in se principium passiuum motus localis receptiuum, scilicet materiam primam; sed non resistituum: quia tota resistentia prouenit ab extrinseco in motu simplicis elementi, vt patet 4. huius, text. 71. De aliis motibus patet per prædicta, quòd nullum elementum habet in se principium suæ generationis, nec etiam corruptionis, condensationis, vel rarefactionis, nisi sit extra suam dispositionem naturalem, & similiter

verum

Cælum non habet principium resistituum illuminationis.

6. Elementum simplex bifariam considerari potest.

Elementum simplex quomodo habeat in se principium actiuum sui motus.

7.

8.

Frigiditas virtualis quid sit.

9.

Elementum quodlibet habet in se principium passiuum sui motus, & quomodo.

verum est, quòd nunquam habet in se principium effectuum suæ generationis. & hoc de tertio.

10.
Mixtum est duplex, homogeneum, & heterogeneum, & quodlibet habet in se principium sui motus, & quomodo,

Quantum ad 4. notandum, quòd aliud est mixtum homogeneum, & aliud heterogeneum: homogeneum est cuius omnes partes sunt consimiles in qualitate, & in gradu qualitatis; heterogeneum est cuius partes sunt dissimiles in qualitate, aut in gradu qualitatibus.

Tunc est prima conclusio. Nullum mixtum homogeneum existens in sua naturali dispositione habet in se ipso principium actuum suæ alterationis. Probatur, quia tale non est contrarium sibi ipsi secundum totum, nec vna pars contrariatur alteri, igitur non alterabit se ipsum. Secundò, quia si sic hoc maximè esset: quia in ipso sunt qualitates contrariæ, quarum vna excedit alteram; sed propter hoc non: quia cum quolibet gradu citra summum alicuius qualitatis potest stare aliquis gradus qualitatis contrariæ: qui perpetuò staret simul sine hoc, quòd vnus ageret in alio, vt patet in quæstione de contrariis, in 3. vel in 5.

Ex quo sequitur, quòd nullum mixtum homogeneum habet in se principium actuum suæ generationis, vel corruptionis, condensationis, vel rarefactionis, vel alterius motus consequentis alterationem.

Secunda conclusio. Quodlibet mixtum heterogeneum habet in se principium actuum suæ alterationis. Probatur, quia talis mixti partes sunt ad inuicem contrariæ; quæ in se inuicem agunt circumscripto quocumque alio agente. Ex quo sequitur, quòd tale mixtum habet in se principium actuum suæ corruptionis, condensationis, rarefactionis, & augmentationis, & diminutionis, si sit animatum: quia præter animata nihil habet in se principium augmentationis, & diminutionis.

Tertia conclusio, quodlibet mixtum tam homogeneum, quàm heterogeneum, si sit extra suam dispositionem naturalem, habet in se principium sui motus localis tam actiuum, quàm resistiuum, & receptiuum, & idè si tale esset in vacuo, moueretur successiuè, vt patet 4. huius, text. 71. Ex quibus sequitur, quòd elementum simplex, vel mixtum homogeneum si poneretur in loco, vbi non posset approximari contrarium ab extrinseco, numquam corrumpetur, sed mixtum heterogeneum corrumpetur, dato quòd numquam approximaretur contrarium ab extrinseco, & hoc de quarto.

Nunc ad rationes. Ad primam, soluta est.

11.
Tota terra interdum mouetur.

Ad secundam dico, quòd sufficit quòd terra moueatur, vel possit moueri secundum partes suas; vel dico quòd immò sæpe etiam terra mouetur, vt quando est magna oppositio contrarietatis in vna parte, vt puta, quando constructiones ciuitatum, aut fluxiones marium, & huiusmodi, tunc tota terra expellitur à loco suo, & efficitur aliud centrum quàm prius, & sic postea illæ partes, quæ nunc sunt centrales, erunt circumferentiales.

Ad tertiam dico, quòd lapis habet in se principium, quo natus esset moueri, si esset extra suum locum, & hoc sufficit.

Ad quartam, negatur consequentia: quia licet habeat in se principium actuum motus, tamen non oportet, quòd omnis motus eius fiat ab illo principio, immò aliquis fit ab extrinseco.

Ad quintam negatur consequentia, quia aliquid non dicitur moueri ex eo, quòd moueatur à principio intrinseco; sed ex eo quòd possit in se habere motum sine extrinseco adiuuante.

Ad sextam dico, quòd vtroque modo, sicut dictum est, & idè licet Intelligentia non inhzreat cælo, tamen est in eo appropriatè.

Ad septimam, nego minorem, quia quies est idem quod res quiescens, & idè habet in se principium, quo fiat quiescens.

Ad octauam de cælo, & igne, dico quòd sufficit, quòd quiescant quietè oppositè recessiui à suo loco naturali. Et si quæretur, vel quodlibet appetit æqualiter moueri, & quiescere, vel alterum magis. Dico quòd quodlibet ens naturale, quando est in suo loco naturali, appetit quiescere magis, quàm moueri, scilicet recedendo à loco, sed quando est extra locum, magis appetit moueri ad locum, quàm ibi quiescere.

ANNO TATIO.

^a **E**lementum simplex existens extra suam dispositionem naturalem, &c. Nota quòd non parua est controuersia inter Philosophos, an elementa, & entia naturalia inanimata moueantur à se ipsis, adè vt habeant intra se principium actuum sui motus localis, & quidem quàm plurimi hoc negant. Sectus verò in 2. distinct. 2. quæst. 10. oppositum sentit, & Peripateticè probat, & quia in octauo huius, quæst. 9. eandem difficultatem explicat, idè ibi, quæ necessaria fuerint circa hoc annotabimus.

12.

EXPOSITIO TEXTVS.

Tanquam natura prima sit principium aliquod & causa mouendi, &c. Hic definit naturam. Secundò ostendit, quid est habens naturam. Tertio quid sit secundum naturam. & Quarto quòd naturam esse non potest demonstrari. Secundum ibi, *Naturam autem habent.* Tertium ibi, *Secundum autem naturam.* Quartum ibi, *Quod autem sit natura tentare demonstrare.* Prima conclusio est ista: Natura est principium mouendi, & quiescendi eius, in quo est per se primò, & non secundum accidens. Probatur: illud quo res naturales in quantum huiusmodi differunt à non naturalibus in quantum huiusmodi, est principium & causa mouendi eius in quo est: sed per naturam res naturales differunt à non naturalibus in quantum huiusmodi: ergo, &c. Maior patet ex præmissa diuisione, & minor, vt dicit Linconiensis, nota est non omnibus, sed exercitatis in scientia naturali. Similiter dicit Linconiensis, quòd ista definitio naturæ est materialis; sed ista est definitio formalis. Natura est quo res naturales in quantum huiusmodi, differunt à non naturalibus in quantum huiusmodi, & idè potest demonstrari definitio materialis per formalem.

13.

Text. 3.

Definitio naturæ.

Vide Zimaram in sabu. lit. N. f. 281, col. 1.

Linconiensis.

Et tunc exponitur sic definitio. Natura est principium & causa, & capitur ibi ly & expositiuè, pro *id est*, & ly secundum & capitur diuinctiuè pro *vel*, ita quòd sensus est, natura est principium, id est, causa mouendi, vel quiescendi eius, in quo est, ad differentiam quarundam artium, quæ sunt principium agendi in extrinsecam materiam; & ponitur ibi *per se*, & *primò*: tanquam determinatio, & determinabile: quia *per se*,

14.

Explicatur natura definitio.

sc

se habet in plus quam primò, vt patet 1. Poster. text. 29. & inde, & hoc ponitur ad differentiam qualitatis, quæ est principium mouendi, vt grauitas, quæ non est natura, eo quòd non primò mouet; sed potius forma substantialis, & ponitur ibi non per accidens ad differentiam medicinæ, quæ quandoque per accidens mouet Medicum vt sanet se ipsum.

Text. 4. *Naturam autem 2 habent, &c.* Secunda conclusio. Omnia quæ habent huiusmodi principium, habent naturam. Probat, nam composita naturalia dicuntur habentia naturam, eo quòd habent subiectum, scilicet materiam, & formam, quæ est natura in subiecto: modò tam materia, quam forma est natura, igitur per locum à definitione sequitur, quòd si habent huiusmodi principium, quòd habent naturam.

Vide contra-
dictionē Zi-
mara.

I 5.
Text. 5. *Secundum autem 3 naturam.* Ponitur tertia conclusio. Accidentia, & qualitates inexistentes compositis naturalibus sunt secundum naturam. Probat, quia vel sunt natura, vel habentia naturam; vel secundum naturam; non natura, quia non sunt materia, nec forma, nec habent naturam, quia non sunt composita naturalia, igitur sunt secundum naturam.

Text. 6. *Quòd autem 4 sit natura a tentare demonstrare.* Ponitur quarta conclusio. Tentare demonstrare naturam esse est ridiculum. Probat, quia illud non est demonstrandum esse, quòd esse est per se manifestum: sed naturam esse est per se manifestum; ergo, &c. Maior apparet, quia nihil est demonstrabile nisi dubium, & idè ille ineptus est ad Philosophiam, qui nescit distinguere inter illud, quòd est per se manifestum, & illud, quòd est manifestum per aliud, quòd tamen hoc aliquando accidit demonstrat Aristoteles. Nam ille, qui natus est cæcus, disputat de coloribus, & tamen disputatio sua solum est ad nota, quia nihil scit in re, quòd est per se manifestum, & quòd non; minor patet, quia manifestum est, quòd multa sunt, quorum quodlibet habet naturam. Et dicit notanter tentare, quia nullus debet tentare aliquid facere, nisi illud quòd est difficile, & laboriosum: modò cognoscere naturam esse, non est laboriosum, & difficile; quia est manifestum ad experientiam.

Vide contra-
dictionē Zi-
mara.

ANNOTATIONES.

16. *Quòd autem sit natura tentare, &c.* Nota, quòd hic Aristoteles tacitam remouet obiectionem: nam pouit quis dicere quòd nō sit vsus hoc loco documento illo à se tradito secundo libro Posteriorum, videlicet prius tractandam esse quæstionem an res sit, quam tractetur quæstio quid sit, hic autem ostendit, quidnam sit natura, prætermisâ quæstione an sit natura. Idè respondens ad hanc obiectionem, dicit per se notum esse, quòd natura sit in rebus. Cùm per se manifestum sit, multas esse res, quæ habent naturam: sensu enim experimur multas res ex aliquo intimo sui principio moueri, atque demonstrare, quæ per se nota sunt (cùm non possit fieri nisi per ignotiora) hominis est cæci secundum intellectum, vt potè non valentis discernere per se nota ab his, quæ non sunt per se nota. Talisque nitentes sic per se nota demonstrare similes esse ait cæco à natiuitate, qui nititur cognoscere colores, eosque rationibus probare, qui colores notè sunt videntibus, multoque magis manifesti, quam rationes, quibus

Scoti oper. Tom. II.

cæcus ostendere nitebatur, sic etiam talis est qui ea, quæ per se nota sunt, per ea quæ non sunt per se nota, demonstrare conatur. Hos igitur ait nihil vnquam intellecturos, quanquam vocibus concludisse videantur, & meritò quidem: nam vt colores non sunt apti, vt percipiantur verbis, sed sensu, ita etiam quæ per se nota sunt, non sunt apta, vt per alia minus nota cognoscantur, ac demonstrantur.

Q V Æ S T I O I I I.

Vtrum definitio nature in textu sit bona, videlicet, Natura est principium & causa mouendi, & quiescendi eius in quo est per se primò, & non secundum accidens.

Vide Doctores quæst. præcedenti citatos.

ARGVITVR, quòd non; quia solius vniuoci est definitio: modò hoc nomen natura est æquiuocum, quia per prius dicitur de forma, quàm de materia; ergo, &c.

I.

Secundò, quia nullum absolutum debet definiti per respectum, modò iste terminus natura, est absolutus terminus de genere substantiæ, igitur non potest definiti per istum terminum principium, qui est de prædicamento Relationis.

Tertiò, quia nulla definitio substantiæ est bona, quæ datur per additamentum, quia sic definiuntur accidentia, vt patet 7. Metaph. text. 17. modò natura est substantia, & motus, & quies sunt accidentia, vt patet 2. huius, text. 5. igitur natura non debet definiti per motum & quietem.

Quartò, quia isti termini principium & causa conuertuntur, igitur posito vno illorum in definitione naturæ frustra ponitur reliquus.

Quintò, quia idem per se non est causa contrariorum, vt patet 4. Meteororum, sed motus, & quies sunt contraria, igitur natura non est principium, & quietis.

Sextò, quia ista dictio primò, includit per se, & ista dictio per se includit non per accidens, vt patet 1. Post. text. 36. igitur posito hoc termino primò in definitione naturæ, non debet poni prædictorum aliquis.

2.

Septimò, illa definitio non est bona, quæ non competit cuilibet contento sub definito, sed ista est huiusmodi; ergo, &c. Maior patet 6. Topico- rum, cap. 4. & minor probatur tripliciter. Primò, quia anima intellectiua est natura, & similiter Intelligentia est natura; & tamen neutrum illorum est principium mouendi eius in quo est, quia vtrumque est forma separata. Secundò, quia forma terræ est natura, & tamen non est principium mouendi eius, in quo est; quia impossibile est terram moueri secundum se totam. Tertiò, quia forma cæli est natura, & tamen non est principium quiescendi, quia impossibile est cælum quiescere.

Octauò, illa definitio non est bona, quæ competit aliis à definito, modò ista competit aliis; ergo, &c. Minor tripliciter probatur; primò, quia competit principio motus progressiui, quòd principium non est natura, cùm motus eius non sit naturalis; quia motus progressius est tardior in fine, quàm principio. Secundò, quia

K compe

competit calori naturali, qui est principium nutritionis, & augmentationis eius in quo est, &c. Tertio, quia competit grauitati; quæ est principium motus grauis. Quarto, quia competit arti saltandi, per quam aliquis mouet seipsum primo, &c. Quinto competit arti, mediante quâ Medicus sanat se ipsum.

Diuisio quæ-
stionis.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 2. capite 1. text. 3. In quæstione primo videbitur de expositione definitionis naturæ, & secundo qualiter illa definitio sit nota, vel ignota propter Auicennam qui posuit illam definitionem esse ignotam.

3.
Natura est
nomen rela-
tionum.

Quantum ad primum, notandum secundum ordinem particularum definitionis; & primo quod hoc nomen ^a natura est nomen relatiuum, & significat substantiam in relatione ad motum, & operationes naturales, & ista non est prædicatio quiditatiua, *substantia est natura*, plus quam ista, *substantia est Pater*. Ex quo sequitur, quod iste terminus natura potest definiiri conuenienter per istum terminum principium, tanquam per genus, eum uterque sit de genere Relationis, & iste terminus principium est terminus communior; quia dicitur tam de principio intrinseco, quam extrinseco, sed natura dicitur de principio intrinseco tantum.

Principium
est causa cõ-
gruatur.

Secundo notandum, quod isti termini principium & ^b causa conuertuntur, & idem ponuntur ambo in definitione naturæ, vt vnum exponat reliquum, & tunc ista copula & capitur expositiue, & tunc est sensus: Natura est principium, & pro, id est, causa; quia vnus illorum terminorum potest esse magis notus vni, & alius magis notus alteri.

Aliter exponitur, quod per istum terminum principium Aristoteles intelligit principium actiuium, cuius signum est, quod semper quando Aristoteles loquitur in isto 2. de causa efficiente, vocat ipsam principium passiuum, & tunc illa copula & debet intelligi disiunctiue; & quantum ad primam partem debet intelligi de causa efficiente, & quantum ad secundam verificatur pro principio passiuo, seu materiali.

4.

Tertio notandum, quod quando dicitur mouendi, & ^c quiescendi, aliqui intelligunt, quod natura est principium mouendi in iis, quæ mouentur, & quiescendi in iis, quæ quiescunt. Aliter exponitur, quod ibi accipitur ista copula, & disiunctiue, sicut in prima particula definitionis, & tunc est sensus: natura est principium, vel causa mouendi, vel quiescendi. Sed contra, posito, quod aliquis lapis quiescat sursum violenter per detentionem, tunc forma huius lapidis est natura, & tamen non est principium mouendi, nec quiescendi eius in quo est, quia iste lapis, non mouetur; nec quiescit naturaliter Respondetur, pro quo sciendum, quod sicut isti termini actiuum, vel motiuum, non dicunt actum agendi, vel mouendi, sed potentiam, & habilitatem ad agendum, vel mouendum; ita isti termini principium & causa denotant aptitudinem, & inclinationem ad mouendum, & idem sensus est, quod natura est principium, quod illud in quo est, est natum moueri, vel quiescere.

Principiũ &
causa in defi-
nitione natu-
ræ dicitur apti-
tudinem.

Primo quæ-
stione sum-
itur in defini-
tione naturæ.

Quarto notandum, quod hæc dictio ^d primo, debet referri ad hanc dictionem principium; ita vt sensus sit, quod natura est primum principium, & causa mouendi, & accipitur primum, id est, principale ad differentiam accidentium, & dispositio-

num, mediante quibus fit motus, & quies: nam forma substantialis est principale actiuum respectu operationis, sed accidens, vel dispositio mediante quâ agit, est actiuum secundarium, & instrumentale, vt calor est instrumentum, mediante quo anima est principium actiuum nutritionis, & augmentationis; similiter materia prima est principium passiuum respectu operationis, sed dispositiones sunt organa, seu instrumenta, mediante quibus ipsa patitur faciliter, vel difficulter.

Quinto notandum, quod ibi ponitur hæc dictio ^e per se, ad denotandum, quod forma substantialis non dicitur natura respectu cuiuslibet operationis, ad quam ipsa mediante quibus dispositionibus consequentibus eam naturaliter inclinatur, ex eo quod forma mediante quibus dispositionibus naturalibus non potest in illum motum, vel operationem, nisi fiat alteratio aliunde ab extrinseco: verbi gratia, forma ferri mediante quibus dispositionibus naturalibus consequentibus ipsam naturaliter inclinatur moueri ad magnetem, tamen respectu illius motus ad magnetem, forma ferri non dicitur natura ex eo, quod forma ferri cum suis dispositionibus solitarie non possunt in illum motum, immo requirunt determinatam alterationem factam ad magnetem. Et tunc ista dictio per se, debet determinare hoc nomen principium, ita vt sit sensus, natura est primum principium per se, hoc est, solitarie.

Sexto notandum, quod ista dictio non per ^f accidens ponitur ad differentiam quarundam artium, quæ sunt principia mouendi subiecta in quibus sunt, vt ars medicinalis, quâ aliquis sanat se ipsum, & ars saltatiua, quâ aliquis mouet se ipsum; quia accidit tali homini, vel tali, quod habeat artem medicatiuam, vel saltatiuam, & tunc hæc dictio non per accidens, debet determinare hoc verbum, est, secundo loco positum, scilicet eius in quo est non per accidens.

Septimo notandum, quod ibi ponitur *eius in quo g est*, id est, compositi naturalis, cuius natura est pars intrinseca & essentialis: & hoc ponitur ad differentiam quarundam artium, quæ sunt principia transmutandi alienam materiam ad subiectis propriis, vt ars ædificatiua, quæ est principium transmutandi lapides & ligna, intelligendo, quod homo per talem artem transmutat, & vniuersaliter illa particula ponitur ad differentiam particularium motuum, qui sunt ab extrinseco, & idem forma ignis non dicitur natura respectu motus, vel operationis, quo nata est transmutare stupam, vel ligna, sed respectu motus, quo nata est mouere ignem. Patet igitur (sic intelligendo definitionem,) quod natura est primum principium per se, vel causa mouendi, vel quiescendi eius, in quo est non secundum accidens.

Nunc sit ista conclusio. Definitio naturæ est bona: patet, quia competit cui libet contento sub definito, & nulli alteri ad definitio, vt patet per præcedentem expositionem, igitur ipsa est bona, & hæc de primo.

Quantum ad secundum arguitur, quod definitio naturæ non est nota, quia definitio non est nota, quæ probatur de definito: sed ista probatur de infinito; ergo, &c. Maior est nota; quia ridiculum est quærere illud, quod est per se notum; & minor patet per Commentatorem in isto secundo comm. 3. qui probat dictam definitionem per quendam syllogismum hypotheticum, *si mi*

5.
Per se quomodo sumatur in definitione naturæ.

Dictio non per accidens quare ponitur in definitione naturæ.

6.

Definitio naturæ est bona.

7.

similiter pater per Liconiensem, qui probat dictam definitionem, ut patuit super textum.

Secundò: quia quodlibet corpus mobile habere naturam est per se notum; sed non est per se notum, quòd quodlibet corpus mobile habeat in se principium mouendi. Maior patet 2 huius, text. 6. Minor tripliciter probatur. Primò quòd Aristoteles 7. & 8. huius, text. 1. probat, quòd omne quod mouetur, mouetur ab aliquo. Secundò per Aristotelem 8. huius, text. 17. & inde text. 28. vbi dicit, quòd dubium est de corporibus simplicibus, an habeant motorem, sed non est dubium an habeant naturam; igitur dubium est an habeant principium mouendi. Tertiò per Aristotelem 3. Cœli, text. 18. vbi probat elementa simplicia habere grauitatem, & leuitatem, quæ sunt motores ipsorum, & tamen non est necesse probare, quòd habeant naturam, igitur non est manifestum, quòd natura sit principium mouendi, &c.

8.

Notandum, sicut patet in 2. huius, in principio primi capituli, text. 1. quòd naturam esse est per se manifestum, scilicet per experientiam, & per motum: nam motum esse est principium in scientia naturali, ut dicit Aristoteles 1. huius, text. 11. vbi dicit, nobis autem subiiciatur omnia, aut quædam moueri. Secundò notandum, quòd Commentator probat definitionem naturæ per syllogismum hypotheticum isto modo. Si entia naturalia habeant in se principium mouendi, & quiescendi eius in quo primum per se, & non secundum accidens, & natura sit illud, quo mouentur, & quiescunt, sequitur, quòd natura est principium, & causa, &c. Commentator obiicit contra se ipsum per primam instantiam, scilicet quòd ex quo definitio naturæ probatur, non est nota. Respondetur, quòd nullum ignotum potest probari per syllogismum hypotheticum, aut per inductionem, vel diuisionem, cuius signum est, quòd principia per se nota probantur per inductionem, aut per diuisionem, & idè ille syllogismus non probat; sed aliquid valet ad declarationem. Sed contra hoc est Liconiensis, qui ponit, quòd ista definitio est conclusio demonstrationis, ut patuit supra textum. Respondetur, quòd ista definitio est per se nota à priori. Idè non potest demonstrari de definito *propter quid*, scilicet per causas à priori, sed benè potest demonstrari per effectus à posteriori Liconiensis demonstrat ipsam per res naturales, quæ sunt notiores nobis.

Nullum ignotum potest probari per syllogismum hypotheticum.

9.

Nunc ad rationes. Ad primam dico, quòd licèt ista definitio probeatur à posteriori per effectus, tamen à priori est per se nota, & indemonstrabilis, & ille syllogismus compositus solum valet ad declarationem: & probatio Liconiensis solum est à posteriori, & non à priori. Ad secundam dico, quòd Aristoteles non probat, quòd omne quod mouetur moueatur ab alio: quia hoc est notum per definitionem naturæ; sed probat, quòd in omni motu motor distinguitur à mobili, & hoc propter Platonem, qui posuit quòd idem potest moueri à seipso. Cõsimiliter dicitur ad aliud: quia dubium est de corporibus simplicibus, an habeant motorem distinctum, sed non est dubium, quin habeant motorem. Eodem modo Aristoteles probat quòd corpora simplicia habent grauitatem, & leuitatem, quæ sunt motores distincti ab eis: hoc tamen non obstante notum est grauia, & leuia habere in se principium mouendi, & quiescendi, & hoc de secunda. Quo ad tertiam, rationes soluentur in sequenti quæstione.

Scoti oper. Tom. II.

Hoc nomen natura est nomen relatiuum, &c.

70.

Opinio multiplex de natura.

Nora, quòd circa naturam sunt multi, variique modi dicendi. Prima sententia fuit quorundam negantium naturam, quo pacto non opus esset assignare illi definitionem. Secunda sententia est aliorum dicentium, quòd natura nihil aliud est, quàm prima causa, vel ipse Deus, quæ sententia tribuitur Galeno. Tertia sententia est aliorum dicentium, quòd natura nihil aliud est, quàm calor naturalis impressus in omnibus rebus; hanc tenuit Cicero 2. de Natura Deorum. Quarta sententia est Platonis, qui in Timæo dicit, naturam esse virtutem quandam gubernatiuam omnium rerum, & directiuam in proprios fines: contemplabatur enim operationum naturalium diuersitatem, quarum quædam peculiaritatem tantum perfectionem, & ipsius agentis conseruationem intendunt, ut descensus lapidis ad centrum, & motus animalis ad alimentum. Quædam sunt, quæ intendunt perfectionem, & conseruationem vniuersi, ut descensus grauium, & ascensus leuium: generationes etiam naturales, quæ in specierum conseruationem tendunt. Quædam denique perfectiores, & digniores sunt, ut quòd ex femine generetur corpus, & ex nutrimento generetur os, & caro, & quòd arbores spatiosos protendant ramos, quòdque vitis magna producat folia, ut teneros, quos producit fructus cooperire possit; amygdalus verò parua, quia cortice protecto suos fœtus producit, quarum omnium operationum vnicus cum sit finis, scilicet vniuersi conseruatio; idè vnicum erit principium, quæ dicitur natura, quæ iuxta hanc sententiam, sic definiti valet. Natura est vita diffusa in omnibus corporibus ipsorum gubernatrix, & reëtrix.

Definitio natura secundum Platonem.

Aristoteles autem nihil in rebus naturalibus præter materiam, & formam ponit in definitione naturæ ab ipso tradita. Vnde aduerte ex eodem 5. Metaph. c. 4. text. 5. quòd natura accipitur pro natiuitate, seu pro viuientium actuali generatione. Secundò accipitur pro termino & fine generationis. Tertiò accipitur pro omni eo principio, quod facit moueri rem aliquam in qua est primò, & per se quocumque motu, & hoc modo materia, & forma dicuntur natura, & in hac significatione natura (ut inquit Scotus) est nomen relatiuum, quod significat substantiam, scilicet materiam, & formam in relatione ad motum.

II.

Isti termini principium, & causa conuertuntur, &c. Nora, quòd principium, & causa in definitione naturæ ponuntur pro genere, quarum vtrumque prima latius patet; quàm secunda: non solum enim amplectitur omne genus causæ, ut particula subsequens, sed aliquas non causas, quæ sunt principia: quia tam materia, quàm forma est principium, vnde incipit motus: & vtraque est in suo genere eiusdem motus causa; quæ supra principium influxu dicit in effectum. Nec mirum est duo nomina pro genere poni: quia idè ad principium additur causa; ut principium motus non intelligatur pro ipso extremo, vnde incipit motus; sed ut accipiatur in ea significatione, quæ causam quandam significat; atque ita illa dictio, & non ponitur ibi copulatiuè, sed expositiuè pro id est. Possent etiam dici, quòd hæc particula, & causa; ponitur

ad excludendam priuationem; quæ licet sit principium, non tamen est causa; atque etiam ad excludendas qualitates instrumentales: rei enim naturalis duplex est principium, quoddam primum, alterum secundum; primum est natura, secundum est qualitas naturalis.

Rei natura-
tis duplex est
principium.

12.

^c *Mouendi, & quiescendi, &c.* Nota, quod Diuus Thomas, quem multi sequuntur, intelligit illam dictionem, & copulatiuè: quia natura eo est principium motus, quia tendit ad quietem; propter hoc enim ignis naturaliter mouetur sursum, quia naturaliter sursum quiescit. Alij exponunt copulatiuè, ut sit sensus, natura est causa motus, & etiam quietis, ita ut in his, quæ nunquam quiescunt, sit tanquam causa motus, & in quibus non est motus, sit tantum principium quietis; in his verò, quæ mouentur, & quiescunt, sit etiam causa motus, & quietis; & hanc explicationem tangit hîc Scotus. Ægidius verò explicat particulam illam &, disiuctiuè, ita ut sit sensus, natura est causa motus, vel quietis. In aliquibus namque est tantum principium motus, in quibusdam verò tantum principium quietis. In aliis autem principium motus simul, & quietis. Et hanc sententiam sequitur Scotus. Aduerte tamen, quod ibi motus accipitur non pro vno tantum motu, sed ut quamlibet mutationem comprehendit, scilicet alterationem, augmentationem, generationem, atque lationem, non sic autem, ut quodlibet ens naturale, quolibet debeat motu moueri; sed sic, ut aliquo horum motuum natura sit principium.

13.

^d *Hæc dicitio, primò, debet referri ad hanc dictionem principium.* Nota, quod aliqui hanc dictionem *primò, & per se* in hunc modum exponunt, ut prima, scilicet *primò*, apponenda sit verbo *mouetur*, particula verò *per se*, verbo *inest*, ex quo statim sequitur postrema particula, & non secundum accidens: quamuis enim medicina sit, causa ut Medicus, quatenus infirmus est, sanetur primò, tamen non inest Medico per se, sed per accidens, quatenus infirmus est. Alij censent particulam *primò* non apponendam esse verbo *mouetur*: quia daretur definitionem aliis à definito competere, scilicet grauitati respectu grauis; grauitas enim est causa, ut res grauis moueatur primò, in quo per se, & non per accidens inest, & tamen non est natura rei grauis; quapropter dicunt prædictas duas particulas *primò, & per se* apponendas esse verbo *inest*, ita ut sit sensus totius definitionis. Natura est principium & causa, ut id, in quo primò & per se inest, moueatur, & quiescat.

Cæterum melior est explicatio Scoti, nempe quod illa dicitio *primò* idem est quod principaliter, & *primum* quod principale: nam quæcumque forma accidentalis quantumcunque ad motum adiuuet, sunt quasi instrumenta formarum substantialium: quamuis enim natura non causet actu motum sine mediis qualitibus, dicitur tamen principium illius principale, cui nempe principaliter tribuitur actio, seu causatio; sicut forma ignis est principium calefaciendi, quamuis non calefaciat nisi mediante calore.

14.

^e *Ponitur hæc dicitio per se ad denotandum, &c.* Nota, quod *primò* sumptum in eodem genere strictius se habet, quam *per se*, quia hoc illud tanquam inferius suum superius comprehendit, tamen absolute, latius est vocabulum *pri-*

mò, & in plus se extendit, quam *per se*. Verbi gratiâ, quando intra genus eorum, quæ intrinsicè conueniunt, verum est, quod quicquid conuenit *primò* conuenit etiam *per se*, & non è contra; quia genus, nempe animal per se homini conuenit, sed non primò; definitio verò, nempe animal rationale, conuenit homini primò, & per se, ita ut omne, quod conuenit alicui primò, conueniat etiam per se, sed non è contra omne quod competit alicui per se competit primò. Tamen in latitudine huius vocis *primò* non stat per se, quia primò conuenit homini intelligere, quàm ambulare, & tamen neutrum per se: quia vtrumque est accidens homini, dicitur tamen primò conuenire sibi intelligere, id est, principaliter. Et in hoc sensu (ut diximus) accipitur particula *primò*, & ut sic determinatur per particulam *per se*, ita ut *ly, per se*, idem significet, quod solitariè, & sit sensus, natura est principium principale, & per se sine alicuius alterius indigentia, motus & quietis, &c.

15.

^f *Ista dicitio non per accidens ponitur, &c.* Nota, quod hæc particula *non per accidens* ponitur etiam ad significandum, quod motus quem dicimus procedere à natura, non casu & fortuitò eueniat. Quare per hanc particulam (ut inquit Scotus) excluduntur quedam formæ accidentales, verbi gratiâ, ars medicinæ, ars saltandi, & citharizandi, quæ mouent suos artifices ad artificialia, non tamen sunt naturæ; quia sunt principia extrinseca, natura autem est intrinsicè coniuncta cum ipsa re. Quamuis enim Medicus sanat se, & motus sanationis perficiatur à causa, quæ inest in eo, qui sanatur, non tamen inest in eo per se, sed accidit, ut qui sanatur, habeat in se principium sanationis, quapropter medicina non est natura. Aduerte tamen, quod hæc particula, *non secundum accidens*, posita est, non quod includatur in *per se*, si vniformiter accipitur, sed ponitur ad maiorem definitionis naturæ expressiorem. Nam, quia adhuc erat subobscura definitio, neque patebat, an illæ particule *primò, & per se*, applicandæ essent *ly motus*, vel *ly inest*, an *ly principium*, idè addit, & non secundum accidens, si enim tantum posuisset *primò, & per se*, posset quidem definitio habere hunc sensum: Natura est principium principale, & per se mouendi, &c. Et tunc necessariò Medicina esset natura: quia est principium primò, & per se mouendi ad sanitatem; addita est ergo particula, & non secundum accidens, ut verus plenusque definitionis sensus habeatur qualis est, quod natura est principium, & causa primò, & per se mouendi, & quiescendi eius, in quo est non secundum accidens, sed potius primò, & per se inest.

16.

^g *Ponitur eius in quo est, &c.* Nota, quod in hac particula *eius in quo est*, quasi expressit Aristoteles totam essentiam naturæ, quod est esse causam intrinsicam motus ubi est, & ita agens naturale non dicitur natura respectu rei extrinsecæ: quibus verbis, ut dicit hîc Scotus, notatur compositum naturale, in quo natura inest non quasi accidens, sed quasi pars principalis, atque substantiæ, ex quo sequitur oportere naturam esse in eo, quod mouetur ab ipsa natura, quasi ab intrinsicè principio.

QVÆSTIO IV.

Utrum motus cæli sit à natura?

Auer. 2. *Phys. comm.* 1. *Simplic Philop. D. Thom. ibid. text. 1.*
 Auicenn. 9. *Metaph. c. 2.* Damasc. *in sua Philo. c. 6.* Scotus 9.
Metaph. q. 4. c. 2. dist. 2. q. 6. c. 2. in 4. dist. 48. q. 2. Richardus
 in 2. *dist. 14. q. 6.* Durand *ibid. q. 2.* D. Bonau. *ibid. art. 3.*
 Argent. 9. *unica. art. 1.* Gabr. *art. 3.* Zamatra *in Theorem.*
prop. 70. Soncin. 1. *Metaph. q. 11.* Ferrar. *con. Gen. lib. 3.*
 c. 2. 3. Conimbr. 1. *de Cælo. c. 2. q. 3.* Faber *Theorem. 63.*

quia motus cæli est vniformis, & regularis, vt patet 8. huius, text. 77.

Oppositum arguitur per Commentatorem 2. huius, comm. 1. vbi enumerans ea, quæ mouentur naturaliter, dicit quod ea, quæ mouentur naturaliter, sunt animalia, & plantæ, corpora simplicia, scilicet quatuor elementa, & corpus cæleste.

In quæstione primò videbitur de mobili, scilicet de orbe circumscrip̃ta Intelligentia. Secundo de motore cæli. Tertio de quæstio, & Quarto soluentur rationes alterius quæstionis. Quantum ad primum sit

Divisio quæstionis.

1.

RGVITVR quod non: quia cælum est corpus simplex motum diuersis motibus: igitur eius motus non est à natura. Tenet consequentia per Aristotelem 1. Cæli, text. 1. vbi dicit, quod vnus corporis simplicis est solum vnus motus per naturam. Antecedens pro prima parte patet in 1. Cæli, text. 43. & inde, & pro secunda apparet in 2. vbi Aristoteles volens ostendere quare aliquæ stellæ mouentur irregulariter, dicit, quod causa est, quia plures motus coniunguntur in eodem mobili, hoc etiam patet per Authorem de Sphæra, & per Astrólogos.

Cælum est substantia.

Prima conclusio. Cælum est substantia. Probatur per quid nominis substantiæ: quia cælum est per se existens, similiter est subiectum motus, & illuminationis; quod non esset, nisi cælum esset substantia.

Secunda conclusio. Cælum non est a substantia composita ex materia & forma: quia si ita esset, sequeretur, quod per motus cælestes non possemus deuenire in notitiam alicuius substantiæ separatae. Consequens est falsum, vt patet 8. huius, text. 45. & 12. *Metaph. text. 41.* Et consequentia apparet: quia ipseus cæli forma posset esse motor, & materia mobile; & per consequens præter formam intrinsecam, non oporteret ponere alium motorem separatam.

Cælum nō est compositū ex materia & formā.

Tertia conclusio. Cælum non est materia, vel habens materiam. Probatur, quia materia non potest esse sine forma; vt patet 1. huius, & tamen perspicuum est, quod cælum non est compositum ex materia, & forma. Secundo, quia materia appetit formam; & est causa corruptionis, & præcipue ponitur propter transmutationem substantialem, quæ non reperitur in cælo, igitur cælum non est materia, nec habens materiam. Nec valet si dicatur c, quod forma cæli propter suam perfectionem adeo replet appetitum materiæ, quod materia non inclinatur ad aliam formam: quia vel illa forma cæli est cognoscens, & hoc non: quia tunc non esset nisi Intelligentia mouens, quæ circumscrip̃ta est, vel non cognoscens; & cum forma hominis est nobilior, & perfectior formā non cognoscente, sequitur, quod cum materia esset sub forma hominis, quod non appeteret, vel inclinaretur ad aliam formam; quod est falsum.

Cælum nō est materia.

2.

Tertio, ad principale: quia ille motus non est à natura; cuius passum, seu mobile non sequitur vnus motus, id est, cuius mobile non inclinatur ad motum; sed cælum non inclinatur ad motum; igitur eius motus non est naturalis. Maior patet 3. *Ethicorum*, cap. 1. Et minor apparet: quia si cælum inclinaretur ad motum; tunc cum nullum sit impediens, sequeretur, quod se ipso posset moueri, & per consequens ad eius motum non oporteret ponere aliquam substantiam separaram.

Quarto, ille motus non est à natura, qui non est à principio intrinseco effectiue: quia 3. *Ethicorum*, cap. 1. dicitur: Violentum est cuius principium est extra passum non conferente vim, sed motus cæli est ab extrinseco: quia est ab Intelligentia separata, ergo, &c.

Quinto, omnis actio naturæ est propter finem, sed motus cæli non est propter finem, igitur motus cæli non est à natura. Maior patet 3. huius, text. 75. Et minor probatur: quia vel cælum quandoque attingeret finem, propter quem mouetur, vel nunquam: si quandoque, tunc sequitur; quod cessaret quandoque motus cæli: quia habitibus præsentibus cessat motus; quod est impossibile, cum motus cæli sit perpetuus: si nunquam attingeret finem; sequeretur; quod frustra moueretur toto tempore æterno.

Sexto: quia motus cæli non est velocior in fine, quam in principio; igitur non est à natura. Tenet consequentia per Aristot. 2. *Cæli*, text. 35. vbi dicit, quod motus naturalis est velocior in fine, quam in principio. Antecedens apparet:

Scoti oper. Tom. II.

Ex quibus sequitur, quod cælum est forma capiendi formam, provt distinguitur contra materiam, & compositum. Verum est tamen, quod capiendi materiam largè, pro cuiuscunque transmutationis subiecto; tunc cælum potest dici materia; & ideo cælum potest sic definiti: Cælum est substantia corporea simplex per priuationem compositionis ex partibus diuersarum rationum, mobilis localiter, sensibilis, ingenerabilis, & incorruptibilis. Et hoc de primo.

Cælum est forma.

Definitio cæli.

Quantum ad secundum notandum; quod cælum mouetur ab Intelligentia approximata sibi, quæ cognoscit cælum, motum eius, & finem propter quem mouet cælum, & propter hoc mouet ipsum voluntariè tantâ velocitate; quantâ vult mouere, nec est quærenda alia causa de quantitate velocitatis, quam voluntas motoris.

Cælū mouetur ab Intelligentia.

Secundo notandum; quod aliqui potest dici voluntarium dupliciter; vno modo contingenter, sicut voluntas nostra, quæ est libera contingenter ad eliciendum aliquem actum; vel eius oppositum positiue, vel priuatiue, & dicitur oppositum positiuum, quando elicitur actus contrarius;

Voluntarium dicitur dupliciter.

vt nolitio contrariatur volitioni, sed dicitur oppositum priuatiuum, quando voluntas suspendit suum actum. Alio modo dicitur voluntarium necessarium; & sic secundum Aristotelem Intelligentia mouet cælum voluntariè, & necessariè, non cum necessitate coactionis, sed necessitate complacentiæ: quia placet Intelligentiæ sic mouere, & non potest aliter mouere cælum, quam de facto mouet. Tamen secundum fidem & veritatem Intelligentia, scilicet Deus, mouet cælum liberè, & contingenter, & potest ipsum mouere velocius, & tardius, immò potest ipsum facere quiescere, sicut placet sibi.

6. Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio. Cælum non resistit motori. Probat, quia omnis resistentia alicuius mobilis prouenit altero duorum modorum, scilicet vel quia mobile inclinatur ad quietem, vel quia inclinatur ad malum oppositum, vt patet de motu lapidis deorsum, in quo est resistentia in hoc, quòd lapis secundum aliquam dispositionem sui inclinatur ad motum oppositum sursum: modò minor declaratur, quia si cælum inclinaretur ad quietem, vel ad motum oppositum, iam illa inclinatio esset frustra toto tempore æterno: & patet consequentia, cum nunquam quiescat, aut mouetur motu contrario.

Secundò: quia omnis resistentia est cum quadam violentia, sed cælum non mouetur violenter; igitur cælum non resistit. Maior patet inductione: quia in motu progressiuo est violentia: quia grauitas violenter mouetur sursum, similiter in motibus grauium, & leuium est resistentia: quia medium violenter diuiditur. Et minor apparet: quia si in motu cæli esset violentia, non esset perpetuus: quia nullum violentum est perpetuum, vt patet 2. Cæli text. 17. quia nec est ibi violentia intrinseca, nec extrinseca: quia non mouetur per medium vt grauia, & leuia mouentur.

7. Secunda conclusio. Motor cæli non fatigatur in mouendo cælum. Probat, quia omnis fatigatio aut est per essentialem diminutionem virtutis, aut per remissionem conatus, sed neutrum inuenitur in cælo, vt patet ex regularitate, & uniformitate motus cæli, ergo, &c.

Secundò patet, quia fatigatio motoris prouenit ex resistentia; modò mobile non resistit per præcedentem conclusionem, igitur motor est infatigabilis.

Sed obiicitur: quia velocitas motus sequitur proportionem potentiæ motoris ad resistentiam moti, patet 7. huius, text. 35. & inde; igitur velocitas motus cæli sequitur proportionem motoris ad resistentiam, & per consequens cælum resistit. Respondetur, quòd in motibus voluntariis propriè non reperitur proportio nisi similitudinariè, vt si fiat vnus alter motus naturalis æquè velox, sicut voluntarius, tunc quia ille naturalis proueniet à tanta proportione, dicimus similitudinariè quòd voluntarius proueniat ab æquali. Idèd non oportet, quòd in motu voluntario sit aliqua resistentia. Patet igitur, quòd motor mouet infatigabiliter mediante intellectu, & voluntate, & idèd dicit Commentator 12. Metaph. comm. 51. quòd motores cælestes non habent de potentiis animæ nisi intellectum, & voluntatem. Et hoc de secundo.

8. Quantum ad tertium notandum, quòd omnis motus potest dici naturalis tripliciter.

do vt naturale distinguitur contra casuale, quem admodum dicimus plantas naturaliter crescere; & isto modo probat Aristoteles 2. huius, quòd motus cæli est à natura. Secundo modo capitur naturale, vt distinguitur contra violentum, & tunc patet ex secunda parte quæstionis, quòd motus cæli est à natura: quia cælum mouetur sine resistentia mobilis, aut fatigatione motoris. Tertio modo capitur naturale, vt distinguitur contra voluntarium; & tunc de voluntario contingenter dictum fuit, quòd cælum non mouetur voluntariè contingenter. Idèd in proposito accipitur naturale, vt distinguitur contra voluntarium contingenter, & contra violentum.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio. Cælum mouetur naturaliter. Probat: illud mouetur naturaliter quòd mouetur à principio intrinseco ipso non contraueniente suo motori; sed cælum mouetur à principio intrinseco, & non contraueniente suo motori, ergo, &c. Maior patet 3. Ethic. cap. 1. & minor apparet: nam cælum mouetur ab Intelligentia, quæ est intrinseca sibi per approximationem: nam ipsa assistit orbi, & cunctis parti eius: & quòd cælum non contraueniat, patet ex præcedentibus, cum mobile non resistat.

Secunda conclusio. Motus cæli est magis naturalis, quam sit aliquis motus istorum inferiorum. Probat primò, quia ille motus est magis naturalis, cuius motori nihil resistit: sed motori cæli nihil resistit; ergo, &c. Maior nota est, & minor apparet: quia non est aliquis motus localis in istis inferioribus, qui non habeat resistentiam intrinsecam, vel extrinsecam. Secundò, quia motus cæli non supponit aliquid violentum; sed quilibet motus localis istorum inferiorum supponit aliquod violentum, distrahens, vel innaturale; igitur motus cæli, &c. Maior patet, quia motus rei naturalis in istis inferioribus, vel est de loco naturali, & tunc est violentus, vel ad locum naturalem, & tunc præsupponit locum innaturalem, vel distractionem violentam à loco proprio, quorum vtrumque est violentum. Tertio patet, quia cælum mouetur sine dispositione accidentali inclinante ad motum, vt patuit priùs; sed nullus est motus in istis inferioribus, qui non fiat mediante dispositione accidentali, igitur motus cæli est magis naturalis. Et hæc de tertio.

Nunc ad rationes alterius quæstionis. Ad primam g dico quòd termini analogici bene potest esse definitio analogica, vt patet 2. Posteriorum, modò iste terminus natura est terminus analogicus: quia per priùs dicitur de forma, quam de materia.

Ad secundam dico, quòd iste terminus natura non est terminus absolutus, immò relatiuus; quia dicitur de materia, & forma in relatione ad motus & ad operationes naturales.

Ad tertiam dico, quòd duplex est substantia, quædam composita, vt homo; & quædam simplex, vt forma, vel materia; modò substantia composita potest definiri sub conceptu quiditatiuo, vel connotatiuo; si connotatiuo, tunc talis definitio debet dari per additamentum, scilicet per accidentia, vt patet 7. Metaph. text. 12. Sed si substantia composita debet definiri sub conceptu quiditatiuo, tunc etiam definitio debet dari per additamentum, vt si iste terminus pater definatur, deberet dici, Pater est qui generauit aliquem

Cælum non resistit motori.

9. Cælum mouetur naturaliter.

Motus cæli est magis naturalis, quam motus istorum inferiorum.

Motor cæli mouendo cælum non fatigatur.

10. Definitio potest esse termini analogici.

Substantia est duplex.

quem sibi similem, sed substantia simplex semper per additamentum definitur, & sic est in proposito.

Ad quartam dico, quod licet illi termini sint conuertibiles, tamen vnus ponitur ad exponendum alium. Vel dicitur quod illi termini referuntur ad diuersa: quia iste terminus principium accipitur pro principio actiuo, & iste terminus causa accipitur pro principio passiuo, & tunc intelligitur disunctiuè, quod natura est principium, vel causa.

11. Ad quintam concedo, quod idem simul, & semel non est per se causa contrariorum, & hoc secundum idem, licet benè successiuè, & idèd per eandem naturam res naturalis nata est postea quiescere, per quam etiam mouetur.

Ad sextam dico, quod illæ dictiones capiuntur diuersimodè, & referuntur ad diuersa: quia *Primum* idem est quod *principale*, & per se idem est quod *solitariè*, & referuntur ad istum terminum *principium*, ita vt sit sensus, natura est principium per se, id est, solitariè potens in motum, vel operationem sine hoc, quod præsupponatur alteratio ab extrinseco; prout exemplificabatur de magnetè, & de ferro.

Ad septimam negatur minor. Ad probationem dico, quod Intelligentia est in orbe appropriatè, licet non inhærenter. De intellectu nostro dico, quod intellectus noster mouet illud, in quo est inhærenter, licet non eductus de potentia materiæ.

Ad octauam negatur minor, ad probationem patet per expositionem prius positam. Nunc ad rationes huius quæstionis. Ad primam concedo antecedens, & nego consequentiã. Ad probationem per auctoritatem 1. Cæli dico, quod est intelligenda, quod vnus corporis simplicis est vnus motus simplex secundum naturam proueniens, scilicet ab vno motore: modò ipsius cæli sunt diuersi motores, secundum diuersitatem motuum.

12. Ad secundam dictum est, quod cælum mouetur voluntariè non contingenter, sed necessariò necessitate complacentiæ, & hoc est mouere, naturaliter modo prædicto.

Ad tertiam dico, quod cælum inclinatur ad talem motum, nec ex hoc sequitur, quod non est ponendus alius motor: quia forma grauis inclinatur ad motum deorsum, & tamen se sola non sufficit, dato quod esset sine resistentia. Aliter dicitur, quod cælum non inclinatur ad motum, & cum hoc non contra mouetur, quod sufficit, vt motus sit naturalis.

Ad quartam, dubium est, qualiter h motor est intrinsecus.

Ad quintam dico, quod motus cæli est finaliter propter *conseruare* ista inferiora, & propter perpetuas generationes, & corruptiones istorum inferiorum, & quia intelligentiã semper intendit istum finem, semper intendit mouere.

Ad sextam dico, quod hoc intelligitur de motibus grauium, & leuium, & non de aliis.

ANNOTATIONES.

13. ^a **C**ælum non est substantia composita ex materia & forma. Nota, quod in hac quæstione Scotus loquitur secundum Aristotelis sententiam. Nam secundum veritatem, & fidem in cælo est materia, & eiusdem rationis cum mate-

ria rerum corruptibilem, & generabilem, vt probat idem Scotus in 2. distinctione 14. quæstione 1. Quia impossibile est, quod sint duæ materiæ primæ alterius, & alterius rationis. Nam sicut non sunt duo fines primi, neque duo efficientes primi alterius, & alterius rationis, ita neque duæ materiæ primæ alterius, & alterius rationis, atque adèd si non datur nisi vnum agens primum, non potest dari nisi vnum primum patiens, siue vnum primum subiectum. Nec valet si dicatur, si materia cæli est eiusdem rationis cum materia istorum inferiorum, ergo cælum est corruptibile. Quia, vt dicit Scotus vbi supra, cælum per se quidem est corruptibile, non autem corrumpitur, neque naturaliter poterit corrumpi: quia forma cæli non habet contrarium potens vincere istam formam, idèd à: illo naturali agente corrumpi potest, & in hoc sensu dicitur cælum incorruptibile. Et si dicas, substantiæ nihil est contrarium, ergo similiter neque substantia poterit corrumpi. Respondeo, quod substantiæ in ratione substantiæ nihil est contrarium, at verò secundum dispositiones, quæ sunt ad formam necessariæ, est aliquid sibi contrarium, & hac occasione corrumpitur. Cælum autem huiusmodi dispositionibus caret; quare non poterit corrumpi.

Materia cæli est eiusdè rationis cū materia istorum inferiorum.

^b *Materia appetit formam, & est causa corruptionis.* Nota dupliciter posse loqui de corruptione, vno modo vt corruptio est quædam passio, quæ dicitur corruptibilitas, sunt enim res naturales corruptibiles, sicut generabiles, quarum passio est corruptibilitas. Alio modo possumus loqui de corruptione, vt est actus corruptionis: loquendo de corruptione primo modo materia vt priuata est forma, est principium causæ corruptionis, vt patet ex Aristotele in 1. huius, text. 8 1.

14. *Corruptio bifariam considerari potest.*

dicente: Altera verò pars contrarietatis, id est, priuatio sæpè per imaginationem videbitur ad maleficium ipsius intendenti intellectum. Quasi dicat quod priuatio potest imaginari similis intendenti ad maleficium; sicut mulier adultera maleficium molitur marito, vt alium virum admitat; ita priuatio formæ generandæ, quæ accidit materiæ, est causa corruptionis præcedenti formæ, vt alia recipiatur. Loquendo verò de corruptione secundo modo: materia, forma, & priuatio, & causa efficiens sunt principia corruptionis, quia tot principia inueniuntur in corruptione, quot in generatione, at in generatione inueniuntur materia, forma, & priuatio, vt probatum est in primo libro, & insuper generans; ergo tot erunt principia corruptionis.

^c *Forma cæli propter suam perfectionem non replet appetitum materiæ.* Nota, quod materiã corruptibilem idèd per se est ratio corruptibilitatis: quia est in potentia ad formam, quam habet, & ad eius priuationem, quia scilicet per se potest carere illã; modò ita se haberet materia cæli, si in illo esset materia, atque adèd cælum corrumpeteretur. Nec valet, inquit Scotus, dicere quod forma cæli propter suam perfectionem replet totum appetitum materiæ: quia nulla forma implet appetitum suæ materiæ respectu alterius formæ, nisi det actum oppositum priuationi illius formæ; modò forma cæli non dat actum oppositum priuationis cuiuscunque formæ; alterius à se, videlicet ignis, vel animæ intellectiue: quia nulla forma dat actum oppositum priuationi cuiuscunque formæ, nisi

15. *Forma cæli non satiat totum appetitum suæ materiæ.*

in se continet omnes formas saltem virtualiter, at cœli forma non sic continet omnes formas. Quare priuatio formæ ignis, vel saltem animæ intellectiuaæ manet in materia cœli: si in eo ponatur materia, consequens est admittendum secundum fidem, & veritatem, & quomodo cum hoc cœlum sit incorruptibile, dictum est supra.

d. *Voluntarium potest dici dupliciter, &c.* Nota, quod in hac littera vult dicere Scotus, quod voluntas nedum est libera ad oppositos actus contrarios, scilicet ad velle & nolle: quia in eius potestate est diligere, & odisse, sed etiam ad actus contradictorios, scilicet ad velle, & non velle, quia in eius potestate est diligere, & non diligere suspendendo actum dilectionis præcisè abque eo, quod eliciat actum nolitionis, vel odij.

16.

e. *Omnis motus potest dici naturalis, &c.* Nota ex Scoto in Prologo 1. Sentent. quæst. 1. & in 4. distinct. 43, quæst. 4. & 9. Metaph. quæstione 4. quod potentia receptiua potest ad duo comparari; primò ad actum, & formam quam recipit. Secundò ad agens, à quo recipit formam. Verbi gratiâ, potentia receptiua aquæ ad calorem potest comparari ad ipsum calorem quem recipit, vel ad ignem, à quo illum recipit, si comparetur ad formam talis potentia est naturalis, vel violenta, vel neutra. Naturalis quidem si ex natura sua sit inclinata, & propensa in ipsam formam, qualis est potentia aquæ ad recipiendam frigiditatem; erit violenta si recipit huiusmodi formam præter eius propensionem, & inclinationem, cuiusmodi est potentia aquæ respectu caloris: quæ ad oppositam formam inclinatur, & inclinationes naturales non sunt ad opposita. Neutra potentia est, quæ nec resistantiam, nec naturalem propensionem habet ad hanc, neque ad oppositam formam, licet vtriusque sit capax, quam potentiam habet superficies respectu coloris albi, vel nigri. Si verò comparetur ad agens, à quo recipit formam, vel est naturalis, vel supernaturalis: naturalis si agens naturaliter imprimat talem formam; supernaturalis, si supernaturaliter; vnde si aqua recipit calorem ab igne, talis potentia receptiua aquæ comparata ad ignem est naturalis, si verò immediatè reciperet à Deo calorem, esset supernaturalis. Ex his sequitur, quod eadem potentia ad diuersâ comparata potest esse naturalis, & supernaturalis, & violenta: potentia namque aquæ respectu caloris, si ad ipsum calorem comparatur, est violenta, si verò ad ignem, est naturalis, respectu autem Dei immediatè fundentis calorem in aqua, est supernaturalis.

17.

Motus cœli non est propriè naturalis, sed neuter.

f. *Cœlum mouetur naturaliter.* Nota ex Scoto in 2. distinct. 2. quæst. 6. & in 4. distinct. 43, quæst. 2. quod proprie loquendo motus cœli non est naturalis, sed neuter. Quoniam si motus cœli esset naturalis, perueniret vtiq; cœlum ad terminum ad quem naturaliter, & ibi naturaliter, quiesceret, cœlum autem non quiescit, neque naturaliter quiescit. Item cœlum ab intrinseco non habet naturalem inclinationem, quâ determinetur magis ad motum, quàm ad quietem, quia motus, quo mouetur prouenit sibi ab Intelligentiâ, atque aded motus non est illi naturalis, neque quies tali motui opposita, & per consequens motus est sibi neuter. Adde quod vni corpori simplici debetur vnus motus naturalis, vt

patet in libris de Cœlo; sed cœlum est corpus simplex, ergo aliquis motus sibi naturaliter debetur, & per consequens motus, quo mouetur, non est illi naturalis. Probat hęc vltima consequentia. Quodlibet cœlum excepto primo mobili, mouetur duobus motibus, vno qui dicitur proprius cœlo ab Occidente in Orientem per Septentrionem: mouetur etiam motu diurno, qui dicitur rapidus ad motum primi mobilis ab Oriente in Occidentem per Meridiem; ergo si naturaliter moueretur aliquis horum motuum esset naturalis; sed non est maior ratio de vno, quàm de alio: quia ad neutrum magis inclinatur, ergo nullus istorum motuum est sibi naturalis, sed neuter. Quomodo autem Scotus intelligat motum cœli esse naturalem, ipse se ipsum explicat in sua distinctione de naturali.

g. *Termini analogici bene potest esse definitio.* Nota, quod aliqui dicunt definitum in definitione naturæ significare formam substantialem; quod probant: quia ea natura definitur, qua differunt naturalia ab arte factis, differunt autem per formam, & non per materiam: nam materia ligni, & materiæ cathedræ ligneæ eadem est, forma verò diuersa: cæterum hęc sententia est apertè contra Aristotelem, neque ratio concludit. Nam res arte factæ differunt à naturalibus, non solum propter formam, sed etiam propter materiam: quia naturalia includunt essentialiter materiam; artificialia verò, non nisi connotatiuè: secundò, quia naturalia primò, & immediatè materiam includunt; artificialia verò non primò, & immediatè, sed secundatiò, ac remotè: materia enim primò inest ligno, quod est materia cathedræ, & deinde per lignum inest cathedræ ligneæ. Natura itaque accepta vt comprehendit materiam, & formam, est definitum in definitione naturæ: nam postquam Aristoteles definiuit naturam, & explicauit ea, quæ à natura denominantur, statim post pauca verba cæpit probare tum materiâ, tum formam esse naturam, quod signum est, quod sub nomine naturæ comprehendit materiam & formam. Definit igitur naturam in communi, vt comprehendit materiam & formam, siue sumatur pro relatione naturalitatis, quâ naturæ referuntur (sunt enim relata secundum dici) ad ens naturale; siue pro ratione absoluta principiandi, & causandi motum, quæ est genus ad materiam & formam; & quamuis formâ sit magis natura, quàm materia, hoc est perfectior natura; non tamen de illis æquiuocè dicitur natura, sed analogicè, quæ analogia stat cum vniocatione, atque aded definitionem non excludit.

h. *Dictum est qualiter motor est intrinsecus.* Nota, verum esse omne ens naturale habere principium motus, atque etiam esse verum cœlum, esse ens naturale, & habere in se principium motus; non quidem respectu motus, quo mouetur, sed respectu alterius motus, quo non mouetur modò, sed potius est in quiete; eo quod est collocatum in suo centro, vel in suo apertissimo loco, vbi optimè eius natura conseruatur, sicut, verbi gratiâ, tota terra non inouetur, quamuis sit ens mobile, quia est in suo centro, id est, in apertissimo loco, in quo natura eius conseruatur, si tamen raperetur terra, & extraheretur à suo loco, statim amotis impedimentis ad suum locum curreret, quod apparet in partibus terræ violentè supra existentibus, quæ amotis impedimentis statim deorsum tendunt. Idem dico de cœlo, quod

18.

Quid sit definitum in definitione naturæ.

19.

Omne ens naturale habet principium motus.

quodd si per potentiam diuinam extraheretur à suo loco, vel aliqua eius pars, equidem mihi aliud non est intelligibile, nisi quodd haberet in se tam principium actiuum, quàm passiuum, vt raperetur, mouereturque ad suum locum naturaliter: modd tamen est in quiete in suo loco, quia cum sit tam perfectum ens, quodd ex eius virtute pendeat horum generabilium vita; solùm mouet ipsùm peculiaris Intelligentia, vt sic omni ex parte, quodlibet cælum cuiuslibet horum inferiorum parti præsentatur, sicque eorum virtutibus portiamur.

20. ⁱ *Motus cæli est finaliter propter conseruare ista inferiora.* Nota, quodd motus cælorum est sic à sapientissimo omnium conditore ordinatus, vt naturalem rerum ordinem, & generationem teneret: non sic, quodd motus ipse cælorum sit causa talium generationum, sed quodd per motum præsentantur sic, vel sic cæli, vt diuersitas rerum inferiorum pendens ab influenza, eorumque virtute appareat, atque generetur, & iuxta hunc ordinem dicitur motus cæli naturalis, non tamen quia pendet à principio intrinseco actiuo, neque passiuo per se existente in ipsis cælis. Vnde motus sphæricus cælorum est præter eorum naturam; quia cum sint sphæricæ figuræ sunt apti ad talem motum. Ex quo manet quodd motus, quo cælum modd mouetur, non est illi naturalis: quia ad illum non habet naturalem inclinationem; neque violentus: quia ad oppositum non inclinatur, sed est neuter, quia ratione eius figuræ non sibi repugnat talis motus.

EXPOSITIO TEXTVS.

21. Text. 7.

Videtur autem 1 nonnullis natura, & substantia eorum, &c. Hoc est 2. capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit de quibus dicitur natura, &c. primò probat, quodd natura dicitur de materia, secundò quodd dicitur de forma; ibi: *Alio autem modo.* Primum probat dupliciter. Secundum ibi: *Quocirca sanè.* Est igitur prima conclusio, quodd materia est natura: quam conclusionem probat sub istis verbis, quodd principium non formatum per se ipsum, quod materiz vniciue videtur esse natura, & substantia eorum, quæ sunt à natura, quemadmodum dicimus; quodd lignum est natura lectuli, & æs natura statuz. Probatur signo Antiphontis: quia sicut est in artificialibus, ita est in naturalibus; sed in artificialibus materia est natura, & substantia artificialium; igitur ita est in naturalibus. Maior patet per simile: nam sicut 2 se habent æs, & aurum ad æa, quæ componuntur artificialiter ex eis; ita similiter se habent elementa ad ossa, & ligna; quæ sunt naturaliter ex ipsis. Et minor apparet: nam si lignum proiciatur in terram, & putrescat, ita vt faciat getmen, non producet lectum, sed lignum: & ideò dispositio illa secundum legem, & 3 artem; id est, quam lignum habet ab arte, non est nisi accidens ligni.

22. Text. 9.

Quocirca 3 sanè. Probat secundò testimonio b antiquorum. Vnde omnes antiqui, qui ponebant aliquod elementorum, vel plura elementa esse materiam; ponebant ipsùm, vel ipsam esse naturam rerum naturalium, & mouebantur pro tanto, quia dicebant, quodd de ratione materiz est, quodd sit perpetua, & quodd non habeat mutatione de sui natura, sed 4 omnia alia præter ma-

Text. 10.

teriam, sunt passiones habitus, & dispositiones, quæ infinities generantur, & corrumpuntur, & sic vno modo materia dicitur natura viuientium, habentium in se principium motus, & mutationis.

Alio 5 autem modo forma, & species. Probat, quodd forma sit natura tripliciter. Secundum ibi: *Amplius fit ex homine homo.* Tertium ibi: *Amplius autem natura dicta.* Item primò probat hoc. Secundò probat, quodd forma alio modo est natura, quàm materia. Et tertio quodd forma est magis natura, quàm materia. Secundum ibi: *Quare alio modo.* Tertium ibi: *Es magis natura hac est, quàm materia.* Est igitur conclusio, quodd forma est natura. Probat: quia illud est natura rerum naturalium, secundum quod res naturales dicuntur in actu, sed secundum formam res naturales dicuntur in actu, ergo, &c. Maior patet: quia illæ non dicuntur res naturales, quæ solùm sunt res naturales in potentia, vt verbi gratiâ, illud quod præcisè habet formam ossis in potentia, & non in actu, illud non est os, quemadmodum lignum non est lectulus, quod solùm est in potentia ad formam lecti. Et minor apparet: quia sicut res artificiales dicuntur actu artificiales per dispositionem, quam habent ab arte; ita similiter res dicitur actu naturalis per formam, quam habet à natura.

Text. 11.

Ex hoc textu sumitur quodd denominatio fit ab actu.

Quare 6 alio modo. Ponitur tertia conclusio, quodd forma alio modo est natura, quàm materia. Probat, quia illud alio modo est natura, per quod res naturalis dicitur in actu, quàm illud, per quod res naturalis dicitur in potentia tantum: sed à forma dicitur res naturalis in actu, & à materia dicitur res naturalis in potentia tantum: igitur forma est alio modo natura, quàm materia. Et subbit Aristoteles, quodd forma non est separabilis à materia, nisi forte secundum rationem; & illud quod est compositum ex istis duobus non est natura, sed est à natura, vt homo, qui est compositum naturale.

23. Text. 12.

Vide contradictiones Zimara.

Et magis natura hac est, quàm materia. Ponitur quarta conclusio, quodd forma est magis natura, quàm materia. Probat: quasi per medium alterius rationis, quia illud est magis natura, quod simpliciter, & secundum actum est natura, quàm illud quod est natura secundum potentiam tantum: modd forma est natura secundum actum, materia autem secundum potentiam tantum: igitur forma est magis natura, quàm materia.

Forma est magis natura, quàm materia.

Amplius fit 7 ex homine homo. Ponitur secunda ratio ad probandum, quodd forma sit natura: quia illud est natura; secundum quod compositum naturale generat sibi simile secundum speciem: sed secundum formam compositum naturale generat sibi simile secundum speciem; igitur forma est natura. Maior patet, quia propter hoc antiqui dixerunt figuram, seu dispositionem artificialem non esse naturam, eo quodd non esset generata alicui similis. Et minor apparet, quia homo secundum suam formam generat hominem.

24. Text. 13.

Amplius 8 autem natura dicta est generatio. Ponitur tertia ratio. Secundò ostendit, quomodo forma diuersimodè dicitur natura, ibi: *sed forma & natura.* Tertia ratio est ista: generatio vocatur natura; eo quodd est via in naturam, sed non quia est via in naturam, quæ est materia; eam materia fit ingenerabilis; igitur vocatur natura, eam sit via in naturam, quæ

Text. 14.

Generatio est
via in natu-
ram.

quæ est forma: quod autem generatio quando-
que natura dicatur, declarat Aristoteles, quia
in naturalibus generatio denominatur à ter-
mino *ad quem*, vt calefactio à caliditate, ge-
neratio à forma, quæ generatur; sed non sic
est in artificialibus: quia ^d mutatio artificialis
denominatur à Medico; tamen hoc non sem-
per est verum: quia sanatio benè denomina-
tur à termino *ad quem*, scilicet à sanitate, &
hoc secundum habitudinem, quam habet ad
terminum *ad quem*; sed secundum habitudi-
nem, quam habet ad efficiens, vocatur medi-
catio.

25.
Text. 15.
Forma dupli-
citer est na-
tura.

Sed forma ^g & natura dupliciter dicitur. Hic
ostendit, quòd forma dupliciter est natura; nam
vno modo forma est natura modo prædicto: alio
modo priuatio dicitur esse forma, vel natura, &
hoc exponitur vno modo capiendi priuationem
pro forma minùs perfecta, quemadmodum nig-
redo est minùs perfecta albedine; alio modo
exponitur, quòd capitur ibi priuatio formæ ge-
nerandæ pro forma existentia in materia, & sic
illa dicitur natura. Hoc modo exponitur, quòd
priuatio quodammodo est species, id est, pri-
uatio non potest definiri sine forma: quia in
definitione priuationis oportet exprimere for-
mam. Et subdit Aristoteles, quòd qualiter in
generatione simpliciter priuatio est terminus, vel
aliquid aliud contrarium, considerandum est
posterius, scilicet in libro de Generatione, &
corruptione.

ANNOTATIONES.

26.

^a **D**ispositio illa secundum legem, & artem.
Aduerte, quòd nomine artis non intel-
ligat habitum existentem in artifice, sed eius
effectum, quæ est forma artificialis: effectus enim
interdum nomine suæ causæ gaudet, & idè sa-
pienter exposuit Scotus, quam lignum habet
ab arte.

^b *Omnes antiqui*, &c. Nota, antiquos partim
verum, partim falsum dixisse. Verum quidem,
quatenus dixerunt, materiam esse naturam, fal-
sum verò quatenus dixerunt, solam materiam
esse naturam: quia etiam forma est natura, ex
quibus ens naturale constat. In duobus igitur
errabant antiqui. Primò, quia dicebant solam
materiam esse naturam. Secundò, quia dicebant
materiam esse compositum, & ens in actu, quod
Aristoteles paucis verbis reiecit, cum dixit: Vno
igitur modo natura dicitur materia prima sub-
iecta formæ cuique, cum enim nullum ens
in actu possit esse materia prima subiecta for-
mæ, siquidem ens in actu componitur ex ma-
teria, & forma, efficitur vt materia non sit
ens in actu, compositumvè, vt antiqui di-
cebant.

Hic habes
quæ ratione
Aristoteles
neget actum
à materia.

27.

^c *Forma est magis natura quam materia*. Nota,
quòd hoc dupliciter potest intelligi. Primò,
quoad perfectionem, & nobilitatem, ita vt sen-
sus sit quòd forma perfectior est materia. Se-
cundò quantum ad rationem naturæ; ita vt sen-
sus sit, forma est magis natura, id est, perfectio
naturæ præstantior est in forma, quam in mate-
ria, & verum est vtroque modo.

^d *Mutatio artificialis denominatur ab agente*.
Nota, quòd motus dupliciter significari valet,
vel per modum actionis, & sic denominatur à
principio motus, vt medicatio, quæ licet sit

motus ad sanitatem, tamen vt significatur hoc
nomine *medicatio* significatur per modum actio-
nis, & idè denominatur à Medico. Alio mo-
do significatur motus per modum passionis, &
sic denominatur à termino ad quem, vt sana-
tio, quæ est via ad sanitatem. At itaque Aristo-
teles quòd generatio significatur per modum
passionis, quia illius, qui generatur, est genera-
tio, denominabitur ergo à termino ad quem, quæ
est forma.

QVÆSTIO V.

Vtrum natura sufficienter diuidatur in materiam & formam.

Arist. hic text. 7. & 5. Met. c. 4. Anic. lib. 1. suffic. c. 7. Albert. 2.
Phys. tract. 1. c. 5. Mayton. 2. Phys. p. 3. Fonseca tom. 8. Met.
lib. 5. c. 4. q. 2. Conimbr. 2. Phys. cap. 1. q. 1. Complut. disp. 7.
q. 3. 4. & 8. Ruuius & Roccus q. 2. Fuentes q. 1. diffic. 2.

RGVITVR quòd non: quia aliquid
aliud materia, & forma est natura; igitur
natura non sufficienter diuiditur.
Tenet consequentia, & antecedens probatur pri-
mò per Aristotelem 5. Metaph. text. 5. vbi dicit,
quòd nascentiam generatio dicitur natura.

Secundò per Aristotelem 2. huius, text. 15. vbi di-
cit, quòd priuatio est natura, & Tertio per Aristo-
telem ibidem qui dicit, quòd generatio est natu-
ra, eo quòd est via in naturam, quæ est forma.

Quartò per Commentatorem in eodem capite,
comm. 13. vbi dicit, quòd compositum est tertia
natura & materia rei artificialis, & per conse-
quens compositum est natura.

Item, vel ista est diuisio integralis in suas par-
tes quantitarius, & hoc non: quia tunc natura
esset composita ex materia & forma: vel est di-
uisio vocis in sua significata, & hoc non, quia non
videtur, quòd hoc nomen *natura* sit æquiuocum
ad diuersa significata.

Oppositum arguitur per Aristotelem in 2. hu-
ius, text. 7. In questione primò videbitur de qui-
bus dicitur natura, & secundò de comparatione
naturarum ad inuicem.

Quantum ad primum, sit prima conclusio.
Forma est natura. Probatur: quia forma est vnum
principium actiuum, & primum principium per
se mouendi, & quiescendi eius, in quo est, non se-
cundum accidens, igitur forma est natura per
definitionem naturæ.

Sed obiicitur, quia tunc sequeretur, quòd for-
ma esset primus motor, ex quo esset principium
actiuum motus. Respondetur, quòd forma dicitur
primum, scilicet principale actiuum motus,
comparando formam ad accidentia, quæ sunt in-
strumenta, mediantibus quibus fiunt motus, &
actiones, vt postea videbitur; sed comparando di-
uersas formas, seu naturas ad inuicem, vna benè
aggit per prius, & principalius, quam reliqua.

Secundò ad conclusionem: quia illud est natu-
ra, per quod res denominatur naturalis, & per
quod res est determinata naturæ, & per quod pon-
nitur in determinata specie. Sed hoc est per for-
mam, ergo, &c.

Secunda conclusio. Materia est natura. Proba-
tur: quia materia est primum principium passi-
uum motus, & quietis, igitur materia est natu-
ra. Tenet consequentia per definitionem natu-
ræ. Et antecedens apparet: quia materia prima est
sub

I.

Diuisio qua-
sionis.

2.
Forma est na-
tura.

Materia est
natura.

subiectum principale transmutationis substantialis; & per consequens etiam accidentalis, cum accidentalis fiat propter substantialem. Similiter materia est illud, mediante quo aliquid subiicitur motui. Secundò, quia materia est pars essentialis compositi, igitur materia est natura. Teneat consequentia per Commentatorem 2. huius, & ista ratio probat similiter primam conclusionem.

3.
Priuatío est natura.

Ex istis duabus infert Aristoteles tertiam, scilicet, quòd priuatio dicitur natura. Probatur, quia forma minùs perfecta dicitur priuatio respectu perfectioris: cum igitur quælibet forma sit natura, sequitur quòd priuatio sit natura.

Nullum accidens est natura.

Tertia conclusio. Nullum accidens est natura. Probatur: quia nullum accidens est primum, & principale actiuum alicuius transmutationis, igitur nullum accidens est natura. Teneat consequentia per definitionem naturæ, & antecedens probatur, primò de mutatione substantiali; quia produuens aliquem effectum debet esse æquè perfectum, & nobile specificè sicut effectus productus, & cum nullum accidens sit æquè perfectum, vel perfectius, quàm sit substantia, vt patet 7. Metaph. text. 4. sequitur, &c.

Secundò probatur de mutatione accidentali: quia nullum accidens potest producere formam substantialem; igitur nec accidentalem. Teneat consequentia; quia idem est agens disponens materiam, & introducens formam; vt patet 8. Metaph. text. 16. Secundò, quia omne accidens est à natura, vel secundum naturam, vt patet 2. huius; igitur nullum accidens est natura. Tertio per Aristotelem in 2. de Generatione, text. 4. & 5. vbi dicit, quòd dicere calidum, aut frigidum, aut aliquam huiusmodi qualitatem agere, est idem quòd attribuere vnicuique instrumentorum operationem, quæ sit mediante instrumento, vt dicere, quòd terra diuidit lignum, vel quòd instrumentum domificatorium faciat domum.

4.
Nullum accidens virtute propria potest aliquid agere.

Ex istis sequitur, quòd nullum accidens virtute propria potest aliquid agere, immò omnis actio eius est virtute substantiæ.

Secundò sequitur, quòd nihil aliud à materia & forma est natura.

Contra conclusionem arguitur, primò per Aristotelem 1. de Generatione, text. 27. vbi dicit, quòd caliditas si esset separata non pateretur, & ex hoc allegatur, quòd licet non pateretur, tamen ageret, & patet ad experientiam de Sacramento altaris, quòd hostia calefacta agit caliditatem, quod non esset, nisi caliditas ponatur agere, & hoc virtute propria.

Secundò, quia qualitates primæ sunt actiuæ, vt patet 2. de Generatione, text. 8. Similiter motus & lumen sunt causæ caloris, vt patet 1. Meteororum, text. 26. & 27. Item grauitas, & leuitas sunt qualitates motiuæ localiter, vt patet 3. & 4. Cœli, text. 2. Item, color causat speciem suam in medio; igitur aliquod accidens est principium actiuum principale alicuius operationis.

Tertio per Aristotelem 4. Meteororum, vbi reducit omnes generationes mixtorum, & suarum dispositionum in quatuor qualitates primas, quod non esset, nisi illæ qualitates essent principia actiua mixtorum.

5. Quartò, quia non apparet aliter à quo fieret genitum per putrefactionem, nisi ab huiusmodi qualitativibus.

Quintò, quia illud est agens principale alicuius

actionis, cui assimilatur effectus: modò caliditati assimilatur effectus, & cum ignis agit in aquam, effectus productus non assimilatur formæ ignis, sed caliditati.

Sextò, quia illud est agens principale, penes cuius proportionem ad resistentiam passivam attenditur velocitas motus; sed penes proportionem caliditatis ad resistentiam passivam attenditur velocitas calefactionis; igitur caliditas est principale actiuum calefactionis, & per consequens formæ substantialis habentis calefactionem. Maior patet; quia velocitas actionis attenditur penes proportionem agentis ad resistentiam passivam.

Septimò. Nisi leuitas esset principium actiuum principale motus sursum, sequeretur, quòd forma terræ ascenderet naturaliter, quia in exhalatione ascendente sursum, in qua manet forma terræ, vel leuitas, est principale actiuum, & habetur propositum; vel forma terræ, & hoc non; quia inclinatur ad motum oppositum, & similiter tunc habetur consequens.

Octauò per Aristotelem in de Sensu, & sensato; vbi dicit, quòd ignis non agit in quantum ignis, sed in quantum calidus.

Ad ista responderetur, quòd accidens, & vniuersaliter omnis dispositio sunt instrumenta, mediante quibus agentia principalia, scilicet formæ substantiales agant: verbi gratiâ, si terra latæ figuræ non descendat, quæ si esset acutæ, vel sphericæ figuræ descenderet, non propter hoc esset dicendum, quòd acuties est principium actiuum talis motus: sed forma grauis mediante grauitate, & acuties; & idèò imaginandum est, quòd sicut Deus, qui est agens principalissimum, determinatur ad diuersos effectus, scilicet hunc, vel illum producendum per agentia particularia, ita similiter forma substantialis determinatur ad producendum talem effectum, vel talem, tantum, vel tantum, & qualitates inexistentes sibi.

6.
Accidens sunt instrumenta aliorum.

Nunc ad instantias. Ad primam dico, quòd ex illa litera Aristotelis non habetur, quòd si caliditas esset separata, quòd tunc ageret, sed si ageret, oporteret quòd virtus formæ substantialis suppleretur per agens supernaturale, scilicet per Deum, quemadmodum est de Sacramento altaris. Secunda, & tertia ratio probant; quòd huiusmodi qualitates agunt; sed non probant, quòd agunt principaliter.

Ad quartam dico, quòd in generatione mixtorum per putrefactionem non sufficiunt qualitates primæ cum elementis: quia genitum esset nobilius illis, & cum istis non sufficit corpus cœlestes; quia non est applicatum. Et si dicatur, quòd agit per influentiam, quæ est applicata, hoc non valet; quia influentiæ corporum cœlestium non sunt, nisi quidam calores, & qualitates generatæ in istis inferioribus, vt dicit Commentator duodecimo Metaphysicorum, & idèò adhuc genitum esset nobilius generante. Idèò præter ista oportet concurrere substantiam separatam, quæ suppleat vicem formæ substantialis.

Ad quintam negatur maior: quia agens principale quandoque determinatur per instrumentum, vt effectus assimilatur instrumento, & non agenti principali.

Ad sextam, concedo maiorem, & nego minorem. Vnde velocitas calefactionis attenditur penes proportionem formæ ignis, aut alterius formæ substantialis non absolutè, sed mediante

7.

diante caliditate vnâ cum tali, vel tali applicatione.

Ad septimam concedo, quòd forma terræ est causa motus sursum mediante leuitate, & quòd forma aquæ mediante caliditate est causa caloris.

8. Ad octauam dico, quòd ista dictio *in quantum* non accipitur reduplicatiuè, sed specificatiuè, idèd ad veritatem propositionis sufficit, quòd illud, super quod cadit reduplicatio, exprimat causam, quare prædicatum principale dicatur de subiecto principali; vt dicendo ignis agit si est calidus, & hoc est verum si denotetur causa instrumentalis.

Forma est magis natura quam materia.

Quantum ad secundum, sit prima conclusio ista, quòd forma est magis natura, quàm materia, id est, perfectior natura, & nobilior. Probat, quia forma est finis materiæ, vt patet 2. huius, text. 23. modò finis est perfectior, & nobilior ordinatis in finem. Secundò, quia forma est principium actiuum; & materia est principium passiuum: modò principium priùs dicitur de principio actiuo, 5. Metaphysicæ, text. 1.

Secunda conclusio, comparando diuersas formas ad inuicem, vna forma priùs, & principalius agit ad aliquem effectum quàm alia. Patet de Intelligentia quæ est forma cœli, quæ principalius agit ad producendum, quàm forma substantialis in istis inferioribus.

Contra primam conclusionem arguitur; quia si forma est perfectior materia, vel hoc est finitè, vel infinitè: non infinitè; quia tunc sequeretur quòd forma esset infinitè perfecta, per illam regulam, quòd comparatio præsupponit positiuum. Item, si infinitè perfectior, tunc sequeretur quòd si infinitæ materiæ essent, tunc aggregaretur ex illis esset æquè perfectum cum forma. Item, sequeretur quòd excessus formæ super materiam esset infinitus, quod est falsum. Si finitè; contrà, quia materiæ possent tot multiplicari in numero certo, quòd essent æquè perfectæ sicut forma; quod est falsum, quia duo homines non sunt perfectiores specificè, quàm alter illorum.

9. Secundò arguitur dubitando de perfectione compositi respectu materiæ; & de perfectione respectu formæ.

Tertiò arguitur, quòd materia sit perfectior: quia esse per vnum diem est aliquantæ perfectionis, & esse per duos est maioris perfectionis, igitur cum materia duret per tempus infinitum; sequitur quòd materia sit infinitæ perfectionis. Confirmatur, quia materia est potentia infinitæ ad recipiendum, & forma solum est potentia finitæ ad agendum. Tertiò confirmatur, quia substantia dicitur à substando: modò materia pluribus substat, quàm forma; igitur materia est perfectior substantia, quàm forma.

Quartò, quia substantia non suscipit magis, & minus; igitur forma non est magis natura, quàm materia.

Quintò, quia hoc nomen *natura* non recipit comparisonem, cum non sit nomen adiectiuum; igitur forma non dicitur magis natura, quàm materia.

Sextò sequeretur, quòd aliquid esset magis principium actiuum; quàm aliud esset principium passiuum. Consequens est falsum, quia tunc forma posset plus agere, quàm materia recipere: & patet consequentia, quia ex eo forma est principium actiuum, & materia principium passiuum.

Septimò, quia omne excedens aliud componitur ex eo quod exceditur, & ex excessu, sed forma excedit materiam in perfectione; igitur forma componitur ex perfectione materiæ, quod est impossibile.

Octauò, quia materia est principium passiuum per se, ex definitione naturæ, igitur forma non est priùs principium, quàm materia, & per consequens non magis; quia iam aliquid esset priùs primo.

Nonò per Aristotelem 7. huius, text. 31. vbi dicit, quòd comparationes non fiunt circa genera: modò natura est quoddam genus de genere Relationis; ergo, &c.

Ad ista respondetur. Pro quo notandum, quòd illa quæ comparantur ad inuicem, vel vnum finitè excedit reliquum, vel infinitè, & istud secundum membrum non est ad propositum: si finitè, tunc, vel sunt eiusdem generis, & tunc inter ipsa est comparatio proportionalis, vt vna quantitas est dupla ad aliam; vel sunt diuersorum generum; & tunc illorum quædam sunt, quorum vnum est maius altero in infinitum vltra omnem proportionem: vt corpus est maius, quàm linea, plusquam in duplo, plusquam in triplo, & sic in infinitum. Alia sunt quorum vnum est maius altero in infinitum citra omnem proportionem: vt corpus cum superficie est maius corpore in infinitum, minus quàm in aliqua proportione; quia minus quàm in triplo, & sic in infinitum.

Nunc ad primum dico, quòd forma est in infinitum perfectior quàm materia.

Ad improbationem, nego consequentiam; quia illa regula non tenet, quando comparatio sumitur cum aliqua dictione includente negationem; sicut non sequitur, *Socrates incipit esse albius Platone; igitur incipit esse albus.*

Ad confirmationem rationis, dico quòd si infinitæ materiæ congregarentur simul, congregatum non esset perfectius essentialiter, quàm vnâ earum.

Ad tertium negatur consequentia; quia *ly infinitum* non denotat excessum, sed proportionem.

Ad quartum dico, quòd esse per aliquod tempus est aliquantæ perfectionis; & nego illam, quòd si esset per maius, quòd esset maioris perfectionis, nisi res illa duret cum conatu, vt posui supra primum. Modò materia prima nunquam durat cum conatu, cum non habeat contrarium.

Ad quintum negatur consequentia; quia licet materia prima sit infinite receptiua, & forma solum finitè actiua; tamen perfectius est finitè agere, quàm infinitè recipere. Ad aliud quando arguitur de perfectione compositi respectu materiæ & formæ. Dico, quòd compositum est perfectius materia in infinitum vltra omnem proportionem; quia est plusquam in duplo, plusquam in triplo, & in infinitum: sed compositum est perfectius, quàm forma in infinitum citra omnem proportionem, quia minus quàm in duplo, quàm in triplo, & sic in infinitum. Ad aliud, substantia dicitur, &c. Dico, quòd substantia non dicitur à substare formæ, vel accidenti; quia tunc Deus non esset substantia. Ad aliud, quia substantia non suscipit, &c. verum est, tamen bene cum additione suscipit. Consimiliter ad sequentem; quia iste terminus *natura* non recipit comparisonem absolute, tamen cum additione huius termini *perfectum*, vel consimilis. Ad aliud negatur consequentia; quia ex hoc, quòd forma sit perfectior materia,

10.

11.

12.

Perfectius est finitè agere, quàm infinitè recipere.

materia, non sequitur, quòd aliquod sit magis principium actiuum, quàm aliud principium passiuum. Ad aliud omne excedens, &c. Dico, quòd hoc verum est de his, quæ sunt eiusdem generis, & inter quæ est comparatio proportionalis, & non de aliis.

13. Ad octauum, quia materia est principium passiuum, &c. concedo; igitur neutrum est prius reliquo, negatur consequentia; sed sequitur quòd sit prius principium actiuum, quàm forma, aut prius principium passiuum, quàm materia, ita vt debeat fieri comparatio in eodem genere.

Ad vltimum dico, quòd circa genera non fiunt comparationes proportionales. Vel potest dici, quòd inter genera non fiunt comparationes absolutè, sed cum additione huius termini *perfectum*, aut *confimilis*.

Ad rationes principales. Ad primam dico, quòd nihil aliud à materia, & forma dicitur natura, nisi metaphoricè sumendo hoc nomen *natura*, & sic fecit Aristoteles quando dixit, quòd nascens generatio est natura, vel quòd generatio est natura, quia est via in naturam.

Ad aliam dico, quòd est diuisio vocis in sua significatà, ad istum sensum, quòd quæcunque significantur implicite, & coniunctim per hoc nomen *natura*, significatur diuisim per alterum istorum duorum, scilicet *materia*, & *forma*.

ANNOTATIONES.

14. ^a *Nullum accidens potest producere formam substantialem.* Nota, quòd est controuersia inter D. Thomam & Scotum. Nam D. Thomas in 4. dist. 12. quæst. 1. & 3. part. quæst. 77. artic. 3. tenet in actionibus naturalibus formas substantiales non esse immediata principia agendi, vel principia proxima; sed quòd agentia naturalia agant mediantibus qualitatibus actiuis, & passiuis, tanquam propriis instrumentis, quod non solum extendit ad productionem accidentium; sed etiam ad substantiæ generationem, ita vt ipsa accidentia sint, quæ in virtute substantiæ, & corumpant omnes dispositiones, in quibus forma expellenda conseruabatur, & ipsam eiciant formam substantialem à materia, & inducant formam substantialem de nouo generandam.

15. Scotus verò hic, & in 4. dist. 12. q. 3. censet accidentia non attingere actiue generationem substantiæ, neque vt instrumenta, benè tamen dispositiue: quia nullum imperfectius potest esse principium perfectioris. Hanc controuersiam diffusè explicatam vide in Commentariis nostris super 4. Scoti d. 12. q. 3.

^b *Nullum accidens virtute propria potest agere.* Nota, quòd quando dicitur, quòd accidentia sunt instrumenta substantiæ, & quòd agunt in virtute substantiæ, sic debet intelligi, non quòd accidentia recipiant aliquam influentiam, aut virtutem nouam actiuam, quam de se non haberent ante actionem; sed quòd sic operantur dependenter à substantia, est enim virtus accidentis subordinata essentialiter virtuti substantiæ: quando accidens est in substantia, sicuti virtus actiua cuiuslibet substantiæ creatæ est simpliciter subordinata essentialiter virtuti Dei, ita vt sit tantum ordo determinatus in simul causando.

Ex quo sequitur, quòd accidens non potest agere in virtute substantiæ, plus quàm propria virtute; quia agere in virtute substantiæ
Scoti oper. Tom. I I.

nihil aliud est nisi agere dependenter ab ea, secundum tamen propriam virtutem. Instrumenta verò, quæ non habent intrinsecam virtutem, quæ operentur, recipiunt quidem influentiam, & motum à principali agente, vt sic dicantur instrumentaliter agere, si verò instrumentum est actiuum, debet habere virtutem propriam, quæ operetur vel in esse quieto ante operationem, vel saltem receptam in eadem operatione. Sequitur secundo, quòd accidens producit actiue alterum accidens virtute propria, quamuis dependenter à substantia. Nam si accidens non haberet virtutem propriam alterius accidentis productionem, non magis ignis produceret calorem suo calore, quàm aqua frigiditate, quod non est dicendum, quia nihil omnino agere potest nisi habeat formam actiuam intrinsecam ad talem actionem determinatam, atque adedò ignem calefacere per calorem eo est, quia calor est forma actiua talis caloris; cæterum quia accidens subordinatur substantiæ in agendo. Ideò dicit hic Scotus, quòd nullum accidens virtute propria potest aliquid agere, & quòd omnis actio eius est virtute substantiæ.

^c *Accidentia sunt instrumenta, mediantibus quibus agentia principalia agunt.* Nota, quòd agere principaliter bifariam intelligi potest. Vno modo independenter ab aliquo superiori agente, quomodo solus Deus agit, quia à nullo dependet; quo pacto non dicuntur agere principaliter aliquæ causæ creatæ, quia omnes agunt dependenter à Deo. Secundo modo dicitur agere principaliter, id est, per formam intrinsecam propriam agentis, licet in agendo dependeat à superiori agente. Similiter instrumentum, vel causa instrumentalis, si opponitur causæ principali primo modo, tunc instrumentum eo dicitur, quia dependenter ab altero agente operatur, quamuis operetur virtute propria sibi intrinseca: & hoc modo omnes causæ naturales dicuntur instrumenta Dei. Si autem instrumentum opponatur causæ principali secundo modo, tunc id dicitur instrumentum, quod non habet in se formam actiuam intrinsecam in suo ordine causandi, & ideò agit; quia actualiter mouetur ab aliquo, vt instrumentum artificis, verbi gratià ferra.

Ex hoc sequitur, quòd instrumentum, aut dicitur communissimè, & sic comprehendit omnem causam secundam; aut accipitur pro eo, quod est pars, per quam totum agit, sic dicuntur in 2. de Anima organa sensuum & aliarum potentiarum instrumenta, per quæ totum operatur; aut dicitur tertio instrumentum, quo vitur artifex, & hoc est proprie instrumentum; quia reliqua instrumenta cum habeant propriam virtutem, per quam agunt, dicuntur respectu sui producti proprie actiua. Instrumentum autem artificis non est actiuum, vt diffusè diximus in 4. dist. 1. quæst. 1. & dist. 4. quæst. 6. vide ibi.

Secundo sequitur, quòd vt instrumentum sit actiuum, debet habere in se formam actiuam, per quam agat, quamuis dependenter à causa, cuius est instrumentum, & hoc vel in esse quieto antequam agat, quomodo causæ naturales respectu Dei, & accidentia respectu substantiæ dicuntur instrumenta actiua; vel in quantum mouetur à causa principali, verbi gratià ferrum
L non

16. *Agere principaliter bifariam intelligi potest.*

Instrumentum sumitur multis modis.

17.

non calefacit corpus nisi apponatur igni, à quo recipiat calorem, per quem simul calefaciat; & huiusmodi instrumentum, vel agit ad aliquam dispositionem præuiam termino principali, vel attingit ipsum terminum principalem intentum ab agente, aliàs esset actiuum. verbi gratià: si ignis intendit calefacere, calor ignis attingit ad terminum principalem; si verò ignis intendat producere ignem, non attingit calor ad terminum principalem, scilicet ad formam ignis producendam.

18. ^d Si accidens separatum ageret, oporteret, quòd virtus forma substantialis suppleretur per agens supernaturale. Nota, quòd qualitates actiuæ, vt sunt caliditas, frigiditas, &c. quæ appellantur primæ qualitates, sunt totale principium actionis realis transeuntis in passum. Nam quando producit, verbi gratià, calor in ligno, forma substantialis ignis nullo modo agit, sed totale principium quo, est caliditas ipsius ignis; ceterum in actione reali immanente forma substantialis est totale principium productiuum. Nam quando ignis generat ignem, forma ignis generantis est totale principium formæ substantialis ignis geniti, & forma substantialis ignis geniti producit immediatè in se propriam caliditatem.

Nota secundò, quòd ad hoc, quòd aliquod agens naturale agat, duæ requiruntur conditiones, prima quòd sit quantum, secunda quòd sit sub modo quantitatiuo, id est, circumscriptiue sit in loco, vt diffusè explicauimus in 4. d. 10.

Ex hoc sequitur, quòd accidentia separata possunt efficere omnem accidentalem alterationem, quam dum erant substantiæ vnita poterant, ita docet Scotus in 4. distinet. 1. 2. quæst. 3. & vide quæ ibi explicauimus.

EXPOSITIO TEXTVS.

19. **Q**uoniam 1 autem determinatum est, &c. Hic est secundus tractatus huius secundi, in quo Aristoteles ostendit, quæ, & de quibus sit consideratio naturalis: & diuiditur in duo capitula. In primo ostendit, quæ sit consideratio naturalis, & quomodo differat à Mathematica. In secundo ostendit de quibus est consideratio naturalis, ibi, *Cum autem natura*. Primum capitulum diuiditur: quia primò probat, quòd consideratio naturalis, & Mathematica non differunt. Secundò determinat veritatem, ibi, *De his igitur*. Primò proponit intentionem, scilicet quòd dictum est prius de quibus dicitur natura; nunc considerandum est quomodo differat naturalis à Mathematico, & hoc facit in proposito non in quantum naturalis; sed in quantum Metaphysicus, vel Logicus: quia ad nullam scientiam specialem spectat ponere differentiam inter se, & aliam scientiam; & idè hoc stante, pertinet ad Logicam, vel Metaphysicam. Probat igitur, quòd consideratio naturalis & Mathematica non differunt, dupliciter: primò, quia illæ scientiæ non differunt, quæ de eisdem rebus considerant, sed Mathematica, & Physica de eisdem rebus considerant; ergo, &c. Maior patet; quia in 3. huius dicitur, *secantur igitur sensus, & scientia in res*, id est, scientiæ distinguuntur penes distinctionem rerum, de quibus dicuntur: & minor apparet; quia scientia naturalis considerat magnitudines, vt corpora, superficies, lineas, &

Agens naturale duo re quirit ad agendum.

Scientia specialem non ponit discrimen inter se, & aliam scientiam specialem.

puncta, quæ accidunt corporibus naturalibus, de quibus etiam considerat Mathematicus, vt patet in Geometria. Secundò, 2 quia Astrologia est quædam scientia Mathematica, & tamen est vna pars scientiæ naturalis: nam scientia naturalis habet considerare, quid sit Sol, quid Luna; & per consequens habet etiam considerare per se accidentia Solis, & Lunæ, quæ etiam considerat Astrologus. Tertio, quia determinantes de naturalibus in scientia naturali, determinant de figura Solis, & Lunæ, vtrum sint sphericæ, & similiter vtrum terra sit sphericæ, & mundus sit sphericus, an non; de quibus etiam considerat Astrologia; quod non esset nisi essent eadem scientiæ naturali.

De his igitur 3 negotiatur, &c. Hic determinat veritatem; & primò ponit conclusionem. Secundò remouet quendam errorem, & tertio comparat scientias Mathematicas ad inuicem. Secundum ibi, *Latent autem qui hoc faciunt*. Tertium ibi, *Demonstrans autem*. Est igitur prima conclusio ista vnica capituli, quòd scientia naturalis, & Mathematica differunt. Probat; quia illæ scientiæ differunt quæ sunt de eisdem rebus secundum aliam, & aliam considerationem, sed scientia naturalis, & Mathematica sunt huiusmodi; ergo, &c. Maior patet; quia diuersitas considerationis facit diuersitatem scientiarum, vt patet 6. Metaph. text. 1. & minor apparet; quia naturalis considerat corpora, superficies, & lineas, & puncta, vt sunt termini corporis naturalis, & dispositionis ipsius, sed Mathematicus ista considerat non secundum quòd sunt dispositiones corporum naturalium, sed considerat ea, ac si essent separata à materia. Et si aliquis dicat, quòd Mathematici tunc faciunt mendacium: quia considerant ista, quasi essent abstracta à motu, & materia; quæ tamen sunt coniuncta materiæ. Respondet, quòd non faciunt mendacium: quia Mathematicus non considerat, vtrum id, de quo demonstrat suas passionem, sit coniunctum materiæ, vel abstractum à materia: quia passionem quas demonstrat, æquè conuenirent eis si essent abstracta, sicut de facto conueniunt eis, cum sint coniuncta, & idè dicit Aristoteles in tertio de Anima, text. 35. quòd si aliquis intellexerit curum carnis, ac si esset sine carne, sic Mathematicus considerat non separata, ac si sint separata.

Latent 4 autem, qui hoc faciunt. Hic remouet errorem illorum, qui ponebant ideas separatas, vt hominem separatum, & huiusmodi: quia si illa, de quibus magis videtur, quòd separentur à motu, & materia, non sunt separata, nec illa de quibus minus videtur: sed magis videtur quòd Mathematicalia sint separata, quàm naturalia, & tamen Mathematicalia non separentur, igitur nec naturalia. Maior patet per locum à maiori: & prima pars minoris patet, si aliquis consideret terminos vtriusque scientiæ, definiendo ipsos: nam isti termini, *par, & impar, rellum, curuum, linea, figura*, definiuntur sine motu, qui sunt termini Mathematici, sed isti termini *caro, os, simum, homo*, & huiusmodi non definiuntur sine motu, vel materia, & idè minus videtur, quòd ista sint separata, quàm alia, & secunda pars minoris patebit in quæstione.

Demonstrans 5 autem, &c. Hic comparat scientias Mathematicas ad inuicem. Vbi notandum sicut elicitur ex ista parte, quòd b quinque sunt scientiæ Mathematicæ, scilicet Arithmetica, & Geome

Text. 17.

Text. 18.

Text. 19.

Text. 20.

Text. 21.

Text. 22.

Text. 23.

Text. 24.

Text. 25.

Text. 26.

Text. 27.

Text. 28.

Geometria, quæ sunt purè Mathematicæ, eo quòd considerant de numero, & magnitudine simpliciter, non contrahendo considerationem de illis ad aliquam specialem scientiam, sed aliæ tres, scilicet Perspectiua, & Musica, quam vocat Harmonicam, & Astrologia sunt scientiæ mediæ inter purè Mathematicas, & scientiam naturalem, & idè se habent quasi contrario modo in consideratione: nam Geometria considerat de ente naturali non in quantum est naturale, scilicet materiale, vel mobile, sed ea considerat, quasi si essent separata ab istis, sed perspectiua considerat lineam Mathematicam non secundum considerationem abstractam, sed in quantum linea illa est sensibilis sensu visus. Similiter Musica considerat numerum non simpliciter, sed in ordine ad sonum. Similiter Astrologia considerat magnitudinem non quantum ad conditiones, quæ competunt magnitudini, si esset separata à motu & materia: sed considerat magnitudinem, quantum ad conditiones convenientes sibi, vt mobilis est, & idè considerat de magnitudine in relatione ad motum.

ANNOTATIONES.

23. ^a *Scientia naturalis & Mathematica differunt.*

Nota quòd illæ scientiæ inter se differunt, quarum quælibet habet ab altera diuersum obiectum formale: & huiusmodi sunt Physica, & Mathematica, quia ratio formalis scientiæ Mathematicæ est abstractio à materia. Physicæ verò est considerare prout est in materia. Obserua tamen quòd materia est duplex, quædam sensibilis, quædam verò intelligibilis. Sensibilis est materia qualitativis sensibilibus affecta, intelligibilis est quantitas ab omni sensibili qualitate abstracta, ex quo nascitur, quòd formæ sunt triplices, quædam Metaphysicæ, quales sunt ab omni materia tam sensibili, quam intelligibili abstractæ, vt Intelligentia, & Deus ipse. Aliæ sunt formæ Mathematicæ, quæ quidem à materia sensibili abstractant, à materia verò intelligibili minimè, vt linea, & superficies. Aliæ sunt formæ Physicæ, & huiusmodi formæ à nulla prorsus ex prædictis abstractant materia, sed tantum à singulari, ex quo etiam oritur, vt definitio formæ in Mathematica detur per abstractionem à materia sensibili; definitio verò formæ Physicæ detur per materiam sensibilem, atque ita differant Physica, & Mathematica.

Forma sunt triplices.

24. ^b *Quinque sunt scientia Mathematica.*

Nota quòd scientiæ Mathematicæ, vt hic ex Aristotele notat Scotus, sunt quinque: prima est Geometria, quæ agit de quantitate. Secunda Arithmetica, quæ agit de numero. Tertia est Musica, quæ agit de numero sonoro. Quarta est Perspectiua, quæ agit de linea visuali. Quinta est Astrologia, quæ agit de astris. Inter has quoddam versatur discrimen, duæ namque priores sunt puræ Mathematicæ, ita vt nullam mixtionem cum altera habeant scientia, agunt enim de re ab omni materia sensibili abstractando. Aliæ verò tres facultates sunt mixtæ & imperfecte Mathematicæ; quia differunt de re per considerationem materiæ sensibilis. Vnde habet Aristoteles quòd Astrologia non est principaliter Mathematica, sed potius Physica.

Scientiarum Mathematicarum discrimen.

25. Cæterum aduerte, quòd quando dicimus Mathematicam abstractere à materia sensibili, &

Sextoper. Tom. I.

non à materia intelligibili, sic intelligendum est, nimirum, quòd etiam in Mathematicis subiectum quoddam necessariò contineatur non sensibile, sed intelligibile: magnitudo enim defini nequit, quin ponatur substantia in eius definitione, licet talis substantia, quæ vt subiectum ponitur in tali definitione, non sit sensibilis, vt animal, aut planta. Sed dices, quòd Aristoteles in hac ratione vel falsum supponit, vel est sibi ipsi contrarius: quia 12. Metaph. text. 44. docet Astrologiam esse expressè Mathematicam, & quod magis est Mathematica quàm Physica. Respondedo, quòd ex duplici capite potest scientia denominationem habere, primò ex parte circa quam versatur, & isto modo Astrologia est magis Physica, quàm Mathematica, quia magis versatur circa materiam sensibilem: & in hac acceptione loquitur Aristoteles in hoc secundo. Alio modo potest aliqua scientia denominationem sumere ex modo procedendi, & hoc modo Astrologia est magis Mathematica quàm Physica: quia seruat modum Mathematicum, & hoc pacto loquitur in Metaphysica.

QUÆSTIO VI.

Utrum scientia naturalis differat à Mathematica.

Aristot. hic cap. 2. & 3. & 6. Metaph. cap. 1. text. 1. Simplic & Themist. his. D. Thom. ibid. ad text. 20. & opus. 70. Ferrarion. quæst. 2. huius libri. Soncin. 6. Metaph. quæst. 11. Fonseca lib. 2. Metaph. quæst. 5. sect. 5. Conimbric. 2. Phys. cap. 2. quæst. unica. Ruuius ibid. in explicatione textus. Roccus quæst. 3.

ARGVITVR quòd non: quia vtraque considerat de eisdem rebus, igitur non sunt distinctæ. Tenet consequentia per Aristotelem in tertio de Anima, text. 38. vbi dicit, quod secatur scientiæ quemadmodum & res. Et antecedens apparet secundo huius c. 3. text. 17. nam vtraque considerat de magnitudine, lineis, & punctis, & Sole, & Luna, & eorū accidentibus propriis. Secundo, si differrent, hoc esset, quia Mathematica est de separatis à motu, & Naturalis non, sed propter hoc non: quia nulla est res in rerum natura, quod sit motus, vel principium motus actiui, vel passiuui.

I.

Tertio, si differrent, hoc esset, quia Naturalis definit per motum, & Mathematicus non, vt dicit Aristoteles in isto secundo, text. 18. sed propter hoc non potest dici; primò, quia Naturalis definit motum, materiam primam, & primum motorè, & tamen non per motum, quia nullum istorum mouetur. Secundo, quia Mathematicus definit numerum per motum, quia dicit, quòd numerus est multitudo ex vnitativis aggregata, modò aggregatio est quidam motus: similiter definit circumlum per motum, scilicet per hoc, quòd omnes lineæ ductæ à centro ad circumferentiam sunt æquales, modò ductio est quidam motus, ergo, &c.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto secundo, text. 18. capitulis secundo & tertio. In quæstione primò videbitur, quæ scientia dicatur naturalis, & quæ Mathematica. Secundo quæ Mathematica pura, & quæ Mathematica media magis dicatur naturalis, quàm Mathematica.

2. *Diuisio quæstionis.*

De primo notandum est, quòd scientia non dicitur naturalis, eo quòd insit à natura: quia

Scientia vnde dicitur naturalis.

quælibet scientia nostra est acquisita de nouo, vt patet 1. Posterior. text. 2. Secundò non dicitur scientia naturalis, eo quòd sit à causis naturalibus; quia sic quælibet scientia diceretur naturalis, nam quælibet scientia est ab intellectu, vnà cum adiutorio sensus, & obiecto exteriori, quæ sunt causæ naturales. Idèd dico quòd scientia dicitur naturalis, eo quòd est de rebus naturalibus sub ratione, quæ dicuntur naturales, & est illa ratio, quæ dicuntur naturæ, vel habentes naturam, vel secundùm naturam: sed quia natura non dicitur absolutè, sed in comparatione ad motum, idèd res dicuntur naturales in ordine ad motum.

3. Ex quibus sequitur, quòd nullus terminus est de consideratione naturalis, nisi qui est definibilis per motum, vel per aliquod æquiualens; patet, quia iste terminus *motus* definitur per aliquod æquiualens, & quilibet alter terminus dicitur in relatione ad motum; & idèd si aliquis Author debet definire perfectè conceptus naturales, motus implicitus debet explicari. Sed obiicitur, quia isti termini *homo*, *animal*, *albedo*, vel huiusmodi, sunt de consideratione naturali, & tamen non sunt connotatiui, immò absoluti, & per consequens in definitionibus ipsorum non oportet exprimerè motum. Respondetur, quòd de istis terminis secundùm conceptum absolutum est consideratio Metaphysica, sed secundùm conceptum connotatiuum est consideratio naturalis: quia naturalis non considerat hominem; nisi vt est mobilis, sensitiuus, intellectiuis, & huiusmodi; similiter non considerat albedinem, nisi vt albedo est immutatiua sensus, disgregatiua visus, & huiusmodi: & sic considerat istam in ordine ad suos motus & operationes.

4. Nunc ponitur illa conclusio. Nulla conclusio, cuius vterque terminus est naturalis, est Mathematica, vt patet de ista: Omne compositum ex contrariis est corruptibile. Probatur, quia talis conclusio non potest probari per principia Mathematica, igitur non potest esse Mathematica. Probatur antecedens, quia principium* per quod probatur aliqua conclusio, est definitio subiecti, vel prædicati: modò cum vterque terminus sit naturalis, definitio non potest esse Mathematica, consequentia patet, quia sicut patet in 2. huius, text. 39. simile est de principio in speculabilibus, sicut de fine in practicis: modò res denominatur à fine, igitur conclusio habet denominari à principio, vt patet exercitatis, quia conclusio, terra est spherica; denominatur naturalis, quando probatur per principium naturale; & Mathematica, quando probatur per principium Mathematicum. Patet igitur, quæ scientia dicatur naturalis, & quæ conclusio dicatur de scientia naturali.

Quantum ad secundum notandum, quòd scientia^b dicitur Mathematica, non quia est de rebus abstractis, aut insensibilibus; sed quia est de rebus secundùm rationem mensuræ & mensurabilis; & quia ratio mensuræ, & mensurabilis est impertinens rationi motus, idèd dicitur, quòd Mathematica est de separatis à motu ad istum sensum: quia propositiones, quas demonstrat Mathematicus, non essent minùs veræ si omnino essent immobilia, quàm sint de facto: verbi gratià, ista conclusio, Proportio spherarum est proportio diametrorum, explicata non esset minùs vera, posito quòd omnia essent immobilia, sicut est de facto dum omnia, aut quædam mouentur.

5. Ex quo sequitur, quòd in definitione termini

Mathematici, debet poni aliquod exprimens rationem mensuræ, vel mensurabilis, vel saltem consequens mensuram; vt proportio consequitur mensuram.

Secundò notandum, quòd quædam sunt principia habita per experientiam, & illa sunt principia naturalia; alia sunt habita per naturale inclinationem intellectus, & talia sunt Mathematica; dum tamen expriment rationem mensuræ, & mensurabilis, vt si ab æqualibus æqualia demas, &c.

Nunc ponitur ista conclusio. Omnis propositio cuius vterque terminus est Mathematicus, est Mathematica. Probatur, quia nulla talis potest probari per principium naturale. Ex quibus sequitur, quæ scientia sit purè Mathematica, & quæ conclusio dicatur scientia Mathematica, & hæc de secundo.

Quantum ad tertium notandum, quòd sicut sunt aliquæ propositiones in quibus vterque terminus est naturalis, & alix in quibus vterque terminus est Mathematicus, ita sunt quædam in quibus subiectum est de scientia naturali, & prædicatum de scientia Mathematica, & si fiat è conuerso, tunc illa propositio propriè non est de aliqua scientia, nisi quatenus sua conuersa est de aliqua scientia: verbi gratià, nulla scientia probat talem conclusionem: *aliquis circulus est anem, aliqua sphaera est ferrea.*

6. Nunc sit prima conclusio. Propositio cuius subiectum est terminus naturalis, & prædicatum terminus Mathematicus, non potest probari per ambo principia Mathematica. Probatur, quia ad probationem talis propositionis requiritur experientia alicuius sensus; verbi gratià, ad probandum istam, quòd multiplicatio luminis per medium diaphanum sit secundùm incesum rectorum, requiritur experientia sensus. Similiter ad probandum istam, *caelum est sphericum*, vel etiam istam, *terra est spherica*; requiritur experientia sensus.

Secunda conclusio. Talis conclusio potest probari per ambo principia naturalia. Patet de ista, *caelum est sphericum*. Nobiliori corpori debetur nobilior figura, caelum est nobilior corpus, & figura spherica est nobilior figura, ergo, &c.

Tertia conclusio: Talis propositio probatur vt in plurimum per vnum principium naturale, & aliud principium Mathematicum, quorum principium Mathematicum semper est maior, & principium naturale minor. Probatur inductione in conclusionibus Mathematicæ mediæ: nam ista conclusio, *Luna est spherica*, probatur sic, *omne corpus quod crescit, & decrescit per circulum est figura spherica; sed Luna crescit, & decrescit secundùm circulum, ergo Luna est spherica*. Maior est principium Mathematicum de se notum, & minor est habitum per experientiam. Similiter ad probandum istam: *Diapason est maius diapente*. Arguitur sic, omnis proportio dupla est maior sesquialtera; sed diapason consistit in proportione sesquialtera; maior est Mathematica, & minor est naturalis habita per sensum.

7. Sed obiicitur, quia si talis conclusio debet dici medià, vel hoc est per abnegationem; & hoc non: quia scientia speculatiua sufficienter diuiditur in Mathematicam, diuinam, & naturalem, patet 6. Metaph. text. 11. Vel dicitur medià per participationem, & hoc non, quia scientia est habitus simplex. Secundò: quia non contingit demonstrantem

Est ergo subiectum in Physica ens naturale, seu corpus naturale.

Principia sunt in duplici differentia.

Scientia Mathematica vnde dicitur.

monstrantem descendere de genere in genus, vt patet primo Posteriorum text. 56. igitur eadem conclusio non potest probari per principia diuersarum scientiarum.

Ad primum dico, quòd dicitur c media per participationem sic: quia partim probatur per vnam scientiam, & partim per aliam.

Ad secundum dicitur, quòd vterque terminus propositionis est de eadem scientia: patet igitur, quæ est Mathematica media, & quæ conclusio dicitur media, & quomodo, & hæc de tertio.

Quantum ad quartum dico, quòd duæ sunt causæ, propter quas Mathematica media, dicitur magis naturalis, quàm Mathematica, prima causa est, quia conclusio habet denominationem à principio, per quod probatur, & idèd potius denominatur à principio magis determinante & specificante conclusionem: modò minor magis specificat conclusionem quàm maior, & per consequens magis est denominanda conclusio à minore, quàm à maiore: modò dictum est in tertia conclusione, quòd in probatione Mathematicæ mediæ minor est de scientia naturali, & per consequens conclusio est magis denominanda a naturali, quàm Mathematica.

8. Secunda causa, quia conclusio potius est denominanda ab illo principio, quod ipsa sequitur secundum certitudinem, & dubitationem, sed secundum hoc sequitur minorem, quæ est naturalis, & non maiorem, quæ est Mathematica; igitur potius denominanda est naturalis, quàm Mathematica; sed quia principium probans conclusionem est copulatiua facta ex maiore, & minore, quæ non est certior, quàm pars eius, scilicet minor, igitur à minore, quæ est naturalis, sumitur denominatio.

Sed contra istud obiicitur, quòd ab illa scientia magis est denominanda Mathematica media, cui sub alternatur, quàm ab illa, cui non subalternatur: modò Mathematica media subalternatur puræ Mathematicæ, vt patet 1. Post. tex. 60. igitur ab illa est potius denominanda. Respondetur negando maiorem, & causa est: quia principium Mathematicum per quod probatur conclusio Mathematicæ mediæ, est conclusio scientiæ puræ Mathematicæ. Ideo ad sciendum perfectè Mathematicam mediam, oportet scire totam puram Mathematicam; sed non oportet cognoscere totam scientiam naturalem; imò sufficit cognoscere aliqua principia eius. Ideo Mathematica media subalternatur puræ Mathematicæ, & non scientiæ naturali.

Ad rationes. Ad primam negatur maior. Ad probationem dico, quòd Aristoteles intelligit, quòd scientiæ sunt d diuersæ secundum diuersitatem rationum considerandi.

9. Ad secundam dico, quòd Mathematica est de separatis modo prædicto, quòd conclusiones, quas demonstrat Mathematicus, non essent minus veræ, quàm sint de factis, positis, quòd omnia essent immobilia, insensibilia, & immaterialia.

Ad tertiam si differrent hoc esset, &c. concedo. & quando dicitur, quòd naturalis, &c. Dico, quòd naturalis definit motum per aliquod æquiualens, & aliter definit per motum in recto, vel in obliquo. Et quando dicitur de Mathematica; dico quòd Mathematica non definit per motum, nisi capiendi motum improprie, & transumptiue. Tunc de definitione numeri Mathematicus non curat, an sit aggregatio, vel non; sed sufficit sibi, *Scoti oper. Tom. II.*

quòd numerus sit multitudo vnitatum, vel ex vnitatibus. Consimiliter de definitione circuli; Mathematicus non curat vtrum illæ lineæ ducantur, vel non, sed sufficit sibi, quòd omnes illæ lineæ sunt æquales, quarum vnus terminus esset sicut centrum, & alius sicut circumferentia circuli, & hæc de quæstione.

ANNOTATIO.

a Principium per quod probatur aliqua conclusio est definitio subiecti, vel passionis. Nota quòd idèd loquitur Scotus disiunctiue: quia duplex est opinio de medio demonstrationis. Nam quidam sentiunt medium in demonstratione propter quid esse simpliciter passionis definitionem, quod probant per Aristotelem 2. Post. vbi per extinctionem ignis in nube demonstrat sonum in nubibus factum, vbi patet, quòd definitio est medium dicens propter quid. Scotus verò & sequaces distinguunt demonstrationem propter quid, nam quædam est potissima, quædam non potissima. Potissima demonstratio est illa, ad quam tres requiruntur conditiones. Prima, quòd in eius conclusione prædicetur passio de proprio, & adæquato subiecto, vel aliquid, quod se habeat per modum propriæ passionis adæquatæ. Secunda conditio est, quòd illa passio necessariò & incorruptibiliter insit subiecto: Tertia quòd procedat ex præmissis immediatis, quarum medium sit proxima & vltima causa inhærentiæ passionis ad subiectum, vltra quam non contingat vterius quærere: sicut est demonstratio, quæ est per causam finalem; per quam nedum effectum, sed alias causas demonstramus. Nam cum finis sit causa causarum. 2. Physicorum, text. 31. totius quæstionis vltima resolutio stabit ad causam finalem, quæ habitè amplius non quæremus. Demonstratio non potissima ea dicitur, in qua demonstratur propria passio de subiecto per definitionem ipsius passionis, & in tali demonstratione definitio passionis est medium.

IO. Opinio duplex de medio demonstrationis.

Demonstratio propter quid est duplex.

Cæterum potissimæ demonstrationis definitio passionis non est medium: quia medium in demonstratione potissima facit simpliciter notitiam, ita vt ipsum in esse, siue in cognitione ab alio non dependeat, vt passionis definitio dependet in esse, & in cognitione à subiecto; quia à principiis subiecti, sicut & passio causatur, atque adèd definitio passionis non potest esse medium in demonstratione potissima, benè tamen potest esse medium in aliqua demonstratione: quia dicit Aristoteles 1. Post. quòd ratio primi termini est medium in demonstratione. Passio autem vno modo dicitur primus terminus, alio modo vltimus. Considerando namque ordinem prædicatorum sic passio est primus terminus, quia prædicatur in demonstratione, cum sit maior extremitas, & nunquam subiicitur. Considerando verò ordinem naturæ, sic passio est vltimus terminus: quia passio posterior est secundum naturam subiecto, & etiam principiis subiecti, quia passio consequitur subiectum ratione principiorum subiecti. Relinquitur ergo, quòd definitio subiecti est medium in demonstratione potissima.

II.

b Scientia dicitur Mathematica, non quia est de rebus abstractis, &c. Nota primò, in qualibet scientia tria esse: videlicet passionis demonstrandæ, *I2. In qualibet scientia tria sunt.*

Scientia media quare magis ab vno extremo denominatur.

causæ per quas demonstrantur, & subiectum de quo demonstrantur. Nota secundò, Physicam habere pro subiecto substantiam non quamlibet: non enim cuiuslibet substantiæ passiones, causasque speculatur, sed solùm illius quæ motus principium habet, & mutationibus sensibilibus est subiecta, erit igitur substantia de qua Physicus considerat, sensibilis, & naturalis. Mathematica verò habet pro subiecto accidens non quodcumque, sed illud quod ex se à mutatione non dependet, neque mutationis est causa, licet interdum cum motu acquiratur, qualis est quantitas, eaque accidentia, quæ quantitatem sequuntur: est enim in cælo quantitas, & figura non ex mutatione prouenientes, & de huiusmodi subiecto ostendit passiones, de accidentibus verò mutationi obnoxii, quales sunt qualitates corporis ad Physicam pertinet disputatio.

Scientia Mathematica sunt in duplici differentia.

^c *Astrologia dicitur scientia media, &c.* Nota primò, quòd scientiæ Mathematicæ sunt in duplici differentia: quædam quæ huiusmodi accidentia in vniuersali cognoscunt, vt quæ agit de figura in communi absque eo, quòd determinet in qua sit materia, & huiusmodi dicuntur puræ Mathematicæ; quædam agunt de eisdem accidentibus in particulari, id est, de illis, quæ sunt in aliquo corpore; veluti Astrologia, quæ agit de figura, & motu cæli, & tales dicuntur Mathematicæ mediæ. Obserua tamen, quòd quamuis huiusmodi mediæ scientiæ Mathematicæ tractent de huiusmodi accidentibus in aliquo subiecto, & in substantia existentibus, non agunt de ipsis quatenus in tali existunt subiecto; sed de ipsis secundùm se, ac si in subiecto non essent.

13. ^d *Scientia sunt diuersa secundùm diuersitatem rationum considerandi.* Nota quòd licet Physica, & Mathematica conueniant in re considerata, non tamen conueniunt in subiecto: nam quamuis Physicus agat de accidentibus, de quibus & Mathematicus, agit tamen de illis prout substantiis naturalibus competunt, Mathematicus autem tractat de illis, vt aliquæ passiones ipsis accidentibus, vt talia sunt, competunt, atque aded sunt diuersa subiecta Physicæ & Mathematicæ, quia Physicus habet pro subiecto substantiam, de qua demonstrat motus, & cæteras passiones, Mathematicus verò habet quantitatem pro subiecto, tractatque de motu quatenus est quoddam quantum, & demonstrat de quantitate passiones, & per consequens quamuis Physicus tractet de quantitate, & motu, hinc non sequitur idem habere subiectum, & ex hoc sequitur intellectus illius dicti communis inuenientis differentiam inter Mathematicam, & Physicam, videlicet, Mathematicum, & Physicum non differre in re, sed in modo considerandi eandem rem, quamuis enim vterque de quantitate agat, tamen Physicus agit de illa, vt de passione sui subiecti, Mathematicus verò, vt de subiecto suarum passionum.

14. ^e *Physicus & Mathematicus differunt in modo definiendi.* Nota quòd in scientiis definiuntur & subiecta, & passiones, sed diuersimodè à Mathematico, & Physico definiuntur: quia Physicus definit per materiam sensibilem, motuque subiectam: Mathematicus verò definit sine sensibili motuque subiecta materia. Nam Physicus

definit passiones per materiam, vt per subiectum, non tamen tanquam per partem rei definitæ, vt si definit iram, dicens: Ira est ascensus sanguinis circa cor: definit etiam subiectum per materiam, vt per partem substantiæ, & sic definit hominem per corpus. Scientiæ autem Mathematicæ, quarum materia est quantitas: quia sicut materia, & forma substantialis efficiunt ens naturale, sic etiam quantitate, & figurâ fit ens Mathematicum, verbi gratiâ, triangulus, vel quadrangulus. Vnde Mathematica per hanc suam materiam ostendit & subiectum, & passiones, vt *par, & impar* per numerum, triangulum per lineam, &c.

Ex his sequitur primò, quòd Physicus, & Mathematicus differunt etiam in modo demonstrandi, quia Physicus frequentius vtitur *demonstratione quia*, id est, qua procedit ab effectu ad causam: quia eius causæ frequentius sunt occultæ. Mathematicus autem à priori frequentius procedit: quia eius causæ sunt effectibus notiores: quia cum abstrahat à sensu, & id sit notius intellectui, quòd est prius, causæque sint priores effectibus, efficitur vt per causas frequentius demonstrat.

Secundò sequitur, quòd Mathematica est certior scientia quàm Physica: quia effectus Physici non semper, & indubitanter conueniunt, sed aliquando fit defectus: ratio est, quia cum materia ex qua res constans, sit multorum receptiua; impediri potest multis distracta, à qua cum res mathematicæ abstrahant, simpliciter sunt necessariæ. Semper enim triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, non tamen semper homo habet oculos, duos pedes, manus, sed aliquando inest in his defectus.

EXPOSITIO TEXTVS.

C*um autem natura duplex sit. Hoc est secundum caput huius tractatus, in quo Philosophus ostendit de quibus est consideratio naturalis, & primò ostendit quòd naturalis habet determinare de materia, & forma. Secundò ostendit vsque ad quantum habent determinare de forma. Ibi, Quousque ergo Physicum. Item primò probat conclusionem duabus rationibus; secundò mouet dubitationem: terriò adducit alias rationes: & quartò ostendit specialius, quòd naturalis habet determinare de materia; & quindò specialiter, quòd naturalis habet determinare de forma. Secundum ibi, Etenim iam & de hoc. Tertium ibi, Si autem ars imitatur naturam. Quartum ibi, Quousque & faciunt. Quintum ibi, Amplius eorum, qua ad aliquid. Est igitur prima conclusio ista: quòd scientia naturalis habet determinare de materia, & forma. Probatur: quia naturalis habet determinare de natura; igitur naturalis habet determinare de materia, & forma, & huius rationis solum ponit minorem. Secundò probatur: quia consideratio naturalis, est sicut consideratio de simo, sed consideratio de simo non est consideratio de materia tantum, nec de forma tantum, sed est de forma, vt est in determinata materia, igitur consideratio naturalis non est solum de materia, sed de forma & materia simul.*

15. Text. 21.

Naturalis habet determinare de materia & forma.

Vide Zimaram in sab. lit. N. fol. 124. col. 2.

Et enim iam & de hoc. mouet dubitationem: quia ex quo materia, & forma sunt duæ naturæ, & sit vnum tertium compositum vtriusque, scilicet compositum ex materia, & forma, de quibus tribus

Text. 22.

Vide digres-
sionem Auer.
super isto
textu.

tribus est scientia naturalis, & idèò dubium est utrum de istis debeat considerari secundum unam partem scientiæ naturalis, vel de vna secundum unam partem; & de alia secundum aliam. Et ratio dubitationis est ista: quia respicienti in antiquos, id est, in libros antiquorum tota consideratio apparebit de materia, excepto quòd in modica parte Empedocles, & Democritus tetigerunt formam, & quòd quiderat, esse aliquam partem.

16. Si autem ars imitatur naturam. Hic adducit alias rationes ad conclusionem, & sunt duæ. Secunda ibi, *Insuper eiusdem est.* Secunda ratio est de ista, quòd sicut est in artificialibus; ita debet esse in naturalibus, sed in artificialibus artifex habet considerare & materiam, & formam sui operis; igitur similiter & in naturalibus. Maior patet per simile: quia ars^a imitatur naturam; & minor apparet. Nam Medicus, qui est Artifex, secundum artem considerat sanitatem, quæ est forma sui operis, & considerat quatuor humores, scilicet choleram, phlegma, sanguinem, & melancholiam; quæ sunt materia sui operis. Vnde notandum, quòd Aristoteles in probatione suæ minoris addit, quòd in artificialibus artifex habet cognoscere materiam vsque ad hoc, id est, non resoluit materiam in omnia, in quæ resolvable est. Vnde domificator non curat, an lignum sit compositum ex elementis, siue ex materia, & forma, an sit omnino incompositum. Et ratio est: quia nulla est ars communis omnibus artibus; quia si esset aliqua, oporteret illam prius addiscere, quàm addiceretur aliqua ars particularis; sed scientia naturalis resoluit materiam in omnia, in quæ resolvable est, eo quòd est vna scientia naturalis communis omnibus rebus naturalibus.

Text. 23. *Insuper 3 eiusdem est.* Hic ponitur tertia ratio ad conclusionem: quia eiusdem scientiæ est cognoscere finem, & ordinata ad finem, sed forma est finis materiæ; igitur eiusdem scientiæ, &c. Sed ad scientiam naturalem pertinet determinare de altero istorum, igitur & de utroque. Maior nota est, & minor apparet: quoniam quorum est aliquis continuus motus, illud est finis motus, quod est vltimum, & gratia cuius ille motus fit, & apponitur finis gratiæ cuius: quia non omne^b vltimum est finis, sicut vltimum proueniens ex necessitate materiæ, scilicet mors, sed vltimum, & optimum, gratia cuius aliquid fit, est finis.

17. *Quoniam & 4 faciunt artes materiam.* Hic ostendit, quòd naturalis habet considerare de materia, & est secunda conclusio capituli. Probatur, quia sicut est in artificialibus, ita in naturalibus, sed in artificialibus artifex habet cognoscere materiam: igitur & in naturalibus; maior patet per simile, & minor per diuersitatem entium. Nam^c quædam sunt artes materiæ, vt ars factiua laterum: aliæ sunt operosæ, id est, disponunt materias factas per additionem, vel subtractionem, vt ars dolatiua lignorum; aliæ sunt vsuales, quemadmodum nos vtimus omnibus artefactis propter nos: quia nos^d sumus quodammodo finis omnium, non finis qui est vltimum transmutationis, sed finis, gratia cuius alia sunt, & ordinantur. Sed, duæ sunt artes vsuales, quædam vtens, & cum hoc operans, & dicitur vtens: quia vtitur materia facta, & disposita, dicitur operans: quia inducit aliam formam substantialem, sed alia est ars vtens tantum, & illa est ar-

Vide Zimam
in tabul.
lit. H. fol.
172.

Nos sumus
quodammodo
finis omnium.
Text. 25.

Vide contra-
dictionem
Zimara.

chitectonica, id est, principalior: modò per istam distinctionem patet minor: quia in qualibet distarum artium artifex cognoscit materiam suæ artis, sed architectonica magis cognoscit formam, sicut gubernator nauis cognoscit, cuius figuræ debeat esse remus, sed ex quo ligno debeat esse cognoscunt melius artes subseruientes sibi. Et subdit Aristoteles, quòd licet simile sit de artibus, & naturalibus, tamen in hoc est differentia, quòd in artificialibus facimus materiam propter opus, sed in naturalibus materia est, id est, præsupponitur.

Amplius eorum 6 que ad aliquid. Ponitur tertia conclusio, quòd ad naturalem spectat consideratio de forma: probatur, quia ad quem spectat consideratio vnus relatiuorum, & ad eundem etiam spectat consideratio reliqui; sed ad naturalem spectat consideratio de materia, vt dicitur in relatione ad formam; ergo, &c.

Quousque ergo Physicum oportet, &c. Hic ostendit vsque ad quantum spectat determinare de forma ad naturalem, dicens quòd sicut medicus habet considerare neruum, & faber æs: ita naturalis habet considerare formam: nam medicus considerat neruum quantum ad omnes formas eius vsque ad vltimam formam, quam ipse intendit, scilicet sanitatem, ita similiter naturalis habet considerare omnes formas vsque ad vltimam formam, existentem tamè in materia, quam vocat separatam, existentem tamen in materia, ista est forma humana, quæ dicitur separata: vel quia non educitur de potentia materiæ, vel quia non exercet suam operationem mediante determinato organo corporeo: sed dicitur existens in materia, quia informat materiam, licet non educatur de potentia materiæ. Et tunc respondet cuidam dubio: quia ex quo forma hominis est separata, non videtur, quòd naturalis debeat de ipsa considerare, cum consideratio naturalis non sit de separatis, vt patuit capitulo præcedenti. Respondet Aristoteles, quòd immò, quia de omni forma generata ex materia habet considerare naturalis: sed forma hominis est generata ex materia: quia homo generat hominem ex materia, & Sol; & de isto dubio non ponit in textu, nisi probationem minoris, & subdit Aristoteles quòd quomodo forma sit separabilis, & quæ sit forma separata, pertinet ad Metaphysicam.

18.
Text. 26.

Sol, & homo
generant ho-
minem.

ANNOTATIONES.

^a **A**rs imitatur naturam. Nota primò, quòd ars dupliciter imitatur naturam. Primò in fine, ita habet Aristoteles 1. Ethicorum cap. 1. & 2. Cæli cap. 5. Quemadmodum enim natura facit de possibilibus, quod optimum est, & id, quod melius est, ita & ars. Secundò imitatur naturam in medijs tendentibus ad finem; & in modo consequendi finem; nam quemadmodum agens naturale producit formam in materia disposita, ita artifex inducit formam in materia ab eodem præparata.

Secundò nota, quòd hæc propositio, *Ars imitatur naturam*, potest habet triplicem sensum. Primus sensus est, quòd effectus artis, siue ipsa artificialia, similia sunt naturalibus. Secundus sensus, quòd agens per artem, imitatur agens per naturam. Tertius sensus est, quòd forma artis est similis formæ naturali. Primus sensus est verus, præcipue in artibus, quæ versantur circa res

19.
Ars bifariam
naturam
imitatur.

factas, ut ars pingendi, & faciendi statuas: ratio est, quia forma specifica, cum non percipiatur sensu per figuram diuersam ostenditur melius, quam per quæcumque alia accidentia, & idem quamuis ars non imitatur naturam, producendo per artem formam specificam; satis est, quod imiteretur ipsam exteriori figuram, producendo similem figuræ exteriori rei naturalis. Secundus sensus etiam est verus: quia artifex imitatur agens naturale in modo operandi, quæ similitudo in duobus consistit: primò quod sicut agens naturale producit effectum sibi similem in forma, ita artifex producit effectus similes idolis, & imaginibus in mente artificis existentibus, & secundum eas imagines operatur: quapropter dicit Aristoteles, quod domus ad extrà sit à domo ab intra. Secundò, quod artifex disponit materiam incipièdo ab imperfectis, quemadmodum agens naturale. Tertius sensus similiter est verus, quod scilicet forma artis est similis formæ naturali aliquo modo: producit enim ars sibi similem effectum, sicut & natura licet in arte non sit similitudo specifica in effectu factò ab arte, cum ipsa arte secundum quam fit.

20. b *Non omne vltimum est finis.* Nota quod ex hac ratione elicit Aristoteles, quod Philosophus ille Euripides (ut Philoponus explicat) errauit asserens mortem esse finem: est enim operatio finis hominis, ut habet Aristoteles 2. Cœli cap. 3. tex. 6. Ratio est quia finis debet esse optimus, sed mors non est optima: quia est corruptio, immò ut habet Aristoteles 5. Metaph. text. 21. est vltimum malorum, atque aded mors non potest habere rationem finis.

Artium diuersitas explicatur.

c *Quædam sunt artes materiam, &c.* Nota, artes mechanicas multipliciter se habere; quædam enim circa materiam versantur, quædam circa formam: & ex prioribus quædam sunt operatiuæ, quales sunt facientes materiam, ut ars conficiendi lateres; aliæ sunt artes paulo altiores, & sunt, quæ non faciunt materiam, sed alteri arti præparant, ut faber lignarius præparat ligna ad naues construendas. Ex posterioribus autem quædam sunt quas architectonicas vocant, id est, imperantes, & dominantes artibus versantibus circa materiam, & ex his quædam versantur circa formam, quædam verò circa vsum talis formæ. verbi gratiâ, ars nauifactiua versatur in conficienda nauis, ars verò nauigandi vtiur nauis, & dicitur vsualis. Hæ artes sic se habent, quod vsualis est præcipua, & architectonica respectu artis conficiendi nauem: præcipit enim artificio nauis, ut hoc, aut illo modo illam conficiat, & ars conficiendi nauem est architectonica respectu artis, quæ præparat ligna: præcipit enim fabro quo pacto scindere, dolareque debeat ipsa ligna. Faber igitur considerare debet an ligna sint apta vt taliter dolentur, vt in ipsis talis forma introduci valeat.

21. d *Nos sumus quodammodo finis omnium.* Nota, quod reddens Aristoteles rationem, quare sint quædam artes materiam facientes, quædam verò disponentes ad formam, quædam ipsam formam fabricantes, & quædam vsuales; dixit rationem esse, quod nos sumus quodammodo omnium finis, atque aded omnibus rebus vti debemus: & ratio est, quia omnes res inanimatæ sunt propter plantas, & plantæ propter bruta, & propter hominem bruta. Obserua tamen duplicem esse finem, quidam est finis cuius; alius est finis

Finis est duplex.

quo: finis quo est ille, quo consequitur aliquid: finis cuius est ille cuius gratiâ præparatur res à naturâ, qui dicitur causa finalis: verbi gratiâ, seruus habet duplicem finem, alterum cuius, estque dominus: quia gratiâ domini operatur. Alter est finis quo, & est obsequium ipsius serui. Vnde suppositâ hac distinctione, quando Aristoteles dixit operationem esse finem hominis, loquebatur de fine quo; quando verò hic appellauit hominem finem omnium, loquitur de fine cuius: quia omnia sunt propter hominem.

EXPOSITIO TEXTVS.

Determinatio 1 autem his, considerandum est de causis, & qua & quot numero sunt. Ille est tertius tractatus huius secundi, in quo Philosophus determinat de causis per se rerum naturalium, & diuiditur in duo capitula: in primo distinguit genera, & in secundo determinat de modis causarum, ibi, *Modi autem causarum.* Primum diuiditur: quia primò præmittit intensionem. Secundò prosequitur ibi, *Vno igitur modo.* Primò igitur ponit istam conclusionem: Ad scientiam naturalem pertinet determinare de omnibus causis, quæ & quot sunt, quia ad illam scientiam pertinet determinare de causis, quæ & quot sunt, quæ est gratia sciendi: sed scientia naturalis est gratia sciendi; igitur, &c. Maior est nota: quia res non scitur perfectè antequam cognoscamus ipsam quantum ad primam causam eius, & quantum ad propinquissimam causam, & cum hoc secundum omnes causas intermedias; & idem isto modo determinandum est de generatione, & corruptione, & omni inutatione naturali, reducendo ipsas in suâ principia, & determinando dubitabilia de eis. Et minor apparet ex 6. Metaphysicæ, tex. 1. quia scientia naturalis est scientia speculatiua, quæ procedit per causas. Sed contra maiorem obijciatur: quia consimiliter probaretur, quod Mathematica debet determinare de causis, quæ & quot sunt: quia ipsa est gratia sciendi. Respondetur, quod non: quia Mathematica demonstrat per vnâ solam causam, idem in maiori debet addi, quod illa debet considerare de causis, quæ est gratia sciendi secundum omne genus causæ.

Vno 2 igitur modo. Hic prosequitur, & primò distinguit genera causarum. Secundò ponit quasdam proprietates ipsarum, & tertio, illas proprietates reducit ad quatuor genera. Secundum ibi: *Accidit autem cum multipliciter dicantur causa.* Tertium ibi: *Omnes autem nunc dicitur causa.* Dicit igitur, quod vno modo dicitur causa: illud ex quo fit aliquid cum inest, & oportet addere ex quo præsupposito, ad differentiam formæ: & exemplificat, sicut æs est causa statuæ, & argentum causa phialæ, & horum genera: & hoc exponitur quod non solum causa dicitur de nomine speciali significante causam: immò etiam de nomine generali, sicut dicitur ita benè, quod metallum est causa statuæ materialis, sicut dicitur quod æs est causa statuæ, & in hoc tangitur causa materialis.

Alio modo species & exemplum, & ratio quod quid erat esse est causa, id est, alio modo forma b dicitur causæ, quæ forma dicitur species: quia per ipsam res ponitur in determinata specie, & vocatur exemplum, eo quod sicut ad instar fit aliquid simile, ita per formam compositum est natum generare sibi simile secundum speciem, & quod quid

22.
Text. 27.

De generibus
& modis
causarum.

23.
Text. 28.

Causa quid.

Vide Zimaram in tabul. lit. F. fol. 142. col. 2.

quid erat esse dicitur forma, id est, partes definitionis possunt dici formæ, & hoc valde improprie capiendo formam; sicut duo, & vnum possunt dici forma huius, quod est diapason, quæ consistit in proportione duorum ad vnum. Consimiliter partes positæ in definitione possunt dici formæ isto modo, & hoc est valde improprie.

24.
Text. 29.

Tertio modo 3 causa efficiens dicitur e causa, quam Aristoteles vocat illud vnde est principium motus, aut quietis, & hoc effectiuè: & explicat in voluntariis vt consilians dicitur causa, similiter in naturalibus, vt pater dicitur causa filij, & omnino faciens dicitur causa facti.

Quarto modo finis dicitur causa, scilicet finis gratia *chium* sit aliqua operatio: vt verbi gratiâ, sanitas dicitur causa finalis ambulandi, & probat Aristoteles quod finis est causa: quia de fine est magis dubium, quàm de aliis: quia illud est causa per quod conuenienter responderet ad quæstionem, quærentem propter quid: modò per finem conuenienter responderet ad quæstionem quærentem propter quid, vt si dicatur propter quid iste laborat? conuenienter responderet, propter sanitatem; & subdit Aristoteles, quod omnia intermedia ad aliquem finem, in quibus scilicet acquiritur finis, possunt dici fines, vt purgatio, macies corporis, potio medicinalis, & organa corporis possunt dici fines sanitatis, eo quod mediantibus istis acquiritur finis principaliter intentus, scilicet sanitas: sed isti fines mediij differunt ab inuicem: quia ipsorum quædam sunt opera, & quædam organa, & tandem recapitulat in fine, quod tot sunt causæ, & tot modis dicuntur.

Text. 30.

Accidit autem cum 4 multipliciter dicantur cause. In ista parte ponit quasdam proprietates causarum, & sunt tres. Prima est comparatio diuersas causas ad eundem effectum, scilicet, quod e eiusdem effectus diuersæ sunt causæ, non solum loquendo de causis per accidens, immò etiam loquendo de causis per se: sed statuz factor est causa efficiens. Secunda proprietas est comparando diuersas causas ad inuicem, quod causæ sunt sibi inuicem causæ, vt labor est causa effectiua sanitatis, & sanitas est causa finalis laboris. Tertia proprietas est comparando eandem causam ad diuersos effectus, scilicet, quod e eadem est causa contrariorum effectuum. Sicut nauta per sui præsentiam est causa salutis, & per eius absentiam est causa submerisionis. Sed contrâ, quia absentia nauæ non est causa submerisionis, nisi sit causa efficiens, & tamen fortè nauta dormit tempore submerisionis, igitur tunc non efficit eam. Respondetur, quod hoc est improprie dictum, Nauta per eius absentiam est causa submerisionis, sed per hoc non datur aliud intelligi, nisi habitus priuationis contrarius, sicut si nauta fuisset præsens, fuisset causa salutis.

25.
Text. 31.
Causarum
quatuor genera.

Omnes autem 5 nunc dicta causa. Reducit omnes causas in prædicta quatuor genera, quæ Aristoteles vocat modos manifestissimos propter eorum communiatem, verbi gratiâ, elementa, id est, litteræ sunt materia syllabarum, & illud ex quo sunt vasa, est materia vasorum, & ignis, & huiusmodi corpora simplicia sunt materia mistorum, & partes sunt quodammodo materia totius, & suppositiones, id est, principia sunt materia conclusionis; & hoc est verum non secundum se tota, sed secundum extrema ipsorum:

nam conclusio cõponitur ex extremis principiorum. Postea reducit aliqua ad causam formalem dicens, quod harum, id est, causarum quædam sunt sicut subiectum, vt partes, & vlræ sunt sicut forma, vt totum, & compositio & species; & vocatur forma totum, eo quod per ipsam totum est hoc aliquid in actu; & compositio vocatur forma artificialis, & species, id est, forma naturalis, per quam ponitur in determinata specie. Postea reducit aliqua ad causam efficientem, dicens, quod semen est causa efficiens, scilicet illius, quod producitur ex semine: & exemplificat in voluntariis, vt Medicus, aut consilians, & omnino faciens dicitur principium mutationis, aut quietis, vel motus respectu facti, & sic non solum illud dicitur causa efficiens, quod producit, vel efficit, sed etiam illud, quod præparat, vel disponit aliquod, quod producit, & sic pater tuus dicitur causa efficiens tui, licet mortuus fuerit in tui productione. Postremò reducit aliqua ad causam finalem dicens, quod aliquæ causæ sunt sicut finis, & semper habent rationem alicuius boni, & ided finis est causa potissima aliarum causarum. Nec refert ad propositum, si illud sit secundum veritatem, siue apparet bonum, & per hoc innuit Aristoteles differentiam inter naturalia, & artificialia: nam in naturalibus semper finis est verum bonum existens; sed in voluntariis est quandoque bonum apparet. Et subdit Aristoteles quod causæ sunt istæ, & tot specie: nec obstat, quod prius dicantur genera: quia idem potest dici genus, & species respectu diuersorum.

Vide contra
ditionem
Zimara.

Vide Zimara
in sabul.
lib. B.

Idem sup.
text. 31. & 2.
Metaph. text.
8. & 5. Meta.
text. 3.

Ex hoc sumitur, quod finis est mobilior huius quæ sunt ad finem, & quod habet rationem optimi.
Idem 2. Metaph. text. 8. & 5. text. 3.

ANNOTATIONES.

26.
a **V**No modo dicitur causa illud ex quo fit aliquid cum insit. Nota, quod nomine materiæ Aristoteles intelligit omne receptiuum formæ, siue materia prima, siue secunda sit; vt aurum est causa materialis vasis, & materia prima est causa materialis auri. Vnde obserua, quod causa materialis tribus modis potest considerari esse causa, in quibus non est causa. Primo modo, quia producit formam, & hoc non sibi, sed efficienti causæ competit Secundo modo, quia dat esse formæ, & isto etiam pacto non est causa. Tertio modo, quia forma ordinatur ad materiam tamquam ad finem, nec sic est causa: quia forma est finis materiæ, & non e contra, vt præcedenti capite docuit Aristoteles. Quapropter duplicem potest materia causalitatem habere: prima est recipere in se formam, eamque sustentare: & ratio huius est, quia materia ex natura sua, est potentia passiuæ; proprium autem potentie passiuæ est in se recipere, atque aded proprium est materiæ in se aliquid recipere. Verum quoad hanc causalitatem diuersimodè se habet materia respectu formarum corruptibilium, & incorruptibilium; in ordine namque ad formas corruptibiles sic se habet, quod eas sustinet quantum ad esse, earumque conseruationem, & quantum ad informationem. Dependet igitur formæ corruptibiles à materia in suo esse, & conseruatione, ita vt materia destructa, destruat & forma. Secundò dependent à materia in informatione, ita vt nequeant officium formæ exercere absque materia. Cæterum respectu formarum incorruptibilium materia solum se habet quoad informati ab eis, vt in anima rationali videre licet: quia solum à mate

Materia duplex est causalitas.

materia dependet quantum ad informationem; ex eo quòd non potest forma officium exercere absque materia, non tamen ab ea dependet in esse, & consensari.

27. Secunda causalitas materiæ est limitare, & restringere formæ amplitudinem: quælibet namque forma absque materia est ferè infinita, & indeterminata; quia potest in qualibet materia recipi. Determinatur verò à dispositionibus ipsius materiæ, vt forma. Verbi gratiâ, ignis de se in qualibet potest esse materia, si tamen determinatur ad hanc materiam, hoc est ratione dispositionum in hac materia existentium.

Causa formalis duas causalitates habet.

b *Alio modo forma dicitur causa.* Nota, quòd causa formalis duas causalitates habet in munere Physico: prima est trahere rem de potentia in actum, eo quòd nulla res ante aduentum formæ potest esse actualis, lignum etenim nequit esse cathedra absque cathedræ forma: neque materia, verbi gratiâ, seminis potest esse leo absque leonis forma. Huius rei ratio est, quia omnis actus, specièscque ex parte formæ se tenet. Ex hac causalitate elicitur formam duos habere effectus, primus est constituere intrinsicè speciem; secundus, quòd ab ea sumatur differentia constitutiva speciei: cum enim ad hoc, quòd aliqua res de potentiâ esse ad actuale procedat, sibi opus sit formæ, sequitur, quòd forma, quæ speciei præstat, atque communicat esse actuale; vnde in definitione ponuntur partes formæ, & non materiæ, non sic quòd materia non sit de quiditate speciei; sed sic quòd natura speciei constituta ex materia, & forma communi habet se vt forma respectu indiuiduorum talem naturam participantium: & hoc est quod hic dicitur, quòd partes quæ ponuntur in definitione, pertinent ad causam formalem. Secunda causalitas formæ est, quòd forma limitat materiam: habetur enim 3. Physic. text. 59. quòd materia est infinita in potentiâ: quia potest infinitas formas recipere; illa autem potentialitas determinatur per formam superuenientem, & ita materia constituitur per formam in determinata specie, verbi gratiâ, hominis, vel leonis.

28. Efficiens sunt triplicis generis.

c *Tertio modo efficiens dicitur causa.* Nota quòd causalitas efficientis est efficere rem secundum totam substantiam, vel secundum partem, vel secundum accidens: vnde tria sunt agentia effectiua. Primum est quod producit rem secundum totam substantiam, vt prima causa, qui est Deus ipse. Secundum est, quod producit secundum partem, vt causæ naturales. Tertium est quod producit formam accidentalem, vt quando ignis calefacit aquam, producit in aqua calorem solum. Sumitur aliter causæ efficientis diuisio, videlicet, quòd sit quadruplex, perficiens, præparans, adiuuans, consilians. Causa perficiens est, quæ dat complementum motui, sic quòd introducit formam substantialem in generatione. Causa præparans, seu disponens est, quæ aptat materiam, seu subiectum ad vltimum complementum. Adiuuans est, quæ non ad proprium, sed ad alterius finem operatur. Consilians inuenitur in his, quæ agunt ad propositum, & quæ dant agenti formam per quam agit: agens namque à proposito agit per suam scientiam, quam consilians sibi tradit.

29. Finis ad duo potest comparari.

d *Quarto modo finis dicitur causa.* Nota, finem comparari posse ad agens propter finem, & ad

media quibus finis comparatur, & secundum hanc duplicem comparisonem possumus in fine duplicem causalitatem considerare; prima causalitas in ordine ad agens est mouere ipsum agens ad operandum: quasi si finis imprimeret inclinationem quandam in ipso agente, ratione cuius moueretur ad prosequendum finem, vt sanitas mouet infirmum ad sui prosecutionem. Secunda causalitas in ordine ad media stat in hoc, quòd finis communicat ipsis mediis bonitatem quandam, ratione cuius eliguntur ipsa media, vt sanitas communicat potioni bonitatem ratione cuius operatur: has duas causalitates expresse Aristoteles his verbis: *Finis est cuius gratia cetera sunt.* Quasi dicat finis est ratione cuius agens operatur, & ratione cuius media desiderantur. Er ideò omnia, quæ sunt media inter primum mouens, & vltimum finem quodammodo sunt fines: verbi gratiâ, Medicus ad inducendam sanitatem extenuat corpus, & sic sanitas est finis maciei, maciem autem inducit per purgationem, vnde purgatio est propter maciem corporis; præparat autem purgationem per instrumenta, quæ habent pro fine ipsam purgationem.

e *Eiusdem effectus diuersa sunt causa.* Nota causarum aliam esse totalem, aliam partialem. Totalis ea est, quæ sola sufficit ad producendum effectum, vt ignis ad generandum ignem; partialis verò ea est, quæ sola non sufficit, sed indiget alterius auxilio, vt si duo homines aliquem portant lapidem, quorum neuter per se posset portare, vterque dicitur causa partialis talis effectus. Rursus causarum quædam sunt eiusdem ordinis, vt causæ non subordinatæ, vt duo homines quoddam deferentes pondus; quædam sunt diuersi ordinis, vt causæ subordinatæ: verbi gratiâ homo, Sol, & Deus. Homo enim est causa effectiua particularis Petri subordinata efficientiæ Solis, quæ est vniuersalior causa effectiua eiusdem effectus; Deus autem, qui est vniuersalissima causa omnium, est etiam causa effectiua eiusdem effectus, cuius efficientiæ reliquæ causæ subordinantur. Subordinari autem vnum alteri causæ est dependere ab ea in sua efficientiâ: ita vt superiore non agente inferior non possit agere. Hoc posito sic intelligenda est hæc prima proprietas: nempe eundem effectum à multis causis totalibus eiusdem ordinis, nullatenus fieri posse. Petrus namque non posset generari à multis patribus, aut matribus, neque à multis solibus, aut Dijs: quia omnes hæ causæ sunt totales in suo ordine causandi, & eiusdem ordinis, à quarum cuiuslibet causalitate taliter dependet effectus, quòd nihil est sibi dependentiæ ad alteram causam illius ordinis. Idem dicendum est in aliis generibus causarum. Potest tamen idem effectus à multis causis totalibus diuersi generis causæ produci, ita vt ab vna fiat materialiter, ab alia formaliter, ab alia effectiue, & ab alia finaliter: ita intelligit Aristoteles, vt cum hic explicat Scotus. Potest etiam fieri à multis causis eiusdem ordinis partialibus, vt si idem à diuersis hominibus trahatur pondus. Potest tandem idem effectus fieri à diuersis causis totalibus eiusdem causalitatis, subordinatis tamen, vt homo fit ab homine, Sole, & Deo. In hoc triplici sensu intelligitur dictum Aristotelis, scilicet quòd idem effectus multas potest habere causas.

30. Conceptus est duplex.

31. *Causa est duplex, alia libera & altera naturalis.*

F. Eadem est causa contrariorum effectuum. Nota, quòd alia est causa libera, alia naturalis: libera est rationalis, & huiusmodi causa operatur præter deliberationem, quapropter contrariorum effectuum potest esse causa: quia libera est facultas ad utramque partem contradictionis eligendam. Causa verò naturalis est, quæ operatur ex sola naturali inclinatione, ut ignis, & de huiusmodi causa dico duo. Primum quòd respectu subiectorū suam efficientiam, & causalitatem recipientium potest esse causa contrariorum effectuum, ut Sol liquefacit ceram, & indurat lutum secundum eandem operationem, & virtutem. Secundum dictum est, quòd eadem causa naturalis potest esse causa contrariorum effectuum, vnius quidem per se, alterius verò per accidens: verbi gratiā in tempore hyemis frigus est per se causa frigiditatis, per accidens autem est causa caloris, ut patet in puteis, in quibus aqua est calida in hyeme, quia calor fugiens à frigiditate intensatur ibi, & calefacit per se aquam, frigus autem per accidens. Idem videtur in stomacho cuius calor in hyeme intensatur, meliùsque sic digerit cibum, huius autem rei causa per accidens est frigus. Aristoteles posuit exemplum in gubernatore navis, qui per se est causa gubernationis navis, per accidens autem, si absens sit, est causa submersionis navis. Hanc causalitatem habent omnes, qui tenentur assistere alicui loco, videlicet communitati, vel Reipublicæ, templo, vel ruri, quorum absentia causā committitur delictum, talibus enim, si tunc temporis tenebantur assistere, imputatur delictum, quamvis Physicè loquendo sint causæ per accidens.

QVÆSTIO VII.

Utrum cuiuslibet rei naturalis sint quatuor tantum causæ.

Arist. hic cap. 3. text. 28. Averroës, Simplic. Themist. hic. Avicenna in Metaph. tract. 6. cap. 1. Albert. Magn. hic tractat. 2. cap. 7. & 3. Metaph. cap. 3. D. Thom. hic, & apud. 31. Mayron. 2. Phys. part. 3. Suarez com. 1. Metaph. disp. 12. sect. 3. Conimbr. 2. Phys. cap. 7. quæst. 2. Complut. disp. 8. quæst. 2. Ruvius tract. 1. de causis, num. 54. Roccus quæst. 5. Fuentes quæst. 2. diff. 1.

I. **A**RGVITVR, quòd non; quia accidentia, materia, forma, & Intelligentiæ sunt res naturales, & tamen non habent quatuor causas: nam materia non habet causam materialem; forma, & accidentia non habent causam formalem; Intelligentia non habet causam efficientem, cum sit æterna; ergo, &c.

Secundò, quia eadem est magnitudo naturalis, & Mathematica, ut patet 2. huius, text. 16. sed magnitudinis Mathematicæ, est tantum vna causa per Commentatore 1. huius, igitur magnitudinis naturalis est tantum vna causa.

Tertiò, quia cuiuslibet effectus est tantum vna causa sufficiens, igitur præter illam frustra ponuntur aliæ causæ. Antecedens patet: quia cuiuslibet alterius causæ, Deus potest supplere causalitatem.

Quartò, quia quælibet causa per accidens est causa; sed cuiuslibet rei infinitæ sunt causæ per accidens, ut dicit Aristoteles 2. huius, text. 50. igitur eiusdem rei sunt infinitæ causæ, & per consequens non solùm quatuor.

Oppositum arguitur per Aristotelem 2. huius tractatu 3. text. 28. & 31. In quæstione primò videbitur quid sit causa, & de quibus dicitur. Secundò videbitur de conditionibus causarum.

Diuisio quæstionis.

Quantum ad primum notandum, quòd hoc nomen *causa* est nomen relatiuum, & dicitur in relatione ad effectum: sed contrà; igitur ista consequentia esset bona, causa est, igitur effectus est, & è contra, quòd est falsum: quia quando effectus est, tunc causa efficiens est fortè corrupta. Similiter non oportet, quòd existente effectū causæ finalis, quòd causa finalis sit; & patet consequentia: quia relatiua dicuntur ad conuertentiam. Respondetur negando consequentiam: quia relatiua non dicuntur ad conuertentiam secundum esse: unde non sequitur, prius est; igitur posterius est, sed solùm dicuntur ad conuertentiam secundum cognosci, quia vnum cognoscitur per reliquum, & è contra; igitur non sequitur, causa est; igitur effectus est, sed sufficit, quòd fuit, vel est. Verbi gratiā nos dicimus, quòd ignis est causa caloris, dato, quòd nullum calorem de factò producat; & ideò dictum fuit priùs, quòd isti termini, *causa*, & *principium* denotant aptitudinem.

2. *Causa est nomen relatiuum.*

Secundò notandum, quòd causa potest sic definiri, scilicet, quòd causa est propter quod alterum est, scilicet secundum esse, vel secundum fieri, aut conseruari, aut secundum aliquam aliam dispositionem: & ideò albo potest dici quodammodo causa hominis, quia propter albedinem homo est albus: & ideò quando Arist. definit causam in lib. de bona fortuna dicendo, quòd causa est ad cuius esse sequitur aliud; non intelligit de sequela secundum locum, vel secundum tempus, sed intelligit, quòd causa est ad cuius esse, id est, propter quod requiritur aliud, id est, alterum est, vel fit, vel conseruatur, vel aliquo modo disponitur. Sed contrà obiicitur: quia tunc sequeretur, quòd omnis causa est finalis: nam Aristoteles in isto 2. vocat causam finalem; propter quod alterum est. Respondetur quòd ista est communis definitio cuiuslibet causæ; tamen propter excellentiam causæ finalis appropriatur causæ finali, & hoc innuit Aristoteles in isto 2. text. 9.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima est. Aliqua res est causa alterius. Probat, quia aliqua res est propter quam alterum est; igitur aliqua res est causa alterius. Tenet consequentia per descriptionem causæ, & antecedens patet dicendo, Socrates est propter quod fuit genitus à patre, & ita possunt formari multæ tales, per quas exprimitur dependentia causati ad causam. Contra conclusionem arguitur: quia quando dicitur B est propter A, vel aliqua res importatur per illam propositionem, B est propter A, vel nulla, si nulla, tunc non est aliud dicere B est propter A, quàm dicere A est B. Eodem modo ad istud non sequitur, quòd vnum sit causa alterius; si importetur aliqua res, sit illa C, cum C non sit independens; quia iam esset Deus; tunc quæram de ista, C dependet ab A, vel importatur aliqua res, vel nulla; si aliqua, proceditur in infinitum; si nulla, arguitur ut priùs. Respondetur quòd argumentum non valet: quia consimiliter argueretur de ista, homo est albus; quia per istam vel importatur aliud ab albedine & homine, vel non; si non, tunc non est aliud dicere, quàm homo est, albedo est, ex quibus non sequitur, quòd homo sit albus: quia possibile est, quòd albo sit in alio subiecto, ut in pariete.

3. *Aliqua res est causa alterius.*

riete. Ideò dico, quòd per istam *B est propter A*, nulla res importatur alia à *B*, & *A*, sed importatur vnum dependere ab alio. Secundò, quia dicèdo *A est propter B*, vel *A est causa B*, *A* & *B* sunt duæ causæ diuersæ, vel puta ignis & calor, igitur non implicat contradictionem vnum separari ab alio, & per consequens vnum non sequitur ad aliud; igitur non est necesse vnum esse propter alterum. Respondetur vt dictum fuit super primo, quòd ad esse vnus rei præcisè sine cointellectione alicuius alterius, non sequitur esse alterius, sed cointelligendo, quòd vna res sit, & cum hoc intelligendo, quòd sit necessaria causa alterius, sequitur quòd alia res est, vel erit, & sic implicaret contradictionem.

4. *Causa quomodo diuidatur in quatuor genera causarum.*
 Secunda conclusio. Causa sufficienter diuiditur in ^b quatuor genera causarum ad istum sensum, quia quicquid significatur generaliter, & communiter hoc nomine *causa* significatur magis determinatè altero istorum terminorum, scilicet materia, forma, efficiens, vel finis, & est sensus conclusionis iste, quòd omnis causa est materia, vel forma, efficiens, vel finis. Probatur, quia ad omnem quæstionem quærentem *quid* de aliquo, conuenienter respondetur per alterum istorum terminorum; igitur hoc nomen *causa* sufficienter diuiditur in ista quatuor genera. Tenet consequentia; quia quæstio propter quid quærit causam; & antecedens patet inducendo.

Secundò, quia omnis effectus ϵ est ab aliquo tanquam à causa, & sic est efficiens, vel ex aliquo, vel de aliquo, & sic est materia, aut per aliud, & sic est forma, aut propter aliud, & sic est finis.

6. *Compositi naturalis sunt quatuor causa.*
 Tertia conclusio: Cuiuslibet compositi naturalis sunt quatuor causæ. Probatur, quia quodlibet compositum naturale, vel est compositum, vel de nouo genitum; si de nouo genitum, igitur est productum ab aliqua causa, cum nihil efficiat se ipsum, & sic est causa efficiens, & cum omne agens agat propter finem, sequitur quòd talis compositi est aliqua causa finalis, & cum sit compositum, sequitur quòd habeat materiam & formam. Si sit æternum vt corpus cœleste, scilicet pro aggregato ex orbe & Intelligentia, tunc habet causam efficientem, quæ est conseruans, licet δ non producat, scilicet Deum. Similiter habet finem, quia finis corporis cœlestis est continuatio generationis istorum inferiorum. Similiter habet materiam, scilicet orbem, & formam saltem appropriatam, scilicet Intelligentiam. Et notandum, quòd notabiliter dicitur in conclusione compositi naturalis: quia si accipiatur res naturalis largè, vt se extendit ad accidentia, & ad substantias simplices, tunc non cuiuslibet rei naturalis sunt quatuor causæ, vt probat primum argumentum ante oppositum.

7. *Naturalis considerat de quolibet genere causarum.*
 Quarta conclusio; de quolibet genere causarum est consideratio naturalis. Probatur, quia de illo est consideratio naturalis, quod dicitur in ordine ad motum, & operationem: modò quælibet causa dicitur causa in relatione ad effectum, & ad operationem, igitur de qualibet causa est consideratio naturalis. Patet igitur, quid sit causa; quot sunt genera causarum, & quòd de causis est consideratio naturalis, & hæc de primo.

8. *Causa coincidunt in idem numero.*
 Quantum ad secundum est prima conclusio. Causæ coincidunt ϵ in idem numero, quia quatuor sunt genera causarum; igitur sex possunt fieri combinationes, ideò combinando videbitur, quæ coincidunt, & quæ non, & Primò est effi-

ciens & forma, quæ coincidunt in idem numero, sed diuersimodè: quia illud idem, quod est forma compositi, est finis transmutationis. Secundò est materia, & forma. Tertiò materia & finis. Quartò materia, & efficiens, quæ non coincidunt nisi capiendo materiam largè pro quocunque subiecto receptiuo alicuius dispositionis; quia sic coincidunt materia & forma, nam anima quæ est forma compositi, est receptiuua accidentium ipsius animæ.

9. *Causa sunt sibi inuicem causa.*
 Secunda conclusio, Causæ sunt sibi inuicem causæ, & hoc in diuersis generibus causarum, Probatur, nam materia est causa receptiuua formæ, & forma causa perfectiuua materiæ. Secundò, quia labor est causa effectiuua sanitatis, & sanitas causa finalis laboris. Contra conclusionem arguitur, quia si causæ essent sibi inuicem causæ, sequeretur, quòd idem esset causa sui ipsius. Consequens est falsum, & probatur consequentia: quia quicquid est causa causæ, est causa causati. Secundò sequeretur, quòd idem esset prius & posterius, nobilius, & ignobilius respectu eiusdem; quia causa est prior, & nobilior causato: & ideò si idem respectu eiusdem sit causa, & causatum, sequitur consequens. Tertiò sequeretur, quòd posset fieri demonstratio circularis. Consequens est falsum primo Posteriorum, text. 2. & inde: & consequentia probatur, quia contingit demonstrare per quodlibet genus causæ, patet 2. Post. text. 48. & inde ad 56. & ideò si materia sit causa formæ, & è contra, contingit demonstrare materiam per formam & è contra. Respondetur negando consequentiam.

10. *Causa eadem est diuersorum effectuum causa.*
 Ad probationem dicitur, quòd hoc intelligitur in eodem genere causæ. Ad secundum negatur consequentia: quia non omnis causa est prior, & nobilior suo effectui; quia in causis est talis ordo secundum perfectionem, quòd primò est causa finalis, secundò formalis, tertiò efficiens, & quartò materia. Ad tertium conceditur, quòd potest fieri demonstratio circularis in diuersis generibus sciendi, quorum vnum est genus sciendi per causam, & aliud per effectum: vel vnum per vnum genus causæ, & aliud per aliud genus causæ.

Tertia conclusio. Eadem causa est causa diuersorum effectuum, immò etiam quandoque oppositorum, secundum diuersas dispositiones, siue etiam contrarias, vt nauta per sui præsentiam est causa salutis nauis, & per sui absentiam est causa periclitationis: & non debet intelligi, quòd absentia naturæ faciat ad periclitationem; sed si nauta fuisset præsens, nauis non periclitata fuisset.

Ad rationes. Prima soluta est. Ad secundam dico, quòd magnitudinis Mathematicæ, vt est naturalis, sunt quatuor causæ. Ad tertiam dico, quòd Deus non potest concurrere, & ad quodlibet aliquid se habere: quia non potest concurrere instrumentaliter ad agendum aliquod, sicut non potest concurrere ad materialiter agendum, vt dicunt Theologi. Ad quartam in proposito intelligitur de causis per se, & hæc de quæstione.

ANNOTATIONES.

11. *Relatiua non dicuntur ad concurrentiam secundum esse, &c.* Nota, quòd relatiua bifariâ considerari possunt, vno modo pro formali, id est, pro ipsi relationibus, quibus relatiua referuntur, altero modo pro subtrato, seu pro denominato, id est, pro subiectis, quæ referuntur. Priori modo relatiua

Causa sunt sibi inuicem causa.

6.

Causa eadem est diuersorum effectuum causa.

7.

Relatiua possunt considerari bifariâ.

relatiua sunt simul naturâ, dicuntur ad conuertentiam, & posita se ponunt, & perempta se perimant; posteriori autem modo non est necesse, atque aded sola substantia causæ potest manere destructo effectu, licet causâ manere non possit. Et si dicas, causâ ex eo dicitur causâ, quia produxit effectum, impossibile est autem illud, quod produxit, non produxisse: quia omnis propositio vera de præterito est necessaria, igitur impossibile est illud, quod aliquando est causâ, non esse deinde causam; necessariò igitur causâ manet, etiam destructo effectu. Dico, si concedatur aliquando causam non posse non esse causam, concedendum est aliquando effectum non posse non esse effectum: quia sicut de illo, quod effecit, superest verum dicere, quod effecit; ita de eo, quod effectum est, semper verum est dicere, quia effectum est, licet non semper existat, & per consequens semper manet effectus, sicut & causâ, quo ad cognoscit, vt hic dicit Scotus. Et si iterum dicas causâ existente, & nullo existente effectu, verum est dicere, quòd causâ est, & effectus non est: quia esse quando prædicatur secundum adiacens prædicat esse existere secundum Boëtium, igitur non sunt simul naturâ. Dico quòd relatiua sunt simul naturâ secundum illud esse, quod est eis proprium in quantum sunt relatiua, sed illud non est esse existere; quia hoc accidit eis in quantum referuntur, & ided vnum relatiuum potest sic esse non existente alio; vnde hæc consequentia non tenet, causâ est, hoc est, existit, igitur effectus est, scilicet existit: licet teneat sumendo esse, vt est proprium causæ in quantum referunt, & consimiliter esse effectus: istæ ergo relationes causâ, & effectus, prius & posterius referuntur ad inuicem, & sunt simul naturâ; sed non res, quæ subsunt.

8. *Causarum quatuor esse genera inductione probatur.*
b *Causa sufficienter diuiditur in quatuor genera causarum.* Nota quòd hæc conclusio potest inductione in hunc modum probari. In omni re naturali debet inueniri quo res est ipsum quod est, hæc autem est forma; ergo danda est causâ formalis: rursus forma est actus, sed actus refertur ad potentiam, ergo dandum est aliquid cuius formâ sit actus, hæc autem est materia, ergo danda est causâ materialis. Deinde forma est aliquando actu in materia, interdum in potentia, ergo necessum est dare aliquid, quod reducat de potentia ad actum, hoc est efficiens, ergo danda est etiam hæc causâ. Tandem natura nihil agit frustra, ergo dandum est aliquid cuius gratia fiat, hoc autem est finis, ergo danda est causâ finalis; ergo dantur hæc quatuor genera causarum. Item tot sunt genera causarum, quot formæ, seu modi interrogandi causam: at tantum quatuor sunt modi diuersi, ergo & quatuor diuersa genera causarum. Minor probatur, ipsas formas modòque interrogandi causam enumerando. Interrogamus enim propter quid fiat res, & hæc est causâ finalis; ex quo fiat res, quæ est causâ materialis; & à quo fiat res, quæ est causâ efficiens; & per quod, vel quo fiat res, quæ est causâ formalis: non sunt autem plures modi interrogandi causam, ergo neque plures causæ.

c *Omnis effectus est ab aliquo tanquam à causa.* Nota, causas multipliciter posse comparari. Primò ad effectum, & sic prima causâ est materia. Secunda est forma, quæ sunt intrinsecæ partes effectus. Tertia est efficiens, quæ est principium exterius motus, quo fit effectus: tandem sequi-

tur finis, qui est vltimum in quo consistit motus. Secundò possunt comparari ad intentionem operandi, & sic prima causâ in ordine causandi est finis, quæ mouet agens ad operandum. Secunda ipsum efficiens, quod mouetur à fine. Tertia ipsa forma. Quarta materia, quæ perficitur forma. Possunt tertidò considerari causæ secundum esse, & tunc prima est efficiens, secunda materia, tertia forma, quarta finis. Quartò modo considerantur secundum rationem agendi, & sic Prima est forma, ipsa enim est quæ agens operatur. Secunda efficiens, quod operatur. Tertia est finis propter quem efficiens operatur. Vltima est materia, quæ recipit actionem, & mouetur ab agente ad formam recipiendam.

d *Cælum habet causam efficientem conseruantem, sed non producentem.* Nota quòd difficultas est inter Philosophos, quid senserit Aristoteles de efficientia primi, nempe Dei, respectu aliorum. Quidam enim volunt eum sensisse multa esse penitus improducta, ipsùmque Primum nihil immediatè producere, neque etiam actione, velut motor immediatus alicui orbi appropriatus aliquod cælum mouere, quo mediante fit causâ inferiorum, sed tantummodo per modum finis. Ita sensit Gregorius de Arim. in 2. dict. 1. quæstione 1. artic. 1. & Ioannes Bauo in eodem loco.

Alij verò dicunt eum censisse omnia alia entia à primo, qui est Deus, fuisse ab illo, vel immediatè, vel mediatè producta, immediatè externa, vt sunt Intelligentiæ, & cæli; mediatè verò generabilia, & corruptibilia, ad quorum generationem concurrat mediante motu cæli, quod ipse mouet, vel immediatè in genere causæ efficientis, vt aliqui volunt, vel genere causæ finalis, vt sensisse videtur Scotus quæst. 7. Quodl. & in 1. d. 8. quæst. 3. Et hanc sententiam defendit Scotus locis proximè relatis, & in 2. d. 1. quæst. 2. Obserua tamen quòd aliquid bifariam potest produci; vno modo per motum, & transmutationem materiæ: quo modo agunt omnia agentia naturalia, & res naturales producantur. Alio modo per simplicem emanationem, & hanc distinctionem tangit Còmentator in lib. de substantia orbis, dicens, quoddam est agens, siue efficiens, sine motu, quoddam cum motu. Primum, inquit, præcedit actum naturâ, non tempore. Secundum verò præcedit effectum & naturâ, & tempore. Quando ergo hic dicit Scotus quòd cælum habet causam efficientem quæ est conseruans, licet non producat, loquitur de productione Physica, quæ fit per motum, & mutationem.

e *Causa coincidunt in idem numero.* Nota, quòd littera Scoti scriptoris vitio est manca, & imperfecta, vt videre est: nam ex sex combinationibus non enumerat nisi quatuor. Posset autem in hunc modum corrigi, & suppleri, & primò est efficiens & forma: quæ coincidunt in idem numero, sed diuersimodè, quia anima est efficiens respectu suarum operationum, nempe intellectiois, & volitionis, & est forma corporis. Secundò est forma & finis, quæ coincidunt in idem numero, quia illud idem, quod est forma compositi, est finis transmutationis. Tertidò est materia, & forma, quæ coincidunt, accipiendò materiam largè pro receptiuo cuiuscumque formæ: quia anima, quæ est forma corporis, est receptiuâ suarum operationum. Quartò est materia & finis, quæ coincidunt sumendo

Deus an sit causa efficiens omnium.

IO.

Res aliqua bifaria produci potest.

II. Causa combinationis quot sint.

materiam largè, quia forma quæ est finis generationis, est materia, seu subiectum propriarum operationum. Quintò est efficiens, & finis: quia anima, quæ est efficiens suarum operationum, est finis naturalis generationis. Sextò est materia, & efficiens. Quæ nõn coincidunt, nisi capiendõ materiã largè pro quocumque subiecto receptiuo alicuius dispositionis, quia sic coincidunt materia, & efficiens: nam anima quæ est efficiens suarum operationum, est etiam ipsarum operationum receptiuã. Obserua insuper, quòd non solum sex, immò duodecim possunt fieri causarum combinationes: nam primò potest combinari efficiens cum materia. Secundò efficiens cum forma. Tertio efficiens cum fine. Quartò materia cum efficiente. Quintò materia cum forma. Sextò materia cum fine. Septimò forma cum efficiente. Octauò forma cum materia. Nondò forma cum fine. Decimò finis cum efficiente. Vndecimò finis cum forma. Duodecimò finis cum materia. In his autem omnibus combinationibus si materia presè, & propriè sumatur, cum nulla alia causãrum coincidit in idem num.

EXPOSITIO TEXTVS.

12.
Text. 32.

Modi autem 7 causarum numero quidem sunt multi. Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles agit de modis causarum, & primò proponit intentionem dicens, quòd modi causarum sunt multi numero, principales tamen sunt in numero minori, & secundum Commentatorem modi causarum dicuntur proprietates, quibus causæ eiusdem generis differunt ab inuicem.

Dicuntur enim causa multipliciter. Hic profequitur, & primò proponit modos causarum. Secundò diuidit ipsos per se inuicem. Tertio ostendit quis modus est maximè quærendus, & Quartò ponit duas proprietates causarum. Secundum ibi: *Assumen ha omnes.* Tertium ibi: *Oportet autem semper.* Quartum ibi: *Amplius alia quidem.* Ponit igitur quatuor modos causarum. Primus modus est, quòd quædam sunt causæ priores, & quædam posteriores, vt Medicus est causa posterior sanitatis, & artifex est causa prior; similiter si duplum sit causa formalis diapason, & numerus sit causa formalis dupli; tunc duplum est causa posterior diapason, & numerus causa prior, & vniuersaliter continens est causa prior contento.

Notandum, quòd ista proprietates non potest intelligi de rebus, quia ex quo idem est Medicus, & artifex sanitatis, idem non potest esse prior se ipso, & idè intelligitur de terminis significantibus causas: modò istorum terminorum quidam est vniuersaliter, & ille dicitur causa prior, & alius minùs vniuersalis, & ille dicitur causa posterior.

Amplius 2 autem vt accidens. Ponit secundum modum, & est, quòd causarum quædam est causa per se, vt artifex dicitur causa per se statux, aliz sunt causæ per accidens, vt Polycleterus est causa per accidens statux. Sed contrà, quia ex quo statux factor est idem cum Polycleto, sequitur quòd si Polycleterus sit causa per accidens statux, quòd statux factor sit etiam causa per accidens statux, per Syllogismum expositorium. Idè dicendum est, quòd istæ dictiones, *per se, per accidens*, in proposito sunt determinationes totius propositionis, & faciunt propositiones in sensu composito; & tunc est sensus, quòd terminorum de quibus

dicitur causa statux, quidam sunt de quibus dicitur in propositionibus per se, vt dicendo, statux factor est causa statux. Alij sunt de quibus dicitur in propositione per accidens, vt dicendo Polycleterus est causa statux. Et subdit Aristoteles quòd causa per se dicitur secundum primum modum: nam animal est prior causa statux quàm homo, & similiter de causa per accidens: quia albus est causa prior statux quàm muficus, eo quòd longius; id est, eo, quòd iste terminus *albus* est communior.

Præter 3 omnes autem. Tertius modus est, quòd causarum quædam sunt causæ in actu, vt ædificans, quia actu ædificat: aliz sunt causæ in potentia, vt aliquis dicitur ædificator: quia potest ædificare, licet actu non ædificet, & subdit 4. Philosophus, quòd sicut diuiduntur causæ, ita possent diuidi causata.

Amplius 5 autem connexa, & ha, & illa dicentur. Hic ponitur quartus modus, & exponitur de terminis sicut primus, quòd terminorum, de quibus dicuntur causæ, quidam sunt incomplexi, vt Polycleterus est causa statux, alij sunt complexi, vt Polycleterus statux factor est causa statux.

Assumen omnes ha. Hic diuidit istos modos per se inuicem, dicens, quòd quilibet istorum modorum diuiditur per alium. Nam causa per accidens quædam est prior, & quædam posterior, quædam in actu, & quædam in potentia, & quædam complexa, & quædam incomplexa. Similiter causæ complexæ, quædam sunt priores, & quædam posteriores, quædam actu operantes, & quædam secundum potentiam, & ita de aliis: nulla tamen est complexa causa ex propinquo, & remoto, ex actu operante, & in potentia solum operante: quia hoc est impossibile. Et subdit Philosophus quòd 6 est in actu, & in potentia ab inuicem differunt: quia causæ simplices actu operantes simul sunt, & non sunt cum effectibus, quorum sunt causæ: vt Medicus simul medicatur, quando aliquis sanatur, sed causæ in potentia non sunt cum suis effectibus simul, sicut non oportet, quòd simul sint ædificator, & domus, quia vnum manet reliquo corrupto.

Oportet 7 autem semper. Ostendit quæ istarum causarum maximè est quærenda, dicens, quòd maximè oportet quærere summam causam, & per summam intelligit causam propinquissimam effectus: sicut in principio huius tractatus dixit, quòd oportet quærere cognitionem omnium causarum à prima, quæ est memorissima, vsque ad propinquissimam, vel è contra.

Amplius alia quidem genera sunt generum. Ponit duas proprietates causarum. Prima est, quòd causarum generalium sunt effectus generales, id est, quòd sicut terminorum, qui significant causas, quidam sunt generales, ita eis correspondent termini generales, significantes effectus, & terminis singularibus, significantibus causas, correspondent termini singulares, significantes effectus. Secunda proprietates est, quòd causæ in potentia sunt causæ effectuum potentialium, & causæ actu operantes sunt causæ effectuum operatorum, scilicet illorum, qui sunt in operari, & nunc incompletè operata sequuntur.

ANNOTATIONES.

NOta quòd causarum quædam sunt per se, quædam sunt per accidens: causæ per se sunt

Vide contradi-
ctionem
Zimara.14.
Text. 34.

Text. 35.

Text. 36.

Text. 37.

15.
Text. 38.Vniuersalium
causæ sunt
vniuersales,
& singula-
rium singu-
lars.Causarum
modi sunt
quatuor.

13.

Text. 33.
Vide contra-
dictionem
Zimara.

16.

sunt à quibus effectus per se, & necessariò dependent aliquo genere illorum quatuor. Causa per accidens est, à qua non per se, & necessariò dependet effectus. Rursus causarum quædam sunt priores, seu vniuersales, quæ etiam remotæ dicuntur; quædam verò posteriores, seu particulares, quæ proximæ appellantur. Rursus causarum alia est simplex, alia coniuncta, illa scilicet, quæ coniungitur ex causa per se, & per accidens. Causarum insuper quædam sunt in potentia, quædam verò in actu: inter quas hoc est discrimen, quòd causa in actu cum suis effectibus actu mutuo conuertuntur, vt si est curans in actu, est qui sanatur in actu, et si non ponitur causa neque effectus: vnde valet consequentia à causa in actu ad effectum in actu, siue affirmatiuè, siue negatiuè: causa tamen in potentia non ita se habet cum suo effectù, potest enim hic ædificator existere, quando ædificium non existit si ipse non ædificet actu.

Alia diuisio causarum ab aliis additur, videlicet quòd alia sit causa vniuoca, alia verò æquiuoca. Causa vniuoca est, quæ producit sibi similem effectum in specie, vt leo leonem. Causa æquiuoca est, quæ producit effectum dissimilem in specie, vt Sol respectu effectuum inferiorum. Rursus etiam diuiditur causa in principalem, & instrumentalem. Principalis causa ea est, quæ virtute propriâ operatur, instrumentalis autem, quæ dependenter à principali operatur. Ex diuisione causarum colligitur ab Aristotele membra diuidentia causam esse sex, videlicet per se causam vniuersalem, per se causam particularem, causam per accidens vniuersalem, causam per accidens particularem, causam simplicem, causam coniunctam. Non autem numerauit causam in potentia, & in actu: quoniam quælibet prædictarum potest esse in actu, & in potentia.

QVÆSTIO VIII.

Utrum sit aliqua causa efficiens?

Aristor. cap. 3. text. 29. Aucr. comm. 29. & 8. Metaph. com. 7. Simplic. & Themist. hic. Augustinus 7. de Ciuit. cap. 30. Auicembron. in lib. Fontis vite. Auicenna lib. 1. suffic. cap. 10. & 9. Metaph. cap. 4. & 5. D. Thomas lect. 5. & 3. con. Gen. cap. 69. & 1. par. quæst. 105. art. 5. & in 2. dist. 1. quæst. 1. art. 4. Aliacus in 4. dist. 1. art. 1. Scotus ibid. Capreol. in 1. dist. 42. art. 3. Mayton. in 2. Phys. par. 6. Conimbric. in cap. 7. quæst. 11. Ruuius tract. 4. de causa efficiente quæst. 2.

1.

ARGVITVR quòd non: quia vel efficiens est causa quando agit, & hoc non: quia tunc effectus adhuc non est, quia quando fit non est, vt patet primo Peribermenis: modò eius quod non est, nulla est causa. Vel quando non agit, & hoc non: quia tunc nihil efficit, & per consequens non est causa efficiens.

Secundò, quia causa, & effectus simul sunt, & non sunt, vt dicit Aristoteles 2. huius, text. 3. sed efficiens, & effectus non sunt simul, igitur efficiens non est causa. Minor est nota, quia patet quandoque mortuus est, priùs quàm sit formatus filius in vtero matris, & tunc efficiens, & effectus nunquam sunt simul.

Tertiò, quia causa est nobilior causato, vt patet 2. huius, text. 4. & præcipue intelligitur de causa efficienti, vt patet in 3. de Anima, text. 19. vbi dicitur, quòd agens est præstantius passio, sed efficiens non est nobilior effectus: nam in generatione vniuoca effectus est æquè nobilis. Nam homo generat hominem 2. huius, & tamen vnus homo non est nobilior alio; similiter in generatione æquiuoca agens est minùs nobile passio, seu efficiens effectù, vt calor est minùs nobilis, quàm genitum à calore per putrefactionem, igitur efficiens non est causa.

Quartò sequeretur, quòd quodlibet efficiens esset infinitæ virtutis, consequens est falsum, & probatur consequentia: nam producit rem ab infinita distantia: nam si medietas effectus præfuisset, tunc produxisset effectum ab aliqua distantia, & si præcisè in quadruplo præfuisset, tunc produxisset ipsum à maiori distantia, & sic in infinitum, igitur eùm nihil ipsius effectus præfuerit, sequitur, quòd produxit ipsum ab infinita distantia.

Quintò, quando agens, & passum sunt applicata ad inuicem, vel aliquid postea est in passio, quòd priùs fuit in agente, vel nihil; si nihil, tunc sequitur, quòd solus contactus corporum sufficit ad actionem, quòd est falsum; si aliquid, tunc sequitur, quòd effectus non est productus de nouo, sed præfuit in agente.

Sextò; si efficiens esset causa alicuius effectus sit ille effectus A ignis, qui imaginatur diuidi in partes proportionales, ita vt partes minores terminentur versùs agens. Tunc sit prima pars proportionalis, videlicet medietas remotior ab agente, quæ vocetur B, secunda C, tertia D, & sic in infinitum: tunc arguitur sic, B non producit ab agente dato C, non producit ab eodem, nec D, & ita de aliis, igitur A non producit ab ipso. Tener cõsequentia, quia aliter aliquod causatum produceretur ab aliquo agente, cuius tamen nulla pars produceretur ab ipso: & antecedens patet, quia inter B, & agens est pars intermedia similis agenti, & per consequens agens non agit per ipsam in B partem distantem, & ita arguitur de qualibet alia parte.

Oppositum arguitur per Aristotelem 2. huius, tract. 3. c. 1. text. 29. In quæstione primò videbitur, an sit aliqua causa efficiens, & quæ sit. Secundò videbitur de quibusdam modis causæ efficientis. Quantum ad primum notandum, quòd causa efficiens est illud, propter quòd alterum est tanquam ab illo; vt ignis est causa efficiens caloris: quia calor est propter ignem tanquam ab igne, & per illam particulam tanquam ab illo differt causa efficiens ab aliis causis, & idèò quando Aristoteles dicit, quòd causa efficiens est vnde est principium motus, intelligit, quòd causa efficiens est vnde est principium motus tanquam ab illo, scilicet effectiue.

Secundò notandum, quòd effectus causæ efficientis potest esse res permanens, vel successiua noua, vel eterna. De eterna, verbi gratià, dicimus, quòd Intelligentia cognoscit, & intelligit per cognitionem æternam.

Nunc sunt duæ suppositiones. Prima est, quòd aliquid est de nouo productum. Patet ex quæstionibus primi libri. Secunda suppositio, quòd nihil producit de nouo à se ipso. Probatur, quia producens de nouo saltem principale, est nobilior effectù producto: modò idem non est nobilior se ipso, & ista suppositio debet accipi tanquam nota, quia non indiget probatione.

Ex his ponuntur conclusiones. Prima est ista; aliqua est causa efficiens. Probatur, aliquid producit de nouo per primam suppositionem, &

2.

Diuisio quæstionum.

3.

Aliquid est de nouo productum.

Aliqua est causa efficiens.

non à se ipso per secundum, igitur ab aliquo alio; ergo per definitionem causæ efficientis illud aliud est causa efficiens.

4. Secunda conclusio. De nullo effectu potest sciri euidenter, scilicet euidencia simpliciter, quòd fuerit productus ab isto agente quocunque demonstrato probato. Probatur sic: quia si sic, sit ille calor productus in stupam per ignem; non potest euidenter ostendi, quòd ignis fuerit causa huius caloris propter dua. Primò, quia diceretur, quòd esset aliquod agens ignorum productum ab igne, quod produceret illum calorem, & non ignis: secundò, quia diceretur quòd Deus^b producit illum calorem; sed non nisi præsentem igne, & neutrum istorum potest demonstratiuè improbari. Verum est tamen, quòd habemus euidenciam naturalem sufficientem, quòd aliquis effectus sit productus ab aliquo agente, vt de lumine medij, quod producit in candela, de calore stupæ, qui producit ab igne approximato; nec oportet demonstrare tales huiusmodi causas, de quibus non habemus sensum, aut experientiam, aut verisimilem coniecturam ex sensatis.

§.
Res successiua dependet continuè à suo efficiente.

Tertia conclusio. Res^c successiua, si aliqua sit, dependet continuè à suo efficiente. Probatur: quia non fit sonus nisi dum sonans percutit, nec motus nisi dum motor mouet, & sic de aliis successiuis. Sed de aliis effectibus, qualiter dependeant, & qualiter non, patebit ex modis causæ efficientis.

Causa efficiens est causa extrinseca.

Ex suppositione, & conclusionibus sequitur, quòd causa efficiens sit causa extrinseca. Secundò sequitur, quòd de aliquo effectu est notum, & euidens, quòd sit à causa efficiente, & tamen de causa efficiente ignorum est, quòd sit illud, de quo notum est, quòd fiat à motore, à quo tamen fiat fortè non est euidens. Tertio sequitur, quòd aliqua est causa producens, vt ignis qui producit calorem, & aliqua conseruans, vt corpus lucidum, quod conseruat lumen. Pater igitur, quòd aliqua est causa efficiens, & quæ sit definitiuè, & hoc de primo.

Quantum ad secundum nota, quòd Aristoteles in littera enumerat quatuor modos causarum communes quatuor generibus causarum, vt puta, quædam est causa per se, quædam per accidens, quædam prior, quædam posterior, quædam in actu, quædam in potentia, quædam complexa, quædam in complexa; de quibus dictum est in textu, idè ad præsens nihil de eis: sed ad præsens specialiter est dicendum de modis causæ efficientis, qui possunt reduci ad quinque modos. Primus modus est, quòd quædam est causa efficiens producens tantum, quædam conseruans. Secundus modus, quoddam est efficiens totale, aliud parziale. Tertius modus, quoddam est efficiens mediatum, aliud immediatum. Quartus modus, quoddam est efficiens vniuersale. Quintus modus, quoddam est efficiens principale, aliud instrumentale, ad præsens dicam de primo, & de aliis in alia quæstione.

Causa efficiens quinque sunt modi.

6.
Causa conseruans dicitur tribus modis.

Quantum ad primum modum notandum, quòd aliquid dicitur causa conseruans tripliciter, vno modo sicut locus dicitur causa conseruatiua locati, vt patet 4. huius, text. 48. propter hoc, quòd habet aliquam qualitatem similem qualitati locati. Secundo modo dicitur causa conseruans, quæ est occasio conseruandi, vt nauis dicitur causa conseruatiua nauis, & isti duo modi sunt improptij. Sed tertio modo dicitur

causa conseruans, & propria, quæ continuè influit in effectum, virtute cuius influentiæ ille effectus est, & manu tenetur: quia subtracta illa influentia causæ conseruantis ille effectus non esset, & sic effectus dependet à causa conseruante, non solum in fieri, immò etiam in facto esse, & in conseruari. Sed causa producens tantum est illa, à qua dependet res in fieri, licet non in conseruari, vt calor dum manet remoto agente, à quo producebatur.

Nunc ponuntur aliquæ conclusiones. Prima est. Possibile est aliquem effectum æternaliter dependere à causa conseruante. Probatur, & accipiam lumen, quod est in orbe Lunæ, & lumen quod in orbe Solis; tunc ista duo lumina sunt eiusdem rationis; igitur vnum non minùs dependet à suo efficiente, scilicet Sole, quàm reliquum, sed vnum scilicet lumen orbis Lunæ dependet à Sole, igitur cum corrumpitur per umbram terræ, generatur simile à Sole remoto umbrâ, igitur lumen quod est in orbe Solis dependet à Sole, & illud est æternum, igitur possibile est, quòd aliquis effectus dependeat æternaliter à suo efficiente.

Secundò, quia à Deo dependet cælum, & tota natura, vt patet in 1. Metaph. text. 38. non solum in genere finis conseruantis, igitur in genere causæ efficientis, vt debet videri in 12. Metaph. text. 13. sed cælum est æternum, vt patet 8. huius, text. 38. igitur possibile est quòd aliquis effectus dependeat æternaliter à causa efficiente.

Tertio per exemplum: nam si pes fuisset in puluere æternaliter, vestigium fuisset causarum à pede ab æterno; ergo, &c. Ex isto sequitur, quòd potest conuenienter saluari, mundum esse creatum à Deo, & tamen hoc non esse contra demonstrationem Aristotelis 8. huius, text. 10. & inde. Probatur, quia Aristoteles nititur ibi ostendere, quòd mundus est perpetuus, & tamen per conclusionem præsentem possibile est, quòd aliquid perpetuè dependeat à sua causa.

Secunda conclusio. Effectus causæ conseruantis non minùs dependet à causa sua, postquam factus est, quàm dependeat in fieri. Probatur, quia Sol non habet se aliter conseruando lumen productum, quàm producendo nouum; immò non cum maiori conatu producit, quàm cõseruet, immò omnino eodem modo dependet lumen in conseruari, sicut in fieri. Et sicut dicitur de lumine respectu luminosi; ita potest dici de istis inferioribus respectu Dei, scilicet quòd quodlibet istorum inferiorum tam dependet à Deo, quando productum est; sicut quando producit, & idè si A sit causa conseruans B, sequitur quòd si A non est, vel non conseruet B, quòd B non est.

Sed contra obiicitur: quia sicut patuit super primo in quæstione. de modo naturalis conseruationis, res naturalis potest conseruari sub minori dispositione, quàm produci potest; igitur res naturalis non tantum dependet ab efficiente in conseruari, quantum in fieri.

Secundò, quia si Deus continuè influeret in istis inferioribus, sequeretur quòd quælibet res esset successiua, ex quo continuè per nouam influentiam fieret de nouo.

Ad primum istorum dico, quòd non est simile de causa prima conseruante, & aliis dispositionibus naturalibus, mediantibus quibus effectus conseruatur: nam prima causa conseruat, & agit sine conatu; sed dispositiones naturales,

7.
Effectus medij in fieri, sed etiam in facto esse dependet à causa conseruante.

8.

vt caliditas, frigiditas, & huiusmodi, sæpè conseruant cum conatu, scilicet quando contrarium est applicatum.

Ad secundum, dico, quòd non debet intelligi, quòd quælibet res alia à Deo continuè nouiter producatur, sed debet intelligi, quòd continuè conseruatur per primam causam, ita vt si vellet non conseruare, illa res esset.

Ex quo possunt inferri quædam differentiæ inter causam producentem tantum, & causam conseruantem. Differunt enim primò, quia causa conseruans est nobilior, & perfectior suo causato: vt luminosum est perfectius lumine, & prima causa est perfectior aliis: sed de causa producete, quæ non est conseruans, non oportet, vt argutum fuit ante oppositum. Secundo differunt, quòd causa conseruans non necessariò præcedit suum effectum: immò simul est cum effectu. Vnde si luminosum esset subitò præsentatum medio disposito ad receptionem luminis, subitò produceret lumen; sed causa producens necessariò præcedit suum effectum. Tertio differunt ex parte motus: quia agens producens agit per verum motum, vel mutationem; sed conseruans non nisi improprè. Quarto differunt, quia agens producens agit successiuè; sed conseruans agit subitò quantum est ex parte sui. Quinto differunt ex parte effectus: quia possibile est, quòd aliquis effectus dependeat æternaliter à causa conseruante; sed hoc est impossibile de causa producete tantum. Sexto, quia effectus causæ conseruantis dependet à causa sua in conseruari, & in fieri, sed effectus causæ producentis dependet à causa sua in fieri solum. Septimò, quia effectus causæ conseruantis non habet contrarium, vt patet de lumine, sed effectus causæ producentis habet; patet igitur, quid sit causa conseruans, & quæ producens, & quomodo differant ab inuicem, & hoc de primo modo.

10.

Quantum ad secundum modum, notandum, quòd quando plures causæ concurrunt ad eundem effectum, vel illæ causæ sunt sibi inuicem causæ subordinatæ, vel non. Si non; tunc vel omnes concurrunt per modum vnus causæ, vel per modum diuersarum causarum. Exemplum primi, quia ad 4 generationem Socratis concurrunt pater suus, cælum, Intelligentiæ, & Deus: & in talibus causis subordinatis nulla dicitur totalis, vel partialis: immò quælibet talis producit totum effectum. Vnde non est imaginandum, quòd de igne genito Deus producat vnâ partem, & ignis generans aliam, immò quælibet causarum subordinatarum producit totum effectum, ad quem concurrunt. Exemplum secundi, vt si plures homines traherent nauem mediante vnâ chordâ, omnes illi concurrunt per modum vnus causæ, & in illis non inuenitur causa totalis, vel partialis, quia quilibet trahit totam nauem, & ex hoc non sequitur, quòd alij superfluant: quia nullus trahit totam nauem totaliter, vt *ly totaliter* designat totam virtutem trahentis. Exemplum tertij, vt si Socrates, & Plato applicentur ad leuandum vnum lapidem à diuersis partibus, quem neuter illorum sufficeret leuare solitariè, tunc ad leuationem lapidis isti duo concurrunt per modum diuersarum causarum, & idèò vterque eorum est causa partialis leuationis, & hoc de secundo modo.

11.

Causa dicitur vniuersalis tripliciter.

Quantum ad tertium modum, notandum, quòd aliqua causa dicitur vniuersalis tripliciter, vno

Scoti oper. Tom. 11.

modo in prædicando, & sic terminus communior significans causam est vniuersalior, quàm terminus minùs communis, vt artifex est causa vniuersalior, quàm ædificator, & hoc dictum est in textu. Alio modo dicitur causa vniuersalis in causando, & tunc vniuersalitas causæ attenditur penes diuersitatem effectuum, quos illa causa potest producere. Secundo penes diuersitatem locorum, in quibus potest simul producere diuersos effectus; & tertio penes diuersitatem temporum, in quibus potest producere diuersos effectus successiuè, ita quòd illa causa dicatur vniuersalior, quæ potest simul producere effectus plures in pluribus locis, aut in pluribus temporibus potest plures effectus producere.

Ex quibus sequitur, quòd Deus est causa vniuersalior, quàm cælum, & cælum causa vniuersalior sole, & sol causa vniuersalior quàm ignis hîc inferior, & idèò causa dicitur maximè particularis, quæ vnus solius effectus est productiua. Et sic patet quæ causa dicatur vniuersalis, & quæ particularis, & hoc de tertio modo.

Quantum ad quartum, notandum, quòd aliqua causa potest dici mediata, vel immediata alicuius effectus tripliciter, vno modo dicitur causa mediata, quia non est coniuncta effectui secundum locum, & sic cælum dicitur causa mediata huius effectus: scilicet ignis hîc producti. sed isto modo Deus dicitur causa immediata; non quia propriè coniungatur effectui, sed quia cuiuslibet rei ipse est indistans. Secundo modo dicitur causa mediata: quia non influit in effectum; & isto modo agens consiliatum, vel occasionale potest dici causa mediata, & tunc illa causa dicitur immediata, quæ influit in effectum, & sic cælum dicitur causa immediata effectus hîc producti, quia licet non attingat effectum, immèdiatè tamen in ipsum influit, vt patet primo Meteororum, & sic tangit ipsum secundum influentiam. Tertio modo dicitur causa immediata, quæ non determinatur per aliud agens magis particulare ad producendum hoc, vel illud, sed dicitur causa mediata, quæ determinatur per vnum, vel plura agentia particularia, ad productionem istius effectus, magis quàm alterius. Verbi gratiâ, causæ vniuersales vt Deus, & cælum dicitur causæ mediatæ effectus hîc producti, eo quòd ad productionem illius effectus determinantur per agentia particularia, vt puta per ignem, & calorem, & per motum, & lumen: & sic ignis dicitur causa immediata, vel etiam calor, quia non determinatur per aliquod agens magis particulare ad producendum hoc, vel illud, & sic patet quæ causa dicatur mediata, & quæ immediata.

De quinto notandum, quòd de causis concurrentibus ad eundem effectum semper causa principalior est perfectior, & nobilior, & è contra causa minùs principalis, seu instrumentalis est causa minùs perfecta, siue ignobilior, ita vt principalitas causæ sit per comparisonem plurium effectuum ad inuicem respectu eiusdem effectus, quæ cognoscitur penes comparisonem ipsarum ad inuicem in perfectione, & nobilitate. Et si queratur penes quid attenditur perfectio, & nobilitas causæ potest cognosci ex tribus, primò, supponendo, quòd in ordine causarum sit vna causa prima independens ab aliquo alio, & à quo omnia alia dependent, vt patet 2. Metaphysica, quæ causa est perfectior, & nobilior omnibus aliis causis.

12.

Causa potest tripliciter dici immediata, vel mediata.

13.

Perfectio causa ex tribus cognoscitur potest.

Tunc dico primò quòd perfectio causæ cognoscitur per appropinquationem ad causam primam secundum perfectionem, ita ut demonstrari duabus causis, quarum una est propinquior causæ primæ, & alia remotior: tunc illa propinquior est perfectior remotiori. Secundò cognoscitur perfectio causæ per modum agendi; quia illa causa est perfectior, quæ agit conseruando, & cum hoc producendo, quàm illa quæ agit producendo tantum. Similiter modus agendi subito, est perfectior quàm modus agendi successiue. Tertio cognoscitur per nobilitatem effectuum, & idè dicitur, quòd magnitudo effectus demonstrat omnipotentiam conditoris.

Ex quibus sequitur comparando causas ad inuicem, quòd dispositio accidentalitatis est causa minus principalis, quàm forma substantialis, & quòd omnium causarum concurrentium ad aliquem effectum causa prima est principalissima, nec potest ministerialiter concurrere ad aliquem effectum. Et sic patet quæ causa dicitur principalis, & quæ instrumentalis, & hæc de quinto modo.

14.

Nunc ad rationes. Ad primam dico, quòd causa est efficiens, quando agit: nec obstat, quòd effectus non est; quia causa dicitur efficiens effectus, eo quòd est effectiua transmutationis ad effectum.

Ad secundam, causa & effectus simul sunt, &c. Dico intelligitur maximè de causa conseruante, sed de producente exponitur sic, quòd dum effectus actu producit, causa actu producit.

Ad tertiam dico, quòd in omni actione causa principalis, ut est Deus, est nobilior effectu producto, sed de minus principalibus, & instrumentalibus non oportet.

Ad quartam, negatur consequentia, ut est proprie illa distantia. Ad probationem dico, quòd non fit ibi additio secundum proportionem multiplices, sed præcisè secundum proportionem superpartientes, vel superparticulares, & idè producere totum est præcisè duplo difficilius, quàm producere medietatem. Idè nego consequentiam.

Ad quintam dico, quòd nihil est in passo, quod prius fuit in agente, nec actio fit per exitum alicuius ab agente; nec ex hoc sequitur, quòd solus contactus sufficiat ad actionem: immò requiritur, quòd agens habeat in se aliquod principium, mediante quod sufficiat transmutare passum.

Ad sextam nego consequentiam, & propter istud dico, quòd nullis duobus ignibus determinatur, verum est de uno, quòd fit productus ab alio præcisè, sed semper ab alio mediante adminiculo partium prædictarum prius, & hoc sufficit ad demonstrandum hoc esse agens illius, & hæc de questione.

ANNO TATIONES.

15. *Definitio causa.*
 1. *Causa efficiens est illud, per quod alterum est tanquam ab illo.* Nota causam esse ad cuius esse aliquid sequitur emanatione reali; ubi ly aliud denotat effectum aliam naturam numero distinctam habere à causa, ex quo sequitur Theologicè, quòd Verbum diuinum non est effectus Patris æterni, nec Pater est eius causa: similiter Spiritus sanctus non est effectus Patris, & Filij, neque Pater, & Filius eius causa, quamuis enim Pater producat Filium, & Pater, & Filius, Spiritum sanctum, tamen eandem numero naturam diuinam habet Filius cum Patre, & Spiritus sanctus cum Patre, & Filio.

b *Diceretur, quòd Deus producit illum calorem.* Nota quòd Gabriel Biel in 4. d. 1. quæst. 1. tenet solum Deum producere quotquot effectus hic in inferioribus producuntur; causæque secundas nihil agere, sed solum esse præsertes ad tales effectus producendos, ita quòd Deus ad præsentiam ignis calefacit, & ad præsentiam aquæ frigefacit. Cæterum hæc Gabrielis opinio est erronea, aduersatur enim sacre Scripturæ. Nam Gen. 1. dicitur, *Germinet terra herbam viuentem, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum.* Vbi datur virtus agendi rebus. Et Dam. 2. de fide Orthodoxa, cap. 9. inquit, *Dedit Deus plantis virtutem altricem, auctricem, & generatricem, & D. Ambros. 3. Hexaëmeron, cap. 6. & 8. Dedit, inquit, Deus terræ virtutem generandi herbas ex semetipsa sine alterius adiutorio.*

f *Res successina si aliqua sit, &c.* Nota quòd idè dicit Scotus, si aliqua sit: quia fuit aliquorum sententia, motum non distingui à mobili, & à termino ad quem; sed esse idem realiter, & formaliter cum mobili, & cum termino; quæ opinio est valde improbabilis: nam cum in motu alterationis acquiratur accidens, & mobile sit substantia, idem formaliter erit substantia, & accidens. Aliorum sententia fuit, motum idem esse realiter cum mobili, distingui autem realiter à termino. Hæc opinio in hoc, quòd dicit motum esse idem realiter cum mobili, coincidit in idem ferè inconueniens, in quod prima opinio; in hoc autem quòd asserit motum distingui realiter à termino, videtur contradicere Aristoteli affirmanti motum non esse præter rem ad quam est. Propter ergo has duas opiniones locutus est hic Scotus dubitativè; quæ autem sit eius sententia videbimus in 3. huius, quæst. 7.

d *Ad generationem Socratis concurrunt pater suus, cælum, Intelligentia, & Deus.* Nota quòd Deus immediatè concurrat cum omni causa particulari ad quemcumque effectum, quod non solum est verum secundum Philosophos, sed etiam est certum secundum Theologos. Nam Iob 10. dicitur, *Manus tua Domine fecerunt me,* & Psal. 146. *Quis producit in montibus fenum,* & Matth. 6. *Fenum agri sic vestit Deus,* &c. & Ioan. 5. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Patet etiã ex Proclo Philosopho in lib. de causis, c. 1. dicente, omnis causa primaria plus est influens, super causatum suum, quàm causa vniuersalis secunda; quia causa vniuersalis prima agit in causatum causæ secundæ, anrequam agat in ipsum causam vniuersalis secunda; & parùm infra dicit, omnem operationem, quam causa secunda efficit, prima etiam causa efficit. Vnde D. Augustinus 3. de Trinit. cap. 3. & 4. vocat creaturas proximas causas; Deum verò primam, quæ si suspenderet actionem suam, causæ inferiores non agerent, ergo Deus cum illis operatur.

Ex hoc sequitur erroneam esse Durandi sententiam in 2. Sententiarum d. 1. afferentis ita causas particulares suos effectus producere, ut nulla superiori causâ, neque ipso Deo indigeant adiuvante: quia virtute (inquit) iam ab ipso traditâ Deo operantur.

e *Aliqua causa potest dici mediata, vel immediata, &c.* Nota quòd aliquam causam immediatè attingere effectum dupliciter contingit. Vno modo in mediatione suppositi, altero verò modo immediatione virtutis. Agere immediatione suppositi est, quòd ipsum suppositum agens

16.

Deus immediatè concurrat cum omni causa secunda.

17. *Durandi erronea sententia.*

Causam immediatè attingere effectum bifariam contingit.

attingat suppositum patiens, vt si ignis applicetur combustibili, & è contra, illud dicitur agere mediata mediacione suppositi, quod applicat aliud suppositum ad agendum. Vt pictor penicillo attingit tabulam, in qua pingit, & faber lignarius per ferram scindit lignum. Illud autem dicitur agere immediatè immediacione virtutis, quod agit virtute propria, non attingens per se ipsum recipiens; vt Sol virtute sua attingit hæc inferiora, quæ calefacit, ipsum verò suppositum Solis non iungitur ipsi terræ, quam calefacit, & è contra illud dicitur agere mediata mediacione virtutis, quod agit virtute aliena, vt terra non propria virtute scindit lignum, sed quia mota est ab artifice. Causæ igitur particulares attingunt ad suos effectus producendos, aliquando immediatè immediacione suppositi, & semper immediacione virtutis. Causæ verò vniuersales secundæ, vt Sol, & cælum attingunt immediatè immediacione virtutis tantum: Deus autem, qui est prima & vniuersalissima causa intimius, & immediatius, quam omnes causæ vtroque modo immediacionis attingit effectus: quia vt hic dicit Scotus cuiuslibet rei est indistans, quia in omnibus est presentem.

faciant simul coniunctæ vnâ aliquotam: nam si faciant vnâ aliquotam, erit proportio superparticularis supra dicta. Huiusmodi proportionem habet quaternarius ad ternarium: quaternarius enim continet semel ternarium, & duas vnitates, quarum quælibet est pars aliquota ternarij, ambo verò simul nullo modo sunt eius pars aliquota. Itarum autem proportionum sunt multæ species, vt videbimus loco suprâ relato, applica ad propositum & specularè.

QVÆSTIO IX.

Vtrum finis sit causa.

Aristot. cap. 3. text. 29. & 32. cap. 8. text. 77. & 1. de partibus animal. cap. 1. & 1. Metaph. cap. 3. Simplic. Philopon. Theophrast. 2. Physic. text. 29. Auctores comm. 29. Alber. 2. Physic. tract. 2. cap. 5. D. Thom. 2. Physic. cap. 3. & 1. par. quæst. 6. art. 1. Mayron. 2. Physic. part. 7. Suarez tom. 1. Met. disp. 23. Fonseca tom. 2. Metaph. lib. 5. cap. 2. quæst. 11. Canonici. 2. Physic. quæst. 3. art. 1. Coimbra. 2. Physic. cap. 7. quæst. 20. Compluten. disp. 14. quæst. 2. Ruyus tract. 5. q. 1. Roccus q. 7. Fuentes 2. Physic. q. 7. diff. 2. Faber Theor. m. 56.

18. Deus quatuor modis causas in his inferioribus.

Obserua tamen, Deum quadrupliciter habere causalitatem in his inferioribus. Primò quia dat virtutem operandi aliis causis. Secundò: quia conseruat virtutem illarum causarum, earumque esse vt operentur. Tertio, quia mouentur à Deo, priùs enim naturâ Deus mouet orbis cœlestes, causâque particulares ad agendum, quamuis omnes simul concurrant ad operationem, neque daturus instans, in quo Deus sine causis, aut è contra operetur. Quarto vt artifex operatur per instrumenta; sic Deus cum istis causis. Similitudo autem stat in hoc, quòd sicut artifex diuersis instrumentis diuersa operatur: sic Deus diuersis causis. Est autem dissimilitudo: quia Deus ex eo quòd essentia eius est infinita immediatissimè quacunque immediacione attingit effectum; artifex autem non nisi mediante instrumento. Secundò etiam sunt dissimiles, in quòd instrumentum nullam à se actionem habet: quia nullam habet virtutem agendi in se ipso permanentem, sed tantum motum recipit ab artifice; causæ verò secundæ receperunt à Deo virtutes, quibus verè operantur, quamuis à Deo dependenter.

19. Proportio est multiplex.

¶ Non sit sibi additio secundum proportiones multiplices, &c. Nota (vt diffusius videbimus lib. 7. Physic.) quòd proportio est multiplex, scilicet alia rationalis, alia irrationalis. Proportio rationalis alia æqualitatis, alia inæqualitatis. Proportio inæqualitatis alia est maioris, alia minoris inæqualitatis, quarum quælibet quid sit, videbimus vbi supra. Pro nunc obserua, quòd proportio maioris inæqualitatis alia est multiplex, alia superparticularis, & alia superpartiens. Proportio multiplex est habitudo duarum quantitatum, quarum vna continet aliam adæquatè aliquoties, qualis est quaternarij ad binarium. Proportio superparticularis est proportio duarum quantitatum, quarum maior semel minorem continet, & vnâ eius partem aliquotam, qualis est proportio ternarij ad binarium. Ternarius enim continet binarium semel, & præterea vnum, quod est pars aliquota binarij. Proportio superpartiens est proportio duarum quantitatum, quarum maior continet semel minorem, & eius aliquot partes aliquotas, id est, quarum quælibet sit aliquota, dummodo non

ARGVITVR quòd non: quia principium, & causa sunt idem, sed finis non est principium: igitur non est causa. Maior patet per quid nominis istorum terminorum causa, & principium. Et minor est nota: quia principium, & finis ex opposito distinguuntur.

1.

Secundò: quia vel finis est causa, quando effectus est, & hoc non: quia quando est labor, nondum est sanitas propter quam homo laborat, vel quando effectus non est: & hoc non, quia bene sequitur, hoc non est, igitur hoc non est causatum, & si non est causatum, illius finis non est causa.

Tertio, illud non est causa; quod sequitur ad aliud, sed finis est huiusmodi, cum effectus sensibilis præcedat finem, ergo, &c.

Quarto, causa est prior, & nobilior causato, & hæc præcipuè intelligitur de causa finali, cum finis sit causa causarum: sed finis non est prior, aut nobilior suo effectui, nam operatio rei est finis illius, cuius est operatio, & tamen est minus nobilis, & posterior operante.

Quinto, vel accipitur finis pro intentione agentis, vel pro illo, quod intenditur ab agente; non primo modo: quia propter illud agens non agit; nec secundo modo: quia agens debet moueri à fine, & tamen res intenta non mouet cum fine, cum adhuc non sit, ergo, &c.

2.

Sextò, si finis esset causa, tunc esset nobilior ordinatis in finem, quod est falsum: cum corpora cœlestia sint nobiliora inferioribus, propter quæ tamen agunt.

Oppositum arguitur per Aristotelem 2. huius cap. 1. tract. 3. text. 29. In quæstione Primò intelligendæ sunt diuersæ distinctiones de fine, quas posuit Aristoteles & Commentator in diuersis locis. Secundò respondebitur ad quæsitum.

Diuisio quæstionis.

Quantum ad primum, notandum, quòd finis accipitur multipliciter. Nam aliquando accipitur pro vltimo rei, sicut dicimus, quòd punctus est finis lineæ, instans finis vitæ. Alio modo accipitur finis pro vltimo bono, gratia cuius agens agit, & hoc innuit Aristoteles 2. huius: & tunc finis, vt est vltimum bonum, quandoque accipitur pro intentione agentis: quandoque pro re intenta ab agente. Exemplum primi, vt similitudo domus, quam domificator habet in mente, dicitur finis, qui est

Finis multipliciter sumitur.

in mente cognoscentis, & iste finis reducitur ad causam efficientem, eo quod movet agens ad executionem boni intenti: exemplum secundi. Domus est res intenta à domicicante, & est finis, gratia cuius agit edificator.

De quo fine norandum est, quod res intenta ab agente, seu finis quandoque intenditur appetitu animali, qui est cognitio determinans agens, ut quando edificator intendit domum; quandoque intenditur appetitu naturali, ut locus deorsum intenditur à gravi existente sursum appetitu naturali; quæ est inclinatio, seu impetus formæ substantialis grauis, seu grauitatis,

3. Tertio est notandum de fine, qui est bonum intentum ab agente, quod quidam est finis primaria intentione, & est ille, quem agens principaliter intendit. Verbi gratia. prius naturæ corpora cælestia primaria intentione cum Intelligentiis agunt propter Deum, & Deus propter se ipsum, sed secundariâ intentione propter ista inferiora. Exemplum secundi, quia agens naturale in agendo, ut ignis in agendo primariâ intentione intendit assimilationem passivam, sed secundariâ intentione intendit corruptionem sui contrarij; & sic finis secundariâ intentione est ille, qui minus principaliter intenditur ab agente.

Differunt autem isti fines ab inuicem: quia finis primariâ intentione est æquæ nobilis, vel nobilior ordinatis in finem; sed hoc non est verum de fine secundariæ intentionis; quia ista inferiora sunt minus nobilia Deo, & Intelligentiis, qui tamen agunt secundariâ intentione propter ista inferiora.

Finis quomodo sit nobilior vel æquæ nobilis his quæ sunt ad finem.

Finis duplex gratiæ cuius, & quo.

Quarto notandum, quod quidam est finis gratiæ cuius, & alius est finis quo; finis gratiæ cuius est finis principaliter intentus ab agente; finis quo est ille, mediante quo intenditur finis principaliter intentus; ut quando aliquis laborat propter sanitatem; labor est finis quo acquiritur sanitas, quæ est finis gratiæ cuius prioris; & finis prior est finis quo respectu posterioris.

4.

Sed obiicitur: quia omnis finis gratiæ cuius est finis quo, igitur diuisio non valet. Tenet consequentia, quia bonæ diuisiōnis membra debent ab inuicem separari saltem particulariter. Probat antecedens: quia si esset aliquis finis gratiæ cuius, qui non esset quo, maximè esset Deus: modò est finis quo omnia sunt & fiunt. Ad istud, negatur antecedens. Ad probationem, quando dicitur, quod Deus est quo omnia, &c. dico, quod Deus est finis gratiæ cuius, & nullo modo finis quo, & tunc dico, quod ista dictio quo, vel denotat causam efficientem principalem, & tunc conceditur, quod Deus est id, quo omnia sunt, vel fiunt; vel denotat causam instrumentalem, quo acquiritur finis principaliter intentus; & tunc nego, quod Deus est id, quo omnia sunt, & fiunt.

Finis est duplex, scilicet generatiōis, & rei genitæ.

Quarto notandum, quod quidam est finis generationis, alter est finis rei genitæ. Finis generationis est forma substantialis rei genitæ. Sed finis rei genitæ est ipsa res generata; ut postea probabitur, vel operatio ipsius; ut felicitas est finis hominis, esse felicem, vel esse perfectum per operationem est finis generatæ, & hæc de primo.

Finis est causa.

Quantum ad secundum, sit prima conclusio ista, finis est causa. Probat. Illud est causa propter quod alterum est, ut patet ex definitione causæ; sed propter finem alterum est: ergo, &c. Minor est nota: quia propter sanitatem est labor, & ita inducendo in alios: quia sanitas non est cau-

sa laboris in genere causæ efficientis, quia efficiens præcedit tempore suum effectum, vel saltem simul est cum effectu, & tamen sanitas sequitur laborem, nec labor est propter sanitatem, tanquam propter materiam, vel formam, ut notum est; igitur est propter ipsam tanquam propter finem.

Secundò: quia illud est causa, per quod convenienter respondetur ad quæstionem quærentem, quid est hoc; sed hoc fit per finem, igitur, &c. Maior est nota, quia quæstio propter quid quærit causam, & minor patet: quia si quæretur, propter quid Socrates laborat, responderetur, ut sanus efficiatur.

Secunda conclusio. Quælibet res mundi agit naturaliter propter se ipsam tanquam propter finem principaliter intentum, & primariâ intentione. Et dico notabiliter naturaliter, quia aliquis voluntariè potest eligere alium finem propter quem principaliter agit, ut puta Deum. Probat conclusio, quod quælibet res mundi agit naturaliter propter illud, quod est sibi maximè bonum, & summè dilectum, intelligendo de dilectione naturali, vel animali; sed cuiuslibet rei est ipsamet sibi summè bona, & maximè dilecta: ergo, &c. Maior est nota: quia propter hoc dicimus, quod Deus agit propter se ipsum, eo quod maximè diligit se ipsum; & minor patet, quia quælibet res diligit se ipsam permanere, & esse in quantum potest, per Commentatorem in fine primi huius, comm. 81. igitur si aliquid aliud magis diligeret esse, quàm se ipsum, sequeretur quod aliquid aliud magis diligeret quàm potest diligere, quod implicat contradictionem.

Secundò, quia in imminente casu non esse alicuius rei, illa res plus fugeret suum non esse, quàm fugeret non esse alicuius alterius rei, igitur illa res plus se diligit esse, quàm aliquam aliam rem. Tenet consequentia; & antecedens apparet in his, quæ fugiunt contrarium applicatum. Contra conclusionem arguitur: quia de duobus bonis melius est eligendum; sed Deus est melior Socrate, igitur Deo, & Socrate positus, Socrates potius habet diligere Deum, quàm Socratem. Secundò si Socrates magis diligeret se quàm Deum, tunc sequeretur, quod magis vellet Deum non esse, quàm Socratem non esse. Consequens est falsum: quia ad Deum non esse, sequitur Socratem non esse, & per consequens volendo Deum non esse, vult Socratem non esse.

Tertio, quia manus diligit se non esse potius, quàm aliquod membrum principale non esse, igitur manus non agit propter se ipsam finaliter. Tenet consequentia ex prædictis, & antecedens apparet: quia manus exponit se pro aliis membris.

Quarto, per experientiam de gallina, quæ exponit se miluo pro pullis, & de homine, qui exponit se periculo propter animata.

Ad ista; ad primum dico quod de duobus bonis maius non est eligendum, nisi ambo sint: æquæ proxima eligenti, & idem cum quodlibet sit proximum sibi ipsi, quodlibet est magis eligibile sibi ipsi, quàm aliquod aliud.

Ad secundum, conceditur consequens; ad probationem falsitatis dico, quod Socrates non vellet consequentiam esse bonam: immò in infinitum plus vellet Deum non esse, quàm vellet illam consequentiam esse bonam.

Ad tertium de manu dico, quod si manus haberet inclinationem distinctam, ita quod non regere

5.

6.

regeretur à corpore, potius vellent omnia membra non esse, quàm ipsam non esse, sed quia homo habet vnâ inclinationem quæ regit omnia membra, idèd per illam in casu necessitatis exponit membrum minùs nobile pro nobiliori.

De experientiis dico, quòd tales exponunt se spe euasionis, cuius signum, quòd gallina multum afflicta à miluo fugit & dimittit pullos. Nunc ad rationes. Ad primam, soluta est: quia ibi accipitur *principium* æquiuocè, & etiam *finis*.

7. Ad secundam, vel quando est, &c. Propter istam rationem norandum, quòd finis rei, quandoque est substantia, sicut probatur est, quòd quilibet res mundi est finis sui ipsius, similiter sic dicimus, quòd Deus est finis omnium, sic etiam dicit Aristoteles 2. huius, text. 24. quòd nos sumus quodammodo finis omnium: & isto modo causa finalis, & eius effectus sunt simul, immò aliquis finis præexistit effectui, sicut Deus. Alius est finis, qui est actus, vel operatio rei, sicut dicimus quòd felicitas est finis hominis, & tunc finis sequitur effectum, cuius est finis; & isto modo conceditur quòd finis est causa effectus, quando finis non est: quia hoc nomen *causa*, est nomen ampliatiuum, vt dictum fuit priùs, & idèd non sequitur, finis est causa, igitur finis est. Et si obiciatur, quòd talis qualitas, vel operatio non potest esse finis: quia finis est perfectior, nobilior, & melior ordinatis ad finem, sed talis operatio, vel qualitas, cum sit accidens, non est nobilior ordinato in finem, qui est substantia; igitur talis qualitas, vel operatio non est finis. Secundo, à verbo est tertio adiacente, ad verbum est secundum adiacens est bona consequentia, igitur sequitur, finis est causa, igitur finis est. Respondetur ad primum vno modo, quòd qualitas, vel operatio alicuius rei, & substantia, cuius est operatio illa, non possunt ad inuicem comparari in perfectione, bonitate, & nobilitate: quia bonum accipitur dupliciter; vno modo pro perfectione essentiali, & alio modo pro bono moris: modò si substantia, & qualitas, & operatio comparentur ad inuicem primo modo, tunc non est dubium, quin substantia est in infinitum perfectior qualitate, & operatione: sed si comparentur ad inuicem secundo modo, tunc est comparatio abusua: quia comparatio non conuenit in illo, in quo comparatur; felicitas non est bona moraliter, sed est id, quo homo est bonus moraliter. Aliter dicitur, quòd felicitas circum scripto homine, non est melior homine, sed homo felix est melior, quàm homo sine felicitate, & ita homo agit finaliter non propter felicitatem, sed vt sit felix per felicitatem, & hoc patuit in tertio modo. Ad secundam instantiam dicitur, quòd illa regula intelligitur in terminis non ampliatiuis, & idèd non sequitur, *Antichristus est possibilis: ergo Antichristus est*. Tertio modo accipitur finis secundum aliquos pro significato per vnum singulare complexè, & sic diceretur quòd felicitas non est finis hominis, sed hominem esse felicem est finis hominis.

Ad tertiam rationem dicitur sicut ad secundam.

8. Ad quartam dico, quòd hoc intelligitur de fine primariâ intentione, & hoc vltimato, quia talis est nobilior ordinato in finem; vel saltem æquè nobilis. Et si exponatur de significato per singulare complexè, diceretur quòd hominem esse felicem est nobilior, & perfectior quàm hominem, & inquirere quid sit illud, pertinet ad Metaphysicū.

Ad quintam, dico quòd accipitur finis pro illo, quòd intenditur ab agente, & quando dicitur, quòd finis mouet, hoc est verum de fine, qui est intentio agentis.

Ad sextam concedo eo modo, quo est expositum: modò cælum non agit primariâ intentione propter ista inferiora, sed secundaria intentione. Idèd non oportet, quòd cælum sit minùs nobile istis inferioribus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dicitur autem 1. & fortuna & casus. Iste est quartus tractatus huius 2. in quo Philosophus determinat de casu, & fortuna, scilicet de causis per accidens rerum naturalium: & diuiditur in quatuor capita. In primo determinat de casu, & fortuna secundum opiniones antiquorum: in secundo ostendit, quid sint casus & fortuna definitiue: in tertio ostendit quomodo differunt casus & fortuna: & in quarto ostendit ad quod genus causæ reducuntur casus & fortuna. Secundum ibi, *Primum igitur cum videamus*. Tertium ibi, *Differunt autem quoniam casus in plus est*. Quartum ibi, *At de modis causarum*. Primum diuiditur: quia enim primò præmittit intentionem, secundò prosequitur, ibi, *Quidam enim eisi sint, an non*. Primò dicit, quòd casus, & fortuna dicuntur causæ multorum effectuum, & etiam dicuntur de genere causarum, & idèd considerandum est primò in quo genere sunt casus & fortuna: secundò vt rùm idem sint casus, & fortuna; & tertio quid sit fortuna, & quid casus.

9. Text. 39.

Fortuna & casus quatenus causa.

Quidam enim eisi sint, an non dubitant. Hic exequitur intentum, & recitat tres opiniones. Secunda ibi, *Sunt autem quidam*. Tertia ibi, *Sunt autem*. Primò recitat primam opinionem, & rationes eorum. Secundò soluit ibi, *Sed & hoc mirabile*. Prima opinio fuit, quòd nihil sit à casu, vel fortuna. Probatur, quia illud non euenit à casu, & fortuna, cuius est aliqua determinata causa, sed cuiuslibet rei est aliqua determinata causa, ergo, &c. Maior est nota; & minor patet de isto effectu, quem dicimus à fortuna, vt si aliquis veniens ad forum reperiat debitorem, quem non est opinatus inuenire, à quo recipiat pecuniam, pro qua emat equum; emptio equi est à fortuna, sicut inuentio debitoris, & tamen huiusmodi inuentionis est aliqua determinata causa, scilicet *venisse ad forum*.

Text. 40.

Quoniam 2. si aliquid esset fortuna. Ponitur secunda ratio: quia si casus, & fortuna essent aliquid, magnum inconueniens esset quòd nullus antiquorum sapientium considerandum causas generationis, & corruptionis determinasset aliquid de casu, & fortuna, quasi casus, & fortuna nihil essent.

10. Text. 41.

Sed & hoc 3. mirabile. Hic soluit istas rationes. Secundam ibi, *Quocirca & quodammodo*. Vnde Aristoteles dicit, quòd mirabile videtur, quòd casus & fortuna non essent, cum multa sint, & fiant à casu, & fortuna. nec nos ignoramus, quòd effectus casualis, vel fortuiti sit aliqua determinata causa, sed non est determinata respectu illius effectus, verbi gratiâ, licet transitus ad forum sit causa determinata, tamen non respectu huius effectus, qui est *inuenire debitorem*, non opinatum inueniri, eo quòd in paucioribus accidit, & præter intentionem agentis.

Text. 42.

Quo 4. circa & quodammodo. Remouet secundam rationem, & ostendit Aristoteles quòd antiqui

Text. 43.

Bonum est duplex.

antiqui fecerunt mentionem de casu, & fortuna. Nam quidam, vt Empedocles, posuit entia naturalia quandoque congregari, & quandoque segregari à casu, & fortuna per litem, & amicitiam. Similiter posuerunt partes aliquando sic disponi à fortuna, qualiter disponuntur: & idè antiquis fuit determinatè considerandum de casu & fortuna: & sic ratio eorum magis accusabat antiquos, quàm probet casum, & fortunam non esse.

I I.
Text. 44. *Sunt autem 5 quidam, qui & cæli.* Recitat secundam opinionem, quæ erat, quòd omnia fiunt à casu, & fortuna, ita quòd casus & fortuna fuit esse motus cæli, & omnium mundanorum, *ibi, à casu enim fieri dicunt, &c.* Improbatur illam opinionem tripliciter. Primò, quia si casus, & fortuna essent causæ cæli, sequeretur quòd omnia quæ sunt, essent à casu, & à fortuna. Consequens est falsum, & consequentia patet: quia omne illud est à casu, quòd est ab illo, quòd est à casu, sed omnia quæ sunt, sunt à cælo, quòd per te est à casu: igitur omnia quæ sunt, sunt à casu: & istam probationem ponit Commentator, & contra Aristotelem obiicitur, com. 44. quia in casu prædicto empirio equi est ab eo, quòd est à casu, & tamen empirio equi non est à casu, cum sit cum intentione ementis. Respondetur, quòd maior debet intelligi, quòd omne illud est à casu, quòd fit ab eo, quòd est à casu, si non potest euenire ab alio, quàm ab illo: modò impossibile est, quòd entia fiunt, quia sunt à cælo. Idè probatio fuit bona.

Text. 45. *Tunc ibi, Et valde, hæc est 2. ratio, 6 quia istud est valde admirabile dicere, quòd animalia, & plantæ nec sunt, nec fiunt à fortuna, sed fiunt à natura, vel ab intellectu, vel ab alia causa; verbi gratiâ, oliua fit ex semine oliuæ, & homo ex semine hominis: & tamen cælum, quòd est multo diuinius animalibus, & plantis, fiat à casu, & non ab aliqua causa, sequitur, ibi, *Aqui si sic 7 se habeat.* Ponitur tertia ratio, quòd dignum non est aliquam in inferiorem circa istam opinionem: quia in istis inferioribus videmus multa fieri à casu, & fortuna, & in cælo videmus omnia vniformiter euenire, nec apparet aliquid euenire à casu, vel fortuna in cælo: igitur potius debuissent dixisse è contrario, scilicet, quòd ista inferiora fiunt à casu & fortuna, sed corpora cælestia non.*

I 2.
Text. 47. *Sunt 8 autem quidam.* Recitat tertiam opinionem, & est quòrundam, qui ponebant quòd fortuna est causa, sed tamen est immanifesta humano intellectui tanquam quoddam existens felicitius & diuinum. Sed istam opinionem non improbat hic Aristoteles, sed eius improbatio patebit ex sequentibus, & idè determinandum est, quid sit casus, & quid fortuna, & quomodo differunt, & ad quæ genera causarum reducuntur.

Text. 48.
Fortuna & casus quatuor sunt causa.
Primum igitur 7 cum videamus. Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus inquirat definitionem casus, & fortunæ. Et primò facit hoc. Secundò ostendit, quid veritatis contineant opiniones antiquorum. Tertio mouet quoddam dubium. Et quartò ponit quædam dispositiones fortunæ. Secundum ibi, *Indefinitas igitur causas.* Tertium ibi, *Quare cum indefinita.* Quartum ibi, *Fortuna autem bona.* Primum diuiditur: quia primò ponit quædam diuisiones. Secundò inquirat particulas ponendas in definitione: & Tertio concludit definitionem fortunæ. Secundum ibi, *Nunc autem sit.* Tertium ibi, *Manifestum itaque.* Primò ponit quatuor diuisiones. Secunda ibi, *Eorum autem.* Tertia ibi, *Eorum*

Vide digressionem Auer. super isto sexto.

autem. Quarta ibi, *Huiusmodi igitur.* Est igitur prima diuisio, quòd eorum quæ fiunt, quædam fiunt semper eodem modo; vt *orsum, occasus, & eclipsis stellarum,* & quòd homo fiat ab homine, & huiusmodi: alia sunt, quæ frequenter fiunt eodem modo; vt quòd in hyeme sit gelu, & in æstate calor: alia sunt quæ nec fiunt semper, nec frequenter, vt inuentio thesauri. Modò Aristoteles ponit istam propositionem, quòd casus & fortuna sunt eorum, quæ eueniunt extrà semper & frequenter: quia quòd istæ sint causæ Aristoteles supponit tanquam manifestum: quia multa scimus euenire à fortuna, tunc igitur vel sunt causæ eorum quæ semper, frequenter, & eodem modo veniunt, & hoc non; vt notum est: igitur oportet quòd sint causæ eorum, quæ veniunt in minori parte.

Eorum autem que fiunt. Secunda diuisio, quòd eorum quæ fiunt alia sunt *propter hoc,* id est, notabilis bonitatis, vel malitiæ, vt inuentio thesauri, qui dicitur effectus *propter hoc,* eo quòd si fuisset præscitus, dignù fuisset, vt egisset propter ipsum: sed alia sunt, quæ non sunt *propter hoc,* id est, quæ non sunt notabilis bonitatis, vel malitiæ, vt fricatio barbæ, disruptio festucæ, vel casus pilei, vel capilli.

Eorum autem 2 alia quidem. Tertia diuisio, quòd eorum quæ fiunt alia fiunt, secundum propositum, id est, quædam fiunt secundum intentionem agentis, vt illa, quæ intenduntur ab intellectu: alia fiunt: non secundum propositum, id est, præter intentionem agentis, vt quòd euenit cum intento, vel loco intenti: & in vtroque istorum effectuum inuenitur effectus notabilis bonitatis, vel malitiæ: quia propter istos effectus, qui non sunt notabiliter boni, vel mali, non dicitur aliquis fortunatus, vel infortunatus, & idè manifestum est, quòd in his quæ eueniunt in minori parte, scilicet, nec necessariò, nec frequenter, inuenitur effectus *propter hoc,* id est, notabiliter bonus, vel malus, sed vniuersaliter, quæcunque aguntur ab intellectu, vel fortuna, aguntur *propter hoc,* id est, propter finem; & sic capitur ibi *propter hoc* aliter, quàm priùs.

Huiusmodi 3 igitur, &c. Quarta diuisio, quòd sicut est quoddam ens^a per se, & quoddam per accidens, vt patuit priùs, ita quædam est causa per se, & quædam per accidens, & differunt ab inuicem; quia causæ per se alicuius effectus sunt finitæ, sed causæ, per accidens sunt infinitæ, id est, indeterminatæ: quia infinita vni accidunt, id est, indeterminata sunt, quæ accidunt vni. Et idè subdit Aristoteles quòd tunc aliquid dicitur fieri à casu, vel fortuna, quando illud quòd fit præter intentionem agentis, est notabilis bonitatis, vel malitiæ, sed differentia istorum, scilicet casus, & fortunæ ab inuicem, postea patebit.

Nunc verò 4 hoc sit manifestum. Hic inquirat particulas ponendas in definitione fortunæ, & est prima conditio, quòd tam casus quàm fortuna sunt causæ in his, quæ fiunt *propter hoc,* id est, quæ sunt notabilis bonitatis, vel malitiæ, cuiusmodi est receptio argenti ab aliquo, quem non opinatus est inuenire, nec gratiâ illius iuit. Secundæ conditio, quòd casus, & fortuna sunt causæ in his, quæ eueniunt in minori parte, ita vt non frequenter, nec de necessitate; patet de illo, qui reportauit pecuniam, cui non accidit frequenter, nec necessariò talis effectus. Tertia conditio

13.

Text. 49.

Text. 50.

Causa per se sunt finitæ, sed causa per accidens sunt infinita.

Text. 51.

dicio, quòd effectus fortuitus debet euenire præter propositum agentis, & idèd si reportans pecuniam, iussit ad illum finem, quòd reportaret pecuniam, tunc non diceretur à fortuna.

Manifestum 5. itaque. Concludit definitionem fortunæ, quòd *fortuna est causa per accidens secundum propositum extra semper, & frequenter eorum qua propter hoc fiunt.* Et ponitur ibi, *causa* tanquam genus ad differentiam effectus. Et ponitur ibi *per accidens* ad differentiam causæ per se. Et ponitur *secundum propositum*, ad denotandum, quòd licèt casus & fortuna sint agentium secundum propositum, tamen non dicuntur casus & fortuna nisi respectu effectuum, qui eueniunt præter intentionem. Et ponitur *extra semper, & frequenter*: quia si effectus esset natus consequi de necessitate, vel frequenter ad illas causas, non diceretur fortuitus respectu illarum causarum. Et ponitur *eorum, qua propter hoc fiunt*: quia propter effectus inutiles, qui non sunt notabilis bonitatis, vel malitiæ, non dicitur aliquis fortunatus, vel infortunatus. Et subdit Aristoteles quòd intellectus & fortuna sunt idem, sed dicitur fortuna respectu effectus, non intenti, & dicitur intellectus respectu effectus euenientis secundum intentionem.

Indefinitas 6. igitur causas. Hic ostendit, quid veritatis contineant opiniones antiquorum: & primò de tertia. Secundò de prima. Et tertiò regreditur ad tertiam. Dicit igitur, quòd fortuna est quodammodo immanifesta. Hanc probat, quia fortuna est causa per accidens; modò causæ per accidens sunt infinitæ, & infinitum, secundum quòd est infinitum, est ignotum, vt patet primo huius. Nunc quantum ad primam opinionem dicit, quòd dicentes nihil fieri à fortuna, quodammodo rectè dicunt: quia fortuna est causa per accidens, & nullius rei fortuna est causa per se: modò illud quod non est per se, quodammodo non est. Et declarat Aristoteles quomodo sunt multæ causæ per accidens, vt reportationis pecuniæ causa potest esse, veniens, aut volens aliquid emit, vel quia voluit aliquid profequi, vel fugere, vel quia fuit visurus aliquid. Nunc regreditur 7 ad tertiam opinionem, probans istam conclusionem, quòd fortuna^b est quodammodo immanifesta humano intellectui, quia per rationem practicam comprehendere non potest: nam ratio practica est eorum, quæ semper sunt, aut frequenter fiunt eodem modo.

Atamen etiam in quibusdam dubitabit, &c. Hic mouet dubium, scilicet quòd quando eiusdem effectus fortuiti sunt plures causæ, quæ illarum causarum dicitur fortuna; vt si aliquis habens caput infirmum faciat radi caput non ex intentione sanandi, sed ex consuetudine, & vadat ad Solem etiam non ex intentione sanandi, ita vt per ventum, vel calorem Solis extrahantur mali humores, & fiat sauis: queritur quæ istarum causarum sit causa sanitatis, quæ debeat dici fortuna, vel casus, scilicet vel ventus, vel calor, vel depilatio. Et dicit Aristoteles quòd istarum causarum quædam sunt remotæ, quædam proximiores, & per hoc videtur innuere, quòd causa proximior potius debet dici causa, quàm remotior.

Fortuna 8 autem bona quidem dicitur. Hic declarat quasdam dispositiones fortunæ, dicens, quòd quædam est fortuna bona, scilicet quando aliquid bonum euenit, & quædam mala, scilicet quando aliquid malum euenit; sed eu-

fortunium, & infortunium dicuntur secundum excellentiam, ita vt quando aliquid modicum bonum euenit; tunc dicitur eufortunium, vel etiam quando magnum malum euitatur. Sed tunc dicitur infortunium, quando aliquid magnum bonum amittitur, vel euenit magnum malum: & sicut ille dicitur fortunatus, qui acquirit vnum magnum bonum, ita similiter ille, qui est prope acquirere magnum bonum, dato quòd non acquirat; quia quod parum distat, nihil distare videtur. Et subdit Aristoteles quòd eufortunium est valde incertum: quia fortuna est valde incerta: modò eufortunium est quædam fortuna, & hoc dicit pro tanto secundum Commentatorem, ne homo in ista vita humana nimis confidat de euentu fortuito alicuius magni boni; & idèd concludit quòd fortuna non est causa in his, quæ fiunt semper, vel frequenter, & tandem recapitulat, quòd ambæ istæ causæ secundum accidens in his, quæ non fiunt semper, vel frequenter, & quæ sunt propter hoc, id est, notabilis bonitatis, vel malitiæ.

Differunt 1 autem. Istud est 3. cap. huius tractatus de differentia Casus & Fortunæ. Et primò ponit differentiam. Secundò declarat quoddam dictum. Tertiò ostendit in quibus maximè apparet illa differentia. Secundum ibi, *Signum autem est.* Tertiū ibi, *Maximè autem.* Primò ponit duas differentias. Secunda ibi, *Quocirca & necesse est.* Prima differentia est, quòd casus se habet in plus, quàm fortuna. Nam quicquid euenit à fortuna, euenit etiam à casu, & non d contra: quia solum illis euenit aliquid à fortuna, quibus potest benè contingere, vel malè.

Quocirca 2 & necesse est. Hic ponit secundam differentiam; & est quòd fortuna semper est circa practica, id est, circa operationem voluntariam, cuius signum est quòd fortuna, c vel est felicitas, vel prope felicitatem: modò felicitas est quædam praxis, id est, operatio voluntatis, immò est eupraxia, id est, bona operatio voluntatis; & idèd quibus non conuenit aliquid agere voluntariè, non accidit aliquid à fortuna. Et ex hoc inferit corollarium ibi. *ob 3 idque*, quòd nullum inanimatum, nec infans, nec bestia agit aliquid à fortuna. Probat, quia nullum istorum agit aliquid à proposito, ex quo non habent vsum rationis, & idèd non accidit eis aliquid eufortunium, vel infortunium, sed similitudinariè solum, quemadmodum Poëta dicebat lapides fortunatos, ex quibus fiebant statuæ, & aræ Deorum, quia tales honorantur, & illos infortunatos, qui conculcantur pedibus: sed tam animatis, 4 quàm inanimatis conuenit aliquid à casu, vt si equus fugiens ab exercitu veniat saluatus ad domum, dicimus quòd saluatus est à casu: exemplum de inanimatis; vt si tripes cadat deorsum super pedes, dicimus quòd cecidit à casu. Et idèd 5 dicit Aristoteles quòd vniuersaliter illa dicuntur fieri à casu, quæ eueniunt præter intentionem agentis, siue hoc sit in agentibus à proposito, vel sine proposito: & illa dicuntur à fortuna, quæ eueniunt præter intentionem agentis secundum propositum, & ex ista parte patet in quibus inuenitur casus, & in quibus fortuna.

Signum 6 autem est. Ponit istam conclusionem, quòd casus est causa à qua non euenit finis intentus. Probat quia à causa inani & vacua non euenit finis intentus, sed casus est causa inanis, & vacua, igitur à casu non euenit finis intentus.

Signum 6 autem est. Ponit istam conclusionem, quòd casus est causa à qua non euenit finis intentus. Probat quia à causa inani & vacua non euenit finis intentus, sed casus est causa inanis, & vacua, igitur à casu non euenit finis intentus.

Signum 6 autem est. Ponit istam conclusionem, quòd casus est causa à qua non euenit finis intentus. Probat quia à causa inani & vacua non euenit finis intentus, sed casus est causa inanis, & vacua, igitur à casu non euenit finis intentus.

15.
Text. 52.
Definitio fortunæ.

Text. 53.

Text. 55.

16.

Text. 56.

14.
Text. 57.
Fortuna & casus quid differant.

Text. 58.
Felicitas est quædam actio.

Text. 59.
Fortuna non est in rebus animæ carentibus, neque in infantibus, neque in brutis, idem 1. eth. cap. 13. & 10. ethi. cap. 10.

Text. 60.

Text. 61.

19.
Text. 62.

Maiores est nota; quia in rebus naturalibus est vniuersaliter verum, quod quando causa deficit ab intento sine, quod tunc causa illa dicitur frustra, vt verbi gratia; si aliquis laborat propter sanitatem, & non consequitur, dicimus quod frustra laborauit; sed si finem illum non intendisset, non diceretur frustrari, dato quod non eueniret; vt si dicatur, quod iste frustra balneauerat se: quia Sol non eclipsatur, non esset nisi derisorius quia non intendebat illum finem. Et minor 7 patet ex quid nominis Casus: nam Casus dicitur in Græco αὐτόματος, id est, per se frustra, vt si lapis cadat proiectus ab aliquo ad percutiendum aliquem, & non percutiat, dicimus quod lapis cecidit à casu.

Text. 63.

Text. 64.
Vide contra-
dictionē Xi-
mara.

Maximè 8 autem est separatum. Ostendit in quibus patet differentia casus, & fortunæ, dicens, quod in his, quæ eueniunt à natura, scilicet à non agente secundum propositum, eueniunt multa à casu, scilicet illa, quæ eueniunt præter intentionem huiusmodi agentium: sed in agentibus voluntariis, quæ eueniunt præter intentionem, dicuntur fieri à fortuna: & videtur innuere differentiam inter actionem naturalem, & voluntariam: quia à actio voluntaria fit in extrinsecam materiam, vt dominicator agit in lapides & ligna, sed naturalis fit in materiam intrinsecam, vt grauitas agit in proprium subiectum,

At de medijs 1 causarum. Hoc est quartum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit ad quod genus causæ reducuntur casus, & fortuna, & ponit tres conclusiones. Secundam ibi: Quoniam autem. Tertiam ibi: Quare si quam maximè. Prima conclusio. Casus & fortuna sunt causæ agentes. Probat, quia intellectus & natura sunt causæ agentes: igitur casus, & fortuna. Antecedens patet, intelligendo per naturam agens naturale, & per intellectum agens voluntarium: & probatur consequentia, quia illa causa, quæ dicitur natura respectu effectus intenti, dicitur casus respectu effectus non intenti, euenientis tamen cum intento, vel cum loco intenti. Similiter illa causa, quæ dicitur intellectus, vel voluntas respectu effectus intenti, dicitur fortuna respectu effectus non intenti. Et idem subdit Aristoteles quod multitudo causarum per accidens est indeterminata, vt dictum fuit prius.

Text. 66.

Quoniam autem 2 Casus acque Fortuna. Ponitur secunda conclusio, intellectus & natura sunt causæ priores, quàm casus & fortuna. Probat, quia illæ sunt causæ priores, quæ sunt causæ per se, quàm illæ quæ sunt causæ per accidens, sed intellectus & natura sunt causa per se, & casus & fortuna sunt causæ per accidens, vt patuit prius: ergo, &c. Maior est nota: nam prius est illa condicionalis vera, per quam denotatur habitudo causæ per se ad suum effectum, quàm per quam denotatur habitudo causæ per accidens ad suum effectum, vt per prius ista est vera, terra aratur, quia germinabis, quàm ista terra aratur: quia inuenietur thesaurus, & minor patet ex præcedentibus.

Text. 67.
Casus &
fortuna non
sunt causa
caeli.

Quare si quam maximè. Ponitur tertia conclusio quod casus, & fortuna non sunt causæ cæli. Probat, primò: quia tunc sequeretur quod causæ istorum inferiorum essent priores causis cæli, consequens est falsum, & consequentia tenet: quia casus & fortuna non dicuntur causæ cæli nisi quia sunt intellectus & natura, id est, causæ per se aliorum effectuum, & quia causæ per se sunt priores causis per accidens, sequitur

quod intellectus & natura, quæ sunt causæ per se istorum inferiorum, essent priores casu, & fortunæ, quæ essent causæ cæli.

ANNOTATIONES.

^a Sicut duplex est ens per se, & per accidens, &c. Nota quod causa per se est certa, & determinata, determinatum habens effectum, sed causa per accidens est indeterminata, quæ dupliciter dicitur indeterminata. Primò, quia vna causa non habet vnum, sed plures, & indeterminatos effectus. Secundò, quia vnus effectus per accidens, non vnam, sed multas causas indeterminatas potest habere: nam causa per accidens ædificij est Musicus, & Grammaticus, &c. Rursus causa per accidens adhuc est duplex, prior quæ coniungitur cum causa per se, vt Musicum respectu ædificij: quia Musica coniuncta est cum arte ædificandi in dicitatore. Secundo modo causa per accidens est illa eadem, quæ est per se, comparata ad id, quod per accidens coniungitur effectui, vt faciens per se sepulchrum, inuenit per accidens thesaurum. Et ex hac diuisione causæ sequitur diuisio effectus in effectum per se vt ædificium respectu ædificatoris, & in effectum per accidens, vt est inventio thesauri ab ædificatore, dum intendit ædificare. Est autem effectus per accidens duplex; vno modo dicitur effectus per accidens, quia accidit effectui per se: quo pacto album statuat est effectus per accidens statuarij. Secundo modo effectus per accidens est ipsemet effectus per se comparatus cum eo, quod accidit causæ per se, vt statua est effectus per accidens Musici ædificatoris, vt ædificator est Musicus. Vult ergo Aristoteles fortunam & casum esse causas per accidens & non per se, & effectus fortuitos, & casuales esse per accidens, & non per se. Vult insuper non quamlibet causam per accidens esse fortunam & casum, neque quemlibet effectum per accidens esse fortuitum, & casualem, sed causa ipsa, quæ est per se respectu effectus intenti, est fortuna, & casus, respectu effectus, qui per accidens coniungitur effectui per se, & huiusmodi effectus per accidens sunt fortuiti, & casuales.

20.
Definitio
causa per se,
& per acci-
dens.

^b Fortuna est quodammodo inmanifesta. Nota quod Aristoteles ponit quædam vulgaria dicta fortunæ accommodata. Primum est, Fortuna est causa indefinita, & incerta, hominumque ingenio ignota. Secundum, fortuna est cæca & præter rationem: quia non est determinata ad aliquem effectum, ita vt ab ea ad effectum, aut è contra ratiocinari possimus. Tertium dictum, Fortuna est inconstans, volubilis, & insana. Quartum dictum, fortuna est bona si effectus est bonus, & mala si malus, prospera si effectus est prosperus: dicitur etiam infortunata, seu infortunium cum effectus est magnus, & malus. Cum enim quis, priuatur magno, ac imminente bono proximo à se possidendo, dicitur infortunatus. Quando autem aliquis liberatur ab aliquo ingenti malo, dicitur fortunatus.

21.
Fortuna qua-
litate.

^c Fortuna vel est felicitas, vel prope felicitatem. Nota, quod fortuna idem est, quod felicitas, vt dicunt ponentes felicitatem in bonis fortunæ, aut prope felicitatem, vt dicunt asserentes bona fortunæ maximè ad felicitatem conducere.

Fortuna idem
est quod fe-
licitas.

^d Actio voluntaria fit in extrinsecam materiam. Nota

22.

Nota (vltra hanc Scoti explicationem quæ optima est) quoddam aliquam causam esse extra suum effectum dupliciter contingit. Primò quantum ad intentionem: quando videlicet causa non intendit in sua intentione effectum, sed effectus sequitur præter intentionem agentis, & sub hac consideratione casus, & fortuna habent causam extrinsecam, & in hoc conueniunt. Secundò dicitur causa esse extra suum effectum, quo ad suum esse reale, & est quando causa non est intrinseca ipsi effectui, qui potius est extra compositionem effectus: & isto modo casus est causa intrinseca multoties, quia intrat, & manet in effectu, vt contingit in monstris (sunt enim monstra effectus casuales;) quæ propter malam dispositionem materiæ, quando producendum erat animal perfectum, præter intentionem generantis producuntur.

Ex his, quæ de fortuna dicta sunt, patet quàm incautè vulgus nonnunquam videtur loqui, & sentire de fortuna, existimans fortunam esse vnã causam intendentem effectus fortuitos agentem præter Dei intentionem, cum nullus sit effectus extra Dei efficientiam, & intentionem.

QVÆSTIO X.

Utrum aliquid fiat à casu, vel à fortuna.

August. 4. de Ciuit. Dei, cap. 18. & 3. de Trinit. c. 4. Lactant. lib. 3. cap. 28. & 29. Gregor. hom. 10. Epiphani. Aristor. cap. 6. & interpretes, ibid. Albert. Magn. tract. 2. cap. 10. D. Thom. lect. 8. Mayron. 2. Phys. part. 6. Canon. quæst. 4. art. 2. Suarez tom. 1. Metaph. disp. 19. sect. 11. & 12. Cordinabr. 2. Phys. cap. 6. quæst. vnica. Complut. disput. 13. quæst. 1. & seq. Ruyus tract. 6. quæst. 1. & sequent. Fuentes quæst. 10. diff. 1. Roccus quæst. 6.

I. **A**RGVITVR, quoddam non; quia nulla res fit præter intentionem naturæ; igitur nihil fit à casu, vel à fortuna. Tenet consequentia; quia casuale, & fortuitum eueniunt præter intentionem agentis. Antecedens patet per Commentatorem 12. Metaph. com. 44. vbi dicit, quoddam natura non agit nisi rememorata Intelligentiis, quæ semper intendunt effectum, quem producunt.

Secundò, quia nihil fit à casu cuius est aliqua determinata causa, sed cuiuslibet effectus est aliqua determinata causa: igitur nullus effectus est à casu, vel à fortuna. Maior patet, text. 40. quia effectus qui est recipere pecuniam in aliquo foro est determinata causa, scilicet venisse ad forum.

Tertiò, quia nullum inordinatum fit à natura; sed casuale, vel fortuitum est inordinatum; ergo, &c. Maior est nota, quia inordinatio est mala, vt patet 12. Metaphysicæ, & tamen natura semper fertur in bonum verum existens, & non in bonum apparens solum, vt patet 2. huius, text. 52.

Quartò, quia semper natura agit propter finem; sed casuale, vel fortuitum non fit propter finem: igitur nullum casuale, vel fortuitum fit à natura. Maior patet in fine huius secundi, text. 75. & minor est nota; quia casuale, vel fortuitum non intenditur ab agente, & tamen finis intenditur ab agente.

2. **Q**uintò, quia natura non deficit in necessariis, nec abundat in superfluis: igitur à natura non fit aliquod casuale, vel fortuitum. Tenet consequentia, quia casuale, vel fortuitum provenit

Scoti oper. Tom. II.

ex superabundantia, vel ex defectu, vt patet de monstris.

Oppositum arguitur per Aristotelem 2. huius tract. 4. text. 48. & inde. Notandum, quoddam aliquis effectus dicitur casualis, vel fortuitus propter duo. Primò, quia provenit præter intentionem agentis; siue capiatur intentio pro cognitione primaria determinante agens ad agendum, siue pro inclinatione rei naturalis ad agendum, quæ inclinatio non est cognitio, cuiusmodi est inclinatio grauis deorsum. Secundò dicitur effectus casualis, vel fortuitus, eo quoddam raro, & contingenter natus est euenire ad huiusmodi causas, & idè senectus, mors, cæcitas, & huiusmodi; licet eueniant præter intentionem naturæ, tamen non sunt casualia, & fortuita; eo quoddam *vt in pluribus*, vel necessariò nata sunt euenire cum effectibus intentis à natura: verbi gratià, natura intendit actionem de necessitate sequitur senectus & mors, si illud in quod fit actio debeat durare.

Effectus dicitur casualis propter duo.

Secundò notandum, quoddam ad effectum casuale, & fortuitum oportet, quoddam diuersæ causæ agentes concurrant ad eundem effectum, quarum quælibet intendat vnũ effectum per se; ex quarum agentium confluentia ad inuicem præter effectus intentos proveniat aliquis effectus inopinatus. Vt lapis sursum intendit locum deorsum; & Socrates intendit transire per vicium; & tunc ex confluentia lapidis, & Socratis ad inuicem præter duos effectus intentos, provenit tertius inopinatus, scilicet fractio capitis Socratis: & idè si ille effectus tertius sit inopinatus respectu vtriusque agentis, tunc dicitur simpliciter casualis, vel fortuitus; sed si intendatur per vnũ, & non sit opinatus à reliquo, tunc dicitur casualis, vel fortuitus, non simpliciter, sed secundum quid, scilicet respectu vnus illorum agentium, & non respectu alterius.

Ad effectum casuale quæ requiruntur.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio. Aliquid fit à casu vel à fortuna. Probatur, quia sicut in arte, ita in natura; sed in arte aliquid euenit à casu, vel à fortuna; igitur similiter in natura. Secunda patet ex quadam fama hominum: nam fama, quam omnis tenet, vt patet in lib. de Somno, & Vigilia.

Ex conclusione sequitur, quoddam illa opinio recitata in textu est falsa, quæ posuit nihil fieri à casu, vel à fortuna.

Secunda conclusio. Non omnia fiunt à casu, vel à fortuna. Probatur; quia aliqua fiunt ex intentione agentis, vt patet in naturalibus, & etiam in artificialibus; igitur non omnia fiunt à casu, vel à fortuna. Tenet consequentia, quia facta à casu, vel à fortuna eueniunt præter intentionem agentis.

3. Aliquid fit à casu, & à fortuna.

Secundò, quia non est verisimile, nec rationabile, quoddam cælum, vel motus cæli fiant à casu, vel à fortuna, cum sint valde ordinati.

Tertiò, quia aliqua semper necessariò, & frequenter eueniunt eodem modo; igitur illa à casu, vel à fortuna non eueniunt. Tenet consequentia; quia euenientia à casu, vel à fortuna nata sunt in paucioribus euenire ad huiusmodi causas. Antecedens apparet, quia ortus, & occasus stellarum semper, & necessariò fiunt eodem modo. Similiter semper accidit, quoddam homo generatur cum quinque digitis, & quoddam planta fiat ex semine, homo ab homine, & ita de aliis. Pro sequenti conclusione ponuntur aliquæ suppositiones.

Non sicut omnia à casu, vel à fortuna.

Prima, quod ad effectum casuale, vel fortuitum confluunt diuersæ causæ. Patet per Liconisem in isto secundo, & notabile prius dictum.

4. Secunda, quod si plures causæ concurrunt ad aliquem effectum, illæ causæ sunt sibi inuicem subordinatæ, vel ambæ sunt subordinatæ alicui tertiæ. Patet ex ordine causarum, quia si nõ essent sibi inuicem subordinatæ, nec alicui tertiæ causæ; qualibet illarum esset causa prima, cum esset independens ab aliqua alia, modò impossibile est, quod plures sint causæ primæ.

Tertia suppositio, quod causa prima, cui omnes aliæ subordinantur, cognoscit, & intendit omnem effectum, ad quem concurrunt producendo; patet 12. Metaph. text. 37. quia causa prima per cognitionem dirigit causas secundas in actionibus earum; & idè dicit Commentator in eodem 12. comm. 44. quod natura non agit nisi rememorata Intelligentiis.

5. Istis suppositis, sit tertia conclusio ista, quod nihil est simpliciter casuale, vel fortuitum; immò de necessitate, si sit casuale, vel fortuitum respectu vnus causæ, est intentum per aliam causam, & per consequens non est casuale, vel fortuitum respectu ipsius. Probatur, quia per primam suppositionem ad omnem effectum casuale, vel fortuitum confluunt diuersæ causæ; igitur per secundam illæ sunt sibi inuicem subordinatæ, aut ambæ sunt subordinatæ causæ tertiæ, scilicet primæ, & per tertiam causa prima cognoscit, & intendit omnem effectum, ad quem concurrunt; igitur nullus effectus est casualis, vel fortuitus respectu causæ primæ, cum nullus eueniat præter intentionem ipsius.

6. Ex quo sequitur, quod nullus effectus est simpliciter casualis, vel fortuitus respectu cuiuslibet causæ concurrentis ad eius productionem. Secundò declaratur per exemplum; vt si pater familias mittat Socratem, & Platonem per diuersas vias ad eundem locum, vbi iacet bos in puteo, & nec Socrates, nec Plato sciat aliquid de boue, nec vnus de alio, aut è contra: tunc obuiatio istorum duorum ad puteum, & extractio bouis de puteo, sunt à fortuna respectu Socratis, & Platonis; quia neuter illorum effectum intendebatur ab aliquo illorum, & tamen illi effectus non sunt fortuiti respectu patrisfamilias, qui intendebat illos effectus.

Ex quibus patet, quod non omnia fiunt à casu. Secundò, quod aliqua fiunt à casu. Tertiò, quod quantumcunque aliquid fiat à casu, vel à fortuna respectu causæ secundæ, tamen impossibile est aliquid esse casuale, vel fortuitum respectu causæ primæ.

Ad rationes ad primam concessum est, quod respectu Intelligentiæ, quæ est causa prima, nullus euenit effectus casualis, vel fortuitus; immò quilibet effectus euenit ab intentione ipsius.

6. Secunda ratio soluitur in textu; quia non sequitur huius effectus est determinata causa: igitur non est à casu, vel à fortuna: quia possibile est, quod ille effectus eueniat præter intentionem illius causæ determinatæ, & quod raro, & contingenter natus sit euenire ad huiusmodi causas, licet sint determinatæ causæ illius effectus.

Ad tertiam dico, quod non est inconueniens; quia licet aliquod eueniat inordinatè respectu vnus causæ, quin possit tamen euenire ordinatè respectu alterius, & per idem potest responderi ad sequentes.

Q V Æ S T I O X I.

Utrum definitio fortune sit bona, in qua dicitur, Fortuna est causa per accidens extra semper & frequenter eorum, quæ propter hoc fiunt secundum propositum.

Vide Aurores citatos *quæst. antecedenti. Aueroës com. 52. Picus Mirandulan. lib. 4. contra Astrologos. Aulus Gellius 4. nob. Atticar. cap. 1. Boëtius 1. de Consolat. prosa 4.*

ARGVITVR, quod non; quia cælum est fortuna, & tamen cælum non est causa per accidens. Maior est nota per Astrologos, qui per aspectus corporum cælestium iudicant de fortunis, & infortunis istorum inferiorum, quod non esset nisi cælum esset causa istorum fortuitorum, & per consequens fortuna. Minor nota est.

Secundò, illa definitio competit aliis à definitione; ergo, &c. Tenet consequentia per Aristotelem 6. Topicorum, cap. 1. Antecedens patet, posito quod dominator sit musicus, tunc musicum est causa per accidens, vt patet 2. huius, text. 33. *extra semper, & frequenter*; quia raro contingit, quod dominator sit musicus eorù, quæ propter hoc sunt; quia musicus est causa domus, qui est effectus notabilis bonitatis. Similiter musicus agit secundum propositum, & per consequens musicus est fortuna.

Tertiò, quia ponuntur per accidens, & extra semper, & frequenter: modò idem est *per accidens, & extra semper, & frequenter*, & per consequens frustrà ponuntur illæ duæ particulæ.

Quartò, quia illa definitio implicat contradictionem, igitur non est bona. Tener consequentia, & probatur antecedens: quia ibi ponitur *per accidens, & secundum propositum*, modò ille effectus qui est per accidens non est intentus, & qui est secundum propositum est intentus, igitur idem effectus est intentus, & non est intentus, quod est contradictio.

Quintò, quia illud non est definibile, quod est ignotum, & immanifestum, sed fortuna est immanifesta; ergo, &c. Maior est nota; quia definitio notificat suum definitum; & minor patet: quia fortuna est immanifesta, & extra rationem, vt dicit Aristoteles in hoc secundo, text. 47.

Sextò, illud non est definibile, de quo non potest esse scientia, sed sic est de fortuna, cum sit causa per accidens: nam de ente per accidens non est scientia, vt patet 6. Metaph. text. 6.

Septimò, contra illam partem *per accidens*: quia definitio debet prædicari per se de definito, vt patet 1. Poster. text. 9. & per consequens non per accidens. Secundò æquè per se fortuna est causa effectus fortuiti, sicut natura est causa effectus naturalis.

Oppositum arguitur per Aristotelem 2. huius tract. 4. cap. 2. text. 52. In quaestione primò explicabo definitionem fortunæ. Secundò, quæ res sit fortuna, & de quibus dicitur.

Quantum ad primum notandum, quod ad quaestionem quaerentem propter quid de effectu fortuito, conuenienter responderetur, quod à fortuna, & idè in definitione fortunæ conuenienter ponitur hoc nomen *causa*, ad exprimentum habitudinem fortunæ ad effectum fortuitum. Et si quaeratur

Nihil est simpliciter casuale, vel fortuitum.

1.

2.

Diuiso.

Definitio fortunæ explicatur.

ratur

ratur in quo genere causæ fortuna sit causa; respondetur per aliquas propositiones. Prima est, quod fortuna non est causa in genere causæ finalis. Probatum quia semper finis intenditur ab agente, & tamen fortuna non intenditur ab effectu fortuito; nec è cõtra, immò ex hoc effectus dicitur fortuitus, quod eueniat præter intentionem.

3. Contra hoc obiicitur, quia Deus est causa finalis omnium; igitur effectus fortuitus est propter Deum tanquam propter finem. Secundò: quia inuentio thesauri est à fortuna; & tamen est propter finem: quia ordinatur ad sustentationem vitæ.

Respondetur. Ad primum concedo, quod effectus fortuitus finaliter ordinatur propter Deum, & idè respectu Dei nullus effectus est fortuitus; immò quilibet est præordinatus, & euenit ex intentione, patet quinto de Consolatione. De secundo dico, quod effectus fortuitus dum est in fieri, non est propter aliquam finem: quia nullus illorum agèrium respectu quorum effectus dicitur fortuitus intendit illum effectum; sed postquam ille effectus fuerit, bene ordinatur ad finem.

Secunda propositio est, quod fortuna non est materia. Probatum: quia causa dicitur fortuna propter aliquam innaturalitatem, vel extraneitatem, scilicet quia effectus non intenditur ab illa causa: modò materiæ nihil est innaturale, vel contrarium, immò vtriusque contrariorum receptio est materiæ naturalis, vt dicit Commentator. Similiter nihil recipitur in materia præter eius intentionem: immò ad cuiuslibet rei receptionem materia inclinatur saltem passiuè.

Tertia propositio, quod fortuna non est forma. Probatum: quia totus effectus dicitur à fortuna, & per consequens forma eius dicitur à fortuna; modò idem non est à se ipso.

Quarta propositio est, quæ sequitur ex prædictis, quod fortuna est causa efficiens, cuius signum est; quod habitu fortunæ ad effectum fortuitum, exprimitur per hanc propositionem *A*, quæ denotat habitudinem causæ efficientis.

4. Secundò notandum est, quod quidam est effectus intentus ab agente, & respectu illius nullus dicitur fortunatus, vel infortunatus: alter est effectus non intentus, & idè in definitione fortunæ ponitur hæc dictio *per accidens*, ad denotandum, quod effectus fortuitus non sit intentus ab agente, sed eueniat cum effectu intento, aut cum loco intenti. Et ex hoc potest exponi illa auctoritas. Vbi maximus intellectus, ibi minima fortuna; quia fortuna non dicitur, nisi respectu effectus non intenti, modò apud maximum intellectum, scilicet apud sapientem, paucissima eueniunt præter intentionem, vel saltem pauciora, quàm apud mindus prudentem, cum plura præuideat. Idè paucissima contingunt sibi à fortuna, eo quod quasi omnia præmeditatur.

Tertiò notandum, quod effectuum non intendorum ab agente, quidam nati sunt necessariò, vel frequenter euenire cum effectibus intentis, vt mors, & senectus sunt effectus non intenti per naturam, & tamen necessariò, vel frequenter eueniunt cum effectibus intentis, scilicet cum actione caloris in humidum. Idè respectu istorum effectuum nullus dicitur fortunatus, vel infortunatus, sed alij sunt effectus non intenti, qui rarò, & in paucioribus nati sunt provenire cum effectibus intentis, vt inuentio thesauri, fractio capitis, & huiusmodi: & idè in definitione fortunæ ponitur *extra semper, & frequenter*, ad designan-

Scoti oper. Tom. I. I.

dum, quod effectus non intentus, respectu cuius agens dicitur fortuna, debet rarò, & in paucioribus euenire cum effectu intento illius agentis.

5. Sed obiicitur: quia Sol est rarò in Cancro, & tamen Solem esse in Cancro non est à fortuna. Respondetur, quod Solem esse in Cancro non est à fortuna, eo quod intenditur ab agente; secundò, quia necessariò euenit ad suas causas, & non contingenter. Tertiò, quia licet rarò eueniat simpliciter loquendo, tamen euenit semper respectu suarum causarum.

Quartò notandum, quod effectuum non intendorum, quæ eueniunt rarò, vel contingenter cum effectibus intentis, quidam sunt inanes, & superuacui, scilicet quia nullius sunt bonitatis, vel malitiæ, vel saltem non notabilis, vt casus pili propter fricationem barbæ, aut disruptio festucæ: & respectu istorum effectuum nullus dicitur fortunatus, vel infortunatus; sed alij sunt effectus notabilis bonitatis, vel malitiæ, qui dicuntur *propter hoc*; non quia agens ex intentione agit propter illos effectus; sed quia dignum fuisset egisse propter ipsos si fuissent præciti; & idè in definitione fortunæ ponitur hæc particula *propter hoc*: ad designandum, quod effectus fortuitus sit notabilis bonitatis, vel malitiæ.

Text. 383.

Quintò notandum, quod tunc aliquis propriè dicitur fortunatus, vel infortunatus, quando per actionem suam propriam voluntariam præhabita deliberatione agit aliquem effectum intantum, cum quo euenit aliquis effectus inopinatus notabilis bonitatis, vel malitiæ; & idè inanimata, & illa, quæ non habent vsum rationis, vt ebrius, infans, bestia, furiosus, & huiusmodi, non agunt aliquid à fortuna nisi similitudinariè; & idè in definitione fortunæ ponitur *secundum propositum*, ad designandum, quod effectus fortuitus eueniat cum effectu intento agentis voluntariè per deliberationem.

6. Ex his sequitur ista conclusio ad quæsitum, quod definitio fortunæ est bona. Probatum, illa definitio est bona, quæ significat explicitè, & conuenienter quicquid per definitum significatur, sed ista est huiusmodi; ergo, &c. Quod ista sit huiusmodi, patet inducendo; quia ibi ponitur nomen *causa* loco generis. Secundò, ponitur ibi hoc nomen *per accidens*, ad denotandum, quod effectus respectu cuius agens dicitur fortuna, non sit intentus. Tertiò ponitur *extra semper, & frequenter*, ad denotandum, quod effectus fortuitus rarò eueniat cum effectu intento. Quartò ponitur *eorum quæ propter hoc sunt*, ad denotandum, quod effectus fortuitus sit notabilis bonitatis, vel malitiæ. Quintò ponitur *secundum propositum* ad denotandum, quod agens agit liberè, & ex intentione per deliberationem effectum non fortuitum, scilicet illum cum quo euenit effectus fortuitus inopinatus.

Et notandum, quod si ista particula *secundum propositum* remoueatur à definitione, tunc manet definitio casus: nam per illam particulam differt fortuna à casu, & tunc per hanc particulam, *eorum quæ propter hoc sunt*, debet notari notabile bonum, vt aperçio loci thesauri per graue descensus deorsum, aut notabile malum, vt fractio colli, aut aliquod aliud notabile admirationis, aut inconfluctudinis; vt casus tripodis super pedes deorsum. Patet igitur quid sit fortuna, & quid casus, & quomodo differunt ab inuicem, & hoc de primò.

Fortuna in quo differat à casu?

Vbi plurimè de intellectu, ibi minimum de fortuna.

Vide Scotum d. 2.1. quol. sub littera I.

Quantum ad secundum, notandum, quod fortuna dicitur vno modo de causa principali remota, vt puta de cælo, quod pro tanto dicitur fortuna, quia est causa fortuitorum in his inferioribus, & sic accipiendo fortunam, solet fortuna depingi per modum rotæ volubilis: & sic non accipit Aristoteles in proposito; quia cælum intendit effectus, quorum est causa in istis inferioribus. Secundo modo dicitur fortuna de influentia cæli, & sic definit Albertus ipsam super 7. Ethicorum, dicens, quod fortuna est qualitas causata à cælo secundum periodum natiuitatis, à qua aliquis redditur aptus, vel ineptus ad felices successus. Tertio modo dicitur fortuna de causa principali immediata, cuiusmodi est voluntas, vel intellectus, qui dicitur fortuna respectu effectus non intenti, & forma grauis dicitur casus, & sic capit Aristoteles fortunam, & casum in isto secundo. Et idem dicit, quod casus, & fortuna sunt intellectus, & natura Quarto modo dicitur fortuna de dispositione, mediata quæ agens principale immediatum agit, effectum intentum, mediante quo euenit effectus fortuitus inopinatus, & sic volitio, cognitio, desiderium, aut aliquid huiusmodi potest dici fortuna; sic etiam grauitas potest dici casus, quia grauitas est dispositio, mediante quæ forma grauis mouet deorsum. Quinto modo fortuna dicitur de effectu intento, cum quo immediatè euenit effectus non intentus: & sic patet, quod de quolibet agente concurrente ad effectum fortuitum potest dici fortuna, licet diuersimodè, tamen in proposito definitur fortuna, vt dicitur de agente principali immediatè, sicut est intellectus, aut forma substantialis. Et hoc de secundo.

7. Ad rationes. Ad primam concedo, quod cælum potest dici quodammodo fortuna, ex eo, quod concurrat ad effectum fortuitum, tamen non dicitur propriè fortuna, eo quod fortuna, vel infortunia, quæ eueniunt in istis inferioribus intenduntur à cælo.

Ad secundam negatur minor; quia per istum terminum per accidens differt fortuna à Musico: nam in proposito non accipitur per accidens, vt est determinatio propositionis, quandoque veræ, quandoque falsæ, quemadmodum dicimus, quod musicum est causa per accidens domus: sed accipitur per accidens, eo quod denotat effectum fortuitum non intentum esse ab agente.

Ad tertiam dico, quod ista particula *extra semper*, & *frequenter* est determinatio huius particule per accidens; quia non quilibet effectus non intentus est fortuitus: sed ille qui rarè, & in paucioribus natus est euenire, cum effectu intento.

Ad quartam dico, quod non implicat: quia istæ particule per accidens, & secundum propositum referuntur ad diuersa: quia *ly per accidens* denotat, quod effectus non sit intentus: sed *ly secundum propositum* denotat, quod agens agat effectum intentum voluntariè, & per deliberationem: & sic hæc particula per accidens refertur ad effectum fortuitum, sed hæc particula secundum propositum refertur ad effectum intentum, cum quo euenit effectus fortuitus.

8. Ad quintam dico, quod fortuna est ignota, quantum ad causales factas ex terminis specialibus; vt puta, quia fodiens terram, inueniens thesaurum: tamen quo ad multas alias proprietates, & passiones fortuna est nota, vt puta, quod fortuna sit

causa agens. Et sic de aliis, vt patet 2. huius.

Ad sextam dico, quod debet intelligi de ente per accidens, id est, de propositione per accidens vera non est propriè scientia tanquam de conclusionem demonstrata; licet benè tanquam de re significata per conclusionem: modò fortuna non est tale ens per accidens, sed prædicto modo.

Ad septimam dico, quod non accipitur ibi per accidens, vt est determinatio propositionis, sed vt denotat effectum fortuitum non esse intentum ab agente respectu cuius dicitur fortuitus.

ANNOTATIONES.

^a **F**ortuna dicitur vno modo, &c. Nota primò discrimen esse inter hæc omnia nomina. Videlicet *casum*, *fortunam*, *frustram*, *temerè*, *vanum*, & *Fatum*. Casus, & fortuna eo dicuntur causæ, quia ad earum per se effectus sequitur alius non ab illis intentus. Frustra dicitur causa, quæ suum non consequitur effectum, & in hoc solo stat eius ratio. Temerè dicitur actio, quæ in illum finem dirigitur, in quem de se non est ordinata; vt si infirmus propter valetudinem consequendam faciat aliquid, quod de se non ordinatur ad salutem, vt si pisces comedat, salus tunc ex tali comestione secuta fuit effectus temerarius. Vanum dicitur actio, quæ non ordinatur in finem, in quem ordinari posset.

Quo ad Fatum nota secundò, quod Picens Mirandulanus lib. 4. contra Astrologos, quatuor antiquas de Fato refert opiniones. Prima naturam ipsam Fatum dicebat, vnde effectus naturales non distinguebant contra eos, qui per electionem, & casum à Fato procedere dicuntur. Secunda opinio, quæ est Stoicorum: quia ponit æternam seriem causarum necessariò connexarum. Hinc dicit, vt ait Aulus Gellius 4. Nocti. Atticarum cap. 1. quod *Fatum est sempiterna quadam, & indeclinabilis series rerum, & catena voluens semetipsam sese, atque implicans per æternos consequentia ordines, ex quibus apta nexaque est*. Tertia opinio dicit sydera esse Fata. Quarta opinio diuini consilij executionem Fatum appellat.

Cæterum his opinionibus dimissis, nota tertio, Deum optimum ab æterno antequam res crearet ordinasse omnes res in suos fines per media conuenientia, vt qualibet earum operaretur secundum conuenientiam suæ naturæ: scilicet quod ignis ascenderet per grauitatem, ac denique suum sibi similem effectum vnumquodque produceret, quæ ordinatio actiua Dei, (vt existit in Deo) dicitur providentia, quæ ita definitur. *Providentia est ordinatio rerum in suos fines per media conuenientia in mente diuina*; vt autem huiusmodi ordinatio est passiva, & est in his inferioribus, dicitur Fatum.

Nota quarto Deum suam hanc ordinationem rerum obseruandam, & exequendam tradidisse causis secundis dominantibus his rebus corruptibilibus, vt rectoribus, & gubernatoribus, quæ quidem sunt Planetæ, & alia sydera, quæ vario situ, motu, coniunctione, atque aspectu in hæc inferiora influunt. Tradidit autem Deus causis secundis illam ordinationem exequendam, non quia ipse solus non posset providere, suæque providentiæ executionem facere; sed quia propter suam infinitam bonitatem voluit causis secundis communicare dignitatem gubernandi,

&c

Fortuna de quibus dicitur.

Joan. Picus. Opinio quadruplex de Fato.

10.

Definitio providentia.

& causandi, & ita accepit causas secundas, non vt prouidentes suæ prouidentia. Fatum igitur non est aliud, quàm illa ordinatio rerum in suos fines, vt exequenda, & seruanda per causas cœlestes.

Definitio Fatum.

Hoc posito, sic licet fatum definire: *Fatum est executio diuina ordinationis corporibus cœlestibus indita, per quam inferiora mouentur in suos præordinatos fines, vel sic, vt ex Boëtio de Consolatione colligitur. Fatum est ordo causarum naturalium præordinatus, & præstitus à Deo. Quæ causæ ita influunt in hæc inferiora, vt nihilominus ex sua natura possint deficere, & ex diuina libertate depeant: nam quamuis constellationes cœlestes agant aliquid ad mores hominum, id tamen faciunt disponendo, & non necessitando, eoque possunt impediri tam per alias causas naturales, quàm per educationem, & consuetudinem; & voluntatis libertatem.*

II.

Ex hac definitione fati inferitur primò, fatum differre à casu, & fortuna: quia fatum est causa per se intendens suum effectum factum alementi, fortuna verò & casus sunt causæ per accidens. Secundò, inferitur Stoicos, & Ciceronem male locutos fuisse de fato. Stoicos quidem: quia dixerunt fatum esse ordinem causarum ex necessitate producentem omnes effectus horum inferiorum, etiam humanas actiones, quæ sententia Fidei Catholicæ aduersatur, cum tollat liberum arbitrium, hominumque libertatem. Ciceronem verò: quia, vt refert Diuus Augustinus 5. de Ciuitate Dei, cum videret multas res fieri contingenter, hominesque esse liberos ad operandum, dixit non solum non esse fatum, verum etiam Deum nullam haberet prouidentiam, nec ordinationem: nam si Deus haberet prouidentiam, & scientiam rerum, euenirent, inquit, omnes res necessariò; quæ positio etiam Fidei Catholicæ aduersatur. Vnde Diuus Augustinus 5. de Ciuitate Dei, cap. 9. notauit, quòd Cicero, dum vellet facere homines liberos, fecit eos sacrilegos.

Tertio inferitur, quòd omnia quæ sub cœlo sunt fato subduntur, & subiacent, eoque moribus cœlorum aliis à cœlo, & elementis passionibus prouenientibus subduntur, excepta voluntate humanâ, quæ non subditur cœlis, sed à solo Deo regitur, & ab vnus cuiusque intellectu, quamuis per accidens moueatur à cœlis: quia cum influant in corpus humanum, in quo residet voluntas, inclinatur à talibus passionibus corporeis, vt ainet, & velit, quæ corpori placent, iuxta illud Sapientia 2. *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam*, præcipitque intellectui, vt vacet à consideratione malorum, quæ proueniunt ex consensu talium corporearum passionum, tantumque delectabile sibi offert, vt sub ratione illius boni, quod apparet, inclinetur ad talia amplectenda. Non sunt autem quæcumque corporeæ passiones, & inclinationes sufficientes ad libertatem voluntatis cogendam, si ipsemet homo nolit assentiri; sed vt sapientem Astris dominari, & sic nullus

propter has passiones impulsus
sufficiens à peccato
excusabitur.

* * *

Scoti oper. Tom. II.

QVÆSTIO XII.

Vtrum in contingenti ad vtrumlibet possit reperiri casus, & fortuna?

Vide Authores citatos quæst. 10. & 11.

REGVITVR quòd sic: quia nisi ita esset, sequeretur, quòd determinatio Aristotelis in isto tract. de casu, & fortuna text. 48. esset insufficientis, quòd est falsum. Probatur consequentia, quia in cap. 1. huius tractatus ponit istam diuisionem, quòd eorum quæ sunt quædam sunt semper, vel frequenter, & quædam extra semper, & frequenter: modò in isto secundo membro ponit casum, & fortunam, sed in isto secundo membro continetur tam contingens ad vtrumlibet, quàm contingens in paucioribus, quòd non esset nisi in contingenti ad vtrumlibet reperiretur casus.

Secundò, quia per Aristotelem vltimo tractatu huius 2. omne quòd fit, aut fit ex intentione agentis, scilicet propter finem, & tunc fit semper, aut frequenter, aut fit à casu, vel fortuna; sed aliquod contingens ad vtrumlibet fit præter intentionem agentis: igitur illud eueniet à casu, vel fortuna. Et tenet consequentia per prædictam diuisionem Aristotelis,

Oppositum arguitur per Commentatorem in isto secundo, text. 52. Et probatur ratione, quia ambulare, vel sedere est contingens ad vtrumlibet, & tamen non dicimus aliquem ambulare à casu, vel sedere à casu. In quæstione primò recitabuntur dicta Commentatoris com. 48. contra Auicennam in ista materia. Secundò respondetur ad quæsitum.

Quantum ad primum notandum, vt recitat Commentator, quòd Auicenna posuit, quòd casus, & fortuna possunt reperiri in contingenti ad vtrumlibet: & probatur per rationes ante oppositum. Secundò, soluebat rationes Commentatoris post oppositum: quia ambulare potentia mota est contingens ad vtrumlibet, & id eo vt sic potest fieri à casu, supposito, quòd eueniat præter intentionem; sed ambulare respectu desiderij ambulandi, est contingens vt in pluribus: quia vt in pluribus, quando homo appetit ambulare, ita potest dici conformiter de sedere. Per hoc patet solutio rationis Commentatoris: quia ambulare, & sedere est contingens vt in pluribus, respectu desiderij ambulandi, sed est contingens ad vtrumlibet respectu potentia mota, & id eo quia euenit cum intentione agentis, non dicitur à casu, vel fortuna.

Et ex hoc inferit Auicenna, quòd idem vel consimile, quòd est contingens ad vtrumlibet respectu vnus, est contingens vt in pluribus respectu alterius, & necessarium respectu tertij. Quartò, dicit quòd necessarium est cuius non est impedimentum extrinsecum: sed contingens est cuius est impedimentum extrinsecum.

Sed contra ista dicta ponit Commentator quatuor conclusiones. Prima est, quòd idem, vel consimile non est necessarium respectu vnus, & contingens respectu alterius. Probatur, quia si ita esset, sequeretur quòd nihil esset naturaliter necessarium. Consequens est falsum. Et probatur consequentia, quia per ipsum nihil est necessarium, nisi in respectu ad alteri: modò necessarium

Decisio quæstionis.

2.

Idem non est necessarium respectu vnus, & contingens respectu alterius.

naturaliter est necessarium per suam naturam intrinsecam, circumscripto quocunque extrinsecum, ad quod habeat respectum: quia natura est principium intrinsecum, patet per definitionem naturæ.

Definitio necessarii radicalis ab Avicenna est inepta.

Secunda conclusio. Definitio necessarii est inepta. Probatur sic, quia si esset bona, sequeretur, quod quodlibet esset naturaliter necessarium, quod est falsum. Probatur consequentia, quia illud dicitur naturaliter necessarium, quod circumscripto quocunque alio, est necessarium, sed quodlibet ens, circumscripto quocunque alio, est necessarium: igitur quodlibet ens est naturaliter necessarium. Maior nota est. Et minor patet per definitionem prædictam, quia quodlibet, circumscripto quocunque alio, non haberet extrinsecum impedimentum, & per consequens esset necessarium.

3. In potentia actiuis non est contingens ad vtrumlibet.

Tertia conclusio. In potentia actiuis non reperitur contingens ad vtrumlibet. Probatur, quia formæ est agere, & materiæ pati; modò forma est determinata, & non indifferens: igitur in iis, quibus attribuitur agere, non inuenitur potentia indifferens ad agendum, & non agendum; sed semper determinata ad alterum. Secundo si potentia actiua esset contingens ad vtrumlibet, sequeretur, quod nunquam produceretur effectus. Consequens est falsum. Et probatur consequentia: quia ex quo agens est indifferens, & etiam materia indeterminata; quæ ratione produceretur vnum contrarium, eadem ratione & reliquum: igitur vel ambo simul producerentur; quod est impossibile, vel neutrum, & haberetur consequens. Et ex hoc infert Commentator, quod contingentia ad vtrumlibet reperitur in causa naturali, quæ de sui natura est indifferens ad diuersos, & oppositos effectus in diuersis temporibus secundum diuersitatem alterationum agentium, vt ista inferiora in ætate nata sunt recipere caliditatem, & siccitatem propter appropinquationem Solis; sed in hyeme nata sunt recipere frigiditatem, & humiditatem propter remotionem Solis.

Contingentia ad vtrumlibet in quo reperitur.

Casus & fortuna non sunt in contingenti ad vtrumlibet.

Quarta conclusio. Casus & fortuna non reperuntur in contingenti ad vtrumlibet. Probatur, quia casus, & fortuna sunt causæ agentes; modò in causis agentibus non reperitur contingens ad vtrumlibet per præcedentem conclusionem; ergo, &c.

Ad rationes Avicennæ respondens Commentator negat consequentiam. Determinationem autem Aristotelis præhabitam, videlicet quod casus & fortuna sunt causæ agentes: quia illa, quæ sunt extra semper, & frequenter à causa agente, oportet, quod fiant contingenter raro: quia in agentibus non reperitur contingens ad vtrumlibet, & hæc de primo.

4.

Quantum ad aliud, videlicet quid veritatis contineant dicta Commentatoris. Primò videbitur vtrum in potentia actiuis possit reperiri contingens ad vtrumlibet. Secundo, vtrum contingens ad vtrumlibet reperitur in potentia passiuus. Tertio, vtrum idem sit necessarium respectu vnus, & contingens respectu alterius. Et quarto vtrum casus, & fortuna reperiantur in contingenti ad vtrumlibet.

Potentia est duplex, ratio naturalis, & irrationalis.

Quantum ad primum, notandum, quod quædam est potentia rationalis, vt voluntas: quædam irrationalis, vt ignis. Secundo notandum, quod potentiam actiuam esse contingentem ad vtrum-

libet, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod agente approximato passo sufficienter disposito ad actionis suæ receptionem, vtrum tunc potentia actiua potest contingenter agere, vel non agere. Et dico notabiliter *approximato passo sufficienter disposito*, propter duo.

Primò, si agens non sit approximatum, tunc contingit ipsum ad vtrumlibet approximari, vel non approximari; & per consequens contingit ad vtrumlibet ipsum agere, vel non agere.

Secundo, quia si passum fuerit ind dispositum, tunc contingit ipsum agere, vel non agere, secundum quod contingit passum disponi, vel non disponi. Alio modo intelligitur, quod aliquis effectus produceratur ab agente, à quo natus est contingenter ad vtrumlibet produci, vel non produci.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima est, quod potentia rationalis, vt voluntas, est de se indifferens ad agendum, & non agendum, ita vt contingenter ad vtrumlibet possit vnum actum elicere, vel suum oppositum positivè, vel priuativè. Probatur, quia aliter sequeretur, quod voluntas non eliceret liberè suos actus, quod est falsum. Et patet consequentia, quia si voluntas determinaretur, hoc esset per agens naturale, cuius actio non esset in potestate voluntatis, & per consequens nec actio voluntatis dependens ex illa actione.

Secundo patet, quia priusquam per intellectum fuerit iudicatum de aliquo obiecto, sufficit quod voluntas possit elicere actum volendi, vel nolendi illud obiectum, tunc voluntas, iudicio stante, quod eliciat, adhuc potest actum suum differre, vel eius oppositum elicere; igitur de agente libero questio non est dubia.

Secunda conclusio. Agente naturali approximato passo sufficienter disposito ad receptionem suæ actionis, agens illud non est indifferens ad agere, vel non agere; immò determinatum est ad agendum. Probatur, quia per hoc differt potentia actiua naturalis à potentia libera.

Secundo, quia si agens sit indifferens ad producendum istum effectum, vel eius oppositum, cum etiam passum sit indifferens, quæ ratione producit vnum ipsum, eadem ratione reliquum, & per consequens ambos effectus simul, vel neutrum, quod est impossibile.

Sed contra obiicitur, quia si ista ratio valeret, probaretur, quod nunquam contingens rarum produceretur ab aliquo agente, quia sit *A* contingens rarum, & *B*, contingens vt in pluribus; & quod agens determinetur, tunc si *A*, & *B* essent effectus contingentes ad vtrumlibet; ita vt agens esset indifferens æqualiter ad illos, numquam aliquem illorum produceret, per prædictam rationem; igitur, cum agens sit minus determinatum ad agendum aliquid, quàm si esset indifferens æqualiter ad *A*, & ad *B*, sequitur, quod semper produceret *B*, & nunquam *A*.

Respondetur concedendo, quod si agens non impediretur, semper produceret effectum, ad quem magis determinatur, & quando impeditur, tunc producit effectum, ad quem determinatur in paucioribus; & ideo consequentia non valet, nisi circumscriberetur impedimentum.

Tertia conclusio. Aliquis effectus potest produci ab aliquo agente, à quo natus est indifferenter produci, vel non produci, & potentia actiua est contingens ad vtrumlibet. Probatur, quia licet agens

5.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

agens naturale sit determinatum ad effectum intentum, non tamen ad effectum, qui euenit præter intentionem; immò agens est indifferens, vt quilibet diuersorum, immò multorum effectuum eueniat præter eius intentionem.

Secundò, probatur de effectibus intentis: quia licet agens sit determinatum ad effectum secundariò intentum, v. g. Ludens ad taxillos primarià intentione intendit ludere; & quantum ad secundariam intentionem est indifferens ad lucrum, vel perditionem.

Ex quibus patet, quòd cum casus, & fortuna dicantur respectu effectuum, qui non intenduntur ab agente, & respectu illorum agens sit indifferens, & contingens ad vtrumlibet; sequitur, quòd in contingenti ad vtrumlibet potest inueniri casus, & fortuna, dummodo illud contingens eueniat præter intentionem.

7. Secundò patet, qualiter diuersimodè est contingentia in agentibus liberis, & in agentibus naturalibus: quia agens liberum est indifferens ad eius primarium effectum, & etiam secundarium; sed agens naturale est determinatum ad effectum primariò intentum; sed est indifferens ad effectum secundariò intentum euenientem præter intentionem. Et hoc de primo.

Potentia passiva est duplex.

Quantum ad secundum, scilicet de potentia passiva, est distinguendum; quòd quædam est potentia passiva receptiua, alia terminans; vt homo: & huiusmodi potentia receptiua est duplex, quædam purè receptiua; vt materia prima, & alia quæ est quodammodo actiua, vt visus, auditus, & aliæ potentiæ cognitiuæ.

Nunc sit prima conclusio. Potentia purè passiva de sui natura est indifferens ad vtrumque oppositorum. Probatur, quia materia prima de sui natura est indeterminata ad vnum, vel alterum: idèò simul potest recipere vtrumque. Et si arguatur, si sit indifferens ad vtrumque quâ ratione recipiet vnum, eadè ratione reliquum: igitur vel simul recipiet ambo, vel neutrum.

Respondetur negando consequentiam; quia licet non sit determinatio ad receptionem vnius contrariorum, quantum est de natura materiæ; tamen est determinatio ex parte agentis, cuius est producere vnum, & non reliquum.

8. Et si obiiciatur; si materia potest simul recipere vtrumque, ponatur illa de possibili in esse, sequitur, quòd simul recipiet vtrūque. Dico, quòd non debet poni in esse per vnam positionem; sed per diuersas successiuè; & propter hoc hæc dictio simul determinat hoc verbum potest, & non hoc verbum recipere, quia tunc iam ipsa esset falsa. Eodè modo dicitur de virtute cognitiua, quòd ipsa est indifferens moueri ab vno obiecto; vel alio indifferenter, quantum ex parte sui, non obstante, quòd ipsa habeat maiorem inclinationem, vt moueatur ab vno, & non à reliquo, cuius inclinationis signum est delectatio, quam habet potentia cognitiua tam in apprehensione vnius obiecti, quàm alterius.

Sed potentia passiva resistente, vel terminante, cuiusmodi est mixtum, vel elementum, est distinguendum: quia vel huiusmodi passum est indifferens, vt patiatur ab hoc agente, vel illo, quòd est sufficienter approximatum, & sufficiens agere in ipsum; vel quantum ad effectum, quem agens natum est producere ex illo passo tanquam ex termino à quo; tunc dico, quòd tale passum est contingens, & indifferens ad vtrumlibet primo

modo. Sed secundo modo non; quia sæpè agens determinatur per passum, seu per dispositiones passu alias, & alias ad producendum vnum, & alium effectum: verbi gratià, calor Solis per dispositionem materiæ in vno loco determinatur ad producendum vermes, in vno loco ad desiccandum, & alibi ad dissoluendum, & ita diuersimodè per diuersas dispositiones passu. Et hoc de secundo.

Quantum ad tertium nota, quòd Commentator definit necessarium in isto secundo, dicens, quòd necessarium est, in cuius natura non est potestas ad efficiendum, & ex hoc Commentator reprehendit definitionem Auicennæ prius datam malè; quia definitio Auicennæ, quam dat de necessario, sequitur ad definitionem Commentatoris. Quia si in natura necessarij non sit potestas ad efficiendum, sequitur, quòd necessarium non habet extrinsecum impedimentum.

Secundò notandum, quòd contingens accipitur dupliciter: vno modo communiter ad necessarium, & ad contingens ad vtrumlibet, vt patet primo Priorum. Alio modo vt distinguitur contra necessarium; & tunc diuiditur in contingens vt in pluribus, & in contingens raro, & in contingens equaliter, quòd vocatur contingens ad vtrumlibet.

Nunc sit ista conclusio. Idem vel consimile, quòd est necessarium respectu vnius est, contingens respectu alterius; vel quòd est contingens vt in pluribus respectu alterius. Probatur primo; quia dies esse maiores noctibus est contingens, & quandoque ita est, & quandoque non, & tamen est simpliciter necessarium respectu ætatis: quia de necessitate dies sunt maiores noctibus in ætate.

Secundò, quia Deum creare est simpliciter contingens, accipiendo creare pro productione rei de non esse ad esse nullo subiecto præsupposito; & tamen Deum creare est necessarium respectu voluntatis diuinæ efficacis ad creandum: quia de necessitate Deus creat, quando vult efficaciter creare.

Tertiò, quia quoddam est necessarium simpliciter, & aliud est necessarium ex conditione, vt patet tractatu vltimo huius 2. text. 87. modò necessarium ex conditione est contingens simpliciter, & tamen est necessarium respectu alicuius: verbi gratià, Socratem habere oculum est contingens simpliciter, & tamen est necessarium ex conditione, videlicet, si Socrates debeat videre.

Quartò, quia diem esse est contingens æqualiter; quia toties est dies, quoties est nox; & tamen diem esse est necessarium respectu Solis eleuati super Horizontem nostrum.

Quintò, quia ambulare est contingens ad vtrumlibet respectu potentiæ motæ, & tamen non est contingens ad vtrumlibet respectu desiderij ad ambulandum.

Sextò, per Aristotelem in isto 2. text. 77. vbi dicit, quòd pluere est contingens raro in ætate, Sole existente sub cane, & tamen est contingens vt in pluribus in hyeme.

Ex quibus sequitur, quòd Commentator malè reprehendebat Auicennam in hoc, quòd ponebat idem esse necessarium, & contingens respectu diuersorum. Secundò sequitur, quòd idem potest esse casuale respectu vnius, & fortuitum respectu alterius, & non casuale,

9. Definitio necessarij secundum Commentatorem.

Contingens accipitur dupliciter.

10.

Casus & fortuna contingunt in contingenti ad vtrumlibet.

vel fortuitum respectu tertij. Et hoc de tertio.

Quantum ad quartum, videlicet an reperitur casus & fortuna in contingenti ad vtrumlibet, respondetur, quod sic: quia si effectus contingens ad vtrumlibet eueniat præter intentionem agentis; tunc per definitionem casus euenit à casu; quia euenit extra semper, & frequenter, &c. Verbi gratià dormire est effectus contingens ad vtrumlibet, id est, æqualiter: fortè toties, & tantum dormimus, quantum vigilamus; & idè dicit Aristoteles 1. Ethicorum, quod felix non differt à misero, nisi per dimidium vitæ; & idè quando dormire euenit præter intentionem dormientis, vt patet in ebriis, tunc dicitur euenire à fortuna: quia euenit cum effectu intento, scilicet cum potatione. Tamen notandum est, quod casus, vel fortuna possunt accipi tripliciter; vno modo propriissime, & tunc solum inuenitur in contingenti rarè, & quanto rarius inuenitur, tanto potius dicitur à fortuna. Secundo modo communiter, & tunc potest reperiri in contingenti ad vtrumlibet. Verbi gratià; sicut dicimus istum à fortuna habere pedes maculatos. Tertio modo magis improprie in tantum, quod quando dicimus effectus inrentos euenire à casu, vel fortuna, vt dicimus, quod lusor ad taxillos lucratur à casu, & tamen intendebat.

Casus & fortuna tripliciter sumi possunt.

II.

Tunc circa hoc dubitatur de eclipsi Lunæ, an eueniat à fortuna, & videtur, quod sic: quia eclipsis est quidam defectus luminis; igitur motor, scilicet Intelligentia non intendit ipsum, immò potius intendit perfectionem orbis, quem mouet, & tunc sequitur, cum eueniat rarè præter intentionem agentis, quod fiat à casu. Respondetur, quod non sit à casu: quia licet simpliciter loquendo fiat rarè, tamen vt in pluribus: immò semper fit respectu suarum causarum: quia quotiescumque Sol, & Luna diametraliter opponuntur, ita vt vnum sit in capite Draconis, & aliud in cauda, fit eclipsis. Sed contrà: quia ita sequeretur, quod inuentio thesauri non fiat à casu; quia vt in pluribus euenit respectu suarum causarum, immò semper: quia quotiescumque aliquis fodit terram, in qua est absconditus thesaurus, inuenit thesaurum. Respondetur, quod non est simile: quia eclipsis euenit per motus regulares, & vniformes, & per media necessaria, quæ non possunt impediri; & per quæ præcitur eclipsis, priusquam eueniat, licet autem non est de inuentione thesauri: quia illa potest euenire per alias causas, etiam media ad illum effectum possunt impediri; nec per illa media potest præcisci ille effectus: immò quantum ad hoc fortuna est immanifesta homini, vt dicit Aristoteles 2. huius, text. 47. Ex quibus patet qualiter in contingenti ad vtrumlibet inueniatur casus, & fortuna, & qualiter non. Et hoc de quarto. Rationes sunt solutæ.

ANNOTATIONES.

12. *Contingens est triplex.*

Casus & fortuna possunt reperiri in contingenti ad vtrumlibet. Nota, quod triplex est contingens, scilicet ad vtrumlibet, vt in plurimum, & rarè, quod magis determinatum est ad non esse, quam ad esse. Contingentia primi modi sunt simpliciter contingentia, secundi autem modi vocantur à Physicis necessaria, vt hominem nasci cum quinque digitis in qualibet manu. Solem oriri, & Lunam eclipsari, quia habent cau-

sas naturaliter tales effectus producentes. Tertij verò generis iudicantur impossibilia, omnia tamen Logicè loquendo sunt contingentia: quia possunt euenire, vel non euenire.

Vnde obserua, quod cum non sit aliquid efficiens alicuius rei, illa talis res non est effectibilis, rarè autem contingens causæ assignantur fortuna & casus, quæ sunt causæ per accidens, vt patet in hoc 2. text. 66. & 67. Causa ergo huiusmodi contingens reduci debet ad causam per se: quia in nullo genere causæ, causa per accidens est prima causa. In contingenti-bus autem vt in plurimum, causæ etiam assignantur naturales, & per se: omne autem agens per se agit propter finem; aut est agens à proposito; vel saltem ordinatum ab agente à proposito. Tertij etiam generis contingentium, scilicet eorum, quæ sunt ad vtrumlibet, proprie loquendo; causa debet assignari libera: ex quo sequitur, quod omnium contingentium causa sit libera immediate, vel licet agere, propinque, aut remote.

Quia licet agens sit determinatum ad effectum secundario intentum. Nota, quod hæc littera videtur corrupta, seu manca. Vnde debet sic corrigi: quia licet agens sit determinatum ad effectum primario intentum, est tamen determinatum ad effectum secundario intentum, v. g. ludens, &c. vel sic tamen potest esse indifferens ad effectum secundario intentum, verbi gratià, &c.

Contingens accipitur dupliciter, vno modo communiter, &c. Nota, quod possibile tripliciter capi potest; primo pro possibili Logico, & tale stat cum necessario, tunc enim solum dicit non repugnantiam ad esse, siue necessariò sit, siue contingenter sit, & sic ipse Deus est possibilis. Secundo modo sumitur magis strictè pro re, quæ contingenter potest esse, quamuis non sit: & isto pacto in plus se extendit possibile, quam contingens: quia omne contingens est possibile, non autem omne possibile est contingens: quia multa possunt fieri, quæ nunquam fiunt. Tertio modo sumitur possibile, vt conuertitur cum contingenti. Vnde Aristoteles 9. Metaph. text. 7. definit possibile in hunc modum: *Est autem possibile hoc, si existierit actus, cuius dicitur habere potentiam nihil erit possibile;* & idem Aristoteles definit contingens eodem modo lib. 1. Priorum, cap. 12. Dico autem contingere, & contingens, quo non existente necessariò, posito autem in esse, vel non in esse, propter hoc nihil erit impossibile. Vnde apparet possibile, & contingens pro eodem accipi.

13. *Possibile potest fieri tripliciter.*

Definitio possibilis, & contingens.

QVÆSTIO XIII.

Virum omnia eueniant de necessitate.

Arist. lib. 1. Prior. c. 12. & 2. Phys. text. 50. & 52. & 6. Metaph. text. 7. & 8. Auerr. com. 48. Auic. 6. Met. c. 9. Albert. Mag. tract. 2. c. 10. & tract. 3. c. 5. D. Thom. 6. Met. lect. 3. & 1. p. 116. art. 1. & 3. cont. Gent. c. 86. Canon. q. 4. art. 2. Fonseca tom. 8. Met. lib. 5. c. 5. q. 1. Suarez tom. 1. Met. disp. 2. 9. per totum. Conimbr. 2. Phys. cap. 7. q. 13. Complut. disp. 12. q. 1. Fuentes q. 5. diff. 2. Ruvius in exposit. c. 9.

ARGVITVR, quod sic: quia omne futurum præcitur scientià infallibili: igitur omne futurum necessariò eueniet. Consequentia tenet, quia si A effectus sit præcisci inuitabiliter euenire; vel de necessitate eueniet

1.

niet, & habetur propositum: vel potest non euenire; tunc ponatur in esse, quod non eueniat, & tunc sequitur, quod hæc scientia est falsa, quæ ponebatur infallibilis, quod est contradictio.

Secundò, omne corruptibile de necessitate corrumpetur; sed omne futurum est corruptibile: ergo omne futurum de necessitate corrumpetur; sed non potest corrumpi nisi primò fuerit: igitur omne futurum de necessitate erit. Confirmatur, quia non apparet aliquid magis contingenter fieri, quam corruptio Socratis: quia potest indifferenter fieri hodie, vel cras, & tamen corruptio Socratis de necessitate eueniet: quia ex nunc positæ sunt causæ ad quas necessariò sequitur corruptio Socratis: igitur confirmatur, ita videtur de quolibet alio futuro.

Tertiò, quia altera istarum duarum, *Socrates curret cras*, *Socrates non curret cras*, nunc est vera, cum sint contradictoriæ; sit igitur ista: *Socrates curret cras*, quæ sit vera, & transeat in præteritum; tunc ista de præterito, *Socrates curret*, est necessaria: quia omnis propositio vera de præterito est necessaria: igitur illa, *Socrates curret cras*, erit necessaria. Tenet consequentia: quia veritas illius de præterito dependet ex veritate eius de futuro; & per consequens ad vnam sequitur alia, & per consequens sequitur, quod de necessitate Socrates curret cras.

Quartò, omne præsens de necessitate est præsens, & omne præteritum de necessitate est præteritum: igitur omne futurum de necessitate est futurum. Tenet consequentia; quia multa sunt de præsentibus, ad quas sequuntur illæ de futuro, sicut sequitur, *homo mouetur: igitur homo mouebitur*. Secundo patet, quia æquè necessaria est ista, *futurum est futurum*, sicut ista, *præsens est præsens*, aut ista, *præteritum est præteritum*. Tertiò patet, quia si ista de præsentibus sit vera, *A* de necessitate est præsens: igitur prius sibi correspondebat vna de futuro vera, scilicet, *A* de necessitate erit præsens. Antecedens patet pro primâ parte, primò Perihermenias, ubi dicitur, quod omne quod est, quando est, de necessitate est. Secunda patet in primo Cœli, text. 1. 38. ubi dicitur quod potentia non est ad præteritum.

Quintò, nisi omne futurum de necessitate eueniret, sequeretur, quod possibile fieret impossibile, nullâ mutatione factâ ex parte rei. Consequens est falsum; quia mutatio contradictionis non potest fieri, nisi per mutationem rei significatæ. Consequentia patet, capiendò istam, *Socrates curret cras*, quia vel Socratem currere cras eueniet de necessitate, & habetur propositum; vel poterit non euenire; & si sic, ponatur quod non eueniat: tunc pro cras illud erit impossibile; quia tempus non potest reiterari.

Sextò, quia de necessitate omne futurum est futurum; igitur omne futurum de necessitate eueniet. Tenet consequentia, quia idem est futurum, & eueniet. Et antecedens apparet; quia ista est necessaria, *omne futurum est futurum*. Confirmatur, quia si non omne futurum de necessitate eueniret, tunc aliquid futurum potest non euenire. Ponatur igitur in esse, quod non eueniat; sequitur contradictio, quod futurum non est futurum.

Septimò, quia Socratem currere cras, vel non currere, est necessarium; sed Socratem currere est Socratem currere, vel non currere cras: igitur

Socratem currere cras est necessarium. Confirmatur, quia cursus Socratis primò significatur per propositionem de futuro. Secundò, per propositionem de præsentibus. Tertiò, per propositionem de futuro; igitur si vna illarum sit necessaria, & reliqua. Tenet consequentia, quia ab eò quod res est, vel non est, dicitur oratio vera, vel falsa, in Prædicamentis, cap. de Substantia, & c. de Priori; sed illa de præterito est necessaria; igitur, & illa de futuro.

Octauò, quia vt patet 1. Cœli, text. 124. semper ens est necessarium, & semper non ens est impossibile: igitur contradictorium non ens semper est necessarium, scilicet, *aliquid ens*; sed omne futurum aliquando est; igitur omne futurum de necessitate est.

Nonò, quia possibile, & impossibile opponuntur euenire, & non euenire; sed omne impossibile de necessitate non eueniet; igitur omne possibile de necessitate eueniet, per illam regulam, *si oppositum in opposito, & propositum in propositio*.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto secundo, text. 50. & 52. ubi ponit aliqua euenire à casu, & à fortuna. Et per consequens contingenter: & Commentator dicit, quod sermo dicens omnia de necessitate euenire, est falsus.

Norandum, quod aliquid dicitur futurum tripliciter: vno modo, quod est, & erit sine successione temporis, sicut dicimus: quod Deus est, & hoc est improprie; quia in æternitate non est prius, nec posterius, cum æternitas sit interminabilis possessio vitæ tota simul, & perfecta, vt patet 1. de Consolatione, & idè omnia præterita, & futura sunt æquè præsentia Deo; immò multo perfectiori modo, quam aliquid sit præsens mihi, cum Deus sit indistans cuilibet morosæ durationi. Alio modo dicitur aliquid futurum quod est, & erit cum temporis successione, vt creaturæ præsentis circa Deum, vt cælum, homo, & huiusmodi. Alio modo dicitur futurum, quod nondum est, sed erit, & de tali queritur in proposito.

Secundò notandum, quod tale futurum euenire de necessitate potest intelligi dupliciter; vno modo, quod eius euentus per nullam potentiam possit impedi; & sic nihil est futurum de necessitate: quia Deus de potentia absoluta posset facere, quod nihil esset futurum, immò quod nihil esset aliud à se ipso. Alio modo dicitur euenire de necessitate: quia euentus eius non potest impedi stante concursu naturæ, qui dicitur potentia Dei ordinata, & sic multa euenient de necessitate, vt ortus; & occasus stellarum, & huiusmodi, & sic intelligitur in proposito.

Tertiò notandum, quod aliquando necessitas attribuitur priori, ex suppositione posteriorum; vt patet 1. huius: vt homo habet de necessitate oculum, supposito, quod debeat videre, sed quandoque est e contra, quod necessitas attribuitur posteriori ex suppositione priorum; vt quia hodie est dies Sabbati, cras de necessitate erit dies Dominica. Similiter qui corpora cælestia interfecit se in tali dispositione, & mouentur vniiformiter: igitur de necessitate tali tempore erit eclipsis. Similiter quia Socrates est compositus ex contrariis: igitur de necessitate corrumpetur, licet tempus sit indeterminatū in quo fiet eius corruptio.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio. Aliquid euenit contingenter. Probat; quia voluntas

4. Aliquid dicitur futurum tripliciter.

Futurum euenire de necessitate potest intelligi dupliciter.

Necessitas dicitur vni modo attribuitur rebus.

5. Aliquid euenit contingenter.

voluntas nostra est libera libertate contradictionis: igitur aliquid euenit contingenter. Patet consequentia, quia aliter non diceretur libera, nisi quia potest contingenter elicere aliquem effectum, vel eius oppositum, vel verumque omittere: & ideo voluntas ex hoc est libera, quia potest elicere aliquem actum, vel eius oppositum positivè, vel priuatiuè.

Secundò sequeretur, quòd mali iniuste punirentur, quia punirentur propter hoc, cuius oppositum non possunt facere, nec ipsum, non facere.

Tertiò sequeretur, quòd nullus esset laudandus, nec vituperandus, cum non esset in potestate sua facere, vel non facere illud propter quod meretur laudem, vel vituperium. Item frustra consiliaremur de eueniendis, cum de necessitate euenirent.

Secunda conclusio. Si non esset libertas voluntatis, omnia euenirent de necessitate, ita vt de facto res sunt taliter dispositæ, qualiter ad ipsas de necessitate sequerentur omnia futura, circumscripto libero arbitrio, quod potest impedire euentus aliquorum, & etiam prohibere, quæ euenirent aliter, si non esset libera voluntas. Probat, supponendo primò, quòd ad productionem alicuius effectus requiruntur omnes causæ requisitæ ad productionem illius effectus, & eo modo dispositæ, qualiter sufficiunt producere illum effectum.

6. Secundò supponitur, quòd positis causis necessariò requisitis, & sufficientibus ad productionem alicuius effectus, & eodem modo dispositis, qualiter sufficiunt illum effectum producere de necessitate producitur ille effectus: pater, quia si non produceretur, aut causæ non essent sufficientes, aut non essent dispositæ eo modo qualiter sufficienter. Istitis suppositis, arguitur sic, & capiatur aliquis effectus futurus, vt puta Antichristus, vel Socrates, quia sicut arguitur de vno, ita potest argui de quocumque alio. Vel causæ necessariò requisitæ, & sufficientes ad productionem Socratis, nunc sunt eodem modo dispositæ, qualiter sufficiunt producere, vel non. Si sic, tunc per secundam suppositionem Socrates de necessitate produceretur. Si non: igitur Socrates nunquam produceretur, nisi dicatur, quòd causæ sufficientes ad productionem Socratis nunc non sunt dispositæ, qualiter sufficiunt Socratem producere, sed postea poterunt disponi. Et tunc arguam de causis mediantibus, quibus producerentur causæ productiuæ Socratis: quia vel causæ sufficientes ad producendum causas productiuas Socratis nunc sunt eo modo dispositæ, qualiter sufficiunt producere, vel non. Si sic, igitur de necessitate producerentur causas productiuas Socratis per secundam suppositionem: igitur per eandem Socrates de necessitate produceretur. Si non, sequitur, quòd illæ causæ productiuæ Socratis nunquam producerentur; nisi dicatur sicut priùs, quia licet illæ causæ nunc non sint sufficienter dispositæ, tamen poterunt postea sufficienter disponi. Tunc arguam de causis illarum causarum sicut priùs, & ita per talem anticipationem tandem deuenietur ad tempus præsens, in quo causæ præsentis sunt sufficienter dispositæ ad producendum causas causarum Socratis, vel non: si sic, illæ causæ de necessitate producerentur, & per consequens Socrates de necessitate produceretur. Et si non, nunquam produceretur. Iitam rationem facit Aristoteles 6. Metaph. text. 7. quæ non potest solui, nisi

negando secundam suppositionem propter agens liberum: nam positis omnibus causis requisitis, & sufficienter dispositis eo modo, quò sufficiunt effectum illum producere, adhuc agens liberum potest illum effectum non producere.

Secundò probatur conclusio. Quia omnia ista inferiora reguntur secundum inclinationem corporum cælestium: igitur omnia euenirent hinc tantà necessitate, quantà in corporibus eueniunt, circumscripta voluntate, quæ impedit, verum est tamen, quòd licet omnia hinc inferiùs euenirent tantà necessitate; tamen ordo illius necessitatis non posset ita faciliter percipi sicut in corporibus cælestibus, propter irregularitatem motuum, & mutationum, quibus fiunt hæc inferiora.

Contra conclusionem arguitur. Primò, quia voluntas non est libera: igitur non impedit necessarium euentum futurorum. Consequentia tenet ex prædictis: probatur antecedens, quia Astrologi, & sublimateores præiudicant de actibus voluntatis, respectu quorum voluntas dicitur maximè libera, quod non esset, si huiusmodi actus contingenter euenirent à voluntate.

Secundò, quia vel voluntas dicitur libera respectu actuum, quos elicit insequendo suam naturalem inclinationem, vt leue insequendo motum sursum; & graue insequendo motum deorsum: aut respectu illorum, quos elicit contra suam inclinationem. Non secundum, quia nullus est actus elicitus à voluntate, ad quem voluntas non inclinatur, licet quandoque insensibiliter, vt patet in exemplo, vt gladius positus super culpideam, apparet indifferens ad omnem situm, & tamen propter inclinationem insensibilem mouetur ad vnã partem, & non ad aliam.

Tertiò, quia circumscriptà libertate voluntatis, adhuc si vnus canis famelicus poneretur æquè distanter inter duos panes, à quorum quolibet æquè moueretur æqualiter omnino, tunc non est ratio, quare magis vadit ad vnum, quàm ad reliquum; nisi determinat se contingenter ad eundem ad alterum illorum.

Quartò, quia circumscriptà voluntate, adhuc aliquid fieret à casu, vt patet de casu tripedis super pedes; igitur circumscriptà voluntate, adhuc aliquid fieret contingenter.

Quintò, vt videretur, aliquid euenit de facto contingenter in centro terræ infra concuum orbis Lunæ, & in terra inhabitabili, & tamen in istis non apparet; quòd voluntas humana aliquid operetur: igitur præter humanam voluntatem aliquid euenit contingenter.

Ad ista responderetur. Ad primum, quòd Astrologi, & sublimateores meditantur de inclinationibus hominum, & quia vt in plurimum homines sequuntur suas naturales inclinationes; igitur quandoque accidit quòd illi iudicant verum; nihil tamen obstat, quin actus illi fiant liberè, quia voluntas potest in oppositum, immò sæpè voluntas hominis virtuosi agit oppositum suæ inclinationi; & ideo dicit Ptolemæus, quòd Sapiens dominabitur Astris.

Ad secundum dico, quòd respectu vtrorumque, quia vtrumlibet potest elicere, vel suum oppositum, vel saltem omittere, & actum suum suspendere, nec oportet dominare huiusmodi insensibilem inclinationem.

Ad tertium dico, quòd canis per motum phantasiæ statim determinatur ad alteram partem,

& hoc de necessitate; & idè non potest stare per tempus saltem diu indifferenter, quin determinetur ad vnum.

9. *Aliquid dicitur euenire contingenter dupliciter.*

Ad quartum dico, quòd aliquid dicitur euenire contingenter dupliciter. Vno modo; quia quandoque est, & quandoque non est, & sic illud, quod fit à casu, fit contingenter; & ita saluaretur natura contingentis, posito, quòd omnia euenirent de necessitate. Alio modo dicitur euenire contingenter, quia cum hoc, quòd quandoque est, & quandoque non est, euentus potest impediri; & sic dico, quòd illud quod fieret à casu, non fieret contingenter, sed necessariò: sed diceretur casuale, eo quòd fieret præter intentionem agentis.

Ad quintum dico, quòd aliquid fieri contingenter potest intelligi tripliciter: vno modo, quod immediatè fit à voluntate, & sic in centro terræ, & in concauo orbis Lunæ, vel in terra inhabitabili nihil fiet contingenter. Alio modo, quia illud de sui natura est impedibile, & potest impediri si agens liberum sit approximatum, & sic in quolibet illorum locorum fit aliquid contingenter; quia de facto aliter fit, quàm si non fuisset libera voluntas, & tunc supposito, quòd mundus fuisset ab æterno, & quòd sub qualibet portione materiæ primæ aliquando fuisset anima humana; tunc dico, quòd in istis inferioribus omnia fierent contingenter isto modo; immò de facto in illis partibus fiunt multæ variationes per liberum arbitrium. Verbi gratià in centro terræ accidit variatio per actualem inclinationem grauitatis ab vna parte potius, quàm ab alia, vt propter constructiones ciuitatum, & turrium, quæ fiunt per voluntatem, variatur centrum terræ. Similiter per combustionem ciuitatum, & nemorum propè terram inhabitabilem possunt turres fieri, & defæri ad terram inhabitabilem, vel ad superiorem regionem aëris, aut spheram ignis, & per consequens ibi aliter accidere, quàm si nunquam fuisset libera voluntas.

10.

Ad rationes. Ad primam, concedo c antecedens, & nego consequentiam; quia omne futurum præscitur à Deo scientià infallibili, seu inuitabiliter, quòd contingenter eueniet. Tunc ad probationem concedo, quòd potest non euenire, & quando dicitur: ponatur igitur in esse, dico, quòd hoc non repugnat iam posito.

Ad secundam dico, quòd maior est falsa; quia significatur copulatiuè, quòd omne quòd est corruptibile de necessitate corrumpetur, & quòd omne quod potest esse corruptibile, de necessitate corrumpetur, quæ copulatiua est falsa pro secunda parte: sed Aristoteles intelligit eam in isto sensu, quòd omne quod est corruptibile, de necessitate corrumpetur, & tunc minor est falsa. Ad confirmationem dico, quòd corruptio Socratis de necessitate eueniet, quia ex nunc positæ sunt causæ, ad quas de necessitate sequitur corruptio Socratis, quæ per liberum arbitrium non potest impediri: nec constat quòd Socrates contingenter corrumpatur vno tempore, vel alio: & negatur consequentia, quòd ita sit de aliis, quia multa sunt futura, quorum causæ non sunt positæ in esse, ad quas de necessitate sequantur illa futura, immò possunt impediri, vt dictum est.

Ad tertiam admitto casum tactum, & dico, quòd illa de præterito est contingens, eo quòd eius veritas dependet ex veritate alterius de futuro contingenti.

Ad quartam negatur consequentia, pro quo notandum, quòd tripliciter potest inueniri immutatio contradictionis. Vno modo per mutationem rei significatæ per alterum extremum propositionis: alio modo per mutationem in aliquo alio, quod non significatur per aliquod extremum, & tertio modo per solum lapsum temporis. Exemplum primi: vt ista, *homo est albus*, quæ est vera, potest fieri falsa per mutationem, scilicet per corruptionem albedinis, quæ significatur per alterum extremum. Exemplum secundi, vt si quis sit iudicatus ad triremes per decem annos, illa potest falsificari per mutationem in alio, vt puta, per preces alterius. Exemplum tertij, vt si fiat edictum, quòd qui egreditur aulam Regis die Lunæ, condemnabitur ad mortem, & qui egreditur die Martis, saluabitur. Tunc per solum lapsum temporis est mutatio contradictionis, ita in proposito, quòd possibile potest fieri impossibile, nulla mutatione factâ ex parte rei alia à lapsu temporis.

11. *Immutatio contradictionis potest tripliciter inueniri.*

Ad quintam negatur consequentia. Vnde sciendum, quòd diuersimodè attribuitur necessitas præsentibus, futuris, & præteritis. Vnde præsens de necessitate est pro illa mensura pro qua est præsens, licèt possit non esse pro alia mensura. Sed præteritum de necessitate est præteritum pro omni mensura. Sed futurum nullo modo de necessitate est futurum; vnde pro eadem mensura pro qua Antichristus est futurus, pro illa eadem potest non esse futurus & idè consequentia non valet. Ad probationem concedo, quòd æquè necessaria est ista in sensu composito de necessitate *futurum est futurum*, sicut ista, *præteritum est præteritum*; sed refertur in sensu diuiso. Ad aliam particulam, quia ad aliquas, &c. concedo, & idè concedendum est, quòd aliqua futura de necessitate eueniant, scilicet quorum causæ sufficientes nunc sunt positæ, & taliter dispositæ, qualiter ad ipsas sequantur illa futura. Ad tertiam probationem negatur consequentia.

12. *Necessitas diuersimodè attribuitur.*

Ad sextam, concedo tam antecedens, quàm consequens in sensu composito: sed vtrumque est falsum in sensu diuiso. Ad confirmationem concedo, quòd aliquod futurum potest non esse futurum; & concedo quòd ponatur in esse quòd non eueniat, sed tunc non erat futurum; igitur, neganda est consequentia.

Ad septimam, negatur maior; nisi fuerit disiunctiua, & si sic, neganda est minor. Ad confirmationem negatur consequentia: quia aliter cursus Socratis significatur per propositionem de præterito; idè non oportet, quòd si vna sit necessaria, & reliqua.

Ad octauam dico, quòd semper non ens non est impossibile: immò multa sunt impossibilia, quæ nunquam euenient.

Ad nonam dico, quòd illa regula non tenet in verbis de necessario in sensu diuiso, sicut est in proposito.

ANNOTATIONES.

^a *Aliquid euenit contingenter.* Nota, quòd de hac re variz sunt opinioniones. Nam Auienna relatus à S. Thom. 6. Metaph. text. 7. asserit in sua Metaph. nullam dari contingentiam, neque dari causam aliquam contingentem. Nam positâ causâ sufficienti necessariò sequitur effectus,

13.

fectus, aliàs non esset causa sufficiens. Vnde si aliquando contingat effectum non sequi positã causã, prouenit hoc ex insufficientia causã, & non ex contingentia. Tum etiam, quia agens naturale agit ex necessitate naturæ: quod verò ex necessitate naturæ agit, non agit contingenter, atque aded non datur agens naturale contingens.

Stoicorũ opinio de contingentia.

Secunda opinio Stoicorum est non dari contingentiam in rebus propter diuinam prouidentiam. Cùm enim Deus præuideat, & præcognoscat ab æterno quæcunque futura sunt, necessariò erunt: nam si Deus ab æterno præuidit, & prænouit me futurum Philosophum, necessitate quadam factum est, vt euadam Philosophus: quoniam aut hoc quod à Deo præcognitum est ab æterno, aliter euenire potest, aut non. Si primum, fallitur prouidentia Dei, & incurrimus in grauiorem errorem, tollimus namque prouidentiam, vt defendamus contingentiam. Si secundum, ergo necessariò eueniet, quoniam necessarium simpliciter est, quod non potest aliter euenire.

Academicorum opinio de contingentia.

Tertia opinio Academicorum in alium est prolapsa errorum: asserabant quidem contingentiam esse in rebus naturalibus, negabant autem prouidentiam diuinam, & dixerunt Deo non esse curam de nobis. Vnde D. August. ait: Stoici, vt nos facerent pios, fecerunt seruos, Academici, vt nos liberos facerent, fecerunt impios. Huius dementiæ fuit Cicero primo de natura Deorum, quam refert D. Augustinus 5. de Ciuit. Dei, cap. 9.

14. Arist. fundamenta de rebus contingentia.

Quarta sententia fuit Peripateticorum, quorum Princeps fuit Aristoteles qui admittit reum contingentiam, & non omnia fieri ex necessitate, vt patet primo lib. Priorum, cap. 12. 6. Metaph. text. 7. & 8. 1. Perihermenias, & in hoc 2. Physic. in tract. de casu & fortuna; vbi diuidit agens in necessarium, & in vt plurimum, & quod raro & contingenter agit. Huius opinionis triplex potest assignari fundamentum. Primum desumptum est ab experientia, quæ docet quasdam res esse immutabiles, alias mutationi obnoxias. Considerabant enim motum corporum celestium, & aduertebant illum esse certum, regularem, & conformem, & nunquam in illo visum fuisse errorem. In rebus tamen sublunariis aduertebant non semper res eodem modo agere, sed plerumque impediri. Videbant enim in hominis generatione aliquando fieri hominem perfectum; interdum verò monstruosum; hinc collegerunt dari contingentiam. Secundum fundamentum desumebant ex modo operandi: nam modus operandi sequitur modum essendi, modus autem operandi non est immutabilis in multis rebus, sed in multis mutatur, atque aded natura aliquando agit necessariò, aliquando contingenter; agens enim naturale aliquando producit sibi similem, aliquando monstruosum effectum. Tertium fundamentum accipiebant ex materia, & contrarietate. Nam res naturales habent materiam, & habent contrarium: & ided sunt contingentes: nam materia habet potentiam contradictionis ad esse, & ad non esse; similiter res naturales habent contrarium, vt ignis aquam, & per consequens hæc inferiora ratione materiæ, & ratione quã sunt contraria, sunt contingentia. Vnde Aristoteles 9. Metaph. text. 17. inquit, in æternis nulla est potentia: quia omnis potentia est contradictionis; & subiungit corpora cœlestia tantum habere potentiam ad vbi;

quia Sol scilicet potest esse in hoc loco, & in illo, & 12. Metaph. text. 10. inquit, cuncta materiam habent, cœlestia verò corpora, vel non habent ad vbi, & 1. de Cœlo, text. 20. volens probare cœlum esse incorruptibile, probat sic; quia non habet contrarium, neque materiam ex qua factum sit.

His addi potest quartum fundamentum ex rebus moralibus desumptum; quia datur liberum arbitrium, & contingentia. Antecedens probatur 3. lib. Ethic. per totum. Consequentia patet; quia liberum arbitrium est potentia, quã sponte nostra possumus velle, & nolle; ergo contingenter volumus, & nolumus.

^b Si non esset libertas voluntatis, omnia euenirent de necessitate. Nota, quod non parua est controuersia inter D. Thomam, & Scotum, quænam sit prima radix contingentia. Nam S. Thomas 6. Metaph. text. 7. & 8. 1. part. quæst. 19. artic. 8. & quæst. 115. art. 6. & ibi Caiet. ad rerum contingentiam ponendam plura dicit, quæ paucis explicabo. Primum dictum S. Thomæ est, quod triplex inuenitur causarum gradus: est enim prima causa vniuersalis, incorruptibilis, & immutabilis, nempe Deus Opt. Max. Sunt etiam causæ, quæ partim sunt vniuersales, partim verò particulares; cuiusmodi sunt corpora cœlestia, quæ sunt incorruptibilia, sed mutabilia. Sunt tandem causæ corruptibiles, & mutabiles, quales sunt causæ particulares, vt ignis, & homo. Istæ causæ tertij generis, dicuntur particulares; quia sunt limitatæ ad vnum certum, & determinatum effectum, vt ignis ad generandum ignem, & homo ad generandum hominem. Causæ verò mediæ sunt partim particulares, scilicet respectu Dei: quia effectus immateriales in Intelligentiis, & actiones humanæ, quæ sunt liberi arbitrij, non subiiciuntur efficientiæ cœli. Sunt etiam vniuersales, si comparentur cum causis particularibus: quia corpora cœlestia sunt causæ multorum effectuum: nam Sol & homo generant hominem, & Sol & planta generant plantam, & sic de aliis, & vniuersaliter omnes effectus, qui produciuntur per motum naturalem cadunt sub efficientiam corporum cœlestium. Causa tandem primi gradus est simpliciter vniuersalis: eius enim effectus proprius est esse. Vnde quicquid est, & quomodocunque est, sub causalitate illius contrinetur.

Secundum dictum S. Thomæ, ille effectus vocatur per accidens, & contingens respectu alicuius causæ, qui est extra efficientiam illius: vbi gratiã sunt duæ herbæ, quæ simul florent; flores cuiusque habent causam propriam, quæ promouet illas ad florendum; sed florere simul est per accidens: quoniam est extra efficientiam cuiusque causæ propriæ: vocatur igitur effectus per accidens ille, qui est extra efficientiam illius causæ. Et quia fieri potest quod eadem res sit intra efficientiam alicuius causæ, & extra efficientiam alterius; hinc fit, vt eadem res dicatur per accidens respectu vnius causæ, & per se respectu alterius. Addit etiam sanctus Thomas non solum illum effectum esse per accidens, qui est extra efficientiam illius causæ, sed etiam illum, qui quamuis sit intra efficientiam causæ, non est tamen intra efficientiam ordinariam, & constitutam. Ille autem effectus non produciatur productione ordinariã, & constitutã; qui non produciatur eo tempore, quo produci debet, neque eo modo,

modo, & ordine, cuiusmodi sunt monstra: quæ idè dicuntur effectus per accidens.

Tertium dictum S. Thomæ. Multi effectus possunt esse per accidens respectu causarum particularium, qui erunt per se respectu causarum cœlestium: quod patet in exemplo de floritione plantarum simul, quæ si ad plantas reducat, est effectus per accidens. Si verò ad virtutem corporis cœlestis inuenitur esse per se, & ordinatum à superiori causâ mouente simul vtramque herbam ad floritionem.

17. Quartum dictum. Multi effectus possunt esse per accidens etiam in ordine ad causas cœlestes. Nam corpus cœleste agit mouendo: tale autem agens requirit materiam determinatam, & dispositam. Potest autem contingere, quòd materia sit indigentia, quo posito, virtus cœlestis non consequitur suum effectum intentum, atque ita effectus tunc productus erit contingens in ordine ad corpora cœlestia; modificatur enim actio cœli secundum conditionem agèrium particularium, quorum conditiones sunt posse deficere ab *agere*, pari, & habere contrarium, & ita quamuis defectus non sit à cœlo agente, impeditur tamen propter defectum causæ particularis, & idè Aristoteles probat contingentiam propter materiam, & potentiam passiuam, ita quòd radix contingentia naturalium effectuum est natura potentia intenta in naturalibus, quæ possunt deficere, & sunt in potentia contradictionis, complementum verò contingentia, prouenit ex concursu accidentali causarum.

18. Quintum dictum. Effectus, qui procedunt ex libero arbitrio, si referantur in causas superiores, possunt esse contingentes; quia virtus cœlestis inclinatur corpus ad hanc, vel illam actionem; sed vir sapiens reprimat talem inclinationem, iuxta illud, *Sapiens dominabitur astris*: ergo ea quæ subiiciuntur libero arbitrio, possunt esse per accidens respectu cœli.

Vltimum dictum S. Thomæ. Respectu Dei Opt. Max. nihil potest esse per accidens; quia ipse est causa prima, & maximè vniuersalis, quæ pro effectum habet ipsum ens: quicquid enim est ens, est sub potentia diuina, & si respectu Dei esset aliquid contingens, hoc esset, vel quia posset effugere cognitionem Dei, & sapientiam, & hoc est impium: Deus enim est sapientissimus, cuius sapientiâ conditi sumus, & prouidentia gubernamur. Vel quia non esset sub potentia Dei, quod etiam est plusquam falsum; cum omnia à Deo dependant. Concludit ergo aliqua posse esse per accidens respectu causarum particularium, & respectu liberi arbitrii, atque respectu cœli, tamen respectu Dei nihil potest esse per accidens; atque ita, inquit ipse D. Thom. secundum Fidem Catholicam dicitur, quòd nihil sit temerè, siue fortuitò in mundo, & quòd omnia subdantur diuinæ prouidentia.

Et si queratur à D. Thom. quomodo hæc duo possint stare simul, videlicet, quòd omnium contingentium detur causa per se, nempe Deus, eiusque prouidentia, & quòd simul sint contingentia: nam periret ratio Philosophi, quæ probat si omnes effectus habeant causam per se, omnia necessariò eueniunt. Item, hæc duo sunt impossibilia, quòd aliquid sit præuisum à Deo, & non fiat; at omnia sunt à Deo præuisa; ergo omnia necessariò fiunt.

19. Respondet, multum differre agere de parti-

cularibus causis, quæ propter sui defectum multoties frustrantur à suis effectibus. Corpora etiam cœlestia, & eorum motus, & influentia, quamuis quantum in se ipsis est, & necessitatem habeant, tamen effectus eorum in istis inferioribus possunt deficere; vel propter indispositionem materiae, vel propter liberam electionem, & sic frustrata à sua causatione contingenter producantur eorum effectus. De prouidentia autem Dei altiùs sentiendum est: ipsa enim est causa prima efficacissima, & non impediibilis, à qua procedit omne ens, & omnes modi essendi, inter quos sunt necessarium, & contingens, ita vt & producit ens, & producit ipsum necessarium, vel contingens secundum quòd determinat: non solum enim fiunt ea, quæ Deus vult fieri, sed eo modo quò vult: quædam autem vult fieri necessariò, & idè præparat causas necessarias, quæ deficere non possunt, ex quibus sequuntur effectus. Vult etiam producere effectum contingentem, & idè præparat causas defectibiles, ex quibus contingenter sequatur effectus, secundum quòd eius prouidentia diuina ordinat. Quando ergo dicitur, omnia sunt præuisa à Deo; ergo necessariò euenient. Consequentia infertur ex mala antecedente intelligentia; sic enim debet haberi; omnia sunt præuisa à Deo vt contingenter, vel necessariò sint, & tunc non sequitur illatum, sed quòd sequitur est, quòd necessarium est, effectus esse contingentes, vel de necessitate, quòd quidem singulare est in hac causa, reliquæ enim causæ non constituunt legem necessitatis, vel contingentia, sed vtuntur suâ causandi lege, secundum quòd constitutæ sunt à superiori causa, vnde solum dant effectus, quòd sint. Hæc autem altior causa, quæ est causa entis in quantum ens, dat ordinem necessitatis, & contingentia.

Breuitè sententia Diui Thomæ est, quòd licet Deus sit prima radix contingentia, & liberè, & contingenter agat ad extra, tamen sua contingentia, & libertas non est causa contingentia in rebus, sed efficacia suæ voluntatis, quæ voluit quasdam causas esse naturales, & necessarias, alias verò liberæ: & ita quamuis Deus ageret necessariò ad extra, vt posuit Aristoteles, posset esse contingentia in rebus, vel propter defectibilitatem causarum, aut secundò propter libertatem hominis.

Secus autem omnem contingentiam reducit in primam causam contingenter agentem. Vnde dicit primò, quòd si in vniuerso non esset aliqua causa libera, sed omnes naturaliter de necessitate agerent, tunc non esset aliqua contingentia in rebus, sed omnia de necessitate fierent: quia si aliquid, quòd fit nunc, potuit non fieri, vel causæ eius erant contingentes, vel non; si conceditur primum, patet esse causas contingentes. Si autem conceditur secundum, scilicet quòd sunt necessaria, sed quia impeditæ sunt non fuit factum, quòd potuit fieri, tunc quæro de causa impediente, an fuit contingens, vel non. Si primum, ergo datur causa contingens. Si secundum, ergo quòd factum fuit non potuit non fieri, sed necessariò, & per consequens ablatâ causâ liberâ; nihil fit contingenter.

Secundò dicit, quòd ad saluandam contingentiam in rebus necessariò requiritur libertas in prima causa, scilicet Deo, neque libertas sola causæ secundæ sufficiens est ad saluandam contin-

Contingentia in rebus unde proueniat.

20.

21.

ringentiam. Tum quia causa, quæ mouet in quantum mota, si necessariò mouetur, necessariò mouet, & causa secunda, etiam voluntas hominis mouet, seu agit in quantum mota à Deo; quia sine eo nihil agere potest, atque adeò si necessariò mouetur à Deo, necessariò mouet se ipsam, & operatur. Tum quia si causa secunda moueat liberè, & contingenter, est quòd prima necessariò, & sufficienter moueat, vel fieret effectus necessariò, & haberetur intentum, scilicet, quòd mouendo necessariò prima causa effectus fiet necessariò, vel si non fieret, frustraretur causa prima suo effectu, quod non est dicendum: est ergo necessariò ponenda libertas in prima causa ad saluandum contingentiam; & hoc, inquit Scotus, est maximè mirandum in Aristotele quòd concedendo contingentiam in rebus non concedat contingentiam in prima causa, sed dicat eam agere necessariò ad extrà, quem tamen nituntur defendere Thomistæ, quorum primus est Caiet. 1. part. quæst. 19. art. 8.

22. Tertiò dicit, quòd ex concursu diuinæ voluntatis liberè cum causis secundis naturalibus, prouenit contingentia in rebus, quod probat in 1. sent. dist. 8. q. 4. & d. 17. & in 2. d. 25. & in 3. d. 33. & in Quodl. q. 16. hac ratione: Si principium naturale concurrat cum libero, à quo in efficientia dependet, tota illa operatio erit libera, à qua omnis causa in causando dependet; ergo voluntas diuina cum causa secunda naturali producet operationem liberam. Ex quo sequitur quoddam valde notandum, quòd habetur ab Scoto 1. sent. d. 8. q. vlt. in fine, quòd nulla causa secunda quantumcunque naturalis, causat simpliciter necessariò, sed tantum secundum quid. Patet, quia omnis causa secunda dependet in causando à prima, & per consequens simpliciter contingenter causat: at quia sunt multæ causæ naturales, quæ quantum est ex parte earum, non possunt non causare effectus, ideò necessariò causant; sed non causant simpliciter necessariò; ergo secundum quid, scilicet ex parte earum, sicut ignis non potest non comburere appposito combustibili, id est, necesse est, quòd comburat, non necessitate simpliciter, sed secundum quid; quia simpliciter potest non comburere Deo non cooperante, sicut patuit de tribus pueris in camino ignis. Deus autem cooperatur semper liberè, & contingenter; ergo absolutè effectus est liber, & contingens.

23. Ex his facilè apparet falsitas opinionis Auicennæ. Nam falsum supponit, nempe, quòd non sit causa sufficiens, si ipsa posità non sequatur effectus: non enim prouenit ex insufficientia agentis, sed ex concursu impediens. Sicut enim ad producendum effectum non sat est efficientia, & sufficientia causæ sola, sed ipsa cum omnibus circumstantiis requisitis ex parte subiecti, ita ipsa solà posità non ponitur effectus, nisi ponantur requisitæ circumstantiæ, inter quas est liber concursus primæ causæ. Auicenna ergo non distinguit inter sufficientiam causæ, quæ attenditur penes ipsam solam, & inter sufficientiam circumstantiarum actualis causalitatis. Ad causam hoc secundo modo necessariò sequitur effectus, non autem ad causam primo modo. Ideò Aristoteles loquens de causis primo modo, dixit, quòd quædam sunt causæ per se, & sufficientes, quæ necessariò inferunt suos effectus non simpliciter, sed cum limitatione, nisi impediatur. Auicenna

verò non sic limitauit; ideò errauit. Et quando dicit, quòd agens naturale agit de necessitate naturæ; distinguo, aut enim est sensus, quòd agens naturale non agit liberè, ita ut sit in manu illius agere & non agere; & hic sensus est verus, vel secundò est sensus, quòd non potest impediri eius effectus extrinsecus, & sic est falsus: immò quia potest impediri; ideò non semper eius effectus necessariò sequitur.

Ratio Stoicorum soluitur in sequenti annotatione. Error autem Academicorum cum aperte sit contra fidem, eius falsitas conuincitur ex illo Matth. 10. ubi Christus ait, *Nonne duo passeres ueniunt asse, & unus ex illis non cadit in terram sine patre vestro?* etiam D. Paulus ad Hebræos 1. Portans omnia verbo virtutis suæ, &c.

c Ad primam concedo antecedens, & nego consequentiam. Nota duobus modis rem aliquam dici necessariam, aut simpliciter, & absolutè, quando spectatà suà naturà, non potest aliter euenire; aut necessariam secundum quid, & ratione habità alicuius alterius: quia scilicet, cum ex natura sua sit contingens, & proinde possit aliter euenire, posità tamen re aliquà non possit: verbi gratià, Petrum currere simpliciter est contingens, sed si ponamus Petrum currere, huiusmodi res necessariæ dicuntur necessariæ necessitate consequentiæ, eo quòd tantum sunt necessariæ, quia ex aliquo inferuntur, scilicet; quia factà hypothesi, & posito in actu cursu Petri, sequitur necessariò necessitate consequentiæ Petrum currere. Res verò quæ priori modo appellantur necessariæ, dicuntur necessariæ necessitate consequentis: quia ideò sunt necessariæ non solùm quia necessariò inferuntur, sed quia per se consideratæ non possunt aliter se habere. Res ergo futuræ contingentes, quia Deus illas præcognoscit euenturas, dicuntur necessariæ necessitate consequentiæ; quia benè infertur, *Deus præcognoscit Petrum currurum; ergo Petrus curret necessariò necessitate consequentiæ.* Hoc posito sic Scotus respondet ad argumentum: Omne id, quòd Deus præcognoscit euenturum, necessariò eueniet necessitate consequentiæ; concedo, sed hæc necessitas non tollit à rebus contingentiam. Sed nego necessitate consequentis: quia si res futuræ, quas Deus præcognoscit euenturas, essent necessariæ necessitate consequentis, non essent contingentes. Quòd verò dicitur in probatione, si potest non euenire, ponamus, quòd non eueniat. Non est admitterendum stante scientià Dei, quòd res non sit euentura: repugnat enim scientiæ Dei, quòd aliter eueniat res, quàm Deus scit euenturum: & hoc est quòd vult dicere Scotus cum inquit: Dico quòd hoc repugnat iam posito. Illud autem axioma Aristotelis possibili posito in esse, &c. intelligendum est quando id, quòd ponitur, non repugnat alicui rei antè iam positæ à nobis, sicut est scientia Dei, vel actus oppositus rei ponendæ; quia quamuis spectatà contingentis rei naturà in instanti, in quo est, possit non esse, tamen ex hypothesi: quia non simul se compatiuntur actus contradictorij, repugnat, quòd si sit in actu, etiam ponatur in actu quòd non sit: quia esse, & non esse, simul non compatiuntur. Et ideò neque Deus fallitur, neque falli potest in sua scientia: quia aliter quàm ipse scit non eueniet; quamuis futurum contingens aliter euenire potest.

Nulla causa naturalis causat simpliciter necessariò.

24. Res duobus modis dici potest necessaria.

QVÆSTIO XIV.

Vtrum monstrum intendatur à natura.

Aristot. *hic text.* 82. & lib. 4. de generas. animal. cap. 4. Plutarch. lib. 5. de placitis Philos. cap. 8. Galenus de his-
tor. Philos. cap. 113. August. lib. 83. quæst. 9. Albert. Magn. 2. Phys. tract. 3. cap. 3. quæst. 24. D. Thom. 2. Phys. lect. 14. & 3. contr. Genr. cap. 9. & 1. part. quæst. 103. artic. 7. & quæst. 22. art. 4. & de verit. quæst. 5. art. 5. D. Bonauent. in 2. dist. 37. quæst. 2. num. 32. & in 1. dist. 45. Richard. ibid. quæst. 2. circa 4. principale. Conimbr. 1. Phys. cap. 9. quæst. 6. Ruuius ibid. quæst. unica. Roccus quæst. 9.

1. **A**RGVITVR quòd sic, quia demonstra-
to effectu monstruoso, verè dicitur à natura est hoc monstrum; igitur monstrum intenditur à natura.

Secundò, quia nisi ista esset, sequeretur, quòd natura statim cessaret agere, quando non producit rectum, quod est contra experientiam. Tenet consequentia, ex quo non intenderet aliud, quàm rectum.

Tertiò, quia illud intenditur à natura, quod natura producit ex determinato principio per determinata media, & ad determinatum finem; sed natura producit ex determinato principio, &c. igitur natura intendit monstrum. Maior est nota, quia ille est modus procedendi naturæ circa effectus intentos: & minor patet, quòd fiat ex determinato principio, quia ex semine. Item, per determinata media, quia illud semen primò est liquidum, & indispotum. Secundò, digeritur per calorem in sanguinem, & terriò consolidatur in carnes, neruos, & ossa, & alia membra. Item, ad determinatum finem, quia easdem, & confimiles operationes exercet monstrum, sicut & rectum, & per consequens ad eundem finem ordinatur vnum, ad quem ordinatur reliquum.

Quartò, quia natura producit monstrum, nutrit, & conseruat; igitur natura intendit monstrum. Tenet consequentia, quia hoc non facit nisi circa effectus intentos: & antecedens apparet ad experientiam.

Oppositum arguitur; quia nullum casuale, vel fortuitum intenditur à natura; sed monstrum est casuale, vt patet 2. huius, text. 77. ergo, &c. Secundò, quia nullum malum intenditur à natura, sed monstrum est malum, cum sit peccatum naturæ; ergo, &c.

In quæstione primò videbitur propter quas causas eueniant a monstra. Secundò, qualiter intendantur à natura.

2. **Q**uantum ad primum notandum, secundum Isidorum, quòd ^b monstrum est eueniens alicuius rei præter communem, & consuetum cursum naturæ ad designandum aliquod futurum. Sed contra hoc obicitur primò, quia monstrum non dicitur de euentu, siue de motu ad effectum, sed de effectu. Secundò, quia sicut in artibus artifex potest errare sine hoc, quòd finis erroris sit prælagium futuri, ita videtur in naturalibus non oportere errorem verè designare aliquod futurum. Et ideò aliter definitur, quòd *monstrum est effectus eueniens præter communem, & consuetum cursum nature deficiens, aut superabundans in aliquo, quod necessariò requiritur ad perfectum esse in sua specie; & de causa finali dicitur postea.*

Secundò notandum, quòd quadruplici de causa proteniunt monstra. Primò ex superabundantia

Scoti oper. Tom. I. I.

materiæ. Secundò ex defectu materiæ. Tertiò ex indispositione primarum qualitatum, & quartò ex indispositione continentis. Prima causa est superabundantia materiæ, & tunc vel materia superabundat proportionaliter in omnibus membris, & tunc fit aliquis nimis magnus vltra consuetum cursum naturæ, vt gigas. Quandoque superabundat materia in vno membro, & non in aliis, & tunc contingit aliquem nasci cum vno membro excedente aliud improportionabiliter, & quando contingit per abundantiam materiæ aliquid foramem corporis obstrui, aut fieri nimis strictum, vt introitus aurium, narium, & huiusmodi.

Secundò proueniunt monstra propter defectum materiæ; & tunc vel materia deficit proportionali iter, & accidit effectus nimis paruus, vt nanus; quãdoque improportionabiliter, & tunc accidit vnum membrum esse nimis paruum in respectu aliorum membrorum. Item, quandoque accidit superabundantia materiæ in quantitate discreta, & tunc contingit effectum fieri cum duobus membris, puta cum duobus pollicibus in eadem manu, aut huiusmodi, & quandoque accidit defectus in quantitate discreta, & tunc contingit effectum nasci cum vna tibia solùm, aut dimidio naso.

Tertiò prouenit monstrum ex indispositione primarum qualitatum; quia quandoque contingit materiam esse nimis calidam, & propter hoc quædam mulieres apparent vitiliores & barbaræ propter abundantem calorem materiæ. Secundò accidit materiam esse nimis frigidam; propter hoc accidit aliquos esse frigidos, & malificatos, scilicet impotentes ad coeundum. Tertiò contingit materiam esse nimis siccam, & propter hoc homo est directæ staturæ in iuuentute, qui tamen statim post efficitur curuus, & hoc pro tanto; quia humiditas, quæ abundat in iuuentute, erat sufficiens, vt dilataretur materia. Quartò contingit materiam esse nimis humidam, & propter hoc aliqui sunt impotentes ad eundem propter defectum consolidationis membrorum, & ista est causa, quare aliqua animalia vadunt statim post partum, & alia non.

Quarta causa est indispositio continentis; vnde continens propinquum ipsius fœtus, est quædam subtilis pellicula, quam Albertus super isto secundo, vocat secundinam, & tunc quando contingit istam pellem esse adeò strictam, quòd propter violentam compressionem quandoque contingit duo mēbra fœtus coniungi in vnum membrum, vt brachium capiti, & tibiam infimul, & quandoque contingit illam secundinam frangi, ita vt per fracturam exeat aliquid ipsius fœtus, & efficitur gibbus, & propter hoc aliqui fiunt gibbosi: sed continens remotum esse cœlum, ratione cuius proueniunt multa monstra & diuersa, secundum diuersitatem qualitatum, & dispositionum, quas influit in ista inferiora.

Item notandum, quòd non solùm accidunt monstra in corporibus animalium; immò etiam in plantis, vt quando aliqua planta portat fructum inconsumetum. Similiter in corporibus inanimatis, vt quandoque contingit plures sanguineum humorem, & quandoque ignem, quorum causæ debent videri in libris Meteororum, & hoc de primo.

Quantum ad secundum notandum, quòd duplex est natura; quædam vniuersalis, & quædam

3.

4. *Monstra nendum in animalibus, sed etiã accidunt in plantis.*

Natura est duplex, vniuersalis, & particularis.

Diuisio quæstionis.

Definitio monstri.

Monstra ex quadruplici causa eueniunt.

particularis. Vnde vniuersalitas naturæ attenditur penes diuersitatem locorum, & temporum, quibus eadem natura coniungitur ad diuersos effectus.

Res aliqua dupliciter intenditur à natura.

Secundò notandum, quòd aliquid intenditur à natura dupliciter, vno modo primariâ intentione, & sic natura producens monstrum intendit ipsum producere rectum; alio modo secundariâ intentione, vt quando impeditur natura à sine primario intento, agit meliori modo, quo potest, & idè natura agit de possibilibus, quod melius est.

Monstrum duobus modis potest insendi à natura.

Tertiò notandum, quòd monstrum intendi à natura intelligitur dupliciter, vno modo quòd res illa, quæ est monstrum, intendatur à natura. Alio modo quòd ipsa à natura intendatur sic esse disposita, qualiter denominatur monstrum.

Nunc sunt conclusiones. Prima est, monstrum intenditur à natura. Probatur expositoriè, hic homo intenditur à natura, demonstrato effectu monstruoso: hoc est monstrum, igitur monstrum intenditur à natura.

5.

Secunda conclusio: A natura non intenditur monstrum, id est, non intenditur res sic esse disposita, qualiter denominatur monstrum. Probatur, quia sicut est in arte, sic est in natura; sed aliqua eueniunt in arte præter intentionem artificis; ita similiter & in natura, & ista conclusio intelligitur de primariâ intentione. Et notandum, quòd diuersitas istarum conclusionum est propter connotationem huius termini *monstrum*, quod positum à parte prædicatæ appellat formam, scilicet dispositionem, à qua denominatur monstrum, & à parte subiecti non. Sed obiicitur, quia in illis de præsentia æquè appellat formam subiectum sicut prædicatum. Respondetur, quòd non: verbi gratiâ, possibile est quòd idem sit transmutatio, & motus, & tamen quòd sit velocior transmutatio, quàm motus: & idè de præsentia est concedendum, quòd transmutatio sit velocior quàm transmutatio, quod potest probari expositoriè, patet practico.

Natura particularis intendit monstrum.

Tertia conclusio: Natura particularis intendit monstrum secundariâ intentione. Probatur per similitudinem in arte; quia in artificialibus, quando aliquid euenit præter intentionem artificis, artifex corrigit meliori modo, quo potest; igitur ita videtur esse in naturalibus; vt patet in exemplo: quia graue naturaliter inclinatur ad moueri deorsum per lineam breuissimam, quæ est perpendicularis supra centrum, & cum fuerit impeditum à descensu per illam lineam, tunc descendit per lineam obliquam meliori modo, quo potest, vt patet de graui descendente super tabulam transversaliter positam in aère.

6.

Natura vniuersalis intendit monstrum.

Quarta conclusio: Natura vniuersalis intendit monstrum vtroque modo, scilicet, & primariâ intentione, & secundariâ. Probatur, quia monstrum est effectus casualis, ex quo euenit præter intentionem agentis: igitur fit ex confluentia plurium causarum, à quarum aliqua effectus ille est præintensus, & ab aliqua non; vt patuit ex præcedentibus quæstionibus. Et quandoque monstra, cum fuerint nimis inconsumpta, & mirabilia, fiunt ad designationem alicuius futuri. Secundò, quia huiusmodi monstra ordinata sunt ad determinatum finem; igitur sunt intenta. Consequentiâ tenet, quia finis est ex intentione. Antecedentiâ tenet, quia ordinata sunt ad pulchritudinem vniuersi. Vnde sicut facies redditur pulchrior

quandoque ex vna parua macula, & harmonia ex interpositione alicuius inconsonantiæ. Ita etiam & vniuersum est pulchrius ex hoc, quòd quandoque monstrum producit. Rationes sunt solutæ ex præcedentibus.

ANNOTATIONES.

7.

^a *IN quæstione*, &c. Nota, quòd quæstio non mouetur de monstro in ordine ad primam causam, præter cuius intentionem certum est nihil euenire, neque in ordine ad causas vniuersales, vt coniunctas tali, vel tali signo; quia ipsæ, vt sic necessariò causant talem, & talem effectum, quamuis, præcisè loquendo, respectu virtutis cælorum productiuæ talis, vel talis speciei sit etiam monstrum; quia virtus data illis à Deo non est, nisi vt perfectos effectus producant: accidit autem, vt ex reuolutione eorum taliter sic iungantur, vt monstrum, & propter inclinationem propriam operentur, mouetur ergo quæstio principaliter respectu causæ secundæ particularis, quæ est natura particularis,

^b *Monstrum est euentus alicuius rei*, &c. Nota, quòd monstrum est effectus casualis cum difformitate extranea suæ speciei, vt homo habens in fronte oculum dicitur monstrum, quia est casualis, & præter intentionem agentis, & habet difformitatem extraneam speciei humanæ. Potest autem (vt ex Aristotele in hoc lib. colligitur cap. 8.) sic definiti, *Monstrum est peccatum natura agentis ob aliquem finem à quo frustratur aliquo principio corrupto*; vel sic, *Monstrum est effectus naturalis à relictâ & solita secundam speciem dispositione degenerans*, ex quibus patet quam sapienter Scotus impugnet definitionem traditam ab Aristotele.

Definitio monstrum.

^c *Monstrum intendi à natura intelligitur dupliciter*. Nota, monstrum dupliciter posse accipi, vno modo materialiter pro subiecto difformitatis, vt pro illo homine, qui habet difformitatem. Altero modo formaliter pro ipsa difformitate, quæ est priuatio, & carentia perfectionis.

8.

Monstrum bifariam sumi potest.

^d *Natura particularis intendit monstrum*. Nota, in productione monstri duas causas particulares reperiri, quarum vna intendit perfectum effectum, & hæc dicitur causa particularis impedita: altera verò est quæ illam impedit, cuiusmodi est excessiuis humor, aut calor, aut quoduis aliud impedimentum. Monstrum autem per se intenditur à causa impediente, primò quidem quo ad esse materiale, secundariò quo ad esse formale, & quidem quòd intendat illud quo ad esse materiale, patet; quia calor excedens ex intentione efficit exilem effectum. Quòd verò secundariò intendat formale, ex eo patet; quia sicut ignis calefaciens lignum primò intendit producere ignem, secundariò autem corrumpere lignum: quia non potest aliter producere ignem, ita causa illa particularis impediens primò intendit illum effectum, secundariò verò ipsam difformitatem, quæ necessariò sequitur ad talem effectum. Causa verò impedita, neque quo ad formale, neque quo ad materiale simpliciter intendit monstrum. Quo ad formale, inde manifestum est, quòd cum sit priuatio, nunquam talis primariò intenditur. Quòd autem neque quo ad materiale, ex eo probatur; quia agens naturale intendere effectum, vt finem, est habere virtutem in ordine ad illum, sicut sagittam intendere scopum, est habere virtutem in ordine

In generatione monstri duas causas particulares concurrunt.

dine ad illum. Agens autem naturale non habet virtutem in ordine ad monstrum, sed in ordine ad effectum perfectum, & sibi similem, ac proinde agens naturale simpliciter non intendit monstrum. Hæc videtur sententia Aristotelis in hoc 2. ubi loquens de monstro materialiter; (sic enim loquebantur antiqui) dixit monstrum euenire præter intentionem naturæ, seu causæ impeditæ, quæ aliud intendebat. Potest tamen dici, quod huiusmodi causa impedita etiam intendebat monstrum non simpliciter, eo quod fuit causa naturalis ad illum effectum producendum attingens: causa enim impediens non ita proprie appellatur causa naturalis respectu illius effectus; quia non habet causalitatem producendi, sed impediendi illum effectum. Ex his sequitur monstrum comparatum cum causa particulari, quæ impeditur, esse effectum casualem, cum eueniat raro, & præter eius intentionem: quamuis non sit proprie casualis: quia non potest per se compati cum effectu per se intento, sicut compatiuntur effectus casuales cum effectibus per se intentis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Qua autem sint cause, & quod tot numero, quot diximus, manifestum est, &c. Iste est quintus tractatus huius secundi, in quo Philosophus ostendit, quod ad naturalem spectat determinare de omnibus causis; & diuiditur: quia primò ostendit quot sunt causæ. Secundo ostendit, quod de qualibet causarum habet determinare naturalis. Et tertio determinat modum, quo naturalis habet determinare de prædictis causis. Secundum ibi: *Cum autem causa quatuor sint.* Tertium ibi: *Es penitus reddendum est ipsum propter quid.* Est igitur prima conclusio: Omnis causa est materia, vel forma efficiens, vel finis. Probat, quia tot sunt causæ, quot modis contingit respondere ad quæstionem propter quid, sed quatuor modis, & non plures contingit sic respondere; ergo, &c. Maior est nota; quia quæstio propter quid quærit causam. Minor probatur exemplariter, primò de causâ formali: quia in Mathematica conclusiones resoluntur vsque ad causam formalem, vt in definitiones terminorum mathematicalium, cuiusmodi sunt rectum, & curuum, commensurabile, & huiusmodi.

Secundò exemplificat 2 de efficiente; quia si quæzatur propter quid isti certauerunt? Respondetur, quia fatati sunt; ita vt furtum est causa mouens, quare certauerunt.

Tertio exemplificat de causa finali, vt si quæzatur propter quid ipsi bellauerunt? Respondetur finaliter, vt dominentur sibi inuicem: Sed de materia patet exemplariter; vt si quæzatur propter quid homo est corruptibilis? Respondetur, quia habet materiam.

Cum 3 autem causa quatuor sint. Hic ostendit, quod naturalis habet considerare de quolibet genere causarum; & probat hoc tripliciter. Secundò ibi: *Atque omnino quæcumque mota.* Tertio ibi: *Quare ipsum propter quid.* Est igitur secunda conclusio. Naturalis habet considerare quatuor genera causarum. Probat, quia naturalis habet cognoscere materiam, & formam: igitur habet cognoscere efficientem, & finem. Antecedens patet: quia materia, & forma sunt naturæ; modò naturalis habet considerare de natura: igitur, &c.

Scoti oper. Tom. I.

Consequentia tenet; quia efficiens 4; & finis multoties coincidunt cum forma. Nam forma; & finis coincidunt in idem numero; quia illud quod est forma rei genitæ, est finis generationis; sed efficiens & finis coincidunt in idem specie, vt quando homo generat hominem, tunc forma generans, & forma generata sunt eiusdem speciei: Et dicit Aristoteles multoties: quia non semper efficiens, & forma coincidunt in idem specie, vt patet in illis, quæ generantur per putrefactionem.

Atque omnino 4 quæcumque mota. Ponitur secunda ratio, quod quæcumque sunt mouentia mota sunt de consideratione naturalis: igitur quatuor causæ sunt de consideratione naturalis. Tenet consequentia; quia de mouentibus motis contingit quæzere à quo mouentur; & per hoc innuitur causa efficiens. Cōtingit etiam quæzere quid mouetur, & per hoc etiam tangitur causa materialis: & contingit quæzere quid est id, quod per motum acquiritur, & per hoc innuitur causa formalis: & contingit quæzere ad quem finem mouetur, & per hoc tangitur causa finalis. Et antecedens patet: quia tres sunt scientiæ speculatiuæ, quarum vna est circa imateriale, vt puta Metaphysica; alia circa mobile corporale, vt puta; Mathematica, & alia circa corporalia mouentia, & mota, vt puta, scientia naturalis; & qualiter hoc sit verum apparebit in quæstione de scientia Mathematica.

Quare 5 ipsum propter quid. Ponitur tertia ratio: quia ille habet considerare quatuor causas, qui habet considerare de generatione; modò naturalis habet considerare de generatione: igitur, &c. Maior est nota: quia determinans de generatione habet considerare causam ipsius, vt puta à quo sit facta generatio, & quid sustinuit, id est, quid fuit subiectum generationis, & per hoc tangit causam efficientem, & materialem; & innuit Philosophus quod duplicia sunt mouentia: quedam b immobilia, vt motor primus, qui non habet in se principium motus, & hoc passium, licet habeat principium effectiuum: & de isto non est consideratio naturalis: & hoc est verum quantum ad prædicata, quæ habent attributionem ad motum, & idèd si sit aliud tale mouens, quod non mouetur, illud est penitus immobile, & principium omnium aliorum entium. Et subdit Philosophus quod naturalis habet considerare quod quid est, id est, formam, & hoc capit tanquam manifestum, ex eo quod forma est natura; & postea probat, quod consideratio de fine pertinet ad naturalem: quia de illo pertinet consideratio ad naturalem: propter quod venit necessitas in rebus naturalibus, sed in rebus naturalibus prouenit necessitas ex fine, vt postea probabitur: ergo, &c.

Es penitus 6 reddendum est ipsum propter quid. Ostendit modum quo c naturalis debet demonstrare per istas causas: & primò de causa materiali, dicens, quod ex causa materiali ostenditur effectus esse, vel de necessitate, vel frequenter: quem admodum sequitur conclusio de necessitate ex præmissis: exemplum de necessitate, quia quando Sol est in signo Cancræ, dies de necessitate sunt longiores habitantibus in Septentrione; quam Sole existente in aliquo alio signo. Exemplum de frequenter: quia quando homo generatur ex spermate; frequenter solet euenire, quod nascatur cum quinque digitis; sed per causam formalem demonstratur efficiens: nam si forma asini sit, sequitur de necessitate quod asinus est. Sed per causam finalem sequitur effectus respectu huius

Text. 71.

Scientia speculatiua sunt tres.

II. Text. 72.

Text. 73. Vide contradiotionem Zimara.

Text. 74.

Vide Zimark in tab. lit. f. fol. 140 col. 1. & sub lit. n. fol. 290. col. 3.

9. Text. 68. Causarum consideratio quærens ad physicum.

Text. 69.

10. Text. 70.

Naturalis habet considerare quatuor genera causarum.

verbi *potest*, vt si finis sit possibilis, & ordinatum in finem est possibile; & idem medium ad aliquem finem debet ordinari meliori, & digniori modo, quo facilius natus est euenire finis ad huiusmodi medium, & non debet ordinari, quod est simpliciter melius, sed secundum ordinationem naturæ vniuersaliusque.

ANNOTATIONES.

12. ^a **E**fficiens & finis multoties coincidunt. Nota, quod Aristoteles hanc eandem propositionem habet, 2. de Anima, cap. 2. & primo de generatione animalium, cap. 5. idem habuit primo Phys. cap. 9. vbi dicit, quod forma est quid diuinum, & isto pacto est forma, quatenus verò est optimum, est finis. Vnde forma duplicem habet respectum, primum in ordine ad suppositum in quo est, quo pacto habet rationem causæ formalis: quia dat esse supposito, & sic est quid diuinum. Secundum respectum habet in ordine ad efficientem, vt si forma equi consideretur in ordine ad generantem; & sub hac consideratione forma habet rationem finis, & causæ finalis, & est quid optimum, ita vt eadem forma sit finis respectu generantis, quæ est forma respectu suppositi geniti, atque ad eadem forma numero est forma, & finis, eademque specie cum forma generantis, intellige de generante vniuoco.

Forma duplicem habet respectum.

Primus motor vsariam considerari potest.

^b *Quaedam immobilia vt motor primus*, &c. Nota, quod ex hoc videtur sequi ad Physicum non pertinere agere de primo motore; qui est mouens, & non mouetur; quod videtur falsum; quia Aristoteles ipse in 8. Physic. agit de primo motore. Dicas, quod dupliciter potest considerari primus motor: primo quoad eius quiditatem, & essentiam, quoad hoc scilicet, quod sit æternus, & immaterialis, & vt sic, ad Metaphysicum spectat talis disputatio de primo motore, & iuxta hunc modum procedit præsens diuisio Philosophiæ. Secundo modo considerari valet, quo ad existentiam: & hoc modo pertinet ad Physicum agere de primo motore; & ratio est, quia primus motor est causa cuiuscumque motus. Possumus ergo probare per motum primum motorem existeret, & hoc probat Aristoteles 8. Physic. atque ita non est sibi contrarius.

13. ^c *Ostendit modum per quem naturalis debet demonstrare per istas causas*. Nota, quod Aristoteles declarat hoc; primo in causa efficienti, vt si quis petat propter quid sit homo natus bipes? Respondetur ei, quia generans illum est bipes. Secundo, ostendit in causa materiali sic; si quis petat propter quid orta sit oliua? Respondetur, quod emerit ex femine oliuæ. Ostendit etiam in causa formali; vt si quis petat propter quid homo est capax disciplinæ? Respondetur, quia constat anima rationali. Tandem ostendit in causa finali, vt si quis querat, quare homo natus est cum duobus oculis? Respondetur quidem per causam finalem, vt melius dirigat motum; nam finis particularis, quem Physicus reddit, est ipsum bonum & optimum, non quidem simpliciter, sed illi rei cuius est finis, vt homini est bonum habere duos oculos, non autem Angelo.

EXPOSITIO TEXTVS.

Text. 75.

Dicendum igitur primum quidem, &c. Ille est 6. tractatus huius secundi, cuius sunt duo

capitula; in primo ostendit, quod natura agit propter finem; & in secundo, quod necessitas in naturalibus prouenit ex fine, ibi: *Quod autem ex necessitate*. Primum diuiditur, quia primo præmittit intentionem. Secundo prosequitur, ibi: *Ad hanc enim causam*. Primo dicit, quod nunc determinandum est, quod natura agit propter finem; & hoc quantum ad istud capitulum, & postea vnde veniat necessitas in naturalibus; & hoc quantum ad secundum. *Ad hanc enim causam*, &c. Hic prosequitur, & primo recitat opinionem ponentium naturam non agere propter finem. Secundo, ponitur opinio contraria eis. Et tertio, respondet eorum rationibus. Secundum ibi: *Sed impossibile est ista hoc se habere modo*. Tertium ibi: *Peccatum autem fit*. Item, primo ponit opinionem ipsorum. Secundo, rationem. Et tertio, responsiones ipsorum quibusdam obiectionibus. Secundum ibi: *Habet autem dubitationem*. Et tertium ibi: *Quare quid prohibet*. Opinio antiquorum fuit, quod natura non agit propter finem, sed omnis necessitas in naturalibus proueniat ex causa materiali, scilicet ex parte quatuor elementorum, & ex parte qualitatum suarum: & sic ponebant alias causas, vt puta concordiam, discordiam, vel intellectum; dimittebant illas causas gaudere, id est, non vtebantur eis in assignatione causarum naturalium.

Habet 2 autem dubitationem. Ponit rationem ipsorum: quia sicut est de pluuia, ita videtur de aliis operationibus naturalibus; sed pluuia fit de necessitate materiæ, & non propter finem; ergo, &c. Maior patet per simile. Et minor apparet: quia cum vapor fuerit alleuiatus per calorem, tunc de necessitate leuiter ascendit sursum, & cum peruenit ad medium regionem aëris, quæ est frigida, de necessitate efficitur grauis per congelationem, & per consequens tunc ex necessitate grauitatis descendit deorsum. Et si descenderet propter finem, maxime esset propter augmentum vegetabilium, vt frumenti; & hoc non: quia sæpe contingit, quod frumentum perditur per pluuiam.

Quare quid prohibet. Ponit responsiones ipsorum quibusdam obiectionibus. Prima obiectio est, quod dentes in parte anteriori sunt acuti propter diuidere tanquam propter finem; sed à parte posteriori sunt lati finaliter ad conterendum cibos. Respondent, quod hoc non est ex necessitate finis, sed ex necessitate materiæ: nam dentes sunt acuti à parte anteriori, eo quod materia est subtilis, & parua ibidem; sed sunt grossi à parte posteriori propter grossitiem, & abundantiam materiæ.

Vbi igitur omnia acciderint, &c. Secunda obiectio est, quod si dispositiones rerum naturalium prouenirent ex parte materiæ, tunc aliquando contingeret, quod caput esset sub pedibus, & oculus in gutture, & huiusmodi: quod est contra sensum. Respondetur concedendo, sicut dixit Empedocles, quod quandoque fuerunt bouigenæ, & viripara, id est, chimæ factæ ex partibus diuersorum animalium; & cum quærebatur, quare non apparent nobis? Respondebant, quod quando res naturales fiunt tali modo, ac si essent factæ propter finem, tunc augmentantur, & fiunt sensibiles, & apparent nobis; sed quando contingit ipsas fieri aliter, statim corrumpuntur: priusquam fiant sensibiles.

Sed 3 impossibile est esse hoc se habere modo. Hic probat quod natura agit propter finem quinque rationibus. Secunda ibi: *Amplius in quibuscumque*.

14.
Text. 76.

15.
Text. 77.

Tertija

Tertia ibi : *Ominino autem ars.* Quarta ibi : *Maximè autem manifestum.* Quinta ibi : *Et quoniam natura duplex est.* Est igitur conclusio ista: Natura agit propter finem. Probat, quia illa, quæ sunt à natura semper, vel frequenter, sunt eodem modo; sed illa quæ sunt à casu, vel fortuna, non sunt semper, vel frequenter consimiliter: igitur actiones naturales non sunt à casu, sed quod accidit materiam taliter, vel taliter disponi. Tenet consequentia, ex quo illa, quæ eueniunt à casu-rarò eueniunt eodem modo. Et exemplificat Aristoteles sicut plueri in hyeme non est casuale; quia hoc sæpè euenit; sed plueri sub cane, id est, in diebus canicularibus, fortè est casuale. Ex quo sequitur, quòd si actiones naturales non sunt à casu, vel fortuna, eo quòd fiant propter finem.

Natura agit propter finem.

Text. 78.

Amplius 4 in quibuscumque. Secunda ratio, quia illæ actiones sunt propter finem, quæ sunt per media ordinata, quibus meliùs, & faciliùs potest attingi finis intentus; sed actiones naturæ aguntur per talia media, quibus faciliùs natus est euenire finis intentus; igitur actiones naturales sunt propter finem, & per consequens natura agit propter finem. Maior est nota, quia vniuersaliter in omnibus, in quibus est aliquis finis intentus, signum est quòd illa aguntur propter finem, quæ aguntur per media ordinata ad illum finem. Et minor patet, quia ars, quæ agit propter finem, si faceret res naturales, faceret ipsas eodem modo, quo fiunt de facto, & econtrà, si natura faceret res artificiales, vtique faceret res ipsas, sicut nunc fiunt, quod non esset, nisi ars, & natura ageret propter finem.

16. Text. 79.

Ominino 5 autè ars. Tertia ratio, quia sicut se habet ars ad operationes artificiales, ita natura ad naturales; sed ars agit propter finem; igitur & natura. Maior patet, quia ars, & natura conueniunt in multis operationibus: nam natura aliqua incipit, quæ consummantur per artem, vt quando corpus sanatur per medicinam; & è contra, ars inchoat aliqua, quæ complentur per naturam; vt patet de sedationibus vegetabilium. Et minor est nota.

Text. 80.

Maximè 6 autem manifestum. Quarta ratio, & est per inductionem: quia videmus, quòd araneæ faciunt telas propter capere mufcas, & formicæ faciunt prouisiones in æstate, vt nutriantur in hyeme, & plantæ producunt folia ad cooperiendum fructus, & habent radices, vt per ipsas suscipiant nutrimentum; & hirundo facit nidum propter pullos; igitur omne ens naturale agit propter aliquem finem. Et subdit Aristoteles quòd de istis animalibus dubitauerunt aliqui, vt rùm faciant ista per intellectum, per artem, vel deliberationem, aut aliquo alio principio cognitiuo. Et dicit Commentator comm. 80. quòd non: quia si facerent ista per discursum, & deliberationem, tunc discurrerent de vno in aliud, & sic non omnes formicæ operarentur consimiliter, quod est falsum: vbi dicit Commentator quòd principium vniuersale in naturalibus, quod non est per se notum, accipitur notum per inductionem in aliquibus similibus, licè non inducatur in omnibus, & hoc est propter inclinationem naturalem intellectus ad veritatem.

17. Text. 81.

Et 7 quoniam natura duplex est. Quinta ratio: quia actiones naturales fiunt propter formam; & forma est finis; igitur actiones naturales fiunt propter finem. Et per consequens natura agit propter finem. Maior est nota, quia materia disponitur ab

agente finaliter propter formam. Et minor patuit priùs.

Text. 82.

Peccatum 8 autem fit è in iis, quæ sunt secundum artem. Hic Aristoteles remouet moriua, quibus antiqui mouebantur, quòd natura non ageret propter finem, & sunt quinque. Secundum ibi: *Et in iis, quæ à principio.* Tertium ibi: *Amplius necesse est.* Quartum ibi: *Ad autem cuius gratia.* Quintum ibi: *Inconueniens autem est.* Primum motiuum erat, quòd videmus, quòd in actionibus naturæ accidit error, & monstrum, quod non esset si natura ageret propter finem. Et Aristoteles ponit istam conclusionem: Peccatum accidere in actionibus naturæ non tollit naturam agere propter finem. Probat, quia sicut est in artificialibus, ita in naturalibus; sed in artificialibus peccatum accidere in actionibus artis non tollit artem agere propter finem; ergo, &c. Maior patet per simile. Et minor apparet; quia scriptor scribit propter finem, & tamen quandoque accidit ipsum non rectè scribere. Similiter Medicus dat porionem amaram propter finem, & tamen quandoque errat dando porionem. Secundo, quia ex hoc, quòd in actionibus naturæ accidit peccatum, sequitur quòd actiones naturæ fiunt propter finem. Probat, quia tunc dicuntur actiones rectè fieri, quando euenit finis, ad quem ordinantur illæ actiones; sed quando ille finis non euenit propter impedimentum; tunc actiones illæ non rectè fiunt, & accidit peccatum; sicut patet in artificialibus.

Et in iis quæ à principio. Ponit secundum motiuum; & mouebantur propter opinionem Empedoclis, qui ponebat bouigenas, & huiusmodi môstra. Tunc remouet istud motiuum: quia talia môstra fiunt non ex eo, quòd natura non agit propter finem; sed ex defectu alicuius principij concurrentis ad productionem eorum, cuiusmodi esset semen corruptum, aut abundantia, vel defectus seminis in qualitate, vel quantitate, vt patet in quæstionibus.

18.

Amplius 9 necesse est. Remouet tertium motiuum. Vnde dicebant omnia fieri à casu, & à fortuna, quod non esset si agerent propter finem. Tunc remouendo, ponit istam conclusionem: Res naturales non fiunt à casu. Probat primò, quia illa non fiunt à casu, quæ fiunt ex determinatis principijs, & per determinata media; modò entia naturalia fiunt huiusmodi, vt animal, quod fit ex semine per determinata media; quia primò est molle, vt natura meliùs possit operari, deinde induratur, vt patet in generatione embryonis. Secundo, quia si animalibus acciderent tales bouigenæ, multo fortiùs fierent in plantis, quod est falsum, & contra experientiam. Et patet consequentia; quia plantæ sunt minùs dearticulatæ, quàm animalia, & etiam natura est magis sollicita in animalibus, quàm in plantis. Tertio, quia si tunc non oporteret, quòd animalia, & plantæ fierent ex determinatis seminibus, cum casuale esset, quòd fierent ex istis, vel ex illis, quod est contra experientiam.

Text. 83
In hoc textu Arist. arguit ad hominem.

Text. 84.

Id autem cuius gratia. Remouet 11 quattum dubium: quia dicebant quòd licè natura ageret eo modo, quo nata esset agere, si ageret propter finem; tamen modò agit propter finem: verbi gratia, si quis veniens ad focium suum in domo non putans illum balneari, & reueniat balneatus; tunc iste egit illo modo, ac si egisset propter finem, & tamen non egit propter finem.

19. Text. 85.

Contra istud obiicitur dupliciter. Primò, quia quæcumque sunt continuè mota à principio intrinseco, mota sunt ad aliquem finem; sed entia naturalia sunt huiusmodi: igitur, &c. Maior est nota; quia si mouerentur indifferenter à quolibet, non oporteret, quòd agerent propter aliquem finem; sed accideret casualiter, quòd mouerentur ad hoc, vel ad illud; sed ex quo mouentur ex determinato principio, mouentur ad determinatum finem, ad quem semper tendunt, nisi sit impedimentum aliunde. Secundò; quia illa quæ eueniunt à natura, semper, & *ut in pluribus* eueniunt eodem modo, nisi fuerit impedimentum, quæ autem sunt à casu, raro sunt consimiliter; igitur quæ sunt à natura, non sunt à casu.

Text. 86.

Inconueniens 12 ansemest. Remouet secundum dubium; vnde dicebant quòd quia natura non cognoscit finem, neque deliberat; igitur non agit propter finem. Dicit Aristoteles quòd hoc non valet; quia ars agit propter finem, quamuis non deliberat. Sed respondebant, quòd non est simile; cum ars sit principium extrinsecum, & natura principium intrinsecum. Dicit Aristoteles quòd hoc non valet, quia si ars factiva nauis esset intrinseca lignis, eodem modo faceret nauem, qualiter nunc est facta. Similiter ars medicatiua est principium intrinsecum, quo Medicus sanatur, cui natura maximè assimilatur, & idèd cum illa agit propter finem, sequitur quòd natura agit propter finem.

20.

Text. 87.

De necessitate in rebus naturalibus.

Quòd autem ex 1 necessitate est. Hoc est secundum caput huius tractatus, in quo Philosophus ostendit, quòd necessitas dispositionum naturalium in rebus naturalibus proueniat ex fine. Et primò proponit intentionem. Secundò ostendit, quid super hoc dixerunt antiqui. Et tertio, determinat veritatem. Secundum ibi: *Nunc enim opinantur.* Tertium ibi: *Attamen non sine his.* Pro prima parte notandum, quòd rebus naturalibus potest attribui necessitas dupliciter, scilicet simpliciter, vel conditionaliter. Vnde illæ dispositiones dicuntur simpliciter necessariae, ad quas res naturales determinantur per materiam, vt equus de necessitate morietur. Et hoc est, quia materia de necessitate est, & de necessitate præsupponitur transmutationibus naturalibus. Sed illæ dispositiones sunt necessariae conditionaliter, ad quas res naturales determinantur per formam, & hoc est, quando forma non est necessaria in essendo. Et idèd tales dispositiones sunt necessariae conditionaliter, vt si talis finis debeat euenire, necesse est hoc sic esse dispositum. Nunc igitur querit Aristoteles istam quæstionem, vtrum res^a naturales determinentur ad suas dispositiones de necessitate simpliciter, scilicet per materiam, vel de necessitate ex suppositione, id est, per finem.

21.

Nunc enim opinantur. Hic ostendit opinionem antiquorum, dicens quòd antiqui opinabantur res naturales sic, vel sic esse dispositas ex necessitate materiae, & non propter finem; huius signum est, quòd in factione domus, illa quæ sunt grauiora, ponuntur deorsum, vt lapides, deinde ponuntur sursum ligna, & ea quæ sunt leniora.

Text. 88.

Attamen 2 non sine his quidem factum est. Hic determinat veritatem, & ponit duas conclusiones, quas probat simul per tres rationes. Secunda ibi: *Est autem necessarium.* Tertia ibi: *Et finis 10 cuius gratiâ.* Prima conclusio est, quòd materia est necessaria in dispositionibus rerum naturalium. Secunda est; causa necessitatis rerum na-

turalium est finis, ita vt materiae sit attribuentia necessitas; & fini causa necessitatis. Primum patet: quia illud est necessarium in dispositionibus naturalibus, sine quo res naturales, aut earum dispositiones non possunt fieri; sed sine materia non possunt fieri; ergo, &c. Secundum probatur, quia illud est causa necessitatis, & determinationis rerum naturalium, per quod conuenienter respondetur ad quæstionem propter quid de necessitate, & de determinatione dispositionum rerum naturalium; sed hoc est per finem: igitur, &c. Maior est nota, quia quæstio propter quid querit causam. Et minor patet in exemplo, quòd declarat vtramque conclusionem; quia terra de necessitate fit ex ferro, & si queratur causa, quate ex necessitate fit ex ferro? Respondetur propter finem, quia per ipsam oportet secare dura. Notandum, quòd hic Commentator comment. 87. probat valde efficaciter, quòd causa necessitatis dispositionum naturalium non proueniat ex materia, quia tunc sequeretur, quòd in animalibus habentibus testas duras, illæ testæ deberent esse deorsum: quia illa testa est pars grauior, & magis terrestris inter alias. Et idèd cum non ponatur deorsum, signum est, quòd illa dispositio non accidit ex necessitate materiae, sed ex fine, scilicet vt conseruetur animal. Secundò sequeretur, quòd in animalibus omnia ossa deberent esse inferius, deinde nerui, postea caro, deinde sanguis, & vltimò spiritus.

Est autem 3 necessarium. Ponitur secunda ratio; & secundò infert corollarium ibi: *Et vtraque quidem.* Secunda ratio est, quia sicut^c in doctrinis demonstratiuis præmissæ se habent ad conclusionem, ita in rebus naturalibus finis se habet ad ordinatam in finem; sed in doctrinis demonstratiuis tam præmissæ, quàm conclusio sunt necessariae, & conclusio est necessaria propter præmissas: igitur in rebus naturalibus tam finis, quàm ordinata in finem erunt necessaria; sed ordinata in finem, erunt necessaria propter finem, & per consequens finis est causa necessitatis. Maior est nota: quia sicut in demonstratiuis, si præmissæ sunt veræ; igitur conclusio est vera, & non è contra, ita in naturalibus sequitur, quòd si finis est, quòd ordinata in finem sunt, vel sunt, & non è contra. Secundò probatur 4 maior: quia in naturalibus finis est vltimum in executione operis, sed est primum in discursu rationis: vt volens facere domum, primò habet intentionem domus, qualem vult facere, & postea ordinat media; modò principium in demonstratiuis habet similitudinem finis. Tertio patet exemplariter; quia sicut non est terra, neque domus, nisi sint lapides, & ferrum, ita conclusio non est necessaria, nisi propter necessitatem præmissarum. Et tunc ibi: *Et vtraque 5 quidem.* Infert corollarium, scilicet, quòd tam materia, quàm finis sint dicendæ causæ à naturali. Probatur, quia sine ipsis non possunt fieri dispositiones naturales.

Et finis 10 cuius gratiâ. Ponitur tertia ratio; quia demonstrationes propter quid, quæ sunt causales, sunt per definitionem tanquam per medium: idèd talis definitio est causa, vel significat causam rei naturalis, & suarum dispositionum, quæ per huiusmodi definitionem notificantur: modò definitio potissima per causam finalem datur, vt patet primo Posteriorum, text. 29. idèd, causa finalis, quæ significatur per præmissas est causa necessitatis dispositionum rerum naturalium, quæ signi-

Necessitas duobus modis potest attribui rebus naturalibus.

Necessitas in rebus naturalibus vnde proueniat.

22.

Text. 89.

Text. 90.

Text. 91.

23.

Text. 91. significantur per conclusiones. Sed 6 aliquis forte dubitaret, quia tunc in definitione naturali non deberet materia exprimi. Dicit Aristoteles quod immo; quia definitio erit completior & perfectior. Nam sicut opus naturale fit ad determinatum finem, ita fit per determinatam materiam; & idem in definitione naturali oportet exprimere utrunque, scilicet, & finem, & materiam, &c. Explicite expositio 2. lib. Physicorum.

ANNOTATIONES.

24. ^a **V**trum res naturales determinentur, &c. Nota, quod sensus quæstionis est, Vtrum dispositio, ordoque vniuersi, & membrorum animalium, ut quod ossa sint dura, oculi molles, dentes anteriores acuti, maxillares lati, caput fursum, & pedes deorsum; proueniat ex materia duntaxat, ex qua est necessitas simpliciter; an ex fine ex quo est necessitas ex hypothesi. Antiqui enim existimabant, ut supra dictum est, ex sola necessitate materię res naturales, earumque dispositiones prouenire, quod declarabant in artefactis. Domus enim idem sic erat constructa, affirmabant, ut lapides deorsum, ligna verò fursum apponerentur; quia lapides sunt natura graues, ligna verò leuia.

^b *Materia est necessaria in dispositionibus naturalibus.* Nota, quod Aristoteles non est sibi contrarius. Nam licet asserat necessitatem sumi ex parte materię, quod ut falsum contra Philosophos antiquos refutauit; tamen eandem quam ipse ponit necessitatem ex parte materię, non ut illi ponebant, Philosophi enim omnimodam & ultimam necessitatem ex parte materię esse affirmabant; Aristoteles verò non ultimam, quia talis à fine accipienda est.

^c *Sicut in doctrinis demonstratiuis, &c.* Nota, quod similitudo stat in hoc, quod sicut principium est ratio assentiendi conclusioni in speculabilibus, ita finis est ratio appetendi media ad finem. Est tamen discrimen inter conclusionem in scientiis, & ipsum finem. Nam præmissis in hac comparatione, correspondent media, & conclusioni finis; est itaque discrimen inter finem Physicum, & finem speculatiuum, videlicet conclusionem; quia in fine speculatiuo à præmissis ad conclusionem valet consequentia, & non è contra, ut *Petrus currit, ergo mouetur*, non tamen valet *mouetur, ergo currit*. In fine autem Physico contingit aliter, est enim à fine ad media valida consequentia, non tamen à mediis ad finem. Ut bene valet consequentia, *domus est, ergo lapides sunt*, non tamen valet, *lapides sunt, ergo domus est*.

Q V Æ S T I O XV.

Vtrum necessitas in rebus naturalibus proueniat ex materia, vel ex fine.

Aristot. hic text. 78. & 91. & 4. de generat. animal. cap. 2. Themist. ad text. 81. & 1. de anima. ad text. 83. SImplic. hoc in libro ad text. 78. Auerroës hic com. 91. & 12. Metaphys. com. 18. Albert. Magn. tract. 3. cap. 1. & sequent. Scorus 5. Metaph. qu. 1. Conimbr. 2. Physic. cap. 9. qu. 1. Complut. disput. 14. quæst. 3. Ruyuis cap. 9. quæst. unica. Roccus quæst. 7.

I. **A**RGVITVR, quod ex materia. Primò, quia sicut est de pluuia, ita videtur de aliis rebus naturalibus; sed pluuia fit ex necessitate ma-

terię: quia cum vapor fuerit eleuatus superius ad locum frigidum, ibi virtute frigiditatis condensatur, & sic ex necessitate grauitatis descendit deorsum, & non propter finem. Confirmatur, quia si pluuia fieret propter finem, maximè esset propter augmentum frumentorum; sed propter hoc non, quia sæpè contingit frumentum corrumpi per pluuiam.

Secundò, sicut est in artificialibus, ita in naturalibus; sed in artificialibus necessitas prouenit ex materia; igitur etiam in naturalibus. Minor patet, quia ex necessitate materię est, quod grauiora subiiciantur leuioribus: modò ita est in compositione domus, quia primò ponuntur lapides, secundò ligna, & ita de aliis.

Tertiò, quia ab illo prouenit necessitas in rebus naturalibus, per quod responderetur ad quæstionem quærentem de necessitate in dispositionibus naturalibus; sed hoc est per materiam; ergo, &c. Minor patet, quia si quæretur propter quid Socrates de necessitate corrumpitur, responderetur: quia habet materiam, quæ est in potentia ad aliam formam.

Quartò, quia dispositiones naturales, vel sunt simpliciter necessariae, & tunc dicit Aristoteles quod proueniunt ex materia; vel sunt contingentes, & tunc necessitas illarum à nullo proueniet, cum sint contingentes, & non necessariae.

Quintò, quia natura non cognoscit finem; igitur non agit propter finem. Tenet consequentia, quia intendere finem, seu agere propter finem, est per cognitionem appetere finem.

Sextò, quia finis semper habet rationem boni; sed aliqua mala fiunt per naturam; igitur illa non fiunt propter finem, & per consequens in illis operationibus natura agit propter finem.

Oppositum arguitur per Aristotelem 2. huius, cap. vltimo, text. 91. In quæstione primò videbitur, quod natura agit propter finem. Secundò, qualiter necessitas dispositionum naturalium diuersimodè proueniat ex materia, & ex fine.

Quantum ad primum, notandum quod quoddam est agens liberum, & aliud est agens naturaliter. Hoc itante, sit prima conclusio. Non semper agens liberum intendit finem. Probat, ut quando homo distumpit festucam, aut fricat barbam, nullum finem intendit.

Secunda conclusio: Omne agens naturaliter agit propter finem. Probat, quia illa operatio naturaliter fit propter finem, ad quam media sunt eo modo ordinata, & disposita, qualiter per ipsa natus est consequi finis intentus; sed agens naturale ordinat media sua illo modo ad effectum, qualiter per ipsa natus est consequi effectus, seu finis intentus; ergo, &c.

Secundò, quia necessitas dispositionum naturalium, vel proueniet ex materia, vel ex fine; non ex materia, ut patet in 2. art. igitur ex fine.

Tertiò, patet inductione, quia aranea facit telam propter *capere muscas*, graue descendit propter *conseruari*, & ita de aliis.

Sed dubitatur, per quod principium atanea facit telam, aut formica colligit granum, aut huiusmodi. Videtur quod non per cognitionem, aut enim hoc esset per cognitionem sensuum exteriorum, vel interiorum; non exteriorum: quia fortè colligunt propter *evitare* pericula hyemis sequentis, & tamen nunquam experti sunt hyemem: nec per cognitionem sensuum interiorum; quia sensus interior præsupponit exteriorum. Secundò

2.

Diuisio quæstionis.

Agens est duplex, liberum, & naturale.

3.

Aranea per quod principium facit telam.

Secundò patet, quia nulla cognitio est indita nobis à natura; igitur nec huiusmodi brutis. Tenet consequentia, quia natura est magis sollicita de nobis, quàm de brutis; & antecedens patet primo posteriorum.

Propter istas rationes dico, quòd huiusmodi animalia operantur ex quodam principio, qui est instinctus naturæ, & non est cognitio, sed est quædam qualitas infusa à cælo, vel consequens naturam huiusmodi animalium à tota specie, & etiam in his qualitatibus, vel dispositionibus infusis à cælo aliquis dicitur fortunatus, vel infortunatus.

4.
Dispositiones
naturales sūt
duplices.

Quantum ad secundam, notandum quòd duplices sunt dispositiones naturales, quædam sunt vitiles; quædam inutiles, vt monstruositas, corruptio, senectus, & huiusmodi; & tales dispositiones sunt necessariæ propter materiam, ita vt in illis dispositionibus materia sit necessaria, & etiam causa necessitatis huiusmodi dispositionum. Sed de dispositionibus dico, quòd determinatio ipsarum ad sic esse, qualiter vitiles sunt ad dispositiones naturales, non est à materia, sed à fine, quod patet exemplificando; quia quantum est ex parte materiæ, non esset ratio, quare oculus potius poneretur in capite, quàm in pede, aut quare palpebræ potius ponerentur super oculum, quàm super nasum. Et hoc probatur, quia in principio generationis, materia, scilicet semen est vniforme, & consimilium partium; igitur quantum esset ex parte materiæ effectus genitus esset consimilium partium; igitur determinatio ad diuersas dispositiones est ab agente, quod per huiusmodi dispositiones intendit diuersos fines.

Et notandum, quòd dispositiones, vt mors, senectus, & huiusmodi, licet sint inutiles respectu præcedentium, tamen sunt vitiles ad operationes sequentes, hoc tamen non obstante, necessitas eorum provenit ex materia, & non ex illis operationibus sequentibus; quia illæ operationes sequentes non determinant materiam ad huiusmodi dispositiones. Ex hoc ponuntur conclusiones. Prima in rebus, & dispositionibus naturalibus materia est necessaria. Secunda, causa necessitatis dispositionum naturalium est attribuenda fini, & non materiæ. Probatur primum, quia illud est necessarium in dispositionibus naturalium, per quod respondetur de rebus naturalibus, quod est necessarium in dispositionibus ipsarum; modò hoc est per materiam, vt patet exemplificando in naturalibus, vt si quæretur, quid est necessarium ad hoc quòd fiat cultellus, respondetur ferrum.

5. Secunda conclusio probatur; quia illud est causa necessitatis in rebus naturalibus, per quod conuenienter respondetur ad quæstionem quærentem propter quid est talis dispositio necessaria, vel talis; sed hoc est per finem; ergo, &c. Minor patet, quia si quæretur propter quid ferrum est necessarium ad cultellum, respondetur per finem, vt possit secare dura: & si quæretur propter quid oculus est aqueus, respondetur per finem, vt possit videre. Confirmatur ista conclusio, quia nisi causa necessitatis dispositionum naturalium esset attribuenda fini, sequeretur in animalibus habentibus testas, quòd tota testa poneretur inferius, & residuum superius. Item sequeretur, quòd in animalibus omnia ossa deberent esse deorsum, consequenter nervi, postea sanguis, & vltimò spiritus, quod est contra experientiam. Et patet

consequentia; quia iste est ordo membrorum, quantum est ex parte materiæ. Et hæc de secundo.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd pluuia fit propter finem, scilicet propter augmentum frumenti, & aliorum vegetabilium, & si quandoque frumentum corrumpatur per pluuiam, ex hoc non sequitur, quin pluuia fiat propter finem; quia hoc contingit, vt in paucioribus. Similiter ad alium finem ordinatur pluuia, scilicet ad æquationem elementorum.

Ad secundam dico, quòd domus non fit propter materiam; sed quia sic potest melius durare ad finem, ad quem ordinata est. Similiter non est verum, quòd semper grauiora ponantur deorsum; quia regulæ sunt de partibus grauioribus.

Ad tertiam concedo, quòd aliquæ dispositiones inutiles, & habentes rationem mali proueniunt ex necessitate materiæ.

Ad quartam, negatur consequentia: quia quidam^a est appetitus naturalis sine cognitione.

Ad quintam dico, quòd sunt necessariæ ex suppositione, scilicet finis, vel operationis sequentis, vt puta, si homo debeat videre necesse est, quòd habeat oculum taliter dispositum.

Ad sextam dico, quòd illæ dispositiones, quæ habent rationem mali, sunt ex necessitate materiæ, & non finis. Explicunt quæstiones 2. lib. Physicorum.

ANNOTATIONES.

7. **Q**uidam est appetitus naturalis sine cognitione. Nota, quòd agentia naturalia inanimata non cognoscunt finem, propter quem operantur; quia carent potentia cognitiua. Et si dicas, nihil potest certò tendere in finem, quem non præcognoscit, atque adèò naturalia inanimata non attingunt certò finem suum: immò potius finem suum cognoscunt, quia certissimè illum attingunt, nisi impediuntur. Dico verum esse nihil posse tendere in finem, nisi priùs cognitum; vel à se, si agit per cognitionem; vel ab alio illud dirigente, si non agit per cognitionem; atque adèò sicut sagitta dirigitur in scopum, quem non cognoscit, sed quia dirigitur à cognoscente; ita etiam agentia naturalia dicuntur agere propter finem, & à fine moueri, quem non cognoscunt, in quantum mouentur à Deo dirigente, & cognoscente finem, dantèque vnique agenti instinctum naturalem, & virtutem ad suum finem consequendum. Ex quo inferitur aliquam esse causam vniuersalem, omnes fines omnium rerum prævidentem, atque omnia in suos proprios fines inclinantem, præbentèque illis virtutem, eos assequendi; qualis est Beatissimus Deus, qui omnia disponit, prouidet, gubernat, omniaque in suos dirigit fines.

Nota secundò, quòd quædam agentia naturalia cognoscunt materialiter suum finem, non formaliter, id est, cognoscunt rem particularem, quæ est finis, non tamen cognoscunt ipsam sub ratione finis, neque applicant media ad talem finem consequendum, quamuis illum materialiter etiam cognoscant. Hæc sunt bruta omnia. Cognoscit enim, verbi gratià, equus famem, quam patitur, & herbam quam comedit, sentitque se saturari,

Agentia naturalia quomodo finem suum cognoscunt.

rari, non tamen cognoscit herbam ordinari ad famem sedandam, vt ad finem, sed comedit propter delectationem, quam sentit, & ita sedat famem. Vnde obserua, quòd animalibus concessa est à natura quædam facultas cognitiua, quâ sibi conuenientia appetat, & disconuenientia fugiant, quæ facultas, (vt videbimus 2. de Anima) dicitur æstimatoria: hæc potentia non est discursiua, quapropter tantum præsentia obiecta per illam cognoscit animal brutum, de futuro autem nequit iudicare. Quando ergo dicimus, quòd bruta non cognoscunt finem nisi materialiter, volumus ipsa non operari propter aliquem futurum euentum ab illis cognitum; sed tantum mouentur ab obiecto præsentem, cuius conuenientiâ, seu disconuenientiâ perceptâ prosequuntur ea, vel fugiunt ab eis, ex qua actione nascitur, quòd finem consequantur, quem non nouerunt, neque perceperunt. Et sic quando brutum videt aquam, cognoscit sibi esse conuenientem, & idè illam appetit, & bibit, & ex hoc sequuta est sedatio sitis, quam ipsum ignorabat secururam, neque in his actionibus aliquo discursu, consultatione, aut deliberatione vtuntur, sed tantum naturali inclinatione illius potentie cognitiuæ feruntur in ipsa obiecta, vel ab eis refugiunt. Non est tamen negandum, quòd bruta perfecta, aliquando ex memoria præteritorum multa faciant, vt bos recordatur cibi, quem comedit, properat ad præsepe, iuxta illud, *Bos præsepe Domini sui cognouit.* Finis tamen horum animalium formaliter est cognitus à Deo, ipsa animalia ad illum dirigente sicut inanimata dirigit.

Nota tertio quòd quædam agentia naturalia sunt, quæ ipsum finem formaliter, & sub ratione finis cognoscunt, & ordinem mediorum ad ipsum finem; hæc autem agentia inter res natu-

rales sunt soli homines. Cognoscit enim homo finem, quam patitur, applicatque aquam, quam cognoscit tanquam medium aptum ad illam sedandam. Est autem hoc de homine intelligendum in actionibus moralibus, seu humanis, vt cum emit alimenta ad sustentationem. In naturalibus enim operationibus, quales sunt *generare sibi simile, nutrire, & auferri*, & huiusmodi, eodem modo se habet, ac reliqua agentia naturalia.

Ex hoc sequitur, quòd est conuenientia, & disconuenientia inter inanimata, animalia bruta, & homines. Conueniunt siquidem in hoc, quòd omnia agunt propter finem. Secundo conueniunt, quòd in omnibus sunt aliquæ operationes ita naturales, vt absque præcognito sine illas operentur, quales sunt operationes animæ vegetatiuæ, in his enim nulla est consultatio, & hoc intelligendum est secundum quòd operationes tales sunt. Homo enim per potentiam vegetatiuam non cognoscit finem ad quem dirigis illas operationes, quamuis per intellectum cognoscat.

Differentia autem est; quia insensibilia dicuntur agere propter finem; quia ex se, & ex natura sua ad tales fines inclinantur, nullâ prorsus finis cognitione ducta. Bruta verò agunt propter finem in quem naturaliter feruntur, quemque materialiter cognoscunt, quæ sunt ad finem, quando illis præsentantur, quamuis, quòd talia media ad talem finem ordinentur, ignorent: quia hoc esset formaliter cognoscere finem. Homo verò in operationibus humanis, vt homo est, præcognoscit finem sub ratione finis, & sic per electionem ordinat media ad finem: quare inter alia agentia naturalia, quæ propter finem agunt, solus homo dicitur agere secundum propositum.

Agentia naturalia inanimata bruta & homines in quibus conueniunt, & in quibus no.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER TERTIVS PHYSICORVM.

EXPOSITIO TEXTVS.

1.
Text. 1.

QUONIAM *natura quidem est Principium motus, &c.* Ille est tertius liber Physicorum, in quo Aristoteles determinat de passionibus intrinsicis rei naturalis, seu mobilis, quæ dicuntur intrinsicæ, eo quod non sunt extragem naturalem; quæ sunt motus & infinitas. Et dicuntur intrinsicæ ad differentiam loci, vacui, & temporis; quæ sunt passiones extrinsecæ corporis naturalis, de quibus determinatur in quarto. Ille liber diuiditur in duos tractatus; in primo determinat de motu: in secundo de infinito, ibi, *Quoniam autem de natura scientia est, &c.* Primus tractatus continet tria capitula. Primum est de quibusdam, quæ præmittit ad definitionem motus. Secundum est de definitione, & tertium mouet quædam dubia de definitione motus. Secundum ibi, *Diuisio autem secundum.* Tertium ibi, *Est dubitatum autem.* In primo capitulo præmittit intentionem. Secundo prosequitur, ibi, *Est igitur.* Primum præmittit quinque conclusiones. Secunda ibi, *Cum autem determinauerimus.* Tertia ibi, *Infinisum autem.* Quarta ibi, *Adhuc autem sine loco.* Quinta ibi, *Manifestum igitur est.*

Motus cognitio Physico necessaria.

2.
Vide contra-dictionē Zimara.

Naturalis habet determinare de infinito.

Text. 2.

Naturalis habet considerare de vacuo, loco, & tempore.

Prima conclusio est. Naturalis habet determinare de motu. Probat, quia naturalis habet determinare de natura; igitur, & de motu. Tenet consequentia, quia motus ponitur in definitione naturæ, vt dicendo, Natura est principium motus, & mutationis; igitur necesse est ignorare naturam, scilicet definitiuè.

Secunda conclusio. Naturalis habet determinare de continuo. Probat, quia naturalis habet determinare de motu; igitur & de continuo. Tenet consequentia; quia motus est de numero continuorum; & antecedens patet ex præcedenti conclusione.

Tertia conclusio. Naturalis habet determinare de infinito. Probat, quia qui habet determinare de continuo, habet etiam determinare de infinito, per præcedentem conclusionem: igitur & de infinito. Maior patet, quia multoties infinitum ponitur in definitione continui, vt dicendo, continuum est in infinitum diuisibile: & dicit Aristoteles multoties, quia aliquando definitur aliter, vt dicendo, continuum est cuius partes copulantur ad terminum communem.

Quarta conclusio. 2 Consideratio de vacuo, loco, & tempore pertinet ad naturalem. Probat, quia consideratio de illis pertinet ad naturalem, sine quibus impossibile est fieri motum, sed sine istis impossibile est fieri motum; igitur, &c. Maior patet; quia naturalis habet considerare de motu: & minor est nota: nam se-

cundum opiniones antiquorum, motus non potest fieri sine vacuo, sed secundum veritatem motus non potest fieri sine loco, & tempore, vt probabitur in quarto.

Quinta conclusio. Consideratio de omnibus istis pertinet ad istum librum. Probat, quia istæ sunt communes passiones omnium corporum naturalium, & iste liber determinat de rebus naturalibus secundum passiones communes ipsorum: igitur de ipsis determinate pertinet ad istum librum, cum iste liber sit primus, & inter alios communior: quia semper speculatio de propriis passionibus est posterior consideratione de passionibus communibus.

Est igitur 3 eorum qua sunt. Hic ponit quasdam diuisiones valentes ad definitionem motus. Prima diuisio est, quod eorum, quæ sunt, alia sunt in actu tantum: & quædam in potentia tantum; alia partim in actu, & partim in potentia: sicut album intantum dicitur album in actu, sed nigrum dicitur album in potentia, sed album remissum, quod est in via, vt intendatur, est partim in actu, & partim in potentia. Secunda diuisio, eorum, quæ sunt in actu quoddam est Substantia, aliud Quantitas, aliud Qualitas, aliud Ad aliquid, & sic de aliis Prædicamentis. Tertia diuisio, eorum, quæ dicuntur ad aliquid, quædam dicuntur secundum superabundantiam, & defectum, vt duplum, & dimidium, quædam actionem, & passionem, & omnino secundum motum, & mobile: nam mobile est motui immobile, & motiuum est mobilis motiuum.

Non est 4 autem motus præter res. Ponit vnam conclusionem, quod omnis motus est in aliquo dictorum Prædicamentorum. Probat, quia omne illud, ad quod est motus, vel mutatio, est in aliquo dictorum Generum; igitur omnis motus, vel mutatio est in aliquo dictorum Prædicamentorum. Tenet consequentia: quia motus non est aliud præter res, ad quas est mutatio: & antecedens patet, quia non est accipere aliquam rem communem ad ista Prædicamenta, ad quam possit fieri motus, vel mutatio, & idem non inuenitur motus extra prædicta.

Vnumquodque 5 autem dupliciter. Ponit quartam diuisionem, scilicet quod in quolibet Prædicamento, in quo inuenitur motus, vel mutatio, inuenitur motus dupliciter. Nam quidam est motus acquisitiuus, & quidam deperditiuus, vt in Genere Substantiæ generatio, & corruptio, & in Genere Qualitatis acquisitio qualitatis perfectioris, vt albedinis dicitur mutatio perfecta, & acquisitio minus perfectæ, vt nigredinis dicitur motus imperfectus. Similiter in motu locali motus sursum potest dici acquisitiuus, & motus deorsum deperditiuus; quia locus sursum est nobilior. Similiter in Genere Quantitatis inueniuntur augmentatio, & diminutio, & ita de aliis Generibus. Ex quo infert Arist. quod tot sunt species motus, & mutationis, quot sunt

3.

Text. 3.
Vide contra-dictionē Zimara.

4.

Text. 4.
Vide digressionem Auer. super isto textu.

Text. 5.

Motus est duplex.

Vide Zimara in sub. lib. 1. fol. 158. col. 3.

sunt species entis, & hoc est, quia in quolibet genere entis inuenitur mutatio.

ANNOTATIONES.

Naturalis habet determinare de motu. Nota quod Aristoteles 2. Physicor. cap. 2. text. 11. dicit, supponendum est motum esse, & 6. Physicorum cap. 3. text. 26. dicit, quod nullus est, qui ignoret motum esse. Videtur ergo Aristoteles his locis, & hinc, ubi docet naturale differere de motu tanquam de re ignota, & difficillima, sibi met contrarius. Dicas quod de motu possumus loqui dupliciter; primo per quæstionem *si est*, & sub hac consideratione intelligendus est Aristoteles locis citatis. Secundo modo possumus loqui de motu per quæstionem *quid est*, quærentes quid est eius quiditas, & sub hac consideratione tractat Aristoteles de motu in hoc tertio.

Motus est de numero continuorum. Nota, quod Aristoteles 5. Metaph. text. 18. dicit, quod motus est quantus per accidens: ergo de per se non spectat ad Physicum naturale differere de motu: quia ens per accidens excluditur à scientiis. Dicas, quod ens per accidens dupliciter dicitur; primo ens per accidens dicitur illud, quod importat congregationem diuersorum Prædicamentorum, vt homo albus; & huiusmodi entia excluduntur à scientiis. Alio modo accipitur ens per accidens, vt idem est, quod ens per aliud, & hoc modo homo est ens per accidens: quia per suam formam est ens, & talia entia per accidens non excluduntur à scientiis. Et hoc modo intelligendus est Aristoteles loco citato, quando inquit, motum esse quantum per accidens, id est, per aliud, ratione scilicet continui.

Naturalis habet determinare de infinito, &c. Nota quod Aristoteles in Prædicamentis agit de continuo, & tamen non definit continuum per infinitum: videtur ergo sibi contrarius hinc & ibi. Dicas quod, vt Aristoteles 5. Metaph. habet, continuum tripliciter accipitur. Primo modo à posteriori & à signo, quando scilicet sumit denominationem ab opere, quod exercetur, & hoc modo continuum est vna operatio: verbi gratia, lectio est continua ab hora octaua vsque ad nonam, quia est vna operatio continua, & hoc modo non loquimur de continuo hinc. Secundo modo accipitur in ordine ad partes ex quibus constituitur, vel per ordinem partium ad ipsum continuum, & sub hac ratione loquitur in Prædicamento Quantitatis, dicens, *continuum est, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem*, & sub hac ratione non loquitur hic Aristoteles de continuo. Tertio modo accipitur in ordine ad partes in quas diuiditur, & secundum hanc rationem loquitur hic Aristoteles de continuo, dicens: *continuum est quod est diuisibile in infinitas partes.*

Eorum qua sunt, alia sunt in actu tantum, &c. Nota quod sub primo membro comprehenduntur Angeli, homines, & alie substantie, quod ad suum esse substantiale; si tamen entia considerentur in ratione entis, sic quidem solus Deus est purissimus actus, & in purissimo actu, & nullo modo in potentia. Item si considerentur in ordine ad materiam, & potentiam Physicam, etiam Angeli sunt in actu. Sub secundo membro continentur res, quæ cum possit esse talis, nihil habet illius, vt res quæ potest esse calida, &

nihil habet caloris; vel homo, qui cum possit existere, non existit, vt Antichristus. Sub tertio autem membro continentur res, quæ quo ad aliquid sui existunt, & quo ad aliquid sui non existunt, vt res quæ potest esse calida, vt octo dicitur esse actu, & potentia, dum est calida, vt quinque: in actu quidem quo ad calorem, vt quinque, in potentia verò quo ad calorem vt tria, quem non habet, & potest habere.

Eorum qua dicuntur ad aliquid, &c. Nota, Aristotelem 5. Metaph. cap. de ad aliquid dicere, relationum quasdam fundari in vnitare, siue quantatum, siue qualitatum, siue essentiarum, quæ sunt æqualitas, similitudo, & identitas; ea enim, inquit, sunt æqualia, quorum quantitas est vna secundum speciem; ea sunt similia quorum qualitas est vna secundum speciem; illa verò sunt eadem quorum substantia est eadem. Quasdam item fundari in Actione, & Passione, vt paternitatem, & filiationem, paternitas enim fundatur in actione generatiua, hoc est quod paternitas fundatur in potentia generatiua, ratio autem fundandi, & sine qua non fundatur, est quod actu generet.

Et ita de aliis generibus. Nota, quod Aristoteles docet motum in genere quadruplicem esse: quia motus non est præter res, ad quas tendit, res autem, ad quas tendit, sunt tantum quatuor, scilicet Substantia, Quantitas, Qualitas, & Vbi, quia in his tantum quatuor Prædicamentis reperitur motus, vel mutatio: in specie autem motum octo modis esse contingit, nam cum motus sit in quatuor Prædicamentis, & quoduis Prædicamentum contineat sub se rem perfectam, & imperfectam, siue habitum, & priuationem, efficitur, vt motus qui est in illo Prædicamento, diuidatur in motum, qui est ad rem perfectam, qui dicitur acquisitiuus, & in motum qui est ad rem imperfectam qui dicitur deperditiuus. Vnde colligit tot esse species, siue modos particulares motus, quor modi entis, id est, quor modi illius Prædicamenti ad quos est motus; diuersitas enim specifica motuum ex diuersitate specifica terminorum ad quos, sumenda est.

De motu duplex potest esse consideratio.

Ens per accidens dupliciter dicitur.

6. Continuum sumitur tripliciter.

7.

Motus in genere est quadruplex.

QVÆSTIO I.

Vtrum ignorato motu necesse sit ignorare naturam.

Aristot. 3. Physic. text. 1. Auctoeris comment. 1. Themist. Simplic. D. Thom. ibid. Albert. hic tract. 1. cap. 1. Canonice. quæst. 1. art. 1. Mayron. hic part. 1. Conimbr. in exposis. textus, & quæst. 1. Compluten. disp. 16. Ruuius tract. 1. q. 1. Fuente quæst. 1. diff. 1. Roccus summa 1. cap. unico, & quæst. 1.

ARGVITVR quod non: quia quod est per se manifestum, non ignoratur quocumque alio ignorato; sed natura est per se manifesta, & euidens: igitur quocumque alio ignorato, non ignoratur, & per consequens ignorato motu, non est necesse ignorare naturam. Maior nota est; & minor patet: quia dicit Aristoteles 2. huius, text. 6. quod naturam esse probare ridiculum est.

Secundò: quia ignorato illo, quod de difficili est cognoscibile, non est necesse illud ignorari, quod de facili cognoscitur; sed motus de difficili cognoscitur, natura verò est de facili cognoscibilis:

I.

bilis : ergo, &c. Minor patet primò, difficile est cognoscere, quid sit motus, vt patet in isto tertio. Secundò, quia difficile est cognoscere motum esse; quia vna pars eius est præterita, & alia futura; & ira de modo cognoscendi est maxima difficultas. Item motus non potest sentiri à sensu; quia sensatio saltem visus fit in instanti, motus autem fit successiuè.

Tertiò : quia ignorato posteriori non est necesse ignorare prius; sed motus est posterior natura; igitur non est necesse ignorato motu, ignorare naturam. Maior patet, quia cognitio posterioris dependet ex cognitione prioris, & non è contra; & minor apparet, quia motus est accidens, & natura substantia; & modò substantia prior est accidente naturà, cognitione, & tempore, vt patet 7 Metaph. text. 4.

Quartò : quia causæ sunt notiores suis effectibus, vt patet primo huius, text. 4. sed natura est causa motus; igitur natura est notior motu, & per consequens cognitio motus præsupponit cognitionem naturæ magis quàm è contra.

2. Quintò : si ira esset, sequeretur quòd determinatio de motu deberet præcedere determinationem de natura, cuius tamen oppositum fecit Aristoteles. Probatur consequentia, ex quo cognitio naturæ præsupponit cognitionem motus, & non è contra.

Sextò : quia motus, & natura sunt duæ res ab inuicem distinctæ; igitur non implicat contradictionem vnum illorum cognosci sine alio : igitur posito, quòd ignoratur motus, non est necesse ignorare naturam.

Septimò : quia tunc sequeretur quòd ignoratà quiete necesse esset ignorare naturam; consequens est falsum : quia cognitio positiui non præsupponit cognitionem priuatiui, immò semper è contra; vt patet 1. de Anima, text. 70. Et patet consequentia; quia motus, & quies opponuntur : igitur eadem est cognitio quietis & motus. Nam idem est iudex recti, & obliqui, vt patet 1. de Anima, text. 35. idèd si ignoretur quies, necesse est ignorare motum, & per te ignorato motu necesse est ignorare naturam; ergo, &c.

Octauò : quia antiqui negauerunt motum esse, qui tamen non negauerunt naturam esse; quod non esset, si motum esse esset notius, quàm naturam esse.

Oppositum arguitur per Aristotelem in principio huius tertij, text. 1. qui ponit quòd ignorato motu, necesse est ignorare naturam. In quæstione ista primò præmittendæ sunt quædam distinctiones declarantes titulum quæstionis quantum ad sensum textuales. Secundò respondebitur physice ad quæsitum.

Quantum ad primum, notandum quòd hoc nomen *natura* est nomen connotatiuum de Genere *Ad aliquid*; cuius genus est hoc nomen *principium*; & idèd multum refert ponere istos terminos, *natura*, *principium*, & huiusmodi terminos connotatiuos à parte subiecti, vel prædicati respectu verbi de præterito, vel de futuro; vel respectu verbi de præsentis includentis præteritum, vel futurum: quia semper à parte prædicati huiusmodi termini appellant suam formam, ita vt restringantur ad tempus verbi, tam pro significato, quàm pro connotato, sed non est ita, quando ponuntur à parte subiecti.

Secundò notandum, quòd ista verba *scio*, *cognosco*, *ignoro* faciunt propositionem in sensu composito, & diuisi-

composito, scilicet, quando præcedunt, vel sequuntur totam propositionem; seu in sensu diuiso; quando ponuntur inter partes propositionis; propriissimè tamen dicuntur de dicto, vt *cognosco hominem esse*, *cognosco hominem currere*, & sic de similibus: & multum refert quando aliquis terminus ponitur à parte antè respectu istorum verborum, & quando ponitur à parte post, & idèd Aristoteles in primo *Elenchorum* ponit differentiam inter istas, *uenientem cognosco*, & *cognosco venientem*: quia ad veritatem primæ sufficit, quòd illa res, quæ est veniens cognoscatur, ignorato adhuc an sit veniens vel non; sed ad veritatem secundæ requiritur, quòd veniens cognoscatur, & cognoscatur esse veniens, ita est in proposito: quia ad veritatem istius, *cognosco naturam*, non sufficit illam rem cognoscere, quæ est natura, scilicet conceptu quiditatio, vt puta quòd est substantia, vel huiusmodi, immò cum hoc requiritur, quòd cognoscatur taliter se habere, qualiter connotatur per hoc nomen *natura*.

Tertiò notandum, quòd hoc participium *ignoratum*, & etiam verbum à quo descendit, includit negationem, & idèd confundit terminum immediatè sequentem distributiue: sequitur enim *ignoro motum, igitur nullum motum cognosco*.

Quartò notandum, quòd titulus quæstionis potest æquipollere vni temporali, videlicet isti: *Dum ignoratur motus, necesse est, quòd ignoretur natura*, quod est falsum: quia veritas temporalis præsupponit veritatem copulatiuæ factæ ex partibus illius temporalis.

Secundò potest æquipollere vni causali, & est sensus: *quia ignoratur motus, necesse est, quòd ignoretur natura*; & ista est falsa propter eandem causam.

Tertiò, potest æquipollere vni conditionali; vt isti, *si ignoratur motus, necesse est quòd ignoretur natura*; & tunc accipio quæstionem in isto sensu; dum tamen hæc dictio *necessariò* faciat propositionem in sensu composito, dicendo necessariò si ignoratur motus, ignoratur natura; & hæc de primo.

Quantum ad secundum notandum, quòd tam de motu, quàm de natura scitur quod est. Deinde quid est definitiuè, & tertiò, quia est quantum ad proprietates, & condiciones conuenientes motui, & naturæ, & hoc tam de proprietatibus communibus, quàm specialibus: vnde proprietates communes sunt, quòd omnis motus est diuisibilis in infinitum, omnis motus est in loco, & sic de aliis; proprietates verò speciales sunt, vt quòd motui circulari nihil est contrarium, quòd motus habet calefacere, & sic de aliis: sed proprietates communes naturæ sunt, quòd omnis natura est mota, vel mobilis; proprietates verò speciales sunt, vt quòd cælum est ingenerabile, & incorruptibile, & sic de similibus. Quartò scitur propter quid tam de natura, quàm de motu, scilicet causa propter quid huiusmodi passiones insunt naturæ, & motui.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio. Impossibile est de aliqua re cognoscere, quòd sit natura, non cognoscendo motum. Probatur, quia impossibile est de aliqua re cognoscere quòd sit natura, non cognoscendo, quòd sit principium, & causa motus; igitur impossibile est de aliqua re cognoscere, quòd sit natura, non cognoscendo motum. Antecedens apparet: quia esse naturam, est esse principium mouendi, & quiescendi.

Diuisio quæstionis.

3. Natura est nomen connotatiuum.

Verba scio, cognosco, ignoro, faciunt propositionem in sensu composito, & diuisi-

4.

5.

quiescendi. Tenet consequentia, quia de nullo potest cognosci quod sit principium motus, non cognoscendo motum.

Secundò: quia implicat contradictionem esse naturam, & non esse principium motus; igitur implicat contradictionem cognoscere naturam non cognoscendo motum; & propter hoc dicit Aristoteles 1. huius, text. 6. quòd negantes motum loquebantur innaturaliter.

Secunda conclusio. Necessè est ignorato motu, quantum ad *si est*, ignorare naturam, quantum ad *quid est*, & est sensus conclusionis, quòd ad cognoscendum naturam definitivè, oportet præcognoscere motum esse. Probatur, quia natura definitur per motum: nam in conceptu huius termini *natura* includitur motus, vt dictum fuit priùs: igitur ad cognoscendum definitionem naturæ, oportet præsupponere motum esse. Et dico notabiliter quantum ad *si est*: quia dicit Aristoteles in 1. huius, text. 11. quòd in determinando de naturalibus, oportet præsupponere omnia, aut quædam moveri; & idèd oportet præsupponere, quòd motus est & aliqua moveri; sed non oportet præsupponere, quid sit motus definitivè, quia habità definitione naturæ in secundo, inquiritur quid sit motus definitio in tertio.

6. Tertia conclusio. Ignorato motu quantum ad *quia est*, necessè est ignorare naturam quantum ad *quia est*. Hoc est dictu, quòd ad cognoscendum conditiones, & proprietates speciales naturæ, oportet præcognoscere conditiones, & proprietates motus. Probatur, quia ex proprietatibus motuum, & operationum rerum naturalium concludimus naturam earum, vt quia hoc calefacit, concludimus ipsum calidæ naturæ. Similiter ex proprietatibus motuum cæli concludimus cælum ingenerabile, & incorruptibile: igitur, &c. Pater ergo, qualiter *si est* motus, & *si est* naturæ, simul cognoscuntur: quia non priùs cognoscitur, quòd motus est, quàm quòd natura est. Secundò, quia *si est* motus, præsupponitur ad cognoscendum definitivè naturam: quia in conceptu naturæ includitur motus; sed *quid est* motus non præsupponitur ad *quid est* naturæ. Tertio pater, quia tam *quia est*, quàm *quia est* motus præsupponitur ad cognoscendum proprietates naturæ: & istum ordinem servavit Aristoteles in rebus naturalibus. Vnde in primo libro, Physicorum præsupponit motum esse. Deinde isto præsupposito; in secundo inquiritur quid est natura, & deinde in tertio inquiritur quid sit motus, & in aliis quinque libris inquiritur de passionibus motus, ex quibus passionibus inquiritur proprietates naturarum in rebus naturalibus tam generales quàm speciales, scilicet in aliis libris naturalibus sequentibus, & hæc de secundo.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd motus est de difficili cognoscibilis, quantum ad *quid est*, sed de facili cognoscitur, quantum ad *si est*, scilicet per experientiam, & hoc præsupponitur definitioni naturæ.

7. Ad secundam dico, quòd naturam esse ^a est per se evidens; tamen quid sit natura non est adeò evidens; & ad hoc præsupponitur motus. Vel potest dici negando maiorem: quia possunt esse duo euidenter nota, & notitia vnus potest dependere ex notitia alterius; sicut est in proposito; & idèd necessè est, quòd ignorato motu, ignoretur aliquid per se & euidenter notum. Et quando dicitur, quòd motus non potest sentiri, dico

Scoti oper. Tom. 11.

quòd non solo sensu exteriori, sed à sensu exteriori mediante interiori, id est, mediante memorià, & virtute discursuà.

Ad tertiam, negatur maior: quia licèt motus sit posterior quantum ad *esse*, eo quòd est effectus naturæ, & loquor de posteriori secundum naturam, & non secundum tempus, tamen motus ^b est prior vià cognitionis, quia per motum devenimus in notitiam naturæ; & idèd autoritas Aristotelis verificatur indefinitè.

Ad quartam, Causæ sunt notiores, &c. Dico quòd causæ sunt notiores propter *quid*, sed effectus sunt notiores quantum ad *quia*. Sed simpliciter loquendo effectus sunt notiores causis, loquendo de notitia nostra: quia de notitia diuina non est ad propositum.

Ad quintam. Negatur consequentia: quia *quid est* motus non præsupponitur ad *quid est* naturæ, sed *si est* solùm.

Ad sextam. Negatur consequentia: quia licèt sint res diuersæ, tamen cognitio definitiva vnus necessariò dependet ex cognitione alterius.

Ad septimam. Negatur consequentia, quia natura potest cognosci per motum, nullo modo cognoscendo quietem. Ad probationem. Idem est iudex recti & obliqui, id est, cognosco obliquum priuatiuè, per cognitionem recti, & habitus: sic cognitio quietis habetur per motum, licèt non è contra.

Ad octauam de antiquis, dico quòd erant inepti propter ignorantiam Logicæ, vt dicit Commentator, vel quòd pertinaciter hoc sustinebant.

ANNOTATIONES.

^a Naturam esse est per se evidens. Nota naturam accipi dupliciter: primò secundum suam essentiam; quo pacto essentialiter dicitur de materia, & forma. Altero iuodo accipitur secundum suam proprietatem, quæ est *causare motum*. Si natura sumatur primo modo, non includit motum essentialiter, neque per illum definitur. Si accipiat secundum modo respicit motum, & per illum definitur tanquam per passionem, cuius est principium & causa; ex hoc sequitur, quòd naturam esse est per se notum, quia sensu cognoscitur esse: quid autem natura sit non rectè cognoscitur, nisi per motum: quia causæ per suos effectus cognoscuntur.

^b Motus est prior natura vià cognitionis. Nota quòd natura eo modo, quo est prior in esse, est etiam in cognitione, videlicet à priori; eo autem modo quo est posterior cognoscitur per motum, videlicet à posteriori, nostra autem cognitio oritur ab effectu, per cuius cognitionem cognoscimus eius causam, & talis est, quam habemus de natura per motum. Et si dicatur: sicut res se habet ad esse, sic se habet ad cognosci: sed natura est causa motus in esse: ergo est causa cognitionis motus, & non è contra. Dicas, concedendo quòd natura est causa motus; illa autem causa, quæ nullo modo est effectus, semper est prior, & causa cognitionis sui effectus; si verò vno modo est causa, & altero effectus, in eo quòd causa, est prior suo effectu, & causat eius cognitionem; in eo verò quo est effectus, & posterior, & cognoscitur per effectum: modò natura est causa motus, quia efficit motum, tamen motus est causa finalis naturæ, quo pacto sine motu neque definiri, neque intelligi potest. Aristoteles ergo

8.

9. Natura bifariam sumitur.

quia locutus est de natura secundum hanc proprietatem optime dixit, quod ignorato motu, ignorabitur & natura.

EXPOSITIO TEXTVS.

10.
Text. 6.
MOTVS AN
ACTVS; & qua-
lit.
Definitio mo-
tus.

D In his autem secundum 1 unumquodque gen-
nus, &c. Hoc est secundum cap. huius tract.
in quo ponit duas definitiones motus. Secunda
ibi: *Mouetur autem & mouens.* Item primò ponit
definitionem. Secundo declarat partes defini-
tionis. Tertio concludit totam definitionem. Sec-
undum ibi, *Quod autem hoc sit motus.* Et tertium
ibi, *Quod igitur est hic.* Dicit igitur, quod cum
in vnoquoque genere aliquid dicitur secundum
actum, & aliquid secundum potentiam. Motus
est entelechia, id est, actus existentis in 2 poten-
tia, secundum quod huiusmodi, id est, secundum
quod in potentia: vt alteratio actus est altera-
bilis, secundum quod alterabile, & ita inducendum
in aliis motibus, & mutationibus dicit Aristoteles
quod augmentationi, & diminutioni, non est
aliquod nomen commune, sicut in aliis motibus.
Est notandum, quod definitio est communis ad
mutationem. Patet per Aristotelem, qui inducit
de generatione, & corruptione. Secundo notan-
dum, quod in definitione motus ponitur *actus*
tanquam genus ad differentiam illius, quod solu-
m est in potentia ad aliquam dispositionem, &
ponitur *existentis in potentia* ad differentiam il-
lius, quod habet aliquam dispositionem comple-
tè in actu, quia illud, quod aliquo istorum modo-
rum se habet ad aliquam mutationem, non mouetur
ad illam, sed ponitur ibi, *secundum quod hu-
iusmodi*, ad designandum continuationem motus;
& idèd si aliquid moueatur ad caliditatem, &
desinat moueri, cum fuerit tepidum, tunc illud
est in actu per aliquid caloris, esset in potentia
ad vterius acquirendum: igitur illud non mouetur.

Vide contra-
dictionem
Zimara.

11.
Text. 7.

Quod autem 2 hoc sit motus. Hic declarat partes
definitionis; & primò quod sit actus; secundò,
quod sit entis in potentia; & tertio, quod secun-
dum quod in potentia. Secundum ibi, *Quoniam
autem quadam eadem & potentia.* Tertium ibi,
Dico autem quatenus. Primò probat, quod mo-
tus sit actus; quia illud est actus per quod aliquid
dicitur in actu; quod prius erat in potentia solu-
m; sed per motum aliquid est in actu, quod erat
in potentia solùm: igitur motus est actus. Maior
patet per descriptionem actus; & minor apparet
exemplificando. Nam ædificabile, quod prius erat
in potentia mobile tantum, per ædificationem
est actu motum, & per consequens ædificatio est
motus. Hoc exemplum est de motu locali; & ponit
aliud exemplum de motu alterationis, vt do-
ctrinatio, medicatio, adolescentia, senectus, & huiusmo-
di, & per adolescentiam intelligit augmentationem,
& per senectutem diminutionem.

Vide de greff-
sionem Auer.
super isto tex.

Text. 8.
Res potest dici
in actu, vel
in potentia
tripliciter.

Quoniam 3 autem quadam eadem, &c. Hic probat
secundam particulam, scilicet quod motus est
actus existentis in potentia; præmittit vnam di-
uisionem quod aliquid potest dici in actu, & in
potentia tripliciter: vno modo respectu eius-
dem, sed successiue, vt quod est in actu calidum,
& in potentia, quod sit non calidum, scilicet in
alio tempore. Alio modo dicitur in actu, & in
potentia simul, licet non secundum idem, vt ali-
quid dicitur in actu calidum, & in potentia fri-
gidum. Tertio modo dicit aliquid in actu & in

potentia respectu eiusdem, & in eodem tempore,
licet non eodem modo, vt illud, quod agit in
aliud, & patitur ab eodem. Isto præmissis probat
conclusionem, quia omnis motus est actus corpo-
ris naturalis, quod simul est mouens, & mobile;
& mobile est existens in potentia: igitur motus
est actus existentis in potentia. Et licet aliqui
dubitauerint, vtrum omne mouens esset mobi-
le, tamen postea manifestum erit, scilicet in 8.
huius, text. 45, quod aliquod est mouens immobi-
le; & sic patet quod motus est actus entis in po-
tentia.

Dico autem 4 quatenus sic. Probat quod motus
sit actus existentis in potentia secundum quod
in potentia. Probat exemplariter, quia æs est mo-
bile ad formam statuz, secundum quod est actu
æs, vel secundum quod est in potentia ad illam
formam; si moueatur ad illam formam, vt est
actu æs, tunc semper moueretur ad illam for-
mam: si vt est in potentia ad illam formam, tunc
sequitur, quod motus est actus existentis in po-
tentia, secundum quod in potentia. Et subdit Phi-
losophus, quod non 5 est idem æs esse in actu, &
ipsum esse in potentia; & hoc est verum secun-
dum rationem. Similiter, dicit, quod posse sanari,
& posse laborare, licet sit eadem res, tamen diffe-
runt secundum rationem: & similiter licet sit
idem color, & visibile: tamen secundum aliam ra-
tionem dicitur color, & secundum aliam visibi-
le. Ita in proposito licet sit idem mobile, quod est
in actu per illud, quod est acquisitum, & in po-
tentia per illud, quod est acquirendum, tamen
hoc est secundum diuersas rationes.

Quod 6 igitur est hic. Concludit totam defini-
tionem motus: quia illud est motus, quo præsentem
in mobili, mobile mouetur, & quo non præsentem
non mouetur; sed actu existentis in potentia se-
cundum quod in potentia, existente in mobili
mobile mouetur, & non prius, nec posterius, vt
exemplificat de ædificatione & ædificabili: igitur
motus est actus existentis in potentia secundum
quod in potentia.

Quod autem 7 bene dictum sit. Hic declarat defini-
tionem motus per dicta antiquorum; & secun-
dò infert vnam conclusionem, ibi: *Et motu quidem.*
Primò dicit quod ex dictis antiquorum manife-
stum est, quod non est facile definire motum, ali-
ter quam prædicto modo. Quia vel motus est de-
finitus modo prædicto, vel sicut antiqui dixe-
runt, quorum aliqui dixerunt motum esse alte-
ritatem; alij inæqualitatem, & alij, quod motus est
non ens; sed nullo istorum modorum debet mo-
tus definiri; igitur definitio motus data fuit bo-
na. Minor patet, quia per illos terminos non de-
bet definiri motus, quibus non plus conuenit mo-
tus quam quies, vel quomodo. Sed 8 vt contingit
altera, vel inæqualia moueri, ita contingit ipsa
quiescere. Et causa 9 quare posuerunt motum ef-
se non ens, erat ista, quia motus est ens inderer-
minatum, ita vt non sit actus in aliquo genere,
nec etiam potentia: igitur non debet poni de ali-
quo prædicamento entium, sed de coordinatione
priuatorum.

Et motus 10 quidem. Infert conclusionem, quod
motus est actus imperfectus. Probat: quia illud
quod medio modo se habet inter actum perfec-
tum, & puram potentiam, est actus imperfectus;
sed motus est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet:
quia tale nec est actus completus, nec pura potè-
tia; & minor apparet; quia si illud, quod mouetur,
efficit

12.
Text. 9.

Text. 10.

Text. 11.

13.
Text. 12.

Text. 13.

Text. 14.

Text. 15.
Motus est
actus imper-
fectus.

esset in actu completo, iam cessaret moueri, & si esset in pura potentia, adhuc nondum moueretur.

Text. 16. **Mouetur 1 autem & mouens.** Ponit aliam definitionem motus, & primò præmittit suppositionem, quòd idem aliquando mouer, & mouetur. Probatui, quia mouens quandoque est in potentia, vt moueatur, & per consequens quandoque actu mouetur. Secundò, quia mouens quandoque quiescit: igitur quandoque mouetur: quia motus, & quies sunt priuatiua opposita, & idèd cui inest vnum, natum est inesse reliquum. Tertiò, quia in his, quæ agunt, & patiuntur ad inuicem per contactum; idem simul agit, & patitur, quod non esset, nisi quandoque simul idem moueret, & moueretur. Ex istis inferit aliam definitionem, quòd Motus est c actus mobilis secundum quòd mobile. Et probatur ex prima definitione: quia illud quod est actus entis in potentia secundum quòd in potentia, est actus mobilis secundum quòd mobile; sed motus est huiusmodi: ergo, &c. Maior pater: quia mobile est ens in potentia; & minor est nota per primam definitionem. Et subdit Aristoteles quòd in omni motu est aliqua species mouens, id est, aliquod principium effectiuum motus, vt in generatione hominis, homo est principium effectiuum.

ANNOTATIONES.

^{15.} **M**otus est actus entis in potentia, &c. Nota, quòd illa dictio *entis in potentia* accipitur hic vno ex illis tribus modis supra capitulo præcedenti citatis in diuisione prima; nempe pro ente partim in actu, & partim in potentia; ita vt definitio hunc habeat sensum, Motus est actus ad differentiam illius, quod est in mera potentia entis in potentia, ad differentiam illius, quod est in vltimo actu: aqua enim quæ potest esse calida, vt decem, & calefit vt quinque, est quidem in actu respectu illorum quinque graduum caloris, ètque in potentia respectu aliorum graduum, quos adhuc non acquisiuit, idèd dicitur *entis in potentia*, & additur *secundum quòd est in potentia*, id est, ea ratione, quæ tale ens est in potentia, non enim aqua calefit in quantum est in actu, sed in quantum est in potentia.

^{16.} **Antiqui dixerunt motum esse vel alterationem, &c.** Nota quòd hæc fuit sententia Pythagoreorum, quorum quidam dicebant motum esse diuersitatem: quia quod mouetur, semper se habet alio, & alio modo: alij dicebant motum esse inæqualitatem, aut quia procedit ab inæqualitate; aut quia tendit ad inæqualitatem. Alij tandem dicebant motum esse non ens: quia quod mouetur, nondum est perfectè sub illa forma, ad quam mouetur. Cæterum hæc sententia absurdissima est, quia ex illa sequeretur, quòd id moueretur, quod habet diuersitatem, aut inæqualitatem, aut non ens, quod est plusquam falsum.

^{17.} **Motus est actus mobilis secundum quòd mobile.** Nota pro plena intelligentia definitionis motus, quòd subiectum in ordine ad suam formam habet triplicem statum, & respectum. Primus est in pura potentia, quando videlicet est expoliatum omni forma: verbi gratià aqua, quando est in summa frigiditate, est in pura potentia ad calorem, & sub hac consideratione nullus est motus naturalis. Secundus status est in ordine ad formam, quando, scilicet est in actu perfectò. Et com-

Scoti oper. Tom. II.

pleto: verbi gratià quando aqua habet calorem in summo, & sub hoc statu etiam nullus est motus. Tertius status quando habet formam imperfectam, & incompletam. Quàdo ergo in definitione dicitur, quod est actus entis in potentia, vel mobilis, est idem, ac si diceretur, motus est actus subiecti, quod partim est in actu, partim in potentia, quia motus est actus illius, in quo necessariò & semper est, sed semper est motus in ente in potentia, hoc est, in mobili: ergo est actus entis in potentia, vel mobilis. Maior patet in anima, quæ idèd est actus corporis animati, quia semper reperitur in corpore alato: & minor patet: quia in ente in pura potentia non est motus, & in ente in actu completo finitur motus: ergo necessariò reperitur motus in ente in potentia, quod partim est in actu.

Secundò nota, quòd subiectum habens formam potest considerari, vel in esse quieto, vt quando aqua acquirit duos gradus caloris, & ibi sistit, ita vt non amplius calefiat. Secundo modo prout est in continua tendentia ad formam, vt in aqua, quæ acquirit duos gradus caloris, & progreditur vterius quousque habeat perfectum calorem; quando ergo subiectum est in hac continua tendentia, est motus in eo: & hoc innuit Aristoteles illa particula, *quatenus est in potentia*, vel *quatenus mobile*; ac si dixisset, *quatenus est in continuo processu ad perfectam formam*.

QVÆSTIO II.

Vtrum motus possit percipi à sensu visus.

Auerroës 8. *Physic. comment. 22. D. Thomas 2. de An. cap. 6. lect. 13. & 1. part. quæst. 78. art. 3. Scotus in 4. distinct. 12. quæst. 3. Egidius 2. de An. cap. 6. Simon Portius cap. 5. de dolore Iandun. in libros de An. quæst. 13. Conimbr. 2. de An. cap. 6. quæst. 5.*

ARGVITVR quòd non, quia vel percipitur super partem spacij pertransitam, vel super pertranseundam, vel super partem supra quam actu existit: non super partem pertransitam, quia super illam non est motus, sed iam factus est motus: nec super partem pertranseundam eadem ratione, quia super illam non fit motus, sed fiet, nec in spacio in quo est mobile; quia in illo mobile non mouetur.

Secundò, quia illud non percipitur à visu. cuius nulla pars percipitur à visu; sed nulla pars motus percipitur à visu: ergo, &c. Maior est nota, quia impossibile est totum videri sine hoc, quòd partes videantur; & minor patet: quia partes motus sunt præteritum, & futurum, quorum neutrum illorum est, & per consequens neutrum illorum mouet sensum.

Tertiò, si motus videretur, vel hoc esset visione intuitiua, vel abstractiua; non abstractiua: quia nulla potest fieri visio nisi in præsentia obiecti, & idèd omnis visio est intuitiua; nec intuitiua, quia sequeretur, *motus est, idèd motus fuit*: modò non videro intuitiue, quòd motus fuit: quia iam transit in præteritum, & amplius non est.

Quartò, quia omnis visio fit in instanti; nullus motus fit in instanti; igitur nullus motus est visio. Maior patet in 2. de Anima, text. 70. & in de Sensu, & Senfato: & probatur ratione; quia si inter visum, & astrum ponatur manus, non citius remota est manus, quam videatur astrum,

P 3 quod

Vide contra diuisionem Zimara.
Definitio motus.

Definitio motus explicatur.

15.
16.
17.

I.
2.

quod non esset nisi visio fieret subitò. Minor apparet in 6. huius, text. 37. & in 7. text. 38. scilicet quòd omnis motus fit in tempore.

Quintò, quia ista, *mobile mouetur, & quipollet isti, mobile mouebatur, mobile mouetur, & immediatè post mouebitur;* sed visus non potest percipere, qualiter illa copulatiua significat, idèd non potest percipere, quòd mobile mouetur.

Sextò, non potest videri, quòd hoc mouebitur: igitur non potest videri, quòd hoc mouetur. Tenet consequentia, quia ad istam, *hoc mouetur;* sequitur hoc mouebitur: modò qui cognoscit consequentiam esse bonam, & non cognoscit consequens, non cognoscit antecedens. Probatur antecedens, quia hoc mouebitur est futurum contingens; igitur de illo quod mouebitur possibile est quòd non mouebitur, & tunc ponatur in esse, quòd nõ mouebitur, sequitur quòd de aliquo iudicat ipsum moueri, & tamen non mouebitur, & per consequens iudicium totum erit falsum, quia sequitur non mouebitur; igitur non mouetur. Confirmatur: quia possibile est quòd mobile, quod mouetur, sit mouens voluntarium: igitur supposito, quòd nunc moueatur, possibile est, quòd postea non mouebitur: igitur de illo nunquam potest iudicari euidenter, quòd ipsum mouetur.

3.
Diuisio qua-
sitionum.

Qua perci-
piuntur à
sensu sunt
in triplici
differentia.

Oppositum arguitur per experientiam. In quaestione Primò videbitur de perceptione motus. Secundò videbitur de erroribus contingentibus circa motum.

Quantum ad primum, notandum quòd illa, quæ percipiuntur à sensu, sunt in triplici differentia, quædam enim percipiuntur à sensu exteriori solo, sine adminiculo interiorum, vt lucès, & colores, quantum ad se est percipiuntur solo visu. Alia sunt quæ percipiuntur à sensu exteriori mediante adiutorio memoriæ; sicut lucès, & colores non percipiuntur à visu solo, quantum ad quid est: vnde de luce nullus iudicat per visum an sit lux Solis, vel ignis, nisi per memoriã lucis aliàs visæ, faciendo comparationem lucis, quam nunc videt ad lucès, quas aliàs vidit. Alia sunt quæ percipiuntur à sensu exteriori mediante adiutorio sensus interioris, scilicet tam memoriæ, quàm imaginariæ ad discurrendum, & ratiocinandum; & sic percipitur situs, corporeitas, proportio vnus rei ad aliam rem, & quies, vt postea dicitur.

4.
Quid sit per-
cipere motum
per sensum.

Secundò notandum, quòd percipere motum per visum, aut alium sensum, loquendo de motu locali, non est aliud, quàm percipere mobile in duobus sitibus diuersis successiuè, & in duobus instantibus diuersis, inter quæ cadit tempus sensibile medium: & dico in duobus sitibus diuersis, & non in duobus locis, propter motum circula-rem; quia quod mouetur circulariter, non mouetur de loco ad locum, sed mutat situm secundum partes. Secundò dico, inter quæ cadit tempus sensibile medium; quia si tempus medium esset insensibile, tunc mobile non iudicaretur moueri: sed occupare totum spatium continuè, vt patet de baculo, cuius extremum est ignitum velociter circumducto.

Motus non
potest percipi
solo sensu ex-
teriori.

Ex isto sequitur, quòd motus non potest percipi solo sensu exteriori sine adiutorio memoriæ. Probatur, quia oportet recordari: quia mobile priùs fuit in alio situ. Secundò sequitur virtus distincta scilicet cogitativa, vel imaginatiua, quæ distinguit inter situm in quo priùs fuit mobile, & inter situm in quo nunc est mobile. Tertio se-

quitur, quòd oportet esse aliquid quiescens, vel aliquid motum diuerso motu, ad quod sensus comparet illud, quòd iudicat moueri: & idèd si totus mundus moueretur motu recto, à nullo posset percipi ille motus, quia nihil esset respectu cuius posset fieri comparatio vnus ad alterum, scilicet moti ad quiescens, vel ad aliud alio modo motum.

Tertio notandum de alijs motibus à motu locali qualiter percipiuntur: vnde alteratio, quæ est de vna qualitate ad aliam alterius speciei percipitur per hoc, quòd mobile priùs mouebat seipsum sub vna qualitate, & postea in alio tẽpore sub alia, inter quæ tẽpora cadit tempus sensibile medium: & dico hoc pro tanto: quia si tempus medium non est sensibile, non bene percipimus motum, vt patet de illuminatione, de qua propter insensibilitatem mensuræ nescimus, an fiat subitò, vel successiuè: sed intensio qualitatis percipitur per hoc, quòd mobile priùs mouetur intensius, & postea remissius sub eadem qualitate, & remissius per oppositum. Ex quo patet quòd in perceptione intensiõis potest accidere error: Primò propter meliorem dispositionem organi. Secundò propter meliorem dispositionem medij. Et Tertio propter meliorem applicationem mobilis, quod videtur: quia in quolibet istorum trium casuum mobile apparebit intendi, nullã tamen eius qualitate intensã. Istos tamen errores expertus bene potest deprehendere. Item condensatio percipitur per hoc, quòd visibile terminat visum, quod primò non terminabat; & rarefactio per hoc, quòd per aliquod visibile tanquam per medium videret aliud, quod priùs non poterat videri, & eodem modo percipitur diaphaneitas.

Nunc ponitur ista conclusio. Motus percipitur à sensu, & non solùm à visu, immò cum hoc ab alijs sensibus. Ista conclusio est per se nota, nec indiget probatione: & idèd dicit Aristoteles 1. huius, quòd in naturalibus oportet supponere omnia, aut quædam moueri. Item Commentator in 8. huius, comm. 2. dicit, quòd sermo dicens omnia quiescere est falsus, & repugnat experientiæ. Patet igitur, quòd motus percipitur à sensu, & per quòd medium, & hoc de primo.

Quantum ad secundum, vt videatur qualiter ad perceptionem motus requiritur memoria: notandum quòd motus est in triplici differentia, quidã enim est motus quo in quolibet tempore sensibili pertransit ad spaciũ sensibile; vt quando equus currit, & ad perceptionẽ talis motus non requiritur reseruatio memoriæ; sed sufficit reseruatio per phantasiã, aut per sensum exteriorẽ, si sensus exterior aliquo modo reseruat. Alter est motus, quo non in quolibet tẽpore sensibili pertransit spaciũ sensibile, sed in quatuor, vel quinque temporebus sensibilibus pertransit vnũ spaciũ sensibile, & ad perceptionem talis motus requiritur memoria ad reseruandũ, quod mobile priùs fuit in alio situ, sicut patet de motu Solis. Vnde aspicientes ad Solem non statim percipiunt, quòd mouetur, nisi continent visionem per tempus aliquo magnum. Sed alius est motus, quo in multis temporibus sensibilibus non pertransit spatium sensibile; immò vix infra spacium vnus horæ pertransit spatium sensibile, sicut est de motu octauæ sphæræ: & ad perceptionem talis motus non sufficit memoria, sed requiritur magna reseruatio, & obseruatia per libras, & sic patet qualiter ad diuersitatem motus in velocitate, &

5.
Motus alij à
motu locali
quomodo per-
cipiuntur à
sensu.

6.
Motus perci-
piuntur à sensu.

Motus est in
triplici diffe-
rentia.

& tarditate diuersimodè requiritur virtus cognitiua ad percipiendum motum.

Deinde de erroribus contingentibus notandum, quòd multiplex contingit error in perceptione motus. Primò propter nimiam velocitatem, & idèò tractus velocior apparet nobis quiescere.

Secundò propter nimiam distantiam: quia licèt motus sit sufficienter velox, vt percipiatur, tamen propter nimiam distantiam, aut elongationem non percipitur, vt de motu Solis.

Tertiò propter nimiam tarditatem: vt de motu oràuz spheræ, & de motu augmenti, & decrementi in animalibus, & in plantis, qui propter nimiam tarditatem non percipitur in modico tempore.

Quartò propter paruitatem mobilis, & idèò atomi, qui mouentur in aère, non percipiuntur moueri propter paruitatem.

Quintò propter imaginationem, vt equitanti iuxta murum propè, apparet murus moueri, eo quòd non cogitat de motu proprio.

Sextò propter hoc, quòd oculus simul mouetur cum illo quod mouetur, & idèò existens in nauì percipit nauem moueri.

Septimò iudicatur aliquid quiescere, quod tamen mouetur, eo quòd videns, & visum consimili motu mouentur: verbi gratià, existenti in nauì apparet alia nauis mota tanta velocitate quiescere, posito quòd non videat aliud quàm aliam nauem.

Octauò propter indispositionem organi quandoque accidit error in iudicando de motu.

Nonò propter motum speciei in oculo, & hoc de secundo.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd motus percipitur super partem spacij, super quam mobile est, tamen memorià quod priùs fuit alibi, & tamen æstimatione, quod postea erit alibi; & idèò potest concedi, quòd visus non percipit motum, saltè solus, sed mediante visu, memorià, & æstimatione, vel imaginatione percipit motum. Vel sub alio modo loquendi dicitur, quòd percipitur supra partem spatij, supra quam mobile est, dimittendo partem spatij, supra quam priùs fuerat, & acquirendo partem, super quam postea erit.

Ad secundam, conceditur maior, & negatur minor: quia per visum percipimus, quòd nunc est in hoc loco, & per memoriàm recordamur, quòd priùs fuit in alio loco.

Ad tertiam dico, quòd maior debet intelligi, quòd omne quod videtur est lux, vt color, aut videtur per lucem, vel colorem.

Ad quartam, concedo modo dicto, quòd mediante visu habeo certam cognitionem de qualibet parte illius copulatiuæ, scilicet per visum mediantibus aliis virtutibus interioribus.

Ad quintam, quia omnis visio fit in instanti, &c. Negatur consequentia, quia supposito visum fieri subitò, tamen continuatur successinè: propter quam continuationem successiuam potest percipere motum.

Ad sextam, negatur consequentia. Ad probationem dico, quòd necessariò si mouetur, mouebitur: & quando dicitur de agente voluntario dico, quòd non obstante, quòd agens sit voluntarium, necessariò si ipsum mouetur, mouebitur.

7. Error multiplex contingit in perceptione motus.

8.

9.

QVÆSTIO III.

Vtrum in alteratione qualitas acquiratur subitò tota simul, vel pars post partem.

Auerroës 3. *Phys.com.* 4. *Gotfredus quodl.* 7. *quæst.* 7. *Alber.* 3. *Phys. tract.* 3. *cap.* 4. & 5. *D. Thom.* 1. 2. *quæst.* 92. *art.* 2. *D. Bon.* in 1. *disp.* 17. *quæst.* 2. *Scotus ibid.* *quæst.* 3. *Gabriel,* *Capreolus,* & *Gregorius ibid.* *quæst.* 2. *Occhamus quæst.* 6. *Conimbric. cap.* 2. *quæst.* 2. & *de generat. cap.* 4. *quæst.* 2. *Compluten. disp.* 16. *quæst.* 2. *Ruius tract.* 1. *quæst.* 2. *Faber Theorem.* 40.

ARGVITVR primò, quòd tota simul: quia vel proueniret successio propter partes quantitatiuas subiecti, vel propter partes formæ graduales: non primo modo, quia alteratio luminis fit subitò, vt patet 2. *de Anima*, text. 70. Item contingit aliquod totum simul alterari, & non dimidium priùs, vt tota aqua congelatur, vt patet lib. de Sensu, & sensato, Nec secundo modo: quia cum illæ partes sint eiusdem rationis, quâ ratione vna produceretur, eadem ratione alia: idèò vel omnes simul producerentur, & haberet propositum; vel nulla produceretur, quod est contra experientiam.

Secundò: quia vel illæ partes formæ essent eiusdem rationis, vel diuersarum rationum, quia solius substantiæ compositæ est proprium habere partes diuersarum rationum. Nec eiusdem rationis, quia omnis multitudo est rerum differentiarum secundum speciem, vel secundum quantitatem, vt dicit Commentator primo huius, *comm.* 13. inodò illæ partes formæ non differunt secundum quantitatem, quòd patet ex duobus: Primò, quia plures gradus formæ sunt simul in eadem. Secundò, quia multæ sunt qualitates in subiectis indiuisibilibus, vt patet de actibus animæ, qui sunt in intellectu.

Tertiò sequeretur, quòd quodlibet alterans aliquod passum, esset infinitæ virtutis intensiuæ; consequens est falsum, 3. huius, text. 37. Consequentia tenet, quia omnis effectus, scilicet qualitas producta, esset infinitè intensa: quia in qualibet parte temporis, secundum quòd est successio in alteratione, producitur aliquis gradus qualitatis; & cum sint infinitæ partes temporis, sequitur, quòd in fine horæ essent infinitæ qualitates productæ, & per consequens illa qualitas esset infinita, præcipuè cum in parte posteriori temporis plus acquiratur de qualitate: verbi gratià, de caliditate, quàm in priori, cum in parte posteriori minor sit resistentia in passo.

Quartò, forma gradualis, vt caliditas, non perditur successiuè: igitur non acquiritur successiuè. Tenet consequentia, quia idem est modus acquisitionis, & deperditionis. Probatur antecedens, quia ex quo quilibet gradus caliditatis est æquè præsens, & æquè approximatus corruptenti, quâ ratione corrumpetur vnus gradus, eadem ratione alter: igitur vel nullus corrumpetur, vel omnes simul, & haberet propositum.

Quintò sequeretur, quòd alteratio nõ esset vnus motus, consequens est falsum, vt patet 5. huius. Probatur consequentia, quia ad vnitatem motus requiritur vnitatem termini *ad quem*, vt patet ibidem; modò in alteratione non est vnus terminus, immò continuè alter, & alter, scilicet alia, &

I.

2.

alia pars formæ: igitur continuè est alia, & alia operatio, & per consequens alteratio non est vnus motus.

3. Sextò. Nullum indiuisibile acquiritur successiue; sed omnis forma est indiuisibilis, vt patet per definitionem formæ, scilicet, quòd *forma est compositioni contingens simpliciter, & inuariabili essentia consistens*, vt patet in lib. 6. Principiorum.

Septimò, de qualitatibus non habentibus contrarium. Vnde non apparet, vnde in generationibus huiusmodi qualitatium proueniat successio.

Oppositum arguitur per Commentatorem 3, huius, comm. 4. & 3. Physic. 4. & 5. 48. vbi ponit, quòd motus est acquisitio partis post partem eius perfectionis ad quem mobile tendit, donec perficiatur; & sic in actu, quam definitionem intelligit de motu alterationis acquisitio.

Secundò, nisi fieret successio in alteratione secundum partes formæ, sequeretur, quòd alteratio non esset verus motus, quòd est falsum; vt patet. Et patet consequentia, quia de ratione veri motus est, quòd fiat successiue de affirmato in affirmatum in subiecto in actu.

4. Tertio, sicut est in motu locali, & augmentationis; ita videtur esse in motu alterationis: sed tam motus localis, quam augmentationis sunt successiue; ergo, &c.

Quartò aliter sequeretur, quòd agens in alteratione esset infinitæ virtutis; quia ageret in infinitum modica mensura; modò agens in mensura diuisibili, est aliquantæ virtutis, & agens, in minori mensura, est maioris virtutis: igitur quæ est proportio mensuræ ad mensuram, est proportio agentis ad agens.

Notandum, quòd quædam sunt qualitates habentes contrarium, vt caliditas, frigiditas, & consimiles: aliæ sunt quæ non habent contrarium, vt lumen, species coloris, & aliqui actus animæ,

In alteratione ex scribis prouenire potest successio.

Secundò notandum, quòd in alteratione tripliciter potest prouenire successio; vno modo quantum ad partes quantitatis subiecti; vt ignis successiue calefacit lignum, primò partem propinquiorem; secundò remotiorem. Secundò prouenit successio ex parte graduum formæ; vt ignis calefaciens lignum, primò introducit caliditatem remissam; postea intensam, & hoc in eandem partem ligni. Tertio prouenit successio vtroque modo: vt quando agens non est sufficienter approximatum ad omnes partes passivi tunc primò calefacit partem propinquam, deinde remotam. Item partem propinquam primò alterat remissiùs, postea intensiùs.

5. Tertio notandum, quòd aliqui posuerunt, quòd gradus formæ distinguitur à forma; ita vt gradus caliditatis non est caliditas. Tunc dixerunt, quòd forma, verbi gratià, caliditas acquiritur subito tota simul, quantum ad suam essentiam. Quod probant per aliquas rationes antè oppositum: sed tamen forma acquiritur successiue, quantum ad gradus formæ. Sed istud non valet: quia gradus caliditatis non est aliud, quam pars integralis caliditatis, & idèò quilibet gradus caliditatis est caliditas. Item ille gradus, qui ponitur acquiri successiue, est quædam forma; igitur de illo gradu adhuc staret dubitatio, vtrum quantum ad suam essentiam acquireretur subito, vel successiue, & tunc vel procederetur in infinitum, vel aliqua forma quantum ad suam essen-

tiam acquireretur successiue, quòd est propositum.

Quartò notandum, quòd quando Aristoteles dicit quòd contingit aliquod totum simul alterari, quòd totum potest imaginari diuidi dupliciter: vno modo in partes, quarum quælibet non est æquè præfens alteranti; sed vna propinquior, & alia remotior; & sic non contingit totum alterari simul quo ad tales partes: immodè de necessitate successiue. Alio modo quo ad partes quarum neutra est remotior, vel propinquior ab agente; verbi gratià, si imaginetur diuidi secundum superficiem alteranti applicatam; & sic contingit aliquod totum simul alterari.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio: In alteratione ad qualitatem, quæ non habet contrarium, est successio secundum partes quantitatis subiecti. Probatur, quia omnis talis alteratio, aut fit per nouam generationem agentis, vel passivi, aut vtriusque, vel per applicationem alterius eorum, aut vtriusque, vel per remotionem obstaculi; sed necesse est quolibet istorum modorum fieri successiue; ergo, &c. Et ista conclusio potest similiter poni de qualitatibus habentibus contrarium: sed pono eam de non habentibus, quia de eis minus videtur, quòd in illis fiat successio. Sed obiicitur de lumine, posito quòd sit vnum luminosum quadratæ figure, cui sit obstaculum corpus opacum quadratum maius, & moueatur luminosum versùs extremum opaci: tunc capio primum instans, in quo superficies luminosa, & superficies opaci sunt æqualiter cõiunctæ. Tunc arguitur immediatè post hoc; aliqua pars luminosa est præfens toti superficiæ corporis opaci; igitur tota illa superficies est subito illuminata. Respondetur negando consequentiam; quia ante quamcumque partem luminosa præfentem illi superficiæ, priùs erat vna pars minor præfens, quæ ad minorem distantiam sufficiebat illuminare, & ante illam adhuc vna minor; & sic in infinitum; igitur ante quamcumque partem illius superficiæ illuminatam, priùs erat alia pars illuminata.

Secundò dubitatur, vtrum possibile esset, quòd fieret alteratio sine tali successione. Respondetur quòd non naturaliter, tamen conditionaliter, si aliquod luminosum esset subito præsentatum medio sufficienter disposito ad susceptionem sui luminis, subito illuminaret illud medium. Et illud idem potest probabiliter sustineri de igne; quòd si ignis esset subito approximatus alicui passivo, in quod sufficeret agere, in primo instanti ageret ad tantam distantiam, ad quam vnquam postea, licet non æquè intensè, supposito, quòd agens intendatur, aut passum melius disponatur, nec quòd aliunde fiat agenti auxilium. Et si contrarium apparet, vel oppositum, hoc est eo, quòd actio agentis est remissior in remoto, quam in propinquo.

Secunda conclusio. In alteratione ad qualitatem non habentem contrarium, non est successio secundum gradus formæ. Probatur per experientiam, supposito quòd aliquod susceptiuum luminis, vt puta crystallum, apponatur radiis Solis, videmus, quòd in principio applicationis efficitur ita luminosum, sicut vnquam postea. Et debet conclusio intelligi de agente, & passivo eodem modo se habentibus, ita vt non fiat applicatio, nec vnum in virtute augeatur, nec aliud in dispositione melioretur.

Totum potest intelligi diuidi dupliciter.

6. *In alteratione ad qualitatem non habentem contrarium est successio secundum partes quantitatis subiecti.*

7.

In alteratione ad qualitatem non habentem contrarium non est successio secundum gradus formæ.

Secundò, quia si agens non producat in principio tantum, quantum potest quâ ratione est per unum tempus, eâdem ratione per infinitum tempus; cum non habet resistantiam, nec impedimentum.

8. Tertia conclusio. In alteratione ad qualitatem habentem contrarium, est successio secundum gradus formæ. Probatur per experientiam. Vnde aqua approximata igni calefit remissiuè: deinde eius caliditas continuè intenditur: nec valet dicere, quòd priùs per magnum tempus abiiciatur contrarium, & postea subitò inducitur caliditas, ad quam est alteratio, quia in nobis experimur oppositum. Nam primò sumus calidi, postea non solum per abiectionem præstinæ caliditatis, immò per nouæ frigiditatis inductionem, cuius signum est, quòd efficit frigiditatem. Patet igitur, quòd in alteratione est successio secundum gradus formæ.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd neutro modo: quia in habentibus contrarium est successio secundum gradus formæ, & etiam secundum partes quantitatis subiecti: sed in non habentibus contrarium non est successio nisi secundum partes quantitatis subiecti. Ad probationem de aqua dictum est in quarto notabili. De lumine Aristoteles intelligit quòd si luminosum esset subitò præsentatum medio, subitò causaret lumen. Ad probationem de gradibus formæ dicitur vno modo, quòd agens naturale magis determinat ad productionem vnus gradus, quàm ad productionem alterius. Aliter dicitur, quòd licet sit ex intentione agentis producere caliditatem; tamen connaturale est, quòd vnus gradus primò producat, quàm alter.

9. Ad secundam dico, quòd illæ partes sunt eiusdem rationis. Ad probationem dico, quòd licet non differant quantitate extensionis, tamen bene differunt quantitate intensiõnis.

Ad tertiam, negatur consequentia, quia aliqua qualitas, vel pars qualitatis produceretur subitò.

Ad quartam, negatur antecedens. Ad probationem dico, quòd licet illæ partes sint simul, tamen est ^b ibi ordo; ita vt ille gradus primò generatur vltimò corruptum. Et de causa imaginantur aliqui, quòd gradus primò introductus maiorem habet fixationem in materia, & hoc propter maiorem appetitum materiæ, quando materia omnino caruit, quàm quando habuit partem formæ. Tamen dicitur aliter, quòd determinatio ad corruptionem vnus gradus priùs quàm ad corruptionem alterius, est ab agente vniuersali.

Ad quintam, negatur consequentia: quia licet continuè acquiratur alia, & alia caliditas; tamen quia ex omnibus illis fit ^c vna caliditas, sicut ex partibus totum, propter hoc motus est vnus, & ad vnum terminum.

Ad sextam, conceditur maior, si sit simpliciter indiuisibile, tam intensiuè, quàm extensiuè: & negatur minor. Ad probationem: Author intelligit, quòd forma ^d est simplex, & indiuisibilis per priuationem compositionis ex partibus diuersarum rationum. Ad aliam dictum est.

ANNOTATIONES.

10. ^a *V*trum in alteratione qualitas acquiratur subitò, &c. Nota, quòd quæstio est, an

alteratio sit motus continuus, quæ potest habere triplicem sensum. Primus sensus est, vtrum alteratio sit motus continuus, & perpetuus, vt motus cælorum; & de hoc non est quæstio. Secundus sensus est, vtrum alteratio sit continua, id est, absque vlla interpolatione in toto tempore, quo mobile alteratur, neque etiam de hoc quæritur: nam certum est, quòd propter aliquod impedimentum mobile non sic semper alteratur. Tertius sensus est, vtrum alteratio sit continuè successiuâ, saltem pro illo tempore quo durat; ita vt mobile successiuè, id est, per partem post partem acquirat formam, ad quam mouetur: & in hoc sensu excitatur quæstio, & habet difficultatem.

Secundò nota, quòd Gotfredus, quod l. 7. quæst. 7. tener in augmentatione formæ non dari gradus, sed forma tota simul acquiritur, cuius oppositum sentit Scotus hic, & in 1. dist. 17. Pro cuius intelligentia obserua, quòd gradus est portio perfectionabilis formæ specificæ extra conceptum quiditatum eius, ipsam formam specificam intra suum conceptum quiditatum includens, & inclusus realiter intra conceptum indiuidui. Nam forma specifica bifariam considerari potest; vno modo essentialiter, & quiditatiuè tantum. Altero modo materialiter, id est, secundum esse, quod habet in suis inferioribus, seu indiuiduis. Priori modo forma specifica consistit in indiuisibili, at posteriori modo, scilicet materialiter habet latitudinem graduum. Dicitur autem quòd gradus includit formam specificam in suo conceptu quiditatum, quia caliditas decem graduum est caliditas formaliter, & quiditatiuè, quia quælibet talis cuiuscumque gradus includit formaliter, & quiditatiuè caliditatem, licet caliditas non includat quiditatiuè decem gradus. Dicitur item, quòd ipsa realiter includitur in conceptu indiuidui, sumendo indiuiduum per accidens, id est, pro aggregato ex natura, differentia indiuiduali, & gradu: quia caliditas decem graduum est realiter albedo.

^b *Tamen est ibi ordo.* Nota quòd inter istos gradus nullus est ordo essentialis, sed tantum accidentalis, sicut, & inter partes lineæ. Vnde sicut prima pars lineæ posset esse vltima, ita prima gradus posset esse medius, & vltimus: quare inter istos gradus simpliciter non est ordo, sed solum habent ordinem quatenus induunt modum numeri: qui tamen modus non est ibi ex natura rei, sed ad placitum; signare enim huiusmodi gradus est ad placitum.

^c *Ex omnibus illis fit vna caliditas.* Nota, quòd in forma habente plures gradus duplex est vnitas prima est vnitas indiuisiõnis. Secunda est vnitas compositionis: nam omnis forma componitur ex suis gradibus, licet non sit talis compositio, qualis est inter ens in actu, & ens in potentia: est ibi etiam vnitas continuationis non extensiuè, sed intensiuè. Et si dicitur; ergo aliqua forma erit diuisibilis seclusâ quantitate. Dicas, quòd est diuisibilis seclusâ quantitate intensiuè, non extensiuè.

^d *Forma est simplex, & indiuisibilis, &c.* Nota quòd compositio est multiplex: quædam ex partibus essentialibus, puta ex materia, & forma; quædam ex partibus quantitatis, vel integralibus, quædam ex subiecto, & accidente, quædam ex gradibus eiusdem formæ. Exemplum prime, vt homo, ignis. Exemplum secundæ, linea corpus. Exemplum tertię, lignum album. Exemplum

Forma specifica bifariam considerari potest.

II. Inter gradus forma non est ordo essentialis.

Forma habentis plures gradus est duplex vnitas.

Compositio est multiplex.

Simplex est quadruplex.

plum quartæ, albedo intensa: & quia quot modis dicitur vnum oppositorum, tot & reliquum ex 1. Topicorum. Idem simplex potest accipi quadrupliciter per oppositum ad prædictos modos. Est ergo forma simplex simplicitate oppositâ compositioni essentiali, quia non componitur ex materia & forma. Item est simplex simplicitate oppositâ compositioni quantitativâ; si sit sermo de forma, quæ est de genere Qualitatis; secus est de Quantitate.

12.

Est etiam omnis forma simplex simplicitate oppositâ compositioni ex subiecto, & accidente. Non est tamen omnis forma simplex simplicitate oppositâ compositioni ex gradibus: quia multæ formæ intenduntur, & remittuntur, quod fit secundum gradum eiusdem formæ. Intentio ergo Authoris est formam esse simplicem simplicitate tantum oppositâ compositioni essentiali, & ex subiecto, & accidente. In aliqua enim forma sunt partes quantitativæ, in aliqua etiam forma sunt diversus gradus perfectionis, & virtutis, quæ compositio non repugnat simplicitati in essentialia formæ.

QVÆSTIO IV.

Vtrum in intensione formæ pars prius acquisita maneat cum parte secundo acquisita?

Vide Doctores citatos in *quæst. antecedenti*. Anton. Andr. 8. *Metaph. quæst. 6. Tolet. 1. de generat. cap. 3. quæst. 4. Fonseca 5. Metaph. cap. 10. §. 1. Suarez tom. 2. disp. 46. sect. 1. & 3. Ruuius 1. de generat. cap. 4. tract. 3. quæst. 5. Lorca 2. 2. quæst. 24. art. 5. Vasquez 1. 2. disp. 82. cap. 3. & 4. G. tanado *ibid. controu. 4. disp. 19. num. 1. Caicran. 3. par. quæst. 7. art. 12. & 2. 2. quæst. 24. art. 4. ad 3. & 1. 2. quæst. 52. artic. 2.**

1.

RGVITUR quod non; primò quia si illæ partes manerent simul, hoc esset pro tanto, quod per huiusmodi additionem gradus ad gradum fieret intensio formæ; modò consequens est falsum, quia velocitas descensus grauis continuè intenditur, & tamen nulla pars velocitatis prius acquisita manet cum aliqua parte, quæ secundò acquiritur.

Secundò, quia per appropinquationem Solis ad meridianum radius lucis intrans domum per fenestram continuè intenditur, vt patet ad experientiam, & tamen nullus gradus lucis prius acquisitus manet cum aliquo gradu, qui secundò acquiritur præcisè, posito quod totus aër existens in domo continuè ingrediatur ab vna parte, & expellatur per ventum ab alia parte: tunc si aliquod lumen prius acquisitum maneret cum aliquo, quod secundò acquiritur, iam illud lumen, vel cucurrisset cum aère extra dominium Solis, quod est impossibile; vel dimitteret aërem, in quo prius fuit, ingrediendo alium aërem, quod non potest fieri: quia accidens non potest migrare de subiecto in subiectum.

2.

Tertiò, quia si qualitas intenditur per additionem gradus ad gradum, vtroque remanente simul; tunc vel pars prius acquisita intenderetur, vel pars qualitatibus superueniens, aut aggregatum ex illo quod præter, & ex superaddito: non qualitas præexistens, quia illa nunquam est maior, quam sit de facto, verbi gratiâ, lineam pedalis

non efficitur maior per additionem alterius lineæ pedalis, quia adhuc remanet pedalis sicut antè; ita similiter qualitas præexistens, si prius fuerat trium graduum, semper erit trium graduum; & tamen illud quod intenditur, debet esse primò minus, & postea maius. Nec pars sequens, nec etiam aggregatum; quia quod intenditur prius erat remissius, & tamen nec aggregatum, nec pars sequens erat remissius, quia neutrum prius erat.

Quartò, sequeretur quod quodlibet intensè calidum esset intensè calidum, & etiam remissè calidum: consequens est impossibile, quia idem non est simul intensum, & remissum in eadem qualitate. Consequentia tenet, quia per te, habens caliditatem intensam: habet etiam medietatem illius, diuidendo non per extensionem, sed per intensionem, quarum quælibet sufficit denominare subiectum: igitur ab vna denominabitur intensè calidum, & ab alia remissè calidum, & habetur propositum.

Quintò, sequeretur quod quælibet caliditas, quantumcumque remissa, posset producere caliditatem infinitam intensuè, vel saltem caliditatem summam: consequens est falsum propter duo: primò, quia nihil agit ultra gradum proprium. Secundò, quia agens naturale finaliter agit ad assimilandum sibi passum; & per consequens cum passum fuerit sibi assimilatum, cessabit agere. Probatur consequentia; quia caliditas quantumcumque remissa, sufficit aliquem gradum frigiditatis expellere, & aliquem caliditatis inducere; igitur cum aliter gradus caliditatis sibi æqualis sit eiusdem rationis cum illo, quæ ratione potuit primum producere, eadem ratione secundum. Et sicut arguitur de secundo, ita de tertio, & quarto, & sic in infinitum; igitur cum caliditas infinita, si esset, resultaret ex huiusmodi infinitis gradibus, sequitur quod illa caliditas remissa potest producere caliditatem simpliciter infinitam.

Sextò, quod lumen productum in medio esset infinitum intensuè. Probatur consequentia supponendo duo; primò, quod generatio luminis sit instantanea, sicut patet 2. de Anima 2. text. 70, quod per approximationem luminosi ad medium susceptiuum luminis intendatur lumen, vt patet ad experientiam. Tunc arguitur sic; in primo instanti, quo luminosum est approximatum susceptiuum luminis sufficienter disposito, luminosum producit lumen certæ intensionis, & in quolibet instanti temporis sequentis, est æquè potens, vel potentius, quia magis approximatum ad producendum lumen, quam in primo: igitur cum in illo tempore sint partes, vel instantia infinita, sequitur quod in illo tempore producit lumina infinita, quorum quodlibet est æquè intensum, vel intensius lumine prius dato. Tunc igitur vel lumen primò acquisitum manet cum illo quod secundò acquiritur, vel non; si sic, haberetur consequens: scilicet, quod lumen illud productum est infinitum intensuè: quia ex infinitis æqualibus resultat infinitum. Si non, tunc sequitur, quod intensio qualitatis non fiat per additionem gradus ad gradum vtroque manente simul, & habetur propositum.

Septimò sequeretur, quod aliqua qualitas, vt albedo, esset in infinitum perfecta; consequens est falsum; & probatur consequentia supponendo, quod quælibet albedo sit perfectior nigredine,

dine. Quod patet, quia impossibile est duas species esse æquè perfectas essentialiter; idè de necessitate vna excedit aliam, vel exceditur ab alia: modò albedo excedit nigredinem, quia habet se per motum habitus, & nigredo per modum priuationis, vt patet lib. de Sensu, & Sensato, & 2. Meteororum. Tunc arguitur, albedo est in duplo perfectior sua medietate, in triplo perfectior sua tertia parte, & sic in infinitum; sed medietas albedinis est perfectior nigredine, & tertia pars albedinis est perfectior nigredine, & sic in infinitum perfectior nigredine, & per consequens albedo est in infinitum perfecta.

5. Octauò sequeretur, quòd in alteratione de summa frigiditate ad summam caliditatem alterans esset infinita virtutis intensiua. Consequens est falsum: quia nullus ignis est infinita virtutis. Probatur consequentia, quia si fiat alteratio in aliquo tempore de summè frigida ad summè calidum; tunc in prima medietate teporis deperdita est medietas resistentia; scilicet medietas frigiditatis: igitur in alia parte proportionali ignis alterans habet in duplo maiorem proportionem super resistentiam passi, quam habuit in prima: igitur si secunda pars proportionalis esset æqualis primæ, corrumpere tur duplum de resistentia in secunda ad hoc, quod corrumpere tur de prima, & cum hoc duplum de caliditate induceretur; igitur cum de facto secunda pars proportionalis horæ sit præcisè subdupla ad primam præcisè tantum producit in secunda sicut in prima; & ita argueretur, quòd in tertia tantum corrumpet de contrario, quantum in secunda, & tantum induceret de caliditate, quantum in secunda: & sic in infinitum: igitur cum illius horæ sint infinita partes proportionales, in quantum qualibet tantum inducitur de caliditate, quantum in prima parte horæ inducebatur. Sequitur quòd in fine erit caliditas infinita, & per consequens agens in illa alteratione causaret infinitum, quod erat consequens.

Nonò. Quia in remissione qualitatis non corrumpitur vnus gradus aliis manentibus; igitur in intensione qualitatis cum gradu secundò acquisito non manet gradus primò acquisitus. Tenet consequentia, quia idem est modus intensiouis, & remissionis. Probatur antecedens, quia in remissione qualitatis omnes partes secundum intensiorem sunt æqualiter approximata: agentis igitur quâ ratione agens corrumpit vnum illorum graduum, eadè ratione alium, & per consequens vel simul corrumpit omnes, vel nullum.

6. Decimò. Termini motus alterationis non possunt stare simul: igitur conclusio falsa. Tenet consequentia, & antecedens probatur, quia impossibile est, quòd idem sit simul summè calidum, & summè frigidum.

Vndecimò. Quia sicut est de motu locali, ita videtur de motu alterationis; sed in motu locali pars primò acquisita non manet cum parte secundò acquisita: quia impossibile est, quòd mobile simul sit in duobus locis: ergo, &c.

Duodecimò. Quia vel illi gradus manerent distincti, vel indistincti: non indistincti, quia illa sunt distincta; quæ sunt simul, & vnum priùs fuit, quam reliquum, & quorum vnum corrumpitur priùs quam reliquum corrumpatur. Nec distincti, quia vel specie, vel numero; non specie, quia in calefactione gradus primò acquisi-

tus est caliditas, & etiam gradus secundò acquisitus est caliditas: modò omnis caliditas omni caliditati est eiusdem speciei specialissimæ; non numero propter duas auctoritates 5. Metaph. text. 25. Vna est, quòd illa sunt vnum numero, quorum materia est vna; modò illorum graduum materia est vna. Secunda auctoritas: Quæcumque in eodem subiecto differentiam habent, differunt secundum speciem: modò illi gradus sunt in eodem subiecto, & per te habent differentiam; igitur differunt secundum speciem.

Oppositum arguitur per experientiam; quia videmus quòd ex aggregatione luminis ad lumen, lumen redditur intensius, vt si duæ candelæ ponantur simul. Secundò, nisi intensione qualitatis primus gradus maneret cum secundo, sequeretur quòd qualitas symbola non remaneret eadem in generato, & corrupto; consequens est falsum, vt patet secundo de Generatione, text. 25. Probatur consequentia, quia si aer debet fieri ignis, tunc caliditas aeris continuè intenditur, & tunc in illa intensione, vel gradus præcedens manet cum sequenti, & habet propositum: vel corrumpitur in aduentu sequentis, & habetur consequens.

Notandum, quòd de ista quæstione sunt quatuor viæ respondendi. Prima via est, quòd intensio^a qualitatis fit solùm per depurationem à contrario; verbi gratiâ, si ignis agat in aquam, caliditas in aqua non intenditur per additionem caliditatis ad caliditatem, sed per corruptionem frigiditatis apparet caliditas intensior, quam priùs fuit. Et sic dicentes ponunt, quòd quilibet gradus alicuius qualitatis est summus; sed tamen apparet remissus propter commixtionem contrarij. Et probatur vnica ratione: quia si in aliquo subiecto sit tantum præcisè de caliditate, quantum de frigiditate; illud non diceretur calidum, neque frigidum; sed si remitteretur vnus gradus frigiditatis, supposito quòd nulla caliditas introduceretur, illud subiectum esset calidum; igitur caliditas intenditur ibi non per additionem alicuius gradus caliditatis, sed per remotionem frigiditatis. Secundò per Aristotelem, qui ponit quòd albus est, quod est nigro impermixtus. Tertio, Topicorum tertio, cap. 4. quia remissio vnus contrarij fit per alterius intensiorem.

Secunda via est, quòd intensio qualitatis fit per additionem maioris gradus, ^b & tamen in aduentu illius maioris tota præcedens corrumpitur, & pro ista via sunt omnes rationes ante oppositum.

Tertia via est, quòd intensio fit ^c per additionem gradus ad gradum vtroque gradu manente simul, & ista probabitur per conclusianes.

Quarta via est (quæ non differt à præcedenti, nisi in modo loquendi) quòd nulla ^d qualitas intenditur, vel remittitur secundum formam; dicitur tamen intendi, vel remitti secundum qualitatem, & hoc propter vniam rationem ante oppositum: quia vel gradus præcedens intenditur, vel sequens, vel aggregatum.

Secundò notandum, quòd duplices sunt qualitates; quædam quæ dependent in fieri, & in conservari ab agentibus, non simpliciter loquendo, sed ab agentibus sic, vel sic se habentibus; vt lumen, & species coloris. Aliæ sunt quæ dependent ab agentibus in fieri, & non conservari, vt frigiditas, caliditas, & huiusmodi qualitates habentes contrarium. Modò in conclusionibus sequenti

7.

Opinio quadruplex de intentione formarum.

8.

Qualitates sunt duplices.

quentibus solùm intelligam de qualitatibus, quæ non dependent à suis agentibus in *conferuari*: idèd de intentione aliarum qualitarum.

9.
Lumen multi-
mòdò potest
intendi.

Notandum tertid, quòd lumen potest intendi quolibet diuersorum modorum. Primò, per augmentationem virtutis agentis, medio susceptiuo, & agente quiescentibus; & tunc dico, quòd intensio luminis fit per additionem gradus ad gradum, vtroque manente simul, vt postea probabitur de aliis qualitatibus; ira vt tunc non sit differentia, quo ad hoc, inter lumen, & alias qualitates; & sic lumen primò potest intendi isto modo.

Secundò intenditur lumen per approximationem luminosi, medio quiescente.

Tertid per applicationem medij susceptiuo medio quiescente.

Quartò per motum vtriusque, scilicet tam medij, quàm luminosi; & quolibet istorum trium modorum intenditur lumen, nullo gradu lucis priùs acquisito manente, cum aliquo qui secundò acquiratur.

10.

Quintò lumen per reflexionem, vt quando radius reuerberatur à speculo, in aère propinquo speculo est lumen intensius, quàm si non fuisset speculum reflectens,

Sextò, per aggregationem luminosorum ad inuicem, vt lumen intensius redditur quando causatur à duobus luminosis, quàm si ab altero illorum tantùm, cæteris paribus, scilicet quòd consideretur æqualis distantia.

Et in istis casibus dico, quòd si luminosum, & medium quiescant, lumen redditur intensius per hoc, quòd primus gradus manet cum secundo; sed si non quiescant, tunc lumen secundum productum semper est diuersum omnino ab illo, quòd primò producebatur.

Contra tamen istos duos modos vltimos allegant Perspectiuum vnam experientiam: quia si à duabus partibus vnus foraminis ponantur duæ candelæ, & tunc vltimum foramen à reliqua parte ponatur, reflectens lumen vnus candelæ reflectetur ad vnam partem, & lumen alterius ad aliam, quòd non esset, nisi lumina causata ab istis candelis transissent distincta in foramine medio; & per consequens vnum illorum non intendebat reliquum, sed solùm erat aggregatio duorum luminum ad inuicem.

11.

Respondetur, quòd ista experientia non probat, quòd vnum lumen non intendatur per reliquum; sed probat quòd lumen non potest multiplicari nisi in directo e corporis luminosi.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio. Intensio in qualitatibus primis, & secundis consequentibus primas, non fit præcisè per depurationem à contrario. Probat, quia si sic esset, sequeretur quòd summa caliditas, & summa frigiditas possent stare simul. Consequens est falsum: quia ad summam caliditatem consequitur ignis, & ad summam frigiditatem aqua, & sic idem esset ignis, & aqua. Consequentia probatur, & fiat ex summè frigido summè calidum; tunc in ista calefactione, vel producitur aliqua caliditas de nouo, vel nulla; sic quòd solùm remouetur frigiditas: si aliqua, igitur intensio qualitatis non fit per solam remotionem frigiditatis, sed per additionem caliditatis ad caliditatem. Si nulla caliditas acquiratur; sed solùm remouetur frigiditas; tunc eùm in fine esset summa caliditas, sequeretur quòd illa fuit cum sum-

ma frigiditate, quæ erat in principio. Tunc ad rationem, quæ erat contra hoc; si esset aliquod æqualiter habens de caliditate, & frigiditate; dico quòd illud nec esset calidum, nec frigidum; & si per aliquam potentiam remoueretur vnus gradus frigiditatis, sine hoc quòd induceretur aliquis caliditatis, quòd fortè non est possibile, de quo videbitur in sequenti quæstione; attamen hoc concessio, dico quòd caliditas non intendetur, sed intendetur denominatio secundum caliditatem.

12.

Secunda conclusio. In intensioe qualitatis pars priùs acquisita manet cum parte, quæ posteriorius acquiritur, ita vt in alteratione ad summam caliditatem, summa caliditas, quæ manet in termino motus, est integra ex omnibus caliditatibus particularibus, quæ erant acquisitæ tempore alterationis à principio, vsque ad finem. Probat, quia nisi ita esset, sequeretur quòd summa caliditas secundum se, & quamlibet partem sui corrumpetur subito tota simul. Consequens est impossibile pro tanto, quia summa caliditas est aliquantæ virtutis ad resistendum contrario corrumpenti: igitur à nullo finito potest subito corrumpi. Probat consequentia, & fiat alteratio de summè calido ad summum frigidum. Tunc in principio alterationis est summa caliditas, & immediatè post non est summa caliditas. Tunc immediatè post, vel aliquid ipsius est, vel non. Si non, habetur consequens; si sic, igitur in remissione caliditatis, remisso vno gradu manet adhuc residuum; & per consequens in intensioe, acquisito vno gradu, manet ille, qui præerat.

Secundò, sequeretur quòd summa caliditas secundum quam mobile quiescit in termino alterationis, fuisset tota acquisita subito; consequens est falsum, & consequentia patet de se.

13.

Tertid, quia si gradus primò acquisitus corrumpitur in aduentu secundi. Tunc quartò à quo corrumpitur: non ab alterante, quia alterans produxit primum gradum; igitur potius natum est ipsum conseruare. Nec à gradu secundo; quia gradu primo existente in subiecto, nondum est gradus secundus: quia per se sunt impossibiles: modò nihil corrumpitur, ab eo, quòd non est.

Quartò sequeretur, quòd summa frigiditas produceret caliditatem valde intensam, consequens est falsum: quia cuiuslibet caliditatis, summa frigiditas est contraria, & per consequens potius est nata ipsam corrumpere, quàm producere. Consequentia probatur, posito quòd summè frigidum agat in summè calidum, tunc per te, quando remittitur vnus gradus caliditatis, tota caliditas corrumpitur, & vna alia de nouo generatur, remissior tamen prima, tunc illa caliditas de nouo generata est adhuc valde intensa, & non generatur ab alio quàm à summa frigiditate; ergo, &c.

Quintò, sequeretur quòd in alteratione ad summam caliditatem, quælibet caliditas sub qua mobile potuit quiescere, & non quiescit, de facto fuisset instantaneæ durationis, quod est falsum; cùm quælibet huiusmodi caliditas sit permanens naturæ. Patet igitur ex istis rationibus, quòd intensio formæ gradualis fit per additionem gradus ad gradum, vtroque gradu remanente simul, & per oppositum de remissione, quòd remissa vna parte caliditatis adhuc posset remanere alia pars.

14.

Ad rationes. Ad primam, concedo quòd per huiusmodi additionem gradus ad gradum fit intensio formæ. Ad probationem de intensione velocitatis descensus, dico quòd non est simile de motu locali; & de motu alterationis: quia in motu locali est continuè alia, & alia velocitas secundùm se totam; sed in motu alterationis non est continuè alia, & alia forma, nisi secundùm partem.

Ad secundam dictum est.

Ad tertiam, Vel pars, &c. Propter istam rationem dicunt aliqui, quòd nulla forma intenditur, nec remittitur, sed subiectum, eo quòd subiectum denominatur intensius, vel remissius per formam, seu per qualitatem. Contra istud obicitur: quia si per imaginationem, vel potentiam Dei, esset qualitas aliqua separata, quæ intendere-
retur, ita vt sibi apponerentur plures gradus, quàm prius, non esset dubium, quin illa qualitas esset intensior quàm antè; & tamen non subiectum. Ideò dicendum est aliter altero duorum modorum. Vno modo quòd forma intenditur, id est, qualitas aggregata ex præexistente, & superueniente est intensior, quàm fuerit qualitas præexistens, solum circumscribendo superuenientem. Alio modo dicitur, quòd qualitas præcedens intenditur: & quando dicitur, non est potest maior, quàm antè; nego, immò qualitas, quæ nunc est trium graduum, potest esse, & est septem graduum, sicut puer qui nunc est duorum pedum, potest esse, & erit septem pedum.

15.

Ad quartam, negatur consequentia: quia subiectum debet denominari à tota qualitate, quam habet, & non solum à parte ipsius. Item alia causa negandi consequentiam est ista: quia ista dictio *remissè* significat qualitatem paruam, connotando carentiam qualitatis intensioris. Et ideò licet ista concedatur, *intensè calidum est modicè calidum*, tamen ista esset neganda, *intensè calidum est remissè calidum*, propter connotationem huius termini *remissè*.

Ad quintam, negatur consequentia: quia cum caliditas remissa produxit gradum sibi equalem, amplius non producit aliquid: quia passum est sibi assimilatum, & quando dicitur, alter gradus est eiusdem rationis, concedo; igitur quæ ratione potuit primum producere, eadem ratione secundum; negatur consequentia; quia in producendo primum, iam produxit, quòd potuit. Ideò passo sic disposito, impossibile est, quòd plus producat.

Ad sextam, negatur consequentia. Ad probationem dico, quòd quando luminosum approximatur, tunc continuè est lumen intensius (cæteris se habentibus eodem modo); sed nunquam lumen primò acquisitum manet cum illo, quòd secundò acquiritur; sed si luminosum quiesceret in primo instanti, produceret tantum quantum potest producere, vt patuit in alia responsione; & ideò si staret in æternum (cæteris eodem modo se habentibus) nunquam plus produceret.

16.

Ad septimam, negatur consequentia. Ad probationem dico, quòd ista consequentia non valet, *albedo est in infinitum perfectior nigredine: igitur albedo est in infinitum perfecta*; quia in illis in quibus fit comparatio, non est certa proportio dabilis secundum quam fit comparatio; & ideò non oportet vt de quo dicitur comparatum cum huiusmodi syncategoremate addito, quòd de eodem dicatur positium cum eodem syncategoremate addito.

Scoti oper. Tom. II.

Item multi negant, quòd albedo sit perfectior essentialiter sua medietate.

Ad octauam, negatur consequentia. Ad probationem dico, quòd quando medietas resistentiæ est corrupta in prima medietate horæ, tunc in secunda medietate est in duplo maior proportio. Ita etiam est duplo minor contrarietas; & ideò quia agens agit propter contrarietatem, quam habet passum, tantum præcisè producit in secunda medietate, quantum in prima.

Ad nonam de remissione, negatur antecedens. Ad probationem dico, quòd licet illi gradus sint æquè propinqui quompendi, tamen determinatur ad corruptionem vnus potius, quàm ad corruptionem alterius ab agente vniuersali. Nec valet dicere, quòd hoc est, pro tanto, quia gradus prius acquisiti fortius adhereret materiæ, eo, quòd materia magis appetebat, quando omnino caruit. Quia lumen quantum ad intensiorem producit totum simul in medio, & tamen si medium incipiat condensari, tunc primò remittitur vnus gradus luminis, quàm alter, & tamen vnus illorum non fortius adhereret materiæ, quàm alter.

17.

Ad decimam, dico quòd hoc est verum de terminis, qui sunt qualitates contrariæ in summo; sicut summa caliditas, & summa frigiditas, inter quas fit alteratio, sunt incòpossibiles ad inuicem.

De motu locali non est simile. Vel dicitur, quòd termini morus localis sunt simul, quia illa duo loca sunt simul, licet mobile non sit simul in vtroque illorum.

Ad vltimam, dico quòd manent distincti numero solum. Et ad illas auctoritates dico, quòd debent exponi de terminis. Vnde illa vni idem numero, quorum subiectum est idem, id est, illi termini dicuntur vnum numero, quorum subiectum, id est, quorum res significata est eadem. Et quando dicitur in alia auctoritate, quòd quæcunque in eodem subiecto existentiæ differentiam habent, differunt secundum speciem, id est, quicunque termini supponunt pro eadem re, & habent differentiam, id est, quòd diuersimodè connotent, vel quòd vnus sit connotatiuus, & alter quiditatiuus, tunc illi termini sunt diuersæ species, vel de diuersis Prædicamentis.

ANNOTATIONES.

18.

Prima via est, quòd intensio qualitatis, &c. Nota quòd hæc sententia fundatur auctoritatibus Aristotelis, & Còmentatoris. Auctoritas Aristotelis habetur 3. Topicorum, cap. 4. quam hic adducit Scotus, sed eam non explicat. Secunda est Commentatoris 5. Phisic. com. 19. vbi habet hæc verba: Album non fit minus album, nisi ex mixtione contrarij, & in alio Commentario eiusdem libri com. 52. dicit, quòd diminutum in omni genere est diminutum per mixtionem contrarij. Tertia est eiusdem Commentatoris secundo de Generatione, com. 49. vbi volens probare quatuor elementa esse in mixto, dicit quòd si calidum non esset in composito, non esset in eo frigidum nisi in fine, id est, in summo. Ex quo videtur secundum ipsum, quòd purum frigidum est frigidum in summo, & pura frigiditas est summa frigiditas; & per consequens frigiditas non summa, sed remissa est frigiditas admixta caliditati. Ad primas duas auctoritates dicas, quòd per mixtionem contrarij potest intelligi vel còpositio cum

con

contratio, vel approximatio ad contrarium. Primo modo non sunt intelligendi Philosophus & Commentator, & maxime in gradibus intensis; sed secundum modo: & sensus primæ autoritatis est, quod quæ contrariis sunt impermixtiora, id est, minus proxima, & magis accedentia ad contraria, sed talis accessus non fit nisi per additionem gradus formæ ad gradum. Ad illam Commentatoris 2. de Generatione dicas, quod Cōmentator loquitur ibi de compositis genitis ex mixtione elementorum, & postquam probavit illa esse mixta ex terra, & aqua infert quod reliqua duo elementa, scilicet aër, & ignis etiam concurrunt ad mixtionem; alioquin tale compositum esset frigidum in summo.

^b *Secunda via est, quod intensio fit per additionem maioris gradus, &c.* Nota, quod est opinio Gorfredi de fontibus, quod. 7. quæst. 7. quam refert Scotus in 1. d. 17. hic Doctor credidit, in augmento formæ totum præexistens corrumpi, & similiter in decremento: verbi gratiâ, esto quod albedo sit intensa, vt quatuor, & quod intendatur vt sex; dicit Gorfredus, quod quando intenditur vt sex, corrumpitur tota illa vt quatuor, & de nouo generatur vt sex; similiter in decremento, quando albedo vt sex fit remissa vt quatuor, tota illa vt sex corrumpitur, & producitur noua vt quatuor.

^c *Tertia via est, quod intensio fit per additionem gradus ad gradum, &c.* Nota, quod licet huiusmodi gradus sint extra essentiam formæ: tamen non faciunt vnum aggregatum cum forma: quia non sunt alterius generis, & licet quilibet gradus signatus accidat formæ tam specificæ, quàm numerali, vagè tamen accepti sunt de essentia formæ individualis, et si non specificæ: quia forma specifica non potest esse quæ ad esse materiale, & subiectiuum sine indiuiduis, & per consequens forma specifica non potest separari à quocunque gradu, nec etiam indiuidualis. Et si quæras, an huiusmodi gradus in forma sint finiti, vel infiniti. Dico, quod sicut in continuo, quædam sunt partes eiusdem proportionis, potentiales, & infinitæ, & quædam actuales eiusdem quantitatis, & finitæ. Ita dicendum est de gradibus in forma, scilicet quod in ea sunt quidam gradus potentiales, & illi sunt infiniti; & secundum istos vna forma non est intensior aliâ, quoniam in qualibet forma sunt infiniti; alij verò sunt gradus actuales, & sicut in continuo partes actuales sunt finitæ, & secundum illas vnum continuum est maius alio; ita similiter isti gradus actuales in forma sunt finiti, & secundum istos vna forma est intensior alia.

^{20.} Et si quæras quâ possibilitate isti gradus sunt potentiales, & illi actuales, cum quælibet pars in suo toto sit potentialis, & in præcisa, & indiuisa à suo toto. Dico, quod sicut in continuo partes eiusdem proportionis dicuntur potentiales, quia continentur in partibus actualibus eiusdem quantitatis: & dicuntur etiam potentiales, quia secundum illas non crescit, nec minoratur continuum. Partes verò eiusdem quantitatis dicuntur actuales: quia secundum ipsas crescit, & minoratur continuum, & distinguunt continua secundum excessum. Et quia distinctio est per ens in actu, & esse causam maioritatis, & minoritatis, videtur quædam actualitas: idè tales partes eiusdem quantitatis dicuntur actuales. Ita in proposito de gradibus formæ isti dicuntur

actuales, quia fortè continuant gradus potentiales, & secundum istos vna forma est intensior aliâ: & quia ista omnia videntur notare quandam actualitatem; idè dicuntur isti actuales, & illi potentiales. Nota demum, quod gradus actuales sunt diuisibiles, non quidem in actuales, sed in potentiales, potentiales verò sunt omnino indiuisibiles. Vel dicas, quod gradus isti sunt indiuisibiles secundum perfectionem, ita vt quilibet gradus actualis sit vna simplex perfectio indiuisibilis; sunt tamen diuisibiles secundum extensionem.

^d *Quarta via est, quod nulla qualitas intenditur secundum formam, &c.* Nota, quod Scotus tangit hîc vnum modum dicendi, quem ipsemet docet in Prædicamentis cap. de Qualitate, iuxta secundam proprietatem qualitatis, quæ est suscipere magis, & minus, vbi dicit, quod essentia qualitatis, quæ significatur in abstracto, non suscipit magis, & minus, quia iustitia non dicitur magis iustitia, nec Grammatica magis Grammatica; & hoc quia essentia qualitatis, sicut cuiuslibet formæ est indiuisibilis per Authorem sex Principiorum; & indiuisibile non suscipit magis, & minus, sed denominatiuè dicta à quibusdam qualitatibus suis suscipiunt magis, & minus. Vnde alius dicitur iustior, & alius Grammaticior alio, & ita ipsa forma in informando subiectum suscipit magis, & minus, quia vnum subiectum plus participat formam quàm aliud, licet non in essentia. Vnde nota, quod essentia speciei in se considerata, abstrahendo à suppositis, non habet in se magis, & minus, quia ipsa sic considerata est indifferens ad omnem gradum; sed ipsa vt in supposito, id est, in proprio singulari existens, est perfectior se ipsâ in alio supposito, & vt est in supposito sic denominat subiectum, quia per se suppositum eius non est subiectum; sed qualitas in hoc subiecto: non igitur iustitia, abstractè intelligendo, sed iustum, id est, hæc iustitia, vt denominat istud subiectum, est maior alia. Nam sicut forma non habet esse indiuiduale, nisi in subiecto, ita non suscipit magis, & minus, nisi secundum esse indiuiduale, quod habet in subiecto. Vnde sicut similitudo est relatio fundata super essentiam qualitatis, ita & magis, & minus: fundamentum autem magis est essentia speciei sub perfecto gradu, qui gradus est aliquid absolute de genere Qualitatis; licet ipsum consequatur relatio magis ad alium imperfectum in eadem specie, quem consequitur relatio minus.

^e *Non potest multiplicari, nisi in. A* dè corruptus, & deprauatus est in exemplari locus iste, quod eum legere non potuimus; posset tamen (vt reor) ita legi: Non potest multiplicari, nisi in directo corporis luminosi.

^f *Quia caliditas remissa produxit gradum, &c.* Posset etiam concedi consequens, & nulum esset inconueniens. Cæterum Scotus, & Gregorius de Arimino negant consequentiam: & ad probationem dicit Gregorius, quod cum dicitur, agens potens potest producere formam in passo minus disposito, potest etiam in passo magis disposito; hoc verum esset, si passum illud magis dispositum, sit aptum pari ab illo agente; sed tale non est calidum remissum respectu intensi.

^g *Ista consequentia non valet, albedo est in infinitum*

19.
Gradus forma quomodo
sint intra, vel
extra essen-
tiam forma,
& an sint fini-
ti, vel in-
finiti.

21.
Forma in ab-
stracto an
suscipiat ma-
gis, & minus,

22.

sum perfectior, &c. Dicas etiam, quòd esto, vnum indiuiduum excederet aliud in infinitum gradualiter, non excederet tamen in perfectione essentiali, & quiditatiua, & tale indiuiduum secundum Scotum in 1. dict. 8. quæst. 2. esset in genere; quoniam non sequitur infinitum tale, ergo infinitum ens.

h. Hoc uerum est de terminis, qui sunt qualitates contrariæ in summo. Nota, quòd termini motus sunt duplices, scilicet formales, & concomitantes: primi si sit motus acquisitiuus, sunt priuatio, & habitus; & isti sunt impossibiles. Secundi sunt, quando aliqua forma, vt quatuor mouetur vt à termino à quo, ad formam, vt sex, tanquam ad terminum ad quem, & sic forma intensa, vt quatuor, & forma intensa vt sex sunt compossibiles. Termini etiam motus sunt impossibiles, qui sunt qualitates contrariæ in summo, vt hîc dicit Scotus.

i. De motu locali non est simile, &c. Nota, quòd non est simile in motu locali, & in motu alterationis, quia in motu locali terminus motus acquiritur, non autem est sic in motu alterationis. Vel dicas, quòd sicut in motu locali mobile est semper sub alio, & alio ubi, ita in motu alterationis est continuè sub alio, & alio gradu, sed non sub alia, & alia natura specifica, quia talis non intenditur, nec remittitur.

23.
Termini motus sunt duplices.

qualitatibus, in quibus sit remissio, & non per additionem alicuius gradus de qualitate contraria, & etiam intensio non per remotionem alicuius gradus de qualitate contraria: verbi gratiâ, aliquid sit magis simile, quàm prius, & non per remotionem alicuius gradus de qualitate contraria.

Item, aliquid sit magis curuum, vel minùs curuum sine hoc, quòd addatur, vel remoueatut aliqua rectitudo.

Item de velocitate, quæ remittitur non addendo tarditatem. Item de grauitate, & acutie soni, & de multis aliis.

Secundò, quia quilibet gradus caliditatis est contrarius alicui gradui frigiditatis; igitur est contrarius cuilibet. Antecedens patet, quia cuilibet gradui caliditatis contrariatur summa frigiditas. Item aliquis gradus caliditatis sufficit corrumpere aliquem gradum frigiditatis: igitur saltè illi contrariatur, quia corruptio fit à contrario. Probatur consequentia principalis multipliciter. Primò, quia omnes gradus frigiditatis sunt eiusdem rationis; igitur, quâ ratione contrariatur vni, eadem ratione contrariatur alteri. Et per consequens, vel nulli, quod est contra antecedens, vel cuilibet, & habetur propositum. Secundò, si aliquis gradus caliditatis contrariatur alicui frigiditatis; sit igitur, quòd decimus gradus caliditatis contrarietur decimo frigiditatis: tunc arguitur eadem est proportio decimi caliditatis ad decimum frigiditatis, quæ est noni caliditatis ad nonum frigiditatis, aut quæ est octaui, & sic de aliis; sed decimus non potest stare cum decimo; igitur, nec nonus cum nono, & sic de aliis. Tertio, quia contrarietas non est secundum diuersitatem indiuiduorum; sed est repugnantia secundum speciem. Nam Aristoteles dicit 10. *Metaphysica*, text. 24. quòd contrarietas est secundum formam repugnantia. Item dicit, quòd contrarietas est distantia perfecta, quod non esset, nisi esset repugnantia secundum speciem.

Quartò, quia plus distant ab inuicem formaliter, scilicet, quælibet albedo à qualibet nigredine, quàm aliqua albedo ab aliqua veriditate: igitur si cum aliqua nigredine potest stare aliqua albedo, sequitur quòd cum qualibet rubedine potest stare quælibet viriditas, quod est contra experientiam.

Tertio ad principale sequeretur, quòd motus contrarij essent simul in eodem; consequens est falsum, quia impossibile est, quòd idem simul moueatur contrariis motibus; vt puta, motu ascensus, & descensus, motu caliditatis, & frigiditatis. Probatur consequentia dupliciter. Primò, quia motus nõ habet contrarietatem, nisi ratione formarum, secundum quas est motus: sed illæ formæ poterunt stare simul secundum aliquos gradus: igitur motus contrarij secundum aliquos gradus poterunt stare simul. Secundò, quia quolibet motu dato contingit dare velociorem, & tardiorem, sicut de forma contingit dare gradum intensiorem, & remissiorem: igitur sicut aliquis gradus de vna forma potest stare cum aliquo gradu formæ contrariæ, ita etiam aliquis gradus motus poterit stare cum aliquo gradu motus contrarij.

Quartò, sequeretur quòd aqua intensè frigida statim frigeraceret se ipsam summè; immò statim seipsam congelaret; consequens est falsum, per experientiam. Consequentia probatur, quia aqua intensè frigida ager corrumpendo caliditatem valde intensam applicatam sibi: igitur multò fortius ager in illam caliditatem remissam coniunctam sibi. Consequentia tenet propter tria. Pri-

QVÆSTIO V.

Vtrum formæ contrariæ possint esse simul?

Aristot. 10. *Metaph. text. 13.* & 14. D. Thom. 1. *par. quæst. 76. art. 4.* Caietanus *ibid.* Gandauen. *quodl. 12. quæst. 12.* Scotus in 2. *dist. 2. quæst. 9.* Capreol. in 1. *dist. 17. quæst. 2. art. 2.* Marsil. in 3. *dist. 11. art. 2.* Maior, *dist. 15. quæst. 2.* Sorus. *Physic. quæst. 1.* Iauellus, 10. *Metaph. quæst. 13.* Suarez *tom. 2. Metaph. dist. 45. sect. 4.* Conimbric. 2. *de generat. cap. 3. quæst. 8.*

I.

DE hac re sunt tres viæ dicendi. Prima est, quòd in alteratione de summè calido ad summè frigidum impossibile est aliquem gradum vnus stare cum aliquo gradu alterius, immò continuè in alteratione est qualitas totaliter noua, ita vt non sit additio alicuius gradus ad alium de eadem qualitate; nec etiam ad suum contrarium, & ista via improbata est in præcedenti quæstione.

Secunda via est, quòd nunquam gradus vnus contrariorum potest stare cum aliquo gradu alterius, & in hoc conuenit cum præcedenti: sed differt in modo ponendi, quia ponit, quòd in alteratione de frigido ad calidum primò expellitur tota frigiditas successiuè, prius quàm inducatur aliquis gradus caliditatis, ita vt remittendo frigiditatem continuò habilitetur subiectum ad caliditatem, & tunc expulsa tota frigiditate introducatur caliditas, & ista via improbabatur in conclusionibus.

Tertia via est, quòd aliqui gradus caliditatis possunt stare cum aliquibus gradibus frigiditatis: sed summa caliditas nunquam potest stare cum summa frigiditate, quilibet tamen gradus citra summum potest stare cum aliquo caliditatis, & è cõtra; & idè in alteratione de summè frigido ad summè calidū statim quando corrumpitur vnus gradus frigiditatis, inducitur alius caliditatis, & sic consequenter, quam viam tenebo ad præsens. Idè contra ipsam arguitur inducendo in multis

Scoti oper. Tom. II.

Q 2 mò,

2.

3.

mò, quia frigiditas aquæ minùs dominatur super caliditatem intentam sibi applicatam. Secundò, quia caliditas remissa coniuncta minùs resistit. Tertiò, quia est meliùs applicata.

4. Quintò, sequeretur quòd tepidum simul calefaceret, & frigefaceret passum sibi approximatum; consequens est falsum, quia tunc illud passum simul moueretur motibus contrariis. Consequenter probatur, quia tepidum simul habet in se caliditatem, & frigiditatem, & secundùm ytramque est applicatum passu; igitur secundùm ytramque simul ager in passum, immò sequeretur, quòd tepidum simul calefaceret se ipsum, & frigefaceret se ipsum, quia habet in se caliditatem: igitur illa ager in frigiditatem, & eadem ratione è contra frigiditas in caliditatem, & habetur propositum.

Sextò, sequeretur quòd idem simul esset calidum, & frigidum; consequens est falsum; & probatur consequentia, quia idem simul haberet caliditatem, & frigiditatem: igitur per definitionem Qualitatis idem est simul calidum, & frigidum.

Septimò, si ad corruptionem vnus gradus frigiditatis induceretur vnus gradus caliditatis, qui simul maneat cum residua frigiditate; tunc sequitur, quòd statim acquireretur terminus ad quem motus; consequens est falsum: quia priùs quàm deueniatur ad terminum ad quem motus, oportet transire, per intermedia inter terminum à quo, & terminum ad quem. Probatur consequentia, quia in calefactione terminus ad quem est caliditas, modò in calefactione alicuius frigidi statim corrumpitur frigiditas, & per te ad corruptionem frigiditatis inducitur caliditas: igitur statim acquiritur caliditas, quæ est terminus motus.

5. Octauò sequeretur, quòd in alteratione de albedine in rubedinem priùs acquireretur nigredo, quàm rubedo. Consequens est falsum: quia rubedo est medium inter albedinem, & nigredinem; modò priùs pertranseat medium, quàm deueniatur ad extremum. Probatur consequentia, quia in mutatione de albedine in rubedinem statim corrumpitur albedo; igitur per te cum ad corruptionem vnus contrariorum statim generabitur reliquum, sequitur quòd statim introduceretur nigredo, quæ est contraria albedini, & per consequens priùs quàm rubedo.

Nonò, quia in generatione ignis ex aère continuè caliditas intenditur, & tamen non corrumpitur frigiditas: nam caliditati aëris non est admixta frigiditas: quia si sic, iam aër non esset purum elementum.

6. Oppositum arguitur per experientiam; nam si duæ aquæ, vna calida, & alia frigida fundantur in inuicem, non statim deperditur tota caliditas vnus, aut tota frigiditas alterius, immò successiue, quod non esset nisi aliqui gradus vnus manerent cum aliquibus gradibus alterius. Secundò per Aristotelem 5. huius, text. 19. vbi dicit, maius aut minus est, in quo plus, aut minus contrarij misceretur, & ad quod non. Notandum, quòd triplex inuenitur contrarietas. Vna scilicet terminorum, quæ consistit penes hoc, quòd non possunt simul verè prædicari de eodem subiecto. Secunda est propositionum contrariarum: quarum repugnantia consistit in hoc, quòd nõ possunt esse simul veræ. Et tertia est formarum, scilicet, caliditatis, & frigiditatis; quarum repugnantia est in essendo simul in eodem subiecto, & ista contrarietas vltima est ad propositum. Vnde ad hoc

quòd aliquæ formæ sint contrariæ isto modo, requiritur quòd natæ sint fieri circa idem subiectum, scilicet ipsæ vel sibi consimiles, quia dato quòd essent duæ formæ incompatibiles esse in eodem subiecto, quæ non essent natæ fieri in eodem subiecto, illæ non essent contrariæ, sed disparatæ; vt forma hominis, & forma equi. Et dico notabiliter, illa, vel sibi consimiles; quia per hoc soluitur argumentum istud, vel albedo contrariatur nigredini, quæ est, vel quæ non est; non primo modo: quia illæ non sunt natæ fieri circa idem subiectum: nec secundo modo, quia ei quòd non est, nihil est contrarium.

Secundò notandum, quòd sicut duæ propositiones contrariæ maximè distant quantum ad esse simul veras: quia quicquid vna affirmat, quantum ad omnia supposita termini communis, alia negat quantum ad eadem supposita eiusdem termini; tamen quantum ad esse simul falsas quantum ad omnia supposita simul sumpta, repugnant ad inuicem; verbi gratiâ, supposito quòd non essent nisi decem homines in mundo, tunc impossibile esset, quòd istæ essent simul falsæ: Omnis homo currit: Nullus homo currit; quælibet scilicet illarum pro quolibet supposito; tamen possunt esse simul falsæ, vna scilicet pro aliquibus suppositis, & alia pro aliis: verbi gratiâ, nouem supposita falsa vnus compatiuntur secum vnâ singularem veram alterius, octo compatiuntur duas, septem tres, & ita de aliis. Ita similiter de qualitatibus contrariis; nam posito quòd caliditas summa signaretur per decem gradus, & frigiditas summa per totidem; tunc dico, quòd repugnantia caliditatis, & frigiditatis, quantum ad esse simul, non provenit ex ratione absoluta formarum, secundùm quam dicitur caliditas, & frigiditas: quia sub gradibus gradibus se compatiuntur, vt postea probabitur; & idè earum repugnantia proveniet ex nimia quantitate graduum. Et idè dicit Aristoteles 10. Metaph. text. 24. quòd contrarietas est distantia perfecta; & idè dico, quòd caliditas summa contrariatur frigiditati summe; sed quilibet gradus caliditatis circa summum secum compatiuntur aliquem gradum frigiditatis citra summum, licet non quælibet: verbi gratiâ, in casu prædicto, decimus caliditatis contrariatur decem gradibus frigiditatis, & impossibile est ipsas stare simul, sed nonem caliditatis possunt stare cum vno frigiditatis; nec aliquo modo habent contrarietatem ad inuicem; octo cum duobus, & ita de aliis, cuius causa est: quia semper ad remissionem vnus gradus alicuius contrariorù, inducitur vnus gradus alterius, nec est cura ad propositum sub quantum numero graduum signetur summa caliditas.

8. Ex quibus sequitur, quòd impossibile est caliditatem, & frigiditatem stare simul sub gradibus contrariis; ita quòd præcisè tantum sit de caliditate, quantum de frigiditate; nisi sub gradibus mediis totius latitudinis caliditatis à summo ad non gradum: verbi gratiâ, in casu prædicto, quinque gradus caliditatis poterunt stare simul cum quinque frigiditatis, sed sex non possunt stare cum sex, nec in aliquo alio numero. Secundò sequitur, quòd ista consequentia non valet: caliditas stat cum frigiditate aliquot graduum, puta quatuor: igitur poterit stare cum frigiditate remissiori, puta duorum graduum. Tertiò sequitur, quòd si caliditas aëris sit eiusdem speciei cum caliditate ignis, quòd caliditas aëris non est quali

Contrarietas est triplex.

Ad contrarietatem quid requiratur.

7. Contraria quomodo possunt stare simul.

qualitas simpliciter per priuationem admixtionis frigiditatis, immò quantum distat à summâ caliditate, quam determinat sibi ignis, tantum habet de frigiditate sibi admixta. Nec ex hoc sequitur, quòd aër non sit purum elementum: quia ad hoc quòd sit purum elementum, sufficit quòd determinet sibi vnam de qualitibus primis in summo, & per hoc differt à mixtis, modò aër determinat sibi humiditatem in summo.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima est ista. Impossibile est formas contrarias state simul, immò hoc implicat contradictionem, quia contrarietas formarum attenditur penes non posse stare simul in eodem subiecto, & idèd si starent simul, iam non essent contrariæ, itaque probatio huius conclusionis stat in quid nominis huius termini *contrarium*.

9. Secunda conclusio. Caliditas, quæ fuit pars caliditatis summæ, stat simul cum frigiditate, quæ est pars frigiditatis summæ contrariæ caliditati, vt in calefactione ad summè calidum, vel etiam in frigectione de summè calido. Probatur: quia nisi ita esset, tunc sequeretur, quando summè frigidum deberet fieri summè calidum, tota frigiditas per prius esset expulsa, quàm aliquid caliditatis esset inductum; consequens est falsum, quia tunc illa caliditas esset subito acquisita, quod fuerat prius improbatum.

Secundò, sequeretur quòd remissè calidum nullo modo resisteret intensè calido, quod est contra experientiam, quia magnum tempus est postquam intensè calidum posset de remissè calido facere intensè calidum. Probatur consequentia: quia illud remissè calidum non haberet frigiditatem sibi admixtam, per quam resisteret intensè calido, & idèd sicut lumen remissum non resistit intensiori; ita nec calor remissus calori intensiori.

10. Tertid, sequeretur quòd tepidum, scilicet redactum ad medium inter contraria, nullam haberet actiuitatem, quod est contra experientiam. Et probatur consequentia: quia in motu de calidissimo ad frigidissimum, illud tepidum non habet frigiditatem, quia nondum expulsa est tota caliditas; nec aget per caliditatem, quia caliditas tunc est tam paræ intensiois, quòd non sufficeret ad actionem.

Quartò, sequeretur quòd aliquid appareret sensui benè disposito valde intensè calidum, in quo tamen nulla esset caliditas. Probatur consequentia, quia ad alterationem de frigido ad caliditatem per te est magnum tempus, in quo expellitur frigiditas sine inductione caliditatis, & in tempore illo remissionis frigiditatis, apparet nobis caliditas valde intensa. Pareat igitur qualiter non est concedendum, quòd formæ contrariæ stent simul, sed benè est concedendum, quòd qualitates stant simul: quarum vna fuit pars vnus contrariorum, & alia est pars alterius.

Ad rationes. Ad primam concedendum est de qualitibus non habentibus contrarium, quòd ad intensioem illarum qualitarum non sequitur concomitanter remissio alicuius alterius qualitatis, ita etiam conceditur de velocitate, & tarditate, & de illis de quibus arguitur in primo argumento.

11. Ad secundam, concedo antecedens, & nego consequentiam; & ad probationem, quia omnes sunt eiusdem rationis; igitur qua ratione, &c. Negatur consequentia: quia per idem probare-

Scoti oper. Tom. I I.

tur, quòd omnes homines mundi possent esse in istis scholis, & omnes homines sunt eiusdem speciei: igitur qua ratione duo, eadem ratione omnes. Idèd est argumentum à simili, & negatur consequentia: quia capacitas domus non est tanta, quòd possit omnes recipere: ita in proposito dico, quòd non est simile, quia frigiditas non contrariatur caliditati propter hoc, quòd est caliditas, quia cum aliqua caliditate potest stare; sed contrariatur sibi propter nimiam quantitatem graduum caliditatis. Ad secundum negatur consequentia: quia non fit subsumptio *sub*. Vnde in minori debet dici, sed decem ad decem est proportio æqualitatis. Ad tertium dico, immò contrarietas est secundum indiuiduum, & non secundum speciem, nisi cum prædicta quantitate graduum: & propter hoc dicit Aristoteles, quòd contrarietas est distantia. Et si obiiciatur, quòd tunc vnum contrariaretur pluribus, quod est falsum: quia tantum vnum vni opponitur 10. Metaph. text. 17. Respondetur, quòd Aristoteles ibi capit omnia similia pro vno. Ad quartum, negatur maior, si intelligas de distantia graduum, quæ faceret repugnantiam; sed si intelligas, quòd minus conueniunt essentialiter, concedo.

Ad tertiam principalem negatur consequentia: quia nec motus contrarij sunt simul, nec etiam formæ contrariæ, secundum quas sunt illi motus, sed duæ qualitates benè sunt simul, quarum vna fuit pars calefactionis, & alia est pars frigectionis: quia motus illi non sunt aliud ab illis qualitibus.

Ad quartam, negatur consequentia: quia licet frigiditas stet ibi cum remissa caliditate, tamen hoc non est secundum gradus, secundum quos caliditas, & frigiditas contrariantur: igitur non valent illæ tres probationes, quia ad frigidum approximatum benè habet contrarietatem; sed cum illo sibi adiuncto non.

Ad quintam, negatur consequentia: quia passum approximatum tepido, si est æqualiter tepidum, tunc nullo modo patietur: quia agēs agit propter assimilationem passi, & passum est iam sibi assimilatum. Si verò passum approximatum non sit æqualiter tepidum, sed magis frigidum quàm calidum, tunc aget remittendo frigiditatem, & non caliditatem; quia cum caliditate non habet contrarietatem; & idèd negatur consequentia; quòd idem calefaceret, & frigeferet se ipsum: quia illi gradus non habent ad inuicem contrarietatem, qui sunt simul in tepido.

Ad sextam, negatur consequentia: quia subiectum non denominatur nisi à totali qualitate: modò totalis qualitas tepidi non est caliditas, neque frigiditas, sed est medium inter ista per participationem, à quo medio debet fieri denominatio, & non ab aliqua parte eius. Verum est tamen, quòd aliquando improprie, & secundum quid subiectum denominatur ab illo medio secundum vnum extremum: verbi gratià dicit Aristoteles 5. huius, text. 19. quòd fuscum dicitur album respectu nigri, & nigrum respectu albi.

Ad septimam, negatur consequentia de termino totali, sed de termino partiali est concedendum, & idèd dicit Aristoteles partim habet de termino à quo, & partim de termino ad quem.

Ad octauam conceditur consequens, nec est inconueniens, quòd requiratur remissa nigredo.

Ad nonam dictum est in vno corollario.

QVÆSTIO VI.

Vtrum ista sit concedenda, motus localis est.

Aristot. *hic, text. 1. & lib. 4. text. 99. & 5. Metaph. cap. 13. text. 18.* Aucrotes 4. *Phys. comm. 119.* Simplicius, *The-mi&. lib. 3. Physic. cap. 2.* Albertus *tract. de quantitate cap. 4. & 8. D. Thom. 3. Phys. lect. 7. & lib. ... sext. 7. Cano-nic. quaest. 1. art. 3.* Fonseca 5. *Metaph. ad cap. 13. quaest. 8. sect. 3.* Pererius *lib. 14. sua Philosophia cap. 8. Iandunus 3. Physic. cap. 2.* Suarez *in Metaph. tom. 2. disp. 40. sect. 8.* Sotus 3. *Phys. quaest. 1. Ruuius ibid. cap. 3. quaest. 2.* Roc-cus *quaest. 4.*

1. RGVITVR quòd non: quia tunc mo-bile moueretur; vel igitur super partem spatij pertransitam, & hoc non: quia iam morum est; vel super pertranscendam, & hoc non; quia super illam mouendum est.

Secundò, quia mobile est continuè in loco sibi æquali: igitur non mouetur. Tenet consequentia, quia super æquale sibi non potest transmutari; & antecedens apparet, quia mobile est corpus; & omne corpus est in loco sibi æquali; ergo, &c.

Tertiò, quia si mobile mouetur; vel mouetur in loco in quo est; & hoc non: quia ad illum consimiliter se habet; vel in loco, in quo non est, & hoc non; quia nullus existens hinc mouetur Romæ.

Quartò, quia motus fit: igitur motus non est, quia quod fit non est. *primo Peribermenias.*

Quintò, sequeretur quòd aliquid simul fieret, & corrumpetur; quod est impossibile: quia tunc aliquid simul esset, & non esset. Probatur consequentia: quia per te motus est, & non est, nisi dum fit: igitur simul fit & est; sed continuè sicut fit. ita definit esse: igitur non est; igitur motus simul est, & non est, quod est impossibile.

2. Sexiò, si motus est, sequitur quòd non fieri; quod est falsum: quia esse eius consistit in fieri. Consequentia probatur, quia factio est mutatio ad esse; ideò statim quando est, cessat factio, quia vt patet *6. huius, text. 44.* impossibile est aliquid mutari ad aliquid, ad quod iam mutatum est.

Septimò, quia ista, *motus est*, significat, quòd mobile fuit alibi, & postea erit alibi; sed ista non significat; igitur motus non est, vel formetur sic ratio: Illud causatum non est, cuius partes non sunt; sed partes motus non sunt: igitur motus non est. Maior pater: quia causatum, vel est suæ partes, vel non est sine suis partibus; & minor apparet, quia partes motus sunt *præteritum, & futu-rum*, quæ non sunt.

Oppositum arguitur: quia motus est actus entis per definitionem motus: igitur motus est.

De ista questione sunt tres viæ dicendi. Prima, nullus motus est, nec possibile est esse, vt patet 1, huius.

Secunda, quòd ista nunquam est vera; *motus est*, nec ista, *aliquid mouetur*, sed bene ista est vera, *aliquid est morum*: similiter ista, *aliquid mouebitur*: si-militer ista, *motus fuit*, tamen per sensum quando-que iudicamus morum esse per hoc, quòd vide-mus motum fuisse propter propinquitatem tem-poris præteriti ad præsens, modò quod propè est, nihil deesse videtur, vt patet 2, huius.

Tertia via est (& concordat sensui) quòd mo-tus est, & non curando ad præsens, an motus sit mobile, vel fluxus inhærens mobili, tenebo ad præsens istam viam.

Secundò, notandum quòd motus ponitur com-muniter ens successiuum. Ideò sciendum, quòd pluribus modis aliquid dicitur permanens; & successiuum. Nam primo modo, & propriissimè aliquid dicitur permanens, quòd secundum se to-tum manet idem sine additione, vel remotione partis, vel dispositionis; & sic Deus est ens sim-pliciter permanens. Secundo modo dicitur per-manens, quòd manet idem secundum se, & quam-libet partem sui, tamen aliqualis est successio se-cundum receptionem dispositionis, & sic cælum dicitur permanens; quia manet idem secundum partes; attamen recipit lumen successiuè, & secun-dum aliquos motum. Tertio modo dicitur perma-nens, quia secundum aliquas partes sui manet idè, & secundum aliquas non: immò aliquæ adueniunt, & aliquæ recedunt, & ista sunt quodammodò suc-cessiua; sicut sunt corpora naturalia; quæ sunt in continua successione. Quartò modo dicitur ali-quid successiuum, cuius nulla pars manet simul cum alia parte, immò continuè est alia, & alia pars; & hoc dupliciter, quia quædam sunt quo-rum quælibet pars de sui natura nata est esse per-manentis naturæ, attamen nulla manet per tem-pus propter defectum conseruantis; vt patet de lumine productò à luminoso in medium conti-nuè morum, quia continuè est alius, & alius ra-dius secundum alium, & alium aspectum, & ideò continuè est aliud, & aliud lumen. Alio modo di-citur successiuum, cuius nulla pars nata est esse permanentis naturæ, immò sibi repugnat, quòd aliqua pars eius maneat per tempus, vt multi ima-ginantur de motu, & tempore, qui ponunt, quòd motus est fluxus distinctus à mobili,

Nunc ponuntur conclusiones: prima est. Hæc est concedenda *b motus est*. Probatur sic, quia non minus est ista concedenda, *motus est*, quam ista, *tempus est*, sed ista est concedenda, *tempus est*: nam ab omni genere cõtinetur in Grammatica tempus diuidi in præsens, præteritum, & futurum; ergo, &c. Secundò, quia omne productiuum caloris est, sed motus est productiuus caloris: vt patet *primo Meteororum, text. 11*. Tertio patet ad experiètiã, & ideò dicit Aristoteles 1. huius, text. 1. quòd oportet supponere omnia, aut quædam moueri. Item dicit in isto tertio, quòd ignorato motu, necesse est ignorare naturam. Quartò, quia eadem ratione quæ negaretur motus esse, negaretur etiam lumen esse: quia est continuè aliud, & aliud lumen; sed certum est, quòd tunc lumen est; ergo & motus est; & potest etiam exemplificari de proportione, quia in alteratione est continuè alia, & alia proportio agentis super passum, ita vt sit ibi vna proportio successiua composita ex multis proportionibus partialibus.

Secunda conclusio. In instanti *c motus est*, ita vt in instanti ista sit cõcedenda, *motus est*. Proba-tur: quia nisi ita esset, sequeretur quòd ista esset falsa; *continuè post hoc erit motus*, quod est falsum. Et pater consequentia, quia in instanti esset ve-rum dicere, quòd motus cæli non est, & per con-sequens esset interruptus.

Contra primam conclusionem arguitur; quia si ita esset, sequeretur quòd aliquid moueretur, & tamen nec vniformiter, nec difformiter; conse-quens est impossibile. Probarur consequentia, posito quòd Socrates moueatur per vnã horam vniformiter aliquã velocitate, deinde in secunda horã immediatè sequente moueatur difformi-ter velocitate duplã ad primam velocitatem; tunc

3.
Motus est ens
successiuum.
Permanens
dicitur ali-
quid multis
modis.

4.
Motus est.

Opinio tri-
plex de iden-
titate motus.

Motus est in
instanti.

5.

tunc in instanti medio Socrates mouetur pro tanto, quia aliquando immediatè mouebatur, & immediatè post mouebitur: igitur nunc mouetur; vel igitur vniformiter, vel difformiter: quia immediatè ante mouebatur vniformiter, & immediatè post mouebitur difformiter; igitur nunc mouetur vniformiter: nec difformiter, quia vel moueretur velocitate primæ horæ, vel secundæ, aut velocitate intermediâ, quorum nullum appareret possibile.

Secundò, sequeretur quòd aliquid moueretur, & tamen non ab aliquo, nec ab aliquibus; consequens est impossibile, vt patet septimo huius text. i. Consequentia probatur, posito quòd, *A* mobile in prima medietate horæ moueatur à Socrate, & in secunda à Platone; tunc in instanti medio *A* mouetur; vel igitur mouetur à Socrate, & hoc non: quia iam Socrates definit mouere, vel à Platone, & hoc non; quia Plato nondum mouet, sed incipit mouere; ergo, &c.

6. Tertio, sequeretur quòd aliquid moueretur quando non haberet potentiam ad mouendum; consequens est falsum: quia omnis motus provenit à proportionem maioris inæqualitatis potentie motoris super resistantia moti. Consequentia probatur; & moueatur *A* per vnum medium continuè densius, & densius, quousque ad aliquem gradum densitatis, seu resistantiæ æqualem potentie motoris ipsius *A*, & sit *B* punctus, ad quem terminatur illa resistantia, & volo quòd statim quando *A* est in puncto *B*, quòd tunc *B*, incipiat rarefieri, isto posito, probatur consequentia, quia quando *A* est in puncto *B*, *A* mouetur pro tanto, quia immediatè aliquando inouebatur, & immediatè post mouebitur: igitur tunc mouetur, & tamen tunc non habet potentiam ad mouendum: quia per casum resistantia medij est æqualis potentie motoris; ergo, &c.

Quartò, contra secundam conclusionem: quia si in instanti est motus, sequitur quòd motus fiet in instanti, & quòd instans esset mensura motus; consequens est impossibile, vt probatur 6. huius, text. 55. & probatur consequentia: quia motus non est nisi dum fit: igitur in instanti est motus, sequitur quòd motus fit in instanti.

Secundò, quia acquisitio partis post partem non est in instanti: igitur nec motus. Teneat consequentia per locum à definitione: & antecedens patet, quia ista dictio *post*, denotat ordinem temporis.

7. Ad ista respondetur. Ad primum, negatur consequentia. Ad probationem dico, quòd Socrates mouetur difformiter. Sed contrâ, quia tunc aliquid mouetur difformiter, & in eodem instanti, quo inciperet moueri difformiter, desineret moueri difformiter, quod videtur implicare. Respondetur, quòd in tota hora composita ex illis duabus horis partialibus, in quarum vna Socrates mouetur vnâ velocitate; & in alia, alia; dico quòd in illa hora tota mouetur difformiter, quia in prima medietate horæ mouetur vnâ velocitate, & in secunda aliâ, licet medium sit vniforme; idè concedendum est, quòd in medio instanti horæ Socrates incipit moueri difformiter, & in eodem instanti Socrates definit moueri difformiter; sed hoc est diuersimodè, exponendo ista verba, *incipit*, & *desinit*; igitur nulla sequitur repugnantia: verbi gratiâ incipit Socrates moueri difformiter. Socrates nunc mouetur difformiter, & immediatè ante non mouebatur difformiter. Et ista, Socra-

tes definit moueri difformiter, exponitur sic. Socrates nunc mouetur difformiter, & immediatè post non mouebitur difformiter: modò ista itant simul sine repugnantia.

Ad secundum dico, quòd *A* mouetur à Platone in instanti intermedio: quia illud idem instans, quod est primum in quo Plato mouet, est etiam primum in quo Socrates non mouet.

Ad tertium, negatur consequentia. Ad probationem dico, quòd ista consequentia non valet, *A* ante mouebatur, & immediatè post mouebitur: igitur *A* mouetur, sed oportet addere, *A* immediatè ante mouebatur, & immediatè post mouebitur, & nunc eius potentia excedit resistantiam mobilis; igitur nunc mouebitur; & idè si esset aliquod agens liberum, quod subito posset desinere motum suum, & subito inchoare, ita vt sine medio post. quam definit, posset iterum inchoare, tunc adhuc prædicta consequentia non valeret, sed porteret addere, & nunc potentia motoris excedit resistantiam mobilis, & non impeditur per agens liberum: ergo, &c.

Ad quartam dico quòd acquisitio partis post partem non est in instanti, ita vt instans sit mensura huiusmodi acquisitionis, sed hoc non obstantem, hæc est vera in instanti, seu acquisitio partis post partem est, & hoc est manifestum suppositis illis, quæ dicuntur in alia quæstione. Per idem ad sequentem.

Ad rationes principales. Ad primam dico, quòd mouetur super partem spatij super quam est; quia istud non significat aliud, nisi quòd nunc est super illam partem, & eius potentia excedit resistantiam, & immediatè ante erat alibi, & immediatè post erit alibi. Alij dicunt, quòd sicut motus dicitur esse propter continuum successionem partium ad inuicem, ita mobile dicitur moueri ex eo, quòd continuè in tempore motus est in alia, & alia parte spatij illius: prima melior.

Ad secundam, conceditur antecedens, & negatur consequentia: quia licet sit continuè in loco sibi æquali, tamen prius fuit alibi, & postea erit alibi, & hoc denotat moueri.

Ad tertiam dico quòd in loco in quo est, quia nunc est in loco in quo est, & prius non fuit: igitur & postea erit alibi, & hoc denotatur per hoc, quod est moueri localiter. Aliter dicitur, quòd sicut motus dicitur esse propter continuum successionem partium, quarum vna non manet simul cum alia, ita etiam mobile dicitur moueri, quia dum mouetur, est in aliquo toto loco, eo quòd successiuè est in partibus eius.

Ad quartam, negatur consequentia, quia illa regula solùm habet veritatem in iis, quæ sunt permanentis nature; vel dicitur, quòd *fieri* non attribuitur motui nisi in vltimo instanti non esse motus: verbi gratiâ, si Socrates nunc mouetur, & immediatè post mouebitur, tunc motus Socratis fit, vel Socrates incipit moueri, & continuè postea motui attribuitur *esse*, & non *fieri*.

Ad quintam dico, quòd non est inconueniens de illis, quæ non sunt permanentis durationis: verbi gratiâ lumen productum à Sole quando incipit esse, etiam definit esse, diuersimodè exponendo.

Ad sextam, negatur consequentia: quia illa authoritas, 6. huius, intelligenda est de illis, quorum esse non consistit in *fieri*. Vel dicitur negando istam, quòd motus fit, quando est, quia motus non fit nisi in vltimo instanti non esse motus.

Ad septimam, quia ista *motus significat*, &c. concedo: modò dico, quòd sicut ista *motus est*, est concedenda, ita illa copulativa, quæ significatur, per istam *motus est*. Ad aliam. Illud totum non est, &c. Negatur maior de successiuis. Aliter dicitur, concedendo de copulato extremo quòd præsens, præteritum, & futurum est.

A N N O T A T I O N E S.

10.
Diuisibilitas
motus est
quadruplex.

Motus ponitur communiter ens successiuum, &c. Nota, in motu quadruplicem inueniri diuisibilitatem. Prima dicitur subiectiua, quam habet motus ratione subiecti in quo est: quòd cum sit diuisibile, etiam accidens materiale qualis est motus, in ipso existens diuisibile est; hæc diuisibilitas accidentaliter competit motui. Secunda diuisibilitas, quam habet motus, prouenit sibi à spatio; & ita prima pars motus, uerbi gratiâ, localis, correspondet primæ parti spatij, & posteriori posteriori, & similiter quando qualitas intenditur per motum, motus est diuisibilis per diuisionem illorum graduum; cum autem illa qualitas in esse quieto maneat, sic diuisibilis, & similiter spatium, satis liquet diuisibilitatem motus, hæc ex parte prouenientem etiam accidentaliter sibi conuenire: & quia motus in hac secunda acceptione dicit imperfectam acquisitionem termini, imperfectamque entitatem, ad nullum pertinet prædicamentum, sed reduciat ad illud, in quo eius terminus est: quia, ut Aristoteles ait, non est præter res, ad quas est motus. Tertia diuisibilitas est successio motus penes moram, & hæc est tempus: quia tempus est prius, & posterius motus, quòd quidem est mora ipsius motus; & sic motus diuiditur in partes succedentes sibi inuicem. Quarta diuisibilitas motus prouenit à successione, vel acquisitione successiua diuersorum terminorum, & hæc est propria motus, ut motus est, quia motus est illa successio, & fluxus atque tendentia ad terminum, & motus ut sic est una species quantitatis continuæ: quia est de genere continuorum, ut ait Aristoteles in hoc 3.

11.

Ex quo sequitur, quòd quando Aristoteles dicit in Prædicamentis, motum esse speciem Quantitatis, accipit motum in hac quarta acceptione; quando uerò in Postprædicamentis illum collocat, accipit illum in secunda acceptione ut est ens incompletum, qui non est præter res ad quas est: & quando in Metaphysica dicit motum esse quantum per accidens, accipit motum etiam in secunda acceptione: quasi diceret, quòd motus ille, ut sic est imperfectum ens, per accidens est quantum, id est, ratione continuitatis, & successione, quæ ibi dicitur accidens motui, non quia non sit eius formalis ratio; sed quia rei acquisitæ per motum accidit, quòd per talem acquiratur successione.

12.
Motus bifariam
sumitur.

Hæc est concedenda, motus est. Nota, motum dupliciter accipi, primò improprie, ut significat actionem voluntatis, & intelligentiæ, & sic dici solet, quòd intellectus mouet uoluntatem, & e contra; & quòd obiectum mouet potentiam. Secundo sumitur pro mutatione Physica, quæ fit in materia, & corpore, & hoc secundo modo sumitur in hac conclusione: Dixi notabiliter, quæ fit in materia, & corpore: quia motus Physicus in communi sumptus, diuiditur in mutationem, & motum; mutatio, quæ diuiditur in generationem, & corruptionem, fit in materia; ita-

que illud, quòd generatur, & corrumpitur subiectiue est materia. Motus uerò, qui diuiditur in alterationem, augmentationem, & loci mutationem, fit in corpore: nam id quòd alteratur, augetur, & mutat locum, est corpus. Conueniuntque mutatio, & motus in hoc, quòd utrumque est uia ad terminum; differunt autem essentialiter, quia mutatio est instantanea, & ferè semper per illam acquiritur substantia, quæ uel tota simul acquiritur, uel tota simul deperditur; motus uerò intrinsicè est successiuus, quia accidentia quæ successiue acquiruntur, acquiruntur per partes, & de motu proprie sumpto loquitur Scotus in hac quæstione.

In instanti motus est. Nota, quòd quidam dicunt, quòd instans sumitur hic pro aliquo tempore determinato, & non prout conueniunt aliquod indiuisibile, illo enim modo partes motus sunt; & per consequens motus est. Sed Scotus hic uidetur dicere, quòd quamuis quælibet pars motus sit facta, uel fienda, tamen motus est in instanti indiuisibili, eo quòd ad existentiam rei successiue sufficit existentia alicuius indiuisibilis, ad quòd eius partes copulantur, & ita est de motu.

Q U Æ S T I O VII.

Utrum motus localis sit res distincta à mobili.

Aristoteles hic text. 4. & lib. 8. text. 55. Themist. Simplis. Alexand. hic in cap. 1. Auerroës comm. 4. D. Thom. lect. 4. & in 2. dist. 12. art. 1. ad 5. Auerop. apud Capr. in 2. dist. 1. quæst. 2. art. 2. & dist. 39. quæst. 1. art. 3. ad 1. Capreol. ibid. Hispalen. ibid. norabil. 1. Argentin. dist. 19. quæst. 1. Alb. à Saxonia 3. Physic. quæst. 4. & 5. Burtæus ibid. text. 11. Ferrar. quæst. 2. Sorus quæst. 1. & 2. Toletus quæst. 3. Pererius lib. 10. cap. 10. Conimbr. cap. 2. quæst. 3. art. 2. Fuente 9. 1. diffi: 3. art. 2. Ruyius tractat. 1. de motu quæst. 4. num. 29. Roccus quæst. 5.

MOTUS quòd sic, per Aristotelem 3. huius, text. 70. tractatu de infinito, ubi dicit, quòd diuersimodè inuenitur infinitas in motu, & in magnitudine, quia licet in utroque attendatur infinitas partes semper posse accipere ultimum, tamen in motu semper partes prius acceptæ, non possunt manere cum partibus posterioribus acceptis, sed tantum possunt in magnitudine, quòd non esset, si motus esset magnitudo mobilis.

Secundò per Aristotelem 4. huius, text. 99. ubi ponit, quòd esse motus consistit in semper fieri aliud, & aliud; igitur motus non est mobile.

Tertiò, sequeretur quòd Aristoteles 6. huius, probans motum diuidi ad diuisionem magnitudinis, nihil probasset; consequens est falsum. Probatur consequentia: quia per te motus est magnitudo mobilis, & idè non probasset aliud, nisi quòd magnitudo mobilis est diuisibilis ad diuisionem magnitudinis, modò hoc nihil fuisset probare: quia iam est manifestum.

Quartò, sequeretur quòd motus moueretur, & ad motum esset motus, quòd est impossibile: quia tunc rationes Aristotelis in quinto huius, text. 1. 2. & 3. quibus probat ad motum non esse motum, non valerent: & patet consequentia, ex quo motus esset mobile.

Quintò, per Commentatorem 12. Metaph. comment. 41. ubi dicit, quòd nullum corruptibile potest

1.

2.

potest perpetuari nisi motus cœli. Tunc quæro, quid intelligit per motum cœli: non cœlum, quia cœlum non est corruptibile: si fluxum superadditum cœlo, habeo propositum.

Sexto, si motus Socratis esset Socrates, sequeretur quod quicumque faceret Socratem moueri, faceret Socratem, & qui cessare motum Socratis, faceret corrumpi Socratem, quod est falsum. Et patet consequentia, ex quo motus Socratis, & Socrates sunt idem.

Septimò, quia motus est sensibile commune, & mobile non: igitur motus non est mobile. Antecedens apparet 2. de Anima, text. 64. Nec valet dicere, quod motus est sensibile commune, ex eo quod magnitudo est sensibile commune: quia tunc motus, & magnitudo non essent sensibilia communia distincta, quod patet esse falsum in eodem secundo.

Octauò, quia quando ad veritatem alicuius propositionis non sufficiunt duæ res, vel tres, oportet addere quartam; ad hoc quod sit vera; sed hæc est vera, *motus est*, & ad eius veritatem non sufficiunt *motor, mobile, & spaciũ*; quia tunc quodcumque ista essent, esset motus, quod est falsum: igitur præter ista oportet addere aliam rem, scilicet fluxum, quem voco motum localem.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 3. text. 4. vbi dicit: non est autem motus præter res, ad quas est motus: & per hoc probat in quot generibus potest reperiri motus. Secundò per Aristotelem 8. huius, text. 55. vbi probat quod in motu locali nulla res acquiritur intrinsecè mobili, & idè solus motus localis potest esse perpetuus.

De ista quæstione est quædam via, quod a in motu locali acquiritur quidam fluxus, seu dispositio inhærens mobili, secundum quam mobile dicitur localiter moueri; sicut albedo est dispositio inhærens mobili, secundum quam mobile dicitur album, & istam conclusionem probant vna ratione, quæ apparet eis demonstratiua, pro qua supponitur primò, quod omnis motus est mutatio, & omne *moueri*, est *mutari*, & quod *mutari* est aliter se habere secundum prius, & posterius, vel faltem aliquo aliter se habere, & non taliter se habere prius. Secunda suppositio, quod ex omnibus corporibus mundi potest fieri vnum corpus. Probat, quia talem casum ponit Aristoteles 2. huius 2. text. 38. quia hoc non repugnat potentia diuinæ. Tertiò, quia dato quod hoc non esset possibile, tamen hoc non repugnat quantum est ex ratione generali corporum, & mobilium, vt debet videri septimo huius. Tertia suppositio, quod illud corpus continuum ex omnibus corporibus mundi, Deus potest mouere motu recto, vel etiam circulari, vel quo motu placet sibi, & dato quod non posset, tamen hoc est imaginabile, vel non repugnat tali corpori, quod moueatur. Istis suppositis formetur ratio sic: Nisi motus localis esset res distincta à mobili, & à spacio, sequeretur quod aliquid posset moueri localiter, & tamen se haberet aliter prius, & posterius, quod est impossibile, & contra primam suppositionem. Consequentia probatur, posito per secundam suppositionem, quod ex omnibus corporibus mundi fiat vnum continuum, ita quod nullam sit mobile aliud ab illo, & à suis partibus. Tunc moueat Deus per tertiam suppositionem illud mobile, scilicet totum mundum localiter motu recto, tunc totus mundus mouetur locali-

ter; igitur per primam suppositionem se habet aliter quàm prius, & non ad aliud extrinsecum: quia positum est in casu, quod nullam sit ibi extrinsecum aliud: igitur se habet aliter intrinsecè per receptionem alicuius in eo, quod est dispositio secundum quam illud mobile dicitur moueri localiter, & habetur propositum.

Secundò, confirmatur quod non sint nisi duo corpora mobilia, *A* & *B*, tunc per vnam horam moueatur *A* circa *B*, & per aliam *A*, tanta velocitate moueatur *B* circa *A*, tunc nisi motum localiter se haberet aliter quàm prius, & non solùm ad extrinsecum; tunc sequeretur quod *A* & *B*, omnino consimiliter se haberent in prima hora, & in secunda: igitur quâ ratione in prima hora mouebatur *A*, eadem ratione in secunda, quod est contra casum.

Tertiò. Non sint sicut prius nisi duo corpora, scilicet *A* & *B*, & moueatur *A, B* quiescente, tunc in illo medio motus ponatur quod Deus annihilat *B*, quo posito, tunc adhuc *A* mouetur, & non se habet aliter ad aliquod extrinsecum: quia quodlibet extrinsecum iam est corruptum: igitur se habet aliter extrinsecè per dispositionem sibi additam, secundum quam dicitur moueri localiter, quam dispositionem voco motum localem. Quod autem *A* moueatur corrupto *B*, probò. Quia potentia motiua ipsius *A*, est æquè potens sicut antè, & nulla accreuit sibi resistentia: igitur si prius mouebatur; ergo adhuc mouetur: quia non apparet vnde proueniat illa quies.

Secunda via est, quod motus localis est spatium, supra quod mobile mouetur. Probat per Aristotelem in 3. huius, text. 4. vbi dicit quod motus non est præter res ad quas est motus, sed motus localis est, ad spatium: igitur non est aliqua res præter spatium. Secundò sicut est de motu alterationis, ita viderur esse de motu locali; sed alteratio non est res distincta à forma, quam alterabile acquirit: igitur motus localis non est res distincta à spatio, quod per motum acquiritur.

Tertia via est, quod motus localis est ipsum quod mouetur localiter, ita quod mobile localiter, quod actu mouetur, non se habet intrinsecè aliter quàm prius, nisi fuerit aliqua additio, vt subtractio partium, vel aliunde alteratio, quàm per motum localem. Pro ista opinione sunt aliquæ rationes. Prima est, quod si motus localis esset fluxus, vel dispositio superaddita: tunc sequeretur quod eadem res simul esset, & fieret; consequens est impossibile: quia fieri est mutari de non esse ad esse. Nec valet si dicatur, quod hoc non est inconueniens in successiuis: quia Aristoteles in 5. huius, text. 13. volens probare, quod generatio non generatur, ducit ad hoc, quod tunc generatio generaretur quando esset, & sic habet pro impossibili, quod generatio, quæ secundum aduersarios est de genere successiuorum, sit & generetur. Hoc idem patet per Commentatorem ibidem *commento* 13. Probat consequentia: quia motus est dum mobile mouetur, & etiam sit: quia si prius factus esset, tunc esset permanentis naturæ: quia maneret idem prius, & posterius.

Secundò, sequeretur quod aliqua res in eodem tempore primò generaretur, & corrumperetur: consequens est impossibile, quia si alicui subiecto acquiratur aliqua dispositio, vt albedo, & corrumperatur alia; vtraque scilicet primò in eodem tempore, tunc albedo est, & dulcedo non est; igitur si eadem res eodem tempore primò generaretur,

4.

5.

6.

retur, & corrumpetur, illa res simul esset, & non esset, quod est contradictio. Idem patet per Aristotelem 6. huius, text. 74. ubi habet pro impossibili, quod aliqua res simul incipiat esse, & desinat esse; immo quod inter tempus generationis, & corruptionis necesse est cadere tempus medium. Probatur consequentia principalis, & mouetur aliqua res in tempore *A, B*, quia tunc cum mobile moueatur in secunda parte; tunc motus quo moueretur in secunda parte, maneret per tempus, postquam fuisset generatus: & per consequens non esset res distincta ab omni re permanente; vel fieret post *A, B* tempus, aut in secunda parte: & hoc non; quia tunc mobile moueretur prius quam fieret motus, quo moueretur, quod est impossibile, Eodem modo probabitur, quod in tempore *A, B* corrumpitur primo: quia si maneret post, iam esset naturæ permanentis; si corrumpetur ante, tunc mobile moueretur, & nullo motu moueretur: igitur cum nec ante *A* tempus corrumpatur, nec post, nec in prima parte, nec in secunda, sequitur quod in *A, B* tempore corrumpitur primo.

7.

Tertio, si motus esset talis res distincta ab omni re permanenti, sequeretur quod una res haberet in se simul infinitos motus æquales vni motui, dato secundum durationem, vel quod successiue haberet infinitos motus æquales, secundum durationem; vtrumque consequens est impossibile. Probatur consequentia, supponendo quod illud, quod actu habet aliquam entitatem, quam prius habuit in potentia solum, sit mutatum ad illam; patet ex *quid nominis* mutationis: quia ex quo nunc aliqua res habet vnam entitatem quam prius non habuit, se habet aliter secundum illam entitatem, quam prius se habuit, & per consequens mutata est ad illam rem. Tunc arguitur: res, quæ mouetur, habet motum, quem prius non habuit; igitur per suppositionem mutata est ad illum motum. Tunc quæro de mutatione illa, an simul est cum motu primo dato, vel fuit prius, quia impossibile est, quod sit posterius. Si dicatur quod simul, tunc res quæ mouetur, habet illam mutationem secundum datam, quam prius non habuit: igitur per suppositionem ad illam est mutata: & per consequens illa mutatio esset simul cum motu primo dato, & tunc mutaretur ad illum motum, & ita similiter arguitur de mutatione tertio data, & sic in infinitum, & habetur consequens primum. Si prius, tunc similiter arguitur, quod mutatio ad illum motum secundum fuit ante illum motum: & sic in infinitum, & habetur secundum consequens. Falsitas consequentis probatur: quia non videtur possibile naturaliter quod infinitæ res æquales alicui tertie datæ, sint simul in eodem similiter. Secundum est impossibile; quia tunc nihil posset moueri nisi per tempus æternum fuisset mutatum ante.

8.

Quarto, sequeretur quod esset aliqua res composita ex partibus, quæ non sunt, immo quas impossibile est esse; consequens implicat, quia ita diceretur, quod esset aliquod compositum, ex chimæra, & Trachelapho, quæ continuarentur ad inuicem, quemadmodum tu dicis quod partes motus, scilicet præteritum, & futurum continuantur ad inuicem per *mutatum esse* intermedium.

Quinto, si motus esset talis fluxus distinctus ab omni re permanenti, scilicet a loco, & a mobili; tunc sequeretur quod Deus posset ipsum separare a mobili. Et est contra, mobile a tali motu vtroque

existente, & dato quod hoc non concedatur possibile, est tamen imaginabile, ex quo sunt res distinctæ. Sed ex hoc sequitur inimaginabile, scilicet quod mobile mouetur sine motu, quod sit ascensus sine mutatione locali, & descensus sine hoc, quod acquiratur locus deorsum, quod videtur inimaginabile.

Sexto, sequeretur quod motus non esset actus entis in potentia secundum quod in potentia. Consequens est impossibile, quia tunc motus non esset motus, cum in definitione prædicetur de definito. Consequentia probatur, quia pars præterita motus non est actus mobilis, nec etiam pars futura, nec etiam præsens; quia si esset aliqua præsens, iam esset *mutatum esse*, quod non est motus. Ex quibus patet, quod motus non est aliqua res successiua in hærens mobili, ab omni re permanenti distincta.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio. Motus localis non est spatium, quod per motum localem acquiritur. Probat, quia si esset spatium, sequeretur, quod aliquid quiescens moueretur, & quod quies esset motus, quod est impossibile: nam isti termini *motus*, & *quies* sunt oppositi priuatiue: & idem non possunt dici de se inuicem affirmatiue mediante hoc verbo *est*. Probat, quia consequentia: quia spatium super quod est motus, quiescit.

Secunda conclusio: Motus localis non est fluxus, vel dispositio, vel res successiua in hærens mobili ab omni re permanenti distincta. Probat, quia si ita esset, sequeretur quod omnem motum localiter moueretur secundum aliquod esse; consequens est falsum, & impossibile, vt patet 8. huius, text. 55. ubi vult Aristoteles quod in motu locali nunc res acquiratur mobili, & ex hoc probat solum motum localem posse esse perpetuum. Probat, quia omne motum localiter haberet illud accidens in actu, quod prius habuit in potentia tantum: & quod mutatum est ad eius esse. Secundum probatur per sex rationes prius positas.

Tertia conclusio: Motus localis est mobile quod mouetur localiter. Probat, quia motus est, vt patet in alia questione; vel igitur est mobile, vel spatium, vel fluxus superadditus mobili, quia non apparet aliud, quod esset motus; sed neutrum est aliorum; ergo est mobile. Ad rationes alterius opinionis posset rationabiliter negari secunda suppositio, & tertia; tamen illis admissis concedo, quod totus mundus moueretur motu recto; & concedo consequens, quod illo casu posito, illud quod mouetur localiter, non se habet aliter quam prius, sed sufficit ad hoc quod aliquid moueatur localiter, quod se habeat aliter, quam prius ad aliquod quiescens, si aliquod quiescens esset. Sed contra hoc obiicitur dupliciter. Primo, quia iam Aristoteles insufficienter definiuisset mutationem, quia non sufficit dicere *mutari* est aliter, & aliter se habere: prius, & posterius, sed oportet addere conditionaliter: quod illud mutatur, quod se habet aliter ad aliquod quiescens, si aliquod quiescens esset. Secundo quia isti termini, *motus* & *quies*, sunt priuatiue oppositi, modo terminorum qui priuatiue opponuntur, terminus qui significat formam, notior est termino significante priuationem; igitur iste terminus *motus* notior est, quam iste terminus; *quies*; & per consequens motus non debet definiti per quietem, sed potius est contra quies per motum.

Ad

9.
Motus localis non est spatium per quod mobile mouetur.

Motus localis non est fluxus.

10.
Motus localis est mobile, quod mouetur localiter.

11. Ad ista respondetur. Ad primum, dico quòd definitio Aristotelis est sufficiens stantibus rebus naturalibus eo modo, quo possibile est ipsas esse per naturam; & hoc supposito, dabat suas definitiones; modò impossibile est naturaliter, quin sit aliquod quiescens, vel aliquod diuersimodè morum, ad quod motù localiter se habeat aliter, quàm priùs. Et ideò quia tu ponis casum impossibilem secundum naturam, ideò oportet corrigere definitionem, quæ data erat supposito illo casu, verbi gratià in aliis: Arist. in 1. de Anima, text. 67. definit animam sic: *Anima est actus corporis Physici*, &c. eo quòd credidit impossibile esse, quòd anima separaretur à corpore, nisi per corruptionem: sed quia nos concedimus per potentiam supernaturalem, quòd anima potest separari, ideò de anima separata illa definitio est falsa. Item Aristoteles sic definiuisset albedinem: *albedo est qualitas disgregatiua visus, secundum quam aliquid dicitur album*; & tamen ista definitio est falsa de albedine, quæ est in Sacramento altaris. Ideò non mirum, si posito casu impossibili per naturam, varientur definitiones, quæ datæ sunt supposito cursu naturæ.

Ad secundum, concedo quòd aliquando terminus positius potest defini per priuarium, præcipuè vbi terminus priuarius est notior, ita vt res sit notior sub conceptu termini positui; modò sic est in proposito, quia notius est aliquid quiescere, quàm aliquid moueri. Quod patet per antiquos, qui negauerunt motum esse, & tamen non negauerunt quietem esse.

12. Ad secundam rationem opinionis illorum sint *A, & B, & C.* concedo casum; & negat consequentia; quia licèt in vna hora *A, & B* se habeant consimiliter, sicut in alia, tamen *A* se habet in vna hora aliter, quàm priùs respectu *B*, quiescentis, & in secunda hora *B* se habet aliter quàm priùs respectu *A*, quiescentis; igitur *A* mouetur in vna hora, & *B* non, & è contra in alia.

Ad tertium admissio casu, dico quòd corrupto *B, A* mouebitur sicut priùs; & non sequitur, igitur aliter se habet quàm priùs; sed sufficit, quòd aliter se haberet, si esset aliquod quiescens. Aliiter dicunt quidam, qui propter istas rationes ponunt, quòd locus sit spatium separatum: & ideò ponunt quòd extra cælum est locus, seu spatium infinitum; & ideò si Deus moueret totum mundum motu recto, vel circulari, ille se haberet aliter ad locum, siue ad spatium separatum in quo esset, & ideò concedunt quòd respectu illius quod nihil est motum localiter, se habet aliter, quàm priùs: sed prima solutio est melior.

13. Ad rationes principales. Ad primam, dico quòd debet sic intelligi, quòd mobile secundum diuersas rationes dicitur infinitum in magnitudine, & infinitus motus: quia dicitur infinitum in magnitudine, eo quòd est quantum extensum sine termino, sed dicitur infinitus motus, dato quòd mobile sit finitum ex eo quòd tempore infinito mouetur.

Ad secundam, esse motus semper consistit in fieri aliud post aliud, hoc est dictu, mobile quod mouetur semper est in alio, & alio loco.

Ad tertiam, dico quòd Aristoteles in 6. huius nouit aliud probare, nisi quòd mobile quia mouetur secundum vnã partem ipsius, priùs pertranseat aliam partem spatij, quàm secundum aliam, & ita scilicet per ordinem partium mobilis.

Ad quartam, concedo quòd aliquis motus mouetur: quia motus est mobile, & mobile mouetur. Ad Commentatorem, dico quòd ipse intelligit, quòd nullum mobile potest perpetuò moueri, nisi cælum.

Ad sextam, negatur consequentia. Quia si Plato sit nunc finitè Socrati, & Socrate non mutato vadat, quòd sit sibi dexter; tunc argueretur quòd dexterum non esset Socratis, quia Plato fecit Socratem esse dexterum, & tamen Plato non fecit Socratem; & ideò ista consequentia non valet, *ego facio A, & non facio B, igitur B non est A, & hoc propter connotationem alicuius terminorù.*

Ad septimam dico quòd sensibile commune non est aliud quàm compositum substantialia habens in se multa sensibilia propria; & ideò illud sensibile potest sentiri à quolibet diuersorum sensuum; & ideò concedo quòd motus est sensibile commune; & ideò licèt motus sit magnitudo, tamen aliunde res percipitur esse motus, & aliunde magnitudo; & ideò propter diuersum modum concipiendi eandem rem sub diuersis conceptibus, ponit illa esse sensibilia communia diuersa.

Ad octauam, concedo quòd quando ad veritatem alicuius propositionis non sufficiunt duæ res qualitercunque se habentes, oportet eas taliter disponere donec se habeant taliter, qualiter se habentes sufficiunt ad veritatem illius propositionis; & ideò si motor & mobile non sufficiant ad hoc, quòd hæc sit vera, *motus est* scilicet qualitercunque se habentes, oportet quòd motor moueat, & mobile moueatur; nec ad hoc requiritur dispositio superaddita. Et si arguatur, sic motus est actus mobilis; sed mobile non est actus mobilis: ergo, &c.

Respondetur, quòd ista, *motus est actus mobilis, &c.* sic intelligitur, mobile, quòd mouetur actu pertranseat aliquid de spatio, super quod mouetur, & est in potentia ad pertranseundum aliud, secundum quòd in potentia, id est, cum continua tendentia sine interruptione, ad aliquid pertranseundum.

Item, si arguatur sic, motus est subiectiuè in mobili, & tamen mobile non est in mobili; igitur motus non est mobile. Secundò, motus est res successiua, mobile verò res permanens; ergo, &c. Item motus non est acquisitio partis post partem eius perfectionis, ad quam mobile tendit, donec perficiatur, & sic in actu; sed mobile non est talis acquisitio: igitur, &c. Item, sequeretur quòd reuolutio hodierna esset reuolutio hesternæ, arguendo sic expositoriè; hoc mobile (demonstrato Sole) est reuolutio hodierna; hoc mobile est reuolutio; hesternæ; ergo, &c.

Respondetur. Ad primum dico, quòd ibi sumitur esse pro prædicari, & ideò sensus est, motus est in mobili, id est, iste terminus *motus* prædicatur de mobili; & sic solet capi esse in, quando dicitur superius esse in suo inferiori.

Et si arguatur sic; motus cæli est causa generationis, & corruptionis istorum inferiorum, debet sic intelligi: Cælum, quod mouetur, est causa generationis, & corruptionis istorum inferiorum.

Ad aliam; motus est res successiua, &c. id est, mobile quod mouetur, priùs est super vnã partem spatij, post super aliam; itaque est successiuè super diuersas partes spatij. Ad aliam; motus est acquisitio, id est, mobile quod mouetur acquirit partem spatij post aliam partem: quia de aliis

motibus

14.

15.

motibus dicitur postea. Ad aliam; negatur consequentia: quia iste terminus *reuolutio hodierna*, supponit pro Sole, connotando ipsum esse in signo, & in determinata parte alicuius signi, & iste terminus *reuolutio hesternæ*, supponit pro Sole, connotando ipsum esse in alia parte; & ideo illa de præsentibus nunquam est concedenda, dicitur nec ista de præsentibus est concedenda; *motus sursum est motus deorsum*; sed ista bene est concedenda, *motus sursum fuit motus deorsum*, & ita etiam ista, *reuolutio hodierna fuit reuolutio hesternæ*.

ANNOTATIONES.

16.
Opiniones
quinque de
quiditate, &
essentia mo-
tus.

^a *Quædam via est, quod in motu locali acquiritur quidam fluxus, &c.* Nota quod, sicut refert Albertus, quinque fuerunt notabiles opiniones de quiditate, & essentia motus, loquendo de motu in genere. Prima dixit motum esse actionem de genere Actionis, & illa considerabat motum, vt est actus mouentis; & huius opinionis videtur fuisse Simplicius super Prædicamenta, quærens, quare ponitur prædicamentum Actionis, & non factiois; & respondet, quia factio dicitur de actione, & de effectu actionis, atque ita est aliqua factio facta: & de tali loquitur Philosophus 2. de Anima, vbi dicit, quod illud quod imprimitur in sensu, est actio; ponit tamen differentiam inter actionem absolutè, & actionem actam: dicitur enim actio acta secundum quod continuè recipitur in subiecto.

Alia fuit opinio considerans motum in quantum abiicit à mobili; & illa dixit quod motus est passio, siue in genere Passionis: & huiusmodi opinionis fuit Commentator 5. huius, comm. 9. dicens, quod motus secundum materiam suam, est in eodem genere cum suo termino; secundum autem formam est in genere Passionis: & hoc idem Philosophus 5. Physicorum dicit, quod motus habet duplicem considerationem: quoniam secundum suam materiam est in genere eius ad quod est, & secundum suam formam est in genere Passionis.

17. Alij verò considerauerunt motum in quantum est fluxus quidam de termino à quo, in terminum ad quem, & isti tripartiti sunt. Quidam enim dixerunt ipsum esse distinctum per essentiam ab ipsa forma, quæ fluit; dicebant tamen quod ille fluxus non est in aliquo Prædicamento, eo quod non est ens perfectum; & huius opinionis fuit Auicenna in 2. tractatu suæ sufficientiæ; vbi dicit absurdum esse dicere, quod nigrescere sit nigredo, & alibi dicit: Abhorreo dicere, quod nigrescere sit nigredo. Alij verò dixerunt huiusmodi fluxum esse vnum genus Prædicamentale, & distinctum à termino à quo, & ad quem; sed illorum opinio videtur esse contra Aristotelem. Commentator autem dicit motum secundum aliam considerationem non esse distinctum à perfectione, ad quam tendit; sed solum secundum magis, & minus. Vnde dicit quod necesse est, quod motus hoc modo sit de genere illius, ad quod tendit, nihil aliud est nisi generatio vnius partis post aliam partem illius perfectionis, ad quam tendit motus, donec perficiatur, & sit in actu.

18.
Opinio qua-
druplex de
distinctione
motus à mo-
bili.

Nota secundò, quod, loquendo de motu in communi, pro vt tamen distinguitur à mutatione, multiplex fuit opinio, an distinguatür à mobili, & à termino motus. Nam quidam dixerunt

motum esse idem realiter, & formaliter cum mobili, & cum termino; & hæc opinio valde improbabilis est; cum enim in motu alterationis acquiratur accidens, & mobile sit substantia, idem formaliter erit substantia & accidens. Secunda opinio asserit motum idem esse realiter cum mobili, distinguunt autem realiter à termino. Hæc opinio in hoc, quod dicit motum esse idem realiter cum mobili, coincidit ferè in idem inconueniens, in quod prima opinio; in hoc autem quod asserit motum distinguunt realiter à termino; videtur contradicere Aristoteli affirmanti motum non esse præter rem ad quam est. Tertia opinio, quæ est Pauli Veneti, firmat, quod motus & à mobili, & à termino distinguitur realiter: quod in hunc modum probat: Mobile, & terminus motus sunt entia permanentia, motus autem quid successiuum; sed vna, & eadem res nequit esse simul permanens, & successiuum: ergo, &c. Item, quando non est motus, est mobile & terminus motus; & ergo distinguuntur realiter à motu. Pater, quia quando res est in suo termino, cessat motus: ergo quando est terminus, non est motus. Consequentia tenet: quia idem non potest simul esse, & non esse.

Quarta opinio, quæ est tenenda cum Scoto, & alijs, sequentibus conclusionibus explicabitur. Sed primò obserua, quod motus accipitur dupliciter; vno modo materialiter: alio modo formaliter: motus materialiter acceptus non est nisi forma, quæ successiuè acquiritur in subiecto; sed motus formaliter acceptus est via, per quam acquiritur talis forma; & hoc est quod dicitur quinto Physicorum, sext. 18. cap. 9. & 10. quod motus habet duplicem considerationem, quoniam secundum suam materiam est in genere eius ad quod est, secundum suam formam est in genere Passionis. Hoc stante fit

19. Prima conclusio; Motus generationis, corruptionis, alterationis & augmentationis distinguuntur realiter à subiecto mobili. Probatur, termini horum motuum distinguuntur realiter à mobili: ergo & motus. Probatur consequentia, quia motus est idem realiter cum termino motus; ergo si terminus distinguitur, & motus distinguitur.

Secunda conclusio; Motus generationis, corruptionis, alterationis & augmentationis sunt idem realiter cum suis terminis, distinguuntur tamen formaliter ab illis. Probatur, si motus calefactionis distingueretur realiter à calore, sequeretur quod quando aqua calefit, reciperet in se duas realitates, scilicet calorem, & motum; hoc autem est absurdum: ergo, &c. Minor probatur, quia non sunt ponenda plura sine necessitate: & patet per Aristotelem in hoc libro dicentem motum non esse præter rem ad quam est. Et si dicas, generatio, & corruptio sunt relationes; ergo non sunt idem realiter cum termino, quæ est forma substantialis. Dico quod generatio, & corruptio formaliter acceptæ non sunt substantia, sed accidens respectiuum: sed generatio, & corruptio fundamentaliter acceptæ sunt forma acquisita, vel deperdita per transmutationem substantialem.

Tertia conclusio. Motus materialiter sumptus est eiusdem essentia cum suo termino ad quem; est enim forma fluens de imperfecto ad perfectum, vel è contra.

Quarta conclusio. Motus formaliter acceptus est

Vide Scotum
2. 2. 3. Physic.

Motus bifur-
riam sumi-
tur.

19.

20.

est quiditatiuè & essentialiter in Prædicamentò Padiõnis. Patet; quia quò passum; refertur ad agens, est passio; sed mobile, quod est patiens, refertur ad agens per motum: ergo, &c. Maior patet 5. Metaph. cap. de Relatione, text. 10. vbi dicitur quòd secundus modus relatiuorum fundatur super actionem, & passionem, & super potentiam actiuam, & passiuam.

^b *Motus localis non est fluxus, &c.* Nota; quòd hæc conclusio, & sequens non sunt ad aures Doctoris Subtilis: nam oppositum ipse docet in quodlib. quæstione vndecima, articulo 4. & tu vide Leuchetum in 2. distinctione 1. quæstione 4. ad rationes Gregorij de Arimino. Sed hæc sententia est potiùs aliquorum Thomistarum, qui tenent sex vltima Prædicamenta esse relationes secundum dici, & relationem non distingui realiter à fundamento, & ex consequenti dicunt nihil aliud esse me acquirere *Vbi*, quàm me ipsum cum respectu quodam.

21.

Nos verò Scotum sequentes, & talia sex vltimà Prædicamenta relationes secundum esse affirmamus, & à fundamentis realiter distinctas, quarum vna est Prædicamentum *Vbi*, quod per motum localem acquiritur, quomodo autem successiuè; vide Leuchetum vbi supra.

Sic ergo ad aures Scoti hæc conclusio: Motus localis distinguitur realiter à mobili, & à terminò motus. Prima pars probatur, tum quia motus localis est accidens mobilis; mobile verò substantia, tum quia esse motus localis consistit in *ferri*; non autem esse mobilis, eo quòd in quolibet instanti est mobile, non autem motus: tum, quia motus localis est subiectiuè in mobili, atque ita actus mobilis, idem autem non est actus sui ipsius. Et tandem motus terræ sursum est violentus terræ; terra autem sibi ipsi non est violenta: ergo, &c. Secunda pars ex eo patet, quia reliqui motus sunt idem realiter cum suis terminis; quia sunt formæ absolutæ, quæ successiuè per partes acquiruntur; sed *Vbi* est relatio, quæ in instanti, & non per partes acquiritur, loquendo de *Vbi*, quod est terminus motus; ergo distinguitur realiter à motu.

EXPOSITIO TEXTVS.

22.
Text. 18.

ET dubitatur autem 1 manifestum est, &c. Hoc est tertium capitulum huius tractatus, in quo Philosoph. mouet dubia circa definitionem motus, & est primum dubium; vtrum motus sit actus moti, vel mobilis. Secundum, vtrum moti, & mobilis sit idem actus. Tertium, vtrum actio & passio sint idem motus. Et quarum, vtrum actio, & passio sint in agente; vel in patiente. Et primò soluit primum dubium. Secundò secundum, & tertio alia duo simul. Secundum ibi, *Morini autem actus.* Tertium ibi, *Habet autem dubitationem.* Primò ponit istam conclusionem, quòd motus est in mobili. Probatur, quia in illo est motus, cuius motus est actus; sed motus est actus mobilis, sed causatus à mouente; igitur motus est actus mobilis, siue motus est in mobili.

Motus autem actus. Soluit secundam dubitationem, & ponit istam conclusionem, quòd motus est idem actus motiui, & mobilis. Probatur, quia ille est idem actus motiui & mobilis, per quem mobile est in potentia, vt moueatur, & per quem moues actu agit, vel operatur; sed per motum est mobile in potentia vt moueatur, & mo-

Scoti oper. Tom. II.

uens actu agit motum; igitur motus est vtriusque actus. Et declarat per duo exèpla, quorum aliquo primum sic exponunt, quòd eadem est proportio vnius ad duo, & duorum ad vnam, quod est impossibile, cū vna sit proportio maioris inæqualitatis; & alia sit proportio minoris inæqualitatis; & idè debet sic intelligi, quòd eadem est proportio, id est, distantia vnius ad duo, quæ est duorum ad vnam. Secundum exemplum, quia eadem est via ascendens, & descendens, licet hoc sit diuersimodè; ita similiter idem est actus mouentis, scilicet secundum quòd fit à mouente; & moti, id est, secundum quòd recipitur in moto.

Habet 2 autem dubitationem, &c. Soluit tertiam, & quartam dubitationes simul; & primò probat, quòd actio & passio non sint diuersa; secundò quòd non sint vnum; & tertio soluit. Secundum ibi: *Sed vnum erit actus.* Tertium ibi: *An neque alterius, &c.* Est igitur prima suppositio, quòd actio est actus actiui, & passio est actus passiu. Probatur, quia vniuscuiusque opus & finis est actio ipsius: modò actio est finis & opus agentis; & passio finis & opus patientis. Hoc supposito, probatur quòd actio & passio non sunt motus distincti, quia vel ambo essent in agète, vel in patiente, vel actio in agente, & passio in patiente: quia è conuerso dicere, non esset nisi abuti nominibus. Si ambo in agente, hoc est impossibile; quia tunc vel habens motum non moueretur, vel omne mouens moueretur. Quod probabitur falsum in octauo huius, text. 54. & inde. Si ambo sunt in patiente; tunc sequuntur duo inconuenientia; primum, quòd non vniuscuiusque est in illo, cuius est actio. Secundum, quòd duo motus distincti secundum speciem, erunt ad vnam, & eandem rem secundum speciem. Si dicatur, quòd actio sit in agète, & passio in patiente; tunc sequitur sicut prius, quòd omne mouens mouebitur, quod est falsum.

Sed vnum erit actus. Hic ostendit, quòd ista sunt eadem: quia irrationabile videtur, quòd idem sit actus, seu motus diuersorum secundum speciem, scilicet mouentis & moti. Secundò, sequeretur quòd doctio & doctrina essent idem, quod est falsum: quia doctio est Doctõris; & doctrina discipuli. Tertio, sequeretur quòd idem esset agere, & pati, quod est falsum: quia aliqua agunt, quæ non patiuntur; & quarto, sequeretur quòd omne docens addiceret, quod est falsum.

An neque 3 alterius actus, &c. Hic soluit dictam dubitationem; & primò rationes. Vnde non est inconueniens, quòd actus alicuius sit in alio, ab eo cuius est actus, vt doctio, quæ est actus docentis non decus, id est, continuè dependens à docente in *ferri*, est in discipulo, qui docetur; Secundò dicit, quòd doctio, & disciplina sint idem, non est inconueniens; sed dicitur doctio, in quantum fit à doctore, & disciplina, in quantum recipitur in discipulo. Tertio, quòd non sequitur, quòd omne agens patiatur; & quarto, quòd non sequitur, quòd idem sit agere, & pati. Et dicunt aliqui quòd *agere* supponit pro eodem, pro quo iste terminus *actio*, & sic sunt idè agere & pati. Alij dicunt quòd iste terminus *agere* supponit pro aggregato ex agente & actione, & *pati* pro aggregato ex passione & passio; & tunc non est idem agere, & pati. Ex istis patet, quòd Aristoteles intendit tres conclusiones soluendo istas dubitationes. Prima est, quòd actio & passio sunt idem motus. Secunda, quòd actio & passio sunt in patiente: & Tertia, quòd actio & passio differunt secundum rationem,

23.
Text. 19.
Actio an sit in agente, vel in passio.

24.

Text. 20.

Vide Zimaræ in tab. lit. a, & lit. m. fol. 165. col. 2.

Actio, & passio sunt idem motus. Actio, & passio sunt in patiente. Actio, & passio differunt ratione.

R. &

& tunc recapitulando dicit, quòd sicut data est definitio motus in generali; ita potest accipi proportionaliter cuiuslibet specierum eius, vt alteratio est actus alterabilis secundum quòd alterabile, eodem modo de ædificatione, & medicatione, & singulis aliis motibus.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum omnis actio sit in agente.

Aristot. hic text. 22. & 9. Metaph. c. 9. D. Thom. ibid. & lib. 2. cont. Gent. c. 2. & Opusc. 48. Scotus in 4. dist. 15. q. 2. & in quodl. 13. Ant. And. lib. de sex princ. c. de actione. Canon. q. 2. art. 3. Egidius de mensura Angelor. q. 10. Heruzus quodl. p. q. 8. Fezraricn. 2. de Anima, q. 22. & 2. cont. Gent. c. 82. Sencinas 5. Met. q. 37. Caiet. 1. par. q. 25. art. 1. Iauellus 9. Met. q. 15. Conimbr. 3. Phys. cap. 3. q. 2. Suarez tom. 2. disp. 48. sect. 4. Complut. disp. 17. q. 4. Ruuius 3. Phys. tractat. 1. q. 6. Auersa tom. 1. quæst. 26. sect. 4. Fuentes q. 2. diff. 2. Faber Theorem. 41. Roccus quæst. 7.

I.

RGVITVR quòd sic: quia impossibile est effectum causæ formalis inueniri sine illa forma; sed agens est effectus formalis actionis: ergo, &c.

Secundò, quia perfectio alicuius non potest inueniri nisi in illo, cuius est perfectio; sed actio est perfectio agentis; tunc enim agens est in sua vltimata perfectione quando agit; igitur actio non est nisi in agente.

Tertiò, actio & passio sunt mutationes oppositæ, & passio est in patiente; igitur actio non est in patiente, & per consequens est in agente.

Quartò, quia omnis dispositio est in illo subiectiue, quòd denominat; sed actio denominat agens: igitur actio est in agente. Maior patet inductione: quia anima est in illo, quòd denominatur animatum, iustitia in illo, quòd denominatur iustum; & sic de aliis.

Quintò, quia cuius est potentia, eius est actus, vt patet in libro de Somno & Vigilia; sed in agente est potentia actiua: igitur & actio.

Sextò, per Aristotelem 8. huius, text. 6. & inde, vbi dicit, quòd si Deus ageret aliquid de nouo, mutaretur, & non nisi recipiendo actionem: igitur actio ipsius Dei, si de nouo ageret, esset in ipso Deo; quia aliter non sequeretur, quòd mutaretur, & per consequens multo fortius cuiuslibet alterius agentis actio est in ipso agente.

2.

Septimò, agat ignis in duo calefactibilia; tunc huius ignis est vna actio, vel plures; non plures, quia vnus agentis vnica debet esse actio; si vna, tunc vel est subiectiue in agente, & habet propositum, vel in passio, & hoc non; quia quæ ratione esset in altero illorum passorum, eadem ratione in reliquo.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto tertio, text. 22. vbi ponit quòd actio, & passio sunt idem motus, qui est in passio, & non in agente; sed denominatur actio pro tanto, quia fit ab agente effectiue.

Actio multis modis accipitur.

Notandum est, quòd hoc nomen *actio* multoties accipitur æquiuocè. Nam vno modo dicitur actio operatio rei, siue sit cum motu, siue sine motu, immò adhuc in re immateriali; & sic dicit Commentator 12. Metaph. comm. 39. quòd Deus est actus purus. Item in 2. Metaph. comm. 39. dicit, quòd actio in rebus immaterialibus dicitur illud quòd significatur per modum actus, vt in-

tellestio, volitio, & delectatio. Secundo modo restringitur hoc nomen *actio*, vel *actus* ad actiones elicatas, scilicet quæ proueniunt ab electione, & sic in moralibus, scilicet in 6. Ethicorum, actio distinguitur contra factionem, & scientiæ factiue contra actiuas. Tertio modo dicitur actio operatio agentis, & sic dicit Aristoteles in isto tertio, text. 19. quòd actio est actus actiui, secundum quòd actiuum; ita quòd est finis & operatio agentis; & sic accipitur in proposito.

Secundò, notandum quòd hoc nomen *passio* est æquiuocum. Vno modo dicitur passio de omni qualitate, vel dispositione respectu sui subiecti, & sic *sanitas, scientia, albedo*, & huiusmodi dicuntur passiones. Secundo modo dicitur passio appropriatè de quolibet sensibili; & sic dicimus, quòd tertia species Qualitatis est Passio, vel Passibilis qualitas. Tertio modo restringitur hoc nomen *passio* ad operationes appetitus, & præcipue appetitus sensitiui. Et sic accipitur passio in secundo Rhetoricæ. Quarto modo accipitur passio, vt hoc nomen *passio* restringitur ad corruptiones, & actiones nociuas. Et sic dicimus læsum passum, & non illum, qui accipit alterationes salutiferas. Quinto modo accipitur passio pro termino connotatiuo conuertibili cum termino absoluto, vel minùs connotatiuo. Et sic dicimus, quòd risibile est passio hominis. Sexto modo dicitur passio operatio passii recepta ab agente; & sic dicit Aristoteles in isto tertio, quòd passio est actus passiuus secundum quòd passiuum, ita quòd passio est finis & operatio illius passii; & isto modo accipitur in proposito.

Tertiò, notandum est, vt probabitur postea, & patet per Aristotelem in litera, quòd actio & passio sunt eadem res numero, quæ est in patiente, & denominatur passio eâ ratione, quæ recipitur in passio, & denominatur actio, eo quòd fit ab agente.

Ideò ad videndum quòd ista sunt ab inuicem indistincta, & quòd sunt in eodem, ponuntur conclusiones. Prima conclusio. Omnis actio est res distincta ab agente. Probatur, quia omnis actus, & operatio alicuius rei est distincta ab illo, cuius est operatio; sed actio est actus agentis: ergo, &c. Maior patet; quia actus & operatio agentis dependet, & producitur ab agente: igitur si esset eadem agenti, iam idem dependeret, & produceretur à seipso.

Secunda conclusio: omnis passio est actio. Probatur sic; omne illud est actio, quòd est actus actiui, scilicet finis, & operatio ipsius, secundum quòd actiuum; igitur omnis passio est actio. Consequentia tenet per definitionem actionis. Et antecedens probatur, quia si esset aliqua passio, quæ non esset actus actiui, iam illa passio fieret, & non ab aliquo agente, quòd est impossibile.

Sed contra conclusionem obiicitur. Primò, per Authorem b Principiorum, qui dicit, quòd passio est effectus illatiue actionis; modò effectus cum sit idem cum sua causa. Secundò dubitatur, an omnis actio sit passio. Respondetur ad primum, quòd illa c definitio est falsa, & Author loquitur improprie, sicut fecit per totum illum librum; sed potest sic intelligi, ex quo actio, & passio sunt eadem res, tamen dicitur actio, eo quòd fit ab agente, sed dicitur passio in quantum fit in passio; & ideò in accidentibus naturalibus, vbi passio omnis est actio, & è contra, ista causalis est vera: quia *actio est, passio est*; & è contra, licet quodlibet sequatur ad reliquum, & ideò propter

3.
Passio est nomen æquiuocum.

4.
Actio est distincta ab agente.

Passio est actio.

veritatem illius causalis ponit Author, quòd actio sit causa passionis.

5. Ad secundum, dico quòd omnis actio naturalis est passio, quia semper talis sit præsupposito subiecto; sed non oportet. de actione supernaturali. Nam si Deus crearet vnam Intelligentiam, aut vnam portionem materiæ primæ, illa creatura esset actio, & non passio.

Tertia conclusio. Actio agentis non est res distincta à re, quam producit in passo: verbi gratiâ, quòd calefactio facta ab igne in aqua non est alia res à calore, qui in aqua producit. Probatur, quia omnis effectus productus ab agente in passo est actio: igitur etiam quilibet qui producit est actio. Consequentia tenet, quia non est maior ratio de vno effectu, quòd sit actio, quàm de alio: & antecedens probatur per definitionem actionis: nam calor, dum producit ab igne, est actus actiui, scilicet ignis secundum quòd ab igne. Secundò, quia si calefactio esset actio media distincta à calore; tunc sequeretur, quòd agens simul haberet actiones infinitas æquales vni actioni datæ, quòd est impossibile: & consequentia probatur, quia sicut ad actionem caliditatis indiget actione distincta à caliditate, ita etiam ad productionem illius actionis indiget secunda actione, & ad productionem secundæ indiget tertia, & sic in infinitum: quia quâ ratione aliqua produceretur sine actione superaddita, eadem ratione & caliditas potest produci sine superaddita calefactione. Terriò si caliditas, dum producit, & calefactio nisi res distincta, tunc Deus poterit vnam istarum conseruare isto modo, quòd concurrat agenti ad calefactionem, sine hoc quòd concurrat ad producendum calorem, & è contra; tunc sequitur, quòd aliquid fiet summè calidum sine calefactione, & quòd aliquid calefiat sine caliditate, quòd non est imaginabile.

6. Quartò, quia si actio sit res distincta à re producta ab agente, tunc capio aliquod agens, quòd indiuisibiliter producit suam actionem; scilicet voluntatem, quæ subito elicit actum suum; si actio sua sit res distincta à qualitate, quam producit, sequitur quòd aliqua res duret præcisè per instans, quòd est impossibile, vt allegatum fuit in alia quæstione ex 8. huius.

Contra conclusionem arguitur; quia illa sunt distincta ab innicem, quorum vnum transit, reliquo manente; sed manente effectu producto ab agente, transit actio; ergo, &c. Secundò, quia radius luminis nunc de facto agit, & dependet à Sole; nunc pono (sicut possibile est) quòd Deus suppleat actiuitatem Solis; ita quòd omnino ille radius non dependeat à Sole, sed præcisè à Deo. Tunc arguitur sic; priùs iste radius dependebat à Sole, & nunc non dependet à Sole; igitur habitudo ipsius ad Solem, quæ significatur per hoc, quòd dicitur esse à Sole, iam corrupta est. Item, si per istam radius dependet à Sole, nulla res importaretur nisi Sol, & radius fuit vt priùs, sequitur, sicut radius priùs dependebat à Sole, ita de facto dependeat, nisi dicatur, quòd actio Solis sit corrupta & habetur propositum, quòd actio sit distincta ab effectu producto.

7. Respondetur ad primum, concedendo maiorem; & negando minorem. Vnde dum caliditas producit, concedo quòd actio, seu calefactio durabat tandiu, sicut & caliditas, sed non est tandiu calefactio. Ideò propter connotationem huius termini *calefactio*, qui connotat caliditatem

acquiri, concedendum est, quòd calefactio est, quando non est caliditas.

Ad secundum, concedo casum, & dico, quòd nec aliqua dependentia, nec actio corrumpitur, sed ille idem radius sine aliqua mutatione, qui priùs dependebat à Sole, nunc dependet à Deo. Nec etiam erat priùs actio media, qua priùs dependebat à Sole, sicut nunc non est actio media, quâ radius dependet à Deo.

Quarta conclusio; Omnis actio, & omnis passio est in patiente, loquendo de actione naturali, cui supponitur subiectum. Probatur, quia in illo est actio, in quo est effectus productus ab agente; sed hoc est in patiente; ergo, &c. Secundò arguitur ratione Aristotelis, quia nisi omnis actio esset in patiente, sequeretur quòd omne agens pateretur, vel habens motum, vel mutationem non moueretur, quòd est impossibile; quia si primum esset verum, iam esset processus in infinitum in causis. Similiter, si secundum esset verum, iam esset aliquis motus, quo nihil moueretur, quòd est impossibile.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd effectus causæ formalis accipitur dupliciter: vno modo pro causato formæ, & sic non est aliud, quàm materia, vel compositum. Alio modo accipitur improprie pro illo, quòd denominatur ab aliqua forma, siue intrinsecè, siue extrinsecè, & hoc modo agens est causatum à forma scilicet actionis, quia denominatur ab actione, & non primo modo.

Ad secundum dico, quòd operatio agentis non est perfectio agentis saltem à agente; sed est perfectio recipientis: verbi gratiâ, calefactio non est perfectio Solis calefacientis; sed illius, quòd calefit: verum est tamen, quòd nos dicimus, quòd operatio agentis est sua perfectio, eo quòd est signum suæ perfectionis.

Ad tertium, negatur maior. Ad quartum dico, quòd dispositio existens in aliquo subiecto denominat illud subiectum, sed non oportet, quòd denominet ipsum secundum quodlibet nomen illius dispositionis: verbi gratiâ, secundum Aristotelem in isto 3. text. 19. doctrina est in discipulo, & tamen secundum istud nomen *doctrina* non denominat discipulum, sed secundum istud nomen *disciplina*; ita in proposito actio denominat passum in quo est, non secundum istud nomen *actio*, eo quòd non dicitur actio nisi in quantum sit ab agente; sed denominat ipsum secundum hoc nomen *passio*, & secundum hoc nomen *caliditas*, si sit actio ad caliditatem.

Ad quintum, concedo, sed non oportet quòd in eo sit passio subiectiue, sed sufficit quòd sit ab illo, ita vt cuius est potentia ad agendum, eius est actus, id est, actio tanquam ab illo, non tanquam in illo.

Ad sextum, dico quòd Aristoteles non dicit, quòd Deus mutaretur propter nouam actionem, quam in se reciperet; sed propter hoc quòd credidit Deum non posse agere de nouo sine noua voluntate, vel noua dispositione in voluntate mediante quâ ageret, quia super hoc fundatur eius processus. Ad septimum, dico quòd ipsius sūt duæ actiones: immò quòd essent passa diuersa approximata, in quibus ignis ageret, tot essent actiones distinctæ: immò quòd plus est, si plura agentia vt plures ignes, agerent in idem passum, ab omnibus illis in illud passum fieret vna actio, & esset tanquam ab vno totali agente.

8. Omnis actio & omnis passio est in patiente.

8. Effectus causæ formalis sumitur dupliciter.

9.

ANNOTATIONES.

10. *Actio sumitur dupliciter atque etiam passio.*

Omnis passio est actio. Nota primò, quòd dupliciter accipitur actio, & passio, materialiter scilicet, aut formaliter: materialiter sumitur pro illa forma, quæ fluit, & pro motu, quo peruenitur ad formam, quæ ab aliis dicitur *actio acta*, & sic caliditas in aqua, quando producit, dicitur calefactio; & de hæc est verum dicere, quòd idem motus est actio, & passio: & dicitur actio forma; quia est effectus agentis, & dicitur passio, quia non est in potestate recipientis illam non recipere, si seruanda seruentur: actio enim & passio debite approximatis necessariò sequitur actio; & de actione, & passione in hac significatione loquitur Scotus in hac quaestione. Si verò actio, & passio accipiuntur formaliter, dicunt relationes primò diuersas constituentes diuersa Prædicamenta, quarum actio est subiectiuè in agente, & passio in patiente, de quibus, vt sic, non est verum dicere, quòd sunt vnus motus, neque motus, quia Prædicamenta Actionis & Passionis sunt primò diuersa, sed actio, & passio, quæ sunt idem motus, sunt eadem prorsus realiter.

11. *Actio relatio non est principium productiuum, sed est principium denominandi agens.*

Nota secundò, quòd actio relatio non est principium productiuum, licet sit principium denominandi agens: quæ actione agens formaliter dicitur agens; nullum enim aliud est principium productiuum, nisi agens cum virtute producendi. Et quando dicitur, quòd generatio terminatur ad genitum, verbi gratià generatio ignis ad ignem genitum, debet sanè intelligi: si enim accipitur generatio, vt prior genito, tunc generatio formaliter nihil aliud est in se nisi causa generans, & præcisè ipsum absolutum causæ, quæ nihil aliud facit nisi ponere in esse genitum, quod habebat in virtute, quo posito, sequitur relatio captati ad causam, & è contra. Si verò accipitur formaliter actio, vel generatio, pro relatione, quæ generans dicitur agens, talis non est prior genito, neque mediatur inter genitum, & generans; tantum enim absolutum causæ ponit in esse absolutum effectus, & statim quasi posterior sequitur relatio, quæ dicitur actio.

12. *Ordo causandi.*

Nota tertio, quòd ordo causandi est huiusmodi. In agente & patiente, quæ sunt naturæ absolutæ, fundantur duæ relationes antequam agens inducat effectum in passio. Prima relatio est inclinatio ad rem, cui inclinatur: quæ duobus modis contingit, vno ex parte agentis, altero ex parte patientis: agens verò inclinatur, vt perfectiuum ad passum, vt ad suum perfectibile, quod perficit; è conuerso passum vt perfectibile inclinatur ad duplex perfectiuum, intrinsecum scilicet, & extrinsecum. Perfectiuum intrinsecum est forma quam in se recipit productum ab agente, ipsum verò agens est perfectiuum extrinsecum. Secunda relatio est approximationis, (debent enim approximari actiuum, & passiuum;) istæ relationes fundantur in absoluto agentis, & patientis, ante actionem, & passionem. His relationibus positis, statim absolutum in causa, id est, ipsa causa causat effectum in suo esse, & in esse absoluto: & tunc agens dicitur referri ad patientem per relationem, quæ in ipso resultat, quæ dicitur actio de Prædicamento Actionis: & similiter in passio oritur relatio passionis, quæ dicitur pati, & quæ refertur ad agens. & dicit Scotus quòd huiusmodi relationes sunt præuixæ ad

relationes effectus ad causam, & causæ ad effectum:

Vnde ex hac causatione primò resultat in effectum relatio ad causam, & relatio causæ ad effectum. Quod Leuchetus in quol. quæst. 13. sic explicat. Prius forma inducitur in materia, & post immediatè resultat relatio passio in ipsa materia, quæ terminatur ad agens: agens enim habet respectum ad formam productam, & habet alium respectum agentis ad passum, & sic passio est prior formæ productæ; quia est respectus fundatus in materia, scilicet quòd materia recipit formam ab agente. Atque ita dicitur, quòd passio est dispositio præuixæ ad relationem geniti ad generans, quæ dicitur genitum dependere ad generans, & ista relatio est posterior. Hæc Leuchetus, Verbi gratià, vt ignis producat calorem in ligno, debet ignis habere principium quo agat, à quo dicitur actiuus & effectiuus: in quo igne vt sic, fundatur relatio perfectiui, id est, potentis producere perfectionem, seu formam, & in recipiente, vt in ligno debet correspondere principium passiuum, quo possit recipere actionem ignis, in quo, vt sic, insurgit duplex relatio perfectibilis, vna ad formam, quæ debet recipere, quæ forma dicitur perfectiuum intrinsecum talis ligni; & altera ad ignem producentem talem formam, qui ignis dicitur perfectiuum extrinsecum ligni. Rursus debent ignis & lignum approximari, id est, poni in debita distantia ad hoc, quòd ignis possit operari in ligno, & statim ignis suâ formâ, vt principio formalis agit in ligno, producendo calorem: in hac productione resultat in igne relatio, quæ dicitur actio, & à qua ignis denominatur agens: & hac relatione refertur ad lignum, vt ad passum, & hæc relatio constituit Prædicamentum Actionis. In ligno etiam correspondet alia relatio ad ignem, quæ dicitur passio, à qua formaliter lignum dicitur pati, & hæc relatio constituit Prædicamentum Passionis. Resultat etiam in calore producto relatio effectus ad ignem, vt ad causam, & in igne correspondet alia relatio causæ ad calorem, vt ad effectum, & istæ relationes sunt de genere Relationis.

Ex hoc sequitur primò, quòd in qualibet actione physica possumus tres relationes considerare. Prima est agentis ad terminum totalem productum, qui est effectus agentis. Secunda ad terminum formalem; & hæc duæ relationes, cum sint intrinsecus aduenientes, sunt quidem in Prædicamento Relationis. Tertia relatio est quam habet agens in ordine ad patientem, & hæc tertia relatio est extrinsecus adueniens, quia non confurgit necessariò positus fundamento & termino; vt si aqua, & ignis essent, non sequitur talis relatio quousque ignis agat in aquam. Vnde hoc nomen *actio* potest accipi pro qualibet harum trium relationum, & etiam accipitur pro motu, vt procedit ab agente; aliquando etiam accipitur pro actione immanente, quæ verè est qualitas, vt est intellectio & volitio.

Secundò sequitur, quomodo sit verum dicere, quòd idem motus est actio & passio, qui vt procedit ab agente dicitur actio, & vt recipitur in patiente, passio; hoc enim verum est tantum de actione acta, vel de motu, materialiter accepto: nam actio, & passio vt sic, non constituunt illa duo ex sex vltimis Prædicamentis: nam vt talia Prædicamenta constituunt, dicunt relationes

13.

14. *In qualibet actione physica tres relationes possumus considerare.*

Quomodo actio & passio sunt idem motus.

nes non quascunque, sed relationes inter agens & patiens.

15. Tertiò, sequitur quòd motus essentialiter, & realiter distinguitur ab actione, quæ est relatio. Tum quia distinguuntur prædicamentaliter, tum quia motus est subiectiuè in mobili, & actio in agente. Et si inueniatur aliqua autoritas, dicens, quòd actio sit motus, hoc debet intelligi terminatiuè, quia scilicet terminatur ad motum: vel concomitanter, quia ipsam concomitatur motus: vel debet accipi actio pro actione acta, quæ est motus saltem materialiter acceptus.

b *Illà definitio est falsa, &c.* Nota, quòd illa definitio Authoris sic explicatur ab Antonio Andrea in lib. 6. Principiorum, quæst. 8. passio est effectus actionis, sic quòd actio efficit ipsam, non vt quod, nec vt principium formale quo: sed sicut actus productiuus, quo agens transmutat passum, & transmutatio passiva est ipsa passio illata. Nam principium productiuum est duplex, scilicet vt quod, & vt quo, & hoc secundum est etiam duplex; vel vt principium formale productiuum, vel vt actus productiuus. Exemplum primi, ignis calefaciens respectu caloris geniti in ligno. Exemplum secundi, calor in igne respectu termini eiusdem. Exemplum tertij, calefactio respectu eiusdem termini: passio ergo est effectus & illatio actionis, sicut respectus oppositus consequens formam, ad quam transmutatur. Vnde in tali transmutatione oportet imaginari tria instantia, vel signa naturæ, licet totum possit esse simul tempore & duratione. In primo signo est agens, & passum, vt duo absoluta ante omnem actum, puta ignis, & aqua. In secundo signo forma caloris inducitur in aqua ab igne. In tertio signo confurgit respectus passionis in passu, & respectus actionis in agente; quia simul sunt respectus oppositi, & non sunt. Fortè in eodem signo innascuntur respectus productentis, & producti, inducentis & inducti, qui sunt de genere Relationis. Hæc expositio est Logica, sumendo actionem & passionem pro respectibus, prout constituunt duo Prædicamenta diuersa. Expositio autem, quam hîc tangit Scotus, est merè physica, sumendo actionem & passionem pro forma absoluta, quæ realiter est actio, & passio, diuersimodè tamen considerata.

16. c *Omnis actio & omnis passio est in patiente.* Nota, quòd actio est duplex, scilicet immanens & transiens; & hæc diuisio potest esse generis in species, aut vocis in significationes. Nam actio transiens non dicitur, quia quæ verè est actio de genere Relationis transeat; talis est enim in agente, vt in subiecto: sed dicitur transiens, quia forma inducta per actionem transit in passum, sicut calor transit in aquam, quando aqua calefit ab igne; sed actio de genere Actionis, non solum est terminus forma quæ sic transit, sed etiam forma inducta per mutationem manens in ipsomet agente, vt productio intellectio est actio, quæ terminatur ad intellectioem, quæ est forma absoluta manens in intellectu, atque aded actio vniuoce dicitur de actione transeunte, & immanens sic intellectis. Si verò actio transiens accipiatur pro vera actione de genere Actionis, cuius terminus formalis, scilicet forma, quæ inducitur de nouo, transit in passum; & actio immanens accipiatur pro forma, quæ manet in

Scoti oper. Tom. I I.

agente inducta per actionem, quæ forma est vera qualitas, talis acceptio est vocis in significationes.

Ex hoc sequitur primò, quòd propriè loquendo, omnis actio est immanens: quia actio propriè cum sit relatio de genere Actionis, est in agente subiectiuè; dicitur autem transiens: non quia ipsa actio transeat, sed quia terminus productus per ipsam transit in passum, & dicitur immanens, quia terminus productus per ipsam manet in agente.

17. Secundò, sequitur quòd operationes intellectus, voluntatis, & sensuum, quas vocant actiones immanentes, cum veræ qualitates sint, dicuntur tamen actiones, quia duas condiciones ex tribus, quas actioni assignamus, habeant: videlicet esse in continuo fieri, hoc est, cessare cessante agente ab operatione, & esse in subiecto sicut actio; intellectio quippe est in intellectu, sicut actio, quæ est relatio, est in agente. Tertiam autem conditionem, quæ est completiua ratio actionis, scilicet quòd actio transit in terminum, qui accipit esse per eam, non habent, sed tantum in hac conditione assimilantur actioni; sicut enim actio transit in terminum, qui habet esse per actionem, sic operatio transit in obiectum, licet obiectum non habeat esse per ipsam operationem, immò præsupponitur suo esse, quia per tales operationes nihil fit, vt patet per Aristotelem 1. Ethicorum, cap. 1. & 4. Metaphysicæ, cap. 9. vbi dicit, quòd visio & speculatio nullum aliud opus habent præter se ipsas.

Tertiò, sequitur quòd Scotus in hac conclusione quarta loquitur de actione, quæ habetur per motum & transmutationem; omnis enim talis (quæ quatenus est ab agente, dicitur actio, & quatenus in passum recipitur, appellatur passio) est subiectiuè in passu.

18. d *Sive intrinsecè, sive extrinsecè.* Intrinsecè, id est, denominatione intrinsecà, quæ fit per formam formaliter existentem in subiecto. Sive extrinsecè, id est, denominatione extrinsecà, quæ fit per formam, quæ non est in denominato, quemadmodum lapis appellatur visus visione non in lapide, sed in oculo existente; & hoc modo (inquit Scotus) ignis denominatur agens ab actione non in ipso agente, sed in passu existente, quod vtique verum est, (loquendo de actione acta), cæterum ignis denominatur agens formaliter, & intrinsecè ab actione, relatione in ipso formaliter existente.

e *Saltem de agente.* Propter deprauationem litteræ non potuimus adiunctum intelligere, & diuinare nolimus; sed fortè adiunctum est intrinsecè, ita vt actio sit saltem de agente intrinsecè. Obserua tamen, quòd quando aliquid incipit de nouo, aut incipit per productionem, aut est ipsa productio formaliter, vt videre est in productione caloris, qui incipit per productionem ipsius, scilicet per calefactionem, calefactio verò incipit de nouo non per productionem terminatam ad ipsam, aliàs enim esset processus in infinitum, inuestigando vnã actionem, quã producit calefactio, & aliam quã producit illa actio; sed calefactio incipit de nouo se ipsa, quia est productio caloris, quæ cum sit actio de Prædicamèto Actionis, non potest esse terminus productionis: quia actionis non est actio; & si actio inciperet per actionem aliam, esset processus in infinitum. Nam quando aliquid est denominatiuè

rale, & aliquid formaliter tale, standum in eo, quod est formaliter tale; modò calor est denominatiuè talis, scilicet productus, calefactio verò actio est formaliter talis, nempe productio, atque aded ipsa non producitur. Et per hoc soluuntur rationes ad tertiam conclusionem, quatenus improbare videntur actionem de genere Actionis.

EXPOSITIO TEXTVS.

19.
Text. 14.
Infinis consideratione ad Physicum pertinere.

Quoniam autem 1 de natura scèntia est circa magnitudines, motum, & tempus, &c. Ille est secundus tractatus huius 3, in quo Philosoph. determinat de infinito; & diuiditur in sex capita. In primo recitat opiniones antiquorum. In secundo disputat an infinitum sit, vel non sit. In tertio ostendit, quòd nullum est corpus sensibile actu infinitum. In quarto ostendit, qualiter infinitum est, & qualiter non est. In quinto, quid sit infinitum definitiuè. In sexto ostendit, quæ sit causa finitatis, & infinitatis in rebus naturalibus: & in septimo soluit rationes, quibus probatur infinitum esse. Secundum ibi, *Esse autem aliquid infinitum.* Tertium ibi, *Physicè autem magis speculantibus.* Quartum ibi, *Quòd autem igitur actu non sit corpus infinitum.* Quintum ibi, *Accidit autem contra esse infinitum.* Sextum ibi, *Secundùm autem rationem accidit.* Septimum ibi, *Reliquum est autem aggredi.* Primum capitulum diuiditur; quia primò ostendit, quòd ad naturale spectat determinare de infinito. Secundò recitat opiniones antiquorum, ibi, *Atque omnes tanquam principium.* Est igitur conclusio ista, quòd ad Naturalem spectat determinare de infinito. Probatur, quia ad illum spectat determinare de infinito, qui debet determinare de magnitudine, tempore, & motu: sed Naturalis debet determinare de istis; igitur & de infinito. Maior patet, quia necesse est magnitudinem, motum, & tempus esse finitum, vel infinitum: nam finitum, & infinitum se habent per modum passionum respectu istorum terminorum *magnitudo, tempus, & motus*; modò qui considerat de subiectis, habet considerare de propriis passionibus; & innuit Aristoteles quòd omnis res est finita, vel infinita, nisi fortè sint punctus, vel passio, scilicet qualitas, quæ per se, nec est finita, nec infinita, sed secundùm finitatem, vel infinitatem sui subiecti. Secundò patet conclusio per signum: nam 2 omnes, qui rationabiliter determinauerunt de naturalibus, fecerunt mentionem de infinito.

Text. 15.

20.
Veterum de infinito opiniones.

Atque omnes tanquam principium, &c. Hic recitat opiniones antiquorum; & primò non naturaliter loquentium. Secundò naturaliter loquentium. ibi, *Qui autem de natura.* Primò recitat opiniones eorum, quo ad conuenientiam. Vnde omnes antiqui in hoc conueniunt, quòd infinitum est principium aliorum & non principatum. Tunc ibi, *Alij quidem.* Ponit conuenientiam Pythagoræ, & Platonis: vterque enim dicebat, quòd infinitum est substantia per se existens, & alteri non inhærens. Tunc ibi, *Verum 3 Pythagorei,* recitat differentias istorum. Vnde Pythagoras, & Plato in hoc differunt: quia Pythagoras posuit infinitum in sensibilibus, sed Plato posuit infinitum in insensibilibus, vt puta numerum infinitum, Ideam infinitam. Secundò differunt, quia Pythagoras posuit extra cælum spatium infinitum. Plato verò nihil posuit extra cælum, nec ideas,

Text. 16.

nec aliquid aliud. Tertio differunt, quia Plato posuit duo infinita, vnum à parte magnitudinis, vt in numeris; quia numerus est augmentabilis in infinitum; aliud à parte paruitatis, vt in continuis; quia còtinuum est diuisibile in infinitum. Sed Pythagoras posuit vnum solum infinitum, quia ponebat, quòd numerus impar est causa finitatis, & numerus par causa infinitatis. Vt verbi gratià, si primus numerus impar, scilicet ternarius, addatur vnitati, resultat primus quadratus, scilicet quatuor, & per appositionem secundi numeri imparis, scilicet quinque primo quadrato, resultat secundus quadratus, scilicet nouem, & per additionem tertij imparis, scilicet septem secundo quadrato, resultat tertius quadratus sexdecim, & sic in infinitum per additionem numeri imparis, resultat semper consimiles species gnomonis, ad similitudinem gnomonis in magnitudinibus; sed per additionem numerorum parium resultarent diuersæ species numerorum, vt patet intuenti.

Qui autem 4 de natura. Hic recitat opiniones antiquorum naturaliter loquentium de infinito; & primò quoad conuenientiam; secundò quoad differentiam. ibi, *Atque ille quidem.* Primò dicit, quòd omnes antiqui naturaliter loquentes de infinito ponunt infinitum esse accidens de genere Quantitatis, cui pro subiecto attribuunt aliquod quatuor elementorum, aut medium inter aliqua elementa, exceptis Anaxagorâ, & Democrito, qui posuerunt principia rerum esse finita.

Atque ille 5 quidem. Ponit differentiam inter Anaxagoram, & Democritum, dicens, quòd Anaxagoras posuit principia rerum esse infinitas partes homogeneas, vt os, carnem, & huiusmodi. Secundò dicebat, quòd quælibet pars mixti est consimiliter mixta, sicut & totum, ex quo quodlibet debet generari ex quolibet. Tertio dicebat, quòd omnia ista principia quandoque congregabantur in vno chaos confuso, ex quo omnia deberent fieri, scilicet per segregationem. Quarto dicebat, quòd erat quidam intellectus, qui segregabat ista entia ab inuicem, & quando ipse incipiebat segregare, tunc omnia incipiebant de nouo, scilicet & motus, & tempus. Sed Democritus 6 ponebat principia rerum naturalium esse infinita corpora atoma, differentia ab inuicem secundum magnitudinem, & figuram, ex quibus fierent res naturales secundum quòd diuersimodè se haberent huiusmodi corpora atoma in figura, positione, & ordine.

Rationabiliter 6 autem, &c. Hic approbat dicta antiquorum 7 per aliquas còclusiones. Prima est, quòd si infinitum est, rationabiliter posuerunt infinitum esse principium. Probatur, quia non haberet potètiã, quæ extenderetur, & per quam fieret principium. Secunda conclusio est, quòd infinitum est ingenitum, & incorruptibile, intelligendo conditionaliter sicut priùs. Probatur, quia si esset genitum, oporteret ponere aliud principium excedens ipsum, à quo generaretur, & corrumpeteretur, & per consequens esset finitum cum extenderetur ab alio. Tertia conclusio est, quod rationabiliter affirmant infinitum gubernare omnia. Probatur, quia ex quo infinitum non esset principium, oporteret quòd esset principium omnium aliorum, & per consequens gubernat alia. Quarta conclusio est, quòd infinitum est quoddam diuinum & immortale, sicut affirmant

21.
Text. 17.

Text. 18.

Text. 19.

22.
Text. 30.

Infinis est ingenitum, & incorruptibile.

Infinis omnia gubernat.

affirmant Anaximander, & alij Philosophorum sequentium.

ANNOTATIO.

23. *Infini- tum ha- bet quatuor proprietates.*

Hic approbat dicta antiquorum, &c. Nota, quòd in hoc 30. textu approbat quatuor proprietates ex antiquorum assignatione ipsi infinito conuenientes. Prima est, infinitum necessariò debet esse principium rei, & nullo modo principium; quia si esset principium, esset ex principio: omnia enim entia, vel principia sunt, vel ex principio; sed infinitum non potest esse ex principio, quia si haberet principium, eadem ratione haberet finem; & per consequens non esset infinitum: infinitum ergo est principium, neque enim frustra possibile est ipsum esse. Secunda proprietas est, quòd infinitum est ingenerabile, & incorruptibile; si enim esset corruptibile, tenderet ad finem: nam omne quòd corrumpitur, habet finem; & si generabile, fieret ex principio: nam quòd generatur, habet principium, & eadem ratione finem: haberet ergo principium, & finem, quæ opponuntur rationi infiniti. Tertia conditio, quòd tale infinitum omnia gubernaret, & contineret. Hæc autem proprietas à ponentibus tantum principium materiale, & non efficiens, malè assignabatur: quia gubernare efficientem causam pertinet. Quarta proprietas est, quòd infinitum est quid diuinum, quòd enim neque principium, neque finem habet, aliorumque omnium est causa, necesse est ut sit diuinum.

EXPOSITIO TEXTVS.

24. *Text. 31. Infinitum ha- bet in ratione re- rum.*

Essè autem aliquod infinitum, &c. Hoc est secundum caput huius tractatus, quo Philosophus disputat an infinitum sit, vel non; & primò probat quinque rationibus, quòd infinitum sit. Secundò ponit acceptiones huius nominis infinitum. Tertio probat, quòd infinitum non est. Secundum ibi, *Habet autem dubitationem.* Tertium ibi, *Separabile igitur à sensibilibus.* Prima ratio est, quòd tempus est infinitum, ut patet 8. huius, text. 48. & inde. Secundò, quia magnitudo est diuisibilis in infinitum, secundum quòd Mathematici vtuntur infinito. Tertio nisi infinitum esset, sequeretur, quòd tandem generatio deficeret; consequens est falsum, ut patet secundo de Generatione. Probatur consequentia, quia quodlibet ens naturale accipit sibi vnâ portionem materiæ primæ: modò tandem deficeret generatio, nisi materia esset infinita. Quarto, accepto à aliquo finito, si est infinitum, haberetur propositum; si finitum, tunc finitur ad aliquid aliud, de quo queritur sicut priùs: & per consequens totum aggregatum est infinitum. Quintò, & est 2 ratio maximè inducens dubitationem; quia semper potentia cognitiua mouetur ab aliquo; modò intellectus noster intelligit infinitum; igitur mouetur ab infinito, & per consequens infinitum est. Minor patet; quia Mathematici imaginantur magnitudines infinitas. Similiter aliqui imaginantur extra cælum, spatium infinitum, & locum infinitum, corpus infinitum, & mundos infinitos; quia quâ ratione in vna parte illius spatij esset mundus, vel corpus, eadem ratione in alia. Et subdit Aristoteles quòd si aliquis dicit, quòd in

Text. 32.

illo spatio non sunt mundi infiniti, tamen bene possunt esse. Dicit Aristoteles, quòd hoc non valet, quia in perpetuis ^b non differt esse, & posse, id est, res perpetuæ non priùs possunt esse quàm sint, immò simul possunt esse, & sunt.

Habet 3 autem dubitationem. Hic ponit acceptiones huius nominis infinitum, & primò mouet difficultatem considerationis, dicens, quòd de infinito est magna dubitatio, quia negantes infinitum esse, habent contra se prædictas rationes; sed ponentes infinitum esse, habent difficultatem, vtrum sit substantia, vel accidens; vtrum sit per se existens, vel alteri inhærens, sed tamen ad Philosophum naturalem pertinet præcisè considerare, vtrum sit aliqua magnitudo sensibilis infinita; & idè primò considerandum est quot modis dicitur infinitum. Vno modo infinitum accipitur negatiuè, ut punctus dicitur infinitus, quia non finitus; quemadmodum dicimus, quòd vox est inuisibilis. Secundo modo dicitur infinitum, quod non potest pertransiri: quia est quantum extensum sine termino. Tertio modo, quia potest pertransiri, licet cum difficultate, ut via longa. Quarto modo dicitur infinitum, quod de sui natura est pertransibile, sed non potest pertransiri propter impedimentum aliquod. Quinto modo dicitur infinitum secundum augmentationem, ut numerus est in infinitum augmentabilis. Sexto modo secundum diuisionem, ut continuum est in infinitum diuisibile. & Septimo modo vtroque modo, scilicet tam secundum diuisionem, quàm secundum appositionem, ut tempus.

25. *In perpetuis non differt esse posse ab esse. Text. 33.*

Quot modis dicitur infinitum.

Separabile 4 igitur esse à sensibilibus. Hic Aristoteles probat, quòd infinitum non sit. Et primò probat, quòd nullum sit infinitum separatum à sensibilibus. Secundò, quòd nullum est corpus infinitum. Et tertio, quòd nullus est numerus infinitus. Secundum ibi: *Logicè igitur specularibus.* Tertium ibi: *At verò neque numerus sic.* Primò, ponit sex rationes, quarum duæ probant, quòd infinitum non sit accidens, & alix duæ, quòd infinitum non sit substantia. Prima ratio, quia si esset infinitum separatum, tunc illud non haberet magnitudinem, aliter non esset separatum à magnitudine. Consequens est falsum: quia tale nõ esset infinitum nisi negatiuè, sicut punctus; quemadmodum dicimus, quòd vox est inuisibilis: modò ista acceptio infiniti non queritur in proposito; sed queritur de infinito, quod est intransibile, eo quòd est quantum extensum sine termino. Secunda ratio est ibi, *Si verò 5 secundum accidens.* Quia si infinitum sit accidens, sequitur quòd non est elementum, & principium aliorum; consequens est falsum per antiquos; & consequentia probatur; quia principium substantiæ est substantia. Tertia ratio ibi, *Amplius quando contingit;* quia non est numerus infinitus, neque aliqua magnitudo infinita; igitur nulla substantia est infinita. Tenet consequentia; quia infinitum est pars numeri, & magnitudinis; & antecedens patet per antiquos, qui non posuerunt aliquod infinitum nisi separatum à numero, & magnitudine. Quarta ratio ibi, *Manifestum 6 autem,* & probat quòd nullum infinitum sit principium: quia de ratione principij est, quòd habeat consimilem denominationem, sicut causatù, ut quælibet pars æris, & aër; igitur quælibet ^c pars illius infiniti esset infinita, quod est falsum; quia impossibile est multa infinita esse. Quinto ratio ibi, *at esse tale nequit.* Quia impossibile est infinitum esse im-

26. *Text. 35. Infinitum actum an sit.*

26. *Text. 35. Infinitum actum an sit.*

Text. 36.

Principium substantiæ est substantia.

Text. 37.

partibile, & indiuisibile; ergo impossibile est infinitum esse. Probatur antecedens, quia nihil est finitum, vel infinitum nisi secundum accidens, scilicet per quantitatem; sed quantitas non est indiuisibilis; ergo, &c. Et consequentia tenet; quia impossibile est aliquam quantitatem esse infinitam.

27. Sexta ratio ibi, *Sed 7 si sic*, quæ est omnino eadem cum secunda: & subdit ibi, *Sed fortassis 8* **Text. 38.** *hec quidem*, excusat se ab ulteriori determinatione de infinito separato: quia in proposito intendimus, utrum sit aliquod corpus sensibile actu infinitum.

Text. 40. *Logice igitur 9 speculansibus.* Hic ostendit quod nullum est corpus actu infinitum; quia de ratione corporis est, quod sit figuratum, scilicet clausum termino, vel terminis; igitur nullum corpus est infinitum.

Text. 41. *At verò 10 neque numerum sic.* Probat, quod nullus numerus est infinitus, quia omnis numerus est numeratus, vel numerabilis: modò nullum infinitum est numeratum, vel numerabile; igitur nullus numerus est infinitus, & quomodo, & quantum valeant istæ rationes, videbitur in questionibus.

ANNOTATIONES.

28. **A** Ccepto aliquo finito, &c. Nota, quod sensus huius rationis est talis: omne corpus finitum clauditur alio corpore superiore, aut igitur debet dari processus in infinitum in corporibus, aut deueniendum est ad aliquod corpus infinitum, cuius magnitudo non claudatur: quare cum primum non sit dandum, dabitur secundum, atque ita dabitur infinitum.

b *In perpetuis non differt esse & posse.* Nota, quod Commentator 3, huius, comm. 32. dicit, quod possibile in rebus, quas non continet tempus, est necessarium: quod autem est possibile ut sit, & non sit in indiuiduis specierum, quæ continet tempus, est contingens. Ex quo dicto patet, quod si possint esse infiniti mundi extra cælum, quod sunt de facto infiniti, eo quod extra cælum non est tempus. Sed hoc est contra fidem, nisi sic intelligatur, quod in perpetuis non differt esse substantiale à posse substantiali, hoc est à potentia ad esse substantiale. Vnde secundum intentionem Philosophi, & Commentatoris quæcunque substantia potest esse æterna, ipsa est æterna: omnis enim substantia intransmutabilis substantialiter, quæ potest esse, iam est in actu; nam secundum Comm. 12. Metaph. & 1. de Cælo, impossibile est esse aliquam substantiam de se possibilem, & tamen perpetuam ab alio, sed non est sic de accidentibus: nam tempus futurum, cuius principium est instans dici craftinæ, potest esse æternum, & tamen non est nunc æternum. Et si dicatur, quod motor cæli est substantia æterna, & tamen potest ponere Solem in oriente, qui nunc non est ibi. Dicas, quod in substantiis æternis non differunt esse, & posse esse, tamen bene differunt *facere, & posse facere*: non enim sequitur, quod substantia æterna potest facere hoc; ergo facit hoc: bene tamen sequitur substantia æterna potest esse; ergo est, secundum intentionem Commentatoris. Vel dicas, & melius, quod prædicta propositio non debet allegari à Philosopho, tanquam concessa & vera, siue authentica, ex eo quod ipse non loquitur secundum opinionem propriam, sed

solum refert opinionem antiquorum, qui posuerunt infinitos esse mundos extra cælum.

c *Qualibet pars illius infiniti esset infinita.* Nota, quod hoc potest tripliciter intelligi. Vno modo loquendo de infinito secundum quod antiqui Philosophi loquebantur, contra quos arguit Aristoteles sic, scilicet quod sit substantia separata diuisibilis, quæ sit principium omnium aliorum: & sic quælibet pars infiniti, est infinita. Secundo modo, per infinitum possunt intelligi partes aliquotæ, quæ scilicet aliquoties sumptæ reddunt totum, & sic iterum quælibet pars infiniti est infinita; quia ex partibus finitis sumptis nunquam redditur infinitum. Si ergo ponatur infinitum, quælibet eius medietas erit infinita, & quælibet eius tertia, & quælibet eius quarta: & sic de omnibus eius partibus aliquotis: sed non debet intelligi de partibus non aliquotis; quia secundum Philosophum tempus est infinitum, & tamen non quælibet pars temporis est infinita.

Aliter respondent alij, quod infinitum nullam habet partem finitam, quia sicut puncti ad lineam nulla est proportio, sic etiam finiti ad infinitum: & sicut punctus non est pars lineæ, sic etiam finitum non est pars infiniti. Ista opinio non est vera, nisi fiat sermo de partibus aliquotis, quæ solum dicuntur esse partes apud Mathematicos: intelligunt enim idem per partem, & partem aliquotam. Manifestum est enim quod si aer esset infinitus, quilibet aer finitus est pars eius, & etiam quælibet pars finita temporis est pars temporis, quamuis secundum Philosophum tempus sit infinitum: tamen aer finitus non est pars aliquota aeris infiniti, de qua parte Mathematici loquuntur, sed bene est pars non aliquota, quam etiam ipsi dicunt esse partem: nam secundum eos quidquid intrinsecè constituit aliquod totum, est pars eius.

QVÆSTIO IX.

Utrum possibile sit esse aliquam magnitudinem actu infinitam.

Aristot. *hic text. 35. vsque ad 56. & 1. de Cælo, cap. 5. text. 33. vsque ad 76. Albert. Magn. tract. 2. cap. 1. & sequent. Scholastici in 1. dist. 34. D. Bonau. ibid. dist. 43. Richard. ibid. quæst. 5. & 6. D. Thom. 1. part. quæst. 7. art. 3. & 4. Scotus 11. Metaph. summa 4. cap. 2. & 2. Metaph. quæst. 6. Oeccham quodl. 2. quæst. 5. Canonic. quæst. 3. art. 2. Argentina disput. 1. quæst. 2. art. 4. Almáin. in 3. dist. quæst. unica. Gabriel in 2. dist. 1. Valquez 1. part. dist. 26. Hurtado in Physic. dist. 13. sit. 2. & 3. Conimbr. 3. Physic. cap. 2. quæst. 1. Complur. dist. 18. quæst. 1. Ruus tract. 2. quæst. 1. Fuente quæst. 3. difficult. 1. Roccus summa 3. quæst. 1. & 2.*

A R G V I T V R quod sic: primò, de lineâ gyratiua partiū proportionalium continui. Et imaginetur vnum corpus pedale diuidi secundum partes proportionales proportionalitate duplâ, & circundet vna lineâ primam partem proportionalem, & illa eadem secundam, & tertiam, & sic in infinitum; tunc illa lineâ est simpliciter infinita, quia est composita ex partibus æqualibus, vel maioribus aliqua parte data.

Secundò, quia tanta est superficies curua de facto, vel saltem composita ex pluribus rectis, quanta esset si esset rectificata, sed de facto est aliqua superficies composita ex pluribus superficiebus, quæ si esset rectificata, esset infinita; igitur illa de facto est infinita. Maior patet; quia ex quo per solam

recti

rectificationem fieret infinita ; sequitur quòd nunc de facto est infinita , cum per rectificationem nihil sit sibi additum ; & minor apparet de superficie circumdante primam partem proportionalem,secunda secundam,& sic in infinitum.

Tertiò, possibile est,quòd in prima parte proportionali horæ,Deus creet vnum lapidem,& in secunda alium, & in tertia tertium, & sic in infinitum ; tunc in fine horæ, vel illud erit infinitum, & habetur propositum : vel finitum, & hoc non ; quia est compositum ex infinitis partibus æqualibus. Sed quòd antecedens sit possibile, probatur ; quia in generatione lapidis successiva agens naturale producit in qualibet parte proportionali horæ vnam partem lapidis ; aliter enim generatio non esset continua ; igitur, cum quælibet pars lapidis sit lapis, sequitur quòd in qualibet parte proportionali horæ agens naturale producit vnum lapidem : modò, vt videtur, vbi agens naturale producit minorem, Deus potest producere maiorem : & per consequens in qualibet parte proportionali horæ Deus potest producere vnum lapidem bipedalis quantitatis.

2. Quartò, quia possibile est aliquod corpus augeri ad duplum, & possibile est aliud corpus augeri ad triplum, & sic in infinitum ; igitur possibile est aliquod corpus esse actu infinitum. Consequentia tenet, quia non potest esse plus quam duplum, plus quam triplum, & sic vltèrius ad aliquod certum quantum datum, nisi ipsum esset infinitum simpliciter. Probatur antecedens, quia esset vna copulatiua, cuius quælibet pars est possibilis, & vna non repugnat alteri.

Quintò, quia in continuo sunt infinitæ partes eiusdem quantitatis ; igitur continuum est infinitum. Tenet consequentia ; quia impossibile est aliquod compositum ex infinitis partibus æqualibus, aut eiusdem quantitatis esse, nisi ipsum sit simpliciter infinitum. Antecedens probatur ; quia in continuo sunt duæ medietates eiusdem quantitatis, tres tertiæ, quæ sunt eiusdem quantitatis, quatuor quartæ, quæ sunt eiusdem quantitatis, & sic in infinitum. Et confirmatur ; quia in continuo sunt infinitæ partes ; igitur continuum est infinitum : quia maiorem extensionem faciunt tres, quàm duæ, & quatuor maiorem extensionem, quàm tres, & sic vltèrâ ; igitur infinitæ partes faciunt infinitam extensionem.

3. Sextò, quia extra cælum est distantia infinita ; igitur aliqua est magnitudo infinita. Tenet consequentia : quia distantia est magnitudo, vel non est sine magnitudine. Antecedens probatur ; quia si in conuexo esset vna faba, Deus posset illam mouere elongando à cælo, quo facto, faba distabit à cælo, & priùs non distabat, & non nisi per distantiam intermediam ; igitur extra cælum est aliqua distantia, & non est ratio quare aliquanta plusquam infinita ; igitur extra cælum est distantia infinita. Vltimò potest argui rationibus Aristotelis quas ponit in littera. Item, cælum est infinitum, quia infinitum est quod est interminatum ; modò cælum est tale, & per consequens infinitum.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 3. tractat. 2. text. 35. In quæstione primò videbitur quibus modis imaginabile est infinitum in magnitudine, & quòd impossibile est infinitum esse aliquo dictorum modorum. Secundò vide-

bitur an illæ rationes concludant demonstratiuè, ita vt infinitum esse implicet contradictionem, vel non, & per hoc patebit ad quæstum.

Quantum ad primum notandum, quòd aliquid potest a imaginari infinitum dupliciter. Vno modo secundum omnem dimensionem, ita vt totum occupet : & hoc dupliciter ; vno modo, quòd omnia quæ sunt, sunt partes ipsius : alio modo quòd in ipso sit vnum foramen, in quo ponuntur alia entia, quæ non sunt partes ipsius : sicut si imaginaretur, quòd extra cælum esset corpus infinitum, & quòd iste mundus esset in quodam foramine ipsius. Secundo modo est imaginabile infinitum secundum vnam dimensionem tantum, vel plures, ita quòd non totum occupet ; & hoc etiam dupliciter. Vno modo, quòd illud corpus sit finitum, licet sit infinite longum. verbi gratiâ : si primò sit aliquod corpus vndique pedale, deinde addatur sibi medietas vnus pedis, quæ sit in duplo longior primo pedali accepto, & proportionaliter vnus profunda, & sic in infinitum secundum longitudinem, tunc illud corpus esset infinite longum ; & tamen esset solum finitum, quia vndique pedale.

4. Alio modo, quòd sit infinitum, & quòd sit extensum secundum vnam dimensionem sine termino, & hoc est imaginabile tripliciter. Primò, quòd sit vnum corpus pedaliter latum, & pedaliter profundum extensum sine termino secundum longitudinem ; & hoc dupliciter, quia vel ab vna parte tantum, vel ab vtraque. Secundo modo, quòd primò esset vnum corpus pedaliter latum, & pedaliter profundum, & etiam pedaliter longum. Secundò vnum aliud æquale secundum longitudinem & profunditatem, quod esset duplo magis latum, & tertio vnum aliud magis latum, quòd esset in duplo magis latum quàm secundum, & sic in infinitum ad modum graduum. Alio modo, quod primò esset vnum pedale secundum quamlibet dimensionem trium. Secundò vnum æquale, quod esset in duplo magis longum, & sub duplo minus profundum, vel minus latum, & sic in infinitum.

Præmissâ hac distinctione, nunc ponendæ sunt rationes, quibus probatur, quòd impossibile est esse magnitudinem infinitam. Prima ratio, quia si esset possibile : sit igitur, quòd Deus faciat in vna parte proportionali huius horæ vnum corpus isti mundo æquale, quod circumdet cælum, & in secunda parte proportionali horæ faciat vnum aliud sibi æquale, quod circumdet primum, & sic de singulis partibus proportionalibus horæ ; tunc si hoc sit possibile, sequitur, quòd in instanti terminante horam, illud corpus sit infinitum vndique occupans totum ; quia esset corpus sphericum compositum ex infinitis æqualibus isti mundo dato, & tamen ante instans terminans horam, nunquam fuit infinitum ; quia semper antè solum erant pertransitæ partes proportionales finitæ ; & tamen in illo instanti nihil acquiritur, quod videtur imaginabile, videlicet quòd aliquid nunc sit infinitum, & semper antè erat finitum, & tamen tunc nihil sibi acquiritur.

Confirmatur, retento eodem casu : quia in instanti terminante horam illud corpus desinit esse figuratum : quia nunc non est figuratum, ex quo est in infinitum vndique & immediatè antè fuit figuratum ; igitur desinit esse figuratum, &

tamen

tamen nulla figura definit esse; quia nec illa, quæ fuit in prima parte proportionali horæ, nec illa quæ fuit in secunda, & sic de aliis; igitur sequitur contradictio, quòd nulla figura definit esse, & aliqua figura definit esse; quia illud corpus definit esse figuratum.

Secunda ratio; quia si sit possibile esse infinitum, sit igitur vnum corpus infinitum secundum dimensionem vnam tantum, scilicet secundum longitudinem, & quòd sit vndique pedaliter latum, & pedaliter profundum; tunc sequitur quòd ex isto corpore infinito secundum vnam dimensionem tantum, fieret infinitum vndique occupans totum, quòd est impossibile; quia ex minori fieret maius sine aliqua quantitate addita. Probatur consequentia, quia amoueat Deus ab isto corpore vnum pedale, & fiat separatum; deinde in secunda parte proportionali horæ amoueat aliud pedale, & addatur primo, & ita totum fiat separatum, deinde in tertia addatur iterum pedale, & sic in singulis partibus proportionalibus horæ; tunc in fine horæ istud esset infinitum vndique, occupans totum, & tamen aliunde non habuit quantitatem, quàm ab illo corpore infinito secundum longitudinem tantum; ergo, &c.

6. Confirmatur retento eodem casu; posito tamen, quòd illud infinitum secundum vnam dimensionem terminetur ad centrum terræ ab vna parte, & ab alia parte protendatur in infinitum versus Orientem; tunc sequitur, quòd ab isto corpore poterit refecari vnum aliud corpus sibi æquale, & tamen ipsum esset tantum, quantum erat prius; consequens est inimaginabile. Consequentia probatur, posito quòd vnum pedale, quòd terminatur ad centrum, remoueat, & ponatur ab alia parte centri versus Occidentem, deinde trahatur illud corpus ad centrum, & sic in infinitum; tunc sequitur propositum, quòd illud corpus est tantum, quantum erat prius, & tamen ab ipso refecatum est vnum aliud corpus infinitum tantum, quantum ipsum.

Tertia ratio, sequeretur quòd pars, & totum essent ad inuicem æquales; quia corpus infinitum occupans totum, vndique, & infinitum secundum vnam dimensionem tantum essent ad inuicem æqualia, qui ex illo infinito secundum vnam dimensionem tantum fieret, reliquum sine aliqua additione quantitatis, & tamen esset pars ipsius; ergo, &c.

Confirmatur, imaginando quòd sint duæ lineæ infinitæ protensæ versus Orientem, vna *A*, quæ terminetur ad centrum terræ, & alia *B*, quæ terminetur per pedale circa centrum ad Orientem; tunc linea *B* est minor *A*, scilicet per pedalem quantitatem: tunc ponatur per imaginationem, quòd fixo puncto *B*, linea *B*, imaginetur circumduci ad Occidentem, tunc efficietur maior *A*, de illo pedali, & tamen nihil est sibi additum, quòd est impossibile.

7. Quarta ratio, si esset infinitum vndique, sequeretur quòd ipsum haberet centrum, & quòd nullum haberet centrum; consequens implicat contradictionem. Probatur consequentia: quia in imaginabile esset, quòd illud corpus esset motum circulariter, vt sic ponentes concedunt; igitur illud corpus tunc haberet centrum, circa quod volueretur: sed quòd non haberet, probatur; quia ex quo esset infinitum vndique, quâ ratione signaretur centrum in vno puncto, eadem ratione in quolibet.

Quintò, sequeretur quòd infinitum esset figuratum; consequens est impossibile: quia tunc esset terminatum. Probatur consequentia, quia sicut imaginatur in tertio modo, si esset vnum corpus pedaliter latum, & pedaliter profundum.

Sexta ratio, imaginetur linea *A*, sicut prius exiens à centro terræ in infinitum versus Orientem; & linea *B*, æquè distans, tunc imaginetur linea *A*, circumuolui successiuè, tunc sequitur quòd subito pertransibit spatium inter *A* & *B*, quia ex quo nunc est æquè distans, & immediatè potest non est æquè distans, cum ambæ sint in infinitum protensæ, sequitur quòd immediatè post hoc ambæ concurrent.

Quantum ad secundum, notandum, quòd quædam est magnitudo recta, quædam curua, vel circularis, siue composita ex pluribus rectis: & licet aliquando improprie sumantur dimensio, penes lineam curuam, verbi gratiâ, dicimus quòd arcus est longior chordâ, tamen proprie cuiuslibet magnitudinis dimensio sumenda est penes lineam rectam, ita vt quodlibet est ita longum sicut linea recta protensa de termino eius ad terminum illius, & idèd dicit Aristoteles 2. Cæli, text. 14. quòd longitudo cæli est axis corporis mundi. Ex quo patet, cum dimensio corporis spherici sumenda sit penes lineam rectam, & non per circumlarem, multo fortius in aliis corporibus.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio: de facto est aliqua linea curua infinita. Probat, quia in qualibet superficie sunt infinitæ lineæ æquales alicui tertio dato; igitur cum ex eis per incuruationem possit fieri vna linea curua, immò de facto sit vna linea curua; sequitur quòd illa de facto sit infinita. Tenet consequentia; quia infinitum est, quòd est compositum ex infinitis æqualibus alicui tertio dato; & antecedens patet, imaginando superficiem diuidi in infinitum per partes^b proportionales, & patet per primum argumentum ante oppositum. Ex quo patet, quòd est aliqua linea curua, quæ si esset rectificata, esset actu infinita.

9. Contrà obicitur, ponatur igitur quòd sint duæ tales lineæ *A*, *B*, sibi inuicem suprapositæ terminatæ ab vna parte æqualiter, & ab alia parte protensæ in infinitum, tunc à linea *B*, abscindatur vnum pedale, tunc per illud principium, *Quæcumque sunt sibi inuicem supraposita, sunt æqualia*, *A* est maior *B*, tunc trahatur *B*, æqualiter ad punctum *A*, per idem principium sequitur, quòd sunt æquales; igitur sequitur impossibile: quia quæ primò erant inæqualia, erunt æqualia sine additione nouæ quantitatis, vel etiam remotione. Respondetur, quòd illud principium, quæcumque sunt sibi inuicem supraposita, &c. solum intelligitur in quantitatibus finitis, & non in infinitis: quia vnum infinitum non est æquale alteri.

Secunda conclusio. De facto est aliqua superficies infinita. Probatur imaginando aliquam superficiem circumdare aliquas partes proportionales continui, eo modo quo prius imaginabatur de linea.

Tertia conclusio, possibile est esse aliquod corpus actu infinitum: & licet Aristoteles non posuisset istam, hoc fuit, quia non percepit potentiam actiuâ infinitam, qualem esse nos credimus ex fide: & ista conclusio non potest probari, nisi quia ad istam positionem nõ sequitur impossibile, vel contradictio; vt patebit sequendo rationes, & hoc isto modo; quia de qualibet ostenditur, vel

8.

De facto est aliqua linea curua infinita.

9.

De facto est aliqua superficies infinita.

Possibile est esse aliquod corpus infinitum.

vel quòd non valet consequentia, vel quòd consequens non sit impossibile. Vtrùm autem de facto sit aliquod corpus infinitum, vel non, vel vtrùm possit esse per agens naturale, videbitur in alia quæstione.

10. Ad rationes. Ad primam, concedo consequentiam, & dico, quòd consequens non est inconueniens, scilicet quòd nunc illud corpus sit infinitum, & nunquam antè fuit infinitum; & tamen nunc nihil acquirit: verbi gratiâ, in consimili, imaginetur aliquod continuum diuidi in partes proportionales in infinitum, supra quod moueatur aliquod mobile per horam; tunc in fine horæ verum est dicere quòd infinitæ partes proportionales sunt pertransitæ ab isto mobili, & semper antè solum erant finitæ pertransitæ, & tamen in fine horæ nulla pars pertransitur.

Ad confirmationem concedo, quòd illud corpus definit esse figuratum, & tamen nulla figura definit esse. Nec ista consequentia valet, hoc corpus definit esse figuratum; ergo aliqua figura definit esse.

Ad secundam, dico quòd consequens non est inconueniens, immò ex quolibet infinito possent fieri infinities infinita, & tali modo possent replicari partes, quòd ex eis fieret infinitum vndique, sicut in illo casu. Item aliter possent fieri infinities infinita, & apponi simul, ex quibus tamen nunquam resultaret infinitum vndique: verbi gratiâ, si esset vna columna infinita, deinde sumeretur alia tanta, & superponeretur primæ, & tertia secundæ, & sic infinitum. Et consimiliter conceditur consequens, confirmationis: verbi gratiâ in exemplo prius posito, si continuum diuidatur in infinitum per imaginationem, tunc sunt ibi infinitæ partes sic computando, vna, dua, tres, quatuor, & sic in infinitum. Item dimissis omnibus imparibus, & computatis partibus solum, vt duo, quatuor, sex, octo, &c. resultat numerus infinitus. Item ex imparibus dimissis partibus, & sic ex vno numero infinito possunt resultare infinities infiniti numeri. Et eodem modo ex vna magnitudine infinita possunt resultare infinities infinitæ magnitudines.

11. Ad tertium, dico quòd in infinito non est totum, & pars, sed benè in finito. Vnde vno modo dicitur totum, quòd continet aliquid, & plus; & isto modo vnum infinitum benè est totum respectu alterius, vel melius loquendo illud dicitur totum respectu alterius quod continet illud & aliud, sic in infinito benè inueniuntur totum & pars. Alio modo, quòd totum contineat aliquod, quod excedat in quantitate, & ad quod habeat proportionem maioris inæqualitatis, & sic totum & pars inueniuntur solum in quantitatibus finitis, & de talibus ponitur illud principium, *omne totum est maius sua parte.*

Ad quartum dico quòd si esset vnum corpus infinitum vndique, vbique esset centrum eius. Et ideo quidam definiētes Deum dixerunt, quòd Deus est sphaera, cuius centrum est vbique, circumferentia verò nusquam.

Ad quintum, responderetur quòd aliquid dicitur figuratum dupliciter, vno modo improprie, quod est terminatum ab aliqua, vel aliquibus partibus, licet non à qualibet, & isto modo diceremus, quòd superficies contenta inter duas lineas egredientes à centro circuli, ad circumferentiam protensa in infinitum est figurata: sic etiam diceremus, quòd columna protensa in infi-

Figuratum dicitur aliquid dupliciter.

nitum haberet figuram columnarem. Alio modo dicitur figuratum proprie, quod à qualibet parte est terminatum: & sic capit Euclides, quando dicit nullas duas lineas rectas superficiem concludere, & etiam in definitione figuræ, quòd figura est quæ termino, vel terminis clauditur: tunc dico, quòd nullum infinitum est figuratum proprie: tamen infinitum secundum vnâ dimensionem potest esse figuratum primo modo.

Ad sextum, concedo casum, & negatur consequentia, quòd aliqua distantia subito pertranseat. Vnde norandum, quòd distantia inter *A*, & *B*, accipitur dupliciter: vno modo pro linea recta protrahæ inter *A*, & *B*, quæ perpendiculariter cadit super vtramque, ex quo sunt æquæ distantes; & tunc certum est, quòd talis linea pertransitur successiuè. Alio modo pro totali spatio inter *A*, & *B*, lineas, scilicet pro illa superficie protensa in infinitum: & tunc dico, quòd illa tota superficies, & quælibet pars eius pertransitur successiuè. Cum hoc etiam concedo, quòd immediatè post initium motus est pertransitum spatium infinitum, nullum tamen subito, sed successiuè: verbi gratiâ, in exemplo imaginato continuum diuidi in infinitum per partes proportionales, & incipit aliquid mobile moueri à partibus minoribus versus maiores, tunc in principio motus verum est dicere immediatè post hoc infinitæ partes proportionales erunt pertransitæ, & tamen quælibet pertransibitur successiuè.

De rationibus ante oppositum, quæ probant veritatem, & quæ non, dicitur in alia quæstione.

ANNOTATIONES.

a *Liquid potest imaginari infinitum dupliciter.* Nota, quòd Scotus in hac quæstione loquitur secundum Mathematicorum imaginationem, & non realiter & physicè: nam multa quæ in hac quæstione tanquam certa supponuntur, Physicus non admitteret, quæ tamen admittit Mathematicus.

b *Superficies potest diuidi in infinitum in partes proportionales.* Nota, quòd in continuo duplices sunt imaginari partes, quædam eiusdem proportionis; quædam verò eiusdem quantitatis. Partes eiusdem proportionis sunt partes sic se habentes, quòd eadem est proportio primæ ad secundam, quæ est secundæ ad tertiam, & sic in infinitum; secundum enim has partes potest continuum in infinitum secari, & nunquam consummabitur per talium partium ablationem: verbi gratiâ, si quoddam cõtinuum bipedale diuidatur in duas medietates pedales, & aliquam illarum diuidas in alias duas medietates, & ex illis alteram in alias duas, & sic in infinitum; hæc diuisio fit secundum proportionem: quia partes semper seruant duplam proportionem. Partes eiusdem quantitatis adhuc sunt duplices: aliæ sunt eiusdem quantitatis non communicantes; aliæ eiusdem quantitatis communicantes. Partes æquales non communicantes eiusdem quantitatis sunt, quarum vna nihil habet alterius, vt si detur quoddam continuum decupedale, & diuidatur in decem partes pedales; erunt quidem æquales, neutraque aliquid alterius participabit. Partes huiusmodi non possunt infinitæ reperiri in aliquo creato, quia tales erunt necessariò finitæ, & tandem per ablationem talium partium consummetur. Partes æquales communicantes sunt, quæ

Distantia bifariam sumitur.

In continuo duplices sunt partes.

Partes eiusdem quantitatis sunt duplices.

12.

13.

quarum vna recipit aliquid alterius, vt, verbi gratia, si detur continuum bipedale vltra duas partes pedales non communicantes, quas habet, dabuntur alia quæ plurimæ, immò infinitæ partes æquales communicantes; dabitur enim vna medietas, & ex parte istius, & residuo alterius alia pars æqualis, & rursus ex parte istius, & alterius residuo alia pars æqualis, & sic in infinitum; & huiusmodi partes possunt inueniri infinitæ in continuo.

14. ^c *Quæcumque sunt sibi inuicem supraposita, &c.* Hæc litera nobis visa est manca, & imperfecta, idè ita iudicauimus supplendum esse, vt in hunc modum legatur. *Quæcumque sunt sibi inuicem supraposita sunt æqualia, A, & B sunt æquales, & per casum, A est maior B, eo quod à B abscisum est vnum pedale, modò trahatur B æqualiter ad punctum, tunc per idem principium sequitur, quod A, & B sunt æquales; igitur sequitur impossibile, &c.*

Q V E S T I O X.

Utrum de facto sit aliquod corpus naturale a actu infinitum.

Vide Authores citatos q. anteced. Albert. *ibid.* citatus, q. 5. & seq. Roccus cap. 4.

1. **R**GVITVR quòd sic: quia de facto est aliqua linea infinita, & aliqua superficies infinita, vt probatum fuit in alia quæstione: igitur de facto est aliquod corpus actu infinitum.

Secundò, quia de facto est tantum corpus curuum, quantum ipsummet esset, si esset rectificatum sine additione alicuius quantitatis; sed in aliquo corpore nunc de facto est corpus curuum, vel factum ex pluribus corporibus rectis, quod si esset rectificatum, esset infinitum, & extensum sine termino; igitur de facto est aliquod corpus actu infinitum. Maior nota est, sicut dicebatur de linea gyratiua. Et minor probatur, imaginando aliquod corpus diuidi secundum partes proportionales in infinitum, tunc capiatur secunda pars proportionalis, & fiat duplo longior primâ, & proportionaliter minùs lata, & tertia duplo longior, quàm secunda, & proportionaliter minus lata, & sic in infinitum: igitur tale corpus, si esset rectificatum, esset actu infinitum, & nunc non est minus quàm tunc esset, ergo, &c.

Tertiò, quia quodlibet corpus finitur: igitur quocumque dato illud finitur ad aliud corpus; & sic in infinitum: igitur aggregatum ex omnibus est simpliciter infinitum.

Quartò, potest argui de infinitis partibus eiusdem q. antitaris: quia duæ faciunt maiorem extensionem, quàm vna, quatuor, quàm tres, & sic in infinitum; igitur infinitæ partes faciunt infinitam extensionem; sed in quolibet corpore sunt infinitæ partes; ergo, &c.

2. *Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 3. text. 40. In quæstione primò videbitur positio Aristotelis. Secundò, videbitur an eius rationes concludant euidenter. Tertiò, respondebitur ad quæstionem.*

3. *Quantum ad primum, norandum quòd corpus naturale est corpus mobile, & tale quoddam est tangibile, scilicet, quod est calidum, vel frigidum,*

humidum, vel siccum; & de isto intelligit Aristoteles in isto tertio. Aliud est mobile localiter solum, vt corpus cœlestis, de quo intendit Aristoteles 1. Cœli, text. 35. Tunc ponit Aristoteles quatuor conclusiones, duas scilicet in isto tertio; quarum prima est, quòd nullum est corpus tangibile simplex actu infinitum. Probatur, quia si sic, sequeretur quòd statim omnia alia corrumperet. Consequens est falsum, & contra experientiam. Et consequentia probatur, quia in infinitum excederet, & haberet proportionem infinitam, id quodlibet aliud. Nec valet si dicatur, quòd illud infinitum est remissa virtutis, sicut aer est minoris virtutis ad agendum, dato quòd sit sub maiori quantitate, quàm ignis. Istud non valet, quia ex quo illud elementum est infinitum possumus accipere de eius virtute quantumlibet, ita vt excedat quodlibet finitum.

3. *Nullum tangibile simplex est infinitum.*

Secunda conclusio. Nullum est mixtum tangibile actu infinitum. Probatur, quia si esset infinitum, vel esset ex eo, quòd eius principia sunt infinita secundum multitudinem, vel finita, vno vel pluribus existentibus infinitis secundum magnitudinem. Non primo modo, quia probatum est primo huius, quòd principia rerum naturalium non sunt infinita; nec secundo modo, quia tunc illud elementum simplex infinitum, vel plura, si essent infinita, corrumperent omnia alia.

4. *Nullum rotans mobilis circulariter est actu infinitum.*

Tertia conclusio, quam ponit primo Cœli, est, quòd nullum est corpus mobile localiter motu circulari actu infinitum. Probatur, imaginando vnam lineam egredi à centro protensam in infinitum; deinde imaginentur centum, vel mille lineæ ordinatæ secundum prius, & posterius, quarum quælibet est æquè distans primæ, & inter quarum quælibet ad aliam esset tanta distantia, sicut hinc ad cœlum. Tunc si hoc esset possibile, sequeretur quòd ceterum, vel mille spacia, quorum quodlibet est tantum, sicut hinc ad cœlum, essent subito pertransiri. Consequens est impossibile, quia ex quo illa spacia sunt ordinata secundum prius, & posterius respectu mobilis; & mobile mouetur successiuè, non apparet quare debeant subito pertransiri. Consequentia probatur, quia ex quo illa linea est æquè distans illis lineis sic ordinatis, ponatur quòd mobile moueatur versùs illas, tunc immediatè post hoc tanget aliquam illarum, & non citiùs aliquam earum, quàm quamlibet: quia nunc quælibet earum est æquè distans, & immediatè post hoc non est æquè distans; igitur cum omnes illæ sint in infinitum pertransitæ, sequitur, quòd hæc cum quolibet concurret.

4. *Nullum rotans mobilis circulariter est actu infinitum.*

Secundò, sequeretur quòd inter duos terminos esset distantia infinita imaginando, quòd à centro illius corporis exeant duæ lineæ rectæ protensæ in infinitum, cum inter illas duas lineas est aliquanta distantia, & distantia dupla maior, & tripla maior ad illam, & sic in infinitum; & sic inter illas duas lineas est distantia infinita.

Tertiò, sequeretur quòd in tempore finito pertransiretur spatium infinitum. Consequens improbatum sexto huius, imaginando illud corpus infinitum motum circulariter in vna hora, tunc æquè citò illud corpus pertransit totum spatium infinitum, sicut paruus circulus circa centrum complet suam reuolutionem, sed illius reuolutio completur tempore finito: ergo, &c. Aliæ rationes, quas adducit, possunt recipi ex precedenti quæstione.

Nullum corpus mobile motu recto, scilicet graue, vel leue, est actu infinitum. Probat per primò, quia tunc moueretur subito ad suum locum, ex quo haberet grauitatem, vel leuitatem infinitam.

5.

Quarta conclusio. Nullum corpus mobile localiter motu recto, scilicet graue, vel leue, est actu infinitum. Probat per primò, quia tunc moueretur subito ad suum locum, ex quo haberet grauitatem, vel leuitatem infinitam.

Secundò, quia oporteret assignare diuersa loca naturalia infinita. Ex istis inferunt Aristoteles quòd nullum est corpus naturale actu infinitum; & hoc de primo.

Quantum ad secundum: & primò de duabus conclusionibus primis, ad videndum, an rationes suae valeant; suppono primò, quòd agens naturale, quòd habet in se aliquam virtutem, non agit in quodlibet passum, in quòd agit secundum tantam virtutem. Probat per primò experientiam, secundò ratione: prima experientia est, quia si ferum ignitum poneretur in mari, non citius extingueretur, quàm si poneretur in Sequana, & tamen mare habet multo maiorem virtutem.

Agens naturale non agit secundum totam suam virtutem.

Secundò, quia videmus quòd vnum vitrum plenum aqua diu conseruatur in aère adhuc bene superius, quòd non esset, si aère secundum totam suam virtutem ageret in aquam. Tertio, quia posito quòd vna modica scintilla ignis ponatur in cumulo palarum, statim comburent omnes palarum, quæ tamen habent maiorem frigiditatem, quàm ille ignis caliditatem; igitur illæ palæ non agunt secundum totam suam virtutem frigiditatis in ignem.

6.

Deinde, probatur ratione; pro qua supponitur duo. Primò, quòd elementum ignis est multo maioris actiuitatis, quàm aliquod aliud elementum, vel mixtum, supposita æquali quantitate utrobique, vt patet ad experientiam. Secundò supponitur quòd sphaera ignis excedit totum aggregatum ex aliis tribus elementis, immò plusquam in decuplo, vt patet per omnes tractantes de proportionibus elementorum. Tunc arguitur sic: Si agens naturale ageret secundum totam suam virtutem, sequeretur quòd ignis statim corrumpere omnia ista inferiora; consequens est contra experientiam; & consequentiam probò: quia in magna proportione excedit aggregatum ex aliis elementis, & mixtis, & cum hoc est actiuor aliis: igitur cum agat secundum totam sui virtutem, sequitur quòd statim debeat corrumpere omnia alia. Ex ista suppositione probabiliter sequitur, quòd si totum cælum esset ignis intensissimè calidus, non plus calefierent inferiora per ignem, quàm de facto calefiant, immò, si à sphaera ignis totus esset ignis protensus in infinitum sursum, non plus ageret in ista inferiora, quàm nunc de facto facit; quia agens naturale non agit secundum totam suam virtutem, sed secundum partes applicatas tantum.

7.

Ex quibus sequitur, quòd consequentia Aristotelis non valet, quòd si esset aliquod corpus simplex actu infinitum, statim corrumpere omnia alia; & hoc quantum ad duas primas rationes.

Quantum ad tertiam de mobili circulariter, potest imaginari duplex modus ponendi corpus circularè actu infinitum. Vno modo, quòd extra nonam sphaeram sit vna sphaera infinite quiescens, quam Theologi vocant cælum Empyreum, quam etiam Aristoteles primo Cœli, text. 22, & 96. & 100. & 2. Cœli text. 2. & 74. & 8. Physic. comm. 84. vocat locum Deorum. Alio modo, quòd extra cælum sit terra alterius mundi circumdans cælum vniuersi, postea aqua, deinde aër, ita vt essent infiniti mundi vnus continuè continens

Scoti oper. Tom. II.

alium: & neuter istorum modorum potest demonstratiuè improbari. Tunc ad rationes Aristotelis patet solutio ex præcedenti quaestione. Nam ad primam, negatur præcedentia, & conceditur, quòd immediatè post hoc pertransit quamlibet illarum linearum, & non sequitur, quòd propter hoc subito, sed successiue aliam post aliam, sicut dicebatur de partibus proportionalibus còtinui.

Ad secundam dicitur, sicut dicebatur ad illam rationem; sequeretur, quòd aliquod infinitum esset figuratum.

Ad tertiam, conceditur consequens de corpore infinito, si esset, quòd moueretur.

8.

Ad quartam rationem, potest concedi, quòd haberet grauitatem infinitam, & quòd esset omnino immobile localiter secundum se totum, licet esset mobile secundum partes, sicut dicimus nunc de tota massa terræ. Patet igitur, quòd rationes prædictæ, quibus probatur non esse infinitum, non sunt demonstratiuæ, sed probabiles, & meliores, quàm possint fieri ad oppositum.

Quantum ad tertium, sit prima conclusio ista. De facto est aliquod corpus curuum, siue còpositum ex infinitis rectis actu infinitum longum: & potest magis propriè vocari tortuosum. Probat per sic, imaginando diuidi continuum per partes proportionales, cuius prima pars sit duorum pedum, tunc de eadem parte imaginetur vnum corpus curuum spissitudinis sextæ vnus pedis circumdare illam partem, & illud idem circumdet secundam partem proportionalem; sit tamen minus secundum spissitudinem in secunda parte proportionali, quàm in prima in eadem proportione, in qua secunda pars proportionalis est maior prima, & sic in infinitum de omnibus partibus proportionalibus continui; tunc sequitur sicut arguebatur de linea gyrtiua, quòd illud corpus est simpliciter infinitum secundum longitudinem.

9.

Secundò, accipiantur duo corpora quadrata, quorù superficies vnus sit vnus pedis, & superficies alterius sit duorum pedum, & sit primum B, & secundum A, tunc sequitur quòd A, est octuplum ad B, quia proportio corporum est proportio diametrorum triplicata, modò diameter ipsius A, est duplum ad diametrum B, igitur proportio A ad B, est tripla ad illam. Sed illa est octupla; igitur A est octuplum ad B. Tunc imaginetur B diuidi in duas medietates secundum profundum, in prima parte proportionali, & medietas inferior ponatur secundum longitudinem ad terminum medietatis superioris, tunc adhuc B est tantum, sicut erat priùs: quia de quanto est augmentatum secundum longitudinem, de tanto est diminutum secundum latitudinem; tunc in secunda parte proportionali horæ B est quadruplum sicut fuit priùs. Iterum diuidatur in duas medietates secundum profundum: & medietas inferior apponatur secundum longum ad terminum medietatis superioris, & sic fiat in singulis partibus proportionalibus horæ, tunc in fine horæ, B erit infinite longum, & tamen A solum est subduplum ad ipsum, sicut priùs; igitur cum ante diuisionem ex omnibus istis medietatibus potuit imaginari vnum corpus curuum, seu tortuosum, sequitur, quòd in B quanto de facto est corpus infinite longum; & ita argueretur de quocunque alio. Ex isto sequitur, quòd ista conclusio non valet, B est infinite longum, igitur B est infinitum, sed debet addi, B est infinite longum,

S &

et quodlibet finitum excedit sine proportione, igitur B est infinitum.

10. Secunda conclusio; de facto nullum est corpus actu infinitum, & licet ipsa non possit demonstrari, tamen magis concordat sensui: quia quodlibet est infinitum quod sentimus, nec aliqua ratio cogit ad ponendum infinitum: ergo, &c. Nec ista contradicit primæ, ex eo quod ista consequentia non valet, hoc est infinitè longum, igitur est infinitum, sed debet addi quod excedat quodcumque finitum sine proportione.

De facto nullum est corpus actu infinitum.

Ad rationes. Ad primam potest dici, quod sicut est linea infinita, & etiam superficies curva, ita etiam infinitum corpus curuum, vel tortuosum, quoad longitudinem. Et per idem ad secundam. Ad tertiam, illam soluit Aristoteles in littera. Ad quartam, negatur consequentia: quia non sequitur, habet infinitas partes; igitur est infinitum, nisi addatur, quod quælibet illarum sit æqualis alicui tertie datæ.

Explicuntur quæstiones tertij libri Physicorum.

ANNOTATIONES.

11. Finitum & infinitum quantitati competunt.

2. **V**trum detur aliquod corpus naturale actu infinitum. Nota primò, quod, vt habetur ex Aristotele 1. *Physic. text. 15.* finitum, & infinitum quantitati conveniunt, quod rursus in hoc 3. *text. 26.* repetit; quod etiam inde patet: quia cum æquale & inæquale quantitati competant, infinitum autem, vt habetur 1. *Cæli text. 47.* sit inæquale finito, nascitur quod infinitum competat quantitati: ex quo sequitur non omne ens esse finitum, aut infinitum, nisi sit quantum; punctum enim neque finitum, neque infinitum est (proprie loquendo,) quia quantitate caret.

Infinitum potest sumi bifariam.

Nota secundò, quod hoc nomen *infinitum* potest capi bifariam, nimirum syncategorematicè, & categorematicè. Priori modo est infinitum adverbialiter, id est, res infinitè accepta aliqua ex occasione, scilicet diuisione, vel additione, & tunc tantum valet, sicut *aliquot*, & non tot quin plura, & sic additur multitudini, vel non tantum quin maius; vel valet tantum, sicut *aliquantum*, & quodlibet maius, & sic additur magnitudini. Alio modo, scilicet categorematicè, idem est quod infinitum nominaliter, id est, res ipsa, quæ denominatur infinitum, siue extensione in quantis continuis, siue multitudine, vt in quantis discretis: quia ideo habet hoc nomen, quia actu habet infinitatem, vnde infinitum priori modo est infinitum in potentia; posteriori autem modo est infinitum in actu; & hoc secundo modo sumitur dupliciter: vno modo est modus intrinsecus entis, & vocatur infinitum extra genus: alio modo est infinitum in genere. Vnde infinitum extra genus est, quod secundum se, & quodlibet sui est infinitum.

Infinitum in actu duplex.

12. Infinitum in genere est triplex.

Nota tertio, quod infinitum in genere est triplex: nam quoddam est infinitum negatiuè, id est, quod non est aptum pertransiri, de quo loquitur Philosophus cum dicit, quod punctus est infinitus negatiuè, sicut vox est inuisibilis, quia non est apta videri. Aliud est infinitum præiatiuè, quod neget finem in apto nato finiri, videlicet aliquod quantum habens magnitudinem, siue multitudinem in actu sine principio & fine; & hoc sonat vocabulum. Tertio modo est infinitum contrariè, quod negat fini-

tatem, & eius oppositum ponit, iuxta modum loquendi Boëtij super Prædicamenta capite de Qualitate in illa verba Aristotelis, habere contrarium inest qualitati, sicut iniustitia contraria est iustitiæ. Iniustus enim contrariè (inquit Boëtius) dicitur ille, qui habet habitum contrarium habitui iustitiæ ex actibus contrariis, & actibus iustitiæ generatum. Ita pari modo infinitum negat finitatem cum positione contrarij, & hoc modo loquitur Philosophus primo Physicorum de infinito contra Parmenidem, & Melissum, & dicit Commentator ibi, quod infinitum est quantum sine termino. Est autem triplex infinitum hoc modo acceptum; quoddam est extensuum, vt si Deus faceret lineam in infinitum extensam. Aliud est intensuum, vt si Deus faceret vnã qualitatem habentem infinitos gradus perfectionales. Tertio est infinitum in multitudine, vt si Deus faceret aliquam multitudinem infinitam, vel aliquem numerum infinitum. Potest quarto modo addi infinitum secundum essentiam, quod videlicet habet omnimodam perfectionem, & nequit aliqua ex parte terminari, neque ad speciem, neque ad genus, siue per se, siue reductiuè, & hoc modo propriissimè dicitur infinitum solus Deus. Dicitur etiam infinitum appositione, vt numerus; vel diuisione, vt continuum; vel appositione & diuisione, vt tempus. Item dicitur infinitum, quod vix & cum difficultate potest pertransiri, quo pacto iter longum infinitum dicitur, quia quamuis aptum sit pertransiri, propter impedimentum tamen non pertransitur, & ita profunditas maris infinita, & immensa dici solet. Hæ diuisiones colliguntur ex Aristotele in hoc 3. *Physic. textu 34.* & 11. *Metaph. & 6. Physic. text. 19.* In hac quæstione Scotus loquitur tantum de infinito in actu secundum magnitudinem.

Infinitum contrarie est triplex.

Nota quarto, quod sunt aliqui Doctores, quibus assentiri videtur Scotus in hac quæstione, loquentes de infinito, secundum quod antiqui loquebantur; & dicunt non inuoluere contradictionem infinitum esse, atque idèd propter argumenta in oppositum dicunt primò, quod si Deus produceret corpus infinitum, ipsum proprie non haberet partes, eo quod pars non potest esse nisi respectu totius; tale autem infinitum proprie non esset totum: atque adèd darã quacunque quantitate in illo infinito, non esset pars illius infiniti; sed alicuius quantitatit acceptæ in illo infinito, atque ita dicunt, quod multa sunt quibus conuenit esse partem: quia ibi sunt multa tota. Dico secundò, quod illud infinitum non esset figuratum: quia figura est passio quantitatit finitæ. Tertio dicunt, quod illud corpus ex sui natura esset mobile secundum quodlibet sui, non autem ratione infinitatis: quia de facto apparet, quod nulla sit repugnantia, quin Deus posset causare infinitum spacium extra cælum, in quo benè posset moueri corpus infinitum. Et cum quæritur, vtrum causarã aquã finitã, posset Deus aliam aquam causare, & illi coniungere; dicunt quod non posset eam coniungere, eo quod rationi infiniti repugnat, quod sibi fiat additio. Vnde non esset repugnantia ex parte Dei; quia posset adhuc infinities infinitas aquas causare, & illi coniungere, sed est repugnantia ex parte effectus. Dicunt quarto, quod Deus posset infinitas animas creare, & cuilibet

13.

cuilibet charitatem infundere, & istas qualitates iterum ab ipsis animabus separare, & inter se vnire, quo factò posset esse qualitas infinita intensiue, & alia accidentia infinita extensiue. Neque hoc videtur esse contra Philosophum, qui loquitur de potentia naturali, & virtut hoc nomine *infinisum* secundum rationem successiuam, & illo modo verum est, quòd ipsum non potest esse.

14. Nota quintò, quòd aliqui doctissimi viri, maximè Ocham Nominalium Princeps in 2. *Sent. dist. 1.* Gregor. Arim. in 1. *dist. 43. quæst. 2.* & ante illos Auicenna & Algazel relati à D. Thoma. 1. p. *quæst. 7. artic. 3. & 4. quolib. 9.* sustinent, atque defendunt posse dari infinitum in actu categorematicè. Quòd potissimùm probant de infinito in multitudine, vt puta de infinitis animabus, quas Deus potest producere successiuè, & per consequens simul; non enim potentia Dei limitata est ad producendum hoc post hoc; sed quæcumque potest successiuè producere, potest etiam simul producere. Eandem sententiam probabilem existimauit Durandus in 1. *dist. 43. quæst. 2.* quamuis oppositam probabiliorē iudicet. Vide Scotum 8. *huius. q. 1. & in 2. Sent. d. 1. quæst. 3.* ad Arg. Henrici.

^b *Inser duos terminos esset distantia infinita.* Nota, quòd si duæ lineæ producantur infinitæ, altera quidem versùs Orientem, & altera versùs Occidentem, huiusmodi lineæ distabunt quidem per spatium infinitum, eo namque quo longius protrahuntur, plus distant, & si in infinitum protrahuntur, vt modò supponitur, in infinitum distabunt; tunc ergo sequeretur tale spatium esse infinitum, & non esse infinitum, quod est contradictio; esset infinitum, quia distant infinitè; non esset infinitum, quia clauditur principio & fine, quod in infinito repugnat, quia clauditur inter illas duas lineas.

15. ^c *Quòd extra cælum sit terra alterius mundi.* Nota, quòd ista imaginatio intelligitur ponendo plures mundos concentricos, velut si supra vltimum cælum nostri mundi esset cælum terrenum, & vltra illud cælum aqueum, & postea cælum aëreum, & deinde cælum igneum, & postea alia corpora cælestia, ita vt essent infiniti mundi, &c.

^d *Vt sic fiat in singulis partibus proportionalibus hora.* Nota, quòd tenens quòd Deus non potest facere infinitum in actu, haber negare quòd in qualibet parte proportionali vnus horæ Deus possit producere, verbi gratiâ, vnum lapidem, eo quòd tales partes non sunt separatim à se inuicem assignabiles, eo quòd non sunt partes actuales, sed solum potentiales, sicut etiam de partibus proportionalibus rei permanentis: & cum dicitur, quòd non est assignabilis pari proportionalis alicuius horæ, in qua Deus non possit producere lapidem; concedendum est: & dicendum vltèrius, quòd in vna hora non possunt infinitæ partes signari, cum vna non sit extra aliam, sed semper in alia contineatur. Nam in continuo nulla pars potest signari, de qua sit verum dicere, quòd in eodem continuo sunt infinitæ partes illi parti æquales non communicantes: omnes enim quæ illi assignabuntur æquales non communicantes erunt finitæ. Sed vide Scotum in 2. *Sent.* loco suprâ relato, & Sotum in 3. *Physic. quæst. 3.*

P*hysicè autem magis speculantibus ex hisce manifestum erit.* Hoc est tertium capitulum, in quo Philosophus ostendit, quòd nullum est corpus sensibile actu infinitum. Quòd probat sex rationibus. Secunda ibi: *Quòd autem omnino impossibile sit.* Tertia ibi: *Omnino autem manifestum est.* Quarta ibi: *Amplius omne corpus.* Quinta ibi: *Simpliciter autem si impossibile est.* Sexta ibi: *At verò quòd alicubi est.* Prima ratio est, quòd si esset aliquod corpus sensibile actu infinitum, vel illud esset simplex, vel compositum; quòd non sit simplex, probatur ibi: *At verò neque vnum ac simplex.* Primò probatur ista conclusio, quòd nullum est corpus sensibile compositum actu infinitum: quia vel esset, quia simplicia componentia essent infinita in multitudine, & hoc non; vt probatum est primo huius; vel quia sunt finita in multitudine; sed vnum est infinitum in magnitudine, & hoc non, quia tunc illud elementum simplex infinitum statim corrumpere omnia alia, cum haberet contrarietatem cum aliis. Et si aliquis cauillando dicat, quòd non sequitur: quia possibile est, quòd illud corpus infinitum sit remissæ actiuitatis, vt aër; & elementa sicca sunt magnæ actiuitatis; idèd non oportet, quòd si illud elementum remissæ actiuitatis esset infinitum, quòd corrumpere omnia alia. Contra hoc obiicit Aristoteles, quia ex quo ille aër est infinitus, est accipere aliquam portionem eius æqualem in virtute cum igne finito dato; & tunc ad illam portionem aëris contingit dare duplam, triplam, & sic in infinitum; ex quo aër est infinitus. Sequitur etiam quòd habebit infinitam virtutem super omnia alia, & per consequens statim omnia alia corrumpet.

Ad istam rationem Aristotelis, potest responderi, quòd agens maius extensiue non agit fortius, quàm minus agens; quod patet. Nam totum mare non velocius, aut intensius frigefacit manum tuam, quàm vnus fons, vel vna scutella plena aqua. Secundò patet idem, quia si agens ageret secundum se totum, tunc scintilla ignis non posset durare in aëre, quod est contra experientiam. Et patet consequentia: quia totus aër haberet valde magnam proportionem super illam scintillam. Idèd dico, quòd agens non agit nisi secundum partes applicatas; verbi gratiâ, aër circundans nos, tantum agit de facto alterando nos, quantum si esset infinitus extensiue, & idèd non sequitur, quòd si aër esset infinitus, quòd corrumpere omnia alia.

Vnumquodque 2. autem infinitum esse, &c. Hic ostendit, quòd nullum est compositum simplex actu infinitum, ex eo quòd plura componentia eius sunt infinita. Probatur: quia corpus est, quod facit vndique distare; igitur corpus infinitum est quod facit in infinitum vndique distare, igitur impossibile est esse plura corpora infinita, cum vnum infinitum totum occuparet.

Ad istud potest responderi dupliciter; primò, quòd licet impossibile esset, esse duo infinita secundum omnem dimensionem, quorum vnum non informaret reliquum; tamen possibile esset esse duo infinita secundum vnam dimensionem protensam ad diuersas partes. Verbi gratiâ, si esset vna columna finite lata, & finite profunda; & in infinitum protensa ad Orientem; & vna alia in infinitum protensa ad Occidentem; tunc

non sequitur quòd vnum infinitum totum occuparet, vel quòd impossibile esset esse plura infinita. Secundò aliter responderetur, quòd potest imaginari vnum mixtum infinitum, vt lapis, cuius componentia simplicia sint finita in multitudine, & infinita in magnitudine; & tunc ratio non habet locum. Ideò quicquid sit de istis rationibus, visum est in quaestione.

18.
Text. 44.

At verò neque 3 vnum ac simplex. Hic probatur secunda conclusio, scilicet, quòd nullum est corpus sensibile simplex actu infinitum, sicut posuerunt antiqui, qui dixerunt, quòd esset quoddam medium inter duo elementa actu infinitum, & ponebant ipsum esse principium, ex quo omnia alia generantur. Hoc improbat dupliciter. Primò, quia omne quòd componitur ex aliquo per corruptionem resolutur in illud, ex quo componitur: ideò sic entia naturalia componuntur ex illo principio, sequitur quòd debet resolui in illud principium, quòd tamen non apparet nobis. Secundò 4 quia omne illud quòd habet transmutationem cum aliquo, habet contrarietatem cum eodem; sed entia naturalia habent transmutationem cum illo medio inter illa elementa, vel cum illo elemento, quòd tu ponis infinitum; igitur entia naturalia habent contrarietatem cum illo, & per consequens, cum illud sit infinitum, sequitur quòd statim corrumpet omnia alia. Maior patet, quia omnis transmutatio fit ratione contrarietatis; & minor est nota, quia entia naturalia generantur ex illo simplici elemento tanquam ex principio; quòd non esset nisi cum illo haberent transmutationem.

Text. 45. 46.
47.
Omne resolutur in id ex quo est.

19.
Text. 48.

Quòd autem 5 omnino impossibile sit. Hic ponit secundam rationem ad principalem, & primò facit hoc; secundò remouet quandam errorem Anaxagoræ, ibi: *Anaxagoras autem.* Ratio est ista, quia si esset aliquod corpus actu infinitum, vel hoc esset similitudinem partium, quòd est, sicut visum est sæpe in quaestionibus, corpus homogeneum; vel dissimilium partium, quòd est, vt etiam sæpe visum est, corpus heterogeneum; & primò probat primum. Secundò secundum ibi: *Si verò dissimile sit totum.* Primò probat, quòd impossibile est aliquod sensibile homogeneum esse actu infinitum, supponendo duo. Primò, quòd cuiuslibet corporis sensibilis est aliquis locus determinatus. Secundò, quòd idem sit locus totius, & partis; vt centrum mundi est locus totius terræ, & etiam locus ad quem inclinat vna gleba. Similiter idem est locus totius ignis, & vnus scintillæ, vt concauum orbis Lunæ. Tunc formetur ratio, si esset aliquod corpus homogeneum infinitum, tunc sequeretur quòd ipsum & quælibet pars eius esset immobilis, vel quòd vbique moueretur, & vbique quiesceret naturaliter; consequens est falsum; quia si aliquod quiescat naturaliter in vno loco, violenter mouetur ab illo, & per consequens non vbique mouetur naturaliter. Consequentia tenet; quia corpus infinitum occupat locum infinitum; tunc igitur accipiatur vna portio illius corporis, tunc quilibet locus est locus naturalis istius partis per secundam suppositionem; igitur ista pars quiescat naturaliter in quolibet loco; igitur similiter mouebitur naturaliter ad quemlibet locum; igitur cum vbique sit suus locus naturalis, sequitur quòd vbique mouebitur, & vbique quiescet: vel oportet dicere, quòd quælibet pars eius est omnino immobilis, & etiam totum omnino immobile,

Impossibile est sensibile homogeneum esse infinitum.

cum totum & pars sint eiusdem rationis.

Si verò 6 dissimile sit totum. Hic probat quòd impossibile est corpus heterogeneum, id est, dissimilium partium, esse actu infinitum; primò, quia tunc sequeretur quòd totus mundus non esset vnum corpus nisi in tangendo, id est, nisi per modum cumuli, & aggregationis; consequens est falsum: quia est aliquod corpus continens mundum per modum locantis. Et patet consequentia: quia non esset nisi aggregatio partium dissimilium in infinitum sine locante aliquo, vel termino. Secundò, quia vel illæ partes vni finitæ, vel infinitæ; non finitæ: quia tunc oporteret aliquam illarum partium esse infinitam, quæ, cum habeat contrarietatem ad alias partes, sequitur quòd statim corrumpet omnes alias partes, vt argutum fuit priùs; & propter hoc nullus antiquorum posuit illud corpus infinitum esse ignem, vel terram: quia in ipsis sunt contrarietates determinatæ, & valde manifestæ, scilicet *caliditas, frigiditas, sursum & deorsum*, quæ sunt contraria secundum locum. Nec potest dici, quòd partes illæ sint infinitæ, propter duo; Primò, quia tunc principia rerum naturalium essent infinita in multitudine, cuius oppositum est probatum primo huius. Secundò, sicut essent corpora infinita, quæ essent partes illius infiniti, ita oporteret loca naturalia esse infinita, ex quo nullum est corpus sine loco, nec locus sine corpore.

20.
Text. 49.
Corpus heterogeneum non potest esse infinitum.

Anaxagoras 7 autem, &c. Hic remouet quandam errorem Anaxagoræ. Vnde Anaxagoras posuit, quòd infinitum est locus sui ipsius, ita vt infinitum sit in se ipso; nec est aliquid aliud continens ipsum, & ideo, ex quo est in se ipso tanquam in loco, quiescit in se ipso naturaliter. Istud improbat tripliciter. Secundum ibi: *Si igitur quàm maxime.* Tertium ibi: *Similiter & infinitum.* Prima ratio est ista, quia ista consequentia non valet: *infinitum est in se ipso naturaliter*: quia multa sunt alicubi tanquam in loco, vbi quiescunt, & tamen non naturaliter: immò per violentiam; sicut patet de lapide detento sursum violenter.

Text. 50.

Si igitur 8 maxime, &c. Ponitur secunda ratio, quia si terra esset infinita in magnitudine, quiesceret propter eandem causam, propter quam de facto quiescit: sed terra nunc non quiescit ex eo quòd infinita: igitur tunc non quiesceret ex eo quòd infinita: & per consequens non est verum, quòd infinitum quiesceret in se ipso, propter hoc quòd est infinitum. Maior probatur: quia terra nunc quiescit propter eius grauitatem, scilicet in medio mundi, eo quòd omnes partes eius æqualiter inclinantur ad centrum; & minor patet: quia de facto terra est finita: & per consequens non quiescit de facto ex eo quòd est infinita.

21.
Text. 51.

Similiter 9 & infinitum, &c. Ponitur tertia ratio contra eundem: quia licet corpus infinitum quiesceret in se ipso propter infinitatem, tanquam propter causam; tamen ista ratio non sufficit ad dandum causam quietis partium corporis infiniti, ita vt arguatur sic; pars corporis infiniti non quiescit naturaliter, eo quòd est infinita; igitur corpus infinitum non quiescit, eo quòd est infinitum. Tenet consequentia: quia sicut in corporibus homogeneis idem est locus totius, & partis, ita eadem est causa quietis totius, & partis, vt totius terræ, & vnus glebæ.

Text. 52.

Omnino 10 autem manifestum est. Ponitur tertia ratio ad principalem: quia si esset corpus aliquod sensibile

22.
Text. 53.

insensibile infinitum, vel illud esset graue; & hoc non, quia tunc nullum esset leue: vel esset leue, & hoc non, quia tunc periret natura grauis; vel haberet partim grauitatem, & partim leuitatem; & tunc quaeritur, secundum quam proportionem diuiditur in graue, vel leue, aut secundum quam proportionem esset sursum, & secundum quam deorsum, & non apparet quomodo.

Text. 54. *Amplius omne 11 corpus sensibile.* Ponitur quarta ratio: quia nullus est locus infinitus: igitur nullum esse corpus infinitum. Tenet consequentia, quia sicut dictum est, nullus est locus sine corpore, nec corpus sine loco. Antecedens patet, quia species locorum sunt finitæ; scilicet, *sursum, deorsum, ante, & retro, dextrum, & sinistrum*, quæ non solum dicuntur in comparatione quo ad nos, sed simpliciter ad totum vniuersum, vt habet videri *secundo Cæli*.

Text. 55. *Simpliciter 12 autem si impossibile est.* Ponitur quinta ratio, quæ est consimilis præcedenti: quia impossibile est aliquem locum esse infinitum, & impossibile est corpus infinitum esse sine loco; igitur impossibile est aliquid corpus esse infinitum. Antecedens potest probari aliter quam prius: quia motus simplices sunt finiti, & in numero certo, vt patet *secundo Cæli*, igitur per consequens loca sunt finita, ad quæ sunt huiusmodi motus.

Text. 58. *At verò quod alicubi est, &c.* Ponitur sexta ratio; quia videmus quòd omne corpus est finitum, & secundum quantitatem, & secundum locum; igitur nullum corpus est infinitum. Tenet consequentia: quia ex quo quodlibet corpus terminatur per locum, & in quantitatem, sequitur quòd cuiuslibet corporis est aliquis terminus, & per consequens nullum corpus est infinitum. Antecedens patet, quia videmus quòd omne quantum est bicubitum, vel tricubitum, & sic de aliis. Similiter omne quod est in loco est alicubi, puta sursum, vel deorsum, & sic de aliis differentiis positionis; ex quibus patet quòd nullum est corpus sensibile actu infinitum.

Text. 56. *De infinito potentia.* *Quòd igitur 1 actu non sit corpus infinitum, manifestum est ex his, &c.* Hoc est quartum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit, qualiter infinitum est, & qualiter non est: & primò ostendit, quòd infinitum aliquo modo est, & aliquo modo non. Secundò ostendit, qualiter est, & qualiter non, ibi.

Text. 24. *Dicitur autem ipsum esse.* Primum probatur sic: quia corpus sensibile est esse actu infinitum: igitur aliquo modo infinitum non est; sed quòd aliquo modo infinitum sit, patet ex tribus. Primum quia tempus non habet principium, neque finem. Secundò quia magnitudo est in infinitum diuisibilis.

Et tertio, quia numero in infinitum potest fieri additio.

Dicitur autem ipsum esse. Hic ostendit qualiter infinitum est, & qualiter non; & primò ostendit quòd ² infinitum est in potentia.

Secundò, qualiter in potentia.

Tertio, quia omnis potentia est reducibilis ad actum; ostendit qualiter infinitum est in actu; & quartò ostendit qualiter in magnitudine, & numero est diuersimodè infinitum. Secundum ibi: *Non oportet autem quòd potentia est.* Tertium ibi: *Quòd autem est secundum appositionem.* Primò probatur quòd infinitum est in potentia, quia infinitum aliquo modo est per primam conclusio-

Infinitum est in potentia.

nem; tunc igitur vel est in potentia, vel in actu: non in actu per præcedens capitulum; igitur relinquitur quòd sit in potentia.

Non oportet 2 autem quòd potentia est. Hic ostendit qualiter infinitum est in potentia. Vbi notandum, ^b quòd duplex est potentia, quædam priuata actu; sicut dicimus quòd lapis est in potentia Regis, eo quòd aliquando erit statua Regis: alia est in potentia coniuncta cum aliquo alio actu, licet non completo; sicut dicimus quòd dies non potest esse, eo quòd est actu secundum vniam partem, & potest esse secundum aliam, & ita de aliis, quorum esse, consistit in fieri, vt *Agon*, qui est quidam ludus, qui fiebat antiquitus in monte Olympo. Modò intendit Aristoteles quòd infinitum sit in potentia secundo modo, non primo; & qualiter hoc sit probat in alia parte.

Aliter autem 3 & in tempore. Hic ostendit qualiter infinitum est in actu, & permittit primò, quòd differenter est infinitum in permanentibus, & successiuis. Nam diuisio continui in permanentibus prius facta, manet cum diuisione posteriori facta; sed non manet in successiuis, & hoc dupliciter. Primò, quia vtrumque, scilicet tam permanens, quam successiuum est diuisibile in infinitum. Secundò quia semper acceptum in vtraque diuisione est finitum. Tunc ostendens, qualiter infinitum est in actu, distinguit de actu: nam quædam potentia reducitur ad actum completum, vt potentia ad hominem reducitur ad actum; quando homo est completè generatus; sed alia est potentia, quæ reducitur ad actum, non completum, sed semper permixtum potentia ad aliquid vltèrius; modò diuisio continui in infinitum reducitur ad actum diuisionis in aliquot partes, sed nunquam in tot, quin semper restent aliquæ vltèrius diuidendæ, & hoc innuit differentiam de infinitate permanentis, & successiui, quæ iam dicta est.

Quòd autem 4 est secundum appositionem. Hic ostendit qualiter est infinitas secundum appositionem, & diuisionem. Secundò ostendit qualiter est infinitas in magnitudine secundum diuisionem. Tertio qualiter secundum appositionem; & quartò reprobatur Platonem. Secundum ibi: *In magnitudine infinita.* Tertium ibi: *Et secundum appositionem.* Quartum ibi: *Quoniam & Plato.* Primò probat, quòd quodammodo est simile de infinitate magnitudinis secundum appositionem, & secundum diuisionem: quia si illud, quod remouetur ab vno continuo per diuisionem, addatur alteri per appositionem, tunc sicut vnus est diuisio in infinitum, ita alteri fit appositio in infinitum; & per consequens quodammodo est simile de istis.

In magnitudine enim finita. Hic ostendit qualiter magnitudo est infinita secundum diuisionem per duas conclusiones. Prima est, quòd magnitudo non est diuisibilis in infinitum secundum partes eiusdem quantitatis, ita vt partes posterioris diuisionis sint æquales partibus prioris diuisionis. Secunda conclusio, quòd magnitudo est in infinitum diuisibilis secundum partes eiusdem proportionis. Probantur ambæ simul, quia illo modo est diuisibilis magnitudo in infinitum, qualiter semper restat aliquid diuidendum, & non illo modo qualiter per diuisionem magnitudo tandem consumitur; sed magnitudo si diuidatur in infinitum in partes eiusdem proportionis, semper restat aliquid diuidendum de magnitudine,

Text. 57. Potentia est duplex.

25. Text. 58.

Infinitum in permanentibus & successiuis est indifferenter.

26. Text. 59.

Magnitudo est infinita secundum diuisionem.

& per diuisionem in partes eiusdem quantitatis in infinitum tandem consumitur magnitudo, ita ut non restet amplius diuidendum: igitur magnitudo est diuisibilis in infinitum, non in partes eiusdem quantitatis, sed in partes eiusdem proportionis.

27.
Text. 60.
Vide digres-
sionem Auer-
rois.

Et secundum 5. appositionem. Hic ostendit, qualiter est infinitas magnitudinis secundum appositionem; & probatur ista conclusio, quod magnitudini potest fieri appositio in infinitum per partes eiusdem quantitatis. Probatur, quia simile est de infinitate magnitudinis secundum appositionem, & diuisionem, ut probatum fuit prius; sed magnitudo est in infinitum diuisibilis secundum partes eiusdem proportionis, & non secundum partes eiusdem quantitatis: igitur magnitudo est in infinitum augmentabilis secundum partes eiusdem proportionis, & non secundum partes eiusdem quantitatis. Secundò arguitur, supponendo, quod non omni magnitudine datâ, dare est maiorem, sed omni magnitudine datâ, dare est minorem. Hoc probabitur postea. Tunc arguitur eo modo. Magnitudo est augmentabilis in infinitum, quomodo non potest excedere omnem magnitudinem datam: sed faciendo additionem secundum partes eiusdem quantitatis, excederet omnem magnitudinem datam; sed faciendo additionem secundum partes eiusdem proportionis non excederet omnem magnitudinem datam: igitur magnitudo est in infinitum augmentabilis, non secundum partes eiusdem quantitatis, sed secundum partes eiusdem proportionis.

Text. 61.

Quoniam 6. & Plato. Hic improbat Platonem ex prædictis, quantum ad duo. Primò, quia dicebat Plato, quod augmentatio quantitatis vadit in infinitum, quod est falsum: quia non omni magnitudine data est dare maiorem. Secundò dicebat, quod numerus est finitus, & secundum appositionem, & secundum diuisionem; nam ab vna parte est vnitas, quæ est indiuisibilis, & à parte magnitudinis terminantur species numerorum ad decem: quia ultra decem non fit nisi retractatio specierum numeri. Modò hoc est falsum: quia semper per appositionem vnus speciei numerorum ad aliam, resultat diuersæ species.

ANNOTATIONES.

28.
Infinitum
tripliciter
considerari
potest.

Ostendit quod infinitum est in potentia. Nota infinitum tripliciter considerari posse; primo modo, quo ad durationem, & perpetuitatem, & æternitatem; & hoc modo agit Aristoteles de infinito 1. *Physic. cap. vii.* vbi appellat materiam infinitam, id est, indeterminatam. Tertio modo accipitur magis Physicè, quoad carentiam terminorum, & ita agit hic de infinito.

Esse in poten-
tia duplici-
ter.

Duplex est potentia. Nota quod aliquid esse in potentia dupliciter contingit: vno modo, quod totum potest reduci ad actum completum, sicut æs est in potentia, statua, & hoc secundum omnes suas partes, quia æs secundum omnes suas partes potest esse actu statua, & hoc modo non est possibile infinitum reduci ad actum. Alio modo aliquid potest esse in potentia, quod incompletè, & successiue reducitur ad actum, & quod nunquam reducitur completè

ad actum, cuius scilicet nunquam omnes partes simul erunt, sicut dies *Agon*, & *Olympia*: dies enim & *Agon* est semper in aliud, & aliud fieri; & hoc modo continuum potest diuidi in partes, & rursus quælibet illarum in alias partes, & sic in infinitum sine termino. Hæc diuisio potentia sequitur esse rei: aliquæ enim res sunt, quarum totum esse est simul, ut domus in artificialibus, homo, vel leo in naturalibus. Aliæ sunt quarum esse est in fieri, & successione, sicut motus, & res successiuæ, & cum potentia sit ad esse, si potentia sit ad esse rei permanentis, tunc tota res potest ad actum reduci; si verò potentia sit respectu rerum successiuarum, non reducitur ad actum, ita ut tota res sit simul, sed sic, quod semper sit aliud post aliud accipere.

Ex hac doctrina elicitur verus sensus huius pertritz Maximæ: *frustra est potentia, quæ non reducitur ad actum*; sensus enim est, quod frustra est potentia actiua naturaliter ad aliquem actum ordinatâ, quæ ad actum non potest reduci: quia sicut, verbi gratiâ, ignis habet potentiam comburendi lignum, si lignum habet potentiam ad comburi, frustra esset potentia ignis, si nunquam quibuscumque positis, posset reduci ad actum. Item, frustra est potentia ad esse permanentis, quæ non potest reduci ad actum; tamen si potentia sit respectu entis successiuæ, etiam est vera in hoc sensu, quod frustra est potentia, quæ ad illum actum ut sic, non potest reduci; eius autem actus est, quod semper sit in fieri, & in successione, ita ut potentia continui ad diuidi, est ut semper sit diuisibilis, & esset frustra si daretur non diuisibile, quapropter quantumcumque diuidatur: semper est diuisibile in potentia; & sic datur infinitum in potentia incompleta, nunquam enim in actu completo dabitur actu infinitum.

Improbat Platonem. Nota quod Plato posuit infinitum reperiri in magnitudinibus nedum secundum diuisionem, sed etiam secundum appositionem: ita ut sicut omni magnitudine data, contingit dare minorem; ita secundum eum omni magnitudine datâ, contingit dare maiorem. At in numeris Plato non posuit infinitum, nec secundum diuisionem, quia est status ad vnitatem; nec secundum appositionem, quia secundum eum est status ad decem, & numeri qui sunt ultra, sunt eiusdem speciei cum prioribus, nec sunt nisi priores reiterati.

EXPOSITIO TEXTVS.

Accidit autem 1. contra esse infinitum. Hoc est quintum capitulum huius tractatus in quo Philolophus ostendit quid sit infinitum definitiue; & primò, recitando quandam definitionem antiquorum de infinito, ponit definitionem veram infiniti. Secundò improbat illam definitionem antiquorum; & tertio remouet motium ipsorum. Secundum ibi: *cuius autem nihil est extra.* Tertium ibi: *Quoniam hinc quidem.* Vnde a antiqui definiuerunt infinitum sic: Infinitum est extra quod nihil est, quod est falsum, immò potius debuissent dixisse oppositum, scilicet, quod infinitum est, cuius quantitatè accipientibus semper contingit accipere ultra; cuius signū est, quod vulgus tempore Aristotelis vocauit circulum infinitum propter eius similitudinem ad infinitū; quia quantumque parte circuli acceptâ, contingit ulterius accipere

29.
Frustra est
potentia, quæ
non reducitur
ad actum,
quomodo in-
telligitur.

30.
Text. 62.

Infinitum
non videt̃ d
ueneribus de-
finitum.

accipere aliam partem, sed non est omnino simile. Quia ^b infinitum 2 est cuius quantitatem accipientibus semper contingit accipere aliquid ultra, ita quod pars posterioris accepta non continuatur cum aliqua prius accepta, immò in acceptione partium circuli partes posterioris acceptæ continuantur cum prioribus; idèd non oportet, quod circulus sit infinitus.

Cuius 3 autem nihil est extrà. Improbatur definitionem antiquorum de infinito: quia si esset bona, tunc sequeretur quod totum, ^c & perfectum essent infinitum. Consequens est falsum; quia totum perfectum iam est finitum. Et patet consequentia. Primò, loquendo simpliciter, quia cœlum est extra quod nihil est, & tamen cœlum non est infinitum, ut patet primo Cœli. Secundò patet, loquendo secundùm quid: quia quodlibet totum est, extra quod non est aliqua pars eius, & per consequens quodlibet totum esset infinitum. Ex hoc refert Aristoteles, quod melius dixerat Parmenides, quam Melissus. Vnde Melissus dixit, quod totum esset infinitum; sed Parmenides dixit quod totum esset infinitum per circumferentiam continentem æquè distantem à centro.

Quoniam hunc 4 quidem. Hic remouet motuum ipsorum dicens, quod antiqui mouebantur propter hoc, quod dicebant infinitum continere omnia in se; & idèd in hoc habet quandam similitudinem cum toto, quod continet in se omnes suas partes. Hoc improbat: quia magnitudo non est infinita nisi in potentia secundùm diuisionem ipsius in partes in infinitum: sed secundùm quod est in potentia non continet partes suas, sed secundùm quod est in actu: igitur magnitudo non est continens secundùm quod est infinita; immò potius continet, quia partes, in quas totum est diuisibile in infinitum, continentur in toto, & non continent totum. Ex quibus infert duo corollaria. Primum est, quod infinitum est ignotum: quia infinitum non est nisi ratione materiæ quæ est ignota. Vnde notandum, sicut patuit in secundo, quod vno modo materia dicitur de partibus integralibus totius, & forma de vnione illarum partium; & idèd dicit in proposito, quod partes sunt materia totius, sicut æs est materia statuæ, & *lyseus* non denotat consimilem modum materiæ; sed consimilem modum vocandi. Secundum corollarium, 5 quod Plato inconuenienter dixit infinitum continere omnia sensibilia, & intelligibilia: quia irrationabile est, quod ignotum, & indeterminatum contineat, & determinet omnia alia.

ANNOTATIONES.

Text. 63. Infinitum quid.

31. Text. 64.

Text. 37. vsque ad 75.

Totum quid.

Vide pro hoc 1. cœli, text. 3. & 12.

32. Text. 65.

Definitum secundùm quod infinitum, ignotum est.

Text. 66.

33. Definitiones tres de infinito.

Infinitum bifariam sumi potest.

^a **A**ntiqui definirunt infinitum, &c. Nota, quod tres assignantur definitiones de infinito. Prima est. *Infinitum est cuius nihil entitatis deest, eo modo quo possibile est illud haberi in aliquo vno.* Alia definitio est. *Infinitum est quod excedit omne ens finitum non secundùm aliquam determinatam portionem, sed ultra omnem portionem determinatam, vel determinabilem.* Tertia definitio est. *Infinitum est magnitudo, vel multitududo, quæ nihil est maius.* Et istæ definitiones dantur per oppositum ad illam, quæ est Aristotelis, quæ dicitur. *Infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extrà accipere.*

^b *Infinitum est cuius quantitatem, &c.* Nota primò, quod infinitum potest duobus modis accipi; vno modo pro per se significato, siue pro

formali, & sic est quædam ratio successiua, de qua dictum est suprâ: alio modo pro denominato, seu pro materiali, & sic est res, quæ est infinita. Vnde definitio infiniti non datur de infinito pro denominato, sed per se significato. Et sic debet intelligi, *infinitum est cuius est semper aliquid extrà accipere*, id est, infinitum est illud, de quo si auferatur quodcumque finitum, adhuc restat aliquid accipiendum extrà præter illud finitum acceptum: quantumcumque enim tempus accipias, dum tamen finitum accipias, semper restat aliquid accipiendum. Similiter quascunque diuisiones magnitudinis accipias, dum tamen finitas, adhuc potes aliquid extrà accipere.

Nota secundò, quod infinitum, de quo loquitur Philosophus, consistit formaliter in successione, eo quod ratio eius est formaliter successiua; quod sic declaratur. Omnis ratio permixta intrinsecè ex actu, & potentia est successiua: quia ratione actus aliquid est in actu, ratione potentia includit aliquid, quod non est: & per consequens constat ex partibus quæ non sunt; sed ratio infiniti partibilis (secundùm quod infinitum) est permixta intrinsecè ex actu, & potentia; si enim aliquis imaginetur aliquod partibile in infinitum, necessariò figit aspectum super aliquid in actu, deinde super aliquid aliud, & sic semper procedendum, ita ut intellectus nunquam attingat totum simul in actu; quia si sic iam finiret; ergo ratio infiniti est successiua, & hoc voluit Aristoteles quando dixit quod ratio infiniti non reducitur ad actum perfectum, sed actum imperfectum, sicut dies, & *agen*; sequitur ergo, quod ratio infiniti partibilis est successiua. Quod etiam manifestè patet ex conditionibus, quas attribuunt infinito. Prima est, infinitum est, cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extrà accipere, hoc conuenit rationi successiua non permanenti. Secunda, quod non habet rationem totius, sed partis, quia de infinito non est nisi pars in actu, quod iterum non conuenit nisi successiuo. Tertia, quod habet rationem incompleti, & imperfecti. Quarta, quod non continet, sed continetur, quæ conueniunt rationi successiua. Quinta, quod est ignotum: quia pars quæ sumitur est in actu, & semper est aliqua pars sumenda, quæ est in potentia, & etiam pars actualis sumpta est ad aliud, quod est in potentia: quod enim caret actu, est ignotum, quia intellectus semper actuat, & finit illud, quod intelligit, & hoc iterum conuenit rationi successiua non permanenti, ut permanens est.

^c *Totum, & perfectum essent infinitum, &c.* Nota, quod definitio conueniens toti, & perfecto non est bona definitio infiniti; quia nullum infinitum est perfectum, caret enim fine, qui est perfectio rei, perfectum autem nullum est non habens finem: si autem infinito repugnat ratio perfecti, ei etiam repugnat ratio totius, quia totum & perfectum idem sunt, vel propinqua. Vnde Aristoteles 5. *Metaphysica*, text. 31. & 4. *Physic.* 45. dicit totum esse, cuius nihil est extrà accipere, id est, quod habet omnia necessaria ad sui perfectionem: atque adèd totum, & perfectum, aut idem penitus sunt, aut proxima secundùm naturam. Et hîc, inquit Aristoteles, quod totum est, cui nihil deest, vel simpliciter nihil, sicut patet de mundo, cui proprie ratio totius conuenit, vel nihil deest de his, quæ pertinent ad complementum rei; sicut dicimus hominem totum,

34. Infinitum consistit formaliter in successione.

Infiniti conuisiones.

35. Definitio totius, & perfecti non conuenit reidèd infinito.

vel arcam totam. Ex quibus patet quàm positio Parmenidis est rationabilior positione Melissi. Dicit enim Melissus totum ens, siue vniuersum esse infinitum, secundum quòd dicit mundo continuari infinitum, quòd est extra cælum, sicut lignum continuatur ligno. Sed Parmenides dicit totum mundum esse infinitum, & sphericum, per æquam distantiam circumferentiæ à centro.

EXPOSITIO TEXTVS.

36.
Text. 67.

Secundum rationem 1 autem accidit, &c. Hoc est sextum capitulum, in quo Aristoteles determinat de causis finitatis, & infinitatis in rebus naturalibus; & diuiditur: quia primò ostendit quæ sit finitas, & infinitas in magnitudine. Secundò qualiter in numero. Tertio qualiter in motu, & tempore. Quartò remouet dubium. Et quintò ostendit ad quòd genus causæ reducuntur finitas, & infinitas. Secundum ibi, *Rationabiliter autem, & hoc.* Tertium ibi, *Infinitum autem non est idem in motu.* Quartum ibi, *Non remouet autem ratio.* Quintum ibi, *Quoniam autem causa diuisa sunt.* Primò ponit duas conclusiones de magnitudine, quarum prima est, quòd magnitudo non est infinita secundum appositionem. Secunda, quòd magnitudo est infinita secundum diuisionem. Probantur simul; quia totum habet se per modum actus, & formæ, cuius est determinare, & finire; & partes se habent per modum materiæ, & potentiæ, quæ de se est indeterminata; idèò processus ad totum, scilicet appositio, est finitus, & determinatus, & processus ad partes est infinitus, & determinatus, scilicet diuisio; & per consequens magnitudo est infinita secundum diuisionem, & non secundum appositionem.

Magnitudo non est infinita secundum appositionem, sed secundum diuisionem.

Text. 68.

Rationabiliter 2 autem & hoc. Hic ostendit qualiter est finitas, & infinitas in numero; & ponit tres conclusiones. Prima est, quòd numerus non est diuisibilis in infinitum. Secunda, quòd numerus est infinitus secundum appositionem. Et tertia, quòd de contrario est infinitas in numeris, & in magnitudinibus. Prima probatur ibi, *causa enim est,* quia ² numerus componitur ex vnitatibus: modò vnitas est indiuisibilis, primò, quando dicimus quòd indiuisibile est vnum, vt punctus, vel intelligentia. Secundò, quando dicimus, *homo est vnus:* quia adhuc vnitas est diuisibilis in plura similia subiecta, quia vnus homo non est plures homines. Tertio, quia sicut termini materiales sunt connotatiui diuisionis, ita hoc nomen *vnum* connotat indiuisiorem.

37.

Versus autem plus, &c. Probat secundam conclusionem: quia numerus est augmentabilis, secundum quòd magnitudo est diuisibilis: sed magnitudo est diuisibilis in infinitum: igitur numerus est augmentabilis in infinitum. Et ex hoc infertur ibi: *Quare potentia;* quòd nullus numerus est actu infinitus, sed in potentia tantum ad istum sensum, quòd quantocumque numero accepto, adhuc potest accipi vnus alius numerus maior; sicut quantacumque diuisione continui accepta, adhuc restat diuisio vltior accipienda.

Text. 69.

In magnitudinibus 3 autem. Probat tertiam conclusionem, & sequitur ex prædictis: quia magnitudo est diuisibilis in infinitum, sed non augmentabilis in infinitum. Numerus verò est augmen-

tabilis in infinitum; sed non diuisibilis in infinitum; igitur è contrario est finitas, & infinitas, in numeris, & magnitudinibus. Et tunc opponit quandam rationem ad primam conclusionem capituli, quæ fuit, quòd magnitudo non est augmentabilis in infinitum: quòd quantacumque contingit esse magnitudinem in potentia, tantam contingit esse in actu, sed per te contingit magnitudinem esse infinitam in potentia: igitur contingit magnitudinem infinitam esse in actu, quòd est falsum; vt patet ex 3. capitulo. Secundò, quia si magnitudo esset augmentabilis in infinitum, iam contingeret dare aliquod corpus maius cælo, quòd est impossibile.

Vide digressionem Auer. super isto textu.

38.
Text. 70.

Infinitum autem 4 non est idem in motu. Hic ostendit qualiter est finitas, & infinitas in motu, & tempore; & ponit istam conclusionem, quòd finitas, & infinitas inveniuntur in magnitudine, motu, & tempore; per prius tamen in magnitudine, quàm in motu, vel tempore. Probatur, quia finitas ^b & infinitas magnitudinis est causa finitatis, vel infinitatis motus, scilicet propter quam motus est finitus, vel infinitus: igitur per prius inveniuntur finitas, vel infinitas in magnitudine quàm in motu; & per prius in motu, quàm in tempore, & etiam de magnitudine, & motu, & præcisè secundum rationem, supposito quòd motus non sit aliud, quàm mobile motum, & tempus non sit aliud à motu.

Ex isto textu elicitur analogum non significare naturam vnam.

Text. 71.

Non remouet 5 autem ratio. Hic remouet dubium, quia Mathematici imaginanter magnitudines infinitas in demonstrationibus suarum conclusionum; vel igitur consideratio ipsorum est falsa, vel ipsa determinatio de infinito est falsa. Respondet Aristoteles, quòd Mathematici non ponunt aliquas magnitudines actu infinitas, nec indigent vt magnitudinibus infinitis: quia omnis proportio reperibilis inter magnitudines maiores, potest etiam inueniri in magnitudinibus minoribus; & idèò Mathematici semper vtuntur magnitudine finita, licet quanta voluerunt. Et super istam partem dicit Commentator, quòd propositiones Mathematicæ sunt in capitulo propositionum imaginabilium, ita quòd illud, quòd imaginatur Mathematicus, siue ita sit in re, qualiter imaginatur, siue non; tamen non minus conclusiones suæ sunt veræ, vt patuit in quæstione de differentiis Mathematicæ à Naturali.

39.
Text. 72.

Quoniam autem 6 cause diuise sunt. Hic ostendit ad quòd genus causæ reducitur infinitum; & dicit quòd reducitur ad causam materialem: nam infinitum se habet per modum potentiæ, & priuationis; modò potentia est indeterminata, & se tenet ex parte materiæ. Secundò, quia infinitum est ratione materiæ, id est, ratione partium integralium, in quas continuum est diuisibile in infinitum: immò illæ partes se habent per modum materiæ, vt patet secundo huius; igitur infinitum ⁷ reducitur ad materiam. Tertio patet per antiquos, qui posuerunt, quòd infinitum est materia. Et tunc infert vnã aliam conclusionem prius positam, scilicet quòd inconueniens est; quòd infinitum sit continens alia: immò potius debet esse contentum, cum sit præcisè ratione partium integralium, quæ continentur in toto.

Text. 73.

ANNOTATIONES.

^a Numerus componitur ex vnitatibus, &c. Nota, quòd tota vis huius rationis est, quia nullum

40.

nullum compositum ex indiuisibilibus est diuisibile in infinitum; at numerus est huiusmodi, componitur enim ex vnitatibus, numerus enim est vno plura, & quælibet quædam, id est, duo, vel tria, & ita de cæteris speciebus numerorum; vnitatis autem secundum quod huiusmodi, indiuisibilis est; vnum enim est indiuisibile, quodcumque vnum sit, vt homo, vnus homo, & non multi. Et si dicas, videtur quod homo sit diuisibilis in partes essentielles, similiter, & integrales, & etiam alia entia. Respondetur, quod dictum Aristotelis non debet intelligi, quod quodlibet vnum sit simpliciter indiuisibile, ita quod nullo modo sit diuisibile, quia tunc nihil esset diuisibile cum quodlibet, quod est, sit vnum, & per consequens magnitudo non esset diuisibilis in infinitum, quod est contra Philosophum. Sed debet intelligi, quod quodlibet vnum est indiuisibile, ita quod est indiuisum in sua natura diuisione opposita vnitati, quæ dicitur vnum, vt vnus homo non est multi homines, nec vnum animal multa animalia.

^b *Finitas, & infinitas magnitudinis est causa, &c.* Nota, quod propter magnitudinem esse diuisibilem, motus est diuisibilis; & propter motum esse diuisibilem tempus est diuisibile: modò propter quod aliquid dicitur tale, illud est prius tale; & per consequens magnitudo per prius est diuisibilis in infinitum, & tempus postquam motus, atque aded infinitum non est idem, tanquam vna quædam natura in motu, magnitudine, & tempore, sed secundum prius, & posterius dicitur de illis.

^{41.} ^a *Mathematici non ponunt aliquas magnitudines actu infinitas.* Nota, quod diuersimodè determinatur de infinito in hac scientia, quæ est naturalis in Mathematica, & Metaphysica. Nam, vt inquit Commentator, entia quatenus sunt intellecta, & abstracta à mensuris, & quantitativis, pertinent ad scientiam diuinam, sed perferutatio de infinito & mensuris, & magnitudinibus, secundum quod sunt abstracta à materia, est perferutatio Mathematici. Infinitum enim esse in tribus mensuris est principium, quod ponit Mathematicus. Possibile est enim apud eum lineam exire in infinitum, quod similiter est de superficiebus, & corporibus. Scientia verò naturalis perferutatur de infinito, quod accidit in mensuris secundum quod sunt in materia. Scientia ergo diuina secundum Commentatorem, si serutatur de infinito, quod accidit mensuris, reperitur in substantiis separatis, & abstractis. Mathematica verò considerat de infinito in magnitudinibus secundum quod intelliguntur abstracta à materia sensibili; sed naturalis considerat de infinito in corporibus sensibilibus, perferutando an aliquod corpus sit actu definitum.

R *Eliguum 1 est autem aggredi.* Hoc est septimum caput huius tractatus in quo Philosophus soluit rationes, per quas probabatur prius infinitum esse, & primò præmittit intentionem; secundò prosequitur, ibi, *Neque enim vt generatio non deficiat.* Primò dicit, quod nunc soluendæ sunt rationes, per quas probatum est infinitum esse non solum in potentia, immò etiam in actu, quarum rationum aliquæ non sunt necessariae, aut veræ. Sumunt enim propositiones quasdam, quarum contrariæ, scilicet contradiçtorie sunt veræ.

Neque enim vt generatio non deficiat. Hic prosequitur, & diuiditur in quinque, secundum quinque rationes quas soluit. Secunda ibi: *Amplius tangere, & infinitum esse.* Tertia ibi, *Intellectione autem.* Quarta ibi, *Tempus autem, & motus.* Quinta ibi, *Magnitudo autem.* Primò soluit primam rationem, quæ arguebant, quod tandem deficeret generatio, nisi materia esset actu infinita, negando consequentiam; quia generatum sumit eandem portionem materiæ, quam prius habuit corruptum; igitur non oportet materiam esse infinitam, nec etiam deficere generationem.

Amplius 2 tangere, & infinitum esse. Soluit secundam, quæ arguebant quod omne finitum finitur ad aliquod, & per consequens aggregatum ex omnibus esset infinitum. Dicit Aristoteles, quod non est simile, de tactu, & finito: quia omne quod tangit, tangit aliquid, & omne quod tangitur, tangitur ab aliquo; sed non omne quod finitur, finitur ab aliquo, immò aliquod est finitum se ipso, vt vltimum corpus, scilicet cœlum.

Intellectione 3 autem. Soluit illam, quæ arguebant de imaginatione, quod semper mouetur ab aliquo. Respondet, quod non semper credendum est imaginationi, quia licet aliquis imaginetur se ipsum augmentari vsque ad nubes, non propter hoc sequitur, quod sit augmentatus vsque ad nubes.

Tempus autem, & motus. Soluit illam quæ arguebant de tempore, & motu, dicens quod ista non sunt infinita in actu permanenter, sed præcisè secundum successionem, sicut dictum fuit prius.

Magnitudo autem. Soluit quintam rationem quæ arguebant de magnitudine, dicens, quod magnitudo non est infinita in augmentatione, sed bene secundum diuisionem, vt dictum fuit prius; & idèò concludit recapitulando quod dictum est, quomodo infinitum sit, & quomodo non, & quid sit infinitum.

42.
Text. 73.
Soluciones
rationum po-
sitarum à
veteribus de
infinito.

43.
Text. 74.
Vnde docu-
uerunt
Auer.

Text. 75.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QVARTVS PHYSICORVM.

EXPOSITIO TEXTVS.

I.
Text. 1.

SIMILITER 1 autem necesse est naturalem, & de Loco, &c. Iste est quartus liber, in quo Philosophus determinat de passionibus extrinsecis rerū naturalium; & diuiditur in tres tractatus. In primo determinat de Loco; in secundo de Vacuo; in tertio de Tempore. Secundus ibi: *Eodem autem modo existimandum est, &c.* Tertius ibi: *Consequens autem est ad ea, qua dicta sunt, &c.* Primus tractatus diuiditur in septem capitula. In primo determinat an Locus sit. In secundo quid Locus sit. In tertio distinguit modos essendi in Loco. In quarto, præmittuntur suppositiones ad inuestigandum definitionem Loci. In quinto ostenditur quid sit Locus. In sexto ostendit qualiter diuersa entia sunt diuersimodè in Loco, & in septimo soluit rationes probantes Locum non esse. Secundum ibi: *Quoniam autem aliud quidem.* Tertium ibi: *Post hæc autem accipiendum est.* Quartum ibi: *Quoniam igitur de ipso.* Quintum ibi: *Iam igitur manifestum ex his.* Sextum ibi: *Cui igitur corpori.* Septimum ibi: *Manifestum autem ex his.* Item, primò præmittit intentionem, secundò prosequitur ibi: *Quod igitur locus sit.* Primò ponit duas conclusiones. Prima conclusio est ista, Ad naturalem spectat determinare de Loco. Probatur, quia de passionibus communibus omni enti habet determinare naturalis, sed locus est passio communis omni enti; ergo, &c. Maior nota est, quia habet determinare de omnibus entibus ipse naturalis. Et minor apparet per antiquos, qui arguebant sic: quia quod non est, nusquam est; igitur quod non est alibi, non est, & per consequens omne ens est in loco. Hic dicit Commentator, quod ista ratio est famosa, sed est falsa: primò enim maior est falsa: quia de rationibus communibus omni enti determinare non pertinet ad naturalem, sed ad Metaphysicum. Secundò, minor est falsa: quia multa sunt entia, quæ non sunt in aliquo loco, vt Deus, & substantiæ separatae. Tertio, consequentia^a per quam probat minorem, non valet, immò peccat per fallaciam: & idè Aristoteles ponit aliam rationem veram. Quia ad naturalem spectat determinare de motu; igitur etiam de loco. Tenet consequentia: quia^b motus localis est primus motuū, vt patet 8. huius, text. 55. vsque ad 61. qui non potest fieri sine loco; & antecedens patuit in tertio.

2.
Text. 2.
Consideratio est uisibilis.

tatem illarum proprietatum: secundò, quia illud est difficile, quod est dubitabile, & non exquisitum per alios: modò sic est de Loco: igitur consideratio de Loco est difficilis.

Quòd 3 igitur locus sit. Hic prosequitur, & primò probat quatuor rationibus Locum esse. Secundò probat locum non esse ibi: *At uerò dubitationem habet.* Prima ratio est: quia illud est, in quo diuersa corpora naturalia sibi inuicem succedunt; sed diuersa corpora naturalia sibi inuicem succedunt in loco; igitur, &c. Maior est nota, & minor apparet: quia videmus, quòd ubi prius fuit aqua, quòd ibi postea est aer. Et ista ratio non solum probat quòd Locus est, sed etiam probat, quòd Locus est aliquid distinctum à corpore locato.

Text. 3.

Amplius 4 autem lationes. Hæc est secunda ratio. Illud est, ad quod corpora naturalia mouentur naturaliter; sed ad locum corpora naturalia mouentur naturaliter; igitur, &c. Maior patet de se, & etiam minor: quia vnumquodque corpus naturale existens extra suum locum naturalem non prohibetur moueri ad suum locum, vt leue sursum, & graue deorsum, quæ naturali desiderio suæ conseruationis mouentur ad illas partes, quæ sunt differentia Loci. Et ista ratio non solum probat quòd Locus est: immò quòd Locus habet quandam virtutem conseruatiui locati.

Text. 4.
Idem 3. Physic. text. 54.
& 2. caeli. text. 5.

Sunt autem 5 alia, &c. Hic demonstrat, quòd sursum, & deorsum sunt partes Loci, & quod huiusmodi differentia non sunt determinatae solum quo ad nos: immò etiã sunt determinatae in toto vniuerso: quia locus leuius est naturaliter sursum, & grauius naturaliter deorsum. Et subdit Philosophus, quòd etiam si esset aliqua magnitudo Mathematica, adhuc in ea essent istæ differentia Loci, saltem quo ad nos, & diceretur magnitudo Mathematica, quæ imaginaretur immobilis, videlicet habens qualiteram specialem.

3.
Text. 5.
Sex sunt loci differentia.

Amplius 6 vacuum affirmante. Hic ponit tertiam rationem: quia vacuum est, vt concedebant antiqui, sed vacuum est locus, per definitionem Loci. Unde Vacuum est locus non repletus corpore; igitur locus est.

Text. 6.
Vacuum est locus prius corpus.

Videtur autem. Hic ponitur quarta ratio, quæ est autoritas Hesiodi, qui posuit quoddam Chaos confusum, qui esse locus omnium aliorum entium, quod post esse sine aliis, & nullum aliud est sine ipso. Et ex hoc infert Aristoteles, quòd 7 si ita est, imaginabilis est natura Loci, quia iam esset prima causa, seu primum entium, ex quo post esse sine alio, & nihil sine ipso.

Text. 7.

At uerò 8 dubitationem habet. Hic probat Locum non esse, sex rationibus. Secunda ibi: *Amplius si est corporis locus.* Tertia ibi: *Quid enim tandem.* Quarta ibi: *Amplius autem.* Quinta ibi: *Amplius autem, & ipse.* Sexta ibi: *Amplius si ut omne.* Prima ratio est: quia vel locus est corpus, vel aliqua substantia incorporea; non corpus, quia tunc cum

4.
Text. 8.
Negantium Locum rationes.

cùm locus, & locatum sint simul, sequeretur quòd duo corpora essent simul, quod est impossibile. Nec substantia incorporea: quia non apparet, quæ esset locus, & querendum est de genere, sub quo poneretur.

Text. 9.
Omne quod habet tres dimensiones, est corpus. Idem 1 cæli, text. 2.

Amplius 9 si est corporis locus. Secunda ratio. Si locus esset, tunc quâ ratione corpus esset locus, eâdem ratione esset aliquis superficiei, & alius puncti; consequens est falsum: quia non apparet, quomodo esset locus puncti nisi punctus; & patet consequentia; quia sicut aqua est in loco, vel aër, ita superficies aëris, vel superficies aquæ est in loco: & etiam punctus ipsius.

Text. 10.

Quid enim 10 eandem. Tertia ratio, quia vel locus est de numero intelligibilem solum, vel sensibilem: non de primo, quia tunc non haberet magnitudinem, & tamen locus debet habere magnitudinem, cum debeat esse æqualis locato. Si de numero sensibilem, tunc non potest esse nisi elementum, aut compositum ex elementis, & quodcumque detur, locus esset corpus, & sic duo corpora erunt simul, quod est impossibile.

5.
Text. 11.

Amplius 11 autem. Hic ponit quartam rationem: quia si locus esset, tunc haberet aliquem modum causandi supra locatum: modò hoc est falsum, ut patet inducendo in quatuor generibus causarum. Primò, locus non est materia, nec forma, quia ex istis immediatè componitur res naturalis: modò locus est extrinsecus: nec finis: quia forma & finis coincidunt, ut patet secundo huius; & tamen locus non coincidit cum forma. Nec locus est efficiens, quia locus non est principium motuum corporis locati. Er dicit Commentator text. 70. quòd locus est finis extrinsecus, & non apparet, quòd ille finis coincidat cum forma.

Text. 12.

Amplius 12 autem & ipse. Hic ponit quintam rationem; quia si locus est, oportet, quòd ille sit alicubi; & ita sequitur de illo alio loco, iterum ille esset alicubi, & sic in locis esset processus in infinitum.

Text. 13.

Amplius 13 & si omne. Ponit sextam rationem: quia si locus esset, sequeretur, quòd quando corpus augmentaretur, quòd locus augetur; consequens est falsum: quia locus est immobilis. Et probatur consequentia: quia locus debet esse æqualis locato, & per consequens ad augmentum vnus, sequeretur augmentatio alterius.

ANNOTATIONES.

6. **C**onsequentia, per quam probas minorem, non valet. Nota, quòd ex eo hæc consequentia est insufficientis, quia est argumentatio ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis; vel, quod idem est, à destructione antecedentis ad destructionem consequentis; vel à positione consequentis ad positionem antecedentis; quæ omnes argumentationes gratia formæ sunt inuvalidæ: est ergo huiusmodi argumentatio, quod non est, nullibi est, ergo quod est, alicubi est: quæ potius sic deberet formari. *Quidquid est, alicubi est, ergo quidquid non est, nullibi est, & si antecedens esset verum, consequentia esset optima; est tamen similis argumentatio huic, quidquid non est animal, non est homo, ergo quidquid est animal, est homo, quæ mala est consequentia, esset tamen bona si dicerem, quidquid est animal est homo, ergo quidquid non est animal, non est homo, & si antecedens esset verum, benè colligerem, est tamen falsum, & idem*

est etiam, ac si diceret; *est animal, ergo est homo, ponendo consequens pro antecedente, & antecedens pro consequente.* Vel sic, *non est homo, ergo non est animal, quæ argumentationes vtiisæ sunt.* Posset tamen dici, quòd antiqui omne ens corporeum esse existimabant, vnde idem sibi videbantur dicere, *omne quod est, in loco est, ac si dicerent, omne corporeum est in loco.* Si igitur quidquid est corporeum, est in loco, quidquid est, in loco est, secundum illos, & tunc quod non est, non est in loco, id est, quod non est corporeum, non est in loco, & tunc bona est argumentatio ratione materiæ: quia termini sunt conuertibiles: nam *esse in loco* est passio corporis, & sicut benè arguitur, *est homo, ergo risibilis, & è contra: & similiter, non est homo, ergo neque risibilis, & è contra; ita etiam benè arguitur, Non est, scilicet corporeum, ergo non est in loco, est scilicet corporeum, ergo in loco est.*

7.
Motus localis quare omnibus communior.

b Motus localis est primus motuum. Nota motum localem idèd omnibus motibus communior dicitur: quia inter motus magis cognoscitur motus localis. Secundo, quia omnibus corporibus inest, etiam si alij motus non insint, ut patet in cælis, qui localiter tantum mouentur. Tertio, quia est primus, eo quòd motus, quo mouentur cæli, est primus motus, ille autem est localis; & etiam primus: quia reliqua mobilia mouentur aliis motibus præsupposito loco acquisito per motum localem. Quarto dicitur proprius, id est, principaliter, & dignior, quia est in cælis.

c Etiam si esset aliqua magnitudo Mathematica in ea essent, &c. Nota, quòd differentię Loci possunt accipi duobus modis, Mathematicè scilicet, & Physicè, seu naturaliter. Nam tres sunt dimensiones Mathematicæ, & vnique dimensionibus duæ correspondent differentię: atque adèd sex sunt differentię locales Mathematicæ: verbi gratiâ, longitudini correspondent *sursum, & deorsum*, latitudini *dextrum, & sinistrum*, profunditati *antè, & retrò.* Physicè autem sic pensantur hæc differentię, prima quæ est *sursum* est in animali secundum illam partem quæ est superior; ea verò est, quæ accipit alimentum, sicut os in homine, & radices in plantis; illa pars est *deorsum*, siue inferior, quæ decurrit superflua in animali. Tertia est *antè*, & pars anterior, vnde incipit principium sensationis, ut facies vbi sunt oculi, & alij sensus. Quarta est *retrò*, & pars posterior, vbi terminatur sensatio, ut in occipite. Quinta est *dextrum*, & pars illa est dextra, vbi incipit principium motus, ut in manu dextera, vltima est *sinistrum*, & pars sinistra, in qua terminatur motus.

Differentia Loci bifariâ sumi possunt.

QVÆSTIO I.

Vtrum Locus sit?

Aristot. 4. *Physic. cap. 1. & sequen.* Themist. Simplic. Alexand. *ibid.* Auicenna 2. *supple. cap. 6.* Alber. Mag. in 4. *Phys. tract. 1. cap. 1.* D. Thom. *lect. 1. in 4. Physic. & opusc. 52.* Mayron. in 4. *Physic. in princip.* Canonic. *ibid. quæst. 1. art. 1.* Conimbric. & Ruuius *ibid. in exposi. cap. 1.* Compluten. *disp. 19. quæst. 1. §. 5.* Roccus 4. *Physic. summa 1. cap. 1.*

RGVITVR quòd non: quia vel esset causa, vel effectus; sed nullo modo; ergo, &c. Non effectus, quia quæro vbi est suum efficiens, & vbi cumque derur, sequitur, quòd suum efficiens est in loco, & per consequens

I.

sequens locus est prius quàm sit productus, quod est impossibile. Et si dicatur, quod suum efficiens est in vno loco producto ab efficiente; tunc sequitur quòd in causis efficientibus essentialiter ordinatis esset processus in infinitum, quod est impossibile, vt patet 2. Metaph. text. 6.

Secundò arguitur, quòd non sit causa. Primò non est efficiens: quia Locus est quantitas, vt patet in Prædicamentis; modò quantitates non sunt de potentiis actiuis, vel passiuis, vt dicit Commentator super isto quarto, com. 48. Item, non est finis: quia finis acquiritur per agens, & tamen Locus non acquiritur per agens, immò præsupponitur actioni. Item, non est materia, vel forma: quia materia, & forma sunt intrinsecæ rei naturali, & locus est extrinsecus.

Tertiò, si locus ponatur esse, hoc est, propter recipere corpora locata; sed locus non potest recipere corpora locata; ergo, &c. Maior patet: quia non apparet ad quem finem aliter ordinaretur. Minor apparet; quia si Locus sit, locus esset dimensio, vel dimensiones: modò cum locatum sit dimensio; sequitur quòd vna dimensio reciperet aliam, & esset penetratio, quod est impossibile.

3. Quartò, si locus est, Locus esset corpus; sed hoc est impossibile propter duo; primò quia Locus debet esse immobilis; sed omne corpus est mobile. Secundò, quia tunc duo corpora, scilicet locus, & locatum essent simul, quod est impossibile. Et consequentia principalis probatur; quia locatum est corpus, modò de ratione loci est, quòd sit æqualis locato; igitur locus esset corpus.

Quintò, si locus sit, vel locus est materia, vel forma, vel spatium separatum, aut terminus continentis corpus: non materia, neque forma, vt probatum fuit, quia ista sunt intrinseca corpori locato, & locus est extrinsecus. Nec spatium separatum: quia locus debet esse conseruans locati, & tamen illud spatium nullo modo esset conseruatum, cum sit non ens, & nullam habeat dispositionem; ergo, &c. Nec terminus corporis continentis: quia ille terminus est mobilis ad locum continentis.

Sextò, sequitur quòd ille terminus esset augmentabilis, & diminubilis; consequens est falsum. Probatur; quia quando locatum augmentatur, tunc nisi in tantum locus augmentaretur, sequeretur quòd aliqua pars locati esset sine loco. Item quoniam locatum diminuitur, nisi conformiter locus diminueretur, sequeretur, quòd aliqua pars loci maneret sine corpore locato, quod est impossibile.

Septimò, quia si locus esset, locus esset alicubi: & si sic; esset processus in infinitum. Antecedens probatur: quia quod non est, nusquam est; igitur quod est, alicubi est.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto quarto, text. 4.

Diuisio quæstionis.

In hac quæstione Primò videbitur quid nominis huius nominis *Locus*, & de conditionibus generalibus, quas quilibet concedit in loco esse. Secundò ex illis conditionibus probabitur locus esse, & inuestigabitur, quæ res sit locus. Et tertiò, inquiretur de veritate proprietatum Loci,

3. Quantum ad primum, notandum quòd ille terminus *Locus* significat idem, quod illi termini, per quos conuenienter respondetur ad quæstionem quærentem, *vbi est hoc*, & idè significa-

tum huius termini *Locus* circumloquitur, & declaratur per aduerbia localia. Nunc enumerandæ sunt conditiones generales Loci. Prima proprietates est, quòd locus continet aliquod locatum; quia quilibet concedit, quòd locatum est in loco tanquam in continente. Secunda proprietates est, quòd locus non est inseparabilis à locato: quia per motum localem, locatum mouetur de vno loco ad alium. Tertia proprietates, quòd locus non est aliquid locati, scilicet, nec pars, nec accidens; quod patet: quia motum localiter dimittit locum in quo prius fuit, & tamen non dimittit partem, aut accidens, quod prius habuit. Quarta, quòd locus proprius alicuius locati est præcisè æqualis illi locato, quia continet locatum, & nihil plus. Quinta, quòd omne corpus habet locum naturalem, à quo nunquam mouetur naturaliter, immò in eo naturaliter quiescit, & si fuerit extra illum locum, ad ipsum naturaliter redibit, si non fuerit impeditum. Sexta, quòd *sursum & deorsum*, ^a *dextrum*, & *sinistrum*, *antè*, & *retro* sunt differentie Loci. Septima, quòd sicut transmutatio ^b substantialis facit scire materiam; ita motus localis facit scire locum: quia sicut ex transmutatione substantiali concludimus materiam esse, ita ex motu locali concludimus locum esse. Octaua, quòd in eodem loco succedunt sibi inuicem diuersa corpora, & hoc est notum. Nona, quòd maius corpus maiorem locum occupat, & minus minorem. Decima, quòd omne motum localiter est alicubi, & mutat locum: quia motus localis est loci mutatio. Vndecima, quòd nullum quiescens localiter mutat locum, quia si sic; iam moueretur localiter. Duodecima, quòd impossibile est plura corpora esse simul in eodem loco, quorum vnum non est natum informare reliquum, nec ab eo tertium: quia quæ ratione plura possunt esse in eodem loco, eadem ratione infinita. Decima tertia, quòd idem locatum non potest esse in diuersis locis. Decima quarta, & vltima, quòd locus est immobilis per se localiter: quia quod per se mouetur localiter, per se est in loco, & tamen locus non est in loco: quia iam esset processus in infinitum in locis. Patet igitur de *quid nominis* huius termini *Locus*, & de proprietatibus, quæ secundum communem opinionem conueniunt Loco. Et hoc de primo.

Quantum ad secundum, notandum, quòd hoc nomen *Locus* aliquando accipitur æquiuocè, quia aliquando accipitur pro illo, respectu cuius sit motus localis, siue respectu cuius cognoscitur velocitas motus, & sic centrum terræ, seu tota terra dicitur esse locus cæli: cuius signum est, quòd ad quæstionem factam, vbi mouetur cælum, respondetur quòd circa terram. Alio modo accipitur ^c locus pro patria, seu magno corpore continente aliquod infra se: & sic solemus dicere, quòd secundum diuersitates locorum proueniunt diuersitates proprietatum in rebus naturalibus: & sic dicit Aristoteles in isto 4. text. 4. quòd Locus est conseruatiuus locati. Tertio modo accipitur Locus pro continente locatum immediate: & isto modo accipitur in isto quarto, & tunc quæ res sit Locus, sunt diuersæ opiniones. Prima est, quòd Locus nihil est, & mouebantur propter rationes ante oppositum. Secunda opinio fuit, quòd locus est materia; & mouebantur pro tanto, quia sicut in eadem materia succedunt sibi inuicem diuersæ formæ, ita in eodem loco succedunt

4. Locus quandoque æquiuocè sumitur.

Operationes de entitate loci.

dunt sibi iniuicem diuersa corpora , vnum post aliud. Tertia opinio , quòd locus est forma ; & hoc pro tanto , quia sicut forma est terminus , & finis illius , cuius est forma , ita locus est terminus . & finis corporis locati. Quarta opinio , quòd locus est corpus ; & hoc pro tanto , quia locus est superficies corporis continentis , modò superficies non est aliqua res indiuisibilis existens in continuo , immò superficies est corpus consideratum , vt est mensurabile per duas diuisiones tantùm. Quinta , quòd locus est spatium separatim interceptum inter latera continentis. Sexta , quòd locus est vltima superficies indiuisibilis corporis continentis , quæ est versùs locatum. De istis duabus vltimis , & de 3. art. dicitur in aliis quæstionibus.

5. *Locus est ens.* Ex his sequuntur conclusiones. Prima conclusio. Locus est ens. Probatur , quia omne illud est ens , ad quod corpora naturalia mouentur naturaliter ; sed ad locum corpora naturalia mouentur naturaliter ; ergo , &c. Maior patet , quia propter illud , quod nihil est , nullo modo inclinatur ad mouendum : & minor est nota ad experientiam. Secundò probatur principaliter , discurrendo per conditiones priùs positas.

Locus non est materia , vel forma. Secunda conclusio. Locus non est materia , vel forma. Probatur , quia nullum extrinsecum locato est materia , vel forma locati , quia determinatur à locato per motum localem , & tamen non determinatur eius materia , vel forma ; igitur locus non est materia , vel forma. Secundò , quia , si ita esset , sequeretur quòd de necessitate ad motum locati moueretur eius locus ; consequens est falsum : quia de ratione loci est , quòd sit immobilis , vt patet ex eius definitione ; patet consequentia , quia ad motum locati necesse est , tam eius materiam , quàm formam moueri , & ista potest etiàm probari per conditiones priùs positas.

Locus non est corpus continens locatum. Tertia conclusio. Locus non est corpus continens locatum. Probatur , quia diuersimodè est aliquod in aliquo tanquam in loco , & tanquam in vase , vt probat Aristoteles in isto 4. text. 41. Sed locatum est in corpore continenti tanquam in vase ; igitur non est in eo tanquam in loco : & per consequens non est locus contenti. Secundò sequeretur , quòd locus non esset æqualis locato , quia corpus continens est multo maius corpore contento. Tertiò sequeretur , quòd idem esset locus proprius , & communis ; consequens est falsum , vt patet in isto quarto , text. 14. Et patet consequentia , quia corpus locans est locus communis , & per te locus proprius est corpus continens ; ergo sequitur propositum. Et impugnatio huius opinionis magis patebit , quando disputabitur , an linea , superficies , & punctus sint res distinctæ à corpore.

6. Nunc ad rationes. Ad primam , dico quòd locus potest esse effectus , & etiam causa , sed non est necesse , quòd sit effectus , vel causa locati : immò est terminus extrinsecus continens locatum. Et per idem patet ad secundam.

Ad tertiam , cum dicitur , Hoc esset propter recipere corpora , &c. Concedo ; & etiam concedo , quòd tam locus , quàm locatum est dimensio , vel dimensiones ; & non sequitur , quòd dimensiones penetrant se , quia non sunt simul positæ , sed priuatiuè , per priuationem alicuius intermedij.

Ad quartam , negatur consequentia , quòd locus sit corpus , sed est superficies corporis immediata locato. Ad probationem , locus est æqualis , &c. exponetur postea ; dico tamen , quòd locus ; & locatum , sic sunt æquales , quòd locus nihil plus continet , quàm locatum , nec locatum continetur ab aliquo maiori suo loco. Ad confirmationem dicitur sicut ad tertiam.

Ad quintam , dico quòd locus est terminus corporis continentis. Ad improbationem. Ille est mobilis ad motum continentis , concedo quòd est mobilis per accidens ad motum continentis : tamen de ista immobilitate per se non intellexit Aristoteles in definitione loci ; sed de immobilitate per æquiualentiam situs respectu corporis cœlestis , & respectu corporum circumiacentium , quæ quiescunt.

Ad sextam , potest concedi , quòd locus est augmentabilis , quia eadem superficies est benè primò minor , & postea maior , nec est inconueniens. Vel dicitur , quòd quando locatum augmentatur , tunc non augmentatur eius locus , sed locatum acquirit vnum nouum locum maiorem , quàm erat locus , in quo priùs fuit.

Ad septimam , quia si locus esset , &c. Negatur consequentia , quia locus non est in aliquo tanquam in loco , sed est in corpore continente , cuius locus est terminus , tanquam pars in suo toto , vel accidens in suo subiecto.

ANNOTATIONES.

^a *Sursum , & deorsum , dextrum , & sinistrum , &c.*

Nota , quòd istæ differentie loci sunt differentie corporum ; corpus autem accipitur dupliciter , scilicet Mathematicè , & Physicè. Corpus Mathematicum solum dicit corpus quantum , vt abstrahit à materia , & motu , non considerando an sit graue , vel leue : quocirca huiusmodi corpora non habent ex natura *sursum* , & *deorsum* , sed idem omnino corpus modò est *sursum* , quando est supra caput nostrum : modò *deorsum* , modò *sinistrorsum* , sicut nos mouemur. Vnde cum ego ambulo , columnam quam modò habeo dexteram , postea habeo sinistram , & hoc est , quòd ait Aristoteles , text. 5. *Nobis enim non semper idem , sed secundum positionem , vt conuertimur , sunt* , id est , secundum dispositionem nostram. Ex quo sequitur , quòd si nullum esset animal in mundo , inanimata non essent hoc modo *sursum* , & *deorsum* , nec in aliis differentiis positionis. Corpus verò Physicum , quia naturâ suâ graue est , aut leue , habet ex natura *sursum* , & *deorsum*. Et hoc est , quod ait Aristoteles , *Non quodcumque contingit , sed cohabitatio grauitatem , & terra* , &c. id est , *sursum* , & *deorsum* non est locus , vt accidit se habere respectu hominis , sed quo mouentur leuia , est locus *sursum* , & quo grauia *deorsum*. Hoc patet in Mathematicis : nam si triangulum in pariete depingas , vnus angulus dicitur *sursum* , & alius *deorsum* , vel *dextrorsum* , vel *sinistrorsum* solum respectu hominis : quia natura trianguli non vindicat sibi potius locum *sursum* , quàm *deorsum* ; si autem triangulus esset ferreus in quantum graue , appeteret locum *deorsum* , & si esset igneus , appeteret locum *sursum*.

^b *Sicut transmutatio naturalis facit scire materiam* , &c. Nota , quòd Aristoteles , text. 3. probat hac ratione locum esse. Experimur quòd in

7. *Corpus sumitur dupliciter.*

8.

eodem vase, in quo nunc est aqua, egressâ aquâ, succedit aër; ergo idem eras locus distinctus & ab aqua, & ab aëre, qui prius continebat aquam, & deinde continet aërem: quæ ratio notanda est: nam sicut lib. I. argumentabatur ex diuersarum formarum in eodem subiecto successione materiam esse, quia scilicet ubi nunc est forma ignis, fuit prius forma ligni, quod est indicium subesse illuc materiam receptaculum vtriusque formæ: simili modo arguit de loco: & hoc est quod dicit Scotus in hac septima loci proprietate. Quod si quis inficiari contendat, hanc rationem non procedere ex experientia; quia, cum aër sit inuisibilis non experimur in vase aquâ vacuo, succedere aërem. Respondetur, quod in phiala plena aqua habente in fundo minuta foramina, experimur quod quandiu occlusum fuerit orificium superius, aqua non cadit solum, quia non potest intrare aër ad replendam phialam, ne detur vacuum; sed quamprimum discoopertum fuerit orificium, intrante aëre, cadit aqua.

9. ^c *Alio modo accipitur locus pro patria, &c.* Nota, quod, cum locus sit superficies corporis continentis intra se aliud corpus; sit vt quemadmodum corpus vno modo accipitur Mathematicè, vt præcisè dicit quantitatem; & alio modo Physicè, vt dicit compositum alicuius certæ naturæ; ita locus vno modo accipitur simpliciter pro superficie ambiente aliud corpus triuæ dimensionis, abstrahendo à quacunque qualitate naturali conservatiua locati. Alio modo accipitur pro loco naturali, nempe vt supponit pro superficie continente, connotando formam, & proprietatem naturalem conservatiuam locati: verbi gratiâ, superficies aëris me circundantis, siue locus sit mihi salubris, siue nocuus, siue in illo sim naturaliter, siue violenter, eo solo quod ambit quantitatem meam, est mihi locus: cum hoc tamen requireretur ad locum naturalem, vt meapte natura essem in illo propter qualitates loci mihi conuenientes, siue in quantum sum graue, siue in quantum animal. Concauum enim Lunæ dupliciter est locus ignis: nam quâ ratione ipsum adæquatè ambit, est simpliciter locus, & quia naturaliter conseruat, est locus naturalis, idemque dicendum est de centro mundi respectu terræ, neque elementis solum, verum & mixtis, in quantum mixta sunt conueniunt loca propria: vinum enim conseruatur in vase ligneo, potius quàm in vitreo, & in cauernis terræ potius, quàm super aëre, & locus propriæ patriæ est cuiuscunque suapte natura salubris, atque aded corpus naturale suapte naturâ mouetur ad proprium locum, quia in ipso est vis conservatiua locati. Obserua tamen, quod locus naturalis non habet vim attractiuam, & motiuam in genere causæ efficientis, sicut magnes attrahit ferrum alterando ipsum, sed solum in genere causæ finalis, vt enim animal mouetur ad pastum; ita graue naturali impetu mouetur deorsum.

Concauum
Luna dupliciter
est locus
ignis.

10.
Locus bifariam
sumi
potest.

^d *Nunc ad rationes, &c.* Nota, quod Scotus in responsionibus istis loquitur semper de loco pro fundamento, seu pro materiali. Vnde obserua, quod locus potest accipi dupliciter. Vno modo fundamentaliter, & sic non est aliud, quàm superficies circumscribens locatum. Alio modo formaliter, & sic est relatio actualis, vel aptitudinalis realiter existens in superficie circumscribente locatum. Hæc autem distinctio declarari

potest considerando tres entitates ex parte superficies circumscribens. Prima est ipsa superficies absolute considerata, quæ vt sic non dicitur locans, sed magis locatiua, & sic est ibi aptitudinalis relatio, quæ potest dici locatiuitas, & fundatur in entitate ipsius superficies, & terminatur ad ipsum locatum, & distinguitur ab ipsa superficie locante solum ex natura rei, & formaliter, sicut aliæ relationes aptitudinales; sed quando corpus actualiter ponitur in ipsa superficie locante, tunc ipsa dicitur actualiter locans, & circumscribens locatum; & idem ibi est vna relatio actualis, quæ dicitur locatio & circumscriptio actiua, quâ ipsa superficies dicitur formaliter, & actualiter locans, & circumscribens locatum: & fundatur in tali superficie locante, & terminatur ad corpus locatum, & realiter distinguitur ab vtroque. Similiter ex parte locati sunt considerandæ aliæ tres entitates, scilicet entitas corporis locati, locabilitas passiuæ, & locatio passiuæ, à qua ipsum corpus dicitur actualiter locatum. Vnde prima entitas dicitur locus fundamentaliter. Secunda locus formalis aptitudinalis. Tertia locus formalis actualis. Quarta locatum fundamentaliter. Quinta locatum formale aptitudinale. Sexta locatum formale actuale. Ex his sequitur, quod locus pro formali, vel pro per se significato, non est aliud quàm ubi actiuum; fundamentaliter verò est species Quantitatis eadem realiter cum ipsa superficie, Sed hæc fusiùs infra explicabuntur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Quoniam 1 autem aliud quidem secundum se, &c. Hoc est secundum 2 capitulum huius tractatus, in quo Philosophus disputat de quiditate loci; & primò præmittit quandam diuisionem. Secundò prosequitur ibi, *Sic igitur considerantibus.* Diuisio est ista, quod quidam est locus proprius, scilicet qui continet locatum, & nihil plus, vt aër circundans te, dicitur locus proprius tui, & vocatur locus secundum se. Alter est locus communis, qui scilicet continet locatum, & plus, vt cælum est locus communis tui, & b vocatur locus secundum aliud.

11.
Text. 14.

Sic igitur 2 considerantibus locus vniuscuiusque species est. Hic prosequitur, & primò probat, quod locus sit materia, vel forma. Secundò, quod nec sit materia, nec forma, ibi: *At verò quod impossibile, &c.* Primò probat quod locus sit forma. Secundò, quod sit materia: & tertio concludit corollarium. Secundum ibi, *Quatenus autem.* Tertium ibi, *Merito autem.* Primò igitur probat, quod locus sit forma: quia c primum continens alicuius corporis est locus ipse, & per consequens locus est terminus: sed forma est terminus; igitur forma est locus. Sed dicit Commentator, quod ista ratio non valet: quia est ex duabus affirmatiuis in secunda figura. Secundò, quia æquioccat de termino: quia locus est terminus extrinsecus, sed forma est terminus intrinsecus.

Text. 15.

Quatenus autem. Hic probat, quod locus sit materia triplici ratione: quia locus videtur esse distantia, id est, dimensio contenta plano, & termino, id est, contenta infra locum corporis; modo materia eisdem terminis continetur; igitur materia est locus. Secundò, quia si per imaginationem termini, id est, quantitates, & qualitates

12.

remoueantur à corpore locato, nihil manet nisi materia; & tamen adhuc manet locus; igitur locus est materia. Tertio, autoritate Platonis in Timæo, qui posuit idem esse locum, & materiam, & etiam in suis dogmatibus non scriptis, propter istam causam: quia idem est locus, & receptiuum: quod materia est receptiuus; igitur materia est locus.

Text. 16. *Merito 3 autem ex his considerantibus, &c.* Concludit corollarium, quod merito consideratio de loco est difficilis: quia antiqui posuerunt locum esse materiam, vel formam, de quibus est difficile considerare, & vnum istorum non potest cognosci sine reliquo.

Text. 17. *At verò 4 quod impossibile est, &c.* Hic probat, quod locus non sit materia, vel forma; & hoc quatuor rationibus. Secunda ibi: *Amplius quomodo.* Tertia ibi: *Si verò in ipso.* Quarta ibi: *Amplius quando ex aère.* Primo ponit primam rationem. Secundo increpat Platonem ibi; *Platoni tamen dicendum erat.* Prima ratio continet multa. Primum est, quod corpus locatum vna cum materia, & forma, separatur secundum se totum de vno loco ad alium; igitur locus non est materia, vel forma. Secundò, quia locus non est pars, vel qualitas corporis locati, sed est separabilis à locato, & tamen nec materia, nec forma est separabilis ab eo, cuius est: igitur nec materia, nec forma est locus. Tertio, quia locus est ad modum vasis, & non est aliquid ipsius rei locatæ; igitur locus non est materia, nec forma. Item, ex quo locus est separabilis, sequitur quod locus non sit forma; quia separatio formæ à materia est eius corruptio, vt dicit hic Commentator com. 17. & 18. & locus secundum quod est continens, non est materia; quia materia continetur. Item, quia locus est extra ipsum, quod locatur, & tamen materia, & forma sunt intrinseca sibi; igitur, &c.

Text. 18. *Platoni tamen dicendum erat.* Hic improbat Platonem, qui dicebat Ideas, & numeros Mathematicos non esse in loco; cuius tamen oppositum sequitur ex dictis: dicebat enim locum esse materiam, quam vocabat magnum, & paruum; & dicebat, quod locus participat de illis Ideis, & numeris Mathematicis: modò participatum debet esse in participante. Et per consequens huiusmodi Idæ, & numeri erunt in loco.

Text. 19. *Amplius 6 quomodo.* Ponitur secunda ratio, & continet duplex medium. Primum est, quod corpora naturalia mouentur naturaliter ad sua loca; vt patuit prius, & tamen non mouentur ad suam materiam, vel formam; cum de facto illas habeant: igitur. Secundum, quia *sursum & deorsum* sunt differentie loci, & tamen *sursum, & deorsum* non sunt differentie materie, vel formæ: igitur locus non est materia, vel forma.

Text. 20. *Si verò 7 in ipso.* Ponitur tertia ratio: quia si locus esset materia, vel forma, sequeretur quod locus esset in corpore locato, & sic loci esset locus in infinitum. Item, quia locus non transfuratur cum locato, & tamen materia, & forma, simul mouentur cum locato: igitur locus non est materia, vel forma.

Text. 21. *Amplius 8 quando ex aère.* Ponitur quarta ratio, quia si locus esset forma, sequeretur quod cum ex aère fit aqua, quod locus corrumpetur. Consequens est falsum, quia dictum aquam esse in eodem loco, in quo prius fuit aër. Et probatur consequentia: quia forma aëris corrumpitur.

Hic est secundum capitulum, &c. Miro artificio Aristoteles in hac de loco disputatione procedit. Primo enim præcedenti capitulo inquirens, an locus esset, non solum rationibus suum intentum probantibus contentus est, verum & rationibus non paucis ad oppositum est argumentatus. Modò in hoc capitulo inquirere incipiens, quidnam locus sit, in vtramque partem disputans procedit; ita vt primo duas rationes argumentatiuas, quibus aut materiam, aut formam censeretur poterat locum esse, formeret; deinde alias plures neutrum esse probantes, quæ & rectæ sunt, proponit. Quod quidem non otiosè, aut fortuito, sed ad eius insinuandum ingenium, & aliorum quorundam Philosophorum defectuosam de hac re speculationem; & tandem ad veritatem melius indagandam necessariò, & consultò fecisse intelligere debemus.

Et vocatur locus secundum aliud. Nota hic Aristotelis locutionem, dicit in aliud secundum se, aliud secundum aliud dicitur, appellans locum communem secundum aliud, quia continet per aliud, hoc est, per locum proprium. Locus autem proprius dicitur secundum se, hoc autem secundum se, hic non opponitur secundum accidens; locus enim proprius per se, id est, immediate continet locatum, vt ly per se, opponitur ly per accidens, non autem per se, vt opponitur per aliud: quia per aliud, id est, mediante medio; scilicet proprio loco continet, vt ly per se opponitur ly per accidens, non autem per se, vt ly per se opponitur ly per aliud: quia potius competit sibi per aliud, id est, per animal.

Primum continens, alicuius corporis, &c. Nota, quod hæc prima ratio tenet ex hoc, quod forma est terminus continens materiam: quia forma reducit materiam, & terminat eam ad certam speciem; sed locus proprius primò, & per se est terminus adæquate continens locatum: ergo locus est forma locati. Cæterum hæc ratio est argumentatiua, neque illà intendit Aristoteles probare illatum: quia confecta est (vt hic dicit Scotus ex Auerroë) ex puris affirmatiuis in secunda figura; si enim locus esset forma locati, vt ipse est argumentatus, locatum haberet speciem à loco; & tunc omnia, quæ in eodem loco succederent, eo casu fierent eiusdem speciei. Formauit autem hanc rationem, vt quorundam ostenderet errorem; existimantium locum esse formam, eo quod non distinguebant inter terminum intrinsecum, & extrinsecum; terminus enim intrinsecus est forma, extrinsecus verò est locus.

Propter istam causam, quia idem est locus & receptiuum. Nota primò, quod hæc ratio, quæ probat locum esse materiam, videtur colligi ex Platone, vt Themistio & reliquis antiquis placet. Estque huiusmodi, sicut materia recipit formam, sic locus locatum; ergo locus est materia locati: sicut enim in materia quolibet potest recipi forma; ita in loco quolibet locatum. Formetur ergo sic ratio; omnis materia recipit formam; omnis locus recipit locatum: ergo omnis locus est materia. Quæ ratio eundem habet defectum cum priori; est siquidem in secunda figura ex affirmatiuis procedens: peccatque in hoc cognoscitur, quod non distinguit inter receptiuum intrinsecum, & extrinsecum.

14.

Per se bifariè sumitur.

15.

& maior quidem vera est de receptiuo intrinseco: quia tale est materia; minore verò de receptiuo extrinseco oportet intelligi. Quare syllogismus est in quatuor terminis sicut prior.

16.

Secundò nota, vt etiam annotauit Philoponus, & est probabile; quòd esse cum materia, sed locum per analogiam, & metaphoram appellabat materiam: quia sicut locus successiue suscipit diuersa locata, ita & materia diuersas formas. At quia Aristoteles voluit hic reprobare opinionem, quã quis posset dicere locum esse materiam, citauit Platonem, loquum materiam appellantem: (solet namque hoc assidue facere.)

Hic improbat Platonem, &c. Nota quòd Plato posuit Ideas separatas à loco, & rursus asseruit, (vt hinc illi imponitur ab Aristotele) materiam esse locum receptiuum formarum; hæc autem duo inter se pugnant. Si enim formæ, & Idææ recipiuntur in materia, & materia est locus; ergo & Idææ sunt in loco, contra primum dictum. Nã si Idææ separatæ participantur in materia, seu (quod idem est) locus est particeps Illarum, (sicut Petrus, & quodcumque indiuiduum est particeps speciei) sequitur Ideas illas, & numeros esse in loco: atque adeò redditurus erat rationem Plato, cur non essent in loco.

17.

Materia prima quomodo sit incorruptibilis.

Quia si locus esset forma, sequeretur, &c. Nota, quòd materia prima est incorruptibilis, tamen materia hæc cum his dispositionibus ad hanc formam corruptipitur, quia non manet cum illis. Ita declarat hæc rationem S. Thomas, quem sequitur Soto, idem sentit Tartaretus. Toletus aliter format hanc rationem, dicitque sic Arist. argumentari; locus corrumpitur in aliqua locati abiectione; sed materia incorruptibilis est; ergo materia non est locus. Maior probatur, quando enim ex aëre fit aqua, perit locus; quia minor locus est aquæ, quam aëris, & item alius est locus naturalis aquæ, & alius aëris. Minor est euident. Vnde dicit hæc ratione probari solam materiam non esse locum. Scotus verò dicit Aristotelem hac ratione probare solam formam non esse locum; formaturque sic Aristotelis rationem: Si forma esset locus, quando ex aëre fit aqua, locus corrumpetur; sed locus non corrumpitur: ergo locus non est forma. Maior sic probatur: forma aëris deperditur ad corruptionem aëris: ergo si forma est locus, perit forma; similiter & locus. Et hanc maiorem videtur Aristoteles probasse in textu: dicit enim, *non enim in eodem loco fit corpus*: quasi dicat, non in eadem forma, quæ per te dicitur locus, fit corpus, scilicet quod generatur, supple in quo est corpus corruptum. Quasi dicat, si forma est locus, perit locus: quia perit forma; quod videtur in hoc: quia corpus non est cum eadem forma in corrupto, & genito; sed corruptum, & genitum sunt in eodem loco: ergo forma non est locus. Et addit Aristoteles: *Quæ igitur corruptio?* quasi dicat, quæ corruptio loci? ac si dixisset nulla; quia in loco ubi erat corruptum, succedit & genitum. Hunc modum exponendi hanc rationem seruat etiam Vialpandus.

EXPOSITIO TEXTVS.

18.

Post hæc 1 autem accipiendum est, quot modis aliud in alio est, &c. Hoc est tertium capitulum^a huius tractatus, in quo Philosophus determinat de

modis *essendi in*, vt per hoc ostendat quomodo locatum sit in loco. Et primò facit hoc. Secundò mouet dubitationem. Tertiò soluit quandam factam rationem Zenonis. Et quartò concludit corollarium. Secundum ibi: *Dubitat autem aliquis.* Tertium ibi: *Quod autem Zeno.* Quartum ibi: *Illud autem manifestum.* Primò ponit modos *essendi in*,

Modi essendi in.

dicens, quòd vno modo aliquid dicitur in aliquo tanquam pars in toto, vt digitus in manu. Secundò, vt totum est in partibus, & tunc capitur *in*, valde improprie pro *ex*, & sic totum est in partibus, quia est ex partibus, vel quia non est sine partibus. Tertio modo aliquid dicitur in alio, sicut Species in Genere, id est, sub Genere secundum prædicationem quiditatem. Quartò, sicut Genus in Specie, id est, in definitione Speciei, vel Genus dicitur in Specie, quia prædicatur de Specie; sicut dicimus prædicatum inesse subiecto. Quintò, sicut forma accidentalis, vel substantialis est in materia, scilicet per realem inhærentiam. Sextò, sicut effectus in sua causa efficiente, id est, in potestate efficientis, quia secundum eius impetum, aut voluntatē fit, aut producit effectus. Septimò, sicut ordinatum in finem est in suo fine, id est, ordinatur secundum exigentiam finis. Octauò, vt locatū est in loco, vt aqua in vase: & iste modus est maxime proprius ad propositum. Et notandum, quòd præter istos modos *essendi in*, sunt quidam alii modi; sicut dicimus aliquod esse in motu, vel quiete, in gaudio, vel tristitia, & ita de aliis. Item notandum, quòd diuersitas ista modorum *essendi in*, fuit magis apparens in idiomate Græco, quam in nostro.

Dubitas 2 autem aliquis. Hic mouet dubitationem. Et primò mouet. Secundò, soluit per tres conclusiones. Secundum ibi: *Primò autem non contingit.* Tertium ibi: *At verò neque secundum accidens.* Item primò mouet. Secundò, ponit primam conclusionem ibi: *Dupliciter autem.* Dubitatio est ista: Vtrum aliquid possit esse in se ipso, scilicet, aliquo dictorum modorum.

19.
Text. 24.

Dupliciter autem. Hic soluit dubitationem prius motam, & distinguit quòd aliquid^b potest dici in se ipso dupliciter: vno modo secundum se, & alio modo secundum aliud. Tunc est prima conclusio, quòd idem potest esse in se ipso secundum alterum, vt totum est in se ipso ratione partium. Probatur, quia totum^c habet denominationem à suis partibus: igitur cum partes sint in toto, sequitur quòd quodammodo totum est in se ipso, cum denominetur à suis partibus. Et antecedens patet in multis, quia dicimus corpus esse album, eo quòd superficies est alba. Similiter homo dicitur sciens, eo quòd anima est sciens; & secundum istam locutionem, quod idem est in se ipso ratione partium, dicimus quòd dolium vini est in dolio.

Aliquid potest dici esse in se ipso dupliciter.

Primò 3 autem non contingit. Secunda conclusio est, quòd idem non est in se ipso secundum se totum, primò. Et primò recolligit qualiter totum diuersimodè nominatur propter partes. Secundò probat conclusionem inductiuè: quia inducendo in omnibus modis *essendi in* prius dictis, non inuenies quòd aliquid sit in se ipso primò. Et probatur ratione: quia si idem secundum se esset in se ipso, vt puta vinum in vino, sequeretur quòd vinum esset amphora, & amphora vinū. Consequens est falsum. Consequenter probatur, quia amphora dicitur eâ ratione quâ continet vinum;

Text. 25. &
26.

vinum; igitur ^d si vinum contineret se ipsum, vinum diceretur amphora.

Text. 27. *At verò 4 neque secundum accidens.* Tertia conclusio. Idem non potest esse in seipso secundum accidens, id est, mediante aliquo alio corpore. Probatur, quia tunc sequeretur, quòd plura corpora essent simul. Consequens est impossibile. Et consequentia probatur: quia si vinum sit in seipso non secundum se, sed secundum accidens, puta, mediante alio corpore, vt vase, tunc sequitur, quòd vas esset propinquius vino, quàm vinum esset propinquum sibi ipsi, quod non potest esse sine penetratione.

Text. 28. *Quod autem 5 Zeno.* Hic soluit quandam rationem Zenonis, quâ arguebat sic; si locus esset aliquid, sequeretur quòd ille locus esset in alio loco, & ille in alio, & sic in infinitum. Et Aristoteles dicit, quòd non est difficile soluere istam rationem: quia locus non est in aliquo tanquam in loco, sed tantum tanquam pars in suo toto, aut sicut passio, vel qualitas in suo subiecto; & idèd non oportet, quòd procedatur in infinitum.

Text. 29. *Illud autem 6 manifestum.* Hic infert corollarium, quia ex quo locus est ad modum yasis continentis, & non est aliquid corporis contenti, sequitur quòd locus non est materia, nec forma: quia locus est quid extrinsecum corpori locato, & tamen materia, & forma sunt intrinseca.

phoræ vini, quia vinum, quod est vna pars, est in amphora, etiam totum dicitur esse in amphora, & in se ipso: & hoc pacto concedit Aristoteles aliquid posse in se ipso esse. Tertio modo aliquid dici potest esse in se ipso per accidens, id est, ratione alterius; & hoc pacto nihil est in se ipso, quia sequeretur quòd duo corpora essent in eodem loco penetratiuè, quod est absurdum. Probatur sequela: detur, verbi gratiâ, quòd amphora vini sit in se secundum accidens: ergo est in se secundum accidens, quia est in alio, quod secundum se est in amphora: nihil autem est, quod secundum se sit in amphora nisi vinum, dato quòd vinum sit in amphora; & tunc sic, quando duo corpora sic se habent, quòd vnum est in loco, quia est in illo, quod per se in loco est, tunc quod est per se, est magis proximum loco; amphora autem est in se (ex hypothesi) quia est in vino, quod secundum se est in amphora: ergo magis proximum est vinum amphoræ, quàm ipsa sibi; sed ipsa non occupat nisi vnum locum, neque est maior se ipsa: ergo vinum, quod magis proximum est amphoræ, vnum corpus cum ea faciet, & vnum locum occupabit, quod est impossibile.

^c *Totum habet denominationem à suis partibus, &c.* Nota quòd duplicia sunt denominantia aliquod subiectum, quædam denominant sibi certam partem in subiecto, ita vt solum illi possint inesse, sicut simitas determinat sibi nasum. Alia non determinant sibi certam partem, sed indifferenter possunt inesse pluribus; & talia sunt in duplici differentia. Alia enim sunt, quæ, etsi inhæreant solum aliquibus partibus; virtute eorum relinquitur aliquid in aliis partibus: quamuis enim infirmitas possit esse in omnibus partibus animalis, tamen si insit in aliquibus partibus aliquis dolor, dolere relinquitur in aliis partibus. Alia verò sunt, quæ si insunt in aliquibus partibus, virtute eorum non derelinquitur aliquid in aliis; sicut sunt *albedo*, *nigredo*, & similia. Ex istis patet, quòd denominatio partis infert denominationem totius in his, quæ determinant sibi certam partem, & in his, quæ si insunt vni parti eorum, derelinquitur aliquid in aliis; sed in aliis non infert. Vnde bene sequitur; nasus Petri est simus; ergo Petrus est simus. Item, sequitur; caput Ioannis est crispum: ergo Ioannes est crispus. Similiter thorax Francisci est infirmus; ergo Franciscus est infirmus. Sed non sequitur; manus illius est alba: ergo ipse est albus, ad hoc enim quòd ista accidentia denominent, oportet quòd insint maiori, & principaliori secundum quamlibet suam partem.

23.
Denominantia sunt in duplici differentia.

ANNOTATIONES.

21. ^a *Hoc est tertium capitulum, &c.* Nota quòd Aristoteles in hoc capitulo quærit, vtrum idem possit esse in se ipso; mouetque hoc dubium, vt appareat; in necesse sit ponere locum, nec ne: si enim in se ipsa res esse potest, locus quidem superflueret. Huic autem satisfactorius quæstioni, octo essendi modos, quibus aliquid in alio esse dicitur, præmittit; quos breuiter, & doctè explicat hic Doctor Subtilis.

Aliquid potest dici tale tripliciter.

^b *Aliquid potest dici esse in se ipso dupliciter, &c.* Nota, tripliciter aliquid esse tale, videlicet secundum se, id est, immediatè, secundum aliud, scilicet secundum partem, & secundum accidens. Exemplum primi, vt superficies secundum se est alba, quia immediatè est alba. Exemplum secundi, vt Petrus dicitur crispus, quia in parte, scilicet in capillis est crispus. Exemplum tertij, sicut anima mouetur per accidens; quia est in hominè, qui per se mouetur: esse enim per accidens tale, id est, quod est in eo, quod secundum se est tale. Similiter aliquid est in aliquo tripliciter; secundum se, secundum aliud, & secundum accidens. Secundum se, vt quod est proximè in loco, vt corpus, cui secundum se competit esse in loco. Secundum aliud, quod secundum aliquam sui partem est in alio, vt arbor est in fluuio, quia radices sunt in eo. Secundum accidens est id in aliquo, quod est in eo, quod secundum se est in illo; vt nauta est in mari, quia est in nauì, quæ secundum se est in mari.

Aliquid est in aliquo tripliciter.

^d *Si vinum contineret se ipsum, vinum diceretur amphora.* Nota quòd si amphora vini ex consuetudine vulgarium stet pro vino tantum, licet ex significatione vocabulorum deberet stare pro continente vinum; tunc illa potest concedi, *amphora vini*, id est, contentum, est in amphora vini, id est, in continente. Nam consuetus modus loquendi est, quòd ille bibit amphoram vini, esto quòd tales propositiones ex impositione vocabulorum sint tales; ita tamen soliti sumus vti, & ita est secundus modus amphibologiæ. Sed ista propositio, *amphora est in se ipsa primo, & secundum se*, simpliciter est neganda, eo quòd relatiuum substantiæ identitatè præcisè supponit pro eo, pro quo suum antecedit.

24.

22. Proportionabiliter id dicitur esse secundum se primo in se ipso, quod secundum se totum est in se ipso; & hoc est impossibile. Alio modo secundum aliud, scilicet secundum partem, vt si totum consideres ratione vnus partis, & illa pars sit in alia; tunc etiam totum dicitur esse in illa parte, in qua est alia; vt amphora vini est in se ipsa, considerato enim hoc toto, scilicet, am-

EXPOSITIO TEXTVS.

Text. 30.

Accipiamus *1* autem de ipso, &c. Hoc est capitulum quartum huius tractatus, in quo præmittit quadam necessaria ad definitionem loci; & diuiditur: quia primò ponit quasdam conditiones loci. Secundò, ad inuestigandum definitionem loci, ponit quasdam conditiones bonæ definitionis. Tertio, ostendit, ex quibus deuenimus in notitiam loci. Et quartò concludit quasdam conclusiones. Secundum ibi: *Suppositis autem*. Tertium ibi: *Primum igitur considerasse*. Quartum ibi: *Quoniam autem dicimus*. Primò ^a præmittit conditiones loci. Prima, locus est continens immediatum corporis locati. Secunda, locus non est aliquid rei locatæ. Tertia, locus est æqualis locato, scilicet secundum continentiam. Quarta, nulli corpori deficit locus. Quinta, locatum est separabile à loco. Sexta, omnis locus habet *fursum*, & *deorsum*; & hoc maximè est verum de toto loco vniuersi, in quo istæ differentia sunt naturaliter distinctæ, vt patet secundo Cæli, text. 5. & 9. Septima, quodlibet corpus naturale est natum ferri, id est, moueri ad suum locum naturalem, & manere in suo loco naturali; & hoc est propter diuersitatem virtutum, quas habent loca naturalia, scilicet in conseruatione corporum locatorum.

Loci conditiones.

25.

Text. 31. Conditiones bonæ definitionis.

Suppositis 2 autem. Hic ponuntur quatuor ^b conditiones bonæ definitionis. Prima est, quòd definitio debeat sic fieri, quod per ipsam appareat, quæ res sit illa, de qua datur definitio. Secunda, quòd per illam possint solui quæstiones contingentis, circa quid est definiti. Tertia, quòd per ipsam appareant causæ omnium per se accidentium definiti, & causa est: quia bona definitio non solum debet exprimere, quæ res est, sed etiam debet exprimere causas definiti, quæ sunt causæ omnium per se accidentium eius. Quarta, conditio, quòd per definitionem appareat causa diuersitatis opinionum de definito: causa huius est, quia per bonam definitionem debent exprimi omnia significata, & connotata partium definiti, ex quorum ignorantia accidit fieri diuersas opiniones.

Text. 32.

Vide contra-dictionem Zimara.

Primum igitur 3 considerasse oportet. Hic ostendit ex quibus deuenimus in notitiam loci. Dicit primò, quòd ^c motus localis, augmentatio, & diminutio maximè fecerunt nos cognoscere locum, præcipuè tamen motus localis; & ratio, quia cœlum maximè mouetur, opinamur ipsum maximè esse in loco, & *ly maximè* debet determinare hoc verbum *opinamur*, & non hoc verbum *esse*. Vnde per istos motus maximè cognoscimus locum, eo quòd per quemlibet ipsorum transmutatur mobile de loco, ad locum; sed Philosophus distinguit de eo, quòd mouetur localiter: quia quòddam mouetur per se ipsum, scilicet non ad motum alterius; aliud mouetur per accidens, scilicet, ad motum alterius: & hoc dupliciter. Vno modo mouetur per accidens; quia natum est esse mobile per se, vt pars existens in toto. Alio modo quòd non est natum esse mobile per se, vt qualitas inherens mobili, vt albedo, & scientia: & hanc distinctionem ^d posuit Aristoteles ad denotandum, quòd ex motu mobilis, quòd per se mouetur, maximè deuenimus in notitiam loci.

Aliquid moueri localiter quot modis contingat.

26.

Text. 36.

Quoniam autem 4 dicimus esse. Hic concludit quasdam conclusiones; & sunt tres. Prima est.

Corpus continens ^e secundum se totum non est locus illius quod continetur. Secunda conclusio. Cùm aliquid est in aliquo continuo sibi, & indiuiso, ipsum non est in illo tanquam in loco. Tertia conclusio, cùm continens est diuisum à contento, & sunt ad inuicem contigua, tunc contentum est in vltimo continentis tanquam in loco. Prima conclusio probatur, quia si corpus continens secundum se totum esset locus, sequeretur quòd non semper locus esset æqualis locato, quòd est contra conditiones prius positas. Et conlequentia patet; quia corpus continens secundum se totum continet plus, quam illud locatum; & idèd corpus ^f continens secundum vltimum sui, scilicet versus locatum, est locus.

Text. 34.

Cùm 5 igitur. Probat secundam conclusionem: quia corpus locatum potest moueri in suo loco; sed corpus locatum non potest moueri in illo, quòd est sibi continuum; igitur illud, quòd est sibi continuum, non est locus eius. Secundò, quia locatum non est in illo, quòd est indiuisum ab ipso, sicut pars in toto, vt visus in oculo, & manus in corpore; & per consequens non est in ipso, sicut in loco. In textu eodem ibi: *Cùm autem diuisum est*. Probat tertiam conclusionem: quia cùm aliquid est in aliquo separato ab ipso, illud separatum est locus eius. Quòd probatur ex duobus. Primò; quia locatum est in illo tanquam in vase, vt, verbi gratià, vinum in scypho, vel aqua in dolio; & per consequens est in illo tanquam in loco. Secundò, quia contentum potest moueri in illo, vt aqua mouetur in cado. Et notandum, quòd ex isto capite non habetur determinatè, quid sit locus, tamen in isto capite habentur conditiones loci, per quas possunt solui omnes dubitationes prius motæ de loco.

ANNOTATIONES.

^a *Primò præmittit conditiones loci*. Nota, quòd prima conditio intelligenda est de loco proprio primo, & immediato locatum continente; non enim esset proprius, si cum locato contineretur alia; debet ergo locus continere locatū immediatè, id est, debet proximè tangere locatum; locus namque vini existentis in dolio non tam propriè dicitur, vbi est dolium, nimirum cella vinaria, quam ipsum dolium: nam, vt in notationibus ad tertiam quæstionem dicemus; *Locus est superficies vltima concaua continentis locatum*. Secunda conditio intelligitur, quòd locus non est aliquid ipsius locati sicut pars; cùm locus distinguatur à locato, & à qualibet eius parte, & cùm totum locatum possit à loco exire. Tertia intelligitur sicut prima de loco proprio: nam locus proprius cùm propinquissimè attingat locatum, nec maior, nec minor est, sed æqualis locato; atque aded inquit Aristoteles primum locum neque minore esse, neque maiorem: quia locus materialiter acceptus, hoc est, pro toto corpore continente (qualis est amphora respectu vini) maior est locato. Quarta conditio, quæ Aristoteles dicit locum non deferi ab vnoquoque; non est ita intelligenda, quòd in eodem loco esse non possit nisi vnum, idèdque locatum. Constat enim in eodem loco succedere diuersa locata, sed in hunc modum est intelligenda, quòd vnusquisque locus semper habet aliquod locatū, sicut quocumque locatum est in aliquo loco, ita

27. Conditiones loci explicatæ.

ita vt dicantur ad conuertentiam; locus est, ergo locati locus est. Locatum est, ergo loco locatum est, non tamen sequitur, corpus est, ergo in loco est; vt patet de supremo cælo. Sexta conditio intelligitur solum de locis naturalibus grauium, & leuium: quia cum de cælo nihil hæctenus definitur; loquitur secundum famofam antiquorum opinionem, qui putabant cælos etiam constare ex natura graui, vel leui, cum tamen in rei veritate cælum nec sursum, nec deorsum, nec prorsus ad locum, sed præcisè in loco moueatur.

^b *Hic ponuntur quatuor conditiones definitionis.* Nota, quod prima conditio patet ex his quæ tradit Aristoteles 7. Topicorum, cap. 2. vbi scribit, quod definitio est oratio explicans quod quid est, id est, rei naturam. Secunda patet ex his quæ scribit 3. Metaph. text. 1. vbi habet, quod veritatis cognitio est dubiorum solutio. Tertia conditio patet ex prima: nam cum definitio explicet naturam rei, & naturam accidentia propriè subsequantur, per definitionem cognoscunt accidentia propria.

^c *Dicit primò, quod motus localis, augmentatio, & diminutio, &c.* Nota, quod triplex est motus localis; alius enim est totius loci mutatio, qui dicitur motus ad locum. Et hic per se primò dicitur motus localis: quia terminus talis motus non est alius, quàm locus. Alij duo sunt motus non ad alium distinctum locum, sed ad maiorem, vel minorem, vt augmentatio, & diminutio. Et isti non sunt per se primò motus locales: nam augmentatio non est ad locum, sed ad quantitatem: & pariter diminutio, sed de per accidens, & consecutiue aucta, vel diminuta quantitate, augetur, vel diminuitur locus. Nec sine causa adiecit Philosophus hanc distinctionem: quia locus non tam manifestè cognoscitur per augmentum, vel decrementum locati (vbi non mutatur totus locus, sed fit mutatio à parte ad totum locum, vel à toto ad partem) quàm cognoscitur per motum localem, qui est per se primò motus ad locum.

^d *Et hanc distinctionem posuit Aristoteles, &c.* Nota, quod hanc distinctionem subiicit Aristoteles. Primò, quia quot modis contingit moueri localiter, tot modis contingit esse in loco, scilicet per se, & per accidens. Secundò, vt notat Scotus; quia locus non tam innotescit ex his, quæ mouentur per accidens, quàm ex his, quæ per se mouentur.

^e *Corpus continens secundum se totum, &c.* Nota, quod locus (vt dictum est supra) alius est communis, qui non est æqualis locato, sed est locus, aut quia est loci locus, vt cælum est locus meus, quia est locus aëris, in quo ego sum, similiter totum corpus, in cuius parte ego sum, vt elementum aëris est materialiter locus meus, quia sum in aliqua eius particula, & quia per motum non mutatur locus communis, sed locus proprius, puta superficies quæ me tangens circumdat: per talem motum non cognoscemus locum communem; sed proprium: & hanc superficiem appellat vltimum continentis versùs locatum: vbi ait, quod non est homo in toto aëre, sed propter vltimum ipsum continens. Et eandem appellat primum locum: nam quod incipiendo ab aëre versùs me, est aëris vltimum, incipiendo à me, est mihi primum.

^f *Et idè corpus continens secundum vltimum suum, &c.* Nota, quod illud vltimum continentis de-

bet esse vltimum non in potentia, sed in actu. Illud enim est vltimum in potentia respectu alius, quod est continuum alteri; illud verò est vltimum in actu, quod est actu diuisum, atque alteri contiguum: verbi gratiâ, totum continet partem, vt humerus continet brachium, non quidem vt locus locatum, sed quia est continuus brachio, atque adèd humerus non est locus brachij: quia non habet vltimum actu versùs brachium; & eadem ratione oculus, qui est continuus cerebro, non est in illo tanquam in loco. Si autem esset discontinuus, illa superficies cerebri circumtangens oculum esset proprius locus eius; etenim quia esset vltimum actu continentis, esset primus locus oculi.

EXPOSITIO TEXTVS.

IAmigitur manifestum ex his, &c. Hoc est quintum capitulum, in quo Philosophus inquirat definitionem loci. Et diuiditur: quia primò inquirat particulam ponendam in definitione loci. Secundò, particulam ponendam per modum differentie. Et tertio concludit definitionem loci. Secundum ibi: *Vt autem vlt.* Tertium ibi: *Quare continentis terminus.* Item, primò ponit conclusionem, & probat. Secundò, probat minorem suæ rationis, ibi: *Sed propterea quod.* Est igitur conclusio ista: Locus est terminus corporis continentis. Probat, quia vel locus est materia, vel forma, vel spatium separatum inter latera corporis continentis, vel terminus corporis continentis; sed non est aliquod prædictorum trium; igitur relinquatur quartum. Maior patet: quia non est aliud aliud, per quod possint saluari conditiones loci priùs positæ.

Sed propterea quod. Hic probat minorem. Et primò ostendit, quod locus non sit forma. Secundò, quod non sit spatium separatum. Tertio, quod non sit materia. Quarto, concludit definitionem suam. Et quintò, infert considerationem de loco esse difficilem. Secundum ibi: *Ex eo autem.* Tertium ibi: *Et materia etiam.* Quartum ibi: *Si igitur nihil horum trium.* Quintum ibi: *Videtur autem.* Primò, præmittit quare forma videtur esse locus; & intelligit per formam vltimam superficiem corporis contenti, quæ videtur esse locus. Primò, quia continet locatum. Secundò, quia ipsa, & verus locus, scilicet terminus corporis continentis, sunt æqualia. Tertio, quia locus verus, & eius superficies sunt simul: igitur propter istas conuenientias extrema superficies corporis contenti videtur esse locus, quod tamen est falsum: quia illæ superficies sunt termini diuersorum corporum: vna enim est terminus corporis contenti, & altera est terminus corporis continentis; modò locus debet esse terminus illius, quod est separatum à locato: igitur impossibile est, quod extrema superficies locati sit eius locus.

Ex eo autem. Hic probat, quod locus non sit spatium separatum. Et primò præmittit; quare locus videtur esse huiusmodi spatium, & est motuum istud, quod videmus, quod in eodem vase primò est vnum corpus; postea aliud manente confimili distantia laterum corporis, quod non esset, nisi spatium interceptum inter huiusmodi latera, esset receptivum, & locus. Hoc autem probat tripliciter. Secundò ibi: *Si autem.*

28. *Conditiones definitionis explicantur.*

Motus localis est triplex.

29.

30. *Text. 33.*

Loci genus.

31. *Text. 36. Locus non est spatium separatum.*

Tertiò ibi : *Non est autem.* Prima ratio est, quia frustra ponitur talis dimensio separata ad faciendum partes continentis distare ab inuicem, cum aliud corpus succedens potest facere partes distare, sicut prius distabant per corpus, quod transferretur de illo loco.

Text. 37.

Si autem 3 esse aliquod spatium. Secunda ratio: quia si esset tale spatium separatum, sequeretur quòd essent infinita loca, quod est impossibile: quia tunc esset loci locus, & sic in infinitum. Et patet consequentia: quia cuiuslibet totius sunt infinitæ partes, quarum quælibet haberet locum sibi proprium, scilicet partem spatij separati, quod est locus totius.

Non est autem. Ponitur tertia ratio: quia ad prædictam rationem potest responderi, negando consequentiam: quia totum bene est in loco per se; sed pars esset in loco per accidens, scilicet ad locationem totius. Hoc non valet: quia sequeretur, quòd nihil esset per se in loco, nisi totus mundus: quia nihil aliud à mundo esset in loco, nisi sicut pars mundi in parte loci totius mundi, & sic quodlibet aliud à mundo esset in loco per accidens.

32.

Text. 38.
Locus videtur esse materia.

Et materia 4 etiam. Hic ostendit, quòd locus sit materia. Vnde antiqui mouebantur ad ponendum locum esse materiam. Primò propter hoc, quòd, sicut in loco sibi inuicem succedunt diuersi motus, ita etiam in materia sunt successiue diuersæ transmutationes. Secundò propter hoc, quòd sicut locus manet, temoto locato, ita etiam manet materia factâ transmutatione. Tertiò sicut locus est inseparabilis à locato ad istum sensum, quòd sicut locus non potest esse sine locato, ita materia non potest esse sine forma. Vnde propter istas similitudines accipiebant phantasiâ, quòd locus est materia.

Locus non est materia.

Verum illud quidem. Improbat istud dupliciter. Primò, quia multum differunt ab inuicem transmutatio facta in materia, & transmutatio facta in loco. Vnde transmutatio materiae est substantialis, & propter hoc dicimus, quòd illud est aqua, quod prius fuit aër, id est, illud quod nunc est informatum formâ aquæ, prius fuit informatum formâ aëris: sed transmutatio facta in loco, est mutatio localis solum, & ideò ab ista mutatione habemus alium modum loquendi, vt dicendo, vbi prius fuit aqua, nunc est aër. Secunda ratio est ista: quia materia est indiuisa ab eo cuius est materia, & non continet ipsum, immò materia continetur loco; locus autem est separatus ab eo, cuius est locus: igitur locus non est materia.

33.

Text. 39.

Si igitur 5 nihil horum trium locus est. Hic concludit prædictam conclusionem, scilicet, quòd locus non est materia, nec forma, nec spatium separatum interceptum inter latera corporis continentis; sed est terminus corporis continentis.

Text. 40.

Videtur 6 autem aliquid, &c. Infert corollarium, quòd consideratio de loco apparet difficilis: quia propter rationes prædictas in principio, quæ faciebant difficultatem de loco, adhuc prædictæ similitudines mouent ad ponendum, quòd locus sit materia, vel forma. Similiter insensibilitas aëris mouet ad ponendum, quòd spatium separatum sit locus: quia ex quo in vase non apparet corpus sensibile, vulgus credit, quòd nihil facit distare latera vas, nisi præcisè dimensio separata.

Text. 41.

Vt autem 7 vas. Hic inquit particulam po-

nam in definitione loci, per modum differentiae; & vult probare, quòd locus est immobilis. Vnde per hoc est differentia vasis à loco: quia locatum in vase simul mouetur vase moto, & quiescit ad quietem vasis. De ista immobilitate dimitto vsque ad quæstiones.

Loci differentia.

Quare continens terminus immobilis primus, locus est. Hic concludit definitionem loci. Secundò, declarat illam, ibi:

Definitio loci.

Atque propter hoc medium. Definitio est ista, *Locus est terminus continens immobilis primus*: & ponitur terminus per modum generis, quia locus est terminus, quæ est superficies: ponitur continens, ad differentiam vltimæ superficiei corporis contenti, quæ non est locus, eo quòd non est separata à locato: & ponitur immobilis ad differentiam vasis, quòd mouetur cum locato; & ponitur primus, id est, immediatus, ad denotandum, quòd locus est superficies, & superficies continens immediata locato, ad differentiam superficiei connexæ corporis locantis.

34.

Atque 8 propter hoc medium. Hic declarat definitionem. Primò, quòd locus est immobilis. Secundò, infert corollarium. Et tertiò, declarat, quòd locus sit terminus corporis continentis. Secundum ibi: *Quare cum leue.* Et tertium ibi: *Propter hoc.* Dicit primò, quòd medium cæli, & vltimum, id est, vltima superficies cæli versus nos, est locus simpliciter sursum; sed medium cæli, id est, superficies continens corpus in medio cæli, id est, terra, est locus simpliciter deorsum: modò ista duo semper manent immobilia, quia licet circa medium moueatur, tamen immobile est ratione distantiae ab istis inferioribus; & ideò cum sursum, & deorsum, quæ sunt differentiae loci, sint immobiles, sequitur quòd locus sit immobilis.

Locus est immobilis.

35.

Quare cum leue. Infert corollarium, quòd leue naturaliter mouetur sursum, & graue deorsum naturaliter; & ideò locus deorsum est medium, scilicet locus terræ, & ad medium, id est, locus aquæ; sed locus sursum est ipsum vltimum, id est, vltima superficies cæli versus nos, vel ad vltimum, id est, locus aëris.

Et propter hoc. Hic declarat, quòd locus est terminus corporis continentis propter duo. Primò, quia ille terminus corporis continentis continet locatum ad modum vasis. Secundò, quia ille terminus est simul cum corpore locato, exponendo ly simul priuatiuè, scilicet, per priuationem corporis intermedij.

Locus est terminus corporis continentis.

ANNOTATIONES.

^a *Locus non est spatium separatum.* Nota, quòd antiqui diuersimodè ponebant locum esse spatium separatum. Quidam enim dicebant tale spatium esse corpus animatum indiuisibile, immobile, & immateriale. Alij dicebant non esse quid reale, sed secundum se quoddam vacuum, cuius esse erat carentia corporis, vt repleti posset. Alij putabant inter extremitates, seu latera superficiei alicuius continentis esse spatium, & interuallum interceptum, quod quidem erat dimensiones quædam de Prædicamento Quantitatis, in quibus corpus locatum recipiebatur; quas dimensiones dicebant esse immobiles, vt sic succedentia corpora in ipsis possent locari: quæ etiam dimensiones penetrabantur cum corpore adueniente, etiam secundum profunditatem; & sic

36.

Locus esse spatium separatum diuersimodè ponebant antiqui.

totum

totum locatum erat in loco secundum quamlibet dimensionem.

^b *Et est morium illud.* Nota, quod istorum opinio (vt elicitur ex Commentatore) sumpta est ab æstimatione vulgi. Cum enim in dolium vacuum infunditur vinum, vulgares non putant vinum recipi in dolio, sed in spatio illo, vbi enim aërem non experiuntur, existimant esse simpliciter vacuum: ob idque aliqui antiqui, aut Platonici, aut alij, dicebant esse in illo inani quasdam dimensiones interminatas, quæ erant quantitates separatae ab aëre inde exeunte, & à vino subintrante, quæ quidem se penetrabant prius cum aëre, & postea cum vino, eo modo (vt opinor) quo Christiani credimus corpora gloriosa cum quantitate cæli se penetrare. Dicitque Aristoteles hanc opinionem aliquam habere apparentiam: quia si ibi non esset aliud præter corpus continens, & corpus contentum, sequeretur, vel quod locus non esset aliud à locato, vel à corpore continente, quorum vtrumque est falsum. Consequentia est nota: quia ibi nihil aliud est intelligere. Minor probatur, quia manente eodem loco, mutatum locatur: ergo distinctum quid est locus à locato. Similiter manente eodem loco, non manet idem corpus continens: ergo locus aliud est à corpore continente: sed nihil aliud intelligi potest esse præter corpus continens, & contentum, nisi dimensiones spatij in nullo corpore existentis: ergo tales dimensiones, vel spatium sunt locus.

^c *Pater consequentia, quia cuiuslibet rotius, &c.* Nota, quod pars non est per se in loco, quia non potest vndique ambi à loco. Si enim per se ambiretur à loco, singulae partes per se essent in loco; sed idè pars est in loco, quia est in toto, quod est per se in loco. Ex hoc patet consequentia, nam si datur interuallum, quod se penetret cum locato, omnes partes, & particulae locati vndique ambirentur, atque per se essent in loco, sed tales particulae sunt infinitæ: ergo loca erūt infinita simul.

^d *Vnde transmutatio materia est substantialis.* Nota, quod Aristoteles excludit materiam esse locum triplici constituta differentiâ. Prima, quod materia ita recipit successiue formas, vt virtute illius idem subiectum recipiat in recto diuersa prædicata successiue: nam propter materiam, quæ manet eadem, concedimus aliquo modo id quod erat aër, nunc esse aquam, & propriè id quod erat album, nunc esse nigrum. De loco autem non ita: sed in obliquo concedimus, quod in eodem loco vbi erat aër, nunc est aqua. Secunda differentia est, quod materia recipit formam tanquam subiectum; & idè materia, & forma non separantur, sed sunt vnum subiecto: omnia enim quæ sunt in Petro, sunt idem subiecto: locus autem non isto modo recipit locatum, sed tanquam res diuersa. Tertia differentia est, quod locus continet locatum: materia verò non continet formam, sed suo modo continetur.

^e *Est terminus corporis continens.* Nota, quod antiqui, vt infra text. 61. copiosius patebit, dimensiones illas, & spatium separatum censebant esse accidens per se subsistens sine subiecto: quæ cum recipiunt corpus Physicum, exercent vicem loci: cum verò carent illo, censebant esse vacuum. Et propterea appellabant illud spatium vacuum separatum, scilicet à corpore Physico, atque adèd, ne quis putet locum continere illas dimensiones immobiles supra impugnatas, sub-

dit Aristoteles in text. 39. quod per contentum nihil aliud intelligit, quam corpus ipsum mobile secundum locum.

^f *Sequitur, quod locus sit immobilis.* Nota, quod Aristoteles probat locum esse immobilem per differentiam vasis, & loci. Quamuis enim vas, & locus multum conueniant (vtrumque enim est continens extrinsecum, & diuisum à re) differunt tamen, quia tale continens dicitur vas, secundum quod eo defertur, & mouetur contentum; sed continens dicitur locus secundum quod ab ipso, & ad ipsum natum est moueri locatum, ipso manente; cuius signum est, quia si continens moueatur cum contento, vt pars fluuij cum nauis, vtimur continente vt vase, & non vt loco, & magis vtimur in tali motu locali fluuiio, & ripis tanquam loco, quam ipsa aqua deferente. Vnde totus fluuius magis locus est, quia immobilis omnis. Nam illud dicitur immobile, vt ad præsens spectat, ad quod corpora naturaliter mouentur, quæ cum ad *sursum*, & *deorsum* moueantur: & illud quod est vltimum in corporibus circulariter motus versùs nos semper manet in eadem distantia, & elongatione ad nos, & dicitur *sursum*; quia est vltima superficies corporis cælestis versùs nos, & similiter medium vniuersi, id est, centrum est locus *deorsum*, quæ *sursum*, & *deorsum* semper manent; idèd locus immobilis dicitur: quapropter terra, quæ simpliciter grauis est, ad medium tendit; qui est locus *deorsum*, ignis, quia leuissimus *sursum* tendit, & ad vltimum; aqua verò, quia non tam grauis, eius locus est circa medium, & similiter aër, quia non leuissimus, eius locus est circa vltimum.

Locus & vas differunt.

QVÆSTIO II.

Vtrum locus sit spatium separatum, siue spatium contentum inter latera continens?

Arist. e. 3. Themist. & Simplid. Auer. com. 35. Auic. 2. suffic. c. 6. Alb. Mag. traç. 1. c. 8. & 9. D. Thom. lect. 11. & opusc. 52. Scotus quodl. 11. Canon. q. 1. art. 2. Suar. tom. 2. Metaph. disp. 5. 1. sect. 2. Fonseca 5. Met. c. 5. sect. 1. Conimb. 4. Physic. c. 5. q. 1. Ruuius ibid. q. 1. & 2. Complut. disp. 19. q. 1. 5. 2. Fuentes q. 1. diffic. 1.

ARGVITVR quod sic: quia nisi locus esset spatium separatum, sequeretur, quod aliquod corpus esset sine loco. Consequens est inimaginabile: quia inimaginabile est, vt videtur quod sit aliquod corpus; quin sit alicubi. Probatur consequentia, quia totus mundus categorematicè loquendo, est in loco, & tamèn non potest imaginari locus eius, nisi ponatur esse spatium separatum, ergo, &c.

Secundò, illud est locus, in quo diuersa corpora sibi inuicem succedunt; sed in spatio separato diuersa corpora sibi inuicem succedunt. Exemplum, si ad imaginationem, vna columna annihilaretur, aëre circumdante non moto localiter, tunc in illud spatium, quod nunc occupat columna, potest succedere aliud corpus: ergo, &c.

Tertio, illud est locus, quod continet locatum; & est æquale locato; sed spatium separatum continet locatum, & est æquale locato; igitur, &c. Maior patet: quia soli loco conueniunt illæ proprietates. Et minor probatur, quia spatium continens

E

^{38.} *Est terminus corporis continens.* Nota, quod antiqui, vt infra text. 61. copiosius patebit, dimensiones illas, & spatium separatum censebant esse accidens per se subsistens sine subiecto: quæ cum recipiunt corpus Physicum, exercent vicem loci: cum verò carent illo, censebant esse vacuum. Et propterea appellabant illud spatium vacuum separatum, scilicet à corpore Physico, atque adèd, ne quis putet locum continere illas dimensiones immobiles supra impugnatas, sub-

continens aliquod corpus est præcisè tantum secundùm omnem dimensionem, quantum est illud corpus.

2. Quartò, vel locus est vltimum corporis continentis, vel spatium contentum inter latera corporis continentis: quia probatum est priùs, quòd non sit materia, vel forma; non potest dici, quòd sit vltimum corporis continentis: quia nullius corporis est dare vltimum, & quocumque dato, conuenir dare alterius.

Quintò sequeretur, quòd nullum corpus posset redire in eundem locum, in quo priùs fuit. Consequens est falsum: quia de multis corporibus dicitur, quòd sunt vbi priùs fuerunt. Probaturs consequentia, quia non apparet impossibile, quòd corpus possit ingredi in eandem superficiem, in qua priùs fuit; idèd si debet redire in eundem locum, hoc est in idem spatium.

Sextò, sequeretur quòd aliquod corpus moueretur localiter, quòd tamen non esset in loco. Consequens est impossibile, & contra Commentatorem in isto quarto, comm. 43. qui ponit differentiam inter esse in loco corporum circulariter motorum, & illorum quæ mouentur motu recto; quia quando aliquod mouetur motu recto, necesse est, quòd propriè; & per se sit in loco. Consequentia patet, quia posito quòd rotus mundus moueatur motu recto, tunc non esset in loco, nisi spatium separatum ponatur eius locus.

3. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto, text. 36. & 37. & inde. Et probatur ex alio; quia tunc sequeretur, quòd dimensiones penetrarent se: quia dimensio spatij separati esset æquè longa, æquè lata, & æquè profunda, sicut corpus contentum infra ipsum, & per consequens illæ penetrarent dimensiones corporis, & è contra.

*Diuisio quæ-
sitionis.*

In quæstione primò videbitur, an sit aliquod spatium separatum, vel aliqua distantia separata. Secundò videbitur, posito quòd tale spatium esset, an esset locus.

*Impossibile est
secundùm A-
ristotelem ali-
quod corpus
creari extra
cælum.*

Quantum ad primum, notandum est secundùm Aristotelem, quòd impossibile est aliquod corpus creati extra cælum, aut etiam aliquod vacuum fieri infra cælum: & idèd apud ipsum nulla potest fieri ratio ad probandum spatium separatum esse. Sed quia nos concedimus ex fide, quòd Deus potest vtrumque facere; idèd ex illa possibilitate, & imaginatione arguitur, quòd de facto sit aliquod spatium separatum, vel saltem possit esse; quia Deus potest creare vnam fabam, vel vnum lapidem supra conuexum vltimæ spheræ, & illum mouere motu recto elongando à cælo, tunc ille lapis plus distabit à cælo, quàm priùs; quia priùs tangebatur cælum, & nunc non tangit, & non distat nisi per spatium separatum intermedium: igitur de facto est aliquod spatium separatum.

*Secundùm Aristotelem
datur de facto
spatium separatum.*

4. Secundò, quia extra istum mundum Deus potest creare vnum alterum mundum; & non in indiuisibili; igitur in diuisibili, & non in alio diuisibili, quàm in spatio separato: igitur de facto est illud spatium separatum.

Tertio, creet Deus extra mundum istum tres mundes tangentes se inuicem secundùm puncta eo modo, quo spheræ se tangunt; tunc latera istorum mundorum distant ab inuicem, & non nisi per spatium separatum: ergo, &c.

Quartò, sint *A* & *B*, duo lapides, quorum vnus sit Parisiis, & alter Romæ, & sint *C*, *D*, duo alij lapides, qui tantum distent per pedale; tunc anni-

hilet Deus omne medium inter istos lapides; tunc quæro vtrum isti lapides distent ab inuicem, vel non? Si sic, habetur propositum, quòd spatium separatum est distantia. Si non: contra, quia isti lapides non tangunt se: ergo distant.

Item, non potest assignari ratio, quomodo se haberent ad inuicem lapides *A*, *B*, quàm lapides *C*, *D*, quod est impossibile; quia inter lapides *A*, *B*, patet esse spatium longitudinis centum leucarum, & inter lapides *C*, *D*, non potest esse corpus vnus pedis.

Ad omnes istas rationes facilliter responderet Aristoteles. negando casum, in quolibet. Cùm arguitur; dico admittendo casum, & pono istam conclusionem. Nullum est spatium separatum. Probaturs: quia ista est falsa *aliquod est spatium*: igitur ista negatiua est vera, *nullum est spatium separatum*. Tenet consequentia per locum à contradictoriis; & antecedens apparet: quia propositio affirmatiua est falsa, cuius alter terminus pro nullo supponit: modò iste terminus *spatium separatum* pro nullo supponit: quia spatium separatum nihil est: quia si esset aliquid, iam non esset spatium separatum; ergo, &c.

5.
*Nullum est spa-
tium separatum.*

Ad rationes. Ad primam dico, quòd propter motum localem rectum non oportet ponere aliquod spatium separatum circumdans mobile, quòd mouetur; & idèd admissio casu, Deus moueret fabam, dico, quòd faba nec tangeret cælum, nec distaret à cælo, sed potest distare, posito quòd Deus crearet intermedium corpus. Ex quo patet, quòd nunc de facto nullum est spatium, nec distantia extra cælum, immò iste mundus, siue in isto mundo est totum spatium, seu distantia tota, quòd est in rerum natura.

Ad secundam, concedo quòd Deus potest creare vnum alium mundum; & non oportet quòd creet ipsum in diuisibili, vel in indiuisibili, quia in nihilo potest eum creare.

6.

Ad tertiam, dico quòd illi mundi sic se tangentes non distarent nisi secundùm lineas circulares, secundùm quas est corpus intermedium.

Ad quartam, dico quòd illo casu posito, lapides non distarent ab inuicem, nec se tangerent. Et sic patet, quòd nulla est distantia, nec spatium, nec potest esse quin sit aliqua quantitas faciens distare, vt corpus, linea, superficies. Et hæc de primo.

Quoad secundum, notandum quòd aliqui imaginantur², quòd contentum spatium infra latera continentis, quod est præcisè æquale corpori locato, & contento, est locus ipsius: & tale spatium est quandoque cum alio corpore circundante, vt columna, & spatium suum continetur aëre; & quandoque huiusmodi spatium est sine corpore extrinseco: continente, cuiusmodi est spatium continens totum mundum: & tunc isto secundo modo dicunt spatium esse locum, & istam opinionem probant rationibus ante oppositam: & ista opinio est multum probabilis, nec potest euidenter impugnari. Attamen pono conclusionem contrariam. Locus non est spatium separatum. Probaturs: quia si sic; sequeretur quòd corpora naturalia non mouerentur ad sua loca. Consequens est falsum, vt patet 4. huius, text. 36. Et probatur consequentia: quia illud spatium nihil est, vt patet ex primo articulo: modò ad illud, quòd nihil est, non mouetur aliquid naturaliter. Secundò, sequeretur quòd non esset ratio, quare graue magis descenderet deorsum, quàm ascenderet sursum, aut quòd

7.

*Locus non est
spatium separatum.*

quòd moueretur ad aliam differentiam positionis; consequens est falsum: quia semper videmus ipsum ascendere. Consequentia patet, quia in illo spatio separato non est diuersitas partium, propter quam graue debeat potius moueri ad vnam partem, quam ad aliam. Tertiò sequeretur, quòd essent loca actu infinita; consequens est falsum, & impossibile: & consequentia probatur, quia in quolibet corpore sunt infinitae partes, quarum quaelibet est aequè per se in spatio separato imaginato sicut & totum; igitur si illud spatium sit locus, sequitur quòd erunt loca infinita.

8. Nunc ad rationes. Ad primam, conceditur consequens, quòd mundus totus caregorematicè sumptus non est in loco: quia non habet superficiem extrinsecam circumdantem ipsum.

Ad secundam, dico quòd est vltima superficies corporis circumdantis, quae est versus locatum, nec ex hoc sequitur quòd sit dare vltimam partem proportionalem: quia superficies non est pars proportionalis corporis.

Ad tertiam, negatur maior; sed debet plus addi, quòd illius corporis in quo diuersa corpora naturalia sibi inuicem succedunt, locus sit superficies terminata ad corpus succedens, seu locatum.

Ad quartam, negatur antecedens: quia tale spatium nec est aequale, nec inaequale. Item, non continet; quia nihil est, idè nullo modo est locus.

Ad quintam, potest vniuersaliter concedi consequens. Et quando aliquoties dicimus quòd corpus est in eodem loco, vbi priùs, verum est aequiualeuter: quia eundem situm, & ordinem habet nunc ad corpora quiescentia, sicut antè.

Ad sextam, concedo quòd Commentator ponit differentiam illam: quia credit impossibile esse fieri vacuum infra mundum, vel aliquod corpus moueri extra mundum motu recto.

ANNOTATIONES.

9. ^a **A**liqui imaginantur quòd spatium contentum, &c. Nota, quòd Philoponus praecipuus Aristotelicus in hac re deserens Aristotelis sententiam, existimat locum esse interuallum quoddam finibus conclusum trinà dimensione praeditum. Quod antequam probet, supponit, quòd huiusmodi spatium est trina illa dimensio absque substantia longitudinis, latitudinis, & profunditatis; cui spatio diuersa succedunt corpora, & quòd spatium quodlibet corpus occupat; vt si imaginemur vas omni corpore carens, illud spatium, & interuallum quod est inter latera vasis, est huiusmodi trina dimensio, in qua recipitur corpus ab illa distinctum; quod spatium, & trina dimensio est locus. Hoc supposito, sic probat intentum: Proprietates, quae conueniunt loco, potius apparent conuenire interuallo, quam superficiei; ergo potius interuallum est locus, quam superficies. Probatur antecedens, si huiusmodi interuallum est locus, tunc facile apparet, quomodo locus est aequalis locato omnino, quandoquidem trinam habet dimensionem sicut corpus locatum. Insuper huiusmodi interuallum est immobile quod loco tribuitur, neque mouetur per accidens, sicut superficies: manet enim illud interuallum perpetuò corporibus variis in eo succedentibus. Et quòd immobile maneat probatur, non enim moueri potest secundum substantiam, quia non est substantia; neque secundum qua-

litem; quia non est qualitas; neque secundum quantitatem, quia nequit augeri, aut minui; neque secundum locum, quia loci non est locus; ergo omnino manet immobilis, atque adè est locus.

Secundò probatur. Illud ponendum est pro loco, quo melius soluantur dubitationes, quae habentur de loco; sed posito interuallo pro loco, melius hoc consequitur, quam posita superficie; ergo, &c. Maior est Aristotelis *cap. 4. huius libri*; & minor inductione probatur per omnes dubitationes, quae accidunt circa locum; hoc enim posito, facile est saluare quomodo locus contineat locatum, quomodo maneat immobilis, &c. Tertiò probatur; facilius soluntur dubia, quae circa spatium, quam ea, quae circa superficiem contingunt; ergo potius spatium est locus, quam superficies. Probatur antecedens: difficile enim est soluere quomodo superficies contineat locatum, & sit immobilis, &c. Non autem est difficile soluere instantias circa spatium: si enim ponere interuallum dubites, ne inde vacuum concedas, quod est inconueniens in natura, eo quòd illud tale interuallum, quod praeter corpus locatum ponitur, est suapte naturà vacuum, facile respondebis non cum Epicuro, (cuius est etiam haec opinio) dicente non esse inconueniens dare vacuum in natura; sed cum Philopono dicente, quòd quamuis suà naturà tale spatium sit vacuum, quia distinctum quid est à corpore, non tamen datur sine corpore, sicut materia, quae distincta est à forma, nunquam datur sine forma. Et rursus, si secundò dubites ponere spatium pro loco, quia eo posito, daretur infinitum, illud scilicet quod est extra caelum, potestque suscipere corpus; quia cum non habeat finem, eo quòd neque superficiem: superficies enim est in corpore, interuallum autem corpus non est, quare infinite extenditur. Quod quàm falsum sit dari actu infinitum, tertio libro ostensum est. Respondetur quidem tale spatium non esse infinitum, quantum ad corpora suscipienda necesse fuerit: neque fatendum est superficie carere, quae finis sit illius trinæ dimensionis.

Ad rationes autem Aristotelis, quibus probabat spatium tale dabile non esse: quia inquit Aristoteles ex eo sequeretur dari infinitum, respondet Philoponus negando sequelam: interuallum enim huiusmodi, cum non corpus, sed trina dimensio sit, quando corpus tale replet spatium, indiuisibile est; quia incorporeum; corpus autem diuidere, quod incorporeum est, minimè potest.

Ad aliam rationem, quae probabat, si spatium esset locus, tunc esse plura loca simul: Respondet non esse inconueniens dari simul plura loca huiusmodi; eo quòd interuallum est incorporeum, quare vnum alterum non impedit, sicut in melle; verbi gratià, sunt plura incorporea, scilicet color, dulcedo, &c.

Nota secundò, quòd licet haec opinio contra Aristotelem militet, à multis tamen probabilis reputatur: quia tamen eam respuit hic Doctor Subtilis, idè à nobis amplectenda non est; atque adè, ad eius rationes in hunc modum respondeo: & ad primam cum Scoto in responsione ad quartum, quòd tale spatium non est aequale, nec inaequale. Item non continet, quia nihil est: si enim aliquid esset; duo quàm maxima sequerentur absurda. Primum, quòd daretur accidens

10.

11.

accidens sine subiecto, hoc autem maius absurdum est, quàm dicere superficiem esse locum. Quòd autem daretur accidens sine subiecto, patet, quia tale spatium ponitur à subiecto separatum, & diuisum. Secundum absurdum est, quòd duo corpora se penetrarent, quod naturaliter est impossibile. Probat sequela, quia tales dimensiones quantitates penetrantur cum dimensionibus locati; ergo datur penetratio corporum. Probat consequentia: quia penetratio non inconuenit in substantiis, quia absque inconueniente materia penetratur cum forma: neque in qualitatibus, siquidem experientia docet qualitates esse simul in eodem subiecto, ut dulcedo, & albedo in lacte; ergo inconueniens penetrationis corporum est de quantitatibus intelligendum; maximum ergo absurdum est dicere, tales dimensiones se penetrare cum dimensionibus locati, siquidem absolutè sequitur penetratio corporum.

12. Ad secundum respondens, suppono cum Diuo Thoma immobilitatem loci pensandam esse secundum distantiam quam à partibus mundi, & secundum situm, quàm immobilia sunt, ut distantia, quàm modò disto à cælo, semper hinc manet. Et si hinc aliò moueor, manet hinc distantia, & aliam acquirò; cum ergo locus non solum superficies sit, sed superficies cum distantia certa & situ, & ratione huius distantie sit immobilis, verum est locum esse immobilem, quamuis sola superficies mutetur, quia superficies cum tali distantia nunquam mutatur: atque adeò meliùs saluatur immobilitas loci, ponendo locum esse superficiem, quàm spatium separatum. Suppono secundò, quòd superficies non tantum ut latitudo sine profunditate considerari debet; sed ut terminus ipsius profunditatis: cui superficiem ut sic, quod conuenit ipsi corpori, conuenite dicimus. Sicut quando duo corpora se tangere dicimus, non quidem quòd penetratio corporum detur, hoc affirmatur; sed quia in superficie se tangunt. Similiter totum locatum continetur à superficie, quia est terminus corporis, & cuiuslibet alterius superficiem, & pariformiter dicimus superficiem, quæ locus est, & qualem esse locato, quia superficies concava continentis est æqualis locato; id est, superficiem concuam locati. Si enim superficies concava loci, quæ distinguitur à corpore, extendetur; & similiter superficies concua locati, illæ duæ superficies essent omnino æquales secundum longitudinem & latitudinem, nam profunditatem non haberent: nam superficies indiuisibilis est secundum profunditatem, & indiuisibile additum indiuisibili non facit maius: atque adeò superficies concua locati potest circumferri super superficiem concuam corporis locantis; & nihilominus vna non erit altera maior: & ex hac doctrina patet solutio ad rationes, quibus Philoponus probat locum esse illud spatium.

13. Nora tertio, quòd Auicenna *secundo libro sua sufficientie, cap. 6.* citat quorundam sententiam affirmantem locum non esse quid reale; sed secundum se quoddam vacuum, cuius esse est earentia corporis, ita ut repleti possit: verbi gratia, spatium, quod intra vas consideramus, si sibi non sit aer, aut aliud corpus, illud tale spatium est vacuum, aptumque ad quodlibet recipiendum corpus; non tamen concedit hæc opinio dari actu vacuum: quia, inquit, tale sic spatium

semper vno, vel altero corpore repletur. Hanc opinionem videtur amplecti Valefius, eandem Toletus probabilem reputat. Sed contra hanc opinionem sic arguitur: vel illud spatium secundum se est aliquid, vel nihil: si nihil; ergo non est locus. Si aliquid; ergo substantia, vel accidens; si substantia, ergo corporea, vel incorporea; si incorporea, non poterit esse extensa & profunda cum locato: quia hoc est munus rei corporeæ. Si corporea; ergo habet quantitatem, & tunc dabitur penetratio corporum. Si accidens; ergo, vel quantitas, vel qualitas: si quantitas, secundum omnes dimensiones dabitur penetratio corporum: si qualitas, erit accidens sine subiecto, & non erit extensum, ita ut in ipso extendi possit corpus,

QUESTIO III.

Utrum locus sit vltima superficies corporis continentis.

Vide auctores quæ, antecedenti citatos.

ARGVITUR, quòd non: quia illud non est locus, in quo non possunt sibi inuicem succedere diuersa corpora; sed in superficie non possunt sibi inuicem succedere diuersa corpora; igitur locus non est superficies. Maior patet per Aristotelem in isto quarto, text. 3. & 34. vbi probans locum esse, arguit sic; illud est locus, in quo diuersa corpora sibi inuicem succedunt. Minor probatur, quia non videtur verisimile naturaliter, quòd aer consimiliter diuidatur per corpus succedens, sicut erat priùs diuisus per aliud corpus.

Secundò. Illud non est locus, quod non habet virtutem conseruatiuam locati; sed superficies non habet virtutem conseruatiuam locati; ergo, &c. Maior patet, quia est vna proprietas loci: & minor probatur; quia superficies est quantitas, quæ non est de potentiis actiuis, vel passiuis, ut dicit Commentator super isto quarto, comm. 48. modò conseruare est agere; igitur si superficies non potest conseruare, superficies non est locus.

Tertio, si locus esset superficies, sequeretur, quòd duæ superficies essent immediatæ; consequens est impossibile, ut patet 6. huius, text. 2. & 3. Consequentia probatur: quia superficies vltima continentis esset immediata superficiem contenti.

Quarto, sequeretur quòd aliquid continuè mutaret locum, & non moueretur localiter; consequens implicat contradictionem: quia moueri localiter non est aliud, quàm mutare locum. Consequentia probatur, posito quòd stante columnâ non morâ, aer continuè deferatur per ventum; certum est, quòd columna est continuè in alia, & alia superficie aeris; si igitur superficies sit locus, sequitur quòd illa columna continuè mutaret locum, & tamen per casum non moueretur localiter. Confirmatur, quia arcem stantem fixam in campis dicimus esse in eodem loco, in quo priùs fuit, iam est annus, & tamen certum est, quòd non est in eadem superficie; igitur locus non est superficies.

Quinto, sequeretur quòd aliquid moueretur localiter, & tamen non mutaret locum; consequens est falsum: quia moueri localiter non est aliud, quàm esse continuè alibi, & alibi: igitur si aliquod

aliquod non mutet locum ipsum, non mouetur localiter. Consequentia probatur, posito quòd aliquod corpus vnà cum aëre circumdante ipsum moueatur localiter; ita vt æquè velociter tunc illud corpus continuè manet in eodem loco, quia in eadem superficie, & tamen ipsum mouetur localiter per casum; ergo, &c.

Sextò, quia locus & superficies sunt distinctæ species Quantitatis, vt patet in Prædicamentis; igitur locus non est superficies. Consequentia tenet; quia si essent eadem res, iam non ponerentur species distinctæ.

3. Septimò, quia particulæ loci copulantur ad alium terminum communem, quàm particulæ superficiei; igitur locus non est superficies. Consequentia nota est; & antecedens patet in Prædicamentis; vbi dicit Aristoteles quòd partes superficiei copulantur ad lineam; sed partes loci copulantur ad eundem terminum, ad quem partes corporis.

Octauò, si locus esset superficies, sequeretur quòd idem esset in diuersis locis; consequens est falsum. Consequentia probatur; quia terra non est in aliqua vna superficie, sed in superficie aëris & aquæ; igitur si locus est superficies, sequitur, quòd terra simul est in diuersis locis.

Nondò, quia locus debet esse omnino immobilis, vt patet in isto quarto, text. 41. & 42. sed superficies est mobilis; igitur talis superficies non est locus. Minor patet, quia moto corpore mouentur omnia, quæ sunt in corpore; igitur cum superficies sit in corpore, sequitur, quòd mouetur ad motum corporis. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto quarto, text. 35. & 41.

Norandum, quòd de ista quaestione est duplex opinio; vna ponit, quòd a superficies non est aliqua res secundum profundum distincta à corpore, sed superficies est ipsum consideratum, tamen vt est mensurabile secundum dimensiones duas tantum; & tunc dicunt, quòd locus est corpus locans secundum partes propinquas corpori locato; & idè dicunt, quòd locus est vltimus terminus corporis continentis, id est, vltima pars, quæ est versus locatum. Ex quibus inferunt, quòd eiusdem loci sunt infinita loca; quia eiusdem locati vltima tertia continentis est locus. Item vltima quarta, vltima centesima, & sic in infinitum. Secundò inferunt, quòd locus est maior corpore locato. Tertidò, quòd locus est mobilis per se, & ita de alijs proprietatibus, quæ sunt contraria dictis Aristotelis.

Alia opinio ponit, quòd superficies est res indiuisibilis secundum profundum, habens longitudinem, & latitudinem tantum, & sic linea, & superficies sunt res distinctæ à corpore, & istam credo veriore; quia magis concordat cum dictis Mathematicorum, & cum dictis Philosophi in 6. huius, text. 2. & deinceps, & idè non est ponendum, quòd locus sit corpus, sed superficies corporis, & qualiter hoc fit, declarabitur in sequentibus.

5. In quaestione primò videbitur, vnde aliquid dicatur moueri localiter; quia de hoc fit difficultas in arguendo. Secundò, videbitur vnde locus dicatur immobilis, & tertidò respondebitur ad quaesitum.

Quantum ad primum notandum, quòd aliqui respondent per tres propositiones; quarum prima est, quòd aliquid ex hoc dicitur moueri localiter, quòd mutat locum. Secunda est, posito quòd locus alicuius corporis simul moueatur cum illo

corpore; tunc illud corpus non mutat locum: quia continuè manet in eodem loco. Ex quibus sequitur tertia, quòd cæleste corpus non mouetur localiter. Et quando obiicitur, quòd omnes iudicant illud corpus moueri localiter. Respondent, quòd hoc est secundum opinionem famosam, quæ ponit, quòd locus sit spatium separatum: quia sic certum est, quòd corpus est in alio spatio, quàm prius, tamen hoc non est verum secundum opinionem veram de loco.

6. Contra istam opinionem arguitur; quia illud mobile, quod mouetur simul cum loco suo, plus distat ab aliquo quiescente, quàm prius distabat, & non plus distat per motum illius quiescentis: quia iam ponitur ipsum quiescere; igitur plus distat per motum illius mobilis, quod mouetur cum suo loco; igitur tale mobile mouetur non obstante, quòd non mutet superficiem in qua est.

Idè, quantum ad istum articulum dico, quòd ex hoc aliquid dicitur moueri localiter, quia aliter se habet, quàm prius respectu alicuius quiescentis; & hoc secundum se totum, vel secundum partem; vel saltem quòd aliter se haberet respectu alicuius quiescentis; si aliquid quiescens esset. Et dico notabiliter secundum partem: quia cælum mouetur localiter, & tamen non se habet taliter secundum totum ad aliquod quiescens, quàm prius, sed secundum partem tantum: quia aliqua pars cæli modò plus distat ab aliquo quiescente, quàm prius. Verum est tamen, quòd si omne motum localiter haberet extra se locum quiescentem, tunc ex hoc posset dici, aliquid moueri localiter, quod mutaret locum, & hoc de primo.

Quoad secundum, scilicet, quomodo locus sit immobilis, ponit Commentator duas conclusiones. Prima est, quòd locus est immobilis per se. Probatur, quia quælibet pars inexistens toti, aut inexistens mobili est immobilis per se. Secunda conclusio est, quòd locus est mobilis per accidens. Probatur, quia moto aliquo corpore per se, mouentur per accidens omnia illa, quæ sunt in illo; sed corpus continens est mobile per se; igitur locus, quæ est superficies, consequenter est mobilis per accidens. Contra istam responsionem arguitur: quia si immobilitas loci non intelligeretur aliter, sequeretur quòd locus non esset alio modo immobilis, quàm materia, vel forma; consequens est falsum: quia Aristoteles arguit locum non esse materiam ex eo, quòd locus est immobilis: modò ista consequentia non valeret, si locus & materia essent consimiliter immobiles. Consequentia probatur, quia tam locus, quàm materia est immobilis per se, & aliter non. Idè contra primam causam primæ conclusionis: quia pars inexistens toti bene est mobilis per se; quod patet. Primò, quia vna pars maris mouetur, sine hoc quòd totum mare moueatur. Secundò, quia vnus virgæ vna pars hæcitur sine hoc, quòd reliqua moueatur, & hoc est verum de corporibus, quæ non sunt dura, & compacta in tantum, quòd vna pars non potest flecti, aut moueri alià non motà.

Idè istis dimissis, dico quòd altero duorum modorum locus potest dici immobilis. Primus modus est, quòd locus est immobilis, id est, non est de necessitate mobilis ad motum locati; & in hoc differt immobilitas loci ab immobilitate materiæ: quia ad motum locati necesse est materiam, & omnia, quæ sunt in locato, moueri. Alius modus est, pro quo notandum, quòd iste terminus

4. Opinio nominalium.

Opinio realium.

5. Diuisio quaestionis.

Moueri localiter vnde aliquid dicitur.

7. Locus quomodo sit immobilis secundum Commentatorem.

Opinio Commentatoris reuocatur.

8. Locus quomodo immobilis secundum Scotum.

locus, supponit pro superficie, connotando continentiam locati, & cum hoc connotat situm, & ordinem locati respectu vniuersi, scilicet in comparatione ad cælum, & corpora quiescentia mundi. Ex quo patet, quòd aliquis locus potest dici idem dupliciter; vno modo simpliciter; alio modo secundum æquivalentiam. Ille locus dicitur idem simpliciter, qui priùs fuit, quæ est eadem superficies, & cum hoc in eodem situ respectu vniuersi, in quo priùs fuit, ita vt tantum distet à lateribus cæli, & à corporibus quiescentibus mundi, quantum priùs. Sed ille locus dicitur idem secundum æquivalentiam, quia priùs fuit, qui est in eodem situ respectu vniuersi, licet superficies varietur: verbi gratiã, arbor fixa in campis est in eodem loco secundum æquivalentiam, in quo priùs fuit, licet sit in alia superficie, propter hoc, quia ipsius arboris ad latera cæli, & ad corpora quiescentia mundi est tanta distantia, quanta erat priùs. Et quòd huiusmodi ordo, vel situs locati respectu aliorum corporum mundi connotetur per hoc nomen *locus*, patet ex hoc quòd huiusmodi ordo, vel situs locati, vel loci significatur, & denotatur per aduerbia & synecogoremata designantia locum, vt *hic*, vel *ibi*, quemadmodum dicimus, quòd Ioannes est in eodem loco, in quo priùs fuit, vel Ioannes est vbi priùs fuit; dato quòd non sit in eadem superficie, sed propter hoc solùm, quòd eodem modo se habet ad quiescentia, quæ circumstant, sicut priùs.

2. Ex istis potest inferri probabiliter, quòd sicut idem corpus est alia, & alia proportio, secundum quòd refertur ad alia, & alia corpora, ita eadem superficies potest dici aliter, & aliter locus secundum quòd est in alio, & alio situ respectu vniuersi. Istis præmissis dico, quòd locus est mobilis & simpliciter: quia mouetur ad motum continentis, cuius est superficies; sed tamen est immobilis secundum æquivalentiam, quia dato quòd in eodem situ succedat superficies diuersorum corporum circa aliquod corpus, propter hoc non mouetur locus eius; sed semper manet idem locus æquiuallenter. Patet igitur qualiter locus dicitur immobilis: quia vel æquiuallenter semper est in eodem situ idem locus, non obstante motu corporum, quæ succedunt in illo situ; vel dicitur immobilis ex eo quòd non est de necessitate mobilis ad motum locati. Et hoc de secundo.

10. Quo ad tertium, notandum est quòd isti duo termini *superficies*, & *locus* se habent sicut subiectum & passio: quia vltra significationem huius termini *superficies* iste terminus *locus* connotat continentiam locati. Secundò notandum est, sicut apparet 7. text. 17. Metaph. & 1. huius, text. 14. quòd in definitione propriæ passionis debet poni suum subiectum loco Generis vnà cum differentiis subiecti explicantibus connotationes, & significationes, quas propria passio addit vltra significationem sui subiecti. Tertio notandum, quæ sunt illa, quæ iste terminus *locus* connotat, vltra significationem huius termini *superficies*, & dico primò, quòd connotat continentiam locati. Secundò connotat separationem à locato, quia locus debet esse superficies continentis diuisa à locato, & immediata locato. Tertio, connotat immobilitatem, & propter hoc additur ista particula *immobilis primum*, id est, non de necessitate mobilis ad modum locati. Ex quibus sequitur, quòd

ista est definitio completa loci, *Locus est superficies corporis continentis diuisa à locato, & immediata sibi immobilis à locato*: & fortè debet remoueri hæc particula *primum*, quia per eam denotatur idem, quod per hanc particulam *immediata*.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio, locus est superficies. Probat, quia locus est, ex prima quæstione, vel igitur est materia, vel forma, vel spatium separatum, vel corpus, vel superficies continentis; sed non est aliquod prædictorum, vt probatum est; ergo, &c.

Secunda conclusio, locus est immobilis. Probat ratione Commentatoris, quia nisi ita esset, sequeretur quòd corpora naturalia frustra mouerentur ad sua loca; consequens est falsum, vt patet 2. huius: quia natura nihil facit frustra. Consequentia probatur: quia si ad motum locati de necessitate moueretur locus, vel hoc esset recedendo à locato, vel appropinquando ad locatum; non primo modo, quia tunc locatum nunquam posset attingere; & per consequens non moueretur. Nec secundo modo: quia frustra moueretur ad locum, cum locus debeat moueri ad ipsum,

Tertia conclusio. Prædicta definitio loci est bona definitio *quid nominis*. Probat, quia illa est bona definitio *quid nominis*, per quam significatur explicite, quidquid per definitum significatur implicite; sed sic est in prædicta definitione: nam ibi ponitur superficies loco Generis: quia in definitione passionis loco Generis debet poni subiectum. Secundò, ponitur *continentis*, ad designandum continentiam locati. Tertio, ponitur *diuisa à locato*, ad differentiam superficiei continuæ locato, per quam terminatur. Quarto, ponitur *immediata* sine hac dictione *primum*, ad differentiam superficiei conuexæ locantis, quæ non est locus proprius illius, quod locatur. Et vltimò ponitur *immobilis* ad designandum, quòd locus non de necessitate mouetur ad motum locati.

Nunc ad rationes. Ad primam, conceditur maior, & negatur minor: quia in eadem superficie, siue in eodem loco secundum æquivalentiam succedunt sibi inuicem diuersa corpora.

Ad secundam, negatur minor: quia locus, scilicet illa superficies, habet virtutem conseruatiuam locati virtute corporis continentis, cuius ipsa est superficies.

Ad tertiam, concedo consequens, scilicet, quòd duæ superficies diuersorum corporum sunt immediatæ, hoc tamen est impossibile in eodem corpore.

Ad quartam, negatur consequentia: quia non debet proprie dici alius locus, nisi cum hoc mutetur situs respectu corporum quiescentium mundi; & idèd licet mutetur de vna superficie in aliam, tamen semper est idem locus secundum æquivalentiam.

Ad quintam, negatur consequentia: quia ex hoc, quòd superficies mouetur secum, non sequitur quòd mutet locum: quia illa superficies est alter situs secundum æquivalentiam, quam priùs fuit propter hoc, quòd est in alio situ.

Ad sextam, respondetur sicut ad quartam.

Ad septimam, dico quòd f. particula loci copulantur ad eundem terminum, scilicet ad lineam, ad quam copulantur partes superficiei. Et quando Aristoteles dicit, quòd partes loci, &c. dico quòd ibi loquitur secundum famositatem, sicut dicit Commentator 7. Metaph. famo. 8. quòd famosum erat, quòd locus sit spatium separatum.

Ad

Locus bifariam dicitur idem.

Locus est superficies.

11. Locus est immobilis.

Definitio loci est bona.

Locus est simpliciter mobilis, & immobilis per æquivalentiam.

12.

13.

Ad octauam, negatur consequentia. Ad probationem dico, quod terra est in vno loco composito ex duobus locis diuersis per aggregationem: quia vna pars eius est superficies aëris, & alia superficies aquæ.

Ad nonam dico, quod sicut locus est immobilis, sic & superficies, quia omnino idem sunt: vnde non est necesse superficiem extrinsecam locato moueri ad motum locati. Item, si argueretur, diuersa loca sunt ad inuicem contraria; verbi gratia, locus sursum loco deorsum; sed omnis superficies est quantitas, & quantitati nihil est contrarium, vt patet in Prædicamentis. Et confirmatur: quia superficies siue ponatur sursum, siue deorsum, est eiusdem rationis: igitur si non contrariatur actu, quando est deorsum, nec etiam quando erit sursum; sed locus sursum contrariatur loco deorsum: igitur locus non est superficies. Ad ista dico, quod loca non sunt contraria, nisi ratione dispositionum, quæ sunt in illis locis, & sic illarum quantitates sunt contrariæ.

ANNOTATIONES.

14. Ocham.

a Vna ponit, quod superficies non est aliqua res, &c. Nota quod Ocham, cuiusque sequaces negantes superficiem esse rem distinctam à corpore, dicunt corpus & superficiem esse terminos supponentes pro eodem, diuersis connotationibus: aiunt enim, quod pars extremalis corporis est superficies; de hac autem controuersia non est hîc disputandi locus. Conuincuntur verò falsitatis, quia hîc Aristoteles vehementer suadet locum esse superficiem realiter distinctam à corpore. Nam ex professo negat hîc textu 8. locum esse corpus; asserit verò locum esse terminum continentis; distinguit ergo inter corpus, & terminum continentis, & per consequens inter superficiem & corpus.

Opinio multiplex de immobilitate loci.

b Primus modus est, quod locus est immobilis, &c. Nota, quod circa loci immobilitatem tam antiqui, quam moderni Philosophantes diuersas habuerunt opiniones. Quidam enim antiqui dixerunt, quod licet Aristoteles in libris Physicorum tractet de motu vniuersaliter, specialiter tamen tractat de motu primi mobilis, ostendendo eius se le passiones, vt quod sit vniformis, regularissimus, infinitus, communis; & sic de aliis eius passionibus. Similiter de tempore, quod est quædam passio: quia est passio motus primi mobilis, & non aliorum motuum; nec curat determinare de tempore, vt est passio aliorum motuum. Ita consimiliter definit locum primi mobilis, non autem locum in vniuersali; cum dicit, quod locus est vltimum corporis continentis immobile primum: definit locum, prout est superficies corporis, id est, alterius cæli continentis: quoniam primum mobile habet aliud cælum ipsum continens, & ambiens, & illius cæli ambientis superficies est omnino immobilis, sicut & illud cælum est immobile; primum, id est, immediatè ipsum primum mobile continens. Illa ergo vltima superficies corporis omnino est immobilis, subiectiue & obiectiue; cum illud cælum sit omnino incorruptibile, & æternum. & iste est primus modus explicandi loci immobilitatem.

15.

Alij verò dicunt, loca elementorum naturaliter esse distincta, ita quod concuum vnus Scoti oper. Tom. II.

elementi est locus immobilis alterius elementi, ita vt vltra illud concuum nunquam naturaliter vltius moueatur, nec etiam continens vltra superficiem contenti naturaliter possit moueri. Hinc est, quod vltima elementorum naturaliter sunt immobilia. Explico hanc sententiam exemplo; Accipiamus centrum mundi, quod est vltimum inferius, & accipiamus vltimum superius, quod est concuum Lunæ; quatuor elementa, quæ continentur infra ista duo vltima, habent loca sua determinata, & omnino immobilia, & superius & inferius: & pono exemplum de igne elementari; & dico, quod concuum orbis Lunæ sic est immobile; non quod non moueatur circulariter, sed sic est immobile, quod semper est permanens in eadem dispositione, id est, quod non potest transferri, nec ad inferius, nec ad superius; & per consequens locus vltimæ superficiei ignis est immobilis; immò dato per impossibile, quod totum corpus lunare annihilaretur, nunquam ignis ascenderet vltra locum, in quo nunc est: quia habet locum suum vltra quem ascendere non potest. Ideò superficies imaginata, ambiens vltimam superficiem ipsius sphaeræ ignis, est locus eius immobilis in sursum, & deorsum: & quod dixi de igne, intelligendum est de omnibus elementis; & hæc videtur esse intentio Aristotelis & Commentatoris in quarto Physicorum textu comm. quadragesimi primi, & quadragesimisecondi. Nam distinguunt locum à vase per immobilitatem: quoniam vas secundum eos est locus mobilis, & pars fluij ambiens nauem, non est locus nauis, sed habet rationem vasis, ac totus fluius dicitur locus.

16. Speculatio de loco est duplex.

Tertius dicendi modus antiquorum est, quod speculatio de loco est duplex, vna Mathematica, & altera naturalis: consideratio de loco Mathematica est, quando Aristoteles definit locum dicens, locus est superficies corporis continentis, &c. Naturalis enim vt naturalis non considerat propriè rationem loci, sed rationem vasis. Omnis autem locus, qui habet rationem vasis, mobilis est. Vnde obseruandum est, quod Mathematica consideratio de loco, est consideratio superficiei corporis continentis absque hoc, quod consideretur corpus naturale, cuius est illa superficies. Vnde Mathematica considerat superficiem aëris ambientem, & continentem immediatè, non curando in quo corpore existat; sed præcisè illam considerat ab omni corpore naturali absolutam, atque ita est immobilis quia entia Mathematica sunt immobilia, quia abstrahunt à motu, & à materia sensibili; nec est in tali abstractione mendacium, quia considerant hæc præter hæc, non sine istis. Quare locus, vt de eo considerat Mathematicus, est omnino immobilis. Cæterum secundum naturalem considerationem mobilis est, & habet rationem vasis: quia loci naturalis consideratio, nimirum quatenus superficies est in corpore naturali hoc, vel illo, illa superficies est benè mobilis, & subiectiue, & obiectiue; sicut & corpus naturale cuius est. Et hæc opinio videtur esse Commentatoris in hoc 4. comm. 131. vbi dicit, quod consideratio loci est magis Mathematica, quam naturalis.

17. Opinio neotericorum Philosophantium de immobilitate loci.

Moderni autem Philosophantes, aliâ viâ saluant loci immobilitatem. Quidam enim dicunt, quod locus dicitur immobilis propter immobilitatem situs, quantumcumque enim

air circumflans mutetur, vel moueatur: quia tamen locatum eundem situm semper retinet, dicitur habere locum immobilem; est enim situs omnino immobilis, quia non mutatur, nisi ad mutationem situati, & non ad mutationem continentis, cum sit in ipso situato subiectiue, & non in ipso continente; atque adeo mutatur, & mouetur ad motionem, & mutationem contenti, siue situati, & continentis. Sed hæc positio stare non potest: quia aut per situm intelligit aliquid extra animam, aut aliquid existens in anima obiectiue. Si secundum; patet quod non est ad propositum. Si primum, aut situs dicit aliquod relatiuum, vel aliquod absolutum. Si dicit aliquod relatiuum, cuius fundamentum sit situatum, & terminus sit continens, sequitur necessarium, quod ad variationem continentis variatur situs, quia ad variationem termini variatur respectus. Si verò situs dicat aliquid reale absolutum, & hoc de genere Quantitatis, sequitur quod situs erit mobilis, quia omnis quantitas continua videtur esse mobilis.

18. Ideo alij dicunt, quod locus est immobilis per respectum ad primam Intelligentiam, quæ est omnino immobilis; dicunt autem sic loquentes, quod locatum habet alium, & alium respectum ad primam Intelligentiam, nunc in Oriente, Meridie, & Occidente: talis autem respectus ad primam Intelligentiam, licet sit corruptibilis obiectiue, non est tamen mutabilis subiectiue. Sed nec ista positio stare potest. Tum quia dubium supponit, quod varietur respectus præsentis ad primam Intelligentiam secundum variationem locorum, cum prima Intelligentia sit omnibus in quocunque loco existentibus æqualiter indistans, seu præsens. Vnde aliquis existens in Occidente est tam præsens primæ Intelligentiæ, sicut si esset in Meridie, vel in Oriente in quacunque parte vniuersi: situm etiam, quia tantum assignat immobilitatem loci formaliter accepti, nihil autem dicit de immobilitate loci fundamentaliter.

Est etiam quidam alius dicendi modus, quod locus est immobilis per respectum ad centrum, quod est omnino immobile: sed neque hinc modus dicendi saluat loci immobilitatem: quoniam locus, qui dicitur immobilis, est ipsa superficies continentis, ut patet ex ratione loci. Centrum autem mundi nihil continet, sed ab alio continetur, cum sit indiuisibile.

Thomistæ alium dicendi modum imaginati sunt, qui in duobus consistit. Primum est, quod ratio immobilitatis loci consistit in respectu, vel in ordine locati, quem habet ad totum corpus sphericum cæli, & ad fixationem polorum, & centri. Secundum est, quod ad vnitatem numeralem loci sufficit, quod ex parte locatorum seruetur idem ordo in specie ad totum cælum; ex parte autem cæli potest seruari idem ordo secundum numerum. Primum declarant ex comparatione, quam facit Philosophus in hoc quarto, textu quadragesimo primo, ubi dicit. Quapropter cum in eo quod mouetur, quippiam moueatur, moueturque id, quod intus est, ut in flumine nauis, ut vase magis quam loco vtitur continente; vult autem immobilis esse locus. Quocirca totus magis fluuius locus est: quia immobilis totus est. Quibus verbis intendit Philosophus quod in flumine duo videmus. Primum,

quod quælibet pars fluuij decurrit, eo quod nulla pars aquæ signatæ permanet. Secundum, quod totus fluuius in quantum seruat eundem situm permanet immobilis. Ex his duobus sequitur, quod si nauis ligetur in flumine per anchoram, vel ad lignum, & comparetur ad partes aquæ, quæ subterfluunt, dicitur esse in alio, & alio loco materialiter; sicut in alio, & alio vase. Si autem comparetur ad totum fluuium, dicitur esse semper in eodem loco: quia licet semper alia, & alia aqua subterfluat, tamen nauis semper retinet eundem ordinem ad totum fluuium; & ut sic locus nauis habet immobilitatem, scilicet per ordinem ad totum fluuium.

Et quod dictum est de nauis locata in flumine, applicant ad res locatas in vniuerso. Nam licet quælibet pars vniuersi sit mobilis, totum tamen vniuersum non mutat locum subiecto: atque adeo locus sursum dicitur immobilis: quia concavum orbis Lunæ semper est in eadem distantia ad centrum. Similiter locus deorsum est immobilis: quia semper stat eadem distantia centri ad concavum Lunæ. Vnde si locus sursum, & deorsum deberent mutari, oportet totum vniuersum transferri: veluti si locus nauis ligatæ in flumine mutari deberet, oportet totum fluuium transferri. Et addunt, quod non solum locus sortitur immobilitatem ex ordine ad vniuersum, quod non mutatur secundum substantiam, sed etiam ex fixatione polorum, & centri: nam semper locatum est in eadem distantia non solum ad centrum, sed etiam ad polos.

Secundum autem, scilicet de vnitatem loci, in hunc modum declarant. Nam sicut Padus dicitur continuè manere idem flumen propter eundem ordinem secundum speciem ad vnicum fontem principium ipsius; non quod aqua, quæ est hodie in hac parte, sit illa, quæ fuit heri; nec ordo, qui est hodie huius aquæ, sit ille ordo idem numero, quem aqua prior habuit ad eundem fontem; sed est consimilis in specie ad eundem terminum numero, scilicet ad eundem fontem numero. Ita in proposito ad vnitatem numeralem loci sufficit, quod seruetur idem ordo distantiarum secundum speciem in omnibus superficiebus aëris, & aquæ circumdantis locatum ad primum continens, quod manet idem numero, & quod non mutatur secundum subiectum. Et licet ordo superficialium aëris successiue locantur (ut puta turrim) ad primum continens sit tantum vnus specie, & alius, & alius numero per variationem subiecti, & fundamenti; tamen ordo primi continentis ad huiusmodi superficies manet idem numero, & non tantum idem specie.

Locum est mobilis simpliciter: quia mouetur ad motum continentis, &c. Nota, quod immobilitas loci non prouenit, eo quod locus distet à polis mundi, & à centro terræ, ut dicebant Thomistæ: quia nihil dicitur simpliciter immobile respectu alicuius mobilis, & variabilis; sed respectus distantis est variabilis; ergo locus respectu illius non est immobilis, & inuariabilis. Probat minor: quia variato subiecto, variatur quodcumque accidens ipsius, siue absolutum, siue respectiuum; sed possibile est, immò de facto contingit, quod varietur localiter subiectum continens locatum; ergo & respectus in illo fundatus. Nam detur, verbi gratia, quod manus mea sit in aëre actu faciens distare latera ipsius aëris;

20.

19.
Opinio Thomistarum de immobilitate loci.

21.
Opinio Thomistarum refellitur.

tunc illa superficies dicit respectum ad polos, &c. Sed illa superficies potest variari si manus recedat ab illa parte æris, tunc enim ille aer non est amplius locus, neque illa superficies manet sic amplius, scilicet habent latera sic distantia; aut si ille aer moueatur: quia enim est corpus naturale, potest moueri localiter, & ibidem succedere alius numero ab eo: ergo subiecto eodem numero non manente, nullum accidens manet idem numero, siue absolutum, siue respectiuum: & tunc nec manebit idem locus. Neque sufficit dicere, quod Thomistæ respondent, scilicet, quod quamuis superficies, vt est vltimum continentis, varietur, non tamen variatur, vt est vltimum vniuersi, quod est dicere, quod quamuis hæc numero superficies varietur, alia tamen illi succedit, quæ est in eadem distantia ad polos, &c. Et sic non dicitur variari superficies taliter distans, quamuis dicatur superficies variari, eo quod tota ratio loci in omnibus continentibus est ex primo continente, seu locante, scilicet celo. Neque hoc, inquit Scotus in *secundo distinctione secunda, questione quinta*, sufficit dicere: quia contra hoc sic argumentor. Ideo illa superficies est vltima vniuersi, quia primò est vltima partis vniuersi; sed respectu partis vniuersi, hoc est, respectu illius continentis, cuius est superficies, est alia & alia; quia etiam variatur, & est aliud, & aliud illud, cuius est: ergo etiam est alia, & alia, respectu totius vniuersi. Probatur consequentia; quia non erat respectu vniuersi, nisi quia & partis vniuersi, quod talis sit respectu vniuersi; quia est talis respectu alicuius partis, quæ erat maior huius discursus. Probatur à simili, licet enim sint in aliquo toto multæ partes, tamen quod competit ipsi per vnâ partem præcisè, & postea per aliam præcisè, non est idem numero; verbi gratiâ, si modò mihi competit esse claudum per dexterum pedem, & postea sanum contingat esse claudum per sinistrum præcisè, non est eadem numero clauditas, quamuis per partes eiusdem totius hoc mihi adueniat. Similiter si distare modò à centro, & à polis mundi per decem dietas contingat mihi per hanc superficiem, quæ modò me circumscribit, & eadem distantia contingat per aliam, quæ superficies sunt partes vniuersi, tamen alia quidem, & alia distantia est, & immobilitas respectu vniuersi; siquidem alia, & alia respectu partis vniuersi, scilicet alterius, & alterius speciei: non ergo sumenda est huiusmodi immobilitas loci penes talem distantiam, si quidem est multiplex, & simpliciter mobilis; quia subiectum est multiplex, & simpliciter mobile.

d *Sed tamen est immobilis, secundum æquivalentiam.* Nota, quod Scotus in 2. vbi suprâ dicit, quod locus habet immobilitatem oppositam omnino motui locali, & incorruptibilitatem secundum æquivalentiam, per comparisonem ad motum localem. Primum probatur, quia si locus, qui dicatur *A*, moueretur localiter, recederet ab vno loco, & accederet ad alium: ergo si *A* recedit à loco, erat in loco; & tunc quarto de illo loco, à quo recedit locus *A*, moueaturne, an non localiter; si non: ergo neque *A*, scilicet, primus locus mouetur localiter: quia non est maior ratio de vno, quam de alio. Si sic: ergo erat in loco, & tunc de alio loco, & sic in infinitum. Ne ergo detur huiusmodi processus in infinitum in

locis, dicendum est, quod locus non mouetur localiter, & eadem ratio formari poterat de loco ad quem accederet locus *A*, si moueretur localiter. Secundò probatur, quod neque per accidens possit locus moueri, quia tunc similiter esset in infinitum processus, sicut prius. Probatur sequela, quia si locus mouetur per accidens, per accedens est in loco; sicut motis nobis mouentur omnia, quæ sunt in nobis: & sicut cum moueor, mouetur etiam per accidens superficies mea, & albedo mea, & similitudo mea: sicut ergo ego sum per se in alio, & alio loco, ita etiam accidentia mea sunt per accidens in alio, & alio loco. Similiter dicendum est de loco, quod si mouetur per accidens, est per accidens in alio, & alio loco; aliàs non moueretur localiter, & idem de illo alio, & alio loco; quod si mouerentur per accidens, daretur processus in infinitum. Probatur tertio esse inconueniens locum moueri per accidens; inde enim sequeretur, quod fixum moueretur, id est, quod locus, quem oportet esse fixum, moueretur; in quantum enim locus locat, quiescit: quia locus non mouetur ad locale, sed potius locale mouetur ad locum acquirendo aliam, & aliam superficiem loci.

Secundum probatur, scilicet incorruptibilitas loci; licet enim corrumpatur locus moto eius subiecto, id est, aère localiter, ita vt moto aère localiter nõ maneat in eodem ratio loci, quæ prius, sicut probatum est, neque eadem ratio loci potest manere in aqua succedente: quia idem accidens numero non potest manere in duobus subiectis: tamen illa ratio loci succedens, quæ est alia à ratione præcedenti secundum varietatem, est eadem præcedenti per æquivalentiam quantum ad motum localem: nam ita impossibile est motum localem esse ab hoc loco in hunc locum, sicut si esset omnino idem numero locus: nullus autem idem motus localis potest esse ab vno *vbi*, ad aliud *vbi*, quæ duo *vbi* non correspondant duobus locis differentibus specie propter spatium interceptum: quia talia loca habent alium respectum non tantum numero; sed etiam specie ad totum vniuersum; loca autem specie distincta à respectu vniuersi sunt, *sursum*, *deorsum*, *dextrum*, *sinistrum*, *ante*, & *retro*, quæ sunt species loci positæ ab Aristotele in hoc quarto, & huiusmodi loca sic specie differentia sunt diuersæ superficies, quæ differunt specie, non quia superficies; quia vt sic, sunt eiusdem speciei; sed quia superficies, in quibus sunt respectus inuenientes diuersam differentiam constitutionem diuersi loci: & ex hoc illi respectus, qui sunt tantum numero alij, videntur vnus numero: quia ita sunt indistincti respectu motus localis, sicut si tantum esset vnus respectu numero, sicut, verbi gratiâ, hæc vox *homo*, quotiescumque prolata dicitur vna vox numero, & distingui numero ab hac voce *lapis*, & tamen impossibile est, eandem vocem numero bis proferri, quot enim sunt prolationes, tot sunt voces numero distinctæ, atque ita hæc vox *homo*, & hæc, *lapis*, non tantum numero, sed etiam specie distinguuntur; tamen quia respectu conceptus significati per hanc vocem *homo*, semel prolata æquivaleret huic voci *homo*, iterum prolata per æquivalentiam respectu significati, dicuntur esse vna vox numero *homo*, & *homo*, *lapis*, & *lapis* bis, & milies prolata. Sic in proposito locus dicitur immobilis,

23.

22.
Opinio Scoti
de immobilitate loci.

per se, & per accidens localiter, & est corruptibilis moto subiecto localiter: quia nunc non manet amplius eo illa relatio; est tamen incorruptibilis secundum æquivalentiam: quia necessariò succedit illi corpori, in quo fuit ista ratio loci, aliud corpus, in quo est alia ratio loci numero à præcedenti, eadem tamen præcedenti secundum æquivalentiam per comparationem ad motum localem.

24.

^e *Locus est superficies.* Nota, quòd in explicatione huius conclusionis (in quo grauissimi Theologi, & Philosophi conueniunt) maximè dissentiunt philosophantes, ita vt non solum Sancti Thomæ Scholæ Scoticæ aduerfetur, sed etiam inter se & ipsi Thomistæ, & Scotistæ non consentiant. Ideò vt exactè hæc conclusio explicetur, definitionem loci traditam ab Aristotele, quomodo Thomistæ, & alij exponant, indicabo; deinde quæ sit germana Doctòris Subtilis intentio circa loci quiditatem, aperiam.

Definitio loci explicatur.

Quo ad primum, Sotus, quæstione prima huius libri, definitionem loci sic declarat, prænotando quid inuenire sit in loco: est siquidem superficies corporis, est & duplex respectus, quorum alter est loci ad locatum, vt continentis ad contentum; alter verò distantia à centro, & à polis mundi; est etiam qualitas conseruatiua locati. Huiusmodi autem qualitas inuenitur in loco, secundum quòd locus accipitur pro loco naturali conseruatiuo locati, de quo postea dicturimus: modò solum de loco præciso, qui vt sic dicitur superficiem, & illos respectus, ponit hanc conclusionem: Locus dicitur superficiem corporis continentis, & duplicem respectum; supponit tamen pro superficie de genere Quantitatis, & connotat duplicem relationem, quarum altera est relatio continentia loci ad locatum; altera distantia loci à centro, & à polis mundi. Probat primam partem conclusionis ex Aristotele ponente locum in genere Quantitatis; ergo aliqua species Quantitatis est locus; at esse non potest trina dimensio, nec vna tantum sufficit; ergo est superficies. Secundò probatur; locus est æqualis locato; sed ex his, quæ dicitur locus, sola superficies est æqualis locato, & non aliqua relatio: ergo locus est superficies. Secundam partem sic probat; sicut se habet genus ad sua significata, sic locus ad sua; sed genus licet dicat naturam, & secundam intentionem, supponit pro natura connotando secundam intentionem: ergo locus supponit pro superficie, connotando illas duas relationes. Confirmatur ex Aristotelis definitione; vbi dicit; Locus est superficies corporis continentis immobilis, denorans in verbo *continentis* relationem continentia: non enim quæcumque superficies, sed quæ est vltima corporis continentis versùs locatum, est locus: ergo talem superficiem concomitatur respectus continentia loci ad locatum, vt locus sit superficies.

25.

Ex hoc infert Sotus hanc relationem continentia, quam habet locus ad locatum, & quam dicit superficies, quæ est locus, illa connotando, esse passionem, effectumque formalem loci. Secundò, infert definitionem loci descriptiuam esse, quia per passionem datur, scilicet per hanc relationem. Tertio, infert locum esse rem absolutam secundum esse, & relatiuam secundum dici.

Secunda relatio denoratur in definitione, in

verbo *immobilis*: per hanc enim intelligit Aristoteles respectum distantia ad centrum, & ad polos mundi.

Toletus ferè idem dicit aliter explicatum. Locus, inquit, formaliter est superficies, non autem quælibet, sed habentis relationem ad locatum, scilicet corporis continentis locatum, quod ideò habet relationem ad locatum, quia ipsum ambit, & continet: essentia igitur loci est superficiem esse, quia est quantitas; atque ita superficies est genus proximum ad locum; differentia autem est subiectum eius, scilicet corpus continens. Modus iste definiendi probatissimus est, & à nobis pluries repetitur, & ab Aristotele desumptus. Accidentia enim definiuntur per subiectum, quod est differentia contrahens genus, vt curuitas nasi facit limitatem. Similiter superficies corporis continentis facit locum, & relationes illæ continentia, & distantia, siue immobilitatis, non inueniuntur (inquit) in entitate loci; sed prima scilicet continentia in corpore est ambiente, quod vt sic est eius differentia modo dicto. Per aliam autem, quam dicitur *immobilis*, denotatur modus sic se habendi immobiliter, quòd superficies sic se habeat, quòd alibi talem modum sic se habendi non habeat. Dicitur autem locus immobilis: quia quamuis superficies mutantur, & corpora continentia, simulque cum illis relationes continentia, & distantia in indiuiduo; quia mutatis subiectis mutantur & accidentia; tamen manent in specie, quia omnes relationes sunt ad eundem terminum distantia, & sufficit ad vnitatem loci numeralem, quòd relationes distantia sint eiusdem speciei, & ad eundem terminum.

26.

Scotus in secundo, distinctione secunda, quæstione quinta, & in Quodlibeto, quæstione vndecima, eandem sequitur opinionem, diuerso tamen modo explicatam; cuius doctrinam tam à Thomistis illam referentibus, & refutantibus, quam à quibusdam Scotistis illam sequentibus, ita explanatur: Locus est superficies corporis continentis immobilis, qui supponit materialiter pro superficie, & formaliter pro relatione distantia, & continentia. Locum autem supponere pro superficie ex ipsa Aristotelis definitione eliciunt: nam dicit, quòd locus est superficies, &c. Tum quia ea, quæ ponuntur in aliqua definitione, vel sunt æquè essentialia, vel æquè accidentalia; at superficies, & relatio distantia, & continentia ponuntur in hac definitione; ergo sunt æquè essentialia loco; & per consequens locus supponit formaliter pro illis respectibus. Et confirmatur, quia illud est de essentia alicuius, quo variato variatur eius essentia, & quo non variato essentia non variatur; sed variata relatione distantia, & manente eadem superficie, variatur locus: & non variatâ relatione variatis superficiebus non variatur locus; ergo illa duplex relatio est formaliter locus. Tertio probatur à Toletò: locus est superficies cum tali duplici relatione; sed superficies contrahitur per talem relationem, vt sit locus; ergo locus formaliter est relatio. Probatur consequentia, quia constituens, & determinans habet formam locum.

Hæc expositio (videri meo) non est conformis doctrinæ Scoti: quapropter vt doctrina Scoti melius intelligatur, obseruandum est primò ex eodem Scotò in quarto distinctione decima, quòd corpus

27.

Opinio quorundam Scotistarum de loci quiditate reiecitur.

corpus quantum, eo quòd tale est, habet positionem, quæ est passio quantitatis, hoc est, ordinem partium in toto, ita ut hæc pars habeat ad illam ordinem inferioris, vel superioris. Rursus secundum hanc rationem corporeitatis tale corpus locabile est in aliquo loco; quæ locabilitas, & aptitudo ad locari est eius passio; quod quidem corpus, quando localiter mouetur, transit ab vno *vbi*, ad aliud *vbi*: termini enim à quo, & ad quem, inter quos motus localis fit, sunt duo *vbi*.

Secundò obseruandum est, quòd corpus esse in hoc *vbi* est esse in loco; & hoc est circumscribi à loco, vel à superficie corporis continentis: & ad hanc relationem extrinsecus aduenientem, quæ est *vbi*, consequitur statim alia relatio extrinsecus adueniens, quæ est situs; quæ quidem est relatio ordinis partium ad locum, siue partium locati ad partes loci, vel locantis, ita scilicet quòd partes locati coextenduntur partibus loci, & totum locatum commensuratur toti loco, in quo habet *vbi*.

28. Tertiò obseruandum est, quòd in superficie continente, & circumscribente locatum, vel in corpore cuius est superficies, correspondet vna relatio, quæ dicitur *vbi* actiuum, ex hoc, quòd continet, & circumdat locatum: vel, ut melius loquar, ex hoc quòd locatum est præsens loco, ita quòd ultra corpus locatum, & locans nihil absolutum inuenire est in loco, seu in superficie pertinens ad rationem loci; sed quicquid inuenitur, est respectiuum: inuenitur enim & *vbi* actiuum, & fortè inuenitur etiam & situs actiuus situans locatum, relatio videlicet correspondens in loco illi, quæ est in locoato, secundum quòd partes locati habent ordinem ad locum, eo quòd sunt in loco. Similiter, quia locus locat, & circumscribit locatum, ex quo in ipso est *vbi* actiuum, quæ est relatio continentis, erit quidem & situs actiuus, relatio scilicet à qua locus dicitur situans locatum, hoc est, quòd partes loci ordinem habeant ad partes locati, secundum quòd partes locati respondent partibus loci. Inuenitur etiam relatio immobilitatis, à qua locus est immobilis, cuius differentis sunt sursum, & deorsum, quæ proportionabiliter inueniuntur etiam in loco passiuè, sicut in loco actiuè: ita ut locus locet immobiliter sursum, vel deorsum, & locatum locetur sursum, vel deorsum.

29. Scoti sententia de quiditate loci explicatur.

Ex his dico primo, quòd non est de ratione loci, quòd locus qui est superficies, sit corporis continentis superficies. Si enim separata esset talis superficies, ita ut non esset vltimum illius corporis, adhuc esset locus, & præcisè continens. Probatur conclusio. Locus circumscribere debet locatum secundum superficiem indiuisibilem in profundum, eo quòd cum debeat æquari loco tantum secundum latitudinem, & longitudinem, dimensio profunditatis impertinens sit ad locum; ergo non est de ratione loci, nisi quòd sit superficies continentis, non autem quòd sit corporis continentis.

Dico secundò, quòd locus non componitur intrinsicè ex superficie, & respectibus. Probatur conclusio: absolutum & respectus nõ faciunt per se vnum conceptum; sed locus est quid absolutum: ergo non componitur ex superficie, quæ est quid absolutum, & respectibus. Consequentia est legitima, & minor est euidentis: & maior est Scoti Quodlibeto vndecimo, improbantis, quòd *vbi* per se importet absolutum, & respectum: absolutum

enim, inquit, & respectus non faciunt vnum per se conceptum: sed cuiuscumque generis est conceptus per se vnus, neque absolutum contrahit respectum, neque è contra. Hac conclusione apparet, quàm malè Toletus intellexit Scotum, quando pro illo format rationem dicens, quòd respectus contrahit superficiem ad constitutionem loci: locus enim est vnum per se: ex absoluto autem & respectiuo nequit fieri vnum per se, sed vnum dumtaxat per accidens.

Toletus malè intellexit Scotum.

Dico tertiò, quòd locus est formaliter, id est, quiditatiuè superficies continens immobiliter per æquiualentiam. In hac conclusione volo dicere Genus loci esse superficiem, differentia autem contrahens Genus, est ea quæ ita contrahit superficiem, ut in tali superficie statim orientur tales relationes supradictæ, & constituatur ex tali Genere, & ex tali differentia non cognita, nisi per has eius relationes, hæc species, scilicet, locus. Hæc conclusio habet robur in Aristotelis doctrina, docentis definire per passiones magis rei naturam indicantes: quia ferè nulla differentia nobis cognoscibilis est. Insuper & in hoc quarto libro asserit Aristoteles loci naturam per eius proprietates indagandam esse. Quòd, autem locus naturam harum relationum in sua quiditate includat, probatur, & primò de respectu continentis. Nam Aristoteles in hoc libro asserit, quòd idem locus manet succedentibus sibi inuicem corporibus; ergo relatio continentis, quam hic locus ad hoc corpus contentum habebat, non erat deratione loci. Probatur consequentia, quia relatio perit perempto eius termino: ergo ablato loco à loco aufertur relatio loci continentis ad locatum, & adhuc non perit locus, si eadem maneat superficies; ergo in ratione loci non erit talis relatio.

30.

Confirmatur ratione Scoti Quodlibeto vndecimo, sic dicentis: Variato contento, variatur relatio ipsi correspondens, scilicet in loco, & ita est aliud, & aliud continere respectu alterius, & alterius contenti, sed non variatur extremum relatum: quia idem est continens, atque ita idem locus; ergo locus præcisè est continens absque relatione & ponit exemplum. Corpus habens albedinem, si secundum eam est simile multis, multas habent similitudines: quia similitudo numeratur, termino numerato, sed tamen ipsum non est multa similia, sed vnum simile; sicut habens multas scientias est vnum sciens: quia concretum non numeratur ad solam formæ numerationem, sed oportet, quòd cum hoc sit numeratio suppositi habentis formam; ergo similiter quando in eadem superficie succedunt multa corpora circumscribenda, variatur relatio continentis, & tamen manet idem locus; ergo locus quid aliud est à relatione.

31.

Secundò probatur. Corpus per diuinam potentiam potest esse in loco definitiuè sine *vbi* passiuo circumscriptiuo: ergo locus locans corpus definitiuè sine *vbi* actiuo circumscriptiuo. Antecedens probatur, sic se habent corpus & locus ad *vbi*, sicut se habent actiuum, & passiuum ad actionem, & passionem: sed Deus potest facere quòd manente actiuo, & passiuo, non sit inter illa actio, & passio; ergo etiam potest facere, quòd manentibus corpore, & loco non sit inter illa relatio *vbi*. Maior probatur: quia ita videtur habitudo media inter locum, & corpus, sicut actio, & passio inter agens, & patiens. Minor est de fide,

32.

Danielis tertio; vbi dicitur ignem non combussisse tres pueros missos in fornacem; ergo sicut manente actiuo, & passiuo, non fuit actio & passio, ita etiam manente loco, & locato, non erit vbi actiuum, neque vbi passiuum.

Tertio probatur; non est contradictio absolutum numero absque respectu extrinsecus sibi adueniente; sed tam vbi passiuum respectu corporis locati, quam vbi actiuum respectu superficiem locantis sunt respectus extrinsecus aduenientes; ergo nulla est implicatio manere sine talibus respectibus. Consequentia est bona, & minor certissima in doctrina Scoti. Maior autem probatur; natura talium relationum est, vt posito fundamento, & termino adhuc non necessariò ponantur; vt probat ipse Scotus quodlib. 11. sed tunc vltra implicatio est manere sine pertinente ad eius essentiam; ergo respectu vbi non est de essentia loci.

33.

Quarto probatur verbis Scoti, sic dicentis: Non apparet contradictio superficiem concuam esse sine respectu ad aliud corpus, vt contentum; sicut enim argutum est de locatione passiuo, sic potest argui de locatione actiuo.

Quinto probatur ex eodem sic dicente: Potest Deus conferre idem locabile & eundem locum, & tamen non manebit eadem circumscriptio: quia corpus est absens ab illo loco, & hoc etiam potest natura facere, ponendo aliud corpus præsens illi loco: non igitur ista extrema locum, & locabile necessariò consequitur ipsum vbi: tunc vltra, eadem est ratio de vbi actiuo, quæ de passiuo; ergo sicut datur corpus locabile sine vbi passiuo, dabilis est etiam sine loco, vel actiuo; ergo vbi actiuum est extra rationem loci: vbi autem actiuum nihil aliud est, quam respectus, siue relatio fundata in vltima superficie continentis circumscriptiue & terminata ad corpus contentum, siue circumscriptum; ergo talis respectus non est de eius ratione.

Probatur etiam hoc ipsum de relatione immobilitatis. Locus est incorruptibilis per æquiualentiam; ergo relatio immobilitatis non est de eius definitione. Probatur consequentia, incorruptibilitas per æquiualentiam nihil aliud est, nisi quòd nequeat locabile per motum localem acquirere illud aliud vbi, sicut neque existens in primo vbi moueri ad ipsummet vbi, quod habet, & quòd in eodem instanti, quo corpus, verbi gratia, A, recedit ab aère, subintrat aliud corpus faciens latera continentis distare eadem specie distincti cum præcedente, quæ præcedens locus distabat; hoc autem non est nisi habere similem respectum continentis ad idem corpus locatum; & per consequens illam succedentem superficiem similem esse præcedenti, vel potius proportionari ad illam; eo quòd sicut se habet vna ad locatum, sic & alia; ergo immobilitas minùs est de ratione loci. Probatur consequentia: quia vnam rem habere proportionem ad aliam, est supponere ipsam rem iam in suo esse constitutam, & referri ad aliam; ergo iste locus numero in eodem instanti succedens alteri loco numero, qui ad ipsum habet proportionem, est priùs in suo esse constitutus, & per consequens immobilitas non est de quiditate illius.

34.

Ex his, definitionis loci traditæ ab Aristotele verus sensus apparet; improbatio etiam opinionis Thomistarum; & similiter mala Scoti interpretatio existimantium Scorum tenuisse locum

componi ex absoluto, & respectiuo, & hic quæ diximus concordanda sunt, quæ tradit Scotus in hac quæstione.

¶ *Particula loci copulantur ad eundem terminum, &c.* Nota, in quantitatibus continuis duo esse genera partium; quædam sunt integrales, siue materiales; quædam verò sunt formales. Materiales sunt, quæ copulantur terminis communibus, vt duo palmi in linea, vel quatuor pedes in ligno; & hæ partes sunt eiusdem naturæ cum ipso toto, quæuis enim pars est quantitas. Partes verò formales sunt ipsi termini, quibus copulantur partes materiales. Et vocantur formales, quia vniunt quantitatem; & huiusmodi partes sunt indiuisibiles diuisione, quæ est diuisibile illud quod copulant; vt punctum, quod copulat partes lineæ, est omnino indiuisibile; linea verò est indiuisibilis secundum latitudinem; & idem copulat partes superficiem. Rursus, quia partes corporis tribus modis diuiduntur, superficies, quæ copulantur, non nisi duobus modis diuiditur; & quoniam partes temporis diuiduntur secundum durationem, idcirco instans, quo copulantur, est indiuisibile secundum durationem; omnes igitur partes formales carent diuisione illius quod copulant.

Nota secundò ex libro sexto Physicorum capitulo primo, quòd sicut est verum dicere omnem quantitatem componi, & accrescere ex partibus materialibus, ita falsum est dicere quantitatem aliquam componi ex partibus formalibus, eo quòd nulla quantitas continua componitur ex indiuisibilibus. Quod sic probatur; sumatur linea duorum palmorum *A B C*, puncto *B*, quod est in medio eius copulans partes, repugnat esse diuisibile: quia tunc linea esset maior duorum palmorum: constabit enim ex duobus palmis, & ex illa extensione, quam concedis habere punctum *B*, quod est contra suppositum. Cum ergo locus sit quantitas continua, quæ extrinsecè continet locatum, & eius partes copulantur eodem tempore, quo copulantur partes locati, intellige, non eodem termino numero, sed proportionem; & per correspondentiam; vt sicut pars loci correspondet parti locati, sic etiam terminus partium loci correspondet termino communi partium locati. Scotus tamen, vt vides, dicit quòd copulantur ad eundem terminum communem, scilicet ad lineam, ad quam copulantur partes superficiem. Dicitque Aristotelem in Prædicamentis loqui de loco secundum famositatem. Nam opinio antiquorum de loco, fuit, quòd locus esset spatium trina dimensionem præditum, & capax locandorum. Quod cum corpore est occupatum dicitur plenum, & cum corpore caret, dicitur vacuum, vt vidimus supra.

¶ *Loca non sunt contraria nisi ratione dispositionum, &c.* Nota quòd posset etiam dici, quòd locus sursum in ratione supremi, & locus deorsum in ratione infimi, non sunt quantitates, sed potius ad aliquid. Vel dici posset, quòd locus sursum, & locus deorsum non sunt contrarij: quia eadem res respectu diuersorum est suprema, & infima: nam media regio aëris respectu nostri, est suprema, & respectu cælorum est infima.

Quantitas
duplex sunt
partes, scilicet
materiales
& formales.

35.
Quantitas
non componitur
ex partibus
formalibus.

QVÆSTIO IV.

Utrum locus sit æqualis locato.

Aristot. cap. 4. text. 33. Simplic. Themist. Auerroës *ibidem*.
D. Thom. lect. 5. Albert. Magn. tract. 1. cap. 7. Canonic.
quæst. 1. art. 2. Conimbric. & Ruuius in *exposit. cap. 4.*
diff. 19. §. 3. num. 9. Roccus in *paraphrasi cap. 6.*

1. **A**RGVITVR quòd non : quia illæ quantitates non sunt ad inuicem comparabiles in magnitudine, quæ sunt diuersorum generum ; sed locus, & corpus locatum sunt diuersorum generum : ergo, &c. Maior patet per definitionem proportionis : quia *proportio est duarum quantitatum eiusdem generis vnius ad aliam certam relatio in quantitate.* Item, patet maior per Commentatorem quarto huius, comm. 3. vbi dicit, quòd comparabilia ad inuicem debent esse eiusdem speciei specialissimæ. Et minor probatur, quia vel locus est de alio genere generalissimo, vel saltem alterius speciei specialissimæ à corpore : nam superficies est alterius speciei specialissimæ à corpore.

Definitio proportionis.

Item, nullum continens est æquale contento per ipsum ; sed locus est continens locatum ; igitur locus est maior locato.

Tertiò, quia aqua est locus proprius terræ, ær locus proprius aquæ, ignis locus proprius æris, & cælum proprius locus ignis, & cælum est maius igne, ignis maior ære, ær maior aqua, & aqua maior terra ; igitur locus est maior locato : & per consequens non æqualis. Prima pars antecedentis apparet in isto quarto text. 33. Et secunda apparet in secundo Meteororum ; vbi dicitur, quòd cælum est multo maius quàm tota massa elementorum.

2. Item, quòd elementum superius sit maius inferiori, & contento, patet per loquentes de proportionibus elementorum ; qui omnes concedunt, quòd elementum superius est maius inferiori exceptâ aquâ, quam aliqui dicunt esse minorem terra. & hoc posito, adhuc habetur propositum : quia si aqua, quæ est locus terræ, sit minor terrâ, sequitur quòd locus non est æqualis locato, sed minor.

Quartò, nulla superficies est æqualis corpori ; sed locus est superficies, & locatum corpus ; ergo, &c. Maior patet : quia æqualitas magnitudinum attenditur penes ipsarum dimensiones ; modò corpus habet tres dimensiones ; & superficies vnâ solam ; ergo, &c.

Quintò, quia idem est locus naturalis totius, & partis ; vt totius terræ, & vnus glebæ, vt patet tertio huius, text. 52. & 1. Cæli. 19. §. 8. 73. 80. igitur si locus est æqualis locato, sequitur quòd sit æqualis toti, & parti, quod est impossibile.

Sextò, quia locus vltimæ sphaeræ, non est æqualis vltimæ sphaeræ, & tamen ipsius est aliquis locus : igitur non est omnis locus æqualis locato suo. Maior patet : quia impossibile est esse tantum corpus, quantum est vltima sphaera, quia ipsum est maximum, eo quòd continet omnia alia. Minor probatur : quia vltima sphaera mouetur localiter, quod non potest esse nisi sit in loco. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 4. text. 33.

3. Norandum, quòd quidam est locus proprius, qui continet locatum, & nihil plus ; vt superficies æris immediata columnæ continet columnam, &

Locus est duplex, proprius & communis.

nihil plus ; igitur est locus proprius columnæ. Alius est locus communis alicuius locati, scilicet qui continet locatum, & aliquid vltra. Ex quibus definitionibus sequitur, quòd vltima sphaera non habet locum proprium, nec communem : quia non habet aliquod continens ipsam præcisè, aut continens ipsam cum aliquo alio. Secundò sequitur quòd nunquam pars inexistens toti habet locum proprium. Probatur, quia quælibet superficies separata, & discontinua ab illa parte continet illam partem ; & cum hoc aliquid aliud. Tertiò, sequitur quòd superficies concava cæli versus nos, non est locus proprius ignis : quia cum hoc, quòd continet ignem, continet aliquid aliud, scilicet ærem, aquam, & terram. Eodem modo probaretur quòd concava superficies sphaeræ ignis non est locus proprius æris ; quia cum hoc continet terram, & aquam. Verum est tamen, quòd concavum cæli est proprius locus totius massæ elementorum, & concavum sphaeræ ignis non est locus proprius aggregati ex tribus elementis, & mixtis infra contentis.

Secundò, norandum quòd locus potest dici æqualis locato dupliciter. Vno modo secundum continentiam ; alio modo secundum dimensiones. Item si intelligatur esse æqualis secundum dimensiones ; tunc hoc est tripliciter, vel quòd sunt æquales secundum vnâ dimensionem, vt quòd locus sit æquè longus, sicut locatum, aut secundum duas, vel secundum tres.

Locus bifariam potest dici æqualis locato.

Tertiò, norandum quòd profunditas corporis potest accipi dupliciter : vno modo secundum vnâ lineam, vel superficiem ; verbi gratiâ, si sit vnus corpus cubum, cuius duæ superficies oppositæ sint albæ, & aliz duæ oppositæ sint rubæ ; & iterum aliz duæ nigæ. Tunc longitudo corporis est sumenda secundum lineam, vel superficiem protractam à superficie alba, ad superficiem albam, sed latitudo, est sumenda secundum lineam, vel superficiem protractam inter superficies nigras ; & tunc sumenda est profunditas secundum lineam, vel superficiem protractam inter superficies rubæas. Alio modo sumitur profunditas pro tota capacitate corporis.

4. Profunditas corporis dupliciter accipitur.

Ex his ponuntur conclusiones. Prima conclusio. Locus est æqualis locato secundum continentiam. Probatur, quia nisi ita esset, sequeretur quòd esset aliquis locus sine corpore, vel aliquod corpus vltra cælum sine loco ; consequens est impossibile : quia tunc esset dare vacuum. Consequentia probatur : quia si locus plus contineat, siue sit maior quàm locatum ; tunc de tanto est locus vacuus, de quanto locatum est minus loco. Si verò locus est minor, de tanto locatum non circumdatur alio corpore, & per consequens circa illud est vacuum.

Locus est æqualis locato secundum continentiam.

Secunda conclusio. Locus est æqualis locato secundum duas dimensiones, ita quòd superficies, quæ est locus, & superficies extrinseca locati sunt ad inuicem æquales. Probatur sic : quia illæ magnitudines sunt ad inuicem æquales, quarum vnâ supraposita alteri neutra excedit reliquam ; sed sic est de illis duabus superficiebus : ergo, &c. Maior patet : quia est principium in Geometria. Minor probatur, quia locus superponitur superfici ci locati, & neutra excedit reliquam ; quia si altera reliquam excederet, iam non essent æquales secundum continentiam.

5. Locus est æqualis locato secundum duas dimensiones.

Tertia conclusio. Accipiendo dimensiones corporis secundum lineas rectas, vel superficies, locus est

est æqualis locato. Probat, quia locus est æqualis omnibus superficiebus circumstantis locati simul sumptis; sed secundum unam illarum superficieum est sumenda longitudo, secundum aliam latitudo, & secundum aliam profunditas, ut patet de corpore quadrato; igitur, sic sumendo dimensiones, sequitur quod locus sit æqualis locato.

Quarta conclusio: Sumendo profunditatem corporis pro tota capacitate corporis, impossibile est, quod locus sit æqualis locato, immò in infinitum exceditur à locato, ut *ly in infinitum* denotat proportionem, sicut patet ex una questione secundi.

6. Ex istis conclusionibus inferuntur aliqua corollaria. Primum corollarium est istud, quod *A*, & *B*, sunt duo corpora æqualia, & tamen ipsorum sunt loca inæqualia. Probat: quia sint *A*, & *B*, duo corpora cubica, & utrumque habeat in qualibet superficie quatuor pedes; tunc sequitur quod aggregatum ex omnibus superficiebus ipsius *A*, secundum longitudinem est duorum pedum: tunc pono quod *B* diuidatur in octo cubos æquales, quorum vnus superponatur alteri, & sic de quolibet ad modum columnæ quadrilateræ, tunc ista columna *B*, habet quatuor superficies secundum profundum, quarum quælibet est octo pedum: igitur aggregatum ex illis quatuor superficiebus secundum longum esset trium pedum, & tamen in duobus extremis habeat duos pedes; igitur eorum aggregatum ex superficiebus ipsius *B*, secundum longitudinem est trium pedum: igitur per secundam suppositionem locus ipsius *B*, est præcisè duorum pedum; ut probatum fuit: igitur *A*, & *B*, sunt duo corpora æqualia & tamen ipsorum sunt inæqualia loca.

Secundum corollarium est, quod inæqualium corporum sunt æqualia loca. Probat, retento casu eodem, & posito vltra, quod *A*, augmentetur, donec occupet locum præcisè, quantum nunc occupat *B*, tunc *A*, & *B*, essent inæqualia: quia *A* prius fuit æquale *B*, & iam est augmentatum, & tamen *A*, & *B*, habent æqualia loca.

7. Tertium corollarium, quod *A* & *B*, sunt duo corpora æqualia, & tamen *A* potest in infinitum maiorem locum occupare, quam de facto occupet *B*, & tamen non potest occupare maiorem locum, quam possit occupare *B*. Probat, posito quod *A*, & *B*, sint duo quanta corpora æqualia, & *B* remanente indiuiso, imaginetur *A* diuidi in duas medietates, quarum vna ponatur ad extremum alterius; & sic in infinitum, sicut dicebatur prius in vna imaginatione de infinito.

Nunc ad rationes. Ad primam dico, quod quantitates diuersorum generum, seu diuersarum specierum possunt comparari ad inuicem secundum vnâ, vel duas dimensiones, in quarum vna, vel duabus conueniunt.

Ad secundam dico, quod superficies non est comparabilis corpori secundum capacitatem corporis: modò nos comparamus superficiem ad corpus non secundum capacitatem corporis; sed secundum superficiem extrinsecam ipsius.

8. Ad tertiam, dico quod superficies concaua cœli est æqualis superficiem conuexæ ignis; & sic de aliis.

Ad quartam, dico quod non oportet quod continens sit maius contento: quia de facto continens, scilicet superficies, superposita locato non excedit superficiem extrinsecam locati.

Ad quintam, dico quod debet intelligi de loco communi. Ad aliam, dictum est, quod vltima sphaera non habet locum; nec sequitur, *moventur localiter igitur habet locum*. Sed sufficit, quod aliter se habeat secundum se totam, vel partes eius ad aliquod quiescens; ut dictum fuit in præcedenti questione.

ANNOTATIONES.

* *Locus est æqualis locato secundum continentiam.*

Nota quod quidam dicunt, quod aliquis locus proprius est multò maior locato: nam secundum illos nihil prohibet eiusdem locati esse infinita loca, quorum vnus est maior, & alter minor, & alter æqualis. Et ratio huius est, quia locus non distinguitur à corpore: quia ergo locus est superficies corporis continentis, idè corpus continens est locus; & quia quælibet superficies est diuisibilis secundum profunditatem, idè non potest assignari prima superficies, qua primò continet locatum: assignatâ enim quâcumque, ipsa est diuisibilis in infinitas superficies, quarum quælibet est corpus, & locus proprius ipsius locati. Dicunt vterius, quod locus proprius est æqualis locato tribus modis, scilicet secundum continentiam, secundum mensuras superficiales, & secundum diametros. Secundum continentiam: quia quantumcunque est locatum, tantum locus continet; & contra quantumcunque locus continet, tantum est locatum. Secundum mensuras superficiales; quia si aliqua mensura circumuoluatur loco extrinsecè, tangendo corpus locatum, & alia circumuoluatur loco, intrinsecè tangendo semper corpus locans, illæ duæ mensuræ, si in reâitudinem reducantur, erunt sibi inuicem æquales: & tandem secundum diametrum: quia quanta esset linea diametralis ducta per locatum de vno puncto extremo ad alterum punctum extremum, terminata per illa puncta inclusiuè, tanta esset linea diametralis ducta inter puncta loci correspondentia illis punctis locati, terminata ad illa puncta loci exclusiuè. Cæterum hæc sententia est contra Philosophum probantem locum non esse corpus.

Nota secundò, quod locus esse æqualem locato bifariam intelligi potest: priori modo quantum ad numerum dimensionum; altero modo quantum ad extensionem ipsarum, vel quantum ad extensionem vnus, vel duarum, vel trium.

Nbrâ tertio, quod duplex est locans, quoddam est locans *quo*, & proximum, & est ipsa superficies corporis locantis, quæ vocatur locus. Aliud est locans *quod*, & vltimum; & illud est corpus continens locatum.

Nota quarto, quod duplex est locatum, quoddam enim est locatum *quo*, & immediatum; & est superficies conuexa corporis locati. Aliud est locatum *quod*, & mediatum, & est ipsum corpus contentum.

Ex his dico primò, quod locus & locatum sunt æqualia, quantum ad multitudinem dimensionum, & earundem extensionem: utrumque enim habet duas dimensiones, scilicet longitudinem, & latitudinem, & vtraque earum est æqualiter extensa.

Dico secundò, quod corpus locans, & corpus locatum non sunt æqualia quantum ad extensionem dimensionum.

9. *Opinio aliquorum de æqualitate loci cum locato.*

10. *Locus duobus modis potest esse æqualis locato.*

Locus est duplex, similiter & locatum.

Locus quomodo sit æqualis locato.

Dico tertio, quod locus & corpus locatum sunt æqualia, quantum ad longitudinem, & latitudinem; sed non sunt æqualia quantum ad dimensiones: cum locus non habeat profunditatem, quam tamen habet corpus locatum: & hoc vult habere Philosophus in textu. Quod patet etiam per rationem: quia nisi ita esset, vel daretur vacuum, vel esset corpus sine loco. Et hoc voluit intelligere Commentator com. 43. huius 4. dicens, quod æqualitas dicitur duobus modis; vno modo secundum continentiam: & hoc modo dicitur, quod circulus est æqualis figura rectorum laterum. Altero modo, quando duo æqualem habent mensuram communem, quâ mensurantur; & secundum hoc dicitur corpus æquale corpori, & superficies superficiæ, & ista æqualitas non est vera de loco, nisi esset inane.

Et si dicatur, continens est maius contento; ergo locus non est æqualis locato. Dico quod quamvis continens quod sit maius contento quod, tamen continens quo, non est maius contento quo.

Et si iterum dicatur, quod est impossibile duas superficies esse simul: quia aliâ esset possibile duo puncta, & duas lineas, & duo corpora esse simul. Dico quod quamvis sit impossibile duas superficies esse simul eâ parte, quâ sunt diuisibiles, non tamen eâ parte, quâ sunt indiuisibiles; & eo modo est de lineis; sed quia corpus est vndiquaque diuisibile, idem non est possibile naturaliter duo corpora esse simul.

EXPOSITIO TEXTVS.

12
Corpora sunt in loco diuersimodè.

CVi igitur corpori, &c. Hoc est sextum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit, qualiter diuersa corpora sunt diuersimodè in loco: & ponit septem conclusiones. Prima conclusio est, quod illud corpus est in loco, cui est aliud corpus extra continens ipsum, & separatum ab eo, & cui non est aliud corpus extra separatum, illud non est in loco. Patet per definitionem loci: quia locus est terminus continentis separati.

Quocirca etiam si aqua fuerit huiusmodi, &c. Secunda conclusio, quod totum a vniuersum non est in loco secundum se totum; licet benè secundum partes. Probat, quia totum vniuersum non habet aliud corpus extra se continens ipsum. Et exemplificat, vt si totum vniuersum esset aqua, tunc aqua secundum se totam non posset moueri, nec haberent partes locum: sed tamen secundum partes haberet locum; quia vnus potest esse locus sursum, & alterius deorsum præter cælum, quod circulariter mouetur.

Text. 44.

Vi autem 2 dictum est, &c. Tertia conclusio, quod totum vniuersum a se, & separatum a quocumque alio habens extra se aliud corpus, est in loco in actu; sed partes totius, dum inexistunt in toto, sunt in loco in potentia, & cum fuerint separatae a toto, sunt in loco in actu.

13.
Text. 45.

Atque alia 3 quidem per se sunt, &c. Quarta conclusio est, quod omne mobile localiter, vel secundum augmentum, vel secundum decrementum est per se in loco; & debet intelligi, quod habet aliud corpus extra se separatum ab illo. Patet, quia per istos motus deuenimus in notitiâ loci.

Cælum autem, &c. Repetit conclusionem prius positam, scilicet, quod vniuersum non est in loco nisi ratione partium.

Alia verò secundum accidens. Ponitur quinta conclusio, quod anima, & cælum sunt in loco per accidens. Patet de anima, quia anima non mouetur nisi ad motum corporis, in quo existit, & sicut dicit de anima, ita debet dici de qualibet forma corporea. De cælo patet; quia cælum est aliquo modo in loco, & non per se; quia non habet corpus extra continens ipsum; igitur per accidens, & habetur propositum.

Anima & cælum sunt in loco per accidens.

Text. 46.

Et propter 4 hoc, &c. Sexta conclusio est, quod omnia sunt in cælo, supple, tanquam in loco communi; sed fortasse cælum non est in loco, & dicit fortasse; quia nondum est determinatum, quod extra cælum non sit aliud corpus; sed hoc probabitur in libro Cæli: & non debet intelligi, quod cælum sit locus; sed vltima superficies, seu terminus ipsius cæli.

Et ob hoc terra, &c. Septima conclusio est, quod terra est in aqua, id est, in vltimo aquæ tanquam in loco, & aqua in aère, & aër in igne, & ignis in cælo; sed cælum non est amplius in aliquo. Sed dubitatur de primo; quia tota terra non est in aqua. Respondetur, quod si omnia elementa essent redacta æqualiter, tunc tota terra esset cooperta aquis, sed nunc de factò propter salutem animantium, terræ pars est discooperta.

ANNOTATIONES.

Totum vniuersum non est in loco secundum se totum, &c. Nota, quod partes vniuersi possunt moueri tribus modis. Quædam enim mouentur circulari motu; quædam motu recto in sursum, sicut illæ quæ habent raritatem: & quædam motu recto in deorsum, sicut illæ quæ habent densitatem.

14.
Partes vniuersi tribus modis moueri possunt.

Secundò nota, quod quando corpus mouetur motu recto, totum mobile deserit locum in quo antea erat, & ingreditur alium nouum locum. Quando verò mouetur circulariter, totum mobile non deserit locum in quo antea erat, sed manet in eodem; eius tamen partes omnes mutant locum: quia vbi nunc est prima, succedit secunda, & sic de cæteris. Cum ergo cælum supremum moueatur circulariter, totum erit in eodem loco, eiusque tantum partes mutabuntur. Et ex hoc sequitur, quod si supremum cælum non mouetur nisi per partes, non erit in loco, nisi per partes.

Nota tertio, quod Commentator, quem sequitur hic Scotus, illud exemplum de aqua non refert ad supremam spheram, sed ad totum vniuersum; nempe quod sicut in toto elemento aquæ aliquæ partes mouentur sursum, & aliquæ deorsum, & aliæ circulariter; ita in toto vniuerso. Cæterum Diuus Thomas, & Sotus dicunt, illud exemplum positum esse, vt intelligatur quomodo stet, vltimam spheram moueri secundum partes, & non secundum totum; tu verò teneas cum Doctore subtili.

EXPOSITIO TEXTVS.

Manifestum 1 autem ex his, &c. Hoc est septimum capitulum, in quo soluuntur rationes, quibus probabatur locum esse. Et primò soluit illas. Secundò, ponit proprietates loci ibi, Et fertur igitur. Primò dicit, quod ex prædictis soluuntur rationes prius factæ de loco. Vnde, quando argumentabatur, tunc locus augmentaretur.

15.
Text. 47.

retur. Negatur consequentia, quia cum locatum augmentatur, acquirit aliquem locum, quem prius non habuit, scilicet maiorem prius habito. Ad aliam de puncto responderetur, quod punctum non habet locum distinctum à loco totius, cuius est punctum: quia punctum non est separatum à suo toto. Ad aliam, quando arguitur, quod duo corpora essent simul. Negatur consequentia, quia locus non est corpus, sed terminus & superficies corporis; & supposito, quod locus esset corpus, tunc non esset simul cum locato, scilicet positione in eodem situ, sed priuatiuè secundum priuationem corporis intermedij. Ad aliam rationem Zenonis dicitur, quod locus non est in aliquo tanquam in loco; sed sicut pars in toto: & idèd non omne, quod est, est in loco.

16.
Text. 48. *Et fertur 2 igitur ad ipsum ipsius locum, &c.* Hic ponit quasdam proprietates loci, & sunt duæ. Secunda ibi, *Et manet igitur punctum.* Primò ponit istam conclusionem, quod omne corpus ^a naturale naturaliter mouetur ad suum locum, si fuerit extra. Probat, quia quodlibet corpus naturale naturaliter inclinatur ad sui conseruationem, sed quodlibet corpus naturale conseruatur in suo loco naturali, propter similitudinem loci ad locatum in vna qualitate, licèt sint dissimilia in alia qualitate, propter quam similitudinem sunt ad inuicem actiua, & passiuæ.

Text. 49. *Et manet igitur, &c.* Ponit secundam proprietatem; & ponit istam conclusionem, quod omne corpus ^b naturale existens in suo loco naturali, quiescit naturaliter, & manet in illo loco. Probat, primò propter conseruationem. Secundò, quia 3 pars naturaliter habet fixationem, & permanentiam; quietem, & conseruationem in suo toto; modò locatum est quodammodo pars locantis; ergo, &c. Tertio, quia aer est in potentia ad aquam, & è contra aqua ad aërem; principalis tamen aqua est in potentia ad aërem, quàm è contra, eo quod aqua est minùs perfecta aëre: modò natura principalis intendit formam elementi perfectioris, vt aëris, quàm formam minùs perfecti elementi, vt aquæ: & idèd aqua se habet ad aërem quodammodo sicut materia ad formam; & sicut pars ad totum: modò materia transfmutatur naturaliter ad formam; & stat sub forma, & pars naturaliter habet quietem in toto: idèd aqua, quæ est locatum, habet naturaliter quietem in aëre, qui est locus eius; & sicut arguitur de aqua respectu aëris, ita potest argui de terra respectu aquæ, & aëre respectu ignis.

ANNOTATIONES.

17.
Corpus naturale quare fertur naturaliter ad suum locum.
^a *Omne corpus naturale naturaliter mouetur, &c.* Nota, quod ratio quare corpus naturaliter fertur ad suum locum, est, quia cum locus sit terminus continentis locatum, illud corpus continens, ad quod consequenter, & contiguè se habet locatum, quia se tangunt terminis, id est, superficiebus simul existentibus; & hoc non per violentiam, est proximum secundum naturam locato. Hoc inde apparet, quod ordo situs in partibus vniuersi attendi debet secundum ordinem naturæ: ergo corpus illud, quod non vi, id est, non violenter se habet, consequenter secundum situm ad aliud corpus est secundum ordinem naturæ sibi proximum. Vnde, cum corpus cœleste, quod est supremum, atque nobilissimum omnium, quod sequitur secundum ignobilitatem

ignis, & ignem aër, & aërem aqua, & aquam terra naturaliter; fatendum est, quod locus proprius ignis est cœlum, & locus proprius aëris est ignis, & locus aquæ est aër, & terræ aqua.

Et ex hoc apparet, quare proiectus sursum lapis super aërem, vel super aquam, non ibi sistat nisi violenter. Ratio est, quia sibi non est proprius locus: hæc enim proximitas naturalis, quæ est inter corpus continens & contentum, est causa, quare corpus naturaliter mouetur ad suum locum; quia oportet, quod gradus naturalium locorum respondeant gradui naturalium locatorum; & quamuis sic se tangant naturaliter, tamen quia aliunde habent oppositionem ratione contrariarum qualitatum, idèd mutuo in se agunt, & se corrumpunt.

^b *Omne corpus naturale existens in loco, &c.* Nota, quod ex eo corpus naturaliter quiescit in suo loco naturali, quia locus est terminus continentis, eo quod locatum se habet ad corpus continens, sicut pars ad suum totum, quamuis diuisa, & sicut materia ad formam, atque adèd sicut pars quiescit in suo toto, ita locatum in loco proprio. Quare autem se habeat sicut pars ad totum, & sicut materia ad formam, declarat in aëre, & in aqua. In his enim aqua est in potentia ad aërem, sicut materia ad formam, & aër est veluti actus aquæ, sicut forma materia. Hoc dicit, quia aqua est in potentia, vt eà corrupta, generetur aër; & quamuis etiam ex aëre fiat aqua, tamen quia principalior forma est aëris, quàm aquæ, idèd quando ex aqua fit aër, est simpliciter generatio, quando verò ex aëre fit aqua, est generatio secundum quid, quia est ad ignobilitatem formam.

18.
Corpus naturale quare quiescit naturaliter in suo loco naturali.

QVÆSTIO V.

Vtrum aqua sit locus naturalis terræ?

Aristoc. cap. 6. text. 45. Plato in *Timæo*, & apud Alcinoium cap. 12. Philo Iudæus lib. de *plantatione Noë*. Nemesius lib. de *Nat. hominis*, cap. de *elementis Noë*. Nylsen. de *opere sex dierum*. Damasc. 2. de *fide orthodoxa*, cap. 6. Ambr. lib. 3. *Hexaëm.* cap. 4. Albert. Magn. *traçt.* 1. cap. 11. D. Thom. *lect.* 7. in 4. *Physic.* & *opusc.* 52. Richard. in 2. *dist.* 14. qu. 5. circa 3. princ. Bonimbr. 4. *Physic.* cap. 5. quæst. 3. Ruuius in *exposit.* cap. 5. num. 14. Roccius in *paraphrasi*, cap. 9.

ARGVITVR quod non: illud non est locus terræ, quod non continet terram, vt patet de terra habitabili; ergo, &c.

Secundò, arguitur quod non sit proprius locus terræ, eo quod continet terram, & aliqua alia, vt lapides, radices plantarum, & huiusmodi mixta.

Tertio, illud non est locus naturalis terræ, ad quod terra non mouetur, si sit extra ipsum; sed terra non mouetur ad aquam, posito quod sit extra aquam; ergo, &c. Maior patet, quia omne corpus naturale natum est moueri ad suum locum naturalem, si fuerit extra ipsum. Et minor probatur; quia terra in litore non descendit ad aquam.

Quartò, illud non est locus naturalis terræ, in quo terra non quiescit, si fuerit circumdata ipso; sed terra non quiescit in aqua, cum fuerit circumdata aqua; ergo, &c. Maior probatur, quia quodlibet corpus naturale natum est quiescere in suo loco naturali. Et minor patet, quia terra descendens in aqua non quiescit, cum circa ipsam

ipsam vndique fuerit aqua, sed descendit vsque ad fundum.

Quintò, terra est locus naturalis aquæ; igitur aqua non est locus naturalis terræ. Tenet consequentia, quia quidquid est locus loci, est locus locati; & sic idem esset locus sui ipsius. Antecedens probatur, quia aqua continetur in concauitatibus terræ. Item, aqua expansa super terram descendit infra terram, quod non esset, nisi terra esset locus, ad quem aqua naturaliter mouetur. Item, illud est locus aquæ, in quo aqua generatur, & in sua naturali dispositione maximè conseruatur; sed hoc est in terra, quia, vt patet secundo Meteororum, fontes generantur infra viscera terræ; & tamen fontes sunt in dispositione conuenientiori aquæ, quàm sit mare, aut alia aquæ.

2. Sextò, quia centrum mundi est locus naturalis terræ; igitur aqua non est locus naturalis terræ, quia idem locatum non potest habere diuersa loca. Antecedens patet, quia ad centrum mundi mouetur naturaliter terra; & ad nihil aliud. Quod patet, si tota massa terræ esset perforata vsque ad centrum, & vltra. Secundò patet antecedens per Aristotelem primo Meteororum, vbi dicit, quòd locus terræ est medium circularis lationis, scilicet medium mundi. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto quarto, text. 46. Et probatur ratione, quia loca naturalia elementorum debent ordinari secundum exigentiã grauitatis, vel leuitatis ipsorum; sed terra est elementum maximè graue: igitur secundum exigentiam suæ grauitatis corpus circundans ipsam immediatè est corpus maximè graue præter terram, modò inter elementa aqua præter terram est grauius.

In quæstione primò videbitur, quare aliqua pars terræ est cooperta aquis, & alia discooperta, quia propter hoc est difficultas quæstionis præsentis. Secundò videbitur de quæsito.

De primo, dixerunt aliqui quòd causa est ista; quia aliquando circundabat sphericè terram, sed postea per actiuitatem Solis ista pars, quæ est discooperta aquis, dissecabatur propter consumptionem aquæ; & tunc residuum non sufficiebat ad cooperiendum totam terram: & istam opinionem improbat Aristoteles 2. Meteororum.

3. Alij dixerunt, quòd causa est propter salutem animantium, quæ non possunt viuere infra aquam. Idè propter ipsa natura ordinauit vnam partem terræ desiccata. Sed ista via benè assignat finalem causam, sed non assignat causam efficienrem illius desiccationis, aut modum desiccandi. Modò hinc quæritur de efficiente, & difficultas huius est, quia ex quo tam aqua, quàm terra sunt sphericæ figuræ, vt patet secundo Cæli, text. 26. & 30. & aqua nata est superstare terræ; igitur non est ratio, quare plus circundet vnam partem terræ, quàm aliam.

Et tertia via respondens ad hoc ponit isto modo, quòd terra, & aqua se interfecant ad inuicem, ita vt ipsarum non sit idem centrum, sed centrum terræ est magis sursum versùs partem discoopertam aquis; modò quanta pars terræ interfecatur per spheram aquæ, tanta pars remanet desiccata. Contra istam viam arguitur: quia idem est centrum grauitatis mundi; igitur idem est centrum eius aquæ, & totius terræ. Secundò, sequeretur quòd terra habitabilis, vel saltem non cooperta aquis, esset figuræ circularis; consequens est falsum, vt patet secundo Meteororum;

Scoti oper. Tom. I.

quia terra habitabilis est magis longa, quàm lata: immò eius longitudo se habet ad latitudinem, sicut quinque ad tria. Consequentia probatur, quia omnino spherarum se inuicem interfecantium sectio fit secundum circulum, vt patet ex primo Theodosij de Spheris.

Quarta via est, quam ponit Campanus in tractatu suo de Sphæra; pro qua supponitur, quòd terra quantum ad omnes partes sui non est eiusdem grauitatis, immò aliquæ sunt grauiores, & alia minùs graues, vt patet ad experientiam. Et idè Seneca, in libro de naturalibus quæstionibus, distinguit triplicem speciem terræ secundum grauitatem, ita vt grauior pars sit deorsum, & super illam pars minùs grauis, & iterum pars minùs grauis, in qua scilicet generantur plantæ, & infra quam descendit aqua pluuialis. Ex istis sequitur secunda suppositio, quòd non est idem centrum^b grauitatis terræ, & magnitudinis eius; & istis suppositis ipse imaginatur de terra, quòd stat infra aquam ad modum vnus columnæ, cuius pars inferior est vndique circundata aqua, sed supereminet aliqua pars, quæ vocatur facies terræ; verbi gratiã, in exemplo illo, si imaginemur, quòd vnus clauus equi poneretur in centro terræ, tunc modicum de magnitudine esset ad aliqua parte centri, à qua esset caput clauis, propter grauitatem capitis infra alias partes; ita confimiliter imaginetur de terra infra aquam, & in cetero.

Contra istam viam arguitur vnico medio; quia si ita esset, quòd terra sic superemineret, sequeretur quòd omnis aqua infra terram discoopertam aquis, continuè moueretur ad alias aquas, scilicet ad illas, quibus terra superemineret; consequens est contra experientiam, quia maria non mouentur alicubi, sed quiescunt infra concauitates terræ. Consequentia probatur, quia omnis aqua infra terram superemineret illis aquis; modò de natura aquæ est, quòd vadat ad locum decliuorem.

Quinta via est, quòd aqua est multo maior, quàm sit terra: nec est alicubi nisi infra concauitates terræ. Et istud patet ex hoc: quia habita quantitate terræ, & eius diametro, per Astrologiam potest inueniri quantam vmbra causaret terra sola in eclipsi Lunæ; & modò de facto non potest inueniri, quia non causatur maior vmbra in eclipsi Lunæ ab aggregato ex terra, & aqua, quàm fieret solùm à terra; quod nõ esset nisi aqua contineretur infra terram, & esset minor terra.

Ex istis sequitur, quòd quatuor elementa non sunt continuè proportionalia, quia aqua est multo minor quàm terra, quæ tamen in illa continua proportionalitate ponitur maior. Et si dicatur, ponatur tunc, quòd aqua sit minor terminus illius proportionalitatis. Dico adhuc, quòd non essent continuè proportionalia, quia in multo maiori proportione excederet aer terram, quàm terra aquam. Istæ sunt viæ quibus saluatur vnam partem terræ esse coopertam aquis, & aliam discoopertam, & fortè potest probari istam vltimam viam esse aliquo modo contra fidem: idè eligatur quæ via magis placet: & hoc de primo.

Quantum ad secundum notandum quòd terra^a accipitur dupliciter: vno modo pro illo elemento circumscribendo mixta; & sic certum est, quòd nec aer, nec aqua, nec alterius ipsorum superficies, aut amborum est locus proprius terræ: quia semper continet terram, & aliquid aliud, scilicet illa mixta. Alio modo accipitur terra pro

4.

5.

6.

Terra bifariã sumitur.

Diuisio quæstionis.

Opinio multiplex quare terra sit discooperta aquis.

aggregato ex huiusmodi mixtis, & elemento, & sic accipitur in proposito.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio: Nullum corpus, nec alicuius corporis superficies est locus proprius terræ; & ex hoc sequitur, quod nec aqua, nec superficies aquæ est locus proprius terræ. Probatur conclusio: quia nullum corpus circumdat terram, sed vna pars eius circumdatur vno corpore; & alia alio; ergo, &c.

Secunda conclusio. Superficies & aggregata, ex superficie aquæ immediatè terræ, & ex superficie aëris immediatè terræ est locus proprius, & naturalis terræ. Probatur ex definitione loci: quia talis superficies aggregata est superficies continentis diuisi à terra immediatè terræ; igitur est eius locus. Ex quo patet, quod nulla vna superficies simpliciter loquens, est locus terræ; sed vna per aggregationem diuersarum specierum ad inuicem. Sed dubitatur, quare Aristoteles dicebat aquam esse locum terræ, & non aërem, ex quo tam continetur ab aëre, sicut ab aqua. Respondetur altero duorum modorum. Primus modus, quod hoc est pro tanto, quod terra magis est nata conseruari, cum fuerit locata in aqua, quam cum fuerit locata in aëre; eo quod terra, & aqua conueniunt in vna qualitate, scilicet in frigiditate; sed terra & aër disconueniunt in vtraque. Secundo modo, quod hoc dicit pro tanto, quia si omnia elementa essent reducta ad perfectam puritatem, tunc terra locaretur per aquam, & non per aërem.

Secundò dubitatur, quomodo aër potest esse locus terræ, ex quo in vtraque qualitate habet disconuenientiam cum terra. Respondet Commentator quod elementa habent duplices virtutes, quasdam elementares, & alias cœlestes, vnde cœlum influit in ista inferiora diuersimodè, vnde secundum propinquitatem, & remotionem rerum ab ipso cœlo, in quas influit: quia propè se influit dispositiones conuenientes cum elementis calidis, & remotè à se dispositiones conuenientes cum elementis frigidis: modò aër licet secundum dispositionem elementarem non habeat conuenientiam cum terra, attamen conuenit secum, & conseruat eam secundum dispositionem, quam recipit à cœlo.

Ad rationes. Prima, & secunda solutæ sunt. Ad tertiam negatur maior: quia terra non intendit principaliter esse sub aqua, sed intendit principaliter esse deorsum, & subesse elementis leuibus, & minus grauibus, ita vt principalis intentio in motibus grauium deorsum, & leuium sursum, sit leuium superesse grauibus, & grauium subesse leuibus.

Ad quartam, dicitur quod nec graue intendit quiescere infra aquam; sed intendit principaliter in motu suo subesse aquæ, aut alteri corpori leuiori, si per ipsam moueatur.

Ad quintam, negatur antecedens, licet aliquando superficies composita ex superficie aëris, & aquæ sit locus aquæ. Tunc de descensu aquarum per terram dico, quod hoc est per concuities interclusas infra terram, quas terra non potest replere, eo quod non est fluxibilis, sed replentur per aërem, per quem nata est descendere aqua, eo quod lenioribus nata sunt subesse grauiora.

Ad confirmationem de generatione fontium, videatur secundo Meteororum. Ad aliam, negatur quod centrum sit locus terræ, nisi capiendò lo-

cum æquiuocè, pro illo, respectu cuius cognoscitur motus localis, vt dictum fuit aliàs.

ANNOTATIONES.

Terra accipitur dupliciter, &c. Nota primò, quod cum quatuor sint elementa, quatuor etiam sunt loca naturalia, vnde terræ locus inferior est, & sic deinceps vsque ad supremum elementum; iste autem ordo superioris, & inferioris, quem habent elementa, & ipsi cœli, non est illis accidentalis, aut casualis, sed nascitur ex natura ipsorum corporum: nam hæc dispositio non solùm pertinet ad essentialem ordinem ipsius vniuersi, sed etiam ad essentialem perfectionem cuiuscumque partis; quod videtur Aristoteles insinuare hoc libro, dicens, aërem esse veluti aquæ formam, & aquam veluti aëris materiam.

Nota secundò, quod cum hîc Scotus loquatur de loco naturali, vt est scilicet locati conseruatiuus, magnum emergit dubium: addatne locus vltra superficiem Mathematicam aliquam qualitatem conseruatiuam locati, vt quidam sentiunt, vel influentiam cœli, quæ trahat corpora ad sua loca, vt alij existimant, vel ipse locus habeat virtutem tractiuiam, quæ suum ad se trahat locatum, quapropter res moueantur, vt meliùs in suis locis conseruentur.

Ex his dico primò, nullum elementum magis hunc, quam illum locum appetit, propter aliquam vim in loco existentem: si enim talis virtus esset, deberet esse in corpore, & in qualibet parte corporis: eadem namque ratio est totius, & partis. Si ergo in toto elemento est illa virtus, erit & in qualibet illius particula, quia virtus conseruatiua nihil aliud est, quam qualitates naturam elementi consequentes; hæc autem eiusdem rationis sunt in toto, & in parte. Vnde partes aëris meliùs conseruantur in aëris regione, quam alibi; in proprio enim elemento non habent corrumpens, quod extrà habent.

Dico secundò. Probabile est, quod res naturales magis hunc, quam illum locum appetunt, nullà ex prædictis rationibus, sed propter ordinem, quem inter se habent partes vniuersi. Est namque hic ordo familiarissimus omnibus rebus naturalibus; vt corpora grauià, & crassa sub raris, & leuibus appetant esse; & quando contingit aliquà violentià hunc perire ordinem, leuiàque sub grauibus manere, sublato impedimento res ad sua naturalia loca redeunt propter ordinem: atque ita grauià descendunt, leuia verò ascendunt. Quod ex eo apparet, quia totius terræ, & vnus glebæ, & totius aquæ, & riui, & sic de alij locus. At si detur casus, quod quis contineat elementorum quatuor particulas in aliquo vase, ita vt ignis sit sub aëre, & aër sub aqua, & aqua sub terra, mouebuntur omnia, ascenduntque corpora leuia per crassa, hæcque descendunt per leuia, donec locata sint disposita ordine, quem naturaliter amant: ergo terram deorsum moueri, & ignem sursum, non est nisi propter ordinem naturalem. Secundò apparet: quia hoc ipsum faciunt in quacunque parte. Fingamus tales partes elementorum esse siue in regione terræ, siue aliorum; si enim talia corpora non propter ordinem, sed propter alij peterent loca, non eodem modo vbicunque locata

9.
Loca naturalia sunt quatuor.

10.
Corpora quare mouentur ad sua loca naturalia.

11.

Alia spiritalitatem.

7.
Elementa duplicem habent virtutem.

8.

locata essent, mouerentur, sed propria fruerentur regione. Vt si, verbi gratia, illa particularum mixtio fieret in elemento ignis, particula ignis non moueretur vltra ascendendo, mouentur igitur propter ordinem naturalem. Et sic veniunt intelligenda illa Aristotelis verba, locis videlicet magnam vim inesse, respectu locatorum: vult enim docere, quod ille naturalis ordo tantam vim habet, vt res naturalis moueatur naturali impetu ad illum comparandum. Nam propter comparandum illum ordinem omnia mouentur sursum, aut deorsum, in illoque ordine conseruantur. Vis igitur conseruatiua corporum non est in loco, sed in ipsis locatis corporibus, dum seruant ordinem, quem appetunt.

12.

Dico tertio, probabile etiam esse, quod loci naturalitas sumatur ex ipsa essentia corporis locati, & ex influentia cœlesti. Prima pars probatur exemplo animalis: quod enim pedes se habeant optime in infimo loco, & caput in supremo, & cor in medio corporis, hoc nascitur ex naturali ordine ipsarum partium. Similiter ergo quod terra sit in infimo loco, & ignis in supremo, nascitur ex naturali essentia eorum, ex qua prouenit, vt terra conseruetur in solo loco, cupiatque illic esse. Ex hoc sequitur haud necesse esse aliquam ponere virtutem in superficie vt locus sit naturalis, sed ex natura ipsorum nascitur quod optime se habeant in suis locis.

Secunda pars conclusionis probatur. Ignis perfectiori modo in propinquum quam in remotum agit: ergo cœli quando influunt in hæc inferiora, partes propinquæ magis gaudent eorum influentiis, remotiores verò minus: ergo terra, quæ est remotior, & imperfectissimum elementum, recipit influentiam minus perfectam.

Ex hac conclusione sequitur primo, quod duo infima elementa perfectius conseruantur, quanto magis inferius in suo loco collocantur. Vnde terra perfectius conseruatur, quo magis accedit ad centrum, & aqua quo magis appropinquat ad superficiem terræ; elementa verò superiora è conuerso eo perfectius se habent, & conseruantur, quo propius accedunt ad superiorem partem sui loci: & ratio est: quia illa influentia, quam exigunt ista corpora, est perfectior in istis partibus: influentia enim quam exigit terra, perfectior est in centro, quam sursum.

13.

Secundo, sequitur quod quando dicimus corpora moueri naturaliter ad sua naturalia loca, non est sic intelligendum, (vt aliqui existimant, quos Aristoteles refutat,) quod ipsamet loca in genere causæ efficientis attrahant ad se ipsa corpora; sed sic, quod omne corpus appetat naturaliter esse in illo loco, vel illa distantia, vbi recipiat talem, aut talem influentiam sibi conuenientem, & se conseruantem, & idèd naturaliter ibi quiescit.

Tertio, sequitur quod si Deus per miraculum destrueret sphaeram ignis, aut terram, neque aer ascenderet naturaliter ad supplendum vacuum ignis, neque aqua descenderet ad supplendum vacuum terræ. Ratio est, quia dum sunt in suis locis naturalibus ab illis nequeunt naturaliter dimoueri: descendunt autem elementa superiora, & ascendunt inferiora appetitu communi naturæ, & impulsu communi, ne detur vacuum.

14.

Sequitur etiam, quod elementa sunt in suis locis naturalibus, à quibus continentur, vt ait

Scoti oper. Tom. II.

Aristoteles text. 46. quia quodammodo natura vnus tangit alterius naturam, eo quod sunt symbola, siue congenera, hoc est, conueniunt in vna qualitate, in aliisque disconueniunt: terra enim est sicca, & frigida, aqua frigida, & humida, & in frigiditate conuenit cum terra. Aer est humidus, & calidus, in humiditate conuenit cum aqua, & in calore cum igne: superius ergo elementum inferioris est locus.

^b Non est idem centrum grauitatis terræ, & magnitudinis eius. Nota quod centrum grauitatis est centrum mundi, quod est multo propinquius superficie terræ cooperatæ aquis, quam superficiei nostræ; centrum verò magnitudinis terræ est medium terræ, quemadmodum punctus est centrum circuli. Vnde cum centrum grauitatis sit centrum mundi, quo terra descendit, & sphaera aquæ debeat æquè distare ab illo centro, fit vt si aqua ab illo centro versus mare distat: verbi gratia per centrum millia passuum, etiam versus nos vsque ad centum millia passuum, à centro grauitatis sit etiam locus naturalis aquæ, quare residuum terræ versus nos penetrat multum de sphaera aquæ. Immo & multi montes attingunt sphaeram aeris, & idèd in illis cauenis naturaliter generantur fontes, qui sunt altiores superficie maris, quâ mare tangit terram, quandoquidem flumina à suis fontibus vsque ad mare semper descendunt.

Centrum grauitatis quid sit.

^c Superficies aggregata ex superficie aquæ, &c. Nota quod si terra consideretur vt purum elementum, eius locus est superficies vltima aquæ, & isto modo loquitur hic Aristoteles de terra, considerata tamen vt discooperta, aptaque generationibus animalium, respiratione aeris viuentium, eius locus naturalis partim est aeris, partim aquæ superficies; quæ quidem duæ superficies licet sint duæ res in genere Quantitatis, censentur tamen vnus locus, quia conseruant vnicam massam terræ, & mixtorum. Aliqui etiam dicunt, quod illæ superficies terram ambientes non duo, sed vnus locus censeri debent, eo quod doctrina est Aristotelis, quæ in vno genere sunt plures, in alio tamen vnam esse rem, veluti domus in genere Qualitatis est vna, in genere autem Substantiæ sunt plures: quia plures lapides, & ligna. Nullum tamen reputo inconueniens, si dicamus plura esse loca partialia: esset tamen inconueniens si essent diuersa loca totalia.

15. Terra bifariam considerari potest.

QVÆSTIO VI.

Vtrum ignis sit in concauo orbis Lune tanquam in suo loco naturali?

Vide authores citatos quæstione antecedenti.

ARGVITVR quod non: quia cuiuslibet corporis naturalis locus naturalis debet esse conseruatiuus ipsius, scilicet locati; sed orbis Lune non est conseruatiuus ignis; igitur concauum eius non est locus naturalis ignis. Maior patet in 4. huius; & minor probatur, quia Luna est frigida, & humida virtualiter, & stella est eiusdem naturæ, vt patet 2. Cœli: text. 41. & 42. igitur orbis Lune est naturæ frigidæ, & humidæ, quæ sunt dispositiones contrariæ dispositionibus ignis.

I.

Secundò, quia si sic, sequeretur quòd nunquam ignis quiesceret alibi non detentus; consequens est contra experientiam: quia videmus, quòd ignis quiescit in istis inferioribus. Consequentia probatur, quia corpus naturale non impeditum non quiescit extra suum locum naturalem, vt patet de terra, & aqua.

Tertiò, omne corpus naturale quiescit naturaliter in suo loco naturali; sed ignis non quiescit in concauo orbis Lunæ, immò moueretur circualiter, vt patet primo Meteororum.

Quartò, si ignis esset in concauo orbis Lunæ, tunc sequeretur quòd non possemus videre astra; consequens est contra experientiam; & consequentia probatur, quia videmus, quòd ignis in istis inferioribus positus inter visum, & aliquod visibile, prohibet eius visionem.

2. Quintò, quia elemento nobilissimo debetur locus nobilissimus; sed ignis est elementum nobilissimum, & medium mundi est locus nobilissimus; igitur debet locari in medio mundi. Maior patet; quia locus & locatum debent ad inuicem proportionari: & minor apparet in 2. de Generat. vbi ponit, quòd ignis est nobilissimum elementum; igitur generatio ipsius est generatio simpliciter.

Sextò, confirmatur per similitudinem: quia sicut est in homine, qui est minor mundus; quòd membrum nobilissimum, scilicet cor ponitur in medio, ita elementum nobilissimum debet poni in medio mundi, præcipuè cum locus ille sit exemprus à contrariis. Item potest argui, quòd locus ille debet esse immobilis, & tamen concauum cœli semper mouetur.

Diuisio quaestioni.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 4. text. 45. In quaestione primò videbitur, vtrum in concauo orbis Lunæ sit aliquis ignis: & secundò videbitur vtrum ignis sit ibi tanquam in loco naturali.

Quantum ad primum, posuit vna opinio, quòd ab aère sursum totum cœlum esset à ignis, & etiam quodlibet astrum, & tunc virtutes frigidæ, &c. quas dicimus cœlum influere in ista inferiora, nitebantur saluare, per priuationem, & recessum Solis; sed ista improbat per Aristotelem 1. Cœli, text. 41. & 1. Meteororum, cap. 3.

3. Secunda via, quòd cœlum est alterius naturæ à natura istorum inferiorum, tamen ponunt, quòd inter nos, & cœlum nullus sit ignis. Et quidam mouentur propter istam rationem, quia non possemus videre astra. Alij propter istam: quia si esset ignis inter nos, & cœlum; tunc sequeretur, quòd aliquando videremus stellas, quando essent longè sub horizonte; & aliquando non possemus eas videre quando essent longè supra horizontem, stante cum hoc bonâ dispositione medij; consequens est impossibile. Et consequentia probatur: quia radius visualis transiens per media diuersarum diaphaneitatum frangitur in occurfu illorum mediorum; modò inter nos, & cœlum sunt media diuersarum diaphaneitatum per se, scilicet aër & ignis; igitur radius visualis veniens ab astro frangitur in occurfu sphaeræ aëris, & per consequens omnis stella visâ, quæ non est directè supra Zenith capitis, videtur per lineam fractam; & per consequens alibi, quàm vbi est. Tertiò, quia ignis de sui natura est lucidus, vt patet ad experientiam; igitur si inter nos, & cœlum sit ignis, ille debet esse lucidus, quod est falsum; vt notum est ad sensum.

Istis rationibus non obstantibus, pono istam conclusionem. Inter nos & cœlum est elementum ignis. Pro quo supponitur primò, quòd aër non potest stare sub quantacunque caliditate, nec sub quantacunque raritate, immò in tantum potest fieri calidus & rarus, quòd conuerteretur in ignem. Secundò, supponitur quòd motus localis est causa caloris, & quòd illud, quod mouetur localiter, calefit, vt patet ad experientiam. Tertiò supponitur, quòd corpus immediatum orbi Lunæ mouetur localiter circulariter ad motum cœli, siue sit ignis, siue aër. Probat per rationem Aristotelis 1. Meteororum: quia superior regio aëris mouetur circulariter, vt apparet primo Cœli, text. 15. & per experientiam: igitur illud corpus intermedium mouetur circulariter, quia non apparet naturaliter possibile, quòd ab vtraque parte corpus moueatur motu diurno; & tamen intermedium non moueatur. Et antecedens probatur per experientiam de motu stellæ comaræ, quæ mouetur non diuidendo aërem, quia tunc dereliqueret caudam, sicut aliæ impressiones ignitæ.

Istis suppositis, arguitur sic: corpus immediatum orbi Lunæ mouetur localiter motu diurno per tertiam suppositionem: igitur illud corpus calefit per secundam suppositionem, & hoc multum intensè, quia motus est valde velox; igitur illud corpus non est aër: quia aër non potest stare sub tanta caliditate: igitur est ignis, & per consequens in concauo orbis Lunæ est ignis. Et debet imaginari de isto igne in concauo orbis Lunæ, sicut de igne in fornace, vbi vitra sunt, quia si vitrum ponatur ad flammam, vel ad carbonem, non potest liquefieri; sed statim quando ponitur in illo aère propinquo liquefit; & idè licet appareat aër, est tamen ignis putus qualis est in sphaera ignis.

Tunc ad argumenta alterius partis dico, quòd ignis non prohibet visionem, immò multo minus, quàm aër purus; vt patet de illo igne in fornace. Ad secundum dicitur, quòd radius visualis non frangitur in occurfu medij densioris, nisi illud medium sit notabiliter densius, sicut aqua est densior notabiliter aère: modò inter ignem, & aërem non est tanta diuersitas in raritate, & densitate. Ad tertium dico, quòd ignis purus non est plus lucidus, quàm aër, nisi sit ab extrinseco; & dato quòd lux ignis in istis inferioribus est quædam qualitas secunda consequens inflammatam vinctuositatem, cuiusmodi vinctuositas non est in igne puro, immò est purè siccus. Et si quæras de causa motus circularis sphaeræ ignis. Respondetur, quòd cœlum mediante motu suo attrahit ignem secum motu diurno. Sed contrà, quia non apparet verisimile, quòd quando sunt duo corpora leuia sine asperitate, quòd vnum rapiatur ad motum alterius. Dico quòd immò, & hoc propter fortem adhesionem, seu adherentiam sphaeræ ignis ad orbem Lunæ, quæ prouenit ex summa leuitate ignis inclinante sursum. Patet igitur, quòd est elementum, seu sphaera ignis inter nos, & cœlum. Et hæc de primo.

Quantum ad secundum, ponitur ista conclusio, quòd superficies concaua^b orbis Lunæ est locus naturalis ignis. Probat per: quia elemento leuissimo, debetur locus maximè sursum, ad quem possunt attingere corpora rectè mota; sed concauum cœli est huiusmodi locus, & ignis est leuissimum elementum: ergo, &c.

Secundò, quia concauum cœli est locus nobilissimus

Inter nos & cœlum est elementum ignis.

4.

5. Locus naturalis ignis est superficies concaua orbis Lunæ.

ffissimus, quem potest habere corpus rectè motum, & ignis est nobilissimum elementum: ergo, &c. Prima pars antecedentis patet 1. Cœli, text. 15. quia corpora, quanto sunt nobis remotiora, tanto sunt nobiliora; igitur Aristoteles concludit corpus cœleste esse nobilissimum. Et secunda pars antecedentis patet, 1. de Generatione.

Tertiò, quia ad experientiam videmus, quòd semper ignis appetit ascendere sursum, quòd non esset nisi ibi esset aliquod corpus consimilis naturæ, cui ignis inclinaretur coniungi.

Quartò, quia ignis est quoddam corpus naturale: igitur habet aliquem locum naturalem; & non alium, quàm concavum cœli: nam alia loca regionis elementorum reliquis elementis sunt deputata.

Sed contra conclusionem obiicitur: quia videmus quòd omne elementum decoratur aliquo viuento, vt patet inducendo de terra, aqua, aère; tamen non apparet, quòd viuencia possint esse in igne: igitur non apparet ad quem finem ordinaretur ibi ignis. Respondetur, quòd ignis propter nimiam suam actiuitatem non compatitur secum aliquid; & etiam in terra non sunt aliqua viuencia, sed supra terram, nisi quatenus infra terram est aër, vel aqua. Propter istam rationem mouebantur aliqui ad ponendum Dæmones inhabitare regionem ignis.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd licet orbis Lunæ agat ^c virtualiter qualitates contrarias ignis, attamen mediante motu est conseruatius ignis secundum prædictum modum.

Ad secundam, concedo consequens; quòd ignis in istis inferioribus detinetur per grauitatem suæ materiæ.

Ad tertiam, dico quòd ignis quiescit in suo loco naturali, quiete ^d oppositâ motui, quo mouetur ad suum locum; & hoc sufficit.

7. Ad quartam, negatur consequentia, quia, vt dictum est, ignis in istis inferioribus non est purus, & idèd propter densitatem suæ materiæ prohibet visionem visibilibus, quæ sunt ab alia partè; sed ignis in sua sphaera est purus sine densitate materiæ, vt exemplificatum fuit de igne in fornace vitrorum, qui non prohibet visionem illorum, quibus interponitur ad visum.

Ad quintam negatur, quòd medium mundi sit locus nobilissimus. Ad probationem: quia est exemptus à contrariis, dico quòd non, immò est maximè coniunctus cum contrariis. Vnde licet maximè distet à cœlo, ex hoc non sequitur, quòd maximè distet à contrariis: quia cœlum non est contrarium sibi, immò magis conseruat ipsum.

Ad sextam, dicitur quòd cor in homine non ponitur directè in medio per æquidistantiam ab extremis, sed magis prope sursum, & sic ignis est in mundo:

ANNOTATIONES.

8. ^a **A**B aère sursum totum cœlum esset ignis, &c. Nota, quòd hæc fuit opinio Anaxagoræ, qui dicebat, quòd cœlum vocabatur æther, eo quòd esset de natura ignis, & hoc idem credit Macrobius dicens inter cœlum, & nos vnum solum elementum mediare, quam opinionem reprobat Aristoteles 1. Meteororum, cap. 3. hac ratione, si intermedium inter cœlum, & terram esset plenum solo igne, iamdiu omnia essent annihilata.

Scoti oper. Tom. II.

b *Superficies concava orbis Luna est locus naturalis ignis.* Nota secundum Commentatorem in hoc 4. commentatò 43. quòd locus aquæ non est aër propter naturam aëris, nec locus aëris est ignis propter naturam ignis, nec locus ignis est concavum orbis Lunæ, eo quòd illic sit orbis Lunæ; sed propter distantiam à centro, & propinquitatem, quam habent huiusmodi loca ad concavum Lunæ. Itaque si imaginetur linea recta ducta à centro terræ vsque ad concavum Lunæ, per aliquam portionem illius lineæ vsque ad certum punctum est purum elementum terræ frigidum, & siccum, altius vsque ad alium punctum est elementum aquæ, licet terra, & aqua in aliquibus partibus commisceantur, altius vsque ad alium punctum est elementum aëris, & inde vsque ad concavum Lunæ est elementum ignis. Vnde non est imaginandum, quòd locus ignis sit præcisè superficies concava orbis Lunæ, sed locus eius adæquatus est interstitium inter conuexum aëris, & concavum Lunæ, & pari modo si volueris designare locum circumscribentem totum aërem, erit spatium illud intermedium inter concavam superficiem ignis, & conuexam aquæ, & terræ: nam aggregatum ex terra, & aqua (vt dicitur in libris de Cœlo) reputatur vnus globus, & vna sphaera. Nec te moueat, quòd Aristoteles dicat aërem esse in igne, tanquam in loco proprio: intelligit enim assignare locum aëris præcisè quantum ad eius conuexam superficiem, cuius mensura est concava ignis. Nam loca naturalia elementorum designat Aristoteles solum quantum ad superficiem conuexam locati.

Nota secundò, quòd res est valdè dubia de naturalibus locis elementorum. Nam si propter talem elongationem à centro, aut propinquitatem ad orbem Lunæ elementa essent in suis naturalibus locis, ita vt naturaliter in suis sitibus manerent, & conseruarentur non propter naturam circumscribentem, sed propter talem elongationem à centro, aut propinquitatem ad orbem Lunæ, sequi videtur, quòd quodlibet elementum seclusis quibuscumque aliis circumstantibus, naturaliter maneret in suo loco, in quo est, atque corruptâ per impossibile ille sphaerâ ignis, & aquæ, aër maneret vbi est; & corruptâ sphaerâ terræ, & aëris aqua maneret vbi est: quod videtur falsum: nam aquam naturaliter videmus descendere per terram, atque adèd si foderetur puteus vsque ad centrum terræ, aqua naturaliter illuc vsque descenderet, & per consequens, corrupto per impossibile elemento terræ, aqua ad centrum conflueret. Solutio huius difficultatis spectat ad 1. & 4. librum de Cœlo. Sed pro nunc dico, quòd res profeòd est dubia, quid sentiret Aristoteles. De igne namque, & terra inter omnes Philosophos conuenit, quòd demptis omnibus aliis creaturis, naturaliter manerent in locis; in quibus sunt, quia vnum est elementum grauissimum, & alterum leuissimum, sed tamen de aqua, & aère non omnes consentiunt: nam aqua non est simpliciter grauis, sed respectu aëris, & ignis, nec simpliciter leuis, sed respectu terræ, nec aër est simpliciter leuis, sed respectu terræ & aquæ, nec simpliciter grauis, sed respectu ignis, vt docet Aristoteles 4. de cœlo text. 17. & Commentatòr illic, & 3. huius, text. 49. Quem Paulus Venerus hic super text. 49. imitatus, ait quòd aër, si poneretur in concavo Lunæ, descenderet per ignem vsque ad

Quomodo concavum orbis Luna sit locus ignis.

9. *Dubium est maximum de naturalibus locis elementorum.*

locum, in quo modò est, & aqua, si poneretur in centro terræ, ascenderet vsque ad locum in quo est. Quod certè verum est, quia terra necesse habet esse sub aqua; vnde si profundissimum puteum aquæ impleas terrâ, aqua ascendit, vt cedat terræ.

10. Cæterùm nondum est compertum, vtrùm, si corrumpetur modò terrâ, aqua particulari appetitu descenderet ad centrum, nam ex vna parte ait Aristoteles 2. de Cælo text. 79. quòd aqua non potest manere suspensa, sed habet sustentari super aliquod corpus, & idèò naturaliter descendit per viscera terræ, si meatus inueniat; & per consequens demptâ terrâ videtur, quòd descenderet ad centrum. Ex altera verò parte videtur, quòd si aqua est modò in suo loco naturali, demptâ terrâ adhuc maneret vbi est, quod mihi pro nunc est verisimilius, nam aër corruptâ sphaerâ ignis non ascendit altiùs quàm modò est; ergo simili proportione non descenderet aqua particulari appetitu demptâ terrâ. Et quod ait Aristoteles terram non posse esse suspensam, intelligit naturaliter, nec tunc demptâ terrâ, propriè esset suspensa, cum esset in loco naturali. Vnde si fodiatur terra vsque ad punctum sphaeræ aquæ, aqua descendet naturaliter, si tamen profundius procederet puteus, aqua non descenderet ex particulari appetitu naturali, sed appetitu vniuersali, ne daretur vacuum, sicut descenderet aër, si non esset illic aqua.

Nota tertio, quòd quando dicit Scotus quòd elemento leuissimo deberetur locus maximè sursum: intelligendum est infra latitudinem loci elementorum, & quia locus elementorum terminatur in concavo Lunæ, illic est locus naturalis ignis; nec sursum ascenderet, quamuis non impediretur cælo, & hoc fortè voluit indicare Scotus, cum dixit, ad quem possunt attingere corpora rectè mota.

11. ^c Licet orbis Luna agat virtualiter qualitates contrarias ignis, &c. Nota, quòd inter Lunam & ignem nulla est contrarietas, sicut inter ignem, & aërem, quia cælum non habet aliquam particularem contrarietatem cum aliquo elementorum, sed generali influxu agit concurrente cum singulis. Si autem propter humiditatem aliquam alterationem agat in ignem, erit vsque ad certam distantiam eo modo, quo concedimus ignem in sua sphaera ignire proximum aërem vsque ad certam distantiam semper remissiùs, & remissiùs, atque adèò per aliquod spatium propè ignem est calidior, quàm sua exigat natura, sicuti terra propè aquam humidior est, sed propè centrum est sua naturali dispositione. Horum autem omnium constituti sunt termini, qui præteriri non possunt.

^d Ignis quiescit in suo loco naturali quiete oppositâ, &c. Nota (quicquid sit de motu circulari ignis, an scilicet locus primum mobile rapit secum orbem planetarum, ita moueat sphaeram ignis) quòd nihil obstat illud interstitium inter concavum Lunæ, & conuexum aëris esse locum naturalem ignis. Nam sufficit, vt hîc docet Scotus, quòd ignis quiescat in illo, quiete oppositâ motui naturali elementi leuis, qui est ascendere. Sicuti mare quamuis moueatur motu fluxus, & refluxus, nihilominus quiescit quiete elementi: quia nec ascendit, nec descendit.

QVÆSTIO VII.

Utrum omne ens sit in loco?

Arist. 6. 5. text. 45. Themist. Simpl. Auer. *ibid.* D. Thom. *lect.* 7. & *opusc.* 52. & *quodl.* 6. art. 8. Alb. *traff.* 1. c. 13. Hieronymus *quodl.* 10. q. 7. Ferrar. q. 2. Capreol. *in 2. diff.* 2. q. 1. ad 6. arg. Aureolus *ibid.* Canon. q. 2. Iauel. *in 4. Phys.* q. 14. Scotus q. 2. Iandunus q. 9. Pereira *lib.* 11. c. 9. Conimb. 4. *Phys.* 5. q. 3. Complur. *diff.* 19. q. 6. Ruuius q. 4. Roccus *in Paraphrasi*, cap. 9. Fuente *diffic.* 2.

ARGVITVR quòd sic: quia omne mouens, vel mobile est in loco; sed omne ens est mouens, vel mobile: igitur omne ens est in loco. Maior patet, quia omne mobile est mobile localiter, & omne mobile localiter, est mobile de loco ad locum; & per consequens est in loco; modò omne mouens est simul cum moto, vt patet 7. huius, text. 10. igitur omne mouens, & omne mobile est in loco.

Secundò, quia omne ens est corporeum, & omne tale est in loco. Primò, de corporibus notum est. Item, de incorporeis: quia ista non distant localiter à corporeis: igitur si corporea sunt in loco, & incorporea erunt in loco.

Tertio, quia omne ens est in tempore: igitur omne ens est in loco. Antecedens apparet, quia hoc verbum est, significat tempus. Et tenet consequentia per simile: quia sicut illud, quod nunquam est, non est; sic etiam illud, quod nusquam est, non est; igitur omne quòd est, alicubi est; & per consequens in loco est.

Quartò, quia motus, finitas, infinitas, locus, non esse vacuum sunt communes passionibus entium, igitur enti conueniunt. Tenet consequentia: quia aliter non essent communes. Consequentia probatur per communes expositores, qui dicunt, quòd tertius, & quartus liber Physicorum sunt de communibus passionibus entium.

Quintò, si aliquod ens non esset in loco hoc maximè esset vltima sphaera; sed vltima sphaera est in loco, quia mouetur localiter; igitur, &c. Item, quia est corpus. Item, quia est alicubi: nam de ipsa conuenientè quæritur, vbi est, quòd non esset, nisi esset in loco.

Oppositum arguitur; quia tunc sequeretur, quòd in locis esset processus in infinitum: quia vnus loci esset alter, & illius alter, & sic in infinitum; quòd est falsum. Et patet consequentia, ex quo locus est ens.

De ista quæstione solet fieri magna difficultas de vltima sphaera, an sit in loco, vel non; & de hoc dixerunt quidam ponentes locum esse separatum, quòd vltima sphaera est in loco, sicut aliquod aliud corpus mundi: quia occupat spatium sibi æquale præcisè.

Alia opinio posuit, quòd vltima sphaera ^b est in loco secundum partes eius, sed non secundum se totam. Tertia posuit ^c, quòd vltima sphaera nullo modo est in loco, & ex hoc inferebat, quòd vltima sphaera nullo modo mouetur localiter. Sed quantum ad collarium, hæc opinio est falsa; quia certum est respectu alicuius puncti fixi in terra vltima sphaera secundum quamlibet partem sui se habet aliter, quàm priùs se habuit, & de facto post aliter se habebit, quàm nunc se habet: igitur vltima sphaera mouetur localiter.

1.

2.

Vltima sphaera an sit in loco.

3. Quarta opinio ponit tres conclusiones; & est opinio Commentatoris d. Prima conclusio est, quòd vltima sphaera non est per se in loco. Probatur: quia non habet corpus circundans ipsam. Secunda est, quòd vltima sphaera est in loco. Probatur, quia mouetur localiter. Ex quibus sequitur tertia, quòd vltima sphaera est in loco per accidens, scilicet per suum centrum, ita quòd centrum mundi est locus vltimæ sphaeræ; sed ista opinio non sufficit: quia eadem ratione diceretur, quòd cor hominis esset locus hominis, sicut, quòd centrum est locus vltimæ sphaeræ. Item, de ratione loci est, quòd contineat locatum, & tamen centrum mundi non continet vltimam sphaeram; ergo, &c.

Quinta opinio ponit, quòd nulla est vltima sphaera, immò extra octauam sphaeram, vel extrinsecam, si ponatur, est vna sphaera infinita quiescens.

Sexta opinio ponit imaginationem, quòd sint sphaeræ infinitæ secundum numerum isto modo, quòd nona sphaera imaginetur diuidi in duas medietates, & exterior medietas in duas alias, & sic in infinitum; tunc in ista diuisione nulla est vltima; igitur quælibet sphaera infra aliam continebitur.

Ista non valet: quia adhuc stare dubitatio eadem de aggregato ex omnibus illis sphaeris.

Istis dimissis, supposito quòd sit aliqua vltima sphaera. Respondeo ad quæstionem. Pro quo notandum, quòd aliquid potest dici esse in loco dupliciter; vno modo occupatiuè, & propriè, sicut homo, vel lapis est in aère. Alio modo impropriè, & vocatur appropriatè, sicut dicimus, quòd Deus est vbique, Angelus est in cælo, & sic de aliis: & talia dicuntur esse alicubi, eo quòd ibi sunt, & apparent suæ operationes. Sed aliquid potest dici esse in loco occupatiuè, siue circumscriptiuè multipliciter. Primo modo per se. Secundo modo per accidens. Tertio modo in potentia solum. Quarto modo in actu. Quinto modo secundum partes, vel ratione partis.

Secundo notandum, quòd aliqua sunt corpora, quæ de sui natura determinant sibi certam figuram, vt corpora cælestia quæ determinant sibi figuram sphaericam, & talia propter sui perfectionem non indigent, quòd habeant aliquod corpus extrinsecum eis propter sui cõseruationem, saltem non omnia requirunt, quia vltima sphaera non habet aliquid aliud circundans ipsam. Alia sunt, quæ non determinant sibi certam figuram, sed figurantur per figuram continentis, sicut elementa simplicia.

Nunc ponuntur conclusiones, discurrendo per diuersa genera entium. Prima conclusio, Deus, Intelligentiæ, & quæcumque substantiæ separatae aliæ ab intellectibus humanis, qui coniuncti sunt corpori, sunt in loco appropriatè. Patet, quia talia non sunt corpora, nec inhærent corporibus; sed ex eo solo dicuntur esse in loco, quòd eorum operationes ibidem apparent, & quanto aliqua substantia separata agit in pluribus, & diuersis locis, tanto maiori loco appropriatur. Et idè quia Deus agit vbique, Deus est vbique appropriatè.

Secunda conclusio. Intellectus noster non solum est in loco appropriatè, immò occupatiuè, & per accidens. Patet, quia intellectus noster non est forma solum, sed inhærens.

Tertia conclusio. Aggregatum ex omnibus

corporibus mundi non est in loco nisi ratione partis. Patet, quia illud aggregatum non habet corpus extrinsecum circundans ipsum; sed aliquæ partes eius sunt, quarum quælibet circundatur corpore extrinsecum: igitur aggregatum illud est in loco ratione partis, & non aliter.

Quarta conclusio. Vltima sphaera cælestis non est in loco nec per se, nec per accidens, nec ratione partis, nec totius; immò nullo modo est in loco. Probatur: quia vltima sphaera non habet corpus, nec aliquid extrinsecum sibi continens ipsam, nec aliqua pars eius est in aliquo separato ab ea; igitur nullo modo est in loco. Probatur consequentia per definitionem loci; & antecedens apparet: quia hoc intelligimus per vltimam sphaeram, extra quam nihil est, & cuius nulla pars est ab alia discontinua. Ex hoc sequitur, quòd ista consequentia non valet, vltima sphaera non est in loco; igitur non est alicubi, quia esse in loco est vna species de genere vbi, sed aliæ species circumloquuntur per alias positiones, vt circa, iuxta, & huiusmodi; & idè, si quaeratur vbi est vltima sphaera, conuenienter potest responderi, quòd est circa octauam sphaeram, vel est circa centrum.

Quarta conclusio. Omne corpus diuisum ab alio citra vltimam sphaeram est in loco. Probatur: quia quodlibet tale habet corpus extrinsecum sibi continens ipsum cuius superficies est locus eius proprius, & naturalis.

Sexta conclusio. Partes essentielles totius, & accidentia extensa per totum subiectum, sunt in loco per accidens; sed partes integrales totius existentis in loco sunt in loco in potentia, & quædam sunt in loco per se in potentia; vt partes substantiæ compositæ existentis in loco alia sunt in loco per accidens in potentia, vt partes accidentium, & partium essentialium. Patet igitur qualiter diuersimodè aliquid dicitur esse in loco, & qualiter diuersa entia sunt diuersimodè in loco.

Ad rationes: ad primam dicitur, quòd non omne mobile est in loco: quia vltima sphaera nullo modo est in loco, nec ratione totius, nec ratione partis.

Ad secundam: quòd non est proprium corpori esse in loco, sed solum est proprium corpori habenti aliquod extrinsecum continens separatum ab eo.

Ad tertiam, negatur consequentia, nec est simile; quia hoc verbum est, connotat esse in tempore, vel saltem in instanti sub distinctione, sic, quòd connotat esse in tempore, vel in instanti, & debet hoc poni sub distinctione propter multa, quibus diuersimodè attribuitur esse, sed hoc verbum est, non connotat esse in loco, idè non est simile.

Ad quartam, dico quòd istæ sunt passiones communes omnibus entibus, id est, sunt passiones communiores, quæ conueniunt entibus naturalibus, sed ex hoc non sequitur, quòd quælibet illorum conueniat.

Ad quintam, concedo quòd vltima sphaera non est in loco. Ad probationem dico, quòd non sequitur, hoc mouetur localiter, igitur est in loco; sed sufficit, quòd aliter se habeat ad aliquod quiescens, quam se habuit; vel saltem, quòd aliter se haberet ad aliquod quiescens, si aliquod quiescens esset. Et hoc dico pro tanto, si poneretur totus mundus moueri vno motu recto, vel circulari.

Totum vniuersum est in loco per partes.

6. Vltima sphaera non est in loco nec per se, nec per accidens.

Omne corpus circa vltimam sphaeram est in loco.

7.

4. Aliquid dicitur esse in loco dupliciter.

Corpora sunt in duplici differentia.

5. Deus & Intelligentia sunt in loco appropriatè.

Anima rationalis est in loco occupatiuè per accidens.

ANNOTATIONES.

8. ^a **D**E hoc dixerunt quidam ponentes locum esse separatum, &c. Nota, quod hæc opinio est Philoponi dicentis primam sphaeram esse in vacuo circumstante illam, tanquam in loco. Hæc tamen opinio est expressè contra Aristotelem, qui in primo ^c huius libri ex professo probat locum esse quid positivum, nam esse in aliquo, dicit esse in illo tanquam in receptivo.
- ^b *Alia opinio ponit, quod ultima sphaera, &c.* Nota, quod hæc est opinio Themistij, quam Divus Thomas, & Ægidius sunt secuti: & ratio eorum est: quia eo modo primum mobile est in loco, quo movetur localiter; & quia non mutat locum secundum se totum, sed secundum partes, ut ea, quæ nunc est in Oriente, postea sit in Occidente; sit ut non sit in loco secundum se totum, sed secundum partes. Quod si queratur de locis partium, respondent ex Aristotele à text. 43. vsque ad 46. quod vna pars continui est locus alterius, non locus in actu, quia non est actu diuisa ab illa; sed in potentia: quia scilicet si diuideretur ab illa, manente vbi est, esset in ea tanquam in loco in actu. Vnde si diuidas primum mobile secundum circulum, sicut radij plaustrum diuidunt rotam, intelliges quod in loco, vbi nunc est vna pars, postea succedit alia, sicuti in rota, vbi nunc est radius vnus, deinceps succedit alius, nisi quod illic partes non sunt discontinuæ. Sed hæc opinio stare non potest, tum quia primum mobile non esset in loco nisi in potentia: cum enim non sit in loco secundum se totum, sed præcisè secundum partes; & partes non sunt in loco nisi in potentia secundum istos: ergo primum mobile non erit in loco nisi in potentia. Tum, quia supponit falsum: quia locus est separatus à loco, & non sunt continua 4. huius; vna autem pars est alteri continua, & non separata; ergo vna non potest esse alterius locus. Neque fauent huic sententiæ verba Aristotelis in text. 47. quia per cælum, ut exponunt Commentator, & Scotus, Aristoteles intelligit vniuersum, quod bene est in loco per partes, & vna continet aliam, ut optimè hic docet Scotus.
9. ^c *Tertia ponit, quod vltima sphaera nullo modo est in loco.* Nota, quod hæc fuit opinio Alexandri, & Auicennæ dicentium, quod vltima sphaera nullo modo est in loco, scilicet nec per se, nec per accidens, nec secundum totum, nec secundum partes, nec etiam movetur secundum locum, nec per se, nec per accidens, nec per suas partes; sed movetur solum secundum situm. Prima pars huius opinionis probari potest ex definitione loci, & ex text. 43. vbi dicit Aristoteles: *Cui igitur corpori est aliquod corpus extra continens ipsum, hoc in loco est; cui verò non, minime.* Vbi habetur secundum antiquam translationem. Illud quod habet aliquod corpus extra continens ipsum est in loco, & quodlibet corpus extra quod non est aliud corpus, non est in loco. Patet etiam ex text. 46. vbi ista scribit. *Terra quidem in aqua est, hæc verò in aère, hic autem in aethere, & aether in cælo; cælum autem non amplius in loco est.* Et quoad istam partem, hanc opinionem sequitur Scotus, & secundam improbat: non enim stare potest, quod dicit Auicenna, nempe quod motus primæ sphaeræ non est ad locum, sed ad situm partium, quia cum situs importet ordinem partium

in loco, ut vna pars sit ad vnam differentiam positionis, & aliam ad aliam, sit, ut non possint partes mutare situm, nisi mutant locum, ut pars quæ modò est in Oriente, sit postea in Occidente.

^d *Quarta opinio, &c.* Nota, quod Commentator mouet hanc dubitationem, quia suprema sphaera mouetur secundum locum: aut ergo est in loco, vel non; si detur quod non sit in loco, tunc aliquid motum localiter non est in loco. Si verò detur, quod sit in loco, cum non sit corpus extra continens, sequitur quod suprema sphaera erit in vacuo, & sic locus erit vacuum, & dimensio separata. Et dicit Commentator quod Ioannes Grammaticus propter hoc obedit huic, ponendo locum esse dimensionem, & vacuum, & non finem, vel terminum continentis; sicut dixit Aristoteles: atque aded ipse Commentator dicit vltimam sphaeram esse in loco per accidens, id est, per suum centrum. Vnde dicit, quod definitio loci non competit cælo. Impossibile est enim exponere ista verba Philosophi, ita quod definitio, quam inducit de loco, sit communis simplici corpori recto & rotundo. Nos autem dicimus quantumcumque sit fixum secundum se totum, necesse est ut hoc modo sit quiescens; & quia quies inest ei propter aliquod quiescens, quod est terra, quæ est in loco per se; & ided cælum non dicitur esse in eodem loco, & non transmutatur per accidens: quia centrum semper est in loco essentialiter; & hæc est intentio sermonis Aristotelis dicentis, quod cælum est in loco suo per accidens. Et postea subdit: Est ergo motum, & quiescens in suo loco per accidens, scilicet propter centrum, quod est in loco essentialiter: hoc enim quod inuenitur in alio per accidens, inuenitur in illo propter aliud habens illud, per se. Et sequitur secundum hoc opinio Aristotelis quod omne corpus est in loco; & quod omne motum est in loco; sed istorum quoddam est in loco per accidens, & aliud per se. Ex hoc apparet, quod corpus dicitur esse in loco duobus modis, scilicet per se, & per accidens. Vnde definitio loci neque per se, neque per accidens conuenit cælo, sed cælum esse in loco per accidens non est aliud, quàm ipsum continere aliquod quiescens, quod est in loco per se tanquam in continente ipsum. Hæc Auerroës.

Cæterum hæc sententia Commentatoris est primò contra definitionem loci traditam ab Aristotele, dicente, locum esse vltimum continentis. Secundò, orbis cælestes non habent à centro terræ, ut nec plus, nec minùs distent; sed natura sua ut sint, vbi sunt. Et esto quod cæli dicantur fixi per respectum ad centrum, illud tamen nihil facit ad rationem loci; aliàs dici posset quod axis plaustrum esset locus rotæ; & quod cor hominis esset locus hominis; ut hic dicit Scotus. Et præterea, nonquam dixit Aristoteles rem vnam esse in loco per accidens ratione alterius, nisi quando est in altera, & altera est in loco, sicut anima ratione corporis est in loco; cæli verò non sunt in centro, cum cælum sit à centro prorfus alienum.

Nota, quod communiter Scotistæ dicunt, vltimam sphaeram esse in loco, eo quod movetur localiter, non solum per accidens, sed etiam per se, non quidem passiuè, sed actiuè, & movetur ad vbi non passiuum, id est, ad locari, sed actiuum, id est, ad locare; quare non est in loco passiuè, quia non locatur, sed actiuè, quia locat, & ambit. Vnde dicunt quod duplex est vbi, sicut & circum

10.

II.

Opinio Auerroës.

Opinio Scotistarum quomodo vltima sphaera sit in loco.

cumscriptio: sicut enim est duplex circumscriptio, scilicet actiua & passiuæ. Prima est corporis circumscriptio, & contenti. Ita etiam est duplex *ubi*, scilicet passiuum; & illud est ipsius corporis locati, seu locabilis; & actiuum, & hoc est ipsius corporis locantis. Secundò, dicitur quòd motus localis est duplex; vnus quòd terminatur ad *ubi* passiuum; & alter qui terminatur ad *ubi* actiuum. Vnde motus localis corporis contenti, & circumscripti terminatur ad *ubi* passiuum: sed motus localis corporis continentis, & locantis terminatur ad *ubi* actiuum. Et tale corpus non dicitur propriè esse in loco, vel moueri de loco ad locum; sed magis circa locum, vel circa corpus, quod locat.

12. Locus ergo vltimæ sphaeræ non est aliquod *ubi* passiuum, eo quòd ipsa non continetur in aliquo loco; sed est *ubi* actiuum: quia est circa locatum; quod per se est in loco, ita vt acquirat locato *ubi* passiuum: & acquirit sibi *ubi* actiuum; atque ita vltima sphaera non est in loco, nec per se, nec per accidens, nec partes suas, nec aliquo modo; nec mouetur in loco, sed tantum circa locatum modo prædicto. Et fortè ita intellexit Auempace; quando dixit quòd locus primæ sphaeræ est superficies conuexa sphaeræ inferioris sibi proximæ super quam mouetur: non enim mouetur ad *locari*, sed ad *locare*: atque aded non est conuexa superficies sphaeræ inferioris locus primæ sphaeræ, eo quòd contineat ipsam, sed quia à prima sphaera continetur, & circa quam prima sphaera mouetur.

Locus est necessarius in verum naturæ.

^c *Aliquid potest dici esse in loco dupliciter, &c.* Nota, locum necessariò supponendum esse in rerum natura; pertinet enim ad ordinem vniuersi, eiusque perfectionem, in quo omnia habent proprium situm & locum. Est autem locus multiplex; alter quidem spiritualium rerum: alter verò corporum. Locus rerum spiritualium impropriè est locus; sicut enim Angeli impropriè localiter mouentur, ita & impropriè sunt in loco. Locus rerum corporalium adhuc est duplex, Mathematicus videlicet, & Physicus, qui quidem est superficies illa, quam in superioribus diximus locum, secundum quòd in ipso conseruantur, seu destruuntur locata; de quo præfens quæstio exagitur.

13. Modus existendi in loco rerum creaturarum est duplex.

^f *Alio modo potest dici esse in loco dupliciter.* Nota duplicem esse modum existendi in loco rebus creatis conuenientem. Alter circumscriptiuè dicitur, vel vt dicit hic Scotus occupatiuè; & hic modus est circumscribi, & circumambiri à locante corpore, quomodo sola corpora sunt in loco. Alter est definitiuè, & est nihil aliud, quam taliter hic esse, quòd non alibi; qui modus existendi in loco competit tam creaturis corporalibus, quam spiritualibus; taliter enim hoc corpus est in hoc loco, & anima Beati Petri est in cælo; & Angelus taliter erat super lapidem sepulchri, quòd non erat in cælo, sicut neque anima B. Petri in terra, & neque hoc corpus alibi, quam in hoc loco. Habent ergo se isti duo modi sicut superius, & inferius: quod enim est in loco circumscriptiuè, similiter est & definitiuè, & non è contra. Parumque modò ad rem attinet, sintne Angeli in loco per essentiam suam, vt placet Scoto in 2. d. 2. quæst. 6. aut per operationem, vt placet D. Thomæ 1. par. quæst. 5. art. 1. & 2.

14.

Si verò loquamur de Deo, aliter dicendum est.

Primò enim eum ipse sit vniuersalissima causa omnium rerum, omnibus inest, tanquam causa in suis effectibus. Dicitur etiam esse in loco non circumscriptiuè, quia non est corporeus; non definitiuè, quia est infinitus; sed dicitur potius esse vbique incircumscriptiuè, indefinitiuè, & immensiuè. Est quidem vbique per potentiam sicut Rex in regno est. Est vbique per præsentiam, sicuti ego vobis sum præfens, qui estis coram me, quia omnia sunt in prospectu Dei, nudaque, & oculis suis aperta. Est etiam vbique per essentiam, sicuti ego in hoc, quem occupo, loco. Deus quidem vbique est non occupans sicut res corporea locum; sed sic, quòd omnia replet, & implet: quia in omnibus rebus eius essentia reperitur: ex immensitate namque diuina nascitur, nullo posse claudi loco, dum illud Hierem. 22. *Nunquid non cælum, & terram ego impleo?* De hoc latè est disputatio apud Theologos in 1. d. 37. disputat & de hoc S. Thomas 1. par. quæst. 8. art. 1. & 3. Alius etiam modus existendi in loco reperitur, scilicet, Sacramentaliter, qui tantum Christo Domino in Eucharistia existenti competit, qui, vt est de fide, taliter est in vna consecrata hostia, quòd in quamplurimis existit sacramentaliter, de quo Theologi, atque etiam nos in 4. d. 10. diffusè egimus.

^g *Vltima sphaera cælestis non est in loco, &c.* Nota, quòd corpora cælestia, excepto cælo Empyreo, sunt in sibi proximo, inferiori videlicet in superiori, vt in loco suæ naturæ debito, vt cælum Lunæ intra superficiem cæli Mercurij, & istud sub Venere; Venus autem sub cælo Solis, & Solis sub Marte, & Martis sub Ioue, & Iouis sub Saturno, & Saturni sub firmamento, in quo sunt stellæ, & istud sub cælo Crystallino, hoc autem sub primo mobili, primum verò mobile, quod decimum est cælum, est sub Empyreo, quod est beatorum sedes. Istud autem cælum, cum non moueatur, non oportet quòd sit in loco; & si ita crederet Aristoteles, non fuisset anxius de loco primæ sphaeræ: sed quia prima sphaera secundum ipsum mouetur, & motus intelligi nequeat sine loci mutatione, sollicitus fuit quætere locum primi mobilis.

Nota secundò, quòd cæli non sic sunt in loco, vt à locis conseruentur: quia ipsa incorruptibilia, & perpetua sunt, sed quia ad perfectionem vniuersi pertinet, vt vnumquòdque corpus sit in loco naturali.

Nota tertio, quòd corpora mixta ex elementis sunt in loco secundum elementum in illis prædominans, quamuis in animalibus præter motum secundum elementum prædominans, quo mouentur ad locum naturalem sibi ex tali compositione elementaliter debitum, reperitur alius proprius motus progressiuus, de quo postea erit sermo. Ex quo sequitur, quòd locus quorundam mixtorum sit terra, vt lapidum: quia in lapidibus prædominatur terra. Aliorum est terra, & aqua, vt metallorum, quia in illis hæc elementa prædominantur. Quædam habent tantum aquam, vt pisces, eo quòd in eis viget humor aqueus; alia animalia habent terram, & aërem, vt aues, & reptilia, in quibus terra, & aër propter respirationem prædominantur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Eodem autem modo existendum est, &c. Iste est secundus tractatus huius quarti libri,

15.

16.

17. Text. 50. in

in quo Philoſophus determinat de vacuo ; & diuiditur in ſex capitula. In primo ponit rationes antiquorum; quibus probabant vacuum non eſſe, & etiam quibus probabant vacuum eſſe. In ſecundo oſtendit vacuum non eſſe per omnes deſcriptiones datas de vacuo. In tertio oſtendit vacuum non eſſe per rationes ſumptas ex parte motus. In quarto oſtendit vacuum non eſſe ex parte velocitatis, & tarditatis. In quinto oſtendit vacuum non eſſe per naturam, & conditionem, quæ competereſt vacuo, ſi vacuum eſſet. In ſexto oſtendit, quod vacuum non eſt immixtum, ſeu imbibitum corporibus. Secundum ibi : *Vt autem ſciamus*. Tertium ibi : *Quod autem non eſt*. Quartum ibi : *Amplius autem & ex hiis*. Quintum ibi : *At verò per ſe conſiderantibus*. Sextum ibi : *Sunt autem quidam*. Primò præmittit intentionem. Secundò proſequitur ibi : *Alij igitur*. Primò ponit iſtam conſiſionem : Ad naturalem ſpectat determinate de vacuo. Probatur, quia ad illum ſpectat determinare de vacuo, ad quem ſpectat determinare de loco ; ſed ad naturalem ſpectat determinare de loco ; igitur, &c. Minor patuit priùs, & maior probatur : quia per eandem cauſam, per quam deuenimus ad cognoscendum, quod locus eſt, alij capiunt rationem, & fidem, quod vacuum eſt, ſcilicet propter motum localem. Secundò patet per vulgum, qui ponit illud eſſe vacuum in quo non eſt corpus tangibile, vt vas in quo ſolum eſt aër. Tertio patet, quia ſi vacuum^b eſſet, idem eſſet locus, & vacuum, ſed diceretur locus eâ ratione, quâ repletus, & vacuum eâ ratione, quâ priuatum corpore. Et tunc tangit ordinem procedendi, quod primò ponendæ ſunt rationes, quibus probatur vacuum eſſe. Secundò ponendæ ſunt rationes, quibus probatur vacuum non eſſe; & tertio dicentur communes opinioniones de iſtis.

Conſideratio
de vacuo ad
Phyſicum
ſpectat.

18.
Text. 51.

Alij igitur 2 monſtrare tentantes. Hic proſequitur, & primò ponit rationes antiquorum probantes vacuum non eſſe. Secundò rationes probantes vacuum eſſe, ibi, *Exiſtantes autem*. Pro prima parte notandum, quod antiqui ponentes vacuum non eſſe probabant^c quod corpora repleta aëre non ſunt vacua, immò etiam aër eſt corpus natum reſiſtere, & facere diſtate alia corpora; & hoc poſito, crediderunt ſufficienter poſſaſſe vacuum non eſſe. Sed dicit Ariſtoteles, quod hoc non valet : quia pluribus aliis modis alij poſuerunt vacuum. Aliqui^d enim imaginabantur vacuum inſinitum extra cælum. Item, alij dicebant vacuum eſſe imbibitum corporibus mixtis : modò neutra iſtarum poſitionum improbat per prædictum modum. Quod autem corpora repleta aëre non ſunt vacua, probant dupliciter. Primò, quia vtres, & veſicæ repletae aëre ſine fractione non poſſunt comprimi. Secundò per clephydras, vnde^e clephydra eſt inſtrumentum habens vnum paruum foramen ſuprà, & multa foramina ſubtus, tunc obſtructo foramine ſuperiori, ſi vas illud ponatur in aqua, non poſteſt ingredi propter reſiſtentiam quam habet ab aëre: ſed aperto foramine ſuperiori ſtatim ingreditur aqua, eo quod aër inclufus in vaſe cedit per foramen ſuperius.

19.
Text. 52. &
53.
Rationes probantes ibi
de vacuum.

Exiſtantes 3 autem. In iſta parte ponit rationes antiquorum ad probandum vacuum eſſe: quia ſi vacuum non eſſet, ſequeretur, quod nullus poſſet fieri motus localis; conſequens eſt contra experientiam. Et conſequentia probatur; quia mo-

bile, vel reciperetur in pleno, vel in vacuo. Si in vacuo, haberetur propoſitum. Si in pleno, hoc eſt impoſſibile : quia duo corpora eſſent ſimul; & quâ ratione duo, eâdem ratione tria; & ſic inſinita corpora poſſent eſſe ſimul. Item, quâ ratione magnum corpus poſteſt recipere paruum, eâdem ratione paruum poſteſt recipere magnum, ſcilicet recipiendo ſucceſſiue partes eius : igitur poſſibile eſſet, quod totus mundus eſſet in vno grano milij, quod eſt falſum. Et conuertendo iſtam rationem, probat^f Meliſſus, quod 4 omnia eſſent immobilia : quia ſi aliquid moueretur, iam eſſet dare vacuum, quod eſt impoſſibile. Secunda ratio : 5 quia ſi vacuum eſſet, ſequeretur, quod nulla poſſet fieri condenſatio; conſequens eſt falſum, vt quando ex aëre generatur aqua. Conſequentia probatur, quia pats, quæ cederet ad minorem locum, vel reciperetur in vacuo, & haberetur propoſitum, vel in pleno, & tunc duo corpora eſſent ſimul, quod eſt improbatum. Confirmatur per experientiam : quia videmus quod dolium continet tantum de vino cum vttribus, quantum contineret ſine vttribus; quod non eſſet niſi vtres reciperentur in vacuitatibus inclufis in vino.

Text. 54.

Text. 55.

Amplius 6 autem. Eſt tertia ratio, quia niſi eſſet vacuum, ſequeretur, quod nulla poſſet fieri augmentatio; conſequens eſt falſum, & conſequentia probatur : quia augmentatio fit per aduentum alimenti, quod ſi reciperetur in vacuo, haberetur propoſitum. Si in pleno, tunc duo corpora erunt ſimul. *Teſtimonium autem*. Eſt quarta ratio per experientiam; quia videmus, quod 5 vas plenum cineribus, tantum continet de aqua, quantum ſi non eſſent cineres, quod non eſſet, niſi inter cineres eſſet vacuitas, in qua reciperetur aqua. *Eſſe autem affirmarunt*. Eſt quinta ratio, quia niſi^h vacuum eſſet, ſequeretur, quod in iſtis inferioribus nulla eſſent diſcontinua; conſequens eſt falſum. Et conſequentia probatur, quia non apparet vnde proueniret diſcontinuitas, niſi propter vacuum intermedium. Ided dicebant Pythagorici, quod de vacuo inſinito extra cælum, quandoque inſpiratur vacuum per cælum ad faciendum diſcontinuationem in corporibus huius mundi.

Text. 56.

ANNOTATIONES.

^a *Ite eſt ſecundus tractatus, &c.* Abſolutâ primâ parte huius libri, iam ſecundam aggreditur Ariſtoteles, in qua diſputat de vacuo, de qua re primò probat ad Phyſicum tractationem de vacuo pertinere, quia cum loco haber affinitem; deinde quandam opinionem refert vacuum impugnantem : refert & aliam vacuum eſſe affirmantem; ſed tamen peractis multis probat rationibus non poſſe dari vacuum, neque ſeparatum à rebus, vt quidam dixerunt, neque rebus iſtis immerſum, vt alij exiſtimarunt.

20.

^b *Si vacuum eſſet, idem eſſet locus, & vacuum, &c.* Nota, quod locus, & vacuum idem ſunt ſubiecto, ſed ſolâ ratione, & definitione differunt, & hoc eſt quod dicit Ariſtoteles : *Vacuum, & plenum & locus, eſſe autem iſtis non idem eſt*. Obſerua tamen Ariſtotelem non intelligere rationibus eiſdem reuera comprobari vacuum eſſe, quibus comprobatur locum eſſe : nam primum eſt falſum; & ſecundum verum : neque ſubinde apparet argui locum non eſſe, & vacuum non eſſe, ſed

Locus, & vacuum ſunt idem ſubiecto.

sed ait, quòd cum locus & vacuum sola ratione differant, similibus rationibus persuadebant sibi antiqui locum esse, & vacuum esse, scilicet ad saluandum motum localem.

^c *Probabant quòd corpora repleta aère, &c.* Nota, quòd vacuum (si esset) deberet esse locus nullo prorsus sensibili corpore repletus; & in hoc omnes ponentes vacuum, consentiebant. Verùm nonnulli propter insensibilitatem aëris crediderunt locum, in quo non est nisi aër, esse vacuum. Contra quos Anaxagoras credidit sufficienter ostendere vacuum non esse, si ostenderet aërem aliquid esse, atque adeò ubi est aër non esse vacuum. Quod probabat duplici experientiâ: prima in vtre pleno aère, cui licet granem lapidem superponas, non cedit, sed resistit; & ramentum si vter esset vacuum, non resisteret, sed comprimerentur latera. Altera experientia est de clepsydra.

^d *Aliqui imaginabantur vacuum infinitum extra cælum.* Nota, quòd Pythagoras ponebat vacuum extra vniuersum, nempe extra vltimum cælum, illudque infinitum, materiale, & separatum; cuius meminit Philof. lib. 3. text. 25. & 35. & Philoponus dicit hanc opinionem Pythagoræ esse solùm metaphoricè intelligendam, nempe quòd distinctionem numeralem rerum appellaret vacuum, veluti cum statu pulueres fecernimus, videntur vacuitates mediæ inter eos restare. Alij ponebant vacuum in rebus istis mobilibus, & hoc duplici modo: aut extra corpora sensibilia, vt in aula, & in campo; vbi in rei veritate est aër, aut immixtum corporibus, vt Democritus, & Leucippus. Hi namque astruebant res ex insectilibus atomis componi, & quia non intelligebant quomodo res distinctæ, & discontinuæ essent, nisi inter illas vacuum esset, ponebant inter atomum, & atomum porum vacuum, ita vt mixtum ex atomis per poros disiunctis esset compositum, ob idque qui sufficienter vult impugnare vacuum esse, attendere debet, vt vniuersaliter probet, nec intra corpora, nec in corporibus aliquem esse locum, qui non sit corpore plenus, quod non faciebat Anaxagoras. Nam ratio eius solùm procedit contra eos, qui existimantes omne eas esse corpus, scilicet perceptibile sensibus, putabant aërem nihil esse, & per consequens, quod plenum est tantùm aère esse vacuum.

^e *Vnde clepsydra, &c.* Nota, quòd clepsydra, vt inquit Albertus, est nomen Græcum, & dicitur à κλεψ quod idem est, quod fur, & ψυδρα, quod est aqua. Vnde clepsydra quasi furatiua, sine abstractiua aquæ. Vel dicitur clepsydra à κλεψω, quod est furor, & ψυδρα quod est aqua, id est, vas ad furandum, & surripendum aquam. Est enim instrumentum habens collum paruum sursum, strictumque desuper orificium, & ventrem larum deorsum cum paruis foraminibus, & cum obstruitur foramen sursum, quâuis fundum clepsydre super aquam ponas, non intrabit aqua, resistente aère; ne detur penetratio dimensionum, neque exit aqua recepta ne detur vacuum: aperto autem orificio quo exeat, aut ingrediatur aër, subintrat, vel egreditur aqua, estque instrumentum aptum hortulanis.

^f *Ex conuertendo istam rationem probat Melissus, &c.* Nota, quòd Melissus arguebat hac ratione à destructione consequentis, motum non esse,

in hunc modum; si aliquid moueretur, iam esset dare vacuum; at vacuum dari non potest: ergo non datur motus. Dicit autem Scotus, quòd Melissus conuertendo rationem, probabat omnia esse immobilia, quia vt illi arguebat à positione antecedentis ad positionem consequentis, vacuum esse in hunc modum, *Si motus est, vacuum est, sed motus est; ergo vacuum est.* Ita Melissus recipiens eandem maiorem, arguebat ex opposito consequentis ad oppositum antecedentis, *Si motus est, vacuum est; sed vacuum non est; ergo motus non est.*

^g *Vas plenum cineribus tantùm continet de aqua, &c.* Nota, quòd hoc prouenit propter quatuor. Primum, quia partes cinerum includunt multas partes aëris, quæ expelluntur in infusione aquæ. Secundum, quia humidum aquæ est bene terminabile termino alieno, & malè terminatur termino proprio; idèd maiorem locum occupat. Tertium, quia contraria nota sunt se inuicem corrumpere; sed aqua, & cineres secundum suas qualitates contrariantur, atque ita aqua corrumpit cineres, & cineres aquam, & propter hoc videtur manifesta euaporatio vnius, & alterius: sicut etiam patet in calce. Quartum est, quia in cineribus sunt multi pori recti, & patentes, &c.

^h *Quia nisi vacuum esset, sequeretur, &c.* Nota, quòd fuit opinio Pythagoræ dicentis infinitum esse vacuum extra cælum, & ipsi egredi in hunc mundum per modum respirationis, distinguens naturas rerum, scilicet, primò numeros, & consequenter alia. Nam intelligere non poterat, quomodo esset rerum numerica distinctio, & discontinuatio inter duo corpora indiuidua, nisi aliquod esset medium, quod non esset corpus, ob idque ponebat extra corpora vacuum, quo indiuidua, vt Petrus à Paulo, numero distinguerentur, & hoc vacuum ponebat extra vniuersum; aiebátque cælum foraminibus quibusdam paruis inspirare intra se vacuum illud ad faciendam huiusmodi distinctionem materialem, & indiuidualem rerum. Et ne videretur hæc sententia contradictionem inuoluere, ex eo quòd vacuum, cum nihil sit, non potest egredi, neque intrare, dicebant aliqui Pythagorici, illud vacuum non esse simpliciter nihil; sed esse spiritum quendam tenuissimum, sicut pulueres. Et sicut pulueres tenui statu respirantes diuidimus, ita cælum inspirando intra se illud vacuum faciebat distinctionem numericam rerum, & ad hanc metaphoram videtur hîc Philoponus alludere.

EXPOSITIO TEXTVS.

ⁱ *VT autem sciamus, &c.* Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit vacuum non esse, discurrendo per descriptiones vacui: & primò facit hoc. Secundò soluit rationes adductas in primo capitulo, ad probandum vacuum esse. Secundum ibi, *Nulla autem necessitas est.* Primò præmittit intentionem. Secundò profequitur, ibi, *Videtur igitur.* Primò dicit, quòd in determinando de vacuo, oportet accipere quid hoc nomen vacuum significet. Vbi dicit Commentator quòd oportet describere terminum per aliquam orationem compositam ex aliquo,

23. Vas plenum cineribus quomodo continet tantam aquam, quantum absque cineribus contineret.

Opinio Pythagoræ de vacuo.

24. Text. 57.

Clepsydra quid sit.

quod se habet per modum generis, & tunc videre an differentia conueniat generi, vel non; cuius causa est, quia si significatum per terminum descriptum sit ens in rerum natura, tunc differentia conueniet generi; & si non sit, tunc non conueniet.

25. *Videtur igitur.* Hic prosequitur; & primo probat, & reprobat falsas descriptiones vacui. Secundum ponit veram descriptionem eius; ex qua probat vacuum non esse, ibi, *Quoniam autem de loco.* Vnde antiqui dabant quatuor descriptiones vacui. Vna erat ^b, quod *vacuum est, in quo non est corpus.* Secunda erat, quod *vacuum est, in quo nihil est;* & hoc est pro tanto, quia putabant omnens esse corpus, & dicebant in illo nihil esse, in quo non erat corpus. Tertia, quod *vacuum est, in quo non est corpus graue, vel leue.* Quarta, quod *vacuum est in quo non est substantia, qua est hoc aliquid in actu:* & ideò ponebant, locum esse materiam. Contra primam & secundam, arguitur simul; quia ex illis sequitur, quod punctus esset vacuum; consequens est falsum; quia de natura vacui est, quod sit susceptiuum corporis, si esset; & tamen punctus non est susceptiuus corporis. Consequentia patet, quia punctus est in quo nihil est, nec corpus, nec aliquid aliud. Contra tertiam; arguitur, quia ex illa sequitur, quod si esset ^c aliquod corpus sonorum, quod non esset graue, vel leue, quod locus repletus illo corpore esset vacuus; quod est falsum. Et patet consequentia; quia non haberet in se grauitatem, vel leuitatem. Et Aristoteles arguit hic conditionaliter, non asserendo, quod cœlum sit tale corpus; & hoc facit pro tanto, quia nondum est probatum quomodo cœlum habeat grauitatem, vel leuitatem; sed hoc probabitur in libro Cœli. Contra quartam obicitur: 3 quia si vacuum esset materia corporis, sequeretur quod locus esset materia, quod est improbatum prius, quia materia non est separabilis ab illo cuius est materia; sed vacuum est separabile, sicut sic ponentes consentitur; igitur vacuum non est materia.

Text. 58.

Text. 59.

26.

Text. 60.
Definitio vacui.

Text. 61.

* Vide cen-
surā in prin-
cipio huius libri.
Text. 62.

Text. 63.

Quoniam autem 4 de loco, &c. Hic ponit veram descriptionem vacui, scilicet quod *vacuum est locus priuatus corpore:* & ex hoc inferitur secundum, quod vacuum non est. Primum patet ex *quid nominis vacui.* Vnde per vacuum omnes intelligunt, susceptiuum corporis, in quo natum est esse corpus; & tamen in illo nullum est corpus. Secundum ^f patet, quia si ^e vacuum esset, sequeretur, quod esset aliqua dimensio separata; consequens est falsum secundum Commentatorem, quia talis dimensio esset accidens, & impossibile * est esse accidens separatum à subiecto.

Nulla autem 6 necessitas est, &c. Hic soluit rationes prius positas probantes vacuum esse: & soluit quatuor, tacendo de quinta: quia reputat nullius valoris. Secunda ibi, *Contingit autem.* Tertia ibi, *Et augmentari.* Quarta ibi, *Omnino autem.* Ad primam rationem. Si motus localis ^f est, vacuum est: negatur consequentia. Ad probationem dico, quod motum localiter recipitur in pleno: & negatur consequentia, quod duo corpora sint simul; & causa est, quia corpus in quo recipitur, cedit sibi per condensationem, ita vt vsque ad aliquam certam partem omnes partes medij in quo sit motus propinquius iacent quam antè, vt patebit postea. Ad secundam ⁷ negatur consequentia: quia adhuc potest fieri condensatio per compressionem, expellendo partes subtiliores, vt

patet in compressione spongiæ, & Aristoteles tacet de alio modo condensationis, qui sit per præuiam alterationem; vt quando ex aëre fit aqua: & hoc pro tanto, quia de ea facit mentionem in fine huius tractatus. Ad tertium, negatur consequentia, quia adhuc potest fieri augmentatio, vt si ex aqua fiat aër: tamen ista non est proprie dicta augmentatio: quia de augmentatione proprie dicta viuuentis, sit mentio in libro de Generatione. Ad quartam rationem dicit Aristoteles, quod illa de cineribus interimit se ipsam: quia siue ponatur vacuum, siue non, æqualiter debet solui illa ratio: & ideò responderetur, quod hoc est propter siccitatem cinerum, quæ multum consumit de aqua, & cum hoc aqua multum consumit de cineribus,

ANNOTATIONES.

27. **O**portet accipere quid hoc nomen vacuum significet. Nota, quod quemadmodum ad demonstrandam passionem de subiecto oportet supponere quid est subiectum, ita ad ostendendum an res significata per subiectum sit, oportet supponere, quid nomen significet.

^b *Antiqui dabant quatuor descriptiones vacui, &c.* Nota, quod aliqui antiqui ex eo supponebant vacuum esse locum, in quo nihil est, quia Intelligentias spirituales nondum cognoscentes, nihil putabant esse nisi corpus, & cum in rei veritate vacuum sit locus, vbi non est corpus, pro eodem accipiebant corpus. & ens, & in loco non esse corpus, & esse nihil; & ex hoc in alium labebantur errorem, putantes nullum esse corpus nisi tantum tangibile; omne autem corpus tangibile aut graue est, aut leue; & ex hoc colligebant vacui definitionem, *Vacuum est locus, in quo non est corpus graue, aut leue.*

^c *Si vacuum esset materia, &c.* Nota, quod, cum vacuum nihil aliud sit, quam locus non repletus corpore, sequitur iuxta sententiam Platoniorum, qui ponebant locum esse materiam, & quatenus recipit formam, per quam res fit hoc aliquid, id est, constituitur in hac specie, materiam (quatenus consideratur non determinata ad certam speciem substantiæ per formam) esse vacuum. Hos autem reprehendit Aristoteles, quia sicut non rectè dixerunt materiam esse locum, ita nec rectè dicunt materiam esse vacuum; materia enim non est separabilis, id est, subiecto distincta ab eo, cuius est materia; locus verò atque adeò vacuum omnes concedunt rem esse distinctam à corpore, quo locus aut repletur, aut caret.

^d *Si vacuum esset, sequeretur quod esset, &c.* Nota, quod, cum vacuum idem sit quod locus non repletus corpore, & determinatum sit text. 37. locum non esse spatium inter latera loci, nempe dimensiones distinctas à corpore locato, sequitur vt neque vacuum detur extra corpus, quod localiter mouetur, vt dicebat prima opinio; neque intra corpora, vt dicebat Democritus. Hic autem insinuat Aristoteles hos assertores vacui eosdem esse, qui supra posuerant locum esse illas dimensiones insensibiles distinctas à corporibus, quas text. 37. reprobauerat; hæcque cum carerent corpore sensibili, vacuum appellabant. Et ideò dicitur vacuum extra corpora, id est, distinctum à corporibus: sunt enim accidentia sine subiecto, & quantitates per se subsistentes. Quoad sequentium intelligentiam notandum est. Et hoc est, quod subiungit: vacuum enim non corpus:

sed

sed corporis spatium esse vult, vel, vt alibi legitur, esse volunt. Vnde si legatur *vult*, referri debet ad vacuum; quia vacuum vult, id est, natura vacui exposcit, vt non sit corpus, sed corporis spatium; si verò legatur *volunt*, referri debet ad opinionis authores, vt sit sensus: opinantes vacuum esse, volunt vacuum non esse corpus, sed corporis spatium.

29. ^f *Si motus localis est, vacuum est, &c.* Nota, quòd hæc consequentia, vt manifestum est, non valet de motu alterationis. Nulla enim est apparen- tia de motu alterationis, vt requirit vacuum, quo se mouens conferat: nam alteratio non fit per mutationem loci, sed per receptionem qua- litatis in subiecto corpore, & in hoc, vt dicit hic Aristoteles, fuit deceptus Melissus, qui ex nega- tione vacui sustulit omne genus motus. Nec etiam valet de motu locali, quia potest fieri per hoc, quòd corpora subintran- t se inuicem per modum inspissationis; vt si aliquid moueatur in pleno, sicut apparet in circulationibus aquarum, vbi vna pars pariter cædit aliam, & vnus circulus pellit alium.

Opinio anti- quorum de cælo.

^c *Si esset aliquod corpus sonorum, &c.* Nota, quòd aliqui ex antiquis putabant cælum esse nec graue, nec leue, affectum tamen colore, & sono: (colore quidem propter lucem, & sono propter motum.) Ex hoc Aristoteles deducit eos in contradic- tionem. Nam cum dicant solum eum locum, qui est susceptiuus corporis tangibilis, cum tali corpore caruerit, esse vacuum; dicere tunc coguntur locum repletum corpore cælesti, aut aëre, (quæ illi putabant non esse graui- a, aut leuia, esse tamen colorata) vacuum esse. Si verò non fuerit necessarium, vt locus non sit vacuum, corpus illud quo repletur, esse tangibile, sed satis est esse corpus, sequitur, vt talis locus non sit vacuum, atque ita est in veritate. Contradictio- nem ergo implicant dicentes prius vacuum esse locum, vbi nullum est corpus: & subiungentes postea vacuum esse, vbi non est corpus tangibile: cum detur locus, qui secundum primam defini- tionem non est vacuum, & tamen secundum al- teram sit vacuum.

EXPOSITIO TEXTVS.

30. Text. 64. Ostendit va- cuum non esse ex parte mo- tus.

Quoniam autem 1 non est vacuum, sic separatum. Hoc est tertium capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit vacuum non esse, per rationes sumptas ex parte motus. Et diuiditur, quia primò ponit vnã rationem, quæ est ex parte naturæ loci. Secundò ponit aliam, quæ est ex parte motus in generali. Et tertio probat specialiter de quibusdam motibus, quòd non possunt fieri in vacuo. Secūda ibi, *Accidit autem*. Tertia ibi, *Amplius nunc quidem*. Prima ratio est, quia si vacuum est, vacuum est locus, sed vacuum non est locus; igitur vacuum non est. Maior patet ex *quid nominis* vacui: & minor probatur, quia locus, ad quem aliquod simplicium corporum mouetur naturaliter, vt ignis sursum, & terra deorsum, habet aliquam potentiam, & virtutem, propter quam corpus simplex mouetur ad ipsum: sed vacuum non habet huiusmodi potentiam, vel virtutem: igitur vacuum non est locus. Secundò confirmatur; quia vacuum non habet aliquam virtutem in vna parte sui, magis quàm in alia; igitur quâ ratione corpus mobile simplex mouetur ad vnã partem, eadem ratione ad aliam;

Scoti oper. Tom. II.

& per consequens moueretur ad omnem partem simul, quòd est impossibile; vel ad nullam, & habetur consequens.

Eadem 2 autem ratio, &c. Infert corollarium, quòd locus non est spatium separatum. Probat dupliciter. Primò, quia locus est causa motus naturalis per hoc quòd habet quandam potentiam, & virtutem, scilicet conseruationem locati: sed spatium separatum non habet huiusmodi potentiam, & virtutem; quia quantum est ex parte spatij, nulla est differentia partium eius; ergo, &c. Secundò, quia si ^a spatium separatum esset locus, tunc sicut totum esset in loco per se, ita etiam quælibet pars eius. Consequens est falsum; quia pars non habet motum per se; & per consequens neque locum: & tunc in fine ponit maiorem primæ rationis, & patet in li- tera.

Accidit 3 autem. Ponit secundam rationem: deinde confirmationem, ibi: *Primum igitur quoniam*. Ratio est ista: quia si vacuum esset, vacuum poneretur propter motum localem; sed propter motum localem non debet poni vacuum: vacuum igitur non est. Maior patet per antiquos: & minor probatur, quia in vacuo ^b si esset, non fieret motus localis, quia cum omnes partes vacui sint eiusdem rationis ad istum sensum, quòd non est diuersitas potentia, aut virtutis in vna parte, quàm in alia, sequitur, quòd quâ ratione fiet motus ad vnã partem, eadem ratione ad aliam: & per consequens vel ad omnem partem simul fiet motus, vel ad nullam, quòd est propo- situm.

Primum 4 igitur quoniam, &c. Ponitur tertia ratio; quia si vacuum poneretur propter motum localem, tunc in ipso ^c vel fieret motus naturalis, vel violentus: non violentus, quia nullus est motus violentus alicuius mobilis ad aliquam partem, nisi quia eiusdem mobilis est motus naturalis ad oppositam partem: & idèd cum motus violentus sit posterior motu secundum naturam, sequitur, quòd si in vacuo non potest esse motus naturalis, quòd nec etiam fiet motus violentus. Sed quòd non possit fieri motus naturalis, patet: quia in vacuo nulla est differentia loci secundum potentiam, aut virtutem: quia vacuum non est ens; idèd in ipso nihil mouetur natura- liter ad vnã partem potius, quàm ad aliam. Item, quia differentia mutationum naturalium sumitur ex differentia naturalium locorum; sed in vacuo nulla est differentia loci: igitur etiam in vacuo nulla est mutatio naturalis.

Amplius 5 nunc quidem. Hic probat specialiter de quibusdam motibus, quòd non possunt fieri in vacuo. Primò, de motibus proiectorum, quia omnis motus fit ab aliquo motore: sed in vacuo non esset aliquod mouens separatum à primo proiecto, tamen in pleno est benè mouens, sicut ^d per antiperistasis, aut per aërem impellentem; & hoc videbitur in octauo huius. Item, in vacuo non potest fieri motus volationis, aut nata- tionis: quia in illis semper requiritur aliquid sustentans alas, & pennas, quæ se habent per modum vehentis.

Amplius 6 nullus. Probat, quòd in vacuo non fiet motus; quia in vacuo non potest fieri quies: igitur nec motus. Tenet consequentia, quia in eodem habent fieri quies, & motus. Et anteceden- dens apparet, quia non esset ratio quare mobile magis quiesceret in vna parte (spatij), quàm in alia,

Y nisi

nisi esset aliquid impediens, quod determinet mobile.

Text. 70. *Amplius 7 autem.* Probat, quòd propter motum localem non oportet ponere vacuum; quia si vacuum esset, & possibile esset, quòd in eo fieret motus, adhuc non fieret motus eodem modo in vacuo, sicut in pleno; quia dispositio, & figura conferat ad motum in pleno propter facilius descendere in medio: & tamen nullo modo confert in vacuo.

ANNOTATIONES.

34. **S**I spatium separatum esset locus, &c. Nota auctores vacui opinari locum esse dimensiones illas, & spatium separatum à sensibilibus corporibus, id est, quantitates sine subiecto. Notà secundò, quòd in rei veritate, id quod est in aliquo tanquam in loco, debet esse in illo tanquam in aliquo separato continente, taliter, vt nulla pars locati sit in loco sibi adæquato. Modò secundùm ponentes illas dimensiones penetrantes se cum singulis partibus interioribus locati, quælibet pars locati est per se in loco, atque aded si spatium separatum esset locus, totum penetratiuè erit cum toto, & quælibet etiam pars cum suo proprio loco, quod est contra rationem existendi in loco; nam pars continui non est per se in loco, sed est sicut pars in toto.

b *In vacuo, si esset, non fieret motus localis, &c.* Nota, quòd non solum ex motu non inferitur vacuum esse, verùm ex positione vacui sequitur motum non esse. Nam quemadmodum dicunt nonnulli, (quos 2. de Cælo, text. 90. citat Philosophus) terram esse immobilem propter similitudinem, & vniuersitatem superficiæ continentis, vel propter similitudinem, & æqualitatem, quam habet in toto vniuerso, ratione cuius non huc magis, quàm illuc propendet: pari ratione, si aliquid ponas in vacuo, nihil erit causæ cur ad hanc, quàm ad illam differentiam potius feratur; & per consequens manebit immobile.

35. **T**unc in ipso vel fieret motus naturalis, &c. Nota, quòd in hac ratione Aristoteles duo supponit. Primum, quòd omnis motus est naturalis, vel violentus, inter quos apud Aristotelem, qui motum Angelorum non cognouit, non est dare medium, secundùm quòd violentus est posterior naturalis, ex quibus sic arguitur. In vacuo nihil mouetur naturaliter: ergo nec violentus, quia destructo priori destruitur posterior. Quòd autem motus violentus sit posterior naturali, ex eo patet: quia motus violentus, aut præter naturam, non dicitur, nisi per respectum ad naturalem, & quod est ex naturali inclinatione rei, prius est eo, quod est contra naturam: ergo vbi naturalis motus non est possibilis, nec violentus possibilis est esse. Antecedens patet, quia omnis motus naturalis est sursum, vel deorsum; sed in vacuo non est sursum, neque deorsum. Tum, quia ponentes vacuum separatum dicunt ipsum esse infinitum, in infinito autem non potest signari sursum, nec deorsum, cum ibi non sit vltimum, nec medium, vt dictum est suprà, lib. 3. text. 5. Tum etiam, quia vacuum nihil est, & nihil nullam habet differentiam specificam positionis, sursum autem, & deorsum dicunt virtutes positius contrarias.

36. *Motus proiectorum quomodo fiat.*

d *Sicut per antiperistasis, &c.* Nota, quòd causa motus projectorum post recessum à primo proi-

ciente, secundùm aliquos, est antiperistasis, id est, repercussio medijs à medio, quia medium primò percussum à primo proiciente pellit medium sibi propinquum, & illud pellit aliud, & sic consequenter quousque cesset virtus violentè impressa medio. Secundum verò alios causa illius motus est medium primò percussum à proiciente, in quo est impressa virtus ab ipso proiciente, quod quidem medium continuè assistit percusso, deferendo ipsum per quandam fluxum motu velociori, quàm sit natum moueri secundùm naturam; & ided impedit motum naturalem percussi. Proiecta quidem mouentur proiectore non tangente. Sed de hoc latior erit sermo infra, libro 8. cap. 10. text. 82. vbi est proprius locus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Amplius 1 autem, & ex his, &c. Sequitur Text. 71. quartum capitulum, in quo ostendit, quòd vacuum non est, rationibus sumptis ex parte velocitatis, & tarditatis; & primò præmittit quandam distinctionem. Secundò facit rationes ibi, *Idem autem in quo est A.* Distinctio, aut suppositio, quàm *A* præmittit, est ista, quòd idem mobile, vt idem graue, vel leue, quandoque mouetur velocius, & quandoque tardius, propter alteram duarum causarum, scilicet, aut propter maiorem, vel minorem grauitatem, vel leuitatem: quia cæteris paribus grauius velocius descendit, aut propter diuersitatem mediatorum, per quæ fit motus in grossitie, & subtilitate: nam idem mobile mouetur velocius per medium subtilius, quàm per medium densius.

Idem autem in quo est A, &c. Hic format rationes, & sunt tres. Secunda ibi, *Sed si per subtilissimum.* Tertia ibi, *Quatenus igitur.* Prima ratio est; quia si vacuum esset, sequeretur, quòd in ipso fieret motus localis in instanti; consequens est impossibile: quia tunc idem esset in diuersis locis; & impossibilitas consequentis magis probabitur in 6. huius, text. 24. & inde. Consequentia probatur, quia talis est proportio motus ad motum in velocitate, & tarditate, & mensuræ vnus motus, ad mensuram alterius in longitudine, & breuitate, qualis est proportio medijs, per quod fit vnus motus, ad medium, per quod fit alter, in grossitie, & subtilitate; sed medijs pleni ad medium vacuum, nulla est proportio in grossitie, & subtilitate: igitur motus factus in medio pleno ad motum factum in medio vacuo, nulla est proportio in velocitate, & tarditate, nec mensuræ vnus ad mensuram alterius, in longitudine & breuitate; sed omnis motus factus in pleno fit successiue, & in tempore, & omnis temporis ad aliud tempus est certa proportio, sequitur quòd motus factus in vacuo fiet in non tempore, & per consequens in instanti. Et interponit Aristoteles probationem minoris, scilicet, quòd medijs pleni ad medium vacuum nulla est proportio in grossitie, & subtilitate, quia tunc medium plenum diuideretur in vacuum, & in illud quo excederet vacuum, quod est impossibile; quia nihil potest diuidi in aliquid, & in nihil. Et patet consequentia, quia omne excedens diuiditur in id quod exceditur, & in id, quo excedit. Et ponit Aristoteles istam rationem in litteris, & sit *A* mobile, quod mouetur per medium plenum, quod sit *B*, & sit tempus quo mouetur *C*, & sit *D* mobile, quod mouetur in vacuo, & *E* mensura in qua mouetur.

Causa duplex velocitatis, & tarditatis in motu.

37. *Vide Vdigressione Auer.*

Excedens quomodo diuiditur.

Text. 71. Sed 2 si per subtilissimum. Ponit secundam rationem, quia si vacuum esset, sequeretur quod idem mobile æquè velociter moueretur in pleno, sicut in vacuo. Consequens est impossibile, quia medium plenum aliquo modo resistit mobili, & medium vacuum nullo modo resistit. Probatur consequentia, supposito quod motus localis non possit fieri in instanti, vt probabitur 6. huius; & tunc moueretur idem mobile per plenum, & postea per vacuum; tunc per suppositionem vt æque motus sit successiuè, tamen motus factus in vacuo fit in multo minori tempore, quàm motus factus in pleno. Ponatur 3 igitur quod in aliqua proportione, tempus in quo fit motus in vacuo, se habeat ad tempus in quo fit motus in pleno, quod in eadem proportione medium plenum subtilietur; tunc sequitur, ex quo velocitas motus sequitur diuersitatem mediorum in grossitie, & subtilitate, quod motus factus in pleno fiat æquè veloc, sicut ille qui factus erat in vacuo, ex quo in eadem proportione medium plenum est subtilius, in qua tempus mensurans motum in vacuo erat breuius, quàm tempus mensurans motum in pleno.

Text. 73. Quatenus 4 igitur. Hic ponit tertiam rationem, quæ se tenet ex parte mobilium: quia duæ primæ se tenebant ex parte mediorum: quia si vacuum esset, sequeretur quod illud, quod esset grauius, vel aptius figuratum ad motum, non moueretur velocius, quàm minus graue, vel minus aptum ad motum. Consequens est contra experientiam; etiam frustra poneretur huiusmodi intensio grauitatis, vel aptitudo in figura. Consequentia probatur, quia melior dispositio in figura, aut maior grauitas non ponitur nisi ad diuidendum facilius; modò in vacuo nulla esset difficultas diuidendi, æquè enim velociter leuius, & grauius mouerentur, & latum sicut acutum.

Text. 74. Quatenus 4 igitur. Hic ponit tertiam rationem, quæ se tenet ex parte mobilium: quia duæ primæ se tenebant ex parte mediorum: quia si vacuum esset, sequeretur quod illud, quod esset grauius, vel aptius figuratum ad motum, non moueretur velocius, quàm minus graue, vel minus aptum ad motum. Consequens est contra experientiam; etiam frustra poneretur huiusmodi intensio grauitatis, vel aptitudo in figura. Consequentia probatur, quia melior dispositio in figura, aut maior grauitas non ponitur nisi ad diuidendum facilius; modò in vacuo nulla esset difficultas diuidendi, æquè enim velociter leuius, & grauius mouerentur, & latum sicut acutum.

sub se comprehendunt, tardiùs descendunt, quàm acuta aëri scindendo aptiora.

EXPOSITIO TEXTVS.

AT verò 1 per se considerantibus, &c. Hoc est quantum capitulum huius tractatus, in quo ostendit vacuum non esse per naturam, & conditionem, quam vacuum haberet si esset. Et primò ponit conclusionem. Secundò probat, ibi: *Vt enim in aqua.* Primò ponit istam conclusionem. Vacuum non est; & hoc sub istis verbis, *Manifestum est considerantibus*, id est, ex propria natura, & conditione vacui, quod benè dicitur vacuum: quia verè vacuum est ab entitate, id est, nihil est.

Vt enim in aqua. Probat dictam conclusionem triplici ratione. Secunda ibi: *Amplius autem.* Tertia ibi: *Amplius manifestum esse oportet.* Pro prima ratione supponitur primò, quod impossibile est duo corpora esse simul. Probatur primò: quia videmus, quod cubus ligneus positus in aqua tantum facit distare, quantus est cubus. Secundò, quia omni corpori, quod mouetur localiter, cedit aliud corpus in quo mouetur; quod non esset, si illa duo possent esse simul. Et dicit Philosophus, quod sicut cubus facit de aqua tantum distare, quantus est cubus, ita etiam factus de aëre, licèt hoc non appareat nobis propter insensibilitatem aëris.

Secunda suppositio, quod in vacuo non est ita distensio vacui, & diuisio corporis, quod poneretur in vacuo, si essent simul, nec vacuum cederet sibi, quemadmodum si aqua, vel aër, non cederet cubo ligneo posito in eo. Patet, quia quod non est, nullo modo potest cedere.

Tertia suppositio, quod cubus vacui habet tantam dimensionem, seu magnitudinem, quantum cubus ligni, & inter ea non est differentia quantum ad dimensionem, licèt benè, quantum ad alia: quia scilicet dimensio vnus coniuncta est cum passionibus, & qualitatibus; & dimensio alterius non.

Quarta suppositio, quod corporibus naturalibus non repugnat esse simul ex parte qualitatum, aut etiam ex parte formæ substantialis, vel materiæ, sed præcisè ex parte dimensionis: quia tam forma, quàm materia, quàm etiam qualitates possunt esse sub minori loco, & sub minori quantitate sine corruptione.

Ex quibus sequitur quinta suppositio, quod tota impossibilitas, vnde corpora naturalia non possunt esse simul, prouenit ex parte dimensionis. Istis suppositis, formatur ratio; quia si vacuum esset, sequeretur quod plures dimensiones essent simul, & penetrarent se. Consequens est impossibile per primam suppositionem. Consequentia probatur: quia corpus cum suis dimensionibus positum in vacuo, esset simul cum dimensionibus vacui per secundam suppositionem. Et si dicitur, quod consequens esset benè inconueniens de dimensionibus, quarum vtraque esset dimensio pleni; sed illis quarum vna esset dimensio pleni, & alia vacui, non esset inconueniens; hoc non valet; quia repugnantia dimensionum ad essendum simul non prouenit ex parte substantialitatis, vel qualitatum, sed præcisè ex parte dimensionis per quartam, & quintam suppositiones; sed eadem est ratio, quoad hoc de dimensionibus vacui, & de dimensionibus pleni, per tertiam suppositionem: igitur si impossibile est aliquod

ANNOTATIONES.

38. *Suppositio, quæ præmittit, est ista, &c.* Nota, quod duæ sunt causæ velocitatis, & tarditatis in motu. Prima causa quare grauia aliquando mouentur velociùs, & aliquando tardiùs, est diuersitas medij secundum raritatem, & densitatem; qualis enim est proportio medij ad medium in raritate, & densitate, talis est proportio motus ad motum in velocitate, & tarditate, & temporis ad tempus in breuitate, & longitudine: vt si aër sit rarior, aliquis motus factus per aërem erit velocior motu facto per aquam; & si in duplo sit rarior, motus erit in duplo velocior, & tempus minus longum, & hoc debet intelligi cæteris paribus. Medium enim impedit motum, quia resistit mobili; resistit autem quandoque magis, & quandoque minus; magis autem resistit quando mouetur contra ipsum mobile, & minus quando quiescit; sed cæteris paribus medium densius magis resistit, eo quod non ista facilliter diuiditur. Secunda causa est diuersitas mobilis in grauitate, & leuitate; nam cæteris paribus, mobile grauius velociùs descendit, & in minori tempore, quàm mobile minus graue.

Illud quod esset grauius, vel aptius, &c. Nota, quod cæteris paribus, mobile maioris virtutis velociùs, & citius mouetur, quàm minoris virtutis: vt pondus maioris grauitatis, puta plumbum, velociùs descendit, quàm stupa, & ignis leuior velociùs ascendit, quàm aër. Dixi cæteris paribus ex parte figure: nam plana aut quadrata, quia plus aëris

Scoti oper. Tom. II.

Causa velocitatis, & tarditatis in motu, sunt duæ.

39. Text. 76.

Vacuum non est.

40.

corpus esse simul cum alio, impossibile est ali-
quod corpus esse simul cum vacuo, & habetur
propositum.

41.
Text. 77.

Amplius 2. autem. Ponit secundam rationem:
quia si vacuum esset, tunc frustra poneretur.
Consequens est falsum: quia in naturalibus ni-
hil debet poni frustra. Consequentia probatur,
quia si poneretur, vel hoc esset ad recipiendum
alia corpora, & hoc est impossibile per præce-
dentem rationem, vel ad dandum aliis corpo-
ribus dimensiones; & hoc non: quia cubus de
se est dimensionatus sine dimensionibus vacui.
Vnde secundum Commentatorem sequitur, quòd
dimensiones vacui essent magis substantiæ per se
existentes, quam substantiæ compositæ, quæ actu
per se subsistunt.

Text. 78.

Amplius 3. manifestum esse oportet. Ponitur ter-
tia ratio: quia illud non debet poni à Philoso-
pho naturali, quod non est sensatum, vel ex-
pertum, aut deducibile ex sensatis; sed va-
cuum non sentitur, nec potest deduci ex sen-
satis; vt patet inducendo in corporibus mundi.

QVÆSTIO VIII.

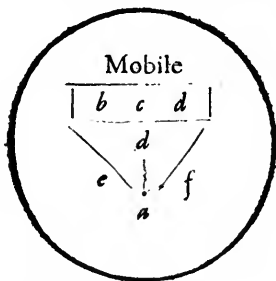
*Utrum graue simplex habeat resisten-
tiam intrinsecam, per quam possit fieri
successio in eius motu circumscriptâ re-
sistentiâ extrinsecâ.*

*Arist. hic c. 8. text. 71. & seq. Themist. Simpl. ibid. Auer. com.
71. & 72. Alb. tract. 2. c. 6. D. Thom. lect. 12. & in 4. dist. 44.
q. 2. art. 3. quæstion. 2. Scot. in 2. dist. 2. q. 9. & in 4. dist. 43.
q. 5. art. 1. Greg. dist. 6. q. 3. art. 2. Conimbr. in exposit. c. 8. &
q. 4. Complut. dist. 20. quæst. 4. Roccus in paraphrasi, cap. 3.
text. 71.*

I.

REGVITVR primò quòd sic: quia
in graui simplici vna pars nititur con-
tra inclinationem alterius partis in
motu deorsum: igitur in graui simplici est re-
sistentia intrinseca. Consequentia tenet: quia
illa resistentia est intrinseca graui, quæ pro-
uenit ratione partium eius. Antecedens proba-
tur: quia in descensu grauis ad centrum quæ-
libet pars ipsius nititur descendere secundum
lineam perpendicularem ad centrum: sed de
facto nulla pars descendit secundum lineam
perpendicularem, nisi pars media: igitur illa
pars media expellit partes extremas à via se-
cundum quam naturaliter descendunt; & per
consequens ex quo est ibi violentia, sequitur
quòd est resistentia, & etiam successio in mo-
tu, & declaratur in litteris; & sit centrum

mundi *A*, &
graue, quod de-
bet descende-
re, sit *B, C, D*:
tunc ipsius gra-
uis pars *B*, si
non esset vio-
lentata, descen-
deret per lineã
A, & similiter
B; sed nulla il-
larum partium
de facto descendit per talem lineam, immò
pars *B* descendit per lineam *B, C*, & pars *D*,
descendit per lineam *D, F*, ex quo sequitur,

quòd nulla pars ipsius grauis descendit natu-
raliter, nisi pars *C*, quæ descendit per lineam
D, A perpendicularem ad centrum.

2.

Secundò, quia nisi ita esset, sequeretur
quòd circumscripto medio extrinseco graue sim-
plex moueretur subito. Consequens est falsum, &
impossibile. Quod probatur multipliciter. Pri-
mò, quia tunc graue simplex esset virtutis in-
finitæ, quia magnitudo virtutis cognoscitur
per magnitudinem effectus, quem producit, mo-
dò effectus, scilicet velocitas, est infinita; er-
go, &c.

Tertiò, quia circumscripto medio extrinse-
co, adhuc est impossibilitas terminòrum:
quia impossibile est graue simul, & semel esse sur-
sum, & deorsum.

Quartò, quia graue est agens limitatum,
& virtutis finitæ; igitur circumscripto quocun-
que extrinseco, semper ager effectum finitum:
igitur supposito, quòd non sit resistentia extrin-
seca, adhuc velocitas, quam faceret, non esset
infinita.

Quintò, sequeretur quòd illud graue modi-
cæ virtutis faceret velocitatem tantam, quantam
esset possibile fieri per Deum, quòd videtur in-
conueniens.

Sextò, sequeretur quòd circumscriptâ re-
sistentiâ extrinsecâ, subito moueretur graue
simplex de termino ad terminum; & quòd
simul, & semel esset per totum intermedium,
& quòd quælibet pars eius penetraret aliam
partem, & quòd quælibet pars eius esset simul
in eodem situ cum alia parte, quòd est im-
possible.

3.

Oppositum arguitur per Aristotelem, & Com-
mentatorem in isto 4. tractatu de Vacuo, text.
comment. 71. Notandum, quòd resistentia est
illud, quo retardatur motus, vel quo impedi-
tur motor, ne velociùs moueat, secundum cui-
us augmentationem diminuitur velocitas mo-
tus, & secundum cuius diminutionem augmen-
tatur; & sic resistentia est quodammodo contra-
ria virtuti mouentis, vel quia inclinatur ad mo-
dum contrarium, vel ad quietem.

Secundò notandum, quòd duplex est re-
sistentia, quædam intrinseca, & quædam extrin-
seca. Resistentia imaginatur esse extrinseca mo-
bili multipliciter. Primo modo, vt in motu
grauis deorsum est resistentia intrinseca ex eo,
quòd aliqui gradus grauitatis stant simul cum
aliquibus leuitatis. Secundo modo, quando in-
tra poros corporis grauis includitur corpus le-
ue. Tertio modo, quando in eodem sunt di-
uersæ formæ inclinantes ad diuersos motus, vt
in animali anima, & grauitas. Quarto modo
imaginatur resistentia ex renisu partium, sci-
licet ex eo quòd in motu grauis deorsum vna
pars impedit aliam. Quintò, pronitit resisten-
tia, vel saltem aliqua imaginatur resistentia pro-
uenire ab intrinseco ex limitatione agentis, vi-
delicet ex eo quòd agens est limitatum, & finitæ
virtutis; idè non potest nisi limitatum, & fini-
tum effectum producere. Sexto modo voluntas
dicitur resistentia, quæ determinat se ad mouen-
dum tanto gradu velocitatis; quæ tamen potest
mouere velociùs, sicut est in motibus volunta-
riis. Septimo modo figura dicitur quodam mo-
dò resistentia, ex eo quòd secundum figuram la-
tam idem graue non potest æquè velociter de-
scendere sicut sub figura acuta.

Resistentia
quid sit.

Tertiò,

4.
Resistētia extrinseca ex quibus proveniat.

Tertiò, notandum quòd multipliciter etiam si in motu provenit resistētia extrinseca. Primo modo, quando aliquid leve est colligatum graui, tunc tardiùs descendit, quàm si non esset leve colligatum sibi. Secundo modo, quando aliquid graue latæ figuræ colligatur alteri graui, tunc propter ineptram figuram est motus tardiùs, quàm priùs. Tertio modo provenit ab extrinseco resistētia per aliquid attrahens ad oppositum, sicut descensus ferri est tardiùs si adamas trahit ad oppositum. Quarto modo provenit resistētia ab aliquid contrà appenso, vt æquilibra pondus contra appensum retardat motum grauioris appensu. Quinto modo provenit ex densitate medij. Et sexto modo ex clausione medij: quia difficiliùs idem mobile mouetur per medium clausum, vt in puteo, quàm per medium liberum: nam faciliùs cedit mobili medium liberum quàm non liberum. Septimo modo provenit resistētia ex aliquid contrà pelente, aut ex medio contrà motò; & ita diuersis modis.

Modò ad propositum non pertinet de resistētia extrinseca, nec etiam de intrinseca aliquo trium primorum modorum: quia in quolibet istorum modorum sic habens resistētia intrinsecam est mixtum, & non simplex: modò in proposito loquimur de purè simplici per priuationem alicuius qualitatis, quæ potest retardare suum motum localem.

5.
In motu elementi simplici non est resistētia intrinseca.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima est, quòd in motu elementi simplici, vt grauis deorsum, non est resistētia intrinseca, ex eo quòd vna pars impedit aliam descendendo secundum longitudinem, vel latitudinem, vt argutum fuit ante oppositum. Primò, quia non quilibet pars grauis moti deorsum appetit esse in centro; igitur non est huiusmodi violentia partium, quæ vna expellat aliam. Tenet consequentiã, quia ex eo solo ponitur talis renisus partium, seu violentia, quia quælibet pars secundum lineam, quæ est pars diametri mundi, inclinatur ad centrum. Probatur antecedens, quia impossibile est quamlibet partem esse in centro: modò si hoc appeteret, iam appeteret sibi impossibile, quod est falsum: quia desiderium naturale non est frustrã, vt patet i. Physicorum.

Secundò, quia totum graue motum deorsum, mouetur ad hoc, quòd eius centrum sit centrum mundi, vel quòd coniungatur toti grauitati, cuius centrum est centrum mundi; igitur non est talis violentia partium grauis ad inuicem. Tenet consequentiã: quia ad executionem inclinationis grauis requiritur, quòd linea transiens per centrum ipsius sit pars diametri mundi. Et antecedens apparet: quia statim, quando graue coniungitur tantæ grauitati, cuius centrum est centrum mundi, quiescit naturaliter, quod non esset nisi ad hoc naturaliter inclinaretur.

6. Tertio, sequitur quòd maius graue mouetur tardiùs, quàm minùs graue. Consequens est contra experientiam. Et consequentiã probatur, quia semper partes maioris grauis distarent per lineam maiorem à linea perpendiculari ad centrum, quàm partes minoris grauis, vt patet in figura priùs posita.

Secunda conclusio. In graui simplici non est resistētia intrinseca propter violentiam partium grauis, imaginando graue diuidi secundum profundum. Pro quo notandum, quòd aliqui sic imaginantur, quòd graue descendens per ali-

quod medium imaginetur diuidi in duas partes secundum profundum, quarum inferior sit tenuis, & superior spissa; tunc pars inferior si per se esset, moueretur tardiùs, quàm de facto mouetur: igitur pars superior pellit ipsam, & per consequens est ibi violentia ex pulsu partium. Vel sic imaginetur è conuerso, quòd pars tenuis sit superior, & spissa inferior, tunc pars tenuis si per se esset, moueretur tardiùs, quàm nunc mouetur; igitur de facto trahitur per partem spissam inferiorem; & per consequens inter partes grauis est tractus, & violentia. Probatur conclusio, improbando istam viam: quia si graue simplex poneretur in vacuo, pars tenuis non moueretur velociùs, nec tardiùs, quàm pars spissa, vel maior: igitur non est ibi tractus, vel pulsus vnus partis per aliam partem. Secundò, graue descendit per totam suam grauitatem, ita vt tota sua grauitas inclinèr per modum vnus motoris: igitur non est ibi huiusmodi tractus, vel pulsus partium. Tertio, hoc est contra experientiam: quia stans in fundo aquæ habet maiorem partem aquæ secundum profundum supra, quàm infra; & tamen non sentit grauitatem partis superioris: igitur eiusdem grauis pars minor nullo modo trahitur, aut pellitur à maiori.

Tertia conclusio. In motu elementi simplici nulla est resistētia intrinseca ex limitatione agentis. Probatur: quia si ita esset, sequeretur quòd non semper in æquilibra fieret descensus à parte ponderis grauioris circumscripto impedimento extrinseco. Consequens est contra experientiam, & contra vnã positionem tractatus de Ponderibus. Consequentiã probatur, & sunt duò grauia appensa, vnum vt quatuor, & aliud vt quinque, & limitatio illius, quod est vt quinque vnum; tunc graue vt quinque est appensum grauius; & tamen probo quòd non descendet: quia potentia est æqualis resistētiæ: nam graue, vt quatuor vnã cum limitatione agentis sunt resistētia vt quinque, & tanta est præcisè potentia mota. Secundò, sequeretur quòd est aliquid graue simplex extra suum locum naturalem non impeditum extrinsecè, quod non potest moueri ad suum locum naturalem. Consequens est falsum, & contra principium scientiæ naturalis. Consequentiã probatur, & sit *B* tertia pars huius corporis grauis, cuius grauitas sit, vt duo, residuum sit *C*, cuius grauitas est vt quatuor; tunc ponatur quòd in medio inter *B*, & *C* sit medium terræ, circumscripto quocumque medio extrinseco, & sit limitatio virtutis ipsius *C* mutuo: tunc istud graue est extra suum locum naturalem: quia centrum suæ grauitatis non est centrum mundi, & tamen non impeditur extrinsecè per casum, & tamen non potest moueri ad suum locum: quia virtus mota ad descendendum, est æqualis resistētiæ: nam grauitas vt duo ipsius *B*, & limitatio virtutis ipsius *C*, sunt resistētiæ æquales præcisè grauitati *C*. Tertio, quia omnis resistētia in motu, est aliquo modo contraria inclinationi motoris; sed in elemento simplici non sunt inclinationes contrariæ: quia iam non esset elementum simplex. Quarto, quia omnis motus cum resistētia est ex eo, quòd resistētia inclinatur ad alium motum, vel quietem; sed graue simplex non inclinatur ad alium motum, quàm deorsum, nec ad quietem oppositam illi motui. Quintò, sequeretur quòd elementum simplex esset diuisibile in partem per se mouentem, & in

7.

partem per se motam. Consequens est falsum, vt patet 8. huius, text. 30. Consequentia probatur, quia ibi est forma grauis mediante grauitate, quæ esset pars per se mouens, & limitatio agentis, quæ esset pars per se mota. Sextò, quia ista limitatio grauis, vel est materia ipsius elementi simplicis; & hoc non, quia ipsa non promouet, nec impedit motum actiue. Vel forma, aut granit. s ipsius grauis; & hoc non, quia inclinatur ad agendum motum, & non ad impediendum: & non apparet aliquid aliud, nisi sit qualitas contraria, vel aliquid extrinsecum, quæ sunt circumscripta. Septimò, arguitur per similitudinem in aliis motibus à motu locali: quia non apparet, quòd caliditas habeat talem limitationem, vel quòd sic sit limitata, vt impediatur calefactionem, & ita inducendo in aliis motibus: igitur nec in motu locali. Rationes ante oppositum tangunt difficultatem sequentis quæstionis; idè ibi soluentur.

QVÆSTIO IX.

Verùm in motibus grauium, & leuium simplicium, necessariò requiratur medium extrinsecum.

Vide Authores citatos quæstione anteced. Canon. 9. 4. art. 2. Ruyius tract. de Vacuo, quæst. 3. Roçcus 4. Physic. quæst. 9.

1. **A**RGVITVR quòd non: primò, quia tunc sequeretur quòd resistentia esset causa motus, quod est falsum, quia totus motus fit à motore tanquam à causa. Consequentia probatur; quia propter aliud non requiritur medium extrinsecum, nisi propter causationem successionis; modò successio est idem quod motus

Secundò sequeretur quòd omnis motus grauiù, & leuium esset violentus. Consequens est falsum. Consequentia probatur: quia illud est violentum, cuius est principium extrà, vt patet 3. Ethicorum, cap. 1. modò principium motus esset à medio, quod est extrinsecum: ergo, &c.

Tertio, sequeretur quòd in æquilibra non semper grauius descenderet. Consequens est falsum, & contra principium tractatus de Ponderibus. Consequentia probatur, & fit vnum graue appensum vt quatuor, & aliud vt sex, & fit resistentia medij vt duo: tunc probò, quòd grauius non descenderet, quia habet de resistentia grauitatem vt quatuor, & resistentiam medij sicut duo, quia in quolibet appendiculo est sicut vnum; igitur resistentia est æqualis virtuti motæ, & per consequens non fiet motus.

2. **Q**uartò, quia ad motum requiruntur motor, mobile, & termini motus; & præter ista, non requiritur aliud, vt patet 5. huius, text. 3. igitur ad motum grauium, & leuium non necessariò requiritur medium extrinsecum.

Quintò, quia in aliis motibus, vt in motu circulari, & alterationis, non requiritur medium extrinsecum: igitur nec in motu locali recto. Tenet consequentia, quia de istis videtur idè iudicium; & antecedens apparet de motu circulari cæli.

Sextò, in medio denfiori minus benè fit, quam in rariori, & quanto medium est rarius, tanto melius fit motus: igitur si nullum esset medium, sequeretur quòd optimè fieret motus.

Septimò; potest argui rationibus alterius

quæstionis, & per omnia, quæ probant, quòd in elemento simplici sit resistentia intrinseca.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 4. text. 71. & inde: quia in hoc fundantur suæ rationes probantes non esse vacuum. Notandum, quòd ad motum successuum naturalem necessariò requiritur resistentia, nõ tanquam effectiua motus, sed tanquam causa necessariò requisita, & concurrans ad motum; & idè si in motibus grauium, & leuium simplicium aliunde sit resistentia, quam à medio extrinseco, vt puta ab intrinseco, tunc non est necessarium ponere medium extrinsecum in motibus grauium, & leuium; idè recipiendi sunt modi, & improbandi, quibus imaginabile est ponere resistentiam in intrinseco in graui simplici, vel leui. Primus modus est, quòd impossibilitas terminorum est sufficiens resistentia ad causandum successionem in motu locali, ita quòd impossibile est mobile simul esse in diuersis locis: igitur necesse est ipsum moueri successiue ex eo solo; posito adhuc quòd nullum esset medium extrinsecum.

Contra istam viam arguitur primò, quòd tunc sequeretur quòd non esset ratio; quare vnum moueretur velociùs quam reliquum. Consequens est falsum: quia in illis, mouentur successiue respectu eiusdem resistentiæ, quorum vnum est maioris virtutis, & aliud minoris, necesse est, vnum moueri velociùs, & aliud tardiùs. Consequentia probatur: quia nullà velocitate potest aliquid moueri, quin adhuc cum maiori velocitate staret illa impossibilitas terminorum. Secundò, sequeretur ex eodem, quòd omnia mouerentur æqualiter. Consequens est impossibile. Probatur consequentia; quia ex quo cum qualibet velocitate stat impossibilitas terminorum, non apparet ratio, quin omnia mouerentur æqualiter. Tertio, sequeretur, quòd quodlibet moueretur infinità velocitate: quia ex quo non esset alia resistentia, quam ex impossibilitate terminorum, quæ non determinat mobile ad certam velocitatem: quia quantumcumque velocitate data, adhuc moueretur maiori, & sic in infinitum. Quarto, sequeretur quòd velocitas non attenderetur penes proportionem potentie motoris ad resistentiam moti. Consequens est falsum. Consequentia probatur: quia cum resistentia moti deberet signari impossibilitas terminorum, quæ non potest signari, quantum resistit.

Secunda via est, quòd in motu grauis, vel leuis simplicis est resistentia mobilis ad motorem, circumscripto medio extrinseco: pro cuius probatione supponitur primò, quòd graue simplex componitur ex pluribus naturis. Primò ex materia, & forma, & ex grauitate, secundum quam graue natum est moueri. Secundò supponitur, quòd illud mouetur cum violentia de aliquo loco, quod de sui natura conquiescit in illo loco. Tertio supponitur, quòd componitur ex materia, & forma substantiali grauis simplicis, circumscriptà grauitate, quiesceret vbicumque poneretur. Probatur, quia non habet mediante quo moueretur alicubi. Istis suppositis, arguitur quòd graue simplex possum in vacuo habeat resistentiam intrinsecam. Probatur; quia compositum ex materia & forma substantiali quiesceret vbique vbi moueretur, & per grauitatem moueretur deorsum versùs illum locum: igitur violenter per primam suppositionem, & per consequens in motu grauis simplicis est resistentia intrinseca.

Contra

Motus successiuus requiritur necessariò resistentiam.

3.

4.

Contra istam viam arguitur : quia si esset ali-
qua resistentia, vel proueniret ex parte materia;
& hoc non, quia illa est indifferens ad omnem
motum, nec alicui resistit: vel ex parte formæ gra-
uis, & hoc non, quia ipsa est principale princi-
pium effectuum motus deorsum, & grauitas non
est nisi eius instrumentum, mediante quo moue-
tur. Tunc ad rationem in contrarium, concedo
primam suppositionem; & nego secundam: quia
oporteret addere, quod si aliquid quiesceret na-
turaliter in aliquo loco, hoc esset per violentiam,
modò sic non est de composito ex materia, & for-
ma substantiali grauis : quia licet vbicumque
quiesceret, attamen non naturaliter: quia haberet
inclinacionem, si poneretur sursum ad motum
deorsum, licet non posset propter defectum in-
strumenti.

5. Tertia via est, quod Deus, & Intelligentiæ de-
terminant graue simplex positum in vacuo, ad
certam velocitatem, quâ potest moueri, vt sibi
consimili, si poneretur in pleno. Contra istam
viam arguitur: quia agens vniuersale non deter-
minat agens particulare effectum, sed è contra
agens vniuersale determinatur per particulare ad
talem effectum, vel talem: quia Deus & Intelli-
gentiæ determinantur per caliditatem ad produ-
ccionem caloris, & non è contra; & sic patet in-
ducendo in aliis qualitibus; & hoc ponit Ari-
stoteles expressè in 2. de Generatione.

Quarta via, quod graue positum in vacuo tra-
hitur per cœlum, aut aliquid aliud agens eo mo-
do, quo ferrum trahitur, & impeditur per adamã-
tem, & in hoc causatur successio in motu grauis.
Contra istam viam arguitur primò, quia graue non
potest attrahi, nisi mediãte aliqua virtute influxã
sibi; sed impossibile est aliquam talem virtutem
diffundi per vacuum: ergo, &c. Secundò, quia in
illis, quæ taliter trahuntur, videmus, quod possunt
fieri tam parvæ quantitatis, quod mouebuntur ad
illa, per quæ trahuntur, sicut acus mouetur ad
adamãntem; sed nunquam graue simplex moue-
tur ad aliquid sic attrahens ipsum, quantumcum-
quæ fiat modicæ quantitatis; ergo, &c.

6. Quinta via, quod figura grauis est resistentia;
cuius signum est, quod idem graue tardius moue-
tur sub vna figura, quàm sub alia. Contra istud ar-
guitur: figura non est de potentiis actiuis, nec re-
sistit inclinando ad quietem, vel motum opposi-
tum graui; immò solùm est diminutio potentiæ,
non quòd per figuram essentialiter diminuat
potentia, sed quia minùs potest sub vna figura,
quàm sub alia.

Sexta via est, quod tarditas est resistentia in
motibus grauium, & leuium simplicium: quia ma-
gis graue velociùs descendit per idem medium,
quàm minùs graue. Ista positio non valet: quia
tarditas mobilis non est resistentia, sed est præcisè
minor potentia, aut diminutio potentiæ, & idèd
in idem, vel consimile resistens minùs potest,
quàm in magis resistens. Aliæ viæ recitatæ fue-
runt in parte in præcedenti quæstione.

Ex quibus omnibus sequitur conclusio princi-
palis, quod in motibus grauium, & leuium simpli-
cium necessariò requiritur medium extrinsecum.
Probatr sic, quia omnis motus alicuius grauis,
vel leuis, est successiuus: igitur cum sit naturalis,
fit cum aliqua resistentia; & non cum resistentia
intrinseca, vt notum est; igitur necessariò requi-
ritur resistentia extrinseca; & habetur proposi-
tum. Et dixi notabiliter cum sit motus naturalis, vt

Motus simpli-
cis elementi
requiritur ne-
cessariò me-
dium.

naturale distinguitur præcisè contra voluntarium,
quia motus voluntarius potest esse successiuus sine
resistentia, ex eo quòd motor cum tanto conatu
potest velle mouere ad quantũ conatum sequitur
tanta velocitas, vel tanta, & talis est motus cœli.

Ad rationes; & primò præcedentis quæstionis.
Ad primam dictum fuit. Ad secundam concedo,
vel quòd non moueretur, vel quòd moueretur
subitò, & quod istorum contingeret, videbimus
postea. Ad tertiam dico, quòd nulla resistentia
prouenit ex impossibilitate terminorum; vt
probatum fuit in quæstione. Ad quartam graue
est agens limitatum, concedo, & idèd cum resi-
stentia non potest agere nisi limitatum effectum;
sed sine resistentia potest facere effectum infinitum,
nec est inconueniens. Et concedo vltra, quòd
nec maius graue, nec aliqua virtus mundi, sive sit
Deus, vel alter, potest maiorem velocitatem face-
re, quàm vnum aliud graue simplex circumscriptã
resistentiã extrinsecã, & supposito quòd mouere-
tur. Ad quintam sicut ad istam. Ad sextam con-
cedo consequens.

7.

Ad rationes huius quæstionis. Ad primam di-
co, quòd non est causa effectiua, sed tantùm ne-
cessariò requisita, & concomitans, & magis se
tenet ex parte mobilis, quàm motoris; quia in assi-
gnando proportionem potentiæ motoris ad resi-
stentiam moti, debet connumerari resistentia
medij extrinseci ex parte mobilis, & non motoris.

Ad secundam, negatur consequentia, quia mo-
tus non dicitur violentus ex eo, quòd aliquid ex-
trinsecum requiratur ad motum, sed ex eo, quòd
eius principium effectiuum est ab extrinseco, pas-
so non conferente vim agenti; sed sic non est in
proposito.

Ad tertiam, concedo consequens: quia non
semper grauius descendit, nisi habeat proportio-
nem maioris inæqualitatis super graue minus, &
cum hoc super resistentiam extrinsecam.

8.

Ad quartam, dico quòd ibi sunt, quæ de neces-
sitate requiruntur ad omnem motum; sed cum
hoc ad motum grauium, & leuium simplicium
requiritur medium extrinsecum.

Ad quintam, non est simile, quia motus rectus
fit per medium, & non oportet alios motus fieri
per medium.

Ad sextam, dico quòd licet medium densius
impediat, ne motus sit ita velox sicut esset in me-
dio rariori, attamen sine medio non diceretur
motus in grauiibus, & leuibibus simplicibus, sed
mutatio solùm.

Q V Æ S T I O X.

Utrum in motibus grauium, & leuium
simplicium talis sit proportio motus ad
motum in velocitate, & tarditate,
qualis est proportio medijs ad medium in
raritate, & densitate.

Arist. hic c. 8. text. 72. & seq. Themist. n. 71. Simpl. c. 9. comm.
79. Aucr. eom. 72. Alb. Magn. tra. 2. c. 6. D. Thom. lect. 12.
Richard. in 2. dist. 14. ar. 2. q. 7. Mayron. ibid. q. 6. Abulens.
Matth. 22. q. 224. Zamatta 2. de Anima, text. 54. Labdunus.
Nyphus, Saxon. 8. Pbycorum.

R E G I T V R primò quòd sic per Ari-
stotelem in isto 4. tractatu de vacuo.
text. 71. qui super hoc fundat ratio-
nem,

1.

nem, per quam probat vacuum non esse.

Secundò, per Aristotelem 7. huius, text. 35. qui ponit istam regulam: Si aliqua potentia moueat aliquod mobile, per aliquod spatium in aliquo tempore, eadem potentia mouebit subduplum mobile duplo velocius, quod non esset, nisi proportio velocitatum esset sicut proportio mobilium, vel resistentiarum.

Tertiò, quia quanto medium est rarius, tanto ab eadem potentia in illo medio proueniet motus velocior: igitur proportio motuum in velocitate, est sicut proportio mediorum in raritate. Consequentia tenet: quia istæ dictiones *tanto, quanto*, denotant proportionem: & antecedens patet, quia densitas maior impedit motum; igitur quanto medium est rarius, tanto motus est velocior.

Oppositum arguitur, quia si ita esset, sequeretur, quòd à proportionem minoris inæqualitatis possit fieri motus; consequens est impossibile: quia si resistentia potest plus resistere, quàm motor in mouendo, nullo modo fiet motus. Consequentia probatur, supposito, quòd quocumque motu dato, posset dari motus tardior in duplo, in triplo, & sic in infinitum; ut potest probari euidenter de motu sphaeræ cælestis super polos immobiles; quia quacunq; parte accepta, quæ mouetur aliquà tarditate, vna alia adhuc magis propè polum mouetur duplâ tarditate, & sic de quacunq; proportionem. Hoc sic posito, probatur consequentia, & sit potentia motoris vt *sex*: & mobile, vt *quatuor*; tunc per suppositionem, *sex* potest mouere aliquod mobile duplo tardiùs, quàm moueat *quatuor*; sed *octo* est duplum ad *quatuor*; igitur potentia vt *sex* mouebit resistentiam vt *octo*, quod est impossibile.

2. Ista quæstio tangit difficultatem, scilicet, penes quid attenditur velocitas motus, scilicet, quid est illud cuius augmentum sequitur proportionaliter diminutio velocitatis. De hoc sunt quatuor viae. Vna, quòd velocitas sequitur excessum potentia motoris super resistentiam moti.

Secunda, quòd velocitas sequitur potentiam motoris, ita vt proportio motuum in velocitate est sicut proportio potentiarum, quæ mouent respectu eiusdem, vel æqualis mobilis.

Tertia ponit, quòd velocitas sequitur proportionaliter resistentiam mobilis; ita vt proportio velocitatum sit sicut proportio mobilium respectu eiusdem, vel æqualis potentia, & ista via est quæstio mota.

Quarta via est, quòd velocitas motus sequitur proportionem potentia motoris ad resistentiam moti.

Istis præmissis, in quæstione præsentis ponentur conclusiones negatiua: deinde in quæstione sequenti declarabitur conclusio affirmatiua de quæstio. Prima conclusio est, quòd velocitas motus nõ sequitur excessum potentia motoris ad resistentiam moti, nec proportio velocitatum est sicut proportio excessuum, ita vt non sequatur si excessus sint æquales, quòd motus sint æquales. Probatur primò sic: quia si ita esset, sequeretur quòd medietas motoris non posset mouere medietatem mobilis tanta velocitate, quantâ totus motor mouet totum mobile. Consequens est falsum, vt patet ex duobus. Primò per Aristotelem 7. huius, text. 36. qui ponit illam regulam. Secundò, quia sicut se habet totus motor ad medietatem motoris, ita se habet totum mobile

ad medietatem mobilis: igitur permutatim per 16. quinti; sicut se habet totus motor ad totum mobile; ita se habet medietas motoris ad medietatem mobilis. Consequentia principalis probatur: quia maior est excessus totius motoris ad totum mobile, quàm medietatis motoris ad medietatem mobilis, sicut maior est excessus quatuor super duo, quàm duorum super vnum.

Secundò, si ita esset, sequeretur quòd illa regula esset falsa, si aliqui motores moueant aliqua mobilia per aliquod spatium in aliquo tempore aggregatum ex motoribus, moueret aggregatum ex mobilibus per idem spatium in æquali tempore. Consequens est falsum per Aristotelem 7. huius, text. 38. qui ponit illam regulam. Secundò, patet falsitas consequentis per primam Quinti, quæ dicit, si fuerint quotlibet quantitates aliarum, totidem æquimultiplices, aut singulæ singulis sunt æquales, aut quemadmodum vna illarum ad sui comparem, ita aggregatum ex omnibus his ad illas simul sumptas pariter se habent: igitur si sint multi motores, quorum quilibet est æquimultiplex ad suum mobile, aggregatum ex motoribus, se habebit ad aggregatum ex mobilibus modo quo vnus motor ad vnum mobile.

Tertiò, velocitas sequitur proportionem potentia motoris ad resistentiam moti: igitur non sequitur excessum potentia motoris supra resistentiam moti. Antecedens apparet per Aristotelem, & Commentatorem in isto 4. text. cap. 71. & in 7. huius, text. cap. 35. Consequentia probatur: quia cum æqualitate proportionum stat inæqualitas excessuum, vt æqualis est proportio *sex* ad *tria* proportioni *quatuor* ad *duo*, quia vtraque est dupla, & tamen excessus sunt inæquales.

Quartò, sequeretur quòd aliquod mobile moueretur velocius in pleno, quàm in vacuo, cum eadem potentia, & resistentia intrinsicis. Consequens est impossibile: quia medium plenum plus resistit, quàm vacuum. Consequentia probatur, quia sit *A* vnum graue mixtum habens resistentiam intrinsicam, ratione cuius moueatur in vacuo certa velocitate, & sit *B* vnum graue simplex potentia minoris ad mouendum, quàm sit excessus ipsius *A* super suam resistentiam, & sit *C* vnũ medium plenum, vel aer, quod continuè subtiletur quovisque *B* moueatur per ipsum certâ velocitate tantâ, quantâ *A* mouetur per vacuum: quo posito ponatur *A* in medio *C*; tunc *A* non mouebitur tardiùs quàm *B*, neque æquè velociter: quia eius potentia plus excedit totam resistentiam tam intrinsicam, quàm extrinsecam, quàm potentia ipsius *B*: igitur *A* mouetur velociùs, quàm *B*, & tamen priùs mouebatur æquè velociter in vacuo: igitur aliquid mouetur velociùs in pleno, quàm in vacuo.

Quintò, arguitur per experientiam: quia si sint mille trahentes magnam nauem, quam toto conatu vix sufficiunt trahere, & sit alia nauis parua, quam duo trahant: tunc si vtrisque addatur vnus homo ad trahendum, tunc excessus additi vtriusque sunt æquales, ramen velocitates prouenientes sunt inæquales, quia multo plus velocitatur motor parua nauis, quàm magna, vt patet per experientiam.

Vltimò, si sic; tunc aliquis motor moueret tantâ velocitate, quod non potest mouere duplâ velocitate. Consequens est falsum, vt patet 4. huius. Consequentia probatur; & sit motor vt *quatuor*, & mobile vt *duo*: igitur si *quatuor* potest ad-

Velocitas motus unde proueniat.

3.

4.

5.

huc

huc velocius mouere, excedet ipsum in duplo plus, quam excederet unum, sed hoc est impossibile: quia quantumcunque resistantiam datam, vel dabilem excederet minus quam in duplo: ergo, &c. Contra conclusionem dubitatur primò per Aristotelem 1. Cæli, vbi dicit: oportet autem secundum excellentiam mouere.

Secundò, per Commentatorem in isto 4. com. 71. vbi dicit, quòd omnis motus est secundum excessum potentie motoris super resistantiam moti.

Tertiò, quia quanto excessus potentie motoris est maior, tanto motus est velocior: igitur proportionem excessuum sequitur proportio velocitatum. Tener consequentia: quia isti termini tanto, quanto denotant proportionem. Ad ista. Ad primū dico, quòd Aristoteles intelligit, quòd oportet secundum excellentiam mouere, id est, oportet mouere secundum proportionem maioris inæqualitatis potentie motoris super resistantiam moti.

6. Ad secundum; omnis motus est secundum excessum, id est, secundum proportionem maioris inæqualitatis, quā potentia motoris excedit resistantiam moti.

Ad tertium, negatur antecedens: quia possibile est, quòd excessus sit in duplo maior, & tamen motus non esset velocior, immò præcisè æquè velox, vt si quatuor moueat duo, & vnū moueat vnū, motus sunt æquè veloces: quia proueniunt ab æqualibus proportionibus, & tamen excessus quatuor ad duo, est duplus ad excessum duorū ad vnū.

Secunda conclusio. Velocitas non sequitur potentiam motoris, ita vt proportio velocitatum non sit, sicut proportio potentiarum mouentium. Probat, quia si ita esset, sequeretur quòd subduplatā potentia, subduplaretur velocitas. Consequens est falsum: quia subduplatā potentia tota velocitas tollitur, & per consequens non subduplatur, vt, verbi gratia, si sex moueat quatuor, tunc si subduplaretur potentia vt sex, potentia mota esset sicut tria, & resistantia sicut quatuor: igitur tota velocitas tollitur, quia à proportionem minoris inæqualitatis non fit motus.

7. Secundò, per experientiam, quia si vnus homo trahat nauem, quam vix sufficit trahere toto conatu, & addatur sibi vnus alter æqualis in virtute, tunc potentia esset duplata, & tamen velocitas proueniens est multo maior, quam dupla. Contra conclusionem arguitur: quia proportio effectuum est sicut proportio causarum agentium; sed velocitas est effectus motoris: quia velocitas est idem quod motus, qui fit à motore; igitur proportio velocitatum est sicut proportio motorum. Secundò, quia quanto est fortior, tanto motus est velocior: igitur penes proportionem virtutum attendenda est proportio velocitatum.

Ad ista responderetur. Ad primū, negatur maior: immò proportio effectuum est sicut proportio proportionum, quas habent agentia ad suas resistantias, in quas producunt suos effectus. Vnde, quòd maior sit falsa, patet; posito quòd sint duo ignes æquales, agentes in resistantiis æquales inæqualiter distantes, tunc proportio agentium est proportio æqualitatis, & tamen proportio effectuum est proportio inæqualitatis; quia maior est effectus productus propè, quam longè. Ad secundum, negatur maior si ly quando denotet proportionem, sed si denotet sic, quòd ad augmentum potentie sequatur augmentum velocitatis, licet non proportionaliter, tunc conceditur.

Tertia conclusio, proportio velocitatum non

est sicut resistantiarum, vel mobilium, aut mediorum per quæ fit motus. Probat, sic; quia si ita esset, sequeretur quòd quilibet motor posset mouere quodlibet mobile quantumcunque magnū. Consequens est impossibile, & contra experientiam. Consequentia probatur, supponendo quòd aliquis motor moueat aliquid mobile aliquā velocitate, quòd possit mouere aliquid aliud duplo tardiùs, & aliquid aliud triplo tardiùs, & sic in infinitum, vt probatum fuit post oppositum. Hoc supposito, patet consequentia: quia si A moueat B aliquā velocitate, quòd mouebit C duplum, licet duplo tardiùs, & sic de quocunque mobili quantumcunque magno, & habetur consequens.

Secundò, quia si potentia vt sex moueat quatuor: igitur potest mouere aliquid aliud subduplo velocius; igitur illud esset minus, quam sex: aliter sex non potest illud mouere, etsi sit minus, quam sex; igitur non esset duplum ad quatuor: igitur sex non mouebit ipsum subduplo velocius, quod est contra positum. Patet igitur quòd tres de prædictis opinionibus sunt falsæ. Et per consequens patet ad quæsitum per vltimam conclusionem, quòd in motibus grauium, & leuium simplicium non est talis proportio motus ad motum in velocitate, qualis est in mediis ad medium in raritate; immò quandoque est maior, quandoque minor, & quandoque æqualis; vt quando velocitas prouenit à proportione dupla, aut multiplica ad duplam.

Ad rationes. Ad primam: ad auctoritatem Aristotelis dico, quòd intelligitur, quòd tanta est velocitas, quanta est proportio potentie motæ grauis simplicis ad medium. Et dico notabiliter simpliciter: quia si esset graue mixtum, tunc vnà cum medio oporteret coniungere resistantiam intrinsecam.

Ad secundam; si aliqua potentia, &c. eadem potentia mouebit subduplum mobile, id est, mobile ad quod potentia mota habet duplo minore proportionem.

Ad tertiam, negatur minor, si ly quando denotet proportionem, sicut priùs dicebatur.

Q V Æ S T I O X I.

Utrum velocitas motus sequatur proportionem potentie motoris ad resistantiam moti, ita vt ad augmentationem proportionis, augmentetur proportionabiliter velocitas motus, & ad diminutionem diminuat.

Arist. 8. Phys. c. 4. de celo c. 1. & 1. de Anima, v. 2. Auerr. 4. Phys. c. 10. com. 71. D. Thom. 8. Phys. à text. 29. & 1. p. q. 18. art. 1. & 1. cont. Gens. c. 97. Caiet. & Ferrar. ibid. Regidius quodl. 5. q. 18. Capreol. 2. dist. 6. art. 3. Sone. 9. Metaph. q. 8. Paul. Venet. summa de celo, c. 24.

REGVITVR quòd non: quia tunc sequeretur, si continuè esset alia proportio potentie motoris ad resistantiam, quòd continuè esset alia, & alia velocitas. Consequens est impossibile: quia nulla velocitas est instantaneæ durationis nisi per instans. Probat, consequentia: quia aliter ad proportionem non sequeretur velocitas.

Secundò

Velocitas non sequitur resistantiam moti, nisi mediantibus res que fit motus.

Velocitas non sequitur potentiam motoris.

9.

1.

8.

Secundò, sequeretur quòd Socrates non posset intermittere suam velocitatem sine diminutione suæ virtutis. Consequens est contra experientiam. Consequentia probatur, quia si manet virtus eadem non diminuta, manebit eadem proportio virtutis motæ ad resistentiam; igitur manebit eadem velocitas, & per consequens non esset remissa, quòd est contra positum.

Tertiò, sequeretur quòd ad diminutionem mobilis, seu resistentiæ in infinitum, augmentaretur velocitas in infinitum manente eadem potentiâ. Consequens est falsum: quia videmus, quòd non semper potest homo paruum lapidem proicere ita velociter, sicut magnû. Consequentia probatur: quia ad diminutionem resistentiæ in infinitum, sequitur augmentatio potentiæ motoris ad resistentiam mobilis: igitur cum proportionem sequatur velocitas, sequitur quòd in infinitum augmentabitur velocitas.

2. Quartò, quia proportio non est aliud, quàm termini proportionis vt proportio potentiæ motoris ad resistentiam mobilis, non est aliud, quàm potentia motoris, & resistentia mobilis; sed nullo istorum terminorum, nec etiam ambos simul sequitur velocitas; igitur nec sequitur proportionem. Maior patet, quia proportio est quædam relatio, seu similitudo, quæ non est aliud à rebus relatis, seu similibus. Et minor probatur, quia possibile est illos terminos augmentari, & velocitatem diminui: verbi gratiâ, posito quòd tam potentia Socratis, quàm resistentia mobilis augmentetur, & resistentia mobilis augmentetur magis; tunc certum est, quòd velocitas diminuitur, & tamen vterque terminus augmentatur.

Item, impossibile est, quòd è conuerso vterque terminus diminuat, & velocitas augmentetur: verbi gratiâ, posito quòd tam potentia, quàm resistentia diminuantur, magis tamen resistentia, quàm potentia, tunc velocitas augmentabitur, & tamen vterque terminus diminuitur.

3. Quintò, sequeretur quòd figura non conferret iuuamentum ad motum. Consequens est contra experientiam: quia videmus aliquod mobile sub figura acuta, vel spherica velocius descendere, quàm ipsummet faceret, si esset sub figura lata. Probatur consequentia, quia sub quacumque figura fuerit mobile, semper est eadem potentia mota. Et per consequens eadem proportio potentiæ motæ ad resistentiam: igitur non obstante diuersitate figurarum, manebit eadem velocitas.

Sextò, sequeretur quòd graue descendens deorsum per medium vniiforme non velocitaret motum suum in fine. Consequens est contra experientiam. Et consequentia probatur: quia ex quo potentia est eadem, & resistentia est vniiformis, manet eadem proportio potentiæ ad resistentiam: igitur proueniet eadem, vel æqualis velocitas.

Septimò, ponatur quòd Socrates moueatur in naui quiescente, deinde moueatur nauis; tunc ex motu nauis velocitatur, aut retardatur motus Socratis, & tamen manet eadem proportio potentiæ Socratis ad resistentiam per quam mouetur, scilicet ad grauitatem propriam, & ad medium, igitur non semper ad proportionem eandem, vel æqualem sequitur eadem, vel æqualis velocitas.

Oppositum arguitur per Commentatorem in isto 4. vbi dicit quòd diuersitas motuum in velocitate, & tarditate, est secundum diuersitatem pro-

portionis potentiæ motoris ad resistentiam moti.

In hac quæstione ponenda est conclusio ad quæsitum: Secundò, mouenda sunt aliqua dubia contra conclusionem. Quantum ad primum, ponitur ista conclusio. Velocitas motus sequitur proportionem potentiæ motoris ad resistentiam moti; & vniuersaliter proportio motuum ad inuicem est sicut proportio potentiarum ad suas resistentias. Probatur: quia tanto velocitas est maior, quanto motor plus obtinet super resistentiam mobilis; igitur quanto motor plus obtinet super resistentiam mobilis, tanto motus est velocior. Maior patet, quia ex eo solo, quòd motor obtinet super mobile, mouet; igitur quanto in maiori proportionem obtinet, tanto maiori velocitate mouebit. Et minor probatur; quia non ex eo plus obtinet, quia plus excedat resistentiam mobilis; quia aliquando ab excessu maiori proueniet motus tardior, & à minori velocior; nec ex hoc obtinet plus, quòd resistentia est minor: quia quandoque vna resistentia est dupla ad aliam respectu eiusdem potentiæ, & tamen motus aliquando est minor, quàm duplex, & aliquando est maior: igitur relinquitur, quòd ex eo motor plus obtinet super mobile: quia habet maiorem proportionem, scilicet maioris inæqualitatis super resistentiam mobilis.

Secundò, quia vel attenditur velocitas penes excessum potentiæ motoris, aut propter communem excessum, aut penes proportionem resistentiarum, vel penes proportionem resistentiæ motoris ad resistentiam moti. Sed neutro aliorum modorum, vt probatum fuit in præcedenti quæstione: igitur relinquitur, quòd attendatur penes proportionem potentiæ motoris ad resistentiam moti.

Tertiò, per Aristotelem 7. huius, text. 35. & 36. qui ponit duas regulas fundatas super isto principio, quorum prima est: *Si aliquis motor moueat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, medietas motoris mouebit medietatem mobilis per idem spatium in equali tempore.* Secunda regula; *quòd si plures motores moueant plura mobilia aquâ velocitate, aggregatum ex motoribus mouebit aggregatum ex mobilibus eadem velocitate.*

Quartò, patet per Commentatorem 7. huius, 2. Cæli, & in isto 4. comment. 31. 63. 71. & hoc de primo.

Quantum ad secundum, restat mouere dubia, ad videndum quid intelligamus per potentiam, & quid per resistentiam, & qualiter proportionem earum sequatur velocitas. Primò arguitur sic; si velocitas sequatur proportionem potentiæ motoris ad resistentiam moti, tunc sequeretur quòd si Socrates proiceret lapidem, & lapis diminuat in infinitum, quòd velocitas augmentabitur in infinitum, vel saltem, quòd semper remotius, & velocius proiciat paruum lapidem, quàm magnum. Consequens est contra experientiam, quia lapis potest ita diminui, quòd ad nullam, vel modicam distantiam potest proiici, vt patet de pluuiâ. Et patet consequentia: quia semper potentiæ motoris ad minorem lapidem, est proportio maior, quàm ad maiorem.

Secundò, quia potentiæ æquales inæqualiter agunt in resistentias æquales; ergo, &c. Tenet consequentia: quia æqualium potentiarum ad æquales resistentias sunt æquales proportionem; idèd si proportionem sequitur velocitas, sequitur quòd

4.
Diuisio quæstionis.

Velocitas motus sequitur proportionem potentiæ motoris ad resistentiam moti.

5.

6.

quòd velocitates erunt æquales. Probatur antecedens tripliciter. Primò, quia graue appensus in æquilibra per idem medium quandoque mouetur velociùs, & quandoque tardiùs. Secundò, quia de duobus ferris æqualibus adamas attrahit vnum velociùs quàm aliud, vt si vnum plus distet, quàm aliud. Tertiò, quia ignis calefacit duo calefactibilia æqualis resistentiæ inæqualiter, vt si illa duo calefactibilia sint inæqualiter approximata; & tamen potentia est eadem, & resistentiæ sunt æquales.

Tertiò, ad principale, sequeretur, quòd graue descendens per medium vniiforme nunquam velocitaret motum suum. Probatur consequentia, quia medio semper manet eadem proportio grauitatis ad resistentiam.

Quartò, quia si Socrates portaret aliquod pondus aliquà velocitate, quòd portaret medium ponderis duplâ velocitate; quod est falsum: quia dato, quòd remoueretur totum pondus, non posset moueri in sesquialtero velociùs, quàm antè. Consequentia probatur, quia duplo maiorem proportionem habet Socrates ad medietatem ponderis, quàm ad totum pondus.

7. Quintò, sequeretur, quòd grauius per idem medium non velociùs descenderet, consequens est falsum. Consequentia probatur, quia capiantur duo ferra inæqualia, quorum quodlibet sufficit adamas attrahere, tunc aggregatum ex ferro maiori, seu grauiori, & adamante, est grauius quàm aggregatum ex adamante, & ferro minùs graui; & tamen vnum non velociùs descendit reliquo, immò vtrumque æquè velociter, vt patet per experientiam, si vtrumque poneretur in æquilibra, aut si descendant per aliquod medium sine æquilibra.

Sextò, aliqua portio aëris, & aliqua portio terræ sunt eiusdem resistentiæ: igitur potentiæ moræ æquales æquè velociter mouebuntur per illas portiones aëris & terræ. Antecedens probatur, quia aliqua est portio aëris, quæ aliquà portione terræ plus resistit: igitur est aliqua, quæ æqualiter resistit. Consequentia principalis probatur ex conclusione: quia ex quo potentiæ sunt æquales, & resistentiæ sunt æquales, proportio vnus resistentis, ad vnam potentiam est æqualis proportioni alterius potentiæ ad reliquam resistentiam; idèò velocitates erunt æquales. Sed quòd consequens sit falsum, probatur: quia potentia æqualis in eodem tempore pertransit plus de aëre quàm de terra, propter maiorem densitatem materiæ: igitur si illi motus sint æquales, sequitur, quòd per motus æquales in eodem tempore pertranscantur spatia inæqualia, quod est impossibile.

8. Septimò, sint *A* & *B*, duo motores, *A* maior, & *B* minor, & *C*, & *D* sint duæ resistentiæ, *C* maior, & *D* minor; & sit æqualis proportio *A* ad *C* proportioni *B* ad *D*; tunc sequitur quòd spatia *C*, & *D*, æquè citò, & motu æquali erunt pertransita: quia motus proueniunt ab æquali proportionem: & *C* est maius *D* per casum: igitur aliqui motus sunt æquè velores, quorum vno pertransibitur maius spatium in eodem tempore, quàm reliquo, quòd est impossibile, & contra definitionem velocioris.

Octauò, arguitur, retento eodem casu; quia vel *A* pertransit à totum *C* in tempore quò *B* pertransit totum *D*, aut minus; si in eodem, sequitur consequens, vt priùs, quòd motibus æqualibus

inæquali tempore pertransibuntur inæqualia spatia: si minus, ponatur igitur quòd pertranscant spatium *E* partem spatij *C*, igitur eadem est proportio *B* ad *E*, & *A* ad *C*, sed proportio *A* ad *C*, ponebatur æqualis proportioni *A* ad *E*, quòd est impossibile: quia tunc *A* haberet eandem proportionem ad totum, & ad partem, & per consequens pars, & totum essent ad inuicem æqualia.

Nonò; aliqua est velocitas, quæ à nulla portione prouenit: igitur non semper velocitas sequitur proportionem potentiæ motoris ad resistentiam moti. Consequentia nota est. Probatur antecedens de ascensu aquæ per canalem: quia illa velocitas non attenditur penes proportionem alicuius dispositionis aquæ: quia aqua secundum quamlibet sui dispositionem inclinatur ad motum deorsum, nec secundum proportionem aëris attrahentis; quia aqua non est continua aëri: igitur non sequitur ad tractum aëris.

Decimò, quia potentia motiua & resistentia mobilis sunt diuersarum rationum; igitur ipsarum non est aliqua proportio. Tenet consequentia, quia proportio est duarum quantitatum eiusdem generis vnus ad alteram certa relatio.

Ad ista respondetur. Pro quibus notandum est, quòd potentia motiua & resistentia possunt ad inuicem comparari quadrupliciter. Primò, quantum ad extensionem; & sic certum est, quòd velocitas non sequitur proportionem potentiæ motiue ad resistentiam; quia difficilius est eidem potentiæ mouere per modicam terram, quàm per multum aërem. Alio modo quantum ad intensiorem: & adhuc sic non attenditur velocitas, quia à proportione æqualitatis non potest fieri motus; & tamen summa caliditas, & summa frigiditas, quæ sunt æquè intensæ, agunt in inuicem. Tertio modo possunt comparari ad inuicem secundum vtrumque, scilicet tam secundum intensiorem, quàm extensionem. Et quarto modo possunt comparari penes posse mouere, & posse resistere, non absolutè, sed cum aliquibus circumstantiis, vt à tanta distantia, cum tanta applicatione, vel tanto conatu, vt in motibus voluntariis, & sic de aliis circumstantiis: & idèò ex parte potentiæ motiue non debet numerari pro maiori termino solum potentia principalis motiue, sed cum hoc applicatio ipsius ad mobile, figura mobilis, quòd mouetur, si iuuat ad motum; & vniuersaliter ex parte potentiæ motiue debet numerari omne illud, quòd iuuat, & promouet motum; & similiter ex parte resistentiæ debet numerari omne illud quòd impedit motum.

Nunc ad argumenta. Ad primum, negatur consequentia; quia velocitas sequitur proportionem potentiæ motiue ad totalem resistentiam, numeratam cum omnibus illis, quæ impediunt motum; modò non solum lapis resistit proicienti, immò etiam medium per quod proicitur. Et quando dicitur, ad minorem lapidem est maior proportio; dico quòd non; immò aliquando potentia motiua habet proportionem maiorem ad lapidem maiorem, quàm ad minorem; cuius causa est, quia lapis potest esse ita paruus, quòd applicatio agentis non potest esse tanta minori lapidi, sicut maiori.

Ad secundum, negatur antecedens, si sit æqualis applicatio. Ad proportionem de æquilibra, dico quòd licet grauitas essentialis maneat ibi æqualis, tamen ibi acquiritur grauitas accidentalit ex situ; ex eo quòd graue detentum diutius appetit

9.

Potentia motiua quatuor modis potest comparari ad resistentiam.

10.

appetit centrum quàm antè; & ista grauitas accidentalis vocatur grauitas secundùm situm, vt patet in tractatu de Pondribus.

Ad ambas confirmaciones dicitur, quòd non sunt ad propositum, quia licèt potentia sint æquales, & etiam resistentia, tamen non est æqualis applicatio.

Ad tertium, negatur consequentia; quia licèt maneat eadem grauitas essentialis in descendendo, tamen illa continuè potest plus mouere propter grauitatem accidentalem acquisitam ex impetu, sicut habet videri, *secundo Cæli*.

Ad quartum de portatione lapidis, dicitur, sicut ad primum.

11. Ad quintum, dico quòd aggregatum ex adamante, & ferro maiori quòd sufficit attrahere, non est grauius, id est, non habet maius centrum grauitatis, quàm aggregatum ex adamante, & ferro minori, immò aggregatum ex adamante, & ferro, quòd adamas sufficit attrahere, non habent inaius centrum grauitatis, quàm adamas solùm; & hoc pro tanto, quia ferrum per dispositionem receptam ab adamante, plus appetit coniungi cum adamante, quàm descendere deorsum.

Ad sextum, dico quòd impossibile est aère, & terra existentibus in suis naturalibus dispositionibus, quòd aliqua portio aëris & terræ sint æqualis resistentia: tamen hoc est benè possibile quantumcunque ducatur extra suam naturalem dispositionem, vt quòd terra sit per modum exhalationis, & aër per modum vaporis inspissati; tunc dico quòd potentia æqualis non plus pertransibit de aère, quàm de terra in æquali tēpore.

Ad septimum, concedo casum, & dico quòd *A* non pertransibit de *C*, nisi partem æqualem ipsi *D* in eodem tempore tunc.

12. Ad octauum, quo arguitur contra hoc conceditur consequens, scilicet, quòd pars & totum sint æqualis resistentia intensiue, licèt non extensiue, vt de aère vniformi, pedale tantum resistit intensiue, quantum bipedale, licèt minùs extensiue.

Ad nonum, negatur antecedens. Ad probationem, dico quòd velocitas ascensus aquæ per canalem attenditur penes proportionem potentia attrahentis aërem; cuius signum est, quòd si illa potentia est maior, velocius attraheret, & si minor tardiùs.

Ad decimum, dico quòd hoc pertinet ad 7. huius, scilicet an inter aliqua quæ sunt diuersarum rationum, possit esse proportio, & de hoc videbitur ibi.

Ad rationes principales. Ad primam, dico quòd licèt sit continuè alia, & alia proportio, tamen correspondenter est vna proportio per totam horam, & ita correspondenter est vna velocitas difformis per totam horam æqualis vniformi, à qua per eandem horam tantum spatium pertransiretur.

Ad secundam, negatur consequentia, quia sine diminutione virtutis essentialis Socrates potest diminuerè suum conatum, modò penes proportionem potentia absolute non attenditur velocitas, sed penes proportionem potentia cum tanto conatu, cum tanta applicatione, & tanta figura iuuante ad motum; & sic de aliis circumstantiis.

13. Ad tertiam dictum est in solutione primæ rationis.

Ad quartam, proportio non est aliud, &c. Dico, quòd siue ^b sit idem quod termini, siue aliud in proposito, non est cura; sed sufficit, quòd ad maiorem proportionem potentia motoris ad resistentiam mobilis, sequatur proportionaliter maior velocitas.

Ad quintam de figura, dicitur, quòd si figura iuuat ad motum, debet numerari ex parte potentia motiua; sed si impediatur, debet numerari ex parte resistentia.

Ad sextam, negatur consequentia; vt solum est in quaestione.

Ad septimam, dico quòd si motus nauis iuuat motum Socratis, tunc motus nauis debet numerari ex parte potentia motiua, sed si impediatur, debet numerari ex parte resistentia.

ANNOTATIONES.

^a **O**ctauò arguitur, vt eodem casu, &c. Nota, quòd hic textus est corruptus & mancus. Idè in hunc modum est corrigendus: quia, vel *A* pertransit totum *C*, in tempore quo *B* pertransit totum *B*, aut minus; si in eodem tempore pertransit totum, sequitur consequens vt priùs, quòd motibus æqualibus in æquali tempore pertransibuntur inæqualia spatia. Si minus, ponatur igitur quòd *A* pertranseat spatium *B* partem spatij, id est, quòd *E* est pars spatij *C*; igitur eadem est proportio *B* ad *D*, & *A* ad *E*, sed proportio *A* ad *C*, ponebatur æqualis proportioni *B* ad *D*, ergo proportio *A* ad *E*, est æqualis proportioni *A* ad *C*, quod est impossibile; quia tunc, &c.

^b Dico quòd siue sit idem quod termini, &c. Nota, Henricus de Gandauo *Quodl.* 9. q. 3. *quodl.* 5. q. 6. & 7. & *quodl.* 7. q. 1. asserit, quòd omnis relatio est eadem realiter cum fundamento: quam sententiam secuti sunt Nominales, & Scotus in *Prædicamentis*, *cap. de Relatione*, q. 2. Oppositam sententiam docet Scotus in 2. d. 1. q. 5. quæ consistit in duabus conclusionibus. Prima conclusio. Relationes, quarum fundamenta possunt esse sine termino & relatione, distinguuntur realiter à suis fundamentis, vt paternitas, similitudo, proportio, &c. Secunda conclusio. Relationes quarum fundamenta non possunt esse sine termino, & relatione, sunt idem realiter cum fundamentis, vt creatio passiva, &c.

QVÆSTIO XII.

Vtrum in vacuo, si esset, posset fieri motus.

Aristot. 4. *Physic.* text. 71. Commentator *ibid.* Themist. Simplic. Ægidius, Burleus, Iandun. & Saxon. text. 7. 75. & 76. Albert. Magn. *tract.* 2. cap. 5. & 7. D. Thom. *lect.* 12. & in 4. *dist.* 44. qu. 2. art. 3. Gandauen. *quodl.* 3. Scotus *quodl.* 11. & in 2. *dist.* 2. qu. 9. Gregor. *dist.* 6. *quæst.* 3. art. 2. Scotus 4. *Physic.* qu. 3. art. 3. Tolerus *quæst.* 9. Conimbr. *cap.* 9. qu. 4. Complut. *dist.* 2. o. qu. 3. Ruuius *quæst.* 3. Roccus *quæst.* 9. Auerla *rom.* 1. *quæst.* 27. *sect.* 9.

RGVITVR quòd sic, de graui simplicibus, de quo minùs videtur; quia omne corpus naturale extra suum locum non impeditur moueri naturaliter ad suum locum; sed in vacuo (si esset) potest esse graue simplex extra suum locum, & tamen non impeditur: igitur moueretur ad suum locum.

Secundò, quia appetens aliquem finem, si non impediatur, exequitur illum finem; sed graue simplex appetit locum deorsum; igitur.

Tertiò,

Tertio, graue simplex mouetur per aquam, & per aërem, & melius per aërem, quàm per aquam, igitur, optimè moueretur per vacuum.

Quarto, per Aristotelem 1. *Cæli. sext. 77.* si essent plures mundi, terra vnus moueretur ad terram alterius; sed inter illos mundos esset vacuum intermedium; igitur moueretur per vacuum.

Quinto, si per vacuum non moueretur graue simplex, hoc esset pro tanto, quòd non haberet resistantiam ad faciendum successionem in motu, sed non propter hoc: quia cælum mouetur, & tamen nulla est resistantia faciens successionem in motu cæli. Item illuminatio medij est successiua, vt patet de illuminatione diurna, quæ consequitur motum successiuum vmbrae terræ, & tamen illuminatio fit sine resistantia: igitur ad causandum successionem nullo modo requiritur resistantia.

2. Sexto arguitur de graui mixto; quia quodlibet mixtum habet resistantiam intrinsicam sufficientem ad causandum successionem in motu: igitur quodlibet tale potest moueri in vacuo. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 4. *text. 71. & inde.*

In quæstione, primò videbitur de elemento simplici, an moueretur in vacuo si esset; vel non. Secundo, de elemento mixto, vtrum possit moueri in vacuo.

Quantum ad primum, ponit vna opinio, quòd si vacuum esset, motus fieret in vacuo, & nullus motus fieret in vacuo. Quod probatur: quia vacuum esse est impossibile, modò ad impossibile sequitur quodlibet: igitur ad impossibile sequuntur ambo contradictoria.

Secunda via: posito quòd vacuum esset, vt posito, quòd totus aër istius domus esset annihilatus, tunc ponit ista via, quòd latera domus, siue corpora lateralia circumstantia vacuum, subito concurrerent ad replendum vacuum, & hoc est propter appetitum infinitum, quem habent corpora naturalia, vt coniungantur cum aliis corporibus, cuius signum est, quòd corpora naturalia patiuntur quantamcumque violentiam ne fiat vacuum; & sic intelligitur illud commune dictum, quòd natura abhorret vacuum. Ex isto inferunt sic ponentes, quòd annihilato aëre huius domus, si in medio poneretur vnum graue simplex, & Deus saluaret latera domus ne concurrerent, & cum hoc saluaret graue simplex, moueretur successinè in vacuo, & hoc propter inclinationem grauis quæ tenderet ad replendum partes superiores, & laterales vacui.

3. Contra ista dicta ponuntur tres conclusiones. Prima est. Ad vacuum esse non sequitur contradictio, & idèd non sequitur, vacuum esse, igitur motus est, & nullus motus est. Probatur, quia ad nulum impossibile sequitur quodlibet, nisi formaliter implicet contradictionem, sed vacuum non implicat contradictionem: ergo, &c.

Secundò, quia de facto ponimus per fidem, quòd Deus potest facere vacuum, ita vt possit annihilare aërem huius domus aliis corporibus non mutatis: sed nullus ponit, quòd Deus potest facere duo contradictoria esse simul vera: igitur si ad vacuum esse sequatur contradictio, sequitur quòd possibile est, quòd in bona consequentia antecedens sit verum, & consequens impossibile.

Secunda conclusio. Posito quòd vacuum esset; corpora circumstantia non dilatarent se, nec

concurrerent subito ad replendum vacuum. Probatur, quia si ita esset, sequeretur quòd cælum iam esset rarefactum in infinitum; consequens est impossibile, 1. *Cæli. text. 20. & inde.* Consequentia probatur, quia extra cælum non est aliquod corpus, cui coniungatur cælum: igitur de facto cælum rarefiet per totum spatium, in quo extra cælum potest esse corpus.

Secundò, quia quodlibet ens naturale plus appetit sui permanentiam, quàm coniungi cum alio corpore: igitur si esset vacuum, non esset necesse corpora circumstantia concurrere ad replendum vacuum. Consequentia probatur, quia multa sunt corpora, quæ per rarefactionem; & dilatationem tendunt ad non esse, vt patet de corporibus, quæ sibi determinant certum gradum densitatis; idèd si plus appetat permanere, quàm sic rarefieri propter replere vacuum, sequitur quòd non rarefient. Antecedens probatur, quia quodlibet diligit se permanere quantum potest, vt patet per Commentatorem 1. *huius, comm. 81.* igitur si plus appeterent rarefieri, quàm permanere, iam appeterent plus, quàm possent appetere, quod est impossibile.

Tertio, quia multa sunt corpora, quæ non sunt rarefactibilia; igitur si inter latera huiusmodi corporum fieret vacuum, illa corpora lateralia non concurrerent per rarefactionem. Ex isto sequitur, quòd si in vacuo poneretur vnum graue simplex, quòd ipsum non moueretur successiue ex eo, quòd tenderet per rarefactionem ad replendum vacuum. Patet: quia multa sunt grauia, quæ propter quantumque potentiam vacui nullo modo rarefiunt, verum^a est tamen quòd aliqua sunt fluxibilis naturæ, vt aër, & aqua, quæ rarefierent vsque ad certum gradum, ne fieret vacuum.

Tertia conclusio, posito quòd vacuum esset, si graue simplex moueretur in eo, ipsum moueretur subito, exceptis aliquibus casibus, qui dicentur. Probatur conclusio, quia omnis^b motus est secundum proportionem potentia motoris ad resistantiam moti: igitur vbi est aliqua potentia sine resistantia, potentia in infinitum potest mouere suum mobile; sed in vacuo nulla est resistantia; igitur infinita velocitate mouebit, & per consequens subito. Minor patet ex præcedentibus, quia nulla est resistantia mobilis ad motorem, nec ex tenuitate partium, aut ex limitatione agentis, & ita de aliis modis, qui tacti fuerunt prius.

Et quia ista conclusio ponitur compositè, scilicet si graue moueretur in vacuo, ipsum moueretur subito, idèd ponitur ista conclusio quarta: Si vacuum esset nullum graue^c simplex positum in ipso moueretur, immodò vbiicumque poneretur, ibi quiesceret. Probatur, quia omnis motus alicuius grauis est vt subsit leuiori, & leuis, vt super sit grauiori: sed in vacuo nullum esset leue, cui subesse graue appeteret, nec aliquod graue, cui leue appeteret superesse; igitur in vacuo, si esset, nullus fieret motus alicuius grauis, vel leuis. Maior patet per experientiam, quia graue non quiescit, aut descendit ex eo, quòd est in tali situ respectu cæli, scilicet ex eo quòd tantum distat, vel tantum propinquatur ad cælum, quia aqua descendens quiescit in aliquo situ, in quo nunc est aqua, per quem tamen situm moueretur, si in illo esset aër, & ista maior potest probari per plures experientias: & minor nota est, quia hoc intelligimus per vacuum. Patet igitur,

Diuisio quæstionis.

Ad vacuum esse non sequitur contradictio.

Graue simplex non moueretur in vacuo successiue.

4.

5.

si vacuum esset, quòd in illo nullus fieret motus naturalis grauis, vel leuis. Et notandum, quòd quia nunquam expertum est, quòd fieret in vacuo, idèd posito quòd esset vacuum, nullus scit quid sequatur, idèd prædictæ quæstiones positæ sunt verisimiliter coniecturando.

Sed circa prædicta dubitatur, concesso, quòd per vacuum potest moueri graue, vel leue; vtrùm semper subitò mouerentur. Respondetur, quòd non semper. Vnde posito quòd esset vnum graue, cuius vna pars esset ab vna parte centri, & altera ab alia, tunc illud graue descenderet successiuè, quia vna pars esset resistentia alterius. Item, in alio casu, vt si esset aliquod compositum ex terra, & aère, & poneretur in loco sphaeræ ignis vacuo, tunc descenderet vsque ad locum aëris subitò, sed de loco aëris deorsum successiuè.

6. Secundum dubium est, posito quòd Deus suppleret differentias locorum in vacuo, tunc posito quòd vna sphaera terræ simplicis poneretur in centro terræ, vtrùm ibi moueretur circulariter. Arguitur quòd non: quia vndique est æqualiter de grauitate, ideo quæ ratione moueretur ad vnam partem, eadem ratione ad aliam. Respondetur, quòd talis sphaera non moueretur ex se sine motore extrinseco: quia si sic; iam moueretur subitò, & partes ipsius penetrarent se; sed talis sphaera potest moueri à motore extrinseco, quantumcunque esset modicæ virtutis.

Tertiò dubitatur, posito quòd super aliquam superficiem planam æquè distantem à centro ponerentur duæ sphaeræ terræ simplicis in vacuo, quarum vna esset maior, scilicet *A*, & alia minor, scilicet *B*, vtrùm æquè facile esset mouere vnam, sicut & reliquam. Respondetur quòd sic: quia quælibet earum à quantacunque potentia mota, potest moueri, sed tamen à nulla potentia possunt ambæ moueri æquè velociter. Primum probatur: quia ex quo quælibet illarum terrarum est sphaerica; igitur quælibet tangit planum in puncto: igitur ab vna parte illius puncti est tantum de grauitate, quantum ab alia parte; & per consequens potentia est æqualis resistentiæ: igitur quilibet excessus additus potest mouere. Secundum probatur, quia in maiori sphaera signetur grauitatis mota in vna medietate, vt *duo*, & grauitas resistitiua, vt *duo*, & potentia, seu excessus additus, vt *vnum*; tunc tota potentia mota se habet ad resistentiam in sesquialtera proportione. Tunc de minori sphaera signetur vna medietas, vt *vnum*, & medietas resistitiua vt *vnum*, item excessus additus ab extrinseco vt *vnum*; igitur excessus minoris sphaeræ proueniet à proportione dupla, quæ est maior sesquialtera; igitur velocitates erunt inæquales.

7. Ex istis patet, quòd si in vacuo graue simplex poneretur in æquilibra, ipsum haberet resistentiam ex contra appenso, differenter tamen quàm in pleno: quia in vacuo quilibet excessus vnus super alterum sufficeret ad faciendum motum; sed in pleno non quilibet sufficeret propter resistentiam medij; & hoc de primo.

Græue mixtum an moueretur in vacuo.

Quantum ad secundum, de motu mixti in vacuo. Dico quòd in proposito intelligimus per mixtum illud quod determinat sibi omnes qualitates primas in gradu citra summum, & cum hoc determinat sibi qualitates motiuas remissas per contrarium, vt grauitatem remissam per aliquos gradus leuitatis, & è contra: vel saltem per mixtum intelligitur aggregatum ex gra-

ui, & leui, vt si infra partes grauis contineatur aliquod corpus leue. Tunc dicitur primò de motu locali, quòd mixtum ex omnibus elementis si moueretur in vacuo, moueretur successiuè, quia tunc haberet resistentiam intrinsecam. Secundò, quòd si esset mixtum ex aliquibus tantum, tunc in aliquo loco moueretur subitò, vt mixtum ex terra, & aère moueretur subitò in loco ignis. Deinde de motu alterationis dico, quòd in vacuo nulla potest fieri alteratio ab extrinseco remoto, quia non esset medium susceptiuum actionis; & idèd in vacuo non posset fieri visio. Et dico notabiliter *remoto*, quia ab extrinseco immediato benè potest fieri alteratio. Similiter ab intrinseco potest fieri alteratio. Ex quibus sequitur, quòd in vacuo possunt fieri motus consequentes alterationem intrinsecam, vt nutritio, augmentatio, rarefactio, condensatio, & consimiles motus. Item in vacuo potest fieri motus progressiuus animalium, motus proiectorum, & hoc per impetum tantum in protracto ab impellente. Et per ista potest iudicari de aliis motibus.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd graue existens in vacuo, nec est in loco naturali, nec innaturali: quia non est in loco, tamen tenendo quòd Deus supplet differentias locorum in vacuo, tunc dico quòd graue simplex mouebitur subitò, si non detineatur aliunde.

Ad secundam dicitur, quòd motus non est finis grauis, sed locus deorsum; idèd graue positum in vacuo, subitò acquireret illum locum.

Ad tertiam, si intelligamus per *optimè, velocius*, concedo, quòd per vacuum in infinitum velociter moueretur.

Ad quartam dico, quòd Aristoteli sufficit, quòd terra illius mundi inclinaretur ad terram istius, sed non oportet, quòd moueretur ad istam terram.

Ad quintam, concedo quòd illuminatio fit cum resistentia non immediatè, sed mediatè, quia consequitur motum, qui est cum resistentia.

Ad sextam, de motu cæli dico, quòd ille motus est voluntarius, nec ibi requiritur resistentia ad successioneem.

Ad vltimam, dictum est in secundo articulo.

ANNOTATIONES.

9. **V**erum est tamen, quòd aliqua sunt fluxibilia natura, &c. Nota quòd si esset vacuum, nullo posito miraculo alio, quàm vacuum in concavo Lunæ, cæli nullo modo conuerterent ad replendum illud, quia suapte naturâ sunt incorruptibiles: & tamen concurrere non possent sine rarefactione, ne relinquerent vacuum locum suum, quod esset miraculum maius quàm illud de vacuo. Cæterùm cum aër, & aqua sint mobiles, & rarefactibiles, minùs repugnat naturæ, quòd ascendant, quàm vt detur vacuum; atque adèd, posito vacuo, rarefierent vsque ad summam raritatem, sub qua possunt conseruari, vt repleant quàm maximum possunt vacuum, non tamen (vt hîc dicit Scotus) adèd rarefierent, quousque corrumpantur: nam si corrumpentur, plus vacui maneret; nisi dicas quòd conuerterentur in rarissimum ignem, qui poterit maiorem locum replere: sed profectò propter vacuum non est admittendum, quòd vnum totam elementum

9. Cæli non va-
referens ad
replendum
vacuum.

elementum corrumpatur: maxime quia per solam rarefactionem, sine aliqua alteratione, & inflammatione, non videtur quomodo aqua conuertatur in ignem, immò neque in aërem.

Controversia de successione causa inter Aueroem, & Auempacem.

b *Omnis motus est secundum proportionem potentia motoris, &c.* Nota quòd de causa successio- nis in motu fuit altercatio, atque contentio inter Aueroem, & Auempacem, vt patet in isto 4. cap. de vacuo. Nam, Auempaces vir. doctissimus, & Auerois præceptor, credidit successio- nem in motu prouenire non ex resistentia medi- j, sed potius ex resistentia mobilis ad motorem, scilicet ex virtute mouentis maiore, vel mino- re. & si ex medijs resistentia sumatur in motu suc- cessio, hoc est tantum per accidens; & idè di- cebat rationem illam Aristotelis captiosam esse & fallacem; quia proposuero illa, *qualis est pro- portio medijs ad medium in spissitudine, & subtilitate, talis est proportio motus ad motum in velocitate, & tarditate*, est falsa; quia aliàs non esset motus in tempore, nisi ex resistentia medijs: atque adè si non esset medium resistens, motus esset in instan- ti, quod constat esse falsum: quia corpora caele- stia mouerentur in instanti, cum in eorum mori- bus non sit medium resistens in quo, vel per quod moueantur.

10. Aueroës autem vult rationem Aristotelis demonstrationem esse efficacissimam, & contra Auempacem dicit, quòd omnis motus est con- tinuus, & quòd hæc continuatio non potest esse ex sola virtute mouentis, vt Auempaces sensit; nisi etiam fuerit aliqua resistentia, quam virtus mouentis superet, ita vt secundum illam ratio- nem proportionis, secundum quam virtus mo- uentis resistentiam superat, motus quoque fiat velox; atque adè in his moribus, in quibus est maior proportio resistentiæ, est etiam maior ve- locitas, & vbi proportio resistentiæ minor, etiam & velocitas minor: & vbi virtus mouentis resi- stentiam non superat, aut secundum certum ex- cessum à natura staturum eandem non excedit, motus nullus efficitur. Vnde tribus tantum mo- dis ex ipso Aristotele ostendit Aueroës resisten- tiam inueniri posse, aut ex parte mobilis & medijs, vt in animalibus, quæ in pleno mouentur, in qui- bus corpus, quod est actu, & medium quod est plenum, animæ mouenti resistit. Aut ex parte, mo- bilis tantum, vt in animalibus, si mouerentur in vacuo, in quibus non medium, quod est inane, sed solum animalis corpus animæ mouenti resistit; & in corporibus caelestibus, in quibus ipsum cælum motum sine medio animæ mouenti resistit ratione situs contrarij, quem habet ad motum intentum à motore: nam primum mobile non mouetur in instanti ab Intelligentia: quia par- tem, quam modò habet in Oriente, intendit In- telligentia mouere ad Occidentem: & propter continuitatem partium orbis, non potest fieri in instanti. Tertio, ex parte medijs tantum, vt in ele- mentis, quæ mouentur in pleno, quorum materia, quæ actu non est, sed facultate tantum, formæ mouenti resistere non potest; sed medium solum est illud, quod resistit.

11. *Scotus de causa successio- nis in mo- tu.*

Scotus verò in 2. dist. 2. quaest. 9. ad quartum principale, & in 4. dist. 43. quaest. 5. artic. 2. dicit quòd successio in motu causatur propter resi- stentiam mobilis ad motorem, & ipsius mobilis ad medium inter ipsum, & terminum: verbi gra- tia, virtus motuæ lapidis mouet ipsum lapidem deorsum, lapis ipse est mobile, & facit resisten-

tiam virtuti motuæ lapidis: quia corpus lapidis, vt comparatur virtuti finitæ, & limitatæ, non po- test esse in instanti à tali virtute de loco sursum in locum deorsum; atque adè lapis vt com- paratur tali virtuti, transit successiue per omnia media vsque ad centrum; atque ita omnia illa media inter terminum à quo, & terminum ad quem, faciunt sibi resistentiam: cum ita sint in- ter se ordinata, vt tale mobile, comparatum tali virtuti, non possit simul, & in instanti tran- sfire omnia illa media, atque adè successio in tali motu causatur ex resistentia mobilis ad motorem, & ex resistentia mediorum ad mobi- le. Et in quarto loco supra relato sub litera B, inquit, quòd omnes illæ causæ tactæ à Commen- tatore quarto Physicorum cap. de vacuo, mobilis ad motorem, & mobilis ad medium, & medijs ad mouentem reducuntur finaliter; sicut aliàs te- rigi (scilicet in 2. vbi supra) ad imperfectionem virtutis agentis, propter quam imperfectionem potest sibi mobile resistere non absolute, sed vt respicit terminos, & medium per quod transfe- rendum est à termino in terminum.

c *Si vacuum esset, nullum graue simplex, &c.* Nota quòd secundum Philosophum in isto quarto cap. de vacuo, tres sunt vacui significaciones. Vno mo- do vacuum significat illud, quod nihil est. Secun- do modo significat, in quo non est corpus sensibi- le: & istis duobus modis accipitur vacuum tran- sumptiuè: quia verum vacuum non est illud, in quo nihil est, quia sic punctum esset vacuum: nec verum vacuum est illud, in quo non est cor- pus sensibile, quia sic locus in quo est aër, esset vacuum. Tertio modo accipitur vacuum pro spa- tio receptiuo corporis naturalis, priuato tamen corpore naturali, & hoc potest dupliciter intelli- gi: vno modo, quòd in illo spatio nec sit corpus naturale, nec quantitas separata. Secundò, quòd in illo spatio sit quantitas separata, sed esset quemadmodum erat ante mundi creationem; vel nunc extra cælum: & isto modo nunc Docto- res disputant de vacuo. Sed iste intellectus con- tradictionem inuoluit, scilicet quòd sit aliquid receptiuum corporis carens omni quantitate, quia esset ponere quantum sine quantitate: nihil enim potest recipere quantum nisi quantum: at- que adè, vt conuicio ex ipso Aristotele nullus antiquorum ita posuit vacuum intra vniuersum, tamen aliquæ eius rationes militent quoque aduersus hoc genus vacui. Secundus intellectus est minus impossibilis, scilicet quòd sit aliqua quantitas lata, longa, & profunda, & ab omni substantia, & sensibili qualitate separata, vt fides Catholica ponit quantitatem in sanctissimo Eu- charistiæ Sacramento sine omni substantia cor- pore, in qua sit vt in subiecto, ita Deus efficere posset quantitatem sine omni qualitate, & sub- stantia. Et huiusmodi quantitatem separatam re- ceptiuam corporis aliqui antiquorum dixerunt esse vacuum.

Nota secundò, quòd talis quantitas separata duobus modis potest intelligi, quòd esset re- ceptiuum corporis; vno modo quòd cederet cor- pori naturali, sed ingrediente naturali corpore, staret simul adæquate cum illo, atque immo- biliter maneret; & in hunc modum posuerunt antiqui quantitatem separatam esse vacuum. Alio modo potest intelligi, quòd illa quantitas ce- deret corpori naturali; & ita loquitur Aristote- les in hoc quarto sext. 76. de quantitate positissima, quando

12. *Vacui signifi- caciones sunt tres.*

13. *Quantitas separata dup- pliciter in- telligi potest, quòd sit re- ceptiuum cor- poris.*

quando dicit, quòd sola quantitas facit distare, vt si corpus cubum separatum ab omni substantia, & ab omni qualitate, sensibili, poneretur in aqua, faceret tantum de aqua distare, quantum est corpus cubum.

Nota tertio, quòd (ponendo vacuum esse spatium non repletum corpore, sed in eo esse tantum quantitatem separatam, sicut ponebant antiqui, sic tamen quòd illæ dimensiones non cederent corpori, vel mobili,) tunc in vacuo nullo modo posset esse motus: quia non potest dari penetratio dimensionum. Modò antiqui dicebant corpora physica penetratiuè moueri per illas, sicut corpora gloriosa mouebuntur per cælum; hæcque dimensiones dicebant esse locum, vt supra exposuimus; quæ cum haberent in se corpus physicum, penetratiuè erant locus plenus; cum autem omni corpore carerent, erant vacuum; sed esto quòd illæ dimensiones cederent, & cum hoc aliquam resistentiam mobili facerent, tunc etiam Philosophus concederet in vacuo posse fieri motum; negando verò dimensiones facere resistentiam, sed tantum cedere mobili, vt ponebant antiqui, dubium est, an in vacuo possit esse motus? & Aristoteles contra antiquos probat quòd non.

14.
Motus dupliciter habet
successionem.

Nota quarto, quòd motus duplicem habet successionem; vna est successio essentialis; altera est successio accidentalis. Successio essentialis competit motui ex diuisibilitate spatij, seu medij, per quod mobile mouetur; sed successio accidentalis competit motui ex aliqua qualitate superaddita spatio, siue medio, quæ est raritas, vel densitas, quæ sunt qualitates consequentes calidum, & frigidum, vt dicit Commentator 7. *Physic. comm.* 15. & penes istas qualitates medium est promotiuum, vel impeditiuum motus, id est, penes subtilitatem medium promouet, & penes densitatem impedit ipsum motum, & ratione istarum qualitarum, seu conditionum accidentalium, quæ superadduntur spatio, seu medio, motus habet successionem accidentalem, scilicet velocitatem, & tarditatem; licet à spatio, & medio habeat successionem essentialem, & essentialem velocitatem, prout hæc sunt quanta, scilicet *spatium, & medium*.

Nota quinto, quòd motus factus in pleno habet vtramque successionem; essentialem, quatenus spatium est diuisibile: & accidentalem, quatenus spatium est rarum, vel densum. At motus factus in vacuo, si vacuum cedere posset, id est, si illæ dimensiones separata cederent mobili, vt ponebant antiqui ex diuisibilitate spatij, haberet diuisibilitatem, & successionem essentialem, sed nullam velocitatem, vel tarditatem superadditam haberet; quia in vacuo nulla est qualitas: idè in vacuo non causatur motus nec velox nec tardus, quia amorà causà, amouetur effectus: & causa velocitatis, & tarditatis, est raritas, & densitas, quæ non sunt in vacuo. Nam successio accidentalis, vt iam diximus, quæ est velocitas, vel tarditas in motu, non causatur ex diuisibilitate spatij, quia si spatia essent æqualia, motus facti in ipsis essent æquè veloces, vel æquè tardi, quod est falsum; vt patet de motibus factis per aërem, & aquam; causatur ergo velocitas accidentalis ex subtilitate pleni; & tarditas ex ipsius densitate, atque adèd motu, factus in vacuo non est neque tardus, neque velox.

15.

Ex his sequitur primò, quòd (cum successio essentialis possit esse eque in vacuo, sicut in pleno,

cum vacuum sit æquè diuisibile in partes, sicut plenum) motus factus in vacuo esset proportionabilis motui facti in pleno, loquendo de successione essentiali; sed loquendo de successione accidentali, hoc est, de velocitate, & tarditate superaddita, cum nulla talis sit in vacuo, motus factus in vacuo non potest proportionari motui facti in pleno, quia *nihil ad aliquid* nulla est proportio.

Secundò, sequitur quòd si antiqui posuerunt motum causari in vacuo, & non velocitatem motus; Aristoteles nihil haberet contra eos, quod esset inconueniens, quia non haberet, nisi quòd motus factus in vacuo non proportionaretur motui facti in pleno in velocitate, & tarditate, quod vtique verum est. Sed non probaret contra eos, quòd motus factus in vacuo non proportionaretur motui facti in pleno in successione essentiali. Verùm, si antiqui nedum posuissent motum fieri in vacuo quantum ad essentialem successionem, sed etiam quantum ad successionem accidentalem, tunc ratio Aristotelis concludit contra eos, quòd illi motus facti, vnus in vacuo, & alter in pleno, essent proportionabiles in velocitate, & tamen vacuum, & plenum non essent proportionabilia in subtilitate, & densitate, quæ sunt causæ velocitatis, & tarditatis in motu. Modò impossibile est, quòd proportionentur motus in velocitate, & spatia non proportionentur in subtilitate: quia impossibile est, quòd proportionentur effectus, nisi proportionentur, & causæ.

Tertio, sequitur quòd antiquis ponentibus in vacuo motum præcisè in ratione quæ motus, non est impossibile motum in vacuo esse æqualem motui facti in pleno, hoc est, fieri in æquali tempore cum motu, qui fit in pleno; quia medium vacuum potest æquari medio pleno in quantum est ratio, seu causa successionis essentialis in motu. Si ambo media sint, verbi gratià, decem cubitorum, atque adèd si aliquod plenum acciperetur in tali proportione, in quali accipit Philosophus ad motum factum in vacuo, stando semper in successione essentiali, illud plenum acceptum esset omnino neutrum, id est, nec rarum, nec densum, saltem vt sic nullam daret qualitatem accidentalem motui, sicut nec vacuum, atque ita illi motus non essent neque tardi, neque veloces. Philosophus ergo contra antiquos habet, quòd cum vacuum nullam habeat qualitatem accidentalem, vltra successionem essentialem non tribuit motui velocitatem; quia si sic, posset aliquod medium plenum dari æquale, & tunc per medium plenum, & vacuum fieret motus in tanto tempore, quantum tempus corresponderet illi conditioni accidentali motus, quod est impossibile: quia secundum hoc media essent proportionabilia, hoc est, si illi motus essent proportionabiles in velocitate, etiam media, id est, vacuum & plenum essent proportionabilia in subtilitate, quod est impossibile. Quia ergo antiqui dicebant motum in vacuo esse tardum, & velocem, idè rationes Aristotelis concludunt contra illos, de tarditate, & velocitate motus; & probat quòd talis motus non possit esse neque tardus, neque velox. Cæterum, eius rationes non concludunt simpliciter motum non posse esse in vacuo sub ea ratione, quæ motus, & hæc dicta sunt, ponendo vacuum esse spatium separatum.

Sed dubium est, ponendo vacuum esse concavitatem

16.

17.

cauitatem alicuius loci, in qua profus nullum sit corpus neque Physicum, neque Mathematicum, vt si Deus destrueret elementa omnia, nihilque remaneret intra orbis cœlestes, vrùm per illud spatium inane posset fieri motus. Pro cuius solutione obseruandum est, tarditatem, seu velocitatem motus triplici ex causa prouenire posse. Primò, ex parte ipsius mobilis, quando scilicet mobilia diuersa sunt, ita vt vnum altero sit grauius, vel leuius; velociùs enim mouebitur sursum, quod leuius est, quàm quod minus leue: & deorsum, quod est grauius, quàm quod minus graue. Secundò, ex parte spatij resistentis; minus enim resistit aër, quàm aqua; quare motus per aërem, cæteris partibus, velocior est, quàm motus per aquam. Tertiò, ratione situs; pars enim orbis, quæ est in Oriente, resistit parti, quæ est in Occidente, vt non possit esse simul in eodem situ, & sic non potest in instanti moueri orbis Lunæ.

Tarditas, & velocitas in motu ex triplici causa prouenire possunt.

18.

Motus in vacuo potest fieri in tempore.

Hoc stante, dico quòd motus per vacuum necessariò fieret in tempore. Quod patet primò, ex parte mobilis; sit enim corpus mobile in vacuo tripodale, tertia pedalitas non posset deuenire ad locum primæ, nisi priùs esset in loco mediæ; sed hoc priùs & posterius non potest esse sine tempore: ergo, &c. Item, suppono quòd esset vna hasta magna affixa in terra; & suppono, quòd, stante vacuo à cœlo vsque ad terram, aliquis lapis moueretur sic à capite lanceæ, & aliquis alius lapis eiusdem quantitatis, & grauitatis, & figuræ inciperet etiam simul moueri à medio istius hastæ. Tunc quæro an ille lapis, qui mouetur à medio lanceæ sit priùs in terra, quàm ille, qui mouetur à capite, vel simul. Non simul, quoniam, quando lapis, qui mouetur à capite, est vbi erat lapis alter, puta in medio; lapis qui erat in medio, vel aliquid transiit, vel nihil; si nihil, ergo non simul inceperunt moueri, quod est contra suppositum: ergo aliquid transiit: ergo priùs est in terra, quàm alter. Sed vbi est prius & posterius, ibi est successio; ergo, &c. Secundò probatur, citiùs ascendit leuius, & citiùs descendit grauius; sed si in vacuo esset motus in instanti, tum æquè citò descenderet lana, quàm plumbum, & æquè citò ascenderet terra, quàm ignis. Tertiò, probatur sic: Si in hac aula, verbi gratia, æqualis est distantia à recto ad pauimentum, si sit plenum tale spatium, ac si sit vacuum; sed si motus in vacuo fieret in instanti, non esset talis æqualis distantia: impossibile enim est naturaliter, quòd talis distantia in instanti transeatur; ergo motus in vacuo non potest fieri in instanti.

19.

Ex his patet ad primam rationem Aristotelis Concedo enim nullam esse proportionem inter vacuum & plenum, neque inter resistentiam vacui, & pleni; nego tamen quòd fiat motus in instanti: quamuis enim in spatio vacuo non sit corpus, quod resistat, est tamen aliunde ratio, vt supra diximus, quæ facit motum esse successiuum. Et si dicas: ergo ratio Aristotelis non valet contra antiquos. Siquidem & ipsi potuissent respondere alia ex parte motum esse successiuum, quamuis daretur vacuum, vt ipsi asserbant: atque ita malè inferebat pro inconuenienti ex vacuo dato motum per ipsum fieri in instanti. Respondeo Aristotelem optimè procedere contra antiquos putantes in ipsomet vacuo esse resistentiam: quia illi ponebant vacuum illud dimen-

sionatum, asserbantque ex parte dimensionum esse resistentiam; ita vt motus per tale vacuum fieret in tempore: Aristoteles autem illà ratione, & aliis hanc sententiam reiecit. Vnde nec illo vacuo dimensionato, nec in isto, quod ex casu ponimus, aliqua est resistentia ad motum; sed aliunde prouenit resistentia, vt supra diximus, antiqui autem Philosophi solam, quam ex parte dimensionum falsò existimabant esse, ponebant, & sic optimè contra illos sequebatur motum fieri in instanti, quod falsum est. Vel dicas, & meliùs, sicut annotatum est suprà, annotatione quarta, & quinta.

QVÆSTIO XIII.

Utrum possibile sit esse vacuum.

Aristot. 4. *Physic. cap. 8. & 9.* Auerroës & reliqui interpretes *ibid.* D. Thom. *lect. 9. & sequen.* Alber. Magu. *tract. 2. quæst. 5. & sequen.* Scotus in 4. *dist. 43. quæst. 5. art. 2. & quodl. 11. art. 2.* Canonic. 4. *Physic. quæst. 4.* Conimbric. *cap. 9. quæst. 1. & 2.* Compluten. *disp. 20. quæst. 1. & 2.* Ruuius *quæst. 2. Roccus q. 8. Auerfa tom. 1. quæst. 27. sect. 8.*

RGVITVR primò quòd sic, per experientias aliquas. Primò, quia vitrum plenum aquâ, aut vino, tantum continet de moueta nouiter facta, quantum contineret si non esset vinum, aut aqua; quod non esset nisi in vino, aut aqua essent vacuitates in quibus reciperetur.

I.

Secundò, quia vas plenum cineribus tantum recipiet de aqua, quantum faceret si non essent cineres; quod non esset nisi intra cineres essent vacuitates receptiæ aquæ.

Tertiò, quia dolium continet tantum de vino cum vtibus, quantum contineret sine vtibus; quod non esset nisi vtres reciperentur in vacuo.

Quartò, arguitur ratione: & sint duo corpora perfectè plana sibi inuicem immediata; & sic superius *A*, & inferius *B*, tunc per chordam affixam centro ipsius *A* separatur *A* à *B*, tunc æquè citò, sicut vna pars *A* separabitur à *B*, æquè citò & reliqua. Tunc igitur immediatè post hoc *A*, secundum se, & quamlibet partem sui distabit à *B*, tunc igitur vel immediatè post hoc, aër ingrediens replebit totum spatium inter *A*, & *B*, vel non; si non, habetur propositum, si sic; igitur motus localis ipsius aëris factus est subitò, quod est impossibile, vt patet *6. huius*.

Quintò, quia condensatio, & rarefactio sunt possibiles: igitur possibile est vacuum esse. Antecedens patet ad experientiam. Consequentia probatur; quia in condensatione partes circumferentiales appropinquantur partibus centralibus, & è contra in rarefactione elongantur à centralibus; tunc igitur in rarefactione partes circumferentiales, vel recipiuntur in pleno, vel in vacuo: si in pleno, tunc corpora penetrant se, quod est impossibile; si in vacuo, habetur propositum.

2.

Sextò, vacuum intelligitur; igitur vacuum est. Antecedens patet, quia de ipso est scientia. Consequentia probatur; quia intellectus est virtus passiva, & non potest moueri nisi ab ente.

Septimò, arguitur per locum à parte totius, in modo ad suum totum; quia sequitur, *aliquid est vacuum vino; igitur aliquid est vacuum*: quia ista determinatio *vinum* non est diminuens.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto quarto tractatu à *text. 64. vsque ad text. 86.* Primò

notandum, quòd per easdem rationes, quibus probatur vacuum esse, potest probari plura corpora esse simul, vel saltem per aliquas illarum, vt patet de illis rationibus, quæ ducunt ad hoc inconueniens; scilicet quòd vel vacuum est, vel plura corpora sunt simul.

An plura
corpora pos-
sint esse in
eodem loco.

Idem notandum, quòd corporum quædam sunt quorum vnum natum est informare reliquum, vel ambo tertium; vt materia, & forma, albedo, & caliditas. Alia sunt quorum nullum natum est informare reliquum, nec ambo nata sunt informare tertium; vt homo, & asinus. Modò plura corpora, quorum vnum natum est informare reliquum, vel ambo tertium, bene possunt esse simul; sed de aliis corporibus, quorum neutrum natum est informare reliquum, nec ambo tertium, hoc est impossibile.

3.

Secundò notandum, quòd hoc nomen *vacuum* est nomen priuatiuum, & significat tantum, quantum hæc oratio, *locus non repletus corpore*; & idem quando dicitur, vacuum est locus non repletus corpore, ibi sumitur esse pro *significare*.

Imaginatio
duplex de
vacuo.

Tertiò notandum, quòd secundum duplicem imaginationem de loco, est etiam duplex imaginatio de vacuo: nam vt patuit in principio huius quarti, aliqui imaginantur locum esse spatium separatum; idem si imaginetur totus mundus annihilari, totum spatium, quod isti imaginantur mundum occupare, diceretur esse locus mundi. Sed alij ponunt locum esse terminum continentis. Et ita proportionaliter est duplex imaginatio de vacuo; vna ponit, quòd vacuum sit spatium separatum; & sic vacuum esse aliquid, implicat contradictionem. Alio modo imaginatur vacuum esse superficiem corporis continentis priuatam contento, sicut si totus aer huius domus esset annihilatus, lateribus domus manentibus vt nunc, tunc superficies interior huius domus diceretur esse vacuum.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio. Impossibile est aliquod vacuum separatum esse. Probat, quia si esset aliquod vacuum separatum, tunc sequeretur, quòd aliquod esset perpetuum, seu coeternum ipsi Deo; quòd Deus non posset augere, nec annihilare, nec diminuire, nec alio modo variare; consequens est falsum, & impossibile, quia omne aliud à Deo est causatum ab ipso, & ab ipso dependens, & per consequens mutabile ab ipso Deo.

4.

Secundò, sequeretur quòd plura corpora essent simul; consequens est impossibile de illis corporibus, quorum vnum non est natum informare reliquum, nec ambo tertium. Consequentia probatur, quia illud spatium separatum est æquè longum, æquè latum, & æquè profundum, sicut corpus, quod in ipso recipitur: & per consequens ipsum est corpus, & non cedit corpori recepto, immò stat simul cum ipso; igitur plura corpora stant simul.

Tertiò, sequeretur quòd esset aliqua dimensio separata: consequens est impossibile, quia apud cognoscentem esse accidentis implicat contradictionem*, accidens esse sine subiecto, vt patuit primo huius, text. 36. Consequentia probatur, quia in vacuo separato essent dimensiones quemadmodum in corporibus naturalibus.

Quartò, si esset aliquod vacuum separatum, hoc esset præcipue propter motum localem: sed propter hoc non, quia in vacuo separato, si esset, nullus fieret motus localis, ex quo nulla es-

set differentia partium situs, ratione cuius fieret motus, de vna parte illius spatij ad aliam partem.

Quartò, si sit aliquod tale spatium separatum; tunc verum est dicere, quòd spatium separatum est, & non est aliquid, nec aliqua, nec substantia, nec accidens. Item, concedere quòd huiusmodi vacuum est quantum, & æquale corpori, quod recipitur, & tamen ipsum nec est ens, nec entia, quod est impossibile, quia quantum, & æquale non dicitur nisi de entibus.

Secunda conclusio. Nulla superficies corporis continentis, & nec aliquod corpus continens est vacuum, immò quilibet locus est repletus corpore. Probat, (inducendo in corporibus mundi: nam in cælo non est vacuum inter stellas, nam stellæ vniformiter mouentur,) quod non est bene possibile saluare vniformitatem motus, nisi stellæ sint fixæ in aliquo corpore solido, & per consequens ibi non est vacuum. Eodem modo potest induci in sphaeris Planetarum, in quibus nullum est vacuum. Et si obiciatur de epicyclis, quia medietas epicycli supra deferentem, quando mouetur, vel recipitur in pleno, vel in vacuo: si in vacuo, habetur propositum; si in pleno, tunc corpus cæleste cedit sibi, & est fluxibile, vel plura corpora erunt simul, quorum vtrumque est impossibile. Responderetur, quòd illa imaginatio est falsa, quæ ponit vnam partem epicycli super deferentem, immò totus epicyclus debet imaginari infra orbem, in quo est epicyclus.

Item, potest induci in elementis, & in istis inferioribus, quia vbi dicimus esse aërem, ibi est plenum, de quo tamen antiqui magis dubitauerunt, vt patet per vesicas repletas aëre, & declaratur in textu.

Secundò, probatur per experientias, quæ ponuntur in tractatu de inani, & vacuo: quia corpora naturalia mouentur contra naturales inclinationes suas, ne fiat vacuum. Prima experientia^b est de aqua ascendente ad extinguendum candellam coopertam vtrinali. Secunda experientia; si fiat vas habens duas tibias, vnam longiorem alterà, & breuior ponatur in aqua, tunc per brachium longius extrahatur aër, aqua ascendet per tibiam breuiorem: quod tamen non faceret nisi ad prohibendum ne fiat vacuum. Tertia experientia est, quòd graue existens sursum non impeditum, non descendet ne fiat vacuum; igitur in istis inferioribus per agens naturale non est possibile vacuum esse. Antecedens probatur, quia si sit vnum vas habens multa foramina parua subtus, & vnum foramen magnum supra, tunc si illud vas repleatur aqua, & foramen superius sit obstruatum, non descendet aqua per foramina inferiora; quod non esset nisi ad prohibendum vacuum. Quartò, videmus quòd elementa leuia descendunt deorsum, vt patet de aëre, qui descendit in fossione puteorum.

Contra istam conclusionem arguitur, & fit vnum corpus concavum perfecte sphaericum vndique vniforme grossitie & robore, vt esset de chalybe; & sit illud corpus repletum aëre; tunc ponatur illud corpus sic repletum in aqua, vel in aliquo, quod intensè frige facit; tunc aër interclusus in isto vase, condensabitur: quia frige fiet, & ad frige facionem consequetur condensatio: igitur occupabit minore locum quàm antè, & per consequens manebit vacuum. Responderetur, quòd

* Vide censuram in princ. huius libri.

quòd impossibile est aërem in illo corpore condensari à frigido, quantumcumque intenso, nisi frangatur illud vas, aut in ipso sit aliquod foramen, per quod in ipso sit introitus alterius corporis.

7. Tertia conclusio. Licet per potentiam naturalem non sit possibile vacuum esse, tamen per potentiam supernaturalem, vt per diuinam, hoc est possibile, quia si Deus faceret vacuum, nesciremus quid inde sequeretur, quia non est expertum, vt dictum fuit priùs.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd hoc est pro tanto, quia moneta noua habet in se caliditatem, & valde intensam siccitatem, virtute quarum resoluit aquam.

Ad secundam consimiliter; quia cineres consumunt aquam, & è contra aqua consumit cineres; & idèd stant in minori loco quàm priùs.

Ad tertiam, de dolio cum vtribus, credo, quòd hoc sit falsum, nisi vtres sint de tali materia, quòd multum consumant de vino.

Ad quartam, respondetur, quòd impossibile est duo corpora perfectè plana esse sibi inuicem coniuncta, & idèd dicit Aristoteles in 2. de Anima, text. 113. quòd impossibile est duo corpora se inuicem tangere in aëre, nisi sit aër intermedia, nec etiam in aqua; nisi sit aqua intermedia; & idèd casus non est possibilis naturaliter; sed si admittatur casus, tunc dico quòd impossibile est superficiem vnus leuari à superficie alterius, nisi obliquè; & idèd superius corpus non posset trahi æqualiter ab inferiori.

8. Ad quintam, conceditur antecedens, & negatur consequentia. De modo condensationis, & rarefactionis dicitur in alia quæstione.

Ad sextam, consequentia non valet, quia ex cognitionibus rerum, quæ sunt, intellectus potest elicere cognitiones non entium, immò etiam impossibilitium esse, scilicet per discursum, & ratiocinationem, vt habet videri 3. de Anima.

Ad septimam; negatur consequentia, nec est ibi locus à parte in modo affirmatiuè, sed negatiuè: quia, vt dicebam priùs, hoc nomen vacuum est nomen priuariuum: modò ille locus non valet negatiuè.

ANNOTATIONES.

9. ^a *N*ulla superficies corporis continentis, nec ali- quòd corpus continens est vacuum. Nota, quòd Aristoteles 1. Meteororum cap. 2. dicit, quòd oportet hunc mundum inferiorem contiguum esse lationibus superioribus, vt inde tota eius virtus gubernetur. Ex quo sequitur per naturalem potentiam, vacuum dari non posse: nam contiguitas partium vniuersi est maximè necessaria ad naturalem rerum inferiorum conseruationem; si autem daretur vacuum, non esset huiusmodi contiguitas, atque adèd nec rerum inferiorum conseruatio: & ratio stat in hoc, quòd cum agens, & patiens in natura, vel per se, vel per aliud sint approximata, sequitur quòd si aliquid debeat inferiùs conseruari virtute alicuius Planetæ, oportet quòd Planeta primò disponat, & alteret, aërem, quod fieri haud posset, si daretur vacuum.

10. ^b *Prima experientia est de aqua ascendente, &c.* Nota, quòd ex istis experientiis apparet, quòd non potest corpus ingredi, nisi aliud egrediat, & è contra: quare si extrema vasis, seu loci sint

debilia, statim iunguntur, ne detur vacuum; quod apparet in vtre, & in aëre. Si verò extrema sint fortia, corpus nequit egredi, nisi alia ingrediantur, & è contra; & ad egressum sit magnus impetus, & rumpitur aliquando continens: quare sæpè rumpuntur bombardæ: quia non ita facile ab aëre repleti possunt igne fortissimè egrediente. Hinc etiam apparet, quare si detur vas aquà plenum, cuius supremum foramen clausum sit, inferiùsque aperiatur, aqua non descendet per illud: quia tunc daretur vacuum iuxta latera vasis superiora, eo quòd difficulter potest ibi aliud corpus intrare aquà effusà. Apparet etiam, quòd motus rei grauis sursum, leuisque deorsum ad euitandum vacuum, non violentus, sed naturalis est, non solum vt aliqui dicunt secundum naturam vniuersalem, & communem: quia bonum commune præponderat particulari; sed etiam secundum particularem naturam huius grauis, vel huius leuis: cuius ratio est; quia Deus ad rerum conseruationem contulit illis appetitum ad mutuam coniunctionem, ne detur vacuum; estque huiusmodi appetitus in omnibus rebus ita vigens, quòd nullà alià vi naturali prorsus impediri valet: & hoc intendit Aristoteles illis verbis: *Oportet mundum inferiorem esse contiguum, &c.* Si enim res non essent contiguæ, cælorum influxum non reciperent. Quamuis ergo grauitas sit quantitas inclinans rem grauem ad motum deorsum, & leuitas ad motum sursum: fortior tamen est huiusmodi appetitus ad euitandum vacuum, & ad contiguitatem: quando ergo res sic mouentur, secundum particularem earum naturam mouentur, & sic motus non violentus, sed naturalis est.

^c *Licet per potentiam naturalem, &c.* Nota, quòd hæc conclusio non intelligitur de vacuo secundum antiquorum sensum, asserentium vacuum esse spatium illud dimensionatum, quem locum appellabant corpore non repletum; sed intelligitur de vacuo, quod est spatium interceptum inter aliquas superficies nullo prorsus corpore repletum; vt si Deus destrueret elementa omnia, nihilque remaneret intra orbis cælestes, spatium illud vacuum esset, & quòd tale vacuum per absolutam Dei potentiam dabile sit, patet. Quia sicut Deus creauit cælos, intra quos posuit elementa, potuit etiam illos creare vacuos sine elementis; & modò quodcumque corpus intra illos existens annihilare valet, cum Deus possit quæcumque creat absoluta, & essentialiter distincta, quorum vnum non dependet ab alio, separare, & separatim conseruare, & vnum conseruare omnibus aliis annihilatis, & corruptis: sed cælum & ista inferiora sic habent, quòd sunt essentialiter distincta, & cælum ab istis inferioribus non dependet; non videtur ergo impossibile, quin Deus posset facere, quòd a terra vsque ad cælum non esset aër, nec ignis, nec aliud aliud corpus, & si Deus hoc faceret, remaneret vacuum infra cælum, cum remaneret spatium non repletum corpore, aptum natum repleti.

^d *Dico quòd impossibile est superficiem vnus leuari, &c.* Nota, quòd casu illo admissio, quia, etsi naturaliter non potest fieri tanta copulatio, quin aqua, vel aër medient: nihilominus nulla est repugnantia, quin Deus id possit facere. Idcirco admissio casu, respondet Paulus Venetus, quòd si tabula illa incipit eleuari per vltimum non esse,

II.

12.

immediatè post illud àër subitò motus replebit eorum spatium. Sed saluà reuerentiã grauissimi Doctoris, crederem hoc fieri non posse, aliàs daretur motus subitus àëris per magnum spatium, quod repugnat naturæ rerum, vt videbimus in 6. huius. Ideò inquit Ioannes Canonicus, quòd naturaliter non posset tabula superior dimoueri ab inferiori, si æqualiter vndique eleuaretur, sed superior traheret sibi affixam inferiorem, quemadmodum àërem attractum à fistula sequitur sursum aqua. Et huius rei testimonium est, quòd si quadratum corpus planissimū superponas aquæ, non poteris vniformissimè eleuare sine aliqua violentia, & si eleuetur, partes centrales corporis plani insequetur aqua per tantum spatium, per quantum potest àër locum illum attingere, & replere; & volenti experiri hoc erit manifestum. Si verò ex vna parte incipias eleuare, nulla est difficultas, quia tunc celerrimè penetrat velocissimus àër.

EXPOSITIO TEXTVS.

13.
Text. 79.

Sunt autem 3 quidam. Hoc est sextum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit vacuum non esse imbibitum, seu immixtum corporibus, & diuiditur; quia primò recitat opinionem antiquorum cum ratione ipsorum. Secundò improbat positionem ipsorum: & tertio soluit rationem. Secunda ibi: *Si igitur rarum*. Tertia ibi: *Quoniam autem*. Positio antiquorum^a erat, quòd in corporibus naturalibus essent quædam vacuitates, vt pori omni corpore priuati; quia nisi ita esset, sequeretur, quòd non posset fieri condensatio; consequens est falsum. Et consequentia probatur: quia in condensatione partes circumferentiales approximantur centralibus partibus; tunc igitur, vel recipiuntur in pleno, & tunc penetrant se inuicem: vel in vacuo, & habetur propositum. Falsitas consequentis probatur dupliciter. Primò, quia nisi esset condensatio non posset fieri motus localis, quia illud in quo fit motus cedit mobili; tunc vel alicubi fit condensatio; vel tandem oportet cælum expelli. Secundò, quia si ex àëre fiat aqua, tunc materia, quæ priùs erat sub forma àëris, iam est condensata sub minori quantitate, nisi dicatur, quòd alibi tantum de àëre generatur aqua; quod non apparet necessarium; ideò oportet concedere fieri condensationem.

Text. 80.

Si igitur 2 rarum. Hic improbat: vnde sciendum, quòd sic ponentes erant bipartiti: vnde quidam^b posuerunt poros vacuos in corporibus; alij autem posuerunt^c corpora esse commixta ex pleno, & vacuo. Primò, improbat primum modum. Secundò, secundum ibi.

14.

Si verò non separabile. Contra primum arguitur, quia si ita esset, sequeretur, quòd vacuum esset dimensio separata, quæ reciperet aliam dimensionem in se; quòd est falsum; quia tunc dimensiones penetrarent se. Similiter etiam tunc dimensio separata esset locus, quòd est improbatum priùs.

Text. 81.

Si verò 3 non separabile. Improbat secundum modum quinque rationibus. Secunda ibi: *Deinde causam motus*. Tertia ibi: *Atqui qualiter*. Quarta ibi: *Amplius*. Quinta ibi: *Et manifestum*. Prima ratio, quia si ita esset, tunc sequeretur, quòd vacuum non esset causa omnis motus localis; consequens est falsum, vt ipsi ponebant, quia di-

cebant si vacuum non est, motus localis non esset. Consequentia probatur: quia per eos vacuū esset causa raritatis, & raritas causa leuitatis, & leuitas causa motus sursum, & per consequens vacuum esset causa solius motus sursum. Secundò, sequeretur^d quòd vacuum non esset causa motus localis tanquam illud, in quo fieret motus, sed tanquam illud, quòd simul ferretur cum mobili, & esset causa motus. Tertio, sequeretur, quòd vacuum moueretur localiter, quòd est falsum: quia tunc vacui esset locus. Item, cum vacuum non sit corpus, non apparet qualiter moueretur. Consequentia probatur, quia motu corpore, mouentur omnia ex quibus est corpus; modò per te corpus componitur ex vacuo tanquam ex parte: ergo. Quarto, & sequeretur quòd nulla esset causa motus deorsum: quia si esset aliqua, maximè esset plenum, ex quo vacuum esset causa motus sursum; sed hoc non, quia tunc nihil esset simplex leue, nisi purum vacuum. Quintò, sequeretur quòd vacuum moueretur subitò localiter, quòd est impossibile. Et consequentia probatur: quia nulla est proportio vacui ad plenum in raritate, & densitate: igitur nec motus vnus ad motum alterius: sed motus pleni sursum fit successiuè: igitur motus vacui fit subitò.

Text. 82.

Quoniam 5 autem. Hic soluit rationem priùs adductam; & primò repetit eam. Secundò soluit ibi: *Nos autem dicimus*. Prima pars legenda est de verbo ad verbum, sicut prima pars capituli.

15.
Text. 83.

Nos autem 6 dicimus. Hic soluit dictam rationem; & primò præmittit quatuor suppositiones. Secundò applicat eas ad solutionem dictæ rationis; & tertio declarat suam solutionem per exempla. Secunda ibi: *Est autem*. Tertia ibi: *Manifestum autem est*. Prima suppositio est, quòd eadem est materia contrariorum, vt eadem est materia quæ primò est calida, & postea frigida. Secunda suppositio, quòd ex eo quòd est in potentia tale, vel tantum, fit actu tale, vel tantum sine aduentu alicuius ab extrinseco, quòd actu est tale, vel tantum. Patet, quia formæ, & dispositiones non eueniunt passo ab extrinseco, sed educuntur de potentia materiæ per agens. Tertia suppositio, quòd materia non est separabilis à dispositionibuseductis de potentia materiæ. Et quarta, quòd materia est altera natura ab huiusmodi dispositionibus; tunc repetit primam suppositionem, & patet in littera.

Text. 84.

Est autem. Hic soluit dictam rationem. Vbi notandum, quòd antiqui ponebant duplicem modum, quo possibile est fieri condensationem. Prima opinio^e posuit, quòd in corpore condensabili, sunt quidam pori vacui, in quos cedunt partes circumferentiales corporis, quòd condensatur: & ideò ponebant, quòd in àëre essent duplices partes, quarum quædam essent quarum quælibet pars est àër, sed est vacuum. Alia opinio posuit, quòd in rarefactione est elongatio partium corporis per aduentum vacui ab extrinseco, sed in condensatione est approximatio partium per recessum vacui ab illo corpore. Tunc ponit Aristoteles solutionem, quæ est contraria istis duabus opinionibus, dicens, quòd nec est ibi vacuum interclusum, nec vacuum adueniens ab extrinseco, sed materia, quæ priùs erat actu magna, & in potentia parua, sit postea actu parua, sine aduentu alicuius vacuitatis ab extrinseco, sine etiam vacuo intercluso inter partes mobilis: quia totum corpus est continuum

16.
Opinio duplex antiquorum de condensatione.

num per priuationem vacuitatis.

17. *Manifestum autem est.* Hic declarat solutionem per exempla, & sunt quatuor: & quintò repetit tertium, & sextò recapitulat. Secundum ibi: *Sic & ex calido.* Tertium ibi: *Sicut neque maioris.* Quartum ibi: *Neque est accipere.* Quintum ibi: *Quare magnitudo, & paruitas.* Sextum ibi: *Ex dictis.* Primum exemplum est, quando ex aqua fiet aër, eadem materia, quæ priùs fuit sub forma aquæ, & sub magnitudine aquæ, illa eadem non accipiens aliquid ab extrinseco iam est facta aër; & idè illud idem quod materia priùs erat in potentia, nunc facta est in actu. Secundum exemplum: ^f quia sicut ex minùs calido debet fieri magis calidum, eadem ratione materia, quæ priùs in potentia fuit magis calida, fit actu magis calida sine aduentu alicuius maioris caliditatis ab extrinseco. Tertium exemplum: quia portio ^g maioris circuli per incuruationem, potest fieri portio minoris circuli sine incuruatione additâ ab extrinseco. Quartum exemplum: quia in scintilla non est accipere aliquam partem, in qua non est caliditas & albedo, sicut etiam non est accipere aliquam partem quæ est vacua: quia iam illa non est calida, & alba, & sicut est in omnibus istis exemplis, ita etiam est de raro, & denso; quod densum potest fieri rarum sine aduentu vacuitatis ab extrinseco, & è contra sine expulsiōne vacuitatis. *Quare 7 & magnitudo,* recolligit tertium exemplum applicando ad propositum. Et tunc ibi: *Ex 8 dictis,* recapitulat quòd ex dictis manifestum est, quòd vacuum non est ali-quod corpus separatum, nec etiam commixtum corporibus, nisi aliquis velit abuti hoc nomine *VACUUM.*

Id est lux.

Text. 85.

Text. 86.

ANNOTATIONES.

18. ^a *Posito antiquorum erat, &c.* Nota, quòd præter Anaxagoram dicentem vacuum esse, & præter opinionem Pythagoræ ponentem vacuum spatium separatum à corporibus; fuit tertia opinio Democriti, & quorundam aliorum dicentium vacuum esse corporibus imbibitum, & hoc propter rarefactionem, & condensationem; putabant enim quòd secundum quòd vacui plus, minùsve esset in corpore, rarius esset, aut densius, vt spongia, aut pumex esset rarior, quia plus habet vacui; lignum verò aut lapis minus, quia minus habet vacui. Sublatâ autem raritate, & densitate rerum, duo inferebant absurda. Primum inferebat Xuthus Philosophus, ex motu locali, nempe, quòd non contingeret aliquid moueri localiter motu recto, nisi totum vniuersum moueretur: corpus enim, quod mouetur motu recto, pellit aliud corpus sibi æquale extra suum locum, & sic deinceps, quousque cælum pellatur sursum. Nam si aër à loco, quem corpus motum intrat, non condenseretur cum circumstanti, necesse est vt ille moueat alium aërem, & ille alium vsque ad cælum, quòd proinde motu illo fluctuabit, vt terra commouetur aëre intrus moto. Alterum incommodum inferebant ex generatione: quia nisi fiat condensatio, non erit generatio nisi æqualis, videlicet, quòd quoties ex aqua, verbi gratiâ, generatur aër, necessarium esset ex alio tanto aëre, quantus hic gignitur, tantundem aquæ alibi generari, quantum hic corrumpitur. Quando enim ex aqua generatur aër, ille aër maiorem locum occupat, quàm aqua,

Opinio Democriti de vacuo.

ex qua genitus est: nam ex vno pugillo aquæ fiunt decem aëris: ergo vel totum vniuersum occupat maiorem locum, quàm priùs; vel oportet quòd tantundem de aëre conuertatur alibi in aquam, & ista vocatur generatio æqualis. Ad euitandum ergo huiusmodi incommoda, necesse est ponere condensationem, & rarefactionem circumstantium locorum, atque adeò vacuum.

^b *Vnde quidam posuerunt poros vacuos in corporibus, &c.* Nota, quòd quidam ponebant vacuum intra corpora commiseri, quemadmodum ponebat Pythagoras vacuum extra corpora; nempe quòd inter singulas particulas corporis (quas Democritus appellabat atomos) interciperentur spatia situ separata ab ipsis particulis; puta dimensiones insensibiles vacuas corpore physico; & hic sensus, vt ex textu Aristotelis colligitur, erat intentus à Democrito.

^c *Alij autem posuerunt corpora esse commixta, &c.* Nota, quòd hic modus dicendi variè explicatur. Nam Philoponus vult, quòd intelligeret vacuitates istas in cumulo, verbi gratiâ, granorum milij orbicularium, quæ sunt sibi contigua, & se tangentia in punctis, vt sphaera tangit sphaeram; sed sunt nihilominus vacuitates in aliis partibus, quibus non se tangunt; & hic modus dicendi differt à primo: quia secundum primum, essent talia spatia, quæ possent recipere alios atomos similes, sed penes secundum non possunt huiusmodi spatia similes atomos recipere, vt si tres, aut quatuor globos se tangentes disponas, non posses in vacuitate intercepta alius globus recipi. Verum non videtur ista esse mens Aristotelis. Nam hic modus dicendi coincideret cum superiori, siquidem admittit vacuum separatum, id est, dimensiones vacuas corpore physico. Atque adeò secundus modus sic fortè venit intelligendus, quòd illæ dimensiones essent simul conspersæ cum atomis, & penetratiuè se habentes cum illis; ita quòd in corporibus nullum vacuum sit separatum secundum locum à pleno; sed quælibet pars quiditativa corporis sit mixta ex pleno, & vacuo, dicerenturque dimensiones illæ vacuæ respectiue; vt vbi plus esset illarum, & minus atomorum, corpus esset rarius: vbi verò minus illarum, & plures atomi, esset densus.

^d *Secundo, sequeretur quòd vacuum non esset causa motus localis, &c.* Nota, quòd Aristoteles deducit ad hoc, quòd vacuum non esset causa motus tanquam locus, sed tanquam vas, nam locus in rei veritate est causa quodammodo finalis motus naturalis, tanquam quid immobile fixum in aliquo puncto, in quo conferuntur res naturales: at dimensiones istæ non essent locus immobilis, sed quæ mouerentur simul cum corpore, quasi corpus ipsum deferentes, sicuti vtres sursum sublatis deferunt secum vinum.

^e *Prima opinio posuit, &c.* Nota, quòd antiqui censebant (vt hic insinuat Aristoteles) rarefactionem fieri per hoc, quòd rei, quæ rarefit, aliquid ab extrinseco adueniret, quo fit maior: & condensationem per hoc, quòd aliquid ei adimitur, quo fit minor. Quod dupliciter exponitur: nam S. Thom. & Paulus Venerus, & alij iuniores intelligunt, densitatem fieri secundum antiquos per hoc, quòd aliquæ partes corporis ab extrinseco aduenirent ad replendum vacua, quæ erant in corpore; & raritatem per hoc, quòd illa corpora expellerentur. Ita quòd imaginabantur, rarefactionem fieri per aduentum vacui ab extrinseco,

19.

20.

trinfeco, quod commifcetur corpori, atque ita corpus fieri maius, grauius, & plenius. Denfationem verò fieri per exitum talis vacui ab illo corpore. Et hæc expositio est fecundus modus dicendi, quem notat hîc Scotus. Sed fortè non intelligebant (vt ait Philoponus) nisi quòd raritas fieret per hoc, quòd corpus, quod rarefit, imbiberet ab extrinfeco plures vacuitates; appellabant enim vacuum dimensiones illas Mathematicas abstractas à corpore; & quanto plus illarum erat in corpore, minúsq; de corporeitate, erat rarius; & è conuerfo in denfitate pellebantur illæ dimensiones, & constringebantur partes corporis. Imaginabantur enim rarefactionem fieri per elongationem partium corporis naturalis aduentibus inter eas quibusdam vacuitatibus: & condensationem fieri per appropinquationem partium in dictas vacuitates receptarum, veluti, cum sponsia bibit aquam tumescit, quâ pulsâ, constringitur; & hic est primus modus dicendi hîc ab Scoto assignatus.

2. I.

¶ *Secundum exemplum, &c.* Nota, quòd exemplum hoc sic est intelligendum; quòd sicut cum frigidum fit calidum, nihil additur substantiæ, vel materiæ subiecti; sed idem subiectum, quod priùs erat sub vna forma, fit sub alia ad quam erat in potentia; ita calidum fit magis calidum per solam intensionem formæ in eodem subiecto, atque eodem modo rarum fit magis retum per hoc, quòd idem subiectum acquirit maiorem extensionem; non quæ venit ab extrinfeco, sed quæ educitur de potentia sui subiecti. Cum enim ex minùs calido fit magis calidum, nulla pars est calida in magis calido, quæ non est calida in minùs calido, immò ex calido fit magis calidum, nullo factò calido in materia, quod non esset calidum, quando erat minùs calidum.

¶ *Quia portio maioris circuli, &c.* Nota, quòd hoc exemplum potest bifariam intelligi. Primo modo, si sphaera solida lignea magna arte tornatili, fiat minor; tunc tenendo quantitatem distinguere à se quantà noua superficies producitur in actu, quæ educitur de potentia materiæ. Alio modo si virga curva faciens magnum circulum, contrahatur in minorem circulum, tunc nulla superficies producit noua; sed solum fit minor figura: vt rous modo fiat, nulla pars circuli incuruatur, quæ antea non erat curva, neque aliqua pars incuruatur, alia verò non, sed cum omnes essent curuæ efficiuntur magis curuæ.

Q V Æ S T I O XIV.

*Vtrum possibile sit aliquid rarefieri,
vel condensari?*

Aristot. cap. 11. text. 84. Simpli. Themist. Auerroës *ibid.* Augustin. in *categoria* cap. 12. D. Damascen. in *sua Physic.* cap. 12. D. Thom. *lect.* 14. & 3. par. *quest.* 77. *art.* 2. & 1. 2. *quest.* 52. *art.* 2. & 2. 2. *quest.* 2. *art.* 5. Albert. *tract.* 2. cap. 10. Gotfredus *quodl.* 12. *quest.* 3. Scotus in 4. *dist.* 12. *quest.* 4. Marfil. *quest.* 9. *art.* 2. Bassol. *quest.* 3. *art.* 2. Hispanen. in 2. *dist.* 18. *quest.* 1. Durandus *quest.* 1. Capreolus *dist.* 18. *quest.* 1. Argent. *quest.* unica. *art.* 4. Sontinas 8. *Metaph.* *quest.* 27. Conimbic. 1. de *generat.* cap. 1. *quest.* 17. Compluten. *ibid.* *dist.* 7. *quest.* 2. Roccus 4. *physic.* *quest.* 10. & 11.

I.

¶ **A**R G V I T V R primò quòd non; quia si aliquid potest condensari, sequitur quòd ex vno pugillo terræ possunt fieri centum aquæ;

consequens est falsum, vt patet *secundo de Generatione, text.* 37. quia *ibidem* dicit Philoponus quòd ex vno pugillo terræ solum possunt fieri decem aquæ, & ex vno aquæ decem aëris. Consequentia probatur, posito, quòd decem pugilli terræ condenserentur ad vnum: quia cum ex quolibet illorum decem per se sumptorum possint fieri decem pugilli aquæ, sequitur quòd ex eo generabuntur centum pugilli aquæ.

Secundò, sequeretur quòd subitò posset fieri motus localis; consequens est impossibile, vt patet in *isto quarto, text.* 71. & 6. *huius, text.* 26. Consequentia probatur, quia quando tota alteratio præuia ad condensationem, est completa; tunc in instanti terminante alterationem fit condensatio, modò condensatio est cum motu locali partium circumferentialium ad centrales.

Tertiò, sequeretur quòd in condensatione partes propinquius iacerent, quàm priùs; consequens est impossibile, quia ante condensationem partes erant sibi inuicem immediatæ; modò nihil potest esse propinquius alteri, quàm si esset sibi immediatum. Consequentia probatur, quia condensatio est appropinquatio partium corporis condensari, quia illæ partes iacent in minori loco, quàm priùs.

Quartò, sequeretur quòd aliquid per se totum simul rarefieret, & condensaretur; consequens est impossibile, quia rarefactio, & condensatio sunt motus contrarij, modò impossibile est idem per se totum moueri motibus contrariis.

Quintò, si aliquid posset rarefieri secundum se, & quamlibet partem sui; tunc sequeretur quòd omnes partes corporis rarefacti ab inuicem discontinuarentur; consequens est impossibile, quia tunc continuum esset diuinum in infinitum. Consequentia probatur, quia tunc partes illæ elongarentur ab inuicem.

Oppositum arguitur per Aristotelem in *isto 4. in fine tractatus de vacuo, text.* 84. De ista questione sunt multæ viæ respondendi. Vna opinio posuit, quòd condensatio fit per ingressum partium corporis condensabilis in quasdam vacuitates interclusas intra partes corporis condensabilis; sed rarefactio fit per generationem huiusmodi vacuitatum. Contra istam opinionem possunt adduci omnes rationes, quibus probatum est impossibile esse vacuum.

Secunda via ponit, quòd condensatio fit per exitum corporis subtilioris à corpore condensabili, & rarefactio per introitum huiusmodi corporis subtilioris; sicut apparet de sponsia, quæ condensatur per expulsionem aëris, & rarefit per introitum aëris, vel aquæ. Contra istam opinionem arguitur: quia si omnis condensatio, & rarefactio fierent per istum modum, tunc sequeretur, quòd nullum esset corpus vniforme, nisi corpus simplicissimum, vel subtilissimum; consequens est falsum: quia multi lapides, & metalla sunt corpora vniformia. Consequentia probatur; quia tunc tale corpus non posset condensari per exitum subtilioris corporis: quia in ipso non est corpus subtilioris, cum sit vniforme per totum.

Tertia opinio est, quòd condensatio fit per penetrationem partium corporis, ac per ingressum partium circumferentialium in eodem situ cum partibus centralibus, & cum non contingat corpus quodlibet condensari; ita in quamlibet specie est dare certum gradum, ultra quòd non potest condensari aliquid indiuiduum in illa

2.

Opiniones de
condensatio-
ne, & rarefac-
tione.

3.

illa specie; ita similiter contingit corpora se inuicem penetrare, sed non quælibet, sed quantum contingit fieri condensationem; & è conuerso rarefactio fit per exitum vnus partis corporis condensati ab alia parte. Sed contra istam opinionem arguitur, quia tunc sequeretur, quòd aër non posset rareferi, cuius nulla pars penetraret aliam partem; consequens est falsum; quia ex illo aère potest fieri ignis. Consequentia probatur: quia rarefactio fit solum per exitum vnus partis rarefactibilis corporis ab alia parte, quæ se inuicem penetrabant priùs. Secundo, quia si duo corpora possent se inuicem penetrare sic per condensationem, sequeretur quòd eadem ratione tria, vel quatuor, immò infinita, vt probat Aristoteles in isto 4. text. 55.

4. *Condensatio & rarefactio quid sit.*
Istis dimissis, notandum, quòd *condensatio* dicitur, quando aliquod corpus fit minus sine recessu alicuius partis ab eo; & *rarefactio* dicitur, quando aliquod corpus fit maius non adueniente aliquo alio ab extrinseco; & in hoc differunt ab augmentatione, & diminutione: nam augmentatio fit adueniente aliquo corpore, & diminutio recedente, vt patet 2. de Generatione, text. 38.

Condensatio est triplex.
Secundo, notandum, quòd tripliciter inuenitur condensatio; quædam violenta, quæ fit per solam compressionem corporis condensati; vt si comprimatur terra. Alio modo fit condensatio mediante alteratione præuia sine generatione. Et tertio modo mediante generatione.

Condensationem quomodo fieri contingat.
Tunc ponuntur conclusiones. Prima est ista. Possibile est aliquod condensari per solam compressionem, nullâ aliâ mutatione factâ, quæ scilicet sit præuia ad illam condensationem. Probatur, quia nisi ita esset, sequeretur quòd nullus posset fieri motus localis rectus; consequens est contra experientiam: & consequentia probatur: quia medium, in quo fit huiusmodi motus, cedit mobili, aliter esset penetratio corporum. Tunc igitur vel cedit condensando per compressionem mobilis, & habetur propositum, aut vnum aliud corpus cedit illi, & tertium illi, & sic vsque ad cælum, quod est impossibile; quia vel cælum cederet, aut illud corpus cedens penetraret corpus cæli, quorum vtrumque est impossibile.

5. *Secunda conclusio.* Possibile est aliquod corpus condensari per alterationem sine generatione. Probatur, quia si capiatur phiala vitrea, & calefiat in igne; deinde ponatur statim os phialæ in aqua, cum culo sursum, apparebit manifestè, quòd aër condensatur per alterationem à frigido, & quantum aër condensatur, tantum ascendit aqua, ne fiat vacuum. Secunda experientia est, si supra puteum bullientem, à quo eleuantur fumi, ponatur vnum corpus frigidum, vt lapis, vel metallum, illi fumi conuertentur in aquam. Tertio patet in 1. & 2. Meteororum, text. 26. & 27. vbi per hoc, quòd aër inspissatur à frigiditate, dantur causæ plurium impressionum.

Tertia conclusio. Possibile est fieri condensationem mediante alteratione præuia, & generatione. Probatur; quia aliter sequeretur, quòd ex elemento rariori non posset fieri elementum densius, quod est falsum, vt patet 2. de Generatione. Sed dubitatur primò de modo condensationis, qualiter fiat, scilicet per corporum penetrationem, aut alio modo. Responderetur quòd b condensatio fit per hoc, quòd partes propinquius iacent, quàm priùs; & hoc non est verum de partibus immediatis; sed quælibet partes me-

diatæ propinquius iacent, quàm antè; & idè quibuscunque duobus punctis signatis in corpore condensato, illa sunt ad inuicem propinquiora, quàm erant priùs ante condensationem.

6. *Secundò dubitatur: an per condensationem aliquid deperditur, vel non; (& eodem modo dubitaretur, an per rarefactionem aliquid acquireretur.)* Responderetur diuersimodè secundum diuersitatem opinantium de quantitate. Quòd si quantitas ponatur res distincta à substantia, & qualitate, ita vt quantitas sit dimensio, mediante quâ aliquid est extensum, sicut albedo est qualitas, mediante quâ aliquid est album, tunc dicendum est, quòd in rarefactione acquiritur noua quantitas, & in condensatione deperditur. Sed si ponatur quòd omnis quantitas sit substantia, vel qualitas, tunc non est necesse quòd in condensatione aliquid deperdat, aut quòd in rarefactione aliquid acquiratur.

Et si obiiciatur, supposito, quòd quantitas sit res distincta, & aliquod corpus rarefiat ad duplum; sequitur quòd duo corpora erunt simul, scilicet, quantitas præexistens, & quantitas de nouo adueniens: quia si alicubi esset quantitas præexistens, vbi non esset superueniens, iam illud corpus secundum se totum non fuisset rarefactum. Responderetur altero c duorum modorum, scilicet, quòd vel in rarefactione est continuè alia, & alia quantitas: vel concedendo, quòd illæ quantitates simul manent: & tunc dicitur, quòd impossibile est plura corpora esse simul, quæ non faciant maiorem extensionem, quàm antè; sed si faciant maiorem extensionem, non est inconueniens.

Ad rationes. Ad primam dicitur, quòd Aristoteles in 2. de Generatione, text. 37. intelligit quòd ex vno pugillo terræ existentis in sua naturali dispositione, fiant decem aquæ: & potest dici, quòd terra non potest in tantum condensari.

Ad secundam, negatur consequentia. Ad probationem dico, quòd non fit condensatio solum in instanti terminante alterationem, sed successiuè fit condensatio, quemadmodum & successiuè fit alteratio, quam consequitur.

Ad tertiam, concedo de partibus mediatis, & non immediatis.

Ad quartam, negatur consequentia. Vnde si aliqua columna in tantum rarefieret secundum longum, in quantum contraheretur secundum latum, & profundum, non diceretur propriè rareferi, nec etiam condensari; sed continuè maneret tantum quantum erat antè, & idè dicitur quòd casus est impossibilis.

Ad quintam, negatur consequentia; sed corpus rarefit ex eo, quòd corporis immediatæ partes plus distant quàm priùs.

ANNOTATIONES.

8. *Condensatio dicitur quando aliquod corpus, &c.* Nota primò, quòd quidam sunt opinati condensationem, & rarefactionem non distinguere à densitate & raritate; & quòd raritas, & densitas non distinguuntur à corpore raro, & denso. Quod sic probant; si raritas distinguatur à corpore raro, & densitas à corpore denso, oportet quòd sint qualitates, vel quantitates; non sunt quantitates, quia tunc quantitas de genere Quantitatis reciperet aliam quantitatem;

8. *Condensatio & rarefactio secundum aliquos non distinguuntur à densitate, & raritate.*

tem; quod sic opinantes, negant, nec sunt qualitates totaliter distinctæ; quia impossibile est aliquid idem numero transire de minori quantitate in maiorem, nisi aliquid rarefiat, & non potest rarefieri, nisi per raritatem: & tamen aliquid bene de minori potest fieri maius, sine hoc quod recipiat aliquam qualitatem omnino distinctã ab eo cuius est. Sed contra hanc sententiã sic arguo; impossibile est duo contraria esse eadem; rarum, & densum sunt contraria: ergo non sunt eadem. Maior patet: quia alijs sequeretur, quod terminus *à quo*, & terminus *ad quem* motus in eodem se compaterentur, & per consequens idem posset simul esse in termino *à quo*, & in termino *ad quem*. Et si dicatur, quod rarum, & densum non sunt contraria rerum, sed bene sunt contraria terminorum: hæc est fuga ficta: quia terminis nulla proprietas contrariorum conuenit, nisi ex sua impositione, seu significatione, quæ est à voluntate nostra. Absurdum autem videtur, quod inter rarum & densum nulla sit contrarietas, nisi à voluntate nostra: & ficta est illa contrarietas vocum, vel rationum significandi, cui non correspondet fundamentum in re. Vnde in vanum laborassent antiqui Philoſophi, ponentes raritatem, & densitatem medijs esse causam velocitatis, vel tarditatis motus; si non sint realiter nisi ipsum medium, vel termini contrarij.

9.
Condensatio
bisariam sumitur.

Rarefactio
sumitur tripliciter.

Ideo dico primò, quod condensatio potest bisariam accipi: vno modo communiter pro omni motu, qui est à magis extenso ad minus extensum, siue fiat per deperditionem materiæ, siue non: & sic diminutio est condensatio. Altero modo accipitur pro motu, qui est à magis extenso ad minus extensum sine deperditione materiæ; & hoc siue præcedat alteratio, siue non. Tertio accipitur propriissimè pro motu, qui est à magis extenso ad minus extensum, sine deperditione materiæ & præcedente alteratione, quæ est frigeſactio. Et similiter rarefactio potest accipi tripliciter: vno modo communiter pro omni motu, qui est à minus extenso ad magis extensum, siue addatur noua materia, siue non. Secundò modo propriè pro tali motu sine additione nouæ materiæ, & hoc siue præcedente alteratione, siue non. Tertio propriissimè, pro motu à minus extenso ad magis extensum, sine additione nouæ materiæ, & mediante alteratione, quæ est calefactio.

In rarefactione sunt tres mutationes.

Dico secundò, quod in rarefactione propriè dicta considerandæ sunt tres mutationes. Prima est mutatio localis partium aëris, vel alterius corporis rarefactibilis. Secunda est mutatio localis, quæ est elongatio partium rarefactibilem ab inuicem. Tertia est per quam acquiritur maior extensio corporis rarefactibilis.

10.

Dico tertio, quod in rarefactione propriè dicta concurrunt quatuor mutationes. Prima est calefactio rarefactibilis, quæ pro termino habet caliditatem. Secunda est rarefactio, quæ pro termino habet raritatem. Tertia est augmentatio communiter dicta, quæ habet pro termino maiorem quantitatem, vel maiorem extensionem quantitatis. Quarta est mutatio localis, partes enim rarefactibilis acquirunt alium, & alium situm.

Ex his sequitur primò, quod condensatio est motus ad densitatem, & rarefactio ad raritatem, raritas autem, & densitas qualitates sunt; diciturque *rarum quod parum materia sub quantitate*

multum extensa continet: densum verò quod multum de materia, sub quantitate parum extensa continet. Maior autem extensio, quæ inuenitur in rarefactione vtrum sit quantitas de nouo acquisita necne, est maxima dubitatio.

Secundò, sequitur quod rarefactio prouenit à calore, calefactio enim est causa rarefactionis, & frigeſactio densationis; motus etiam localis est causa condensacionis; ex nimia enim partium compressione fit aliquando densatio, atque ita aër, ex ventorum motu condensatur, quo cessante rarefit.

b *Condensatio fit per hoc, quod partes propinquius iacent, &c.* Nota, quod per condensacionem partes non efficiuntur sibi propinquiores, quam antè, in ordine ad se inuicem: quia semper sunt continuæ; sed in ordine ad locum, & similiter per rarefactionem partes efficiuntur distantiiores in ordine ad locum, & non in ordine ad se. Nam in rarefactione non acquiritur noua quantitas, neque in condensacione deperditur, sed acquiritur nouus modus quantitatis, hoc est, nouus ordo partium ad partes loci. Et ex hoc sequitur primò, quod rarefactio non est augmentatio, neque condensatio est diminutio: quia augmentatio est per se motus ad quantitatem, vt vult Aristoteles 5. *Physicorum*, text. 18. Rarefactio autem non est per se motus ad quantitatem, sed per accidens, vt docet Scotus in 4. d. 12. *quæst.* 4. in fine. Motus autem specificantur à termino per se ad quem, & non à termino per accidens. Secundò, sequitur quod rarefactio, & densatio sunt motus ad raritatem, & densitatem, quæ sunt qualitates & secundariò ad diuersum modum quantitatis. Prima pars huius conclusarij est Scoti loco proximè relato; & secunda est etiam de eius mente.

c *Respondetur altero duorum modorum, &c.* Nota quod Scotus hic tangit duplicem modum dicendi de rarefactione, quorum vnus est Henrici Gandauen. & Marsilij, qui opinati sunt, quod in rarefactione acquiritur vna totalis quantitas, & corrumpitur tota præcedens, & per consequens in rarefactione est continuè alia, & alia quantitas. Altera est opinio Buridani, quam aliqui dicunt esse etiam Scoti, quæ affirmat, quod in rarefactione acquiritur noua pars quantitatis sine corruptione præcedentis: & certè Scotus hic, & supra lib. 1. *quæst.* 8. videtur eam sequi. Cæterum quæ sit Scoti sententia circa hanc materiam annotaui in *quæst.* 8. huius primi, & in 4. *sent. tom.* 1. *distinct.* 12. *quæst.* 4. *art.* 4. vide ibi.

EXPOSITIO TEXTVS.

C Onsequens autem 1 est ad ea, qua dicta sunt, &c. Iste est tertius tractatus huius quarti libri, in quo Philoſophus determinat de tempore: & diuidit in sex capitula. In primo disputat de esse, & quiditate temporis, & ipsius *nunc*. In secundo inquit definitionem, quid sit tempus. In tertio assignat proprietates temporis. In quarto determinat de tempore per comparisonem ad illa, quæ sunt in tempore. In quinto complectur determinatio de quantitate temporis. Et in sexto ostendit, qualiter tempus est, & qualiter tempus est vnum. Secundum ibi: *Accipiendum est autem.* Tertium ibi: *Manifestum est autem.* Quartum ibi: *Quoniam autem tempus est mensura.* Quintum ibi: *Ipsium autem nunc.* Et sextum ibi, *Dignum autem considera*

11.

12.
Text. 87.

*Opinio triplex anti-
quorum de
tempore.*

consideratione est. Primò præmittit intentum : secundò prosequitur ibi : *Quòd igitur omnino non sit.* Dicit quòd consequenter postquam determinatum est de loco , & de vacuo , nunc determinandum est de tempore : & subiungit ordinem , quòd primò determinandum est de ipso secundùm rationes extraneas , id est , dialecticas , & probabiles , & postea inquiretur veritas , scilicet quæ sit natura temporis .

13.
Text. 88.

Quòd igitur 2 omnino non sit. Hic prosequitur , & primò disputat de esse ipsius temporis , & ipsius *nunc* . Secundò de quantitate temporis , ibi : *Quid autem est tempus.* Item , primò disputat de esse temporis . Secundò de esse ipsius *nunc* , ibi : *Amplius autem.* Primò probat dupliciter , quòd tempus non sit ; secundò ibi : *ad hoc autem.* Prima ratio est , quia illud totum non est , cuius partes non sunt ; sed partes temporis non sunt , quia præteritum iam transit , & futurum nondum est ; ergo , &c. Secundò , quia 3 omne totum est diuisibile in aliquas partes , quatum omnes , aut quasdam necesse est esse , si illud totum sit ; sed nulla pars temporis est : quia si aliqua maximè esset *nunc* : modò *nunc* est pars temporis , quia ^a pars mensurat , & componit suum totum ; tempus verò non componitur ex *nunc* : ergo , &c.

Text. 89.

Text. 90.

Amplius autem 4 & ipsam nunc. Hic disputat de esse *nunc* ; & primò mouet quæstionem ; secundò soluit ibi : *Siquidem semper.* Quæstio , quam mouet , est ista : Vtrum *nunc* quòd est finis præteriti , & initium futuri , maneat idem per totum tempus , vel continuè sit aliud , & aliud ; & dicit Aristoteles quòd istud non est facile scire .

14.

Siquidem semper. Hic arguit ; & primò probat , quòd *nunc* non sit continuè aliud , & aliud . Secundò , quòd non maneat idem per totum tempus , ibi : *At verò.* Prima ratio est ista , quòd si continuè esset aliud , & aliud *nunc* , tunc impossibile esset duo *nunc* esse simul , nisi vnum tempus acciperetur pro parte alterius ; modò consequens est falsum : quia tunc , vel corrumperetur *nunc* in eodem *nunc* , in quo est , vel in præcedenti , vel in sequenti ; non in eodem , quia tunc simul esset , & non esset , quod est impossibile : nec in præcedenti , quia non potest retorqueri ad præcedens : nec in sequenti , quia vel in *nunc* sequenti mediato , vel immediato : non immediato , quia instantia non sunt immediata ; si mediato ; igitur *nunc* illud durabat per tempus intermedium , & per consequens non continuè erat aliud , & aliud .

Text. 91.

At verò neque 5 semper. Probat quòd non b maneat idem *nunc* , dupliciter . Secundò , ibi : *Amplius si simul.* Prima ratio : quia cuiuslibet temporis sunt duo termini , scilicet duo *nunc* , siue duo instantia ; sed quælibet pars temporis est tempus ; igitur cuiuslibet pars temporis erunt duo instantia , & per consequens per nullum tempus manebit idem *nunc* , siue idem instans . Secundò si 6 per totum tempus maneret idem *nunc* , sequeretur , quòd illa , quæ fuissent à mille annis , simul essent cum illis , quæ *nunc* sunt , vel cum illis , quæ futura erunt : verbi gratià , quòd Aristoteles , & Antichristus essent simul , quòd est impossibile ; & consequentia probatur , quia illa sunt simul , quæ sunt in eodem instanti .

Text. 92.

15.
Text. 93.

Quid 7 autem est tempus. Hic disputat de quietate temporis . Vbi sciendum quòd antiqui

erant tripartiti de tempore . Quidam posuerunt , quòd tempus esset circulatio cæli ; alij autem posuerunt , quòd tempus est vltima sphaera ; & alij , quòd tempus est motus . Et primò improbat primam . Secundò secundam . Et tertio tertiam . Secunda ibi : *Vniuersi autem.* Tertia ibi : *Postquam autem.* Primò dicit : quòd ab antiquis nihil fuit manifestum , quid esset tempus . Vnde quidam posuerunt , quòd tempus est circulatio totius cæli ; alij , quòd tempus est motus ; & alij quòd tempus est vltima sphaera . Tunc improbat primam dupliciter ; primò , quia quælibet pars ^c temporis est tempus , sed non quælibet pars circulationis est circulatio : igitur tempus non est circulatio . Secunda ratio , quia si tempus esset circulatio cæli ; sequeretur , quòd si plures essent ^d cæli , quòd plura essent tempora , quòd est inimaginabile . Sed contra primam rationem obiicitur : quia non sequitur : *Qualibet pars substantia est substantia , & non quælibet pars hominis est homo ; igitur homo non est substantia.* Idèd dico , quòd consequentia non valet ad probandum , quòd tempus non sit circulatio , sed bene probat , quòd tempus & circulatio non sunt conuertibilia .

Vniuersi 8 autem sphaera. Improbat secundam , quæ posuit , quòd tempus est sphaera : quia omnia sunt in vltima sphaera , & omnia sunt in tempore : igitur vltima sphaera est tempus . Dicit Aristoteles , quòd isti ^e sunt fatui : & debet intelligi non propter conclusionem , quam ponunt : quia illa est probabilis , vel fortè vera , vt patebit posterius , sed propter modum , per quem assentiunt conclusioni : quia arguitur ex puris affirmatiuis in secunda figura .

16.
Text. 94.

Postquam 9 autem. Improbat tertiam , quæ ponit , quòd tempus sit motus : & primò improbat . Secundò , ostendit quòd tempus non sit sine motu , ibi : *At verò.* Primum probat dupliciter . Secundò ibi : *Amplius autem.* Prima ratio est , quòd vniuscuiusque motus , vel mutatio est in illo , cuius est motus , vel mutatio ; sed tempus est idem apud omnes ; igitur tempus non est motus , vel mutatio . Secundò , quia 10 omnis motus est velox , vel tardus ; sed nullum tempus est velox , vel tardum : igitur nullum tempus est motus . Maior patet : quia velox , vel tardum est passio motus ; & minor apparet : quia velox , vel tardum definiuntur tempore , tempus autem ^f non definitur tempore .

Text. 95.

At verò neque 11 sine motione tempus est. Hic probat , quòd tempus non est sine motu . Probatur : quia sine illo non est tempus , quo percepto percipitur tempus , & quo non percepto non percipitur tempus ; sed percepto motu percipitur successio , scilicet tempus , & non percepto motu non percipitur tempus ; igitur tempus non est sine motu . Maior , & minor patent ad experientiam ; quia quando homo non percipit motum sensus , vel imaginationis , nullo modo percipit successionem ; quòd patet ex duobus . Primò de illis , de quibus narratur fabulosè ; quòd dormierunt in Sardo , id est , ibi in illa Ciuitate , vel Insula 60. annis apud Heroas , id est , apud illos Deos , qui quando expergefacti fuerunt , copulabant instans expergefactionis ad instans in quo inceperant dormire , propter hoc quòd non senserunt intermedium ; & idèd , dum anima non percipit motum , non percipit successionem , immò ita est ac si manerent in indiuisibili . Secundum patet : quia existentes in ve-

Text. 96.

17.
Text. 97.

hementi delectatione non percipiunt successio-
nem, quanta est propter vehementiam delecta-
tionis; sed existentes in tormentis optime per-
cipiunt.

ANNOTATIONES.

18.
Pars dum
habet condi-
tiones.

Ars mensurat, & componit suum totum, &c.
Nota, quod pars habet duas conditiones;
prior est, quod est mensura totius, ut binarius
est mensura, id est, pars aliqua senarij, vel pars
constans ex aliquotus, ut quaternarius est pars
senarij. Secunda est, quod pars componit to-
tum. Instans autem non est mensura temporis;
non enim tempus est magnum, vel paruum, quia
habet plura, vel pauciora instantia; cum quod-
libet habeat infinita, nec tempus, cum sit diui-
sibile, componitur ex instantibus, quæ sunt in-
diuisibilia.

Nunc idem
est quod in-
stans.

Probat, quod non maneat idem nunc. No-
ta, quod nunc idem est quod instans; & quam-
uis instans videatur esse aliquid superius ad
punc, quod solum videtur designare tempus;
nihilominus accipit nunc generaliter pro instan-
ti ea ratione, quæ est, vel fuit præsens.

Qualibet pars temporis est tempus, &c. Nota,
quod hæc ratio est tantum probabilis. Posset
enim responderi satis esse ad rationem temporis,
quod sit pars circulationis.

19.

Si plures essent cæli, quod plura essent tempora,
&c. Nota, quod Aristoteles per cælum intelli-
git vniuersum; & est sensus, si plures essent cæ-
li, hoc est, si plures essent mundi, plura essent
tempora: quo supposito videtur in hac ratione
Aristoteles accipere vnum impossibile, videli-
cet plures esse cælos, & ex illo refert aliud im-
possibile, scilicet: plura esse tempora, atque
adè non videtur inconueniens concludere
vnum impossibile ex alio. Ad hoc responderet
Commentator comm. 83. dicens, quod ista de-
claratio est alterius modi: quoniam cum fuerint
duo completè se consequentia, hoc est conuer-
tibilitèr, & posuerimus per aliud esse, ipsum præ-
cedens, aut dispositum per præcedens, necessa-
riò sequitur consequens, licèt sit impossibile
consequens ad illam dispositionem per præce-
dens. verbi gratià; si dies sequitur ortum Solis,
manifestum est, quod in quacumque hora poni-
mus Solem oriri, sequitur tunc diem esse, licèt
Solem oriri in prima hora sit impossibile. Simi-
liter, ad volare sequitur habere alas, licèt illud
positum, nempe volare sit impossibile. Quo-
niam ergo tempus, & motus se consequuntur,
& aduersarius ponit tempus esse motum cæli,
necesse est, si posuerimus plures cælos esse, plu-
ra tempora esse; sed plura tempora esse, est im-
possibile; ergo plures esse cælos est impossibi-
le, atque adè non est necesse tempus esse mo-
tum cæli. Vult ergo Commentator, quod quan-
do aliqua sic se habent, quod euidenter, &
conuertibilitèr vnum sequitur ad aliud, sicut
habentia eandem definitionem, quantumcum-
que accipiat aliquid impossibile, & postea
deducatur ad aliquod impossibile, tunc conse-
quens non sequitur ex impossibili accepto, aut
oportet concludere, quod in hoc sequitur im-
possibile ex antecedenti, aut quod impossibile
est illa habere eandem definitionem, sicut pa-
ret in exemplo Commentatoris: & idè si ex
isto impossibili non sequatur euidenter plura

esse tempora, & tamen sequitur euidenter ex
isto, & vno alio posito, scilicet, quod tempus
& motus cæli sunt idem, sicut habentia ean-
dem definitionem, & idè sequitur, quod tem-
pus & motus cæli erunt idem, quod est impos-
sibile; & idè benè, & subtiliter arguit Aristote-
les. Et si dicatur, quod ex tali modo arguendi
non contingit inferre pluralitatem ex plurali-
tate; sicut non sequitur, homo est albus; ergo si
sint plura alba, sunt plures homines, nec sequitur,
Intelligentia prima est ens; ergo si sint plura entia,
sunt plures Intelligentia prima. Respondetur, quod
ille processus non valet, nisi supponendo vnum,
videlicet, quod illa sint vnum conuertibilitèr,
& sint habentia eandem definitionem: nam
hoc posito, semper contingit inferre pluralita-
tem ex pluralitate. Vnde sequitur, Homo est
rationalis; ergo si sint plura rationalia, sunt plu-
res homines. Idè non sequitur formaliter, mo-
tus cæli est tempus, ergo si essent plures cæli, essent
plura tempora; nisi posito, quod motus cæli, &
tempus sint idem conuertibilitèr, habeantque
eandem definitionem.

20.

Dicit Aristoteles quod isti sunt fatui, &c. No-
ta, quod, ut ait Themistius, ex eo est manifestè
stulta illa opinio, quia sphaera vniuersi est res
permanens, tempus verò ens successiuum: tum
etiam, quia dupliciter paralogizabant, proban-
do tempus esse sphaeram vniuersi; primò labo-
rabant in æquiuoco: æquiuocè enim sunt cor-
poralia in sphaera, & in tempore: in illa enim
sunt tanquam in loco; in hoc verò tanquam
in mensura durationis. Secundo, quia ut hic
dicit Scotus, concludebant in secunda figura
ex puris affirmatiuis, vbi medium non distri-
buitur.

Tempus non definitur tempore. Nota, quod
tempus nec tardum dicitur, nec velox: quia
tardum, & velox definiuntur tempore: velo-
citer enim id mouetur, quod paruo tempore
longum spatium percutrit: tardè verò, quod
longo tempore transit paruum, atque adè
tempus est vniforme vbiq; aliàs non esset
mensura velocitatis, & tarditatis: tempus verò
definitur tempore, non enim dicimus dies
vernos longiores esse hiemalibus, quia maiori
tempore durant; quoniam idem est prorsus esse
maiores dies, & esse maiora tempora, atque ef-
fet idem per idem definire.

21.

Tempus nec
dicitur sar-
dum, nec up-
lox.

De quibus narratur fabulosè quod dormierunt
in Sardo. Nota, quod referente Simplicio, cum
capta fuit à Græcis Sardus Insula, inuenta
ibi fuisse cadauera nouem filiorum Herculis,
balsamo, aliisque aromatibus sic condita, ut
non mortuorum, sed dormientium prorsus
imaginem exhiberent: hos incolæ Heroës dor-
mientes appellabant, colebantque ut Deos;
horum autem hic Aristoteles meminisse ait.
Philoponus verò commemorat ad huiusmodi
Heroës in more fuisse deferri infirmos sanita-
tis gratià, qui cum Dæmonum incantationi-
bus tres, aut quatuor dies sopore velut dor-
mientes attoniti essent, postea excitati puta-
bant nullum prorsus tempus transisse, sed ean-
dem hora cœpisse, & finisse somnum. Alij
nescio quos homines tredecim millià anno-
rum dormisse. Scotus verò hic dicit dormisse
eos 60.

QVÆSTIO XV.

Vtrum tempus sit motus?

Aristot. hic cap. 13. text. 99. Averroës, & interpretes, *ibid.*
 Albert. *trakt.* 3. cap. 4. Sorus in 2. dist. 2. quæst. 2. §. Respon-
 deo 4. dist. 48. quæst. 2. §. ad Primum dicitur. Bassol. in 2.
 dist. 2. quæst. 1. Capreol. & Gratianus *ibid.* quæst. 2. Ri-
 chardus quæst. 1. art. 1. Occhamus quæst. 12. Arimineus.
 quæst. 1. Heruzus *ibid.* Iandanus 4. *Physic.* quæst. 18. Bur-
 leus in *expofit.* textus 102. Canonie. 4. *Physic.* quæst. 5.
 art. 3. dubio 3. Orbellis in *epitom.* 4. *Physic.* Tartareus
 quæst. 3. art. 1. dub. 2. Sorus quæst. 4. concl. 4. Roccus quæst.
 13. Ruuius quæst. 4. Coimbric. cap. 14. quæst. 2.

I. **R**GVITVR quòd non; quia quod non est, non est motus; sed tempus non est; ergo non est motus. Maior patet per locum ^a à toto in modo negatiuè ad suam partem; & minor probatur; quia partes temporis non sunt; igitur nec tempus.

Secundò, quia si tempus est; vel igitur est aliquando, vel nunquam; si aliquando: igitur tempus est in aliquo tempore, & eadem ratione illud aliud tempus est in alio tempore; & per consequens in temporibus esset processus in infinitum.

Tertiò, omne quod est, est præsens: quia hoc denotat est de suo modo significandi, sed tempus non est præsens; ergo, &c.

Quartò, quia Aristoteles in isto quarto, text. 95. ponit quòd tempus non est motus.

Quintò, omnis motus est velox, vel tardus, nullum tempus est velox, vel tardum: ergo tempus non est motus. Maior patet in sexto huius, text. 11. & inde, & in 4. text. 69. & minor probatur, quia velox, & tardum definiuntur tempore, patet etiam ibi; ergo.

2. Sextò, si tempus esset motus, tunc sequeretur, quòd si nihil moueretur, nullum esset tempus; consequens est falsum: quia dato, quòd nihil moueretur, adhuc quies illorum, quæ quiescerent, mensuraretur tempore, quòd non esset nisi tempus esset. Consequentia probatur, quia ex quo omne tempus est motus, sequitur ex opposito consequentis, quòd si nullus motus est, nullum est tempus.

Septimò, quia illud non est tempus, quo multiplicato, non multiplicatur tempus; sed multiplicato motu, non multiplicatur tempus; ergo, &c. Maior est nota; & minor probatur, quia multi sunt motus, & tamen impossibile est plura esse tempora.

Oppositum arguitur, illud est tempus, quòd est mensura motus, secundum prius, & posterius; sed motus est mensura alicuius motus, vt per motum cœli mensuramus omnes alios motus; igitur tempus est motus.

Diuisio quæstionis. In quæstione, primò exponendum est *quid nominis* temporis, & videnda sunt illa, quæ secundum omnes conueniunt temporis.

Secundò præmittendæ sunt suppositiones; & tertio ponendæ sunt conclusiones ad quæsitum.

3. *Quid per tempus intelligatur.* Quantum ad primum, nota quòd per tempus intelligimus illud quòd conuenienter responderet ad quæstionem quærentem, quando, aut quantum durabit, vel quantum durauit; vt si quæratur, quando venisti? responderetur hodie, vel heri; vel si quæratur, quantum durauit iste morbus? responderetur per duos menses; tunc patet, quòd isti termini, *heri, hodie, mensis, annus, &* huiusmodi, sunt termini significantes tempus, quemad-

Scoti oper. Tom. I I.

modum dicebatur de loco, quòd illi termini significant locum, per quos conuenienter responderetur ad quæstionem quærentem vbi; ita illi termini significant tempus, per quos conuenienter responderetur ad quæstionem quærentem, quando.

Ex quibus patet, quòd tempus est duratio rei; vel mensura durationis. Secundò, quòd prius & posterius inueniuntur in tempore. Tertiò, quòd præsens, præteritum, & futurum sunt partes temporis. Quartò, quòd tempus est ^a successio, siue consistit in successione: quia non inuenitur prius, & posterius secundum durationem in aliquo nisi in successiuis, vel in illis, quæ aliquo modo se habent successiuè, licet ipsa sint verè permanentia; & ista sunt, quæ non possunt probari de tempore, sed conceduntur ab omnibus conuenire tempus, tanquam per se manifesta de tempore; & hæc de primo.

Quantum ad secundum, notandum, quòd quædam sunt res mutabiles, vt cœlum, & corpora naturalia, & dispositiones corporum naturalium in istis inferioribus. Aliæ sunt res immutabiles, vt Deus est omnino immutabilis; modò duratio rei immutabilis, est ipsa res immutabilis, & cum hoc mensura suæ durationis, vt Deus est æternitas, quæ est mensura durationis ipsius Dei; sed mensura durationis ipsius rei mutabilis, est alia ab ipsa re mutabili, licet eius duratio sit eadem sibi. Hoc præmissò, sunt aliquæ suppositiones. Prima est, quòd tempus est successio, vel non est sine successione; & potest poni categoricè sine dis-iunctione, quòd tempus est successio. Probatur per *quid nominis*, quia tempus est mensura durationis secundum prius, & posterius, modò impossibile est quòd in aliquo sit prius, & posterius secundum durationem: nisi ipsum sit successio, vel successionis; ergo, &c.

Secunda suppositio, quòd nulla est successio sine mutatione. Probatur, quia impossibile est, quòd sit aliqua successio, nisi altero duorum modorum, vel quòd vna res succedat alteri, vel quòd eadem res habeat successiuè diuersimodè secundum diuersas dispositiones: & vtroque modo fit mutatio per *quid nominis* mutationis datum *quinto huius, text. 71.* igitur impossibile est successione esse sine mutatione. Secundò, quia eadem res omnino immutabiliter se habens in se, & respectu aliarum rerum non est prior, nec posterior secundum durationem, quia nec est ante, nec post aliam rem: igitur ad hoc quòd sit successio, necessariò requiritur mutatio.

Tertia suppositio, quòd rei omnino immutabilis duratio non est successio. Probatur, quia impossibile est successione esse sine mutatione; sed res immutabilis non potest mutari: igitur non potest durare successiuè. Tunc sit prima conclusio ista, tempus est successio duratio rei mutabilis, siue mensura durationis. Probatur ex *quid nominis* temporis, & ex prima suppositione apparet, quòd tempus est mensura successiuæ durationis alicuius rei; & non rei immutabilis: quia impossibile est esse successione sine mutatione: igitur est mensura successiuæ durationis rei mutabilis; & habetur propositum.

Sed dubitatur, posito quòd res mutabilis de facto non mutetur, vtrum eius successio duratio possit dici tempus: Videret quòd non, per secundam suppositionem: quia successio non potest esse sine mutatione. Responderetur, quòd immò: quia licet duratio illius rei mutabilis pro

Tempus est duratio rei cum successione.

4. *Res sunt in duplici differentia.*

Tempus est successio, vel non est sine successione.

Successio non est sine mutatione.

5. *Duratio rei omnino immutabilis non est successio.*

Tempus quid sit.

tunc, sit sine mutatione, tamen quia nata est mutari, idè adhuc eius duratio successiua potest dici tempus ex eo, quòd potest esse cum mutatione. Item alia causa est, quia licet res illa non mutetur in se, attamen quia ipsa aliter se habet propter mutationem in aliis rebus: igitur eius duratio successiua potest dici tempus; sed sic non est de re omnino immutabili, vt de Deo. Et sic patet, quòd tempus est successiua duratio rei mutabilis, aut mensura huiusmodi durationis.

Sed adhuc restat difficultas, quæ res sit huiusmodi successiua duratio, vel successiuarum durationis mensura; & hoc videbitur partim in ista questione, & partim in sequentibus: & hoc de secundo.

Tempus est motus.

Quantum ad tertium, sit prima conclusio. Tempus est motus ^b. Pro cuius probatione, supponitur primò, quòd mensura, & mensuratum debent esse vnigena, & conformia. Probatum inducendo in mensuris, & mensuratis: quia longitudo temporis non mensuratur longitudine linearum, eo quòd istarum longitudines non sunt eiusdem generis. Item pondus mensuratur pondere; quia sunt vnigena, & ita de aliis, & ista suppositio patet 10. *Metaph. text. 4.*

Secundò supponitur, quòd mensura debet esse nota, vt patet in eodem 10. & patet inducendo: nam mensura longitudinis in quantitatibus est nota, & famosa, vt vna; & eodem modo in ponderibus, vt libra, & sic de aliis. Istis suppositis, probatur conclusio: quia illud est tempus, quod est mensura successiuarum durationis rei mutabilis; sed motus est mensura successiuarum durationis rei mutabilis: ergo, &c. Maior patet per præcedentem conclusionem; & minor apparet ex præcedentibus suppositionibus: quia motus, & huiusmodi duratio successiua sunt vnigena, scilicet in successione, quia tam motus est successiuus, quàm huiusmodi duratio. Item motus est mensura nota, vt patet de motu cæli, & præcipue de motu Solis: quia ille motus est magis famosus apud multos.

7.

Sed obiicitur; quia, vt patuit super 3. *quæst. 7.* motus est res permanens; modò res permanens, & successiua non sunt vnigena; ergo, &c. Secundò, quia duratio successiua rei mutabilis est substantia, quia est idem cum re mutabili; sed motus est accidens, vt patet de albificatione, quæ est albedo: modò substantia, & accidens non sunt vnigena: igitur motus non est successiua duratio rei mutabilis. Respondetur, quòd res permanens, & successiua bene sunt vnigena in aliquo, scilicet in successione secundum durationem, vt, verbi gratia, mobile non dicitur motus, nisi ex eo, quòd successiue se habet aliter, quàm prius, & tamen mobile est res permanens; idè res permanens, & successiua bene conueniunt in hoc, quòd est *successiue durare*. Et eodem modo dicitur ad secundum, quòd substantia, & accidens bene conueniunt in hoc, quòd est *successiue durare*, vel *successiue aliter se habere*; & idè secundum hoc vnum potest dici mensura alterius, vt accidens substantiæ, vel è contra.

Tempus est mobile quod mouetur, Quæst. 7.

Secunda conclusio. Tempus est ^c mobile quod mouetur. Probatum ex conclusione præcedenti, & vna quæst. 3. quia tempus est motus, vt patet per præcedentem conclusionem; sed omnis motus est mobile, vel dispositio secundum quam est motus, vt in motu alterationis; & idè tam motus localis, quàm etiam alteratio potest esse tem-

pus, tamen potius debet dici motus localis, quia est notior; igitur cum motus localis sit mobile; sequitur quòd tempus sit mobile: qualis motus sit tempus, & quale mobile, & quomodo, & de conditionibus temporis videbitur postea.

Ad rationes. Ad primam ^d dicitur, sicut dicebatur in 3. Ad secundam, dico quòd est aliquando. Ad probationem, tunc esset processus in infinitum: negatur consequentia; sed est ibi circulario: nam esse in tempore non est aliud, quàm mensurari tempore; modò vnum tempus bene mensuratur alio tempore; sicut motus alterationis mensuratur motu Solis; & etiam è contra duratio motus Solis mensuratur quanta est, per quantitatem operationis,

Ad tertiam, quia tunc tempus esset præsens. Concedo; quia mobile, quod mouetur, est præsens; & adhuc supposito quòd motus sit res successiua, cuius nulla pars potest esse simul cum alia parte, adhuc conceditur, quòd motus esset præsens, & etiam quòd tempus esset præsens: quia esse præsens non significat instans, sed tempus diuisibile.

Ad quartam, dico quòd Aristoteles intelligit, quòd tempus, & motus non sunt idem conuertibiliter.

Ad quintam, concedo maiorem, & nego minorem: nam sicut motus est velox, vel tardus; sic etiam tempus; nam motus cæli, qui est tempus, est velox. Ad probationem, negatur consequentia: quia sic probaretur, quòd nullus homo esset albus: quia album definitur per habens albedinem; sed nullus homo definitur per habens albedinem; igitur nullus homo est albus.

Ad sextam, negatur consequentia; quia dato, quòd de facto nihil moueretur, attamen possibile esset, quòd fieret motus: & idè adhuc mobile, quod natum esset moueri, bene esset tempus, & idè dicit Aristoteles in *isto 4. text. 98.* quòd dato quòd non sit motus, non sequitur quòd non sit tempus; sed si impossibile est esse motum, impossibile est esse tempus.

Ad septimam respondetur, quòd sicut motus multiplicatur, ita tempus potest multiplicari, nec est inconueniens plura tempora esse simul; tamen quia omnes illi motus, qui dicuntur tempora, possunt mensurari vno motu, idè sufficit ponere vnum tempus, quod est mensura omnium aliorum,

ANNOTATIONES.

^a Tempus est successio, sine consistit in successione.

Nota, quòd tempus propter sui minimam entitatem, est nobis valde immanifestum. Vnde D. August. 11. Confes. cap. 11. dicit, *Domine vsque nunc nescio quid sit tempus.* Idè vt hæc per difficultis difficultas elucescat. Dico primò, quòd tempus non est sine motu: quod Aristoteles *text. 97.* probat: quia tempus non cognoscimus sine motu; cum enim partes temporis non sint permanentes, sed solum habeamus nunc præsens, instans videlicet, quod partes temporis continuat, & tempus non possit cognosci, nisi huiusmodi instans transeat; nescimus autem tale instans transisse nisi per motum: ergo non cognoscimus tempus sine motu, neque est sine motu. Quòd autem ignoremus tempus transisse nisi per motum, patet in dormiente, qui ignorans motum, ignorat & tempus transisse. Item, neque motus est sine tempore, quia non cognoscitur sine tempore; dato enim casu,

8.

9.

10.

Tempus est valde immanifestum.

Tempus non est sine motu.

Motus non est sine tempore.

quòd

quòd quis magnâ delectatione studeat, transit quidem tempus, existimâtque nullum transisse, cum autem audit horologium, cognoscit tunc motum fuisse plusquam putârat, quia tot horas studuit; nunquam ergo tempus est sine motu, neque motus sine tempore, atque adeò tempus est successio, vel in successione consistit.

Dico secundò, quòd tempus est quid continuum: quia quòd mouetur prius est præfens vni loco secundum vnâ partem, quàm secundum aliam, quòd enim mouetur à quodam, in quodam mouetur; omnis autem magnitudo mouetur: ergo prius est præfens vni loco secundum vnâ partem, quàm secundum aliam. Tunc vltra, omnis magnitudo est continua; ergo in magnitudine continua, quando mouetur, prius est vna pars præfens vni loco, quàm alia: ergo etiam motus, quò mouetur, est quid continuum: quia mobile mouetur per spatium continuum: ergo etiam tempus est quid continuum: quia tempus non est sine motu.

Ex hoc sequitur, quòd tempus est per se quantitas; tum quia habet partem extra partem, vt præteritum, præfens, & futurum; tum quia habet propriam extensionem, tum quia tempori conueniunt per se propriæ passionis quantitatis, vt longum, & breue, & ratio mensuræ temporis conuenit, quæ est ratio quantitatis. Sequitur secundò; quòd tempus est per se quantitas continua: quia eius partes copulantur ad vnum terminum communem, nempe ad nunc, vt patet 4. huius, text. 99.

b Tempus est motus. Nota primò, quòd tempus quadrupliciter potest capi, scilicet communiter; & est duratio cuiuscumque entis durabilis ingenerabilis, siue incorruptibilis, & sic æuum, & æternitas sunt tempora. Secundò, propriè, & est duratio cuiuslibet durabilis generabilis, & corruptibilis; & sic omnia generabilia sunt in tempore, & solùm illa. Tertiò, magis propriè, & est duratio entis successiu. Quartò, propriissimè, & est duratio primi mobilis, quòd est mensura omnium aliorum motuum.

Nota secundò, motum quinque modis posse accipi. Primò, vt idem realiter cum eo, quòd accipitur; hoc est, pro forma diminuta fluente de imperfecto ad perfectum; & sic est in eodem Prædicamento cum termino ad quem: nam calefactio idem est quòd calor; & augmentatio idem est quòd quantitas, quia, vt dicitur 3. Physic. Motus nihil est præter res, ad quas est motus. Secundo modo accipitur vt procedit ab agente, & sic appellatur actio, & ponitur in Prædicamento Actionis. Tertio modo pro transmutatione, per quam terminus acquiritur, quæ transmutatio recipitur in patiente, & sic dicitur passio, & ponitur in Prædicamento Passionis. Quartò, accipitur quatenus est imperfecta acquisitio termini, quæ est propria consideratio motus, vt motus est, & sic 3. Physic. definitur, Motus est actus entis in potentia secundum quòd huiusmodi; & hoc modo motus non ponitur in aliquo Prædicamento: quia est ens imperfectum, & sic pertinet ad Postprædicamenta. Quinto, & vltimo modo potest accipi motus, vt est per se extensus & diuisibilis, cuius partes copulantur quodam termino communi, quòd 6. huius, text. 24. appellatur mutarum esse, & in hac quinta acceptione motus est species Quantitatis continuæ: nam, vt dicit Aristoteles 3. huius, text. 37. motus est de genere

Scoti oper. Tom. I l.

continuorum, & 6. Physic. docet esse diuisibilem in infinitum, quæ diuisibilitas, quæ est passio quantitatis, si consideretur vt est successio quædam motus penes moram est tempus: quia tempus est prius & posterius motus, quòd quidem est mora ipsius motus.

Nota tertiò, quòd motus quidam est communis & primus; & iste est motus primi mobilis, qui regular omnem alium motum: alius est motus secundus particularis, vt motus particularium mobilium; & cum tempus consequatur motum, est etiam duplex tempus: quoddam commune, & generale, cuiuscumque motus particularis per assistentiam mensurâ, & motus primi mobilis mensura per inhærentiam: quia solùm ei inest tamquam subiecto, & nulli alteri, & istud est tempus correspondens primo motui primi mobilis. Aliud est tempus speciale, & particulare, quasi specialiter, & particulariter sumptum, & istud correspondet motui particulari, & sibi existenter inhæret. Ex his

Dico primò, quòd tempus non est formaliter motus: quia motus est solùm in eo, quòd mouetur, & vbi mouetur, & quando mouetur; tempus autem vbique est in omnibus, quæ mobilia sunt; ergo tempus non est motus formaliter. Item motus aut est velox, aut tardus; sed tempus neque est velox, neque tardum; ergo non est motus. Minor probatur, quia velox dicitur, quòd multum loci exiguo pertransit tempore: tardum quòd magno tempore percurrit parum loci; sed tempus semper se habet vniformiter, cum sit mensura regularissima, nullam varietatem admittens; atque adeò non est velox, neque tardum, & per consequens non est formaliter motus. Præterea, passio distinguitur formaliter à subiecto; sed tempus est passio motus. Vnde tempus addit supra motum, respectum aptitudinalem, nempe numerabilitatem. Vnde dicit Aristoteles in hoc 4. quòd tempus non est nisi prius & posterius in motu, secundum quòd ipsa numerabilia sunt numerata. Item, Aristoteles text. 99. ait, Tempus id quidem quòd est motus est, esse autem, id est, ratio & quiditas alterum est, & non motus. Et text. 131. ait, Quòd si non est possibilis intellectus, qui numeret prius & posterius, non est completa ratio formalis temporis à parte rei, sequitur, Licet esset hoc quòd aliquando est existens tempus, vt si contingit motum esse, id est, esse motus, qui est idem realiter quòd tempus; non ergo distinguit tempus à motu, nisi quiditativâ ratione. Et Commentator inquit, quòd tempus & motus sunt idem subiecto, sed differunt ratione dicente, quòd quid erat esse.

Dico secundò, quòd tempus quòd est in motu primi mobilis subiectivè distinguitur realiter à motibus inferioribus, quos mensurat. Patet, quia quæcumque ab inuicem separabilia sunt, non sunt idem realiter; sed tempus primum, & motus inferiores sunt huiusmodi: quia si nullus esset motus hîc inferiùs, adhuc posset cælum moveri, & per consequens esset tempus. Similiter, cessante motu primi mobilis, & per consequens eius tempore, adhuc esset hîc inferiùs motus, vt patet Iosue 10. quia ipse pugnauit stante Sole, & Luna, & per consequens roto cælo. Vnde D. August. 11. Confess. inquit; stante cælo mouetur rota figuli, & hoc idem probat Scotus in 4. distinct. 49. quæst. 2. & confirmatur: quia quancumque duo accidentia sunt in distinctis

A a 3 subie

Tempus est quid continuum.

Tempus est per se quantum.

12. Tempus potest sumi quadrupliciter.

Motus accipitur quinque modis.

13. Motus est duplex atque etiam tempus.

Tempus non est formaliter motus.

14. Tempus quòd est in motu, primi mobilis, distinguitur realiter à motibus inferioribus.

subiectis, sunt distincta realiter, tempus primi mobilis, & motus inferiorum sunt huiusmodi; ergo, &c.

Tempus est idem realiter cum motu.

Dico tertio, quod tempus est idem realiter cum motu, distinctum tamen ab eo formaliter. Ita ut tempus, quod est in motu primi mobilis, non distinguatur realiter à motu, in quo est subiectiue: & similiter tempus speciale non distinguatur realiter à motu, in quo est. Hæc conclusio est communis consensus Physicorum, & eam docet Scotus in 4. *dist. 48. quest. 2. sub litt. F. §. Ad primum dicitur*, licet in 2. d. 2. *quest. 2. sub litt. F. §. Respondeo*, videatur aliter sentire. Vnde obseruandum est, quod de identitate temporis cum motu diuersimodè sentiunt philosophantes. Nam Iandanus 4. *Physic. quest. 18.* & Burleus in expositione textus 102. ex Auer. dicunt absolutè tempus realiter distinguì à motu; quam sententiam Capreolus in 2. *Sentent. distinct. 2. quest. 2.* & Heruæus in 2. *distinct. 2. quest. 1.* & quidam alij Thomistarum sequuntur, atque etiam ex Scotistis, Bassolus in 2. *distinct. 2. quest. 1.* & Ioannes de Magiltrijs 2. *Physic. quest. 6. dub. 3.* cui sententiæ videntur etiam fauere Leuchetus, & Gratianus in 2. d. 2. *quest. 2.* Alij verò, vt Ioannes Canonicus, 4. *Physic. quest. 5. art. 3. dub. 3.* & Nicolaus Orbellus in *Epistolis 4. Physic. tenent*, quod sint idem realiter, & quod distinguantur formaliter; quam sententiam ex Thomistis sequitur Scotus 4. *Physic. quest. 4. concl. 4.* Tartaretus verò 4. *Physic. quest. 3. art. 1. dub. 2.* credit vtramque viam esse probabilem, quem securus est Iauellus 4. *Physic. quest. 20.* Caterùm, sumendo tempus quarto modo, scilicet vt est duratio successiua transmutationis, & motum quinto modo; tempus est realiter motus, quia tempus non est aliud, quam quantitas successiua, vel duratio transmutationis successiue.

Tempus est mobile, quod mouetur. Nota, quod hæc opinio non est Scoti, sed Nominalium, vt videre est apud Ocham in 2. *Sentent. question. 2.* Nam sicut tenet tempus esse motum primi mobilis, & motum non distinguì à re mobilitate, colligit, quod tempus sit ipsum mobile: & hanc opinionem sequitur Gregorius Ariminensis 2. *Sentent. d. 2. quest. 1.* vbi expressè ait, quod non solum primum mobile, sed corpus quodcumque continuè, & regulariter motum, est tempus. Est autem hæc opinio expressè contra Philosophum in *isto 4. textu 94.* vbi ait, quod dicere spheram esse tempus, stultius est, quam vt de eo impossibilia consideremus; est etiam contra Scotum in 2. *et 4. sent. locis suprà relatis*; vide Scotum in 2. d. 1. *quest. 5. ad quest. sub litt. N. §. Respondeo.*

Ad primam dicitur sicut dicebatur in 3. Nota, quod natura cuiuslibet continui, siue permanentis, siue successiui, in hoc consistit, quod eius partes ad aliquod indiuisibile intrinsecè copulantur, propter quod habent vnitatem, & continuitatem, quo facto in actu, vel præciso, ipsa non habent vltra continuitatem. Hoc patet, duæ enim partes lineæ copulantur ad punctum, & per ipsum habent vnitatem, quo præciso, vel facto in actu, iam essent discontinuæ; hoc etiam patet per Aristotelem in Prædicamentis.

Secundò nota, quod aliter habent esse permanentia, & aliter successiua. Nam permanentia ad eorum actualem existentiam requirunt simul omnes partes actualiter existentes, non sic autem successiua; sed est satis ad eorum esse, quod par-

tes eorum sint ad aliquod indiuisibile copulatæ, & ex connexione ad illud habeant existentiam: non enim requirunt, quod sint eorum partes simul existentes.

Tertio nota, quod licet instans non sit tempus, nec pars temporis per existentiam; tamen per instans actuale tempus dicitur esse in actu. Vnde non requiritur ad hoc, quod tempus sit in actu, nisi quod sit in actu aliquod indiuisibile continuans partem priorem cum posteriori. Ex his sequitur, quod licet partes temporis non sint actualitate permanentiæ, & præsentialitatis, sunt tamen actualitate cuiusdam continuationis, & actualitate successiua; & hoc sufficit in successiuis. Vnde licet neutra pars temporis sit præfens, quia, cum omnis pars temporis sit prior, vel posterior, præterita, vel futura; tamen tempus dicitur præfens esse sic, quod ista propositio, *tempus nunc est*, est vera: quia actu est continuatio vnius partis cum alia, ratione cuius continuationis tempus dicitur habere esse. Vnde sicut illa est vera, *motus est nunc*, licet vtraque pars motus sit facta, vel fienda; tamen ratione realis continuationis vnius partis cum alia ad *mutatum esse*, motus dicitur nunc esse. Obseruandum est tamen, quod ista propositio, *tempus est nunc*, vel *motus est nunc*, habet duplicem intellectum: vnum, quod *nunc* sit mensura actus designati, & illo modo est falsa: quia motus non mensuratur instanti. Alium intellectum potest habere, quod *nunc* dicat mensuram compositionis prædicati cum subiecto, vel huius veritatis subiecti ad prædicatum; & isto modo est vera: nam in omni propositione vera de presenti prædicatum vniatur subiecto pro instanti indiuisibili, ita vt eius veritas mensuretur instanti indiuisibili: non tamen oportet quod actus designatus per prædicatum mensuretur indiuisibili; sed ista stant simul, quod actus designatus mensuretur tempore, & tamen, quod in instanti prædicatum vniatur subiecto. Patet ergo, quod ad esse temporis sufficit, quod sit aliquod indiuisibile continuans vnam partem cum alia; ita quod per *esse* instantis denotetur tempus esse.

16.
Quid requiratur ad esse temporis.

QVÆSTIO XVI.

Vtrum tempus sit motus cæli?

Aristot. *cap. 13. text. 97.* Auctores & interpretes *ibid.* Albert. *tract. 3. cap. 3. D. Thom. lect. 11. et opusc. 44.* Arimin. 2. *dist. 2. quest. 2. art. 1.* Capreol. *ibid. quest. 2. art. 3.* Ferrar. *quest. 5. Sotus quest. 4. Toletus quest. 15.* Pererius *lib. 12. cap. 2.* Conimbric. in *expofit. cap. 11.* Compten. *dist. 21. quest. 4. et 6.*

ARGVITVR quod non: quia tempus est mensura motus cæli; igitur tempus non est motus cæli. Tenet consequentia, quia idem non est mensura sui ipsius. Antecedens apparet in *isto 4. text. 7. et in 6. huius, text. 29.* vbi probatur, quod omnis motus mensuratur tempore.

Secundò. Non cuiuslibet motui motus cæli est eiusdem generis: igitur motus cæli non est tempus. Antecedens apparet, quia motus localis, & alterationis sunt diuersorum generum, immò sunt ad inuicem incomparabiles; vt dicit Commentator *septimo huius, coram. 30.* Consequentia probatur ex hoc: quia quilibet motus est mensurabilis

1.

furabilis tempore; & mensura, & mensuratum de-
beant esse eiusdem generis.

Tertiò, aliqui percipiunt tempus, qui non per-
cipiunt motum cœli: ergo, &c. Antecedens patet
de existentibus in tenebris, vel in carcere. Confe-
quentia probatur: quia ex quo motus cœli esset
tempus, qui perciperent tempus, perciperent mo-
tum cœli.

Quartò, quia tempus est idem cœlo, terræ, ma-
ri, & vbiq;e, vt dicit Aristoteles 4. *hæm.*, text. 111.
sed motus cœli non est idem vbiq;e; quia quando
aliquibus est ortus Solis, aliis est occasus, & ali-
quibus hiems, quando aliis est ætas, quod non
esset si motus cœli esset idem apud omnes.

Quartò, sequeretur quòd si cœlum non moue-
retur nullum esset tempus; consequens est falsum,
quia adhuc diceretur, quòd cœlum quieuit per
mensem, aut per spatium dierum dierum, aut
aliquid huiusmodi; modò dies, & mensis signifi-
cant tempus, ergo, &c. Oppositum arguitur per
Aristotelem in isto 4. text. 97.

In quæstione præcedenti visum est, quòd tem-
pus est mensura durationis successiuæ rei muta-
bilis; & quòd tempus est motus, & quia motus
est idem quòd mobile, concluderetur, quòd tem-
pus esset mobile, scilicet continuè motum, in cu-
ius motu anima considerat prius, & posterius; &
idèd quia motus est mobile; primò videbitur,
quantum ad quid mobile est mensurable tempore.
Secundò, quid sit mensura, & quid de ratio-
ne mensuræ. Tertiò, de quæstio, scilicet quis mo-
tus potest dici tempus, & quis non.

Quantum ad primum, notandum quòd aliqui
imaginabantur tempus esse quandam successio-
nem; vnde sicut putabant locum esse spatium se-
paratum interceptum inter latera continentis, &
illud spatium nihil esse; & idèd ista consequentia
non valet, locus est: igitur locus est aliquid, secundum
ipsum; ita similiter ponunt de tempore, quòd tem-
pus sit quædam successio, quæ omnino nihil est;
& idèd non sequitur, tempus est; igitur tempus est
aliquid, vel aliqua; & ex hoc inferunt quòd per il-
lud, quòd nihil est, mensuramus motus, & successio-
nes eorum; quæ sunt. Improbatio istius opinio-
nis patebit in sequentibus, & per totum istum
tractatum: quia ipsa est simpliciter falsa.

Secundò, notandum quòd mobile potest ima-
ginari mensurari tempore quantum ad tria. Pri-
mò, quantum ad partes quantitatis mobilis; &
sic mobile non mensuratur tempore; sed quan-
tum ad hoc, mensuratur per aliquam mensuram
notam, & famosam, vt vna, aut aliquod consi-
milit. Secundo modo potest imaginari mobile
mensurari tempore quantum ad dispositionem,
secundum quam est motus, sicut in motu altera-
tionis, quia per tempus cognoscimus, quanta
qualitas est acquisita, vel deperdita; & sic adhuc
non intelligitur. Tertio modo intelligitur, quòd
mobile mensuratur tempore, ita vt per tempus
cognoscatur quandiu mobile movebatur: quia
tempus est mensura durationis successiuæ rei
mutabilis; & hoc de primo.

Quantum ad secundum, notandum quòd per
mensuram non intelligitur aliud, nisi illud
mediante quo cognoscimus alterum quantum
est, vt vna est mensura: quia per ipsam cognosci-
mus quantum est pannus, aut alia longitudo. Ex
quo patet, quòd tempus esse mensuram motus,
non est aliud; quàm per tempus cognoscere,
quantus est motus secundum durationem.

Secundò notandum, quòd de ratione mensu-
ræ est, quòd sit a eiusdem generis cum mensura-
to, vt patet 10. *Metaph.*, text. 4. & hoc quantum
possibile est; vel quòd simpliciter sint eiusdem
generis mensura, vel mensuratum: vel quòd sal-
tem habeant condiciones eiusdem generis, se-
cundum quas vnum est mensura alterius; vt quòd
vtrumque habeat longitudinem, vel successio-
nem, vel intensionem, ralius quòd secundum
longitudinem, vel successioem, vel intensionem
vnius poterit mensurari longitudo, successio, &
intensio alterius.

Secundò requiritur, quòd mensura sit nota:
quia aliter per ipsam non possemus cognoscere
de aliquo quantum esset. Tertio requiritur, quòd
sit famosa, aliter vnus non posset certificare alte-
ri quanta esset aliqua res per eius mensuram, nisi
scilicet vtrique mensura esset famosa, & nota.
Quartò requiritur, quòd sit inuariabilis, quan-
tum possibile est: quia si esset variabilis, statim
esset deceptio, iudicando de quantitate alterius
rei per talem mensuram. Ex quo sequitur, quòd
non habetur certa, & euidentia notitia, quantum
est spatium terræ suppositum vni gradui cœli:
quia non scitur an pedes hominis essent maio-
res, quàm essent tempore, quo mensurabatur, vel
minores, vel æquales. Quintò requiritur, quòd
talis mensura sit minima non simpliciter, sed se-
cundum sensum, vt granum, vel secundum con-
suetudinem, vt vncia, in ponderibus; vel metreta
in liquoribus. Ex quo patet, quòd aliquid esse
mensuratum non est aliud, quàm cognoscere
proportionem ipsius ad mensuram; qua mensu-
ratur; & sic patet quid sit de ratione mensuræ: &
hoc de secundo.

Quantum ad tertium, ponuntur conclusiones.
Prima est ista. Motus cœli est tempus. Probat,
quia ille motus est tempus, per quem propriissi-
mè mensuratur duratio successiuæ; sed hoc fit
per motum cœli: ergo, &c. Maior patet: quia per
tempus non intelligitur aliud, quàm mensura
successiuæ durationis; & minor probatur per
condiciones mensuræ conuenientes motui cœli:
primò enim motus cœli est vnigenus cuiuslibet
successiuæ durationi, & hoc in successione. Se-
cundò, quia motus cœli est maximè notus, famo-
sus, & magis communis omnibus, quàm aliquis
alter motus. Tertio, quia motus cœli est primus
motuum, vt patet 8. *hæm.*, text. 75. & inde, modò
rationabile est, quòd primum in aliquo genere
sit mensura aliorum eiusdem generis. Quartò,
quia motus cœli est inuariabilis: quia non potest
velocitari, aut retardari: modò de ratione mensu-
ræ est, quòd sit inuariabilis, vt dictum fuit prius.
Quintò, motus cœli est minimus, vt patet secundo
Cœli, text. 28. & 4. *Physic.*, text. 33. & 10. *Metaph.*, text. 3.
& 4. quia est velocissimus; & sic patet, quòd mo-
tui cœli conueniunt plures condiciones mensu-
ræ, quàm alicui alteri motui, & per consequens
motus cœli est tempus.

Secunda conclusio. Non cognoscentibus mo-
tum cœli, motus cœli non est tempus. Probat,
quia de ratione temporis & mensuræ est, quòd
sit notum: igitur quibus aliquid non est notum,
illud non est eis tempus, vel mensura. Ex quo pa-
ret, quòd existentibus in carcere, vel in tenebris,
motus cœli non est tempus. Secundò, sequitur
quòd, cum tales percipiant mensuram duratio-
nis successiuè, quòd aliquis alter motus à motu
cœli est eis tempus, & ideo sit

4.
Mensura
quid sit, &
quid de eius
ratione.

5.
Motus cœli
est tempus.

6.
Motus cœli
non est tem-
pus ipsum
non cognos-
centibus.

2.
Diuisio qua-
stionu.

Opinio ali-
quorum de
antiquitate tem-
poru.

3.
Mensura
quid sit, &
quid de eius
ratione.

Motus omnis
potest esse
tempus.

Tertia conclusio: omnis motus ^b alicui cognoscibilis, potest esse tempus. Probatur; omne illud potest esse tempus, per quod aliquis potest certificari de duratione successiva, quanta est; sed per quemlibet motum alicui cognoscibilem potest aliquis certificari de duratione successiva, quanta est; igitur quilibet motus alicui cognoscibilis, potest esse tempus. Maior patet ex *quid nominis* temporis, & probatur, inducendo in diversis motibus, ut si quaeratur, quantum duravit lectio, vnus respondebit per spatium eundi duas leucades; & sic motus progressivus est mensura illius durationis. Item, alter potest respondere, quod per tempus decoctionis panis in furno, & sic per motum alterationis iudicat de quantitate successivæ durationis; & per consequens motus alterationis est tempus. Item, alij certificantur, quanta sit duratio successiva, per ea, quæ consequuntur motum, ut per sonum; ut si quaeratur, quamdiu legisti; responderetur, per horam dicendi vnum nocturnum, aut vnum Pater noster. Similiter per motum horologii; & aliquando per quantitatem operationis mensuramus motum cæli, de quo minùs videtur, quod sit mensurabilis alio motu. Et sic patet, quod quilibet motus alicui cognoscibilis potest esse tempus, cuiuscumque generis fuerit ille motus; avramen inter omnes motus, motus cæli propriissimè dicitur tempus, eo quod sibi conveniunt plures, & principales conditiones mensuræ, quàm alicui alteri motui.

7.
Motus nona
sphaera non
est tempus.

Nunc ad videndum, quis motus cæli, vel cuius sphaeræ motus dicatur propriè tempus, & cuius non; ponuntur aliæ conclusiones. Prima est. Motus nona sphaeræ, quam ponunt Astrologi, non est tempus. Probatur, quia ille motus non est tempus qui considerantibus durationes successivas, quantæ sunt, est minimè notus; sed inter omnes motus, motus nona sphaeræ est minimè notus: quia à multis negatur aliquam talem esse, nec de ipsa potest haberi experientia sensus: ergo, &c.

Sed obijcitur: quia primum in vnoquoque genere debet esse mensura aliorum eiusdem generis; sed motus vltimæ sphaeræ est primus motuum: igitur motus vltimæ sphaeræ debet esse tempus. Respondetur, quod motus vltimæ sphaeræ non est primus motuum, sed motus totalis diurnus cæli, est primus motuum; & ille totalis motus principaliter est tempus secundum partes, vel sphaeras, quæ sunt maximè notæ, ut patebit per conclusiones sequentes.

Tempus est
motus sphaera
solis.

Secunda conclusio. Motus ^c sphaeræ Solis inter omnes motus cælestes est propriissimè tempus. Probatur: quia motus sphaeræ Solis est maximè notus omnibus; & est causa generationis in istis inferioribus; ut patet. 2. de Generatione, text. 58. ergo, &c. Et huius signum est, quod per motum Solis mensuramus ætates rerum, & quod nomina significantia motum Solis sunt nomina temporis, ut annus, mensis, dies; igitur, &c.

Tertia conclusio. Præter motum Solis, motus Lunæ propriissimè dicitur tempus: quia præter Solem, Luna inter cætera altra cæli est maximè nota, & idèd aliqui mensurant ætates; & durationes rerum temporalium per annos, & menses Lunares; & propter hoc dicitur alibi, quod Sol, & Luna sunt duo luminaria magna, Gen. 1.

8. Ex istis sequitur primò, quod illud quod est

tempus vni, non est tempus alteri, & idèd sicut mensura dicitur ad aliquid, ita etiam tempus dicitur alicui tempus. Secundo, sequitur quod plura tempora possunt esse simul, immò de factò plura tempora sunt simul. Tertio, sequitur quod prætermotus Solis, & Lunæ, alij motus cælestes dicuntur tempora, secundum quod sunt magis, vel minùs noti.

Ad rationes. Ad primam, negatur consequentia, quia ^d per vnã partem motus cæli minor, potest numerari, & mensurari alia pars maior, ut per diem potest mensurari mensis, & per mensem annus.

Ad secundam & tertiam dictum est in quaestione. Ad quartam tempus est idem in cælo, & in terra, &c. hæc est impropria locutio, sed debet intelligi, quod omnis motus, siue sit in cælo, siue in terra, est mensurabilis vno, & eodem motu, scilicet motu cæli.

Ad quintam respondetur, quod ^e si cæelum non moueretur, dum tamen aliud moueretur, esset tempus; sed si nullus esset motus, concedendum esset nullum esse tempus.

AN NOT A T I O N E S.

^a De ratione mensura est, quod sit, &c. Nota quod condiciones mensuræ sunt sex. Prima est, quod de ratione mensuræ est prioritas: quia nullum prius dependet à posteriori, sed potius è contra: mensurarum autem dependet à mensura. Secunda conditio est, quod de ratione mensuræ est nororeitas. Nam illud, per quod aliquid cognoscitur, est notius illo quod cognoscitur; sed per mensuram res mensurata cognoscitur. Tertia conditio est, quod de ratione mensuræ est simplicitas: quoniam quanto plus aliquid accedit ad simplicitatem, tanto plus habet rationem mensuræ. Quarta conditio est, quod de ratione mensuræ est vniformitas, & regularitas: quoniam nihil potest mensurari per illud, quod est irregulare, & difforme. Quinta conditio est, quod de ratione mensuræ est independentia: quoniam de ratione prioris vt prius, est independentia; sed mensura est prior mensurato, ex prima conditione: ergo, &c. Hanc tamen independentiam intelligas non absolute, ita vt nullo modo dependeat, quia sic nullum creatum esse mensura, sed intelligas respectu mensurati. Sexta conditio est, quod de ratione mensuræ est vnigenitas, quoniam, vt ait Philosophus 10. *Metaph. text. 4.* quodlibet mensuratur per aliquod sui generis: & hoc non solum secundum rationem analogiæ, vt ponit Alexander. 9. *Metaph.* sed etiam vniocationis.

^b Omnis motus alicui cognoscibilis potest esse tempus. Nota, quod cum tempus consequatur motum, sicut distinguitur motus, ita & tempus; atque adèd sicut motus est duplex, scilicet generalis, qui est motus primi mobilis; & specialis, qui est motus istorum inferiorum; ita duplex est tempus, scilicet generale, & est propria passio primi motus, scilicet primi mobilis: & speciale, quæ est passio motuum inferiorum: atque adèd sicut omnium mobilium est vnus motus generalis, scilicet motus diurnus primi mobilis, ita est vnus tempus generale mensurans intrinsecè illum motum, & extrinsecè omnes motus istorum inferiorum, & de isto tempore dicit Aristoteles quod impossibile est ipsum plurificari, sicut nec mobilia

9.
Mensura conditiones sunt sex.

10.
Motus & tempus duplex.

bilia prima, nec motus primi. In omni enim genere entium est dare vnum primum, ad quod omnia alia reducuntur. Et sicut cuilibet rei temporali est vnus proprius motus, ita etiam est vnum proprium tempus ipsum mensurans, & hoc tempus particulare, vel speciale necessariò plurificatur, ita vt ad multiplicationem motuum talium, necessariò sequatur plurificatio temporum, & hoc non potest faciliùs probari, quàm per hoc, quòd tempus istorum inferiorum potest esse realiter, non existente tempore primo, sicut patet Iosue 10. & per articulum Parisiensem dicentem, *Dicere quòd cessante motu caeli ignis non combureret stupam, error est.* Et si dicatur, si essent plura tempora, ita vt cuilibet motui responderet proprium tempus, sequeretur primò, quòd etiam essent plura *nunc* simul, plures horæ simul, atque etiam plures dies; cum omne tempus habeat proprium *nunc* continuans suas partes ad inuicem; & essent plures motus vniiformes, qui durarent per horam, diem, vel mensem, &c. Sed hoc est impossibile, quia aliàs duo homines, non possent simul currere, nec etiam duæ actiones possent simul fieri, eo quòd non essent factæ in eodem instanti, vel in eadem hora, sed in diuersis.

11. Ad hoc dico, quòd mutationes, & motus non dicuntur fieri simul, quia sunt in eodem instanti temporis, vel in eadem hora temporis particularis, vel quia intrinsecè mensurantur eadem parte motus, sed dicuntur fieri simul, quia sunt in eodem *nunc*, vel in eadem hora temporis vniuersalis, & mensurantur eadem parte ipsius, non quidem intrinsecè, sed extrinsecè: quando ergo duæ alique actiones simul existunt, & mensurantur eadem parte temporis primi, tunc dicuntur factæ simul: quando verò factæ sunt in alia, & alia parte temporis primi, tunc dicuntur non esse factæ simul. Quare non inconuenit, vt docet hic Scorus in secundo corollario tertie conclusionis, esse simal plura *nunc*, & plures horas, atque dies particularis motus, & temporis. Nam aliud *nunc* numero est illud, quo mensuratur *mutatum esse* huius mobilis, ab illo *nunc* quo mensuratur *mutatum esse* alterius mobilis; & alia hora est, qua mensuratur cursus horarius Francisci ab illa, quâ mensuratur cursus horarius Antonij; & alius est dies numero, quo mensuratur motus diurnus Petri, atque adeò illa *nunc*, illæ horæ, & illi dies sunt simul, esto quòd illa mobilia simul mutantur, vel moueantur, neque hoc est contra Aristotelem ponentem tantum vnum tempus omnium, quæ sunt in cælo, terra, & mari, quia, sicut dixi, Philosophus loquitur de tempore primo, quòd est mensura intrinseca primi motus, & extrinseca omnium aliorum motuum.

12. *c* *Motus sphaera Solis inter omnes motus caelestes, est propriissimè tempus.* Nota, quòd ideò ponitur potius tempus in motu primi mobilis, quàm in motu alterius orbis: quia orbis propriij planetarum sunt ab Occidente in Orientem, quæ non sunt ita veloces, nam Luna mouetur in mense, Sol in anno, & alij aliis temporibus, vt Astrologia docet: nec sunt ita vniiformes, neque per illos distinguuntur dies, & noctes. Sed primum mobile, quotidie facit integrum circumlum secum rapiens omnes orbis, & ideò motus ille Solis, quo distinguimus dies, & noctes, est

peculiaris primi mobilis; & ideò illic est tempus. In hac ergo conclusione non loquitur Scorus de motu proprio, & naturali sphaeræ Solis, sed de motu quo rapitur à primo mobili, eo quòd motus primi mobilis maximè innotescit nobis per motum raptum Solis, & ideò Sol, siue cursus eius est nobis, vt temporis signum.

d *Per vnã partem caeli minorem potest numerari, & mensurari alia pars maior.* Nota quòd tempus, eo quòd quantitas est, est sui mensura passiuã, id est, est mensurabile, & mensura actiuã illius est ista pars indiuisibilis, quæ realiter idem est cum tempore mensurato, sola intellectus abstractione separata ad ipsummet tempus mensurandum: sicut, verbi gratiã, in quantitate istius continuæ tabulæ possumus intellectu partem, quæ vnus sit palmi, abstrahere, & intellectu hanc retinentes, quantitatem tabulæ tali palmi mensurare, secundum quòd cæteris partibus tabulæ correspondet; & hoc fortè est quòd Aristoteles ait tempus sine intellectu non esse. Quasi dicat, quòd, cum tempus se ipso mensuretur, ad hoc necesse est, quòd intellectus aliquam partem temporis abstrahat, vt cæteras illã mensuret. Intelligendum est tamen quòd illa pars est temporis mensura intrinseca, aliorum autem extrinseca. Quemadmodum in vna lignea signantur tres pedes, quæ sunt tres tertie: illa pars tertia est intrinseca mensurã illius lignæ binæ, extrinseca autem panni, & aliorum, quæ illã tertiã mensurantur; ita vna hora est intrinseca mensura illius motus cæli (nam vicies quater multiplicata metitur totum circumulum diurnum) sed extrinseca mensura nostrarum actionum.

e *Quid si cælum non moueretur, &c.* Nota quòd iuxta verba Philosophi in hoc 4. quies per accidens mensuratur tempore; quòd sic imaginor, quia eo quòd tantus motus posset fieri in tanto tempore, ideò per hoc quòd aufertur motus per tantum tempus, secundum mensuram motus, qui posset fieri in tanto tempore, iudicamus tantam quantitatem esse quietis, & dicimus durare quietem per vnum diem: quia igitur motum illum, si esset tempus, mensuraret per se, ideò & quies, cuius quantitas mensuratur ex quantitate motus, qui posset fieri in tanto tempore, dicitur mensurari tanto tempore, & hoc est per accidens: sicut si imaginaretur vacuum, ita vt nullum corpus esset infra latera domus, certè tunc dicerem vacuum esse tantæ quantitatis, puta decem pedum in longitudine, non quòd secundum veritatem illud illam quantitatem haberet, cum nihil sit, sed per accidens; quia corpus tantæ quantitatis natum est in tali loco recipi. Cæterum non posset tempus mensurare quietem per accidens, nisi per se mensuraret aliquem motum, quia nullo existente motu, nullum esset tempus, vt scitè hic docet Scorus.

13. Quies mensuratur tempore per accidens.

EXPOSITIO TEXTVS.

A *Cipiendum 1 est autem, &c.* Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo inquiritur definitio temporis; & primò facit hoc. Secundò soluit rationes, quibus probabatur in alio capitulo, tempus, & *nunc* non esse. Ibi: *Et motus semper.* Item, primò probat duas conclusiones. Secundò infert definitionem temporis, ibi: *Hoc est enim tempus.* Primò ponit duas conclusiones. Secundam ibi: *At verò & tempus.*

14. Text. 98.

Tempus est aliquid motus.

Prima conclusio est ista, quòd tempus est aliquid ipsius motus. Probat, quia illud est motus, vel aliquid ipsius motus; quia non potest percipi sine perceptione motus; sed tempus non potest percipi sine motu, & non est motus; quorum utrumque probabatur in alio capitulo: igitur tempus est aliquid ipsius motus.

15.
Text. 99.

Cum autem 2 quòd mouetur. Hic ponit secundam conclusionem: & primò præmittit tres suppositiones. Secundò, ponit secundam conclusionem, ibi: *At verò, & tempus*. Prima suppositio est, quòd tam magnitudo, quàm motus, quàm tempus sunt continua, tamen continuitas magnitudinis prior est continuitate motus, & continuitas temporis posterior est continuitate motus. Secunda suppositio est, quòd in tempore est prius, & posterius. Probat, in magnitudine & in motu est prius, & posterius; igitur & in tempore, quia ista se inuicem consequuntur. Norandum circa hoc, quòd dicit, quòd continuitas posterius est in tempore, quàm in motu, vel in magnitudine; quòd hoc non debet intelligi, quantum ad rem: quia secundum multos eadem res est magnitudo, motus, & tempus; sed intelligitur quantum ad rationes, à quibus sumuntur ista nomina, motus & tempus: quia ratio, secundum quam aliqua res dicitur tempus, præsupponit rationem, secundum quam eadem res dicitur motus, & vna est posterior alia. Tertia suppositio, quòd prius & posterius in motu, sunt idem ens, quod motus, differunt tamen à motu secundum rationem, & dicit Aristoteles quòd motus est in quantitate, & prius, & posterius in numero. Ad quòd intelligendum, notandum, quòd ad intelligendum prius, & posterius in motu, oportet uti ratione distinctiua vnius partis ab alia, secundum autem intellectiōnem motus non oportet uti tali ratione distinctiōnis. Ideò propter illam rationem dicit Commentator quòd prius & posterius est in numero.

Continuitas temporis est posterior continuitate motus, & magnitudinis.

Vide contradiotionem Zimare.

16.
Text. 100.

Tempus est aliquid motus secundum prius & posterius.

At verò 3 tempus. Hic ponit secundam conclusionem, quòd tempus est aliquid ipsius motus secundum prius & posterius. Probat, quia secundum illud tempus est aliquid ipsius motus, per cuius perceptionem in motu, percipitur tempus, & quòd si non percipiatur, tempus non potest percipi; sed percipiendo prius, & posterius in motu, percipitur tempus; & si non percipiatur prius, & posterius, non percipitur tempus; igitur tempus est aliquid ipsius motus secundum prius & posterius. Maior nota est, & minor apparet: quia in motu vehementis delectationis bene percipimus motum, tamen propter delectationem non attendimus ad distinguendum inter prius, & posterius in illo motu; & ideò non percipimus tempus nisi valde modicum, dato adhuc quòd sit magnum; & sic patet, quòd quando percipitur differentia prioris, & posterioris, quòd tunc percipitur tempus, & quando non, non percipitur.

Text. 101.

Hoc enim 4 est tempus. Hic infert definitionem temporis; & primò ponit definitionem. Secundò infert corollarium. Tertio declarat definitionem. Secundum ibi: *Non ergo motus*. Tertium ibi: *Signum autem*. Definitio est ista, quòd tempus est numerus motus secundum prius, & posterius. Et potest sic declarari ex prædictis, quòd tempus est aliquid motus secundum prius, & posterius, ut probatum est: & manifestum est, quòd omnis motus est mensurabilis tempore, vel se-

Definitio temporis.

cundum totum, ut si motus sit finitus, vel secundum partem, ut si motus sit infinitus: ideò patet, quòd tempus est mensura motus secundum prius, & posterius. Sed dubitatur, quare Aristoteles non definit tempus per mensuram, sed per numerum? Respondetur, quòd causa est, quia solemus communiter mensurare alios motus per motum corporis cælestis; & hoc non potest esse secundum totum motum eius, & secundum aliquam partem, cui motus mensuratur æquamus, vel proportionamus; & ideò in definitione temporis ponitur numerus, & non mensura.

Non ergo motus. Infert corollarium, quòd tempus non est motus, sed numerus motus; & debet intelligi, quòd ista non est definitio temporis, tempus est motus; & videtur hoc explicare in particula sequenti, quòd dicit, *sed est motus secundum numerum*, id est, est motus secundum quòd motus est numerus, vel mensura alterius motus.

Signum 5 autem. Hic declarat definitionem, videlicet, quòd tempus debeat esse motus, signum est, quòd sicut numerus dicitur multus, vel paucus, ita tempore cognoscimus motum esse maiorem, vel minorem. Et tunc ad ostendendum qualis numerus est tempus, distinguit quòd duplex est numerus; quidam est numerus numeratus, & alius numerus, quo numeramus; & ille quo numeramus, accipitur aliquando solum pro actu animæ, & aliquando pro re numerata, mediante qua mensuramus aliam rem, connotando cum hoc actum animæ: modò tempus est talis numerus numeratus per animam, mediante quo mensuramus alia, id est, alios motus.

Et ut 6 motus semper. Hic soluit rationes adductas in alio capitulo ad probandum *nunc*, & tempus non esse; & primò soluit illas de tempore. Secundò, illas de *nunc*, ibi: *Ipsum autem nunc*. Unde in alio capitulo factæ fuerunt duæ rationes ad probandum tempus non esse, quarum prima erat: illud totum non est, cuius partes non sunt, & c. & secunda, illud totum diuisibile, quòd habet aliquas partes non est, nisi illæ partes sint, & c. Respondetur negando maiorem utriusque; quia sicut motus consistit in hoc, quòd semper est aliud, & aliud ipsius motus, ita etiam esse temporis consistit in hoc, quòd continuè est alia & alia pars temporis; & qualiter hoc debeat intelligi, tenendo quòd motus sit mobile, videbitur in quæstione de motu locali.

Ipsum 7 autem nunc. Hic soluit rationes, quæ probant *nunc* non esse, & ponit duas conclusiones. Secunda ibi: *Sequitur enim ut dictum est*. Prima conclusio est, quòd *nunc* aliquo modo manet idem per totum tempus, quia secundum quòd *nunc* est ipsum mobile, secundum hoc manet idem. Secunda conclusio est, quòd *nunc* secundum rationem non manet idem, id est, secundum denominationem extrinsecam.

Sequitur enim ut dictum est. Hic probat dictas conclusiones: quia sicut se habet mobile ad motum, ita *nunc* ad tempus; sed mobile manet idem per totum tempus secundum rem, & est continuè aliud, & aliud secundum extrinsecam denominationem: igitur similiter *nunc* manet idem per totum tempus secundum rem, & est continuè aliud, & aliud secundum extrinsecam denominationem. Maior patet: quia sicut per mobile cognoscimus prius, & posterius in motu, ita per *nunc* cognoscimus prius, & posterius in tempore. Minor etiam patet, quia denominatione extrinsecâ,

17.
Tempus non est motus, sed numerus motus.

Text. 102.

Numerus est duplex.

Text. 103.

18.
Text. 104.

Vide contradiotionem Zimare.

Coriscus denominatur alter, quando est in theatro, & alter quando est in foro, & idem ita similiter mobile, quod dicitur *nunc*, manet idem per totum tempus, sed continuè dicitur aliud, & aliud extrinsecà denominatione.

ANNOTATIONES.

19. *Tempus cognoscimus per motum, & conuerso.*

Tempus non potest percipi sine motu. Nota quòd non solum tempus per motum cognoscimus, verùm & è conuerso per tempus motum cognoscimus. Quemadmodum enim qui aliqua dulci contemplatione, aut studio delectatur, eo quòd non sentit laborem motus, non cognoscit quantum tempus studeit: ita è contrario infirmi, qui grauitè ferunt motum febris, putant maius tempus transisse, quàm transiuit, & idem neutri benè iudicant tempus per motum, sed vtrique è contrario per tempus cognoscunt quantum motum passi sunt; vt eùm hora pulsat, qui dulciter studet, intelligit plus studuisse, quàm putarat; & febricitans minorem motum febris transisse, quàm crediderat: atque aded, cum aded sint coniuncta tempus, & motus, vel tempus erit motus, vel aliquid eius, & cum non sit motus, nempe formaliter, sequitur vt sit aliquid eius, nimirum aut pars, aut passio eius.

Continuorū tria sunt genera.

Tam magnitudo, quàm motus, quàm tempus sunt continua. Nota quòd tria sunt continuo- rum genera, scilicet magnitudo, motus, & tempus; verùm sicut continuitas magnitudinis est causa continuitatis motus, ita continuitas motus est causa continuitatis temporis. verbi gratia: motus non est nisi transitus ab vno termino in alium, & idem motus sequitur magnitudinem, id est, ex eo, quòd mobile attingit priorem partem spacij, nempe sibi propinquorem, quàm posteriorem illi continuum, motus ipse habet partes continuas; & quia motus est continuus, & tempus est continuum, nam quantus est motus, tantum est tempus. Primò ergo conuenit continuitas magnitudini; secundò, motui, terciò, tempori.

20. *Prius & posterius sunt primò in magnitudine, deinde in motu, postremò in tempore.*

In tempore est prius, & posterius. Nota quòd sicut non aliunde est actio continua, nisi quia magnitudo est continua, & quia actio est continua; aggregatur ex priori, & posteriori, in quo ratio temporis consistit, est etiam continuum; ita prius & posterius in loco, per quem mobile mouetur, est causa prioris & posterioris in motu, & prius & posterius in motu est causa prioris, & posterioris in tempore; ita vt prius & posterius reperiantur primò in magnitudine; secundò in motu, & terciò in tempore: est tamen prius & posterius in magnitudine per quam mobile mouetur secundum positionem & situm partium. In magnitudine enim, quam habes ante pedescentem, prius & posterius accipitur respectu tui; vt quod tibi est propinquius sit prius, quod verò magis distat, sit posterius. In motu verò, quia non est res permanens, non est per se prius, & posterius; positione; sed per respectum ad magnitudinem, vt illa pars motus sit prior, quæ transitur prima pars magnitudinis; & illa posterior, quæ transitur posterior; in tempore autem est prius & posterius propterea, quia alterum sequitur alterum, id est, quia tempus insequitur motum, & è conuerso.

Notandum circa hoc; &c. Nota quòd Scotus dat hic modum sustinendi opinionem Nominatum affirmantium tempus, & motum idem esse quod mobile, quam tamen in libris Sententiarum sequitur, vt diximus supra.

Si non percipiatur prius & posterius, non percipitur tempus. Nota quòd Themistius & Philoponus in hunc textum dicunt, quòd dupliciter cognoscimus tempus; scilicet aut cognoscendo duo *nunc* tanquam extrema vnius successio- nis; aut cognoscendo vnum *nunc* tanquam terminum prioris, & initium posterioris; nam etiam isto modo cognoscimus tempus, vt pote præteritum, & futurum, aded quòd sensus literæ est, quòd si non cognoscamus vel medium inter duo *nunc*, vel vnum *nunc* tanquam continuatum prioris, & posterioris, non cognoscimus tempus; si tamen cognoscamus vel medium inter duo *nunc*, vel duo extrema eiusdem successio- nis, tunc cognoscimus tempus. Cæterum, si sentiamus solum *nunc* præsens absolute, non considerando, quòd est terminus præteriti, & initium futuri, non cognoscimus tempus.

Quia sicut motus consistit in hoc, &c. Nota quòd esse temporis non est secundum permanentiam partium eius simul, sed esse eius consistit in essendo aliud post aliud: nam, vt dictum est, esse temporis sequitur esse motus, tam secundum continuitatem, quàm secundum prioritatem, & posterioritatem; esse autem motus & specialiter motus localis, non est secundum permanentiam partium simul, sed in esse aliud post aliud; non est tamen totaliter simile de motu, & tempore: est enim differentia in hoc, quòd apud diuersa mota non est idem motus, sed benè idem tempus.

Sicut se habet mobile ad motum, &c. Nota quòd siue quantitas & punctum distinguantur à re quanta, siue non, imaginandum est, quòd si punctum trahatur per aliquam planiciem, vestigium eius est linea: & idem ad imaginationem ex puncto eodem numero indiuisibili sit magnitudo. Et quia continuitas motus resultat ex continuitate magnitudinis, per quam res mouetur, ex priori, & posteriori in magnitudine cognoscimus prius, & posterius in motu; est ergo quòd id, quod mouetur, quod fingitur esse punctum, sit lapis; cognoscimus tunc prius, & posterius in motu, propterea quòd eadem res aliter, & aliter se habet in diuersis partibus spacij: vt existentia mobilis in priori parte spacij sit prius in motu, existentia verò in posteriori parte sit posterius. Illud autem prius, & posterius in successione motus est tempus: atque aded sicut punctum vnum fluens facit magnitudinem, ita ad imaginationem, vnum *nunc*, pura vna eademque existentia mobilis, quatenus fluens secundum prius, & posterius, facit tempus. Sicut ergo tempus sequitur motum, ita *nunc* sequitur mobile: & sicut ipso *nunc* distinguimus præteritum à futuro, ita ipso mobili distinguimus spacium pertransitum à transeundo. Vnde spacium, quod est à principio sui vsque ad mobile, dicimus esse pertransitum; & quod est à mobili vsque ad finem, esse pertranseundum. Vnde constat, quòd sicut per totum motum ipsum mobile, siue illud, quod mouetur est idem, differens solum secundum esse, scilicet, secundum quod ipsum est in alio, & alio situ; ita est idem *nunc* in toto tempore secundum substantiam; diuersum autem secundum

21.

22. *Nunc idem quomodo sit in toto tempore.*

secundum esse, quod quomodo debeat intelligi, explicandum est.

23.
Nunc est
minima enti-
tatis.

Vnde obseruandum est primò, quòd *nunc* est minimæ entitatis, & non permanens, idè cum summa difficultate potest manifestari. quid sit; & an vnum, vel plura, nisi comparatur ad aliquod indiuisibile permanens, puta, ad punctum, vel ad mobile: & propter huiusmodi difficultatem Philosophus in hoc 4. text. 121. loquitur proportionaliter de puncto, & instanti.

Secundò obseruandum est, quòd instans (vt docet Ioan. Can. 4. *Physic. quest. 6. artic. 3. dub. 1.*) quantum ad *quid nominis* vno modo dicitur idem quod non stans; idè dicitur de aliquo homine, quod est instabilis. Alio modo idem est, quod imminens vel appropinquans, vnde dicitur de aliquo festo, quod imminet, vel appropinquat, vel instat; & vtroque modo accipitur instans: est enim primo modo non stans, sed raptim transiens, & est secundo modo imminens, vel appropinquans, quia de tempore non habemus nisi *nunc*.

Tertiò obseruandam est, quòd sicut se habet punctum in linea, & *mutatum esse* in motu, ita instans in tempore; horum autem quodlibet habet esse reale, incompletum tamen.

Quartò obseruandum est, quòd inter instans & instans debet tempus mediare: ratio est, quia duo instantia cum sint indiuisibilia, non faciunt extensionem; nec vnum instans additum instanti facit illud maius, sicut punctum in linea alteri additum, non extendit lineam, aut facit illam maiorem; vnde sicut inter quælibet duo puncta in linea datur linea, ita inter quælibet duo instantia, datur tempus.

24.
Instans quid sit.

Quintò obseruandum est, quòd *instans est quædam mora indiuisibilis partes temporis continuans inter sese*: idem enim instans est huius horæ finis, & sequentis principium, ita Aristoteles in hoc 4. & probatur, instans est aliquid temporis; ergo aliqua mora: sed non extensa, quia non est tempus; ergo indiuisibilis. Et quòd sit continuans partes temporis, patet: quia sicut se habet punctum in linea, ita instans in tempore; sed punctum continuat partes lineæ; ergo & instans partes temporis.

Instans non est pars temporis.

Sextò obseruandum est, quòd instans non est pars temporis: quia sicut se habet *mutatum esse* in motu, & punctum in linea, ita instans in tempore; sed *mutatum esse* non est pars motus, nec punctum est pars lineæ; ergo nec instans est pars temporis: ergo motus est pars motus, & linea pars lineæ: & similiter tempus pars temporis. Nam linea addita parti lineæ, facit maiorem lineam, & pars motus addita parti motus, facit maiorem motum, & temporis pars parti temporis addita maius tempus constituit; sed *mutatum esse* additum alteri *mutato esse* non facit maiorem motum; & punctum alteri puncto additum non facit maiorem lineam; & instans alteri instanti additum non facit maius tempus; ergo nec *mutatum esse* est pars motus, nec punctum est pars lineæ, neque instans est pars temporis; tunc vltra motus additus motui, facit illum maiorem, & linea addita lineæ illam extendit; & similiter tempus temporis additum; ergo & motus est pars motus, & linea lineæ, & tempus temporis est pars.

25.
Opinio Nominalium quomodo idem nunc est in toto tempore.

His obseruatis, quidam dicunt, quòd sicut motus non importat nisi mobile, & tempus im-

portat motum, ita hoc nomen *instans*, siue hoc aduerbium *nunc*, non importat aliquam rem distinctam secundum se totam ab ipso mobili; hoc tamen non obstante, ipsi mobili conueniunt diuersæ intentiones, siue diuersa prædicata; & hoc est quod dicit hic Philosophus, *nunc* esse idem secundum esse, & diuersum secundum rationem: hæc est opinio Nominalium, quam hic defendit Scotus. Cæterum, hæc sententia est contra Philosophum & Commentatorem eius.

Opinio Nominalium rejicitur.

Tum quia dicit Aristoteles motum esse actum mobilis, & esse in mobili sicut in subiecto; & similiter motum esse mobilis passionem, & contradicit Commentatori 3. *Physic. comment. 3.* vbi dicit, quòd motus est actio motoris in motore, & non habet esse nisi in moto. Tum quia contradicit Philosopho in textu præfati; vbi dicit, quòd sicut motus semper est alius, & alius, sic & tempus. Vbi expressè vult, quòd tempus & motus sunt successiua, & continua; non sunt ergo res permanentes, sicut illi fingunt; & Commentator dicit, quòd partes temporis veniunt quædam post alias, & non simul sunt; sicut est dispositio in partibus motus: quoniam quædam inveniuntur post alias: non sunt ergo res permanentes. Quòd etiam sit falsum, quòd instans non sit nisi mobile, ex eo apparet: quia secundum Philosophum, instans est numerus eius, quod fertur, id est, ipse mobilis; sed mobile non est numerus sui ipsius. Item, dicit Aristoteles quòd instans continuat partes temporis, & discontinuat; ita vt sit ibi continuatio partium temporis, & diuisio; sed ista non conueniunt mobili. Similiter dicit Philosophus quòd non contingit vti vno *nunc* pro duobus: quia *nunc* non permanet, sed si *nunc* esset ipsum mobile, sequeretur quòd nunc permaneret, & possemus vti vno *nunc* pro duobus. Scotus etiam in *secundo disp. 2. quest. 3.* oppositum sentit, vt statim videbimus.

26.

Aureolus in 2. *sentent. disp. 2.* dicit, quòd cum tempus non habeat esse præter animam, imaginatur Aristoteles continuationem temporis esse ab anima, eo modo quo imaginatur Mathematicus punctum per fluxum suum causare lineam; nam sicut apud Mathematicos punctum fluens causat lineam, sic quòd idem punctus secundum substantiam manet idem in toto fluxu, & solùm variatur secundum esse, prout intelligitur esse in alio, & alio situ: ita nunc fluens causat tempus, & est idem in toto fluxu secundum substantiam, differens secundum esse. Nam sicut Mathematicus volens imaginari lineam rectam, imaginatur fluxum vnius puncti in rectum; & volens imaginari lineam circularem, apprehendit fluxum puncti circularem; sic secundum Aristotelem est de instanti: quoniam si velim facere tempus præteritum in actu, imaginabor *nunc* fluere vsque ad istum præsens signatum; & si velim facere tempus futurum in actu, imaginabor quoddam indiuisibile fluere ab isto *mutato esse* semper in posterius, ille fluxus est ipsum tempus.

Sed hæc positio stare non potest; dicit enim tria falsa. Primum, quòd tempus sit ab anima: hoc enim præterquam quòd contradicit Aristoteli in hoc 4. text. 108. vt probant subtiliter Albertus de Saxonia, & Ioan. Canon. 4. *Physic. quest. 6.* est etiam articulus excommunicatus Parisiis ab Episcopo Parisiensi, & à tota vniuersitate, & ponitur sub 94. errore. Secundum falsum est, quòd

Opinio Aureol. improbat.

quod instans fluat, quia indiuisibile non potest fluere, nec moueri, vt patet 6. *Physic.* text. 86. & inde: & imaginationem Mathematicorum credo esse falsam, nec Aristoteles in hoc 4. loquitur de mente sua; sed fortè hoc dixit iuxta opinionem Mathematicorum. Tertium etiam falsum est, quod instans per fluxum causat tempus, quia quod est terminus rei, non potest esse causa eius; instans est terminus temporis; ergo, &c.

17. *Ægidius* in 4. *Physic.* in expositione text. 104. quem sequitur *Tartaretus* 4. *Physic.* 5. dicit quòd Philosoph. per instans secundum substantiam inrellexit mobile: & certum est, quod primum mobile manet idem in toto tempore. Et appellat primum mobile instans extrinsecum, quia primum mobile motu suo, & suo fluxu causat tempus. Per instans verò secundum esse, intellexit indiuisibile in tempore, quod indiuisibile continuat partes temporis ad inuicem: & tale instans non manet idem in toto tempore, sed plura debent esse in tempore huiusmodi indiuisibilia. Hanc opinionem explicans *Sorus* 4. *Physic.* quæstione 4. vltima dubitatione principali, inquit, quòd planus sensus Aristotelis est, quòd quemadmodum punctum motum per aliquam planiciem à Mathematicis fingitur facere lineam, ita existentia mobilis continuò fluens per omnes morulas, quas mobile facit in spatio, intelligitur facere tempus. Itaque ipsamet existentia mobilis, quæ in se considerata realiter est vna, & eadem numero, considerata vt in diuersis morulis est, & dicitur plura instantia solà ratione diuersa: igitur si teneatur, tempus esse accidens numero distinctum à mobili, & motu, solùm sunt ponenda infinita instantia numero distincta, quæ continent partes temporis, & instans permanens solùm appellanda est existentia mobilis, non quòd continuat partes temporis, sed quòd suo fluxu ad imaginationem intelligitur facere tempus. Ad dicit tamen ipse, quòd si tempus (vt ipse opinatur, & defendit 3. *Physic.* quæst. 2.) non distinguitur numero à motu, & mobili, sed solùm ad hunc sensum realiter, quod est res alterius Prædicamenti à mobili, quam vocat distinctionem formalem, & quiditatuam; tunc non est opus ponere infinita instantia numero distincta; sed ipsamet existentia mobilis sub illà ratione, quæ nunc est in aliqua morula, & momento, in qua immediatè ante hoc non fuit, nec immediatè post hoc erit, est nunc indiuisibile præsens, atque illa ratio primi mobilis, quæ nunquam perseverat in eodem loco, & morula, sed semper succedit, ac fluit à præterito in præsens, & à præsentem in futurum, est tempus.

28. Et hic (inquit) est planus sensus verborum Aristotelis in text. 104. quòd ipsum nunc sequitur id, quod fertur, vt tempus morum, id est, quemadmodum tempus se habet ad motum, ita nunc ad mobile, quod est dicere, quemadmodum mobile vnum & idem, illà ratione, quæ est successiue, & continuè in alia parte spatij, quæ sunt positione, & situ priores, & posteriores, habet rationem motus; ita existentia ipsius mobilis vna & eadem in alio momento, & morula, quæ sunt priores, & posteriores duratione, & ordine præteriti, & futuri, est nunc, ex cuius fluxu fit tempus.

Iauellus 4. *Physic.* quæst. 15. alio modo responderet, quem dicendi modum tangit etiam *Burleus* 4. *Physic.* in expositione text. 107. Isti dicunt primum, quòd duplex est instans in tempore, scilicet

Scoti oper. Tom. I.

extrinsecum, & intrinsecum: extrinsecum est, quod suo fluxu imaginario causat tempus, sicut apud Geometram punctus extrinsecus causat lineam, & hoc instans extrinsecum non est pars temporis, nec terminus, nec continuans tempus: instans autem intrinsecum est illud, quod terminat, continuat, & diuidit tempus, & est de intrinseca ratione temporis. Secundò dicunt, quòd mobile, vt est sub motu, potest bifariam considerari. Primò, quoad substantiam, vel quoad suum esse substantiale præcisè. Secundò quoad esse accidentale, quod sibi accidit, quatenus est sub motu, prout aliter, & aliter se habet in toto motu, vt; verbi gratià, in prima parte motus, est in hoc *vbi*, & in alia parte in alio *vbi*. Si mobile consideretur primo modo, sic est vnum, & idem in toto motu, nam motus habet vnitàtem ab vnitàte mobilis, vt dicitur quinto *Physic.* at si consideretur secundo modo, sic est diuersa, & accidentaliter plura, secundum illa diuersa esse sibi accidentalalia, quæ solemus appellare momenta, vel mutata esse.

Mobile vt est sub motu bifariam considerari potest.

Tertiò, dicunt quòd illud instans extrinsecum temporis non est substantia primi mobilis, nec pura negatio, vt aliqui opinantur: sed est vnitas de genere Quantitatis ipsius mobilis, non secundum substantiam immediatè, & simpliciter, sed vnitas mobilis accidentalis prout est sub forma, secundum quam est motus, puta sub *vbi* fluente. Instantia autem intrinseca sunt diuersa esse instantis extrinseci, quia sicut se habent mutata esse ad ipsum mobile, ita instantia intrinseca ad extrinsecum, sed mutata esse sunt diuersa esse, quæ accidunt mobili, vt aliter, & aliter se habet in motu; ita & instantia intrinseca sunt diuersa esse instantis extrinseci, prout suo fluxu imaginario causat tempus.

29.

Ex his dicunt ad difficultatem, quòd si fiat sermo de instanti extrinseco, sic est tantum vnum secundum substantiam in toto tempore; si autem loquamur de instanti intrinseco terminante, & continuante tempus, sic non est vnum tantum; sed plura realiter, duo quidem realiter terminantia omnem signatam temporis partem: verbi gratià, in vna hora est primum, & vltimum instans; & alia sunt infinita in potentia, prout hora est diuisibilis in partes infinitas.

Iandunus 4. *Physic.* quæstione 21. alio modo imaginatus est esse vnum instans secundum substantiam in toto tempore, & diuersum secundum esse. Dicit namque quòd mobile bifariam considerari potest, vno modo secundum se, alio modo quantum ad suum mutatum esse. Mobilis secundum se sumpti est aliqua mensura; quæ non potest esse tempus, quia tempus est mensura motus. Vnde relinquunt, quòd illa mensura sit instans secundum substantiam, & per instans secundum substantiam intelligit mensuram mobilis secundum se; & per instans secundum esse intelligit mutatum esse ipsius mobilis secundum actum: sicut enim idem fluxus realiter est motus, & tempus; sic vnum & idem indiuisibile est terminus motus, & temporis. Vnde mutatum esse actu existens in mobili, dum mouetur est idem quod instans secundum esse: sed dicitur instans in habitudine ad tempus, & in habitudine ad motum, mutatum esse. Et subdit, quòd mobilis est duplex esse. Vnum est esse primum, & substantiale, & aliud est esse accidentale;

30.

Mobilis est duplex esse.

B b modò

modò constat, quòd mobile per. totum manet vnum, & idem secundùm esse substantiale primum; sed non manet vnum, & idem secundùm esse accidentale: immò diuersificatur secundùm alia esse. Sic etiam ipsum instans habet vnum esse substantiale, & aliud esse accidentale; esse quidem substantiale ipsius instantis secundùm substantiam, est ipsum esse id, quod est mensura ipsius mobilis secundùm se: esse verò accidentale, est mutatum esse hoc, vel illud, vel aliquid huiusmodi. Ita vt secundùm istum virum idem instans quatenus est mensura mobilis, secundùm esse mobilis substantiale manet idem secundùm substantiam in toto tempore, sicut substantiale esse mobilis idem manet in toto motu; sed non manet idem secundùm esse, quoniam cùm diuersa sint esse accidentalia mobilis, hoc est, diuersa mutata esse; sunt etiam diuersa instantia secundùm esse. Istæ opinioniones præter quam, quòd multa falsa dicunt, quæ non est hîc locus impugnandi, non saluant quomodo idem nunc sit idem secundùm substantiam, & diuersum secundùm esse, vt vult hîc Aristoteles.

3 1.

Idèò Burleus loco supra relato inducit alios tres dicendi modos. Primus est, quòd idem instans numero manet realiter in omni differentia temporis successiue, quoniam illud idem instans, quod prius fuit futurum, postea est præsens, & deinde est præteritum; atque ita instans manet idem secundùm substantiam in omni differentia temporis; sed variatur secundùm esse, quia aliud esse habet, cùm est futurum, quia tunc habet esse in potentia, & aliud esse cùm est præsens; quia tunc habet esse in actu, & aliud esse habet cùm est præteritum. Hic modus dicendi potest sic explicari, quòd sicut motus est alius, & alius secundùm prius & posterius; & tamen est idem secundùm omnes suas partes; ita instans est aliud, & aliud secundùm prius, & posterius; est tamen idem secundùm se totum, id est, quòd instans, vt est in alio, & alio tempore, scilicet in præterito, vel futuro, est diuersum; manet tamen semper idem in toto tempore sublata consideratione prioris, & posterioris.

3 2.

Secundus modus dicendi est, quòd idem instans manet idem secundùm substantiam, id est, secundùm subiectum: quia omnia instantia temporis sunt in eodem subiecto successiue; sed tamen instans variatur secundùm esse, hoc est in entitate: quia viu instans non est idem ens, quòd aliud instans, quamuis succedat sibi in eodem subiecto. Et potest hic modus dicendi ita explicari, scilicet quòd in tempore sunt plura instantia formalia; realiter tamen, & subiectiue est vnicum instans in toto tempore: nam sicut in motu sunt plura mutata esse formalia: quia aliud mutatum esse est, quo nunc moueor, & aliud quo postea mouebor, ita in tempore aliud instans formaliter est, quo nunc dicor esse in tempore, & aliud, quo postea; ergo formaliter in tempore sunt plura instantia. Tunc vltra, sicut in motu est vnum mutatum esse ratione subiecti, quia illud aliud, & aliud mutatum esse habet idem subiectum; ita in tempore, quamuis primum nunc, siue instans sit formaliter diuersum ab alio nunc, subiectiue tamen, id est, ratione subiecti, sunt vnum nunc realiter: & ratio est, quia sicut in tempore sunt multæ partes, & tamen tempus est vnum ratione motus; ita instantia formaliter sunt plura, ratione tamen subiecti vnum.

Tertius modus dicendi est, quòd sicut punctum ductum per planum facit lineam, ita instans, quòd dicitur primum nunc in tempore, ductum facit tempus: est tamen aliud, & aliud, vt est prius, & posterius, præteritum, & futurum: & hic modus dicendi est modus Aureoli, quem supra improbauimus.

Ioannes de Magistris 4. Physic. quæst. 7. art. 1. in primo sciendum, difficultate quinta, supponit duo. Primum, quòd quælibet pars temporis componitur ex duabus partibus, inter quas est vnum instans reale, realiter continuans illas partes ad inuicem, quia quælibet pars temporis est tempus. Secundò supponit, quòd in distinctis partibus temporis sunt instantia realiter, & entitatiue distincta. Patet, quia instantia corrumpuntur ad corruptionem partium in quibus sunt; sed vna pars temporis potest corrumpi aliâ non corruptâ: ergo vnum instans potest corrumpi alio non corrupto; & per consequens distinguitur realiter. Dicit insuper, quòd totum potest bifariam sumi. Primò, categorematicè, & valet tantum sicut perfectum. Secundò syncategorematicè, & valet idem, quòd quælibet pars. Ex his tria dicit ad difficultatem; primum, quòd ista est vera: *In toto tempore est vnum, & idem instans realiter, & entitatiue*: accipiendo totum syncategorematicè. Patet, quia illa æquipollet huic vniuersali, *in qualibet parte temporis est vnum, & idem instans realiter, & entitatiue continuans partes temporis*; cuius quælibet singularis est vera. Secundò, dicit quòd ista est falsa: *vnum & idem instans est in qualibet tempore*, quia *ly instans* supponit determinatè, modò nullum determinatum instans est in toto tempore. Tertio, dicit quòd vtraque illarum est falsa, accipiendo totum categorematicè; nam sensus esset, quòd in vno tempore, quòd est ens completum, & perfectum, non est nisi vnum instans, quòd est falsum.

Bonetus 6. suæ Physicæ, cap. 1. dicit, quòd est idem nunc secundùm substantiam in toto tempore, accipiendo substantiam pro ratione definitiua, seu pro quidditate specifica, diuersum tamen secundùm esse, id est, secundùm singularia, & indiuisibilia.

Scotus verò in 1. sentent. dist. 2. quæst. 2. sub litt. D. §. Ad Philosoph. dico, dicit quòd, considerando quodcumque nunc in tempore, illud potest considerari, vel secundùm se, id est, quantum ad suam entitatem, & rationem formalem; & sic non comparando ipsum, nec ad futurum, nec ad præteritum est vnum in se, secundùm substantiam, nec à se ipso diuersum secundùm entitatem: si verò comparetur idem nunc ad præteritum, & futurum, sic diuersificatur secundùm diuersa esse, quia vt sic dicitur finis præteriti, & principium futuri. Hoc declaratur per simile ad mobile existens sub mutatione; nam mobile existens sub mutatione (si absolutè consideretur, non comparando ipsum ad aliquid aliud) est vti que in aliquo ibi acquisito per motum localem, & est vnum secundùm substantiam, sine quacunque distinctione. Si verò comparetur ad præteritum motum, & ad futurum dicitur esse in priori, & posteriori vbi, atque ita alibi, & alibi: & ratio est quia, mutari est aliquid vtriusque extremi, nam quòd mouetur est partim in termino à quo, & partim in termino ad quem: extrema autem sunt præteritum vbi, & futurum vbi, per respectum ad vbi præsens, quo mobile esse

33.

Totum bifariam sumitur.

34.

esse intelligitur; atque ita mobile secundum substantiam dicitur esse diuersum, seu aliud, & aliud secundum diuersa esse. Sicut ergo se habet mobile ad motum, ita instans ad tempus; sed motus idem est vnus, quia mobile vt est sub motu, est vnum & idem, & non mutatur secundum substantiam in aliud, & aliud mobile in quouis parte spatij, aliàs deficeret vnitas motus; ita si instans, vel *nunc* in tempore non esset idem secundum rem, quod continuat partes temporis, præteritam scilicet cum futura, illasque non distingueret, tempus non esset vnum: ergo sicut mobile manet idem secundum substantiam in toto motu, & differt ratione, vt est in hoc & illo *vbi*, atque ita facit vnum motum, quia *vbi* medium terminat motum secundum *vbi* prius, & partes eius distinguit; ita temporis *nunc* idem manens secundum substantiam per omne tempus, & differens tantum ratione, vt est in hac, & illa parte temporis, facit vnum tempus, & distinguit partem præteritam à futura.

QVÆSTIO XVII.

Verum tempus sit numerus motus secundum prius, & posterius.

Aristor. cap. 13. text. 102. Auertoes, Mayron, & interpretes ibid. Albertus tract. 3. cap. 6. D. Thom. lect. 17. Canonic. 4. Physic. quest. 5. art. 1. Conimbr. cap. 14. quest. 1. Complur. disp. 21. quest. 4. Ruyus tract. 1. de tempore qu. 2. Roccus quest. 12.

1. **A**RGVITVR primò quod non; quia numerus est ab anima; sed tempus non est ab anima; igitur tempus non est numerus. Maior patet per Aristotelem in isto 4. text. 131. vbi ponit quòd si numerans non est, numerus non est. Et minor probatur, quia tempus est motus cæli, qui nullo modo dependet ab anima.

Secundò, quia tempus est quantitas continua; sed omnis numerus est quantitas discreta; igitur tempus non est numerus. Et tenet consequentia, quia aliter quantitas continua, esset quantitas discreta.

Tertiò, quia omne tempus est diuisibile in semper diuisibilia: sed numerus non est diuisibilis in semper diuisibilia, immò in indiuisibilia, scilicet in vnitate: igitur tempus non est numerus.

Quartò, aliquod tempus est infinitum, vt patet 8. huius, text. 11. sed nullus numerus est infinitus, vt probatum est in tertio; igitur nullum tempus est numerus.

Quintò, sequeretur quòd par, & impar essent passiones temporis, & prius, & posterius essent passiones numeri. Consequens est falsum, quia nos non dicimus tempus est par, vel impar, sed æquale, vel inæquale; & patet consequentia ex quo tempus, & numerus sunt idem.

Sextò, vel tempus est numerus numeratus, vel numerus, quo numeramus; non numerus, quo numeramus, quia ille est actus animæ; modò cum tempus sit motus cæli, non est actus animæ, nec numerus numeratus, quia dicit Commentator, com. 20. quòd numerus est comprehensio numerati motus; modò huiusmodi comprehensio non est aliud, quàm numerus, quo numeramus.

2. Septimò, contra illam particulam, *secundum prius, & posterius*: quia partes quantitatium non de-

Scoti oper. Tom. II.

bent poni in definitione totius; sed prius, & posterius sunt partes quantitatium temporis: idem non debent poni in definitione temporis. Maior patet 7. Metaph. text. 33. & inde. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 4.

In quæstione, propter primam rationem, primò videbitur qualiter tempus & numerus dicuntur esse ab anima. Secundò videbitur de quæsito. Quantum ad primum, notandum, quòd iste terminus *numerus* supponit pro multitudine connotando ipsam esse numerabilem ab anima. Similiter iste terminus *tempus* supponit pro motu, connotando motum esse mensuram durationis successiuæ, scilicet connotando animam numerare motum secundum prius, & posterius, & per motum sic numeratum mensurare aliquam durationem successiuam. Vnde isti termini *numerus*, & *tempus* non connotant actum animæ: quia iste terminus non connotat, quòd multitudo pro qua supponit, sit actu numerata, sed quòd sit numerabilis. Similiter iste terminus *tempus* non connotat motum esse actu mensuratum, sed quòd sit mensurabilis ab anima; & idem dicit Aristoteles 4. huius, text. 131. quòd si nulla esset anima, adhuc bene esset tempus; sed si nulla potest esse anima, nullum potest esse tempus; inueniunt quòd numerus notat mensurabilitatem, & non actum mensuratum.

Ex quibus sequitur, quòd, quando dicitur tempus dependere ab anima, non intelligitur, quòd illa res, quæ est tempus, aliquo modo dependeat anima nostra, sed quòd iste terminus *tempus* connotat actum animæ: quia supponit pro motu, connotando animam posse per ipsum successiuam durationem mensurare.

Secundò, sequitur quòd nunquam percipitur tempus sine adiutorio virtutis interioris. Patet, quia nunquam percipitur tempus, nisi anima consideret prius, & posterius in motu, scilicet primò aliud, & postea aliud: modò hoc non potest facere anima sine virtute memoratiua, nec etiam sine cogitatiua.

Tertiò, sequitur quòd si esset aliquod animal ita imperfectum, quòd non haberet aliquo modo virtutem memoratiuam, illud animal non posset percipere tempus, aut motum, tunc quantum ad longitudinem, & breuitatem, quas anima percipit in tempore diuersimodè propter diuersas passiones animæ, sunt duæ conclusiones.

Prima conclusio est ista, quòd propter delectationem, & vniformitatem imaginationis, anima iudicat tempus esse breuius. Et causa huius est: quia quanto est maior delectatio, tanto maior est quietatio imaginationis, & propter maiorem quietationem minùs percipitur successio. Secundò, quia nunquam percipitur tempus nisi percipiatur motus imaginationis, vt declarat Aristoteles de dormientibus: igitur quanto minùs percipitur motus imaginationis, breuius apparebit tempus.

Ex quo sequitur, quòd, cum anima existens in delectatione iudicat tempus esse breuius, & non iudicat spatium pertransitum esse minus, sequitur quòd iudicat motum, quo spatium pertransitur, esse velocitatum.

Secundò, sequitur quòd motus vniformis potest apparere alicui difformis, & continuè velocitari propter solum motum delectationis.

Tertiò, sequitur quòd, cum habens maiorem delectationem iudicet tempus esse breuius,

3.
Tempus quomodo dependeat ab anima.

Tempus non percipitur sine sensu interiori.

Delectatio facit animam iudicare tempus esse breuius.

4.

& motum velociorem; sequitur, quòd qui haberet infinitam delectationem, quòd iudicaret motum fieri subito; & hoc si cognosceret per eundem modum cognoscendi, quo nos cognoscimus. Et dico notabiliter istud propter Deum, qui licet infinite delectetur, aramen non iudicat motum fieri subito.

Tristitia facit animam iudicare tempus esse longius.

Secunda conclusio. Tristitia facit animam iudicare tempus esse longius: quia propter imaginationis inquietationem percipitur maior successio quam sit in rei veritate.

Ex prædictis apparet, quòd tempus non dependet ab anima nostra, nisi solum in quantum iste terminus, *tempus* connotat actum animæ. Secundò patet, qualiter tempus percipitur ab anima, quia mediante adiutorio virtutis interioris. Tertio, qualiter tempus percipitur diuersimodè secundum longitudinem, & breuitatem propter aliquas passiones animæ, scilicet propter delectationem, & tristitiam. Et hæc de primo.

5. Aliquid mensuratur alio dupliciter.

Quantum ad secundum, notandum primò de modo, quo mensuramus motum tempore; quòd aliquid mensuratur alio dupliciter. Vno modo, sicut totum mensuratur per partem suam, verbi gratià, per vnam panni replicatam, sæpiùs mensuramus totum pannum, & sic tempus ^c mensuratur tempore, vt dies mensuratur per horam, mensis per diem, annus per mensem, licet hoc non sit per replicationem eiusdem mensuræ, sicut est in magnitudinibus. Secundo modo mensuramus aliquid alio correspondenter: verbi gratià, per gradus cæli mensuramus spatium in terra; scilicet inquirendo quantum spatium in terra correspondet vni gradui cæli: & isto modo mensuramus motum per tempus: verbi gratià, si aliqua operatio duret per quatuor dies, & volumus scire quantum duret, consideramus quantum illius operationis correspondet vni parti temporis, vt vni diei: deinde quantum alteri parti correspondet, & sic consequenter de omnibus partibus temporis, quibus durat illa operatio, & tunc notà quantitate partium temporis, iudicamus de quantitate durationis illius operationis.

Ex quo sequitur, quòd diuersimodè iudicamus, seu mensuramus longitudinem magnitudinis, & longitudinem temporis; quia in mensurando longitudinem magnitudinis, vt pannum, non aduertimus ad discretionem partium mensuræ, vt vlnæ, sed benè aduertimus ad discretionem mensurati, scilicet panni; sed in mensurando motum quantum durat, distinguimus inter partes mensuræ, scilicet temporis, inquirendo quantum ipsius motus correspondet cuilibet parti temporis.

6. Tempus dicitur numerus propter duas causas.

Secundò, notandum, & sequitur ex prædictis, quòd tempus notabiliter dicitur numerus propter duas causas. Prima causa est, quòd illa mensura conuenienter dicitur ^d numerus, secundum quam in mensurando, exigitur discretio partium mensuræ; sed in mensurando motum tempore exigitur discretio partium temporis, vt declaratum est: igitur tempus est numerus. Secunda causa est, quòd motus cæli principaliter est tempus, vt patuit priùs: modò cum infinitum tempus sit, vt patet 8. huius, text. 45. per totum illud tempus non potest mensurari motus paruus, & finitus: idè oportet accipere aliquam partem illius temporis, per quam mensuremus motus mensurabiles, & finitos; & idè ad denotandum

huiusmodi discretionem conuenienter tempus dicitur esse numerus.

Tertio, notandum ad videndum quis numerus sit tempus, quòd ^e triplex dicitur esse numerus. Quidam est actus animæ, quo numeramus. Alter qui est numerus quo numeramus tanquam instrumento, vt numero fabarum numeramus homines: & tertius est numerus numeratus, vt homines numerati per animam.

Numerus est triplex.

Tunc est prima conclusio, quòd tempus est numerus, quo numeramus tanquam instrumento. Probat primò, quia tempus est numerus, vt patet ex præcedentibus per duas causas assignatas; aut igitur est numerus quo numeramus, aut numerus numeratus, sic quòd ipso non numeramus aliud: non secundo modo, quia tempore mensuramus motum: si primò modo, cum tempus non sit actus animæ, quo numeramus, sequitur quòd tempus est numerus, quo numeramus tanquam instrumento.

7. Tempus est numerus quo numeramus tanquam instrumento.

Pro secunda conclusione notandum, quòd duplex est numerus numeratus. Quidam est ^f rerum indiuisibilem, vt Intelligentiarum. Alter est numerus rerum diuisibilem separatarum ab inuicem loco, vt numerus lapidum: sed tertius est rerum diuisibilem continuarum ad inuicem, vt verbi gratià, sicut numerus graduum cæli. Tunc secunda conclusio est ista, quòd tempus est numerus isto tertio modo, quia omnis numerus, quo numeratus tanquam instrumento, est etiam numerus numeratus, & non rerum discontinuarum ab inuicem, quia est numerus partium motus continui, mediante quo mensuramus durationem successiuam.

Numerus numeratus est duplex.

Tertia conclusio. *Tempus est g numerus motus secundum prius, & posterius.* Et dicitur esse numerus ad differentiam mensuræ, secundum quam in mensurando non exigitur discretio; huiusmodi mensuræ sunt vlna, libra, & consimiles. Et ponitur, ibi *numerum* loco generis: & ponitur ibi *motus* tam pro motu, quam pro illo, quòd consequitur motus: quia omnis duratio successiuæ est mensurabilis tempore. Deinde ponitur ibi *secundum prius, & posterius*; quia si alio modo mensuramus motus, dicendo, illi motus sunt duo, vel illi motus sunt tres; tunc ille numerus non diceretur tempus. Et sic patet ex prædictis qualiter tempus est numerus motus secundum prius, & posterius.

8. Definitio est poris explicatur.

Nunc ad rationes. Ad primam dico, quòd numerus non est ab anima plusquam motus, sed intelligitur, quòd isti termini *numerus* & *tempus* connotant rem, pro qua supponunt, esse mensurabilem, sue numerabilem per animam.

Ad secundam, concedo, ^h quòd quantitas continua est discreta tertio modo; & idè quantitas continua est numerus suarum partium, capiendò numerum pro numero numerato tertio modo.

Ad tertiam, concedo, quòd tempus est diuisibile in semper diuisibilia. Et quando dicitur, quòd numerus est diuisibilis in indiuisibilia. Responderetur, quòd vnitas non est indiuisibilis; & idè quando solet sic dici, intelligitur isto modo, quòd vnitas, scilicet res vna non est diuisibilis in plura, quorum quodlibet sit tantum, quantum alterum illorum est.

Vnitas quomodo sit indiuisibilis.

Ad quartam, ista potest negari; *Aliquod tempus est infinitum*; sed ista benè potest concedi: *infinitum tempus est*; quia non tantum tempus est, quin maius tempus sit. Et eodem modo conceditur

de

de numero, quòd infinitus numerus est, licet nullus numerus sit infinitus.

9. Ad quintam, negatur consequentia, quia non non oportet, quòd propria passio superiorum sit propria passio inferiorum : & quòd tempus est par, potest concedi, quia est suæ quatuor quartæ; & quòd tempus est impar, quia est suæ tres tertiæ.

Ad sextam, dico quòd tempus est numerus numeratus, quo numeramus successionem tanquam instrumento, sicut numero fabarum tanquam instrumento mensuramus homines.

Ad septimam, dico quòd licet eadem res sit tempus & motus, & eadem sint partes temporis, & motus : attamen secundum aliam rationem illa res dicitur esse motus, & secundum aliam tempus : modò dico, quòd prius, & posterius ponuntur in definitione temporis non eâ ratione quâ sunt partes temporis, sed secundum illam rationem, quâ sunt partes motus.

ANNOTATIONES.

10. *Tēpus potest accipi dupliciter.*

10. **Q**uando dicitur tempus dependere ab anima, &c. Nota, quòd tempus potest accipi dupliciter. Primo modo, ut est duratio successiva motus. Secundo modo, ut est ratio certa, & ab intellectu per scripta, quomodo diuidimus tempus in annum, vel mensem. Primo modo, est ens reale, quia sublata omni operatione intellectus, habet esse. Secundo modo, est ens rationis formaliter, quia ut sic pendet ab intellectu, & hoc modo locutus est Aristoteles de tempore in hoc 4. quando dixit tempus non esse sine anima. Primo modo intelligitur hîc Scotus, cum dicit, quòd illa res quæ est tempus non dependet ab anima nostra. Vel dicas, quòd quando Aristoteles dicit tempus non esse sine anima, non intelligit, quòd tempus sit ens rationis, sed quòd intellectus est causa sine qua tempus non esset mensura motus: quia enim motus est entitas successiva diuisibilis solum in partem, quæ præcessit, & quæ futura est: nisi illæ partes intellectu retineantur secundum considerationem, ita vt vna consideretur vt prior, altera vt posterior, non poterunt mensurari: hoc tamen non est causa entitatis temporis, sicut finis mouet agens ad operandum secundum esse reale, non quòd existat à parte rei, sed vt apprehensum per intellectum. Similiter dicitur de tempore, quòd ipsum secundum esse reale est mensura motus: tamen partes quas mensurat necesse est, vt intellectus illas, ac si essent præsentis consideret: & hoc est, quod hîc dicit Scotus, quòd tempus connotat actum animæ, quo anima potest successiuam durationem mensurare.

11. *Tēpus potest sumi dupliciter.*

11. **N**unquam percipitur tempus sine adiutorio virtutis interioris. Nota, quòd tempus potest considerari, vel sumi dupliciter. Vno modo, quantum ad eius continuitatem, siue pro illa continuationem in fluxu, & sic circa eius continuationem nihil facit anima. Alio modo quantum ad eius discretionem, præcincendo scilicet, & distinguendo illud, quod præterit, quasi iam acquisitum, & pertransitum, ab illo quod futurum est, & vnumquodque istorum considerando inter terminos proprios præteriti, vt præteriti, & futuri vt futuri, non considerando ipsorum connexionem in præsentia indiuisibili; & sic habet naturam discretorum, & isto modo anima se habet ad ista non solum vt cognita sunt ab ea, sed quasi in tali

Scoti oper. Tom. II.

esse cognoscibili præciso, & discreto posita: talem enim discretionem, & præcisionem non habet nisi ab anima. Nam cuiusque ex natura rei non inest continuitas, eidem ex natura rei non inest discretio, cum sint oppositæ differentiæ quantitatis; tempori autem ex natura rei inest continuitas; ergo impossibile est, quòd ex natura rei inest discretio, atque adeò discretio accidit tempori ab anima, & per consequens sine animæ adiutorio non percipitur tempus.

c *Et sic tempus mensuratur tempore.* Nota, quòd prius, & posterius sunt in tempore, vt habet rationem mensuræ, & vt tempus mensurat omnes motus, & durationes omnium rerum corporaliu: quia enim res mensurare non possumus, nisi per aliquam quantitatem, quâ vtimur, vt indiuisibili, & vt regulâ, sicut triticum modio metimur, ita illud prius, & posterius, quod tempus vocamus, partimur per annos, & annos per menses, & menses per dies, & diem per horas; & horâ vtimur tanquam mensurâ indiuisibili; quamuis enim vt continuum est, sit in semper diuisibilia diuisibilis, tamen vt eâ vtimur ad mensurandum, mensura est regularis & indiuisibilis, quâ mensuramus quemlibet motum cuiuslibet rei temporalis, atque successionem; vt cognoscimus quot horas durauit; & similiter die vtimur vt mensurâ indiuisibili, & regulari ad mensurandum durationem dierum: & idem dicendum est de mensibus & annis.

12. *Prius, & posterius quomodo sunt in tempore.*

d *Tempus notabiliter dicitur numerus.* Nota primò, quòd idem est dicere, tempus est numerus motus, & dicere quòd est mensura motus: quia metimur motum per prius, & posterius: tempus enim est duratio successiva motus primi mobilis, vt dicitur in hoc 4. cuius esse consistit in fieri, quare partes non sunt simul, sed vna post aliam: atque ita realitas motus, quæ præterit, & quæ futura est, vt est in potentia passiuâ, vt accipiatur ab intellectu ad mensurandum durationem prioris & posterioris motus, est formaliter tempus; quare realitas illa motus, quæ præcessit, & quæ futura est, apprehensa ab intellectu, mensurat durationem prioris, & posterioris motus, & hoc est, vt diximus, formaliter tempus; vnde apparet, quòd tempus est entitas realis, & est realiter mensura motus, vel numerus motus, quod idem est.

13. *Tempus est entitas realis.*

Nota secundò, quòd realitas, quæ est motus, & tempus, est diuisibilis secundum prius, & posterius: quapropter in se habet, quòd potest accipi ab intellectu vt numerus, vel vt mensura talis prioris, & posterioris: entia enim successiuâ solum habent durationem secundum prius, & posterius; quare talis duratio nec erit aliter diuisibilis, nec mensurabilis, nisi secundum prius, & posterius. Numerus ergo, quæ est quantitas discreta, est mensura numerabilium vnitate; sed tempus dicitur numerus motus, quia est mensura rei, quæ est mensurabilis, vel numerabilis secundum prius, & posterius; dicitur ergo tempus conuenienter numerus, quia in mensurando motum tempore exigitur discretio partium temporis, vt docet hîc Scotus.

Nota tertio, quòd tempus, cum sit quantitas continua, & non discreta, oportet explicare quomodo sit numerus, qui est quantitas discreta. Ideò aduerte, quòd duplex est quantitas continua; quædam indeterminata, vt quantitas non reducta ad certum numerum, & men-

Quantitas continua est duplex.

furam; vt cum dico lineam absolutè, vel superficiem: alia verò est quantitas determinata, vt quantitas reducta ad certum numerum & mensuram; vt cum dico bicubitum, tricubitum, vel lineam trium palmorum, vel quatuor, & sic de aliis. Et quia secundum Philosophum 10. Metaph. text. 2. Prima ratio mensuræ inuenitur in quantitate discreta, & transfertur ad quantitatem continuam, hinc est, quod nunquam quantitas continua potest aliquid mensurare, nisi vt reducta ad certum numerum, vel mensuram; sicut linea absolutè non dicitur mensurare, sed linea duorum palmorum, vel trium, &c. quæ est reducta ad certum numerum, dicitur mensurare.

14. *Tempus consideratur, vel vt quantitas indeterminata, vel vt determinata.* Ita proportionabiliter dicitur de tempore, quod potest sumi dupliciter. Vno modo, vt est quantitas indeterminata: alio modo vt est quantitas determinata. Primo modo est absolutè ipsa successio, adhuc tamen non reducta ad certum numerum, & mensuram. Secundo modo, est quantitas reducta ad certum numerum, & mensuram; & isto modo tempus est prius & posterius, vt numerantur in motu, vel est ipsa successio sic numerata: & vt tempus est sic quantitas numerata, dicitur annus, vel mensis, vel dies. Ex his sequitur, quod tempus, vt est quantitas indeterminata, non est aliud, quam successio, & quantitas continua, cuius partes, quæ sunt prioritas, & posterioritas, vel præteritum, & futurum copulantur ad instans, vt ad terminum communem. Secundo sequitur, quod tempus acceptum per medium quantitatis determinatæ, & mensuratæ, vltra hoc quod est quantitas continua, induit modum quantitatis discretæ: quia impossibile est quantitatē certificari, & determinari, nisi reducatur ad certum numerum; nam impossibile est de linea certificari quanta sit, nisi reducta ad certum numerum, vel mensuram: vt dicamus lineam duorum palmorum: ita in proposito, impossibile est recipere annum, vt est quantitas determinata, nisi reducendo ad certum numerum & mensuram. Et aduerte, quod notanter dixi, quod tempus acceptum per modum quantitatis determinatæ induit modum quantitatis discretæ; & non dixi, quod sit quantitas composita ex continua & discreta, vt aliqui dixerunt: quia impossibile est vni speciei determinati generis inesse duas oppositas differentias eiusdem generis diuinas: modò continuitas, & discretio sunt differentie oppositæ quantitatem diuidentes, vt patet in Prædicamentis capitulo de Quantitate. Immo possibile est quod tempus sit formaliter & essentialiter continuum & discretum, sed bene tempus, quod est essentialiter quantitas continua, induit modum quantitatis discretæ, quia inest sibi accidentaliter discretio, in quantum scilicet, anima intelligit vnā partem, vt præcisam ab alia, modo supra explicato.

15. *Triplex dicitur esse numerus.* Nota, triplicem esse numerum. Primus est numerus numerans, & est intellectus. Secundus est res numeratæ, in quibus est numerus; & dicuntur numerus materialis. Tertius est numerus formalis, qui dicitur numerus numerabilis, & est quantitas illa, quæ tres homines, vel quatuor lapides denominat, & numerat formaliter. Nam in numero inueniuntur vnitates, ex quibus componitur, & ordo inter ipsas, quia non sunt sicut æceruus lapidum. Tertio, forma, quæ vt sic resultat, quæ dicitur numerus: ex quo sequitur, quod numerus forma-

lis est species Quantitatis, vt docet Aristoteles in Prædicamentis capitulo de Quantitate, & 5. Metaph. text. 18. Secundo, sequitur, quod numerus dicit aliquid accidens supra vnitates materiales, ex quibus componitur. Tertio, sequitur, quod numerus est ratio partium discretarum permanentium, vel successiuarum, cuius peculiaris passio est numerabilitas ordine quodam. Probat, quia numerus est quantitas discreta, quæ formaliter quæcunque res quantæ numerantur: ergo est ratio partium discretarum permanentium, vel successiuarum. Probo consequentiam, quia tam res permanentes quantæ, quam res successiuæ quantæ possunt numerari. Secunda pars probatur, quia numerus est ratio formalis, quæ res numerantur ordine quodam: ergo numerabilitas, vt dicit potentiam passiuam ad numerari, hoc ordine est eius passio.

16. *Duplex est numerus numeratus, &c.* Nota, quod sicut duplex est quantitas, scilicet quantitas virtutis, & quantitas molis: ita duplex est numerus, qui consequitur ad quantitatem virtutis, qui fit ad diuisionem secundum diuersas rationes formales, & dicitur numerus transcendentalis. Est etiam numerus, qui sequitur quantitatem molis, & fit ad diuisionem materię; quando enim diuiditur continuum fit multitudo, in qua consistit numerus prædicamentalis.

17. *Tempus est numerus motus secundum prius, & posterius.* Nota primo, quod hæc definitio temporis non debet sic exponi, tempus est numerus motus, id est, motus numeratus, secundum prius, & posterius, sicut aliqui exponunt: sed sic, tempus est numerus motus, id est, mensura ipsius motus. Nec debet intelligi, quod tempus sit numerus materialiter captus, vt puta res numeratæ, nec numerus quo primo, & per se numeramus, sed est numerus, quo numerato, alia numeramus, vt in hac quæstione docet Scotus: velut per vnas numeratas numeramus alia, ita per tempus numeratum numeramus motum. Sensus ergo definitionis est: tempus est numerus, quo plus vel minus discernimus motum: & quia motus est alius, & alius secundum prius & posterius, idè tempus quo motum numeramus, est numerus motus secundum prius, & posterius.

Nota secundo, quod motus dupliciter considerari valet, vno modo vt habet prius, & posterius respectu spatij: sicut est motus localis, vel respectu formæ, si est alteratio, vel augmentatio: & sic est sola ratio motus. Alio modo consideratur motus, vt habet prius, & posterius in duratione; & sic est tempus: quatenus ergo tempus mensuratur secundum quod durat in prius, & posterius, est tempus. Vnde tempus essentialiter est duratio motus, & mensura ipsius motus secundum prius, & posterius, & sic intelligitur Scotus in 4. d. 48. q. 2. quando dicit. Tempus vltra motum, (vt motus includit propriam successionem) non addit nisi rationem mensuræ formaliter, & fundamentaliter rationes illas, quæ requiruntur ad mensurandum, quæ sunt vniuersitas, seu regularitas, & velocitas, eo quod mensura est quid certissimum quantum ad regularitatem, & minimum, quantum ad velocitatem.

18. *Concedo quod quantitas continua est discreta, &c.* Nota, quod Scotus in Prædicamentis, quæst. 20. soluendo 3. argumentum dicit, quod numerus aliquando tranfinitur, vt generaliter sumatur pro mensura, fortè propter hoc, quod ratio mensuræ

in quantitatibus primò conuenit numero, & ita ponitur in definitione temporis, non autem vt est quantitas discreta, & est æquiuocatio penes secundum modum.

EXPOSITIO TEXTVS.

18. **Text. 105.** **E**T notum maximè hoc est, &c. Hoc est tertium capitulum huius tractatus, in quo Philosophus proprietates temporis assignat. Et diuiditur, quia primò assignat proprietates ipsius *nunc*. Secundò, proprietates temporis, ibi: *Quòd igitur tempus*. Primum diuiditur in sex, secundum sex conditiones. Secunda ibi: *manifestum autem*. Tertia ibi: *Et continuum*. Quarta ibi: *Sed cum sit*. Quinta ibi: *Et adhuc*. Sexta ibi: *Secundum quidem*. Prima conditio, quòd *nunc* est notius, quàm sit motus. Probat, quia illud est notius motu, per quod motus cognoscitur; sed per *nunc*, scilicet per mobile, cui est idem ipsum *nunc*, cognoscimus motum; igitur *nunc* est notius motu. Maior nota est: & minor patet, quia per hoc, quòd mobile prius, & posterius est alibi, & alibi, cognoscimus motum. Et tunc concludit conclusionem vltimam alterius capituli, scilicet, quòd *nunc* manet idem secundum essentiam per totum tempus, licet sit aliud, & aliud secundum extrinsecam denominationem.

Manifestum est autem. Hic ponit secundam proprietatem, scilicet, quòd si tempus ^a non sit, *nunc* non est. Et è contra, si *nunc* non sit, tempus non erit. Probat, quia *nunc* se habet ad tempus, sicut mobile ad motum, & vnitas ad numerum: modò mobile non potest esse sine motu, nec è contra, & numerus non potest esse sine vnitate, & per consequens si tempus non est, *nunc* non est, & si *nunc* non est, tempus non est.

19. **Text. 106.** *Et continuum tempus est*. Tertia proprietates, quòd ^b simile est de *nunc* ad tempus, sicut de puncto ad lineam: quia sicut linea continuatur per puncta, ita etiam tempus continuatur per *nunc*, scilicet per instantia, & diuisio temporis fit per instans.

Sed cum 2 sic quidem. Quarta proprietates est differentia inter punctum, & *nunc*, quia ex quo dictum est iam, quòd simile sit de puncto, & *nunc*. Et idè ne credatur, quòd sit omnino simile, dicit Aristoteles quòd punctus, & *nunc* differunt in hoc, quòd propter sui permanentiam potest bis sumi idem numero punctus, & pluries numerari; sed idem *nunc* non potest bis sumi, quia mobile continuè motum non est pluries in eodem loco præcisè, scilicet æquali: modò iste terminus *nunc* supponit pro mobili continuè motu, connotando ipsum esse in loco sibi æquali præcisè.

Et adhuc 3 manifestum est. Quinta proprietates, quòd *nunc* non est pars temporis. Probat, quia punctus non est pars lineæ, nec *mutatum esse* pars motus: quia iam linea componeretur ex punctis; igitur *nunc* non est pars temporis.

20. **Text. 107.** *Secundum quidem terminus*. Sexta proprietates, quòd ipsi *nunc* ^c non conuenit ratio temporis, scilicet mensurare, secundum quòd est terminus temporis; sed sibi conuenit ratio mensuræ, secundum quòd aliquid numeratur per ipsum, sicut tempus est mensura omnium temporalium, ita *nunc* est mensura omnium momentorum.

Quòd igitur tempus. Hic assignat proprietates temporis; & sunt sex. Prima est, quòd tempus

est continuum. Probat, quia tempus est mensura motus secundum prius, & posterius; igitur tempus est continuum. Tenet consequentia, quia motus est continuus; igitur non potest mensurari, nisi per continuum.

Minimum 4 autem numerus. Secunda proprietates est, quòd in tempore est quodammodo dare minimum, & quodammodo non; quia ea ratione, quâ tempus est numerus, in tempore est dare minimum, quia minor numerus est binarius, & minimum simpliciter in numero est vnitas, vt in numero annorum vnus annus; sed secundum quòd tempus est continuum, non est dare minimum in tempore, immò est diuisibile in semper diuisibilia.

Manifestum 5 autem est. Tertia proprietates, quòd tempus non ^d est velox, neque tardum. Probat, quia velox, & tardum, non attribuntur motui nisi eâ ratione quâ motus est mensurabilis tempore, modò eâ ratione, quâ motus est tempus, motus non est mensurabilis, sed mensura; igitur tempus non est velox, vel tardum, sed tempus benè dicitur multum, vel paruum, eo quòd est numerus; & dicitur longum, vel breue, eo quòd est continuum.

Et idem 6 etiam vbiq;e. Quarta proprietates, quòd eorum ^e quæ simul sunt, est idem tempus; & eorum quæ non sunt simul, non est idem tempus: sicut illorum quæ pertransita sunt, & eorum quæ sunt, non est idem tempus, sed omnium simul existentium est idem tempus: quia tempus est mensura extrinseca: modò diuersorum benè potest esse eadem mensura extrinseca.

Amplius 7 autem vt contingit. Quinta proprietates, quòd ^f sicut contingit motum iterari, ita etiam contingit idem tempus iterari, vt autumnum, ver, hyemem, & æstatem; & debet intelligi vere, id est consimile, quantum ad proprietates, & conditiones rerum existentium in tempore; vt si vno vere contingat elementa esse ventosa, & sicca, possibile est quòd iteram alio vere sint consimiles dispositiones; & hoc est pro tanto, quia tempus est motus cœli, quem contingit redire consimilem.

Non solum 8 autem. Sexta proprietates, quòd non solum tempore mensuramus motum: immò etiam motu quandoque mensuramus tempus. Probat, quia motu mensurare tempus non est aliud, nisi per cognitionem motus, quantus est, cognoscere, quantum est tempus; sed sic accidit: ergo, &c. Probat, quia sicut numero equorum cognoscimus quot sunt equi, ita è conuerso primò per vnum equum, deinde per alium, & sic consequenter deuenimus in rationem distinctam multitudinis, cognoscendo quanta multitudo est. Secundò ^g patet, quia motus ^g magnitudo, & tempus se inuicem consequuntur quantum ad magnitudinem, & diuisionem: igitur notâ quantitate vnus, scilicet temporis, cognoscetur quantitas alterius, & è contra. Tertio, patet ad experientiam, quia motu horologij cognoscimus quantitatem temporis, vt quota hora est. Quarto, quia operarij cognoscentes per visum, quantitatem suæ operationis, quando non vident

Solem, ex quantitate suæ operationis, arguant quantitatem temporis, & iudicant quantum tempus est transactum.

Text. 108.

Vide contradictionē Zimara.

2 I. Text. 109.

Text. 110.

Text. 111.

2 2. Text. 112.

Vide contradictionē Zimara.

Text. 113.

Proprietates temporis.

ANNOTATIONES.

23.
Nunc & tempus dicuntur ad conuertentiam.

^a *Si tempus non sit, nunc non est.* Nota, quòd ratio huius est, quia *nunc* & tempus dicuntur ad conuertentiam, sicut mobile, & motus: ut enim sequitur, *motus est: ergo mobile mouetur*; & è conuerso, *est mobile in quantum mobilis, ergo motus est*; (nam ratio mobilis exercetur in motu) ita sequitur, *tempus est; ergo nunc temporis est*, coniungens præteritum cum futuro; & è conuerso sequitur, *Instans est, ergo tempus est*: nam *nunc* connotat continuationem præteriti cum futuro.

Nunc temporis & mobile in quatuor comparantur.

^b *Simile est de nunc ad tempus, sicut de puncto ad lineam.* Nota, quòd in quatuor comparantur *nunc* temporis, & mobile. Primum est, quòd *nunc* se habet in tempore, sicut mobile in motu: nam sicut fluxus mobilis est motus, ita fluxus instantis est tempus. Secundum est, quòd *nunc* se habet sicut vnitas numeri; nam licet prius, & posterius in motu, quæ sunt tempus, sint continua, numerantur tamen per modum plurium: quoniam vnum *nunc*, puta existentia in hac parte spatij (iuxta opinionem quam hic defendit Scotus) habet se sicut vna vnitas, & existentia in alia parte, sicut alia vnitas. Tertium est, quòd partes temporis continuantur ipso *nunc*; & præterea quartò, diuiduntur ipso *nunc*, quemadmodum & partes motus continuantur, & diuiduntur quodammodo ratione mobilis: si enim non esset vnum numero mobile quod mouetur, non esset idem motus, ita si idem instans non coniungeret præteritum cum futuro, non esset idem tempus. Et rursus, sicut idem mobile existens in hoc puncto spatij determinat, & seiungit præteritam, & futuram partem motus, ita & idem *nunc* discernit elapsum tempus à futuro: quatenus ergo est finis vnus & principium alterius, habet vtrumque, scilicet quod distinguat inter præteritum, & futurum; & rursus ex ambobus faciat vnum tempus continuum, quemadmodum punctum medium magnitudinis vtrumque facit, scilicet distinguit inter partem priorem, & posteriorem, & copulat ambas.

24.

^c *Ipsi nunc conuenit ratio temporis, scilicet mensurare.* Nota, quòd, cum instans sit terminus temporis, & sit subiectiuè in ipso tempore, quod est in primo mobili; videtur quòd non possit esse mensura motuum inferiorum. Idèd dicit Aristoteles quòd quatenus instans est terminus durationis, aut continuatiuum partium eius, non est tempus, sed accidens temporis; sicuti punctus est accidens lineæ: quatenus autem numerat (id est, quatenus duratione, & successione motus illius primi mobilis metitur durationem motuum inferiorum) illa duratio, & successio est numerus. Quòd si quis dubitet, quòd *nunc* indiuisibile nullatenus sit numerus, & mensura, sed duratio ipsa motus. Dicitur, quòd illam durationem casualiter appellat *nunc* fluens & numerans: quia fingitur resultare ex eodem *nunc* fluente, sicut linea ex ductu puncti. Vel, ut hic dicit Scorus, quòd *nunc* aliud mensurat à tempore: mensurat enim omnia momenta simul existentia.

25.

^d *Tempus non est velox, neque tardum.* Nota, quòd tempus consideratur secundum duplicem rationem. Primò, ut est quantitas continua. Secundò, ut per intellectum induit modum quantitatis discretæ; quâ ratione dicitur numerus. Secundum priorem rationem dicitur longum, & breue: quæ sunt accidentia quantitatis continuæ; secundum

verò posteriorem dicitur multum, & paucum, quæ sunt accidentia quantitatis discretæ. Velox autem, aut tardum non dicitur nisi illud, quòd numeratur aliqua mensura. Dicitur enim velox motus, quo in paruo tempore percurratur magnum spatium: tempus autem non mensuratur, sed est aliorum mensura, & idèd non est velox, neque tardum.

^e *Eorum quæ simul sunt, est idem tempus.* Nota, quòd tempus præsens, ut dies præsens, mensis præsens, &c. est vnum continuum; sicut vnum lignum, aut vnus homo; sed præteritum, & futurum sunt altera; id est, sunt partes distinctæ: atque adèd eorum, quæ simul existunt, est vnum tempus: eorum autem, quæ pertransierunt, & quæ modò sunt, vel quæ sunt futura, non est idem tempus; quia præteritum tempus, & præsens, vel futurum sunt tempora diuersa. Sed quia posset quis obiicere, quòd quemadmodum numerus denarius in genere Quantitatis, est idem, quo numeramus decem equos, aut decem lapides: idèdque, cum tempus sit numerus, idem tempus est præteritum, & futurum. Respondet, quòd tempus non est ut numerus formalis abstractus per intellectum, quo numeramus, sed est numerus numeratus, qui accipitur secundum prius, & posterius: quæ quidem partes sunt diuersæ; quia instantia initiatiua, & terminatiua præteritæ partis alia sunt ab instantibus futuris: atque adèd, etsi numerus formalis, quo numeramus, est idem centum equorum, & centum hominum: nihilominus, cum numeri numerati sint diuersi, puta, equi, & homines, sit, ut prius, & posterius etiam sint diuersa. Nomine numeri formalis non intelligas animam numerantem, sed obiectiuam illam rationem numeri per intellectum abstractam ab his, & illis rebus numeratis. Vide Ioannem Canon. 4. *Physic. quest. 7. artic. 2.*

^f *Sicut contingit motum iterari, ita & tempus.* Nota, quòd sicut motus, ita & tempus redit idem in specie, non tamèn idem numero; sicut enim anno elapso Sol motus sub Zodiaco ab vno certo signo, verbi gratià, ab initio arietis, quoad usque rediret ad idem punctum, facit vnum annum; ita modò incipiens ab eodem puncto, rediensque in idem, sicut facit eundem motum in specie, facit annum specie eundem, numero verò diuersum. Et eodem modo, ut anno præterito fecit quatuor tempora, ver, æstatem, autumnum, & hyemem, facturus est isto anno eadem tempora: portionibus motus per eadem signa Zodiaci distinctis, nempe ab initio Arietis, vsque ad initium Cancris describitur ver, & inde vsque ad initium Libræ ætas, indeque vsque ad initium Capricorni autumnus, & inde vsque ad Arietem hyems, ut in tractatu sphaeræ est videre.

^g *Quia magnitudo & motus, & tempus, &c.* Nam, cognito motu, faciliter cognoscimus quantitatem viæ; & è contra si cognoscamus quanta est via, faciliter cognoscemus quantus est motus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Quoniam 1 autem tempus. Hoc est quartum Capitulum huius tractatus, in quo Philosophus determinat de tempore per comparationem ad ea, quæ sunt in tempore. Et primò ostendit, qualiter motus est in tempore. Secundò, qualiter

Quorum sit idem tempus.

26.

Tempus redit idem sicut & motus.

27.

Text. 114.

liter quies. Tertio, quæ entia sunt in tempore, & quæ non. Secundum ibi: *Quoniam autem tempus.* Tertium ibi: *Quare quacunq[ue].* Primò præmittit suppositionem. Secundò, prosequitur, ibi: *Et est motus in tempore esse.* Suppositio est ista, quòd tempus est a mensura motus: & hoc per istum modum, quia de tempore oportet accipere aliquam partem denominatam, & notam, cuiusmodi est vna hora, quæ est ortus vigesimæ quartæ partis æquinoctialis: & tunc per illam partem sæpiùs replicatam mensurabimus totum motum, quemadmodum per cubitum sæpiùs replicatum mensuramus magnitudinem.

Et est motum in tempore esse. Prosequitur, & primò ostendit, qualiter motus, & res permanentes sunt in tempore. Et primò facit hoc. Secundò infert corollarium ibi: *Quoniam autem numerus tempus est.* Primò ponit conclusiones. Secundò determinat, ibi: *In tempore enim esse.* Prima conclusio est ista. Motum esse in tempore non est aliud, quàm motum mensurari tempore. Secunda est, quòd alias res à motu esse in tempore, non est aliud, quàm esse ipsarum mensurari tempore, ita vt per tempora cognoscatur, quantum illa sunt, vel quantum durant.

In tempore enim esse. Hic declarat distinguendo, dicens, quòd aliquid potest dici esse in tempore tripliciter: vno modo quia est, quando tempus est. Alio modo, quia dicimus ipsum esse in tempore, quemadmodum dicimus aliquid esse in numero: & hoc dupliciter. Vno modo, quia est in numero tanquam pars numeri, vel passio attributa numero: & secundo modo dicitur aliquid esse in numero, quia mensuratur numero.

Quoniam autem numerus. Declarat ista membra, dicens, quòd sicut b vnitas est in numero tanquam pars, ita nunc est in tempore tanquam pars in toto, quemadmodum dicimus, quòd dies est in anno; sed aliæ res sunt in tempore tanquam in illo, quo mensurantur.

Manifestum 3 autem. Ostendit, quòd nihil est in tempore primo modo, scilicet quòd nihil est in tempore, ex eo quòd est, quando tempus est. Probat, primò dupliciter, quia nihil est in loco, ex eo quòd est, quando locus est, nec in motu, ex eo quòd est, quando motus est; igitur nihil est in tempore ex eo quòd est, quando tempus est. Consequentia tenet per simile; & antecedens apparet: quia sic omnia essent in motu, & in loco. Secundò, si sic, sequeretur, quòd qualibet res esset in quolibet, & quòd cælum esset in grano milij, quod est falsum. Et patet consequentia, quia aliquid dicitur esse in alio, ex eo quòd est, quando illud aliud est, modò quodlibet est, quando quodlibet aliud est.

Quoniam 4 autem est in numero. Infert tria corollaria. Primum est, quòd omne illud, quod est in tempore, excedit à tempore, scilicet à duobus extremis, antè & post. Probat, quia omnia existentia in tempore, necesse est contineri sub tempore, sicut omnia existentia in loco necesse est contineri sub loco; & sicut locus excedit locatum, capiendò locum pro corpore locante, ita etiam tempus excedit illud, quod est in tempore. Secundum corollarium est, quòd entia, quæ sunt sub tempore, patiuntur à tempore. Probat, primò, ex vsu loquendi. Vnde consueuimus dicere, quòd tempus facit tabescere, & fenescere omnia, quæ sunt sub tempore, & est causa obliuionis; idè c potius solemus dicere, quòd tempus est

causa mali, quàm boni. Secundò, patet corollarium, quia illud, quod est per se causa corruptionis illorum, quæ sunt sub tempore, est causa quare entia sub tempore patiuntur: sed tempus est per se causa corruptionis, quia tempus est cælum continuè motum, quod alterat res naturales à dispositionibus sibi conuenientibus, secundum naturam, & tandem facit corruptionem. Tertium corollarium, quòd illa, quæ semper d sunt, secundum quòd semper sunt, non sunt in tempore. Probat, quia tempus non excedit esse ipsorum, nec esse ipsorum est sub tempore sicut mensuratum sub mensura: cuius signum est quòd huiusmodi nunquam patiuntur à tempore plus, quàm si non essent in tempore.

Quoniam autem 5 tempus. Hic ostendit qualiter quies est in tempore; & est ista conclusio, quòd quies est in tempore sic, quòd mensuratur tempore, eo modo quo motus, & res permanentes: & primò præmittit, quòd non omne immobile quiescit; sed illud, quod priuatum est motu, & aptum natum est moueri. Tunc arguit sic; motus mensuratur tempore; igitur & quies. Antecedens patuit priùs; consequentia probatur, quia mensurari tempore non est aliud, quàm cognosci per tempus, quantum est: modò motus, & quies sunt priuatiuè opposita; & priuatio cognoscitur per habitum, sed motus cognoscitur quantus est, per tempus; quia mensuratur tempore; igitur similiter quies mensuratur tempore.

Mensurabit autem tempus id, &c. Infert quòd motus, & quies secundum suas e rationes absolutas non mensurantur tempore; quia per tempus non cognoscitur, quòd motus est, & quæ sit ratio motus; sed per tempus cognoscimus quantum fuit, scilicet motus, & quies, ita vt tempore cognoscatur quantitas durationis motus, & quietis.

Quare 6 quacunq[ue] neque mouentur. Infert, quæ sunt in tempore, & quæ non: & est primum dictum, quòd illa, quæ neque mouentur, neque quiescunt, non sunt in tempore. Probat, quia esse in tempore, est mensurari tempore: modò tempus est mensura motus & quietis. Secundò infert, quòd illud, quod f nunquam est, non mensuratur tempore: quia non esse ipsius non potest excedi à tempore, eo quòd semper non est. Tertio, quòd ex quo tempus est mensura aliquorum per se vt motus, & aliorum per accidens, scilicet quietis; manifestum est, quòd omnia illa, quorum esse mensuratur tempore, nata sunt moueri, vel quiescere. Quarto, quòd omnia generabilia, & corruptibilia, & vniuersaliter omnia, quæ aliquando sunt, & aliquando non sunt, necesse est esse ipsorum mensurari tempore. Probat, quia tempus excedit esse ipsorum: idè mensurat ipsum. Quintò, quòd tempus est mensura eorum, quæ non sunt: verbi gratià, eorum, quæ non sunt, quædam sunt futura, & quædam sunt præterita, & istarum non esse mensuramus, post quàm fuerunt: verbi gratià, dicimus, mille anni sunt, quòd Aristoteles fuit. Sextò, quòd illorum, quæ semper sunt, non est mensura: & patet pro rauto, quia esse ipsorum non potest mensurari tempore.

ANNOTATIONES.

a **T**empus est mensura motus. Nota, quòd dupliciter aliqua mēsurantur tempore: quædam enim sunt quæ tempore mensurantur, non solum

30.
Text. 118.

31.
Text. 119.
Immobilia nō sunt in tempore.

32.
Tempore mēsurantur aliqua dupliciter.

Vide contra dictionē Zimara.

Text. 115.

Vide contra dictionē Zimara.

28.

Aliq[ui]d dicitur esse in tempore tripliciter.

Text. 116.

29

Text. 117.

Vide contra dictionē Zimara.

solùm quantum ad suam existentiam, & durationem, sed etiam quantum ad id quod sunt, secundum suam essentiam, & quiditatem. Quædam verò quæ mensurantur non quo ad quiditatem, sed quoad durationem. Alia sunt, quæ neutro modo mensurantur tempore, vt Deus & Intelligentiæ. Primi generis sunt motus; tempus enim est mensura motus, id est, eius quiditatis, & ipsius moueri, id est, durationis motus. Et ratio est, quia quiditas, & essentia motus est esse ens successiuum. Est autem tempus mensura motus, quemadmodum cubitus est mensura panni, vel stadij: metitur enim vnâ partem aliquotam, quæ aliquoties sumpta facit totum: ita tempus mensurat motum, determinando vnâ particulam motus, quæ aliquoties sumpta reddit totum: velut vna hora temporis mensurat vigesimam quartam partem motus vnus diei, quæ vicies quater multiplicata facit motum totius circuli diurni. Secundi generis sunt, quæ non mensurantur tempore secundum quiditatem, quia non sunt entia successiua, sed permanentia, vt homo, lapis, & similia, nec etiam secundum eorum quantitatem. Nam, quantum sit homo non mensuratur tempore, sed palmo, aut cubito, sed quantum ad durationem. Tempus ergo primò & per se est mensura motus, aliorum autem ratione motus, id est, quatenus mobilia sunt. Vnde quia quiditas hominis, aut lapidis non est successio, existentia autem, & duratio illorum consistit in motu, & successione, ratione illius sunt in tempore.

b *Sicut vnitas in numero tanquam pars.* Nota, quòd vnum repertum in numero est duplex, quoddam est quod consequitur generaliter omnem numerum, sicut propria passio sequitur suum subiectum. Ita enim quamlibet speciem numeri consequitur sua propria vnitas, sicut propria passio suum proprium subiectum. Vnde sicut vnitas in generali consequitur ens in generali; ita determinata vnitas determinatum numerum, & etiam ipsum numerum in generali: & hæc vnitas non est principium numeri, sed magis è conuerso: quia numerus est subiectum talis passionis; modò nulla passio est principium sui subiecti, cum sit posterior, sed potius è conuerso. Alia est vnitas, quæ non consequitur sic numerum; sed præcedit omnem numerum naturaliter; & hæc est duplex. Altera est aliquid diuisibilis, ex cuius diuisione aliquo modo causatur numerus; & ista non est per se principium numeri, sed per accidens; quia huiusmodi vnitas corrumpitur ad generationem numeri: nam secundum quòd continuè crescit numerus, sic continuè decrescit, vel corrumpitur illud vnum, ex cuius diuisione fit numerus. Altera verò est vnitas abstracta à diuisione, & indiuisione, licet vtrumque possit sibi accidere, ad quam terminatur diuisio præcedentis vnitatis: & ista est per se. Hæc etiam vnitas est aliquo modo numerus, & aliquo modo non; potest dici numerus quatenus numerus sumitur generaliter pro omni mensura discreta permanente: nam hoc pacto prima vnitas est primus numerus: at non potest dici numerus, quatenus numerus sumitur specialiter pro mensura permanente diuisibili, & discreta: quia hoc modo accipiendū numerum, primus numerus est numerus binarius; & ex hoc intelligitur id quod Philosophi antiqui loquentes de numero, dicebant, primum numerum esse vnita-

tem, & alij dualitatem; vtrique enim verum dixerunt, accipiendū numerum diuersimodè, vt dictum est.

Ex his dico, quòd sicut aliud est subiectum accidentis, aliud ipsum accidens; ita aliud est esse intrinsecum subiecto, & aliud accidenti; vel aliud est esse partem subiecti, & aliud est esse partem accidentis; & aliud huius, & aliud illius vnitas; atque aded vnitas, quæ est principium numeri, non est pars numeri, vt numerus est accidens de genere Quantitatis, sed est aliquid subiecti numeri: numerus enim est quoddam accidens fundatum super vnitates, sicut vnitas fundatur super quantitatem continuam. Quòd autem vnitas non sit pars numeri, probatur, quia pars intrinseca rei semper est eiusdem generis cum suo toto, cuius est pars; sed vnitas, quæ est principium numeri, non semper est eiusdem generis cum ipso numero: quia vnitas lapidis non est eiusdem generis cum numero; ergo, &c.

c *Potius solemus dicere, quòd tempus est causa mali.* Nota, quòd tempore res tabescunt, id est, putrefiunt, aut marcescunt, & senescunt, & homines rerum obliuiscuntur: tabescunt quidem res inanimatæ, senescunt res omnes animatæ, & homines rerum obliuiscuntur. Et quamuis tempus verum videatur esse causa geminationis, & nouitatis contra senectutem, ac floriditatis arborum contra rabem; cum enim pulchriores sint adolescentes, quam infantes, & pueri, videtur tempus esse in causa; sapientia etiam atque scientia maior est in sene, quam in iuene, atque aded tempus est scientiæ causa contra obliuionem, tamen non est tempus causa per se nisi corruptionis: quia se solo ex natura sua est directè illius causa, nam eo ipso, quòd est mensura motus, facit res elongari à suis principiis: & per hunc modum est per se causa corruptionis, non obstante, quòd sunt etiam aliæ corruptionis causæ, quas Aristoteles non negat. Cæterum tempus non est directè se solo, & ex natura sua causa perfectionis, sed concomitanter: Nam causa scientiæ non est certè tempus, sed magister, ingenium, & experientia, quæ sunt in tempore; & in hoc sensu vulgo fertur tempus multa docere, & pariter generationis, & augmenti rerum, & pulchritudinis, non tempus, sed Sol cum causis secundis, quæ sunt in tempore, sunt directè causa.

d *Ille, que semper sunt secundum quòd semper sunt,* &c. Nota; quòd contra hoc dictum Aristotelis videtur esse, quòd motus cæli, quamuis sit perpetuus, nihilominus est in tempore, vt pote, cum sit eius mensura, immò tempus propriè est accidens illius regularissimi motus, vel saltem propria passio eius. Huic obiectioni respondet Aristoteles dicens; *Sempiterna non esse in tempore, quatenus semper sunt*, id est, quantum ad eorum esse, & durationem, cui non obstat eorum accidens, id est, motum cælorum esse in tempore: nam quamuis ex natura sua sit perpetuus, vt tempus, nihilominus quia sua essentia consistit in successione prioris, & posterioris, potest numerari per horas, & dies.

e *Motus, & quies secundum suas rationes absolutas non mensurantur tempore.* Nota, quòd mobile non mensuratur simpliciter tempore secundum quantitatem mobilis, sed secundum quantitatem & durationem motus: non enim tempore mensuratur quiditas, aut quantitas, aut qualitas

33.
Vnum in numero est duplex.

Vide Zamarrù
in nob. lib. H.
fol. 285. cap. 3.

qualitas hominis, sed mensuratur quantum sit eorum motus, aut quies, aut existentia, & duratio. Cùm ergo inquit Aristoteles quoddam motus, & quies non mensurantur tempore secundum suas rationes absolutas; vult dicere, quoddam tempus non mensurat illud, quod mouetur, vel quiescit, quantum ad id, quod est, neque quantum ad suam quantitatem, sed quantum ad quantitatem sui motus, vel quietis.

36.

f Illud quod nunquam est, mensuratur tempore. Nota quod per ea, quæ nunquam sunt, intelligit Aristoteles impossibilia, vt diametrum esse commensurabilem costæ: hæc autem impossibilia non possunt tempore mensurari, quia nihil est in tempore, nisi cui aliquando inest moueri, & huiusmodi. Vnde notanter dictum est, *qua sunt impossibilia*. Quia non entium quædam sunt, quæ aliquando fuerunt, vt Homerus; & talia quidem mensurantur tempore; aliqua erunt, quæ nec sunt, nec fuerunt; vt Antichristus, & ipsa etiam tempore mensurantur. Alia verò sunt quæ nunquam sunt, & quorum opposita per semper sunt. Diametrum enim esse commensurabilem costæ nunquam est, sed suum oppositum semper est, scilicet diametrum esse costæ commensurabilem. Asymmetrum enim esse diametrum semper est, & non erit hoc in tempore: quia veritates propositionum vbi prædicatum est de essentia subiecti, vel proprium eius, hoc est, veritates primi, & secundi modi, sunt semper æternæ, adeoque, si nullus fuisset mundus, & tempus, adhuc fuissent veræ, atque ita non sunt in tempore, sed semper ex necessitate: & etiam symmetrum esse costæ nunquam erit in tempore, quia non est factu possibile. Alia verò quorum contraria non sunt semper, sunt in tempore, sicut sua contraria; vt Antichristum non esse, Lunam non eclipsari, hominem dormire, contingunt in tempore, quia eorum contraria non semper sunt.

1. igitur sicut mobile est in tempore, ita & motor.

Quartò, si aliquid ens non esset in tempore, maximè esset ens æternum, sicut esset cælum, vel Deus, vel Intelligentia; sed quodlibet tale est in tempore, licet esse ipsorum non sit mensurabile tempore, secundum totam suam durationem, bene tamen est mensurabile secundum partem suæ durationis; quemadmodum dicimus, quoddam motus cæli infinitus secundum se totum, non est mensurabilis tempore, sed bene secundum partem eius. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto quarto, tex. 120. vbi ponit quod non omnia entia sunt in tempore, & patet per simile: quia sicut est de loco, ita & de tempore; sed non omne ens est in loco: igitur nec in tempore. Tertio, quia non omne ens senescit in tempore: igitur non omne ens est in tempore. Tenet consequentia: quia tempus est causa senectutis, & corruptionis. Antecedens patet de Deo, & Intelligentiis.

In quæstione, primò videbitur de diuersitate entium, & nominum significanum durationes. Secundò, videbitur qualiter illa entia sunt in tempore, & qualiter non. Et tertio, specialiter dicetur de motu, & quiete.

2. *Diuisio quantificationis.*

Quantum ad primum, notandum primò, quod sunt aliqua entia corporalia, & corruptibilia, quæ mouentur, vt homines. Secundò, sunt aliqua perpetua, quæ mouentur, vt cælum. Tertio, sunt aliqua corruptibilia, quæ quiescunt, & talia possunt imaginari quiescere quiete infinita, aut finita, quamuis secundum Aristotelem nulla possit esse quies infinita. Quartò, sunt entia perpetua immutabilia, vt Deus, & Intelligentiæ, secundum Aristotelem; sed secundum rei veritatem nihil est simpliciter immutabile, nisi solus Deus: quia omnia alia sunt mutabilia, & sunt annihilabilia, & sunt perpetua solum à parte post.

Entia sunt in quadruplici differentia.

Secundò, notandum quod ista nomina *tempus, annus, æternitas* sunt nomina significantia durationes; & possunt distingui isto modo; quod tempus ^a significat durationem rei corruptibilis, vt hominis, sed æuum ^b significat durationem rei perpetuæ, quæ mouetur, vt durationem cæli; sed æternitas ^c significat durationem rei simpliciter immobilis, cuiusmodi est duratio ipsius Dei: tamen secundum Aristotelem solum sunt duo genera durationum, scilicet tempus, & æternitas: ita vt duratio rei mutabilis sit temporalis, & duratio rei immutabilis sit æterna. Et hæc de primo.

Tempus, annus & æternitas durationem significant.

Quantum ad secundum, discurrendo per ista entia, dico primò, quod omne ens mutabile, quod non est perpetuum, est in tempore. Probat, quia esse ipsius mensuratur tempore, & exceditur à tempore in vtroque extremo.

3. *Quia entia sunt in tempore.*

Secundò, dico quod omne ens mutabile, licet sit perpetuum, est in tempore; sed hoc tamen non est ita propriè esse in tempore, sicut res corporalis est in tempore.

Tertio, dico quod res simpliciter immutabilis non est in tempore, nisi valde improprie, scilicet capiendo esse in tempore, pro esse, quoniam tempus est. Patet, quia æternitas est duratio semper manens tota simul interminabilis, vt dicit Boëtius, & idèd vocatur momentum, vel instans æternitatis, & idèd non debet dici, fuit & erit, sed debet dici, quod est. Ex quo sequitur, quod quando hoc verbū est dicitur de Deo, propriè loquendo, non connotat tempus: verum est tamen quod iste modus durandi est satis difficilis ad apprehendendum: quia difficile est apprehendere, quod aliquid

QVÆSTIO XVIII.

Utrum omne ens sit in tempore.

Arist. c. 14. text. 120. Themist. Simpl. Auert. ibid. Alb. tract. 3. c. 11. D. Thom. lect. 20. & opusc. 44. Scotus in 2. dist. 2. q. 4. Durand. ibid. q. 6. Capreol. in 4. dist. 43. art. 3. Canon. q. 5. ar. 3. Foaleca 5. Met. c. 13. q. 12. sect. 3. Conimb. 4. Physic. c. 14. q. 3. Complut. dist. 2. 1. q. 7. Rubius tract. 1. de tempore, q. 5. Roccus 4. Physic. q. 15.

1.

ARGVITVR quoddam sic: quia omne quod est, est in præsentis nunc, sine in præsentis instanti: igitur omne quod est, est in tempore. Tenet consequentia: quia hoc verbum est connotat tempus, aliter non esset verum dicere, quod motus est, vel quod tempus est.

Secundò, omne quod est, vel est aliquando, vel nunquam; sed non est dicendum de aliquo quod sit, & quod nunquam sit: igitur quodlibet, quod est, est aliquando; & per consequens omne quod est, est in tempore.

Tertio, omne quod est, vel est corporeum, vel incorporeum; si incorporeum, igitur est mobile: igitur vel mouetur, vel quiescit; sed omnis motus, vel quies est mensurabilis tempore: igitur omne tale corporeum est mensurabile tempore. Si incorporeum, igitur tale ens est motor, sed omnis motor est simul cum mobili, vt patet 7. huius, text.

fit perpetuò, & tamen sit solùm indiuisibiliter : & hæc de secundo.

4. *Motus est in tempore dupliciter.*
 Quantum ad tertium de motu, & quiete notandum, quòd motus potest dici esse in tempore dupliciter: vno modo, quia est proportionaliter diuisibilis tempori; & isto modo omnis motus est in tempore, & sic intelligitur Aristoteles in isto 4. quòd omne quòd mouetur in tempore. Alio modo dicitur esse in tempore ex eo, quòd est mensurabile tempore, sic quòd per quantitatem temporis nobis notam deuenimus in notitiam quantitatis motus, quoniam prius erat nobis ignota. Et tunc de isto modo sciendum, quòd motus potest mensurari 4 tempore tripliciter: vno modo intrinsecè, sicut totum mensuratur per partem. Alio modo extrinsecè per mensuram extrinsecam adæquatam, seu per adæquationem mensuræ extrinsecæ, vt pannus mensuratur per adæquationem, & replicationem vlnæ. Tertio modo per mensuram extrinsecam, non per adæquationem, sed per correspondentiam, sicut declaratum fuit, quòd spatium terræ mensuratur per gradus cœli.

Tunc, prima conclusio est, omnis motus est in tempore, primo modo: quia omnis motus est proportionaliter diuisibilis tempori: igitur omnis motus est in tempore. Tenet consequentia ex descriptione; & antecedens apparet sexto huius, text. 37.

Secunda conclusio. Non omnis motus est in tempore secundo modo, quia non omnis motus est mensurabilis tempore: ergo, &c. Tenet consequentia ex *quid nominis*. Et antecedens apparet: quia aliquis est motus ita paruus, quòd propter eius paruitatem impossibile est per aliquam mensuram certificari de eius quantitate; & propter hoc mensura debet esse minima quantitas, aut minima duratio, secundum quam alia debent mensurari, scilicet, vel minima simpliciter, vel minima secundum humanam institutionem, vel consuetudinem, vt dictum fuit aliàs.

5. *Quies mensuratur sicut mobile quiescens.*
 Tertia conclusio; quies non mensuratur alio modo, quam esse rei quiescentis: verbi gratiâ, mensurare quietem mobilis non est aliud, quam cognoscere quantitatem temporis, quo illa res durat.

Sed dubitatur, posito per imaginationem, quòd Deus ante creationem mundi, creet vnum Angelum, & postea vnum alium, & vocetur primus *A*, & secundus *B*; deinde creet alios duos simul, scilicet *C*, & *D*; tunc quæro vtrum *A* fuit prius quam *B*, vel non; si sic; cum prius sit differentia temporis, sequitur quòd antequam crearet motus, crearet tempus: igitur tempus non est motus, quod est contra totam determinationem præcedentem. Item, quærat vtrum *C*, & *D* fuerunt simul; & si sic: igitur idem erat tempus in quo *C*, & *D* fuerunt; & tamen nullus erat motus: igitur tempus erat antequam esset motus. Ad istud responderet dupliciter ^f, vno modo, sicut duratio ipsius *A* fuit maior, & prior duratione ipsius *B*, in certa proportione, posito casu, quòd Deus annihilaret ambos simul: quia si aliquod tempus coexistisset esse istorum Angelorum, quòd & existisset esse ipsius *A*, fuisset duplum, vel triplum; aut in alia certa proportione ad tempus, quod coexistisset *B*, si aliquod tempus ei coexistisset: & eodem modo diceretur de *C*, & *D*, quòd æqualiter durauerunt; & oportet sic in proposito loqui conditionaliter, eo quòd prio-

rem casum aliqui non admitterent secundum naturam, sicut dicebatur de motu locali super 3.

Aliter responderetur, quòd *A* fuit prius, quam *B*, non quòd fuerit in tempore priori, sed quia *A* fuit, *B* non existente; eodem modo dicitur de *C*, & *D*, quòd fuerunt simul: quia nullus istorum fuit alio non existente. Prima tamen solutio est melior: quia si poneretur, quòd Deus primò crearet *A*, & postea ipsum annihilaret, deinde annihilato *A* crearet *B*, & postea ipsum annihilaret; tunc quâ ratione *A* esset ante *B*, eadem ratione *B* fuisset ante *A*; quia sicut *A* fuit, *B* non existente, ita *B* fuit, *A* non existente; & sic si propter hoc vnum diceretur prius altero, vnum esset prius altero, & è contra. Rationes sunt solutæ per prædicta.

Expliciant quæstiones 4. libri Physicorum.

ANNOTATIONES.

a **T**empus significat durationem rei corruptibilis.

Nota, quòd tempus est mensura mobilis, & motus, & per accidens quietis, vt habetur 4. huius tex. c. 108. & inde. Vnde tempus solùm est mensura successiuorum, de quo dicit Dionysius lib. de Diuinis nominibus, cap. 13. tempus vocant aliquid, quod in generatione, & corruptione, & variatione aliter se habet. Vnde sequitur primò, quòd tempus non est per se mensura alicuius entitatis permanentis, quia nulla entitas permanens potest mensurari mensurâ formaliter successiuâ, tum quia mensura duratiua non debet habere modum oppositum suo mensurato, mensura autem successiua habet modum oppositum enti permanenti, quia successiuum, & permanentes sunt opposita; tum etiam, quia omnis entitas essentialiter eadem cum aliqua entitate permanente, est necessarid permanens: quia idem non potest esse successiuum, & permanens: modò mensura duratiua, & duratio sunt ead' em essentialiter cum quolibet duratiuo, cum per eius durationem sit extra nihil, & per annihilationem durationis est nihil; nam quantum res durat, tantum est ens. Secundò, sequitur quòd tempus potest esse mensura permanentis per accidens, hoc est, ratione motus.

b **Æuum** significat durationem rei perpetua. Nota quòd æuum est mensura cuiuslibet permanentis, siue sit substantia, siue sit accidens, dummodò præscindat à mutatione quacumque: ita quòd suum subiectum est æuiternum, de quo dicit Boëtius 3. de Consolatione.

O qui perpetuâ mundum ratione gubernas,

Terrarum cœlique fator, qui tempus ab æuo

Ire iubes, stabilisque manens, das cuncta moueri.

Ex hoc sequitur primò, quòd omnis substantia mensuratur æuo. Patet, quia non est ab æterno; tum quia æternitas propriè debetur Deo: nec etiam tempore, quia tempus est solùm mensura successiuorum: nec etiam instanti, quia instanti mensurantur solùm durantiâ per instans: ergo omnis substantia quatenus permanens, & vt abstractit à quiete & motu, mensuratur æuo. Secundò, sequitur quòd operationes immanentes Angelorum mensurantur æuo. Patet, quia habent eundem modum essendi cum eorum substantiâ; quia vtrumque est permanens: ergo habent eandem mensuram. Item operatio beatifica Angeli mensuratur æuo: ergo & quælibet eius operatio immanens, cum habeant eundem modum essendi,

6. *Vide Scotum in 2. d. 3. q. 3. ad primum principale.*

7. *Tempus est mensura mobilis, & motus, & quietis.*

8. *Æuum est mensura permanentis.*

& vnigena sint. Antecedens est D. Augustini, & notanter dixi *operatio immanens*, ad remouendum operationes transeuntes, vt motus localis eius, & omnes operationes successionem habentes: quia huiusmodi mensurantur tempore.

9. *c* *Eternitas significat durationem rei simpliciter immobilis.* Nota quod æternitas est mensura diuinæ essentia, vbi nec est principium, nec est finis, de qua loquitur Boëtius, quinto de *Consolatione*, dicens. *Eternitas est interminabilis vite tota simul, & perfecta possessio*; & subdit, quod nec æternitas, nec aliquid in æternitate præterit, nullumque in tempore reperire contingit; & idèd solus Deus secundum Theologos est æternus. Verum est tamen quod æternitas non habet propriè rationem mensuræ respectu Dei: quia mensura habet rationem perfectionis & independentis. Vnde obserua, quod quintuplex est genus mensuræ: vna est mensura perfectionis, de qua habetur. 4. *Metaph.* quod species sunt sicut numeri: quia sicut vnus numerus est perfectior altero, ita vna species est altera perfectior, atque ita perfectius in vniuerso est mensura aliorum, vt patet per Commentatorem 12. *Metaph.* text. 5. & per Auctorem de causis. Secunda est mensura causationis, de qua dicitur 9. *Metaph.* quod scibile est mensura scientia, quia scibile causat scientiam. Tertia est mensura coordinationis; de qua dicitur 10. *Metaph.* text. 7. quod primum in vnoquoque genere est mensura aliorum, velut vnitas omnium, quæ ordinatur in genere quantitatis; & ista addit aliquid supra mensuram perfectionis, quia ista potest dicere imperfectiorem aliquam, quia vnitas dicit priuationem. Quarta est mensura innocentia, vt vlna, vel cubitus, vel canna, quæ est mensura innocentia, quia per quantitatem vlnæ, vel cubiti cognosco quantitatem panni. Quinta est mensura durationis, sicut tempus mensurat motum, & æuum est mensura Angelorum, & omnium permanentium.

Mensura
quintuplex
est generum.

10. *d* *Motus potest mensurari tempore tripliciter.* Nota primò, quod in generali triplex est genus mensurarum, secundum modum triplicem mensurandi: quia aliquando aliquid mensuratur replicatiuè; aliquando explicatiuè, & aliquando explicatiuè, & replicatiuè: quia interdum mensuratum excedit mensuram, vt pannus excedit vlnam, & idèd mensuratur per replicationem: interdum excedit & exceditur, & aliquando æquatur mensura mensurato.

Secundò nota, quod Aristoteles 5. & 10. *Metaph.* text. 2. ratio mensuræ primò competit vni, quod est principium numeri, & ex hoc transfertur ad alia genera, vt illud scilicet sit mensura in quolibet genere, quod habet rationem primi & vnus in illo genere; modò vnum in comparatione ad numerum habet duplicem rationem, scilicet rationem mensurantis per replicationem, & rationem declarantis, & causantis cognitionem de numero, eo quod habet rationem principij, quo ipsum numerum cognoscimus: vnitas enim aliquoties sumpta adæquat omnem datum numerum, & mensurat ipsum per vnitatem, & sic cognoscitur numerus; nam per vnitatem habet definiti; ex ipso ergo vno. transfertur ratio mensuræ vt sit in quolibet genere.

Tertiò nota, quod ea quæ sunt in tempore mensurantur à tempore, & viuuntur à tempore, id est, minùs habent durationis, quàm tempus, &

Scoti oper. Tom. I I.

patiuntur à tempore, id est, alterantur, & corumpuntur tempore. Vnde omnis motus successiuus est in tempore, id est, mensuratur tempore; sed non per adæquationem mensuræ extrinsecæ, vt hic dicit Scotus.

e *Vel minima simpliciter, &c.* Nota quod mensura est duplex; quædam ex natura rei, quædam à nobis. Mensura, quæ est ex natura rei, est quæ est ab ipsa natura, & non ex aliqua alia institutione humana; mensura à nobis dicitur, quæ non mensurat ex natura rei, sed ex institutione humana: & per quamcumque mensuram accipitur notitia de mensurato, nam per illud accipitur notitia de mensurato per quod intellectus veridicè certificatur de mensurato; hoc autem fit per quamcumque mensuram. Ex quo sequitur primò, quod mensuratur nihil aliud est, quàm aliquid secundum quantitatem minùs notam, per aliquam magis notam certificare & notificare. Secundò, sequitur quod mensura nihil est aliud, quàm intellectus de quantitate rei determinata certificatio. Tertiò sequitur, quod mensura importat triplicem respectum, vnum ad intellectum, ad rem mensuratam, & alium ad mensuram. Quartò, sequitur quod non omnis motus mensuratur tempore, tanquam per mensuram adæquatam, vt hic dicit Scotus, & ratio patet in littera.

II.
Mensura est
duplex.

f *Ad istud responderetur dupliciter.* Nota, quod prius, & posterius possunt sumi dupliciter. Vno modo realiter, formaliter, & positiuè; & isto modo sunt tempus, & arguunt tempus. Alio modo, quasi modo imaginario, & priuatiuo, & quasi per quandam coexistentiam tempori possibili, si esset; & isto modo non arguunt tempus. Vnde imaginor sic, quod ante mundi initium non fuit prius, & posterius, nisi solùm modo imaginatiuo, & priuatiuo; sicut dicimus de spatio vacuo, quod dicitur tantum quantum esset istud, quod reciperetur; cum tamen nulla sit ibi quantitas positiuè. Dicimus etiam quod illud prius, & posterius sunt in æternitate, non tamen formaliter, cum indiuisibilis sit, sed quasi virtualiter, & per quandam coexistentiam temporis, si esset, quæ si esset, coexisteret sibi.

Prius, & posterius possunt
bifariam sumi.

EXPOSITIO TEXTVS.

*I*psum autem nunc est continuatio temporis. Hoc est quintum capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles complet determinationem quorundam, de quibus prædixerat: & primò de *nunc*, & tempore. Secundò, quantum ad hoc, quod dixit tempus esse causam corruptionis: & tertiò, quantum ad hoc, quod dixit omnem motum fieri in tempore. Secundum ibi: *Mutatio autem omnis.* Tertium ibi: *His autem nobis.* Primum diuiditur: quia primò determinat de *nunc*, secundò, de aliis dictionibus significantibus tempus, ibi: *Ipsam autem tunc.* Primò dicit, quod ipsum *nunc* secundum propriam significationem est continuatio, & diuisio temporis; sed hoc diuersimodè: quia secundum quod intelligitur *nunc* esse idèd præteriti, & futuri, secundum hoc est continuatio tēporis; sed secundum quod intelligitur esse finis præteriti, & initium futuri; secundum hoc est diuisio temporis; non quod per ipsum fiat actualis separatio partis temporis à parte, sed secundum imaginationem tantum; & in hoc est simile de *nunc* ad punctum: quia sicut per punctum

12.
Text. 21.

continuat lineam, & super ipsum fit diuisio lineæ, ita est de *nunc* ad tempus; differunt tamen, quia punctus est res permanens in linea, & *nunc* non est res permanens in tempore. Alio modo intelligitur hæc dictio *nunc* improprie pro paruo tempore, quod est prope *nunc* proprie acceptum; & isto modo dicimus, quod Socrates *nunc* venit, quia satis citò veniet; sed non dicimus, quod *nunc* est facta *Ilium*, id est, destructio Troiæ, eo quod iam diu est, quod fuit facta.

Text. 122.

13.
Text. 123.

Ipsam 3 autem tunc. Hic determinat de aliis b dictionibus significantibus tempus; & primò de ista dictione *tunc*. Secundò de aliis ibi: *Ipsam autem iam*. Item, primò describit. Secundò, remouet dubium. ibi: *Si verò nullum tempus*. Primò dicit, quod *tunc* significat tempus determinatum, cuiusmodi est certa distantia ad præsens *nunc*. Vnde ad hoc, quod dicatur *tunc*, oportet loqui de aliquo tempore, cuius distantia ad præsens est nota, & determinata: & tunc ista dictio *tunc*, est relatiuum identitatis illius temporis: verbi gratia, si dicatur, iam sunt duo anni, quod Socrates fuit Parisiis, & tunc Plato fuit Romæ.

Text. 124.

Si verò 4 nullum tempus est. Remouet dubium: quia si *tunc* describitur per certam distantiam ad præsens, tunc sequitur, quod omne tempus est finitum, cum de omni tempore dicatur *tunc*: quia omne illud tempus est finitum, cuius ad præsens est determinata distantia. Respondetur ibi: *Si quidem semper est motus*. Primò conditionaliter, quod si motus sit infinitus, ita vt semper fuerit aliquis motus, semper fuit tempus; & si non, non; quia vel tempus est motus, vel consequitur motum. Secundò soluit categoricè ibi: *Quoniam 5 autem nunc*: quod tempus nunquam incepit, ita vt ante illud non fuerit aliquod tempus. Est igitur prima conclusio talis. Probat: quia omne tempus finitum terminatur ad *nunc*, & de ratione ipsius *nunc* est, quod sit finis præteriti, & initium futuri; & ista ratio debet tractari in 8. huius.

Text. 125.

14.
Text. 126.

Ipsam 6 autem iam. Hic determinat de aliis dictionibus significantibus tempus; & primò de ista dictione *iam*, dicens, quod iam significat idem, quod *nunc* improprie acceptum, de quo dictum est prius. Item, iste 7 terminus *tempus* significat tempus propinquum præsentis, & iste terminus *aliquando* significat tempus præteritum remotum à præsentis; & iste terminus *repente* significat tempus ita paruum, quod est insensibile propter paruitatem.

Text. 127.

Vide contra-
dictionem
Zimara.
Text. 128.

Mutatio 8 autem omnis. Hic complet determinationem illius quod prædixerat, entia naturalia pati à tempore. Primò facit hoc. Secundò, remouet dubium, ibi: *At verò neque hæc*. Pro conclusione principali supponitur, quod omnis mutatio est remotiua rei à sua natura, id est, quando res naturalis est in dispositione perfectissima sibi conueniente secundum naturam; omnis mutatio adueniens sibi remouet ipsam ab illa dispositione. Secunda suppositio, quod omnia quæ fiunt, corrumpuntur, & mutantur, fiunt, corrumpuntur, & mutantur in tempore. Et ideò quidam c antiquorum dicebant, tempus esse sapientissimum, eo quod per studium temporale acquiritur cognitio, & scientia; sed alij dicebant esse stultissimum, & indisciplinabile, eo quod in tempore fit obliuio eorum, quæ prius fuerunt scita: quasi dicerent, quod tempus potius est causa

Vide contra-
dictionem
Zimara.

obliuionis, & ignorantia, quam scientia.

Tunc ponitur ista conclusio, quod tempus est magis per se causa corruptionis, quam generationis. Probat: quia in tempore est mutatio rei naturalis à dispositione, quam habet, & non potest mutari ad generationem, quia iam genita est; sed bene potest mutari ad corruptionem: igitur tempus potius debet dici causa corruptionis, quam generationis; nisi dicatur, quod per accidens est causa generationis illius, quod sequi debet ex corrupto. Secundò, declaratur conclusio per signum, quia nunquam videmus ad aliquam rem naturalem generari sine mouente manifesto distincto à tempore, sed videmus ipsas corrumpi per solam vultatem in tempore sine extrinseco corruptente; ergo, &c. Vnde propter hoc non attribui-mus corruptiones illas tempori, in quibus apparet corruptens manifestum aliud à tempore, cuiusmodi est interfectio, combustio, & huiusmodi.

At verò neque hæc tempus facit. Remouet dubium: quia dictum est, quod tempus sit causa corruptionis, crederet aliquis, quod tempus ageret huiusmodi corruptiones. Respondet quod non; sed accidit istas corruptiones fieri in tempore per agentia naturalia, quorum aliqua habent in se principium suæ corruptionis, vt heterogenea: aliqua autem alterantur à continente, vt elementa simplicia, & mixta homogenea, tandem recapitular, & patet littera.

Hic autem 9 nobis. Hic probat, quod omnis motus sit in tempore dupliciter. Primò, omne velocius, vel tardius sit in tempore; sed omnis motus aliquo alio est velocior, vel tardior: igitur omnis motus sit in tempore. Maior patet per definitiones velocioris, & tardioris: nam *velocius d est, quod motu uniformi in eodem tempore pertransit maius spatium*, & tardius e contra; & minor apparebit in 6. huius, text. 12. & 13.

At verò prius in tempore est. Secunda ratio, omne prius & posterius est in tempore, loquendo secundum successionem; sed in omni motu est prius, & posterius: igitur omnis motus est in tempore. Maior patet: quia prius & posterius definiuntur secundum distantiam ad præsens *nunc*, quod est terminus temporis: modò illa quæ definiuntur per distantiam ad terminum temporis, sunt in tempore, vel secundum quod partes sunt in toto, vel secundum quod mensuratum per tempus est in tempore. Minor est nota per *quid nominis* motus, & mutationis: nam mutari, est aliter, & aliter se habere secundum prius, & posterius.

ANNOTATIONES.

^a *Ipsam nunc secundum propriam significationem* Nota quod *nunc* bifariam sumitur. Vno modo proprie, & sic *nunc* significat indiuisibile temporis, & est ipsum præsens, quod est continuatio præteriti temporis cum futuro, quia finis præteriti, & initium futuri, sicut terminus vtriusque communis, copulans actum temporis partes, atque illa diuidens in potentia, copulatque vt idem, & vnus: diuidit autem vt duo, id est, quod quatenus diuidit consideratur vt duo; quatenus autem copulat, est idem & vnus. Et dicit Philosophus quod *nunc* differat à puncto, quod continuat partes lineæ; tum quia punctum est nec permanens, vt linea ipsa: instans verò

15.

16.
Text. 129.

17.

est semper fluens, & indiuisibiliter durans; tum etiam quia punctum non solum in potentia diuidit partes, quas actu copulat, sed cum actu diuiduntur, est etiam finis in actu, tanquam extremum lineæ, sed *nunc* temporis non potest esse finis temporis, actu diuisi, sed diuidit in potentia per hoc, quod consideratur, vt finis vnus, & principium alterius. Et ideo licet idem *nunc* sit continuatum, & diuisuum, hoc tamen est sub diuersis rationibus: nam quatenus diuidit, alterum est, id est, consideratur vt duo, nempe vt finis vnus, & initium alterius; sed quatenus copulat, consideratur vt vnum, scilicet, vt vnus terminus communis vtrique. Secundo modo sumitur *nunc*, quatenus significat tempus tam præteritum, quam futurum, sicut quando dicimus de aliquo, quod veniet nunc, quia veniet hodie, & de aliquo quod nunc discessit, id est, tempore proximo præterito: at non dicimus bellum Troianum, aut diluuium Theffalicum, quod magnam partem Græciæ inundauit, factum esse nunc, quia licet tempus belli Troiani sit continuum præsentis, tamen non est proximum.

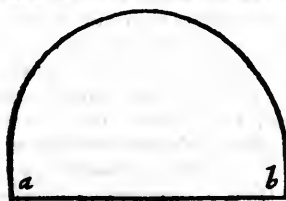
18. ^b *Hic determinas de aliis dictionibus, &c.* Nota primò, quod antiqua translatio habet alias dictiones, vbi enim translatio, quam sequitur Scotus, habet *nunc*, antiqua habet *instans*, & vbi *tunc*, habet *quando*, & vbi *iam*, habet *esse*, vbi verò *modo*, paulo ante, & vbi *olim*, pridem, & *antiquius*, & vbi *repente*, subito.

Nota secundò, quod *olim*, aut *aliquando* significat tempus terminatum ad aliquod *nunc* præteritum, aut futurum; vt si dicamus, olim fuit diluuium, olim erit vniuersale iudicium. Sed hæc dicitio *iam* significat idem, quod *nunc* in secunda significatione: accipitur etiam pro tempore longè præterito; vt iam Troia fuit combusta, multis retro temporibus. Hæc autem dicitio *nuper* significat tempus præteritum, non tamen longè ab hoc præsentis, vt nuper veni, id est, non multò antè. Hoc verò aduerbium *quondam* significat tempus valde præteritum, ac *repente* significat tempus insensibiliter transactum, vt fulgur repente transit.

Opiniones
duæ fuerunt
de tempore.

^c *Es ideo quidam antiquorum dicebant.* Nota quod de tempore fuerunt duæ opiniones. Vna dicebat, quod tempus esset causa generationis & destructionis: altera quæ fuit cuiusdam Philosophi Pythagorici dicti Pharon, dicebat, quod tempus est magis causa obliuionis, quam scientiæ, & corruptionis, quam generationis; & quamuis vtraque istarum opinionum habeat apparentiam, eo quod omnia & generantur, & corrumuntur in tempore, tamen secunda est verior; & ratio patet in littera.

19. ^d *Velocius est quod motu uniformi in eodem tempore, &c.* Nota quod notanter dictum est *motu uniformi*, hoc est, comparando motum rectum ad motum rectum, & circularem ad circularem; nam si vnum mobile moueretur per chordam ab A ad B, & alterum per arcum semicirculi, licet quod mouetur per chordam, citius veniat ad idem punctum: non tamen velocius moueretur, quam quod mouetur per arcum: immò, si in eodem tempore,

uetur per arcum: immò, si in eodem tempore,

Scoti oper. Tom. II.

quo vnum transit chordam, aliud transit arcum, velocius moueretur per arcum, sicut suprema sphaera velocius mouetur, quam infima, licet ambæ quolibet die faciant circulum ab Oriente in Orientem, quia suprema maiorem circulum describit.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dignum autem 1 consideratione. Hoc est sextum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit qualiter tempus est, & qualiter est vnum; & diuiditur, quia primò mouet duas dubitationes: a secunda ibi: *Dubitaueris autem aliquis.* Primò, mouet dubitationes; secundò soluit, ibi: *Aus quia ipsius motus.* Primò, soluit primam. Secundò, secundam, ibi: *Vtrum autem cum.* Pro solutione secundæ ponit conclusionem, quod in omnibus rebus naturalibus inuenitur tempus: quia in omnibus mobilibus inuenitur tempus; sed omnes res naturales sunt mobiles: ergo, &c. Maior patet, quia omne mobile aut semper mouetur; & tunc motus ipsius tempus potest esse mensura saltem quantum ad partem, si quandoque mouetur, & quandoque quiescit, tunc tam motus ipsius, quam eius quietis tempus potest esse mensura secundum se totum; & minor nota est ex secundo huius, text. 4.

20.
Text. 130.

Vtrum autem cum 2 non sit anima. Soluit primam dubitationem per duas conclusiones. Prima est, si impossibile esset animam esse, impossibile esset tempus esse. Probat: quia si c impossibile esset numeratum esse, impossibile esset numerum, aut numerabile esse; sed omne numerans est anima. Secunda conclusio: licet anima non sit, adhuc tempus est, dum tamen sit possibile animam esse. Probat, quia dato quod anima non sit, & possit esse, adhuc motus ille, qui est tempus, vel qui consequitur tempus, est mensurabilis ab anima: verbi gratia, dato quod nullum comburens esset, at tamen bene esset aliquod combustibile; sed posito quod nullum comburens possit esse, tunc nullum combustibile posset esse, & sic est in proposito: quia tempus, licet d actu non numeretur ab anima, tamen numerabile est, & ex eo quod est numerabile, dicitur tempus.

Text. 131.

Vide contra-
dictionem
Zimara.

Dubitaueris 3 autem aliquis. Hic mouet secundam dubitationem. Secundò, reuertitur ad declarandum quoddam dictum ibi; *Dicitur autem re-
-dè.* dubitatio est ista, cuius & qualis motus tempus est numerus, vtrum cuiuslibet, vel alicuius sic, & alicuius non! & ponit duas solutiones: secundam ibi: *Quoniam autem est loci mutatio.* Item, primò ponit solutionem. Secundò replicat; & tertio soluit dubitationem. Secundum ibi: *Alterum igitur tempus erit.* Tertium ibi: *Si enim sint hi canes:* est conclusio ista, quod cuiuslibet motus tempus est numerus. Probat, omnis motus mensuratur tempore, vt probatum est priùs: igitur cuiuslibet motus tempus est numerus, seu mensura: quia non intelligimus aliud per tempus esse numerum motus, quam quod motus sit in tempore, & mensuratur tempore.

21.
Text. 132.

Vide contra-
dictionem
Zimara.

Alterum igitur tempus erit. Hic replicat, quod non cuiuslibet motus tempus est numerus, cum simul sint multi motus, & numerus sit idem rebus numeratis, sequitur quod simul erunt diuersa

Cc 2 tempora,

tempora, quod est falsum: quia idem est annus mihi, & tibi.

Si enim sint hi canes. Hic dictam dubitationem soluit per duas conclusiones. Prima est, quod omnium ^c motuum simul existentium, & æqualem secundum durationem est idem tempus. Probat, quia diuersorum secundum speciem, & separatorum ab inuicem, bene est idem numerus: igitur & motuum simul existentium bene est idem tempus, non obstante quod vnus illorum motuum sit velocior alio, vel quod vnus sit motus augmentationis, vel alterationis; & alter motus localis. Et antecedens patet: quia idem est numerus decem canum, & decem equorum. Et tenet consequentia: quia sicut numerus est mensura illorum, quæ numerantur, ita tempus est mensura motuum.

22. Secunda conclusio est ista. Motuum non simul existentium non est idem tempus. Probat: quia non est idem tempus prius, & posterius; sed motuum non simul existentium vnus est prior, & alter posterior: ergo, &c. Notandum circa hoc, quod Aristoteles dicit eundem esse numerum decem canum, & decem equorum, quod ibi non accipitur numerus pro actu animæ: quia alio actu animæ numeramus canes, & alio equos. Similiter non accipitur pro rebus numeratis, qui sunt canes & equi, quia certum est quod nulli canes sunt equi; idem accipitur ibi numerus pro numero numerato, quo numeramus canes, & equos, vt si numeremus eos per digitos, aut fabas.

Text. 133.
Tempus est
motus cæli,
vide contra-
dictionem
Zimara.

Quoniam 4 autem est loci mutatio. Hic ponit secundam solutionem, quæ specificat primam; & ponitur ista conclusio: Tempus est primus motus, scilicet motus circularis cæli; & primò eam probat ratione. Secundò, signis, & autoritatibus. ibi: *Quapropter & videtur.* Conclusio probatur sic: quia illud est tempus, quo mensurantur omnes motus; sed motu cæli mensurantur omnes motus: igitur motus cæli est tempus. Maior est nota: quia hoc fuit probatum prius esse proprium tempori, vt patet per definitionem temporis; & minor patet, quia motus cæli saltem secundum partem minorem, vt annus mensuratur per diem, dies per horam, & sic de aliis. Similiter patet de aliis motibus, quia per hoc, quod cognoscitur quantitas temporis motus cæli, cognoscitur quantitas durationis aliorum motuum.

23. *Si igitur primum mensura.* Probat secundò conclusionem per tria, in quibus motus cæli conuenit cum mensura. Vnde de ratione mensuræ est, quod sit proxima, id est, eiusdem generis cum rebus mensuratis: verbi gratiâ, longitudo mensuratur longitudine, pondus pondere, & ita de aliis. Idem dicit ^f Aristoteles 10. *Metaph. text. 4.* quod vnum mensuratum est plures mensuræ. Secundò, de ratione mensuræ est, quod sit regularis. Et terciò, quod sit nota, aliâ enim per ipsam non posset cognosci mensuratum: modò ista tria conueniunt motui cæli. Prima, quia motus cæli est primus in genere motuum: modò rationale est, quod primum in vnoquoque genere sit mensura aliorum eiusdem generis. Secundò, quia motus cæli est regularissimus: quia nec augmentatio, nec alteratio est ad eò regularis sicut motus localis, & tamen motus cæli omnium motuum localium est regularissimus. Terciò, motus cæli est norissimus, scilicet apud omnes, licet apud aliquos aliquis motus alicui homini sit magis motus, tamen apud omnes homines nullus est ad eò no-

tus. Ex quibus sequitur, quod motus cæli est mensura aliorum motuum, & per consequens motus cæli est tempus.

Propter hoc autem. Hic declarat dictam conclusionem autoritatibus antiquorum. Primò, huic conclusioni concordant dicentes, quod tempus est motus spheræ, quia tempus est motus spheræ cælestis, quo alij motus mensurantur: & tempus mensuratur illo motu, secundum signum, quia propter hoc quod tempus est motus circularis cæli, dicunt populares res humanas, id est, temporales, venire secundum circulum, eo quod mensuratur tempore, oportet quod tempus sit circulus, seu motus circularis. Et subdit, quod metra, seu multæ mensuræ sunt vnum mensuratum, eo quod totum est suæ partes: verbi gratia, multæ partes vnus reuolutionis sunt vna reuolutio tota, & multæ vniæ sunt vna tota longitudo.

Dicitur 5 autem rectè. Hic declarat quoddam dictum, scilicet, quod idem sit numerus equorum, & canum, scilicet decem; & totum stat in hoc, quod equi, & canes ⁶ conueniunt specie, & licet non conueniant specie de genere Substantiæ, tamen bene conueniunt specie de genere Quantitatis dicentæ. Explicite, expositio 4. libri Physicorum, Deo gratias. Text. 134.

ANNOTATIONES.

25. ^a *Primò mouet duas dubitationes.* Nota quod prima dubitatio est, quomodo tempus se habeat ad animam. Secunda, propter quid tempus est vbique, scilicet in terra, mari, & in cælo. Et nomine terræ intelligit omnia terrestria, & cuncta quæ nos experiri moueri; aëris autem & spheræ ignis, quorum motus non experiri, non facit mentionem, quia adhuc non tractauit de eorum motu.

^b *In omnibus mobilibus inuenitur tempus.* Nota quod huic dicto non obstat, quod supra dixerat *text. 117.* *Sempiterna;* & per consequens cælum non esse in tempore, quia intelligit illic, quantum ad suum esse, & durationem, hic verò quantum ad suum motum.

^c *Si impossibile esset numeratum esse, impossibile esset esse numerum.* Nota quod hoc argumentum procedit ad posse ad esse in hunc modum. Si nulla esset possibilis potentia numerans, nullus esset possibilis numerus, quia numerus dicit respectum ad numerantem (est enim numerus id, quod vel actu numeratur, vel in potentia est numerabile.) ergo si de facto nulla esset potentia numerans, nullus esset numerus. Potentia autem numerans esse nequit, nisi intellectus, cuius est comparare mensuram ad mensuratum, & congerere vnitates numeri; & tempus est numerus numeratus; ergo si nullus esset intellectus, nullum esset tempus.

^d *Quia tempus, licet actu non numeretur ab anima.* Nota quod solutio Aristotelis videtur in hoc consistere, quod tempus accipiendo formaliter, vt dicit numerum, non esset, nisi intellectus esset: accipiendo autem materialiter pro re quæ est tempus, potest esse sine anima, nam motus qui est res, quæ est tempus, est sine anima, & hoc est, quod ait: *Nisi hoc quod aliquando existens tempus est, vt si contingat motum esse, &c.* id est, conceditur tempus formaliter non esse sine anima, nisi materialiter hoc, id est, illa res, quæ aliquando

26.

aliquando existit tempus, puta motus, qui est realiter idem quod tempus, vt diximus supra.

• *Omnium motuum æqualium, & simul existentium est idem tempus.* Nota, quod hæc consequentia non tenet, si tempus esset mensura cuiuslibet motus: ergo simul essent duo tempora æqualia: quia ad multiplicationem motuum non sequitur multitudo temporum. Nec oportet quod duo motus habeant duo tempora: nam diuersorum numerabilium, & inuicem æqualium secundum multitudinem, est idem numerus, sicut decem canum, & decem equorum; nam & si hi sint canes, & illi sint equi, tamen numerus denarius est idem, supple secundum speciem, in canibus, & equis. Ita est de tempore, quia tempus est numerus, atque aded licet in motibus sit diuersitas ex eo, quod vnus sit velox, & alius tardus, vel quod vnus sit loci mutatio, & alius alteratio, vel quod vnus fiat in vno loco, & alius in alio loco multum distanti; tamen omnium motuum æqualium & simul existentium est idem tempus, quod intelligas de tempore, quod est mensura intrinseca primi motus, & extrinseca omnium motuum inferiorum. Nam sicut omnium mobilium est vnus motus generalis, nempe motus diurnus primi mobilis, ita est vnum tempus generale mensurans intrinsecè illum motum, & extrinsecè motus istorum inferiorum: & sicut cuiuslibet rei temporalis est vnus proprius motus, ita etiam vnum proprium tempus ipsum mensurans: de primo tempore intelligit hic Philosophus quando ait, quod impossibile est ipsum multiplicari, non de secundo, vt diximus supra.

f *Ido dicit Aristoteles 10. Metaph.* Nota quod, vt docet Aristoteles 10. *Metaph. sext. 3.* mensura debet esse congenera, id est, eiusdem rationis cum mensurato, simplicissima, atque notissima sui generis, quæ conditiones optimè congruunt tempori, quod mensurat motum primi mobilis (est enim idem realiter illi motui, atque aded interdum tempus mensuratur motu, & motus tempore: nam accepto aliquo motu determinato, siue aliqua parte motus, per ipsam mensuratur quantitas ipsius motus, & totius talis.) sicut ergo motus primi mobilis est eiusdem generis, id est, eiusdem Prædicamenti cum aliis omnibus motibus, estque omnium primus, simplicissimus, atque notissimus, ita & tempus; atque aded sicut ille motus est omnium aliorum mensura, ita omnium motuum numerus, & mensura est tempus illius primi mobilis. Quod autem ille motus sit omnium primus, manifestum est, cum sit omnium causa. Quod autem sit simplicissimus, patet, quia numeri irregulares, & difformes sunt veluti compositi ex dissimilibus partibus; motus verò cæli propter suam vniuersitatem est simplicissimus,

& ided habet se inter motus, sicut vnitatis in numero. Et quod sit notissimus, patet ex motu Solis, per quem iudicamus de duratione nostrarum operationum, ex quo sequitur primò, quod neque alteratio, neque augmentatio, neque generatio, erit tempus, quia nullus istorum motuum (eo quod sunt rerum corruptibilium) esse potest ita continuus, aut ita vniuersalis, & regularis: & idem est iudicium de motu locali recto, quia est manifestè irregularis: si enim est naturalis, velocior est in fine quam in principio, si verò violentus è conuerso. Secundo, sequitur quod tempus conuenit primò motui vltimæ spheræ, immò ipsum est talis motus, modo supra explicato.

g *Equi & canes conueniunt in specie.* Nota quod genus remorum prædicatur de speciebus remotis, quæ sunt sub genere inferiori cum nota vnitatis, vel identitatis, de quibus tamen genus proximum cum tali signo vnitatis, aut identitatis haud prædicatur. Exemplum ponit Aristoteles in Mathematicis de duobus triangulis, quorum alter est æquilaterus, alter verò scalenus, id est, inæqualium omnium laterum, affirmans, quod sunt eadem figura: & ratio est, quia figurarum alia circularis, alia quadrangularis, alia triangularis, &c. atque aded figura non diuiditur immediatè per has differentias *æquilaterus, & scalenus*, & ided ratio figuræ manet eadem in ambabus speciebus: atque ita illi duo trianguli non differunt ab inuicem in ratione figuræ; sunt ergo eadem figura. Negamus tamen quod sint idem triangulus, propterea quod triangulus immediatè diuiditur in æquilaterum, qui appellatur *isoscèles*, & alium trium laterum inæqualium, qui dicitur *gradatus*, & alium duorum inæqualium, qui vocatur *scalenum*, atque aded ratio trianguli non manet eadem in illis vt contracta per illas differentias; & hoc est, quod dicit Aristoteles quod illud est idem illi à quo non differt differentia, & non est idem illi à quo differt differentia: sed isoscèles differt differentia trianguli à gradato, & non differt ab eo differentia figuræ. Et ex hoc sequitur, quod genus quandoquæ prædicabitur de indiuiduis eiusdem speciei, quæ sub illo continentur: nam duo æquilateri non solum sunt eadem figura, sed idem etiam triangulus, non tamen sunt idem æquilaterus, quia Species materialiter diuiditur per diuersa indiuidua, sicut Genus formaliter per suas differentias. Eodem modo possumus dicere, quod Petrus, & Paulus sunt idem animal, non tamen sunt idem homo: Petrus tamen, & Brunellus non sunt idem animal, tamen si dici possint idem corpus. Eodem ergo modo motus omnes, scilicet alteratio, generatio, augmentatio, & motus localis eodem tempore conueniunt, quod est omnium mensura, licet non sint idem motus.

28.

Genus remotum prædicatur de speciebus remotis cum nota vnitatis, vel identitatis.

27. *Tempus habet omnes condiciones mensura.*

FINIS LIBRI QVARTI.

LIBER QUINTVS PHYSICORVM.

EXPOSITIO TEXTVS.

I.
Text. 1.

RANSMVATVR I *autem* quod *transfertur omne*. Iste est quintus liber, in quo Philosophus determinat de motu ipso, quantum ad eius diuisionem in partes subiectiuas; & diuiditur in tres tractatus. Primus tractatus est de speciebus mutationis, & motus. Secundus est de vnitate motus. Et tertius de contrarietate motuum. Secundus ibi: *Post hac autem dicamus*. Tertius ibi: *Amplius autem determinandum est*. Primi tractatus sunt tria capitula: in primo ostendit, quæ requiruntur ad motum: in secundo determinat de speciebus. Secundum ibi: *Quoniam autem omnis transmutatio*. Tertium ibi: *Si igitur predicamusa*. Primum capitulum diuiditur: quia primò præmittit quandam distinctionem tam de mobili, quam de mouente. Secundò, ostendit quæ requiruntur ad motum. Tertio, mouet dubitationem. Quarto, abiicit vnum membrum diuisionis à sua consideratione. Secundum ibi: *Quoniam autem est quidem*. Tertium ibi: *Attamen dubitabit aliquis*. Quartum ibi: *Que igitur secundum accidens est*. Diuisio quam ponit, est ista, quòd illorum, quæ a transmutantur, id est, mobilium, quoddam est mobile secundum accidens, scilicet, quod non inhaeret mobili per se, vt albedo, vel Musica, inhaerens mobili, aliud est mobile secundum partem; scilicet, quod dicitur moueri ex eo, quòd pars sua mouetur: vt dicimus hominem sanari, eo quòd digitus sup sanatur: aliud est mobile per se, & primò, quod secundum se, & quodlibet sui mouetur; & differunt ab inuicem mobile per se, & mobile per accidens, quia mobile secundum partem potest esse mobile per se, & primò; sed mobile secundum accidens nunquam. Eodem modo distinguitur de mouente: nam quoddam est mouens secundum accidens, vt si diceremus: Musicus sanat; aliud est mouens secundum partem, vt homo percutit, quia manus supra percutit: & aliud est mouens per se, & primò, vt dicendo, medicus sanat.

Text. 1.

2.
Text. 3.
Motus quot
requirat.

Quoniam 3 autem est quidem. Hic ostendit, quot requiruntur ad motum. Secundò, ponit differentiam inter illa, ibi: *Sed est mouens*. Primò dicit, quòd ad omnem motum requiruntur mouens, vt patet 7. huius. Secundò, mobile, vt patet per definitionem motus datam in tertio. Tertio, tempus, in quo fit motus, vt probatum est in quarto. Quarto requiritur terminus à quo, & Quintò terminus ad quem: nam omnis motus est à termino in terminum, vt calefactio à frigiditate in caliditatem.

Sed est 4 mouens. Ponit differentiam inter ista; Text. 4. primò inter mobile, & terminos: quia mobile denominatur motum, nullus autem terminorum denominatur motus, sed est illud à quo, vel in quod fit motus. Secundò ponit differentiam inter terminos motus; vnde motus determinatur à termino ad quem, & non à termino à quo, vt mutatio, quæ est à caliditate in frigiditatem, denominatur frigefactio & non calefactio: tunc recapitulando, subdit Philosophus quòd b passionis, scilicet qualitates, sunt immobiles, vt calor; & hoc est verum, nisi ad motum suorum subiectorum.

Attamen 5 dubitabit aliquis. Hic mouet dubitationem. Secundò, ostendit qualiter dicta distinctio inuenitur in terminis motus, ibi: *Est autem & in illis*. Dubitatio est vtrum aliqua passio sit motus: verbi gratiâ, vt albedo. Respondet Philosophus quòd non; quia dicit quòd albedo non est motus, sed albatio; sed per hoc non vult negare, quin motus ad albedinem sit motus; sed intendit, quòd ista non est quiditatiua, albedo est motus.

3.
Text. 5.

Est autem & in illis. Applicat distinctionem positam terminis motus: vnde quidam est terminus motus secundum partem, vt quando dicimus albificatio est mutatio ad colorem, eo quòd est mutatio ad partem subiectiuam coloris, scilicet ad albedinem. Alius est terminus per se: quemadmodum dicimus albificatio est mutatio ad albedinem. Sed alter est terminus secundum accidens, vt quemadmodum dicimus, quòd albificatio est mutatio ad illud, quod Socrates intelligit, quia accidit, quòd albedo ad quam est motus, intelligatur à Socrate.

Que igitur 6 secundum accidens est. Hic abiicit Text. 6. primum membrum prædictæ distinctionis à sua consideratione; & ponit duas conclusiones. Prima est, quòd non est determinandum de motu secundum conditiones, quæ conueniunt sibi per accidens. Probatur, quia in scientia demonstratiua non est determinandum de aliquo secundum propositiones contingentes, sed propositiones secundum tales conditiones per accidens, sunt contingentes: ergo, &c. Secunda conclusio est. Determinandum est de motu secundum conditiones, quæ per se competunt sibi. Probatur, quia tales propositiones sunt necessariæ, vt quòd omnis motus est de contrario in contrarium; vel de contradictorio in contradictorium, & hoc est manifestum per inductionem, accipiendo contradictionem, vel contrarietatem large, prout se extendit ad repugnantiam, quæ est mediorum ad extrema: quia medium comparatum ad aliquod extremorum habet vicem alterius extremi, vt fuscum comparatum ad album habet vicem nigri, & è contra.

ANNOTATIONES

Patris Arretini.

4. **I**llorum qua transmutantur, &c. Nota primò, Ica quæ mouentur, tripliciter moueri. Per accidens, secundum partem, & per se primò. Primò, & per se aliquid alicui conuenit, quia habet causam propriam, & principium, cur primò illud sibi conueniat; vt habere tres angulos æquales duobus rectis, conuenit primò ipsi triangulo, quia triangulus habet in se causam, quare hæc affectio sibi conueniat. Per accidens autem illud conuenit alicui, quod conuenit propter illud, cui primò, & per se competit: hoc autem dupliciter contingit; aut quia est coniunctum illi, cui primò, & per se competit; aut quia etiam competit illi, tamen propter illud, cui primò, & per se competit: vt sanari competit homini per accidens, quia sanari primò, & per se competit eius parti; & hæc est diuisio quam hîc intendit Aristoteles dicens, moueri tribus modis posse contingere. Vno modo per accidens; vt si Musicus moueatur, accidit enim mobili, quòd sit Musicus, quia mobili coniuncta est Musica. Secundo modo, quia est pars illius quod mouetur. Tertio modo, vt ipsum totum, cui primò, & per se competit moueri, quia habet in se principium motus.

4. Mobilia tripliciter mouentur.

Secundum quomodo dicatur moueri ad motum partem? Sed dubium est, quomodo totum dicatur moueri ad motum partis; nam ex hoc sequeretur, quòd idem simul posset moueri, & quiescere, eadem enim ratione, quâ dicitur moueri ad motum vnus partis, dicitur quiescere ad quietem alterius; atque ita sequi videretur idem simul moueri contrariis motibus, vt calefieri, & frige fieri: & ex hoc vltirà, cum omne quod calefit in termino calefactionis sit calidum, & omne quod frigit in termino frige factionis sit frigidum: sequitur idem simul posse esse frigidum, & calidum, quod tamen est impossibile.

Pro solutione nota, quòd duplex est dispositio, secundum quam fit motus. Quædam est quæ solum nata est inesse vni parti determinatæ, vt simitas: & talis dispositio ratione partis denominatur totum; atque ad eòd si pars moueatur ad talem dispositionem, totum etiam dicitur ad eam moueri: nec sequitur, si vna pars non moueatur ad illam, totam quiescere ad quietem illius, quia illa pars non quiescit quiete oppositâ tali motui, cum tali motu non sit nata moueri.

Alia est dispositio, quæ potest indifferenter inesse pluribus partibus: & talis dispositio non semper denominatur totum, ex hoc quòd denominatur alteram partem, idèd non oportet, quòd si pars alicuius totius moueatur ad talem dispositionem, concedere, quòd totum simpliciter ad eam moueatur, sed solum cum hac determinatione, quæ est secundum partem; non enim sequitur, si aliquis dealbatur secundum manum, quòd dealbatur simpliciter; sed solum secundum quid, scilicet secundum partem. Patet ergo ex his, quòd non est necessarium idem simpliciter posse calefieri, & simul frige fieri; nec idem posse esse simul calidum, & frigidum; nec idem moueri simpliciter, & quiescere quiete oppositâ tali motui. Sunt etiam & aliæ dispositiones, quæ si in sunt vni parti, relinquunt dispositionem aliquam in aliis partibus, vt infermitas, & sanitas: & in talibus, si pars alicuius totius moueatur ad talem dispositionem, conceditur totum simpli-

Totum quomodo dicatur moueri ad motum partem?

5. Dispositio secundum quam fit motus, est duplex.

citer moueri; vnde corpus dicitur sanati, quia oculus, aut thorax sanatur, vt patet in textu. Similiter sequitur, caput hominis est infirmum, ergo homo est infirmus.

6. **P**assiones, scilicet qualitates sunt immobiles. Nota quòd Aristoteles 1. Physic. text. 6. docuit, in transmutatione quacumque subiectum propriè enunciari in recto, vt homo fit niger; sed terminus à quo propriùs explicatur in ablatiuo: vt dicimus ex albo fit nigrum potius, quàm album fit nigrum: cuius ratio est, quia subiectum manet sub termino ad quem; priuatiu autem quæ est terminus à quo non manet; & idèd hîc dicit, quòd motus est in mobili subiectiuè, & non in specie, id est, in forma ad quam est motus: nam id quod mouetur alterum est, & à termino à quo, & à termino ad quem, vt in aquæ calefactione tria consideramus, scilicet frigidum, & calidum, & aquam, quæ successiuè subiicitur vtrique qualitati, dum aqua ex frigida fit calida. Et non solum aqua realiter distinguitur à frigiditate, & caliditate, sed aqua in quantum aqua distinguitur ab aqua in quantum frigida, aut in quantum calida, & hoc est quod concludit: Manifestum est, quòd motus in ligno est, non in specie, id est, id quod propriè calefit, neque est frigidum, neque calidum sub tali ratione, sed lignum. Speciem autem appellat formam, & eam, quæ acquiritur, & eam, quæ corrumpitur, vel subiectum sub tali forma.

EXPOSITIO TEXTVS.

7. **Q**uoniam autem 1. omni transmutatio. Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo determinat de speciebus mutationis: & primò præmittit quandam suppositionem, cum vna diuisione. Secundò ostendit, quot sunt species mutationis. Et tertio, ostendit quæ illarum specierum sit motus. Secunda ibi: Quare necesse est ex iis. Tertia ibi: Quæ igitur ex non subiectio est. Suppositio est ista, quòd omnis mutatio est à quodam in quoddam. Istud patet per quid nominis mutationis: nam mutari est aliter se habere priùs quàm posterius. Tunc est diuisio ista, quòd omnis mutatio, aut est de subiecto in subiectum, aut est ex subiecto in non subiectum, aut est de non subiecto in subiectum, aut est de non subiecto in non subiectum: & explicat quid intelligat per subiectum. Vnde per subiectum non intelligitur illud quod subiicitur mutationi, sed debet intelligi dispositio affirmatiua, vt albedo, vel nigredo, à qua, vel ad quam fit mutatio; & per non subiectum intelligitur priuatiu huius dispositionis.

7. Text. 7.

Mutatio ex subiecto in subiectum, ex subiecto in non subiectum, ex non subiecto in subiectum & ex non subiecto in non subiectum.

Quare necesse est ex iis. Hîc infert quot sunt species mutationis: & ponit prima conclusio capituli, quòd solum sunt tres species mutationis, ad istum sensum, quòd sunt tres species transmutationis, & non plures. Probat, quia non est imaginabile fieri mutationem, nisi aliquo dictorum modorum quatuor; sed impossibile est, quòd quarto modo fit aliqua mutatio: igitur omnis mutatio est aliquo dictorum trium modorum: & per consequens sunt tres species mutationis, & non plures. Maior patet, quia mutatio debet fieri inter opposita saltem contrariè, priuatiuè, vel contradictoriè; modò illa mutatio, quæ fieret ex non subiecto in non subiectum, nullo modo fieret inter opposita, quia de necessitate

Vide contradictionem Zimara.

opposita requirunt alterum extremum affirmatiuum.

8. *Qua igitur ex non subiecto est.* Hic ostendit, quæ illarum specierum sit motus: & diuiditur, quia primò præmittit duas suppositiones. Secundò, ostendit quæ illarum specierum non sit motus. Et tertio, quæ illarum specierum sit motus. Secunda ibi: *Quid autem simpliciter non est hoc.* Tertia ibi: *Quoniam autem omnis motus.* Prima suppositio est, qualiter vocentur illæ duæ mutationes, quarum vna est ex subiecto in non subiectum; & alia ex non subiecto in subiectum: & dicit, quòd mutatio quæ est de non subiecto in subiectum, vocatur generatio; quæ verò est de esse ad non esse, corruptio; & vtraque^b est duplex; quia quædam est generatio substantiæ, & corruptio substantiæ: alia secundum quid, vt generatio, & corruptio accidentis. Secunda suppositio, quòd non ens dicitur multipliciter: vno modò accipitur non ens pro falso, vt patet 6. *Metaph. text. 4.* Alio modo pro illo, quod est pura potentia, sic quòd non est in actu; & sic dicimus, quòd materia prima est non ens, scilicet actu. Tertio modo accipitur non ens non simpliciter, sed cum additione; sicut dicendo non album, non bonum: modò contingit aliquid esse ens simpliciter, & tamen esse non ens isto modo: quia homo est ens, & tamen est non albus.

Generatio alia simpliciter, alia secundum quid.

Non ens sumitur multipliciter.

9. *Quòd 2 autem simpliciter non est hoc.* Concludit quæ species mutationis non sint motus; & ponit duas conclusiones, quæ sunt secunda, & tertia capituli. Prima est ista, quòd generatio^c non est motus. Probat, quia illud quod generatur non mouetur; igitur generatio non est motus. Tenet consequentia per locum à cõiugatis. Antecedens probatur, quia omne quod mouetur est ens; sed nullum quod generatur est ens; igitur nullum quod generatur mouetur. Tenet consequentia in Cælestes: & maior probatur, quia motus est actus entis, &c. Et minor patet, quia quod generatur mutatur ad esse: modò si esset, frustra mutaretur ad esse, quia vt patebit 6. *huius*, impossibile est aliquid mutari ad hoc, ad quòd iam actu mutatum est, & quod actu habet. Secunda conclusio: corruptio non est motus. Probat, quia corruptio opponitur generationi, modò omne quod est contrarium alicui mutationi, vel motui, illud est mutatio, motus, vel quies; sed corruptio non est quies, nec generatio est motus: igitur corruptio non est motus.

Generatio non est motus.

Subiectum motus est in actu.

Corruptio non est motus.

10. *Quoniam 3 autem omnis motus.* Hic ostendit, quæ specierum mutationis sit motus; & ostendit quòd illa sola mutatio est motus, quæ est de subiecto in subiectum. Probat, quia mutationis solùm sunt tres species: vna quæ est de subiecto in subiectum; & alia quæ est generatio; & alia, quæ est corruptio; sed nec generatio; nec corruptio est motus; vt probatum est: igitur sola illa mutatio est motus, quæ est de subiecto in subiectum. Et exponit sicut priùs, quòd per subiecta solùm intelligit dispositiones, aut media inter contraria; & idè illa mutatio, quæ est de priuatione in habitum, vel è contra, ita quòd non sit de vna dispositione affirmatiua ad aliam dispositionem affirmatiuam, non est motus.

10.

Mobilis potest a quadrupliciter moueri.

Omnis mutatio, aut est de subiecto in subiectum. Nota quadrupliciter aliquid pos-

se moueri. Primò, de subiecto in subiectum, id est, à termino positiuo, ad terminum positiuum: nam per subiectum intelligitur terminus finitus, hoc est, affirmatiuè monstratus, & non id quod vtrique termino subiicitur: & per non subiectum intelligitur terminus negatus, quem 1. *Perihermenias*, appellauit terminum infinitum: per subiectum ergo debet intelligi dispositio positiuæ, & per non subiectum priuatio illius dispositionis. Prima ergo mutationis species est à termino positiuo ad terminum positiuum, vt quando aliquid mouetur ab albedine ad nigredinem. Secunda, de non subiecto in non subiectum: & hæc non est propriè mutatio: quia omnis mutatio debet esse inter terminos aliquo modo oppositos, vel contrariè, vel contradictoriè, vel priuatiuè: omnis namque mutatio, aut est ex contrariis, vt cum ex albo fit nigrum; aut ex contradictoriis, vt cum ex non albo fit album, aut è conuerso; aut inter priuationem, & habitum; termini autem huiusmodi non opponuntur contrariè: quia inter duo extrema infinita non est contrarietas: quia possunt ambo eidem simul conuenire: lapis enim est simul non sanus, & non æger: quia, cum non habeat aptitudinem ad tales qualitates, nec est sanus, nec æger: & eadem ratione non opponuntur contradictoriè, nec priuatiuè: quia ex duobus contradictoriis semper vnum est verum, & alterum falsum, & de quo dicitur habitus, & ab eodem negatur opposita priuatio, & è contra. Tertia, de non subiecto in subiectum, & hæc est generatio, quæ non est motus, sed substantialis mutatio. Et nota, quòd non appellatur non subiectum propterea, quòd nihil subiicitur formæ, quæ per generationem acquiritur (aliàs esset creatio) sed appellatur non subiectum illud, quod significatur sub negatione formæ. Quarta, de subiecto in non subiectum, quæ est corruptio, quæ sicut generatio est inter terminos contradictorios.

^b *Et vtraque est duplex.* Nota, quòd duplex est generatio; quædam est generatio simpliciter, quæ est ad substantiã, & procedit ex non esse simpliciter, id est, substantiali, ad esse substantiale. Et dicitur generatio simpliciter; vel quia fit ex non ente simpliciter, nimirum ex non substantia in actu formali, vt cum ex aère generatur aqua: aut ex semine animal; id quod ibi manet sub vtroque termino est sola materia prima, quæ non est ens in actu formali, sed præcisè in potentia subiectiua: aut quia secundum eam aliquid dicitur fieri simpliciter, hoc est, sine addito. Alia est generatio secundum quid, quæ est ad accidentis, & procedit de non esse secundum quid, ad esse secundum quid, scilicet ex non esse tale ad esse tale; vt cum ex non albo fit album. In hac mutatione non producitur ens simpliciter, id est, substantia, quæ est ens in actu formali: imò substantia perfecta, quæ erat sub termino à quo, manet sub termino ad quem, atque adèd vocatur generatio secundum quid, quia per cam non dicitur aliquid fieri nisi cum addito, vt puta, quale, vel quantum, vel aliquid huiusmodi. Similiter duplex est corruptio; quædam est substantialis, quæ dicitur corruptio simpliciter, quia id quod manet sub vtroque termino est sola materia prima: vt quando aqua corrumpitur in aërem, quia generatio vnus est corruptio alterius: & quædam accidentalis, quæ dicitur corruptio secundum quid, vt cum ex albo fit non album, manente eadem

II. Generatio est duplex.

Corruptio est duplex.

ANNOTATIONES.

dem substantia. Et nota, quòd aliud est dicere in generatione substantiæ, quòd aqua fiat ex non ente simpliciter, vt negatio feratur in totum; & aliud, quòd fiat ex simpliciter non ente: nam primus sensus est verus: quia aqua fit ex materia, quæ non est ens simpliciter secundum speciem, sed ens in potentia, puta aqua in potentia: sed tamen falsum est, quòd materia sit simpliciter non ens: quia est ens existens extra causam, & intellectum.

12. *Motus bifariam sumi potest.*
c Generatio non est motus. Nota, quòd motus bifariam sumi potest: vno modo generaliter, vt se extendit ad mutationem quamcumque, & hoc modo definitur *tertio huius*. Alio modo sumitur specialiter pro mutatione successiua, quæ est de subiecto in subiectum, id est, de forma positua in formam posituam: & sic accipit motum Aristoteles in *hoc quinto*: & hoc modo generatio, & corruptio non sunt motus, eo quòd non sunt de subiecto in subiectum, ita vt subiectum sit vnum indiuiduum demonstratum in vtrisque extremis eiusdem motus, in quo sibi inuicem succedunt contraria, quomodo fit in motu alterationis. Vnde, si Deus crearet aliquid successiue, quamuis illa creatio esset mutatio successiua, tamen non esset motus propriè dictus ex eo, quòd non esset ex aliquo subiecto præsupposito. Ex quo sequitur, quòd de ratione motus est, quòd habeat pro subiecto ens completum, & quòd sit inter terminos positiuos oppositos contrariè, vt album, & nigrum: & tandem, quòd fiat successiue, & in tempore: modò generationi deficit primum; quia subiectum generationis est materia prima: deficit etiam secundum, quia terminus à quo generationis est priuatio: deficit & tertium, quia generatio fit in instanti; est ergo generatio mutatio habens per se terminum ad quem, à quo specificatur.

EXPOSITIO TEXTVS.

13. *Text. 10.*
Sic igitur 1 Prædicamenta diuisa sunt. Hoc est tertium capitulum, in quo Philosophus determinat de speciebus motus: & primò proponit in quibus est motus. Secundò ostendit in quibus non est motus: & tertio regreditur ad ostendendum, quòd in illis est motus, de quibus proposuit antè. Secundum ibi: *Secundum Substantiam autem*. Tertium ibi: *Quoniam autem neque substantiæ*. Primò dicit, quòd ex quo sunt plura Prædicamenta, vt dictum est in 3. lib. *Physic. text. 3. & 5. Metaph. text. 14.* de quibus enumerat aliqua in litera, necesse est, quòd in tribus Prædicamentis inueniatur motus, scilicet in Quantitate, Qualitate, & Vbi.

Text. 11.
Secundum 2 substantiam autem. Hic ostendit in quibus non est motus: & primò ostendit, quòd ad Substantiam non est motus. Secundò, quòd nec ad *Ad aliquid*. Tertio, quòd nec in Actione, nec in Passione. Secundum ibi: *Neque ei quod ad aliquid*. Tertium ibi: *Neque agentis, aut patientis*. Prima conclusio est, quòd ad Substantiam non est motus. Probatur: quia omnis motus est de contrario in contrarium, vt patuit in precedenti capitulo; sed Substantiæ nihil est contrarium; igitur ad Substantiam non est motus. Sed obiicitur, primò de motu cæli, qui est ab eodem in idem. Secundò, quia in Prædicamentis dicitur, quòd quantitati nihil est contrarium: igitur si ad Substantiam non fit motus, eo quòd Substan-

Motus non est ad Substantiam.

tiæ nihil est contrarium, sequitur quòd ad quantitatem non est motus: quia quantitati nihil est contrarium. De istis, & aliis difficultatibus circa istam rationem videbitur in quæstionibus.

Neque ei quod ad aliquid. Ponit secundam conclusionem, quòd in *Ad 2 aliquid* non est motus. Probatur, quia ad illud non est motus quod acquiritur in aliquo quiescente; sed *Ad aliquid*, seu relatio acquiritur in aliquo, ipso quiescente; igitur in *ad aliquid* non est motus. Maior patet, quia illa dispositio, ad quam est motus, si acquiritur in aliquo, necesse est illud, in quo acquiritur moueri secundum illam dispositionem. Et minor probatur. Nam si Socrates nunc sit dexter Platoni, & Plato moueatur quiescente Socrate, tunc Socrates efficitur sinister, ipso non moro.

14.
Motus non est in ad aliquid.

Neque agentis, aut patientis. Ponit tertiam conclusionem. Secundò declarat maiorem suæ probationis ibi: *Primum quidem*. Tertia conclusio est ista. Ad actionem, & passionem ^b non est motus. Probatur, quia ad nullum motum est motus; sed omnis actio est motus, vel mutatio: igitur ad nullam actionem, vel passionem est motus; & huius rationis Aristoteles supponit minorem.

Motus non est ad actionem, & passionem.

Primum quidem. Hic probat maiorem dictæ rationis: & primò ostendit qualiter ad aliquid, vel in aliquo potest esse motus diuersimodè. Secundò de vnoquoque ponit conclusiones ibi: *Sed neque hoc possibile est*. Dicit igitur, quòd ad motum esse motum potest intelligi dupliciter: vno modo quòd motus sit subiectum motus, vt quemadmodum mouetur de albo in nigrum, aut calefit, vel frigeat; ita etiam motus moueatur, aut calefiat, aut frigeat. Alio modo, quòd ad motum sit motus tanquam ad terminum, ita vt vnus motus sit terminus alterius.

Motus quomodo esse potest ad motum.

Sed neque 3 hoc possibile est. Hic ponit conclusiones; & primò ostendit, quòd ad motum non est motus tanquam ad terminum: secundò ostendit, quòd ad motum non est motus tanquam ad subiectum: & tertio ostendit, qualiter ad motum fit motus. Secundum ibi: *Amplius eiusdem est*. Tertium ibi: *Omnino autem, quoniam mouetur omne*. Est igitur conclusio quarta. Ad motum non est motus tanquam ad terminum. Probatur quadrupliciter. Primò, inductione: quia generatio non est ad motum aliquem tanquam ad terminum, immò est ad rem permanentem, scilicet ad esse alicuius rei: & similiter corruptio est ad non esse alicuius rei, & ita inducendo in aliis motibus, & mutationibus.

15.
Text. 12.

Similiter autem. Secunda ratio est. Si motus esset motus tanquam termini, tunc esset processus in infinitum in mutationibus: nam si sanatio esset ad aliam, eadem ratione, illa alia ad aliam; & sic in infinitum: & per consequens quæ mutarentur vnicâ mutatione, mutarentur ad quamlibet, quod est impossibile; quia aliquando contingit mobile quiescere.

Et amplius. Tertia ratio, quia si vna mutatio sit ad aliam mutationem tanquam ad terminum, tunc non posset esse ad quamlibet indifferenter, sed determinatè ad suam oppositam, vt sanatio ad ægritudinem, igitur cum sanatio sit ad sanitatem tanquam ad terminum, & cum hoc per te est ad ægritationem, cuius terminus est ægritudo, igitur sanatio simul est ad sanitatem, & ægritudinem, sicut ad terminos contrarios, quod est impossibile.

16.

Amplius 4 autem. Ponit quartam rationem; quia

Text. 13.

quia si mutatio esset ad mutationem, ^d & illa ad aliam, sequeretur quòd nulla esset mutatio; consequens implicat, scilicet quòd aliqua sit mutatio ad aliam mutationem, & tamen quòd nulla sit mutatio. Consequentia probatur: quia si vna sit mutatio ad aliam, & illa ad aliam, & sic in infinitum, tunc sunt illæ infinitæ mutationes ordinatæ ad inuicem: igitur eùm infinitis non sit dare primum, neque vltimum, sequitur quòd non est dare aliquod intermedium.

17.
Text. 14.

Amplius 5 eiusdem est motus. Hic probat quintam conclusionem, scilicet, quòd ad motum non sit motus, nec ad mutationem mutatio tanquam ad subiectum. Probatur quinque rationibus. Secunda ibi: *Amplius oportet.* Tertia ibi: *Et rursus aliquid.* Quarta ibi: *Simul autem, & quomodo erit?* Quinta ibi: *Amplius sit res species motus.* Prima ratio est: quia si motus esset subiectum motus, sequeretur quòd motus esset subiectum corruptionis; consequens est falsum: quia tunc motum quiesceret, & illud quod generatur corrumpere, quod est falsum. Consequentia probatur, quia imotus, & quies opponuntur priuatiuè, & per consequens habent fieri circa idem.

Text. 15.

Amplius 6 oportet. Secunda ratio, quia videmus in omni motu, quod est subiectum motus, esse alterum à motu, vt homo, qui mouetur, aut corpus, aut aliquid huiusmodi.

Text. 16.

Et rursus 7 aliquid. Tertia ratio, quia si motus esset subiectum motus, eadem ratione illius alterius motus esset aliud subiectum, & sic in infinitum, quod est impossibile: quia tunc essent motus infiniti ad inuicem ordinati.

Simul autem, & quomodo erit. Quarta ratio, sequeretur quòd doctrinatio esset subiectum doctrinationis, & generatio subiectum generationis; consequens est falsum, quia idem non est subiectum sui ipsius, etiam quia anima est subiectum doctrinationis. Et consequentia probatur, quia non videtur cuius alterius motus doctrinatio possit esse subiectum, quàm doctrinationis.

18.
Text. 17.

Amplius si 8 res species motus. Quinta ratio, quia tres sunt species motus, vt dictum fuit priùs; tunc quæro vtrum quilibet illorum indifferenter possit esse subiectum alterius: vel vnus motus determinatus alterius motus determinati, & vtranque apparet impossibile.

Omnino autem quoniam mouetur omne. Hic ostendit qualiter possit concedi, quòd ad motum sit motus, dicens, quòd tripliciter dicitur aliquid moueri, vt dictum fuit in principio huius quinti. Vno modo, secundum partem. Secundo modo secundum accidens. Tertio modo per se, & primò. Tunc dicit, quòd si aliquo modo debeat concedi, quòd mutatio sit subiectum mutationis, hoc est secundum accidens; modò de illis, quæ competunt mobili secundum accidens, non est nostra consideratio: sed dimissa erant priùs.

19.
Text. 18.

Quoniam autem 9 neque substantia. Hic ostendit in quibus generibus inuenitur motus: & primò facit hoc; Secundo, ostendit qualiter in vnoquoque illorum generum motus inuenitur. Tertio, reducit motum, qui est de minùs ad magis, vel è contra in eadem specie ad motum, qui est de contrario in contrarium: & quartò, determinat de immobili, quod opponitur motui. Secundum ibi: *Motus igitur secundum qualitatem.* Tertium ibi: *Quæ autem in specie.* Quartum ibi: *Immobile autem est.* Est igitur sexta conclusio ista, quòd so-

Motus est
tantum ad
Quantita-
tem, Quali-
tatem, &
Vn.

lùm in Quantitate, Qualitate, & Vbi inuenitur motus. Probatur, quia in istis generibus est perfecta contrarietas: igitur cum omnis motus sit de contrario in contrarium, sequitur quòd in quolibet istorum generum inueniatur motus, & non inuenitur in aliis Prædicamentis, vt probatum est priùs: igitur solum inuenitur in istis. Sed è dubitatur, quare non facit mentionem de Situ, Habitu, & Quando? Respondetur de Situ, quòd pro tanto non facit mentionem de Situ, eo quòd Situs non acquiritur, vel deperditur, nisi consecutiuè ad aliquem motum localem; & idè licèt in illis tribus generibus reperitur motus, tamen motus reperti in istis tribus generibus sunt consecuti ad alia genera. Item de Habitu, quia Habitus est eorum, quæ sunt adiacentia circa corpus, aut circa partes corporis, qui non acquiritur nisi consecutione ad aliquem motum localem; nec etiam deperditur. Item, Quando est tempus; modò tempus est motus, vt patet 4. huius, & ad motum non est motus, vt iam probatum est.

20.

Motus igitur secundum qualitatem. Hic f ostendit qualiter in quolibet dictorum trium generum inuenitur motus, dicens, quòd motus ad qualitatem appropriato nomine vocatur alteratio; & dico notanter, appropriato, quia quilibet motus dicitur ab aliter se habere, & sic est nomen commune cuiuslibet motus, licèt approprietur motui ad Qualitatem. Sed motus ad Quantitatem non nominatur vno nomine, sed denominatur augmentatio, vel diminutio. Motus autem secundum locum, non habet aliquod nomen commune; vocatur tamen latio, sed hoc est impropiè: quia propriè loquendo latio solum dicitur de illo, quod mouetur motu vehitiouis, sicut quando homo mouetur in nauis.

Text. 19.

Quæ 10 autem in eadem specie. Hic reducit motum, qui est de minùs ad magis, vel è contra in eadem specie, ad motum de contrario in contrarium: & ponitur ista conclusio, quòd omnis motus, qui est de minùs ad magis, vel è contra, est de contrario in contrarium. Probatur, quia illud dicitur minùs tale, quod magis habet de contrario; & magis tale, quod minùs habet de contrario; igitur omnis motus, qui est de minùs ad magis, vel è contra in eadem specie est de contrario in contrarium.

21.

Immobile autem est. Hic determinat de immobili, dicens, quòd aliquid dicitur immobile tripliciter: vno modo, quia omnino impossibile est ipsum moueri, vel mutari; & sic Deus est omnino immobilis. Alio modo dicitur immobile, quod vix mouetur, vel in multo tempore parum mouetur, aut quod incipit moueri; & tale non dicitur propriè immobile, sed grauiter mobile. Tertio modo dicitur immobile, quod aptum natum est moueri, & de facto non mouetur, scilicet in mensura, quæ natum est moueri; & hoc tangit per hoc, quod dicit. Tunc cum aptum natura est, & vbi, & quomodo, & dicit tunc pro tanto: quia licèt cælum non moueatur in instanti, eo quòd instans non est mensura, quæ cælum natum est moueri, & quia terra non est locus, in quo cælum natum est moueri: & dicit sic ad denotandum qualitatem motus, & idè licèt cælum non moueatur motu recto, propter hoc tamen non sequitur quòd quiescat à motu recto: quia non est natum moueri tali motu.

Immobile dicitur tripliciter.

ANNOTATIONES.

22. Motum esse in aliquo Prædicamento bisariam intelligi potest.

Terminare motum dupliciter contingit.

2 *IN* ad aliquid non est motus. Nota primò; quòd aliquo Prædicamento esse per se motum potest intelligi dupliciter; vno modo, vt hæc determinatio *per se*, determinet motum, & sic in omni Prædicamento est per se motus, cuius entitas est successiue acquisibilis. Alio modo sic, quòd determinet esse, & ita in illo Prædicamento est per se motus, cuius entitas gratia sui, & non alicuius alterius, terminat motum. Secundò, nota quòd aliquid dicitur per se terminare motum dupliciter; vno modo per se primò, aded quòd non præsupponit necessariò aliquid aliud terminare illum motum, vel alterum. Alio modo per se secundò; & sic illud terminat aliquem motum, quòd nihil aliud quàm ipsum terminat, tamen necessariò præsupponit aliquid aliud terminare illum motum: sicut similitudo per se secundò terminat assimilationem, nihil enim terminat assimilationem, nisi similitudo; tamen ipsa non potest eam terminare, nisi aliqua qualitas prius terminauerit aliquam alterationem: cum enim similitudo sit relatio, necessariò præsupponit suum fundamentum, quòd est qualitas.

Nota tertio, quòd ad hoc, quòd aliquid per se primò terminet motum, tria requiruntur. Primò, quòd terminet illum motum intrinsecè, & ideò locus non terminat motum localem per se primò, sed vbi. Secundò requiritur, quòd ratione sui, & non ratione cuiuscumque sibi accedentis, terminet motum, aliter enim terminaret per accidens, & non per se. Tertio requiritur, quòd non necessariò præsupponat aliquam aliam mutationem terminari ad aliquem terminum.

23. Ex his sequitur primò, quòd cum relatio non suscipiat magis, & minus, nec habeat contrarium, nisi gratià fundamenti, vel termini, quòd nec etiam terminat per se motum, gratià sui, sed solùm ratione fundamenti, vel termini; cum ipsa non possit in aliquo de nouo acquiri, nisi prius aliqua forma absoluta terminet aliquem motum.

Secundò sequitur, quòd licet ad relationem non sit per se primò motus, vt ex dictis iam patet, est tamen bene per accidens: accidit enim, quòd mouetur de albo in nigrum, quòd ipsum fiat simile, vel dissimile alteri. Et si dicas, quòd Scotus hic dicit, quòd illud quòd mouetur ad relationem transmutatur se quiescente, ergo quòd acquirat relationem de nouo quiescit, & non mutatur, nec per se, nec per accidens. Dico, quòd Scotus, & Commentator, cuius sunt verba, non intelligunt aliquid simpliciter quiescere, & cum hoc ad relationem transmutari (quia hoc contradictionem inuoluit) sed intelligunt, quòd illud, quòd transmutatur ad relationem, quiescit, id est, non mouetur de necessitate, mutatione, quæ est ad formam absolutam, id est, non mouetur ad se, licet moueatur ad alterum, de quo infra.

b *Ad Actionem & Passionem non est motus.* Nota, quòd non videtur bona consequentia. *Ad motum non est per se motus: ergo ad actionem, & passionem non est per se motus.* nam hæc consequentia ex hoc videtur tenere, quòd actio & passio sunt motus, quòd est contra Aristotelem in 3. *huius*. Dicunt aliqui, quòd hæc consequentia tenet ex hoc, quòd actio, & passio sunt motus saltem materialiter, licet non sint motus formaliter. Sed hoc non valet, quia actio, & passio materialiter nihil

24. Ad actionem, & passionem non est motus.

aliud est, quàm forma fluens, & ad illam bene est motus: sed si accipiuntur formaliter, manifestum est, quòd ipsa non sunt motus. Ideò dicunt alij, quòd prædicta consequentia tenet per locum à simili: nam eadem est ratio, quare ad actionem, & passionem non est motus, & quare ad motum non est motus; ad hoc enim quòd aliquid sit subiectum, & terminus motus, requiritur, quòd in se sit quoddam permanens potens esse sub quiete, quantum est ex parte sui: modò sicut motus non est permanens, sed quoddam successiuum, ita nec actio, nec passio; consistunt enim in quadam successione. Posset etiam dici, quòd prædicta consequentia tenet per locum à maiori, si enim motus non est motus, nec à fortiori actionis, & passionis erit motus, eo quòd per quemlibet motum consequitur actio & passio; si ergo ad actionem, & passionem esset motus, etiam motus esset motus.

c *Ad motum non est motus tanquam ad terminum.*

Nota, quòd sensus huius conclusionis est, quòd motus non acquiritur per motum, neque mutatio per mutationem: & ratio est, quia omnis mutatio procedit in suis terminis per se, atque aded, posito termino ad quem est motus per se, non requiritur alia mutatio habens alios terminos; & si dabitur, hoc erit per accidens. Hæc deductio patet, quia tali termino vnius motus, vel mutationis acquisito, potest quiescere mobile, atque ita non est per se motus, neque mutatio ad motum, & ad mutationem.

d *Si mutatio esset ad mutationem, nulla esset mutatio.* Nota, quòd hæc consequentia ex eo tenet: quia res dum fit, nondum est; si ergo motus fit per motum: ergo dum fit, nondum est. Tunc vltra, ille alius motus quòd fiebat, si per alium fit, nondum est, dum fit, & pariter de infinitis; quare nullus est, quia non datur primus motus, quo motus fiat, cum quilibet fiat per motum: nullus ergo erit motus.

Nota secundò, quòd sequentes rationes, quæ habentur à text. 14. vsque ad 17. communiter adducuntur ab exppositoribus ad probandum, quòd ad motum non sit motus, vt ad terminum: Scotus autem vitur eis ad probandum, quòd non sit motus ad motum tanquam ad subiectum, id est, quòd motus non possit esse subiectum motus, nec mutatio mutationis, & est satis subtilis deductio, & vt credo magis ad aures Aristotelis.

e *Sed dubitatur, quare non facit mentionem de Situ, &c.* Nota, quòd ex eo Aristoteles non probat motum non esse ad quando, quia quando acquiritur in aliquo sine sui mutatione ex sola adiacentia temporis; nam tempus est mensura motus, motus autem in actione, & passione consistit, atque aded ostenso, quòd ad actionem, & passionem non est motus, facile ostenditur, quòd ad ipsum quando non est motus. Similiter, non probat Philosophus, quòd ad Habitum non sit motus, quia sicut relatio potest acquiri in aliquo sine sui mutatione, ita & Habitus; probato ergo, quòd ad relationem non est motus, facile probatur, quòd ad habitum non sit motus. Et quia situs non acquiritur de nouo, nisi per motum localem, certum est autem, quòd motus localis non est per se ad situm, sed solùm per accidens, ideò certum est, quòd ad situm non est per se motus. Nec valet dicere, quòd vbi acquiritur in aliquo, ex sola adiacentia alterius, & alterius

25.

26.

rūs superficiēi, sine sui mutatione: ergo nec ad *vbi* erit per se motus. Antecedens patet, supposito, quod superficiem turre B. Virginis circumdet alia, & alia superficies aëris, ipsa immobili permanente, acquiritur alius, & alius respectus vbi-cantis, ad vbi-catum, scilicet locantis ad locatum, cum fundamentum eius, scilicet superficies aëris locantis sit aliud, & aliud. Hoc, inquam, non obstat: quia non est simile de *Vbi*, & aliis Prædicamentis respectivis: nam *Vbi* non potest acquiri in aliquo sine mutatione locali sui, vel alterius, & est terminus per se primus ipsius mutationis, non est autem sic de aliis Prædicamentis.

27.

¶ *Hic ostendit, qualiter in quolibet dictorum trium generum, &c.* Nota, quod, si sumamus motum in communi, in quantum comprehendit sub se tam motus, quam instantaneas mutationes, quatuor habet sub se species, scilicet generationem, & corruptionem ad substantiam, augmentationem, & diminutionem ad quantitatem, alterationem ad qualitatem, & motum localem ad *vbi*: nam motus sumit denominationem à termino ad quem: modò quatuor sunt Prædicamenta, quæ sunt termini motus, seu mutationis, scilicet Substantia, Quantitas, Qualitas, & *Vbi*. Si autem sumatur motus præse, quatenus habet tres illas conditiones, quas assignat Philosophus in *hoc 5. text. 3.* & quas nos supra retulimus in 3. annotatione ad secundum cap. solum habet tres species, ad quas est per se motus, videlicet Quantitatem, Qualitatem, & *Vbi*.

Q V Æ S T I O I.

Vtrum ad substantiam sit motus?

Art. hic text. 10. D. Thom. 5. Physic. cap. 2. Auerroës, & omnes interpretes ibidem. Egidius Romanus in 5. Physic. lect. 3. Flandria in 11. Metaph. q. vltima art. 1. Conimbric. in 5. Physic. q. 1. Compluten. disp. 22. Physic. q. 3. Hurtado disp. 11. Physic. lect. 11. Auerla tom. 1. Philosoph. quest. 26. sect. 1. Fuentes 5. Physic. quest. 2. diffie. 1. art. 1. Ruvius ibid. cap. 2. quest. unica par. 2.

R E G I T V R quòd sic, per Aristotelem in Postprædicamentis, qui enumerando species motus numerat generationem.

Secundò, patet per Aristotelem 3. huius, qui declarans definitionem motus per inductionem in diuersis generibus motum, inducit de generatione, quæ est motus ad substantiam.

Tertiò, quia motus est generatio partis post partem eius perfectionis, ad quam mobile tendit donec perficiatur; & sit in actu; igitur motus est generatio. Antecedens apparet per Commentatorem 3. huius, qui sic definit motum. Tenet consequentia, quia genus positum in definitione alicuius debet prædicari de definito; modò ad istam: motus est generatio, sequitur per conuersionem, igitur generatio est motus.

2.

Quartò, omnis mutatio successiva, quæ subiectum se habet aliter quàm priùs, est motus; sed generatio est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet: quia moueri est aliter, & aliter se habere, quàm priùs, & idè quòd priùs, & posterius aliter se habet, mouetur; & minor probatur: quia in generatione substantiali prouenit successio propter partes quantitativas subiecti.

Quintò, arguitur per definitionem motus, quia motus est actus entis in potentia, secundum quòd in potentia, sed generatio est actus, &c. quia est

actus generabilis, secundum quòd generabile; sed generatio est motus ad substantiam: ergo, &c.

Sextò, nisi sic, hoc esset in proposito: quia substantiæ nihil esset contrarium; sed propter hoc non, quia in vnoquoque genere est vna prima contrarietas, vt patet 10. Metaph. text. 12. modò Substantia est quoddam Genus, igitur Substantiæ aliquid est contrarium.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto quinto, text. 10. & probatur ratione, quia omnis motus est de ^a affirmato in affirmatum; sed nulla mutatio ad substantiam, est de affirmato in affirmatum, nam generatio est ad affirmatum, sed non de affirmato, & è contra de corruptione; ergo, &c.

Secundò, illud quòd mouetur, est; sed illud quòd generatur non est: igitur quòd generatur non mouetur, & per consequens generatio non est motus; modò si ad substantiam esset aliquis motus, maximè esset generatio: igitur ab substantiam non est aliquid motus.

Notandum, quòd motus accipitur tripliciter: vno modo pro omni mutatione, siue sit subita, siue successiva, siue sit in subiecto in actu, siue sit in subiecto in potentia: & isto modo isti termini motus, & mutatio conuertuntur. Alio modo accipitur motus pro omni mutatione successiva; siue sit in subiecto in actu, siue in potentia: & isto modo definit Aristoteles motum in 3. huius, & etiam isto modo sumit motum in Postprædicamentis, vbi distinguit species motus. Tertio modo, sumitur motus propriissimè, pro mutatione successiva facta in subiecto in actu de termino à quo positio, ad terminum ad quem positio, & sic capit Aristoteles motum in isto quinto, text. 18. quando probat, quòd solum in tribus generibus inuenitur motus, scilicet in Quantitate, Qualitate, & *Vbi*: & sic isti termini motus & mutatio se habent sicut superius, & inferius: nam omnis motus, est mutatio, & non è contra.

Secundò notandum, quòd mutatio ad substantiam, vt generatio, & corruptio differunt ab alijs motibus: nam per generationem mutari responderetur ad interrogationem factam per quid est; sed per alios motus, vel mutationes mutari responderetur non ad quid est, sed solum ad quale, vel ad quantum, aut ad vbi, vel ad aliquid huiusmodi. Secundò per generationem mutatur nomen & definitio, sed per alios motus non, sed solum mutatur prædicatum accidentale, quod priùs verificabatur. Tertio, quòd de ratione generationis est, quòd sit ad terminum ad quem, nihil connotando de termino à quo, & è contra, de ratione corruptionis est, quòd sit à termino à quo, nihil connotando de termino ad quem; sed de ratione aliorum motuum, vt alterationis, & augmentationis est, quòd sint à terminis à quibus, ad terminos ad quos. Quartò differunt, quòd in mutatione substantiali non est aliquid subiectum in actu manens idem ante mutationem, & post, sed solum in potentia, vt materia prima; sed in alijs motibus manet idem subiectum in actu post, & ante.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est: Nulla mutatio, in qua solum est successio propter partes quantitativas subiecti, est motus. Probatur: quia omni motu aliquid mouetur primò; sed in tali mutatione, in qua tota successio prouenit propter partes quantitativas subiecti, nihil mouetur primò: igitur talis mutatio non est motus. Maior probatur, quia omne quòd mouetur, aut

3.
Motus accipitur tripliciter.

4.
Generatio, & corruptio differunt ab alijs motibus.

5.

mouetur

mouetur primò, vel non primò: si non primò mouetur, hoc est, pro tanto, quòd aliqua pars eius mouetur primò, à qua totum denominatur moueri non primò. Et minor patet, quia illud subiectum, in quo est successio propter partes quantitativas, vel ipsum totum mouetur primò, vel aliqua pars eius: non ipsum totum, quia iam esset completa mutatio, vel nondum inciperet: si aliqua pars eius, tunc vel pars illa, in qua dispositio secundum quam est motus, esset introducta, vel alia pars, in qua est introducenda. Non primo modo, quia illa pars non mouetur, sed iam mota est, quia habet terminum *ad quem* motus: nec secundo modo, quia illa pars non mutatur, sed est mutanda; & per consequens sequitur, quòd tali mutatione, in qua prouenit successio propter partes quantitativas subiecti nihil mouetur; sed omni motu aliquid mouetur: igitur nulla talis mutatio est motus.

Secundò, quia si per aliquod tale subiectum continuè induceretur caliditas (summa tota simul in eadem parte subiecti, successiuè tamen secundum partes quantitativas subiecti; tunc illud subiectum mutaretur, & tamen non moueretur; quia si sic, moueretur secundum caliditatem, sed hoc est falsum: quia nulla pars illius subiecti est prius minùs calida, & postea magis.

6. Tertio sequeretur, quòd illuminatio consequens umbram terræ esset verus motus; sed hoc est falsum, quia omnis verus motus de sui natura est successiuus, & tamen illa mutatio, scilicet illuminationis, quantum est ex natura sua, esset subita. Secunda consequentia probatur, quia in illa mutatione est successio propter partes quantitativas subiecti. Contra primam rationem obicitur, quia per eandem rationem potest probari, quòd nihil moueretur: quia non totum mobile, per quod fit mutatio: quia vna pars eius est mutata, & alia mutanda, & per consequens, cum nulla pars eius de facto mouetur, sequitur quòd illud subiectum non mutatur, vel saltem illa ratio probat euidenter, quòd nihil mutatur primò. Respondetur, quòd non est simile de motu, & mutatione: quia non est inconueniens concedere, quòd nihil mouetur primò. Tamen aliter potest dici, quòd in toto tempore, in quo fit mutatio, illud subiectum mutatur primò: quia secundum se, & quamlibet partem sui, licet secundum nullam eius partem mutetur simul, immò successiuè per partem post partem.

7. Secunda conclusio. In mutatione ad substantiam non est successio, c secundum gradus formæ, sed solum secundum partes quantitativas subiecti. Probatur, quia nulla forma substantialis, secundum quam est mutatio, suscipit magis, & minùs: igitur in nulla mutatione secundum substantiam prouenit successio propter gradus formæ. Consequentia tenet; & probatur antecedens, quia si substantia susciperet magis, & minùs, hoc esset consecutiue ad intensionem, & remissionem primarum qualitatum; sed propter hoc non, vt potest induci per experientiam in multis: quia aer in hyeme est multo frigidior, quàm calidus, & per consequens potius esset aqua, quàm aer. Item, ferrum ignitum potius esset ignis, quàm ferrum, & ita de aliis.

Tertia conclusio. Ad substantiam non est motus. Probatur, quia in mutatione ad substantiam tota successio prouenit propter partes quantitativas subiecti: igitur nulla mutatio ad substan-

tiam est motus. Antecedens apparet per præcedentem conclusionem: & consequentia tenet per primam. Secundò, quia illa mutatio non est motus, quæ de sui natura non est successiuus, sed tota eius successio prouenit consecutiue ad alios motus; sed mutatio ad substantiam de sui natura non est successiuus, sed ex eo solo est successiuus, quia consequitur motum successiuum; ergo, &c. Maior patet, quia de ratione motus est, quòd sit successiuus. Et minor probatur, quia si caliditas summa esset simul introducta in totum subiectum, ita quòd non prius in vna parte, quàm in alia, tunc subito introduceretur forma substantialis ignis: sed ex quo nunc de facto introducitur caliditas successiuè secundum partes subiecti, ita etiam successiuè introducitur forma substantialis ignis. Et sic patet, quòd ad substantiam non est motus, scilicet accipiendo motum tertio modo prius dicto.

Ad rationes, omnes solutæ sunt per distinctionem. Ad vltimam dico, quòd Aristoteles 10. Metaph. text. 12. accipit contrarietatem largè, prout se extendit ad oppositionem, quæ est inter priuationem, & habitum.

ANNOTATIONES.

^a **O**mnis motus est de affirmato in affirmatum. Nota, contrarietatem requiri inter terminos motus propriè dicti, quæ non inuenitur in substantia: requiritur enim esse duo extrema affirmatiua, quæ inter se ita distent, vt habeant per se, & ex natura sua latitudinem quandam, ratione cuius ab vno ad alterum possit esse successio; cumque substantiæ non sint diuisibiles, quia quantum de se est, in instanti introduci possunt, idèd carent tali latitudine, ratione cuius ab vna in aliam transitus successiuus fieri possit.

8. *Contrarietas requiritur inter terminos motus.*

^b *Generatio & corruptio differunt ab aliis motibus.* Nota, quòd alteratio est mutatio subiecti sensibilis permanentis in suis affectibus: verbi gratià, quando homo transit de sano in ægrum, manet idem homo, mutatur verò secundum affectus, id est, à sanitate in ægritudinem. Ex quo duo colliguntur: primum, quòd alteratio fit in qualitatibus accidentalibus: quod infinuat Aristoteles in *Postprædicamentis*, cap. de motu, vbi dicit, secundum omnes affectiones accidit nobis alterari, & in hoc 5. cap. 2. vbi loquitur de huiusmodi qualitatibus, & 5. *Metaphys. text. 18. cap. de Qualit.* Secundum, quòd sequitur, est quòd subiectum alterationis dicitur sensibile, ad differentiam materię primæ, quæ quamuis sit subiectum, non tamen est sensibile: quod docuit Aristoteles 1. *Physic. cap. 7. & 2. de Anima, cap. 6. text. 63.* numerans vniuersa sensibilia, asserens in triplici esse differentia; videlicet, sensibilia propria, quæ vnico sentiuntur sensu, vt sonus, qui solo auditu sentitur; sensibilia communia, quæ pluribus sensibus cognoscuntur, vt magnitudo & motus: & sensibilia per accidens, vt quælibet substantia, quæ ratione accidentium sensibilis est: materia autem prima nullo istorum modorum sensibilis est.

Alteratio quid sit.

Nota secundò, quòd *Generatio est mutatio huius totius in hoc totum eodem subiecto permanēte.* Nominè totius intelligitur perfecta substantia, quæ mutatur in aliam totam primà corruptâ; manente eodem subiecto, id est, eadem materiâ prima

9. *Generationis definitio.*

In mutatione ad substantiam non est successio secundum gradus forma.

Motus nō est ad substantiam.

manente sub vtraque forma: estque sensus, Generatio est transmutatio vnus perfectæ substantiæ in alteram perfectam substantiam, nullâ substantiâ manente eadem numero sub vtroque extremo transmutationis, licet maneat aliqua imperfecta substantia in vtroque extremo. Hæc definitio generationis desumitur ab Aristotele in hoc cap. text. 7. vbi dicit quod Generatio est mutatio de non esse ad esse, & corruptio è contra: sed omne quod generatur, ex aliquo corrupto generatur, quia generatio vnus est corruptio alterius, vt dicitur, primo de Generatione: ergo impossibile est, quod in generatione permaneat idem subiectum sensibile, & eadem perfecta substantia; & hoc est, quod dicit hic Scotus, quod per generationem mutatur nomen, & definitio, & quod in mutatione substantiali non est aliquod subiectum in actu manens idem ante mutationem, & post.

Ex hoc sequitur primò, quod alteratio differt à generatione ex parte subiecti, quia subiectum alterationis est ens in actu, & substantia completa; subiectum verò generationis est ens in potentia, vt materia prima.

10.

Secundò, sequitur quod generatio differt ab alteratione ex parte termini ad quem, quia terminus ad quem generationis est ens simpliciter, & substantia completa; terminus autem ad quem alterationis est ens secundum quid, vt docet Aristoteles 7. Metaph. text. 7. & deinde, vbi dicit, quod ipsum quid est, id est, prima substantia, est ens in actu, atque simpliciter, cætera verò ex eo dicuntur entia, quia entis entia sunt, id est, qualitates, aut quantitates.

Tertiò, sequitur quod generatio, & alteratio differunt ex parte mutationum: quia generationem immediatè præcedit aliqua alteratio, quæ disponat subiectum ad generationem, sed secus est in alteratione: quia aliqua alteratio fit sine dispositione.

In mutatione ad substantiam non est successio secundum gradus formæ. Nota, quod præter discrimen, quod est inter generationem, & alterationem, causans differentiam essentialem inter illas, vt scilicet termini ad quos sint diuersi, inter generationem, & alios motus datur aliud discrimen, videlicet, quod cæteri denominant subiectum; generatio verò denominat terminum. Item, quod terminus à quo in motibus, est positius, & contrarius, vt ex nigro fit album; in generatione verò est priuatius, & contradictorius, vt ex non homine generatur homo, & ex non leone leo. Assignatur etiam aliud discrimen, videlicet, quod motus sunt in tempore, generatio verò in instanti; & hoc discrimen verè assignetur examinandum venit: quàm difficultatem explicat Scotus in sequenti quæstione, & etiam nos ibidem eam explicabimus.

11.
Substantia di-
fariam sumi-
tur.

Pro nunc, nota secundò, quod substantia potest accipi dupliciter; vno modo quantum ad proprium modum essendi, qui est esse per se, & non in alio, qui quidem modus non est positius, sed negatius; & quantum ad hoc substantia non suscipit magis, nec minus, nec infra eandem speciem, nec in diuersis: & hoc modo potest intelligi Philosophus in Prædicamentis, qui dicit substantiam non suscipere magis, & minus. Alio modo potest accipi substantia quantum ad entitatem substratam huic modo essendi: & isto modo est dubium, vtrum substantia infra eandem

speciem habeat latitudinem graduum, secundum quos suscipiat magis, & minus.

Nota tertiò, quod gradus idem est, quod gressus: dicitur enim à gradior gradieris, & ex hoc transmutatur ad plura alia; quia secundum istos gressus irur de vno loco ad alium; ita etiam quodammodo per istos gradus mobile, siue forma graditur quodammodo de vno gradu in alium: dubium est ergo an forma substantialis habeat huiusmodi gradus secundum quos successiue acquiritur.

Gradus forme quid sit.

Nota quartò, quod comparationem quædam est abusua; vt cum dicitur, lux est clarior tenebris: quædam est excessiua, vt cum dicitur, infinitum est maius finito: quædam est æquiuoca, vt cum dicitur, sonus est acutior sapore; quædam analogæ, vt cum dicitur, quod substantia est perfectius ens, quàm accidens: & ista analogia non tollit omnino inuocationem Metaphysicam: quædam est vniuoca, vt cum dicitur, vnum ens est albius alio, & hæc est propriè comparatio secundum formam vnus speciei, de qua dicitur 7. huius, text. 3. quod comparatio fit in specie specialissima. Propriè ergo magis, & minus accipiuntur in forma eiusdem speciei.

Comparatio est multiplex.

Nota quintò, quod maius, & minus, & magis, & minus, differunt & conueniunt. Conueniunt quidem dupliciter. Primò, quia vtrumque est comparatio quædam. Secundò, quia vtrouque est comparatio disquarantia, quæ oritur ex disquarantia & difformitate terminorum. Sed differunt quintupliciter. Primò, quia maius, & minus important comparationem vnus ad vnum præcisè in se; sed magis, & minus important comparationem vnus ad vnum, non præcisè in se, sed in comparatione alicuius tertij, quod participant, puta alicuius formæ. Secundò, quia magis, & minus sunt aduerbia: & idèd distinguuntur sicut modi; sed maius, & minus sunt nomina; idèd accipiuntur non modaliter, sed nominaliter, & significant formas, & non modos formæ. Tertiò, quia magis, & minus non dicuntur de forma participata; sed magis de ipsis participantibus; sed maius, & minus è contra. Quartò, quia magis, & minus sumuntur penes intensionem, & remissionem formæ; sed maius, & minus penes extensionem, & intensionem. Quintò, quia magis semper præsupponit maius in forma, & non è conuerso, sicut partè de quantitate. Ex his facillè colligi potest, quod substantia non habet in entitate sua gradus, secundum quos suscipiat magis, & minus; atque adèd productio formæ substantialis est in instanti, nam aliàs generatio non distingueretur à motu propriè dicto, quod est contra Philosophum in hoc 5.

12.

Maius, & minus, & magis, & minus differunt & conueniunt.

QVÆSTIO II.

Utrum omnis mutatio ad substantiam sit successiua.

Vide Suarezem disp. 49. Met. sect. 4. Flandr. 11. Metaph. qu. 11. art. Item auctores citatos quæst. 1. & 5. huius libri.

ARGVITVR quod non; quia omnis mutatio, quæ est terminus mutationis diuisibilis, & successiua, est indiuisibilis, & subita; sed mutatio ad substantiam est terminus mutationis diuisibilis, & successiua; igitur mutatio ad substantiam est subita, & indiuisibilis.

1.

uisibilis. Maior probatur, quia si mutationis diuisibilis terminus esset diuisibilis, iam illius termini esset alter terminus, & sic in infinitum. Et minor patet, quia omnis mutatio ad substantiam est terminus alterationis, quæ est diuisibilis mutatio.

Secundò, omnis mutatio inter contradictoria est subita, & indiuisibilis; sed omnis mutatio ad substantiam est mutatio inter contradictoria: ergo, &c. Maior probatur: quia contradictio est oppositio, cuius secundum se non est dare medium, vt patet primo Posteriorum, text. 13. & 5. Physic. text. 26. & 4. Metaph. text. 12. Et minor patet: quia mutatio ad substantiam est generatio, vel corruptio, & vtraque est contradictoria, scilicet inter esse, & non esse.

Terriò, quia cuiuslibet rei, quæ de nouo generatur, est dare primum instans sui esse; vt in generatione Socratis est dare vnum instans, in quo verum est dicere *nunc Socrates est, & nunquam ante hoc fuit*: vt patet 8. huius, text. 63. igitur mutatio ad substantiam est subita. Tenet consequentia: quia ex quo substantia nunc est, & nunquam ante hoc fuit, sequitur quòd subito sit facta mutatio de non esse ad esse.

2. Quartò, quia in subtilis est dare minimum naturale, vt patet primo huius, text. 36. igitur illud minimum generatur subito: quia si generaretur successiue, priùs esset genita medietas, quàm rotum; & per consequens esset dare minus minimum, quod est impossibile.

Quintò, nulla substantia suscipit magis, & minus; nec alicui substantiæ est aliquod contrarium: igitur nulla mutatio ad substantiam est successiua. Tenet consequentia: quia tota causa successio- nis est contrarietas, vel susceptio magis, & minus. Antecedens patet in Prædicamentis.

Oppositum arguitur per experientiam: quia successiue generatur ignis in ligno, vel in candelis, quia primò in vna parte, & cõsequenter in alia.

Notandum, quòd omnis mutatio ad substantiam vel est generatio, vel corruptio, & istæ sunt naturales; vel creatio, & ista est supernaturalis, & miraculosa: vnde creatio si sit rei indiuisibilis, tunc est subita; si rei diuisibilis, tunc est subita, vel successiua, secundum quòd placet creatori; & idè de ipsa non plus ad præsens.

3. Secundò, notandum quòd in mutatione ad substantiam ^a potest imaginari successio prouenire tripliciter. Primò, propter gradus formæ, secundum quam est mutatio, vt primò introducatur in subiecto remissus gradus albedinis, quàm intensus. Secundò, propter partes quantitatiuas subiecti; vt primò introducatur caliditas in partem propinquam passii, quàm in remotam ab agente. Et tertio modo potest prouenire successio vtroque modo.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est: In mutatione ad ^b substantiam non prouenit successio propter gradus formæ. Probatur, quia nulla substantia suscipit magis, & minus: igitur in mutatione ad substantiam non prouenit successio propter gradus formæ, secundum quam est mutatio. Consequentia nota est; & antecedens probatur: quia termini de Prædicamento Substantiæ, quæ sunt substantiæ specialissimæ, non ponuntur cum istis aduerbiis *magis*, & *minus*, (& loquor de terminis concretis, vt homo, equus, & huiusmodi) quia nec etiam abstracta aliorum generum ponuntur cum huiusmodi aduerbiis: verbi gratiã, vt patet de istis terminis. *albedo*, *nigredo*. Dico etiam notabiliter

Scoti oper. Tom. I I.

species specialissima, quia concreta aliorum generum, quæ non sunt species specialissimæ, non ponuntur cum huiusmodi aduerbiis: verbi gratiã, non dicimus, quòd aliquid sit magis quale, quàm aliud, nec etiam conuenienter dicitur aliquid esse magis coloratum alio.

Secunda conclusio. Nulla qualitas conueniens, ^c & naturalis alicui subiecto agit in illud subiectum, nisi reducendo ipsum ad qualitatem propriam, & naturalem: & ista conclusio ponitur propter sequentem. Probatur, quia frigiditas aquæ nunquam agit in aquam, nisi aqua fuerit extra suam dispositionem naturalem: quia si sic; tunc agit in ipsam, vt reducatur ad qualitatem conuenientem, & naturalem. Nec valet instantia, quæ fieret de heterogeneis, quæ habent in se principium intrinsecum suæ alterationis: quia vt patet 2. huius, text. 3. heterogeneum non agit in se primò, sed vna pars agit in aliam partem, vt cor in cerebrum; vel è contra. Ex quo patet, quòd omnis corruptio est ab extrinseco, & idè cùm omnis corruptio ^d vnus sit generatio alterius, sequitur quòd omnis generatio fiat ab extrinseco. Et tenet consequentia per hoc, quia ab eodem desinit esse corruptio, à quo fit generatum.

Tertia conclusio. Omnis mutatio ad substantiam est successiua, scilicet propter partes quantitatiuas subiecti, siue illius, quod generatur. Probatur: quia omnis generatio fit à principio extrinseco, & etiam omnis corruptio, scilicet substantiæ: igitur omnis mutatio ad substantiam fit successiue. Consequentia probatur: quia agens extrinsecum priùs disponit partem sibi propinquam passii, quàm remotam; & per consequens priùs introducit formam in partem propinquam, quàm remotam: quia nunquam introducitur forma, nisi in subiecto disposito. Et antecedens apparet ex præcedenti conclusione.

Contra primam conclusionem arguitur. Primò, autoritate Commentatoris 3. Cæli, comm. 67. vbi ex intentione probat, quòd in generatione elementorum prouenit successio propter gradus formæ. Probatur: quia nisi ita esset, sequeretur quòd ignis posset stare sine caliditate. Consequens est impossibile. Probatur consequentia: quia remisso vno gradu caliditatis ignis, quæro an remittitur aliquid formæ substantialis ignis, vel nihil: si nihil, habetur propositum: si nihil, contra; quia eadem ratione potest remitti alter gradus sibi æqualis sine hoc, quòd aliquid formæ remittatur, & eadem ratione tertius, & quartus; cùm omnes sint eiusdem rationis: igitur stabit forma ignis totà caliditate remissa, & habetur consequens.

Secundò, sequeretur quòd mixtum non esset plus mixtum, quàm simplex elementum. Consequens est impossibile: quia iam non diceretur mixtum. Probatur consequentia: quia in mixto, vel manent formæ elementorum, vel non: si sic, & non maneant sub esse intento: quia iam mixtum esset formaliter ignis, & formaliter aqua; igitur oportet, quòd manent sub esse remisso. Si dicatur, quòd non maneant in mixto; tunc sequitur, quòd mixtum non esset plus mixtum, quàm simplex elementum, & habetur consequens. Istæ sunt rationes Commentatoris.

Terriò, propriæ passiones elementorum intenduntur, & remittuntur: igitur & formæ substantiales eorum. Tenet consequentia: quia sicut

D d 2 forma

Mutatio ad substantiam est successiua propter partes quantitatis subiecti.

4.

5.

6.

forma substantialis hominis non suscipit magis, & minus, nec etiam propria passio hominis consequens formam hominis. Vnde non dicimus, quòd vnus homo sit magis risibilis, quàm alter. Antecedens patet: quia propriæ passiones elementorum sunt *calefacere*, & *frigefacere*; modò aliquid calefit magis, & aliquid minus, & ita de *frigefacere*.

Ad ista respondetur. Ad primum, negatur consequentia; ad probationem dico, quòd, remisso vno gradu caliditatis, non remittitur forma substantialis ignis; nec adhuc remisso vno alio; sed sic remittendo est deuenire ad vnã caliditatem ita paruam in intensiõne, quòd sub ipsa non potest stare forma ignis, licèt benè sub qualibet maiori; & quando dicitur, illi gradus sunt eiusdem rationis, concedo; sed propter hoc non sequitur, quòd si remisso vno gradu, maneat forma substantialis ignis, quòd etiam remisso alio, maneat: verum est tamen, quòd si ille, qui secundò remittitur, fuisset primò remissus, primo manente gradu, adhuc staret forma ignis sicut priùs.

7. Ad secundum, concedo consequens; quòd mixtum non est ^f substantialiter mixtum, ex eo quòd in eo maneat formæ substantiales elementorum; sed ex eo, quòd determinet sibi quamlibet primarum qualitatum in gradu circa summum.

Ad tertium, negatur antecedens. Ad probationem dico, quòd propriæ passiones ξ elementorum non sunt *calefacere*, & *frigefacere*, absolute loquendo; sed propria passio ignis est intensissimè calefacere; aquæ summè frigefacere, & ita de aliis. Ad auctoritatem Commentatoris in proposito non est credendum sibi, quia alibi contradicit.

Contra secundam & tertiam conclusiones obicitur, quia aliquid subiectum subitò, & totum simul alteratur: igitur per aliquid subiectum totum simul potest introduci forma substantialis. Tenet consequentia: quia alterationem consequitur generatio, & corruptio substantialis. Et antecedens probatur per Aristotelem in lib. de Sensu, & Sensato.

Secundò, quia aliqua est generatio ab intrinseco: ergo, &c. Antecedens probatur in illis, quæ generantur ex semine: quia in semine est virtus generatiua, quæ vocatur seminalis virtus.

Tertiò, patet per Aristotelem 1. Meteororù, qui ponit, quòd generatio seminalis fit ab intrinseco.

8. Respondetur, ad primum negatur antecedens; videlicet, quòd aliquid subiectum alteretur subitò, & totum simul; sed Aristoteles intelligit, quòd in alteratione subiecti ab extrinseco non est successio secundum partes approximatas æquè agenti.

Ad secundum, & tertium similiter, dicitur quòd aliqua generatio fit ab intrinseco; sed illud principium intrinsecum non sufficit ad generandum sine adiutorio principij extrinseci; vt virtus in semine non sufficit ad producendum factum sine calore extrinseco matris; & illud principium extrinsecum plus iuuat in vna parte, quàm in alia; & idèd dicit Aristoteles de Partibus animalium, quòd cor inter partes animalis, primò vinit, & vltimò corrumpitur.

Ad rationes principales. Ad primam negatur maior. Sed Commentator ponens eam sic intelligit, non quòd sit simpliciter indiuisibilis, sed cum additione, scilicet indiuisibilis secundum ratio-

nes formæ: quia in mutatione substantiali non prouenit successio per huiusmodi gradus.

Ad secundam, negatur maior: quia per idem probaretur, quòd alteratio esset subita: quia est mutatio inter album, & non album, inter quæ non cadit medium.

Ad tertiam, conceditur antecedens in rebus permanentibus; & negatur consequentia: quia licèt sit dare primum instans esse rei permanentis, tamen res illa priùs acquirebatur per partem ante partem.

Ad quartam, negatur antecedens; sed benè est date minimum potens per se subsistere longo tempore, & hoc dicebatur super primum.

Ad quintam, dico quòd licèt substantia non suscipiat magis, & minus, nec substantiæ sit aliquid contrarium; attamen in mutatione substantiali prouenit successio propter partes subiecti, licèt non propter gradus formæ.

ANNOTATIONES.

^a Ad substantiam potest assignari successio prouenire tripliciter. Nota, quòd generatio potest dupliciter considerari: vno modo pro alteratione præuia disponente subiectum ad formæ substantialis susceptionem; atque ita est motus propriè dictus. Alio modo pro introductione formæ substantialis in materia; & sic non est motus, sed subita mutatio; & eodem modo potest dici de corruptione.

10. Generatio potest considerari dupliciter.

Nota secundò, quòd in generationibus substantiarum potest reperiri triplex successio. Prima est in qualitatibus formæ corruptendæ. Secunda in generatione alicuius compositi ex diuersis membris, in animali enim priùs generatur cor, quàm alia membra minus principalia. Tertia, quando forma substantialis priùs introducit in parte propinqua agenti, quàm remota; & hoc modo quædam sunt formæ substantiales, quæ partibiliter acquiruntur, sic quòd vna pars priùs acquiritur, quàm alia; sicut patet in generatione ignis in materia aëris: nam quando ex aëre generatur ignis; primò inducitur forma ignis in vna parte materiæ, deinde in alia, & sic successiuè: nam in illa parte materiæ primò inducitur forma ignis, quæ priùs disponitur ad susceptionem formæ, & quæ est ad formam ignis magis disposita; illa autem pars, quæ est propinquior igni generanti, priùs naturaliter disponitur, quàm pars remotior, atque adèd in illa priùs naturaliter inducitur forma ignis. Hoc tamen non obstante, quælibet eius pars acquiritur in instanti, & idèd licèt aliquæ generationes, vel corruptiones substantiales possint fieri successiuè, modo præposito, tamen propter hoc non sunt motus propriè dicti, eo quòd non sunt de subiecto in subiectum, vel ab affirmato in affirmatum; cum nullum sit indiuiduum demonstratum sub vtrisque terminis eiusdem motus: & hæc annotatio facit etiam pro secunda conclusione.

In generatione potest reperiri triplex successio.

^b In mutatione ad substantiam non prouenit successio propter gradus formæ. Nota, quòd inter Philosophos dubium est de formis substantialibus, vtrum possint intendi, vel remitti: nam Commentator sustinet, quòd saltem formæ substantiales imperfectæ, sicut sunt formæ elementorum, possunt benè intendi, & remitti. Alij verò sustinent hoc idem in aliis formis,

11.

vt Canonicus 5. Physic. quæstione 2. articulo 1. & Tartareus in Prædicamentis, cap. de Substantia, & alij Scotistæ, immò Scotus ipse de hoc copiosè disputat 8. Metaph. 9. Vnde quidam modernus, scilicet Ludouicus Lemosius in Commentariis super librum primum de morbis medendis Galeni, quæst. 7. tenet hanc conclusionem. Generatio fit in tempore, & non instanti; cuius sensus est; forma substantialis acquiritur, aut deperditur successu temporis, habetque quosdam gradus, qui successiue acquiruntur sicut qualitates, quæ per motum acquiruntur.

Probatur hæc sententia primò ex Aristotele lib. 4. Physic. cap. 14. dicente, omnis mutatio. in quâ cadit comparatio celeritatis, aut tarditatis, fit in tempore; sed in generatione cadit huiusmodi cõparatio ex eodẽ Aristotele 7. Phys. c. 4. ergo, & c.

Secundò, probatur ex 6. Phys. cap. 5. & 6. vbi Aristoteles demonstrans motus diuissibilitatem, ostendit diuisionem nominatim in generatione, & corruptione ratione temporis, in quo fiunt: ergo generatio, & corruptio in tempore fiunt.

12.

Tertiò, probatur ex Aristotele lib. 2. de Generatione animalium, capit. 3. vbi dicit, quòd partes animæ non simul acquiruntur, sed primò pars vegetatiua, deinde sensitua, & demum rationalis: ergo hominis generatio fit acquirendo successiue formam propriam.

Quartò probatur, si forma substantialis non acquiratur successiue, non fiet mutatio ad formam substantialem nisi per accidens; & per consequens generatio non erit mutatio per se; hoc autem est contra Aristotelem in 5. Physic. cap. 1. Et sequela probatur, non fit mutatio per se ad illam rem, ad quam fluxus antecedens terminum *ad quem* primò, & per se non pertinet; sed nulla alteratio potest primò, & per se pertinere ad formam substantialem, sed ad qualitatem est omnis alteratio primò, & per se: ergo si vniuersus fluxus antecedens formam substantialem est tantum alteratio, talis fluxus antecedens formam substantialem non pertinet primò, & per se, ad formam substantialem; & per consequens pertinebit per accidens ad talem formam, atque adedò ad illam non erit mutatio per se, sed per accidens.

Vltimò probatur, Aristoteles lib. 1. de Generatione, cap. 4. docet differre generationem ab alteratione in hoc, quòd in alteratione manet subiectum sensibile, & idem mutatur in suis effectibus, in generatione autem, præparatione scilicet materiæ, quæ formam substantialem antecedit, non permanet subiectum sensibile idem, sed necessarium est corrumpi; sed illa præparatio materiæ, quæ in tempore fit, est generatio, & non alteratio: ergo generatio fit in tempore. Minor probatur: quando ex semine fit animal, necesse est corruptur semen in aliam rem: ergo illa mutatio seminis non est alteratio, sed generatio respectu formæ substantialis, quæ acquiritur. Et quòd illa præparatio materiæ non sit alteratio, sed generatio, inde patet, quia quando natura aliquid generat, aut intendit generare formam substantialem, aut non: si intendit; ergo dato, quòd præparatio materiæ sit alteratio, imprudenter facit, si quidem tantum quærit mutationes, ex quibus possint, ex quibus forma substantialis non possit nisi per accidens nasci.

13.

Ex his elicet, quòd mutatio, quâ disponitur materia ad formam substantialem, est generatio *Scoti oper. Tom. II.*

neratio simpliciter, habens propter se termino formam substantialem. Secundò, elicit mutationem illam instantaneam, quâ forma substantialis in materiam introducit, siue introductionem ipsius formæ, dici potius vltimum generatum esse, quàm generationem, sicut in fine motus dicitur mutatum esse. Et si contra illum obiciatur ex octauo Metaph. capitulo tertio, rerum essentias in indiuisibili consistere sicuti numerum, cui si addas vnitatem, vel demas, speciem varias; si ergo rei substantia fieret successiue, illi aliquid adderetur, & non consisteret in indiuisibili. Respondet, in hoc esse verum, rerum essentias in indiuisibili positas esse, quòd scilicet, neque vnus homo est magis homo, quàm alter, neque vna albedo, est magis albedo, quàm altera; si tamen magis, & minus dicat plures, seu pauciores habere numeros, tunc non consistunt in indiuisibili, non solum accidentia, sed & substantiæ. verbi gratiâ, homo in primo mense suæ generationis est minus homo, quàm in secundo, & in quarto est magis, quàm in tertio. Vnde distinguit inter acquirere formam, & generationem: forma enim, inquit, in instanti acquiritur, generatio verò in tempore, & successiue fit.

14.

Opposita sententia est doctrina Peripatetica, & communis in omni schola doctissimorum virorum, scilicet, quòd generatio sit mutatio instantanea, & non successiua. Et probatur ex Aristotele in isto 5. text. 3. & 9. vbi dicit, quòd impossibile est, quòd generatio, & corruptio sint motus, sed sunt mutationes: quia secundum contradictionem fiunt, scilicet ex non subiecto in subiectum: ex qua autoritate sic arguitur: Impossibile est quòd generatio sit motus, ergo impossibile est, quòd sit id, quod est de essentia motus; sed de ratione & essentia motus est successio: ergo impossibile est, quòd generatio sit successiua. Restat modò rationes eius diluere.

Ad autoritatem 7. Physic. c. 4. tex. 34. vbi Aristoteles comparat in velocitate, & tarditate, & c. Dico, quòd generatio dupliciter accipi potest. Primò modo propriissimè, pro acquisitione scilicet formæ substantialis, & sic, cum sit instantanea mutatio, vna non est velocior aliâ. Secundo modo, pro alteratione præuia ad generationem simul cum generatione: & in hoc sensu accipit Aristoteles, velocius enim generatur masculus, quàm femina in hominibus, nam homo generatur 40 diebus, femina verò 60. propter maiorem calorem in masculo, & id ipsum apparet in aliis seminibus arborum, quia propter diuersas temperies potest huiusmodi præuia alteratio velocius fieri, & sic substantialis forma citiùs introduci.

15.

Ad secundam autoritatem 6. Physic. cap. 6. text. 59. quæ clariùs videtur loqui contra nos. Sic enim ait Aristoteles: *Necesse est id, quod fit, factum esse, & id quod factum est, necesse est fieri priùs.* & ait, *semper enim est ipso corrumpi corruptum esse priùs, ipso autem corruptum esse corrumpi.* Respondetur secundum S. Thomam, Toletum, & alios, quòd Aristoteles accipit hic generationem pro præuiis mutationibus, & alterationibus, quæ continuatur cum generatione; Scotus verò ibidem dicit, quòd in generatione formæ substantialis non est successio, secundum gradus formæ; sed solum secundum partes quantitativas subiecti: quia prius in vna parte subiecti introducit forma, quàm in alia, & eodem modo exponit illud de 7. Physic.

Possit etiam dici, norando verba Aristotelis, D d 3 quæ

quæ ibi in 6. interponit, scilicet, quæcunque diuisibilia, & continua sunt, vt alia sit consideratio generationis substantiæ in homogeneis, & alia in heterogeneis; in illis id quod generatur, tempore, quo forma extenditur per materiam, secundum eandem rationem generatum est secundum partem; & sic quando forma ignis extenditur per materiam ante quemlibet ignem genitum, generabatur ignis, & ante quodlibet *generari* erat ignis genitus attentâ successione penes partes quantitatis materiæ. In heterogeneis autem fecus: quia secundum partes generatur: prius enim generatur cor, quam cætera partes, & sic in istis partibus, cum non sint infinitæ, aliqua prius generatur, antequam nulla generabatur. Sed nihilominus dicendum est, quod semper præcedit alteratio quamlibet etiam partialem generationem, & sic accipiendo generationem, est diuisibilis, non autem accepta pro ipsa formæ introductione: quamvis enim extrinsecè alteratio non terminetur ad substantiam, sed ad qualitatem, factis est quod extrinsecè terminetur ad illam, vt nomine generationis potiat.

16. Ad auctoritatem de Generatione animalium, respondetur, quod generatio animalis totalis sit præcedentibus partialibus generationibus partium heterogenearum, quæ quidem, vt supra dicebamus, suas habent parciales formas substantiales mixtionis: quælibet autem illarum in instanti introducit in materia prius disposita per alterationem, atque ita nunquam datur, quod generatio sit successiua.

Ad rationem respondetur, concedendo quod primò & per se alteratio non habet pro termino formam substantialem, sed accidentalem; concedendo etiam, quod vniuersus fluxus successiuus antecedens formam substantialem, est tantum alteratio; non tamen inde sequitur, quod per accidens acquiratur forma substantialis. Sequeretur quidem, si nulla alia esset mutatio per se ad formam substantialem, & hoc sibi restabat probandum; est tamen mutatio per se ad illam, videlicet generatio, quæ est mutatio instantanea, per quam acquiritur per se forma substantialis.

17. Ad vltimam rationem, respondetur quod illa præparatio materiæ est alteratio, & quidem natura per alterationem intrinsecè non intendit formam substantialem, sed accidentalem; per generationem autem per se intendit formam substantialem: præmittit autem illas dispositiones per accidens, vt tantum disponat materiam, quâ dispositâ, possit introducere formam. Si enim agens naturale dispositam inueniret materiam, prius produceret formam substantialem, & sic ignis prius igniret, quam calefaceret.

Nulla qualitas conueniens, & naturalis agit in proprium subiectum. Nota primò, quod duplex est actio: quædam est vniuoca, & quædam est æquiuoca. Actio vniuoca est, quâ agens producit formam sibi similem in specie, cum forma sua, quâ agit: vt cum homo generat hominem, & calidum generat calidum. Actio verò æquiuoca est, quâ agens generat formam specificè distinctam à forma, per quam agit.

Nota secundò, quod agens, & patiens possunt bifariam sumi: vno modo formaliter, & sic non solum sunt dissimilia specie, sed etiam genere; & hoc modo non intelligit Philosoph. 1. de Generatione, quando dicit, quod agens, & patiens

sub eodem genere reponuntur, quia sunt contraria. Alio modo possunt sumi pro materiali, seu pro denominatis: & sic ea differre specie potest intelligi dupliciter vno modo specie essentiali, sicut homo, & equus: & hoc modo non oportet quod differant specie. Secundo modo, specie accidentali, vt corpus calidum, & corpus frigidum. Tertiò, quia sunt dissimilia in gradibus eiusdem speciei, vt corpus habens tres gradus, & corpus habens sex: talia enim quodammodo contrariantur, quia vnum se habet, vt magis perfectum, quam aliud.

Nota tertiò, quod non est inconueniens aliqua esse similia secundum aliquas qualitates, & dissimilia secundum alias. Idèd, cum queritur, vtrum qualitas similis agat in aliam qualitatem sibi similem, vel vtrum subiectum alicui simile, agat in suum simile secundum suam qualitatem, secundum quam est ei simile: non debet intelligi, quod secundum qualitatem dissimilem fiat actio, de hoc enim non est dubium, sed supposito, quod aliquæ sint dissimiles, & aliæ similes; queritur vtrum actio fiat secundum qualitates similes.

Nota quartò, quod agens naturale agit in quantum est in actu. Quod tripliciter intelligi potest. Primò in actu formali, vt quando id quod formaliter est calidum, calefacit. Secundo modo, virtualiter, vt quando aliquid habet virtutem ad producendum id, quod formaliter non habet, vt Sol virtualiter est calidus, quia potest producere calorem, quo formaliter caret. Tertio modo dicitur aliquid in actu eminentiæ, quo pacto Deus continet omnia, nullâque est perfectio in creatis, quæ eminentius non sit in Deo.

Nota quintò, quod multis modis contingit agere. Primo modo id dicitur agere, quod mouet localiter. Secundo, quod generat, & corrumpit. Tertiò, quod alterat secundum qualitates sensibiles siue primas, siue secundas. Quartò, quod auget, seu mouet motu augmentationis. Vltimò, quod secundum animam operatur; sentiendo, & intelligendo.

Nota sextò, aliquid posse tripliciter moueri, & mouere, scilicet, per accidens, per partem, & secundum se totum, quæ diuisio in superioribus exposita est.

Ex his dico primò, quod in motu locali aliquid potest se mouere per accidens, per partem, & secundum se totum. Per accidens, patet de anima, quia in animalibus mouet se per accidens, dum mouet per se corpus: de secundo, patet de animalibus, quæ dicuntur mouere se ipsa secundum animam tanquam per partem, quæ mouet corpus: tertiò, patet de grauibus, & leuibus, quæ secundum se totum mouentur à seipsis; vt docet Scotus in 2. Sent. dist. 2. q. 10.

Dico secundò, in generatione nihil se per accidens, aut secundum se totum generat, quamuis per partes se generet. Prima pars probatur: quia generatione acquiritur simpliciter esse, & quod generat debet habere esse simpliciter, nihil autem potest esse, & non esse simpliciter. Secunda pars patet in nutritione, quæ dicitur partialis generatio. Idem de corruptione dicendum est: nihil enim potest agere per se, & directè in se ipsum, actione corruptiuâ; sed bene per accidens, & gratiâ partis.

Dico tertiò, quod idem potest se ipsum per accidens alterare: quia videlicet, alterat per se id,

18.

Aliquid dicitur esse in actu tripliciter.

19.

Agere multis modis contingit.

20.

Actio est duplex.

Agens, & patiens dupliciter sumi possunt.

ad cuius alterationem alteratur. Hoc patet in anima, quæ dum corpus alterat calefaciendo, & infrigidando, per accidens ipsa alteratur.

Dico quartò, quòd idem secundùm se totum non alterat se ipsum: idem enim prorsus non calefacit, & calefit: quia, quod alterat, debet habere formam actu, & quod alteratur, debet carere illa; sed impossibile est, quòd idem sic habeat, & non habeat eandem formam. Oppositum huius conclusionis quibusdam probabilissimum videtur, atque etiam mihi; quia satis est habere calorem: verbi gratiâ, virtualiter, carereque illo formaliter, atque ita ipsum totum calefieri à se toto.

21. Dico quintò, quòd simile potest agere in sibi simile secundùm aliam qualitatem sibi dissimile, vel in specie, vel in gradu intensiõis; idem tamen nõ potest agere in sibi simile secundùm gradum, & qualitatem sibi similem, & hoc loquendo de actione propriè dicta & reali, quæ est secundùm qualitates primas contrarias, & etiam loquendo de actione directâ, & non reflexâ: & in hoc sensu intelligitur conclusio Scoti.

Dico sextò; in augmentatione idem se auget secundùm partem: quia anima auget, & virtus augmentatiua, & corpus augetur. Potest etiam dici, quòd idem secundùm se totum augetur, id est, secundùm omnes suas partes formales: scilicet, quia in omnibus est virtus augendi, & receptiua augmenti.

Dico septimò, quòd idem potest agere in se ipsum actione perfectiua, & directâ, & de per se: nam intellectus in se ipso producit actum intelligendi, & voluntas actum volendi.

22. *Generatio vnius quomodo sit corruptio alterius.*

4. *Corruptio vnius est generatio alterius.* Nota primò, quòd generatio substantialis est forma substantialis genita, & corruptio substantialis est forma substantialis, quæ corrumpitur; modò non est possibile materiam esse sine forma substantiali, atque adeò recedente vnâ formâ substantiali, necesse est aliam produci: nam duæ formæ nequeunt eandem informare materiam: igitur quando vna forma acquiritur, alia deperditur. Vnde sequitur, quòd corruptio vnius formæ, alterius est generatio, licet non semper è contra. Primum patet: quia si vnâ formâ à materia expulsâ, alia non generaretur, & introduceretur, maneret materia sine forma, quod est naturaliter impossibile. Secundum probatur: quia quando homo moritur, introducit in materia forma cadaveris, & tamen non corrumpitur forma hominis, scilicet anima rationalis, quia incorruptibilis, & immortalis est.

Nota secundò, quòd in hac propositione, *generatio vnius est corruptio alterius*, potest esse duplex prædicatio, scilicet formalis, itavt propositio significet illud esse, pro quo supponit subiectum, & pro quo supponit prædicatum: & prædicatio consecutiua, itavt propositio significet illud, pro quo supponit subiectum, sequi ad illud pro quo supponit prædicatum. In primo sensu hæc propositio negativa est vera, *nulla generatio vnius est corruptio alterius*. Et in secundo sensu generatio substantialis vnius est vniuersaliter corruptio alterius, scilicet consecutiue, & concomitanter, quia oportet quòd generationem substantialem concomitetur corruptio, & oportet corruptionem substantialem generationem sequi. Nam si quando corrumpitur forma substantialis, quam nunc habet materia, non genera-

re ut alia, talis materia maneret sine forma substantiali: & si quando generatur forma substantialis in materia, forma substantialis non corrumpereur, sub qua modò est, essent simul plures formæ substantiales in materia, quod est impossibile. Vide Scotum in 2. d. 1. q. 3. ad tertium principale.

Ex hoc sequitur, in sententiâ Aristotelis generationes esse perpetuas, quia datâ quacunque generatione, fuit præcedens corruptio; & per consequens iam aliud primò genitum, & alia prior generatio, & sic in infinitum: & similiter in posterum quamlibet corruptionem subsequetur iam esse generationem in perpetuum, adeoque secundùm eius opinionem non est dabilis prima, nec vltima generatio.

23. *Secundùm Aristotelem non datur prima, nec vltima generatio.*

Nota tertio, quòd in accidentibus non est propositio vniuersaliter vera. Nam duplicia sunt accidentia; quædam enim sunt accidentia successiua, sicut sunt motus, & tempus, quorum esse consistit in continuo fieri aliud, & aliud. Alia sunt accidentia naturæ permanentis; & istorum quædam non habent contrarium, sicut lux, visio, actus intelligendi, & multa talia. Quædam sunt, quæ habent contrarium, vt sanitas, & ægritudo, albedo, & nigredo, dulcedo, & amaritudo, &c. & hæc sunt duplicia: nam quædam sunt à quibus subiectum non potest denudari; alia verò sunt à quorum vtroque potest subiectum denudari.

24. *Accidentia sunt in duplici differentiâ.*

Ex hoc dico primò quòd loquendo de accidentibus, sicut esse talium est in continuo fieri, ita & in continuo corrumpi; & ita videtur quòd in talibus idem sunt esse, fieri, & corrumpi; atque ita verum est, quòd in eis generatio sit corruptio; nec tamen in eis verum est in prædicatione formali, quòd generatio vnius sit corruptio alterius: immò generatio vnius est corruptio eiusdem, cum in talibus vniuersaliter generatio vnius sit corruptio alterius concomitanter, quia non est dabile primum, aut vltimum in ipsis.

Dico secundò, quòd in accidentibus permanentibus, quæ non habent contrarium, non est necesse quòd generatio vnius sit corruptio alterius, vt productio luminis nullus est corruptio.

Dico tertio, quòd in accidentibus, à quorum vtroque potest subiectum denudari (itaque neutrum neque eius medium necesse inest subiecto, vt scientia, & error) generatio vnius non est corruptio alterius, potest homo esse neque sic sciens, neque sic ignorans, neque aliquo medio modo se habens, constato ex his extremis: atque adeò quando sit sciens non corrumpitur aliud.

Dico quartò, quòd in accidentibus habentibus contrarium, à quibus subiectum non potest denudari, generatio vnius est corruptio alterius, & è contra; vt genitâ sanitate, corrumpitur ægritudo, & è contra, & ad generationem albedinis sequitur corruptio nigredinis, vel alicuius medij coloris.

Dico quinto, quòd in generatione accidentium, quando comproducentur simul cum substantia, tunc quia ad generationem mixti generantur, eorum generatio nullus est corruptio; vt quando cum mixto producentur colores, & odores. Ex dictis colligere licet, quare quædam dicantur simpliciter generari, aut corrumpi; quædam verò secundùm quid, quia secundùm omnes, motus denominantur à termino, & terminorum quidam sunt substantiæ, quidam accidentia; substantiæ autem sunt simpliciter entia; ideò earum productio est simpliciter generatio;

25.

accidentia verò sunt entia secundùm quid, ideò eorum generatio est secundùm quid. Obserua tamen ex Scoto in 1. dist. 3. quæst. 6. quòd accidens est terminus mutationis, & alterationis; non tamen productionis: & ratio est, quia mutatio est per se mutabilis, & alteratio est per se alterabilis, & motus mobilis: illud autem propriè alteratur, & mutatur, quod de non tali fit tale; vt quod de non albo, fit album: forma ergo, quæ fit tale, non mutatur, sed subiectum; ipsa verò forma est terminus mutationis, productio autem est solius termini, qui per productionem acquiritur. Cùm ergo forma non habeat propriè esse, sed sit illud, quo compositum habet esse: igitur ipsa non dicitur produci, neque terminus productionis, sed tantùm compositum, quod habet esse per productionem: & hoc de rigore, & propriè loquendo.

26. *Sed sic remittendo, est deuenire ad vnam caliditatem in paruam, &c.* Nota, quòd corpora non viuentia, vià corruptionis, terminantur terminis extrinsecis in qualitatibus: quia aliàs res substantiales desinerent esse per vltimū sui esse, quod est absurdum. Corruptur enim, verbi gratià, aër per diminutionem humiditatis; non dabitur minima humiditas, quæ sit minimum temperamentum, sub quo aër conseruari potest, quia tunc talis minima humiditas esset vltimum esse aëris, si amplius diminuat talis humiditas: erit enim verum dicere, *nunc est minima humiditas, & post hoc non erit*: & similiter, *nunc est aër, & post hoc non erit*: quod est desinere esse per vltimum sui esse, quod non est dicendum: datur ergo maxima humiditas sub qua non aër conseruatur, vt sic via corruptionis terminetur aër, & reliqua corpora viuentia terminis extrinsecis, quòd est desinere esse per primum non esse, illud instans enim inmedium transmutationis, quod est primum esse rei, quæ generatur, est primum non esse rei, quæ corrumpitur. Hæc sunt diffusius explicata in primo huius, in annotationibus quæst. 12. & 13. vide ibi.

27. *Mixtum non est substantialiter mixtum ex eo, &c.* Nota, quòd Auicenna opinatus est elementa formaliter manere in mixto, quamuis diuisa in minutissimas partes, qualitates tamen elementorum sunt in ipso mixto remissæ, & temperatæ. Quam sententiam secuti sunt Albertus magnus tract. 6. cap. 5. Iandunus 4. Physic. quæstione 4. & alij, qui diuersimodè eam explicant, vt vide e est apud Toletum, de Generatione, lib. 2. Eandem sententiam defendit Auerròes, qui ab Auicenna differt in hoc, quòd putat formas elementorum substantiales remitti, & intendi posse, sicut & qualitates: quare conficitur elementa in mixto formaliter manere, eorum autem formæ sunt remissæ.

Mixtio quomodo fiat.

Scotus verò in 2. distinct. 15. quæst. 1. sic explicat mixtionem, & modum, quo elementa sunt in mixto; dicitque quòd in omni genere est inuenire medium, quod cum extremis conueniat, vt in coloribus rubor inter albedinem, & nigredinem; non quidem taliter, quòd albedo & nigredo sint partes actuales ruboris; quia rubor est simplex qualitas sicut albedo, atque ita ista compositio non est nisi conuenientia naturalis medij cum extremis, non extremi ad extremum: ita similiter forma mixti dicitur continere elementorum formas: non quia illas contineat actu, sed quia naturaliter habet conuenientiam cum illis.

Secundò, hoc ipsum explicat Aristoteles, dicit formam mixti esse perfectiorem formis elementorum; omne autem imperfectum continetur virtualiter in suo perfectiori; formæ ergo elementorum continentur virtualiter in forma mixti: sicut enim forma animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ eminenter, & virtualiter continentur in intellectu, taliter quòd intellectiua exerceat operationes aliarum; ita etiam formæ elementorum sunt virtualiter in forma mixti quia habet operationes consimiles operationibus elementorum; ideò postquam Aristoteles dixit quòd elementa manent in mixto, subiunxit; saluatur enim virtus eorum: quia virtutes elementorum sunt virtualiter in forma mixti. Hæc sententia Scoti est etiam D. Thomæ lib. 1. de Generat. text. 94. & 1. part. quæst. 76. art. 4. quam secuti sunt Ægidius, Marsilius, & Albertus de Saxonia.

Obserua tamen, quòd est discrimen inter Thomistam, & Scotum, an dispositio qualitatiua ad mixti formam necessaria, (quam vocant temperiem, seu complexionem) sit forma composita, videlicet quatuor qualitates elementorum ad temperiem redactæ, an vnica simplex qualitas ex illis resultans, aliæque quatuor eminenter continens, & ab ipsis distincta, vt rubedo, quæ est distincta qualitas ab albedine, & nigredine, quas quodammodo continet. Nam Thomistæ asserunt, quòd temperies illa est combinatio quatuor qualitatum primarum, ita scilicet, quòd quatuor qualitates elementorum sunt formaliter in mixto, quamuis temperatæ, & remissæ. Et hæc sententia partitur in duas; nam quidam eorum asserunt, quòd qualitates eadem numero, quæ erant in elementis cum eorum formis, corruptæ sunt, aliæque eiusdem speciei in mixto cum eius forma introductæ. Huius sententiæ est Iauellus. Alij autem, vt Marsilius, & Toletus, tenent quòd ipsæmet qualitates quæ erant in elementis, postea manent in mixto, quamuis in gradu remisso, ita vt temperies illa sit composita ex quatuor qualitatibus remissis.

Scotus verò in 2. dist. 15. quæst. 1. asserit temperamentum esse vnam simplicem qualitatem, quæ virtualiter, & eminenter continet quatuor primas qualitates; & quòd ipsæ primæ qualitates non formaliter, sed virtualiter tantùm manent in mixto. Ex his intelligere facile potes, quomodo mixtum determinat sibi quamlibet primarum qualitatum citra summum, vt hic dicit Scotus.

28. *Propria passiones elementorum non sunt calefacere, &c.* Nota, quòd hæc responsio non est vera, nec ad aures Doctores: non est quidem vera, quia gradus non variat rationem formæ; ergo si calefacere non est passio ignis, nec summè calefacere; tum etiam, quia, vt dicit Scotus quæstione vltima Vniuersalium, in responsione ad primum principale, qualitates elementorum non sunt eorum passiones. Et ratio est, quia impossibile est subiectum esse sine proprio, vel sub opposito proprio, vel etiam intelligi sub eius opposito; modò elementa nedum intelligi possunt sine repugnantia intellectus sub oppositis qualitatibus primarum, sed realiter esse sub oppositis eorum, vt patet in transmutationibus elementorum ad inuicem: nam cùm generatur ignis ex aqua, prius alteratur aqua ad caliditatem, remouendo successiuè eius frigiditatem, manente adhuc aquæ substantià, in quam ab agente naturali caliditas

28.

29.

caliditas inducitur, quæ est opposita suæ qualitati primæ, cuiusmodi est frigiditas, quæ generetur ignis, cum generatio sit terminus alterationis secundum Philosophum, & Commentatorem in pluribus locis. Ex hoc igitur manifestè apparet, quod frigiditas non sit proprium ipsius aquæ, & similiter dicendum est de aliis. Vide Scorum in Postprædicamentis, cap. de oppositione, quæst. 4. qua quærit, vtrum possibile sit aliquid contrarium determinatè inesse à natura, in solutione tertij principalis.

QVÆSTIO III.

Utrum in quantitate sit motus.

Arist. hic text. 18. Auer. com. 19. D. Thom. lect. 4. Plato in Dialogo Eutrisipho, & in Taeteto. Gal. lib. 1. Met. c. 6. Alb. Mag. 5. Physic. tract. 1. c. 3. Valef. controu. 29. ad Tyron. Complur. disp. 22. Physic. q. 2. §. 2. Rub. lib. 5. Physic. c. 2. q. unica. Fuentes 5. Physic. q. 2. diffie. 1. art. 1.

1. **A**RGVITVR quod non: quia in motu aliquid mouetur primò; sed mutatione ad quantitatem nihil mouetur primò: igitur mutatio ad quantitatem non est motus. Maior patet prius. Et minor probatur, quia vel augmentatur præexistens, vel superueniens: non præexistens, quia illud non est maius post augmentationem, quam antè: nec superueniens, quia illud antè non erat.

Secundò, quantitas non suscipit magis, & minus; igitur ad ipsam non est motus. Tener consequentia: quia in illis, quæ non suscipiunt magis, & minus, tota successio prouenit propter partes quantitatuas; modò successio propter partes quantitatuas non sufficit ad motum, vt probatum fuit prius.

Tertio, omnis mutatio est de contrario in contrarium; sed quantitati nihil est contrarium; ergo, &c.

Quartò, nullum aggregatum ex diuersis motibus est aliquis motus simplex, & vnus; sed augmentatio est huiusmodi: ergo, &c. Maior nota est. Et minor probatur, quia ad augmentationem requiruntur motus localis nutrimenti, eius decoctio, consequenter extensio quædam, siue rarefactio; & per consequens nullus vnus motus est augmentatio, sed aggregatum ex diuersis; & per consequens augmentatio non est motus.

2. Quintò, augmentatio est idem, quod motus localis; igitur præter motus, qui sunt ad *vbi*, & ad qualitatem, non oportet ponere motum distinctum, qui sit ad quantitatem. Antecedens probatur, quia illud, quod augmentatur, mutat locum, & occupat maiorem locum, quam antè: igitur nutrimentum mouetur localiter.

Sextò, arguitur de diminutione, quia omnis motus est acquisitiuus; sed diminutio non est acquisitiua: igitur non est motus. Maior patet: quia in hoc est differentia inter mutationem, & motum; quia omnis motus ad qualitatem est acquisitiuus vnus qualitatis, licet sit deperditiuus alterius: & similiter motus localis est acquisitiuus, vt notum est. Et confirmatur, quia in diminutione non apparet aliqua mutatio, nisi corruptio, aut remotio alicuius paræ partis; modò corruptio, cum sit à substantia, non est motus, nec reactio est motus distinctus à motu locali.

Septimò, quantitas est æterna, vt dicit Com-

mentator in libro de Substantia orbis: igitur ad quantitatem non est motus alius à motu locali, quia in æternis non potest esse acquisitio, nec deperditio.

Octauò, potest quæri an auctum maneat idem, vel non, & post etiam similiter inquirendo, an qualibet pars aucti sit aucta. Item qualiter potest saluari augmentatio sine penetratione? sed ista pertinent ad librum de Generatione. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto quinto, text. 18. qui ponit motum esse in tribus generibus.

Notandum, quod ad motum propriè dictum requiruntur aliquæ conditiones. Prima est, quod acquisibile per motum, per se & de natura sua sit acquisibile successiuè, & non subitò, ita quod non possit totum simul acquiri. Secunda conditio, quod illud cui sit acquisitio, vel deperditio, maneat idem antè, & post, ita quod acquisitio, vel deperditio fiat alicui manenti idem. Tertia conditio vt illud sit acquisibile sibi per motum sui ipsius, & non ad motum alterius; & propter hoc ponit Aristoteles quod in *ad aliquid* non est motus, quia prædicata de *ad aliquid* mutantur de aliquo non propter mutationem sui ipsius, sed propter mutationem factam in aliquo alio: Quarta conditio, quod motus ille sit de termino positiuo ad terminum positiuum, inter quos terminus est distantia media; & ista sequitur ex præcedenti conditione: quia nisi sit distantia, secundum quam posset fieri successio, tunc nõ repugnaret motui, quod posset fieri subitò, & in instanti; & talis distantia terminorum vocatur contrarietas, quæ in qualitatibus non est distantia secundum situm, sed secundum gradus qualitatis.

Secundò, notandum quod augmentatio accipitur multipliciter. Vno modo pro quacumque maioratione quantitatis, siue fiat adueniente aliquo, siue non: & sic rarefactio dicitur augmentatio, & talis non est ad quantitatem, imò ad qualitatem; cuius signum est, quod per rarefactionem mutantur prædicta de genere Qualitatis, vt rarum, densum de illo, quod sic augmentatur. Alio modo accipitur augmentatio pro maioratione quantitatis mediante aliquo adueniente: & hoc multipliciter; vno modo per aggregationem, vt cumulus lapidum dicitur augmentari per appositionem lapidum. Tertio modo, per continuationem, vt quando aqua apponitur aquæ. Quartò modo, per generationem, vt quando ignis augmentatur per appositionem combustibilij. Quintò, quando auctum est continuè aliud, & aliud, vt quando propter augmentum potentia, vel diminutionem resistentia, continuè est alia, & alia proportio, & continuè maior, & maior. Et istis modis non accipitur augmentatio in proposito: quia sic augmentatio non est aliud, quam motus localis, vel alteratio; aut generatio, vel corruptio. Sexto modo accipitur ^a augmentatio pro maioratione quantitatis viuentis facta, adueniente aliquo, scilicet nutrimento, virtute animæ, mediante calore naturali; & sic accipitur in proposito. Et ad talem augmentationem requiruntur aliqui motus, vel mutationes. Primò, enim requiritur alteratio, scilicet decoctio nutrimenti decocti ad membra. Tertio, corruptio substantialis nutrimenti. Et quartò illam ^b corruptionem sequitur partialis generatio animæ viuentis. Et quintò, requiritur facta generatione extensio quædam totius corporis; & hoc sit virtute caloris naturalis.

3. *Conditio quadruplex requisita ad motum.*

4. *Augmentatio accipitur multis modis.*

5. Nunc ponuntur conclusiones. Prima est. Ad quantitatem est motus. Probatur; ad illud est motus, quod de sui natura est acquisibile successivè alicui manenti eidem per mutationem sui ipsius, & non per mutationem alterius; sed quantitas est de sui natura acquisibilis successivè alicui, scilicet, viventi manenti eidem per mutationem viventis, & non alicuius alterius: igitur ad quantitatem est motus. Maior patet per conditiones prius positas. Et minor probatur, quia impossibile est aliquid subito mutari de minori quantitate ad maiorem.

Augmentatio potest fieri secundum quodlibet genus quantitatis.

Secunda conclusio: huiusmodi augmentatio potest fieri secundum quodlibet genus Quantitatis; quia potest fieri tam secundum longum, quam latum, vel profundum.

Contra ista arguitur primò: quia ad illud non est motus, quod non acquiritur nisi consecutione, & ex consequenti ad alios motus; sed quantitas non acquiritur nisi ex consequenti ad alios motus; igitur ad quantitatem non est motus. Maior patet: quia per eandem maiorem probat Aristoteles in littera, quòd in *ad aliquid* non est motus. Et minor probatur, quia augmentatio non fit nisi consequenti ad alterationem, ad motum localem, & generationem & corruptionem.

6. Secundò, quia non minùs esset augmentatio motus, si tantum deperditur ab vna parte viventis, quantum acquiritur ab alia, quæ nunc fit de facto, quoniam nihil deperditur, sed si tantum deperditur ab vna parte, quantum acquiritur ab alia, non esset augmentatio, eo quòd nihil augmentaretur: quia maneret tantum post, quantum erat antè: igitur nunc de facto augmentatio non est motus.

Tertiò, sequeretur quòd illuminatio esset motus. Consequens est falsum: quia est de privatione in habitum. Consequentia probatur per eandem rationem, per quam probatur de augmentatione, quia lumen est acquisibile successivè alicui subiecto manenti eidem per mutationem illius subiecti, & non alterius.

Quartò, dicitur quis istorum motuum debeat dici augmentatio, scilicet decoctio nutrimenti, vel motus localis ipsius ad membra, vel generatio, vel corruptio, vel extensio consequens generationem: & quodcumque istorum motuum ponatur, tunc augmentatio non est motus, vel non est motus distinctus à motu ad qualitatem, vel à motu ad *vbi*.

7. Ad ista responderetur. Ad primum negatur maior: quia dealbario est motus, & tamen non fit nisi consecutione ad alterationem secundum primas qualitates: & quando Aristoteles ponit illam maiorem, dico quòd sic intelligit, quòd ad illud non est motus, quod solum acquiritur alicui consecutione ad alios motus, & non solum per motum sui ipsius, sed etiam per motum alterius, ipso non mutato; & idèd in *ad aliquid* non est motus.

Ad secundum, negatur maior: quia in augmentatione necessariò requiritur quòd non fiat tanta diminutio ab vna parte, quanta augmentatio in alia; immò semper requiritur, quòd fiat maior additio, quam resecatio.

Ad tertium, negatur consequentia: quia lumen de natura sui est acquisibile subito: quia si luminosus esset subito presentatus medio, in quo sufficeret agere, tunc subito produceret lumen: modò dictum est, quòd illud, ad quod est motus, de

sui natura est acquisibile successivè, & non totum simul.

Ad quartum, dicunt aliqui quòd augmentatio non est aliquis istorum motuum, vel mutatio-num; sed omnes istos consequitur. Sed istud non valet, quia præter motus enumeratos, non apparet aliquis motus, vel mutatio consequens. Alij dicunt, quòd augmentatio non est aliquis vnus motus; sed est aggregatum ex omnibus motibus prædictis. Aliter dicitur quòd illa extensio, quæ ultimè consequitur, est augmentatio; & si fiat consimilis extensio in inanimatis, non oportet quòd illa sit augmentatio, eo quòd non provenit à consimilibus causis; idèd hoc nomen *augmentatio* supponit pro illa extensione, connotando illos motus esse antecedentes.

Ad rationes principales: ad primam dico, quòd præexistens augmentatur, & ipsum manet idem antè, & post, vt patuit supra, primo huius: & etiam illud idem est primò minus, & postea maius, vt dicebatur de intentione qualitatibus super tercio, quæ est omnino similis, quantum ad hoc.

Ad secundam, conceditur antecedens, & negatur consequentia. Ad probationem, quando dicitur, quòd successio secundum partes quantitativas non sufficit ad motum, vt probatum fuit, Respondetur, quòd dupliciter potest esse motus secundum partes quantitativas. Vno modo, quòd totum mobile simul moveatur, & sic successio secundum partes quantitativas sufficit ad motum, cuiusmodi est in proposito: quia quod augmentatur, totum simul movetur de minori quantitate ad maiorem. Alio modo est successio secundum partes quantitativas, ita vt nunquam simul totum mobile moveatur, sed primò vna pars, postea alia, & sic consequenter; & tunc successio talis non sufficit ad motum, vt probatum fuit priùs.

Ad tertiam de contrarietate, videbitur postea.

Ad quartam, respondetur sicut ad quartum contra conclusionem.

Ad quintam, negatur antecedens. Vnde, licet augmentatio præsupponat motum localem antecedentem, at tamen ex hoc non sequitur, quòd augmentatio sit motus localis.

Ad sextam de diminutione, negatur maior; & potest concedi, quòd diminutio non est ita propriè motus sicut augmentatio. Ad confirmationem dicitur consimiliter. De aliis ^f non pertinet ad propositum.

ANNOTATIONES.

Sexto modo accipitur augmentatio, &c. Nota primò, quòd augmentatio hoc sexto modo accepta sic definiti solet: *Augmentatio est novæ quantitatis additio præexistenti quantitati per intus susceptionem alimentis conversi in maiorem carnem, quam fuerat deperdita.* Et idèd augmentatio propriè dicta non fit sine nutritione, & alicuius generatione. *Nutritio enim est reparatio humiditatis radicalis consumpti à calore naturali per humidum cibale conversum in substantiam viventis;* & augmentatio addit ad hoc plus reparari, quàm fuerit deperditum, atque adèd non fit augmentatio sine nutritione; nec per consequens sine generatione: quia corruptio vnus est generatio alterius: cibus autè corrumpitur in stomacho, & eius forma substantialis deperditur, & multipliciter transmutatur materia: nam ex cibo in stomacho fit chylus, & rursus in hepate corrumpitur chylus, &

8.

9.

10. *Definitio augmentationis.*

& generatur chymus, seu massa sanguinaria, & hæc adhuc corrumpitur, & fit caro, nervi, & ossa, atque ita augmentatio non fit sine generatione.

Nota secundò, quòd licet ad augmentationem requiratur motus localis, corruptio, generatio, & etiam vera nutritio, ipsa tamen realitèr distinguitur ab omnibus illis: quia illi motus sunt realitèr distincti, qui sunt ad terminos realitèr distinctos: modò generatio est ad substantiam, & augmentatio ad quantitatem, alteratio ad qualitatem, & motus localis ad ubi, quæ realitèr distinguuntur à se inuicem.

^b Et quartò, illam corruptionem sequitur partialis generatio anima viventis. Nota primò, quòd augmentatio propria dicitur partialis generatio, seu generatio secundùm quid, quia in augmentatione conuertitur alimentum in substantiam aliti; sed omnis conuersio in substantiam est generatio. Rursus suppositum, quòd augetur, non fit simpliciter, sed fit maius: ergo non est simpliciter generatio; sed secundùm quid; & hoc est quòd dicit Scotus in *dist. 44. quæst. 1.* videlicet quòd in nutritione est aliqua generatio, extendendo generationem ad omnem inductionem formæ substantialis in materiam post priuationem; quia alimentum non manet sub forma alimenti, neque sub aliqua alia, quàm sub forma nutriti; & addit Scotus, quòd, cum non sit generatio per se entis, prout dicitur illud per se esse, quòd non est pars alterius, non est generatio simpliciter, sed potest dici aggeneratio, id est, alicuius generatio, quòd per generationem fit idem alicui præexistenti, cui aggeneratur. Vel potest dici ingeneratio: quia est generatio partis in toto, cuius antè non fuit pars. Dicit insuper Scotus, quòd pars adueniens per nutritionem est aliquo modo similis parti præexistenti; quæ infuit per generationem, & aliquo modo dissimilis: similis in forma specifica, & corporeitatis: dissimilis, quia impurior. Nam quia omne naturale in agendo repatitur, quanto agens naturale magis continuat actionem, magis eius virtus debilitatur; cum ergo virtus nutritiua semper continuat actionem, agendo in nutrimentum, tanto magis debilitatur eius virtus, & per consequens, generat carnem imperfectiorem illà, quæ fuit acquisita per generationem in principio: immò eademmet manens in toto, erit imperfectior se ipsà, quàm priùs fuit in principio, & per consequens generabit carnem imperfectiorem: qualitates enim consequentes, quæ sunt principium alterandi ex mutua reactione erunt imperfectiores: quòd exemplo manifestat Aristoteles 1. *de Gen. sect. 4. 2.* sicut vinum, quanto plus aquæ illi admiscetur, tanto magis debilitatur, & eius actiones sunt imperfectiores, ita hïc.

Ex hoc sequitur, quòd primi parentes in paradiso astrictes, licet ederent de ligno illò vitæ, quò humidum radicale restauraretur, si Deus dereliqueret eos actioni naturali, ex conditione suæ naturæ mouerentur, quia calor naturalis, agendo repateretur, & tandem ex continua actione, & repassione deficeret: verum tamen est, quòd mors non sequeretur actum, quia antequam fieret totalis consumptio caloris, Deus assumeret eos ad beatitudinem. Hæc docet Scotus in 2. *dist. 19.* contra Bonauent. *ibid. artic. 2.* vide quæ diximus in Commentariis nostris super *Gen. cap. 3. fol. 189.*

Nota secundò, quòd formæ specificæ viuentium, quæ sunt animæ, sunt in multiplici differentia. Aliæ namque sunt indiuisibiles; aliæ verò diuisibiles secundùm aliquos. Primi ordinis est anima rationalis, de qua non est dubium, quòd sit omnino indiuisibilis, & independens à materia; quare quando homo augetur non acquiritur noua pars animæ, sed eademmet de nouo informat nouas partes materiæ ex nutrimento acquisitas: & similiter in diminutione non perditur pars animæ cum parte materiæ. Aliæ sunt animæ, quæ talitèr informant materiam, quòd dependent ab ea fieri, & conseruari, vt animæ sensitivæ, & vegetatiuæ; & de istis sicut in indiuisibilibus, an non, disputatio est ad 2. *lib. de Anima* pertinens. Modò opinio est S. Thomæ, 1. *part. quæst. 76. artic. 8.* quòd animalium perfectorum, cuiusmodi sunt leones, & equi, & huiusmodi animæ sunt indiuisibiles: imperfectorum verò, vt anguim, & lacertorum, & plantarum sunt diuisibiles.

Vnde iuxta doctrinam, dicere licebit, quòd in augmentatione in animalibus perfectis eadem manens forma extenditur ad informandas nouas partes materiæ. In animalibus verò imperfectis simul cum materia acquiritur noua pars formæ: & iuxta hanc sententiam locus est fortè Scotus hïc, dicens, quòd corruptionem sequitur partialis generatio animæ viventis; & secundùm hanc sententiam dicitur etiam fieri augmentatio secundùm formam manentem: quia manet idem modus, & figura ipsarum formarum: & hæc permanentia sufficit ad affirmandum, quòd secundùm tales formas fiat augmentatio. Et si contra arguas, quòd etiam in materia manet idem situs; ergo etiam in materia fit augmentatio. Respondetur secundùm hanc doctrinam, quòd non est eadem ratio: quia licet materia maneat eadem hoc modo, hoc non habet à se, & quatenus materia: quia quatenus materia, effluit, sed hoc habet à se, & ratione ipsius; idè etiam in imperfectis viuentibus augmentatio fit secundùm formam, & non secundùm materiam.

Cæterùm nobis, qui cum Scoto ponimus formam corporeitatis, alià viâ incedendum est: atque primò dicendum est, quòd omnes animæ viuentium sunt indiuisibiles, vt in *secundo de Anima* examinauimus, forma autem corporeitatis, quæ & mistionis est, & extensã, & quantã, & secundùm ipsam fiunt organa: quare dicendum, quòd in augmentatione acquiritur noua pars formæ corporeitatis cum noua parte materiæ: quia huiusmodi forma corporeitatis est diuisibilis, & extensã. Secundò, dicendum est, quòd quando augetur viuentia sensibilia, & vegetabilia perfecta, siue imperfecta; non autem requiritur noua pars animæ cum noua parte materiæ. Et hoc est, quòd dicit Aristoteles 1. *de Generat.* quòd augmentatio fit secundùm formam, quæ semper manet eadem. Et probatur hoc, quia aliàs non esset discrimen inter augmentum viuētium, & non viuētium; ignis enim augetur per hoc, quòd cum noua parte materiæ acquiritur noua pars formæ; si ergo & viuens hoc modo augetur, non esset discrimen inter illa: Adde, quòd vnitas subiecti sumitur ab vnitate formæ, à qua & entitas; si ergo formæ viuētium crescunt, & decrescunt, ita vt cum noua parte materiæ noua pars formæ acquiritur, & deperdat, poterit dari status, in quo viuens habeat aliam formam numero

Forma specifica viuentium sunt in multiplici differentia.

11. Quod augmētatur non generatur simpliciter, sed secundùm quid.

13.

14.

numero distinctam ab illa quam prius habuit. Dicendum est tertio, quod augmentatio fit secundum formam, & non secundum materiam, pro quanto augmentatio in viuento fit per aduenientem sibi nouam partem materiæ cum noua parte formæ corporeitatis, manente eadem formâ uiuentis; & hoc secundum illas partes, quæ habent virtutem, & efficaciam, & debitam quantitatem ad propriam actionem, ad conuertendum scilicet substantiam alimenti, quæ appellantur partes secundum formam, vt subtiliter explicat Scorus in 4. dist. 44. quest. 1. at non fit secundum materiam, id est, secundum illas partes, quæ propter sui defectum huiusmodi actionem nequeunt habere.

15.

Ad quantitatem est motus. Nota, quod Toletus primo de Generatione tenet, augmentationem non esse motum continuum, sed instantaneam mutationem, quam dicit esse Commentatoris, 8. Physic. comm. 23. & S. Thomæ ibidem, & Alberti Magni. Pro cuius intelligentia, notat Toletus, quod cibus quando disponitur, & alteratur, non est continuus, sed contiguus, & iuxta positus carni, & dum, verbi gratiâ, vna pars sanguinis conuertitur in carnem, discontinuatur ab alia parte, quæ adhuc conuersa non est, sed manet sanguis. Secundum notat, quod datur minimum substantiæ productæ naturalis, ita vt, cum caro producitur, fit sub certa quantitate, sub qua primò producitur: si ergo datur minimum substantiæ, dabitur etiam minimum secundum extensionem in accidentibus disponentibus ad substantiam; & per consequens in quantitate; aliàs daretur pars minor minimâ dispositâ, in qua introduceretur forma substantialis. Hoc positò, sic probat suam sententiam: aut pars sanguinis sic apposita carni nutriendæ disponitur, & alteratur successiuè, aut non; non successiuè, quia tunc datâ quacunque parte dispositâ, adhuc minorabilis esset, quod est contra secundum notabile; datur namque primum, vel minimum in substantiâ; ergo disponitur instantaneè, & per consequens augmentum non fit successiuè, sed in instanti. Probatur consequentia, quia non potest disponi nisi in determinata quantitate ad minimum: cuiusque autem minimi conuersio supponit alterationem, & dispositionem distinctam à dispositione alterius; ergo cuiusque minimi conuersio fit in instanti, & per consequens augmentatio est discontinua, quia residuum cibi non conuersum, quod manet, est discontinuum, vt dictum est in primo notabili. Secundum probatur; augmentatio non habet vnum subiectum: ergo non est continua. Antecedens patet, quia aliud subiectum est caro, aliud neruus, aliud os, & aliud caput, & aliud manus: hæc autem continua non sunt; ergo augmentatio non est continua. Probatur consequentia, quia augmentatio vnius partis non est eadem numero cum augmentatione alterius, sicut hæc pars est illa.

16.

Tertio probatur; augmentatio supponit generationem, & fit simul cum generatione; sed generatio est instantanea: ergo & augmentatio: & confirmatur ex Aristotele 8. Physic. text. 23. vbi probat augmentationem non esse continuam. Fit ergo secundum hanc opinionem, augmentatio sic: disponitur cibus, & alteratur in tempore, & in fine dispositionis conuertitur in instanti in substantiam aliti, & similiter augmentum; & rursus iterum disponitur alia pars cibi sicut prior

in tempore, & disposita in alio instanti post tempus dispositionis, conuertitur in substantiam, quæ, cum fit quanta, simul nutrit, & auget: est ergo augmentum interpolatum, & ex pluribus augmentis congregatum.

Oppositam sententiam tenet hic Scorus, & in 4. loco supra relato, sub lit. L. §. sed ex istis, quam secuti sunt Marsilius lib. 1. de Generat. quest. 14. Albertus de Saxonia, qu. 13. & Iandunus 8. Physic. quest. 7. & probatur ex Aristotele in hoc 5. text. 18. docente, ad tria Prædicamenta esse per se motum, videlicet ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi; sed augmentatio est ad quantitatem; ergo est per se motus.

Ad primum in oppositum, respondetur quod dubium est, an detur minimum substantiæ, immò ipsemet Toletus, quest. 4. conclusione 2. asserit oppositum esse probabilius. Secundum dico quod esto, quod hoc fit verum in generatione substantiæ, non tamen in nutritione, & in augmentatione, nutritio enim quamuis fit partialis generatio; quia tamen non est simpliciter generatio, sed potius aggeneratio, vel ingeneratio, idè etiam fit successiuè; alteratur ergo successiuè alimentum, & successiuè conuertitur in substantiam uiuentis, & successiuè ipsum uiuens augetur. Ratio autem diuersitatis in nutritione, & generatione substantiæ completæ, hæc est, quod substantia completa indiget determinatis accidentibus, & determinata quantitate; substantia autem, quæ est pars alterius, qualis est, quæ in nutritione acquiritur, non indiget quantitate certâ, & determinatâ, in qua generetur, & idè non generatur in tam parua, quin in minori generetur.

Ad secundum dico, solùm probare augmentationem, quæ fit in capite, non continuari cum augmentatione, quæ fit in manu; de hoc tamen non est quæstio: sed vtrum augmentatio, quæ fit in manu, verbi gratiâ, sit continua, & rursus sicut omnes partes sunt continuæ etiam distantes aliis intermediis partibus, ita etiam accidens extensum per omnes partes dicitur continuari ad continuationem subiecti, quamuis non sic fit augmentatio per partes successiuè, quod augmentatio succedat augmentationi alterius; quia omnes simul augetur secundum exigentiam cuiusque virtutis.

Ad tertium, dico quod generatio substantiæ per se existentis, est instantanea; generatio verò partis substantiæ in alio existentis est successiuæ. Ad auctoritatem Philosophi, dico quod Aristoteles loquitur ibi contra Heraclitum asserentem omnia esse in continuo motu, & fluxu; probatque ibi Aristoteles in motu augmentationis, & alterationis illud non esse verum; nam in quolibet augmentabili datur terminus, vltra quem amplius non augetur uiuens, immò sæpè augmentatio impeditur propter infirmitates; at non negat ibi Aristoteles augmentationem quamdiu durat, non esse motum continuum, cum ex professo hoc docuerit in hoc 5. Physic.

Aliter dicitur, quod illa extensio, &c. Nota primò, quod sicut in generatione præter materiam compositionis, est etiam materia alterationis, scilicet terminus à quo, & aër est terminus à quo, & materia alterationis aquæ, quando aër conuertitur in aquam, & materia quæ erat sub forma aëris, est materia compositionis aquæ: ita in augmentatione, materia alterationis est cibus extrin

17.

Opinio Toletii
reicitur.

18.

Materia est
duplex compositionis,
& alterationis.

extrinsecus sumptus, qui corrumpitur; & in hac materia alterationis conuenient generatio; & augmentatio: & talis materia in vtraque est corpus compositum; materia tamen compositionis in generatione, differt à materia compositionis in augmentatione, quia materia generationis non est corpus, sed materia prima: at in augmentatione materia compositionis est corpus in actu: nam cibus, qui est materia alterationis, conuertitur in propriam substantiam rei viuentis; & sic conuersus, & factus actu caro, auget; in augmentatione ergo, tam materia alterationis, quam compositionis est corpus in actu. Vnde pro maiori luce.

19. Nota secundò, ex Scoto vbi suprà, quòd si detur in toto aliqua pars, quæ sit pars secundum formam, & dicatur A, & hæc pars habeat decem partes, quarum quælibet habeat æqualem virtutem ad conuertendum cibum in sui substantiam, postquam nutrimentum fuerit deductum per quascumque depurationes, ita vt iam sit sub forma proxima formæ introducendæ; tunc istud tale alimentum sub illa forma, vbi gratiâ, sanguinis, approximatum parti nutriendæ, & receptum in quibusdam poris dimissis ex fluxu quarundam partium secundum materiam, quæ præfuerunt ibi, & nunc ex fluxu suo reliquerunt poros repletos aliquo humore subtiliori, ex quo ipsum totum caruit densitate in partibus requisita ad bene esse eius ibi existens; tunc, inquam, alimentum conuertitur in ipsum nutriendum, vt scilicet reparetur illa densitas in toto requisita ad bene esse eius ibi existens: & ex hoc sicut ante conuersionem, iuxtaponebatur alimentum contiguè partibus nutriendi, ita post conuersionem iuxtaponitur continuè aliquibus partibus permanentibus; in poris enim partis augendæ recipiuntur partes nutrimenti, & ibi existentes aggerantur partibus illius partis nutriendæ. Vnde parti, quæ propriè augetur, & nutritur, non est iuxtapositio alimentis tantum, sed in tali parte alia pars fluxit, & alia de nouo restauratur, & fit quædam ingeneratio, id est, intrinseca generatio partis nouæ loco partis antiquæ quæ fluxit; in partibus verò illis, quæ propter defectum suæ virtutis propriè non nutriuntur, est iuxtapositio. Recepto ergo nutrimento in poris, virtus viuentis alterat, & resoluit vaporem, qui resultat ex concoctione; & ille vapor faciens nouum porum, propellit partes viuentis, quæ extenduntur, & dilatantur versùs exteriorem locum, & tunc cibus conuertitur, & alimentum fit pars viuentis, & tunc viuens fit maius, & augetur; & hoc est augmentum, & noui loci occupatio: quia vbi erat nutrimentum, est iam viuens.

20. In augmentatione manet idè subiectū.

c Præexistens augmentatur, & ipsum manet idem. Nota, quòd in augmentatione manet idem subiectum. Quoniam, etsi in viuente omnes partes materiales successu temporis fluant, & varientur, vnde idem subiectum non potest dici manere omnino inuariabile; tamen dicitur manere idem, quia manet eadem forma specifica inuariata, à qua sumitur identitas, & insuper: quia quamuis partes materiales fluant, & resluent, fluunt tamen imperceptibiliter, quasi eo modo, quo vnus populus dicitur idem semper manere, aliis, aliisque hominibus succedentibus, & similiter vnus fluuius aliâ, & aliâ decurrente

Scoti oper. Tom. I I.

aquâ. Adde quòd, quia totum non est suæ partes, sed dicitur tertiam entitatem realiter distinctam à suis partibus simul sumptis, idèd quamuis in augmentatione adueniant nouæ partes, tamen manet idem totum ante augmentationem, & post.

2 I.

f De aliis, non pertinet ad propositum. Ad primum, iam dictum est quomodo auctum maneat idem. Ad secundum, dico quòd in augmentatione viuentis quælibet pars augetur propriè: & quando Aristoteles dicit, quòd quælibet pars augetur, intelligitur de parte formali, quæ propriè & proportionabiliter augetur; propriè, inquam, quia habet virtutem ad conuertendum nutrimentum in sui substantiam; proportionabiliter autem, quia quanta est proportio capitis ad digitum ante augmentationem, tanta est post augmentationem: partes verò materiales non augetur propriè per huiusmodi conuersionem nutrimenti, sed per iuxtapositionem: vide Scotum vbi suprà. Ad tertium, dico quòd non datur penetratio dimensionum, quia in augmentatione non acquiritur noua quantitas, sed præexistens extenditur, quæ extensio nihil aliud dicit, quam alium, & alium ordinem partium ad partes loci. Vel dicas cum Canonico, libro quinto, quæstione 4. ad secundum principale.

QVÆSTIO IV.

Utrum omnis motus sit de contrario in contrarium?

Arist. hic text. 10. D. Thom. lect. 3. Albert. Magn. lib. Physic. tract. 1. c. 5. Egid. Rom. ibid. text. comm. 54. & 59. Mayr. expof. lib. 5. Physic. Rub. 5. Physic. cap. 4. quæst. 1. Ant. Rocc. in text. citato huius 5. libri.

1. R E V I T U R quòd non: quia aliquis motus est de priuatione in habitum: igitur non omnis motus est de contrario in contrarium. Tenet consequentia, quia sunt diuersæ species oppositionis. Antecedens probatur, quia in omni transmutatione naturali priuatio est principium motus requisitum necessarium, vt patet primo huius: igitur omnis transmutatio naturalis est de priuatione in habitum, vel saltem è contra.

Secundò, quia aliquis est motus inter relatiuè opposita: igitur non omnis motus est de contrario in contrarium. Probat per antecedens, quia ad quantitatem est motus, vt patet in isto quinto. Similiter de minùs ad magis in eadem specie est motus, vel è contra; modò magis & minùs sunt relatiuè opposita. Similiter motus ad quantitatem est inter magnum, & paruum; modò magnum & paruum sunt ad aliquid.

Tertid, motus est de minùs ad magis in eadem specie, vel è contra, vt patet in isto quinto, & hinc non est de contrario in contrarium, quia magis, & minùs non differunt specie, & tamen contraria differunt specie, vt patet 10. Metaph. text. 52.

Quartò, si motus de minùs ad magis in eadem specie esset de contrario in contrarium, sequeretur quòd vnus contrariaretur pluribus. Consequens est falsum: quia tantum vnus vni est contrarium, vt patet 10. Met. text. 19. Consequentia probatur, quia si fiat motus de remisso calido, ad summè calidum, & mobile quiesceret in medio

2.

E c motus

motus, tunc gradus caliditatis, sub quo quiesceret, esset contrarius termino à quo motus. Similiter esset contrarius summæ caliditati, si fieret ulterius ad summam caliditatem; aliter enim non esset uterque illorum motuum de contrario in contrarium. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto quinto, text. 10.

*Diviso qua-
stionis.*

In quaestione, primò videbitur in generali, an omnis motus sit de contrario in contrarium. Secundo, inquiretur specialiter de motu, qui est de minùs ad magis in eadem specie, qualiter sit de contrario in contrarium.

Quantum ad primum, recolligenda est distinctio de motu, quòd motus accipitur dupliciter. Vno modo, pro omni mutatione subita, vel successiva, facta in subiecto in actu, vel in potentia. Alio modo pro mutatione successiva facta, in subiecto in actu; & sic accipitur in proposito.

*Contrarietas
sumitur du-
pliciter.*

Secundò, est notandum, quòd contrarietas accipitur dupliciter. Vno modo propriè, & sic ad contrarietatem requiritur maxima distantia, ut patet 10. Metaph. text. 52. cuiusmodi est repugnantia inter summam caliditatem, & summam frigiditatem. Alio modo contrarietas accipitur pro impossibilitate terminorum, inter quos est distantia media, secundum quam proceditur; & in sic procedendo fit successio propter distantiam mediam: & isto modo capitur contrarietas in proposito, licet hoc sit impropriè.

*3.
Terminorum
impossibi-
litas est tri-
plex.*

Tertiò notandum, quòd huiusmodi impossibilitas terminorum, inter quos est distantia, est triplex; quædam secundum locum; quædam secundum formam; & quædam secundum quantitatem. Contrarietas secundum locum, quædam maior, & quædam minor, secundum maiorem, vel minorem distantiam localem, propter quam causatur successio in motu locali. Et si quærat, qualiter attenditur huiusmodi distantia in motu circulari, ex quo est de eodem in idem. Respondetur, quòd hoc est secundum diversitatem partium mobilis secundum situm: quia mobile nunc est in vno situ, & impossibile est ipsum secundum eandem partem, secundum quam est in vno situ, esse pro tunc in alio situ: igitur secundum diversitatem situm respectu eiusdem partis, motum circulariter mouetur successivè: & hæc est repugnantia, secundum quam causatur successio in motu locali. Alia est impossibilitas terminorum, inter quos est distantia secundum formam; & ista impossibilitas facit provenire successionem in motu alterationis, cuiusmodi est distantia inter caliditatem, & frigiditatem, vel etiam distantia gradualis inter magis calidum, & minùs calidum.

4.

Tertia est impossibilitas terminorum, inter quos est quantitas intermedia, & propter impossibilitatem istorum terminorum quantitatis provenit successio in motu ad quantitatem. Vnde quia impossibile est aliquod totum esse sub minori quantitate, & esse sub maiori totaliter: igitur necesse est, quòd procedendo ab vno ad reliquum, fiat successio.

*Mutatio de
contradictorio
in contradic-
torium nõ est
mutatio.*

Nunc ponuntur conclusiones. Prima est. Nulla mutatio facta de priuatione in habitum, vel de contra, vel de contradictorio in contradictorium, in quantum huiusmodi, est motus. Probat, quia omnis talis mutatio fit subitò; sed nullus motus fit subitò: igitur nullus motus est huiusmodi mutatio, scilicet de contradictorio in contradictorium, aut de priuatione in habitum, vel de contra,

Maiores probatur: quia inter priuationem, & habitum non est distantia media, nec etiam inter contradictoria, secundum quam, procedendo ab vno ad reliquum, possit fieri successio. Et minor patet per quid nominis motus, quia de ratione motus est, quòd fiat successivè.

*Motus est de
contrario in
contrarium.*

Secunda conclusio: Omnis motus est de contrario in contrarium: quia omnis motus fit successivè, aut secundum quantitatem, aut secundum qualitatem, vel secundum ubi; sed quocunque istorum modorum fiat, est inter contraria: ergo, &c. Maior patet in isto quinto, text. 10. Et minor probatur; quia in quolibet illorum generum est impossibilitas terminorum, inter quos est distantia intermedia, quia si per ipsam procedatur, facit successionem in motu. Secundo, patet conclusio ista ex prima conclusione.

Tertia conclusio. Hæc consequentia non valet, hæc mutatio fit consecutiue ad motum; hæc igitur mutatio non est motus. Pro qua conclusione est sciendum, quòd repugnantia secundum formam subdividitur; quia quædam est inter qualitates in inuicem actiuas, ut inter caliditatem, & frigiditatem: alia est inter qualitates contrarias, quæ non sunt aptæ natæ in inuicem agere, sed sunt natæ sibi inuicem succedere in eodem subiecto, non per actiones proprias, sed concomitanter ad actiones aliarum qualitatum. Nunc probatur conclusio; quia albefactio est motus, & tamen fit consecutiue ad alium motum: igitur, &c. Maior patet, quia albefactio est de contrario in contrarium, facta successivè in subiecto in actu. Minor probatur, quia fit consecutiue ad actiones qualitatum primarum. Et sic patet, quòd omnis motus est de contrario in contrarium, accipiendi scilicet contrarietatem largè pro impossibilitate terminorum, inter quos est distantia intermedia, secundum quam proceditur successivè de vno termino ad alterum. Et hæc de primo.

5.

*Repugnantia
secundum for-
mam est du-
plex.*

Quantum ad secundum. Dubitatur primò, unde proveniant magis, & minùs in eadem specie, vel etiam in diversis speciebus. Secundo, dubitatur, an magis, & minùs sint in eadem specie. Tertiò, dubitatur, vtrum includat repugnantiam, quòd aliquis motus sit de minùs ad magis in eadem specie; vel de contra, & tamen sit de contrario in contrarium.

Ad primum dubiù videtur Aristoteles respondere, in isto quinto, text. 19. quòd magis & minùs proveniant ex admixtione contrarij, ita ut illud dicatur magis tale, cui minùs miscetur de contrario, & illud minùs tale, cui plus miscetur de contrario; sicut illud dicitur magis calidum, cui minùs de frigiditate est admixtum, & illud minùs, cui plus mixtum est de frigiditate. Et hoc videtur etiã dicere Aristoteles 3. Topic. vbi dicit, quòd albus est, quod est nigro impermixtius. Isto tamen non obstante, Respondetur ad primum dubiù, quòd magis, & minùs non proveniunt ex admixtione contrarij, sed essentialiter, & intrinsecè proveniunt ex additione, vel remotione plurium graduum de eadem specie in eodem subiecto, sicut manifestè patet de lumine, quia illud dicitur magis luminoso, in quo sunt plures gradus luminis, & illud minùs in quo sunt pauciores; & ita similiter de qualitatibus habentibus contrarium, quia si à caliditate esset omnino separata frigiditas, adhuc illud esset magis calidum, in quo essent plures gradus caliditatis, & illud minùs, in quo essent pauciores; verum est tamen

6.

tamen,quòd in qualitatibus,secundùm quas propriè est alteratio , semper pluralitatem graduum in eadem specie consequitur maior,vel minor admixtio contrarij: quia semper quot gradus adduntur de vno contrariorum,tot remouentur de reliquo,& è contra.

7. Ad secundum dubium responderetur. Pro quo sciendum,quòd res quæ non sunt termini, non dicuntur eiusdem speciei,vel diuersarum specierum,vel diuersæ species,nisi eà ratione quâ significantur per terminos, quæ non sunt diuersarum specierum,vel diuersæ species;modò isti termini *magis*, & *minus* sunt diuersæ species in genere Relationis, sed tamè *magis*, & *minus* dicuntur de eadem specie, quando termini, quibus applicamus istos terminos *magis*, & *minus*, in comparando, sunt eiusdem speciei, vt dicendo *magis* album, *minus* album: vnde quia isti termini *album*, & *album* sunt eiusdem speciei, idèò dicitur, quòd isti termini *magis*, & *minus* sunt in eadem specie.

Ad tertium dubium, dico quòd repugnat, quòd motus sit de magis ad minus in eadem specie, & cùm hoc sit de contratio in contrarium secundum eandem rationem; sed secundum diuersas rationes hoc est benè possibile, quia in motu secundum qualitatem, considerando præcisè qualitatem, quæ abiicitur, tunc est mutatio de magis ad minus, & est sola corruptio: sed considerando, & attendendo solum de qualitate, quæ acquiritur; tunc est mutatio de minori ad maius, & est sola generatio; sed attendendo ad vtramque simul, scilicet ad illam, quæ acquiritur, & ad illam quæ abiicitur, tunc est alteratio; & est de contratio in contrarium: & sic motus alterationis componitur ex generatione, & corruptione. Et secundum prædicta procedunt rationes ante oppositum.

ANNOTATIONES.

8. **C**ontrarietas accipitur dupliciter, &c. Nota, in illis tribus Prædicamentis, ad quæ est per se motus, dari contrarietatem, alio tamen, & alio modo. In qualitatibus enim aliquæ dantur, quæ propriissimè sunt contrariæ; inter quas est maxima distantia, non quidem localis, sed formalis, vt inter albedinem, & nigredinem: quia cùm subiectum ab vna istarum recedit, nec ulterius pergere, quàm ad alteram contrarium, potest, adeò vt repugnet dari aliquid seniorius, aut distantius in quod tendat. In quantitate tamen non est distantia maxima simpliciter, sed est distantia, & contrarietas secundum quantitatem magnam, & paruum, habito respectu ad entia naturalia, quæ naturaliter ad magnitudinem, & paruitatem sunt determinata. In vocationibus item non est simpliciter maxima latitudo, & distantia: si qua esset, esset inter *vbi sursum*, & *vbi deorsum*, hæc autem distantia non est maxima: quoniam non repugnat rationi existentia in loco, esse alias existentias in loco magis inter se distantes, maioremque latitudinem habentes.

b *Magis*, & *minus* proueniunt ex admixtione contrarij. Nota quòd de causa suscipiendi magis, & minus fuit multiplex opinio. Quidam dixerunt, quòd augmentum, & decrementum subiecti, vel accidentis, id est, maior, vel minor extensio subiecti, vel formæ est causa suscipiendi magis, & minus. Alij dixerunt, quòd accessus, & recessus ad impositio-

Scoti oper. Tom. I.I.

nem vocis. Alij, quòd forma suscipit magis, & minus secundum dispositionem in subiecto; vel secundum esse in subiecto remanente eius essentia immutata. Alij, quòd radicatio formæ in materia est causa suscipiendi magis; & minus. Alij verò, quòd approximatio, & remotio à suo contrario est causa, quare forma suscipiat magis, & minus.

Prima opinio stare non potest: quia tunc sequeretur, quòd equus albus esset albior, quàm margarita, quod est falsum; & quòd quanto aliquis homo esset maior, tanto esset magis, quod est etiam falsum.

Secunda etiam opinio, quæ est Gilberti Porretani in libello de sex Principiis, est falsa: quia ex ea sequeretur, quòd nihil est albedine album; nisi esset albidissimum; quod est falsum, quia tunc album remissum non esset album. Et probatur consequentia: cui enim non conuenit significatum nominis, non conuenit ipsum nomen: si ergo album imponitur ad significandum albedinem in vltimo gradu, nihil erit album nisi sit albidissimum.

Tertia opinio, quæ videtur esse Aristotelis, & Boëtij in Prædicamentis, cap. de Qualitate, vbi dicunt quòd iustitia non dicitur magis, vel minus alia iustitia; sed aliquis dicitur iustior altero. Est etiã falsa, quia illud esse in subiecto, vel illa dispositio formæ, aut est idem cum esse formæ, vel non: si idem, habetur propositum; quia cùm illa dispositio sit maior, vel minor: ergo & esse formæ, cui ponitur esse idem: si non est idem, quæro de illo, vtrum secundum suam essentiam suscipiat magis, & minus, vel non; si sic, habetur propositum; si non: ergo erit processus in infinitum. Item, habito termino secundum rationem, quæ terminus, cessat motus, quoniam habitibus præsentibus in materia cessat motus, ex primo de Gener. text. 55. sed per te in principio calefactionis habetur caliditas secundum rationem, quæ est terminus calefactionis: ergo in principio cessabit motus ille, quod est impossibile. Minor probatur: quia omne quod mouetur habet aliquid de termino à quo, & aliquid de termino ad quem, ex 6. huius, text. 7. & 87. ergo in principio calefactionis in ipso calefactibili est aliquid de esse caloris: si ergo essentia caloris non suscipit magis, & minus, sequitur quòd in principio est calor perfectus, secundum quem motus est terminus motus.

Ad Aristotelem, & Boëtium dico, quòd essentia speciei in se considerata abstrahendo à supposito, est indifferens ad omnem gradum, sed ipsa in vno supposito est perfectior se ipsa in alio supposito, & vt est in supposito sic denominat subiectum, quia per se suppositum eius non est subiectum, sed qualitas in hoc subiecto; non igitur iustitia abstractè intelligendo, sed iustum, id est, hæc iustitia, vt denominat istud subiectum, est maior aliã. Et si quæras; aut iste gradus, & ille sunt intra essentiam huius qualitatis, aut non: si sic, & iste gradus est diuersus ab illo: ergo hæc essentia est diuersa ab illa per aliquid, quod est intra essentiam: igitur *magis* differt à *minus* specie, tum quia omnis diuersitas essentialis diuersificat speciem. Tum quia essentia primò est speciei, non indiuidui, alioquin indiuiduum posset habere definitionem specialiozem definitione speciei: igitur differentia in essentia non est solum differentia numero, sed specie. Dico quòd gradus isti sunt intra essentiam non speciei,

E c 2 sed

8. Contrarietas non eodè modo est in Prædicamentis ad quæ sit motus.

Opinio multiplex de causa suscipiendi magis, & minus.

9.

10.

sed indiuidui, quia natura specifica abstrahit ab omni gradu, & est indifferens ad omnem gradum; & ideo non sequitur tales gradus differre specie, sed numero tantum, quia per solam differentiam indiuidualem, & non specificam ad inuicem distinguuntur.

Quarta opinio de radicatione formæ in subiecto ex eo reicitur: quoniam ista radicatio, vel est aliud à forma radicata, vel non; si non, haberet propositum, quoniam, cum illa radicatio sit maior, vel minor: ergo & forma. Si est aliud, vel est forma absoluta, vel respectiua: si absoluta, haberet propositum; si respectiua similiter, quia magis, & minus in forma respectiua oritur ex magis, & minus in forma absoluta. Adde, quod si maior radicatio formæ esset causa suscipiendi magis, & minus, sequeretur quod ubi forma esset magis radicata, ibi subiectum esset magis tale; quod tamen est falsum: quia secundum Medicos, febris hectica est magis radicata, quam tertiana, & tamen tertiana est intensior, & ideo tertianarius est magis febricitans. Similiter verecundus est aliquando rubicundior, & tamen rubor est in eo minus radicans, quam in aliquo alio minus rubeo, qui est sanguineus naturaliter.

11.

Ultima opinio optimè impugnatur hinc à Scoto: ideo dicendum est cum Scoto, quod præcisè ratio suscipiendi magis, & minus est latitudo graduum in forma, siue, quod idem est, illimitatio formæ, quæ participatur: quia impossibile est formam participari secundum magis, & minus, nisi in se sit ad aliquam illimitatam: nam oppositum prædicati infert oppositum subiecti; da enim, quod non sit illimitata, quomodo participabitur secundum alium, & alium gradum? Et hanc sententiam docuit etiam Simplicius in Prædicamentis, cap. de Qualitate, ubi referens multas opinioniones de causa suscipiendi magis, & minus, & improbando præfert, & commendat opinionem Archytæ, dicens sic; Archytas breui sermone causam eius, quod est magis, & minus, mirabiliter insinuat, dicens: *Qualitas enim quoniam infinitatem quandam participat, ideo secundum eius rationem habet, quod suscipiat magis, & minus, & non ex participibus.* Hæc ille.

^c *Res, quæ non sunt termini, non dicuntur eiusdem speciei, &c.* Nota, quod propriè appellatio illi dicuntur termini, qui sunt per se significatiui, ut sunt termini categorematici, qui possunt per se esse subiectum, & prædicatum in propositione; termini verò qui non sunt per se significatiui, ut sunt termini Syncategorematici, magis appellantur terminorum modi, quam termini, velut sunt adiectiua adiectiue tenta, signa vniuersalia, vel particularia, & in proposito aduerbia. Vnde *magis, & minus*, ut sunt de Prædicamento Relationis, sunt termini, quia sumuntur nominaliter, & ut sic, distinguuntur specie: ut autem sunt aduerbia, non sunt propriè termini, sed terminorum modi; & sunt eiusdem, vel alterius speciei, prout termini, quorum sunt modi, sunt eiusdem, vel alterius speciei. Vnde, sicut similitudo est relatio propriè fundata super essentiam qualitatis, ita *magis, & minus*; fundamentum autem *magis* est essentia speciei sub perfecto gradu; qui gradus est aliquid absolutum de genere Qualitatis, licet ipsum consequatur respectus *magis* ad alium imperfectum in eadem specie, quem sequitur relatio *minus*. Et ideo, licet istæ relatio-

nes *maioritas, & minoritas* opponantur specie; quia tamen fundamenta sunt eiusdem speciei, dicuntur esse in eadem specie, sicut istæ relationes *simile, & dissimile* secundum se consideratæ, distinguuntur specie, & tamen prout fundantur in eadem qualitate speciei, dicuntur esse in eadem specie.

QVÆSTIO V.

Utrum in tribus Prædicamentis sit motus, & non in aliis, scilicet Quantitate, Qualitate, & Vbi?

Arist. 3. *Phys. sext. com. 4.* Eudem. Alex. apud Simplic. & ipse Simpl. 3. *Phys. com. 5. & 15. & lib. 5. com. 20.* Alb. 5. *Physic. tract. 1. c. 8. D. Thom. lect. 3. & 21. Metaph. lect. 12.* Mayr. passu 24. *diffic. 5. Compl. disp. 2. Phys. q. 3. 5. 2.* Maiorez. *In expof. prædic. Quantitas sext. 7.* Hur. *disp. 21. Physic. sect. 10. Rub. lib. 5. Phys. c. 2. q. unica. p. 2.* Auerf. *nom. 1. Philof. q. 26. sect. 10. Fab. Theoremata 45. c. ult.* Vide citandos *infra lib. 7. q. 4.*

RGVITVR primò quod non: immò quod in *Ad aliquid* sit motus; quia omnis mutatio successiua, quæ non est generatio, nec corruptio, est motus; sed in *Ad aliquid* est mutatio successiua quæ non est generatio; nec corruptio: igitur in *Ad aliquid* est motus. Maior patet in isto quinto, text. 9. Et minor probatur, posito, quod Socrates sit albus, & Plato niger; tunc mutetur Plato de nigredine ad albedinem; tunc mutatio ista, scilicet, assimilatio, est successiua, & non est generatio, nec corruptio, sed est de affirmato in affirmatum, scilicet de dissimili ad simile; igitur cum simile, & dissimile sunt ad aliquid; igitur in *Ad aliquid* est motus.

I.

Secundò, quia in *Ad aliquid* est contrarietas, & susceptio magis, & minus; igitur in *Ad aliquid* est motus. Tener consequentia, quia per istud mediū probat Aristoteles quod in tribus generibus est motus: quia in ipsis inuenitur contrarietas. Et antecedens patet in Prædicamentis.

Tertio, arguitur expositoriè, posito quod de nigro fiat album: ad hanc albedinem est motus, hæc albedo est ad aliquid; igitur in *Ad aliquid* est motus. Minor patet, quia hæc albedo est similitudo, modò omnis similitudo est ad aliquid similitudo.

Quartò, sanatio est quidam motus, ut sæpè exemplificat Aristoteles in isto quinto, text. 12. & tamen sanatio est motus in *Ad aliquid*: igitur in *Ad aliquid* est motus. Minor probatur: quia sanitas est proportio primarum qualitatum, & omnis proportio est ad aliud proportio.

Quintò, arguitur quod in *Vbi* nō sit motus: quia omne *vbi*, siue locus est quantitas; igitur præter motum, qui est ad quantitatem, non debet poni motus distinctus ad *vbi*. Et si dicatur, quod licet *vbi*, siue locus sit quantitas, attamen aliud connotatur per hoc nomen *vbi*, quod nō connotatur per hoc nomen *quantitas*; hoc non valet; quia illud, quod connotatur per hoc nomen *locus*, seu per hanc dictionem *vbi*, est ad aliquid: quia per ipsum denotatur habitudo ad locum; igitur si ratione connotati sit motus ad *vbi*, sequitur quod in *Ad aliquid* est motus.

2.

Sextò, arguitur quod in qualitate non sit motus, quia quæ ratione in vna specie qualitatis reperiretur motus, eadem ratione in alia; sed certum est,

est,

est, quòd in aliquibus non inuenitur : igitur nec in aliis. Maior probatur per simile ; quia ad *ubi* dicitur esse motus ex eo, quòd ad quamlibet eius speciem potest esse motus. Minor probatur, quia ad qualitates de prima specie non est motus, vt patet *septimo huius, text. 17.* nec ad alias de tertia specie, nec de quarta.

Septimò, quia *agere, & pati* est motus ; igitur in aliis, quàm in illis tribus inuenitur motus. Consequentia nota est : & antecedens patet, quia in actione, & passione inuenitur contrarietas. Oppositum arguitur per Aristotelem in *isto quinto, text. 10.*

3. *Motus unde habet, quòd sit in aliquo genere.*

Notandum, quòd motus ² non dicitur esse in aliquo genere ex eo, quòd per motum acquiritur, vel deperditur res illius generis. Probatur dupliciter : primò, quia si sic, sequeretur, quòd omnis motus esset motus ad aliquid, quòd est falsum : vt patet in *isto quinto.* Consequentia probatur, quia omnis res mundi est eadem, vel diuersa causa, vel causata : igitur omnis res mundi est ad aliquid. Tenet consequentia ; quia omnis res eadem dicitur ad aliud esse eadem, & omne diuersum ab aliquo diuersum, & omnis causa dicitur ad aliud causa, & sic de aliis. Ex quo patet, quòd omnis res mundi est ad aliquid : igitur si in aliquo genere sit motus ex eo, quòd acquiritur, vel deperditur res illius generis, sequitur quòd omnis motus sit ad aliquid.

Secundò, supposito quòd quantitas non sit res distincta à re quantà, tunc sequitur quòd omnis motus esset motus ad quãtitatem : consequens est falsum. Et consequentia probatur, quia quãlibet res, seu dispositio, secundum quam est motus, est diuisibilis : igitur per suppositum, quãlibet talis est quantitas ; & per consequens omnis motus est in genere *Quantitatis*.

4. *Secundò, notandum quòd ex eo motus dicitur esse in aliquo genere, quòd mutatur responsio ad quãsitum illius generis de mobili post motum & ante : verbi gratiã, ex hoc dicitur motus, vel mutatio ad substantiam, quia mutatur responsio ad quãtionem quãrentem, quid est hoc ; vt quia hoc nunc est aer, & prius fuit aqua : iudicamus ipsum esse mutatum substantialiter. Similiter dicitur motus ad quantitatem ex eo, quòd per illum motum mutatur responsio ad quantum est hoc, quia post augmentationem responderetur, quòd est bipedale, & tamen antè erat pedale solum. Ex quo patet, quòd si per aliquem motum mutetur responsio de mobili per prædicata de *Ad aliquid*, tunc ille motus potest dici ad aliquid : verbi gratiã, si per aliquem motum sit verum dicere, quòd hoc est simile, & post non erit simile, immò dissimile, tunc ille motus est ad aliquid.*

Motus potest esse in aliquo genere dupliciter.

Sed dubitatur, qualiter est hoc, quòd tu ponis in *Ad aliquid* esse motum, & tamen Aristoteles hoc negat. Respondetur, quòd in aliquo genere potest esse motus dupliciter. Vno modo, per se, scilicet quando per talem motum, & omnem consimilem de necessitate mutatur responsio ad quãsitum illius Prædicamenti ; & sic calefactio dicitur motus per se ad qualitatem, quia necessarium est, quòd per calefactionem mutantur de mobili prædicata de genere *Qualitatis*. Eodem modo ambulatio est motus per se ad locum, quia necesse est, quòd per omnem ambulationem mutetur locus. Alio modo dicitur esse motus in aliquo genere per accidens, ex eo quòd contingit quandoque per illum motum mutari prædicata

Scoti oper. Tom. II.

illius generis de mobili, sed non de necessitate : verbi gratiã, per motum ambulationis contingit aliquando variari prædicata de genere *Ad aliquid* de ipso mobili, vt mobile ante ambulationem est ægrum, & post sanum, & sic ambulatio est quoddammodò ad aliquid, licet per accidens, eo quòd non necessarium per ambulationem mutantur prædicata de mobili de *Ad aliquid*. Et sic patet, quòd in *Ad aliquid* non est per se motus, sed bene per accidens.

5.

Tertiò, notandum, vt patuit priùs, quòd ad motum propriè dictum requiritur, quòd fiat secundum dispositionem, quæ de sui natura est acquisibilis successiue alicui subiecto in actu per motum illius subiecti, & nullo modo per motum alterius illo subiecto quiescente.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio est, in *Ad aliquid* ^b non est per se motus. Probatur, quia secundum illud, genus non est per se motus, cuius prædicata variantur de mobili per mutationem factam in aliquo alio, ipso mobili non moto ; sed prædicata generis *Ad aliquid* variantur de mobili per solam mutationem factam in aliquo alio : igitur in *Ad aliquid* non est per se motus. Maior patet per conditiones requisitas ad motum : & minor probatur, quia si Socrates nunc sit dexter Platoni, ipse potest fieri sinister, moto Platone sine motu sui ipsius. Secundò, quia nulla est mutatio, vel motus, quem de necessitate sequitur mutatio prædicatorum generis *Ad aliquid* de ipso mobili : igitur nullus est motus per se ad aliquid. Consequentia tenet per descriptionem motus per se, & antecedens apparet inducendo, vt dictum fuit priùs de ambulatione. Similiter per albefactionem contingit aliquando variari prædicata de *Ad aliquid*, vt simile, vel dissimile ; sed hoc non est de necessitate, quia potest fieri albefactio sine hoc, quòd huiusmodi prædicata variantur.

Motus nõ est per se in ad aliquid.

Secunda conclusio. Non ad omnem speciem *Quantitatis* est motus. Probatur, quia potest fieri mutatio de minori numero ad maiorem, sine motu : igitur non ad omnem speciem *Quantitatis* est motus. Tenet consequentia, quia Numerus est species *Quantitatis* : & antecedens apparet, quia potest fieri maior numerus Intelligentiarum, aut aliorum indiuisibilium sine motu, quia nullum indiuisibile mouetur.

6. *Motus nõ est ad omnẽ Speciem Quantitatis.*

Tertia conclusio. Secundum *agere, & pati* non est per se motus. Probatur, quia nulla est mutatio, quam de necessitate consequatur variatio prædicatorum de genere *Agere, vel Pati* ; igitur secundum nullum illorum generum est per se motus. Et istam conclusionem diffusè probat Aristoteles in littera : & per idem probatur, quòd in *Quando, Situ, & Habitu* non est motus.

Motus nõ est ad actionem, & passionem.

Quarta conclusio : In tribus generibus solum inuenitur motus, scilicet in *Quantitate, Qualitate, & Vbi*. Probatur, quia solum in illis tribus reperiuntur conditiones requisitæ ad motum ; igitur in illis tribus solum inuenitur motus. Antecedens apparet, quoniam in quolibet illorum generum est dispositio acquisibilis successiue in subiecto in actu per motum illius subiecti, & non per motum alterius ; sed quòd in aliis non reperiuntur, patet ex quãtionibus præcedentibus.

Motus est rãtium ad tria genera.

Ad rationes. Ad primam, concedo maiorem, & nego minorem. Vnde, licet dealbatio sit motus successiuis, attamen non est motus per se ad aliquid, ex eo quòd solum per accidens contingit

7.

tingit prædicata de genere *Ad aliquid* variari de mobili ante dealbationem, & post.

Ad secundam, conceditur antecedens, & negatur consequentia. Ad probationem dico, quod Aristoteles ponit illud medium, sed non sufficit, nisi in illis, in quibus reperiuntur aliarum conditiones requisitæ ad motum.

Ad tertiam, concedo quod ad illam rem, quæ est ad aliquid, est motus: immò sic potest concedi, quod omnis motus est ad aliquid, ut dictum fuit in primo notabili.

Ad quartam, dico quod ad sanationem non est motus, nisi per accidens, scilicet in quantum contingit sanationem esse ambulationem, vel alterationem aliquam, quæ est inter qualitates, quæ sunt de tertia specie.

Ad quintam, dico quod licet omne *ubi sit* quantitas, artamen secundum quantitatem, & *ubi sunt* diuersi motus, eo quod alius est motus secundum quem variantur prædicata de genere *Quantitatis*, & alius est secundum quem variantur prædicata de genere *Vbi*, per quem tamen non variantur prædicata de genere *Quantitatis*.

Ad sextam, de qualitate videbitur in 7. Ad aliam *in agere*, &c. dico quod non; nec ad motum sufficit contrarietas, nisi cum hoc sint aliarum conditiones requisitæ ad motum. Et hoc de quaestione.

ANNOTATIONES.

8. **M**OTUS non dicitur esse in aliquo genere ex eo, &c. Nota, quod Scotus ponit hoc notabile, ut doceat modum sustinendi quantitatem non distingui à se quanta, & relationem omnem esse eandem rem cum fundamento, quam tamen sententiam ipse non tenet, ut annotauimus supra. Et quando dicit, quod omnis res mundi est ad aliquid, concedi potest realiter, & denominatiue, sed falsum est formaliter, & quiditatiue, ut ipse ostendit in 1. d. 3. q. 5. contra Henricum, & in 2. d. 9. 5. ad primum principale.

In ad aliquid non est per se motus. Nota, quod differentia est inter actionem, mutationem, & motum: quoniam mutatio & motus continent duos terminos, à quo, & ad quem, ut patet in hoc 5. text. 7. Actio autem per se, non continet nisi terminum ad quem; & si continet terminum à quo, hoc est per accidens; quatenus scilicet concurrat cum mutatione, quæ duos terminos concernit; quod autem est per se, potest absolui ab eo, quod est per accidens, atque ita potest actio reperiri sine mutatione, & motu, quod patet ex D. August. 6. de Trinit. cap. 1. vbi inquit, quod si ignis esset æternus, & splendor, qui ab igne diffunditur, esset æternus, atque adeo splendor ignis esset per se terminus actionis ab æterno; & tamen non esset terminus mutationis nec per se, nec per accidens, quia non transisset positiuè de non esse ad esse. Idem patet per aliud exemplum D. August. 10. de Trinit. cap. 31. Si pes esset ab æterno, in puluere semper ei subesset vestigium, quod quidem esset causatum à pede, atque adeo si ita esset, vestigium esset per se terminus actionis, & non esset per se terminus mutationis. Ex quo sequitur, quod omnis forma cœua suo subiecto, & realiter distincta ab ipso est per se terminus actionis, & tamen non est per se terminus mutationis: quoniam alias subiectum esset simul sub utroque extremorum, scilicet sub non esse, & esse formæ, nam,

cum mutatio sit habitudo inter extrema, & habitudo esse nequeat sine extremis, & fiat mutatio in instanti, in eodem instanti temporis esset subiectum sub utroque extremorum.

Ex hoc sequitur primò, quod res cuiuscumque Prædicamenti potest esse per se terminus actionis distinctæ ab actione alterius Prædicamenti, exceptis actione, & passione. Tum, quia res vnus Prædicamenti est essentialiter, & realiter distincta à re alterius Prædicamenti, & per consequens res vnus Prædicamenti non accipit esse per actionem terminatam ad rem alterius Prædicamenti, sed per propriam actionem, excepta actione, quæ non est terminus actionis, quia tunc esset processus in infinitum. Tum, quia omne quod accipit esse de nouo, accipit esse per actionem immediatè terminatam ad ipsum, res autem cuiuslibet Prædicamenti accipit esse de nouo.

Secundò, sequitur quod relatio accipit esse, per propriam actionem, hoc est, per actionem terminatam ad ipsammet relationem, quia cum relatio accipit esse: vel ergo per actionem terminatam ad absolutum; hoc est, ad fundamentum, vel terminum; non per actionem terminatam ad terminum; quia actio, quæ non attingit subiectum alicuius formæ, non attingit illam formam, sed actio, quæ est ad terminum, non attingit subiectum relationis oppositæ: ergo non attingit relationem oppositam. Tum, quia actio cuiuscumque agentis limitati concernit certam distantiam agentis ad effectum; sed vnum correlatiuum non concernit certam distantiam alterius correlatiui: ergo non accipit esse per productionem ipsius. Nec per actionem terminatam ad fundamentum. Tum, quia relatio accipit esse de nouo post generationem fundamenti. Tum, quia formæ contrariæ non accipiunt esse per eandem actionem numero; sed idem fundamentum refertur ad diuersos terminos contrariis respectibus, sicut eadem quantitas est æqualis respectu vnus, & inæqualis respectu alterius, qui sunt duo respectus contrarij. Similiter eadem qualitas est similis, & dissimilis respectu diuersorum; sequitur ergo quod relatio non accipit esse immediatè per actionem fundamenti, nec termini; sed per propriam actionem.

Tertiò, sequitur quod fundamentum cui nouiter aduenit relatio, necessariò mutatur in aduentu relationis. Et ad Aristotelem qui in hoc 5. videtur dicere oppositum, scilicet quod sine mutatione fundamenti, ipsum fundamentum factum est simile alteri. Dico, quod mutari est dupliciter. Vno modo, ad se: alio modo ad alterum. Primo modo, est in absolutis. Secundo modo, in respectiuis; & primo modo intelligit Aristoteles quod secundum relationem non est mutatio in subiecto, vel fundamento.

Omne vbi est quantitas, &c. Nota primò, quod vbi est circumscriptio corporis locati à circumscriptioe loci procedens. Per hanc autem circumscriptioem possumus intelligere tria. Primò ipsam circumscriptioem actiuam loci quatenus intelligitur actiuè à loco procedere. Secundò, possumus intelligere ipsam circumscriptioem passiuam, ut passiuè est actus corporis circumscripti. Tertiò, possumus intelligere quoddam esse relictum in corpore à loco circumdante, nec vt est actus effectiuè procedens à loco, nec vt est passio locati; sed vt est quidam actus inhærens mobili, capiens diuersitatem & distinctionem à loco circumdante

9.

10.

Definitio vbi.

cundante locatum, non tamen consideratur, vt est effectiue ab illo, & vt sic est genus.

Motus localis terminus est duplex.

Nota secundò, quòd terminus motus localis est duplex: quidam intrinsecus, qui acquiritur mobili tanquam subiecto: & quidam extrinsecus, & ille est ipse locus: locus enim non acquiritur mobili, nisi sicut mensura extrinseca: quia locus est in locante, non in locato: tamen ipse motus denominatur à loco, communiter enim appellamus istum motum, motum localem: & vna causa est, quia locus est nobis notior quàm *vbi*. Alia causa est, quia locus est vndique corpori locato adæquatus, sicut si esset forma sibi inhærens.

II.
Discrimen inter motum localem & alios motus.

Nota tertio, quòd aliter est in motu locali, & aliter in aliis motibus: quoniam in aliis motibus terminus acquiritur quantum ad suum esse formale partibiliter: quoniam terminus habet partem, & partem, licet *acquisitum esse* cuiuslibet partis sit in instanti. In motu autem locali, licet terminus extrinsecus, scilicet locus, acquiritur partibiliter; quia habet partem & partem, cum sit vltima superficies corporis continentis, quæ diuisibilis est, cum sit quantitas: tamen terminus intrinsecus motus localis, scilicet ipsum *vbi*, cum non sit, nisi quidam respectus extrinsecus adueniens causatus à loci circumscriptione actiua, acquiritur in instanti, non quòd eius acquisitio, seu eius via acquisitiua, qui est motus, sit in instanti; quia motus est in tempore: sed ipsum *vbi* acquiritur in instanti; hoc est, suum acquisitum esse sit in instanti. Quod patet, quia variatur ad variationem ipsius loci, atque ad eò cum mobile in quolibet instanti sit in alio, & alio loco, ad eò quòd non est dare instans in quo mobile, nec aliqua pars mobilis sit in eodem loco, sicut prius, aliter quiesceret in tempore intermedio: sequitur quòd sicut in quolibet instanti locus est alius, & alius: ita in quolibet instanti sit aliud, & aliud *vbi*. *Vbi* ergo quantum ad suum esse formale impartibiliter acquiritur; tamen quantum ad esse fundamentale, scilicet quantum ad ipsum locum partibiliter acquiritur; nec oportet quòd in omni motu terminus intrinsecus partibiliter acquiratur. Quod dico, propter motum localem, quoniam in aliis est bene dare terminum intrinsecum partibiliter acquisitum, via tamen ad *vbi* partibilis est; quam partibilitatem habet ex spatio, super quod est motus, vt patet 6. huius. Et si dicas: nullum in instanti acquisitum, est terminus motus. Dico, quòd verum est, sumendo *ly acquisitum* pro acquisitione primaria; vt si dicamus, cuius acquisitio est in instanti, ipsum non est terminus motus, hoc est verum; sumendo autem acquisitionem pro *acquisitio esse*, non est verum. Et si iterum dicas: ergo motus localis non differt à mutatione, quoniam per te terminus motus acquiritur in instanti, licet eius via sit in tempore, ita dicam de generatione, quòd via acquisitiua formæ substantialis est in tempore; eius autem introductio, & *acquisitum esse* est in instanti. Dico, quòd quantum ad hoc non est differentia, sed in hoc, quòd motus est à subiecto in subiectum, mutatio autem à non subiecto in subiectum, vt generatio, vel à subiecto in non subiectum, vt corruptio. Vel dicas, quòd differentia est quantum ad aliquos terminos motus, quoniam in motu terminus acquiritur partibiliter, vel quoad terminum intrinsecum, vel saltem quoad terminum extrinsecum, vt in motu locali.

Forma autem substantialis, quæ est terminus generationis non sic, sed impartibiliter acquiritur. Et etiam est differentia, quia generationem, & corruptionem semper præcedit alteratio, non sic autem oportet in quolibet motu, licet aliquando contingat in quibusdam.

Ad aliam in agere, &c. Dico, quòd non, &c.
Nota, quòd ita dici posset de *situ & habere*, quòd etsi in eis inueniatur contrarietas; hæc tamen non est conditio sufficiens ad motum, præterquam quòd contrarietas, quæ inuenitur in Prædicamentis Situs, & Habere provenit ratione locorum, atque ad eò huiusmodi positiones, scilicet iacere, & stare. Item, & illis modis esse vestitum, vel nudum, non acquiritur per se per motum, sed omnes illæ diuersitates consequuntur loci mutationem; quod sic videre licet. Nam si quærat, quò pacto ex iacencia aliquis factus est stans, non alia dabilis est ratio, quàm quòd aut totum corpus, aut partes corporis locum mutauerit, ex qua mutatione sequuta est diuersitas situs, & idem proportione dicendum est de modis Habere.

EXPOSITIO TEXTVS.

Post hæc autem dicamus. Iste est secundus tractatus huius quinti, in quo Philosophus determinat de vnitatem motus: & diuiditur in duo capitula. In primo describit quosdam terminos, quibus vtetur postea: & in secundo determinat de vnitatem motus, ibi: *Vnus autem motus*. Primum capitulum diuiditur: quia primò describit terminos. Secundò, ostendit in quibus reperiuntur aliqui illorum, & comparat eos ad inuicem, ibi: *Quoniam autem omnis mutatio*. Primò, præmittit intentionem, & patet in littera. Prima definitio, quòd *2 Illa dicuntur a simul, quæcumque sunt in eodem loco, primò*; vt materia, & forma eiusdem speciei, substantia, & sua accidentia. Secunda definitio, *Illæ dicuntur separatim, quæcumque sunt in diuersis locis*; præcipue si loca sua propria in nullo conuenient. Tertia definitio, *Illæ se tangunt, quorum vltima sunt simul*, scilicet simul per priuationem corporis intermedij. Quarta definitio, *Medium est in quod continuè mutans natum est prius attingere, quàm vltima, secundum naturam continuè mutans*: & dicit *continuè mutans* ad differentiam mutationis instantaneæ, in qua non est medium secundum motum. Et subdit, quòd ad hoc, quòd dicatur medium, oportet quòd sint duo extrema, inter quæ sit illud medium; & illa extrema sint contraria. Quinta definitio *3 Illud continuè mouetur, cuius motus non interrumpitur per quietem mediam*; & quandoque *4 apparet nobis motus continuus, qui non est continuus propter hoc, quia interruptio quietis est insensibilis*. Sexta definitio, *Contraria 4 secundum locum sunt illa, quæ maximè distant secundum lineam rectam*, quia, vt patet 10. Metaph. contrarietas est distantia perfecta. Et quòd illa est sumenda secundum lineam rectam, patet, quia linea recta est mensura, quæ potest duci inter duo puncta: modò istæ sunt proprietates conuenientes mensuræ. Septima definitio; quòd *5 Illa dicuntur consequenter, inter quæ nullum est medium eiusdem generis*; sicut duo homines sunt consequenter se habentes, inter quos nullus est alter homo, & dato quòd aliquid sit intermedium alterius generis, non propter hoc oportet, quòd

13.
Text. 11.

Text. 11.

Text. 13.

Text. 14.

Text. 15.

illa non se habeant consequenter: quia dicit Aristoteles quoddam dux domus dicuntur consequenter se habere, inter quas non est domus media. Octava 6 definitio. *Habitum est, quod non solum consequenter se habet ad aliquid, immo cum hoc tangit ipsum, ita ut ultra rationem consequentis, habitum ad eas tangere.*

Quoniam autem omnis mutatio. Hic ostendit in quibus inveniuntur prædicti termini: & primò, ostendit in quibus inuenitur medium mutationis. Secundò, in quibus inuenitur continuum. Tertio, comparat ad inuicem tangere, consequenter, & continuum: & quartò, infert corollarium, text. 13. & 4. Metaph. Secundum ibi, *Continuum quidem est.* Tertium ibi, *Manifestum autem est.* Quartum ibi: *Quare si est punctum.* Primò, ponit istam conclusionem. Medium mutationis inuenitur in contrariis. Probat, quia omnis mutatio est inter opposita; tunc igitur medium mutationis, vel inuenitur in contradictoriis, & hoc non: quia inter contradictoria non est dare medium, vt patet 1. Post. text. 17, vel inter contraria; & habetur positum. Et accipitur contrarietas largè, prout se extendit inter priuationem, & habitum, quia inter puram priuationem, & habitum perfectum bene est medium.

15.
Text. 27. *Continuum 7 quidem est.* Hic ostendit in quibus inuenitur continuum, dicens, quòd in illis inuenitur continuatio, quæ nata sunt se inuicem tangere, & tangendo vniuntur, ita vt ex eis fiat vnum extremum, quia quamdiu remanent duo extrema, non sunt continua, & eo modo, quo nata sunt vniiri, siue naturaliter, siue artificialiter, siue propriè, siue impropriè, illo modo nata sunt ad inuicem continuari.

Text. 28. *Manifestum 8 autem est.* Hic comparat ad inuicem consequenter tangere, & continuum; & est conclusio ista. *Consequenter est prius, quàm tangere, & tangere prius quàm continuum.* Probat, quia illud est prius, à quo non conuertitur subsistendi consequentia; sed à consequenter ad tangere non conuertitur subsistendi consequentia, nec à tangere ad continuum; ergo, &c. Maior patet 5. Metaph. text. 16. & minor probatur; quia sequitur, *ista tangunt se; igitur consequenter se habent; & non sequitur è conuerso.* Similiter sequitur, *Ista sunt continua, igitur se inuicem tangunt;* & non sequitur è conuerso.

Text. 29. *Quare si 9 est punctum.* Infert corollarium, quòd illi vnitas, & punctus sint res separatæ à sensibilibus, sicut posuit Plato, impossibile est, quòd eadem res sit vnitas, & punctus; quia puncta nata sunt se tangere, & vnitates consequenter se habere, non autem tangere. Et tunc 10 in fine recapitulat, & patet in littera.

ANNOTATIONES.

16.
Quæ dicuntur esse simul.

1 *Uta dicuntur simul, quæ sunt in eodem loco.* Hoc intelligitur de loco proprio, & non communi: nam ad esse simul non est satis esse in eodem loco communi, aliàs Mantua, Florentia, & Roma essent simul, cum sint in eodem orbe; requiritur ergo, quòd sint in eodem loco adæquato, quemadmodum exemplificat Scotus de materia, & forma, substantia, & accidente.

Quæ se tangunt.

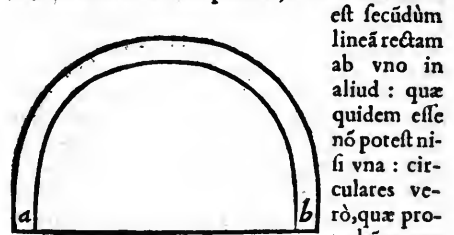
b *Uta se tangunt quarum vltima sunt simul.* Nota, quòd extremum lineæ est punctum, extremum superficiei est linea, & extremum corporis est superficies. Si ergo in plano duas deducas lineas

quarum altera incipiat, vbi altera desinit, postrema puncta sunt simul, eo quòd ambobus idem responderet punctus in plano: nam cum punctum additum puncto non reddat maius, possunt duo eidem respondere puncto. Proportionabiliter duæ superficies se tangunt, quando lineæ extremæ correspondent eidem lineæ loci, ac denique duo corpora se tangunt, quando extremæ superficies respondent eidem lineæ circumstantis loci; vt si manus iungas, videbis internas superficies eidem lineæ circumstantis aëris in circulum respondere.

c *Secundum naturam continue mutans.* Nota, quòd idè hæc verba addit Aristoteles, quia si esset Angelus, qui non dependet à loco, posset ab extremo ad extremum mutari sine medio sicut cogitatione ego possum de cælo ad terram mutare non cogitando de medio. Medium ergo est, ad quod prius natum est peruenire id, quod mouetur, quàm ad terminum: verbi gratiâ, ignis est medium inter Lunam & aërem: quia quòd continuè descenderet à concavo Lunæ, prius transiret per ignem quàm per aërem. Et notanter dixi, *ad quod prius natum est peruenire, & non peruenit;* quia omni motu cessante, ignis nihilominus mediat inter cælum & terram.

d *Quandoque apparet nobis motus continuus.* Nota, quòd ad hoc, quòd motus sit continuus, oportet, quòd nulla sit interruptio in tempore; potest tamen esse modica interruptio in magnitudine, super quam fit motus: vt qui per lapides, qui in transitu torrentis propinquè eriguntur, transit, facit continuum morum, licet pedem non figat in medio spatio inter lapidem & lapidem. Aristoteles autem dat exemplum de pulsante citharam: cum enim citharædus post hypatam, hoc est, firmam & grauissimam chordam, continuè tangit netem, id est, primam acutissimam, sonus fit continuus, tamen si medix chordæ non tangantur: quia non interruptitur tempus, quamuis interrumpatur magnitudo.

e *Quæ maximè distant secundum lineam rectam.* Nota, quòd mensura debet esse finita, id est, determinata & certa: minima autem linea, id est, linea recta, est finita, id est, certa & inuariabilis. Vnde minima distantia, quæ est inter duo puncta signata, est linea recta; quàm contingit esse vnam tantum inter duo puncta. Lineas autem curuas contingit interdum in infinitum multiplicari secundum quòd accipiuntur, vt arcus aliorum maiorum, vel minorum circulorum; atque aded distantia, quæ est inter duo puncta, siue inter duo vltima magnitudinis supra quam fit motus, debet mensurari per lineam rectam: verbi gratiâ, distantia inter duo puncta *A*, & *B* iudicanda est secundum lineam rectam ab vno in aliud: quæ quidem esse nõ potest nisi vna: circulares verò, quæ protrahuntur per modum arcus, non sunt certa mensura: quia illæ sunt, vel esse possunt maiores, vel minores in infinitum secundum quòd alius semper circulus potest super alium describi.

f *Uta dicuntur consequenter, &c.* Nota, quòd ad

17.
Mediū quid sit.

Continuitas motus quid requiratur.

18.
Mensura debet esse terminata, & certa.

Quæ consequenter dicuntur?

19. *Habitū idem est quod contiguum.*

Continuū vnde dicitur?

ad hoc, quòd aliqua sint consequenter, duo requiruntur. Primum, quòd inter ea non sit medium, vel si sit, quòd sit alterius generis; vt in phalange militum, illi se consequenter habent, inter quos non mediæ alius miles; nihil tamen obstat si mediæ hasta, vel aliquid aliud; sed tamen tertius miles consequenter se habet ad primum, eo quòd intercedit secundus. Secundum, quòd consequenter se habens sit posterius eo, cui dicitur consequenter se habere; & idèd vnum non se habet consequenter ad duo, neque noua linea ad secundam lineam.

8 *Habitum est, &c.* Nota, quòd habitum idem est in proposito quòd contiguum. Boëtius verò pro *contiguum* vertit *habitum*, sed non attingit, vt quidam dicunt, Aristotelis intentionem: nam Græcè est *ἔχθρον*, quod significat & id quod alteri hæret, quod est esse contiguum: in qua significatione accipitur hic. Idèd Themistius significantius vertit *adhibitum*, vel *hærens*, quod idem pollet, quod contiguum.

In illis inuenitur continuum, &c. Nota quòd nomen *continui* dicitur à *continendo*: dicitur enim aliquid continuum, quia multæ partes continentur in vno, & quasi simul se tenent; sed hoc non possit esse, si vltima solùm essent simul: ergo oportet quòd sit vnum. Vnde, in illis, in quibus non est natum fieri vnum, nisi secundum contactum, non potest esse continuatio. Idèd, vt hic benè notat Commentator, triplex est continuatio. Alia est artificialis, vt duo ligna clauo, aut glutine, & duo lapides in pariete cæmento calcis, & arte continentur, id est, simul tenentur: & hæc, vt inquit Themistius, non est propria continuatio, nisi fortè tempore longo cæmentum vertatur in lapidem, tunc enim ex duobus lapidibus fit verè vnus. Alia est continuatio naturalis, vt quando arbor arbori inseritur. Alia est continuatio Mathematica, vt partes lineæ continuantur puncto, partes verò superficies lineæ, & partes corporis superficie.

20. *Et non sequitur à conuerso.* Nota, quòd non quorumcunque se tangentium necesse est extrema esse vnum, sed satis est extrema esse simul, vt patet in cælo, & igne; & in equo, & sella; at quorumcunque extrema sunt vnum, necesse est à fortiori, quòd sint simul, vt patet de surculo, qui ramo inseritur; vt enim coalescat, & continuetur arbori, necesse est vt tangat arborem, non tamen si tangat, statim sequitur, vt recipiat humorem, & coalescat, quia non quæcumque arbor apta est cuius conferi.

1 *Puncta nata sunt se tangere.* Nota, quòd Aristoteles duplici ratione probat, quòd si punctus, & vnitas essent res à corporibus separatæ (vt erat in opinione Pythagoræorum) non essent eadem res. Prima ratio est, quia puncta contingit se tangere, id est, sunt in his, quæ nata sunt se tangere secundum puncta, vt patet in duobus punctis extremis duarum linearum, quæ sibi essent contiguæ. In vnitatibus verò non inuenitur contactus; nam licet vnitatibus contingat consequenter se habere, non tamen se tangere. Secunda ratio est: quia inter quæcumque duo puncta est medium, scilicet linea: sed non oportet, quòd inter duas vnitates sit medium, nam inter primam vnitatem binarij, & secundam non est medium.

Vnus autem 1 motus dicitur multipliciter. Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles determinat de vnitate motus: & diuiditur; quia primò, distinguit triplicem modum vnitatis motus. Secundò, agit de vnitate materiali motus: ibi, *Quoniam autem continuum omnis motus est.* Primò, determinat de vnitate generica motus. Secundò, de vnitate specifica. Tertio, de vnitate numerali. Secunda ibi; *Specie autem vnus est.* Tertia ibi: *Simpliciter autem vnus motus est.* Primò, dicit quòd illi motus sunt idem genere, qui sunt ad res eiusdem generis; vt omnis motus localis cuiuslibet alteri motui locali est eiusdem generis, & omnis alteratio omni alterationi.

Specie autem 2 vnus est. Hic determinat de identitate specifica motus. Et primò, de specie specialissima. Secundò, de specie subalterna. Et tertio, mouet dubium. Secunda ibi: *Si autem sunt quadam.* Tertia ibi: *Dubitabit autem aliquis.* Primò, dicit quòd illi motus sunt eiusdem speciei, specialissimæ, qui sunt ad res eiusdem speciei specialissimæ; vt quia omnis albedo omni albedini est eiusdem speciei; idèd omnes dealbationes sunt eiusdem speciei specialissimæ.

Si autem sunt quadam. Hic ostendit, qui motus sunt eiusdem speciei subalternæ, dicens quòd illi motus sunt eiusdem speciei subalternæ, qui sunt ad res eiusdem speciei subalternæ: & sic albatio, & denigratio sunt eiusdem speciei subalternæ.

Dubitabit 3 autem aliquis. Hic ponit dubium; posito quòd aliquis moueatur de vno loco ad alium, motu vctionis, deinde ab eodem loco moueatur ad eundem locum, motu deambulationis, vtrum isti duo motus sint eiusdem speciei? Videtur quòd sic; quia identitas motus est ab identitate termini *ad quem*, vt iam dictum est, & in illis duobus motibus est idem terminus *ad quem*: ergo, &c.

Aut determinatum 4 est. Respondetur, quòd isti motus non sunt idem secundum speciem quia non solùm est attendendum ad terminum: motus; immò etiam ad modum mouendi, vt si vnus sit motus reclus, & alter circularis.

Simpliciter 5 autem vnus motus est. Hic determinat de vnitate motus simpliciter. Et primò facit hoc. Secundò, mouet dubitationes, ibi: *Socratem autem.* Notandum, quòd identitas specifica, vel generica non dicitur identitas simpliciter, sed extrinsecà denominatione, quia ipsorum est idem genus, vel eadem species; sed illa quæ sunt eadem secundum numerum dicuntur idem simpliciter. Vnde, ad identitatem numeralem motus, requiruntur tria. Primò, vnitas mobilis, quia motus quo Socrates mouetur, est alter à motu Platonis. Secundò, requiritur vnitas termini *ad quem*: quia licet Socrates in eodem tempore albescat, & calefiat, propter hoc tamen non oportet, quòd albatio sit calefactio; propter hoc, quòd isti motus sint ad diuersos terminos. Tertio, requiritur vnitas temporis, in quo fit motus; nam motus facti in diuersis temporibus per interruptionem quietis mediæ, non dicuntur vnus motus, sed benè 6 possunt dici motus habitū; vel melius possunt dici motus consequenter se habentes.

21. Text. 30.

Motus qui fit eiusdem generis.

Text. 31.

Motus eiusdem speciei qui sunt.

22.

Text. 32.

Text. 33.

Text. 34.

Motus numerali identitatis tria postulat.

Text. 35.

23.
Text. 37.

Socratem 7 autem. Hic mouet duas dubitationes. Secunda ibi: *Habet autem.* Prima est. Posito quòd Socrates nunc alteretur ad aliquam qualitatem, postea in alio tempore alteretur ad qualitatem eandem secundum speciem; utrùm isti duo motus sint idem. Respondet Aristoteles quòd non, nisi ^b contingat idem in numero corruptum reparari, & respondet conditionaliter: quia nondum manifestum est, sed manifestabitur in 2. de Generatione, quòd impossibile est corruptum regenerari.

Text. 38.

Habet 8 autem. Secundum dubium est: utrùm sit eadem sanitas de mane, & de vesperi, & mouetur propter opinionem Heracliti, qui ponebat, quòd omnia sunt in continuo fluxu, & si maneat eadem sanitas, non est ratio, quin reuertatur idem motus. Respondetur, quòd propter continuam resolutionem adæquatæ complexionis, in qua consistit sanitas, non manet eadem sanitas secundum se totam; potest tamen dici eadem propter continuam successionem partium illius sanitatis ad inuicem.

24.
Text. 39.

Qua requiritur ad unitatem numeralem motus.

Quoniam autem 9 continuus omnis motus est. Hic determinat de unitate motus simpliciter; & dicit quòd motus dicitur vnus, ex eo quòd est continuus: Secundò, quòd dicitur vnus ex eo, quòd est perfectus. Tertiò, quòd dicitur vnus ex eo, quòd est regularis. Secundum ibi: *Amplius autem dicitur vnus.* Tertium ibi: *Amplius autem præter dictos.* Primum diuiditur, quia primò, ostendit quòd ad unitatem motus requiritur, quòd motus sit continuus. Secundò, quòd requiritur identitas specificæ dispositionis secundum quam est motus. Tertiò, quòd requiritur identitas mobilis. Et quartò, quòd requiritur continuitas temporis. Secundum ibi: *Non enim fiet.* Tertium ibi: *Et veluti lampas.* Quartum ibi: *Quapropter necesse est.* Ita quòd sunt quatuor conclusiones.

Prima conclusio est ista: Ad unitatem motus requiritur, quòd motus sit continuus. Probat, quia ^c omnis motus est diuisibilis: igitur partes eius non dicuntur vnus motus, nisi quia ad inuicem continuantur.

Secunda conclusio: Ad unitatem motus requiritur identitas specificæ dispositionis, secundum quòd est motus. Probat, quia motus, qui sunt ad dispositiones diuersas secundum speciem, non possunt ad inuicem continuari: igitur ex ipsis non potest esse vnus motus. Tene consequentia per præcedentem conclusionem; & antecedens probatur: nam dealbatio non potest esse continua ambulationi, quia istorum vltima non possunt esse simul; tamen isti motus bene possunt esse habiti, id est, consequenter se habentes.

Text. 40.

Tertia conclusio: Ad unitatem motus requiritur identitas mobilis. Probat, quia si de lampade ^d effundatur oleum in aliam lampadem, itaue continuè fiat intensio, & alterius materię, tunc licet isti motus sint ad eandem dispositionem secundum speciem, & etiam tempus illius intensiois sit continuum, tamen non est idem motus, ex eo quòd non est identitas mobilis.

Text. 41.

Quarta conclusio est: Ad unitatem unitas temporis, in quo sit motus. Probat, quia ille motus non est vnus, qui interruptur per quietem mediam: sed si motus non fieret in eodem tempore continuo, iam interrupteretur per quietem mediam: ergo, &c.

25.
Text. 42.

Amplius 12 autem dicitur vnus. Hic ostendit, quòd ^e motus dicitur vnus ex eo, quòd est perfectus. Probat, quia sicut est de aliis rebus, ita est de motu; sed in aliis rebus aliquid dicitur vnus, quando est perfectum; & non esse vnus, quando non est perfectum: igitur ita debet dici de motu.

Text. 43.

Amplius autem 13 præter dictos. Hic ostendit, quòd motus ex eo dicitur vnus, quòd est regularis. Secundò, ostendit in quibus inuenitur regularitas. Tertiò, distinguit modos irregularitatis. Et quartò, concludit corollarium. Secundum ibi: *Est autem in omni motu.* Tertium ibi: *Irregularitatis autem differentia.* Quartum ibi: *Quare neque grauitas, &c.* Primò, ponit istam conclusionem: Motus dicitur ^f vnus ex eo, quòd est regularis. Probat, quia motus dicuntur diuersi propter hoc, quòd ex ipsis fultur vnus motus irregularis: igitur motus dicitur vnus, ex eo quòd est regularis.

Est autem in omni motu. Ostendit in quibus reperitur regularitas, & irregularitas, dicens, quòd in omni motu reperitur tam regularitas, quam irregularitas, vt in motu locali tam recto, quam circulari, etiam in augmentatione, & diminutione, & in motu alterationis.

Text. 44.

Irregularitatis 14 autem differentia. Hic ostendit modos, in quibus prouenit irregularitas, dicens, quòd irregularitas motus prouenit primò ex difformitate illius, supple medij, in quo sit motus. Secundò, ex augmento potentię, remanente resistentiã, vel etiam diminutione. Et tertiò, ex augmento, vel diminutione resistentię, remanente potentia: & isti tres modi reducuntur ad vnus, qui prouenit ex velocitate, & tarditate: nam ille dicitur irregularis, cuius in vna parte temporis motus est velocior, quam in alia.

26.

Quare neque grauitas. Hic infert corollarium. Et primò, infert vnus corollarium. Secundò, remouet dubium. Tertiò, infert duo alia corollaria. Primum corollarium est istud; quòd velocitas, & tarditas non sunt species motus: quia tunc ^h omnis motus differret specie: quia omnem motum contingit esse velociorem, aut tardiorum aliquo alto. Secundum corollarium, quòd velocitas, & tarditas non sunt idem, quod grauitas, & leuitas. Probat: quia si iam idem esset graue, & leue: nam omnis motus aliquo motu est velocior, & aliquo alio tardior.

Text. 45.

Vnus igitur 15 irregularis est. Hic remouet dubium: quia dictum fuit priùs, quòd motus irregularis non est vnus, immò ex irregularitate prouenit diuersitas motus: immò crederet aliquis, quòd motus irregularis nullo modo esset vnus. Dicit Aristoteles quòd immò: quia motus irregularis potest esse continuus secundum tempus, artamen est minus vnus, quam motus regularis. Tunc infert tertiũ corollarium, ibi: *Si autem omnem,* quòd motus secundum dispositiones diuersas secundum speciem non possunt esse vnus motus, & continuus. Probat, quia omnem motum, & continuum contingit esse regularem, & irregularem; sed non contingit motus, qui sunt ad dispositiones diuersas secundum speciem, esse vnus motum regularem: igitur non contingit illos motus esse vnus motum, & continuum; tamen illi motus possunt esse consequenter se habentes, vt dictum fuit priùs. Sed dubitatur de maiori huius rationis: quia motus cœli est vnus, & continuus, & tamen non contingit ipsum esse irregularem. Respondetur, vt dicit Commentator, quòd non repugnat

repugnat motui esse regularem, vel irregularem, quantum est ex ratione generali motus, sed quantum est ex ratione speciali corporum, quorum sunt illi motus.

ANNOTATIONES.

27. *Motus circularis, & rectus differunt specie.*

a *Si motus non sunt idem secundum speciem.* Nota, quod ad identitatem motus specificam requiritur identitas termini ad quem secundum speciem, & etiam identitas mediij, per quod fit motus; linea autem circularis, & linea recta differunt specie; & ideo etiam motus circularis, & rectus differunt specie; quantumcumque sint ad eundem terminum.

b *Respondet Aristoteles quod non.* Nota quod quidam hoc, quod est corruptum redire referunt ad terminum, scilicet sanitatem, inter quos est Divus Thomas, & Scotus hic, atque ita respondent ex Aristotele ad dubium; quod si contingat id quod est corruptum fieri vnum numero; videtur quod sanitas, quæ secundum acquiritur, sit eadem cum sanitate prius acquisita, & per consequens, quod illa alteratio erat eadem numero; at si corruptum non potest reparari, nec sanitas secundum acquisita sit eadem numero cum sanitate prius genita, & corrupta, alteratio non est vna secundum numerum.

28.

Cæterum, quod non sit eadem alteratio secundum numerum, esto etiam quod esset eadem sanitas, probat Aristoteles ex eo, quia ad vnitatem motus, vel alterationis sequitur vnitatis termini, & qualitatis; sed ad vnitatem termini, & qualitatis non sequitur vnitatis motus: quod patet de motu locali. Si enim aliquis ambulet ad aliquem locum, & facta quiete iterum incipiat moveri ad eundem; ambulatio erit alia, & alia; & terminus erit idem in natura: aliter contingeret idem multoties corrumpi, & esse, quod est impossibile. Themistius vero hoc, quod est corruptum redire refert ad subiectum, quod verisimilius est: nam de termino statim movet similem dubitationem: quia ergo dixerat ad vnitatem motus requiri vnitatem subiecti per se, & singulariter, subiicit dubitationem ex opinione antiquorum, nimitum Heracliti, & Cratilli, quos 4. Metaphys. text. 21. opinatos esse inquit omnia esse in continuo motu, & per consequens, Socratem qui modo sanatur, & qui hinc ad horam sanatur, non esse eundem, sed iam priorem esse corruptum, & alterum succedere. Deinde in text. 37. consimilem movet dubitationem ex parte termini, an scilicet vna & eadem numero sanitas duret per tempus in homine sano. Ex istis autem propositis duabus dubitationibus primam, quæ est ex parte subiecti, non curat hic solvere: quia non est hic locus disputandi, an omnia sint in continuo fluxu. Secundam vero solvit modo supra exposito.

29. *Vnum dicitur aliquod dupliciter.*

c *Omnis motus est diuisibilis, &c.* Nota, quod dupliciter aliquid est vnum: aut quia non est diuisibile in plura, vt Angelus, vel punctus; aut quia est vnum continuum, motus autem non est vnus primo modo, cum sit diuisibilis; sed solum secundum modo. Ex quo sequitur, quod, cum illud sit continuum, cuius vltima sunt vnum, duplici de causa duæ res continuæ esse non possunt; nempe, aut quia non habent vltima, vt duo puncta, & duo Angeli: aut quia, licet habeant vltima, sunt tamen specie differentia, &

diuersarum rationum; vt linea, & ambulatio non possunt esse continua, quia sunt diuersorum generum, sicut neque qualitas, & relatio: cursus etiam, & fabricatio non possunt ad inuicem continuari.

d *Quia si de lampade effundatur oleum, &c.* Nota, quod Themistius ait Aristotele hoc exemplo alludere ad Cerealia, quæ erant Cereris sacra, vbi lampadem accensam vnusquisque proximo tradebat in circulum; & quia in illo puncto, quo quis ab alio accipiebat, fieri nequibat quo minus tantisper cessaret motus lampadis, ait, quod lationes illæ non faciebant vnum continuum motum. Alij referunt ad illam impressionem meteorologicam, quæ dicitur lancea cadens, vbi flamma non cadit continua, sed interpolatim, inflammando grossiores partes exhalationis; sed reuera neuter istorum videtur esse sensus exempli: tum quia Aristoteles intendit exemplum ponere motuum diuersarum specierum: tum etiam, quia isti motus nec continui sunt, nec contigui, liquidem interpolantur. Sanctus Thomas intelligit de motu olei sursum per lychnum, quo nutritur flamma lampadis, qui est continuus flammæ lampadis: exemplum tamen Scoti videtur satis ad propositum.

e *Motus dicitur vnus ex eo, quod est perfectus.* Nota, quod tripliciter motus dicitur vnus. Primo modo simpliciter: quia est continuus. Secundo modo, vnus numero, quia est perfectus: nam perfectum, & totum sunt de ratione vnus, non enim dicimus rem esse vnam, nisi sit tota, & perfecta, perfectum verò, & totum idem est. Tercio modo dicitur motus vnus: quia regularis: non enim videtur motus irregularis esse vnus, quia est diuisibilis in partes dissimiles: cum ergo ostensum sit motum esse vnum, quia continuum, ostendit secundum motum esse vnus, quia est perfectus: nam totum idem est quod perfectum, & perfectum est, cui nihil deest. Cæterum, cum perfectum recipiat magis, & minus; ita & vnum, aut secundum genus, aut secundum speciem, aut secundum substantiam, id est, secundum numerum. Exempla ponit Commentator, vt inter motus, localis est genus perfectius, atque adeo ille est magis vnus, quam alij motus. In hoc vero genere circularis est perfectior species, quam motus rectus; sed in hac specie motus cæli est præcipuum indiuiduum: & hoc, inquit, contingit in motibus, sicuti in aliis rebus. Homo enim dicitur vnus, quia perfectus est omnibus suis membris, & pariter domus est vna, quia est absoluta, & consummata: nihilominus dicitur vnus homo, licet sit mancus, aut oculus orbus, per continuitatem partium. Eodem modo in motu vnitatis, quæ provenit ex continuitate motus, sufficit vt dicatur simpliciter vnus, nihilominus tamen qui perfectior est, magis vnus est: quia, vt inquit Themistius, propius accedit ad finem, & vnitatis motus sumitur à fine; imperfectum verò videtur habere rationem partis, & partes ad pluralitatem spectant.

30. *Motus tripliciter dicitur vnus.*

f *Motus dicitur vnus, ex eo quod regularis.* Nota, quod dupliciter aliquid motus dicitur irregularis. Primò, ex parte magnitudinis super quam fit; & hoc est verum de motu locali; vt quando magnitudo est difformis, scilicet partim recta, partim curva. Secundo modo dicitur motus irregularis ex parte velocitatis, & tarditatis

31. *Motus bifariam dicitur regularis.*

ratis in motu; ita quòd ille motus dicitur regularis, cuius est eadem velocitas per totum, & irregularis cuius non.

g *Ostendit modos, quibus provenit irregularitas.* Nota (vt Commentator hìc admonet) quòd quatuor de causis difformitas velocitatis, & tarditatis motus provenire potest, scilicet ratione spatij difformiter resistentis; aut ratione motoris, sicut in motibus liberis, vt cum figulus rotam, vt vult, circummouet; aut ratione termini *ad quem*, vt qualitas spiritalis velociùs producitur, quàm corporalis, & calor velociùs, quàm frigus; aut ratione virtutis intrinsicæ ipsius mobilis, vt grauius velociùs descenderet, etiam per vacuum, quàm leuius: sed hic modus ad secundum reducitur;

h *Omnis motus differret specie.* Nota, quòd differentie essentialis non possunt eidem speciei simul conuenire; vt homo non est simul rationalis, & irrationalis; velocitas autem, & tarditas cuiusque speciei motus conueniunt, scilicet alterationi, motui locali, tam circulari, quàm recto; atque aded non sunt species essentialis; aliàs omnis motus à se ipso differret specie.

i *Iam idem esset graue, & leue.* Nota, quòd leuitas determinatur ad motum sursum, & grauitas ad motum deorsum; cum ergo velocitas, & tarditas in omni motu reperiantur, tam motus sursum, quàm deorsum potest esse & velox, & tardus: si ergo leuitas, & grauitas essent idem, quod tarditas, & velocitas, iam idem esset graue, & leue.

Q V Æ S T I O VI.

Utrum ad vnitatem numeralem motus requiratur vnitas mobilis, vnitas temporis, & vnitas termini ad quem.

Arist. hic c. 4. text. 31. & 34. D. Thom. *ibid.* lect. 7. & 8. Maior. in *expos.* lib. 5. *Physic.* Alb. *tract.* 3. c. 1. Lauel. cum D. Thom. *suprà* q. 7. Soto q. 3. Astudillo *ibid.* q. *propria* *suprà* hoc. Vegetacrus *spec.* 4. Tolet. q. 4. *Bruxel.* q. 1. art. 4. Perex. *lib.* 13. c. 9. q. 8. Mal. & Conimbr. 5. *Physic.* c. 4. q. 5. art. 2. Ruui. *ibid.* q. 2. Hurt. *disp.* 11. *Physic.* sect. 8. Aueria *tom.* 1. *Phil.* q. 26. *sect.* 13.

1.

REQUITUR primò quòd non requiritur vnitas mobilis: quia si aliquod animal caderet ab aliquo loco valde alto, ita vt in medietate viæ moueretur, tunc ille motus esset vnus, & continuus, & tamen mobile non esset idem: quia non est idem mobile viuum, & mortuum.

Secundò, quia si vna virga descendat à sursum vsque ad deorsum, cuius vna medietas est virens, & alia arida, tunc motus est continuus; & tamen mobile non est idem: ergo, &c.

Tertio, quia si aliqua aqua fluat super spatium calefactum, ille motus fluxus esset vnus, & tamen mobile non est vnus, & idem: inmodò continuè aliud, & aliud propter continuam resolutionem aquæ factam à caliditate spatij, super quo fluat.

Quartò, arguitur quòd non requiritur vnitas temporis; quia si aliquod mobile continuè moueatur per vnam diem, & in tertia, & quinta partibus diei nulla anima numeret motum, tunc per definitionem temporis, in tertia, & quinta partibus nullum est tempus, Tunc arguitur sic, iste

motus factus per diem est vnus, & tamen tempus in quo fit non est vnus: quia tempus circumscriptis tertià, & quintà partibus non est tempus continuum.

Quintò, tunc sequeretur quòd calefactio, & frige factio non possent esse vnus motus. Consequens est falsum, per definitionem continui, quia *continua sunt quorum vltima sunt vnus*: modò calefactionis, & frige factiois vltima sunt vnus, scilicet caliditas ad quam terminatur calefactio, & incipit frige factio, & tamen non sunt in eodem tempore: igitur ad vnitatem motus non requiritur vnitas temporis.

Sextò, quia motus cæli est continuus, & tamen fit in diuersis temporibus eiusdem diei: ergo, &c.

Septimò, arguitur quòd non requiritur vnitas termini *ad quem*: quia motus cæli est motus continuus, & vnus, & tamen nullus est terminus signabilis, ad quem fit ille motus; igitur ad vnitatem motus non requiritur vnitas termini *ad quem*.

Octauò, quando fit motus ab vno contradictoriorum ad reliquum, tunc iste motus est vnus, & continuus, & tamen nullus est vnus terminus ad quem est ille motus: igitur ad vnitatem motus non requiritur vnitas termini *ad quem*. Minor patet, quia si in medio motus mobile quieuisset, tunc gradus sub quo quieuisset, fuisset terminus *ad quem*, & modò non est minùs terminus *ad quem*, quàm tunc fuisset: igitur istius motus plures sunt termini *ad quem*; & per consequens ad vnitatem numeralem motus non requiritur vnitas termini *ad quem*.

Nonò, quia si motor nullum terminum intenderet, non minùs ille motus esset vnus: igitur ad vnitatem numeralem motus non requiritur vnitas termini *ad quem*. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto quinto, text. 31.

Notandum, quòd ista quæstio intelligitur solum secundum potentias naturales: quia non est dubium, quin motus possit esse vnus sine aliquo mobili per potentiam supernaturalem; vt patet de alteratione, vel de motu locali in Sacramento Eucharistiæ. Secundò, notandum quòd aliqua dicuntur vnus genere, vel numero, vel specie, vt patet 5. Metaph. vnde illi motus dicuntur iidem genere, qui sunt secundum dispositiones eiusdem generis, vt omnis alteratio omni alterationi est eiusdem generis, eo quòd omnis alteratio est secundum qualitatem. Sed illi motus dicuntur idem specie, qui sunt secundum dispositiones ad eandem speciem, & præcipuè tunc dicuntur motus idem speciei, quando dispositiones secundum quas sunt, sunt in eadem specie specialissima; sed ad vnitatem numeralem motus requiritur omne illud quod requiritur ad esse motum. Vnde aliquid dicitur vnus numero dupliciter: vno modo, quia est, & non est plura; & sic solum indiuisibile dicitur vnus. Alio modo, quia est vnus, licèt sit plures partes; & hoc dupliciter: quia vel partes suæ sunt simul existentes secundum permanentiam, quemadmodum dicimus Solem esse vnus; aut partes sibi inuicem succedunt, & sic vocatur vnus numero secundum continuationem partium in successione. Et isti modi identitatis, scilicet, quibus aliqua dicuntur idem numero, differunt à duobus præcedentibus dupliciter: quia de illis quæ sunt vnus genere, vel specie solum, non dicitur absolutè, quòd sunt vnus; sed cum additione, quòd sunt vnus

2.

2.

3.

Vnitas est triplex.

Vnus numero dicitur dupliciter.

92

modi

vni-

vni-

vni-

vni-

vni-

vni-

vni-

vni-

vni-

vni-

vni-

vni-

vni-

vnum genere, vel specie, sed de illis, quæ sunt idem numero, dicimus absolute, quod sunt vnum; sicut Socrates & albus sunt vnum. Secundò differunt; quia illi motus non dicuntur idem, quia sunt vnum, sed quia habent idem genus, vel speciem, secus est de idem numero.

Item, notandum quòd ad motum requiruntur seu concurrunt multa. Primum, terminus *ad quem*, & mobile; & ista dicit Commentator esse intrinseca motui. Secundò requiritur motor, & tempus; & ista dicit esse extrinseca motui. Tertio, concurrunt resistentia, licet non ad omnem motum: quia motus cæli sit sine resistentia mobilis ad motorem; verum est tamen, quòd resistentia ponitur sub mobili; & idèd semper Aristoteles vocat resistentiam mobile in *7. huius, text. 5. & inde*. Quarto, concurrunt regularitas, & irregularitas motus, quantum ad tempus. Et quintò, concurrunt vni-formitas, vel difformitas motus, quantum ad partem subiecti. Tunc, inquirendo an omnia ista, vel aliqua requirantur ad vnitatem numeralem motus, primò, ponuntur conclusiones negatiuæ.

Prima conclusio. Ad vnitatem numeralem motus non ^b requiritur vnitas motoris. Probat, quia si multi trahant nauem, motus illius nauis est vnus, & continuus; & tamen non fit ab vno motore, sed à diuersis: igitur ad vnitatem motus non requiritur vnitas motoris. Secundò, quia si Socrates moueat nauem, deinde Plato, remoto Socrate continuè, & sine interruptione quietis, tunc ille motus nauis est vnus, & tamen est à motoribus diuersis.

Secunda conclusio. Ad vnitatem motus non requiritur vnitas resistentiæ per quam fit motus. Probat, quia si graue simplex descenderet per ignem, & aërem, & aquam continuè, tunc motus eius esset vnus, & continuus, & tamen fit per diuersas resistentias; ergo, &c.

Tertia conclusio. Ad vnitatem motus non requiritur vni-formitas, & regularitas motus: quia difforme, & irregulare solum diuersificant motuum secundum magis, & minus, sicut velox, & tardum. Item, motus cæli dicitur vnus, & tamen motus cæli est difformis, licet sit regularis.

Deinde ponuntur conclusiones affirmatiuæ. Prima conclusio est. Ad vnitatem ^c numeralem motus requiritur vnitas numeralis mobilis. Probat, quia motus est actus mobilis: igitur vnus motus est actus vnus mobilis.

Secundò, quia si Socrates, & Plato mutantur ad caliditatem simul in eodem tempore, adhuc dicimus istos motus esse diuersos eo solo, quòd mobilia sunt diuersa.

Contra conclusionem obiicitur: quia capiatur aliquod flexibile sicut virga, cuius vna pars primò flectatur aliis partibus non motis, deinde secunda, postea tertia, & sic continuè; tunc iste motus est vnus, & tamen non est vnus mobilis, immò continuè alterius, & alterius. Secundò, quia motus nauis, & omnium existentium in nauis, est vnus; & tamen non est vnus mobilis, immò multorum mobilium ad inuicem aggregatorum: igitur non ad omnem motum vnū requiritur vnitas mobilis. Responderetur ad primum, quòd ille motus est vnus dupliciter, scilicet, & secundum successi-onem continuam partium in tempore, & secundum successi-onem partium mobilis: modò ad vnitatem motus non requiritur permanentia omnium partium mobilis simul, sed sufficit quòd partes mobilis sibi inuicem succedant continuè.

Scoti oper. Tom. II.

Ad secundum, dico quòd sufficit huiusmodi vnitas per aggregationem ad vnitatem numeralem motus.

Secunda conclusio. Ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas temporis. Probat, quia illi motus sunt diuersi; qui interrumpuntur ad inuicem per quietem mediam; sed motus facti in diuersis temporibus sunt huiusmodi: igitur illi motus non sunt vnus motus. Et patet in exemplo: quia si Socrates hodie calefiat, & cras quiescat, deinde post cras calefiat, tunc istæ calefactiones sunt diuersæ, ex eo quòd fiunt in diuersis temporibus.

Contra conclusionem obiicitur: quia ad vnitatem alicuius non requiritur vnitas illius, quod est sibi extrinsecum; sed tempus est extrinsecum motui: ergo, &c. Maior probatur, quia quodlibet vnum esset vnum, quocūque extrinseca circumscripto, & minor patet ex *4. huius, text. 97. & inde*, quia tempus est mensura extrinseca motus. Respondetur, quòd ad vnitatem motus non requiritur vnitas temporis, nisi arguitur ad istum sensum, ex eo quòd motus est vnus, habemus arguere, quòd tempus coexistens illi motui, est vnus, & è conuerso.

Tertia conclusio. Ad vnitatem motus non sufficit vnitas mobilis, & vnitas temporis. Probat, quia tunc sequeretur quòd calefactio, & dealbatio essent vnus, & idem motus, quod est falsum; & patet consequentia, posito quòd in eodem tempore Socrates fiat albus, & calidus.

Ex istis sequitur quarta conclusio, quòd ad vnitatem motus requiritur vnitas termini *ad quem*. Probat, quia ex eo solo albefactio, & calefactio dicuntur motus diuersi in casu prædicto: quia sunt ad diuersos terminos: igitur ad hoc, quòd aliqui motus sint vnus, oportet quòd sint ad eundem terminum.

Sed obiicitur, posito quòd centrum mundi esset perforatum, & descenderet vnus graue continuè vsque ad centrum, & adhuc ultra propter impetum acquisitum; tunc iste motus est vnus, & continuus, quia super eandem lineam factus, & sine interruptione quietis; & tamen non est ad eundem terminum, quia primò, est motus deorsum, & secundò motus sursum. Responderetur, quòd ille non est vnus motus, sed est duo motus contrarij, qui sunt inter contrarios terminos. Ex hoc inferretur, quòd non inter quoslibet motus contrarios est quies media. Ex quibus patet, quòd ad ^d vnitatem numeralem motus requiritur, & sufficit vnitas numeralis mobilis, vnitas termini *ad quem*, & vnitas temporis.

Ad rationes, ad primam dico, quòd ille motus non est vnus & continuus; sed est duo motus contrigui: & eodem modo dicitur de virga, cuius vna medietas est virens, & alia arida. Tamen aliter dicitur, quòd quilibet illorum motuum est vnus. Vnde de animali dicitur, quòd manet idem mobile, quia manet eadem materia prima: & hoc sufficit ad identitatem motus. De virga, dicitur quòd motus ille virgæ est vnus, non obstant, quòd partes eius sint diuersæ secundum speciem, quemadmodum & motus ^f animalis est vnus, cuius tamen multæ partes organicæ differunt secundum speciem.

Ad tertiã de aqua, dico quòd licet non ^g maneat ibi idem mobile secundum permanentiam omnium partium simul, tamen est idem mobile secundum continuationem partium in successione.

F f Ad

4.
Ad motum
multa con-
currunt.

Qua requi-
rantur ad
vnitatem
numeralem
motus.

5.

6.

7.

8.

Ad quartam, dicitur vno modo, quòd non est possibile naturaliter, quin aliqua persona numeret, vt Intelligentia, vel Deus: & dato, quòd nulla anima numeraret, adhuc non obstarat ad continuitatem motus: quia licet, tempus coëxistens illi motui, de facto non esset vnum, attamen si sibi coëxistisset, tempus per totum illud fuisset vnum.

8. Ad quintam, dico quòd impossibile est, quòd calefactio, & frige factio sint vnus motus; & quando dicitur, quòd illorum motuum vltima sunt vnum: dico quòd non sufficit, sed requiritur, quòd sint continuè tendentia ab vno contrariorum ad reliquum; vt patet per definitionem motus.

Ad sextam, dico quòd licet fiat in diuersis temporibus, tamen illa tempora sunt vnum tempus.

Ad aliam de motu cœli, dico quòd in motu cœli non est assignandus aliquis terminus, ad quem terminatur ille motus, sed signandi sunt diuersi termini, ad quos terminantur motus partium cœli, licet non vltimatè.

Ad octauam & nonam, dicitur consimiliter.

ANNOTATIONES.

9. *Vnitas realis consequitur entitatem realem.*
^a **A**liqua dicuntur vnum genere, vel specie, vel numero, &c. Nota primò, quòd vnitas realis est proprietas necessariò consequens entitatem realem, ita vt implicet contradictionem, aliquam entitatem realem esse sine vnitate reali sibi propria; & idèd diuersitas vnitatum necessariò sequitur ad diuersitatem entitatum: si enim aliqua entitas sit transcendens ipsam, consequitur vnitas sibi propria: & si entitas sit quidditas generica, ipsam consequitur talis vnitas, quæ est generica; si est quidditas specifica, habet vnitatem specificam; si numeralis, numeralem: & ratio huius est, quia vnitas est propria passio entis.

Aliquid dicitur vnum dupliciter.
 Nota secundò quòd aliquid potest dici vnum dupliciter: vno modo extrinsecè, alio modo intrinsecè. Vnde motus intrinsecè dicitur vnus propter vnitatem formalem sibi intrinsecam; extrinsecè verò propter vnitatem sibi extrinsecam, quæ est vnitas alicuius extrinseci, vt puta mobilis, temporis, vel termini *ad quem*.

Nota tertio, duplicem esse terminum *ad quem* motus, principalem, videlicet, & vltimatum: minus principalem, & non vltimatum. Terminus principalis, & vltimatus est, ad quem mobile non impeditum, peruenire potest, & sub quo mobile primò quiescit: vt mobile recedens à calido, si non impediatur peruenire ad frigidum, & recedens ab albo, perueniet ad nigrum: & in motu augmentationis terminus vltimatus erit, ad quem illud quantum, quod augetur naturaliter poterit peruenire, videlicet quantitas illa, quam viribus naturæ acquirere poterit, & in motu locali illud *vbi* ad quod mobile naturaliter peruenire valet, nisi impediatur: vt cœcauum orbis Lunæ est terminus vltimatus, ad quem ignis tendere valet. Terminus non vltimatus est quicumque alius ante vltimatum, sicut in motu alterationis, qualibet formæ pars acquisita durante motu.

10. Nota tertio, motum considerari posse & secundum propriam naturam, & rationem motus, quo pacto consideratur in ordine ad terminum *ad quem*. Secundò, consideratur secundum suas qualitates, & accidentia; vt quòd sit naturalis, vel violentus.

Ex his dico primò, quòd illi motus sunt iidem genere, qui ad terminos eiusdem Prædicamenti tendunt. Patet, quia vnitas motus accipitur à termino *ad quem*; ergo si in termino *ad quem* est vnitas generica, motus erit vnus genere.

Dico secundò, quòd vnitas specifica motus sumitur per se primò ab vnitate specifica termini *ad quem* vltimati. Probatur, quia si vnitas specifica motus non sumeretur per se primò ab vnitate specifica termini *ad quem* vltimati, sequeretur, quòd ascensus ignis ad concavum orbis Lunæ non esset vnus motus: quia termini *ad quem* non vltimati huius ascensus, sunt multi, & differentes specie.

Dico tertio, quòd vnitas specifica motus non requirit vnitatem specificam terminorum à quibus, etsi quandoque per accidens inueniatur talis vnitas. Primum patet, quia aliàs motus ætjæ à concavo Lunæ ad suum locum, & à terra ad eundem locum, differrent specie, quòd est falsum; quia termini *ad quem* vltimati est idem. Secundum etiam patet, quia contingit hoc nigrum moueri ad albedinem, & illud similiter nigrum ad albedinem, & tunc illæ dealbationes erunt motus eiusdem speciei, & ratione terminorum *ad quos*, & & ratione terminorum à quibus.

Dico quarto, quòd in motu locali non solùm sumitur vnitas specifica motus ab vnitate specifica termini *ad quem* vltimati, sed etiam ab vnitate spatij formalis: dicitur *formalis*, id est, secundum figuram rectam, aut circularem. Patet, quia si fiat duo motus ab *A* in *B*, vnus per lineam rectam; & alius per circularem, seu obliquam; ille motus, qui declinat à linea recta, declinat etiam à fine vltimato lineæ rectæ; & sic si demum perueniet ad *B*, hoc erit per accidens: quare, cum ratione spatij non habeant per se eundem vltimatum terminum, non sunt eiusdem speciei.

Dico quinto, quòd si motus consideretur secundum sua accidentia, non est inconueniens aliquos motus esse diuersos specie, & habere terminum vltimatum vnum secundum speciem. Probatur ex Aristotele *cap. 6. huius*, docente motum ignis & lapidis ad concavum Lunæ esse diuersarum specierum, quamuis habeant eundem terminum vltimatum. Ex quo sequitur, quòd motus vigentus dupliciter contrariatur motui naturali. Primò, ratione principiorum; si enim mobile naturaliter recipit motum, talis motus est naturalis: si verò non recipit naturaliter motum, est violentus. Secundò, eà ratione, quâ motus est, scilicet ratione termini vltimati. Concauum enim Lunæ, verbi gratiâ, non est terminus vltimatus motus lapidis ad ipsum ascendentis, est verò terminus vltimatus motus ignis. Potest etiam hæc conclusio probari à simili: homo enim albus, & equus albus sunt eiusdem speciei ratione albedinis, & homo albus, & homo niger, sunt diuersæ speciei ratione albedinis, & nigredinis. Similiter, motus lapidis sursum, & motus ignis sursum sunt diuersæ speciei, ratione accidentium, quæ sibi accidunt, videlicet, quia taliter, vel taliter recipiuntur in subiectis.

Dico sexto, quòd, cum motus sit vna entitas prædicamentalis distincta ab aliis, ipse nec est vnus, nec differens intrinsecè, & formaliter per mobile, vel terminum, vel tempus, vel aliquid aliud ab eo realiter distinctum, immò omnibus illis seclusis, omnis motus esset vnus numero. vnitate

vnitate sibi intrinsicâ, quæ est ex differentia indiuiduali contrahente quiditatem ad esse indiuisibile: quamvis enim communiter dicatur, quòd accidentia numerantur ad numerationem subiectorum, & ab eis habeant vnitatem, & distinctionem, tamen hoc non est verum, nisi fiat sermo de vnitate, & distinctione extrinseca, cum non sit possibile accidentia diuersa tam genere, quàm specie, quàm solo numero in eodem subiecto simul esse.

b *Ad vnitatem numeralem motus non requiritur vnitas motoris.* Nota, quòd hoc dictum est verum, prout in conclusione explicatur: quia si essent plures motores, qui moueant, vnus post alium, motus non erit vnus numero, sicut patet per Philosophum *huius*, qui dicit quòd motus proiectionis non est vnus, eo quòd in illo motu non est tantum vnus mouens.

c *Ad vnitatem numeralem motus requiritur vnitas numeralis mobilis.* Nota, quòd vnus accidens numero non potest esse in duobus subiectis numero, nec potest ex vno in alterum migrare: ergo vnus motus numero nequit esse in duobus subiectis numero, neque migrare de vno in aliud; atque adeò mobile, quod est subiectum motus, debet esse vnus ad hoc, quòd motus sit vnus.

d *Ex quo patet, quòd ad vnitatem numeralem motus, &c.* Nota, quòd ad vnitatem numeralem motus extrinsecam requiritur vnitas numeralis temporis, & vnitas numeralis termini ad quem principalis & vltimati: non tamen requiritur vnitas numeralis cuiuslibet termini ad quem; requiritur etiam vnitas mobilis per se, & non per accidens: oportet enim secundum Philosophum quòd immobile sit vnus per se, eo quòd idem subiectum per accidens potest simul moueri diuersis moribus: illud autem est mobile per se respectu alicuius motus, quod gratiâ sui, & non gratiâ alterius est subiectum motus; mobile autem secundum accidens est mobile gratiâ partis, sicut patuit superius. Idem etiam motus numero potest esse in diuersis subiectis per accidens.

e *Tamen dicitur aliter, quòd quilibet illorum motuum est vnus.* Nota, quòd quidam dicunt, quòd ad vnitatem motus non requiritur vnitas numeralis subiecti denominationis, sed subiecti inhætionis. Ibi autem est idem subiectum inhætionis in toto motu, scilicet materia informata forma corporeitatis, quæ potest esse eadem in genito, & corrupto. Vel dicatur, quòd si nulla forma substantialis manet eadem in genito, & corrupto, tunc ibi sunt plures motus non continuati ad inuicem, sed habitus.

f *Quemadmodum & motus animalis est vnus, &c.* Nota, quòd motus progressiuus animalis non est continuus, aut vnus simpliciter; componitur enim ex multis motibus, vt motu pulsus, & motu tractus, & fortè etiam ex multis quietibus, & idèd non est continuus, atque adeò Scotus non intelligit hîc de motu animalis progressiuo, sed de motu alterationis, & augmentationis.

g *Ad tertium de aqua, dico, &c.* Nota, quòd illa pars motus, quæ fuit subiectiue & adæquate in parte mouente vsque ad finem, est continua, & vna numero, & habet subiectum vnus numero: tamen partes motus, quæ fuerunt in aliis partibus mobilis, terminatæ sunt, & desierunt esse, cum partes mobilis corrumpebantur.

Amplius 1 autem determinandum est. Iste est tertius tractatus quinti, in quo Philosophus determinat de contrarietate motus & quietis: & diuiditur in tria capitula. In primo determinat de contrarietate motuum inter se. In secundo de contrarietate motus ad quietem, & quietum inter se. In tertio determinat de solutione quorundam dubiorum circa contrarietates motuum, & quietum. Secundum ibi: *Quoniam autem motui.* Tertium ibi: *Dubitabit autem aliquis.* Primum diuiditur: quia primò præmittit quandam diuisionem. Secundò, prosequitur de contrarietate motuum, ibi: *Est autem qui ex contrario.* Diuisio est ista, quòd ex quo motus non sunt ad inuicem contrarij ratione temporis, vel subiecti in quo fiunt, necesse est quòd sint ad inuicem contrarij ratione terminorum. Et hoc multipliciter; primo modo, quòd motus ab aliquo termino sit contrarij motui ad eundem terminum. Secundo, quòd illi sint contrarij, qui sunt ad contrariis terminis. Tertio, quòd motus sint contrarij, qui sunt ad contrarios terminos. Quarto, quòd motus ab vno contrario sit contrarij illi, qui est in aliud contrarium. Quinto, quòd illi motus sunt contrarij, qui sunt ad contrariis terminis ad contrarios terminos; & ista diuisio est sufficiens, nec potest fieri variatio pluribus modis.

Motus multâ possunt esse contrarij.

Text. 46.

Est autem 2 qui ex contrario. Hic prosequitur; & primò, de contrarietate motuum, qui sunt ab extremo ad extremum. Secundò, de contrarietate mutationum, & tertio de contrarietate motuum, qui sunt de extremo in medium, aut de medio in extremum. Secunda ibi: *Quibus autem.* Tertia ibi: *Qui autem ad medium.* Primò, ponit quinque conclusiones. Secunda ibi: *Neque qui ex contrario ei.* Tertia ibi: *Sed magis in contrarium.* Quarta ibi: *Relinquitur igitur.* Quinta ibi: *Quoniam autem differt.* Primò dicit, quòd motus, qui est ab vno contrario, non est contrarij illi, qui est in aliud contrarium. Probat: quia idem motus est ab vno contrario in aliud contrarium; modò idem non contrarij sibi ipsi, tamen dicit Aristoteles quòd licet sit idem motus, qui est ad sanitatem, & ad ægritudinem, tamen secundum aliam, & aliam rationem sic denominatur.

Neque 3 qui ex contrario. Secunda conclusio est, quòd motus ab vno contrario non est contrarij motui, qui est ex alio contrario. Probat, quia possibile est, quòd sint ex terminis contrariis; & tamen non sint nisi mutationes; modò mutationes non sunt motus, vt prius patuit, & per consequens nec motus contrarij. Verum est tamen, quòd ista conclusio est falsa; sed intelligitur sic, quòd contrarietas motuum non sufficienter attenditur penes hoc, quòd sunt ex terminis contrariis.

Text. 47.

Sed magis in contrarium. Ponit tertiam conclusionem, quòd magis est attendenda contrarietas motuum penes terminos ad quos sunt motus, quàm penes terminos ad quibus sunt motus. Probat: quia penes illos magis attenditur contrarietas, qui maximè intenduntur per motus, sed per motum intenditur terminus ad quem; ergo, &c. Secundò, quia motus denominatur à termino ad quem, & non à termino à quo, vt patuit prius: igitur potius attenditur contrarietas penes terminos ad quos, quàm penes terminos à quibus.

Relinquitur igitur. Hic ponit quartam conclusionem; & primò ostendit, quot membra restant, dicens, quòd non restant nisi duo membra, scilicet, de motibus, qui sunt ad terminos contrarios; & de illis, qui sunt à terminis contrariis ad terminos contrarios; & tacet de primo membro, quòd est ab eòdem in idem: quia de illo faciet postea mentionem; & subdit, quòd impossibile est motus illos, qui sunt ad contrarios terminos, esse à contrariis terminis, tamen esse non idem, id est, non sic dicuntur secundùm eandem rationem. Et ex hoc sequitur quarta conclusio, scilicet, quòd ex eo præcisè non dicuntur motus contrarij, quòd sint ad contrarios terminos. Patet, quia quantum est ex ratione terminorum, possunt esse mutationes, & per consequens non motus contrarij.

16.
Text. 49.

Quoniam 4 autem differt. Quinta conclusio est, quòd illi motus sunt contrarij, qui ^d sunt à contrariis terminis ad contrarios terminos. Probatur dupliciter; primò, quia motus determinat sibi, quòd sit de subiecto in subiectum, vt patuit priùs: igitur illi motus sunt contrarij, qui sunt à subiectis contrariis ad subiecta contraria. Secundò, patet \int inductione; & inducendo dicit quòd addiscere, ^e & decipi sunt contraria, & hoc est verum: quia per se ipsum est contrarium ei, quòd est decipi per se ipsum: & eodem modo addiscere per alium est contrarium ei, quòd est decipi per alium.

Text. 50.

Text. 51.

Quibus 6 autem. Hic determinat de contrarietate mutationum; & ponitur ista conclusio, quòd mutatio, quæ est ab aliquo termino, est contraria mutationi, quæ est ad eundem terminum. Et probat exemplariter de generatione, & corruptione, quarum vna est ab aliquo termino, & alia est ad eundem terminum.

Text. 52.

Qui autem 7 ad medium. Determinat de contrarietate ^f motuum, qui sunt ab extremis ad medium, aut de aliquo mediorum ad extremum, dicens, quòd eodem modo illi motus sunt contrarij, quemadmodum illi qui sunt ab extremo ad extremum: nam medium comparatum ad extremum, habet vicem alterius extremi, vt dictum fuit priùs: verbi gratiâ, ^g fuscum comparatum albo habet vicem nigri, & comparatum nigro habet vicem albi.

ANNOTATIONES.

17.
Motus in quo terminus à quo est contrarius termino ad quem alterius motus non est illi contrarius.

^a **M**OTUS qui est ab uno contrario, &c. Nota, quòd sensus huius conclusionis est, quòd motus in quo terminus à quo est contrarius termino ad quem, non potest dici contrarius ei, qui est in suum contrarium, id est, motus quorum terminus à quo vnus est terminus ad quem alterius, tantum abest vt sint contrarij, quòd sunt vnus, idè inque motus realiter; nam idem motus est de termino à quo ad terminum ad quem, qui sunt termini contrarij; idem enim est motus secundùm rem, qui est à sanitate, & qui est in ægritudine, differens solum ratione: quia est generatio vnus, scilicet ægritudinis, & corruptio alterius, scilicet sanitatis. Et ex hoc sequitur, quòd motus, in quo terminus à quo, est contrarius termino ad quem alterius motus, non est illi contrarius: verbi gratiâ, si motus aliquis sit ab albedine, & alius ad nigredinem, non sunt contrarij eâ ratione, quâ terminus à quo vnus opponitur termino ad quem alterius; & ratio est,

quia in eodem motu inuenitur huiusmodi contrarietas terminorum.

^b *Motus ab vno contrario non est contrarius motui, &c.* Sensus huius conclusionis est, quòd motus quatenus habent terminos à quibus contrarios non sunt contrarij: verbi gratiâ, motus ab albo, & motus à nigro non sunt contrarij. Ratio est, quia ambo possunt tendere ad eundem terminum vltimum; & sic motus aëris à concauo Lunæ ad concauum ignis, & motus eiusdem aëris à centro terræ ad idem concauum ignis, non sunt contrarij; quia contrarietas non sumitur à terminis à quibus. Patet etiam, quia duo motus in idem tendentes non sunt contrarij; duo autem motus, qui sunt à terminis contrariis, possunt in idem tendere: nam motus ex albo non semper terminatur in nigrum, sed in medio colore coloratum, puta in rubeum: & pariter motus qui est ex nigro potest terminari in rubeum, motus autem, qui sunt ad eandem formam; non videntur esse contrarij. Adde quòd, vt hic dicit Scotus, motus non differret à mutationibus: nam & duæ mutationes sunt à terminis contrariis, vt generatio à non esse, & corruptio ab esse.

Motus qui habent terminos à quibus contrarios non sunt contrarij.

^c *Magis est attendenda contrarietas motuum, &c.* Nota, quòd illi motus sunt contrarij, quorum termini ad quos sunt contrarij, vt motus ad sanitatem, & ad ægritudinem; & illi motus sunt contrarij, quorum termini à quibus, & termini ad quos sunt contrarij, vt motus à sanitate ad ægritudinem, & motus ab ægritudine in sanitatem. Illi etiam motus sunt contrarij, quorum terminus à quo vnus est terminus ad quem alterius, vt si moueatur aliquid mobile à calore, & aliud ad calorem, sunt motus contrarij. Et ex hoc sequitur, quòd generatio opponitur corruptioni, hoc vltimo modo, quia terminus à quo generationis hominis, verbi gratiâ, est terminus ad quem corruptionis ipsius, cæteri autem duo modi conueniunt motibus contrariis; Scotus tamen notat vnum in quarta conclusione: quòd non dicuntur præcisè motus contrarij, quia sunt ad terminos contrarios, quia etiam mutationes sunt ad terminos contrarios, & tamen non sunt motus.

^d *Illi motus sunt contrarij, qui sunt à contrariis, &c.* Nota, quòd sensus huius conclusionis est, quòd contrarietas motus sumitur à contrarietate vtriusque terminorum: quia contrarietas aliquorum sumitur secundùm speciem, & rationem ipsorum; sed propria ratio motus est, quòd sit inter duos terminos positiuos. Aliter enim censenda est contrarietas motuum, & aliter mutationum: cum enim inter mutationem, & motum hæc sit differentia, quòd illa sit inter terminum affirmatum, & negatum contradictorios, hic verò inter duos positiuos contrarios, vt dictum est supra text. 7. sequitur contrarium, quòd contrarius sit ei, qui è conuerso habet terminos contrarios, vt motus ex sanitate in ægritudinem contrarius est ei, qui est ex ægritudine in sanitatem.

^e *Addiscere, & decipi sunt contraria.* Nota, quòd scientia fit aut per studium sine doctore, & hæc dicitur inuentio: aut accipitur à doctore, & hæc dicitur disciplina, quatenus recipitur in discipulo: doctrina verò prout procedit à magistro, vel à doctore. Et pariter error, siue ignorantia, aut fit ab intrinseco per amissionem scientiæ; & hæc dicitur

18.
Motus illi sunt contrarij quorum termini ad quos sunt contrarij.

Contrarietas motus sumitur à contrarietate vtriusque terminorum.

19.
Scientia quomodo fiat.

Error quomodo causatur.

dicitur obliuio; quæ contrariatur inuentioni: aut fit ab alio: & hæc dicitur deceptio, quæ contraria est disciplinæ, & hoc est quod ait, *discere contrarium esse ipſi decipi*; non per se ipſum, sed per alium.

Generatio duplex.

Generaciones quomodo ſint contraria.

¶ *Mutatio qua est ab aliquo terminato, &c.* Nota, quòd duplex est generatio, scilicet, generatio simpliciter, quæ est ad esse simpliciter, quòd est esse substantiæ; & generatio secundum quid, quæ est ad esse secundum quid, scilicet ad esse accidentale. Vnde generationes secundum quid, in quibus simpliciter sunt contraria, contrariantur solum ratione terminorum ad quos: quia termini à quibus non sunt positiui, sed negatiui, vt generatio albi ex non albo; contrariatur generationi nigri, ex non nigro, ratione albedinis, & nigredinis: quia non album, & non nigrum nihil dicunt positiuum. Mutationum autem simpliciter, quæ propriè non habent contrarium, quales sunt generationes substantiarum, contrarietas sumitur respectu eiusdem termini, qui est terminus à quo vnus mutationis, & terminus ad quem alterius; vt corruptio aëris contrariatur generationi eiusdem, quia corruptio est perditio ipsius esse, generatio verò eiusdem acquisitio; terminus enim ad quem corruptionis non exprimitur positiuè, sicut nec terminus à quo generationis.

20.

¶ *Determinat de contrarietate motuum, &c.* Nota, quòd motus procedentes ad terminis contrariis ad medium, & à medio ad terminos contrarios, sunt oppositi; verbi gratiâ, motus ab albo in fuscum, & motus à nigro in fuscum: & similiter motus à fusco ad album, & à fusco ad nigrum. Probatur, quia medium habet rationem vtriusque extremi. Ex his sequitur contrarietas, motum primò, & per se sumi à terminis ad quos, quamuis consecutiuè sumatur à terminis à quibus. Sed videtur Aristoteles esse sibi contrarius hîc, & in text. 48. vbi arguebat contrarietatem motuum non attendi penes terminos à quibus, eo quòd nonnunquam tendunt in eundem terminum, scilicet in medium: hanc contradictionem tollit Scotus illis verbis: *fuscum comparatum albo habet vicem nigri, & comparatum nigro habet vicem albi*: quibus verbis vult dicere, quòd licet motus ab albo in rubeum, & à nigro in rubeum sint contrarij: non tamen propter contrarietatem illorum terminorum à quibus, sed propter contrarietatem terminorum ad quos: nam rubeum est quodammodò nigrum contrarium albo, & quodammodò album contrarium nigro; & idè vtitur eo, vt duobus contrariis: atque adèd motus ab albo in rubrum est ab albo quodammodò in nigrum; & motus à nigro in rubeum est à nigro quodammodò in album; & propterea sunt contrarij, & eadem ratione motus ex rubeo in album est quodammodò ex nigro, & motus ex rubeo in nigrum, est quodammodo ex albo.

EXPOSITIO TEXTVS.

21. Text. 53.

¶ *Voniã autem 1 motus non solum motus, &c.* Hoc est secundum capitulum, in quo Aristoteles determinat de contrarietate motuum, & quietum inter se: & diuiditur, quia primò, determinat de contrarietate motus ad quietem. Secundò, de contrarietate quietum inter se. Et terciò, de contrarietate mutationis, & immutationis. Scoti oper. Tom. 11.

nis. Secundum ibi: *Simul autem, & inuicem.* Tertium ibi: *Quibus autem non sunt contraria.* In primo ostendit, quòd motus, & quietes contrariantur. Secundo, ostendit qualis motus quali quieti sit contrarius, ibi: *Qualis autem quali.* Prima conclusio est, quòd motus, & quietes contrariantur. Probatur, quia non solus habitus contrariatur habitui, sed habitus etiam contrariatur priuationi, accipiendo scilicet contrarietatem largè, prout se extendit ad oppositionem inter priuationem, & habitum; sed quietes priuationè opponitur motui: igitur motus, & quietes contrariantur.

Motus contrariatur quieti.

¶ *Qualis autem quali.* Hîc ostendit qualis motus quali quieti sit contrarius. Vbi sciendum, quòd respectu eiusdem motus sunt duæ quietes; vna scilicet in termino, à quo, & alia in termino ad quem. Tunc ponitur ista conclusio, quòd motus non contrariatur quieti in termino ad quem. Probatur, quia motus ad aliquem terminum, & ille terminus sic se habent, sicut finis, & ordinatum ad finem, quæ non contrariantur ad inuicem. Secunda conclusio, motus à contrariatur quieti in termino à quo. Probatur, quia motus, & quietes contrariantur, per primam conclusionem; sed motus non contrariatur quieti in termino ad quem, per secundam conclusionem: igitur contrariatur quieti in termino à quo.

Motus non contrariatur quieti in termino ad quem, sed in termino à quo.

22.

Text. 54. Quietes contrariatur quieti.

¶ *Simul 2 autem.* Hîc ostendit quietes esse ad inuicem contrarias: & ponitur ista conclusio, quietes contrariatur quieti. Et capit hîc quietem pro dispositione, secundum quam mobile quietescit in altero terminorum motus. Probatur conclusio, quia motus sunt ad inuicem contrarij: igitur & quietes sunt ad inuicem contrariæ. Tenet consequentia, quia non apparet possibile, quòd motus contrarietur, sine hoc quòd contrarietur quietes; & tunc exemplificat Aristoteles, quòd in motibus contrariis quietes in termino à quo vnus non contrariatur quieti in termino ad quem alterius; sicut sanatio, & ægrotatio sunt motus contrarij, & tamen terminus à quo vnus est idem cum termino ad quem alterius, scilicet sanitas: sed quietes in termino ad quem vnus contrariatur quieti in termino ad quem alterius, & eodem modo de termino à quo, & vniuersaliter respectu eiusdem motus quietes à qua incipit ille motus, contrariatur quieti, ad quem terminatur ille motus.

23. Text. 55.

¶ *Quibus 3 autem non sunt contraria.* Hîc determinat de contrarietate mutationis, & immutationis. Et primò, præmittit vnã suppositionem, dicens, quòd terminus priuatius mutationis, vt terminus à quo generationis, non debet dici quietes, sed immutatio. Tunc mouet dubium, quia si generatio esset ex subiecto in subiectum, tunc non esset dubium, quia quietes in termino à quo contrariaretur generationi, sed quia non est de dispositione affirmatiua, idèd dubium est, an quietes sibi contrarietur. Respondetur, ponendo istam conclusionem, quòd immutatio in termino à quo generationis est contraria generationi. Probatur, quia sicut se habet quietes ad motum, ita immutatio ad mutationem; sed quietes contrariatur motui: igitur immutatio contrariatur mutationi. Secundò arguitur, quòd quietes non contrarietur mutationi: quia omne illud, cui contrariatur quietes, est motus, vel quietes, vt patet ex præcedentibus; sed mutatio nec est motus, nec quietes; ergo, &c.

Immutatio in termino à quo generationis est contraria generationi.

Omnis motus est contrarius quieti qua est sub termino à quo.

² **M**otus contrariantur quieti in termino à quo. Nota, quòd omnis motus est contrarius quieti, quæ est sub termino à quo: verbi gratia, motus sursum est contrarius quieti; quæ est deorsum, & motus calefactionis contrariatur quieti, quæ est sub frigiditate, Nam motus contrariatur quieti eiusdem generis motus; vel ergo quieti, quæ sub termino ad quem, vel quieti, quæ est sub termino à quo: non quieti sub termino ad quem, quia contraria non simul acquiruntur; motus autem, & terminus ad quem, & quies sub termino ad quem, simul acquiruntur: ergo motus contrariatur quieti, quæ est sub termino à quo. Dixi notanter, motu contrariatur quieti eiusdem generis, quia contraria debent esse eiusdem generis; modò quies & motus opponuntur in radice contrarietatis, scilicet priuatiuè. Vnde motus dealbationis non opponitur quieti in sanitate, sed quieti in nigredine.

EXPOSITIO TEXTVS.

24.
Text. 56.

Dubitabitur autem aliquis. Hoc est tertium capitulum huius tractatus, in quo Philosophus soluit quædam dubia circa contrarietatem motus & quietis: & primò mouet tres dubitationes. Secundò, mouet alias; ibi: *Dubitauerit autem fortasse*. Prima in tres, secundum tres dubitationes. Secunda ibi: *Habet autem dubitationem*. Tertia ibi: *Habet autem*. Primò, mouet dubitationes. Secundò, soluit, ibi: *Aut si est*. Dubitatio est ista, quare in motu locali inuenitur contrarietas, secundum naturam, præter naturam; & tamen non in aliis moribus, vel mutationibus: verbi gratia, graue naturaliter descendit, & violenter ascendit, ita vt eius ascensus, & descensus sint contrarij, non simpliciter, sed quantum ad hoc, quòd est esse secundum naturam, vel præter naturam, & tamen in aliis moribus, vel mutationibus non est ita, quia sicut dicimus aliquid generari naturaliter, ita dicimus aliquid corrumpi naturaliter; & ita de aliis mutationibus.

Text. 57.
In omni genere motus inuenitur contrarietas secundum naturam, & præter naturam.

Aut si est. Hic soluit dubitationem, ponendo istam conclusionem, quòd in omni genere motuum inuenitur contrarietas secundum naturam, & præter naturam. Et primò, probat eam. Secundò, ostendit in speciali de quibusdam qualiter contrariantur secundum prædictum modum, ibi: *Erunt ergo*. Prima conclusio probatur primò, de corruptione: nam quædam est corruptio naturalis, quæ fit ex fenio, & alia violenta, vt interfectio, vel combustio, & huiusmodi: modò respectu eiusdem rei istæ corruptiones contrariantur non simpliciter: quia sunt eadem, sed quantum ad hoc, quòd est esse secundum naturam, & præter naturam. Secundò, patet de generatione; nam quædam est naturalis, vt notum est, & quædam violenta, & præter naturam; vt si propter inordinationem temporis in hyeme generentur flores, ista generatio dicitur præter naturam, eo quòd fiat præter consuetum cursum naturæ, & non potest expectare debitum finem, scilicet fructuum. Similiter potest dici, quòd generatio sequens corruptionem violentam est etiam præter naturam.

25.

Tertiò, patet de augmentatione, & diminutione; vt si aliquid augmenteretur, vel diminuatur propter infirmitatem, vt accidit iuuenes augmen-

tari multum post febrem acutam, propter excessum caloris. Quattò, patet; in alteratione: quia sanatio dicitur naturalis, si fiat in diebus criticis, & dicitur præter naturam, si non fiat in diebus criticis.

Erunt ergo corruptiones contraria. Hic declarat in speciali, quæ contrariantur ad inuicem prædicto modo, scilicet, secundum naturam, & præter naturam. Et primò, ostendit, quæ mutationes sunt prædicto modo contrariæ. Secundò, qui motus. Tertiò quæ quietes. Secunda ibi: *Omnino igitur*. Tertia ibi: *Et quietes etiam similiter*. Primò dicit, quòd non solum corruptio est contraria generationi; sed etiam corruptiones sunt ad inuicem contrariæ, non simpliciter, sed secundum prædictas conditiones, quia quædam est secundum naturam, & quædam præter; & vocat Aristoteles corruptionem secundum naturam, dulcem, & violentam, tristem. Vnde corruptio naturalis dicitur dulcis, scilicet minùs tristis, quàm violenta; tamen secundum antiquos in corruptione naturali non est tristitia.

Text. 58.

Omnino 4 igitur. Hic ostendit, quòd motus sunt ad inuicem contrarij, dicto modo, dicens, quòd respectu eiusdem mobilis, vt grauis, motus contrarij, vt motus sursum, & motus deorsum, non solum sunt contrarij simpliciter, immò etiam secundum prædictas conditiones, quia terra naturaliter descendit, & violenter ascendit.

Text. 59.

Et quietes 5 etiam similiter. Hic ostendit, quæ quietes sunt ad inuicem contrariæ secundum prædictas conditiones, dicens, quòd vniuersaliter quies in termino ad quem motus naturalis, est contraria quieti in termino ad quem motus violenti: & causa est, quia motus qui sunt ad illas quietes sunt ad inuicem contrarij, & contrarietas motuum prouenit ex contrarietate terminorum, vt patuit priùs.

26.

Text. 60.

Habet 6 autem dubitationem. Hic mouet secundam dubitationem, & est ista, vt rùm omnis quietis, quæ non semper est, sit generatio? Arguitur quòd sic: quia omnis illius, quòd aliquando est, & aliquando non est, est generatio: ergo, &c. Respondet Philosophus, ponendo istam conclusionem, quòd non omnis quietis, quæ non semper est, est generatio naturalis. Vbi sciendum, quòd per stare intendit inclinari ad quietem. Hoc supposito, probatur conclusio: quia quietem generari non est aliud, quàm mobile motum inclinari ad quietem; sed non omne mobile motum inclinatur naturaliter ad quietem, scilicet ad quam tendit ille motus; igitur non omnis quietis est generatio naturalis. Maior patet ex supposito; & minor probatur dupliciter. Primò, quia mobile, quòd inclinatur naturaliter ad quietem, velociùs monetur in fine motus, quàm in principio. Secundò, quia mobile motum nunquam tradit naturaliter ad quietem, nisi moueatur ad suum locum naturalem, sed non omnis quies alicuius mobilis est in suo loco naturali: igitur non omnis quietis est generatio naturalis.

Text. 61.

Habet 7 autem dubitationem. Hic mouet tertiam dubitationem; & est ista, vt rùm quies in termino à quo sit contraria motui? Arguitur quòd non: quia quies in termino à quo, & motus sunt simul; igitur non contrariantur. Tenet consequentia: quia nunquam contraria sunt simul. Respondet Aristoteles quòd motus magis contrariatur motui, quàm quies quieti: quia illa magis contrariantur, quæ non possunt esse simul secundum

27.
Text. 62.

Motus magis contrariatur motui, quàm quies quieti.

cundum se totum, nec secundum partem, quam illa quæ possunt esse, simul secundum partem; modo contrarij motus non possunt esse simul, nec alique partes eorum; & tamen motus, & quies stant simul, saltem secundum partem: quia mobile, quamdiu mouetur, habet aliquid de quiete in termino à quo: quia habet aliquid de dispositione, sub qua quiescebat ante motum.

Text. 63.

Dubitauerit 8 autem forsasse quies. Hic Aristoteles mouet 4 alias tres dubitationes. Secundam ibi: *Quoniam autem.* Tertiam ibi: *Fortè autem.* Et istæ dubitationes sunt valde propinquæ duabus prius motis. Prima dubitatio est. Cum quies præter naturam, vt quies gratis sursum contrarietur motui; vtrum fiat illa quies, videtur quod sic: quia illa quies est, cum antè non fuerit; igitur fit. Sed contrarium arguitur: quia quietem fieri non est aliud quam stare, id est, inclinari ad talem quietem; sed mobile non inclinatur ad talem quietem, vt dictum fuit prius: ergo. Responder sicut soluebatur antè, quod illa quies non fit naturaliter, id est, secundum naturalem inclinationem mobilis, sed fit violenter, scilicet contra eius naturalem inclinationem.

28.

Text. 64.

Quoniam 9 autem. Secunda dubitatio est, quia ex quo motus sursum contrariatur motui deorsum, & duplex inueniatur motus sursum; vnus scilicet ignis, qui ascendit naturaliter; & alter terræ, quæ ascendit violenter: dubium est, quis istorum motuum sursum contrarietur motui deorsum ipsius. Respondet Philosophus quod vterque sibi contrariatur, sed diuersimodè: quia motus sursum ipsius ignis contrariatur sibi secundum terminos, & secundum distantiam; sed motus sursum terræ contrariatur sibi dupliciter, scilicet secundum terminos, & etiam secundum naturam, & præter naturam.

Text. 65.

Fortè 10 autem. Hic mouet tertiam dubitationem, quæ est omnino eadem cum tertia dubitatione prius mota in prima parte. Habet autem dubitationem si contraria, &c.

Explicit expositio 5. libri Physicorum.

ANNOTATIONES.

Senescere est contra naturam.

^a *Quædam est corruptio naturalis, qua fit ex senectute.* Nota quod Aristoteles 2. de Cælo text. 37. ait, quod senescere est contra naturam. Dicas quod illic loquebatur Philosophus de natura particulari, quæ vnaquæque res appetit se conseruare in esse; nihilominus senectus est ab intrinseco ex actione, & repassione calidi, & humidi.

^b *Si fiat in diebus criticis.* Nota quod critici dies idem sunt, qui iudiciales, puta; quibus simitur iudicium infirmitatis; & in illis solent morbi naturaliter terminari: quoniam ergo in alijs diebus insperato infirmi liberantur, dicantur sanationes quodammodo violentæ.

Corruptio dulcis quam sit, atque etiam tristis.

^c *Corruptionem secundum naturam dulcem, &c.* Nota quod per corruptionem dulcem D. Thomas intelligit eam corruptionem, qua imperfectum corrumpitur, perfectumque generatur; vt cum aer corrumpitur in ignem: sed tristis, inquit, est illa, quæ è conuerso ignis conuertitur in aëtem. Quidam verò dicunt quod Aristoteles loquitur de corruptionibus accidentalibus; vt corruptio ægritudinis dicatur dulcis, corruptio verò sanationis tristis. Scotus verò vniuersaliter dicit corruptionem naturalem esse dulcem, id est, minus tristem, quam sit ea quæ est contra na-

turam. Vnde colligit Aristoteles quod corruptio simpliciter, id est, ea ratione, qua corruptio non opponitur alteri corruptioni, sed generationi; corruptio autem talis, id est, quatenus habet talem qualitatem, pura quod est naturalis, aut suauius, opponitur corruptioni habenti contrariam qualitatem, vt pote violentæ tristis.

29.

^d *Dubitauerit autem forsasse quies, &c.* Nota quod, vt dicit S. Thomas, in exemplaribus Græcis sequentes textus non habentur, nec etiam (vt dicit Commentator) habentur in omnibus Arabicis; videntur autem hic assumpti, vel ex Eudemo, vel ex Theophrasto. Et certè nec materia, nec dictio grauitatem refert Aristotelis, neque Argyrop. neque Vatab. nec boni traductores transferunt.

Littera recta & curva quomodo differant specie.

Nota secundò, quod cum Philosophus dicit in text. 33. lineam rectam, & lineam circularem non esse eiusdem speciei, hoc debet intelligi ex parte rectitudinis, & curuitatis. Vnde esto quod eadem linea aliquando sit recta, & interdum circularis, vt puta, si incuruetur, vel in rectum extendatur, rectitudo tamen & curuitas alia, & alia specie est.

Motus omnis an sit regularius.

Nota tertio, quod, cum Philosophus dicit, text. 41. quod oportet omnem motum esse regularem, & irregularem; quod secundum Commentatorè est proprium corporis cælestis, secundum quod est cæleste: quia motus eius semper est æqualis, sed non est proprium corporis, secundum quod est motum, nulli enim corpori secundum quod est motum repugnat quod motus eius sit æqualis, & inæqualis, regularis, & irregularis: nunc autem est sermo in hoc libro de motu non secundum quod est motus alicuius corporis, sed secundum quod est motus tantum. Et si arguatur, quod motus est irregularis, qui non est vniformis, secundum omnes suas partes in velocitate, & tarditate; sed omnis motus est huiusmodi: ergo quilibet motus est irregularis, & nullus regularis. Minor patet de motu sphaeræ, qui dicitur esse regularissimus; quia partes eius circumferentiales velocius mouentur, quam partes centrales: quanto enim aliqua pars eius est propinquior circumferentiæ, tanto citius mouetur; cum maiorem circulum describat in æquali tempore; quam pars centralis in eodem tempore. Similiter, probaretur de qualibet sphaera cuiuslibet corporis cælestis. De alijs motibus patet, quia omnis motus naturalis velocior est in fine, quam in principio, & omnis motus violentus è contra. Cum ergo omnis motus sit naturalis, vel violentus, sequitur quod nec motus cæli, nec aliquis alius motus est regularius.

30.

Motus partes sunt duplices.

Dicendum, quod duplices sunt partes motus. Quædam accipiuntur secundum diuisionem mobilis, quia alia, & alia pars motus est in alia & alia parte mobilis: & quædam accipiuntur secundum diuisionem temporis, secundum quod dicimus vnâ partem motus esse præteritam; & aliam futuram: ille ergo motus dicitur vniformis, & regularis, qui est vniformis in omnibus suis partibus acceptis secundum diuisionem temporis, cuius scilicet, nulla pars est velocior in vno tempore, quam in alio: vel quia nulla pars mobilis velocius mouetur in vno tempore quam in alio. Ex quo patet, quod motus cæli siue primi orbis, est regularis, quamuis vna pars eius velocius moueatur, quam alia, tamen nulla pars eius velocius mouetur in vno tempore, quam in alio. Et cum dicitur, omnem motum naturalem

esse velociorem in fine, quàm in principio, hoc debet intelligi de motu naturali recto; & hoc supposito, quòd non sit aliquod violentum impediens intentionem eius. Similiter, cum dicitur, quòd motus violentus est tardior in fine quàm in principio, debet intelligi, nisi sit aliquid impediens remissionem eius: potest tamen talis motus fieri regularis per impedimentum remissionis eius in fine.

Notà quartò, quòd, cum dicit Philosophus motus secundum speciem, vel genus distinctos non posse ad inuicem continuari, hoc debet intelligi, quòd per se, & intrinsecè, & secundum suas formas non possunt ad inuicem continuari; extrinsecè tamen possunt. Vnde calefactio, & frige factio benè continuantur gratià temporis, sed hoc est extrinsecè. Similiter, quòd duæ virgæ, quarum vna est arida, & alia viridis, possunt continuari gratià quantitatis, non tamen gratià suarum formarum.

QVÆSTIO VII.

Vtrum quies contrarietur motui.

Aristot. 5. Physic. text. 53. & sequent. Auertocès in comment. eiusdem text. & ceteri interpretes ibid. D. Thomas 5. Physic. lect. 9. Doctor supra in exposi. text. 53. Alber. Mag. ibid. tract. 3. cap. 6. Egidius Romanus ibid. text. comm. 54. & 59. Maior. expos. lib. 5. Physic. fine. Conimbr. & Ruuius in exposi. cap. 6. Anton. Roccus in text. citato huius 5. libri.

ARGVITVR quòd non: quia quies & motus non sunt eiusdem generis: igitur non contrariantur. Tenet consequentia, quia contraria debent esse eiusdem generis; vt patet 10. Metaph. text. 14. & antecedens patet, quia motus est de genere Passionis, & quies non.

Secundò, nulla perfectio contrariatur suo perfectibili; sed quies est perfectio motus: igitur quies non contrariatur motui. Maior pater, quia vnum contrariorum non potest esse perfectio alterius: & minor probatur per Commentatorem 5. huius, comm. 54. vbi dicit, quòd motus non differt à termino ad quem, nisi sicut minùs perfectum à magis perfecto, modò terminus ad quem motus est quies.

Tertiò, quies vel contrariatur motui, quando motus est, & hoc non; quia tunc non est quies. Vel quando non est, & tunc non: quia illi quòd nihil est, nihil est contrarium.

Quartò, sequetur quòd vnum contrariaretur multis; consequens est falsum, vt patet 10. Metaph. text. 14. & 17. & primo Cæli. text. 10. vbi dicitur, quòd tantum vni vnum est contrarium. Consequentia probatur: quia quies sicut contrariatur motui sursum, ita debet etiam contrariari motui deorsum.

Quintò, illud quòd acquiritur per motum, non contrariatur motui; sed quies est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet, quia vnum contrarium non est via in reliquum; & minor probatur: quia per motum deorsum acquiritur quies deorsum.

Sextò, illa non contrariantur, quæ se compariuntur; sed motus & quies sunt huiusmodi: nam aliquid quiescit à motu locali, & mouetur motu alterationis.

Septimò, quia motus & quies sunt priuatiuè

opposita: igitur non contraria. Tenet consequentia: quia sunt distinctæ species oppositionis.

Octauò, nam quies contrariatur primo motui: igitur non alicui alteri. Tenet consequentia: quia primus motus est causa respectu aliorum motuum: & antecedens notum est, quia impossibile est esse quietem à primo motu. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto quinto, tractatu vltimo, text. 53.

In quæstione ista supponendum est, ex tertio libro, quòd motus est idem, quòd mobile continue aliter, & aliter se habens respectu alicuius quiescentis; vel saltem est mobile, quòd aliter se habet, vel aliter se haberet ad aliquod quiescens, si aliquod quiescens esset.

Secundò, supponitur ex eodem, quòd motus alterationis non est aliud, quàm qualitas, secundum quam est alteratio, vt calefactio non est aliud quàm caliditas, secundum quam mobile continue alteratur.

Tertiò, supponitur quòd quies à motu locali non est aliud quàm mobile localiter eodem modo se habens priùs, & posteriùs, respectu alicuius quiescentis, si aliquod quiescens esset.

Quartò, supponitur quòd quies in motu alterationis, non est aliud quàm dispositio, seu qualitas, secundum quam mobile quiescit in termino motus; vt quies in calefactione est frigiditas in termino à quo, & caliditas in termino ad quem.

Ex quibus sequitur, quòd ista consequentia non valet: hoc mobile quiescit à motu locali: igitur quiescit, quia hoc verbum quiescere, includit negationem; modò ab inferiori ad superioris negatiuè non valet consequentia.

Norandum, quòd contrarietas est duplex: quædam inter terminos, & alia inter res extra animam existentes; quia de illa, quæ est inter propositiones, non est ad propositum. Contrarietas quæ est inter res extra animam, accipitur dupliciter: vno modo pro repugnantia duarum formarum intensibilium & remissibilium, quæ non possunt esse simul in eodem subiecto, at tamen nature sunt sibi inuicem succedere per actiones suas proprias, & non consecutiuè ad actiones aliarum qualitatium; & sic dicimus, quòd caliditas, & frigiditas sunt formæ contrariæ.

Alio modo accipitur contrarietas pro huiusmodi repugnantia duarum formarum intensibilium, &c. siue sint nature succedere sibi inuicem per actiones proprias, siue per actiones aliarum qualitatium; & sic dico, quòd albedo, & nigredo contrariantur ad inuicem.

Tunc de ista contrarietate, sit prima conclusio. Aliqua quies contrariatur motui. Probatur, posito quòd albedo, vel caliditas quiescat, & frigiditas moueatur, siue motu alterationis, siue motu locali, ad motum subiecti: tunc istæ qualitates sunt ad inuicem contrariæ, prædicto modo; istæ qualitates sunt motus, & quies: igitur quies & motus sunt ad inuicem contrariæ.

Tertiò norandum, quòd contrarietas terminorum accipitur dupliciter: vno modo, pro repugnantia duorum terminorum, qui non possunt dici simul, & semel de eodem subiecto manente in actu; & vterque terminus significat affirmatiuè; & illi duo termini significant, vel connotant res contrarias altero prædictorum modorum; & sic isti termini, album, nigrum, sunt termini contrarij. Alio modo, sumitur contrarietas, pro repugnantia duorum terminorum, qui non possunt dici

Divisio quæstionis.

Quies quid in quolibet motu.

3.

Contrarietas est duplex.

Aliqua quies contrariatur motui.

4.

Contrarietas terminorum bifariam sumitur.

dici simul de eodem subiecto; & vnus illorum significat affirmatiuè illud idem, quod alter significat negatiuè: & isto modo contrarietas se extendit ad oppositionem, quæ est inter priuationem, & habitum: & isto modo isti termini *cacum*, & *videns* contrariantur.

Tunc fit secunda conclusio. Isti termini *motus*, & *quies* sunt contrarij prædicto modo. Probatur sic: quia illi termini sunt contrarij, quorum vnus significat aliquam rem affirmatiuè, & alter significat eandem rem negatiuè: & sic est de istis terminis *motus*, & *quies*: quia iste terminus *motus* supponit pro mobili, connotando affirmatiuè motum ipsum; sed iste terminus *quies* supponit pro mobili, non connotando motum: & istam conclusionem intendit Aristoteles in *isto quinto*, cum dicit, quod motus, & quies contrariantur.

Dubatur primò: quia Aristoteles dicit in *isto quinto*, quod quies contrariatur quieti: modò hoc non potest exponi de terminis, quia isti termini, *quies* & *quies* non contrariantur.

Secundò, dubitatur de illa contrarietate motuum, quam tangit Aristoteles in littera, quæ est secundum naturale, & violentum, & vnde motus dicitur naturalis, & vnde violentus, & qualiter contrariantur.

Tertiò, dubitatur de aliis contrarietatibus, quæ sunt secundum *velox*, & *tardum*, *regulare* & *irregulare*; *vniforme*, & *difforme*.

Ad ista responderetur: ad primum, quies contrariatur quieti. Responderetur, quod hoc potest exponi altero trium modorum: vno modo de rebus, quod eiusdem motus quies in termino *ad quem* contrarietur quieti in termino *à quo*, vt in motu de summa caliditate ad summam frigiditatem, summa caliditas contrariatur summæ frigiditati. Secundo modo exponitur de terminis; quia isti termini quies in termino *à quo*, & quies in termino *ad quem* contrariantur; quia impossibile est illos terminos verificari de eodem mobili, & respectu eiusdem motus. Tertio modo supponitur, quod quies contrariatur motui, non simpliciter loquendo, sed secundum istas conditiones *naturale* & *violentum*: quia quandoque mobile quiescit naturaliter, & quandoque violenter.

Ad secundum dubium responderetur, quod violentum, & naturale dicuntur æquiuocè de motu; nam quandoque ex eo motus dicitur naturalis, quia fit secundum consuetum concursum naturæ: & violentus, cum fit præter communem cursum naturæ; & isto modo sumendo naturale, & violentum, est minùs propriè loqui. Alio modo sumitur naturale, quod fit secundum inclinationem passî; & violentum, quod fit contra inclinationem; & talis motus violentus, qui fit contra inclinationem passî, quandoque est à principio extrinseco, vt patet in proiectis; & quandoque à principio intrinseco, factò tamen ab extrinseco, vt quando ferrum mouetur ad magnetem, hoc est per inclinationem receptam ab extrinseco à magnete.

Ex quibus infero primò, quod violentia, & naturalitas motus nullo modo attenditur ex parte motoris, sed ex parte passî; & idèd dicitur, 3. *Ethic.* quod naturale est, quod fit à principio intrinseco, passò conferente vim agenti, ita vt ex hoc dicitur motus naturalis, quia fit secundum inclinationem passî; & ex hoc violentus, quia fit contra eius inclinationem, &

istæ differentiz, scilicet *naturale*, & *violentum* possunt inueniri in quolibet genere motuum: nam quidam est motus naturalis, quidam violentus. Item quædam alteratio naturalis, quædam violenta.

Ad tertium dubium responderetur, quod istæ differentiz *velox*, & *tardum*, sunt differentiz relatiuæ; & faciunt contrarietatem relatiuorum, & istas differentias consequuntur *aliæ*, *regulare*, & *irregulare*, *vniforme*, & *difforme*; & istæ contrarietates differunt, quia dicitur *regulare*, & *irregulare*, secundum partes temporis: sed dicitur *vniforme*, & *difforme*, secundum partes subiecti.

Quartò dubitatur, ex quo quies contrariatur motui; vtùm possibile sit idem simul moueri, & quiescere. Arguitur quòd sic; posito quòd Socrates moueatur per primam partem proportionalem horæ, & quiescat modicum in fine partis. Item moueatur per secundam, & quiescat in fine illius, & sic in infinitum per omnes partes proportionales horæ; tunc in instanti terminante horam, verum est dicere, quod immediatè ante hoc Socrates mouebatur, & immediatè ante hoc quiescebat: igitur simul mouebatur, & quiescebat. Antecedens probatur, quia nisi ante hoc Socrates mouebatur, & quiescebat, fuisset dare vltimam partem proportionalem, quod est impossibile. Secundò, sint duo lapides adamantini à duabus partibus vnus ferri æquè distantis; tunc istud ferrum non mouebitur ad aliquam partem, quia quantà virtute trahitur ad vnam partem, tantà trahitur ad reliquam: igitur ad nullam partem mouebitur, sed quiescit in medio. Deinde, ponatur alij duo lapides æqualis virtutis, vnus à parte superiori, & alter à parte inferiori; probo tunc, quòd illud ferrum mouebitur & quiescet. Primò, quòd quiescet, quia priùs quiescebat, & nunc ab vtraque parte addita sunt æqualia: igitur non plus mouebitur ad vnam partem, quàm ad reliquam; sed quòd mouebitur, quia à parte inferiori est æqualis tractus adamantis, sicut à superiori; & cum hoc est inclinatio naturalis ad deorsum: igitur illud mouebitur deorsum. Tertio arguitur, posito quòd in centro terræ esset vna sphaera ignis, tum illa mouebitur, quia est extra suum locum naturalem non impedita, sed quiescet. Probatur, quia quâ ratione moueretur ad vnam partem, eadem ratione ad alteram.

Ad ista responderetur, quod impossibile est aliquid simul moueri, & quiescere; sicut patet in expositione quæstionis; quia motus, & quies contrariantur. Et ad argumenta. Ad primum casum admitto, ad imaginationem, licèt non sit possibilis naturaliter, & tunc quando probatur, quod in fine horæ verum est dicere, &c. Responderetur, quòd in fine horæ verum est dicere, quòd immediatè ante hoc Socrates mouebatur, & quiescebat; & negatur consequentia, quâ inferebatur, igitur simul mouebatur, & quiescebat, immò stant simul, quòd immediatè antè hoc Socrates mouebatur, & quiescebat, & immediatè ante hoc priùs mouebatur, quàm quiescebat. Item, quòd immediatè ante hoc successiuè mouebatur, & successiuè quiescebat, & tamen nunquam simul mouebatur, & quiescebat.

Ad secundum dicitur, quòd illud ferrum possit

Velox & tardum sunt differentia relatiua.

7. *Aut idem possit simul moueri & quiescere.*

8.

5. *Isti termini motus, & quies sunt contrarij.*

6. *Quies quomodo est contraria quieti.*

Violentum, & naturale æquiuocè dicuntur de motu.

litum inter duos lapides æqualis virtutis, & æquè distantes, nullo modo mouebitur; sed quando apponuntur alij duo, vnus à parte superiori, & alius in parte inferiori, licet addantur æqualia, attamen non æqualiter, quia lapis positus à parte inferiori trahit tantâ virtute, quantâ trahit lapis positus à parte superiori, & cum virtute tractus lapidis inferioris est tractus grauitaris naturalis illi ferro: igitur illud ferrum mouebitur deorsum, & non quiescet.

Ad tertium dico, quòd sphaera ignis circumposita centro mundi æqualiter, nullo modo mouebitur: & quando dicitur, est extra suum locum naturalem, verum est, sed tamen impeditur à situ in quo est: quia vna medietas sphaeræ ab vna parte centri detinet aliam partem, ne ascendat sursum, & è conuerso.

9.
An idem
possit moueri
motibus con-
trariis.

Quintò dubitatur, an possibile sit idem moueri motibus contrariis. Arguitur quòd sic: & proiciantur duo lapides æquales ad aquam, tunc videmus ad experientiam, quòd ab illis duobus lapidibus fiunt circulationes oppositæ, & tamen secundum quemlibet istorum mouetur tota superficies aquæ: igitur illa superficies aquæ mouetur motibus contrariis. Secundò, sit vna virga, vel lancea, quæ debeat descendere deorsum: tunc p̄no, quòd quantâ velocitate descendat deorsum, quòd tantâ velocitate rarefiat à parte superiori: tunc illa virga mouetur, vt patet per casum, & non solùm deorsum, quia nunquam erit magis deorsum, quàm nunc est de facto: nec solùm sursum, eadem ratione, quia semper eius medius punctus æquè distat à centro: igitur simul mouetur sursum, & deorsum; & per consequens motibus contrariis. Tertid. potest argui de alterabili posito æquè distanter inter summè calidum, & summè frigidum: & de hoc tractum fuit supra tertium, quæstione de Contrariis.

Respondetur, quòd impossibile est aliquod mobile simul moueri motibus contrariis. Ad primam rationem de duobus illis lapidibus, dico

quòd illarum circulationum vna supponitur alteri, & illæ circulationes fiunt secundum diuersas partes aquæ: & si vnus illorum lapidum faciat maiorem impetum reliquo, circulario facta à minori rumpitur per maiorem, & simile est de aère, quando audiuntur voces æquales, vel inæquales.

Ad secundam, dico primò, quòd illius lanceæ medius punctus manet in eodem situ, ita vt eius medius punctus continuè sit æquè distans à centro. Secundò, dico quòd continuè ipse est alius, & alius medius punctus. Tertid, dico quòd illa lancea secundum diuersas sui partes mouetur motibus contrariis: quia secundum eius medietatem superiorem ascendit per rarefactionem, & secundum aliam descendit.

Ad rationes principales. Ad primam, dico quòd isti termini, *motus* & *quies*, sunt eiusdem generis: quia sunt de genere Passionis: nam ad idem Prædicamentum pertinent priuatio, & habitus; & sic diceretur, quòd sicut iste terminus *lumen* pertinet ad tertiam speciem Qualitatis, ita etiam iste terminus *tenebra*.

Ad secundam, concedo maiorem; & ita similiter concedo, quòd quies in termino *ad quem*, capiendi quietem pro dispositione, secundum quam mobile quiescit, non contrariatur motui, immò solùm differunt secundum magis, & minus; sed hoc non obstante isti termini *motus*, & *quies* contrariantur prædicto modo.

Ad tertiam, dictum est supra in tertio, quòd neutro modo, quia fortè iste terminus *contraria* est terminus ampliatius.

Ad quartam, negatur consequentia: quia eadem quies, loquendo de rebus, non contrariatur motui sursum, & motui deorsum; sed tamen iste terminus *motus*, & iste terminus *quies* opponuntur priuatiuè, siue contrariè, & neuter illorum opponitur alicui alteri eodem modo, Et consimiliter potest dici ad sequentes.

Expliciunt quæstiones quinti libri Physicorum Magistri Ioannis Scoti.

FINIS LIBRI QVINTI.

LIBER SEXTVS PHYSICORVM.

EXPOSITIO TEXTVS.

1.
Text. 1.

SI autem 1 continuum & tan-
gens, & consequenter. Iste est
sexus liber Physicorum, in
quo ^a Philosophus deter-
minat de motu, quantum ad
diuisionem eius in partes
quantitatuas: & diuiditur
in tres tractatus. In primo
tractatu ostendit, quod nullum continuum est
compositum ex indiuisibilibus. In secundo deter-
minat de diuisione motus, & quietis. In tertio,
reprobat errores antiquorum de motu. Secundus
ibi: *Necesse est autem.* Tertius ibi: *Zeno autem male
ratiocinatur.* Primus tractatus diuiditur in tria ca-
pitula. In primo capitulo probat continuum non
esse compositum ex indiuisibilibus, per rationes
sumptas ex definitionibus *continui*, *contigui*, &
consequenter. In secundo probat hoc idem per ra-
tiones sumptas ex hoc, quod motus fiat supra ma-
gnitudinem. Et in tertio probat idem per ratio-
nes sumptas ex parte velocitatis, & tarditatis
motus. Secundum ibi: *Eiusdem autem rationis est.*
Tertium ibi: *Quoniam autem omnis magnitudo.*
Primò, proponit conclusionem: secundò, probat
ibi: *Neque enim unum.* Primò ponit istam con-
clusionem. Si definitiones ^b *continui*, *contigui*, &
consequenter sint benè datæ, impossibile est con-
tinuum esse compositum ex indiuisibilibus. Vnde,
vt dictum fuit in quinto, *Continua sunt quorum vl-
tima sunt unum. Contigua sunt, quorum vltima sunt si-
mul. Sed consequenter se habentia sunt inter qua nullum
est medium eiusdem generis.* est igitur conclusio
principalis huius capituli, quod nullum conti-
nuum est compositum ex indiuisibilibus.

Neque enim unum sunt. Hic probat dictam con-
clusionem tripliciter. Secundò ibi: *Amplius ne-
cesse est.* Tertio ibi: *Amplius diuideretur.* Prima ra-
tio est, quod si continuum esset compositum ex
indiuisibilibus; vel illa indiuisibilia essent ad in-
uicem continua, vel contigua; sed neutro modo:
quia continuorum vltima sunt unum, & conti-
guorum vltima sunt simul: modò indiuisibilia
nulla sunt vltima.

2.
Text. 2.

Amplius a necesse est. Ponit secundam ratio-
nem, quæ ^c non est nisi fortificatio præcedentis;
quia si continuum esset compositum ex indiui-
sibilibus, vel illa indiuisibilia essent ad inuicem
continua, contigua, vel consequenter se habentia;
non continua, nec contigua, propter duo.
Primò, quia, vt dictum est, indiuisibilia nulla
sunt vltima. Secundò, si indiuisibilia tangerent se
se inuicem continuè, vel contiguè; tunc aut to-
tum ^d indiuisibile tangit totum, aut pars partem:
non pars partem, quia iam non esset indiuisibi-
le, sed diuisibile, ex quo haberet partes: nec to-
tum tangit totum, quia tunc illa indiuisibilia non

facerent extensionem. Si dicatur, quod sint con-
sequenter se habentia; tunc inter ipsa est aliquod
intermedium, vel nullum: si nullum interme-
dium, tunc ex illis non esset compositum conti-
nuum; si aliquod tunc ipsum non est nisi aliquod
continuum, vt linea, vel indiuisibile, vt punctus:
igitur inter puncta data est aliquod intermedium
eiusdem generis; & per consequens non erunt
consequenter se habentia.

Amplius 3 diuideretur. Hic ponit tertiam ra-
tionem. Secunda declarat quoddam suppositum;
& tertio infert quendam aliam dubitationem.
Secunda ibi: *Nullum autem aliud genus.* Tertia ibi:
Manifestum autem est. Tertia ratio est ista: Si
continuum esset compositum ex indiuisibilibus,
tunc continuum diuideretur in indiuisibilia; con-
sequens est falsum, quia semper videmus illa, in
quæ continuum diuiditur, esse diuisibilia. Confe-
quentia tenet, quia vnumquodque est diuisibile
in ea, ex quibus componitur.

Text. 3.

Nullum autem aliud genus. Hic declarat quod-
dam suppositum: quia suppositum erat priùs in
præcedenti ratione, quod inter puncta conse-
quenter se habentia non est medium alterius ge-
neris. Hoc probatur: quia vel illud medium est
diuisibile, vel indiuisibile: si indiuisibile, igitur
puncta, quæ ponebantur se habere consequenter,
non se habent consequenter, quia inter ea est
aliud indiuisibile. Si illud medium sit continuum,
& diuisibile, tunc quæritur, vtrum illud sit
compositum ex indiuisibilibus, vel non: si sic: igitur
indiuisibilia data non erant consequenter. Si
non: igitur eadem ratione nec aliquod aliud conti-
nuum est compositum ex indiuisibilibus.

3.

Manifestum autem est. Infert secundam conclu-
sionem, quod in semper diuisibilia continuum
est diuisibile. Probatur, quia continuum non est
compositum ex indiuisibilibus: igitur illa, in
quæ continuum est diuisibile, sunt semper diui-
sibilia.

*Continuum
est diuisibi-
le in semper
diuisibilia.*

ANNOTATIONES

Patris Arretini.

^a *In quo Philosophus determinat de motu.* Nota
quod quidam dixerunt, & benè, quod quatuor
primi libri Græcè inscribuntur de principiis; qua-
tuor verò reliqui de motu; & idè postquam in
superiore libro explicatæ sunt species motus, quæ
sunt velut eius partes subiectiæ, disputat in hoc
sexto libro Aristoteles de partibus integrantibus
motus: & quoniam declarando vnitatem nume-
ralem motus, dixerat in superiori libro, eius vni-
tatem numeralem in continuatione consistere,
idè in hoc sexto motus continuationem expli-
care subsequitur in ordine ad partes eius quanti-
tatuas, vel integrales.

*Ordo, & con-
tinuatio hu-
ius libri ad
præcedentes.*

^b *Si definitiones continui, &c.* Nota quod hæ
ratio

4.

ratio Aristotelis sic posset deduci : si continuum componeretur ex indiuisibilibus , aut talia indiuisibilia sunt inter se continua , aut contigua , aut consequentia ; sed nihil ex his dabile est : ergo , &c. Primum non , quia ea , quæ sunt continua , talia sunt , vt eorum vltima sint vnum ; sed indiuisibilia non habent vltimum : ergo indiuisibilia non sunt continua . Maior est definitio continui tradita ab Aristotele in præcedenti libro , hic relata . Minor probatur ; quia , quod habet vltimum , habet partes , indiuisibile non habet partes : ergo , &c. Nec etiam secundum , scilicet contigua . Contigua enim sunt , quorum vltima sunt simul , vel quæ in vltimis se tangunt : sed omne quod alterum tangit , aut tangit illud vt totum , aut vt pars partem ; sed neutro modo indiuisibile tangit aliud indiuisibile , ita vt continuum faciat : ergo , &c. Minor probatur : indiuisibile non habet partes : ergo non tangit aliud , vt pars partem : quia hoc est tangere secundum aliquam sui partem . Neque vt pars totum , quia tunc vna pars omnes alterius partes rangeret ; quod , & quia indiuisibile non habet partes , & quia vna pars omnes partes alterius totius æqualis priori tangere nequit , & est impossibile . Neque vt totum totum , ita vt ex tali contactu continui compositio sequatur : quia continuum habet partem extra partem situ , & loco distantem ; cum autem totum tangit totum , non habet situm , neque locum diuersum : quia talis contactus impossibilis est sine corporum penetratione , quia hoc est se tangere secundum omnes suas partes ; si ergo indiuisibilia non sunt continua , neque contigua , sequitur quod neque consequenter se habent . Probatur , illa se habent consequenter , inter quæ nihil mediat eiusdem generis ; sed inter quæ non sunt contigua aliquid mediat : ergo inter indiuisibilia , quæ non sunt contigua , aliquid mediat : ergo non se habent consequenter : atque aded indiuisibilia non componunt continuum : & sic manet , quod inter puncta mediat linea , & inter *mutata esse* mediat motus , & inter instantia mediat tempus .

§. ^c *Quia non est nisi fortificatio præcedens.* Nota quod ex his duabus rationibus magnum sumitur argumentum , quod punctum secundum Philosophum distinguatur à linea , & linea à superficie ; quod & in subsequenti patet .

^d *Aut totum indiuisibile tangit totum , &c.* Nota quod ista ratio Aristotelis nisi aliter declaretur , potest adduci contra ipsum : quoniam duo corpora se tangunt in superficie : ergo superficies erit pars corporis , cuius oppositum intendit probare . Item , duæ lineæ se tangunt in puncto tantum : ergo puncta sunt partes lineæ , cuius oppositum probare intendit . Ided dicendum est , quod Aristoteles non accipit ibi partem propriè , sed vocat partem omne illud , quod est aliquid per se alicuius , dum tamen non sit totum . Quod si dicas ; omne quod est aliquid alicuius per se , vel est totum , vel pars . Dico quod falsum est : quia terminus rei non est ipsa res , nec pars eius propriè dicta . Ita dico à simili , cum punctus sit terminus lineæ , non est pars lineæ , nec est idem quod ipsa linea , sed est terminus tantum continui . Similiter dico de instanti temporis , & de *mutato esse* in motu . Propositio ergo Philosophi sic intelligitur , quod illa quæ se tangunt , vel secundum totum tangunt se , vel se tangunt secundum aliquid sui , & secundum aliquid non ; sed puncta non se tangunt secundum aliquid sui , & secundum aliquid ,

Pars bifariam sumitur propriè & impropriè .

cum punctus sit simplex & indiuisibilis : ergo punctus punctorum est secundum se totum , atque ita eorum factus erit superpositio , & per consequens non faciet magnitudinem : quia omnis magnitudo habet partem extra partem .

EXPOSITIO TEXTVS.

Eiusdem : autem rationis est . Hoc est secundum 6.
 Text. 4.
 capitulum huius tractatus , in quo Philosophus ostendit , quod nullum continuum est compositum ex indiuisibilibus per rationes sumptas ex hoc , quod motus sit super magnitudinem : & diuiditur in quinque partes . Secunda ibi : *Si igitur necesse est id.* Tertia ibi : *Si verò.* Quarta ibi : *Si igitur necesse est.* Quinta ibi : *Perinde autem necesse est.* Prima conclusio est ista , quod motus , magnitudo , & tempus sunt eiusdem rationis , quantum ad componi . Probatur de motu , & magnitudine : quia si supra 2 magnitudinem *A, B, C,* compositam ex indiuisibilibus fiat motus *D, E, F,* tunc cuiuslibet parti magnitudinis correspondet aliqua pars motus ; sed non potest correspondere pars motus diuisibilis : igitur pars motus indiuisibilis , & per 3 consequens , sicut magnitudo est composita ex tribus indiuisibilibus , ita & motus super illam , esset compositus ex indiuisibilibus .

Si igitur 4 necesse est id. Secunda conclusio est ista , quod super indiuisibile non potest fieri motus . Probatur , quia impossibile est , quod illud , quod mouetur ad aliquem terminum , iam sit ad illum terminum , vel nondum moueri ad eundem : igitur si aliquod mobile mouetur , necesse est , quod partim sit in termino *ad quem* motus , & partim in termino *à quo* motus ; sed supra indiuisibile non potest esse partim , quia iam indiuisibile esset diuisibile : igitur supra indiuisibile non potest fieri motus . Et ponit Aristoteles exemplum in litteris ; quod *A* sit indiuisibile supra quod sit motus , & *O* sit mobile , & motus secundum quem mouetur , sit *D* : si *O* mouetur super *A* motu *D* , impossibile est , quod totaliter iam sit super *A* , quia iam non mouetur super ipsum , sed esset motus ; nec *O* est super aliud spatium omnino distinctum ab *A* , quia tunc nondum moueretur super *A* : igitur si moueatur super *A* , oportet quod partim habeat acquisitum de *A* , & partim acquirendum ; & cum *A* sit indiuisibile , sequitur quod indiuisibile esset partibile , quod implicat .

Si verò 5 per totum. Tertia conclusio est , impossibile est fieri motum super magnitudinem compositam ex indiuisibilibus . Probatur , & sit *A, B, C* , magnitudo composita ex tribus indiuisibilibus , supra quam debeat fieri motus *D, E, F,* tunc sequerentur tria inconuenientia . Primum , quod motus non componitur ex motibus , sed ex momentis . Consequenter probatur , quia supra partem *A* non fit motus ; quia supra indiuisibile non potest fieri motus per præcedentem conclusionem : igitur si super *A* fit aliquid ipsius motus , illud est momentum , & eadem ratione super *B* fiet momentum , & etiam super *C* ; & tunc sequitur consequens , quod motus *D, E, F,* sit compositus ex momentis . Secundum inconueniens , quod aliquod spatium est pertransitum per motum , & tamen super nullam partem eius factus est motus , quia supra magnitudinem *A, B, C,* per casum , factus est motus *D, E, F,* & tamen non supra

Text. 5.
 Motus fieri potest fieri super indiuisibile .

7.
 Text. 8.
 Motus fieri non potest super magnitudinem compositam ex indiuisibilibus .

supra aliquam partem eius, vt probatum fuit. Tertium inconueniens, quòd aliquod mobile simul moueretur super aliquod spatium, & quiesceret super idem spatium (capiendo *quiescere* pro *non moueri*) quia mobile, quod mouetur, super aliquod spatium *A, B, C*, mouetur, vt positum est, & tamen non inouetur, quia nec super *A*, nec super *C*: igitur non mouetur, & per consequens aliquod simul mouetur, & non mouetur.

Text. 9. *Si igitur 6 necesse est.* Quarta conclusio est, quòd motus non componitur ex indiuisibilibus. Probat: quia nisi sic, sequeretur quòd motus non componeretur ex motibus; consequens est falsum, & patet consequentia: quia nullus motus est indiuisibilis; sed istud consequens concederet aduersariis.

8. *Perinde 7 autem necesse est.* Quinta conclusio est, quòd tempus, motus, & magnitudo sunt eiusdem rationis, quantum ad componi ex indiuisibilibus, vel non componi. Probat, quia mobile, quod mouetur super aliquam magnitudinem, in minori parte temporis, pertransit partem magnitudinis, quàm totam magnitudinem; & similiter partem motus, quàm totum motum; igitur si vnum istorum componatur ex indiuisibilibus, & reliquum componatur ex indiuisibilibus. Et notandum, quòd ex ista tertia conclusione huius capituli cum ista; (addito quòd supra magnitudinem sit motus) sequitur conclusio principaliter intenta, quòd nullum continuum est compositum ex indiuisibilibus.

Text. 11. *Quoniam autem 8 omnis magnitudo.* Hoc est tertium capitulum, in quo Philosophus ostendit, quòd nullum continuum est compositum ex indiuisibilibus per rationes sumptas ex parte velocitatis, & tarditatis motus: & primò præmittit definitiones velocioris. Secundò, probat eas. Tertio, prosequitur intentum. Secundum ibi: *Sit enim ipsum in quo.* Tertium ibi: *Manifestum est autem.* Primò, præmittit intentionem, quòd omnis magnitudo est diuisibilis in magnitudines. Probat, quia nullum continuum est compositum ex indiuisibilibus, vt probatum est; sed omnis magnitudo est continua: igitur nulla magnitudo est composita ex indiuisibilibus; & per consequens omnis magnitudo est diuisibilis in magnitudines. Deinde proponit definitiones velocioris; & prima est ista. *Velocius est, quod in minori tempore pertransit maius.* Secunda: *velocius est, quod in minori tempore pertransit plus.* Tertia, *velocius est, quod in minori tempore pertransit æquale.* Sit enim ipsum in quo. Hic probat istas definitiones. Secundum ibi: *At verò, & in minori.* Tertium ibi: *Manifestum est autem.* Prima probatur, quia velocius alio, vel pertransit maius spatium in æquali tempore, vel minus, vel æquale: si maius, habetur propositum: si æquale, non est velocius, sed quæ velox: si minus, tunc non est velocius, sed tardius. Et ponit Aristoteles in litteris: nam si mobile *A* moueatur supra spatium *C, D*, in tempore *B, & E*, in mobile tardius non esset motum vsque ad *D*, sed minus.

Definitiones velocioris.

9. Text. 12.

At verò 9 & in minori. Probat secundam: quia sequitur ex prima, quòd si in æquali tempore pertranseat maius, quòd etiam in minori tempore pertranseat maius: nam si mobile *A*, velocius moueatur in tempore *B*, de *C*, vsque ad *D*, & in eodem tempore, *E* moueatur de *C* vsque ad *F*, signetur aliquis punctus in medio inter *C, & D*, qui sit *T*, tunc *A* in minori tempore per-

transit magnitudinem *C, T*, quàm *C, D*: sic igitur illud tempus minus *G*: tunc sequitur, quòd ex quo *A* pertransit magnitudinem *C, F*, quæ est maior magnitudine *C, T*, in tempore *G*, quòd est minus tempore *B*, in quo *E* pertransit magnitudinem, sequitur quòd *A* velocius in minori tempore pertransit maius, quàm *E*, tardius.

Manifestum 10 est autem ex his. Probat tertiam, dupliciter. Primò, ibi: *Amplius autem.* Probat tertiam in litteris sic; & sic magnitudo *D*, in qua *A* pertransit in tempore minori *S, P, R*, quàm *B*, pertranseat magnitudinem *L, X*, in tempore maiori *S, P, H*, & sit *P, S* tempus in quo pertransit *A*, magnitudinem *L, X* æquale magnitudini, quam pertransit *B*, in tempore *P, H*, tunc sic, *P, H*, est tempus maius quàm sit *P, R*, & *P, R*, est maius quàm sit *P, S*: igitur *P, F* est maius, quàm sit *P, S*, quia quicquid est maius maiore, est maius minore; sed *A* velocius pertransit *L, X* in tempore *P, S*, & *B*, pertransit *L, X* in tempore *P, H*: igitur in minori tempore velocius pertransit æquale spatium.

Amplius 11 autem. Probat secundò, quia mobile velocius in aliquo tempore pertransit æquale pertransitum à mobili tardo: aut igitur in tempore maiori; & hoc non; quia tunc esset tardius: aut in æquali; & hoc non; quia esset velox: igitur in minori, & habetur propositum.

Quoniam autem 12 omnis. Hic prosequitur intentum; & ponit tres conclusiones. Secundam ibi: *Amplius autem.* Tertiam ibi: *Manifestum est igitur.* Primò, præmittit suppositiones. Secundò, proponit conclusionem. Et tertio probat. Secundum ibi: *Hic autem.* Tertium ibi: *Quoniam enim ostensum est.* Prima suppositio est, quòd omnis motus fit in tempore. Secunda, quòd in omni tempore possibile est fieri motum. Tertia, quòd omne, quod mouetur, contingit velocius, & tardius moueri. Quarta, quòd in omni tempore potest fieri motus velocior, & tardior. Contra tertiam suppositionem arguitur, de motu cæli, qui non potest fieri velocior. Respondet Commentator quòd non^a repugnat fieri, quantum est ex ratione generali motus, licet benè repugnet sub ea ratione, quæ est motus huius corporis, vel illius.

His autem 13 existentiis. Hic probat conclusionem, scilicet, quòd necesse est & tempus, & magnitudines esse diuisibiles in semper diuisibilia. *Quoniam enim, &c.* Probat conclusionem sic; & sit *A* mobile velocius, & *B* tardius: tunc ponamus quòd *B* transeat magnitudinem *C, D*, in tempore *F, G*: tunc sequitur, quòd *A* transit illam magnitudinem in minori tempore per suppositiones positas; & sit illud tempus *F, H*; tunc ultra in illo tempore *F, G, B* quod est mobile tardius, transit minorem magnitudinem, & sit illa *C, L, I*, sic igitur in infinitum velocius arguit diuisionem temporis, & tardius diuisionem magnitudinis.

Amplius autem 14 & ex consuetudine. Hic ostendit, quòd tempus, & magnitudo sunt eiusdem rationis, quantum ad finitatem, & infinitatem, tam secundum diuisionem, quàm secundum extrema: & primò probat quòd tempus & magnitudo sunt eiusdem rationis quantum ad diuidi, vel non diuidi in semper diuisibilia. Secundò, probat quòd tempus, & magnitudo sunt eiusdem rationis, quantum ad finitatem, & infinitatem, secundum extrema. Tertio, per hoc soluit quandam rationem Zenonis, Quarta, probat quòd proposuit de finitate, & infinitate. Secunda ibi: *Et si alterutrum.* Tertia ibi: *Quapropter Zenonis ratio.*

Gg Quarta

Quarta ibi : *Neque ergo*. Primò, ponit istam conclusionem, quòd tempus, & magnitudo sunt eiusdem rationis quantum ad diuidi, vel non diuidi in semper diuisibilia. Probatur, quia semper minori tempore pertransitur magnitudo minor, quàm maior : igitur ad diuisionem temporis, magnitudo est diuisibilis, & è contra semper minor magnitudo pertransitur in minori tempore, quàm maior : igitur ad diuisionem magnitudinis tempus est diuisibile.

Text. 18.

Et si 15 alterurum. Hic probat, quòd tempus & magnitudo sint eiusdem rationis quantum ad finitatem, & infinitatem secundum extrema ; & b vocatur infinitum extremum, quod est extensum sine termino secundum longitudinem, vel durationem ; tunc ponit, quòd si tempus sit infinitum, necesse est magnitudinem esse infinitam, scilicet ; quæ pertransitur illo tempore : & è contra, si magnitudo sit infinita, tempus est infinitum.

12.

Text. 19.

Quapropter 16 Zenonis ratio. Hic ex dictis soluit quandam rationem Zenonis, per quam probabat, quòd impossibile est aliquod spatium pertransiri, quia quodlibet spatium habet partes infinitas, quarum quamlibet oportet tangi, & pertransiri : si illud spatium pertransitur ; sed impossibile est, quòd aliquod spatium pertransitur. Respondetur, c quòd sicut magnitudo, sine spatium habet partes infinitas, ita & tempus in quo pertransitur, habet partes infinitas : igitur non est inconueniens, quòd in partibus infinitis temporis pertransiantur infinitæ partes magnitudinis.

Neque ergo. Probat quòd priùs proposuit de finitate, & infinitate magnitudinis : & primò, ponit duas conclusiones. Secundò probat, ibi : *Sit enim*. Prima conclusio est ista, quòd impossibile est magnitudinem finitam pertransiri in tempore infinito. Secunda est, quòd impossibile est magnitudinem infinitam pertransiri in tempore finito.

Text. 20.

Sit enim 17 magnitudo finita. Hic probat dictas conclusiones. Secundam ibi : *Eadem autem demonstratio*. Primam probat duabus rationibus. Secundam ibi : *Amplius autem*. Prima ratio est, quòd sit magnitudo *A, B*, quæ debeat pertransiri in tempore infinito, & sit illud tempus infinitum *G*, tunc accipiatur aliqua pars finita *B*, temporis *G*, in qua pertransitur aliqua pars magnitudinis ; & sit illa pars temporis *G, D*, & pars magnitudinis pertransita sit *B, E*, tunc magnitudo *B, E*, multoties d sumpta, mensurabit, & excedet magnitudinem *A, B* ; sit igitur, quòd magnitudo *B, E*, milleies sumpta reddat magnitudinem *A, B* ; cum igitur magnitudo *B, E*, pertransitur in tempore finito *G, D*, sequitur quòd tota magnitudo *A, B*, pertransibitur in mille partibus æqualibus parti *G, D*, igitur tempus *G*, in quo pertransitur *A, B*, magnitudo, quod ponebatur esse infinitum, est finitum : quia compositum ex finitis partibus secundum multitudinem, & secundum magnitudinem.

13.

Text. 21.

Amplius 18 autem. Secunda ratio est, quia aliqua pars magnitudinis pertransitur in tempore minori, quàm tota magnitudo ; sed omne tempus minus tempore infinito, est finitum : igitur aliqua pars magnitudinis pertransitur in tempore finito : igitur illa pars multoties sumpta reddet magnitudinem finitam, quæ ponitur pertran-

siri in tempore infinito : igitur etiam tempus finitum, in quo illa pertransitur toties sumptum reddet totum tempus finitum, in quo pertransitur tota magnitudo ; & per consequens illud tempus totum est finitum.

Eadem autem demonstratio. Hic probat secundam conclusionem ; & dicit quòd per eandem rationem probatur secunda, per quam probatur prima, scilicet, quòd magnitudo infinita non potest pertransiri in tempore finito.

Manifestum est igitur. Hic ponit conclusionem principaliter intentam, scilicet, quòd nullum continuum est compositum ex indiuisibilibus : quam primò innuit sequi ex præcedentibus : quia tempus, & magnitudo sunt diuisibiles in semper diuisibilia : igitur pari ratione, & quodlibet aliud continuum : igitur nullum continuum est compositum ex indiuisibilibus. Secundò, 19 arguitur ratione, & sint duo mobilia vnum velocius alio secundum hemioliam proportionem, id est, sesquialteram proportionem, quæ est trium ad duo ; & velocius pertransit magnitudinem trium indiuisibilium in tempore composito ex tribus indiuisibilibus : igitur tardius in eodem tempore pertransit magnitudinem compositam ex duobus indiuisibilibus ; igitur cum magnitudo illa pertransita à tardiori, sit diuisibilis in duas medietates ; & per consequens indiuisibile diuidetur, quod est impossibile. Similiter potest probari ex parte magnitudinis, quòd indiuisibile diuideretur ; verbi gratiâ, posito quòd velocius se habeat in dupla proportione ad tardius : igitur si in tempore trium indiuisibilium velocius pertransit magnitudinem ex tribus indiuisibilibus, sequitur quòd tardius pertransibit in eodem tempore indiuisibile cum dimidio, quod est impossibile. Et sciendum, quòd magnitudinem trium indiuisibilium nominat sub quatuor litteris, scilicet, *A, B, C, D*, & magnitudinem duorum indiuisibilium, quæ pertransitur à tardiori vocat tribus litteris, vt *Z, E, I*. Item vocat tempus ; quo velocius mouetur, per istas litteras *H, L, M, N*, & tempus, in quo mouetur tardius, nominat *E, Z, I*.

Text. 23.

ANNOTATIONES.

a **R**espondet Commentator quòd non repugnat, &c. Nota quòd aliqui respondent, quòd, licet motus eiusdem orbis non sit velocior, & tardior ; tamen motus superioris orbis velocior est motu inferiori. Commentatori autem quem sequitur D. Thom. hic, & Scotus, propinquius ad rem accedens, dicit quòd Philosophus loquitur de motu secundum generalem rationem motus : nam rationi motus non repugnat esse velociorem & tardioorem, sed in particulari ratione subiecti naturæ cæli repugnat, vt sit motus eius difformis, quemadmodum quantitati in genere non repugnat diuidi in semper diuisibilia, & quodcunque recipere incrementum, licet cuiuslibet rei naturali præscriptus sit terminus augmenti, & decrementi. Et dicit Commentator quòd illa propositio ; *omne motum potest moueri motu velociori*, est possibilis per se, & impossibilis per accidens ; quia scilicet accidit motui, quòd fiat in rebus naturalibus ; vnde inquit quòd causa quare omne motum secundum quòd est motum, possibile est, quòd moueatur motu velociori suo motu, secundum quòd motus est, quia motum est

14.

15.

de genere Continuatorum, & velocitas in motu est similis diuisibilitati in continuo: quantum igitur diuisibilitas in continuo procedit infinitum, ita velocitas in motu. Quare si velocitas sumeretur in motu secundum quod motus est, esset possibile motum fieri, vel fuisse in instanti, & propter hoc dixit prius, quod omnis motus est in tempore. Ex istis dictis Commentatoris inferuntur quatuor propositiones. Prima, omne motum, secundum quod est motum, potest moueri motum velociori suo motu; & hoc debet intelligi potentiam Logicam, quæ est non repugnans terminorum. Nam Commentator per illam suppositionem affirmatiuam intelligit hanc negatiuam: *Nulli moto, secundum quod est motum, repugnat moueri motu velociori suo motu.* & hoc est verum: non enim repugnat motui in quantum motus, velocitas, vel tarditas; atque aded nec etiam moto repugnat in quantum moto, quod moueatur motu velociori moto. Si tamen ista propositio acciperetur, vt est vna reduplicatiua affirmatiua, esset falsa: quia cum omnis affirmatiua reduplicatiua inferat suam præiacentem, lex illa sequitur, quod omne motum potest fieri motu velociori suo motu, quod est falsum secundum ipsum, sicut patet de cælo.

15. Secunda propositio; motus est de genere continuorum, & velocitas in motu, est similis diuisibilitati in continuo; ided sicut non repugnat continuo diuidi in infinitum; sic non repugnat motui in infinitum velocitati.

Tertia propositio; si velocitas sumeretur in motu secundum quod est motus, esset possibile motum fieri in instanti: hæc autem videtur esse falsa, eo quod secundum Commentatorem motui repugnat fieri in instanti; dato enim quod esset velocissimus, esset in tempore, & non in instanti: sed de hoc postea.

Quarta propositio; si huic propositioni, *si motus naturales sunt idem in velocitate ratione corporum naturalium*, coniuncta fuerit aliqua propositio, in qua dubitatur, scilicet ista; *omne motum potest moueri motu velociori suo motu*; & concludatur impossibile, scilicet, *motus cæli non est determinatus in velocitate*; istud impossibile non sequitur ex possibili, non sequitur ex hac propositione, non repugnat alicui motu in quantum moto, quod moueatur velocius; sed sequitur ex hoc intellectu impossibili propositionis, in qua dubitatur, *omne motum ratione quæ tale motum*, scilicet ratione talis subiecti motus, potest moueri motu velociori suo motu.

b *Et vocatur infinitum secundum extremum.* Nota quod infiniti duplex est genus; alterum, quod caret extremis punctis, scilicet, quia est quantum non terminatum: & hoc appellat hic Aristoteles infinitum secundum extremum. Alterum est infinitum diuisione, quod scilicet est diuisibile in semper diuisibilia, quod etiam infinitum in potentia appellatur, & sic quodcumque continuum est infinitum.

c *Respondetur, quod sicut magnitudo, sine spatium,* &c. Nota quod, sicut dictum est, dupliciter dicitur aliquid infinitum; scilicet aut diuisione, aut quia caret extremis. Illud infinitum, quod caret extremis, tangit totum, ac pertransiri non potest in tempore finito; sed illa quæ diuisione sunt infinita, pertransiri possunt tempore finito, nam vt in magnitudine finita sunt

puncta, ita in tempore finito infinita sunt instantia. Cæterum solutio vera, quam dabit in 8. libro, non est hæc; sed quod in magnitudine finita non sunt infinita puncta, & partes in actu, sed solum in potentia; & ided non numerantur singillatim per motum, sicut nec instantia temporis, hæc autem solum responderet ad hominem, quia, sicut arguebat Zeno, infinita puncta esse in magnitudine infinita, aduertere debuisset, etiam in tempore finito esse eodem modo infinita instantia, atque aded non esse maiorem magnitudinem, quam tempus.

QVÆSTIO I.

Vtrum continuum sit compositum ex indiuisibilibus.

Aristot. hic text. 1. & l. de lineis indiuisibilibus. Auerroës, Themistius, Simplicius, & Mayronius ibidem. D. Thom. lect. 1. Auicenna 6. naturalium part. 5. cap. 2. Algazelus tract. 1. sua Metaph. D. Augustin. 11. de Trin. c. 10. Albert. 6. Physic. tract. 1. cap. 1. & lib. de lineis indiuisibilibus. Scotus in 2. diff. 2. quæst. 9. Durandus quæst. 4. Gregorius quæst. 2. Canonie. 6. Physic. quæst. unica. Conimbr. cap. 2. quæst. 2. Complutea. disp. 25. quæst. 2. Ruuius cap. 2. tract. peculiari de hac re. Roccius quæst. 1. Fuente q. 2. diff. 2.

ARGVITVR quod sic: indiuisibilia sunt sibi inuicem proxima: igitur continuum est compositum ex indiuisibilibus. Consequentia nota est, & elicitur ex isto sexto: & antecedens probatur, quia duorum corporum se inuicem tangentium vltima superficies vnus est immediata vltimæ superficiæ alterius.

Secundò confirmatur, quia sumptâ aliquam lineam, capio punctum terminans illam lineam; quæro vtrum inter ipsum & omnia alia puncta lineæ sit aliquid intermedium, vel nullum. Si nullum; igitur punctum terminans illam lineam omnibus aliis est immediatum, & habetur propositum. Si aliquid, tunc illud non potest esse nisi linea, vel punctus; & quodcumque detur, non omnia puncta præter terminans erant prius accepta, quod est contra positum.

Tertiò, ponatur quod punctus terminans aliquam lineam, corrumpatur; tunc quæro vtrum linea maneat terminata, vel non. Si non: igitur per solam ablationem vnus indiuisibilis, linea finita efficietur infinita. Si sic; tunc quæram de puncto terminante illam lineam, vtrum erat immediatum puncto ablato, & habetur propositum: vel immediatum, & hoc est contra positum, quia ponebatur, quod nihil auferretur nisi punctus terminans.

Quartò, aliquid indiuisibile de facto mouetur: igitur aliqua linea est composita ex indiuisibilibus. Consequentia tenet, quia punctum fluens causat lineam, vt imaginatur Aristoteles 1. Cali, text. 4. & Comm. 3. Physic. com. 60. Sed quod ex indiuisibilibus sit composita, probatur, quia indiuisibile motum causat continuè indiuisibile post alterum. Antecedens patet, quia intellectus noster mouetur, qui tenetur esse indiuisibilis. Item, Angelus, vt multi concedunt, per se mouetur. Item, indiuisibile, vt punctus, mouetur ad motum ipsius, in quo est, nec minùs describit lineam, si per accidens moueatur, quam si per se moueatur.

16. Infiniti duplex genus.

Quintò, si sphæricum moueretur super planum, causeret lineam compositam ex punctis; sed hoc est possibile: igitur possibile est, quòd linea componatur ex punctis, & quâ ratione de vno continuo, eâdem ratione de quolibet: igitur quodlibet continuum est compositum ex indiuisibilibus. Antecedens probatur, quia sphæricum tangit planum præcise in puncto, vt patet in Proemio de Anima: igitur si sphæricum moueretur super planum, continuè tangeret punctum post punctum, & per consequens linea descripta esset composita ex indiuisibilibus.

Sextò, continuum resoluitur in indiuisibilia: igitur est compositum ex indiuisibilibus. Consequentia tenet, quia vnumquodque resoluitur in ea, ex quibus componitur; & antecedens probatur; quia si continuum esset diuisum in omnia, in quæ esset diuisibile, ipsum esset diuisum in indiuisibilia; sed si esset diuisum in omnia, in quæ esset diuisibile, ipsum non esset diuisum in alia, quàm in illa ex quibus de facto componitur: igitur continuum de facto componitur ex indiuisibilibus. Antecedens probatur: quia vel remaneret indiuisibile, & haberet propositum; vel diuisibile, & tunc non fuisset continuum diuisum in omnia, in quæ erat diuisibile, quod est contra positum.

3. Septimò, quia punctus est pars lineæ; igitur linea componitur ex punctis. Tenet consequentia, quia totum componitur ex suis partibus. Antecedens patet, quia punctus ponitur in definitione lineæ, modò definitio explicat partes definiti, vt habetur 7. *Metaph. text. 23.* & hoc idem dicit Comment. 4. *hinc, comm. 3.*

Octauò, sicut se habet vnitas ad numerum, ita punctus ad lineam, vt sæpè ponit Aristoteles, sed numerus componitur ex vnitatibus per definitionem numeri; igitur linea componitur ex punctis.

Vltimò, arguitur per Aristotelem *primo Post. text. 30.* vbi dicit, quòd substantia lineæ ex punctis est.

Oppositum arguitur per Aristotelem *6. hinc, text. 1.* Et probatur a ratione; quia ex illis non componitur aliquid, quibus additis, non resultat aliquid maius, indiuisibilibus autem additis ad inuicem non resultat aliquid maius: ergo & cætera. Maior nota est, quia oportet, quòd illa quæ componunt magnitudinem, faciant extensionem. Item, patet ex alio, quia si essent duo corpora sic se habentia, quòd simul cum quolibet vnus esset aliquid alterius, & nihil vnus esset extra reliquum, inimaginabile est, quòd illa duo corpora faciant maiorem extensionem, quàm alterum illorum tantum, si per se esset. Minor probatur; & sic linea facta ex tribus indiuisibilibus, scilicet, *A, B, C,* vel igitur *C* tangit *B*, secundum illud idem, secundum quod *A* tangit *B*, vel secundum aliud. Si secundum aliud: igitur *B* est diuisibile, quod est contra positum. Si secundum idem: igitur ista puncta non faciunt extra se inuicem extensionem; & habetur propositum.

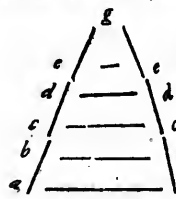
4. Secundò, sequeretur quòd indiuisibile esset diuisibile; consequens implicat. Et consequentia probatur: posito quòd lineam factam ex tribus indiuisibilibus pertranseat mobile velocius in aliquo tempore; & ponatur, quòd in eodem tempore super eandem lineam moueatur mobile in duplo velociù; igitur duplum spatium pertranseat, & per consequens punctum cum dimidio.

Tertiò, illa indiuisibilia vel essent continua, vel contigua, vel consequenter se habentia: non continua, quia continua sunt, quorum vltima sunt vnum, & tamen indiuisibilia non habent vltima. Nec contigua ^b, quia contigua sunt, quorum vltima sunt simul: modò indiuisibilium non sunt vltima. Nec consequenter: quia consequenter sunt, inter quæ non est medium eiusdem generis, & non proximum: modò per te puncta sunt ad inuicem proxima, cum ex eis componatur continuum: ergo, & c.

Quartò, sequeretur quòd nihil posset rarefieri ad minus, quàm ad subduplum; consequens est contra experientiam. Et consequentia probatur, supposito quòd in rarefactione vna quælibet pars rarefacti sit rarefacta. Tunc supposito vno indiuisibili, vel illud indiuisibile rareficeret ad duo indiuisibilia, vel ad minus; si ad duo, ita similiter argueretur de quolibet indiuisibili illius continui, & per consequens totum continuum rareficeret vsque ad subduplum. Si ad minus, tunc sequitur, quòd est dare minus indiuisibili, quod est irrationabile. Eodem modo probaretur, quòd impossibile esset aliquid condensari, nisi esset duplum: ita vt quælibet duo puncta efficerentur vnum; vel quòd vnum indiuisibile fieret minus, quàm antè, quod est impossibile.

Notandum, quòd ista quæstio est intelligenda de indiuisibilibus simpliciter habentibus positionem in continuo, cuiusmodi imaginantur esse puncta, & hoc pono ad differentiam opinionis Democriti, qui, vt patet 1. *de Generat.* posuit corpora componi ex magnitudinibus indiuisibilibus.

Tunc ponitur ista conclusio. Nullum continuum est compositum ex indiuisibilibus. Probatur, quia si sic, sequeretur, quòd esset dare minus indiuisibili; consequens est falsum, & consequentia probatur, & c sic *AA*, vna linea sex punctorum, gratiâ exempli, super quam per corollarium primi Euclidis, constituatur triangulus duorum æqualium laterum, quorum quodlibet, gratiâ exempli, sit trium punctorum, & concurrant ista duo latera in puncto *G*, tunc in ambabus

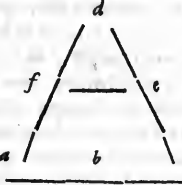

lineis *A, G* signet punctum *B*, quod distet ab *A* per duo puncta, & protrahatur linea *B, B*, deinde in eisdem lineis signetur punctum *C*, quod distet à *B*, per duo puncta, deinde *D*, quòd distet à *C* per tantum, postea *E*, & sic consequenter vsque ad *G*; tunc isto posito arguitur sic: puncta *B* minus distant ab inuicem quàm puncta *A*; sed puncta *A, A*, distant per quatuor puncta: quia tota linea *A* ponitur sex punctorum: igitur puncta *B*, ad minus distant per tria puncta. Et iterum puncta *C*, minus distant, quàm puncta *B*; igitur ad minus distant per duo puncta. Iterum puncta *D*, distant minus, quàm puncta *C*, igitur ad minus distant per vnum punctum; sed puncta *E*, minus distant, quàm puncta *D*: igitur puncta *E*, minus distant quàm per indiuisibile: & habetur propositum conclusionis.

Secundò, sequeretur quòd aliqua duæ lineæ concurrerent, & illæ eadem non concurrerent, quod est contradictio. Consequentia probatur; & sic

5. Intellectum quæst.

fit vna linea trium punctorum, *A, B, C*, supra quam per primam primi Euclidis constituatur triangulus æquilaterus, cuius vnum latus sit *A, F, D*, & aliud, *C, E, D*, tunc quæro, vtrum puncta *F, B*, concurrant, vel non: vel isto modo formetur diuisio; inter puncta, *E, F*, est aliquod intermedium, vel nullum; si nullum, *E, F*, sunt igitur vnus punctus, & concurrunt. Igitur triangulus datus non est æquilaterus, quia basis est trium puncto-

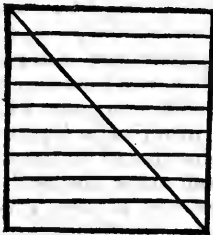

rum, & quodlibet aliorum laterum est duorum præcisè, quod est contra positum. Si dicatur, quod inter ipsa est aliquod intermedium: vel igitur illud est indiuisibile, vel minus indiuisibili, vel

maius. Si indiuisibile: igitur linea *A, D*, & *C, D*, sunt æquè distantes: quia inter puncta *A, C* est præcisè tanta distantia, sicut inter puncta *F, E*; igitur per definitionem æquè distantia, illæ lineæ nunquam concurrerent in infinitum protractæ; sed nunc de facto concurrunt in puncto *D*, vt positum est; igitur quæ nunquam concurrerent, concurrunt, quod est contradictio. Si dicatur, quod minus: igitur est dare minus indiuisibili, quod est impossibile; si maius, igitur lineæ *A, D*, & *C, D*, plus distant à parte superiori quàm ab inferiori: igitur si à parte superiori in infinitum protraherentur in continuum, & directum, nunquam concurrerent, sed continuè plus distarent, & per consequens ex eis non fieret triangulus, quod est contra positum.

7. Tertiò, sequeretur quod indiuisibile esset diuisibile in duas medietates æquales; consequens implicat. Et consequentia probatur; & fit vna linea composita ex tribus indiuisibilibus: igitur per decimam primi, possibile est illam lineam diuidi per duo æqualia: igitur quælibet medietas erit composita ex puncto cum dimidio, & habetur consequens.

Quartò, sequeretur quod diameter quadrati, & eius costa essent ad inuicem æquales; conse-

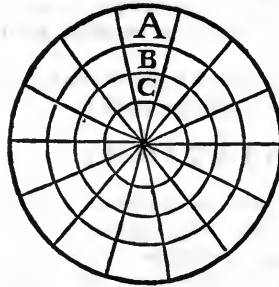
quens est impossibile: quia se habent ad inuicem in proportione, quæ est medietas duplæ. Consequentia probatur; & fit quodlibet laterum quadrati sex punctorum; tunc à quolibet puncto vnus octo vnus lateris ad sibi

oppositum alterius protrahatur linea recta, sequitur quod, cum istæ lineæ sic protractæ occupent totam superficiem, quod non erunt plura puncta in diametro, quàm in costa, & per consequens erunt æquales.

Quinta ratio, capiatur vna linea trium punctorum, quæ moueatur circulariter sic, quod eius extremum circumscribat circulum; tunc quæro, quando punctus extremus *S*, pertransit vnum punctum, quantum pertransiuit punctus *B*, sibi immediatus. Si dicatur, quod vnum indiuisibile; tunc sequitur, quod circulus interior esset æqualis superiori; & tamen ambo circumscribuntur circa idem centrum, quod est impossibile. Si dicatur, quod minus; tunc sequitur, quod est dare minus indiuisibili. Si maius, igi-

tur circulus interior descriptus circa idem centrum esset maior circulo exteriori, quod est impossibile.

Sextò, sequeretur quod punctus esset æqualis portio circuli: consequens est impossibile, quia tunc vnum indiuisibile esset æquale diuisibili. Consequentia probatur, posito quod circulus *A* describatur circa aliquod centrum: tunc à quolibet puncto circumferentiæ, vsque ad centrum protrahatur linea recta, & nulla illarum linearum circa centrum coincidat cum alia; tunc circa idem centrum fiat circulus *B*, in circulo *A*; tunc quæro vtrum vnus punctus in centro *B*, tangat præcisè vniam lineam protractam à circumferentiâ ad centrum; vel duas, vel plures. Si præcisè vniam: igitur tot erunt puncta in circulo *B*, quot sunt in circulo *A*, & per consequens *A*, & *B* sunt circulari æquales, quod est impossibile. Si tangat plures; fit igitur quod tangat duas, deinde fiat circulus *C*, minor *B*, & eadem ratione probabitur, quod vnus punctus in circulo *C*

tangeret tres, vel quatuor lineas protractas à circumferentiâ *A* ad centrum; & sic fiat circulus, si *D* tanget sex, vel octo; igitur vnus punctus in circulo *D* tanget totam portionem vnus circuli, & per consequens esset æqualis illi portioni, quia sibi suppositus nec excedit, nec exceditur. Ex quibus apparet, quod nullum continuum est compositum ex indiuisibilibus.

Ad rationes. Ad primam, negatur antecedens, in eodem continuo; sed hoc est verum in diuersis continuis: nam corporum se inuicem tangentium superficies terminantes sibi inuicem sunt immediatæ; sed hoc est impossibile in eodem continuo.

Ad secundam, dico quod inter punctum terminantem, & quodlibet aliud, est aliquid intermedium, scilicet, linea media. Et si quæratur, vtrum inter punctum terminantem, & omnia alia simul sumpta, sit aliquod medium? Respondetur, quod non: quia nulla sunt omnia alia puncta simul sumpta.

Ad tertiam, dico quod impossibile est punctum terminantem corrumpi, nisi alio generato, quod efficitur punctus terminans: immò si aliquis punctus terminans non potest remoueri, nisi infinitis punctis remotis, & infinitis de nouo additis.

Ad quartam, concedo antecedens, & vltra concedo, quod describit lineam, sed non compositam ex punctis. Et quando arguitur vltra, quod continuè causat punctum post punctum; concedo, sed tamen nullum punctum causat continuè post punctum; immò immediatè post punctum causat lineam.

Ad quintam concedo quod sphericum, si moueretur super planum, tangeret lineam, sed non compositam ex punctis; & concedo, quod continuè causat punctum post punctum, tamen

8.

9.

men nullum punctum tangit continuè post punctum, immò post punctum tangit continuè lineam.

Ad sextam, negatur antecedens. Ad probationem, negatur consequentia; quia arguitur ex hypotheticis conditionalibus ad vnam categoricam; quæ consequentia non valet.

Ad septimam, punctus ^d est pars lineæ; concedo, ad istum sensum, quòd iste terminus *punctus* est pars definitionis lineæ, & quòd ponitur in definitione lineæ.

Ad octauam, respondetur, quòd in aliquo est simile, & in aliquo dissimile. Simile enim est in hoc, quòd sicut vnitas ponitur in definitione numeri, ita punctus in definitione lineæ. Item, vterque terminus connotat indiuisiōnem. Sed dissimile est, quia semper punctus est res indiuisibilis: sed quandoque vnitas est res diuisibilis, quia vnitas non est aliud, quàm res vna.

Ad vltimam, dico quòd Aristoteles intelligit, quòd definitio lineæ datur per punctum.

ANNOTATIONES.

10. *Opinio triplex, an continuum sit compositum ex indiuisibilibus.*

Oppositum arguitur per Aristotelem 6. huius. Nota quòd circa hanc quæstionem sunt tres opiniones; quarum duæ sunt extremæ, & vna media. Prima fuit Democriti; & Platonis, (quam defendunt Gerardus Odonis, & Nicolaus Turonensis;) quæ dicit omne continuum esse compositum ex indiuisibilibus, vt lineam ex punctis, nec aliquod esse diuisibile in semper diuisibilia. Secunda est, quòd continuum non est compositum ex indiuisibilibus, eo quòd nulla sunt indiuisibilia in continuo, neque termini continuorum sunt indiuisibiles; immò si sint puncta, lineæ, & superficies in corpore, quælibet illarum est corpus diuisibile in infinitas partes, & hæc opinio communiter tenetur à Sophistis. Tertia est opinio media, quæ ponit puncta & lineas, & alia huiusmodi esse quædam indiuisibilia non extraneâ continuis, sed tamen non esse partes continuorum, nec ea ex illis componi, & hanc communiter tenent Peripatetici, quam hîc defendit Scotus, & in 2. distinct. 2. quæst. 9. in responsione ad 2. principale.

Indiuisibile est multiplex.

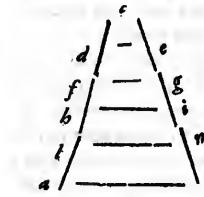
^b *Nec contigua.* Nota quòd indiuisibile interdum accipitur pro eo, quòd, cum habeat partes, naturaliter diuidi nequit, ita vt indiuisibile non dicat negationem partium, sed potentiam naturalis ad hoc, quòd diuidatur; quale est cœlum, quòd sicut incorruptibile, ita indiuisibile dici potest; & minimum naturale diceretur hoc modo indiuisibile in partes seorsum per se subsistentes, quemadmodum fortè Anaxagores & Democritus ponebant suos atomos indiuisibiles. Aliquando sumitur indiuisibile pro eo, quòd nec habet partes, nec diuidi potest; quòd duplex est; aliud extra Prædicamentum Quantitatis, vt Angelus, & anima rationalis. Aliud verò de Prædicamento Quantitatis reductiuè: & hoc adhuc est duplex; vel indiuisibile secundum discretionem, vt vnitas; vel secundum continuationem, vt instans, & mutatum esse.

11.

Rursus indiuisibile secundum continuationem

nem, est duplex, vel enim est simpliciter indiuisibile secundum quid, vt lineæ, & superficies. In præsentî quæstione est sermo de indiuisibili secundum continuationem. Ex his autem indiuisibilibus nequit continuum componi, quia aut talia indiuisibilia essent inter se continua, aut contigua, aut consequentia: non continua, quia non habent vltima: continua autem sunt quorum vltima sunt vnum, vt dictum est *quinto huius*: nec sunt contigua, quia contigua sunt, quorum vltima sunt simul, vel quæ in vltimis se tangunt; sed omne quòd alterum tangit, aut tangit illud vt totum, aut vt pars totum, aut vt pars partem; sed indiuisibile non tangit aliud, vt pars partem; quia hoc est tangere secundum aliquam sui partem, neque vt pars totum; quia tunc vna pars omnes partes alterius tangeret, quòd est falsum; tum quia indiuisibile non habet partes, tum quia vna pars omnes partes alterius totius æqualis priori, tangere nequit, & est impossibile; neque vt totum totum, ita vt ex tali contactu continui compositio sequatur, quia continuum habet partem extra partem situ, & loco distantem, cum autem totum tangit totum, non habet situm, neque locum diuersum, quia talis contractus impossibilis est sine corporum penetratione, quia hoc est se tangere secundum omnes partes. Si ergo indiuisibilia non sunt continua, neque contigua, sequitur quòd neque consequenter se habeant; nam illa se habent consequenter, inter quæ nihil mediat eiusdem generis; sed inter quæ non sunt contigua, aliquid mediat; ergo inter indiuisibilia, quæ non sunt contigua, aliquid mediat, atque aded non se habent consequenter, & sic patet quòd indiuisibilia non componunt continuum.

^c *Consequencia probatur & sic A, A. lineæ.* Nota quòd hæc demonstratio potest alio modo deduci, videlicet, fiat vna lineæ ab *A* ad *B*, ex tribus punctis constans, super hanc lineam ducantur duæ aliæ lineæ facientes triangulum ab illis vsque ad *C*, sitque quælibet harum duarum linearum ex quinque punctis composita, & à punctis vnus lateris ducatur lineæ rectæ ad puncta alterius lateris sibi correspondentiæ, quæ lineæ quo magis accesserint ad angulum, erunt breuiores, vt patet in hac figura. Hoc posito, sic arguitur, si lineæ *A, B*, componatur ex tribus punctis, sequitur aliam lineam ductam ab vno latere aliarum linearum ad latus alterius; quæ super priorem descriptæ faciebant triangulum vsque ad *E*, esse maiorem lineam, quàm lineam *A, B*; consequens

est falsum ad sensum. Probatur sequela; describatur, verbi gratia, sub *C*, vna lineæ ab vno latere ad aliud, quæ sit *D, E*, quæ quidem cum sit lineæ, ad minus habebit duo puncta; rursus infra illam ducatur alia lineæ, quæ sit *F, G*, quæ cum sit maior superiori, habebit ad minus tria puncta; deinde alia inferior describatur, quæ sit *H, I*, quæ etiam, cum sit maior præcedenti, ad minus constabit quatuor punctis: ergo huiusmodi lineæ erit maior, quàm lineæ *A, B*, quæ constabat tribus punctis. Item, & alia potest describi, quæ sit *L, M*, prædictam excedens, quæ ad minus

12.

nus constabit quinque punctis ; excedet ergo huiusmodi linea lineam *A, B* in duobus punctis, eritque illâ maior ; quod ad sensum patet esse falsum.

d Punctus est pars linea. Nota, quòd licet substantia lineæ sit ex punctis formaliter terminantibus eam, non est tamen ex punctis illam integrantibus. Vel posset dici, quòd illud exemplum *primi Posteriorum* positum est secundum opinionem Platonis, nec eius requiritur veritas.

e In aliquo simile, & in aliquo dissimile. Nota, quòd diuersa est ratio discreti à ratione còtinui: continuum enim non quia quantum est, sibi repugnat compositio ex indiuisibilibus: sed quia habet partes inter se continuas, loco, & situ distantes, quas sic non haberet, si ex indiuisibilibus componeretur: numerum autem, cum abstrahat à situ, & loco, non est inconueniens ex indiuisibilibus compositum esse. Non ergo se habet omnino eodem modo punctum in quantitate, ac vnitas in numero. Sed solum ab Aristotele in hoc comparantur, quòd vnitas & punctum sunt suo modo indiuisibilia, & quemadmodum vnitas est principium numeri, ita punctum principium quantitatis. Differunt tamen, quia punctum habet positionem in continuo, vnitas verò non, vt docet Aristoteles in *Pradicamentis cap. de Quantitate, & 1. Poster. text. 42. & 5. Metaph. text. 12.* nam in continuo sunt puncta antè, & retrò, priùs, & posterius, numerus autem (quia designat quantitatem discretam) non dicit vnitates habentes ordinem, & eadem ratione numerus constat ex vnitatibus seorsum diuisis, vt quinaris ex quinque vnitatibus, quarum quælibet dicitur indiuisibilis in ratione numeri: vnus enim lapis, vt pars binatij, non est ampliùs diuisibilis, licet diuidatur in ratione quantitatis continuz. Continuum autem non componitur ex punctis, sed ex quantitibus continuatis per puncta.

13.
Vnitas, & punctus quomodo conueniant & differant.

uisa per partes proportionales, secundum proportionem duplam, & imaginetur *C*, spatium consimiliter diuidi, & terminetur ad punctum, vel ad lineam *D*, versùs partes minores; tunc pono quòd *A*, & *B* mobilia debeant moueri supra *C* spatium in hora sic diuisa, ita vt *A* moueatur in duplo velociùs, quàm *B*, & incipiat moueri à partibus minoribus versùs maiores, & in fine cuiuslibet horæ quiescat mobile *A*, donec ibidem veniat mobile *B*, tunc quæto, vtrum in fine horæ *A*, & *B* æquè citò veniant ad punctum *D*, vel non: si sic; igitur *B* mouebatur æquè velociter sicut *A*, quod est contra positum. Si non, sed *A* citius venit ad *D* quàm *B*: igitur quando *A* primò attingit *D*, inter ipsum & *B* est aliquod spatium intermedium; & tunc, vel illud est vna pars proportionalis, vel plures: non plures, quia tunc non in fine cuiuslibet partis *A* expectasset *B*, quod est contra positum. Si vna sola; igitur est vltima pars proportionalis, & habetur intentum.

Tertio, sint *A, B* duo corpora se inuicem tangentia; & diuidatur *B* secundum partes proportionales; tunc arguitur sic: *B* secundum aliquam sui partem tangit *A* immediatè: igitur aliqua est vltima pars proportionalis ipsius *B*. Consequentia tenet: quia inimaginabile est, quòd aliqua multitudo tangat aliquid, vel sit sibi immediata, nisi aliquid illius multitudinis sit immediatum illi.

Quarto, nullus numerus est infinitus; omnes partes continui sunt numerus: igitur nullæ partes continui sunt infinitæ, & per consequens continuum non est diuisibile in semper diuisibilia.

Quinto, infinitis repugnat, quòd sint acceptæ; sed omnes partes continui sunt acceptæ: igitur nullæ partes continui sunt infinitæ. Maior patet per definitionem infiniti; quia infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper contingit vltra accipere: & minor probatur: quia accepto aliquo toto, accipiuntur omnes partes eius.

Sexto, sequeretur, quòd nullum continuum posset pertransiri, quod est contra experientiam. Et probatur consequentia, quia in quolibet continuo sunt partes infinitæ, & non contingit infinita pertransiri.

Septimo, sequeretur, quòd quodlibet continuum esset infinitum; consequens est falsum. Consequentia probatur: quia plures partes faciunt maiorem extensionem, quàm pauciores: igitur infinitæ partes faciunt infinitam extensionem, & cum in continuo sint infinitæ partes, sequitur, quòd continuum est infinitum.

Octauò, in continuo non sunt infinitæ partes eiusdem quantitatis: igitur nec eiusdem proportionis. Antecedens patet 3. huius, text. 67. Consequentia probatur, quia in quocunque partes eiusdem proportionis potest diuidi continuum, in tot etiam eiusdem quantitatis, quia totum potest diuidi in duas medietates. Item, quælibet medietas in duas. Item quælibet quarta in duas, & sic in infinitum.

Nondè, sequeretur, quòd in toto non essent plures partes, quàm in parte; consequens est falsum, quia totum habet omnes partes, quas habet sua pars, & cum hoc alias alterius partis. Consequentia probatur: quia infinitis non sunt aliqua plura, & tamen tam in toto, quàm in parte sunt infinitæ partes.

QVÆSTIO II.

Vtrum continuum sit diuisibile in semper diuisibilia?

Aristot. 6. *Physic. text. 3.* Simplic. D. Thom. & alij interpretes, *ibid.* Auerroës *com. 3.* Scotus in 2. *dist. 2. quæst. 9.* & 5. *Metaph. quæst. 10.* Durandus in 1. *dist. 39. quæst. 2.* & *dist. 34. quæst. 2.* Gregor. in 2. *dist. 24. quæst. 1.* Canonic. 4. *Physicor. quæst. vnica.* Nymph. 5. *Met. quæst. 6.* Socin. *quæst. 20.* Fonseca *quæst. 6. sect. 5.* Sotus *lib. 3. Physic. quæst. 3.* Tolet. *lib. 6. quæst. 1. concl. 3.* Perer. *lib. 10. cap. 13.* & 15. Compluten. *dist. 25. quæst. 4.* Eucate *quæst. 1. diff. 1.*

I. **A**RGVITVR quòd non: quia tunc sequeretur, quòd in continuo essent infinitæ partes; consequens est falsum, quia vel essent in actu, vel in potentia: non in actu, vt dicit Aristoteles 3. *huius, text. 67.* non in potentia, quia illa potentia non potest reduci ad actum, nisi per diuisionem, & per hoc, dato quòd tunc diuideretur, iam non esset continuum.

Secundò, quia est dare vltimam partem proportionalem continui: igitur continuum non est diuisibile in semper diuisibilia. Probatur antecedens, & imaginetur aliqua pars hominis di-

2.

3.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 6. text. 3. quia nisi continuum esset diuisibile in semper diuisibilia, ipsum esset compositum ex indiuisibilibus, cuius oppositum est probatum prius.

Secundò, arguitur, suppositis definitionibus velocioris in isto 6. text. 1 2. datis, 2 quia quolibet motu dato potest dari motus tardior; vt patet de motu spheræ super polos immobiles; tunc si aliquod mobile pertranscat aliquod spatium in aliquo tempore, mobile in duplo tardiùs pertransibit idem spatium in duplo tempore, & medietatem in eodem tempore, & mobile in duplo tardiùs quàm illud pertransibit medietatem medietatis, & sic in infinitum, quod non esset, nisi illud spatium esset diuisibile in semper diuisibilia.

4. Diuisio quæstionu.
In ista quæstione sunt tres dubitationes. Prima est, an ista sit concedenda; *Aliquæ partes continui sunt omnes partes continui*. Secunda, vtrum ista sit concedenda de præsentibus, *In finita sunt partes continui*, vel etiam *partes continui sunt infinitæ*. Tertia, an ista sit concedenda de possibili, *continuum potest diuidi in infinitum*.

5. Diuisio omnis sumitur distributiue, & collectiue.
Quantum ad primum, notandum, quòd hæc dictio *omnia* sumitur quandoque distributiue; & sic hæc esset falsa; *aliquæ partes continui sunt omnes partes continui*, nisi esset aliquod continuum tale, quod præcisè haberet duas partes; quod est impossibile. Alio modo sumitur collectiue, & tunc denotat terminum communem, cui additur accipi pro maiori numero suppositorum contentorum sub illo numero, designando cum hoc quòd nullum sit suppositum contentum sub illo termino, nisi sit aliquid multitudinis. Exemplum, si in ista propositione: *omnes Apostoli sunt duodecim*, ly *omnes* accipiatur collectiue: & tunc sensus est, quòd maior numerus suppositorum istius termini *Apostoli* est *duodecim*, & cum hoc, quòd nullus sit Apostolus, qui non sit de numero illorum duodecim. Tunc in proposito est concedendum de aliquo toto habente infinitas partes, quòd aliquæ sunt omnes illius totius: verbi gratiâ, si aliquod habet præcisè quatuor partes, tunc illis signatis, verum est dicere, quòd istæ partes sunt omnes partes huius continui.

Secundò, dico quòd de nullo toto habente infinitas partes, verum est dicere, aliquæ partes sunt omnes partes illius totius: quia quibuscumque partibus datis, adhuc sunt aliæ quæ sunt partes illarum partium: & sic patet quòd secundum nullum sensum hæc est concedenda, *aliquæ partes continui, sunt omnes partes continui*; & hoc de prima dubitatione.

5. Infinitum sumitur barbariam.
De secunda, nota, quòd hæc dictio *infinitum* accipitur dupliciter: vno modo categorématique; & sic est terminus priuatiuus oppositus huic termino *finite*: modò de ratione priuatiui est significare illud idem negatiue, quod suum positium significat affirmatiue, connotando cum hoc aptitudinem ad suum positium; & sic illud, de quo dicitur iste terminus *infinitum*, est extensum sine termino, vel carens terminis, aptum natum tamen esse terminatum.

An partes continui sint infinitæ, vel è contra?
Verum est tamen, quòd licet de ratione priuatiui sit taliter significare, tamen non vtimur isto termino *infinitum* categorématique sumpto, nisi quòd significet idem, quod ista oratio: *ca-*

rens termino. Alio modo sumitur syncategorematicè, & tunc quidam sic exponunt, non tantum quin maius: igitur infinitum. Sed ista expositio non valet: quia tunc sequeretur, quòd Chimæra esset infinita; quia Chimæra non est tanta, quin maior: igitur est infinita: & idèd exponitur sic *infinitum*, id est, quodlibet quantum maius, & infinita, id est, quodlibet plura, & quibuslibet plura; & ita ista: *infinitæ partes sunt in continuo*, significat idem, quod ista oratio; *quodlibet partibus plures partes sunt in continuo*: verum est tamen, quòd ad istam expositionem affirmatiuam sequatur illa negatiua reprobata. Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio: nullæ partes continui sunt infinitæ, sumendo hanc dictionem *infinitum* categorématique; patet, quia omnes partes continui sunt terminatæ; nec aliquæ sunt extensæ sine termino; igitur omnes sunt finitæ.

Secunda conclusio; capiendo hanc dictionem *infinitum* syncategorematicè, hæc est vera; *infinitæ partes sunt in continuo*, & etiam à parte prædicati, *in continuo sunt infinitæ partes*. Probat: quia quodlibet partibus continui plures partes sunt in continuo; igitur infinitæ partes sunt in continuo per descriptionem. Et antecedens apparet: quia quodcumque partes continui signentur secundum veram descriptionem, adhuc possunt signari aliæ, & plures, secundum descriptionem. Secundò, quia in continuo sunt aliquot partes, & non tot, quin plures: igitur infinitæ. Ex isto sequitur, quòd hæc dictio *infinitum* potest æquè sumi syncategorematicè à parte prædicati, sicut à parte subiecti; quod tamen multi negant: & hoc de secundo.

Quantum ad tertium, notandum, quòd (loquendo in propositionibus de possibili, aut de præterito, aut de futuro) oportet vt duabus regulis, quas multi ponunt vniuersales. Prima regula est ista: *Omnis propositio singularis, vel indefinita de possibili debet poni in esse per vnã propositionem de præsentibus*, vt ista: *Socrates potest currere*, ponenda est in *esse* per vnã propositionem, & non per plures, scilicet *Socrates currit*. Secunda regula, quòd *In omni propositione de possibili, aut de præterito, vel de futuro, prædicatum appellat suam formam, & non subiectum*; hoc est dictum, quòd talis propositio debet poni in *esse* per vnã de consimili prædicato, & non oportet quòd per vnã de consimili subiecto: & potest exemplificari de ista: *album potest esse nigrum*. Dico tamen quòd istæ regulæ sunt modificandæ. Primò, si alterum extremum sit pluralis numeri, non oportet, quòd illa propositio ponatur in *esse* per vnã de præsentibus: verbi gratiâ, *isti currebant*, ad hoc, quòd hæc sit vera, non oportet, quòd ista aliquando fuerit vera, *isti currunt*; sed sufficit, quòd hæc vnã vice fuerit vera; *iste currit*, & illa aliã vice; *iste currit*. Secundò, si alterum extremum sit copulatum, tunc non oportet, quòd per vnã propositionem ponatur in *esse*, sed per plures, vt ista: *eclipses Solis, & Luna fuerunt*; quia nunquam ista fuit vera; *eclipses Solis & Luna sunt*. Tertio, quando ab vno extremo propositionis ponitur terminus numeralis, tunc illa ponenda est in *esse* per plures propositiones; & non per vnã. Exemplum: *ter portauit vinum*. Quarto, quando à parte prædicati propositionis ponitur syncategorema, vel aliquod includens

synca

6.

Regula in propositionibus de possibili, de præterito, & de futuro.

syncategorema, tunc non oportet, quando illa propositio ponitur in *esse*, quodd illud syncategorema maneat sub propria forma à parte prædicati: immò, si illud syncategorema sit signum vniuersale, debet poni in *esse* per plura signa particularia sibi correspondentia: verbi gratià, hæc est possibilis naturaliter: *videbo omne astrum*, & hæc est impossibilis: *video omne astrum*, idèd illa de futuro debet aliter poni in *esse* per plures propositiones: explicando signum vniuersale per plura signa particularia. Et istis quatuor conditionibus obseruatis, illæ regulæ sunt vniuersaliter concedendæ.

7. Et secundùm hoc respondetur ad dubitationem; primò, quodd hæc est falsa; *in infinitas partes potest diuidi continuum, in semper diuisibilia potest diuidi continuum*. Causa huius est, quia si tales propositiones ponerentur in *esse* per vnam, vel per plures, oporteret prædicatum saluare sub propria forma per regulam secundam propositam, & semper ista est falsa: *in aliquas partes est diuisum continuum*; quia si sic diuisum iam non est continuum. Secundò dico, quodd hæc est concedenda: *in infinitas partes continuum est diuisibile, in semper diuisibilia continuum est diuisibile*: & probatur inductione. Tertio dico, quodd istæ sunt concedendæ: *continuum est diuisibile in semper diuisibilia; continuum est diuisibile in infinitum*; nec oportet quodd prædicatum saluetur in propria forma, quando ponitur in *esse*, eo quodd prædicatum continet manifestè aliquod syncategorema; & sic patet, quodd continuum est diuisibile in semper diuisibilia.

Ad rationes. Ad primam, tunc in continuo essent infinitæ partes, concedo; capiendò syntegorematicè. Et quando arguitur, vel in actu, aut in potentia, concedo quodd sunt infinitæ partes in actu ab inuicem distinctæ, licèt non in actu ab inuicem separatæ; & hoc intelligit Aristoteles 3. huius, sext. 67. & inde, quando negat partes continui esse infinitas.

Ad secundam, negatur antecedens, nisi vna medietas vocetur vltima, aut vna tertia, aut vna quarta, & sic de aliis. Ad probationem dico, quodd *A*, & *B* æquè citò venient ad punctum *D*, nec ista consequentia valet: *quamlibet partem spatij pertransiuit A prius quàm B, igitur omnes partes spatij pertransiuit A prius quàm B*. quia per antecedens non designatur, nisi quodd per quamlibet partem *A* prius pertransiuit, quàm *B* in aliquo instanti; modò ex hoc non sequitur, quodd prius in aliquo instanti pertransiuit omnes partes, quàm *B*, quia antecedens est verum, & consequens falsum: sicut non sequitur, *Deus prius creauit Adam, & Noè, quàm Petrum*: igitur in aliquo instanti creauit illos.

8. Ad tertiam, concedo casum: & dicitur vno modo, quodd *B* tangit *A*, secundùm superficiem terminantem ipsum *B*, quæ est immediata *A*; tamen dato, quodd non considerentur istæ superficies; dicitur quodd nulla esset pars proportionalis, nec hoc est inimaginabile, nisi poneretur quodd in continuo solùm essent finitæ partes.

Ad quartam, concedo, sumendo categorematicè hanc dictionem *infinitum*. Et sic similiter sumendo conclusionem, quodd nullæ partes continui sunt infinitæ. Et si quæretur qualiter est hoc, quod Aristoteles in 3. huius, sext. 68. concedit numerum esse infinitum. Dico quodd ipse sic intelligit, quodd non est tanta multitudo continui

secundùm vnam discretionem, quin possit esse maior multitudo partium continui secundùm aliam discretionem; sed sic non est de magnitudine, quia de facto est maxima magnitudo, quæ potest esse.

Ad quintam, concedo quodd infinitis repugnat esse accepta: quia quodlibet eorum seorsum, & separatim sit acceptum secundùm distinctionem, infinita tamen benè possunt esse accepta secundùm aliam distinctionem.

Ad sextam, negatur consequentia. Ad probationem, negatur quodd infinita non possunt pertransiri sumendo *ly infinitum* syncategorematicè: quia sic sumendo, isti termini *finitum*, & *infinitum*, non sunt oppositi plusquam *omnis*, & *aliquis*.

Ad septimam, negatur consequentia. Ad probationem: Plures partes, &c. negatur, nisi illæ partes sint æquales, aut maioris quantitatis; quia duæ quartæ non faciunt maiorem extensionem, quàm vna medietas.

Ad octauam, negatur consequentia. Ad probationem, dico quodd, licèt sic diuidendo, posset concedi, quodd sint infinitæ partes eiusdem quantitatis; attamen hoc non contradicit Aristoteli, quia ipse dicit sic, quodd acceptà aliquà parte continui certæ quantitatis, impossibile est, quodd in eodem continuo sint partes infinitæ eiusdem quantitatis: quia tunc totum esset infinitum.

Ad nonam, concedo consequens: quod patet: quia in æquinoctiali non sunt plures partes quàm in tempore, in quo pertransitur, scilicet in vna die naturali. Item, tot sunt partes in vno paruo circulo versùs polum, sicut in circulo arctico, quot etiam in die naturali; quia cuiuslibet parti diei naturalis correspondet vna pars illius circuli, quæ pertransibitur in illa parte diei, & sic in maiori circulo, & in minori non sunt plures partes in vno, quàm in reliquo, & sic non sunt plures partes in toto, quàm in parte.

ANNOTATIONES.

10. Nota primò, quodd tota difficultas in hac quæstione consistit, an in continuo sint infinitæ partes, & quomodo: Vnde, quidam dicunt, quodd plura actu diuisa sunt simpliciter plura: cæterùm plura actu indiuisa, vt abstrahunt à diuisione, sunt plura secundùm *quid*, & vnum simpliciter propter indiuisiōnem. Quare in continuo sunt infinitæ partes secundùm *quid*, at non simpliciter; atque adèd quodlibet continuum potest dici infinitum secundùm *quid*, & ponere infinitum secundùm *quid* nulla est repugnantia. Quidam verò dicunt, quodd in continuo sunt duplices partes: quædam actuales; quædam potentiales. Partes actuales dicuntur partes eiusdem quantitatis, & ex numero, & quantitate talium confurgit magnitudo totius. Partes verò potentiales dicuntur partes eiusdem proportionis; & secundùm numerum illarum partium non variatur corpus secundùm magnitudinem, & paruitatem; quia tot sunt partes tales in grano milij, vel in millesima parte eius, quot in toto vniuerso: quia vtrobique sunt infinitæ, ad eoque secundùm hanc sententiam in continuo sunt infinitæ partes potentiales, siue eiusdem proportionis; sed non infinitæ actuales, siue eiusdem quantitatis.

Alius est modus dicendi, quodd in continuo non sunt partes infinitæ, sed finitæ in infinitum;

In continuo sunt partes duplices actuales & potentiales.

In continuo quomodo sūt infinitæ partes.

ita quòd nunquam est deuenire ad vltimum. Ali- ter dicit quidam Doctor, quòd in continuo non sunt partes infinitæ, nec finitæ numero actu, quia nullum numerum constituunt: diuifio enim continui numerum caufat. Nam ex diuifione conti- nui caufatur numerus, *tertio huius*. Cùm ergo non sint partes diuifæ, fequitur quòd nullum nume- rum constituent, & iuxta hunc modum dicendi poffet responderi ad quartam huius quæftionis.

I I.
Infinitum po-
teft dici ali-
quid duobus
modis.

Aliter dicit quidam sic, quòd aliquid esse infi- nitum potest esse dupliciter: primo modo, in *facto* esse, & in *accepto* esse. Secundo modo, in *feri*, & in *accipiendo*. Primo modo dicitur infinitum, cuius rot sunt accepta, quòd non poffunt plura accipi; vt dicatur linea infinita sic, cui nulla potest fieri additio: & hoc modo probat Aristoteles in 3. *hu- ius*, *text. 42. & inde ad 55.* quòd non poffit corpus infinitum esse. Secundo modo dicitur infinitum, cuius post aliqua plura accepta, sunt plura, & plu- ra in infinitum; ita quòd accipiendo successiue vnum post aliud, non est dare terminum. Pri- mum appellatur infinitum in actu: secundum verò in potentia & in *feri*. Vterius dicit, quòd di- uifibile non denominat actum, sed potentiam: quia diuifibile dicitur, quòd potest diuidi; atque adèd continuum non habet partes infinitas in *accepto* esse, quæ constituent infinitum in actu, ha- bet tamen infinitas in *feri*, & in accipiendo vnam post aliam; & idèd sufficit quòd fit infinitum in potentia.

Nota secundò, quòd partes in continuo sunt duplices: quædam sunt æquales in quantitate, vel æqualis quantitatibus, sic quòd vna est æqualis alteri æqualitate quantitatibus; alæ sunt æquales in portione, sic quòd vna est æqualis alteri in portione, & habent proportionem æqualita- tem. Exemplum primi, omnes linee bicubitæ, vel tricubitæ sunt eiusdem quantitatibus. Exemplum secundi, si primò accipiatur medium quantitatibus datæ, postèa medium medij, deinde medium alterius medij, atque ita semper accipiatur secundum medietatem; priores partes appellatur partes eiusdem quantitatibus, quæ sunt partes determina- tæ mensuræ, quæ per ipsarum replicationem poffunt reddere totum, & per eas totum ipsum consumitur: verbi gratiâ, sit vna quantitas decem palmorum; in hoc quanto potest reperiri vna certa mensura, quæ reddit certas partes in nume- ro, vt quantitas vnus palmi per replicationem eius, decies reddat determinatas partes in nume- ro, posteriores verò appellatur partes eiusdem portionis, & sunt illæ, in quibus non potest reperiri aliqua vna mensura certa, per cuius re- plicationem redduntur omnes illæ partes, & con- summatur totum illud secundum duas partes; nam cùm illæ partes non sint in numero certo, & determinato, immò ponantur communiter infi- nitæ, & infinito repagnet talis mensura, & ta- lis consummatio, idèd non reperitur ratio men- suræ.

12.

Idèd dicitur communiter, quòd continuum est diuifibile in infinitas partes eiusdem portio- nis, non autem in partes eiusdem quantitatibus; quoniam si aliqua magnitudo quantumcumque magna, diuidatur in partes digitales, consumere- tur; sed si diuideretur continue in partes eiusdem portionis, nunquam consumeretur, diuiden- do; vel si diuidatur aliquod continuum in duas medietates, vel in duas partes, & ita alia pars in alias duas medietates, & sic in infinitum:

nunquam erit deuenire ad indiuisibile.

Nota terriò, quòd sicut esse in potentia acci- pitur dupliciter, ita esse in actu. Primo modo esse in potentia accipitur pro *esse* virtuali, scilicet, pro *esse*, quòd habent res in virtute suæ causæ: & res quæ tale *esse* habent, nihil sunt in se, sed habent denominationem à potentia Dei actiua, in qua actualiter continentur: & isto modo creaturæ antequam crearentur, erant in potentia. Secundo modo, esse in potentia idem est, quòd importare aliqua in actu non distincto, nec determinato: & isto modo dicimus, quòd genus importat species in potentia; quia implicite, & indeterminatè: isto etiam modo totum homogeneous importat partes in potentia, quia indistinctè. Similiter actus potest dici dupliciter: vno modo, vt oppo- nitur primæ potentia; & isto modo actus idem est, quòd in se existere, & esse extra nihil; & isto modo vnaquæque res creata ponitur extra nihil, & in actu, ita quòd non est in virtute suæ causæ tantum, & hoc modo partes sunt in continuo; nam continuum constituunt, & vt sic dicunt actum hoc primo modo acceptum, eo quòd actu existunt extra nihil. Alio modo esse in actu idem est, quòd esse terminatum, & clausum in sua prop- ria entitate, sic, quòd est à quocunque alio separa- rum, & in propria realitate subsistens; & hoc modo non sunt in continuo infinitæ partes, scilicet in actu distincto, & determinato. Vnde omnia ista sunt vera, scilicet quòd partes in continuo sunt actu ens, & quòd actu constituunt conti- nuum; & quòd sunt actu in continuo: non tam- en sequitur, quòd sint in actu distincto, & de- terminato: & idèd non poffunt constituere actu infinitum.

Et si dicas, ante diuifionem quælibet pars exi- stit in continuo: ergo ante diuifionem habet prop- riam formam à forma alterius partis distinctam, quia actus est forma. Dico quòd, licet quælibet pars in continuo ante diuifionem habeat formam, non tamen habet eam distinctè, quin immò omnes partes concurrunt ad vnam formam to- talem, quæ est in actu; sunt autem multæ formæ in potentia, & quando dicitur, quòd forma est actus, & actus est forma. Dico quòd actus distin- ctus est à forma totali, & completa, non tamen à forma partiali, quin immò eo quòd est pars, non est actu distincto, & determinato; nisi talis pars sit ipsæmet actus. Vnde, licet vna pars verè negetur ab altera, pura, dicendo; hæc non est illa; non propter hoc sunt distinctæ, sed distinguibiles.

Nota quartò, pro quibusdam rationibus solu- endis in hac materia; quòd quando arguitur ab aliquo termino communi supponente confusè tantum respectu alicuius multitudinis ad eun- dem terminum, supponente personaliter respectu alicuius magnitudinis, non est bona consequen- tia; quoniam committitur fallacia figuræ dictio- nis. Quod declaratur in hac ratione: solet enim probari à quibusdam, quòd multitudo non poffit crescere in infinitum: quoniam si sic, tunc vltra omnem multitudinem finitam datam, esset dare finitam maiorem; sed multitudo maior omni multitudine finita est multitudo infinita; ergo si vltra omnem multitudinem finitam datam, esset dare multitudinem finitam maiorem, sequeretur, quòd aliqua multitudo finita esset multitudo in- finita; quòd est impossibile. Quòd autem vltra omnem multitudinem finitam datam, esset dare multitudinem finitam maiorem, si multitudo crescere

Esse in po-
tentia & esse
in actu bifa-
riè sumitur.

13.

Nota hanc
regulam.

crefcere poffet in infinitum, patet; quia quælibet fingularis huius vniuerfalis effer vera; nam vltra hanc multitudinem finitam datam, effer dare multitudinem maiorem finitam, & vltra istam, aliam maiorem, & fic in infinitum.

14. Ad istam rationem responderetur, quòd hîc est fallacia figuræ dictionis, quoniam in maiori iste terminus *multitudo* in prædicatione primæ propositionis supponit confusè tantum, & dicit *quale quid*; in minori autem propositione supponit tantum determinatè respectu eiusdem multitudinis importatæ per signum vniuersale, & ideò mutatur, *quale quid in hoc aliquid*.

Nora postremò, quòd continuum esse diuisibile in infinitum, non est habere infinitas partes simul actu categorematicè, neque habere infinitas partes in potentia, ita quòd per diuisionem tales partes de nouo fiant. Diuisio enim non producit de nouo aliquam quantitatem: sed est habere infinitas partes syncategorematicè, id est, non tot, quin plures: quia non in tot potest diuidi, quin in plures diuidi possit: & hoc solet dici habere infinitas partes in potentia. Ex his sequitur, quòd, cum continuum componatur ex partibus diuisibilibus, vt probatum est in præcedenti quæstione, erit etiam diuisibile in tales partes; vnumquodque enim diuiditur in ea, ex quibus componitur: & cum ipsæ tales partes eandem rationem habeant, quia sunt continuæ, rursus erunt diuisibiles in partes, ex quibus vnaquæque pars componitur, quæ partes adhuc sunt continuæ, & per consequens diuisibiles in partes continuas, ex quibus componuntur, & sic in infinitum; ergo quot partes à continuo separet, remanent diuisibiles, atque adèd continuum est diuisibile in semper diuisibilia.

QVÆSTIO III.

Vtrum in continuo sint aliqua res indiuisibiles, vt punctus.

Aristot. hic cap. 1. & 8. Physic. cap. 8. & 3. Metaph. cap. 5. Themist. Aueroës, & alij interpretes 6. Physic. D. Thom. lect. 1. & 3. Metaph. lect. 13. & opus. 36. Alenſis 3. Met. cap. 5. Theoph. 3. de Anim. ad text. 25. Scotus in 2. disp. 1. quæst. 3. & disp. 2. quæst. 9. Capreol. disp. 2. quæst. 1. art. 3. Hispanen. quæst. 2. art. 4. Durand. quæst. 4. Occham in logica cap. de quantitate, in tract. de Eucharistia cap. 1. & 2. & quodl. 1. quæst. 9. Caietan. 3. part. quæst. 4. art. 2. & cap. de quantitate. Soras in predicamento de quantitate. Suarez tom. 2. Met. disp. 40. sect. 5. num. 28. Conimbric. 4. Physic. cap. 2. quæst. 1. Ruuius tract. de oomp. continui n. 7. & sequen. Compluten. disput. 25. quæst. 1. Fuente quæst. 1. dispic. 1.

1. **A**RGVITVR quòd non: quia si fiat diuisio lineæ super punctum continuantem; tunc quæro, vtrum punctus continuans vadat ad vnâ partem, vel ad aliam, vel corrumpatur, vel vadat ad vtramque. Non ad vnâ partem, nec aliam; quia nulla est ratio quare potius iret ad hanc partem, quàm ad illam, ex quo super ipso æqualiter fiat diuisio. Non ad vtramque, quia iam effer in diuersis locis, quod est impossibile. Si dicatur, quòd corrumpatur, hoc est falsum: quia ponamus, quòd illa linea sit linea materiæ primæ: modò materia prima est ingenerabilis, & incorruptibilis, vt patet primo huius.

Secundò, circumscribatur per potentiam di-

uinam, vel imaginationem punctus terminans aliquam lineam; tunc quæro vtrum linea sit finita, vel infinita: non infinita, quia priùs erat finita, & non est sibi aliquid additum, nec est rarefacta: igitur nunc non est infinita. Si dicatur, quòd sit finita; tunc vel fixitur per punctum alium à præcedenti, vel non. Si sic; igitur illa duo puncta erant immediata, scilicet, punctus circumscriptus, & iste. Si non; igitur frustra ponebatur punctus terminans ad terminandum lineam, ex quo se ipsa est terminata.

Tertio, sequeretur quòd indiuisibile moueretur localiter; consequens est falsum, vt patet in isto sexto, text. 87. Consequentia probatur: quia moto corpore mouentur omnia, quæ sunt in corpore: modò punctus est in corpore: ergo, &c. Nec valer, si dicatur, quòd indiuisibile potest moueri per accidens, licet non per se, quia omnes rationes Aristotelis quibus probat, quòd indiuisibile non mouetur, æquè probant, quòd non mouetur per accidens, sicut quòd non mouetur per se, sicut est illa: *omne quod mouetur est partim in termino à quo, & partim in termino ad quem*.

Quartò, si in continuo sit aliquis punctus; vel hoc est ad continuandum, vel ad terminandum: non ad continuandum; quia circumscriptis omnibus punctis continuantibus alicuius lineæ; quæro vtrum aliquid lineæ remaneat, vel non: si sic; igitur aliquid effer linea, in quo non effer punctus. Si non, igitur linea non effer aliud præter illa puncta continuantia; & per consequens illa linea componebatur ex illis punctis. Nec ad terminandum, quia quantitati competit, quòd sit se ipsa terminata, vel interminata.

Quintò, sequeretur, quòd quodlibet continuum effer infinite perfectum: quia in quolibet continuo essent infinita puncta, quorum quodlibet effer certæ perfectionis; modò ex infinitis perfectionibus compositis resultat vnum infinitum perfectum.

Sextò, quia vel punctus effer substantia, vel accidens: non substantia; quia nec materia, nec forma, nec compositum, vt patet inducendo; nec accidens, quia omne accidens habet subiectum sibi adæquatum; sed punctus non habet huiusmodi subiectum, quia vel illud subiectum effer accidens; & tunc quæreretur de subiecto illius accidentis, & sic in infinitum procederetur. Si substantia, hoc est falsum, vt facilliter potest deduci, quia nec materia, nec forma, nec compositum.

Septimò, sequeretur quòd continuum effer compositum ex indiuisibilibus; consequens est falsum & probatum est 6. huius, quæst. 1. Consequentia probatur: quia in linea est dare punctum maximè remotum, scilicet punctum in extremo lineæ remotiori: igitur similiter est dare punctum propinquissimum: tunc igitur vel inter punctum terminantem, & punctum sibi propinquissimum est aliquod intermedium, vel nullum: si aliquod, cum illud non sit nisi linea, vel punctus, sequitur quòd punctus datus non erat propinquissimus: si nullum; igitur illa puncta erant immediata, & per consequens ex ipsis componitur continuum. Constatum est consequentia, quia vel inter punctum terminantem; & omnia alia puncta est aliquod intermedium, vel non; si aliquod, cum illud non sit nisi punctus, vel linea, & in qualibet linea sint puncta, sequitur quòd non omnia puncta præter terminantem erant accepta, quod

Continuum diuidi in infinitas partes quid sit?

2.

3.

quod est contra positum. Si nullum; tunc sequitur, quod punctus terminans sit immediatus. Secundò confirmatur consequentia: quia si sint duæ sphaeræ immediatè se tangentes secundùm conuexum, tunc in linea recta terminante per locum contactus erunt duo puncta immediata: igitur ex illis componitur continuum. Tertio confirmatur: quia puncta, quæ sunt in continuo, vel sunt continua, vel contigua, vel se consequentia: non continua, quia ipsorum non sunt aliqua vltima, & c. vt deducit Aristoteles *in isto 6. text. 1. & 2.* Confirmatur quartò; si in continuo sunt aliqua puncta, sequitur, quod si punctus fluere, vel etiam si separatim moueretur super planum, quod tunc describeret lineam compositam ex punctis.

4. Octauò, ad principale arguitur: sequeretur, quod aliquo moto infinità velocitate, aliquid aliud moueretur velociùs; consequens est impossibile: quia ex quo velocitas est infinita, non potest dari velocitas maior. Consequentia probatur, quia si esset vnus punctus infinitus in vacuo, ille moueretur infinità velocitate: quia non haberet resistantiam, & tamen aliquid aliud moueretur velociùs, vt si vnum corpus graue simplex ibidem poneretur: quia in corpore graui sunt infinities infinitæ tantæ grauitates.

Nonò sequeretur, quod vnus punctus alteraret vnum magnum corpus extensum, sicut vnam magnam sphaeram; consequens est falsum: quia agens naturale quanto est minoris virtutis, cæteris paribus, tanto ad minorem distantiam sufficit agere: igitur si omnino careat magnitudine, ad nullam distantiam aget: sed punctus caret magnitudine: igitur punctus non alterabit aliquod corpus. Consequentia probatur: quia si punctus poneretur in centro vnus sphaeræ remissè frigidæ, & ille punctus esset summè calidus, tunc alteraret punctum post punctum, donec totum corpus esset alteratum.

Oppositum arguitur ex Aristotele *in isto sexto, text. 1. & inde*, qui in pluribus locis ponit ram puncta, quàm instantia. Secundò, patet per definitionem puncti, quia *punctus est, cuius pars non est habens positionem in continuo.*

De ista quæstione sunt duæ opiniones oppositæ, quarum prima ponit, quod ita continuo non est aliqua res indiuisibilis, immò, quod nulla res mundi est indiuisibilis, nisi intellectus, substantiæ separatae, & actus intelligendi: & istam opinionem probant rationes ante oppositum. Notandum, quod isti sunt diuersificati in saluando dicta Mathematicorum, & Aristotelis, qui ponunt puncta esse. Nam quidam dicunt, quod omnes istæ propositiones sunt falsæ; *punctus est, linea est, longitudo est, & cætera*: nam in omnibus istis est aliquis terminorum, qui pro nullo supponunt. Idè dicunt, quod propositiones Mathematicæ, & quædam, quas Aristoteles ponit *in isto 6.* solum sunt intelligendæ conditionaliter. Alij dicunt, quod non oportet hanc esse veram; *punctus est, sed ad intentionem Mathematici sufficit imaginabile esse punctum esse*, quia dicit Commentator 3. *Metaph. comm. 60.* quod propositiones Mathematicæ sunt in capitulo propositionum imaginabilium. Alij dicunt, saluando ista dicta, & supponendo, quod iste terminus *punctus* sit terminus priuatius, & idè sicut iste terminus *magnitudo*, supponit pro corpore connotando extensionem, ita iste terminus *punctus* suppo-

nit pro corpore non connotando extensionem; sed supponit pro corpore secundum quod concipitur sub isto conceptu, quod est terminus distantia, vel magnitudinis: & isto modo quælibet res mundi potest dici punctus: quemadmodum Astrologus volens mensurare distantiam inter duas stellas, quamlibet illarum stellarum vocat punctum.

Secunda opinio est contraria præcedenti; & ponit quod in continuo sunt partes indiuisibiles sicut puncta; ita vt duplicia sint puncta: quædam terminantia lineam, & sunt in extremitatibus lineæ. Alia sunt continuantia, super quæ fit diuisio lineæ: nam inter duo puncta non potest fieri diuisio: quia iam illa puncta fuissent immediata, & ex eis componeretur continuum.

Ista positio probatur: nam si animam intellectiua ponatur super aliquam magnitudinem, ita vt sit in vno loco, & non in pluribus, tunc quæro, vtùm animæ intellectiuae correspondeat portio diuisibilis illius magnitudinis: aut indiuisibilis. Si diuisibilis, igitur indiuisibile est æquale diuisibili, quod est impossibile: quia iam indiuisibile esset diuisibile, quod implicat. Consequentia probatur, quia illa sunt æqualia, quorum vnum supponitur alteri, nec excedit ipsum, nec exceditur ab ipso: sed indiuisibile, scilicet intellectus, supponitur parti diuisibili magnitudinis, quæ sibi correspondet. Et si dicatur quod sibi correspondet portio indiuisibilis, haberetur propositum, quod in magnitudine est aliquod indiuisibile; & illud voco punctum.

Secunda; aliqua est superficies indiuisibilis secundum profundum: igitur aliquis est punctus indiuisibilis. Consequentia tenet, quia de superficie, linea, & puncto est idem iudicium, quia negantes vnum, negant & reliquum. Antecedens probatur; & sit ignis vnus punctus summè calidus, qui debeat agere in aliquod passum; tunc iste ignis agit in passum secundum partes applicatas passo, & non secundum omnes partes in profundo, vt probatum fuit in 3. *huius, quæst. 4.* igitur agit secundum aliquam partem, & non nisi secundum superficiem indiuisibilem approximata passo: igitur aliqua est superficies indiuisibilis. Minor probatur: quia pars infra illam superficiem non potest agere in passum distans, nisi agendo per partem intermediam: modò hoc est impossibile, quia illa assimilata sibi. Nec valet si dicatur, quod ignis agit secundum aliquam sui partem in illud passum, tamen secundum nullam totam partem: quia contra, iste ignis agit in illud passum, & non agit primò in ipsum: quia non quælibet pars ignis agit in ipsum: igitur ille ignis agit per aliquid sui, quod agit primò. Consequentia tenet per Aristotelem 5. *huius, text. 1.* quia illud quod mouetur non primò, denominatur motum ratione partis, quæ primò mouetur.

Tertio, sequeretur, quod aliqua corpora nunc essent contigua, & postea continua, non factâ mutatione; consequens est falsum. Probatur consequentia, posito quod sint duo corpora contigua immediata, ita vt sine motu locali alterante, positione partium fiant continua, tunc ista corpora sunt continua, quæ priùs erant contigua, & tamen nulla est mutatio facta, nisi quòd corruptæ sunt duæ superficies terminantes: igitur si non ponerentur huiusmodi superficies, nulla est ibi mutatio facta.

Quartò, potest argui de visibili opaco, quod videtur, cuius nulla pars in profundo videtur: igitur

Opinio duplex de indiuisibilibus in continuo.

5.

6.

igitur sequitur quòd sola superficies videtur ; & per consequens aliqua est superficies indiuisibilis.

7. Quintò, quia aliter multæ propositiones Mathematicæ, quæ sunt demonstratæ, vel quæ sunt principia demonstrationis, essent falsæ, quod non est concedendum ; & sic patent quæstionis opinioniones.

Ideò sit conclusio : Aliquis est punctus materiæ primæ, & aliquis formæ substantialis, & aliquis est punctus qualitatis, & aliquis compositus ex materia, & forma. Probat, quia aliquis est punctus, per præcedentem conclusionem: vel igitur ille est punctus quantitatis, vel materiæ, vel formæ, aut qualitatis, & sic de aliis : & quocumque dato, sequitur quodlibet aliorum ; quia si sit punctus materiæ, sequitur quòd sit punctus formæ ipsam informantis : & si est punctus formæ, sequitur quòd est punctus qualitatis : quia non est dare formam substantialem sine qualitatibus, quæ ipsam naturaliter consequuntur. Item, si sit punctus quantitatis, sequitur (cum quantitas non possit esse separata à materia, nec etiam punctum quantitatis) quòd est punctus materiæ correspondens illi puncto quantitatis ; & sic quocumque dato, sequitur reliquum.

Tertia conclusio : Est aliqua linea indiuisibilis secundum latum, & secundum profundum: immò in quolibet continuo sunt lineæ infinitæ. Probat, ex prima conclusione. Secundò, quia si columna rotunda poneretur super planum, ipsa tangeret planum : non primò, quia non secundum quamlibet partem eius: igitur tangit planum secundum aliquam partem, quæ tangit ipsum primò, & illa pars non est nisi linea indiuisibilis. Minor patet, quia si illa pars esset diuisibilis iam aliqua pars esset circularata, vel columna non esset perfectè rotunda, quòd est contra positum.

Quarta conclusio: Aligua est superficies longa, & lata, indiuisibilis tamen secundum profundum. Probat, quia nisi ita esset, sequeretur quòd quando duo corpora tangerent se, quòd vnum penetraret reliquum. Consequens est falsum, vt patet 4. huius, text. 53. & 55. Consequentia probatur, quia vel tangerent se secundum superficies indiuisibiles, & haberet propositum; vel secundum partes in profundo, & haberet consequens.

8. Ex quibus sequitur, quòd sicut aliquis est punctus compositus ex materia, & forma, ita etiam est aliqua linea composita ex materia, & forma ; & cum hoc etiam aliqua superficies. Et si obiciatur: tunc sequeretur quòd punctus esset diuisibilis, quia posset diuidi in materiam, & formam. Respondetur, quòd non est inconueniens punctum diuidi in partes essentielles, sicut in materiam, & formam: tamen non est diuisibilis in partes quantitatuas.

Contra primam conclusionem atguitur : quia si in continuo esset aliquis punctus indiuisibilis, sequeretur quòd punctus esset diuisibilis, vel quòd materia prima esset generabilis. Prima pars consequentis implicat contradictionem. Et secunda est falsa, vt patet primo huius, text. 82. Consequentia probatur ; & capiatur vna linea materiæ primæ, quæ diuidatur super punctum continuans: quia impossibile est ipsam diuidi inter duo puncta, nisi puncta sint immediata. Tunc igitur ille punctus continuans, vel vadit ad vnam partem, vel ad aliam ; & hoc non, quia quæ ratione, &c. sicut arguitur est ad principale : vel corruptipitur, & haberet propositum, quòd materia

prima est corruptibilis. Respondetur ab aliquibus, quòd non est inconueniens vnum punctum materiæ primæ corrupti, vel vnam superficiem, vel lineam, quia propter hoc non minuitur materia prima. Aliter respondetur. Pro quo præmittitur, quòd materia prima, quantum est ex parte sui, non determinat sibi aliquam quantitatem, immò (sicut patuit primo huius) non repugnat sibi, quòd condenseretur vsque ad indiuisibile, aut extendatur ad quantitatem cæli. Secundò, supponitur, quòd quando linea formæ diuiditur, tunc corruptipitur punctus continuans, & generantur duo puncta de nouo terminantia partes lineæ diuisæ. Tertio, supponitur quòd non potest diuidi linea materiæ primæ, nisi cum hoc diuidatur linea formæ, quia impossibile est materiam esse sine forma. Ex quibus patet, quòd quando linea materiæ diuiditur, tunc punctus formæ supra quem sit diuisio corruptipitur, & generantur duo puncta terminantia; ita dico quòd ex puncto materiæ, super quem sit diuisio, fiunt duo puncta terminantia, correspondentia illis duobus punctis formæ, quorum vnus vadit ad vnam partem lineæ diuisæ, & alter ad aliam. Tertio modo respondetur, quòd ex illo puncto continuante sit portio diuisibilis materiæ, scilicet portio lineæ, cuius vna pars vadit ad vnam partem, & alia ad alteram: nec hoc est inconueniens, cum materia de sui natura sit quantumlibet diuisibilis: & sicut dicitur de diuisione lineæ super punctum, ita conformiter diceretur de diuisione superficiæ super lineam.

Ad rationes principales. Ad primam dicitur, quòd punctus continuans corruptipitur, si sit linea formæ, vel qualitatis ; & duo puncta de nouo generantur : sed si sit linea materiæ, tunc ille punctus efficitur portio diuisibilis, vel saltem sit duo puncta, quorum vnum vadit ad vnam partem, & aliud ad aliam.

Ad secundam, dico quòd hoc non est possibile ; nisi altero duorum modorum, scilicet quòd vel portio lineæ destruat. Et tunc residuum remanet terminatum puncto terminante, quòd non erat immediatum primo puncto, sed portio diuisibilis rescata erat intermedia ; et vel quòd si punctus terminans auferatur, vel corruptipatur, oportet quòd vnus alter de nouo generetur. Alij dicunt, admittendo simpliciter ; quòd punctus terminans potest remoueri. Et tunc dicunt, quòd linea remanet terminata se ipsa, nec ex hoc sequitur, quòd frustra ponitur punctus terminans.

Ad tertiam, sequeretur quòd indiuisibile, &c. De hoc fiet quæstio postea ; tamen pro nunc concedo consequens. Ad probationem, omne quòd mouetur, partim est, &c. si intelligatur, quòd habeat vnam partem in vno loco, qui est terminus à quo, & aliam in alio, qui est terminus ad quem. Illa maior est falsa ; sed si intelligatur, quòd omne quòd mouetur, est in aliquo loco, vel situ, qui respectiue dicitur terminus à quo, & cum hoc terminus ad quem ; tunc concedo ; modò sic est in proposito, quòd indiuisibile benè est partim in termino à quo, & partim in termino ad quem ; & istud magis declarabitur postea.

Ad quartam, dico quòd vtroque modo. Et quando dicitur : non ad terminandum, &c. Dico quòd immò ; quia quantitas est se ipsa terminata, scilicet seipsa, vel parte sui: modò punctus est pars quantitatis: ideò ex quo terminatur puncto, parte

Materia prima non determinat sibi aliquam quantitatem.

In quolibet continuo sunt infinitæ lineæ.

Punctus est diuisibilis in partes essentielles.

9.

10.

fui terminatur. Ex quo patet, quòd ista diuisio non est sufficiens: omnis pars alicuius totius est quantitatiua, vel essentialis, supposito quòd quantitas sit res distincta à substantia, & qualitate. Tunc enim punctus non esset pars quantitatiua, nisi valde impropiè; nec esset pars essentialis, & eodem modo de puncto composito ex materia, & forma.

Ad quintam negatur consequentia. Ad probationem dico, quòd non sequitur, in continuo sunt infinita puncta, quorum quodlibet est perfectum, vel perfectio: igitur quodlibet continuum est infinite perfectum; quia debet addi in antecedente, in continuo sunt infinita, quorum quodlibet est perfectionis aliquantæ æqualis, vel maior, alicui perfectioni datæ: igitur continuum est infinite perfectum; sed modò antecedens est falsum, quia punctum non est aliquantæ perfectionis, sed indiuisibilis.

Ad sextam, dico quòd utroque modo. Ad probationem dico, quòd est punctus tam materiæ, quam formæ, vel qualitatis, cuius subiectum ad æquatam est punctus indiuisibilis materiæ primæ. Similiter punctus compositus ex materia, & forma.

Ad septimam, negatur consequentia: immò inter quælibet duo puncta est linea media in eodem corpore continuo. Et hoc dico notabiliter, quia in discontinuis possunt esse puncta immediata. Item, inter quascumque duas lineas est superficies media, & inter quælibet duas superficies corpus medium. Ad probationem, est dare punctum maximè remotum, concedo: igitur maximè propinquum. Negatur consequentia.

11. Ad confirmationem, si linea recta transeat per duas sphaeras se contingentes. Dico, quòd si illæ sphaeræ sint discontinuæ, non est inconueniens, quòd puncta contactus sint immediata; & tamen linea per illas sphaeras transiens non esset continua: quia si fuerit linea, vna necesse est illas sphaeras esse continuas.

Ad secundam confirmationem, vel inter punctum, &c. Dico, quòd inter punctum terminantem, & quodlibet aliud est linea media. Vel si formeretur ratio sic; vel inter punctum terminantem, & omnia alia, est aliquod intermedium, vel nihil. Responderetur distinguendo, quia vel accipis hoc signum, *omne*, collectiue, vel distributiue: si distributiue, tunc concedo, quòd inter punctum terminantem, & omnia alia est aliquod medium, scilicet linea: sed si accipiatur collectiue, dico quòd non; quia nulla sunt omnia alia puncta à puncto terminante, vt patet in præcedenti quæstione; signum autem vniuersale collectiue sumptum non potest addi termino communi habenti infinita supposita.

Ad aliam, dico quòd nullo modo: quia non haberent inter se ordinem situs aliquo modo.

Ad octauum principale, negatur consequentia. Ad probationem, concedo ad imaginationem, quòd si punctus grauitatis poneretur in vacuo, vel non moueretur: vel moueretur subito; & dico quòd supposito, quòd esset vnum graue infinitum iuxta positum, ipsum non moueretur velocius; nam in vacuo graue simplex non moueretur velocius, quam faceret quarta pars eius, si esset separata.

Ad nonam, negatur consequentia; quia propter multitudinem agentium approximatorum statim corrumpetur.

12. **P**rima ponit, quòd in continuo non est aliqua res indiuisibilis. Nota, quòd tenentes istam opinionem dicunt, quòd duplex est vsus huius nominis *punctus*, & vterque conueniens. Vnus est vsus Mathematicus, & est fictus per imaginationem. Alius est vsus naturalis, prout hoc nomen *punctus* habet in re correspondentiam, ita quòd supponit pro aliqua re. Vsus itaque Mathematicus est, considerando, quòd inter partes lineæ sibi inuicem continuas sit res indiuisibilis, ad quam partes lineæ terminantur, qui vocatur punctus, & quòd etiam cuiuslibet lineæ finitæ extremitas sit res indiuisibilis, quæ vocatur punctus: & ita similiter imaginatur, quòd inter partes superficiei sit longitudo indiuisibilis secundum latitudinem, & profunditatem, ad quam partes superficiei sibi inuicem continuæ copulantur, & quòd hoc vocetur linea. Et ita imaginatur de superficiei inter partes corporis ad inuicem continuas. Et valde benè possibile est quòd secundum tales fictas imaginationes imponantur nomina ad significandum, quæ tamen pro nulla re supponunt: sicut est hoc nomen *vacuum*, vel hoc nomen *chimera*; & tunc sicut dicimus chimæram nihil esse secundum talem significationem, de virtute sermonis; ita dicitur, quòd punctus nihil est, atque aded negantur omnes propositiones affirmatiuæ, quibus dicitur, *punctus est in linea*, *punctus est centrum circuli*, *punctus est terminus lineæ*, *punctus est indiuisibilis*; quia omnes de rigore sermonis sunt falsæ. Similiter negantur istæ: *locus est superficies corporis*: *linea est longitudo*, &c. Sicut etiam ista est falsa: *Vacuum est locus priuatus corpore*.

13. Secundum dicunt, quòd, hoc non obstante, hæc oratio, *locus priuatus corpore*, & hæc *longitudo sine latitudine, & profunditate*, sunt bonæ descriptiones huius nominis *vacuum*; & huius nominis *linea*. Et si dicatur: igitur malè negabas istas propositiones, *linea est longitudo sine latitudine, &c. vacuum est locus priuatus corpore*; quoniam vera descriptio debet prædicari de descripto verè. Respondet, quòd bona descriptio dicens *quid rei*, debet prædicari de descripto verè; sed bona descriptio declarans solum *quid nominis*, non prædicatur verè de descripto mediante hoc verbo *est*, si descriptum pro nulla re supponat; conceditur tamen verè prædicari de descripto ad hunc sensum: *Vacuum est locus priuatus corpore*, id est, hoc nomen *vacuum* omnia ea significat, & connotat, quæ significat, & connotat illa oratio, *locus priuatus corpore*. Sic etiam, *linea est longitudo, &c.* id est, hoc nomen *linea* omnia eadem significat, & connotat, quæ hæc oratio, *longitudo sine latitudine*.

Et hanc sententiam confirmant autoritate Commentatoris, qui 3. huius, com. 60. dicit, quòd Mathematicus potest vti talibus fictis imaginationibus, & quòd propositiones Mathematicæ sunt in capitulo propositionum imaginabilium, quæ sunt quasi fundamenta Geometriæ, absque hoc, quòd sit ita in re. Dicit etiam Commentator quòd Mathematici possunt ponere mensuram maiorem celo, cum non sit differentia inter magnum, & paruum in eo quo indigent.

14. Et si dicatur; si tales propositiones de virtute sermonis sunt falsæ, & illæ sunt fundamenta Geometriæ, sequitur quòd fundamenta Geometriæ

metriæ sunt falsa; atque ita per ea non potest aliqua conclusio demonstrari, quia quamvis ex falsis sequatur verum, tamen nunquam ex falsis potest demonstrari verum, saltem ostensivè, ut patet 1. Posteriorum, text. 10. Respondent, quòd nunquam Mathematicus supponit aliquod falsum; atque adèd non est verum, quòd Mathematicus supponat aliquam magnitudinem esse maiorem cœlo; sed solum supponit quòd imaginari possumus magnitudinem maiorem cœlo. Minor probatur: in prima conclusione Geometriæ dicitur, quòd super omnem lineam datam contingit triangulum æquilaterum constituere; & non esset vera de virtute sermonis: quia si poneretur diametralis totius mundi, non posset super eam triangulum æquilaterum collocari, nisi esset magnitudo extra cœlum: igitur Mathematicus non ponit talem propositionem secundum intellectum categoricum, sed secundum intellectum hypotheticum, scilicet, quòd si esset tanta magnitudo, quantum possemus imaginari, tunc super omnem lineam finitam datam contingeret triangulum æquilaterum collocare; tamen Mathematicus scribit illas propositiones, & conclusiones categoricè propter breviloquium.

Tertiò, dicunt quòd hoc nomen *punctus* secundum usum naturalem, est nomen privativum. quod patet 3. de Anima, text. 15. ubi dicit Aristoteles quòd punctus est omnis diuisio; & sic indivisibile nominatur; sicut privatio; & ipse vocat punctum, aut instans diuisionem: quia linea intelligitur diuidi per punctum, & Commentator, exponendo dictum Aristotelis dicit, quòd punctum significat privationem diuisibilitatis in magnitudine.

15.

Quartò, dicunt, quòd nomen privativum requirit in sua significatione substratum, & circa illud substratum significat, vel connotat carentiam alicuius dispositionis; & sic significat, vel connotat illam dispositionem negativè: modò in significatione huius termini *punctus*, magnitudo est substratum, & diuisibilitas est dispositio, quam hoc nomen *punctus* significat negativè circa huiusmodi magnitudinem; ita ut punctus significet carentiam diuisibilitatis; vel negationem diuisibilitatis in magnitudine. Quod bifariam intelligi potest: vno modo, quòd hoc nomen *punctus* significet simpliciter non diuisibilitatem in magnitudine; & hoc non est verum, quia tunc punctus nihil esset, cum nulla sit magnitudo carens diuisibilitate. Alio modo potest intelligi, quòd hoc nomen *punctus* significet negationem diuisibilitatis in magnitudine, non simpliciter, sed diuisibilitatis distributivè in eius partes quantitativas, per hoc nomen *totum* sumptum distributivè; & sic debet intelligi significatio huius nominis *punctus*, ita quòd significatio puncti explicetur per istam orationem: *magnitudo, & nulla tota magnitudo*, Similiter, significatio instantis explicetur per hanc orationem: *tempus, & nullum totum tempus*; & idèd quicquid attribuitur isti subiecto *magnitudo, & nulla tota magnitudo*, potest attribui huic nomini *punctus*: verbi gratia, aliqua magnitudo est extremum magnitudinis finitæ, & nulla tota magnitudo est extremum eius: igitur punctus dicitur esse extremum eius. Similiter, temporis finiti aliquod tempus est principium, & tamen nullum totum tempus est eius principium: igitur

Scoti oper. Tom. II.

dicimus quòd instans est eius principium: & ita similiter de fine.

Quintò, dicunt, quòd ista nomina, *corpus, superficies, linea, & punctus*, pro eadem re supponunt; quæ est diuisibilis secundum longum, latum, & profundum: secundum enim quòd intelligitur diuisibilis, & mensurabilis secundum triplicem diametrum, ut dicitur 3. Cœli, text. 13: illa magnitudo vocatur corpus: sed vocatur superficies, secundum quòd intelligitur diuisibilis, & mensurabilis secundum duplicem diametrum, circumscriptà diuisibilitate: vel mensurabilitate secundum tertium diametrum. Dico circumscripta secundum intellectum, verbi gratià, quando mensuramus pannum secundum longitudinem non mensurando latitudinem, vel profunditatem, pannus, ut sic, habet rationem lineæ: sed quando mensuramus ipsum secundum longitudinem, & latitudinem sic, habet rationem superficies. Et si cum hoc addamus mensuram profunditatis, scilicet spissitudinis eius; tunc ut sic conueniret sibi ratio corporis; ita ut quando propriè volumus loqui de linea, superficie, & corpore: tunc si sunt aliqua prædicata, quæ conueniant huic subiecto *totum corpus*, vel *tota magnitudo*, propterea hæc dictio *totum* distribuit partes secundum triplicem diuisionem; tunc illud prædicatum debet attribui huic nomini *corpus*; si verò prædicatum conueniat magnitudini toti propterea hoc nomen *totum* distribuit partes secundum duplicem dimensionem; tunc propriè non debet attribui huic nomini *corpus*, sed huic nomini *superficies*: verbi gratià, vnum corpus tangit aliud corpus secundum se totum, propterea hoc nomen *totum* distribuit solummodò partes diuisas secundum longitudinem, & latitudinem; quia tangit quamlibet earum, sed non tangit corpus secundum se totum, propterea hoc nomen *totum* distribuit partes secundum triplicem dimensionem; quia non secundum profunditatem, immò si solum tangeret primam medietatem, & non secundam; vel primam, & tertiam, & non alias duas, vel primam centesimam, & non aliam aliarum, & sic in infinitum; illud corpus non diceretur tangere alterum corpus, nisi secundum superficiem.

16.

Et ex hoc inferunt, quòd quia locus non dicitur locus proprius, nisi in quantum tangit locatum, idèd Aristoteles non dixit, quòd locus esset corpus: sed quòd locus esset superficies: sed tamen non debet negari simpliciter, quòd corpus sit locus proprius; sed debet dici, quòd quamuis corpus sit locus proprius, tamen non dicitur locus proprius secundum illam rationem, secundum quam dicitur corpus; sed secundum illam rationem, secundum quam dicitur superficies: sicut, licet Socrates sit homo, & albus, tamen non dicitur homo secundum illam rationem, secundum quæ dicitur albus, sed secundum aliam rationem.

17.

Hæc opinio, licet sit satis apparens, est tamen apertè contra intentionem Philosophi, sicut patet per totum istum sextum: non enim videretur quare Philosophus fecisset tantam difficultatem de indivisibilibus, nisi essent aliqua talia: successisset enim ostendere, quòd nulla sunt indivisibilia, quod tamen non facit: immò dicit manifestum esse, quòd in tempore est aliquod indivisibile, quod dicimus esse ipsam *mnec*; & manifestum est ex his, quæ dicta sunt, quòd in ipso *mnec* nihil moueatur. Teneatur ergo sententiæ Scoti in hac quæst. quæ est sententia omnium Peripateticorum.

H h 2 Vide

Vide Scotum in 1. dist. 2. quæst. 9. sub. lit. L, §. Ad secundam probationem.

QVÆSTIO IV.

Utrum definitiones velocioris, quas ponit Aristoteles in isto 6. sint bonæ?

Aristot. c. 2. text. 32. Averr. *ibid.* & alij Interpretes. D. Thom. *lect. 3.* Alb. *traff. l. c. 3.* Suar. *rom. 2. Met. disp. 50. sect. 9. n. 6.* Conimbr & Ruuius in *expositione, cap. 2.* Roccius in *Paraphrasi, cap. 2.*

I.

REVIATUR quodd. non: quia prima definitio dicit, quodd. velocius est, quodd. in eodem tempore pertransit maius, quodd. si ita esset; tunc sequeretur, quodd. vltima sphaera non moueretur velocius, quam orbis Lunæ. Consequens est falsum. Consequentia probatur: quia vltima sphaera, & orbis Lunæ transeunt æquale spatium in eodem tempore, quia in eodem tempore circumueunt omnia.

Secundò, quia velocius in eodem tempore pertransit æquale; igitur non pertransit maius. Consequentia tenet; aliter enim spatium esset maius, & æquale. Consequentia probatur, posito quodd. aliquod mobile moueatur super ali-quod spatium, itavt continuè per mobile spatium rarefiat, itavt in fine totum spatium sit rarefactum ad duplum, & moueatur vnum aliud velocitate duplâ, spatium non rarefacto; tunc istud mouetur in duplo velocius; & tamen spatium pertransitum ab vno est præcisè æquale spatio pertransito ab alio: igitur velocius in eodem tempore pertransit præcisè æquale.

Tertiò, moueatur mobile duplo velocius per aliquod spatium ad aliquem terminum, & ab eodem termino reuertatur ad terminum vnde venit; tunc istud mouetur in duplo velocius per casum, & tamen pertransit præcisè æquale spatium.

Quartò, sequeretur quodd. motus factus in instanti non esset velox, neque tardus. Consequens est falsum, quia mutatio instantanea est omnium velocissima. Tenet consequentia, quia tu definitis velocius per tempus, & cum moueatur subito, non mouetur in tempore.

Quintò, moueantur duo mobilia, sic quodd. mobile tardum describat vnam paruam sphaeram in vna hora; & mobile velocius describat duas huiusmodi paruas sphaeras; tunc istud mouetur in duplo velocius, & tamen non pertransit maius spatium: quia spatium pertransitum ab vno est præcisè æquale spatio pertransito ab alio: igitur præcisè æquè velociter mouetur, quod est contra casum.

2.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto sexto, text. 12. vbi probat tres definitiones velocioris: quarum prima est ista. *Velocius est, quod in eodem tempore pertransit maius.* Secunda, *velocius est, quod in minori tempore pertransit æquale.* Tertia, *velocius est, quod in minori tempore pertransit maius:* & istam Aristoteles ponit secundam.

Notandum, quodd. velox & tardum, aut etiam velocius, & tardius non dicuntur nisi in comparatione ad alium motum; & idèd si in toto mundo non esset aliquis motus nisi vnus, nec aliquis fuisset in præterito ad quem potuisset comparari, ille motus non diceretur velox, nec tardus.

Hoc stante, ponitur ista conclusio. Definitiones prædictæ sunt bonæ, obseruatis quibusdam con-

ditionibus, quæ dicuntur. Probatur, quia nisi velocius in æquali tempore pertransit maius, sequeretur, quodd. velocius non esset velocius. Consequens est falsum. Consequentia probatur, quia velocius in æquali tempore, vel pertransit maius, vel minus, vel æquale: si maius, habetur propositum. Si æquale, tunc non esset velocius, sed æquè velox. Si minus, tunc esset tardius, non velocius. Secunda definitio probatur, quodd. velocius in minori tempore pertransit maius, quia velocius in æquali tempore pertransit maius; igitur in minori tempore pertransit maius. Consequentia probatur, quia excessus ille, quo spatium pertransitum à velociori excedit pertransitum à tardiori, est diuisibilis, & per consequens medietas illius prius pertransibitur, quam totum: & per consequens in minori tempore pertransit maius. Tertia definitio probatur, scilicet quodd. in omni tempore velocius pertransit æquale: quia in minori tempore velocius pertransit maius; igitur in minori tempore pertransit æquale. Consequentia tenet: quia prius pertransit æquale, quam maius.

Secunda conclusio. Prædictæ definitiones sunt veræ, spatio quiescente, aut imaginato quiescere: quia si spatium contra mouetur, illæ definitiones sunt falsæ. Secundò, intelligendæ sunt de spatio non condensato, nec rarefacto: quia per rarefactionem spatij tardius in minori tempore potest pertransire maius; & per condensationem spatij velocius in maiori tempore pertransit minus. Tertiò, intelligendæ sunt definitiones de spatio lineari, & non de spatio corporali: quia sic totum semper moueretur velocius sua parte, quod est falsum.

Ex his sequitur, quodd. si aliquod mobile pertransit aliquod spatium plures in eodem tempore, quodd. illud mouetur velocius, sicut ponebatur in vno argumento, quodd. mobile mouetur ad aliquem terminum, & ab inde moueretur ad terminum vnde venit. Secundò, sequitur quodd. illud mouetur velocius, quod in eodem tempore pertransit plura spatia æqualia: sicut si vnum mobile describat duas sphaeras, & aliud non vnam tantum sicut aliqua illarum. Tertiò, sequitur quodd. velocius mouetur illud, quod in eodem tempore pertransit tantum spatium, cum aliqua portione alterius spatij, sicut si aliquod mobile describat sphaeram in aliquo tempore, describat eandem sphaeram cum portione alterius sphaeræ, ipsum mouetur velocius.

Contra conclusionem arguitur: quia ista consequentia non valet, *isti duo arcus simul incipiunt oriri, & continuè maior pars peroritur de vno, quam de alio: igitur ille arcus est cilius peroritur cuius maior pars erat continuè perorta; igitur definitio non est bona;* quæ dicitur, quodd. velocius est, quod in eodem tempore pertransit maius. Probatur consequentia: quia ille arcus, cuius maior pars continuè est perorta, velocius oritur; ex quo in eodem tempore inceperunt oriri, & tamen ille arcus non describit maius spatium, ex quo in eodem tempore ambo sunt orti, & antecedens apparet per Authorem de Sphaera, qui ponit de duabus quartis, quarum vna est pars æquinoctialis, & alia zodiaci, quodd. istæ quartæ simul incipiunt oriri, & continuè maior pars est perorta de quarta zodiaci, quam de quarta æquinoctialis, & tamen illæ quartæ simul sunt perortæ.

Secundò, sit vnus trian gulus orthogonus A, B, C,

B, C, & descendat A, C latus per latus, B, C, & e contra, vtrumque æquè velociter sicut reliquum; donec coniungantur cum basi A; tunc istæ duæ lineæ mouentur æquè velociter per casum, & tamen vna earum pertransit maius spatium; quàm reliqua; igitur non semper velocius pertransit maius spatium. Minor probatur, quia linea A, C descendit per lineam oppositam maiori angulo, scilicet per lineam oppositam angulo recto; sed linea B, A descendit per lineam oppositam angulo acuto solum: igitur linea A, C pertransit maius spatium in eodem tempore, quàm linea B, C; & tamen æquè velociter mouetur per casum, vt patet. Si dicatur, quòd ex quo æquè velociter moueretur, quando linea B, C erat coniuncta cum basi, nunquam A, C coniungeretur, ex eo quòd A, C pertransit per maiorem lineam. Hoc non valet: quia ex quo quælibet illarum linearum mouetur per aliam, impossibile est, vnam prius coniungi cum basi, quàm reliquam: igitur necesse est, quòd ambæ simul coniungantur.

Tertio, sint A, B, duæ virgæ perpendiculariter erectæ super aliquod planum, quæ causent umbras æquales; & sint duo luminosa æqualiter approximata virgis, quæ continuè ascendant æqualiter, donec vnum superponatur æqualiter alteri, & aliud alteri; tunc sint duo mobilia, scilicet C, D in terminis umbrarum, quæ causantur in virgis A, B, & moueantur illa mobilia proportionaliter ad diuisionem umbræ; tunc pono vterius, quòd virgæ A continuè diminuantur secundum quòd luminosum proportionaliter ascendit ad punctum sibi perpendiculariter superpositum. Tunc istis suppositis, arguitur sic: mobile C, quod ponitur in termino umbræ virgæ A, mouetur in duplo velocius, quàm mobile D; & tamen præcisè pertransit æquale spatium; igitur non oportet quòd velocius in æquali tempore pertransit maius spatium. Maior probatur, quia habet duas causas velocitatis sui motus, vnam, scilicet, diminutionem virgæ A, & aliam, scilicet accessum luminosi ad punctum perpendiculariter supra positum virgæ A; quia per quamlibet istarum causarum, dato quòd alià non esset, æquè velociter moueretur C, sicut D; igitur ex quo nunc habet vtramque, velocius in duplo mouetur. Minor probatur: quia in principio illæ umbræ erant æquales; & æquè citò erant consumptæ per casum, & mobilia C, D mouentur secundum diuisionem umbrarum; igitur præcisè in æquali tempore describunt æquale spatium.

5. Quarto, sint duæ columnæ A, B, erectæ perpendiculariter super planum, super quas cadunt duæ trabes æquales in magnitudine, & in pondere concurrentes in medio puncto plani inter duas columnas, quæ trabes sint, C, D; & imaginentur illæ trabes descendere æquè velociter per diuisionem illarum columnarum, itavt illæ columnæ continuè æquè velociter consumantur; & tunc volo, quòd in isto descensu columna A aliquantulum incuruetur non incuruata B; tunc isto casu posito, trabs C velocius mouetur, quàm D; & tamen in eodem tempore pertransiuntur æqualia: igitur non oportet, quòd in eodem tempore velocius pertransit maius. Maior probatur, quia columna A, per quam descendit C, æqualiter mouetur sicut B; igitur quantum est ex parte consumptionis columnarum C, & D, æqualiter descendunt, sed vltra hoc C habet iuuentum ex mutatione columnæ A; igitur pro tunc velocius descendit.

Scoti oper. Tom. I I.

Quinto, sequeretur quòd aliqua æquè velociter moueretur per vnam horam, & tamen nullo gradu velocitatis æquè moueretur velociter. Consequens est falsum. Consequentia probatur, posito quòd vnum mobile continuè intendat motum suum per horam; & aliud continuè remitrat, & incipiat vnum moueri ab illo gradu velocitatis, ad quem terminatur motus alterius, & sic sequitur consequens.

Ad illa respondetur. Ad primum dico, quòd verum est, quòd ista consequentia non valet; & negatur consequentia, quòd propter hoc definitio velocioris non valeat. Et ad probationem dico, quòd ibi fit recompensatio in partibus posterioribus temporis, quia licet sit maior pars continuè perorta, tamen hoc est continuè minus; & minus. Et si queratur, quando incipit fieri recompensatio, istud est difficile dicere; tamen potest dici, quòd in primo instanti, quo istæ incipiunt oriri, incipit fieri recompensatio.

Ad secundum dicitur, quòd casus non est possibilis naturaliter: quia impossibile est, quòd quodlibet illorum laterum descendat per reliquum, & hoc æquè velociter: quia ex hoc inferretur euidenter, quòd non æquè velociter mouetur, vt deductum fuit in ratione.

Ad tertium, de luminosis, dico quòd licet vmbra virgæ A in principio diminuatur velocius; tamen versùs finem diminuitur tardiùs, & idè diuisio virgæ, quæ in principio fuit causa diminutionis diuisiois velocioris umbræ, in fine est causa retardationis illius diminutionis. Aliter dicitur, quòd quando duæ causæ concurrunt ad aliquem effectum, quarum ambæ non plus facerent ad illum, quàm faceret altera illarum; tunc ambæ illæ causæ non sunt reputandæ, nisi quasi vnius effectus causa: modò sic est in proposito, ascensio luminosi, & diminutio virgæ; istæ duæ simul sumptæ non plus faciunt ad diminutionem umbræ, quàm faceret altera illarum.

Ad quartum, dico quòd trabs C priùs mouetur velocius ratione illius incuruationis; sed postea fit recompensatio, & mouetur tardiùs in quantum postea describit lineam circulem illius incuruitatis, seu incuruationis, vbi si non fuisset facta incuruatio, non oportuisset descendisse nisi per lineam rectam.

Ad quintum, conceditur consequens: tamen in illo casu dicitur, quòd sub gradibus mouetur æquè velociter. Rationes principales sunt solutæ in quæst.

QVÆSTIO V.

Utrum velocitas motus sit attendenda penes spatium in tanto tempore pertransitum.

Aristot. hic text. 12. Vide Autores citatos quæst. ant. recedenti.

1. **A**RGVITVR primò quòd Quid: quia tunc sequeretur, quòd maius mobile, ceteris paribus, moueretur velocius, quàm mobile minus. Consequens est falsum: quia quadriga non mouetur velocius equo trahente quadrigam. Probatur consequentia, quia maius mobile describit maius spatium, quàm minus.

Secundò, sequeretur quòd totum moueretur velocius sua parte. Consequens est falsum, quia

H h 3 in

in continuis pars & totum mouerentur eodem modo ; quia, vt patet 3. huius, text. 48. & 51. idem est motus totius, & partis.

Tertio, ponatur quòd inrer duas lineas æquè distantes, ponantur duæ trabes; vna maior, & alia minor secundùm longitudinem: & vtraque trabs secundùm vnum extremum tangat alteram linearem, & motu continuo moueatur, donec reliqua simul tanget; tunc certum est, quòd trabs minor mouetur velociùs; & tamen trabs longior tantum spatium describit, sicut breuior; igitur si penes spatium descriptum attendatur velocitas, sequitur quòd illæ trabes æquè velociter mouerentur.

Quartò, sequeretur quòd sphaera, vel circulus maior circuiret velociùs, quàm sphaera, vel circulus minor. Consequens est falsum: quia vterque in eodem tempore circa idem centrum præcisè complet suam circulationem; & per consequens æquè velociter mouentur.

2. Quintò, quia in motu alterationis non pertransitur aliquod spatium; igitur eius velocitas non attenditur penes spatium in tanto tempore descriptum.

Sextò, potest argui de augmentatione, & diminutione, in quibus non attenditur velocitas penes spatium pertransitum, sed potius penes quantitatem acquisitam, vel deperditam.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto sexto, text. 12. & patet ex definitionibus *velocioris*: nam velocius est, quod in æquali tempore pertransit maius spatium, & in minori maius, & in minori æquale; igitur ex hoc, quòd maius, vel minus spatium pertransitur, est maior, vel minor velocitas; & per consequens penes huiusmodi spatium est attendenda velocitas.

In quæstione primò videbitur, quid est velocitatem attendi penes aliquid in generali. Secundò, videbitur specialiter de motu locali recto. Tertio, de motu circulari. Quartò, de aliis motibus consequenter.

Quantum ad primum, notandum quòd in motu quolibet est consideranda via, seu distantia terminorum, secundùm quam procedendo ab vno terminorum ad reliquum, est successio in motu; & huiusmodi distantia in motu locali vocatur spatium, & transumptiùe in aliis motibus potest vocari spatium, & sic in omni motu est imaginanda distantia localis, vel formalis inter terminos motus.

3. Secundò, notandum quòd sicut in qualitatibus est extensio qualitatis, & intensio, ita est etiam in motu: nam extensio subiecti in qualitatibus vocatur extensio qualitatis; & multitudo graduum in eadem parte subiecti vocatur intensio qualitatis, sed duratio illius vocatur eius extensio; & idè sicut differunt qualitas maior, & qualitas intensior, ita etiam differunt motus maior, & motus velocior: quia ille motus est maior, qui maiori tempore durat, & ille motus velocior, quo in minori tempore maius pertransitur: Ex quo patet, quòd velox, & tardum definiuntur in comparatione ad tempus, & ad spatium, quod acquiritur tanto, vel tanto tempore. Et ex isto sequitur, quòd motus instantaneus non est velox, neque tardus: quia velox & tardum definiuntur tempore.

Tertio notandum, quòd velocitatem motus attendi penes aliquid non est aliud, quàm scire quid est illud, per quod possumus cognoscere

vnum esse velocius alio: verbi gratià, si quæretur penes quid attendatur longitudo corporis: ista quæstio peti certificari de mensura, medianre quâ possumus cognoscere longitudines corporis: ita vt ista quæstio penes quid attenditur velocitas motus, petat certificari de illo, quo noto, possemus cognoscere de motu quantum sit in velocitate.

Quartò, notandum, quòd illud penes quod attenditur velocitas, debet esse notum inuariabile, immobile, quemadmodum mensura magnitudinum debet esse sine augmentatione, & diminutione. Et si dicatur nullum est tale, quod sit simpliciter inuariabile, & immobile, per quod possit cognosci velocitas: igitur frustra ponuntur illæ conditiones. Respondetur, quòd licet nullum sit tale, hoc tamen non obstat, quin per huiusmodi lineam imaginabilem immobilem, possumus certificare de motu, quantum est in velocitate: quemadmodum per lineas imaginatas certificamus de proportionem magnitudinum.

Item, notandum quòd duo concurrunt ad velocitatem motus, per quorum quodlibet potest cognosci quanta est velocitas, scilicet proportio potentie motoris ad resistentiam moti; & qualiter penes hoc attendatur velocitas, dictum fuit superius. Secundò, concurrunt spatium pertransitum à mobili, & magis proprie attenditur velocitas penes spatium descriptum à mobili, quàm penes proportionem potentie ad resistentiam. Primò, quia illud spatium est nobis notius; sed proportio potentie ad resistentiam non cognoscitur nisi arguitiùe, & ex consequenti, eo quòd talis proportio non sentitur. Secundò, quia spatium ponitur in definitione *velocioris*; & idè spatium videtur magis de intensione velocitatis, quàm proportio potentie ad resistentiam. Tertio, quia huiusmodi proportio potentie ad resistentiam est causa velocitatis; sed spatium pertransitum est quasi effectus: modò in naturalibus effectus sunt nobis notiores causas; igitur potius deuenimus in notitiam velocitatis per spatium, quàm per proportionem potentie ad resistentiam: & sic patet in generali quid est velocitatem attendi penes aliquid: & hæc de primo.

Quantum ad secundum, sit prima conclusio ista: Velocitas motus localis recti non est attendenda penes maximum spatium corporale, vel superficiale descriptum à corpore moto. Probatur, quia si ita esset, tunc sequeretur, quòd nullus esset motus vniformis, nec posset esse. Consequens est falsum. Consequentia probatur, ex definitione motus vniformis: nam motus vniformis cuiuslibet pars mouetur æquè velociter sicut totum; sed nullius totius aliqua pars describit totum spatium corporale, vel superficiale, quod totum describit: igitur si penes huiusmodi spatium attenderet velocitas, nullius totius pars moueretur æquè velociter sicut totum. Et per consequens nihil moueretur vniformiter. Secundò, sequeretur quòd semper maius mobile moueretur velociùs minori. Consequens est falsum, quia vnum paruum plumbum descendit in vna hora de sphaera ignis vsque ad centrum: & si vnum magnum lignum moueatur ex transuerso in eadem hora, certum est, quòd illud plumbum mouetur velociùs; & tamen maius spatium corporale describitur à ligno, quàm à plumbo. Tertio, quia illud alteratur velociùs quod per maiorem partem sui recipit qualitatem, quàm illud, quod

Diuisio quæstionis.

In omni motu consideranda est distantia terminorum.

3. In motu est extensio, & intensio.

4. *Ad velocitatem motus duo concurrunt.*

Velocitas motus localis penes quid attendatur.

quod per minorem: igitur illud mouetur velocius, quod describit maius spatium corporale. Consequentia tenet per simile; & antecedens apparet, quia penes extensionem qualitatis per subiectum non attenditur intensio qualitatis, sed penes pluralitatem graduum in eadem parte subiecti; & idem dicit Author sex Principiorum, quod margarita est albiior, quam albus equus.

5. Secunda conclusio. Penes spatium lineare descriptum à toto corpore moto, non est attendenda velocitas motus localis recti. Probat, quia tunc sequeretur, quod velocius motum moueretur tardius, vel æquè velociter. Consequens est falsum. Consequentia probatur per vnam rationem ante oppositum, scilicet, posito quod inter duas lineas æquè distantes sint duæ trabes inæquales secundum longitudinem; tunc minor trabs velocius mouetur, & tamen æquale spatium lineare describit spatio descripto à trabe maiori.

Tertia conclusio: Velocitas motus localis recti est attendenda penes spatium lineare ab aliquo puncto sui moti descriptum, & ita sequitur ex præcedentibus. Sed tunc restat difficultas, an huiusmodi velocitas sit attendenda penes spatium lineare descriptum à puncto velocissimè moto, vel à puncto medio, scilicet centro corporum motorum. Tunc ponitur ista conclusio: Penes lineam descriptam à puncto velocissimè moto est attendenda velocitas motus localis recti. Probat: quia penes illud cognoscitur velocitas, quo noto potest cognosci de velocitate quanta sit, sed notà lineam descriptam à puncto velocissimè moto, cognoscitur velocitas quanta est, igitur, &c. Maior patuit prius, quia hoc intelligitur per velocitatem attendi penes aliquod. Minor probatur, quia punctus velocissimè est punctus notissimus corporis moti; idem linea ab ipso descripta est notissima; sicut patet in sphaeris de linea media inter duos polos, vt de linea æquinoctiali. Secundo, quia quodlibet mobile tantum spatium pertransit, quantum ab aliqua sui parte pertransitur; sed maximum spatium descriptum ab aliquo mobili est spatium descriptum à puncto velocissimè moto: igitur huiusmodi spatium est maximum spatium descriptum à mobili, & penes talia attenditur velocitas: ergo, &c. Minor patet per definitionem *velocioris*: nam velocius est, quod in minori tempore pertransit maius spatium.

6. Contra conclusionem arguitur primò, quod non quodlibet est ita album, sicut aliqua pars eius est alba: igitur ita nec quodlibet ita velociter mouetur, sicut pars eius velocissimè mota. Antecedens apparet de albedine vniformiter difformi, quæ non est intensior, quam gradus eius medius. Secundo, quia possibile est, quod alicuius mobilis nullus sit punctus velocissimè motus: ergo, &c. Tertiò, posito quod mobile rarefiat secundam partes anteriores; tunc continuè est alius, & alius punctus velocissimè motus: igitur penes nullam huiusmodi lineam est attendenda velocitas. Quarto, posito quod sint *A*, & *B* duo mobilia, quorum superficies antecedentes æqualiter procedant, sed superficies, seu pars anterior ipsius *B* condensetur; tunc ista duo mobilia æquè citò venient de termino ad terminum: igitur æquè velociter mouentur, & tamen ipsius *B* aliquis punctus velocius mouetur, quam alius punctus ipsius *A*; igitur penes lineam, &c. Quin-

rò, sequeretur quod si Socrates, & Plato æquè velociter mouerentur de termino ad terminum; quod tunc, si in illo termino motus Socrates extenderet digitum, Socrates moueretur velocius Platone.

Ad ista responderetur. Ad primum, concedo antecedens, & nego consequentiam: quia non consimiliter fit denominatio ab albedine, & à motu; quia non quilibet gradus albedinis sufficit ad denominandum subiectum; sed quilibet motus bene sufficit. Ad secundum, dico quod non oportet, quod talis linea describatur, sed sufficit imaginata: quia per hoc cognosci potest quantitas velocitatis. Ad tertium consimiliter: quia licet sit continuè alius, & alius punctus velocissimè motus, tamen est idem æquialenter. Ad quartum; potest concedi quod *B* mouetur velocius, quam *A*, licet æquè citò veniant ad terminum; & hoc idem habet concedere ponens, quod velocitas attendatur penes lineam descriptam à medio puncto. Quod probò, retento eodem casu: quia illud mouetur velocius à cuius medio puncto describitur maior linea; quia si *B* non fuisset condensatum, tunc fuissent æquales lineæ descriptæ per media puncta *A*, & *B*; sed tunc maior linea describitur à medio puncto ipsius *B*, de quanto medius punctus plus appropinquat ad partes anteriores: igitur, &c. Ad quintum, conceditur quod extendens digitum versus finem motus velocius mouetur; sed hoc non est nisi in quantum motus digiti per expulsionem velocitatur ultra motum corporis; & sic patet penes quid sit attendenda velocitas motus localis recti: & hæc de secundo.

Quantum ad tertium, nota quod possibile est, quod aliquod corpus moueatur circulariter, & non alio motu; & quod velocius moueatur, quam circumeat: & possibile est contra, quod velocius circumeat, quam moueatur: verbi gratià, in exemplo: sint duo grauii, quorum vnum descendat perpendiculariter ad centrum, & aliud æquè velociter descendat, non tamen perpendiculariter, sed ex transuerso, & sit primum *A*, secundum *B*; tunc *A* mouetur æquè velociter cum *B*, & tamen descendit velocius, quia plus appropinquat ad centrum; ita similiter est de motu circulari, vel sphaerico: nam circulus æquinoctialis mouetur velocius, quam circulus minor in sphaera, & non circuit velocius; immò præcisè æquè velociter: quia præcisè in eodem tempore maior circulus, & minor complent suam circulationem.

Idem hic est duplex dubitatio. Prima, penes quid attendatur velocitas circularis motus. Secunda, penes quid attendatur velocitas circulationis, seu circuitio. Ad primam responderetur sicut de motu locali recto, quod huiusmodi velocitas est attendenda penes lineam descriptam à puncto velocissimè moto: verbi gratià, cælum æquè velociter mouetur, sicut circulus æquinoctialis. Patet, quia ille punctus est notissimus in cælo: quia medius inter duos polos. Et si obiiciatur, tunc sequeretur, quod si vni rotæ circumductæ colligaretur vnus baculus à centro ad circumferentiam, quod tunc illa rota æquè velociter mouetur, sicut extrema pars illius baculi. Secundo, sequeretur quod per solam attenuationem rotæ velocitaretur motus circularis. Consequens est falsum: quia adhuc manet eadem proportio potentie ad resistentiam. Tenet consequentia:

7. Mobile potest velocius moueri, & tardius circumire.

Velocitas motus circularis, & circulationis penes quid attendatur.

quentia: quia per solam attenuationem pars circumferentialis maiorem lineam describeret. Respondetur, negando consequentiam; quia conclusio intelligi debet de corpore reducto ad sphericitatem. Aliqui tamen concedunt consequens, quod tale mobile mouetur velocius, sicut extrema pars eius. Ad secundum, concedo consequens: quia ex attenuatione rotæ quodammodo diminuitur resistentia, & idè intenditur velocitas. Et sciendum, quod velocitas non attenditur simpliciter penes huiusmodi lineam, sed penes illam lineam, & numerum replicationis illius lineæ.

Ad secundam dubitationem respondetur, ponendo istam conclusionem: Circuitio,⁴ seu velocitas circuitionis est attendenda penes angulos descriptos circa centrum; ita scilicet, quod illud duplo velocius circuit, quod in eodem tempore duplum angulum circa centrum describit. Probatur, quia penes huiusmodi angulos descriptos circa centrum, Astronomi mensurant ad inuicem omnes motus corporum cælestium. Secundò, sequeretur quod Sol non moueretur duplo velocius Marte. Consequens est falsum, vt patet in sphaera: quia Sol complet suam circulationem in anno, Mars verò in duobus. Consequens probatur, quia Sol non pertransit duplum spatium, immò cum sphaera Martis sit multo maior, quàm sphaera Solis, multò maius spatium pertransit à Marte, quàm à Sole, nisi attendendo velocitatem penes angulos descriptos, & penes numerum angulorum descriptorum. Sed obiicitur: Mars mouetur velocius Sole, quia pertransit spatium plus quàm in duplo maius sphaera Solis: & non mouetur velocius nisi circumendo: igitur velocius circuit, quod est contra præcedentem conclusionem. Respondetur, concedendo antecedens; & negando consequentiam: quia non sequitur *A* mouetur velocius, quàm *B*, & non nisi descendendo; igitur *A* velocius descendit, quàm *B*, posito quod *B* descendat perpendiculariter ad centrum, & *A* moueatur velocius ex transuerso, & indirecto versùs centrum. Et sic patet penes quid sit attendenda velocitas motus circularis, & motus circuitionis. Et hæc de tertio.

Quantum ad quartum de augmentatione, est prima conclusio ista; velocitas augmentationis non est attendenda penes acquisitum ad istum sensum, quod illud non augmentatur velocius, cui maior quantitas acquiritur in eodem tempore; nec illud tardiùs, cui minor quantitas acquiritur; nec illud æqualiter, cui acquiritur æqualis quantitas, (& proportionaliter dicitur de diminutione.) Probatur, quia si parua herba, & magna arbor augmententur in eadem hora, ita vt vtrique acquiratur quantitas pedalis, certum est, quod istæ magnitudines sunt inæquales. Primò; ad experientiam, & communem vsum diceremus herbam magis plus augmentatam, quàm arborem. Secundò, quia illæ augmentationes sunt inæquales, quarum vna est insensibilis, & manifesta, & alia sensibilis, & manifesta; modò augmentatio herbæ est sensibilis, & arboris insensibilis: ergo, &c.

Secunda conclusio: Velocitas augmentationis attenditur penes proportionem acquisiti ad præ-existentm, scilicet, quod illud est æquè velociter augmentatum, cui in eadem hora est acquisita æqualis proportio magnitudinis aduenientis ad præ-existentm: & idè si vnum paruum animal

vt musca, augmentetur ad duplum, & vnum aliud animal magnum in eadem hora augmentetur ad duplum, ista duo æquè velociter augmentantur, non obstante, quod multò maior quantitas acquiritur vni, quàm alteri.

Tertia conclusio: Velocitas rarefactionis non est attendenda penes extensionem, sed penes proportionem, quæ est acquisita ad præ-existentm: quia quantum ad hoc est idem iudicium de augmentatione, & rarefactione. De alteratione dicitur super 7. huius. Patet igitur in quolibet genere motuum, penes quid, scilicet tanquam penes effectum, sit attendenda velocitas motus: & hæc de quarto.

Rationes, licèt sint satis solutæ; tamen ad primam negatur consequentia, quia penes spatium corporale non attenditur velocitas, quemadmodum præsupponit ratio.

Ad secundam, negatur consequentia, propter eandem causam.

Ad tertiam, dico quod illa ratio præsupponit velocitatem attendi penes lineam descriptam à toto corpore moto; modò hoc est falsum: sed attendenda est penes spatium lineare descriptum à puncto velocissimè moto.

Ad quartam, negatur consequentia; quia licèt sphaera maior velocius moueatur, tamen non velocius circuit, eo quod sphaera, vel circulus maior, & minor possunt in eodem tempore describere angulos æquales circa centrum.

Ad quintam, dico quod licèt non sit ibi spatium locale, attamen est ibi spatium, id est, distantia formalis inter terminos, secundum quam est successio ab vno termino ad reliquum.

Ad sextam de augmentatione, dico quod nec attenditur penes spatium, nec penes quantitatem acquisitam, vel deperditam, sed penes proportionem quantitatis acquisitæ, vel deperditæ ad præ-existentm.

ANNOTATIONES.

^a *Spatium pertransiunt est quasi effectus.* Nota, quod duplex est via rem aliquam cognoscendi, vt adnotauit Aristoteles in Prologo huius. Prima, quo ad nos per effectum, quod est nosse quia est, id est, hoc esse hoc, vt videntes hominem ridere cognoscimus esse risibilem, & secunda ordine naturæ per causam, quod est cognoscere propter quid, in quo propriè consistit ratio scientiæ. Scotus in hac quæstione inuestigat velocitatem motus ex effectu; tum quia cognitio nostra incipit à sensu, in 7. autem, quæst. 6. scrutatur viam quæ est per causam.

^b *Nam motus uniformis cuiuscumque partis moti mouetur æquè velociter.* Nota, quod motus est duplex, vniformis, & difformis, & vtraque differeñtia potest considerari respectu subiecti, & respectu temporis. Respectu subiecti motus est vniformis, cuius omnes partes æquà inter se velocitate mouentur, vt est videre in continuo rectè moto per planum: si enim lapis pedalis per planitatem moueatur, omnes eius partes mouentur æqualiter: difformis verò motus, quo ad subiectum est, quo non omnes partes mobilis mouentur æqualiter: qui duplex est, vniformiter difformis, & difformiter difformis. Motus vniformiter difformis est motus subiecti, ita difformiter moti, vt cuiuscumque portionis lineæ secundum talem extensionem punctum medium eà pro

Velocitas rarefactionis vnde pronuntiat

10.

9. *Velocitas augmentationis penes quid est attendenda?*

11. *Via rem aliquam cognoscendi est duplex.*

Motus alius vniformis, alius difformis.

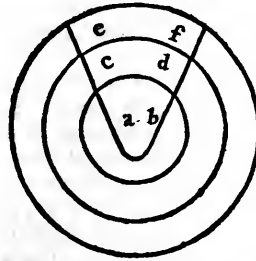
proportione exceditur ab extremo intensissimo talis portiunculæ, quâ excedit alterum eius extremum remississimum, qui quidem inter motus locales solum conuenit circulariter motis, & illis omnibus, vt apparet in mola frumentaria, cuius centrum indiuisibile immobile statet, si motus esset perfectè circularis; & si circumferentia moueretur vt 8. punctum medium inter ipsam, & centrum moueretur vt 4. & medium inter circumferentiam, & 4. moueretur vt 6. & medium inter 4. & centrum moueretur vt 2. Motus difformiter difformis quoad subiectum, est motus subiecti, ita difformiter moti, vt non cuiuscumque portionis secundum talem extensionem, punctum medium æqualiter excedat, & excedatur, vt si quadrupedale ita in vna hora alteretur, quod prima pedalitas accipiat calorem vniformiter vt vnum, secunda vniformiter vt 2. vel vt 3. &c. nam punctum medium talis pedalitatis, neque excedit vnum extremum, neque exceditur ab altero; cæterum motus localis non potest esse difformiter difformis quoad subiectum: quoniam rectus nequit vlllo modo esse difformis, cum omnes partes continui æqualiter moueantur, circularis verò omnis est vniformiter difformis.

12. Motus vniformis quoad tempus est ille, quo idem mobile æquis portionibus temporis æquas itidem pertranfit longitudines spatij, vt in regularissimo motu cælorum perspectum est; spatij videlicet veri, vel imaginarij: quia secundum Philosophos mouetur primum mobile, super quod putant non extare locum. Motus autem difformis quoad tempus est ille, quo partibus æqualibus temporis inæqualia pertranseuntur spatia, vel inæqualibus æqualia; & est vti superior, vel vniformiter difformis, vt si diuidatur secundum tempus, scilicet secundum prius & posterius, cuiusque partis punctum medium illa proportione excedit remississimum extremum illius partis, quâ exceditur ab intensissimo. Hæc motus species propriè accidit naturaliter motis, & proiectis, vbi enim moles ab alto cadit per medium vniforme, velocius mouetur in fine, quàm in principio; projectorum verò motus remissior est in fine, quàm in principio: atque ad eò primus vniformiter difformiter intenditur; secundus verò vniformiter difformiter remittitur. Motus verò difformiter difformis, quoad tempus est motus taliter difformis, vt si diuidatur secundum tempus non cuiuscumque partis medium eâ proportione excedit vnum extremum, quâ exceditur ab alio: vt si ita res aliqua moueretur per horam, vt per aliquam partem vniformiter moueretur vt vnum, per aliam vt duo, vel tria, & cætera, vt videri potest in motibus progressiuis animalium, quæ quidem species motus crebro accidit in alteratione corporum animalium, & potest forsan contingere in motu augmenti, & decrementi.

13. ^c *Velocitas motus localis recti, &c.* Nota, quòd hæc conclusio potest hoc exemplo explicari: vt sint duo mobilia *A*, & *B*, quæ non æquè velociter moueantur, si conferantur in velocitate, qualis portio fuerit inter lineas eodem tempore pertransitas, talis erit proportio inter velocitates; & eadem est ratio, si motus eiusdem mobilis, quo vno tempore mouetur, comparetur ad eum, quo mouetur in alio; vt si *A* mobile in

vna hora percurrat milliaria quatuor, in quo *B* percurrat tria, mouebitur in sceleritio velocius; & si *B* percurrat duo, mouebitur in duplo velocius, & si tantum vnum, in triplo.

^d *Circuitio, seu velocitas circuitionis est attendenda, &c.* Nota, quòd non penes idem attenditur velocitas circulationis, & velocitas motus, qui fit per

circulum. Nam velocitas circulationis, vt hic dicit Scotus, attenditur penes magnitudinem angulorū, qui describuntur circa centrum: exempli gratiâ, si tria mobilia circument

in eodem tempore tres circulos, taliter, vt quo tempore infimum mobile moueretur ab *A* ad *B*, medium percurrat à *C* ad *D*, & supremum ab *E* ad *F*, æqualiter circument; quia in eodem tempore æquales angulos describunt circa idem centrum: omnes enim sex illi anguli descripti in tribus circulis sunt æquales, quippè, quibus idem opponitur in centro: & idè eodem tempore lingua peragent suos circulos. Sed tamen non mouentur æqualiter: quoniam velocius mouetur medium mobile, quàm infimum, multoque celerius supremum; quoniam bases illorum angulorum non sunt æquales, quapropter quanto per maiorem circulum eodem tempore vnumquodque mouetur, tanto maiorem describit lineam, ita vt cælestes omnes orbis æqualiter circumeant, tamen tanto quisque velocius, quanto aliis superior; nam eodem die omnes complent suos circulos ad motum primi mobilis, tametsi longè inæquales: & idè quanto orbis est inferior, tanto motu diurno tardius fertur. Eadem ratione in eadem sphaera omnia puncta circumeunt æqualiter, licet quanto sunt propinquiora polo, tanto minori velocitate moueantur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Necessè autem est, & ipsum nunc. Iste est secundus tractatus huius sexti, in quo Philosophus determinat de diuisione motus; & diuiditur in sex capitula. In primo capitulo præmittit duo præambula necessaria ad suum propositum. In secundo determinat de diuisione motus. In tertio determinat de *mutato esse* secundum se. In quarto, determinat de *mutato esse* in comparatione ad motum. In quinto, determinat de diuisione motus in comparatione ad tempus, & ad magnitudinem. In sexto, determinat de diuisione status, & quietis. Secundum ibi: *Motus autem est.* Tertium ibi: *Quoniam autem omne quod mutatur.* Quartum ibi: *Quoniam autem omne quod mutatur in tempore.* Quintum ibi: *Quoniam autem omne id, quod mouetur.* Sextum ibi: *Quoniam autem omne, quod mouetur, aut quiescit.* Primum capitulum diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor conclusiones, quas ponit. Secunda ibi: *Quod igitur sit.* Tertia ibi: *Necessè ergo, & moueri id.* Quarta ibi: *Quoniam enim, & quoddam in quoddam.* Prima conclusio est, quòd nunc, seu instans, est omnino indiuisibile. Probat, ^a quia illud est omnino indiuisibile, quod sic est finis præteriti, ita vt nihil sit ipsius præteriti;

14. Text. 25.

Instans est omnino indiuisibile.

& quod ita est initium futuri, ita ut nihil sit ipfius futuri; fed inflans est vnum, & idem, quod fic est initium futuri, & finis præteriti; quod nihil est ipfius futuri, ficut etiam ipfius præteriti: igitur inflans, ficut *nunc*, est omnino indiuidibile. Maior probatur, quia fi effer diuidibile, non effer diuidibile nifi in præteritum, & futurum; & per confequens, non fic effer finis præteriti, quin effer aliquid ipfius præteriti; nec initium futuri, quin effer aliquid ipfius futuri.

15.
Text. 26.

Necesse 2 est autem. Probat minorem; quia vel est idem inflans, quod est finis præteriti, & initium futuri, vel diuerfa; fi idem, habetur propofitum; fi diuerfa, vel funt mediata, vel immediata: non immediata, vt probatum est priùs; fi mediata, tunc inter ipfa est tempus medium; & per confequens *nunc* acceptum non fic erat finis præteriti, & initium futuri, quin effer aliquid ipfius futuri. Secundò, probatur conclusio: quia nifi *nunc* effer indiuidibile, fequeretur quòd aliquod exiftens in præterito effer in futuro, & è contra, quod est impoffibile. Confequentia probatur: quia illud, quod habet effer in *nunc*, habet effer totum fimul: igitur fi *nunc* fit diuidibile in præteritum, & in futurum, fequitur quòd aliquid fimul est in præterito, & futuro, quod est impoffibile. Tertiò, 4 quòd fi *nunc* fit diuidibile, tunc non accipitur *nunc* nifi metaphoricè, pro paruo tempore; & fic non est ad propofitum, & tunc intelligit conclufionem cum probatione: & patet in littera.

Text. 27.

Text. 28.

Text. 29.

Motus nõ potest fieri in inflanti.

Quòd autem & nihil in ipfo nunc mouetur. Hic probat fecundam conclufionem; & est primum præambulum principaliter intentum in ifto capitulo. Et primò, ponit conclufionem. Secundò, ponit vnam aliam, ibi: *At verò.* Secunda conclusio est, quòd in inflanti non potest fieri motus. Probatur, & fit ita, quòd mobile velociùs pertranfeat magnitudinem *A, B* in inflanti; igitur tardiùs in eodem inflanti pertranfubit minorem magnitudinem, fcilicet *A, G*; tunc ex quo tardiùs in toto *nunc*, ficut inflanti, pertranfubit eandem magnitudinem in menfura minori, quàm in inflanti: igitur inflans erit diuidibile, quod est contra præcedentem conclufionem.

16.
Text. 30.
Quis non potest fieri in inflanti.

At verò 6 neque quiefcere. Ponit tertiam conclufionem, quòd in inflanti non potest fieri quies. Probatur tripliciter: quia in illo non potest fieri motus; fed in inflanti non potest fieri motus; igitur, &c. Maior probatur, quia illud dicitur quiefcere, quod est aptum natum moueri, & non mouetur, quando aptum natum est moueri eo modo, quo aptum natum est moueri, vt patuit in quinto. Et minor patet per præcedentem conclufionem.

Text. 31.

Text. 32.

Motus omnis est in tẽpore.

Amplius 7 fi idem. Secunda ratio: quia fi in inflanti poffet fieri quies, fequeretur quòd idem fimul moueretur & quiefceret. Confequens est impoffibile. Confequentia probatur, pofito quòd aliquod mobile moueatur per aliquam horam, & quiefcat per aliam immediatè fequentem; tunc fi mobile natum est quiefcere in inflanti immediato, fequitur quòd in illo inflanti fimul mouetur, & quiefcit: quia quàm ratione moueretur, eadem ratione quiefceret.

Amplius 8 autem quiefcere. Quia quiefcere est fimiliter fe habere priùs, & pofteriùs; fed in inflanti non effer priùs, nec pofteriùs; igitur in inflanti non potest effer quies.

Necesse est ergo. Ponit quartam rationem, fcili-

cet quòd omnis motus est in tempore. Probatur, quia omnis motus est in tempore, vel aliquis in inflanti; fed nullus est in inflanti, vt iam probatum est; igitur omnis motus est in tempore.

Quòd autem mutatur. Probat quintam. Et fecundò remouet dubium, ibi: *Dico autem.* Quinta conclusio est, quòd nullum indiuidibile potest moueri. Probatur, quia fi fic; fequeretur quòd indiuidibile effer diuidibile. Confequens est impoffibile. Confequentia probatur, quia omne quod mouetur de aliquo termino in aliquem terminum, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem; fed per te, indiuidibile mouetur: igitur indiuidibile est partim in termino à quo, & partim in termino ad quem. Maior probatur, quia fi effer totaliter in termino à quo, iam nondum moueretur; immò nondum inciperet moueri; & fi effer totaliter in termino ad quem, iam non moueretur, fed effer motum.

Dico autem id, quòd mutatur. Hic remouet dubium: quia fi fiat mutatio de albo in nigrum, tunc fi immobile fit partim in termino à quo, & partim in termino ad quem, tunc fequitur, quòd mobile effer sub albedine, à qua est motus, & sub nigredine, ad quam est motus. Respondet, quòd non oportet mobile effer in quocumque terminorum vltimorum, fcilicet in termino vltimato, à quo est motus; nec etiam in termino vltimato ad quem est motus; fed sub intermedio inter ifta duo; vt in mutatione de nigro ad album, mobile est sub fufco, aut pallido, aut alio colore in intermedio.

ANNOTATIONES.

* *Quia illud est omnino indiuidibile, &c.* Nota, quòd per tempus hic intelligitur præteritum, & futurum; *nunc* enim, ficut præfens non est tempus, fed illud quod præcedit, est præteritum; & quod fequitur, est futurum. Quòd autem præfens non fit pars temporis, probatur: quia omnis pars temporis habet partes; fed præfens non habet partes, quia cuiuslibet fucceffiu habentis partes vna pars fuccedit alteri, & vna est ante aliam, & vna est facta ante aliam; in præfenti autem non potest assignari, quòd vna pars fuccedat alteri, nec quòd vna pars fit facta ante aliam: quia quicquid est pars præfentis, est præfens, quod verò est factum, vel est fiendum, non est præfens. Ex hoc fequitur, quòd præfens non est aliud, quàm ipfum indiuidibile, vel ipfum *nunc*, vel inflans: vel ipfum continuans partem præteriti cum futuro; nam quocumque dicitur effer præfens, dicitur effer *nunc*, & è contra: igitur *nunc*, & præfens funt idem. Obferuandum est tamen, quòd non folum est inflans præfens, fed & hora, & dies, & menfis, & annus funt præfentes: fed differenter, quia hora non effer *nunc* per fe primò præfens, quia non effer præfens fecundùm fe totam, fed fecundùm inflans, quo pars eius præterita continuatur cum futura: & pariter dies, menfis, & annus. Inflans verò effer præfens per fe primò: quia est *nunc*, non ratione alterius, fed per fe totum, eo modo quo indiuidibile dicitur totum, id est, quòd nihil illius est nifi modò, & hoc est, quod intendit hic Ariftoteles, quia præteritum est terminatum à parte ante, cum non extendat fe ad aliquid de præterito: ergo in præterito effer terminus finalis, & in futuro effer terminus initialis; fed nihil aliud

17.

Nullum indiuidibile potest moueri.

18.

Nunc, ficut præfens non effer tempus.

Quomodo hora, dies, menfis, & annus funt præfentes.

aliud est *nunc* nisi terminus, vltra quem non est præteritum, & ante quod non est futurum: ergo in vtroque tempore, scilicet præterito, & futuro est *nunc*, sicut terminus in terminato. Et ex hoc sequitur, quod *nunc* est indiuisibile, quia, cum *nunc* sit distinctum à tempore, & sit terminus præteriti, & futuri; cum infra terminum præteriti sit, totum præteritum, & infra terminum futuri, sit totum futurum, sequitur quod *nunc* nihil includit de præterito, neque de futuro; & per consequens ipsum est indiuisibile. Si enim esset diuisibile, haberet partem priorem, & posteriorem, & per consequens haberet in se præteritum, & futurum; quia cuiuslibet, quod est tempore, pars prior est præterita respectu posterioris, & posterior pars est futura respectu prioris.

19.

Si diuersa, vel sunt mediata, vel immediata.
Nota, quod sicut impossibile est imaginari aliquam partem lineæ, quin ipsa terminetur duobus punctis, & claudatur inter duo puncta, per modum cuiusdam interualli; nec etiam possunt imaginari duo puncta, quin inter ipsa cadat medium, siue media linea, quoniam indiuisibile non est immediatum indiuisibili. Sic etiam proportionaliter non potest imaginari aliqua pars temporis, quin ipsa cadat inter duo indiuisibilia; cum enim quælibet pars temporis sit continua, oportet quod partes temporis per aliqua indiuisibilia copulentur, & continuentur, quoniam hæc est descriptio continui. Cum igitur pars præterita sit quid continuum, oportet quod in parte præterita sint infinita indiuisibilia, sicut & infinitæ partes: de nullo autem indiuisibili est verum dicere, quod sint duo præsentia, quoniam sicut illa pars in qua sunt, præteritæ, ita & indiuisibilia ipsa præterierunt; solum ergo de illo indiuisibili est verum dicere, quod sit præsens, quod copulat partem præteritam cum futura. Et ex hoc sequitur, quod idem est *nunc*: quod est finis præteriti, & initium futuri; quia si esset alterum, & alterum: vel illa essent immediata, quod prius improprium est, vel distantia à se inuicem, & tunc inter ea esset tempus medium, quod est impossibile; quia tunc præteritum, & futurum, quæ sunt continua, non haberent se consequenter; tum quia tempus omne cum sit diuisibile, ipsum *nunc* esset diuisibile: cum enim quicquid interciperit inter præteritum, & futurum, sit *nunc*: quia *nunc* nihil aliud est, quàm præsens, quod nec præteritum, nec futurum est. Consequens est, vt ipsum *nunc* sit diuisibile.

20.

Quod mobile velocius pertranscat, &c. Pro intelligentia huius probationis, signetur magnitudo, quam mobile velocius pertransit in *nunc*; & sit magnitudo *A, B*; *nunc* verò in quo magnitudo pertransit sit *D*, supponatur, quod in quocumque tempore est motus, esse proinde potest, & velocior, & tardior, quæ sunt accidentia motus. Hoc supposito, sic formetur ratio: In quocumque tempore est motus, in eo potest esse velocior, & tardior; sed in ipso *nunc* motus nequit esse velocior, & tardior: ergo neque simpliciter motus. Minor probatur, si in ipso *nunc* quod vocatur *D*, esse potest motus velocior, & tardior; sit ergo mobile tardius, quod in ipso *D* transit *A, B*; sequitur quod mobile velocius pertransibit *A, B*, in minori mensura, quàm sit *D*, siue *nunc*; & per consequens aliquid est minus ipso *nunc*: atque ita ipsum est diuisibile; sed pro-

batum est esse indiuisibile; ergo moueri in illo quicquam est impossibile.

Q V Æ S T I O V I.

Vtrum in instanti possit fieri motus.

Aristot. hic text. 29. Auert. com. 30. Albert. tract. 2. c. 8. Scot. in 2. dist. 2. q. 9. §. Ad aliud. Richard. in 1. dist. 31. q. 3. Durandus in 4. dist. 43. q. vlt. Ionu de Colonia q. 264. Tact. 6. Phys. in hunc text. Rada com. 2. controu. 7. art. 3. Valq. 1. p. dist. 197. c. 2. Suarez tom. 2. Met. dist. 30. sect. 4. Conimyb. & Ruyuis in expositione c. 3. lib. 4. Physic. Hurt. dist. 11. Physic. sect. 10. §. 70. Fuente 6. Physic. q. 2. diff. 1. Roccus in Paraphrasi. summa 2. q. 1. c. 2. c. q. 3.

AR G V I T V R quod sic: posito quod sit aliquod opacum sphericum minus luminoso, cui obicitur; & moueatur vnũ mobile ad motum vmbræ illius opaci, ita vt ponatur in extremo vmbræ; tunc pono quod opacum continuè augmentetur vsque dum sit æquale luminoso; tunc per secundam conclusionem secundi Perspectiuæ patet, quod vmbra corporis opaci esset in infinitum protensa, & tamen semper antè terminabatur: igitur illud mobile nunc distat à corpore opaco per spatium infinitum, & immediatè antè distabat solum per spatium finitum: igitur illud mobile mutatum est subito, & habet propositum.

1.

Secundò, quia alteratio fit subito; omnis alteratio est motus, igitur motus fit in instanti. Minor patet in 3. huius, text. 81. Et maior probatur tripliciter. Primò, per Aristotelem in lib. de Sensu, & Senfatu, vbi dicit, quod contingit aliquod torum simul alterari, & dimidium prius. Secundò, quia illuminatio fit in instanti, vt patet in secundo de Anima, text. 72. Tertiò, per Aristotelem 8. Ethicor. vbi dicit quod delectatio fit in instanti.

Tertiò, ad principale: quia augmentatio fit subito: quia sine resistentia mobilis ad motorem, vnde nec est resistentia extrinseca, nec intrinseca: quia mouens in augmentatione extenditur per totum corpus, scilicet anima vegetatiua cum calore naturali, & tamen est motus; ergo, &c.

Quartò, quia generatio fit in instanti, eo quod est terminus nutritionis diuisibilis, vt dicit Comm. 5. huius; & tamen generatio est motus, vt patet in Prædicamentis. Similiter patet 3. huius, text. 6. vbi Aristoteles definiens motum inducit de generatione, quod non esset, nisi generatio esset motus.

Quintò, sequeretur quod nunquam esset verum dicere, motus est; quod est falsum, vt patuit 3. huius, quæst. 6. quia nunquam esset verum dicere, nisi motus fieret in instanti, quia de tempore non habemus nisi instans.

Sextò, sequeretur quod non possemus videre motum localem. Consequens est contra experientiam. Consequentia probatur: quia visio fit in instanti; ideo nisi motus fieret in instanti, iam non posset esse visio motus.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto sexto, text. 29. In quæstione primò videbitur, quid est possibile virtute agentis naturalis. Secundò, videbitur quid est possibile virtute agentis supernaturalis.

2.

Diuisio quæstionis.

Quantum ad primum; prima conclusio est ista: Nulla alteratio ad qualitates primas, aut illas, quæ primas consequuntur, potest fieri in instanti. Probatur; quia quælibet talis fit cum

Alteratio nõ potest fieri in instanti.

resistentia, quæ est causa sufficiens successione.

3. Illuminatio fit successiue.

Secunda conclusio. Quælibet illuminatio fit successiue. Probat, quælibet illuminatio fit consequenter ad motum successiuum, quia vel fit per generationem luminosi, aut eius approximationem, vel remotionem obstaculi, aut aliter qualitercumque est possibile per agens naturale, & quocumque modo dicatur, semper fit successiue. Vnde de motu alterationis, vt de illuminatione, & aliis huiusmodi alterationibus sunt alie speciales difficultates. Ideo nunc ad præfens solum est dicendum de motu locali; & est

3. Motus localis non potest fieri subito.

Tertia conclusio. Impossibile est motum localem fieri subito. Probat, sic, quia si sic, sequeretur quod aliqui moueretur velocius in mensura minori, quam in diuisibili. Consequens implicat. Et consequentia probatur, quia si *A* mobile pertransit aliquid spatium in instanti; tunc capio aliud mobile duplo velocius, & quero an illud pertransit idem spatium in eadem mensura, vel in minori, vel in maiori; si in eadem, tunc esset æquæ velox, quod est contra positum; si in maiori, tunc esset tardius, quod etiam est contra positum; si in minori, haberetur propositum.

Secundò, si sic, sequeretur quod idem simul moueretur, & quiesceret. Consequens est impossibile. Et consequentia probatur, & moueatur aliquod mobile per horam, & quiescat per sequentem. Tunc probo, quod in instanti medio illud simul mouetur, & quiescit. Probat, sic: quia illud, quod mouetur in aliquo tempore, mouetur in quolibet illius temporis, in quo natum est moueri; sed per te, mobile natum esse moueri in instanti, & illud instans esse pars temporis, in quo mobile mouetur, quia idem instans est finis præteriti, & initium futuri; igitur in illo instanti mobile mouetur, & eadem ratione probabitur, quod in illo instanti illud mobile quiescet.

Notandum tamen, quod istæ rationes sunt satis probabiles, loquendo præcisè virtute agentis naturalis; attamen non sunt demonstratiue: quia ad primam diceretur, quod illud, quod mouetur subito; nec est velox, nec tardum. Secundò, diceretur, quod motu subito non potest esse aliquid velocius. Tertio, diceretur quod esset aliquid velocius, tamen non definiretur sic: Velocius est, quod in minori mensura pertransit æquale; sed definiretur isto modo: Velocius est, quod in æquali mensura pertransit maius: & ideò illud, quod subito pertransiret lineam, moueretur velocius, quam illud quod subito pertransisset pedem præcisè.

4.

Ad secundam rationem diceretur, negando consequentiam; quia diceretur quod in illo medio instanti mobile non moueretur, immò est primum instans non esse motus: & hæc de primo.

Motus potest per potentiam supernaturalem fieri in instanti.

Quantum ad secundum, ponitur ista conclusio: Per potentiam^a supernaturalem possibile est, quod subito fiat motus localis. Probat, quia talis potentia supernaturalis, est infinita; igitur in infinitum modica mensura potest exercere suam operationem.

Contra conclusionem arguitur: quia si ita esset, tunc sequeretur quod in tempore finito posset pertransiri spatium infinitum motu vniiformi. Consequens est falsum, vt probatur quæst. 3. Consequentia probatur, quia si in quolibet instanti alicuius temporis mobile pertransiret pedale, tunc pertransitum in fine esset infinitum, & tamè motu vniiformi, quia in quolibet instanti tem-

poris pertransitur tantum, quantum in alio instanti.

Secundò, sequeretur quod nihil posset moueri subito, nisi indiuisibile. Consequens est falsum, quia illa potentia quam tu ponis posse mouere indiuisibile, potest etiam mouere diuisibile. Consequentia probatur: quia si mobile sit diuisibile, tunc in ipso est prius, & posterius secundum partes magnitudinis; igitur est etiam prius & posterius secundum partes motus. Tenet consequentia: quia motus & magnitudo diuiduntur: modò vbi est prius, & posterius, ibi est successio: igitur in instanti est successio, quod est impossibile.

Tertio, sequeretur quod illius moti subito quælibet pars esset infra aliam partem, & quælibet pars penetraret aliam. Consequens est falsum, quia tunc non haberet partem extra partem & per consequens esset indiuisibile.

Quarto, quia tu negas definitionem velocioris, scilicet quod velocius est, quod in minori mensura pertransit æquale, quæ tamen prius erat vniuersaliter concessa.

Quinto, si aliquid mobile potest moueri subito, ponatur quod cælum circumuoluatur ab Oriente in Occidentem, & iterum in Orientem subito; tunc quero, cuius coloris sit cælum; si dicatur quod illius coloris, cuius nunc est. Contra, quia solum est per totum ad medium circuli ab Oriente in Occidentem; & iteratò ad Orientem. Si dicatur, quod sit coloris Solis. Contra, quia quælibet pars cæli esset vbi est alia: igitur cum aliæ partes cæli non coloratæ vt Sol, sint plures & maiores, sequitur quod cælum potius apparebit coloratum colore aliarum partium, quam colore Solis.

Sextò, quia si cælum posset circumuolui vnâ completâ reuolutione, eadem ratione posset bis circumuolui in eodem instanti; modò inimaginabile est quod bis fiat circulario cæli, quin vnâ fiat ante aliam; igitur in instanti esset antè, & post, quod est impossibile.

Septimò, quia si cælum circumuolueretur subito, probo quod non circumuolueretur, quia non haberet se aliter, quam prius.

Ad istas rationes respondetur. Ad primam dico, quod in motu subito non est inconueniens, quod subito & vniiformiter pertransiretur spatium infinitum in tempore finito; modò hoc negabitur de spatio, cuius quælibet pars pertransitur successiue, in hac verò quæstione pono quod partes spatij pertransirentur subito, & sic non est inconueniens.

Ad secundam, negatur consequentia. Ad probationem dico, quod motus, & magnitudo consimiliter diuiduntur, loquendo de motu successiuo: quia non nisi motus successiuus potest fieri virtute agentis naturalis.

Ad tertiam, concedo, sed ex hoc non sequitur, quod vnâ pars sit extra aliam; & ex hoc conceditur, quod idem sit in diuersis locis.

Ad quartam, concedo quod velox, & tardum non dicuntur nisi de motu successiuo: quia definiuntur tempore; & sic de motu successiuo illæ definitiones sunt bonæ.

Ad quintam, dico quod cælum coloraretur colore medio.

Ad sextam, concedo, quod bis potest fieri reuolutio cæli, ter, vel quater, sine hoc, quod vnâ præcedat aliam.

Ad septimam, dico quod aliter se habet, sed hoc non potest percipi secundum differentiam

5.

6.

mensuræ, in qua fit reuolutio, sed secundum differentiam situs partium cœli ad partes magnitudinis, circa quam voluitur.

Ad rationes principales. Ad primam, dico, quod non est possibile virtute alicuius agentis naturalis quod aliquod mobile moueatur secundum motum continuum talis vmbre.

Ad secundam de alteratione, dico, quod non fit subitò, & etiam in proposito intendimus de motu locali.

Ad tertiam de augmentatione, dico, quod ibi est resistentia, tam in motu alimenti, quam etiam in corruptione.

Ad quartam de generatione, dictum fuit in quinto.

Ad quintam, negatur consequentia; vt patet super tertium, hoc ^b verbum est connotat tempus, & non instans.

Ad sextam, concedo, quod motus videtur, & si aliqua visio fiat in instanti, illa esset alterius visibilis, quam motus.

tia: cum ergo virtuti diuinæ, quæ est infinita, non possit aliquid resistere, sequitur, quod poterit mouere per instans, & sine successione, si velit; prima tamen responsione videtur conformior.

^b Hoc verbum est connotat tempus. Nota, quod ista propositio, motus est, habet duplicem intellectum: vnum quod nunc sit mensura actus designati, & illo modo est falsa: quia motus instanti non mensuratur. Alium intellectum potest habere, quod nunc dicat mensuram compositionis prædicati cum subiecto, vel huius veritatis prædicati ad subiectum, & isto modo est vera: nam in omni propositione vera de præsentibus, prædicatum vnitur subiecto pro instanti indiuisibili: ita vt eius veritas mensuretur instanti indiuisibili: non tamen oportet, quod actus designatus per prædicatum mensuretur indiuisibili: sed ista stant simul, quod actus designatus mensuretur tempore, & tamen quod in instanti vnitur prædicatum subiecto.

Hac propositio, motus est, quomodo intelligatur.

ANNOTATIONES.

7. ^a Per potentiam supernaturalem possibile est, &c. Nota, quod (sustinendo tempus esse durationem, vel continuationem successuum motus ipsi motui inhærentem, per quam formaliter dicitur continuus, & successiuus, & quod talis duratio, vel continuitas successiua motus realiter distinguatur ab entitate motus, atque aded, quod sine implicatione contradictionis sit à motu separabilis) facile sustineri posset motum posse fieri in instanti. Nam sicut substantia consistit in indiuisibili, etiam à quantitate separata realiter sibi inhærente, à qua formaliter dicitur quanta, & diuisibilis, ita si tempus separatur à motu, motus esset indiuisibilis; & hoc diuisione oppositâ diuisioni, quæ est in partes sumptas secundum diuisionem temporis: & ratio est, quia successio est relatio partis prioris ad partem posteriorem fundata in tempore mensurante vnâ partem motus, & terminata ad partem temporis mensurantem aliam partem motus: atque aded sicut positâ quantitate in duabus substantiis statim confurgit relatio æqualitatis, vel magnitudinis, & paruitatis, & eâ ablata, statim etiam aufertur talis relatio; ita etiam positâ vnâ parte motus in vna parte temporis, & aliâ in alia parte temporis, statim ponitur relatio partis prioris ad partem posteriorem, ita vt eâ ablata inter partes motus, non sit prioritas, aut posterioritas.

8. Ex quibus sequitur primò, quod non implicat contradictionem motum fieri in instanti, cum omnes partes eius possint esse in instanti. Sequitur secundò, quod non implicat contradictionem motus esse sine tempore, nec omnes partes motus simul esse in eodem instanti. Quod autem motus posset fieri in instanti, & sine tempore, patet primò, quia motus, & tempus realiter distinguuntur, nec motus dependet à tempore in genere eausæ intrinsecæ; immò, secundum multos, non est nisi vnum tempus, & illud est passio primi motus; cum ergo non sit impossibile, cessante primo motu, alium motum fieri, sicut superius paruit, sequitur, quod secundum eos oportet dicere motum posse fieri sine tempore, quamuis non sit verum, quod dicunt tantum esse vnum tempus omnium temporalium. Posset etiam probari: quia successio in motu non prouenit nisi ex resistentia

QVÆSTIO VII.

Vtrum indiuisibile moueri possit?

Aristot. hic text. 32. Aueroës, & reliqui interpretes ibid. Alber. tract. 1. cap. 7. Scotus in 2. dist. 2. quæst. 9. Lychetus, & Tartaretus ibid. Mayron. ibid. quæst. 12. Gregorius quæst. 2. art. 1. Rada tom. 2. controu. 7. art. 3. Tolet. 6. Physic. quæst. 4. Vallæ. controu. 58. ad tyrones. Fuente 6. Physic. quæst. 2. diff. 2. Ruuius, & Conimbic. ibid. in exposit. cap. 3. Roccus ibid. & cap. 4.

ARGVITVR quod sic: quia si aliquod corpus frigidum condensetur vsque ad duplum, eius frigiditas esset in duplo intensior, quam prius: igitur adhuc est potentior ad condensandum, quam prius erat; sed prius potuit condensare ad duplum: igitur adhuc potest condensare ad duplum; & tunc esset in duplo intensior frigiditas, quam prius; igitur adhuc poterit condensare, & sic in infinitum vsque ad indiuisibile. Tunc arguitur sic; istud quando erat diuisibile poterat moueri deorsum: igitur & nunc quando est indiuisibile: quia grauitas sua est in infinitum intensior quam prius; & in infinitum minus de medio sibi resistit.

Secundò, quia materia prima est indiuisibilis, quia non est quid, nec quale, nec quantum, vt patet 7. Metaph. text. 8. & tamen potest moueri.

Tertio, quia intellectus noster est indiuisibilis, & tamen mouetur: quia motis nobis mouentur omnia, quæ sunt in nobis.

Quarto, quia aliqua magnitudo mouetur; sed in omni magnitudine est aliquod indiuisibile: igitur aliquod indiuisibile mouetur.

Quinto, quia aliquod indiuisibile potest quiescere; quia est, & non mouetur: igitur potest moueri: quia sunt priuatiuè opposita, quæ possunt fieri circa idem.

Sextò, quia indiuisibile, vt intellectus, patitur: verbi gratiâ, ab obiecto: igitur mouetur: quia pati est moueri.

Septimò, aliquod indiuisibile generatur: igitur mutatur. Consequentia tenet, & patet antecedens de actibus intelligendi, & speciebus intelligibilibus.

Octauò, quia indiuisibile moueri non impli-

cat contradictionem, & ipso posito in esse nullum sequitur impossibile; igitur potest moueri. Oppositum probatur ex Aristotele *in isto 6. text. 32.* vbi ex intentione probat quod nullum indiuisibile mouetur. In quaestione primò videbitur si indiuisibile potest moueri localiter; & secundò, si potest alterari.

Diuisio quaestiois.

2. *Indiuisibile dicitur multipliciter.*

Quantum ad primum, notandum, quod aliquid dicitur indiuisibile multipliciter. Primo modo per carentiam diuisionis in partes diuersarum rationum; & sic materia prima dicitur indiuisibilis; & etiam forma. Secundo modo per priuationem diuisionis, scilicet separationis partis à parte, licet actu habeat partes, & sit extensum; & isto modo caelum dicitur indiuisibile. Tertio modo per priuationem extensionis, & hoc dupliciter: vno modo sicut punctus habens positionem in continuo: alio modo sicut intellectus, vel intelligencia.

Aliquid dicitur moueri tripliciter.

Secundò, notandum, quod aliquid dicitur moueri tripliciter: vno modo per se, quia indiuisum à se, & diuisum à quocunque alio mouetur, vt homo. Alio modo dicitur moueri secundum partes, vt illud, quod denominatur moueri ex eo, quod aliqua pars eius mouetur: & tertio modo dicitur moueri aliquid per accidens, vt qualitas ad motum subiecti.

Indiuisibile non potest moueri localiter per se.

Istis præmissis, ponit Aristoteles duas conclusiones. Prima est; indiuisibile non potest moueri localiter per se. Probatur, quia omne quod per se mouetur localiter, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem; sed nullum indiuisibile est partim in termino à quo, & partim in termino ad quem: igitur, &c. Maior probatur, quia vel est totaliter in termino à quo, & hoc non; quia iam non mouetur, sed mouebitur; vel totaliter in termino ad quem: & hoc non; quia iam motum est, & non mouetur; vel in vtroque; & hoc est impossibile; quia iam esset in diuersis locis; vel nullo modo est in aliquo terminorum; & hoc non; quia mouetur de vno ad reliquum; igitur relinquatur, quod est partim in termino à quo, & partim in termino ad quem; & minor patet, quia tunc indiuisibile haberet partem.

3. Secundò, sequeretur, quod^a indiuisibile esset diuisibile; consequens est falsum. Consequentia probatur, quia indiuisibile mouetur; sit igitur quod per aliquod tempus moueatur super indiuisibile; igitur cum quocunque motu dato possit dari tardior, & illo non pertransibitur, nisi vnum indiuisibile, quia non minus indiuisibili, quia iam esset æquè velox, vel velocior; ergo, &c.

Tertiò, sequeretur, quod^b continuum esset compositum ex indiuisibilibus; consequens est falsum, vt patuit *in isto 6. text. 1. & inde.* Consequentia probatur, quia indiuisibile motum priùs pertransit indiuisibile, & consequenter aliud, quod non esset nisi pertransitum componeretur ex indiuisibilibus.

Indiuisibile mouetur per accidens.

Secunda conclusio: Indiuisibile mouetur per accidens. Probatur, quia motus nobis mouentur omnia, quæ sunt in nobis; sed in nobis sunt indiuisibilia; ergo, &c.

4. *Angelus, & anima possunt per se moueri.*

Tertia conclusio est specialiter de intellectu humano, & intelligentiis, quod huiusmodi indiuisibilia possunt per se moueri; vnde imaginandum est, quod huiusmodi indiuisibilia occupent aliquem totum locum, ita quod in isto loco, & in qualibet parte est totum illud, & quælibet

bet pars eius; quemadmodum tota humana intelligentia est tota in corpore humano, & tota in qualibet parte eius; & tunc huiusmodi indiuisibile mouetur cum toto corpore, quod occupat non per inhaerentiam, sed per appropriacionem, & huiusmodi indiuisibilitu quantò aliquod est perfectius, tantò maiorem locum occupat: & idè Deus, cum sit summè perfectus, est vbique. Idè non obstantibus istis conclusionibus est notandum, quod illæ tres rationes adductæ non sunt demonstratiuæ: & æquè probant, quod indiuisibile non mouetur per accidens; sicut quod non mouetur per se. Idè ad primam; quando dicitur omne, quod mouetur, est partim, &c. dico, quod hoc non conceditur, nisi ad istum sensum, quod omne, quod mouetur, pertransiuit partem de termino à quo, & pertransibit partem de termino ad quem: vel isto modo, omne quod mouetur est in aliquo situ, qui respectiue dicitur terminus à quo, & respectiue dicitur terminus ad quem; sed non oportet, quod illius, quod mouetur, vna pars sit in termino à quo, & alia in termino ad quem.

Ad secundam, negatur consequentia. Ad probationem dico, quod impossibile est, quod aliquod indiuisibile motum pertransit in tempore præcisè indiuisibile, immò in quolibet tempore pertransit diuisibile; & quodlibet indiuisibile pertransit subito.

Ad tertiam, negatur consequentia: quia semper^c punctus motus pertransibit lineam, vt dictum fuit priùs. Ex quo patet, quod istæ rationes non obstant, quin aliquod indiuisibile possit moueri localiter; & hoc de primo.

Quantum ad secundum, notandum, quod si qualitas alicuius corporis poneretur in puncto indiuisibili, ipsa esset infinita intensiue. Quod patet, quia si qualitas vniiformis alicuius corporis per imaginationem moueatur in sua medietate, ipsa esset in duplo intensior, quam antè, & in sua quarta ipsa esset in quadruplo intensior; & sic in infinitum: igitur si ponatur in puncto ipsa esset infinita. Secundò, præmitto, quod de facto est aliquod indiuisibile qualificatum, quia, vt patuit priùs, in quolibet continuo est indiuisibile, modò quodlibet continuum est qualificatum: igitur etiam quilibet punctus materiae continui est qualificatus; & hoc patuit priùs, quia concedebatur, quod esset dare punctum materiae, punctum formæ, & punctum qualitatis.

Ex istis sequitur ista conclusio, quod impossibile est aliquam qualitatem existentem in puncto extendi per corpus diuisibile. Probatur, quia quælibet qualitas alicuius puncti est finita intensiue, quia non est intensior qualitate, aut parte qualitatis illius totius, cuius ipse est punctus; sed si esset posita extensiue, per subiectum diuisibile, probaretur per primum notabile, quod si poneretur in puncto, esset infinita; ergo, &c.

Secunda conclusio: indiuisibilia, cuiusmodi sunt intellectus, possunt alterari alteratione, quæ est receptio qualitatis. Item, secundum fidem alio modo, quia intellectus est passibilis à qualitatibus primis.

Tertia conclusio: Indiuisibilia habentia^f positionem in continuo, possunt alterari ad alterationem suorum subiectorum, siue ad alterationem illorum, in quibus habent positionem.

Quarta conclusio: Nullum tale indiuisibile potest alterari per se separatim existens à toto.

Patet,

5.

6. *Indiuisibilia quomodo alterari possunt.*

Patet, quia impossibile est aliquid tale separatim existere. Ex quibus patet, quod non repugnat, quin indiuisibile possit moueri localiter, & etiam alterari: tamen naturaliter hoc non est possibile de puncto indiuisibili existente seorsum, & separatim ab aliis.

Ad rationes. Ad primam dico, quod nullum ens naturale potest in tantum condensari per aliquam virtutem naturalem. Vnde licet per condensationem frigiditas fiat intensior, at tamen formæ cum qua stat, repugnat amplius condensari. Ad secundam, soluta est in textu. Tertia de intelligentia, concessa est. Similiter quarta, quod indiuisibile mouetur per accidens. Ad quintam, negatur Antecedens; nec sequitur; est, & non mouetur: igitur quiescit. Ad sextam, concessum est, quod intellectus est alterabilis, & etiam indiuisibile est alterabile ad alterationem continui in quo est. Ad septimam confirmiliter. Ad octauam, non implicat contradictionem: igitur est possibile: negatur consequentia; quia sic probaretur, quod Deum non esse esset possibile.

ANNOTATIONES.

^a *Secundò, sequeretur, quod indiuisibile esset diuisibile.* Nota, ex Scoto in 2. d. 2. quæst. 9. in responsione ad tertium principale, quod in motu locali duplex est successiois causa: vna sumitur ex diuisibilitate mobilis; altera verò ex diuisibilitate spatij, & quælibet istarum causarum, per se & solitariè sumpta sufficit ad causandam successioem motus, ita vt si mobile esset diuisibile, & moueretur super spatium indiuisibile, nimirum super punctum, prius pertransiret illud punctum secundum vnam sui partem, quàm secundum aliam; atque ita successiuè. Si verò mobile esset indiuisibile, diuisibilitas spatij sufficeret ad causandum motus successioem, quia mobile indiuisibile semper prius pertransiret vnam partem spatij, quàm aliam; atque aded successio in motu locali sufficietèr causatur, vel à diuisibilitate spatij, vel à diuisibilitate mobilis. Istarum tamen rationū essentialior est magnitudinis diuisibilitas, hoc est, successio in motu, quæ sumitur ex diuisibilitate magnitudinis, est motui essentialior. Quod patet ex Aristotele 5. *Metaph. c. de Quant. text. 18.* in fine illius capituli, vbi docet, quod motus est diuisibilis non propter mobile, sed propter magnitudinem; & ista sunt verba eius.

Dico autem non quod mouetur, sed quod motum est, &c. Vbi vult Aristoteles, quod motus sit quantus, & diuisibilis non ab eo, quod mouetur, quod est mobile, sed ab eo, quod motum est; intelligendo per illud quod motum est, illud secundum quod fit motus, & mobile mouetur: illud autem secundum quod motus est, est ipsa magnitudo, & spatium. Verum est tamen, quod Aristoteles in hoc 6. ponit vtramque continuationem necessariò ad motum requiri, atque aded negat indiuisibile posse moueri localiter, quia ex parte eius non potest accipi continuas motus; & hoc probant rationes suæ, quarum secunda, quæ hic ponitur ab Scoto, & quæ habetur in hoc 6. text. 88. in hoc consistit, quod in omni tempore est accipere minus tempus, in quo potest minus mobile moueri: igitur omni mobili potest accipi minus mobile in infinitum, & ita nullum indiuisibile est mobile. Consequentia patet, quia indiuisibili non est accipere minus.

Scoti oper. Tom. 1 l.

^b *Continuum esset compositum ex indiuisibilibus, &c.* Nota, quod hæc ratio stat in hoc, quia omne quod mouetur, prius pertransit spatium sibi æquale, vel minus se, quàm maius se; indiuisibile autem non prius pertransit minus se, cum nihil sit eo minus: igitur pertransit prius æquale, quàm maius se; sed quod est æquale indiuisibili, est indiuisibile: ergo si indiuisibile mouetur per se continuè, pertransit semper æquale, & per consequens indiuisibile; atque aded in magnitudine, super quam moueretur, esset continuè indiuisibile post indiuisibile, essetque in magnitudine indiuisibile immediatum indiuisibili, & sic magnitudo esset composita ex indiuisibilibus; quod est impossibile.

^c *Ad primam, quando dicitur omne quod mouetur, &c.* Nota, quod licet Angelus sit indiuisibilis, tamen quia occupat locum diuisibilem, vt probat Scotus in 2. d. 2. quæst. 6. ided potest moueri localiter motu continuo, successione accepta ex diuisibilitate spatij, ita vt successiuè pertransiret illud spatium; esto etiam, quod esset in loco indiuisibili, vt si esset in loco punctali, adhuc moueri posset motu continuo. Vnde ad primam rationem Aristotelis dicitur primò, quod concludit de mobili diuisibili: tale enim si mouetur secundum partem, & partem sui, est in termino, & termino, non est totaliter in termino à quo, quia tunc quiesceret; nec totaliter in termino ad quem, quoniam esset motum, & non moueretur, vt patet à Philosopho, vbi supra: sed loquendo de mobili indiuisibili, illud non potest esse partim in termino à quo, & partim in termino ad quem, loquendo de partibilitate, quæ est ex parte mobilis; at loquendo de secundæ partibilitate, quæ se tenet ex parte spatij, falsum est quod non sit in aliquo medio, quod medium est aliquid vtriusque extremi; & sic sub mutatione; atque ita potest continuare partes motus, quæ continuitas sumitur ex parte spatij. Dicitur secundò, quod partim quandoque opponitur ly totaliter; & sic Angelus, dum mouetur, est partim in termino à quo, & partim in termino ad quem, quia non est totaliter in termino à quo, nec totaliter in termino ad quem. Alio modo ly partim, opponitur ad ly totus, & sic idem est, partim est in termino à quo, id est, secundum vnam partem est in termino à quo, & hoc est falsum de mobili indiuisibili; sed tantum est verum de mobili diuisibili, & sic procedit ratio Aristotelis, qui accipit successioem in motu, tam ex parte spatij, quàm ex parte mobilis. Er hæc responsio est Ioannis Canonici 1. *Physic. quæst. 1. ad 3. principale*, quam dicit esse Scoti, & eam accepit Ocham in 2. d. 2. & est eadem cum responsione Scoti in hac quæst. vt patet consideranti.

^d *Ad probationem dico, &c.* Nota, quod illa propositio, omne quod mouetur prius pertransit minus, vel æquale, quàm maius, vera est de mobili, penes quod accipitur continuitas motus, hoc est de mobili diuisibili: sed non est vera de mobili indiuisibili, cuiusmodi est Angelus, & punctus. Er si dicatur, semper indiuisibile dum mouetur est in spatio sibi æquali, & si pertransit totum, commensurat, vel describit totam lineam suppositam, atque ita illa linea supposita erit composita ex indiuisibilibus: dico quod ly semper, aut distribuit pro quolibet instanti præcisè, aut pro quolibet instanti, & tempore; vt si sensus, in omni instanti, & in quolibet tempore. Primo

li 2 modo

7. *Causa successiois in motu locali est duplex.*

8.

9.

10.

modo verum est, quòd in quolibet instanti est in spatio sibi æquali, hoc est, in aliquo indiuisibili sibi supposito: at secundò modo est falsum: nam in *A* instanti est in spatio sibi æquali, & in tempore immediatè habito ad instans est spatio sibi inæquali: nam indiuisibile non est immediatum indiuisibili, atque ita post indiuisibile immediatè non est in spatio indiuisibili, sed diuisibili: licet ergo in quolibet instanti sit in spatio indiuisibili, tamen in quolibet tempore, & in quolibet parte temporis est in spatio diuisibili: quia impossibile est (vt hic dicit Scotus) quòd indiuisibile motum pertranseat in tempore præcisè indiuisibile: quia non mouetur de puncto in punctum, & de indiuisibili ad indiuisibile super spatium magnitudinis suppositæ; sed mouetur potius continuando omnia, quæ sunt in spatio, nempe punctum magnitudini, & magnitudinem puncto; & hanc partem magnitudinis alteri parti magnitudinis, per medium punctum; atque ita in quolibet instanti temporis est in puncto sibi æquali; in tempore autem est in magnitudine accepta inter duo puncta: nam instans in tempore correspondet puncto in magnitudine, & tempus magnitudini, sicut *mutatum esse* in motu, instantij temporis, & puncto in linea correspondet; motus autem tempori, & lineæ; & idè dicit hic Scotus, quòd quodlibet indiuisibile pertransit subito.

^c *Semper punctum motu pertransibit lineam, &c.* Nota, quòd duplex est mobile, scilicet diuisibile, penes quod potest accipi continuitas motus, & indiuisibile, penes quod non potest accipi motus continuitas. Indiuisibile autem, si moueretur, vtique moueretur in tempore. Et si inferas, quocunque tempore dato contingit dari minus, concedo; quia tempus est diuisibile in infinitum: & si subinferas; ergo mobile minus mobili indiuisibili poterit moueri in illo minori tempore: nego consequentiam: quia non est dare mobile minus mobili indiuisibili, nec proportionantur mobile indiuisibile, & tempus; quia omne tempus est diuisibile in infinitum; & punctus, vel Angelus, & anima sunt indiuisibiles; sed benè sequitur consequens de mobili diuisibili. Nam si *A* mobile diuisibile moueatur in *B* tempore, & *B* tempus est diuisibile in duo tempora; igitur minus mobile ipso *A*, poterit moueri in tempore minori ipso *B* tempore: quia talia mobilia, & tempus possunt proportionari in diuisibilitate.

^f *Indiuisibilia habentia positionem in continuo, &c.* Nota, quòd etiam in motu alterationis potest duplex causa successione assignari, scilicet tam ex parte mobilis, quàm ex parte formæ. Pater, quia ex diuisibilitate formæ, mobile prius recipit vnã partem formæ, quàm aliam: cum enim forma sit diuisibilis, idè mobile, quòd alteratur secundum eam, prius recipit vnã partem formæ, quàm aliam; atque ita successiuè; & hoc si intelligatur mobile recipere formam secundum se totum. Posset etiam causari successio ex parte mobilis habentis partes; sic quòd prius alterentur secundum vnã, quàm secundum aliam, & forè etiam in motu augmentationis posset assignari hæc duplex causa successione: & dicit forè: quia est magis difficile assignare in motu augmentationis, quomodo successio sit tantum ex parte formæ, & non ex parte mobilis; quia non videtur, quòd possit ibi assi-

gnari mobile indiuisibile; quòd successiuè sit quantitatis susceptiuum; in alteratione verò benè potest assignari, quia punctus habens positionem in continuo, alteratur successiuè, ex successione partium formæ: & est etiam successio mobilis diuisibilis, quod alteratur.

Vnde si quæras, an indiuisibile possit alterari, Dico quòd indiuisibile de genere Substantiæ, vt Angelus, & anima, potest alterari; quia Angelus, & anima possunt recipere aliam, & aliam opinionem; & similiter gaudium, & tristitiam, atque ita possunt alterari, fusè accipiendo alterationem, pro mutatione ad qualitatem.

Et si quæras, an indiuisibile de genere Quantitatis, possit recipere aliquam quantitatem; sic quòd mutetur de vna qualitate in aliam. Scotus hic dicit quòd si tale indiuisibile esset separatum à quantitate, non posset alterari, quia impossibile est aliquod tale separatum existere: indiuisibile tamen habens positionem in continuo potest alterari ad alterationem suorum subiectorum, siue illorum in quibus habent positionem. Nota tamen quòd punctum esse alterabile, potest bifariam intelligi: priori modo sic, quòd recipiat certam qualitatem determinatè intensionis; & sic potest probabiliter dici: quòd non est alterabile, vt docere videtur Scotus in 4. dist. 10. quest. 9. ad secundum principale, vbi dicit quòd nulum lumen est punctale. Posteriori modo intelligi potest indiuisibile alterari qualitate, quã partes aliæ alterantur, quas tamen continuat ad inuicem; & vt sic dici potest probabiliter, quòd punctus est alterabilis, sed hoc est per accidens, scilicet ad alterationem partium, quas continuat ad inuicem.

Et si quæras postremò, an punctus possit augmentari? Dico quòd non: quia punctus non potest moueri motu augmentationis, & diminutionis, quia hoc sibi repugnat ab intrinseco.

EXPOSITIO TEXTVS.

MOTUS 1 autem est diuisibilis, &c. Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus determinat de diuisione motus: & diuiditur, quia primò ostendit, quòd motus est diuisibilis ad diuisionem temporis, & magnitudinis. Secundò ostendit, quòd motus, moueri, mobile, & dispositio, secundum quam est motus, proportionabiliter diuiduntur. Et tertio ponit quoddam incidens. Secundum ibi: *Quoniam autem omne*. Tertium ibi: *Et in hoc quòd finita esse*. Primò ponit duas conclusiones. Secundò probat ibi: *Vt si ipsum A, C.* Prima conclusio est: Motus est diuisibilis secundum diuisionem mobilis. Secunda est: Motus est diuisibilis ad diuisionem temporis; & per istas conclusiones non debet imaginari, quòd motus sit res distincta à mobili; sed Aristoteles intelligit, quòd dato, quòd motus esset res distincta à mobili, adhuc motus esset diuisibilis ad diuisionem mobilis, & diuisionem temporis.

Vt si ipsum A, C. Probat dictas conclusiones. Primò primam. Secundò secundam ibi: *Alia autem est secundum tempus*. Item, primò præmittit aliqua. Secundò probat quod restat probandum ibi: *Necesse igitur*. Supponit igitur, quòd totum mobile, quod mouetur, sit *A, C,* & vna pars eius sit *A, B,* & alia *B, C,* deinde ponatur quòd motus *D, E* sit motus partis *A, B,* & quòd motus *E, F* sit motus

11.
Mobile est duplex.

In motu alterationis duplex potest assignari causa successione.

12.

13.
Text. 33.

Motus est diuisibilis secundum diuisionem mobilis.

motus partis, *B, C*; istis suppositis non restat probare, nisi quod totus motus *D, F*, sit motus totius mobilis *A, C*.

14. *Necesse igitur totum in quo D, F.* Probat quod restat probandum, scilicet quod totus motus *D, F* sit motus totius mobilis *A, C*; & hoc probat quadrupliciter. Secunda ibi: *Nulla enim mouetur.* Tertia ibi: *Amplius autem si omnis.* Quarta ibi: *Amplius autem si est quidem.* Probat: quia *b* partes mobilis *A, C* mouetur partibus *D, F*: igitur totum mobile *A, C*, mouetur toto motu *D, F*, consequentia tenet, quia totum se habet ad totum sicut partes ad partes, præcipue cum partes non sint aliud à toto.

Nulla enim mouetur. Secunda ratio: quia nulla pars mobilis *A, C*, mouetur toto motu *D, F*, quia neutra pars mouetur motu alterius partis: igitur motus *D, F*, est motus totius mobilis *A, C*.

Text. 34. *Amplius 2. autem si omnis.* Tertia ratio, quæ est propinqua præcedenti: quia motus *D, F*, est motus alicuius mobilis: vel igitur est motus *A, C*, vel alicuius partis eius, vel alicuius extranei: si ipsius *A, C*, habetur propositum; si alicuius partis eius, hoc est falsum: quia neutra pars eius mouetur motu alterius partis: si alicuius extranei, hoc est impossibile: quia partes motus *D, F*, sunt partium mobilis *A, C*, & non alicuius extranei.

Text. 35. *Amplius autem 3 si est quidem:* quod mobile *A, C*, mouetur aliquo motu: vel igitur mouetur motu *D, F*, & habetur propositum; vel aliquo alio; & sit ille *G, H*, tunc igitur illi motus sunt æquales; aut vnus maior alio: si æquales, tunc sicut partes motus *D, F*, sunt motus partium mobilis *A, C*, ita quod partes motus *G, H*, essent motus earundem partium; quod est falsum: quia tunc vnus illorum motuum superflueret, ex quo vnus mobilis debet esse vnus motus. Si verò *G, H*, sit maior, & hoc per excessum *I, K*; sequitur quod motus *I, K*, nullius esset mobilis, quod est falsum. Si dicatur, quod è contra, tunc aliqua esset pars mobilis, quæ moueretur, & tamen ipsius nullus est motus, quod est impossibile.

15. Text. 36. *Alia 4. autem.* Hic ponitur secunda conclusio, quod motus est diuisibilis ad diuisionem temporis. Probat, quia semper in maiori tempore sit maior motus, quàm in minori: igitur necesse est quod motus proportionabiliter diuidatur temporis.

Text. 37. *Quoniam autem 5 omne.* Hic ponit tertiam conclusionem, scilicet quod motus, moueri, tempus mobile & dispositio, secundum quam est motus, consimiliter diuiduntur; & licet aliqua istarum non sint ab inuicem distincta, tamen non est cura in proposito; quia Aristoteles intelligit, quod, dato quod essent distincta ab inuicem, adhuc consimiliter distinguerentur. Ista conclusio probatur singillatim quantum ad partes; & primò quantum ad motum, & tempus: quia si aliquod mobile moueatur per aliquod tempus aliquo toto motu, in medietate temporis mouetur mediâ parte inotus; & in minori parte temporis mouetur iniori parte motus; & sic semper: quod non esset, nisi ista consimiliter diuiderentur. Secundo 6 probatur, quantum ad motum, & moueri; quia semper minori motui correspondet minus moueri, & maiori maius; & sic semper; quod non esset, nisi ista consimiliter diuiderentur. Tertio probatur quantum ad motum, & dispositionem, secundum quam est motus, quia non consimiliter diuiderentur, tunc esset aliqua pars mo-

Text. 38. *Scoti oper. Tom. 11.*

tus, cui non corresponderet dispositio, secundum quam est motus, vel è contra, quod est impossibile. Quare probatur 7 de mobili, & motu eo modo, quo dictum fuit priùs; & sic patet, quod omnia ista consimiliter diuiduntur; nisi quod vnus diuiditur *c* per se, & aliud per accidens.

Text. 39.

Et in hoc quod finita esse. Ponit quoddam incidens, scilicet quod omnia prædicta consimiliter se habent quantum ad diuisionem, & quantum ad finitatem, & infinitatem. Probabitur postea; & hoc notum est de omnibus, quod consimiliter diuiduntur mobili, nisi de tempore; & ideo probatur de tempore, quod signato aliquo termino præterito in spatio pertransseundo, ille terminus in minori tempore pertransibitur à minori parte mobilis, quàm à maiori, quod non esset, nisi ista consimiliter diuiderentur.

ANNOTATIONES.

2. **M**OTUS est diuisibilis secundum diuisionem mobile. Nota, quod motus bifariam considerari potest; vno modo generaliter, quatenus accidens: alio modo secundum propriam rationem motus, quæ est res successiua. Primo modo, cum motus extendatur per totum mobile, quem admodum albedo extenditur per totum subiectum, motus diuiditur secundum diuisionem mobilis: loquitur enim Aristoteles de motu, vt hic dicit Scotus, ac si esset res distincta à mobili, sicut albedo. Nam Scotus in his quæstionibus, & in hac expositione libri Physicorum, tenet motum non distingui à mobili, vt vidimus: quid autem sit tenendum explicauimus supra. Secundo modo motus diuiditur diuisione temporis, quæ mobile priori parte motus transit priorem partem spatij, & posteriori transit posteriorem.

16. *Motus bifariam considerari potest.*

Nota secundò ex D. Thoma, quod diuisio motus secundum diuersas partes mobilis, tripliciter potest intelligi: vno modo, quod vna pars primò mouetur, quàm alia; & hoc non est possibile, quando totum continuum homogeneum mouetur: vt si lapis tripedalis moueatur eodem instanti, in quo incipit moueri prima pars, incipit moueri secunda. Quare isto modo non est diuisio motus secundum partes mobilis. Secundo modo potest intelligi secundum aliquod signum fixum in spatio: vt quando Sol oritur per lineam Horizontis, priùs apparet prima medietas Solis, quàm secunda; & neque de ista loquitur Aristoteles, quia pertinet ad successionem temporis: sicut quando lignum calefit, priùs recipit calorem pars propinquior igni, quàm remotior.

Tertio ergo modo intelligitur diuisio motus, sicut aliorum accidentium: vt enim aliam partem caloris habeo in facie, aliam in manu, ita & aliam partem motus habeo in facie, & aliam in manu: demonstrat ergo primò diuisionem motus ad diuisionem mobilis hoc pacto: sit enim mobile bipedale *A, B, C*, si totum mouetur, sequitur quod & prima pedalis *A, B*, & secunda *B, C* pariter moueantur. Signetur ergo pars motus, quæ subiectatur in parte *A, B*, & sit illa *B, C*, & pariter signetur pars motus, quæ subiectatur in parte *B, C*, & sit *E, F*; ex his sequitur, quod totus motus quo *A, B, C*, mouetur, sit *D, E, F*, siquidem partibus mobilis singillatim respondent partes motus; ergo sicut mobile *A, B, C*, diuiditur in partes *A, B* & *B, C*, ita totus motus *D, E, F*, diuidi-

17.

tur in *D, E,* & in *D, F,* & per consequens ad diuisionem mobilis sequitur diuisio motus. Hac ratione benè intellectâ facillimè intelliguntur sequentes.

b *Partes mobilis A, C mouentur partibus D, F.* Nota, quòd hac ratione intendit probare Aristoteles, quòd totus motus *D, E, F,* sit adæquatus motus totius mobilis *A, D, C.* Si enim non est ita; dicitur, inquit, alius motus eiusdem mobilis, qui sit adæquatus, & sit, verbi gratiâ, *S, V.* Tunc demantur duæ partes *A, G, B,* quæ sint motus partium *A, B,* & *B, C,* quas quidem partes motus necesse est esse æquales: partibus *D, E,* & *E, F,* si quidem, istæ vt probatum est, sunt motus illarum partium mobilis.

18.

Tunc rursus, aut partes istæ, quæ demuntur, *A, G, H,* adæquant totum *G, H,* & inde manifestè sequitur, quòd totus motus *G, H* est æqualis toti motui *D, E, F,* quandoquidem partes adæquantur totum sunt æquales, & per consequens sunt idem motus. Si verò illæ partes non adæquant totum, sed deficiunt, ita vt supesit aliquid: verbi gratiâ, *I, H,* sequitur quòd illa pars motus nullius mobilis erit motus, quia neque totius illius mobilis, neque partium, siquidem singulis partibus mobilis iam signatæ sunt partes motus; neque erit motus alterius mobilis, nam, cum totus motus *G, H,* sit continuus, non potest esse, nisi vnus mobilis; & iam probatum est ad vnitatem motus necessariam esse vnitatem mobilis. Similiter, si partes illæ motus non adæquant totum *G, H,* sed excedunt, sequitur quòd illa pars, in qua excedunt, nullius mobilis erit motus: cum autem hæc omnia sint impossibilia; sequitur primum intentum, quòd ille totus motus *D, E, F,* est adæquatus illius mobilis *A, B, C,* & per consequens motus diuiditur ad diuisionem mobilis.

Diuisio est duplex per se, & per accidens.

c *Nisi quòd vnum diuiditur per se, & aliud per accidens.* Nota, quòd aliqua diuiduntur per se, & aliqua per accidens; nam illud quod est per se quantum, est per se diuisibile: quod autem non est per se quantum, est diuisibile per accidens; atque aded quamuis *mobile, motus, tempus, moueri,* & illud, in quo est motus, scilicet *spatium,* & *dispositio,* secundum quam est motus, proportionabiliter diuiduntur: non tamen similiter diuiduntur: quia mobile, & spatium, & motus, & tempus, & quantitas, diuiduntur per se, tametsi diuisiones istæ pullulent ex diuisione mobilis, quod est subiectum & temporis, & motus: nam diuiso subiecto diuiduntur omnia, quæ in ipso sunt; qualitas verò, quæ est terminus alterationis, quia non est de genere *Quantitatis,* simpliciter diuiditur per accidens ad diuisionem motus alterationis.

EXPOSITIO TEXTVS.

19.
TEXT. 40.

Q*uoniam autem i omne, quod mutatur.* Hoc est tertium capitulum huius tractatus, in quo Philosophum determinat de *mutato esse,* & hoc pro tanto: quia sicut linea imaginatur diuidi supra punctum, ita motus supra *mutatum esse.* Et diuiditur, quia primò ostendit, quòd omne quod mutatur, quando mutatur, est & in illo quo mutatum est. Secundo ostendit, quòd illud, in quo est aliquid primò mutatum, est indiuisibile. Et tertio ostendit qualiter in motu est *mutatum esse,* & qualiter non. Secundum ibi: *In quo autem primò.* Tertium ibi: *dicitur autem id in quo primò.* Primò

probat conclusionem. Secundo præmittit vnam suppositionem: & tertio probat intentum. Secundum ibi: *Quod mutatum est.* Tertium ibi: *Quoniam ergo vna.* Est igitur conclusio ista: omne quod mutatur, quando mutatum est, est in illo in quo mutatum est.

Omne quod mutatur est in eo in quo mutatum est.

Quod mutatum est. Præmittit istam suppositionem, quòd *mutatum est esse* recessisse ab aliquo termino, seu etiam defecisse ab aliquo termino, & si ista non sunt idem, attamen se immediatè necessariò consequuntur. Probatur: quia sicut se habet *mutari ad deficere,* seu *ad recedere,* ita se habet *mutatum esse ad defecisse,* modò *mutari* est recedere ab aliquo termino; ergo, &c.

Quoniam 2 ergo vna. Hic probat dictam conclusionem dupliciter. Secundo ibi: *Amplius, & per se.* Prima ratio est ista. Illud, quod mutatum est de non esse ad esse, est in esse, & illud, quod mutatum est de esse ad non esse, est in non esse; igitur quod mutatum est, est in illo, in quo mutatum est. Consequentia est nota, quia tam generatio, quam corruptio est generatio. Antecedens probatur: quia quod generatur recedit à non esse per suppositionem, igitur habet esse, per illud principium de quolibet esse, vel non esse. Eodem modo arguitur, quòd illud, quod corrumpitur, quoniam corruptum est, habet non esse. Et dicit Aristoteles, quòd sicut est de istis mutationibus secundum contradictionem, ita est de aliis.

TEXT. 41.

Amplius 3 & per se. Ponitur secunda ratio: quia si fiat *mutatio de A in B;* tunc quando mobile mutatum est in *B,* vel ipsum est in *B,* vel in *A,* vel in aliquo intermedio. Si in *B,* habetur propositum: si in *A,* vel in *C,* hoc est impossibile: quia posset adhuc mutari in *B,* ex quo mutatio est continua, sine interruptione de *A,* in *B;* modò impossibile est aliquid mutari ad illud, in quo iam mutatum est.

20.
TEXT. 41.

Manifestum 4 igitur est. Infert corollarium, quòd omne quod factum est, quando factum est, habet esse, & omne quod corruptum est, quando corruptum est, habet non esse, & ita vniuersaliter de omni mutatione, licet sit magis manifestum de mutatione, quæ est secundum contradictionem: nam si fiat mutatio continua de vno termino positum in alium terminum positum, vt de caliditate in frigiditatem; tunc quando est completè mutatum, mobile est sub frigiditate, & quando est medio modo mutatum, & incompletè; tunc partim est sub caliditate, & partim sub frigiditate.

TEXT. 43.
Omne quod factum est habet esse.

In quo 5 autem primò. Hic ostendit, quòd illud, in quo aliquid primò mutatum est, est indiuisibile; & intelligit per ly *in quo* mensuram, in qua primò mutatum est; & exponit primum, scilicet in quo toto mutatum est, & non solum in parte eius. Tunc probatur conclusio: quia si illud in quo primò mutatum est, sit diuisibile, tunc sit *A, B, C,* ita vt partes eius sint *A, B,* & *B, C,* tunc igitur illud, quod primò mutatum est, aut primò mutatum est in neutra parte ipsius *A, B, C,* aut solum in parte *A, B,* aut solum in parte *B, C,* vel in vtraque. Si dicatur, quòd in neutra, tunc non est mutatum primò in *A, C,* quod est contra positum: si in parte *A, B,* solum; tunc non est mutatum in toto, sed solum in parte eius, & in toto *A, C,* ratione partis solum, quod est contra positum; quia ponebatur illud, in quo toto non ratione partis aliquod primò mutatum est, est indiuisibile. Eodem modo proba

TEXT. 44.

probat, quòd non est mutatum in parte *B, C*, solùm. Si dicatur, quòd in vtraque, hoc est impossibile, quia priùs mutatum est in parte priori, & posteriùs in posteriori: igitur illud non est primò mutatum in toto tempore *A, C*; quia priùs mutabatur in parte ipsius. Et per istam conclusionem Aristoteles non intelligit aliud, nisi quòd quando aliquod mobile iam motum est, mensura, in qua primùm verum est dicere, hoc est mutatum, sit indiuisibilis; vt si fiat mutatio de caliditate ad frigiditatem, tunc instans, in quo primò est verum dicere, frigiditas summa est generata, est instans indiuisibile.

Manifestum 6 est igitur. Infert corollarium, scilicet quòd illud, in quo aliquid est primò corruptum, est indiuisibile. Similiter, quòd illud in quo aliquid est primò factum, est indiuisibile; & sequitur corollarium ex præcedenti conclusione.

Dicitur autem id, in quo. Hic ostendit qualiter in motu est mutatum esse; & qualiter non: & primò distinguit. Secundò ponit conclusiones iuxta membra distinctionis. Secundum ibi: *Quod igitur circa finem.* Primò dicit, quòd illud, in quo aliquid primò mutatum est, potest ^c imaginari dupliciter: vno modo à parte principij; & alio modo à parte finis: verbi gratiâ, si fiat mutatio de calido in frigidum, tunc primum instans esse motus est primum mutatum esse à parte principij; sed primum instans, in quo motus est completus, est primum mutatum esse à parte finis.

Quod 7 igitur circa finem. Hic ponit conclusiones; & primò ostendit quòd est dare primum mutatum esse à parte finis. Secundò ostendit, quòd impossibile est dare primum mutatum esse à parte principij; ibi: *Quod autem.* Primò ponit istam conclusionem, quòd est dare primum mutatum esse à parte finis transmutationis, hoc est dictum, est dare primum instans non esse motus à parte finis. Probat, quia necesse est mutationis esse aliquem finem, scilicet in quo primò motus finitus est, & illum finem necesse est esse indiuisibilem, per præcedentem conclusionem; igitur in mutatione, siue in mensura mutationis est dare instans indiuisibile, in quo primò facta est mutatio illa, & illud instans non est vltimum esse motus, sed est extrinsecum motui, quia est primum instans non esse eius.

Quod autem secundum principium. Hic ostendit, quòd impossibile est dare illud, in quo aliquid primò mutatum est à parte principij, id est, non est dare primum instans esse motus. Et primò probat hoc ex parte temporis, in quo fit mutatio. Secundò ex parte mobilis, quod mutatur. Et tertio ex parte dispositionis, secundum quam est mutatio. Secunda ibi: *Amplius si in C.* Tertia ibi: *Quoniam autem.* Prima ratio est ista: quia si est dare primum mutatum esse à parte principij, tunc capiatur primum instans, in quo est motus; tunc vel illud instans est immediatum instanti in initio motus, vel mediatum; si mediatum: igitur inter illa duo instantia mobile mouebatur; & per consequens instans datum non erat primum instans esse motus. Si immediatum, hoc est impossibile, vt probatum fuit priùs.

Amplius si in C. Secunda ratio, quia si esset dare primum instans esse motus, sequeretur quòd idem simul moueretur, & non moueretur; consequens implicat contradictionem. Consequentia probatur, quia illud instans primum esse motus, cum non possit esse immediatum instanti in ini-

tio motus, oportet quòd sit mediatum; tunc in illo instanti mobile non mouetur, nec in alio instanti sibi immediato, nec in tertio, & sic de aliis; igitur in nullo instanti initiativo motus mouetur, & per consequens non mouetur: igitur aliquid simul mouetur, & non mouetur, quòd implicat. Et ista ratio euidenter probat, quòd tempus non est compositum ex indiuisibilibus.

Quoniam 8 autem. Tertia ratio quia omne, quod mouetur, priùs mouebatur; igitur non est primum mutatum esse à parte principij. Consequentia tenet, & antecedens probatur: quia motus est diuisibilis in semper diuisibilia, cum proportionaliter diuidatur tempori, & magnitudini, vt probatum fuit priùs.

Neque 9 igitur eius. Hic probat dictam conclusionem ex parte mobilis; & vult probare istam conclusionem, quòd non est dare primam partem mobilis, quæ pertransiuit aliquod signum signatum in spatio pertransecundo. Probat, supponendo, quòd mobile debeat successiuè pertransire spatium illud; tunc arguitur, quòd illa pars mobilis, quæ pertransiuit signum, vel est diuisibilis, vel indiuisibilis: non indiuisibilis, quia iam non esset pars mobilis: cum mobile non componatur ex indiuisibilibus; vt probatum est: si diuisibilis, tunc signum pertransitum ab illa parte, priùs pertransibatur à medietate illius partis quàm à tota parte, & priùs à medietate medietatis, quàm à tota medietate, & sic in infinitum: igitur quæcunque parte mobilis datâ, à qua pertransibatur illud signum, priùs pertransibatur à parte minori, & per consequens nulla fuit prima, à qua pertransibatur; & habetur propositum.

Illud autem 10 quo mutatur. Hic probat dictam conclusionem ex parte dispositionis, secundum quam est motus; & diuiditur, quia primò præmittit quandam differentiam inter alterationem, & alios motus. Secundò probat intentum ibi: *Quoniam neque.* Primò dicit, quòd ad motum tria requiruntur, scilicet mobile, quod mouetur, dispositio, secundum quam est motus, & tempus, in quo est motus. Vnde quantum ad illud, secundum quod est motus, est differentia inter alterationem, & alios motus, nam dispositio, secundum quam est alteratio, est diuisibilis non per se, sed per accidens solùm ad diuisionem sui subiecti; sed dispositio, secundum quam est aliquis alter motus, est diuisibilis per se, vt spatium secundum quod est motus localis; & magnitudo, secundum quam est augmentatio, & diminutio; & ita de aliis. Potest etiam addi differentia alia; quia dispositio secundum quam est alteratio, est dupliciter diuisibilis: vno modo per accidens ad diuisionem subiecti; alio modo est diuisibilis secundum gradus formæ, sed spatium, seu magnitudo non est diuisibile nisi vno modo.

Quoniam neque in eis erit primum. Hic probat conclusionem principalem ex parte dispositionis, secundum quam est motus; & intendit istam conclusionem, quòd non est dare primam partem spatij pertransitam à mobili. Probat, quia cum illa pars sit diuisibilis, & motus successiuus, medietas partis spatij priùs pertransibatur, quàm tota pars: igitur & priùs medietas medietatis, quàm tota medietas, & sic in infinitum: igitur quæcunque parte spatij pertransitâ datâ, priùs transibatur pars minor, & per consequens nulla erat pars prima pertransita; & consimiliter argueretur de magnitudine, secundum quam est augmentatio,

21.
Text. 45.

Text. 46.

Primum mutatum esse datur à parte finis.

22.

Text. 47.

23.
Text. 48.

Text. 49.

24.

vel diminutio; & de qualitate, secundum quam est alteratio. Nec est differentia, nisi quantum ad hoc solum, quod spatium; & magnitudo sunt per se diuisibiles, sed qualitas est per accidens diuisibilis.

AN NOT A T I O N E S.

Relinqueret terminum à quo, & mutari idem sunt.

^a **M** *utrum esse est recessisse ab aliquo termino.* Nota, quod Aristoteles in hac ratione supponit, quod quicquid mutatur discedit à termino à quo, aut, quod idem est, relinquit ipsum. Nam *relinquere* aut est idem quod *mutari*, aut *relinquere* sequitur ipsum *mutari*: *relinquere enim & mutari* idem motus realiter sunt, & solâ ratione differunt; nam *mutari* est acquirere terminum ad quem, & *relinquere* est discedere à termino à quo: prius autem naturâ est intentio in finem, quàm discessio à termino à quo, eo enim discedo ab hoc loco, quia tendo in alium.

25.

^b *Quia si fiat mutatio de A in B.* Nota quod in hac ratione Aristoteles duo supponit. Primum, quod mutatio sit sine interruptione de vno loco in alterum. Secundum, quod impossibile est, mutatum, quando mutatum est, adhuc mutari in terminum ad quem mutatum est; immò si vltra mutetur, mutabitur ab illo, & non in illum. Arguitur ergo sic: illud quod mutatum est de A in B, vel est in A, vel in B, vel in aliquo intermedio, vt in C, sed non est in A, quia separatum est ab eo, nec est in intermedio; quia adhuc mutaretur in B, cum ponatur continuè moueri, & sine interruptione de A in B; relinquitur ergo, quod illud mutatum est de A in B.

^c *Illud, in quo aliquid mutatum est, potest intelligi dupliciter.* Nota quod quicquid incipit esse per primum esse, incipit esse per indiuisibile: quia nunc est, & immediatè ante hoc non fuit; & eâdem ratione quicquid definit esse per primum sui non esse, definit per aliquod indiuisibile; & hac intentione docet Philosophus id temporis, in quo mobile per se primò mutatum est, esse indiuisibile.

^d *Primum instans in quo est motus.* Nota quod hac ratione Aristoteles ducit ad duo inconuenientia; si illud primum esse motus sit indiuisibile. Primum inconueniens est, quod tunc duo instantia indiuisibilia essent contigua, & immediata; & hoc inconueniens sic deducit Sanct. Thom. Si enim in A, B, est motus, hoc est in instanti indiuisibili, quod designat sub duabus litteris, quia est finis præteriti temporis, & initium futuri, A, B; est tempus; & per consequens constat ex duobus indiuisibilibus. Sed ego non video hanc consecutionem; nam qui diceret A, B, esse vnum indiuisibile, negaret proinde esse tempus, & esse duo indiuisibilia.

26.

Themistius ita exponit, quod si est indiuisibile, in illo non est motus, vt *text. 19.* ostensum est, non tamen explicat, quomodo duo instantia essent contigua. Quidam neotericus Thomista ita consequentiam deducit, nempe quod si detur motum futurum terminari intrinsecè per primum instans, esse indiuisibile, eâdem ratione quies præterita terminaretur intrinsecè per vltimum instans, & sic duo instantia essent immediata. Quod ita explicat: nam cum A, D, sit terminus, & præteriti temporis, & futuri; detur quod illud mobile in toto tempore præterito C, A quieuerit. Tunc si tempore præterito quieuit, in

quacunque parte, & instanti illius quiescit. Consequentia hæc reuera non tenet, quia in instanti non potest esse quies; valet tamen ad hominem, concessio, quod in instanti potest esse motus: nam tunc eâdem ratione, quâ motus incipit intrinsecè per primum instans, definit & quies per vltimum, & immediatè ad instans quietis in instanti mouetur: ergo instans est immediatum instanti; & hæc expositio est Scoti in hoc textu, si perpendatur eius sensus, nisi quod Scotus iuxta sensum Aristotelis probare intendit, quod non est dare aliquod indiuisibile, in quo aliquid mouetur, quia vel sequeretur, quod illud instans esset indiuisibile, vel quod instans esset immediatum instanti. Consequentia in hunc modum deducitur, quia in instanti in quo primò incipit motus, nihil adhuc mutatum est, illi autem instanti nullum indiuisibile est immediatum: quia indiuisibilia non sunt sibi proxima; & tamen si esset, in quo aliquid primò mutatum est, oporteret illud esse immediatum illi primo instanti; ergo illud primum non erit in diuisibile; sed diuisibile.

27.

^e *Omne quod mouetur prius mouebatur.* Hæc ratio sic potest deduci, si esset dare illud, in quo primò aliquid mutatum est, vel illud est diuisibile, vel indiuisibile; sed neutrum est dandum: ergo, &c. Minor probatur, & primò quod non diuisibile: quia si ponatur mobile quiescere in toto tempore C, A; tunc adhuc in instanti A, ipsum mobile quiescit, id est, non mutatur, nec mutatum est. Ponatur ergo secundum aduerfarium, quod sit primum mutatum in A, B, tunc sic arguitur; si A, B, est indiuisibile, vel idem cum A, vel est proximum ipsi A: non proximum, quia indiuisibile non est proximum indiuisibili; nec etiam A, B, & A, sunt idem, quia positum est, quod in A, non dum mutatur, nec mutatum est; tamen in A, B, ponitur primò esse mutatum; ergo, &c. Minor verò quantum ad aliam partem, scilicet, quod illud, in quo primò mutatum est, non sit diuisibile, probatur sic: quia sicut prius arguebatur; vel in vtraque parte mutatum est, vel in neutra, vel in altera tantum; si in neutra, tunc non est mutatum in toto: si in altera tantum, tunc non primò mutatum in toto: si verò mutatum est in vtraque; tunc prius mutatum est in priori parte, quàm in posteriori, & sic non est mutatum in toto.

^f *Sed qualitas est per accidens diuisibilis.* Nota quod hic Aristoteles non negat qualitatem esse per se diuisibilem secundum gradus formæ, vt supra notauit Scotus; & ex hac ratione sequitur, quod non datur minimum in qualitate, siue secundum extensionem, siue secundum intensiorem: nam quando lignum applicatur igni, non datur minima pars, quæ primò habeat calorem, scilicet, D quacumque datâ, minor prius est calefacta, & quocumque dato gradu intensiorem, ante illum fuit alius gradus.

Et si quæras, an qualitas separata à quantitate sit diuisibilis. Dico quod diuisibile bifariam sumi potest: vno modo: pro diuisibili potentia propinqua: alio modo pro diuisibili potentia remota. Illud dicitur diuisibile potentia remota, quod habet formam sufficientem, non tamen sub modo conuenienti, sub quo oportet eam haberi, ad hoc quod diuidatur. Diuisibile autem potentia proxima dicitur, quod sic habet eam, quod cessante impedimento statim potest sequi actus ad diuidendum. Dico ergo quod qualitas separata à quantitate non est diuisibilis in partes eiusdem rationis

28.

Diuisibile potest bifariam sumi.

Qualitas separata à quantitate quomodo sit diuisibilis.

rationis potentiâ propinquâ, est tamen diuisibilis in potentia remota.

Et si dicas; ergo talis qualitas esset spiritalis; nego consequentiam, eo quod nata est informare corpus, modò nulla forma accidentalis spiritalis nata est informare corpus.

QVÆSTIO VIII.

Utrum in motu sit dare primum mutatum esse à parte principij.

Aristot. hic text. 46. D. Thom. lect. 6. & reliqui interpretes ibid. Alber. strat. 2. cap. 4. Themist. text. 48. Tarraretus hic & in 2. dist. 2. quæst. 9. Vallef. controu. 46. ad tyronis Sotus 6. Physic. quæst. 5. Tolet. quæst. 4. Pererius l. 14. cap. 9. Conimbr. cap. 5. quæst. unica Ruuius cap. 6. quæst. unica. Roccius quæst. 5. Fuentæ quæst. 2. diffi. 3. Aueria tom. 1. philof. quæst. 30.

1.

ARGUITUR primò quòd sic: quia sicut se habet punctus ad lineam, & instans ad tempus, ita & mutatum esse ad motum; sed in linea est dare punctum in utroque extremo, & in tempore instans: igitur in motu est dare mutatum esse in utroque extremo; & per consequens à parte principij.

Secundò, omnis motus finitus terminatur in utroque extremo, & non nisi ad mutatum esse; igitur in omni motu finito est, dare primum mutatum esse à parte principij.

Tertiò, in motu est dare primum mutatum esse à parte finis: igitur & à parte principij. Antecedens patet per Aristotelem in isto sexto. Consequentia probatur, quia sicut motus terminatur à parte finis, ita à parte principij.

Quartò, descendat aliquod viuens à concauo orbis Lunæ, usque ad deorsum, & in medio illius descensus moriatur, tunc est dare primum instans non esse illius viuentis: igitur in illo instanti, vel illud mouetur, vel quiescit, non quiescit, quia ponebatur, quòd descensus esset continuus: si mouetur, hoc est primum instans, quo mouetur; quia nunquam antè mouebatur, eo quòd nunquam antè fuit: igitur hoc est primum mutatum esse à parte principij.

Quintò, circunducatur aliqua rota, cui figatur aliquis clauus; tunc est dare primum instans, quo ille clauus est affixus: igitur in illo instanti ille clauus mouetur, quia ponebatur motus rotæ continuus; sed antè ille clauus non mouebatur: igitur hoc est primum instans, in quo iste clauus mouetur. & per consequens est dare primum mutatum esse à parte principij.

Sextò, arguitur specialiter de motu locali, quia si ex aliquo leui existente sursum fiat graue, tunc est dare primum instans esse illius grauis: igitur & primam partem spatij, quam illud graue occupat: igitur, & primum mutatum esse in motu: quia sibi inuicem correspondent prima pars spatij pertranscundi, & primum mutatum esse.

2.

Septimò, si non esset dare primum mutatum esse à parte principij, hoc esset pro tanto: quia omne quod mouetur, priùs mouebatur, & postea mouebitur, ita ut ista consequentia esset bona: hoc mouetur: igitur hoc mouebitur; sed consequens est falsum: quia vel mouebitur necessariò, vel contingenter: sed non necessariò, quia hoc est futurum contingens, quod per liberum arbitrium potest impediri: si contingenter; igitur possibile

est, quòd non mouebitur, & per consequens tunc ista consequentia non erat bona: hoc mouetur; igitur hoc mouebitur.

Octauò, si est aliqua mutatio indiuisibilis, est dare primum mutatum à parte principij; sed sic est: ergo, &c. Maior probatur: quia si aliquid mouetur subito, tunc verum est dicere, quòd in illo instanti mouetur, & priùs non mouebatur: igitur hoc est primum instans, in quo mouetur; & per consequens est dare primum mutatum esse à parte principij. Minor patet ex præcedenti quæstione, saltem quoad hoc, quòd est possibile. Item, patet de illuminatione, de delectatione, & visione: quia licet visio fiat subito, & licet continuetur successiue, est dare primum instans, in quo organum alteratur secundum visionem; & per consequens illud est primum mutatum esse alterationis.

Deinde arguitur, quòd non est dare primum mutatum esse à parte finis: quia non est dare primum mutatum esse à parte principij: igitur nec à parte finis. Consequentia probatur, quia sicut motus terminatur à parte finis, ita à parte principij. Secundò, quia non est dare ultimam partem spatij pertranscundi: igitur nec vltimum instans esse motus; & per consequens non est dare primum mutatum esse à parte finis. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 6. text. 46. ubi ponit quòd est dare primum mutatum esse à parte finis; sed non à parte principij.

In quæstione primò videndum est, de mutatione instantanea, seu indiuisibili. Secundò de mutatione successiua.

3. Diuisio quæstionis.

Quantum ad primum, notandum, quòd per primum mutatum esse à parte principij intelligitur primum instans esse motus, ita quòd in illo instanti verum est dicere, hoc mouetur, & antè non mouebatur: sed per primum mutatum esse à parte finis intelligitur primum instans non esse motus, ita quòd in illo instanti sit verum dicere, mobile non mouetur, & immediatè antè mouebatur.

Nunc de hac mutatione indiuisibili, sit prima conclusio ista: Cuiuslibet mutationis indiuisibilis est dare primum mutatum esse à parte principij; ita ut sit dare primum instans, in quo illud mutatur. Probatur, quia in illo instanti, in quo mobile mouetur, & antè non mouebatur; igitur illud est primum instans esse motus; & per consequens primum mutatum esse; ex quo sequitur quòd in mutatione indiuisibili non valet ista consequentia; hoc mutatur, igitur priùs mouebatur.

Mutationis indiuisibilis datur primum mutatum esse à parte principij.

Secunda conclusio est ista: Impossibile est dare primum mutatum esse mutationis indiuisibilis à parte finis. Probatur, quia tunc sequeretur, quòd continuum esset compositum ex indiuisibilibus, & tempus ex instantibus; consequens est falsum. Consequentia probatur, quia primum mutatum esse à parte finis est primum instans non esse motus; modò impossibile est dare primum instans non esse mutationis indiuisibilis, quia est dare vltimum instans sui esse: quia in eodem instanti, in quo est, desinit esse; aliter enim non esset indiuisibilis: igitur si cum hoc esset dare primum instans non esse ipsius; igitur instantia essent immediata. Ex quo sequitur quòd de mutatione indiuisibili ista consequentia non valet; hoc mutatur; igitur postea mutabitur.

Mutationis indiuisibilis non potest dari primum mutatum esse à parte finis.

Ex quibus conclusionibus sequitur, qualiter exponendæ sunt propositiones de istis verbis, incipit, & desinit in mutationibus indiuisibilibus; nam ista: hoc incipit mutari, exponitur sic; hoc mutatur,

tatur,

tatur, & immediatè antè non mutabatur : & ista, hoc definit mutari, exponitur sic ; hoc mutatur, & immediatè post non mutabitur. Ex quo sequitur, quòd est vnum instans, in quo huiusmodi mutatio indiuisibilis incipit esse, & definit esse; & hoc non est inconueniens, quando ly *incipit* exponitur aliter, quàm contradictoriè de ly *definit*. Et hoc de primo.

*Mutationis
successiua nõ
datur primũ
mutatum esse
à parte
principij.*

Quantum ad secundum, prima conclusio est ista: Non est dare primum *mutatum esse* in mutatione successiua à parte principij, exponendo sicut prius. Probat, quia vel illud instans esset immediatum instanti in initio motus, vel mediarum, non immediatum: quia tunc continuum componeretur ex indiuisibilibus; nec mediatum: quia tunc in tempore intermedio mobile mutabatur, & per consequens mutatum erat; igitur *mutatum esse* datum non erat primum.

Secundò, nunquam aliquod est mutatum, nisi prius mutabatur: tunc capio tempus, in quo mutabatur; tunc hoc mutabatur in isto tempore; igitur erat mutatum in isto tempore: & hoc mutabatur immediatè; igitur erat mutatum immediatè, & sic in infinitum; & per consequens ante quodcumque *mutatum esse* datum, erat aliud *mutatum esse*; & per consequens nullum erat primum. Ex conclusione sequitur, quòd non est dare primum instans esse motus; sed est dare vltimum in quo non est. Secundò, sequitur quòd in motu locali non est dare primam partem spatij, quæ per motum acquiritur, quia quæcumque parte darâ, eius medietas prius acquirebatur, & prius medietas medietatis, & sic in infinitum; & eodem modo dicitur de forma, quæ acquiritur, vel deperditur successiue, quod non est dare primam partem formæ acquisitam, vel deperditam.

Instans primum esse motus non datur.

Secunda conclusio est: Non est dare primũ *mutatum esse* à parte finis in motu successiuo. Probat, quia vel est dare primum instans, in quo aliquid est completè mutatum, vel vltimum in quo non; si primum in quo sit, habetur propositum; si vltimum in quo non: igitur adhuc restat aliquid acquirendum: & cum illud non possit acquiri subito, sequitur quòd tempus est antequam illud esset acquisitum; & per consequens in medio illius temporis istud mouebitur: igitur instans datum non erat, vltimum, in quo illud mobile completè erat mutatum. Ex istis sequitur, qualiter in terminis significantibus mutationes successiuas sunt exponendæ propositiones de istis verbis, *incipit*, & *definit*. Vnde ista; *A incipit moueri*; est sic exponenda; *A nunc non mouetur*, & immediatè post hoc mouebitur; & ista expositio est impossibilis: *A nunc mouetur*, & immediatè ante hoc mouebatur: Item ista; *A definit moueri*, igitur *A nunc non mouetur*: & immediatè ante hoc mouebatur: & ista est impossibilis; *A nunc mouetur*, & immediatè post hoc non mouebitur. Secundò sequitur ex prædictis, quòd ista est falsa; *motus incipit esse*: quia exponitur sic; motus non est, & immediatè post hoc erit: igitur motus incipit esse: modò prima exponens est falsa, scilicet ista: *motus non est*; quia sua contradictoria est vera, scilicet ista; *omnis motus est*. Et sic patet qualiter in motu successiuo est dare primum *mutatum esse* à parte finis; & non à parte principij, & hæc de secundo.

Ad rationes. Ad primam, concedo^c quantum ad hoc, quòd sicut punctus est terminus lineæ, ita instans est terminus temporis; & sicut præter punctum terminantem lineam non est dare pri-

mum punctum intrinsecum lineæ, ita nec etiam est dare primum *mutatum esse* intrinsecum motui.

Ad secundam, concedo; sed alio modo terminatur, quàm tu ponis: quia non terminatur ad vltimum instans non esse motus à parte principij; sed ad primum instans non esse à parte finis; & sic in neutro extremo terminatur affirmatiuè.

Ad tertiam, negatur consequentia; ad probationem dico, quòd verum est, quòd sicut terminatur in fine, ita in principio, sed diuersimodè: quia in fine terminatur ad primum instans, in quo mobile est completè mutatum; sed à parte principij non terminatur ad primum instans, in quo est mutatum, sed ad vltimum, in quo non est mutatum.

Ad quartam, admitto casum, & quando quæritur, an in primo instanti esse cadaveris ipsum mouetur, vel quiescit. Dico quòd neutro modo, sed incipit moueri: quia nunc non mouetur, & immediatè post hoc mouebitur. Et si obiiciatur, quòd materia prima cum qualitatibus symbolis, quæ sunt in corrupto, nunc mouetur; igitur & forma inhærens illi materiæ; negatur consequentia, sed sufficit, quòd illa forma incipiat moueri cum illa materia.

Ad quintam, dico quòd in primo instanti, in quo ille clauus est affixus, ille clauus non mouetur, sed incipit moueri vnâ cum rota.

Ad sextam, concedo quòd est dare primam partem spatij, quam illud graue occupat per generationem nouam ex leui, sed non est dare primam partem spatij, quam acquirit per motum in descendendo.

Ad septimam, concedo quòd hoc est pro tanto, quòd omne quod mouetur, prius mouebatur, & postea mouebitur. Et quando probatur, quòd non. Dico quòd hæc consequentia est necessaria; *hoc mouetur: igitur hoc mouebitur*. Et quando quæritur vel mouebitur necessariò, vel contingenter. Dico quòd sicut mouetur contingenter; ita mouebitur contingenter. Et quando dicitur, ponatur in esse, quòd non mouebitur. Dico quòd si ponis in esse quòd non mouebitur; eo ipso ponitur in esse, quòd non mouetur; & sic ponis oppositum antecedentis, quia benè sequitur; *hoc non mouebitur, igitur hoc non mouetur*.

Ad octauam, dictum est.

Ad nonam, quæ probat quòd non est dare à parte finis, &c. Negatur consequentia. Et quando dicitur, sicut terminatur, &c. verum est; sed hoc est diuersimodè, sicut dictum est.

Ad decimam, negatur consequentia: quia hoc non intelligimus primum instans, in quo mobile est completè mutatum.

ANNOTATIONES.

^a **P**rimò videndum est de mutatione instantanea. Nota quòd mutari accipitur dupliciter: vno modo vt distinguitur contra moueri successiue, & sic capitur in primo articulo huius quæstionis. Alio modo vt idem est quod moueri motu successiuo; & ita sumitur in secundo articulo. *Moueri* autè, & *motus* possunt capi dupliciter: vno modo pro denominato; & sic non sunt ad aliud, quàm subiectum quod mouetur, aut mutatum est. Alio modo pro per se significato, aut pro formali; & sic moueri

^{7.}
Mutari bifariam sumitur.

Motus & moueri sumitur duobus modis.

moueri non est aliud quàm quiditas motus concretivè designata, motus autem & moueri præcisè idem significant, diuersimodè tamen; sed mutari est entitas indiuisibilis realiter continuans partes motus, & ab eis realiter distincta.

b Non est dare primum mutatum esse in mutatione successiva. Nota quòd in omni motu reperiti instans indiuisibile, quod est medius terminus partem præteritam cum futura copulans, quod dicitur *mutatum esse*, habetque se ad motum sicut tunc ad tempus, & sicut punctum ad lineam. Vnumquodque enim horum continuatum est partium, seu continui; & de hoc *mutatum esse* asserit conclusio ipsam non dari in principio motus; benè tamen in fine, hoc est, datur primum non esse motus, quando finitur motus in quo est verum dicere, nunc non est motus, & immediatè ante hoc fuit motus: quod contingit, quando iam perfectus & finitus est motus; non tamen in inceptioe motus datur primum esse motus: quia motus non incipit per primum sui esse, sed ante quodcumque *mutatum esse* est aliud *mutatum esse* vsque in infinitum. Probat: quia si in principio motus daretur tale *mutatum esse*, vel illud esset ille terminus primus, à quo incipit motus, vel esset *mutatum esse* terminans primam partem motus; sed ille primus terminus motus non dicitur *mutatum esse*, vt pater; neque potest dari *mutatum esse* terminans primam partem motus: quia si daretur primum *mutatum esse* terminans primam partem motus, dabitur etiam primà pars motus; sed prima pars motus dari non potest, quia quacumque datà, dabilis est prior vsque in infinitum; cum motus sit diuisibilis in infinitum: ergo neque potest dari primum *mutatum esse*.

8. *Quòd non detur prima pars motus patet, quia si daretur, etiam daretur prima pars temporis, in qua fieret illa prima pars motus; sed prima pars temporis dari non potest: ergo neque prima pars motus. Maior patet; quia partes temporis correspondent partibus motus, & è contra. Minor probatur: quia aut illa prima pars temporis esset indiuisibilis, aut diuisibilis: primum dici non potest, quia pars temporis est tempus, & per consequens diuisibilis: neque diuisibilis, quia tunc, cum iam habeat partes; ergo vel in neutra erit motus, aut in vtraque, aut in altera tantum: quocumque dato, sequitur motum non fuisse primò in tota illa parte temporis; nam si motus sit in altera tantum, aut in neutra, manifestum est motum non esse primò, id est, adæquatè in tota parte. Si autem sit in vtraque, cum prius fuerit in prima, efficitur etiam, vt non fuerit primò in tota parte diuisibili: non ergo datur primum *mutatum esse* in motu in principio, sed ante quòdlibet *mutatum esse*, iam aliud & aliud est *mutatum esse*.*

c Nunquam aliquid est mutatum esse, nisi prius mutabatur. Nota quòd hæc propositio, ante omne mutari est *mutatum esse*, potest bifariam exponi: vno modo sic, quòd quocumque tempore, in quo verum est dicere, quòd aliquid mutatur, præcessit aliquid instans, in quo verum erat dicere, quòd aliquid mutatum est, & sic est vera: quia significat, quòd non est dabile aliquid tempus, in quo verum est dicere, quòd aliquid mutatur, quin illud præcesserit aliquid instans, in quo fuit verum dicere, hoc mutatum est. Alio modo potest exponi, quamcumque entitatem, quæ est mutari præcessit aliqua entitas, quæ est, *mutatum esse*; & sic adhuc est vera, et si illi, qui dicunt mutari, &

mutatum esse non distingui à mobili, hoc non concedant.

Nota secundò, quòd aliquid potest esse primum dupliciter: vno modo secundum se, & sic illud est primum, quod nec ante se, nec ante aliquid aliud sui habet aliquid prius. Altero modo dicitur primum secundum alterum, & est illud quod habet aliud ante se, quo est aliquid prius, & aliud quo nihil est prius.

d Propositiones de istis verbis incipit, & definit. Nota quòd dupliciter res incipiunt, & desinunt esse; vel enim incipiunt per primum sui esse, vel per vltimum sui non esse, & desinunt per primum non esse, vel per vltimum sui esse. Res illæ incipiunt per primum sui esse, quæ sine motu incipiunt, quales sunt substantiæ, tam generabiles, quàm spirituales. Similiter & indiuisibilia, vt instantia, (quamuis substantialis formæ corporalis, quæ extenditur per subiecti partes, hoc est, in materia: quia hoc per motum contingit, quo ad hoc non habet primum sui esse per accidens tamen.) Illud autem dicitur primum esse rei, quia in nullo instanti ante hoc res erat, & in hoc tota res totum suum esse habet, atque ita exponitur: res, nunc est & ante non erat. Illæ autem res incipiunt per vltimum sui non esse, in quibus est assignabile vltimum instans inter alia, in quibus talis res non erat, post quod talis res iam erit, & sic exponi solet: res nunc non est, & immediatè post hoc erit. Hoc pacto incipiunt motus, & tempus, & aliqæ qualitates, quæ cum motu incipiunt. Desinunt etiam res per primum non esse, quando videlicet datur instans, in quo res non sit, ante quod instans, in toto antè tempore existeret: & sic exponitur huiusmodi terminus desitionis, nunc non est, & immediatè ante hoc erat: & hoc modo desinunt tam motus, quàm omnia, quæ per motum desinunt esse. Similiter & substantiæ, quæ per contrarij pugnam corrumuntur. Res tandem desinunt per vltimum sui esse, quando datur instans vltimum, in quo est res, post quod immediatè non erit, & sic exponitur: res nunc est, & immediatè post hoc non erit. Hoc pacto desinunt esse res, quæ sine contrarij pugna corrumuntur, videlicet substantiæ spirituales, vt Angelus, si Deus illum perderet, & similiter anima rationalis, nec non & instantia, & indiuisibilia quæque; hæc namque suum esse & in instanti simul habent, & in instanti simul perdunt.

e Concedo quantum ad hoc, quòd sicut punctum, &c. Nota quòd Aristoteles non intendit negare omnem mutationem claudi duobus terminis, eo scilicet, in quo desinit, qui est primum non esse mutationis, & eo, à quo incipit, qui est vltimum non esse mutationis; sed quoniam *mutatum esse* vocatur terminus ante quem præcessit aliquis motus; idè ille terminus, quo finitur motus, appellatur rectè *mutatum esse*, ille verò à quo incipit motus, non dicitur *mutatum esse*: quia ante illum non præcessit motus, quia quamuis ante illum non fuerit motus, neque in illo, tamen immediatè post illum futurus est motus; vult ergo Aristoteles in omni mutatione dari vltimum *mutatum esse*, post quod nullum aliud sequatur; non tamen dari primum *mutatum esse*, ante quod nullum præcesserit.

Ex his sequitur, aliter se habere punctum in linea, & aliter *mutatum esse*, in motu; punctum enim non necessariò antecedit lineam, idè datur in linea primum punctum; at *mutatum esse* necessariò

Primum dicitur aliquid dupliciter.

9. *Res duobus modis incipiunt & desinunt esse.*

10.

In omni motu est mutatum esse.

Ante omne mutari est mutatum esse quomodo intelligitur.

necessariò præcedit motus, & ob id motus non potest incipere ante *mutatum esse*: necesse enim est vt antecedit motus, quia *mutatum esse* mutationis est finis.

Secundò, sequitur quòd omnes hæ propofitiones sint veræ in Physica, & pertrita: *Ante quodlibet moueri præcedit mutatum esse. Ante quodlibet mutatum esse præcedit moueri.*

I I.

Tertiò, sequitur quòd tale *mutatum esse*, si conferatur ad alia *mutata esse*, quæ præcesserunt in motu, dicitur vltimum; si verò consideretur secundum tempus sequens post finem motus, est & dicitur primum *mutatum esse*, ita vt sensus sit, in hoc instanti, quod est primum omnium sequentium, motus dicitur factus. Quartò, sequitur principium, & finem motus esse extrinseca motui: non autem intrinseca, illud enim *mutatum esse* quod in fine motus datur, extrinsecum est motui, quia tunc iam non est motus; & vocatur primum non esse motus, sicut instans inceptionis vocatur vltimum non esse motus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Text. 51.

Quoniam autem i omne, quod mutatur, in tempore mutatur. Hoc est quartum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus determinat de *mutato esse* in comparatione ad motum: & diuiditur in sex partes, secundum quòd ponit sex conclusiones. Secunda ibi: *Hoc autem ostensò*. Tertia ibi: *Non solum*. Quarta ibi: *Manifestum est igitur*. Quinta ibi: *Similiter autem & in eo*. Sexta ibi: *Quare in quocumque sit*. Pro prima conclusione præmittit vnam suppositionem, quòd cum omne quod mutatur, in tempore mutatur, aliquod potest dici mutari in tempore dupliciter: vno modo aliquid dicitur mutari in aliquo tempore primò, scilicet quod mutatur in qualibet parte illius temporis. Alio modo non primò, scilicet quod mutatur in parte illius temporis; vt lectio dicitur fieri in ista die, eo quòd sit in parte huius diei. Nunc ponitur ista conclusio prima: omne quod mouetur in aliquo tempore primo, mutatur in qualibet parte illius temporis. Probatur ex definitione illius, quod est moueri in aliquo tempore primò. Secundò probatur, 2 & sit tempus in quo aliquid mouetur primò, *A, B, C*, quod diuidatur secundum *B*, ita quòd partes temporis, in quo sit motus, sint *A, B*, & *B, C*, tunc mobile quod mouetur, vel mouetur in vtraque parte temporis *A, B, C*; vel in altera tantum, vel in neutra. Si in vtraque, habetur propositum: si in neutra, hoc est falsum, quia tunc non moueretur in *A, B, C*, ex quo in nulla parte eius moueretur: si in altera tantum; tunc mobile moueretur in illo tempore non primò, quod est contra positum.

Text. 52.

Hoc autem 3 ostensò. Hic ponit secundam conclusionem, quam probat tripliciter. Secunda ibi: *Amplius autem*. Tertia ibi: *Amplius autem si id*. Conclusio est ista: Omne quod mutatur in aliquo tempore primò, necesse est ipsum esse motum prius. Probatur sic, sit *A* mobile, quod mouetur in tempore *B, C*, primò per magnitudinem *D, E*; & sit *B* mobile, quod mouetur æquè velociter in medietate illius temporis, & incipiant duo ista mobilia moueri in eodem instanti; isto posito, probatur ista conclusio secunda, scilicet quòd omne, quod mouetur, necesse est motum esse primò ad istum intellectum, quòd omne, quòd mouetur in aliquo tempore primò, necesse est mo-

I 2.

Text. 53.

tum esse prius, quàm illud tempus sit transactum, quia in quocumque^a tempore mouetur *B*, mouetur etiam *A*, cum æquè velociter moueantur, & incipiant in eodem instanti, sed *B* est motum prius quàm tempus *B, C*, sit transactum; vt patet ex casu; igitur *A* est motum prius quàm tempus, *B, C*, in quo mouetur primò, sit transactum, & habetur propositum.

Amplius 4 autem. Secunda ratio, sit tempus, in quo mobile mouetur *A, C*; tunc in instanti medio illius temporis quæro vtrum mobile mouetur, vel iam motum est: non mouetur, quia in instanti non potest fieri motus: igitur iam motum est; & per consequens priusquam tempus, in quo mouetur primò, sit transactum, ipsum est motum.

Text. 54.

Amplius 5 autem si id. Tertia ratio, quia illud, quod continuè mouetur in aliquo tempore primò, & in nullo instanti illius temporis definit moueri; tunc vel in quolibet instanti illius temporis mutatur, vel mutatum est; sed impossibile est, quòd mutetur in instanti, vt probatum fuit prius: igitur in quolibet instanti mutatum est, & cum quodlibet instans sit prius, quàm illud tempus sit transactum, sequitur quòd prius quàm illud instans sit transactum, in quo aliquid mouetur primò, ipsum mutatum est, & habetur propositum.

Text. 55.

Non solum 6 autem id. Hic ponit tertiam conclusionem, quam probat primò de motu locali. Secundò, de generatione, & corruptione, & alteratione, ibi: *Eadem enim demonstratio est*. Primum probat dupliciter. Secundò ibi: *Amplius autem*. Tertia conclusio est ista: Non solum omne quod mutatur prius est mutatum, sed necesse est etiam omne mutatum prius mutari, ita vt non solum mutatum sit, sed in *mutari*. Probatur, supponendo quòd omne, quod mouetur de aliquo termino in aliquem terminum, mouetur in tempore. Probatur suppositio: quia si fiat mutatio de *A* in *B*, tunc in eodem instanti non potest esse in *A*, & in *B*, vt ostensum est prius: igitur oportet, quòd in aliquo instanti sit in *A*, & in alio in *B*: vel igitur illa instantia sunt immediata, vel mediata: non immediata, quia tunc tempus componeretur ex instantibus: si mediata, tunc inter ipsa cadit tempus medium, & per consequens mutatio facta de *A* in *B*, fiebat in tempore. Tunc isto supposito, probatur conclusio; quia 7 cum omnis^c mutatio fiat in tempore, & omne tempus sit diuisibile in partem priorem, & posteriorem, sequitur quòd omnis mutatio est diuisibilis in partem priorem, & posteriorem: igitur si in aliquo tempore aliquid mutatum est per continuum motum, prius mouebatur in medietate illius temporis, & prius in medietate medietatis; & sic in infinitum; & per consequens omne mutatum præcedit *mutari*.

I 3.

Text. 56.

Amplius 8 autem. Secunda ratio est, sit magnitudo, in qua pertransit in aliquo tempore primo *C, D*; tunc vel *C, D*, sunt indiuisibilia sibi inuicem coniuncta, vel inter ipsa est medium: si sibi inuicem coniuncta; tunc magnitudo esset composita ex indiuisibilibus, quod est impossibile, vt probatum fuit prius; si inter ipsa est medium; tunc sequitur quòd magnitudo *C, D*, est in infinitum diuisibilis: igitur si aliquid est mutatum super magnitudinem *C, D*, prius mouebatur super eius medietatem, & prius supra medietatem medietatis, quàm super totam magnitudinem

Text. 57.

I 4.

Text. 58.

Mutari in tempore aliquid dicitur dupliciter.

magnitudinem, & sic infinitum: igitur ante omne *mutatum esse* super istam magnitudinem prius erat *mutari*; & habetur propositum.

Text. 59.

Eadem 9 enim demonstratio. Hic probat dictam conclusionem in aliis motibus à motu locali, dicens, quòd in ^d aliis mutationibus, vt in generatione, & corruptione, & in mutatione in contrariis, vt in alteratione, per eandem rationem probabitur, quòd omne *mutatum præcedit mutari*. Sed dubitatur primò, qualiter generatio sit successiua, ex quo forma secundum quam est generatio, non habeat partes graduales. Secundò dubitatur de hoc, quòd dicit, secundum contradictionem omne *mutatum præcedit mutari*, quòd est falsum, quia subitò fit mutatio de vno contradictorio in reliquum; aliter enim inter contradictoria esset dare medium. Responderetur ad primum, quòd in generatione formæ substantialis non est successio secundum gradus formæ, sed solum secundum partes quantitatis subiecti: quia prius in vna parte subiecti introducit forma, quam in alia. Ad secundum responderetur, quòd per mutationem de contradictorio in contradictorium intelligit mutationem de pura priuatione formæ ad esse completum formæ secundum totum subiectum: modò inter ista duo bene est medium, scilicet esse formæ secundum partem subiecti.

Generatio quomodo fit successiua.

Quare necesse est id quòd mutatum est. Infert corollarium, quòd omne *mutatum esse* præcedit *mutari*, & omne *mutari* præcedit *mutatum esse*. Et causa huius est: quia nullum indiuisibile est immediatum alteri indiuisibili; sed quodlibet continuum est diuisibile, in semper diuisibilia.

15. Text. 60.

Manifestum 10 igitur. Quarta conclusio est, quòd omne quòd factum est, necesse est fieri prius, & omne quòd est in fieri, necesse est factum fuisse, scilicet secundum partem. Probat: quia omne quòd fit, mutatur, & omne quòd factum est, *mutatum est*; sed omne *mutatum esse* præcedit *mutari*, & omne *mutari* præcedit *mutatum esse*, vt probatum est: igitur omne factum præcedit fieri, & omne fieri præcedit factum esse.

Similiter autem & in eo. Quinta conclusio est, omne quòd corrumpitur est prius corruptum, & omne corruptum est prius *corrupti*. Probat, quia tam *corrupti*, quam *corruptum esse* est diuisibile in infinitum; & idèd sicut nihil fit nisi prius factum fuerit, nec aliquid factum fuit nisi prius fiat: ita nihil corrumpitur, nisi prius corruptum est, nec aliquid corruptum est, nisi prius corruptur.

Quare in quocumque sit. Sexta conclusio: In nullo motu est dare primum *mutari*, aut primum *mutatum esse*: quia si sic, iam esset aliquod *mutari*, quòd non præcederet *mutatum esse*: vel aliquod *mutatum esse* quòd non præcederet *mutari*; quòd est contra prius posita.

ANNOTATIONES.

16.

^a *In quocumque tempore mouetur B, &c.* Nota quòd quemadmodum in linea considerantur puncta, ita & in motu sunt *mutata esse* indiuisibilia; atque adèd sicut in linea puncta continuantia non sunt actu, sed potentià; quando tamen linea actu diuiditur, punctum terminatum est actu: quia terminat diuisionem; (sicut partes quando sunt actu continuæ, sunt entia in potentia; quando verò sunt actu diuisæ, sunt

Scoti oper. Tom. II.

entia in actu) ita & *mutata esse* continuantia motum sunt in potentia; quando verò *mutatum esse* actu terminat motum, tunc est in actu. Demonstratio ergo Aristotelis est, quòd sicut in linea ante quamlibet partem, est punctum, ita & in motu ante quamlibet partem motus est *mutatum esse*: sed quia *mutatum esse* euidentius apparet, quando actu terminat, & rumpit motum, demonstrationem format in duobus mobilibus, vt in littera patet.

Mutata esse continuantia motum sunt in potentia.

^b *Sit tempus in quo mobile mouetur, &c.* Nota quòd Aristoteles ex hac ratione colligit, quòd, cum omne tempus quantumcumque minimum, sit diuisibile, & inter duo *nunc* semper mediat tempus, & cuiuslibet *nunc* correspondet in motu, *mutatum esse*; atque adèd inter quæcumque *mutata esse*, mediat motus; sequitur quòd veluti ante quamlibet particulam temporis præcesserunt infinita *nunc*; ita ante quamlibet particulam motus præcesserunt infinita *mutata esse*; & per consequens quicquid mouetur, infinities fuit mutatum.

^c *Quia, cum omnis mutatio fiat in tempore.* Nota quòd Aristoteles non accipit hîc *mutatum esse* vt hæctenus, pro termino motus, qui est in instanti; sed pro eo quòd est *mutari*: & loquitur de motu propriè, vt distinguitur à mutatione. Nam generatio, quæ, verbi gratià, est mutatio de non esse ligni ad esse ignis, si accipiatur pro inceptioe, ipsa non fit in tempore: quoniam, vt videbimus lib. 8. generatio fit per primum esse, & quia non datur vltimum ligni: vnde generatur ignis, nullum est medium tempus inter vltimum esse ligni, & primum esse ignis, sed idem instans, quòd est primum esse ignis, est primum non esse priuationis ignis, puta ligni. Si autem accipiatur generatio pro toto motu alterationis præcedente in ligno, qui terminatur ad esse ignis, ille fit quoque in tempore.

^d *In aliis mutationibus vt in generatione, &c.* Nota quòd ex duabus demonstrationibus, quas tulerat Aristoteles, priore, quæ ex diuisione temporis procedit, dicit habere locum in alteratione, & generatione, & corruptione: nam altera quæ ex diuisione spatij sumebatur, in solo motu locali verum habet, & applicari etiam potest motui augmenti, & decrementi. Vt enim ante quodlibet punctum spatij, in quòd mobile mutatum est, præcessit spatium, per quòd mutabatur, & ante quamlibet partem spatij præcesserat punctum, in quò fuerat mutatum, ita & in augmento quantitatis ante quemlibet terminum, & punctum acquirerebatur quantitas; & ante quodlibet *acquiri* præcessit terminus, ad quem res augmentata est.

In intensioe autem qualitatis, non est adèd patens quomodo ex parte rei acquisitæ ante quodlibet *mutatum esse* sit moueri, & ante quodlibet moueri; *mutatum esse*: & idèd euidentius iudicatur ex parte temporis: omnis enim intensio, & remissio fit in tempore, & ante quamlibet partem temporis præcessit instans, in quò res est mutata, & ante quodlibet instans præcessit tempus, in quò movebatur; generatio verò & corruptio, licet accepta pro inceptioe, & definitione substantiæ, non fiant in tempore, tamen, si accipiantur pro motu alterationis, qui terminatur ad definitionem, verbi gratià, aquæ, & inceptioe aeris, in tempore fiunt, vt præpiùs alibi dicit Scotus: vel sicut dicit hîc, in generatione non est successio

17.

18.

secundum gradus formæ, sed solum secundum partes quantitativas subiecti.

2. Generatio
substantia
alio modo in
homogeneis
& alio in
heterogeneis
consideratur.

2. *Omne quod fit mutatur, &c.* Nota, quod alia est consideratio substantiæ in homogeneis, & alia in heterogeneis. In homogeneis namque, cuius partes sunt eiusdem rationis, id quod generatur tempore, quo forma extenditur per materiam, secundum eandem rationem generatur est secundum partem; vt cum forma ignis extenditur per materiam ligni, ante quemlibet ignem genitum generabatur ignis, & ante quodlibet generari erat ignis aliquis genitus; sed in heterogeneis, vt, verbi gratia, in animali, non semper id quod generatur præcessit secundum eandem rationem, sed secundum partem alterius rationis; vt quando in animali animantur pedes, prius fuit animatum cerebrum, & ante cerebrum fuit animatum cor: & hoc est quod insinuat exemplo domus, cuius fundamentum præiacitur parietibus. At verò quia minimum vtriusque substantiæ producit in instanti, ante illud *mutatum esse* non præcedit moueri secundum eandem formam, scilicet substantialem; sed præcedit alteratio, quia prior corrumpebatur substantia, quæ quidem alteratio quodammodo continuatur cum generatione; atque ita verum est quodammodo semper, quod omne quod factum est, prius aut secundum partem, aut secundum alterationem fiebat; & omne quod fit partim factum erat: & pariter in corruptione, omne quod corruptum est, corrumpebatur, & omne quod corrumpitur partim corruptum erat: etenim alteratio ipsa quæ terminatur non solum ad qualitatem, sed etiam ad definitionem vnius substantiæ, & generationem alterius, vocatur non solum alteratio, sed & corruptio, & generatio.

Q V Æ S T I O IX.

Vtrum omne quod mouetur possit velocius, & tardiùs moueri.

Aristot. hic cap. 2. text. 11. Auerroës, Themistius, Simplicius ibidem. Albertus tract. 1. cap. 3. D. Thom. lect. 2. Vide auctores citatos in qq. 4. & 5.

I.

RGVITVR primò quod non omne quod mouetur possit moueri velocius; quia cælum mouetur, & tamen non potest moueri velocius; ergo, &c. Prima pars antecedentis patet ad experientiam: & secunda pars probatur; quia nullum inuariabile motum à motore immobili potest moueri velocius; sed cælum est innariabile, & mouetur à motore immobili; ergo, &c. Maior patet, quia maior velocitas non potest provenire nisi vel ex diminutione resistentiæ, vel augmentatione potentiæ motoris: & quocumque modo detur, est variabilitas, & mutatio. Minor probatur pro prima parte in 1. Cæli, text. 20. & 120. & pro secunda 8. huius, text. 34. & inde. & 2. Metaph. text. 35. & inde. Confirmatur antecedens, quia si cælum posset moueri velocius, sequeretur, quod centum anni durarent præcisè tantum, quantum nunc durat vnus dies; & consequens videtur impossibile. Consequentia probatur, quia si in eadem proportionem motus cæli velocitaretur, in qua centum anni se habent ad vnam diem; tunc tantum durarent præcisè centum anni, quantum nunc du-

rat vna dies. Tertio sequeretur, quod aliqua potentia toto tempore æterno esset frustra; consequens est falsum; quia natura nihil facit frustra, vt patet 3. de Anima, text. 45. & 1. Cæli, text. 32. & 2. Cæli, 50. & 59. Consequentia probatur; quia potentia à qua cælum potest moueri velocius, nunquam reducitur ad actum. Quarto, sequeretur, quod cælum de factò moueretur velocius, quam moueatur; consequens implicat contradictionem. Consequentia probatur, quia motus cæli est æternus, modò in æternis non differunt esse, & posse.

Secundò, arguitur ad principale; si omni motu dato contingeret dare velociorem, sequeretur quod spatium infinitum pertransiretur in tempore finito, vel saltem posset pertransiri; consequens est impossibile, vt patet in isto 6. text. 65. Consequentia probatur; quia si in prima medietate horæ aliquod mobile moueatur aliquà velocitate, tunc ex quo iste motus potest velocitari, quantumlibet ponatur, quod in secunda parte proportionali horæ moueatur in duplo velocius, quam in prima; & in tertia, in duplo velocius, quam in secunda, & sic in infinitum: tunc in qualibet parte proportionali horæ pertransitum erat tantum, quantum erat pertransitum in prima parte; vt potest faciliter demonstrari: igitur pertransitum in tota illa hora esset compositum ex infinitis æqualibus; & per consequens esset infinitum, & tamen hora est finita: igitur in tempore finito pertransitum spatium infinitum.

Tertio, sequeretur quod nulla potentia actiua esset terminata ad maximum, nec aliqua resistentia ad minimum; consequens est falsum, vt patet, 1. Cæli, text. 63. & inde. Consequentia probatur; quia motus velocitatur per augmentationem potentiæ & per diminutionem resistentiæ; modò si potest velocitari in infinitum per augmentum potentiæ, tunc potentia non est terminata per maximum. Si per diminutionem resistentiæ, tunc resistentia non esset terminata ad minimum.

Quarto, si aliquid moueretur motu velocissimo, non omne quod mouetur potest moueri velocius; sed aliquid mouetur velocissimè: ergo, &c. Maior patet, quia aliter esset dare motum velociorem velocissimo: & minor patet 4. huius, text. 133. vbi ponitur, quod cælum mouetur velocissimè.

Deinde arguitur, quod non omni motu dato potest dari tardior, quia tunc sequeretur quod potentia non esset terminata ad minimum, nec resistentia ad maximum; consequens est falsum, vt patet primo cæli, text. 63. Consequentia probatur, quia motus non retardatur, nisi per augmentum resistentiæ, vel diminutionem potentiæ.

Secundò, aliquod mouetur infinità velocitate; igitur non omni motu dato potest dari tardior. Consequentia tenet, quia aliter infinito posset esse aliquod maius. Antecedens probatur: posito quod aliqua linea non moueatur circulariter circa suum extremum; tunc punctus terminans secundam medietatem mouetur tardius, quam punctus terminans primam medietatem. Item terminans medietatem medietatis mouetur tardiùs in duplo, quam terminans primam medietatem; & sic in infinitum: igitur aliquis punctus mouetur infinità velocitate.

Tertio, sequeretur quod supra spatium finitum posset fieri motus tempore infinito: consequens est

2.

3.

est falsum, vt patet *in isto sexto, text. 61. & 62.* Consequentia probatur, quia si aliquod mobile pertranseat pedem in vna die, deinde retardetur motus in duplo, tunc in duobus diebus pertranſibit medietatem pedis: iterum retardetur in duplo, non pertranſibit nisi medietatem medietatis, & sic in infinitum: igitur tempore infinito mouebitur, & tamen non pertranſibit nisi spatium vnius pedis.

Quartò, capiatur vna virga flexibilis, super cuius vno extremo ponat pondus minimum, quod illa virga non potest sustinere; tunc arguitur sic: ista virga deprimitur infinità tarditate: igitur impossibile est, quòd aliquid tardiùs moueatur: aliter enim esset dare tarditatem maiorem maximà. Antecedens probatur, quia si aliquid potest moueri tardiùs; vel hoc esset à pondere maiori, vel minori, vel ab æquali: non à maiori, quia ab illo velociùs deprimeretur virga: nec à minori, quia minorem sufficeret virga sustinere, vt patet per definitionem ponderis minimi quod non potest; quia ab æquali pondere æqualiter deprimeretur.

Quintò potest argui: quia cælum non potest tardiùs moueri per easdem rationes, quibus probabatur, quòd cælum non potest velociùs moueri.

4. Oppositum arguitur per Aristotelem *6. huius, text. 11. & inde*, qui hoc supponit, quòd omni motu dato, contingit dare velociorem, & etiam tardiorem. Secundò probatur ratione: ^a quia omni medio dato potest dari medium subtilius secundum quamcumque proportionem; & etiam medium densius: igitur omni motu dato potest dari motus velocior, & etiam tardior. Consequentia tenet: quia ad subtiliationem medij sequitur proportionaliter augmentatio velocitatis; & ad eius condensationem sequitur proportionaliter motus retardatio, saltem in grauibus, & leuibus, vt patuit per Aristotelem *in 4. huius, text. 71.* & antecedens apparet in isto sexto.

Notandum, quòd tenendo opinionem Aristotelis difficile est saluare dictam suppositionem esse veram, de qua fit quæstio: quia secundum opinionem suam ipsa est impossibilis; vt probant plures rationes ante oppositum. Secundò, est eadem difficultas de quadam ratione, quam facit Aristoteles *4. huius, text. 71.* ad probandum quòd graue simplex moueatur subitò: pro qua ratione supponebat, quòd omni medio dato potest dari medium subtilius secundum quamcumque proportionem: & tamen hoc est impossibile secundum Aristotelem, quia igni puro, vel etiam cælo, impossibile est dari corpus subtilius. Tertio, est idem iudicium de ratione quam facit *7. huius, text. 1.* ad probandum, quòd omne quod mouetur, mouetur ab alio, quia omne quod mouetur, quiescit ad quietem alterius: modò hoc est impossibile, quia impossibile est secundum Aristotelem cælum quiescere: igitur ipsam nõ potest quiescere ad quietem alterius. Quartò, est eadem difficultas de ratione, per quam probat Aristoteles *8. huius, text. 34.* quòd in mouentibus, & motis non est processus in infinitum; quia in illa ratione supponit, quòd ex omnibus mobilibus contiguus fiat vnus continuus; sed hoc secundum Aristotelem est impossibile: quia impossibile est, quòd spheræ cælestes ad inuicem continentur: quia iam non esset diuersus motus cæli, quod Aristoteles reputat impossibile, *2. de Generatione.*

5. Ad omnes istas difficultates nititur ^b Com-

Scoti oper. Tom. II.

mentator respondere sic: quòd licet non repugnet motui, mobili, & quieti quantum est ex ratione generali motus, mobilis, & quietis, quin omne mobile moueatur velociùs, & etiam tardiùs: at tamen repugnat mobilibus ex ratione speciali talium, vel talium immobilium: modò quia in proposito insistimus solum in rationibus generalibus motus, & mobilis: igitur quod est impossibile secundum istam rationem generalem, & etiam quod est possibile, debet reputari impossibile, vel possibile: & idè motum velocitari, & retardari quantumlibet debet reputari possibile simpliciter in proposito, ex quo est possibile per rationes generales motus & mobilis.

Sed contra istam solutionem arguitur: quia quodlibet illorum, de quo argutum est, est simpliciter impossibile: igitur ex nulla tali suppositione potest prædicari. Consequentia tenet: quia ad impossibile sequitur quodlibet, quia quantà euidentià per talem rationem probaretur aliquid, tantà euidentià probaretur suum oppositum.

Secundò, quia ex tali suppositione possibili secundum rationes generales motus, & mobilis; impossibile tamen secundum rationes speciales mobilium, potest inferri simpliciter impossibile: igitur nullum tale debet supponi ad aliquid probandum. Consequentia nota est: & antecedens probatur, quia ista est vera; *aliquod mobile mouetur*, & cum ista capio istam possibilem secundum rationes generales mobilium eo modo, quo loquitur Commentator, videlicet: *omne mobile quiescit*: tunc arguatur sic in Difamis, nimirum, *quoddam mobile mouetur; omne mobile quiescit: igitur quoddam quod quiescit mouetur.* Conclusio est falsa: igitur aliqua præmissarum, & non maior: quia illa ponitur esse vera: igitur minor est simpliciter impossibilis, quocunque modo, ex quo conclusio sequens ex illa est simpliciter impossibilis secundum quamcumque rationem.

Ex quibus patet, quòd illæ probationes Aristotelis de quibus tactum est, non valent; nisi in quantum illæ suppositiones sunt possibles, quas tamen Aristoteles reputat impossibiles secundum potentias naturales.

Idè ad videndum qualiter suppositio de qua fit quæstio, est possibilis, & qualiter sit vera, & qualiter non ponuntur conclusiones, discurrendo per diuersa genera motuum: & primò de motu circulari, supposito quòd eius velocitas attendatur penes arcs descriptos, & non penes angulos circa centrum.

Prima conclusio: Quilibet punctus alicuius spheræ cælestis præterquam vltimæ, mouetur aliquando velociùs, & aliquando tardiùs. Probatur, quia in qualibet spheræ præter vltimam, mouetur super diuersos polos, & super polos mundi, & super polos Zodiaci: igitur quilibet punctus alicuius spheræ cælestis præter vltimam, quandoque appropinquat ad lineam mediam inter polos, & quandoque elongatur; sed quandoque appropinquat ad illam lineam, mouetur velociùs, quàm priùs; & quando elongatur ab illa linea, mouetur tardiùs: ergo, &c. Verum est tamen, quòd hoc non obstante totum mobile semper mouetur vniformiter.

Secunda conclusio est Supposito quòd motor cæli, & cælum sint inuariabilia, vt videtur Aristoteles innuere *8. huius, text. 34. & 65.* impossibile est quòd cælum moueatur velociùs, quàm de

6.
Motus cæli
quomodo possit esse velocior.

facto mouetur, vel etiam tardiùs. Probat; quia nunquam potest prouenire maior, vel minor velocitas nisi ex variatione motoris.

Tertia conclusio; Supposita inuariabilitate motorum, & mobilium cęlestium, de facto est aliquis punctus velocissimę motus, quo impossibile est aliquid moueri velociùs. Patet de quolibet puncto describente æquinoctialem circulum, quia quilibet talis punctus describit lineam maximam possibilem describi.

7. Sed dubitatur primò, quia aliquis est motus circularis insensibilis propter velocitatem, vt patet de trocho circumducto, qui apparet quiescere, & tamen motus circularis æquinoctialis est valde sensibilis; igitur videtur, quòd iste motus trochi est velocior motu æquinoctionali. Secundò dubitatur, quid sit dicendum, attendendo velocitatē penes angulos descriptos circa centrum.

Ad primum respondetur, quòd dato quòd ille motus sit insensibilis, attamen in valde magna proportione; & quasi incomparabiliter motus æquinoctialis est velocior; & hoc pro tanto, quia linea æquinoctialis est linea maxima possibilis esse, nec linea trochi adhuc inuoluitur replicata, est sibi comparabilis.

Ad secundum dico, quòd attendendo velocitatem motus circularis penes angulos descriptos, nullus punctus alicuius sphaerę mouetur velociùs, quàm alter, immò quilibet æquę velociter, quia quilibet in æquali tempore describit angulum æqualem circa centrum.

Quarta conclusio; Supposito quòd motor cęli, & cęlum sint variabilia; cęlum potest moueri velociùs, & etiam tardiùs. Probat, quia si motor cęli potest velle velociùs mouere cęlum; & cùm cęlum non resistat, immò potius inclinetur ad motum, sequitur quòd cęlum potest moueri quilibet velocitate; & eodem modo arguitur de tarditate.

8. Quinta conclusio: De facto, cęlum est variabile, & etiam motor potest velle mouere cęlum velociùs, & etiam tardiùs, sicut placet sibi, & istud habemus credere ex fide.

Ex isto sequitur, quòd possibile esset, quòd centum anni durarent præcisè tantum, quantum modò durat vnus dies; & hæc de motu circulari.

De motu autem recto sit prima conclusio ista; Quolibet motu recto dato potest dari velocior, & etiam tardiior. Probat, supponendo quòd quilibet motus rectus sit à potentia motoris, concurrente resistentiã mobilis intrinsicã. Secundò supponitur, quòd intentio velocitatis prouenit ex intensiõne potentię motoris, vel ex diminutione resistentiæ, manente potentiã, vel quandoque ex vtraque. His suppositis, probatur conclusio; quia cuiuslibet motus localis recti contingit potentiam diminui, & resistentiam augmentari: igitur & motum retardari; & e contra contingit potentiam augmentari, & resistentiam minui: igitur & motum velocitari.

Secunda conclusio; Supposito quòd motus circularis, & rectus sint comparabiles in velocitate; tunc quocumque motu recto dato potest dari circularis velocior, etiam tardiior. Et eodem modo probatur de generatione, & corruptione, de augmentatione, & diminutione; quia quilibet talis motus successiuus fit cum resistentiã, quam contingit diminui, vel potentiam augmentari: igitur contingit talem motum velocitari.

Ad rationes. Ad primam dico, quòd cęlum non potest velocitari per agens naturale agens secundum consuetum cursum; & hoc admisso, negatur minor probationis. Ad confirmationem, concedo consequens. Ad tertiam, negatur consequentia; tamen Commentator diceret, quòd non est inconueniens de potentia ad indiuiduum. Ad 4. confirmationem, negatur consequentia. Ad probationem: in æternis non differunt esse, & posse. Dico quòd si cęlum moueretur velocius, quàm nunc moueatur, ille gradus velocitatis non esset æternus.

Ad secundam principalem, concedo possibilitatem consequentis ad imaginationem de motu difformi; & de hoc fiet quæstio.

Ad tertiam, concedo, vt patuit super primo; sed illa authoritas intelligitur, quòd est dare maximum numerum in integro, vt in ponderibus, vel in aliquo tali, in quòd potest potentia actiua; sed non est verum de fractionibus.

Ad quartam, concedo minorem; quia aliquid mouetur velocissimè de facto, scilicet punctus describens æquinoctialem, ex hoc tamen non sequitur, quin ipso possit aliquid moueri velociùs, saltem per potentiam supernaturaliter agentis.

Ad alias rationes, quibus probatur, quòd non omni motu tardo dato possit dari tardiior. Ad primam, concedo quòd potentia non est terminata ad minimum. Ad secundam, negatur antecedens. Ad probationem; moueatur aliqua linea circa eius extremum, concedo, & dico, quòd ista est concedenda: *infinite tarditate aliquid mouetur*; & tamen semper ista neganda est: *aliquid mouetur infinite tarditate*. Ad tertiam, potest concedi ad imaginationem de motu difformi. Ad quartam de virga, concedo; & dico quòd illa virga deprimeretur ab illo pondere coadiuuante propriã grauitate; & virga potest moueri tardiùs ab vno alio motore, cuiusmodi esset agens liberum, vel alio tale. Ad quintam, dictum est in quæstione.

ANNOTATIONES.

2. **O**mnino medio dato potest dari medium subliu. Nota quòd in motu quatuor sunt consideranda; scilicet id, quod mouetur, & virtus à qua, & tempus in quo, & spatium per quod mouetur. Virtus est id quod efficit motum: id quod mouetur est resistentia, quæ à virtute motrice superanda est: nam est regula hic supponenda, quòd à proportione æqualitatis, aut minoris inæqualitatis nulla sit actio, nempe vbi resistentia sit æqua, aut maior, quàm virtus agentis; sed solum vbi proportio est maioris inæqualitatis agentis ad passum. Virtus autem tam actiua, quàm quæ resistit, esse potest aut internè inherens mobili, aut extrinsecè adiacens: vt dum graue cadit, grauitas ipsa est interna virtus motrix, & quæ illud expellit est extrinseca. Item, medium ipsum per quod cadit, seu aqua sit, seu aer, extrinseca est resistentia; virtus præterea actiua esse poterit, aut spiritualis, aut corporalis; naturalis, aut libera; fatigabilis, & corruptibilis, vt in elementis, & elementatis, atque infatigabilis. In hac quæstione promiscuè comprehendit Scotus omnes species, tam virtutis, quàm resistentiæ.

3. *Nititur Commentator respondere. Vide supra annotationem ad textum 15.*

Centum anni durare possent tantum præcisè, quantum modo durat vnus dies. Quolibet motu recto dato potest dari velocior.

Punctus describens æquinoctialem, velocissimè mouetur.

10. In motu sunt quatuor consideranda.

^c *Quilibet punctus alicuius sphaerae caelestis, &c.* Nota quod solutio huius quæstionis, quantum ad motum circulaem, stat in duabus conclusionibus. Prima est: Motus primi mobilis est velocissimus, qui potest esse per naturam; est namque mensura omnium corporalium motuum, ut libro quarto dictum est. Secunda conclusio, si diuinam potentiam spectes, nullus est motus aded velox, neque esse potest, quo velocior esse non possit: quæ conclusio notissima est iis, qui norunt non esse possibilem motum velocitatis infinitæ, nam citra illum, quocumque dato cum virtus Dei sit infinita, potest eadem virtute citius quidquam moueri: nam quocumque tempore dato, quo res aliqua certo in certum punctum moueatur, poterit in parte illius temporis, (quod absque fine est diuisibile) per idem spatium moueri. Addas, quod quæcumque magnitudine caelestis orbis datâ, poterit Deus maiorem orbem desuper creare, qui die naturali peraget circulum diurnum, quâ ratione in infinitum syncategorematicè augeri poterit motus velocitas.

est magnitudinem finitam pertransiri motu vni-formi, tempore infinito. Et exponit conclusionem supponendo, quod non fiat reiteratio super eandem magnitudinem, quia si infinities fieret reiteratio; tunc esset possibile, quod in tempore infinito pertransiret magnitudo finita. Secundo, exponitur conclusio, quod mobile non denominatur moueri in aliquo tempore, ex eo, quod mouetur in parte illius temporis: quia si sic; tunc mobile, quod in vna die pertransiret spatium finitum, in tempore infinito pertransisset spatium finitum.

Magnitudinè finitam pertransiri tempore infinito impossibile est.

Quod igitur. Hic probat conclusionem expositam, quod si magnitudo finita pertranscatur in tempore infinito: tunc ponatur, quod in vna parte finita illius pertranscatur pars magnitudinis illius, eum tota magnitudo pertransita in tempore infinito se habeat ad illam partem in certa proportione, ut puta in centupla, sequitur quod in centum partibus temporis æqualibus parti temporis acceptæ pertransibitur tota magnitudo, ex quo motus est vniformis: igitur totum tempus, in quo pertransibitur tota magnitudo, est finitum; quia est compositum ex finitis partibus secundum multitudinem, & secundum magnitudinem.

Sed & si non aequè velociter. Secunda conclusio est ista: Impossibile est magnitudinem finitam pertransiri in tempore infinito, motu difformi, & irregulari. Probat, quia si sic; tunc sequeretur quod tempus finitum esset infinitum, quod est impossibile. Et consequentia probatur; & sint *A, B*, magnitudo finita, quæ debet pertransiri in tempore infinito *C, D*; tunc, cum sit necesse prius pertransire partem magnitudinis, quam totam magnitudinem, accipiat de magnitudine *A, B*, pars *A, E*, quæ aliquoties sumpta numeret magnitudinem *A, B*; & sit ita, quod centies sumpta numeret ipsam totam; tunc pars *A, C* pertransitur in tempore finito; quia in tempore minori, quam sit tempus *C, D*; & omne tempus minus infinitum, est finitum: igitur pars *A, E*, pertransitur in tempore finito; igitur cum pars *A, E*, centies sumpta, reddat magnitudinem *A, B*; sequitur quod in centum partibus temporis, pertransibitur tota magnitudo; & nihil restat, siue illæ partes sint æquales, siue inæquales; quia ex centum finitis, siue æqualibus, siue inæqualibus, impossibile est resultare infinitum: igitur totum tempus, in quo pertransitur, magnitudo *A, B*, est finitum; & tamen ponebatur esse infinitum, & haberetur consequens. Et notandum, quod contra istas duas conclusiones possunt fieri instantiæ quasi insolubiles; sed dimittantur vsque ad quæstiones.

I 3.
Text. 62.

Similiter autem & in quiete. Tertia conclusio est, impossibile est mobile quiescere tempore infinito super magnitudinem finitam. Et sciendum, quod per quietem intelligit tendere ad quietem; sicut exponebamus de statu in quinto huius, text. 54. Probatur, quia talis quies, id est, tendentia ad quietem, est motus; modò impossibile est quod in tempore infinito fiat motus super magnitudinem finitam per præcedentes conclusiones.

Quare neque fieri. Quarta conclusio. Impossibile est aliquid generari, vel corrumpi tempore infinito. Probat, quia omne generatum, vel corruptum est magnitudo finita; modò super magnitudinem finitam non potest fieri motus tempore infinito.

I 4.
Impossibile est aliquid generari vel corrumpi tempore infinito.

Eadem 3 autem ratio est. Quinta conclusio est. Kk 3 Impossi

Text. 63.

I I.

^b *Et eodem modo arguitur de tarditate.* Nota quod loquendo de tarditate motus, sunt quidam sentientes reuera esse in orbe caelesti. Aiunt enim aliquam partem, verbi gratia, primi mobilis, aliquâ tarditate moueri, quod nemini dubium est, postquam nulla est, quæ infinita velocitate moueatur. Et quæ in duplo propinquior est polo, in duplo mouetur tardiùs: id quod pariter concedimus, supposito polum esse punctum immotum; quoniam in motu vniformiter difformi incipienti à non gradu, quâ proportione punctum quodque propius accedit non gradui, quam alterum tardiùs mouetur: at verò, cum sic colligunt, hoc punctum tardè mouetur, & quod in duplo est propinquius polo, mouetur duplo tardiùs, & quod in quadruplo est propinquius, in quadruplo mouetur tardiùs, & sic in infinitum: ergo datur punctum tardissimè motum. Non solum nulla est consequentia, verum contraria prorsus infertur inde conclusio: eo enim quod in infinitum procedit illa diuisio, aliquod punctum mouetur tardè, & aliud in duplo tardiùs, & aliud in quadruplo, &c. sequitur quod nullum dabitur tardissimè motum, sicut non dabitur vltima pars proportionalis mobilis versus polum. Stat ergo sententia Scoti, quod de potentia absoluta, ut non datur summa velocitas motus, ita neque summa tarditas. Immodò amplius dicimus de tarditate, quod cum actu nunc detur punctum velocissimè motum per naturam, ut est punctus describens æquinoctialem circum, nullum tamen est actu tardissimè motum versus polum.

EXPOSITIO TEXTVS.

^Q *Voniam 1 autem omne id.* Hoc est quintum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus determinat de finitate & infinitate motus: & diuiditur in nouem partes, secundum quod ponit nouem conclusiones; partes patebunt. Item, primò præmittit conclusionem. Secundo probat ibi: *Quod igitur.* Primò præmittit, quod omne quod mouetur, mouetur in tempore, & quod in maiori tempore pertransitur maior magnitudo, supple, æquè veloci motu; tunc ponit istam conclusionem primam capituli: Impossibile Scoti oper. Tom. 11.

I 2.
Text. 61.

Text. 63.

QVÆSTIO X.

Utrum in tempore finito possit fieri motus infinitus.

Aristot. cap. 7. text. 65. Themistius, Philoponus, & alij ibidem. Averroës comm. 66. D. Thomas lect. 9. Albe rr. tract. 2. cap. 9. Mayton. 7. Physic. part. 7. Conimbr. & Ruvius in exposit. cap. 7.

Text. 64.
Mobile infinitum non potest magnitudinem finitam pertransire in tempore finito.

His autem 4 demonstratis. Sexta conclusio: Non est possibile, quod mobile infinitum pertranseat magnitudinem finitam in tempore finito. Probatur, quia tunc sequeretur, quod mobile finitum pertransiret spatium infinitum in tempore finito; quod est contra præcedentem conclusionem. Consequentia probatur: quia quando aliquod mobile mouetur, non est differentia in proposito, siue mobile moueatur, spatio quiescente, siue spatium moueatur, mobili quiescente: modò certum est, quod si mobile infinitum poneretur quiescere, & spatium finitum poneretur moueri, ita ut pertransiret illud in tempore finito; iam sequitur propositum. Secundò, quia mobile infinitum totum occupat; igitur non potest moueri de vno loco ad alium locum; & si non mouetur, sequitur quod non mouetur per spatium finitum in tempore finito. Et sciendum, quod rationes huius conclusionis ponuntur in parte sequenti; & conclusio sequens debet concludi in parte præcedente istam.

I 5.
Text. 65.
Mobile finitum non potest pertransire spatium infinitum in tempore finito.

Quoniam autem 5 finitum. Hic ponitur septima conclusio, scilicet quod mobile finitum non potest pertransire spatium infinitum in tempore finito; & ista est eadem cum quinta conclusione; vel euidenter sequitur ex ea; & potest probari sicut secunda, signando partem finitam spatij infiniti, quæ pertransitur in parte temporis finiti; & arguatur sicut priùs.

Text. 66.
Impossibile est mobile infinitum pertransire spatium infinitum in tempore finito.

At vero 6 neque infinitum. Octava conclusio est: Impossibile est mobile infinitum pertransire spatium infinitum in tempore finito. Probatur: quia si mobile infinitum pertranseat spatium infinitum in tempore finito, sequeretur quod pertransiret spatium finitum in tempore finito: consequens est contra sextam conclusionem. Et consequentia probatur; quia spatium finitum est pars spatij infiniti; modò in eodem tempore, in quo pertransitur totum, etiam pertransitur pars eius. Secundò, quia acceptà vnà parte temporis finiti, in qua pertransiretur vnà pars finita spatij, tunc cum totum tempus aliquoties præcisè contineat illam partem, sequitur etiam quod toties illa pars magnitudinis replicata & non pluries pertransiretur in illo tempore; & per consequens non totum pertransitum in illo tempore esset infinitum.

Text. 67.

Quoniam autem 7 neque finitum. Ponitur nona conclusio, quod impossibile est motum infinitum fieri in tempore finito, aut contra. Probatur, quia vel motus esset infinitus ratione mobilis, vel ratione spatij, aut ratione temporis: non ratione spatij, quia impossibile est, quod tempore finito pertranseat spatium infinitum, ut probatum est priùs: nec ratione mobilis, vel temporis, ut similiter probatum est; ergo, &c. Ex quibus infert finale intentum in hoc capitulo, quod magnitudo, motus, & tempus similiter se habent, quantum ad finitatem, & infinitatem.

ARGVITVR quòd sic: quia mutatio subita fit in mensura finita; & tamen mutatio subita est infinita: igitur mutatio infinita fit in tempore finito. Maior pater, quia multi ponunt, quod instans non sit res distincta à tempore: igitur si fiat in instanti, oportet quod fiat in tempore; & non in tempore infinito, ut notum est. & minor pater: quia fit in infinitum modica mensura.

Secundò, *A* potest moueri in hora, & *B* potest moueri in eadem hora, & *C*, & *D*, & sic de infinitis: igitur motus infinitus potest fieri in tempore finito. Antecedens apparet, quia vnum illorum non impediret reliquum. Et patet consequentia, quia motus aggregatus ex omnibus illis esset infinitus.

Tertiò, motus potest velocitari in infinitum: ut patet ex præcedenti quæstione, igitur motus infinitus potest fieri in tempore finito.

Quartò, aliquis motus finitus fit tempore infinito: igitur possibile est, quod è conuerso aliquis motus infinitus fiat in tempore finito. Consequentia tenet per simile; & antecedens apparet, quia motus cœlij est finitus, quia est mobilis finiti, & tamen fit tempore infinito: quia aliter non esset perpetuus.

Quintò, quia motus in infinitum tardus, fit in tempore finito: igitur etiam motus in infinitum velox. Antecedens apparet de partibus sphæræ motæ, quæ sunt prope polum immobilem, quia quacumque parte datà, quæ aliquà tarditate mouetur, est dare aliam, quæ mouetur in duplo tardius; & aliam, quæ in triplo, & sic secundum quamlibet proportionem. Consequentia probatur: quia quanto cundo versùs vnum extremum vna pars mouetur tardius, tanto cundo versùs reliquum alia pars mouetur velociùs: igitur si aliqua pars mouetur in infinitum tardè, sequitur quod alia mouebitur in infinitum velocius.

Sextò, sicut se habet punctus ad lineam, ita finitum ad infinitum, ut dicit Commentator in Prologo 8. huius; sed punctus pertransit lineam tempore finito, ut si punctum moueatur super planum: igitur super spatium finitum potest fieri motus infinitus. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 6.

Notandum, quod motus potest esse finitus vno modo; quia est mobilis finiti. Alio modo, quia licet sit mobilis finiti, & cum hoc fiat tempore finito, atamen ipso pertransitur spatium infinitum.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima est. Motu vniformi impossibile est tempore finito pertransire spatium infinitum. Probatur, quia si ita sit, oportet quod aliqua pars spatij finita pertranseat in aliqua parte temporis; aliter enim quilibet pars spatij pertransiretur subitò; & per consequens totum spatium, quod est contra positum:

1.

2.

positum: sit igitur vna leuca, quae pertransitur in centesima parte temporis finiti: tunc cum illo tempore sint praecise centum partes aequales parti temporis acceptae; & cum motus sit vni-formis, sequitur, quod in qualibet parte temporis non pertransitur plus quam in parte temporis acceptae; & per consequens in tota hora pertransibuntur praecise centum leucae, quae non faciunt spatium infinitum.

Secunda conclusio: supra spatium finitum potest fieri motus continuus difformis tempore infinito. Probat, posito quod aliquid mobile pertranseat dimidium pedem in vna die, deinde super secundam partem proportionalem retardetur motus in duplo; tunc si secunda pars esset aequalis primae, ipsa transiretur in duobus diebus; igitur cum nunc sit subdupla, sequitur quod pertransibitur in vna die. Deinde super tertiam partem fiet motus in duplo tardior quam super secundam, & sic in infinitum. Tunc probatur sicut prius, quod quilibet pars proportionalis pertransitur in vna die: igitur cum sint ibi infinitae partes proportionales, sequitur, quod in infinitis diebus pertransibitur; & per consequens in infinito tempore pertransibitur praecise spatium pedale motu continuo.

3. Ex isto sequitur, quod talis motus irregularis non correspondet alicui regulari, quia iam aliquis motus regularis fieret tempore finito, super spatium infinitum, quod improbat in prima conclusione.

Secundo sequitur, quod super spatium finitum posset fieri motus continuus tempore infinito ab utraque parte. Probat, & ponatur quod *A* debeat moueri secundum casum positum in probatione secundae conclusionis: deinde ponatur ulterius, quod *A* in die praecedenti pertransiit dimidium pedis, & in die ante dimidium dimidij, & sic in infinitum; & sequitur propositum.

Tertia conclusio: Motus infinitus, scilicet mobilis infiniti, potest fieri tempore finito. Probat, si imaginaretur vna columna in infinitum protensa ad Austrum, possibile est, quod illa tota columna, in vna hora approximaretur ad Orientem.

Quarta conclusio: Supra spatium infinitum potest fieri motus continuus tempore finito. Probat, posito quod Socrates in prima medietate horae pertranseat pedale, & in secunda parte proportionali horae velocitetur motus in duplo, & in tertia in duplo plus quam in secunda, & sic in infinitum; tunc demonstratur probabiliter, quod in qualibet parte proportionali horae pertransitum est pedale; & cum in hora sint infinite partes proportionales, sequitur quod in hora pertranscantur infinita pedalia, ex quibus refultat spatium infinitum.

Ex istis sequitur, quod tempore finito potest pertransiri spatium infinitum ab utraque parte, posito, quod Socrates debeat moueri in hora sequenti secundum casum iam positum, & quod in medietate horae praecedenti pertranseat vnum pedem, & in medietate alterius medietatis alium pedem, & sic in infinitum; tunc sequitur propositum, quod in duabus horis Socrates pertransiit duo infinita; vnum ad vnam, & aliud ad aliam.

4. Secundo, sequitur, quod huiusmodi motus irregularis non correspondet alicui regulari, qui

fieret in eodem tempore, & super idem spatium, ex praecedenti conclusione.

Tertio, sequitur, quod ratio, quam facit Aristoteles in 6. huius, text. 67. in contrarium, non valet. Ideo dico, quod Aristoteles intelligit de motu regulari, & non de irregulari.

Quinta conclusio, licet praedictae conclusiones sint possibiles ad imaginationem, & per potentiam diuinam, attamen non est ita de facto; ideo sufficit Aristoteli, quod hoc non est possibile secundum potentias naturales.

Contra quartam conclusionem arguunt quidam sic: si Deus potest illo modo velocitare motum per plures partes proportionales horae, tunc sequeretur, quod aliquid mobile in hora pertransiit plus quam infinitum; consequens est impossibile, immo implicat contradictionem. Consequentia probatur, posito quod duo mobilia *A* & *B*, in hora velocitentur motus suos per partes proportionales horae in duplo, ita quod pertransitum ab *A* in prima parte proportionali, sit pedale; & pertransitum à *B*, sit vna leuca; ita quod continuè per totam horam pertransitum à *B* est plusquam pertransitum ab *A*: sed in fine horae pertransitum ab *A* est infinitum: igitur in fine horae pertransitum à *B* est plusquam infinitum. Secundo, sequeretur, quod aliquod infinitum esset finitum, quod implicat: quia iam non esset infinitum. Consequentia probatur; quia quae ratione Deus posset in qualibet parte proportionabili horae velocitare motum Socratis in duplo, eadem ratione posset Deus in qualibet parte proportionali horae creare vnam sphaeram spissitudinis vnus pedis: & cum hoc sphaeram secundò productam ducere sphaericè circa primam, & productam tertià circumducere aggregato ex prima, & secunda; & sic in infinitum; tunc in fine corpus resiliens, & spatium cum hoc esset infinitum: quia ex infinitis aequalibus esset compositum. Tertio, sequeretur, quod esset dare vltimam partem proportionalem; consequens est impossibile, quia illa pars adhuc esset diuisibilis in duas medietates, quarum posterior versus partes minores, adhuc haberet proportionem cum aliis partibus: igitur pars data non erat vltima. Consequentia probatur: quia quae ratione Deus potest sic velocitare motum in duplo in qualibet parte proportionali horae, eadem ratione potest in qualibet parte proportionali producere vnum lapidem bipedalis quantitaris, & quemlibet ordinatè ponere iuxta alium, & cum hoc ordine retrogrado illos lapides destrueret: tunc primo lapidi destructo, correspondebit vltima pars proportionalis horae, & etiam vltima pars spatij.

Ad ista. Ad primum, responsum fuit suprè 3. negando consequentiam. Et dico vltra, quod qui pertransit vnum infinitum, pertransit infinities infinita; sed ex hoc non sequitur, quod pertranseat plusquam infinitum: quia infinities infinita non sunt plus, quam infinitum. Ad secundum, negatur consequentia: quia illud in fine non esset signatur, sed esset excessum sine termino.

Ad tertium, dictum fuit in 2. quaest. 6.

Ad rationes. Ad primam, dico, quod mutatio subita non est infinita, nisi secundum quid; quia nec per ipsam pertransitur spatium infinitum, nec est mobilis infiniti, nec fit in tempore infinito; sed denominatur infinita improprie, eo quod fit in mensura in infinitum modicè.

Motus infinitus, id est, mobilis infiniti potest fieri tempore finito.

5.

Ad secundam, dico, quòd non est ita de facto, quia non sunt huiusmodi infinita, tamen si essent, concederem, quòd esset possibile.

Ad tertiam, motus posset velocitari in infinitum, verum est, sed non per potentiam naturalem.

Ad quartam, concedo reiterando super idem spatium, quemadmodum fit motus coeli.

Ad quintam, negatur consequentia. Ad probationem dico, quòd ibi non fit comparatio semper ad eandem partem: quia deberet argui: aliqua pars mouetur certâ velocitate, & vna alia mouetur duplâ velocitate ad illam, & tertia mouetur quadruplâ velocitate ad eandem, & sic in infinitum: igitur infinitâ velocitate aliquid mouetur; concedenda esset consequentia, sed negandum esset antecedens.

Ad sextam, verum est, quantum ad proportionem: quia sicut nulla est proportio lineæ ad punctum, ita nec est proportio infiniti ad finitum.

Expliciuñt quæstiones 6. lib. Ph ysicorum.

EXPOSITIO TEXTVS.

6.
Text. 68.

Quoniam autem omne. Hoc est sextum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus determinat de diuisione status, & quietis; & per statum intendit tendere ad quietem; & primò determinat de diuisione quietis, & tertio infert corollarium. Secundum ibi: *Neque igitur quiescens*. Tertium ibi: *Quoniam autem omne*. Primò ponit quatuor conclusiones. Secunda ibi: *Hoc autem demonstratio*. Tertia ibi: *In quo autem tempore*. Quarta ibi: *Sicut dictum est*. Prima conclusio est ista, omne quod stat mouetur, intelligendo per stare tendere ad quietem. Probatur: quia omne illud, quod est aptum natum moueri, quando aptum natum est moueri, aut mouetur, aut quiescit; sed illud quod stat est mobile aptum natum moueri, & non quiescit: igitur, quod stat mouetur. Maior nota est, & apparuit in 5. Minor probatur: quia quod stat nondum quiescit, sed tendit ad quietem.

Text. 69.

Hoc autem 2. demonstratio. Secunda conclusio; omne quod stat, stat in tempore. Probatur, quia omne quod mouetur, mouetur in tempore; sed omne quod stat mouetur: igitur omne quod stat, stat in tempore. Secundo, omne 3. velocius, & tardius fit in tempore; sed omne quod stat, stat velocius, & tardius respectu diuersorum: igitur omne, quod stat, stat in tempore. Maior patet per definitiones velocioris & tardioris: & minor est nota; quia stare est tendere in quietem; modò aliquid tendit velocius in quietem, & aliquid tardius.

7.
Text. 71.

In quo 4. autem tempore. Ponitur tertia conclusio: Illud quod stat in aliquo tempore primò, stat in quolibet illius temporis. Probatur, quia illud, quod mouetur in aliquo tempore primò, mouetur in qualibet parte illius temporis, vt probatum est: igitur quod stat in aliquo tempore primò, stat in quolibet illius temporis. Consequentia tenet per conclusionem primam huius capituli; & probatur antecedens, sicut probatum erat prius. Secundo, quia diuidatur tempus, in quo aliquid stat primò, in duas partes; tunc igitur vel illud, quod stat primò in illo tempore, stat in neutra parte illius temporis, vel in vtraque, vel in altera tantum. Non in neutra, quia

tunc non stat in illo tempore; nec in altera tantum, quia tunc non staret in illo tempore primò, quod est contra positum: si in vtraque haberetur propositum.

Sicut 5. dictum est. Quarta conclusio: Non est dare mensuram secundum instans, in quo aliquid stat primò. Probatur sic: quia non est dare primum mutatum esse motus, scilicet primum instans, in quo aliquid mouetur: igitur non est dare primum instans in quo aliquid stat. Antecedens apparet ex capite præcedenti; & consequentia tenet ex illo, quòd omne stare est moueri. Secundo, quia omne quod stat in aliquo tempore primò; prius stetit in medietate illius temporis, quàm in toto illo tempore, & prius in medietate medietatis, quàm in tota medietate; & sic in infinitum: igitur quacumque mensurâ datâ, in qua aliquid stat, prius stetit, & per consequens non est dare instans, in quo aliquid primò stat; & haberetur propositum.

Neque igitur 6. quiescens. Hic Aristoteles determinat de diuisione quietis: & diuiditur in tres partes, secundum quòd ponit tres conclusiones. Secunda ibi: *Et in quauis*. Tertia ibi: *Quare nihil primum*. Prima conclusio est ista: omne quod quiescit, quiescit in tempore. Probatur dupliciter, primò: quia omne quod mouetur, mouetur in tempore: igitur omne quod quiescit, quiescit in tempore. Consequentia tenet: quia illud quiescit, quod est aptum natum moueri, & non mouetur; & in illo tempore, in quo natum est moueri, & vbi natum est moueri, &c. Antecedens probatum fuit prius, Secundo, quia quiescere est similiter se habere prius, & posterius; sed in instanti non est prius, & posterius: igitur non est possibile aliquid quiescere in instanti.

Et in quauis. Secunda conclusio est. Illud quod quiescit in aliquo tempore primò, quiescit in qualibet parte illius temporis. Probatur eodem modo, sicut probatur de statione, & moueri.

Quare nihil primum. Tertia conclusio: Non est dare primam mensuram; vt primum instans, in quo aliquid quiescit. Probatur, quia omne, quod quiescit in aliquo tempore, prius quiescit in medietate illius temporis; & prius in medietate medietatis; & sic in infinitum, sicut arguebatur de statu, & moueri.

Quoniam autem 7. omne. Hic infert corollarium, scilicet quòd impossibile est illud, quod mouetur omnino, similiter se habere prius & posterius; quia tunc sequeretur, quòd moueretur, & quiesceret; consequens est falsum, & impossibile. Consequentia probatur: quia mobile quiescere; est mobile similiter se habere prius, & posterius; sequitur; quòd illud, quod mouetur, quiescit.

Zeno autem 1. male ratiocinatur. Iste est tertius tractatus huius 6. in quo Aristoteles reprobat rationes destruentium motum: & diuiditur in tria capitula. In primo destruit opinionem Zenonis, & soluit eius rationes, quibus probat non esse motum. Secundo destruit opinionem Democriti, ponentis impossibilia moueri; & in tertio destruit opinionem Heracliti, ponentis omnia continuè moueri. Secundum ibi: *Demonstratio autem hic*. Tertium ibi: *Mutatio autem nulla*. Primum capitulum diuiditur: quia primò soluit rationes Zenonis, quibus probat non posse esse motum localem rectum. Secundo, rationes quibus probat non posse esse mutationem secundum

contra

Text. 71.

8.

Text. 73.
Quiescens in tempore quiescit.

Omne quod stat mouetur.

Text. 70.

Text. 74.

9.

Text. 75.

contradictionem : & tertio soluit rationem contra motum circulearem. Secundum ibi : *At verò secundum eam.* Tertium ibi : *Rursus in circulo* Item, primò ponit vnam rationem. Secundò , ponit alias quatuor eo ordine , quo ponebat ipsas Zeno ibi : *Quatuor autem sunt.* Prima ratio est, quòd illud non mouetur localiter , quod continuè est in loco sibi æquali ; sed illud , quod dicitur moueri motu recto , est continuè in loco sibi æquali ; ergo. Et maior patet, quia super locum, æqualem mobili, non potest fieri motus rectus ; & minor probatur : quia mobile , quod dicitur moueri motu locali recto , continuè est in loco : modò quod est in loco , est in loco sibi æquali , cum locus sit æqualis locato. Respondetur 2 concedendo ^a quòd illud , quod est continuè in loco sibi æquali , mouetur localiter , non quòd supra spatium sibi æquale fiat motus , sed quia est continuè in alio , & alio loco sibi æquali.

Quatuor 3 autem sunt. Hic ponit alias quatuor rationes. Prima est ista : si aliquid moueretur ^b motu recto locali , sequeretur quòd infinita pertransirentur in tempore finito ; consequens est falsum , vt probatum fuit priùs. Consequentia probatur , quia illud motum rectè pertransiret aliquid spatium ; modò quodlibet spatium habet partes infinitas , & sic infinita pertransirentur. Respondetur ^c sicut dictum fuit priùs in isto 6. ad istam eandem rationem , quòd sicut sunt infinitæ partes in spatio pertransiendo ; ita sunt infinitæ partes temporis , quibus spatium pertransitur.

Secunda autem 4 est. Secunda ratio Zenonis fuit ista , quæ propter sui ^d difficultatem vocabatur Achilles : quia si aliquid moueretur motu recto , sequeretur , quòd aliquid velocissimè motum non posset attingere , aliquid tardè motum : verbi gratiâ , equus velocissimè motus non posset attingere formicam ; consequens est falsum. Et consequentia probatur : quia si formica sit ante equum velocissimè motum per vnam leucadem , tunc priusquam equus perueniat ad terminum illius leucadis , formica aliquid pertransiuit. Et quando equus adhuc venit ibi , adhuc semper aliquid pertransiuit formica , & sic in infinitum : igitur nunquam equus velocissimè motus , attingit formicam tardissimè motam.

Est autem 5 hæc ratio. Hic soluit rationem , negando consequentiam ; quia licè diuidendo magnitudinem transendam secundum partes proportionales , esset procedere in infinitum , priùs quàm mobile velocissimum attingat tardè motum ; attamen considerando diuisionem spatij secundum partes magnas , quarum posterius acceptæ sunt æquè magnæ , vel maiores priùs acceptis , tunc mobile velox citò attinget mobile tardum.

Tertia autem 6 qua nunc. Hic ponit tertiam rationem ; & est illa eadem , quæ siebat in principio capituli ; & ratio fiat , & solvatur sicut ibi.

Quarta 7 autem. Hic ponitur quarta ratio ; & est ista , si aliquid posset moueri motu recto , sequeretur , quòd aliqua duo mobilia æquè velociter mouerentur , & tamen vnum illorum moueretur in duplo velociùs , quàm reliquum ; consequens implicat contradictionem. Et consequentia probatur ; & moueatur vnum mobile super spatium quiescens , aliquà velocitate ; & moueatur aliud tantà velocitate supra spatium contra motum , æquali velocitate. Tunc mobile motum supra

spatium quiescens pertransit præcisè subduplum spatium ad illud , quod mouetur supra spatium motum : igitur mouetur subduplo velociùs per definitionem *velocioris* ; & tamen ponebatur æquè velociter moueri ; igitur aliqua duo mobilia mouentur æquè velociter , quorum tamen vnum mouetur in duplo velociùs , quàm reliquum. Respondetur 8 negando consequentiam ; & dico , quòd illa mobilia æquè velociter mouentur. Quod stat , si vnum pertranseat duplum spatium ad reliquum , sicut positum est ; attamen hoc non est per motum sui , sed per motum spatij , quod contra mouetur.

At verò 9 secundum eam. Hic ponit rationem probantem , quòd impossibile est esse aliquam mutationem secundum contradictionem , qualis est de *non esse* , ad *esse* , vel è contra : quia si esset aliqua talis , sequeretur , quòd aliqua nec essent , nec non essent , quod est impossibile , & contra primum principium. Consequentia probatur : quia illud , quod mutatur ab aliquo termino in aliquem terminum , non est sub aliquo illorum terminorum : sed illud , quod mutatur de *non esse* ad *esse* ; nec est in *esse* , nec in *non esse*. Respondetur negando consequentiam , ^e quia vt patuit priùs , si generatio sit successiue ; tunc illud quod generatur , non est , sed erit. Similiter illud quod corrumpitur est , & statim non erit.

Rursus 10 & in circulo. Hic ponit rationem contra motum circulearem : quia illud non mouetur , quod continuè est in eodem loco ; sed illud , quod dicitur moueri circulariter , est continuè in eodem loco : igitur illud , quod dicitur moueri circulariter , non mouetur. Respondetur 11 quòd licè motum circulariter non mutet locum secundum totum , tamen benè mutat locum secundum partes eius ; modò ad hoc , quòd aliquid moueatur , sufficit quòd aliter se habeat quàm priùs , vel secundum totum , vel secundum partes.

ANNOTATIONES.

^a *Respondetur concedendo, &c.* Nota, quòd potuisset statim argumentum repellere , negando quicquid est in loco moueri , aut quiescere , si tantum sit in illo per instans , vt iam modò dicebat Zeno ; at quia satis fuisset Zenoni , si in nullo instanti moueretur : nam ex illo argueret , quòd neque in toto tempore moueretur ; idèò negat consequentiam , nam vt inferatur mobile in aliquo tempore non moueri , assumendum est , quòd in nulla parte talis temporis mouetur ; nam momenta non sunt partes , ex quibus tempus constat , atque adèò non sequitur , in nullo *nunc* huius temporis sit motus ; ergo neque in hoc tempore.

^b *Si aliquid moueretur motu recto locali, &c.* Nota, quòd hæc ratio potèst in hunc modum deduci : omne , quod mouetur per aliquod spatium , priùs pertransit medium quàm attingat finem ; sed istud medium est diuisibile in duo media æqualia ; ergo priùs pertransibit illud medium illius medij , quàm attingat finem : & eodem modo arguam de medio illius medij in infinitum , eùm continuum sit diuisibile in infinitum ; sed pertransire infinitas magnitudines est impossibile in actu ; ergo impossibile est moueri motu locali recto.

^c *Respondetur sicut dictum fuit priùs.* Nota, quòd

Text. 76.

IO.
Text. 77.

Text. 78.

Text. 79.

II.
Text. 80.

Text. 81.

Text. 81.

12.
Text. 83.

Text. 84.

Text. 85.

13.

hæc solutio est solum ad hominem, qui eodem modo debet concedere tempus esse infinitum, quo spatium. Vnde nil prohibet spatium habens hoc modo infinitas partes, pertransiri tempore, quod eodem modo habet infinitas.

14.

Cæterum, vera solutio est, quæ habetur *lib. 8. text. 68.* quòd in magnitudine non sunt infinitæ partes in actu, scilicet diuisæ (nam illæ non possunt transiri) sed sunt tantum in potentia. Nam, vt docet Commentator 3. *huius, cap. de infinito,* & 6. *huius, Comment. 6. & 8.* in quolibet continuo sunt partes duplices, scilicet eiusdem quantitatis, & eiusdem proportionis, & secundum hoc in quolibet continuo sunt partes duplices: quædam finitæ, & quædam infinitæ; & vtrumque est de ratione continui. Verum infinitas inest sibi secundum partes eiusdem proportionis, quia est secundum illas diuisibile in infinitum; finitas verò inest sibi secundum partes eiusdem quantitatis, atque ita finitas, & infinitas sunt passiones quantitatis, & quæ si videantur contrariari, eidem tamen quantitati comperunt; quia non conueniunt ei secundum idem. Ex hoc dico, quòd transire infinita in actu, solum actualitate præsentia (quemadmodum infinitæ partes sunt in actu in continuo) non est inconueniens, saltem per accidens; nam istæ partes, nimirum eiusdem proportionis, comprehenduntur à partibus eiusdem quantitatis, modò pertransitio quæ fit per motum super aliquam magnitudinem, per se competit magnitudini secundum quòd est finita; quam finitatem capit à partibus eiusdem quantitatis, ita quòd illa infinita non possunt pertransiri in quantum talia: sed in quantum comprehenduntur à partibus eiusdem quantitatis, quæ constituunt totum, & secundum quas totum est finitum. Breuiter non est inconueniens concedere infinitas partes spatij actualiter, actualitate præsentialitatis, non actualitate rationis, aut terminationis, esse pertransitas; dummodò per accidens. Nam id quod nos dicimus esse in actualitate præsentialitatis, Aristoteles, & Commentator dicunt esse in potentia, vt est indiuisibile continuans partes alicuius continui, quod dicitur esse in potentia respectu actualitatis, secundum quam terminat.

Finitas, & infinitas sunt passiones quantitatis.

15.
Argumentum difficultatis solutionis Achilles appellatur.

d. Quæ propter sui difficultatem vocatur Achilles. Nota, quòd in prouerbio abiit inter Peripateticos, argumentum, quod fortissimum ab aduersario censebatur, Achillem nuncupare. Ideò vt vis huius rationis propter quam Zeno vocabat illam Achillem, appareat, sic deduco rationem: Si motus localis esset possibilis, velocissimum nunquam attingeret tardissimum. Probatur, & pono, quòd mobile velocius excedat in decuplo mobile tardius in velocitate, & cum hoc pono quòd simul incipiat moueri à principio magnitudinis *A, B, C,* & mobile tardius à medio, scilicet ab ipso *B;* tunc arguo sic: antequam mobile velocius ventum sit ab *B,* mobile tardius aliquid pertransiit de spatio extra *B.* Quod probo, quia si adhuc mobile tardum sit in *B;* ergo fuit in *B* per totum tempus, per quod mobile velocius mouebatur de *A* in *B;* ergo in toto illo tempore quiescebat, & per consequens non simul incipiunt moueri, quod est contra positum: ergo sequitur, quòd mobile tardum aliquid pertransiit extra *B;* tunc accipio terminum illum, in quo est mobile tardum, vel ad quem est motum mobile tardum, quando mobile velox est in *B,*

& vocetur iste terminus *C;* tunc sicut prius, arguo, antequam mobile velox ventum sit ad *C,* vel mobile tardum transiit aliquid extra *C,* vel nihil; si nihil, ergo in toto tempore in quo mobile velox mouebatur à *B* in *C,* mobile tardum quieuit in *C;* sed suppositum erat, quòd continuè moueretur: ergo necessarium transiit aliquid ultra *C;* tunc sic, iste terminus *D,* & arguam sicut prius, & procedam in infinitum.

16.

e. Hic soluit rationem, negando consequentiam, &c. Nota, quòd in hac ratione committitur fallacia à secundum quid ad simpliciter. Nam concedo, quòd mobile tardius pertransiit aliquid ultra *B;* & quando vltèrius arguitur per eandem rationem: ergo nunquam attinget. Dico quòd non sequitur, sed est fallacia à secundum quid ad simpliciter: solum enim istud sequitur attendendo ad illum processum, secundum quòd mobile velox, & mobile tardum, diuidunt spatium secundum partes eiusdem proportionis; & secundum hoc verum est, quòd nunquam attingetur. Vnde, non attingitur secundum istas partes, ergo non attingitur; non sequitur, vt dictum est. Vnde ista infinitas eiusdem proportionis accidit magnitudini, vt ipsa est pertransita. Attendendo autem ad alium, & alium ordinem partium, videlicet eiusdem quantitatis, secundum quas totum est finitum, & pertransibile, quæ partes comprehendunt illas eiusdem proportionis, benè est attingibile, & pertransibile. Ista est responsio quam hic assignat Scotus.

17.

Possit etiam aliter responderi. Quando dicitur quòd mobile tardius aliquid pertransiit; concedo: & quando vltèrius dicitur, quòd per eandem rationem, &c. Respondeo, & primò imaginor, quòd mobile tardum quantumcumque minimam partem transeat de spatio, ipsam transit in tempore. Secundò imaginor, quòd mobile velox in æquali tempore plus pertransit de spatio, quàm mobile tardum. Tertio imaginor, quòd mobile velox in minori tempore pertransit maius spatium, quàm mobile tardum: & ex his dico, quòd antequam mobile velox sit in *B,* mobile tardum aliquid pertransiit de spatio: & quando ultra procedis: dico, quòd fallum imaginaris, quia si mobile tardum transiit digitalem quantitatem in toto tempore, in eodem tempore velocissimum pertransiit bicubitalem quantitatem. Veldicas, quòd quamdiu tardius præcesserit, non attingitur; admissio tamen, (vt rei veritas est) quòd tempore finito transibitur aliqua pars spatij, tandem attingitur à velocissimo: nam si velocitas, verbi gratià, est in duplo maior, transibit velocissimum in eodem tempore in duplo maius spatium, quàm tardissimum.

f. Responderetur negando consequentiam. Nota, quòd consequentia fortè procederet contra eos, qui dicerent indiuisibile moueri: nam indiuisibile non potest esse partim in termino à quo, & partim in termino ad quem: sed Aristotelis argumentum nihil impossibile concludit, qui asserit tantum diuisibile moueri: & idè, quod mouetur in neutro est totum, sed partim in vno, & partim in alio, vt apparet in motu locali. Cæterum in 8. *huius, text. 67.* aliam adhibet Aristoteles solutionem: nimirum quòd in mutationibus instantaneis non est necessarium, quòd moueri præcedat mutatum esse: nam minimum formæ substantialis incipit in instanti: & idè

idèd nullum est instans, aut tempus, in quo res mouetur motu generationis.

EXPOSITIO TEXTVS.

18. **D**emonstratis 1 autem his. Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles ostendit, quòd nullum indiuisibile potest moueri, contra opinionem Democriti, ponentis indiuisibilia moueri; & diuiditur, quia primò ponit conclusionem. Secundò probatur ibi: Mutetur enim ex A. Ponit igitur istam conclusionem, quòd nullum indiuisibile mouetur per se. Et dicit notabiliter per se, quia indiuisibile potest moueri per accidens, sicut pars ad motum sui totius; & dicit, quòd ipse intelligit de indiuisibili secundum quantitatem.

Nullum indiuisibile mouetur per se.

Vide contra dictionem Zimara.

Etenim partium motus alteri sunt. Remouet dubium: quia dictum est, quòd indiuisibile potest moueri per accidens, sicut pars termini; & cum pars, quæ mouetur per accidens ad motum totius, possit moueri per se, sicut dictum est in quinto, sequitur quòd indiuisibile potest moueri per se. Responderetur, quòd non sequitur, quia partes, quæ mouentur ad motum totius, sunt in multiplici differentia: vnde eiusdem totius vna pars mouetur velociùs quàm alia; vt patet de motu cæli. Ita similiter, quædam sunt partes motæ per accidens, quæ natæ sunt moueri per se; vt partes diuisibiles; & aliæ non; vt indiuisibilia.

Mouetur enim 2 ex A. Hic probat dictam conclusionem quatuor rationibus. Secunda ibi: Quare non contingit. Tertia ibi: Amplius autem, & ex his. Quarta ibi: Amplius autem si omne. Prima ratio est ista, omne quod mouetur, vel est totaliter in termino à quo, vel totaliter in termino ad quem, vel partim in termino à quo, & partim in termino ad quem; sed indiuisibile si mouetur, nec est totaliter in termino à quo, nec totaliter in termino ad quem, nec partim in vno, & partim in reliquo; ergo, &c. Maior nota est, quia aliter non potest se habere mobile. Et minor patet, quia si indiuisibile sit totaliter in termino à quo, tunc quiescit, quia eodem modo se habet posterius, & prius. Nec totaliter in termino ad quem; quia tunc non moueretur, sed motum est. Nec partim in termino à quo, & partim in termino ad quem, vt notum est; quia tunc indiuisibile haberet partes, & per consequens esset diuisibile, quod implicat; & Aristoteles ponit in litteris, scilicet A, B, sit terminus à quo, B, C, sit terminus ad quem, E, D sit tempus in quo mobile, id est, indiuisibile mouetur, F, G.

19. **Q**uare non contingit id. Secunda ratio, quia si indiuisibile moueretur, tunc sequeretur, quòd continuum esset compositum ex indiuisibilibus; consequens est falsum, vt probatum est priùs. Consequentia probatur: quia indiuisibile est in spatio sibi æquali, scilicet in indiuisibili; igitur quando mouetur, priùs pertransit spatium æquale illi, in quo priùs erat, scilicet indiuisibile; & per consequens indiuisibile esset immediatum indiuisibili; & proberet propositum.

Amplius autem 4 ex his. Tertia ratio, omne quod mouetur, priùs pertransit spatium sibi æquale, vel minus, quàm maius; sed indiuisibile mouetur, & non est possibile, quòd priùs pertranscat spatium minus: quia non est dare

Text. 89.

motum in indiuisibili; igitur semper pertransit spatium sibi æquale; igitur totum spatium, per quod mouetur, componitur ex spatiis æqualibus indiuisibili; & per consequens illud spatium componitur ex indiuisibilibus.

Amplius 5 autem si omne. Quarta ratio, si indiuisibile potest moueri, tunc sequitur, quòd indiuisibile diuideretur, quod est impossibile. Consequentia probatur, supponendo ex præcedenti ratione, quòd indiuisibile motum priùs pertransit spatium sibi æquale, quàm maius. Secundò supponitur, quòd omne quod mouetur, mouetur in tempore. Tunc istis suppositis, arguitur sic: Indiuisibile, quod mouetur, priùs pertransit spatium sibi æquale, quàm maius; igitur illud spatium sibi æquale pertransit in tempore: igitur in parte temporis pertransit partem spatij illius; & per consequens illud spatium, quod est indiuisibile, est diuisibile habens partes, quod est impossibile.

Text. 90.

ANNOTATIONES.

2. **I**ndiuisibile potest moueri per accidens. Nota, quòd aliquid dicitur moueri per accidens dupliciter. Vno modo tanquam res separata existens in eo, quod per se mouetur; vt naua mouetur ad motum nauis. Alio modo tanquam formaliter inhærens ei, quod per se mouetur, vel tanquam pars, vel tanquam accidens, vt caput, & albedo, & punctum mouentur ad motum hominis.

20. Aliquid dicitur moueri per accidens dupliciter.

Nota secundò, quòd indiuisibile est multiplex: est enim indiuisibile, aut secundum speciem; vt homo, qui non potest diuidi in plures species, aut secundum numerum; vt Petrus, & quodlibet indiuiduum dicitur indiuisibile, quia non diuiditur in plura integra supposita, & hæc indiuisibilia nihil verat per se moueri. Aliud est indiuisibile secundum quantitatem, vt punctum, & hoc est, quod non per se mouetur.

Indiuisibile est multiplex.

Nota tertio, quòd non est imaginandum, quòd non sit alius motus partis à motu totius ex eo, quòd dictum est partem moueri ad motum totius: nam toto quantitativo moto alius est motus partis, & alius est motus totius: est namque motus partium alius secundum quòd partium, licet motus totius sit etiam partium. Patet, quia spherâ cælesti motâ, quælibet pars eius mouetur; attamen diuersarum partium spheræ sunt diuersi motus: partes enim quæ iuxta polum sunt, tardius mouentur, quàm illæ quæ sunt, à polo remotæ.

Pars mouetur proprio motu alio, à motu totius.

EXPOSITIO TEXTVS.

Mutatio 1 autem nulla est infinita. Hoc est tertium capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles reprobatur opinionem Heracliti, ponentis omnia continuè moueri: & diuiditur, quia primò probat quòd nulla mutatio alia à motu locali, potest esse infinita. Secundò ostendit, quòd nullus motus rectus potest esse infinitus; & tertio ostendit, quòd motus circularis potest esse infinitus. Secunda ibi: Loci autem mutatio. Tertia ibi: Sed si esset. Primò dicit, quòd nulla mutatio alia à motu locali, potest esse infinita: quia nulla mutatio inter duos terminos potest esse infinita; sed omnis mutatio alia à motu

21. Text. 91.

motu

motu locali est inter duos terminos; ergo, &c. Maior patet; quia si infinitum clauderetur inter duos terminos, iam esset finitum, quod implicat: & minor est nota, inducendo: nam generatio, & corruptio sunt inter esse, & non esse; alteratio inter qualitates contrarias; augmentatio, & diminutio sunt inter eiusdem rei quantitatem perfectam, & imperfectam.

Text. 91.
Motus localis
eius non
potest esse
infinitus.
Text. 93.

Loci autem 2 mutatio ponitur. Secunda conclusio: Nullus motus localis rectus potest esse infinitus. Probatur: quia impossibile est mobile moueri tali motu, quali impossibile est ipsum motum esse; sed impossibile est mobile esse motum motu recto infinito: igitur impossibile est ipsum moueri motu recto infinito. Maior patet, quia illud est impossibile fieri, quod im-

possibile est factum esse, aliter enim frustra fieret: & minor probatur; quia si aliquod motum est motu recto infinito; tunc illud spatium infinitum non clauditur duobus terminis, scilicet termino à quo est motus, & termino, in quem mobile est muratum.

Sed si esse possit sic. Tertia conclusio est: Impossibile est circulationem esse infinitam, & primò declarat hoc in diuersis motibus, vt scilicet primò sit alteratio, deinde corruptio, & iterum generatio, & sic semper circulando; vt patet secundo de Generatione, text. 63. & inde, tamen impossibile est aliquem vnum motum fieri infinitum, nisi motum cœli, vt patebit in 8. huius.

Explicit expositio 6. libri Physicorum.

FINIS LIBRI SEXTI.

LIBER

LIBER SEPTIMVS PHYSICORVM.

EXPOSITIO TEXTVS.

1.
Text. 1.

*M*ne i quod mouetur, ne-
cesse est. Ilte est septimus
liber Physicorum, in
quo Aristoteles determi-
nat de comparatione mo-
tuum ad motores; & mo-
tuum ad se inuicem; & di-
uiditur in duos tractatus.

In primo ostendit, quòd in mouentibus & motis non proceditur in infinitum; & hoc pro tanto; quia in infinitis non accidit comparatio. In secundo determinat de comparatione motuum. Secundus ibi: *Dubitabit autem aliquis.* Primus tractatus diuiditur in quatuor capita. In primo ostendit, quòd omne, quod mouetur, mouetur ab alio. In secundo ostendit, quòd in sic mouendo vnum ab alio, non est processus in infinitum in mouentibus, & motis. In tertio ostendit, quòd omne mouens est simul cum moto; quia hoc supponebatur in secundo capitulo. In quarto ostendit, quòd solum secundum qualitates sensibiles est alteratio, quia hoc erat suppositum in tertio capitulo. Secundum ibi: *Quoniam autem omne quod mouetur.* Tertium ibi: *Primum quidem igitur mouens.* Quartum ibi: *Quòd autem ea qua alterantur.* Primum capitulum diuiditur: quia primò proponit conclusionem, & ostendit in quibus non est dubium. Secundò, probat eam in illis, in quibus est dubium. Secundum ibi: *Si autem.* Proponit igitur istam conclusionem: omne quod mouetur, mouetur ab aliquo, & debet addi *alio à se ipso*, quia hoc probat ratio, quam ad hoc adducit, & dicit quòd in illis, quæ non mouentur à principio intrinseco, hoc non est dubium, quia ibi manifestè apparet mouens distinctum à moto.

Si autem in se ipso. Hic probat dictam conclusionem; & præmittit tres suppositiones. Secundò, format rationem. ibi: *Hoc autem cum manifestum sit.* Prima in tres secundum tres suppositiones. Secunda ibi: *Primum igitur.* Tertia ibi: *Amplius id.* Prima suppositio est positio aduersarij, quæ non supponitur tanquam vera, sed accipitur vt concludatur falsitas eius: est igitur suppositio quòd *A, B* moueatur à se ipso tanquam à motore, ita quòd *A, B*, primò moueatur: & *A, B* primò sit mouens; vult igitur probare, quòd hoc est impossibile, scilicet quòd *A, B* secundum quamlibet eius partem moueat, & moueatur.

2. *Primum igitur.* Secunda suppositio est, quòd causa quare aliquid apparet motum à se ipso, est ista; quia vna pars eiusdem totius mouet aliam partem, & pars mouens simul mouetur cum parte mota; vt anima mouet corpus, & moto corpore simul mouetur: & ponit in litteris; sicut eiusdem totius pars, *D, E* mouet partem
Scoti oper. Tom. II,

E, F, & quia moto roto *D, E, F,* simul mouetur *D, E* credimus propter hoc, quòd *D, E, F* moueatur à se ipso.

Amplius 2 id. Tertia suppositio, quòd illud non mouetur à se ipso, quod quiescit ad quietem alterius. Probatur: quia illud quod inest alicui primò non remouetur ab illo, dato quòd remoueatur à quocumque alio; quod non est ipsum, vt mobile, quia primo inest homini, idèd dato, quòd à quocumque alio remoueatur, non oportet propter hoc, quòd remoueatur ab homine.

Hoc autem cum manifestum sit. Hic format rationem, supponendo quòd omne, quod mouetur, est diuisibile, vt probatum est in 6. huius; tunc arguitur sic: omne illud mouetur ab alio, quod quiesceret ad quietem alterius; sed omne quod mouetur, quiesceret ad quietem alterius, si illud aliud quiesceret: igitur omne quod mouetur, mouetur ab alio. Maior patet per illam tertiam suppositionem. Et minor probatur; quia per suppositionem, omne quod mouetur est diuisibile, & omne diuisibile quiesceret ad quietem suæ partis, si pars sua quiesceret: igitur omne diuisibile mouetur ab alio: & cum omne quod mouetur sit diuisibile, sequitur quòd omne quod mouetur, mouetur ab alio. *Manifestum est igitur.* Hic recolligit conclusionem cum sua probatione; & patet in littera.

ANNO TATIO Patris Arretini.

3. *Iste est septimus liber,* &c. Nota, quòd Aristoteles peractà in præcedenti libro disputatione motus, quoad se: iam in hoc septimo, & in sequenti ad ipsum mouens per motum ipsum indagandum accedit, ita vt vnum primum mouens immotum, qui solus Deus est, probet necessariò esse: & similiter vnum primum mobile, & vnum primum motum: huiusmodi autem primi mouentis, mobilis, & motus tractationem in 8. perficit, in quo primum mouens immobile, primumque motum æternum esse manifestat. Hic liber sepeimus, vt hic dicit Scotus, in duos secatur tractatus. In quorum primo probat Aristoteles dari primum mouens, primumque motum: in secundo verò agit de comparatione mouentium, & mobilium, quoad celeritatem, & tarditatem suorum motuum.

Et in 8. perquirat quidnam sit hoc primum motum, qualisque sit primus ille motor.

QVÆSTIO I.

*Vtrum omne quod mouetur, moueatur
ab alio?*

Arist. lib. 7. Phys. c. 1. text. 1. & 8. Phys. text. 2. 9. Auer. Mayr. & Interpretes ibid. Alb. traß. 1. c. 1. D Thom. lect. 1 & 1. cont. Genr. c. 13. & 1. p. q. 2. art. 3. & 5. Mer. lect. 14. Scor. 9. Mesh. & 2. dist. 2. q. 1. & in 4. dist. 12. q. 3. Agidius quodl. 6. q. 12. Greg. 2. dist. 6. q. 1. art. 3. Ferrat. 1. cont. Genr. c. 13. landun. 8. Phys. q. 12. Plaza 2. Phys. disp. 1. q. 7. Conimbr. 7. Phys. cap. 1. q. 1. Compl. disp. 28. q. 1. Ruuius in expof. c. 1. Rocc. in Paphrafi, & quæst. 1.

1. **R**GVITVA quòd non : quia proiectum mouetur postquam est remotum à proiiciente, & tamen non mouetur ab aliquo primò : non à proiiciente, quia possibile est, quòd proiciens iam sit corruptum : nec à medio, quia sæpè medium mouetur ad partem oppositam, nec à virtute impressa. Vnde non apparet benè possibile, quòd talis virtus generetur per solum motum localem.

Secundò, quia aqua ascendit in phiala, vel in vrinali ; vt patet ad experientiam, si vrinale calefiat, & os eius ponatur ad aquam : & tamen non mouetur ab aliquo primò : non à forma aquæ, aut dispositionibus consequentibus illam formam ; quia omnia illa inclinantur ad motum oppositum ; nec apparet aliquid aliud, à quo moueatur : ergo, &c.

Tertiò, animal mouetur ex se, vt patet 8. huius, text. 2. 9. & 30. igitur non ab alio : modò Arist. in isto 7. intendit probare quòd non solum omne quod mouetur, mouetur ab aliquo, immò quòd omne quod mouetur, mouetur ab alio.

Quartò, grauiæ & leuiæ naturaliter mota mouentur, & non ex se, vt patet 8. huius, text. 3. 1. & 32. nec ab alio, quia tunc non mouerentur naturaliter : igitur à nullo mouentur. Quòd autem non ab alio nisi violenter, patet, quia violentum est cuius principium est extra, vt patet 3. Ethicorum.

2. Quintò, arguitur de alteratione : quia aqua calefacta reducitur ad frigiditatem, & non à medio ; quia aqua reducitur ad frigiditatem intensiorem quàm sit frigiditas medij ; & tunc aqua reducta ad illum gradum intensiorem, nullo modo potest assignari, quòd producatur à medio : igitur aqua alteratur, & tamen à nullo alteratur.

Sextò, quia voluntas mouetur ex se : igitur non ab alio, consequentia nota est : & probatur antecedens ; quia aliter voluntas non esset domina suorum actuum, nec esset libera, quod est falsum.

Septimò, quia anima alteratur de scientia in ignorantiam ; & tamen à nullo alteratur : ergo &c. Consequentia nota est, quia omnis alteratio est motus : & probatur antecedens, quia per solum lapsum anima obliuiscitur eorum, quæ priùs nouit.

Octauò, medium alteratur de lumine in tenebras ; & tamen à nullo alteratur : quia maximè esset à corpore luminoso : modò hoc est falsum, quia corpus luminosum potius est causatiuum lucis, quàm tenebrarum.

Nondò, quia videmus, quòd si aliquis inspiciat viridarium multæ spissitudinis herbarum, super quo cecidit lux fortis Solis ; tunc si dimittat se ad locum tenebròsum, remanet impressio in or-

gano visus ; & tamen illa impressio deperditur, & non ab alio ; igitur oculus alteratur per illam impressionem, & tamen à nullo alteratur.

Decimò, potest argui de rarefactione, & condensatione : quia aqua calefacta se ipsa frigescit, & non ab alio ; igitur se ipsa condensatur, & non ab alio. Eodem modo aer frigescentis vltra naturam debitam, calefit ex se ipso : igitur se ipso rarefit, quia ad calefactionem consequitur rarefactio ; & per consequens aliquid rarefit, & non ab alio. Oppositum arguitur per Aristotelem in principio huius 7. text. 1. vbi nititur probare, quòd omne quod mouetur, mouetur ab alio.

In ista quæstione primò ponenda est ratio Aristotelis, per quam nititur demonstrare, quòd omne quod mouetur, mouetur ab alio ; cum quibusdam obiectionibus contra illam rationem. Secundò, respondebitur ad quæsitum, & soluentur illæ dubitationes.

Quantùm ad primum, supponitur primò, quòd omne quod mouetur est diuisibile, & istud probatum fuit super sextum.

Secundò, supponitur quòd illud, quod inest alicui per se & primò, non remouetur ab illo, dato quòd remoueatur à quocumque alio, quod non est ipsum : verbi gratià, risibile inest homini per se, & primò ; idèd non remouetur ab homine, dato quòd remoueatur à quocumque alio, quod non est homo.

Tertiò, supponitur, quòd pars est aliud à suo toto. Istis suppositis, formatur sic ratio Aristotelis ; illud non mouetur à se ipso per se, & primò, quod quiescit ad quietem alterius, quod non est ipsum ; sed omne quod mouetur, quiescit ad quietem alterius, quod non est ipsum : igitur nihil quod mouetur, mouetur à se ipso per se, & primò ; & per consequens omne quod mouetur, mouetur ab alio. Maior patet, per secundam suppositionem ; quia ex quo mouetur à se ipso, quod inest alicui per se, & primo, non remouetur ab eo, dato quòd non remoueatur à quocumque alio. Et minor probatur, quia omne quod mouetur est diuisibile, per primam suppositionem : modò omne quod est diuisibile, quiesceret ad quietem suæ partis ; & pars est aliud à toto, per tertiam suppositionem ; igitur omne quod mouetur, quiesceret ad quietem alterius. Contra istam rationem arguitur primò : quia prima suppositio est falsa, quia anima intellectiua mouetur. Intelligentia, & etiam punctus : quia moto corpore mouentur omnia, quæ sunt in corpore : igitur non omne quod mouetur est diuisibile. Secundò, suppositio secunda est falsa, quia per istam probaretur, quòd nihil mouetur per se primò, quod est falsum, vt patet quinto huius, text. 1. Consequentia probatur : quia omne quod mouetur, quiescit ad quietem alterius, scilicet ad quietem suæ partis ; igitur nihil quod mouetur, mouetur à se ipso per se, & primò. Tertia, quia ista ratio videtur supponere, quòd cuiuslibet mobilis possibile est aliquam partem quiescere : modò hoc est impossibile de cælo, secundùm Aristotelem ; igitur ratio est insufficiens, quia per impossibile nihil potest probari, eo quòd ad impossibile sequitur quodlibet. Quartò, quia supponitur, quòd omne mobile quiescit ad quietem suæ partis, modò est falsum : quia arbor mouetur agitata per ventum, & tamen pars eius quiescit, scilicet radix.

Quantùm ad secundum, scilicet an aliquid possit moueri à se ipso per se, & primò, ita vt omnino totaliter

3.

Diuisio quæstionis.

Omne quod mouetur est diuisibile.

4.

Triplex motus dicitur an aliquid possit moueri à se ipso.

5.

Triplex motus dicitur an aliquid possit moueri à se ipso.

totaliter idem sit mouens, & motum. De hoc sunt aliquæ viæ & modi dicendi. Primus modus est, quod non omne, quod mouetur, mouetur ab alio. Probat per rationes ante oppositum, præcipue per primam, quæ fuit de motu proiecti. Et quando obiicitur eis Aristoteles in isto 7. Respondent, quod ipse intelligit, quod omne, quod mouetur, mouetur ab alio, vel motum fuit. Contra istam viam arguitur per rationem Aristotelis factam post oppositum. Secundò, sequeretur quod ad continuandum motum non requireretur potentia, quod est contra experientiam. Tertio, in motu proiecti non potest assignari, quare tantà velocitate mouetur vno tempore, & postea maior, vel minori. Quarto, quia tunc esset actio sine agente, & motus moti sine motore, quod est falsum, vt patet tertio huius.

Secunda via est, præmittendo, quod entium naturalium quædam sunt composita ex materia, & forma; sicut mixta, & elementa; sed alia sunt omnino simplicia, vt Intelligentia, & intellectus noster, vel vna quantitas pura separata à prima materia, vel à forma substantiali; & hoc per potentiam diuinam, vel per imaginationem. Tunc dicunt isti, quod nullum ens naturale compositum; ex materia, & forma, potest mouere se ipsum: immò quodlibet tale mouetur ab alio, scilicet à forma sui. Secundò, dicunt quod vna grauitas pura si per se esset separata à subiecto, moueretur à seipsa, ita vt quædam pars esset mouens, & mota. Probat, quia si aliqua talis grauitas poneretur in vacuo, vel in medio, super quod obtineret dominium, non apparet prohibens, quin moueretur deorsum: & conformiter imaginatur de motu locali Angeli, quod ipse est mouens, & motus omnino.

6. Contra istam viam obiicitur: quia tunc sequitur, quod per nullam viam posset probari aliquam substantiam separatam esse. Consequens est falsum, vt patet 8. huius. Consequentia probatur: quia sicut tu ponis, quod grauitas pura à se ipsa moueretur; ita diceretur de cælo, imaginando, quod cælum esset vna forma simplex inclinata ad motum circumlarem potens mouere se ipsam, quemadmodum tu ponis de grauitate pura. Secundò, grauitas pura si esset separata à materia, non moueretur à seipsa. Consequentia est nota; & antecedens probatur: quia nulla qualitas virtute propria habet aliquam operationem: immò omnis sua operatio est principaliter à forma substantiali in existente materia, vt patet secundo de Generatione.

Tertia via est, quæ ponit primò, quod aliquid mouetur à se ipso. Probat per aliquas rationes ante oppositum, vt animal mouetur ex se; graue mouetur naturaliter à se deorsum, & ita de aliis. Secundò ponunt isti, quod licet idem moueat se, tamen non secundum idem sui est mouens, & motum; immò mouet secundum quod est in actu, & mouetur secundum quod est in potentia. Et hoc probatur, quia motor non mouet, nisi quia est actu sub dispositione, secundum quam est motus; sed mouetur quia est in potentia ad talem dispositionem, & caret ipsa; modò impossibile est, quod aliquid secundum idem sui habeat aliquam dispositionem, & caret eadem.

7. Contra istam viam arguitur, probando quod secundum idem aliquid est mouens, & motum primò: quia animal mouet se per animam, ita vt anima sit motor, & secundum animam mouetur:

Scoti oper. Tom. II.

quia non solum corpus mouetur, immò compositum ex materia, & forma. Secundò, quia intellectus mouet, & mouetur, & hoc secundum idem sui: quia est indiuisibilis: modò nullum indiuisibile potest moueri secundum aliud, & secundum aliud mouere.

Ideo, istis dimissis, ponitur ista conclusio: Impossibile est idem moueri à se ipso sic, quod nullo modo sit aliquod mouens, quod non mouetur, vel aliquod motum, quod non mouet. Ista conclusio probatur inductione, quia in motu cæli, in quo Intelligentia est motor; & non mouetur, & orbis est motus, & non mouet. Secundò, in motu grauis, & forma grauis, mediante grauitate est motor, & præter motorem concurrit motum, quod nullo modo mouet, scilicet materia prima. Item, præter formam grauis, & grauitatem, requiruntur alij motores, scilicet generans, aut remouens prohibens, vt patet 8. huius. Tertio, patet de intellectu, qui non mouetur, nisi primà actione obiecti exterioris; & primò motus intellectus à phantasia. Item, si intellectus moueat se ad intellectionem, hoc est, mediante specie intelligibili agente in intellectum; & sic concurrit ibi mouens, quod non mouetur secundum illam actionem, scilicet speciei intelligibilis. Quarto, apparet de voluntate, de qua minus apparet, quia voluntas nunquam fertur nisi in cognitum; ideo cum idem sit intellectus, & voluntas; nunquam intellectus mouet se ad volendum, vel nolendum, nisi mediante specie intelligibili, vel actu intelligendi; & sic ad huiusmodi volitionem concurrit species intelligibilis; quæ nullo modo mouetur secundum illam actionem.

Sed obiicitur de Intelligentia, quando mouet se ipsam localiter; & tamen nihil potest signari ibi mouens, quod non mouetur, nec motum quod non moueat. Respondetur, quod nulla Intelligentia mouetur nisi assumpto aliquo corpore, cui comparatur sic, quod est in toto illo corpore, & in qualibet parte eius; & sic Intelligentia est motor, & illud corpus assumptum est motum.

Tunc ad rationes. Ad primam, dico quod mouetur ab impetu infuso, vt patet in 8. text. 32.

Ad secundam, dico quod ibi est quodammodò motus tractus propter continuationem aquæ ad aërem; quia aër, qui vnitur per condensationem, est maior aqua per modum tractus. Alier dicitur, quod frigiditas aquæ est causa illius motus, sed hoc est per accidens in quantum condensat aërem.

Ad tertiam, dico quod animal mouetur à motore distincto, scilicet ab anima, sed dicitur moueri à se eo quod habet in se principium inchoatum sui motus.

Ad quartam, dictum est.

Ad quintam, dico quod aqua calefacta reducitur ad frigiditatem à se ipsa, & in illo motu est motum, quod nullo modo mouet: & hoc sufficit in proposito. Et si quæretur, quid mouet; dicitur quod forma aquæ, mediante quâdam frigiditate virtuali, quæ non corrumpitur manente formâ aquæ.

Ad sextam, de voluntate, dicitur quod ibi concurrit species intelligibilis, vel actus intelligendi actiue, & nullo modo passiue, secundum illam actionem.

Ad septimam, anima intellectiua mouetur. Dico quod ille motus provenit ex defectu conseruantis, eo quod anima non aduertit; & sic diceretur,

L 1 a ceretur,

Primus modus reicitur.

Secundus modus dicend.

Secundus modus refellitur.

Tertius modus dicend.

Tertius modus improbat.

Motus dicitur Scoti, qui bene ponderat.

3.

4.

ceretur, quòd anima esset causa illius alterationis, quemadmodum dicitur 2. huius, tex. 30. quòd nau-
ta est causa submersionis nauis.

Ad octauam, dico quòd ille motus prouenit propter defectum conseruantis, vt prius. Eodem modo diceretur ad aliam de impressione manente in sensu post impressionem viarum fortiter illuminato. Ad aliam de rarefactione, & condensatione, dicitur sicut ad illam de aqua calefacta.

Ad rationes contra rationem Aristotelis.

Ad primam de anima intellectiua. Dico quòd Aristoteles loquitur ibi de mobili, quòd mouetur motu locali circumscriptiuè, & non ad motum alterius; quia de tali mobili potest sustineri ratio Aristotelis esse bona.

Ad secundam, dico quòd illa non est falsa ad istum sensum, quòd illud quòd inest alicui per se, & primò, non remouetur ab illo, dato quòd remouetur à quocumque alio, quòd nõ est ipsum, vel pars ipsius, vel aliquid, quòd est de ratione ipsius: modò de ratione mobilis est quòd mouetur: sed non de ratione motoris. Idèd posito, quòd mouere inest motori per se, & primò; dato quòd remouetur à parte ipsius, non oportet quòd remouetur à toto motore.

5. Ad tertiam, dico quòd licèt hoc non sit possibile de quolibet mobili secundum potentiam naturalem; at tamen, simpliciter loquendo, est possibile, vel, vt dicit Commentator, non repugnat rationi motus, & mobilis.

Ad quartam, dico quòd non oportet, quòd, simpliciter loquendo, quiescat ad quietem partis, sed iufficit Aristoteli quòd non mouetur secundum quodlibet sui, scilicet per se primò.

ANNOTATIONES.

POnenda est ratio Aristotelis. Nota, quòd ratio Aristotelis supponit duo vltra ea, quæ notat hic Scotus. Primò, supponit aliquid tripliciter moueri, scilicet per accidens; vt illud, quòd ad alterius motum mouetur: & per partem, vt quando aliquid dicitur moueri; quia caput eius, vel manns mouetur; & per se primò; & tale est quòd secundum omnes suas partes mouetur. Secundò, supponit quando aliquid mobile quiescit ad quietem alterius, eius motus dependet à tali quiescente. Vnde si mobile *A* moueretur, quiescente *B* parte eius, & *C* altera pars moueretur; tunc totum dependeret in motu à *C* parte eius, secundum quam moueretur; & tunc non moueretur à se per se primò, sed ratione illius partis, quàm mota, mouetur; & sic *B* quiescente, totum quiescit; adhuc non à se primò mouetur, quia dependet eius motus à *D* parte eius; ille namque motus dependet ab eo, quo quiescente, & mobile quiescit.

6. His suppositis, sic formeretur ratio Aristotelis, omne quòd mouetur, vel à principio intrinseco, vel extrinseco mouetur; sed omne tale mouetur ab alio: ergo omne quòd mouetur, ab alio mouetur. Maior est nota. Et minor, quo ad secundam partem; quo ad priorem verò probatur: omne quòd definit moueri ad quietem alterius rei diuersæ, mouetur ab alio; sed omne quòd mouetur ab intrinseco, definit moueri ad quietem alterius rei diuersæ: ergo vniuersaliter omne quòd mouetur, ab alio mouetur. Maior probatur per opposi-

tum: quòd enim à se mouetur, non definit moueri ad quietem rei diuersæ: ipsum enim est causa sufficiens sui motus, quapropter non definit moueri alio quouis quiescente: si ergo definit moueri, quia aliud quiescit; ab alio quippè, & non à se ipso mouebitur. Minor, scilicet quòd id quòd mouetur ab intrinseco, definit moueri ad alterius rei diuersæ quietè, probatur, omne diuisibile in partes, quale est quodlibet mobile Physicum, definit moueri, si aliqua pars quiescit: ergo definit moueri ad quietè alterius rei. Probo consequentiam: quia pars diuersa est à toto. Antecedens vltimi discursus probatur; quia si id, quòd in partes diuiditur, quiescente altera parte, adhuc moueretur, iam non moueretur per se primò secundum omnes suas partes. Quando autem Aristoteles dicit, omne quòd mouetur, ab alio moueri, & non à se, intelligit de eo, quòd per se primò mouetur: tale autem secundum omnes suas partes mouetur. Quare, si quiescente vnà parte moueretur, non per se primò moueretur.

Nota secundò, quòd ex hac Aristotelis conclusione, eiusque ratione, infert Soto 8. Physic. quæst. 3. malè Scotum tenuisse in 2. distinct. 2. quæst. 10. grauiam, & leuiam à se ipsis moueri: de hac autem re erit nobis sermo prolixus in 8. huius, in annotationibus ad quæst. 6. vbi monstrabimus Scoti sententiam Aristoteli non esse contrariam.

^b *Impossibile est idem moueri à se ipso, &c.* Nota, quòd hæc conclusio debet sic intelligi: Impossibile est, quòd aliquid mouetur à se ipso per se, & moueat se ipsum per se; nam licèt graue secundum se totum moueatur, forma tamen est quæ per se mouet; sed non mouetur per se, sed per accidens ad motum totius: adèd quòd forma est, quæ per se mouet, & totum est, quòd per se mouetur: at quia ad motum totius mouentur & partes, etiam forma mouetur ad motum totius; atque ita saluatur sufficiens distinctio inter per se mouens, quòd ita est mouens per se, quòd per se non mouetur; & inter per se motum, quòd ita mouetur per se, quòd non mouet. Quomodo autem ratio Aristotelis ostendat dari vnum primum mouens, videbimus in 8. loco supra relato.

^c *Nulla Intelligentia mouetur nisi assumpto aliquo corpore.* Nota, quòd hoc dictum Scoti debet intelligi de motu corporeo, siue de motu locali circumscriptiuo correspondente loco dimensionali. Angelus enim potest moueri, vt prius dictum est in 6. huius; & si hoc est verum, potest moueri à se ipso per se, & primò, quocumque modo sumatur Angelus: non enim habet partes, propter quas hoc impediatur. Et si quæras, quomodo ergo mouens erit simul cum moto? Dico quòd est simul per indistantiam. Sic videlicet, quòd ab eo non distat localiter, vel quòd inter mouens proximum, & ipsum nihil sit medium. Vide Scotum in 2. dist. 2. quæst. 9. & 10.

EXPOSITIO TEXTVS.

Quoniam autem omne quòd mouetur. Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles ostendit, quòd in mouentibus, & motis non est processus in infinitum. Et primò ponit conclusionem. Secundò, probat, ibi: *Si enim non.* Proponit igitur quòd quia ita est, quòd omne quòd mouetur, mouetur ab alio, vt patet ex præcedenti capitulo: igitur si illud aliud moueatur, necesse

In mouentibus, & motis corporis non est processus in infinitum.

8. Text. 4.

igitur si illud aliud moueatur, necesse est quòd moueatur ab alio, & illud aliud ab alio, si moueatur; & sic procedendo in mouentibus, & motis non est processus in infinitum, sed est deuenire ad aliquod, quòd primò est causa motus.

Si enim 2 non. Hic probat conclusionem: & primò præmittit suppositiones. Secundò, format rationem. Tertio obiicit contra rationem. Quarto remouet obiectionem. Et quintò infert conclusionem principalem cum reiectione cuiusdam cauillationis. Secundum ibi, *Accipitur igitur.* Tertium ibi, *Si igitur videbitur.* Quartum ibi, *Sed si id.* Quintum ibi, *Manifestum est igitur.* Primò præmittit quatuor suppositiones. Prima suppositio est positio aduersarij: quia si in mouentibus & motis sit abire in infinitum: sit igitur quòd *A* moueatur à *B*, & *B* à *C*, & *C* à *B*, & sic in infinitum. Sed contra istam suppositionem arguitur: quia omnis suppositio debet esse vera, vt patet 1. Poster. text. 14. & 77. & inde ex quo suppositio in scientia debet esse principium. Respondetur, quòd non semper oportet suppositionem esse veram, immò quandoque potest supponi aliquod falsum, vt cum ipso affirmetur aliquod verum; & tunc ex illis duobus inferretur aliquod falsum, vel impossibile, ex quo inferretur falsitas suppositionis, quæ erat positio aduersarij.

Moueri simul tempore mouet, & mobile mouetur.

Quoniam igitur simul. Secunda suppositio est, quòd simul tempore mouens mouet, & mobile mouetur: verbi gratià, simul mouetur *A* & *B*, mouet *A*, & sic de aliis: & ex ista suppositione sequitur, quòd si in mouentibus, & motis sit processus in infinitum, quòd simul fierent infiniti motus infinitorum mobilium in eodem tempore, in quo fit motus vnus illorum. Notandum, quòd Commentator super istam partem dicit, quòd licet mouens simul incipiat mouere, & mobile moueri; tamen priùs motor potest desinere mouere, quàm mobile desinere moueri. Et dicit Commentator quòd hoc non percipiens Galeus, posuit, quòd primus motor corporeus in animalibus est caput, siue cerebrum, & non cor: quia dicit se vidisse vnum animal, quòd mouebatur extracto corde. Sed dicit Commentator quòd ista ratio non valet, quia licet animal mouebatur extracto corde, attamen cor priùs mouebatur, quàm extraheretur. Item, ratio Galeni, vt dicit Commentator, potest retorqueri contra se ipsum: quia Commentator dicit se vidisse vnum arietem, qui amputato capite ibat per duos passus, quòd non esset si primum motum esset in capite. Notandum secundò, quòd si motor desinit mouere, & mobile moueatur, necesse est, quòd si sit aliquis alius motor, quòd moueat, & si sit, tunc motor, & mobile non ordinantur essentialiter: modò Aristoteles intelligit de mouentibus, & motis essentialiter ordinatis.

Auerroës contra Galenum de primo mouente in animalibus.

9. Text. 5.

Et accipere igitur vnumquodque. Tertia suppositio, quòd si sint infinita mouentia, & mobilia, quorum vnum mouetur ab alio, & sic in infinitum; tunc contingit accipere motum vnus istorum mobilium; & ille motus est finitus; quia factus in tempore finito, & supra spatium finitum.

Quoniam quod mouetur. Quarta suppositio, quòd omne quòd mouetur, mouetur ab aliquo termino in aliquem terminum: & præmittit secundò, 2 quòd motus dicitur idem specie vel genere. Et tertio præmittit, vnde motus dicitur idem numero, & vnde idem genere: & hoc totum dictum fuit in quinto.

Scoti oper. Tom. II.

Accipitur 3 igitur motus. Hic format rationem: quia si in mouentibus, & motis essentialiter ordinatis esset processus in infinitum; tunc sequeretur, quòd in tempore finito fieret motus infinitus; consequens est impossibile, vt probatum est in 6. text. 64. Consequentia probatur; quia motus omnium illorum mouentium, & mobilium fiunt in eodem tempore, in quo fit motus vnus ipsorum: & ille fit in tempore finito per tertiam suppositionem: igitur motus aggregatus ex motibus omnium illorum mobilium fit in tempore finito: & ille est infinitus, quia est infinitorum mobilium; ergo, &c.

Text. 6.

Sic 4 igitur videbitur. Obiicit contra rationem, quia in 6. huius probatum est, quòd nullus vnus motus infinitus fit in tempore finito: modò hic non ducitur ad aliquod inconueniens, sed ad hoc quòd motus infiniti diuersorum mobilium fiunt in eodem tempore; & hoc non est inconueniens:

Text. 7.

Sed 5 si id. Soluit obiectionem, supponendo quòd omne mouens debeat esse simul cum moto: & ided si vnum mobile moueat aliud, oportet quòd nulla tangant se: & hæc suppositio probabitur in capitulo sequenti. & isto supposito, dicit Aristoteles quòd non est cura, siue ille motus sit vnus mobilis infiniti, siue infinitorum mobilium se inuicem tangentium; quia si ex omnibus illis mobilibus fieret vnum, illud esset infinitum.

Text. 8.

Manifestum 6 est igitur. Hic infert conclusionem probatam, scilicet quòd in mouentibus, & motis non est abire in infinitum, sed est deuenire ad aliquod, quòd primò est causa motus. Et tunc remouet cauillationem, quia aliquis diceret, quòd istud impossibile, scilicet quòd in tempore finito fiat motus infinitus, non sequeretur propter impossibilitatem istius conclusionis, *In mouentibus, & motis est processus in infinitum; sed propter falsitatem casus positi, scilicet quòd ex omnibus illis mouentibus & mobilibus fiat vnum mobile.* Respondet Aristoteles quòd non, quia licet casus suppositus sit falsus, attamen est possibile: modò propter possibile nunquam sequitur impossibile: & ided illud impossibile sequeretur propter positionem aduersarij impossibilem. Sed contra Aristotelem, quia secundum Aristotelem non est possibile, quòd omnia corpora se tangantia ad inuicem continuentur. Respondet Commentator quòd hoc non repugnat corporibus, quatum est ex ratione generali motuum, vel immobilium; benè tamen repugnat quantum est ex ratione speciali huius corporis, vel illius.

IO. Text. 9.

QVÆSTIO II.

Utrum in motibus, & motis sit processus in infinitum?

Arist. hic text. 3. & 2. Met. text. 6. Auerroës, Themist. & alij interpretes ibid. Albert. tract. 1. cap. 2. D. Thom. leib. 1. Mayron 7. Physic. parit. 1. Conimbr. & Ruuius in exposi. cap. 1. Roccus in paraphrasi summa 2. cap. vnico.

ARGVITVR quòd sic; quia nisi ita esset, sequeretur quòd generatio non esset perpetua; consequens est falsum, vt patet 2. de Generat. text. 56. & inde. Consequentia probatur; quia dato aliquo genito; vel

I.

illud generabatur ab alio, & illud ab alio, & sic in infinitum; vel est deuenire ad aliquod, quod ab alio non generabatur. Si primo modo, habetur propositum: si secundo modo, habetur consequens.

Secundò, aliquod continuum mouetur: igitur in mouentibus, & motis est processus in infinitum. Probatur consequentia, quia secunda pars proportionalis mouet tertiam, & mouetur à prima, & tertia mouet quartam, & mouetur à secunda; & sic in infinitum: igitur in mouentibus, & motis est processus in infinitum.

Tertiò, si primum mouens, & vltimum motum in infinitum distent, in mouentibus & motis est processus in infinitum; sed sic est: ergo, &c. Minor probatur, quia primum mouens est infinitum, & perpetuum; sed vltimum motum est finitum, & corruptibile: modò in infinitum distat perpetuum à corruptibili, & infinitum à finito: ergo, &c.

Quartò, sequeretur quòd non quilibet excessus sufficeret ad motum: consequens est falsum, vt patebit postea. Consequentia probatur, quia si manus impellat aërem, illa pars dominabitur super vnã partem aëris: igitur illam mouebit, & illa dominabitur super alia: igitur illam mouebit, & sic in infinitum: quod non esset, nisi in mouentibus, & motis procederetur in infinitum.

Quintò, arguitur per Aristotelem 2. huius, text. 50. vbi dicit, quòd in causis per accidens est processus in infinitum, scilicet tam efficientibus quàm in finibus: sed cum efficiens, & finis moueant, sequitur quòd in mouentibus est processus in infinitum.

2. Sextò, sequeretur quòd non omne motum moueretur ab alio: consequens est falsum, vt patet in principio huius septimi, text. 1. Consequentia probatur; quia dato aliquo moto, vel ipsum mouetur ab alio, & illud ab alio, & sic in infinitum: vel est deuenire ad vnum, quod non mouetur ab alio; & habetur consequens.

Mouentia sunt in duplici differentia.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto septimo, cap. 2. text. 3. Notandum, quòd quædam sunt mouentia corporea, & alia incorporea: & de vtriusque potest imaginari, quòd sit processus in infinitum: tamen Aristoteles in proposito intellexit de mouentibus corporeis, quia talia simul sunt mouentia & mota.

Mouentia quædam sunt essentialiter, quædam accidentaliter subordinata.

Secundò, notandum quòd quædam sunt mouentia essentialiter ordinata; & quædam accidentaliter solum. Illa dicuntur essentialiter ordinata, quorum posterius non moueret, nisi prior mouente: sed illa dicuntur accidentaliter ordinata, quorum posterius non mouet, nisi prius alias mouit: sed non oportet, quòd simul moueant, & sic tu, pater tuus, & pater illius dicuntur accidentaliter ordinati: modò de causis efficientibus essentialiter ordinatis intelligit Aristoteles secundo Metaph. text. 6. & etiam in proposito: quia in accidentaliter ordinatis bene est processus in infinitum, vt arguit prima ratio ante oppositum.

In mouentibus, & motis essentialiter ordinatis non est processus in infinitum.

3. Tunc ponuntur conclusiones. Prima est ista: In mouentibus, siue efficientibus essentialiter ordinatis non est processus in infinitum. Probat, quia si in mouentibus, & motis essentialiter ordinatis esset processus in infinitum, sequeretur quòd nullum esset mouens; consequens implicat, scilicet quòd infinita sint mouentia, & quòd nullum sit mouens. Consequentia probatur; quia

in infinitis non est aliquod primum: modò in essentialiter ordinatis, primo (scilicet illo, quod primum mouens est) non mouente, etiam alia non mouebunt: igitur cum nullum sit primum, sequitur quòd nullum sit mouens. Secundò, quia si in causis efficientibus procederetur in infinitum, tunc sequeretur quòd impossibile esset producere aliquem effectum, nisi ille effectus sit infinitus; consequens est impossibile. Consequentia probatur; quia quælibet illarum infinitarum causarum aliquid facit ad productionem effectus: igitur cum illæ causæ sint infinitæ, & à qualibet aliquid producat, sequitur quòd totum productum esset infinitum.

Secunda conclusio magis specialis est ista: In mouentibus & motis corporeis non est processus in infinitum: & istam conclusionem probat Aristoteles in isto septimo, supponendo aliqua. Primo, quòd in tempore finito non potest fieri motus infinitus, vt patet ex 6. huius. Secundò supponitur, quòd infinitorum mobilium ad inuicem coniunctorum motus est infinitus: & hoc est verum, supponendo quòd quodlibet illorum sit maius, vel æquale alicui tertio dato. Tertiò, supponitur quòd motus infinitorum mobilium fieret in eodem tempore, in quo fieret motus vnus illorum. Consequentia probatur, quia si in mouentibus, & motis fieret processus in infinitum; tunc cum aggregati ex omnibus illis mouentibus, & motis, motus sit infinitus, per secundam suppositionem, & sit in eodem tempore, in quo fieret vnus illorum, per tertiam, sed quilibet illorum fieret tempore finito, quòd est contra primum suppositum.

Tertia conclusio: In mouentibus & motis localiter non est circulatio. Probat, quia tunc sequeretur quòd à proportionem minoris æqualitatis fieret motus; & proveniret actio, quòd est impossibile: quia in omni motu mouens est plus potens ad mouendum, quàm mobile ad resistendum. Consequentia probatur; quia si *A* moueat *B*, oportet quòd sit potentius quàm *B*: iterum, si *B* moueat *C*, oportet quòd *C* sit minus potens quàm *B*: igitur si è conuerso *C* moueat *A*, sequitur consequens, quòd scilicet minus potens mouebit potentius.

Contra secundam conclusionem, & eius probationem arguitur primò: quia per illam deductionem non sequitur, quòd motus infinitus fieret in tempore finito: sed quòd motus infiniti fierent in tempore finito: modò hoc est possibile, vt quòd Socrates moueat se ipsum, Plato se ipsum, & sic de infinitis, ex quo nullus eorum impedit reliquum.

Secundò, ad motum magni mobilis non sequitur maius tempus quàm ad motum parui: igitur si mobile augmentaretur in infinitum, non requireretur maius tempus ad motum eius: quàm nunc de facto, quando erat paruum. Tertiò, supposito quòd ex illis infinitis fieret vnus, non sequitur quòd esset motus infinitus, quia illud non moueretur: cum omnis motus fiat respectu alicuius quiescentis; & tamen si ex omnibus mobilibus fieret vnus mobile, iam non esset aliquod quiescens. Quartò, quia supra 6. concessum fuit consequens, ad quòd deducitur, scilicet quòd motus infinitus fiat in tempore finito; & idèd propter hoc non est inconueniens concedere, quòd in mouentibus & motis sit processus in infinitum. Quintò, supposito quòd vnus corpus moueat reliquum,

In mouentibus, & motis corporeis non est processus in infinitum.

4

reliquum, non sequitur quòd corpus mouens moueatur: idèd, dato quòd essent infinita mouentia, & mobilia, ex hoc non sequitur quòd aggregatum ex ipsis esset vnum mobile motum. Consequentia nota est; & probatur antecedens, quia *A* potest mouere continuè *B*, tangendo ipsum, sine hoc quòd *A* moueatur, vt si vnum corpus moueatur circulariter circa reliquum. Sextò, quia non sequitur, si ex infinitis corporibus fiat vnum corpus, quòd illud corpus sit infinitum; & per consequens non sequitur quòd motus eius sit infinitus. Antecedens probatur, quia si *A* sit pedale, capiatur eius medietas, deinde illi medietati addatur alia medietas medietatis, & sic in infinitum; tunc totum resultans non esset nisi pedale, & tamen aggregatum ex infinitis corporibus.

5. Ad ista. Ad primum, dico quòd immò, quia ex quo illa mouentia, & mobilia sunt corpora, oportet quòd sint ad inuicem contigua; & sic ex ipsis omnibus est vnum corpus, saltem per aggregationem; & per consequens vnus motus. Et hoc pateret manifestè, supposito quòd illa corpora essent vnum continuum, quòd ille motus esset infinitus: quia esset mobilis infiniti.

Ad secundum, quia ad motum magni mobilis, &c. Concedo: igitur si mobile augmentetur, &c. Concedo consequens: dum tamen motor proportionaliter augmentetur, ita vt continuè maneat eadem proportio: sed ex hoc non sequitur, quin prædicto casu posito, motus infinitus fieret in tempore finito: & non dicitur infinitus: quia in tempore infinito, sed quia mobilis infiniti.

Ad tertium, dico quòd immò benè sequitur. Et quando dicitur, oportere esse aliquid quiescens. Dico, quòd non, quia vt patuit supra 3. ad hoc quòd aliquid moueatur localiter, non oportet quòd sit quiescens respectu cuius aliter se habeat; sed sufficit quòd aliter se haberet ad aliquid quiescens, si aliquid quiescens esset.

Ad quartum, quando dicitur quòd consequens fuit concessum. Respondetur quòd consequens concedebatur tanquam possibile per potentiam supernaturalem; & tamen non est possibile naturaliter: ita potest concedi in proposito, quòd virtute agentis naturalis non est possibile, quòd in mouentibus & motis sit processus in infinitum: tamen hoc benè est possibile virtute agentis infiniti: quia Deus potest creare infinita mouentia, & mobilia, quorum quodlibet essentialiter dependeret, sicuti ista inferiora dependent à superioribus.

6. Ad quintum, dico quòd non est possibile, quòd vnum corpus moueat reliquum coniunctum sibi motu locali, quin ipsum moueatur; & dato quòd non mouetur, non obstat in proposito, quia nos loquimur de infinitis, quorum quodlibet esset mouens, & motum.

Ad sextum, dico quòd immò benè sequitur: quia non possunt esse infinita huiusmodi mouentia, & mota, existentia seorsum, & à se inuicem separata, cuiusmodi non sunt partes continui.

Ad rationes principales. Ad primam, negatur consequentia. Ad probationem tu arguis de accidentaliter ordinatis, de quibus est concessum.

Ad secundam, negatur maior: quia in proposito solum loquimur de mouentibus, & motis totalibus, quæ sunt seorsum separata; & non de illis, quæ sunt partes inexistentes toti. Item, posito quòd continuum alteretur successiuè, non

quælibet pars est mouens, & mota; nec dependent ab inuicem essentialiter ordine, sed vna pars inuens, & alia mota.

Ad tertiam, negatur minor. Ad probationem, dico quòd ibi non est distantia nisi similitudinariè, quod in proposito solum valeret ratio de distantia locali.

Ad quartam, negatur consequentia. Ad probationem, dico quòd ibi fit motus aëris vsque ad aliquam certam distantiam. Et quando dicitur, quòd ille aër habet dominium alterius. Dico quòd non; quia motus vadit continuè remittendo vsque ad non gradum.

Ad quintam, dico quòd Aristoteles intelligit de causis accidentaliter ordinatis, de quibus non est ad propositum.

Ad sextam, negatur consequentia. Ad probationem, dico quòd est deuenire ad aliquod, ad quod est status, scilicet ad primum motorem, qui mouet, & non mouetur.

ANNOTATIONES.

7. *Quædam sunt mouentia essentialiter ordinata.*

Nota, quòd Scotus in 1. dist. 2. quæst. 2. ponit aliquas differentias inter causas essentialiter, & accidentaliter ordinatas; quarum vna est, quòd in causis per se ordinatis, causa secunda in quantum causat, dependet à prima. At quia omne ens citra primum, sicut à primo dependet in agendo, ita etiam in essendo: idèd Antonius And. 2. Metaph. quæst. 4. dixit, quòd in causis essentialiter ordinatis, secunda in quantum causat, dependet à prima; etsi quælibet quoad esse non dependeat. Nam causæ essentialiter ordinatæ sunt in duplici ordine: nam quædam sunt sic essentialiter ordinatæ, quòd inferior dependet à superiori in esse, in agendo & in causando, vel in genere causæ finalis, vel efficientis: quædam verò sunt, quarum inferior non accipit esse à superiori, licet ea in causando dependeat; atque ita se habent pater, & mater respectu prolis: nam vna istarum causatum (ponendo actiuitatem in matre respectu productionis prolis) ab altera in causando dependet, & tamen vna non recipit esse ab alia: at quia causalitas matris non potest se sola attingere effectum, esto quòd sua virtus in infinitum augetur, idèd dependet essentialiter à causalitate patris, id quod non contingit in accidentaliter ordinatis; vt si sint duo trahentes nauim, sunt istæ causæ accidentaliter ordinatæ, quia potest virtus vnus in tantum intendi, quòd alius superflueret. Et quamuis virtus actiua, quæ immediatè insequitur formam in patre, & in matre, sint eiusdem rationis: tamen ab istis propter diuersam complexionem femininum proueniunt virtutes alterius rationis; atque ita dicuntur essentialiter ordinatæ. Quædam etiam causæ dicuntur essentialiter ordinatæ: quia vna recipit influxum ab alia, sicut motio pilæ, quæ fit à manu, mediante baculo, ista motio causatur à manu, & à baculo, tanquam à causis essentialiter ordinatis; nam in hac motione baculus recipit influxum mouendi à manu, & ab ea quoad istam motionem essentialiter dependet. Et sic fortè est de duobus motoribus mouentibus primum mobile, vt habetur 1. 2. Metaph. com. 4. nimirum de motore coniuncto, & motore separato. Nam negat Commentator quòd motor separatus immediatè attingat primum mobile, quia cum ipse sit potentia

Causa essentialiter ordinata sunt in duplici ordine.

Hoc est vnum, sumendo infinitum syncategorematicè, id est non vox quin plura.

infinitæ, moueret in non tempore: sed motor separatus mouet mediante motore coniuncto, qui, cum sit virtutis finitæ, causat motum temporalem, ex quo ex resistantia non causatur ibi successio in motu.

8.

^b *Quia in infinitis non est aliquod primum.* Nota, quod Aristoteles 2. Metaph. text. 6. vbi probat statum in causis essentialiter ordinatis, facit hanc rationem: Si causæ efficientes essent infinitæ, nulla esset causæ efficiens: & ad probationem consequentiæ præsupponit, quod quando aliqua sic se habent, quod vnum est primum, aliud medium, & tertium vltimum; illud quod est primum, est causæ aliorum: vltimum autem non potest esse causæ, & medium non potest esse causæ nisi vltimi; & dicit nihil referre, siue vnum sit medium, siue plura: quia si sint plura, illa accipiuntur pro vno. Nec etiam refert si illa media sint finita, vel infinita: & cum medium dicatur illud, quod habet aliquid ante se, & aliquid post se; concludit quod si causæ efficientes essent infinitæ, omnes essent mediæ, & æqualiter mediæ, ex quo non esset maior accessus ad terminos ab vna parte, quam ab alia; cum infinitum terminis careat. Et tandem concludit, quod si in causis procedatur in infinitum, nulla erit causæ, quia annotat primam causam, omnes alia remouentur, quæ ratio est ferè ea, quam hic adducit Scotus.

9.

Sed videtur, quod hæc ratio non concludat: nam vis rationis in hoc consistit; si datur processus in infinitum in essentialiter ordinatis, omnes causæ sunt mediæ; sed omnes causæ mediæ habent causalitatem ab aliqua vna, & ista non est aliquid istius ordinis, quia tunc idem esset causæ sui ipsius: ergo est altera: ergo prior; quia tota ista vniuersitas causarum dependet ab ista: quia prius est primo propinquius. Nam arguam & ego similiter in accidentaliter ordinatis. Si datur processus in infinitum; ergo omnes causæ sunt mediæ; sed tota causalitas est ab aliqua vna causa, quæ non est aliqua istarum: ergo sequitur quod dabitur primum, à quo istæ dependent; & cum prius dicatur primo propinquius; ergo dabitur aliquid primum. Respondeo, & dico quod ratio concludit de essentialiter ordinatis, & non de accidentaliter ordinatis: quia in essentialiter ordinatis cuiuslibet causæ mediæ causalitas est ab alia vna causa dependenter, quia non potest causæ essentialiter ordinata causare, nisi per dependentiam ad aliquid prius. Causalitas autem accidentaliter ordinatorum non sic dependet: quia non causat in virtute alterius; ergo cum causalitas essentialiter ordinata sit ab aliqua vna causa, oportet deuenire ad primam; quia aliter non esset essentialiter ordinata. Et si dicas, ista est prior, & prius est primo propinquius: ergo datur primum. Ista consequentia non valet: quia in tempore datur prius, & posterius, & tamen non datur primum.

10.

Dico quod in tempore partes sunt accidentaliter ordinatæ, nec habent prioritatem, nec posterioritatem essentialiter; vt dicit Aristoteles 5. Metaph. text. 16. sed solum in ordine ad aliquod primum signatum ab anima nostra; sed in causis essentialiter ordinatis datur aliquod prius: ergo datur aliquod primum, quod est essentialiter primum, & necessariò, & ex natura rei: & non signatum ab anima. Item, videtur quod hæc ratio Scoti, vel Aristotelis petat principi-

pium, quia primò ponit infinitatem in mouentibus, & motis, siue in causis: & postmodum ponit eas esse medias: modò medium est illud, quod est inter primum, & vltimum; ergo petitur esse medium. Respondetur quod ratio assumit medium non postiuè, sed priuatiuè, per abnegationem vtriusque extremi. Item, hæc ratio Scoti: si non esset vnum primum mouens, nullum esset mouens, non valet: quia committitur fallacia figuræ dictionis, commutando singulare in plurale. Respondeo, & dico quod ista consequentia non valet; *Qualibet causæ est causata, vel quodlibet mouens est motum: ergo omnes causæ sunt causatæ ab illa.* Dico, quod non valet de forma, sicut non valet ista, *Vniuersitas causarum non est causata; ergo nulla.* Tamen dico, quod ista consequentia valet, *Vniuersitas causarum essentialiter ordinatarum est causata ab aliqua vna causa: ergo nulla est causæ.* Probo, quia si est vniuersitas causarum essentialiter ordinarum, quælibet causæ causat in virtute alterius: ergo causa tandem istis essentialiter prior, dabitur prior istis; ergo cum non sint ab vna, nulla causat in virtute alterius; atque ita nulla est causæ essentialiter ordinata.

EXPOSITIO TEXTVS.

Primum 1 autem mouens. Hoc est tertium capitulum huius tractatus; in quo Aristoteles ostendit, quod omne mouens est simul cum moto: & primò præmittit conclusionem. Secundò probat, ibi: *Quoniam autem.* Pro prima parte sciendum, quod duplex est mouens: quoddam in genere causæ finalis, vt fanitas mouet ambulantes ad campum propter sanitatem; aliud est mouens in genere causæ efficientis; vt proiciens lapidem est mouens lapidem. Secundò est notandum, quod mouentium in genere causæ efficientis quoddam est primum, id est, immediatum: & aliud est non primum, sicut si tu moueas lapidem mediante baculo; tunc tu es mouens mediatum, & baculus immediatum. Tunc ponit istam conclusionem: omne mouens primum est simul cum moto: & dicitur esse mouens primum ex eo quod inter ipsum, & motum non est alius motor intermedius.

II.
Text. 10.

Mouens aliud in genere causæ finalis, aliud in genere causæ efficientis.

Mouens primum est simul cum moto.

Quoniam autem tres sunt motus. Hic probat conclusionem: & primò præmittit quot sunt species motus; quia secundum quamlibet speciem motus conclusio est probanda. Secundò, ostendit in quibus conclusio non est dubia. Et tertio probat eam in iis, in quibus est dubia. Secundum ibi: *Primum igitur.* Tertium ibi, *Quod autem ab alio.* Præmittit igitur quod tres sunt species motus, scilicet motus secundum qualitatem, motus localis, & motus secundum quantitatem.

Primum igitur de loci mutatione. Hic ostendit in quibus conclusio non est dubia, dicens, quod in illis, quæ mouentur à se ipsis, id est, à principio intrinseco, conclusio non est dubia, sed bene est dubia in iis, quæ mouentur à principio extrinseco.

Quod autem ab alio mouetur. Hic probat conclusionem in his, in quibus est dubia: & primò de motu locali. Secundò de motu alterationis: & tertio de motu augmentationis, & diminutionis. Secundum ibi, *At verò.* Tertium ibi, *Similiter & in animatis.* Item, primò enumerat species motus localis, quæ sunt à principio extrinseco,

12.

localis, quæ fiunt à principio extrinseco. Secundò, reductio omnes illas species ad duas. Et tertio, probat conclusionem principalem in qualibet illarum specierum. Secunda ibi: *Pulsio igitur*. Tertia ibi: *Manifestum igitur*. Primò, dicit, quòd quatuor sunt ² species motuum localium, quæ fiunt à principio extrinseco, scilicet pulsus, tractus, vectio, & vertigo.

Pulsio igitur. Hic reductio omnes istas species ad duas, scilicet ad pulsus, & ad tractum: & ponit istam conclusionem secundam: omnis motus localis factus à principio extrinseco est pulsus, vel tractus. Et primò determinat quid sit pulsus. Secundò, de vectio. Tertio, de tractu. Et quartò, de vertigine. Secunda ibi: *Vectio autem*. Tertia ibi: *Tractio autem est*. Quarta ibi: *Vertigo autem*. Primò, dicit quòd pulsio duæ sunt species, quædam est impulsio, & alia expulsio. Impulsio est, quando mouens non deficit mobili; sed simul mouetur cum eo: sed dicitur expulsio; quia expellens deficit, nec simul mouetur cum expulso.

Vectio autem. Hic declarat de vectio, dicens, quòd vectio reductur ad alias tres species motus: nam omne quòd vehitur, mouetur per accidens, scilicet vel quia defertur super mobile, quòd mouetur aliquo illorum trium motuum, vel quia est in ipso: & idè omne quòd vehitur, aut est pulsus, vel tractu, vel vertigine ductum.

Tractio autem. Declarat quid est tractio, dicens, quòd tractio est motus alicuius ad trahens, vel ad aliquod propinquum sibi, & fit per colligationem trahentis ad tractum, quæ sit scilicet imperus trahentis forrior est resistentia tracti; & sic patet quid sit tractio. Et tunc Aristoteles reductio quòsdam motus ad pulsus, & tractum. Vnde inspiratio reductur ad tractum, & expiratio ad pulsus; & ita vniuersaliter omnis receptio nutrimenti reductur ad tractum, & omnis expulsio superfluitatis reductur ad pulsus. Postea dicit, quòd *σπένδυσις*, & *κίρμις* reductur ad tractum, & pulsus. Et exponit Commentator quòd *σπένδυσις* est percussio cum gladio facta; & *κίρμις* est opus textoris, quòd fit per manus, & per pedes simul tractum, & pulsus, & ad tractum reductur congregatio, & ad pulsus disgregatio; & sic cum omnis motus localis factus à principio extrinseco videatur esse congregatio, vel disgregatio, sequitur quòd omnis motus localis factus à principio extrinseco est tractus, vel pulsus.

Vertigo autem. Hic declarat de vertigine, dicens, quòd reductur ad tractum, & ad pulsus; ita vt componatur ex tractu, & ex pulsu: vt, verbi gratià, vertigo, siue versio fabæ componitur ex tractu, & ex pulsu; quia inuertendo ipsam, vna pars trahitur, & alia expellitur. Ex quibus sequitur secunda conclusio, quòd omnis motus localis factus à principio extrinseco, est pulsus, vel tractus.

Manifestum igitur. Hic probat conclusionem principaliter intentam, quantum ad motum localem: & probat quòd omnis motus localis factus à principio extrinseco est à motore simul existente cum moto. Probatur, quia in omni tractu, vel pulsu mouens est simul cum moto; sed omnis motus localis factus à principio extrinseco est tractus, vel pulsus: ergo, &c. Maior patet per definitiones tractus, & pulsus: quia tractus fit per hoc, quòd trahens simul colligatur cum tracto. Similiter pulsus, vel est impulsio, vel expulsio;

si est impulsio, tunc mouens est simul cum moto, quia impellens sequitur impulsus, & simul mouetur cum eo: si sit expulsio, tunc in principio mouens fuit simul cum moto. Secundò, probatur conclusio; quia in omni motu congregationis, & disgregationis, mouens est simul cum moto; sed omnis motus localis à principio extrinseco factus est congregatio, vel disgregatio, vt dictum fuit: ergo, &c. Et vocat Aristoteles congregationem *σύνωσις*, & disgregationem *διωσις*. Tertio, si in aliquo motu factò à principio extrinseco mouens non esset simul cum moto, hoc maximè esset in motu proiectorum; sed in motu proiectorum mouens est simul cum moto: ergo, &c. Minor probatur, quia proiectum mouetur à medio; & idè tamdiu mouetur proiectum, quamdiu impetus medij est fortior, quàm inclinatio grauis ad deorsum.

At verò 2 neque inter. Hic probat conclusionem in motu alterationis. Et primò, inducendo in alterationibus, siue in qualitibus secundum quas est alteratio. Et secundò, in corporibus, quæ alterantur. Secunda ibi: *Calefacta enim*. Primò inducit sic; quia omnis ^c qualitas, secundum quam est alteratio, est qualitas sensibilis de tertia specie Qualitatis; vt grauitas, leuitas, sapor, calor, & huiusmodi; sed nullam istarum qualitatum videmus agere in remorum, quin priùs agat in propinquum. Et dico priùs vel secundum naturam, vel tempore: quia forte luminosum non priùs tempore alterat propinquum, quàm remotum, sed priùs natura solùm.

Calefacta 3 enim. Hic inducit in corporibus, quæ alterantur. Vnde corporum, quæ alterantur, quædam sunt animata, quædam inanimata: & animatorum quædam sunt partes animatæ, & quædam inanimatæ; vt vngues, & pili; modò corpora inanimata, & eorum partes, & etiam partes inanimatæ animatorum alterantur, sed non secundum sensum, sed partes animatæ alterantur secundum sensum, vt visus alteratur à colore, auditus à sono, & ita de aliis. Item, partes animatæ, quædam non alterantur secundum sensum, vt partes plantarum, & etiam partes animalium: aliquando propter nimiam indurationem neruorum, aliquando propter mollitiem nimiam, & aliquando propter pinguedinem, vel macrorem membrorum: modò inter omnia ista alterantia, maximè alterans non apparet esse cum alterato in iis, quæ alterantur secundum sensum, & tamen alterationes, quæ fiunt secundum sensum, fiunt ab alterante immediato: nam color est coniunctus medio; & mouet medium, imprimendo suam speciem, & medium motum mouet organum, cui medium est coniunctum; & per consequens, cum in illis alterationibus, de quibus minùs apparet, mouens est simul cum moto, sequitur quòd in omni alteratione, mouens est simul cum moto.

Et id quòd 4 augetur etiam. Hic probat, quòd in omni augmentatione, & diminutione mouens est simul cum moto. Probatur, quia omnis augmentatio fit adueniente aliquo, scilicet nutrimento; sed omne adueniens alicui, mediante quo ipsum fit maius, est simul cum illo: ergo, &c. Nota, quòd illud adueniens in augmentatione, scilicet nutrimentum, non est augmentans, sed est id, in quo fit augmentatio: sed ipsa anima est augmentans, & de illa non est dubium, quin sit simul cum moto.

Species motus localis sunt quatuor.

Omnis motus localis est pulsus, vel tractus.

14. Vectio quid sit

Tractio quid sit

Inspiratio est tractus, & expiratio est pulsus.

Congregatio est tractus, disgregatio pulsus.

Vertigo quid sit, & ad què motum reductur.

15. In motu locali mouens, & motus sunt simul.

Text. 11.

16. Text. 12.

Text. 13.

Manifestum est igitur. Hic recolligit suam conclusionem, scilicet quòd inter mouens vltimum, & motum primum, nullum est intermedium; & intelligit per mouens vltimum illud mouens, inter quòd & motum non est alter motor medius, & per primum motum intelligit inter quòd, & mouens non est aliud mobile intermedium.

ANNOTATIONES.

17. *Mobilia alia ab intrinseco, alia ab extrinseco mouentur.* **Q**uatuor sunt species motuum localium. Nota, mobilia alia moueri à principio intrinseco, alia ab extrinseco; ea verò quæ ab extrinseco mouentur, quadrupliciter moueri possunt localiter, secundum quòd motus localis in quatuor diuinitur species. Prima est expulsio, siue impulsio; impulsio, vt quando pellens non deserit pulsus, sed est ei semper contiguum, vt cum homines lacertis magnum saxum è loco summovent. Expulsio verò, vt quando quis proiicit lapidem, aut sagittam. Secunda est tractio, quæ in hoc à pulsione differt, quòd pellens est in termino à quo à tergo tangens mobile, trahens verò est in termino ad quem, vel quasi; & est duplex tractio: alia, quæ dicitur attractio, vt quando quis ad se ipsum trahit, velut qui fune à portu trahit nauem; aut quando quis ex puteo hydriam aquæ educit: alia quæ dicitur simpliciter tractio, quando quis non ad se simpliciter, sed ad aliud trahit; vt cum quis capistrum traheret iumentum ad aquam aliquantulum distantem ab ipso trahente. Tertia est vectio; differt autem vectio ab aliis; quia id, quod vehitur, non mouetur per se, sed per accidens ad motum alterius, quod per se mouetur; vt cum homo vehitur nauis, quæ per se mouetur impulsà à ventis, aut equo. Quarta species est vertigo, seu volutio; vt motus circularis, qui componitur quòdammodò ex pulsu, & tractu. Si fingas enim punctum in circumferentia rotæ circulariter motæ, videbis illud dimoueri à puncto fixo in spatium, quasi inde expulsus; & inde reuerti in illud, quasi illuc tractus. Enumerat autem Aristoteles has quatuor tantum species motus localis, quia si quæ aliæ sunt, ad has reducuntur. Nam inspiratio, quæ est attractio aëris constricto pulmone, ad pulsionem reducitur; expiratio verò, quæ est expulsio aëris extenso pulmone, ad expulsionem. Sicuti sputatio est expulsio sputi; diuisio verò est attractio radicum à terra, quæ Græcè *σπιδνωσις* dicitur, quod Commentator putat dici à *σπάθη*, quod est ensis, non tamen dicitur nisi à *σπιδνωσις*, quod est diuello; & radiatio, siue vt alij legunt *κέρκασις*, idem est, quod textio, quæ est expulsio, & iactatio radij, quo textores filum ducunt, atque reducunt. Motus autem progressiuus animalium nulla prædictarum specie comprehenditur, quia animalia ab intrinseco mouentur.

Tractio duplex.

18. *Omnis motus localis factus à principio, &c.* Nota, quòd ratio Aristotelis posset in hunc modum deduci; omne quod localiter mouetur, aut ab intrinseco, aut ab extrinseco principio mouetur; sed omne tale est immediatum suo mouenti: ego omne quod mouetur, est immediatum illi, à quo mouetur. Maior est certa. Et minor quo ad primam partem; quoad posteriorem verò probatur: quicquid ab extrinseco localiter mouetur, aut mouetur impulsione, aut tractione, aut volutione, aut vectio; sed

omne quod aliquo istorum motuum mouetur, est immediatum ei, à quo mouetur, vt Aristoteles probat explicatione illarum quatuor specierum: ergo, &c.

Omnis qualitas, secundum quam est alteratio, &c. Nota, quòd in hac ratione Aristoteles duo supponit. Primò supponit, omne quod alteratur alterari secundum qualitates sensibiles, & eorum gradus. Secundò, supponit alterationum quasdam proprias, quasdam verò improprias esse. Propriæ sunt illæ, quæ sunt secundum qualitates sensibiles receptas secundum esse reale; vt calefactio. Impropriæ illæ sunt, quæ sunt secundum qualitates secundum esse intentionale; vt visio. His suppositis, sic potest deduci ratio: omnis alteratio est propria, aut impropria; sed quidquid alteratur hac, vel illa alteratione est immediatum ei, à quo alteratur: ergo vniuersaliter in omni alteratione alterans est immediatum suo alterato. Maior patet. Et minor ostenditur in alteratione impropria; vt inde etiam appareat in alteratione propria: in visione enim visui est immediatus aër; aëri autem corpus visibile, superficies autem corporis visibilis est immediata lumini, siue aëri illuminato, qui immediatus est visui: ergo in huiusmodi alteratione impropria alterans est immediatum suo alterato; & per consequens idem erit in alteratione propria.

QVÆSTIO III.

Utum omne quod mouetur, moueatur ab alio simul existente cum ipso, ita vt mouens et motum sint simul?

Arist. hic text. 10. Auerr. Simpl. ibid. Auc. lib. de An. sect. 4. c. 4. D. Thom. lect. 2. q. 1. p. q. 8. art. 1. & 3. contr. Gen. c. 68. Caietan. & Ferrar. eisdem locis. Scot. in 1. diff. 37. q. unica. Occham. Bassol. Mayr. Lychet. ibid. Durand. in 2. diff. 18. q. 1. Capreol. in 1. diff. 37. q. unica. Argent. q. 1. Conimbric. 7. Phys. c. 2. q. 1. Compl. diff. 28. q. 3. Ruuius q. 1. Rocc. sum. 3. c. 1. & q. 3. Vide cit. lib. 8. q. 5.

REGITUR quòd non: quia impossibile est duo corpora esse simul; sed quandoque mouens, & motum sunt duo corpora: igitur impossibile est quandoque mouens, & motum esse simul.

Secundò, obiectum appetibile mouet animal, à quo tamen est remotum, vt patet, ad experientiam. Item, sensibile mouet sensum, & intelligibile intellectum, & tamen nullum istorum mouentium est simul cum moto.

Tertid, quia proiciens, trahens, & Intelligentia sunt quædam mouentia, & tamen non sunt simul cum suis motis, vt patet manifestè, primò de proiciente. Item, de Intelligentia, quia Intelligentia est indiuisibilis: igitur non occupat locum, & per consequens non est simul eum aliquo.

Quartò, adamas attrahit ferrum, & non per qualitatem infusam in medio: quia, cum illa qualitas sit agens naturale; ideò debet agere ad omnem differentiam situs, & tamen non agit sic: quia videmus, quòd solum sit attractio ad ferrum.

Quintò, quia spheræ cælestes superiores alterant ista inferiora, & tamen non alterando medium;

dium ; quia sphaeræ cœlestes non sunt suscepti-
uæ huiusmodi actionis, vt patet 1. Cœli tex. 22.

Sextò arguitur de quodam pisce, qui vocatur
stuspor, qui stupefacit manum piscatoris, & ta-
men non alteratur intermedium : quia medium
non est susceptiuum huiusmodi stupefactionis.

Septimò, arguitur de illis, quæ fiunt per for-
tiglia ; quia, vt dicitur, quædam vetulæ alre-
rant hominem distantem per viginti, aut trigin-
ta leucades ; & tamen non apparet, quòd ad tan-
tam distantiam possit fieri aliqua actio per inter-
medium.

2. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 7.
text. 10. Notandum, quòd aliqua possunt dici
simul dupliciter : vno modo, quia sunt in eo-
dem loco primo ; & hoc dupliciter : vno modo
per se, & sic impossibile est, quòd mouens, & mo-
tum sint simul : alio modo per accidens, ita vt
vnum corpus sit per se in loco, & aliud per acci-
dens ; & sic in omni motu factò à principio in-
trinfeco, mouens, & motum sunt simul. Alio mo-
do dicuntur aliqua simul per priuationem di-
stantiæ intermediæ ; & sic duo corpora immediata
dicuntur esse simul.

Aliqua dicitur esse simul duobus modis.

Mouens dicitur mediatiuè moto tripliciter.

Secundò notandum, quòd aliquod mouens po-
test dici à mediatiuè moto tripliciter : vno mo-
do, quando actio mouentis non attingit passum
respectu cuius mouens dicitur mediatiuè, sed tan-
tùm attingit aliquid aliud, quod mouet ipsum ; &
tale propriè non debet dici mouens. Alio modo
dicitur mouens mediatiuè id, quod est mouens,
seu agens vniuersale, eo quòd agit mediante
agente particulari determinante ipsum ad hunc
effectum, vel illum producendum ; & sic Deus di-
ceretur mouens mediatiuè, & Socrates immedi-
atè ad actionem, ad quam vterque concurrerent.
Tertio modo dicitur mouens mediatiuè, inter
quod, & motum est distantia media ; & sic
dicitur mouens immediatiuè, quod est indi-
stantis passu.

3. *Motus alius naturalis, alius violentus.*

Tertio notandum, quòd quidam est motus
naturalis, & est ille qui fit à principio intrinfeco.
Alius est violentus, & est ille, qui fit à principio
extrinfeco ; & huius sunt quatuor species, scilicet
pulsus, tractus, vectio, & vertigo. Pulsus diui-
ditur in impulsu, & expulsum. Impulsus est,
quando pellens continuè in sequitur impulsu :
sed expulsus est quando non insequitur, sicut est
in motu proiecti. Tractus diuiditur in tractum
ad se, & tractum ad aliud ; & dicit Commentator
quòd semper agens naturale trahit ad se ; sed
agens voluntariuè trahit quandoque ad se, quan-
doque ad aliud. Vectio est, quando vehitur in
alio, seu supra aliud ; vt in nauis, vel quadriga ; sed
vertigo est motus compositus ex tractu, & pulsu.

Mouens, & motum quomodo sint simul.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima est. Impos-
sibile est mouens, & motum esse simul primo mo-
do. Probat, quia sic mouens, & motum sunt
corpora nata per se existere, & impossibile est,
quòd talia sint simul, vt patet quarto huius.

Secunda cõclusio. In motu naturali mouens est
simul cum moto, secundo modo ; quia quilibet
talis motus fit à forma intrinfeca mobili : modò
forma est simul cum eo, cuius est forma.

Tertia conclusio. Omne mouens est simul cum
moto per priuationem distantie intermediæ, ita
vt capiatur ibi motum pro totali passu ab agente,
itavt nunquam agens agat in aliquod passum, non
agendo in intermedium. Probat, quia vel me-
diuè inter agens, & passum iuuat actionem, aut

impedit ; vel nec iuuat, nec impedit. Si iuuat,
aut impedit ; hoc non est propter aliud, nisi pro-
pter aliquam dispositionem mediæ actiuæ ab
agente, mediante quâ medium iuuat huiusmodi
motum, & per consequens actio fit per interme-
diu. Si impedit, hoc non est, nisi quia medium
resistit qualitatè actiuæ ab agente. Si nec iuuat, nec
impedit, hoc est impossibile, quia tunc agens pos-
set ad quodlibet agere.

4.

Secundò, sequeretur quòd raritas, & densitas
nihil conferrent in actionibus naturalibus. Con-
sequens est falsum : quia videmus actiones natu-
rales variis modis diuersificari, propter mediæ va-
riationem in raritate, & densitate. Consequen-
tia probatur, quia nec raritas, nec densitas iu-
uant, vel impediunt, nisi in quantum remittunt
qualitatè actiuæ ab agente, aut in quantum ip-
sam intendunt.

Tertio, quælibet virtus naturalis diffundit
actionem suam circa se sphaericè, vt dicit Com-
mentator in 2. de Anima ; & per Linconensem in
tractatu de Refractionibus radiorum ; modò hoc
non potest esse, nisi agens in distans ageret in in-
termedium.

Quartò, probatur ratione Aristotelis in littera,
quæ est quædam inductio ; nam omnis motus, vel
à principio est intrinfeco, vel extrinfeco : si ab in-
trinfeco, tunc manifestum est, quòd mouens ; &
motum sunt simul : si ab extrinfeco, tunc patet in-
ductiuè in quolibet genere motuum ab extrinfeco,
quòd mouens est simul cum moto.

Contra conclusionem arguitur ; quia si ali-
quod corpus solidum, vt paries, calefiat ab igne
distante, tunc quæretur vtrum aër immediatus pa-
rieti producat totum calorem in pariete, vel non ;
si non, tunc sequitur quòd (quantum ad illud cali-
ditatis, quod non producit ab aère immediato)
agens non est immediatè passu, vt mouens moto.
Si dicatur, quòd totum producat ab aère, hoc
est impossibile, quia sæpè paries calefit ad gradum
intensorem caliditatis, quàm sit caliditas aëris.

Secundò, quia aliquando intermedium non est
susceptiuum actionis agentis : igitur tunc mouens
non est immediatiuè moto. Consequencia tenet.
Antecedens probatur, quia sphaera Lunæ non est
susceptiua actionis sphaerarum superiorum.

5.

Tertio, quia medium inter mouens, & motum
impedit, & retardat actionem agentis : igitur non
iuuat.

Quartò, quia tunc sequeretur quòd interme-
diu inter agens, & passum esset simul agens, &
passum. Consequens est falsum : quia tunc esset
simul in actu, & in potentia.

Ad ista responderetur. Ad primum, dico quòd
agens illam caliditatem est totale aggregatum ex
aère intermedio, & igne ; modò ille ignis est cali-
dior, quàm paries ; & hoc sufficit.

Ad secundum, dico quòd licet sphaeræ infe-
riores non sint susceptiua huiusmodi actionis ;
sunt tamen susceptiua alterius, vt lucis, vel lu-
minis, mediante quo fit actio in istis inferioribus.

Ad tertium dicitur, sicut dicebatur de motu lo-
cali super 4. quòd medium sic iuuat, quòd, ipso
circumscripto, nulla fieret actio in passum ; quod
non contingeret agenti, attamen sic impedit,
quòd remittit velocitatem actionis, & cum hoc
intensionem qualitatis actiuæ.

Ad quartum dicitur, quod intermedium simul
est mouens, & motum, agens, & passum, & hoc
non est inconueniens diuersimodè.

6. Ad rationes principales. Ad primam, dico quòd intelligitur simul in proposito per priuationem distantiae intermediae.

Ad secundam, dico quòd obiectum mouet potentiam remotam, alterando medium, & inde obiectum, mediante medio moto, mouet potentiam.

Ad tertiam, dico quòd in motu projectionis acquiritur impetus consequutiue ad velocitatem eius, vt declarabitur 8. huius. Et quando dicitur de Intelligentia, dico quòd Intelligentia est indistans orbi, quem mouet; & si moueat ista inferiora, hoc est mouendo intermedia actione consimili, vel saltem dissimili.

Ad quartam, dico quòd hoc est imprimendo medio quandam qualitatem attractiuam; cuius signum est, quòd quando adamas fricatur aliis, tunc impeditur actio adamantis, nec potest diffundere huiusmodi qualitates.

Ad quintam, dico quòd agunt in intermedium, licet non consimili actione.

Ad sextam, dico quòd agit alterando medium, scilicet rete, & aërem, sed illa actio non est stupefactio in medio, licet sit stupefactio in uiuente.

Ad septimam, de sortilegiis, dicunt quidam, quòd hoc est per inuocationem dæmonum; sed alij dicunt, quòd hoc est per radios: vnde imaginantur, quòd quælibet res mundi diffundat radios vndique circa se, ad quamlibet aliam rem; & tunc mediantibus huiusmodi radiis fiunt actiones sortilegiorum.

ANNOTATIONES.

7. Agens duobus modis est passio immediatum.

7. **A**liquod mouens potest dici mediatum moto, &c. Nota, immediationem agentis, quoad propositum spectat, duplicem esse; virtutis videlicet, & suppositi. Agens enim immediatum immediatione virtutis est id, quod agit suam propriam virtute, non aliunde mendicatum: quo pacto solus Deus dicitur agens immediatum. Illud autem hoc modo dicitur mediatum, quod virtute sibi ab alio communicata operatur, quomodo omnis creatura simpliciter est agens mediatum: quia agit virtute à Deo communicata. Inter creaturas tamen, ea quæ est superior, potest dici immediata respectu inferioris, vt faber respectu instrumenti, quo operatur, dicitur quodammodo operari virtute propria, & immediata; instrumentum verò fabri virtute. Illud est immediatum immediatione suppositi, quod ita agit in passum, vt nullum suppositum, substantiave mediet inter agens, & passum; quo pacto homo mouet baculum, quem manu tenet: & illud est mediatum hoc modo, quòd ita agit in passum, vt mediet substantia, suppositumque aliquid inter agens, & passum; vt si homo baculo moueat lapidem, dicitur agere mediate, mediatione suppositi; quia mediat baculus, agit tamen tunc immediatione virtutis, non simpliciter: quia habet virtutem sibi communicatam à Deo, sed secundum quid, scilicet respectu baculi: vnde omne quod effectiue mouet, siue ab intrinseco, siue ab extrinseco, est simul & immediatum suo mobili, siue immediatione suppositi, vel virtutis. Et idem Aristoteles 2. de Generatione, cap. 6. docet, quòd omne agens agit per contactum, siue ille contactus sit suppositi, vel virtutis. Et in hoc 8. dicit, quòd prouiciens est simul cum proiectis pro-

pter virtutem, quam imprimit proiectis, quorum motus durat, quousque talis virtus impressa durat.

8. **Ad secundam dico, quòd licet sphaera, &c.** Nota, primò agentia naturalia in multiplici esse differentia. Nam quædam sunt, quæ potentia, & actione eiusdem rationis agunt in propinquum, & remotum; sicut ignis potentia calefactiuâ, & calefactione eiusdem rationis calefacit aërem proximum, & manum remotam. Alia verò sunt, quæ actione alterius rationis agunt in propinquum & remotum; sicut piscis mortificans, & stupefaciens manum piscatoris, non mortificat, neque stupefacit rete. Hic piscis à quibusdam dicitur stupor, ab alijs torpedo, ab alijs verò tremulus. Alia verò sunt agentia, quæ non agunt in proximum passum eadem potentia, quâ in remotum: & hoc pacto Sol, & cælum aurum in visceribus terræ, producit illud suam formam substantiali immediatè: virtute autem calefactiuâ calefacit, & disponit ipsam terram. Quia enim accidens non potest attingere ad substantiæ productionem, vt subtiliter probat Scotus in 4. dist. 2. quæst. 3. ipso instanti, quo Sol disponit calore suo terram, ita vt necessarias introducat dispositiones ad auri generationem; statim suam formam substantiali immediatè producit aurum: & hoc idem contingit in cæteris mouentibus mutatione substantiali. Quando enim ignis sufficienter suo calore disponit lignum ad ignis formam suscipiendam; statim ipse ignis suam substantiali formam producit ignem in materia ligni.

Nota secundò, quòd agens creatum prius agere aliqua actione in propinquum, quam in remotum, non ex eius intrinseca ratione sibi prouenit; sed vel ex eo, quòd in tali agente coniunguntur tales duæ potentia actiue, quarum vna habet pro passu sibi proportionato rem propinquam, altera verò rem remotam, sicut videre licet in potentia Solis generatiua auri in visceribus terræ, & in potentia illuminatiua eiusdem Solis, quæ agit in cælum sibi propinquum. Vel hoc accidit ex imperfectiōne agentis: propter defectum enim virtutis actiue, prius agit secundum formam imperfectiorem, quam secundum perfectiorem, sicut apparet quòd generans prius alteret, quam producat formam substantialem.

9. Et ex his patet responsio ad argumenta. Et primò, dicitur Aristotelem hoc in loco sic esse intelligendum, quòd omne mouens debet esse simul cum moto, vel immediatione virtutis, vel suppositi; quando mouet mutatione propriè dicta accidentali, non tamen substantiali. Sol enim mouet materiam, producendo in ipsam formam auri, & ibi quidem non est præsens immediatione suppositi; neque virtutis, quæ sit accidens: quamuis bene præcessit immediatio virtutis disponentis materiam.

Secundò, dicitur quòd ibi cælum, siue Sol est immediatum immediatione virtutis productiue substantiæ: quia suam formam substantiali immediatè produxit formam auri; non tamen inde sequitur, quòd si non produxit mediis accidentibus, quòd necessariò debet esse ibi simultas suppositi: aliud quippe est agere immediatè in passum; & aliud est esse præsens secundum substantiam, & suppositum: illud enim conuenit cælo, siue Soli respectu productionis auri: istud verò repugnat. Tertiò, dicitur quòd dictum Aristotelis habet hunc sensum, quòd agentia naturalia, si in remo-

8. Agentia naturalia in multiplici sunt differentia.

9.

tum agere debent, priùs eadem qualitate, vel diuersâ agunt in propinquum secundum suam perfectionem, & effectum, quem producere intendunt: verbi gratia, si Sol debeat producere calorem, priùs calefacit propinquum, quod calor est capax, scilicet aërem; & medio aëre calefacit manum remoram: si autem effectus producendus est aliqua forma substantialis; tunc immediatè suâ substantiâ producit; non sic, quòd Sol & passum sint simul simultate suppositi, sed virtutis, non virtute accidentalis, sed substantiali, quamuis priùs præcedat simultas virtutis accidentalis dispositiue. Et hæc est potissima responsio, quam hic subobscurè tangit Scotus. Neque obstat replica, quòd si daretur vacuum inter substantiam Solis, & mineram, quòd non generaret, quia hoc proueniret, quia dispositio, quæ est accidens, non posset peruenire ad patiens per vacuum; si autem daretur passum summè dispositum, etiam dato vacuo inter Solem, & passum, generaret Sol per suam virtutem substantialem aurum.

10. Quartò dici posset, quòd quando agens operatur virtute sua, talis virtus non egreditur ab ipso agente in effectum, sed per ipsam producit effectum: vnde non oportet, quòd talis virtus sit secundum rem præsens effectui, qui producit, sed solum terminatiue: & sic Sol producus per suam formam aurum in visceribus terræ, non est ibi præsens per realem suæ formæ præsentiam, sed tantum per operationem, & terminatiue, quia eius operatio terminatur ad aurum ibi productum; & sic semper saluatur dictum Aristot. quòd agens est immediatum passo, vel immediatione suppositi, vel virtutis, saltem terminatiue. Ex hoc sequitur primò, aliud esse, mouens esse immediatum passo secundum substantiam operando; aliud verò esse immediatum secundum substantiam, id est, secundum præsentiam: illud enim potest esse sine isto, quamuis aliquando simul concurrant. Secundò sequitur contra Thomistas, quòd Deus potest operari in parte vniuersi, in qua per impossibile non esset secundum substantiam: vnde non sequitur formalis consequentiâ Deum esse secundum præsentiam in omnibus rebus, eo quòd in omnibus operatur, quamuis vtrumque sit verum; quia est vbique per essentiam, & operationem, vide Scotum in 1. d. 37. Tertio sequitur, quòd etiam Angelus potest operari, vbi non est præsens suâ essentiâ: quia Angelus, cum moueat per intellectum, & voluntatem (potest autem intelligere & velle motum in quocumque distantissimo loco) sequitur; quòd potest operari vbi non est præsens secundum essentiam. Quartò sequitur, quòd substantia potest esse immediatum principium operationis, quod multis Aristot. dictis Scotus probat. nam 7. *Metaph. c. 9.* in fine dicit, quòd *neceffe est præexistere aliquam substantiam existentem, que facit vt sit animal, si sit animal, quale verò & quantum non necessariò, nisi potestate solum:* ergo ex Aristotelis sententia, ad hoc vt substantia fiat, necesse est vt præexistat substantia, quæ illam producat; ad hoc verò, vt quale, & quantum producat, non oportet præexistat aliud quantum, aut quale, nisi potentiâ: ergo aliquid, quod non est actu quantum, neque quale; potest esse principium productiuum immediatum quanti, & qualis, quod non est nisi substantia.

Scoti oper. Tom. I I.

11. Text. 14. **Q**uoniam autem ea 1 qua alterantur omnia. Hoc est quartum capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles ostendit, quòd omnis alteratio est secundum qualitates sensibiles; & hoc facit pro tanto, quia in præcedenti capitulo volens probare, quòd in omni alteratione mouens est simul cum moto: solum induxit in qualitatibus in tertia specie Qualitatis: & primò proponit conclusionem. Secundò probat ibi: *Aliorum enim maximè.* Prima conclusio est ista, omnia 2 quæ alterantur, alterantur secundum qualitates sensibiles.

Alteratio fit secundum qualitates sensibiles.

Text. 15.

Aliorum enim 2 maximè. Probat dictam conclusionem; & primò ostendit, quòd ad qualitates de quarta specie Qualitatis non est motus. Secundò ostendit, quòd ad habitus corporales non est motus. Tertio ostendit, quòd nec ad virtutes morales. Et quartò, quòd nec ad virtutes intellectuales. Secundum ibi: *Neque igitur.* Tertium ibi: *Neque itaque.* Quartum ibi: *at verò neque.* Primò dicit, quòd de aliis qualitatibus ab illa de tertia specie maximè apparet, quòd secundum figuras de quarta specie, & secundum habitus corporales, non sit motus; quia maior apparet mutatio corporum naturalium secundum qualitates de quarta, & prima speciebus Qualitatis, quàm secundum qualitates de secunda specie, quæ sunt naturalis potentia, & impotentia; quia istæ qualitates insunt à natura, nec est secundum ipsas mutatio, nisi mutatis corporibus.

12.

Non est autem in his. Hic probat quòd secundum qualitates de quarta specie non est motus: & hanc conclusionem probat tripliciter. Secunda ibi: *Quoniam igitur ex quo quidem.* Tertia ibi: *Amplius & aliter.* Prima ratio est, secundum illas qualitates non est per se motus, quæ non acquiruntur, nisi per modum sequelæ ad alios motus; sed qualitates de quarta specie non acquiruntur, nec deperduntur, nisi consecutiue ad alios motus: ergo, &c. Maior patet, quia propter hoc dicebatur in quinto, text. 10. quòd in *Ad aliquid*, non est motus. Et minor est nota: quia antiqui ponentes rarum, & densum esse principia rerum naturalium, ponebant figuras corporum naturalium mutari à raro, & denso; nos autem qui ponimus principia rerum naturalium esse calidum, & frigidum, humidum, & siccum, dicimus corpora mutari secundum figuras consecutiue ad calorem, & frigiditatem vnâ cum quibusdam moribus localibus, cuiusmodi sunt appositio, vel remotio, vel transpositio partium.

Quoniam igitur ex quo quidem. Secunda ratio est ista: quia in his, quæ alterantur, subiectum denominatur à qualitate, secundum quam est alteratio; & hoc in concreto significante qualitatem: verbi gratiâ, dicimus quòd subiectum est calidum, vel frigidum, sed in iis, quæ mutantur secundum figuras, subiectum non denominatur à dispositione, immò è contra, dispositio denominatur à subiecto, vt dicimus spheram esse æneam, & sic de aliis; igitur illa, quæ mutantur per figuras, non alterantur.

Text. 16.

Amplius & aliter. Tertia ratio est ista: In illis 4 quæ alterantur, non dicimus alteratum fieri: verbi gratiâ, si homo fiat calidus, non propter hoc dicimus, quòd homo fit; sed in iis, quæ alterantur secundum figuras, dicimus alteratum fieri, vt dicimus fieri domum: igitur quæ mutantur

Mm secundum

secundum figuras, non alterantur. Et sciendum, quod istæ duæ rationes sunt modicæ efficaciz: quia solum sumptæ sunt ex modo loquendi. Vnde prima ratio istarum duarum non valet: quia sicut dicimus ignem esse calidum, ita dicimus terram esse sphericam; & quemadmodum dicimus sphericam esse æneam, ita dicimus caliditatem esse igneam; idè quoad hoc non est differentia, & sic solum istæ duæ rationes sunt persuasiones.

13.
Text. 17.
Habitus sunt
in multiplici
differentia.

Neque enim 4 in habitibus. Hic Aristoteles ostendit, quod ad habitus corporales non est motus. Vbi notandum, quod habitus, (de quibus loquitur Aristot.) sunt in multiplici differentia: nam quidam sunt habitus corporales, vt pulchritudo, sanitas, viuacitas spirituum, & robur corporis. Alij sunt habitus morales, vt iustitia, fortitudo, &c. Alij sunt habitus intellectuales, vt scientia, sapientia, & huiusmodi; hic igitur probat de habitibus corporalibus, quod ad ipsos non sit motus. Probat sic; quia ad illas qualitates non est motus, quæ sunt ad aliquid; sed habitus corporales sunt huiusmodi: ergo & cætera. Maior est nota in quinto: & minor patet: nam sanitas est commensuratio primarum qualitarum, & secundarum: modò commensuratio dicitur ad aliquid. Sed dubitatur, quia qualitas de prima specie non est res distincta à figuris, & magnitudinibus, & à qualitatibus de tertia specie: igitur cum ad qualitates de tertia specie sit per se motus, sequitur etiam, quod ad qualitates de prima specie est per se motus. Antecedens probatur, nam sanitas non est aliud quàm qualitates primæ, & secundæ ad inuicem debite proportionatæ, secundum quod animal potest, mediante illis, in operationes proprias sibi promptè exercendas; sic pulchritudo non est aliud, quàm magnitudo & figura, & colores corporis sic protracti, qualiter nati sunt delectabiliter sensum immutare. Respondetur concedendo, quod secundum qualitates de prima specie, vel secundum partes earum, est per se alteratio, non tamen secundum illam rationem, secundum quam dicuntur de prima specie. Et si quæreretur, secundum quam dicuntur de prima specie. Respondetur, quod omnes termini prædicabiles cum quale de prima substantia, significantes virtutem, vel malitiam, sunt de prima specie, vel de secunda. Vnde dicuntur de secunda, si insunt à natura; & ideo Aristot. in Prædicamentis dicit, ad primam speciem qualitatis pertinere, calorem, & frigus; quia calor est igneorum virtus, & frigus terreorum. Ex quibus patet, quod omnes qualitates de prima specie secundum illam rationem, quæ sunt de prima specie, sunt ad aliquid, scilicet respectu operis exercendi; & secundum hoc ad ipsas non est per se alteratio.

14.
Text. 18.

Neque igitur 5 circa anima. Hic probat, quod ad habitus morales non sit per se alteratio; & hoc probat dupliciter. Secundò ibi: *Fit igitur.* Prima ratio est, quod ad perfectionem non est per se motus; sed virtus est quedam perfectio: igitur ad virtutem non est per se motus. Maior probatur à Commentatore, quia perfectio rei consistit in indivisibili. Sed aliter declaratur, quia perfectio est ad aliquid, nam in alio, & alio tempore natura diuersa determinat vni, & alteri secundum diuersitatem status eorum.

Text. 19.

Fit 6 igitur. Secunda ratio, ad illas dispositiones non est per se motus, quæ acquiruntur per

modum sequelæ ad alios motus; sed virtutes morales acquiruntur per modum sequelæ ad alios motus. Quod declaratur dupliciter. Secundò ibi: *& in totum.* Maior probatur, quia propter hoc dicebatur, quod in *Ad aliquid* non est motus: & minor probatur. Pro cuius probatione notandum, quod quando nos sentimus obiecta passionantia, scilicet delectabilia, vel tristitia, inducentia timorem, vel permutantia ad iram, tunc appetitus noster sensitivus natus est moueri ad acceptandum, vel refugiendum; & sæpe mouetur ita vehementer, quod impeditur iudicium rationis ex eo quod accipit, quod non est acceptandum, vel quod refutat, quod non est refutandum: modò dicebant antiqui, scilicet Stoici, quod virtus aded per bonam consuetudinem determinat appetitum ad bonum, quod virtuosus nullo modo mouetur ab huiusmodi obiectis passionantibus, ita vt virtuosus nullo modo delectetur, vel tristetur, ita vt virtus sit impassibilitas.

Alia fuit opinio Aristot. scilicet quod tam virtuosus, quàm vitiosus mouetur ab huiusmodi obiectis passionantibus; sed tamen differunt, quia virtuosus mouetur ab ipsis, & patitur; tamen eius virtus determinat ipsum ad non patiendum citra, vel ultra, vel aliter, quàm oportet secundum dictamen rectæ rationis, sed vitiosus non sic determinatur ad operandum bene; & idè dicit Aristot. quod virtus est passibilitas. Ex istis patet minor dictæ rationis, quia secundum vtrunque opinionem virtus acquiritur consecutiue ad alios motus, scilicet ad immutationem sensuum ab obiectis passionem inferentibus.

Et in totum. Declarat secundò minorem: quia omnis virtus moralis, vel vitium est cum delectatione, & tristitia; sed omnis delectatio, vel tristitia, est consecutiue ad alium motum: igitur omnis virtus, vel malitia est consecutiue ad alium motum. Maior patet per experientiam; & est probata secundo *Eschicor.* & minor est nota, quia semper delectatio, vel tristitia consequitur apprehensiones sensuum, vel memoriam alicuius præsentati, vel propter speciem de aliquo bono, vel malo futuro.

At verò 7 neque. Hic probat 8 quod ad habitus intellectuales non sit per se motus, dupliciter. Secundò ibi: *Quæ autem.* Prima ratio est ista, quia ad illos habitus non est per se motus, qui acquiruntur per modum sequelæ ad alios motus; sed habitus intellectuales sunt huiusmodi: ergo, &c. Minor patet, quia scientia fit per experientias præcedentes, per sensus, & memorias, vt patet 2. *Poster. text. 104.* & maior declaratur antè, quia propter hoc in *Ad aliquid* non est motus. Item, si ad illud esset motus, quod acquiritur consecutiue ad motum alterius, sequeretur, quod ad tangere, seu ad tactum, esset motus. Item, sequeretur quod ad generationem esset motus, quod est improbatum in quinto.

Quæ 8 autem. Hic ponit secundam rationem, quæ non est nisi confirmatio præcedentis; quia si ad scientiam esset motus; vel hoc esset quando scientia de nouo acquiritur, vel quando habens scientiam exit in actum considerandi, postquam priùs non considerauit; sed neutro modo: ergo, &c. Non secundo modo, quia si dormiens, ebrius, vel infirmus, actu non consideret, hoc est propter impedimentum aliquod, scilicet propter perturbationem sensuum interiorum, mediante quibus

15.

Text. 10.

16.

Text. 21.

quibus acquiritur scientia, quæ perturbatio provenit à sensibus, & à qualitatibus interioribus inordinatis; modò priùs quàm exeat in actum considerandi, oportet removere impedimentum; & sic consecutiùe ad remotionem impedimenti fit exitus in actum considerandi. Nec primo modo, quia infantes similiter non possunt meditari, vel addiscere sicut senes, propter magnam perturbationem sensuum interiorum, & propter motus vehementes potentia nutritiua, & augmentatiua: modò oportet istos motus repelli, & sedari, vel à calore digerente humiditatem superfluum, vel à virtute morali, & sic semper acquiritur scientia consecutiùe ad alios motus. Et dicit Aristoteles quòd in quietari fit anima sapiens, & prudens, id est, in quietatione motuum interiorum, per quos impediuntur sensus.

Manifestum igitur. Recapitulat, & patet in litera.

AN NOT A T I O N E S.

17. *Alteratio ad qualitatem fit duobus modis.*

Definitio alterationis.

Alteratio proprie dicta quatuor postulat conditiones.

18. *Inter qualitates tertie speciei est quadruplex contrarietas.*

17. **O**mnia qua alterantur, &c. Nota primò, dupliciter alterationem fieri à qualitate. Altero modo per se primò, siue immediatè. Altero, per se, sed non primò, siue mediatè. Vt alteratio sit per se ad qualitatem, duæ requiruntur conditiones: prima vt naturaliter illa alteratio non possit fieri, nisi ex contrario eius qualitatis, ad quam tendit; vt frige factio ad frigus ex calore, & calefactio ad calorem ex frigore. Vnde colligitur alterationis definitio. *Alteratio est motus qui fieri nequit, nisi à contrario ad contrarium*, estque existens inter duas qualitates in eodem subiecto compossibiles, habetque pro termino, alterationem, quæ est via ad corruptionem & generationem. Secunda conditio, vt qualitas, quæ acquiritur, possit se compati cum qualitate contraria, quæ expellitur, quamvis non in gradibus intensis. Quod videtur docere Aristoteles *5. huius, cap. 2. text. 19.* dicens motum per se esse à minùs tali ad magis tale. Vnumquodque enim magis minùsve tale dicitur per sui contrarij admixtionem. Vt autem alteratio sit per se, & primò, alia requiritur conditio, videlicet quòd ita sit per se ad illam qualitatem, vt non necessariò aliqua qualitas priùs acquiritur; quo pacto calefactio est per se primò ad calorem, & frige factio ad frigus; & huiusmodi alterationes sunt propriissimè alterationes habentes pro termino qualitatem, quæ sit via ad generationem, & corruptionem. Et hoc est quod alij dicunt, quòd alteratio proprie dicta quatuor expostulat conditiones. Prima, quòd ipsa sit mutatio realis successiua, ita vt fiat mediante contactu reali, & physico. Secunda, quòd sit de subiecto in subiectum, siue de forma positiva in formam positivam. Tertia, quòd sit de forma contraria actiua, & passiva, in formam contrariam actiuam, & passivam. Quarta, quòd non præsupponat aliam qualitatem priùs terminare, vel illam mutationem, vel aliam, sed ipsa per se, & primò terminet illam.

18. Nota secundò, in qualitatibus tertie speciei quadruplicem contrarietatem reperiri. Prima est inter primas qualitates, vt inter caliditatem, & frigiditatem, siccitatem, & humiditatem. Secunda, inter secundas qualitates, quæ solum oriuntur ex mixtione duarum primatum, scilicet ex calore, & frigore, vt inter grauitatem, & leuitatem, raritatem, & densitatem. Tertia est inter quali-

Scoti oper. Tom. I. I.

tates resultantes ex omnibus quatuor primis; vt contrarietas colorum, saporum & odorum. Quarta inter qualitates, quæ non ex primis, sed ex motu locali causantur, vt inter sonum grauem, & acutum, qui ex corporum collisione, & locali motu efficiuntur.

Ex his sequitur primò, quòd si loquamur de alteratione per se primò, & immediata, ad solas, non tamen ad omnes qualitates tertie speciei, est per se primò alteratio. Patet, quia ad quatuor, & solas primas qualitates, est per se primò alteratio; sed tales quatuor qualitates ad tertiam pertinent speciem qualitatis, & non sunt omnes, quæ ad prædictam speciem pertinent; ergo ad solas, non tamen ad omnes tertie speciei qualitates, est per se primò alteratio.

Secundò sequitur, quòd si loquamur de alteratione per se (abstractando à per se primò, vel per se non primò) ad solas, non tamen ad omnes tertie speciei qualitates, est per se alteratio. Prima pars probatur, quia illæ duæ conditiones alterationis in solis qualitatibus tertie speciei reperiuntur. Secunda pars inde probatur, quia ad sonos non est per se alteratio, quamvis sint tertie speciei; non enim est alteratio nisi vel ad primas qualitates, vel ad resultantes ex duabus, vel ex quatuor primis.

b *Secundum illas qualitates non est per se motus, &c.* Nota quòd sic potest hæc ratio deduci: Forma, vel signa non est primus terminus alterationis, sed aliud accidens prius, vt densitas, aut raritas, sed alteratio est ad qualitatem, quæ sit primus eius terminus: ergo ad figuram, & formam non est per se alteratio.

c *In illis, qua alterantur, subiectum denominatur, &c.* Nota, quòd in illis qualitatibus est per se alteratio, quæ prædicantur de subiecto alterato secundum suam vocem, in recto scilicet, & è contra; hoc autem in figuris non contingit. Nam etsi dicamus, homo est frigidus, aut calidus, & calidum est homo, tamen quando æs, siue lignum fit statua, non dicimus, æs est statua, neque statua est æs, vel lignum, sed dicimus statua est ærea, aut lignea.

d *In illis, qua alterantur, non dicimus, &c.* Nota, quòd quando res fit, non dicitur alterari; modò cum res accipit formam, aut figuram, fit: non ergo alteratur secundum formam, aut figuram: nam alterari præsupponit rem perfectam in suo esse; cum autem domus acquirit figuram, non præsupponimus domum esse, sed potius dicimus tunc fieri domum, atque ad eò non alteratur.

e *Ad illas qualitates non est motus, &c.* Nota, quòd in prima specie omnis habitus, siue virtus, siue vitium sit, est eorum, quæ sunt ad aliquid, id est, consequuntur ex habitudine multorum inter se. Quod patet primò in habitibus corporeis, quales sunt sanitas, aut ægritudo: sanitas enim consistit in quadam commensuratione plurium, scilicet in debita proportione calidi, siccici, frigidi, & humidi; ægritudo autem in disproporctione talium; atque ad eò ad has qualitates non est per se, & primò motus, seu alteratio; quia priùs terminatur motus ad illas priores qualitates, scilicet ad calorem, & frigiditatem, &c. ex quarum proportione resultant aliæ, scilicet sanitas, & ægritudo.

Ad perfectionem non est, &c. Nota, quòd quando dicit Aristot. ad rei perfectionem non esse motum, hoc debet intelligi de perfectione, quæ

M m 2 est

19.

20.

est determinata, cui scilicet nihil potest auferri, nec addi, manente eadem naturâ in specie; talis enim, vt refert Albertus, & terigit Commentator, in indiuisibili consistit, & ad eam non est per se motus; ad perfectiones autem indeterminatas, sicut sunt magnûm, paruûm, multum, paucum, bene potest fieri motus per se, sicut patet in Prædicamentis: vbi similiter dicitur, quòd aliq̄z sunt quantitates determinatæ ad vnum, sicut bicubitum, tricubitum; aliæ sunt indeterminatæ ad vnum, sicut magnûm, paruûm, multum, paucum.

Virtus moralis in quo consistat.

Pro cuius probatione notandum. Nota, quòd virtus moralis, verbi gratiâ, fortitudo, aut misericordia, stat in hoc, quòd temperat passiones, & consequitur ad abiectionem talium passionum; quare per se ad illam non est alteratio. Tam etiam, quia virtus huiusmodi stat in mitigatione passionum sensus, quibus compositis, & pacatis, consequitur virtus: & similiter ex excessu passionum insurgit vitium; habent se igitur virtus, & vitium in anima, sicut sanitas, & ægritudo in corpore. Sicut enim sanitas resultat ex debita proportione humorum, ad quos est alteratio, & ægritudo ex indebita proportione humorum, ita virtus confurgit ex debita sedatione, & mitigatione passionum; & vitium ex immoderato excessu passionum.

Ad habitus intellectuales non est alteratio.

Probat, quòd ad habitus intellectuales, &c. Nota, quòd tunc non est alteratio, quando qualitas quæ acquiritur, non immediatè acquiritur, nisi aliquo priùs acquisito, quòd priùs acquisitum sit terminus alterationis: modò scientia siue habitualis, siue actualis non primò acquiritur, nisi aliquo termino alterationis priùs habito: intellectus enim non alteratur primò à primò alterante, scilicet ab obiecto extrinseco; tale namque priùs mouet sensum per species sensibiles, & sic sensus alteratur; intellectus verò non; ad scientiam igitur non est alteratio.

2 I.

Et si arguas, quòd in hoc sequeretur scientias esse nobis innatas, & quòd nostrum scire non esset nisi præteritorum reminisci, sicut dixit Plato, contra quem est Aristoteles 1. *Post. text. 1. & 3. de Anima, text. 14.* Dico, quòd receptiuum alicuius receptibile potest se habere tripliciter ad illud receptibile. Vno modo potest se habere in vltima dispositione ad receptibile sine impedimento, nec in se, nec in alio: & tunc receptiuum fit in actu per præsentiam proximi actiui, vt aer lucidus per præsentiam luminis; est enim in proxima dispositione ad receptionem illius. Secundo modo potest se habere receptiuum ad receptibile sic, quòd est indispositum per indispositionem contrariam receptibili: & tunc antequam recipiat, necessarium est, vt per alterationem disponatur: sicut materia existens sub forma aeris, necessariò habet disponi antequam recipiat formam aquæ, vel alterius elementi. Tertio modo potest se habere receptiuum in vltima dispositione ad formam sine impedimento proprio; sed est impedimentum in altero, mediante quo oportet ipsum recipere formam: idè impedimento remoto, receptiuum fit in actu per potentiam receptibilis, & solum fit mutatio in illo, in quo erat impedimentum, sicut domus illuminatur per apertionem fenestæ, sine mutatione facta in aère, sed solum per amotionem impedimenti: & isto tertio modo intellectus noster se habet ad scientiam, quia quantum est de se, est in vltima

Receptiuum potest se habere tripliciter respectu receptibilis.

dispositione ad receptionem scientiæ, & specierum intelligibilium; sed quando impeditur, propter indispositionem partis sensitiuæ, in qua oportet esse motum, vt ipsa disponatur, sed eâ dispositâ, & phantasmatis determinatè in ea receptis virtute luminis intellectus agentis, statim sine alteratione species intelligibilis representatiua illorum phantasmatum est præsens intellectui possibili; & sic intellectus efficitur sciens, atque ita non sequitur, quòd scientiæ sint nobis à principio concretæ, vt dicebat Plato. Sed contra hoc videretur esse Aristoteles, qui dicit, quòd anima fit sciens, & prudens maximè in quiescendo; non ergo per motum potentiarum sensitiuarum. Respondeo, & dico, quòd animam quiescere in partibus sensitiuis potest esse dupliciter: vno modo, quòd quiescat ab occupationibus exterioribus, & passionibus partis appetitiuæ, puta concupiscibilis, & irascibilis; alio modo, quòd virtutes sensitiuæ non moueantur ab obiectis, de quibus scientiam capimus. Primo modo loquitur Aristoteles, cum dicit, in quiescendo fit anima prudens, & sciens; secundo modo non.

QVÆSTIO IV.

Vtrum solum ad qualitatem de tertia specie Qualitatis sit per se motus?

Aristot. cap. 3. text. 14. Aueroës, Themistius, Simplicius, ibid. D. Thom. lect. 5. & quæst. unica de virtutibus art. 11. Alber. tract. 1. cap. 5. Mayron. 2. Physic. in exposit. textus. Gandau. quodl. 9. quæst. 7. Conimbric. 7. Physic. cap. 3. quæst. unica. Compluten. disp. 22. quæst. 2. Ruuius in exposit. cap. 3. & quæst. unica. Roccus summa 3. cap. 2. & 9. 4. Vide citatos lib. 5. quæst. 5.

ARGVITVR quòd non; quia in aliis speciebus Qualitatis est per se contrarietas: igitur secundum alias species Qualitatis est per se motus. Consequentia tenet per Aristotelem in *iso* 7. qui per hoc probat, quòd secundum qualitates de tertia specie, sit per se motus. Et Antecedens patet, primò de prima specie qualitatis: quia sanitas, & ægritudo contrariantur, Item, de quarta specie, quia rectum, & curuû contrariantur; similiter turpitudine, & pulchritudo.

Secundò, quia secundum illas species est per se motus, in quibus inuenitur resistentia, contrarietas, & distantia terminorum, secundum quas potest esse successio in motu ab vno termino ad reliquum; sed sic est de qualitatibus aliis à tertia specie: nam de virtute in vitium, aut è contra, non potest fieri mutatio subita: immò est ibi resistentia, & distantia terminorum, secundum quas est successio.

Tertiò, si ad qualitates de tertia specie Qualitatis esset motus, & nõ ad alias, hoc esset pro tanto: quia qualitates de aliis speciebus, sunt ad aliquid; sed hoc non obstat: ergo, &c. Maior patet per Aristotelem, qui assignat illam causam, & minor est etiam nota per Aristotelem in Prædicamentis, *diuersorum generum, & non subalternatim positorum, &c.*

Quartò, quia secundum caliditatem, & frigiditatem est per se motus; sed caliditas, & frigiditas sunt de prima specie qualitatis, vt ponit Aristoteles in Prædicamentis: ergo, &c.

Quintò, quia sanatio, & doctrinatio sunt quidam motus, & tamen sunt secundum qualitates de

I.

2.

de prima specie; igitur secundum qualitates de prima specie est per se motus. Maior patet in 3. huius, text. 12. vbi Aristoteles numerat ista inter genera mutationum. Et minor patet, quia sanitas, & doctrina, secundum quas sunt illi motus, sunt de prima specie.

Sexto, quia in 2. huius, quaest. 3. dictum fuit, quod figura non est res distincta à re figurata; sed ad albedinem, quæ est figura, est per se motus: igitur ad figuram est per se motus; & per consequens ad qualitatem de quarta specie.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 7. text. 14. & inde. In quaestione primò videbitur, quæ sunt illa, quæ pertinent ad Prædicamentum Qualitatis. Secundò qualiter ab inuicem distinguuntur species Qualitatis; & tertio quare in vna illarum specierum dicitur esse motus, & non in alia.

Quantum ad primum, notandum, quod tripliciter aliquis terminus dicitur de Prædicamento Qualitatis. Vno modo, quia est prædicabilis de prima substantia in quale, & per ipsum potest responderi conuenienter ad quaestionem de prima substantia quaerentem, quale est hoc: & isto modo pertinent ad Prædicamentum Qualitatis termini concreti; vt album, & nigrum.

Secundo modo pertinent ad Prædicamentum Qualitatis abstracta huiuscemodi concretorum; vt albedo, nigredo. Tertio modo termini superiores prædicabiles in quid de huiusmodi concretis, vel abstractis; & sic ad Prædicamentum Qualitatis spectant huiuscemodi termini, quale, qualitas, & huiusmodi; vnde per istum terminum quale non respondetur ad quaestionem, qualis est homo, sed iam quando quaeritur, hoc supponitur. Quarto modo potest addi, quod termini priuatiui, scilicet, qui priuatiuè opponuntur huiusmodi terminis positiuis, pertinent ad Prædicamentum Qualitatis isto quarto modo; vt isti termini, cæcum, surdum tenebrosum, & consimiles; & consimilis distinctio potest fieri de aliis Prædicamentis: & hoc de primo.

Quantum ad secundum, notandum, quod species a Qualitatis non distinguuntur secundum rationes quiditatis, à quibus sumuntur, sed distinguuntur penes diuersos modos, & proprietates attributas quandoque qualibus eiusdem speciei specialissimæ. Et si quaeratur, quæ sunt illæ proprietates? Dico, quod sunt istæ: si aliquis terminus supponat pro qualitate; quæ per se, & proprie nata est immutare sensum; tunc, si ille terminus sit sumptus ab illa ratione, secundum hoc pertinet ad tertiam speciem Qualitatis. Secundò, omnes termini, qui appropriati dicuntur de qualitatibus, vt de numeris, & magnitudinibus, pertinent ad quartam speciem Qualitatis, vt pat. impar, rectum, curuum, & huiusmodi. Tertio illi termini pertinent ad primam, vel secundam speciem Qualitatis, qui supponunt pro qualitatibus, quæ sunt virtutes, vel vitia subiectorum, in quibus sunt, ita quod disponant vel inclinent ad bonè, vel malè operandum; tunc termini significantes qualitates, sumpti ab ista ratione, sunt de prima specie Qualitatis, vel de secunda, differenter tamen, quia si huiusmodi qualitas acquisita sit post generationem, tunc pertinet ad primam speciem: sed si innata sit à generatione, tunc pertinet ad secundam.

Ex quibus sequitur, quod eadem qualitas numero est in tertia specie Qualitatis, & cum hoc in prima. Nam caliditas secundum quod est na-

ta immutare sensum, est de tertia specie; sed secundum quod suum subiectum disponitur per ipsam ad bonè operandum, vel malè, secundum hoc pertinet ad primam speciem; & secundum hoc vocatur alio nomine, vt sanitas, vel ægritudo: & si sit innata, vt caliditas in igne, tunc vocatur naturalis potentia. Secundò sequitur, quod ratio, à qua sumuntur termini de prima specie Qualitatis, & de secunda, includunt in se quosdam respectus, scilicet ad sua subiecta, & ad operationes suorum subiectorum: verbi gratiæ, eadem, vel consimilis caliditas in gradu, quo est sanitas in corde, est ægritudo in alio membro, vt in cerebro, & per consequens inclinaret ad bonè operandum in vno, & malè operandum in alio; & secundum hoc vocaretur diuersis nominibus: quod non esset nisi huiusmodi nomina includerent diuersos respectus, scilicet ad subiecta qualitatium, de quibus dicuntur, & ad operationes huiusmodi subiectorum. Tertio, sequitur, quod ad qualitates de prima, vel secunda specie est per se motus, quemadmodum ad illas de tertia, quia sunt eadem qualitates, & hæc de secundo.

Quantum ad tertium, scilicet quare ad qualitates de tertia specie dicitur esse per se motus, & non ad alias; cum tamen sint eadem qualitates? Respondetur, quod Aristoteles in isto 7. text. 10. tangit duas causas, quare ad aliquam speciem non sit per se motus. Prima causa est ista, quia propter illum motum non de necessitate mutatur responsio per terminos de illa specie, licet quandoque huiusmodi termini mutantur; vt patet in exemplo; quia propter motum localem de necessitate mutatur responsio de mobili per terminos de genere vbi; & idè dicimus, quod ad vbi est per se motus: sed quia propter motum localem non de necessitate mutatur responsio per terminos de genere Ad aliquid, licet quandoque accidat illos mutari; idè dicimus, quod ad aliquid non est per se motus.

Ita similiter in proposito, quia secundum motum alterationis de necessitate mutatur responsio terminorum de tertia specie, vt per calefactionem dicimus, quod est calidum, quod prius erat frigidum; sed per calefactionem non de necessitate mutatur responsio terminorum de prima, vel secunda specie, licet quandoque accidat; verbi gratiæ, quandoque accidit, quod caliditas, quæ prius fuit sanitas, nunc est ægritudo: quia fortè magis intensa; sed hoc non est de necessitate: quia si illa caliditas fuisset in lapide, nec fuisset sanitas, nec ægritudo.

Secunda causa quam Aristoteles text. 17. tangit, est ista: quia ad illam dispositionem, quæ immediate provenit à motore, dicitur esse proprie motus, vt ad caliditatem est calefactio; sed ad illam, quæ mediate provenit, & consecutiue non est per se motus, vt ad raritatem, vel albedinem; & sic secundum istum modum loquendi ad nullam qualitatem secundam esset per se motus, sed bonè ad primam; & sic patet quare secundum aliquas species Qualitatis dicitur esse per se alteratio, & hoc non secundum alias. & hoc de tertio.

Ad rationes. Ad primam dico, quod hoc non sufficit, sed requiritur cum hoc, quod termini de illa specie de necessitate varientur propter illum motum: & licet quandoque accidat illos terminos variari, cum tamen non sit de necessitate, non oportet quod ad illam speciem sit per se motus. Eodem modo ad secundam.

Diuisio quaestio.

Terminus aliqui tribus modis dicitur esse de Prædicamento Qualitatis.

3.

Species qualitas quo modo distinguuntur.

4.

5.

Ad tertiam dico, quòd hoc est, quia non de necessitate immutantur termini de subiectis, quæ alterantur secundùm qualitates, quas illi termini significant: quia ut iste terminus *sanitas* supponat pro caliditate, vel etiã iste terminus *naturalis potentia*, non oportet, licet subiectum calefiat, vel frigeat, quòd huiusmodi nomen mutetur.

Ad quartam, secundùm caliditatem, &c. concedo; & sic concessum est, quòd secundùm qualitates de prima specie sit per se motus; non tamen sub illa ratione, quã sunt de prima specie; sed sub ratione, quã sunt de tertia specie.

Ad quintam, concedo, quòd sanatio, & doctrinatio sunt quidam motus, sed tamen sanatio non est per se motus ad sanitatem, sed ad caliditatem, vel frigiditatem. Item, diceretur, quòd doctrinatio non est propriè motus, eo quòd sit consecutiue ad alios motus.

Ad sextam, dictum est in quæstione.

ANNOTATIONES.

6. ^a *Species Qualitatis non distinguunt, &c. Nota, quòd Scotus in Prædicamentis, cap. de Qualitate, quæst. 1. dicit, quòd Aristoteles non assignat species Qualitatis, sed modos. Nam illæ quatuor species non sunt subalternæ: quia de nullis duabus earum potest verè dici, quòd quicquid est in vna, est in alia, vel è conuerso; si ergo illæ essent species, non essent subalternæ; at species non subalternæ de se inuicem prædicari est impossibile; modò has possibile est prædicari de eodem: quia possibile est eandem qualitatem essentialiter esse radicatam in subiecto, & ita habitum, & esse principium naturale faciliter operandi, vel non faciliter, & per consequens in secunda specie; & esse per se obiectum sensus, atque adeò in tertia. Non assignat ergo Aristoteles species Qualitatis, sed modos, quod patet per litteram eius. Nam antequam enumeret illas, dicit, *Qualitas enim est eorum, qua multipliciter dicuntur*, id est, multis modis; & in fine his enumeratis, dicit: *Et fortasse quidam alij apparent qualitatibus modis, sed qui maximè dicuntur hi sunt*. Est autem differentia inter speciem, & modum; quia species super illud, cuius est, addit differentiam essentialem, modus verò differentiam accidentalem; & ita isti modi dicunt diuersam habitudinem qualitatis ad subiectum, penes hoc, quòd est esse permanens, vel non; esse à natura, vel non; esse sensibile, vel non; quæ tamen omnia non variant qualitatem essentialiter, quia omnes istæ habitudines, vel plures possunt esse in eadem qualitate secundùm essentialitatem. Hanc eandem sententiam habet Scotus in 4. distinct. 6. quæst. 10. sub litt. N. §. Sed hoc non valet. vbi habet hæc verba: *Secundùm veritatem illa diuisio Qualitatis in quatuor species non est propriè generis in species, sed est tantum secundùm quosdam modos diuersos conuenientes diuersis qualitibus; & fortè eidem qualitati in se secundùm essentialitatem possent competere plures modi, qui ponuntur in diuersis qualitatibus*. Hæc Scotus.*

7. *Motus qualitatis tripartitus sumi potest.*

^b *Et si queratur quæ sunt illæ proprietates, &c. Nota, quòd modus Qualitatis sumi potest, vel in ordine ad naturam subiecti, aut in ordine ad eius quantitatem; si sumatur in ordine ad naturam subiecti, spectat ad primam speciem Qualitatis: verbi gratiã, quia perfectio animalis in*

quantum animal, consistit in vita; sanitas; quæ est modus animalis ad istam rem conseruandam, pertinet ad primam speciem Qualitatis. Item, quia vita hominis in quantum homo, consistit in operari secundùm rationem, habitus intellectus, & voluntatis, qui sunt scientiarum, & virtutum, spectant etiam ad hanc speciem; & etiam contraria virtutum, vt vitia, quoniam contrariorum eadem est disciplina. Si verò modus qualitatis consideretur quantum ad operationem, aut modus est secundùm principium faciliter operandi, & sic est secunda species Qualitatis, quæ est naturalis potentia, & impotentia. Obserua tamen maximum esse discrimen inter Scotum, & D. Thomam, istius, illiusque scholam, quoad hanc speciem intelligendam. Thomistæ namque occasionem verborum Aristotelis putant omnes naturales potentias, & proprias passiones esse huius secundæ speciei Qualitatis, quod tamen longè est à veritate: ponitur enim quælibet propria passio reductiue in eodem Prædicamento sui subiecti. Scoti tamen doctrinam sequentes, duplicem distinguimus, naturalem potentiam, & impotentiam. Naturalis potentia primo modo, est illa, qua quis simpliciter potest operari, vt potentia sensitua visus, vel auditus; vel potentia intellectiua, vt intellectus, & propriæ passiones, vt risibilitas; & sic non loquitur Aristoteles in prædicamento Qualitatis de potentia naturali.

Secundo modo dicitur de potentia naturali habitus, dispositio, seu promptitudo existens in nobis à natura, per quam sumus habiles, & prompti ad aliquid faciendum, vel inhabiles, & indispotiti; & hoc modo loquitur Aristoteles de potentia & impotentia naturali, quæ facit secundam speciem Qualitatis, quæ in hoc differt à prima specie, quia ratio formalis primæ speciei est bene, vel malè disponere subiectum in ordine ad naturam eius. Ratio verò formalis naturalis potentie, quæ est in secunda specie, est esse principium operandi, abstrahendo à bene, vel malè disponere subiectum; quia bene, vel malè disponere subiectum dicit conuenientiam, & disconuenientiam naturæ subiecti; idèd ea quæ ponuntur in secundo modo Qualitatis, non dicunt hanc conuenientiam, vel disconuenientiam. Aut tertio, consideratur modus Qualitatis secundum terminum operationis; quæ est qualitas producta per actionem, vt calor, frigus, & alia id genus; & sic spectat ad tertium modum Qualitatis, qui est passio, & possibilis qualitas; aut postremo qualitas est modus substantie, quantum ad eius quantitatem; & sic est forma, & figura; forma quæ est exterior effigies, quæ est terminus quantitatis in quantum subiectiue est in aliquo corpore, siue illa sit naturalis, vt forma humana, siue artificialis, vt forma domus; figura verò vt quantitas Mathematica separata à corpore naturali, vt figura triangulatis, quadrangularis, circularis, &c. Obserua tamen, quòd figura non solum accipitur pro quantitatibus continuis, vt pro triangulo, aut quadrangulo; sed etiam pro quantitatibus discretis, vt pro numero senario, aut denario. Nam quemadmodum triangulus est figura plana tribus lineis clausa, ita nouenarius numerus est figura triangularis; constat enim ex ter tribus, quæ tria ter habent se in nouenario, sicut tria latera in triangulo, & quamuis nouenarius absolute ponatur in

Naturalis potentia, & impotentia est duplex.

Secunda species Qualitatis quomodo differat à prima.

Prædicamento Quantitatis tanquam species illius, illa tamen compositio triangularis, quæ resultat ex vnitatibus, ponitur in quarta specie Qualitatis sub figura.

EXPOSITIO TEXTVS.

Dabitur 1 autem aliquis. Iste est secundus tractatus huius septimi, in quo Philosophus determinat de comparatione motuum: & diuiditur in tria capitula. In primo capitulo ponit condiciones comparabilium. In secundo ostendit, qui motus quibus motibus sint comparabiles. Et in tertio determinat de comparatione motuum ad motores. Secundum ibi: *Sic & circa motum.* Tertium ibi: *Quoniam autem mouens.* Primum capitulum diuiditur: quia primò proponit quæstiones. Secundò, arguit ad partes. Et tertio determinat veritatem. Secunda ibi: *Si igitur omnia.* Tertia ibi: *Sed quacumque.* Dubitatio, quam mouet, est ista. Vtrum omnis motus omni motui sit comparabilis?

Si igitur omnia. Hic arguit ad quæstionem & primò ad partem negatiuam. Secundò ad affirmatiuam; & tertio regreditur ad negatiuam. Secunda ibi: *In circulo autem.* Tertia ibi: *At verò.* Primò probat duabus rationibus, quòd non omnis motus motui est comparabilis: quia si sic, tunc sequeretur quòd motus circularis esset comparabilis motui recto; consequens est falsum: quia linea circularis, & linea recta non sunt ad inuicem comparabiles; quia non possunt sibi inuicem supponi, & superponi; & quod superpositionem cognouisti, quantum vna est maior alia.

Amplius alteratio. Secunda ratio est ista; si omnes motus essent ad inuicem comparabiles, tunc sequeretur quòd motus localis, & alterationis essent ad inuicem comparabiles; consequens est falsum: quia passio, secundum quam est alteratio, & magnitudo, secundum quam est motus localis, non sunt ad inuicem mensurabiles: quia extensio non mensuratur per intensiorem, nec è contra.

In circulo 2 autem. Hic probat quòd omnes motus sunt ad inuicem comparabiles; & hoc dupliciter; primò si non omnes motus essent ad inuicem comparabiles, hoc maximè esset de motu recto & circulari; sed motus rectus, & motus circularis sunt ad inuicem comparabiles: quia motus circularis est velocior motu recto: verbi gratià, si vnus motor moueretur per chordam motu recto; & alius per arcum motu circulari; tunc illud, quod mouetur per arcum, mouetur velociùs per definitionem *velocioris*; quia in eodem tempore plus pertransit.

Amplius 3 nihil differt. Secunda ratio, quia aliquis diceret, quòd licet motus circularis sit velocior motu recto, tamen impossibile est quòd sit æquè velox. Sed contrà arguitur, probando, quòd motus rectus, & circularis sunt comparabiles secundum velocitatem, ita vt sint æquè veloces: quia vbi est dare maius, & minus, ibi est dare medium, & æquale; sed vno motu recto est dare circulem vnum velociorem, & alium tardio-

rem: igitur est inuenire aliquem æquè velocem.

At verò 4 si sunt. Hic regreditur ad probandum, quòd non omnis motus omni motui est comparabilis, & repetit eandem rationem, quæ priùs facta fuit.

Sed quacumque non sunt. Hic Aristoteles ponit condiciones comparabilium: quia habitis conditionibus comparabilium soluetur dubitatio in alio capite; & primò probat, quòd comparabilia debent esse vniuoca. Secundò probat quòd requiritur vniuocatio secundum speciem specialissimam, ita vt non sufficiat vniuocatio secundum genus, ibi: *Non igitur.* Item probat, secundò facit obiectionem, ibi: *An primum:* & tertio ponit secundam rationem ad probandam conclusionem, ibi: *Quoniam propter.* Pro prima parte notandum, quòd ad comparationem requiruntur tria. Primò, illa duo, quorum vnum alteri comparatur; & tertio, illud in quo fit comparatio; & illud debet recipere comparationem, ita vt possit prædicari cum istis aduerbiis *magis*, & *minus*. Vult igitur Aristoteles probare, quòd illud, in quo fit comparatio vnius ad alterum, debet dici vniuocè de quolibet illorum; & ista conclusio probatur: quia stylus, & vox non comparantur ad inuicem in acutie; sed stylus, & cultellus benè comparantur; & non propter aliam rationem, nisi quia acutum dicitur vniuocè de stylo, & cultello: sed dicitur æquiuocè de stylo, & voce: igitur ad hoc, quòd aliquorum sit comparatio in aliquo tertio, requiritur, quòd illud tertium dicatur de quolibet illorum vniuocè.

Ad primum 5 quidem. Hic obiicit contra rationem: quia aer, & aqua comparantur ad inuicem, secundum multum, & paucum, & secundum duplum, & dimidium; quia dicimus, quòd aer est duplus, aqua est dupla, & hoc secundum eandem rationem: quia secundum rationem, quæ est proportio duorum ad vnum; & tamen videtur, quòd ista non debent ad inuicem comparari. Respondetur, quòd aer, & aqua comparantur ad inuicem secundum extensionem. Tunc secundum hoc, duplum, & dimidium possunt dici de eis vniuocè, quia aer potest esse duplo magis extensus, quàm aqua. Item, si comparentur secundum multitudinem materiæ: quia aer & aqua conueniunt in eadem materia; idèd possunt commensurari secundum multum, & paucum; sed si commensurentur ad inuicem secundum suas rationes substantiales, & formales, tunc non est propriè comparatio: quia in hoc non conueniunt aer, & aqua. Et si de eis quantum ad hoc dicatur duplum, hoc est æquiuocè: & quando dicitur, quòd duplum dicitur secundum eandem rationem, quæ scilicet est proportio duorum ad vnum. Respondetur quòd sicut iste terminus *duplum* est æquiuocus; ita isti termini *proportio duorum ad vnum*.

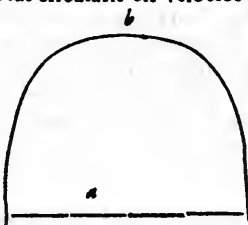
Quoniam propter. Hic ponit secundam rationem ad conclusionem: quia aliqua sunt comparabilia, & aliqua non; & non est ratio, nisi quia de ipsis aliquid dicitur vniuocè, & aliquid æquiuocè: igitur in hoc non sunt aliqua comparabilia, quod dicitur de eis æquiuocè. Ad istud respondebat Plato, ibi: *An quia sunt*, dicens, quòd aliunde prouenit diuersitas: quia dicebat, quòd qualitates quæ sunt in subiecto eiusdem rationis, sunt ad inuicem comparabiles, vt albedo Socratis albedini Platonis; sed quæ sunt in subiectis diuersarum rationum non; & idèd, quia primum subiectum acutiei in voce est alterius rationis à primo

Text. 24.

II. *Conditio comparabilium.*

Text. 25.

12.

gratià, si vnus motor moueretur per chordam motu recto; & alius per arcum motu circulari; tunc illud, quod mouetur per arcum, mouetur velociùs per

definitionem *velocioris*; quia in eodem tempore plus pertransit.

Amplius 3 nihil differt. Secunda ratio, quia aliquis diceret, quòd licet motus circularis sit velocior motu recto, tamen impossibile est quòd sit æquè velox. Sed contrà arguitur, probando, quòd motus rectus, & circularis sunt comparabiles secundum velocitatem, ita vt sint æquè veloces: quia vbi est dare maius, & minus, ibi est dare medium, & æquale; sed vno motu recto est dare circulem vnum velociorem, & alium tardio-

9. Text. 21.

An omnis motus omni motui sit comparabilis.

10.

Text. 22.

Text. 23.

subiecto acutiei in cultello; idè ista non sunt ad inuicem comparabilia. Sed contra istam solutionem obiicitur: quia si sic, sequitur quòd omnia essent ad inuicem comparabilia, quia omnia sunt in subiecto eiusdem rationis, scilicet in materia prima. Secundò, quia in subiectis diuersarum rationum est dispositio eiusdem rationis; idè non obstante diuersitate subiectoium secundum speciem, adhuc potest fieri comparatio dispositionum, quæ sunt in illis subiectis.

Non est ergo comparabile. Hic ponit secundam conclusionem; ad hoc quòd aliqua sint comparabilia in aliquo, non sufficit, quòd illud tertium dicatur de illis vniocè, sed requiritur, quòd illud tertium sit species specialissima, & non genus. Quod patet exemplariter: quia non comparamus aliqua ad inuicem secundum coloratum, sed secundum album & nigrum: & causa huius est, quia huiusmodi genera non recipiunt comparationem.

Q V Æ S T I O V.

Vtrum qualibet res cuiuslibet rei sit comparabilis.

Aristot. *cap. 4. text. 21.* Themist. Simplic. Alexand. *ibidem.* Auerroës *comm. 21. D. Thom. lect. 7.* Albert. *tract. 2. cap. 1.* Mayron. *7. Physic. paris. 2.* Conimbr. *in expos. cap. 4.* Ruuius *ibid. & quæst. unica.* Roccus *summa 4. cap. 1. & quæst. 5.*

1.

REGVITVR primò quòd non per Aristotelem *in isto, 7. tract. 3. text. 21.* qui dicit, quòd non omnis motus omni motui est comparabilis.

Secundò per Commentatorem *ibidem*, qui dicit, quòd linea recta non est comparabilis lineæ curvæ.

Tertiò, quia tempus non est comparabile lineæ, nec angulus longitudini: igitur non quodlibet cuiuslibet est comparabile. Consequentia est nota; & antecedens probatur, quia esset locutio abusiva dicere, quòd linea est longior isto die, vel quòd angulus est maior isto corpore.

Quartò, infiniti ad finitum non est proportio: igitur non quodlibet cuiuslibet est comparabile. Probatnr antecedens per Comment. *3. huius, Com. 31. & 40.* vbi dicit, quòd duo infinita nullo modo sunt ad inuicem comparabilia, quia nec vnum est maius reliquo, nec minus, nec æquale.

Quintò, non omnia sunt eiusdem speciei specialissimæ: igitur non omnia sunt ad inuicem comparabilia. Antecedens est notum; & consequentia probatur: quia proportio, quæ est principalissima comparatio, est duarum quantitatum eiusdem generis vnus ad alteram certa relatio in quantitate; & per consequens, ad hoc quòd aliqua sint proportionalia, vel comparabilia, requiritur quòd sint eiusdem generis.

Sextò, aliqua sunt de quibus nihil dicitur vniocè: igitur illa non sunt ad inuicem comparabilia. Consequentia tenet per Aristotelem *in isto, 7. text. 24.* quia dicit, quòd ad hoc quòd aliqua comparentur in aliquo, oportet quòd illud dicatur de illis vniocè: & antecedens apparet, quia nihil dicitur vniocè de substantia, & accidente, nec etiam de Deo & istis inferioribus.

2.

Oppositum arguitur; quia substantia est comparabilis accidenti, & Deus, & ista inferiora sunt

inuicem, comparabilia: igitur quodlibet cuiuslibet alteri, est comparabile. Consequentia tenet, quia de istis minùs videtur, quòd sint comparabilia ad inuicem, quàm de aliquibus aliis. Antecedens apparet, quia substantia est nobilior, & perfectior accidente naturæ, tempore, & definitione, vt patet *7. Metaph. text. 4.* Item Deus est nobilior, & perfectior istis inferioribus; & sic patet, quòd ista sunt ad inuicem comparabilia, in perfectione, & nobilitate.

In quæstione primò videbitur quid est comparatio, quæ requiruntur ad hoc quòd aliqua sint comparabilia ad inuicem. Secundò, videbitur, quæ sunt ad inuicem comparabilia. Et tertio de diuersis modis comparandi aliqua ad inuicem.

Quantum ad primum, notandum quòd comparatio est duarum rerum habitudo ad inuicem, vel collatio in aliquo. Ex quo sequitur, quòd ad comparisonem tria requiruntur, videlicet illud quòd comparatur. Secundò illud cui fit comparatio; & tertio illud in quo comparentur. Sed contra hoc obiicitur, quia nihil idem est in quolibet diuersorum: igitur non est aliquod tertium, in quo aliqua comparentur. Consequentia nota est, & similiter antecedens; quia impossibile est, quòd sit in diuersis locis. Secundò, quia eadem res quandoque comparatur sibi ipsi: igitur ad comparisonem non requiruntur duo, quorum vnum est illud, quòd comparatur, & reliquum illud, cui fit comparatio. Consequentia nota est: & probatur antecedens, quia dicimus quòd Sociates est albius, quàm fuerit heri. Tertio, illa tria quæ tu ponis, non sufficiunt ad comparisonem, immò vltra requiritur comparans, vt intellectus. Quartò, vt viderur, ista quæstio est omnino impertinens, quia hîc non determinatur de comparatione entium in generali, sed præcisè de comparatione motuum in velocitate.

Respondetur. Ad primum, concedo antecedens, & negatur consequentia; quia ad hoc quòd aliqua comparentur in aliquo, vt in quantitate, vel qualitate, oportet, quòd illa habeant quantitates, vel qualitates similes, vel dissimiles, secundum quòd ad inuicem comparentur; idè possumus dicere, quòd illorum est vna qualitas, vel vna quantitas eo modo, quo dicimus, quòd similia sunt quorum qualitas est vna. Item, potest dici quòd illud, in quo fit comparatio, debet esse terminus dicibilis de vtroque illorum, quæ comparentur.

Ad secundum, aliquando eadem res, &c. concedo; sed oportet quòd hoc sit secundum aliquam diuersitatem; & idè sufficit, vel quòd duo comparentur ad inuicem, vel idem comparetur sibi ipsi, secundum quòd diuersimodè se habet vnâ vice, & aliâ, ita vt propter huiusmodi diuersitatem illud vnum reputetur in proposito quasi duo.

Ad tertiam, dico quòd ad hoc, quòd aliqua sint ad inuicem comparabilia, non requiritur intellectus: quia posito quòd nullus intellectus considerasset, adhuc esset, quòd totum esset maius sua parte, & quòd vna res esset perfectior aliâ, tamen ad hoc quòd aliqua sint actu comparata, requiritur intellectus.

Ad quartam, ista quæstio est impertinens. Dico quòd non, propter tres causas. Prima causa, quia Aristoteles *in isto tractatu tertio* dat condiciones generales requisitas ad hoc, quòd aliqua comparentur. Secunda causa, quia Commentator *in isto*

Diuisio quæstionis.

Definitio comparationis.

3.

sepius

Septimo supponit, quòd linea recta non est comparabilis lineæ curvæ; & idèò ad inquirendum an hoc habeat veritatem, expedit assignare modum comparationis rerum ad inuicem. Tertia causa, quia Aristoteles in isto tractatu determinat de comparatione motuum in velocitate, quod non potest sciri, nisi comparando illa ad inuicem, quæ ponuntur in definitione *velocioris*, vt spatium & res acquisita, siue sit substantia, vel accidens.

Comparatio est duplex.

Secundò notandum, quòd duplex est ^a comparatio: quædam scilicet immediata, quæ scilicet aliqua duo comparantur in aliquo tertio; vt dicimus, Socrates est albius Platone; ibi enim Socrates & Plato comparantur ad inuicem in albedine. Alia est comparatio mediata, quæ scilicet comparantur aliqua duo ad inuicem in duobus, de quibus dicitur aliquod tertium, secundum quòd ista in illis comparantur; vt dicendo, Socrates est albius, quàm Plato sit niger; hic enim Socrates & Plato comparantur ad inuicem in albedine, & nigredine, de quibus dicitur esse *intensum*, in quo ista ad inuicem comparantur.

Conditiones illius in quo fit comparatio.

Tertiò notandum, quòd illius ^b in quo aliqua comparantur, sunt aliquæ conditiones. Prima est ista, quòd illud significet denominationè, ita vt sit terminus denominatiuus prædicabilis in quale, scilicet de genere Accidentis: & idèò secundum terminos quiditatiuos de genere Substantiæ, non fit comparatio, nec etiam abstracta de genere Accidentis, quæ non sunt connotatiua: verbi gratiâ, non dicimus, quòd aliquis sit magis homo, quàm alius; aut magis albedo, aut nigredo, benè tamen dicimus quòd aliquid est magis album; & idèò secundum huiusmodi concreta benè fit comparatio. Secunda conditio est, quòd illud, in quo fit comparatio, scilicet huiusmodi terminus connotatiuus sit natus dici secundum magis, & minùs; & idèò dicit Aristotelis quòd circa genera non accidunt comparationes, quia non dicuntur secundum magis, & minùs: verbi gratiâ, non dicimus, quòd aliquid sit magis quale, quàm aliud, vel magis coloratum: quia huiusmodi genera non recipiunt comparationem; idèò in illis non potest fieri comparatio. Tertia conditio, quòd illud in quo fit comparatio, dicatur vniuocè de illis, quæ comparantur ad inuicem; & idèò dicit Aristoteles in isto septimo, *sect. 24.* quòd acus, & sonus non comparantur ad inuicem in acutis: quia acutum dicitur de eis æquiuocè.

5.

Et si obijciatur, quòd acutum dicitur de vtroque secundum eandem rationem; igitur vniuocè. Consequentia tenet per definitionem vniuocorum: & antecedens probatur, quia acutum est quod est pungitiuum sensus: modò tam acus, quàm etiam sonus est pungitiuus sensus. Responderetur negando consequentiam: quia possibile est, quòd illa ratio sit etiam æquiuoca, sicut est hic in proposito: nam acutum dicitur æquiuocè, vt est pungitiuum tactus, & vt est pungitiuum auditus. Et sic patet quid sit comparatio, quot requirantur ad hoc, quòd aliqua comparantur, & quæ sunt conditiones illius, in quo aliqua possunt comparari: & hæc de primo.

Quodlibet non est cuiuslibet comparabile in quolibet.

Quantum ad secundum, prima conclusio est ista: Non quodlibet cuiuslibet est comparabile in quolibet. Probatur, quia aliquid est, quod de aliquibus duobus dicitur æquiuocè, vt longitudo de linea, & de tempore; igitur in illo ipsa non sunt comparabilia. Secundò, aliquid est quod non recipit comparationem: igitur in illo nulla sunt

comparabilia. Tenet consequentia per conditiones prius positas. Tertiò, patet exemplariter: quia homo, & Angelus non comparantur ad inuicem in albedine.

Quodlibet est cuiuslibet comparabile in aliquo.

Secunda conclusio: Quodlibet est comparabile cuiuslibet in aliquo. Probatur, quia de quibuscumque dicitur aliquid vniuocè denominationè, quòd suscipit magis & minùs: igitur quodlibet est comparabile cuiuslibet in aliquo. Consequentia tenet; quia hoc sufficit ad hoc, quòd aliqua comparantur. Et antecedens patet: quia de quibuscumque duobus dicitur *perfectum, notum, durans*, & huiusmodi, quorum quodlibet dicitur secundum magis & minùs: verbi gratiâ, substantia est comparabilis accidenti in perfectione: quia, vt patet *7. Metaph. sect. 4.* substantia est perfectior accidente, naturâ, tempore, & definitione. Item, Deus est comparabilis creaturæ, quia est perfectior creatura: modò minùs videtur, quòd ista sint ad inuicem comparabilia in aliquo, quòd de aliis, & tamen ista comparantur, multò fortius ergo omnia alia sunt comparabilia ad inuicem.

6.

Sed contra hoc obiicitur: quia aliqua sunt, quæ in nullo conueniunt: igitur in nullo sunt comparabilia ad inuicem. Consequentia tenet ex prædictis. Et antecedens probatur: quia bonum, & malum in nullo conueniunt. Nec valet si dicatur, quòd bonum est perfectius malo: quia iam malum esset perfectum, quod est certè falsum, vt patet. Secundò, quia magnitudo, & numerus in nullo conueniunt. Item, linea, & sonus; igitur ista non sunt ad inuicem comparabilia. Tertiò, circa genera non sunt comparationes, vt patet in isto septimo, *sect. 24.* igitur illa non sunt ad inuicem comparabilia, quæ solum conueniunt in genere; modò multa sunt talia, vt sapor, odor, &c.

Deinde arguitur contra hoc, quod dicebatur, quòd in genere non sunt comparationes, id est, illud in quo fit comparatio, non potest esse genus: quia aliqua comparantur in magnitudine; & tamen magnitudo est genus. Item, dicimus quòd vna res est magis saporosa, quàm alia, aut magis odorifera; & tamen tam sapor, quàm odor sunt genera: igitur in generibus benè sunt comparationes. Item, *7. huius, sect. 25.* dicitur, quòd illa quæ ad inuicem comparantur, debent habere susceptiuum eiusdem rationis, seu naturæ; igitur multa sunt quæ sunt ad inuicem comparabilia.

7.

Ad ista. Ad primum dicitur, quòd comparantur ad inuicem in perfectione. Et quando dicitur, quòd sequeretur, quòd malum esset perfectum; conceditur consequens: quia nihil est simpliciter malum. Item, supposito quòd aliquid esset simpliciter malum, ad huc ipsum & bonum essent ad inuicem comparabilia in eligibilitate, vel fugibilitate. Et si obijciatur quòd voluntas non potest ferri in malum: igitur simpliciter malum nullo modo esset eligibile; & simpliciter bonum non esset fugibile: igitur bonum & malum non conuenirent in eligibilitate, nec fugibilitate: igitur in neutro illorum essent ista ad inuicem comparabilia. Responderetur, quòd licet malum apprehensum sub ratione mali, & nullo modo sub ratione boni non sit eligibile, at tamen malum potest apparere alicui sub ratione boni; & sic esset eligibile. Item, potest hoc negari, quòd voluntas non possit acceptare malum sub ratione mali. Item, diceretur quòd ista possent ad inuicem comparari in notoritate, quia vel essent æquè nota, vel vnum notius reliquo.

Ad secundum, magnitudo, &c. Dico quod immodum: quia magnitudo est prior numero, cum ex diuisione magnitudinis resultet numerus. Item, possunt comparari in notoritate. Similiter dicitur de sono, & de linea, quod possunt comparari in perfectione, vel notoritate.

Ad tertium, dico quod hoc non debet exponi, vt tu dicis, sed sic, quod illa quæ differunt genere non sunt ad inuicem comparabilia in aliquo, in quo non conueniunt; & sic accipiuntur ibi comparabilia pro illis, in quibus debet fieri comparatio; quia illud, in quo debet fieri comparatio, debet esse eiusdem speciei in utroque comparabilium.

8. Ad quartum, respondetur quod iste terminus *magnitudo* accipitur dupliciter, vno modo secundum conceptum absolutum; & sic quælibet pars magnitudinis dicitur magnitudo, immo etiam quælibet extensio: & sic magnitudo est quoddam genus. Alio modo accipitur secundum respectum ad paruitatem; & sic est quædam species de genere *Ad aliquid*, & sic in magnitudine bene fit comparatio.

Ad quintum, de sapore & odore, dicitur quod si sit aliqua qualitas, de qua necesse est materiam semper æqualiter habere, vt fortè de calore; tunc in tali non fit comparatio: quia non suscipit magis, & minus; sed si subiectum posset habere inæqualiter, ita vt vna vice plus, & alia minus, tunc in tali bene potest fieri comparatio. Et quando dicitur vnum vinum esse magis saporosum alio; dicitur quod hoc est improprie dictum: quia non dicitur magis saporosum, eo quod ibi sit plus de sapore, sed ex hoc, quod ille sapor intensius mouet sensum, & magis delectabiliter.

Ad sextum, dico quod hoc debet intelligi, quod comparabilia debent esse talia, quod de illis dicatur aliquod vnum specie, vniuocè, & denominatiuè. Et sic patet quæ sunt ad inuicem comparabilia: quia quodlibet cuiuslibet est comparabile: & hæc de secundo.

9. *Modi comparationis sunt octo.*

Quantum ad tertium, scilicet de modis comparationis, notandum quod septem, vel octo inueniuntur modi comparationis, quorum quatuor primi sunt proportionales, alij non. Prima comparatio est proportio infinita; sicut si numerus infinitus comparatur ad vnitatem: aut totum tempus æternum ad vnam diem.

Secunda comparatio est proportio rationalis finita, quæ scilicet immediatè denominatur ab aliquo numero; vt dupla, tripla, quadrupla, & ita de alijs.

Tertia comparatio est proportio irrationalis finita, & nota; cuiusmodi est proportio diametri quadrati ad eius costam, quæ est medietas duplæ. Et vocatur proportio irrationalis, quia immediatè nominatur non à numero, sed ab alia proportionem, vt medietas duplæ denominatur à proportionem dupla.

Quarta comparatio est proportio irrationalis ignota, & inscibilis; & multæ sunt tales (vt dicit Commentator Campanus in *comm.* 11. definitionis, scilicet, Euclidis: & talis fortè est proportio quadrati ad triangulum inscriptum.

Quinta comparatio est impropportionalis, eiusmodi est quantitas anguli rectilinei ad quantitatem anguli ex vna recta, & vna curua; aut etiam qualiter se habent duo anguli rectilinei diuersarum curuaturarum: huiusmodi enim angulorum comparatio ad inuicem in quantitate est finita, sed impropportionalis.

Sexta comparatio est impropportionalis & infinita vltra omnem proportionem, cuiusmodi est proportio anguli rectilinei ad angulum contingentiam; vel etiam superficiem ad lineam, aut corporis ad superficiem: quia corpus est maius superficie, plusquam in duplo, plusquam in triplo, & sic in infinitum vltra omnem proportionem.

Septima comparatio est impropportionalis vocata infinita; sed citra omnem proportionem, vt, verbi gratia, sicut si diceremus quod aggregatum ex corpore, & superficie est maius illo corpore minus quam in quadruplo, minus quam in triplo, minus quam in duplo, minus quam in medietate dupli, & sic in infinitum citra omnem proportionem.

Octaua comparatio est modus alienissimus ab alijs; vt quando aliqua comparantur ad inuicem secundum ordinem prioritatis, aut naturæ; vt dicendo, causa est prior effectu secundum naturam aut *A* est prius quam *B*, secundum ordinem situs. Et dico quod ista modus est alienissimus ab alijs, pro tanto, quia quilibet aliorum modorum comparandi est comparabilis secundo modo, scilicet proportionem rationali; quia quocumque illorum modorum fiat comparatio, ista consequentia est bona; *A* est maius quam *B*: igitur *A* est in duplo maius quam *B*, vel maius quàm in duplo, aut minus quam in duplo; sed ista consequentia non valet de comparatione finita, mediante isto comparata prius, loquendo de prioritatem ordinis, vel naturæ; quia non sequitur, Sol est prior naturâ lumine: igitur est prior in duplo, vel plus, vel minus, quàm in duplo. Eodem modo non valet consequentia de priori secundum ordinem situs, nisi accipiatur ordo penes distantiam ad aliquem certum punctum; & tunc non fit comparatio solum secundum ordinem, sed secundum extensionem magnitudinis.

Secundò notandum, quod in omni comparatione oportet imaginari continuitatem vel discretionem, intensionem, vel ordinem, sed quia intensio qualitatis, vel virtutis imaginatur per modum extensionis, & ordo per modum distinctionis: igitur in omni comparatione imaginanda est continuitas, vel distinctio.

Tertiò notandum, in quibus prædictæ conditiones reperiuntur: vnde de hoc dicit Aristoteles 10. *Metaphys. text.* 2. quod mensura, proportio, comparatio, æqualitas, inæqualitas, magis, & minus, primò & principaliter reperiuntur in quantitate; & secundariò, & similitudinariè ad quantitatem, reperiuntur in alijs. Idè primò & principaliter dictæ comparationes reperiuntur in quantitatibus continuis, vel discretis: secundò in proprietatibus quantitatum; vt in angulis, obtusionibus, & acutibus. Tertiò in intensionibus qualitatis, vel virtutis. Quartò, in perfectione. Quintò, in nobilitate. Sextò, in ordine; & ita consequenter in alijs.

Sed ad sciendum magis articulatum quæ comparatio, & in quibus reperiatur; ponuntur conclusiones. Prima conclusio: In numeris solum inuenitur prima comparatio, & secunda. Probat: quia omnis numerus alteri comparatus aut est finitus, aut infinitus: si finitus, tunc est prima comparatio, scilicet proportio infinita: quia numeri infiniti ad finitum, vel ad vnitatem est proportio infinita: si finitus, tunc est proportio secunda, scilicet proportio finita rationalis.

Secunda

Secunda conclusio: in quantitatibus continuis inveniuntur aliz primæ comparationes: patet per Campanum in loco præallegato: & ided solet dici, quod in quantitatibus continuis inveniuntur tam proportio rationalis; quàm irrationalis; sed in numeris inuenitur solum proportio rationalis.

& illud ipsum debet competere illis per vnum omnino susceptiuum: vt si comparemus cygnum cum pariete in albedine, dicentes albior est pariete cygnus, optima est comparatio; quia susceptiuum albedinis immediatum est eiusdem rationis in vtroque: est namque superficies: non dices tamen rectè, clarior est aqua voce: quia claritas non inest vtrique eadem ratione habens susceptiuum. Tertia conditio, forma in qua fit comparatio, non solum vniuocà, sed speciei specialissimæ debet esse. Tres istæ conditiones seruantur, in comparatione Physica.

12. In quibus inuenitur comparatio & qualis.

Tertia conclusio: Prædictæ comparationes reperiuntur in proprietatibus quantitarum; vt in angulis, in intensiõibus, &c. vt patuit exemplificando; & sic patet quot sunt modi comparationis, & in quibus ipsæ comparationes reperiantur; & hoc de tertio.

Ad rationes. Ad primam, dico quod Aristoteles intelligit, quod non omnis motus omni motui est comparabilis in velocitate, benè tamen est comparabilis in aliquo alio; vt in esse perfectum, aut in esse notum.

Ad secundam, dico quod immò, linea recta, & curva sunt ad inuicem comparabiles: quia non est dubium, quin circumferentia sit maior diametro. Item, dicit Aristoteles quod circulus est figura perfectissima, capacissima, & vna; & sic linea circularis benè comparatur ad alias lineas. Tunc ad autoritatem Commentatoris, ipse intelligit, quod non sunt comparabiles proportionaliter; & fortè hoc non est vniuersaliter verum.

Ad tertiam, dico quod licet non comparentur in longitudine, tamen in aliquo alio, vt in perfectione, duratione, vel notoritate.

Ad quartam, infiniti, &c. verum est, proportio finita, tamen benè est proportio infinita; & dato quod finiti ad infinitum non esset proportio, propter hoc non sequitur, quin finiti ad infinitum sit comparatio, quia arguitur ab inferiori ad superioris negatiuè.

Ad quintam, concedo antecedens, & negatur consequentia; quia ad hoc, quod aliqua sint comparabilia, sufficit quod de eis dicatur denominatiuè eadem species, quæ suscipiat magis, & minus, vt dictum fuit priùs.

Ad sextam, negatur antecedens, quia licet de ipsis nihil dicatur vniuocè quiditatiuè, scilicet de substantia, & accidente, de ipsis tamen benè dicitur aliquid denominatiuè; vt perfectum, notum, & huiusmodi: & in aliquo tali quodlibet est cuiuslibet comparabile.

ANNOTATIONES.

^a **D**plex est comparatio. Nota est comparationem multiplicem esse, Physicam scilicet, & Metaphysicam, siue Logicam. Comparatio Physica, de qua loquitur Aristoteles *in isto*, 7. debet esse specifica specialissima specie: Metaphysica verò, siue Logica ea est, quæ in aliquo communi ipsis comparatis siue communitas sit specifica, siue generica, siue transcendentalis: & ratio huius discriminis est, quia Metaphysicus abstrahit conceptus genericos, & vniuersaliores à speciebus. Physicus autem non abstrahit à speciebus, sed à singularibus tantum. De hac secunda comparatione loquitur Scotus in hac quæstione.

^b *Illius in quo aliqua comparantur.* Nota, in omni comparatione inueniri id, quod comparatur, & id in quo fit comparatio. Poni autem Aristoteles tres condiciones requisitas, vt aliqua propriè, ac verè comparentur in aliquo tertio. Prima est, vt illud tertium, in quo fit comparatio, debeat esse vniuocum ad ea, quæ comparantur. Secunda,

^d *De modis comparationis notandum, &c.* Nota quod proportio est duarum quantitarum eiusdem generis certa vnius ad alteram habitudine. In definitione ponitur *habitu* pro genere, quoniam proportio est quædam relatio; at verò quia non est quæcumque relatio, sed ea tantum quæ cernitur inter duas quantitates eiusdem rationis, vt inter duos numeros, aut duas lineas; ided reliquæ particulæ loco differentie ponuntur. In quibus particulis hoc est aduertendum, quantitatem non accipi solum pro discreta, sed etiam pro continua: loquimur enim modò tam de proportione Arithmetica, quæ tantum cernitur in numeris, quàm etiam de Geometrica, quæ in magnitudinibus reperitur; immò sumitur etiam quantitas pro quantitate virtutis; quia tamen certior, ac determinatior quantitas designatur in quantitate discreta; ided in illa proportione meliùs declarantur. Est autem duplex relatio: alia rationalis, altera irrationalis. Rationalis est, quæ cernitur inter duas quantitates, quibus est communis aliqua pars aliquota; cuiusmodi est inter omnes numeros: omnibus enim est vnitas tanquam pars communis & aliquota, quæ videlicet aliquoties repetita reddit adæquatè ipsum totum; & idem contingit in multis quantitatibus continuis, vt in linea quadrupedali, & bicupedali: pedalitas enim est pars aliquota vtriusque, & perinde inter illas est proportio rationalis. Proportio irrationalis est habitudo duarum quantitarum, quibus non est aliqua communis pars aliquota, qualis est inter latu quadrati, & eius diametrum. Hæc autem proportio irrationalis reperitur solum in quantitatibus continuis. Hac autem relictâ proportionem, diuiditur rursus proportio rationalis in proportionem æqualitatis, & inæqualitatis. Proportio æqualitatis est habitudo inter duas quantitates, quarum alteram neutra excedit; vt proportio binarij ad binarium, & cubiti ad cubitum. Proportio inæqualitatis est habitudo inter duas quantitates, quarum altera excedit alteram; vt inter binarium, & ternarium, cubitum, & tricubitum.

14. Definitio proportionis.

Diuisiones proportionis.

Proportio irrationalis quid sit.

Proportio æqualitatis ampliùs diuidi non solet. Sed proportio inæqualitatis diuiditur in proportionem maioris inæqualitatis, & minoris. Proportio maioris inæqualitatis est proportio quantitatis excedentis ad illam, quæ exceditur; vt ternarij ad binarium, & bicubiti ad cubitum. Proportio minoris inæqualitatis est proportio quantitatis, quæ exceditur, ad illam, quæ excedit: vt binarij ad ternarium, & cubiti ad bicubitum: ex quo liquet tot esse species maioris inæqualitatis, quot sunt minoris, & è contra. Explicatis igitur speciebus maioris inæqualitatis remanent explicatæ species inæqualitatis minoris.

Rursus diuiditur proportio maioris inæqualitatis in quinque species immediatè, quarum tres priores

13. Comparatio est multiplex.

Conditio ad hoc quod aliqua comparari possint in aliquo tertio.

15.

priores sunt simplices, & duæ posteriores compositæ ex simplicibus. Proportio ergo maioris inæqualitatis alia est multiplex, alia superparticularis; alia superpartiens, alia multiplex superparticularis; alia multiplex superpartiens. Proportio multiplex est habitudo dduarum quantitatum, quarum vna continet aliam adæquatè aliquoties; qualis est quaternarij ad binarium, & lineæ quadrupedalis ad lineam bipedalem. Diuiditur autem proportio multiplex in infinitas ferè species, secundum quoddam reperitur infinitum in numeris: tot enim sunt eius species, quot sunt species numerorum, à quibus illæ denominantur. Si enim maior quantitas bis contineat minorem, est prima species proportionis multiplicis, quæ dicitur dupla, qualis est quaternarij ad binarium: si continet ter, erit tripla, & sic in infinitum.

Proportio superparticularis.

Proportio superparticularis est proportio duarum quantitatum, quarum maior semel minorem continet, & vnam eius partem aliquotam; qualis est proportio ternarij ad binarium; ternarius enim continet binarium semel, & præterea vnum, quod est pars aliquota binarij: & diuiditur in multas species, quæ sumuntur ex alia, & alia parte aliquota. Si enim pars aliquota, quam continet maior quantitas vltra minorem, sit dimidium ipsius minoris, est prima species huius proportionis, quæ dicitur proportio sesquialtera, id est, altera & semis, seu dimidium; cuiusmodi est proportio ternarij ad binarium, & senarij ad quaternarium. Si verò pars aliquota sit tertia pars minoris, ita vt maior quantitas semel contineat minorem, & præterea eius tertiam partem, erit secunda species, quæ dicitur sesquitertia; qualis est proportio quaternarij ad ternarium, & octonarij ad senarium. Quod si pars illa aliquota, quam præter minorem quantitatem maior continet, sit quarta pars minoris quantitatis, erit tertia species, quæ dicitur sesquiquarta; qualem proportionem habet binarius ad octonarium, & sic in infinitum. Ex his sequitur, quoddam quanto proportio hæc denominatur per vocabulum maioris numeri, tanto est minor, & quanto à minori est maior, vt sesquialtera est maior, quàm sesquitertia, & hæc, quàm sesquiquarta, & sic in infinitum: quia magis excedit illa quantitas minorem, quæ excedit in dimidio, quàm quæ excedit in tertia parte, & hæc magis, quàm quæ solum excedit quarta parte, & sic deinceps; è contra verò se habet res in proportionibus multiplicibus: maior enim proportio est quadrupla, quàm tripla, & hæc, quàm dupla: quia dupla bis tantum continet minorem, tripla ter, quadrupla quater completitur.

17. Proportio superpartiens.

Proportio superpartiens est proportio duarum quantitatum, quarum maior continet semel minorem, & eius aliquot partes aliquotas, id est, quarum quælibet sit aliquota, dummodò non faciant semel coniunctæ vnam aliquotam: si enim faciant vnam aliquotam, erit proportio superparticularis supra dicta: huiusmodi proportionem habet quaternarius ad ternarium. Quaternarius enim continet semel ternarium, & duas vnitates, quarum quælibet est pars aliquota ternarij; ambæ verò simul nullo modo sunt eius pars aliquota: eandem proportionem habet septem ad quinque, & nouem ad septem. Hæc proportio diuiditur in species subalternas in proportionem superpartientem, & supertripartientem, & sic in infinitum. Si enim maior quantitas minorem contineat,

& duas eius partes, est prima species, quæ dicitur superbipartiens, qualis est proportio quaternarij ad binarium: si verò contineat tres partes, est alia species, quæ dicitur supertripartiens; cuiusmodi est proportio octo ad quinque. Rursus vnaquæque istarum subdividitur in species infimas: verbi gratiâ, superbipartiens diuiditur in species infimas in infinitum: nam si illæ partes, in quibus maior quantitas excedit minorem, sint tertiar, prima species dicitur superbipartiens tertias, quæ quidem est, quando maior quantitas continet minorem, & insuper duas eius tertias; qualem proportionem habet quaternarius ad ternarium. Si verò illæ duæ partes sint quintæ, fiet alia species, quæ dicitur superbipartiens quintas, qualis est proportio septenarij ad quaternarium; & sic semper procedendo per partes impares, scilicet tertias, quintas, septimas, &c. Simili modo poteris diuidere alias species huius proportionis, videlicet supertripartientem, & superquadrupartientem. Diximus autem proportionem superbipartientem diuidi in superbipartientem tertias, quintas, septimas, &c. non verò in superbipartientem quartas, aut sextas: quoniam si duæ partes illæ sextæ, aut quartæ essent, iam ex illis fieret vna pars aliquota: nam ex duabus sextis fit vna tertia, & ex duabus quartis fit vna media, quarum quælibet est aliquota; & tunc iam talis proportio contineretur in superparticulari, & non in superpartiente.

Proportio multiplex superparticularis est composita ex prima, & secunda specie, & estque proportio duarum quantitatum, quarum maior continet minorem aliquoties, & insuper vnam eius partem aliquotam, vt proportio quaternarij ad binarium; & in huiusmodi proportione est considerare proportionem multiplicem in ipsa inclusam; videlicet duplam, triplam, &c. Et etiam est considerare illam partem aliquotam, quæ quantitas maior superat minorem, quæ potest esse pars dimidia, tertia, vel quarta; & sic in infinitum. Vnde fit vt duplex sit diuisio huius proportionis: immediate namque diuiditur in species subalternas iuxta aliam proportionem multiplicem, quam includit: si enim maior quantitas contineat minorem bis, & vnam eius partem aliquotam, est species proportionis multiplicis superparticularis, quæ dicitur dupla superparticularis; qualis est quaternarij ad binarium: si verò contineat minorem ter, est alia species, quæ dicitur tripla superparticularis, vt septenarij ad binarium. Deinde quælibet ipsarum specierum diuidi potest in infinitas infimas species, habitâ ratione partium aliquotarum; vt si pars aliquota, quam maior quantitas continet super minorem bis inclusam in dupla proportione superparticulari, sit medietas ipsius minoris; est prima species proportionis duplæ superparticularis, quæ dicitur dupla superparticularis sesquialtera; qualis est binarij ad quaternarium. Si verò sit tertia pars, est alia species, quæ dicitur dupla sesquitertia, vt septenarij ad binarium; & ita de reliquis in infinitum. Eodem quoque modo diuidi possunt cæteræ omnes species proportionis multiplicis superparticularis, vt tripla superparticularis diuidatur in triplam sesquialteram, & triplam sesquitertiam, & sic deinceps.

Proportio multiplex superpartiens componitur ex prima, & tertia specie; & est proportio duarum quantitatum, quarum maior includit minorem aliquoties, & insuper aliquot eius partes

18. Proportio multiplex superparticularis.

19. Proportio multiplex superpartiens.

partes aliquotas, non facientes vnam aliquotam; qualis est proportio octonarij ad ternarium. In hac tamen specie triplex est diuisio. Prima in species subalternas ratione proportionis multiplicis, quæ hic includitur. Nam si quantitas maior præter aliquot partes, quas supra minorem continet, contineat minorem bis, est prima species proportionis multiplicis superpartientis, quæ dicitur dupla superpartiens; qualis est octonarij ad ternarium: si verò contineat minorem ter, est alia species, quæ dicitur tripla superpartiens; qualis est inter vndecim, & tria; & sic in infinitum. Rursus quælibet istarum specierum diuiditur in species subalternas iuxta numerum partium aliquotarum: verbi gratiâ, si in dupla superpartiente illæ partes, quas maior quantitas continet bis supra minorem, sint duæ, fit prima species, quæ dicitur dupla superbipartiens; qualis est octonarij ad ternarium: si verò sint tres, fit alia, quæ dicitur dupla supertripartiens; qualis est inter tredecim, & quinque, & sic de reliquis. Deinde quælibet istarum specierum diuiditur in infinitas alias infimas, pro diuersitate partium aliquotarum: nam si duæ illæ partes aliquotæ, quas maior quantitas includit præter minorem aliquoties contentam, sint tertix ipsius minoris, ita scilicet vt quælibet sit tertia, erit vna species: verbi gratiâ, in proportione dupla superbipartiente, quæ continet minorem bis, & in super tertias ipsius minoris; dicitur dupla superbipartiens tertias, qualis est octonarij ad ternarium: si verò sint quintæ, efficitur secunda species, quæ dicitur dupla superbipartiens quartas, qualis est inter duodecim & quinque; & sic deinceps. & hoc modo, quo diuisa est proportio dupla superbipartiens, diuidi potest quæcumque aliarum, vt superius de multiplici superparticulari diximus.

20.

De proportione minoris inæqualitatis nihil aliud dicendum restat, quàm, vt supra diximus, diuidi posse in tot species, in quot diuisa est proportio maioris inæqualitatis; accipiendæque est specierum appellatio ex appellatione specierum maioris inæqualitatis, præpositâ tamen hac particulâ *sub*: vt si proportio quatuor ad duo dicitur multiplex ad duplam, proportio duorum ad quatuor dicitur submultiplex, ad subduplam, &c. Solet autem assignari hæc regula: *Actio nunquam fit à proportione siue aequalitatis, siue minoris inæqualitatis, sed semper fieri debet à proportione maioris inæqualitatis, id est, ab agente habente plus actiuitatis, quam pasciens, seu mobile habeat resistentia:* nam si æquales, aut pauciores habuerit gradus actiuitatis, non poterit sui mobilis resistentiam superare, atque adeò illud non mouebit. Hactenus de proportione.

Definitio
proportionalitatis.

Modò de proportionalitate dicendum est. *Proportionalitas est proportio proportionum, seu comparatio proportionum, siue habitudo quadam inter proportiones;* verbi gratiâ, vnus duplæ ad aliam duplam, vel duplæ ad quadruplam.

21.

Diuiditur proportionalitas in Geometricam, Arithmeticam & Musicam. Proportionalitas Geometrica est duarum proportionum similitudo secundum speciem proportionis, licet sit dissimilitudo secundum excessum: qualis est illa, quæ cernitur inter proportionem senarij ad quaternarium, & ternarij ad binarium, quarum vtraque est sesquialtera: excessus tamen non est idem; siquidem senarius supra quatuor duas

Scoti oper. Tom. 11.

continet vnitates, tenarius verò super binarium vnam tantum. Proportionalitas Arithmetica est duarum proportionum similitudo, secundum excessum, licet sit dissimilitudo quoad speciem proportionis, cuiusmodi est ea, quæ est inter proportionem ternarij ad binarium, & quaternarij ad ternarium, quarum prima est sesquialtera, & secunda sesquiterria; excessus tamen est idem: sicut enim ternarius excedit binarium vnitare, sic etiam quaternarius excedit ternarium vnitare tantum: & ex hoc dicitur hæc proportio Arithmetica; quia scilicet ratio eius consistit in similitudine numerorum, seu in excessu æquali secundum numerum. Ratio verò proportionalitatis Geometricæ in similitudine proportionis potissimum consistit, quæ non magis reperitur in numeris, quàm in magnitudinibus; & propterea ad differentiam Arithmeticæ, quæ in numeris tantum reperitur, vocatur Geometrica. Proportionalitas Musica est similitudo inter maximum, & minimum extremum duarum proportionum, & inter excessus vtriusque proportionis, licet proportionibus illæ non sint eiusdem speciei, neque excessus sint iidem. Consistit namque hæc proportionalitas in hoc, quòd sicut maxima quantitas, quæ in illis cernitur, & minima se habent inter se, ita excessus, qui in vna reperitur, & excessus qui in altera, se habent inter se: verbi gratiâ, sit proportio sex ad quatuor, item quatuor ad tria: maximum extremum, seu maxima quantitas, quæ in his duabus proportionibus reperitur, est sex, minima verò est tria: nam excessus qui reperitur in vna, nimirum in priori, quâ scilicet sex excedunt quatuor, est duo; excessus verò in posteriori, quâ scilicet quatuor excedunt tria, est vnum. Quamuis igitur istæ proportionibus non sint eiusdem speciei, quia sex ad quatuor est proportio sesquialtera, quatuor verò ad tria est sesquiterria, quamuis item excessus non sint idem inter se, quia in vna est duo, in altera vnum; nihilominus, quia sicut se habent maxima illa quantitas sex & minima, scilicet tria, inter se, ita se habent excessus, scilicet duo & vnum inter se; quia sicut inter sex & tria est proportio dupla, ita inter duo & vnum, dicitur inter illa esse proportionalitas, quæ appellatur proportionalitas Musica, quia solum apud Musicos, (vt aiunt) illius est vsus. Hæc breuiter de proportionibus annotauimus; cum propter Scotum qui in hac quæstione de proportionibus loquitur, tum quia deseruient ad intelligendas regulas, quas docet Aristoteles pro motuum comparatione.

22.

Nilil dicitur vniuocè quiditatinè de substantia, & accidente. Nota quòd hic Scotus loquitur de vniuocatione Physica, vel etiam Logica, accipiendo vniuocationem Logicam propriè, & in rigore: ens enim, physicè, & logicè loquendo, non est vniuocum, vel saltem non dicitur vniuocè de Deo, & creatura, substantia, & accidente. Vide ea quæ diximus in Formalitatibus, articulo primò, & in expositione quæstionis nonæ Vniuersalium Scoti, ad vltimum principale.

EXPOSITIO TEXTVS.

Scoti & circa motum. Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo ostenditur quòd motus sunt ad inuicem comparabiles: & primò proponit

23.

N n proponit

proponit in generali, quòd motus sunt æquè veloces. Secundò in speciali ostendit, quòd motus rectus non est comparabilis motui circulari in velocitate. Tertio, quòd motus localis non est æquè velox alterationi. Quarto quæ alterationes sunt æquè veloces. Et quintò hoc idem ostendit de generatione, secunda ibi: *Si autem aliud*. Tertia ibi: *Quare si*. Quarta ibi: *De alteratione autem*. Quinta ibi: *Et in generatione autem*. Primò proponit quòd illi motus sunt æquè veloces, qui in eodem tempore mouentur secundum æqualia.

Text. 30.

Si autem aliud. Hic ostendit, quòd alteratio non est æquè velox loci mutationi. Probatur, quia illi motus non sunt ad inuicem comparabiles in velocitate, qui non sunt eiusdem speciei; sed alteratio, & motus localis non sunt eiusdem speciei: ergo, &c. Item, tunc extensio spatij super quod fit motus localis, & intensio qualitatis, secundum quam est alteratio, essent ad inuicem comparabiles, quod est falsum.

Quare si. Hic ostendit, quòd motus rectus non est comparabilis motui circulari. Secundò refumit suppositionem præmissam in principio. Tertio infert corollarium. Et quartò mouet & soluit quosdam dubitationes. Secunda ibi: *Quare qua*. Tertia ibi: *Et significat*. Quarta ibi: *Quando igitur*. Primum proponit per modum dubij, isto modo: Ex quo illa æquè velociter mouentur, quæ in eodem tempore mouentur secundum æqualia; dubium est vtrum a motus rectus sit æquè velox motui circulari: & respondet quòd non. Deinde mouet de causa, vtrum hoc est ex eo, quòd illi motus sunt diuersarum rationum, vel ex eo quòd linea recta, & circularis non sunt ad inuicem comparabiles: Respondet Aristoteles quòd vtroque modo; quia incomparabilitas linearum rectæ ad circularem est causa, quòd illi motus sunt diuersarum specierum; & sic est causa mediata: quare illi motus differunt specie, sed diuersitas specifica motuum est causa immediata. Et subdit Aristoteles quòd non solum istis modis differunt motus ad inuicem, sed etiam differunt instrumentis, mediantribus quibus fiunt; sicut volatio differt ab ambulatione: eo quòd vna fit per pedes, & alia per alas: & subdit, quòd sic non differunt motus rectus, & circularis, sed differunt penes figuram magnitudinum, supra quas fiunt huiusmodi motus.

Motus rectus
an sit æquè
velox motui
circulari.

24.

Quare qua. Hic refumit suppositionem præmissam à principio, ipsam corrigendo: vnde ad hoc, b quòd aliqui motus sunt æquè veloces, non sufficit, quòd per ipsos in eodem tempore pertranseant æqualia: immò requiritur, quòd illi motus non differant specie. Et idè dicit Aristoteles quòd diligenter est obseruandum penes quid attendatur diuersitas specifica motuum.

Text. 31.

Et significat. Hic infert corollarium: quia genus non c est simpliciter vniuocum, immò est quodammodo æquiuocum ad multa. Vbi sciendum, quòd æquiuocum est, quòd diuersa significat secundum diuersas rationes: & idè Aristoteles distinguit triplicem modum æquiuocationis: nam aliqua significant æquiuocè, quæ nullam habent ad inuicem connexionem, proportionem, aut similitudinem; & illa vocantur à casu. Alia est æquiuocatio, per quam vnum significatur in habitudine ad reliquū, & vocatur analogia, & est æquiuocatio generis, nā genus significat multa secundum vnam rationem generalem, & est secundum illā diuisibilis in diuersas rationes speciales.

Æquiuocum
quid sit &
quoruplex.

Quando igitur. Hic mouet duas quæstiones; & breuiter prima est, penes quid attendatur diuersitas specifica, scilicet vel ex diuersitate subiectorum, in quibus sunt, vel ex ipsismet, quæ differunt specie? Respondet Aristoteles quòd non prouenit ex diuersitate subiectorum, quia contingit idem in alio, id est, contingit, quòd in alio, & alio subiecto sint qualitates eiusdem speciei; & idè diuersitas specifica prouenit ex ipsismet, quæ differunt specie. Secunda quæstio est: quis terminus, id est, secundum Commentatorem, quæ ars consulenda est de aliquibus, an differunt specie vel non? Respondet Commentator quòd hoc pertinet ad illam artem, quæ est de eodem, & diuerso, & illa data est 7. *Topicorum*.

25.
Text. 31.

De alteratione autem. Hic ostendit quæ alterationes sint ad inuicem æquè veloces. Secundò ostendit, ad quid est inspiciendum, cognoscendo comparisonem alterationum ad inuicem in velocitate, ibi: *Vtrum ergo*. Primò dicit, quòd possibile est alterationes esse ad inuicem æquè veloces: verbi gratiā, sanitas est qualitas, & sanari est alterari: idè si duo subiecta infirma in eodem tempore fanentur, dicimus illa æquè velociter sanari; & si vnum reliquo citius, dicimus illud velocius alterari. Sed obicitur, quia alteratio est secundum qualitatem, modò secundum qualitatem non dicitur aliquid æquale, vel inæquale, sed simile, vel dissimile: igitur vna alteratio non est æqualis alteri, licet bene similis, vel dissimilis. Respondet Aristoteles quòd immò, quia licet secundum qualitates subiecta dicantur similia, vel dissimilia, attamen alterationes secundum illas qualitates possunt dici æquales, vel inæquales, considerato tempore, in quo fiunt huiusmodi alterationes.

Vtrum ergo. Hic ostendit ad quid est inspiciendum, comparando ad inuicem alterationes; & mouet per modum dubij, Vtrum sit inspiciendum ad qualitatem, vel ad subiectum qualitatis. Respondet Philosophus quòd ad vtrumque, quia inspiciendum est ad qualitatem, quanta est secundum intensiōnem; quia secundum intensiōnem qualitatis in gradu est successio alterationis. Secundò inspiciendum est ad subiectum; quia quandoque non solum est successio secundum gradus qualitatis, immò etiam secundum partes subiecti; & idè ad sciendum an vtroque modo alterationes sint æquè veloces, oportet inspicere, an in eodem tempore subiecta æqualia alterentur secundum qualitates æquè intensas.

Text. 33.

Et in 6 generatione. Hic Aristoteles ostendit idem in generationibus. Vnde sicut dicebatur in quinto, in generatione non est successio secundum gradus formæ, quæ generatur, sed præcisè secundum partes quantitatis subiecti: idè d illæ generationes sunt æquè veloces, per quas in eodem, vel in æquali tempore formæ generantur in subiectis æqualibus. Et subdit, quòd secundum e antiquos, qui ponebant formas esse numeros, esset dubium: quia illa generatio esset velocior, quæ maior numerus numeratur, & illa tardior, quæ minor, & quòd illæ essent æquè veloces, quibus numeri æquales acquiruntur.

Text. 34.

ANNOTATIONES.

^a *Dubium est, vtrum motus rectus, &c.* Nota quòd incomparabilitas motuum potest prouenire, vel ex parte ipsorum motuum: quia videlicet

26.
Incomparabilis motuum unde proueniat.

videlicet motus rectus, & circularis differunt specie sub genere. Motus localis, vel ex parte magnitudinum, per quas fiunt; nempe quia linea recta, & linea circularis specie differunt sub genere Quantitatis continuæ, an fortè ex vtraque sit causa, scilicet, & differentia specifica motuum, & differentia magnitudinum; nam si magnitudines, super quas fit motus, specie differunt, & motus specie differunt. Nam tempus in quo fiunt, causa esse non potest, quia tempus species est specialissima. Resolutio est, quod & differentia specifica motuum, & differentia specifica magnitudinum, super quas fit motus, est causa incomparabilitatis, proxima quidem & immediata est differentia specifica motuum recti, & circularis; remota verò, hoc est, mediata differentia linearum, per quas fiunt, ex qua nascitur differentia motuum.

Velocitas in alteratione unde attendatur.

^b *Ad hoc quod aliqui motus sint.* Nota, quod ad hoc quod alterationes dicantur æquæ veloces, requiritur quod sint secundum qualitates eiusdem speciei, & secundum æquales gradus: nam si qualitates essent diuersarum specierum, sicut sunt albedo, & sanitas, motus essent diuersarum specierum: atque ita non essent comparabiles; et si qualitates differant secundum intensum, & remissum, nec erunt æquæ veloces, immò ille erit velocior, quo acquiritur qualitas intensior. Et quia in motu alterationis inuenitur duplex successio, & duplex velocitas: vna secundum intensiorem qualitatis, & alia secundum extensionem eius in partes alterabilis: nam quamuis in motu locali omnes partes quantitatis mobilis simul moueantur, in motu tamen alterationis, non omnes partes alterabilis alterantur simul; idè ad comparandum velocitatem alterationis, quoad intensiorem oportet inspicere ad qualitatem, & ad comparandum velocitatem extensionis, oportet inspicere ad subiectum.

^{27.} *Genus non est simpliciter vniuocum.*

^c *Quia genus non est simpliciter vniuocum.* Nota, quod genus non est vniuocum sumendo vniuocationem propriissimè, pro eo quod est vniuocum Physicè, quia non dicit vnã naturam æqualiter participatam ab omnibus suis inferioribus; est tamen vniuocum vniuocatione communiter dicta, quæ est Logica, vel Metaphysica: dicit enim vnũ conceptum realem realiter prædicabilem de omnibus suis inferioribus, diuisibilem per differentias formales & específicas, & ille conceptus non dicit entitatem completam in vltimo gradu naturæ, sed adhuc est perfectibilis, & per differentias determinabilis; idè non dicitur vna natura, dato quod species sit vna natura.

Generaciones dupliciter comparari possunt in velocitate.

^d *Idè illa generationes.* Nota, quod ad generationes æquæ veloces, non requiritur ex parte termini ad quem, nisi quod sint eiusdem speciei, quia in termino ad quem generationis non reperitur diuersitas secundum intensum, & remissum, vel secundum magis, & minus; sicut in aliis moribus. Dupliciter itaque possunt comparari generationes in velocitate: vno modo secundum quod hinc dicit Scotus penes partes quantitatis subiecti, velut communiter dicitur quantum ad alterationem præcedentem, quæ est via ad generationem. Alio modo pro acquisitione formæ substantialis. Priori modo vna generatio potest dici altera velocior: nam velocius generatur masculus quàm femina in hominibus; nam embryo masculi animatur 40. die,

Scoti oper. Tom. I I.

fœminæ verò 60. Et præterea potest esse velocior, aut tardior extensio formæ per totum subiectum, vt si animal incipiat animari à corde, & successiue animetur: sed posteriori modo vna generatio est altera velocior, aut minus velox: quia non est motus, sed instantanea mutatio.

28.

^e *Secundum antiquos, qui ponebant, &c.* Nota quod Pythagoras ante Altrólogos Ægyptios nutritus philolophabatur per numeros, existimans enim vnũ, quod est principium numeri de genere Quantitatis, idem esse cum vno, quod conuertitur cum ente & de omni substantia prædicatur, omnes naturas rerum censere esse numeros quosdam. Et eadem erat opinio Platonis. Si ergo secundum istorum sententiam, substantia est numerus, sequitur quod in forma substantiali eiusdem speciei est date maius & minus, scilicet maior, & minor numerus, quod ipsi concedebant. Et si aliquis dixisset, substantia non suscipit magis, & minus, id negabant, sed dicebant non esse nomen impositum, & innominatas esse illas differentias in substantia, quæ nominatæ sunt in qualitate, & quantitate; nam in qualitate intensior passio, aut excellens dicitur magis, aut minus tale, in quantitate verò maius, aut minus. Vel deducatur littera, vt deducit Scotus, nimirum, si substantia esset numerus, sequeretur, quod substantia haberet latitudinem maioris, & minoris numeri; consequens est falsum: quia tunc reciperet differentias excellentiæ, licet non essent nominatæ, sicut in qualitate, & quantitate, cum tamen perfectio substantiæ consistat in indiuisibili.

Q V Æ S T I O VI.

Utrum omnis motus cuiuslibet motui sit comparabilis in velocitate?

Aristot. cap. 4. text. 30. Aueroës, Themist. & alij ibidem. D. Thom. lect. 8. Albert. tract. 2. cap. 3. Vide authores citatos quæstione antecedenti.

ARGVITVR primò quod sic; supposito quod cuiuslibet motus velocitas attendatur penes proportionem potentie motoris ad resistentiam moti; tunc possibile est, quod motus localis proueniat à proportionem dupla, & etiam alteratio, & etiam augmentatio; tunc illi motus sunt æquæ veloces, qui proueniunt ab æqualibus proportionibus; sed motus localis, alteratio, & augmentatio, de quibus minus videtur quod sint comparabiles, proueniunt ab æqualibus proportionibus; igitur illi motus sunt æquæ veloces.

I.

Secundò, omnis motus est velox: igitur omnes motus sunt veloces. Vel igitur æqualiter, vel inæqualiter; & quocumque dato, sequitur quod sunt comparabiles.

Tertiò, motum localem consequitur alteratio, ita vt quanto motus localis est velocior, tanto alteratio consequens est velocior; igitur illi motus sunt ad inuicem comparabiles. Antecedens apparet: nam localem consequitur alteratio, vt patet primo Meteororum.

Quartò, quia motus circularis est comparabilis motui recto: igitur & quilibet alter motus cuiuslibet alteri motui. Consequentia tenet: quia de istis minus videtur: & etiam dicit Commentator,

N n 2 quod

quod non sunt ad inuicem comparabiles. Antecedens probatur : quia linea circularis est comparabilis lineæ rectæ. Confirmatur, quia omnis linea est longior quacumque alia, aut breuior, vel sibi æqualis : igitur motus factus super vnâ lineam æqualis cuilibet motui facti super aliam.

Secundò confirmatur : quia si motus rectus, & circularis non essent ad inuicem comparabiles, hoc esset pro tanto, quod sunt diuersarum specierum : nam istam causam assignat Commentator ; sed ista causa non obstat : quia motus sursum est comparabilis motui deorsum in velocitate, & motus naturalis motui violento, qui tamen sunt motus diuersarum specierum. Oppositum arguitur per Aristotelem, *in isto septimo tractatu tertio, text. 30. & inde.*

2. In quæstione primò præmittendæ sunt quædam suppositiones, vnâ cum quibusdam distinctionibus. Secundò respondebitur ad quæsitum

Quantum ad primum, notandum vt patuit supra, 6. text. 11. quod velocius est, quod in æquali tempore pertransit maius, & in minori æquale, & etiam maius. Ex quo patet, quod in definitione *velocioris* ponuntur *maius*, & etiam *pertransitum*. quæ dicitur æquiuocè de intentione, secundum quam est alteratio; & extensione. secundum quam est motus localis; & per consequens *velox*, aut *velocius* dicitur æquiuocè de motibus.

Secundò notandum, quod in definitione *velocioris* ponuntur duo, penes quorum comparationem attenditur comparatio motuum ad inuicem in velocitate, scilicet tempus, & pertransitum; quia dicitur in definitione, quod velocius est, quod in æquali tempore pertransit maius: nam omne tempus omni tempori est comparabile. Ideò ex parte temporis non prouenit impedimentum, quin omnes motus sint ad inuicem comparabiles, sed totum impedimentum prouenit ex parte pertransitorum. Ex quo patet, quod ex consideratione pertransitorum, an sint comparabilia, vel non, potest sciri de motibus, an sint comparabiles in velocitate, vel non.

3. Tertio, notandæ sunt quædam suppositiones de pertransitis secundum diuersa genera motuum. Prima suppositio est, quod velocitas motus localis recti attenditur penes lineam. Secunda, quod velocitas motus circularis attenditur penes angulos descriptos circa centrum. Tertia, quod velocitas motus circularis improprie attenditur etiam penes lineam circularem, quæ describitur, vt si stella imaginetur moueri ad modum, quo auis volat in aëre. Quarta, quod velocitas alterationis attenditur penes intensionem qualitatis, secundum quam est alteratio. Quinta, quod velocitas augmentationis attenditur penes proportionem aduenientis ad præexistens; & omnes istæ suppositiones patent *ex 6. libro*. Sexta suppositio, quod cuiuslibet motus velocitas est attendenda penes proportionem potentie motoris ad resistentiam moti, patet *in isto septimo, text. 35. & in secundo Cæli, text. 36. & in octauo huius, text. 78. & 79.* hoc ibidem fuit declaratum.

Quartò notandum, quod a comparatio motuum in velocitate ad inuicem potest fieri tripliciter: vno modo proprie, quod illi motus sint æquè veloces, aut vnus velocior alio. Secundo modo improprie, non secundum æqualitatem, vel

inæqualitatem, sed secundum quandam correspondentiam, ita vt illi motus dicerentur æquè veloces, qui prouenirent ab æqualibus proportionibus, siue essent vnus generis, siue diuersorum generum; quemadmodum dicimus, quod sapor est æqualis coloris; & hoc est correspondenter. Similiter dicimus, quod sonus est æqualis chordæ: dicimus etiam quod pondus mallei, & rigor chordæ, sunt ad inuicem æquales, vel inæquales, eo quod ipsis correspondent soni æquè acuti: & ita diceretur in proposito, comparando motus ad inuicem. Tertio modo fit comparatio motuum ad inuicem improprie proportionaliter, scilicet secundum augmentum proportionale: verbi gratiâ, posito quod motus localis proueniret ab aliqua certa proportione, & motus alterationis ab æquali, & vterque in eadem hora augmentarentur ad duplum; tunc isti motus in hoc dicerentur æquales, quia æquè proportionaliter sunt augmentati: & eodem modo diceretur de diminutione. Et sic patet, quod tripliciter possunt motus comparari, scilicet aut secundum æqualitatem, aut secundum correspondentiam, aut secundum proportionalem augmentationem, vel diminutionem; & hoc de primo.

Quantum ad secundum, prima conclusio est ista: Omnis motus localis rectus, cuilibet recto est comparabilis. Probatur, quia omnis linea recta cuilibet rectæ est comparabilis: igitur & motus facti super illas lineas sunt inuicem comparabiles. Consequenter tenet; quia comparatio motuum est secundum comparationem pertransitorum. Et antecedens apparet, quia omnes duæ lineæ rectæ sic se habent ad inuicem, quod vna est alteri æqualis, vel inæqualis: & quocumque dato, semper est comparatio. Ex isto sequitur, quod motus sursum est comparabilis motui deorsum in velocitate, motus voluntarius motui violento; & cum hoc etiam motus violentus motui naturali. Secundò, sequitur quod isti motus non differunt ad inuicem specie propter pertransita; sed propter terminos ad quos, vel à quibus sunt illi motus.

Secunda conclusio, est de motu circulari. Motus circularis non est comparabilis motui recto in velocitate. Probatur, quia velocitas motus circularis attenditur penes angulos descriptos circa centrum; & velocitas motus localis recti attenditur penes lineam: modò linea est incomparabilis angulo in magnitudine.

Tertia conclusio, velocitate improprie motus circularis benè est comparabilis motui recto. Probatur, quia linea circularis benè est comparabilis lineæ rectæ, vt arcus chordæ; igitur & motus super huiusmodi lineas, & vniuersaliter omnes motus locales sunt ad inuicem comparabiles, quorum pertransita sunt ad inuicem comparabilia, & non aliter.

De alteratione, prima conclusio sit ista: Omnes alterationes eiusdem speciei specialissimæ sunt ad inuicem comparabiles, vt omnis dealbatio omni dealbationi. Patet, quia omnium huiusmodi alterationum pertransita sunt ad inuicem comparabilia.

Secunda conclusio, Alterationes diuersarum specierum non sunt ad inuicem comparabiles in velocitate, vt albedo calefactioni. Patet, quia albedo nec est æqualis, nec inæqualis caliditati; igitur nec motus secundum albedinem motui secundum caliditatem. Verum est tamen, quod

4. Omnis motus localis rectus cuilibet recto est comparabilis.

Motus circularis non est comparabilis recto in velocitate.

Alterationes quomodo sint ad inuicem comparabiles in velocitate.

ab ista conclusione aliqua excipiunt motus illos, qui sunt secundum contraria: verbi gratiâ, si in aliqua hora intendatur caliditas vsque ad certum gradum, deinde in hora æquali remittatur secundum eundem gradum, qui in prima hora acquiratur. Tunc dicunt isti, quòd ista frige factio est æqualis primæ calefactioni. Et ista exceptio esset vera, si intensio vnus qualitatis non esset aliud, quàm remissio suæ contrariæ; modò hoc fuit probatum falsum esse *tertio huius*, vbi probatum fuit, quòd intensio qualitatis non solum est remissio contrarij, immò cum hoc est acquisitio qualitatis, licet illam acquisitionem consequatur remissio contrarij.

Omnis augmentatio est omni augmentationi comparabilis.

De augmentatione, ponitur ista conclusio: omnis augmentatio omni augmentationi est comparabilis. Probat, omnis proportio omni proportioni est comparabilis; igitur omnis augmentatio omni augmentationi. Consequentia tenet: quia augmentatio attenditur penes proportionem, vt dictum fuit prius.

De omnibus istis motibus, est vna conclusio: Nullus ^d motus vnus generis est comparabilis alicui motui alterius generis: quia pertransita non sunt comparabilia: verbi gratiâ, proportio non est comparabilis intensio qualitatis, nec intensio lineæ; igitur motus: quorum ista sunt pertransita, non sunt ad inuicem comparabiles. Et omnes istæ conclusiones positæ sunt de primo modo comparandi.

6. Modus comparandi motus penes correspondentiam.

Nunc de secundo modo, qui est secundum correspondentiam, conclusio est ista: Omnis motus alterationis alicui motui locali est comparabilis. Probat, quia alicuius qualitatis intensio congruè potest imaginari per lineam pedalem; & nec per maiorem, nec minorem: igitur alteratio facta secundum illam intensiorem est æqualis correspondenti motui locali facta secundum illam lineam. Consequentia tenet, vt prius: quia secundum comparisonem pertransitorum, est comparatio motuum. Antecedens probatur, quia aliqua qualitas congruè imaginatur ad modum dimidiæ spheræ, propter hoc, quòd omnium punctorum ad inuicem proportio in intensio est sicut proportio linearum erectarum super superficiem planam dimidiæ spheræ ad circumferentiam; & per consequens intensio puncti medij est imaginanda congruè, sicut semidiameter illius spheræ. Secundò, quia illi motus sunt ad inuicem comparabiles correspondententer, qui correspondent æqualibus proportionibus: modò sic est de motu locali, & motu alterationis: quia possibile est, quòd vnus motus localis proueniat à proportione dupla, & cum hoc vnus motus alterationis. Et per hoc potest conformiter dici de alijs generibus motuum.

Modus comparandi motus secundum proportionalem.

De tertio modo comparandi secundum proportionalem augmentum, vel secundum diminutionem proportionalem, est conclusio ista: In quolibet genere motuum aliquis motus potest esse comparabilis alteri motui alterius generis cuiuscunque, isto tertio modo. Probat, quia si aliqua qualitas in vna hora intendatur ad duplum, & cum hoc proportio acquisita per augmentationem in eadem hora augmentetur ad duplum: tunc ista pertransita sunt non æqualiter, sed æquè proportionaliter augmentata; igitur si motus secundum huiusmodi pertransita in eadem hora fuissent proportionaliter velocitati, tunc illi motus secundum hoc fuissent com-

parabiles. Ex isto potest inferri, quòd in quibus non essent aliqua summa, à quibus mobilia non possent æquè proportionaliter distare, in illis motus non esset comparabilis isto modo; & idè remissio soni in acutis, non est comparabilis isto modo remissioni caliditatis: quia non est dare sonum summè acutum: & isto modo comparandi vtitur Commentator, quando dicit, quòd agens tantum dat de loco, quantum de forma, id est, proportionaliter.

7.

Ad rationes. Ad primam, concedo suppositionem. Et quando arguitur, proportionibus sunt æquales; igitur & velocitates. Negatur consequentia, nisi addatur cum hoc, quòd proportionibus sunt æquales, & termini proportionum sunt eiusdem rationis: modò proportio dupla à qua prouenit alteratio habet qualitates proportionis, sed proportio dupla, à qua prouenit motus localis, habet mobile pro vno termino, & qualitatem motam, aut grauitatem, pro alio termino; modò ista non sunt ad inuicem comparabilia.

Ad secundam, concedo antecedens, & primam consequentiam, sed nego secundam, scilicet, vel igitur æqualiter, vel inæqualiter; sicut non sequitur sonus, cultellus, & sapor sunt acuti: igitur vel æqualiter, vel inæqualiter. Non valet consequentia; quia istæ acuties non sunt ad inuicem incomparabiles.

Ad tertiam, motum localem, &c. concedo; igitur illæ velocitates. Negatur consequentia, nisi intelligatur de comparatione proportionali, aut correspondente.

Ad quartam, nego antecedens, nisi in quantum velocitas motus circularis attendatur penes lineam descriptam, quia si attendatur circa angulos descriptos circa centrum, negatur antecedens: nec valet probatio: quia huiusmodi velocitas non attenditur penes lineam, sed penes angulos, qui sunt ad inuicem incomparabiles.

Ad confirmationem consimiliter. Ad secundam confirmationem concedo, quòd illa causa sufficit, nisi diuersitas specifica motuum proueniat ex diuersitate pertransitorum; sed si proueniat propter diuersitatem modi pertranscundi, non oportet.

ANNOTATIONES.

² **C**omparatio motuum in velocitate, &c. Nota quòd dupliciter possumus motus velocitatem considerare. Primo modo à posteriori, vt quando mensuramus motus velocitatem à spatio, & tempore; quando enim cognoscimus aliquod mobile vnà horâ ambulasse duas leucades, velocius dicimus moueri, quàm illud, quod in duabus horis illas pertransit. Altero modo à priori, secundum radicem, & causam velocitatis, & tarditatis motus. Est autem triplex radix maioris, vel minoris velocitatis. Prima excessus vnus, virtutis actiue ad aliam, cæteris namque paribus, citius calefacit maior ignis, quàm minor, & velocius proicit lapidem brachium fortius, quàm debilius. Secunda radix est excessus vnus resistentiæ ad aliam resistentiam: si enim agentia sint æqualia, illico mobile velocius mouetur, quod minorem habet resistentiam; vt lapis in aqua, & in aère. Tertia radix est excessus virtutum actiuarum, super suas resistentias.

8. *Velocitas motus bifariam considerari potest.*

Velocitatis motus triplex est radix.

Vnde si sit vnum agens excedens suum passum in dupla proportionem, & aliud quod excedat suum passum in tripla, velocius mouebit istud quam primum.

Comparatio est duplex.

Nota secundò, quòd duplex est comparatio; quædam est comparatio propriè dicta; alia est comparatio abusua. Ad comparationem propriè dictam tres conditiones requiruntur. Prima, quòd illa quæ comparantur non sint æquiuoca. Secunda, quòd comparabilia habeant idem subiectum primum. Tertia, quòd sint eiusdem speciei specialissimæ: & idèd secundum genus non sit comparatio, quia sibi non correspondet vna natura, & æquiuocum physicè. Et ista non requiruntur ad comparationem abusiuam, atque adèd illà comparatione multa possunt comparari, quæ non sunt propriè comparabilia.

9. ^b *Tertio modo fit comparatio.* Nota, quòd comparatio semper fit penes aliquam vnitatem: vnitatis autem aliquorum potest dupliciter accipi; vno modo penes proportionem: alio modo penes proportionalitatem. Vnde illa vniuntur secundum proportionem, quæ habent ad se inuicem aliquam habitudinem quantitatiuam; nam proportio est duarum quantitatum alterius ad alteram habitu. Ex quo patet, quòd qualitas non habet proportionem ad lineam, vel spatium; atque adèd nec alteratio habet proportionem ad loci mutationem; & per consequens neque comparationem, dato quòd duæ qualitates habeant proportionem qualitatiuam, sicut duæ quantitates quantitatiuam; sicut linea ad lineam, numerus ad numerum. Alio modo attenditur vnitatis aliquorum secundum proportionalitatem, & hæc non est rerum ad se inuicem, sed rerum ad alias res: est enim proportionalitas secundum Euclidem, scilicet Geometriæ habitu duarum proportionum ad se inuicem, sicut qualis est habitudo duarum linearum, talis est duarum albedinum: & talis est loci mutationis ad loci mutationem, qualis est alterationis ad alterationem; & illa benè reperitur inter res diuersorum generum. Comparatio autem secundum proportionalitatem non est comparatio propriè dicta, sed abusua; eo quòd non est duarum rerum ad se inuicem, sed solum habitudinis rerum; sed comparatio quæ fit secundum proportionem est propriè dicta.

10. *Motus potest bifariam dici circularis.*

^c *Motus circularis non est comparabilis, &c.* Nota quòd motum esse circularem potest bifariam intelligi: vno modo à signatione sui subiecti tantum; vt quia est in corpore circulari tantum in subiecto, talis benè potest comparari motui recto in velocitate, & tarditate: possibile enim est, quòd corpus sphericum moueatur super spatium rectum motu recto; & certum est, quòd talis motus comparabilis est motui recto. Secundo modo à figura spatij, circa quod est motus, & sic corpus non circulare, puta quadratum, potest moueri circulariter; potest enim moueri ab eodem puncto in idem punctum super circulum, sicut patet de musca ambulante super rotam, quæ potest ita tardè, vel velociter moueri, sicut musca ambulans super planum. Tertio modo dicitur motus circularis, tam à figura subiecti, quàm à figura magnitudinis, circa quam, vel infra quam est, vel secundum veritatem, vel secundum imaginationem; contingit enim aliquod corpus circulare concauum moueri circa magnitudinem circularem, sicut

patet de orbibus cælestibus. Et contingit aliquod corpus circulare moueri circulariter infra magnitudinem circularem veram, vt si corpus sphericum solidum moueatur in aëre, & non circa magnitudinem circularem, sed infra. Similiter corpus sphericum potest moueri circulariter infra magnitudinem circularem imaginatam; vt si imaginemur aliquod corpus sphericum moueri in vacuo. Vnde si torus mundus esset corpus solidum motum circulariter, ipsum non moueretur circa magnitudinem circularem nec infra magnitudinem circularem veram, sed moueretur infra imaginatam; & partes eius sic motæ se haberent aliter nunc quàm priùs respectu partium magnitudinis imaginatæ; atque etiam ipsum diceretur se habere aliter nunc quàm priùs respectu totius magnitudinis imaginatæ. Ex hoc sequitur, quòd motus circularis, & motus rectus circulatione mobilis, vel subiecti tantum, vel spatij tantum, benè sunt comparabiles comparatione propriè dicta. Sed motus circularis tam ex parte subiecti, quàm spatij non est comparabilis motui recto comparatione propriè dicta; & in hac secunda acceptione intelligitur hæc conclusio Scoti.

^d *Nullus motus vnius generis, &c.* Nota quòd illi tantum motus sunt comparabiles, qui per idem spatium secundum speciem infimam fiunt, ita vt motus rectus recto, & non circulari sit comparabilis; & alteratio alterationi, & non motui locali: & sic de cæteris: & ratio est, quia comparatio motuum debet esse in specie: velocitas autem, aut tarditas motus recti est diuersa secundum speciem à velocitate, seu tarditate motus circularis, siue alterationis; atque adèd huiusmodi motus non sunt inter se comparabiles. Minor patet: quia velocitas eiusdem speciei cum altera illa est, quæ in maiori, vel minori tempore fit per spatium eiusdem speciei; sed spatium circularis, & recti sunt diuersæ speciei: ergo, &c. Ex his sequitur, illas alterationes esse æquè veloces intensiue, & extensiue, in quibus tempore æquali acquiritur in partibus æqualibus subiecti qualitates eædem secundum speciem infimam, & secundum gradus. Similiter sequitur, & generationes substantiales, (sumpta generatione pro præuia dispositione, & introductione simul) esse æquè veloces, in quibus tempore æquali introducuntur formæ eiusdem speciei infimæ; eas verò inæquales, in quibus tempore inæquali introducuntur formæ eiusdem speciei.

EXPOSITIO TEXTVS.

Quoniam 1 autem mouens. Hoc est tertium capitulum de comparatione motuum ad motores; & primò præmittit vnam suppositionem: secundò ponit conclusiones, ibi: *Inæquali igitur tempore.* Suppositio, quam præmittit, est ista, quòd omne mouens mouet aliquod mobile vsque ad aliquem terminum in aliquo tempore, & omne mouens simul mouet, & mouit, & hoc exponitur sicut exponebatur in sexto, quòd omne, quod mouetur priùs mouebatur, & ponit Aristoteles in litteris, vt sit *A* mouens, *B* mobile, *C* spatium, per quod fit motus, & *D* tempus, in quo fit motus.

Inæquali igitur tempore. Hic ponit conclusiones, & sunt octo, quarum partes patebunt legendo. Prima conclusio, seu regula: Si aliqua potentia moueat

12. Text. 35.

Regula de velocitate motus prout à motore prouenit.

moueat aliquod mobile, per aliquod spatium in aliquo tempore, eadem potentia, vel æqualis, mouebit medietatem mobilis per duplex spatium in eodem tempore; & ista regula est falsa, nisi proueniat velocitas à proportionem multiplici ad duplam; et si à tali proportionem proueniat. Probatur regula, supponendo ex quæstione quarta, quòd velocitas morus sequitur proportionem potentie motoris ad resistentiam moti: hoc supposito, si tota potentia se habeat ad totum mobile in proportionem dupla: ipsa se habeat ad medietatem mobilis in proportionem quadrupla: sed proportio quadrupla est dupla ad duplam: igitur tota potentia mouebit medietatem mobilis in duplo velocius præcisè; & per consequens per duplex spatium in eodem tempore.

Text. 36. *Ipsum 2 autem.* Secunda regula est: Si aliqua potentia moueat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, eadem potentia, vel æqualis; mouebit medietatem mobilis per idem spatium in medietate temporis, & sicut prius, ista regula est falsa, nisi proueniat velocitas à proportionem dupla, vel multiplici ad duplam. Quòd autem non valeat in aliis proportionibus, probatur: quia non sequitur, quòd proportio potentie ad medietatem mobilis sit dupla ad proportionem totius potentie ad totum mobile: immò quandoque est minor, quandoque maior quàm dupla: verbi gratiâ, sit potentia sicut sex ad mobile sicut duo; tunc medietas mobilis est sicut vnum, tunc potentie totius ad totum mobile est proportio tripla: quia sex ad duo se habet in proportionem tripla, sed proportio sex ad vnum, quæ est, sextupla non est duplex ad triplam; immò est minor quàm dupla tripla, quia proportio nonupla est præcisè dupla triplæ: nam componitur præcisè ex duabus triplis, scilicet nouem ad tria, & trium ad vnum, quarum vtraque est tripla.

13. *Et si eadem.* Tertia regula: Si aliqua potentia moueat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, eadem potentia, vel æqualis, mouebit medietatem mobilis per idem spatium in medietate temporis; & semper in proposito intelligitur per mobile totalis resistentia, quæ impeditur motor ad mouendum. Et sciendum, quòd ista regula est falsa, sicut præcedentes, nisi proueniat velocitas à proportionem dupla, vel multiplici ad duplam.

Et media. Quarta regula est, quòd si aliqua potentia moueat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, medietas motoris mouebit medietatem mobilis, per idem spatium in æquali tempore. Et ista regula est vniuersaliter vera; & potest probari per transmutatam proportionem, scilicet per illam: quòd sicut se habet totus motor ad medietatem motoris, ita se habet totum mobile, ad medietatem mobilis: igitur permutatim sicut se habet totus motor ad totum mobile, ita se habet medietas motoris ad medietatem mobilis. Ex ista regula sequuntur alie. Prima, quòd si aliqua potentia moueat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, tertia motoris mouebit tertiam mobilis, & quarta quartam: & probatur omnino eadem ratione sicut dicta regula. Secundò sequitur, quòd si aliqua potentia moueat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, dupla potentia mouebit idem mobile per duplex spatium in æquali tempore.

Text. 37. *Et si & ha.* Quinta regula, si aliqua potentia

moueat aliquod mobile, per aliquod spatium in aliquo tempore; non est necessarium, quod eadem potentia moueat duplum mobile in eodem tempore per medietatem spatij: quia possibile est, quòd potentia motoris nullo modo excedat resistentiam secundi mobilis: verbi gratiâ si sex moueat quatuor eadem potentia, nullo modo poterit mouere mobile duplum, vt octo, quia iam à proportionem minoris inæqualitatis proueniret motus.

Si verò. Sexta regula; & secundò remouet quoddam dictum Zenonis ibi. Propter hoc regula est ista, quòd si aliqua potentia moueat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, non oportet, quòd medietas motoris moueat ipsum mobile, per idem spatium, nec per aliquod ipsius: cuius causa est, quia possibile est, quòd potentia medietatis motoris nullo modo excedat resistentiam mobilis, vt si 6. moueat 4. motor vt 3. nullo modo mouebit 4. quia ipsius ad 4. est proportio minoris inæqualitatis.

Propter hoc. Hic remouet quoddam dictum Zenonis, qui dicebat, quòd sicut modius granorum milij cadens deorsum, causat sonum, ita etiam quodlibet granum cadens deorsum causat sonum, qui se habeat in tali deorsione ad sonum causatum à toto modio, quemadmodum illud granum se habeat ad totum modium. Et non solum Zeno sic dicebat de grano milij, immò etiam de qualibet parte eius quantumcumque modicâ. Hoc remouet Aristoteles dicens, quòd per præcedentem regulam patet quod est falsum: quia licet totus modius cadens deorsum causet sonum, tamen possibile est, quòd vnum granum nullo modo sufficit diuidere modium: igitur non oportet, quòd vnum faciat sonum, & per consequens multo minùs de partibus grani.

Si verò 4 duo. Septima regula: Si aliqui duo motores moueant duo mobilia, aggregatum ex motoribus mouebit aggregatum ex mobilibus æquè velociter, sicut vnus motorum mouebat vnum mobilium. Et potest probari ista regula ex prima quinti, quæ dicit. *Si sint quotlibet quantitates aliorum totidem æquè multiplices, singule singulis sunt æquales, aut quemadmodum vna earum ad sui comparem, ita aggregatum ex omnibus ijs ad omnes illas pariter se habere.*

Non igitur 5 sic est. Octaua regula: Eadem regulæ quæ dictæ sunt de motu locali, sunt penentæ de motu alterationis, & de motu augmentationis; ita vt quantum ad comparationes prædictas, est idem iudicium de istis motibus, sicut de motu locali.

Explicit expositio septimi libri Physicorum Ioan. Scoti.

QVÆSTIO VII.

Vtrum regula sint vera, quas ponit Aristoteles in isto 7. de comparatione motuum, & mobilium in fine?

Aristot. cap. 5. text. 35. & 36. Aueroës & reliqui interpretes ibidem. D. Thom. lect. 9. Albert. tract. 2. cap. 6. Vide auctores citatos quæst. 6.

ARGVITVR primò quòd non: quia ex prima regula, quam ponit veram, potest sequi secunda, quam ponit falsam: igitur neutra est vera; cum illa, quam ponit falsam,

14.

15.
Text. 38.

Text. 39.

1.

non sit vera. Consequentia tenet, quia ex vero non sequitur falsum, & antecedens probabitur in quaestione.

Secundò, quia ibi ponitur ista regula: Si aliqua potentia moueat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, eadem potentia mouebit medietatem mobilis in eodem tempore in duplo velociùs: modò hoc est falsum: quia velocitas sequitur proportionem potentiae motoris ad resistantiam moti: modò non oportet, quòd potentiae ad medietatem resistantiae sit proportio dupla ad proportionem potentiae ad resistantiam, inuò quandoque est maior & quandoque minor.

*Diuisio
quæst.*

Oppositum arguitur per Aristotelem & Comment. text. Comment. 35. & 36. qui ponunt illas regulas veras. In quaestione primò recitandæ sunt illæ regulæ, quas Aristot. ponit esse veras. Secundò inquiretur an illæ regulæ habeant veritatem, & tertio mouebuntur dubia.

Quantùm ad primùm sciendum a quòd Aristot. ponit sex regulas, quarum quatuor primas ponit esse veras, & alias duas falsas. Prima regula est, posito quòd *A* sit potentia motoris, & *B* mobile, tunc si *A* moueat *B* aliquà velocitate, mouebit medietatem *B* in duplo velociùs. Et ista subdiuiditur per definitionem *velocioris*; quia *A* mouebit medietatem *B* per duplum spatium in æquali tempore, & per idem spatium in subduplo tempore.

2. Secunda regula, quæ sequitur ex præcedenti est; Si *A* moueat *B*, aliquà velocitate dupla potentia, mouebit *B* duplâ velocitate, quia eodem modo se habet illa potentia dupla ad *B*, sicut se habet illa potentia simpla ad medietatem *B*: igitur utrobique proueniet eadem velocitas; & istæ duæ regulæ sunt falsæ, vt postea probabitur.

Tertia regula: Si aliqua potentia moueat mobile per aliquod spatium in aliquo tempore; medietas motoris mouebit medietatem mobilis æquè velociter, quia eadem est proportio totius motoris ad totum mobile, & medietatis motoris ad medietatem mobilis.

Quarta regula: Si *A* moueat *B*, aliquà velocitate, & *C* moueat *D*, æquè velociter aggregatum ex motoribus mouebit aggregatum ex mobilibus æquali velocitate.

Quinta regula, quæ est negatiua, est ista: Non oportet, quòd si aliqua potentia moueat aliquod mobile aliquà velocitate, quòd medietas motoris moueat idem mobile in duplo tardiùs, quia possibile est, quòd medietas motoris nullo modo excedat resistantiam mobilis.

Sexta regula: Non oportet, si aliqua potentia moueat aliquod mobile aliquà velocitate, quòd eadem potentia moueat duplum mobile, duplo tardiùs; & istarum quatuor primarum regularum, tertia & quarta sunt veræ; & hæc de primo.

3. Quantùm ad secundum, præmittendæ sunt aliquæ suppositiones. Prima suppositio est, quòd velocitas motus sequitur proportionem potentiae motoris ad resistantiam mobilis; & hoc probatum fuit supra, 4. quæst. 11. ita vt semper proportio velocitatu sit sicut proportio proportionum, à quibus proueniunt illæ velocitates. Secunda suppositio est quòd proportio extremorum componitur ex proportionibus intermediorum: verbi gratia, si *A, B, C* sint tria ordinata secundum ma-

gis, & minùs, ita vt *A* sit maius quàm *B*, & *B* maius quàm *C*, tunc proportio *A* ad *C* componitur ex proportionem *A* ad *B*, & *B* ad *C*, sicut patet 5. Euclidis. Tertia suppositio est, quòd proportio composita ex duabus proportionibus vnâ maiori, & aliâ minori, est minor quàm dupla maioris, & maior quàm dupla minoris; & hoc est vniuersaliter verum in omniibus quantitatibus; vt proportio sex ad vnum componitur ex proportionem sex ad duo, quæ est tripla, & duorum ad vnum, quæ est dupla; igitur proportio sex ad vnum, scilicet sextupla, est minor quàm dupla triplæ, & maior quàm dupla duplæ. Quarta suppositio, omnes illæ potentia sunt æquales, quæ possunt mouere idem mobile, vel æquale æquali velocitate. Quinta suppositio: Si aliqua potentia moueat aliquod mobile aliquà velocitate, potentia æqualis mouebit idem mobile æquali velocitate, cæteris paribus, ita scilicet quòd sit æqualis applicatio motoris ad mobile. Patet, quia semper est idem iudicium in proposito de eadem, & æquali.

Istis suppositis, notandum, quòd quinque modis potest fieri comparatio mobilium ad mouentia. Primo modo, comparando diuersa mobilia respectu eiusdem motoris. Secundo modo, comparando diuersa mouentia respectu eiusdem mobilis. Tertio modo, comparando diuersa mouentia diuersis mobilibus. Quarto modo, diuidendo vtrumque, scilicet comparando motorem ad mobile, & postea comparando partes motoris ad partes mobilis. Quinto modo congregando vtrumque, scilicet primò comparando diuersa mouentia ad diuersa mobilia singillatim, & postea aggregatum ex istis ad aggregatum ex illis.

Nunc ponitur prima conclusio de primo modo comparandi. Proportio motuum non est sicut proportio mobilium respectu eiusdem motoris; & per consequens prima regula, quam Aristoteles ponit veram, est falsa. Probatur, & sit *A* potentia, & *B* mobile sicut priùs: tunc ponatur, quòd *A* sit plusquàm duplum ad *B*, & *B* est æqualiter duplum ad suam medietatem, quæ sit *C*, tunc proportio *A* ad *C* est composita ex proportionem maiori, quàm dupla, & ex dupla præcisè per secundam suppositionem: igitur per tertiam suppositionem, est minor quàm dupla maioris, & maior quàm dupla minoris: igitur velocitas proueniens est maior, quàm dupla duplæ, per primam suppositionem: & per consequens non oportet, quòd si aliquis motor moueat aliquod mobile aliqua velocitate, quòd moueat medietatem in duplo velociùs: verbi gratia, sit *A* sicut sex, *B* sicut duo, *C* sicut vnum; tunc proportio *A* ad *C*, scilicet sextupla, est maior, quàm dupla duplæ, & est minor quàm dupla proportionis sex ad duo, scilicet triplæ.

Secundò ponatur, quòd *A* sit minus quàm duplum ad *B*, & *B* sit æqualiter duplum ad *C*: igitur proportio *A* ad *C*, est composita ex minori quàm dupla: & ex dupla per secundam suppositionem: igitur per tertiam, proportio *A* ad *C* est minor quàm dupla duplæ: igitur velocitas proueniens erit minor quàm dupla; & per consequens non sequitur si *A* moueat *B*, aliquà velocitate, quòd mouebit medietatem *B*, duplo velociùs.

Tertio, quia si illa regna esset vera, tunc sequeretur, quòd quilibet motor posset mouere quodlibet mobile quantumcumque magnum; & per

*Comparatio
mobilium
ad mouentia
quinque mo-
di fieri po-
tèst.*

4.
*Prima regula
Aristot. est
falsa.*

5.

per consequens regula affirmatiua opposita negatiua, quam ponit Aristoteles, esse vera; consequens est falsum, quia tunc à proportione minoris inæqualitatis fieret motus. Probatur consequentia, posito quòd *A* sit potentia, & *C* mobile, & *D* mobile duplum ad *C*, & *E* sit mobile duplum ad *D*, & sic vltra; tunc ponatur, quòd potentia *B* moueat *D* in duplo tardiùs, quàm *A* moueat *C*; tunc arguitur sic, *B* mouet *D*, aliquà velocitate: igitur per regulam, quam tu ponis, *B* mouebit *E*, scilicet medietate *D*, in duplo velociùs, sed positum est quòd *A* moueat *C*, duplo velociùs, quàm *B* moueat *D*: igitur *A* & *B* sunt potentiaæ æquales; sed *B* potest mouere *D*: igitur per quintam suppositionem, *A* potest mouere *D*, & per consequens si aliqua potentia moueat aliquod mobile aliquà velocitate, ipsa mouebit mobile duplum subdupla velocitate: & habetur consequens.

Eodem modo probatur, quòd *A* mouebit *C*, & ita de aliis, licet continuè tardiùs, & tardiùs; & sic patet, quòd proportio motuum in velocitate non est sicut proportio mobilium respectu eiusdem potentiaæ.

Notandum tamen, quòd prima regula habet veritatem in vno casu, scilicet si motor moueat *A* proportione dupla, quia tunc ipsius *A* ad *B* est proportio dupla, & ipsius *B*, ad *C* proportio dupla; igitur proportio *A* ad *C* est composita ex duabus duplis præcisè per secundam suppositionem: igitur per definitionem duplæ, ipsa est dupla ad quamlibet earum: igitur per primam suppositionem, proueniet velocitas dupla, quod erat probandum.

6. Secundò notandum, quòd regula affirmatiua contradictoria negatiua, quam ponit Aristoteles, habet etiam veritatem in vno casu, scilicet si motor moueat à proportione quadrupla: verbi gratià, sit *A* potentia sicut octo, & *B* mobile sicut duo. Dico, quòd in isto casu tenet ista consequentia: si *A* moueat *B* aliquà velocitate, medietas *B* mouebit ipsum subduplo velociùs, & etiam quòd ipsum *A* mouebit mobile duplum subduplo velociùs. Primum patet, quia proportio quatuor; quæ est medietas de octo ad duo, est dupla, quæ est præcisè subdupla quadruplæ: igitur velocitas est subdupla per primam suppositionem, & consimiliter per secundam; quia octo ad quatuor est proportio dupla, quæ est subdupla proportionis octo ad duo: igitur velocitas est subdupla præcisè; & hoc de primo modo comparandi.

Secunda conclusio, de secundo modo comparandi, sit ista: Proportio motuum in velocitate non est sicut proportio potentiarum respectu eiusdem mobilis. Ex quo patet quòd secunda regula est falsa, quam ponit Aristoteles, si aliqua potentia moueat aliquod mobile aliquà velocitate, dupla potentia mouebit idem mobile duplo velociùs. Probatur, & sit *A* potentia vt quatuor, & *B* mobile vt vnum; tunc dupla potentia est sicut octo: igitur proportio octo ad vnum est composita ex dupla, & maiori quàm dupla, scilicet quadrupla, per secundam suppositionem: igitur per tertiam, est minor quàm dupla quadruplæ, & maior quàm dupla duplæ: igitur maior velocitas proueniet, quàm sit proportio potentiarum.

7. Secundò, sit *A* potentia vt priùs, sed *B* ponatur sicut tertia, tunc proportio octo ad tria est

composita ex dupla, & ex maiori, quàm dupla, scilicet ex sesquitercia, per secundam suppositionem; & per primam, velocitas proueniens est maior quàm dupla. Verum est tamen, quòd ista regula habet veritatem, quando potentia *A* mouet à proportione dupla, ita quòd *B* sit sicuti duo. Probatur, quia proportio octo ad duo componitur ex duabus duplis præcisè per secundam suppositionem: igitur per definitionem duplæ ipsa est præcisè dupla ad quamlibet earum: igitur per primam, velocitas proueniens est præcisè duplicata; & sic patet quòd proportio motuum in velocitate non est sicut proportio potentiarum respectu eiusdem mobilis. Secundò patet, quòd secunda regula Aristotelis, quam ponit veram, non est vera nisi vno casu tantum, quia in infinitis aliis habet instantiam: & hoc de secundo.

Quantum ad tertium modum comparandi, scilicet comparando diuersa mouentia ad diuersa mobilia, est conclusio ista, Quorum proportio est maior, ab eis prouenit maior velocitas; & quorum est minor, ab eis prouenit velocitas minor; vt velocitas proueniens à proportione tripla, est maior velocitate, quæ prouenit à proportione dupla; & vniuersaliter omnis illa proportio est maior, cuius denominatio est maior, vt quadrupla, quàm dupla, quia 4. est maior quàm 2. Verum est tamen quòd hoc non est proportionaliter, nisi solummodò in duabus proportionibus, vt in quadrupla, & dupla; quia eadem est proportio quatuor ad duo, & quadruplæ ad duplam, quod in aliis non tenet. Patet, quia sex ad tria est proportio dupla, & tamen sextupla, non est dupla ad triplam in nonuplam, vt patet ordinanti istos tres terminos continuè proportionales 9, 3, 1. quia proportio 9, ad 3, est præcisè æqualis 3, ad 1. quia vtraque est tripla; igitur proportio 9, ad 1, componitur ex duabus triplis præcisè: igitur per definitionem duplæ nonupla est dupla ad quamlibet illarum; & hoc de tertio.

De quarto modo comparandi, scilicet quando tam mouens, quàm mobile diuiditur; sunt duæ regulæ. Prima regula est ista; Si motor moueat mobile aliquà velocitate, pars motoris mouebit partem mobilis eadem velocitate, dummodò illæ partes, scilicet motoris, & mobilis eandem habeant denominationem. Et istam regulam ponit Aristoteles tertiam; quæ probatur per transmutatam proportionem: quia sicut se habet totus motor ad suam medietatem, vel tertiam, ita totum mobile ad suam medietatem, vel tertiam: igitur, permutatim sicut totus motor ad totum mobile, ita medietas motoris ad medietatem mobilis, & tertia motoris ad tertiam mobilis. Et si obiicitur, quòd velocitas debeat esse minor, quia virtus vnita est fortior se ipsa dispersa. Respondetur, quòd si propter vnionem virtus motoris erat fortior, ita etiam & virtus mobilis, idèò vtròque manet eadem proportio.

Secunda regula est, Si partes motoris & mobilis non denominentur consimiliter: tunc si pars motoris à numero maiori denominetur, quàm pars mobilis, tunc pars motoris mouebit velociùs quàm totus motor totum mobile; sed si denominetur à numero minori, tunc mouebit tardiùs, vel non mouebit. Causa est, quia quanto aliqua pars denominatur à numero maiori, tanto est minor, vt quadrupla minor est, quàm

8.

quàm tripla, & hoc de quarto modo comparandi.

De quinto modo comparandi, scilicet quando fit comparatio, congregando vtrumque, est prima regula; Si *A* moueat *B* aliquà velocitate, & *C* moueat *D* eadem velocitate, tunc aggregatum ex motoribus mouebit aggregatum ex mobilibus eadem velocitate; quia similis motor mouet simile, quia eadem est proportio aggregati ad aggregatum, quando est vnus motoris ad vnum mobile, vt patet in numeris; nam si oculo moueat quatuor, & quatuor moueat duo, vterque moueat à proportionem dupla; tunc aggregando motores ad mobilia, est proportio duodecim ad sex, quæ etiam est proportio dupla.

9. Secunda regula, Si *A* moueat *B*, aliquà velocitate, & *C* moueat *D*, alià velocitate; tunc aggregatum ex motoribus mouebit aggregatum ex mobilibus quâdam velocitate mediâ. Tertia regula, Si plura mouentia compentur singillatim pluribus mobilibus correspondenter, non oportet quòd aggregatum correspondeat aggregato: verbi gratiâ, sit *A* motor sicut 4, & *B*, sicut 2, & vtriusque mobile sit sicut vnum. Deinde ab alia parte sint *C* & *D* motores, vterque sicut 4, & resistentia vnus sicut duo, alterius sicut vnum: tunc ista sunt ad inuicem comparabilia correspondenter, quia sicut de *A* & *B*, vnum mouet à proportionem quadrupla, & aliud dupla, ita similiter de *C* & *D*, & tamen aggregatum non correspondet aggregato; quia aggregatum ex motoribus *A* & *B*, est sicut *B* aggregatum ex suis resistentiis sicut 2. sed aggregatum ex *C*, & *D*, est sicut 8. & aggregatum ex resistentiis est sicut 3, modò maior est proportio 6 ad 2. quæ est tripla, quàm proportio 8 ad 2. quæ est dupla superbi-partiens tertias.

Quarta regula est ista: Si *A* moueat *B* aliquà velocitate; & *C* moueat *D* æquali velocitate, deinde ab alia parte, *D* moueat *E* aliquà velocitate, & moueat *F* æquali velocitate, ita vt *B* & *E* sint mouentia, & mota; non oportet quòd aggregatum ex *B* & *E* moueat aggregatum ex *C* & *F* tantâ velocitate, quantâ aggregatum ex *A* & *D*, moueat aggregatum ex *B* & *E*, & patet in numeris: quia sicut 6 ad 2. ita 4 ad 1. & ab alia parte, sicut 4 ad 2, & 2 ad 1; & tamen non oportet quòd aggregatum ex mediis, scilicet 6 moueat 2 æquè velociter, quod est aggregatum ex *C* & *F*, sicut aggregatum ex 16 & 4, id est, 20 mouebit aggregatum ex 4 & 2, scilicet 6: nam proportio 6 ad 2. est præcisè tripla; sed proportio 20 ad 6 est tripla sesquialtera, quæ est maior quàm tripla, & per consequens velocitas inde proueniens est maior. Et omnino regulæ conformes prædictis possunt poni de motu augmentationis, quemadmodum positæ sunt de motu locali. Ex prædictis omnibus apparet, quòd velocitas motus sequitur proportionem potentie motoris ad resistentiam moti; & hoc declaratum fuit super quantum; & hoc de secundo.

10. Quantum ad tertium, dubitatur primò de motu recto, quòd non sequatur proportionem potentie motoris ad resistentiam mobilis: quia ponatur, quòd aliquis pertranscat aliquod spatium motu vniformi in vna hora, & alius in eadem hora motu continuè difformi pertranscat præcisè æquale; tunc istæ velocitates sunt æquales, quia ipsis in eadem hora præcisè pertranscuntur æqualia; & tamen non proueniunt

ab æqualibus proportionibus, cum proportio à qua vna prouenit, sit totaliter difformis, & proportio à qua prouenit alia, sit continuè vniformis.

Secundò, adamas & ferrum simul iuncta non mouentur velociùs in æquilibrio quàm alterum illorum per se faceret, & tamen aggregati ex illis ad resistentiam est maior proportio, quàm vnus eorum ad eandem; igitur à proportionem maiori, & minori prouenit æqualis velocitas; & per consequens velocitas non sequitur proportionem.

Tertiò, instatur de motu circulari: quia si sit vna rota ænea ad modum rotæ fabri, quæ artenuetur, ita vt fiat maior; tunc patet ad experientiam, quòd facilius est ipsam mouere quàm priùs, & tamen proportio nec est maior, nec minor; quia nec augmentatur potentia, nec diminuitur resistentia.

Quartò, si in vacuo essent duæ spheræ, vna maior, & altera minor, & essent positæ supra planum; tunc quæcumque potentia sufficeret mouere quamlibet earum, & tamen vna, scilicet, maior, haberet minorem resistentiam, quàm alia: igitur eiusdem potentie ad maiorem esset proportio maior, quàm ad minorem; & tamen cum eadem potentia moueret ipsas æquè velociter, cum sit in infinitum facile mouere ipsas, sequitur quòd velocitas non sequitur proportionem.

Quintò, arguitur de alteratione: quia illuminatio est quædam alteratio successiva, & tamen eius velocitas non sequitur aliquam proportionem: ergo, &c.

Sextò, sint duo viuientia æqualis potentie ad augmentandum, vel ad nutriendum, ita tamen quòd vnum sit maius, & aliud minus, tunc supponitur ex 6. quòd velocitas augmentationis attenditur penes proportionem magnitudinis acquisitæ ad præexistens. Tunc arguitur: Istæ virtutes sunt æquales: igitur præcisè æqualiter conuertent de nutrimento; & si sic, sequitur quòd paruum plus augmentatur, quàm magnum: verbi gratiâ, in numeris si paruum sit sicut vnum, & magnum sicut duo, & vtrique addatur vnum, tunc paruum augmentatur ad duplum, & magnum ad sesquialterum: igitur velocitates sunt æquales; & tamen proportionem, à quibus proueniunt, erant inæquales.

Ad ista respondetur. Ad primum, dico quòd illæ velocitates sunt æquales correspondenter, sic etiam & proportionem, à quibus velocitates proueniunt. Et diceretur, quòd in medio instanti horæ proportio à qua prouenit motus difformis, est præcisè æqualis proportionem, à qua prouenit motus vniformis: quia semper motus continuè difformis, siue vniformiter difformis, correspondet gradui medio; ita vt de ipso tantum pertranscat in eadem hora, quantum pertranscitur, si mobile per eandem horam moueretur vniformiter secundum gradum medium.

Ad secundum, dico quòd ferrum iunctum adamanti non habet centrum suæ grauitatis, ideò sua grauitas non est computanda pro potentia motiua.

Ad tertium, dico quòd licet illa res, quæ est resistentia, non diminuatur, attamen ipsa efficitur minus resists per huiusmodi attenuacionem.

Ad quartum, dico, quòd in infinitum facile est mouere aliquam illarum sphaerarum, tamen nulla potentia potest mouere ambas æquè velociter: immò quælibet potentia moueret maiorem tardiùs, quàm minorem.

Ad quintum de illuminatione, dico, quòd aliquis motus potest sequi proportionem potentiae motoris ad resistantiam mobilis dupliciter: vno modo immediatè, sicut est de motu locali, & alteratione, quæ est cum abiectioe contrarij. Alio modo mediatè: quia scilicet consequitur alium motum, cuius velocitas consequitur proportionem, sic est in proposito: quia illuminatio consequitur motum localem; & idèd mediatè consequitur proportionem.

Ad sextum, dico, quòd licèt illæ virtutes sint æquales ad conuertendum nutrimentum; attamen eadem, vel æqualis virtus in minori est plus augmentata, quàm in maiori.

Ad rationes principales, illæ ante oppositum probant conclusiones positas: sed tunc ad Aristotelem dico, quòd ipse intelligit duas regulas, quando motor mouet à proportionem dupla, vt dictum est in illo casu; & aliter illæ regulæ non habent veritatem.

Explicunt quæst. 7. libri Physicorum.

ANNOTATIONES.

Aristoteles per mobile intelligit resistantiam.

^a Sciendum, quòd Aristoteles ponit sex regulas. Nota, vt istas regulas intelligas, quòd Ari-

stoteles per mobile intelligit totam resistantiam, siue proueniat ex medij densitate, siue ex pondere: & per mouens intelligit solam virtutem motiuam non mixtam cum resistantia, & per spatium solam quantitatem absque resistantia: esset enim fallacia existimare sola pondera esse resistantiam: cum enim lapis iacitur, non solùm lapis resistit, sed densitas aëris; & sic ab eadem virtute velociùs mouetur lapis maior, quàm minor: quia si minuitur lapis, crescit resistantia ex parte aëris, quia minus ei cedit aër: ex quo sequitur, quòd motus velocior erit altero tali proportione, quàm virtus mouens vnus excedit suam resistantiam, magis quàm mouens alterius motus suam resistantiam, ita vt in proportione proportionum, quas habent virtutes mouentes secundum excessum, quo suas excedunt resistantias, erit proportio velocioris, vel tardioris motus: si enim, verbi gratia, vna virtus mouens sit vt octo, mouetque pondus vt quatuor, & alia sit etiam virtus mouens æqualis, sed resistantia sit vt duo, prior virtus est in dupla proportione ad suam resistantiam, posterior in quadrupla: tunc considera quæ proportio sit inter has duas proportionès, quadruplam scilicet, & duplam, & excessus quo excedit proportio quadrupla duplam, erit proportio velocitatis motus vnus ad alterum.

FINIS LIBRI SEPTIMI
Physicorum.

LIBER OCTAVVS PHYSICORVM.

EXPOSITIO TEXTVS.

I.
Text. 1.

Trüm 1 aliquando factus sit motu. Ille est octavus liber & vltimus, in quo Philo. determinat de finitate, & infinitate motus, quantum ad eius durationem; & diuiditur in quatuor tractatus. In primo determinat, vtrum motus sit perpetuus. In secundo determinat de dispositione entium, quæ est in non semper, vel semper posse moueri, vel quiescere. In tertio ostendit, quis, & qualis motus sit perpetuus, & in quarto determinat de separatione primi motoris. Secundus tractatus ibi: *Principium autem considerationibus.* Tertius ibi: *At verò alijs facientis.* Quartus ibi: *Quod autem hoc necessè.* In primo tractatu sunt tria capitula. In primo mouet quæstionem, vtrum motus sit perpetuus, recitando dicta antiquorum de ista quæstione. In secundo ostendit, quòd perpetuò fuit motus, & perpetuò erit motus. Et in tertio reprobat errorem antiquorum circa dictam quæstionem, soluendo rationes, quibus probant non perpetuò esse motum. Secundum ibi: *Incipiamus autem primum.* Tertium ibi: *Similiter autem.* Primò mouet quæstionem. Secundò ostendit, in quo omnes antiqui conueniebant de dicta quæstione. Tertio ostendit, in quo differebant. Quarto concludit vtilitatem quæstionis. Secunda ibi: *Esse igitur motum.* Tertia ibi: *Sed quotquot.* Quarta ibi: *Considerandum igitur.* Primò igitur ponit hanc quæstionem. Vtrum aliquando factus fuit motus, sic quòd antè nullus alius motus erat: & vtrum aliquando corruptus motus sic, quòd post illum motum non erit alius motus. Vel vtrum semper fuit motus, & semper erit motus in iis, quæ consistunt natura, sicut est vita in iis, quæ viuunt. Et ista locutio non est similitudinaria: quia accipiendo vitam pro operatione vitali; tunc sicut vita est propria operatio viuentis, ita etiam motus est propria operatio rei naturalis. Et notandum, sicut inuuit Commentator, quòd ista quæstio potest dupliciter intelligi. Vno modo sic, vtrum aliquis vnus motus, & continuus sit perpetuus; & secundum istum sensum non soluetur in isto tractatu, sed postea. Alius sensus est: Vtrum ante omnem motum fuit motus, & post omnem motum erit motus; & secundum istum sensum soluetur quæstio in hoc tractatu.

Vtrum semper fuit motus & semper erit motus.

2.

Esse igitur motum. Hic narrat, in quibus antiqui conueniunt de ista quæstione, dicens, quòd in hoc conueniunt omnes naturaliter loquentes, quòd motus est. Quod patet ex duobus: primò, quia ponunt mundum generari, & corrumpi,

quod non posset esse sine motu, & mutatione. *Antiquorum opinio de aternitate motus.* Secundò, quia omnes determinauerunt de generatione, & corruptione quæ sunt motus, vel mutationes.

Sed quotquot. Hic ostendit in quo antiqui differabant; & differunt in hoc: quia quidam posuerunt mundos infinitos, quorum quosdam ponunt generari, & quosdam corrumpi: sed alij ponunt vnum mundum: & isti erant diuersificati, quia quidam 2 posuerunt (sicut Anaxagoras) quòd à principio omnia entia erant in quodam chaos confuso, & postea superuenit intellectus diuinus, & segregauit ista ab inuicem, & tunc incepit esse motus. Itaque secundum Anaxagoram aliquando tempore infinito entia quiescebant, & postea tempore infinito mouebantur facta segregatione. Sed Empedocles ponit infinites generari, & infinites corrumpi; & sic ponit infinites fieri motum, & infinites desinere motum, & per istum modum, quia superueniente amicitia generali entia naturalia adinuicem congregantur, & desinit motus, & mundus; deinde superueniente lite vniuersali disgregantur ab inuicem, & quodlibet mouetur ad locum suum proprium, secundum suam naturam, & tunc incipit motus, & mundus.

Considerandum 3 igitur de hoc. Hic concludit vtilitatem quæstionis de ista consideratione dicens, quòd necessarium est scire veritatem de ista quæstione, non solum ad scientiam naturalem, immò ad scientiam de primo principio, scilicet ad Metaphysicam; quia ex æternitate motus deuenimus in notitiam primi principij, id est, primi motoris; & in isto passu dicit Auicenna quòd per alium modum non potest inuestigari primum principium, quam in æternitate motus, & in hoc Commentator est sibi contrarius, tamen opinio Auicennæ vera est, vt videbitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Incipiamus 1 autem primum. Hoc est secundum 3: *Text. 4.* Incipit huius tractatus, in quo Philosoph. ostendit, quòd semper fuit, & semper erit motus: & diuiditur; quia primò ostendit, quòd semper fuit motus. Secundò ostendit, quòd semper erit motus. Tertio concludit motum esse perpetuum. Secunda ibi: *Eadem autem est ratio.* Tertia ibi: *Si igitur hac.* Item, primò probat conclusionem ex parte motus. Secundò ex parte temporis, ibi: *Ad hac autem.* Item, primò præmittit suppositionem. Secundò format rationem. Et tertio obicit contra rationem, secunda ibi: *Ergo & hac.* Tertia ibi: *Alia enim mouent.* Suppositio, quam præmittit, est ista, quòd necessè est omni motui præesse mobile; quia motus est actus moti, & mobilis: modò necessè est motum, & mobile præesse actui ipsorum. Secundò patet inductiuè, quia oportet cumbusti

combustibile, & combustum esse prius quam comburatur, & sic inducendo in aliiis.

Text. 5. Ergo 2. & hac. Hic format rationem; quia si non semper fuit motus, detur igitur primus motus, ante quem non fuit alius motus: igitur per suppositionem, mobile, & motum fuerunt ante illum motum. Vel igitur fuerunt perpetuè ante illum motum, licèt sine motu; vel ambo fiebant de nouo; vel saltem alterum ipsorum: 3 si ambo, vel alterum ipsorum de nouo, & non poterant fieri sine mutatione: igitur ante primam mutationem erat alia prima mutatio, quod implicat. Si dicatur quod perpetuè ante fuerunt, licèt non mouebantur: hoc est omnino irrationabile, & quasi ab inscientibus dictum; quia si toto tempore quiescebant, non apparet aliqua ratio, quare motor & mobile potius tunc inceperunt mouere, & moueri, & in vno instanti plus quam in alio. Et confirmatur ibi: *At verò 4 magis.* Quia ex quo toto tempore æterno quiescebant, aliqua erat causa illius quietis, quam oportuit remouere, postquam mouens moueret, & mobile moueretur: modò illa causa quietis non posset remoueri, nisi per motum: igitur ante primum motum erat aliquis motus.

Text. 6. *Alia 5 enim mouent.* Hic obicit contra probationem. Secundò, soluit. Et tertio, confirmat solutionem. Secunda ibi: *Si igitur.* Tertia ibi: *Necessè est enim.* Primò dicit, quod quædam sunt agentia naturaliter, quæ non possunt in contrarios effectus: & alia sunt agentia voluntaria, quæ possunt contrarios effectus agere; modò in proposito contra rationem diceretur, quod primus motor, scilicet Deus, est causa voluntaria: igitur ipsa eadem existens, primò fuit causa quietis, & postea causa motus; igitur non oportet remouere causam illius quietis.

Text. 7. *Si 6 igitur.* Hic soluit dictam obiectionem, dicens, quod agentia libera, & naturalia quodammodò conueniunt, & quodammodò differunt: conueniunt primò quia vtrumque potest agere contrarios effectus, sed differunt, quia agens liberum potest esse per se causa contrariorum, sed agens naturale non; quia agens naturale bene est causa per se vnus contrariorum, & causa per accidens alterius; vt per antiperistalam, vel aliquo tali modo. Secundò, conueniunt, & ad propositum, quia sicut agens naturale non potest producere contrarios, & diuersos effectus, nisi propter dispositionem diuersitatem, mediantibus quibus agit, ita similiter agens liberum non potest elicere actus contrarios, vel diuersos, nisi per mutationem in voluntate, ita vt aliter velit prius, & posterius: igitur si prima causa voluit 1. illum mobile quiescere, & modò vult moueri, sequitur quod ibi est mutatio, & per consequens ante primam mutationem erat alia mutatio prior. De euidencia huius rationis videbitur in quæstionibus.

Text. 8. *Necessè est enim.* Hic confirmat rationem: quia in illis, quæ aliter se habent ad aliquid, quam prius se habebant, est mutatio; sed mouens aliter se habet ad mobile, quando mouet, quam antè: igitur est ibi aliqua mutatio facta; igitur ante primam mutationem, fuit alia mutatio prior.

Text. 9. *Ad hac 7 autem prius.* Hic probat ex parte temporis, quod semper fuit motus; quia semper fuit tempus: igitur semper fuit motus. Consequentia tenet, quia tempus vel est motus, vel non est sine motu. Antecedens probatur auctoritate omnium antiquorum, excepto Platone, omnes enim posue-

runt tempus esse æternum. Secundò probatur ratione, quia si tempus fuisset factum, ita vt non prius fuerit tempus, tunc præfuit factor, seu creator temporis, & illud ex quo creabatur; sed prius est differentia temporis: igitur ante primum tempus fuit aliud tempus, quod implicat. Tertio, quia si aliquod tempus erat primò factum, illud erat factum in nunc; sed hoc est impossibile, quia nunc est continuatiuum temporis: igitur ante primum tempus fuisset aliud tempus.

Eadem 9 autem est ratio. Hic probat quod semper est motus; & est quasi per eandem rationem quæ erat prius; quia si non semper est motus, sequitur quod post vltimum motum esset aliquis motus vltior. Consequens implicat. Consequentia probatur, quia vel post illum motum, motor, & mobile perpetuè manerent sine motu, vel alterum illorum corrumpere: non primo modo; quia iam non esset ratio, quare potius desineret mouere in vna mensura, quam in alia, nec secundo modo; quia tunc post vltimum motum datum esset corruptio motoris, vel mobilis; & sic post vltimam mutationem esset alia mutatio vltior.

Si igitur 10 hac impossibilia sunt. Hic concludit, quod motus est perpetuus, & sequitur ex præcedentibus; quia semper fuit motus, & semper erit motus; igitur motus est perpetuus.

EXPOSITIO TEXTVS.

ET non 1 aliquando quidem est. Hoc est 3. cap. in quo Philosophus reprobatur opiniones antiquorum, & soluit rationes, quibus probant motum non esse perpetuum. Et primò, ostendit in quibus defecerunt. Secundò, format rationes, quibus probant motum non esse perpetuum. Et tertio, soluit illas. Secundum ibi: *Comitaria autem his.* Tertium ibi: *Horum igitur id.* Primò proponit quinque defectus, in quibus antiqui defecerunt. Secundus ibi: *At verò nihil.* Tertius ibi: *Dignius.* Quartus, ibi: *Habet quidem.* Quintus, ibi: *Omnino autem.* Primus defectus erat, quod vterque, scilicet Empedocles, & Anaxagoras fictitiè dixerunt, asserendo sicut dixit Empedocles, in infinitis fieri motum, & quietem per litem, & amicitiam; & etiam sicut dixerat Anaxagoras, quod tempore infinito entia quiescebant, & tunc superueniente intellectu diuino incipiebat motus, & tempus. Patet, quia illi fictitiè dicunt, qui asserunt aliquid in scientia naturali, quod non est per se notum, vel etiam quod non est per se magis apparens, quam suum oppositum. Secundus defectus, 2 quia in natura nihil est inordinatum, immò in omnibus agentia naturalia sunt causæ ordinis: modò ordo naturæ est, quod entia aliqua semper similiter se habeant, & alia entia aliquibus; temporibus eodem modo se habeant, & determinatis temporibus alio modo; non autem est ordo secundum determinata tempora, quod tempore infinito facta sit quies, & solù tempore finito factus sit motus; quia istorum temporum ad inuicè nulla est proportio. Tertius defectus est, quod licèt Empedocles probabilius dixerit, quam Anaxagoras in hoc quod alternatis vicibus ponebat tempore infinito fieri motum, & postea quietem, & sic alternatim; tamen in hoc errabat, quod istud assumpsit tanquam dignitatem per se notam; quod tamen indiget magnâ declaratione. Quartus defectus: quia licèt experiamur, quod in nobis amicitia

Vide contradiotionem Zimara.

Text. 11.

Text. 12.

Text. 13.

Text. 13.

6. Text. 14.

Antiqui circa motum æternitatem in quinque defecerunt.

Text. 15.

Vide Zimara in tab.

5. Text. 10.

fit causa congregationis, & lis causa disgregationis, tamen Empedocles non assignabat causam, quare lis plus mouebat vno tempore, quàm alio? Item, regnante amicitia, quæ redditur pro causa ab Empedocle, vbi latebat lis? Item, consequenter de modo expellendi amicitiam, & de nullo istorum fecit declarationem, idèd in hoc defecit. Quintus defectus: quia tam Empedocles, quàm Anaxagoras dicebant, quòd in sempiternis non est querenda causa, quare sic sit porius, quàm aliter? vel quare entia sempiterna, sic agunt? idèd non est querendum quare sic mouent intellectus diuinus, lis, vel amicitia, quæ sunt causæ sempiternæ. Modò dicit Aristoteles quòd hoc est falsum, quia dato quòd sit aliqua conclusio perpetuè verà, ramen benè indiget declaratione, vt ista conclusio, *omnis triangulus habet tres æquales duobus relictis*, benè indiget demonstratione, ad hoc quòd fiat euidentis.

7. *Contraria 7 autem his.* Hic format rationes, quibus antiqui probabant motum non esse perpetuum; & sunt tres. Secunda ibi: *Amplius videmus.* Tertia ibi: *Multo autem magis.* Prima ratio est ista: omnis motus est de contrario in contrarium, de subiecto in subiectum, seu de termino in terminum: igitur nullus motus est perpetuus. Antecedens patet 5. huius. Consequentia probatur, quia inter duos terminos non potest esse infinitum.

Text. 17. Secunda ratio 8 est ista: quia videmus in corporibus inanimatis, quòd aliquod quiescens postea mouetur per motum alterius ab extrinseco, vt patet de lapide quiescente: igitur multò fortius possibile est, quòd mundus primò quiescat, & postea moueatur. Tertia ratio, quia videmus quòd corpora animata mouentur à se ipsis sine motu aliquo præexistente, quia in se ipsis habent principium inchoatum sui motus; & per consequens postquam quieuit mundus in tempore infinito ex se ipso mouetur, quemadmodum posuit Anaxagoras. Etiam vocat Aristoteles corpus animatum, vt hominem, minorem mundum: quia sicut in mundo maiori Deus, & Intelligentiæ reungunt totum mundum per cognitionem & voluntatem, ita similiter homo regit se ipsum, per intellectum, & voluntatem.

Text. 18. *Horum 9 igitur id.* Hic soluit dictas rationes. Secundam ibi: *Moueri autem id.* Tertiam ibi: *Maximè autem.* Primò, dicit quòd impossibile est motum inter contraria vnum, & eundem esse perpetuum: quia si fiat motus de vno contrario in reliquum, & postea fiat reuersio, oportet quòd inter istos motus cadat quies medià, vt postea probabitur: igitur non omnis motus de contrario in contrarium, sed aliquis est de eodem in idem, vt motus circularis, qui potest reuerti vnde venit, sine quiete medià; & sic patet quòd motus circularis per iterationem potest fieri perpetuus, & istud declarabitur.

8. *Moueri 10 autem id.* Hic soluit secundam, dicens, quòd non est inconueniens aliquod moueri, quòd priùs non mouebatur: quoniam est mouens extrinsecum, à quo moueatur; sed hoc non potest esse de mundo, quia semper ante primum motum fuisset motus prior, per quem applicaretur extrinsecum mouens; & idèd necesse est, quòd eorum quæ sunt immobilia, quædam semper mouentur, quædam aliquando mouentur, & aliquando quiescunt: & hoc declarabitur in tractatu sequenti.

Text. 20. *Maximè 11 autem id.* Hic soluit tertiam rationem, quæ est maioris euentiæ, quàm aliqua præcedentium. Vnde, quando dicitur, quòd animal mouetur sine motore extrinseco, hoc negatur: & loquitur de motu locali primo, quia fortè continens extrinsecum mouet ipsum secundum aliquam dispositionem, virtute cuius animal intermouetur ad sic mouendum. Secundò, quia possibile est, quòd illæ dispositiones, secundum quas mouetur animal à continente, moueant intellectum, & appetitum: modò totum animal mouetur intellectu, & appetitu; idèd semper motum localem præcedit alius motus. Et declarat in exemplo, sit animal in somno, mouetur secundum phantasiam, sic quando aliquando surgit, adhuc manente somno; & istud est manifestum in sequentibus, scilicet de Somno, & vigilia.

Q V Æ S T I O I.

Utrum ab eterno fuit mundus & motus?

Plato in *Timæo* & *Critia*. Arist. 8. *Physic.* 18. & 1. de *caelo*, c. 2. & 12. *Met.* c. 6. Auerr. Proclus. *Simpl. Auic. bic.* D. Thom. *lect.* 1. & 2. p. q. 66. art. 2. & 2. cont. *Gen.* cap. 38. Capreol. 2. *dist.* 1. q. 1. Heruzus in *tract. de æternitate mundi*. Rub. 8. *Phys.* q. 1. Conimbr. in 8. *Phys.* q. 3. Complut. *disp.* 29. q. 1. Aucta *tom. 2. Phil.* q. 31. §. 7. Rocca. 8. *Phys.* q. 1. & 2.

1. **¶** R G V I T V R primò quòd non: quia sequeretur, quòd infinita essent pertransita. Consequens est impossibile; vt patet 7. huius, text. 9. Consequentia probatur: quia infiniti dies fuissent præteriti.

Secundò, sequeretur quòd vnum infinitum esset maius alio. Consequens est impossibile, vt patet 3. huius, text. 61. Consequentia probatur, quia si infinitæ fuissent reuolutiones Lunæ, & infinitæ Solis, loquendo de reuolutionibus, quas faciunt contra firmamentum motu proprio; & ramen reuolutiones Lunæ fuissent multò plures, quàm reuolutiones Solis.

Tertiò, sequeretur quòd de facto esset multitudo actu infinita. Consequens est falsum; vt patet 3. huius, text. 68. Consequentia probatur: quia infiniti homines præcessissent, quorum quilibet habuit animam, quæ est perpetua, & sic de facto esset multitudo ipsarum actu infinita.

Quartò, quia Aristoteles 1. & 2. Meteororum, videtur innuere, quòd terra fuerat de nouo habitata; & 1. Politicæ, vbi imaginatur fuisse primam domum, quæ non possent esse si mundus esset perpetuus.

Quintò, sequeretur quòd esset aliquod infinitum compositum ex duobus infinitis præcisè. Consequens est impossibile, vt patet 3. huius, text. 68. immò quodlibet infinitum contineret infinitas infinitas. Consequentia probatur; quia tempus æternum componeretur præcisè ex tempore præterito, & futuro.

Sextò, quia magnitudo mundi est finita; & sic mundus est finitus secundum magnitudinem; igitur est finitus secundum durationem. Consequentia tenet, quia eius magnitudo non est aliud, quàm duratio.

Oppositum arguitur per Aristotelem in principio huius 8. text. 1. & inde, vbi ponit, quòd semper fuit

fuit mundus, & motus; nec motus incepit de nouo, ita vt ante illum non fuerit alter motus.

Sensu quæst.

Notandum, quòd quæstio non intelligitur, vtrum sit a aliquis vnus motus perpetuus, sed vtrum perpetuò fuerit motus; & adhuc hoc non intelligitur continuè, sed intercisé, quemadmodum dicimus, quòd perpetua fuerat eclipsis, ex eo quòd in te quamlibet eclipsim fuerat alia eclipsis; & ita intelligitur in proposito, vtrum ante omnem motum erat alius motus, vel mutatio.

Duratio est triplex.

Secundò notandum, vt patet 4. huius, qu. 18. quòd triplex est duratio; & patet magis expressè in libro de Consolatione. Quædam est temporalis, quâ res exceditur in vtroque termino, scilicet antè, & post. Alia est perpetua, quâ res durat per totum tempus quod fuit & erit. Et tertia est æterna, quæ est tota simul sine successione; & istam durationem æternam non comprehendit faciliter nostra imaginatio, ex eo quòd ipsa semper apprehendit cum motu.

Fides quid doceat de æternitate mundi.

Tertiò notandum, quòd de quæstione ponit fides b nostra, quòd mundus & motus inceperunt de nouo, scilicet, quòd Deus creauit mundum de nouo ex nihilo. Secundò fuit alia opinio, quæ posuit, quòd motor & mobile fuerunt perpetuò, sed tamen cum initio temporis motor incepit mouere, & mobile moueri. Tertia opinio posuit quòd motor, & mobile inceperunt de nouo; & ista tertia est impossibilis tam loquendo secundùm fidem, quàm loquendo naturaliter; quia primus motor est æternus; & cum hoc impossibile est aliquid ex se ipso incipere esse. Quarta est opinio c Aristotelis quòd mundus est perpetuus, & etiam motus: & ista est probabilior, stando in principiis naturalibus, & pro qua adducuntur rationes, quæ sunt contra viam, supponendo quòd primus motor est omnino immutabilis, vt patet in isto 8. text. 41. & 45. & 12. Metaph. text. 29. & inde, & per fidem nostram.

3.

Prima ratio est: Vel Deus ab æterno potuit producere mundum, vel non: si sic; tunc vel ab æterno voluit, vel non: si voluit, & cum hoc potuit, sequitur quòd ab æterno produxit, & per consequens non de nouo. Si non voluit ab æterno, & postea voluit, quando produxit, sequitur quòd Deus fuit mutatus de non velle ad velle, quod est contra suppositum. Si dicatur quòd non potuit ab æterno producere, & postea potuit, erat igitur aliqua mutatio facta in Deo, vel in aliquo alio: quia impossibile est esse mutationem de contradictorio in contradictorium sine aliqua mutatione facta ex parte rei; & quocumque dato, sequitur quòd ante primum motum fuit alius motus prior, quod implicat contradictionem.

Secundò arguitur; fides nostra ponit, quòd Deus ab æterno voluit producere mundum, quia agens volens producere aliquid, & potens, non expectat nisi propter aliquam indispositionem agentis ex parte agentis, vel passivi, vel quia expectat donec pertranseat tempus, in quo vult illum effectum producere; sed nullum istorum potest fieri, scilicet nec indispositio agentis, vel passivi, nec remouere, nec adducere tempus sine motu; igitur ante primum motum datum, erat alius motus.

Tertiò, quia si mundus, & motus incepissent de nouo, tunc inciperent in aliquo *nunc*; sed de ratione *nunc* est, quòd sit continuatiuum temporis: igitur ante illud *nunc* erat tempus, &

Scoti oper. Tom. I.

per consequens motus: igitur motus datus non erat primus.

Quartò, si dicatur quòd illud *nunc* est initium temporis, sed non est finis alterius; quemadmodum punctus terminans lineam est initium lineæ, & non continuatiuum partium eius. Hoc non valet, nec est simile de puncto, & lineæ, & de *nunc*, & tempore: quia punctus est res permanens, sed *nunc* est quid successiuum, quod non esset nisi alteri priori succederet.

Quintò, si motus inciperent de nouo, tunc in instanti inceptionis est verum dicere, mundus, & motus nunc sunt, & antè non fuerunt, sed antè est differentia temporis: igitur ante illud *nunc* erat tempus, & per consequens motus: igitur motus datus non erat primus.

Sextò, in illo *nunc*, in quo primò est motus, verum est dicere, quòd Deus fuit antequam motus fuit; sed antè significat tempus: igitur tempus fuit antequam primus motus fuit. Et si dicatur, quòd ista: *Deus fuit antequam primus motus fuit, vel est postquam primus motus fuit*, intelligitur de prioritate secundùm naturam, & non de prioritate secundùm tempus. Contra, quia aliter nunc est verum dicere, quòd Deus fuit priusquam mundus, quàm si mundus fuisset ab æterno; sed dato quòd mundus fuisset ab æterno, adhuc fuisset verum dicere, quòd Deus fuisset priusquam mundus secundùm naturam: igitur nunc aliter est intelligendum de prioritate, quàm tunc; & non aliter quàm de prioritate temporis; igitur Deus fuit prius tempore; & per consequens ante primum tempus erat aliud tempus prius.

Confirmatur, quia propter hoc, quòd aliquid sit prius alio secundùm naturam, non oportet quòd ipsum sit, illo alio non existente, sed posito quòd mundus inceperit de nouo, & Deus sit æternus, tunc necesse est, quòd Deus sit; mundo non existente: igitur alio modo Deus prius est, quàm mūdus, secundùm naturam: igitur est prius tempore. Et antecedēs apparet: quia Sol est prior luce suâ secundùm naturam, & tamen ex hoc non sequitur, quòd Sol est, suâ luce non existente.

Septimò, si Deus produxit mundum de nouo, aut ex aliquo, vel ex nihilo: si ex aliquo: igitur illud prius mutabatur quàm mundus moueretur: & per consequens ante primum motum erat mutatio prior. Si ex nihilo, hoc est impossibile, & improbatum primò huius.

Notandum, quòd istæ rationes d sunt probabiles, & euidentes satis, suppositis principiis naturalibus; nec aliquæ sunt ita probabiles ad partem oppositam: non tamen sunt demonstratiuæ, & infirmiter concludunt contra fidem.

Igitur ad primam est vnus modus respondendi, quòd Deus ab æterno potuit, sed primò non voluit, & postea voluit; sed ex hoc non sequitur quòd fuerit mutatio: verbi gratiâ, in simili, posito quòd Socrates diligit omnem hominem, & odiat omnem bonum hominem, & omnem malum; tunc Plato sit primò bonus, & postea malus, tunc sequitur quòd Socrates primò diligit Platonem, & postea eum non diligit, & tamen ex hoc non sequitur quòd Socrates sit mutatus. Sed ista responsio non valet in proposito: quia sequitur, Socrates primò diligit, & postea non diligit; igitur Socrates est mutatus, vel Plato, vel aliquid aliud. Ita sequitur in proposito, si Deus primò non voluit, & postea voluit, sequitur quòd

fit mutatus, vel aliquod aliud est mutatum; & quocumque dato, sequitur quòd primam mutationem præcessit alia mutatio.

6. Ideò aliter ^e respondetur, quòd Deus ab æterno potuit, & voluit producere mundum, & hoc pro illa mensura, pro qua de factò produxit; sicut si ego haberem vnam voluntatem continuam de hinc vsque ad cras ad legendum cras; ita similiter quodammodo est in proposito. Tunc ad illam, quæ arguitur contra hoc; dico quòd nulla causa est quærenda, quare pro tunc produxit, & non alias, nec indispòsitio agentis, vel passivi, nec expectatio temporis, sed sola voluntas Dei, quæ est idem, quod ipse Deus.

Ad tertiam, si sic; tunc mundus, & motus in ceperunt in aliquo *nunc*. Concedo, sed dico quòd illud *nunc* non erat continuatum temporis, sed initiatum, quemadmodum punctus terminans est initium lineæ, vel initiatum lineæ.

Ad quartam, quando obiicitur ^f contra hoc. Dico quòd *nunc* non est res successiva, & quòd alteri succedat; sed dicitur disunctiuè per alterum duorum, scilicet vel quia ipsum alteri succedit, aut quia alterum illi succedit; modò in proposito verificatur pro secunda parte.

Ad quintam, concedo quòd antè non fuit mundus, nec motus; modò ista propositio est negatiua, & ad negatiuum non sequitur affirmatiua; verbi gratià, posito quòd nullus homo esset, adhuc ista esset vera; *homo non est*, & idèd ad illam nulla affirmatiua sequitur. Similiter nec ad istam, *Antè mundus, & motus non fuerunt: igitur antè fuit aliquid*.

Ad sextam, quæ est difficilis, dicunt aliqui, quòd Deus fuit priusquam mundus, vel etiam ante mundum; solùm intelligitur de prioritate secundùm naturam, & non de prioritate temporis; sed oppositum istius probant satis duæ rationes sequentes.

7. Alij respondent sic, quòd ista, *Deus fuit priusquam mundus*, est concedenda de prioritate æternitatis, & non de prioritate temporis, aut secundùm naturam solùm; sed hoc non valet: quia æternitas est tota simul, quæ est ipse Deus; igitur in æternitate non est prius, nec posterius.

Ideò aliter responderetur, quòd ille modus prioritatis fortè non est benè explicabilis per voces iam compositas, propter hoc; quòd ea quæ concipimus secundùm ordinem prioris, & posterioris; nos concipimus cum motu, & considerando differentias temporis; igitur ille modus non est aliter explicabilis, quàm isto modo; Deus fuit antequam mundus fuit, id est, Deus fuit mundo non existente. (* vide Scotum in secundo, distinctione prima; questione tertia ad secundum principalem.)

Ad septimam, dico quòd ex nihilo propter infinitatem suæ potentie. Et si quæritur, prout quærit Commentator in quo præcessit potentia ante creationem mundi & motus. Dico quòd sufficit solam potentiam actiuam præcessisse, nec requiritur potentia passiuam, nisi in actionibus naturalibus, quæ fiunt à potentia finita.

Ad rationes principales. Ad primam, dico quòd non sequitur, quòd spatium infinitum, & quòd motus perpetuus fuit circularis; modò de spatio loquitur Aristoteles in isto 6.

8. Ad secundam, negatur consequentia; quia, vt probatum fuit tertio huius, non sunt plures

reuolutiones Lunæ quàm Solis, posito quòd mundus fuit æternus.

Ad tertiam, de multitudine infinita, dico quòd ratio demonstrat, supposito quòd quilibet homo habuisset animam sibi propriam perpetuam; ita vt plures homines non communicassent in eadem anima; dico tamen quòd hoc non est probabile ex principiis naturalibus, imò vel quòd anima corrumpitur ad corruptionem corporis; vel secundùm Platonem quòd esset vnus certus numerus animarum, vel secundùm Commentatorem quòd esset vna anima in omnibus hominibus.

Ad quartam, dico quòd terra benè fuerat de nouo habitata secundùm partem, & non secundùm totam.

Ad quintam, concedo, quòd esset vnum infinitum compositum ex duobus infinitis continuis præcisè, tamen quòdlibet illorum infinitorum, est infinitis infinita æquiualeat, vt si sumatur dies hodierna, & dies septima præcedens illam, & sic in infinitum, & sic de aliis quibuslibet diebus,

Ad sextam de duratione dicitur postea.

ANNOTATIONES Patris Arretini.

- ^a *Vtrum sit aliquis vnus motus.* Nota, quòd Commentator contra Auicennam, & reliquos Arabes tenet, quòd intentio Aristotelis non fuerit hinc disputare in genere; an ab æterno fuerit motus necne, sed in particulari, vtrum motus cælorum fuerint æterni: & ratio est, inquit, quia si solùm in genere determinasset hinc motum semper fuisse, puta ante omnem motum fuisse motum, non satis probasset successionem motuum; quomodo scilicet conuenteretur catena, vt semper vnum motum alius antecederet, & alius sublequeretur, atque adèd mancus fuisset sermo Philosophi. Cæterùm Arabes omnes, Themistius, Simplicius, D. Thom. Scotus, & ferè omnes consentiunt, quætionem esse generabilem; vtrum scilicet semper fuerit futurusque sit motus. Tum, quia mos est Aristotelis esse vniuersalibus ad particularia descendere; tum quia forma ipsa quætionis non proponitur in particulari de motu cæli, sed in genere, vtrum factus est aliquando motus, & corrumpitur, an semper fuit, & semper erit; tum quia inedia omnia, quibus vitur ad hanc quætionem, procedunt de motu in genere; tum demum, quia text. 53, quætionem disputat in particulari, vtrum aliquid, puta primum mobile, ab æterno moueatur.

^b *Ponis fides nostra.* Nota ex D. Dionysio de mystica Theologia, quòd ascendentibus nobis sermones contrahuntur, atque adèd quando Aristoteles ad æterna tractanda se transtulit, verus illi sermo in plurimis defuit; quia humiliter à scientiarum datore scientiam non postulauit, qui à sapientibus mundi abscondit, quæ paruulis, & humilibus reuelat, & communicat, vt sic etiam D. Hieron. eius superbiã notans exclamaret: *Aristoteles alias natura monstrum, per pauca de diuinis, eaque erroribus plena cognouit.* Ideò pro veritate fidei, nota quòd Deus est causa libera, vt producere, & non producere possit mundum, aliòsque effectus, qui in tempore produxit mundum, ita vt si antè, vel postea vellet producere iuxta liberrimæ eius voluntatis beneplacitum potuisset: neque ex hoc audendum est dicere mutatum

* Vide censuram in libri principio.

mutatum fuisse in voluntate : voluit enim ab æterno producere mundum in tempore, id est, ab æterno habuit velle ; vt mundus in tempore produceretur : vt si modò vellem confiteri crastina die, & protenderem actum voluntatis vsque cras, sine nouo velle crastina die actu complem, quod hodie volui. Simili modo imaginandum est in Deo, in quo vnicum velle semper permanet, sine cuius nouitate producit in tempore, quod ab æterno voluit.

ergo habet esse post non esse. Probatur consequentia : quia quod formaliter habet esse necessarium, est sempiternum, & è contra 4. Metaph. text. 17. Si ergo id, quod immediatè producitur à Deo, non habet formaliter esse necessarium, habet esse post non esse ; ergo procedit de nihilo, atque aded potest Deus aliquid de nihilo producere.

Quartò, sequitur quòd Deus de factò aliquid creauit in tempore. Probatur ; quia Deus causat contingenter ad extrà : ergo non necessariò : ergo non ab æterno ; ergo in tempore. Probatur, quia quod contingenter causatur, non est, nec potest esse sempiternum ; quia si esset æternum, esset & necessarium, & per consequens non posset non esse, atque aded non esset causarum contingenter.

Quintò, sequitur quòd mundus, & tempus, & totum vniuersum facta sunt in tempore : hoc est de fide, & patet Genes. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Et ex his omnibus sequitur, quòd quando dicimus mundum fuisse à Deo productum de nouo, non est sic intelligendum, quòd inter Deum, & mundum plures præcesserint dies, vel anni, vel quòd Deus expectaret aliquam durationem, vel successiōnem, vt faceret mundum ; quia in Deo nulla est successiō ; sed est sic intelligendum, quòd ante mundum præcessit infinita Dei æternitas taliter, quòd etsi mundus creatus esset centum mille annis antequam fuit factus, adhuc fuisset factus in tempore, & præcessisset Dei æternitas.

^c *Quarta opinio est Aristotelis.* Nota, quòd Philosophi antiqui quædam de hac re firmauère, quæ nostræ fidei minimè aduersa sunt. Primum est, quòd aliquid ab æterno quicquid illud sit, præcessit : si enim aliquando nihil profus fuisset, impossibile postea aliquid itaret ; quia nec se idem, neque nihil aliquid facere potest. Secundum dictum eorum, & verum, est, causam efficientem ab æterno fuisse. Tertium, quòd aliqua eorum, quæ facta sunt, in æternum sunt duratura ; hoc ipsum & nos profitemur : mundus enim secundum principales partes duraturus est, videlicet secundum cælos, & elementa, quauis sine motibus & generationibus ; & secundum homines etiam in fine sæculi per Dei potentiam resurrecturos, quos iuxta eorum facta, sanctionesque diuinas præmium, vel punitio in æternum expectat. Quartum dictum, quòd mundus à Deo genitus factusque est : quamuis ab hac sententia aliqui Aristotelem excludant ; quia Aristoteles (aiunt) mundum non à Deo factum fuisse asseruit : quod falsissimus est error, sicuti etiam affirmare mundum ab æterno fuisse, quod affirmat, malèque probat Aristoteles in principio huius libri : radix autem tam intolerabilis erroris, vt alia præter Deum æterna firmassent, fuit hoc apud ipsos axioma commune : *Ex nihilo nihil fieri potest, sed necessariò aliquà præsupposità materià mundum creatum fuisse.* Quare alij infinitum chaos, materiàmque æternam, sicut Anaxagoras, ex qua mundus factus est, dicebant. Alij, vt Democritus, æternos atomos. Alij vnum ; alij plura elementa ; alij litem, alij amicitiam ; quæ omnia ex falso principio falsè procedebant.

Nota secundò, quòd primæ rationi pro sententia Aristotelis potest addi hoc membrum : nempe, aut potuit, sed non auisset, & tunc fuisset inuidus ; quia non communicasset bonum quâdo potuit. Tertia

10. *Creare de nihilo contingit tribus modis.*

Nota tertio, quòd quando dicimus Deum aliquid de nouo producere, (quod est creare) ly de potest tripliciter sumi. Primo modo materialiter, ita vt nihil sit materia effectus producendi, quemadmodum dicimus, de ferro fit gladius. Secundo modo effectiue, ita vt nihil aliquid efficiat ; & isti duo modi sunt impossibiles. Tertio modo, vt dicit ordinem, ita scilicet vt post nihil possit fieri aliquid, quemadmodum dicimus, de nocte fit dies, & hic modus est possibilis.

Nota quartò, quòd tertius modus adhuc bifariam potest accipi. Primò, vt dicit ordinem durationis, id est, quòd præcedat aliquod tempus, in quo nihil sit de effectu, & postea producat. Secundò, vt dicit ordinem naturæ : & sic adhuc dupliciter, vel positiue, vel priuatiue. Positiue dicitur aliquid prius, cuius esse præcedit suum posterius, sicut animal in homine respectu rationalis ; & ad propositum si nihil hoc modo præcessisset, essetque positiue prius naturâ ante esse creaturæ reale, tunc formaliter conueniret creaturæ non esse ante esse, & per consequens nunquam conueniret esse secundo modo, scilicet priuatiue ; sicut priuatio conuenit materiæ. Non enim ex se sibi conuenit, sed conueniret, nisi à causa extrinseca, scilicet formâ, impediatur : & sic in proposito nihil præcedit esse creaturæ, ita scilicet quòd si à causa extrinseca, & libera, scilicet diuinâ voluntate non daretur creaturæ esse, maneret nihil, quod nihil per nullam causam veniret ; & hoc modo creatura esse creata de nihilo.

Ex his sequitur primò, quòd nulla ratio Aristotelis, aut alicuius Philosophi potest demonstrare mundum ab æterno fuisse ; quia demonstratio demonstrat verum, & verum vero consonat, & non repugnat : ergo non potest dari demonstratio contra res fidei, nam rebus fidei falsum subesse nequit, cum verissimæ sint, & diuinâ certitudine infallibiles.

Secundò, sequitur quòd Deus potuit mundum de nouo producere ; quia Deus est causa libera ; at causa libera nullâ necessitate tenetur, vt possit non facere : ergo potuit non operari, atque aded potuit mundus non fuisse ab æterno.

Tertio, sequitur quòd Deus potest aliquid de nihilo producere : quia potest aliquid immediatè causare, id est, nullâ causâ præsuppositâ cuiuscunque generis causæ ; igitur potest facere aliquid de nihilo. Antecedens probatur ; Deus est primum efficiens : ergo si aliquid non potest facere immediatè, neque etiam potest illud facere mediatè. Probatur consequentia ; Deus produxit, verbi gratiâ, A mediatè : illud medium est quid productum : ergo fuit productum mediatè, vel immediatè : si immediatè, habeo intentum : si mediatè, rursus quæto de medio, vt prius ; vel ergo deueniendum est ad aliquod immediatè productum, vel dandus est processus in infinitum. Tunc vltà, ex hoc quòd Deus producit aliquid immediatè, illud tale non habet ex se formaliter esse necessarium :

Scoti oper. Tom. II.

11. *Aristoteles negat aliquis Philosophorum demonstrare posse mundum fuisse ab æterno.*

12.

13. *Philosophi antiqui multa dixerunt nostra fidei consona.*

14.

etiam posset sic colorari: si mundus inceptit, etiam tempus inceptit; sed tempus non potuit habere initium: ergo neque mundus. Minor probatur, si tempus inceptit: ergo dabitur primum *nunc*, ante quod non fuit tempus; tunc vltra, cui liber *nunc* correspondet *mutatum esse* in motu, eo quod non datur tempus sine motu: ergo illi primo *nunc* correspondet *mutatum esse* in motu; sed ante quodlibet *mutatum esse* est motus: ergo ante illud *mutatum esse* correspondens illi primo *nunc*, est motus: ergo etiam & tempus, quia motus non est sine tempore: ergo nunquam dabitur *nunc*, ante quod non fuisset tempus; atque ita tempus non habuit principium: ergo neque mundus. His rationibus duæ aliæ addi possunt; & prima sit ista; Causa in actu simul est cum effectu in actu; sed Deus ab æterno est causa in actu: ergo debuit effectus, nempe mundus, ab æterno esse in actu. Maior est notissima: & minor etiam negari non potest: si enim Deus non sit causa in actu: ergo erat causa in potentia: ergo reductus est in actu ab aliqua causa in actu: quia id quod est potentia tale, reducitur ad actum ab eo, quod est actu tale: & tunc vel dabitur processus in infinitum, vel Deus erit mutabilis à potentia ad actum; & per consequens ab aliquo priori, quæ minimè dicenda sunt: ergo fatendum est mundum ab æterno fuisse, vt alia effugiamus incommoda. Secunda ratio est talis: Deus est exemplar omnium creaturarum; ergo creaturæ sunt ab æterno. Probatur consequentia, relatio inter exemplar, & exemplatum est realis: ergo inter extrema realia: ergo realiter creaturæ sunt æternæ. Et confirmatur, nulla relatio est habilis sine fundamento, & termino: quia ab vtroque dependet; cum ergo ab æterno in Deo sit relatio realis exemplaris: quia de nouo nihil potest Deus acquirere realiter; ne antea sit minùs perfectus quam postea: ergo etiam relatio exemplati est æterna, & etiam terminus ad quem relatio exemplaris Dei terminatur, est æternus, videlicet creaturæ: ergo creaturæ sunt ab æterno.

15. ^d *Notandum, quod ista rationes sunt probabiles, &c.* Nota, quod has rationes & quascumque alias talia probantes tenemur soluere, eo quod probant id, quod falsum est, & contra fidem; vt sic Lateranensi Concilio sub Leone X. obediamus præcipienti Christiano Philosopho, Ethnicorum Philosophorum rationibus contra fidem factis respondere, illisque satisfacere: sic enim ait sacrum Concilium: *Insuper omnibus & singulis Philosophis in vniuersitatibus studiorum generalium, & alibi publicè legentibus districtè præcipimus, vt cum Philosophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscuntur, auditoribus suis legerint, aut explicauerint (quale hoc de immortalitate animæ, aut vnitatè, & mundi æternitate, & alia huiusmodi,) teneantur eisdem veritatè religionis Christiana omni conatu manifestam facere, & persuadendo (pro posse) docere, ac omni studio huiusmodi Philosophorum argumenta (cum omnia solubilia existant) pro viribus excludere atque resoluerè.* Hactenus Concilium.

^e *Ideò aliter respondetur.* Nota, quod Deus potuit & voluit ab æterno mundum producere, sed non voluit producere ab æterno, sed in tempore: hæc enim duo stant simul, quod Deus aliquid producere possit de nouo, & quod hoc ipsum, quod producit, sit ab æterno volitum ab eo, & non aliquo nouo velle productum: quia in Deo

vnicum est æternum, & immutabile velle: vt, verbi gratiâ, si hodie volo aliquid pro cras, possum etiam cras eadem volitione ad ipsum velle; vt exemplificat Scotus. Sic in Deo imaginandum est, quod scilicet ab æterno voluit: quicquid modò vult eodem velle permanente, quo æternaliter voluit in hoc, vel in illo tempore producere; nec propter inuidiam hoc fecit, sed quia sic ipse voluit, cuius voluntas cum essentialiter bona sit, id quod vult, ordinatissimè, & quando oportet vult, nec aliqua quærenda est ratio, quia ipsa est origo, & primus fons totius rationis. Vide Scotum in 2. d. 1. q. 2. ad quartum.

^f *Ad quartum quando obicitur.* Nota, quod obiectio est Commentatoris dicentis diuersam esse rationem partium temporis, eo quod fluxæ sunt, & continuo cursu dilabentes ab ea, quæ est partium lineæ. Cæterum hæc coloratio, vt scitè hic notat Scotus, potius est fucus: nam fluxus partium solùm facit; quod idem *nunc* non permaneat sicuti punctum lineæ; sed tamen nihil vetat, quominus possit ita initium esse, vt non sit finis; atque ita finis vt non sit initium, quandoque terminatio, finitiõque in omnibus continuis eiusdem sit rationis, siue fluentia sint, seu permanentia.

Ad alias duas rationes.

Ad primam, dico quod Deus ab æterno est causa in actu, non tamen actu causans, sed potens causare: causa tamen actiua etiam in creatis nullâ sui mutatione reductur ad actum causandi. Ratio est, quia motus, siue mutatio non est in agente, sed in patiente; & sic Deus sine sui mutatione causat, & creauit: vide Scotum in 2. dist. 1. q. 2. ad secundum.

Ad secundam, dico verum esse quod Deus est exemplar, vel quod in Deo sunt exemplaria omnium rerum ab æterno; quæ vel sunt ideæ in mente diuina, vel sunt quiditates omnium rerum in esse intelligibili, & possibili productio per actum intellectus diuini. Intellectus enim diuinus suo actu producit omnium quiditates in esse cognito ante actum voluntatis; voluntas tamen diuina libera ex his possibilibus eligit, quæ vult, & producit in esse reali in tempore. Vnde quando voluntas diuina creauit hominem, creauit illum ad exemplar, & ideam hominis in diuino intellectu; & quamuis in re, ad extra in esse reali oritur relatio realis producti ad producentem, & exemplati ad exemplar in tempore, in Deo tamen nulla talis relatio oritur realis, ad productum, & exemplatum; sicut neque scibilis ad scientiam est relatio realis, quamuis scientiæ ad scibile sit; dicitur tamen Deus creator in tempore non relatione reali in ipso existente, sed in creatura, à qua denominatione extrinseca dicitur creator.

^g *De multitudine infinita dico.* Nota, quod hæc responsio est D. Bonauent. in 2. dist. 1. quæst. 2. vbi dicit, quod Aristoteles ponens mundum æternum ad euitandam infinitatem actualem, necesse est, aut ipsum ponere animæ irrationalis corruptionem, cum Alex. Aphrodisæo, aut vnitatem animarum cum Auerroë, aut circulationem, id est, transfmigrationem, cum Pythagora atque Platone; ita vt posita mundi æternitate hoc argumentum iuxta placitum D. Bonauent. efficaciter infinitatem animarum concludat; id quod etiam dicit hic Scotus. Sed quid ad hoc argumentum sit dicendum, vide ea, quæ notauius super 2. sent.

16.

17.

sent. Scor. dist. 1. quæst. 3. ad quintam rationem pro sent. Henrici de Gandauo.

QVÆSTIO II.

Verum mundus sit æternus, aut aliquis motus sit æternus, vt motus cæli?

Albert. Magn. *traff. 1. cap. 2.* Suarez *som. 2. Metaph. disp. 29. sect. 1. num. 7.* Et auctores citari quæst. *præcedenti.* apud quorum aliquos disputatur etiam quæstio de possibili.

1.

REVIVITUR quòd non: quia Deus egit mundum: ergo mundus non est æternus. Consequentia tenet, quia agere mundum est ipsum producere de non esse ad esse. Et antecedens probatur per Commentatorem in lib. de Substantia Orbis, ubi dicit quòd Deus non solum movet mundum totum, vt quidam dicunt, sed agit.

Secundò, per Aristotelem 12. *Metaph. text. 38.* ubi dicit, quòd à Deo dependet cælum, & tota natura. Nec valet, si dicatur cælum dependere à Deo in genere finis, & non in genere efficientis; quia dicunt ibidem Aristoteles & Commentator quòd in abstractis à materia idem est causa secundum mouens, secundum agens, & secundum finem, & agentem.

Tertiò, omnis mutatio est de contrario in contrarium, vel de contradictorio in contradictorium; vt patet quinto huius, text. 9. & 46. sed nulla talis est perpetua, vt patet in isto octavo.

Quartò, si aliquis motus esset æternus, maximè esset ille, qui est de eodem in idem; sed hoc non est, quia talis motus esset frustra, quia frustra mouetur aliquid ad id, quod iam habet: & idè dicitur 6. huius, text. 44. quòd impossibile est aliquid, quod mouetur, dum mouetur, esse in illo, in quod mouetur.

Quintò, impossibile est illud fieri, quod impossibile est factum esse; sed impossibile est motum perpetuum à parte post factum esse; igitur impossibile est talem motum fieri; igitur nullus est motus perpetuus à parte post: igitur nec à parte antè.

2.

Sextò, nullus motus est perpetuus, quia nec reuolutio hesternæ, nec hodiernæ, nec aliquis alius motus: igitur nullus motus est perpetuus.

Septimò, quia videmus quòd minor mundus, vt animal, mouetur postquam quieuit, & hoc ex se ipso; ergo, &c.

Octauò, grauiæ, & leuiæ; quia à sua natura intrinseca: igitur possibile est, quòd ita fuit de maiori mundo, quod moueatur post quietem, & per consequens motus eius non est perpetuus.

Nonò, omnia naturæ constantium positus est terminus augmentationis, & augmentati; sed motus est vnum naturæ constantium; igitur motus est terminus, & per consequens non perpetuus.

Decimò, nulla est quies perpetua: igitur nec motus. Consequentia tenet, quia motus, & quies opponuntur ad inuicem: igitur quot modis, scilicet perpetuo, aut corruptibiliter habet fieri vnum, tot etiam modis habet fieri reliquum.

Vndecimò, vel motus perpetuus esset naturalis, vel violentus; non naturalis, quia talis est velocior in fine, quàm in principio, vt patet 2. *Cæli*, text. 35. nec violentus, quia nullum violentum est perpetuum, vt patet 2. *Cæli*, text. 15.

Vltimò, si aliquis motus esset perpetuus, maximè esset circularis; sed nullus motus circularis est huiusmodi; ergo, &c. Minor probatur; quia motus circularis se habet ad motum rectum, quemadmodum linea circularis ad lineam rectam; sed nulla linea circularis est in infinitum excedens lineam rectam; igitur nullus est motus circularis; qui in infinitum excedat motum rectum. Oppositum arguitur per Aristotelem in 8. huius, text. 1.

3.

Notandum sicut in præcedenti quæstione, quòd fides contradicit Aristoteli in proposito; & dico notabiliter fides: quia stando in lumine naturali non potest probari, quòd quilibet motus inceperit de nouo, vt patebit soluendo rationes ante oppositum; nec etiam rationes probantes motum esse perpetuum, sunt demonstratiuæ, licet sint multum probabiles.

Lumine naturali ostendi non potest motum incepisse, vel non incepisse de nouo.

Tunc secundum Aristotelem prima conclusio est ista: Aliquis motus est perpetuus. Probat sic; quia dato primo motu, vel eius motor, & mobile fuerunt ab æterno, vel alterum incepit de nouo: si alterum incepit de nouo, & non nisi per mutationem: igitur antè primum motum datum erat alia mutatio prior; quod est impossibile, si motor & mobile fuerunt ab æterno; sed mobile quiescebat, & postea mouebatur, tunc erat aliqua causa illius quietis, quam oportuit remouere prius, quàm mobile moueretur; & hoc non potuit fieri sine motu: igitur ante primum motum datum, erat alius motus prior, quod est impossibile.

Aliquis motus est perpetuus secundum Aristotelem.

Secundò, impossibile est quòd aliquid se habeat primò vno modo, & postea aliter, sine aliqua mutatione: igitur ante primum motum datum, erat alius motus prior, secundum quem motor se habet aliter, quàm prius. Maior patet per *quid nominis* mutationis: & minor est nota, quia prius est motor non mouens, & postea motor mouens.

4.

Tertiò, quia rationabile videtur, quod semper Deus sit in perfectissimo statu; sed status est perfectior dominari aliis, scilicet toti mundo, quàm esse solum: igitur videtur, quòd semper Deus dominabatur aliis, quod non esset, nisi alia semper fuissent.

Quartò, si motus, & mundus inceperunt de nouo, vel in tempore, vel in instanti, vel in aliqua alia mensura; sed nullo modo, quia tam tempus, quàm instans, & quælibet alia mensura incepit cum mundo.

Quintò, omnia duo agentia sunt ad inuicem subordinata, sic quòd vnum est sub alio, vel ambo sub tertio: igitur est aliquid agens primum immutabile, & æternum, à quo omnia alia dependent; sed ab illo agente immutabili non potest dependere actio noua, nisi mediante motu æterno: igitur aliquis est motus perpetuus.

Verum est tamen, quòd istæ rationes in lumine naturali sunt valde probabiles; at tamen non sunt demonstratiuæ, & sunt contra fidem. Idè ad primam, dico quòd mobile incepit de nouo, sed motor fuit æternus. Et quando dicitur, non incepit sine mutatione: dico quòd immò, nec est aliqua causa inceptionis mundi, & motor, nisi voluntas diuina, quæ est ipsemet Deus. Vnde Deus creauit mundum sine mutatione. Item, Deus potuit creare mundum, & ipsum non mouere, postea mouere nullâ mutatione præcedente illum motum.

Ad secundam, dico quòd primus motor non

5.

se habuit aliter priùs, & posterius, immò eodem modo; nec oportet esse aliam mutationem ab illa, quâ tunc mouit.

Ad tertiam, dico quòd ante creationem mundi omnia erant in potestate Dei, sicut postea; & ideò status erat tunc æquè perfectus sicut nunc.

Ad quartam, dico quòd non oportet, quòd in tempore, vel in instanti, nisi ad istum sensum, quòd mundus nunc est, & priùs non fuit, alio tamen existente, scilicet Deo. Vel potest concedi, quòd in instanti initiatio temporis fiebat mundus.

Ad quintam, negatur quòd à motore immobili, non possit fieri actio noua nisi mediante motu; & de hoc fiet quæstio specialis.

Secunda conclusio Aristotelis est ista: Motus cœli est perpetuus. Probat, quia cœlum est perpetuum: igitur & motus eius. Antecedens supponitur ex 1. Cœli. Et consequentia probatur, quia nulla videtur causa, quare primò quiesceret, & postea moueretur: nam dicit Commentator quòd si ita esset, iam videretur quòd cœlum dependeret ab entibus alterius mundi, quæ essent sibi causa quandoque motus, & quandoque quietis.

Secundò, quia motor cœli est perpetuus, & immutabilis: igitur & eius motus est perpetuus. Consequentia tenet, quia ex quo eius motor est immutabilis, si vnâ vice mouet, semper mouet: & antecedens apparet 7. huius, text. 6. & inde, & 8. text. 40. & inde.

6. Tertiò, quia perpetuò fiunt generationes, & corruptiones in istis inferioribus: igitur motus cœli est perpetuus. Antecedens apparet, secundo de Generatione, text. 38. & inde. Consequentia probatur; quia motus cœli est causa huiusmodi generationis, & corruptionis, cuius signum, quia approximante Sole fiunt generationes, & ipso recedente fiunt corruptiones; modò si effectus est perpetuus, oportet, quòd causa agens, & conseruans sit perpetua.

Quartò, quia motus cœli est circularis naturaliter; igitur est perpetuus, Antecedens apparet 1. Cœli, text. 8. Et dico naturaliter circularis; quia si sit circularis violenter, consequentia non valet, vt de rota fabri. Consequentia probatur: quia ex quo in circulo nullus est punctus terminans, & super ipsum sit motus naturalis, sequitur quòd super quemcunque punctum mouebitur infinities reuoluendo.

Ad istas rationes. Ad primam, negatur antecedens, & cum hoc consequentia. Vnde Deus per libertatem suæ voluntatis creauit cœlum, & potuisset ipsum conseruasse quiescens, & postea mouere, sine hoc quòd fieret alia mutatio ab illa, quâ tunc moueret: nec ex hoc sequitur, quòd cœlum ex hoc dependeat ab entibus alterius mundi; sed à Deo præcisè.

Ad secundam, conceditur antecedens, & negatur consequentia. Ad probationem, dico quòd motor immobilis potest mouere postquam non mouit, nullâ factâ mutatione aliâ in motore, vel etiam in mobili, præter illam quâ tunc mouet.

7. Ad tertiam, negatur antecedens.

Ad quartam, concedo antecedens, & negatur consequentia. Ad probationem, dico quòd licet posset ita esse, quantum est ex parte magnitudinis, super quam sit motus, tamen firmiter credimus, quòd non sit ita: immò Deus creauit de nouo mobile, & motum; & illud mobile erit

perpetuum à parte post, tamen non perpetuò mouebitur.

Ad rationes principales diceret Aristoteles. Ad primam, *Deus*, &c. Dico quòd duplex est *agere*, siue dupliciter accipitur *agere*. Vno modo specialiter, vt est idem, quod producere de *non esse ad esse*: & sic Deus non agit mundum. Alio modo magis generaliter, vt est idem quod producere, id est, conseruare; & sic Deus agit mundum, id est, conseruat; & hoc intendunt auctoritates Aristoteles.

Ad secundam consimiliter.

Ad tertiam, concedo quòd omnis mutatio secundum se totum, vel secundum partem sui, est de contradictorio in contradictorium: verbi gratiâ, motus cœli, quatenus est de Oriente in Occidentem, est de Oriente non in Orientem, sed in quantum est de Occidente in Orientem, & è contra; & ab istis duobus componitur vnus motus, qui est ab eodem in idem.

Ad quartam, concedo antecedens. Ad improbationem, negatur; quia aliquod est mobile, quod finaliter mouetur ad acquitendum terminum, & illud si perpetuò moueatur, mouetur frustra. Aliud mouetur finaliter propter motum, ita vt eius vltima perfectio consistat in mouendo; & tale non mouetur frustra, si moueatur perpetuò.

Ad quartam, dicunt aliqui, quòd hoc est verum in permanentibus, sed non in successiuis: dico tamen, quòd motus cœli non est quid successiuum, sed est cœlum continuè motum; & ideò negatur minor.

Ad sextam, dico quòd inductio est insufficientis, quia si idem demonstraretur compositum ex omnibus reuolutionibus factis, & faciendis toto tempore æterno, verum est quòd iste motus esset perpetuus.

Ad septimam, dicit Aristoteles quòd non est simile: quia nunquam mouetur animal, nisi præcedente alio motu, scilicet sensus ab obiecto phantasie, vel imaginationis, & cum hoc motu neruorum, musculorum, & iuncturarum.

Eodem modo est de elementis, vel inanimatis, quia nunquam mouentur sursum, vel deorsum, nisi præcedente alio motu, quia huiusmodi mouentur à remouente prohibens, vel à generante, quorum neutrum potest mouere sine motu; sed sic non esset de mundo, si inciperet moueri, quia talem motum non præcederet aliquis alius, ideò non est simile.

Ad nonam, hoc intelligitur de terminò magnitudinis, vt ibidem exprimitur, & non de terminò motus, aut durationis.

Ad decimam, negatur consequentia, nec est simile, vt patuit in isto 8.

Ad vndecimam, dico quòd naturaliter. Ad improbationem, tunc esset velocior in fine, dico quòd non sequitur, nisi de motibus grauium, & leuium simplicium.

Ad vltimam, dico quòd non oportet nisi quantum ad comparabilitatem, vt patuit 7. huius, propter hoc quòd super eandem lineam circulearem infinita potest fieri reuolutio.

ANNOTATIO.

¶ *Fides contradicis Aristoteli in proposito.* Nota, quòd aliqui dixerunt, quòd Aristotelis intentio non fuit mundum, vel motum fuisse ab æterno,

Agere bisariam sumi potest.

8.

9. *Aristotelis mens de mundi æternitate explicatur.*

æterno, eo quòd dixit lib. 1. Topicorum, hoc esse problema neutrum, de quibus rationes non habemus, nempe, Vtrum mundus fuerit ab æterno, quod non dixisset, si opinio eius fuisset, quòd mundus fuisset ab æterno; neque adduxit hoc in loco ad probandum mundi æternitatem rationes demonstratiuas simpliciter, sed secundum quid, ad contradicendum antiquis docentibus inchoationem mundi modis impossibilibus. Ita sentire videtur S. Thom. 1. part. quæst. 46. art. 1. vbi etiam insinuat, neque eundem Aristotelem existimasse illas esse demonstrationes, etsi 2. contra Gent. cap. 81. dicat eum expressè posuisse mundi æternitatem. At verò Albertus Magnus 8. Phisic. tract. 1. cap. 4. ait Aristotelem in libro suo de natura Deorum, qui aliter inscribitur de Substantiis separatis, asseruisse mundum à Deo opifice fuisse creatum; at forsan intellexit creatum ab æterno in hoc sensu, quòd habet causam, vt creatio non dicat inceptionem nouam, sed emanationem, & conseruationem, quemadmodum ait, & Auicenna in sua Metaph. & quòd mundum Aristoteles æternum posuerit. Ex hoc patet, quòd non reprobat Democriti opinionem dicentis, mundum esse perpetuum, alios verò reprobat, & rationes eorum soluit, & vilipendit, dicendo: *Contraria autem his non est difficile soluere*; & postea vtitur sempiternitate motus tanquam probata ad probandum sempiternitatem primi motoris.

10. Aliter autem dicunt alij, scilicet duplicem esse factionem; vnam naturalem, & Phisicam, quæ fit præsupposito aliquo subiecto. Alteram verò simplicem, quæ creatio, vel simplex emanatio appellatur, per quam aliquid procedit de non esse ad esse nullo subiecto præsupposito. Vnde si fiat sermo de factione naturali, & Phisica, motus non est factus, nec cælum, nec materia, quamuis omnia alia sint facta à Deo, Theologicè, & supernaturaliter loquendo. Aristoteles itaque vt Philosophus naturalis debito modo esse locutus, ponendo motus, & mundi æternitatem. Cæterùm hæc responsio mihi nunquam satis fecit, eo quòd ponat veritatem contrariam veritati. Idèd alij dicunt, primò, quòd de mente Philosophi, & sui Commentatoris fuit, ponere multa entia esse necessaria, & cœterna Deo, quamuis non dixerit ea esse omnino improducta. Philosophus enim 5. Metaph. dicit quædam necessaria habere causam. Et Commentator in lib. de Substantia orbis expressè determinat, cælum & Intelligentias, (quas dicit esse æternas) productas. Secundò dicunt, quòd de intentione Philosophi, & sui Commentatoris fuit negare omnino creationem esse possibilem, vel aliquid posse fieri ex nihilo: & hoc patet primò per Philosophum 1. huius, text. 34. & per Commentatorem in multis locis irridentem eos, qui dicunt aliquid creari, vel fieri ex nihilo. Tertio, dicunt quòd secundum Philosophum nulla substantia de se possibilis esse potest, ab alio perpetuari, sicut patet ex primo de Cælo, text. 20. & 12. Metaph. text. 41. & idèd secundum eum nihil non productum ab æterno, potest perpetuò manere per aliquam potentiam. Postremò dicunt, quòd secundum Aristotelem omne possibile quandoque esse, & quandoque non esse, habet materiam, & habet contraria in se, sicut patet primo de Generatione.

11. Sed quicquid senserit Aristoteles (cùm Deus non fuerit, vt ait Albertus loco suprà relato, cap. 14.) errare potuit, & de facto errauit. Vnde,

dico primò, quòd opinio Aristotelis, & sui Commentatoris de æternitate motus, vel mundi, est erronea, falsa, & hæretica; quia, vt iam dictum est, ita est in rei veritate, quòd nihil aliud à Deo est æternum, veritas autem non contradicit veritati; quia vna est veritas: ergo nullo modo est verum, quòd mundus, vel motus, vel aliquid aliud à Deo, sit æternum. Et confirmatur per articulum Parisiensem, quo dicitur, *Quòd mundus est æternus, quantum ad omnes species in eo contentas, & quòd tempus est æternum, & motus, & materia; quia est à potentia Dei infinita, & quòd impossibile est esse inuouationem in effectu sine inuouatione in causa; error.* Item, est alius articulus, *Quòd cælum nunquam quiescet, quia generatio inferiorum, qua est finis motus cæli, non desinet, eo quòd cælum suum esse habet à motore suo, & hic conseruat cælum per motum suum. Vnde si cessaret à motu, cessaret & ab esse; error.* Et huic concordat alter art. quo dicitur, *Quòd Theologi dicentes, quòd cælum quandoque quiescet, arguunt ex falsa suppositione, & quòd dicere cælum esse, & non moueri, est dicere contradictoria; error.* Dico secundò, quòd Philosophus non solùm vt Theologus, sed etiam in quantum naturalis malè locutus est; nec opinio eius est cum fide defensionibilis, immò corrigenda est sua opinio, & suæ rationes soluendæ; vt patet per Concillium Lateranense superiùs relatum; & per articulos Parisienses, quorum vnus est, *quòd Philosophus naturalis debeat simpliciter negare æternitatem mundi, quia innititur causis supernaturalibus; error.* Secundus, *quòd impossibile est soluere rationes Philosophi de æternitate mundi, nisi dicamus, quòd voluntas primi implicat impossibilitatem; error.* Tertius, *quòd ratio Philosophi demonstrans motum cæli esse æternum, nõ est sophistica; error.* Rationes autem Philosophi sufficienter soluit hîc Scotus.

Q V Æ S T I O III.

Vtrum à motore æterno, eß immutabili possit prouenire actio noua?

Aristor. hic text. 9. Aueroes ibid. comm. 9. Albert. tract. 1. cap. 3. Alensis 1. part. quæst. 4. membr. 1. D. Bonauent. 1. disp. qu. 45. art. 2. D. Thom. lect. 9. & 1. part. quæst. 19. art. 7. Caietan. ibid. art. 2. Gregor. 1. disp. 45. Altihsodor. 1. part. cap. 15. Ferrar. 1. contra Gentes. Her. quodlib. 1. quæst. 1. Suarez disp. 3. Metaph. lect. 9. Smil. de Deo vno tract. 2. disp. 3. quæst. 2. num. 45. Roccus quæst. 3. in 8. Phisic. Vide Aueroem in Destructione def. Alexandrum in lib. de fato ad Antoninum, & Severum Imperatores.

RGVITVR quòd sic; quia motor æternus, & immutabilis est liberæ voluntatis: igitur potest producere effectum nouum sicut placet sibi.

Secundò, quia motor æternus, & immobilis potest producere effectum æternum; igitur & nouum. Consequentiã tener per locum à maiori, quia maius videtur, quòd possit producere effectum æternum, quàm nouum; & tamen æternum producit; igitur & nouum. Antecedens patet, quia producit motum cæli, qui est æternus.

Tertio, motor æternus, & immutabilis, medianre causâ secundâ, potest effectum nouum producere; igitur & se solo. Consequentiã tener per authorem de Causis; & sequitur per Theologos, qui dicunt quòd causa prima potest suspendere omnem actiuitatem causæ secundæ.

Quartò, quia reuolutio hodierna est effectus nouus, & tamen immediatè producitur à motore æterno, & immutabili; igitur à motore æterno, & immutabili potest provenire actio noua.

Oppositum arguitur per Aristotelem in isto 8. text. 9. & ponit hoc Commentator comm. 9. & in 12. Metaph. §. quòd à motore æterno, & immutabili non potest provenire noua actio, nisi mediante motu æterno. In quæstione primò videntur est, qualiter ab vno motore immobili potest provenire nouus effectus. Secundò, qualiter à diuersis motoribus immutabilibus possunt provenire noui effectus. Et tertio, qualiter sit dicendum secundum veritatem, circumscriptà ratione naturali.

Diuisio quæstionis.

2. *Agens aliud vniuersale, aliud particulare.*

Quantum ad primum, notandum quòd quoddam est agens vniuersale, quòd scilicet agit in diuersis temporibus, & in eodem tempore effectus diuersos in locis diuersis; aliud est particulare, quòd est determinatum agentis vniuersalis ad hunc effectum, vel illum immediatè.

Secundò notandum, quòd Aristoteles ponit primum motorem, & Intelligentias esse agentia vniuersalia, æterna, & immutabilia; & de agentibus vniuersalibus prædictæ duæ conditiones sunt supponendæ, scilicet æternitas, & immutabilitas: & hoc est verum de primo motore, sed non de Intelligentiis, licet hoc Aristoteles crediderit: quia secundum veritatem sunt mutabiles.

Effectus, & actio essentialis, & accidentalis.

Tertio notandum, quòd actio, vel effectus nouus potest esse substantialis, vel accidentalis. Item, potest esse nouus secundum numerum tantum, vel secundum speciem; ita vt nunquam præcesserit effectus cõsimilis in specie specialissima.

Motor æternus & immutabilis nõ potest mouere nisi motu circulari.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio est; Motor æternus, & immutabilis non potest mouere immediatè nisi motu circulari. Probatur, quia motor æternus, & immutabilis mouet infatigabiliter, & sine pœna propter hoc, quia mouet sine resistentia; & quilibet alter motus à motu circulari est cum resistentia: ergo huiusmodi motor æternus, & immutabilis non potest mouere alio motu quàm circulari, & hoc immediatè. Et probatur antecedens, quia si moueret cum resistentia iam mouere per conatum, & cum fatigatione: & per consequens mutaretur; quòd est contra suppositum, quia supponebatur, quòd esset immutabilis.

3.

Secundò, quia talis motor est æternus: igitur mouet motu æterno; sed nullus alius motus à motu circulari potest esse perpetuus: igitur talis motor non mouet immediatè nisi motu circulari: & prima consequentia tenet, quia ex quo est immutabilis, semper eodem modo se habet respectu sui mobilis, sicut priùs.

Mobile immediatum primo motori, est impassibile, & æternum.

Secunda conclusio: Mobile immediatum illi motori debet esse impassibile, & non motum nisi circulariter. Probatur, quia tale mobile est æternum, cum moueatur motu æterno: igitur est inalterabile, ingenerabile, & incorruptibile. Sed quòd non moueatur motu recto, patet, quia est corpus simplex secundum naturam, vt patet primo Cœli, text. 3.

Ex isto sequitur, quòd motor æternus, & immutabilis non mouet nisi vnicò motu vniiformi, & æterno immediatè. Probatur, quia ex quo motor est immutabilis, & mobile impassibile; & cum eodem moueat vnà vice, sequitur quòd semper eodem modo mouebit.

Si mobile immediatum mo-

Tertia conclusio: Si mobile immediatum mo-

tori immobili sit vniiforme in suis partibus, tunc ab ipso motore immobili nunquam proveniet actio noua. Probatur, quia si cœlum esset vniiforme in suis partibus quemadmodum nos imaginamur de noua sphæra, tunc nunquam aliter respiceret inferiora vnà vice, quàm alià, nisi diceretur; quòd ista inferiora mouerentur aliter respectu cœli; sed hoc esset impossibile, quia adhuc oporteret quòd iste motus proveniret à primo.

Quarta conclusio: Si mobile motoris immobili sit difforme in suis partibus, tunc ab ipso motore immobili bene potest provenire actio noua. Probatur, quia licet vniiformiter moueat vnum mobile, tamen illud mobile aliter respicit ista inferiora vnà vice, quàm alià. Et hoc propter diuersitatem partium mobilis, sicut patet de 8. sphæra, cuius nunc aliqua stella respicit vnã partem terræ, postea pars non stellam, deinde alia stellata, & sic consequenter: & sic patet ex duabus primis conclusionibus, quòd à motore immobili non potest provenire actio noua immediata, sed bene potest provenire nouus effectus à motore immobili mediatè motu æterno per quartam conclusionem, & hoc propter difformitatem partium mobilis. & hoc de primo.

Quantum ad secundum, prima conclusio est ista, à diuersis motibus regularibus potest provenire nouitas. Probatur, quia aliter non posset assignari vnde provenirent retrogradationes, stationes, & directiones planetarum, & propter istam causam Sol mouetur velociùs, quando est in æquinoctiali, quàm quando est in Tropiceis; & causa huiusmodi irregularitatis potest esse propter diuersitatem partium mobilis, & propter diuersitatem velocitatis vnus mobilis, vel alterius.

Secunda conclusio: si motus cœli sint ad inuicem comparabiles, nunquam est aliqua dispositio in cœlo, vel aspectus, vel coniunctio, aut aliquid huiusmodi, quin aliàs infinities fuerit dispositio cõsimilis, supposito quòd mundus fuerat æternus. Probatur, quia si nunquam fuerat dispositio cõsimilis, aut non infinities, sequeretur quòd illi motus non sunt ad inuicem comparabiles, ita vt ista ad inuicem conuertantur. Ex isto sequitur, quòd cum omnia ista inferiora dependant à superioribus, quòd nunquam est aliquis effectus in istis inferioribus, quin infinities fuerit effectus sibi cõsimilis secundum speciem, & sic supposita comparabilitate motuum cœlestium, non potest esse, naturaliter loquendo, aliquis effectus nouus secundum speciem.

Tertia conclusio: motus cœlorum sint ad inuicem incommensurabiles, tunc in quolibet instanti cœlum est in tali dispositione, quòd nunquam antè fuerat in dispositione sibi cõsimili, nec in posterum erit; quia da quòd sit, sequitur quòd omnes illi motus sunt ad inuicem commensurabiles, quòd est oppositum positi. Ex quo patet, quòd hoc supposito, motus cœli sint incommensurabiles, quòd semper ista inferiora sint in tali dispositione quòd nunquam antè fuerant in dispositione cõsimili, nec vnquam postea erunt, & idèd possibile est, quòd fiat aliquis effectus nouus secundum speciem, cuius nunquam similis præcessit. Et si quæratur, an motus cœlorum sint ad inuicem commensurabiles, vel non? Respondetur, quòd hoc non potest sciri per aliquam experientiam: nam in infinitum modica pars, vt millestima vnus parris mensurabilis potest reddere duas quantitates commensurabiles,

tori immobili sit vniiforme à motore non proveniet actio noua, secus est si mobile sit difforme.

4.

Effectus nouus secūdum speciem quomodo esse possit postea mūdi æternitate.

5.

Motus cœlorum an sint ad inuicem commensurabiles.

vel incommensurabiles, & sic patet qualiter à motore immobili possunt provenire diuersi effectus mediante motu æterno propter diffinitatem mobilis quantum ad suas partes.

6. Secundò, propter diuersitatem velocitatum diuersorum mobilium; & propter irregularitatem, & propter incommensurabilitatem. Sed dubitatur, an motor immutabilis potest nunc incipere mouere aliquod mobile æternum, quod nunquam actu mouit: & si sic, videtur quòd à motore immobili proveniat actio noua immediatè. Respondetur primò, quòd hoc non est possibile immediatè: quia vel ille motor immobilis moueret naturaliter, vel violenter; non naturaliter, quia cum priùs non mouebat, oportet quòd aut potentia sit augmentata, vel resistentia diminuta, vel saltem, quòd motor, & mobile sint ad inuicem applicata; sed nullum istorum potest fieri sine motu primo: igitur impossibile est, quòd incipiat primò mouere, alio motu non precedente; si voluntariè, non apparet ratio, quare nunc debet mouere, & priùs non; immò si nunc vult mouere, sequitur quòd priùs volebat mouere, & per consequens nunc non primò incipit mouere.

Secundò, dico quòd possibile est: ad imaginationem, quòd aliquid mobile æternum incipiat moueri, postquam non mouebatur; & hoc mediante motu æterno. Probat, supposito quòd motus cœli sint incommensurabiles ad inuicem; tunc posito quòd esset vna rota perpetua, cui motor esset applicatus; non potens igitur ipsam mouere propter impedimentum, tunc ex incommensurabilitate motuum cœlestium, potest provenire, quòd aliqua sphaera, vel aliqua coniunctio esset propinquo illi rotæ, quam vnquam fuerat aliqua alia toto tempore æterno, & ex approximatione posset contingere, quòd impedimentum remoueretur, & moueretur rota; verum est tamen sicut dictum est, quòd hoc est impossibile, nisi motu æterno precedente; & ista sunt dicta asserendo præcisè secundum rationem naturalem; & hæc de secundo.

Quantum ad tertium, dico quòd secundum fidem, & veritatem habemus concedere, quòd à motore immobili, scilicet ipso Deo, potest provenire actio noua immediatè, immò de facto provenit ab ipso totus mundus nouiter: & hoc persuadetur ex hoc, quòd Deus est infinitæ virtutis. Secundò, ex hoc quòd Deus est æternus: quia licet ab ipso proveniat actio noua, non propter hoc sequitur quòd ipse mutetur; sed omnis mutatio est in rebus mutabilibus, quæ ab ipso proueniunt.

Tertiò, quia, vt patuit in secunda parte, imaginabile est, quòd rota quieuerit tempore æterno, & incipiat moueri de nouo mediante motu æterno; igitur multo magis videtur, quòd Deus se solo possit ipsam incipere mouere, vel saltem non apparet aliqua repugnantia, ex quo Deus est infinitus.

Ad rationes. Ad primam diceret Aristoteles quòd motor immobilis non est liberæ voluntatis libertate contingentis, sed libertate complacentis; & illa est libertas necessitatis.

Ad secundam, negaret consequentiam: quia ex productione noui effectus videtur sequi ipsum esse mutabile, & non ex productione æterni, capiendi productionem largè pro conseruatione.

Ad tertiam, negaret consequentiam: vnde

non oportet, quòd si prima causa agat aliquod mediante secundâ, quòd se solâ possit hoc facere.

Ad quartam, diceret quòd reuolutio hodierna non est aliud, quàm cœlum hodie reuolutum; & dato quòd esset aliud, tunc diceret, quòd est effectus partialis continuatus toti motui æternos; & idèd non diceretur effectus nouus, sed antiquus.

QVÆSTIO IV.

Utrum semper moueamur?

Arist. hoc 8. Physic. 3. text. 21. Auert. comm. 21. D. Thom. lect. 5. Simpl. in 8. Physic. com. 20. Parm. & Meliss. apud Simpl. lect. Item Heracl. & Alex. apud eundem comm. 22. Alb. tract. 2. cap. 1. Egid Romanus dub. 1. in locum Philof. vit. Et seqq. Conimbric. & Ruuius in expos. cap. 3. Rocca in Paraphrasi summa 2. cap. 1.

ARGVITVR quòd sic; quia motus est in rebus mutabilibus, sicut vita in rebus animatis, vt ponit Aristoteles in principio huius 8. text. 1. sed nullum animatum potest esse sine vita: igitur nullum mobile potest esse sine motu; & per consequens omnne mobile mouetur.

Secundò, si aliquid mobile quiesceret, hoc esset pro tanto, quòd esset in suo loco naturali; sed propter hoc non: quia cœlum est in suo loco naturali, & tamen mouetur; etiam ignis in sua sphaera mouetur, vt patet i. Meteororum.

Tertiò, quia semper centrum grauitatis debet esse medium mundi: igitur semper terra mouetur; & per consequens omnia alia: quia de terra minùs videtur. Consequentia probatur: quia per calefactionem à Sole continuè aliquæ partes leuesunt; & per consequens continuè variatur centrum grauitatis.

Quartò, ignis mouetur in sua sphaera raptus impetu, cœli aer mouetur per ventum, aqua per fluxum: igitur à simili terra mouetur: igitur cum cœlum moueatur, sequitur quòd omnia moueantur.

Quintò, dato quòd non omnia moueantur, attamen hoc per nullum sensum, aut experientiam potest deprehendi propter hoc, quòd multi sunt motus insensibiles; propter tarditatem, & paruitatem: igitur ad minùs non est euidens quòd omnia moueantur.

Sextò, arguitur quòd omnia specialiter alterantur, quia cœlum continuè influit in ista inferiora; & hoc aliter, & aliter propter varietatem aspectuum cœli: igitur ista inferiora continuè alterantur: quia cœlum est causa alterationis istorum inferiorum.

Septimò, quodlibet istorum inferiorum, aut est mixtum, vel simplex elementum: si mixtum, tunc continuè alteratur propter contrarietatem, quam includit; si simplex, hoc est falsum: quia nullum est elementum purè simplex, quin sit alteratum propter continens propinquum, aut remotum.

Octauò, quia cœlum continuè alteratur secundum lumen: igitur & ista inferiora continuè alterantur. Antecedens patet, propter varietatem aspectuum partium cœli, quia vna pars cœli nunc est intensius illuminata, & deinde remissius, & sic sequenter. Et tenet consequentia: quia alteratio in causa, ponit alterationem in effectu.

Nondè

7. A motore immobili immediatè provenire potest actio noua secundum fidem.

11

21

Nonò, omnia ista inferiora senescunt: igitur continuè alterantur. Tenet consequentia, quia senectus est alteratio continua ad determinatum. Et antecedens apparet: quia in hoc est differentia inter cælum, & ista inferiora. Oppositum arguitur per Aristotelem 8. huius, cap. 5. text. 22. & inde, vbi probat, quòd aliqua sunt quæ quandoque mouentur, & quandoque quiescunt. Secundò, patet ad experientiam, quia aliqua quiescunt: igitur ita est, quòd illa quiescunt. Consequentia tenet, quia hoc sufficit Aristoteli ad probandum motum esse, quia videmus aliqua moueri.

Sensus quasi.

Notandum, quòd quæstio potest intelligi, vel generaliter de omni motu, vel specialiter de aliqua specie motus. Item, potest intelligi, vel de possibili, vel de facto, scilicet vtrum possibile sit, quòd omnia moueantur; vel vtrum ita est de facto, quòd omnia moueantur. Tunc primò tangenda est vna via; deinde alia sibi opposita.

Omnia semper mouentur.

Quantum ad primam, ponitur ista conclusio. Semper omnia mouentur, scilicet, vel motu locali, vel alterationis; & sic de aliis motibus; & de corpore cælesti conclusio non est dubia, sed solum de istis inferioribus, de quibus probatur sic: quia cælum influit aliter, & aliter in ista inferiora: igitur ista inferiora continuè alterantur. Antecedens patet 1. Meteororum. Sed quòd continuè aliter, & aliter, patet propter continuam variationem aspectuum cæli. Tenet consequentia, quia influentia recipitur ab istis inferioribus; igitur secundum quod est alia, & alia, secundum hoc ista inferiora alterantur.

3.

Secundò, quia videmus, quòd Sol per eius accessum calefacit ista inferiora, & per eius recessum ipsa continuè frigeant; igitur cum semper accedat, vel recedat, sequitur quòd semper alterentur.

Tertiò, quia non solum cælum influit per lumen, sed per alias influentias. Quod patet, quia Luna frigeat, & tamen non lumine, cum de natura luminis sit calefacere: & patet 1. Meteororum: igitur ista inferiora, licet non omnia illuminentur, possunt tamen omnia alterari; immò omnia alterantur de facto per illam influentiam; cuius signum est, quòd profundè infra viscera terræ generantur metalla, ibi tamen maximè apparet, quòd deberet esse quies.

Quartò, si poneretur quòd non omnia mouerentur, hoc esset pro tanto, quia sentimus aliqua quiescere; sed illa ratio non valet, quia aliquis est motus insensibilis propter tarditatem; vt patet de motu vmbre causato à paruo stylo. Item, quædam sunt horologia artificialiter, in quibus ponitur vnus circulus, qui in minori, quam in anno complet suam circulationem. Iteni, velocitas, & tarditas sequuntur proportionem, sed quacumque proportionem datà potest dari minor: igitur quacumque tarditate datà potest dari maior; & per consequens aliquis motus est insensibilis propter tarditatem nimiam; & sic apparet probabilitè, quòd omne mobile mouetur.

Contra conclusionem obiicitur: quia omnis motus est finitus; igitur mobile quiescit in termino motus; & per consequens non semper quodlibet mouetur. Secundò, sequeretur quòd non quodlibet mobile haberet naturam, quod est falsum, vt patet secundo huius, text. 4. Consequentia patet, quia natura non solum est principium motus, sed etiam quietis. Tertiò, sequeretur quòd frustra fieret motus naturalis. Consequens

est falsum: quia natura semper agit propter finem, vt patet 2. huius, text. 75. & inde. Consequentia probatur: quia motus naturalis est propter quietem naturalem in termino motus, & tamen per te nunquam mobile quiesceret. Quartò, aliquid mobile mouetur vno motu; deinde motu reflexo ad terminum vnde venit; igitur in intermedio quiescit, vt patet in isto 8. text. 65.

Quintò, non omne mouens mouet; igitur non omne mobile mouetur. Consequentia tenet; quia semper potentia actiua, & passiva sibi inuicem correspondent. Antecedens probatur, quia sæpè est grauitas lapidis, quando non mouet, & caliditas ignis, quando non calefacit, vt puta quando passum non est approximatum. Sextò, per Aristotelem in isto 8. text. 24. vbi dicit, quòd lapis manet, quòd non sit durior, nec mollior; & sic de aliis qualitibus per tempus; & per consequens per tempus quiescit.

Ad ista. Ad primam, aliquis est motus finitus; concedo: igitur terminatur ad quietem. Negatur consequentia; quia adhuc potest mobile moueri alio motu, licet illo desinat moueri.

Ad secundam, negatur consequentia: quia natura bene est principium quietis secundum quid, aut à motu locali, licet non sit principium quietis ab omni motu.

Ad tertium, negatur consequentia: quia sufficit, quòd in termino mobile quiescat quiete oppositâ motui, quo tendebat ad suum locum.

Ad quartum, negatur consequentia: & dato quòd concedatur consequentia, sufficit quòd in intermedio quiescat secundum quid.

Ad quintum, negatur consequentia: quia vt in pluribus mouens non potest moueri nisi vnicò motu; sed mobile potest moueri diuersis motibus. Secundò, quia vt in pluribus mouens non potest moueri nisi vnum mobile; sed vnum mobile potest moueri à diuersis motoribus.

Ad sextum, concedo quòd manet per tempus, quòd non sit sensibilis variatio, sed hoc non obstat, quin continuè varietur. Et ad auctoritatem Aristotelis post oppositum, dicitur quòd Aristoteles vult, quòd aliqua quiescunt secundum quid, vt à motu locali, vel quòd ipsorum non apparet mutatio sensibilis.

Ad secundum de experientia, dico quòd non est simile de motu, & quiete; quia motus percipitur ex hoc: quia res aliter se habent prius, & posterius; modò nunquam aliqua percipiuntur, aliter se habere, quin aliquo modo aliter se habeant: sed quies percipitur ex hoc, quòd res eodem modo se habent: modò aliqua videntur eodem modo se habere, quæ tamen aliter se habent propter diuersitatem insensibilem, & de hoc de prima via.

Quantum ad secundam, potest teneri probabiliter, quòd non omnia mouentur; & est prima conclusio de motu locali. Possibile est omnia moueri localiter. Probatur de massa grauium, de qua minus videtur: quia dicit Commentator 2. Cæli: possibile est, quòd ad vnam partem terræ fiat tanta additio grauitatis, quòd sufficiat mouere aërem circumdantem terram; & per consequens tunc variabitur centrum grauitatis; & per consequens centrum magnitudinis terræ, & per consequens tota terra mouebitur; & possibile est, quòd quandoque ita fit de facto, propter constructionem aliquius ciuitatis, vel turris, aut propter magnum pulsus aquæ ad vnam partem terræ.

Non omnia semper mouentur.

Secunda conclusio : Non semper est ita de facto : quia non quilibet excessus grauitatis sufficit mouere aërem circumdantem terram : sicut in æquilibrio si appenderentur æqualia ; non quodlibet graue additum alteri eorum facit motum propter difficultatem, quæ est in descendendo aërem, sed in vacuo quilibet excessus bene sufficeret.

De augmentatione autem, generatione, & corruptione, notum est, quod ab istis motibus aliqua quiescunt; de alteratione verò est prima conclusio, Non semper omnia alterantur. Probat, quia multa sunt, quibus contraria non sunt semper applicata : igitur multa sunt quæ non semper alterantur. Consequentia tenet: quia omnis alteratio fit à contrario applicato, vt patet 1. de Generat. Probat, antecedens, quia, vt videtur, ignis in sua sphaera, scilicet in medio sphaeræ non habet contrarium applicatum. Item, partes centrales terræ, quibus nullum contrarium videtur applicatum. Item, partes intermedias in mixtis solidis, cuiusmodi sunt lapides, & metalla. Contra istas conclusiones sunt rationes ante oppositum.

6. Ideò ad primam, dico, quod Aristoteles hoc intelligit de motu cæli, quem similitudinariè vocat vitam, eo quod est causa vitæ istorum inferiorum. Ad secundam, concedo consequens: quia terra quiescit propter hoc, quia est in suo loco naturali. Et si instetur de igne; dico, quod ibi est impedimentum, & de cælo non est simile; sicut de illis qui rectè mouentur. Ad tertiam, Negatur consequentia: quia, vt dictum est, non quilibet alleuatio alicuius partis terræ, sufficit ad mouendum terram, & hoc propter aërem circumdantem, qui resistit. Ad quartam, dico, quod non est simile, quia terra est corpus solidum, fixum, & manens, & idè non est simile sicut de aliis elementis. Ad quintam, dico, quod potest comprehendere per rationem deductam ex sensu. Ad sextam, negatur consequentia, & conceditur antecedens: quia aliqua sunt in istis inferioribus, ad quæ non attingit influentia cæli, sicut partes centrales terræ. Item, multa sunt, quæ licet attingit influentia cæli, tamen fortè pro tunc non dominatur ad alterandum: igitur possibile est, quod tunc quiescat. Ad septimam, concedo: modò dico, quod possibile est, quod nec mixtum elementum alteret, nec mixtum homogeneum; sed mixta heterogenea, & alia coniuncta cum contrariis continuè alterantur. Ad octauam, potest concedi antecedens de cælo, & de partibus cæli, excepto Sole, cuius fortè lux non intenditur, vel remittitur per aspectus aliarum stellarum; sed negatur consequentia, quia multa sunt in istis inferioribus, ad quæ non attingit huiusmodi alteratio. Ad nonam, negatur antecedens, quia simplicia elementa, & mixta homogenea non senescunt, nec alterantur nisi contrario applicato. Et si dicatur, quod nunquam corrumperentur; negatur consequentia, quia vincet constellatio, per quam applicabitur corruptioni.

EXPOSITIO TEXTVS.

7. **P** *Principium 1 autem considerationis.* Iste est secundus tractatus huius octauæ, in quo Aristoteles determinat de dispositione entium, quæ est in semper, vel non semper moueri, vel quiescere: *Scoti oper. Tom. I I.*

& diuiditur in septem capitula. In primo capitulo ostendit, quod aliqua entia, quandoque mouentur, & quandoque quiescunt. In secundo ostendit, quod in motu, motor, & mobile distinguuntur. In tertio ostendit, quod est deuenire ad aliquod mouens, quod si moueatur, mouebitur à se ipso. In quarto ostendit, quod non est necesse omne mouens semper moueri ad hoc, quod moueat. In quinto concludit, quod est deuenire ad aliquod mouens immobile. In sexto ostendit, quod est aliquis motus continuus, & perpetuus. Et in septimo ostendit, quod aliqua semper mouentur, & aliqua quandoque mouentur, & quandoque quiescunt. Secundum ibi: *Reliquum est igitur.* Tertium ibi: *Hoc autem dupliciter.* Quartum ibi: *Ad dicta autem.* Quintum ibi: *Non ergo necesse est.* Sextum ibi: *Quod autem non est ipsum.* Septimum ibi: *Esse igitur quadam.* Primum capitulum diuiditur; quia primò præmittit vnã diuisionem. Secundò prosequitur membra illius diuisionis. Tertio proponit de aliis tractare in aliis tractatibus. Et quartò, recolligit determinata. Secunda ibi: *Omnia igitur.* Tertia ibi: *Omnia ferè autem.* Quarta ibi: *Principium autem rursum.* Diuisio 2 quam præmittit, habet duo membra. Nam entia naturalia, vel omnia se habent vno modo, vel omnia tribus, vel duobus modis: si vno modo, hoc est tripliciter; quia vel omnia semper mouentur, vel omnia semper quiescunt, vel omnia aliquando mouentur, & aliquando quiescunt. Si autem entia naturalia se habent duobus modis, hoc est tripliciter; quia vel aliqua semper mouentur, & omnia alia semper quiescunt, vel aliqua semper mouentur, & omnia alia quandoque mouentur, & quandoque quiescunt. Si verò se habeant tribus modis, tunc hoc est vnicò modo; quia aliqua semper mouentur, & aliqua semper quiescunt, & aliqua quandoque mouentur, & quandoque quiescunt, & istud membrum probabitur esse verum, vt postea patebit.

Diuisio entium naturalium in respectu ad motum.

8. *Omnia 2 igitur.* Hic prosequitur membra dictæ diuisionis, & primò ostendit, quod impossibile est omnia quiescere. Secundò quod impossibile est omnia moueri, ita quod nihil quiescat. Et tertio ostendit quomodo aliqua quandoque moueantur, & quandoque quiescant. Secunda ibi: *Ferè autem.* Tertia ibi: *At verò.* Prima conclusio est ista. Impossibile est omnia quiescere. Probat, deducendo ad aliqua inconuenientia, quia tales negant sensum, quærentes rationem; modò infirmitas quædam intellectus est quærenter rationem, vbi habetur experientia sensus.

8. Text. 22.

Sed contrà: quia sæpe sensus errat in iudiciis; & per rationem corrigimus errores sensus: igitur non est infirmitas quærenter rationem, vbi habetur experientia sensus. Responderet, quod quando sensus errat, & quod per rationem sæpe corrigitur error sensus; sed hoc est per alia sensata, mediantibus quibus percipimus illum errorem; sed in casu, quo sensus iudicat aliquid, & per alia sensata non possumus experiri oppositum illius iudicij, tunc firmiter est assentiendum illi iudicio, nec vltra hoc est quærenda alia ratio, immò vltra hoc quærenter rationem est infirmitas intellectus non potentis meditari, de per se manifesto, vel dubio. Secundum inconueniens: quia licet dubium esset de ista vniuersali, omnia mouentur, attamen de particulari nulla est ambiguitas. Tertium inconueniens, quia negans

Infirmitas est intellectus quærenter rationem vbi habetur experientia sensus.

7. Text. 21.

notum non solum contradicit scientiæ naturali, immò etiam contradicit^b cuilibet alij scientiæ; nam quælibet scientia saltem exercendo actum suum, utitur motu. Quartum inconueniens, quia motum esse est principium in scientia naturali, ut patet primo huius, text. 11. modò ad naturalem non spectat reprobare sua principia, sed nec ad Metaphys. spectat arguere suas suppositiones.

9. *Ferè 3 autem.* Hic Aristoteles ostendit, quòd impossibile est omnia moueri, & ducit ad sex inconuenientia. Secundum ibi: *Et dicunt quidam.* Tertium ibi: *Amplius.* Quartum ibi: *Atque lapis.* Quintum ibi: *Et de ipso.* Sextum ibi: *Amplius autem.* Primum inconueniens est, quòd sicut dicentes omnia quiescere, negant sensum, ita dicentes^c omnia moueri, dicunt falsum, & contra sensum: immò non solum natura est principium motus, immò etiam quietis; tamen dicere omnia moueri, est minus contra scientiam naturalem, quam dicere omnia quiescere.

Et dicunt quidam. Secundum inconueniens est: & recitat primò dicta antiquorum. Vnde antiqui dicebant omnia moueri, tamen de aliquibus non apparet sensui propter tarditatem motus. Contra Primò, quia non est possibile semper augmentari, vel diminui: sed est dare quietem intermediam: vnde isti sunt motus contrarij, & inter quoslibet motus còtrarios necessariò cadit quies media, vt postea probabitur. Secundò, quia sic dicere esset idem, sicut dicere quamlibet guttam cadentem remouere aliquam partem lapidis; modò hoc est falsum: quia multæ guttæ disponunt lapidem, & vna cauat lapidem dispositum. Tertio, quia sic dicentes, dicerent quòd ligna, quæ putrescunt, vel ædificia, quæ corruunt, semper post eorum factionem tenderent ad eorum corruptionem, alterando: modò hoc non est necessarium, immò quandoque remanent in statu. Quarto, quia eadem ratione diceretur, quòd semen, quod ponitur in terra, vel iacens in terra, statim à principio, quando poneretur, ascenderet de terra; modò hoc est falsum: quia primò disponitur ad pullulationem, & totum simul diuidit postquam acquieuit. Quintò, quia sic diceretur, quòd duo non potentes trahere nauem, traherent nauem insufficienter, quod est falsum; quia videmus, quòd duo non sufficiunt trahere, & cum tertius superadditur illi, sufficiunt. Sextò, quia tunc, quando aqua congelatur, diceretur, quòd semper antè disponebatur ad congelationem; modò hoc est falsum, quia aliquando remansit in statu, & modò congelatur postea simul; & omnia ista exempla probant non quòd alteratio fiat subito, sed quòd post longas quietes incipiunt fieri huiusmodi alterationes.

10. *Amplius cum agrotauerit.* Tertium inconueniens, quia cum infirmus sanatur, iam mutatur ad sanitatem; & illà habità quiescit: quia si moueretur, vel moueretur in sanitatem; & hoc non: quia iam habet sanitatem: vel in aliud; & illud non oportet.

At quòd lapis. Quartum inconueniens, quia videmus lapidem mouere per longa tempora, sine hoc quòd fiat durior, vel mollior; quod non esset, si omnia essent in continuo motu.

Et de 4 ipso ferri. Quintum inconueniens, quia videmus, quòd lapis multo velocius descendens deorsum, quiescit in termino motus, quod non esset, si omnia continuè mouerentur.

Amplius autem terra. Sextum inconueniens; quia videmus, quòd corpora naturalia non remouentur à suis locis, nisi per violentiam, & cum magno conatu respectu mouentis, quod non esset nisi in locis suis quiescerent, & recolligit, & patet in littera.

At verò neque. Hic ponit tertiam conclusionem, scilicet impossibile est entia se habere duobus modis, ita vt aliqua semper quiescant, & aliqua semper moueantur, & quòd aliquando moueantur, aliquando quiescant: & ducit ad quædam inconuenientia: Primò, quia hoc est contra experientiam, vt dictum fuit priùs in alijs rationibus. Secundò, quia augmentatio est motus in perfectam quietem, quâ habità, est motus.

Tertio, quia motus violentus non potest esse perpetuus, quia fit ex quiete naturali. Quarto, quia generatio, & corruptio sunt mutationes; & tamen non possunt esse perpetuæ, quia sunt inter certos terminos. Quintò, quia ferè omnis motus est quodammodò generatio, & corruptio; ideò cum generationes, & corruptiones non possunt esse perpetuæ, nisi per quietes interpositas, sequitur, quòd aliquâ interpolatione quandoque mouentur, & quandoque quiescunt; quod fuit probandum.

Censere 5 autem omnia. Hic proponit reductionem de istis membris ad loca alia: quia postea ostendetur, quòd primum mouens est mobile, & quòd primum motum semper mouetur.

Principium 6 autem rursum. Hic recolligit præcedentia. Et Primò recolligit primam diuisionem. Secundò recolligit conclusionem. Et Tertio recolligit alias duas. Secundum ibi: *Quod igitur.* Tertium ibi: *Similiter autem.* Primò recolligit diuisionem de verbo ad verbum, sicut ponebatur priùs.

Quod igitur. Hic recolligit primam conclusionem, dicens, quòd impossibile est omnia quiescere; quia licet aliqui dicebant quòd omnia sunt ens mobile; hoc tamen non obstante, dicimus, quòd aliquid mouetur: & ad faciendum fidem de isto, sufficit sensus; quia quærere rationem de illo; vbi habemus dignius ratione, est opus malè iudicantis, eo quòd non potest discernere, quod est melius, vel peius credibile, aut quod est principium, vel deductum ex principiis.

Similiter autem. Recolligit alias duas conclusiones, & dicit quòd ad omnia ista sufficit fides, quam habemus per sensum.

ANNOTATIONES.

^a *Diuisio quam præmittit, habet duo membra.*

Nota, quòd hæc diuisio habet sex membra, vel septem; iuxta septem opiniones antiquorum de motu. Prima opinio fuit, quòd omnia semper quiescunt, quod fuit placitum Zenonis cum Parmenide, & Melisso; & hæc opinio est contra sensum. Secunda opinio fuit, quòd omnia semper mouentur, sicut dixit Heraclitus, quæ est etiam contra sensum: & istæ duæ opiniones contraria simpliciter affirmant, ram ex parte subiecti vniuersalis, quam ratione modi prædicati semper. Tertia opinio est, quòd omnia quandoque mouentur, & quandoque quiescunt, quæ fuit opinio Anaxagoræ & Empedoclis, vt visum est suprà. Et isti duo modi sunt subcontrarij, ratione modificationis prædicati aliquando; sed contrarij ex parte subiecti, omnia.

Quarta

Impossibile est aliquam entiam semper quiescere, & aliquam semper moueri.

II.

Text. 25.

Text. 26.

Inter motus contrarios cadit quies media.

Vide contra-dictionem Zimara.

12. Opiniones septem de motu.

Text. 24.

Quarta opinio est, quod omnium rerum quædam semper quiescunt, & quædam semper mouentur, sicut dixit Pythagoras & post Epicurus; vt refert Albertus. Quinta opinio est, quædam non omnia quandoque mouentur, & quandoque quiescunt. Sexta opinio est, quod quædam quiescunt semper, & alia mouentur quandoque, & quandoque quiescunt. Septima opinio est, quod inueniuntur in entium diuersitate tres modi simul, scilicet quod quædam mouentur semper, & quædam quiescunt semper, & quædam quiescunt quandoque, & mouentur quandoque; & de hac in præcedentibus, & sequentibus est principalis intentio.

b *Immo etiam contradicit cuilibet, &c.* Nota, quod non solum Physicus naturam motus speculatur, verum & Metaphysicus de altissimis eius causis & principiis, sed & moralis Philosophia; & Rhetorica de actionibus docet, quæ in motu consistunt, de quibus & Dialectica ratiocinatur: quoniam etiam & Mechanicæ artes motuum sunt directiæ, vt ars extruendarum nauium, & nautica motum nauis considerant, & equestris motum equi. Adde quod & Mathematicus qui abstrahit à motu, nonnullam eius imaginationem habet dum ait à quolibet in quodlibet punctum lineam duci. Qui ergo motum aufert, omnes vult scientias, & artes de medio sublatas.

c *Ira dicentes omnia moueri.* Nota, quod Niphus Heracliti opinionem defendere contendit, dicens Aristotelem hic nihil aliud condemnare, quam quod omnia per se semper moueantur; quod autem à se, vel extrinsecus omnia sint in perpetuo motu, id (inquit) Aristoteles non negat. Cæterum quomodo sustineri possit omnia continè moueri, optimè docet Scotus in *quæst. 4.* vide eum.

EXPOSITIO TEXTVS.

Text. 27. **R**eliquum est igitur considerandum. Hoc est secundum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit, quod in omni motu mouens & motum distinguuntur: & Primò proponit intentionem in generali. Secundò ponit quandam diuisionem. Tertid prosequitur membra illius diuisionis: & Quartò concludit propositum suum. Secunda ibi: *Mouentium igitur.* Tertium ibi: *Et maximè.* Quartum ibi: *Si igitur omnia.* Proponit igitur, quod nunc est considerandum, vtrum omnia quandoque moueantur, & quandoque quiescant; vel vtrum sit aliquod semper motum, & aliquod semper mobile.

Mouentium igitur. Hic præmittit duas diuisiones: secundò combinat membra diuisionis in inuicem, ibi: *Quod enim.* Primò dicit, quod eorum quæ mouent, & mouentur, quædam mouent, & mouentur per se; & quædam per accidens: & accipit hic per accidens, provt hic distinguitur contra per se: & primò, ita quod illud dicitur moueri per accidens, quod solum mouetur secundum partem, vel quod mouetur ex eo, quod est in alio. Secunda diuisio: Eorum quæ mouentur per se, quædam mouentur à principio intrinsecò, & alia à principio extrinsecò. Item, quædam mouentur naturaliter, & alia violenter.

Quod enim. Hic combinat membra diuisionum ad inuicem, quodlibet declarando, dicens Primò, quod illud quod mouetur, à se ipso mouetur naturaliter, sicut animal mouetur à se ipso;

Scoti oper. Tom. 11.

& vniuersaliter omne illud, quod habet in se principium intrinsecum sui motus, mouetur naturaliter. Secundò addit quod animal contingit moueri naturaliter, & violenter. Et potest exponi vno modo, quod animal potest moueri violenter, vt si proiciatur sursum. Alio modo, quod animal mouetur naturaliter, quantum est ex parte animæ; mouetur ramen violenter consideratà naturâ elementi, de cuius natura est animal à domino: nam animal est de natura terræ propter grauitatem, & ideò quantum est ex parte terræ animal mouetur violenter. Tertid, declarat membrum, dicens, quod eorum, quæ mouentur ab alio, quædam mouentur violenter, vt ignis deorsum, & terra sursum: alia naturaliter, vt partes animalium, si moueantur secundum dispositionem, & iuncturarum membrorum exigentiam: quia si moueantur membra secundum iuncturas iuxta consuetum modum naturæ, tunc dicuntur moueri naturaliter; & si opposito modo, tunc dicuntur moueri violenter.

Et 2 maximè. Hic declarat principale intentum, prosequendo in membris dictæ diuisionis: & ostendit, quod in omni motu mouens, & motum distinguuntur. Et Primò in iis, quæ mouentur violenter. Secundò, in iis, quæ mouentur ex se. Tertid in iis, quæ mouentur naturaliter, licet non ex se, cuiusmodi sunt grauias, & leuias simplicias. Secundum ibi: *Postea autem.* Tertium ibi: *Maximè autem.* Primò dicit, quod maximè manifestum est in his, quæ mouentur violenter, quod mouens distinguitur à moro: quia ibi mouens est extrinsecum moto, vt patet in proiectu lapidis.

Postea autem. Hic declarat idem in iis, quæ mouentur ex se, dicens, quod post illa, quæ mouentur violenter, manifestum est in illis, quæ mouentur secundum naturam ex seipsis, quod mouens distinguitur à moro, quia in animalibus anima est mouens, & residuum motum. Sed dubitatur an in animalibus mouens, & motum distinguantur secundum situm, vel non, quemadmodum nauis, & trahens nauem situaliter distinguuntur? Respondetur, quod in motibus animalium primum mouens est anima, sed non immediatè: quia anima mouet musculos, & medianibus musculis motis mouet neruos, & nerui moti mouent membra, vt pedes, & tibias, quibus motis, portatur corpus animalis; modò anima, & corpus sunt mouens, & motum indistincta secundum situm, sed alia membra, quorum vnum est mouens, & aliud motum, situaliter distinguuntur.

Maximè autem. Hic declarat intentum in grauias, & leuias, quando mouentur naturaliter: & Primò proponit esse dubium de istis. Secundò ostendit quod grauias, & leuias non mouentur à se ipsis. Et Tertid ostendit à quibus motoribus moueantur. Secundum ibi: *Et namque.* Tertium ibi: *Sed accidit.* Primò dicit, quod maximè dubium est de elementis, simplicibus scilicet de grauias, & leuias, de quibus manifestum est, quod mouentur ab alio; quoniam mouentur ad locos oppositos suis locis naturalibus; sed immanifestum est à quibus moueantur, quando mouentur ad loca; ad quæ inclinantur secundum naturam.

Et 3 namque. Hic probat, quod grauias, & leuias non moueantur à se ipsis, per quatuor rationes. Secunda ibi: *Et sistere.* Tertia ibi: *Quare si in ipso.*

Text. 28.

15.

Text. 29.

Grauias, & leuias non mouentur à seipsis.

Qui motum aufert, omnes scientias, & artes destruit.

13.

Text. 27.

Vide contra diuisionem Zimara.

14.

Quarta ibi : *amplius quomodo*. Prima ratio : Illud non competit graui, & leui simplicibus, quod est proprium animatorum; sed moueri à se est proprium animatorum : ergo, &c. Secundò, illa quæ mouentur ex se, possunt ex se quiescere sine impedimento extrinseco, prius quàm attingant ad terminum motus, ad quem naturaliter inclinantur, vt patet de animalibus : sed grauia, & leuia simplicia non possunt quiescere, donec ad illum terminum perueniant, ad quem naturaliter inclinantur : ergo, &c. Tertiò, illud quod mouetur ex se, potest moueri naturaliter ad diuersas differentias positionis; sed graue, & leue non mouentur, nisi ad vnam differentiam naturaliter : ergo, &c.

16.
Text. 30.

Quartò, omne 4 quod per se mouetur diuiditur in partem per se mouentem, & partem per se motam; sed graue, & leue simplex non sic diuiditur : ergo, &c. Maior patet, quia animal diuiditur in animam, quæ est per se mouens, & in corpus, quod est per se motum : quia habet in se dispositiones actuales potentes resistere, & causare successionem in motibus prouenientibus ab anima : & minor patet, quia præter formam elementi simplicis non est in elemento nisi materia prima, cum dispositionibus naturaliter consequentibus formam elementi, quorum nullum potest causare successionem in motu nato prouenire à forma elementi.

Text. 31.

Sed 5 accidit ad hoc. Hic inquit à quo mouentur grania, & leuia simplicia : & primò præmittit duas distinctiones. Secundò, respondet cuidam dubitationi : & tertiò ostendit à quibus mouentur grauia, & leuia. Secunda ibi : *Attamen queritur hoc*. Tertia ibi : *Potentia autem est*. Primò ponit duas distinctiones. Secundam ibi : *Quoniam autem*. Prima distinctio est, quòd quoddam est ^b mouens, siue motum quod de sui natura non mouet, vt si dicatur, quòd baculus mouet lapidem; aliud est mouens à natura propria, vt quando dicimus, quòd calidum est calefactiuum, vel etiam mouet potentia calidum, scilicet frigidum. Similiter, quoddam est mobile ex natura propria in aliquem locum, vt ignis in sursum, & terra in deorsum; sed aliud est mobile violenter in aliquem locum; vt ignis deorsum, & terra sursum.

Text. 32.

Quoniam 6 autem. Secunda distinctio, quòd aliquid dicitur in potentia ad aliquid dupliciter. Vno modo in potentia essentiali; & sic non habens scientiam dicitur in potentia essentiali ad considerandum, quia prius oportet generari scientiam, antequam consideret. Isto modo etiam ignis dicitur in potentia essentiali ad mouendum deorsum, & huiusmodi potentia non reducit ad actum nisi à generante, vt à doctore qui generat scientiam, vel à frigiditate, quæ generat grauitatem. Alio modo aliquid dicitur in potentia accidentaliter, vt habens grauitatem potest moueri deorsum, quando impeditur sursum; & talis potentia reducit ad actum à remouente prohibens.

Aliquid dicitur esse in potentia dupliciter essentialiter, vel accidentaliter.

17.

Attamen queritur. Respondet cuidam dubitationi; quia aliquis quæret, quæ est causa, quare graue exiltens sursum mouetur deorsum : & eodem modo de leui à contrario. Respondet Aristoteles quòd huius non est alia causa, nisi quia ista ex naturis propriis nata sunt sic moueri, vt hoc sursum, illud deorsum.

Grania, & leuia à quo mouentur.

Potentia autem est. Hic ostendit à quibus moueantur grauia, & leuia, dicens, quòd si graue mo-

ueatur, mouetur immediatè à generante; sed si non moueatur, tunc vel hoc est, quia habet grauitatem, & prohibetur; vel quia non habet grauitatem, sed potest habere, & moueri deorsum, & tunc mouetur graue à generante, vel à remouente prohibens.

Si igitur 7 omnia. Hic infert conclusionem principaliter intentam, scilicet quòd in omni motu mouens distinguitur à moto, sub istis verbis, *In omni motu inueniuntur mouens, & motum distincta*. Probatur primò, in motu violento hoc est manifestum. Item in motu, quo animalia mouentur ex se. Item, in motibus naturalibus grauium, & leuium simplicium hoc est declaratum : igitur cum non sint alij motus, sequitur quòd in omni motu erunt mouens, & motum ab inuicem distincta.

Text. 33.

ANNOTATIONES.

Addit quòd animal contingit moueri naturaliter. Nota, in quolibet animato duplicem inueniri motum. Alter est secundum quòd est mixtum; & sic mouetur ad motum elementi prædominantis. Alter est secundum quòd est animatum, vt motus progressiuus. Primi motus principium est mixtum, eo modo quo dicimus de grauibus se mouere, & habere principia motus. Secundi, scilicet motus animati principium est anima. Secundò differunt : quia ille motus non fit secundum cognitionem, sed secundum naturalem appetitum, siue inclinationem prouenientem, à dominio elementi; & sic est determinatus ad vnum, scilicet ad deorsum : quia corpora magis habent de terra; motus autem ratione animæ proueniens, sequitur apprehensionem, quæ non est semper respectu vnus loci, & situs : quia appetitus sequens cognitionem non est semper determinatus ad vnum. Tertiò differunt : quia in motu priori, scilicet naturali, non potest intrinsecè se sistere, vt si animal à turri cadat, non poterit in medio sistere, si velit; sed in motu, cuius anima est principium, potest sistere per intrinsecum.

18.
Animatorum duplex est motus.

Ex hoc sequitur primò, quòd vterque istorum motuum est animali naturalis; sed naturalior est motus, cuius anima est principium. De primo motu patet : quia motus naturalis est à principio naturali; sed in animali est huiusmodi principium tam actiuum, quàm passiuum ad hos motus : ergo sunt illi naturales. Secundum docet Scotus in 4. *distinct. 49. quæst. 14*. Quod in hunc modum probat; Quodcumque sunt aliquæ potentie ordinatæ, naturalitas potentie superioris est maior, quàm potentie inferioris; vt patet quando graue ascendit sursum ne detur vacuum; ergo naturalius est corpori perfici ab anima, & quòd motu moueatur competenti animæ, quàm quòd moueatur motu proprio ad centrum, in quantum graue.

Secundò, sequitur, quòd motus progressiuus animalis, secundum quòd talis motus anima est principium, est naturalis, immò motus sursum, quando in patriam sancti volabunt, & non deficient, erit motus naturalis, est tamen modò secundum quid violentus; quia corpus est repletum humoribus grossis, qui reddunt hominem pigrum, & causant, vt defatigetur animal.

Tertiò, sequitur, quòd corpora mortua apparent grauiora, non quia plus habent materie,

19.

aur

aut quantitatis, quàm habeant in vita; sed quia spiritus vitales corrumpuntur, & inducuntur humores grossi, quanto enim corpora habent spiritus subtiliores, & humores minus grossos, agiliùs mouentur: quia anima habet minùs impedimenti: hoc intelligitur, si cætera sint paria.

b *Quoddam est mouens siue motum.* Nota, quòd prima distinctio sic intelligitur: Mouentium quædam mouent per se, & secundùm naturam; quædam verò per accidens, & extra naturam. Exemplum secundi, vt vectis, sagitta, vel baculus mouet grauiam, vt puta lapidem; sed hoc non est per suam naturam, & per se; nam si baculus poneretur extra lapidem, & non moueretur ab alio, non moueret ipsum lapidem, sed cum eo quiesceret. Exemplum primi, vt si actu calidum, puta ignis, calefaciat potentiã calidum, puta aquam; & eodem modo distinguitur de mobilibus: quædam enim mouentur secundùm naturam, sicut ignis sursum, & terra deorsum: quædam verò contra naturam, sicut è contrario.

c *Secunda distinctio, quòd aliquid dicatur in potentia.* Nota, quòd duplex est potentia, quædam ad actum primum, quæ est forma, vel dispositio: alia est ad actum secundum, quæ est operatio consequens formam, vel dispositionem, sicut scientia est actus primus, & considerat actus secundus. Prior potentia appellatur essentialis, quia ad formam, quæ est principium operandi: posterior dicitur accidentalis, quia est ad operationem. Addiscens ergo est in potentia ad actum primum, sciens autem potest esse in potentia ad actum secundum. Similiter caliditas est actus primus, & calefacere actus secundus: frigidum ergo est in potentia essentiali, seu ad actum primum: sed calidum est in potentia accidentalī, quia potest esse in potentia ad actum secundum. Et similiter grauitas, & leuitas sunt actus primi, sed motus sursum, & motus deorsum sunt actus secundi; aqua ergo est in potentia ad hunc actum primum, qui est leuitas; aer verò, vel ignis aliquando est in potentia ad actum secundum, qui est moueri sursum. Inter autem huiusmodi potentias hæc est differentia: quia quod est in actu primo, & in potentia ad actum secundum, potest statim transferri ad actum secundum, si fuerit ei applicatum obiectum, & non fuerit extrinsecum impediens, nec ad hoc, quòd transferatur ad actum secundum, indiget motore extrinsecò; calidum enim statim calefacit, si sit ei calefactibile approximatam; & actu sciens potest statim considerare, nisi sit aliquid impediens.

21. Sic etiam actu graue si sit sursum, statim mouetur deorsum, nisi sit extrinsecum impediens. Illud verò, quod est in potentia essentiali, seu ad actum primum, non potest exire in operationem, siue in actum secundum sine motore extrinsecò, à quo generatur actus primus: frigidum enim non potest calefacere, nisi priùs efficiatur calidum ab aliquo extrinsecò gerante in eo caliditatem: nec aliquid actu graue mouetur sursum naturaliter, nisi fiat leue per motorem extrinsecum generantem in eo leuitatem: atque aded ad hoc, quòd leue incipiat moueri sursum, indiget motore extrinsecò, scilicet gerante in eo leuitatem, si sit in potentia essentiali, siue in potentia ad actum primum: vel indiget remouente prohibens, si sit actu leue, & in potentia accidentalī, siue ad actum secundum. Et quamuis

graue, vel leue sic moueatur ab extrinsecò motore, ipsum tamen existens solùm in potentia accidentalī, mouetur à sua forma, vel à sua grauitate, vel leuitate, per quam narum est naturaliter moueri sursum, aut deorsum effectiue, & per se, & immediatè, si fuerit graue sursum, & non fuerit impediens: leue enim operabitur mox, nisi aliquid prohibeat.

QVÆSTIO V.

Vtrum in omni motu mouens, & motum ab inuicem distinguantur?

Aristot. hic text. 26. & 40. Auerroës ibid. D. Thom. in locum Philof. citat. & 1. cont. gent. cap. 13. Scotus 9. *Meta. phys. quæst. 14.* Ant. Andr. ibid. quæst. 1. Gregor. in 2. *diff. 6. quæst. 1. art. 3.* Iandunus 3. *Phys. quæst. 12.* Plaza 2. *Phys. disp. 1. quæst. 7.* Conimbr. 3. *Phys. cap. 3. q. 3. art. 3.* Complut. *disp. 18. Phys. quæst. 1. art. 2.* Roccus 3. *Phys. quæst. 3.* Vide auctores citatos lib. 7. quæst. 3.

RGVITVR quòd non: primò, quia tunc sequeretur, quòd intellectus non esset liber; consequens nos experimur falsum, & patet etiam falsum per Aristotelem 1. *Periherm. & 9. Metaph. cap. 6. sect. 6. & 10.* Consequentia probatur: quia de ratione agentis liberi est, quòd moueat se sine distinctione mouentis, & moti; etiam si semper moueretur ab alio: tunc determinaretur ab illo, quòd fortiùs moueret; & per consequens non esset agens liberum.

Secundò, quia in omni animali vnum membrum mouet aliud: igitur in sic mouendo vnum membrum ab alio, est deuenire ad aliquid membrum, quòd non mouetur ab alio: aliter enim in membris animalis esset processus in infinitum; sed illud membrum, ad quòd sic deuenitur, mouetur: igitur à se ipso, & per consequens non distinguuntur mouens, & motum.

Tertid, animal diuiditur in partem per se mouentem, & partem per se motam; & tamen mouetur à se: igitur ibi non distinguuntur mouens, & motum. Prima pars antecedentis probatur, supposito, quòd in bruto non sit nisi vnica forma substantialis; tunc illa est per se mouens, & non remanet nisi materia prima, quæ non potest esse per se mota, cum sit in potentia tantum.

Quartò, animal incipit moueri à se, siue ab obiecto exteriori: igitur mouetur à se sine distinctione mouentis, & moti. Consequentia tenet: quia Aristoteles ponit, quòd animal mouetur inchoatiue ab obiecto. Et patet antecedens, quando animal mouetur immediatè post expergefactionem.

Quintò, anima mouet corpus, & mouendo corpus, mouet se ipsam: igitur in motu animæ idem est mouens, & motum.

Sextò, arguitur de aliis motibus, quia anima mouet alterand. Item se ipsam nutrit, & augmetat, quòd non esset nisi idem esset mouens, & motum.

Oppositum arguitur per Aristotelem 8. huius *text. 34. & inde*, qui declarat, quòd in omni motu mouens, & motum distinguuntur: aliter enim non esset via ad probandum aliquos esse motores immobiles.

Sciendum, quòd secundùm Aristotelem in motu animalis vnum membrum mouet aliud, & membra mouentia mouentur ab anima. Ided primò

Mouentia sunt in duplici diffinitione.

20. *Potentia est duplex, ad actum primum & ad actum secundum.*

Potentia essentialis & accidentalis discrimen.

I.

2.

*Diuisio qua-
stionu.*

*Cor inter
omnia mem-
bra animalis
est principa-
liu.*

3.
*Cor in ani-
malis à quo
mouetur.*

*Græue moue-
tur immédia-
tè à sua for-
ma.*

4.
*Anima à quo
mouetur?*

videndum est, qualiter vnum membrum moueatur ab alio. Secundò qualiter membra moueantur ab anima: & tertio à quo anima moueatur.

Quantum ad primum, notandum, sicut patet in lib. de Motibus animalium, quòd inter omnia membra animalis cor est membrum principalis, à quo reliqua membra mouentur, & à quo dependent omnes motus delectabilium, & tristabilium, & vniuersaliter omnis sensus, vt patet in 3. de Partibus animalium; quòd quidem mouetur motu dilatationis & constrictionis, siue tractus, & pulsus, mediaate quo mittit, & influit spiritus per venas, & alia membra corporis, & mediantibus istis spiritibus mouet musculos, & muscoli moti mouent nervos, quibus motis, mouetur totum corpus animalis; & sic patet, quòd in motibus membrorum animalium mouens, & motum distinguuntur.

Quantum ad secundum, scilicet à quo illa membra moueantur, & est præcipuè dubium de corde, à quo cor moueatur. Pro quo est notandum, quòd sicut elementis simplicibus insunt quidam motus naturales à suis formis substantialibus, sicut grani inest moueri deorsum, & leui sursum; ita similiter quibusdam mixtis, à suis formis propriis insunt quidam motus naturales: verbi gratià, ferrum à sua natura propria habet, quòd mouetur ad adamantem, sed à grauitate habet, quòd moueatur deorsum, & in corpore humano, quidam humores habent à natura, quòd moueantur ad mediantem. Ita similiter dico in proposito, quòd cor à sua forma, scilicet à parte animæ, quæ informatur, habet quòd sic mouetur motu dilatationis, & constrictionis; & sic patet à quo mouetur cor tanquam à motore immediato, scilicet à sua forma propria, quæ informatur.

Secundò notandum, sicut in motibus grauium, & leuium, licet graue moueatur immédiate à sua forma, tamen requiruntur alij motores primi, scilicet aut generans, aut remouens prohibens; vt patet in isto ostensio. Ita in proposito licet cor moueatur immédiate à sua forma propria, tamen mediata mouetur ab aliis, vt puta à generante, vel à motoribus superioribus, quæ sunt causæ vniuersales.

Tertio sciendum, quòd in huiusmodi motibus cordis, est resistentia sufficiens ad causandum successione, scilicet grauitas naturalis cordis, & continuitas eius ad alia membra: & sic patet, quòd cor diuiditur in partem per se mouentem, scilicet in formam; & in partem per se motam, scilicet in materiam, quæ propter dispositiones accidentales, quas cor sibi determinat, dicitur pars per se mota, eo quòd illæ dispositiones sufficiunt causare dispositionem in motu nato provenire à forma cordis; & idèd sicut forma grauis mouetur à se ipsa per accidens, ita & forma cordis: & sic patet, qualiter partes animalium mouentur ab anima; & hoc de secundo.

Quantum ad tertium, scilicet, à quo moueatur anima; dico quòd anima mouetur ab obiecto exteriori, vel à specie reseruatà à virtute aliàs causatà ab obiecto exteriori; sicut in expergefactione, licet non sit obiectum exterius, à quo animal mouetur, attamen mouetur à specie interius reseruatà: modò in isto motu mouens distinguitur à moto, scilicet species, aut obiectum exterius ab animali, quòd mouetur, nec oportet illud agens moueri ad hoc, quòd moueat; sicut non

est necessarium quòd obiectum moueatur ad hoc, quòd imprimat speciem suam. Et si quærat de intellectu, qualiter mouet se, præcipuè quado exercet actum liberum. Respondetur, quòd adhuc mouens distinguitur à moto, quia intellectus mediante formà, quæ informatur, est mouens, sed solus intellectus circumscriptà specie est motus: & sic patet inducendo tam in partibus animalium, quàm etiam in motu animæ, quòd semper mouens distinguitur à moto.

Ad rationes. Ad primam, negatur consequentia: quia licet moueat se, hoc tamen est mediante specie, & sic ibi distinguuntur mouens, & motum.

Ad secundam, dico quòd illud membrum mouens, ad quòd deuenitur, ita vt non moueatur ab alio membro, mouetur à sua forma intrinseca, & illa mouetur ab obiecto exteriori, vel sua specie impressa.

Ad tertiam, negatur antecedens: quia materia propter dispositiones, quas determinat animal, dicitur per se mota, eo quòd illæ dispositiones natæ sunt causare successionem in motibus, qui proueniunt à forma animalis.

Ad quartam, dictum est. Ad quintam, anima mouet corpus; concedo quòd mouet ipsum per accidens, ita vt totum compositum sit motum, & sola anima sit mouens, & sic adhuc distinguitur mouens, & motum.

Ad sextam, anima alterat se. Dico quòd non alterat se, nisi mediante specie, vel alià qualitate tanquam instrumento, & quæcumque sit illa qualitas, semper mouens distinguitur à moto.

QVÆSTIO VI.

Vtrum grauia, & leuia moueantur ex se?

Aristot. 8. Physic. cap. 4. text. 18. & 2. de Cælo cap. 2. text. 9. Albertus Magnus hic tract. 2. cap. 4. Scotus 2. dist. 2. q. 10. Gregor. dist. 6. quæst. 1. Ferrar. quæst. 9. & 1. son. Gen. r. 97. Anton. Andr. 9. Met. quæst. 1. Iandun. 8. Physic. quæst. 12. Burid. in cap. 4. 8. Physicor. August. Niph. in comm. eiusdem cap. Rub. ibid. quæst. 2. Achill. lib. 3. de Elementis. Conimbr. in cap. 4. Physic. quæst. unica Exet. lib. 7. cap. 6. Valec. comment. 11. & 14.

REGVITVR quòd sic: quia illa mouentur ex se, quæ mouentur quocumque motore extrinseco circumscripto; sed grauia, & leuia sunt huiusmodi, vt patet ad experientiam: ergo, &c.

Secundò, illud mouetur à sua forma propria, scilicet mediante grauitate: igitur graue mouetur ex se.

Tertio, quia aliter sequeretur quòd graue non moueretur deorsum naturaliter. Consequentia probatur, quia in hoc est differentia inter motum naturalem, & motum violentum, quia motus naturalis fit à principio intrinseco, & à se; sed motus violentus ab alio.

Quarto arguitur per Commentatorem in secundo huius, in principio, com. 1. vbi ponit differentiam inter motum localem, & motum alterationis, dicens quòd corpora simplicia habent in se ipsi principium sui motus localis; sed non habent in se ipsi principium suæ alterationis.

Quinto, si grauia, & leuia non mouerentur à se, sed ab aliis, hoc maximè esset à generante, vel à remouente prohibens; sed hoc non, quia

nec generans, nec remouens prohibens, est simul cum illo, quod mouetur, nec ipsum insequitur: igitur nullo illorum mouetur graue, & leue.

Oppositum arguitur per Aristotelem *in isto 8. text. 3. vbi* ponit, quod graua, & leuia non mouentur à se, sed à generante, vel à remouente prohibens.

Notandum, quod aliquid dicitur moueri à se multipliciter: vno modo, quia secundum se totum, & quamlibet partem sui, est mouens & motum; ita vt non sit aliqua pars sui quantitativa, vel etiam essentialias, quam moueat, quin moueatur; nec aliqua mota, quin moueat. Tertio modo dicitur moueri ex se, quia componitur ex mouente & moto. Tertio modo dicitur moueri ex se, ex eo quod componitur ex mouente, & moto, & cum hoc in suo motu non indiget motore extrinseco; & sic illud dicitur moueri ab alio, quod præter formam, à qua mouetur, indiget, vel indiguit, ad huiusmodi motum, motore extrinseco. Quarto modo dicitur moueri ex se, quia componitur ex mouente, & moto, & cum hoc sufficit per se incipere motum, & perficere, & cum hoc quiescere sine præsentia motoris extrinseci: & secundum istum motum ponit Aristoteles quod animalia mouentur ex se, sed graua & leuia inanimata non.

Tunc quantum ad primum modum est ista conclusio: *Impossibile* est aliquid moueri à se. Probatur: quia si aliquid moueretur à se prædicto modo, sequeretur quod ipsum secundum idem sui omnino esset in actu & in potentia; consequens est impossibile, vt patet 9. *Met.* & in *Proæmio* de Anima. Consequentia probatur: quia eo quod mouet, est in actu, & in eo quod mouetur, est in potentia: igitur si secundum idem sui moueat, & moueatur, sequitur quod simul sit in actu, & in potentia.

Secundo, sequeretur quod idem esset nobilior se ipso, quia agens est nobilior passio; & mouens moto. Tertio, quia omnis motus est secundum proportionem maioris inæqualitatis; sed eiusdem ad se ipsum & secundum idem non est talis proportio; igitur impossibile est, quod idem, & secundum idem sit mouens, & motum. Quarto, probatur à posteriori; quia si aliquid posset sic moueri à se, tunc per nullam viam possemus probare aliquas esse substantias separatas, quod est falsum, vt patet *in isto 8. text. 2. 1. & inde.* & 12. *Metaph. text. 9. & inde.* Consequentia probatur: quia diceretur, quod cælum secundum se totum est mouens, & motum, quemadmodum diceretur de vna pura grauitate, si moueretur deorsum. Quinto, probatur *in isto 8.* induciunt quia cælum ratione orbis mouetur, & ratione Intelligentiæ mouet, & sic secundum diuersa mouet & mouetur. Item, animal mouetur secundum materiam, & mouet secundum formam; & eodem modo de graui, & leui.

Secunda conclusio est de secundo modo: *Omne mobile* motum, quod scilicet, est mobile per se, mouetur à se ipso, secundo modo. Probatur, quia omne mobile componitur ex mouente, & moto, & patet induciunt: quia cælum componitur ex Intelligentiâ, & orbe; animal ex corpore, & anima, mista inanimata, & elementa componuntur ex materia, & forma; & sic cum quodlibet mobile componatur ex mouente, & moto, sequitur quod quodlibet mobile mouetur à se isto modo.

Tertia conclusio est de tertio modo; Nihil mouetur à se tertio modo, nisi cælum. Probatur, quia præter motorem, à quo cælum mouetur immediate, non requiritur alius motor extrinsecus mediatè, vel immediate: igitur cælum mouetur à se isto modo. Quod autem nullum aliorum moueatur à se isto modo, probatur: quia quodlibet aliorum, quod mouetur, indiget, vel indiguit alio motore, scilicet, generante, ex quo quodlibet aliorum incipit de nouo; & idè dicit Aristoteles quod magis propriè cælum dicitur motum, quam aliquod aliorum mobilium.

Quarta conclusio est de quarto modo: Animal mouetur à se quarto modo, ita vt in suo motu non indigeat præsentia motoris extrinseci ad inchoandum motum. Probatur, quia animal inchoat motum post quietem sine motore extrinseco. Item, animal mouet se ad diuersas, immò ad contrarias differentias positionis. Item, tendit ad quietem cum vult, quod non esset, nisi animal ex se moueretur, quia animal habet species sensibilibus referuatas iu eius memoria, & phantasia, à quibus post quietem potest mouere ad locum apprehensum, per speciem referuatam absque hoc, quod tunc de facto moueatur ab obiecto extrinseco præsentè: semper tamen indiget, quod aliàs motum fuerit ab obiecto sensibili, vel intelligibili, & appetibili.

Quinta conclusio, quod isto modo graua, & leuia simplicia non mouentur ex se, neque etiam mixta inanimata. Probatur, quia illa non mouentur ex se, quæ ad hoc, quod moueantur post quietem, indigent præsentia motoris extrinseci: sed graua, & leuia simplicia, & cum hoc mista inanimata, indigent motore extrinseco præsentè, ad hoc quod moueantur post quietem; igitur non mouentur ex se. Maior patet per descriptionem datam quarto modo: & minor probatur: quia si graue deorsum moueatur, & priùs non mouebatur, tunc vel hoc erat, quia priùs non erat actu graue; aut quia priùs erat actu graue, sed erat impeditum ne descenderet. Si primo modo, tunc requiritur præsentia motoris extrinseci, scilicet generantis grauitatem; quia impossibile est, quod non graue fiat actu graue, nisi ab illo, quod generat grauitatem. Si secundo modo, adhuc requiritur præsentia motoris extrinseci, scilicet ad remouendum impedimentum illud: quia semper remouens prohibens est motor extrinsecus. Et si dicatur, quod graue priùs quiescebat in loco naturali, adhuc illud non obstat: quia tunc requiritur præsentia mouentis sursum, priùs quam possit moueri deorsum.

Contra istam conclusionem vltimam, & præcedentem arguitur; primò contra præcedentem, quod animal non mouetur ex se; quia illud non mouetur ex se, quod ad sui motum indiget præsentia motoris extrinseci; sed animal est huiusmodi, quia indiget Deo, à quo eius motus dependet. Secundo arguitur, quod graue mouetur ex se, si aliquid graue ponatur supra trabem, possibile est, quod ibidem quiescat, & postea frangat trabem, & moueatur deorsum: igitur tunc graue ex se mouetur sine præsentia motoris extrinseci; quia illud impedimentum non remouetur à motore extrinseco, sed à se ipso. Tertio, arguitur de leui, posito quod ignis ponatur in aliquo vase faciliter combustibili, tunc ignis quiescit violenter: quia prohibetur ab illo vase, sed non requiritur motor extrinsecus ad remouendū prohibens; quia

4.
Cælum mouetur à se ipso.

Animalia mouentur ex se ipsi.

5.

2.
Aliquid dicitur moueri à se multipliciter.

Impossibile est aliquid moueri à se secundum se totum & quamlibet sui partem.

Omne mobile mouetur à se ipso quatenus componitur ex mouente & moto.

ignis de se potest comburere vas per quod prohiberetur: igitur ignis mouetur ex se sine presentia motoris extrinseci. Quartò, ab illo non mouetur graue, quod non est simul cum graui, & quo circumscripto adhuc moueretur graue; sed remouens prohibens non est simul cum graui, & adhuc ipso circumscripto non minùs moueretur graue per suam grauitatem naturalem: igitur ab ipso non mouetur.

6. Quintò arguitur, quòd graue non moueatur à generante: quia vel mouetur à generante quando est, vel quando non est: nou quando est, quia tunc habet grauitatem, à qua potest moueri circumscripto generante; nec quando non est, quia tunc non mouetur. Sextò, si vnus ignis generetur ab alio, & iuxta ignem generatum sit aqua, tunc aqua calefit, & non à generante, sed à genito; ita similiter in proposito, si graue moueatur deorsum, hoc est à grauitate generata, sed non à generante. Septimò, quia tunc sequeretur quòd generans insequeretur graue deorsum, quod est falsum. Consequentia probatur, quia oportet mouens extrinsecum esse simul cum moto, & insequi motum. Octauò, si graue moueatur deorsum à generante, quòz penes quid attenditur huiusmodi velocitas? non penes proportionem huiusmodi grauitatis generantis ad resistentiam illius, quod mouetur deorsum, nec aliquid alterius.

Ad ista responderetur, tenendo sicut priùs, quòd animal mouetur ex se, sed graue simplex non, propter duo: quia semper graue simplex in suo motu requirit presentiam moti extrinseci, scilicet medij, sine quo non fieret successio in motu grauis. Secundò requiritur motor extrinsecus ad hoc, quòd moueatur post quietem, scilicet remouens prohibens, aut generans. Quòd autem moueatur à generante, probatur: quia quando mobile resistit, & motor obtinet, motus fit ab illo motore; sed quando graue contra medium resistit, & etiam lenitas, quæ priùs fuit, & generans obtinet per hoc, quòd successiuè intendit grauitatem: igitur motus illi prouenit à generante. Secundò quia dans formam dat omnia consequentia ad illam formam; sed motus deorsum, & eius locus deorsum consequuntur formam grauis; igitur generans graue dat motum, ac eius locum deorsum. Sed vt dicit Commentator 3. *Celi* differentia est inter motum deorsum, & alias dispositiones, quæ consequuntur formam grauis; quia potest impediri ne motus deorsum immediatè consequatur formam, sed impossibile est impediri ne alix dispositiones sequantur; vt caliditas, siccitas, & huiusmodi, ad quas consequitur forma grauis.

Tunc ad primam, dico quòd nulli mobili Deus est extrinsecus per indistantiam, licet benè per inhaerentiam, quia ex quo Deus est vbique, cuilibet mobili est indistans.

7. Ad secundam, dico quòd si graue quiescat supra trabem, semel graui, & trabe similiter se habentibus, perpetuò ibi quiesceret, & idè ex quo graue mouetur, oportet quòd eius grauitas intendatur, aut quòd diminuarer virtus trabis ab aliquo alterante: & quocumque dato, semper requiritur motor extrinsecus alius à grauitate.

Ad tertiam, responderetur dupliciter. Vno modo, quòd leue non remouet prohibens per illam dispositionem, secundum quam est motum localiter, sed per aliam dispositionem, secundum

quam est principium alterationis, scilicet per caliditatem; & idè illa caliditas debet reputari in proposito tanquam motor extrinsecus. Sed ista solutio non valet, quia ita diceretur quòd animal moueretur ex se, quia species, à qua mouetur animal, non est mota localiter, sed est principium alterationis. Idè dicitur aliter, quòd aliqui tales casus partiales benè possunt concedi, scilicet quòd quandoque elementum mouetur ex se sine presentia motoris extrinseci; & hoc quando elementum remouet per actionem propriam impedimentum; sed hoc raro accidit; idè simpliciter Aristoteles dixit, quòd elementum non mouetur à se, sed à motore extrinseci.

Ad quartam, quia ab illo, &c. Verum est, quòd ab illo non mouetur immediatè, sed à sua grauitate naturali; tamen mouetur ab ipso mediatè, & occasionaliter; ita quòd remouens prohibens fuit occasio & causa quare graue descendit.

Ad quintam, dico quòd quando graue est. Vnde quando graue generatur successiuè, primò inducitur remissa grauitas, postea intensa; & grauitas primò inducta non sufficeret ad mouendum, nisi generans intenderet grauitatem; & idè sicut generans continuè producit grauitatem; ita continuè mouet graue deorsum; & sic patet quòd graue non mouetur à generante, nisi dum ipsum est in fieri.

Ad sextam, dico quòd non est simile, quia ista caliditas producitur in aliquod passum, quod sit effectus productus à generante; & sic non consequitur formam generati: & propter hoc non oportet quòd sit à generante; sed motus deorsum consequitur formam grauis; & quia dans formam dat omnia consequentia formam, idè generans graue, mouet graue deorsum.

Ad septimam, concedo quòd vel generans insequitur, vel quòd continuè est aliquod æquiualens; verbi gratià, quando in media regione aeris ex vapore generatur aqua continuè, sicut à frigiditate inducitur grauitas, ita continuè descendit graue deorsum; & licet prima frigiditas producat grauitatem non insequatur vapore, tamen ille vapor continuè inuenit medium frigidum, à quo intenditur continuè eius grauitas; & sic vel generans insequitur, vel æquiualeter inuenitur aliquod proportionale generanti.

Ad octauam, dico quòd velocitas motus grauis à generante, sequitur velocitatem generationis, quemadmodum & velocitas illuminationis consequitur velocitatem motus localis, quam ipsa consequitur. Rationes principales solutæ sunt per distinctionem positam in principio quætionis.

ANNOTATIONES.

9. **A**liquid dicitur moueri à se multipliciter. Nota primò, aliquid à se moueri multipliciter dici. Primò quòd secundum se totum moueat, & moueatur eodem motu, & hoc modo animal non se mouet. Secundo modo dicitur moueri à se, quod non indiget motore extrinseci, aut intrinseci; & sic nihil à se mouetur. Tertio modo dicitur à se moueri aliquid, quod componitur ex motore & moto tanquam ex partibus, quarum vna est mouens, altera verò mota, & hoc modo animalia à se mouentur. Quarto modo dicitur à se moueri, quod potest incipere motum suum postquam quiescit, nullo motore extrinseci

9. *Aliquid moueri à se multipliciter dicitur.*

extrinseco concurrente, & terminare motum, nullo etiam extrinseco superueniente; & hoc modo animalia mouentur à se localiter.

Principia motus sunt quatuor.

Nota secundò, quatuor esse principia motus, duo actiua, & duo passiuua. Principium primum actiuum est *quo*, & est id, quo aliquid mouet, vt calor est principium actiuum calefactionis. Secundum principium actiuum motus est *quod*, & est id, quod mouet, seu motor; & hoc debet esse compositum ex materia & forma, cuius forma est principium *quo*, sicut & cuiuslibet agentis forma, est principium *quo* agendi. Primum etiam principium passiuum motus est quo aliquid, quod mouetur, recipit motum. Principium tandem passiuum *quod* est, id quod mouetur, seu mobile, quod etiam debet esse compositum.

Nota tertid, quòd habens aliquam formam, quæ nata est esse principium alicuius actionis vniuocæ, potest per illam formam agere in receptiuum approximatum & proportionatum; ita etiam habens formam, quæ nata est esse principium actionis æquiuocæ, potest per se ipsam agere æquiuocè in passum approximatum.

10.

Nota quartò, quòd si ipsummet habens illam formam, quæ est principium actionis, sit aptum receptiuum talis actionis, vel effectus æquiuoci, & carens eo sicut potest causare talem effectum in alio, ita in se ipso: verbi gratiâ, lapis existens suprâ est in potentia, ad *vbi* deorsum grauitas respectu istius *vbi* est principium actiuum æquiuocum: quia respectu cuiuscumque *vbi* non datur principium nisi æquiuocum, eo quòd quando mouens mouet mobile ad aliquod *vbi*, non idèd ipsum mouet: quia formaliter est in actu in eodem *vbi*, sed tantum quia virtualiter: quia igitur ipsummet graue est receptiuum ipsius effectus æquiuoci, & caret eo, scilicet illo *vbi*, causat in se ipso primò istum effectum; & in nullo alio, nisi priùs causando in se, & causate in se istud *vbi* est operatio grauis, sic calefacere est operatio calidi. Istud posset clariùs sic videri, si graue manens sursum posset propellere aliud ad centrum; tunc nemo dubitaret, quòd illud graue fait causa & principium descensus in alterum. Simili modo considerandum est, quòd sit causa effectiua respectu descensus sui ipsius, quia est receptiuum talis *vbi*, & simul causatum; & sic ablatis impedimentis, statim sequitur actio.

Entia naturalia habent in se principium intrinsecum actiui sui motus naturalis.

^b *Impossibile est aliquid moueri à se.* Nota, quòd entia naturalia tam animata, quàm inanimata habent in se principium intrinsecum actiuum sui motus naturalis; & quoad animata ab omnibus conceditur. Verùm quoad inanimata, probatur à Scoto in 2. dist. 2. quæst. 10. suppositâ illâ distinctione Philosophi in sext. 22. huius, 8. & 2. de Anima sext. 55. de duplici potentia, vnâ ad actum primum, & alterâ ad actum secundum; ex qua sic argumentatur: Ignis est in potentia remota vt sit frigidus: quia potest aqua ex eo generari; cum fuerit aqua genita, erit in potentia propinqua & accidentaliter ad infrigidandum, nisi impediatur: ergo similiter dicendum est de graui, & leui respectu motus; quod quidem si actu est leue, vel graue, mouebitur quidem, nisi impediatur; quia est in potentia accidentaliter & propinqua; aliàs non erat graue, neque leue, ergo per principium actiuum mouet se.

11.

Confirmatur, sicut ignis habens calorem in actu primo, verè effectiue se habet ad calefa-

ciendum, quæ est operatio eius secunda; ita ignis actu existens leuis effectiue se habet ad esse sursum, siue ad actum secundum, qui est ferti sursum. Præterea omnis effectus, quando actu causatur, actu habet causam efficientem, vt patet 2. *Physicor. text. 37.* vbi ponens differentiam inter causam in actu, & in potentia, dicit Philosophus: *Differunt autem sanium, quod actu existentes, & singulares, & ea quorum sunt causa, simul sunt & non sunt, vt hic medens cum hoc, qui sanatur, & hic adificator cum hoc adificio: qua autem sunt secundum potentiam non semper; id est, non sunt simul cum illis, quorum sunt causa, & deficiunt cum illis; itaque non potest dari operatio in actu ab agente, quod non sit in actu.* Ex hoc sic argumentatur; descensus grauis est in actu: ergo aliquid est causans effectiue in actu: sed hoc non est remouens prohibens, neque impellens: quia tale est causa per accidens, quæ reduci debet ad per se; non influentia cœli, quia esset negare causas particulares; non generans: quia tunc potest non esse; ergo oportet dare aliquod intrinsecum ipsi graui, vel ipsummet graue per aliquod intrinsecum, quod sit principium actiuum talis descensus.

Nota secundò, quòd graue non mouetur à generante, nisi dum ipsum graue est in fieri; at postquam factum est, mouetur deorsum à se ipso, ita Scotus hinc in responsione ad 5. Quomodo rationes Aristotelis concludant, grauiâ & leuia non moueri à se ipsis, vide Scotum in 2. dist. 2. quæst. 20. & ea quæ ibi notauimus.

EXPOSITIO TEXTVS.

Hoc autem dicitur. Hoc est tertium capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles ostendit, quòd est deuenire ad aliquod mouens: quod si moueatur mouetur à se ipso: & primò præmittit suppositiones. Secundò ponit conclusiones ibi: *Si ergo.* Primò dicit, quòd mouentiam quoddam mouet propter se, id est, virtute propriâ, id est, quòd non mouetur ab alio. Aliud mouetur propter alterum, id est, in virtute alterius mouentis, à quo mouetur. Secunda suppositio ibi: *aut per plura.* Quòd aliquando mouens mouet per plura intermedia, vt homo mouet manus, manus baculum, baculus lapidem, & lapis ærem; & quandoque per vnum medium, vt homo mouet manus, & manus lapidem. Tertia suppositio ibi: *Vtraque igitur,* quod in huiusmodi mouentibus ordinatis postremum non mouet, nisi primo mouente: verbi gratiâ, baculus non mouet, nisi mouente homine; tamen primum benè mouet non mouente postremo. Sed non dubitatur, quia Aristoteles videtur supponere quòd intendit probare. Supponit enim quòd sit dare primum mouens. Respondetur, quòd Aristoteles non supponit, quòd sit dare primum mouens simpliciter, sed quodlibet vocat primum respectu sequentis.

12. Text. 34.

Si 2 ergo. Hic ponit conclusiones. Secundam ibi: *Si ergo.* Prima conclusio est: In 2 mouentibus & motis essentialiter ordinatis, est deuenire ad aliquod mouens, quod si moueatur, non mouetur ab alio. Probat: quia vel in mouentibus & motis est processus in infinitum, vel ad aliquod mouens est status: quod si moueatur, non mouetur

Text. 35.

mouetur

mouetur ab alio, sed in mouentibus & motis non est processus in infinitum, sicut probatum est *septimo huius, text. 6.* igitur est deuenire ad ali- quod mouens, quod si moueatur, non mouetur ab alio.

Si ergo. Ponit secundam conclusionem: In mouentibus & motis est deuenire ad aliquod primum mouens; quod si moueatur, mouetur à se ipso; & ista patet ex præcedenti: quia ex quo non mouetur ab alio, necesse est, quod moueatur à se ipso.

Text. 36.

Alipius 3 autem. Probat secundò dictam conclusionem, & est omnino eadem ratio sicut priùs, licet sub aliis verbis; & formatur sic; omne mouens aliquid vel mouet ipsum in virtute propriâ, vel virtute alterius à quo mouetur: si virtute propriâ, sequitur quod est deuenire ad mouens, quod si moueatur, mouetur à se ipso: si verò omne mouens moueat virtute alterius, à quo mouetur, tunc in mouentibus, & motis est processus in infinitum, quod est improbatum *7. huius.*

EXPOSITIO TEXTVS.

13.
Text. 37.

AD dicta 1 autem. Hoc est quartum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit, quod non est necesse omne mouens moueri ad hoc, quod moueat: & diuiditur; quia primò format rationem. Secundò eam prosequitur, ibi: *Primum igitur.* Primò ponit istam conclusionem: Non est necesse omne mouens moueri ad hoc, quod moueat. Probatur sic: quia si omne mouens mouetur, vel mouetur necessariò, vel contingenter; sed neutro modo: ergo, &c.

Primum igitur. Prosequitur dictam rationem; & Primò probat, quod non omne mouens contingenter mouetur ad hoc, quod moueat. Secundò interponit quandam rationem ad conclusionem principalem: & Tertio ostendit, quod non omne mouens necessariò mouetur ad hoc, quod moueat. Secundum ibi: *Et rationabiliter.* Tertium ibi: *At verò.* Primò igitur probat istam secundam conclusionem. Non omne mouens contingenter mouetur ad hoc, quod moueat, quia si sic effet, sequeretur quod possibile esset, quod nihil moueretur. Consequens est falsum, vt patuit *tractatu 1. huius, 8. text. 21.* Consequentia probatur: quia primò mouens contingenter mouetur ad hoc, quod moueat: igitur ex quo contingenter mouetur, possibile est, quod non moueatur; & si non moueatur, non mouebit per aduersarium, qui ponit quod omnis motor mouetur ad hoc, quod moueat: & si primus motor non moueat, nullus aliorum mouebit, vt patet in præcedenti capitulo: igitur possibile est quod aliquando nihil moueatur, quod est impossibile.

14.
Text. 38.

Et 2 rationabiliter. Hic interponit quandam rationem ad conclusionem principalem, cum quadam autoritate Anaxagoræ. Ratio est ista, ali- quod est morum, quod non mouet: igitur aliquis est motor, qui non mouetur. Consequen- tia tenet, quia quando aliqua duo sunt con- iuncta, si vnum illorum inueniatur separatim ab alio, & reliquum potest inueniri separatim ab ipso. Et ponit Aristoteles exemplum, vt mel, & aqua inueniuntur coniuncta in melicrato, ita vt sicut mel inuenitur sine aqua, ita aqua inueniri potest sine melle; & antecedens patet, quia quan- do lapis mouet aërem, est deuenire ad aliquem

aërem, qui mouetur, & non mouet; aliter enim esset processus in infinitum, & cælum expellere- tur de loco suo. Contra probationem obiicitur: quia substantia, & accidens inueniuntur coniun- cta ad inuicem vt in homine; & substantia in- uenitur sine accidente, vt patet de Deo; & ta- men non propter hoc sequitur, quod accidens inueniatur sine substantia. Respondetur, quod il- la consequentia non est formalis, tamen valet in proposito per locum à minori: quia minùs vide- tur, quod motus possit inueniri separatus à moto- re, quàm è contra; cuius causa est, quia motus est posterior mouente; modò minùs videtur, quod posterius inueniatur sine priori, quàm quod prius inueniatur sine posteriori.

Vnde Anaxagoras. Adducit ad propositum au- thoritatem Anaxagoræ, qui posuit intellectum diuinum impassibilem, & immutabilem, ad hoc, quod moueat alia, & immixtum ad hoc, quod im- peret aliis.

At verò 3 si non. Hic probat, quod non omne mouens necessariò mouetur ad hoc quod moueat: quia vel hoc esset secundum eandem speciem motus, vel secundum aliam; non secundum ean- dem: quia tunc edificator edificaretur, & san- ans sanaretur, & sic de similibus, quod est im- possibile. Vnde docens scientiam, est habens scientiam, & addiscens caret illâ; modò si do- cens doceretur, habens scientiam careret scientiâ, quod implicat. Nec secundum aliam speciem motus, vt quod mouens localiter, aut augmen- tans alteretur: & sic de aliis. Modò hoc est ficti- tiè dicere, quod mouens localiter, aut alterans necesse est augmentari. Item, species motuum sunt finitæ; igitur si quolibet mouens mouere- tur secundum aliam speciem motus, tunc fieret reiteratio; vt quod mouens localiter alterabitur, alterans augmentabitur, & iterum augmentatum ferretur localiter, & sic circumeundo, & iam sic ponere non esset aliud quam ponere, quod mouens de necessitate moueretur secundum eandem speciem motus, secundum quam mouet, quod iam est probatum.

Text. 39.

ANNOTATIONES.

A IN mouentibus & motis. Nota, vt obseruat hic Commentator *comm. 39.* & Eudemus, prout refert Simplicius, quod Plato in illa persi- stit sententia, quod omne quod mouet moueatur, atque aded primum mouens cum non moueatur ab alio, moueri à se ipso. Et ided pri- mum Philosophus vsque ad *text. 29.* constituit cum Platone non esse processum in infinitum in mouentibus & motis, sed deueniendum esse ad primum mouens, quod non ab alio, sed à se ipso mouetur; & deinde contra Platonem ex sua ipsius confessione infert perueniendum tandem ad primum mouens immobile. Ided obserua, quod de immobilitate primi motoris aliter sensit Plato, & aliter Aristoteles. Nam Aristoteles Primò con- uenit cum Platone in hoc: quia eodem modo probant primum motorem esse. Secundò conue- niunt in hoc, quod dicunt primum motorem esse substantiam intellectualem, siue Intelligen- tiam separatam. Tertio conueniunt in hoc, quod dicunt motores corporum celestium esse indiui- sibles, & non habentes magnitudinem; ided nec finitam, nec infinitam potentiam habent, quæ sint virtutes cõparabiles, sicut grauitas & leuitas.

15.

Aristoteles & Plato dissen- siones de im- mobilitate primi moto- ris.

Sed disconueniunt in duobus. Primò quia dicit Plato, quòd motores primi per hoc quòd mouentur, mouentur à se, & hoc non tantum intelligit de motoribus corporum cœlestium, sed etiam de anima: & idèd dicit eam esse immortalem, sicut expressè patet legenti Phædonem; & de *Le-gibus librum* 10. Dicit enim quòd intellectus separatus in eo, quòd ipse facit formas, intellectus mouet se: quia nihil facit intelligibilia nisi intellectus, sicut nihil facit calidum nisi calor. Ad faciendum autem intelligibilia in eo, quòd sunt intelligibilia mouet se per intellectum: & quia in tali motu non est contrarietas mouentis, & moti, neque distantia; & idèd dixit quodlibet tale esse immortale, & perpetuum, & quod sic mouet se, esse causam motus localis in habentibus intellectum.

16. Et quia hoc primitus est in cœlestibus; idèd dicebat semen animarum esse in cœlestibus, vocans semen animarum animas separatas, quæ descendunt à stellis comparibus. Secundum in quo differunt est, quia Plato dixit, quod sicut anima est coniuncta corpori, & mouetur per accidens ad motum corporis, cuius est actus, ita similiter namus motor; sed oppositum dixit Aristoteles: nam primus motor non potest dici anima nisi æquiuocè. Vnde Ptolemæus dicit in *Almagesto*, distin. 13. cap. 2. quòd non debet sumi iudicium motus corporis cœlestis ab aliquo corporum inferiorum simplicium: quia corpus cœleste obedit in omnem motum, quem vult in eo fieri motus suus absque lassitudine, & tristitia, non autem sic in corporibus inferioribus à se motis.

^b *Aliquod est motum, quod non mouet.* Nota, quòd tria est considerare in ordine motus, videlicet id quod mouetur, & id quod mouet, & quo mouet. Id autem quod mouetur, necesse est moueri, nimirum in sensu composito, si mouetur, non autem necesse est vt moueat; ei autem quo mouet vtrumque necessarium est, & mouere, & quando mouet, moueri; quia pariter instrumentum mutatur, & particeps fit motus eius, quo mouetur. Illud autem quod non est, id quo mouet, puta quod non est instrumentum, vel intermedium mouens, sed mouens primum, nihil vetat non moueri, atque adèd esse immobile.

^c *Quando aliqua duo sunt coniuncta, &c.* Nota, quod Commentator dicit circa hanc regulam, quòd quando aliquid est compositum ex duobus compositis, quorum vtrumque existit per se, & alterum illorum fuerit separatam à reliquo, necesse est vt reliquum sit separatam: verbi gratiâ, terra & aqua sunt simul, & vtraque illarum existit per se; & cum neutrum sit necessarium componi alteri, sequitur quòd si terra fuerit separata in aliquo loco ab aqua, quòd etiam è contra. Vult ergo Commentator sic intelligere, quòd si aliqua substantiæ per se existentes possunt inueniri simul, & vna possit inueniri per se separata ab alia, reliqua potest per se existere non coniuncta cum alia.

EXPOSITIO TEXTVS.

17. Text. 40.

Non ergo i necesse est. Hoc est quintum capitulum huius tractatus, in quo ostendit primum motorem esse omnino immutabilem: & diuiditur in octo partes, secundum octo conclusiones, quas ponit. Secunda ibi: *Necesse igitur.* Tertia ibi:

hoc autem. Quarta ibi: *Quòd autem.* Quinta ibi: *At verò.* Sexta ibi: *Ipsius igitur.* Septima ibi: *Quoniam autem.* Octaua ibi: *Manifestum est igitur.* Prima conclusio est: Primus motor vel non mouetur, vel mouetur à se ipso. Probatur, quia si mouetur, vel mouetur à se, vel ab alio: non ab alio, quia tunc non esset primus motor, sed potius illud, à quo moueretur. Si à se, haberet propositum. Secundò, quia mouere attribuitur alicui in genere mouentium: igitur si attribuitur alicui potius debet attribui primo mouenti, quàm alicui, alteri; quia primum in aliquo genere est causa aliorum eiusdem generis.

Necesse 2 igitur. Secunda conclusio: Impossibile est aliquid idem esse mouens, & motum; & hoc omnino secundum idem. Probatur, quia illud non mouetur, & mouet omnino secundum idem, quod quiesceret ad quietem alterius, sed omne quod mouetur, quiesceret ad quietem alterius. Et ista ratio facta fuit in principio 7. *huius*, videatur ibi. Secundò, quia si idem esset mouens, & motum omnino secundum idem, sequeretur quòd idem ferret, & ferretur secundum locum, & hoc eadem alteratione. Item, sanans sanaretur, docens doceretur, vt argutum fuit in præcedenti capite. Tertiò sequeretur, quòd idem esset calidum, & non calidum; consequens implicat contradictionem. Consequentia probatur, quia mouens, vel agens est in actu secundum illam dispositionem, secundum quam mouet; & mobile caret dispositione, secundum quam est motus: igitur si idem omnino sit mouens, & motum, sequitur quòd idem habebit caliditatem, & non habebit caliditatem.

Hoc autem. Tertia conclusio: Illius quod mouetur, vna pars est mouens, & alia mota; vt patet ex præcedenti conclusione: aliter enim idem omnino esset mouens, & motum.

Quod 3 autem. Hic proponit quartam conclusionem. Secundò, remouet cauillationem ibi: *Amplius non.* Conclusio est ista: Primi mobilis, scilicet illius quod semper mouetur, non est verum, quòd vna pars moueat aliam partem, & quòd è conuerso pars mouens moueatur à mota. Probatur, quia si sic, sequeretur quòd vna illarum partium esset primum mouens: consequens est falsum. Consequentia probatur, quia quâ ratione vna illarum partium esset primum mouens, eadem ratione alia, ex quo vtraque moueret reliquam. Secundò, sequeretur quòd idem moueretur à se ipso: verbi gratiâ, si *A* moueatur à *B*, & è contra *B* moueatur ab *A*. Et quia loquitur de mouentibus ordinatis, idèd ponit ordinem, dicens, quòd mouens longius ab vltimo motu, est propinquissimum primo motori.

Amplius non. Hic remouet cauillationem: quia diceret aliquis, quòd vna pars mobilis primò moti est per se mouens aliam partem; & mouetur per accidens ab alia parte per se mota. Contra hoc arguitur, quia si moueatur per accidens, sequitur quòd potest non moueri; & si non moueatur, non mouebit per aduersarium; igitur possibile est quòd primus motor non moueat, quod est improbatum prius. Secundò, quia probatum est, quòd non est necesse mouens moueri ad hoc, quòd moueat: igitur hoc maxime est verum de primo motore. Tertiò, quia primum mouens vel non mouetur, vel mouetur à seipso per primam suppositionem: igitur ab alia parte mobilis primò moti. Quartò, sequeretur quòd

Vide Zimaram in tab. lit. m. fol. 268. col. 2.

Text. 41. Impossibile est idem esse mouens, & motum secundum idem.

18.

Text. 42. Primi mobilis nulla pars mouet aliam.

quòd calefaciens calcheret & quòd idem esset calidum, & non calidum, quòd est impossibile; vt argumentum fuit priùs.

19.
Text. 43.
Primum mouens non dicitur mouere se ipsum ex hoc, quòd aliqua pars eius moueat se ipsam.

At 4. vera. Quinta conclusio: Primum mouens se ipsum, non ex eo dicitur mouere se ipsum, quòd quælibet, vel aliqua pars eius moueat se ipsam. Probatur, quia vel primum mouens ex eo dicitur mouere se ipsum, quòd totum mouet totum omnino, vel ex eo quòd aliqua pars mouet se ipsam: non secundo modo, quia tunc illud datum non esset primum mouens, sed potius illa pars mouens se ipsam: nec totum à toto omnino, quia totum quiesceret ad quietem alterius, vt argumentum fuit priùs, & in proposito per primum mouens se ipsum intelligit aggregatum ex primo motore, & primo mobili.

Ipsius igitur totius. Sexta conclusio: Totius mouentis se ipsum vna pars est immobilis; & alia mota. Probatur, quia si vtraque pars esset mobilis, vel vna moueretur ab alia, vel è contra: vel quælibet moueretur à se, vel ab alia, vel vna à se, & alia ab aliis, & ita de aliis modis; sed quilibet istorum modorum est improbatum: igitur relinquatur, quòd vna pars est immobilis, & alia mota.

Text. 44.

Quoniam 5. autem. Hic ponit septimam conclusionem. Primò proponit. Secundò probat. Tertio ostendit qualiter totius mouentis se ipsum pars immobilis vnitur cum parte mota. Quarto ostendit, quòd mouere se non attribuitur alicui parti totius mouentis se ipsum. Et Quintò soluit dubitationem. Secunda ibi: *Si enim.* Tertia ibi: *Totum ergo.* Quarta ibi: *Si igitur.* Quinta ibi: *Dubitationem autem.* Septima conclusio est ista: Cum sit aliquod mouens immobile, & aliquod mouens motum, & aliquod motum non mouens, necesse est quòd primum mouens se ipsum componatur præcisè ex duobus, scilicet ex motore, & mobili, scilicet primo moto.

20.

Si enim. Hic probat dictam conclusionem: quia si non sit ita, ponatur, quòd *A* sit primus motor immobilis, & *B* sit primum motum, & sit *C* aliud, ex quo aduersarius dicit primum mouens se componi vnà cum *A* & *B*, tunc arguitur sic; Illud non est primum mouens, nec pars primi mouentis, quo temore adhuc remanet primum mouens se, & alio circumscripto ipsum non esset primum mouens; sed circumscripto *C* adhuc remanet primum mouens se, scilicet compositum ex *A* & *B*, & circumscripto *A, B, C*, non esset primum mouens per casum: igitur *C* non est primum mouens se, nec pars primi mouentis se.

Totum ergo. Hic ostendit qualiter primi mouentis se partes vniantur, dicens quòd vtraque tangit reliquam: vel vna tangitur ab alia; & hinc loquitur de tactu naturali, qui attenditur secundum instantiam motoris ad mobile.

Si igitur. Hic ostendit quòd primi moti nulla pars mouet se ipsam, ita quòd mouere se non attribuitur alicui parti mouentis se ipsum. Probatur, quia est impossibile, quòd idem moueat se ipsum totum omnino, ita quòd penitus idem sit mouens, & motum, vt probatum fuit priùs.

Text. 45.

Dubitationem 6. autem. Hic soluit dubitationem, quæ mouetur sub conditione, scilicet, vtrum si primus motor esset diuisibilis, & tam primus motor, quàm primum mobile diuideretur, vtrum pars primi motoris moueret partem primi mobilis, & alia pars primi motoris moueret reliquam partem primi mobilis? Videtur quòd non, quia non apparet quæ illarum partium primi mo-

toris esset primus motor. Respondetur igitur, quòd primus motor est simpliciter indiuisibilis, vt postea probabitur.

Manifestum est igitur. Hic concludit conclusionem principaliter intentam, quæ est octaua capituli. Primus motor est omnino indiuisibilis, quia vel mouetur à se, vel ab alio; & quocumque modo dato, est improbatum priùs: igitur relinquatur, quòd primus motor est omnino immobilis.

21.
Primus motor est omnino indiuisibilis.

EXPOSITIO TEXTVS.

Quoniam 1. autem oportet. Hoc est sextum capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles ostendit primum motorem esse vnum, & perpetuum. Et primò præmittit intentionem. Secundò præmittit duas suppositiones. Tertio ponit duas conclusiones. Et quarto recapitulat. Secunda ibi: *Manifestum enim est.* Tertia ibi: *Ipsius enim.* Quarta ibi: *Manifestum est igitur.* Primò præmittit, quòd aliquid est semper motum. Secundò, a quòd aliquid est semper mouens. Tertio, quòd primum mouens est immobile, siue sit vnum, siue plura. Et quarto, quòd illud mouens immobile est propriè æternum; & hoc intendimus probare principaliter in isto capitulo. Et si dicatur contra, hoc nihil esset probare: quia statim apparet quòd ista consequentia est necessaria: *est immobile, igitur est perpetuum;* quia si sit corruptibile, iam esset materiale. Respondetur, quòd non sequitur: quia si esset diuisibile aliquod, quòd esset postquam non fuit priùs, vel quòd non esset postquam priùs fuit, iam illud non esset perpetuum, & tamen non esset materiale, quia probatum est in 6. quòd omne quòd mouetur, est diuisibile.

Text. 46.

Text. 47.

Manifestum 3. enim est. Hic præmittit duas suppositiones. Prima est, quòd illius, quòd quandoque est, & quandoque non est, necesse est esse aliquam causam: quia impossibile est, quòd aliquid transeat ex se ipso de non esse ad esse, vel è contra. Secunda suppositio, omne quòd mouetur habet magnitudinem, & est diuisibile, sed hoc non est necessarium de mouente. Prima pars patet; quia est probatum 6. huius, quòd nullum indiuisibile mouetur. Et secunda pars antecedentis patet: quia non est necesse mouens moueri ad hoc, quòd moueat, vt probatum fuit priùs.

22.
Text. 48.

Ipsius 2. enim. Hic proponit duas conclusiones. Secundam ibi: *Vnum autem.* Prima conclusio est principalis huius capituli: Primum mouens est perpetuum. Probatur sic: quia primum mobile perpetuò mouetur: aut igitur perpetuò mouetur ab vno, & eodem motore, vel à diuersis motoribus coniunctis, quorum vnus generatur post alium; si primo modo, habetur propositum, quòd primum mouens est perpetuum: si secundo modo, tunc omnium illorum mouentium, qui aliquando sunt, & aliquando non sunt, oportet esse aliquam causam, quare aliquando sunt, & aliquando non sunt per primam suppositionem; & illa causa non est nisi perpetua: igitur necesse est primum mouens esse perpetuum, siue sit vnum siue plura.

Vide Zimaram in tab. lib. f. fol. 138. col. 3.

Omne quòd mouetur est diuisibile. Primum mouens est perpetuum.

Vnum autem. Secunda conclusio est: Primum mouens est vnum, ita vt non sint ponenda plura prima momenta. Probatur sic; quia omnia possunt æquè benè, & melius saluari, ponendo vnum primum mouens omnium, quàm ponendo plura:

Primum mouens est vnum.

plura: igitur tantum debet poni vnum primum mouens. Tenet consequentia, quia in naturalibus frustra ponuntur plura, vbi omnia æquè bene possunt saluari paucioribus; & idè potius essent ponenda finita quàm infinita; & vnum quàm multa.

Manifestum igitur. Hic recapitulat, quòd necesse est primum mouens esse vnum, & perpetuum. Secundò, quòd necesse est primum motum esse continuu. Vnde si sit continuus, est vnus, & è conuerso; & idè fit ab vno mouente.

EXPOSITIO TEXTVS.

23.
Text. 51.

EX his igitur i. crediderit aliquis. Hoc est septimum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit, quòd aliquid est semper motum, & aliquid semper immobile; & aliqua sunt quæ quandoque quiescunt: & primò ostendit, quid de hoc est manifestum, & quid immanifestum. Secundò, declarat immanifestum, ibi: *Procedentes autem.* Primò dicit, quòd manifestum est, quòd aliqua quandoque mouentur, & quandoque quiescunt; & idè non restat dubium, nisi vtrum aliquid est semper motum, & aliquid semper mobile.

Procedentes autem. Hic declarat id, quòd est immanifestum: & primò ostendit, quòd est aliquid mouens semper immobile. Secundò ostendit, quòd est aliquid mobile semper motum. Et terriò recapitulat. Secunda ibi, *At verò.* Tertia ibi, *Manifestum igitur.* Prima conclusio est ista: Aliquid est mouens semper immobile. Probatur dupliciter. Secunda ibi, *Videmus autem.* Prima ratio posita fuit priùs; quia omne quòd mouetur, mouetur ab alio; tunc in sic mouendo, vel est deuenire ad aliquid immobile, & habetur propositum; vel quodlibet, ad quòd deuenietur, mouetur; & hoc est impossibile, quia tunc in mouentibus, & motis esset processus in infinitum.

Videmus autem. Ponit secundam rationem: & diuiditur, quia primò, quædam priùs dicta recolligit, scilicet qualiter animal mouetur ex se. Secundò, dat causam quare animal non mouetur perpetuò, & vniformiter. Terriò, ex hoc concludit propositum, quòd primum mouens est immobile. Et quartò, remouet dubium. Secunda ibi, *Vnde non semper.* Tertia ibi, *Ex quibus.* Quarta ibi, *Non est autem.* Primò recolligit, qualiter animalia post quietem mouentur ex se; & idè crediderunt aliqui sic esse de toto mundo. Secundò i. recolligit, quòd ille ^a motus, quo animal mouetur ex se, non est primus motus, quo animal mouetur: immò ipsum præcedunt multi alij motus inspirationis, & respirationis, motus alimenti, motus digestionis, & motus immutationis sensus, à specie existente in phantasia, vel in memoria.

24.

Vnde non semper. Hic ostendit causam quare animal non semper mouetur, dicens, quòd causa est, quia motor animalis non est immobilis: immò mutabilis valde; & idè quandoque mouet, quandoque non: & similiter 3 propter hoc, quòd motor est mutabilis, mouet irregulariter.

Text. 53.
Primus motor est immobilis.

Ex quibus. Hic infert propositum, quòd primus motor est immobilis: quia dictum est, quòd causa quare animal mouetur irregulariter difformiter, est ista; quia eius mouens est mutabile: igitur cum videamus, quòd primus motus est regularis, vniformis, & perpetuus, necesse est pri-

Scoti oper. Tom. I I.

mum motorem ^b esse immobilem, quia si mutaretur, quandoque moueret vno modo, & postea aliter.

Non est autem. Hic remouet dubium; quia ex quo dictum est, quòd motor cæli est immobilis, dubium est vtrum in cælo ^c moueatur aliquid per accidens. Respondetur quòd sic, vt ly *per accidens* distinguitur contra *primum*, quia totum ^d cælum mouetur immediatè à primo motore, sed tamen non quælibet pars eius mouetur totaliter à primo motore: quia orbis inferiores mouentur ab Intelligentiis inferioribus, vt patebit postea.

At 4 verò. Ponit secundam conclusionem, quòd aliquid est mobile semper motum. Probatur dupliciter; quia aliquid est mouens perpetuum & immobile: igitur aliquid est semper motum; quia mobile debet proportionari suo motori in duratione. Secundò, quia generationes, & corruptiones fiunt perpetuè in istis inferioribus; & hoc diuersimodè; sed hoc non potest esse à motore immobili: igitur præter motorem immobilem necesse est esse mobile semper motum, virtute cuius agentia, vt astra, applicentur diuersis temporibus ad faciendum diuersos effectus. Et quòd hoc non possit provenire à motore immobili patet, quia semper mouens immobile natum est eodem modo agere, idè ab ipso non possunt provenire immediatè diuersi, & oppositi effectus.

Manifestum igitur factum est. Hic recapitulat, & patet in littera.

Text. 54.
Aliquid est mobile semper motum.

ANNOTATIONES.

^a **I**lle motus quo animal mouetur. Nota, quòd animalia non mouentur, quo ad omnes motus à motore intrinseco, sed quantum ad aliquos mouentur à motore extrinseco, scilicet vel à corpore continente, vel à corpore ipsa subintrante, vt puta ab aère, in quo sunt, vel ab alimento, quòd est in ipsis: & hoc propter motum augmentationis, vel ab aère, qui ea subintrat propter motum respirationis: hi enim sunt alij motus secundum quos non mouentur per se ipsa, vt augmentum, decrementum, & respiratio, quibus mouetur animal. Vnumquodque enim his motibus naturalibus præcedentibus animal incipit moueri motu locali. Nam calefactus aër calefacit animal, & infrigidatus infrigidat, &c. quibus alterationibus variè afficit, inscitque animal, vt modò benigna sit nutritio, modò maligna; cuius vtique gratià languidum animal non perinde se mouet, ac vt est sanum. Et per hoc solum est argumentum, quo videbatur motum probari posse incipere in mundo, cum priùs non esset, sicut incipit in animali, quòd est minor mundus. Dicimus enim quòd animalia non incipiunt sic moueri, quasi priùs non mouebantur, sed quia sic incipient moueri, quòd priùs non sic mouebantur; dum coquitur alimentum dormiunt, digestum autem, surgunt, & mouent se ipsa. Quantum ergo ad aliquos motus animalia mouentur à motore extrinseco, quòd est mobile per se, quamuis quantum ad alios motus moueantur à motore intrinseco, puta ab anima, quæ quamuis non moueatur per se, mouetur tamen per accidens ad motum corporis. Et si dicatur, in animali anima mouetur per accidens, quia existens in corpore mouet corpus: ergo

25.
Animalia nõ mouentur quoad omnes motus à motore intrinseco.

cùm primus motor moueat cælum, mouetur per accidens ad motum cæli: dico quòd non est simile: aliud enim est moueri per accidens à se, & ab altero, & moueri ab altero. Primum enim reperitur solum in istis inferioribus, quæ sunt generabilia, & corruptibilia, sed secundum bene reperitur in orbibus cælestibus inferioribus, qui pluribus motibus mouentur, vt statim explicabimus.

26.

^b *Necessè est primum motorem esse immobilem.* Nota, quòd cùm dicit Philosophus primum mouens esse omnino immobile, non repugnat sibi ipsi dicenti 3. Physic. text. 16. quòd omne mouens mouetur, & primo de Generatione, quòd omne agens in agendo reparitur: quia illæ propositiones intelliguntur de mouente, & agente per contactum, quomodo non mouet primum mouens.

^c *Verum in cælo moueatur aliquod per accidens.* Nota, quòd Aristotelis responsio est multum anceps; & dubium est, an intelligat motores ipsos orbium per accidens moueri ab alio, an verò solos orbis. Alexander enim, & qui putant motores orbium esse coniunctos orbibus, veluti corporibus animas, aiunt & motores ipsos sicuti animæ circumferri per accidens circulatione orbis, & ita intelligunt hîc Aristotelem. At tunc profectò nullum esset discrimen in hac parte inter animam, & motorem cæli: quoniam motor mouendo orbem à se ipso per accidens moueretur, cuius contrarium ait Aristoteles. Indubiè ergo dicendum est, quòd Philosophus non sensit motorem cæli moueri per accidens ad motum sui orbis, quoniam non inest illi tanquam forma, sed est vno loco immobilis, in quo orbem mouet; quare neque ab Oriente in Occidentem, nec è contra mouetur. Veruntamen ait quòd improprie, & per abusum posset dici moueri per accidens ab altero, id est, ratione alterius, nempe sui orbis, quem mouet: qui quidem mouetur per se proprio motu, & per accidens motu primi mobilis; cùm tamen Intelligentia sit simpliciter immobilis; quæ de causâ perpetuo, continuoque motu, & sibi semper similis mouet.

Primum mouens non mouetur per accidens.

27.

Primum mouens aut mouens immediate primum mobile.

^d *Totum cælum mouetur immediate à primo motore.* Nota, quòd multæ fuerunt opiniones, an primum mouens moueat primum cælum immediate in genere causæ efficientis; nam quòd moueat immediate in genere causæ finalis, de hoc nullus dubitat, sicut quòd moueat mediatè in genere causæ efficientis: an verò moueat effectiue immediate, est difficultas inter Philosophos. D. Thom. (referente Iauello 12. Metaph. quæst. 7. artic. 2.) tenet de mente Philosophi, primum mouens mouere primum cælum effectiue mediatè tantum, sed an ita senserit Commentator, D. Thomas dicit, quòd non, atque aded ipse à Commentatore dissentit. Antonius Zimara *Theoremate 61. & in quæstione de triplici causalitate prima Intelligentia*, tenet expressè tam ad mentem Aristotelis, quam Commentatoris, primum mouens effectiue immediate mouere cælum, Scotus verò *qu. 7. Quolibet. sub litt. H. H.* tenet absolute tam Aristotelem, quam Aueroem negasse Deum posse immediate mouere cælum, quem secuti sunt Antonius Andreas 12. Metaphys. quæst. 2. & Iandunus 12. Metaph. quæst. 17. tu vide Scotum, vbi supra.

QVÆSTIO VII.

Verum in ordine entium sit deuenire ad motorem immobilem?

Aristot. 8. Phys. cap. 8. Aueroës *ibid.* Albert. Magn. *ibid. tract. 3. cap. 2.* Egidius & Paulus Venetus *ad text. 65. huius. Mayron 2. dist. 13. quæst. 8. Iauell. quæst. 2. huius. Rub. 8. Phys. cap. 8. quæst. unica. Valef. lib. 3. constrou. medic. Conimbr. 8. Physic. cap. 8. quæst. 1. Roccus 8. Physic. quæst. 9.*

ARGVITVR quòd non; quia omnemouens est simul cum moto: igitur si mobile mouetur, & mouens mouebitur. Consequentia tenet, quia eorum quæ sunt simul, si vnum mouetur, & reliquum; vel non amplius erunt simul. Antecedens apparet in 7. huius, text. 10. & inde.

Secundò, si aliquis motor esset immobilis, maxime esset motor cæli; sed ille non est immobilis. Probat, quia cælum mouetur, & eius motor est sibi vnitus: igitur eius motor mouetur. Consequentia tenet, quia moto aliquo corpore mouentur omnia, quæ sunt in illo. Antecedens probatur, quia motor est intrinsecus cælo, aliter enim eius motus non esset naturalis.

Tertiò, omne per se motum potest mouere; igitur omne per se mouens potest moueri. Tenet consequentia per simile: & etiam per Aristotelem in isto 8. text. 40. vbi ex hoc quòd est dare motum non mouens, concludit quòd est dare motorem immobilem. Antecedens probatur, quia omne per se motum est corpus compositum ex materia, & forma: modò forma est per se mouens.

Quartò, sicut est in minori mundo, ita in maiori, vt ponit Aristoteles in isto 8. text. 17. sed in minori mundo non est aliquis motor immobilis, immò quodlibet mouens mouetur, ita & in maiori. Opositum arguitur per Aristotelem in isto 8. text. 53. In quæstione primò videndum est, si est deuenire ad motorem primum. Secundò, si ille est immobilis.

Quantum ad primum, notandum quòd isti termini, *Primus motor, prima causa, vltimus finis omnium, & Deus* pro eodem supponunt; licet à diuersis rationibus sumantur illa nomina; quia dicitur Deus eo quòd est virtus inuisibilis mundum ratione gubernans; quia sic concipit quilibet audiens, & intelligens nomen Dei.

Tunc ponitur ista conclusio: Aliquis est primus motor. Probat, quia in mouentibus, & motis essentialiter ordinatis non est processus in infinitum, vt patet 7. huius: igitur est deuenire ad primum motorem, qui scilicet si mouetur, mouetur à se ipso, & non ab alio. Secundò, quia dato aliquo ente, aut ipsum est independens, aut dependens ab aliquo alio: si independens; igitur est prima causa, & per consequens primus motor: quia idem sunt, vt præmissum est. Si dependeat ab alio; tunc quærò de illo alio, vel ipsum est independens, vel non; si sic, habetur propositum: si non, tunc quæram sicut prius, & sic procedendo, vel itur in infinitum, & hoc est impossibile, 2. Metaph. text. 5. & inde, vel alicubi est status, & habetur propositum, quòd aliquid est independens ab alio, & per consequens prima causa, seu primus motor. Tertiò, quia in naturalibus sunt multi fines sibi inuicem subordinati,

I.

Diuisio quæstionis.

2.

Aliquis est primus motor.

3. nati, quorum vnus est propter alterum, & ille propter alterum: tunc igitur aut quilibet illorum finium est propter alterum finem, aut est aliquis finis propter quem sunt omnes alij: si primo modo, tunc in infinitum est processus in finibus, & per consequens desiderium naturale est frustra. Si secundo modo, habetur quòd est aliquis finis vltimatus, in quem omnia alia ordinantur: & ille est primus motor, seu prima causa. Quartò, quia in generatione oportet generans esse nobilius generato; sed aliqua est generatio, in qua non apparet generans particulare nobilius: igitur oportet ponere generans vniuersale, quod in huiusmodi generatione est principalis causa, & illud est prima causa, seu primus motor. Prima pars antecedentis patet, quia nihil agit vltra gradum proprium; quia nihil minùs perfectum potest producere magis perfectum. Secunda apparet in generatis per putrefactionem. Quintò, quia in igne sunt plures gradus caliditatis aquæ approximari agenti: igitur quâ ratione debet vnus illorum primò corrupti, eadem ratione & alter: igitur vel ambo corruptentur, quod est impossibile; quia in alteratione est successio secundum gradus formæ, vel neuter eorum corruptetur, quod est contra experientiam: igitur oportet, quòd sit aliquod causans, scilicet ipse Deus, ad corruptionem vnus, priusquam ad corruptionem alterius. Sextò persuadetur; quia omnes homines vbique, & in omni tempore, & in omni lege assentiunt, quòd Deus est: igitur sequitur quòd verum est Deum esse. Consequentia tenet, quia ex quo à natura inest eis huiusmodi cognitio, non videtur, quòd sit frustra. Sed quòd inest à natura patet, ex quo omnes sine coactione legis, aut difficultate studij, vel laboris hoc asserunt.

Septimò, quia illud est, sine quo humana conuersatio non potest esse, nec permanere; sed sine Deo, & cultu ipsius Dei non potest esse humana communicatio: igitur videtur concludendum, quòd Deus est. Maior patet, quia communicatio hominis est à natura, vt patet primo *Politica*; & minor apparet in alio eiusdem, vbi dicit Aristoteles, quòd sacerdotium est pars principalis communicationis.

Octauò, & istam rationem facit Bragbandam, quam multi credunt demonstrationem; & capiatur ista, complexum tam bonum, & tam perfectum, quo nihil melius & perfectius esse potest: & sit illud complexum *A*; tunc arguitur sic: *A* potest esse: igitur *A* est, & per consequens Deus est: quia hoc intelligimus per Deum. Probatur antecedens: quia *A* esse non implicat contradictionem; & cum omne illud quod non implicat contradictionem, sit possibile, sequitur quòd *A* potest esse. Consequentia probatur; quia si *A* potest esse post non esse, *A* potest incipere esse post non esse; igitur tunc non esset tam bonum, & tam perfectum, quo nihil melius, & perfectius esse potest, quod est contra positum. Consequentia probatur, quia illud esset perfectius, & melius, quod semper esset, & esset independens ab alio. Et licet ista ratio credatur demonstratiua, tamen inter omnes alias est minoris efficacitæ, immò nihil valet, vt patebit soluendo ipsam.

4. Et notandum, quòd nulla istarum rationum probat Deum esse, præter sextam & septimam persuasiones, intelligendo per Deum virtutem

Scoti oper. Tom. II.

inuisibilem, quæ mundum ratione gubernat. Vnde prima probat, quòd aliquis est primus motor: & hoc potest concedi de cælo, ita vt moueret se ipsum per se, & primò: quemadmodum vna pura grauitas, si esset separata à materia. Secunda probat, quòd aliquid est independens ab alio, & hoc etiam conceditur de cælo. Tertia probat, quòd aliquis est vltimatus finis, in quem omnia alia ordinantur: & diceretur, quòd hoc est cælum, vel perfectio vniuersi, aut aliquid huiusmodi. Quarta probat, quòd in generatione putrefactorum præter agentia, quæ apparent hic inferius, concurrat aliquod agens nobilius; & hoc conceditur verum: quia cælum ad hoc concurreret. Quinta probat, quòd non est aliquòd determinans ad corrumpendum vnum gradum formæ priùs, quam alium æquè approximatum agenti: & hoc conceditur verum de influentia, quæ determinat. Vel diceretur, quòd huiusmodi determinatio prouenit à natura formæ, de cuius natura est, quòd aliquæ partes superponuntur aliis, non secundum situm, sed secundum gradum formæ.

Nunc respondendo ad octauum dico, quòd per similem rationem probaretur quodlibet quantumcunque ineuidens: verbi gratiâ, numerus stellarum, collectiue sumendo, potest esse par: igitur est par. Consequentia tenet; quia in perperuis non differt esse, & posse. Item, qui ponerent, vt Philosophi, quòd nihil esset virtutis infinitæ, & quòd Deus non esset liber libertate contingentia, reputaret impossibile, quòd aliqua stella posset addi, vel diminui. Et antecedens probatur; quia numerum stellarum esse parem non implicat: eodem modo probaretur eius oppositum, scilicet quòd numerus omnium stellarum sit impar; & sic posset probari quilibet articulus fidei. Ad rationem ergo, quando dicitur *A* potest esse: igitur *A* est: negatur consequentia.

Item, non probatur antecedens, quia non sequitur, hoc non implicat contradictionem; igitur est possibile: quia Philosophi concederent multa esse impossibilia, quæ tamen non implicarent contradictionem, vt quòd linea esset augmentata ad duplum, vel quòd ex omnibus motoribus & mobilibus fieret vnum. Item, dato quòd concederetur *A* esse, adhuc non sequitur: igitur Deus est; quia non sequitur tam bonum, & tam perfectum est, quo nihil melius, & perfectius esse potest: igitur Deus est; quia negaretur consequentia, & antecedens de cælo concederetur.

Item, si quæratur, in quo est defectus? Respondetur quòd in isto; quia possibile accipitur dupliciter: quandoque pro dubio, vt si vnus proponat, numerus stellarum est par; alter respondebit, possibile est. Alio modo capitur possibile pro eo, quod potest esse; tunc igitur per hoc iterum ad rationem, quando dicitur, *A* potest esse; concedo, capiendo possibile primo modo pro dubio: quia dubium est, quin sint plura æquè perfecta; vel saltem dubium est, quin sint quorum neutrum est perfectius alio, nec aliud est perfectius illis duobus. Et si intelligatur antecedens de possibili secundo modo, tunc potest negari antecedens, vel saltem rationabiliter dubitatur: & sic patet, quòd illa ratio est inefficax ad probandum Deum esse. Patet igitur quibus modis conuincitur aliquem esse primum motorem: & hoc de primo.

Possibile bifariam sumitur.

Primus motor immobilis.

Moueri ab intrinseco aliquid potest tribus modis.

Quantum ad secundum, sit conclusio ista: Primus motor est immobilis, & supponitur quod primus motor sit intrinsecus mobili per applicationem, & non per inhærentiam. Vnde sciendum, quod aliquid potest moueri ab intrinseco vno modo: quia vna pars integralis mouetur ab alia, vt membrum animalis mouetur a corde. Alio modo; quia mouetur à forma propria extensa, & sic non mouetur cælum, quia, vt patet in isto 8. nullum tale potest mouere, non concurrente alio motore extrinseco. Tertio modo, quia mouetur à forma indiuisibili appropriata: & sic mouetur cælum. Nunc probatur conclusio: primò, quia motor cæli est indiuisibilis, vt suppositum est, & patet in isto 8. text. 45. & inde; igitur est immobilis, vt patet 6. huius, text. 32. Secundò, quia vel mouetur per se, vel per accidens: non per se; quia vel eodem motu quo mouet, vel alio; sed neutro modo, quia non est necesse omne mouens moueri, ad hoc quod moueat, nec per accidens, quia quod per accidens est, potest non esse; & sic primus motor potest non mouere, quod est impossibile; quia eius motus est perpetuus. Item, nullum tale mouetur per accidens, quin dependeat ab aliquo alio motore; vt patet de forma animalis: alix rationes videantur in littera.

6. Ad rationes. Ad primam, dico quod omne mouens est simul cum moto, vel situaliter, vel per indistantiam: modò primus motor est indistans mobili, sed propter hoc non sequitur, quod moueatur ad motum mobilis.

Ad secundam, quando dicitur motor cæli est sibi intrinsecus; concedo, per indistantiam, vel applicationem; & ex hoc non sequitur, quod moueatur simul cum cælo; sed consequentia bene valeret de iis, quæ sunt intrinseca per inhærentiam, vel etiam vt partes integrales.

Ad tertiam, negatur consequentia; quia omne illud, quod est per se motum, componitur ex actu, & potentia, scilicet forma & materia; aliter enim non esset per se motum, sed per se mouens non sic componitur, immò aliquis propter eius perfectionem est actus purus, vt primus motor. Et si arguatur, quod primus motor aliqua producit de nouo: igitur est mutabilis; negatur consequentia.

Ad quartam, dico quod non est simile, sicut etiam dicit Commentator.

EXPOSITIO TEXTVS.

7. Text. 55.

VT verò 1. & alio facto principio. Ille est tertius tractatus huius octauis, in quo Philosophus ostendit, quis & qualis sit primus motus: & diuiditur in quinque capitula. In primo capitulo ostendit, quod primus motus est motus localis. In secundo ostendit, quod non contingit alium motum à motu locali esse perpetuum. In tertio ostendit, quod non contingit alium motum à motu circulari esse perpetuum. In quarto declarat, quod possibile est motum localem esse perpetuum. Et in quinto concludit, quod motus localis circularis est primus, & perpetuus. Secundum ibi, *Quæ autem loci mutatio*. Tertium ibi, *Quod autem contingit*. Quartum ibi, *Quæ autem*. Quintum ibi, *Quod autem latiumum*. Primum capitulum diuiditur: quia primò præmittit intentionem. Secundò prosequitur, ibi: *Impossibile autem est*. Primò proponit, quod considerandum est, vtrum contingat aliquem motum esse perpetuum, vel

Vide contra-dictionē Zimara.

Vide contra-dictionē Zimara.

non; & si sic, quis est ille, & etiam quis est primus motus; & considerationes sunt annexæ; quia rationabile est, quod si aliquis motus sit perpetuus, quod ille sit primus. Deinde proponit, quod tres sunt species motus, scilicet motus secundum quantitatem, motus secundum qualitatem, & motus localis.

Impossibile 2. enim est. Hic prosequitur; & primò ostendit, quod impossibile est motum augmentationis, vel diminutionis esse primum motum. Secundò ostendit, quod impossibile est alterationem esse primum motum. Tertio ostendit, quod motus localis est primus motus. Secundum ibi, *At verò si alteratur*. Tertium ibi, *Si ergo necesse est*. Est igitur prima conclusio. Impossibile est augmentationem esse primum motum. Probat, quia ille motus non est primus, quem necessariò præcedit alius motus: sed augmentationem necessariò præcedit alius motus; ergo, &c. Maior est nota, quia impossibile est augmentationem esse, quin sit alteratio præuia, per quam alimentum, quod in principio est dissimile, & contrarium, in fine efficiatur simile.

At verò si alteratur. Secunda conclusio: Impossibile est alterationem esse primum motum. Probat, quia alterationem necessariò præcedit alius motus; igitur alteratio non est primus motus. Consequentia nota est, & antecedens probatur; quia alterationem præcedit motus localis, quo approximato passo alteratur.

Si ergo necesse est. Hic ostendit, quod motus localis est primus motus. Et primò probat conclusionem, secundum opinionem antiquorum. Secundò, secundum opinionem propriam ibi, *Amplius*. Vbi sciendum, quod quidam antiquorum^a reducebant omnes actiones naturales ad raritatem, & densitatem, tanquam ad principia, quorum densitatem dicebant fieri per congregationem, & raritatem per disgregationem: modò tam congregatio, quam disgregatio sunt motus locales: igitur si isti motus sunt primi, vt antiqui ponebant, sequitur quod motus localis est primus.

Amplius 3. autem. Hic probat conclusionem secundum opinionem propriam; & primò ponit quandam distinctionem prioris. Secundò probat conclusionem, ibi: *Quare quoniam*. Primò dicit quod aliquid potest dici prius alio tripliciter: vno modo, quia potest esse sine alio, sed è conuerso aliud non potest esse sine ipso: & istud dicitur prius, à quo non conuertitur subsistendi consequentia. Alio modo aliquid dicitur prius alio secundum substantiam, id est, perfectionem. Et tertio modo dicitur aliquid prius alio, tempore.

Quare quoniam. Hic probat, quod motus localis est primus motus octo rationibus. Secunda ibi, *Neque igitur*. Tertia ibi, *Adhuc tempore*. Quarta ibi, *Quoniam autem*. Quinta ibi, *Omniò autem videtur*. Sexta ibi, *Quæ propter viuentium alia*. Septima ibi, *Et quia*. Octaua ibi: *Maximè autem*. Prima ratio est ista; quia^b omnis motus localis est perpetuus: igitur ille est primus. Consequentia tenet; quia si aliquis motus est primus, rationabile est, quod motus perpetuus sit ille. Antecedens probatur, quia vel est vnus motus perpetuus, vel consequenter plures perpetui; non consequenter plures, ita vt nullus sit perpetuus; quia semper in naturalibus, de possibilibus illud est ponendum, quod est dignius: modò dignius est ponere vnum motum continuum, & perpetuum, & cum illud est possibile, vt postea declarabitur, ergo, &c.

Neque

Text. 56. Impossibile est augmentationem esse primum motum.

8. Impossibile est alterationem esse primum motum.

Motus localis est primus motus.

Text. 57. Aliquid dicitur prius alio tripliciter.

9.

De possibilibus illud est ponendum, quod est dignius.

Neque igitur. Secunda ratio, quia ille motus est primus, qui potest esse sine aliis, & non è contra; sed motus localis potest esse sine aliis, & nullus aliorum potest esse sine motu locali: igitur, &c. Maior patet ex distinctione. Et minor est nota, quia augmentatio non potest esse sine motu locali; nec alteratio sine applicatione agentis ad passum, quæ fit per motum localem.

Text. 58.

Adhuc 4 tempore. Hic ponit tertiam rationem, quæ est eadem omnino cum prima, quam repetit, vt soluat dubitationem circa hoc incidentem. Vnde probatur quòd motus localis sit postremus omnium. Vnde videmus, quòd in animalibus motus localis sequitur omnes alios motus, quia animal non mouetur localiter nisi cum est perfectum post augmentationem, & alterationem, & generationem. Responderet, quòd in eodem supposito alij motus benè præcedunt motum localem, attamen omnes illos necesse est præcessisse motum localem alicuius alterius mobilis.

10.

Quoniam autem. Sequitur quarta ratio; quia generatio non potest esse prior motu locali: igitur nec aliquis alius motus. Antecedens patet, quia generatio fit mediante alteratione præuiâ, quam præcedit motus localis applicationis agentis ad passum. Consequentia tenet, quia magis videtur, quòd generatio debet esse primus motus, quàm aliquis alius, pro tanto, quia oportet illa esse generata, in quibus inueniuntur alij motus.

Text. 59.

Omnino 5 autem. Quinta ratio arguit, quòd motus localis est prior secundum perfectionem; quia illud est prius secundum perfectionem in naturalibus, quod est posterius viâ generationis in processu naturali; sed motus localis est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet, quia natura procedit de imperfecto ad perfectum. Et minor apparet: quia primò animal generatur, deinde alteratur, & augmentatur priusquam possit moueri localiter; & vltimò mouetur localiter. Contra istam rationem obiicitur, quia si probaret, sequeretur quòd diminutio, & corruptio essent perfectiores aliis motibus naturalibus: quia sunt posteriores in processu naturali. Secundò, quia generatio est formæ substantialis; sed motus localis secundum multos est accidens inhærens mobili; modò forma substantialis est perfectior accidente: igitur generatio est perfectior motu locali. Ad ista. Ad primum dicitur, quòd argumentum intelligitur in processu ad complementum, & perfectionem: quia in tali via posterius est perfectius.

Posteriores generatione sunt priora perfectione.

11.

Ad secundum, dicitur quòd, dato quòd motus localis sit res distincta, quòd non debet comparari simplex forma ad simplicem formam, sed totum compositum ad totum compositum, sic quòd animal cum omnibus suis dispositionibus mediantibus, quibus potest se mouere localiter, est perfectius, quàm ipsummet mediantibus dispositionibus, quibus solùm potest se augmentare, & alterare.

Quapropter videntium alia. Sexta ratio est, ille motus est prior secundum perfectionem, qui inuenitur in magis perfectis; sed motus localis est huiusmodi: ergo, &c. quia non solùm inuenitur in istis inferioribus, immò etiam inuenitur in cælo.

Text. 60.

Et 6 quia. Septima ratio: ille motus est prior, qui competit perpetuis, & semper perfectis; sed motus localis est huiusmodi, quia in eo quòd aliquid mouetur localiter, non oportet quòd mutet

Scoti oper. Tom. II.

substantiam; sed tamen si aliquid alteretur, vel augmentetur, vel diminuat, ipsum mutatur secundum substantiam, vel secundum partem, vel dispositionem: nam alteratio disponit ad corruptionem substantialem.

Maximè 7 autem. Octaua ratio, ille motus est prior dignitate, & perfectione, qui prouenit à digniori motore, quàm aliquis aliorum motuum; sed motus localis est huiusmodi: ergo, &c. Minor patet, quia motus localis, saltem aliquis, prouenit à motore immobili.

Text. 61.

ANNOTATIONES.

1. *Vidam antiquorum.* Nota, quòd Democriti, & Anaxagoræ opinio fuit, quòd raritas, & densitas non solùm essent omnium qualitatum primæ, verùm & propria generationum initia. Nam raritas fiebat secundum Democritum per atomorum disgregationem, & densitas per earundem congregationem; per quod penitus differebant mixta, vt lana à ferro: & à raritate emanabat calidum, humidum, leue, molle, &c. à densitate verò frigidum, siccum, graue, durum. Deceptio autem Democriti erat, quia non speculabatur causas nisi ratione materiæ; & quidem ex parte materiæ rarum, & densum, quæ illi conueniunt ratione quantitatis, præcedunt cæteras qualitates; & sic experimur quòd mobile dum per calorem disponitur, rarefit; & dum disponitur per frigus, condensatur. Si autem considerationem ad causas retulisset agentes, agens potius per calorem rarefacit materiam, quàm è conuerso rarefactio sit causa caloris. Cæterum quia vsque ad libros de Generatione nihil de his definiuit, accipit tanquam probabilem opinionem illam, vt ostendat motum localem, non solùm alteratione priorem esse, sed etiam generatione, quam quis potest putare antequam motui locali, quia per generationem fit substantia, quæ prima est rerum omnium Prædicamentorum.

12.

b. *Omnis motus localis est perpetuus.* Nota quòd, simpliciter loquendo, motus localis est prior naturâ, & tempore omnibus aliis motibus. Quòd sit prior naturâ, patet, quia motus localis, qui est circularis ipsius cæli, est prior naturâ, quia est causa aliorum, & ab eo non conuertitur subsistendi consequentia, & etiam ipse est simplicissimus; simplex autem prius est composito. Quòd autem sit prior tempore, patet: quia solus motus localis est perpetuus secundum Philosophum. Et si arguas, quòd generationes, & corruptiones sunt perpetuæ secundum eundem in primo de Generatione, dico quòd ipsæ non sunt perpetuæ secundum continuationem, sed solùm per continuam successionem. Et ideò nulla est generatio, aut corruptio, quæ sit continua, & perpetua, nec aliquis alius motus à motu circulari cæli.

Motus localis est prior natura, & tempore omnibus aliis motibus.

c. *Generatio non potest esse prior motu locali.* Nota, secundum Commentatorem, quòd ratio prioris in rebus generabilibus debet accipi secundum ordinem rerum Prædicamentorum, qui sunt termini motuum; vnde cum substantia sit prima, fit vt generatio sit etiam prima, quòd intelligi nequit, nisi de prioritate secundum naturam. Nam cum mundus, secundum Aristotelem, fuerit ab æterno, non potest in hoc genere motuum generabilium, & corruptibilium signari prius simpliciter secundum tempus: quia prius sicut ante omnem

13. Ratio prioris in generabilibus debet accipi penes ordinem rerum.

generationem necessaria est alteratio subiecti, ita illi alterationi præfuit alterans, quod per generationem recepit esse; & idèd quisnam sit simpliciter prior, deprehendi non potest, nisi ex natura terminorum; & quia substantia est prior accidente, generatio est prior aliis motibus. Etenim quamvis probauit motum localem simpliciter esse primum secundum tempus, non tamen fuit reuera ante totum genus generationis, & alterationis; siquidem istorum series tam perpetua fuit, quàm cœlorum uolutiones; sed tamen quia mobile ipsius est æternum, quod suapte natura corruptibilibus antefertur, intulit lationes esse priores tempore: quare Commentator non dixit, quòd generatio non est prior tempore, sed quòd est prior naturâ, & per se; alteratio uerò secundum accidens, propterea quòd ex elementis non generantur mixta nisi per eorum qualitates. Cæterum secundum veritatem confitendo, cœlum, seu mundum habuisse initium: quia res condi per generationem nequieuerant, eo quòd nullam præfuerat subiectum, necessarium fuit per creationem, ut primus generabilium motuum esset alteratio factâ applicatione agentis ad passum: quia nihil generatur nisi præuâ alteratione.

^d *Motus localis est prior secundum perfectionem.* Nota quòd aliter sumenda est perfectio in motu locali, & aliter in aliis motibus; quia perfectio motus localis, saltem primi mobilis, sumitur perfectione trium, scilicet sui mouentis, quod est perfectissimum, & sui mobilis, quod est perfectissimum mobilium, & suarum proprietatum: proprium enim est sibi, quòd sit continuus, perpetuus, & regularis, & causa omnium aliorum motuum. Perfectio autem in aliis motibus sumitur ex perfectione terminorum; licet ergo terminus motus localis non sit perfectior terminis aliorum motuum, primum tamen mouens localiter perfectius est aliis mouentibus, & idèd etiam motus localis est perfectior aliis motibus.

EXPOSITIO TEXTVS.

14.
Text. 62.

Q*ua autem loci: mutatio.* Hoc est secundum capitulum huius tractatus in quo Philosophus ostendit, quòd non contingit alium motum à motu locali esse perpetuum. Et primò præmittit intentionem. Secundò, prosequitur ibi: *Omnes enim.* Primò, dicit quòd nunc considerandum est, quis motus sit primus, & perpetuus: & apparebit quòd non contingit aliquem motum à motu locali esse continuum, & perpetuum.

Text. 63.

Omnes 2. enim. Prosequitur, & vult probare istam conclusionem, quòd non contingit aliquem motum à motu locali esse continuum, & perpetuum. Probatur tribus rationibus. Secunda ibi: *Contrarij autem sunt.* Tertia ibi: *Amplius autem.* Prima ratio est, nullus motus terminatus certis terminis potest esse continuus, & perpetuus; sed omnis motus alius à motu locali est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet: quia omne terminatum est finitum, & tamen motus continuus, & perpetuus est infinitus. Et minor apparet inducendo secundum diuersas species motus: quia alteratio est inter qualitates contrarias, augmentatio, & diminutio inter magnum, & paruum, generatio inter esse, & non esse, & etiam corruptio.

Contrarij autem sunt. Hic ponit secundam rationem. Et primò præmittit suppositionem. Secundò, remouet cauillationem, ibi: *Similiter autem.*

Suppositio est talis, quòd illi motus sunt contrarij, qui sunt in contraria, id est, motus quorum termini sunt contrarij; & ipsi sunt contrarij, ut probatum est quinto huius text. 48. Tunc sic: Nihil cui aliquid est contrarium potest esse continuum, & perpetuum; sed omni motui alteri à motu locali aliquid est contrarium: ergo, &c. Maior patet; quia contraria in se inuicem agunt, & sunt sui ipsius corruptiua. Minor apparet; quia omnis motus alius à motu locali, habet terminos, vel saltem terminum, cui aliquid contrariatur: modò motus sunt contrarij. ex contrarietate terminorum, ut patet quinto huius. Er quòd termini aliorum motuum sunt contrarij, patet per inductionem præcedentis rationis.

Similiter autem sunt. Hic remouet quasdam cauillationes, & sunt tres. Secunda ibi: *Nec si non.* Tertia ibi: *Non oportet.* Prima ratio est ista: si aliquis dicat, quòd propter contrarietatem nihil obstaret, quin generatio posset esse perpetua: quia corruptio non contrariatur generationi: modò nihil prohibet mutationes continuari, quando vna non contrariatur alteri. Respondetur, quòd licet generatio, & corruptio non sint propriè contrariæ, attamen non possunt continuari, nec aliqua illarum, eo quòd sunt quodammodò oppositæ: quia oppositio sufficit ad motus interruptionem.

Nec si non. Hic remouet secundam cauillationem; quia mutatio non interrumpitur, nisi mobile quiescat in termino mutationis; sed generatio interrumpitur per corruptionem, si interrumpitur, & tamen in termino interruptionis non quiescit: quia quòd non est, non quiescit, igitur nihil prohibet generationem, vel corruptionem esse perpetuam, ex quo non interrumpitur per quietem. Respondetur, quòd ad interruptionem motus non oportet quòd mobile quiescat in termino motus; sed sufficit quòd non moueatur; quia si non moueatur, postquam mouebatur, motus non est continuus.

Non oportet autem. Remouet tertiam cauillationem: quia iam dictum est in secunda ratione, quòd vnus motus contrariatur alteri; & suprâ quinto huius, text. 54. dicebatur, quies contrariatur motui: igitur ex istis duobus sequitur, quòd vnus contrariatur pluribus. Respondetur, concedendo quòd motus opponitur quodammodò tam motui, quàm quieti, ut dicit Aristoteles, quòd æquale quodammodò opponitur excellenti, & illi quòd excellitur; verum est tamen quòd diuersimodè motus contrariatur motui, & motus quieti; quia motus contrariatur motui, ut habitus habitui; sed motus contrariatur quieti, ut habitus priuationi, & idèd non est propriè contrarietas.

Amplius 3. autem. Hic ponit tertiam rationem, quâ probat specialiter de generatione, & corruptione, quòd non possunt continuè perpetuari, ita quòd continuè generationem sequatur corruptio, & è contra; quia si ita esset, sequeretur quòd statim, quando res esset facta, oporteret ipsam corrumpi. Consequens est falsum, quia tunc nulla res permaneret per tempus, quòd est contra experientiam. Consequentia probatur, quia per generationem res producit in esse, & per corruptionem res mutatur de esse ad non esse: igitur si continuè generationem sequatur corruptio & è contra, statim continuè quando res est, sequetur ipsam non esse, & è contra; & per consequens non maneret per tempus.

15.

Text. 64.

EXPOSITIO TEXTVS.

16.
Text. 65.

Quod autem contingit esse. Hoc est 3. capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles ostendit, quod impossibile est alium motum à motu circulari esse perpetuum, & præmittit intentionem. Secundò, prosequitur ibi: *Omne enim quod fertur.* Primò igitur proponit intentionem non istius, sed sequentis capituli, per hoc innuens, quod ista capitula sunt annexa, & tendunt ad eundem finem: dicit igitur, quod omnis motus continuus est infinitus, & ille est circularis.

Omne enim quod fertur. Hic prosequitur, & probat istam conclusionem, quod nullus motus localis alius à motu circulari potest esse perpetuus. Probat primò per rationes Physicas. Secundò, per rationes communes, & dialecticas, ibi: *Rationabiliter autem.* Prima ratio est ista: omnis motus localis, est rectus, vel circularis, vel mistus; sed nullus rectus, vel mistus est perpetuus: ergo, &c. Et primò, format rationem. Secundò, probat minorem ibi: *Quare si.* Prima pars dicta est tunc, ibi: *Quare si neque.* Probat minorem dialecticæ rationis. Et primò, ostendit quod nullus motus mistus potest esse perpetuus. Secundò, quod nullus motus rectus potest esse perpetuus, ibi: *Quod autem.* Secunda conclusio capituli est, quod nullus motus mistus potest esse perpetuus. Probatur: quia illud mistum non potest esse perpetuum, cuius vnus miscibilium non potest esse perpetuum; sed motus rectus ex quo componitur mistus, non potest esse perpetuus: ergo, &c. Minor probatur in sequenti conclusione.

Quod autem id. Hic ostendit, quod nullus motus rectus potest esse perpetuus; & est tertia conclusio. Pro cuius probatione supponitur, quod nulla est magnitudo recta infinita, vt patet 3. huius, text. 40. & inde. Secundò, quod supra magnitudinem finitam non potest fieri motus infinitus, nisi per reflexionem. Ex quo sequitur, quod si supra magnitudinem finitam fiat motus perpetuus, oportet quod hoc sit per reflexionem. Ideò ponitur quarta conclusio capituli, quod motus reflexi non sunt vnus motus continuus; immò inter quoslibet motus reflexos necesse est esse quietem mediam. Et hoc probatur dupliciter. Secundò ibi: *Maximè autem.* Prima ratio est ista: quia motus contrarij non sunt vnus motus continuus; sed motus reflexi sunt contrarij; ergo, &c. Maior nota est. Minor probatur dupliciter. Primò, quia motus reflexi sunt ad loca contraria; vt si vnus est sursum, & alter deorsum, vnus antè, & alter retrò, & ita de alijs differentijs contrariorum. Secundò, quia proprietas contrariorum est, quod sint sui inuicem corruptiua: modò motus reflexi se inuicem corrumpunt: vt si Socrates, & Plato moueantur contra se inuicem super eandem lineam, vterque facit alterum quiescere, aut vnus depellit reliquum.

Maximum 2 autem. Hic ponit secundam rationem, quod illi motus non sunt continui, inter quos necessariò cadit quies media: sed inter motus reflexos necesse est mobile quiescere in termino reflexionis: ergo, &c. Maior patet: quia ad vnitatem motus requiritur vnitas mobilis, & vnitas temporis; & idèd vbi est interruptio quietis, non est vnus motus. Et ad probandum minorem, primò præmittit duas suppositiones. Secundò, format rationem, ibi: *Quare necesse.* Pri-

Omne motus continuus, & circularis est infinitus.

17.

Motus reflexi non sunt vnus motus continuus.

Text. 66.

ma suppositio est, quod in motu tria sunt considerata, scilicet principium, medium, & finis: & medium, licet sit vnus, tamen potest dici duo in comparatione: quia medium in comparatione ad finem potest dici principium, & in comparatione ad principium potest dici finis. Secunda suppositio, quod mobile potest dici in principio, in medio, vel in fine spatij, super quod mouetur dupliciter: vno modo in actu, alio modo in potentia. Tunc enim mobile dicitur esse in aliquo spatio in actu, quando in illo spatio est adæquatè per tempus diuisibile, ita quod in illo spatio quiescit. Alio modo in potentia, scilicet quando in illo spatio non manet per tempus; vt si aliquod mobile moueatur continuè per aliquod spatium: & signetur in illo spatio locus æqualis illi; tunc diceretur, quod in illo spatio mobile est non actu, sed in potentia tantum.

Quare necesse. Hic probat propositum, scilicet quod in termino reflexionis est quies media. Et primò facit hoc. Secundò, mouet dubitationes, ibi: *At verò.* Item, primò format rationem. Secundò, mouet dubitationem. Tertio, ponit minorem dialecticæ rationis. Et quartò, conclusionem. Secunda ibi: *Inde &.* Tertia ibi: *Sed in reflexione.* Quarta ibi: *Vnde stare.* Ratio est ista: In isto enim signo spatij mobile quiescit, in quo ipsum est adæquatè in actu, per tempus: sed in termino reflexionis mobile est adæquatè in actu per tempus: ergo, &c. Maior patet; quia quies non est aliud quàm *privatio motus in subiecto apto nato, & in mensura apta nata:* verbi gratià, si *A* moueatur vsque ad punctum *B*, & inde reflectatur vsque ad punctum *C*, vnde venit, necesse est quod in signo intermedio, si mobile sit in actu, ipsum ibidem quiescat: & minor apparet: quia si in termino reflexionis mobile non esset in actu, sed moueretur; vel moueretur motu primo, vel motu secundo: non motu primò; quia in termino reflexionis illo motu est completè mutatum: nec mouetur secundo, quia nondum illo motu mouetur; & sic quies est principium sequentis, & finis præcedentis motus.

Inde 3 &. Mouet 2. dubitationem: quia si mobile *A* moueatur continuè supra spatium *B*, *C*, *E* & mobile *D* debeat moueri æquali velocitate super spatium *F*, *G*; tunc si in spatio *B*, *C*, *E* sumatur pars æqualis *F*, *G*, quæ sit *B*, *C*, tunc dubium est: posito quod *D* incipiat moueri super spatium *F*, *G*, quando veniet *A* ad punctum *C*, utrùm *A*, & *D* veniant ad terminum, æquè citò. Arguitur quod non: immò quod *D* debeat venire citiùs, quia duorum mobilium æquè velociter motorum super æqualia spatia, illud citiùs veniet ad terminum *ad quem*, quod citiùs recedit à termino *à quo*; sed *D* citiùs recedit à termino *à quo*, quàm *A*: igitur *D* citiùs veniet ad terminum *ad quem*. Maior patet; aliter enim illi motus non essent æquè veloces: & minor apparet; quia quando *A* veniet ad terminum *C*, tunc *D* incipit moueri super spatium *F*, *G*. Sed priùs *A* veniet ad terminum *C*, quàm supra spatium *C*, *E*; igitur priùs *D* recedit à termino *F*, quàm *A* à termino *C*. Respondetur quod *A*, & *D* æquè citò venient ad terminos; & quando dicitur quod *D* citiùs recedit: negatur. Ad probationem dico, quod non citiùs *A* veniet ad punctum *E*, quàm recedat ab eodem, immò simul veniet ad *B*, & recedit

18.

Definitio quietis.

Text. 67.

ab *E*, quia nunquam mobile est in signo *E* in actu, sed in potentia tantum.

19.

Sed in reflectenti. Hic ponit minorem dictæ rationis, scilicet quòd in medio reflexionis necesse est mobile esse in actu per tempus; & uter illo medio tanquam duobus, *F* tanquam initio motus sequentis, & sine præcedentis; & exemplificat, ut si mobile *D* reflectatur à puncto *G* ad terminum vnde venit, necesse est, quòd supra signum *G* quiescat, & sit in actu.

Vnde stare necesse est. Hic infert conclusionem, scilicet quòd necesse est mobile quiescere in termino reflexionis, ita quòd non in eodem instanti, in quo mobile venit ad terminum, recedet ab eodem in motu reflexionis, sed quiescet per tempus.

Text. 68.

At verò 4 qua olim. Hic mouet dubitationes, & sunt tres. Secunda ibi: *Eodem autem modo.* Tertia ibi: *Manifestum autem.* Prima dubitatio est: quia aliquis diceret, quòd in termino reflexionis mobile non quiescit, sed manet ibi præcisè per instans. Respondet Aristoteles quòd non: quia in illo signo spatij nunquam est mobile in actu, sed in potentia tantum, super quòd manet præcisè per instans indiuisibile: modò in termino reflexionis mobile est in actu, ut probatum fuit priùs: igitur oportet quòd maneat per tempus in termino reflexionis, & non solum per instans.

20.

Eodem autem modo. Mouet secundam dubitationem. Secundo, soluit eam ad hominem. Tertio, ponit veram solutionem. Secunda ibi: *In primis ergo.* Tertia ibi: *Ad rem autem ipsam.* Secunda dubitatio erat de positione Zenonis, qui ponebat, quòd impossibile est aliquod spatium pertransiri: quia in quolibet spatio sunt infinita; modò non contingit infinita pertransiri. Secundo, in iis, quæ successiuè pertranseuntur vnum post alterum, contingit enumerare vnum post alterum: sed non contingit infinita enumerare: igitur non contingit infinita pertransiri.

Text. 69.

In primis ergo. Hic soluit ad hominem dicens, quòd sicut spatium est infinitum secundum diuisionem, ita & tempus, in quo pertransitur; modò non est inconueniens, quòd infinitæ partes spatij pertranseantur in infinitis partibus temporis. Sed dicit Aristoteles quòd ista solutio non sufficit, sed est ad hominem tantum: nam si fieret ratio de tempore, solutio non valeret: nam in quolibet tempore sunt infinita, & non contingit infinita pertransiri: igitur nullum tempus pertransibitur.

Ad rem autem ipsam. Hic ponit veram solutionem, dicens, quòd in spatio sunt infinita in potentia, non in actu ab inuicem separata; modò non contingit infinita pertransiri, numerando quodlibet determinatè post alterum, sed non numerando, hoc est benè possibile.

Text. 70.

Manifestum 6 autem est. Ponit tertiam dubitationem, & vult probare, quòd impossibile est aliquod ens capere esse post non esse, nec è contra non esse post esse. Et primò probat hoc. Secundo, ponit solutionem antiquorum. Tertio, solutionem propriam. Et quarto, infert corollarium. Secunda ibi: *Non ergo.* Tertia ibi: *Et si.* Quarta ibi: *Manifestum igitur.* Primò igitur probat, quòd impossibile est aliquod ens esse postquam non fuit, vel non esse postquam fuit: quia si sic, sequeretur quòd idem simul, & semel esset, & non esset, quòd est impossibile. Consequentia pro-

batur, & capiatur totum tempus, per quòd aliquod est, & totum tempus per quòd non est. Tunc probò quòd in instanti medio simul est, & non est; quia quòd est per aliquod tempus, est per quodlibet illius temporis; sed hoc est per istud tempus, cuius instans medium est aliquid, scilicet principium: igitur est in illo instanti. Et per consimile medium probatur, quòd in illo instanti non est, quia quòd in aliquo tempore non est, non est in quolibet illius temporis; sed instans datum est aliquid illius temporis, scilicet finis; igitur in illo instanti non est.

Non ergo dandum. Hic soluit secundum antiquos, qui dicebant ad maiorem probationis: quando dicitur, illud quòd est per aliquod tempus, est in quolibet illius temporis, verum est, dicebant ipsi, nisi in vltimo instanti illius temporis.

Et si fiebat. Hic ponit solutionem propriam; & stat in hoc, quòd vltimum instans est attribuendum posteriori passioni: verbi gratia, si capiatur totum tempus, per quòd aliquid non fuit, & postea totum tempus; per quòd ipsum est; dico quòd in illo instanti medio illa res habet esse, & est primum instans sui esse. Sed si è contra capiatur primò tempus; per quòd aliquid est, & postea tempus, per quòd ipsum non est, tunc illo instanti medio illud non est, quia non est dare vltimum instans esse rei, sed primum instans sui non esse.

Manifestum autem. Hic infert corollarium; & est istud, quòd tempus, per quòd aliquid fiebat, & est factum, non est maius, quam tempus, per quòd fiebat tantum; quia solum propter additionem instantis nihil est maius.

Rationabiliter 7 autem considerantibus. Hic reddit ad probandum, quòd necessariò inter motus reflexos cadat quies media, & hoc per rationes communes: & sunt quinque. Secunda ibi: *Simul autem.* Tertia ibi: *Amplius autem.* Quarta ibi: *Amplius.* Quinta ibi: *Amplius non.* Prima ratio, si inter motus reflexos non esset quies media, sequeretur quòd motus naturalis, & violentus essent vnus motus. Consequens est impossibile. Consequentia probatur: quia si aliquid moueatur naturaliter sursum, tunc si reflectatur deorsum, motus ille deorsum, esset sibi violentus: igitur cum ex istis fiat vnus motus, per te, sequitur quòd motus naturalis, & violentus essent vnus, & haberetur consequens. Secundo, sequeretur quòd aliquid moueretur ex aliquo termino, in quo non esset. Consequens est falsum de totali termino, à quo inchoatur motus. Consequentia probatur, quia à termino reflexionis incipit mobile moueri nouo motu; & tamen in termino reflexionis nunquam est mobile, nisi in potentia tantum: quia per te motus est continuus. Tertio, 8 quia ex illis non est vnus motus continuus, cum quorum vno stat quies totius speciei alterius; sed motuum reflexorum cum vno stat quies totius speciei alterius: ergo, &c. Maior patet; quia si cum vno stat quies alterius, non est possibile, quòd continuentur. Minor est nota, quia cum motu deorsum stat quies ab omni motu sursum, quemadmodum cum abelevatione stat quies; ab omni denigratione. Quarta ratio 9 quæ probat, quòd non potest esse reflexio eiusdem mobilis de generatione ad corruptionem, & è contra; quia si ita esset, tunc sequeretur quòd idem mobile simul

21.

Text. 71.
Inter motus reflexos cadit quies media.

Text. 72.

Text. 73.

simul esset, quod est impossibile. Consequentia probatur; quia quando aliquid generatur, ipsum est, & quando aliquid corrumpitur, ipsum non est: igitur si continuè generatur & corrumpitur, sequitur quod continuè est, & non est. Quinta ratio, impossibile est, quod motuum reflexorum vltima sint vnum: igitur impossibile est, quod motus reflexi ad inuicem continuentur. Consequentia tenet per definitionem continuorum, quia *continua sunt, quorum vltima sunt vnum*. Antecedens probatur; quia non est possibile, quod idem sit vltimum contrariorum, vt albedinis, & nigredinis.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum necessariò inter quoscunque motus reflexos sit quies media?

Aristot. 1. Met. cap. 6. & de celo, cap. 10. & hic cap. 1. & 2. D. Thom. 1. part. quæst. 2. art. 1. Scotus 1. dist. 8. quæst. 5. Durandus 1. dist. 3. quæst. 1. Cister. quæst. vnica, artic. 2. Casal. lib. 1. de quadripartita inffit. cap. 16. Rub. 8. Phys. tract. 2. de 1. mot. Simil. tract. 1. de Deo vno qu. 6. Roccus 8. Phys. quæst. 6.

1. **A**RGVITVR quod sic; quia necessariò inter quoscunque quietes oppositas est motus medius: igitur inter quoscunque motus oppositos est quies media. Tenet consequentia per simile, & antecedens patet per experientiam.

Secundò arguitur per Aristotelem in isto 8. text. 56. qui per hoc probat, quod impossibile est motum rectum esse continuum, & perpetuum; quia super lineam rectam non potest fieri motus continuus, & perpetuus, nisi per reflexionem, & necessariò inter quoscunque motus reflexos est quies media; modò illi motus non sunt continui, inter quos est quies media.

Tertiò, nisi ita esset, sequeretur quod motus contrarij essent vnus motus continuus, quod est impossibile: & patet consequentia, quia ex quo inter ipsos non est quies media.

Quartò, sequeretur quod aliquid moueretur moribus contrariis; consequens est impossibile, vt patet 8. Physicorum, text. 71. Consequentia probatur; quia si aliquid ascendat, & postea descendat sine quiete media, tunc in instanti medio, quâ ratione ascendit, eâdem ratione descendit: igitur vel vtroque motu simul mouetur, & habetur propositum; vel neutro, & habetur propositum, quod ibi quiescit.

Quintò, sequeretur quod aliquid esset in aliquo loco, & non esset in illo; consequens implicat contradictionem. Consequentia probatur, posito quod *A* moueatur de *B* vsque ad *C*, & postea reflectatur per eandem lineam; tunc quæro in instanti medio an *A* recedit à *C*, vel non? Si non: igitur ibidem quiescit, & habetur propositum: si sic; igitur tunc non est in *C*, quia omne quod recedit ab aliquo termino, amplius non est in illo, vt patet in 6. text. 44. & tamen priùs ponebatur esse in illo; ergo, &c.

2. Sextò, omnis motus præter circulem est ad quietem tanquam ad terminum: igitur si fiat motus sursum, & postea deorsum eiusdem mobilis, & per eandem lineam, sequitur quod sursum esset quies, & habetur propositum.

Septimò, ponatur quod *A* moueatur de *B*,

vsque ad punctum *C*, & deinde reflectatur per eandem lineam; tunc quæro, vtrum aliquando fuit in *C*, vel nunquam. Si nunquam; ergo non mouebatur per totum spatium, quod est contra positum. Item, tunc *A* recederet ab aliquo termino, in quo non fuit: si aliquando, igitur in aliquo tempore *A* fuit in *C*, & per consequens in illo tempore *A* quiescit.

Octauò, ponatur quod aliqua magnitudo, vt *D* sit continua puncto *C*, tunc quæro vtrum *A* in intermedio motuum contrariorum tangit *D*, vel non? Si sic; cum omnis tactus sit temporalis, sequitur quod per tempus *A* tangit *D*, & per consequens, per tempus quiescit in puncto *C*; si nunquam tangit *D*, sequitur quod non mouebatur per totum spatium, quod est contra positum.

Nonò, si aliquid fiat calidum in summo, & postea frigidum, tunc in intermedio inter calefactionem, & frigefactionem, vel ipsum erat aliquando summè calidum, vel nunquam; si aliquando: igitur per tempus, & per consequens, per illud tempus mobile quieuit; si nunquam, hoc est contra positum, quia alteratio ponebatur terminari ad summum calidum.

Decimò, posito quod nunquam ster forma ignis, nisi sub caliditate summa; tunc si aliquid calefiat ad summum, & postea frige fiat sine quiete media, vt ponit aduersarius; tunc per solum instans durabit ille ignis; igitur est dare vltimum instans rei permanentis in esse, quod est impossibile, vt patet 8. huius.

Oppositum arguitur; quia si graue proiectum sursum quiesceret priusquam descenderet, tunc sequeretur quod graue quiesceret sursum non de tentum violenter. Secundò, quia non apparet ratio quare magis quiesceret in vno tempore, quàm in alio; & sic vel per vnum tempus quiesceret, vel per quodlibet. Notandum quod a possibile est, quod fiat motus sursum, & postea deorsum sine reflexione; vt si fiat motus per lineam curuam, vt patet de motu sagittæ per ærem. Alio modo fit primò ascensus, & postea descensus, per reflexionem ad angulum, & hoc

dupliciter: vno modo reflectendo ad angulum acutum rectilineum, aut curuilineum, vel compositum ex vna recta, & alia curua, vel etiam ad

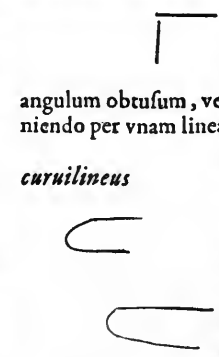
angulum obtusum, vel ad angulum rectum, veniendo per vnâ lineam, & redeundo per aliam.

Alio modo fit reflexio ad angulum rectum, ita vt mobile per eandem lineam redeat, per quam venit; & iste motus est propriè compositus ex duobus motibus contrariis, & de talibus motibus reflexis intelligitur quæstio.

Tunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio: Non necessariò inter quoscunque motus reflexos est quies temporalis media. Probatur, quia si faba proiciatur sursum contra molarem descendentem, tunc non apparet verisimile, quod faba quiesceret, priusquam descendat, quia si quiesceret, per tantum tempus arrestaret molarem, ne descenderet, quod videretur impossibile.

Secundò, posito quod Socrates moueatur aduersus

Non est necesse inter quoscunque motus reflexos esse quietem mediam.

uersus Occidentem in nauī quiescente, tunc in quolibet instanti possibile est Socratem desinere moueri, & nauem possibile est in quolibet instanti incipere moueri; tunc ponatur quòd in eodem instanti Socrates desinat moueri, & nauis incipiat moueri uersus Orientem cum omnibus contentis infra nauem; tunc immediatè antè Socrates mouebatur ad Occidentem, & immediatè post Socrates mouebitur ad Orientem: igitur primò mouetur vno motu, & postea motu contrario, sine quiete media.

4. Tertio ponatur, quòd aliquis motor moueat aggregatum ex duabus sphaeris, vno motu videlicet ad Occidentem, deinde sphaera infra contentæ applicetur alter motor specialis, qui moueat ipsam motu contrario, scilicet ad Orientem; & hoc in vna hora velocius, & in alia tardiùs, tunc in instanti medio verum est dicere, quòd immediatè antè sphaera inferior mouebatur ad Orientem, & immediatè post mouebatur ad Occidentem; igitur primò mouetur vno motu, & postea motu contrario sine quiete media.

Quartò, sint duo corpora luminosa, quorum vnum veniat ab Occidente, & aliud ab Oriente; & transeat localiter iuxta se inuicem in Meridie; tunc in instanti, in quo eadem linea recta transit per centrum ipsorum ad angulos rectos, verum est dicere, quòd immediatè antè ista corpora approximabantur, & immediatè post elongabantur; ergo, &c. Item, in puncto intermedio aëris immediatè antè intendebatur lumen, & immediatè post remittebatur; igitur ille aër mouetur motibus contrariis sine quiete media.

5. Quintò, posito quòd aliquid fiat calidum in summo, & in eodem instanti, in quo est summè calidum, sit approximatum vnum summè frigidum: igitur in instanti inciperet frigesieri, quia agente approximato passo sufficienter disposito fit actio; igitur priùs calefiebat, & postea frigesiebat sine quiete media.

Et per idem argueretur de rarefactione, & condensatione, de augmentatione, & diminutione: quia ista consequuntur calefactionem, & frigectionem.

Sextò, ponatur quòd aliquid augeatur vsque ad duplum, & in eodem instanti sit approximatum diminuens; tunc immediatè antè augmentabatur, & immediatè post diminuebatur sine quiete media.

Septimò, confirmatur idem, supponendo quòd ante augmentationem est resolutio quarundam partium, & additio aliarum. Secundò, supponitur quòd tunc fit augmentatio, quando plus additur, quàm resoluitur, & è contra diminutio; tunc ponatur quòd in aliquo viuente siq; resolutio vniformis per diem; tunc in prima medietate diei fit additio velociùs, quàm resolutio, & in secunda tardiùs; tunc in instanti medio verum est, quòd immediatè antè augmentabatur, & immediatè post diminuebatur: igitur non est quies temporalis media: & sic patet conclusio, quòd non est necessariò, &c.

Sed notandum, quòd ad duas primas rationes solet responderi. Vnde ad primam dicitur, quòd molaris pellit aërem fortiter ante se, & ille aër pulsus arestat fabam antequam attingat molare. Sed contra, quia vel impetus illius

aëris, quem tu dicis arestare fabam, est æquè fortis sicut impetus fabæ ad mouendum fursum cum resistentia medijs, vel fortior, vel minus fortis. Si fortior, igitur faciet fabam descendere, & per consequens non quiescet ibidem. Si minus fortis, igitur adhuc faba ascenderet fursum, & per consequens ille aër non arestabit ipsam. Si æquè fortis, hoc durabit præcisè per instans, quia quantò plus appropinquat molaris, tantò aër plus impellitur: igitur in medio non est quies temporalis.

Ad secundam rationem solet responderi, quòd primò Socrates mouetur per se, & postea per accidens ad motum nauis; modò non est inconueniens quòd inter motus contrarios, quorum vnus sit per se, & alius per accidens, non sit quies media; sed hoc esset impossibile de duobus motibus per se. Aliter responderetur, quòd licet sit possibile Socratem desinere moueri in quocumque instanti, & cum hoc possibile sit nauem incipere moueri in quocumque instanti: tamen impossibile est, quòd in eodem instanti illa duo fiant.

Contra primam solutionem arguitur: quia quantum est de ratione motus, idem est iudicium de motu per se, & motu per accidens, licet sit differentia quantum est ex parte mouentium: igitur si inter motus contrarios, quorum vnus est per se, & alius per accidens, non sit quies media, sequitur quòd nec est inter motus contrarios, quorum vterque est per se. Secundò, quia ratio Aristotelis & quæcumque alia, quæ probaret de motu per se, eodem modo concluderet de motu per accidens: igitur si concedatur de vno, & etiam de altero. Contra secundam solutionem arguitur: quia nulla videtur ratio repugnantia: quare non in eodem instanti, in quo Socrates desinit moueri, possit nauis incipere moueri, ex quo in quolibet instanti potest vtrumque fieri. Secundò probatur, variando casum: & ponatur quòd nauis moueatur vniformiter uersus Orientem, & quòd Socrates moueatur motu proprio in nauī uersus Occidentem difformiter, velociùs tamen in prima medietate horæ respectu nauis, quàm nauis moueatur, & tardiùs in alia medietate, tunc in instanti medio verum est dicere, quòd immediatè antè Socrates mouebatur ad Occidentem: & immediatè post mouebatur ad Orientem: igitur primò mouetur vno motu, & postea alio, sine quiete temporali mediâ.

Secunda conclusio est ista: Non est necesse, quòd inter quoscumque motus contrarios sit quies instantanea media, seu indiuisibilis. Probatur: quia nulla est quies in instanti, vt probatum est in sexto huius. Secundò, quia nihil potest moueri in instanti, saltem localiter; igitur nec quiescere, quia non in alia mensura nata est fieri quies, quàm motus. Tertio, quia in nullo instanti medio inter motus contrarios verum est dicere, quòd mobile aliter se habeat, quàm antè immediatè se habuit, & quàm immediatè post se habuit: igitur tunc mobile non quiescit. Quartò, quia quæcumque ratio probaret quòd in illo instanti fieret quies, eadem ratio probaret, quòd in quolibet instanti motus mobile quiesceret: & sic patet, quòd non est necesse inter quoscumque motus contrarios esse quietem mediam instantaneam, vel non temporalem.

Inter motus naturales contrarios necessarium est quiescens media.

Tertia conclusio : Inter quoslibet motus naturales contrarios necesse est esse quietem mediam. Probat, quia omnis motus naturalis præter motum cæli, est ad quietem tanquam in finem : igitur si in termino non quiescet, frustraretur à suo fine. Secundò, illud quòd mouetur naturaliter, non solum habet inclinationem naturalem ad motum ; sed etiam ad quietem in termino motus ; sed illa inclinatio naturalis in termino motus non potest subito deperdi ; igitur oportet quòd sit tempus, priusquam possit fieri inclinatio ad motum contrarium, & per consequens per illud tempus intermedium quiescet.

Inter motum sursum, & deorsum necessarium est quiescens media.

8. Quarta conclusio : Quando aliquid mouetur sursum violenter, & postea descendit deorsum per eandem lineam, necessarium inter illos motus est quies media, nisi per obuiationem alicuius extrinseci impediatur illa quies. Probat, quia tamdiu proiectum mouetur sursum, quamdiu virtus mouens, quantacumque sit illa, excedit grauitatem naturalem proiecti, & cum hoc resistantiam medij ; sed quando impetus mouens proiectum est æqualis grauitati naturali lapidis, tunc lapis desinit moueri sursum. Sed probo quòd adhuc non incipit moueri deorsum, quia nondum grauitas naturalis obtinet supra medium : igitur oportet quòd tempus transeat, priusquam obtineat, & per consequens in illo tempore est quies media ; & sic patet, qualiter non est necesse inter quoscumque motus contrarios esse quietem mediam : tamen semper inter motus naturales contrarios respectu eiusdem mobilis oportet, quòd mobile quiescat in medio, & cum hoc inter motus, quorum vnus est naturalis, & alter violentus, nisi per obuiationem alterius sit impedimentum.

Ad rationes. Ad primam, negatur consequentia : nec est simile ; quia quietes oppositæ non possunt fieri nisi in diuersis locis ; sed motus possunt fieri per idem spatium. Item, potest dici aliter, negando antecedens, quia si terra nunc quiescat naturaliter, & virtute Solis calefiat, & leue fiat ab alia parte ; tunc aliud est centrum grauitatis, quàm antè, & prius quiescebat terra naturaliter, & nunc quiescit violenter, & tamen non est ibi motus intermedius. Sed quòd nunc quiescit, patet : quia leuitas inducta non sufficit mouere terram localiter propter resistantiam medij circumdantis.

Ad secundam, dico quòd Aristoteles intelligit, quòd inter quoscumque motus naturales contrarios est quies media ; & hoc sufficit ad intentionem suam, quia si omnis motus esset continuus, & perpetuus, oporteret quòd ille motus esset naturalis.

9. Ad tertiam, negatur consequentia ; quia si ignis, & aqua sint inuicem immediati, non propter hoc oportet quòd sint continui ; ita etiam de motu : igitur illi motus sunt contigui, vel *contiguus*, vt vocat eos Commentator.

Ad quartam, negatur consequentia. Ad probationem, diceretur quòd mobile moueretur vno motu composito ex motu sursum, & motu deorsum. Aliter dicitur, quòd non mouetur, nec etiam quiescit, sed immediatè post mouebitur : & videatur plenius ista solutio in vna quæstione super 3. quæst. 5.

Ad quintam, negatur consequentia. Ad pro-

bationem, dico quòd mobile non est in termino reflexionis, nisi per solum instans : supposito quòd non concedantur instantia esse ; tunc dicitur, quòd mobile non est in actu in termino reflexionis, sed in potentia tantum. Vel secundum alium modum loquendi dicitur, quòd mobile est in termino reflexionis in aliquo tempore, & in nullo toto tempore, quemadmodum dicimus, quòd sphaera tangit partem plani, & nullam totam partem.

Ad sextam, omnis motus, &c. verum est, sed tamen potest impediri ab alia quiete. Ad septimam, dico quòd *A* aliquando est in *E*, non tamen in tempore, sed in instanti. Similiter dicitur ad octauam, quòd in instanti tangit *D*, & non in tempore. Idem ad nonam, quòd præcisè per instans illud mobile est summè calidum. Ad decimam, negatur suppositum : quia, vt patuit super primum, res naturalis potest conseruari sub dispositione peiori, quàm sit sub qua generatur. Vel ad penultimas tres dicitur sicut ad quintam.

ANNOTATIONES

^a **N**Orandum quòd possibile est, &c. Nota primò, quòd Aristoteles probat vnum esse primum motum continuum, & perpetuum, ipsùmque circularem : quia inter motus contrarios debet intercedere quies ; quâ occasione præsens excitatur quæstio ; cuius sensus est, quando, verbi gratiâ, lapis sursum ascendit, & iterum deorsum descendit, deturque quies in lapide inter illos duos motus contrarios, quibus aliquod vnum mouetur mobile.

10.

Nota secundò, quòd huiusmodi duo motus contrarij multipliciter se habere possunt : aut enim sunt naturales ambo ; aut vnus est naturalis, & alter violentus.

^b *Non necessarium inter quoscumque motus, &c.* Nota, quòd si motus naturales sint à diuersis causis naturalibus, non est necesse quòd inter illos intercedat quies. Probat, quia motus incipit per vltimum sui non esse, & desinit per primum sui non esse : ergo in eodem instanti potest vnus motus ab vna virtute desinere, & alia virtus motiua in eodem instanti incipere alium motum ; quod instans erit vltimum non esse motus, qui incipit, & primum non esse motus, qui desinit : ita vt sit verum dicere, nunc non est motus, calefactionis, verbi gratiâ, & immediatè antè hoc erat : & in eodem instanti sit verum dicere, nunc est motus frigeactionis, & immediatè post hoc erit : sed hoc dato, nulla intercedit quies inter calefactionem, & frigeactionem : ergo inter motus contrarios naturales à diuersis causis naturalibus procedentes non est necesse quòd intercedat quies. Deinde motus augmentationis est vnus & continuus ; modò in augmentatione sunt plures alterationes contrariæ : nam antequam augeatur viuens, seu animal, decoquitur & digeritur cibus, seu alimentum, & vertitur in chylum ; & deinde in massam sanguinariam ; hæc autem omnia habent qualitates contrarias : ergo fiunt per contrarias alterationes ; tunc sic : augmentatio est motus continuus : ergo & illæ alterationes continuantur, & per consequens nulla est quies inter illas.

Quomodo inter motus contrarios non sit necesse mediarè quiete.

^c *Inter quoslibet motus naturales contrarios, &c.*

11.

Nota,

Nota, quòd quando illi duo motus naturales sunt ab vna causa naturali, vt in motu dilatationis, & compressionis cordis contingit, & etiam in motu aspirationis & respirationis in pulmone, inter tales motus necesse est intercedat quies, quia vna, & eadem natura non potest in eodem instanti in contraria mouere, & sic cor, & pulmo necessarìò quiescit inter hos duos motus.

Nota secundò, quòd quando illi duo motus sic se habent, quòd vnus est violentus, & alter naturalis, ita tamen quòd violentus est prior, & naturalis posterior; vt quando lapis sursum proiicitur, & deorsum descendit, inter tales motus necesse est intercedat quies media, quia natura non potest præbere vim ad motum deorsum, nisi finitâ virtute, quâ lapis ascendebat, atque ita debet mediare quies. Nam motus violentus fit dum impetus externus est maior interno: naturalis autem sequitur, quando imperus internus vincit externum: non potest autem internus impetus fieri maior externo, quin fiat æqualis, & æqualis non potest esse nisi res quiescat; atque aded quando primus motus est violentus, & secundus naturalis, qui solùm sit virtute propriâ, inter tales motus contrarios necesse est, quòd quies intercedat.

Nota tertìò, quòd si illi motus sint violenti, vt si pila missa ad parietem, à quo repercussa reuertatur ad proiicientem: vel si duo ludant pilâ, non est necesse in his motibus intercedat quies: quia si agens violentum sit efficax & magnæ virtutis, potest in eodem instanti, quo tangit pilam, facere, vt incipiat moueri; sicut dicebamus, quando magnum pondus lapidi ascendenti occurrebat: si verò agens non sit efficax, sed sit talis naturæ & debilitatis, quòd non possit continuare motum: tunc erit quies inter hos duos motus violentos, vt si pila percuteret lanam.

12. d. *Quando aliquid mouetur sursum violenter, &c.* Nota, quòd si illorum motuum vnus sit naturalis, & alter violentus, & prior est naturalis, vt quando pila cadit deorsum, & resilit sursum, vel si prior est violentus, & naturalis, posterior excitatur à magna & forti virtute, magis quàm eius natura requirebat; vt si lapis sursum ascendens violenter deprimatur à magna virtute, & mole, inter huiusmodi motus non oportet vt intercedat quies; quia vel ille lapis, quando illi occurrit magnum illud pondus, quiescit, vel non: si non, habeo intentum: si sic; ergo etiam illud magnum pondus quiescit per tempus; hoc autem est contra rationem, & experientiam. Minor probatur, quia si lapis paruus quiescit, quando tangitur à magno: ergo etiam magnus quiescit: nam quæ se tangunt habent vltima simul: ergo, vel simul quiescunt, vel simul mouentur. Sed non est dicendum magnam molem detineri à paruo lapide: ergo dicendum quòd simul mouentur, atque aded in lapide paruo sursum ascendente, deorsumque sic descendente, non est necesse intercedat quies.

Et si contra hæc dicatur, impossibile est aliquid moueri, quin priùs quiescat in termino à quo; ergo quando aliquid mouetur ex calido in frigidum, & iterum regreditur à frigido in calidum, sicut priùs quiescit in cali-

do antequam moueatur ad frigidum, ita priùs quiescet in frigido, anrequam moueatur ad calidum: quia aliàs idem simul moueretur motibus contrariis, quod implicat. Consequentia patet, quia quando aliquid mouetur ex calido in frigidum, & regreditur ex frigido in calidum: vel calefit quando frigeft, vel postea: si postea, habeo intentum, quòd intercedat quies inter motus contrarios: si autem quando frigeft, calefit; ergo mouetur simul ad calorem, & frigiditatem.

Ad hoc, nego antecedens; non enim est semper necesse, quòd id quod mouetur, quiescat sub termino à quo, vt de lapide depresso ab alio maiori patet. Et ad probationem dico quòd illi duo motus non sunt simul, sed sunt interrupti per instans, quod est finis vnus, & principium alterius; vt quando aliquid generatur præcedente corruptione, non sunt simul genitum, & corruptum, sed instans non esse vnus est instans esse alterius, & in illo instanti fit interruptio.

Et si contrà dicatur, nihil quod generatur, aut mouetur, incendit illam formam, vel terminum, vt in vno instanti duret in illa; ergo debet esse per aliquod tempus, & per consequens erit quies. Dico antecedens esse verum in hoc sensu, quòd natura secundum se non intendit formam, vt tantum per instans in illa quiescat. Potest tamen aliquod agens esse tantæ virtutis, vt pellat mobile in eodem instanti, quo attingit virtutem, vt patet in paruo lapide depresso à magno cadente.

Et si iterum dicatur, motus contrarij habent terminos contrarios: ergo non possunt esse continui, atque aded necessarìò inter illos intercedit quies. Dico verum esse, quòd duo motus contrarij de se non sunt continui, possunt tamen continuari in vno instanti, quod sit primum non esse præcedentis, & vltimum non esse sequentis; & sic non dabitur quies.

EXPOSITIO TEXTVS.

14. *Quæ autem i super circularem fit.* Hoc est quartum caput huius tractatus, in quo ostendit, quòd nihil prohibet motum circularem esse vnum, & perpetuum. Et primò probat suam conclusionem. Secundò infert quædam alias conclusiones, ibi, *Quare neque.* Primam conclusionem probat duabus rationibus. Secunda ibi, *Et qui in circulo.* Prima conclusio est, quòd nihil prohibet motum circularem esse continuum, & perpetuum. Probatur, quia illum motum nihil prohibet esse perpetuum, qui est ab eodem in idem sine reflexione; sed motus circularis est ab eodem in idem sine reflexione: ergo, &c. Maior patet, quia ex quo non est ibi reflexio, non est ibi contrarietas, & oppositio, ratione cuius fiat interruptio motus per quietem: & minor est nota ex *quid nominis* motus circularis.

Et qui in circulo. Secunda ratio: illum motum nihil prohibet esse continuum, & perpetuum, secundum quem mobile potest esse pluries in eodem situ sine quiete, sed sic est de motu circulari; ergo, &c. Maior est nota; quia

13.

14.

Motus circularis potest esse continuus & perpetuus.

quia quâ ratione potest mobile reuerri multoties ad idem punctum, eadem ratione infirmitas.

Quare neque si in semicirculo. Hic infert quafdam alias conclusiones; & sunt tres. Secunda ibi: *Manifestum est autem.* Tertia ibi: *Manifestum est igitur.* Secunda conclusio est ista: In semicirculo non potest fieri motus continuus, & perpetuus: quia in semicirculo non est idem punctus, qui copulet ad inuicem medium, & finem; igitur in semicirculo non potest fieri motus sine reflexione, & per consequens, nec sine quiete medi.

Manifestum 2 autem, &c. Tertia conclusio; Nullum motum alium à motu locali, contingit esse continuum, & perpetuum. Probatur, quia nunquam alius motus potest mouere mobile sine reflexione, vt patuit priùs; modò non potest esse reflexio sine quiete media.

Manifestum est igitur. Quarta conclusio: Male posuerunt antiqui Philosophi dicentes omnia moueri continuè. Primò, quia manifestum est, quòd non omnia mouentur continuè circulariter; & tamen non est possibile aliquem motum esse semper, & continuum, nisi circularem. Secundò, quia dicentes omnia semper moueri, intendebant de motibus generationis, & corruptionis, & cum hoc alterationis: modò probatum est, quòd nihil contingit moueri perpetuò, & continuè, tali motu.

EXPOSITIO TEXTVS.

Quod 1 autem lationum. Hoc est quintum capitulum huius tractatus, in quo Aristoteles ostendit, quòd motus localis, & circularis est primus motuum; & est conclusio principalis capituli, quæ probatur sic: Inter omnia genera motuum localis est primus: igitur simpliciter loquendo motus localis circularis est primus motus. Huius rationis probat minorem. Secundò, maiorem ibi: *Quod autem ea.* Probatur primò, quòd inter motus locales motus circularis est primus: quia omnis motus localis est reclus, vel circularis, vel mistus; sed omni motu misto, vel recto motus circularis est prior: igitur motus circularis est primus. Maior patet *ex primo Cæli*; & minorem probat primò de motu misto. Secundò de motu recto, ibi: *Recta autem.* Primò igitur probat, quòd motus circularis est prior motu composito per hoc, quòd simplicia sunt priora compositis.

Recta autem. Hic probat quòd motus circularis est prior quàm reclus, & hoc quinque rationibus: Secunda ibi: *Amplius motus prior.* Tertia ibi: *Rationabiliter autem.* Quarta ibi: *Accidit autem.* Quinta ibi: *Amplius autem.* Prima ratio est ista: Ille motus est prior, qui est perfectior & simplicior; sed motus circularis est perfectior, & simplicior motu recto: ergo, &c. Maior patet; quia in ordine entium simpliciora sunt priora aliis, vt Deus & Intelligentiæ. Et minor apparet: quia motus circularis est simplicior, eo quòd regularior. Item, quia est simplicioris mobilis, scilicet corporis cœlestis. Item, quia est à simpliciori motore, scilicet ab Intelligentia. Item, quia in motu circulari non distinguitur principium, medium, & finis,

Scoti oper. Tom. 11.

& quia motus circularis est perpetuus, & reclus non.

Amplius motor priu. Secunda ratio: Cæteris partibus perpetuum est prius corruptibili; sed motus circularis est perpetuus, & motus reclus non: ergo, &c. Text. 77.

Rationabiliter 2 autem. Tertia ratio: Ille motus est simpliciter, & per consequens prior, qui est perpetuus & alter non; sed motus circularis est huiusmodi. Quod probatur, quia in motu circulari non distinguuntur principium, medium, & finis: igitur motus circularis est perpetuus. Quia sententia tenet, quia ex quo ubique est principium motus, nullibi terminatur; & ex quo ubique est finis, nullibi incipit, & ex quo ubique est medium, nullibi incipit, nec desinit, & per consequens est perpetuus. Et antecedens apparet; quia in circulo ubique potest signari principium, medium, & finis: & causa huius est; nam omnia ista attribuuntur centro; nam centrum est medium circuli, nec penes distantiam centri ad circumferentiam attenditur circuli magnitudo; modò motus circularis non est à centro, nec ad centrum, sed circa centrum: igitur in ipso non est principium, medium, neque finis.

Accidit autem. Quarta ratio: In illis, quæ sunt mensurabilia, idem est primum, & mensura; sed motus circularis est mensura aliorum; ergo, &c. Maior est nota, quia rationabile est, quòd in vnoquoque genere primum sit metrum, & mensura aliorum illius generis. Minor patet 4. huius, vbi dicebatur quòd tempus est motus circularis, vel consequens motum circularem.

Amplius autem. Quinta ratio: Regulate est prius irregulari; sed motus circularis est regularis: igitur motus circularis est primus motus. Maior patet, quia regulare est simplicius irregulari; & etiam, quia irregulare componitur ex regulari, & simplicia componentia sunt priora compositis: & minor est nota, quia alij motus à circulari sunt difformes in velocitate, vt motus granium, & leuium, sunt velociores in fine, quàm in principio.

Quod 3 autem ea. Ostendit quòd inter genera motuum motus localis est primus: & primò ostendit hoc ex opinionibus antiquorum. Secundò, ex communi modo loquendi. Secundum ibi: *Et proprie autem.* Primò dicit, quòd motus localis est primus motuum; & hoc testatur omnes antiqui, qui determinarunt de motu; & hoc patet inducendo in quinque opinionibus. Prima fuit Empedoclis, qui posuit prima mouentia esse litem, & amicitiam, quorum primos motus dicebat esse congregationem, & segregationem. Secunda opinio fuit Anaxagoræ, qui posuit primum mouens esse intellectum, quem dicebat mouere congregando, & disgregando: modò si congregatio, & disgregatio sint primi motus, cum illi sint motus locales, sequitur quòd motus localis sit primus motuum. Tertia opinio fuit Democriti, qui ponebat entia fieri, corrumpi, & alterari per motum localem corporum atomalium, quæ dicebat recipi in vacuitatibus inclusis inter alia corpora; modò si ita sit, sequitur propositum. Quarta opinio fuit quorundam aliorum, qui posuerunt entia fieri: & corrumpi raritate, & densitate; & dicebant raritatem fieri per segregationem,

R r &

15.
Text. 75.

Text. 76.
Motus localis circularis est primus motuum.

16.

Vide contradi-
ctionem
Zimara.

17.

18.
Text. 78.

& densitatem per congregationem: modò segregatio & congregatio sunt motus locales: igitur si isti sunt primi, vt isti dicebant, sequitur quòd motus localis est primus. Quinta opinio fuit Platonis, qui posuit primum mouens esse animam mouentem se; modò anima præcipue mouet se localiter, quod non esset nisi motus localis esset primus.

Et proprie autem. Hic probat idem, scilicet quòd motus localis est primus, ex communi modo loquendi; quia ille motus est primus, secundum quem si mobile moueatur, dicimus ipsum moueri, & à quo si quiescat, dicimus ipsum quiescere, dato quòd moueatur aliis motibus; sed sic est de motu locali, quia si aliquid moueatur localiter, dicimus quòd ipsum mouetur; & si non moueatur localiter, dicimus ipsum quiescere, dato quòd alteretur, vel diminuatur, & tunc recapitulat, & patet in littera.

EXPOSITIO TEXTVS.

19.
Text. 79.

Quòd autem i hoc necesse est. Ilte est quartus tractatus huius octaui, in quo Philosophus determinat de infinitate, & perpetuitate primi motoris: & diuiditur in quatuor capitula. In primo ostendit quòd virtus finita non potest mouere per tempus infinitum. In secundo ostendit, quòd in magnitudine finita non est virtus infinita. In tertio ostendit, quòd primus motor est infinitus: & in quarto ostendit quòd primus motor est indiuisibilis. Secundum ibi: *Quòd autem omnino.* Tertium ibi: *De his autem.* Quartum ibi: *Determinatus autem.* Primum caput diuiditur: quia præmittit intentum huius tractatus, præcipue vltimi capituli. Secundò proponit conclusionem principalem huius capituli. Et tertio eam probat: secunda ibi: *Horum autem.* Tertia ibi: *Tria enim sunt.* Primò dicit, quòd nunc monstrandum est, quòd necesse est hoc, scilicet primum motorem esse indiuisibilem, & nullam habere magnitudinem.

Horum autem. Hic probat principalem conclusionem capituli, scilicet quòd impossibile est, quòd virtus finita moueat per tempus infinitum.

20.

Tria enim sunt. Hic probat dictam conclusionem: & primò præmittit quasdam suppositiones. Secundò format rationem, ibi: *Quare omne.* Prima suppositio est ista, quòd cum ad motum requirantur tria, scilicet mouens, mobile, & tempus, ponatur quòd *A* sit mouens finitum, & *B* sit mobile, quod mouetur, & etiam infinitum: quia dicit Commentator quòd sequitur, si mouens est finitum, quòd mobile est finitum; aliter enim potentiam motoris excederet potentia moti, quod est falsum; & sit *C* tempus infinitum. Secunda suppositio est, quòd ex quo *A* mouet *B*, aliqua pars ipsius *A*, vt puta *D*, potest mouere aliquam partem mobilis, quæ sit *E*. Et ex ista suppositione sequitur, quòd *D* mouebit *E*, in minori tempore quàm sit *C*; & sit illud tempus minus *F*. Quòd sequatur patet: quia signato aliquo puncto spatij pertranscundi, illud minori tempore pertransitur à parte mobilis, quàm à toto mobili. Tertia suppositio, quòd illud tempus *F*, quod est minus tempore *C*, est infinitum; quia omne mi-

nus aliquo est finitum. Tertia suppositio, quòd refecando ab *A* continuè partes æquales ipsi *D*, tandem ipsum *A* consumetur. Item per refecationem partium æqualium ipsi *E*, tandem refecabitur totum *C*, sed per refecationem partium æqualium ipsi *F*, à tempore *C* nunquam refecabitur totum *C*, quia nunquam per ablationem finiti consumetur infinitum.

Quare omne. Hic à ex dictis probat conclusionem prius positam: quia *D* mouet partem mobilis, scilicet *E*, in tempore finito, scilicet *F*; igitur vna alia pars motoris æqualis ipsi *D*, mouebit partem mobilis æqualem ipsi *E* in tempore æquali ipsi *F*; igitur cum per suppositionem huiusmodi partes debeant refecari, tam motor quàm mobile, sequitur quòd totus motor mouet totum mobile in tempore finito: quia in tempore multiplici ad ipsum *F*, quod est finitum: igitur virtus finita non potest mouere per tempus infinitum; quod erat probandum.

ANNOTATIONES.

21. **A** EX dictis probat conclusionem. Nota, quòd *E* vis huius rationis stat in hoc, quòd cum quælibet pars ipsius *A* æqualis ipsi *B* moueat partem æqualem ipsi *C*, in tempore finito, & illæ partes sint finitæ, sequitur quòd totum tempus in quo *A* mouet totum *D*, est finitum; resultat enim ex partibus, in quibus partes mouebunt partes; quæ quidem tempora sunt finita magnitudine, & multitudine; quare oportet esse finitum, atque aded impossibile est mouens finitum mouere per tempus infinitum. Vel sic: detur *A* mouens virtutis finitæ, verbi gratiâ, vt quatuor, quod moueat *B*, mobile quadrupedale, per *C* tempus infinitum, sit *D* pars ipsius *D* virtutis vt vnum, quæ moueat *E*, quæ sit quarta pars ipsius *B* in tempore *F*, quod est minus quàm *C*, quia totum mobile maiori tempore indiget, quàm minus: tempus ergo *F* in quod mouet *C*, necesse est vt sit finitum, cum sit pars totius *C*: ergo pars duplo maior quàm *D* mouebit partem mobilis duplo maiorem quàm *E*, in duplo maiori tempore quàm *F*, & pars tripla partem triplam in triplo maiori tempore: ergo tota virtus *A* mouebit totum *B* in tempore quadruplo ad *F*, quod erit finitum: quia excedit *F* proportionem finitâ: & hoc est quod vult dicere Scotus in illis verbis, sequitur quòd totus motor mouet totum mobile in tempore finito, quia in tempore multiplici ad ipsum *F*, quod est finiti: quæ verba placuit explicare, quia in textu sunt corrupta, nec faciunt aliquem sensum.

EXPOSITIO TEXTVS.

22. **Q**uòd autem i omnino non contingit. Hoc est secundum caput huius tractatus, in quo Aristoteles ostendit quòd in magnitudine finita non potest esse virtus infinita: & diuiditur, quia primò facit hoc. Secundò ostendit, quòd nec è contra, scilicet virtus finita potest esse in magnitudine infinita. Secunda ibi: *Neque igitur.* Item, primò proponit conclusionem. Secundò præmittit suppositiones. Et tertio probat. Secunda ibi: *Sis enim maior.* Tertia ibi: *Si enim.* Conclusio quam proponit est ista: In magni

22.
Text. 80.

In magnitudine finita non potest esse virtus infinita.

magnitudine finita non potest esse virtus infinita.

Sit enim maior. Hic praemittit suppositiones. Prima est, quod semper maior potentia mouet idem, vel aequale mobile in minori tempore; & hoc est pro tanto, quia maior potentia mouet velocius. Secunda suppositio est, quod potentia infinita est maior, quam potentia finita. Tertia suppositio est, quod omnis motus est in tempore; & non contingit aliquem motum esse instanti.

Si enim. Hic format rationem: quia si in magnitudine finita esset virtus infinita, sequeretur quod potentia finita, & infinita mouerent idem mobile aequè velociter. Consequens est falsum, quia maior potentia mouet velocius, quam minor; modò potentia infinita maior est quam finita. Consequentia probatur, quia sumpto aliquo mobili, quod mouetur à potentia infinita, quod quidem mobile potest etiam moueri à finita, licet tardius; tunc vterque motus fit in tempore per tertiam suppositionem; sit igitur quod motus factus à potentia finita sit in centuplo tardior, deinde sumatur alia potentia finita in centuplo maior quam illa potentia data, sequitur quod illa in centuplo velocius mouebit, & per consequens, aequè velociter, sicut illa potentia finita aliter formetur; ratio sic; si in magnitudine finita esset virtus infinita, sequeretur quod ipsa moueret subitò: quod est contra tertiam suppositionem. Consequentia probatur, quia moueret vltra omnem proportionem velocius, quam aliqua potentia finita.

23.
Text. 81.

Neque 2 igitur. Hic probat secundam conclusionem: & primò proponit conclusionem. Secundo, praemittit suppositiones: & tertio format rationem. Secunda ibi: *Sed tamen.* Tertia ibi: *infinita ergo.* Proponit igitur, quod non est possibile, quod potentia finita sit in magnitudine infinita, extensa scilicet per totam magnitudinem; & licet ista conclusio sit nota, eo quod nulla est magnitudo infinita; attamen Aristoteles intendit ipsam probare, dato quod esset magnitudo infinita.

Sed tamen. Hic praemittit suppositiones. Prima est, quod licet quandoque in minori magnitudine sit maior virtus; vt in modico plumbo maior grauitas, quam in magno ligno: at tamen sumptis corporibus eiusdem rationis, & omnino similibus, praeterquam in magnitudine, semper in maiori corpore est maior virtus. Secunda suppositio est, quod magnitudo finita sit *A, B*, cuius accipiat vna pars, scilicet *B*, quae sufficit mouere mobile *D* in tempore *E, F*. Tertia suppositio, quod si de magnitudine *A, B, C*, accipiam partem duplam ad partem *B, C*, ipsa mouebit in medietate in minori tempore, quam faciat pars *B, C*, & sit illud tempus minus *F, G*: & si accipiam partem triplam, tempus etiam in triplo minus, & sic semper augmentando partem *B, C*, diminuitur proportionaliter tempus *E, F*.

24.

Infinita ergo. Hic format duas rationes. Secundam, ibi: *Est autem.* Prima ratio est ad probandum, quod potentia magnitudinis *A, B, C*, est infinita; quia illa potentia est infinita, quae mouet idem mobile, vel aequale velocius, quam aliqua potentia finita; sed potentia magnitudinis

A, B, C, est huiusmodi; ergo, &c. Maior patet, quia si esset finita, iam moueret velocius, quam moueret, quod implicat: & minor patet; quia omnis potentia finita, quae moueret mobile *D*, haberet aliquam proportionem certam ad partem *B, C*: sed potentia magnitudinis *A, B, C*, ad partem *B, C*, finitam, nullam haberet proportionem, immò ipsam in infinitum excederet; igitur moueret mobile *D* velocius, quam aliqua potentia finita.

Est 3 autem. Secunda ratio est: quia tunc sequeretur, quod virtus magnitudinis finitae, & virtus magnitudinis infinitae mouerent aequè velociter, quod impossibile. Et consequentia patet: quia si magnitudinis infinitae potentia sit finita, ipsa mouebit in aliquo certo tempore dato, & virtus magnitudinis finitae in alio, licet minori. Deinde accipiat alia virtus magnitudinis finitae, in eadem proportionem, in qua tempus se habet ad tempus, & sequitur propositum, scilicet quod virtus magnitudinis finitae, & virtus magnitudinis infinitae mouebunt aequè velociter.

EXPOSITIO TEXTVS.

25.

De his 1 autem. Hoc est tertium capitulum huius tractatus, in quo Philosophus ostendit, quod primus motor mouet tempore infinito: & diuiditur; quia primò mouet quandam dubitationem de motu proiectorum. Secundo sequitur principale intentum, ibi: *Quoniam autem.* Item, primò mouet dubitationem. Secundo remouet cauillosam responsum. Tertio ponit solutionem, quam credit veram. Quarto concludit corollarium: & quinto responsum aliam cauillosam remouet. Secunda ibi: *Si autem.* Tertia ibi: *Necesse est.* Quarta ibi: *Hic quidem.* Quinta ibi: *Impossibile autem.* Dubitatio quam mouet, est ista: ex quo omne, quod mouetur, mouetur ab alio, & mouens debet tangere motum. Vnde dubium est à quo mouetur proiectum post separationem à proiciente.

Si autem. Remouet quandam cauillosam responsum. Vnde quidam dixerunt, quod proiectum mouetur ab aere; quia proiciens primum, vna cum hoc, quod pellit proiectum, pellit aërem; & ille aër pulsus mouet proiectum; sed ista solutio non valet: quia eadem difficultas restat de aere, à quo mouetur post separationem à proiciente.

Necesse autem. Hic ponit solutionem, quam credit esse veram, dicens, quod proiectum post separationem à proiciente mouetur à medio, & hoc per istum modum, quod proiciens cum pellit proiectum, simul pellit & aërem, cui imprimit quandam virtutem motiuam proiecti; & sic ille aër mouet alium aërem, & ille alter alium, & sic continuè, donec granitas naturalis proiecta sit potentior ad mouendum deorsum, quam virtus motiua aëris ad aliter mouendum: & sic potest hinc assignari prima conclusio, quod non est idem aër mouens proiectum à principio motus vsque ad finem. Et patet conclusio, quia aliter non potest saluari à quo mouetur proiectum.

Hic quidem. Hic infert corollarium, quod motus proiecti non est vnus: quia ad vnitatem

26.

motus requiritur vnitas motoris ; modò in motu proiectorum motor est continuè alius , & alius ; quia continuè alter & alter aër mouet.

Impossibile autem. Hic remouet aliam cauillationem. Vnde aliqui dixerunt , quòd proiectum mouetur per antiperistaltin , scilicet quando proiectum pellitur à proiciente in aère , vel aqua ; tunc aër , vel aqua insequitur ita imperu à se ne fiat vacuum , quod mouet proiectum. Istud non valet : quia tunc moto vno ad vnã partem , mouerentur omnia , quæ sunt in mundo ad eandem partem : quia quodlibet insequeretur aliud propter naturalem inclinationem ad repellendum vacuum.

Quoniam 2 autem. Hic ostendit principale propositum : & primò ostendit , quòd primum mouens vnum , & idem existens mouet semper. Secundò , quòd primum mouens est immobile. Tertio , quòd primum mouens est in circumferentia primi mobilis. Et quartò regreditur ad hoc quòd primum mouens est immobile. Secundum ibi : *Mouens autem.* Tertium ibi : *Necessè est.* Quartum ibi : *Habet autem.* Tertia conclusio est ista : Primum mouens vnum , & idem existens mouet semper , quia primus motus est vnus , continuus , & perpetuus : igitur primus motor vnus , & idem existens mouet semper. Consequentia tenet propter duo. Primò , quia in quinto huius , dicebatur , quòd ad vnitatem motus requiritur vnitas motoris. Secundò , quia in parte præcedenti dicebatur , quòd motus proiecti non est vnus propter hoc , quòd non est ab eodem motore , sed diuersis.

Mouens autem. Ponit quartam conclusionem : Primum mouens est immobile. Probat dupliciter. Primò si moueretur , tunc mouetur ab alio ; consequens est falsum , quia tunc illud aliud potius esset primus motor , quàm ille. Secundò si moueretur , tunc sequeretur quòd ab ipso non semper proveniret similis motus ; modò hoc est falsum ; quia motus eius est regularis vnus , & continuus. Et patet consequentia , quia primus motor si moueretur , aliter se haberet quàm priùs , & per consequens aliter moueret , quàm antè mouebat.

Necessè 3 igitur. Quinta conclusio : Primum mouens est circumferentia primi mobilis , quia primum mouens oportet poni vbi est velocior motus ; sed in circumferentia primi mobilis , est velocior motus : ergo , &c. Maior patet , quia proxima mouenti recipiunt fortiùs eius influentiam : & minor est nota , quia circumferentia primi mobilis maiorem lineam describit.

Habet 4 autem. Hic regreditur ad quartam conclusionem , & mouet dubitationem , an aliquod motum possit mouere continuè ? & dicit quòd non , vt priùs ; & idèd cum motus primus sit regularis , vnus & continuus , oportet quòd primus motor sit vnus , immobilis , & semper similiter se habens ad illud , quod mouetur.

vnica conclusio capituli. Probat , quia si haberet magnitudinem , vel haberet magnitudinem finitam , vel infinitam ; non infinitam , quia nulla talis est , vt patet tertio huius ; nec finitam , quia magnitudinis finitæ non potest esse virtus infinita ; modò primus 2 motor est infinitus ; quia mouet per tempus infinitum ; & sic manifestum est quòd primus motor est indiuisibilis , nullam habens magnitudinem , ad quem ipsemet nos perducat.

Explicit expositio librorum Physicorum lecta à Magistro IOANNE DVNS SCOTO , Parisiis , Deo gratias.

ANNOTATIO.

Primus motor est infinitus. Nota , primò , quòd aliquid esse infinitum potest intelligi dupliciter. Vno modo secundum durationem , quia scilicet durat tempore infinito ; & isto modo secundum Philosophum & Commentatorem primus motor , & aliæ Intelligentiæ ab ipso , cælum , & multa alia sunt infinita , quamuis secundum veritatem solus Deus sit hoc modo infinitus. Secundo modo , quia mouet motu infinito secundum durationem , non autem secundum velocitatem ; & sic etiam secundum ipsos solæ Intelligentiæ , & corpora cælestia sunt infinita. Tertio , quia motor motu locali vno , & continuo mouet per infinitum tempus : & sic secundum eos quælibet Intelligentia est infinita , quia quælibet Intelligentia secundum Aristotelem mouet orbem motu locali circulari infinito. Secundò , aliquid dicitur infinitum , quia impartibiliter , & à se mouet motu locali per tempus infinitum , & sic secundum eos solus primus motor est infinitus.

Nota secundò , quòd duo sunt modi infinitatis , quos Philosophus reputat impossibiles : vnus est , quo aliquid diceretur infinitum actu secundum extensionem , & quantitatem molis. Alius quo aliquid diceretur infinitum intensiue. Et licet aliqui dicant secundum Aristotelem Deum neutro modo esse infinitum , scilicet extensiue , & intensiue , Scotus tamen in primo distinctione secunda , questione prima. & in septimo quodlibet. & in tractat. de primo principio incomplexo , tenet ad mentem Aristotelis Deum esse infinitæ virtutis , infinitique vigoris intensiue ; nec ex hoc sequitur ipsum mouere in instanti. Quia primus motor non immediatè mouet cælum : immò motor ipsius cæli est quædam Intelligentia , quæ est virtutis finitæ : cuius tamen virtus continuatur per tempus infinitum à primo motore : qui est infinitæ virtutis , tam secundum durationem , quàm secundum intentionem.

28.

Aliquid esse infinitum potest bisariam intelligi.

Primum mouens , vnum & idem existens , mouet semper.

Primum mouens est immobile.

Vide Zimaræ in tab. lit. m. fol. 271. col. 4.

27.
Text. 85.

Text. 86.

EXPOSITIO TEXTVS.

Text. 87.

Determinatio 1 autem. Hoc est quartum capitulum huius tractatus , in quo Philosophus ostendit , quòd primus motor est indiuisibilis , nullam habens magnitudinem , & ista est

QVÆSTIO

QVÆSTIO IX.

Utrum plures sint primi motores?

Aristot. 8. *Physic. cap. 6. text. 84.* Alenf. 1. *part. quæst. 14. membr. 3.* D. Thom. 1. *cont. gent. cap. 42.* Alber. *tract. 6. quæst. 29.* Gulielm. Paris. *prima part. de vniuerso. Rub. 8. Physic. tract. 1. de 1. motore.* Roccus 8. *Physic. quæst. 7. Smil. tract. 3. de Deo vno.*

1. **A**RGVITVR quòd sic: quia plures sunt motores, quorum quilibet est immobilis, & impartibilis: igitur plures sunt primi motores.

Secundò, plures sunt Intelligentiæ, quarum quælibet mouet motu æterno: igitur quælibet mouet motu primo: sed motus primus non est nisi à motore primo: igitur plures sunt motores primi.

Tertiò plures sunt Intelligentiæ, quarum vna est independens ab alia: igitur omnes sunt æquè primæ; & per consequens sunt plures primi motores. Antecedens apparet, quia Intelligentia Solis non dependet ab Intelligentia Saturni, nec è conuerso.

Quartò; in motu recto possibile est, quòd sint plures motores æquè primò applicari: igitur etiam in motu circulari: & cum motus cæli sit circularis, sequitur quòd possibile est, quòd ille sit à pluribus motoribus æquè primò. Antecedens patet, quia possibile est quòd in eodem sint plures formæ elementorum, quarum quælibet æquè primò moueat.

Quintò, plura sunt alterantia æquè primò: igitur possibile est, quòd sint plura mouentia æquè primò, & per consequens, quòd sint plures primi motores. Antecedens patet, quia quatuor qualitates sunt alterantia æquè primò, nec vna illarum dependet ab alia.

2. Sextò, voluntas nostra est primum mouens respectu suæ volitionis, cum ipsius sit totalis causa productiua: & cum hoc est aliquis alter motor primus; igitur plures sunt primi motores.

Septimò, quia plura sunt vltimò mota non mouentia: igitur plura sunt primò mouentia non mota; & per consequens plures sunt primi motores.

Octauò, quia possibile est, quòd eidem mobili applicentur plures motores æquè primò successiuè: igitur vnus illorum non dependet ab alio, & per consequens erunt ambo primi motores.

Nonò, quia eidem mobili sunt motores applicati æquè primò mouentes: igitur possibile est de cælo, quòd sint huiusmodi motores plures simul, & æqualiter applicati, & patet antecedens de tractu nauis, cui sunt plures homines applicati, nec vnus dependet ab alio. Oppositum arguitur per Aristotelem in isto octauo text. 83.

In quæstione primò videndum est de qua primitate intelligitur; cum dicitur primus motor. Secundò, qualiter possunt imaginari diuersimodè plures primi motores. Et tertiò ostendetur, quòd nullo illorum modorum sunt plures primi motores.

3. Quartum ad primum, notandum, quòd quando dicitur motorem cæli esse primum, hoc intelligitur de primitate causalitatis, & independen-

tiæ in ordine essentialium mouentium, quæ sic se habent, quòd posterius non mouet nisi in virtute primi mouentis, & influentis, plus quam faciat mouens posterius.

Nunc ponuntur conclusiones. Prima conclusio: Motus cæli est primus omnium aliorum motuum. Probat, ille motus est primus omnium aliorum motuum, à quo omnes alij motus dependent, & ipse ab alio est independens; sed motus cæli est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet, per descriptionem motus primi; & minor est nota; quia generatio, & corruptio, quæ sunt primæ mutationes istorum inferiorum, dependent à corpore cælesti moto, vt patet secundo de Generatione, quia secundum accessum, & recessum Solis in obliquo circulo sunt generationes, & corruptiones in istis inferioribus. Secundò patet inductiuè in diuersis motibus; quia animal mouetur ab appetibili secundum diuersas phantasias, & influentias, & inclinationes, quas recipit à corpore cælesti.

Secunda conclusio: Motor cæli est primus motor primitate causalitatis, & independentiæ; ita vt ille sit causa aliorum, & independens ab aliis. Probat, quia sicut se habet motum ad motum, ita mouens vnus ad mouens alterius; sed motus cæli est primus aliorum motuum: igitur motor cæli est primus. Et hæc de primo.

Motor cæli est primus primitate causalitatis, & independentiæ.

Quantum ad secundum, scilicet quot modis est imaginabile, quòd sint plures primi motores. Dico quòd tripliciter in generali: primo modo, quòd sint plura mobilia æquè prima, quorum cuilibet sit vnus motor applicatus, quorum neuter dependeat ab aliquo, nec ambo à tertio. Alio modo, quòd eidem mobili primo applicentur successiuè diuersi motores, Tertio modo, quòd eidem mobili, primò sint diuersi motores æquè primò applicati. Primum modus potest subdiuidi, secundum quòd dupliciter possunt imaginari plura mobilia æquè prima. Vno modo, quòd sint plures mundi, in quorum quolibet sit vnum primum mobile; & cuilibet illorum primorum mobilium sit vnus motor, primus applicatus. Secundo modo, quòd in isto mundo sint plura mobilia æquè prima, ita vt sint plures orbis cæli, & quilibet illorum sit independens ab alio; & sic motor cuiuslibet, potest dici motor primus. Item, tertius modus diuiditur: quia tripliciter possunt imaginari plures motores applicati æquè primò eidem mobili. Primo modo, quòd vnus motor applicetur ad vnam partem, & alter ad aliam, & sic posset imaginari, quòd octaua sphaera esset primum mobile, & quòd cuilibet eius stellæ esset applicatus vnus motor ad mouendum. Secundo modo; quòd illud totum mobile haberet diuersas partes ab inuicem diuersas, & totum aggregatum moueretur ab vno motore primo, & aliqua eius pars moueretur ab alio motore æquè primo, vno alio motu contrario; vt patet de moribus planetarum contra firmamentum. Tertio modo, quòd eidem mobili sint plures motores æquè primò applicati, ita vt vnus non sufficeret, nisi omnes concurrerent: & sic patet, quòd tribus modis in generali, & sex modis in speciali est imaginabile, quòd sint plures primi motores; & hæc de secundo.

4. *Tribus modis in generali, & sex modis in speciali imaginabile est, quòd sint plures primi motores.*

Dimisso quæstionis.

5.
Non sunt
plures primi
motores.

Quantum ad tertium. Prima conclusio: Non sunt plures primi motores, propter hoc, quod sint plures mundi, quorum vni sit applicatus vnus motor primus, & alteri alius. Probatur in 1. Cæli, text. 77. quia si essent plures mundi, tunc terra vnus descenderet ad terram alterius, & essent plura tempora, & plures Dij: & inter illos mundos esset vacuum, quorum quodlibet est impossibile.

Secunda conclusio: In isto mundo non sunt plures motores, propter hoc quod sint plura mobilia æquè prima. Probatur, quia ordo corporum mundi in perfectione, & in causalitate, est secundum eorum ordinem in situ, loco, & tempore: sed nulla sunt duo corpora, saltem cælestia, quin sint ordinata secundum situm: igitur impossibile est, quod aliqua duo sint æquè prima; & per consequens neque motores eorum æquè primi. Secundò inter corpora cælestia semper superius velocius mouetur: igitur motor eius non est æquè primus motori orbis inferioris; quia tunc ab ipsis prouenirent motus æquè primi, & æquè veloces. Sed contra istud obiicitur: quia inter cætera corpora cælestia corpus Solis est nobilior, & perfectius: igitur secundum situm corporum cælestium non est ordo perfectionis, & dependentiæ. Consequentia tenet, quia Sol non est corpus supremum: & antecedens probatur per signum; quia secundum antiquos omnia astra sunt superiora, quàm inferiora recipiunt lumen à Sole: & idè Aristoteles imaginatur in lib. de propriet. elementorum, quod omnia astra alia sunt sicut specula, quæ reflectunt lumen Solis. Ad istud dicitur, quod primus motor mouet totum cælestium, scilicet ex omnibus orbibus motu diurno, sed ipse plus influit in sphaeram Solis, sicut nobiliorem, quàm alterius planetæ, quia illam perfectionem non habet Sol à motore proprio, sed illam à primo motore habet; & sic licet concedatur, quod corpus Solis sit nobilior, non propter hoc sequitur, quod eius motor sit nobilior.

6. Tertia conclusio: Non sunt plures primi motores successiue applicati, ita vt primò vnus moueat, & postea alter. Probatur, quia vel ille motor, qui secundò moueret, est de nouo genitus, vel antea fuit, & nunc est nouiter applicatus: si primo modo, tunc non est primus motor, sed potius ille à quo generaretur. Item, tum ille prius motor esset mutabilis, quia generabilis. Si secundo modo, vel applicaret se ipsum, vel applicaretur ab alio: si ab alio, iam applicans esset motor prior; & per consequens iste non esset primus. Item, iam esset mutabilis, siue à se, siue ab alio applicaretur. Secundò, vnus primus motor sufficit ad mouendum præcisè, cum moueat infatigabiliter, igitur frustra ponerentur huiusmodi plures motores.

Quarta conclusio: Non sunt plures primi motores æquè primò applicati simul eidem mobili, ita vt vnus applicetur ad vnam partem, & alter ad aliam. Probatur: quia sic ponere plures motores esset propter pluralitatem mobilium æquè primorum: modò prius probatum est, quod impossibile est esse plura mobilia æquè prima.

Quinta conclusio: Non sunt plures primi motores, quorum vnus applicetur totali mobili ad mouendum vno motu, & alter applicetur parti ipsius ad mouendum motu opposito.

Probatur, quia iam ille esset primus motor, qui moueret motu totali, & ille motor secundarius, qui moueret partem. Et si obiiciatur, quod ab eodem fierent contrarij effectus; concedo medietate, vel etiam quorum vnus sit immediatè, & alter mediantè alio agente.

Sexta conclusio: Non sunt plures primi motores æquè primò applicati eidem mobili, non solum ad partes eius; sed quilibet ad totum mobile. Probatur, quia motor cæli mouet infatigabiliter: igitur in eius motu non indiget adiutorio alterius motoris. Secundò sequeretur, quod motus cæli non esset perfectè vnus, cum non fieret ab vno motore. Tertio, cum quilibet illorum motorum moueret liberè, sequeretur quod vnus illorum impediret alium, & per consequens proueniret irregularitas motus, quod est contra experientiam: & sic patet, quod nullus istorum modorum, quibus est imaginabile esse plures motores, sunt aliqui primi motores: immò solum vnus primus motor. Et non solum per dictas rationes probatur vnitas primi motoris, sed etiam ex ordine vniuersi, ex statu in causis efficientibus, & finalibus; ex vnitare, & perfectione mundi, propter quæ omnia concludit Aristoteles. duodecimo Metaphysicæ, text. 55. quod entia nolunt malè disponi; vnus ergo Princeps: & hæc de tertio.

Ad rationes. Ad primam negatur consequentia: quia propter hoc non dicitur motor primus, quod sit immobilis, & impartibilis, sed ex eo, quod est independens ab alio.

Ad secundam, negatur consequentia: quia motus æternus dependet à pluribus motoribus, quorum vnus est independens, & à quo reliqua dependent.

Ad tertiam, quod licet neutrum dependeat ab alio, tamen ambo à tertio, scilicet à primo: igitur sequitur quod nullus illorum sit primus.

Ad quartam, de motu recto, dico quod non est simile: quia omne mouens motu recto, dependet ab alio.

Ad quintam, negatur consequentia; quia illi sunt motores dependentes.

Ad sextam, de voluntate, dico quod ipsa dependet ab aliis in sua operatione, scilicet à primo motore fortè, & ab obiecto exteriori mediatè, vel immediatè.

Ad septimam, negatur consequentia; quia ordo essentialis benè incipit ab vno independente, & terminatur ad multa, sicut in numeris.

Ad octauam, dico, quod licet hoc sit imaginabile, & verum de motibus istorum inferiorum, tamen de motibus superioribus hoc est impossibile.

Ad nonam, licet de quibusdam hoc sit verum, dico tamen, quod hoc est impossibile accidere de motu primo, scilicet de motu cælorum. In sæcula sæculorum sit cælorum motor primus benedictus.

Expliciunt quæstiones Libri Physicorum lectæ à Reuer. Magistro IOANNE DVNS SCOTO Ord. Minor. Parisijs, Anno Domini MCCC.

Deo gratias.

ANNOTATIONES.

Epitheta primi motoris.

NOta, quòd primum mouens habet omnia hæc epitheta. Primum, quod est vnus, quia si plura, vel alterum altero perfectius, & tunc Deus imperfectus, vel æqualiter perfecta, & tunc dabitur aliud infinitum extra vnum, quod non est dabile. Secundum epitheton, quòd est immobile, mobile enim mouetur, vt acquirit, quod non habet; sed Deus est præsens omni loco, & omnem habet perfectionem: ergo non mouetur. Tertium, quòd est æternus; quia æternitas nascitur ex immobilitate; sed Deus est immobilis: ergo æternus. Quartum, quòd est infinitus, non solum intensiue, sed extensiue,

id est, infiniti vigoris, & virtutis, & infinite durationis; quia nullum agens finitum potest agere tempore infinito: sed Deus potest; ergo est infinitus. Quintum, quòd est incorporeus, quod etiam testatur Aristoteles 12. *Metaphysic.* vbi dicit esse actum purum, si autem esset corporeus, esset compositus ex actu, & potentia. Sextum, quòd est causa voluntaria, & libera. Hæc pauca secundum ingenioli mei imbecillitatem ad communem vtilitatem doctrinam Scoti amplecti volentium annotanda duxi. Ingeniosus verò lector addat, & omittat vt expedire videbit, & vltimò reducat omnia in obsequium Christi. Cui sit honor, & gloria in æuum æuorum. Amen.

F I N I S.

R. P. F.
IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,
Quæstiones super libros Aristotelis
DE ANIMA:

*Ab obliuione postliminio restituta; innumeris, quibus scatebant, mendis
correcta; citationibus Philosophi, quibus carebant, notisque
marginalibus ornata; et commentario, seu annotatio-
nibus longioribus illustrata atque discussa.*

Per R. P. F. HVGONEM CAVELLVM, Ord. Min. Regul. obseruantia,
prouinciæ Hiberniæ, in Collegio S. Antonij apud Louanienfes,
olim S. Theologiæ Lectorem emeritum.

*Accessit per eundem, supplementum, reliquas quæstiones ac difficultates ad libros
de Anima spectantes, quæ vel ab antiquis, vel à recentioribus disputari
solent, complectens, et ad mentem eiusdem Doctoris Subtilis
solidè resoluens.*

AD LECTOREM.

*Q*UESTIONES Scoti DE ANIMA diu desideratas, sepius diligenter quesitas, tandem inueni apud R. P. Lucam VVaddingum Hybernum sacra Theologiae Professorem, & antiquitatis Franciscanorum, magnum indagatorem, quorum historiam solidissima veritatis argumentis concinnatam præ manibus habet prælo paratam, cum varijs alys eiusdem Ordinis antiquorum Doctorum tractatibus luce publicâ donandis. Horum vnus erat iste tractatus Doctoris subtilis de Anima, adeo incognitus, vt ab ipsis Scotistis tam veteribus, quàm recentioribus vix, aut rarissimè citatum reperias. Semel editus, vt conijcere licet, paulò post artis impressoria inuentionem pro more antiquo sine nomine loci, Typographi, vel appositione anni, temporis lapsu ita euanuit, vt à paucissimis, etiam inter ipsius Authoris celeberrimos discipulos videri, vel legi potuerit, quem tamen inuenit prædicti Patris in hoc rerum genere solertissima industria, & quia alijs ipse occupatus erat, eundem mihi castigandum tradidit. Opus acceptavi libenter, quod scirem Scholæ Theologorum & Philosophorum, maximè Scotistarum, futurum gratissimum, pretiosum tractatum ab obliuione vendicare, & nouo Commentario eius antiquitatem adornare, & veluti noua veste induere. Prius tamen quàm inchoarem, certum mihi feci opus esse genuinissimum sui Authoris, non falsò ei affictum; quod quidem facile fuit. Omnes qui catalogum eius operum intexunt, huius mentionem faciunt: nec vllus vnquam de eo dubitauit, & habetur eius nomine manu scriptum in Bibliotheca Vaticana, pluteo 45. num. 869. & in pluteo 42. vbi habentur indices quaestionum omnium operum eius per fratrem Franciscum Ruuer, postea Sixtum IV. concinnati. Inter hos recensentur omnes quaestiones huius operis suo ordine dispositæ, in quarum castigatione præstiti sequentia.

Textum innumeris, quibus vbique scatebat, mendis correxi: citationes Philosophi, quæ vbique deerant, non paruo labore apposui; quæ videbantur à placitis Doctoris alibi dissentire, cum ijs quæ in Theologia habet, pro modulo meo concordavi; notas marginales adieci, Scholia in textu eius resolutionem breuiter & clarè continentia inserui, citatis semper locis, quibus Doctor de eadem re in Theologia tractat: quia verò hunc tractatum

iunior ante Theologiam scripsit, standum iudicavi ijs, qua in Theologia habet, si aliquando, quod rarum est, sibi concordari non potuit (quod etiam obseruandum est in eius Metaphysica, ut in Prologo eiusdem bene notauit Mauritius Hibernicus.) Deinde Commentario singulas quaestiones exposui, & , qua ad propositum occurrebant, difficultates discussi, & expediui. Quia verò materia adhuc restabat incompleta (ferè enim de sensu & intellectu duntaxat disputauit Doctor) adiunxi supplementum, reliquas quaestiones, & difficultates ad libros de Anima spectantes, tam à veteribus, quàm à recentioribus ventilari solitas, complectens, & conformiter ad mentem eiusdem Doctoris subtilis resoluens: breuitatem optaui cum claritate coniunctam, an assequutus sim, tu, benigne Lector, iudex esto: in quibusdam quaestionibus maioris controuersia breuis esse non potui, quin difficultates fugerem. Aequi bonique consule, beneuole Lector; & reliqua Doctoris subtilis opera castigata, correctæ, annotationibusque illustrata, si Deus opportunitatem dederit, expecta. VALE.

FR. HUGO CAVELLVS.

REVE

REVERENDI ADMODVM PATRIS
FR. FRANCISCI VIVERII
 HISPANI, ORDINIS CISTER.
 PROCVRATORIS GENERALIS CVRIÆ,
 C E N S V R A.

VPERVACANEVM (haud inficior) opus eiusmodi commendare iudicabis Lector, nam ad Scoti laudes quis adiunget:

*Sed laude ipse sonet
 Et laureatus spiritu
 Scriptis coronatur suis.*

Scriptis etiam his super libros Aristotelis de Anima, in quibus eius subtilitas mirum in modum emicat: nempe de anima agendum fuit, quo nihil tota natura subtilius, siue substantiam, siue operationes, siue creationem, siue separationem eius contemplerur. Quidni tali proposito obiecto, subtiliter scriberet, quem ultra omnem credulitatem, & ferè humanum captum, subtilissima in cæteris meditatam videmus? sed & ipse stylus, (quantumuis Erasmanis simis non placeat) subtilitatem redolet vehementer; nequiret etenim, si pòlitioem pro Grammaticorum placito phrasim affectaret, talia tam purè, & subtiliter promere: aut triplicanda sibi erant volumina, ne dicam multiplicanda: & tunc forsàn exponi non valeret pro meritis, quidquid ipse conciso, ac pleno sermone complexus est. Iure profectò ciue tanto Hibernorum regna gloriantur, nisi quòd quodammodò illis ablatum est, vt vniuersæ Catholicae Ecclesiæ decori sit, & fulcimento Franciscanæ familiæ, quam latè patet orbis, specialis, sed egregius Doctor totius Theologicæ facultaris patronus, & quod maximi docti habent, puritatis originalis Virginis matris singularis assertor, ac propugnator venerandus, & nunc pro meritis magnus in regno cælorum. Reuerendum quoque admodum Patrem Cauellum, (cuius nunc prodeunt in lucem commentarius & supplementum ad quæstiones Scoti de Anima) quibus ego laudem verbis non habeo nisi suis, neque enim lucem luci afferre possumus, & ei luci, quæ lucem ipsi Scoto dedit, si Scoto lux conferri valuit. Nónne egregiis eius Castigationibus, & Notis ad vniuersam Doctoris Subtilis Theologiam gratanter Lector frueris? & vtilitatem non vulgarem rei literariæ ex P. Hugonis lucubrationibus accessisse negabit nemo; & certè tantam, vt Scotus dignum videri possit commentatorem consecutus, non aliunde emendicatum, sed domi genitum, ex familia sua, denique ex Hibernia sua, quem si legeris, Scotum necdum obiisse, aut denuò surrexisse putabis: ita spiritum eius hausit, quod vel præsentis operis præstantia abundè confirmat; nihil enim in eo desideratur, nisi superfluit; quidquid veteres, quidquid neoterici de eiusmodi subiecto scripsere, hoc vno codice author subministrat, nec profusus, vt alij, verbis, sed pro legentium vtilitate, contractis, difficiles omnes quæstiones enodat ad vnguem, nihil, eruditionem adiuuans, intactum relinquens. Ergo quos vniuersi lectores sola breuiuscula lectione laudabunt, opus non est longa oratione commendare. Lege, & laudabis. Vale. Datum Romæ 24. Iunij 1624.

Fr. Franciscus Viuerius Ordinis Cister. Procurator Generalis.

CENSURA
R.P.F.LVCAE VVADDINGI
Hiberni de sequenti opere.

DE hoc opere non est quòd dubitem Scoti esse genuinum, praterquam enim quòd omnes fermè Scriptorum nomenclatores eum in Aristotelis libros de Anima scripsisse commemorent, & Possevinus operis citet initium, in tribus codicibus Vaticanis MSS. qui signantur numeris 869. 890. 3092. & in alijs duobus vetustissimis sub ipsa Typographia infantia, sine loci, aut temporis notis, excusis, quaestiones istas inueni praefixo nomine Scoti. Opus est mutilum & mancum. Qua desiderabantur suppleuit Illustrissimus & Reuerendissimus Dominus Fr. Hugo Casellus Archiepiscopus Armachanus, & Hibernia Primas, de re literaria, & maximè de Scoti schola & doctrina optimè meritus. Quid in hac editione praestiterit, ipse praefatur in limine. Aliqua nos correximus, corruptosque textus ex emendatiori codice restituumus. Prius scripsisse Scotum hos libros, quàm in Metaphysicam, suspicari licet ex lib. 9. Metaphys. quaest. 14. ubi consulendus est Scholiastes scholio 14.

INDEX

INDEX QVÆSTIONVM IN LIBROS ARISTOTELIS DE ANIMA.

- QVÆST. I. **V** Trùm sensus tactus sit vnus, vel plures? 485
2. Vtrùm caro sit organum tactus? 488
3. Vtrùm ad tactum requiratur medium extrinsecum, & in quo fiat? 490
4. Vtrùm sensibile positum super sensum, vel organum sensus, sentiatur? 493
5. Vtrùm sensus sit receptivus specierum sine materia? 495
6. Vtrùm tantum sint quinque sensus? 497
7. Vtrùm ratione huius, quod dicitur in littera, quòd *idem est actus sensibilis, & sensitivus*, actio, & passio sint idem actus, siue motus? 501
8. Vtrùm sensus particularis possit simul recipere contraria? 506
9. Vtrùm necesse sit ponere sensum communem? 508
10. Vtrùm sensus communis sit vnus, vel plures? 513
11. Vtrùm corpora cœlestia possint agere in intellectum, & voluntatem nostram? 517
12. Vtrùm potentia animæ, scilicet, intellectiva, & sensitiva sint tantum passivæ? 521
13. Vtrùm de intentione Philosophi fuerit ponere intellectum agentem, aliquid animæ nostræ, vel potius substantiam separatam? 525
14. Vtrùm species maneat in intellectu cessante actu intelligendi? 528
15. Vtrùm intellectus noster sit immaterialis? 530
16. Vtrùm magis vniuersale prius intelligatur à nobis, quàm minus vniuersale? 538
17. Vtrùm in intellectu nostro sint species priores naturaliter actu intelligendi? 543
18. Vtrùm intellectus noster possit intelligere, sine phantasmate? 553
19. Vtrùm quiditas rei sensibilis tantum, sit obiectum intellectus nostri? 556
20. Vtrùm verum, vel ens, sub ratione veri, sit obiectum primum intellectus nostri? 561

21. Vtrùm ens sit obiectum primum intellectus nostri? 564
22. Vtrùm singulare sit ab intellectu nostro per se intelligibile? 573
23. Vtrùm in elicitione actus intelligendi, intellectus sit mouens motum, ab obiecto; vel, an intellectus, & obiectum relucens in specie, concurrant ad actum intelligendi, vt duo agentia partialia, quorum vnum non dependeat ab alio, licet vnum principalius alio moueat? 580

INDEX DISPVTATIONVM, & Sectionum supplementi ad quaestiones Scoti de Anima.

DISPVTATIO I.

De animæ substantia, & informatione.

- SECT. I. **V** Trùm anima sit actus substantialis informans? 583
2. Vtrùm anima rationalis sit spiritalis substantia, & vera forma informans? 584
3. Vtrùm repugnat vnæ esse animam omnium hominum? 586
4. Diffinitio animæ exponitur, & forma corporeitatis fusè asseritur. 587
5. De secunda animæ definitione, quòd sit *principium vegetandi, sentiendi, intelligendi, & loco mouendi.* 592
6. Quot sint animarum genera, & qualis animæ in illa diuisio? ibid.
7. Quomodo tres animæ prædictæ distinguantur? 594
8. Vtrùm omnes animæ sint indiuisibiles? 595
9. Vtrùm anima sit tota in toto corpore, & tota in qualibet parte? 597
10. Vtrùm animæ rationales sint perfectione pares? 599
11. Vtrùm anima rationalis sit immortalis ab intrinseco? ibid.
12. Quid Aristoteles senserit de animæ immortalitate? 600
13. Vtrùm

13. Vtrum animæ immortalitas demonstratur ratione naturali? 601
 14. Vtrum animæ rationales immediatè à Deo producantur? 603
 15. Vtrum aliæ animæ à rationali, ex vi feminis efficiantur, ita vt hoc attingat earum productionem? 604
 16. Vtrum anima sit composita ex materia, & forma? 605
 17. Vtrum animæ immediatè informet materiam? ibid.
 18. Vtrum anima sit eadem suis potentiis? 606
 19. Vtrum potentiz per actus, vel obiecta distinguantur? 609

DISPUTATIO II.

De potentijs corporeis anima.

- SECT. I. Vtrum sensus sit actiuus speciei, & sensationis? 610
 2. Vtrum in quolibet cognoscente sit appetitus? 612
 3. Vtrum obiectum appetitus sit bonum, quò tale? 613
 4. Appetitio à quo fiat? ibid.
 5. Vtrum appetitus sensitiuus subdatur voluntati? 614
 6. Vtrum appetitus efficiat motum localem totaliter, vel partialiter? ibid.
 7. Vtrum appetitus diuidatur in irascibilem, & concupiscibilem, & quomodo? 615
 8. De passionibus concupiscibilis, & irascibilis. 616
 9. De visu. ibid.
Dub. 1. Quid sit lumen? ibid.
Dub. 2. Vtrum lumen requiratur ratione medij, obiecti, vel visus? 617
Dub. 3. Quid color, & vnde oriatur? 618
Dub. 4. Quod sit obiectum visus, & an petat medium? 619
Dub. 5. Quod organum visus, & an videat per extramissionem? ibid.
 10. De auditu. 620
 11. De olfactu. 622
 12. De gustu, & tactu. 623
 13. De sensu communi. 624
 14. De speciebus sensibilibus. ibid.
 15. De potentia nutritiua, vegetatiua, & generatiua. 626

DISPUTATIO III.

De intellectu, & voluntate.

De intellectu tractatæ sunt 25. quæstiones partim in quæstionibus Scoti, partim in nostro com-

mentario, vt habes suprâ ante sect. 1. huius disputationis, vbi specificantur illæ quæstiones, & citantur loca, in quibus discutuntur.

SECT. I. Vtrum intellectus sit nobilior voluntate? 629

2. Vtrum detur memoria ab intellectu distincta? 630
 3. De intellectu, & verbo mentis. 631
 4. De intellectu practico, & speculatiuo. 633
 5. De synteresi, & conscientia. 634
 6. De euidencia, & certitudine. 635
 7. De veritate cognitionis. 636
 8. Vtrum veritas distinguatur realiter ab actu? 637
 9. De falsitate cognitionis. 640
 10. De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine, & quomodo differant? ibid.
 11. De scientia abstractiua, & intuitiua. 641
 12. Quid sit voluntas, & quid eius obiectum? 642
 13. De dependentia actuum voluntatis ab actibus intellectus. 644
 14. Vtrum libertas conueniat omnibus actibus voluntatis? 648
 15. In quo consistat libertas voluntatis? 650
 16. Vtrum voluntas habeat quandoque puram omissionem, & præmio, vel pœna dignam? 652
 17. Vtrum voluntas rectè diuidi possit in irascibilem, & concupiscibilem? 653
 18. Vtrum voluntas hominis specie differt à voluntate Angeli? 654

DISPUTATIO IV.

De anima separata.

- SECT. I. Vtrum separatio sit animæ violenta? 655
 2. Vtrum species, & habitus maneat in anima separata? 656
 3. Vtrum anima separata acquirat nouas species? ibid.
 4. Vtrum anima separata recordetur eorum, quæ coniuncta nouit, vel fecit? 657
 5. Vtrum anima separata cognoscere possit secreta cordis, seu actus liberos interinos aliorum? 658
 6. De loco, & motione locali animæ separata. ibid.
 7. Vtrum anima separata moueat per impulsu? 661

R. P. F.

IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,

Quæstiones super Libros Aristotelis
de Anima feliciter incipiunt.

QVÆSTIO I.

*Verùm sensus tactus sit vnus,
vel plures?*

Arist. de Anima. c. 11. sect. 107. Autie lib. 6. Natural. quæst. p. 2. de tactu. Auert. com. 108. D. Thom. 1. p. q. 787. art. 3. Albert. Mag. 2. de Anima. tract. 3. Caiet. in c. 11. de Anima. Egid. com. 108. Iandun. quæst. 27. Apollinaris quæst. 40. Marcell. 3. de Anima. quæst. 38. Fernelius lib. 5. Physiologia. cap. 7.

I.

VIDERETUR quòd vnus quia si essent plures, tunc essent plures, quàm quinque sensus; cuius oppositum probat Philosophus *in fine secundi de Anima.*

Præterea: sensus est vnus, cuius organum est vnum, quia sensus fundatur in organo; organum tactus est vnum, quia est corpus mixtum quod habet vnitatem ab vna perfectione dominante in eo: igitur, &c. Item, probatur minor; quæcumque pars nerui, vel carnis (quidquid eorum sit organum tactus,) sentit vnã contrarietatem, sentit & aliam: ergo est vnum organum tactus; & per consequens vnus sensus tactus.

Præterea; si sunt plures, aut differunt numero, aut specie: non numero; quia sunt in eodem subiecto; quod non esset verum; si solo numero differrent. Similiter alter eorum superflueret; quia quando aliqua sunt eiusdem speciei, à quocumque potest pati vnum, & aliud; à quacumque ergo contrarietate, vel specie sensibili immutaretur vnus tactus, etiam & alius: non sunt ergo vnus speciei; nec differunt specie. Probatio; quia

species vniuersi non sunt æquales, nec esse possunt secundum aliquos: ergo vnus esset alio perfectior; sed hoc videtur esse falsum; tactus enim æquè perfectè sentit vnã contrarietatem sicut & aliam.

Præterea: sensus tactus facit animal esse animal; quia est primus sensus. Si ergo in vno animali sunt plures tactus; ergo vnum animal erit plura animalia, quod falsum est; ergo, &c.

Præterea: animal imperfectum est vnum ab vnitatem vnus naturæ, vel formæ; sed non habet formam, vel perfectionem vltra sensum tactus: ergo est vnus tantum.

Præterea: sensus tactus est vnus contrarietatis: ergo est vnus. Probatio antecedentis; quia illæ quatuor qualitates tangibiles sic opponuntur, quòd quædam sunt actiue, quædam passiuæ; sed hoc est vna contrarietas.

In oppositum est Philosophus, qui probat sensum tactus non esse vnum, quia non est vnus contrarietatis: & reprobatur solutionem apparentem ad rationem suam.

Præterea: omnis potentia vna habet vnum subiectum sibi adæquatam; non sic autem tactus, quia quâ ratione diceret calidum, vel frigidum, eadem ratione dicerem humidum, vel siccum.

Præterea: omnis potentia vna est respectu vnus generis obiecti, vnitatem prædicationis de omnibus quæ à nulla potentia, nisi ab ista cognoscuntur; vt patet de colore respectu albi, & nigri: qualitates autem tangibiles non habent vnum genus obiectiuum tactui vnico prædicans de ipsis: ergo potentia non est vna. Probatio; qualitates enim actiue, & passiuæ sunt in terra specie Qualitatis; durum, & molle in secunda; ergo, &c.

RESOLVTIO.

Tactus formaliter esse duos, unum tamen sensum consistere; quia qualitates discretivæ tangibilium, se inuicem concomitantur in eodem nervo, vel organo.

4.

Respondeo, quod sensus tactus sunt formaliter duo, non tamen ita diuersi, & diuisi ab inuicem sicut alij. Probatio primi, quia ^b impossibile est vnum sensum tactus habere simul, & semel duos actus perfectissimos: hoc enim non conceditur de intellectu, de quo magis videtur. Et ratio huius est, quia vnus actus perfectissimus adæquat sibi totam virtutem potentiam in primo actu: si igitur compareretur secū alium actum perfectissimum, prior non adæquaret; & sic simul esset adæquatus, & non adæquatus suæ potentiam. Patet ergo maior; sed tactus potest simul habere duos actus perfectissimos. Probatio, tactus simul sentit aquam frigidam, & humidam esse, sed non eodem actu. Probatio, quia impossibile est actum sentiendi esse respectu talis obiecti, quo remoto, esset ille actus sentiendi; sed remota frigiditate ab aqua per impossibile, vel per potentiam diuinam, adhuc tactus sentit humiditatem eius; ergo si actus sentiendi humiditatem aquæ, non est respectu frigiditatis aquæ, vel non est actus sentiendi frigiditatem, sequitur quod remota humiditate aquæ, adhuc sentit frigiditatem; ergo, &c. Sunt ergo duo actus perfectissimi, quorum vnus ab alio non dependet, vt visum est: ergo, &c.

Præterea, respectu obiectorum formaliter diuersorum non est idem actus; sed humidum, & frigidum sunt obiecta formaliter diuersa: ergo, &c.

Præterea, ab aqua in quantum frigida recipitur vna species in organo tactus, & in quantum humida alia species in eodem organo; species enim frigiditatis non est species humiditatis; sed species in organo est principium actus, vel formale, vel inclinatum; cum ergo ex duobus principijs disparatis non ordinatis ad inuicem, non egreditur vnus actus; sequitur quod actus sentiendi frigiditatem, & humiditatem aquæ sunt diuersi.

5.

Præterea, vna potentia particularis sensitiva est tantum vnus generis Physici, sicut patet per inductionem in alijs sensibus particularibus; & per rationem; quia obiectum debet correspondere potentiam: si ergo est determinata, debet habere obiectum generis determinati: sicut sensus communis habet obiectum commune plurimum generum sensibilem. Patet ergo maior: sed tactus non est vnus generis Physici, quia tale est tantum vnus contrarietatis, vt patet per Philosophum. 10. Metaph. & per rationem, quia quæ sunt vnus generis Physici, sunt ad inuicem transmutabilia, vt patet in principio Metaph. talia autem sunt contraria, aut media, vt dicitur ibidem; quæ ergo sunt vnus contrarietatis, non sunt transmutabilia per se in alia alterius contrarietatis ad inuicem; & per consequens nec eiusdem generis. Certum est autem quod qualitates tangibiles non sunt vnus contrarietatis per Philosophum; ergo nec vnus generis Physici, & per consequens nec obiecta sunt vnus sensus particularis. [Vnde Commentator 2. de Anima, com. 108. dicit, quod necesse est, si actus sit vna virtus, vt modis contrariorum quos comprehendit, sit vnum subiectum eis: ergo prædicatur de eis vniocè, vt sonus, &c.]

Tactus nō est vnus generis Physici.
Text. 12. 16.
& 5. Metaph.
cap. 10.

Qualitates tangibiles nō sunt vnus contrarietatis.

Non sunt in MSS.

^c Tertia ratio potest esse ratio Commentatoris superius posita; sed ista videtur non valere; est enim duplex vniocatio, vna est Logica, secundum quam plura conueniunt in vno conceptu tantum communi: alia est naturalis, secundum quā conueniunt aliqua in vna natura reali. Exemplum, vt in specie atoma, de qua loquitur Philosophus 7. Phys. tex. 24. dicens, *illud esse vniocum secundum quod aliqua sunt comparabilia*. Si intelligat Commentator de prima vniocatione, minor sua est falsa, quia conueniunt omnes qualitates tangibiles in vno conceptu qualitatis; si de secunda, tunc sua maior est falsa, quia plures species atomæ sunt ab vno sensu sensibiles; vt patet de albo, & nigro respectu visus; potest tamen sua ratio colorari. Quia præter vtramque vniocationem est vna Metaphysica, secundum quam aliqua vniuntur in genere propinquo; & est media inter vtramque; est enim minor primā, & maior secundā, & de ista veritate habet sua maior, vt patet ratione superius posita pro ista parte ante rationem.

Sed contra istam maiorem sic intellectam, adhuc potest argui de sensu communi, qui est vnus, & non est tantum vnus talis generis tanquam obiecti, nec vnus contrarietatis. Sed dicendum quod aliquid potest diuersificare potentiam inferiori, quod non potest potentiam superiorem, diuersitate ergo generis propinqui sensibilem diuersificat potentias sensitivas proprias, vel saltem concludit earum diuersitatem, non esse diuersitatem sensus communis, qui est superior, immò iudicat de obiectis, & actibus sensuum particularium.

^d Declaratio secundæ conclusionis principalis est ista: potentiam correspondent ipsi obiectis: sicut igitur se habent ad inuicem obiecta tactus, quæ sunt qualitates actiue, & passiuæ, ita & potentiam tactiue: modò ita est, quod qualitates actiue fundantur in passiuæ, & se inuicem concomitantur, sicut forma in materia fundatur, & se concomitatur, quia qualitates actiue sequuntur compositum ratione formæ; & passiuæ ratione materiæ: ergo & potentiam tactiue se inuicem consequuntur, & vbi cumque, & in quocumque est vna, & alia. Probatur; exemplum de sapore qui fundatur in qualitatibus tangibilibus, ex quibus causatur tanquam m. qualitas secunda; & idè gustus, cuius obiectum est sapor, fundatur in tactu: immò est quidam tactus, causaliter loquendo, sicut gustabile est quoddam tangibile.

Ad primum igitur in contrarium, dicendum, quod sicut sunt quatuor gradus viuientium, ita sunt quinque genera potentiarum, quia appetituum non constituunt distinctum gradum viuientium à sensitiuo; & vbi sensitium, & appetituum; tamen altera est potentia sensitiva, & appetitua, sicut in proposito sunt quinque genera sensitiva; quia isti duo tactus non constituunt diuersa genera sensuum, immò vbi est vnus, & alius: sunt tamen diuersæ species tactus, vt probatū est.

Ad aliud, dicendum est, quod organum non est vnus formaliter, sed tantum materialiter. Vnde in eodem nerno est alia qualitas, secundum quam est * discretius humidum, & sicci, & alia secundum quam est * discretius frigidum, & calidum, quia tamen se inuicem concomitantur istæ qualitates, idè non est organum ita distinctum, sicut organa aliorum sensuum; sicut est nervus, vel vena linguæ ^e secundum aliam, & aliam qualitatem est

6.

Vniocatio duplex, l. gica, & naturalis.

Metaphysica vniocatio est minor Logica, & naturalis maior.

7.

Minus requiritur ad diuersificationem inferioris, quàm superioris potentia.

8.

Ad primum. Quinque genera potentiarum.

Ad secundum.

* al. distinctius.

* al. distinctius.

Aliud organum gustum, aliud tactum in vna lingua.

est organum gustus, & tactus; & sic humor, vel potus per aliam qualitatem est gustabilis, & tangibilis.

9. *Ad tertium.* Ad aliud, dicendum quod illi tactus specie differunt, sicut & obiecta formalia. Ad obiectiōē dicendum, quod vnus est perfectior alio, id est, qui est * discretius perfectioris contrarietatis, scilicet calidi, & frigidi. Cūm dicis quod tam perfectè sentit vnus obiectum suum sicut alius; dicendum quod hoc est verum secundum æqualitatem proportionis, non autem secundum æqualitatem adæquationis, & perfectionis, quia perfectior est immutatio à calido, & frigido, quàm ab humido, & sicco. Probatur. Exemplum de visu aquilæ respectu Solis, & oculi noctuæ respectu obiecti sibi proportionabilis; vtraque autem visio est quæ proportionabiliter perfecta; sed absolute vna est perfectior aliâ.

10. *Ad quartum.* Ad aliud, dico quod idem tactus facit esse animal, quia est communior sensuum, & est fundamentum aliorum sensuum, sicut anima vegetatiua facit corpus esse animatum, non quod sit perfectior, nec quod sensus sit perfectior; in illa autem qualitate sensus conueniunt ambo sensus tactus; quia in quocumque animali reperitur vnus, & alius, & in quacumque parte organi; idem non constituunt diuersa animalia.

Ad quintum. Ad aliud, dicendum quod non sufficit contrarietas qualitatis actiuæ, & passiuæ, quæ non conueniunt in vno genere naturali, sed tantum Logico, secundum autem genus naturale differunt, vt contrarietas tangibilium qualitatum; & idem non est vnum obiectum. Et hæc sufficiant.

ANNOTATIONES
in quæstionem primam.

CONCLUSIO.

Tactus esse duos, sed vnum tantum sensum constituere.

11. **R**espondetur quod sensus tactus sunt realiter duo, &c. Habetur ex Philof. 2. de Anima, text. 107. ibi: *Omnis sensus vnus contrarietatis esse videtur.* Et text. 108. *Sed quod sit vnum subiectum, sicut auditus sonum, sic tactus, non manifestum est.* Sequuntur Auerroës, & Egidius, ibi, Iandun. q. 27. Auicenna 6. nat. part. 2. de tactu. Diuus Thomas lect. 23. Toletus 2. de Anima, text. 108. citans pro eodem Albertum, & alios: horum aliqui ponunt plures tactus duobus. Tres rationes Doctoris sunt satis claræ: sed suasiuæ tantum, quia hic nulla est conuincens pro vna, vel altera parte.

Præter argumenta Doctoris contra conclusionem. Atguitur primò, nõ obstat ratio Aristotelis, scilicet quod vnus sensus est vnus primæ contrarietatis, quia constat visum non tantum album, & nigrum, sed pulchrum, & deforme percipere; & auditus non tantum grauem, & acutum percipit sonum, sed etiam magnum, & paruum. Dices alias contrarietates reduci ad primam, sicut reliqui colores ad album, & nigrum, quorum participatiōe contrariantur. Contra: quia olfactus percipit plures odores bonos, & malos, qui tamen ad vnã primã contrarietate non possunt reduci, quia nulla talis est. Secundò, idem est modus sensum immutandi, omnium qualitatum tangibilium, & idem organum ac temperamentu tangendi: ergo vnus tactus. Tertio, ex Philofopho 3. de

Scoti oper. Tom. II.

Anima, c. 1. ponente quinque tantum sensus. Conclusionem harum rationum, (& quidem probabiliter) tenent Conimb. 2. de Anima, c. 11. q. 2. Simpl. Philopon. d. sex. 108. D. Thomas 1. p. q. 78. art. 3. ad 3; & alij Sed tenendo sententiam Doctoris, quam Toletus supra tenet esse communẽ, & Aristoteli conformẽ, satisfaciendum est argumentis factis:

Ad primum, respondeo primò, non in illa sola ratione fundari conclusionem, sed in aliis quas adducit Doctor. Secundò, benè iam responsum est: Ad replicam, inter odores etiam more aliorum sensibilium; sunt aliqua primò contraria, etsi innominata nobis. Dices similiter in tactu esse aliqua primam contrarietatem innominatam, ad quã illæ duæ, quæ censentur primæ, scilicet calidum, & frigidum, & humidum & siccum, reducuntur, & sic tactus erit vnus; sicut visus, & alij sensus. Respondetur primò, hoc esse contra Philosophum, cuius auctoritas in re non clara magni facienda est. Secundò dico, vbi est vna contrarietas prima, & vnus sensus, experientiã constat non posse elici simul duos actus perfectissimos; non potest enim visus perfectissimè videre simul album, & viride, neque olfactus duos odores bonos, vel malos percipere; nam quo perfectius vnus sensus tendit in vnum sensibile, eò remissius tendit in aliud; cūm ergo tactus perfectissimè simul eliciat duos actus in frigidum, & siccum, vel in horum contraria, dicendum est hæc non reduci ad aliam priorem contrarietatem, neque actus illos elici ab vna, sed à duplici potentia.

Ad secundum, nego esse eundem immutandi modum specificum, quoad illas duas contrarietates, sed benè genericum; adque constat ex iam dictis. Nego etiam esse idem temperamentum (quidquid sit de identitate organi materialiter) sed requiri aliam qualitatem tactiuam respectu humidum, & sicci, & aliam respectu frigidi, & calidi, vt in aliis sensibus; vt habet Doctor ad secundum; quod sufficit ad differentiam gustus à tactu, licet idem sit organum materiale, vel remorum.

Ad tertium, vide Doctorem ad primum. In Ecclesia secundum fidem, sunt septem Sacramenta, tamen ordo non est vnus sacramentum specificè; sed genericè, vt tenet Doctor 4. dist. 24. quæst. vnica, mm. 10. Sic etiam tres numerantur virtutes morales, non in specie; sed in genere. de quo idem Doctor 3. d. 36.

Impossibile est vnum sensum habere duos actus perfectissimos; hoc enim non conceditur de intellectu. Diuus Thomas 1. part. quæst. 85. artic. 4. tenet intellectum nostrum non posse simul intelligere plura per modum plurium; sed tantum per modum vnus; quia non potest cognoscere nisi per vnã speciem simul. Contra, quia potest intellectus simul duos homines cognoscere. Item, plura cognoscere, faciendo inter ea comparationem. Item, potest simul album, & nigrum intueri, quod eadem specie fieri nequit.

Dicendum ergo, licet intellectus (idem est de sensibus) non possit plures actus perfectissimos habere; quia vnus perfectissimus potentia, cūm sit limitata, adæquatur; posse tamen habere duos, vel fortè plures, non ita perfectos. Ita Doctor 4. dist. 49. quæst. 10. ad 2. in opposit. & aliis; neque doctrina allata, quæ est Diui Thomæ, congruere videtur ipsi 1. part. quæst. 55. art. 2. & 3. tenenti supremum Angelum per pauciores species, vel fortè per vnã cognoscere omnes quiditates:

Tr 2 quod

12.

In tactu nõ est vna contrarietas prima.

13.

14.

Intellectus an simul habeat plures actus?

quod latè & efficaciter impugnat Doctor 2. d. 3. q. 10. Si enim plura per modum plurium cognoscere nequit, absolute plures quiditates simul cognoscere nequit, sed tantum aliquod vnum, in quo conueniunt.

Tertia ratio potest esse ratio Commentatoris superioris posita; sed ista videtur, &c. Vniuocatio triplex est. Phisica vniuocatio conuenit tantum naturæ specificæ, quæ à parte rei est vna, non vnitæ singularitatis, vel vniuersalitatis; sed media, quæ conuenit naturæ, secundum se consideratæ, de qua vniuocatione agit Philosophus 7. Phisic. text. 24. & 31. De vnitæ media, seu minore numerica latè tradit Doctor 2. distinct. 3. quæst. 4. vbi eam probat septem argumentis. Vniuocatio Metaphisica est natura abstracta, non adiuncta secundæ intentione; in hac secundum Philosophum supra, latent æquiuocationes, scilicet vt vniuoco Phisico comparatur. Vniuocatio Logica conuenit realitati, prout adiungitur intentioni secundæ, quæ pluribus secundum vnum conceptum conueniat. de qua triplici vniuocatione vide Antonium Andream 4. Metaph. quæst. 11.

Declaratio secunda conclusionis, &c. Et si sint verè duo tactus, vt ex adductis patet, dicuntur tamen vnus sensus. Hac est secunda conclusio, quam formaliter non posuit, quia vbi est qualitas sensitua calidi, & frigidi, ibidem est qualitas sensitua ficci, & humidis; & sic censetur vnus sensus; eadè ratione gustus non censetur sensus distinctus à tactu, si vbiq; ipsi intimè asisteret.

Vena lingua secundum aliam, & aliam qualitatem est organum gustus, & tactus. Obiicies ex Philosopho 2. de Anima, cap. 10. dicat quod gustus est quidam tactus. Respondetur, ita esse suppositiuè, quia gustatio fit per tactum ad gustabile; differunt tamen realiter tactio, & gustatio. Quod verò per aliam, & aliam qualitatem tenditur in gustabile, & tangibile, patet; quia contingit tangibile: vbi gratiâ, calidum, perfectè sentiri, quando quæ dulce, non sentitur, vel quando sentitur vt amarum, vt in febricitante. Ex quo colligitur non eandem qualitatem, vel temperamentum vtrique competere, de quo postea.

Ad primum, &c. Sicut sunt quatuor gradus viuentium, &c. Viuentia ex diuersis viuendi modis distinguuntur. hi autem ex diuersa vitæ perfectione, quæ quadruplex est, vegetatiua, sensitua, locomotiua, intellectiua; & hæc se habent sicut superiora, & inferiora, quia priora sine posterioribus reperiuntur, non è contra: verbi gratiâ, vegetatiua sine cæteris tribus; sensitua sine locomotiua progressionis, vt in piscibus saxis adherentibus; de quo vide Aristotelem 2. de Anima, cap. 2. Vis appetitiua non constituit diuersum vitæ gradum à sensitiuo; si tamen viuens sumatur non ab operatione, sed à vita substantiali, triplex tantum est, sicut & triplex anima. Quod verò quinque sint potentia, docet Aristoteles 2. de Anima, cap. 3. & Diuus Thomas 1. part. quæst. 78. art. 1. Colligit sic ex obiectis, vegetatiuam, sensitiuam, locomotiua, appetitiuam, intellectiuam. Prima agit in obiectum internum, vt in digestionem, & conuersionem alimenti: cæteræ in externum obiectum; & si habetur intrâ imago eius corporea, erit sensitua: si spiritualis, intellectiua: si tendatur in ipsum, vt in finem; erit appetitiua: si vt in terminum motus, locomotiua. Generatiua reducitur ad vegetatiuam, quia

versatur circa semen, quod fit ex alimento superfluo, cui imprimitur vim formatricem. Non est duplex appetitiua, sicut est cognitua duplex, sensitua, & intellectiua: quia in appetitu nihil recipitur, quo modus tendendi diuersificetur; secus est in sensu, & intellectu, vt dictum est.

QVÆSTIO II.

Vtrum caro sit organum tactus?

Arist. 2. de Anima, c. 11. text. 109. & lib. 1. de hist. animal. c. 4. & lib. de partib. animal. c. 1. & 5. Themist. in Paraphr. c. 39. & 40. Simpl. text. 116. Gal. lib. 1. de vsu partium, cap. 16. & 18. & lib. 5. c. 9. & lib. 12. c. 2. & lib. 2. de temperam. Auert. com. 18. & lib. 2. de partib. animal. c. 1. & 8. Philop. ad text. 124. Aphrodisius lib. 2. de Anima, c. de contactu. D. Thom. 2. de Anima, lect. 32. Alb. Mag. 2. de Anima, c. 31. Fernelius lib. de anim. facult. c. 6. Vesalius lib. 6. c. 17. Egid. text. 108. dub. 2. Suarez lib. 3. de Anima, c. 27. Zimara, & Dandinus 2. de Anima, circa c. 11. Conimb. lib. q. 1.

VIDE TUR quod sic, secundum Philosophum 2. de Part. animal. cap. 8. dicit enim quod caro est instrumentum tactus, sicut pupilla visus; pupilla autem est organum visus: ideò, &c.

Præterea, caro animalis est animata: aut igitur anima organica, aut non organica; non potest dici quod anima non organica; quia huiusmodi est intellectiua tantum; multa autem sunt animalia habentia carnem animatam sine anima intellectiua: ergo anima organica; & per consequens est pars organica animalis.

Præterea, vbi est sensus tactus, ibi est organum tactus; sed non in omni parte animalis, in qua est sensus tactus, ibi est neruus, & ibi tamen est caro; ergo caro magis est organum tactus, quam neruus. Probatio minoris; in capite est tactus, & non neruus. Præterea aliqua sunt animalia, quæ non habent neruus, vt pisces; tamen habent sensum tactus: ergo, &c.

In oppositum est Commentator, dicens quod organum tactus est neruus coextensus toti corpori, & non caro; sed est medium in tangendo. Hoc etiam probat Philosophus in proposito; quia sensibile positum super sensum non facit sensationem; sed positum tangibile supra carnem facit sensationem: ergo, &c.

RESOLVTIO.

Organum tactus non esse carnem puram, sed neruum, vel carnem neruosam.

AD istam quæstionem dicendum, quod caro non est organum tactus, sed aliquid intra carnem; vel neruum, vel aliquid loco nerui extensum corpori. Probatio conclusionis:

Quia oportet organum sensuum particularem continuari organo sensus communis: quia sensus communis habet iudicare de speciebus receptis in organo sensuum particularium: caro autem non continuatur organo sensus communis, quod est in cerebro, vel in corde, immo nerui, vel venæ deriuatæ à corde, secundum Philosophum, vel cerebro, secundum Medicos, continuant organa sensuum particularium organo sensus communis, & ipsi nerui, vel venæ ei continuantur: ergo, &c.

Præterea,

Vniuocatio triplex.

15. Duo species tactus, vnum sensum constitunt.

Gustus, & tactus, duo sensus.

16. Quatuor sunt viuentium gradus, & quinque potentia.

1. Vide eū ibi, cap. 1. & 1. de hist. Anim. c. 3. 4. & 2. de Part. Anim. c. 18. & 10.

2.

Præterea, quædam sunt virtutes naturales, quædam animales. Naturales bene fundantur in carne, quæ est corpus mixtum, in quo sunt qualitates actiue & passiue, saltem virtute. Virtutes autem animales fundantur in neruis & venis; sed virtus tactiua est virtus animalis; ergo, &c.

Vtteriùs est sciendum, quòd est quædam caro neruosa, quædam pura; neruosa autem non tantum est medium, sed etiam organum. Illi autem nerui coextenduntur toti carni animalis; non quia sint in qualibet parte carnis; quantumcumque iuncta nerui, ita quòd non sit caro pura in animali; sed quia iuxta; vel propè quamlibet partem carnis, sunt aliqui ramusculi neruorum; qui extenduntur per totum corpus ad modum reris: & hoc patet in folio arboris ad sensum, *Per illos autem ramusculos, vel neruos deriuantur restina à corde; vel cerebro per totum corpus.* Caro autem pura est tantum medium in tangendo, vt probat Philosophus 2. de Anima, text. 116. necessitas autem ponendi sensum tactus, vel organum esse coextensum toti corpori, est, quia qualitates tangibiles possunt agere in quamlibet partem corporis; cum quælibet pars sit mixta. ex quatuor elementis, in qua reducuntur ad medium; & per consequens est in potentia ad receptionem, & passionem naturalem ab excellentiis sensibilibus qualitarum. Si ergo in vna parte non esset organum tactus discretiui huiusmodi excellentiarum, tunc illa pars citò posset corrumpi ab eis, & similiter alia, in qua esset organum: Ad cognoscendum ergo conuenientia ad conseruationem animalis, & fugiendum nociua, est organum tactus ita extensum, & etiam intrinsecum propter eandem causam, ne de facili corrumpatur ab excellenti tangibili.

3. Vide Arist. 1. de hist. anim. cap. 4.

Ad primum.

Ad primum, dicendum quòd, vt dicit Commentator, Aristoteles tunc nesciuit naturam neruorum, postea autem inquisiuit & probauit 2. de Anima, text. 109. carnem non esse organum: tamen potest curialius dici excusando Philosophum, quòd non contradixit sibi, quia statim post in lib. de Animalibus; subdit, quòd caro non est primum organum sicut nec pupilla est primum organum visus, sed pupilla non est primum organum visus, immò est interiùs; est tamen aliquantulum instrumentum: ita etiam caro est instrumentum, scilicet sicut medium. Vel potest dici quòd intellexit de carne neruosa, quæ non tantum est medium, sed organum.

Ad secundum.

Ad secundum, dicendum quòd caro animalis est animata animâ vegetatiuâ immediatè, sensibili autem animâ mediante neruo toti carni coextenso, & interiùs existente.

4. Ad tertium.

Ad aliud, quòd vbiunque est tactus in animali, ibi est neruus in ratione organi, non autem requiritur quòd sit ibi neruus formaliter in qualibet parte carnis; sed sufficit quòd sit iuxta; vel propè realiter, vel virtualiter; & sic est in qualibet parte virtualiter, quia virtute nerui propè existentis quælibet pars potest sentire tangibile.

Ad quartum.

Ad propositionem, dicitur quòd in piscibus est aliquid proportionale neruis, & hoc sufficit.

ANNOTATIONES ad quæstionem secundam:

Ad istam quæstionem dicendum, quòd caro non est organum, sed neruus, &c. Circa hanc conclusionem variz sunt sententiæ; quidam tenent cor Scoti oper. Tom. I I.

esse organum tactus. Themistius cap. 40. Simplificus text. 116. fauet Aristot. de Senct. cap. 2. & de Sensu, cap. 2: Alij volunt esse carnem, & cutem, Auerroës 2. de Part. animal. cap. 1. & 8. Philopon. ad text. 124. Suar. lib. 3. de Anim. cap. 27. citans alios. Sed conclusio Doctoris communis est, quam tenent Galen. lib. 1. de Vsu partium; cap. 16. & 18. & lib. 5. cap. 9. Albert. hic tr. 3. cap. 31. 34. D. Thom. 2. de Anim. lect. 32. Conimb. 2. de Anim. cap. 11. quæst. 1. vbi citans alios. Satis probatur, & explicatur à Doctore, & est expressè Aristotelis ibi text. 109. vbi ponit carnem medium, & neruum organum.

Organum, tamen, neruus.

5.

Quatuor argumenta, quæ adducit Suar. contra hanc conclusionem, facile soluntur ex iis, quæ habet Doctor, neque multum differunt ab iis, quæ ipse contra se adducit: idèd eà non solum seorsim; Conimb. vtramque sententiam conciliant; neque Doctor omnino negat carnem sentire aliquo modo, sed ad 3. ait, Virtute nerui propè existens potest quælibet pars sentire tangibile. Quibus verbis admittit aliquo modo carnem sentire. Prima autem sententia omnî caret fundamento, quia experienciâ constat, non tantum in corde, sed in omni parte corporis tactum inesse. Quando ergo Aristoteles visus est illi sententiæ fauisse, tantum voluit peculiariter tactum correspondere cordi, quia est necessarius ad vitam, & fundamentum aliorum sensuum; & vnà cum corde perit: vel voluit tactum in corde maxime vigere.

Caro quomodo dicitur sentire.

Per illos autem ramusculos, vel neruos deriuantur restina à corde, vel cerebro per totum corpus. Quidam exponunt Aristotelem idèd dixisse tactum esse in corde, quia à corde nerui deriuantur: sed Conimb. multis probat 1. de Ort. & Inertit, à cerebro deriuari: sed quia ab hac quæstione abstinuit Doctor, neque ad rem multum facit, eam pertranseo. Verius tamen puto à cerebro deriuari; quia ex dissectione, constat ex cerebro descendere, vel ex spinali medulla, quæ soboles est cerebri, è quâ velut rami ex arbore, hinc inde disperguntur, & quo à cerebro, vel medulla longius abeunt, eo tenuiores sunt. Item, obstructo cerebro, efficitur quis sensus & motus expert; & remedia tunc applicantur, non cordi, sed cerebro.

A cerebro nerui deriuantur.

6.

Ad secundum, Caro animalis est animata anima sensitiua mediante neruo, &c. Consequenter ad conclusionem quæstionis, negat carnem habere animam sensitiuam, habet tamen vegetatiuam, qualem habent dentes & ossa; quia nutriuntur, vt tenet Phil. 2. de Gener. animal. cap. 4. & de Part. cap. 6. Sed in homine caro, sicut & reliquæ partes ad veritatem naturæ spectantes, animâ rationali informantur; quia in eo non est distinctio vegetatiuæ à sensitiuâ & rationali.

Dentes & ossa viuunt, non sentiunt.

In piscibus est aliquid proportionale neruis, quod sufficit. Constat dum secantur pisces, apparete ramusculos à spinali medulla prodeuntes per totam carnem dispersos, quos neruos dici, & esse, vix dubium est, saltem sunt aliquid neruis proportionate correspondens. Sic Phil. 1. de Hist. animal. cap. 4. ait, quòd in aliis est sanguis, & vena, in aliis quòd his proportionate respondeat. Sed cum de hac re dubitarem; occurrit locus Aristotelis 3. de Hist. animal. cap. 5. vbi expressè tribuit neruos propriè sumptos, piscibus; Sunt (inquit) quia nulos habent articulos, priuatâque pedibus, & manibus sunt, iis peruenies in certis que habent

Pisces habent veros neruos.

*habentur (nerui) quapropter in piscibus, qui iuxta pin-
nas positi sunt, ij præcipue veniunt in conspectum.*
Vbi non negat neruus in reliquis partibus pi-
scium, sed quòd non ita apparent ad oculum,
sicut iuxta pinnas.

*Soluuntur argumenta contra conclusionem
principalem.*

7. Obiicitur contra conclusionem quæstionis;
quia experiètià constat carnem, & cutem sen-
tire, si pungantur. Respondetur cum Phil. 2. *de
Anim. cap. 11.* & Scoto hic ad tertium, id fieri
per neruum, esto non sit immediatus tangenti.
Obiicitur secundo, in stomacho, & venis fit ta-
ctus vbi nulli sunt nerui. Respondetur esse ali-
quas fibras neruis proportionatas; idque ad ocu-
lum patet in stomacho. Obiicitur tertio tactus
datus est animalibus, vt se tueantur à nociuis,
vt ait hic Doctor *num. 3.* ergo in omnibus par-
tibus corporis est, & non tantum in neruo.
Respondetur neruos, vel eorum ramulos, per
omnes particulas corporis diffundi, quod suf-
ficit. Obiicitur quarto ex Arist. 1. *de Hist. anim.*
cap. 4. & 2. de Part. cap. 1. §. 8. vbi dicit carnem
esse organum. Neque dici potest cum Com-
mentatore quòd tunc non nouit naturam ner-
uorum, quam exactè indagauit tractans de ani-
ma, quia post libros de Anima scripsit de ani-
malibus, vt patet ex ordine operum eius. Respon-
detur dupliciter ex Scoto ad primum. Hic adde,
esto quòd scripsit Aristoteles de animalibus
post libros de Anima, tamen magis standum est
iis, quæ in hac re habet de anima, vbi ex pro-
fesso examinat, quàm de animalibus, vbi tan-
tum refert, vel non examinat. Adde etiã quòd
de Part. anim. cap. 10. dicit carnem non esse sen-
sorium tactus; ergo in illis libris non est sibi con-
sistans, sed concordat cum Scoto *ad 1.*

*Nerui per
omnes corpo-
ris partes
sparsi.*

Q V Æ S T I O III.

*Vtrum ad tactum requiratur medium
extrinsecum, & in quo fiat?*

Aristor. 2. *de Anima, text. 113.* Auicenna 6. *Metaph. cap. 3.*
Auerroës 2. *de Anima comm. 113.* Philop. *Simplic. The-
mist. circa text. 113.* S. Thom. *Suælanus & vterque
Caiet. ibid.* Albert. *Magn. eodem tract. 3. cap. 32.* Dandinus
digestione § 6. Prouenzalis p. 2. *de sensib. c. 51.* Iandun.
2. *de Anim. q. 28.* Conimb. *ibid. cap. 11. q. 1. art. 2.* Auerla
de Anim. q. 54. sect. 15.

- I. I D E T U R quòd non: medium debet
esse denudatum à sensibilibus illius
sensus, cuius est medium, vt patet in-
ductiue; aër, vel aqua, quæ sunt media
extrinsecum, non sunt denudata à qualitatibus tan-
gibilibus; ergo, &c.

Præterea, si qualitas tangibilis potest im-
mediatè sentiri sine medio extrinsecum, illud non re-
quiritur; sed in hyeme sentimus aëris frigidita-
tem immediatè sine alio corpore, quòd sit me-
dium, vel obiectum; ergo, &c.

Præterea, *Contigua sunt, quorum vltima sunt
simul;* sed tangens, & tactum sunt contigua; ergo
eorum vltima sunt simul: quorum autem vltima
sunt simul, eorum non est aliquod medium ex-
trinsecum, quia eorum vltima sunt in eodem loco
primo; ergo, &c.

Præterea, quæcumque potentia immutatur à

sensibili mediante alio, priùs immutatur à me-
dio extrinsecum, quàm ab obiecto; quia medium
est ei propinquius; sed tactus non priùs immu-
tatur à medio extrinsecum, quàm ab obiecto, sed
simul; ergo, &c.

In oppositum est Philosophus, & Commenta-
tor. Ratio Commentatoris est; quia animal vi-
uens in aëre non patitur ab aëre; vel viuens in
aqua non patitur ab aqua, Cuius ratio est, quia
passio naturalis est à contrario: locus autem
non est contrarius, sed conformis locato; quare,
&c. Vterius dicit, quòd si sentirentur talia
media, hoc non esset vt pura sunt, sed propter
admixonem alicuius vaporis, vel alicuius cor-
poris cum ipsis.

Contra consequentiam primæ rationis argui-
tur sic: Corpora nostra non habent locum natu-
ralem, nisi ratione elementi dominantis; sed
quando vnum elementum locatur ab alio, alte-
ratur ab eo: elementa enim alterant se secun-
dum suas extremitates, secundum quas se inui-
cem locant; ergo non obstante locatione talium
corporum, adhuc poterit animal pati ab eis.

Præterea, quod est in potentia tale, patitur ab
eo, quòd est actu tale; corpora nostra sunt in po-
tentia ad excellentias qualitatum tangibilium,
cum sint ad medium reducta & temperata; ergo,
&c.

Contra secundum sic: generatio potest fieri
cum mixtione in simplicibus; sed generatio re-
quirit alterationem; ergo potest fieri alteratio
in aqua, & ab aqua sine admixtione alterius cor-
poris. Præterea, aut aqua calefacta est aqua pu-
ra, aut quid mixtum; si pura, ergo non requiri-
tur ad suam alterationem aliquod corpus sibi ad-
mixtum; sed ipsamet poterit alterari; & per con-
sequens alterare sensum, sicut mixtum; ergo in
æstate quando est aqua calefacta, & in hyeme
quando aër est frigidus, non sunt elementa
pura in regionibus nostris. Præterea, sequere-
tur quòd qualitates tangibiles non sunt corpo-
rum simplicium, sed mixtorum tantum.

Præterea, secundum ipsum; si esset vacuum
ibi, posset esse motus animalis progressiuus: ergo
pes tangeret terram, & eius frigiditatem; non
autem aërem, vel aquam; ergo potest elementum
simplex immutare tactum.

R E S O L V T I O.

*Qualitas inherens potest sentiri sine medio
extrinsecum; & idem est de qualibet adha-
rente, si sit in corpore fluido, vt in aqua,
vel aëre: secus si in corpore non fluido,
modò sit humidum; si autem siccum sit,
immediatè sentitur.*

- a R Espondeo ergo, quòd tactus potest com-
parari ad qualitatem aliquam inheren-
tem accidentalem, vel adhaerentem, id est, non
in proprio subiecto, vel in alio sibi opposito: primo
modo potest fieri tactus sine corpore extrin-
secum medio, sicut patet de dolore apostematis, qui
sentitur valde vehementer, non autem nisi per
tactum, vt patet inductiue. Loquendo autem de
qualitate adhaerente quodammodo sentitur im-
mediatè sine corpore medio, alio à corpore cui
adhæret, immediatè tangente; sicut patet de
qualitate existente in corpore non terminato, sed
fluido; vt est aër, vel aqua, quorum qualitates
immediatè

3.
*Potest fieri
tactus sine
medio ex-
trinsecum.*

immediatè tanguntur sine corpore medio aliò à corporibus subiectis. Si autem qualitas adhærens sit in corpore terminato non fluido; aut extrema tangentis, & tacti, sunt humida, vel sicca: si humida, tunc sentitur qualitas illius corporis mediantis alio corpore, scilicet subiecto humiditatis illius, siue sit aër, siue sit aqua: si autem extrema sunt sicca, tunc immediatè sentitur quòd extrema sint sicca. Potest etiam esse vel propter caliditatem corporum se tangentium consumentem humiditatem corporum circumstantem, vel propter fortem applicationem eorum ad inuicem eam violenter expellentem.

4. Ad argumenta Commentatoris. Ad primum, dicendum quòd elementa possunt considerari secundum suas qualitates actiuas, & passiuas; & sic non sunt similia, sed contraria, se inuicem alterantia, vel secundum quòd vnum locat, & continet aliquid, & secundum quòd sunt partes vniuersi.

Ad aliud, dicendum quòd aqua pura potest calefieri: cuius oppositum dicit, licèt ignis non possit infrigidari, quia ignis inter elementa est maximè actiuus. Calor respectu aliarum qualitatum habet rationem formæ, vt dicitur *quarto Meteororum*: & idèd est minimè passiuus, non sic autem aqua, quæ est materialior.

Ad primum & secundum. Ad primum principale in oppositum dicendum, quòd medium debet esse denudatum à qualitatibus tangibilibus omnino, vel secundum suas excellentias. Ita se habent ista, aër & aqua; in quantum sunt media. Si enim haberent aliquam qualitatem in magna excellentia, tunc magis sentirentur quàm aliqua per ipsa. Immo impedirent sentiri alia; sicut patet de aqua congelata, vel valde calefacta; & aère valde frigido.

Ad tertium. Ad aliud, dicendum quòd si duo corpora se tangentia sint sicca in vltimis, tangunt se sine medio, & sunt contigua, & eorum vltima sunt simul: si autem humida sunt, eorum vltima non tangunt se immediatè, sed mediante corpore humido.

5. *Ad quartum.* Ad aliud, dicendum quòd aliquid potest esse prius alio, vel causalitate, vel tempore, vel situ: ita dico quòd potentia prius immutetur per medium extrinsecum, quàm organum potest esse verum: & hoc secundum situm, & secundum causalitatem in aliis sensibus à tactu, sicut in visu. Immutatur enim prius medium à sensibili secundum situm, quia est ei propinquius; & secundum causalitatem, quia immutatio medij est causa immutationis organi, licèt non prius tempore; quia visio fit in instanti. In auditu etiam est prior immutatio & causalitate, & situ, & tempore; & in aliqua sui parte, scilicet in remota ab organo: quia sonus se multiplicat mediante motu locali: sicut etiam in olfactu, & gustu: in quo gustu medij extrinseci immutatio est causa immutationis organi, licèt simul tempore immutetur salua, quæ est medium extrinsecum, & organum: sed in tactu medium extrinsecum prius quidem situ immutatur; quia est propinquius, non tamen prius tempore, sed simul tempore, percutitur clypeus, & clypeatus, non autem simul causalitate; (nam clypeus percussus percutit clypeatum:) nec aër vel aqua in quantum sunt media extrinseca immutant organum tactus, licèt benè immutent in quantum obiecta; & hoc idèd, quia medium extrinsecum in tactu est accidentaliter requisitum, propter hoc

In quatuor sensibus prius immutatur mediū quàm organum.

quòd non potest animal viuere sine eis. nec tactus est nisi in aère, vel aqua modo prædicto; non quia de necessitate tangat per aërem, & aquam, tanquam per medium essentialiter requisitum, sicut caro, vel sicut requiritur ad alios sensus: immò magis sensibilibiter tangenterent sensibilia extrinseca sine talibus mediis, quàm in ipsis. Licèt ergo non prius tempore, vel causalitate immutetur potentia tactiua à medio extrinseco, quàm ab obiecto, prius tamen secundum situm immutatur, & hoc sufficit ad tale medium.

ANNOTATIONES
in quæstionem tertiam.

R. *Espondeo ergo, tactus, &c. Qualitas inherens sentitur immediatè, &c.* Non intèdit organum tactus sentire qualitatè, verbi gratiâ, calorem sibi, sed parti vicinæ inherentem: Primò, quia alij sensus non sentiunt qualitates sibi inherentes; non enim sentit lingua sapida suum saporem. Secundò, tactus maiorem calorem sentit quàm sibi inherentem: ergo non sentit inherentem; quia hunc solum sentiret. Antecedens patet in manu applicata igni, quæ sentit intentionem calorem, & amoto igne statim sentire desinit; igitur non erat calor inherens, quem sentiebat. Tertiò, tactus sentit duritiem, & molliorem, quas constat non sibi, sed rei tactæ inherere. Quòd verò hæc sit mens Scoti, patet ex adducto exemplo de apostematis dolore, quem sentit tactus, nempe existens in parte vicina partis infectæ, cui inhæret nociua qualitas.

6.

Manus congelata igni applicata minus calefit, & maxime dolet.

Obiicies: dum obiicimur Soli, sentimus calorem, non calefacientis, quia nullus est in Sole; ergo nobis inherentem. Respondetur, nos sentire calorem aëris, & exhalationum, & sanguinis calefacti. Contrà, ponamus aliquem immediatè Soli applicari, sentiet calorem, & non à causis relatis, nec à Sole. Respondetur sentire calorem virtuales, quatenus Sol producit in eo species intentionales caloris; & impertinens est ad sensationem, quòd reale, vel materiam calorem producat; posset enim mors sequi ex sola operatione intentionali sensibilibus, vt habet Doctor 4. *dist. 44. quæst. 3. num. 3.* vbi tenet vt probabilius, ignem inferni tantum intentionaliter acturum in corpora damnandorum. de quo postea.

Corpus Soli applicatum vnde sentiat calorem.

Præterea, sanguis tunc caleficeret, cuius calorem nerui vndique per corpus dispersi, statim sentirent.

7.

Obiicies secundò; calor in organo potest in alio subiecto eiusdem rationis species intentionales producere: ergo & in suo organo. Nego consequentiam, quia sicut non potest realiter suum subiectum, benè tamen aliud eiusdem rationis alterare: ita dicendum de actione intentionali; est enim concomitantia inter has actiones, vt vna non possit esse vbi naturaliter nequeat esse altera; verum non se concomitantur secundum proportionem graduum, immò contingit intensam esse actionem, vbi realis est remissa, vt habet Doctor supra: verbi gratiâ, quando manus intensè frigida applicatur igni, ibi est intensus dolor; & tamen remissus calor, propter excellentiam frigoris: quia contraria à contrariis magis sentiuntur, inquit Aristoteles in *Problema. scilicet. 3. q. 8.*

Actio naturalis & intentionalis non se comitantur secundum gradum.

Obiiciis tertio, contra id quod ait Doctor, dolorem apostematis sentiri à tactu; quia dolor, & voluptas sunt appetitus actiones, vel passionis; & hoc secundum tenet ipse Doctor 4. dist. 44. quest. 3. vide ipsum quest. 2. n. 5. Respondetur de causa doloris non conuenitur. Galen. 12. *Metabodi, cap. 7.* ait esse notabilem mutationem primarum qualitarum, vel diuisionum continui. Alij dissolutionem temperamentum. Alij hanc cum diuisione continui: tactus autem sentit primas qualitates, & etiam diuisionem continui, seu motus localis, licet non vt sensibile proprium, sed vt commune: phantasia apprehendit ex tali tactu inconueniens, circa quod appetitus habet nolitionem, quã posita, causatur in appetitu dolor, quem Doctor vocat passionem, quia non est liberum eo carere, posito nocuo: vel potius, quia appetitus passiuè se habet ad eam, est tamen qualitas. Si querat quoniam est eius immediata causa; puto esse nolitionem disconuenientis iam positi in esse, quæ eum causat sicut actus habitum, de quo infra *ad quest. 17. num. 8.* vide *Schol. nostrum 4. dist. 15. n. 8. & 12. & 4. dist. 44. quest. 2.* Eatenus dicit Scotus tactum sentire dolorem, quatenus sentit eius causam. Locutio igitur est causalis, seu virtualis, non formalis, quando dicit tactum sentire dolorem.

8. Obiiciis quarto, contra id quod ait tactum sentire tangibilia immediata sibi, quia sensibile positum super sensum impedit sensationem, 2. *de Anim. text. 15. 98. 116.* Respondetur ad hoc, q. seq.

Ad primum, medium debet esse denudatum à qualitate tangibili. Non est sensus, quod non sit capax illius qualitatis secundum esse reale, sed tantum secundum esse intentionale, eo modo quo organum visus non possit recipere colorem secundum esse materiale; sed tantum intentionale, ex 2. *de Anim. text. 126. de quo Scot. 2. dist. 3. quest. 8. ad 3. num. 16.* Constat enim experientia, aërem, quo mediante sentio calorem ignis, esse calidum. Sensus est ergo; medium quã tale, carere qualitate tangibili; & si habet eam, obiectum est censendum non medium.

Medium an carere qualitate tangibili.

Medium, & organum visu simul mutantur, nõ sic de auditu & olfactu.

Ad quartum 1 in visu simul mutantur medium, & organum. Ratio, quia translatio speciei visibilis non habet contrarium, nec fit per motum localem; & sic simul tempore in propinquum & remotum diffunditur; sicut Sol simul partes propinquas, & remotas medij illuminat; at non simul mutatur medium & organum auditus, & olfactus; quia interuenit in his motio localis: cuiusmodi enim sonus realis per impetuosam medij motionem. Vnde experientia constat sonum prius audiri à propinquo, quam à remotioribus. An verò sine reali medij excitatione, mittat species, postea dicitur. Similiter euaporatio, seu substantia fumica deferens odorem, habet secum comitem motum localem. An verò ad sensationes horum sensuum, requiratur necessariò medium extrinsecum, dicitur quæstione sequenti.

9. Circa id quod Doctor ait, *num. 4. in corpore questionis*, tactum sentire corpora fluida immediatè. Item corpora consistentia sicca, non tamen consistentia humecta, non conuenit inter Doctores D. Thom. in *text. 117.* Caiet. & alij tenent ad corpora dura tangenda, requiri medium. Auerroës *comm. 115.* quem sequitur Iandun. vniuersaliter ad omnem tactum requirit medium;

Dura & sicca sine medio tanguntur.

quia verò hæc sententia videtur expressè contra experientiam de tactu aquæ, & aëris. Respondetur quod aër in sua naturali dispositione non agit in nos, quia est locus noster naturalis; nec sentitur, & talis est semper nobis immediatus. Idem aiunt de aqua respectu aquatiliū: quando ergo aër calefacit, vel infrigidat, ille non est naturalis, sed aliis corporibus vt exhalationi, aut vaporibus mixtus; & sic sentitur, non tamen immediatè, quia aliqua pars aëris naturalis mediat.

Contra hæc: & primò contra secundum, ponantur pisces in aëre, certum est quod ager in eos, nullã aquã mediã; quia non est ipsorum locus naturalis. Secundò, etiam locus naturalis agit in locatum; vt elementum vnum in aliud contentum. Tertio, elementum in sua naturali dispositione habet qualitates actiuas excedentes eas, quæ sunt in mixtis; ergo agit in ea. Quarto, falsum est, quando elementum est extra suam naturalem dispositionem, habere semper corpora alia sibi mixta; quia Sol calefacit aërem, & aquam, nullo alio corpore eis mixto.

Locus naturalis agit in locatum.

Contra primum, nempe ad dura tangenda requiri semper medium; quia sequeretur quod gladius absunderet alicui caput, aëre semper medio inter ipsum, & collum; & sic aër esset immediatum instrumentum. Secundò, ingentes lapides sustentarentur in aëre, quia non tangerentur in aëre, quia non tangerent immediatè terram. Tertio, ferrum ignitum suppositum carni, illam vrit nullo medio aëre.

10.

Dicendum ergo cum Doctore, corpora solida sicca se tangere immediatè; etsi non secundum se tota; & hoc secundum tantum voluit Aristoteles *text. 113.* Et ratio est, quia regulariter sunt inæqualia; at verò si corpora solida sint humida, immediatè non se tangunt, vt ex Phil. iam citato, tenet Doctor; & experientia testatur. Caiet. dat friuolas solutiones ad rationes allatas. Ad primam, admittit aërem esse medium, tamen gladium aër esse immediatum instrumentum abscissionis. Contrà, id quod immediatè separat partes continui; occupans locum inter eas, est immediatum scissionis instrumentum. Ad secundam, admittit modicum aërem sustinere ingens suppositum saxum, virtute vniuersalis naturæ. Contrà, mera chimæra est hoc dicere, cum nec ratio, nec experientia faueat, sed vtrumque sit in oppositum.

Aërem sustinere ingens suppositum saxum, fictitium.

Dicinus meritò, grauia ascendere sursum, & leuia deorsum, ne detur vacuum; quia experientia id constat: at hic nulla experientia est. Præterea, applicetur ignis illi aëri intermedio, & corrumpetur, nisi fingas incorruptibilem esse. Sed obiicitur ex Caiet. Si duo corpora secundum superficiem se tangerent immediatè, & alterum tolleretur; aut aër circumstantes immediatè repletur totum spatium inter illa, & daretur motus in instanti; aut non repletur, & esset vacuum. Respondetur, naturaliter vnum non posse secundum omnes partes simul se iungi ab altero, sed benè successiuè, quod sufficit:

11.

& sic successiuè potest vnum planum supponi alteri, & illud tangere, immediatè.

QVÆSTIO IV.

Virum sensibile positum super sensum, vel organum sensus, sentiatur?

Aristoteles lib. 2. de Anima, cap. 6. text. 75. & cap. 8. text. 98. Sanctus Thomas ibid. lect. 15. Albertus Magnus 2. parte summa de Homine, quæst. de tactu. Egidius 2. de Anima, in cap. 11. & lib. 2. Hexameron, cap. 12. Vterque Caietanus 2. de Anima, in cap. 11. landuu. ibid. quæst. 29. Iacellus quæst. 50. Apollin. quæst. 34. Ferrar. quæst. 19. Toletus 3. de Anima, cap. 12. quæst. 2. Conimbr. 2. de Anima, cap. 11. quæst. 3. Rubius 3. de Anima, cap. 1. quæst. 3. Complutenses disp. 9. de Anima, quæst. 3.

1. **I**DETUR quòd sic: quia cultellus scindens neruum causat maximum dolorem, maiorem, quàm si scinderet carnem: neruus autem est organum tactus, qui sentit dolorem; ergo, &c.

Præterea, aliquis humor potabilis positus super medium gustus, scilicet supra carnem linguæ, sentitur: ergo multò magis positus super organum. Antecedens patet. Probatio consequentiæ, quia caro, quæ est medium in gustu, est corpus mixtum, & compactum: potabile autem non est ita mixtum, vel materiale; nec compactum; ergo species potabilis materialius recipitur in medio, quàm in organo: quia vnumquodque recipitur secundum modum recipientis; si ergo species potabilis recepta in medio causat gustum, multò fortius potabile positum immediatè super organum causat gustum.

Præterea, sonus habet esse reale in omni parte medij; sed auris potest audire in omni parte medij, existentia etiam in parte sibi coniuncta; ergo, &c. Probatio maioris, quia quod habet esse intentionale tantum, non manet absente generante; sed sonus manet in omni parte medij absente corpore sonatio: ergo habet in omni parte medij esse reale. Minor est manifesta; ergo, &c.

2. Præterea, odor in fumali euaporatione habet esse reale, sed quando fumalis euaporatio intrat nasum, sentitur odor; ergo, &c.

Contrà est Philosophus, & omnes communiter concedunt, in tantum, quòd dicunt aliqui quòd si cultellus scinderet immediatè neruum, in quo est sensus tactus, homo non sentiret.

Istam autem conclusionem sic probant aliqui. Oportet sensum habere proportionem non tantum ad obiectum, sed ad medium, ad hoc quòd exerceat actum suum, ita quòd sicut ab excellenti sensibili, & improportionabili sensu, non immutatur sensus, nec etiam à remisso in proportionato; ita nec sentit suum obiectum, si medium sit nimis, vel parum protensum, vel nimis remotum, vel propinquum; quia ergo obiecto posito super organum, non seruat debira proportio medij: idèd, &c.

Contra istam rationem arguitur sic: Caro immutata ab obiecto tangibili, immutat immediatè organum tactus. Similiter àer propinquus pupillæ immediatè immutat eam; ergo propinquitas medij non tollit eius immutationem. Alia ratio eorum est hæc: Species in organo habet esse ab obiecto; ergo mediante corpore medio,

in quo habet esse minus materiale, quàm in obiecto; magis tamen, quàm in organo, quia ab extremo in extremum deuenitur per medium.

Contra istam rationem arguitur sic: Caro habet esse materialius, quàm àer; & per consequens calor in carne, magis quàm in àere; sed calor carnis potest immediatè immutare organum tactus, quia est eius medium; ergo multò magis calor àeris.

3. Reicitur.

RESOLVTIO.

Sensibile positum supra sensum visus, impedit sensationem: in aliis autem sensibus, quo sensu id verum sit, explicatur.

1. **R**Espondeo, quòd in vno sensu, scilicet visu, est causa specialis, quare sensibile positum super sensum non facit sensum: quia color non videtur nisi in lumine, & requirit ad hoc vt videatur medium illuminatum. Si autem color poneretur super organum visus obumbraret ipsum; & idèd sequitur quòd non posset videri. De aliis autem sensibus conclusio Philosophi rectè exponenda est. Circa quòd sciendum, quòd est duplex immutatio sensibilis; vna est naturalis, scilicet quando immutatur sensus à sensibili secundum illud tale esse, vel secundum eundem modum essendi, quomodo est in re extrà; vt cum sensus tactus calefit, vel alius sensus aliquialiter alteratur, vel mouetur secundum locum. Alia est immutatio animalis secundum quam immutatur intentionaliter, vel spiritaliter à sensibili, licèt habeat modum essendi extrà realem, & materialem: modò ita est, quòd aliquis sensus immutatur spiritaliter tantum, vt visus: tactus autem vtràque immutatione immutatur. Quòd naturaliter, probo; quia organum est corpus mixtum, sicut medium, quòd est caro: ergo est passiuum naturale, & receptiuum passionis naturalis: qualitates autem tangibiles sunt naturaliter actiue; ergo, &c. Similiter immutatur intentionaliter: quia si tantum naturaliter immutaretur ratione, quàm mixtum naturale, non plus sentiret qualitates tangibiles, quàm lignum, vel lapis; quæ naturaliter immutantur: quia ergo tactus sentit huiusmodi qualitates: idèd, &c.

Immutatio sensibilis duplex.

Visus tantum intentionaliter mouetur.

Tactus immutatur naturaliter, & intentionaliter.

Præterea, hoc patet ratione Theologicà; in damnatis post resurrectionem generalem erit sensus tactus, & omnes sensus in actu suo; & tamen tunc tactus non immutabitur naturaliter; quia ista immutatio est corruptiua; ergo tantum intentionaliter; tamen ista etiam maximè afflictiua; ergo verissimè poterit ibi esse vna, sine alia: tamen in statu isto non est intentionalis immutatio sine reali, & naturali immutatione; quia causatur ab ea. Immutatio ergo intentionalis sensus, non est naturalis, cum sine naturali possit esse, scilicet in damnatis. Naturalis etiam potest esse in inanimatis, quæ non sentiunt, quæ tamen naturaliter immutantur; & idèd tangibile positum super organum tactus, cum non immutet nisi naturaliter, ipsum non facit sensum tactus, sed species tangibilis recepta in eo intentionaliter facit sensum tactus. Sic ergo immutatio animalis in organo tactus, vel aliorum, bene facit sensum, non autem naturalis; sed immutatio naturalis in organo non facit sensum, immò magis

4. Sensus tactus damnatorum non immutabitur naturaliter.

Immutatio naturalis non facit sensum.

Refutatio aliorum.

magis b impedit; quia si sine naturali posset esse intentionalis, magis sentiretur sensibile; sicut patet in damnatis: tamen immutatio naturalis in carne, quæ est medium, benè facit sensum cauſando immutationem sensibilem in organo non de se tantum.

f.
Sensibile super
sensum, nõ fa-
cit sensum,
explicatur.

Responsiones in oppositum benè probant, quòd immutatio animalis est similis cum immutatione naturali pro statu vitæ, nec sine illa potest esse, quantum ad illos quatuor sensus, de quibus fuit argutum, licet de visu aliud sit propter rationem superiùs tactam: non tamen probant quòd immutatio naturalis in quantum huiusmodi, faciat sensum, quia magis impedit vt visum est: sed si sentiat huiusmodi sensibilia tangentia organum, hoc est ratione immutationis animalis per se, quæ cauſatur à naturali immutatione secundum quam tangunt organum; & idèò secundum hoc, est vera propositio Philosophi, quòd sensibilia tangentia sensum non faciunt sensum; quia ratione immutationis naturalis, secundum quam tangunt organum, non faciunt sensum.

ANNOTATIONES in quæstionem quartam.

6. **R**espondeo, quòd in amo sensu, scilicet visu, &c. Sententia Doctoris solum visum requirere necessariò medium extrinsecum, reliquos sensus non. Alij tres sensus indigere medio volunt, sed communior id de omnibus asserit. Et probatur ex Aristotele 2. de Anima, text. 75. 98. 116. Ita D. Thomas, Caietanus in vltimum locum. Conimbric. cap. 1. i. quæst. 3. art. 2. tactum tamen, & gustum excipiunt. Sed Suarez lib. 3. de Anima, cap. 27. sequitur Scotum, & adducta hęc, & quæst. præced. à Doctore, & quæ in annotationibus dicta sunt, id conuincere videntur. Et certè si ponamus manum in medio ignis, chimæricum est dicere, quòd cutis eius mediante aère, sentit calorem, & oporteret dicere quòd aër ille non posset ab igne corrumpi. Item, in olfactu vaporatio odorifera subit ad cerebrum; & sic ad organum, ex Aristotele 16. Problem. quæst. 5. sonus etiam vehemens propinquus penetrat vsque ad auditum. De gustu, res est clarior, quia ad saporem percipiendum requiritur humiditas ex Aristotele 2. de Anima, text. 104. vt gustabile humectum in poros linguæ transfundat vaporem (sapidum); & hac ratione infirmi, arēte linguā, saporem non percipiunt.

7.
Sensibile pos-
sibile super sen-
sum. Et. ex-
ponitur.

Ad Aristotelem benè respondet Doctor, ipsum intelligendum esse, quòd sensibile positum super sensum, quæretus eum immutat realiter, non facit sensum; potest tamen facere prout immutat intentionaliter, vt ex dictis patet. Suarez ait proloquium illud, quod tribuitur Aristoteli, verum esse, si intelligatur sensibile inhærens non posse sentiri; quod patet in auditu, olfactu, & gustu; quorum sensibilia incepta sunt inhærens organo: quia sonus inest tantum aëri: sapor, & odor, quia non sunt qualitates actiue, non disponunt subiectum, sed supponunt sibi proportionatum, cuiusmodi non est organum horum sensuum. De tactu autem, patet quòd non sentit tangibilia sibi inhærentia. Quæ doctrina placet, & est conformis Scoto, præter id quod ait, organum gustus non esse subiectum saporis; nam inter omnes partes animalis videtur nulla esse melioris saporis,

quàm lingua. Ratio ergo est, quòd qualitas sensibilis inhærens, sicut non agit realiter, ita nec intentionaliter in subiectum; vt fusè probaui quæstione præcedenti.

Ratio Doctoris de visu optima est; quia non potest videre nisi obiectum illuminatum, neque illuminari potest nisi per medium. Obiectum visus est color secundum esse materiale, seu naturale, cuius subiectum est superficies corporis terminati, seu opaci: at secundum esse intentionale, receptiuum est corpus perspicuum, seu non terminatum secundum se totum, vt habet Doctor 2. distinct. 3. quæst. 8. ad 3. num. 16. si autem color cum suo subiecto terminato supponeretur ipsi visui, obumbraret illum, vel clauderet palpebras; & sic impediret illuminationem, & consequenter sensationem.

Obijcitur, quia, teste experientiâ, & docet Aristoteles de Sensu, & sensib. cap. 2. in tenebris fulgor quidam apparet in oculo. Item: cum digito comprimitur oculus, humor quidam concretus cernitur. Respondetur ad primum, fulgorem illum cum oculo in tenebris atteritur, diffundi ad ipsum organum, & non videri secundum illam partem quæ in organo est. Ad secundum, patet idem patet: si enim aliquis humor cernitur, distat ab ipso organo, & illuminatur medium distantia, vt videatur.

Responsiones ad rationes pro resolutione huius quæstionis reiectæ sunt euidenter quæst. præc. annotat. 3. Ex dictis patet primò, ad tactum necessariò nullum requiri medium; quando autem intercedit, debet esse capax primarium qualitatum, vt istæ sentiantur. Quoad alias qualitates, vt durities, asperitas, hoc non sufficit; sed requiritur esse molle, qualis est cutis, tela. De gustu, fortè non tantum non est necessarium medium, sed impedit sensationem: quia sapor, experientiâ teste, non videtur diffundere species citra materialem contactum. Idem iudicium est de auditu, & olfactu. Itaque solus visus necessariò requirit medium extrinsecum: solus tactus per accidens requiritur: reliqui omnino respuunt.

Immutatio naturalis in organo, non facit sensum, immò magis impedit. Constat experientiâ, quando tactus habet calorem magnum sibi inhærentem, quòd imperfectè sentit calorem: è contrà quando intensum habet frigus (vt videtur est in manu congelata igni applicata) perfectè sentit calorem; à quo tamen parum immutatur naturaliter, propter frigus intensum resistens. Causa fortè est, quia quando impeditur agere naturaliter per contrarium prælens, agit intensius tunc intentionaliter, diffundendo species: & hinc est quòd manus illa, eo casu, magis dolet, licet minus immutetur naturaliter; quia dolor, sicut & voluplas sequitur actionem intentionalem, non talem, de quo Doctor 4. d. 44. q. 3. vbi habet vt probabilius, corpora damnatorum tantum passura actionem ignis intentionalem. Vide eum 3. dist. 15. num. 8. Sed quare tunc manus dolet, cum dolor sequatur apprehensionem inconuenientis sensibilis vt habet Doctor 3. dist. 15. num. 8. & seq. & hic sensibile conueniens est? Respondetur, calorem tunc conuenientem esse, modum tamen violenter ipsum cauſandi, resistente forti contrario inconuenientem esse; sic expulsio puris ex apostemate conueniens est, tamen violenta expulsio inconueniens est, & sic apprehenditur, cauſatque dolorem.

8.
Quare visus
non videt sine
medio.

Dum oculus
in tenebris at-
teritur, videt
fulgorem in-
trinsecum.

9.
Quare mediū
ad tactum re-
quiritur.

Immutatio
naturalis im-
pedit sensua-
tionem.

Quare manus
nimis frigida
igni admodum
dolet?

QVÆSTIO V.

Verum sensus sit receptivus specierum sine materia?

Arist. 2. de Anima. c. 12. text. 121. & 124. Philop. Simpl. The-
mittius, Auerr. & Theoph. ad eundem text. 121. Couimbe.
in expof. eiusdem s. & text. & eod. lib. s. 6. q. 2. art. 2.

I.

VIDETUR quòd non ; omne quod recipit aliquid ab agente , patitur ab eo , secundum quòd est ens actu ; sed agens in sensum est obiectum materiale , vel forma existens in materia ; ergo , &c.

Præterea , sensus recipit speciem obiecti , cum conditionibus materiæ , quæ sunt hîc , & nunc ; ergo cum materia ; quia conditiones materiæ non separantur ab ea . Præterea , tactus est vnus sensus , & tamen recipit calorem materialiter , & naturaliter , vel realiter , non intentionaliter solum ; ergo , &c.

Præterea , exemplum Philosophi de cera , & figura , non videtur esse conueniens ; quia similitudo sic sequitur , quòd sicut cera configuratur annulo , ita sensus obiecto ; sed figura non est aliquid absolutum super ceram ; ergo species ratione cuius configuratur obiecto , non erit aliquid absolutum super potentiam sensitivam : hoc est falsum , cum sit ali-quale principium sentiendi . Probatio assumpti ; quia si figura esset forma absoluta , esset actiua magis , quàm passiva ; & sic cera cederet figuræ magis , quàm è conuerso : quantitas autem , cuius figura est terminus , est magis passiva , quàm actiua , cum sequatur compositum ratione materiæ .

Præterea , hoc probò sic ; quodcumque aliqua passio consequitur aliquod subiectum , circumscripto omni absoluto alio à subiecto , illa passio non erit absoluta ; sed figura consequitur quantitatem , circumscripto omni absoluto , alio à quantitate ; quia posita aliqua quantitate finitâ , statim ponitur aliqua figura , quia figura secundum Euclidem non est aliud , quàm terminatio quantitatis ; ergo , &c. In oppositum principalis conclusionis est Philosophus 2. de Anima .

RESOLVTIO.

Accidit sensus recipere formam secundum eundem essendi modum , quo est in agente , & per se tantum requiritur , ut intentionaliter recipiatur , ut contingit in visu.

2.

Patiens dupli-citer recipit formam materialiter , & intentionaliter.

Respondeo , aliquando patiens recipit formam secundum eundem modum essendi , quo est in agente : & hoc est quando est eodem modo dispositum ad formam , quo est forma in agente , vel quo materia modo agentis est disposita ad eam : & istud accidit in actione naturali , in qua agens , & patiens communicant in materia ; aliquando autem patiens non est eodem modo dispositum , & tunc recipit sine materia ; non quòd forma in ipso recepta sit sine materia , vel prius fuerit sine materia : sed quia recipit formam non cum materiali dispositione præcedente , vel non recipiendo dispositio-

nem materiæ præcedentis per oppositum ad aliam , modo quo patiens recipit formam realem , vel materialem ; quia cum dispositione materiæ præcedente ; modò ita est in proposito , quòd sensus non est eodem modo dispositus ad recipiendum speciem , vel formam obiecti sensibilibis ; vel sicut materia ipsa ; & idèd recipit speciem eius sine materia , & sine dispositione materiæ .

3.

Sed contrà , potentia sensitiva , vt dictum est , est idem quòd esse animæ ; sed esse non potest id recipere aliud ab agente purè corporali , sed tantum ab agente superiori ; ergo cum obiectum sensus sit corporale , nec potentia sensitiva poterit ab eo speciem recipere . Dicendum , quòd anima potest mediante corporeo organo aliquid ab obiecto corporeo recipere , licèt anima non possit immediate , vt concludit argumentum . Quia ergo potentia sensitiva propinqua non tantum est anima , immò includit organum ; idèd potest ab obiecto speciem recipere , stante identitate reall ipsius potentiæ nudæ cum anima , &c. Immo si esset realiter diuersa ab anima , sicut qualitas quædam absoluta , sequeretur quòd ipsa cum organo sine essentia animæ posset sentire : quia posita causâ totali , potentia eius effectus ; potentia sensitiva cum organo est totalis causa sentiendi . Sed fortè dices , quòd potentia sensitiva non posset exire in actum , nisi in virtute animæ , quæ est causa principalis , dato quòd eius potentia esset qualitas absoluta . Contrà ; quòd per se potest habere esse qualitercumque , siue per naturam , siue per miraculum , per se naturaliter sine alio potest agere ; sicut patet de accidente in Sacramento Altaris , quod non habet esse in subiecto , & tamen naturaliter agit . Modus enim essendi , vel subsistendi non impedit naturalem actionem , sicut etiam oculus restitutus per miraculum naturaliter potest videre : modò ita est , quòd accidens absolutum per miraculum à subiecto absolui potest , quantum ad esse actu ; & idèd si potentia est qualitas absoluta , poterit agere sine eius subiecto , quod est anima .

Potentia propinqua sensitiva quidè

4.

Sed contrà , potentia sensitiva non est separabilis à corpore ; anima autem secundum suam essentiam est separabilis , scilicet humana . Dicendum , quòd potentia propinqua ad sentiendum , quæ est totalis causa eliciendi actum , supposito obiecto , est non separabilis ; quia talis includit organum corporeum , quod est aliud ab esse animæ ; & sic ipsa potentia differt ab anima : sed potentia sensitiva præcisè , quæ est remota , talis est separabilis , sicut & esse , quia idem sunt . Sed causa quare sensitiva dicitur magis inseparabilis , quam intellectiua , est ; quia sensitiva dicitur per respectum ad actum sentiendi , quia potentia sensitiva est , quâ homo potest sentire ; & intellectiua , per quam potest intelligere ; modò ita est quòd ad actum sentiendi concurrunt per se duæ causæ partiales ex parte hominis , scilicet potentia sensitiva , & organum ; & idèd vtraque requiritur , & neutra sufficit ; & idèd sensitiva potentia vt sic inseparabilis est ab organo : sed potentia intellectiua est totalis causa intelligendi , nec requirit aliam causam per se ex parte hominis : idèd dicitur separabilis , non enim per se vitur organo , tanquam instrumento .

Sensitiva inseparabilis intellectiua nõ , & quare?

Sensitiva proxima , & remota.

Ad primum in oppositum : dicendum , quòd si intelligatur maior , quòd patiens formam recipiat

5.

Ad primum.

recipiat secundum eandem dispositionem, quæ est in agente, non est verum, nisi de patiente passione naturali, & vniuersali, non autem intentionali, sicut est in proposito de sensibili. Si autem intelligatur, quod agens non agit nisi secundum quod est in actu, non secundum quod est in potentia; & per consequens patiens non recipit aliquid ab agente nisi secundum quod est in actu, ita quod receptum est procedens ab actualitate agentis, non potentialitate, verum est; sed non concluditur propositum sub isto intellectu.

Ad secundū. Ad aliud: dicendum quod conditiones materiæ possunt accipi prout opponuntur vniuersitati, & sunt conditiones singularitatis; & sic verum est, quod sensus recipit speciem cum conditionibus materiæ. Alio modo, pro dispositione reali, quæ materia recipit formam naturalem, & realem; quæ dispositiones sunt qualitates actiue, & passiue: isto modo non est verum, quod sensus in quantum huiusmodi, & per se recipiat speciem cum materia.

Ad tertium. Ad aliud, dicendum quod tactus in quantum sensus, non recipit calorem materialiter, vel realiter; sed immutatur intentionaliter tantum in quantum sensus; licet illa immutatio non possit separari à naturali mutatione pro statu viæ; & non recipit speciem sine materia, vt sic.

6. *Ad quartum.* Ad aliud, dicendum, concedendo argumentum, quod similitudo non tenet quantum ad id de quo procedit, quia figura cere non est forma absoluta, sicut species, vt bene probatum est, sed est similitudo: ita quod sicut mediante figurâ, cera assimilatur annulo, & cera figurata est similitudo formæ annuli, non materiæ; quia recipit tantum formam, non materiam: ita mediante specie, sensus assimilatur obiecto, & species tantum repræsentat formam obiectiuam, sicut species coloris tantum colorem, non parietem, vel superficiem; quia per se non faciunt ad subiecta immutationis, licet magnitudo, & figura faciant ad differentiam eius; aliter enim immutat magna quantitas, quàm parua, quia fortius; & plura colorata, vel alba, quàm vnum; idem, &c.

ANNOTATIONES IN quæstionem quintam.

C O N C L U S I O.

Sensus accipit formas, seu species sine materia: & sensibile agit realiter, & intentionaliter, & singula bene explicantur.

7. ^a **R**espondeo, aliquando patiens recipit formam secundum eundem essendi modum, &c. Ex quæstionibus præcedentibus patet, non requiri actionem realem in sensum ad sensationem; sed id esse omnino per accidens. Solum ergo explicandum est, quid est formam recipi secundum materiam, & sine materia, vt loquitur Aristoteles 1. Non est sensus simul cum materia, formam recipi, neque separatam à materia; sed recipi cum materia, est habere in hoc passo, easdem conditiones agendi, & patiendi, quas habet in sua materia, seu subiecto, quod est agens: verbi gratiâ, calor recipitur secundum materiam in tactu (etsi non quatenus est sensus),

Quid sit recipi formam cum materia, aut sine ea?

quia habet easdem conditiones in eo, ac in subiecto calefaciente, scilicet calefaciendi, & frigori resistendi; at recipitur sine materia in corpore damari; quia ibi tantum est eius species intentionalis, cui non conuenit calefacere, vel frigus expellere; quæ conditiones competunt ei in suo materiali, quod est ignis; quia species contrarior in eodem compatiuntur, vt habet Doctor 4. d. 44. q. 3.

Forma autem quæ recipitur cum illis conditionibus, quas habet in suo subiecto, vt in exemplo, dicitur realis, & naturalis, quia habet prædictas actiones independentes ab anima; quando verò recipitur sine illis conditionibus, dicitur animalis intentionalis; quia eius actiones ab anima, eiusque intentione dependent. Vide Doctorem 2. d. 12. q. 3. Aliud exemplum de colore, qui secundum esse suum materiale, quo visibile est in superficie corporis opaci, & secundum esse intentionale, est in oculo, & aëre, aliòve corpore interminato; & iuxta hoc intelligendus est Philosophus 2. de Anima, text. 7. sex. 2. ubi: *coloris quidem susceptiuum est, quod colore vacat, soni autem id quod sono: est dicere quod in organo horum sensibilium non est color, nec sonus materialiter, sed tantum intentionaliter.* Vide Scotum 2. dist. 3. quæst. 8. ad 3.

Ex his patet sensibile habere duas actiones diuersas: alteram in contrarium, quæ est realis, naturalis, & materialis; alteram in sensum, quæ est animalis, immaterialis, & intentionalis. Vide Doctorem 4. d. 12. q. 3. n. 19. vbi ex loco citato Philosophi, docet quod est receptiuum formæ secundum esse reale; non esse regulariter receptiuum eiusdem ab eodem sensibili, secundum esse intentionale: Puto idem dixisse, regulariter, quia, vt habet hic quæst. 3. tactus vtraque actione immutatur à sensibili. Dixi ab eodem sensibili, vt notauit quæst. præced. organum gustus sapidum est, tamen sapore realem non recipit à suo gustabili, sicut tactus calorem realem accipit à suo tangibili.

Sequitur etiam, actionem sensibilis in contrarium esse vniuersam; quia eius terminus est eiusdem rationis, & speciei cum forma causantis; at actio eius in sensum, est æquiouoca; quia terminus, scilicet species intentionalis, est alterius rationis à forma producentis. Vide Scotum 4. d. 44. quæst. 3. num. 2.

Ad quartum de figura cera, &c. Tota hæc quæstio est circa dictum locum Aristotelis 2. de Anima, text. 21. vbi dicit quod sensus sensibiles sine materia formas recipere potest, & perinde atque annuli signum sine ferro, vel auro, suscipit cera, &c. Vbi vult, quod sicut cera suscipit figuram, non eius materiale, vt ferrum, sic sensus suscipit species qualitatuum sensibilium, non autem ipsas qualitates materiales, sensu explicato. Intellige Philosophum loqui de sensibus de per se, vel regulariter; quia de tactu iam ostendi, quod vtroque modo recipit formam. Tolet. 3. de Anima, q. 2. tenet vt probabile, tactum non indigere specie. Probat primò; quia intensè calidum non sentit paruum calorem, & tamen ibi reciperetur species si daretur; quia non repugnat calori in eodem. Secundò, aliàs posset fieri tactio à distantibus; & sic calor tangeretur sine contactu. Tertio, illud sentitur quod est causa doloris; sed hoc, & qualitas realis est huiusmodi.

P. Hurtado, de Anima, dist. 12. num. 9. idem asserit

Forma naturalis, & intentionalis.

8.

Scotus. Receptiuum forma realis, an recipit intentionalem?

Sensibile in contrariis agit vniuersim in sensum æquiouocè.

9.

afferit de tactu & gustu, quia obiecta horum sunt eius proportionata; ergo superflua species.

10. Ad primum, actio intentionalis tangibilis, supponit realem; & quia minus calidum non potest realiter alterare magis calidum, non sentitur ab eo: & hæc est causa quare tactio fit successivè. Ad secundum, ex hoc patet, quia tactus non alteratur à distantibus, idèd non tangit distans. Ad tertium, ostendit ut sic, speciem esse causam doloris, & non qualitatem realem; quia cum minima qualitate reali disconveniunt, aliquando est magnus dolor. Ad aliud, negatur esse proportionata, quia nimis materialia: experientiâ constat gustum, ut percipiat saporem, debere mutari; at non mutatur per saporem materialem, quia non est aditus; ergo per speciem. Tactus etiam non sentit per mutationem realem; tum quia calor qui sentitur, maior est eo qui inhæret; tum etiam quia durities & mollities non producant qualitates reales in tactu; ergo per species sentiuntur.

Q U Æ S T I O VI.

Utrum tantum sint quinque sensus?

Aristot. 2. de Anima text. 128. Plato in Theateto. Gregor. Nyss. Orat. 6. in Cant. D. Ambr. in Apoc. c. 18. D. August. lib. de quant. animæ cap. 23. Origenes homil. 3. in Lewis. & homil. 3. in Cant. D. Hieron. in Psal. 141. D. Greg. in Ezechiel. hom. 17. Damasc. lib. 2. de fid. cap. 18. D. Thom. 1. par. quæst. 78. art. 3. Conitabr. 3. de Anima. cap. 1. q. vnic. Auerca 9. 5. de Anima. sect. 3.

I. **V** I D E T U R quod non; quia potentie distinguuntur per obiecta; sed obiecta sensuum sunt accidentia extrinseca, quæ non sunt tantum quinque generum, sed plurium; ergo, &c.

Præterea, magnitudo, & figura sunt per se sensibilia, & differunt à colore plusquam sonus; quia sunt in alio, & alio Prædicamento; non autem color, & sonus; ergo cum sit alia potentia sensitiva respectu coloris, alia respectu soni, videret quod alia debeat esse figuræ, & magnitudinis ab aliis sensibus particulatibus.

Præterea, vnus sensus est tantum vnus contrarietatis; sensus tactus est plurium contrarietatum: ergo non est vnus; & per consequens sunt sex sensus. Præterea, quod non sint quinque, quia inferius non distinguitur à superiori, nec ponit numerum cum eo; sed gustus est quidam tactus; ergo, &c.

Contrà est Philosophus, qui hic 2. de Anima, probat ex intentione in illo capitulo: quod autem non sunt sensus nisi quinque.

R E S O L V T I O.

Esse tantum quinque sensus; & explicatur, unde hic numerus colligatur. vide Doctorem 2. d. 3. q. 8. ad 3.

2. Operatio potentia per conformitatem ad obiectum.

2. **R** Espondeo; dicendum quod probatio Philosophi non est à priori; quia probat propositum ex numero organorum; organa autem sunt propter sensum, & non è conuerso. Probandum est ergo à priori sic: omnis potentia cognoscitiua efficit operationem suam per quan-

Senti oper. Tom. 11.

dam conformitatem ad obiectum; quod non potest facere potentia organica, nisi per receptionem speciei obiecti in organo, quo est conformis obiecto: & est etiam determinatiua potentie ad cognoscendum hoc, vel illud obiectum, secundum quod à diuersis obiectis imprimitur diuersa species in organo, per diuersas immutationes organi ab obiecto: est enim duplex immutatio in genere; quædam naturalis, quædam animalis. Naturalis est secundum quam, vel per quam forma recipitur in patiente secundum illud esse reale, & secundum dispositionem materie consimilem illi, quæ est in agente; animalis autem est secundum quam recipitur secundum esse intentionale speciei obiecti agentis in potentiam animale; ista autem species sic recepta non denominat subiectum: vnde visus non dicitur coloratus proprie, sicut paries dicitur coloratus; quia non recipit colorem naturaliter: sensus autem non tantum recipit colorem, vel immutatur naturaliter ab obiecto; quia tunc inanimata, quæ sic naturaliter immutantur, possent sentire.

Immutatio alia animalis, alia naturalis

Si autem immutantur aliqui sensus naturaliter, cum hoc tamen immutantur intentionaliter, immò magis intentionaliter, quam naturaliter; immutatio enim naturalis impedit animale, & sensationem, ut visum est; si enim esset immutatio intentionalis sine naturali, sicut est in visu, magis sentiretur, & verius, quam cum ea. Ex diuersitate igitur immutationis organi ab obiecto, & conformationis, sumatur sic sufficientia sensuum; quia aliquando sensus immutantur tantum intentionaliter, aliquando cum hoc naturaliter. Si primo modo, sic est visus; si secundo modo, aut est transmutatio naturalis ex parte obiecti, aut ex parte organi. Si ex parte obiecti, aut sit talis immutatio mediante motu locali, & sic est auditus, qui immutatur à sono se multiplicante in aere vsque ad auditum, mediante motu locali; aut fit mediante motu alterationis: sic est odoratus, qui sentit odorem procedentem ab odorabili, secundum quod est alteratum per calefactionem: vnde in hyeme vix odoratur corpus odorabile, præcipue si sit congelatum: non autem accipitur aliquis proprius sensus secundum quod immutatur per motum in quantitate; quia quantitas est sensibile commune, non proprium; & idèd secundum eam non debet assignari sensus proprius. Si autem immutatio sit naturalis ex parte organi, sic habemus gustum & tactum; sed differunt; quia organum tactus immutatur à colore, vel qualitate sensibili, quæ est eius obiectum immediatè, vel saltem potest ab ea immediatè immutari: gustus autem non potest immediatè immutari à sapore, qui est eius obiectum, sed mediante humore saliali coniuncto linguæ. Probatio istius secundi; quia si immutaretur immediatè à sapore, semper iudicaret saporem talem, qualis est; hoc autem est falsum in febricitantibus, quibus videtur dulce amarum, propter amaritudinem humoris coniuncti; quare, &c. Probatio primi; quia in quocumque passum actuum eiusdem rationis agere potest, & aliud eiusdem rationis actuum in illud agere potest, specialiter si passuum sit extrinsecum. Quod dico propter intellectum, & voluntatem, quæ possunt pati in nobis intrinsece, quæ tamen obiecta mouent intellectum, & voluntatem vnus hominis, non mouent

3. Immutatio naturalis impedit sensationem.

Vnde sumitur sufficientia sensuum 2. d. 3. q. 8. ad 3.

Quare odorabile in hyeme vix sentitur

4. Tactus immediatè à sensibili immutatur, gustus non.

Febricitanti quare dulce sapit amarum.

propter hoc, nec possunt mouere intellectum, & voluntatem alterius; tunc enim diuersorum possent esse vna intellectio numero; modò ita est, quòd calor in aère, vel alio corpore extrinsecò, & calor in carne, quæ est medium intrinsecum, sunt eiusdem rationis; quia vnus generatur ab alio generatione vniuoca; ergo si calor carnis potest agere immediatè in organum tactus, ita poterit immediatè calor extrinsecus. * Hoc autem quod dictum est de identitate caloris carnis & animalis, videtur falsum, quia habent diuersas operationes, scilicet calor carnis consumere, & calor animalis generare carnem. Nec potest dici quòd agat vt instrumentum animæ; quia quærat quid recipit ab anima, &c.

* Hic de-
ficit quod
est in MS.
Varicanis
fol. 13. col. 3.
lin. 18.

5. Præterea, calor magis materialiter recipitur in carne, quàm in aère, cum sit materialior; ergo si calor carnis potest immediatè immutare organum tactus, quod est receptiuum speciei sine materia, multo magis calor aëris; quia, vt probatum est, immutatio materialior magis impedit; spiritualior est sensibilior.

Ordo sensuum
in nobilitate.
vide Scot. 2.
d. 3. q. 8. ad 3.

Ex prædictis patet ordo potentiarum; quòd visus cum immutetur tantum intentionaliter, est nobilior sensus, & certior; post hunc autem auditus, qui minùs materialiter immutatur; quia mediante motu locali, qui tantum est primus motuum; post hunc olfactus, quia immutatur materialiter ex parte obiecti, quod est remotius à potentia quàm organum; post hunc gustus; quia immutatur materialiter ex parte organi, sed non immediatè cum suo obiecto; sed mediante humore intrinsecò. Vltimus autem quoad nobilitatem cognitionis est tactus, quia immediatè ab obiecto suo materialiter immutatur. Est tamen primus ordine generationis, vel imperfectionis, vel communitatis, quia est fundamentum omnium aliorum, & communis omnibus habentibus sensum, etiam imperfectum.

Tactus pri-
mus sensus
generatione.

6. Ad primum in oppositum, dicendum quòd obiectum sensus est tantum accidens de tertia specie Qualitatis. Vnde 7. *Physicor.* dicitur quòd illa secundum quæ fit alteratio, non differunt à sensibilibus; certum est autem per Philosophum *ibidem, c. de Qualit.* quòd alteratio est in tertia specie Qualitatis. Similiter in Prædicamentis dicitur quòd in tertia specie Qualitatis est passio, & passibilis qualitas, quæ etiam dicuntur passionis, quia passionem inferunt sensibus; istæ autem qualitates differunt formaliter, quantum ad immutationem sensuum; & idèò secundum hoc accipiuntur diuersi sensus, non autem secundum genera accidentium, vt supponit argumentum.

Ad secundum.
Quare mag-
nitudo & fi-
gura non ha-
bent sensus
proprius?

Ad secundum, dicendum, quòd magnitudo, & figura non differunt à propriis sensibilibus secundum rationem obiectiuam formalem, & propriam, quæ requiritur ad distinctionem potentie sensitivæ propriæ, licet absolūtè, quantum ad suam entitatem realem, distinguantur ab eis, magis quàm ipsa inter se. Circa quod sciendum, quòd sensibilia communia media sunt inter sensibilia propria, quæ immutant sensus proprios per se, & primò, & sensibilia per accidens, quæ nec per se, nec primò immutant sensus; quia sensibilia communia non immutant per se sensus proprios, quia faciunt ad differentiam immutationis: aliter enim immutat magnitudo magna, & parua, & vnum quàm multa, & circulare, quàm triangulare, & quiescens,

quàm motum: sed non faciunt ad substantiam immutationis sensus proprii, nisi mediante sensibili proprio; & idèò secundum illa non debet sumi aliqua potentia sensitiva propria.

Ad aliud, dicendum quòd tactus est plures sensus secundum speciem, non autem secundum genus; idèò sunt tantum quinque genera sensuum, sicut sunt quinque genera potentiarum, licet non sint nisi quatuor gradus viuentium. Ita in proposito, quia vnus sensus super alium non constituit distinctum gradum tangentium. Vel potest dici, quòd tactus est vnus generis Physici: alia autem non solum sunt illa, quorum vnus per se transmutatur in alterum, sed etiam illa, quæ transmutantur in tertium; omnes enim qualitates tangibiles sunt transmutabiles in mixtum. Vel potest dici, quòd habet vnum genus propinquum innominatum, quod potest dici qualitas tangibilis; sicut omnes sensus habent vnum genus propinquum innominatum, quod potest dici sensus in communi.

7.
Ad tertium.

Quomodo
sensus tactus
est vnus, vide
q. 2.

Ad aliud, dicendum, quantum ad modum immutandi, qui est realis in vtroque, quòd gustus est tactus, quia gustabile tangit realiter organum, vel medium gustus, & gustatur tangendo; tamen quantum ad obiecta formalia, sunt diuersi sensus; sapor enim est obiectum sensus gustus, qui quidem sapor est qualitas secunda causata à primis; sed obiectum tactus sunt qualitates primæ. Aliter etiam potest dici, quòd gustus est quidam tactus ratione medij requisiti vtrouique, quod est idem re, scilicet corpus humidum, gustus enim capit saporem mediante humido, seu humore saliali coniuncto; tactus etiam fit mediante aère, vel aqua, quando extrema tangentium se, non sunt sicca, vt dictum est supra, *quæst. 4.* tamen illud dictum medium in tactu est accidentale, non autem in gustu, vt dictum fuit supra.

Ad quartum.

Gustus, &
tactus quo-
modo duo
sensus?

ANNOTATIONES.

in quætionem sextam.

CONCLUSIO I.

Quinque sunt tantum sensus externi, quorum sufficientia ostenditur.

8. **R**espondeo quòd probatio Philosophi non est à priori; quia probat ex numero organorum, &c. Philosophus 2. de Anima, text. 128. & sequentibus, probat tantum quinque esse sensus externos, idque à posteriori; vt ait Doctor hîc: in hoc sensuum numero conueniunt omnes Philosophi, & Theologi, etsi aliter, & aliter à variis deducatur eius sufficientia. Scotus, vt videtur cæteris clariùs rem explicat, nec multum differt in hoc à D. Thom. 1. part. *quæst. 78. artic. 3.* Modus dicendi ipsius consistit in hoc discursu; quia quinque tantum sunt sensibilia, quæ diuerso modo per se immutant sensus, & nullum eorum à pluribus sensibus percipiunt; ergo tantum sunt quinque sensus. Antecedens probatur, quia quoddam obiectum purè intentionaliter immutat sine actione materiali comitante, & sic est obiectum visibile: aliud intentionaliter, sed cum materiali immutatione in ipso; & si hæc est tantum latio, erit obiectum audibile; si alteratio, erit odorabile, quod ordinariè calefit antequam percipiatur; & idèò, vt ait Doctor hîc, hyeme odorabilia

8.

Secundum
Græcos hie
textus est in
istum tertij
libri.

Deductio nu-
meri quinque
sensuum.

odorabilia parum spirant odoris; aliud verò obiectum immutat intentionaliter, simul cum immutatione subiecti, seu organi; & si hæc immutatio est per eandem qualitatem sensibilem, est tangibile; si per aliam, erit gustabile, cuius intentionalis immutatio comitem habet humectationem, seu humorem salualem: & hinc est, quòd aliquando (vt hîc aduertit Doctor) dulcia sapiunt vt amara, quia humor ille talis est, vt contingit in febricitantibus. Hîc discursus satis probabilis est, neque hîc dari potest conuincens, vel euidens (quicquid dicant quidam interpretes Aristotelis, qui putant tres ab eo pro hoc adduci demonstrationes) vt ostendit Tolet. *cap. 3. quæst. 1. Conimbr. 3. de Anima, cap. 1. g. vnic.* ab hoc discursu recedentes, alium, vt videtur, minus probabilem sequuntur.

9. *Obiectiones contra quinarium numerum sensuum expediuntur.*

Arguitur primò, pauciores esse sensus quàm quinque. Aristoteles 2. *de Anima, cap. 10. & 2. de Partibus 3.* ait quòd gustus est quidam tactus. Secundò, vna potentia motiua est in omnibus membris: ergo idem, & vnus intellectus sufficit ad omnia intelligibilia; ergo. Quartò, tot sunt sensus, quot insunt animalibus perfectis ex Aristotele 2. *de Anima, cap. 12.* Sed quibusdam perfectis non insunt quinque; quia talpæ non vident, ex eodem, 1. *de Hist. animal. cap. 9.* balzæ etiam non vident; sed musculo pisculo duce vtuntur, ex Plin. *lib. 9. cap. 62.* vnde est istud Claudian. *lib. 2. ad Eutrop.*

*Immensumque pecus paruo moderamine cauda,
Temperat, & tanto coniungit fœdera monstro.*

Ad primum, communis interpretum Aristotelis est tactum à gustu realiter distingui. Ita ipse habet, 2. *lib. sext. 112. & lib. 3. cap. 1.* Quod primò patet ex diuerso obiecto. Secundò, ex diuersa immutatione, vt visum est. Tertio, ex diuersitate organi, quia tactus est per totum corpus. Ad locum Aristotelis, sensus est, quòd gustus est quidam tactus suppositiue, quia semper supponit tactum.

Ad secundum, potentia motiua eodem modo mouet membra, & alia externa; & operationes sensuum habent obiecta specie diuersa, & modos tendendi specie diuersos, ita quòd operatio vnus sensus nullo modo tendere possit in obiectum alterius; ex quibus arguitur distinctio specifica in sensibus, non autem in motiua potentia.

Ad tertium, quæ sparsa sunt in inferioribus, vniri contingit in superiori; cum ergo intellectus sit longè superioris ordinis sine multiplicatione, in omnia intelligibilia, & sensibilia tendit. Idè enim organum non potest recipere species omnium sensibilibum, quia requirit determinatam dispositionem ad recipiendum sensibile sine materia; & non potest habere illud simul cum materia, regulariter loquendo, de quo dixi *quæst. præced. & videndus est Doctor 2. dist. 3. quæst. 8. ad 5.* ac intellectus non est organicus, vt docet Aristoteles 3. *de Anima, text. 11. 14. 16. 19.* & sic non requirit vllam determinatam dispositionem ad hæc, vel illa intelligibilia recipienda, sed recipit omnia; & non oportet ipsum esse non tale realiter, quale illud est quod recipit intellectualiter, sicut contingit in sensu; potest enim intelligere se, habitus, & actus, sibi inhærentes; quia talia recepta intelligibiliter, non petunt opposi-

Tactus à gustu realiter distinguitur.

Quare vnus sensus non cognoscit omnia sensibilia?

Scoti oper. Tom. 1 I.

ram dispositionem enti intelligibili reali; vt species coloris in oculo, petit oppositam dispositionem ad colorem realem: & idè oportet potentiam sensitiuam communiter denudari à suo sensibili, ex Philosopho 2. *de Anima, text. 71. 121.*

Ad quartum, tantum vult Aristoteles tot esse sensus, & non plures, quot in perfectis animalibus inuenimus: sufficit ergo in perfectissimo, nempe in homine, tantum reperiri quinque, vt absolutè negemus esse plures. De talpa Simplic. & Philopon. 2. *de Anima, Albert. lib. 2. de Animal. cap. vltim.* putant eam habere visum imperfectum. Probat Albertus, quia alimenta querunt. Hæc probatio parum valet, quia odoratu possent querere. Puto tamen verum dicere hos authores, quia, vt admittit Aristoteles citatus, habent oculos cutè obductos. Præterea vidi Louanij factà magnà inundatione, talpas natantes versus terram non inundatam, quod non possent facere sine visu: si enim cæcus in mari natet, non sciet an versus terram, vel altum mare se conuertit. Itaque Aristoteles fortè negauit talpæ tantum visum perfectum: si etiam imperfectum negauit, negetur & ipse.

Talpa habet visum imperfectum.

Quoad balzæm Conimbr. suprà dicunt non omnino carere aspectu, sed graui superciliorum pondere obrui oculos, ne vada videat: & idè vtitur illo pisciculo, nullà ratione probant. Probari potest, quia alioquin frustra natura dedisset oculos, quos balzæus dedit.

Balzæa videt & musculo utitur.

Illud certum est, omne animal habere tactum. Ita Aristoteles *de Sens. & Sensibili cap. 2. & 3. de Animal. c. vlt. & lib. 2. sext. 17.* nonnulla carent gustu, scilicet imperfecta; ex eodem loco citato. Oppositum tamen est probabile; ex eodem 2. *de Part. cap. 17. & 3. de Anima text. 64.* & experientia faciet, quia omnia animalia discernunt alimenta sibi congrua à nociuis. Ad hoc pro alia parte, diceretur, imperfecta lapidis non mutari, sed calidis, & humidis, & per tactum ista discernere; animalia perfecta habent omnes sensus, & de piscibus probat Aristoteles 4. *de Hist. 8.*

CONCLUSIO II.

In perfectione, visus est primus, auditus secundus, olfactus tertius, gustus quartus.

Ordo sensuum in nobilitate, &c. Resolutio Doctoris hîc est communis. Adde eius rationi de visu, quòd eius obiectum est inter sensibilia perfectissimum, quòdque ad maiorem distantiam attingit, quàm alij sensus. Ad auditum etiam adde, quòd eius organum est subtilius, quia aëreum.

12. *Ordo sensuum in perfectione.*

Obiicies primò, hinc sequi auditum esse perfectiorem visu; quia huius organum est aqueum. Secundò, videtur auditum esse cæteris imperfectiorem, quia eius obiectum est qualitas transiens. Ad primum, mixtum illud non est semper nobilius, in quo prædominatur elementum nobilius; sed in quo est perfectior mixtio. Ad secundum, et si in esse qualitatibus, sonus sit imperfectior, in ratione sensibilis, & modo immutandi, perfectior est aliis tribus sensibilibus.

CONCLUSIO III.

Homo in sensibus absolutè excedit alia animalia.

PETES utrùm sensus perfectiores sint in homine, quàm in brutis? videtur quòd in brutis, iuxta illud vulgatum:

*Nos aper auditu,lynx visu,simia gustu,
Vultur odoratu,præcedit aranea tactu.*

13.

Tenendum tamen, in omnibus sensibus hominem superare cætera animalia absolutè, et si secundùm quid excludatur ab aliquibus. Aristoteles 2. de Anima, text. 94. & seq. & 1. de hist. animal. 15. De tactu patet iuxta omnes eius conditiones, de quibus Aristoteles 2. de Anima, cap. 10. & quia homo habet perfectiùs temperamentum primarum qualitarum; & sic est magis denudatus à qualitate tangibili excellenti, & per consequens, melius illa percipiet. De gustu eadem ratio valet, quia cum tactu multùm conuenit, & hominis complexio perfectior indiget meliori cibo, & proportionato gustu discretiuo alimenti. In odore exceditur à vulture, & cane secundùm quid, scilicet quoad facultatem, vel ad maiorem distantiam. Sed perfectius odorandi organum habet homo; quia tamen est iuxta cerebrum frigidum, obturantur odorandi viz, distillatione cerebri: & quo humidius, & frigidius est cerebrum, eo minus benè odoratur. Vide Albert. lib. 2. de Anim. cap. 13. Hinc qui acutiùs olfacit, hebetioris est ingenij, quia habet cerebrum siccior.

Sensus homini, brutorum perfectiores.

Præterea, quia bruta tantùm percipiunt odores iunctos saporibus; sed homo alios perfectiores, quales sunt florum, & aliorum multorum, quæ delectant, quia temperant frigiditatem cerebri, vt ait Aristoteles de Sens. & Sensibili cap. 3. De auditu, patet in homine esse perfectiorem, quia percipit sonorum differentias, non tantùm naturales, sed etiam artificiales, habetque organum subtilissimum.

14.

Idem eadem ratione de visu dicendum: & de omnibus probatur, quia natura sensitua in homine, coniuncta est rationali, & sic est perfectior quàm in bruto. Quoad aliquos sensus tamen (vt dictum est) excedunt bruta quædam ex indispositione organorum corporis humani; & quia operationes vnus membri, quandoque impediunt operationes aliorum. Per quod patet ad vulgatum illud, Quod si quis teneat brutorum quorundam sensus aliquot esse absolutè perfectiores, nihil est quo conuinci possit.

Qui sensus magis ad scientiam deseruiunt.

Petes secundò, qui sensus perfectiores sunt ad scientiam acquirendam? Respondetur odoratum, & gustum parum deseruire: inter alios tres, qui deseruiunt, visus excellit. Prima pars experienciæ patet. Tactus excedit visum vniuersalitate subiecti, quia diffusus per totum corpus: & quando est perfectus, arguit bonum temperamentum, & complexionem totius corporis: & ideò dicit Aristoteles 2. de Anima, text. 94. molles carne esse ingeniosos: cuius ratio est, vt explicat D Thom. lect. 3. quia mollities arguit bonam complexionem, & organorum dispositionem. At visus excedit vniuersalitate obiecti, quia cælestia, & terrestria, sensibilia propria, & communia sentit; idque faciliùs, distantiùs, & immaterialiùs: ideò maximè deseruit inuentioni; auditus autem maximè aptus est ad disciplinam, quia percipit voces explicantes conceptus. Vide longio-

Molliores carne, ingeniosiores.

rem discursum de his apud Suar. 3. de Anima, cap. 29.

CONCLUSIO IV.

Quinque sunt sensibilia communia, & per se capiuntur à sensibus; an verò per proprias necne, incertum.

AD secundum, magnitudo & figura non differunt à propriis sensibilibus, &c. Pro intellectiõne huius. Nota ex Aristotele 2. de Anima, cap. 6. quòd sensibile est triplex; proprium, quod vno tantùm sensu, & sine errore percipitur, vt color; commune, quod à pluribus per se, vt motus à visu, & tactu; per accidens, quod per se non mouet sensum, sed prout vnitur sensibili proprio, vt substantia. Secundò. Nota ex eodem quinque esse sensibilia communia, motum, quietem, numerum, figuram, magnitudinem. Ad rationem sensibilibus communis sufficit pluribus sensibus cognosci; nec requiritur, quòd omnibus cognoscatur. Quidam reiciunt motum, & numerum ad hoc numero, negantes eos à sensu percipi posse. Sed verius est sub sensum imperfectè cadere: sentio enim aquam transeuntem, & manentem. Verum est, quòd motus secundùm collationem partium præteritarum cum futuris, non est sensibile, sed tantùm intelligibile. Similiter numerus, vt dicit replicacionem vnus post alium, non percipitur à sensu, sed vt dicit plura discreta: verbi gratiã, tres panes, à sensu etiam bruti percipitur. Quies verò eatenus cognoscitur à sensu, quatenus modificat immutationem eius, vt rem apprehendat cum consistencia, non cum motu.

15.

Quinque sũt sensibilia communia.

Quomodo percipiuntur sensibilia communia?

Circa id quod Doctor hinc ait; sensibilia communia esse mediã inter propria, & per accidens; varietas opinionum est an imprimant species in sensus; & affirmat Iandun. 2. de Anima, quest. 18. imprimere species communes in sensus, quã sensus, non quã tales, vel tales sensus. Hoc falsum est, quia motus cognoscitur à visu, quã talis sensus; ergo non per immutationem sensus vt sic. Alij dicunt sensibilia communia imprimere propria species in eos sensus, qui ea percipiunt. Albert. 2. de Anima, text. 3. cap. 5. & tribuitur Scoto 4. d. 12. quest. 3. num. 37. sed falsò vt intuenti literam eius patet; quia ibi nil de hoc resolut.

16.

Alij tenent non imprimere. D. Thom. 1. part. quest. 17. artic. 2. & quest. 78. artic. 3. ad 2. Et ratio est, quia non potest sensibile commune imprimere species eiusdem rationis, in omnes sensus, à quibus percipitur; quia sensus diuersi actuari nequeunt speciebus eiusdem rationis, quia organum cuiusque sensus, eiusque temperamentum commensurantur suo proprio sensibili, eiusque specie; & hac ratione colligitur numerus sensuum, vt suprã ostensum est; neque potest species diuersas imprimere, cum sit vnum, & idem sensibile, & eodem modo agens.

Sed si nullas species imprimunt sensibilia communia; explicandum est quomodo percipiuntur à sensibus, plusquam sensibilia per accidens. Pro hoc, nota, quòd vnitas ad numerum reducit, & distantia ad magnitudinem. Magnitudo igitur à quolibet sensu percipitur per modificationem speciei proprij sensibilibus, quia

Quomodo representatur magnitudo & figura?

vt

vt sensibile proprium agat, requirit quantita-
tem; & sic in productione suæ speciei includit
repræsentationem magnitudinis, seu quantitatis;
& quia hæc non est sine figura, repræsentatur
simul figura. Reliqua tria communia aliter cog-
noscuntur. Visus percipit ea per coactionem
ad ea quæ per se sentiuntur: sic numerus videri-
tur, quia plures species imprimuntur: motus,
quia res mota cernitur propior, vel remotior
ab aliquo alio corpore: idè nauigans non vi-
det motum, si nihil videt à quo magis, vel mi-
nus distet. Videri etiam potest motus conti-
nuâ variatione specierum visibilium. Quies vi-
detur rem videndo in eadem distantia, & consi-
stentia. Tactus numerum sentit, quatenus à di-
uersis sensibilibus afficitur, motum vt à pluri-
bus eiusdem tangibilis partibus successiuè tan-
gitur: quietem contrario modo; tres alij sensus
eodem modo numerum sentiunt; figuram fortè
nullo modo: motum difficile sentiunt, nisi qua-
tenus corpus sonans, vel odoriferum successiuè
approximatur, vel remouetur. Sed gustus nihil
horum discernit.

Sic sensibilia omnia cognoscuntur sine specie-
bus ab ipsis impressis per modificationem spe-
cierum priorum sensibilium.

18. *Sensibilia communia, an species proprias habeant.*
Iste modus dicendi probabilis est, sed cum
admittat sensibilia communia cooperari ad spe-
cies propriæ sensibilis, videtur quæ probabile,
quod imprimant proprias species imperfectas,
subordinatas speciebus propriis; & hæc possunt
esse eiusdem rationis, in diuersis sensibus, sicut
& illa modificatio; quia sensus non his, sed
propriis sensibilibus commensurantur: per quod
patet ad rationem oppositæ sententiæ. Hæc
notare volui pro notitiâ communium sensibili-
um.

QVÆSTIO VII.

*Vtrum ratione huius, quod dicitur in lite-
ra, quod idem est actus sensibilis,
& sensitiui, actio & passio sint idem
actus, siue motus?*

Aristot. 3. de Anima, lect. 139. & 3. Physic. lect. 18 & 21. & 9.
Metaph. lect. 16. D. Thom. in 2. dist. 40. quæst. 2. art. 4. & 2.
cont. Gent. cap. 9. & quæst. 7. de Potent. art. 9. ad 7. Caiet.
1. part. quæst. 25. art. 1. Aureol. in 2. dist. 1. quæst. 2. & 3.
Baccon. quæst. 2. art. 2. Argent. dist. 19. q. 1. Valenr. 1. p. d. 3.
q. 2. part. 1. Anton. Andr. in lib. sex Princip. Paulus Venetus
3. Physic. q. 3. Masius 3. Physic. cap. 3. sect. 1. q. 4. Ferr. q. 2.
Socin. 5. Metaph. quæst. 4. Conimbr. 3. Physic. cap. 1. q. 3.
Suarez dist. 18. Metaph. Hurrad. dist. 11. Physic. sect. 2.
Auerla q. 26. Physic. sect. 6.

I.

ARGVITVR quod sic: secundum Phi-
losophum, idem est actus motiui, & mo-
bilis, actus actiui est actio in mobili;
actus est passio: ergo, &c. Præterea, actio est in
patiente; sed si actio non esset idem quod passio,
esset contraria sibi, & sic non esset in patiente,
cum contraria non possint esse in eodem: ergo
est idem quod passio. Probatio maioris, quia si
actio esset in agente, cum fundetur in motu; tunc
agens in quantum agens moueretur; quia illud
mouetur, in quo est motus; consequens est fal-
sum; ergo & antecedens.

Præterea, Philosophus probat 5. Physicor. quod
ad actionem, & passionem, non est motus; quia
Socii oper. Tom. 11.

ad motum non est motus; sed ista probatio non
valeret, si actio, & passio non essent motus: er-
go, &c. Præterea, actio est duplex vt dicitur 9.
Met. vna transiens in materiam exteriorem, &
alia immanens: sed actio transiens cum motu est
continua, & per consequens successiua; sed omne
successiuum, aut est tempus, aut tempore
mensuratum: ergo & talis actio. Sed non potest
esse tempus, quia est in genere Quantitatis: ergo
est tempore mensuratum: sed omne mensuratum
tempore est motus; ergo, &c.

2. *Contrà, potentia actiua, & passiuæ sunt es-
sentialiter distinctæ; sed potentiarum diuersa-
rum sunt diuersi actus essentialiter; ergo &
actus talium potentiarum sunt essentialiter di-
uersi actus, potentia actiua, est actio, & pas-
siua potentia est passio: ergo, &c. Præterea,
ignis agens in duo ligna, aut agit vnica actione,
aut duabus; si vna; aut illa erit in agente, & sic ha-
beo propositum; si in passio, tunc erit in duo-
bus lignis; & sic sequitur quod vnus accidens
numero erit in duobus subiectis, quod est incon-
ueniens. Si autem duabus actionibus agit, puta
calefactionibus, tunc idem agens numero habe-
bit plures actiones numero differentes, & eius-
dem speciei.*

Præterea, si actio est in passio, ita quod actio, &
passio sint idem motus, sequuntur illa tria in-
conuenientia posita in 3. Physicorum, quod diuer-
sorum specie sit idem actus speciei, & numero;
quia actiuum, & passiuum specie differunt. Simi-
liter doctio erit doctrina, & actio erit passio; &
vltèrius, quod agere erit pati. Præterea, si actio, &
passio sunt idem motus, accipiamus vnum mo-
tum singularem, verum est, quod hic motus erit
passio; hoc autem est inconueniens; ergo, &c.

RESOLVTIO.

*Actiõnem, qua est Prædicamentum, esse in
agente, explicatur quomodo, & quando
sit in patiente sicut passio, & idem cum
passione? vide Doctorem 4. d. 13. q. 1.*

3. **R**espondeo. Dico duo; primò, quod actio,
secundùm quod est Prædicamentum, est
in agente subiectiuè. Secundò, quod aliquo modo
actio, & passio sunt in patiente. Probatio primi
sic: relatio non separatur à fundamento suo, vel à
ratione fundandi: aliqua autem relatio, vt de se-
cundo modo, fundatur super actionem, & passio-
nem, sicut relatio calefacientis ad calefactum, pa-
tris ad filium, vel saltem rationes fundandi istas
relationes, sunt actio, & passio, vel secundùm esse
sicut in patre, & filio; vel secundùm fieri, vt in
calefaciente, & calefacto; vel secundùm facti-
uum ad faciendum, sicut calefactiuum ad calefa-
ctibile, vt patet 5. Metaph. ergo talis relatio non
potest separari ab actione, & passione subiecto:
sed talis relatio est in agente, vt est agens ad pa-
tiens, vel in patiente, quæ est patientis ad agens;
paternitas enim est in patre, filiatio in filio; ergo
& actio est in agente.

Præterea, omnis respectus realis est in eo, quod
realiter refertur per eum, licet hoc non oporteat
de respectu rationis, sicut patet de scibili,
quod non refertur ad scientiam, sed scientia ad
scibile. Actio motus est respectus realis agentis
ad patiens: ergo est in agente sic relatio. Probatio
minoris per Boëtium de Trinitate, dicentem
quod

Septem Præ-
dicamta ve-
latiua secun-
dum Boëtium
4. d. 13. q. 1.

quòd septem Prædicamenta non dicunt res absolutas: ergo formaliter important respectum realem: illo autem respectu refertur agens ad patiens; ergo, &c.

4. Præterea, impossibile est aliquod causatum fieri de non agente agens, nisi immutetur ad aliquam formam in eo existentem; forma enim secundum quòd est mutatio, est in eo quòd mutatur; sed illa mutatio non est ad formam absolutam, quia de non agente non fit aliquod agens per aliquid existens in eo absolutum. Sed certum est quòd non fit agens formaliter, nisi per actionem: ergo actio est forma respectiva existens in agente.

De non agente non fit agens per absolutum.

Præterea, nouem genera accidentium habent esse in subiecto; in hoc differunt à substantia; sed relatio habet in subiecto esse, licet in respectu ad terminum, actio est de illis; ergo habet esse in subiecto, & sic secundum suam rationem formalem est in subiecto: non autem potest dici quòd sit formaliter in patiente; quia accidens existens formaliter in subiecto, denominat ipsum; & idè si esset actio formaliter in patiente, patiens diceretur agens; sicut paries dicitur coloratus, in quo est color formaliter; hoc est falsum; sed solum agens denominatur ab actione: ergo est in eo, sicut in subiecto.

5. Præterea, creatio est actio in creante: ergo similiter actio agentis creati est in agente. Probatio antecedentis; quia si esset in creatura, cum creatio passio non differret à creatura, tunc creatio actio non esset prior naturaliter creatura; hoc autem est falsum; quia est eius causa. Consequentia patet, quia sicut le habet agens increatum ad suam actionem, ita agens creatum ad suam: præterea, per authoritatem Auicennæ dicentis, quòd secundum aliquos mouere, morio, & motus sunt idem secundum essentiam; sed secundum veritatem hoc est falsum; quia mouere non dicit respectum motus ad mouentem, vt dicunt, sed mouentis ad motum, vt passum: nec morio dicit respectum mouentis ad passum, sed passi ad mouens; mouere autem est agere; ergo agere est respectus agentis ad passum, non è conuerso, vt dicunt alij.

6. Dicendum est ergo secundum prædicta, quòd actio est respectus quidam agentis ad passum, in agente existens; & passio respectus quidem patientis ad agens in patiente existens; motus autem est forma fluens materiæ, inter vtrumque; vel est fluxus formæ secundum quòd ponit istos duos modos intelligendi motum Commentator 3. *Physicor.* & dicit ibi, quòd iste secundus modus est famosior, sed primus est verior. Secundum primum modum, motus est in genere sui termini, vel formæ: motus autem secundum alium modum est in genere *Ad aliquid*, in primo modo relationis, quæ sumitur secundum numerum, vel vnum; quia respectu termini *a quo*, importat talis fluxus multiplex, respectu termini *ad quem*, vnitatem. Est autem intelligendum, propter conclusionem principalem, quòd respectus, quoad præfens, est in duplici differentia. Est enim quidam respectus intrinsecus adueniens, qui de necessitate aduenit positus extremis, & talis tantum est de genere Relationis, sicut positus duobus albis, de necessitate sequitur similitudo. Similiter, positæ actiua, & passiuà generatione in *facto esse*, de necessitate ponitur paternitas, & filiatio. Alius est respectus extrin-

Respectus intrinsecus, & extrinsecus, explicatur, de quo 3. d. 13. q. 1.

secus adueniens, qui non ponitur de necessitate, positus extremis: talis est respectus importatus in sex aliis Prædicamentis relatiuis; positus enim re quandali, vel temporali, & tempore, non de necessitate ponitur *quando*; sed requiritur vel adiacentia temporis ad temporale.

Hoc viso, sciendum, quòd agens potest comparari, vel ad terminum productum, vel ad passum, si comparatur ad terminum productum, siue sit in *fieri*, siue in *facto esse*, vt calefaciens ad calefactionem, siue ad calorem, quod est idem, quantum ad hoc. Tunc sic includit relationem, vel refertur ad ipsum productum relatione, quæ est de genere *Ad aliquid*, qui aduenit positus extremis de necessitate, si comparatur ad patiens iste respectus quem includit nõ est de genere *Ad aliquid*, non enim posito igne agente absolute, & lignis, de necessitate sequitur calefactio, vel talis relatio, sed requiritur appropinquatio extremorum; non est ergo de genere *Ad aliquid*, sed de genere Actionis; talis ergo respectus extrinsecus adueniens, qui est agens ad patiens, in agente existens, est actio, quæ est Prædicamentum, & simile est de passione.

Quantum ad secundum articulum, est sciendum, quòd actio quædam est de genere Actionis, & ista est propriè dicta actio, de qua dictum est immediatè; & est quædam actio acta, vel producta, quæ non est de genere Actionis: sicut intelligere, & velle, sunt quædam formæ absolutæ, non de genere Actionis, sed sunt actæ, vel productæ per actiones intellectus, & voluntatis, quæ sunt de genere Actionis. Istam diuisionem ponit Simplicius super Prædicamenta; querens quare *facere* ponitur Prædicamentum, & non factio. Et respondet quòd hoc idè est, quia factio dicitur de actione, & effectu actionis: vtrumque enim dicitur actio, & factio, & effectus eius. Certum est autem quòd effectus actionis est actio, non quæ est Prædicamentum, sed facta. Commentator etiam 3. *Physicor.* dicit, quòd agens, & patiens, & actio, & passio differunt; sed actio facta inter illa est eadem secundum authoritates; ergo ista est quædam actio facta in patiente, quæ differt ab actione, quæ est Prædicamentum; & de hac actione facta loquitur Philosophus 2. *de Anima* dicens, quòd idè, quod imprimitur à sensibili in sensum, est actio. Certum est autem quòd non imprimitur in ipso aliquid de genere Actionis, sed eius effectus, qui est in sensu, imprimitur; ergo est aliqua actio acta præter illam, quæ est de genere Actionis.

Effectus actionis acta.

Actio acta in patiente.

Sed potest queri, quare sic nominatur? Respondeo, quòd actio, quæ est de genere Actionis, est respectus in agente tantum, quia latens nos quantumcunque de se manifestatur per effectum, quæ est actio acta; & quia sic res nominamus in aliis, sicut per sensum apprehendimus, vt communiter dicitur; & idè, &c. Ponitur exemplum de charitate, quæ licet sit habitus nobilis, quia tamen est latens in anima, nominatur per effectum, qui est dilectio. Est ergo duplex actio secundum iam dicta: sed actio acta est illa, quæ est in patiente, quæ est effectus actionis propriè dictæ, & idè non est actio Prædicamentum, quæ est in agente: nihil enim est causa sui ipsius. Et differunt in hoc, quòd actio, quæ est Prædicamentum, est secundum quam, vel per quam ab aliquo est aliud: actio autem acta est secundum quam aliquid est ab aliquo; esse autem à quo est aliud, & quod est ab alio, sunt

8.

Actio Prædicamentum, & actio acta describuntur.

sunt rationes oppositæ; nec eidem possunt conuenire; sicut idem per se non potest esse productus & productum, pater, & filius respectu eiusdem; pater enim est, à quo est filius, & filius qui est à patre. Non est ergo verum, quod dicunt aliqui, scilicet quod motus, ut est ab agente, est actio, nisi intelligatur de actione acta, quæ est effectus actionis; hoc enim est proprium productum, ut productum est, per actionem esse ab alio; sed potius debet dici e conuerso, quod actio est à qua, vel per quam ab aliquo est aliud.

non tamen oportet, quod propter hoc illa actio mensuretur tempore, sicut Angelus coexistit tempori, non tamen mensuratur tempore.

Actio an mensuretur tempore?

ANNOTATIONES
in quæstionem septimam.

CONCLUSIO I.

Actio non est absolutum, ut constituit Prædicamentum, sed respectus extrinsecus, & in agente.

9. *Ad primum.* Ad primum, dicendum quod verum est, quod idem est actus motiui actiue, qui est actus passiuui, vel mobilis formaliter: sed ille actus non est actio, quæ est Prædicamentum, quæ est in agente formaliter, sed est actio producta effectiue ab agente.

Ad secundum. Ad secundum, dicendum quod actio acta est in patiente, ut dictum est, non autem illa, quæ est Prædicamentum. Ad probationem, dicendum, quod actio illa, quæ est in agente, non est motus, idè non sequitur quod omne agens in quantum huiusmodi moueatur, sed potius quod sit motiuum.

Ad tertium. Ad aliud, dicendum quod consequentia Philosophi non tenet per illud medium, quod actio sit motus; sed tenet per simile, sic: si ad motum non est motus; ergo à simili, ad actionem non est actio; ex qua consequenter ulterius sequitur: ad actionem non est actio: ergo ad actionem non est motus, quia actio est causa motus effectiua, vel formalis, qua agens agit, vel dicitur agens. Vltèrius dicitur per hoc, quod esset processus in infinitum in actionibus, quia si ad actionem esset motus, cum istius motus actio sit aliqua causa, oporteret præsupponi aliam actionem, aliam ab illa, ad quam esset ille motus; & tunc quæram de illa actione, quæ est causa illius motus, utrùm ad illam sit motus, vel non? Si non, eadem ratione, nec ad primum. Si sic, erit processus in infinitum.

^a **R**espondeo, dico duo; primò, quod actio secundum quod est, & c. Philosophus 2. de Anima, text. 138. & seq. ait actum sensibilibis, & sensus esse eundem, & actionem passionemque esse in patiente. Pro huius rei explicatione notandum, ex Doct. 4. d. 13. quæst. 1. num. 12. actionem variè sumi. Primò, pro operatione, quæ tamen est qualitas, ut ostendit 1. d. 3. quæst. 6. num. 31. & quæst. 9. num. 10. Secundò, pro respectu producentis ad productum totale, ut patris ad filium. Tertio, pro respectu inducentis ad inductum, vel eductis ad eductum; & isti respectus sunt intrinseci, quia positus fundamento & termino, necessariò resultant. Quarto, sumitur pro re acta, includendo respectum, quem explicat hoc, quod est esse ab alio, quod colligitur ex Philosopho 3. Physic. text. 22. & tener Simplicius hinc citatus à Doct. Quintò, pro respectu transmutantis ad transmutatum; & in hac significatione constituit Prædicamentum Actionis; quia in prima acceptione est forma absoluta, in secunda & tertia est de genere Relationis; in quarta est in genere Quantitatis, vel Qualitatis, secundum connotatum: idque colligitur ex Philosopho iam citato, ubi ait quod actio est opus, & finis actiui, text. 19. id est, res acta. Vnde cum ibi dicat Philosophus actionem esse in passo, sumit eam pro connotato illius finis & operis, quod idem est ac res acta; vel pro respectu eius, qui est esse ab hoc, & sic est passio. Vide Doct. supra à num. 13. ostendentem hoc esse de mente Philosophi, de quo latius agit 3. Physic. exponendo text. 18. & sequentes.

11.

Actio quibus simpliciter sumitur.

10. Præterea, tenet per locum à minori consequentia Philosophi; quia cum motus sit actus potentie passiuæ, si ipsa potest exire in actum suum, qui est motus sine motu præcedente, multo fortius potentia actiua potest in actum suum, qui est motus, sine motu præcedente.

Ad quartum. Ad aliud, dicendum, quod Philosophus non intendit ibi distinguere actionem, quæ est Prædicamentum in illos duos, ita quod uterque sit de genere Actionis; immò uterque modus ibi positus, est extra genus Actionis; vtraque enim actio tam manens in agente, sicut intelligere, & velle, quam transiens, est actio producta. Sed differentia est, quantum ad hoc, quod talium actionum quædam est perfectio agentis, licet non secundum quod agens est, sed secundum quod perfectibile est, ita quod idem secundum diuersas rationes sit agens, & recipiens: quædam autem est perfectio extrinseca operantis, sicut transiens.

Ad quintum. Ad aliud, dicendum quod actio, quæ est Prædicamentum, quæ est respectus extrinsecus adueniens, manens in agente, non est successiua, quod mensuretur tempore, vel sit tempus, sed tantum quia coexistit tempori ex consequenti: quia coexistit motui, cuius est causa, & manet cum motu, non tamen est motus, quia nihil est causa sui ipsius, & motus mensuratur tempore,

Ex quibus sequitur, quod quinta significatione constituit Prædicamentum Actionis. Præterea 5. Metaph. diffinitur potentia actiua quod sit principium transmutandi aliud, in quantum aliud; ergo transmutatio erit actio; productio autem, vel eductio formæ substantialis, non erit transmutatio, quia hæc non respicit aliud in quantum aliud, ita ut sic maneat, sed potius de vno facit aliud.

Secundò, notandum ex Doct. ibidem, num. 5. actionem non esse formam absolutam, tum quia ad eam esset actio, & sic processus; tum etiam, quia si poneretur in agente, hoc priùs se moueret quam aliud, quod est absurdum: si verò in passo hoc, priùs moueretur forma absoluta actionis, quam quantitate, vel qualitate: tum tertio, quia Boëtius de Trinit. tenet septem vltima Prædicamenta non esse res absolutas; ex quo sequitur actionem esse respectum, quia non datur medium. Pro quo

Tertio notandum, respectum alium esse intrinsecum, alium extrinsecum: ille positus fundamento, & termino necessariò resultat, ut positi-

12. *Quid est potentia actiua?*

Actio non est absolutum.

Respectus intrinsecus, & extrinsecus, quomodo differunt.

tis duobus albis, similitudo, quæ impediri nequit. Hic non ita, sed requiritur applicatio vnus ad aliud: vt positus locabili, & loco, non sequitur locatio, nisi fiat applicatio; & positus veste & homine, non ponitur statim habitus, vel *habere* de quo Scotus supra *num. 9. & 3. d. 1. quest. 1. art. 1.* actio autem est respectus extrinsecus, quia positus agente, & passo, non refertur nisi approximentur: quod verò respectiua sit, præter supra allata, ex eo patet, quia intelligi nequit, neque concipi, nisi concepto eius termino.

13. Præterea agens, & patiens sunt correlatiua; ergo & eorum abstracta. Antecedens patet, 5. *Metaph. text. 20.* dicitur quod agens, & patiens referuntur secundo modo relationis, de quo Doct̃or *ibidem quest. 12.* Consequentia est clara.

Actio est in agente.

Nunc probatur conclusio Doct̃oris, quoad primam eius partem; nempe actionem vt constituit Prædicamentum, sensu iam explicato, esse in agente, per suas rationes. Prima, quia relatio est in eodem cum suo fundamento; ergo & actio cum sua potentia. Secunda, actio realiter refert agens; ergo in eo est. Reliquæ rationes sunt claræ, & efficaces; quibus adde primò, formam non denominare nisi subiectum cui inest; ergo actio inest agenti, vel patiens erit realiter agens, actione sibi inhzrenter. Secundo, in eodem non sunt respectus oppositi, saltem ad idem; & vniuersaliter, actio & passio sunt huiusmodi, vel habent huiusmodi respectus annexos; ergo. Vide Antonium Andream 9. *Metaph. quest. 4.* Fab. *Theor. 41.* & Iohannem Canonicum 3. *Physic. quest. 2.* qui latius de hoc agunt.

Actio pro re acta, in passo, secundum Philosophum.

Secundam partem suadet, nempe actionem quodam sensu esse in passo, sumptam scilicet pro re acta. Quod verò sic sumatur, patet ex primo notabili, & ex Simplicio, & Commentatore à Doct̃ore citatis.

14.

Per hoc patet ad argumenta, quæ adducuntur ex Philosopho; quia quando videtur dicere actionem esse in passo, loquitur de actione acta, vnde 2. *de Anima, text. 104.* ait: *Atque vt actio passioque non in agente, sed in eo quod patitur, sic & ipsum sensibilis actio in sensitiuo est.* Vbi expressè loquitur de operatione, quæ est actio acta, manens in sensitiuo; quod clariùs habetur in translatione antiqua, ibi: *sic sensibilis actus, & sensitiuus, in sensitiuo est:* sed sensitiuum est agens; ergo si sumit actionem propriè dictam, in agente est. Sed de hoc non loquitur, sed de operatione, quæ est immanens, & sic in passo est, quod est ipsum agens.

Soluntur argumenta, contra doctrinam datam de actione, & passione, eorumque subiecto.

Arguitur primò ex Philosopho, *text. 20.* dicitur non esse inconueniens vt idem actu sit commune duobus, scilicet agenti, & patienti; quia agentis est, vt à quo, patientis, vt in quo: & adducit exemplum de doct̃ione, quæ est à docente; sed est in discente. Item 9. *Metaph. text. 16.* habetur sic: *quorumque præter actionem est aliud quod sit, horum actio in eo quod sit est, vt edificatio in eo quod edificatur.* Item 2. *de Anima, text. 140.* sicut (inquit) actio & passio in patiente est, non in agente, sic & ipius sensibilis actio in ipso sensitiuo existit. Respondetur, ista loca intelligi de actione, quæ est operatio, vel res acta: quod

fatis iam ostendi ex ipso Philosopho adductis eius locis, vt videtur, ad propositum expressis; & exemplum de actione sensibilis, & sensitiuo (vt habet translatio antiqua) quæ est in sensitiuo secundum Philosophum, satis demonstrant loqui Philosophum de operatione, quia non est alia actio sensibilis, & sensitiuo; species enim à solo sensibili producitur. Exemplum de doct̃ione est morale, quia docens nihil Physicè efficit in discente: sed operationes discantis dicuntur docentes; quia ipse signa quædam exhibet, quibus discens mouetur vt tales operationes cognitiuas efformet.

Quid docere, & addiscere?

15.

Ad secundum locum, malè citatur; quia non dicitur quod actio est in eo quod fit, sed actus: sed si poneretur actio, perinde esset, quia de re acta, seu de operatione transeunte ibi loquitur Philosophus, scilicet de ædificationis termino. Vide Scotum in *illum. sex. & Antonium Andream 9. Metaph. quest. 4.*

Ad tertium, ille locus est potiùs ad oppositum, maximè iuxta translationem antiquam, vt iam dixi. Adde ibi Philosophum tantummodò disputare pro & contrà, & nihil resolueret.

Arguitur secundò, actio est motus, 3. *Physic. text. 19.* ibi: *cum igitur vtraque (actio, & passio) sit motus: & text. 21.* id habetur clarè; sed motus est in passo, 3. *Physic. 18.* ergo. Respondetur, procedit tantum de actione pro re acta: sed de distinctione actionis à motu, agitur conclusione sequenti, & illa loca explicabuntur.

Arguitur tertio, actio est ens successiuum, saltem quando agens successiuè agit; ergo est motus, & per consequens, in mobili quod est passum. Respondetur mensurari actionem non tempore, sed æuo, quia respectus non est successiuum. Ita Scotus *hic ad vs.*

CONCLUSIO II.

Motus sumptus pro forma fluente est in Prædicamento termini: sumptus pro fluxu forma, in Ad aliquid.

MOTUS autem est forma fluens, &c. Hic docet motum esse in Prædicamento sui termini: verbi gratia, si est ad Qualitatem, est in illo genere: si ad Vbi, similiter est in Vbi; sed intelligere reductiuè, & hoc sumendo motum pro forma fluente, secundum Commentatorem. Si verò sumatur, & secundum eundem, pro fluxu formæ, ait Doct̃or esse in genere *Ad aliquid.* Hoc difficilè videtur, quia ille fluxus formæ, est passio, hæc autem est respectus extrinsecus adueniens, 4. d. 13. *quest. 1. & d. 43. quest. 5.* ergo non est in *Ad aliquid:* sed in proprio genere Passionis. Respondetur ex ipso Doct̃ore *quest. 1. num. 16.* quod respectus fundatus super motum, est intrinsecus adueniens; quia motus est ipsa forma inducta, vel educta; respectus ergo passionis propriè dictæ fundatur super potentiam ad transmutari; sicut actio super potentiam ad transmutare; terminus autem non transmutatur per actionem; quia non supponitur ipsi, immò actio, & passio possent abstrahere à motu & mutatione, vt tenet Doct̃or 4. d. 43. *quest. 5. num. 9.* Exemplum est de materia prima, cui simul tempore concrearetur forma; nam in priori naturæ tantum habet materia respectum producti ad Deum, qui est intrinsecus adueniens; in secundo instanti

16.

Motus in quo Prædicamento est.

Actio, & passio in quibus fundantur?

Actio, & passio abstrahit à motu, & possent esse sine eo.

instanti naturæ, quo informatur à forma, habet respectum extrinsecus aduenientem passionis, sine quo bene possit à Deo conservari: quo casu habetur actio, & passio sine motu, vel mutatione, quia ibi non est transitus à priuatione ad habitum, vel formam, qui ad mutationem requiritur.

17.

Motus dupliciter sumitur.

Contra, quia sequitur non esse ibi actionem, vel passionem; quia secundum Doctorem sunt respectus transmutantis, & transmutati: ergo ubi non est mutatio, non possunt esse. Respondet Doctorem ibi presè loqui de mutatione, vt sumitur ab Aristotele, quatenus secundum eam res aliter se habet nunc quàm antè: quo sensu requiritur subiectum præcedere formam tempore; at latius, sumendo mutationem, & fortè iuxta Philosophum sufficit quòd subiectum sit prius natura, quàm forma, vt mutetur, & patiatur, & in illud agatur, de quo optimè Doct. 2. d. 1. quæst. 4. ad 5. Si tamen omnis prioritas receptiui tollatur, non erit actio, nec passio: & idè creatio actiua entis simplicis vt Angeli, vel primæ pattis compositi, non est actio, neque creatio passiuæ eorum passio, vt habet Doct. ibidem; quia nulla est ibi mutatio.

CONCLUSIO III.

Actio, passio, & motus realiter inter se differunt.

18.

Actio, passio, & motus realiter differunt.

Hinc incidit dubium, vtrum actio realiter differat à passione, vel motu? Communis Thomistarum negat. Item, Suarez 2. tom. *Metaph. disp. 49. sect. 1.* habetur ex Aristotele 3. *Physic. text. 19.* vbi comparat actionem, & passionem viz Thebis Athenis, & Athenas Thebas; qui locus, inquit P. Hurtado in *Physic. d. 11. sect. 4.* nullam expositionem admittit. Tenendum tamen hæc tria inter se realiter distingui. De actione, & passione patet; quia sunt in subiectis realiter distinctis, ex dictis, & alioquin idem esset realiter verberare, & verberari; & eadem ratione patet de actione comparata ad motum; quia hæc tantum est in passio. De motu & passione suaderetur, quia sunt in diuersis generibus. Præterea, vbi non est motus, nec mutatio sensuum secundum Aristotelem, ibi est passio, vt dictum est. Tertio, & efficacius; quia respectus passionis non fundatur in motu, nec in termino actionis, vt optimè docet Scotus *quæst. d. 13. quæst. 1. num. 16.* quo casu non differret à motu, quia inseparabilis esset ab ipso secundum eundem 2. d. 1. *quæst. 4.* sed fundatur immediate in potentia passiuæ mutandi; ergo non est vnde identificetur motui. Quarto, si sumas motum pro fluxu formæ, erit respectus intrinsecus adueniens, vt dictum est; ergo realiter differt à passione, quæ est extrinsecus adueniens. Si verò motus sumatur pro ipsa forma producta, vel educta, cum hæc sit substantia, quantitas, qualitas, vel Vbi (quia ad hæc tantum datur motus, secundum Philosophum) nec passio in aliquo horum fundetur, sed in mutato; sequitur quòd est distinctio realis inter ea, & motum.

19.

Ad locum Aristotelis, dupliciter potest considerari via Thebis Athenas, & e contra: primò pro spatio interiacente, & certum est, quòd quantitas illa spatij eadem est, & quòd vtraque via quoad hanc, est materialiter eadem, & quan-

tum ad hoc actio, & passio sunt idem materialiter in motu; quia posito motu, vterque respectus actionis, & passionis resultat: qui tamen inter se, & à motu realiter differunt. Secundo; pro respectibus mutuis distantie Thebarum ab Athenis, & e contra; & hi differunt inter se, & à spatio realiter, non minus quàm similitudines huius, & illius albi, differunt inter se, & ab albedine in qua fundantur. Exemplum illud itaque magis est ad oppositum; vnde subdit Philosophus, *text. 21. Neque si spatium vnum distantium, sic & distare hinc illic, & illinc huc idem erit.* Ex quibus verbis habetur apertè nostra glossa, quidquid dicat P. Hurtado; & clarius *text. 22. Neque actio cum disciplina, neque actio cum passione, idem propriè est, sed cui hæc insunt, motus.* Vbi negat expressè identitatem actionis cum passione, sed tantum respectu motus, cui quasi insunt. Hæc solutio est ad mentem Scoti *dist. quæst. 1. num. 16.* vbi explicat vltima verba Philosophi adducta, *text. 21. Cui hæc insunt, (actio, & passio) motus est: non enim insunt motui, vt subiecto, sed actio ei inest terminatiuè, & passio quasi subiectiuè; quia est in eodem subiecto, nempe in passio. Quòd verò non inest subiectiuè propriè, patet; quia omnis respectus motus ad agens, est inducti ad inducens, & consequenter intrinsecus adueniens: passio autem est extrinsecus adueniens. Resoluit Doct. nihil certi ibi haberi, de mente Philosophi, & idem ait Thien. 3. *Physicor. quæst. 2.* dicens Philosophum hinc magis inquisitiuè procedere; ipse autem cum Scoto sentit citans pro eodem Ægidium.*

Actio, & passio quemodo dicuntur inesse motui?

Ad quartum de actione immanente, & transiente, aduerte istam diuisionem à Philosopho non poni respectu actionis de genere Actionis; sed sumendo actionem pro re acta; quia huic conuenit aliquando perficere ipsum agens, non quòd tale, sed quòd perfectibile, vt volitio; quandoque aliud, vt calefactio, in alio producens calorem. Vnde actio non est vniuoca ad has actiones, & ad actionem de genere Actionis. Si tamen sumas actionem de genere Actionis, vt diuisum, erit vniuoca ad immanentem, id est, cuius terminus manet in agente; & ad transientem, cuius terminus est in alio. Communiter tamen sumitur actio immanens pro operationibus quæ sunt veræ qualitates, vt probat Doct. 1. d. 3. *quæst. 6. ad tertium, & fusiùs quodlib. 13.*

20. Actio diuiditur in transientem, & immanentem, æquiuocè, & vniuocè.

Pro quo nota ex eodem 1. *dist. 3. quæst. 6. ad primum princ.* ad actionem propriè dictam tria requiri. Primum esse in continuo fieri. Secundum respicere aliquid susceptiuum in quo est. Tertium aliquid producere. Duo prima conueniunt operationibus; & idè dicuntur actiones de genere Actionis, sed quia tertium quod est essentialè actioni propriè dictæ, deest, non sunt actiones absolutè. Vide Doctorem *quæst. 13. & 15.*

Operatio est actio immanens, & qualitatiua.

Dices, ex dictis sequi in diuinis nullam esse actionem de genere Actionis; quia ibi non est respectus extrinsecus, alioquin posset non esse, quod repugnat omnibus quæ in Deo sunt ad intrà. Consequens est falsum, quia filius producit actione de genere Actionis, & Spiritus sanctus similiter. Respondetur, concedendo sequelem, quia nulla potest esse actio de genere Actionis vbi nullum est potentiale, & Filius in diuinis de nullo potenciali proceditur, vt latè probat Scotus 1. *dist. 5. quæst. 2.* Præterea, actioni propriè

Ad actionem propriè dictam tria requiruntur.

21. In Deo an sit actio de genere Actionis ad intrà?

proprie dictæ correspondet passio, quæ procul est à diuinis. Producit ergo Deus ad intra per realem relationem, & ad extra per relationem rationis; quia non habet respectum realem ad creaturam, alioquin aliquid esset in eo passibile, non necessarium, quod repugnat: de quo Doctor 1. d. 30.

Actio non mensuratur tempore.

Ad vltimum, negat actionem mensurari tempore: & ratio est, quia non habet partes, sicut nec alij respectus. Dicitur autem tempore mensurari, quia tempori coexistit; quo sensu Angelus tempore mensuratur. Si quæras, quâ ergo mensurâ proprie mensuratur.

2.2. Respondetur, quod æuo; vt colligitur ex Doctore 2. dict. 2. quæst. 4. vbi præter motum, ponit ferè reliqua omnia creata mensurari æuo. Quod aut hinc actionem esse causam motus, videtur non esse verum; quia posito motu resultat respectus actionis ad mutatum; ergo prius est motus. Respondetur, actione constituitur formaliter agens, per quod fit motus, qui non præsupponitur actioni, quia hæc insurgit extrinsecus in agente dum se accingit ad agendum, fundaturque in sua potentia. Contrà, actio est ab agente: ergo non constituit illud. Respondetur, resultat ex eo quod est agens, non tamen ex agente, quia per eam fit agens; sic ignis si calore careret, produceret eum, & calor talis non produceretur à calido; quia constitueret ignem calidum; bene tamen ab illo quod nunc est calidum, per ipsum: sed pro illo priori, non fuit tale: sic actio resultat ex eo quod per eam modò est agens, pro illo tamen priori, non fuit tale formaliter. Contrà, pro illo priori dabit esse: ergo agendo. Respondetur breuius, agendo se constituere agens, & constituendo agebat: sic relatio diuina constituit referendo, & refert constituendo. Præterea, neque prius est personam esse, quàm referri, vel è contra; ita non est prius agens esse, quàm agere, neque agere, quàm esse.

Si alterum, ergo eadem ratione, & alterum; quia suppono quod sint æquæ propinqua, & æqualis virtutis ad mouendum.

Præterea, experimur ad sensum, quod per vnum manum sentimus calidum, per aliam frigidum. Si dicas, sensus tactus non est vnus, non valet, saltem respectu vnus contrarietatis, quia est vnus respectu eius; calidum, & frigidum sunt vnus contrarietatis: ergo, &c.

Præterea, potentia discernens inter duo, & cognoscens eorum differentiam, necessariò cognoscit vtrumque; sed visus cognoscit differentiam albi, & nigri: ergo, &c.

Contra hoc arguitur sic: si sentit album, & nigrum; aut vnâ sensatione, aut pluribus: non vnâ, quia intellectus est potior sensu: atramen non potest plura simul intelligere, immò si intelligat magnitudinem, oportet esse vnâ actu: ergo, &c.

Præterea, diuersitas actuum consequitur diuersitatem obiectorum; obiecta sunt plura; ergo & actus. Præterea, diuersis motoribus sunt diuersi motus: diuersa sensibilia sunt mouentia diuersa: ergo, &c.

Præterea, de Sensu, & Sensato dicitur, quod vnum sensum sentire diuersa obiecta vnâ sensatione est simile; & vnâ lineam terminari ad diuersa puncta: hoc est inconueniens: ergo, &c. Sed non pluribus sensationibus. Probatio; quia si ab eadem potentia possunt egredi plures operationes simul, pari ratione & infinitæ; sed hoc est inconueniens: ergo & primum. Probatio consequentiæ per Philosophum 4. *Physic.* Si duo corpora possunt esse simul, pari ratione infinita; quia scit dimensiones infinitorum corporum simul se compati non possunt, sic nec duorum.

Præterea, impossibile est idem corpus simul figurari diuersis figuris; ergo, nec idem sensus diuersis sensationibus simul. Probatio consequentiæ; quia species in organo assimilantur figuræ in cera, secundum Philosophum in hoc secundo.

RESOLVTIO.

Sensum vnicâ sensatione sentire contraria, quando ista inter se dicuntur habitudinem. Vide Doctorem 4. d. 49. q.

10. ad 2. in oppos. & 44. quæst. 3.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum sensus particularis possit simul recipere contraria?

Aristot. 2. de Anima, cap. vlt. D. Thom. 1. para. quæst. 58. art. 2. & quæst. 85. art. 4. & quæst. 74. art. 4. Caiet. & Sotus 2. Post. cap. vlt. Suarez 3. de Anima, cap. 7. Vide Scot. in 4. dist. 44. quæst. 3.

1.

VIDETUR quod non impossibile est idem simul moueri motibus contrariis; sed si sensus particularis simul sentiret contraria, moueretur simul in contraria. Probatio, prius enim origine mouetur sensus à sensibili, quàm sentiat; & idè si simul sentit contraria, simul mouetur à contrariis ad contraria.

Præterea, si ita esset, vt dictum est, sensus moueretur simul à duobus contrariis; aut ergo sunt æqualis virtutis illa contraria, & tunc impediunt se, ne vtrumque sentiat: aut alterum est maioris virtutis; & tunc illud solum sentiretur, quia maior motus impedit minorem.

2. de Anima.

In oppositum est Philosophus. Respondeo, quod hoc est possibile, quia possibile est duo sensibilia contraria simul offerri sensui: aut ergo sensus vtrumque sentit, & sic habeo propositum.

Dicendum, quod aliquando vnicâ sensatione sentit vtrumque; sicut quando cognoscit vnum in habitudine ad alterum, vt scilicet differentia, vel contraria, vel similia: si sunt similia alteri, aut pluribus, scilicet quando sentit vtrumque absolute, & secundum se.

Ad primum in contrarium, dicendum quod intellectus noster vnicâ intellectione non potest plura obiecta intelligere si sunt disparata, sed hoc tantum potest sub vna ratione obiectiua; sic etiam visus potest album, & nigrum cognoscere simul secundum quod conueniunt in quadam differentia, vel contrarietate, quæ est vna ratio obiectiua cognoscendi simul vtrumque.

Præterea, idem ad secundum, & tertium; quia vt simul cognoscuntur, habent rationem vnus obiecti, & vnus motoris.

Ad argumenta alterius partis, dicendum ad primum, quod consequentia non valet. Ad probationem

2.

3.

4.

Sensus sentit contraria vnicâ sensatione, vnde 4. d. 44. q. 3.

Ad primum. De quo 1. d. 3 q. 6. ad 3.

Ad secundum, & tertium.

5.

Ad primum.

bationem Philosophi, quod non est simile, quia non est maioris potentie facere infinita corpora esse simul, quam duo: tantam enim repugnantiam habent dimensiones duorum corporum ad inuicem, quantam dimensiones infinitorum; sed maior virtus requiritur ad sentiendum simul plura, quam vnum: & infinita, quam duo.

Ad secundum.

Ad aliud; quod similitudo quantum ad hoc currit, quod sicut cera per figuram assimilatur annulo, sic sensus etiam per speciem obiecto, sed non quantum ad propositum, ut ratio concluderetur; quia figura est terminus intrinsecus quantitatis; & ideo vnius quantitatis corporeæ est tantum vna figura: species autem non est forma ex sensu intrinsecè procedens, sed ab obiecto extrinsecò in sensum.

Ad primum princip.

Ad primum principale in oppositum, dicendum quod sensus non mouetur propter hoc contrariis motibus; quia motus contrariorum in sensu non sunt contrarij, sicut nec in medio; imò minùs, quam in medio: tamen in eodem puncto medij species potest esse albi, & nigri; & hoc ideo est, quia species sensibilibus non recipiuntur materialiter in sensu sicut in re extrà, vbi tantum sunt contraria.

Ad secundum. Motus reales se impediunt, intentionales non. 4. d. 44. quæst. 3.

Ad secundum, dicendum quod illi motus possunt esse æquales; si obiecta æqualiter, non mutantur; vel inæquales, si inæqualiter. Ad improbationem, dicendum quod duo motus reales corporales se impediunt, non autem intentionales sicut in proposito. Sed contrà, hoc etiam videmus in spiritualibus: si intelligere vnum obiectum impedit intellectum ab intelligendo aliud, & sic sensum à sentiendo, & è conuerso. Dicendum ergo quod quando vnus actus est ita intensus, quod adæquat sibi potentiam, tunc euacuat totaliter alium actum eiusdem potentie: si autem sit minùs intensus, & citra terminum potentie, licet aliquantulum impediatur alium, & è conuerso, non tamen totaliter depellit, sed secum comparitur. Vnus ergo actus sentiendi vnum obiectum obtenebrat alium, non tamen semper obfuscat.

ANNOTATIONES
in quæstionem octauam.

CONCLUSIO I.

Sensus plura simul cognoscere potest.

6. ^a **D**icendum, quod aliquando vnicà, &c. De hoc agit D. Thom. 1. par. quæst. 85. art. 4. tractans de intellectu nostro, & quæst. 58. art. 2. tractans de intellectu Angelico, resoluit potentiam plura per modum plurium non posse simul cognoscere, sed bene per modum vnius; & hoc per vnã tantum speciem. Notandum pro hoc, notitiam dupliciter contingere esse perfectam. Primò ex parte potentie; ut quando adæquatur ipsi. Secundò ex parte obiecti, ut quando per ipsam cognoscitur quantum cognoscibile est. Certum est potentiam non posse cognoscere plura, si cognitio vnius sit ei adæquata, quia nulla potentia potest excedere notitiam sibi adæquatam. Sed de cognitione non adæquata potentie, conclusio Doctòris, nempe simul cognosci plura, & contraria, per eam, experientia patet, quia simul videmus album, & nigrum, & audimus sonum grauem, & acutum, & intelligimus simul

Plura simul cognosci ab vna potentia.

plura, constituendo inter illa differentiam, vel comparando ea inter se. Quod verò per modum plurium cognosci possunt, patet; quia quandoque vnum cognitorum non confertur ad alia; ut quando video, vel intelligo duos homines, album, & nigrum, nullà factà inter ea collatione. Sed tunc oportet hæc cognosci, per plures actus; quia vnitas actus dependet ab vnitate obiecti, cui commensuratur, ut fusè probat Doctòr 2. d. 3. quæst. 10. contra D. Thom. tenentem Angelum vnicà specie posse cognoscere plures quiditates in esse proprio.

7.

Verum difficile est quomodo plura, vel contraria, vnicà sensatione cognosci possunt; & rationes adductæ in contrarium à Doctore, satis vrgent, quod intellectus plura per modum vnius eadem intellectione noscat difficile non est; quia attingendo connexionem extremorum, & ferendo iudicium, necessarid intelligit eodem actu, ipsa extrema; repugnat enim videre conformitatem, vel difformitatem prædicati cum subiecto, non visis terminis; at sic visus non iudicat componendo, vel diuidendo, quia conferre vnum alteri, & de complexionem iudicium ferre, ad perfectam potentiam cognitiuum spectat. Non videtur ergo quod plura per modum vnius, vel per vnum actum cognoscere possit, quia sic iudicaret.

Quid apprehenso, & quid compositio.

Pro hoc, nota quod post receptionem speciei intentionalis, sequitur actus vitalis, qui dicitur apprehensio; quia per eam trahitur quodammodò obiectum in potentiam: si aliud obiectum apprehendatur, sequi potest alius actus vitalis, quo comparatur vnum ad aliud; & is dicitur compositio, quia illos duos conceptus inter se componit, assertiuè, vel negatiuè. De quo Aristoteles 3. de Anima, text. 22. vbi ait intellectum plures conceptus componere, & vnum facere; ista est secunda intellectus operatio. Quando autem comparat inter se ipsas compositiones, considerans vnã ex alia inferri posse, est tertia eius operatio, nempe discursus.

Tres intellectus operationes.

8.

Nota secundò, ex Doctore 4. d. 47. quæst. 1. iudicium variè sumi. Primò, latè pro quacumque notitia, maxime quando aliquid quomodocumque in ordine ad aliud, cognoscitur; & sic dixit Aristoteles 2. de Anima, text. 145. sensum communem iudicare de sensibilibus aliorum sensuum. Alio modo strictè, pro vero complexo per aliud, id est, per terminos, vel principia, hoc est, quando collato vno cum alio, potentia iudicat ita esse, vel non esse. Istæ acceptiones habentur apud August. 21. Ciuit. 17. & lib. 8. cap. 7. Vide alias iudicij acceptiones in Scoto citato. In prima acceptione, non differt ab apprehensione, & reperitur in sensu, & brutis. Pro quo

Iudicij vniuersè sumitur.

Nota tertid, ex Scoto 2. d. 6. quæst. 1. ad 2. quod apprehensio etiam aliquando comparatiua est; contingit enim apprehendi possibile quod verè est impossibile, & hoc sine errore: quia hic in iudicio tantum reperitur, non in apprehensione: & sic intelligitur illud 2. Physic. abstrahentium non est mendacium. Hoc modo, ibi bene probat Doctòr contra D. Thom. Angelum sine errore appetuisse æqualitatem Dei, & voluntatem esse impossibilem, ut vult Philof. 3. Ethic. text. 36. & lib. 1. Magnorum Moral. cap. 16. vbi ait, quod appetitus immortalis esse. Ista comparatiua apprehensio communis est sensui cum intellectu; constat enim, quod interno sensu

Apprehensio aliquando comparatiua.

sensu aliqui fingunt se esse Papas, vel Cæsares, quòdque in eo delectantur, & simulacra huic fictioni conformia, atque corporea efformant, & sine iudicio stricte sumpto.

9. Neque dubium mihi est hac Sedis vacantia per mortem fel. recordat. Gregor. X V. multos istud in se experiri: vt ergo aliqua plura intelligantur cum comparatione ad inuicem, non requiritur iudicium stricte sumptum, sed sufficit apprehensio plurium sub quocumque ordine, sic vnico actu apprehendit visus album, & nigrum, vt contraria, vel differentia; non iudicando ita esse, nisi sumendo iudicium late; quomodò Aristoteles 2. Topic. cap. 2. dixit *iudicare* esse genus ad *sensire*, & *intelligere*.

D. Thom. 1. p. *quest.* 74. art. 4. videtur tribuere humanæ, cogitatiuæ compositionem, & diuisionem, & consequenter discursum, quem sic intelligit Caiet. & Sor. 2. *Poster. cap. ult.* aliique Thomistæ; quod si verum esset, facilius intelligi posset, quomodò sensus etiam externi, aliquam facere possint collationem obiectorum; verum tamen esse non existimo, de quo videri potest Suarez 3. de Anima, cap. 7.

At obiciens, Si visus vna sensatione videt album, & nigrum; ergo species vtriusque concurrat ad illum actum; quod videtur impossibile; quia sunt contrariæ. Fateor hoc esse difficile. Respondetur tamen, illas species non esse contrarias; quia sunt in eodem subiecto: & sicut non repugnant in eodem esse subiecto, ita neque ad eundem actum concurrere; & sicut in actu primo non repugnant, ita nec in actu secundo vitali: vnde verisimilius est damnatos à contrariis simul passuros, iuxta id Iob. 24. *Ad nimum calorem transeat ab aquis niuium*, idque intentionaliter tantum, non naturaliter, vt vult Scot. tanquam probabilis, 4. d. 44. q. 3.

CONCLUSIO II.

Explicatur quomodo visus simul videat album, & nigrum.

10. b. **A**D primum principale, &c. Hæc solutio factis difficilis est; quatenus ait visum cognoscere album, & nigrum, vt conueniunt in vna ratione obiectiua contrarietatis, vel differentie. Primò, quia sensus non cognoscit vniuersale, nec ens rationis, vt probat Scot. 4. d. 43. q. 2. n. 11. & Aristot. 1. *Phys. text.* 49. & 2. de Anima text. 60. dicit, quòd *intellectus est vniuersalium, sensus singularium*. Secundò, differentia, & contrarietas sunt relationes; sensus autem visus, relationes non attingit, quia non sunt coloratæ.

Visus nouit album, non esse nigrum.

Respondetur, Scotus tantum vult visum videndo album simul cum nigro, ipso actu exercito videre non esse nigrum; sicut cum album tantum videt, formando eius idolum, exercitè iudicat esse album. Itaque non habet iudicium distinctum ab ipsa albi visione, vel reflexiuum, quo videat differentiam, vel contrarietatem horum; hoc enim proprium est intellectui. Sic visus percipit distantiam & magnitudinem, vt ostensum est supra *quest.* 6. *annot.* 3. & quodammodo cognoscit tenebras 2. de Anima, text. 103. vbi dicitur quòd discernimus tenebras, & lumen.

11. Ad primum, verum est sensum non cognoscere vniuersale, sed naturam à parte rei neutram, vt habet Scotus 2. d. 3. *quest.* 1. alioquin posset

discernere inter radios Solis, quod falsum esse experientiâ patet; si enim sensibilia communia non differrent, de quibus supra *quest.* 6. non distingueret visus hoc coloratum ab alio eiusdem rationis: sed ad intentionem argumenti iam explicui, quomodo Scotus non loquatur de vniuersali.

Sensus non nouit vniuersale nec singulare: sed naturam.

Ad secundum, sensum non cognoscere relationem, nisi materialiter, quomodo supra *quest.* 6. explicui, motum, quietem, numerum ab eo videri, non per collationem, verbi gratia, partium motus inter se; sed quia nunc propior, vel distantior quàm antea res apparet. Vnde, sicut ibi dictum est, sensibilia communia sentiri sine propria specie, per modificationem speciei sensibilibus proprii; sic dicendum est de albo, vt contrario nigro, & sicut vnica sensatione videt visus album cum sua magnitudine, figura, numero, motu, vel quiete, de quo supra *quest.* 6. sic mirum videri non debet, si vnica sensatione videat album, & nigrum. Vide Scotum *q. seq. ad ult.* vbi habet sensum communem cognoscere aliqua differre, non tamen ipsam differentiam.

Sensus quomodo cognoscit relationem?

QVÆSTIO IX.

Vtrum neesse sit ponere sensum communem propter illos duos actus positos 2. de Anima, scilicet propter cognitionem sensationis propriorum sensuum, & propter distinctionem sensibilibus propriorum.

Aristot. de *formo*, & *vigil. cap.* 2. & 3. de Anima, cap. 2. Galen. lib. 4. de *usu partium*, cap. 6. & lib. de *symptomatum causis*, c. 6. Auert. lib. 2. de *partib. animal.* c. 7. & lib. 2. *Cyloct.* c. 11. D. Greg. Nyss. lib. 2. de *viribus anima*, c. 1. D. Thom. 3. de Anima, text. 3. & 1. p. q. 78. art. 4. ad secundum. Fernelius lib. 5. *Physiolog.* c. 11. Conimbr. 3. de Anima, c. 3. q. 2. Auersa q. 55. de Anima. Complutenfes disp. 15. de Anima q. 1.

Vò d non, propter primum actum probatur: quia sensus particularis sufficit ad cognoscendum actum proprium: ergo ad hoc non requiritur sensus communis. 1. Consequentia patet. Probatio antecedentis, cum actus proprius sit medius inter sensum, & obiectum, oportet quòd sit propinquior sensui, quàm obiectum: cum ergo sensus proprius percipiat obiectum proprium; quod tamen est remotius, sequitur, quòd multo magis actum proprium.

Præterea, operatio sensus proprii non est sensibile per se: ergo à nullo sensu potest sentiri nec proprio, nec communi. Consequentia patet. Probatio antecedentis; sensibilia per se sunt qualitates primæ, vel secundæ, vel aliquæ qualitates; sed actus sensus proprii neutrum eorum est; ergo, &c.

Præterea, si ponatur sensus communis ad sentiendum nos videre, cum videre non sit nisi respectu coloris, oportebit ipsum sentire colorém; sed hoc est inconueniens, vt videtur, quia tunc eiusdem obiecti essent duæ potentie cognitiuæ, scilicet visus & sensus communis.

Præterea, sensus communis aut sentit actum proprium, aut requiritur alius sensus illum actum cognoscens. Si sentit actum proprium: ergo eadem ratione & sensus proprius, quia vterque est potentia organi. Si autem sensus alius requiratur ad sentiendum actum sensus communis: quæro

1.

2.

quæro de illo, utrùm sentiat actum proprium, & tunc erit processus in infinitum in sensibus; vel est standum in aliquo sentiente actum proprium.

Præterea, quòd non requiratur ad cognoscendum differentiam sensibilibum propriorum; probatio: potentia cognoscens differentiam aliquorum, comparat ea, quia differentia est quædam comparatio; sed solus intellectus, vel saltem cogitativa, sunt potentia comparativa, & collativa, non autem sensus communis.

Præterea, habitudo differentia est quædam relatio; relatio autem non est sensibile per se: ergo à nullo sensu potest differentia senti.

In oppositum omnium prædictorum est Philosophus 2. de Anima, textu 145. & libro 3. text. 31.

RESOLVTIO.

Philosophus ponit sensum communem ad cognoscendum actus propriorum sensuum, ac discernendum inter propria sensibilia.

3. **R**espondeo, secundum Philosophum, habentur duæ viæ ad inuestigandum necessitatem sensus communis, scilicet per duas operationes prædictas: & possunt ad hoc sic formari rationes. Prima sc: cum potentia sit proprium principium operationum animæ, oportet omnes operationes animæ ad aliquam potentiam reduci: cognoscere differentiam albi, & dulcis, est operatio animæ, hoc autem non reducit ad potentiam intellectiuam, quæ tantum habet cognoscere de rebus intelligibilibus, & eorum differentiis, ut intelligibilia sunt; differentia autem albi, & dulcis cognoscitur ab anima, non tantum ut differunt per suas quiditates, quæ pertinent ad intellectum, sed etiam ut sensibilia sunt. Quod patet, quia brutum, in quo non est intellectus, cognoscit eorum differentiam, ut vnum sensibile alteri præligat, vel præacceptet: ergo hanc differentiam cognoscere pertinet ad potentiam; sed hoc non pertinet ad sensum particularem, quia ad hoc quòd aliqua potentia sensitiva cognoscat differentiam aliquorum, oportet eam prius ordine naturæ vtrumque absolute cognoscere; sed nullus sensus particularis cognoscit sensibile alterius sensus, sed tantum proprium; non autem per se potest cognoscere duo sensibilia propria: ergo nec potest inter illa cognoscere differentiam: ergo sequitur ex prædictis, quòd hoc pertineat ad aliquem sensum communem.

Secunda via sic patet: Experimur sensibilibus nos sentire. Item, hoc probatur ratione: posito effectu ponitur eius causa; sed perceptio conuenientis cum conuenientis est causa delectationis secundum Auicennam, delectatio autem est in actu sentiendi tam in nobis, quam in brutis: ergo est in nobis, & in ipsis perceptio actus sentiendi nobis conuenientis. Manifestum est autem quòd brutum non percipit se sentire, nisi per sensum, quia non habet intellectum; ergo per aliam potentiam sensitivam, non autem per aliquem sensum particularem; quia secundum Pelum nulla virtus corporalis, vel organica est super se, vel super actum suum reflexiua; potentia autem sensitiva est organica: ergo sensus particularis non

Scoti oper. Tom. II.

est proprie operationis perceptius: ergo communis sensus est tantum cognoscitius operationis sensus particularis. Hoc autem habet fieri per hunc modum. Primum enim sensus proprius à sensibili proprio immutatur; immutatio autem cuiuslibet sensus ad sensum communem terminatur, sicut plures lineæ ductæ à circumferentia ad idem centrum terminantur; sensus autem communis sic immutatus à diuersis sensationibus, vel immutationibus particularibus, iudicat, & cognoscit actum cuiuslibet sensus particularis, & vterius cognoscit differentiam sensibilibum propriorum. Viæ prædictæ sumuntur à Philosopho.

RESOLVTIO.

Auicenna colligit dandum esse sensum communem ex conseruatione specierum sensibilibum in absentia obiecti, & ex circulari motu virgæ, in cuius summitate appareat color à reliquo eius colore diuersus, aliisque experienciis.

Sed sequendo Auicennam, prima via sumitur sic: natura non deficit in necessariis; sed ad vitam animalis perfecti requiritur conseruatio specierum sensibilibum, etiam in eorum absentia (quia aliter non possent moueri progressiue ad sensibile distans, & absens) & mediantibus speciebus sic conseruatis, sicut apprehensio sensibilis absentis per aliquam potentiam sensitivam sentit, non autem per particularem; quia talis sentit præsentem sensibile tantum; ergo vel ipsa est sensus communis, vel saltem præsupponit ipsum sicut imaginatiua, vel rememoratiua.

Alia via Auicennæ sumitur ex eo, quòd ad sensum videmus, scilicet quòd si attendamus ad guttas pluuia sibi imitudo succedentes, apparebit nobis vna linea de omnibus illis guttis quasi continua. Similiter, si moueatur circulariter aliqua virga in cuius summitate sit color aliquis, apparebit nobis circulus quidam in summitate eius propter circularem motum percelerem summitatis, vel con illius virgæ. Ex hoc sic potest argui: Impossibile est sensum particularem percipere suum sensibile vbi non est; sed summitas virgæ motæ non est semper in eodem loco, in quo apparet circulus; quia circulus apparet quasi immobilis, illa autem semper mouetur; simile est de guttis: ergo ille circulus in illa linea non percipitur à sensu particulari: ergo à communi. Simile est de homine existente in naui mota, qui iudicat ad sensum ripam moueri.

Ad primum argumentum, dicitur quòd antecedens est falsum. Ad probationem, dicendum quòd non quæcumque propinquitas facit, ad hoc, quòd propinquum sentiatur, sed tantum proportionabiliter; quia nec nimis remota, nec nimis propinqua. Vnde medium inhærens, vel coniunctum non requiritur saltem in visu; modò ita est quòd actus sentiendi sensibile proprium est medium inhærens, quòd est in sentiente, idè non sentitur, quia non est potentia reflexiua super se, nec sentit aliquid in se existens.

Ad aliud, dicendum quòd organum est aliqualiter coloratum per speciem, & per visionem, quæ multum assimilatur colorato, à quo est primogenita; & per consequens potest dici, quòd

Xx non

5. Tertia via pro sensu communi.

Quarta via.

6. Ad primum. Sensus non sentit suum actum contra Doctorem 4. d. 45. q. 3. n. 12.

Ad secundum. Sensatio an sensibilibus?

4. Secunda via pro sensu communi.

non tantum est sensibile per se qualitas prima, vel secunda; sed etiam aliquid causatum à qualitate prima, vel secunda, vt sensatio, & visio.

Ad tertium. Sensus communis an sentiat colorem?
Ad aliud, dicendum quòd sensus communis sentit & visionem, & colorem. Ad probationem, quando dicitur quòd impossibile est duas potentias disparatas esse respectu eiusdem obiecti, dicendum quòd non est inconueniens, si sentit ordinatè; ita quòd vna sit superior, vel communior alià; sic se habent sensus communis, & sensus proprius. Ideò etiam verum est, quòd idem non est obiectum æquè primò vtriusque, sed obiectum primum sensus proprii, & cuiuslibet potentia est illud quod adæquat ipsum, vt color visum; illud tamen non adæquat sensum communem, quia potest aliud obiectum sentire: & ideò non est eius obiectum per se primum.

7.
Ad quartum. Imaginarius reflectitur.
Ad aliud, dicendum quòd imaginatio sentit actum proprium: imaginamur enim nos imaginari, & imaginatos fuisse, & memoramus nos memoratos fuisse, & somniamus nos somnare, sicut experimur manifestè. Ita potest dici quòd sensus communis sentit actum proprium secundum modum aliquem prædictorum. Sed per quem modum est possibile? Dicendum, quòd sicut ab actu imaginationis defluunt quædam species in organo sensus particularis, siue interioris, siue exterioris, in qua specie est similitudo illius actus, à qua specie potest potentia imaginatiua tunc immutari. Sic est de sensu communis, quia ab eius actu defluit quædam species in organo sensus particularis, à qua specie retinente similitudinem eius, potest sensus communis immutari; & hoc non est reflecti super actum proprium directè, sed mediante specie ab eo defluxâ.

8.
Ad quintum. Sensus communis an collatiuum?
Ad aliud, dicendum quòd sensus communis non est potentia collatiua propriè sicut memoratiua, vel cogitatiua: memoria enim cognoscit suum obiectum vt distans à præsentis, non cognoscendo tempus medium; est enim præteriti, vt præteritum est; sed, sensus communis sic confert vnum sensibile alteri, quòd simul sentit ipsa sensibilia, & sentit ipsa differre sine intermedio aliquo: & talis collatio, id est, compositio, & diuisio non repugnat ei; sicut non repugnat sensui proprio affirmare, vel negare proprium obiectum de aliquo, vt dicitur 3. de Anima.

Ad sextum.
Ad aliud, dicendum quòd licet sensus communis cognoscat illa quæ differunt, & cognoscat album differre ab aliis, non tamen cognoscit habitudinem differentia secundum se, sed tantum in fundamento suo. Ponit exemplum de intellectu: quidquid intelligit, intelligit sub ratione veri, non tamen quod intelligendo aliquam qualitatem intelligat ipsam rationem veri; quia tunc reflexius esset in quolibet acta suo; ita licet sensus communis cognoscat aliqua differre etiam sub ratione differentia, non oportet quòd patiarur propriam immutationem ab ipsa differentia secundum se, quæ est quædam relatio; & ideò non sequitur quòd relatio sit sensibilis per se, licet ipsa relata sint sensibilia per se.

ANNOTATIONES in quaestionem nonam.

9. *Respondeo secundum Philosophum, &c.* Duae viis colligit Philosophus dandum

esse sensum communem. Prima, quia bruta cognoscunt differentiam albi à dulci; & sic de aliis sensibilibus propriis: ergo per aliquem sensum communem, id est, attingentem omnia aliorum sensuum obiecta. Secunda via, quia experimur nos sentire, id autem non potest competere sensui particulari, quia non reflectitur supra se: ergo communi. Hanc rationem affert Philof. de Somno, & Vigilia, c. 1. Si dicatur ad primam viam, ipsam animam per diuersos sensus discernere omnium sensuum obiecta. Contra hoc est, quia per eandem potentiam, oportet ea cognoscat, vt ea discernat; visus discernit duos colores, & auditus duos sonos; sed neuter discernit inter sonum, & colorem.

Si quæras, quomodo vna potentia corporea potest tam diuersa obiecta attingere? Variè variè respondent. Themistius 2. de Anima, cap. 8. ait sensum communem non recipere species diuersorum sensibilibus, sed iudicare de eis coram positis. Sed hoc est falsum, quia non iudicat, nisi cognoscendo, neque cognoscere potest; nisi per species in se receptas. Secundò, cognoscit in absentia obiectorum externorum sensuum, & tunc non sunt species in sensibus externis; ergo in communi. Alij tenent in varias partes organi recipi diuersorum sensibilibus species. Philoponus de Anima, fol. 79. Hæc responsio supponit species recipi in organo, cuius oppositum, nempe in ipsa potentia recipi, fortè verius est. Melius dicitur sensum communem tam diuersa cognoscere, quia est potentia perfectior virtute continens perfectionem sensuum externorum. Vnde Angust. 12. sup. Gen. ad lit. 26. comparat quinque sensus riualis, à sensu communi, vt à communi fonte manantibus.

CONCLUSIO II.

Sensus externos non cognoscere suos actus.

Circa secundam viam Philosophi controuersia est; an sensus cognoscant suos actus; & quidam affirmant etiam de externis. Themistius 3. de Anima, cap. 2. con. 4. Auerroës text. 136. Caietanus, Venetus, Agid. 3. de Anima, cap. 2. Communior sententia id negat de externis, sed asserit internum sensum cognoscere externas sensationes. Ita Diuus Thomas 1. part. quaest. 87. art. 3. ad 3. & art. 4. ad 2. Scotus 4. dist. in 4. quaest. 3. num. 12. vbi ait sensationem exteriorem imprimere sui speciem interiori sensui, mediante quâ, in parte sensituiua ponitur recordatio. Prima pars suadetur primò, quia sensatio particularis sensus, non continetur sub suo obiecto: verbi gratiâ, visio sub colorato, auditio sub sono, &c. Secundò, sensus non cognoscit se: ergo nec suum actum; quia eadem videtur ratio. Tertio, sensus non sentit qualitatem sensibilem sibi inhaerentem, vt ostensum est 9. q. 3. art. 3. ergo nec sensationem suam.

Obiicies, Aristoteles 3. de Anima, text. 138. ait quòd visus videt se videre; quia quodammodo colore delibutus est. Respondetur visionem à visu cognosci non per reflexionem, vel speciem eius, sed quia est vitalis actio cognoscitiua, per illam in actu exercito, videmus nos videre, & postea experimentalem habemus notitiam, non solum quid est album, quod vidimus, sed etiam quid est vidisse album, ex quo habetur, quòd aliquo modo visa est visio: & sic intelligendum patet Scotum 4. dist. 45. quaest. 3.

Et si

Vide indagatur sensus communis?

10.

Quomodo sensus communis tam diuersa apprehendat?

11.

Quomodo visus videtur?

12. Et si quoad secundam partem conveniatur, nempe sensationes externas percipi à sensu interno. Quod etiam experientia constat, quia recordamur rei visæ, & visionis. Controversitur tamen an id fiat per species proprias sensationum: & rationes iam adductæ ad primam partem, suadeant quòd non. Præterea, sequeretur quòd videndo album, duæ species imprimerentur sensui interno, scilicet albi, & visionis, & consequenter haberet duos actus; quod est contra experientiam. Item, si haberetur propria species sensationis, formaretur proprium eius idolum, quod est contra experientiam.

Sensatio externa an per propriam speciem ab interno sensu percipitur

Propter hæc satis probabile videtur sensationes externas percipi à sensu interno per species ipsorum sensibilium modificatas, quomodo superius dictum est, sensibilia communia percipi per eandem speciem aliter modificatas: nec hoc est contra Scotum, quia ibi in utramque partem disputat, nihil resoluens, vt *vers. Aliter potest dici*, recedere videtur ab illo dicendi modo. Præterea, 4. *distinct. 43. quæst. 3. num. 9. & 11.* docet quantum non esse super se reflexivum; sed hoc non multum facit ad rem, quia cognoscendo aliorum sensuum sensationes, non reflecteretur.

CONCLUSIO III.

Probabile phantasia sentire sensationes externas per proprias species.

13. *Sensationes per proprias species videri ab interno sensu probabile.*

13. Probabile tamen videtur, quòd istæ sensationes per proprias species videntur. Primò, quia id videtur Aristoteles tenere *lib. de Som. cap. ult.* ubi ait, *summam potestatem sentire Coriscum, & simulacrum eius*, per quam potestatem intelligi imaginatiuam, & *lib. de Mem. & Reminisc.* ait fieri memoriam sensitivam, dum imago rei permanens percipitur. Præterea, locus ille adductus de visu, id à fortiori probat de sensu interno. Secundò, intellectus se habet ad phantasma, sicut visus ad colores: de quo Scotus 1. *dist. 3. quæst. 1. ad 1. & 4. distinct. 45. quæst. 1.* & idè oportet intelligentem phantasmata rimari: de quo idem 1. *distinct. 3. quæst. 6. num. 19.* ergo nihil intelligit intellectus pro hoc statu, quod non phantasiatur phantasia: ergo cum intelligat intellectus sensationes, cognoscuntur etiam à phantasia. Tertio, quia illa modificatio est concursus aliquis sensationum ad sui notitiam; & non videtur quomodo hoc esse possit, nisi productione speciei; quia iste concursus est vitalis, & assimilatiua potentie ad sensationem, vt ad obiectum, quod proprium est speciei officium. Quarto, difficile est, quomodo vna species numero, obiecta diuersa specie repræsentet, cuiusmodi sunt album, & eius visio, & sic de aliis. Hæc pars magis videtur ad mentem Doctoris 4. *dist. 45. q. 3. & hic ad 1. & 4.*

Intellectus ad phantasma sicut visus ad colores.

Ad rationes in contrarium, quæ satis vrgent, aequaliter responderi potest. Ad primam adductam pro prima parte, sensationem quodammodo esse sub obiecto sensus, quia, ait Aristoteles supra, visio est quodammodo colorata.

14. *Quædam primò sensibilis, si inhæret, non sentitur: secus foris à secundo sensibili.*

Ad secundam, ipse sensus non est qualitas sensibilis, neque inentionalis similitudo eius; secus est de sensatione. Ad tertiam, qualitas per se primò sensibilis inhærens, non sentitur propter rationes ibi adductas; at bene potest sentiri qualitas

Scoti oper. Tom. II.

tas secundò sensibilis, licet inhæreat; quia sufficit qualitatem primò sensibilem non inhærente: & sic est in proposito; quia sensatio est sensibilis per subordinationem ad qualitatem primò sensibilem: verbi gratia, visio ad albedinem. Præterea, idè qualitas sensibilis inhærens non sentitur, quia inest cum conditionibus materie: quæ ratione, vt oculus videat, debet esse denudatus omni colore, de quo dixi supra *quæst. 4.* & sensatio inhæret intentionaliter sine conditione materie.

Sensationis formam idolum, sed non aduertitur.

Ad primam, pro secunda parte, non est inconueniens in sensationibus externis, duas species interno sensui imprimi; neque est contra experientiam duos actus ab eodem elici, et si sæpius hoc non contingat; & quando contingit, non semper aduertitur. Ad secundam, tale idolum formatur, sed quia magis occupatur potentia circa obiectum sensibile, quàm circa sensationem eius, quia in hanc per quandam consequentiam ad illud, tendit; idè non ita patenter experimur nos efformare tale idolum, vel simulacrum. Fateor rem esse difficillimam, neque rationes pro hac, vel illa parte quidquam conuincere posse. Suarez 3. *de Anima, cap. 11.* fusè contra hanc partem disputat, cuius rationes iam aequaliter soluimus.

15.

Ad quartum, dicendum quòd sicut ab actu imaginationis, &c. Hoc satis obscurum est, & difficile: quia tamen coniecturis tantum proceditur, videtur non esse aliud modum cognoscendi proprii actus in imaginatiua; quia eius sensatio non producit speciem in ipsa; & cum cognosci nequeat sine specie, non videtur ubi ponenda sit hæc species, nisi in sensu communi, quæ aliam speciem imperfectam producit in imaginatiua, quia potentia non sentit nisi per speciem. Fateor hoc mihi non adèd satisfacere, sed non occurrit pro nunc alius explicandi modus. Ferè admittitur speciem imprimi à sensatione in ipsum sensum internum, idque aliqualiter habet fundamentum ex solutionibus argumentorum *num. 5.* & tenendo non esse plures sensus internos, sed tantum vnum, id necesse est dicere, iuxta hanc solutionem.

Quia Scotus in hac solutione mentionem facit duorum, vel trium sensuum interiorum, explicandum venit, quot sint ponendum ipsum, de quo parum reperio ab ipso scriptum. Norandum omnia hæc, sensum communem, imaginatiuam, æstimatiuam, cogitatiuam, memoriam, phantasia, & reminiscentiam significare potentiam aliquam corpoream, distinctam à quinque sensibus externis. Sed an istæ potentie sint inter se distinctæ, & quot sint, non parua controversia est inter Expolitores Aristotelis 1. *de Anima, cap. 2. & 3.* de quo videri possunt Conimbr. *cap. 3. quæst. 1.* Ferrara 3. *de Anima, quæst. 3.* Toletus *quæst. 6.*

Varia potentia interna corporea.

Prima sententia ponit quatuor sensus internos, quam Conimbricenses dicunt esse communem Philosophorum. Tenet Diuus Thomas 1. *p. quæst. 78. art. 4.* Caietanus *ibi.* Ferrara *citatam.* Auerroës 3. *de Anima, con. 6.* Secunda sententia tantum ponit sensum communem, & phantasia, quam identificat cogitatiuæ, æstimatiuæ, & memorie. Ita Pererius 3. *de Anima, cap. 3. quæst. 1.* Venetus *ibi.* Alij ponunt quinque cum Auicenna *lib. 6. part. 4.* Albertus *tract. 4. cap. 7.* Anton. Andr. 1. *Met. quæst. 5.*

CONCLUSIO IV.

*Verius videtur unum tantum esse sensum
internum, qui variis nominibus
appellatur.*

16. **O**missis rationibus harum sententiarum, cum entia non sint multiplicanda sine necessitate, 1. *Phys. text. 50. & lib. 3. text. 48.* videtur tenendum, unum tantum sensum internum ponendum, qui tamen propter varia eius munia, variè appellatur. Hanc tenent noster Alenf. 2. *part. quest. 70. in 2. Tartaret. 2. de Anima, in fin. Suarez 3. de Anima, cap. 30.* eamque puto Scoto conformem, quia nullibi, quòd sciam, ponit plures sensus internos distinctos. Philip. Faber *Theor. 100.* multum insudat, ut prober secundum eum, tres esse: scilicet sensum communem, phantasiam, seu imaginatiuam, & memoriam. Sed nihil præstat, neque Scotum fideliter citat. Dicit enim Scotum 1. *distinct. 3. quest. 2. §. Dico 5.* asserere compositiones facere specierum, quæ sunt in imaginatiua, munus esse imaginatiuæ; nihil tale habet; sed æstimatiuam, quæ ponitur ad cognoscendas intentiones non sensatas, merito ibi contra Henricum reicit. Secundò, dicit Faber Scotum 1. *d. 3. q. 6. §. Secundò, sic n. 11.* ponere expressè sensum communem distinctum à phantasia; sed Scotus ibi potius oppositum insinuat; tum quia ibi videtur dicere species conservari in sensu communi, propter quod tamen ponitur phantasia ab eo distincta; tum etiam, quia pro eodem sumit sensum communem, & virtutem phantasticam.

Philip. Faber
reicitur.

Scotus nufquam
ponit
plures sensus
internos.

17. Adde quòd eadem quest. num. 26. dicit species seruari in imaginatione, seu parte sensitiva, quod idem est ac sensus communis. De memoria nulum locum adducit Faber ex Doctore, nec adducere potuit. Solum tenet ut problema 4. *distinct. 43. quest. 3.* dari, vel non dari memoriam sensitivam; & si id assertivè teneret, non idèd teneret eam à phantasia, vel sensu communi distingui. Cum igitur Scotus 2. *dist. 16. & passim,* pluralitatè sine necessitate admittendam esse, cum Philosopho neget, neque vllibi plures sensus internos distinctos posuerit, vnicum tantum posuisse, censendus est. Fateor, hic ad quantum videri posset ponere imaginatiuam, ut distinctam à sensu communi; verum nihil asserit, sed exemplum adducit iuxta communem sententiam, de harum potentiarum distinctione, non resoluens quid esset tenendum.

Hæc sententia sufficienter probatur, respondendo ad rationes, quibus alij pluralitatem ponunt in sententia Diui Thomæ, idèd ponitur phantasia distincta à sensu communi, quia hic facile recipit species, iisque vitur in præsentia obiecti, illa autem eas conservat, & vitur. in absentia obiecti; ista autem sunt adèd distincta, ut ab eadem potentia provenire nequeant. Ponitur etià cogitatiua, seu æstimatiua ab his diuersa, quia cognoscit intuitivè per species insensatas: verbi gratia, ex sensibilibus lupi sensatis, cognoscit ouis rationem nociui insensatam: memoria autem, quia easdem species insensatas servat, & abstractivè eis vitur, à tribus relatis potentiis distinguenda est. Itaque ratio multiplicanda has potentias, est receptio, & conservatio specierum, & earum vsus intuitivus, & abstractivus.

18. Potentia cognoscit abstractivè, intuitivè cognoscere potest.

Sed hoc nihil concludit, quia potentia cognoscens abstractivè, cognoscit etiam intuitivè, seu

in præsentia obiecti; quia sensibilia externa tantum mutant dum sunt præsentia, & cessante eorum præsentia, cessant species, & immutatio: ergo cum phantasia, & memoria sic mutantur, etiam intuitivè cognoscunt, & consequenter non distinguuntur à sensu communi, & æstimatiua, in eo quòd non cognoscant intuitivè, sed tantum abstractivè; quia phantasia simul cum sensu communi immutatur, vel nunquam immutabitur; quia nihil habet, nisi quod tunc recipit. Et idem est de memoria respectu æstimatiuæ. Præterea, quòd ponitur vna potentia ad recipiendum, altera ad conservandum species, contra rationem videtur. Primò, quia sic ponendi essent duo visus, duo auditus, duo intellectus, &c. Secundò, si vna recipit speciem, non potest transferre in aliam servandam, quia accidens non migrat de subiecto in subiectum.

Tandem, illa distinctio specierum in sensatas, & insensatas, falsa videtur. Pro quo Nota, quòd tria solent distingui genera specierum. Sensatæ dicuntur, quæ rem repræsentant eodem modo, quo fuit in sensu externo; ut species interna parietis. Compositæ species sunt, quando ex simplicibus fit vnum; ut cum imaginamur montem aureum, species talis compositi non sunt in sensu externo, sed tantum partium eius. Species insensatæ repræsentant rem sensibus externis sub vna ratione notam, sed sub alia ignotam; ut cum ouis apprehendit lupum, ut inimicum, species repræsentat colorem, figuram, & alias huiusmodi qualitates sensibus externis notas; sed inimicitiam præsentat oui ignotam, & sic species repræsentans inimicitiam dicitur insensata.

Dividitur ne
species in sensatas,
& insensatas

Videtur quibusdam non dari huiusmodi species insensatas; quia in exemplo dato, inimicitia sic abstracto modo, non potest per speciem sensibilem repræsentari; quia non aliter repræsentare potest species illa, quàm sub ratione talis figuræ, coloris, &c. Ratio ergo illa inimicitia, ut modus quidam fundatus in specie sensata repræsentatur, quomodo per speciem proprii sensibilibus modificatam, repræsentantur sensibilia communia. Ouis ergo per ipsam speciem sensatam cognoscit lupum, ut inimicum, sicut ouis etiam inexperta pluviæ, per speciem venti, fugit pluviam. De quo Scotus 4. *distinct. 45. quest. 3.* Sed probabilis fortè est talem speciem dari, neque satis intelligi potest, quomodo sine ea repræsentari posset inimicitia, vel ratio nociui, delectabilis, aut tristabilis. Præterea, eadem est species interna sensata lupi, in oue, & alio lupo; & tamen à lupo apprehenditur ut amicus, ab oue ut inimicus: ergo ab alia, & alia specie, quia eadem species non potest repræsentare contraria; ergo præter species sensatas, habent alias non sensatas.

19.

Quomodo ouis
inimicitia lupi
cognoscit

Admissa èrgo illà diuisione, non inde sequitur potentiarum distinctio; quia vna, & eadem vtrisque speciebus vitur: nam illa potentia, quæ cognoscit extrema sensibilia lupi, cognoscit etiam ipsum esse inimicum. Quod patet, quia æstimatiua non potest cognoscere lupum ut inimicum, nisi cognoscat ipsum lupum: ergo vtraque specie vitur, sensatæ, & insensatæ.

Probabile dari
speciem insensatam.

20.

De Aristotele, quid in hac re senserit, dubium est, & qualibet sententia ipsum secum trahit. *cap. 1. de Memoria*, pro hac sententia stat, quia ibi loquitur de omnibus internis sensibus tanquam de vno. In aliis locis videtur favere aliis sententiis; sed

Quid Arist.
de memore
sensuum
internorum

sed explicari potest, quòd tantum voluerit dictas potentias distingui ratione, vel ad vnum formalius, & secundum diuersa officia.

Scotus hic ad quartum & quintum fauere videtur sententiæ ponenti tres sensus interiores; sed ex proposito rem non tractat; sed respondendo argumentis, vtiur communi sententia, non examinans eius veritatem. Vel explicari potest de distinctione formali harum potentiarum.

CONCLUSIO V.

Sensus non iudicat propriè, neque componit, vel diuidit.

2 I. ^c **A**D quintum, ad aliud dicendum, &c. Idè dicit sensum communem non esse ita collatiuum, sicut est cogitativa, vel memoria (intellige quomodocumque ista inter se distinguantur) quia memoria est præteriti vt præteriti, comparans obiectum cum actu, quo sensatum est, non cognoscendo tempus medium, nec præsens, sed benè actum iam habitum, quo mediante cognoscitur eius obiectum; at sensus communis conferendo vnum sensibile alteri, simul cognoscit vtrumque, eorumque differentiam, sine aliquo intermedio, vel actu ipsius præuiò. Cùm ait talem collationem esse compositionem, vel diuisionem, loquitur de his latè sumptis; quia nullus sensus propriè componit, nec iudicat; sed eodem actu, quo cognoscit suum obiectum, exercitè cognoscit esse tale, & differre ab alio non tali; quæ cognitio non est iudicium propriè sumptum, sed mera apprehensio, qualis conuenit etiam sensibus externis, vt hic dicit Doctor. de quo dixi q. præced. annot. 1.

Ad vltimum. Ad aliud dicendum, &c. Vult dicere sensum non cognoscere relationem in actu signato, sed tantum in exercitio; quod tantum est cognoscere fundamenta relationis: quod optime exemplo declarat; iuxta quod intelligi debet quod dixit quæst. præced. ad primum: visum cognoscere album, & nigrum vt conueniunt in vna ratione differentia, vel contrarietatis; non enim sentit, quòd ipsam contrarietatem, vel differentiam videat directè, quia sic reflecteretur; sed quòd actu exercitio videndo hæc duo, videt eodem actu, hoc non esse illud, vt ibi explicui.

QVÆSTIO X.

Vtrum sensus communis sit vnus, vel plures?

Alexand. 1. de Anim. cap. 19. Philop. lib. 2. circa text. 144. Simplicius circa text. 153. Themist. lib. de Memor. & Reminisc. cap. 6. & 10. Galen. lib. 2. de Muscul. motu. Auer. 3. de Anima, comm. 6. D. Thom. 1. p. q. 78. art. 4. Alensis 2. p. q. 7. memb. 2. Rub. 3. de Anima, cap. 3. tract. de sensib. intern. q. 1. Suarez 3. de Anima, cap. 30. Hurtad. disp. 17. de Anima, scilicet 7. & 8. Fonseca 5. Metaph. cap. 28 q. 7. scilicet 4. Conimb. 3. de Anima, cap. 3. q. 1. art. 2. Auer. 4. q. 55. scilicet 3. Complut. disp. 15. q. 2.

I. **V**IDEtur quòd plures; quia vna potentia est tantum vnus organi; sed sensus communis non est tantum vnus organi; ergo, &c. Probatio minoris, per Commentatorem dicentem, quòd

Scoti oper. Tom. II.

sensus communis est plures secundum instrumenta.

Præterea. Minor patet per rationem, quia organum debet esse in media proportione inter sensibilia; sed nulla proportio media vna potest reperiri inter omnia sensibilia, quæ sunt obiecta communis sensus; quia vnus contrarietatis est tantum vnum medium; sensibilia autem sunt diuersarum contrarietatum; ergo, &c.

Præterea, impossibile est idem esse in actu per plura in actu; ergo idem sensus non potest esse in actu per plura sensibilia; sed sensus communis reducitur ad actum per plura sensibilia particularia: ergo, &c.

Præterea, vnus sensus est tantum vnus contrarietatis; sed omnia sensibilia non sunt tantum vnus contrarietatis: ergo sensus communis, qui est respectu omnium, non est vnus.

In oppositum est Philosophus.

2. de An. c. 5. & 6.

RESOLVTIO.

Sensum communem esse vnum, non predicatione, sed singularitate, eiusque organum esse vnum.

2 **R**Espondeo, quòd sensus communis non est vnus vnitate predicationis, sed vnitate singularitatis vel causalitatis: est enim causa & radix omnium sensuum particularium. Probatio propositi, quia quod est vnum predicatione tantum non habet operationem distinctam ab operationibus particularium contentorum sub ipso; sed sensus communis habet operationem distinctam ab operationibus sensuum particularium, quia distinguit inter sensibilia singularia diuersorum sensuum; ergo, &c. Est etiam vnus vnitate actus, qui est discernere album à dulci, quod est actus eius.

2. Sensus communis quomodo vnus?

Sed dices, quòd licet eiusdem potentia sit discernere album à dulci, tamen alterius est discernere album à sono.

Contrà, si aliqua potentia discernit album à dulci, ab illa quæ discernit album à sono, tunc sequeretur quòd eadem ratione duæ potentia non subordinatæ cognoscerent album; quia nulla potentia discernit inter aliqua, quæ non cognoscit quodlibet eorum; sed hoc est impossibile de duabus potentiis non sibi iniucem ordinatis; ergo, &c. Est etiam vna potentia sensus communis, vnitate organi.

Dicunt tamen quidam, quòd eius organum est tantum vnum, vnitate aggregationis. Contrà, cùm sensus communis sit potentia organica, si organum eius esset vnum aggregatione tantum, sequeretur quòd potentia esset vna aggregatione tantum, & per consequens non esset simpliciter distincta à particularibus sensibus, ex quibus aggregaretur: cuius contrarium est probatum.

3.

b Dicendum ergo, quòd organum eius est vnum vnitate naturæ, non quidem simplicis, sed mixtæ, & quasi mediæ inter naturas aliorum organorum: sic enim se habet organum, sensus communis ad alia, sicut centrum ad lineas procedentes ab eo ad circumferentiam, vel ad ipsum terminatas, quasi radix communis organorum particularium, & potentia sensus communis in eo existens est sicut Rex sedens in folio indicans de actibus particularium sensuum ad ipsum terminatorum representantium sibi propria

Organum sensus communis sicut centrum lineas ad circumferentiam tendentium.

Organum sensus communis sicut centrum lineas ad circumferentiam tendentium.

Sensus communis & memoria differentiæ.

obiecta. Sed vbi est situatum illud organum? De hoc est controuersia inter Medicos & Philosophos: dicunt enim Medici quòd in capite. Quorum ratio est, quia sensus communis accipit suam immutationem ex sensibus particularibus, & idè debet esse situatum eius organum propè organa particularium sensuum; sed organa omnium particularium sensuum sunt in capite; ergo, &c.

4. Præterea, expertum est, quòd per læsionem sensus communis, læditur phantasia, quod non esset verum, nisi esset propè organum phantasie, quod est in prima concavitate cerebri, secundùm Auicennam.

Cap. 1. & de Iuuetate, c. 2. & lib. 2. de Part. an. c. 1. & lib. 3. c. 4.

Oppositum huius vult Philosophus in *lib. de Somno, & Vigilia*, dicens, quòd primum sensitium est in corde. Præterea, alibi vult quòd primum animalis membrum est cor, & idè ibi residet potentia sensitriua, quæ est sensus communis. Præterea, organum sensus communis est radix organi tactus, quæ se diffundit per totum corpus; organum autem sensus tactus contiguatur cordi: ergo organum sensus communis est in corde.

Respondèo, potest dici quòd sensus communis habet ab alio ortum, & ab alio complementum; quia ortum habet à corde organum sensus communis, sicut & omnia organa sensuum particularium. Imaginandum est ergo, quòd à corde ad cerebrum procedunt quædam venæ, vel nerui, in quibus originaliter continentur organa omnium sensuum; sed in cerebro faciunt conum, à cerebro autem procedunt nerui ad organa exteriora facientes basim, & sic organum sensus communis habet ortum à corde; sed in cerebro habet suum complementum. Et hoc videretur ad sensum ex hoc, quòd homo existens in nauis mota, iudicat res exteriores moueri, quæ tamen sunt immobiles; hoc autem non est per sensus exteriores, vt probatum est suprâ, nec per motum cordis, sed per motum capitis: ergo sensus communis qui hoc iudicat, est in capite.

Hoc etiam patet ex hoc, quòd homines dolent caput ex studio excellenti, in quo vires sensitriuæ interiores multum laborant, non autem ita sentiunt dolorem cordis.

De obiecto autem sensus communis, dicunt aliqui quòd sit sensibile commune; quia omne sensibile per se est obiectum alicuius sensus; sensibile autem commune est per se sensibile: non autem est obiectum sensus proprii, quia excellens sensibile corrumpit sensum proprium, excellens autem sensibile commune, vt magnitudo, & figura, non corrumpit proprium sensum; ergo relinquatur quòd sit obiectum sensus communis.

Contrâ, nullus sensus proprius decipitur circa proprium obiectum; sed sensus communis magis distinctè cognoscit illud quàm proprius; ergo, &c.

5. Dicendum ergo, quòd aliquod sensibile commune communitate prædicationis, non autem commune, vt accipit Philosophus 2. *de Anima*, cap. 5. 6. sicut magnitudo, figura, &c. potest dici obiectum proprium sensus communis, illud tamen est innominatum: & potest vocari sensibile, sicut dictum fuit suprâ de obiecto tactus, quod potest dici tangibile in communi ad diuersas qualitates tangibiles, quod non est nominatum.

Ad primum in oppositum, dicendum ad mi-

2. de An. text. 123. & 3. de An. text. 145. 2. de An. c. 7.

6. *Ad primum.*

norem quòd Commentator per illa plura instrumenta loquitur de organis sensuum particularium, quæ sunt continuata organo sensus communis, vt sunt eius instrumenta in nunciando sibi immutationes sensibilibus propriorum: non autem loquitur de organo sensus communis, quòd est vnum formaliter, licet sit plura instrumentaliter, ratione prædictâ; & hæc est intentio Commentatoris, dicentis quòd est receptiuus à sensibus particularibus, tamen est agens in iudicando de actibus, & obiectis eorum. Ad improbationem dicendum, quòd sicut in organo olfactus alicuius animalis dominatur aer, sic animalis viuientis in aère, in organo olfactus piscis dominatur aqua, quia odor sentitur per vtrumque; est autem aliquod animal quod odoratur, & per aquam, & per aërem; & per consequens habens organum proportionatum vtrique; ita organum sensus communis, cum sit radix aliorum, est virtualiter continens omnia organa secundùm suam complexionem; est tamen formaliter determinatæ complexionis distinctæ à prædictis.

Ad aliud, dicendum quòd non est inconueniens idem esse in actu accidentaliter, per multa existentia in actu; sic est de sensu respectu obiectorum. Contrâ, omnes sensus proprii possunt simul sentire sua sensibilia; sed sensus communis simul immutatur cum sensibus propriis: ergo potest sentire simul omnia sensibilia, quod videtur impossibile. Dicendum, quòd sensus communis, dato quòd simul sentiat omnia sensibilia, non tamen æquè perfectè, sed perfectiùs sentit id à quo perfectiùs immutatur; & hoc non est inconueniens, vt dictum fuit suprâ.

Sed dices, quòd possibile est, quòd quilibet sensus proprius perfectiùs immutetur à suo obiecto; & sic sensus communis perfectiùs sentiet omnia sensibilia. Dicendum, quòd non est possibile, quòd visus ita perfectè immutetur sicut potest immutari à colore, quando simul auditus immutatur perfectè à sono, nec è conuerso, propter magnam attentionem animæ in vna perfecta immutatione: & idè non potest ita perfectè attendere in alia; & darò quòd perfectiùs sicut possunt, immutarentur simul à sensibilibus propriis; quia tamen vnum sensibile de ratione sua nobilius, & fortius imprimit suam speciem, quàm aliud, sicut color, quàm sonus; idè sensus communis perfectiùs immutatur ab illo, quàm ab aliis.

Ad aliud, dicendum quòd plus requiritur ad diuersificationem potentie superioris, quàm inferioris, quia superius est communius; licet ergo sensus proprius non sit cognoscitiuus propriè nisi respectu vnus contrarietatis, potest tamen sensus communis esse respectu plurium cognoscitiuus. De ordine autem actuum sensus communis potest sic dici, quòd primus actus eius est reflexiuus super actum sensus particularis; quia ab illo actu immediatè immutatur sensus communis. Secundus est indicare de obiecto sensus proprii secundùm se, & absolute, non tantùm vnus, sed cuiuslibet sensus; & istum actum attribuit sibi Auicenna, licet non Philosophus. Tertius actus eius est cognoscere differentiam plurium sensibilibus propriorum ad inuicem, & iste actus sequitur alium: prius enim est, cognoscere aliquid secundùm se, quàm cognoscere vt differens ab aliis, quia impossibile est

Organū sensus communis, vnum formaliter, plura instrumentaliter.

7. *Ad secundum.*

Sensus communis an simul sentiat omnia sensibilia.

Vna potentia minus perfecte agit, quando alia eiusdem anime, simul agunt.

8. *Ad tertium.*

Ordo actuum sensus communis.

est cognoscere differentiam aliquorum, non cognitis extremis.

ANNOTATIONES
ad quæstionem decimam.

CONCLUSIO I.

*Sensum communem esse unum singularitate,
& causalitate, non predicatione.*

9. ^a **R**espondeo, quòd sensus, &c. Optimè probat sensum communem non esse predicationem unum; alioquin non haberet actum distinctum ab inferioribus sensibus; est ergo vnus singularitate, & causalitate; quia habet vnum actum, quo ab externis distinguitur, nempe discernere inter omnium aliorum sensuum obiecta. Tenendo etiam hanc non distingui à phantasia, æstimatoria, & memoria realiter, actus proprii harum potentiarum ipsi tribuuntur.

CONCLUSIO II.

*Organum sensus communis completè
residet in cerebro.*

10. ^b **D**icendum ergo, quòd organum, &c. Optimè declarat organum sensus communis comparatione ad centrum respectu linearum, & ad Regem sedentem in suo solio.

De situ organi controuertitur; Philosophus citatus à Doctore, ponit illud in corde. Idem habet de *Iuuentute*, cap. 2. & aliàs passim. Galen. autem lib. de *Symptomatum causis*, cap. 8. & lib. de *Vsu pulsuum*, in cerebro illud collocat. Scotus videtur velle concordare has sententias, vt si sermo sit de principio sentiendi, tribuatur cordi, vbi est officina natiui caloris, vbi etiam procreantur spiritus vitales, sine quibus nullus fit motus, nec mutatio; proximum tamen organum sensus communis est in cerebro. Verùm Aristoteles de proximo sentiendi principio locutus est, vt eius loca intènti pater. Videri potest 2. de *Gen. animal.* cap. 4. & lib. 5. cap. 2. sed cum Galeno tenendum est, organum sensus communis completè in cerebro residere. Probat primum, ratione illà Scoti, quia nimium studentes dolent capite. Secundò læsà phantasià medicamenta capiti applicantur, non cordi, vt habet Galen. lib. 3. de *Lacis patientibus*, cap. 4. Tertio, somnus in capite causatur, & cor in somno non quiescit, ex ipso Aristotele de *Respiratione*, cap. vii. Quarto, læso cerebro animal priuatur sensu, & motu. Quintò, ex anatomia constat nervos per quos spiritus animales ministrantur, oriri à cerebro. Aduerte ipsum Aristotelem de *Sensu, & Sensibili*, cap. 1. radicem visus, auditus, & olfactus in cerebro ponere, licet aliorum duorum sensuum in corde collocet. Quod Doctor ait, nervos quosdam, & venas oriri à corde ad cerebrum, sumpsit ex Aristotele 3. de *Hist.* cap. 5. sed fortè intelligit de quodam neruorum initio, quia cor priùs generatur, quàm cerebrum, vt habet Galen. lib. de *Formatione fœtus*, & tunc habet aliquos sensus, quia animam habet sensitiuam, & consequenter aliquos nervos, & venas, quæ postea ad cerebrum ascendunt. In esse tamen completo nerui à cerebro originem ducunt, vt ex anatomia constat.

Quare studes dolent capite, potius quàm corde?

Quo sensu nerui à corde derivantur.

Obiicies illud: *A corde exeunt cogitationes, & id: quid cogitatis mala in cordibus vestris.* Respondetur, intelligi de anima, vel de appetitu, qui residet in corde, saltem secundum Aristotelem, qui in eo ponit omnes sensus, & 2. de *Anima*, text. 29. ait sensum, & appetitum esse idem, quod de subiecti identitate intelligi debet. Vide Conimb. in *Ethic.* disp. 6. q. 2. art. 2.

Obiicies secundò, animalia, quæ secta viuunt, sentiunt in vtraque parte; quia motu animali cidentur, & per appetitum; ergo per sensum communem cognoscant: ergo non residet in capite. Respondetur, in illis imperfectis non habere certum locum, vt probat argumentum.

CONCLUSIO III.

Obiectum sensus communis est sensibile commune; & explicatur quo sensu id verum sit.

^c **D**icendum ergo, quòd aliquid sensibile, &c. Nota sensibile dupliciter dici posse commune. Primò, quia à pluribus sensibus externis percipitur; & sic sunt quinque sensibilia communia, de quibus agit Phil. 2. de *Anim.* cap. 5. & 6. Secundò, quia prædicatur de multis sensibilibus: verbi gratià, de colore, sono, &c. Sensibile commune hoc sensu, est obiectum adæquatum sensus communis, neque habet aliud nomen; sic tangibile, vt comprehendit omnes qualitates tangibiles, est obiectum tactus, neque habet aliud nomen.

Dices, hoc nihil aliud est, quàm cognoscere omnia sensibilia propria exteriorum sensuum: ergo non habet vnum obiectum; ac per consequens non est vna potentia. Respondetur, sicut visus cognoscit multos colores, sub ratione vna sui obiecti, quod est coloratum lucidum, ita sensus communis cognoscit omnia sensibilia aliorum sensuum sub vna ratione sui obiecti; quod quia nomine caret, vocamus sensibile commune. Vnde non dicimus sensibile commune esse obiectum sensus communis, vt abstrahit ab his, & illis sensibilibus, quasi in ista non tenderet, sicut vniuersale, pro hoc statu, vt abstrahit à singularibus, est obiectum intellectus; sed omnia ista particularia sensibilia sentiuntur à sensu communi secundum proprias suas rationes, & habent vnã rationem immutandi, in qua conueniunt, & per quam specificant potentiam, sicut plures colores conuenientes in vnica simili ratione specificant visum.

Contrà, non habent ista vnã rationem, in qua conueniunt, nisi per intellectum, alioquin daretur vniuersale à parte rei; sed sensus communis habet vnum obiectum reale: ergo non sinitur ab vnitatem, in qua conueniunt sensibilia propria, quia est rationis. Respondetur, ista habere vnã rationem à parte rei indifferentem, seu communem negatiuè, in qua conueniunt; & quia nomen non habet impositum, vocamus sensibile commune. Sic visus habet vnã rationem communem omni visibili à parte rei, quæ est lucidi colorati. Ita Scot. 2. d. 3. q. 1.

An autem præter sensibilia propria, sensus communis sentiat aliorum sensuum functiones; & si sic, an per species proprias, vel per modificationem specierum ipsorum sensibilibus priorum, dictum est suprà, q. 6. annot. 3. An etiam

11.

12. *Sensibile commune dupliciter sumitur.*

Sensibile commune vt abstrahit à particularibus, non est obiectum sensus communis.

13.

Ratio obiecti sensus communis.

ex speciebus sensatis, ipse eliciat speciem insensatam, id est, quæ in nullo fuit sensu externo, dixi *quæst. præcedenti, amos. 2.* quod verisimilius visum est.

An imaginatio facit casum?

Hic peti potest, an sensus communis, seu imaginatio facit casum? Ad quod respondetur affirmatiue. Ita Scot. 4. *diff. 44. quæst. 3.* D. Thom. *contra Gent. cap. 99.* Ratio est, quia ex vehementi imaginatione fit magna commotio humorum, & spirituum vitalium, & excitatur sæpè excessiuus calor, & generantur morbi, & quandoque sequitur mors ex nimio dolore, ex falsa imaginatione orto.

CONCLUSIO IV.

In omni animali est sensus communis, & probabilis dari memoriam in brutis.

14.

Petes secundò, an sensus communis sit omni animali? Respondetur affirmatiue; quia omne animal fugit nocium, & prosequitur vtile, quod supponit operationem sensus communis; quia istæ rationes ab externis sensibus non cognoscuntur. Sed non omnia animantia æquè perfectè habent istum sensum; quia multa carent multis actibus eius: idè Arist. 3. *de An. c. 3.* negat apibus, & formicis memoriam, & aliis negat phantasiam, hoc est, sensum communem secundum quasdam eius operationes. De memoria, an detur in brutis, vel in parte sensitua hominis, controuertitur; & ex variis actibus brutorum, quales sunt prouidentia, vindictio, beneficatio, conseruatio speciei, & disciplinatio, videtur efficaciter colligi in eis esse memoriam; idque probabile est, & tenet D. Thom. 1. *Met. lect. 2.* Suarez. 3. *de Anim. cap. 3.* Scot. 4. *diff. 45. q. 3.* non negat hanc partem, vt Suarez ei imponit; sed problematicus est. Si teneatur pars negatiua; saluat omnes illos actus, sine memoria; quia haberi possunt per species rerum delectabilium, vel tristabilium in phantasia existentes. Vnde formica hoc anno genita, etsi experta non sit hyemalem penuriam, non minùs facit prouidentiam pro hyeme futura, quàm aliæ, quæ præcedenti hyeme vixerunt; non est ergo necesse ponere in his memoriam, quia non cognoscunt præteritum quà rale. Si tamen ponas, Scotus non retinet, immò dicit, quòd meliùs saluantur illi actus, ponendo eam. Vide ipsum ibi, pro fusiori huius rei notitia, vbi varia Philosophi loca, tam pro memoria intellectiua, quàm sensitua expendit.

Memoriã an habent apes?

Memoriã an habet bruta?

Prouidentia, an arguit in formica memoriam?

15.

Sensus communis laeticus, non laeticus externus.

Peti potest tertid, an lædi contingat sensum communem, illæsis externis sensibus? Respondetur affirmatiue, id testante experientia in phreneticis, & dementibus, in quibus sæpè omnes externi sensus vigent sani. Ratio huius est, vt hæbet hic Doctör, ad primum, quia sensus communis habet propriam dispositionem, seu complexionem, distinctam ab aliis, & sic potest in hoc lædi, aliis non læsis, sicut vnus externus sensus; eadem ratione læditur, saluis reliquis.

Circa rationem, quã Doctör probat sensibile proprium, non esse obiectum sensus communis; quia scilicet si sit excellens corrumpit sensum, vt habet Arist. 2. *de Anim. & lib. 3.* explicandum est, quomodo hoc contingat; quia si immutatio est tantum intentionalis, non erit corruptiua, sed

potiùs perfectiua potentia. Respondetur, actionem illam intentionalem sensibilibus excellentis, communiter secum habere actionem aliam physicam læsiuam organi; in tactu, & gustu miscetur actio primarum qualitatum: in olfactu exhalatio calida: in auditu vehementis aëris percussio quã pulsatur organum: in visu emissio vaporis nocui. Si autem nulla talis naturalis actio comitaretur intentionalem, non corrumpetur sensus. Posset tamen sequi dolor, quia hic intentionalem tantum actionem sequitur. Vnde post Iudicium, ignis tantum intentionaliter ager in corpora damnatorum; qui tamen magnum causabit dolorem; sed non corrumpet sensum, de quo Scot. 4. *d. 44. q. 3.*

Quando & quomodo excellens sensibile corrumpit sensum?

16.

Circa rationem ad oppositum de obiecto sensus, scilicet quòd sensus non decipitur circa proprium obiectum: etsi Philosophus id habeat 1. *de An. cap. 7.* magna occurrit difficultas. Primò, quia ipse Scot. 1. *d. 3. q. 4. num. 11.* docet intellectum corrigere sensum errantem: verbi gratiã, visum iudicantem baculum, cuius vna pars est in aëre, & altera in aqua, esse fractum; & rem remotiùs distantem esse minorem quàm est. Secundò, ictericis alba apparent pallida, ratione indispotionis organi. Item ratione medij, Sol matutinus apparet rubeus, ob interiectos vapores; & ratione interualli, turres quadratæ eminus videntur rotundæ, & ratione obiecti, in speculis aliter collocatis, vel factis, diuersimodè res videntur, nunc maiores, nunc minores, nunc huius, nunc illius figuræ. Ex quibus videtur falsum esse sensum non falli circa proprium sensibile.

In hac re Academici tenuerunt nihil certum esse in sensibus. Contra quos disputat Tertullianus *lib. de Anima, cap. de 5 sensibus,* & Cicero in *99. Academicis.* Epicurei autem è contra sensus nunquam errare volunt: contra quos idem Cicero, & August. 8. *Cinir. cap. 7.*

Pro resolutione, Nota, in sensu non posse esse propriè errorem, quia non est capax iudicij; errare tamen dicitur, quatenus per ipsius notitiam intellectus in erroneum iudicium induci posset. Secundò nota, sensibile aliud esse per se, siue sit commune, siue proprium; aliud per accidens: cuiusmodi est substantia respectu visus. Certum est autem quoad huiusmodi sensibilia per accidens, quia per se non mouent sensus, facile committi errorem: nam si lupus pelle ouis tegetur, ouis putaretur. De sensibili ergo per se potest esse quæstio. Nora tertid, non posse falli sensum circa suum sensibile in communi: visus, verbi gratiã, non potest falli, iudicans hoc esse coloratum, & sic de aliis. Ratio est, quia potentia non excurrit extra limites obiecti adæquati. De peculiaribus ergo rationibus, sub obiecto adæquato contentis, est quæstio; & hoc tam de sensibili communi, quàm de proprio.

17.

Sensus non potest falli circa obiectum in communi.

CONCLUSIO V.

Potest falli sensus in particulari tam circa sensibile proprium, quàm commune, si adsit impedimentum, vel desint requisiti.

Dicendum est tam circa sensibilia propria, quàm communia in particulari, sensum posse falli. Patet ex adductis; contingit enim

18.

Text. 125.
Text. 145.

*Quando con-
sistit sensum
falsi circa sua
ob...*

enim speciem aliter repræsentare rem, quàm est, ex indispositione organi, medij, vel distantia obiecti: si tamen impedimenta tollantur, & adsint requisita, nullus erit in sensu error: & hoc tantùm voluit Aristoteles. Et ratio est, quia agens naturale rectè agit si nullum ponatur impedimentum, & adsint necessaria. Aduertendum tamen faciliùs decipi sensum circa sensibile commune, quàm circa proprium: vnde visus à longè videt albedinem; sed decipitur circa eius quantitatem. Ratio est, quia sensibile proprium virtute propriâ immutat sensum; sed commune non, nisi per connexionem ad proprium. Præterea, forrè non habet commune propriam speciem, sicut habet sensibile proprium: de quo supra q. 6. annot. 3. Iuxta hoc intelligi debet Aristoteles 3. de Anima, text. 161. dum ait circa sensibilia propria errorem non contingere, aut paucissimum.

Obiicies primò, si sensus errat, nulla erit certitudo in scientia quæ dependet à sensibus. Respondetur, vt plurimùm non errant sensus; & quando errant, corriguntur ab intellectu. Sic (inquit Scotus 1. d. 3. q. 4. num. 11.) intellectus corrigit visum putantem baculum, cuius pars est in aqua, esse fractum, per hanc propositionem in ipso quiescentem, independentem à sensibus; nullum durium frangitur ad saltum molli sibi cedentis. Ex quo necessariò sequitur baculum in aqua non frangi.

*Visus putat
baculum cuius
pars est in a-
qua, fractum:
& quomodo
corrigitur ab
intellectu*

19.

Obiicies secundò, species talis est, quale obiectum; quia est eius similitudo naturalis; & sensatio correspondet speciei, & hæc commensuratur rei cognitæ; quia species vnus non repræsentat aliud; ergo nullus potest esse in sensu error. Respondetur, quia species dependet à concursu potentiarum, & etiam à medio taliter, & aliter rem repræsentat, ex impedimentis potentiarum, & medij: verbi gratia, species baculi, cuius pars est in aqua, & pars in aëre, repræsentat baculum curuæ, vel fractæ figuræ: error ergo contingit, quando obiectum repræsentatur cum aliqua qualitate, vel circumstantia, quam non habet; vt cum febricitans cibum dulcem parat amarum, ratione biliosi, & amari humoris, quo gustus est infectus.

*Quomodo sen-
sus in errori
ducitur?*

*An oculi vi-
deant colores
apparentes?*

Obiicies tertio, visus videt colores apparentes in iride, & in collo columbæ, & in pariete, per reflexionem lucis ex vitro rubeo, vel vinum tubereum continente; ergo falsum est, quòd dicebatur, sensum non falli circa rationem sui obiecti in communi; quia color apparens color, non est, sed apparet, vt habet Aristoteles de Sensu, & Sensibili, cap. 3. & 3. Meteor. cap. 4. vbi distinguit inter veros, & apparentes colores. Respondet Diuus Thomas 3. Meteor. cap. 4. colores in iride, & nubibus, esse veros. Sed id difficile creditur est, quia color verus est qualitas permanens, resultans ex primarum qualitatum permutatione, vt habetur ex Aristotele lib. de Coloribus; de quo quidquid sit, in aliis duobus exemplis, cum in reposita nulla fiat variatio; sed ex diuerso situ varij videntur colores in collo columbæ: & similiter in pariete ex varij coloris vitris Soli oppositis, manifestum est ibi non esse veros colores, quia non est assignare causam mixtionis primarum qualitatum, vnde generantur.

20.

Suarez 3. de Anima, cap. 13. respondet colores apparentes videri à visu. Contrà, quia gustus non gustat saporem apparentem, nec auditus sonum apparentem, & sic de aliis sensibus; ergo nec vi-

sus videre potest nisi verum colorem, si hoc est eius obiectum.

Respondetur, quoad illos colores iridis, forrè esse veros, etsi id minùs verisimile sit; sed in aliis illis exemplis, & similibus, colores illi apparentes sunt ipsum lumen, vt tenet Scotus 2. diff. 13. & post eum insinuant Conimb. 2. de Anima, c. 7. q. 3. art. 1. Si tamen ea variâ oppositione verorum colorum ad aliquod corpus terminatum, orientur, vt in exemplo de pariete, qui apparet rubeus ex vitro rubeo opposito radiis Solis illud permeantibus, simul cum lumine, ibi est species coloris veri (vt tenet Scotus ibid. num. 5.) qui videtur; & lumen non est aliud secundùm ipsum ibi, quàm species ipsius lucis. Quod probat, quia si tantùm esset sensibile, & non ratio videndi, positum super visum, impediret visionem; de quo dictum est quæst. 3. & lumen secundùm Philosophum de Sensu, & Sensibili, paulò post principium, & Commentatorem, debet esse in oculo, vt recipiat species colorum.

*Colores appa-
rentes, sunt
lumen.*

Multa obiici possunt contra hoc; sed ibi ferè apud Doctorem, virtualiter expedita reperies. Vide etiam Philip. Fabr. Theorem. 66. qui citat Zabarellam, & Picolonimencum pro eadem Scoti opinione, à qua non videtur dissentire Caietanus 1. part. quæst. 67. art. 3. vbi concedit lumen esse intentionale, & reale eminenter, vel virtualiter, & sic conciliat in hoc Diuum Thomam, & Scotum, qui tamen inconciliabiles sunt; quia Diuus Thomas ibi, & 2. de Anima, text. 70. non distinguit lumen à luce: Scotus autem lucem esse sensibile tantùm, & lumen esse speciem eius, atque etiam sensibilem qualitatem.

*Lumen est spe-
cies lucis.*

Q U Æ S T I O X I.

Utrum corpora cælestia possint agere in intellectum nostrum, vel voluntatem?

Leo Papa epist. 91. c. 11. & seqq. Aug. 13. de Trinit. cap. 4. Basil. hemil. 6. in Hexamer. Dionys. cap. 4. de Diuin. nom. Concil. Bracar. 1. can. 9. & 10. Theodor. lib. 6. aduersus Græcos. D. Thom. 1. p. q. 115. ar. 4. & 1. 2. q. 9. ar. 5. Conimb. 2. de Cælo, cap. 3. quæst. 2. 3. & 4. Auct. roma 2. Philosoph. quæst. 39. sectione 10.

IDE TVR quòd sic: Astrologi dicunt multa vera de agibilibus ab homine quæ dependent ex intellectu, & voluntate; hoc autem non esset nisi possent agere in intellectum, & voluntatem: ergo, &c.

I.

Præterea, corpora cælestia possunt mouere phantasmata nostra, ipsa autem possunt mouere intellectum sicut sensibilia sensum, secundùm Philosophum; ergo à primo ad vltimum saltem mediatè possunt corpora cælestia mouere intellectum nostrum.

Præterea, de voluntate, hoc probatur sic: si non possent mouere voluntatem, hoc esset specialiter propter libertatem, quæ tolleretur in tali motu; sed non propter hoc tolleretur: ergo, &c. Probatio minoris: quando duo actus sunt eiusdem rationis, si vnus est liber, & alius; quia liberum, & non liberum specie differunt: sed si actus voluntatis esset à corpore cælesti mouente voluntatem, esset eiusdem rationis, & speciei cum illo qui est tantùm à voluntate; quia actus eiusdem

eiusdem potentiae immediatè est respectu eiusdem obiecti : & hæc duo immediatè concurrunt ad vnitatem specificam actuum ; sed certum est, quòd actus voluntatis tantum est liber : ergo & actus voluntatis motæ à corpore cœlesti esset liber.

2. Præterea, idem est dilectio, & delectatio ; sed delectatio est à corpore cœlesti : ergo & dilectio, quæ est actus voluntatis. Probatio maioris, quia vterque actus eiusdem potentiae, & respectu eiusdem obiecti, scilicet boni vt conuenientis. Præterea, illi actus sunt iidem, qui immediatè ab eadem causa causantur ; sed isti sunt huiusmodi, quia causantur ab apprehensione boni conuenientis in quolibet : ergo, &c.

2. de Anima,
c. vii. vel lib.
3. c. 3.

Oppositum vult Philosophus. Dicendum, quòd si sola phantasia moueret intellectum, & voluntatem per consequens, ita quòd intellectus, & voluntas essent puræ potentiae passiuæ, vt mouent seipsas ad actus suos ; sequeretur quòd corpora cœlestia possent illas potentias directione mouere. Probatio: omne corpus corruptibile mouet de necessitate in virtute corporis incorruptibilis, quod est superius ; & licet posset esse motus corporis inferioris sine superiori, non tamen diurnus, secundum omnes ; sed organum phantasiae est corpus corruptibile, & phantasia potentia organica : ergo si ipsa mouet intellectum, vt intelligat seipsum, & intellectus sic motus mouet voluntatem, sequitur quòd directè corpus cœlestis possit vtrumque mouere, licet mediante phantasia ; & sic sequitur quòd mala phantasia de necessitate causabit malam voluntatem.

3. Sed dices, quòd in potestate voluntatis est causare bonam, vel malam phantasia ; & per consequens licet phantasia sic formata moueat voluntatem ad bonum, & ad malum, tamen totum erit voluntarium ratione primæ voluntatis phantasia formantis. Contra istum circuitum, circa quem impij ambulant, arguitur sic: Quod mouet motum ab aliquo tantummodo, mouet de necessitate, sed si mouetur de necessitate, voluntas mouet phantasia ad phantasia bonum, vel malum, quæ mouetur tantum ab intellectu, vel phantasia mouente de necessitate, cum non sit liberum (non enim est in potestate nostra quin visis tangamur, secundum Augustinum) idèd voluntas mouebit phantasia de necessitate ad phantasia bonum, vel malum.

RESOLVTIO.

Corpora cœlestia non agere directè, vel indirectè in intellectum, vel voluntatem; agunt tamen mediatè in eos per immutationem organorum sensuum, & phantasia; nunquam tamen necessitant voluntatem. Vide Doctorem 2. dist. 14. quæst. 3. num. 6.

4. Corpora cœlestia non agunt in intellectum, vel voluntatem.

^a Dicendum igitur ad quæstionem, quòd corpora cœlestia non possunt directè mouere intellectum nostrum, neque voluntatem; quia purè corporale non potest directè agere in spirituale, eo quòd agens est nobilius patiente; intellectus autem, & voluntas sunt purè spirituales : idèd corpora cœlestia non possunt directè in eas agere.

Præterea, secundum prædicta potest probari

propositum ; quia corpora cœlestia non possunt immediatè agere in animam nostram, cum sint ei improprietionata ; sed mediante phantasmate tantum, quod est obiectum repræsentatum tantum ; sed phantasia nostra non potest sufficienter mouere intellectum nostrum, neque voluntatem ; quia præsentè phantasmate, adhuc oportet obiectum intellectus ibi assistens abstrahere antequam intelligat, quod fit per conuersionem primam intellectus ad phantasmata^b, quæ conuersio imperatur à voluntate, & elicitur ab intellectu agente præsentè etiam obiecto intellectui, & ipso præsentato voluntati, potest illud vel le, vel nolle propter suam libertatem ; igitur corpora cœlestia non possunt sufficienter, & directè agere in intellectum, & voluntatem.

Ad primum in oppositum, dicendum quòd Astrologi vt in pluribus, verum dicunt ; & hoc idèd accidit, quia homines vt in pluribus, sequuntur suas phantasias, in quas possunt directè agere corpora cœlestia : tamen hoc non est necessarium, modò homines virtuosos sequentes iudicium rationis reprimant huiusmodi passionibus. Vnde dicit Ptolemæus in Almagesto, quòd *sapiens dominabitur astris*, id est, dispositioni causatæ à corporibus cœlestibus, & hoc per libertatem arbitrii, & rectum iudicium rationis passionibus refrænantis.

Ad primum.

Ad secundum, dicendum quòd phantasia non proprie mouet neque intellectum, neque aliquid in ipso imprimi, sed tantum portat, aut repræsentat sibi obiectum, quo præsentè, intellectus ex virtute sua actiua elicit suum actum ; sicut præsentè sensibilis, sensus actum elicit sentiendi, & in hoc est conuenientia, non quia phantasmata sint obiectum intellectus, sicut sensibilia sensus, quæ imprimunt, secundum aliquos, speciem sensibilem in sensu ; tamen requiritur phantasia ad intelligendum obiectum ; quia sicut quiditas absoluta, vel vniuersale, quod est directum obiectum intellectus, non habet esse existens, nisi in singulari, vt homo in Socrate : ita non potest repræsentari intellectui secundum speciem intelligibilem pro statu viæ, nisi in præsentatione similitudinis ipsius singularis, quod fit in phantasmate.

5. Ad secundum. Quomodo phantasmata mouet intellectum?

Phantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum exponitur.

^c Ad aliud, dicendum concedendo, quòd si voluntas moueretur à corpore cœlesti, sicut posset moueri à Spiritu sancto, quòd actus eius esset eiusdem rationis cum actu tantum à voluntate elicitu ; quia quod potest causa prima mediante secundà, illud vel eiusdem rationis potest sine secundà : & idèd si voluntas potest elicere actum volendi, cum sit causa secunda, actum eiusdem rationis potest elicere Spiritus sanctus, vel cum Spiritu sancto, qui est causa prima ; sed corpus cœlestis non habet causalitatem superiorem eliciendi actum eiusdem rationis cum ipsa ; nam si corpus cœlestis haberet causalitatem super illam, eliceret actum eiusdem rationis cum ipsa ; & idèd dicendum est ad maiorem, quando dicitur, quòd si vnus actus est liber, & actus eiusdem rationis est liber, quòd verum est, si vnus esset liber per essentiam, & alius eiusdem rationis, quia liberum per essentiam, & non liberum specie differunt ; & isto modo voluntas, quæ est libera per essentiam, specie differt ab aliis potentiis quæ non sunt liberæ per essentiam, sed liberæ per participationem : liberum

6. Ad tertium.

Actus liber & nō liber an differunt specie?

rum autem per participationem non differt specie à non libero, sicut actus videndi, qui est imperatus à voluntate, est liber per participationem, non tamen differt specie ab actu videndi non imperato, sed necessitato. Aliquando enim accidit videre de necessitate, sicut quando apertis oculis præsentatur obiectum; modò ita est quòd actus à voluntate elicitus non est liber per essentiam, sed tantum potentia volitivà; & idèd staret quòd aliquis actus volendi causatus immediate à corpore cœlesti, vt à causa necessaria, esset eiusdem rationis cum velle elicitò immediate à voluntate; quia neutrum illorum est liberum per essentiam. Hoc diceretur ad vim argumenti, licèt in illo casu aliter esset dicendum secundum aliquos.

7. Ad quartum. Identitas obiecti non sufficit ad identitatem actuum.

Dilectio, & delectatio nò sunt idem.

Tristitia à quo causatur?

Ad aliud, dicendum quòd dilectio, & delectatio sunt actus diuersi. Ad probationem, dicendù quòd identitas obiecti non sufficit ad identitatem actus; quia intelligere, & velle sunt respectu eiusdem obiecti formalis, scilicet entis in actu in quantum huiusmodi; sed diuersitas obiecti benè sufficit ad diuersitatem actus. Sed dices vltrà, quòd sunt actus eiusdem potentie cum identitate obiecti. Dicendum, quòd hoc est diuersimodè; quia dilectio est in voluntate, & à voluntate; delectatio autem est in voluntate, sed non à voluntate, sed potius ab obiecto. Probatio, quia eorum contraria, quæ sunt odium, & tristitia, non sunt idem, nec sunt ambo à voluntate causata, sed alterum tantum, scilicet odium: quare voluntas complacet sibi in actu proprio ab ipsa liberè causato tanquam conuenienti, non autem sibi complacet in tristitia; immò est volitioni contraria. Quare quilibet inuitè tristatur, complacet autem sibi in odio; ergo tristitia tantum causatur ab obiecto, non à voluntate; quia tunc esset immediate in potestate voluntatis; & per consequens nec delectatio; sed obiectum conueniens, cum perceptione, cum sit præsens, causat delectationem, & obiectum contrario modo dispositum causat tristitiam.

Ad aliud, dicendum quòd delectatio non immediate causatur ab apprehensione conuenientis, sed mediante actu dilectionis coniungente potentiam obiecto sibi conuenienti; quæ coniunctio est prior ordine nature ipsà delectatione; licèt non tempore: eodem enim modo quo voluntas coniungitur obiecto suo præsentem per actum dilectionis, vel fruitionis, fit quædam dulcedo in potentia volitiua, & hæc est delectatio.

ANNOTATIONES in quæstionem vndecimam.

CONCLUSIO I.

Cæli non agunt immediate in intellectum, vel voluntatem, sed mediate, & remote sic, libertate voluntatis seruata.

8. Quomodo cœli agunt in voluntatem, & intellectum?

Ad aliud, dicendum igitur ad quæstionem, &c. Ratio conclusionis sumpta est ex Philosopho, qui fusè probat contra antiquos 2. de Anima, cap. vltimo, vel secundum aliam distributionem lib. 3. cap. 3. intellectum esse spiritualem, & non corporeum: constat autem, quòd corpora non possunt directè in spiritualia; quia hæc non sunt

capacia accidentium corporeorum; nec illa producere possunt spiritualia accidentia. Addidi, quòd nec indirectè, sed intellige immediate, vel proxime: quia remote, vel mediate agunt cœli in has potentias spirituales, quatenus immutant organa sensuum ad gradum eis conuenientem, vel disconuenientem, quæ immutatione redditur intellectus facilius; vel difficilius ad suas operationes: & consequenter voluntas: constat enim ex deordinatione sensus, deordinari intellectum, vt videre est in lunaticis, & phreneticis, in quibus est imaginatio confusa; & hoc sensu intelligitur id Philosoph. 1. de Anima, text. 66. Corruptitur intellectus quodam interius corrupto. Deordinatur etiam voluntas, quia difficulter dissentit ab appetitu sensitiuo, deordinate tendente in aliquid obiectum, qui ex immutatione cœlestium corporum, ita inclinari potest. Vnde Astrologi iudicare possunt de moribus hominum; vt quòd sunt luxuriosi, crudeles, ex constellationibus natiuitatis, aliisque influentiis; non quòd necessariò aliquem actum malum, vel bonum eliciant, sed quòd sic, vel sic sunt inclinati. Potest tamen voluntas suà libertate contra prauas inclinationes, dictamen rectæ rationis sequi, ad quod multum facilitatur exercitio virtutum, quo acquiritur habitus temperatios passionum; & sic libertas minimè tollitur per influentiam cœlorum. Ita Doctor 2. distinct. 14. quæst. 3. Diuo Thomas 1. part. quæst. 113. art. 4. & communis. de quo Augustinus 13. Trinit. cap. 4. Basilius homil. 6. in Hexamer. Dionysius cap. 4. de diu. Nom. Vide Conimb. 2. de Cælo, cap. 3. quæst. 2. 3. 4. Quòd verò voluntas actibus imperatis producat virtutes morales in concupiscibili, & irascibili, docet fusè Doctor 3. distinct. 33. vbi contra Diuum Thomam ostendit etiam virtutes morales eius actibus elicitis in ipsamet produci.

Corruptitur intellectus, quodam interius corrupto, extenditur. Et modo Astrologi iudicant de hominum moribus.

CONCLUSIO II.

Conuersio intellectus ad hac obiecta præ aliis, est imperatiuè à voluntate.

Quæ conuersio imperatur à voluntate, &c. Difficile est, quod hic ait primam conuersionem intellectus ad phantasmata imperari à voluntate. Pro quo nota primò, id quod ex Philosopho 3. de Anima, text. 2. & 29. habetur, nempe quòd speculari in phantasmatis, & quòd phantasmata se habent ad intellectum, sicut intelligibilia ad sensum; ita debere intelligi (vt explicat Doctor 1. distinct. 3. quæst. 6. n. 19.) quòd quando intelligimus vniuersale, phantasmatur eius singulare, non quòd phantasma, vel phantasiatio concurrat ad actum intellectus, vt habet Scotus 4. dist. 45. quæst. 1. ad 3. pro opin. (quidquid sit an phantasma concurrat ad speciem intelligibilem de quo quæst. 17.) sed propter connexionem potentiarum, vna pro hoc statu debet præcedere, siue hoc sit ex natura potentiarum, siue ex peccato; & secundum putat ipse ex Augustino verius 2. distinct. 3. quæst. 3. num. 24. & 2. distinct. 3. quæst. 8. ad 1. princ. & dist. 11. quæst. 1. ad 2.

9.

Speculari in phantasmata quid sit?

Nota secundò, ex Scoto 1. dist. 3. quæst. 2. num. 24. & aliis sæpè, idèd intellectum hoc prius, quàm illud cognoscere, quia phantasma huius fortius mouet; neque hoc est, vel esse potest à voluntate; cum tunc non habeat intellectus actum intelligendi, & nihil possit esse volitum, nisi præcognitum.

Quare hoc prius quàm illud cognoscitur?

cognitum. Idem habet 2. d. 42. q. 4. & communis sententia est cum Philospho primam cogitationem non esse in manu nostra, quia, ut ait Augustinus 3. de Lib. arbitr. impossibile est quin visus tangamur. Falsum ergo videtur, quod hic tenet Doctor, primam conuersionem ad phantasmata, imperari à voluntate, quia voluntas nihil imperat, nisi sibi propositum ab intellectu, cuiusmodi nequit esse prima conuersionis ad phantasmata, seu primam cogitationem.

10.

Sed neque sibi, neque veritati contradicit Scotus. Pro quo notandum est, quod duplex est conuersionis ad phantasmata; vna quæ est absolute prima cognitio, nullâ factâ comparatione ad alia; & hæc (vt dixi, ex Philospho, Augustino, & Scoto,) nullo modo imperatur à voluntate, ratione iam assignatâ. Alia est conuersionis, seu cognitio, quâ potius hoc, quam illud attenditur ab intellectu: & prima huiusmodi conuersionis subest voluntati, quia potest intellectum conuertere ad vnum obiectum, & diuertere ab alio; & secundum hoc, intelligitur id 2. de Anima, text. 60. & lib. 3. cap. 18. intelligimus dum volumus, & quod ait Augustinus 11. Trinit. 3. & lib. 13. cap. 27. quod voluntas copulat parentem cum prole. Exemplo declarari potest: prædestinatio Sanctorum ad gloriam secundum vnam opinionem, est propter Christum, sed electio horum præ illis, non; de quo Suarez 1. p. tract. lib. 2. cap. 24. est conuersionis hinc. Prima conuersionis intellectus non est à voluntate. Secunda, sic, scilicet conuersionis ad hoc, præ aliis.

Quomodo voluntas copulat parentem cum prole.

11.

Sed fateor difficile valde esse, quomodo voluntas possit intellectum ad hoc, vel illud obiectum conuertere. Et ratio iam est tacta, quia nil potest velle quin præcognitum sit. Scotus 2. distinct. 42. quæst. 4. quinque modos dicendi recitat, & breuiter, sed efficaciter refutat. Pro responsione aduertendum est, intellectum posse habere vnam intellectionem perfectam, & plures imperfectas: constat enim, quod visus in cono pyramidis videt aliquid perfectè, & distinctè, & alia adiacentia confusè, & indistinctè; de quo Scotus 1. dist. 3. quæst. 6. ad 3. & 4. distinct. 49. quæst. 10. ad 2. in opposit. Tunc ergo voluntas conuertit intellectum, quando ex pluribus aliquo modo, vel imperfectè intellectis, ipsa sibi complacet in aliquo; tunc enim ex potentiarum sympathia intenditur cognitio circa id quod est à voluntate volitum, & in quo ipsa sibi complacet, & sic voluntas conuertit intellectum ad illud, & remittitur, vel omnino euanescit cognitio circa aliud, quod est à voluntate nolitum, vel in quo non sibi complacet; & sic voluntas auertit intellectum ab illo; & exemplum huius apparet in oculo, quando figitur in aliquo ex pluribus visis, in quo appetitus sibi complacet. Hic modus in re tam difficili, & obscura cæteris præferendus videtur, eo vel maximè, quod alij modi non assignant aliquod cognitum, ad quod, vel à quo conuersionis fiat.

Quomodo voluntas diuertit intellectum.

12.

Dices: Doctor hic loqui videtur de conuersione ad phantasmata respectu speciei intelligibilis; & hanc imperari à voluntate, quia imperatum, id est, conuersionem, dicit fieri ab intellectu agente; ergo nostra glossa non satisfacit, quia loquitur non de speciei intelligibilis productione, sed de cognitione obiecti per eam. Respondetur: iam ostendi ex ipso Doctore conuersionem ad phantasmata consistere in eo, quod phantasmatur in singulari, quod intelligimus in vniuersali; quod, non ad speciei intelligibilis productionem, sed ad

cognitionem per eam producendam, spectat. Nec obstat, quod dicat conuersionem illam fieri per intellectum agentem; quia quæ talis efficit etiam noticiam, & non solum speciem. Ait enim Philosphus 3. de Anima, text. 18. quod intellectus agens est, quo est omnia facere, & intellectus possibilis, quo est omnia fieri. quod tractat Scotus quæst. 1. prol. ad 1. Physicorum, & fusè probat quodlib. 15. vbi tamen problematicus est an cognitio efficiatur ab intellectu agente, vel possibili: sed iuxta eum hic, dicendum, quod ab agente.

Quod hic ait Doctor, obiecto voluntati præsentato per intellectum, ipsam posse illud velle, vel non velle; quia non determinatur per intellectum, late tradit 2. dist. 25. contra Gofred. Henric, & alios. Tradit etiam 3. dist. 36. à num. 12. contra Dium Thomam, dari posse rectum dictamen prudentiæ in intellectu sine recta electione sequenti in voluntate; quia ipsa est domina potens semper velle, nolle, vel neutrum facere, non tamen potest nolle bonum, neque velle malum, vt habet Doctor 4. dist. 49. quæst. 10. art. 2. quamuis dubius manserit 1. dist. 1. quæst. 4. & 2. dist. 6. quæst. 2. an voluntas possit velle malum.

13.

Deficit voluntas quandoque nullo modo potest error in intellectu.

Voluntas nequit velle malum.

Ad tertium, quod ait causam primam posse producere actum volendi in nobis, etiam habet 1. dist. 17. quæst. 3. §. ad 1. de secunda via, fundatur in eo, quod velle, vel intelligere non est producere volitionem, vel intellectionem, alioquin Deus non haberet actus improductos, vt bene docet ipse 1. dist. 3. quæst. 7. num. 37. & 4. dist. 12. quæst. 3. ad 5. Sed est habere in se huiusmodi actus, qui licet actiones dicantur, sunt qualitates absolutæ, vt habet Scotus 1. dist. 3. quæst. 6. num. 32. & 4. dist. 11. q. 2. ad 2. & fusè quodlib. 13.

Actus vitalis à solo Deo possunt produci.

CONCLUSIO III.

Delectatio dicitur passio, & efficitur ab obiecto, sed mediâ volitione, sicut tristitia mediâ nolitione.

Ad quartum, delectatio est in voluntate, sed potius ab obiecto. Delectationem non esse operationem, sed quasi passionem, constanter tenet Doctor 1. dist. 3. quæst. 3. & 3. dist. 15. num. 9. & 4. dist. 49. quæst. 7. Aduerte tamen non esse passionem de genere Passionis, sed qualitatem, vt habet expressè Doctor quodlibet. 13. art. 3. & 3. dist. 15. num. 9. dicitur tamen passio; quia in præsentia conuenientis obiecti, non est in potestate passio eâ carere: quâ ratione operatio, quæ qualitas est absoluta, vt iam ex Scoto dixi, dicitur actio, ob similitudinem cum actione. Circa hoc aduerte ex Doctore 3. dist. 15. num. 8. quod actiuum, & passiuum non sunt relatiua, sed naturæ absolutæ, quodque res obiectæ ex natura sua, sunt potentiis conuenientes, vel disconuenientes, & potentia ex natura sua sunt ad eas inclinatæ, vel ab eis auersæ: nec est hic querenda ratio, nisi quia hoc est hoc, & illud est illud: positâ autem approximatione per noticiam, si obiectum est disconueniens, appetitus habet eius nolitionem, quam statim sequitur tristitia; si conueniens, volitionem, & sequitur delectatio.

14.

Delectatio dicitur passio, est tamen qualitativa.

Aduerte secundò, strictiùs vtendo terminis, tristitia, & gaudium pertinere ad voluntatem, sed delectationem, & dolorem ad appetitum sensitiuum, vt habet Scotus 3. d. 15. n. 12. sæpiùs tamen hæc confunduntur.

15.

Quomodo causatur delectatio, & tristitia.

Differunt dolor, & tristitia, delectatio, & gaudium. Delectatio, & dolor an immediatè ab obiecto causentur.

His positis, difficile valde est, quod hic ait Doctor, delectationem (idem est de dolore, gaudio, & tristitia) non esse à potentia, sed ab obiecto. Verùm ita tenendum est. Prindò, quia positâ nolitione disconuenientis obiecti applicati, haberetur aliquid à nolle distinctum, quod est tristitia. Secundò, Deus, & beati habent multa nolite, minimè tamen tristantur. Sed difficultas non parua est, an gaudium, & tristitia (idem de delectatione, & dolore) sint immediatè ab obiecto, vel ab eius cognitione. Alij hoc, alij illud dicunt. Mihi videtur volitionem, & nolitionem quando adsunt, causare has passiones. Colligo ex Scoto primò, quia 4. d. 14. q. 2. ait proximam causam tristitiæ esse nolitionem: Secundò in 4. d. 44. q. 2. & 1. d. 1. quæst. 3. explicat id Augusti. hoc est plenum gaudium fuit Trinitate: vt sit sensus causalis; vult ergo fruitionem causare gaudium. Tertid, certum est, quando obiectum est priuatiuum, vt formale peccati, vel pœna damni, quòd non potest causare entitatem positiuam tristitiæ. Item, quando obiectum est corporale, nequit efficere spirituale, vt causa totalis ex Scoto 2. d. 3. quæst. 11. ad 2. Confirmatur ex Doct. 4. d. 1. quæst. 5. Sacramentum non causat gratiam Physicè, quia vt corporale, non est ad id proportionatum: ergo idem hic. Confirmatur secundò, quia entia rationis, & impossibilia, & pura omisso possunt esse obiecta delectationis, & tristitiæ, quæ tamen nullum effectum reale causare possunt. Quartò, hic ad quartum docet Doctor, quòd obiectum cù perceptione causat delectationem, & ad quintum, delectatio non immediatè causatur ab apprehensione conuenientis, sed mediante dilectione. quibus locis expresse videtur asserere obiectum non immediatè causare delectationem, vel dolorem:

Obiectum nõ causat immediatè dolorem.

16.

Dixi volitionem, vel nolitionem, quando adsunt, esse causam gaudij, & tristitiæ; quia dubium est an ad has passiones requiratur obiectum esse liberè volitum, vel nolitum, de quo Scotus 3. d. 15. num. 15. Mihi videtur id requiri, neque Scotus ibi quidquam in contrarium asserit; si tamen teneatur obiectum vt cognitum, immediatè causare has passiones in appetitu sensitiuo, vel naturali, oportet consequenter tenere notitiam conuenientis, vel disconuenientis approximati, causare eas. Neque reicit Scotus vt improbabilem illam sententiam, quæ tenet actum intellectus concurrere ad actus voluntatis 2. d. 25. num. 21. De quo quidquid sit, non est vnde improbetur, quòd possint concurrere ad dictas passiones, quæ non sunt actus elicitus ab appetitu, quando non inueniuntur aliæ causæ, quibus assignentur. Sed, vt dixi, puro veridè has passiones non causari, nisi præuiâ nolitione disconuenientis, vel volitione conuenientis; & tunc quodammodò causantur, sicut habitus per actus. Sed in hoc differunt, quòd non maueant post actus, à quibus generantur, sicut manent habitus.

Actum intellectus concurrere ad actum voluntati, non est improbabile.

Cum Scoto in hac sententia conueniunt Occam 1. d. 1. quæst. 3. art. 3. quæst. 2. Gabr. ibi art. 2. Alphonfus à Toletò 4. dist. 1. quæst. 1. art. 2. & omnes Scotistæ, etsi à nemine hoc nostro modo explicatum viderim. Fauet Aristoteles 10. Ethic. cap. 4. & 5. vbi ait delectationem non esse operationem; & sic eum intelligit Nemes. 4. Phil. cap. 12.

17.

Sed communis Thomistarum tenet oppositum. Valquez 1. 2. disp. 14. cap. 2. vnico hoc argu-
Scoti oper. Tom. II.

mento, conuincit suo iudicio Scoti sententiam esse manifestè falsam; quia delectatio, & tristitia, sunt meritoria, vel demeritoria; sed nulla passio est talis: ergo, &c.

Sed hoc argumentum videtur valde futile; quia ad rationem meriti, vel demeriti, non requiritur libertas immediata; quia hæc tantummodò conuenit actibus elicitis voluntatis: & sic omnes actus intellectus, & aliarum potentiarum carerent merito, & demerito; quod manifestè falsum est, & vt videtur contra Trident. sess. 6. cap. 10. & can. 24. & 32. vbi docet omnia opera bona esse meritoria gratiæ, & gloriæ. Quod ait passiones non esse meritorias, falsum est, & absolute prolatum, non ædificat; Sancti enim, & Scripturæ clamant passionem Christi meruisse nostram redemptionem. Si dicas passionem non fuisse meritoriam, nisi quatenus acceptata fuit liberè à voluntate, fateor; tamen suppositâ acceptatione voluntatis, ipsa in se meritoria est, alioquin, vt dixi, actus omnes boni à voluntate imperati nullius essent meriti; quod absurdum est, & vt videtur, contra Trident. suprè.

Ad meritum non requiritur libertas immediata.

18.

Dicendum ergo, quòd passiones, verbi gratia, disciplinatio passiuæ, humi cubatio, & similes, meritoria sunt, etsi non sint actus elicitus voluntatis, quia sufficit, quòd mediante actu voluntatis liberæ sint; immò pura omisso, quam dari probabilius est, meritoria esse potest, etsi actus non sit; quia sufficit à libertate voluntatis dependere; sufficit enim, quòd quis possit transgredi, & non sit transgressus, Eccles. 15. Benè ergo itat delectationem meritoriam esse, licet non sit actus à voluntate elicitus, quia subest voluntatis imperio: nec requiritur, quòd sit immediatè liber, sed mediante voluntatis actu. Vnde in vniuersum omnes actus interni, & externi in arbitrio hominis positi, possunt esse boni, vel mali; quia conformes, vel difformes legi, & rectæ rationi. De quo Scotus 2. d. 42. quæst. 4. num. 16. & latius quodl. 18. vbi docet actus externos habere distinctam bonitatem, vel malitiam ab internis.

Passiones sũt meritoria, vel demeritoria, etsi actus nõ sint.

QVÆSTIO XII.

Vtrum potentia animæ, scilicet intellectiua, & sensitiua, sint tantum passiuæ?

Aristot. 2. de Anima, cap. 2. 3. & 9. August. 9. Trin. cap. vlt. & 11. Trin. cap. 2. D. Thom. 2. de Anima, lect. 6. & 1. par. quæst. 77. art. 3. & 79. art. 2. Caiet. ibid. & 3. de Anima, r. 2. Conimb. 3. de An. c. 13. q. 5. art. 3. Capreol. 4. d. 49. q. 4. Complutenfes disp. 7. de Anima, q. 1. vide Doct. in 1. dist. 3. quæst. 9. num. 20. Ferrar. 2. cont. Geni. cap. 6. Godefred. quodl. 6. quæst. 7. Iandun. lib. de Anima, quæst. 16. & lib. 3. quæst. 13. & 24. Venetus in sum. de Anima, cap. 3.

IDEtur quòd sic: secundo de Anima, dicitur quòd sentire est quoddam pati, & idem tercio de intelligere; ideo, &c.

I.

Præterea, cùm potentia reducatur ab aliquo extrinseco ad actum, illæ erunt passiuæ tantum; nam si essent actiuæ enim hoc quòd sunt passiuæ, sequeretur quòd sensus posset se sentire, & posset sentire sine obiecto exteriori. Similiter intellectus intelligere, quia actiuum,

& passivum sine extrinseco sufficienti ad actum elicendum; hoc est falsum; ergo, &c. Hanc rationem facit Philosophus contra Empedoclem 2. de Anima.

Præterea, si sic; omnes operationes eiusdem potentiae erunt eiusdem speciei, sicut omnes visiones; sed hoc est falsum; alia enim est visio albi, alia nigri, cum specie differant album, & nigrum. Probatio consequentiae; quia manente eodem activo, & passivo, manet eadem actio, vel idem effectus, ut dicitur 3. *Metaph.* si autem eadem potentia est activa, & passiva, manet idem principium activum sensationis: igitur & eadem sensatio.

Præterea, cognitio fit per assimilationem, & conformitatem potentiae cognitivae ad obiectum, sed vera assimilatio fit tantum per impressionem speciei, vel similitudinis obiecti in potentia, quae impressio est causata effectivè ab obiecto, & recepta in potentia: igitur sunt tales potentiae receptivae.

In oppositum est Commentator 2. de Anima, cap. 2. dicens, quod sunt activae, & passivae; passivae recipiunt impressionem ab obiecto, activae iudicando.

SCHOLIUM.

Sententia tenens intellectivam esse passivam, & speciem esse formale principium elicivum actus, refutatur: de qua Doctor 1. d. 3. q. 7. à n. 5. vide annotationem 1.

2.
Prima sententia.

AD istam quaestionem, dicunt quidam quod sunt tantum passivae: diversimodè tamen hoc ponitur à diversis. Quidam enim dicunt ipsas esse passivas respectu speciei impressae ab obiecto; ista autem species informans potentiam cognoscitivam sibi subiectam, est principium elicivum, sicut ratio elicendi operationem cognoscendi; ipsa autem potentia non est principium elicendi actum istius cognitionis, sed totum compositum ex potentia, & specie principaliter in ratione speciei; potentia autem non habet in actu huius causando, nisi rationem principij passivi primò respectu speciei, & ex consequenti respectu cognitionis causatae; principaliter verò tanquam à principali, & formali principio operandi à specie impressa ab obiecto. Ponitur exemplum de igne, qui, secundum eos, non est principium activum calefaciendi, sed compositum ex igne, & calore, in ratione tamen caloris, qui est principium calefaciendi activè, sicut ratio formalis calefacientis, ignis autem ratio tantum materialis. Hanc autem positionem sic probant: Quando de potentia essentiali aliquid reducit ad potentiam accidentalem per quod fit talis reductio, illud habet aliquem actum primum, qui est ratio elicendi actum secundum; sed potentiae praedictae sunt in potentia essentiali ad actum cognoscendi: igitur reducuntur ad potentiam accidentalem per speciem eis impressam: igitur ista species est ratio elicendi actum cognoscendi.

3. Præterea, indeterminatum ad plura non determinatur ad unum, nisi per aliquod sibi impressum determinans; potentiae praedictae sunt indeterminatae, quantum est de se ad actus diversos: igitur in eis est species impressa ipsas determi-

nans ad agendum: tale autem sic determinatum ab alio est in potentia tantum passiva; ergo, &c.

Contra istum modum arguitur sic: Actio magis debet attribui formali principio agenti quam materiali, secundum Comment. 8. *Metaph.* quia non attribuitur materiali, nisi propter formale; si igitur species est formale principium elicendi actum cognoscendi, & potentia materiale tantum, sequitur quod actus intelligendi, & sentiendi magis debent attribui speciei, quam potentiae, quod falsum est: quia species non sentit, nec intelligit sicut potentiae. Præterea, sequitur quod, cum species illae per potentiam divinam possunt esse sine subiecto, quod est ipsa potentia, etiam posset intelligere sine potentia intellectiva, & sentire sine sensu, quia quod potest per se esse, per se potest agere; hoc autem est falsum: ergo, &c.

Præterea, ab eodem actus elicitur, & intenditur 3. *Ethic.* ab eodem generatur habitus, & intenduntur; sed per solam potentiam intenditur actus cognoscendi, quia organo, specie, medio, & obiecto, stantibus in eadem dispositione in uno actu cognoscendi, sicut in alio, sola potentia intensius se ferente ad cognitionem obiecti, & ab aliis intensioibus se retrahente, sequitur intensiorem esse actum cognoscendi: igitur, &c.

Præterea, impossibile est illud per se ordinari ad operationem, tanquam eius principium, quod se habet in potentia contradictionis ad principium principale, & formale illius operationis; sicut lignum, quia est in potentia contradictionis ad calorem, qui est formale principium calefaciendi effectivè, idè non ordinari per se ad calefacere; sed potentia cognitiva est in potentia contradictionis ad speciem obiecti cognoscibilis: potest enim istam habere, & quandoque non: si ergo sola species est principium formale elicendi cognitionem, & potentia materiale tantum ipsa per accidens, & non per se poterit dici cognoscere, scilicet per rationem speciei, quae est sibi accidentalis; hoc autem est inconueniens; ergo, &c.

SCHOLIUM.

Sententia ponens intellectivam indistinctam esse à specie, atque causari ab obiecto, quam tractat Doct. 1. d. 3. q. 7. n.

12. 15. & 20. vide annotationem secundam.

ALij ponunt, quod sunt sicut passivae, scilicet, non distinguendo speciem ab actu cognoscendi re, sed tantum ratione; quia species est illud quod ab obiecto imprimitur in potentia; & ut est in potentia; sed illud idem est actus cognoscendi, causatus ab obiecto tantum effectivè: & quia potentia cognoscitiva est tantum receptiva speciei, idè est receptiva actus cognoscendi non elicivum. Probant sic propositum: quando aliquid est in ultima dispositione ad actum aliquem, praesente activo, illum recipit; potentiae praedictae sunt huiusmodi, respectu actus cognoscendi: igitur praesente obiecto activo, illae recipiunt actum cognoscendi; sed ab obiecto recipiunt speciem illius: igitur species in potentia cognoscitiva non est aliud ab actu cognoscendi, & per consequens potentia non elicit actum, sicut nec speciem, sed tantum recipit.

Præterea,

Refutatur.

Potentia intendit actum.

4.

Intellectus est in potentia contradictionis ad speciem.

5.
Secunda sententia.

Præterea, secundo de Anima, text. 138. sensus in actu, & sensatio in actu idem sunt, sicut sonatio & auditio; sed sonatio non est, nisi generatio speciei soni; igitur auditio non est nisi receptio speciei. Sicut igitur respectu speciei est in potentia passiva tantum; igitur respectu actus cognoscendi. Item August. 5. de Trinit. dicit, quod forma impressa visui ab obiecto, dicitur visio. Sed contra hoc specialiter descendendo, arguitur sic: quia species recepta in sensu, est eiusdem rationis, cum ista quæ recipitur in medio, cum actuum, & passivum sint eiusdem rationis, scilicet obiectum actuum, & organum, & medium, quæ sunt passiva, ut patet 2. de Anima, text. 118. igitur sicut species est visio quando est in organo, ita quando est in medio; quia eadem causâ manente, manet idem effectus: hoc autem est manifestè falsum; quia medium posset dici videns sicut visio; ergo, &c.

6. *Oculi leporis, aperti dum dormit, quare non vident? Dormiens an audit dum excitatur?*

Præterea, in organo cæci, vel vigilantis ad aliqua intensè distracti, vel dormientis oculis apertis sicut leporis, imprimitur visibilis species, tamen nullum istorum videt; ergo, &c. Item, dormiens non audit, tamen excitatur ad sonum; quod non fieret, nisi in eius organo imprimeretur species soni: igitur aliud est receptio speciei, & auditio. Item, isti contradicunt sibi, ut videtur; dicunt enim quod in patria Deus videbitur ab intellectu causato, non tamen per speciem; igitur aliud est species à visione. Item, Deus potest actum imaginandi, & intelligendi sine speciebus obiectorum causatis ab obiectis in potentiis causare, ut patet in visionibus Prophetarum; ergo, &c.

SCHOLIVM.

Potentias anima esse verè activas, & non tantum passivas. Vide Doctor 1. d. quæst. 7. num. 20. & annotationem 3.

7. **D**icendum ergo, quod potentia animæ respectu suarum operationum sunt activa; aliter nimis vilescerent, ut patebit. Probo autem primò, auctoritate Philosophi 3. de Anima, cap. 5. text. 19. probantis quod anima est principium effectivum, non solum vegetandi, sed etiam sentiendi; & idem est de actu intelligendi, licet ibi non exprimat, & expressè dicitur 9. Metaph. quod sentire, & intelligere sunt actus manentes in agente; certum est autem quod manent in sentiente, & intelligente, non autem in obiecto extrinseco: ergo obiectum non est causa activa saltem totalis talium, sed potius homo sentiens, vel intelligens mediantibus suis potentiis. Item, dicit Commentator super 2. de Anima, quod dictæ potentia sunt patientes in quantum impressionem speciei recipiunt; & agentes in quantum de obiectis iudicant. Secundò, hoc patet rationibus sic:

Agens in quantum huiusmodi, est nobilior patiente, in quantum huiusmodi 3. de Anima, sed si obiectum sensibile ratione formæ accidentalis est agens, & potentia animæ, vel anima patients cognitionem per eos: igitur etiam forma accidentalis quæcumque sensibilis est nobilior anima, quod est falsum. Præterea, operationes vitales sunt activa à principio vitali intrinseco; sed omnes actus sentiendi, & intelligendi sunt

Scoti oper. Tom. I. I.

operationes vitales; ergo à principio intrinseco effectivè.

Præterea, si sentire est pati, sentiri est agere, & intelligi; sed agere est nobilior, quàm pati sibi oppositum: ergo intelligi est nobilior, quàm intelligere; & per consequens inanimata, quæ non intelligunt, sed intelliguntur, sunt nobiliora homine, qui intelligit. Præterea, nobilior differentia generis constituit speciem nobiliorum sicut rationale hominem, irrationale brutum; sed potentia activa est nobilior differentia potentia, quàm passiva, ut patet 5. & 9. Metaph. sed vegetativa est potentia activa: si igitur sensitiva, & intellectiva sunt tantum passiva, vegetativa erit nobilior eis; quod falsum est; ergo, &c.

Sed quomodo possunt esse activa cum hoc, quod sunt passiva secundum Philosophum? Dicendum, quod est una passio realis, quæ est obiectio formæ à contrario; & passione tali non patiuntur huiusmodi potentia, ut patet 2. de Anima. Est alio passio, quæ est perfectio patientis, ut patet ibidem: sed ista subdividitur: quia quædam est perfectio prima, sicut actus primus habitans, & inclinans potentiam ad actum secundum. Alia est perfectio secunda, quæ est operatio; & secundum hoc est duplex modus ponendi potentias dictas esse passivas. Vnus est, quod potentia recipit immediatè actum secundum evocata, & determinata à specie obiecti sibi præsentata in organo potentia sensitiva ad sentiendum, vel in phantasmate ad intelligendum talia, cum specie in potentia nullatenus existente; istum autem actum secundum elicit ipsa potentia, ex virtute sua, activa specie præsentatâ evocante ipsam potentiam, & determinante ad cognoscendum illud obiectum, cuius est species, non tamen aliquantulum ipsam potentiam informantem.

Passio alia perficiens, alia non.

Sed videtur dubium, quare Philosophus vocat dictos actus magis pati, quàm agere. Dicendum, quod hoc ideo est, quia denominant formaliter suas potentias, quas informant, in quantum in eis recipiuntur, non autem, ut ab eis eliciuntur; non enim aliquid dicitur formaliter tale, quia illud efficit; sicut Sol non dicitur calidus, licet calorem efficiat: sed quia talem formam recipit, ab illa forma denominatur; quia igitur potentia sensitiva, vel intellectiva dicitur formaliter sentiens, vel intelligens, vel homo per eas, ut sic denominantur, de eis loquitur Philosophus; ideo Philosophus magis attribuit pati, vel recipere talibus potentiis, quàm agere. Item, quia magis notum est tales actus esse in potentiis subiectivè, quàm in potentiis effectivè, sicut de motu grauis, qui magis petit esse, in quantum est in graui subiectivè, quàm in quantum ab ipso causatus effectivè; sic enim res nominamus, sicut cognoscimus; ideo, &c.

9. *Actus potentialium quare dicuntur passiones?*

Dicunt aliqui, quod licet ista significantur per modum agendi, tamen res significata est vera passio, sicut è converso; honorari, & amari significantur per modum patiendi; tamen honoratus, vel amatus nihil patitur ab amante, vel honorante; quia honor non est in honorato impressus, imò est in honorante, secundum Philosophum.

Sed contra, prudentia est habitus directivus in agibilibus directionem rationis eliciens; si autem ista intellectio causatur immediatè

ab obiecto sic, requirerentur habitus prudentiæ, quod falsum est. Nec valet si dicas, quòd habitus requiritur tantum, vt disponat potentiam ad recipiendum actum prudentiæ, quia habitus est, quo quis vritur, cum voluerit, vti est agere; perficit etiam agentem, & opus eius bonum reddit; non autem passionem tantum. Item, intellectus est summè dispositus ad recipiendum intellectiõnem; quia non habet contrarium. Item, actus intellectus præcedentes habitum prudentiæ, vel alium, sunt eiusdem rationis cum sequentibus; tamen præcedentes non præsupponunt istam dispositionem habitus in intellectu: igitur, nec sequentes.

Obiectio contra actiuitatem potentia.

Contra conclusionem in se potest sic argui: omne motiuum necessarium alicuius passiuu, est motiuum omnium passiuorum eiusdem rationis; quia omnis potentia habens aliquid commune pro obiecto primo, & adæquato, habet omnia inferiora pro se obiecto; potentia motiua habet pro obiecto primo adæquato potentiam passiuam: igitur habet pro obiecto per se quamlibet potentiam passiuam eiusdem rationis: si igitur per se potentia sensitua, vel intellectiua est motiua sui ipsius ad actum, cum sit eiusdem rationis cum potentia sensitua, vel intellectiua alterius hominis, sequitur quòd eadem ratione poterit mouere sensitiuam per intellectiuam alterius.

II.

At contra modum rationis sic: voluntas in quantum volens, est libera; sed dicitur formaliter volens per se in quantum passiuam, vel receptiuam suæ volitionis: igitur in quantum passiuam est libera; quod est inconueniens; quia liberum in quantum huiusmodi, habet dominium sui actus, & non est subditum.

An intellectus potest producere actum in alio?

Ad primum, dicendum, quòd maior est tantum vera de motiuo, cuius motio transit in passum extrinsecum, non autem de illo, cuius operatio est manens intrà; non enim oportet, quòd si mouet se, quòd possit mouere aliud. Vel potest dici, quòd licet potentia motiua in communi habeat pro primo obiecto potentiam passiuam in communi, non tamen sequitur, quòd potentia motiua, quæ est huius sensitua habeat pro obiecto nisi seipsam.

Ad aliud, dicendum, quòd volitio quæ dicitur volens, est quedam qualitas spiritalis, libera tamen per participationem, vel quia in subiecto libero essentialiter, quod est voluntas; vel quia à principio elicitiuo liberè, scilicet voluntate; sicut alij actus imperati à voluntate dicuntur liberi participatione. Dicendum igitur, quòd si ly in quantum teneatur reduplicatiuè, ita quòd dicat illud cui additur, esse causam inhaerentiæ prædicati ad subiectum, falsa est maior; quia volitio, vt dictum est, non est causa, quæ voluntas sit libera, sed è conuerso. Si autem teneatur specificatiuè: hoc est dupliciter; aut enim specificat voluntatem ad hoc quòd sit eliciens volitionem, & tunc maior est vera; quia voluntas sub ista ratione determinata, quæ eliciens volitionem est libera; si autem vt recipiens formaliter volitionem, vt accipitur in minori, sic maior est falsa; quia necessariò, non liberè recipit volitionem elicitiuam liberè à se productam.

Voluntas est libera quæ eliciens.

II.

Ad primum.

Ad primum principale, dicendum quòd pro tanto dicuntur pati, quia huiusmodi potentiæ non dicuntur formaliter sentire, vel intelligere in quantum efficiunt, sed in quantum illos actus

recipiunt, vel secundum alios, propter hoc quòd in potentiis sunt duæ passiones; vna respectu obiecti, à quo recipiant speciem, & hæc est prima, & secunda respectu sui ipsius, vt elicientis actum cognoscendi; & hæc est receptio cognitionis.

In potentiis duplex passio. Ad secundum.

Ad aliud, dicendum, quòd tantum concludit contra Empedoclem, ponentem sensum realiter esse compositum ex sensibilibus; & per consequens sequitur, quòd posset sentire, cum habeat sensibile realiter præsens. Nos autem ponimus sensum recipientem sensationem esse aliud à sensibili.

Ad tertium.

Ad tertium, dicendum quòd consequentia non tenet, nisi de operationibus transeuntibus extrà, vt patet per Philosophum ibidem de artifice exemplificando, & de ligno & arca; sed operationes intrà manentes possunt diuersificari ab obiectis potentiæ passiuæ manente eadem; vt patet de visione albi, & nigri, quæ diuersæ dicuntur species, quia causantur à diuersis speciebus.

Ad quartum.

Ad vltimum, dicendum, quòd assimilatio bene requiritur ad cognitionem, sed non sufficit ad cognitionem, nisi ad sit iudicium de obiecto, cuius habetur similitudo impressa, vel expressa; istud perficit assimilationem, & conformitatem, quæ constituit cognitionem. Confirmatur conclusio principalis per Philosophum 2. de Anima, text. 125. & seq. quòd odorare non est pati ab odorabili, quia tunc aer posset odorare; sed odorare est sentire: ergo sentire non est pati ab obiecto. Item, 3. eiusdem dicitur, quòd sentire non est motus, quia est actus perfectus, perfectum autem per se non est recipiens, sed potius agens: igitur magis est actio.

ANNOTATIONES in quætionem duodecimam.

CONCLUSIO I.

Sententia tribuens totam actiuitatem quoad actum intelligendi speciei, refutatur.

2. **A**D istam quætionem, &c. Prima sententia tribuit totam actiuitatem speciei, ponitque intellectum principium materiale tantum, sicut aqua est respectu calefactionis, ratio calor ipsi inhaerens. Ita videtur tenere D. Thom. 1. par. quæst. 55. art. 1. & quæst. 79. art. 3. ad 1. & quæst. 85. artic. 2. ad 3. Thienen. 2. de an. text. 72. Iauell. quæst. 22. sed tantum loquitur de sensu. in eandem incidit Caiet. 1. par. quæst. 14. art. 3. quæst. 79. art. 2. & quæst. 87. art. 1. vbi ait, quòd tota ratio agendi est à specie.

13.

Hanc refutat Scotus hic quatuor rationibus satis claris; quas etiam habet 1. diff. 3. quæst. 7. num. 16. Adde ex ipso ibi, quòd effectus æquiuocus, cuiusmodi est intellectio comparata ad speciem, esset perfectior sua causa. Secundò habitus non ponitur ad recipiendum, & maxime in subiecto satis disposito, quale est intellectus ad suam intellectiõnem, sed habitu vrimur cum volumus. Tertio, non fieret discursus, neque reflexio intellectus super suos actus, neque fierent intentiones Logicæ, quia intellectus non posset conferre vnum subiectum ad aliud; ex qua collatione tales intentiones fiunt. vide Scotum loco cit. vbi rationes illius sententiæ soluit num. 27. & 37.

Intellectum non esse merè passiuum.

b Aij

b *Aly ponunt quod sunt sicut*, &c: Actum intelligendi, & sentiendi non distingui à specie tenentis. *Egid. quodl. 3. quæst. 12. & 13. Venetus 2. de Anima, text. 60. Nyphus lib. de sensu contra Landunum. Caietan. 2. de Anima, cap. 5. Gabr. 3. d. 14. quæst. 1. Ioan. de Ripa apud Capreolum ibi; quidam tamen horum de sensu loquuntur, sed eadem est de intellectu ratio.*

14. Hanc refutat Doctor quinque rationibus claris, & efficacibus; & idem prætat 1. d. 3. q. 7. num. 16. & 18. Quibus adde, quod ex Philo. 2. de Anima, text. 118. sentire est quoddam pati; vbi & text. 138. 149. habet expressè, quod species causatur à sensibili; ergo non est actus; quia respectu actus, potentia est actiua, respectu speciei non.

Potentia esse actiua.

c *Dicendum ergo, quod potentia*, &c. Hæc est sententia communis, & vera, potentias animæ esse actiuas respectu suarum operationum, quam conclusionem probat Doctor 1. d. 3. quæst. 7. n. 20. & ex impugnatione duarum sententiarum præcedentium, efficaciter probatur; & hic adducit optimas rationes pro ea, & est expressè Aristotelis 2. de Anima, cap. 2. vbi ait, animam esse principium intelligendi, & patiendi, sicut & vegetandi, non immediatè, sed per potentias suas.

Sed contrà, ex eodem Aristotele lib. 3. text. 5. vbi ait intellectum esse puram potentiam, & non esse aliam eius naturam, quam quod possibilis sit. Respondetur, etsi versus Argyropili sic habeat, Philoponum, Themistium, & Perionium aliter vertere. Verùm, sustinendo illam versionem, tamùm vult intellectum sine speciebus esse puram potentiam, non simpliciter; sed in genere intelligibilitatis; vnde subdit, nihil est actiuorum, quæ intelligit, scilicet donec infortetur speciebus, vide Scotum 1. d. 3. quæst. 7. n. 38.

Intellectus est pura potentia: exponitur.

15. Sensus est actiuus actus, sed passiuus tantùm ad speciem.

Obiicies secundò ex eodem Aristotele, quia 2. de Anima, cap. 1. absolutè vocat sensum passiuum. Respondetur, comparatè eum ad obiectum, non ad operationem. Secundò, tam sensus, quam intellectus dicitur passiuus; quia patiuntur tantùm in receptione specierum, & quatenus operationes eliciunt, non eatenus operantur; sed quatenus recipiunt eas, vt habet Doctor 4. d. 12. quæst. 3. ad 5. & 1. d. 3. quæst. 7. num. 37. quo sensu dixit Philosophus intelligere esse quoddam pati, vide Doctorem 1. d. 3. quæst. 6. ad 4. & quæst. 7. num. 37.

Intelligere est quoddam pati, exponitur.

Potentia, & species simul efficiunt operationes.

Igitur iuxta Scotum, tenendum est principium integrum productiuum operationum, esse potentiam, & speciem simul. Ita habet 1. d. 3. q. 7. num. 20. & est Aristotelis locis citatis, & August. ibi ab ipso citati 9. Trinit. cap. ult. ibi: *Liquidò tenendum rem, quam cognoscimus, generare in nobis notitiam sui, quod ab vtroque* (obiecto scilicet, & potentia) *notitia pariatur.* & 11. Trinit. cap. 2. *Ex re visibilibus fit visio, non tamen ex sola.* Idem habet D. Thom. 1. par. quæst. 14. art. 2. & quæst. 54. art. 2. licèt locis antea citatis, totam actiuitatem tribuat, vt videtur soli speciei.

16. Mouens vniū passum, non idèd mouere potest omne passum eiusdè rationis.

Ad primum istorum dicendum, &c. Contrarium huius videtur habere Doctor 2. d. 9. quæst. 2. num. 15. vbi ex hac propositione; *Quod est motiuum respectu alicuius passi, tale est respectu omniū passi eiusdem rationis*; infert Angelum sicut potest in se producere intellectiōem, ita & in alio Angelo; hîc autem videtur oppositum habere; sed non habet, quia in secunda solutione, dicit id fallere in potentia sensitua; & hoc, vt puto, quia non est applicata nisi sibi. Si dicas; ergo intellectus Scoti oper. Tom. I. I.

Actus humanus poterit intellectiōem in alio homine producere. Respondetur, pro hoc statu dependet à suis phantasmatis, quæ non inouent nisi ad operationes in eodem supposito, & à multis actiōibus impeditur, quæ ei conuenirent secundùm se, non minùs quàm Angelo; vt motus non organicus, quem secundùm se exercere potest anima, vt habet Doctor 4. d. 10. q. 7. & fusiùs d. 49. quæst. 14. & alia huiusmodi.

QUESTIO XIII.

Verùm de intentione Philosophi fuerit ponere intellectum agentem aliquid animæ nostræ, vel potius substantiam separatam?

Aristot. 3. de Anima, cap. 5. text. 18. Auer. libello de beatid. anima, cap. 5. Auic. 9. Metaph. cap. 4. & lib. natur. par. 5. Alen. lib. 2. de Anima, cap. 20. Philop. 3. de Anima, cap. 5. Simplic. 2. de Anima, cap. 2. quæst. 7. art. 2. D. Thom. 1. par. quæst. 79. art. 3. Alensis 2. p. quæst. 69. memb. 2. Gandau. quodl. 8. quæst. 12. Heruz. in 2. dist. 17. q. 2. Capreol. in 4. dist. 49. quæst. 4. Ferrar. 1. cons. Gent. cap. 76. Conimb. 3. de Anima, cap. 5. quæst. 1. art. 1. & 2. Auer. tom. 2. Phil. quæst. 58. sect. 6.

1. I D E T V R aliquibus secundum Philosophum esse aliquid animæ nostræ, vt patet per rationes Thomæ in secundo contra Gemiles, cap. 77. & 78. sed contrarium videtur aliis esse de intentione Philosophi. Quod probant sic: Actiuum, & passiuum quæ non sunt vniuoca, non sunt eiusdem naturæ; sed intellectus actiuus, & possibilis non sunt vniuoca secundum Philosophum; quia agens est incorruptibilis, passiuus intellectus, est corruptibilis; ergo, &c.

3. de Anima, c. 5. text. 20.

Præterea, nunquam ars, & materia, vel lumen & color, sunt eiusdem naturæ; sed intellectus agens comparatur ad intellectum possibilem animæ nostræ, sicut ars ad materiam, & sicut lumen ad colores, secundum Philosophum 3. de Anima, text. 17. ergo, &c.

Præterea, substantia nobilior habet nobiliorem operationem: intellectus agens est nobilior possibili, secundum Philosophum in 3. igitur habet nobiliorem operationem; sed abstrahere quod attribuitur agenti, non est ita nobilis operatio, sicut intelligere, quod attribuitur possibili: igitur habet operationem nobiliorem quàm abstrahere, scilicet intelligere; & per consequens est quædam substantia intellectiua separata ab intellectu possibili.

Præterea, Philosophus in 3. text. 18. & 19. dicit quod est semper in actu separatus, & immixtus, &c. certum est autem, quod anima nostra non est semper in actu intelligendi; igitur non est aliquid animæ nostræ secundum Philosophum.

2.

Dicunt ergo illi, quod Philosophus per rationem positam in 3. de Anima non intendit probare, quod in anima nostra sit aliquis intellectus agens tanquam pars eius; sed quod est in ea, sicut mouens in moto, non per essentialiter, sed per influentiam, vel quantum ad eius operationem, ad quam concurrit intellectus agens; & hoc tali ratione: Quando potentia reducitur ad actum, ad istum actum concurrit & agens,

& patiens; sed anima de potentia intelligente fit aliquando actu intelligens: igitur ad actum intelligendi non tantum sufficit intellectus possibilis, sed requiritur intellectus agens.

2. *Physic.*
text. 70.

Præterea, agens, & materia nunquam coincidunt; intellectus agens, & passibilis sunt sicut agens, & materia secundum Philosophum: igitur non sunt eiusdem naturæ partes secundum essentiam, sed tantum, ut dictum est, per influentiam; sicut mouens est in moto, sic intellectus agens est in anima.

3.
1. *Ethic.*

Alij dicunt quod est habitus principiorum: quod sic potest intelligi; quia sicut habitus est quo quis utitur, cum voluerit; ita intellectus agens est, quo homo utitur respectu possibilis, cum voluerit se ad intellectum possibilem conuercere. Vel sic potest intelligi; quod sicut ynum contrarium, scilicet perfectius, dicitur *habitu* respectu imperfectioris, quæ dicitur *privatio*, sic intellectus agens, qui est perfectior, dicitur actus respectu possibilis.

Item, dicit quod lumen facit potentiam colores, actu colores; cuius contrarium videtur Philosophus innuere 2. *de Anima*, text. 72, 73.

Lumen facit
colores actu.

Dicendum, quod sicut appropinquans agens ad patiens dicitur agere, vel disponens materiam vltimatè dicitur informare; quia statim sequitur actio, vel informatio; sic lumen dicitur facere colores actu, id est, actu visibiles in quantum disponit medium; quo facto color statim potest mouere visum, & color sic mouens visum, est actu color, non quidem actu primo tantum, sed etiam actu secundo. Item, ex litera Philosophi in illa parte, *quoniam in omni mouente*, &c. volunt aliqui, quod non mouet seipsum; quod per rationem Philosophi patet.

RESOLVTIO.

Intellectum agere in seipsum de quo 1. d. 3. q. 7. num. 5. & 27. Item, agentem, & possibilem realiter minime distingui. 2. d. 3. quæst. 10. Sed melius 2. d. 16. & quodlib. 15. art. 1.

4.
Nihil se mouet ad actum primum, sed bene ad secundum. 1. d. 3. q. 7. n. 27.

3. *de An. c. 5.*

^a Dicendum igitur, quod mouens ad actum primum, quod est generans, realiter differt à moto, quia nihil generat seipsum; sed ad actum secundum potest aliquid mouere seipsum, sicut graue seipsum mouet ad *vbi*, licet non ad formam substantialem grauis; sic etiam intellectus, & voluntas mouent se ad actus suos; modò ita est secundum Philosophum, quod intellectus agens mouet intellectum possibilem ad actum primum, non tamen ad actum secundum; idèd realiter differunt seipsis; & idèd si intellectus possibilis est aliquid animæ nostræ, oportet ponere intellectum agentem substantiam separatam, secundum ipsum; & huic concordat sacra Scriptura, quæ ponit Deum ipsum, esse illud lumen quod ponit Aristoteles intellectum agentem, vnde Ioannis primo, *Ipse est qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, & in Psalmo 4. *Multi dicunt, quia ostendit nobis bona*, & respondet, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, &c.

Alij dicunt tamen, & probabiliter, quod intellectus agens, & possibilis non differunt re, sed ratione, vel officis: quia intellectus, ut eliciens

actum intelligendi dicitur agens; ut recipiens autem, dicitur possibilis. Dicuntur autem duæ potentie à Philosopho, sicut scientificum, & ratiocinatum, dicuntur duæ potentie diuersæ genere, quæ tamen sunt idem re, ut dicunt, sed differunt ratione, secundum quod eadem potentia considerat necessaria, & contingentia; & istæ ratio superior, & inferior secundum Augustinum.

ANNOTATIONES in quæstionem decimamtertiam.

^a Dicendum igitur, quod mouens, &c. Clarè constat prima pars resolutionis, nempe aliquid agere in seipsum, sicut, cum aqua reducit se ad frigiditatem, & cum Angelus se mouet: verum est nihil agit in se actione vniocà, id est, inducendo in se formam eiusdem rationis, cum illa per quam agit, sed bene actione æquiuocà, id est, quando non agitur per formam eiusdem rationis, cum illa, ad quam agitur; ut in exemplo. Neque sequitur hinc, aliquid esse simul in potentia, & in actu respectu eiusdem; sed agens est virtualiter tale in actu, quale est patiens formaliter in potentia, ut in exemplo. Vide de hoc Scotus 1. d. 3. quæst. 7. ad 1. pro 2. opin. & 2. d. 3. quæst. 8. ad 4. & d. 2. quæst. 10. ad 2. & d. 2. 5. quæst. 1. ad 1.

Obiiciunt duo loca Aristotelis ex 8. *Physic. text. 30. & 7. text. 1.* 2. quorum primo dicitur, quod mouens se, habet duo: alterum mouens, alterum motum. Secundo dicitur quod nihil mouet se primò. Responderetur, cum Scotus citato, ly *primò* dupliciter sumi: primò, ut idem sit quod per se totum, id est, non secundum partem, & sic accipitur 5. *Physic. text. 2. & 6. Physic. text. 44.* vbi dicitur, quod mouetur in aliquo tempore primò, moueri in quolibet illius temporis. Secundo, accipitur *primò*, ut dicit causalitatem præcipuam, sic *primò* Poster. in diffinitione vniuersalis.

Quando ergo dicit Aristoteles, quod nihil mouet se primò, loquitur de hac duplici primitate totalitatis, & causalitatis, & respectu corporis: nam si mouetur primitate totalitatis, cum motio sit homogenea, non conuenit toti, nisi singulis partibus conueniat, ac per consequens, si pars quiescit, totum quiescit: at secundum primitatem causalitatis præcisæ, si corpus se mouet, non cessabit motus, quiescente parte, alioquin causalitas præcisæ non conueniret toti. Verum ergo est, quod nihil se mouet primò vtrâque primitate, motione corporeâ; bene tamen alterâ primitate, quomodo graue mouet se primò; quia quælibet eius pars mouet, & mouetur: quod fusè prosequitur Scotus supra; sed in motione spiritali, de qua agitur, non currit argumentum.

At dices sensationem esse motionem corpoream. Responderetur sensum mouere se primò, sicut graue primitate totalitatis; quia quælibet pars eius mouet & mouetur: at non mouet se primò primitate causalitatis, sicut nec graue; quia non conuenit illa motio sensui, ut distinguitur à suis partibus.

Ad aliud, quod alterum est mouens, alterum motum. Responderetur id contingere tantum in motione locali, vel vbi partes sunt heterogeneæ, vel motio organica. Ita Scotus 2. d. 2. quæst. 10.

5.
Aliquid agit in se, sed non vniocè.

6.
Moueri per se primò, dupliciter sumitur.

Quomodo sensus mouet se primò.

7.

Circa secundam partem, Græci quidam putant intellectum agentem & possibilem esse substantias separatas. Ita Theophrastus, & Themistius 3. de Anima. Arabes quidam putant intellectum agentem esse aliquam substantiam separatum, ut Auempaces & alij, quos refert Albert. 3. de Anima, tract. 2. cap. 4. Auertōes 3. de Anima text. 5. 20. 21. Auicenna 9. Met. cap. 4. vult vltimam Intelligentiam, quæ præfidet spheræ actiuorum, & passiuorum esse agentem, quæ gubernat animas nostras, & 6. Natur. par. 5. cap. 5. ait eam influere species in animas. Fauet Aristoteles 3. de Anima, text. 19. & 20. vbi ait intellectum agentem passione vacare, & separabilem, cum sit substantia actus, Alex. 2. de Anima, text. 20. 21. idem iudicat secundam mentem Aristotelis.

Qui putant intellectum agentem esse separata substantiam?

Durand. & Albertus negant intellectum agentem.

8.

Intellectus est homini intrinsecus.

Plotinus (vt referunt Conimbr. 3. de Anima, c. 5. quæst. 1.) tenet agentem, & possibilem esse duas substantias, & illam semper intelligere, hanc aliquando ociari. Alij omnino negant dari intellectum agentem, ita Durandus 1. d. 3. q. 5. & alij, quorum meminit Albert. in summa de homine q. 3. de intellectu agente.

Anima est forma homini.

Animam esse formam homini est de fide.

9.

Dicendum est primò, contra Philosophos illos, intellectum esse intrinsecum homini. Ita D. Thom. 1. part. quæst. 75. art. 2. Scot. 4. d. 45. quæst. 2. num. 11. vbi reiciit rationes D. Thom. Probatur ratione Scoti; homo formaliter intelligit vniuersale, & entia rationis, & experitur se reflectere super suos actus; sed hæc conuenire nequeunt cognitioni sensitiuæ; ergo habet cognitionem spiritualementem: ergo anima est eius forma, alioquin non esset capax illius intellectiois; vterius, ergo intellectus est illi intrinsecus, alioquin actus non esset vitalis. Secundò, illud est forma hominis quo constituitur in specie. Tertio, si tantum assisteret vt motor, corpus non esset viuum. Quarto Aristoteles 2. de Anima, cap. 2. demonstrat animam esse actum corporis; quia ipsa viuimus, mouemur, & intelligimus. Idem habet 12. Met. cap. 3. vbi ait causam formalem aliquando manere sine suo effectu; vt in anima rationali, & 2. de Anima, cap. 1. ait omnem animam esse formam; siue hoc ratione demonstratur, siue non; scilicet animam esse formam hominis: saltem id de fide est, quia definitur in Vienen. Cõcil. Clem. vn. 5. Porro, de sum. Trinit. & in Lateran. sess. 8. sub Leone X. & antea in Lateran. sub Innoc. I I. & habetur cap. Firmiter, de sum. Trin.

Quod si dicas, ista nihil probare de intellectu agente: verum est non esse definitum, talem dari, neque species ab aliquo intrinsecò principio fieri; certum tamen est intellectum agentem esse potentiam animæ; & habetur ex Aristotele 3. de Anima, cap. 5. Cuius ratio est, quia cum anima ab intrinsecò sit intellectualis, debet habere ab intrinsecò necessarium ad intelligendum, nempe species, & consequenter principium eorum; quam rationem prosequitur D. Thom. 1. part. quæst. 79. artic. 4. Scot. 1. d. 3. quæst. 6. num. 10. & 2. d. 3. quæst. 11. Secundò, si species fierent ab aliqua Intelligentia, non egeret phantasmate. Tertio, ad species sensibiles non ponitur aliquid extrinsecum principium; ergo, &c.

Ad locum Aristotelis in oppositum, variæ sunt expositiones, sicut & variæ translationes. D. Thom. & alij exponunt substantiam actus, id est, secundum essentiam, agens est actus, seu potentia actiua; & eatenus dicitur passione vacare, quia non concurrat ad intelligendum vt reci-

piens, sed vt agens; sed verius est ex hoc textu agentem non condistingui contra possibilem, sed contra potentias sensitiuas, vt ibi exponunt Conimbricenses; quia vterque intellectus separabilis est, & immixtus, scilicet corporeis organis & passione vacat corruptiuâ. Vnde quando text. seq. 20. ait separatus verò, id solum est immortale perpetuumque, &c. intellectus verò passiuus extinguitur. In prima parte per separatum, vtrumque intellectum comprehendit, & per intellectum passiuum, qui corrumpitur, phantasmam intelligit, quæ intellectus dicitur; quia intellectui ministrat, & rationem participat, à qua & dirigitur ex 1. Ethic. cap. ult. & 1. 6. cap. 7. & sic exponit ipse D. Thom. hunc locum, & conuenit Scotus 4. d. 45. quæst. 1. ad 3. Falluntur ergo auctores penultimæ sententiæ, asserentes Philosophum posuisse, quod intellectus agens mouet possibilem ad actum primum, neque id ex eo probant illo textu. quoniam in omni mouente, vt explicui num. 1. & 2. Ad locum Ioan. ibi citatum, illuminat Deus omnem hominem, naturaliter dando intellectum, & supernaturaliter dando principia huius ordinis aliquo modo proximè, vel remotè in se, vel in alijs; de quo non est huius loci agere. Per idem ad illud ex Psalmo 4. intellectus est lumen quo Deum naturaliter cognoscimus.

Intellectus passiuus extinguitur.

Quomodo Deus illuminat omnem hominem?

10.

Reijcitur Plotini sententia.

Dicendum secundò, falsam esse sententiam Plotini, quia præter materiam, & formam, ponit duas substantias in homine, quod merum est figmentum. Secundò, aliz substantiæ necessarij sunt formæ informantes, vel naturæ completæ; & neutrum potest dici. Tertio, chimæra est, & contra experientiam, non cessare ab actu intellectum agentem.

Dicendum tertio, contra Durandum, dati intellectum agentem, sit Aristoteles citatus, cuius ratio id probat, & sequitur Schola Theologorum & Philosophorum. D. Thom. 1. part. quæst. 79. art. 3. 4. Alen. 2. part. quæst. 69. num. 2. Scotus locis iam citatis; an autem distingatur à possibili, (quod fortè tantum negauit Durandus) postea dicam.

Dicendum quarto, pro secunda parte conclusionis huius quæstionis, agentem & possibilem non distingui realiter. Ita Scotus 2. d. 16. vbi negat potentias animæ inter se, vel ab anima distingui realiter, & quodl. 15. artic. 1. vbi in particulari, vt probabilius tenet, vtrumque intellectum esse idem realiter. Sequuntur Maior 2. dist. 16. quæst. vn. Abul. Exod. 23. q. 70. Nyph. lib. 1. de intellectu tr. 4. cap. 21. Tol. tract. 3. de Anima, quæst. 20. Conimbr. 3. de Anima, cap. 5. quæst. 1. vtramque partem probabilem putant. Ratio huius est, quia pluralitas est fugienda, nec sine necessitate virginti, admittenda, 1. Physic. sext. 50. & 3. Physic. text. 48. & 3. de Anima, text. 60. Hic autem omnia quæ attribuntur agenti, possunt conuenire possibili; idè sunt vna realis potentia, sed propter diuersa munia, diuersis nominibus appellata.

Intellectus agens & possibilem non distinguuntur realiter.

D. Thom. 1. part. quæst. 79. artic. 7. & 2. dist. 17. quæst. 2. artic. 1. oppositum tenere videtur; & sequuntur eius discipuli. Fundantur in quibusdam locis Aristotelis cap. 4. & 5. lib. 3. de Anima, sed tantum hæc probant intellectum nostrum habere varia munera, & quatenus cum phantasmate elicit species, vel cum specie operationem, dici agentem, & quatenus recipit operationem, dici possibilem: danda tamen est distinctio formalis inter vtrumque intellectum, vt illa loca facilius soluantur.

11.

Agens in possibilem, differunt formaliter.

Non repetio cuius fuit illa opinio, quam refert hîc Scotus, scilicet intellectum agentem esse habitum principiorum. Meminit eius D. Bona. 2. d. 2. q. 4. art. 2. *quæst. 4.* Albert. *summ. de homine q. an detur intellectus agens?* sed cuiuscumque sit, falsa est; quia habitus principiorum, ut tenet Scotus 2. d. 3. q. 9. *quæst. 2.* siue sit ipse intellectus, siue aliquid in eo productum, respicit tantum principia practica, eliciens circa ea, dictamina, quibus recta voluntas conformatur, ut *Omne malum est fugiendum*; sicut *Conscientia est habitus conclusionum practicarum, quibus conformanda est electio recta.* At intellectus agens circa omnia intelligibilia versatur producendo species, vel operationes; non est igitur habitus principiorum. Alij cum Henrico, quem Scotus loco citato refutat, ponunt habitum principiorum in voluntate: in qua sententia clarè patet non esse intellectum agentem. Fortè illa sententia fundatur in eo quòd Aristoteles 3. *de Anima, text. 18.* vocat intellectum agentem, habitum. Sed hoc nihil est, quia loquitur de habitu largè, & comprehendit omne id, quod est principium agendi in anima; quo sensu species sunt habitus, ex Scoto 1. d. 3. q. 6.

Quid est habitus principiorum? & quid conscientia?

12. *Species dicuntur habitus.*

Non soluit Doctor argumenta initio quæstionis posita, quasi innuens nihil esse certum de intentione Philosophi, in quo posuerit intellectum agentem. Placuit ergo illa solvere, quatenus faciunt contra ea, quæ dicta sunt.

Ad primum iam responsum est secundum Aristotelem, utrumque intellectum esse incorruptibilem; & quando ait intellectum extingui, loquitur de phantasia.

Ad secundum, etenim intellectus agens est ars respectu possibilis, quatenus hic est veluti tabula rasa, donec excipiat species ab illo, quibus quasi artificiosè depingitur; neque hinc sequitur distinctio realis, sed ad summum formalis.

Ad tertium, fateor *intelligere* esse nobiliorem effectum abstractione specierum; sed uterque conuenit eidem intellectui: sicut calefacere, & ignire, eidem igni; etsi non respectu eiusdem, quoad extrinseca.

Ad quartum iam dixi utrumque intellectum esse posse separatum, & neutrum esse immixtum corporeis organis.

Ad quintum. Respondetur cum Scoto 1. *dist. 3. quæst. 7. num. 29.* materiam nudam, & efficiens non coincidere, secus est de materia secundum quid, quale est subiectum; constat enim quòd passio accidentalis prædicatur de subiecto per se secundo modo, & non possit prædicari per se, nisi subiectum esset eius efficiens, quia solum ratio causæ materialis non facit necessitatem, ut hoc dicatur per se de illo.

Quando materia coincidit cum efficiente?

QUESTIO XIV.

Utrum species maneant in intellectu, cessante actu intelligendi?

Aristot. 3. *de Anima, text. 18. 37. & 38.* Auic. 6. *Natural. p. 5. cap. 6.* August. 10. *Confess. cap. 8.* Magister 1. *sent. dist. 3.* D. Thom. 2. *cont. Gent. c. 74. & 1. p. q. 79. art. 6. & de verit. q. 10 art. 2.* Durand. 2. *dist. 3. q. 6.* Bacon. 9. 2. *Prolog.* Henric. *qu. dist. 4. quæst. 7. & 8.* Godfred. *quodl. q. 15. & quodl. 13. q. 5.* Gonimbr. 3. *de Anima, c. 5. q. 3. art. 2.*

1.

VIDE TUR quòd non: quia omnis qualitas mansua in intellectu, dispones eum ad intelligendum, est habitus intellectiuius, per de-

functionem habitus, qui est de difficili mobilis disponens potentiam ad agendum; sed species disponit intellectum ad intelligendum; si ergo est mansua cessante actu, est idem quod habitus intellectiuius. Hoc autem patet esse falsum; per inductionem in habitibus intellectiuius, qui sunt sapientia, intellectus, ars, & prudentia. Item, patet per rationem, quia species præcedit actum intelligendi; habitus autem sequitur.

Præterea, si species vnius obiecti maneret cessante actu, eadem ratione species alterius; sed impossibile est plures species simul manere in eodem subiecto, quia, cum species assimilentur figuræ secundum Philosophum 2. *de Anima*, sequeretur quòd idem subiectum possit configurari diuersis figuris, & ad diuersa obiecta, quod falsum est: igitur, &c.

Contrà, quando aliquid de potentia essentiali reducitur ad potentiam accidentalem, oportet quòd hoc sit per aliquid sibi formaliter impressum, quòd habet rationem actus primi, quòd tantum est in potentia propinqua ad sensum; sed cessante actu intelligendi, intellectus est in potentia accidentali ad intelligendum, non autem essentiali tantum, sicut erat ante *intelligere*; igitur habet speciem sibi impressam, vel saltem expressam.

SCHOLIUM.

Sententia quæ videtur Auicennæ. species non manere post actum in intellectu; & reijciuntur rationes D. Thom. contra eam. Vide Doctorem 1. d. 3. q. 6. à n. 23.

DICENDUM, quòd secundum aliquos opinio Auicennæ 6. *naturalium, part. 5. cap. 6.* est, quòd species non sunt in intellectu nostro, nisi quando actu considerat, per hunc modum, quòd quando intellectus noster convertit se ad intelligentiam separatam, tunc tantum intelligit; quia speciem ab ea recipit. Et ratio huius est, quia quando potentia est de se cognoscitiua, non requiritur in ea species, nisi præsentè obiecto; sicut quia organum sensus de se non est organum cognitiuum, idè est in eo species, etiam absente sensibili; sed intellectus noster est de se potentia cognoscitiua, idè non indiget specie, nisi præsentè intellectiui scienter existente. Si autem arguatur: in anima est aliquis habitus, vel potest esse; habitus autem est quo quis utitur, cum voluerit; sed præsentiam obiecti non habet cum voluerit; igitur absente obiecto adhuc potest manere habitus scientiæ; hoc autem non est sine specie intelligibili: ergo, &c. Item, si præsentè obiecto tunc tantum esset præsentè species, cum acquirere speciem sit addicere, semper homo addiceret, cum intelligeret actu; hoc autem est falsum.

2. *Opinio Auicennæ.*

1. *Ethic. & 2. cap. 5.*

Respondent ad hoc, quòd ex frequenti conuersione intellectus nostri ad ipsam intelligentiam, generatur in anima nostra quædam habitus, vel facilitas ad intelligendum, quæ vocatur habitus: non oportet tamen quòd talis facilitas in sit ei per speciem remanentem absente obiecto. Contra ista sic arguit D. Thomas:

Contra primum sic: Intellectus recipit speciem ab intelligentia separatâ: ergo frustra anima vniretur corpori. Quod probat sic: corpus est propter animam, non autem propter esse eius; quia potest

3. 1. p. q. 79. art. 6. & q. 54. & 55 & 2. contra c. 74.

potest esse sine corpore: igitur propter eius operationem, quæ est intelligere: sed si posset anima intelligere per conuersionem ad Intelligentiam separatam, non indigeret cognitione sensitua, quæ fit per organa corporalia ad intelligendum; & per consequens, frustra daretur sibi talis cognitio, quæ fit mediante corpore, & frustra vniretur corpori, hoc est inconueniens: igitur, &c.

Contra principale sic: Receptum est in recipiente per modum recipientis; sed intellectus est potentia receptiua multo nobilior sensitua, & ad nobilitatem pertinet recipientis recepta conseruare; sensitua potentia referuat species sensibilem, etiam in eorum absentia, vt experimento patet in memoria, & phantasia: igitur, &c.

Sed videtur, quod istæ rationes non concludunt; prima non valet, quia secundum illam, sequeretur quod post resurrectionem anima frustra vniretur corpori, quia intelliget tunc perfectius quam modò; & tamen non orietur sua intellectio à cognitione sensitua; non igitur corpus, vel cognitio sensitua est propter intellectiõnem.

Dico igitur, quod anima vnitur corpori, vt constituat eorum perfectius, quam si esset sola; quia est pars tantum, non autem corpus sibi vnitur propter operationem, vt supponunt. Similiter propter hoc vnitur sibi corpus, vt per sensus corporeos cognoscat singularia; sed per conuersionem ad Intelligentiam separatam cognoscit vniuersalia, vt diceret Auicenna. Ratio etiam secunda non valet, quia eadem ratione sequeretur, intellectus scilicet est nobilior & durabilior quam sensus; igitur intelligere est firmitus in intellectu, quam sentire in sensu. Similiter intellectus est firmior ligno; igitur firmitus retinet speciem, quam lignum figurat; quæ falsa sunt.

Dicendum est ergo, quod opinio Auicennæ fuit, aliquas species esse in intellectu, etiam cessante actu; dicit enim quod in intellectu sunt species ipsum decorantes; & subdit quod cum intellectus recipit aliquam speciem ab imaginabilibus, nõ recipit aliam eiusdem speciei. Sed ad modum positionis suæ videndum, sciendum quod ponit duplicem conuersionem intellectus, vnam ad sensibilia, à quibus recipit species intelligibiles, quæ sunt singulares respectu intellectus, quem informant; & vniuersales respectu singularium, quæ vniuersaliter repræsentant. Aliam conuersionem ponit respectu Intelligentiæ separatæ, à qua etiam recipit species; sed illæ non manent, nisi ad præsentiam influentiæ illius, vel intellectus agentis, quod idem est, secundum ipsum; quia ipse Deus est lux illa, quæ illuminat omnem hominem venientem in bonum mundum, &c. Sicut igitur lux ærem illuminat, & ad eius præsentiam tantum manet lumen in ære, sic secundum ipsum illa lux, quæ Deus est, vel Intelligentia separata, illuminat de necessitate naturæ animam nostram se ad animam conuertens, suæ lucis speciem imprimendo præsentem actu animæ, & obiecto. Si autem arguatur sic contra eum: Aut illæ species sic influxæ ab Intelligentia, & causatæ à sensibilibus, sunt eiusdem speciei, aut non; si eiusdem, altera earum superfluit ad intelligendū: si alterius, species influxæ non valet ad intelligendum inferiora, nec est conuerso. Diceret ad hoc, quod vtræque sunt eiusdem speciei, non tamen superfluit influxæ; quia per eas vigorantur species aliæ, vt per ipsas intellectus intensus, & clarius possit confirmari in intelligendo.

Speciem manere cessante actu in intellectu, de quo fusè Doctor 1. d. 3. quæst. 6. num. 2. 3. & seqq.

Respondeo, quod species potest manere, cessante actu. Quod probatur sic: quod est causa alterius, & prius naturaliter eo, non tamen necessaria, potest esse sine effectu; sed species intelligibilis est causa prior actu intelligendi, nec est necessaria; quia quod est formale principium intelligendi, id est, quod eliciatur actus intelligendi, siue sit intellectus, siue species, est liberum per participationem, causalitate, ne scilicet producat effectum: ergo non est causa necessaria producendi effectum; intelligimus enim cum volumus, vt dicitur 2. de Anima, text. 60. Potest enim liberum per essentiam, scilicet voluntas impedire liberum per participationem à sua causalitate, ne producat effectum suum; ergo species potest esse sine actu.

Præterea, principium formale potest esse in actu sine actione, sicut actus primus sine secundo; quia potest impediri actus secundus; species autem est formale principium intelligendi in intellectu: ergo, &c.

Præterea, quod est perfectionis in potentia inferiori, debet esse in superiori potentia: sed perfectionis in imaginatiua potentia est habere obiectum præsens in sua specie, absente obiecto reali extrinseco. Quod patet, quia in hoc excedit potentias sensitivas particulares, & exteriores: igitur potentia intellectiua potest habere obiectum in specie, remota eius actuali consideratione.

Præterea, aliquid potest reduci de potentia essentiali ad accidentalem sine actu; sed per speciem informantem intellectum, reducitur de potentia essentiali ad intelligendum ad potentiam accidentalem.

Ad primum in oppositum, dicendum quod species potest dici habitus, largè sumendo habitum pro forma, vt est principium operandi, prout distinguitur habitus à priuatione, & à dispositione, se tenente ex parte materiæ, quæ est de difficili mobilis; non tamen oportet quod sit habitus intellectiuius numeratus 6. *Ethic.* vt ratio procedebat; quia si species sit formale principium intelligendi in intelligente, concurrat ad substantiam actus; habitus autem scientiæ, vel alius ibidem nominatus non concurrat ab substantiam actus, sed tantum ad modum: habilitat enim potentiam ad bonè, vel malè operandum; idèd species non est talis. Si autem sit species tantum repræsentatiua obiecti, non autem informant potentiam agendi, nec impressa, sed expressa; adhuc non oportet quod sit habitus scientiæ, vel alius de prædictis; quia species, scilicet talis, non disponit potentiam ad operandum, nec ad modum operandi, sicut habitus talis, qui est scientia, vel alius, qui est dispositio perfecti ad optimum, sed tantum est affixa potentia, loco obiecti repræsentans ipsum.

Ad aliud, dicendum quod non est simile de specie, & figura corporali; figura enim cum sit forma realis, non comparitur secum aliam. Species autem est figura spiritualis, & non habet esse tale in anima, quale habet esse obiectum in re extrâ, vt dictum est supra, & idèd secum comparitur aliam speciem, secundum Augustinum 9. de Trinitate.

Homo post resurrectionem intelligit sine phantasmate. vide Doctorem 4. d. 45. q. 2. n. 14.

4.

Explicatur sententia Auicennæ.

5.

Perfectionis est conseruare species.

6. Ad primum.

Species quo sensu habitus? Scot. 1. d. 3. q. 6. n. 29.

Scot. 1. d. 1. q. 1.

Ad secundum.

Sic 1. d. 3. q. 6. n. 29.

ANNOTATIONES
in quaestionem decimamquartam.

7.
Species qui
negent.

^a **D**icendum, quòd secundum aliquos, opinio Auicennæ &c. Species in vniuersum negant, præter quosdam antiquos Philosophos. Durand. 2. d. 3. quæst. 6. Bacon. quæst. 2. Prol. Goffred. quodl. 9. quæst. 19. & quodl. 13. quæst. 5. Henric. quodl. 4. q. 7. 8. Sed in hac quaestione supponitur eas dari. Quod fusè probat Scotus 1. dist. 3. quæst. 6. à num. 5. & est communis consensus DD. Alenf. 2. part. quæst. 24. memb. 2. & 3. D. Thom. 1. part. quæst. 5. art. 5. D. Bonau. 2. d. 3. art. 2. quæst. 1. Ricc. ibi art. 5. quæst. 2. & August. 1. Trin. cap. 2. dicit ingenij tardioris esse de his dubitare.

Sed hoc supposito, D. Thom. & alij tribuunt Auicennæ, quòd negauerit species manere, cessante actu intelligendi. Quam sententiam duplici ratione impugnat D. Thom. Sed Doctor clarè ostendit impugnationem nullius esse momenti. Secundò explicat, & soluit Auicennam, quòd non negauerit omnes species manere post actum, sed tantùm illas, quas acquirit intellectus per conuersionem ad intelligentiam, manentibus speciebus, quas accepit à sensibilibus. Pro quo adducit varia loca Auicennæ 1. d. 3. q. 6. n. 24.

CONCLUSIO.

Species manere post actum intelligendi.

8.
Species manere post actum.

^b **R**espondeo, quòd species, &c. Resoluit cum communi, quam tenet D. Thom. 1. part. q. 89. art. 5. & 1. contra Gent. cap. 74. Species manere post actum intelligendi, probatque quatuor claris, & efficacibus rationibus. Idem habet August. 10. Confess. à cap. 8. & Magister 1. d. 3. Est etiam expressè Aristoteli 1. de Anima, cap. 5. vbi ait intellectum posse esse in actu primo line secundo, & lib. de Mem. c. 2. tenet dari memoriam intellectuam. Scotus 1. d. 3. quæst. 6. num. 26. pro eadem adducit ex Philosopho duo loca, vnum 2. de Anima, text. 15. & 55. quòd habens habitum scientiæ, est in potentia accidentaliter ad sciendum; quod est nullo intrinseco carere, vt exeat in actum, nisi ab aliquo extrinseco impediatur, vt ibi dicitur; id autem dicitur esse in potentia essentiali, quod caret concausa intrinseca. Alter locus est 3. de Anima, text. 18. 37. 38. vbi dicitur quòd intellectus potest esse sapiens de se; sed nequit sapiens esse si non habet obiecta sibi præsentia in esse intelligibili; quod fit per species. Alia duo loca Aristotelis adducit Scotus ad idem 4. dist. 45. q. 3. quibus probat dari memoriam intellectuam, quam ibi fusè probat dari. Vide ipsum etiam ibi quæst. 2. vbi probat animam separatam cognoscere quidditates, quas antea in via cognouit, quod aliter euenire nequit nisi ex conseruatione specierum.

Obiectiones contra conseruationem specierum soluntur.

9.
An opinio manet in anima separata?

Obiicitur pro opposita parte, primò. Habitus opinatiui non manent in anima separata; ergo neque species. Respondetur. Si illa anima non habet aliam notitiam perfectiorem de obiecto opinionis, incomparabilem cum opinione, quòd hæc manet; quia non est quare desinat esse.

Obiicitur secundò, species in anima separata

manent frustrà, quia non mouent nisi conuersione facta ad phantasma, & sicut ab hoc dependet in fieri, & ita in conseruari, & operari. Respondetur cum Scoto 4. dist. 43. quæst. 2. quòd tunc non essent frustrà, sed per eas posset anima intelligere, sicut antea, neque dependent in conseruari à phantasmate, sicut nec habitus ab actibus, quibus gignitur; neque etiam in fieri dependent ab eo, nisi quando anima est vnita, & pro hoc statu; vnde anima separata acquirit nouas species, vt habet Scotus ibi, sicut & Angelus, de quo agit 2. d. 3. quæst. 11.

At dices; non erit tunc vnde intelligere incipiat anima per tales species; quia non est recurrendum ad sensus particulares mouentes, neque ad phantasma efficacius mouens, quia ista non sunt. Respondetur cum Scoto, tunc inchoari intellectiõnem à specie efficacius mouente; quòd si æquales sint species, ab ea ad quam magis inclinatur potentia; neque fortè possibile est quin alterum horum adsit. Quomodo autem prima cogitatio sit in potestate voluntatis, dictum est supra quæst. 11. annot. 2. & videri potest Doctor 2. d. 42. quæst. 4.

Obiicitur tertio, 2. Corinth. 13. dicitur quòd scientia euacuabitur, ergo & species. Respondetur, tantùm vult Paulus quòd adueniente beatà scientiã, non erit necessarium ministerium sensuum ad scientiam, & quoad hoc cessabit scientia hinc acquisita. Ita D. Thom. ibi lect. 3. Magister, D. Bonau. Ric. Dur. & alij 3. d. 31. manebit tamen habitus, & species scientiarum. Vnde expedit vt ait Hieron. in prologo biblia, vt hinc discamus in terris, quorum scientia nobiscum maneat in caelis. Vide Scotum 4. d. 45. q. 1. vbi de hac re exactè tractat.

QUESTIO XV.

Vtrum intellectus noster sit immaterialis.

August. lib. de Trin. cap. 6. & in lib. Retract. cap. 56. Greg. 4. Dialog. cap. 6. & lib. 5. Moral. cap. 26. Damasc. lib. 1. fidel. cap. 12. Nyssen. in lib. de Officio hominu. cap. 4. & 15. D. Thom. quæst. 75. artic. 2. & 2. contr. Gent. 79. Iulius Scaliger exercitat. 307. num. 33. Conimbr. tract. de Anima, separata dist. 1. art. 3. Complur. dist. 16. de Anima q. 5. 2. vide Doctorem in disputat. q. 7.

REGVITVR quòd sic, secundum Commentatorem 3. de Anima, comm. 12. omne recipiens denudatum est naturã recepti; quia vt ipse probat, aliter idem reciperet seipsum, & esset mouens, & motum; sed intellectus noster intelligit formas existentes in materia, recipiendo earum species, vt vult Philosophus 3. de Anima, text. 17. 18. & 19. igitur, &c.

Præterea, oportet intellectum ad hoc quòd intelligat, recipere formas vniuersales & abstractas; sed si esset materialis, reciperet eas particulariter tantùm, & vt particulares: igitur, &c.

Præterea, anima est forma corporis aut secundum se totam; & sic nihil eius est materia; quia materia non potest esse forma alterius: aut secundum aliquid sui tantùm; illud autem dicimus animam, secundum quòd est forma; & ipsam recipiens dicimus animatum. Et hoc confirmatur sic; proprietas conueniens toti ratione vnius partis tantùm, & non alterius, non conuenit toti primò, vt patet 1. supra, & 7. Physicorum, text. 2. verbi gratiã, motus saltus, & progressiuus conuenit

Species non dependent in conseruari à phantasmate, nec de per se in fieri.

Vnde determinatur intellectus separatus ad primam intellectiõnem

10.
Qua scientia euacuabitur in patriâ

1.

uenit animali ratione animæ tantum, non autem ratione corporis, quod quatum est de se mouetur tantum deorsum, quia graue est. Similiter, motus deorsum conuenit animali ratione corporis tantum; & ideo neutrum eorum conuenit animali primo, sed informare conuenit animæ ratione formæ; & non ratione materiæ, quod oportet dicere, si sit compositio ex materia, & forma; & sequitur quod non sit primo actus corporis, quod est contra definitionem eius.

2. Præterea, si sit compositio, aut forma animæ est adæquata suæ materiæ, & sibi proportionata, aut non. Si sic, igitur non potest esse informare substantialiter; si non, igitur secundum unum gradum perficit materiam, & secundum alium corpus, id est, secundum gradum quo excessit materiam propriam: cum igitur anima separata nullum corpus perficiat, ille gradus ei superflueret. Præterea, operatio correspondet potentia; sed operatio intellectus nostri est immaterialis; quia est respectu obiecti immaterialis, scilicet vniuersalis, quod ut est obiectum intellectus, est immateriale; quia secundum Philosophum 3. de Anima, text. 12. sicut res sunt separabiles à materia, sic sunt intelligibiles: igitur, &c.

In oppositum.

Contra; secundum Boëtium, forma simplex subiectum esse non potest; anima autem est subiectum multis accidentibus: igitur, &c. Præterea, anima potest pati ab igne infernali, & recipere operationem propriam, quæ est principium patiendi.

SCHOLIUM.

Iuxta fundamenta Philosophi, atque aliorum asserentium ad pluralitatem indiuiduorum requiri materiam, probabile videri animam, & Angelum habere materias. Vide Doctorem 2. d. 3. q. 6. 7. & annotat. 3.

3. **R**espondeo, quod probabiliter potest dici, quod in anima sit materia, & secundum fundamenta Philosophi, & eorum qui ponunt contrarium; quorum vnum, quod pluralitas indiuiduorum in vna specie requirit materiam in illis indiuiduis: quod patet 12. Met. text. 49. vbi dicit quod non sunt plura prima mouentia cœlum in eadem specie, quia primum non habet materiam. Hoc etiam patet per aduersarios ponentes materiam principium indiuiduationis, sed in specie animæ rationalis sunt plura indiuidua, & ipsa à corpore separata: igitur, &c.

De hoc 2. d. 3. q. 4. 5.

Dices sic: contrarij dicunt quod anima bene habet materiam, quam perficit, vel quam est apta nata perficere, scilicet corpus; & ratione aptitudinis ad diuersa corpora perfectibilia, ipsa separata potest pluralificari, non autem habet materiam ex qua sit.

Prima ratio.

Contra eos; anima non est propter corpus, sed potius è conuerso: ergo nec distinctio & pluralitas animarum, est propter distinctionem corporum, sed potius è conuerso. Vnde Commentator 1. de Anima, & 7. Met. dicit, quod membra leonis differunt à membris cerui, quia differunt animæ eorum, & non è conuerso. Præterea, destructis fundamento, vel termino relationis vel non est relatio: sed inclinatio ista, aptitudo ad corpus est quedam relatio: igitur destructo corpore post mortem, non est talis in-

clinatio animæ ad corpus. Et confirmatur, quia entis ad non ens non potest esse relatio realis; relatiua enim sunt simul naturâ, anima separata est, non autem eius corpus, quod informauit: igitur, &c.

Præterea, si distinctio animarum esset tantum ex parte corporum, Deus non posset causare duas animas sine corporibus, si per corpora distinguerentur, nec etiam per inclinationem ad illa: igitur, &c.

Præterea, omnis forma respectiua præsupponit aliquid absolutum prius se, in quo fundatur; sed inclinatio illa ad corpora est quedam forma respectiua fundata in animæ essentia, quæ sic inclinatur: ergo essentia animæ est prior illâ inclinatione; prius autem non distinguitur per posterius, sicut nec constituitur, sed è conuerso: ergo, &c.

4.

Præterea, ista inclinatio non est de essentia animæ; quia anima est absoluta in se: igitur potest intelligi intellectu essentiali sine tali inclinatione; & per consequens distinguitur vna ab alia essentialiter sine inclinatione ad diuersa corpora. Præterea, anima non habet talem inclinationem ad tale corpus: igitur, &c.

Secunda ratio.

Secunda ratio principalis est hæc: Sicut operatio arguit formam, ita proprietas materialis materiam; sed proprietas materiæ quantum ad suum esse, & quantum ad fieri, reperitur verius in spiritualibus, quam corporalibus; proprietas enim materiæ, quantum ad esse est, quod est ingenerabilis, & incorruptibilis; sed in quantum ad fieri quod tantum producat per creationem; hæc autem magis reperiuntur in spiritualibus. Similiter substat accidentibus sicut qualitatibus corporalibus corpus subest, ita animæ spiritualibus, sicut habitibus animæ. Quod autem hæc sit proprietas materiæ, patet per inductionem: non enim est proprietas compositi nisi ratione principiorum; nec etiam formæ, quia eius est actuare, quæ est proprietas contraria: igitur ratione materiæ inest alicui substat accidentibus: ergo, &c. Tertio sic: Angelus habet materiam: ergo anima. Probatio antecedentis; quia in quocumque genere sunt principia communia, non tantum appropriata, sed etiam realiter differentia, oportet omnia illius generis ex eis esse composita; talia sunt principia in genere Substantiæ. Probatio: actus & potentia sunt principia communissima in quolibet genere; actus autem in genere Substantiæ est forma, & potentia in eodem genere, est materia: igitur materia, & forma sunt principia communissima in genere Substantiæ. Idem patet 8. Met. igitur cum Angelus sit species substantiæ, est ex eis compositus. Sed ad hoc diceret Philosophus, quod Angelus non est in genere aliquo, sed extra: ideo, &c.

Quarto, idem sic ostendo; sicut impossibile est aliquod agens secundum agere, nisi coagente primo, ita impossibile est aliquid pati nisi in virtute primi passiu; sed certum est quod Angeli, & animæ pariuntur, & bona, sicut boni Angeli; & mala etiam ab igne corporali, sicut mali Angeli: ergo, &c. Ad hoc etiam est autoritas Commentatoris 8. Met. vbi dicit quod corpora cœlestia non habent materiam generabilem, sed habent aliquam, sicut est dispositio in materia intellectus. Item, Boëtius super Prædicamenta dicit, quod relictiis extremis, Philosophus agit de substantia

5.

substantia composita; anima est de genere Substantiæ: ergo, &c. Item, Boëtius de *Vniuersitate*, & *Vno* dicit, quòd anima & Angelus quodlibet istorum est vnum coniunctione materiæ, & formæ. Possunt enim aliqua esse vnum coniunctione, quæ tamen non sunt vnum continuitate, vt dicit vltimè.

RESOLVTIO.

In anima & Angelo iuxta prædicta fundamenta, est materia eiusdem rationis cum materia corporalium. Vide annot. & Doct. 2. d. 14.

6.

AD quætionem, dicendum quòd si ex explanatione ita debet esse, quòd in anima, vel Angelo est materia, quæ est eiusdem rationis cum materia corporalium. Quòd probo sic: quia non diceres eas diuersarum rationum, nisi vna esset perfectior, & nobilior alià. Si spiritualis est nobilior corporali; aut igitur est perfectior in potentialitate, vel in actualitate: si in actualitate, igitur non est materia prima, quæ nihil actualitatis habet: si in potentialitate: igitur est imperfectior, cuius oppositum supponebas, quia potentialius est imperfectius. Præterea, August. 12. *Confess. Duo fecisti Domine, vnum prope te, scilicet Angelicam naturam; & vnum prope nihil, scilicet materiam primam; sed si alia esset imperfectior, scilicet Angelorum, non est prope nihil; ergo, &c.*

Præterea, in linea Prædicamentali est vnus processus à primo ad vltimum; quorum quilibet est tantum vnus, sicut vnus lineæ duo termini tantum, quorum quilibet est vnus tantum; sed termini lineæ Prædicamentalis, & contentorum in ea sunt actus primus, & materia prima: igitur cum sit vna linea, est vna materia prima: si enim essent duo principia potentialia, & duo ordines entium super ista fundati. Præterea, si vna esset nobilior alià, cum nobiliori perfectibili perfectione essentiali responderet perfectio nobilior, sequitur quòd materia corporum cælestium perficiatur formà nobiliori, quàm materia corporum inferiorum; sed materia corporalis corruptibilium aliquorum perficitur animà rationali; igitur materia corporum cælestium perficitur animà rationali; vel perfectione nobiliori; & per consequens corpora cælestia sunt animata. Ad hoc est authoritas Commentatoris 2. *Met. super illo capitulo secundum antiquam translationem: Quoniam in fundamento natura nihil est distinctum: & hoc exponit de materia prima, quæ de se est indistincta: & Auicenna in Physica sua cap. 3. dicit, quòd in corporibus superioribus & inferioribus est materia eiusdem rationis. Materia, inquit, subiecta forma que non corrumpitur, est vna & subiecta formæ, quæ corrumpitur, est apta nata suscipere omnem formam, & si non recipit hoc est ratione sue forme.*

7.

Sed contra prædicta potest sic argui; quia tunc sequeretur quòd Angelus & anima essent corruptibiles, si essent materiales; hoc est inconueniens: ergo, &c. Probatio consequentiæ, *materia est ex qua res potest esse & non esse, 7. Met. & 2. de Generat. text. 20. 21.* Præterea, quòd conuenit alicui essentialiter, conuenit sibi semper & in quolibet tempore; sed materiæ conuenit essentialiter appetitus formatum generabilium, & corrupti-

bilium: si igitur in Angelis, vel anima, esset materia prima, appeteret naturaliter istas formas tanquam existens ad eas in potentia naturali. Præterea, cuiuslibet potentiæ naturali passiua correspondet potentia actiua in natura, vt patet *primo Cæli & Mundi*: si igitur in spiritualibus, & istis inferioribus sit materia eiusdem rationis, cum materia inferiorum sit in potentia passiua reducibili per agens naturale ad formam naturalem, eadem ratione agens naturale poterit potentiam spiritualium passiua reducere ad actum potentiarum naturalium; & sic etiam corrumpere; & sic erunt corruptibilia.

C Ad primum istorum, dicendum quòd illa non est definitio materiæ secundum se, sed vt est annexa formæ, & contrarietati naturali; quia nihil corrumpitur naturaliter, nisi quòd alteratur: & de tali forma naturali & materia sibi correspondente loquitur ibi Philosophus, ostendendo quæ requiruntur ad generationem naturalem, materia autem cæli, & spirituum non est annexa tali formæ, & contrarietati; & ideo, &c. Vnde Auicenna ibi supra dicit, quòd cælum est incorruptibile, non ratione materiæ, sed ratione formæ, cui non est contrarietas: ratio autem materiæ secundum se *nec est quid, nec quale, nec quantum, &c.* sed est potentia *vnumquodque*.

Sed contra; omnis potentia passiua est potentia contradictionis, 9. *Met. text. com. 17.* potentia materiæ in quocumque sit materia, est potentia passiua: igitur in quibus est materia, ibi est potentia contradictionis, scilicet ad *esse & non esse*: igitur omne tale est corruptibile. Dicunt aliqui, quòd non est inconueniens cælum, quantum est de se esse corruptibile secundum *quid*, quia ratio materiæ; tamen connexio materiæ, & formæ eius est necessaria ratione formæ tantum; quia igitur talis connexio non est contingens ex parte vtriusque extremi: sed ratione materiæ tantum; quòd tamen requiritur ad hoc, quòd aliquid sit simpliciter corruptibile, ideo cælum non est simpliciter corruptibile; immò magis incorruptibile ratione partis principalis: & ita dicitur de Angelis & anima. Nec est inconueniens, quòd aliquid diuisim secundum se consideratum sit defectibile, quòd tamen annexum alij est necessarium: exemplum de anima viatoris & beati, vel in gratia confirmati: sic materia cæli quantum est de se, est in potentia contradictionis, tamen à forma cæli determinatur ad vnam partem tantum.

Ad aliud, dicendum quòd intellectus noster est in potentia naturali, & desiderium naturale habet ad omnia intelligibilia intelligenda, & ad beatitudinem consequendam; secundum August. tamen ex puris propriis sibi, vel creaturæ cuiuscumque non potest ad hoc attingere; non igitur omni potentiæ passiua naturali correspondet actiua naturalis, quæ possit effectiue ipsam reducere ad actum; sed sufficit potentiæ passiua naturali, quòd à naturâ suâ habeat, quòd possit recipere illam perfectionem, ad quam potentiam habet naturalem; & hoc siue ab agente naturali, siue supernaturali; sicut homo de natura sua habet potentiam ad fidem, & charitatem; non tamen potentiam habet quæ de natura sua tantum, & ex virtute propriâ effectiue possit eam habere; sed à Deo gratiam infundente. Vnde Augustin. *de Vera religione*, posse habere fidem & charitatem, est de natura fidelium; habere autem est gratiæ.

Sic

Scot. 2. d. 14. num. 4.

8.

Ratio materiæ secundum se.

Cælum incorruptibile 2. d. 14.

9. p. 2.

q. 1. prolog. n. 2. & 2. d. 18. & 4. d. 43. q. 4.

Sic in proposito, materia spiritualium, quantum est de se, est in potentia ad omnes formas lubitantes tales tam corporales, quam spirituales; sed non est agens naturale quod illam potentiam ad actum possit reducere, quia est coniuncta formæ inseparabili, ut visum est.

Ad primum principale, dicendum quod bene caret materia sensibili, & formâ naturali; non tamen oportet quod careat omni formâ spirituali perficiente materiam; quia sic careret seipso. Vel aliter, dicendum quod receptivum dicitur aliquid recipere, vel secundum esse naturale; & sic oportet illud esse denudatum à natura recepti, vel secundum esse intentionale; & tale si est receptivum organicum, necessarium est ipsum denudari à natura recepti, non totaliter, sed ab excellentia recepti, sicut sensus tactus ab excellentia tangibilium; si autem est receptivum non organicum, ut intellectus, maior non est vera; quia tunc denudaretur à propria natura, cuius intellectum potest recipere.

Sed quare magis receptivum organicum, quam non organicum? Dicendum, quod in corporalibus receptivum habet oppositam dispositionem respectu recepti, sicut recipiens colorem intentionaliter, debet esse non terminatum; sed color receptus materialiter in obiecto, habet esse terminatum. Similiter sensus est in medicatate, obiectum autem in excellentia, non sic autem est in intellectu; idè, &c.

Ad aliud, dicendum quod minor est simpliciter falsa; quia quod aliqua recipientur particulariter tantum, hoc non est propter materiam tantum eius in qua recipitur, sed propter materiam extensam. Unde materia, sub quacumque forma ponatur, recipit aliquid secundum conditionem illius formæ, ut patet, si materia aëris, quæ propter formam aëris recipit calorem spiritualiter, fiat sub forma corporis terminati, recipit calorem materialiter, non intentionaliter.

Ad aliud, dicendum quod secundum diversos gradus in formis, plures formæ possunt vnam materiam iam informare, per hoc quod forma præcedens tenet se ex parte materiæ; & hoc terminat potentialitatem eius, disponendo ipsam ad formam sequentem, sicut è conuersio, vna forma potest plures materias informare per hoc quod altera se tenet ex parte formæ, scilicet illa, quæ est sibi intimior, & intimior; & sic totum compositum ex forma, & materia animæ, informat corpus, non ratione materiæ, sed tantum ratione formæ principaliter informantis materiam propriam. Ad maiorem igitur rationis dicendum, quod ipsa tota informat corpus; & isto modo potest dici, quod secundum se totam, non tamen ratione totius, sed ratione partis, & sic ly, secundum se, prædicans rationem informantis, non secundum se totam informat.

Ad confirmationem dicendum, quod æquivocatur de primo; vno enim modo dicitur ut opponitur ei, quod est per accidens; alio modo, ut opponitur ei, quod est secundum partem. Loquendo de primo isto secundo modo, vera est maior; sed primo modo falsa est; quia quod alicui essentialiter convenit, ei primò, & non per accidens convenit; sicut rationale convenit homini primo isto modo sumpto, tamen convenit sibi ratione partis, scilicet animæ, non ratione totius. Isto modo anima est primus actus corporis; quia est actus essentialis eius; & idè non oportet quod hoc

conueniat ratione totius, sed sufficit quod ratione suæ formæ.

Ad aliud, dicendum quod non est inconueniens eandem formam perficere plures materias, si in perficiendo excedat suam, vel aliam materiam; sic de anima respectu corporis, videmus enim quod anima per diversas perfectiones vnam partem corporis perficit, & aliam etiam aliter dispositam. Sic in proposito non videtur inconueniens quod per formam eius perficiatur diuersas materias non æquè primò; & quæ non sunt totaliter vnus rationis, quia vna est corporalis, & alia non.

Ad aliud, dicendum quod forma animæ excedit suam materiam, non tamen est diuisibilis, nec habens gradus reales, sicut forma accidentalis, sed ipsa simplex existens informat materiam iam propriam, & corpus, sicut tota essentia animæ informat vnam partem corporis, & aliam.

Ad vltimum, dicendum quod non concluditur; quia Angelus intelligit singulare, non tamen vniuersale; igitur sequitur secundum hoc, quod sua essentia esset singularis, & materialis, quia intelligit materiale.

Præterea, aut intelligit de omni modo operandi, quod correspondeat operatio potentia, vel operanti; falsum assumis, quia operatio habet modum transeuntem, operans autem est substantia, vel potentia permanens; aut de modo determinato. Si autem intelligit de alio modo, quàm de isto de quo assumis in minori, nihil est ad propositum: si autem de primo, petis principium.

ANNOTATIONES
in quæstionem decimam quintam.

CONCLUSIO I.

Secundum Philosophum, & Diuum Thomam
probabile est in anima esse materiam primam.

Respondeo, quod probabiliter potest dici, quod in anima sit materia, & secundum fundamenta Philosophi, & eorum qui ponunt contrarium, scilicet Diui Thomæ 1. part. quæst. 50. art. 2. Doctor non ponit hanc conclusionem vt suam, sed tantum ait probabiliter deduci ex fundamentis Philosophi, & Diui Thomæ: ait enim ille 5. Met. text. 12. loco hic citato, & aliis sæpè, quod vnum numero sunt quorum materia est vna, & Diuus Thomas 2. part. quæst. 7. art. 1. & 2. & quæst. 50. art. 4. ex Philosopho vult materiam esse principium individuationis; & idè negat plures posse esse Angelos eiusdem speciei, quia materiâ carent; de quo fuscè Scotus 2. distinct. 3. quæst. 7. ergo cum sint plures numero animæ rationales; ex illo fundamento sequitur quod habent materiam. Quod verò dicunt animas numero distingui per aptitudinem, vel inclinationem ad corpus; efficaciter reiecit Doctor, primò; quia anima non est propter corpus; ergo nec distinguitur per illud. Secundò, illa inclinatio ad corpus non existens, est relatio rationis. Tertiò, inclinatio illa est forma respectiua; ergo supponit fundamentum, nempe hanc animam; ergo non distinguit eam. Hanc vrget Scotus 2. dist. 3. quæst. 7. n. 44. anima non plus inclinatur ad hoc numero corpus, quàm ad illud; ergo non fit vna numero per istam inclinationem.

Ad quartum.

Ad quintum.

Ad sextum.

12.

Anima nõ distinguitur numero per aptitudinẽ ad corpus.

Recipiens denudatur à natura recepti, exponitur. Scot. 2. d. 3. q. 3 ad 3.

IO. Quare recipiens colorem non potest recipere eius speciem?

Ad secundum.

Ad tertium. Plures forma in eodem compositis. Scot. 4. d. 11. q. 3.

Eadẽ forma plures informat materiam.

II.

Conuenire primo dupliciter contingit.

13. Videtur ergo, cum Philofophus, & Diuus Thomas dicant id quod non habet materiam, multiplicari non poffe, & fimul admittant effe plures indiuiduas animas racionales, ex hoc eorum fundamento, admittendam effe materiam in anima rationali.

Secundum fundamentum, de proprietatibus materiae, fcilicet quod fit ingenerabilis, & incorruptibilis, potius conuenit fubftantiae fpiritali, quam corporali. Praeterea, proprietates fubftantiae accidentibus, quae conueniunt composito ratione materiae, & non ratione formae, cuius effe tantummodo actuare, & quae bene conuenit refpectu accidentium fpiritalium, ficut corporalium; & fic ponenda erit materia fubftans fpiritalis. Hoc fundamentum commune effe fequentibus Philofophum. Tertium fundamentum ipfe Scotus reiecit; quia facile effet, eo negato, fufstinere Philofophum. Quartum fundamentum, ficut repugnat agens fecundum agere nifi in virtute agentis primi, ita & paffum fecundum pati, nifi in virtute paffiui primi; cum ergo animae patiantur habent paffuum primum, fcilicet materiam. In hoc tangitur difficultas, an fecundum Philofophum admittenda fit creatio, quia erat commune Philofophorum dictum: *ex nihilo nihil fit.* & fecundum Scotum non negauit Philofophus creationem ab aeterno, de quo late 1. *diffinct.* 2. *quaeft.* 2. & 2. *diffinct.* 1. *quaeft.* 2. negauit tamen creationem in tempore, de quo Doctor ibi, & 1. *diff.* 8. *quaeft.* 6. *num.* 8. vbi oftendit ex ipfo Philofopho, & Commentatore quod pofuerunt Deum neceffarium caufare, & fic neceffaria erant, quae ab ipfo immediatè erant. Sed quando producit aliquid mediante motu, fecundum ipfos, effe contingens, & difformis, licet vniformis fit, & neceffarius prout effe à primo motore. Vnde licet concederet Philofophus animam de nouo accipere effe (dubium enim effe quid de eius inceptioe fenferit) non idèd poneret eam creari (etfi fecundum eius principia non poneret eam effici ab aliqua caufa naturali: quia 12. *Metaphysic. text.* 17. ponit effe incorruptibilem; qualis fecundum ipfum non effe aliqua forma naturaliter producibilis) fed diceret eam produci, ad productionem compositi, ficut fecundum eum producit forma ignis, quod, explicando ipfum, tractat Scotus 4. *diffinct.* 43. *quaeft.* 2. *num.* 19. Ex quibus videtur quod affert animam de materia aliqua produci, & habere primum paffuum, ficut & primum actuum.

CONCLUSIO II,

Materia anima, fi datur, effe eiusdem rationis cum materia corporalium.

14.

Materia fubftantia eiusdem rationis cum materia corporea.

AD quaestionem, dicendum quod in anima, vel Angelo effe materia, quae effe eiusdem rationis cum materia corporalium. Probat conclusionem tribus rationibus claris, & ex Commentatore, & Auicenna, quatenus aiunt materiam coelestium, & fublunarium effe eiusdem rationis. Tenet Scotus 2. *diffinct.* 1. 4. *quaeft.* 4. vbi habet etiam aliam rationem, nempe, quia non funt duo fines vltimi, neque duo prima efficientia; ergo neque duae materiae primae. Vide Diuum Bonauerum 2. *diffinct.* 3. *quaeft.* 1. *art.* 2. qui hanc partem tenet, & optime explicat.

Aduerte Doctorem non ponere conclusionem

hanc ex propria fententia, fed vt explicatua primae conclusionis, per quam foluitur quaestio, nempe fecundum fundamenta Philofophi, & Diui Thomae, probabiliter poffe dici in anima effe materiam; licet Diuus Thomas teneat non effe; explicat autem hac fecunda conclusione, qualis materia effet illa, fi poneretur: refoluens quod eadem fundamenta fufstinendo, dicendum effet eiusdem efferationis cum materia aliarum rerum. Ex quo infertur, fi quis Scorista hanc fententiam vellet rueri, non teneri respondere iuxta Seoti principia, vel doctrinam, fed fupponendo illa fundamenta Philofophi, & Diui Thomae tenenda effe; fed neque teneri ifta fufstinere, fed tanquam arguendo ad hominem effe eius concessis, veluti per fequentiam hanc fententiam defendere, quidquid fit de eius veritate tenendum. Sed pro maiori huius rei declaratione fit fequens dubium.

An tenetur Scorista hanc fententiam fufstinere?

Verum Anima, vel Angeli funt corporei?

Respondetur breuiter, de quo latius in materia de Angelis, etfi quidam Philofophi pofuerint animam effe corpoream, quos fecuti funt Sadducaei negantes refurrectionem mortuorum Act. 23. & Apollinarius Alexand. ex 5. *Tripert. cap.* 44. ac Tertullianus lib. de Anima, & carne Christi, teste August. *har.* 86. & *epist.* 157. Oppofitum tamen effe omnino tenendum, cum ratione fuprà pofita in annotat. ad *quaeft.* 13. ex operationibus eius fpiritalibus, tam intellectus, quam voluntatis; tum ex Patribus Ambros. lib. de Noè, & Arca, Dionys. 4. de diuin. Nom. August. 6. de Trinit. 6. & 2. *Retract.* 56. & aliis, afferentibus animam effe fpiritu. Et videtur definitum in Concil. Lateranen. *cap. Firmiter, de fumm. Trinitate*, vbi dicitur Deum ex nihilo condidiffe creaturam corporealem, & fpiritualem, Angelicam, & mundanam, deinde humanam ex fpiritu, & corpore conftitutam, &c. Neque obftat dictum Ioannis Thefalonic. Epifcopi, quod affert, & non improbat, VII. *Synodus, Act.* 5. *princ.* afferentis animas, & Angelos effe corporeos; quia Concilium approbavit quod intendebatur, vsum fcilicet imaginum; nec curauit de ratione, quam ille Ioannes adduxit, nempe Angelos, & animas effe corporeos. Patres etiam qui quandoque vocant animam racionalem corpoream, pie exponendi funt, quod comparatione Dei, funt face corporea aliquid aliquid. Ita loquuntur Basil. Athan. Damasc. Methodius, Hieronym. *Author libri Ecclef. dogmas.* vt referunt Conimbr. 2. de Anima, *cap.* 1. *quaeft.* 1.

15.

Animam effe fpiritu. effe definitum.

Patres afferentes animas effe corporeas, pie exponendi.

Verum, etfi haec pars fit omnino tenenda, non tamen cenferet definita, vel dogma fidei: primo quia omnes ferè Scholastici post illud Còcilium Lateranen. fcripferunt, & tamen nullus eorum indicauit hoc effe diffinitum. Secundo, Caiet. Eugub. & alij non fuiffent aufi teneri oppofitum, fi ita effet. Tertio, quia multi Patres illam partem tenuerunt, Origen. lib. 2. *Periarchon, cap.* 2. Caeſarius *dial.* 1. *post medium in fine operum.* Nazian. Elias *orat.* 1. §. *nihil enim mihi*, qui dicunt Angelos habere corpora fubtilia, vel aërea. Idem tenere videntur Basil. lib. de Spiritu ſancto, *cap.* 16. Athanaſ. lib. de commun. eſſentia Patris, & Filij, in fine, vbi vocat Angelum animal rationale, & Methodius *ſerm. de Refurrect.*

An de fide. Angelos effe incorporeos?

Patres quidam cenſuere Angelos effe corporeos.

Ex Patribus Latinis idem expreſſè August. lib. 83,

lib. 83. 99. quæst. 47. & 7. de Genes. ad lit. 17. & aliis sapè. Bernard. serm. 2. in Cant. ait Patres in hoc esse vatos, sèque ignoret quid tenendum. Sed lib. 5. de consid. cap. 4. tribuit eis corpora; ait tamen, Si quis dixerit id inter opinabilia ponendum, non contendo. Claudianus expressè lib. 3. de statu anime circa med. tom. 4. Bibl. Patrum. Vasq. 1. part. disput. 193. idem tribuit Fulgentio cap. 3. de fide ad Petrum. Hilar. can. 5. in Math. & Cassian. colat. 7. cap. 13. negant aliquid creatum esse omnino incorporeum, & in terminis ita loquuntur. Quartò Garranea in annot. ad VII. Synod. aët. 5. tenet hanc controuerfiam non esse definitam, quia Concilium ibi tantùm intendit Deum omnia in tempore condidisse, reliqua autem obiter dixit, sine intentione definitionis. Idem tenet Canon. 5. de loc. cap. 3. quæst. 4. fin. Senens. lib. 5. bibl. annot. 8. & communiter expositores D. Thom. 1. p. qu. 51. art. 1. & quæst. 51. art. 1.

Stantibus ergo tot Patribus pro illa parte, sine expressa & clara Ecclesiæ definitione, non est censenda damnata; quia tamen communiter Patrum sententia oppositum tenet, & consensus Theologorum accedit, reprehendendus esset qui illum vellet tueri, & maximè, quia non facilè se liberaret ab illis diffinitionibus, quin periculo eis contraveniendi maneret obnoxius.

17. Sed quidquid circa hoc teneatur, non idèd periculum vllum est, si teneatur in anima, & Angelo esse materiam; quia tunc minimè sequitur esse corporeo, sed materia illa censèbitur spiritalis, (vel fortè verius, nec spiritalis, nec corporalis) vt postea dicam; sed ab vtraque abstrahens: sed spiritalis dici potest negatiuè, quia non corporea.

Ad primum istorum, dicendum quòd illa non est definitio materia, &c. Licet Doctor, vt iam notauimus, non asserat in anima, & Angelo dari materiam, sed tantùm iuxta fundamenta Philosophi ac D. Thomæ id negantis 1. part. quæst. 50. artic. 2. probabiliter id posse dici; quia tamen soluit exactè particularès obiectiones, quas facit in contrarium, & argumenta principalia, per exquisitam, & subtilem doctrinam, neque conclusionem improbat, vel impugnat, videtur tacitè in eam consentire, ipsi enim in more est dum opiniones aliorum refert, quòd impugnat, quas non approbat.

Pro solutione argumentorum, quæ contra hoc fieri possunt, & fiunt. Nota ex D. Bonauentura 2. dist. 3. 1. part. artic. 1. quæst. 2. materiam dupliciter considerari posse. Primò, sub priuatione omnis formæ substantialis & accidentalis, & sub hac consideratione nuda, est eiusdem rationis in corporibus corruptibilibus, & incorruptibilibus, in corporalibus, & spiritalibus; quia non est vnde distinguatur, si omnem formam excludas. Quod bene suadent rationes Scoti hïc adductæ. Secundò consideratur in analogia ad formam; & sic diuersimodè attenditur secundum diuersas scientias. Physicus eam considerat vt principium generationis, & corruptionis, seu vt receptiuam mobilis formæ, & prout transmütabilis ab vna forma in aliam; quo sensu non est vna, vel eiusdem rationis cum materia non transmütabili ab vna forma in aliam, cuiusmodi est materia corporum cælestium.

18. Philosophus superior considerat eandem vt mutabilem, ad situm tantùm, non ad formam: Scoti oper. Tom. II.

& ibi videretur esse alia ratio materiæ; Metaphysicus autem considerat eam, vt fulcimentum formæ in ratione entis; & quia in hoc, eodem modo respicit omnes formas, secundum Metaphysicum, vnica est ratio materiæ, quoad omnes formas tam spirituales, quàm corporales. Nam sicut materia corporalium dat suis formis existere, & subsistere, etsi hoc diuersimodè à diuersis explicetur; ita & materia spiritualium facit quoad suas formas; neque refert quòd in ratione substãndi, hïc detur plus & minus; quia in spiritualibus substãt materia formæ substãntiali, eiusque habitibus, & actibus: in corporibus incorruptibilibus formæ, quantitati, & situi: incorruptibilibus vltra hoc, contrarietati qualitatum; nam hæc non tollit materiam esse vnã, & eiusdem rationis quoad illas formas; esto aliquæ perfectiùs eam participant, sicut ratio animalis perfectiùs participatur ab homine, quàm à bruto; & tamen est vna, & vniuoca ad vtrumque.

Secundò, nota ex eodem, quia Angelus minus habet de mobilitate respectu formarum, quæ est proprietas materiæ, dici aliquando immaterialem.

Tertiò, nota ex eodem, materiam nudè consideratam, neque corpoream esse, neque spiritali, sed ad formas vtriusque generis indifferentem; quã ratione dici potest corporalis, & spiritalis virtualiter; quia spiritalitas, & corporalitas in ea ab extrinseco venit, sicut & corruptibilitas, vel incorruptibilitas compositi ex ea, vt explicabo. quam doctrinam habet Scotus. Vide ad primum istorum. Et ne hinc inferas Angelum esse corruptibilem, quia eius materia capax est aliarum formarum, & consequenter priuationis formæ Angeli.

Nota quartò, ex Scoto hïc iam citato, & 2. dist. 14. quòd cælum, quantum est ex parte materiæ, corruptibile est; quia illa quantum est de se, capax est aliarum formarum, & priuationis formæ cæli; & idem est de Angelo, si respiciatur ad eius materiam tantùm; quia tamen forma vtriusque talis est naturæ, vt à nullo contrario vinci possit, neque dependet à dispositionibus, quas agens naturale posset expellere, idèd denominatione sumptã à parte famosiori, nempe à forma, simpliciter vtrumque est incorruptibile; quia neutrum per actiones agentium naturalium corrumpi potest: non quòd forma compleat appetitum materiæ, quia repugnat hoc fieri nisi dando ei actum oppositum priuationi cuiusque formæ; at nulla forma potest hoc præstare, nisi virtualiter saltem contineat omnium aliarum formarum perfectiones, quòd est impossibile. de quo Scotus loc. cit. & 2. dist. 14.

CONCLUSIO III.

Non esse improbabile, etiam iuxta Scotum, in anima, & Angelo esse materiam.

Dicendum igitur videtur probabile esse animam, & Angelum componi ex materia, & forma, iuxta fundamenta Philosophi, & D. Thom. (etsi ipse id loco citato expressè neget) à quibus non videtur Scotus in hoc alienus, etiam si in fundamentis non conueniat. Secundam partem iam ostendi ex mente Scoti. Hanc non audeo ponere nisi grauissimos Doctores pro ea

Z z 2 reperi

Materia secundum Metaphysicū est eiusdem rationis in omnibus.

Materia non est corporalis, neque spiritalis.

19. Cæli quo sensu incorruptibiles?

In anima esse materiam, nō videtur improbabile secundum mentem Scoti.

Materia dupliciter sumitur, & quo sensu eadem est in inferioribus & superioribus corporibus?

20.

reperire. Ita tenuit Auicebron *lib. Fonsis vite*, referente D. Thom. *1. part. quest. 50. art. 2. & opusc. 15. cap. 5.* Eandem tenet expressè D. Bonaventura *2. dist. 3. 1. part. art. 1. quest. 2.* Ric. *ibi art. 1. qu. 2.* Aureol. apud Capr. *quest. 1. art. 2.* Alenf. *2. p. q. 20. memb. 2.* et si aliter rem explicet. Albert. etiam *2. dist. 3. artic. 4.* admittit expressè hanc sententiam, ubi ait Angelum compositum esse ex partibus essentialibus: & positâ triplîci differentia materiæ, quam supra adduxi, ex varia mutabilitate ad varias formas, negat ibi esse materiam, vt in generabilibus, sed cum sit proprietas communis spiritualibus, & corporibus, sustinere formam, necesse est (inquit) ponere substantiam communem in eis. Non vult tamen hanc propriè vocari materiam, sed fundamentum; quia materiam propriè dictam, tantum ponit in generabilibus expressè Boëtius *lib. de Vnitate & Vno: Angelus, & anima sunt unum coniunctione materia,* à fortiori idem voluit Eugubinus de *Perenni Philosophia*, cap. 27. 30. 42. qui plures Philosophos citat, quos sequuti sunt Nyphus *lib. 3. de Demonib. cap. 13.* Franciscus Georgius *lib. 1. Problem. cap. 57. quest. 4.* Caiet. *in 2. ad Ephef.* qui tenet Angelos esse corporeos; sic enim exponit Caiet. *id 2. Ephef. Secundum principem potestatis aeris huius spiritus*, id est, (inquit) ærei spiritus: vnde dæmones esse æreos spiritus, iudicat consonare veræ Philosophiæ, sibi tamen contrarius *1. part. quest. 50. art. 1.* id negat.

21.
Anima rationalis non tribuit esse corpori.

Pro eodem etiam citari possunt Pates supra adducti, qui idem tenent. Licet enim minus vera sit eorum opinio, quatenus corporeitatem tribuunt his spiritibus, vt supra visum est; vera tamen videtur, quatenus virtualiter asserunt, in eis esse materiam. qui enim corporeitatem eis tribuit, hoc ipso tribuit materialitatem, & aliquid vltra, nempe formam constituentem illam materiam in esse corporis; de quo Scotus *4. dist. 11. quest. 3. num. 54.* neque enim hoc tribuere potest anima rationalis; quia corpus Christi in triduo mortis erat idem corpus sine anima rationali, vt ibi fusè ex Patribus probat Doctor; esto ergo quoad hoc secundum, eorum opinio reiicienda sit, teneri potest quoad primum, quatenus astruunt materiam. August. *12. Confess. 8.* ubi ait, omne mutabile habet informitatem, quâ formam capit. & *12. Confess. explicans id Genes. 1. In principio creauit Deus cælum, & terram*, id est, (inquit) *in verbo creauit materiam informem corporalis, & spiritualis creatura.* Nazian. *Orat. 34. in fin. Sini sanè illi incorporei, aut quàm proximè ad hoc accedentes.* In quo insinuat habere materiam, alioquin diceret esse puros spiritus. Damasc. *lib. 1. cap. 17.* vocat Angelum crassum materia constantem. Expressiùs Boëtius *citatus hic à Scoto pro 1. con. rat. 4. & lib. 1. de Trinit. cap. 3.* ubi ait expressè, quòd nulla forma suscipit accidentia: igitur cum Angelus, & anima ea suscipiant, aliquid habent præter formam. Ad idem est Auicenna *2. Metaph. cap. 1.* ibi: *Omne quod est in subiecto, est in subiecta materia.* & *4. Metaph. c. 2.* *Omne quod incipit esse, & potest non esse, habet materiam.*

22.
Rationes præcipuæ pro hac conclusione sunt illæ, quas Doctor supra adducit ex Philosopho, scilicet ex indiuidualitate, quæ prouenit secundum eum ex materia; ita vt ubi non est materia, repugnet esse plura numero: in quo eum sequitur D. Thom. Item, ex possibilitate, quia

secundum Philosophum *8. Physic. text. 30.* mouens se habet partem motam, partemque mouentem. & *2. Metaph. 12.* ait quòd *materia in eo quod mouetur, intelligere necesse est,* & Commentator *12. Metaph. text. 30.* ait, quòd causa potentia (scilicet passiuæ) est materia, & *8. Physic. text. 15.* *quod simplex est, caret potentia.* Item, quia secundum Philosophum omne quod in tempore fit, habet suum passiuum, sicut & actiuum, quia si à solo Deo immediatè esset, necessarium esset. Sed quia hoc fundamentum omnino falsum est (vt ostendit Scotus *1. dist. 8. quest. 5. num. 13. & dist. 39. & 43.* probans Deum omnia ad extrâ liberè producere) non deferuit ad probandam conclusionem absolutè, sed tantum in via Aristotelis, qui fortè non admitteret Intelligentias incepisse, neque possibiles esse, sed necessarias. His adde nullam esse rationem, quare materia denegetur spiritualibus, maxime cum in eis reperiantur proprietates, quas Philosophus materiæ tribuit; sunt enim ingenerabiles, & incorruptibiles, & mutabiles; et si non ad formam substantialem (quia quæ semel informat materiam, sibi appropriat, ita vt inde pelli nequeat, sicut facit forma cæli ratione supra assignatâ) sed ad accidentalem, quod sufficit in substantiis, vt arguatur subesse materiam, vt constat in corporibus cælestibus. Quòd verò non sit ratio, quâ efficaciter probetur materiam eis denegandam esse, neque inconueniens ex eius positione sequatur, patebit soluendo obiectiones.

Quod mouetur habet materiam.

Angelus & anima habet proprietates materia.

Obiectiones D. Thoma contra prædictam sententiam solvuntur.

23.
Prima ex D. Thom. *1. part. quest. 50. artic. 1.* impossibile est quòd forma spiritualis; & corporalis recipi possint in eandem partem materiæ; alioquin eadem res esset corporalis, & spiritualis: ergo in aliam, & aliam partem; sed non est materia diuisa, nisi per quantitatem: ergo materia spiritualium erit quanta, quod repugnat.

Secunda ex eodem: intellectio est immaterialis: ergo & substantia cuius est; quia operatio cuiuslibet rei est secundum substantiam eius. Antecedens patet, quia vnumquodque intelligitur, quatenus abstrahitur à materia; quia formæ in materia sunt indiuiduales, quas intellectus apprehendere nequit.

Tertia ex Dionys. *cap. 4. de diuin. Nomin.* ubi vocat Angelos incorporeales, & immateriales.

Ad primum, patet ex tertio notabili. Materia quantum est de se, capax est formæ spiritualis, & corporalis, sed in se neque spiritualis est, nec corporalis; sicut superficies neque alba est, neque nigra, sed ad vtrumque indifferens; non est ergo verum, materiam necessariò diuidi per quantitatem, quia entitatiuè, suâ hæcitate diuiditur hæc materia ab illa, & formaliter diuiditur ab eadem per quamcūque formam, quam sustentat, siue sit quanta, siue non quanta. Argumentum procedit ex alia falsa opinione D. Thom. nempe materiam secundum se, esse puram potentiam, & nihil habere entitatis; quam solidè refutat Scotus *2. dist. 12. quest. 1.*

Ad secundum, si quid valeret, vt benè aduertit Durandus *2. dist. 1. qu. 7.* probaret etiam hominem esse immaterialem, quia quædam eius operatio est talis. Responder Caiet. *d. q. 50. artic. 1.* suppo

Materia suâ hæcitate est diuisa.

24.

Caietanus reicitur.

supponere D. Thomam naturam Angelicam esse completam. Contrâ, tum quia *quæst. seq. artic. 1.* de hoc agit, disputans an Angelus habeat corpus naturaliter sibi unitum : non ergo id supponit. Tum etiam, quia si supponeret, nihil ad rem, quia non supponit alteram partem non esse materiam, cum hoc probet; non ergo magis sequitur ex illo argumento, utramque partem Angeli esse immaterialem, quam utramque partem hominis. Succurrit Valentia *1. part. dist. 4. quæst. 1. part. 4.* rationem D. Thomæ bene probare intentum; quia supponit illam operationem esse omnino immaterialem, ita quod non dependeat vel obiectiue à corpore.

Contrâ, quia quod anima dependeat à phantasmate, non est ex natura, sed ex peccato; unde in gloria non dependebit ab eo. Secundò, etiam Angelus dependet à concursu corporis ad cognoscendum corpus, ut probat Scot. *2. dist. 3. quæst. 11.* Ad probationem antecedentis, quod non negatur: verum non est unumquodque intelligi per abstractionem à materia; & singularia intelligi possunt: ut ostendam *quæst. 22.*

Ad tertium. Respondetur cum D. Bonaventura supra (& eandem solutionem insinuat Rich.) Dionysium loqui de materia transmutabili ad formas substantiales, seu corporeas; quia de materia incorporea, vel non corporea, nulla incidit ipsi quæstio, & sic intelligitur Athanas. *lib. de Testimoniis Scripture, de naturali communione, seu de essentia Patris, & Filij;* ubi ait, *Angelus est animal rationale materia expert,* & Sophron. *orat. de sanctis Angelis, tom. 2. Biblioth.* ubi similia verba habet. Alia solutio colligi potest ex eodem D. Bonaventura, ut dixi *not. 2.* quia Angelus quandoque immaterialis dicitur, eo quod eius materia inter alias minimæ sit mobilitatis, quoad formas; quia neque ad formam substantialem, neque ad situm, neque ad quantitatem, neque ad qualitates, à quibus dependeat forma, moveri potest, cum tamen omnes hæc mutationes conveniant materiæ. Adde D. Thomam tenere *quæst. 16. de Malo, artic. 1. ad 2.* probabile esse, secundum Dionys. dæmones esse corporeos. Ex quo sequitur Dionysium in illa sententia non esse firmum.

Solviuntur alie obiectiones contra eandem sententiam.

Obiicitur adhuc primò; quia sequitur Angelum & animam esse corruptibiles, quandoquidem habent materiam, quæ, quantum est de se; non plus petit hanc formam, quam illam; consequens est damnatum *in Lateran. sub Leone X. sess. 8.* Respondetur, corruptio propriè sumpta opponitur generationi, & sic quod non est generabile, non est corruptibile. Nec refert quod materia capax sit de se aliarum formarum, quia sufficit, quod forma eam ita occupet, ut nullam aliam informare sinat: quomodo cælum est incorruptibile, esto eius materia sit capax aliarum formarum. Vide D. Thom. *1. part. quæst. 65. art. 6.* ubi habet etiam si anima esset ex materia, quod adhuc esset incorruptibilis.

Obiicitur secundò, sequitur hinc animam, & Angelum posse desinere aliter quam per annihilationem, & consequenter corruptibiles esse; quia non est tertius desinendi modus. Sequela patet; quia posset Deus separare partes, ex qui-

Scoti oper. Tom. II.

bus componuntur; quo casu desinerent esse, sicut definit homo partibus separatis. Respondetur, supra notavi nos non teneri hanc quæstionem absolutè propugnare, sed iuxta fundamenta Philosophi, & D. Thomæ. Et cum iuxta hæc spiritus indiuiduetur per materiam, repugnat eum separari ab illa, sicut repugnat aliquid manere, non manente suâ ratione indiuiduante: negandum ergo esset posse Deum talem separationem facere.

Secundò, per D. Thomam, repugnat materiam primam sine forma servari; unde in illo casu desinerent esse per annihilationem alterius partis. Sed hoc nihil est, quia sustinendo hoc falsum, quod solidè refutat Scot. *2. d. 12. quæst. 2.* diceretur quod iungeret Deus aliam formam illi materiæ: & sic nullâ parte desinente, desinenter. Itaque, sustinendo conclusionem, secundum prædicta fundamenta, prior solutio præferenda est, & tanta erit, ut videtur, eius probabilitas, quanta illius fundamenti, ad quam necessariò sequitur: immò, fortè maior.

Sed quia (ut dictum est) conclusio huius quæstionis non videtur displicuisse Scoto, quin censeret possit aliquantulum probabilis, sine assertionem potest dici, non esse denegandum omnipotentis Dei, quin sic posset destruere animam, & Angelum; quia ponendo partes esse duas entitates absolutas, ut bene probat Scot. *2. dist. 11. quæst. 2.* potest Deus eas separare. Sed tunc non esset corruptio propriè dicta; quia hæc tantum convenit composito ex contrariis, ut tenet Scotus *4. dist. 45. quæst. 2. num. 23.* & corruptibilitas est passio compositi ex elementis, ex eodem *3. dist. 22. num. 9.* sed magis propriè diceretur annihilatio, quia sine vlla actione agentis naturalis desineret unio partium, vel tertia entitas, si ibi detur: de quo Scotus *3. dist. 2. quæst. 2.* sed in rigore illa desitio non esset corruptio, nec annihilatio, eo sensu, quo ista communiter vsurpantur. Sicut desitio panis in consecratione, secundum communem, non est annihilatio, neque etiam in rigore corruptio (quia ex vi positionis alterius formæ ipsi repugnantis, ex natura rei non desinit) sed distincta ab his, cui nomen impositum non est à Philosophis, quibus fuit ignota. Ad argumentum ergo, non videtur absurdum admittere, dato casu, illam desitionem à Deo fieri posse, quæ quasi media esset inter corruptionem, & annihilationem, sicut si separaret materiam à forma cæli. Sed contra hoc

Obiicitur tertio, dato illo casu, formæ animæ & Angeli separatæ à materia, conveniunt omnia illa fundamenta quæ Doctor adducit, de quibus in prima annotatione, quia habet suam individualitatem, & proprietates materiæ; quia ingenerabilis, &c. Et in ea est ratio agentis & passivi, quia posset velle, & intelligere: ergo iuxta illa fundamenta animæ forma separata à materia habet materiam; (& si rursus ab hac fiat separatio, idem argumentum curret: vel dicendum erit quod ab initio eam non habuit. Respondetur, iam dixi secundum primum ex illis fundamentis de indiuiduatione, casum esse impossibilem: sed eo admisso, potest iterum sine assertionem dici, non convenire illi sic separatæ illa fundamenta, quia non haberet rationem agentis, & passivi defectu materiæ, neque hoc, dato illo miraculo, vel fortè impossibili, mirum videri debet, quia secundum D. Th. & suos, si per possibile, vel

Zz 3 impolli

Valentia rejicitur.

25.

Dionys. exponitur.

Athanas. exponitur.

Quo sensu Angelus dicitur immaterialis?

26.

Angelus, quo sensu corruptibilis dici potest?

27
An possit desinere esse non per annihilationem Angelus?

Si Angelus desinere esse, per separationem partium, an esset corruptus, vel annihilatus?

28.

Si forma anima à sua materia separata esset, nihil efficere possit.

impossibile separarentur voluntas & intellectus ab anima, quæ sunt, secundum eos, quædam accidentia eius, non haberet rationem agentis, & passivi, sed instar trunci nihil faceret; de quo latè Scot. 2. d. 16. Item, secundum eosdem, si Angelus careret speciebus, quæ sunt ipsius accidentia communia, nihil posset intelligere, aut velle, saltem abstractiue, neque posset in se producere species; quia, secundum eos, caret intellectu agente: de quo Scot. 2. d. 3. q. 11. Sed in casu nostro non videtur minor dependentia formæ à sua materia quoad suas operationes, quàm animæ, & Angeli ab illis accidentibus: igitur defectu materiæ, videtur quòd eo casu, forma simplex nihil reciperet; quia, vt ait Phil. 2. Met. 12. in eo quod monetur, intelligere materiam, necesse est.

29. Secundò. Respondetur, & innuit D. Bonauent. d. 4. 2. fine, quòd eo casu dato, illa forma simplex à materia separata, esset agens & patiens, eique conuenirent cætera, ex quibus arguitur materiam subesse secundum Philosophum, neque inde sequeretur tunc ibi esse materiam, supposito miraculo, sed quòd secundum rerum naturam, & principia Philosophi ibi ponenda esset materia, quod sufficit. Sic Bonauentura argumento concludit accidentia separata, iuxta prædicta fundamenta, habere materiam, respondet tantum probare quòd secundum naturam suam petunt materiam, cui inhæreant, estò miraculosè separata ita se habeant ac si nihil à materia dependent.

Dices, ergo similiter illa fundamenta tantum probant animam rationalem secundum naturam suam, petere materiam, nempe corpus; & per consequens separata nullam habebit materiam: Respondetur exigere materiam sibi proportionatam, seu non corpoream, cuiusmodi non est corpus; perfectio enim vniuersi, sicut petit substantias corporeas, simplices, & compositas, ita videtur petere substantias incorporeas vtriusque generis, quæ ratione vtitur Caiet. Et si daremus accidentia corporea composita ex materia, & forma, idem concedendum esset de accidentibus incorporeis: ergo eodem modo procedendum videtur in substantiis hîc & ibi. Si verò teneatur cum Occam 4. q. 7. & Tract. de Eucharist. cap. 28. Maior. 4. d. 12. quæst. 2. Gabr. lect. 44. in can. Goffr. 4. p. sum. in mat. de Euchar. nullum accidens subiectari in alio, argumentum ab accidenti erit pro nobis confirmans primam solutionem.

30. Obiicitur quartò, quia sequitur formam animæ & Angeli educi posse de potentia materiæ; & per consequens Angelus, & anima erunt generabiles, saltem Deo supplente vicem causæ naturalis, quod videtur inconueniens. Respondetur, definitum est cap. Firmiter, de sum. Trin. in Conc. Lateran. Angelos & animas ex nihilo conditos, & sic de facto non sunt geniti; an autem de potentia Dei eorum formæ educibiles sint de potentia suæ materiæ, non est definitum: verisimilius tamen est id non esse possibile ob perfectionem harum formarum; quia etiam quædam formæ accidentales, vt gratia, educi nequeunt de potentia subiecti, iuxta multorum probabilem sententiam, quam tenet Scot. 4. d. 1. q. 5. & d. 16. q. 2. Alen. 2. p. q. 9. num. 8. Bon. 2. d. 26. art. 1. q. 4. Ric. ibi art. 1. q. 4. Capr. 4. d. 1. q. 5. ad arg. Scoti. Maior. quæst. 1. Palud. quæst. 1. Quòd si teneatur educi posse de potentia Dei absoluta, nihil inde

concludetur contra resoluta in hac quæstione.

Obiicitur quintò, Scot. 2. d. 12. q. 1. num. 6. ponit substantiam corruptibilem cum Philosopho 4. Met. cap. 5. per hoc quòd habet materiam, quia materia est quo res potest esse, vel non esse; vt ibidem dicitur. Vnde, inquit, Nulla forma simplex est corruptibilis, vbi per formam simplicem, intelligit animam rationalem: & 4. d. 43. quæst. 2. num. 23. sustinendo secundum Philosophum animam rationalem non esse immortalem, dicit non inde sequi, quòd habeat partes separabiles, vt materiam, & formam: vbi admittit esse simplicem: ergo secundum eum non est ponenda materia in anima.

Respondetur, ita est; verum non reputat improbabile, iuxta hîc allata, si quis teneat animam, & Angelum habere materiam; & hoc tantum intendunt quæ hæctenus adducta sunt.

Obiicitur sextò, sequeretur quòd Angelus esset capax quantitatis; quia habet materiam. Respondetur, sicut forma materialis adueniens materiæ, facit eam incapacem accidentis corporei, ita forma spiritalis facit eam incapacem accidentis corporei, qualis est quantitas; de hoc Scot. quodl. 9. vbi disputat an Angelus potest informare materiam. Hæc de hac difficili quæstione; qui verò hanc partem durius censuerit, viderit ne in suo sensu nimis abundet, nimisque sit sapiens apud semetipsum.

QVÆSTIO XVI.

Vtrum magis vniuersale prius intelligatur à nobis, quàm minus vniuersale?

Arist. 1. Poster. cap. 2. & 1. Phys. text. 3. & 4. & 1. Met. cap. 2. D. Thom. in proemio Phys. in opus. de ente, & essentia, cap. 7. & 1. part. q. 85. art. 3. Auicenna 2. lib. sua Metaph. cap. 1. Simplicius 1. Physic. cap. 1. Themistius in sua Paraphrasi, super 1. lib. Physic. cap. 4. Richardus in 2. d. 24. art. 3. q. 4. Alen. in Commentariis primi & quinti Met. Capreolus in p. 1. d. 35. q. 2. ad 7. Ferr. 1. lib. contra Gent. cap. 48. Venerus, Nymphus, & Iauellus 1. Physic. cap. 1. Soncinas 6. Metaph. q. 12. Caiet. Opusc. de ente, & essentia, in principio. Egidius 7. lib. Metaph. q. 1. Ravius 1. Physic. cap. 1. q. 3. Vide Doctorem in disputatis, quæst. 13. & lib. 1. Physic. quæst. 5.

ARGVITVR quòd sic, 1. Physic. text. 3. dicit quòd innata est nobis viacognoscendi à notioribus nobis ad notiora naturæ, & subdit: Sunt autem nobis primò nota confusa magis, & magis vniuersalia, minus autem vniuersalia sunt natura notiora, quia sunt perfectiora; igitur, &c.

Præterea, quod primò intellectui imprimitur, prius intelligitur; sed secundum Auicennam, ens & vnum, quæ sunt maximè vniuersalia, prius intellectui imprimuntur quàm omnia alia; igitur, &c.

Præterea, illud vniuersale prius intelligitur cuius singulare prius sentitur; sed singulare magis vniuersalis prius sentitur quàm minus vniuersalis, secundum Auic. in Metaphysica sua, & secundum Philo. 1. Physic. text. 4. vbi dicitur, quòd pueri appellat primò omnes vicos patres: & prius à remotis sentitur aliquid esse corpus, quàm animatum, & quàm homo.

Contra, composita sunt nobis prius nota secundum Commentatorem 1. Physic. text. 4. exponendo illud, Magis confusa sunt nobis notiora, vel prius nota, id est, magis composita; sed minus vniuer

Ad perfectionem vniuersi spectat, esse substantias spirituales, simplices & compositas.

An forma Aneli educibili sit de potentia materia?

I.

Scot. 1. d. 5. q. 2. d. 22.

Scot. sup. n. 27.

vniuersalia sunt compositiora, quia habent se per additionem ad magis vniuersalia; igitur, &c. Præterea, quæ sunt difficillima nobis ad cognoscendum, non sunt nobis priùs nota, maximè vniuersalia sunt nobis difficillima ad cognoscendum, vt patet 2. Met. ergo, &c.

Præterea, priora secundùm naturam, sunt nobis posterius nota, vt dicitur 1. Physic. sed vniuersaliora sunt priora naturâ, quia ab ipsis non conuertitur consequentia, & quia etiam per ipsa definiuntur species, & minùs vniuersalia; ergo, &c.

Dicendum, quòd aliud dicitur priùs alio tripliciter, scilicet generatione, perfectione, & adæquatione. De duobus primis habetur 9. Met. text. 15. de tertio 1. Post. text. 11. vbi dicitur, quòd vniuersale est, quod conuenit alicui primò. Et vocat vniuersale, & primum adæquatione, ipsam propriam passionem, quæ prædicatur conuertibiliter de subiecto. De duobus primis dicendum ad præsens. Vtteriùs sciendum, quòd non est idem cognoscere confusum & confusè, nec distinctum & distinctè: nam confusum potest distinctè cognosci, sicut animal, quod est confusum respectu hominis. Similiter distinctum potest confusè cognosci, sicut homo cognoscendo animal, vel quòd sit animal. Illud autem est confusum, quod est indistinctum, distinguibile tamen sicut genus. Cognoscere autem confusè est cognoscere quid dicitur per nomen, vel cognoscere in suo vniuersali tantum; sed cognoscere quid distinctè est cognoscere id per principia propria posita in sua definitione.

RESOLVTIO.

Priùs cognitum nobis tempore cognitione confusa, est minùs vniuersale, quàm magis vniuersale. Vide Doct. 1. dist. 3. quæst. 2. num 2 1. & annot. 1.

3. ^a Dicendum igitur ad quæstionem primò, quòd minùs vniuersale est quod priùs notum est nobis, prioritate temporis & cognitione confusâ, quàm magis vniuersale. Probatio; omne agens secundùm vltimum potentia suæ producit perfectissimum effectum, quem potest producere; quia ad oppositum, quòd non producat effectum perfectissimum, quem possit; sequitur quòd agit cõtra vltimum potentia suæ; sed omne agens naturale agit secundùm vltimum potentia suæ; quia non agit deliberatiuè, determinando sibi quantitatem effectus, sed determinatur ab alio: igitur agit perfectissimum effectum quem potest: intellectus autem quantum ad actum primum intelligendi, & omnia quæ concurrunt ad causandum intentionem effectiue, siue phantasia, siue species intelligibilis, sunt agentia naturalia: igitur intellectus in primo actu intelligendi præcedente actum voluntatis intelligit perfectissimum intelligibile, in quod potest, quod terminat actionem perfectissimam quam potest habere; tale autem intelligibile est species specialissima; ergo, &c.

Præterea, secundùm Auicem. & Comment. 6. Metaph. cap. 4. Metaphysica est vltima scientia in ordine doctrinæ; igitur principia aliarum scientiarum priùs tempore à nobis cõcipiuntur, quàm Metaphysica; principia autem aliarum scientiarum sunt minùs vniuersalia, quia Metaphysica est de vniuersalissimis; igitur, &c.

2. Aliquid dicitur priùs perfectione, generatione, adæquatione.

Quid cognoscere confusum, & confusè?

Quid cognoscere confusè, & distinctè?

Metaphysica vltima scientiarum.

Præterea, si priùs intelligimus magis vniuersale, quàm singulare, quando singulare aliquod subitò mouet sensum, erit magnum tempus antequam possimus cognoscere eius speciem specialissimam; quia oporteret priùs cognoscere omnia eius superiora essentialia, quæ cum sint multa, non possunt in instanti cognosci: hoc autem patet manifestè esse falsum; ergo, &c.

Præterea, si priùs magis vniuersale intelligitur, aut eadem specie cum minùs vniuersali, aut alia: non eadem, quia illud non est proprium representatiuum alicuius quod æqualiter representat ipsum & oppositum, vel disparatum; sed species representans animal, quod est magis vniuersale, æqualiter representat hominem, & asinum; & per consequens per illam cognosceret simul vtrumque intellectus, si illa sufficeret, quod falsum est: igitur non est eadem: si autem alia, tunc erunt tot species in intellectu, quot sunt species generis, si illæ debent cognosci, vel quot sunt superiora vniuersaliora essentialia, antequam species specialissima intelligatur, quod falsum est; igitur, &c.

Præterea, illud cognoscitur posterius tempore, cuius abstractio est difficilior; quia eius cognitio intellectualis abstractiua est difficilior: sed abstractio coloris, quæ est vniuersalior, est difficilior quàm albedinis; quia à dissimilibus abstrahitur quidditas coloris, scilicet ab albo, & nigro, quæ sunt opposita; albedinis autem quidditas à duobus albis, quæ sunt similia; ergo, &c.

Præterea, possibile est intelligere minùs commune, non cognoscendo magis commune; igitur non oportet semper vniuersalius priùs cognosci ab intellectu. Probatio antecedentis; quia Geometer cognoscit lineam, & multa de linea probat, & tamen nescit vtrum sit substantia, vel accidens: ergo, &c. Ad hoc etiam est autoritas Philosophi 1. Physic. text. 3. & 4. dicentis quòd diffinitum priùs cognoscitur, quàm partes definitionis, diffinitum est minùs vniuersale, cum sit species, quàm genus suum, quod est pars diffinitionis; igitur, &c.

4.

Abstractio magis vniuersalis est difficilior, quàm minùs vniuersalis.

RESOLVTIO.

Priùs cognosci magis vniuersale cognitione distinctâ, de quo Doct. 1. dist. 3. quæst. 2. num. 2 4 2 5.

b ^s Secundò, dico quòd priùs cognoscitur magis vniuersale à nobis cognitione distinctâ. Probatio, priùs distinctè illud cognoscitur, quod intrat diffinitionem alterius, per quod aliud distinctè cognoscitur; sed ens quod est vniuersalissimum, intrat diffinitionem omnium, cum conceptus entis includatur in conceptu cuiuslibet, ipsum autem non habet conceptum nisi distinctum; quia non habet in quo possit confusè, vel indistinctè cognosci: igitur, &c. Simile autem est de aliis vniuersalibus: quantò enim aliquid est vniuersalius, tantò potest plurimum diffinitionem intelligere, & distinctiùs cognosci, cum pauciora superiora habeat, in quibus cognoscitur confusè. Præterea, secundùm Auicem. 1. Met. cap. 3. Metaphysica est prior ordine cognoscendi distinctè, quæ tamen est vniuersalior; igitur, &c.

Nec tamen contradicit sibi Auicenna, dicens quòd est postrema ordine doctrinæ, quia hoc ordine procedimus à cognitione confusa ad distinctam; modò est ita, quòd principia aliarum scientiarum propriarum ordine doctrinæ sunt nobis

5. Magis vniuersale priùs cognoscitur, cognitione distinctâ.

Ordine doctrinæ proceditur à cognitione confusa ad distinctam.

nota ex confuso conceptu terminorum, sicut Geometer ex confuso conceptu lineæ, & puncti procedit ad cognoscendum eius diffinitionem, & passionem: & idem Metaphysica est posterior ordine doctrinæ, cuius tamen principia sunt distinctè cognoscenda; sed scientia Metaphysicæ acquisita, reuertendo ad alias scientias magis distinctè cognoscuntur earum principia, scientiâ Metaphysicæ prius distinctè cognita, & sic est prior ordine distinctæ cognitionis: sic in proposito, species prius cognoscuntur indistinctè, scilicet cognoscendo quid est, quod dicitur per nomen; vel in suo vniuersali, scilicet cognito vniuersali distinctè, tunc per eius diuisionem & contradictionem per additionem differentiarum, sit reductus ad cognoscendum speciem distinctè.

RESOLVTIO.

Prius prioritate perfectionis cognoscitur Deus. Vide Doctorem 1. dist. 3. quæst. 2. num. 29. sed cognitio sensibilium fortius mouentium sensum, est prior prioritate perfectionis iuxta proportionem obiecti ad intellectum.

6. **T**ERTIÒ, dico quòd prius prioritate perfectionis à nobis cognoscitur, quòd est perfectius. Circa quòd sciendum, quòd aliqua cognitio potest esse perfectior alia, vel secundum perfectionis complementum, vel secundum proportionem ad obiectum; sicut visio aquilæ est perfectior primo modo, visione mea; sed visio mea respectu candelæ est perfectior visione aquilæ respectu Solis. Ista diuisio habetur 10. de Animalibus à Philosopho, dicente quòd *magis desideramus scire modicum de substantiis separatis, quàm multum de inferioribus.* Illud autem modicum attenditur secundum proportionem ad obiectum, non autem secundum naturam cognitionis absolutè.

^d Ad propositum est dicendum, quòd illud quòd à nobis cognoscitur prius prioritate perfectionis cognitionis in se, & absolutè consideratæ, est Deus, loquendo etiam de cognitione naturali. Probat, quia illa cognitio est perfectior in se, per quam attingitur perfectius obiectum; sed hæc est cognitio Dei, qui est perfectissimum obiectum; ergo, &c.

Præterea, Philosophus 4. Ethic. cap. 10. ponit felicitatem humanam, quæ ex puris naturalibus haberi potest in cognitione substantiarum separatarum, vel primæ substantiæ separatæ, quæ est Deus, sed ponit eam in perfectissima cognitione: ergo eius cognitio quæ in via potest haberi, est perfectissima cognitio, & perfectior cognitione quorumcumque inferiorum; quia quodcumque indiuiduum speciei nobilioris est nobilior quocumque indiuiduo speciei inferioris.

Sed quæ est cognitio perfectior secundum proportionem ad obiectum, id est respectu inferiorum, quæ sunt intellectui nostro proportionata?

7. Dicendum, quòd cognitio istorum sensibilium, quæ fortius mouent sensum, est perfectior, quia quæ fortius mouent sensum, fortius mouent intellectum, licet altiori modo, quia vniuersaliùs; quæ autem magis mouent intellectum, sunt

magis proportionata intellectui, & idem prius perfectione tali, scilicet secundum proportionem ad obiectum, intelligitur vniuersale illius singularis sensibilis, quod fortius mouet sensum.

Ad obiectiõnem in oppositum, dicendum quòd Philosophus primo Physicorum intendit dare modum deueniendi in cognitionem distinctam; & hoc est per cognitionem magis vniuersalis, & magis confusi, quod est prius notum nobis distinctâ cognitione.

Ad aliud, dicendum quòd ens, & vnum prius imprimuntur intellectui quoad eorum cognitionem distinctam, quàm alia; & idem illâ cognitione sunt prius nota; quia non possunt notificari per priora, & hoc conceditur.

Ad aliud, dicendum quòd Thomas faciens illud argumentum deceptus fuit, quia non distinguit inter cognoscere aliquid confusum, & confusè, & distinctè, & distinctum. Verum enim est, quòd cognoscere aliquid confusè, scilicet minùs vniuersale, est medium inter puram ignorantiam, & cognitionem eius distinctam; & sic cognitio alicuius confusa prior est cognitione eiusdem distinctâ; sed propter hoc non sequitur quòd cognitio confusi, id est, magis vniuersalis, sit prior cognitione minùs vniuersalis, nisi loquendo de cognitione distincta, vt dictum est; immò est fallacia consequentis à pluribus causis verificatis ad vnam. Cognitio enim confusa alicuius minùs vniuersalis, est, vel quando cognoscitur tantum de ipso, quid est, quod dicitur per nomen, vel quando cognoscitur in suo vniuersaliori, vel confuso; non sequitur igitur: cognitio confusa minùs vniuersalis, est prior tempore, quàm eius distincta: igitur cognitio sui vniuersalioris, vel magis confusi, est prior.

Ad vltimum, dicendum quòd quando aliquod singulare est præsens sensui secundum debitam proportionem, tunc intellectus primò apprehendit speciem specialissimam eius, sed quando non est proportionatum sensui, ita quòd possit ipsum distinctè cognoscere; tunc intellectus apprehendit speciem proximiorẽ, quàm potest, quia non mouet sensum nisi sub ratione, quæ est singularis speciei communioris.

ANNOTATIONES
ad quæstionem decimam sextam.

CONCLUSIO I.

Speciem specialissimam esse primum cognitum nobis cognitione confusâ.

^a Dicendum igitur ad quæstionem, &c. Speciem specialissimam esse primum cognitum. Probat Doctor hic contra D. Thom. & suos 1. p. quæst. 35. art. 3. sex rationibus; quarum priores tres adducit 1. dist. 3. quæst. 2. num. 21. Prima ratio est, quia causa naturalis agit secundum vltimum posse, & sic agit primò perfectissimum effectum, quem potest; ergo cum intellectus sit talis, primò intelligit speciem specialissimam, quia hoc est perfectius vniuersalioribus, quæ sunt partes eius. Contra hanc

Obicitur, ex Caiet. de ente, & essentia, & aliis; quia ordo naturæ incipit ab imperfectioribus: vnde quod prius est generatione, posterius est perfectione, 7. Metaph. Præterea, si valeret argumentum, probaret quòd etiam cognitione distinctâ prius cognosceretur species specialissima, quod

Ordo quo à cognitione confusa speciei reductus ad eius cognitionem distinctam.

Cognitio vna dupliciter potest esse perfectior alia.

1. de Partib. anim. c. 5.

Deus est primum cognitum perfectione.

Felicitas in quo consistit secundum Philosophum?

Ad primum,

Ad secundum,

8.
Ad tertium,
1. p. qu. 85.
art. 3.

Prior est cognitio confusa quàm distincta eiusdem.

Ad quartum,

9.

quod est falsum, & contra ipsum Scotum, ut statim patebit. Tertio, probaret etiam quoddam singulare prius cognosceretur; quia eius conceptus est nobilior conceptu speciei: nam substantiæ primæ sunt omnium nobilissimæ, ut tenet Aristoteles *cap. de Substantia*; & 1. *Posterior. c. 2.* dicitur quod notiora nobis sunt, quæ propinquiora sunt sensui. Et ita tenet Durand. 2. *d. 3. q. 7.* Gregor. 1. *d. 3. quæst. 3. arisic. 1.* quos sequitur Suar. 4. *de Anima, cap. 3.*

Causa naturalis non impeditur producere perfectissimum effectum quem potest.

Ad primum, respondetur, loquitur Doctor de agente naturali non impedito, seu carente resistantiâ, ut habet *loc. cit. in 1.* nam si resistantiam inuenerit, impeditur à productione nobilissimi effectus, quem potest, donec vincat illam resistantiam: in proposito autem; intellectus respectu conceptus speciei specialissimæ, est bene dispositus; quia supponitur, quoddam habet speciem intelligibilem eius, & phantasiâ non impeditur, nec aliud requiritur; & si sine indistinctione, vel resistantia non ageret ad vltimum potentiam, sequeretur, (ut bene infert Doctor) quod quantitatem effectus sibi præscriberet, & sic esset causa secundum propositum. Friuolum ergo est, quod dicitur Caetanum, sicut leo non prius generat leonem; sed aliud imperfectius, ita intellectus non prius generat conceptum perfectissimum, sed imperfectiorem, & vltimò perfectissimum; quia si leo haberet in sua potestate formam leonis, & materiam dispositam, & sine resistantia, primò produceret leonem: intellectus habet in sua potestate conceptum speciei specialissimæ, & subiectum dispositum, & ceteris omnino resistantia, idem primò producit illum conceptum; & si primò non posset, nunquam postea posset, quia nihil acquirit quod ab initio non habet.

10.

Ad secundum, respondetur, cum Scoto 1. *dist. 3. quæst. 2. num. 26.* quod totus ordo confusè cognoscendi est prior; & idem primum in illo ordine est simpliciter primum. Et probatur ex Arist. 1. *Physic. text. 3.* dicente, definitum prius cognoscitur, quam partes; & ex Auicenna 1. *Metaph. c. 3.* suadente Metaphysicam esse vltimam ordine doctrinæ, quamvis sit prima in sciendo distinctè; quia principia aliarum scientiarum sunt per se nota ex conceptu confuso terminorum, & postea ex Metaphysica sciri possunt distinctè; cognoscit enim Geometer lineam esse longitudinem sine latitudine, non curans in quo sit genere, vel quæ sit eius differentia, quia hoc ad Metaphysicum spectat.

Ordo confusè cognoscendi est prior ordine distinctè cognoscendi.

Dices, ergo falsum est agens naturale primò elicere effectum nobilissimum, quem potest; quia cognitio distincta est nobilior confusa. Et confirmatur ex ipso Scoto *loc. cit. num. 27.* dicente quod *processus naturalis est ab imperfecto ad perfectum, per medium, & quod confusè cognoscere est quasi medium inter ignorare, & distinctè cognoscere.* Vbi sibi contradicit, antea dicenti, intellectum prius elicere actum perfectissimum. Respondetur, in eodem ordine cognoscendi intellectum non impeditur prius elicere actum perfectissimum quem potest, tamen pro hoc statu potest alius ordo cognoscendi imperfectior præcedere perfectiorem, cuiusmodi est confusè cognoscere respectu cognitionis distinctæ; quia etiam cognitio sensitua pro hoc statu, prior est intellectuâ. Quod verò confusa prior sit, & experientia constat, & Aristoteles, ac Auicenna docent locis citatis; vnde

Scotus sibi non contradicit, quia loquitur intra eundem ordinem cognoscendi, non verò comparando vnum ordinem ad alium.

Contrà, hinc sequitur quod in ordine distinctè cognoscendi, species specialissima prius cognoscitur, quam eius partes: consequens est falsum, & contra Scotum *cit. num. 24* tenentem vniuersalia prius cognosci cognitione distinctâ, quam minùs vniuersalia; de quo statim. Respondetur, negando sequelam, quia non potest aliquid distinctè concipi non conceptis in eo inquis, quæ sunt eius partes; his enim non conceptis, cognitio erit tantum confusa; quia concipitur res, sicut exprimitur per nomen, & non sicut exprimitur per definitionem.

11.
Nihil distinctè cognosci non cognitio partibus in eo inclusis.

Ad tertium, singulare qua tale, non cognoscitur à nobis pro hoc statu, ut docet bene Scot. 3. *d. 14. quæst. 3. fin.* quia pro nunc non mouetur intellectus noster, nisi à phantasiabili, & singulare nullum phantasma gignit. Vide eum 2. *dist. 3. q. 1. & q. 6. n. 17. & 4. d. 45. quæst. 3.* de quo infra, q. 22. vbi dicitur quomodo singulare prius cognoscitur quam species specialissima.

Secunda ratio Scoti est, quia Metaphysica secundum Aristotelem, & Auicennam est vltima ordine doctrinæ; ergo aliæ scientiæ præcedunt eam, & maximè naturalis; ergo harum principia, & termini principiorum, cognoscantur prius, & tamen sunt minùs communia; & principia Metaphysicæ vniuersaliora; ergo minùs communia sunt prius nota ex intentione Aristotelis, & Auicennæ.

Minùs communia sunt prius nota.

Contra hanc obiicitur; quia vel scientiæ ordinantur secundum cognitionem distinctam, vel confusam: si primum, Metaphysica est omnium prima, ut dictum est ad secundum: si secundum; ergo minùs communes debent præcedere, & sic libri de Cælo, & de Anima præcederent libros Physicorum. Respondetur ex Aristotele 5. *Met. text. 1.* ordine doctrinæ illud esse prius, quod facilius addicitur. Et non dixit Philosophus quod distinctiùs cognoscitur, sic esse prius; non incipit ergo iste ordo ab vniuersalioribus, vel compositiuo modo, distinctâ cognitione, sed sapius à minùs vniuersalibus. Vnde Aristoteles in multis locis prius tractauit quæ sunt posteriora secundum naturæ ordinem; prius enim agit de animalibus, quam de plantis; & tamen tractatio harum est vniuersalior, & prior. Item, in libris Physic. prius tractat de principiis corporis generabilis, cuiusmodi sunt materia, forma, priuatio, de quibus 1. *Physic.* quàm de principiis corporis naturalis, de quibus *lib. 2.* & sic præponit principia speciei, seu minùs communis principii generis, seu magis communis. Cum ergo prius tractet de scientiis minùs communibus, bene infert Scotus ad eius mentem, minùs communia esse faciliora, & nobis notiora; & per consequens prius nota. Vide Phil. Fabr. *Theor. 18.*

12.
Quid est prius ordine doctrinæ.

Philosophus prius tractat scientiam minùs communem, etsi non semper.

Ad tertiam rationem Scoti respondet Caiet. inter illos conceptus non esse ordinem essentialem; idem non est opus singulos concipere. Contrà, tum quia ibi dicit Caiet. quod natura procedit ab imperfectioribus ad perfectiora; tum quia soluendo primam rationem Scoti, dicit non posse speciem concipi, donec prius concipiantur omnia præcedentia in linea Pradicamentali. Sed adhuc dices etiam contra Scotum sequi, multum tempotis infumi antequam magis vniuersale concipiatur. Respondetur, tantum sequitur non statim

13.

statim intelligi, quia cum occurrit singulare in debita distantia, prius cognosco, & distingo illud ab aliis singularibus, vel minus communibus, antequam facio abstractiones magis vniuersalium conceptuum; nam si solum cognoscerem quod ens, non distinguerem illud ab aliis inferioribus, quia conceptus entis est causa conuenientiae, non distinctionis. Aliquid ergo temporis intercedit, quando moueor à singulari, antequam magis vniuersalia concipere possim, sed non tantum, quantum in opposita opinione; quia facta motione à singulari obiecto, oporteret omnia contenta in linea Prædicamentali præconcipere, antequam illud singulare, vel eius infimam speciem conciperem.

Ad quintam rationem Scoti, respondet Caietanus species magis vniuersalium, quamuis sint indiuidua generum, vt huius animalis, huius corporis, &c. esse propinquiores sensibus; & sic facilius abstrahi, quam speciem specialissimam. *Contra, in Præmio Metaph.* habetur, quod natura specifica tantum mouet sensum, & non genus, neque singulare. Vide Scot. 2. *dist. 3. quest. 1. num. 4.* Præterea, non offertur sensui indiuiduum generis, nisi mediante indiuiduo speciei; quia sensus non intuetur singulare sensibile determinati generis, quin sit determinatæ speciei: & quia hoc est propinquius singularitati ex Phil. 1. *Poster. text. 12.* est magis sensibile: & consequenter citius, & facilius mouet intellectum. Præterea, vt ait Doctor, patet, facilius abstrahi minus commune, vt albedinem, quam magis commune, vt colorem; quia hoc à similibus, illud à dissimilibus abstrahitur.

Quod propinquius est singulari, prius mouet intellectum, quam remotius.

Soluuntur quadam argumenta adducta in fauorem D Thoma, tenentis i. p. quæst. 85. art. 3. vniuersaliora esse prius nota.

14.

Primum argumentum: Cognitio primorum principiorum est prima, quia est per se notorium, & ab omnibus admittitur; ergo & cognitio terminorum eorundem principiorum: sed inter hos primus terminus est ens; ergo, &c. Respondetur, prima illa principia prius cognosci cognitione distincta, vt dictum est, sed sic cognoscuntur postquam acquisita est cognitio confusa multarum rerum: qua ratione, vt dixi, alia scientia sunt priores Metaphysica.

Cognitio primorum principiorum non est prima.

Quare obiectum à longè, imperfectè videtur.

Secundum argumentum: Quod à longè conspicitur, prius videtur, vt corpus; deinde vt animal, tandem vt hoc animal: ergo communiora prius cognoscuntur. Respondetur cum Scoto 1. *dist. 3. quest. 2. num. 27.* obiectum in distantia improporcionata, non se repræsentare sensui secundum propriam rationem; sed secundum imperfectum, & intellectus sequens sensum, intelligit illud secundum illam rationem imperfectam, & sic decipitur. Conclusio autem Scoti, quod species specialissima sit primum cognitum, intelligitur quando sensus est in debita distantia. Contra, quod in remotis mouet sensum, efficacius mouet etiam in distantia debita; quia maius remotum est, arguit maiorem virtutem, virtute illius quod tantum mouet, dum est propinquum; ergo cum gradus vniuersaliores, vt corporis, moueat in magna distantia, & species non, signum est, quod fortius mouent quam species etiam quando sunt propinqui: sicut ignis qui remotiora calefacit, efficacior est igne qui tantum calefacit propinqua.

Respondetur, argumentum est ad oppositum, & suadet quod ipsa species specialissima mouet, etiam quando distat nimis obiectum, & non gradus superiores; quia cum sit perfectior in entitate illis gradibus, est etiam & in actiuitate; ergo est actiuum ad maiorem distantiam, quam illi gradus, vt in exemplo de igne perfectiori. Ratio autem quare non repræsentat secundum gradum specificum, est, quia per improporcionatum medium non potest effundere speciem perfecte sibi similem, & sic tantum repræsentat imperfecto modo. Addo, incertum esse, vt tenet Doctor 1. *d. 3. q. 2. n. 28.* quod per diuersas species intelligibiles repræsententur minus, & magis vniuersalia: de quo quidquid sit, quod causat speciem minus vniuersalis, potest causare speciem cuiuscunque vniuersalioris inclusi in eo, vt ibi habet Doctor.

Magis & minus vniuersalia an per diuersas species repræsentantur?

Minus vniuersale facilius abstrahitur.

Tertium argumentum: Quod est facilius abstractionis secundum Scotum *rat. 5.* prius cognoscitur; sed magis vniuersale est huiusmodi, quia pauciora in se actu continet, quam minus vniuersale, & sic facilius est intelligere vnum in eo non intellectis aliis, quod est abstrahere, quam in minus vniuersali, vel singulari, in quibus multitudine contentorum ponit confusionem. Respondetur facilitatem abstractionis oriri ex vicinitate ad sensum, & ideo vniuersaliora, quia magis distant à sensu, difficilius sunt abstractionis.

Quartum argumentum: Scotus 1. *dist. 3. quest. 2. num. 27.* ait quod mens sequitur sensum in cognitione, & certum est sensum non cognoscere nisi singulare; & 1. *Met. quest. ult.* ait singulare vagum primo percipi; sed sicut singulare vagum se habet ad distinctum, ita magis vagum, ad minus vagum; ergo hoc prius cognoscitur. Respondetur, sensum cognoscere naturam specificam, non singulare, quia tale, alioquin posset distinguere inter duos radios Solis, quod est impossibile, vt habet Doctor 2. *d. 3. q. 1.* Ad aliud, cognoscere singulare vagum, est ipsam speciem specialissimam cognoscere cum signo, quia ipsam singularitatem pro hoc statu non cognoscimus; alioquin possemus distinguere Petrum à Paulo, seclusis eorum accidentibus extrinsecis, quod est falsum. de quo infra *quest. 12.*

Sensus non cognoscit singulare quod tale.

CONCLUSIO II.

Vniuersaliora esse prius nota, cognitione distincta.

Secundo dico quod prius cognoscitur magis vniuersale, &c. Hanc conclusionem, nempe vniuersaliora prius cognosci cognitione distincta, probat Doctor duabus rationibus claris, & circa eam nulla est ferè controuersia. Eadem rationes habet 1. *d. 3. q. 3. n. 24. 25.* quarum vis stat in hoc, quod cum distincta cognitio inferiorum habeatur per distinctam notitiam superiorum in clusorum in eis, euidens est prius superiora distinctè cognosci, sine quibus sic cognitio reputat inferiora distinctè cognosci: hic locum habet illud: *Propter quod vnumquodque est tale, &c.*

16.

Tertio, dico quod prius prioritate perfectionis. Pro huius intelligentia notandum est, quod cognitio potest esse perfecta dupliciter. Primo, ex parte potentia, & obiecti; vt quando potentia circa obiectum nobilissimum exercet totam suam virtutem. Secundo, ex parte proportionis cognitionis ad obiecti cognoscibilitatem. Primo modo,

Cognitio dupliciter perfecta.

modo, quo obiectum est nobilior, eo perfectior est eius cognitio, vel est prius cognitum prioritate perfectionis; & sic Deus est primum cognitum inter omnia. Secundo modo, cognitio sensibilem, quo fortius mouent sensum, est perfectior, quia eius gradus magis accedunt ad gradus cognoscibilitatis obiecti, & si tot sunt gradus perfectionis in cognitione, quot sunt cognoscibilitatis in obiecto perfecte adæquato, cognoscitur tale obiectum. Primam partem probat ex Philosopho, & est evidens, explicatis terminis; quia cum cognitio essentialiter dependeat, & specificetur ab obiecto, quo perfectius est obiectum, eo nobilior est cognitio.

Secunda pars patet; quia quæ fortius mouent sensum, fortius etiam pro hoc statu mouent intellectum; & consequenter sunt magis proportionata intellectui; ergo notitia intellectus circa vniuersale, cuius singulare fortius eum mouet, erit magis proportionata, id est, magis accedens ad gradus cognoscibilitatis illius obiecti. Vide Doctorem 1. distinct. 3. quæst. 2. num. 19.

17.

Ad propositum est dicendum, &c. Quod hic ait Doctor Deum esse prius perfectione cognitum, etiam loquendo de cognitione naturali, videtur falsum; quia nullum conceptum proprium habemus de Deo pro hoc statu, quia essentia diuina ut hæc, solum mouet naturaliter suum intellectum, & per viam vniocationis mouet nos, quoad rationes generales sibi, & creaturæ communes. De quod latè Doctor quæst. 1. Præf. & quodlib. 14. & 1. dist. 3. quæst. 1. n. 16. At cognitio propria obiectorum, & per proprias species acquisita est perfectior cognitione communi, & acquisita per alias species. Respondetur, etsi pro nunc nullum habeamus conceptum proprium in particulari de Deo, habemus tamen conceptus proprios de eo, ita ut creaturæ repugnent, cuiusmodi sunt conceptus omnium perfectionum simpliciter, quorum perfectissimus est conceptus entis infiniti, quia est simplicior conceptibus attributorum, & velut subiectum eorum, de quo Scotus 1. distinct. 2. quæst. 2. num. 17. sed argumentum probat cognitionem naturalem Dei non esse perfectiorem secundum proportionem graduum eius ad obiectum; quia hoc in infinitum excedit illam, & idem est etiam de cognitione supernaturali creata Dei.

Conceptus entis infiniti, est perfectissimus, quem de Deo pro nunc habemus.

nerat; sed quæcumque species imprimitur ab obiecto in intellectu, sub ratione singularis imprimitur; quia obiectum extrà, vel phantasma à quo imprimitur, est singulare: ergo intellectus recipit singulariter; hoc est falsum: igitur, &c.

Præterea, præsentia obiecti est causa præsentia speciei, non autem è conuerso; cum igitur obiectum intelligibile sit præsens in phantasmate, non requiritur species in intellectu propter præsentiam obiecti, sed propter aliud ponitur species in intellectu: igitur frustra.

Præterea, si esset species in intellectu, plures possent esse simul. Consequens est falsum: ergo, &c. Probatio consequentiæ, species talis habet esse permanens etiam absente actu intelligendi; tamen post omnem actum intelligendi potest succedere alia species respectu alterius obiecti; & sic esset alia species alterius cum prima simul. Probatio falsitatis consequentiæ, quia cum illa species non sit potentia rationalis, vel libera, sed naturalis, de necessitate est actu præsentis obiecto; cum igitur semper repræsentet obiectum suum, semper homo intelligeret per illam actu, & sequeretur quod per plures species illas semper posset plura intelligere, quod falsum est; ergo, &c. Præterea, potentia semper perficitur proprio actu; proprius autem actus potentia apprehensiuæ est apprehendere, non autem species: igitur, &c.

Contra, Philosophus 3. de Anima, sext. com. 6. text. com. 37. dicit, quod anima est locus specierum, non tota, sed intellectus. & in eodem, lapis non est in anima, &c. & in eodem: anima per intellectum est omnia intelligibilia, & per sensum sensibilia: hoc autem non potest intelligi, quod sit omnia per eandem; igitur per earum species in anima existentes. Præterea, per rationem sic: omne quod reducitur de potentia essentiali ad accidentalem, oportet quod hoc sit per aliud sibi impressum formaliter; intellectus noster ante addicere, vel intelligere est in potentia essentiali ad actum intelligendi, à qua postea reducitur ad potentiam accidentalem, quæ scilicet potest intelligere, cum voluerit; igitur hoc est per aliquod formaliter sibi impressum, quod voco speciem: igitur, &c.

2.

Ex Philos. 8. Physic. 32.

RESOLVTIO.

Opinio communis ponenda esse species intelligibiles necessario ad intelligendum; & soluis argumenta in contrarium. De quo latè 1. dist. 3. quæst. 6.

Respondedo, vna opinio communis est, quod intellectus habet speciem sibi impressam, necessariò requisitam ad actum intelligendi. Quod potest sic probari ex prædictis; quia oportet quod vniuersale actu intellectum, sit præsens intellectui ratione obiecti; sed non potest esse præsens nisi per speciem impressam: igitur, &c. Maior patet, quia sicut obiectum est prius actu intelligendi ordine naturæ, sic ratio obiecti. Probatio minoris, quia non potest aliter esse præsens nisi per speciem in phantasmate existentem; sed non per illam. Probatio, quia vna species non potest repræsentare obiectum sub oppositis rationibus; sed vniuersale, & singulare habent oppositas rationes, species autem in phantasmate est repræsentatiua obiecti ut singulare est; igitur non ut vniuersale: ergo præter illam, est necessaria

3.

QVÆSTIO XVII.

Verum in intellectu nostro sint species intelligibiles priores naturaliter actu intelligendi?

Arist. 2. de Anima, sext. 60. D. Thom. lect. 12. & 1. p. q. 56. ar. 1. & q. 85. ar. 2. & 1. contra Gentes, cap. 51. § 2. 53. & quodlib. 7. ar. 1. & de Verit. q. 2. Albert. Magn. 2. p. summ. de homine in tract. de Sensib. anima. Capr. in 1. d. 35. q. 1. ar. 1. Durand. in 2. d. 36. q. 6. Conimb. 2. de Anima, sup. 6. q. 2. ar. 3. Auersa som 2. philosoph. q. 58. § 8. Compl. dist. 18. de Anima, q. 5. Vide Doct. in dispensati. q. 14.

I.

IDE TVR quod non: quia quando-cumque aliqua species imprimitur ab obiecto in potentia, repræsentat obiectum tantum sub illa ratione, sub qua nata est imprimi ab obiecto, quia genitum est simile generanti secundum formam, secundum quam ge-

cessaria species in intellectu ad representandum vniuersale. Maior istius rationis confirmatur, quia idem non potest mensurari duabus mensuris totalibus, species autem mensuratur totaliter ab obiecto; igitur eadem species non est diuersorum obiectorum, vt diuersa sunt representatiua.

Sed dices, quod hoc verum est eodem lumine, sed luminibus diuersis potest eadem species diuersa representare; vt patet de noctilucis, quæ in die videntur coloratæ lumine Solis, sed de nocte lucentes lumine proprio; sic species in phantasmate lumine phantasiæ, vel virtutis sensitivæ potest representare singulare lumine intellectus agentis penetrante phantasma vniuersale: sed hoc non videtur; quia noctiluca, vel representat diuersa obiecta de die, & de nocte; quia color, & lux sunt diuersa, & tunc necessariò hoc est per diuersas species: vel si non sint diuersa obiecta, oportet dicere, quod hæc habent aliquam qualitatem diuersam à luce, & colore, virtualiter tamen vtrumque continentem; & idè in die poterit gignere speciem representatiuam vnius, scilicet coloris, & in nocte representatiuam lucis; sic igitur semper habebit diuersas species in quantum representantur in eo diuersa; sicut in proposito de vniuersali, & singulari.

Præterea, cuiuslibet potentia realis actiua est actio realis, & terminus realis; intellectus agens est potentia actiua realis; igitur eius operatio est realis; sed intelligere non est operatio eius, nec terminus suæ operationis saltem propinquus, quia non intelligit; sed operatio eius, est facere intelligibilia in potentia actu intelligibilia; sunt autem intelligibilia aliquo actu per abstractionem speciei; abstrahere igitur speciem est actus eius, & species intelligibilis abstracta est terminus eius; non potest autem talis species esse in phantasia, quæ corporalis est, & extensa, non autem talis species: igitur oportet eam esse in intellectu possibili.

Sed dices, quod vniuersale, quod est obiectum intellectus, fulget in phantasmate per lumen intellectus agentis, & id esse intelligibile actu. Contrà, esse cognitum splendens vt cognitum, est tantum esse diminutum non reale; igitur non potest esse terminus operationis realis intellectus agentis.

Præterea, obiectum vniuersalius non potest representari sub ratione sua vniuersaliori, per speciem obiecti particularis; quia obiectum vniuersale in quantum huiusmodi, est indifferens ad omnia particularia sub eo contenta; singulare autem est determinatum, & etiam vniuersale, vt vniuersale, sed determinatum secundum phantasma, & quod est in eo tantum vt singulare; quia hic & nunc: igitur species in eo existens non potest representare obiectum vniuersale; igitur oportet ad intelligendum vniuersale, vt vniuersale, speciem eius imprimi in intellectu possibili.

Præterea, ex nobilitate intellectus potest sic argui: Si non requiritur ad intelligendum species in intellectu, sed in phantasmate tantum, intellectus noster non habet operationem separabilem à corpore in quo est phantasma; quia habet organum, & si non habet operationem separabilem, ipse non est separabilis à corpore, sicut arguit Aristoteles 1. de Anima; ergo intellectus noster esset inseparabilis à corpore, & commixtus corpori, sicut potentia organica: hoc autem est contra Philosophum, 1. & 2. & 3. de Anima, & 12.

Metaphysica, & hoc est contra mentem ponentis animam a corpore aliquando separari, & intelligere ea quæ prius intellexit; vt patet de diuinitate epulone; hoc autem non esset, nisi mansissent in anima species in via acquisitæ. Nec videtur verisimile, quod anima exuta à corpore, remaneat ita nuda, sicut in prima sui creatione, ita quod non possit intelligere; nisi de nouo species sibi imprimantur; sed rationabile est ipsam per species acquisitas in via aliquid posse intelligere, vt dictum est. Hæc autem positio confirmatur autoritatibus prædictis pro illa parte.

Ad primum in oppositum, dicunt quod differt ratio agendi, & ratio agentis; verum est autem quod species representat obiectum in illa ratione agendi sub qua nata est imprimi: hoc autem est sub ratione naturæ absolute consideratæ, non autem sub ratione agentis, quod est particulare; & idè species representant vniuersale. Vel aliter potest dici secundum istos, quod licet phantasma, à quo immediatè imprimitur, sit singulare; quia tamen non agit in intellectum possibilem virtute propria, sed intellectus agentis abstrahentis species vniuersales à phantasmate; idè potest illa species representare vniuersale.

Ad secundum, dicendum quod æquiuocatio est ibi de præsentia obiecti, & speciei; obiectum enim est causa præsentia realis speciei in intellectu, in quo eam imprimit, in virtute tamen intellectus agentis; species autem impressa est causa præsentia obiecti in esse intelligibili, etiam vt sic obiectum est præsens intellectui ratione speciei.

Ad aliud, dicendum, concedendo consequentiam. Ad improbationem consequentis, dicendum quod species, licet sit forma naturalis quoad actum intelligendi, quantum est de se, semper producendum; quia tamen non est causa tota actus, sed requiritur intentio intellectus, & principalis; ista autem non est semper in actu, idè non oportet quod semper intelligat. Similiter non oportet, quod omnes simul causent actum intelligendi, sed illa tantum cuius phantasma fortius mouet intellectum ad primum intelligendum, vt patet cum homo excitatur à somno; tunc intelligit necessariò illud quod prius occurrit, vel cuius phantasma fortius mouet; sed per illum actum intelligendi quod voluntas sibi imperat intelligendum, & hoc secundum speciem eius in intellectu conseruatam.

Ad aliud, dicendum quod potentia prius prioritate perfectionis perficitur actu proprio, quam alieno; non autem semper prioritate generationis, quando specialiter ad eius generationem plura alia requiruntur propter suam perfectionem; sic est in proposito de actu intelligendi, qui prius ordine generationis requirit phantasma, & cognitionem sensitivam, à qua originatur, & speciem intelligibilem, secundum quam formaliter intellectus intelligit.

RESOLVTIO.

Opinio negans speciem imprimi à phantasmate, vel obiecto, discutitur, & approbatur: de quo Doctor 1. distinct. 3. quæst. 6. num. 3.

Alia opinio est, quod nulla species à phantasmate, vel ab obiecto extrinseco im

Text. 4. & 5. lib. 3. text. 37. Scot. 4. d. 43. 9. 3.

6. Ad primum.

Ad secundum, Quomodo presentia obiecti sit causa presentia speciei, & contrariè.

7. Ad tertium.

Illud primò intelligitur autem phantasma fortius mouet.

De hoc 2. d. 42. q. 4.

Ad quartum.

8. Non fieri speciem inselligibilem, à phantasmate, vel obiecto.

Noctiluca quare aliter die, quam nocte apparent?

4. Actus intellectus agentis abstractior est.

8.

Si non intelligeret anima sine sensu, nec esse posset sine eo.

Text. 12. & 13.

Text. 21.

Imprimatur in intellectu, nec etiam actus intelligendi. Quod probatur. Agens æquiuocum semper est nobilissimum passio; sed phantasma, vel obiectum extrinsecum non est nobilissimum intellectu, vel specie, vel actu intelligendi: ergo, &c. Probatio maioris; si est æquè nobile, tunc non est æquiuocum; similiter nec si imperfectius; quia non esset causa vnde effectus esset nobilior & perfectior; igitur est nobilissimum. Minor patet; igitur, &c.

Sed dices, quod vera est maior de agente æquiuoco in virtute propria, non autem de agente instrumentali; modò phantasma agit in intellectu possibili virtute intellectus agentis penetrantis ipsum, & abstrahentis quiditatem à conditionibus indiuiduantibus, quæ sunt in phantasmate; sicut lumen attingens ipsum lac quod est album & dulce, quodammodò abstrahit album à dulci, dum repræsentat visui lac sub ratione albi, non tamen sub ratione dulcis.

Contra duo quæ dicunt; primò quòd intellectus agens subintrat phantasma suà actione, vel lumine; secundò, quòd abstrahit quiditatem à conditionibus indiuiduantibus, arguitur sic: Quæro vtrum per actionem intellectus agentis in phantasma aliquod præsentatum recipiatur in phantasmate, aut non. Si sic; sequitur quòd illud sit corporale, sicut phantasma recipiens, & extrinsecum; & per consequens non poterit agere in intellectu possibili per actionem prædictam. Si nihil; ergo phantasma per illam actionem non erit virtuosius ad agendum in intellectu possibili, cuius contrarium dicebant.

Præterea, si dicunt quòd phantasma non solum agit in intellectu possibilem, sed etiam intellectus agens, destruitur eorum principium, quò dicunt, quòd idem subiecto sunt intellectus agens, & possibilem; certum est autem secundum eos, quòd agens, & passiuum non sunt idem subiecto realiter: ergo, &c. Si autem dicunt, quòd solum phantasma agit vt tactum ab intellectu agente, sequitur vt priùs, quòd solum phantasma est nobilissimum intellectu possibili, vel specie intelligibili per rationem prædictam. Habent autem alia verba prædicti dicentes, quòd intellectus agens vt subintrat phantasma, quodammodò distinguit subiecto ab intellectu possibili; sed potest hoc quòd ipsi dicunt modo prædicto reprobari.

RESOLVTIO.

Phantasma nihil posse producere, vel comprehendere in intellectu, suse quinque rationibus probatur. Vide Doctorem i. d. 3. q. 7. à num. 7.

10. **A**lij dicunt ad rationem prædictam, quòd intellectus agens agit in intellectu possibilem speciem, sicut causa principalis, scilicet cum phantasmate; non autem sicut causa totalis, vel sicut causa principalis cum instrumentali.

Sed contrà, causa æquiuoca habens in virtute sua totum effectum, potest totum effectum producere in passio disposito, & hoc sufficit, quia plus non requiritur ad effectum quàm quòd est dictum, sed intellectus agens habet in virtute sua totali speciem intelligibilem. Probatio, quia habet aliam autoritatem in phantasmate respectu Scoti oper. Tom. 11.

talis speciei; ipse tamen continet in se totam virtutem phantasmatis respectu eius, cum sit eo virtuosius; igitur sine phantasmate poterit illam speciem causare in intellectu possibili, qui est iam æquè dispositus ad recipiendum ab vtroque.

Præterea, si causa imperfectior esset totalis causa perfectioris effectus, multò fortius causa perfectior est totalis causa respectu imperfectioris; sed intellectus agens est perfectior & nobilior intellectu possibili, vt dicitur 3. de Anima, text. 19. tamen intellectus possibilis est causa totalis actus intelligendi, qui est perfectior effectus specie intelligibili: igitur multò fortius intellectus agens est totalis causa respectu speciei. Præterea, inter duo agentia concurrentia ad vnum effectum debet esse proportio; sed inter agens immateriale, & spirituale, quòd est intellectus agens, & corporale, quòd est phantasma, non est proportio; ergo, &c.

Præterea, licet actiuum sit aliquando imperfectius passiuo, sicut obiectum sensibile sensu, tamen actiuum, secundum quòd agit, est nobilissimum passiuo, in quantum paritur. Exemplum de igne agente in corpus mixtum, & igne infernali agente in spiritum damnatum: si igitur phantasma aliquo modo agit in intellectu possibilem, secundum id quò agit, est perfectius illo quò intellectus possibilis paritur: omne autem illud quòd est in phantasmate est corporale, & omne illud quòd est in intellectu possibili est spirituale: igitur corporale est nobilissimum spirituali, quòd falsum est.

Præterea, quanto aliquid corporale est magis obediens spirituali, tanto magis spirituale mediante illo corporali, potest effectum nobiliorum producere; sed corpora cœlestia magis obediunt substantiis separatis, quàm phantasma intellectui agenti; & tamen mediantribus illis substantiis separatis non possunt nisi aliquod corporale producere; igitur sic intellectus agens mediante phantasmate, vel ipso coadiuuante, non poterit speciem intelligibilem producere.

RESOLVTIO.

Sustinet speciem intelligibilem non esse necessariam, probabiliter loquendo; soluens rationes & auctoritates ad oppositum adductas, & ponens modum soluendi omnia argumenta pro opinione communi; sed resoluit communem opinionem esse veriorum.

12. **P**ræterea, ostendo quòd non requiritur species, quòd est ad principale; quia species præcedit, per te, actum intelligendi, & habitum; illa igitur species potest destrui, manente tamen habitu. Tunc quæro, aut tunc intellectus est in potentia essentiali ad actum intelligendi, aut accidentali; non in essentiali, quia habens habitum intellectualem poterit eo vti, cum voluerit; igitur in potentia accidentali sine specie. Sed propter aliud non ponit speciem necessariam ad actum, nisi vt reducat intellectum de potentia essentiali ad accidentalem: igitur frustra.

Præterea, phantasma non potest agere in voluntatem: igitur nec in intellectum. Antecedens patet per Sanctos & Doctores. Probatio consequentiæ; quia aut repugnat voluntati pati à phantasmate ratione suæ immaterialitatis, aut ratione libertatis: si primo modo, eadem ratione repugnat intellectui; quia æquè immaterialis est:

Quòd phantasma nihil agat in voluntate, probat Scot. i. d. 25.

non autem ratione libertatis; quia ista non obstante, primò recipit, vel paritur ab obiecto.

Præterea, sic se habent phantasmata ad intellectum, sicut appetitus sensitivus, & eius passio ad voluntatem; sed appetitus sensitivi passio non potest directè, & per se, agere in voluntatem; quia tunc homo necessariò peccaret; ergo nec phantasma in intellectu.

13. Præterea, corporale ut corporale non agit in spirituale, in quantum spirituale; sed phantasma ut phantasma, est corporale, intellectus est spiritualis; ergo, &c. Ad istam partem adducuntur auctoritates, primò Augustini 12. *super Genesim*, dicentis, quòd *anima à corporali nihil patitur in se*; & in eodem dicitur, quòd *anima rerum imagines in se de se facit*. Aristoteles in 3. *de Anima*, text. 2. & 39. dicit, quòd anima quiditates in phantasmatis intelligit; non dicit autem in speciebus in ea existentibus: hoc autem idè dicit, quia in phantasmate obiectum eius repræsentatur sufficienter. Quod patet, quia dicit *ibi dem*, quòd sic se habent phantasmata ad intellectum, ut sensibilia ad sensum: sensibilia autem sunt obiectum sensus; idè phantasmata continent sufficienter obiecta intellectus. Vnde subdit, quòd *cum anima intelligit, necesse est simul phantasmata speculari*; in ipso autem phantasmate inuenitur anima quiditatem speciei absolutè, & conditiones etiam individui; quia sicut in singulari extrà referatur natura communis, & sunt in eo conditiones individuales, ut principia individualitatis, sicut in Socrate est humanitas, & Socrateitas; sic in phantasmate ipseus repræsentatur natura communis, & singulare, & in repræsentatio singularis quod est phantasma, continetur repræsentatiuum naturæ communis.

Obiectiones. Sed contra istam rationem potest sic argui: Quia si vniuersale est tantum in phantasmate repræsentatum, non in specie intelligibili, cum phantasma sit corporeum, & organicum, vniuersale non est in intellectu, sed potius in sensu.

Præterea, anima separata est à corpore & phantasmate; & per consequens non potest intelligere.

14. Præterea, intellectus ante omnem intellectiōnem est indeterminatissimus; oportet igitur quòd determinetur ad intelligendum per aliquid sibi impressum, quod voco speciem.

Responsiones. Ad primum istorum dicendum, secundum istos, quòd vniuersale accipitur aliquando pro intentione secunda, quæ sequitur operationem primam intellectus, quæ intelligitur quiditas absolutè, & hoc est, quando intellectus considerans istam quiditatem esse prædicabilem de pluribus, attribuit sibi rationem speciei, vel generis; & isto modo est in intellectu tanquam aliquid factum per operationem intellectus: vnde de tali dicit Themistius *primo de Anima*, quòd intellectus est, qui facit vniuersalitatem in rebus, & Aristoteles 1. *de Anima*, quòd *vniuersale, aut nihil est, aut posterius est*. Aliquando autem vniuersale accipitur pro re subiecta intentioni secundæ, id est, pro quoditate rei absoluta, quæ quantum est de se, nec est vniuersalis, nec singularis, sed de se est indifferens; & tale est obiectum intellectus directum; non autem est in intellectu subiectiuè, sed tantum obiectiuè.

Ad secundum. Ad aliud dicunt aliqui, quòd anima separata intelligit per species sibi influxas à Deo. Vel potest dici, quòd ad præsentiam obiecti per suum

actum obiectiuum elicit suam intellectiōnem, & post vnam intellectiōnem relinquitur sibi habitus per virtutem illius actus; qui habitus habet inclinare potentiam ad intelligendum aliàs eandem rem, & ipsam repræsentare, sicut posset species impressa.

Ad aliud, dicendum quòd potentia passiva determinatur per aliquid sibi impressum; sed potentia actiua non, sed solum per præsentiam obiecti expressam, sicut Sol habet glaciem dissoluere, non per aliquid sibi impressum, sed tantum præsentatà sibi glacie.

Ad auctoritates Philosophi in contrarium adductas, dicendum quòd cum dicitur, intellectus est locus specierum: per speciem intelligit Philosophus actum intelligendi, qui est vera species, & est similitudo obiecti: nec anima est locus specierum sicut subiectum; nec hoc dicit Philosophus: sed pro tanto hoc dicitur, quia sicut locatum continetur in loco, non quidem subiectiuè, ita quòd informent locum, sed tantum expressiuè; sic in proposito de specie. Nec etiam dicit Philosophus, quòd species lapidis sit in anima impressa, animam informans, sed expressa tantum obiectiuè, ut dictum est. Similiter anima est omnia intelligibilia per actum sciendi, sicut sensitiva per actum sentiendi. Vnde dicit in eodem libro, quòd idem est scientia secundum actum rei scitæ, sicut idem sensibile in actu, & sensus in actu; non autem concludit ista auctoritas, quòd hoc sit per speciem impressam in intellectu.

Ad rationem de reductione, &c. Dicendum, quòd potentia passiva reducitur de potentia essentiali ad accidentalem per aliquid sibi impressum; non autem potentia actiua, ut dictum est, sed sufficit ad hoc præsentia obiecti; talis autem potentia est intellectus, ut dictum est in alia quæstione de hoc facta: igitur, &c.

Sed potest queri, per quem modum patitur intellectus ab intelligibili; ex quo nihil sibi ab illo imprimitur. Dicitur, quòd hoc idè est, quia obiectum sibi præsentatum, & expressum per phantasma, inclinatur & excitatur potentiam ad intelligendum, quem tamen actum non elicit intellectus virtute propria, sed aliunde excitatus, sine specie impressa. Exemplum de magistro excitante intellectum discipuli per exempla sensibilia, qui non imprimit aliquid in eius intellectu. Exemplum etiam de primo mouente, quod mouet ut amatur, & desideratum per modum finis allicientis appetitum, propter eius bonitatem; nihil tamen appetitui imprimendo. Tene quam partem volueris; prima tamen videtur verior.

ANNOTATIONES in quæstionem decimamseptimam.

CONCLUSIO I.

Dandas esse species intelligibiles.

² **R**espondeo, una opinio communis est, &c. Hanc opinionem, dandas esse species intelligibiles, fusè probat Doctor 1. d. 3. q. 6. & rationes ibi positæ ferè eadem sunt cum hîc adductis. Prima est, quòd necessarium est vniuersale præfens esse intellectui priusquam intelligat, neque aliter potest esse præfens, quam per speciem. Dices cum Henrico quodlib. 4. q. 7. 8. & quodlib. 5. q. 14. quòd sufficit phantasma, contra quod sit

Secunda

15.
Ad tertium.

Ad argumenta in oppositum supra.

Anima est locus specierum, exponitur.

Anima est omnia intelligibilia, exponitur.

16.
Ad rationem in oppositum.

Sup. q. 12. 20.

Vniuersale actum sic per intellectum.

Ad secundum.

17.

Secunda ratio, quia phantasma repræsentat singulare; ergo non vniuersale, quod est ei oppositum; quia idem non potest mensurari duabus mensuris diuersis, & obiecta sunt mensuræ specierum. Adde ex loco citato in primo, quando vniuersale intelligitur, quod tunc phantasma repræsentat singulare, secundum vltimum potentiam; sed simul & semel duo opposita repræsentare nequit. Ad exemplum de nocte lucentibus, clariùs illud expedit loco citato in primo; habent illa lucem, & colorem, & hinc in lumine maiori mouet, illà tunc speciem non effundente, quam tamen effundit nocte, quando aliud lumen debiliter mouet, vel ambo suas species causant, etiam in lumine Solis: sed efficacius lumen Solis impedit ne lux illa debilis percipiatur, quomodo impedit ne de die videantur stellæ; quæ tamen tunc multiplicant suos radios. Si verò teneatur, quod vna tantum sit qualitas sensibilis in illis nocte lucentibus, ipsa virtualiter continebit lucem, & colorem, & duo repræsentatiua eorundem; ita quod nunquam idem erit repræsentatiuum vtriusque.

Alij tenent & satis probabiliter, & ferè in idem incident, quod res noctu lucentes, vt quecus putrida, oculi felium, squammæ piscium, de quibus Aristoteles 2. de Anima, text. 72. habent aliquid lucis secundum partes magis perspicuas, & aliquid coloris secundum partes magis opacas, noctuque videri secundum priores tantum, eo quod color tunc non illuminatur perfecte; interdiu autem color tantum videtur, quia satis illuminatur, lux autem non, quia à Sole ofuscatur. Ita D. Thom. in text. 72. citato. Commentator, Albert. Thienensis & alij ibi.

18.

Alij idè dicunt colorem noctu non videri, & lucem sic; quia ad hanc videndam, non requiritur illuminatio medijs, sed ad colorem sic. Constat enim quod oculi felium in magna aula, & obscura videntur, neque videntur quod possint totam aulam illuminare. Verum hoc nihil probat, quia diceretur illos oculos instar candelæ paruæ (& idem est de lapillis pretiosis) illuminare aulam.

Tertia ratio, quia intellectus agens est actiuus; est enim illud quo est omnia facere. 3. de Anima, text. 17. & 18. sed nihil agit in phantasia, quia non est capax effectus spiritualis: ergo in intellectu possibili, in quò nihil aliud producere potest nisi speciem.

Dices producere vniuersale relucens in phantasmate; quia hoc est esse diminutum, sicut repræsentatio. Contrà, actio realis petit terminum realem: ergo agens facit aliquid reale repræsentatiuum vniuersalis; hoc autem non est phantasma, vt ostensum est; ergo.

Quarta ratio, quia magis vniuersale, non potest repræsentari secundum suam vniuersalitatem ad omnia contenta in eo, per speciem obiecti particularis, vel minùs vniuersalis: ergo per aliam sibi propriam. Antecedens patet, quia superius non potest repræsentari adæquatè per partem subiectiuam: ergo nunquam concipitur vniuersale, vt tale, in phantasmate. Hisce rationibus probatur dari speciem intelligibilem ratione vniuersalitatibus obiecti; primò ex parte phantasmatis; secundò ex actione intellectus agentis. Tertid, ex parte magis vniuersalis. de quibus fusiùs Doctor 1. d. 3. q. 6.

Vltima ratio, quia intellectus habet operatio-

Scoti oper. Tom. 11.

nem separabilem à corpore, aliàs non posset esse sine corpore. secundum Phil. 1. de Anima, text. 12. 13. ergo intelligere potest sine phantasmate; ergo per speciem. Pro eadem adducit Scotus 1. d. 3. q. 6. art. num. 3. varia loca Philosophi, & August. 12. Trin. cap. 14. & lib. 13. cap. 4. & lib. 15. cap. 7. & 21. quibus adde loca, & rationes ad oppositum adductas. Conclusio harum rationum, nempe dandas esse species intelligibiles, est communis Philosophorum, & Theologorum, Alenf. 2. part. q. 24. memb. 2. 3. D. Bonau. 2. d. 3. artic. 2. quest. 1. Richard. art. 5. quest. 2. D. Thom. 1. part. q. 5. art. 5. Albert. 2. d. 3. art. 15. Scoti 1. d. 3. q. 6. Sed hic problematicus est, licet communem opinionem veriorer puter, vt constat ex vltimis verbis huius quæstionis.

CONCLUSIO II.

Nec speciem, nec actum intelligendi fieri à phantasmate.

Alia opinio est, quod nulla species, &c. Refutat clarè, & efficaciter opinionem quorundam, tenentium speciem intelligibilem, vel actum iutelligendi fieri à phantasmate, vel obiecto extrinseco; quæ ex parte est Goffr. quodlib. 6. quest. 7. & quodlib. 8. q. 2. vbi negat actum intelligendi effici ab intellectu, sed à phantasmate. Ratio huius est; quia tam phantasma, quam obiectum extrinsecum, imperfectiora sunt specie & actu intelligendi; quia hæc sunt spiritualia, illa corporalia. Neque dici potest, quod in virtute intellectus agentis efficiat effectus se perfectiores: tum quia intellectus agens nihil producit in phantasmate, vel obiecto; tum etiàm, quia contra hoc procedunt validæ rationes Scoti 4. d. 14. q. 3. quibus probat accidens non producere substantiam in virtute substantiæ.

20.

Varia sententia, an phantasma concurrat ad speciem intelligibilem.

c Alij dicunt ad rationem prædictam, quod intellectus, &c. Hic tangitur controuersia, an phantasma immediatè concauset speciem intelligibilem simul cum intellectu agente. Prima sententia est, omnes sensus internos concurrere, & agere in possibilem; sicut & omnes externi in sensum communem, ita Apollinaris 3. de Anima, q. 6. & videtur D. Thom. q. 18. de Verit. art. 9. consentiunt Conimbr. 1. Physic. cap. 1. quest. 5. Sed tenent tantum phantasmam sic concurrere 3. de Anima, c. 5. q. 6. cum Caiet. 1. p. q. 79. art. 3. & q. 85. art. 1. quia dignitatis ordo postulat, vt potentia propinquior dignitate, tantum concurrat cum intellectu. Verum si teneatur plures esse sensus internos, videtur idem quoad hoc, de omnibus iudicium: quia omnes subministrat immediatè intellectui, & non impediuntur situ ne cum eo concurrant. Verius tamen est, vnicum tantum esse sensum internum, qui variis vocatur nominibus, propter varia eius munia. de quo dixi annot. 2. ad q. 9.

21.

Secunda sententia est Platonis in Menone, & Auic. 6. Natur. p. 5. c. 6. 7. species intelligibiles defluere in animam à substantiis separatis, vel ideis, quem errorem refutat D. Thom. 1. part. q. 84. art. 2. quia ex eo sequeretur, quod cæcus natus posset videre colores.

Tertia sententia: & communior, phantasma concurrere actiuè ad speciem intelligibilem.

A A a 2. Ita

Quare quædam nocte lucent, & videntur die non?

19. Inferius non potest adæquatè repræsentare superius.

Ira D. Thom. *de Ver. quest.* 10. *art.* 6. & 2. *contr. Gen. cap.* 77. *ubi* Soncin. 7. *Met. quest.* 11. Ferrar. 3. *de Anima, quest.* 13. Capreol. 2. *dist.* 3. *quest.* 2. *artic.* 3. Caiet. 1. *part. quest.* 55. *art.* 2. & 3. *de Anima, cap.* 2. Apollin. 3. *de Anima, quest.* 6. Thienen. *cap.* 5. Iandun. *quest.* 15. Ægid. *quodlib.* 5. *quest.* 21. Conimbr. 3. *de Anima, c.* 5. *quest.* 6. *qui pro eadem citant* Scotum 1. *d.* 3. *quest.* 8. & *quodlib.* 8. *artic.* 1. An autem concurrant ut causa principalis, vel instrumentalis, non omnes conveniunt; communis tamen instrumentalem ponit, recte Suar. 4. *de Anima, cap.* 2. qui ferè omnes citatos hoc sensu adducit, & D. Thom. *d. art.* 1. ita habet expressè. Modus explicandi est, quòd intellectus agens coniungitur phantasmati contractu virtuali; eique virtutem tribuit ad efficiendam speciem; & hoc sensu dicitur illuminare phantasma. Alium modum singularem Caietani postea ponam. Probatur hæc, primò, quia prærequiritur phantasma ad speciei productionem: ergo ut eius causa; quia non ut conditio. Secundò, alioquin non est quare assimilaretur species phantasmati.

An phantasma sit causa instrumentalis speciei.

22. Reijcitur di-
sta sententia.

Contra hanc, primò, quia instrumentum inferioris ordinis, non potest naturaliter attingere effectum superioris ordinis; quia etiam quomodo hoc fieri posset de absoluta Dei potentia, difficillimum est explicatu. Vnde August. 12. *super Gen. ad lit.* 16. *Non est putandum aliquid agere corpus in spiritum, tanquam spiritus corpori facienti materis vice subdatur, omni enim modo præstantior est qui facit, eâ re de qua facit.* Idèd Scotus 4. *dist.* 44. *quest.* 2. negat ignem inferni Physicè cremare spiritus: & alios circa hoc, explicandi modos, excogitat. Secundò, per elevationem, vel illuminationem phantasmatis per intellectum agentem; nihil ponitur in eo; quia intellectus nequit efficere, nisi spirituale, cuius phantasmâ est incapax; ergo quoad illam elevationem nil efficit. Terriò, ex D. Thom. 1. *part. quest.* 45. *art.* 5. instrumentum semper assumitur ad agendum, mediante aliquâ actione sibi propriâ, & connaturali, prout in instrumentis naturalibus inductione patet; at res materialis ex se nihil potest circa spiritum. Hanc rationem adduco, quia ad citatos Thomistas valere potest. Caiet. 1. *part. quest.* 79. *art.* 3. dicit intellectum agentem illuminare phantasma, non formaliter producendo lumen in eo, quia est incapax luminis spiritualis; sed obiectivè assistendo ei extrinsecè; & sic facit ut in eo appareat quidditas sine conditionibus individuantibus; & phantasma dicto modo illuminatum producere potest speciem.

23. Reijcitur Caietani modus.

Eundem modum tenet Iauellus 3. *de Anima, quest.* 3. sed figmentum merum est iste modus, quia, cum per illam illuminationem phantasma maneat omninò immutatum, nihil potest modo, quod non poterat priùs Præterea, illa intrinsecus obiectiva illuminatio, seu assistentia, si est actio realis, erit productio speciei, vel intellectio; quia intellectus non habet alias actiones reales, sed constat neutrum horum esse: si non est actio realis, illuminatio est merè siccitia.

Quare oportet intelligere phantasmata videri

In hac quæstione conveniunt, quòd intellectus agens non facit speciem, nisi prædeterminetur à phantasmate. Patet experientiâ, & idèd dixit Philosophus oportere intelligentem phantasmata, speculati; quod verum est, tam in acquisitione specierum, quàm in earum usu, de quo postea g. 18. Ratio est, quia intellectus agens indifferens est ad has, vel illas species: nec est à quo de-

terminetur, nisi phantasma. Et si quæras an à phantasmate impresso, vel expresso. Respondetur, ab expresso, quia phantasma non determinat intellectum, siue concurrat cum eo, siue non, nisi operando, seu phantasiando.

CONCLUSIO II.

Phantasma non concurrat actuè ad speciem intelligibilem.

Propter quinque rationes hîc adductas à Doctore, quæ sunt claræ & efficaces, & duas quas adduxi contra illam sententiam communem, videtur verius, phantasma Physicè effectivè non concurrere ad speciem intelligibilem; tum quia est ad eam efficiendam improporionatum, tum etiâ quia intellectus agens est sufficientissima eius causa, continens eam in sua virtute; & idèd non est recurrendum ad aliam causam, maxime, cum inde occurrant grauissimæ difficultates, ut tactum est. Rationes autem adductæ contra concursum instrumentalem, fortius improbant concursum causæ principalis, cum in hoc maior proportio requiratur ad effectum, quàm in illa.

24.

Phantasma non concurrere physice ad speciem intelligibilem

CONCLUSIO III.

Phantasma determinat intellectum materialiter & exemplariter, & explicatur quomodo.

Dicendum ergo, quòd phantasma determinat intellectum materialiter, & exemplariter, eo quòd præbet ei materiam, seu exemplar, ad efficiendum speciem intelligibilem; cum enim anima per imaginationem cognoscit rem aliquam, sumit materiam, seu inde excitat, ut per vim spirituales, id est, intellectum agentem, eandem rem depingat in possibili, producendo in eo speciem; ad hoc autem sufficit radicatio potentiarum in eadem anima, sine influxu vnius potentie in aliam, quomodo appetitus sensitivus est causa totalis sui actus, requirens tamen præsuppositivè actum sensus externi. Magis oppositum est exemplum de speciebus externis, & internis; sensus enim internus non recipit speciem, nisi externo sensu cognoscente, & eo recipit meliores, quo ille exactius sentit; tamen sensus externus non imprimit speciem internam, alioquin contra communem poneremus sensum agentem; imprimitur ergo ab ipsa sensatione externa immediatè, (quia non est dare aliud à quo imprimatur) sicut species externa imprimitur ab obiecto externo. Si autem teneatur cum quibusdam, dari sensum agentem; internus sine concursu externi, agit suam speciem, præsupponendo tamen operationem sensus externi; & sic intellectus agit suam speciem, supponendo operationem phantasie, sine eius concursu.

25.

Quomodo phantasma determinat intellectum

Neque hæc resolutio videtur esse contra Scotum, licet enim dicat 1. *dist.* 3. *quest.* 8. quòd intellectus cum phantasmate integrant vnam causam totalem speciei, & quòd intellectus est causa principalior; id commodè intelligi potest, sensu à nobis explicato; quia phantasma concurrat determinando per modum exemplaris, & excitando intellectum ut suum effectum producat; non autem influendo immediatè in illum. Quod verò id intendat, colligi videtur ex ipso

Quid Scotus sentit de concursu phantasie ad speciem.

quodlib. 8.

quodl. 8. art. 1. ubi dicit intellectum agentem & phantasma esse causas parciales speciei, secundum aliquos: quæ vltima verba non poneret, si ipse ita sentiret.

26.

Præterea, hæc pars negans actiuitatem phantasmati respectu speciei, est conformis sententiæ Scoti, quæ fuscè d. 4. 1. quæst. 5. probat, contra D. Thomam, Sacramentum non posse eleuari, vt causet instrumentaliter Physicè gratiam, propter improportionem materialis causæ ad spirituale effectum. Verùm hoc non multùm vrget, nec in eo se fundat præcipuè Doctör, quia 2. d. 3. quæst. 10. ad 2. & quæst. 11. ad 2. tenet corpus, vt causam minùs principalem agere in spiritum, vt comproducendo speciem in intellectu Angeli.

Ad rationes pro sententia communiõri suprà adductas. Ad primam, patet quare requiritur phantasiatio ad speciei productionem, sine eo quoddã concurrat ad eam, id enim prouenit ex subordinatione potentiarum. Ad secundam assimilatur species phantasmati, quia ad eius exemplar intellectus agens eam efficit, neque assimilatio arguit efficientiam eius cui res assimilatur, sicut nec dissimilatio non efficientiam; alioquin intellectus agens non efficeret speciem, quia minùs assimilatur ei quàm phantasmati, & tamen secundùm illam sententiam communem, est causa magis principalis speciei, & phantasma tantùm instrumentalis, vel minùs principalis.

D V B I V M.

Quarum rerum species efficere potest intellectus agens.

27.

Dvbium hoc locum habet, siue phantasma concurrat, siue non ad productionem speciei. Respondetur primò, omnium quantitatum corporalium species potest anima acquirere. Ratio est, quia sub sensum cadunt, siue emittant speciem propriam, siue non: de quo dixi ad q. 6. annot. 2.

Secundò, idem est de qualitatibus sensibilibus; quia hæc cognoscuntur per sensum, & per species proprias, sunt enim propria sensibilia. Tertiò, idem dicendum puro de actionibus, & passionibus externis, ac etiam de quando, & situ, quia hæc sunt sensibilia communia, vel reducuntur ad ea; & experientiã patet à sensu percipi, quod explicui ad q. 6.

Maior difficultas est de relationibus, an habeantur propriè earum species. Affirmant Conimbric. 3. de Anima, cap. 5. quæst. 5. saltem quoad multas relationes, quia phantasia cognoscit relationem amicitie, odij, &c. Oppositum fortè verius, & ratio est opposita, quia sensus non cognoscit relationes, sed tantùm earum fundamenta; sub nullum enim sensum externum cadunt, quia non sunt quanta; neque internus cognoscit, quod omnes externos effugit. Vide quæ dixi ad quæst. 8. in fine; sed improbable non est speciem aliquam imprimi sensui communi, vel phantasiæ, quia cognoscit fundamentum illius alterius relationis odij; esto id in nullo sensu externo fuerit, quia ipsa potentia ex sensatis elicit insensatam speciem. de quo dixi q. 9. num. 1. 2. Vide dicta ad q. 8. fin.

De speciebus intelligibilibus generum, & conceptum vniversaliorum, quidam tenent quoddã ab intellectu possibili cum phantasmate

Scoti oper. Tom. 1. l.

fiunt. Ita Conimbric. citati. Probant, quia intellectus agens cum phantasmate efficiunt imaginem speciei specialissimã, quia causa naturalis non impedita, primò elicit perfectissimùm effectum, quem potest (quam rationem sumplerunt ex Scoto 1. d. 3. quæst. 2. num. 23. de qua etiam fuscè actum est quæst. præced.) hæc autem productã non possunt producere alias species, quia idem manens idem semper facit idem, 3. Physic. cap. 6. text. 53. Hanc sententiam asserunt esse communem, neminem tamen pro ea referunt.

Oppositum tenendum est cum Scoto loc. citat. num. 18. Primò, quia Philosophus 3. de Anima, cap. 5. & passim, ponit munus intellectus agentis esse facere intelligibile potentiã, intelligibile actum, per productionem speciei eius; quod post eum tenet communis. Secundò, possibilis hac ratione erit agens, & tamen dubium est an sit actius, etiam respectu intellectiõnis: de quo fuscè Scotus quodlib. 15. art. 1. ubi in hoc problematico manet. Tertiò, si valeret ratio adducta, sequeretur quoddã intellectus possibilis tantùm seliceret speciem generis infimi, quia idem manens idem, &c. Et species graduum superiorum à neutro intellectu fierent, ac per consequens non darentur omnino.

Ad rationem ergo, dico quoddã non manent intellectus agens, & phantasia eodem modo post elicitam speciem naturæ specificæ, ac antea, quia iam disposita sunt ad alia imperfectiora representanda; phantasma enim ordine quodam mouet animum ad omnium graduum species, & primò ad perfectiores, quibus elicitis, mouet ad imperfectiores; sicut in opposita sententia D. Thomæ de qua latè egi quæst. præcedenti, intellectus agens, & phantasma non possunt representare gradus inferiores, donec priùs representent vniversaliores, quibus representatis, possunt representare inferiores, non antè; quod tamen falsum esset, si ista ratio valeret: quam etiam responsionem Conimbricenses dabant ad rationem eis obiectam de gradibus superioribus, genere infimo, vel negabant horum dari species, quod est absurdum; quia quod probat dari speciem animalis, idem probat de corpore, & substantia.

D V B I V M A L T E R V M.

Utrum intellectus efficere possit species proprias substantiarum corporearum?

Affirmant communiter Thomistæ, vt videre est in Soncin. 7. Met. q. 13. & 14. & Iauello q. 3. quos sequuntur Conimbr. 3. de Anima, cap. 5. q. 5. art. 1. Habet D. Thom. de Verit. q. 10. art. 5. & Opusc. 29. Iandun. lib. 1. q. 10. Ferrar. lib. 3. q. 3. Caicr. 3. p. q. 76. art. 7. Quatuor vltimi tenent cogitatiuam exprimere propriam speciem singularis substantiæ. Iauellus, & Soncinus putant intellectum agentem ex eodem accidentis phantasmate, efficere speciem accidentis & substantiæ.

C O N C L V S I O I V.

Pro hoc statu nullam habemus speciem propriam substantia.

Opposita sententia verior est, nempe intellectum nostrum pro hoc statu, nullam habere speciem propriam, vel propriam conceptum

A A a 3 substantia;

28.

Intellectus agens elicit species intelligibiles quascumque.

29.

30. Nullus substantia pro nunc habemus proprium conceptum, vel speciem.

Actio, passio, situs, quando, ubi, an habeant proprias species?

An relationes habeant species?

A quo causantur species generum & magis vniversalium?

substantiæ, vel aliarum rerum, quæ per se non sunt sensibiles: Ita Scotus 1. dist. 3. quæst. 3. num. 9. & d. 2. quæst. 2. num. 2. & quæst. 1. Prol. num. 11. Rich. 2. dist. 24. quæst. 3. circa 3. principale. Heruzæus quodl. 3. art. 3. a 12. ad 4. omnes Scotistæ, quos sequitur Suar. lib. 4. de Anima, cap. 4.

Pro explicatione, nota conceptum dici proprium dupliciter. Primò, ita quòd huic rei, & non aliis conueniat; & hoc sensu habemus etiam de Deo conceptum proprium, scilicet entis infiniti, summè boni, &c. de quo Scotus d. 3. quæst. 2. num. 17. Secundò, dicitur proprius, quando ab ipsa re immediatè, vel ab eius propria similitudine, absque negatione, vel analogia, habetur; & hoc sensu intelligitur hæc sententia, scilicet quòd res quæ sub sensum cadunt, vt accidentia sensibilia, propriis conceptibus cognoscuntur, alia verò, esto materialia sint, minimè.

Probatur primò, materialis substantia, vel est materia & forma, vel constat ex eis; sed neutrius habemus conceptum, vel speciem propriam; quia materiam cognoscimus per analogiam ad materiam artificialium, vel subiectum accidentium, & formam ex effectibus, & operatione, per similitudinem ad formas accidentales. Secundò, idem est de homine, & de aliis substantiis corporeis iudicium; sed de homine constat non haberi propriam speciem, cum eius anima sit spiritualis; sed tantum per analogiam, & operationes eam cognoscimus. Antecedens patet, quia experiencià constat non efformari à nobis magis proprium conceptum bouis, quàm hominis.

31. Tertiò, experiencià patet, quòd explicamus substantiam, per id quòd substat accidentibus, vel per ordinem ad sensibilia; ergo non habet propriam speciem, vel conceptum. Quartò ex Scoto d. illa, quæst. 3. si substantia immediatè immutaret intellectum nostrum, eius absentia cognosceretur ab eo, & sic naturaliter sciret absentiam panis in Eucharistia. Antecedens fundatur in Philosopho 2. de Anima, text. 103. dicente, quòd visus est tenebræ perceptiuus, quando scilicet lux non est.

Dices, procedere tantum de cognitione intuitiua, non de abstractiua; quia hæc stat sine præsentia reali obiecti. Contrà, saltem facit contra D. Thomam & alios citatos, asserentes cogitatiuam efficere propriam speciem singularis substantiæ, quod necessariò intelligunt de intuitiua; ergo cognoscat cogitatiua absentiam panis in speciebus Eucharistiæ. Secundò, cognitio abstractiua supponit realem præsentiam cogniti aliquando habitam, à quo relinquitur species, per quã postea in absentia cognoscitur, & qui vidit tantum hostiam consecratam, non habuit realem præsentiam panis, & tamen eodem modo se habet quoad notitiam abstractiuam panis in Eucharistia, ac alius qui vidit hostiam non consecratam; ergo ratio procedit de vtraque notitia; quia abstractiua supponit intuitiuam, nisi species abstractiua habeantur per infusionem, & non per inquisitionem.

32. Quintò, nulla cognitio haberi potest de substantia pro hoc statu, nisi mediante accidente sensibili, vt passim habet Philosophus: idè enim oportet intelligentem phantasmata speculari, vnde qui caret omnibus sensibus, nihil intelligere possit; sed accidens tale non potest representare distinctè, & formaliter substantiam, alio-

quin esset eius species intelligibilis, neque virtualiter, vel eminenter, quia sic non continet substantiam, & sicut se habet res ad esse, ita ad cognosci. Ita Scotus 1. dist. 3. q. 2. n. 9. Quæ etiam ratione optimè probat 2. d. 3. q. 9. contra D. Thomam, Angelum per suam essentiam non cognoscere Deum ex creaturis, medio modo inter cognitionem beatam, & cognitionem nostram.

Confirmatur, quia phantasma accidentis non representat nisi accidentis, cuius est exemplar; ergo non concurrat nisi ad producendum speciem accidentis. Patet consequentia, quia eius vis effectiua non plus se extendit, quàm vis representatiua.

Ex quibus inferitur intellectum nostrum primò accipere speciem intelligibilem accidentium sensibilem, quorum phantasmata eum determinant. Itaque primò intelligit sensibilia propria, & secundariò sensibilia communia, quæ propriorum notitiam modificant, vt dixi ad q. 6. postea autem non proprio conceptu, sed confusò, & communi, vel ex discursu concipit accidentium subiectum, videns transmutationem accidentium circa illud: verbi gratià, nunc calidum esse, nunc frigidum, ex quo colligit aliquid ibi esse, et si nesciat quid sit distinctè.

Inferitur secundò cum Scoto 1. d. 3. q. 3. cum quicquid concipimus de substantia, abstrahatur à conceptu accidentis, si nihil esset commune vniucum vtrique, quòd nullum conceptum quiditatiuam haberemus de substantia, & sic conueniunt in ente; & idè abstrahendo conceptum entis ab accidente, habemus conceptum quiditatiuum substantiæ; quia vniucum, & ipsa superiorum. Simili ratione probat Scotus 1. d. 3. q. 2. n. 9. 10 & d. 8. q. 3. num. 9. si nihil esset vniucum Deo, & creaturæ, quòd non plus cognosceremus ex sapientia, quàm concipimus in creaturis, Deum esse sapientem, quàm lapidem. Ratio est, quia pro nunc non possumus habere conceptum, nisi causatum à specie intelligibili eorum, quæ naturaliter nos mouent (& sunt sola accidentia sensibilia, vt ostensum est); sed hæc tantum representant suum obiectum proprium, & quæ essentialiter, vel virtualiter continentur in eo; ergo si nihil eiusdem rationis vniuocæ est in Deo, & creaturis, ex attributis, vt sapientia cognita in creaturis, quomodocumque cognoscatur, siue per propriam speciem, siue non, nõ possumus intelligere sapientiam in Deo, plusquam rationem lapidis, quia si præcisè admittatur attributum analogo conceptus ad conceptum, potest formaliter lapis tribui ad aliquid in Deo, vt ad suam ideam; & sic tantum tribuitur sapientia, si negetur vniuocatio entis Deo, & creaturis.

Soluntur obiectiones contra allatam sententiam.

Obicitur primò, quia substantia est prior cognitione accidente. 7. Met. text. 4. ergo eius cognitio non habetur ex cognitione accidentium. Secundò accidentia non possunt concipi, nisi in ordine ad substantiam; ergo hæc prius concipitur. Tertiò, substantiam cognosci vt subiectum, est eam cognosci relatiuè; ergo supponit eius cognitionem absolutam. Quartò, sequeretur substantiam non cognosci à nobis quiditatiuè, nec prædicata eius quiditatiua discerni ab accidentibus; consequens est falsum; quia cognoscitur homo animal rationale, &c.

Conceptus proprius duplex.

Quomodo materiam & formam et cognoscimus?

Visus percipit tenebras.

An scientia abstractiua supponat intuitiuam?

Nullum accidens vt cognitum representat adæquatè & distinctè substantiam.

Quo ordine intelligimus sensibilia propria, communia, & per accidentis?

Sola sensibilia pro nunc nos mouent ad intellectionem.

Quomodo Deum pro nunc intelligimus?

33.

34.

Quomodo cognitio accidentis, est prior, & posterior cognitione substantiæ?

Ad primum, substantia secundum se, est prior cognitione accidente, quia perfectior, non tamen quoad nos. Secundò, est etiam prior cognitione distincta, quia accidens pendet ab illa in esse; sed hoc est prius cognitione confusa, quia prius sensibus obicitur; & habitâ hac cognitione confusâ accidentium, deuenit ad cognitionem distinctam substantiæ, quo modo primum haberi potest. Ad secundum, negatur antecedens, cum non sint relatiua respectu substantiæ; sed eo concessio, sufficit quòd concipiatur substantia conceptu confuso, non distincto. Ad tertium, illa relatiua cognitio supponit absolutam, non distinctam, sed confusam. Ad quartum, tantum habemus cognitionem quiditativam confusam de substantia, eiusque prædicatis essentialibus: cognoscitur à posteriori à nobis per effectus, & accidentia, & ex diuersis effectibus, & proprietatibus; & accidentibus deuenimus ad formandum diuersos conceptus de his, & illis substantiis, imponimusque eis diuersa nomina; & his conceptibus utimur, ut quiditatiuis, etsi tales propriè non sint, quia non possumus alios magis proprios, vel essentialiores de eis habere: dicuntur autem quiditatiui, quia non sunt accidentales illis substantiis, quo sensu Scotus 1. d. 3. quæst. 2. num. 5. contra Henricum probat nos habere conceptum quiditatiuum de Deo, ut distinguitur scilicet ab attributali conceptu, cuiusmodi est conceptus summi boni, iusti, &c.

Ex accidentibus quomodo cognoscimus substantiam?

CONCLUSIO V.

Probabiliter non sunt necessaria species intelligibiles.

35.

Paterea, ostendo quòd non requiritur species, &c. Tuetur problematicè non esse necessaria species intelligibiles; & probat quatuor rationibus; sed in fine tenet resolutiue sententiam ponentem species, esse veriorem, quam absolutè tenet, & fuse probat 1. d. 3. quæst. 6. sed species in vniuersum negat, Dur. Bacon. Goffred. Henricus, citati ad quæst. 24. annot. 1. idem asserunt Piccolomineus lib. de Humana mente, cap. 7. Zabarella lib. de speciebus intellig. cap. 5. Buccaferrus 3. de Anima, lect. 22. quos citat Philip. Faber Theorem. 79. vbi minus verè dicit ferè omnes recentiores hanc sententiam tueri, cum oppositum ferè omnes recentiores teneant, ut videre est in Conimbr. 3. de Anima, cap. 5. quæst. 3. de Anima, cap. 1. Tolet. 3. de Anima, quæst. 21. Hurtado de Anima, disp. 12. sect. 1. & expositio-ribus D. Thom. 1. par. quæst. 84. art. 1. & 2.

Species intelligibilis, quid, & quare sic dicitur?

Pro intelligentia huius sententiæ, aduertendum, quòd species intelligibilis est imago representans rem intelligibilem. Dicitur intelligibilis, quia ab intellectu fit, phantasia aliquo modo concurrente, ut suprà dictum est. Dicitur impressa, quia ante intellectionem, in intellectum possibilem imprimitur, manetque in eo, actu transacto. Hæc ergo sententia negat talem speciem esse necessariam, sed sufficere vult ipsum phantasma; quia hoc sufficienter repræsentat intellectui obiectum intelligibile, ita ut possit immediatè elicere intellectionem sine vlla specie media, sed ipsum phantasma vocat speciem, quia illuminatum ab intellectu agente, repræsentat obiectum intelligibile. Vocat etiam ex-

pressam, quia non imprimitur, nec remanet in intellectu, sed tantum exprimit, & repræsentat. Alij vocant ipsam intellectionem, speciem intelligibilem, & impressam, quia verè imprimitur. Non negat ista sententia speciem Angelo, neque animæ separatæ; quia in his phantasma non est, quo intelligibilia repræsentari possunt; & ideò aliquid aliud in eis ponendum est.

Fundamentum est, præter rationes quas hic adducit Scotus, aliisque multas à citatis Doctoribus allatas, quòd entia non sunt multiplicanda sine necessitate, vt tenet Philosophus 1. Physicor. text. 50. & 3. de Anima, text. 60. & 3. Physic. text. 48. quibus locis dicit, quòd natura nihil facit frustra, atque paucitatem esse semper ponendam, si sufficiat. Quòd verò hic non sint necessariæ species, patet, soluendo rationes, quæ pro earum necessitate adducuntur. Sed hoc opus, hic labor est, neque vllum reperio qui id præstitit; quia tamen Scotus ponit hanc problematicè, etsi veriorem putet esse comunem, fatagam aliquantè soluere præcipua argumenta comunis sententiæ, quæ sunt vrgentissima, ut videre est in Scoto hic, & fusius 1. d. 3. quæst. 6.

Paucitas ita per ponenda si sufficiat.

Soluuntur argumenta, quibus Scotus supra post primam resolutionem, probat dari species intelligibiles.

Ad primum. Responderet, quòd natura, quæ est vniuersalis, repræsentatur per phantasma, quia illa natura de se, nec est vniuersalis, nec singularis, sed indifferens; vt habet Scotus 2. d. 3. quæst. 1. Hoc sensu vniuersale sumitur pro prima intentione, seu quiditate, cui attribuitur secunda intentio, speciei, generis, &c. Estque obiectum directum intellectus, & non est in intellectu subiectiue, sed obiectiue tantum: quando autem intellectus considerat talem quiditatem esse dicibilem de pluribus, & tribuit ei secundam intentionem generis, vel speciei, &c. Tunc vniuersale hoc modo sumptum, est in ipso intellectu etiam subiectiue, tanquam quid factum per eius operationem; quæ solutio habetur ex Scoto, ad primum contra hanc sententiam negantem species.

36. *Natura non est de se vniuersalis, nec singularis.*

Ad secundum. Responderet, intellectum agentem elicere ipsam intellectionem in possibili, de quo latè Scotus quoad. 15. vbi problematicus est, an agens, vel possibilis intellectionem eliciat. Elicit etiam agens speciem intelligibilem in Angelo, & anima separatâ, in quibus non sunt phantasmata; sed in anima coniuncta id non est necesse, cum phantasmata sufficienter excitent, & determinent eum ad intellectionem immediatè.

Verum intellectus agens elicit intellectionem?

Ad tertium, patet ex solutione ad primum; quia phantasma repræsentat quiditatem absolutam primæ intentionis. Ratio autem maioris, vel minoris vniuersalitatatis, est secunda intentio, quæ sequitur ad illam intellectionem absolutam quiditatis; & hæc est in intellectu subiectiue, tanquam eius effectus, ad quam non opus est specie intelligibili præcedente; sed sufficit solum phantasma ad vniuersaliora, sicut & ad infimam speciem repræsentandam, quoad quiditatem absolutam; quia sicut natura non est de se vniuersalis, ita nec est de se magis, vel minus vniuersalis.

Ad quartum, iam dixi animam separatam, & Angelum posse habere operationes; quia possunt habere

37. *Angeli spiritus abstracti sunt.*

habere operationes; quia possunt abstrahere species, quæ ipsis sunt necessariae, cum careant phantasmatis. Quod verò Angeli species abstrahant, probat bene Scotus 2. d. 3. *quest.* 11. & idem ostendit de Anima, 4. d. 45. *quest.* 6.

Ad quintum, quod est apud Doctorem ad oppositum, responderetur ex ipso hic paulò ante finem, non requiri aliquid impressum in potentiam, ut de essentiali fiat accidentalis, si est potentia actiua; sed id locum tantum habet in potentia passiva; & intellectus autem est potentia actiua ex *quest.* 12. & sufficit phantasma, ut creetur in actum.

Ad sextum, ex Philosopho, quòd anima est locus specierum, 3. de Anima, *text.* 6. & *text.* 37. & omnia intelligibilia *ibidem*. Responderetur, ex eodem *ibidem*, esse omnia intelligibilia per actum intelligendi, & esse locum specierum, non subiectiue; quia sic locatum non est in loco, sed expressiue; & sic phantasmata exprimit intelligibilia, & dicuntur species, ut dictum est. Præterea, locus hic videtur ad oppositum; quia ibi dicit Philosophus animam esse locum specierum, non totam, sed intellectuam; quia constat species esse in sensu; ergo intendit species esse in intellectu ut in loco, non autem ut in subiecto; quia è contra sunt in sensu, scilicet ut in subiecto, non ut in loco; quia eas non seruat; si ergo in intellectu non sunt, ut in subiecto, erunt tantum phantasmata. Præterea, dicit ibi, quòd *speculamur quod quid est, in phantasmatis*, & non dicit in speciebus.

Text. 2. & 29.

38.

An detur memoria, si negentur species?

Septimum argumentum, & satis difficile habet Scotus 1. *dist.* 3. *quest.* 6. *num.* 14. quòd sequeretur non dari memoriam, nec nos recordari posse præteritorum: quia sine speciebus id nequit fieri; consequens est falsum, ut probat fuscè Scotus 4. d. 45. *quest.* 3. & quia anima separata recordatur præteritorum. Præterea, est contra August. ibi à Scoto citatum. Responderetur, dici potest, sicut intelligimus pro hoc statu, per sola phantasmata dum intelligimus; ita & dum recordamur. Quod experientià constat, & tenet Scotus 4. d. 45. *quest.* 3. & licet hoc difficile sit explicatu, tamen eadem difficultas videtur esse in ipso actu sciendi, ad quem si sufficit phantasma sine specie, videtur sufficere ad actum memoriæ. Loquendo de anima separata, dici potest quòd accipit species recordatiuas præteritorum à Deo; quod facillè videtur in opinione D. Thom. 1. *par.* *quest.* 89. *art.* 1. & *quest.* 55. *art.* 2. negantis animam separatam, vel Angelum, posse acquirere ullam speciem, sed accipere eas à Deo; & licet oppositum vtriusque doceat Scotus 2. d. 3. *quest.* 10. 11. & 4. d. 45. *quest.* 2. pro hac opinione problematicè tenenda admitteret probabilitatem illius sententiæ.

Dices, ergo naturaliter Angelus, & anima separata, nullius præteriti recordantur. Responderetur, in illa sententiâ neque quidquam abstractiue cognoscunt sine speciebus infusus, tamen has eis naturaliter infundi dicitur, & idem dicendum de speciebus recordatiuis, casu quo aliæ non manerent. Secundò, dici posset quòd in anima, & Angelo ex actibus intelligendi manet habitus, qui postea inclinaret intellectum circa idem obiectum instar speciei impressæ; & sic sufficeret ad actum memoriæ. Ita Scotus *hic ad 2.*

An anima vel Angelus, recordentur præteritorum?

39.

Contra hanc sententiâ, quòd sicut non potest probari, ita nec facillè improbari: iuxta hæc

explicari potest August. quem etiam hæc sententia pro se adducit 15. *Trinit.* 10. & 24. vbi dicit verbum gigni non ex specie, sed ex habitu, & *cap.* 2. & 18. ait verbum gigni ex scientia, quæ manet in anima.

Octauum argumentum, (sed non est Scoti) dantur species sensibiles, sine quibus sensus nequit cognoscere sensibilia; ergo idem de intelligibilibus speciebus. R. Buccaferreus *lib.* 3. de Anima, Piccoloinineus 3. de Humana mente *cap.* 8. Zabarel. *lib.* de spec. *intellig.* *cap.* 5. negant dari species sensibiles; quam sententiam tenere videntur Caiet. 2. de Anima; e. 5. Niphus *lib.* de sensu contra Iandannum, Ioan. de Ripa *apud* Capr. 3. d. 14. *quest.* 1. & Gabr. *ibi quest.* 1. & alij, qui sustinent actum cognoscendi non distingui à specie, pro qua faciunt multa loca Philosophi 2. de Anima, *text.* 118. *sensire est quoddam pati*, & *text.* 138. 139. 140. ait eandem esse actionem sensibilibus, & sensus, & *lib.* de Sensu, & Sensar. damnat Democritum dicentem visionem fieri per species visibiles. Eandem tenet Galen. 7. de decret. & Hippocr. 16. Dur. 2. d. 3. *quest.* 6. Occam 2. *quest.* 17. 18. vbi Gabr. *quodl.* 1. Greg. 1. d. 3. *quest.* 1. & 2. d. 7. *quest.* 3. qui putant satis esse si obiecta intra debitam sint distantiam, ut sensus ferantur in ea. Quam etiam sententiam partim tenent asserentes visionem fieri emissis ab oculo radiis, non per aliquid in eo receptum. Plato in *Timæo*, Seneca *lib.* 1. *Nat.* *quest.* Laëtant. *lib.* de Opific. Dei, *cap.* 8. & alij, quos citant Conimbr. 2. de Anima, *cap.* 7. *quest.* 4.

Qui negant species sensibiles? qui volunt actum cognoscendi esse ipsam speciem?

CONCLUSIO VI. incidens.

Dantur species sensibiles: Visio non fit per extramissionem.

VERIUS tamen est dari species sensibiles. Ita Aristoteles de Sens. & Sensib. *cap.* 2. & 2. de Anima, *text.* 121. 124. vbi dicit sensum accipere formas (id est, species) absque materia; de quo supra *quest.* 5. & aliàs passim. Idem habent Anselm. in *Monol.* *cap.* 26. Damasc. *lib.* 2. *cap.* 20. August. 10. *Confess.* 10. & 25. Alenf. 2. *par.* à *quest.* 22. D. Thom. 1. *par.* *quest.* 53. *art.* 1. D. Bon. 2. d. 3. *art.* 4. *quest.* 1. Ric. *quest.* 3. Scot. 1. d. 3. *quest.* 7. *num.* 16. & 18. & *quest.* 6. *num.* 18. & 2. d. 13. & constat ex reflexione speciei visibilis in speculo. Vide Conimbr. 2. de Anima, *cap.* 6. *quest.* 2. & Fabr. *Theorem.* 79. *cap.* 3. Quòd verò visio non fiat per extramissionem, patet; quia non substantiam extramitteret oculus, quod clarum est, neque accidens; quia si aliquid, maximè lumen; ex quo sequeretur, quòd in tenebris videret, immò quòd nullo modo de die videret; quia lumen illud Solis lumine offuscaretur, ut supra dictum est hac questione de lucentibus noctu.

40.

Præterea, visio fieret extra oculum, & sic non esset actio immanens. Quod ergo dicit Philosoph. 3. *Meteor.* *cap.* 4. de Antipheronta, cuius idolum sibi ante oculos apparebat, quia aërem propellere non poterat, ob imbecillitatem; non obstat, quia D. Thom. ibi ait ipsum reddere causam ex sententiâ communi. Secundò, forte fuit tam imbecillis visus, quòd in aëre, ut in speculo se videbat, & maximè, si humor aliquis crassus ei defluebat ex oculis, quo aër crassabatur. Vide Conimbr. *suprà quest.* 5. & Suarez de Anima, *cap.* 17.

De affectu Antipherontis, qui aëre ut speculo, videbatur.

Ad

41. *Sentire est quoddam pati, exponitur.*

Ad loca Aristotelis in contrarium: sentire est quoddam pati, quia non eliciendum, sed recipiendum sensationem, sentimus, & idem de intelligere. Vide Scot. 1. d. 3. quæst. 6. ad 4. & quæst. 7. num. 37. Ad secundum: species est actus sensibilis effectivè, & sensus receptivè; & sic quoad absolutum, est idem actus. Quomodo autem differat ut actio & passio, dixi supra ad quæst. 7. Ad tertium, ideò reprehendit Democritum, quia dixit visionem esse receptionem speciei, in oculo.

Admissis speciebus sensibilibus, non ideò intelligibiles admittenda.

Sed admissis speciebus sensibilibus, negatur inde dandas esse necessariò intelligibiles, quia sine his per phantasmata determinari potest intellectus ad intelligendum, ut supra declaratum est; sed sine sensibilibus non est vnde determinetur sensus. Sunt & alia multa apud alios auctores pro speciebus argumenta, quibus respondere nimis longum esset, & superfluum; quia allata Doctoris, quibus aequaliter responsum est, sunt omnium vrgentissima.

Solvuntur argumenta adducta à Scoto §. Præterea ostendo quòd non, & c. num. 14. contra sententiam communem ponentem species.

42.

Quoniam sententiam communem tenentem dandas esse species intelligibiles, absolute tenet Doctor 1. d. quæst. 6. & hic, licet sit problematicus, eandem tamen asserit esse veriore, æquum est, ut solvamus argumenta adducta contra eam loco citato, quæ Doctor insoluta reliquit.

Quare necessitas ponendi speciem intelligibilem?

Ad primum, non requiritur species, ut potentia reducatur ab essentiali ad accidentalem, sed ut determinetur ad intelligendum; & ut habeat obiectum actu præsens in esse repræsentatio prius naturæ, quàm intelligat, & propter alias rationes allatas pro speciebus supra à num. 1. quibus non est ita sufficiens satisfactum, quin hæc pars maneat probabilior oppositæ. Quòd si teneas per habitum scientiæ intellectum constitui in potentia accidentali, erit remota, & incompleta, quæ non differt à potentia essentiali, propriè loquendo.

Ad secundum dictum est supra num. 4. & seqq. phantasma nihil agere in intellectu, sed per eius determinationem, excitatur intellectus, ut speciem in se gignat. Dices, non determinat voluntatem producendo aliquid in ea, neque excitando eam ad aliquid in se producendum: ergo idem de intellectu. Negatur consequentia; intellectus mediat inter phantasmatis operationem, & voluntatem, & sic eam determinat ad suum actum, qui eiusdem ordinis spiritualis cum ea; phantasia autem determinat appetitum sensitivum, quia eiusdem ordinis cum ipso; & hinc patet quare non requiritur species, vel quid simile in appetitu antecedenter ad suum actum, sicut requiritur in potentia cognoscitiva; quia hæc non determinatur ab alia potentia præcedente; appetitus sic. Habetur expressè ex Scoto 2. d. 25. num. 20. vbi hac ratione docet obiectum ad volitionem non concurrere, bene tamen ad intellectionem, scilicet mediante suâ specie in abstractiva, vel per se in intuitiva.

Quare in potentia cognoscitiva requiritur aliquid determinans ad actum, non autem in appetitiva?

43.

Ad tertium, patet ex iam dictis, phantasma pro hoc statu præit intellectum, eumque determinat ad suos actus; sed etsi appetitus sensitivus præeat voluntatem, non determinat eam, sed determinatur à potentia cognoscente ostensivè,

ipsâ se determinante formaliter, & liberè. At si quæras, quare potentia appetitiva dependet à cognoscitiva. Respondetur, quia de se est cæca; sed ultimatè responsio, quia hæc est, & illa est illa.

Corporale agit partialiter in spirituum.

Ad quartum, corporale agere potest in spirituale, ut causa partialis, minùs principalis, quomodo corpus. concurret cum intellectu Angeli ad efficiendam speciem intelligibilem in intellectu Angeli. Per hæc patet ad locum August. Ad locum Aristotelis *speculamur in phantasmatibus quòd quid est*; quia mediantibus illis, abstrahimus species, quibus intelligimus quiditates; & quia phantasiatur singulate, cum intelligimus vniuersale eius. Vide Scotum ad hæc loca respondentem 1. d. quæst. 6. num. 19. 20.

QVÆSTIO XVIII.

Utrum intellectus noster possit intelligere sine phantasmate?

Aristot. 3. de Anima, cap. 7. text. 30. & cap. 8. text. 39. Avicenn. in suo compend. de Anima, Philop. 3. de Anima, text. 30. Thienens. text. 39. Themist. & Simplic. ibid. Auerr. text. 33. 36. Auctor operis de diuina sap. lib. 1. cap. 4. Ficinus lib. 13. de immortal. animarum, cap. 14. Albertus 3. de Anima, tract. 2. cap. 29. D. Thom. 3. par. quæst. 11. art. 4. & 2. 2. quæst. 175. art. 5. & de verit. quæst. 13. art. 4. Abulen. in cap. 1. Gen. quæst. 400. Suarez tom. 2. summ. Theol. tract. 3. lib. 4. cap. 2. num. 7. Conimb. 3. de Anima, cap. 8. quæst. 8. art. 3. Complut. disput. 20. de Anima, quæst. 2.

VIDAM dicunt quòd non, propter istam rationem; quia obiectum intellectus viatoris, qui est corpori coniunctus, est quiditas rei materialis, sicut obiectum substantiæ separatae, est quiditas separata; sed de natura quiditatis materialis est quòd sit in aliquo singulari, sicut de natura lapidis est quòd sit in hoc lapide. Vnde nequit perfectè eius natura intelligi, vel cognosci, nisi cognoscat in singulari, cognitio autem singularis pertinet ad sensum exteriorem, & phantasiam; igitur ad hoc, ut perfectè eius natura intelligatur, oportet quòd intelligatur in phantasmate repræsentante eius singulare.

I. D. Thom. 1. p. q. 84. a 7.

Aliæ rationes sumuntur ab experimento; quia experimur intellectum impediri in sua operatione læso organo phantasiæ, ut in phreneticis. Ex hoc potest formari ratio: potentia non organica non impeditur in actu suo, propter læsionem potentiæ organice, nisi ad actum suum indigeret actu illius potentiæ organice; sed intellectus est potentia non organica, tamen impeditur actu suo, læso organo phantasiæ: igitur ad actum intelligendi requiritur actu phantasiæ.

Præterea, alio experimento: quando aliqua intelligere volumus, formamus nobis idola in phantasia per aliqua exteriora, & tunc faciliùs intelligimus; sicut patet in docente discipulum, proponente exempla sensibilia. Sed sciendum, quòd licet duæ ultimæ rationes valeant, prima tamen aliquibus non videtur valere; quia supponit quòd quiditas sensibilis tantum sit obiectum intellectus coniuncti, & quòd de natura eius sit esse in singulari, quæ videtur eis falsa, ut postea apparebit.

De hoc quæstio. seq. tractatur, & recitatur ratio hæc. D. Thom. 1. p. q. 84. a 9.

RESOLVTIO.

Sententia Auicenna in prima intellectuione tantum recursus requiri ad phantasmata rejicitur. Refusatur etiam aliorum sententia, quod ille recursus requiratur, ut intendatur species impressa.

2.
Opinio Auicenna, in cōpendio de Anima. q. præced. n. 34.

^a **A** Vicenna autem ponit, quod in prima intellectuione respectu cuiuslibet, necessarium est phantasma, ut ab ipso quodammodo species imprimatur, ut dictum est supra; sed quando est impressa, & homo vult postea illud intelligere, non est necessarium phantasma, sed magis est. intellectu in onus. Exemplum ponitur de iumento quod est homini necessarium in itinere, sed in termino sibi in onus. Hoc etiam probatur sic: habitis omnibus necessariis ad operationem, statim sequitur operatio; sed actus intelligendi solum dependet, essentialiter loquendo, ab intellectu, & obiecto, nisi addatur accidentaliter ad intellectum ex parte voluntatis imperantis, sed elicitiuè tantum dependet à prædictis; per speciem autem intelligibilem obiectum fit præsens intellectui; igitur non est necessarium recurrere ad phantasmata propter actum intelligendi. Propter istam rationem dicunt aliqui, quod non est necessaria species impressa intellectu ad actum intelligendi; quia ad solam conuersionem intellectus super phantasmata, elicit intellectus actum suum; sed quia transeunte actu, non manet species, idè est semper necesse recurrere ad phantasmata in quolibet actu intelligendi; & sic dicunt Philosophum intellexisse 1. & 2. de Anima, quod nihil intelligimus sine phantasmate. Sed quia aliis videtur, quod species impressa intellectu requiritur ad intelligendum, & quod manet, cessante actu, idè dicunt quod fit recursus ad phantasmata, non ut iterum species sibi abstrahatur, quia iam habet, sed ut habita intendatur: dicunt enim aliqui, quod species in intellectu habet debile esse, & transeunte actu, paulatim remittitur, sicut calida aqua amoto igne tepescit; quia igitur tunc species habet esse incompletum, idè dicunt quod necesse est intellectum recurrere ad phantasmata, si debeat intelligere, ut species præhabita intendatur.

Quare fit recursus ad phantasmata dum intelligimus?

Opinio, idè recursus ad phantasmata, ut species intendatur.

3.
Si species in tenderetur per actum phantasia, intellectus nullum obiectum intelligere possit intellectuione ipsi adequata.

Sed etsi ista via videatur rationalis superficialiter, tamen consideranti subtiliter includit inconuenientiam. Primum est, quod intellectus possit iterare istum recursus in infinitum, sicut potest multiplicare actum intelligendi in infinitum, quantum est de se; sequitur quod species illa possit intendi in infinitum; & ex hoc sequitur aliud inconueniens, quod tunc, cum per speciem magis intensam, magis intelligimus, & melius, si species semper potest intendi, semper poterit eadem res à nobis melius intelligi; & sic nullam rem quamcumque modicam, & vilem intellectus noster possit intelligere quantum intelligibilis esset; quod videtur inconueniens, cum sensus, qui est potentia inferior, possit sentire aliquod sensibile in quantum sensibile est.

RESOLVTIO.

Verior sententia, (quam tamen hic non fir-

miter asserit Doctor) recursus ad phantasmata in omni huius status intellectuione requiri, & hoc ex pœna peccati, de quo 1. d. 3. quæst. 3. num. 24. & 2. d. quæst. 8. ad 1. & 1. d. 3. quæst. 6. num. 19. & 4. d. 45. quæst. 1. ad 3. pro opin. & 2. d. 1. quæst. 1.

^b **I** Deò, omiſſis aliis necessitatibus, dicunt alij, quod non est contra rationem actus intelligendi intellectus nostri absolute intelligere sine phantasmate; quia tunc recursus ad phantasmata esset necessarius animæ separatæ, ut dictum est, nec contra rationem eius, ut est corpori vnitus absolute, quia hoc etiam esset necessarium sibi vnito corpori glorioso post resurrectionem, quod falsum est; nec contra rationem eius, ut viator est, vel coniunctus corpori in via, quia hoc etiam esset necessarium homini in statu innocentie, qui tunc fuit viator; hoc autem est falsum, cum anima eius, quantum ad actum eius proprium, in nullo fuisset corpori subiecta, sed super ipsum, & sensus suos, tam quoad apprehensionem, quam quoad appetitum, habuisset plenum dominium, ita quod potuisset intellexisse sine phantasmate, vel cum phantasmate; sicut sibi placuisset: sed dicunt quod necessitas recurrendi ad phantasmata est nobis inflictæ propter peccatum. Vnde sequitur ad ignorantiam nobis inflictam, & hoc iuste; quia ex quo anima se deordinauit, dimittendo diuinum dominium, & se ab eius subtrahendo subiectione, rationabile fuit in pœnam hæc incidere, & amittere dominium proprium, quod habebat super corpus suum, & super sensum; & hæc est sententia beati Augustini, in pluribus locis, & Hug. super antiquam Hierarchiam, Eustathij super librum Ethic. & Lincon. super librum posteriorum, super illud verbum: *Deficiente nobis vno sensu, necesse est nobis deficere scientiam, secundum illum sensum.* Aristoteles autem quia nihil sciuit de peccato illò, & inuenit naturam taliter dispositam, procedens ex sensu tantum, credidit hoc nobis esse naturale sicut intelligitur; & idè hoc posuit absolute, quia necesse est ad phantasmata recurrere volentem intelligere.

4.

Homo in statu innocentia an indigeat phantasmate ad intelligendum?

Recurſus ad phantasmata ex peccato est.

Homo subtrahendo se dominio diuino, amittit proprium.

ANNOTATIONES
in quæſtione dccimamoctauam.

^a **A** Vicenna autem ponit, quod in prima intellectuione, &c. Hæc quæſtio ſupponit dari species impressas, quod verius esse ostensum est quæſtione præcedenti, vbi etiam probatum est intellectum dependere à sensibus in earum acquisitione, siue concurrant ad eas immediate, siue non: de quo ibi dictum est.

Prima opinio negat, habitis speciebus, requiri recursus ad phantasmata. Ita Auicenna in suo compen. de Anima. Idem habent alij apud Vicecomercatum diſſus. de immortalitate anima, tenet Albert. maximè in spiritualibus 3. de Anima, tract. 2. cap. 29. Philoponus text. 30. & lib. 3. cap. 4. Thienensis text. 39. Themist. & Simplic. 3. de Anima, & Simplic. de anima immortalitate. Auerroës text. 33. 36. Tres vltimi admittunt in communibus operationibus intellectus, recursus illum requiri, sed non in abstracta cognitione Dei, & Angelorum. Alij tenent quoad species elicitas

50

elicitas ex phantasmatis, intellectum dependere se phantasmate, non quoad alias à se formatas, & idem de infusis. Venetus text. 33.

Alij, referente Scoto hîc, tenent recursum ad phantasmata semper esse necessarium; quia post actum intelligendi non manet species; vel quia non est necessaria species. Sed esse necessarium satis probatum est quæstione præcedenti, & quòd maneat post actum, ostensum est supra quæst. 14. & latè probat Scotus 1. d. 3. quæst. 6. num. 23.

CONCLUSIO I.

In intellectu necessariam esse conversionem ad phantasmata de lege ordinaria pro hoc statu.

6. Vera sententia animam pro hoc statu de lege communi in omni intellectu convertere se ad phantasmata. Ita Aristoteles 3. de Anima, cap. 7. text. 30. & cap. 8. text. 39. D. Thom. 1. par. quæst. 84. art. 7. ubi Caiet. Scotus locis citatis in resolutione, & 1. d. 3. quæst. 6. num. 15. & 2. d. 3. quæst. 11. num. 9. & 4. d. 45. quæst. 3. ad 3. princ. & 3. d. 10. quæst. 3. ad ultimum, & 7. Metaph. quæst. 10. Quibus locis docet intellectum pro hoc statu non cognoscere singulare sub ratione singularitatis; & rationem assignat, illa q. 15. quia nihil intelligit nunc intellectus, nisi mediante sensu, & hîc non cognoscit singulare quòd tale, vt habet Scot. 2. d. 3. q. 1. Eandem tenet Aug. expressè 4. de Gen. ad lit. cap. 7. dum ait: Quando numerum cognoscimus, aliud sensum, aliud rationem attingit. Probatur ex duplici experimento à Doctore adducto; primum est, quia læsâ phantasiâ impeditur intellectus operatio. Secundum, quia dum cupimus aliquid intelligere, formamus nobis eius idolum; & tunc facilius intelligimus. Prima ratio hîc adducta à Doctore quæ est D. Thom. reicitur quæstione sequenti. Ex quibus soluitur ratio pro Avicenna. Constat enim ex his præter speciem, & intellectum, requiri concomitantiam actus phantasiæ, nihil enim aliud est conuerti ad phantasmata, vt docet Scotus 1. d. 3. quæst. 6. num. 19. quàm quòd intelligens vniuersale imaginetur singulare.

Soluntur obiectiones alia contra dictam sententiam.

7. Arguitur primò; magis dependet phantasia à sensibus externis, quàm intellectus ab illa; sed potest phantasiari, non operantibus externis: ergo. Antecedens patet, quia intellectus est immaterialis, & abstractior à corpore quàm illa facultas corporea. Respondetur, experientiâ constat intellectum dependere à cooperatione phantasiæ: & oppositum constat de cooperatione sensuum externorum ad phantasiam; quia phantasiatur, omnibus sensibus feriantibus. Secundò, respondet D. Thom. ad secundum, phantasma repræsentare particulare, & idem non eget determinatione sensus. Contra, primò, quia phantasma non repræsentat, nisi materiam indifferenter, & non quòd singularis est; alioquin posset distinguere inter duo singularia, seclusis omnibus ei extrinsecis, quod constat esse falsum. de quo Scotus 1. d. 3. quæst. 1. Secundò, intellectus intelligere potest particulare, vt vide-

Singulare nõ cognoscit sensus, secundũ August.

Dum intelligimus simul phantasiatur.

An phantasia dependet à sensibus externis? Phantasia non cognoscit singulare, quòd tale.

bicitur quæst. 22. & tamen tunc ager actu phantasiæ.

Secundò arguitur; Intellectus etiam pro nunc intelligit Angelos, & alia spiritalia, quæ in phantasiam non cadunt: ergo non petit saltem quoad hæc, conuerti ad phantasmata.

Respondetur, sufficere quòd phantasia apprehendat aliquid simile singulari illius materialis, quod intelligitur, vel ad placitum ei appropriatum. Vnde, cum intelligimus Angelos, phantasiatur infantulos alatos, quia sic placuit eos depingere; & cum concipimus Patrem æternum, phantasiatur virum grandævum.

Tertiò arguitur: Rapti in ecclasiam intelligunt sine vilo sensuum ministerio exteriorum, vel interiorum, idque experientiâ constat; quia quidam, nec ignem applicatum sentiunt; ergo saltem hi non dependent à phantasmate. Respondetur, ecclasiam perfectam in qua omnes sensus interni, & externi cessant, virtute tantum diuina contingere. Quod confirmat exemplum, quod August. 14. ciuit. 24. de Restituto Presbytero, qui rapiebatur quando volebat, & postea referebat se in clamentium voces, quasi à longinquo audiisse; & idem censendum est de Platone, Trismegisto, & Socrate, qui leguntur ecclasiâ passî, quòd scilicet eorum ecclasiæ erant naturales, non sine omni sensuum functione. Ratio est, quia dependentiam intellectus à functione sensuum soluere, non est naturæ opus, sed supra naturam. Vnde Nazianz. orat. 2. de Theologia ait impossibile esse, mentem quantumvis se cum face corporea ad sublimium contemplationem erigat, sensuum commercia destituere. Et D. Bernard. serm. 32. in Cant. Corporum similitudinibus speculando non inuolui, Angelica puritatis est, & addit esse munus diuinum.

Purant nonnulli in perfecta ecclasiâ, non solum sensuum functiones, sed etiam vitium naturalium, vt vegetatiuæ, & nutritiuæ, omnino cessare: & suadent, quia quidam ecclastici diu sine cibo, & potu iacent, nec cordis motus, vel vitalis calor in eis sentitur; habet se enim ecclasiâ opposito modo ad somnum: in somno ligantur sensus externi, & interni, atque intellectus, vel non operantur, vel valde imperfectè, vt si sunt infomnia, & tunc vites naturales melius operantur, vt patet in digestionem, & nutritionem: quia anima non distrahitur ab aliis facultatibus, sed incuruat ad inferiora; at in ecclasiâ ita rapitur ad superiora, vt inferioribus vacare non possit; sed D. Thom. 2. 2. quæst. 175. art. 3. negat in ecclasiâ vegetatiuum ociari. Mediâ viâ videtur incedendum. Itaque verisimilis est has vires non omnino ociari, sed si ecclasiâ perfecta est, valde tenuiter operantur; quòd sufficit ad illam experientiam, quòd diu iacent quidam ecclastici sine cibo, &c. Quòd verò valde tenuiter operentur, ex eo constat, quia cum quis immediatè post cibum nimis attentè studet, vel speculatur, impeditur digestio; ergo multò magis id fit per contemplationem raptus.

CONCLUSIO II.

Licet pro hoc statu requiratur conversio ad phantasmata, non tamen in statu gloria, neque fortè in statu innocentia.

b Ideò ommissis aliis necessitatibus, &c. Resoluit primò de lege ordinaria requiri conuersio-

8. Cum intelligimus spiritalia phantasiatur aliqua corporalia illis correspondentia.

Ecclasiâ perfecta supra naturam est.

Restitutus Plato, & alij quando volebant rapiabantur.

9.

Ecclasiâ opposito modo ad somnum se habet.

Quare dormiendo melius fit digestio.

Verùm in ecclasiâ vegetatiua, & nutritiua ociantur?

10.

nem ad phantasmata; quod probatum est *annor. preced.* Secundò, docet id non esse necessarium in corpore glorioso. Ita communis. Vnde anima Christi in hac vita non indiguit hoc recurso, de quo D. Thom. 3. par. *quest. 11. art. 4.*

Anima Christi non recurrit ad phantasmata.

Sed petes quomodo Beati conuertentur ad phantasmata, vel functiones sensuum, si oppositum euenit ecstaticis, qui multo minùs in Deum sunt absorpti, nempe nondum à torrente voluptatis eius inebriati. Respondetur, ex abundantia gloriæ fiet redundanti in sensus, & inferiora. de quo D. Thom. 2. 2. *quest. 175. art. 4.* Vide August. 12. *de Gen. ad lit. à cap. 2. vsque ad 36. lib. 4. de Anima, cap. 8. 9. & ep. 112.*

Quomodo Beati conuertuntur ad phantasmata?

Tertiò, docet quòd in statu innocentie non fieret conuersio ad phantasmata; quia anima quoad actum suum non fuisset subiecta corpori, sed super ipsum, & sensus eius, habens dominium, quod per peccatum perdidit; & sic quodammodo subditur corpori pro hoc statu, quoad suos actus. Secundò, non est naturale animæ dependere à potentis corporis coniuncti, alioquin anima gloriosa sic dependeret, quia gratia non destruit, sed perficit naturam; ergo in statu innocentie non esset illa dependentia, quia nihil ibi ponendum, nisi naturale, vel perficiens naturam, & certum est illam dependentiam potius uilificare animam.

Conuersio ad phantasmata an fuisset in statu innocentie?

Tertiò, probat Scotus 1. d. 3. *quest. 3. num. 24.* ex August. 15. *Trinit. cap. ult. qua causa cur ipsam lucem acie fixa videre non possis, nisi utique infirmitas? & quis eam tibi fecit, nisi iniquitas?* At non potest uideri acie fixa ueritas, nisi cum independentia à phantasmatis, & idem ecstatici ad ea non conuertuntur. Idem habet Eustathius, Hugo, Lincon. quos hinc Doctor citat, & Comment. 6. *Ethic.* quom citat Scotus 2. d. 3. *quest. 8. ad 2.*

Peccatum an causa conuersionis ad phantasmata?

Sed Scotus dubius manet, an ista conuersio ad phantasmata sit ex peccato, vel ex natura, & subordinatione potentiarum, ut constat ex ipso, loco iam cit. & 4. d. 45. *quest. 1. ad 3. pro opin.* Sicut enim appetitus dependet à potentia cognoscitua, sic dici potest, quòd intellectus huius status, dependet à phantasia cooperante, etsi non sit dependentia tanta hinc, quanta ibi; quia ibi essentialis esse uideretur, hinc non; alioquin in statu gloriæ maneret hæc dependentia. Suarez 4. *de Anima, cap. 7.* dicit hinc peti principium: idem aliam assignat rationem, quòd intellectus pro hoc statu non recipit species, nisi dum phantasia actu operatur; & idem non potest intelligere sine conuersione ad phantasia. Sed non petitur hinc principium, quia idem actus secundus intellectus pro nunc, dependet ab actu secundo phantasia, quia pro nunc talis est ordo harum potentiarum, quòd una subordinetur alteri, quâ ratione uolito supponit cognitionem. Nec ratio Suarez ualeat, quia fortè non requiritur species intelligibilis, ut ostensum est *quest. preced. num. 14.* & ibi in *annor.* & tamen eo casu esset dependentia intellectus à phantasmate. Præterea, peto à Suare quare intellectus non potest pro hoc statu recipere speciem, nisi operante phantasmate. Nec poterit aliter respondere, nisi quòd talis est ordo harum potentiarum quòd una subordinatur alteri; & sic petit principium, si illa ratio Scoti petit illud.

Relicitur Suarez.

Tertium, quòd hinc ait Scotus patet ex iam dictis, scilicet an ista conuersio sit ex peccato, ut pœna eius, vel non; si enim in statu innocentie

fuisset, non est ex peccato, & quid tenendum, iam dixi; sed nihil, ut certum, occurrit dicendum.

D V B I V M.

Utrum B. Virgo ad intelligendum indiguit conuersione ad phantasmata?

Videtur quòd non: quia caruit originali, quòd secundum Scotum, ut uidetur, est causa huius conuersionis. Pro alia parte, est; quia habuit famem, sitim, & alia multa, ut tristitiam, timorem, dolorem, quæ in statu innocentie non fuissent.

12.

Verius uidetur, etsi nihil sit certum, hanc conuersionem in Virgine non fuisse necessariam. Primò, ratione iam allatâ. Secundò, quia probabile est habuisse iustitiam originalem. Ita Carthus. *lib. de Praecon. & dignitat. Mariae. Canis. lib. 1. de Deipara, cap. 9.* citans Cardinalem Cusanum. Insinuat Dur. 3. d. 3. *quest. 3. & Caiet. 1. 2. quest. 109. art. 2.* dicens in ea fuisse donum integritatis naturæ: quòd solâ ratione à iustitia originali distinguit, de quo Cordub. *lib. 1. questionarij. q. 46.*

Conuersio ad phantasmata, non uidetur necessaria in B. Virgine. Qui dicunt B. Virginem habuisse iustitiam originalem?

Tertiò, quidquid sit de hoc (est enim incertum) habuit B. Virgo potissimos effectus iustitiæ originalis: ergo inter alios censendum est hunc habuisse, quandoquidem de opposito non constet. Antecedens probatur, quia iustitia originalis est donum, vel collectio donorum, quibus anima rectè subiicitur Deo, & corpus animæ, ac potentie inferiores superioribus. de quo uide Scotum 2. d. 29. à *num. 7.* Sed in Virgine, anima semper obediuit Deo, & nunquam ab eo se auertit, idque est de fide, ex Trident. *sess. 6. can. 23.* partes etiam inferiores semper erant conformes rectæ rationi, neque ullum unquam inordinatum motum contra eam elicuerunt; isti autem sunt præcipui effectus iustitiæ originalis; ergo. Præterea, corpus eius nunquam in proprium morbum incidit ex Sophron. epistola Synodica quæ habetur in *VI. Syn. act. 11.* & docet Suarez *tom. 2. in 3. p. d. 5. lib. 2. Caiet. Opus. de spasio virgin. Galat. lib. 7. cap. 10.* Pro quo facit reuelatio facta B. Brigittæ, quòd Christus fuit simillimus Virgini, non solùm moribus, sed corporis perfectione. Ita *lib. 1. cap. 50. 51. Renel. B. Brigittæ.* Item, sine dolore peperit, sine dolore obiit, iuxta communior opinionem, sicut Moyses iussu Domini *Num. 27. 12. Deuteron. 32. 12.* Cùm igitur potissimos effectus iustitiæ originalis habuerit B. Virgo, iuxta sententiam tenentem quòd in statu innocentie non esset conuersio ad phantasmata: hoc tribuendum est Virgini, cùm sit perfectius, neque constet de opposito.

B. Virgo nullo morbo laborauit.

Q V Æ S T I O XIX.

Utrum quiditas rei sensibilis tantum sit obiectum intellectus?

Aristor. 3. *de Anima, text. 8. D. Thom. ibid. lect. 8. & 1. p. quest. 84. art. 7. & 9. 87. art. 3. Caiet. 3. de Anima, cap. 5. Bañes 1. p. quest. 84. art. 7. Dub. 1. Auersa *tom. 2. Philof. q. 58. sess. 4. Complut. diff. 17. de Anima, quest. 2.**

Videtur quòd sic; quia potentia passiuâ tantum se extendit ad illa recipienda, ad quæ potentia actiua correspondens, se extendit facienda; sed intellectus agens tantum

I.

tantum illa quæ in phantasmatis repræsentantur, potest facere actu intelligibilia: ergo intellectus possibilis est in potentia ad illa tantum intelligenda.

Præterea, si quiditas sensibilis non esset eius obiectum adæquatum, tunc posset intelligere substantias separatas; consequens est falsum; igitur, &c. Falsitas consequens patet per Philosophum 12. *Metaph.* & per rationem specialiter de Deo, quia si possemus Deum per essentiam intelligere cum esset idem obiectum, & sub eadem ratione, & eadem potentia absolute in intellectione nostra, & Beatorum, actus per consequens essent eiusdem rationis, & per consequens viatores essent beati.

Contra, habitus Metaphysicæ informans intellectum nostrum excedit quiditates sensibiles quoad obiectum, quia ens in quantum ens est eius obiectum; igitur intellectus noster habet obiectum excedens quiditatem sensibilem. Item, Philosophus 12. *Metaph.* multa concludit de substantiis separatis, quod non faceret si eas non intelligeret, & 2. *Ethic. cap. 19.* ponit Aristoteles consistere in earum cognitione felicitatem. Felicitas autem potest nobis aduenire; igitur, &c.

RESOLVTIO.

Sententia D. Thoma, quiditatem rei materialis esse obiectum intellectus nostri, latè refutatur. De quo Doctor 1. dist. 3. q. 3. num. 2.

2. ^a AD hoc dicunt quidam, secundum D. Thomam, quòd quiditas rei sensibilis est obiectum adæquatum intellectus nostri: quod sic probat. Obiectum proportionatur potentie cognitivæ: modò ita est quòd quædam potentia cognitiva est organica, & idèd eius obiectum est in materiale, & quia materia est principium individuitatis secundum eos, idèd earum obiectum est signatum. Alia autem potentia est omnino immaterialis & secundum esse, & secundum operationem Angeli: & idèd primum eius obiectum est quiditas omnino immaterialis. Alia est potentia cognoscitiva, quæ secundum esse quidem est in materia, sed secundum operationem non; sicut intellectus humanus, qui secundum esse corpus informat, non tamen vivit corporali organo in sua operatione; & idèd quiditas existens in materia secundum esse, est proprium eius obiectum, quam tamen non intelligit, ut in materia, sed ut abstracta secundum rationem ab ea.

Sed contra consequentiam quæ dicitur, quòd sola quiditas materialis est obiectum nostri intellectus, arguitur sic: nulla potentia eadem manens habet actum circa aliquid quod non sit eius obiectum, vel sub eius obiecto contentum; sed intellectus beatus, & viatoris est eadem potentia, & tamen intellectus beatus intelligit essentiam: ergo Deus saltem continetur sub obiecto viatoris, non autem sub quiditate materiali: igitur, &c.

3. Sed dices, quòd intellectus beatus intelligit divinam essentiam in lumine gloriæ, quod non est in via: igitur, &c. Sed contra istud; quia obiectum primum alicuius habitus existentis in aliqua potentia, non excedit potentiam illam; quia si excedit potentiam, habitus eius cognosci-

tius excederet etiam potentiam, & eam informare non posset, sed quiditas Dei, & substantiarum separatarum est obiectum luminis gloriæ informantis intellectum per te: igitur Deus non excedit potentiam intellectivam nostram. Item, omnis habitus existens in intellectu, præsupponit eius obiectum: igitur lumen illud, cum sit in intellectu nostro respectu Dei, præsupponit quòd Deus sit eius obiectum.

Præterea, anima naturaliter desiderat cognito effectu, cognoscere causam; sed omnia alia ab ipso sunt effectus Dei; igitur ad ipsum Deum cognoscendum habet naturale desiderium: sed naturale desiderium non est ad impossibile; igitur Deus etiam naturaliter, aequaliter potest à nobis cognosci. Sed diceret Doctor iste, quòd potest cognosci ab intellectu separato, non tamen coniuncto corpori. Sed hoc non videtur secundum potentiam suam, nam via sua procedit de intellectu nostro, secundum naturam suam, vel naturalem modum eius essendi, sicut procedit de naturali modo essendi, & cognoscendi Angeli, & potentie sensitivæ. Modò ita est, quòd non est natus ita semper esse separatus, sed naturaliter appetit corpori uniri: igitur secundum ipsum naturale obiectum eius in quocumque statu sit, erit quiditas materiæ, coniuncta secundum esse, licet sit separabilis ratione; quod est improbatum.

Præterea, intellectus noster, etiam in via, potest cognoscere ens sub ratione entis, quæ est univ ersalior, quàm ratio quiditatis sensibilis: igitur quiditas sensibilis non est obiectum adæquatum intellectus nostri. Antecedens patet, quia aliqua scientia humana est de ente secundum quòd ens. Probatio consequentiæ, quia nulla potentia potest cognoscere aliquid univ ersalius suo obiecto adæquato, tunc enim non esset sibi adæquatum. Exemplum de visu, qui non potest cognoscere univ ersalium colore, vel luce.

Sed ad hoc diceret Thomas, quòd Deum non cognoscimus, nisi discurrendo à notitia sensibilium ad ipsum, & per sensibilia tantum. Sed tunc quæro ab eo, utrum in fine huius discursus intelligimus Deum secundum conceptum proprium, vel secundum conceptum alicuius causati tantum: si primo modo, habetur propositum; si secundo modo, non quietatur appetitus naturæ, nec per consequens cessat; sed ulterius procedit usque ad cognitionem Dei, vel procedit in infinitum, quod non est dicendum. Unde ratio sua de proportionem ista magis sequitur propositum, scilicet si est proportio inter potentiam, & obiectum, quòd non sint similia in natura; quia materia & forma sunt sibi inuicem proportionatæ, & tamen sunt maximè ab inuicem disparatæ; proportio autem potentie ad obiectum etiam secundum istos, est sicut motui ad mobile. Ita autem dissimilia sunt, in modò quoad hoc opponuntur. Sed diceret, potentia activa assimilatur obiecto, licet non passiva. Hoc non videtur, quia deberet assimilari in modo essendi, & quantum ad actum intelligendi; non enim oportet quòd intellectus sit similis in natura, vel quantum ad modum essendi obiecto, sed sufficit ad actum intelligendi, ut similitudinem, scilicet speciem obiecti recipiat, vel actum ipsum. Exemplum de visu, qui licet sit potentia materialis, non tamen recipit species cum materia; idèd multo minùs recipit speciem, vel immutatur ab

Ratio D. Th. ducitur ad oppositum.

obiecto secundum modum essendi eius; sicut igitur non est alius visus qui videt cœlum, & inferiora, quæ tamen differunt secundum corruptibile, & incorruptibile; sic intellectus idem multo fortius potest intelligere sensibile, & non sensibile.

RESOLVTIO.

Omne ens, tam materiale, quàm spirituale, comprehendit sub obiecto adæquato intellectus nostri; & explicatur quomodo possimus pro nunc habere conceptum quiditativum compositum de Deo, & de anima. Vide Doctorem 1. dist. qu. 3. num. 8. & per totam, & 2. dist. 3. quæst. 11.

5. ^b Dicendum igitur ad quæstionem, quod via generationis, vel acquirendo scientiam, prius apprehēdimus quiditates sensibilem; quia pro statu naturæ lapæ nihil intelligimus, nisi cum ministerio sensuum; tamen illæ non sunt proprium obiectum adæquatum intellectus nostri, sed etiam possumus intelligere substantias separatas; & tale obiectum est prius viâ perfectionis, & simpliciter: quia per talem cognitionem attingitur obiectum perfectissimum, quod est Deus & substantiæ separatae, & aliæ etiam, pro statu viæ; licet enim talis cognitio sit ænigmatica, tamen perfectior est simpliciter omni aliâ cognitione respectu inferioris creaturæ.

Sed contrâ, aut cognoscimus Deum distinctè, aut confusè, id est, in communi conceptu entis. Si primo modo, tunc essemus beati etiam in via, quia talis cognitio debetur beatis. Si secundo modo, tunc cognitio eius non est perfectior cognitione cuiuscumque distinctâ creaturæ.

Dicendum, quod aliquid potest cognosci quadrupliciter: vno modo per comparationem ad aliud, vt cognoscitur homo esse perfectissimum animalium; talem autem cognitionem necessariò præcedit alia absoluta. Secundo modo, potest aliquid cognosci per accidens suum, vt homo per visibile; & hæc non potest esse prima; quia necessarium est si cognoscam dispositionem, quod præcognoscam subiectum sibi substratum; saltem confusè. Tertio modo potest aliquid cognosci per conceptum communem sibi & aliis: vt cognosco hominem per animal; & sic cognoscere Deum est ipsum imperfectè cognoscere, scilicet per conceptum communem sibi & aliis; hoc enim imperfectius est, quàm cognoscere lapidem distinctè, quia per istum conceptum communem, non magis cognoscitur Deus quàm aliud: & idè non fortitur nobilitatem ex Deo talis cognitio.

Quarto modo cognoscitur aliquid conceptu quiditativo: sed iste est duplex; vnus est primò primus, qui scilicet non est in alios conceptus resolubilis, quo scilicet res cognoscitur intuitiue in se, vt est talis natura, & talem conceptum non possumus habere de Deo in via, immò nec de anima nostra, nec de aliqua spiritali substantia. Cuius ratio est, quia de Deo nullam habemus cognitionem naturaliter, nisi per creaturas; nulla autem creatura, nec omnes simul possunt sufficienter diuinam essentiam repræsentare quiditatiue, id est, vt vera hæc essentia est.

Alius autem conceptus quiditativus rei, nec est omnino simplex vt primus, sed compositus, & resolubilis in alios; vt est diffinitio rei compositæ ex diuersis conceptibus; talem autem conceptum possumus habere naturaliter de anima nostra, considerando, quod entium quædam sunt entia in potentia, quædam actu; & illud ens actu habet duas partes integrantes, quarum vna est actus, & sic apprehendimus quid est actus. Vterius procedimus diuidendo, quod actuum quidam est primus, quidam secundus; & sic apprehendimus postea, qui est primus actus; postea diuidimus illa quæ actuantur, & sic illa componendo ad inuicem, deueniremus ad hoc, quod illud est corpus organicum Physicum, quod ab anima actuatur; & sic illa componendo ad inuicem, habemus conceptum quiditativum animæ nostræ. Hic autem conceptus est animæ proprius, ita quod nulli alij spiritali substantiæ conuenit, sed per hoc non cognosco animam naturaliter in se intuitiue, & in speciali, vt hæc anima, sicut homo illud quod nunquam vidit. Exemplum ponitur ad hoc. Ponamus quod nunquam viderim triangulum; viderim tetragonum, & cum tunc possumus abstrahere ab omnibus figuris, hoc quod est figura, deinde possum scire quod non est processus in infinitum in figuris, descendendo, sicut nec in numeris; ex quo possum scire quod oportet dare aliquem primum.

Vterius diuidendo figuram in circularem, & rectilineam, cum figura prima intelligo quiditatem trianguli, id est, quæ conuenit triangulo soli, ita quod non alij; non tamen per hunc conceptum compositum possum intelligere triangulum, vt triangulus est, sub propria forma per se & intuitiue. Similiter à pluribus entibus possumus abstrahere hoc quod est ens absolute, & à pluribus bonis, ipsum bonum; & quia entia, & bona sunt ordinata, tandem possum deuenire ad hoc quod intelligam summum, quia non est in eis processus in infinitum. Sic igitur possum ista ad inuicem componere per intellectum, & dicere aliquid esse ens summè bonum, qui conceptus sic compositus soli Deo conuenit; & idè de Deo possumus naturaliter habere conceptum quiditativum compositum, tamen per talem conceptum non cognoscimus eum in se, vt est talis naturæ determinatæ; tamen sic eum cognoscere componendo, perfectius est simpliciter, quàm cognoscere quodcumque aliud à Deo, vt dictum est supra. Sic ergo patet, quod obiectum adæquatum intellectui non est quiditas materialis, quia & substantias separatas aliquid cognoscimus, vt dictum est.

Ad rationes in oppositum dicendum, quod maior est vera quantum ad primam receptionem potentia passiuæ, & primam operationem actiuæ; potentia tamen passiuæ informata primâ receptione, potest in plura, quàm actiuæ potuit in prima operatione. Supposito igitur quod intellectus agens sit aliquid animæ, non est omnino adæquatum possibili, sed tantum, quantum possibile est, scilicet quantum ad primam operationem eius, quæ est abstrahere à sensibilibus phantasmatibus speciem, quam speciem possibile recipit, sed postquam est factus in actu per speciem, tunc potest abstrahere conceptus, & intentiones, & ad inuicem copulare modo prædicto, vsquequo habeat conceptum proprium Dei, vel spiritalium substantiarum. Vel dicendum

Quem conceptum quiditativum possumus habere de anima pro nunc?

7.

Quomodo pro nunc possumus habere conceptum proprium Dei?

8.

Ad rationes D. Thom.

Quomodo spiritalia pro nunc cognoscuntur, cum non habeant phantasmata?

Cõtingit ali quid quadrupliciter cognosci.

6. *Nullum spirituale cognoscimus intuitiue pro nunc.*

tendum ad minorem, quòd licet Deus non habeat phantasma, tamen ad hoc quòd Deum intelligamus, oportet quòd phantasia formet sibi aliquod idolum, & ad hoc intellectus agens abstractendo de obiecto, & aliis aliquo modo agit modo prædicto, scilicet componendo.

An fructus viae & patriæ differens specie? 4. d. 49. q. 5.

Ad aliud, dicendum quòd eadem difficultas videtur de actu diligendi, sicut de actu cognoscendi; si enim est actus eiusdem speciei in via, & patriæ, viator habens charitatem esset beatus, licet non æqualiter sicut comprehensor; idè videtur, quòd nec actus cognoscendi, nec diligendi sunt eiusdem speciei in viatore, & comprehensore; quia dato quòd sit idem obiectum, & eadem potentia, & habitus idem (quia charitas nunquam excidit) quia tamen alia est approximatatio obiecti ad potentiam hinc & ibi, & lumen aliud, & est præsentatum aliud; idè possunt differre specie. Exemplum de igne calefaciente tantum lignum à longè, & igniente tamen ipsum de propè, quia actus differunt specie, & genere.

9. Sed contra dicta potest sic argui secundum Philosophum: sic se habent phantasmata ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum; sed non sentimus, nec possumus sentire nisi quòd est sensibile: igitur nec intelligere nisi quòd est phantasiabile: & iterum speculamur intelligibilia in phantasmatis, ut dicitur 3. de Anima, text. 2. & 39.

Dicendum, quòd pro tanto est simile; quia sicut nos non possumus sentire nisi ad præsentiam sensibilis, sic nec intelligere communiter, nisi phantasma sit in actu suo, tamen phantasma non est obiectum intellectus, sicut sensibile sensus.

Item, contra principale, sicut oculi nocturæ se habent ad lucem diei, sicut animæ nostræ intellectus ad manifestissimam naturæ; sed oculus nocturæ non potest videre Solem: igitur nec intellectus noster substantias separatas. Dicendum, quòd verum est intuitivè, pro statu viæ: tamen potest haberi, ut dictum est, abstractivè, & compositivè, sicut nocturna potest videre lucem diei obscuram tantum, sic intellectus noster manifestissima naturæ.

ANNOTATIONES

in quæstionem decimanonam.

CONCLUSIO I.

Quiditas rei materialis non est obiectum intellectus nostri ex natura potentia.

10. ^a Ad hoc dicunt quidam, &c. Sententia Diui Thomæ 1. p. q. 12. art. 2. & q. 84. art. 7. & 35. art. 1. quiditatem rei materialis esse obiectum adæquatam intellectus humani. Sequitur Caietanus *distis locis*. Capreolus 1. d. 2. q. 1. & plures Thomistæ.

Nulla potentia eleuabilis extra suum obiectum adæquatam.

Hanc refutat Scotus hinc & 1. d. 3. q. 3. num. 3. & quodlib. 13. art. 2. Prima ratio est, quia sequeretur quòd Beati non viderent Deum, quia intellectus extra suum obiectum adæquatam, spatiari nequit: vnde dici nequit, quòd per lumen gloriæ ad Deum videndum eleuari potest, si est extra eius adæquatam.

Stoti oper. Tom. I I.

tum obiectum; sicut nec visus eleuari potest ut videat sonum. Secundò, cognitio effectus oritur desiderium naturale ad cognoscendam causam, nempe Deum; ergo hoc est ad possibile; ergo potest Deus à nobis cognosci. Tertio, intellectus noster cognoscit ens vt tale, alioquin nullam haberemus scientiam Metaphysicæ. Quarto, in oppositum hinc, Philo. 12. *Metaph.* multa tradit de substantiis separatis, & 10. *Ethic. cap.* 10. in earum contemplatione ponit felicitatem: ergo secundum eum, quiditas rei materialis non est obiectum adæquatam nostri intellectus. Quintò, contra fundamentum Diui Thomæ, scilicet quòd obiectum debet esse proportionatum potentia; & idè sicut obiectum sensus est res omnino materialis, qualis ipse sensus est, & obiectum intellectus Angeli quiditas immaterialis, qualis ipse est; sic cum intellectus noster sit secundum esse in materia, informans eam, eius obiectum erit quiditas secundum esse existens in materia. Contra hoc; quia etsi requiratur proportio inter potentiam, & obiectum, hæc non est similitudo in modo essendi, sed potius cõsistit in dissimilitudine; quia est vt proportio mouentis ad mobile, actus ad potentiam, causæ ad effectum, in quibus dissimilitudo requiritur in modo essendi. Præterea, cum intellectus secundum D. Thom. sit tantum accidens, sequeretur quòd nullo modo intelligeret substantiã. Item, nec visus cerneret cælum, quia hoc est incorruptibile, ille nõ.

Fundamentum Diui Thomæ deicitur.

Qua proportio requiritur inter potentiam & obiectum?

Thomistæ in explicatione Diui Thomæ in hac parte, non conueniunt. Iaell. 3. de Anima, q. de obiecto intellectus possibilis, dicit quòd loquitur D. Thomas de obiecto intellectus humani pro hoc statu; dum ait esse quiditatem rei materialis, quòdque secundum naturam potentia, ponit ens esse eius obiectum: quod si verum esset, Scotus, & ille conuenirent. Verum glossa hæc non videtur subsistere. Primò, quia eodem modo loquitur D. Thomas de intellectu humano, assignando ei obiectum, quo loquitur de sensu, & de intellectu Angeli; sed de his loquitur 1. p. q. 85. art. 1. secundum naturam suam assignans sensui vt obiectum rem materiale; & vt existit in indiuiduo materiali, & intellectu Angeli, quiditatem immaterialem. Secundò, ratio D. Thomæ de proportionem secundum modum essendi probat tam pro hoc statu, quàm pro futuro, quia anima est secundum naturam suam forma corporis, vel in materia in vtroque statu. Tertio, 1. p. q. 12. art. 4. idè colligit intellectum humanum, non posse videre suis viribus diuinam essentiam, quia cognitum est in cognoscente secundum modum essendi cognoscentis; vnde si modus essendi cogniti excedat modum essendi cognoscentis, cognitio nõ potest esse ei connaturalis. Ex quo habetur secundum eum, cognitionem rei, quæ perit esse in materia, esse connaturalem intellectui humano: & habet ibi expressè: *Connaturale est nobis cognoscere naturas, quæ non habent esse nisi in materia*. Et hoc ibi eodem modo dicit esse connaturale intellectui, sicut connaturale est sensui cognoscere rem, vt est in materia indiuiduali. Videtur ergo D. Thom. locutus de obiecto intellectus humani secundum naturam potentia, quia huiusmodi dicitur obiectum connaturale.

I I. Glossa Iaellii ruitur.

Caietan. in dictum art. 4. etsi ita lubricus sit, vt vix capias eius mentem, tamen ad 4. & in corpore *expositionis* admittit secundum Diuum Thomam obiectum intellectus humani ex natura potentia, esse quiditatem rei materialis: proportionem autem obiecti ad potentiam cognituiam, in modo

12.

BB b a essendi,

effendi, docet secundum Dium Thomam esse genericam, seu in esse generico, non verò in esse specifico, in quo argumenta Scoti procedunt. Vnde (inquit) non valet, Oculus est corruptibilis, cælum non; ergo hoc non videtur ab oculo; quia est idem modus effendi genericus, quia vtrumque est mixtum.

Contra hoc primò, quia sequitur quòd intellectus nullam substantiam intelligit, quia est accidens, quod omninò non est eiusdem generis cum substantia. Et si teneas intellectum esse substantiam, quod verum est, sequitur non intelligere accidentia; immò neque lapides, ligna, vel alias substantias non contentas sub animali. Et si dicas, fat est conuenire in ratione generica communi substantiæ: ergo sic intelligit substantias separatas, quod negas.

13. Secundò, si requiritur similitudo in esse generico inter obiectum, & potentiam cognitiuam: ergo quo magis erunt similia in eodem genere, eo magis proportionabuntur, & sic quæ sunt eiusdem generis proximi, vel eiusdem speciei, vt alia animalia, homines, vel animæ, faciliùs, & clariùs à nostro intellectu intelliguntur; quod falsum est, quia accidentia sensibilia faciliùs, & clariùs cognoscuntur ab eo, vt ostensum est *q. preced.* & etiam aliæ substantiæ, vt lapides, ligna, plantæ, quæ nihil habent nisi materiale; nam per harum cognitionem deuenimus in cognitionem hominis.

Quiditas rei materialis nõ est obiectum intellectus nostri.

Tandem rationes Scoti de Beato, quòd non posset vllà potentiã videre Deum, & de desiderio naturali intellectus viso effectu, videndi causam, atque de extensione eius ad omne ens cognoscendum, conuincunt quiditatem rei materialis non esse obiectum adæquatum intellectus ex natura potentia; neque glossa Caietani, vel apparenter id saluat, rationes Scoti dissimulauit, quia dissoluere nequiuit; sunt enim indissolubiles, si admittatur cum Caietano Dium Thomam loqui de obiecto adæquato ex natura potentia, qualiter non est verisimile fuisse loquutum, neque tamen facile est ostendere loquutum fuisse de intellectu pro hoc statu, propter rationes suprã contra hoc obiectas.

CONCLUSIO II.

Ens est obiectum adæquatum nostri intellectus ex natura potentia; & explicatur quomodo.

14. ^a **D**iscendum igitur ad quæstionem, &c. Concludit Scotus ens esse obiectum adæquatum intellectus nostri. Probatur sufficienter ex rationibus allatis. Ita habet 1. *distinct.* 3. *quæst.* 3. *num.* 8. & 4. *dist.* 49. *quæst.* 1. Pro explicatione nota obiectum esse duplex, adæquatum, & est illud, quod adæquat potentiam taliter, vt in nihil extra illud tendere possit, & nihil contineatur sub illo, in quod tendere non possit, suis, vel alienis viribus: & hoc sensu ens est obiectum adæquatum intellectus nostri; quia non potest extra illud, & in omne ens tendere potest suis viribus, vel auxilio Dei. Proportionatum autem est illud, in quod potest potentia sine eleuatione, vel alieno auxilio. Et hoc dupliciter contingit, vel secundum naturam potentia, & sic ens finitum (modò si relatiuum sit, non habeat terminum infinitum,) est obiectum proportionatum intel-

Quid obiectum adæquatum, & proportionatum.

Ens finitum est obiectum proportionatum, & in se creatum secundum se.

lectus nostri separati, vel in statu gloriæ, vt habet Scotus *quodlib.* 14. *art.* 2. vel secundum statum hunc, & sic sensibilia, & quæ in eis continentur essentialiter, vel virtualiter (vt sunt omnes conceptus graduum superiorum) sunt proportionatum obiectum nostri intellectus, vt dictum est *quæst.* 16. & tenet Scotus 1. *distinct.* 3. *quæst.* 3. *n.* 24. & *quodlib.* 14.

Nota secundò, obiectum vtroque modo sumptum esse naturale, sed primo modo vt comprehendit omne ens, est naturale secundum inclinationem; quia intellectus inclinatur naturaliter ad omnia intelligenda, tam creata, quam increata, tam abstractiue, quàm intuitiue, non tamen ex se potest omnia intelligere. Secundo modo est naturale secundum attingentiam; quia intellectus noster suis viribus, concurrentibus naturalibus causis, potest absolute in omne ens finitum, non habens pro termino infinitum; & pro hoc statu in quiditatem rei materialis. Vide Scotum de hoc *quæst.* 1. *Prolog.* ad 1. *prin.*

Tertiò notandum, & habetur ex Scoto 4. *dist.* 1. *quæst.* 1. *num.* 23. in obiecto intellectus triplicem rationem inueniri, scilicet motiui, mensuratiui, & terminatiui; quæ motiuum Physicè occurrit vt concausa per se, vel suam speciem ad producendam sui notitiam; vt verò terminatiuum non causat, sed tantum terminat respectum attingentia, vel tendentia potentia in ipsum. Hæ autem rationes differunt, vt patet in intellectu diuino, cuius motiuum est sola sua essentia; sed terminatiuum etiam est creatura. Præterea, motiuum dicit relationem realem ad intellectum, in quem producit effectum; terminatiuum tantum dicit respectum rationis; quia nihil in eo efficit, est enim velut mensura respectu intellectus: mensuratiuum in re à terminatiuo non differt.

Quartò notandum ex Scoto 1. *distinct.* 3. *quæst.* 3. *num.* 8. quòd in obiecto adæquato potentia, considerari potest duplex primitas, communitatis, scilicet & virtualitatis: illa est vt prædicetur de omni cognoscibili à potentia, sicut coloratum lucidum de omni visibili, & sonus de omni cognoscibili ab auditu: hæc est, vt virtualiter contineat omnia cognoscibilia, & sola moueat ad eorum notitiam: & sic essentia diuina est obiectum adæquatum diuini intellectus; quia nihil nouit, nisi quod illa formaliter, vel virtualiter continet, & repræsentat. Hic non quæritur de obiecto adæquato intellectus nostri hoc modo, in rigore; quia nullum esse potest quod omnia entia virtute contineat, & ad notitiam eorum moueat præter Deum; qui tamen à nullo intellectu creato naturaliter conceptu proprio attingitur; quia nullum intellectum naturaliter mouet nisi proprium, ex Scoto 1. *dist.* 3. *quæst.* 6. *num.* 24. & alia entia virtute propria mouent. Neque etiam intelligitur conclusio de communitate prædicationis in *quid*, quia non prædicatur ens in quid de vltimis differentiis, neque de suis passionibus, vt probat Scotus 1. *d.* 3. *q. n.* 6. de quo postea.

Notandum ergo quintò ex Scoto *ibi num.* 8. ens carenus esse obiectum adæquatum, seu primum, primitate tam communitatis, quàm virtualitatis nostri intellectus ex natura potentia, quatenus omne intelligibile includit ens essentialiter, seu in *quid*, vt Deus, & 10. Prædicamenta, vel includitur in aliquo sic includente ens, vt differentia vltimæ; vel virtualiter in ipso ente, vel inferioribus eius, vt passiones entis. Itaque ens

15.

Obiectum intellectus, tripliciter consideratur.

Ratio motiui, & terminatiui differunt in obiecto.

16.

In obiecto duplex primitas, communitatis, & virtualitatis, exponitur.

Quomodo ens est obiectum intellectus nostri.

ens habet primitatem communitatis ad intelligibilia. quæ ipsum includunt, & sunt contenta in Prædicamentis; & virtualitatis ad reliqua, & sunt ultimæ differentiæ, & passiones.

17.
Ens est univocū Deo, & creaturis.

Sextò notandum, ens esse univocum Deo, & creaturis, substantiæ, & accidenti, vt probat Scotus 1. dist. 3. quæst. 2. num. 6. & quæst. 3. num. 9. & fusè dist. 8. quæst. 3. à num. 4. alioquin nullum conceptum quiditatum possemus habere de Deo, vel substantia, pro hoc statu, quia cum tantum accidens sensibile immutet intellectum nostrum pro hoc statu, non possumus habere conceptum de Deo, vel substantia, nisi abstractum ab accidente; & nullus datur talis conceptus, qui sit communis, nisi conceptus entis; neque hic communis esse potest, nisi secundum eandem rationem vtrisque conveniat, quod est esse univocum. Præterea, nullus conceptus potest esse pro nunc naturaliter in intellectu nostro, nisi obiecti relucens in phantasmate, vel ex virtute phantasmatis; ergo conceptus qui non esse univocus obiecto relucens in phantasmate, sed omnino alius, & prior illo, ad quem illud diceret analogiam, non esset nobis naturaliter pro nunc possibilis: & sic si negetur univocatio entis ad Deum, & creatura, substantiam, & accidentia, nullus conceptus naturaliter haberi potest pro nunc de Deo, vel substantia, Ratio est, quia obiectum relucens in phantasmate, vel specie intelligibili inde deriuata, cum intellectu cooperante non facit nisi suum conceptum proprium, & conceptum aliorum contentorum essentialiter, vel virtualiter in eo; ergo si conceptus Dei, & substantiæ sit ita analogus ad accidens, vt nihil ipsi commune includatur in conceptu efformato ex phantasmate accidentis, pro hoc statu non potest naturaliter haberi. Dicendum ergo, quod conceptus entis est univocus Deo, substantiæ, & accidenti, & talis abstractus ab accidente virtualiter quodammodo continet conceptus Dei, & substantiæ, quos pro hoc statu de eis habere possumus, tanquam partes sui, quos efformamus cum aliquo addito, vt ens infinitum, ens substantis accidentibus. Vide Scotum 1. dist. 3. quæst. 3. à num. 17. de quo etiam agitur infra quæst. 2. 1.

Conceptus de Deo, vel substantia, nō est nobis possibilis, nisi nihil est Deo, & creaturæ univocum, neque substantia, & accidenti.

Vltimò notandum, obiectum aliud esse motiuum, & terminatiuum simul, cuiusmodi est pro hoc statu sensibilis qualitas, quia imprimat speciem, & terminat cognoscendum actum; aliud verò terminatiuum tantum, vt ens rationis, quod non imprimat speciem, sed terminat actum, vt inimicitia, si cognoscatur à bruto per speciem insensatam, id est, quæ non fuit in aliquo sensu externo, sed ab ipso interno sensu prius efficitur. Solà sensibilia sunt primi generis pro nunc, quia reliqua omnia non imprimunt species proprias, sed cognoscuntur per species abstractas à sensibilibus, & sic tantum sunt terminatiua.

Solà sensibilia accidentia sunt motiua nostri intellectus pro nunc.

Soluntur argumenta contra hanc conclusionem.

18.
Deus est obiectum primum tantum sui intellectus.

Arguitur primò; obiectum quod est omnium primum, est adæquatum intellectus; sed Deus est tale. Respondetur, non esse primum prioritate originis, quia fusè probatum est, q. 26. pro hoc statu speciem ultimam esse primum cognitum; & pro quocumque statu Deus nullum alienum intellectum naturaliter mouet, nec primò, nec vltimò: neque est primum primitate adæquationis, Scoti oper. Tom. I. I.

quoad prædicationem, quia non dicitur de omni intelligibili; neque quoad virtutem mouendi, quia alia entia mouent intellectum creatum; sed hanc adæquationem habet tantum quoad suum intellectum, de quo q. 3. Prol. est tamen obiectum primum prioritate perfectionis, vt explicat Scotus 1. dist. 3. quæst. 2. num. 19.

Contra primum, In quocumque genere est causa essendi aliis in illo genere, 2. Metaph. text. 4. sed Deus est primum cognoscibile; ergo causa cognoscendi omnia alia; ergo adæquatum obiectum. Respondetur, etsi Deus sit primum cognoscibile, quatenus dat effectiue omni enti suam entitatem, & consequenter cognoscibilitatem, non est primum cognoscibile, primitate communitatis, seu prædicationis de omni cognoscibili, vel virtualitatis ad mouendum intellectum nostrum ad cognoscendum omne cognoscibile; quia nullum intellectum creatum naturaliter mouet, vt dixi; & reliqua entia ad sui notitiam mouent. Duplex illa primitas aliquid requiritur ad rationem obiecti adæquati, & idèd Deus tale non est. Locus Aristotelis per hoc expeditur, quænam sit eius genuina expositio. Vide Scotum, Dilectum Thomam, & Fonsecam ibi, non citatur diuiter; sic enim habet Aristoteles: *Primum quodque verò maxime ipsum aliorum dicitur, secundum quod etiam aliis inest univocatio*, quod benè explicat Scotus, & inde probat univocationem entis ad Deum, & creatura, infra quæst. 2. 1. num. 10.

19.

Arguitur secundò; obiectum adæquatum proportionatur potentiæ secundum naturam; sed intellectus est secundum naturam suam informatiuus materiæ; ergo eius obiectum debet esse quiditas in materia. Respondetur, obiectum proportionari potentiæ etiam secundum naturam, non esse ei assimilari, sed potiùs dissimilari; quia sicut similitudo respicit vnitatem naturæ, vel modi essendi, vt fundamenti, vel rationem fundandis: sic relatio proportionis petit diuersitatem naturæ, vel modi essendi: verbi gratia, proportio perfectiui ad perfectibile, informantis ad informabile, causæ ad effectum.

Ens participatum supponit imparicipatum, sed cognosci participati, non se, cognosci imparicipati.

Arguitur tertio: vnumquodque sicut se habet ad esse, ita ad cognitionem; sed omne ens participatum habet esse ab imparicipato: ergo & cognitionem: ergo illud est adæquatum obiectum; quia ratione illius cætera cognoscuntur. Respondetur cum Scoto 1. dist. 3. quæst. 3. ad 2. licet cognoscibilitas sequatur entitatem, & participata cognoscibilitas participatam entitatem, non tamen ita est de cognosci, quia cognosci participatum, non habet esse per cognoscibile imparicipatum, vt cognitum, sed vt causam dantem sibi esse. Vide de his Doctorem infra q. 2. 1.

QUESTIO XX.

Vtrum verum, vel ens sub ratione veri sit obiectum primum intellectus?

D. Thom. 1. p. q. 84. art. 7. ad 3. & q. 87. art. 3. ad 1. Capr. in 1. dist. 19. q. 3. ad 1. Heruz. Regid. quodl. 4. q. 20. Mol. 1. p. q. 16. in fine. Bannez 1. p. q. 84. art. 7. Fonseca 2. Metaph. c. 1. q. 2. sect. 6. Suarez. tom. 2. sum. Theolog. tract. 3. lib. 4. cap. 1. Auerfa tom. 1. Philof. q. 6. sect. 7. Complur. disp. 17. de Anima, q. 1.

IDEVR quòd sic: quia potentiæ distinctæ habent distincta obiecta; intellectus, & voluntas sunt potentiæ distinctæ

1.

finctæ, ens autem in quantum ens, non est distinctum: igitur non potest esse ut sic, utriusque obiectum, sed per hoc quoddam distinguitur in ratione veri, & boni.

Præterea, obiectum debet appropriari potentia; sed ens in quantum ens, est commune ad ens sensibile, & intelligibile: igitur si ens debet poni obiectum intellectus, oportet quod contrahatur ad ens intelligibile; non autem contrahatur ad ad hoc, nisi per rationem veri: igitur, &c.

Contra, obiectum formale est prius ipso actu intelligendi; sed verum non est prius actu intelligendi: idem non est primum obiectum intellectus. Minor patet, quia intellectus facit rationem veri.

Præterea, quod non attingitur à potentia actu directo, non est primum eius obiectum; sed verum attingitur ab intellectu actu reflexo tantum; quia ratio veri est ratio intellecti, vel ipsius intelligibilis; ratio autem intelligibilis non intelligitur nisi per reflexionem: igitur, &c.

Ad hoc dicunt quidam, scilicet Henricus, quod intellectus, & voluntas distinguuntur per respectus ad obiecta sua, quæ sunt verum, & bonum, Quod declarant sic: Anima secundum se est indeterminata ad potentias, sed aliter determinatur ad potentias organicas, quam non organicas; quia ad organicas determinatur per determinationem organorum. Vnde potentia sensitiva, quæ est organica, non est potentia propria animæ, sed coniuncta ex anima & corpore: ad non organicas verò determinatur non per organa, nec per qualitates absolutas: igitur per respectum ad distincta obiecta; ista autem formalia obiecta distincta sunt verum, & bonum: igitur, &c.

Contra, vnum quod supponit, scilicet quod potentia distinguuntur per obiecta, alibi reprobatur; & potest sic argui: Primam non distinguitur per posterius; sed potentia est prior actu, & obiecto: igitur, &c.

Contra principale sic: ista diuersitas obiectorum, aut est per respectus, aut per absoluta: non per absoluta; quia idem absolutum potest immediate attingi à duabus potentiis, sicut idem absolutum potest immediate intelligi, & amari. Nec per respectus, quia nulla potentia potest attingere obiectum suum sine ratione formali obiecti; sed intellectus potest attingere quodcumque absolutum sine aliquo respectu, etiam voluntas amara bonum absolutum, sine quocumque respectu: igitur respectus non est ratio formalis obiecti intellectus, vel voluntatis. Præterea, obiectum sub ratione formali mouet potentiam; sed impossibile est primum mouere sub ratione respectiva, quia respectus non est principium operandi, vel mouendi, sicut nec terminus secundum Philosophum 5. *Physicæ*. 10. igitur, &c.

Præterea, obiectum quod est principium operationis, debet esse per se, sicut bonum per se; sed compositum ex absoluto, & respectu non est vnum per se, sed per accidens tantum: igitur non potest esse principium simplicis operationis intellectus. Sed dices ad omnia ista, quod verum non habet virtutem mouendi intellectum, sed est determinatiuum entis, quod est primum mouens intellectum in habitu ad intellectum, ita quod ens sub ratione habitudinis, quæ est ratio veri determinans ipsum ens, mouet intellectum.

Contra, ista habitudo aut esset principalis ratio, aut consequens: non principalis, quia re-

spectus esset principium mouendi, quod est superius improbatum: si consequens, sicut propria passio, & ratio entis esset principalis, secundum eandem rationem ens moueret intellectum, & voluntatem; quia ista ratio est indistincta, & per consequens, secundum istos, eadem esset potentia intellectus, & voluntatis.

Præterea, obiectum visus est visibile per se secundo modo, visibile autem importat istam habitudinem obiecti ad visum: igitur ista habitudo non est de ratione obiecti essentialis, sed consequens, cum non in sit ei primo modo dicendi per se, sed tantum secundo modo. Simile est de obiecto intellectus, & alio obiecto per comparationem ad potentias.

Præterea, sequeretur quod ad determinationem obiecti alicuius potentia, sufficeret dicere, quod illud esset obiectum quod haberet habitudinem ad potentiam; si in hoc consisteret formalis ratio obiecti; nec esset ultra querendum, cuius naturæ essent in speciali, quod falsum est, ut patet per inquisitionem Philosophi.

RESOLVTIO.

Verum non esse obiectum intellectus adequatum, de quo agit 1. distinct. 3. quæst. 3. à num. 20. & 2. distinct. 24. ubi habet obiectum intellectus, & voluntatis esse idem.

Dicendum igitur ad quæstionem, quod verum non est primum obiectum intellectus sub ratione veri. Probatio, quia quod secundum propriam rationem intelligi potest, ut distinguitur ab alio, non intelligitur sub ratione eius à quo distinguitur; sed bonum ut distinguitur à vero sub ratione propria boni, potest intelligi; igitur non intelligitur sub ratione veri. Sed omne quod intelligitur, intelligitur sub ratione formali obiecti intellectus: igitur ratio veri non est formalis ratio obiecti intellectus, Maior patet. Minor probatur; quia intellectus potest cognoscere differentiam formalem inter verum & bonum. Formalis enim ratio boni, non est ratio veri, ut dicunt: igitur potest bonum intelligi ut differens à vero.

Præterea, quidquid est volitum sub aliqua ratione, sub eadem potest esse intellectum, quia impossibile est aliquid esse volitum sub aliqua ratione, quæ prius non sit cognita ab intellectu; sed voluntas potest velle bonum sub ratione boni, & non sub ratione veri; ergo intellectus potest ipsum bonum intelligere, non intelligendo rationem veri. Maior patet per Augustinum 10. *de Trinitate*.

Præterea, passio est extra rationem sui subiecti; verum autem est passio entis: igitur differt à ratione entis, sed compositio differentiam constituit ens per accidens, quod non potest esse obiectum, ut dictum est; igitur, &c.

Præterea, obiectum alicuius habitus non excedit naturaliter obiectum potentia, in qua est habitus, immò magis præsupponit ipsum; sed obiectum scientiæ Metaphysicæ est ens in quantum ens, quod præcedit naturaliter rationem veri, sicut subiectum passionem, vel sicut absolutum præcedit contractum: igitur verum non est primum obiectum intellectus nostri in quo est Metaphysica.

2.
1. d. 3. q. 3. n. 12. & 2. d. 24. ad 2.
Potentia non distinguuntur per obiecta. Intellectus, & voluntatem non distinguunt in obiecto.

4.
Verum non est obiectum intellectus.

5.
Obiectum habitus non excedit obiectum potentia.

Loquitur de obiecto primo primitate prædicationis. De quo q. seq.

b Præterea, obiectum primum alicuius potentie debet prædicari per se primo modo dicendi, sicut genus de specie, & de omnibus, quæ per se cadunt sub actu illius potentie, sicut color de albo, & nigro; sed verum de nullo intellecto à nobis prædicatur per se primo modo; quia dicitur habitudinem ad intellectum, quæ consequitur illud quod est intellectum per eum de intellectu eius essentiali, sicut visibile prædicatur de colore secundo modo tantum: igitur, &c.

Ad primum.

Ad primum in oppositum, dicendum quod magis concludit propositum, quam oppositum, quia impossibile est aliquid esse volitum sub aliqua ratione, quæ prius non sit cognita ab intellectu: igitur non oportet quod habeant distincta obiecta.

6.

An varia potentia habere possint idem obiectum?

Dicendum igitur, quod potentiarum animæ quædam sunt disparatæ, quædam subordinatæ: & istarum quædam sunt in eodem genere, vt apprehensivæ, quædam in diversis, vt apprehensivæ cum appetitiuis; si autem sunt potentie disparatæ, habent obiecta omnino disparata, sicut quinque sensus particulares: si autem sunt subordinatæ, & in eodem genere, habent obiecta subordinata; quia obiectum primum, & adæquatum potentie superiori continet sub se obiectum adæquatum inferiori, quod tamen est obiectum per se, licet non primum, nec adæquatum potentie superiori; quia potentia superior potest habere actum suum, circa obiectum potentie inferioris adæquatum, & ipsum perfectius cognoscit, quam potentia inferior, sicut sensus communis album perfectius cognoscit, quam visus, quia cognoscit ipsum vt distinctum à dulci: sic intellectus cognoscit quidquid sensus cognoscit, & perfectius quam sensus. Si autem potentie subordinatæ sunt alterius generis, sicut intellectus, & voluntas: tunc dicendum quod si sunt adæquatæ, id est, quod in tot possit vna, in quot potest alia, tunc habent idem obiectum formale. Si autem non sunt adæquatæ, quia voluntas non habet actum suum nisi circa finem, & ea quæ sunt ad finem, non autem circa necessaria, & impossibilia, quæ sunt tantum speculabilia, vt conclusiones Geometricæ, tunc dicendum, quod obiectum voluntatis continetur sub obiecto intellectus.

7.

Sed contra, potentia distinguitur per actus, & actus per obiecta, vt dicitur 2. de Anima, text. 131, 132.

Dicendum, quod hoc non dicit Philosophus, sed quod prius oportet considerare actus, quam potentias, & obiecta, quam actus; quia sunt priora quoad cognitionem nostram, tamen actus non sunt principium essendi potentie, vel prius perfectione; immo posteriores; quia sunt effectus potentiarum: bene igitur sequitur si obiecta sunt diversa, quod potentie sint diversæ, sed non è conuerso: nec sequitur, si obiecta sunt idem, vel non differunt, quod potentie non differant, sed est fallacia consequentis à destructione antecedentis; plura enim requiruntur ad identitatem aliquorum, quam ad distinctionem eorum. Exemplum, motus distinguitur per terminos, ita quod si termini sunt distincti, & motus; sed non sequitur, si terminus sit idem, quod motus sit idem. Diversi enim motus specie possunt esse ad eundem terminum, sicut circularis, & rectus, vt vult Philosophus 5. Physicorum, text. 33, 34. Ita est in proposito.

Potentia distinguuntur per actus, exponitur.

1. d. 3. q. 3. ad 1. pro opin. & d. 6. n. 4. & 2. d. 16. ad 2. & d. 24. q. 1. ad 3.

Ad aliud, dicendum quod obiectum adæquatum potentie superiori est communius obiecto adæquato potentie inferiori. Si igitur intellectus est potentia superior, & obiectum eius est communissimum.

Sed dices, oportet obiectum determinari ad potentiam per respectum. Dicendum, quod indeterminationis obiecti intellectus, per respectum ad alia obiecta, id est, communitas eius, est determinatio sua ad intellectum, si sit potentia superior; non autem per aliquid contrahens ipsum ad specialius obiectum potentie communissimæ, vt suppono. Et si dicatur, quod obiectum mouet cum habitudine ad intellectum. Dicendum, quod verum est, non quia respectus ad intellectum sit principium mouendi ipsum, vel concausa, sed tantum forma absoluta; sed pro tanto, quod actum intelligendi bene sequitur respectus actualis obiecti ad potentiam, & è conuerso: ante autem actum intelligendi erat ille respectus in potentia tantum in obiecto ad potentiam: non igitur ens sub ratione veri, vel ipsum verum, vt verum, est obiectum intellectus, vt dictum est.

Ad secundum.

8.

Indeterminatio in obiecto intellectus ad omnia cognoscibilia, est sua determinatio, vt sit obiectum intellectus. Obiectum mouet cum habitudine ad intellectum, exponitur.

ANNOTATIONES
in quæstionem vigesimam.

CONCLUSIO I.

Verum non esse obiectum intellectus creati.

^a Dicendum igitur ad quæstionem, &c. Probatum quinque rationibus, quas etiam habet Doctor 1. distinct. 3. quæst. 3. num. 20. quæ sunt efficacissimæ, non est quod eas explicem, quia superfluum est, cum sint ita claræ. Fundamentum præcipuum conclusionis est; quia verum non habet communitatem prædicationis ad omnia intelligibilia, nec habet primitatem virtutis ad illa, cum potius contineatur virtute in ente, & aliis intelligibilibus, quam è contra, de quo dixi ad quæst. præced. num. 8. ens ergo vt ens est obiectum nostri intellectus, non sub ratione veri, vel alicuius alterius attributi, & hoc loquendo de obiecto naturalis inclinationis, non verò attingentis; quia non potest intellectus creatus cum concursu naturalium, attingere Deum in se.

9.

Arguitur primò contra. Si ens vt sic esset obiectum intellectus creati, seu obiectum naturalis inclinationis eius, sequeretur quod videret Deum; ergo cum videre nequeat, non continetur sub obiecto saltem naturalis inclinationis eius. Responderetur, argumentum currit etiam contra ponentes verum esse obiectum intellectus. Dico ergo, quod inclinatio naturalis est ad perfectionem eius, sic inclinatum est capax, siue naturaliter possit illam habere, siue non, & siue perfectio illa in se sit naturalis, siue supernaturalis, qualis est beatitudo. de quo Scotus quæst. 1. Prolog. ad 1. pro opin. vbi etiam, & aliàs sæpè docet non necessariò omni potentie passivæ naturali correspondere actiuam naturalem.

Ens est obiectum naturalem quoad inclinationem nostri intellectus, nõ quoad attingentiam.

Arguitur contra, secundò ex Thomistis 1. part. quæst. 17. art. 1: & Molina ibi disp. 2. quia inclinatio, seu propensio naturalis, tantum est ad id, quod naturaliter debetur; visio Dei non est inuisibilis.

10.

Quare creatio anime, ex nõ visio Dei, naturaliter debetur.

modi; ergo. Antecedens probatur, quia hac ratione creatio animæ rationalis naturaliter debetur corpori disposito. Respondetur, negando antecedens. Ad probationem, idem illa creatio debetur iure naturæ, quia vltima dispositio per causas naturales ponitur; at vltima dispositio ad visionem Dei, quæ est Deum habere præsentem, naturaliter poni nequit.

Veritas formalis resultat ex cognitione intellectus.

Arguitur tertio, Scotus 4. d. 50. *quest.* 2. ait ens sub ratione veri esse obiectum intellectus, & sub ratione boni, voluntatis. Respondetur, loquitur de obiecto commensuratio, quia intellectus dicitur commensuratio veri, quando commensuratur veritati in essendo. Ita respondet Pater Anton. à Monte Piloso 1. *part. distinctione* 21. *art.* 7. huic argumento, quod est *Ægidij quodlib.* 4. *quest.* 20. sed neuter videtur legisse Scotum: quia in tota illa quæstione nihil tale habet; si alicubi videatur dicere, verum esse obiectum intellectus, quod non vidi; sensus erit, dum cognoscit intellectus, resultare veritatem formalem, quæ est conformitas rei ad intellectum. De voluntate, tantum dicit 4. *distinct.* 49. *quest.* 10. *num.* 8. non posse velle nisi bonum, neque nolle nisi malum: dubius tamen mansit 1. *distinct.* 1. *quest.* 4. *ad* 3. *pro opin.* 2. *distinct.* 6. *quest.* 2. *num.* 15. & *distinct.* 43. *quest.* 1. an posset velle malum. Sed de obiecto voluntatis postea. Vide Doctorem *hic ad* 1. vbi non refoluit an quæ pateat obiectum voluntatis, & intellectus; & idem habet 1. *distinct.* 3. *quest.* 3. *num.* 22.

Quid obiecti voluntatis, & volitionis.

II.

Præterea, obiectum primum alicuius potentia, &c. Aduerte, vt obseruauit *ad q. præced. n. 7.* primate obiecti esse duplicem: vna est virtualitatis, altera est prædicationis; & hæc rursus duplex, essentialis, & in *quid*, vel identica, seu denominatiua. Hæc ratio Doctoris probat *verum* non esse obiectum primum prædicatione primo modo, quia non prædicatur in *quid* de omnibus quæ intelliguntur, sed potius secundo modo per se; quia tantum dicitur habitudinem ad intellectum, quæ resultat ex intelligentione alicuius, de quo prædicatur primum obiectum in *quid*. Non intendit Doctor requiri ad rationem primi obiecti prædicari de omnibus contentis sub eo, in *quid*; quia tale non datur quoad intellectum, vt ipse probat 1. *dist.* 3. *quest.* 3. *num.* 8. & *hic quest. seq.* requiritur tamen, vt sic prædicetur de omnibus, quæ per se cadunt sub eo. cuiusmodi sunt in proposito decem genera, & Deus: de aliis autem, vt de vltimis differentiis, & passionibus entis, fortè non prædicatur in *quid*, de quo ibi Doctor *num.* 9. & tractabitur *quest. seq.*

An verum prædicatur de omni eo quod intelligitur, & quomodo?

cum quæcumque substantia, tam creata, quam increata, sub propria, & distincta ratione continetur per se sub ente, intellectus noster poterit per se tendere in cognitionem determinatam cuiuscumque substantiæ, tam creatæ, quam increatæ, tam separatæ, quam corporalis; cuius oppositum experimur. ergo, &c. Probatio maioris. Exemplum, quia hoc videmus de visu respectu coloris, & suorum inferiorum, Et ratione; si enim non posset tendere in illa, quæ sunt sub illo contenta; vel si posset in plura, tunc illud commune non esset obiectum adæquatum potentie, nec per consequens primum obiectum. Præterea primum obiectum intellectus debet habere vnum per se conceptum, quia mouet secundum vnam formam; sed ens non habet vnum conceptum per se: igitur, &c. Probatio maioris; quia potentia potest obiectum suum primum vnico actu attingere, quod non posset intellectus, nisi obiectum eius de se haberet vnum conceptum tantum. Probatio minoris; quia ens non dicitur vniuocè de omnibus entibus, & idem non vno actu potest intellectus noster attingere omnia entia, nec ens commune: igitur, &c.

Præterea, sicut aliqua se habent ad esse, ita ad cognosci, vel intelligi, 2. *Metaphysica, text.* 4. quod igitur est primum ens, est primum intelligibile; sed Deus est primum ens, quia est ens per essentiam, alia per participationem, & aliis causa essendi: igitur Deus est primum obiectum intelligibile intellectus nostri; non igitur ens in communi.

Contra, Auicenna; ens & vnum sunt quæ primo imprimuntur intellectui; igitur sunt primum intellectum. Præterea, per rationem sic: illud est primum obiectum intellectus nostri, cuius ratione alia intelliguntur; sed ens in communi est huiusmodi, quia prædicatur essentialiter de omnibus per se intellectis, non autem Deus: igitur, &c.

RESOLVTIO.

Nec verum, nec Deum, nec substantiam esse obiectum adæquatum nostri intellectus. De quo vide Doctorem 1. dist. 3. quest. 3. n. 20. de 2. ibi num. 5.

AD istam quæstionem dicendum, quod primum accipitur vel generatione, vel perfectione, vel adæquatione. De primis duobus modis non est intentio quæstionis, sed de tertio tantum, vtrum ens sit obiectum intellectus nostri, id est, adæquatum obiectum. Circa quod, sciendum quod duplex est adæquatio obiecti; vna secundum virtutem, alia secundum prædicationem: illud autem dicitur obiectum potentie adæquatione secundum virtutem, quod per se ipsum solum potest mouere intellectum ad notitiam sui, & aliorum; sicut essentia diuina est obiectum adæquatum primum intellectus diuini; quia est sufficienter mouens intellectum diuinum ad notitiam sui primò, & aliorum ex consequenti; & substantia mouet intellectum nostrum ad notitiam sui primò, & ex consequenti ad notitiam propriæ passionis, vel accidentis; obiectum autem adæquatum secundum prædicationem est quod per se, & essentialiter prædicatur de omnibus, quæ possunt à potentia cognosci; sicut lux, vel color, vel commune vtrique

2.

Obiecti adæquationis duplex.

QVÆSTIO XXI.

Vtrum ens sit obiectum primum intellectus nostri?

D. Thom. 1. p. q. 79. *art.* 2. Caiet. 1. p. q. 16. *art.* 3. Vafq. 1. *part. dist.* 77. *num.* 14. Zamel. 1. p. q. 16. *art.* 1. *dist.* 1. *in fine.* Vide Doct. 6. *Metaph.* q. 3. & 1. *dist.* 3. q. 3. & Authores omnes citatos ante q. præced.

I.

MIDE TVR quod non; quia omnis potentia habens aliquid commune primo obiecto, potest per se naturaliter tendere in quodcumque per se contentum sub illo, sicut in per se obiectum, licet non primum; si igitur ens est primum obiectum intellectus nostri,

utrique prædicatur essentialiter de omnibus visibilibus : utràque autem primitate adæquationis, ens est primum obiectum intellectus nostri, ut declarabo : & primò declarabo indirectè, remouendo alia ab ista prioritate ; de quibus magis posset videri. Secundò directè probando propositum.

Nec verum, nec Deus, nec substantia sunt obiectum adæquatum intellectus nostri.

Primum sic ostendo : ens vel verum, vel Deus, vel substantia est primum obiectum intellectus nostri, sed neutrum trium vltimorum : igitur primum, scilicet ens.

Quòd non verum, ostensum est in quæstione immediatè præcedente. Quòd Deus non ; probatio, non enim potest esse obiectum primum adæquatione secundum prædicationem, quia non prædicatur essentialiter de omnibus intelligibilibus ; nec secundum virtutem, quia non mouet intellectum nostrum ad sui notitiam, & aliorum. Probatio, quia aut hoc esset secundum suum conceptum simplicem, & quiditatum, aut secundum conceptum abstractum à creaturis ; non primo modo ; quia ille conceptus est essentia diuinæ ut intuitius ; & talis conceptus beatificat, quod non conuenit viatoribus ; nec secundo modo, quia includit oppositum in adiecto ; priùs enim occurrit intellectui conceptus eorum, à quibus fit abstractio, quàm eius quod abstrahitur. Præterea, obiectum naturale habitudinem, & proportionem habet ad potentiam ; Deus autem nullam habet habitudinem, nec proportionem ad intellectum nostrum, saltem pro statu viæ ; quia omnis nostra cognitio naturalis intellectiua, oritur à cognitione sensitua ; igitur, &c.

Non possumus pro nunc habere conceptum proprium substantia, de quo ad q. 16. n.

Sed quòd substantia non possit esse primum obiectum, probatio ; non enim est primum secundum prædicationem, quia non prædicatur essentialiter de omnibus intelligibilibus ; quia non de accidentibus : nec secundum virtutem, quia non mouet intellectum nostrum sufficienter ad sui notitiam, & aliorum. Quod probatur sic ; quia hoc esset tantum secundum conceptum eius simplicem, & quiditatum, & intuitiue ; hoc autem sic esse primum, est impossibile ; quia quidquid intellectus noster potest sic intuitiue cognoscere per eius præsentiam, & eius absentiam, cognoscere potest per naturam ; sed intellectus noster non potest cognoscere per naturam absentiam panis in Sacramento Altaris, sed tantum per fidem : æqualiter enim cognoscitur. substantia panis, quando non est ibi, sicut quando est ; igitur, &c. Maior patet, per exemplum, & autoritatem Philosophi, 2. de Anima, text. 103. dicentis, quòd visus est perceptiuus lucis, & tenebræ, quæ est absentia lucis. Minor est declarata ; igitur, &c.

RESOLVTIO.

Ens esse obiectum adæquatum nostri intellectus adæquatione virtutis, non autem secundum prædicationem, quia de suis passionibus non prædicatur in quid, de quo Doctor 1. dist. 3. q. 3. num. 6. & q. 1. Prol. ad 1. pro Philos. & 2. dist. 3. quæst. 11. & 4. dist. 49. quæst. 8.

4. Ens primum obiectum intellectus.

Cum igitur nec Deus, nec verum, nec substantia sint primum obiectum intelle-

ctus, sequitur quòd ens sit illud primum. Secundò, hoc idem potest sic ostendi directè ; illud quod est primum adæquatione secundum virtutem, respectu potentia, est primum obiectum eius ; sed ens in comparatione ad verum, & bonum est primum adæquatione, respectu intellectus nostri ; igitur, &c. Maior patet ex præmissis. Probatio minoris ; quia ens est subiectum respectu veri, & boni, quæ sunt passionis entis, secundum Auicennam, & Philosophum 4. Metaph. text. 5. sed respectu eorum, non est primum adæquatione secundum prædicationem. Probatio ; quia primum tali adæquatione prædicatur de posterioribus essentialiter ; sed ens non prædicatur essentialiter, & in quid de vero, & bono, & aliis ; ergo, &c. Maior patet per prædicta. Minor patet, quia talia, scilicet verum, & bonum, sunt passionis entis ; ens autem, vel quodcumque aliud subiectum, non prædicatur de propria passione in quid, quia subiectum cadit in definitione passionis, sicut aliquid additum, non autem sicut aliquid de eius essentia ; ergo, &c.

De hoc 1. d. 3. q. 3. n. 7.

Præterea, in prædicationibus per se non est conuersio, ut dicitur 1. Poster. text. 35. 7. ut cum dicitur, animal est homo, licet hæc sit per se, homo est animal ; sed passio per se prædicatur de subiecto : igitur subiectum per se non prædicatur de passione ; igitur nec ens de vero, & bono, licet vnum, verum, bonum per se prædicentur de ente : dicitur enim 4. Metaph. quòd substantia vniuersiusque est ens, & vna per se, & non per accidens.

Ens non prædicatur in quid de suis passionibus.

Præterea, quando vnum prædicatur de alio per se primo modo, nugatio est addere vnum alij, ut animal homo, & homo animal ; sed non est nugatio dicere, ens vnum, nec è conuersio ; igitur, &c.

Præterea, ens sufficienter diuiditur in ens creatum, & increatum ; quorum alterum subdiuiditur in decem prædicamenta, ita quòd quiddam est ens per se, & essentialiter, oportet quòd sit causatum, vel incausatum ; sed vnum non potest esse ens creatum tantum, cum dicatur de ente increato ; nec ens increatum tantum, cum dicatur de ente creato ; igitur de ipso non prædicatur ens per se primo modo, id est, essentialiter, & in quid.

5.

Præterea, si ens prædicatur essentialiter de vno, tunc aut vnum dicit præcisè ipsum ens, aut cum hoc aliquid additum : non præcisè, quia vnum non esset magis passio entis, quàm è conuerso, & essent nomina synonyma : quod negat Philosophus 4. Metaphysica. Nec esset magis dicere ens vnum, vel è conuerso, quàm alterum horum. Si autem addit aliquid super ens, tunc quæro utrùm illud additum sit ens essentialiter, vel non ; si sic, tunc vnum dicit ens bis, semel ratione entis inclusi in vno, aliàs ratione additi. Si autem illud additum non includit ens essentialiter, sequitur propositum, scilicet quòd vnum in quantum vnum, scilicet ut differt ab ente, non includit ens essentialiter.

Text. 3. 6. 13. & c. 3.

Sed dices, quòd hoc est propter diuersitatem rationum, scilicet quòd impeditur prædicatio essentialis entis, vel è conuerso.

6.

Dicendum, quòd bene verum est, quòd dicunt eandem rem absolutam, tamen rationes eorum sunt ita disparatæ, quòd vna non includit essentialiter aliam ; & hoc sufficit ad impediendum prædicationem essentialiter, sicut animal, & rationale, licet dicant eandem rem, tamen vnum

Ens, & vnum dicunt eandem rem absolutam.

vnum non prædicatur de alio per se; & hoc concordat proposito nostro, scilicet quod *vnum* pro-
vt distinguitur ab ente, dicit aliquod accidens,
vel passionem entis, accipiendo largè accidens
cum Auicenna, pro omni eo quod est extra ratio-
nem essentiali alicuius; vnde patet, quod non
valet ratio Commentatoris facta 4. *Metaphysica*,
text. cap. 3. contra Auicennam, quia bene con-
cludit, si vnum dicatur accidens distinctum con-
tra substantiam, quod diuiditur in nouem genera
accidentium; sed non concludit, si vnum dicat
accidens, quod est extra rationem formalem entis.
Sic igitur patet, quod ens respectu vnus veri,
& boni, quæ sunt eius passionem, est primum ob-
iectum intellectus, primitate adæquationis, sed
virtute, sicut subiectum respectu propriæ pas-
sionis.

RESOLVTIO.

*Ens respectu generum, specierum, indi-
duorum Dei, & creatura esse obiectum
adaquatam intellectus, quoad prædicationem
in quid, quia de his omnibus prædi-
catur essentialiter, & vniocè, de quo la-
tè Docteur 1. dist. 3. quæst. 2. num. 6. & q. 3.
à n. 9. & d. 8. q. 3.*

7.
Conceptum
entis esse vni-
uocè Deo, &
creatura.

¶ Sed quod sit etiam primum obiectum re-
spectu suorum inferiorum, scilicet Dei, &
creaturæ, primitate prædicationis, ostendo; quia
ad hoc requiritur, vt dictum est, vt tale ob-
iectum prædicetur essentialiter, & per se de omni-
bus intelligibilibus; & per consequens vniocè
aliquâ vniocatione; sed ens est huiusmodi; igitur,
&c. Minorem ostendo per intentionem Phi-
losophi 2. *Metaphysica*, *text. 4.* dicentis, quod vnum-
quodque est maximè tale, quod est causa, quod
alia sunt vniocè talia; vt ignis est calidissimus,
quia est causa vniocæ caloris in alio, non au-
tem hoc est verum de causa analogica, vel æqui-
uoca; quia tunc sequeretur, quod Sol esset cali-
dissimus; & subdit quod *prima principia oportet
esse verissima*, quia sunt causa veritatis in aliis;
quod non sequeretur, vt dictum est, nisi veritas
diceretur in vtrisque vniocè; sed subdit, *sicut se
habent ad esse, sic ad veritatem*; igitur quod est cau-
sa entitatis aliis, est maximè ens; si tamen ens
dicatur de eis vniocè, non aliter; cum igitur
Deus sit causa entitatis aliis, & dicatur maximè
ens, oportet quod ens dicatur de Deo, & creatu-
ris vniocè: & hoc est quod dicit Auicenna in
Metaphysica sua, quod cōceptus entis est commu-
nis omnibus Prædicamentis, quæ sunt quasi eius
species. Idem patet per Commentatorem, 4. *Me-
taphysica*, *comm. 4.* vbi dicit, quod simile est de isto
genere, quod est ens, & aliis generibus vniocis;
quia ens prædicatur vniocè essentialiter sicut
alia genera; certum est autem quod æqui-uocum
non prædicatur essentialiter de æqui-uocatis: er-
go, &c.

Vide Scotum
in hunc locū,
qui optime eū
explicat.
Habet hoc
arg. 1. d. 3. q.
3 n. 10.

Præterea, per rationem sic: Non diceret ens
analogicè, vel æquinocè prædicari de aliis, nisi
quia conceptus entis conuenit Deo per essen-
tiam; aliis autem per participationem. Sed quod
non conueniat Deo per essentiam, probatio; in-
tellectus enim habens conceptum proprium alicuius
obiecti, potest illud per illum conceptum
distingueri ab omni alio, quia ille conceptus, qui

est vni proprius, est impossibilis aliis: sed si
conceptus entis non est communis vniocè Deo,
& creaturæ, ille erit proprius Dei, & conuenit
Deo per essentiam, & principaliter, & aliis per
participationem, vt supponitur; igitur intelle-
ctus noster per conceptum entis potest distingue-
re Deum à creatura, quod falsum est: per conse-
ptum enim entis cognoscimus Deum confusè
tantum, provt habet cum aliis vnum conceptum
communem; igitur, &c.

Nullus conce-
ptus creatu-
ra est proprius
Deo.

Præterea, nullus conceptus communis creatu-
ræ facit conceptum proprium Dei; sed creatura
facit conceptum entis: igitur conceptus entis
non est proprius Dei. Maior probatur; quia
nihil potest facere conceptum proprium de ali-
quo, quod non contineat essentialiter, vel
virtualiter; essentialiter sicut homo animal; vir-
tualiter vt subiectum propriam passionem; sed
nulla creatura per se, nec omnes simul con-
tinent Deum, nec essentialiter, nec virtualiter;
igitur, &c. Ex creaturis autem possumus forma-
re de Deo, quod sit; igitur conceptus entis non
est Deo proprius.

8.
De hoc 1. d. 3.
q. 2. n. 9. & 2.
d. 3. q. 10. n. 9.

¶ Præterea, ille conceptus cui alij attribuuntur,
est perfectior illis, sicut conceptus sanitatis in
animali, est perfectior conceptu sanitatis in ci-
bo, vel in vrina, vel in diætâ, quia omnes primò
conceptui attribuuntur, scilicet conceptui sanita-
tis, quæ est in animali. Similiter conceptus sub-
stantiæ est perfectior quocumque conceptu acci-
dentis: sed si per conceptum entis haberemus con-
ceptum proprium Dei, illi attribuerentur omnes
conceptus creaturarum; igitur ille esset perfectior;
sed nullum conceptum possumus habere perfe-
ctiorem conceptu creaturæ pro statu viæ, nec de
Deo, nec de alio, nisi causatum ex conceptu crea-
turæ, qui conceptus est causa æqui-uoca; omnis au-
tem causa æqui-uoca est perfectior suo causato, vel
non imperfectior ad minùs: ergo nullum concep-
tum perfectiorem conceptu creaturæ possumus
habere; conceptus ergo entis quem habemus de
Deo, non est perfectior conceptu creaturæ, & per
consequens nec Deo proprius.

Contra vide-
tur 1. d. 3. q.
2. n. 29. con-
cord. & su-
pra q. 16. n. 8.

RESOLVTIO.

*Ens esse vniocum substantia, & accidenti,
de quo Docteur 1. distinct. 3. quæst. 2.
num. 5. & quæst. 3. num. 9. 10. & dist. 8.
& quæst. 3.*

¶ Quid etiam conceptus entis sit communis
vniocè substantiæ, & accidenti, proba-
tio; quia si non esset vniocus, nullum conceptum de
substantia haberemus. Probatio: aut enim habere-
mus proprium, & quiditatum, intuitiuum, aut
abstrahibilem; non primum, vt probatum est su-
pra: ergo conceptum abstrahibilem à substantia, &
accidente, & communem vtrisque; sed nullus est
communis vtrisque, nisi entis; igitur, &c. Quod
autem in via non possumus substantiam cogno-
scere simplici, & primo intuitu, patet ex hoc, quod
omnis nostra cognitio ortum habet à sensu: cum
ergo substantia non sit sensibilis, & omnis nostra
cognitio oriatur à sensu; ergo intuitiue, vel con-
ceptu simplici non possumus cognoscere eam,
scilicet per istum modum; quia ab accidentibus
à nobis sensibilibus, abstrahimus conceptum
entis, dicendo quod sunt ens, & vterius in-
quiendo inuenimus, quod sunt tale ens, quod est
alteri

9.
Conceptum
entis esse com-
munem sub-
stantia & ac-
cidenti, q. 18.

Conceptus pro-
prius substan-
tia non datur
in via.

Modus cogno-
scendi substan-
tiam pro hoc
statu.

alteri inhærens; id autem alterum oportet esse subsistens, & tali subsistenti imponimus nomen, *substantia*. & idè sic cognoscimus substantiam, sic cognoscendo ipsius subsistentiam, dicendo quòd est ens per se subsistens, non autem de ipsa habemus in via conceptum intuitiuum, quo cognoscimus eam, hoc ens, nisi modo prædicto, vt experientia docet.

Præterea, omnis intellectus certus de vno, & dubius de diuersis, oportet quòd habeat alium conceptum de dubio, & alium de diuersis; aliter enim per eundem conceptum, intellectus esset dubius & certus; sed aliquis potest esse certus de aliquo, quòd sit ens, & dubius quòd sit substantia, vel accidens; sicut patet de potentiis animæ, vt patet etiam de principio, vt aliqui Philosophi dubitauerunt, vt patet 1. *Physic. text. 6.* ergo alius est conceptus entis, alius conceptus substantiæ, & alius accidentis; sed ille est communis vtrisque, & non importat plures conceptus; ergo est communis vniocè.

10. *Cōceptus entis sufficit ad contradictionem,*

Cap. 2.

Præterea, ille conceptus qui sufficit ad contradictionem, est vniocus; quia contradictio est affirmatio, & negatio circa eundem conceptum vniuocum: hinc enim non est contradictio, canis currit, canis non currit; sed conceptus entis sufficit ad contradictionem secundum Philosophum 8. *Metaph.* immò prima contradictio est formata de ente, sicut de quolibet esse, vel non esse; ergo, &c.

Cap. 2.

Præterea, primum principium debet esse firmissimum secundum Philosophum 4. *Metaph.* sed primum principium formatur de ente secundum quòd dictum est; igitur; sed si ens non diceret vnum conceptum, non esset certum de quo conceptu esset verum, immò semper est distinguendum: igitur, &c.

RESOLVTIO.

Soluti exactè argumenta contra vniuocationem entis ad Deum, & creaturam, substantiam & accidens, de quo fusè agit 1. dist. 3. q. 3. à num. 14. & dist. 8. quæst. 3. à num. 4.

Cap. de Specie.

11. **C**ONTRA dicta potest argui; quia si esset vniuocum, aut esset sicut genus, aut sicut differentia, vel species; non potest esse species, quia non habet superius, & quia substantia, & accidens non possunt esse indiuidua, sed genera generalissima: nec differentia, quia esset propria vel substantiæ, vel accidentis, & haberet genus supra se; nec genus, vt probatur 3. *Met. text. 10.* quia genus habet differentias, & sunt extra rationem generis; nihil autem est quod subterfugiat rationem entis. Hoc etiam dicit Porphyrius: dicit enim quòd ens non est genus, sed dicitur æquiuocè de substantia, & accidente.

De his 1. d. 3. q. 3. n. 14.

Præterea, omne indeterminatum descendit in inferiora per aliquid additum contrahens, sicut genus contrahitur per differentias, species per principia indiuiduantia; sed enti non potest fieri talis additio contrahens. Probatio, quia illud additum esset ens, aut non; si sic, ergo substantia quæ includeret illud additum, esset ens bis, & sic esset nugatio dicere substantiam. Si verò sit non ens, tunc non descenderet ens in substantiam per aliquid non ens, & illud etiam non ens esset de

ratione substantiæ, per quod descenderet in eam, & tunc quærerem sicut prius, & esset processus in infinitum.

Præterea, si ens prædicatur in quid de substantia, & accidente, oportet quòd hoc sit secundum rationem alicuius prædicabilis, scilicet generis, vel differentiæ: non differentiæ, quia non prædicatur in quale; nec generis, quia tunc descenderet in substantiam & accidens tanquam in species differentes per differentias contrahentes, quæ essent extra rationem entis, quòd falsum est, immò statim ens descendit in illa, in quæ descendit, absque expectatione alicuius differentiæ, sicut etiam dicitur de Vno 8. *Metaph. text. 2.* non ergo est genus; & per consequens non vniocè prædicatur de eis. Præterea, expressè 4. *Metaph.* dicitur, quòd ens dicitur de multis, non vniocè, sed ad vnum, sicut ad sanum, id est, analogicè.

12.

Ad primum istorum, dicendum quòd Philosophus 3. *Metaph.* dicit non assertiuè, sed arguit ad vtramque partem contradictionis; vnde Commentator dicit ibidem, quòd prima ratio Philosophi posita continet fallaciam accidentis: argumentum enim Philosophi ad contrarium, est tale: si ens diceret vnum conceptum vniuocum decem generibus, tunc sequeretur quòd ens esset genus ad decem genera. Dicendum ergo quòd Philosophus non dicit determinatiuè, scilicet, quòd ens sit genus, sed dicit hoc arguendo. Ad dictum autem Porphyrij dicendum, quòd licet locus fuerit Logicè, multa tamen dicit non Logicè, specialiter illud quod pertinet ad Prædicamenta, ens autem prout prædicatur de decem Prædicamentis Metaphysicè, vel naturaliter, non dicit vnum conceptum, nec est genus naturale eorum Metaphysicum, tamen est genus * vniuocum, loquendo Logicè. Ad aliam confirmationem de differentia, quæ est extra rationem generis; dicendum quòd licet genus, & differentia non sint idem formaliter, quia ratio differentia non includit rationem formalem generis, tamen sunt idem realiter, vel identicè; quandocumque enim aliqua sunt idem formaliter, si iungantur fine medio, est ibi nugatio, vt color albedo, non tamen, si sunt idem identicè solum, & non formaliter, vt color albus, licet album sit idem re quod albedo; quia tamen significat rem solam denominatiuè, siue in concreto, non est nugatio; sic autem iungitur differentia generi in diffinitione, quia differentia denominatiuè, vel in concreto significatur, vt animal rationale, quæ est definitio hominis: sic est idem genus rei identicè tantum, & non formaliter: sic etiam est in proposito de ente respectu vnius; quia ens vnum non est nugatio. Sic ergo aliquid additum enti effugit rationem entis, quòd significatur modo differentia, quæ est idem generi, identitate tamen rei, & non formaliter.

Ens quo sensu genus dici potest.

** Genus non est in MS. Genus & differentia idem realiter.*

Quando hic constringit nugatio. Vide Doct. 1 d. 3. q. 3. n. 16.

Quomodo aliquid additum enti fugit rationem entis?

13.

Ad aliud de descensu indeterminati descendens in inferiora, dicendum quòd duplex est indeterminatum descendens in inferiora. Vnum quòd descendit in inferiora per aliquid additum, & tale dicit totum quòd inferius, tamen per modum partis determinans, vt differentia; & tale non est ipsum ens. Aliud autem est commune indeterminatum, quòd dicit totum illud quòd dicunt inferiora per modum totius; nec expectat terminari per aliud, vt species respectu indiuiduorum; duo enim indiuidua se totis in specie conueniunt, & in numero differunt: & tale commune

Ens est quasi species ad substantiam, & accidens.

Dat. indivisibilem entis. I. dist. 8. q. 3. num. 29. & 4. d. 8. q. 2.

I 4. Omnia aliquid generis possunt dici per attributionem ad unum.

Ad primum. Obiectum intellectus creati omne finitum, excipit relativum cuius terminus est infinitum. quodl. 17. 2. 2.

Quare in via Deus non intelligitur cōceptus proprio?

I 5. Suprà q. 18.

non descendit in inferiora per aliquid additum; sic autem ens est commune ad Deum, & ad decem Prædicamenta, & ad substantiam, & accidens, nihil enim est in substantia, & accidente quod non sit ens; & idem statim sub ipso, sine addito, est substantia, vel accidens: non ergo reducitur ad prædicabile generis, vel speciei subalternae, vel differentiae, sed speciei specialissimæ. Vel potest dici sustinendo, quod sit genus, vel quasi genus secundum Avicennam, quod descendit in inferiora per addita, quæ sunt etiam idem realiter, non tamen formaliter. Nec tamen ex hoc sequitur, quod secundum se sint non entia, sicut non sequitur, homo secundum se non est albus; ergo secundum se est non albus; quia nec ex ratione humanitatis habet, quod sit albus, nec non albus; entis ergo differentia non per rationem differentia sunt entia; nec tamen sequitur quod per rationem differentia, sint non entia.

Ad aliud de 4. *Metaph.* dicendum quod secundum Philosophum 4. *Metaph.* non est contra rationem unitatis generis, quod omnia illius generis dicantur per attributionem ad unum, videlicet de genere coloris, in quo tamen omnes species coloris attributionem habent ad albedinem, quæ primum est, & mensura omnium colorum; & simile est in quolibet genere, ut dicitur ibidem: sic in proposito, omnia entia habent attributionem ad ens primum, quod est Deus, vel alia entia creata ad substantiam, tamen hoc non obstante, potest ab omnibus istis abstrahi vnus conceptus communis significatus hoc nomine, *ens*, qui est vnus Logicè loquendo, licet non naturaliter, & Metaphysicè loquendo.

f Ad primum principale, dicendum quod primum obiectum potentia debet esse secundum adæquationem ad potentiam secundum se, non statu determinato aliquo tantum; ens autem secundum se, & secundum quodlibet suppositum eius absolutum, vel relativum, cuius terminus non est ens infinitum, est naturaliter immutatum intellectus nostri, secundum se, & in quantum intellectus humanus. Vnde etiam Deus ab intellectu nostro humano, est intelligibilis secundum se, quantum est ex parte potentia intellectiva, & sine medio aliquo, vel lumine, vel specie; quia Deus ipse lumen est, & præsentia-liter potest adesse intellectui humano, sicut in Beatis: vi autem à nobis non potest intelligi pro statu viæ, hoc est ratione phantasmatis nobis coniuncti in nostro modo intelligendi pro statu viæ, sed hoc est nobis inflictum in pœnam propter peccatum primi hominis, non autem secundum naturam conditam, vt dictum est.

Ad aliud dicendum, concedo maiorem, & proportionem eius; sed nego minorem. Ad auctoritatem, quæ dicitur in veritate, &c. Dicendum, quod verum est Metaphysicè loquendo, Logicè tamen dicit vnus conceptus vniuocum communem omnibus entibus.

Ad aliud, dicendum quod cognoscibilitas secundum se sequitur entitatem, non autem respectu cuiuscumque intellectus, vel quolibet status; sed tantum respectu illius intellectus, qui potest cognoscere ens secundum totam suam communitatem; & hoc est Deus. Vnde bene sequitur, quod essentia diuina est primum obiectum intellectus sui, cum sit primum ens, non autem oportet quod sit primum obiectum intellectus nostri.

ANNOTATIONES in questionem vigesimam- primam.

CONCLUSIO I.

Nec verum, nec Deus, nec substantia est primum obiectum intellectus nostri.

a **A**D istam questionem dicendum, &c. Explicat optimè duplicem obiecti primitatem, scilicet virtutis, & prædicationis, ostendens eam non conuenire vero, respectu intellectus, de quo actum est *quæst. præced.* neque Deo, neque substantia, de quo actum est *quæst. 19. annot. 2.* vbi probatum est ens esse obiectum intellectus, & soluta argumenta suadentia Deum esse eius obiectum.

CONCLUSIO II.

Ens est primum obiectum, sed non prædicatione in quid.

b **C**VM igitur, *nec Deus, nec verum, &c.* Ex sufficienti enumeratione probat primum ens esse obiectum intellectus; quod etiam probatum est *quæst. 19. & ibi annot. 2.* & latè tradit Doctor 4. *Metaph. qu. 1.* Secundò docet ens non esse obiectum primum intellectus, primitate prædicationis in quid; tum quia non prædicatur sic de vero, & bono, vel aliis passionibus suis; quia est horum subiectum, & cadens in ipsorum diffinitionem, vt additum; tum etiam, quia hæc prædicatur de ente secundo modo 1. *Poster. sext. 3.* ergo ens non prædicatur de eis primo modo, quia prædicationes per se non conuertuntur, 1. *Poster. sext. 39.* Addit alias tres rationes, de quo agit locus in resolutione citatis, & præcipuè 1. *dist. 3. q. 3. à n. 6.*

Pro explicatione, nota quod duplex est prædicatio propria, scilicet in quid, & in quale; genus & species in quid prædicantur, differentia propria, & accidens in quale; illa in quale essentialia, hæc duo in quale accidentale; proprie igitur genera, & species tantum sunt prædicata quiditativa, reliqua qualificatiua. Ex quo sequitur quæ proprie prædicantur in quid, habere rationem totius determinabilis, & communicabilis inferioribus; alia autem prædicantur, vt determinatiua, & qualificatiua tantum; quia determinant illud totum determinabile. Hinc patet intentum Doctoris, quod ens prædicatur vniuocè de omnibus, sed non prædicatur sic in quid de suis passionibus, ex rationibus hinc adductis; neque de vltimis differentiis, vt habet Scorius 1. *dist. q. 3. n. 6.* alioquin non essent vltimæ, sed includerent alias differentias; quia includerent conceptum quiditativum, & qualificatiuum. Vnde hæc non est prædicatio in quid, vltima differentia est ens, sed quasi per accidens, quia est in quale, vt habet Doctor *cit. n. 14.* vbi etiam docet passiones, & vltimas differentias esse conceptus simpliciter simplices, id est, non resolvable in plures conceptus; quia sunt vltimi termini entis, nõ vltimè determinabiles, aliàs procederet in infinitum in prædicatis quiditativis, contra Phil. 2. *Met. tex. 10. & 11.*

Nota secundò, prædicata sumpta ex differentiis vltimis, & ipsas vltimas, quandoque dici quiditativa; quia pertinent ad rei quiditatem; sed non prædicantur in quid, proprie loquendo, & secundum vsum Philosophorum, ex Porphy.

quia

16.

Prædicationes per se non conuertuntur.

17.

Prædicatio propria duplex, in quid & in quale.

18.

An ens prædicatur in quid de suis passionibus, vel vltimis differentiis.

quia hoc tantum conuenit generi, & speciei, sed in quale essentialiter; si sit differentia essentialis, vel accidentale, si proprium, vel accidens. Non negat Scotus ens prædicari de differentiis ultimis, sed quod non prædicatur de eis in quid; ita quod sint composita ex contracto, & contractiuo, & sumptit ex Philof. 10. *Metaph. text. 12.* ubi docet distingui *diuersum, & differens*, quia quæ differunt, habent in quo conueniant, & in quo differant; & exemplificat de genere, & specie, in quibus sunt conceptus determinabilis, & determinatiuus; at diuersa non habent tales conceptus simul, nec in quo conueniant; & in quo differant, intellige necessariò: sed si habent, est per accidens, vt ibi explicat Doctor; & huiusmodi sunt differentia vltima, specificæ, & individualis.

nulla differentia quiditatinè est ens; & hoc supponit de aliquibus differentiis dici ens in quid; quod verum est; quia de omnibus non vltimis, sic dicitur: habent enim conceptum determinabilem, & determinatiuum.

Arguitur secundò: vltima differentia est aliquo modo sub ente non æquè larè patens, ad illud; ergo habet aliquid per quod contrahitur, & limitatur; ergo habet conceptum determinabilem, & determinatiuum, & non est simpliciter simplex conceptus; & per consequens ens prædicatur de ea in quid, instar generis, vel speciei. Respondetur primò, quod est purè contractiuum, sicut ratio distinguendi seipsà est distinctà, & existentia seipsà existit; vnde vltima differentia, cum sit ratio purè determinatiua, & contractiua, seipsà est contracta. Sic multi respondent ad simile argumentum de modis contrahentibus ens ad decem genera: verbi gratia, perfectas in substantia, est modus purè contractiuus, & non resoluibilis in plures conceptus, sed seipso còtractus, & ab omni alio distinctus, & sic de aliis modis; alioquin daretur processum; quia conceptus contrahens illum modum, haberet alios duos conceptus; & sic in infinitum. Secundò, dici potest ens non esse superius ad vltimam differentiam, quia non abstrahitur, nisi ab his ad quæ contrahitur; cumque ad pura contractiua non contrahatur, non abstrahitur ab eis; & sic non est superius ad ea. Quæ solutio etiam deseruit pro modis contractiuis entis: prædicatur ergo ens de vltima differentia, ad eum modum quo animal de rationali, quæ est prædicatio denominatiua impropria.

Arguitur tertio, passiones entis includunt ens, esto non in quid, vt explicatum est; ergo & aliquid aliud quo differunt ab eo; alioquin ens esset passio sui. Nec recurri potest ad solutionem datam, quia passiones non contrahunt ens, sicut vltima differentia, vel modi contractiuus eius ad decem genera. Responderetur, argumentum vrget Thomistas asserentes ens prædicari in quid de passionibus, sed nos non tangit, qui dicimus esse modos qualificatiuos entis, & esse primò diuersos ab ente, quia sunt simpliciter simplices in nullo cum ente conuenientes, sed se totis ab eo distincti, quomodò inter se differunt duæ individualitates. Illi verò tenentes ens in eis essentialiter includi, necesse est concedant aliquid aliud præter ens, alioquin ens erit passio sui; & de illo alio quæro an includit ens essentialiter, & dabis processum, vel stabis in primo. Neque valeret quod dicitur, non esse inconueniens in transcendentalibus, subiectum includi in passione, tum quia id est contra Aristotelem (suprà), qui in vniuersum id negat: tum etiam, quia sicut passio particularis se habet ad subiectum particulare, sic transcendentalis ad transcendentele.

Alij cum Suarez in *Metaph. d. 3. par. 1.* negant passiones entis esse attributa realia, sed tantum addere enti negationes, vel respectum rationis, quod asserit D. Thom. *quæst. 1. de ver. art. 1. & q. 21. art. 1.* Soncin. 4. *Metaph. quæst. 1. Iauel. quæst. 1.* Sed est falsa sententia; tum quia negatio non conuenit alicui, nisi ratione positiui in eo; ergo negatio falsitatis, vel malitiæ non conuenit, nisi ratione positiuæ veritatis, vel bonitatis, formaliter loquendo; quia ens, quæ tale, non habet has negationes: tum etiam, quia secluso omni ente rationis, ens est verum, bonum, &c. sed de hoc latius in materia de ente.

Quomodo differunt diuersum, & differens?

19.

Videretur secundum mentem Scoti, non negari ens prædicari de vltimis differentiis absolute, sed verè, & vniocè de eis prædicari, non tamen in quid, seu vt torum, vel determinabile; & hunc sensum tantum videntur suadere duæ eius rationes 1. d. 3. *quæst. 3. num. 6.* Prima est, quia aliàs in differentiis daretur processus. Secunda, quia in Physica compositione, fit resolutio in actum vltimum, & potentiam vltimam; ita vt actus nihil habeat potentia, nec è contra; ergo similiter in composito ex conceptu determinabilis, & determinatiui, fiet resolutio in conceptum determinabilem tantum, & determinatiuum tantum, qui est vltimæ differentia. Et si hic sensus teneatur, euanescent multa Thomistarum argumenta contra Scotum hinc, quia supponunt eum tenere ens nullo modo prædicari de vltimis differentiis, vel passionibus suis, quod nunquam asseruit. In vanum ergo circa hoc chartam replent Soncin 4. *Metaph. quæst. 19. & Iauel. ibi. quæst. 5.* & Suarez in *Metaph. d. 2. sect. 5. & 6.* Si teneatur etiam differentias vltimas, ac passiones entis esse ens, sed tantum denominatiuè, vel per accidens, vt quidam Scotistæ docent, non sequentur absurda, quæ citati Doctores inferunt, toties interrogantes an passiones sint nihil, vel ens, nec dari posse medium. Quibus responderetur, esse ens, non vt ipsi volunt, quasi ens prædicetur de eis in quid, sed in quale, iuxta primum sensum; vel denominatiuè, identicè, vel per accidens, iuxta secundum sensum. Vnde non sequitur quod sunt non ens, vel nihil, quomodo sequitur Scot. 2. d. 8. *quæst. 4.* & alios passim, non sequitur, Pater in diuinis non est formaliter sapientia; ergo absolute est non sapientia, quia est realiter, & identicè sapientia.

20.

Eodem modo dicendum est de passionibus, quod non includunt ens, ita vt prædicetur de eis in quid, iuxta primum sensum explicatum; & habet Doctor hinc quarta ratione pro hac conclusione, & colligitur expressè ex quinta ratione, ipsum non negare ens dici de passionibus, sed tantummodò non dici de eis tantquam in eis contractum; quia tunc daretur processus, vt de vltimis differentiis intulit.

Soluuntur argumenta in contrarium.

Arguitur contra hæc: 3. *Metaph. text. 10.* dicitur, quod ens non est genus, quia tunc differentia non esset ens; ergo supponitur esse ens. Responderetur cum Scot. 1. d. 3. *quæst. 3. n. 14.* Philosophum ibi tantum disputare in vtramque partem. Secundò, benè sequitur; si ens est genus: ergo

Scoti oper. Tom. II.

21.

Quomodo vltima differentia contrahitur sub ente?

An ens sit superius ad vltimas differentias?

22.

Passiones entis an aliquid includunt præter ens?

Exponitur Scotus an negat ens dici de vltimis differentiis, & quo sensu.

Non negat Scotus ens dici de suis passionibus.

23.

Posset responderi aliter, tenendo non esse passiones eo rigore, quo tales sunt passiones particulares, sed quod se habent instar modorum intrinsecorum; & sic non se habet eorum conceptus, quasi esset compositus, ex conceptu entis, & alicuius superadditi; sed per modum conceptus expressioris: sicut concipitur ens infinitum, non duobus conceptibus, sed vno expressiori, quam sit conceptus entis, vt sic. Hæc doctrina est secundum mentem Scoti 1. d. 8. *quest. 3. num. 27.* & D. Thom. *quest. 1. de ver. art. 1. & quest. 21. art. v. quæ solutio adaptari bene potest modis contractiuis entis ad decem genera.*

Passiones entis se habent, vt modi intrinseci.

CONCLUSIO III.

Ens respectu Dei, generum, specierum, & indiuiduorum, esse obiectum adequatum intellectus nostri, adæquatione predicationis in quid, & hoc vniuoce.

Ed quod sit obiectum respectu suorum inferiorum, &c. Hæc conclusio quoad primam partem, scilicet quod ens sic sumptum sit obiectum adæquatum nostri intellectus, patet ex dictis duabus quaestionibus præcedentibus, earumque annotationibus; & quod de Deo, generibus, speciebus, & indiuiduis tantummodò prædicetur ens in quid, non de aliis, ostensum est conclusione præcedenti. Nunc autem probat Scotus ens prædicari de his vniuoce, primò ex loco expresso Philosophi, in quem vide ipsius expositionem singularem. Secundò, ex Commentatore. Tertio, rationibus tribus, quæ tamen indirectè procedunt, probantes conceptum entis Deo, & creaturis non esse analogum, vel æquiuocum, & per consequens vniuoce. Probat autem directè 1. d. 3. *quest. 2. num. 6. & suis d. 8. quest. 3. à num. 4.*

24.

Diffinitio vniuoce, & æquiuoce.

Pro explanatione aduerte ex Aristotele in *Antepredic.* quòd *Vniuoce dicuntur, quorum nomen est commune, & ratio nominis, (id est, definitio) est eadem, vt homo, & equus respectu animalis. Æquiuoce autem habent nomen tantum commune, sed non definitionem, seu rationem illius nominis; vt piscis quidam, & quoddam sydus respectu canis; nihil enim importatum per hoc nomen est commune istis, præter nudam vocem.*

Duo requiruntur ad vniuoce.

Ex quo inferunt ad vniuoce requiri duo vnum, quòd habeat conceptum per se vnum, distinctum ab inferioribus; alterum, quòd ille conceptus includatur in inferioribus; & vtrumque habetur ex allato exemplo Aristotelis: animal enim sic se habet ad hominem, & equum.

Vniuoce triplex, Physica, Metaphysica, Logica. Text. 35.

Nota secundò, quòd vniuoce est triplex; alia in rebus independenter ab intellectu; & hæc est naturæ specificæ, quæ à parte rei est vna negatiua, vt habet Scotus 2. d. 3. *quest. 1.* Dicitur hæc vniuoce Physica, quia rei secundum se conuenit, vt habet Scotus 1. d. 3. *quest. 3. num. 17.* & iuxta hoc intelligitur id 7. *Physic. In genere latent æquiuationes; quia species eius non sunt vniuoce Physicæ. Et iterum, text. 24. in specie specialissima est propriè comparatio, & non in genere; & ibidem: quòd si non sunt æquiuoce, comparabilia sunt.* Alia est vniuoce Metaphysica, quæ conuenit conceptui abstracto à rebus, quæ vniuoce non sunt, prima illa vniuoce; & hæc conuenit omnibus gradibus, præter speciem vltimam. Vide Scotum 1. d. 3. *quest. 3.* Tertia vniuoce est Logica; &

hæc conuenit realitati, vel intentioni primæ sub vna intentione Logica conceptæ: verbi gratia, generis, speciei, &c.

Tertio, aduertendum in vniuoce dari latitudinem, seu gradum; tunc autem est perfecta, quando aliquid descendit in inferiora secundum eandem rationem, eundem essendi modum, eundemque perfectionis gradum, & hæc tantum conuenit infimis speciebus; reliquis superioribus non transcendentibus deest tertium; quia non descendunt æque perfectè. Enti autem deest etiam secundum, & descendit tantum secundum eandem rationem, non verò secundum eundem essendi modum, in Deum, & creaturam, substantiam, & accidens; quia in Deum infinitè, & independenter, in creaturam finitè, & dependenter; in substantiam per se, in accidens non per se. Sed hîc descensus secundum eandem rationem sufficit ad vniuoce absolutè. Vide Scotum 9. 4. *Prol. ad vlt. num. 45.* vbi ponit duos gradus vniuoce, scilicet in forma, & in modo essendi, & 1. d. 3. 9. 3. *num. 17.* ponit tertium gradum, id est, secundum gradum perfectionis, & iste tantum comperit vltimis speciebus, vt dictum est, in quibus tantum est vniuoce perfectissima.

Quartò notandum, analogum esse duplex, ex Aristotele 1. *Ethic. cap. 6.* vnum est proportio, & est quando primarium analogorum denominatur tale à sua forma; alterum verò etiam denominatur à sua, non absolutè, sed quatenus seruat in ordine ad illam, quandam proportionem cum habitudine primi analogati ad suam: verbi gratia, homo dicitur ridere à proprio actu absolutè, pratum verò dicitur ridere à viriditate, non absolutè, sed prout seruat quandam proportionem ad hominem ridentem. Alterum est analogum attributionis, & ab Aristotele vocatur *ab vno ad vnum*, & sumitur ex habitudine ad vnam formam, quæ in vno est propriè & intrinsecè, in alio impropriè, & extrinsecè; vel quando plura ab vno ad quod habent attributionem, dependent, vt sanum de animali intrinsecè, de vrina, & medicina extrinsecè. Quando autem illud vnum, ad quod est attributum, est intrinsecum pluribus, comparatur cum vniuoce, vt habet Scotus 1. d. 3. *quest. 3. ad 2. contra vniuoce num. 17.* & d. 8. *quest. 3. num. 12.* vbi tenet huiusmodi attributionem reperiri in speciebus eiusdem generis, quæ tamen sunt vniuoce; & probat ex Aristotele 10. *Metaph. text. 2. & seq.* vbi ait esse essentialem ordinem, seu attributionem inter tales species ad primum illius generis, & 7. *Physic. text. 24.* vbi dicit quòd omnis comparatio est in simpliciter, vel aliquid vniuoce; vt si dicas, hoc est perfectius illo, oportet aliquid esse commune vtrique; vnde homo non est perfectior homo, quam asinus, sed bene perfectior animal.

Nota quintò, & habetur ex dictis 1. & præced. *notabilis*, inter vniuoce, & æquiuoce, non dari medium; quia habere rationem nominis communem, quod conuenit vniuoce, & non habere, quod est æquiuoce, immediatè opponuntur. Ita Scotus 1. d. 8. *quest. 3. num. 14.* Analoga ergo si habent rationem nominis communem, vt in proposito, de Deo, & creatura respectu entis, erunt vniuoce; si non habent, vt de risu, & fano, erunt æquiuoce.

Dices, ergo superflue posuit Aristoteles in *Antepredic.* denominatiua. Negatur, quia considerauit modum prædicandi de subiecto, secundum

25.

Diversi gradus vniuoce.

26.

Analogum duplex, proportio, & attributionis.

Qua analogia comparatur cum vniuoce?

Omnis comparatio est in aliquo vniuoce.

27.

Inter æquiuoce, & vniuoce non est medium.

Denominatiuum, an medium inter vniuoce, & æquiuoce?

dum habitudinem prædicati ad illud, siue ista sit vniuoca, siue æquiuoca; quia hæc est prædicatio denominatiua vniuoca: *Homo est sanus*, hæc, denominatiua æquiuoca; *medicina est sana*. Si tamen per denominatiuum intelligas prædicatum, quod non est de ratione subiecti, sic potest esse medium inter vniuocum, & æquiuocum, vt habet Scotus citatus; quia tunc restringis vniuocum, vt sit de ratione subiecti: sed hæc acceptatio falsa est, & iniurata.

Vltimò aduerte, cum videatur Scotus hac quæstione negare analogiam inter Deum, & creaturas, quoad conceptum entis; id intelligendum esse de analogia excludente vnitatem conceptus præcisi, quæ coincidit cum æquiuoco; Scotus enim negat, vt iam dixi, dari medium inter æquiuocum, & vniuocum: itaque dum hic negat analogiam, loquitur de ea quæ vniuocum excludit. Quod patet ex eius exemplo, ratione tertia adducto, de sano respectu animalis, & vrinæ; quia sanum non habet vnum conceptum vniuocum istis. Quòd verò hæc sit mens eius, patet; quia analogiam attributionis compatibilem cum vniuocatione admittit in ente respectu Dei, & creaturæ, 1. *dist. 8. quæst. 3. ad 3. num. 12.* & etiam inter species eiusdem generis, 1. *dist. 3. quæst. 3. num. 17.* quod explicui secundo notabili. Tertia ratio Scoti hic adducta, contra hoc militare videtur, sed postea expeditur.

Probatum directè ens esse vniuocum Deo, & creaturis. Prima ratio, intellectus certus de vno conceptu, & dubius de diuersis conceptibus, habet illum vnum distinctum ab istis; quia idem conceptus non potest esse simul certus, & dubius; sed potest viator certus esse de aliquo, quòd sit ens, dubitans an sit finitum, vel infinitum, creatum, vel increatum; vt quando quidam Philosophorum ponebant ignem esse primum principium, alij aquam; certi erant omnes, tam ignem, quam aquam esse ens; dubitabant tamen, & disputabant, an essent primum principium, quod est infinitum, vel non. Similiter, quidam Iudæorum certi Christum esse ens, dubitabant an esset Deus, vel creatura; ergo conceptus ille entis, de quo viator est certus, vniuocus est Deo, & creaturis; quia neuter est, & in vtroque inclusus; alioquin intellectus non esset certus, hoc, vel illud esse ens, si ens non includeretur in illis.

Respondet Caietan. *lib. de Ente, cap. 2. & Iauell. 4. Metaph. quæst. 1.* argumentum tantum probare alicteratem conceptus entis, ab inferiorum conceptu, non tamen vniuocationem eius. Contrà, quia sufficit vnitatis, & alicter illius conceptus ad vniuocationem; quandoquidem consistit ex argumento, quòd includatur in inferioribus, aliàs non esset intellectus de quolibet certus, quòd esset ens; quia ex Aristotele cit. 1. *notabili* tantum hæc duo requiruntur ad vniuocum, non autem, quòd æquè perfectè, vel æquè primò descendat in sua inferiora. Henricus aliter respondet, quòd cognoscens de aliquo, quod est ens, dubitans an sit finitum, vel infinitum, habet duos conceptus in suo intellectu, qui propter similitudinem videntur vnus, & sic de eo est certitudo. Contrà primò, quia tunc tollitur omnis via indagandi vniuocationem; quia sic diceretur quòd homo ad Socratem, & Platonem habet duos conceptus, qui tamen vi-

Scoti oper. Tom. I. I.

dentur vnus per similitudinem.

Secundò, illi duo conceptus, aut concipiuntur, vt disparati, & tunc non vt vnus, de quo possit intellectus esse certus; aut vt comparati secundum analogiam, & similitudinem, vel attributionem; & tunc simul, vel prius concipiuntur distincti; ergo non videntur vt vnus, de quo sit certitudo; quia non possunt aliqua inter se comparari, nisi extrema concipiantur; quæ ratione Phil. 2. *de Anima, text. 46.* dati probat sensum communem, quia cognoscit differentiam albi, & dulcis: & ex cognitione huius differentie probat cognosci extrema eius. Prima impugnatio est Scoti 1. *d. 3. quæst. 2. num. 7.* & secunda similiter *d. 8. quæst. 3. num. 7.*

Secunda ratio, pro nunc non possumus habere vllum conceptum, nisi per obiectum relucens in phantasmate; quod est solum accidens sensibile, vel in specie inde deriuata; sed conceptus non vniuocus alicui relucenti in phantasmate, sed omnino alius ab eo, non potest per phantasma, vel speciem ab eo productam representari; ergo si conceptus entis dictus de Deo, non est vniuocus vlli conceptui relucenti in phantasmate, non potest naturaliter haberi, quod est falsum, quia Philosophi non tantum ens, sed multa alia de Deo nouerunt. Minor probatur, quia obiectum relucens in phantasmate, vel specie, simul cum intellectu operando secundum vltimum virtutis, tantum facit conceptum proprium, & conceptum inclusorum essentialiter, vel virtualiter in eo; sed conceptus entis dictus de Deo, si est disparatus, & non vniuocus, non continetur in eo essentialiter, vel virtualiter; ergo. Quod non essentialiter, patet, quia aliàs includeretur vniuocè. Quòd non virtualiter, etiam patet, quia obiectum quod non continet aliud virtualiter secundum entitatem, non continet illud secundum cognoscibilitatem.

Respondet Caiet. *loc. cit.* obiectum posse producere cognitionem non tantum sui, & suorum effectuum, sed etiam eorum quæ continent participatiuè; & sic creatura potest producere conceptum de Deo, quia est participatio eius. Contra hoc videtur ad oppositum: si creatura continet Deum participatiuè, ergo communicat in entitate cum Deo, & sicut habet ille entitatem infinitam, ita illa finitam, & per consequens, entitas est vnus rationis, seu vniuoca in eis, etsi per prius, & perfectiùs in vno, quam in altero; sicut dulcedo perfectiùs est in melle, quam in lacte, sed in vtroque vniuocè. Neque effectus participat causam, nisi in hoc, quòd in aliquo conceptu conueniunt: nam si in omnibus sint diuersa, nihil est quod participatur ab eis. Confirmatur, quia si effectus, quæ talis, gigneret cognitionem causæ, tollendo omnem conceptum illis communem; sequitur quòd conceptus multi gigneret speciales conceptus equi, & asinæ; quo nihil absurdius.

Præterea, conceptus proprius Deo, & non communis creaturæ, est longè perfectior quocumque conceptu creaturæ: ergo non potest causari à conceptu creaturæ, alioquin causa æquiuoca erit imperfectior suo effectu. Vide alias tres rationes apud Scotum 1. *d. 3. quæst. 2. num. 8. & 9.* à quarum discussione abstineo; quia hæc magis ad Metaphysicam spectant. Videndus est Doctor 4. *Metaph. quæst. 2.* Anton. Andr. 1. *6. q. 1.* & Anton. Trombeta *quæst. 2.*

C C C 2

Solutio

30.

Species quas cum phantasmate eliciamus, tantum representant sua propria obiecta, & vniuocè contenta in eis.

31.

Magis, & minus non tollunt rationem vniuoci.

28.

Eni non esse analogi Deo & creaturis, quo sensu verum?

29.

Reiicitur Caietan.

Henricus.

Reiicitur.

*Soluuntur varia argumenta contra vniuo-
cationem entis, respectu Dei,
& creaturae.*

32.

Arguitur primò, ex D. Thom. 1. par. quæst. 13. art. 5. Nihil conuenit secundum eandem rationem Deo & creaturæ; ergo nec vniuoç. Antecedens patet, quia sapientia, & sic de aliis, non dicitur de Deo secundum illam rationem, secundum quam dicitur de creatura; quia est qualitas in creatura. Respondetur, sapientiam (& idem de aliis transcendentibus) secundum eandem rationem sapientiæ vt sic, prædicari de Deo, & creaturis. Si autem addas rationem contractiuam, sic ratio non erit communis; vt in exemplo, quia esse qualitatem, vel accidens, appropriat sapientiam creaturæ, & separat à Deo. Si argumentum valeret, probaret animal non esse vniuoçum homini, & equo; quia includendo id quo contrahitur ad hominem, non prædicatur secundum eandem rationem de equo.

Arguitur secundò, ex eodem, propter distantiam aliquarum creaturarum inter se, nihil vniuoçè dicitur de eis; sed Deus magis distat ab eis; ergo. Negatur antecedens; quia de substantia, & accidente ens dicitur vniuoçè, de quo conclusione sequenti.

Arguitur tertio ibidem; effectus non adæquans causam, nihil habet vniuoçum cum ea; sed nulla creatura adæquat virtutem Dei; ergo. Maior patet, quia talis effectus non recipit similitudinem causæ secundum eandem rationem. Respondetur, tantum probat, quod non est vniuoçatio secundum speciem vltimam, quæ non reperitur, cum causâ esse æquiuoçam, vt hic; non tamen tollit vniuoçationem in ratione superiori. Si valeret argumentum, ignis, vel minera genita à Sole, non esset substantia vniuoçè cum Sole, neque mulus ab asina, & equa genitus foret animal vniuoçè cum ipsis, quod manifestè falsum est.

33.

Arguitur quartò ibi, & est confirmatio, & explicatio præcedentis argumenti: quia ratio entis in Deo includit essentialiter omnem perfectionem, infinitatem, & independentiam; in creatura è contra; ergo nihil eis vniuoçum. Respondetur, de ratione entis contracta in Deo, verum est, sed de abstracta, falsum. Si valeret, probaret quod animal non prædicaretur de homine, & equo vniuoçè, quia ratio animalis in homine contracta, est rationalis; in equo non. Probaret etiam non dari vnum conceptum præcisum entis Deo, & creaturis communem, etiam analogicè in sensu aliorum, quod est contra ipsum D. Thom. Prol. 1. Sent. quæst. 1. art. 2. ad 2. & 2. d. 1. quæst. 1. art. 1. ibi, *Cum natura entitatis sit eiusdem rationis in omnibus*, &c. Idem habet quæst. 1. art. 1. de ver. & quæst. 21. art. 1. Iauel. 4. Metaph. quæst. 1. Scot. in Præd. cap. 4. quæst. 1. de quo vide Suarez in Metaph. disp. 2. sect. 2.

Arguitur quintò specialiter contra primam rationem, quæ videtur fundamentum Scoti. Sint tres in vno loco, singuli vocentur Socrates; si aliquis mouetur, possum habere conceptum Socratis certum, dubitans, quis ex tribus Socratibus moueatur; & tamen Socrates non est vniuoçum illis tribus; ergo fundamentum Scoti nullum. Respondetur, haberi tunc conceptum individui, vel suppositi, quod æquè, & secundum eandem rationem conuenit eis. Ad quod autem

Ratio suppositi est vniuoçica inferioribus.

prædicabile reduci debeat prædicatio individui, & suppositi de suis inferioribus, non est huius loci tractare. Suarez in Metaph. disp. 6. sect. 8. num. 13. ad Proprium eam reducit, nec improbo. Quod verò eius ratio sit vniuoçica, tenet ipse ibi, etiamque D. Thom. 1. par. quæst. 30. art. 4. & ibi Caiet. (sibi tamen contrarius est, quia oppositum habet cap. de specie) P. Hurtado in sua Logica d. 5. sect. 7. & 8.

Caiet. de Ente, cap. 2. varia contra hanc conclusionem habet argumenta; sed ex dictis facile soluuntur, & Leuchet. 1. d. 3. quæst. 3. id fusè præstat, vbi etiam aliorum soluit obiecta. Ipse Scotus 1. d. 3. quæst. 3. à num. 14. soluit varia loca Philosophi, quæ parti oppositæ fauere videntur, & alia argumenta expedit 1. d. 8. quæst. 3. à num. 11. quæ omnia recolligit Philippus Faber Theorem. 95. cap. 5. & 6.

^d Præterea ille conceptus, cui alij attribuntur, &c. Hac tertiâ ratione videtur Scotus negare analogiam entis in ordine ad Deum, & creaturas; sed iam ostendi, notabili vltimo, id intelligendum esse de analogia excludente vniuoçationem. Quod hic ait nullum conceptum haberi pro nunc de Deo perfectiorem conceptu creaturæ, videtur contra ipsum 1. d. 3. quæst. 2. num. 29. vbi docet Deum etiam pro hoc statu, esse primum cognitum, primitate perfectionis simpliciter: & probat ex Phil. 10. Ethic. quia hac ratione posuit felicitatem naturalem in contemplatione substantiarum separatarum. Respondetur primò, dubium esse quid hic intendat Scotus; quia totus eius discursus tribus rationibus videtur eò tendere, vt probet nullum conceptum proprium Dei, vt est hæc essentia, causari à conceptu creaturæ; quia sic effectus excederet causam; & sic nulla est contradictio; quia loco citato loquitur de conceptu Dei communi, sed appropriato, cuiusmodi est conceptus entis infiniti, & omnium perfectionum simpliciter. De quo vide ipsum ibi num. 17. Hoc sensu stabit analogia; quia creaturæ attribuentur ad illum conceptum ex communibus factum proprium Dei, qui perfectior est conceptibus earum.

Quod verò hæc sit mens Scoti hic, suadetur; quia ait conceptum substantiæ esse perfectiorem quocumque conceptu accidentis, & sic accidentia illi attribui analogicè; & tamen conceptus substantiæ pro hoc statu causatur ex conceptu, vel per phantasmata accidentium sensibilium, sicut conceptus de Deo, per species, vel conceptus creaturarum; ergo cum negat conceptum perfectiorem haberi de Deo, quàm de creatura, non loquitur de conceptu confuso appropriato Dei (alioquin idem diceret de conceptu substantiæ respectu accidentium) sed de proprio conceptu Dei, vt est hæc essentia.

Secundò, dici potest (& fortè magis ad litteram: quia ratio Doctoris huc tendit) quod loquitur etiam de conceptu confuso Dei, qui videtur imperfectior conceptu creaturæ; tum quia est effectus æquiuoçus eius, vt hic ait Doctor: tum etiam, quia continetur in conceptu creaturæ, vt communis in proprio, & speciali; & sic censetur potentialis, & pars eius, & consequenter imperfectior ipso. Quando ergo dicit loco cit. Deum esse primum cognitum primitate perfectionis, vult quod cognitio Dei sit obiectiue perfectior cognitione creaturæ, sicut & cognitio cuiuscumque obiecti perfectioris, perfectior

34.

An pro hoc statu conceptus de Deo perfectior esse possit omni conceptu de creatura?

35.

Alia expositio Scoti, fortè præferenda.

QVÆSTIO XXII.

Verum singulare sit ab intellectu nostro per se intelligibile?

Aristot. 1. *Physic. text. 49.* & 5. *Metaph. cap. 9.* & 3. *de Anima, cap. 4. text. 9.* Aucr. *comm. 9. Themist. cap. 20. D. Thom. 1. p. quæst. 12. art. 4. & 86. art. 1. Caiet. ibid. Mandulan. de Euerf. singular. certam. lib. 23. sect. 4. Alexand. & Philop. 3. de Anima, cap. 8. Aureol. in 1. dist. 35. quæst. 4. art. 1. Richard. in 2. dist. 24. quæst. 4. Durand. dist. 3. q. 7. Gregor. in 1. dist. 3. quæst. 1. art. 1. Burlæus. Thienens. circa locum 1. *Physic. supr. Iandun. 3. de Anima, quæst. 11. Apolaris quæst. 12. Suarez lib. 4. cap. 3. Conimbr. 3. de Anima, cap. 5. quæst. 4. art. 1. Ferr. 1. cont. Gent. cap. 65. Argent. in 4. dist. 50. quæst. 1. art. 2. Capreol. in 1. dist. 35. q. 2. Aucr. tom. 2. quæst. 58. sect. 4.**

ET videtur quod non: quia quod quid est, est proprium obiectum intellectus nostri; sed singulare, in quantum singulare non habet quod quid est, vel quiditatem; ergo, &c. Probatio minoris, quia si haberet quiditatem, esset diffinibile, & per consequens de ipso posset esse scientia; hoc autem est falsum; quia scientia esset corruptibilis, sicut et scibile. Similiter essent scientiæ infinitæ, sicut singularia possunt multiplicari in infinitum.

Præterea, sensus est particularium, intellectus vniuersalium, 2. *de Anima, text. 60.* & sic de multis autoritatibus. Præterea, diuersorum obiectorum diuersæ sunt potentiæ cognitiuæ; sed vniuersale, & singulare, sunt obiecta diuersa; igitur, &c.

Præterea, si singulare posset intelligi, tunc habens perfectam cognitionem de specie specialissima, nondum intelligeret singulare, sed esset in potentia ad intellectiōnem eius, quod est falsum; quia agens artificiale non dirigitur in agendo, nisi cognoscat agibile perfectè, sed *agens habens tantum cognitionem domus in vniuersali, potest facere domum hanc directè; ergo ad cognitionem intellectualem speciei specialissimæ, sequitur sufficiens cognitio singularis, imò in ea includitur.

Præterea, aut per eandem speciem intelligitur cum vniuersali, aut per aliam; non per eandem; quia eadem species non potest repræsentare diuersa, sub oppositis rationibus, quales sunt rationes distincti, & indistincti, quæ conueniunt vniuersali, & singulari. Si autem esset eadem, & esset vniuersalis primò; nullo modo posset repræsentare distinctè singulare; quia esset indistincta, & confusa. Si autem esset singularis ipsius primò; & ex consequenti vniuersalis, quot essent species singularium, tot essent vniuersalia; & multiplicarentur species in infinitum, si deberent cognosci omnia singularia. Si autem dicas, quod non est eadem vtriusque, sicut per vnum singulare, generatur species vniuersalis, sic per omnia; & sic vnus singularis essent species infinitæ, vel eadem intenderetur, cum possint esse singularia infinita.

Contra, quidquid est perfectionis in potentia cognitiua inferiori, scilicet sensitua, est in superiori, scilicet intellectuæ, quæ superior est; sed perfectionis est cognoscere singulare distinctè, quod conuenit sensui; igitur, &c. Præterea, intellectus compositus præsupponit simplicem; sed intellectus compositus vniuersale cum singulari, & cognoscit compositum; vt cum dicitur,

etior est cognitione minus perfectiorum. Inde tamen non habetur cognitionem esse intrinsecè perfectiorem, nisi illa obiecta perfectiora proportionentur potentiis in ratione intelligibilium, sicut imperfectiora. Quod in præsentii non fit, quia sola sensibilia, & eorum quiditas, proportionatur nostro intellectui pro hoc statu; reliqua autem cognoscimus per species horum, vt ostendi ad quæst. 17.

Adde etiam, conceptum entis; qui dicitur de Deo, dici perfectiorem permissiue; quia comparatur cum infinitate; & iuxta hoc fortè fit attributio conceptus creaturarum ad ipsum: vel sufficit ad attributionem analogiæ, quod obiecta concepta attribuantur ad aliquid; etsi eorum conceptus sint perfectiores conceptu illius; & sic creaturæ attribuuntur Deo, quia sufficit qualiscumque attributio ad hanc analogiam, quandoquidem (vt tenet Doctor ex Phil.) etiam inter species eiusdem generis reperitur.

Dices, si hic esset sensus Doctoris, idem diceret de conceptu substantiæ respectu accidentium, scilicet quod esset imperfectior. Responderetur, arguendo locutus est secundum sententiam communem aliorum, tenentium substantiæ dari proprias species; & sic eius cognitio perfectior erit cognitione accidentium; at secundum nullos datur propria species Dei. Fateor nihil hic certum, ideò coniecturis vtor; sed non leuiter fundatis.

CONCLUSIO IV.

Ens esse vniuocum substantiæ, & accidenti.

QUOD autem conceptus entis sit communis, &c. Probat tribus rationibus claris ens esse vniuocum substantiæ, & accidenti; & idem probant rationes allatæ pro conclusione præcedenti: eadem etiam difficultas, & argumenta contra vtramque conclusionem occurrunt, eodemque modo soluantur; ideò hic non hæreo.

Ad primum principale dicendum, &c. Quod hic ait Deum secundum se intelligibilem esse ab intellectu nostro, sine specie, vel lumine medio, sanè intelligendum est: non enim vult quod intellectus suis viribus Deum in se videre possit, quia oppositum habet quæst. 1. *Prol. & quodlib. 14. & 2. dist. 3. quæst. 9. & 2. dist. 1. quæst. 2. num. 16. & 4. dist. 49. quæst. 11. num. 9.* & definitur in *Concil. Viennensi Clem. Ad nostram, de Hæret.* Sed quod eleuari possit intrinsecè, vel extrinsecè, vt eum in se videre possit, quomodo Beati de factò eum vident. Hic fateor negat lumen intrinsecum gloriæ esse necessarium, & idem tenere videtur in 4. *dist. 43. quæst. 11. num. 5.* quod probabile est; & conforme dictæ *Clem. ad nostram.* quia non definit dari lumen in hærens: vnde satis temerè docet Caietan. 1. *part. quæst. 12. artic. 5.* hanc sententiam Scoti non posse sustineri, quia oppositum (inquit) amplexa est Ecclesia. Sed probabilius est, ponendum esse lumen in hærens ad Deum videndum, etsi nihil id conuincat, & ideò ponit illud Scotus 1. *dist. 17. quæst. 3. fin. & 3. dist. 14. quæst. 1. artic. 3.*

Scoti oper. Tom. II.

36. An ad attributionem analogiam sufficit obiectum ad quod fit attributio esse perfectius, licet eius conceptus non sit perfectior conceptibus eorum, quæ ascribuntur?

37. Quo sensu Deus est intelligibilis sine specie, vel lumine?

I.

*al. artifex.

2.

Ad oppositum.

Socrates est homo; ergo cognoscit vtrumque. Præterea, proprium motiuum est phantasma, quod est singulare, sed quod mouet intellectum, est obiectum eius; igitur, &c.

RESOLVTIO.

Sententia D. Thoma idè intellectum non intelligere singulare materiale, quia materia est singularitatis principium, & non potest intelligere, nisi abstrahendo à materia, reicitur. Vide Doct. quodl. 13. art. 2. & 3. d. 14. quæst. 3. ad ult. & 2. d. 3. q. 1. num. 9. & d. 9. quæst. 2. num. 35. & 4. d. 45. quæst. 3. num. 21. & 7. Metaph. quæst. 15.

3.
1. p. q. 86. art.
1. ad 3.
Thomist. hic
lib. 3. 10.

AD istam quæstionem dicunt quidam, scilicet Thomas, & Themistius, quod intellectus noster pro statu viæ, non potest cognoscere singulare, quia secundum ipsum materia est principium singularitatis; sed intellectus noster nihil intelligit, nisi per abstractionem à materia, & à conditionibus materiæ; abstractum autem à materia individuali, non est singulare; ergo vniuersale est ab intellectu nostro primò intelligibile. Dicant tamen quod per reflexionem potest intelligere vniuersale; quia licet species intelligibiles sint in intellectu nostro, tamen per eas non potest intelligere, nisi intuen- do obiectum vniuersale in ipso phantasmate, quod est representatiuum singularis primò.

Habentur hi
articuli præ
missi Magi-
stro Sent. vi-
de c. 7.

Sed contra hoc procedendum est hoc modo, primò destruendo suum principium indiuiduationis: unde excommunicatus est Parisiis, iste articulus, quod non possint esse plura indiuidua eiusdem speciei propter defectum materiæ.

Præterea, ipsimet concedunt quod singularitas secundum se non repugnat intellectui, cum anima se possit intelligere, sed materia indiuidualis non addit aliud supra naturam speciei, nisi singularitatem; materia autem specifica est intelligibilis, quia est de quiditate speciei materialis, quæ primò est intelligibilis secundum eam; ergo materiæ singulari non repugnat intelligibiliras.

Præterea, contra modum abstrahendi, quem ipsi ponunt, arguitur sic: abstractio vniuersalis à singulari, sit ab intellectu possibili, non autem ab agente, cuius est abstrahere speciem, à phantasmate tantum; sed impossibile est abstrahere vniuersalia à singulari, non cognito singulari, aliter enim abstraheret ignorando à quo abstraheret; igitur.

Præterea, secundum ipsos intellectus noster non potest intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata; sed sic se conuertendo, intelligit singulare: ergo non potest intelligere vniuersale, nisi simul intelligat singulare; non ergo tantum per reflexionem. Præterea, intelligere singulare, scilicet per reflexionem, aut hoc est per speciem intelligibilem, aut phantasiabilem; non primo modo, quia illa est in intellectu representatiua quiditatis absolute; non secundo modo, quia illud tantum mouet phantasmam, non intellectum, cum ita non sit in intellectu; & per consequens non potest esse principium intelligendi singulare.

RESOLVTIO.

CONCLUSIO I.

Singulare est à nobis intelligibile secundum se. Secunda, est intelligibile pro hoc statu. Tertia, singulare sub propria ratione potest cognosci pro hoc statu.

Dicendum ergo, quod singulare est à nobis intelligibile secundum se; quia intelligibilitas sequitur entitatem; quod ergo secundum se non diminuit de ratione entis, nec intelligibilitatis; sed singulare secundum se non diminuit de ratione entis, immò est ens actus perfectum, unde in *Prædicamentis*. & 7. *Metaph.* dicitur, quod singulare subiectum est maxime substantia; igitur.

4.
Concl. 1.

Præterea, illud quod secundum se non est intelligibile, à nullo intellectu potest intelligi; sed singulare, vt singulare, ab aliquo intellectu potest intelligi, vt ab intellectu diuino, & Angelico; igitur. Præterea, singulare nihil addit ultra vniuersale, nisi gradum singularitatis, sed non excluditur ab intelligente ratione vniuersalitatis in eo contentæ, nec etiam ratione gradus singularitatis; quia multa singularia, vt Angeli, & animæ separatæ, & alia inferiora, intelliguntur ab intellectu diuino; igitur, &c.

Singulare
potest intelligi

Secundò, dico quod singulare est à nobis intelligibile pro statu isto. Probatio, sicut enim conclusiones cognoscimus Syllogismo, ita principia Inductione, 2. *Prior. cap. 29. 1. Top. c. 10.* vide Tarrat. *ibi*, sed Inductio est processus à singularibus ad vniuersalia; sic autem discurrere pertinet solum ad intellectum; ergo cognoscit singularia. Præterea, incognita non possumus diligere, secundum B. August. sed per prius diligimus singulare, quàm vniuersale; quia præceptum est magis respectu singularis, quàm vniuersalis. unde in 1. *Canonica Ioannis: Qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere.*

Concl. 2.

Nil volumus
quin præcog-
nitum.

Si dicas, quod ad dilectionem singularis, sufficit cognitio vniuersalis; non videtur, quia sic sequeretur, quod cognitio vniuersalis sufficeret ad diligendum tale singulare, quod nunquam fuit cognitum à sensu, quod videtur absurdum. Præterea, cognoscens differentiam extremorum, cognoscit extrema; sed intellectus cognoscit differentiam vniuersalis à singulari; igitur, &c.

5.
De quo 2. d.
42. q. 4.

Præterea, nulli non intellecto à nobis, possumus nomen imponere, voces enim nota sunt earum passionum que sunt in anima; sed intellectus noster, vel nos, mediante intellectu imponimus nomina singularibus; igitur. Præterea, experimur nos cognoscere singularia, vel cognoscimus; hoc autem non est per potentiam sensitiuam; quia non est reflexiua super actum suum; ergo per intellectum cognoscimus nos cognoscere singulare; sed intellectus non potest cognoscere se cognoscere singulare, nisi ipsum singulare cognoscatur; quia actus quo primò cognoscitur singulare, est representatiuum singularitatis tanquam eius similitudo vera; magis quàm species singularis; igitur, &c.

Terriò, dico quod nulla potentia nostra, nec sensitua, nec intellectiua potest cognoscere singulare sub ratione propria singularis; quia

6.
Concl. 3.
Singulare pro
nunc non po-
test cognosci
sub propria
ratione sin-
gulari.

poten

potentia cognoscens aliquid subiectum sub propria ratione, potest ipsum cognoscere, & ab aliis distinguere, circumscripto quocumque alio non habente istam rationem; sed manente propria ratione singularitatis, ab aliis, non possemus distinguere. inter duo singularia nec per sensum, nec per intellectum; igitur. Probatio minoris, quia potentia cognoscens obiectum suum, secundum aliquam unitatem, potest ipsum distinguere ab omni alio, quod non habet istam unitatem; sed vnum singulare non habet unitatem, & indiuiduitatem essentiali alterius; & tamen nec sensu, nec intellectu distinguere potest inter duo singularia, circumscripta distinctione accidentali, quæ est per locum, figuram, tempus, magnitudinem, colorem, & sic de aliis. Exemplum, si proponatur visui duo alba, vel intellectui duo singularia quæcumque, quæ in rei veritate essent distincta essentialiter, si tamen omnino haberent consimilitudinem accidentia, vel locum, utpote duo corpora in eodem loco, vel duo radij in medio eodem, & haberent figuram omnino consimilem, & magnitudinem, & colorem, & sic de aliis conditionibus enumeratis, nec intellectus, nec sensus inter ista distingueret; sed iudicaret esse vnum; ergo neuter eorum cognoscit quodlibet istorum singularium, secundum propriam rationem singularitatis. Causa autem huius est; quia idem est principium agendi, & assimilandi, quia agens intendit assimilare patiens sibi; & hoc specialiter est verum in cognitione, quæ fit per assimilationem, sed principium assimilandi non est singulare, ut singulare, immò magis distinguendi, (quia in singularitate differunt singularia) sed magis natura communis, in qua conueniunt; ergo singulare, ut singulare non est principium cognoscendi nec in sensu, nec in intellectu.

non vniuersalium cognoscitiuus; sicut intellectus qui est vtriusque cognititiuus; & idèd sensus magis determinatiuè cognoscit singulare: quia cognoscit per eius essentialitatem præsentem, & actualitatem, non autem quidditatem absolutam.

RESOLVTIO.

Duo modi intelligendi singulare; alter negando speciem intelligibilem, sed ponendo solum phantasma; alter admittendo species intelligibiles. de quo supra, q. 17.

Quartò, dico quantum ad modum intelligendi singulare; quòd si non ponamus speciem in intellectu, sed tantum in phantasmate, sicut natura in agendo non intendit vniuersale, quia generato corpore, quod est vniuersalius, quam animatum, vel homo, non procederet ad generationem animalis, vel hominis; nec primò intendit singulare signatum, vel expressum; quia generato vnicò singulari, cessaret actio naturæ: quæ ambo falsa sunt, ut patet ad sensum; sed primò intendit producere naturam in aliquo supposito, & hoc est indiuiduum vagum: sic representando species in phantasia, primò representat singulare vagum, secundum quod primò fertur cognitio intellectus. Et hoc patet, quia aliquando intelligimus aliquid singulare, ignorato in qua specie sit: secundò, representat naturam absolutè, quando scilicet intellectus fertur in naturam non considerando eius singularitatem. Tertio, reflectendo considerationem naturæ ad circumstantias signatas, & ipsam per ipsas determinando, indiuiduum signatum possumus intelligere, quia est hîc, & nunc, & in tali figura, & magnitudine, &c. Descriptio autem talis, quam possumus habere de singulari, vel conceptus proprius quicumque, non repugnat alteri contradictoriè, sed conceptus proprius sub propria singularitate alterius, repugnat; modum autem prædictum intelligendi singulare ponit Aristoteles 1. *Physic. text. 4.* Dicitur autem modus intelligendi non est simplex, ut dictum est, sed est compositus ex conceptibus multarum circumstantiarum vniuersali conceptui additis: & hoc patet experientia; sicut enim res ipsas intelligimus, sic significamus & exprimimus aliis; sed conceptum singularis signati nullo alio modo exprimimus, quam prædicto modo, nec alios aliter scimus docere: vnde dicimus: Socrates est vnus homo albus, crispus, longus, &c. ut quilibet experitur in seipso, &c.

Si verò ponamus speciem in intellectu, dicendum quòd huiusmodi species duplicem singularitatem habet; vnã ad subiecto, quia est in intellectu singulari, & hanc semper habet; & aliam ab obiecto, à quo imprimitur saltem primò, licet per operationem intellectus agentis abstrahatur à conditionibus indiuiduantibus: & sic primò representat naturam in indiuiduo vago, quia illud se primò offert intellectui; secundò, naturam absolutè; tertio, ipsam intellectus determinat, addendo sibi circumstantias singulares prædictas; & sic intelligit singulare signatum, non sub ratione propriæ singularitatis, ut dictum est. Quòd tali ordine fiat cognitio in intellectu, patet per prædicta; quia si ars, & cognitio intellectualis imita-

De quo 2. d. 3. q. 1. n. 4.

De quo 2. d. 3. q. 6. ad 1. & 4. d. 45. q. 3. n. 11.

7.

Contra hoc posset argui; numerus est sensibilis per se, cum sit sensibilis commune, secundum Philosophum 2. *de Anima, cap. 5. 6.* sed numerus non est nisi pluralitas unitatum: ergo quælibet unitas est sensibilis. Præterea, species gignitur ab obiecto inquantum singulare, quia actiones sunt singularium; sed species representat id à quo gignitur, & sub eadem ratione; igitur. Præterea, secundum prædicta, sequeretur quòd sensus non magis determinatè cognosceret singulare quam intellectus, quod est contra Philosophum in pluribus locis.

Ad primum, dicendum quòd sensibilis commune non facit propriam speciem in sensu, per quam faciat ad substantiam immutationis, sicut sensibilis proprium, sed tantum facit ad differentiam immutationis; & idèd non sentitur numerus, nec eius unitas, nisi mediantibus qualitatibus sensibilibus: sic ergo nec sentimus duo singularia ratione suæ singularitatis, in quantum duo, sed ut distincta sunt vel loco, vel magnitudine, vel figura, vel tempore; & sic de aliis conditionibus superius enumeratis, vel aliis accidentibus.

Ad aliud, dicendum quòd singularitas bene est ratio, vel conditio agentis; sed non est ratio agendi, immò formalis ratio agendi est natura, quæ est similis in diuersis; & hæc est ratio quam debet representare species genita, non autem conditio agentis.

Ad aliud, dicendum quòd sensus cognoscit tantum singulare intuituè, & non abstractuè; sed intellectus vtroque modo: & idèd dicitur per appropriationem, quòd sensus est singularium,

8.

De quo supra q. 17.

Natura primò intendit producere naturam in supposito.

Quomodo cognoscimus indiuiduum determinatiuè?

9.

Quomodo intelligitur singularis?

Ad primum. Sensibile commune an facit propriam speciem?
4. d. 12. q. 2.

Ad secundum. Singularitas non est ratio agendi, sed conditio.

Sensus est singularium intuituè, intellectus est abstractuè.

tur naturam; vt dicitur 2. *Physicor. text. comm.*
22. Dicitur est autem quòd natura primò in-
tendit indiuiduum vagum; secundò, naturam
in iplo; tertio, indiuiduum signatum, quia est
terminus generationis; ergo talis erit modus in-
telligendi, siue species ponatur in intellectu, siue
non.

Ad rationes principales in oppositum.

Ad primum.
Singulare
quo sensu non
est obiectum
nostrum intelle-
ctus.

Ad primum, dicendum quòd verum est, quòd
quid est obiectum primum intellectus nostri,
vel prius quàm singulare signatum, vel singulare
sub ratione propria singularitatis, immò vt sic,
non est obiectum intellectus per se, & idèd nec
diffinitur, nec cadit per se sub scientia; tamen
aliquo modo cognoscimus ipsum reflectendo, vt
dictum est. Ad omnes autoritates Philosophi,
dicendum quòd sensus est singularium cum præ-
cisione; quia non est vniuersalium; intellectus au-
tem non, quia est cognoscitiuus vtriusque, & sic
ad alias.

Sensus est
singularium,
exponitur.

10.
De quo 1.d.
3.q.3. à n.20.

Ad aliud, dicendum quòd maior est vera de
obiectis omnino disparatis, vt color & sonus,
non autem de obiectis subordinatis, immò
quod est primum obiectum potentie inferioris
est per se obiectum, licet non primò poten-
tie superioris; vt patet de obiecto sensus parti-
cularis, & sensus communis; sic autem est in pro-
posito.

Ad tertium.

Ad aliud dicendum. Artifex prius intelligit
naturam domus in supposito vago, & ex conse-
quenti in hanc domum & per accidens: & idèd
cognito vniuersali, per accidens intelligitur sin-
gulare. Vel aliter dicendum, quòd artifex cognito
vniuersali per intellectum, intelligit singulare si-
gnatum, circumstantionando vniuersale prædicto
modo.

Ad quartum.
An per ean-
dem speciem
intelligitur
vniuersale,
& singulare?

2. d. 3. q. 11.
num. 11.

Ad aliud, dicendum quòd per eandem spe-
ciem, aliter tamen consideratam, intelligimus
singulare, & vniuersale: quia illa species primò
repræsentat naturam in aliquo supposito: secun-
dò, naturam absolute: tertio autem cum designa-
tionibus particularibus circumstantionantibus
naturam, & singulare signatum: & sic patet solu-
tio questionis. Vel potest dici, quòd si intelle-
ctus non indiget nisi specie, quæ est in phanta-
smate, per speciem singularis intelligitur vniuersale.
Nec propter hoc sequitur, quòd quot sunt
singularia, tot sunt vniuersalia: quia species om-
nium singularium non repræsentant nisi vnum
vniuersale.

Ad rationem Thomæ, dicendum, quòd matè-
ria non est principium indiuiduationis, vt sup-
ponit, sed quando Philosophus loquitur de ista
matèria, vocat matèriam, designationes matè-
riales, vel singulares. Vnde dicit 7. *Met. text. 28.*
quòd in dictis per accidens, non est idem quod
quid est, cum illo cuius est, & vocat postea dicta
per accidens, materialia.

Materia non
indiuiduat.
2. d. 3. q. 5. &
q. 7. ad 1.

Præterea, dato quòd matèria esset princi-
pium indiuiduationis, tamen adhuc non sequi-
tur quòd indiuiduum sit ignotum, sicut matè-
ria. Si enim matèria dicitur ignota, quia non est
hæc primò nota; sicut forma, & cognoscitur,
prius cognita forma, sic etiam singulare
signatum intelligitur, vt dictum est, prius cogni-
ta natura, circumstantionando eam, vt dictum
est supra.

ANNOTATIONES in quæstionem vigesimam secundam.

CONCLUSIO I.

Falsum est singulare non esse intelligibile.

^a **A** *D* istam quæstionem, &c. D. Thom. 1. *part. q.*
86. artic. 1. tenet singulare materiale non
esse intelligibile. Quam sententiam refutat Do-
ctor quinque rationibus claris, & videri potest
locis in resolutione citatis, vbi easdem partim
exprimit, partim indicat. Adde contra funda-
mentum D. Thomæ adductum, & impugnatum
à Doctore, quòd si intelligit matèriam, quæ est
pars compositi, esse non intelligibilem, sequitur
inde nullam rem naturalem esse intelligibilem;
quia omnis talis composita est ex matèria, & for-
ma. Sequitur etiam vniuersalia materialia non
esse intelligibilia, quia altera pars essentialis eo-
rum est matèria; si verò intelligat de matèria
sumpta pro indiuidualitate, sequitur Angelum
non esse intelligibilem. Confutatio, quam addu-
cit ibi Scotus ex definitione vniuersitatis Pari-
sienfis, habetur inter articulos ab illa damnatos,
præmissos variis editionibus Magistri sententia-
rum.

11.

Reijctur
fundamētum
D. Thom.

CONCLUSIO II.

Singulare secundum se esse intelligibile à
nobis absolute.

^b **D** icendum ergo, quòd singulare, &c. Probat
hanc conclusionem primò; quia singula-
re est perfectius ens, quàm vniuersale; ergo in-
telligibile perfectius. Secundò, si secundum se
non esset intelligibile, nec à Deo intelligi posset.
Tertio, singulare nihil addit vniuersali, nisi sin-
gularitatem, quæ non impedit intellectionem,
alioquin nec Angelus, nec anima separata intel-
ligere possent singulare. In hac conclusione nulla
mihi videtur esse controuersia, si intelligatur de
alio statu ab isto.

12.

CONCLUSIO III.

Singulare pro hoc statu intelligitur.

^c **S** ecundo, dico quòd singulare, &c. Hanc
conclusionem probat quinque rationibus pul-
cherrimis, quæ etiam sunt clarissimæ, quibus ad-
de, quòd noster intellectus discernit singulare ab
vniuersali: ergo vtrūque nouit. Hac ratione probat
Phil. 3. *de Anima, text. 145.* dari sensum com-
munem; quia cognoscit extrema sensibilia, quia
constat discrimen poni inter ea. Item, voluntas
compescit actum cogitatricis: ergo intellectus
eum nouit, sed is est singularis. Præterea, ars, &
prudentia pertinent ad intellectum, & sunt circa
singulare, ex Phil. 3. *Ethic. c. 3.*

De facto cog-
nosci à nobis
singulare?

Circa quartam rationem. Nota, etsi non pos-
simus imponere nomen, nisi noto, nomen tamen
posse distinctiùs significare rem nominatam,
quàm ab impositore concipitur, aliàs non posse
pro hoc statu nomen imponere substantiæ,
quo ipsa distinctè significaretur. Quod falsum est;
quia audito nomine homo, Angelus, vel anima se-
parata intelligit distinctè, quòd impositor tantum
concepit confusè, scilicet vt substans talibus ac-
cidentibus. Vide Scotú 1. *d. 2. q. 1.* vbi disputat an
Deus

Nomen potest
distinctiùs
significare,
quàm imposi-
tor rem con-
cepit.

Deus possit nominari, nomine significante hanc essentiam.

13.

Scientia abstractiua, & intuitiua.

Nota secundò, ex Scoto 2. *dist. 5. quæst. 9. & 11. & 7. Met. quæst. 15.* scientiam esse duplicem, abstractiuam, quæ abstrahit ab existentia obiecti, & intuitiuam, quæ est existentis, quæ tale. Prima datur de singulari, & vniuersali (et si communiter sit de vniuersali) quia etiam singulare abstrahit ab existentia.

Nota tertio, ex Scoto 7. *Met. quæst. 15. §. de 1.* singulare dupliciter considerari: vno modo vt abstrahit ab accidentibus omnibus, vt ab hic, & nunc, quantitate, & qualitate, &c. Et sic includit tantum hæcceitatem, seu indiuidualitatem: alio modo, vt subest accidentibus hic & nunc, &c. Loquimur autem de singulari materiali, quia nullum spirituale pro hoc statu intelligere possumus, nisi sub conceptu communi entis, vel substantiæ, vel accidentis, vt sæpius in superioribus ostensum est. Conclusio intelligitur de singulari secundo sensu, in quo eam satis superque probant rationes Doctoris, non verò in primo sensu, vt constabit ex rationibus conclusionis sequentis.

Quod verò singulare hoc saltem sensu intelligibile sit à nobis pro hoc statu, præter Scotum & suos, tenent Gregor. 1. *dist. 3. q. 2. art. 1.* Richard. 2. *dist. 24. quæst. 4. circa 3. princip.* Durand. 2. *d. 3. q. 1.* Iandun. 3. *de Anima, quæst. 11.* Fonsæc. *quæst. 13.* Palat. *cap. 4. quæst. 5.* quos sequuntur Conimbr. *cap. 8. quæst. 5.* Suar. *lib. 4. de Anima, cap. 3.* Tolet. 3. *de Anima, quæst. 12.* vide Anton. Andr. 7. *Met. quæst. 13.* & Anton. Tromb. *ibi quæst. 7.* qui fusè de hoc agunt. Oppositam sententiam tuentur præter D. Thom. & Themist. citatos, Auer. *comm. 9.* Mirandula *lib. 23. de euerfione singularis certaminis à se. Et. 4.* Aureol. 1. *d. 35. quæst. 4. art. 1.* Capr. *ibi quæst. 2.* Caiet. 1. *par. 9. 86.* Egid. *quodlib. 1. quæst. 9.* argumenta huius sententiæ postea soluentur.

CONCLUSIO IV.

Nulla nostra potentia pro nunc intelligit singulare quæ tale intrinsecè, seu intrinsecam indiuidualitatem.

14.

Tertio, dico quòd nulla potentia, &c. Hanc conclusionem probat vnicà ratione efficacissimâ; quia inter duo singularia omnino similia & æqualia: verbi gratiâ, duo oua eiusdem figuræ æquè alba, & magna, vel duos radios lucis, nec sensus, nec intellectus noster discernere potest; ergo non cognoscunt rationes intrinsecas singularitatis, sed tantum per extrinsecam, & sensibilia communia, seu accidentia extrinsecam; alioquin discerneremus duos radios se penetrantes, quod falsum est; quia iudicaretur esse vnum. Consequentia patet, quia cognoscens aliquid cognitione sibi propriâ, discernit illud ab omni alio. Cum ergo tantum distinguimus vnum singulare ab alio per extrinsecam accidentia: non cognoscimus de eo, nisi ista, loquendo de conceptu proprio. Hinc habes, falsò Suarez superiùs adducere Scotum pro ea sententia, quæ dicit conceptum proprium, & distinctum singularis pro nunc haberi; tum quia hic Scorus expressè oppositum tenet; tum etiam quia loco à Suar. citato 4. *dist. 45. quæst. 3.* idem docet, ac etiam 2. *d. 3. quæst. 1. num. 4.*

Soluuntur argumenta contra has conclusiones.

Arguitur primò, 3. *de Anima, text. 15. & 16.* haberetur materiale non esse actu intelligibile, sed tantum potentia: ergo singulare materiale non est actu intelligibile, sed solum vt abstrahit à materia; & hoc est vt consideratur in vniuersali. Respondetur, probat de abstractiua notitia, de qua ibi agitur, quia singulare non est actu hac scientiâ intelligibile, nisi per abstractionem speciei; est tamen intelligibile intuitiue actu pro nunc confusè, pro alio statu, distinctè. Et quando dicit ibi Aristoteles actu intelligibile esse sine materia, de abstractiua loquitur, & per materiam intelligit indiuidualem differentiam, alioquin nulla res naturalis intelligeret secundum eum. Cum etiam ibidem diuidit cognoscibilia in sensibilia & intelligibilia, tantum voluit aliqua esse intelligibilia, non sensibilia, non è contra. Similiter explicandus est 2. *de Anima, cap. 5.* vbi ait: *sensus est singularium, intellectus vniuersalium.* Vide Scotum 4. *d. 45. quæst. 3. ad 1. meliùs.* Respondetur ad argumentum, dicendo tantum velle Aristotelem, vt materialia intelligantur requiri, vt exuant materiam, vt sic fiant similia intellectui, quod fit per speciem, quæ etiam requiritur fortè ad intuitiuam horum notitiam; at immaterialia secundum se similia sunt intellectui; & si requiratur species ad eorum notitiam (probabile est quòd sic, etiam ad intuitionem) id non euenit vt assimilentur intellectui. Quòd verò hæc solutio sit præferenda, patet, quia quantum ad abstractiuam, non magis est materiale potentia intelligibile, quàm spirituale, & vtrumque fit actu intelligibile per speciem impressam; ergo prima solutio non satisfacit, dicendo Philosophum velle quòd materiale non sit actu intelligibile, nisi vt abstrahit à materia indiuiduali, loquendo de scientia abstractiua, quia ad hanc, idem est de immateriali.

15.

Omne sensibile est intelligibile, non è contra.

Materialia vt sint actu intelligibilia, exuunt materiam, & quomodo?

Arguitur secundò, si singulare secundum se est intelligibile, non est opus intellectu agente, qui ad hoc tantum ponitur vt abstrahat species repræsentantes vniuersalia à phantasmatibus, quæ repræsentant singularia. Respondetur, agentem poni vt eliciat speciem spirituales, quæ abstractiue cognoscatur natura spirituali modo: & hoc necessarium est, esto cognoscatur singulare secundum se intuitiue.

16.

Non idèò neganda species, quòd singulare esset per se intelligibile.

Arguitur tertio, si intellectus cognoscit singulare, tunc cognitio sensus de iisdem erit superflua. Negatur, quia expedit cognosci materiali, & spirituali cognitione: & si argumentum valeret, cognitio sensus particularis, vel communis superflueret.

Arguitur quarto, singulare materiale est improporcionatum, vt agat in intellectu, qui est spiritualis. Respondetur, agit vt causa partialis, quod non inconuenit; & aduersarij tenent phantasma sic agere in eum, quod tamen materiale est. Pro maiori huius quæstionis notitia, sic

D V B I V M.

Vtrum dentur species propria singularium in intellectu nostro?

Notandum hic agi de singulari sensibili, quia nullum immateriale, nullaue substantia pro

17.

pro nunc habet in intellectu nostro propriam speciem, ex dictis ad *quæst.* 17.

Dum Angelus intuitiue videt obiectum, interuenit species, qua remanet post actum.

Notandum secundò, singulare, siue sensibile sit, siue non, concurrere ad sui speciem gignendam, vel totaliter; vt si sit spirituale: vel partialiter, si sit corporeum respectu intellectus Angelici, vel separati; alioquin Angelus nequiret suis viribus habere notitiam abstractiuam eorum, quæ intuitiue videt, quod est falsum, vt bene ostendit Scotus 2. *dist.* 3. *quæst.* 11. *Quæstio* ergo non est de specie singularis quoad intellectum separatum, quia forrè nunquam intelligit intuitiue, quin interueniat species intelligibilis, per quam remanentem poterit intelligere idem obiectum abstractiue, de quo videri potest Scotus *quodlib.* 15. & 1. *dist.* 3. *quæst.* 6. *num.* 21. & 2. *dist.* 3. *quæst.* 8. *num.* 10. docet primo loco speciem intelligibilem effici totaliter ab obiecto spirituali. Et ratio est manifesta, quia non est minoris efficacix, quàm obiectum corporeum respectu speciei sensibilis. Non potest ergo Angelus intelligere obiectum immateriale, quin illud, cum sit agens materiale, simul agar in ipso speciem. In secundo & tertio loco docere videtur Angelum non posse intuitiue videre sensibile, sine specie: differentia autem esse videtur, quia dum inuenitur spirituale obiectum, species producit vt effectus præuius, non vt causa intuitionis; quia obiectum actu intelligibile cum potentia sufficient; at quoad sensibilia, produci videtur vt causa, cum obiectum in se existens non sit actu intelligibile. Hæc, fateor, non sunt certa, sed inter Scotistas controuersa, de quo videri potest recens quidam Scotista *tom.* 1. *disp.* 21. *art.* 4. Scotus clarè non habet quod ipse dicit.

Obiectum spirituale producit speciem, vt causa totali.

P. Angelus à Montepileso.
18.

Notandum tertio ex Scoto 2. *dist.* 3. *quæst.* 11. speciem vniuersalis naturæ non posse repræsentare singularia sub propriis rationibus, quia cum vniuersale non contineat entitatem singularium, neque continebit eorum cognoscibilitatem.

An species singularis repræsentet naturam communem?

Notandum quartò, probabile esse speciem singularis repræsentare naturam communem. Colliigi videtur ex Scoto 1. *dist.* 3. *quæst.* 2. *num.* 18. vbi ait probabile autem per speciem minus vniuersalis, cognosci maius vniuersale. Ratio est, quia maius vniuersale continetur in minus communi, & natura communis in singulari. Hanc tenet Suar. *lib.* 4. *de Anima*, *cap.* 3. *num.* 12. Et si obicias quòd Scotus *ibi quæst.* 6. *num.* 5. docet eandem speciem non posse esse singularis, & vniuersalis. Responderi potest cum Bargaris *ibi §. quimò dico*, verum esse formaliter, tamen potest esse formaliter singularis, & virtualiter vniuersalis. Secundò, *ibi tantum arguit contra Henric. negantem species, nec opus est singulas rationes eius esse efficaces. Adde secundum ipsum probabile esse, quòd non dentur species, sed quòd sufficiat phantasma, de quo fusè supra ad §. 17. & idem reperit hic n. 10. His positis,*

19.

Respondetur ad dubium non dari species proprias singularium, quibus ipsa intrinseca singularitas præsentetur, pro statu. Ita Scotus 3. *d.* 14. *quæst.* 3. *fin.* & patet ex ratione quartæ conclusionis, alioquin pro nunc haberemus propriam notitiam de tali singularitate, cuius oppositum est *ibi* probatum; dantur tamen species singularium de facto, quæ ipsa confusè repræsentent. Quid autem sit confusè, & distinctè repræsentare, latè dictum est ad *quæst.* 16. Hanc partem probant efficaciter rationes Scoti adductæ supra *num.* 6. *pro* 2. *conclus.* quia alioquin non cognosceremus pro

Non dantur pro nunc species quibus singularia intrinsecè repræsententur.

nunc singularia. Probabile etiam est speciem hanc singularis repræsentare vniuersale; & sic vnam esse vtriusque speciem, vt supra dictum est, & hic insinuat Doctor ad quartum. Probat hęc pars primò, ratione posita quarto notabili. Secundò si intellectus agens abstrahit duas species hominis, nempe singularis, & vniuersalis; idem erit de omnibus gradibus superioribus. Tertio, qui solum videret albedinem, non facillè eam discerneret à colore; signum ergo est hæc non habere diuersas species; quia per eas facillè discernentur. Iuxta hunc modum sic cognoscitur vniuersale; cum intellectus abstrahit plures species singulares eiusdem rationis, à variis phantasmatis, illæ habent aliquid sibi commune, nempe omnia prædicata essentialia, quæ repræsentant; & alia quibus differunt, scilicet singulares; & intellectus potest considerare id in quo conueniunt; & sic vniuersale cognoscit, vel ea, quibus differunt, & sic tendit in singularia.

An inferiori & superiori gradui sint diuersæ species?

Quomodo cognoscitur vniuersale, & singulare?

Obiicitur, receptum est in recipiente per modum eius: ergo singulare sensibile non potest esse in intellectu, nec aliquid repræsentans illud. Respondetur speciem intelligibilem singularis esse entitatiue spiritualem sicut intellectus in quo recipitur, sed repræsentatiue materialis est.

Obiicitur secundò, species repræsentat obiectum secundum illam rationem quæ gignitur ab eo; ergo si non gignitur à singularitate, non repræsentat eam. Respondetur ex Scoto 1. *dist.* 3. *quæst.* 6. *ad* 1. *princip.* *num.* 16. Singularitatem non esse rationem agendi, sed conditionem agentis; & ratio agendi est natura, quæ est singularis; repræsentatur ergo per se natura, & confusè eius conditio. Secundò, dicit Doctor, quando species totaliter gignitur ab obiecto, vt in spiritualibus, tunc repræsentat totum quod est in eo, & sic singularitatem; quæ ratione intellectus separatus potest per propriam speciem cernere singularitatem in se, hoc tamen non currit in specie sensibili, licet totaliter fiat ab obiecto, alioquin visus discerneret inter duo alba, omnino similia, & æqualia, quod falsum est, ex conclusione quarta: sed defectus, vt videtur, non est ex parte speciei, sed potentix, quæ singularitatem non potest cognoscere, nisi confusè.

20.
Singularitas non est ratio agendi, sed conditio agenti.

Obiicitur tertio, quia si eadem species repræsentat singulare, & vniuersale, frustra ponitur species alia repræsentans vniuersale. Respondetur speciem singularis habere singulare vt obiectum primum adæquatum, & vniuersale vt secundarium inadæquatum; idè non frustra ponitur species vniuersalis, vt per se, & adæquati obiecti; & hoc fit quando intellectus agens abstrahit, non solum à conditionibus materialibus, sed etiam ab ipsa individualitate. Adde forrè nullam dari speciem nisi singularis, quæ etiam vniuersale repræsentat; quia nihil cogit ad ponendum aliam, si species singularis sufficit: probabile tamen est aliam poni, vt intellectus promptè sine impedimento singularitatis intelligat quiditatem, pro quo facit experientia.

Si species singularis repræsentat vniuersale, an alia sit admittenda?

D V B I V M A L I V D.

An singulare cognoscatur directè, vel tantum reflexè?

Negantes singulare esse per se intelligibile, quos citauit *num.* 5. dicunt illud cognosci tantum

21.

tantum, reflexè, sed ex dictis patet directè intelligi: quidquid enim cognoscitur per propriam speciem, directè cognoscitur. Patet etiam ex eo quòd anima separata retinet memoriam singularium, quæ gessit in hac vita, vt constat ex colloquio illo diuinitis cum Abrahamo, de quo optimè Scotus 4. d. 45. *quæst.* 3. Qui verò tenent reflexè tantum cognosci, variè id ponunt. D. Thom. *Iaco citat. & de ver. quæst.* 2. *art.* 6. ponit cognosci quatenus intellectus cognitâ naturâ vniuersali, reflexè autem ad phantasma, & per illud cognoscit singulare.

Contrâ, quia vel cognoscit singulare in phantasmate, vt in obiecto cognito, vel vt in specie: non potest dici primum, quia sic ipsum phantasma priùs foret cognitum; quod experienciâ constat esse falsum; quia multi norunt singularia, qui nihil de Phantasmate sciunt.

Præterea, ipsum phantasma est singulare: ergo si cognoscitur, & in ipso res singularis, directè cognoscitur singulare, quod negat.

Tertiò, si cognoscitur in phantasmate, id fit per speciem vniuersalis, quia est indifferens ad omnia singularia: ergo danâ est propria species singularis, quâ directè cognoscatur, vel nullo modo cognoscitur. Neque potest dici secundum, scilicet quòd cognoscitur singulare per phantasma, vt per speciem; quia intellectus non vitur specie corporeâ, vel materiali. Præterea nulla potentia vitur specie, nisi inhærenter sibi.

Scotus 1. *Physicor. quæst.* 2. *art.* 2. tenet intelligi singulare per determinationem ad phantasma; sed hoc efficaciter reicitur rationibus contrâ D. Thom. adductis. Alij docent intelligi per collectionem accidentium illius cognitam. Contrâ, quæro an ipsa accidentia cognoscantur vt singularia? Si sic, habetur intentum, scilicet quòd directè: si verò tantum in vniuersali; ergo per ea non cognoscuntur singularia.

Præterea, contra omnes illos modos cognitionis reflexæ atguitur primò; quia rusticus nouit singularia, qui tamen non nouit facere istas reflexiones; neque enim naturam vniuersalem nouit. Secundò, si per speciem vniuersalis, verbi gratiâ, hominis, cognoscerentur singularia hominis, productâ vnâ specie, occurrentibus alijs hominibus, intellectus nullam aliam produceret, & sic illos non cognosceret, quia nullam haberet speciem ab eorum phantasmatis desumptam. Tertiò, nec creatio, nec experientia cogit vt denegatur intellectui nostro directâ cognitio singularium, quia non potest esse ex perfectione eius, aliâ non conuenienter Deo, vel Angelo; neque ex imperfectione, aliâ non conuenienter sensui.

CONCLUSIO V.

Individuum vagum priùs cognosci, deinde naturam, & postea individuum determinatum.

23. **Q**uartò, dico quantum ad modum, &c. Hic rursum repetit vt probabile, quod fusè tractatum est *quæst.* 17. non dari species intelligibiles, de quo ibi plura adduxi à *num.* 16. Probatur conclusio quoad primam partem; primò, quia ars, & intellectus imitantur naturam; sed hæc in agendo non intendit vniuersale, alioquin producto corpore non ageret vltetiùs ad animatum, vel brutum; nec intendit individuum designatum, alioquin eo producto cessaret; ergo dicen-

dum, quòd intendit primò indiuiduum vagum: ergo sic species repræsentabit primò tale indiuiduum; postea naturam ipsam in se, ratione suppositi, non considerato, siue fiat collatio plurium indiuiduorum inter se, iuxta modum iam dictum cognoscendi vniuersale, siue non: quod fortè magis est ad mentem Scoti 1. d. 3. q. 6. n. 15. loquendo de vniuersali Physico.

Secundò probatur, quia experienciâ constat, quòd aliquando intelligimus singulare vagum, nullâ intellectuâ specie: igitur priùs cognosci videtur, quàm species. Antecedens patet, quando rem à longè videmus. Tertiò, ex Philof. 1. *Physic. text.* 12. Facit etiam quod ait 1. *Post. text.* 12. ea quæ sunt propinquiora sensui, esse notiora nobis. Quoad secundam partem, patet, quia hoc modo cognoscitur natura secundum se, quando circumstantiis determinantibus non consideratis, ipsa repræsentatur, quod est naturam abstractam ab inferioribus. Tertia pars declaratur, quia reflectendo naturam sic conceptam, ad circumstantias, loci, temporis, figuræ, magnitudinis, &c. concipimus ibi aliquid subesse, quod repugnat diuidi in plura; sed nescimus eius propriam rationem, alioquin possemus illud à quocumque alio discernere, quod constat experienciâ esse falsum. Vnde iste conceptus non est simplex, sed ex variis conceptibus circumstantiarum, quasi genitus, quod exemplo benè declarat Doctor; quia conceptum singularis signati non possumus aliter exprimere, quàm per varias illas circumstantias. Hic etiam insinuat per eandem speciem repræsentari singulare, & vniuersale, dum ait singulare signatum intelligi per conceptus variarum circumstantiarum vniuersalis conceptui additos.

Sed hic occurrit grauis, & molesta difficultas, quia Scotus supra *quæst.* 16. *num.* 3. & 1. d. 3. *quæst.* 2. *num.* 21. docet primum cognitum esse speciem specialissimam; hic docet esse indiuiduum vagum; ergo sibi contradicit. Responderetur, locis illis citatis, loquitur de iis quæ secundum suam propriam rationem cognoscuntur, & de contentis in eis essentialiter, aut virtualiter, inter quæ primum cognitum est species specialissima; at singulare pro nunc non cognoscitur secundum propriam rationem, ex conclusione quarta, aliâ possemus discernere hoc ouum penetrans aliud omnino simile: & sic tollitur contradictio.

Secundò, dici potest, quòd illis locis comparat speciem infimam ad vniuersalia, non verò ad sua singularia, ex quibus eius cognitio dependet, quia ab eis abstrahitur.

Tertia ratio Scoti ibi pro hoc facit, quatenus ait idèd speciem specialissimam primò cognosci, quia causa naturalis priùs facit effectum perfectissimum, quem potest; sed hoc non currit quoad ea, quorum cognitio est quasi via ad cognitionem talis speciei. Præterea, cognitio singularis fortè est perfectior, si fiat per eandem speciem, quâ cognoscitur vniuersale; quia sicut plus est in eo entitatis, ita & intelligibilitatis. Dices, esse cognitionem confusam, & non secundum propriam rationem singularis: ergo imperfectior est cognitione naturæ vniuersalis. Responderetur, isto sit cognitio confusa, & non secundum propriam rationem singularis, tamen est propria naturæ, & additur aliqua modificatio, quâ determinatur ad notitiam indiuidui vagi, vt insinuat Doctor hic ad quartum.

In retam obscura, in qua ferè coniecturis proceditur,

Refutatur D. Thom.

Ex cognitione vniuersalis non cognosci singulare.

22.

Singulare per collectionem accidentium non cognosci.

Quomodo cognoscitur singulare determinatum?

24. Eniatur contradictio.

An cognitio singularis pro nunc sit perfectior cognitione vniuersalis?

25. Singulare repræsentari per speciem vniuersalem, modificatam.

ceditur, videtur mihi non dari speciem, quæ pro hoc statu repræsentent singulare, distinctam à specie vniuersalis; sed ipsam speciem vniuersalis, vel potius naturæ, quæ nec vniuersalis est, nec singularis, nisi per accidens, ex Scoto 2. *dist.* 3. *quæst.* 1. adiunctis conceptibus circumstantiarum, repræsentare singulare confusè, sicut species creaturarum pro nunc repræsentant Deum confusè, vt explicat Scotus 1. *dist.* 3. *quæst.* 2. *num.* 18. vbi docet quomodo ex speciebus boni summi, & actus, formamus de Deo conceptum boni summi actualissimi.

Quòd verò hoc sit secundum mentem eius, habetur ex ipso 1. *dist.* 3. *quæst.* 6. *num.* 15. vbi docet, quòd species per se, saltem pro nunc, tantum repræsentat naturam, ex adiunctis autem colligitur hanc naturam esse contractam, licèt ipsam rationem contrahentem non videamus; & hoc contingit dupliciter: primò, quando concipio illam naturam in aliquo indiuisibili in plura, quod idem est ac concipere eam in supposito, seu in indiuiduo vago. Secundò, quando concipio eam affectam his conditionibus loci, temporis, magnitudinis, &c. & hæc est consideratio indiuidui designati, ad quam multæ species concurrunt, vt habet Doctor hic, n. 10.

QVÆSTIO XXIII.

Vtrum in elicitione actus intelligendi, intellectus sit mouens motum ab obiecto, vel an intellectus, & obiectum relucens in specie concurrant ad actum intelligendi, vt duo agentia partialia perfectæ in suo ordine, & sua causalitate, quorum causalitas, vt vnius non dependeat à causalitate alterius, licèt vnum sit principalius mouens alio?

Aristot. 2. *de Anima*, text. 60. D. Thom. *ibid.* lect. 12. & 1. p. *quæst.* 56. art. 1. & *quæst.* 85. art. 2. & *de veritat.* art. 6. & 4. *dist.* 49. *quæst.* 2. art. 1. in corp. Gonzales 1. part. *quæst.* 12. art. 2. *dist.* 25. sect. 5. Henric. *quodlib.* 4. *quæst.* 7. Tolct. 2. *de Anima*, *quæst.* 12. *concl.* 4. Complut. *dist.* 18. *de Anima*, *quæst.* 5. §. 1. Auertia *tom.* 2. *quæst.* 58. sect. 5.

1.

T quòd sic intellectus non sit mouens motum, videtur; quia effectus magis assimilatur causæ propinquæ, quàm remotæ: sed actus intelligendi magis assimilatur obiecto quàm intellectui; quia per actum attingit obiectum; ergo obiectum est causa propinquior respectu elicitionis actus intelligendi, quàm intellectus; sed causa propinqua magis est mouens motum, quàm causa remota; ergo intellectus non est mouens motum, sed potius obiectum. Maior patet in naturalibus & artificialibus; quia quando duæ causæ concurrunt ad aliquem effectum * sub ordine, effectus magis assimilatur propinquæ, quàm remotæ; nam ignis generatur ab igne & à Sole, & magis assimilatur igni quàm Soli.

Similiter in artificialibus, impressio in cera magis assimilatur sigillo, quàm manui, quæ est causa remota; sed manifestum est, quòd in-

tellectus, & obiectum concurrunt ad actum intelligendi; & de intellectu manifestum est.

De obiecto dicit B. Augustinus 9. *de Trinitate*, cap. vlt. *A cognoscere, & cognito paritur notitia*; & similiter dicit, quòd omnes congenereant sui notitiam. Minor etiam conceditur ab omnibus.

Præterea, si obiectum splendens in specie mouet intellectum ad actum intelligendi; quæro quid causat in intellectu per istam actionem, & motionem? Si enim nihil causetur, intellectus non esset mouens, & motum; sed non causetur potentiam intellectiuam, quia ista præsupponitur; nec etiam speciem intelligibilem, quia posito quòd ista species, quæ imprimitur, sit vltimatè repræsentans obiectum; ergo ista non mouebit intellectum, causando in illo nouam speciem. Nec actum intelligendi, quia tunc intellectus nihil faceret ad actum intelligendi, sed tantum repræsentat: cuius oppositum præsupponit quæstio; ergo intellectus non est mouens motum ab obiecto.

R E S O L V T I O.

Quòd intellectus sit mouens motum, quia vt intelligat, indiget specie in se receptâ, et si id non sit per se, de quo Doctor 1. dist. 3. quæst. 7. num. 20. vbi num. 22. optime explicat quomodo intellectus, & species sunt causa subordinatæ, & quæst. 8. ostendit intellectum esse principalem causam; & ibi ad secundum, declarat sensu præfato esse mouens motum: si tamen comparentur ad inuicem hæc duo in vtraque motione, scilicet ad speciem, & actus productionem, est potius mouens non motum, quia ad eius motum coagit species, non è contra.

A Dicitur, quòd intellectus est mouens motum ab obiecto, ad hoc quòd eliciat actum intelligendi; quia quando aliquid est in potentia essentiali ad aliquem actum, non reducit de potentia ad actum, nisi per aliquid sibi impressum; sed intellectus antequam recipiat species, est in potentia essentiali ad actum intelligendi; ergo requiritur, quòd sit motus ab alio per aliquid sibi impressum. Maior patet per Philosophum 2. *de Anima*, text. 55. quia in hoc distinguitur potentia essentialis ab accidentalibus. Minor etiam tenet per Philosophum 3. *de Anima*, text. 32. quia anima est tanquam tabula rasa; igitur in potentia essentiali.

B Ad primum argumentum, dicendum quòd minor est falsa, immò magis assimilatur actus intelligendi intellectui, quàm obiecto; & idè intellectus denominatur ab actu intelligendi, & non obiectum.

Ad secundum, dicitur quòd species non mouet intellectum; sed est sibi ratio mouendi; perficit enim intellectum in actu primo, & sic perfectus elicit actum secundum; vnde ista impressio non est motio, sicut nec impressio formæ in materia, ita quòd forma moueat materiam, sed mouetur ab obiecto in phantasmate, quòd mouet intellectum possibilem, gignendo sibi suam similitudinem.

Contra

* al. subordinaræ.

Quomodo intellectus mouetur ab obiecto

Contra istam minorem arguitur dupliciter; primò sic, quia ex actibus generatur habitus, & habitus inclinatur in similes actus, ex quibus generatur; sed habitus magis assimilatur obiecto. secundum actus in quos inclinatur, quam intellectui; quia habitus declarat obiectum, & principia, non autem intellectum; ergo actus magis assimilatur obiecto, quam intellectui.

3. Præterea, ad idem, motus magis denominatur à termino *ad quem*, quam à termino *à quo*; ergo actus intelligendi, quo attingitur ipsum obiectum, magis assimilatur termino *ad quem*, quam termino *à quo*; & præcipue in proposito ab obiecto, cum ipsum sit terminus *ad quem*, & *à quo*.

Præterea, potentia actiua non requirit aliquid sibi impressum ad hoc ut agat. Et hoc patet inductiue in omni potentia actiua, tam in potentia perfecta, ut in potentia Solis, quæ non requirit nisi præsentiam diuersorum obiectorum, ad hoc quòd determinetur ad agendum, quam etiam in potentia imperfecta, ut in calore; ergo cum intellectus eliciat actum intelligendi effectiue, sequitur quòd non requiritur aliquid sibi impressum, ad hoc quòd intelligat.

Præterea, sicut aliquid se habet ad *agere*, sic ad *esse*; sicut ergo dat *agere*, ita dabit *esse*; si ergo species in intellectu sit ratio agendi ipsi intellectui; ergo est magis intellectiuium, & magis habet de *esse* intelligibili, & per consequens

esset species beatificabilis, magis quam intellectus, cum sit magis intelligibile, quam intellectus.

Præterea, si sit ipsi intellectui ratio intelligendi, sicut calor ligno ratio calefaciendi & principium, tunc species separata intelligeret, sicut si calor esset separatus, calefaceret.

Præterea, quod potest in plus, & in minus: sed in visionem beatificam potest intellectus sine specie, nec ibi requiritur aliquid informans, secundum opinionem Commentatoris; sed essentia diuina est ipsi loco speciei, quæ non informat; ergo sequitur, quòd intellectus in cognitionem sibi naturalem potest sine specie. Ad confirmationem autem opinionis prædictæ, adducebantur autoritates Commentatoris supra 3. *commento*. Et dicit, quòd necesse est inueniri in parte animæ, istam partem quæ dicitur intellectus, secundum quam facit istum intellectum, qui est in potentia intelligere omnia in actu; causa enim propter quam facit intellectum, qui est in potentia intelligere omnia in actu, nihil aliud est, nisi quia sit in actu. Hoc enim quod est in actu est causa ut intelligat in actu omnia. In hac autoritate noratur primò, quòd intellectus possibilis sit in actu per actionem intellectus agentis imprimens speciem; & quando sic est in actu, tunc potest actu intelligere, & speciem, scilicet expressam, elicere: mouetur igitur ab obiecto, & species obiecti est sibi ratio intelligendi, per quam est in actu.

Finis quæstionum subtilissimi Doctoris Ioannis Scoti.

ANNOTATIONES
in quæstionem vigesimam-
tertiam.

4. ^a **D**icitur, quòd intellectus est mouens motum, &c. Explicat clarè quomodo intellectus est mouens motum ab obiecto, quatenus per speciem eius reducitur à potentia essentiali ad accidentalem; illa est, quando causa habet incompletam virtutem; hæc quando accipit quod defuit ad completam virtutem productiuam effectus; ut docet Phil. 2. *de Anim. text. 25. & 55.* Exemplum ponens de sensu solo, & de eo simul cum specie obiecti. Item, de homine secundum se in ordine ad actum sciendi, & de eodem cum habitu scientiæ, per quem de potentia essentiali reducitur ad accidentalem.

Potentia essentialis & accidentalis.

Hæc quæstio facilis est, suppositis iis, quæ probata sunt *quæst. 12.* & ibi in annotationibus, nempe intellectum esse actiuum, & non merè passiuum, speciem item actiuam esse, & ex ambobus constitui integram causam intellectiui; de quo videndus est Doctor locis in resolutione citatis, in quibus fusè hanc materiam tractat; sed habes substantiam totius quæstionis in resolutione à nobis posita.

Ad primum argumentum, dicendum, &c. Oppositum huius solutionis habet Scotus 1. *dist. 3. quæst. 7. num. 39.* Respondendo ad argumenta D. Thom. ubi dicit, quòd in specie ad actum, est similitudo formalis, & quasi vniuoca, & in intellectu similitudo virtualis, & æquiuoca; ergo

sibi contradicit. Respondetur, hic, §. *contra istam minorem*, recedit ab hac solutione, duobus argumentis probans actum assimilari magis obiecto, quam intellectui, per quod tollitur contradictio.

Sed dices, argumentum non solui per hoc. Respondetur, non vrget, quia esto obiectum, vel species, magis assimiletur actui, quam intellectus, hic tamen est mouens motum, quatenus recipit in se speciem, quæ mouetur, & cum specie se mouet ad actum. Et quando dicitur in argumento, causa magis propinqua est magis mouens motum; supponitur falsum, scilicet speciem esse propinquiorum intellectui respectu actus: & dato quòd esset propinquior, cum moueat aliud antecedenter ad actum, illud aliud est magis mouens motum. Sed comparando vtrumque ad actus productionem, etiam species dici potest mouens motum, quia intellectus trahit secum illam, ut causa principalior, ut docet Scotus 1. *d. 3. q. 8.*

5.

Præterea, potentia actiua, &c. Arguit quadruplè contra solutionem ad secundum, quatenus dicit speciem esse rationem agendi intellectui, sicut, verbi gratiâ, calor est ratio calefaciendi ligno. Primò, quia causa actiua non petit aliquid sibi imprimi vt agat, de quo 1. *d. 3. quæst. 7. num. 22.* Secundò, quia species esset tunc beatificabilis, quia magis esset intellectiua. Tertio, separata posset intelligere, sicut & calor separatus calefacere. Quarto, sine specie intelligit intellectus Deum in patria; ergo

Species nō est causa magis propinqua quam intellectui.

6. Species nō est ratio agendi intellectui.

cies non est ei ratio intelligendi; quia sine intelligendi ratione, repugnat aliquid intelligi.

Resolviendo igitur quæstionem, explicat ex loco Commentatoris quomodo intellectus possibilis per actionem intellectus agentis speciem ei imprimendis, sit in actu, ita ut actu elicere possit aliam speciem, scilicet expressam; & sic

(inquit) *monetur ab obiecto, & species est sibi ratio intelligendi, per quam est in actu*, quæ vltima verba adiecit, ne putes esse ei rationem intelligendi, sicut est calor in ligno, quod iam reiecit; sed quatenus per speciem intellectus constituitur in actu, id est, in potentia accidentali, seu propinqua, ut intelligatur.

Expliciant Annotationes, seu Commentaria in quæstiones subtilissimi Doctoris, de Anima, in Conuentu Areceali, Ann. 1623. in vigilia S. Matthæi Apostoli, qui contempto mundo, & relictis omnibus secutus est Christum, cuius intercessione ego miserellus Deum precor, ut eundem sic sequar, ut animam, de qua hæc paucula scripsi, saluare merear. Amen.

F I N I S.

Supplementum ad Quæstiones

R. P. F.

IOANNIS DVNS
SCOTI,

DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,

IN LIBROS DE ANIMA,

Discutiens & ad mentem eiusdem Doctoris resoluens reliquas quæstiones
& difficultates, ad materiam de Anima spectantes, tam ab
antiquis, quàm à recentioribus tractari solitas.

Per fratrem HVGONEM CAVELLVM Ord. Min. reg. Obseru. provincie
Hibernie, olim sacra Theologia, in Collegio S: Antonij eiusdem provincie,
apud Louanienses Lectorem emeritum.

DISPV TATIO PRIMA.

De Anima substantia & informatione.

SECTIO I.

Verùm anima sit actus substantialis
informans?

I.

ALEN. lib. 3. de Locis affectis,
c. 6. tenet animam esse tem-
peramentum qualitatam, &
cum istis immutari, lib. 3. de
Symptom. & lib. 7. de Usu part.
c. 8. faretur se ignorare ani-
mæ naturam. Alij tenuerunt

animam esse harmoniam quandam, & propor-
tionem contrariorum in corpore: quam opinio-
nem refutat Aristoteles 1. de Anima, text. 54. 55.
Plato & alij volunt animam esse formam assi-
stentem, non informantem; vt Aristoteles lo-
quitur de forma cœli 2. de Cœl. cap. 2. & 12. 4.
Sed omissis variis Philosophorum de hac re de-
liriis, de quibus Aristoteles 1. de Anim. cap. 1. & 2.
& per totum librum,

Dico primò, anima est substantia. Hæc vide-
Scoti oper. Tom. II.

tur contra eos, qui præter materiam, nullum
aliud rerum naturalium principium agnoscunt.
Qui sunt Auicenna lib. de Anim. cap. 5. Albert. in
sum. de Elem. quest. 3. Auer. 2. de Anim. comm. 1. 2.
vt referunt Conimbr. 1. de Anim. cap. 1. quest. 1.
Probatur primò, ex Gregor. Nysseno disput. de
Anima. Quia sicut ex concordia rerum variarum
in vniuerso colligitur adesse vim diuinam omnia
regentem; ita ex consensu variarum qualitatam,
& affectionum corporis, partiumque eius adesse
animam: neque enim vllum accidens cætera om-
nia accidentia ita temperare, vel concordare va-
let. Hæc tantum suasio est, & ponendo formam
corporeitatis substantialem, nihil conficit.

Secundò, materia est substantia; ergo & ani-
ma, quia hæc est nobilior. Tertio, viuens & non
viuens substantialiter differunt. Quarto, non est
qualitas prima, neque ex qualitatibus primis; er-
go non est accidens. Antecedens patet, quia tales
qualitates non possunt in multiplicibus operatio-
nes, & motus viuentis. Quòd verò anima ratio-
nalis sit substantia, patet; quia aliàs non posset
extra materiam per se stare. Conclusio est Arist. 1.

Animam esse
substantiam.

de Anim. c. 1. & aliis passim, diffinitur Clem. unica de sum. Trin. & cap. firmiter, eodem, & in Laceranens. sub Leon. X. sess. 8. loquendo de anima rationali.

2. Obiicitur primò, quia dissoluto temperamento, perit vita, & aduenit mors; ergo illud est anima. Negatur consequentia, quia etiam in corporibus inanimatis, corruptis qualitatibus quibusdam, totum corrumpitur, tamen inde non sequitur non esse formam substantialem, præter qualitates.

Obiicitur secundò, anima est in subiecto, ex Aristot. 2. de Anim. text. 4. ergo non est substantia. Respondetur, est in subiecto informatiue, non inhæsiuè.

Dico secundò, anima non est corpus, est Arist. 1. de An. text. 72. Probatur ex ipso, primò, quia anima est simul cum qualibet parte corporis, sed duo corpora simul esse nequeunt. Secundò, non est corpus cœleste, quia hoc est inalterabile, anima non; neque elementare, quia hoc habet determinatos motus ad sursum, vel deorsum, animam non; neque mixtum, quia tunc non cognoscet multa accidentia, quia cognoscens debet denudari à qualitate cogniti 2. de An. text. 71. & 121. & 3. text. 4. Et experientiâ constat, quòd manus calida non sentit calorem alienum, & idem de aliis. Vnde si anima esset corpus mixtū, haberet varia accidentia, quibus impediretur, à similibus cognitione. Tertiò, 8. Physic. 4. & text. 28. Omne quod mouetur à se, habet partem motam non mouentem, & partem mouentem non motam; sed in animali anima mouet, & corpus mouetur: ergo distinguuntur.

3. Obiicitur primò, anima patitur à corpore, vt patet in phrenesi & ebrietate; & corpus ab anima, vt patet in rubore causato à verecundia, & pallore ex timore orto; sed ad mutuum actionem requiritur contactus, qui tantum est inter corpora. Respondetur, non requiri tactum quantitatiuum; vnde vnus Angelus potest pati ab alio, de quo Scot. 2. dist. 9. quest. 2.

Obiicitur secundò, ex Aristot. quia August. 22. Ciuit. 11. docet in doctrina Peripatetica animam esse quintam substantiam, id est, ex materia, & natura cœlesti conflata. Respondetur, constat Aristotelem oppositum sensisse ex ipsius disputatione 1. de An. c. 5. contra Democritum, Empedoclem & alios. Augustinus ergo videtur non ex ipso Aristot. sed ex Cicerone 1. Tuscul. quest. sumpsisse, quòd posuerit mentem quintam substantiam à quatuor elementis distinctam, in quo Cicero falsus videtur.

Obiicitur tertiò, quia 2. de Gen. anim. c. 3. ait animam participare corpus quoddam, elementis diuinius. Respondetur, vel loquitur in sententia Platonis, & Academicorum, qui posuerunt animam ante eius vnionem ad corpora nostra, corpusculo illustri circūfusam fuisse. Vel vocat corpus nostrum elementis diuinius, qui anulla ipsorum facultas sufficit ad excellentes operationes, quæ mediante corpore nostro fiunt per animam. Idem est de cœlestibus corporibus, si teneatur secundum Philosophū esse animata: vocat enim 2. de Cœl. c. 2. cœles animatos, de quo Scotus 2. d. 14. q. 1.

4. Dico tertiò, Anima est forma, seu actus informans, est Arist. 2. de An. cap. 1. vbi ponit duplicem definitionem animæ, & in vtraque ait esse actum. Diffinitur de fide quoad animam rationalem, locis citatis conclusionem prima. Probatur primò, quia non est corpus, vt ostensum est: neque est materia, quia viuens à non viuente in hoc non distinguitur, & materia præsupponitur, cum anima

introducitur, estque expers omnis actiuitatis, & anima est origo omnium vitalium actionum: ergo. Secundò, vel in composito est aliqua forma substantialis, vel non? Si secundum, ergo materia manet sine forma, & compositum constat ex materia, & solis accidentibus, quæ sunt absurda. Si primum; ergo ei tribuuntur præcipue actiones; ergo vitales à forma substantiali fiunt; sed repugnat fieri nisi ab anima; ergo, &c.

Obiicitur primò, quia Arist. 2. de An. c. 1. fin. ait, nondum constare, an anima sit forma corporis, vel ei assistat, vt auriga, vel gubernator nauis. Respondetur illo c. 1. id non probauit, sed cap. seq.

Obiicitur secundò, anima est per se subsistens; ergo non est forma. Patet consequentia, quia forma in alio subsistit, sicut & est. Respondetur, quod subsistit vt natura completa, non potest esse forma, secus si incompletè subsistat, vt in casu.

Obiicitur tertiò, si animam esse formam informantem, colligitur ex motu, sequitur cœlos esse animatos; consequens est falsum, & fidei parum conforme, vt docent Conimbr. 2. de Cœlo, c. 1. Et si quidam antiqui Philosophi id tenuerint: ergo sufficit animam esse assistentem. Respondetur, loquedo de aliis animabus à rationali, si anima esset tantum assistens, non informans, tunc vel esset simplex, & sic non esset anima corporea, sed spiritus; vel composita ex materia, & forma; & sic non esset anima alterius corporis, & de illa interrogabitur an sit viuens necne: Si primum, eius forma erit informans; si secundum, forma respectu materię non erit anima. Secundò, forma assistens non causat actiones immanentes, nec vitales, sed tantum transientes: ergo non viuificat illud, cui assistit. Ad argumentum, ergo non ex solo motu colligitur animam esse formam informantem, sed ex actionibus vitalibus, quæ formæ assistenti repugnant. Vnde cœli, etsi moueantur, animati non sunt, quia non habent altricem facultatem, cum sint incorruptibiles, alioquin excreverent & decreverent; neque sensitiuam vim habent, quia hæc indiget calore, cuius sunt incapaces; neque habent organa sensuum; quia continuâ motione fatigarentur; neque potest dici, quòd habent animam rationalem, alioquin mereri atque demereri, Deumque videre possent, quo nihil absurdius.

SECTIO II.

An anima intellectiua sit spiritalis substantia, & vera forma informans?

PLATO in Alcibiade tenuit animam intellectiuam esse formam tantum assistentem non informantem, sicut Intelligentia mouens cœlum, dicitur eius anima; quidam tamen cum Bessarione, lib. 3. contra calumniatorem excusauit Platonem ab hoc errore, & sic Scotus sentire videtur 4. d. 43. q. 2. n. 26. Sed est Themistij 2. de An. c. 27. vsque ad 32. Auerr. 3. de Anim. com. 3. ponit esse assistentem, vt vnam omnium hominum. Mirandulanus tenuit (vt refert Tolet. 2. de Anim. quest. 2.) vnam esse omnium hominum animam, & informantem lib. 32. de euerione singularis certaminis sess. 1. & lib. 33. sess. 2. idem ait Achillinus lib. de Intelligentiis quoad: 3. dub. 2. Sed aiunt hi duo aliud secundum fidem dicendum, licet hoc secundum Philosophiam & Aristotelem tenendum esset.

Pro explicatione, nota quòd forma informans facit cum materia per se vnum; forma assistens

non,

Animam non esse corpus demonstratur.

An colligitur ex motu animam esse formam informantem?

Cœlos non esse animatos.

non, sed solum vnitur secundum operationem quandam, vt naua nauis; & hoc secundo modo intelligunt illi. Philosophi animam intellectiuam esse formam corporis.

Dico primò, anima intellectiua est forma informans hominis. Est de Fide ex locis citatis *scilicet*. *praced. con. 3.* Patres, & Expositores in id Genes. 2. *Formauit igitur Deus hominem de limo terre, & inspirauit in faciem eius spiraculum vite*, id docent expressè, vel supponunt. Probatur ratione, primò ex Diuo Thoma 1. *part. 9. 76.* intelligere est propria operatio hominis; ergo est à propria forma hominis, sed est ab intellectu; ergo.

Animam esse formam.

2. *Contra* ex Scoto 4. d. 43. q. 2. n. 6. quia secundum Diuum Thomam intellectus se habet tantum passiuè; de quo idem Scotus 1. d. 3. q. 7. num. 14. & supra q. 12. vbi *annot. 1.* plura Diui Thomæ loca ad hoc adduxit: ergo operatio non est ab eo, & sic non arguit animam intellectiuam esse propriam formam. Vt ergo ratio valeat, tenendum est intellectum esse actiuum. Antecedens, scilicet intelligere esse propriam, & formalem hominis operationem, habetur ex Philosopho 3. *de An. sext. 1. & 5. 2. de An. sext. 2. 4. 25. & 1. Ethic. c. 9. 10.* & operatio distinguitur contra actionem, & factionem quod inest operanti, & non ab ipso in altero: vnde 10. *Ethic. in intelligere* ponit felicitatem hominis; & certum est, quod hæc inest ei formaliter.

Probatur etiam idem antecedens ratione, quia cognoscit homo differentiam sensibilibus ab insensibilibus: ergo habet notitiam non organicam, nec sensibilem. Hac ratione 2. *de Anima, sext. 49. & circiter*, probat Philosophus dari sensum communem, quia cognoscimus differentias sensibilibus propriarum inter se. Præterea, experimur quod cognoscimus vniuersale, relationes rationis, secundas intentiones, & actus, quibus hæc cognoscimus; sed hæc sensitiuæ cognitioni repugnant. Qui proteruè negaret hos actus inesse homini, non esset (inquit Doctores) cum eo disputandum; sicut nec cū eo, qui diceret se non videre colorem præsentem, oculis non impeditis; sed dicendū esset ei, quod caret sensu.

Experimur actus intelligendi nobis inesse.

3. Vide Doctorem *loc. cit.* probantem nullum horum actuum conuenire sensui: & vnica ratione suadetur facile, quia nullum horum est sensibile. Consequentia prima, nempe principium intelligendi esse formam intrinsecam nostram, probat Doctores; quia illi *intelligere*, seu actui non sensitiuo, nec organico oportet assignare intrinsecū in nobis receptiuū; & hoc non potest esse extensum, cū ille actus sit inextensus, seu spiritualis; ergo erit nostra forma, quia nihil aliud est inextensum in nobis. Antecedens patet, quia si intrinsecè in nobis non reciperentur illi actus, non magis experiremur eos haberi, quam quando Angelus intimè nobis præsens, similes actus habet. Aliam rationem Diui Thomæ reicit Scotus ibi n. 9. quia videtur in vno sensu petitio; in alio non vrget.

Voluntatem esse nobis intrinsecam.

Secundò, probatur conclusio, & dicta consequentia à Doctore, quia possumus nos determinare ad volendum quodcumque obiectum, vel eius oppositum; de quo 2. d. 25. q. 1. Sed hoc nequit fieri per appetitum, quia est ad determinata possibilia; nec potest ea non appetere, vel actum suspendere: ergo voluntas est forma spiritualis atque eius principium nobis intrinsecū, alioquin non experiremur talem potestatem nobis inesse ad appetendum, & non appetendum obiectum, quod falsum est.

Tertiò, ratiocinatio, seu discursus, & alij actus relati, qui à potentia organica elici nequeunt, de-

Scoti oper. Tom. I I.

pendent ab actibus phantasiæ, vt patet in pueris, & amentibus; ergo sunt nobis intrinseci: ergo & eorum principium saltem receptiuum, intrinsecum est, & inextensum. Consequentia patet, quia si essent à forma extrinseca, vel assistente, & in nobis non recepti, nihil dependerent à phantasia nostra, sicut nec actus Angelorum nobis assistentium.

Quartò, homo substantialiter differt à brutis, alioquin brutum esset: ergo habet aliquam formam intrinsecam, non irracionalem. Dices (& videtur Auerois) cogitatio hominis aliquo modo discurrere, & per hoc esse capacem coniunctionis ad principium intelligendi extrinsecum, in quo differt à brutis.

4.

Contra, etiam secundum Auerr. cogitatio est materialis, quia facit eam corruptibilem; ergo non elicit omnes actus cognoscendi, vel discurrendi circa sensibilia, & spiritualia, vniuersalia, & particularia, relationes rationis, & secundas intentiones; alioquin esset intellectus; quia efficeret, & reciperet omnes actus, qui competunt intellectui; ergo omnes isti actus ab alio fiunt; & si illud est extrinsecum, homo non discurret, nec ratiocinatur, sed aliquid aliud ei assistens; & per cōsequens, non erit rationalis, sed brutum ab intrinseco.

Altu intelligēdi nequeit fieri à phantasia, vel cogitatio.

Quintò, ex Arist. 2. *de An. sext. 6.* vbi definit animam esse actum corporis organici, &c. Et intelligit de actu primo substanciali, quia præmittit diuisionem substantiæ in materiam & formam, & compositum: & inde concludit animam esse substantiam, & non compositum, nec materiam. Quod ibi comprehendat animam rationalem, patet; quia *text. 7. & 8.* docet illam definitionem esse maxime vniuersalem. Et idem est 3. *de An. sext. 1.* ibi, *de parte autem anima, quæ & cognoscit.* vbi ponit animam intellectiuam vt partem subiectiuam animæ vt sic, cuius definitionem dedit *lib. 2. c. 1. & 2.* Item, 2. *de Anim. text. 12. & 13.* docet intelligere esse proprium animæ, reliquas operationes, vt *sentire, mouere, cōmunes ipsi cum corpore*; ergo posuit vnum principium harum communium, & illius propriæ actionis; ergo & intrinsecū esse voluit, quia operationes communes ab intrinseco, sunt etiā secundum Auerr. & alios, qui id negant de *intelligere*; & *ibid. sext. 90.* reprehendit Platonē dicentem *intelligere, sentire*, &c. in homine, esse à diuersis animabus. Item, 2. *de An. sext. 74. text. 31.* dicit animā esse principium formale, sicut sanitas, quæ dicitur sanis: ergo vult animam esse intrinsecam formam. Et iterum ait intellectiuam continere sensitiuam, sicut tetragonum, trigonum; sed hæc non sunt distinctæ figuræ, sed vna in substantia, quia tantū est formaliter tetragonum, in quo virtualiter est trigonus.

Animam secundum Arist. esse formam intrinsecam.

Vide alia multa loca Philosophi ad hoc collecta à Toletto 2. *de Anima, quæst. 2.* vbi etiam idem probat ex variis principiis eius.

Obicitur primò, nulla alia spiritualis substantia potest informare materiam: ergo nec anima. Antecedens patet de Intelligentiis: negatur consequentia, quia Angelica substantia est completa, & idèd nequit informare corpus, vt benè docent Diuus Thomas 1. *part. quæst. 51. artic. 1.* Scotus *quodlib. 9.* licet Aureolus 2. *distinct. 8. quæst. vnic. art. 2.* oppositum teneat; anima vèd est incompleta, & idèd vniri potest materiæ.

5. *Tetragonus, trigonus quomodo differit.*

Quare anima informat, Angelus non?

Obicitur secundò, forma naturaliter inclinatur ad materiam, sed anima rationalis non sic ad corpus; quia per illud impeditur à sua operatione perfectissima, qualis est contemplatio. Respondetur, etsi per corpus impediatur à perfectiori modo

Animam naturaliter appetit corpus.

intelligendi, tamen mediante eo, exercet multas operationes materiales sensitiuæ, & vegetatiuæ; quod sufficit, vt naturaliter appetat corpus.

Contra, obiicitur tertid, vel appetit illud separabiliter, & sic vterque status vnionis, & separationis esset ei naturalis, quod repugnat, cum sint oppositi; vel inseparabiliter, & sic separatio esset ei violenta, & cum *nullo violentum sit perpetuum, 2. de Cælo, & Mundo, text. 17.* sequitur resurrectionem naturaliter sciri posse futuram. Respondetur, animam in separatione pati aliqualem violentiam, quia naturaliter perit vniri corpori; & hinc potest fieri coniectura pro resurrectione futura, sistendo in solo lumine naturali, sed nõ cogit ad illud, *nullo violentum, &c.* Respondetur ex Scoto 4. d. 43. q. 2. n. 15. quando inclinatio naturalis est ad actum primum, & imperfecti ad perfecti, secundum Philosophum, oppositum huius est violentum, & non perpetuum; quia, secundum ipsum, nulla imperfectio est perpetua; & ideo ponit in vniverso causas ablatius omnis imperfectiois. Quando autẽ inclinatio est ad actum secundum, & perfecti ad perfectionem communicandam, violentum tunc oppositum potest secundum eum esse perpetuum, quia non est propriè violentum; & hoc secundo modo inclinatur anima ad corpus, nempe ad communicandam ei perfectionem. Ita ad illam maximam iuxta mentem Aristotelis benè respondetur.

Considerando rem ipsam, quando violentum est solum per priuationem alicuius perfectionis naturaliter debet, vt esse cæcum, nihil prohibet tale esse perpetuum: si autem violentia inducat contrariam qualitatem, vt calorem in aquam, tollit perpetuitatem, quia inter contraria fit pugna, & tandem victoria, de hoc argumento videndi D. Thom. 1. p. q. 89. art. 1. & ibi Caiet. Henr. quodl. 7. q. 13. Conimb. *tract. de Anima separ. d. 2. 2. art. 2.* qui tenent statum separationis non esse naturalem, neque violentum simpliciter, de quo postea *disp. 2. sect. 1.* resoluitur loquar.

Obiicitur vltimò ex Aristotele *de Anima, text. 32.* qui ait intellectum esse secundum naturam, diuinum, & antiquissimum, & 2. *de Anima, text. 11.* ait non esse actum corporis, & *lib. 3. text. 5.* ait esse immixtum, & separatum, & 2. *de gen. animal. de foris venire.* Ad primum, loquitur in sententia Empedoclis, qui posuit intellectum esse Deum, Ad alia duo loca, tantum vult, quòd potest per se sine corpore subsistere. Ad quartum locum, tantum vult quòd nõ educitur de potetia materiæ, & sic venit de foris.

Dico secundò, anima rationalis est forma spiritalis. Hæc satis probata est rationibus adductis pro conclusione prima, quia ex actibus spiritalibus ostensum est in nobis esse formam intrinsecam, à qua profluunt, quæ materialis esse nequit, est contra deliria multorũ Philosophorum. Zeno posuit esse ignem, Anaxagoras, & Anaximander ætrem (quos secutus videtur Varro, teste Lactatio *lib. de Opificio Dei*) Empedocles sanguinem. Apollinaris etiam Alexandrinus, Tertullianus, & alij posuerunt animam esse corporeã, quos supra citauimus ad q. 15. n. 20. Probatur ex Scriptura 1. *Corimb. 2. Quis enim scit, qua sunt hominis, nisi spiritus hominis?* & c. 5. *Iudicauit eradere huiusmodi hominem Satana in interitum carnis, vt spiritus siluus fiat; & Eccl. 12. Reuertatur puluis in terram suam, & spiritus redeat ad Deum.* Conclusio benè stat, esto teneatur animam habere materiam; quia hæc non erit corporea, de quo fusc dixi ad q. 15.

Obiicitur, quod in aliquo recipitur, per modum

recipientis recipitur; ergo nihil spirituale recipitur in corpore. Respondetur, intelligitur maximè, quando recipiens causat receptum: alitè non est necessarium modum essendi esse eundem in recipiente, & recepto, quantum ad extensionem: currit tamen de recepto inhæret.

Dico tertid, anima rationalis non est pars diuinæ mentis. Est contra Carpocratem, teste Irenæo 1. *contra Hæres. c. 24.* Cerdonem, teste Theodoro *de diuinis decretis;* & Manichæos, ac Priscillianistas, ex Augustino *de Hæres. c. 46. 70.* qui dixerunt animã hominis esse Dei substantiam progeneratam; definitur in Braccar. l. c. 5. & à Leon. *epist. 91. c. 5.* Augustin. *lib. de orig. animi. c. 2.* Cuius ratio probatur, quia sequeretur Deum esse mutabilem, vel animã immutabilem, & sic non deficeret, nec proficeret, nec aliquid habere inciperet, vel desineret. Probatur etiam rationibus primæ conclusionis; quia repugnat cuiuscumque entitati diuinæ esse formam. Vide Diuum Thomam 1. p. q. 90. art. 1. & Chrysolom. *Hom. 13. in cap. 2. Gen.*

SECTIO III.

An repugnet vnã esse animam informantem omnium hominum?

A Vetroës posuit vnã omnium hominum animam, sed assistentem, non informantem. Mirandulanus, & Archillinus idem dixerunt tenendum esse secundum Philosophum de informanti, quos citauimus *sect. præced. in initio.*

Dicendum, secundum veram Philosophiam, & Aristotelem, constat vnã animam non posse esse formam informantem, omnium hominum. Probatur prima pars primò, quia tunc eadem esse omnium hominum voluntas, & idem intellectus, & consequenter eadem operationes. Secundò istæ eadem potentia haberent simul habitus, & actus virtutum; & vitiorum oppositos, essetque eadem anima simul sapiens, & stulta, misera, & beata. Tertid, eadem res esset in locis ferè infinitis simul. Quartò, eadem materia non potest esse simul multarum formarum completarum; ergo idem de forma; alioquin erit infinita capacitas, quia habet inclinationem ad plures materias omni numero determinato. Ex quo sequitur, quòd semper esset violentata. Quintò, eadem libertate posset dicere vnã numero animam esse in omnibus equis, & idem de omni alia specie animalorum.

Secunda pars probatur: 2. *Phys.* dicitur quòd eadẽ est ratio materiæ, & formæ, quia sunt correlatiua; & 2. *de An. text. 16.* quòd vnusquisque actus est in propria materia, & non in multis, & *ibidem,* & 7. *Metaphysic. text. 7. 24. & 49.* quòd vnitas, & distinctio, & esse rei sumitur à forma. Ex quibus expressè constat secundum Arist. non esse vnã omnium hominum animam. Quòd verò plures sint animæ secundum fidem, habetur distinctum in Lateran. sub Leon. X. *sess. 8. & c. firmiter, de sum. Trin.* ex Lateran. sub Innoc. III. & Cleri. vn. de *sum. Trin.* Et contra huc errorẽ videri possunt, Nysl. *lib. 2. Phil. c. 7. & 8.* Epiph. *lib. 2. cont. heres. & D. Thom. 2. cont. Gent. c. 73.*

Obiicitur primò, multitudo secundum numerum, non conuenit nisi formis pendentibus à materia, ex 12. *Met. text. 49.* sed anima rationalis independens est à materia; ergo est tantum vnã. Respondetur, itegando antecedens; & Arist. fortè per materiam, sine qua non multiplicantur indiuidua, intelligit differetias indiuiduales, de quo vide Scot.

2. d. 3.

6. Anima patitur aliquam violentiam in separatione.

Nullo violentum est perpetuum, exponitur.

6. Violentum per contrariam qualitatem, non est perpetuum.

7. Animam esse formam spiritalem.

8. Animam non esse partem diuinam mentis.

1.

Vnã nõ posse esse omnium hominum animam.

Arist. non posuit vnã omnium animam.

2.

Quid Arist. per materiam intelligit?

2. d. 3. q. 7. *ad primū.* Si verò teneatur Aristoteles ita sensisse, in eo errauit, vt ibi docet Scotus; sed aliter, & aliter exponitur, ne id sensisse videatur.

Obiicitur secundò, si eadem non est omniū anima, vnus non potest alium docere scientiam: quia vna scientia non generat aliā; ergo eadem est magistri, & discipuli scientia; & consequenter idem intellectus. Respondetur, diuersam esse discipuli scientiam; docetur autem, quando proponitur ei aliqua signa ipsi nota, circa quæ attentè occupatur, vel quando principia ipsi nota ad particulares conclusiones à magistro applicantur; & sic ad ignotas veritates, quasi manu ducitur; de quo Scot. 2. d. 11. n. 5. vbi explicat differentiā inter scientiæ acquisitionem per doctrinam, & propriam adinventionem. Si argumentum valeret, probaret eandem esse pfitaci, & hominis phantasiā, quia auis illa ab homine doctrinatur.

Obiicitur tertio, ex Arist. 2. de Gen. animal. c. 3. ait intellectū de foris venire: ergo non est quòd multiplicetur. Item, quia in eius sententia mundus est æternus; ergo si multiplicarētur animæ, secundum ipsum, esset infinitæ, & tamen ipse negat infinitū dabile esse 3. Phys. c. 8. Respondetur ad primum *scēt.* *præced. ad vlt.* Ad secundum in hac re Arist. est valde obsecutus. Quidam putant eum non negasse infinitatem rerum materiā carentium. Alij nihil certum protulisse de immortalitate animæ, de quo Scot. 4. d. 43. q. 3. & D. Thom. 2. contra Gen. c. 81.

SECTIO IV.

Definitio anima exponitur, & forma corporeitatis asseritur.

I. Aristoteles 2. de Anima, cap. 1. & 2. ponit duas animæ definitiones. Vna: Anima est actus primus corporis organici potentia vitam habentis. Altera: Anima est id quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus. Quoad primam definitionem ostensum est *scēt.* 1. de Anima, vt sic, quòd sit actus, seu forma; & idem ostensum est de anima rationali, *scēt.* 2. Pro maiori explicatione, notandum primò, actum primū hīc sumi pro eo, quo nullus datur prior; forma enim, potentia, & habitus sunt actus primi; quibus correspondet actus secundi. Sed forma prior est æternus, estque eorum radix, & origo. Nota secundò, in hoc differre viuentia à non viuentibus, quòd illa per se non se mouent, vel saltem in se non operantur ad acquirendam suam perfectionem; hæc verò sic, vt constat in plantis, animalibus, & hominibus: actus ergo primus, qui dat hanc perfectionem, anima est, seu substantia vitalis.

Controuersia autem est, quid per corpus intelligatur in hac definitione, an sola materia prima, vel substantia composita ex ipsa, & forma substantiali. D. Thom. 2. de An. text. 4. & 1. p. q. 76. art. 4. ad 1. vbi Caiet. & alij. Suar. in Met. d. 13. *scēt.* 3. num. 4. & disp. 15. *scēt.* 10. n. 8. & Thomistæ communiter tenent, per corpus intelligi materiā primam; quia negat plures formas substantiales in eodem composito, de quo Bannes de Gener. c. 4. q. 8. art. 2. Alij tenent sumi pro composito ex materia, & forma dante esse corporeum præcisè; non quòd talis sit distincta ab ipsa anima; ita fusc Suar. 3. p. 3. som. d. 51. *scēt.* 4. Capr. 2. d. 15. q. 1. ar. 3. sumitur ex D. Thom. 1. p. q. 76. art. 6. Caietanus ibi art. 4. & in 1. sentent. disput. 15. *quæst.* 1. art. 1. ad 2.

2. Dicendum, per corpus hīc intelligi compositum

ex materia prima, & forma substantiali corporeitatis. Ita Scot. 4. d. 11. q. 3. n. 29. vbi agit de termino conuersionis panis in consecratione. Idem tenent Henr. quodl. 1. q. 2. Rich. 2. d. 17. art. 1. q. 5. Argent. 4. d. 13. art. 1. dicens esse omnium Anglorū. Bacon. 3. d. 19. q. vnic. Auicen. 1. Suffic. c. 2. Bassol. 2. d. 17. q. 1. art. 2. Maior. 2. d. 16. q. vnic. Anton. Andr. 7. Metaph. q. 17. & omnes Scoristæ. Henr. quodl. 3. q. 6. 8. & 15. admittit in homine plures formas, non tamen in aliis animatis.

Probatum prima conclusio. Primò, quia Aristoteles 2. de An. text. 4. ait corpus positum in hac definitione esse subiectum animæ: sed nec compositum ex materia prima, & anima, vt dante esse corporeum: nec materia prima solitariè sumpta, est subiectum animæ; ergo. Respondet Suárez lib. 1. de An. c. 2. licet corpus includat gradum corporeitatis ab anima, quæ forma est, comparari tamen ad animam, vt anima est, ranquam potentia, & subiectum, non inhæsiōis, sed compositionis. Contrà, nullum esse dat anima corpori, antequam informet illud, sed tunc quamprimū animat; ergo non prius facit corpus, quam viuens.

Si dicas prius ratione constituere materiā in esse corporis; hoc nihil facit ad rem, quia agitur de compositione Physica reali, ad quam præcisiōnes rationis impertinentes sunt. Peto an detur aliqua mutatio substantialis coram materiā, antequam anima eam informet, vel non? Si secundum, immediatè informat materiā nudam, quæ tamè non est corpus. Si primum, alia forma substantialis præcedit animam, quæ constituit corpus.

Secundò, alia est mutatio substantialis ad corpus, & alia ad animam; quia illa est à generante, vel semen effundente: hæc à Deo, vel ab vniuersali agente secundum Phil. de quo postea; ergo corpus habet formam substantialem aliam ab anima.

Tertio, esse corporeum non dat animam intellectiua, quia inextensa; neque vegetatiua, vel sensitua in homine; quia modo inextenso continentur in intellectuua; neque distinguuntur ab ea; ergo ab alia forma datur. Respondet lauell. 7. Met. q. 19. Primò corpus esse quantum à materia, quæ est ratio, receptiua dimensionum, et si non sit earum subiectum. Secundò, intellectiua dare esse quantum, quia æquipollens formæ extensæ. Desumpsit ex Caiet. 1. p. q. 76. art. 4. & 2. de Anima, cap. 1.

Contra primam solutionem, limitatio quantitatis non est à materia, sed à forma, quia hæc est, quæ determinat, & requirit tantam, vel tantam materiā: non enim forma bouis potest informare corpus formicæ; neque forma huius corpus illius; ergo cum limitatio quantitatis prærequiratur ad animam, & non fiat à materia, sit à forma præcedente animam.

Contra secundam solutionem, nulla forma dat virtualiter effectum sibi repugnantem, alioquin posset ignis dare frigus; sed extendi repugnat intellectiua; ergo. Item, forma dans esse per informationem, dat illud esse quod in se habet secundum substantiam; ergo sicut corporalis spirituale semper dat esse corporale, ita spirituale spirituale.

Quartò, corpus mortuum habet formam substantialem; ergo & viuum; quia est idem corpus. Respondent, in morte produci formam cadaueris. Contrà, non potest idem effectus produci à quantumcumque diuersis agentibus; sed sive igne, sive gladio, sive aqua, sive fulmine, &c. intereat animatum, manet idem corpus, vel cadauer; ergo non est ibi aliqua forma de nouo producta.

Quando vnus docetur ab alio?

Corpus habere formam ante animam.

Animam non informare immediatè materiā.

Exhibetur definitio animæ?

Viuentia, & non viuentia quomodo differunt.

Limitatio quantitatis, à forma.

Animam rationalem nequit dare esse extensum.

4. In cadauere non est noua forma.

Respondent Iauell. & Caiet. negando antecedens, quando tenditur ad defitionem, & ad effectum vilem. Addit Caietanus dubium esse, an cadauer sit eiusdem rationis, necne; & vtrumque dici posse. Contrà primò, si sequeretur quòd musca, vel culex, vel alia vilia possent à variis specie causis gigni. Secundò, alterationes interimentium sunt diuersæ, vt morbi, ignis, niuis, gladij, &c. licet oppositum falsò dicat Caietanus: ergo si producant aliquam formam substantialem, illa non erit vna, sed diuersæ.

Tertiò, si generatur forma cadaueris, falsò dicunt, quòd tenditur ad defitionem, quia materia in generando non intendit corruptionem, nec à perfecto ad imperfectum procedit. Quartò, ad omnem generationem substantialem requiritur dispositio præuia, & successiua; ergo ictu gladij, vel fulminis nulla forma talis gignitur.

Si dicas cadauera hominis esse specie diuersa cum Caietano, id chimericum est, cum experientia discerni nequeat inter mortuos, quis hoc, vel illo instrumento, vel morbo periiit.

5. Quintò, enecato animali manent caro, venæ, nerui, ossa, &c. omnia eadem; ergo & eadem forma corporis, quæ fortè non distinguitur ab ipsis. Dicere autem, quòd ista habeant nouas formas, chimericum est; quia per concoctiones, & alterationes multas fiunt huiusmodi formæ; ergo vno ictu interimentis fieri nequeunt,

Dices cum Caiet. suprâ, & Bannes lib. 1. de Gener. q. 6. art. 2. formam cadaueris sequi naturâ elementi prædominantis tempore interitus; vnde si intereat animal per igne, vel cholera, cadauer erit alterius rationis ab intereunte per phlegma, vel aquam; nec refert an gladio, vel laqueo pereat; quia ista tantum sunt conditiones sine quibus non, & dominium elementi, seu humor prædominans causa per se formæ cadaueris. Sic defendunt cadauera esse specie diuersa, quod, inquit Bannes, probabilis est.

Humor prædominans nõ gignit formam cadaueris?

Contrà primò, forma carnis, ossis, &c. vt dictum est, non fiunt sine coctione, & multis alterationibus; quæ in subitaneis motibus gladij, vel fulminis interuenire nequeunt: ergo manent antiquæ formæ. Secundò, humor prædominans, non aliter gignere potest formam cadaueris, quàm pugnâdo, & agendo in alios humores, & reducendo eos ad certam qualitatem temperiem, quam sequatur talis forma; sed ad hoc requiritur spatium temporis, (quia singuli humores pro virili se defenderent, & in se mutuo agerent.) quod non interuenit, dum animal globo, vel fulmine perit. Antecedens patet; quia sic fieret cadauer ex humoribus, sicut mixturæ elementis. Sed secundum Philof. 1. de Gener. c. 8. text. 90. *Mixtio est mixtibilium alteratorum vno*: ad quam requiritur conuentio elementorū in vnum locum, & mutua eorumdem in se actio, quâ alterentur, vt fiat temperies primarum qualitatum, quam sequetur forma aliqua mixti (vide Scot. 2. d. 15. ad 1. vbi explicat mixtionis definitionem) sed in iis, qui subitò intereunt, non potest talis alteratio, vel qualitatum ad temperiem reductio, fieri; ergo, &c.

6. Præterea, illi humores compatiebantur in vno ante mortem; ergo & post. Si dicas per mortem aliquem eorum augeri, id in illis subitaneis moribus est manifestè falsum; ergo. Sed detur gratis, non poterit tamen agere nisi per motum, maximè secundum eos, qui negant substantiam esse immediatè actiuam; ergo in vno instanti separationis animæ non poterit materiâ disponere ad formam

cadaueris, & ipsam producere; nam in hac sententia, quam impugnamus, primum non esse animæ est primum esse cadaueris.

Tertiò, contra eandem solutionem, humores ipsi sunt corpora mixta. Peto ergo vtrum separatâ animâ, seruet suas formas necne: Si primum, est contra eos, qui negant plures formas substantiales, etiam partiales in eodem composito. D. Thom. 1. p. q. 75. art. 5. ad 3. & 2. contra Gener. c. 6. 4. qui art. 5. docet quatuor humores informari anima: & probat ex D. Thom. Caiet. & Sylu. & præterea consequenter idem debent admittere de carne, & neruo, &c. & non erunt fingendæ formæ cadauerum. Si secundum; ergo non possunt concurrere ad formam cadaueris, cum ipsi formâ careant.

Sextò probatur conclusio: in animali mortuo manent eadem accidentia, vt longitudo, latitudo, color, &c. ergo & idem subiectum; quia accidentia non migrant de vno subiecto in aliud; sed subiectum est compositum non sola materia, quia prius est compositum substantiale, quàm accidentale: ergo manet subiectum accidentium, nempe compositum ex materia, & forma corporeitatis.

Confirmatur, quia si omnia accidentia pereant mortuo animali, & sola maneat materia, non est ratio, quare hæc forma plusquam illa introducatur; quia materia indifferenter omnes respicit: ergo dicendum, manere accidentia, & compositum substantiale, in quo subiectatur ante, & post mortem.

Respondetur cum Bannes suprâ art. 2. accidentia viuientis non manere in mortuo, sed in corruptione fieri resolutionem in materiam primâ, quod videtur D. Thom. dicere 4. d. 1. q. 1. art. 2. & tract. de formis, q. 7. & 1. de Gener. c. 4. lect. 9. Ad confirmationem propter dispositiones, quæ præerant in materia, vel composito, eam determinari ad hanc formam potius, quàm ad illam, esto forma immediatè materiam nudam informet.

Contrà, in cadaueris ad oculum manet idem color, eadem figura, eadem lineamenta, & dispositio partium, quæ fuerunt in viuo. Item, ramus abscissus habet eandem viriditatem, quam antea, & pomum ab arbore decerptum, eundem saporem. Dicere autem quòd omnia ista sunt de nouo producta, paradoxum, & incredibile videtur, cum sit contra sensum; neque assignari possit, à quo producat de nouo.

Respondet Bannes q. 10. art. 1. ad 3. quòd sensus hic fallitur, quòdque accidentia sunt eadem tantum secundum apparentiâ, in re autè noua sunt, & producuntur consecutiue ad productionem formæ cadaueris: & materia est ita disposita per dispositiones præcedentes, quòd non potest carere accidentibus similibus iis, quæ habuit. Sed hæc tam incredibilia videntur, vt si inter credenda fide diuinâ poneretur, inter difficiliora creditu locum haberet: paradoxum certè videtur, quòd corâ oculis meis elephas, verbi gratiâ, fulmine percussus intereat, ita quòd omnia sensibilia, quæ antea in eo fuerunt, verè euanescant, & in ictu oculi, immò in instanti similia sensibilia per omnia, ita vt à nullo sensu, hæc ab illis discerni possint, producantur. Dicendum ergo est, seclusis his figmentis, eadem accidentia verè manere in mortuo, quæ fuerunt in viuo, & consequenter eandem substantialem formam corporeitatis inanere, quâ constituitur compositum, quo ista subiectantur, vt habet Scotus 2. dist. in 3. quæst. 4. num. 17.

Si dicas, hæc etiam contra Scorom obiici possit, quia 4. dist. 1. 2. q. 5. ad 2. dico, num. 2. 3. & seq. docet gradus

Humores an animâ informantur?

In mortuo manent eadè accidentia.

7.

Animam non informare materiam nudam.

8.

9.

In generatio-
ne nō viventi-
um, accidit
corruptio
non manens
in genito.

gradus qualitatum incompatibiles cum forma
cotrumpenda efficiā forma genita, & gradus op-
positos ab eadem corrumpi; & q. 4. n. 21. idē aut
quantitatem in Euchāristia non posse à creaturā
corrumpi; quia ibi nō habet subiectum, cuius cor-
ruptione desineret esse: vbi supponit eius subie-
ctum esse compositum, & non materiam; quia hæc
est incorruptibilis: ergo secundū ipsum; dum
subitō fit ignis ex aqua, vel è contra, omnia anti-
qua accidentia pereunt; & succedunt nova. Re-
sponderetur, ita est dicendum, quando non remanet
aliqua forma substantialis: sed tunc ad sensum pa-
tet esse accidentia nova, quia specie diversā; vt in
exemplo; at in proposito sunt omnia accidentia
secundum sensum eadem.

Forma diver-
sa specie nun-
quam habent
accidentia
omnia simi-
lia.

Ad id quod ait, accidentia omnia similia acci-
dentibus viventis cōsequi ad formam cadaueris,
quia habent istā formæ affinitatem, quia vna se-
quitur ad aliā, falsum est. Ad comprobationē falsi,
quia formæ diversæ specie nūquam habent acci-
dentia per omnia similia, vt patet inductiue; neque
forma cadaueris, si daretur, esset affinis formæ vi-
uentis, cum inter se maximè repugnēt; neque suf-
ficit ad hanc affinitatem, vel similia accidentia ha-
benda, quod vna sequatur ad aliā; alioquin ace-
tum haberet eadem accidentia cum vino; quia se
habet ad illud sicut mortuum ad viuū; & eodem
modo ex illo fit sicut mortuum ex viuū, vt docet
Aristot. 8. Metaph. sext. 1. 4. Vide Scot. 4. d. 43. q. 3.

10. Quod dicitur, materiam exigere accidentia si-
milia iis, quæ præcesserunt, propter dispositiones
præcedentes, non minus falsum est; quia ex præ-
teritis dispositionibus nihil in ea remanet; nisi
respectus quidam rationis, per quem non potest
determinari ad aliquid reale. Sed hoc parū va-
let, quia etiam facit contra nouitatem acciden-
tium in genito, vbi corruptum habet tantum
vnam formam. Vide Scotum 2. dist. 3. quest. 4.

Vltimò, probatur ex Arist. in allata definitione;
cum enim dicit, quod anima est actus corporis or-
ganici: ergo supponit corpus esse organicum, alio-
quin nō esset actus formalis, sed efficiēs organici.
Pro quo Nota corpus organicum dici illud, quod
habet partes dissimilares; ex Arist. 2. de Part. an. c. 1.
cuiusmodi sunt oculi, manus, nates, &c. anima er-
go talis naturæ est, vt nō informet nisi corpus ta-
les partes habens. Per particulam *Physici*, positā in
definitione, discernitur à corpore Mathematico,
quod est accidēs, & ab artificiali; vel fortè meliùs
dicitur quod anima, quæ forma respicit corpus
Physicum, quæ talis forma viuens organicum.

Quid corpus
organicum?

Organizatio
alia acciden-
talis, alia
substantialis.

Nota secundò, quod organizatio alia est acci-
dentalis, vt quod hoc membrum sit durum, illud
molle; hoc frigidum, illud calidū; hoc huius figu-
ræ, illud alterius; alia verò est substantialis consi-
stens in variis formis substantialibus partium cor-
poris organici. Et de hac intelligitur dictio *orga-
nici*, in definitione animæ, vt ex dictis abudè pro-
batum est. Pro explicatione alterius particulæ,
In potentia vitam habentis, in definitione positæ,

11.
Vita alia
substantialis,
alia acciden-
talis.

Nota tertio, quod vita est duplex; alia est sub-
stantialis, & est ipsum *informari* corporis ab anima,
quod est effectus formalis animæ, & non ipsa ani-
ma; vnde in Scriptura vocatur *spiraculū vite*, Gen. 2.
In Intelligentiis nō videtur distingui ab ipsa na-
tura, vt se agit, & mouet; quia nō est pars, quæ dat
vitam, distincta ab ea cui datur, vt in homine. Alia
est accidentalis, quæ est propria operatio viuētis,
quo sensu Arist. 7. Polit. c. 2. diuidit vitam in acti-
uam, & contemplatiuam, & 1. Ethic. ad Eudem. in

ciuilem, Philosophicā, & voluptuariam. Vnde &
beatitudo, quæ consistit in operatione, dicitur vi-
ta æterna, iuxta id Ioan. 17. *Hæc est vita æterna, vt co-
gnoscant te, &c.* Itaque particula illa *potentia vitam
habentis*, potest accipi vtroque modo; quia corpus
est in potētia ad vitā vtramque: sed quoad vitam
primo modo sumptam, idē est esse organicum, &
vitam in potētia habere; & differentia est tantum
in nomine. Quoad vitā secundo modo sumptam,
non est idem, quia hæc est effectus animæ & effi-
cientis. Vel dic, quod ista particula, supra corpus
organicum addit dispositiones accidentales, per
quas est in proxima potētia ad receptionem ani-
mæ; & sic non erit superfluitas in definitione.

Probatur Theologicè, corpus organicum
habere aliam formam distinctam
ab anima.

Scot. 4. d. 11. q. 3. num. 29. fuisse rem hanc tractat;
ex quo potiora sumemus, quibus addemus nostra.
Probat, quia sine forma corporeitatis nō saluā-
tur veritas Euchāristiæ; primò, quia corpus in
quod fit conuersio, vel est Mathematicum, vel na-
turale; quia Aristoteles nō ponit alia: sed Mathe-
maticum nō est, quia hoc est accidens, neque na-
turale per se; quia hoc formā constat; ergo sine
forma nō verè dicitur, *Hoc est corpus meum*, &c. Se-
cundò, quando dicitur, *Hoc est sanguis*, non potest
fingi ibi tantum esse materiam solam sanguinis,
vel materiam cum modo quantitatio; ergo idem
hic dicendum. Tertio, cum dicitur: *hoc est corpus
meum*, non ponitur distrahens à veritate carnis,
ossis, &c. ergo sicut fictio esset, per carnem, vel
os intelligi materiam, ita & hic. Dicitur fortè
cum Suar. in initio, citato; & ex D. Thom. 1. p.
q. 76. art. 6. & q. vii. de Anim. art. 9. corp. & ad 5. ter-
minum conuersionis esse corpus, id est, ipsam ma-
teriam, quatenus accipit esse corporeū ab anima.

12.
Mysterium
Euchāristia
potest poni for-
mam corpo-
reitatū.

Contra, ostensum est esse impossibile, quod for-
ma inextensa det esse extensum formaliter. Præ-
terea, si consecratio fieret in triduo mortis, pone-
retur idem terminus, qui modò per formā corpo-
ris; sed tunc non poneretur anima, quia separata
erat; neque vllum esse daret materiæ: ergo neque
nunc ponitur, neque aliquod esse ab ea datum. Mi-
nor probatur, quia ex vi verborum, vt docet *Trid.
sess. 13. c. 3.* non ponitur anima sub specie panis, vel
vini ex vi verborū, sed tantum ex vi naturalis con-
nexionis cum corpore, & sanguine: ergo quando
soluta esset naturalis cōnexio, nullo modo põne-
retur anima sub istis speciebus; neque aliquod esse
ab ea datum; quia nullum dat non coniuncta; er-
go ex vi verborum nunc, sicut & tunc ponitur
verum corpus sub speciebus panis, & per conse-
quēs vera forma corporeitatis ab anima distincta.

13.
In triduo cō-
secratio ha-
beret eundem
terminum,
quem modò.

Anima sub
speciebus non
ponitur sub
speciebus.

Quartò, sequeretur quod corpus Christi non
esset idem, viuū & mortuum; consequens est con-
tra Sāctos. Sequela patet, quia haberet aliam for-
mam specie, vel genere distinctam post mortem.
Falsitas cōsequens patet ex Ambr. & habetur de
consecr. d. 2. c. omnia. Idē est de virgine sumptū, & quod
est passum, sepultum, &c. Leo serm. de Ascens. ait ean-
dem naturam confedere in patris throno, quæ iacuit
in sepulchro. Idem dicit Greg. Aug. Damasc.
Hieronym. quorum verba vide apud Scot. supra.

Respondet Caier. supra, corpus Christi viuū
& mortuū esse idem suppositiuer, materialiter,
& quoad esse existentiæ actualis, non autem forma-
liter. Suar. supra dist. 15. sess. 10. fin. respondet esse
idem

14.
Si generatur
cadauer, non
est idem cor-
pus Christi
vini &
mortuum.

idem sensibilibus propter identitatem materiæ, & quantitatis, & sensibilibus accidentium, vel suppositaliter propter idem suppositum, & addit propter locutiones Theologicas, quæ commodum sensum habent, non esse fingendas novas formas in homine.

Contra Caietanum, non dicitur Sancti idem suppositum, nec eandem materiam, sed idem corpus manere; ac non est idem corpus manens, si mutatum est in aliam formam substantialem, alioquin dicas manere eundem ignem postquam conuersus est in aërem, & eundem panem postquam conuersus est in naturam aliti. Quod verò maneat eadem materia eidem supposito vnita, nihil facit ad permanentiam corporis, alioquin si sola manus sic permanisset vnita, (quod non repugnat,) diceret idem corpus humanum permanere vnitum. Quod dicitur eandem existentiam actualem permanere, falsum omnino est; quia cum sit nouum compositum substantiale, & corruptur antequam, perit antiqua existentia, & succedit noua. Non me laet secundum Caietan. 3. part. quest. 17. art. 2. humanitatem assumptam existere existentia Verbi; sed id falsum est, vt bene probat Scotus cum communi, 3. d. 6. quest. 1.

15. *Ratione eiusdem materiam minimè manet idè compositum.* Contra Suarez eadem rationes valent; quia identitas suppositi nihil facit ad rem, neque est verum manere idem corpus; quod expressè aiunt Sancti, si non est idem compositum substantiale, esto maneat materia, & aliquot accidentia eadem, quia secundum ipsum Suarez. disp. 14. sect. 3. n. 37. omnia accidentia corrupti manent in genito, si non repugnant eius formæ, & tamen falsum esse corruptum esse genitum, licet ambo habeant eandem materiam, & multa, licet non omnia accidentia eadem; ergo glossa illa, omnino reiicienda tanquam apertè contra Sanctos. Præterea, ipse dicit ibi n. 2. idè manere eadem accidentia, maximè qualitates in genito, quæ fuerunt in corrupto; quia non habent causam, à qua fiant noua; quia non sunt à forma cadaueris, cum non sint ei connaturalia, nam si essent, non ita citò euanescerent. Neque sunt ab extrinseco, quia sæpè nullū adest à quo talis calor, vel temperamentum produci possit, qualia in cadauere, maximè quando mors contigit per iugulationem, suffocationem, vel ictum, apparent: neque sunt à spiritibus vitalibus, vel humoribus, quia forè hi omnes animam informantur, & sic cum ipsa pereunt: & esto alias formas habeant, non possunt causare illas qualitates, quia citissimè corrumpuntur, & qualitates illæ diutius durant.

Accidentia cadaueris non sunt noua.

16. Totus ille discursus æquè benè probat manere eandem formam corporis, & nullā substantialem de nouo in interitu animalis produci; quia nō est assignare causam eius; & cum maneat eadè accidentia, secundum eum, & benè, quia nihil est quod cogit in hoc corrigere sensum; tenendum est manere eandem substantiam: quæ ratione, quia eadem accidentia in hostia consecrata manent, quæ fuerunt in non consecrata, teneremus certè substantiam panis manere, si fides non cogeret ad oppositum. Quod subiungit Suarez contra Scotū propter locutiones Theologicas, quæ congruum habere possunt sensum, non esse fingendas novas formas, minùs rectè dictum est; tum quia ipse fingit Scotum fingere novas formas, cum tamen eas negat Scotus, asserens antiquas formas manere; tum etiam, quia congruum sensum non assignat dictis Sanctorum dicentium absolute manere idè Christi

Locutiones Sanctorum congruè ad asserendam formam corporis reuocantur.

corpus mortuum, quod fuit viuum, qui absolute negat idem corpus manere, esto asserat eandem materiam, & aliquot accidentia perseuerare. Non fingit ergo Scotus propter locutiones Sanctorum novas formas, sed ex eis infert expressè manere antiquā corporis formam. Suarez autem propter locutiones Philosophicas, & maximè propter illud, *Generatio vnus est corruptio alterius*, & è cōtra; quæ maximè congruum possunt habere sensum, vt postea patebit, fingit nouas cadauerum formas, vt videtur, contra Sanctorum locutiones.

Soluentur argumenta contra formam corporeitatis.

Arguitur primò contra resolutionem huius quæstionis, ex D. Thom. dicto art. 4. vnus entis est vnicum esse; ergo vnica forma; quia forma dat esse; ergo in eodem composito non sunt plures formæ. Respondetur ex Scot. 4. d. 11. q. 3. n. 46. non ob stare vnitati entis, pluralitatem formarum, modò vna sit vltima, & completa, ad quam cæteræ ordinantur; quia compositum integrale est vnum, & tamen singulæ eius partes habent suas partiales formas in vtriusque opinione; quidquid teneatur de forma corporeitatis, quæ sit ab his distincta. Hæc solutio est ad mentem Phil. 4. Met. in fine. vbi dicit solam vltimam formam esse absolute formam, & actum: intermedias autem esse etiam materias. Contra ex 7. Met. c. de vnitate definitionis, ibi: *In substantiis nō est ordo; ergo vna forma substantialis non ordinatur ad aliam.* Respondetur, ibi ait, si est nugatio addere priorem differentiam posteriori, idem erit si è conuerso fiat; quia quantum ad hoc, non est ordo in substantiis harum differentiarum; quod nihil est ad rem. Alia ex eodem capite adducuntur contra pluralitatem formarum, quæ Scotus optimè explicat loco citato; vbi etiam se remittit ad explicationem, quam fecit in Metaphysica.

Caiet. dicto 4. n. pro sua modestia replicat contra hanc, quod Scotus, & alij cœcitate tenentur; quia sequitur hinc, quod vna res absolute, & simpliciter est, & fit: est per primam formam, & fit per aduenientem. Quod (inquit) *quanta sit subtilitas eis relinquo iudicandum.* Respondetur, est incōpletè per formas præcedentes, & fit per vltimam completè: & si per absolute, & simpliciter, intelligit vltimam esse, falsū subsumit. Si sufficit ad hoc, quodcumque esse formale substantiale; verificatur de eodem simule, quod absolute est, & fit, sensu iam explicato; & ex tam futili argumento redarguere Doctorem subtilem cœcitatæ & stultitiæ, minùs prudentem, & humilem sapit spiritum.

Sed contra, quia abutitur Scotus terminis, sumens eos, non sicut Philosophi, apud quos simpliciter significat sine addito: vnde quod simpliciter est, habet suum complementum substantiale. Respondetur ex Scoto supra n. 43. & 50. apud Phil. 1. de gener. text. 11. sumi ens simpliciter, pro omni entitate, cuius oppositum, scilicet non esse simpliciter, est purum nihil. Sumitur etiam prout opponitur enti secundum quid; & sic omnis forma substantialis est ens simpliciter, & idem est de materia: & hoc sensu plura esse simpliciter sunt in eodem composito, sed non plura completa.

Arguitur secundò, ex eodem sequeretur quod secunda forma substantialis daret esse accidentale; quia adueniret enti in actu, & sic non distingueretur à forma accidentali. Respondetur ex Scoto supra, quod adueniret enti in actu completo per vltimam

17.

Pluralitas formarum non obstat vnitati compositi.

18.

Ens simpliciter sumitur.

19.

ultimam formam, est accidentalis, non aliter. Contra ex 5. *Phys. sext.* 8. quod mouetur est, quod generatur non est. Sed adductio ultimæ formæ est generatio; ergo id ex quo deducitur, non est simpliciter, alioquin haberet esse, sicut & illud quod mouetur, vel alteratur. Respondetur ex Doctore n. 50. sensus est, quod subiectum generationis caret esse simpliciter, esto habeat aliud esse simpliciter, sed incompletum. Quod autem mouetur, vel alteratur, non petit carentiam esse simpliciter, sed potest nullo esse simpliciter carere.

Tertio, arguitur ex eod. 4. 3. prædicatio sumpta à diuersis formis nõ subordinatis, est accidentalis, vt album est dulce; si à subordinatis, est in secundo modo per se, vt superfluum est coloratum: ergo si ponamus plures formas in homine, genus sumptum ab vna forma, non prædicabitur primo modo de specie sumpta ab alia; & sic, hæc non erit per se primo modo, homo est animal, quod est falsum.

20.

Respondetur, tantum probat prædicatum sumptum à forma posteriori, non prædicari per se de prædicato sumpto à forma priori, vt hic, animal est homo; quia vna harum nõ includit aliam: negatur; ergo etsi prædicata sumantur à formis subordinatis, ideo prædicatio eorum de se inuicem esse per se secundo modo; sed erit potius per accidens, vt hæc, homo est albus, animal est rationale. Intellige de prædicatis, quæ sumuntur à priori, & posteriori forma, & ponendo genus sumi à priori, & differentia à posteriori; nec prædicatur hoc de illo per se, nec è contra. Sed nõ sequitur hinc, quod genus non prædicetur de specie, quia hæc etsi importet prædicatum sumptum à posteriori forma, scilicet differentiam, non tamen præcisè illud, sed etiam genus includit, per quod euanescit quædam obiectio Caietani dicto art. 3. quod sequitur ex solutione Scoti, hanc non esse per se, homo est animal. Vide Scot. 2. *Poster. quest.* 18. vbi disputat an hæc sit per se, animal est homo.

21.

Contra hanc solutionem obiicit Caietanus primo, quia istæ sunt per se, Terra est gravis, ignis est calidus, tamen extrema sumuntur à diuersis formis. Respondet Phil. Fab. *Theorem.* 73. c. 3. quod terra & grauitas nõ sunt duæ formæ distinctæ, constituentes eadem rem, sed grauitas est propria passio terræ, cui vt subiecto inest. Hæc solutio non est reuicenda, quia hic tantum agitur de variis formis constituentibus vnũ per se; & dicitur non inde sequi, extrema prædicationis sumpta ab his formis, de se inuicem dici per se; sed nõ puto illud prædicatum esse per se, nisi tantum reductiue ad secundum modũ, quia est quarti modi, quo prædicatur effectus de necessaria causa; & iste modus non proprie dicendus est per se, quod puto secundum Scotum dicendum, qui 1. *Post.* 9. 16. cum Linconienſi, videtur tantum ponere duos modos prædicandi per se, nempe primum & secundum,

Arguitur quarto, quia generatio vnus est corruptio alterius, & è contra, 1. de *Gen. sext.* 17. & 20. & 3. *Phys. sext.* 73. & 27. ergo cum corrumpitur animal, generatur cadauer; & per consequens nõ datur forma corporis, alioquin hæc esset simul cum forma cadaueris. Respondetur, vtrobique adducit Aristoteles hanc maximã, ad probandum æternitatem generationũ sine infinita materia; ad cuius intẽtum sufficit, quod ad quæcumque corruptionem substantialem sequitur mediata generatio; & hoc habetur, etiam si non generetur cadauer, quia statim corpus mortuum tendit ad aliam formam, & sic non cessabit generatio, quod solum intendit

Philosophus; eatenus autem generans vnũ compositum, corrumpit aliud, quatenus forma vnus est incompatibilis cum forma alterius; & quando plures formæ sunt in eodẽ, bene stat quoad vnã ipsarum corrumpi compositum: sine vlla generatione alterius compositi. de quo vide Scot. 2. d. 1. 9. 3. ad 3. *princ.* & d. 2. 9. 7. & d. 12. 9. 1. n. 4. & 5. Quod verò illud axioma non sit vniuersaliter verum, patet in accidentibus multis, quorum generationem nulla comitatur corruptio, cuiusmodi sunt lumen in aere, species in medio, scientia quando non præcedit error positiue oppositus, & alia.

Arguitur quinto, aut plures formæ educuntur de vna potentia materiæ, aut de pluribus: non primum, quia secundum Comment. 12. *Met.* numerus potentiarum est secundum numerũ specierum, & sic illæ formæ esset vnus speciei, quod est falsum: neque secundum, quia, cum illæ potentie inessent materiæ sine ordine, formæ eis correspondentes sic inessent, & per consequens non facerent vnũ per se. Respondetur cum Scot. supra n. 41. id est, esse vnã potentiam. Ad autoritatem, non procedit de potentia receptiua, sed de potentia & actu, vt sunt differentia entis. Quod patet in exemplo ibi adducto, de posse sanari, & sanare; quomodo etiã intelligitur quod dicitur 3. *Phys.* potentias distinguere sicut actus. Secundo, dando esse plures potentias, negatur non esse inter se ordinatas; quia potentia ad formam incompletam præcedit aliam.

Arguitur sexto, quia generatio est mutatio totius in totum, nullo sensibili manente, in quo differt ab alteratione, ex 1. de *Gen. sext.* 14. ergo cum generatur animatum, nullum sensibile, quod præfuit, manet; & idem est; quando corrumpitur. Respondetur cum Tatarcto, ibi loqui de sensibili completo. Vel dico loqui de generatione inanimatorum, quia ibi exempla ex his adducit; vt quando aqua conuertitur in ignem, vel hic in aërem. Tertio, dici potest, quod loquitur de generatione compositi animati, sed totali, vt comprehendit tam ultimam formam, quàm præcedentem formam corporeitatis; quia vtriusque educio ad generationem animati requiritur, nequẽ esset adæquatẽ generans, qui solam ultimam introduceret.

Arguitur septimo, quia sequitur quod caro viuã, & mortua essent vniuocæ; quod est absurdum. Præterea, caro habet duas formas vltimas, quia vltra propriam haberet animam. Respondetur quoad formam carnis, ibi est vniuocatio, quatenus altera caret anima, non est. Ad secundam partem, forma carnis quatenus ordinatur ad animam, non est vltima.

Arguitur octauo, si anima immediatè cum quantitate vniretur materiæ, (quod secundum Scotum probabile est, quia ponit materiam) posse esse sine forma, 2. d. 12. 9. 2. esset animal; sed reputat animal esse sine corpore; ergo per ipsam animam tunc fieret corpus. Respondetur casum esse impossibilem, quia anima nequit per vllam potentiam informare quod corpus non est, cum ipsa essetialiter sit actus corporis; & si per impossibile informaret materiã nullã præcedente formã corporis, animal non esset; quia nullam animalem functionem exercere posset, quia careret organis.

Arguitur nono, potest forma prior esse sine posteriori, & per Scotum sic semper est forma corporis, quando interit animal; ergo manet genus sine vlla specie, quia corpus est genus. Respondetur hoc nihil esse; nam licet corpus posset manere sine

Quod mouetur est, & quod generatur non est, exponitur.

Prædicata sumpta à formis subordinatis, an de se dicantur secundo modo per se?

Genus non prædicatur per se de differentia, nec à contra.

Duo modi prædicandi per se.

Generatio vnus est corruptio alterius, exponitur.

22. Vna potentia ad plures formas.

Quid est generatio?

Generatio est mutatio totius in totum, nullo sensibili manente, exponitur.

23. Caro viuã, & mortua vniuocæ tales.

Anima nequit informare materiam immatèriã.

Corpus quod informatur ab anima, nõ ponitur dicitur in Prædicamento.

sine

sine vlla anima, non idè esset genus, sed indiuiduū; quia genus per abstractionē, vel collationem fit: & si abstrahatur, corpus non potest contrahi sine speciebus corporis; benè tamen sine speciebus animatorum, quæ corpori superueniūt. Vnde corpus vt hic sumitur, pro altera parte compositi animati, non est illud quod in serie prædicamētali substantiæ dicitur corpus, quia hoc prædicatur de animali, à quo & abstrahitur; illud autem non, quia pars Physica animalis non dicitur de toto.

SECTIO V.

De secunda animæ definitione.

Quod sit principium vegetandi, sentiendi, intelligendi, & loco mouendi,

I. **P**hil. 2. de An. c. 2. adiungit hanc secundam definitionem primæ, quam *scilicet præced.* examinauimus, & habetur cap. 1. eiusdem libri. Pro explanatione, Nota per principium intelligi intrinsicè, & cōstitutiuum, per quod excluditur Deus, (licet sit intimè præsens cūctis), ab hac diffinitione. Secundò, nota quatuor particulas in definitione positas non sumi coniunctim, nec distinctiue, quoad singulas; sed ita vt disunctio fiat cum coniunctione ad particulas præcedentes: sic *Anima est id quo viuimus, aut etiam sentimus, aut etiam loco mouemur, aut etiam intelligimus.* Vnde fallitur Simplicius Themistius, qui asserit hîc solam intellectiua definiti, quia Philosophus ait ibidem corpora ob solam vegetandi rationem, esse viuientia; alia ob sentiendi talia esse: itaque nõ tantum de intellectuua agit, sed voluit vbicumque reperitur aliqua harum operatio, ibi eius principium, animam inesse.

Secunda anima diffinitio explicatur.

Nota tertid, hanc secundam definitionem differre in hoc à prima; quod prima datur in ordine ad corpus, quod est subiectum animæ, & ad cōpositum, quod per animam constituitur formaliter: hæc verò datur in ordine ad operationes animæ. Ex his satis patet secundam definitionem benè traditam esse, & obiectiones contra eam, per hæc notata facile euertuntur. Sed quomodo vna harum diffinitionum per alteram inanifestetur variè sentiunt DD. omiſſis multis, quæ ad hoc afferuntur.

Dico primò, posterior definitio considerata, vt traditur per principium operationum animæ, potest per priorem demonstrari *propter quid.* Ratio est, quia prius est animam esse actum corporis, & cōpositum constituere, quàm principium esse harum operationum, & illud est causa huius. Et si dicas, quod anima separata est principium intellectiōnis, id verum est, vt quod, sed vt principium quo supponit cōpositum, quod constituit.

Dico secundò, eadem posterior definitio, vt traditur per operationes, demonstrat priorem à posteriori. Ratio, quia huiusmodi operationes sunt proprii effectus illius, quod actuat corpus, & constituit cōpositum animatum. Præterea, Aristoteles initio cap. 2. dicit enitendum esse priorem per posteriorem ostendere, sicut solet quod secundum se notius est, sed nobis obscurius, per nobis notiora demonstrari: sed progrediendo à notioribus nobis. ad notiora secundum se, est progredi ab effectibus nobis notis, ad causas latentes. Ex quibus sequitur primam definitionem esse essentialē, quia datur per genus proprium, scilicet formam substantialem, & per differentiam, quæ nulla propinquior ad tale genus contrahendum, scilicet formam talis corporis Physici organici. Nec obstat

quod esse formam talis corporis dicat respectum, qui non potest esse de essentia absoluti, cuiusmodi est anima; quia etiam rationale dicit respectum principij ad actum, & tamè per illud essentialiter definimus hominem; quia nihil aliud magis propinquum reperitur ad animal contrahendum ad hominem, & essentia rerum in se, sunt nobis pro hoc statu incognita.

Sequitur etiam secundam definitionem non esse essentialē, quia supponit animam in sua essentia; operatio enim supponit suas causas: non enim anima idè est anima, quia est principij operandi, sed è conuerso. Probatur ex Arist. dicto c. 2. vbi sumit pro fundamento suæ demonstrationis, *animatum ab inanimato vita* (id est, operatione vitæ) *seungi*, scilicet à posteriori, & quoad nos.

Obiicies, *numquodque est gratia sua operationis*, 2. de Cal. c. 3. text. 17. ergo definitio animæ in ordine ad suas operationes, est à priori, quia per causam finalem. Respōdetur, operationes esse finem animæ, quantum ad eius existentiam, & intentionem agentis, non quoad eius quiditatem, & essentiam; quia non idè habet anima talem essentiam, quia est principium taliū actionum, sed contrā; & eo modo quo finis sunt, potest definitio secunda admitti vt à priori; quia per eas redditur causa, quare ex intentione agentis, anima vt forma tali corpori organico adiuncta est: & hoc est dicere, quod respectus ad tales operationes habet se vt causa motiua ad productionem animæ; cum quo stat, quod simpliciter sit definitio à posteriori; quia profluunt operationes ab anima, & sic supponit eam.

3. Secunda definitio anima an essentialis?

Quomodo operationes sint finis animæ?

SECTIO VI.

Quot sunt animarum genera; & qualis anima in illa diuisio?

I. **D**ico primò, tres tantum esse animarum gradus, seu genera. ita Arist. 2. de An. c. 2. & communis Philosophorū, Aug. lib. de quant. Anim. c. 3. vbi licet septem gradus vitæ ponat, tres tamè primi tantum ad distinctionē animarum, & ad Physicam pertinent, reliqui ad morale, & supernaturalem statum. D. Th. 1. p. q. 78. a. 1. Primus gradus est vegetatiuæ, conueniens omnibus plantis. Secundus sensitiuæ, animalibus. Tertius intellectiua, soli homini conueniens. Colligitur ex eleuatiore operandi modo, quod viuentia operatur; eleuantur enim in hoc quod ab interno principio in se agunt, & ad suam perfectionem acquirēdam: & in hoc viuens à non viuenti distinguitur; quia in non viuenti nulla est operatio ab intrinseco, vt dixi *scilicet*. 1. n. 1. sed inter viuentia ipsa sunt tres modi eleuatæ operationis. Primus est operandi per organa, & qualitates corporeas, & quidem primas, & hic est vegetatiuæ, cuius operationes sūt ab intrinseco, & exercentur per calorem naturalem, recipiunturque in coniuncto. Secundus est, quando operatio non est à qualitate prima, sed ab ipsa potentia corporea, mediā aliquā qualitate aliquantè incorporatā, cuiusmodi sunt species; & recipitur in suo principio, & hic est sensitiuæ. Tertius est, quando operatio nullo modo est ab organo, nec recipitur in aliquo corporeo; & hic est animæ intellectiua proprius, facitque genus distinctū à sensitiua, quia est altioris eleuationis, at cæterorū animalium animæ tantum faciunt diuersas species, non autem distincta genera, quia habent eandem eleuationē supra non viuentia, in qua cōueniunt.

I.

Viuens à non viuio quomodo distinguitur? Tres vitæ gradus.

2. Secunda definitio anima per priorem demonstratur.

Prima anima definitio est essentialis.

2. Ex quibus sequitur varias Philosophorum sententias de animabus falsas esse, de quo auctor librorum de Plantis, qui Aristotelem tribuitur, lib. 1. c. 1. Plutarc. c. 26. lib. 5. de Placitis, Clem. Alex. lib. 8. Strom. Galen. lib. de natural. facult. Stoici ponebant plantas non viuere, quia cupiditate carent. Plato in Timaeo post Empedoclem & Anaxag. posuit eas viuere, & sentire non ita acute sicut bruta. Sed contra Stoicos est, quod ad viuere sufficit motio ab interno, quam videmus plantis conuenire. Contra Platonem (quod plantæ læsæ significarēt dolorem, si sentirent, & quia ubi est sensus, ibi est vigilia, & somnus) August. suprā, hanc opinionem rusticānam impietatem vocat, propter dogma Manichæorum, qui (ex eodem hær. 46.) animam rationalem plantis tribuebant, & folium fructūque excerpere, homicidium putabant.

Quis plantas sentire dixerunt?

Sequitur etiam falsam esse aliam opinionem eiusdem Platonis *ibidem*, quæ ponit animam diuidi in irascibilem, concupiscibilem, & rationalem, tum quia relinquit vegetatiuam, tum etiam quia eadem est eleuatio irascibilis, & concupiscibilis; quæ sunt facultates animæ sensitivæ; *ibidem* etiam ponit tres animas in homine, de quo postea.

Obiicitur primò, contra conclusionem; quia si sunt tres animæ, vel sunt tria genera, vel tres species animarum; non primum, quia anima rationalis est vnius speciei: nec secundum, quia animæ sensitivæ specie differunt. Respondetur, ita est in re; dicuntur tamen tria animarum genera, quia sensitua habet genus eleuationis supra vegetatiuam, & intellectua supra vtramque.

Obiicitur secundò, plantæ habent sensum; ergo vegetatiua non bene ponitur seorsim à sensitua. Antecedens patet, cucumer ad terræ humorem reptās, oleum, quo emoritur, fugit, ita vt si ei supponatur, recurretur. Item, vitis lauri viciniam fugit, quia suo calore eius incremento officit. Itē; in arboribus datur sexus masculus, & fœmineus, & quædam vt fœceduntur, petunt aliarum viciniam. de quo Plin. lib. 3. cap. 4. & lib. 16. cap. 26. Respondetur, sufficere ad ista, vim altricem sine vlla sensuum operatione; vnde profecutio, aut fuga circa proficua, vel noxia, à natiuis plantarum viribus, & occulta antipathiā, vel sympathiā oriuntur. Sexus autem eis metaphoricè tantum tribui potest.

Obiicitur tertio, quæ ordinatim in aliqua serie ponuntur, non faciunt plura membra, vt viuens, animal, homo; sed sic sunt vegetatiua, sensitua, intellectua; quia prima dicitur in recta serie de secunda, & hæc de tertia. Respondetur, membra huius diuisionis sic intelligenda sunt, vt primum sit vegetatiua tantum, non autem vegetatiua, quæ est quasi genus vegetatiuæ, sensitivæ, & intellectivæ; secundum sensitua tantum, non vt est superius ad se, & ad intellectiuam. Tertium intellectua tantum, & hoc sensu non ordinantur in recta linea, vel serie. Aduerte tamen vegetatiuam virtualiter contineri in sensitua; quia hæc non tantum sensuum functiones, quæ sunt propriæ, sed etiam vegetatiuæ, exercet; & eadem ratione vtraque virtute continentur in intellectu.

Dico secundò, sunt quinque genera potentiarum animæ, scilicet vegetatiua, sensitua, loco motiua, appetitiua, & intellectua, ita Phil. 2. de Anima, text. 27. cum communi. Dices, ergo erunt quinque animæ, quia potentia immediate fluunt ab anima, & ided penes numerum earum, ponendus est animarum numerus. Respondetur, in eadem

3. Cucumer fugit oleum.

An in arboribus datur sensus?

Gradum viuentium quomodo subordinati?

4. Quinque genera potentiarum, & vnde iste numerus?

anima plures esse potentias, & multiplicari sæpè posteriora, non multiplicato priori; numerus autem harum potentiarum sumitur ex diuerso modo tendendi in obiectum, vt explicat D. Thom. 1. p. q. 78. art. 1. de quo dixi suprā ad q. 1. num. 5. 6.

Obiicitur, quia sicut ponitur potentia sensitua, & appetitiua respectu animalium, ita ponenda esset appetitiua respectu plantæ, & sic essent sex potentia. Pro solutione, nota quod appetitus est triplex; primus, est naturalis, sic dictus, quia immediate sequitur ad formam, quæ rei natura constituitur, & hic tantum conuenit elementis, mixtis, & plantis. Conuenit etiam cuiuscumque rei, quia nihil aliud est quam inclinatio naturæ ad sibi commoda, vt leuis ad sursum, grauis ad deorsum. Secundus est sensitiuus, sic dictus, quia sequitur non immediate naturam, sed apprehensionem sensus, proponentis aliquod commodum in quod fertur appetitus. Tertius est rationalis, qui sequitur propositionem intellectus, & is est voluntas. Respondetur ergo, ided appetitum plantæ, licet ab anima proueniat, non computari ab Aristotele distinctā potentiam; quia eodem planè modo sequitur formam à natura datam, sicut appetitus inanimatorum; secus est de appetitu cognitionem sequente.

Appetitus triplex, naturalis, sensitiuus, rationalis.

Quare appetitus planta non est potentia.

Dico tertio, quatuor sunt genera, seu gradus viuentium, ita Aristoteles 2. de Anima, text. 1. 3. D. Thom. sup. & communis. Explicatur. Quædam tantum vegetantur, alia etiam sentiunt, alia vltra loco mouentur; quædam verò vltra ista, intelligunt. Aduerte hinc non agi de veris generibus, sed diuersis gradibus viuentium, quorum priores sine posterioribus seorsim reperiuntur, sed non è contra. Ex quo patet, quare appetitus non facit gradum vitæ, ab alijs distinctum; est enim inseparabilis à sensitua, & intellectua. Eadem ratione generatiua non facit gradum distinctum à vegetatiua, quia vel indistincta, vel saltem inseparabilis ab ipsa.

5.

Obiicitur primò, sequitur hinc esse plures animas tribus, quia sicut vegetatiua separari potest à sensitua, non è contra, & sensitua à loco motiua, non è contra, ita loco motiua separabilis est ab intellectua; ergo ponenda est anima loco motiua, & sic erunt quatuor animæ. Confirmatur, quia eadem est ratio de concreto, & abstracto; sed Aristoteles ponit quatuor genera animatorum; ergo & totidem animas. Respondetur primò, non sufficere illam separabilitatem, quæ confurgit ex maiori, vel minori potentiarum numero, vt si vna haberet aliquam facultatem, quæ aliæ carent (quæ differentia potest prouenire ex maiore, vel minore perfectione specifica intra eundem gradum animæ) modò omnes illæ facultates habeant eandem in operationibus eleuationem, vt explicatum est conclusionem primam, quia numerus animarum sumitur ex diuersis modis eleuationis: operationis supra non viuentia. Respondetur secundò, nullum esse sensitiuum, quod non sit aliquo modo loco motiuum; quia etsi imperfecta sensitua, scilicet quæ tantum habent tactum, non moueant se ab vno loco integro in alium, tamen se stringunt, vel dilatant, idque experientiā constat, cum punguntur; quæ ratione contra Platonem probatur plantas non sentire, quia omne viuens exterius sentiens, habet phantasiā, & appetitum, & consequenter dolorem, & voluptatem, atque per motum aliquem, harum affectionum signa dat; alioquin non haberetur pro sensitiuo. Sicut ergo sensitua non multiplicatur; ex eo quod vna sit perfectior aliā, ita de loco motiua dicendum est.

Omne sensitiuum est loco motiuum?

Obiicitur secundò, 2. de Anima, c. 3. text. 32. dicitur, viuentibus mortalibus, quibus conuenit ratio, & cæteros gradus eisdem conuenire; ergo supponit esse aliqua viuentia rationalia, quibus non competunt, & per consequens malè dictum est, priores gradus separari à posterioribus, non è cõtra. Respondetur, Philoponũ hęc interpretatur Philosophũ vt velit corpora cœlestia esse rationalia, sed non sensitua, de quo in libris de Cælo agitur. Vide Scotum 2. d. 14. q. 1. & quos ibi citauit *schol. ad n. 5.* verius videtur Aristotelem illa verba protulisse in fauorem Platoniorũ; qui ponebant dæmones corporeos, rationales, non sensitiuos.

SECTIO VII.

Quomodo tres prædictæ animæ distinguuntur?

1. Nota primò, quæstionem posse intelligi de his animabus prout respiciunt idem compositum, vel diuersa; & in secundo sensu, quæstio clara est, nempe distingui realiter, quandoquidem constituunt viuentia realiter distincta, quibus conferunt effectus formales distinctos. Sed difficultas est, quando sensatio, & vegetatio reperiantur in eodem, & cum his intellectio vt in hominæ, vtrum tunc principia harum functionum sint realiter distincta?

In planta anima differtur essentia liter: quando planta sunt diuersa specie: idem de sensitiuo.

Nota secundò, certum esse in quibusdam viuentibus solà vitã plantarum esse animas essentialiter diuersas; quia constat arbores, aliãque plantas sic distingui, quod à formis habent vltimis: in aliis quæ sunt eiusdem speciei non essentialiter, sed numericè differunt: & idem dicendum de vegetatiuis in animalibus. Ratio est, quia in his animæ vegetatiuæ subordinantur sensitiuæ, & sic differunt inter se, sicut ipsæ; sensitiuæ autem in diuersis specie animalibus essentialiter, in iisdem specie numericè realiter differunt.

Nota tertio, certum esse & commune, animam non multiplicari secundum prædicata essentialia in vegetabilibus, ita vt anima viuificans hanc plantam, verbi gratiã, myrrham, sit distincta realiter ab anima plantæ, vel arboris, vt sic; est contra Iandun. 1. de Anima, q. 8. & 2. Met. q. 10. docentem tot esse formas substantiales, quot prædicata quodatiua.

Nota quartò, certum esse non dari in eodem duas animas eiusdem rationis, vt duas sensitiuas, & de rationali definitur in Concilio VII generali Constantinopolitano can. 11. art. 10.

2. Errores de numero animarum.

Quidam Philosophi posuerunt vnam animam omnium, quæ respectu diuersarum dispositionum corporum, varia operatur: quem errorem reieci supra sect. 3. Alij ponunt in homine tres realiter distinctas animas. Philopon. 1. de Anima, text. 9. Zabarella lib. de Facultate anime cap. 8. Gandau. 7. Physic. q. 8. Iandun. lib. 1. q. 12. Paulus Venetus sum. de Anima, cap. 5. ponit in homine duas animas totales re distinctas; sensibilem, quæ est corruptibilis, & rationalem immortalem; & vltra has, multas vegetatiuas specie distinctas, vt vnam in osse, aliam in carne, &c.

Dico primò, in homine tantum est vna anima, quæ est formaliter rationalis, vegetatiuam, & sensitiuam virtualiter continens. Est Aristotelis 2. de Anima, text. 3. vbi ait vegetatiuum esse in sensitiuo, & hoc in intellectu, sicut figura superior in inferiori: verbi gratiã, trigonus in tetragono, & lib. 1. text. 91. reprehendit Platonem, ponentem plures animas in vno. Est etiam Augustini

lib. de Eccles. dog. cap. 15. & aliàs sæpè. D. Thomæ 1. p. q. 76. art. 4. Auicenn. 6. Natural. par. 1. cap. 3. Scoti d. 44. q. 1. num. 4. & communis.

Probatur primò, quia alioquin homo non esset vnum per se, sed per accidens; quia compositum ex corpore organico, & vegetatiua facit vnum per se; & idem de sensitua: ergo adueniens intellectiua facit vnum per accidens. Neque hinc sequitur, admittendo formam corporeitatis, animam aduenire per accidens; quia forma corporeitatis est naturã suã forma incompleta, disponens materiam animæ; & idem statim perit ablatã animã; at vegetatiua in sua ratione est forma completa persistens sine sensitua, & intellectuã.

3. In homine vnam rationem esse animam.

Probatur secundò, quia si rationalis non esset idem cum sensitua, non posset esse forma, quia esset purè intellectuã, sicut Angelus. Propter hoc Tolet. lib. 2. de Anima, q. 7. putat sententiam Philoponi, & Pauli Veneti, damnari in Clem. Vnic. de summ. Trin. vbi definitur formam hominis esse animam rationalem. Sed facillè responderent intellectuũ purè, quod est entitas completa, non posse esse formam; secus esse de intellectuũ purè incompleto.

Præbatur tertio, ex Auicenna, quia sensatio, & nutritio impediunt contemplationem, & è contra; ergo sunt ab eadem anima. Hęc vnicã ratione contentus est Auicenna; nec vult ponere aliam. Sed posset responderi, intellectuonem impediri per phantasiæ operationes; quia pro hoc statu, ex peccato, dependet nostrum intelligere à sensibus. Functiones etiam vegetatiuæ à sensationibus impediri possunt, quia attrahunt ad se spiritus vitales; esto dicamus has esse diuersas animas, quia informant idem corpus, in quo sunt varij spiritus, & accidentia, quibus vruntur ad suas operationes.

Dices, at phantasiatio non posset impediri per contemplationem; cuius oppositum experimur. Responderetur, si phantasiatio est circa diuersum ab eo quod intelligitur, impeditur; quia intellectus inclinatur ad aliud intelligendum, & propter subordinationem animarum, retardat actiones sensitiuæ; sic habitus vitij re distinctus à voluntate, retardat eam, & impedit ab actibus virtutis oppositæ; quia suo pondere inclinatur in oppositum. Si verò phantasia operetur circa idem obiectum, quod intelligitur, non impeditur, sed potius firmatur per intellectuonem, vt tenet Scotus 2. diff. 42. quæst. 4. quia diuersæ potentie circa idem operantes, re mutuo fortificant, & iuuant; intentus enim intelligitur, quod feruentius amatur. Ratio tamen Auicennæ bona est, etsi non conuincat.

4. Quomodo phantasiatio impedit contemplationem, vel è contra.

Quartò, si sensitua hominis re distingueretur ab intellectuã, posset manere, separata intellectuã, & functiones suas exercere, & idem esset de vegetatiua, corruptã sensitua; consequens autem est impossibile.

Diuersa potentia circa idem operantes se fortificant.

Quintò, tunc genus sumeretur à sensitua, & species à rationali, & sic hæc esset falsa; homo est animal. Plures rationes ad hoc congerunt authores; sed nullas vidi conuincentes; longè tamen probabiliore sunt adductis pro opposita sententia. Sed tenenda est firmiter conclusio propter definitionem Concilij IV. Constantinopolitani supra citatam, & autoritatem D. Augustini sup. & lib. de Spir. & Lit. cap. 9. & Damasc. lib. 2. cap. 12. & aliorum Patrum; sed Concilium loquitur de pluribus animabus rationalibus non adducendis in vno.

Adducuntur

Adducuntur, & solvuntur argumenta in contrarium.

Arguitur primò, homo priùs viuit vità plantæ, pòst animalis, tandem hominis, 2. *de Gen. anim. c. 3.* ergo habet tres animas. Quòd verò loquatur de prioritare temporis, patet in text. D. Thom. 1. p. q. 118. art. 2. ad 2. & q. 76. art. 3. ad 3. cum suis admittit hanc successiõnem animarum cum prioritare temporis. Si inferas; ergo semen fit primò planta, & pòst brutum; negandum erit, quia istæ sunt formæ imperfectæ, non permanentes, sed disponentes ad perfectiores formas; & sic non faciunt propriè plantam, nec animal, sed embryones vtriusque. Contrà, quia viuens sensibile est animal; sed fœtus informatus animà sensitiuà est talis; & idem est de viuenti vegetabili: ergo. Sed dici potest, hoc non sufficere, nisi forma sit permanens, & completa.

Secundò, responderetur cum Alensì 2. part. q. 87. memb. 2. art. 6. nullam animam ante rationalem introduci, sed motus embryonis fieri, vel ab anima matris, vel à forma feminis; anima autem introducta non statim exercet omnes suas operationes, sed primò vegetatiuæ, deinde sensitiuæ, tandem proprias elicit: & ita Philoponus & Themistius Aristotelem interpretantur.

Alij dicunt, priùs tempore hepar animari vegetatiuà, postea cor sensitiuà, & postea introduci perfectam sensitiuam, quâ informatur corpus organizatum ex præcipuis membris, vt hepate, corde, cerebro. Ita Suar. 2. *de Anima, c. 3.* sine vlla probatione. Scotus 1. d. 29. q. 3. n. 11. ponit corpus formari, secutus Aristotelem 3. *Met. c. 1.* & 2. *de Gen. animal. cap. 4.*

Arguitur secundò; ab eadem forma non procedunt effectus oppositi simul, nisi concausæ trahât eam ad illam diuersitatem. Quod addo propter Solem, qui simul ex diuersitate dispositionum subiectorum, in quæ agit, mollificat ceram, & indurat lutum: sed quod vult sensus, renuit intellectus, & quod vult appetitus sensitiuus, renuit rationalis; ergo non sunt vna forma realiter, nec ab eadem anima. Responderetur, tenentes potentias inter se, & ab anima realiter distingui, facillè soluerent hoc argumentum; quia effectus illi sunt à principiis realiter distinctis secundum eos; sed tenendo non ita distingui, de quo postea.

Responderetur illos effectus etsi aliquantulum oppositi, posse emanare ab eadem forma, aliter, & aliter disposita, & affecta: appetit anima affectione commodi bonum delectabile; sed vt affecta affectione iustitiæ, renuit illud; neque isti actus sunt simpliciter oppositi, quia sunt à diuersis motiuis. Adde ipsum appetitum sensitiuum, vrbì gratiâ, in cane, appetere carnem, quâ delectabilem, & refugere quatenus videt coniunctam virgam vindictiuâ. Quo exemplo vtitur Scotus 3. d. 34. n. 10. & tamen nemo dicit in cane esse duas animas sensitiuas. Adde etiam vnam potètiã, scilicet voluntatem, habere sepiùs actus oppositos, vt velle, & nolle respectu eiusdem; & intellectus habet assensum, & dissensum de eodem, etsi non simul. Sed voluntas fortè simul habet volitionem efficacem, & nolitionem inefficacem; vt quando vult ex metu. Hoc argumentum est Philoponi & Manichæorum.

Arguitur tertio, in homine sunt tria esse, hominis, animalis, viuents: ergo & tres anime, quia vna anima dat tantum vnum esse. Responderetur, illa tria esse tantum vnum realiter. Argumentum tantum probat esse tria esse formaliter distincta.

Arguitur quarto, quia sequitur animal constitui Scoti oper. Tom. 1. I.

per formam hominis, leonis, equi, & c. quod est absurdum. Responderetur, id verum esse, intelligendo per animal, gradum communem imbibitum in inferioribus; at inconueniens esset loquendo de animali singulari.

Arguitur quinto, vbi est operatio propria formæ, ibi & ipsa; sed in homine est vegetatio, & sensatio: ergo & anima vegetatiua & sensitiua. Responderetur, sufficit esse in eo animam, quæ virtualiter & eminenter illas continet.

Arguitur sexto, corruptibile, & incorruptibile differunt genere 10. *Met. c. 3. text. 16.* ergo intellectiua incorruptibilis non est idem sensitiuæ, & vegetatiuæ, quæ sunt corruptibiles. Responderetur, argumentum supponit animam sensitiuam esse in homine, & in ipso mortalè esse, quod falsum est. Dices, ergo homo non est vniuocè animal cū brutis; quia eius sensitiua est incorruptibilis. Negatur, quia sufficit id quod ponitur in genere, esse corruptibile, & hoc est homo, non anima. Adde etiam, si homo incorruptibilis esset, adhuc esset vniuocè animal; quia cælum est vniuocè corpus cum sublunaribus; de quo dixi suprâ ad q. 15. annot. 1. n. 9. Vide quæ adduxi ad q. 21. n. 1. 1. 2. anima intelligitur de genere Physico, non Logico, quæ enim sunt in genere Physico, sunt transmutabilia. Vide Scotum 4. d. 6. q. 10. n. 13. & in illum textum.

Petes an censuranda sit sententia ponens plures animas in homine, etiamsi non ponat plures rationales? Heruzus tract. de Vnitare formarum, q. 28. vocat eam erroneam. Idem ait Tolet. suprâ ex Clement. vn. de Sum. Trin. Conimbr. 1. de Gen. c. 4. q. 21. art. 2. docent non esse tutam; quia multa loca Patrum asserunt esse vnam in homine animam. Faciunt loca Scripturæ, vt illud Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Sed prima censura facillè reicitur, quia Clem. & VIII. Synod. loquuntur de pluralitate animarum rationalium contra Manichæos. Secunda etiam malè fundatur; quia Patres loquuntur de vnitare animæ rationalis, nec de aliis animabus tractant. Et per idem patet ad loca Scripturæ; nec facillè contemnenda est sententia, quam graues Doctores tenent, & præter suprâ citatos, ponunt plures animas in homine Occam 4. quæst. 7. & quodlib. 2. q. 10. Mayron. 2. d. 17. quæst. vn. Mirandul. lib. 33. euerf. singul. certam. sect. 2. Thomas Garbius lib. 1. tract. 5. q. 49.

Obiicit cum Conimbricis. si sensitiua esset cum anima Christi, viueret corpus eius in sepulchro; vel si periret, reproduceretur in resurrectione. Responderetur, hoc, & alia argumenta facere hanc partem longè veriore: sed dicens quòd sic reproduceretur, non video quare censurâ dignus esset: petire illam animam diceret, quia ab eisdem dispositionibus dependeret, à quibus anima rationalis, & idèd sicut cum hac simul incipit, etiam desinit.

Dico secundò, in bruto non est anima vegetatiua distincta à sensitiua, sed hæc sola virtualiter continens illam. Probatur iisdem rationibus, quibus præcedens conclusio, eamque tenent omnes tenentes illam.

SECTIO VIII.

Vtrum omnes anima sint indiuisibiles?

Notandum ex D. Thom. 1. p. q. 76. art. 8. diuisibile, quantum ad præsens spectat, sumi posse tripliciter. Primò, in partes essentielles Physicas,

5. An priùs habeas homo vegetatiuam & sensitiuam, quàm intellectualem?

An factus humanus sit primò plân?

Effectus oppositi an simul esse possint ab eadem anima?

Cani appetit & refugit carnem, videns adiungam virm.

Corruptibile & incorruptibile differunt genere, exponitur.

8.

1.

vel Metaphysicas. Secundò, in potentias. Tertio, in partes integrales, & extensas, siue sint extensæ per se, siue per adiunctum. De animæ diuisibilitate in partes Physicas non agitur hîc: supponitur enim quòd eas non habeat, etsi oppositum improbabile non sit. de quo dixi fusè ad q. 15. Supponitur etiam diuisibile esse in genus ac differentiâ, (sed reductiue; quia non est completum,) atque in varias potentias. Quæritur ergo tertio sensu, an anima sit diuisibilis in partes integrantes, & extensas ratione adiunctæ quantitatis, quia diuisibilitas in partes, per se primò competit soli quantitati.

Diuisibile in partes integrantes tripliciter.

Nota secundò, aliquid posse diuidi in partes integrâtes tripliciter. Vno modo per se primò, id est, ratione sui, non alterius: & hoc conuenit soli quantitati. Alio modo per se secundò, vt quando aliquid diuiditur ratione adiuncti, quod est in ipso primò, sic subiectum quantitatis. Tertio, per accidens, vt quando aliquid est simul cum eo, quod est diuisibile primo, vel secundo modo; sic albedo dicitur diuisibilis; & hoc sensu quæritur de anima, quia non est quantitas, nec primum subiectum quantitatis.

2. Quidam tenent omnes animas insectibiles esse ita Plato, vt multi volunt apud G. Nyssen. *lib. 2. de Anima, cap. 1.* quod tenet Simpliç. *1. de Anima, text. 47. & lib. 2. text. 10. & Thicnien. ibid.*

Alij tenent è conuerso, omnes animas esse diuisibiles, etiam rationalem. Iandun. *3. de Anima, q. 5.* accedit ad hanc; ait enim, quòd solâ fide tenentur rationalem esse indiuisibilem. & *lib. 1. q. 7.* ait omnem formam in materia esse diuisibilem. Pompò. *lib. 1. de Nutrit. c. 11.* idem ait tenendum, secundum Philosophum. Authores huius sententiæ memorat Sixtus Senen. *lib. 1. Bibl. annot. 8.* & pro eadem refert Argent. *2. d. 8. q. 2. art. 1.* quemdam Gerardum.

Ratio docet animam rationalem esse indiuisibilem.

Dico primò, ambæ hæ sententiæ falsæ sunt. De prima patet, quia ramus abscissus virefcit, & frondescit, & reptantia animalcula diuisa mouentur, quod fieri non posset, si anima in his non esset diuisibilis; residet ergo in partibus diuisis: & ita tenet Aristoteles *2. de Anima, cap. 2. text. 20. lib. de Senect. c. 1.* Idem habet Auguſt. *lib. de quant. anima, c. 3.* Secunda pars probatur, quia sequeretur animam rationalem non esse spiritualem, cuius oppositum probatum est *scilicet. 2.* neque immortalem. de quo postea. Reprehendus ergo Iandun. quia ex rationibus bene probatur rationalem esse spiritualem, de quo dixi *dicitur scilicet. 2.* vide Scotum *4. d. 43. quæst. 2.*

3. Quod recipitur, per modum recipientis recipitur.

Obicitur primò, pro secunda sententia; quod recipitur in diuisibili, diuisibile est; sed omnis anima sic recipitur: ergo. Antecedens patet; quia quod recipitur, ad modum recipientis recipitur. Respondetur, negando antecedens, alioquin Deus & Angelus, cum assistant corporibus, diuisibiles essent. Ad probationes, anima rationalis est virtualiter diuisibilis, quia ita adest corpori omnibusque eius partibus, ac si verè diuisibilis esset, & sic per modum recipientis recipitur.

Arguitur secundò, substantia composita, scilicet homo, est subiectum quantitatis; sed homo non est aliud quàm materia, & forma: ergo vtraque erit diuisibilis. Respondetur, vtget negantes formam corporeitatis; quâ admîssa dicitur subiectum quantitatis esse compositum ex ipsâ, & materia, quod habet Scotus *2. d. 3. quæst. 4.* de quo fusè dictum est *scilicet. 4.*

Arguitur tertio, sensitua in homine est diuisibilis: ergo & intellectiua, quæ est eadem ipsi. Respondetur, supponitur sensitiuam esse in homine

distinctam à rationali, cuius oppositum ostendi *scilicet. præced.* assumptum ergo est de subiecto non supponente, quia sensitua est tantum virtualiter in homine.

Arguitur quartò, pars hominis abscissa vitaliter mouetur; ergo in ea est anima: ergo est diuisibilis, quia etiam manet in reliquo corpore: Respondetur cum Alberto Mag. *Summ. de homine q. 2. art. 3.* motum illum tribuendum impetui spiritus, & caloribus, instar impetus in proiectis; & sic animam nõ esse in parte abscissa. Si dicas idè dici posse de imperfectis animalibus, negatur, quia in eis multum durat motus, & vita; restatur Augustinus suprâ, oblongum, & multipedem vermiculum diuisum æquè expedire secundum vtramque partem currere, & moueri; & de quibusdam plantis, vt de salice constat, quòd partes earum scissæ crescant.

Arguitur octauò pro prima sententia: cum sit nutritio, quæro an noua pars animæ inducatur in materiam nutrimenti; vel non, sed quæ fuit in materia propinqua, etiam informat materiam aduenientem? Si primum, non erit proprie nutritio, quia sic ignis augetur per additionem. Si secundum, erit anima indiuisibilis, quia sola indiuisibilis potest materiam, quam habet, & aliam superuenientem informare.

Respondetur, in alijs præter hominem, nouam partem animæ produci in nutritione; & nihilominus differt hæc actio ab augmentatione inanimatorum, quia sit per intus susceptionem, & secundum omnes partes. Vide Scotum *4. diff. 44. q. 1. n. 7. & seq.* vbi ostendit in nutritione nouam formam substantialem induci in materiam alimenti.

Tertia sententia est, animas perfectorum animalium indiuisibiles esse, sed imperfectorum diuisibiles. D. Thom. *1. p. q. 76. art. 8.* vbi Caiet. & *1. contra Gent. c. 72. & 4. de Anima, art. 10.* Albert. *1. de Anima, c. vlt. Alexand. 2. de Anima, c. 10.* D. Bonau. *1. d. 3. 2. par. q. 3.* Alex. *7. Met. ad text. 56.*

Vltima sententia solam animam rationalem esse indiuisibilem.

Dico secundò, hæc vltima sententia præferenda est. Ita Alenf. etsi non expressè *2. p. q. 62. membr. 1. Ric. 2. d. 15. 2. prin. q. 2.* Comm. *8. phys. Comment. 78. Dur. 1. d. 8. q. 3. 2. p. diff. Egidius ibi q. vlt. Argentin. q. 2. Suar. in Met. d. 15. scilicet. 10. n. 32.* etsi oppositum habeat de formis perfectorum *1. de Anima, c. 13.* sed in Metaphysica, quam posteriùs scripsit, se retraxit, vt ibi habetur in adiuncta annotatione. Capr. *2. d. 15. q. 1. ad vlt. contra vlt. con.* Marf. *2. q. 11. art. 1.* Iandun. *2. de Anima, q. 6.* Est etiam Scoti, etsi exproffesso eam non tractet *4. d. 1. q. 5. n. 8.* vbi habet solam rationalem esse totam in toto, & in qualibet parte. & *d. 43. q. 2. n. 7. & seq.* probat solam illam esse immaterialem, & *d. 44. q. 1. num. 11.* vbi dicit, quòd sola intellectiua informat nouas partes materiæ, sine eo quòd ipsa accipiat partes nouas. Quoad plantas, & imperfecta animalia, habet Aristoteles *2. de Anima, text. 20.*

Probatur primò, quælibet forma dependens à materia habet coextensionem ad eam, nec est tota in qualibet eius parte. Secundò, animæ aliorum animalium ab homine, educuntur de potentia materiæ quantæ; ergo sunt per accidens quantæ; alioquin educerentur totæ de qualibet parte materiæ, quod falsum est. Tertio, actio generatiua animalium præter hominem, est diuisibilis & extensa; quia in extenso recepta; ergo talis est eius terminus formalis, scilicet sensitua. Quartò, vix intelligibile est, quomodo anima sit indiuisibilis, & non spiritualis.

4. A quo fit motus partiu animaliu abscissa?

Quomodo fit nutritio?

5.

Omnem animam præter rationalem esse diuisibilem.

Obicitur

Forma tripliciter respiciunt materiam.

Obiicitur primò ex D. Thom. sed præmitto ex Caiet. loco cit. formas tripliciter respicere materiã: quædam indifferentem, & æquè primò respiciunt materiam, & singulas eius partes, & sunt formæ inanimatorum. Aliæ ita respiciunt materiã, quòd non respiciant eius partes, quia in eis non inveniunt diuersitatem organorum, aliãque dispositiõnes, quas exigunt, & idèò nullam partem seorsum à toto informant; & huiusmodi sunt formæ perfectiorum animalium. Aliæ verò medio modo se habentes, sic respiciunt materiã, vt non æquè primò respiciant partes: respiciunt tamè secundariò, & in eis seorsum inanet; & huiusmodi sunt formæ plantarum, & imperfectorũ animalium. Suppositã hãc diuisione, quæ colligitur ex D. Thom. arguitur, quia solæ formæ, quæ æquè respiciunt totum, & partes abscissas, sunt diuisibiles: sed solæ formæ inanimatorum, & imperfectorum animalium, sunt huiusmodi; ergo. Responderur. Maior est falsa: neque enim sequitur, non manet forma in partibus abscissis: ergo neque in eisdem vnitis est extensa. Idèò enim manere nequit in illis partibus, quia non habet in eis diuersitatem organorum, & dispositionum, quas exigit. Si argumentum valeret, probaret formam in minimo naturali esse inextensam, quia nequit manere in parte illius, defectu quantitatis. de quo vide Scotum 2. d. q. 2. à n. 16. & experientiã constat, si imperfectum animalculum secetur in partes valde paruas, vel secundum longitudinem, singulas non viuere; & per consequens, si illa ratio valet, etiam contra arguentem, anima istorum animalium non erit diuisibilis.

Animalia imperfecta secundum longitudinem, scissa, non viuunt.

7. Obiicitur secundò, Aristoteles 1. de Gen. c. 3. text. 35. loquens de animalibus perfectis ait, in augmentatione, quòd pars secundum formam manet, non autem secundum materiam; ergo formã indiuisibilis alioquin secundum partes augetur, & minueretur. Responderur, per formam intelligi speciem, quia res aucta manet quoad speciem, & fluit eius materia. Ita D. Thom. 1. p. quæst. 119. art. 1. ad 2. quia solutio ad mentem Aristotelis non est, quia ibi agit de nutritione, nec limitat eã ad perfectã animantia; & si limitasset secundum D. Thom. potius dicendum esset, manere partes secundum formam; quia hæc indiuisibilis est, nec accipit nouas partes. Locus, fateor, est difficilis valde, de eius sensu controuersia est non parua. Dicendum videtur secundum Scotum 4. d. 44. q. 1. n. 1. & seq. partes secundum formam dici illas, quæ certam habent magnitudinem, atque virtutem, vt possint habere propriam actionem in toto; partes verò secundum materiam, quæ his opponuntur, & hæc non nutriuntur, sed fluunt. De hoc loco vide Scotum ibi à n. 8. & 2. d. 2. q. 9. à n. 16. Quomodo autem nutritio fiat, latè tradit primo loco, & videri potest Faber Theorem. 40. qui ad mentem Doctoris, de eodem agit.

In augmentatione pars secundum formam manet, non autem secundum materiam: exponitur.

8. Obiicitur tertid ex D. Thoma, sicut in homine, parte abscissã, ipsa statim moritur, & si est principalis, moritur totum; ita & in omni animali perfecto: ergo in his sicut & in homine, anima est indiuisibilis; alioquin pars eius partem abscissã informant. Responderur, partem animæ dependere ab vnione cum aliis partibus, vt informant; & argumentum contra ipsum probaret animas imperfectorum animalium indiuisibiles esse; quia pars minima horum seorsum non viuunt; neque pars magna, si secundum longitudinem secetur.

Animalia quo maiora, an eo fortiora?

Obiicitur quartò, ex Caiet. quia animalia perfecta non augentur per additionem formæ, alioquin quo maiora essent, eo fortiora: quod tamen est falsum; quia quòd maiora sunt, eò minores vi-

res habent. Responderur, militat contra ipsum quoad animas plantarum, quia arbores nimium crescentes minus fructificant. Illud ergo non prouenit ex indiuisibilitate animæ, sed vel ex magnitudine organorum, quæ non facillè applicantur ad opus; vel ex defectu alimenti; vel ex imperfectiõne ipsius animæ; vel malã dispositione corporis; licet enim anima rationalis æquè perfecta sit in paruulo, & adulto, ob indispositionem membrorum; non habet æquales vires corporeas in vtroque.

Si autem ponas cætera paria, falsum est assumptum Caietani, quòd maior est forma, maiusque corpus informat, eò minores esse corporis vires: constat enim equos, mulos, canes communiter, quòd maiores corpore, eòdè vires esse fortiores; & quando oppositum contingit, in causas relatas referendum erit. Suar. supra citat. August. 6. Trin. 6. asserentem animas perfectorum animalium esse indiuisibiles; sed ibi tantum loquitur de anima rationali, quam dicit mole non occupare spatium.

SECTIO IX.

Utrum anima sit, tota in toto corpore, & tota in qualibet parte?

Nota primò, ex Aristotele 1. Hist. c. 1. alias esse partes similes, quæ scilicet habent eandem denominationem cum suis particulis, vt os, caro, &c. & alias dissimiles, quæ ex his componuntur, & non habent eandem denominationem cum suis particulis, vt caput, pes, oculus, &c. & hæc vocantur membra lib. 2. Hist. cap. 1.

1. Partes similes & dissimiles.

Nota secundò, similes alias esse solidas, ad consistentiam aliarum partium spectantes; alias fluidas, quæ ad temperiem, nutritionem, & vitæ conseruationem faciunt; & huiusmodi sunt humores, & spiritus vitales, per quos vita conseruatur, & operationes vitales fiunt, & species deferuntur ad organa interna, sicut per aërem ad externa; alia verò sunt, quæ non conserunt partes, sed ad ornamentum spectant, vt vngues, capilli, barba.

2. Totum triplex, integrale, potentiale, & essentialis.

Nota tertid ex D. Thom. 1. p. q. 78. art. 8. totum esse triplex. Vnum est integrale, seu quantum. Aliud totum potentiale, quod, scilicet plures potentias, seu virtutes continet, quæ ab Aristotele partes vocantur. Tertium totum essentialis, quod partibus essentialibus Physicis vel Metaphysicis constat.

Circa hoc sunt variæ sententiæ: prima veterum, vt referunt Gregorius Nyssenus lib. de hominis opificio c. 12. Tertull. lib. de Anima, Cicero lib. 1. Tusc. quæst. Quidam posuerunt animam in capite, ex quibus alij in cerebro, alij in vertice, alij in concavo cerebri. Plato, vt refert Galen. 5. & 6. de Placitis, ponebat animam nostram coalescere ex pluribus animalibus, atque animam concupiscibilem collocabat in hepate, tractabilem in corde, rationalem in capite. Hieron. lib. 2. in Math. c. 1. ponit animam rationalem in corde, reprehendens Platonem, quòd eam posuerit in cerebro; & adducens ad hoc probandum, illud Matth. 23. De corde exeunt cogitationes prauæ. Idem ait Tertull. lib. de Anima, cap. de principali gradu anime. Albert. de Anima, tract. 1. cap. 7. sensitiuam ponit in corde, vel æquivalenti, vt in spina, in imperfectis animalibus, vel in anulis, quoad anulosa, vt sunt vespæ, apes; & ob hæc ait, cum scinduntur hæc secundum longitudinem, partes eorum non viuere, quia scinduntur spina, vel annulus.

2.

Quod est anima substantium?

Dico primò, anima tam diuisibilis, quàm indiuisibilis informat omnes partes consistentes corporis. Est communis D. Thom. 2. *constr. Gen. cap. 72. & quest. de Anima, art. 10.* Scoti 4. *dist. 1. quest. 5. num. 8.* (vbi tantum de rationali agit) Aristotelis 2. *de Anima, text. 20.* Probatur primò; quia omnes istæ viuunt, vegetantur enim, & sentiunt; nec potest aliquid viuere nisi animâ informantem. Secundò, in qualibet parte sunt potentia, & operationes animæ: ergo & ipsa. Antecedens patet experientiâ. Consequentia patet, quia potentia & operationes, non separantur à suis principiis. Tertio, animâ est actus primus dans esse toti corpori; ex eius definitione 2. *de Anima, cap. 1.* ergo informat singulas eius partes. Hinc sequitur animam substantiam, esse in qualibet parte, quia non informat nisi id in quo est.

3. Anima diuisibilis non est tota in qualibet parte.

Anima ut totum potentiale non est in singulis partibus.

Rationalis anima est in qualibet parte.

Anima non informat humores.

4. Sanguis non tantum est alimentum, sed etiam facit ad organizationem.

Dico secundò, anima diuisibilis, vt est totum integrale, non est in qualibet parte corporis. Ratio est, quia coextenditur per quantitatem materiz, & sic partes eius coextenduntur partibus materiz: quænam autem animæ sint diuisibiles, dictum est sectione præcedenti.

Dico tertio, anima vt totum potentiale, siue sit diuisibilis, siue non, non est in singulis partibus: excipio intellectum, & voluntatem. Ratio, quia vires organicæ præter paucas, vt sunt nutritiua, & tactiua, sunt subiectis distinctæ: anima ergo est secundum visum in oculis, auditum in auribus, &c.

Dico quartò, anima rationalis, vt totum essentialis, est positiuè in qualibet parte, atque etiam vt totum integrale negatiuè. Ratio primæ partis, quia cum quamlibet partem informet, ex prima conclusionè, in qualibet habet totam suam essentialitatem. Ratio secundæ partis, quia nullam partem habet integrantem extra quamcumque partem, quam informat; & sic totaliter integraliter negatiuè est in qualibet parte.

Dico quinto, anima non animat sanguinem, nec reliquos humores. Ita Galen. 2. *de Elem. & lib. 4. de Vsu partium.* D. Thom. 1. *p. quest. vlt. art. 1. ad 3.* Alenf. 1. *p. q. 29.* Scotus 3. *d. 3. q. 2. & 4. d. 10. q. 4. n. 3. & in Raport. 2. d. 33.* Durand. 1. *d. 10. q. 1.* Capreol. 1. *d. 44. vbi Scotus art. 3. Suar. 2. de Anima, c. 3.* colligitur ex Aristot. 2. *de Part. c. 3. & lib. 3. c. 5.* vbi vocat sanguinem materiam corporis, & potentiam mèbra, comparatque aquæ. Secundò, sanguis est alimentum corporis: ergo non adhuc transmutatum in ipsum. Tertio, ex eo fit lac, & semen, & ista non sunt animata: ergo. Quarto, nulla operatio vitæ, est in sanguine, vel aliis humoribus; quia non sentiunt, neque continuantur cum parte sentiente, quia ex Aristotele 3. *de Hist. c. 19.* sanguis est in venis, sicut in vase: (& idem de aliis) neque nutriuntur, sed per additionem, sicut aqua, augentur. Quintò, absurdum est, quòd animal suis partibus nutriretur. Confirmatur, si sanguis animatus nutrit, ergo amittit formam substantialem; alioquin enutritio esset alteratio: consequens est falsum, quia manente formâ substantiali vltimâ, non perit præuia; neque ipsam vltimâ amittere potest, si eam habet.

Aduertendum tamen, sanguinem esse necessarium ad organizationem, & integritatem corporis humani, & non tantum deseruire vt alimentum; quia etiam in Beatiss. erit. Item, fuisse vnitum hypostaticè Verbo ex Ephesino Concilio, *can. 5. Chalcedonen. act. 1. & V. Synod. act. 6.*

Obiicitur, & primò contra vltimam conclusionem, cuius oppositum tenet Caiet. 3. *p. q. 5. art. 1. & 1. p. q. 1. 19. art. 1.* Contrad. 1. 2. *q. 54.* quos sequitur P.

Hurtad. *disp. 1. de Anima, sect. 6. n. 33.* sanguis, & alij humores sunt partes, & spectant ad integritatem naturæ animalis: ergo animantur; & se habent ad illud, sicut quatuor elementa ad vniuersa. Respondetur, non esse partes essentielles, nec integrales, sed requisitas ad conseruationem vitæ; quas non est necesse informari animâ.

Obiicitur secundò, sanguis versus omnem partem se mouet, pudore ad extra, timore ad intra currit; læticia spargitur, ita feruescit: sed moueri ad omnem partem prouenit ab anima informantem. Respondetur, à se non moueri; quia tale sensitiuum est, ex Aristotele 3. *Hist. c. 19. & 2. de Part. c. 10. loco;* motiuum enim ab intus seculo est inferius ad sensitiuum, vt dictum est *sect. 5. con. 3.* mouetur ergo ab anima, sicut & cibus ab eadem deicitur in stomachum, & inde aliquando euomitur.

Obiicitur tertio, Verbum assumpsit sanguinem; ergo est animatus, vel assumptæ sunt duæ naturæ, vna animata, altera inanimata. Respondetur, etsi sanguis in sua specie completus sit, esse tamen aliquò spectans ad naturam humanam; idèò vnâ tantum naturam assumpsit Verbum.

Obiicitur quartò, contra eandem 2. *de Part. c. 42.* dicitur sanguinem esse partem animalis, & 3. *Hist. 19.* animari dicitur, dum animal viuat.

Respondetur, primo loco latè sumit partem: secundo loco dic quòd 2. *de Part. c. 7. & sect. 17. problem. q. 10.* vocat calorè, quasi animantem, & eo sensu vult sanguinem animari; vel vult quòd in fieri est animatus, quia conuertitur in carnem animandâ.

Obiicitur quinto, contra conclusionem primâ & quartam, in capite excubant omnes sensus, & continet totius corporis regimen, eiusque læso cerebro, perditur ratiocinandi potestas; ergo ibi est anima. Respondetur, probat tertiam conclusionem, nihil aliud. Quòd verò læso cerebro impediatur ratiocinatio, id contingit, quia pro hoc statu non possumus intelligere sine cooperatione phantasiæ, quâ turbatâ, turbatur intellectus.

Obiicitur sexto, contra eandem, quia cor est fons à quo omnis vitæ actio administratur, & calor per omnes partes diffunditur; ergo in eo tantum est anima: pro quo facit locus adductus per Hieronymum supra. Respondetur, ibi esse vt in fonte caloris, & spirituum: & iuxta hoc intellige Aristotelem *lib. de Iuuent. cap. 2. & 3. de Part. cap. 4.* dum ait: *principium sensus esse in corde.*

Obiicitur septimò contra conclusionem quartâ; quia si anima esset tota, in qualibet parte: ergo quiescente manu, & pede moto, tota simul moueretur, & quiesceret. Cõfirmatur, quâdo aliquid est totum in alio, nihil illius est extra illud. Respondet Caiet. 1. *p. q. 76. n. 8.* animam, motâ parte non moueri, etiâ per accidens; quia spirituale nullo modo mouetur, nisi moto eo in quo est diffinitiuè, & nõ est sic in parte. Idem ait D. Thom. 1. *d. 37. q. 1. art. 3. ad 4.* Contrâ, motâ manu, etiam si reliquum corpus quiescat, anima perdit vnâ presentiam, & acquirit aliam, estque verè, & realiter indistans aliqui per hunc motum, cui antea fuit distans; ergo. Præterea, si Angelus poneretur in duobus locis, vtrobique moueri posset per accidens: verbi gratiâ, in corpore assumpto, & tamen in neutro esset diffinitiuè. Confirmatur, corpus positum in duobus locis posset in vno moueri, licet quiesceret in altero; ergo idem de spiritu.

Confirmatur secundò, corpus Christi modo spirituali est in hostia, & per accidens mouetur in vna, licet non moueretur in altera. de quo vide Scotum 4. *d. 10. quest. 6.*

Sanguis à se non mouetur.

5. Verbum assumpsit sanguinem. Sanguis quo sensu animatus?

Turbato cerebro, turbatur intellectus, & quare?

6.

Quo sensu anima est in corde?

Anima simul mouetur tota in vna parte, & quiescit in alia.

7.

Respondetur, ergo non esse inconueniens animam in vna parte moueri, & in altera quiescere; neque hic timenda est contradictio, quia non sunt secundum idem; & exemplum est de facto in Eucharistia, in qua corpus Christi mouetur, licet in cælo quiescat. Hanc solutionem tenet D. Thom. *quæst. vn. de spiritalibus, art. 4. ad 7. & 9. de Anima, art. 10. ad 12. Egid. 1. d. 8. 2. par. dist. princip.* estque conformis Scoto 4. d. 10. *quæst. 2. ad 4.* vbi sic respondet ad simile argumentum de corpore replicato, quodd. simul moueretur, & quiesceret.

Quare pars animalis imperfecti, non a seipso perfecti, abscissa uiuunt?

Obiicitur octauò contra eandem, si anima esset in qualibet parte tota, abscissa illà parte, uiueret, quia anima non perit, nisi præuiis dispositionibus. Respondetur, ab adæquato materiali non separatur, nisi præuiis dispositionibus, secus est de partibus, quæ non sunt principales. Contrà, quia partes imperfectorum abscissæ uiuunt; ergo, &c. Respondetur, hoc idè est, quia membrum præcipuum est humore aqueus homogeneous, per animam, vel plantam diffusus.

Obiicitur vltimò, quia sequitur quamlibet partem hominis, esse animal, & manum intelligere, quia habet intellectum. Respondetur, ad rationem animalis requiri corpus totum organicum: per idem ad illud de manu, etsi in ea sit intellectus, tamen solum denominat totum: sic, manus hypostaticè vnita est Verbo, tamen Verbum non est manus, sed homo.

SECTIO X.

Vtrum anima rationales sint perfectione pares?

1. **N**egant Ioan. Maior 2. *dist. 32. quæst. 2. con. 6.* Richard. *quæst. 1. circa 4. principale.* Albert. *ibid. art. 6. Egid. quæst. 3. Caictan. 1. part. quæst. 85. art. 7.* dicens cæcos esse qui in hoc dubitant de mente D. Thomæ. *Abul. in cap. 14. Math. quæst. 656.* articulus Parisiens. habetur inter præmissos editioni Magistri.

Affirmant Dur. 2. *dist. 32. Argen. ibid. quæst. 1. art. 2.* Soncin. 8. *Metaph. quæst. 26.* Sotus *cap. de Substantia, quæst. 2.* Tolet. 3. *de Anima, quæst. 17.* Quid circa hoc teneat Scotus, expressè traditum non reperio. Solum ait 3. *d. 15. num. 18.* animam Christi fuisse omnium perfectissimam, neque explicat de qua perfectione loquatur.

Suppono certum esse quasdam animas rationales esse aliis perfectiores accidentaliter: constat enim altos esse aliis ingeniosiores, & perspicaciores, quod prouenire potest ex meliori dispositione organorum. Vnde refert Plin. *lib. 35. cap. 5.* Carnedem se helleboro albo purgasse, vt subtilius posset Stoicorum dogmata impugnare: quæstio ergo est de qualitate substantiali.

2. Dico primò, probabilius videtur animas rationales æquales esse in substantiali perfectione; ita auctores secundæ sententiæ. Probatum primò, ex Aristotele 3. *Metaph. text. 11.* vbi dicit, quòd in genere est prius, & posterius, non in specie, & 7. *Physic. cap. 4. text. 13. & 10. Metaph. cap. 13. text. 26.* ait in genere esse analogiam; quia perfectius est in vna specie, quam in aliis. Item, ex eodem, substantia non suscipit magis, & minus, *cap. de Substantia.* Secundò, ratione, quia in alijs formis substantialibus, non datur sub-

stantialis inæqualitas. Terriò, si ex perfectiori operatione inferretur perfectio maior substantialis, animæ simplicium deuocorum forent in gloria substantialiter perfectiores, iis quibus in via fuerunt imperfectiores. Quartò vna forma ignis non est substantialiter perfectior alià eiusdem speciei. Quintò, non est ponenda substantialis inæqualitas sine necessitate; sed hic nulla est, quia quicumque excessus reperitur quoad operationes animæ inter diuersos homines, reperitur etiam in eodem homine, secundum diuersa tempora; & certum est, quòd anima eiusdem hominis non est nunc perfectior, nunc imperfectior seipsa substantialiter. Minor patet, quia contingit eundem hominem, nunc esse rudem, nunc ingeniosum, & subtilem, ex morbo, vel diuersa affectione organorum.

Anima rationales omnes substantialiter æquales.

Obiicitur primò ex Aristotele 2. *de Gen. animal. cap. 3.* vbi ait, *sicut anima est perfecta magis, vel minus, ita corpus preparat.* Respondetur, loqui de diuersis specie animabus; vel si de eisdem specie, intelligi debet de maiori perfectione accidentali; sed prima solutio melior videtur.

Obiicitur secundò, sicut genera contrahuntur per differentias specificas inæquales, ita species per numericas. Negatur similitudo, quia vltima contractio debet esse, quantum fieri potest, minime diuersa, quod fiet si differentia fuerint æquales, quandoquidem idem esse nequeant. Ratio est, quia quanto natura communis ad ima descendit, tanto per minus diuersa contrahitur.

3. Differentia individuales, non æquales?

Obiicitur terriò, si sequeretur quòd duæ animæ separatæ nihil haberent, quo distinguerentur, quia per omnia essent similes. Respondetur, suis hæccitatibus distinguuntur, & non per respectus ad corpora diuersa, vt bene probat Doctor suprà *quæst. 17.*

Obiicitur quartò, absurdum est dicere animam Christi non fuisse perfectiorem animam Iudæ. Respondetur fuisse accidentaliter, & donis gratiæ, non substantialiter, quia repugnat. Ad articulum Parisiens. oportet eum negare.

An anima Christi fuit perfectior anima Iudæ?

Dico secundò, satis probabile est animas rationales esse substantialiter inæquales. Pro hac facit dictus articulus, & secunda ratio allata vtget, cui non aded plenè satisficit. Item, quia inæqualitas magis ornat vniuersum. De mente Doctoris, vt dixi, nihil mihi constat, tantum ait animam Christi esse perfectissimam, quod potest pro hac, vel illa sententia intelligi: si enim de substantiali perfectione intelligatur, pro secunda sententia est; si de accidentali, pro prima. Antonius Andreas 11. *Metaph. quæst. vn.* inæquales esse animas docet, & probat quatuor argumentis, quæ facillè soluntur. Loca Philos. 6. *Physic. text. 2. & 32.* vtget, vbi ait, quod mouetur partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem: & Commentator ait, locum habere in quatuor generibus; & per consequens in substantia, sed non potest sic esse, nisi sint gradus in forma. Respondetur, tantum loquitur de motione. Vide Scot. 2. *d. 1. quæst. 9. ad 3. princ.*

Animas rationales esse inæquales in perfectione substantiali, probabile.

SECTIO XI.

Vtrum anima rationalis sit immortalis ab intrinseco?

Vtariæ fuerunt Philosophorum circa hoc sententiæ. Plàto constanter asseruit animæ

1.

immortalitatem, & post mortem, pœnam. Ita in Timæo, Phædone, Philebo, & libris de Republica. Refert August. 1. de Ciuitat. 22. Cleombrotum, lecto Platonis Phædone, præcipitem de muro se dedisse, & sic transiisse ad illam vitam, quam purauit meliorem. Plinius mortalem posuit 7. *Histor. cap. 55.* Galenus dubius, quia lib. quod animi mores sequuntur temperaturam corporis, impugnat dictam Platonis sententiam. & lib. de Tremore, & Rigore, oppositum tenet: sed & dubius fuit de ipsa animæ natura, de quo suprâ scilicet. 1. & 2. Atabici, teste August. *Flares. 83.* tenuerunt animam simul cum corpore extingui, sed in fine sæculi reproduci. Euseb. 6. *Histor. cap. 27.* ait authores huius erroris ab Origene in magno Concilio, hac de causa congregato, fuisse conuictos. Alij dixerunt pro aliquo tempore post separationem perseveraturam, vt refert Euseb. lib. 15. de Preparat. cap. 19. quem errorem tribuit Zenoni. Isidor. lib. 1. de Doctrinis, & Dogmat. fide, cap. 15. Epicurus absolute animam mortalem asseruit, teste Plutarch. lib. 4. de Placitis, cap. 7. & Tertullian. lib. de Anima, cap. 3. Luther. art. 17. inter damnatos à Leone X. idem ait.

Errores de animæ immortalitate.

Mortale dupliciter sumitur.

2. Anima non perit cū corpore.

Anima humana nunquam definit.

Anima rationalis naturâ suâ immortalis est.

Notandum, immortale hîc sumi, non pro eo quod repugnat definire; quo sensu soli Deo competit, iuxta id ad Timoth. 6. *Regi seculorum immortalis*, &c. Sed pro eo quod iuxta naturam suam non est capax desitionis, nisi Deus denegerit conseruationem.

Dico primò, de fide est animam non extingui cum corpore. Suadet ex vet. Testamento, Sap. 3. *Iustorum anima in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis.* Et ex apparitione animæ Samuelis 1. Reg. 28. & de Onia, & Ieremia 2. Mach. vlt. & ex Testam. nouo Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, & ex descensu Christi ad inferos vbi prædicoauit 1. Pet. 3. & ex historia Lazari, & epulonis Lucæ 16.*

Dico secundò, nullo tempore desinunt animæ humanæ. Sap. 5. *Iusti autem in perpetuum viuunt.* Ioan. 12. *Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam, &c. Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum.* Eccles. 11. *Vbi ceciderit lignum, ibi erit.* Gen. 37. *Descendam ad filium meum lugens, in infernum.*

Dico tertio, anima rationalis naturâ suâ immortalis est, sicut & Angeli. Faciunt loca allata, & definitur in Concil. Lateranen. sub Leone X. sess. 8. vbi damnantur ij, qui ausi sunt dicere, de natura animæ rationalis esse, quod mortalis sit. & Clement. vn. de sum. Trinit. §. porro. Ita Patres apud Coccium 2. par. lib. 1. art. 2. Iren. lib. 5. cap. 7. *Hoc enim (mori) nec anima euenit: status enim est vita, nec spiritui, incompositus est enim, & simplex spiritus.* Nazianz. lib. de Anima, quod est simplex, & immortale. Nylsen. Orat. Catech. cap. 8. *Quomodo enim dissolui potest, quod non est compositum?* Cyprian. de Cardinal. Christi oper. Serm. de Resurrect. Domini, Cuius natura dissolutionis non admittit iniuriam. Gregor. 4. Dial. cap. 45. *Natura suâ vitam perdere non valet.* Probatur ratione, quia multi Philosophi hanc veritatem docuerunt, & non aliunde indagare potuerunt, & non ipsius animæ. Ita Plato, Pythagoras, Empedocles, Stoici, vt habet Tertullian. lib. de Anima, cap. 1. Vide Eugubin. lib. 9. de Perenni Philosophia, cap. 3. & Nicolaum Sabantinum lib. 1. de immortalitate animæ, cap. 11.

Obiicitur Ecclesiastes 3. *Vnus est interitus hominum, & iumentorum, & mox: aqua est vtriusque conditio.* Respondetur cum Hieronymo ibi, verum esse quoad conditionem corporis. Secundò, cum Scoto 4. dist. 43. quæst. 2. loquitur ibi Salomon in persona stulti, non secundum rei veritatem. de quo Gregor. 4. Dial. cap. 4.

Obiicitur secundò, Sophron. in VI. Syn. act. 1. 1. & approbatur act. 1. 3. à Concilio, ait animam immortalem esse, non per naturam, sed per gratiam. Respondetur, loqui de gratia largiùs, & sic comprehendit beneficium creationis, & conseruationis.

Obiicitur tertio, anima naturâ suâ est forma corporis corruptibilis: ergo talis est ipsa; alioquin non esset proportio. Confirmatur, si tali corpori violenter vnitur, inconueniens est, & si naturaliter, erit violentata post separationem in perpetuum, secundum naturalis rationis iudicium. Respondetur, non repugnare formam incorruptibilem, conuenire subiecto corruptibili, sicut forma spiritalis conuenit subiecto corporali. Ad confirmationem, naturaliter vnitur, & aequaliter violentatur, dum est separata; quia naturali appetitu appetit esse totius, & operationes sensuum. Ex alia parte melius congruit ei separatio quoad operationes proprias, quas sine dependentia à phantasia operatur: & sic absolute non est ei violenta separatio, & quia vnita est corpori separabiliter, & satiatus eius appetitus vnica vnione. Vide Scotum 4. d. 43. à quæst. 2. §. de tertio de quo postea.

SECTIO XII.

Quid Aristoteles senserit de anima immortalitate?

Euseb. lib. 1. de Preparat. Euangel. cap. 9. 10. 11. refert Atticum, Plotinum, & Porphyrium dicentes Aristotelem in Platonis inuidiam docuisse animam esse mortalem. Quod sic senserit, tenet Iustin. in orat. ad Gentes. prope initium. Gregor. Nylsen. lib. 2. Philo. cap. 4. 6. Nazianz. contra Eunom. Galen. in Histor. Philosophorum. Caiet. 3. de Anima, cap. 2. text. 12.

Suadet ex eo, quia 1. de Anima, & lib. 3. cap. 5. text. 39. tenet eam sine phantasmate neminem posse intelligere; ergo iudicauit animam non posse separari, quia nihil separata efficere posset. Item, cum ponat mundum ab æterno, daretur infinitas animarum, si essent immortales, ipse tamen infinitum negat esse possibile 3. Physicor. text. 16. Item, 1. de Cel. 12. ait omne factum esse corruptibile, & 12. Metaph. cap. 3. ponit animam sumpsisse initium. Item, immortalia non possunt incipere, nisi creatione, quam nesciuit Aristoteles, quia si sciret, poneret omnes animas ab æterno creatas, quia tenet Deum ex necessitate operari, & ex loco iam citato, ponit animam in tempore factam.

Communior sententia est Aristotelem agnouisse animæ immortalitatem. Ita ferè omnes eius interpretes, Theophrastus, Philop. Simplic. Comment. circa text. 12. & 13. Proæmy de Anima, & lib. 3. text. 30. D. Thom. ibi, & 12. Metaph. lect. 3. & 2. contra Gent. cap. 79. Mirandula lib. 4. de Exam. vanitatis, cap. 9. Albert. tract. 2. de Anima, 20. Egid. lib. 3. de Anima, ad cap. 4. Dur. 2. d. 18. quæst. 3. Eugubin. de Perenni Philo. à cap. 18. Suadetur, quia 1.

3.

1.

Quid Arist. de anima immortalitate sensit?

de

de Anima, vocat intellectum nostrum diuinum, interitus expertem, & lib. 2. text. 11. & 21. ait partes animæ esse separabiles; & iterum, intellectum esse genere distinctum à sensitiua, & vegetatiua, & perpetuum. Præterea, ponit intellectum immaterialem lib. 3. de Anima, cap. 1. text. 4. & 6. & 1. de Partib. animal. cap. 1. & 2. de Gent. cap. 3. docet mentem extrinsecus venire. Vidè alia loca in Scot. 4. d. 43. quest. 2. num. 1. quia hæc sententia communior est. Soluenda sunt in contrarium adducta.

2. Ad primum, loquitur de anima vnita. Ad secundum, reicit ab anima separata illam felicitatem opum, vel voluptatum, de qua Philosophi disputabant. Ad tertium, secundum D. Thom. 2. contra Gens. cap. 81. admitteret Philosophus infinitum in immaterialibus, sed non rectè. Vel dicit, quod pugnantia dixerit, cum æternitatem generationum posuerit, & infinitatem negauerit, quod admittunt Conimbr. 3. Physic. cap. 8. quest. 1. art. 5. addentes eum suam sententiam de animæ immortalitate disputationum ambage implicuisse, & obscuritatis obuoluisse pallio. Adde, etli homo ab æterno creatus fuisset, quod non generasset ab æterno; & sic non daretur animatum infinitas, de quo D. Thom. 2. d. 1. quest. 3. Ad quartum, loquitur de itis; quæ incipiunt per motum, vel generationem. Ad quintum, nouit creationem animatum, & non posuit æternam, quia necessitatem æternam tantum tribuit iis, quæ Deus sine vlla dependentia à causa secunda facit. Ad animæ autem infusionem requiritur organizatio, & dispositio accidentium, quas faciunt causæ secundæ. Vel dic, cum Scoto supra, fuisse dubium de animæ creatione: & fortè diceret eam comproduci ad productionem compositi.

Alij iudicant, & veriùs, Aristotelem fuisse in hac parte dubium, & nunc huic, nunc illi parti fauisse, pro commoditate materiæ, de qua agebat. Scot. 4. d. 43. quest. 2. num. 13. Heruzus 1. d. 1. quest. 1. & quodl. 1. quest. 11. Nyphus Opusc. de immort. anim. cap. 1. Conimbr. tract. de Anima, separata d. 1. art. 2. adducit Scotus multa loca Philosophi pro immortalitate, & ea soluit. Vide prolixam disputationem apud Suarez lib. 1. de Anima, cap. 11. sed vide ne fatigeris, si totam legeris. Ratio huius est, quia nisi ita dubius in hac re fuisset, non haberet tot loca sibi inuicem (vt videtur) circa hoc opposita; sunt enim plura præter allata.

SECTIO XIII.

Vtrum anima rationalis immortalitas demonstraretur ratione naturali?

1. Communior sententia affirmat. Probatum primò ex D. Thom. 1. part. 1. quest. 75. art. 6. & 50. art. 5. anima rationalis est per se subsistens: ergo incorruptibilis. Patet consequentia, quia non potest talis res corrumpi per accidens ad corruptionem alterius, alioquin non esset per se subsistens; nec per se, quia non est compositum. obscurius ponitur probatio hæc à D. Thom.

Secundò, ex eodem ibi art. 2. d. 19. quest. 1. quia homo innato, & elicito appetitu immortalitatem desiderat, quia apprehendit esse, non tantum pro nunc, vt cætera animalia, sed pro omni tempore; ergo cum hoc desiderium non debeat esse inane, anima eius est immortalis.

Tertiò, ex aliis, nulla forma substantialis corrumpi potest, nisi alia forma substantialis generetur; sed anima rationalis est talis, & nulla forma generatur, quando ipsa separatur à corpore; ergo.

Quartò ecclasin contingere perfectam, id est, attentionem partis rationalis ad sublimia, sine vilo concurfu sensuum, atque id naturaliter euenire multi tenent: de quo supra egi ad quest. 18. ergo anima rationalis naturaliter sine corpore esse potest, quia non minùs dependet ab eo in operari, quàm in esse.

Quintò, habemus naturale desiderium beatitudinis, & hæc est æterna; ergo altera pars nostri æterna est, vel hoc desiderium erit inane, vt supra tactum est.

Sextò, ad iustitiam Dei spectat ne mala maneant impunita, neque bona irremunerata; sed in hac vita contingit optimos affligi, & peruersos in delictis esse: ergo anima naturam suam immortalitatis est, vt puniatur, vel præmiatur in alia vita.

Septimò, in nobis est operatio excedens omnem operationem sensibilem, vt ostendit Scot. 4. d. 43. quest. 2. num. 10. & quodl. 9. art. 2. infert ex immaterialitate actionis, recipi in animam, & animam separari posse à materia; ergo in via Scoti hæc veritas demonstrabilis est. Item, Aristoteles passim hoc docet.

His non obstantibus, Scotus citatus in 4. videtur tenere immortalitatem animæ rationalis non demonstrari, loquendo de demonstratione in rigore; quem sequuntur omnes Scotistæ, & Caietan. in cap. 9. ep. ad Rom. & in cap. 3. Eccles. Scaliger Exercit. 907. num. 33. ait eam persuasione tantum probari. Conimbric. tract. de Anima separata d. 1. art. 3. fatentur, quod strictè, & euidenter non probatur, quasi Mathematicè; sed iuxta materiam, pro quo est locus Aristotelis 1. Ethic. cap. 3. Est enim eruditus, exactum ipsum in unoquoque genere efflagitare, quatenus fert ipsum rei naturam; simile nunquam videtur esse (id est, ineptum) Mathematicum suadentem probare, & ab oratore demonstrationes exigere: contingit enim vt de materia, de qua agitur, à nullo intellectu exactior probatio offerri possit.

Ex quibus verbis patet hos authores fateri, hinc non dari demonstrationem in rigore: & tamen asserunt hac ætate tenentem immortalitatem animæ rationalis, non posse demonstrari, remarium censerit, quod minùs consequenter dictum est, minùsque verè.

Suarez lib. 1. de Anima, cap. 10. num. 35. vbi fusè hanc rem tractat, fatetur hinc tantum esse vnam demonstrationem speculatiuam, nempe illam, quæ ex propria operatione demonstrat animam esse immaterialem, & consequenter immortalem; & alteram moralem ex retributione bonorum, & malorum; Reliquarationes (inquit) simul collecta multum persuadent rem: & iuuant illas rationes. Vbi etiam fatetur non esse demonstrationes Mathematicas, vel Metaphysicas, sed Physicas, quæ mentem benè institutam persuadere debent, & hoc modo dicimus veritatem hanc esse demonstrabilem. Vbi expressè fatetur non esse in rigore hinc demonstrationem. Pro solutione

Nota, quod demonstratio dupliciter sumitur: vno modo largè, pro omni discursu sufficienti ad rem aliquam persuadendam, sine formidine de opposito, cuiusque benè disposito; & huiusmodi

Circa infiniti possibilitatem Aristot. sibi contrarius.

Si homo ab æterno creatus fuisset, ab æterno nõ genuisset.

Nihil cerid nomin Arist. de anima produione.

Immortalitatem animæ in rigore non demonstrari.

Demonstratio dupliciter sumitur.

Quatuor
condiciones
scientiæ.

iusmodi demonstratio passim in moralibus occurrit. Alio modo prescè, pro causa scientiæ propriè dictæ (demonstratio est syllogismus faciens scire, 1. *Poster. text. 7.*) quæ quatuor habet condiciones; quatum prima est, quòd sit certa. Secunda, quòd necessaria. Tertia, quòd causa sit evidens. Quarta, quòd per discursum syllogisticum applicetur ad conclusionem; de quibus Scot. 3. d. 2. 4. ex *Philos. lib. 1. Poster. text. 5.* ibi, *Sci-re arbitramur unumquodque simpliciter, cum causam arbitramur cognoscere propter quam est, & quia eius est causa, &c.*

5. In primo sensu, certum est immortalitatem animæ demonstrari; in secundo autem verius videtur cum Scoto, & aliis citatis demonstrari non posse: & Conimbric. Suarez & nonnulli alij, qui videntur in verbis oppositum tenere, in re cum Scoto conveniunt, ut ostensum est. Non oportet hoc probare, sed respondere argumentis in oppositum adductis. Præmittimus tamen, si hæc veritas esset in rigore demonstrata, quòd rot tantique Philosophi circa eam non errarent, neque Aristoteles fuisset in ea ita dubius, & lubricus, ut in multis locis oppositum asseruerit, vt *scilicet. præced.* ostendi. de quo Scot. *loc. cit.*

Pauci Philo-
sophi affectu
sunt notitiæ
immortalita-
tatu anime.

Adde S. August. 13. *Trini.* 8. asserere difficile esse alruere viribus naturalibus animæ immortalitatem, & quòd pauci ex Philosophis illud assecuti sint: hoc autem non dixisset, si tenuisset eam demonstrari posse rigorosè demonstratione. Iuxta hoc argumenta allata probant ita sufficienter, vel demonstratiuè moraliter intentum, vt nullus non proteruis non assentiarur; sed non sunt rigorosæ demonstrationes, facientes scire, vt sumitur 1. *Poster. cap. 1.*

Ad primum, si vult quòd anima sit per se subsistens, id est, naturâ suâ independenter à corpore manens, assumit probandum: hoc enim est, quod controuertitur. de quo vide Scot. d. 4. 2.

6. Contrà, replicat Caietanus in Comment. illius *art. 6.* quia id probatum est ex operatione quæ est intelligere; quia cum anima sit cognoscitiua omnium, nullam habet rationem corporis; quia si vinceretur organo, eius operatio non posset esse ita vniuersalis, vt patet in sensibus. Respondetur, dici potest hoc tantum probare, quòd anima non operatur proprias actiones per organum; & hoc sensu est separabilis à corpore, non quòd destinat ipsum informare, vel possit esse sine eo, quia naturâ suâ est forma eius, petitque informare illud. Fateor tamen rationem esse valde vrgentem, sed non demonstrationem rigorosam.

Ad secundum, etiam bruta appetunt suum esse conseruari.

Dices, non pro tempore futuro; quia sensus tantum cognoscit hic & nunc. Respondetur, neque homo demonstratiuè nouit immortalitatem, ac idèd non necessariò appetit eam appetitu elicito; & si appetit, non demonstratur, id non fieri per rationem erroneam; neque appetitu innato, quia hic, cum sit inclinatio naturæ ad aliquid, non potest ostendi, an ad sit donec priùs ostendatur possibilitas illius ad quod esse dicitur.

Inclinatio
naturalis nò
est ad impos-
sibile.

7. Dices, constat nos habere appetitum elicatum ad immortalitatem, statim ac apprehenditur; sed hæc pronitas arguit inclinationem naturalem; ergo. Respondetur id verum esse, quando constat appetitum illum elicatum, esse secundum ra-

tionem rectam, & non erroneam; & hic, licèt sit secundum rationem rectam, tamen de hoc demonstratiuè non constat. Vide Scotum supra *ad 1.*

Ad tertium, latè ostendi supra *scilicet. 4.* nullam formam substantialem generari in corruptione hominis, sed formam corporeitatis eius perseverare, & formam cadaueris esse merum figmentum.

Ad quartum, dixi ad *quæst. 18.* eccliam naturalem semper habere comitantes aliquas operationes imperfectas partis inferioris: & esto hoc negetur, inde tantum habetur animam necessariò indigere organo corporeo ad suas operationes; ex quo tamen non demonstratur quòd à natura sua sit immortalis, esto argumentum non parum vrgeat. Calor in aqua sine vllo aquæ concursu calefacit, & tamen non inde sequitur quòd esse possit sine aqua, vel alio subiecto.

Ad quintum, patet ex solutione secundi. Vide Scot. supra *ad 2. & dist. 49. quæst. 10. & 3. d. 13. quæst. 2. ad 2.* vbi agit de appetitu beatitudinis.

Ad sextum, evidens non est lumine naturæ, an sit aliqua futura retributio: neque Deum ad hanc teneri, vel nunc, vel postea: sed detur quòd hoc esset evidens, bona opera trahunt secum consolationem suam; & mala suum vermem. iuxta id August. 1. *Confess. 12. Iussisti Domine, & ita est, vt pœna sibi sit omnis animus inordinatus.*

Dices, ex Suarez supra: nulla fuit natio tam barbara, quæ non cognosceret retributionem post hanc vitam; ergo agnouit & immortalitatem animæ. Respondetur, aliquis id non nouisse; & licèt, vt plurimum id nouerint, hoc potuit ex traditione ortum habuisse; vel ex rationibus satis vrgentibus non demonstratiuis. Vide Scot. d. *quæst. 2.* cuius rationes contemnit Canus 12. de *Locis, cap. ult.* prope finem, contemnendus sed ipse.

Ad septimum, patet ex solutione primi; tantum haberi potest ex Scoto, animam habere operationem non organicam, seu dependentem ab organo, aliàs excellens obiectum corrumpere ipsum; sicut excellens sensibile sensum, 3. de *Anima, text. 7.* tamen hinc non sequitur (inquit Scot. d. *quæst. 2. num. 18.*) non dependere à toto corpore in essendo. Quod ait, *Quodlib. 9. art. 2.* actionem animæ, quia spiritalis est, recipi in ipsam, & hinc concludi volunt separabilitatem eius à materia, non sibi contradicit, in quo fallitur Caietanus supra; neque enim idem est animam esse immortalem, & hoc demonstrari. Secundum hoc ei imponunt Conimbric. citati, nisi velint omnem conclusionem esse rigorosam demonstrationem, quo nihil absurdius. Quod addunt hac ætate temerarij censendum esse, quod immortalitatem animæ demonstrari negare: insinuat eos reperisse nouas demonstrationes antea non inuentas, sed nobis tales non videntur: demus tamen esse demonstrationes morales, vt ipsi velle videntur; quia fatentur non dari demonstrationem rigorosam in hac re.

Ad octauum, dictum est *scilicet. præced.* de mente Aristotelis: & Doctor d. *quæst. 2.* adducit varia loca ipsius, quibus videtur negare animæ immortalitatem, soluitque septem loca, quibus eandem asseruit; itaque nihil certi est de mente eius. Secundò, esto, id asseruisset, non probauit demonstratiuè: quia plura tenuit opi-

Ip corruptione
hominis
nulla forma
generatur.

Eccliam an
habet ali-
quas opera-
tiones partis
inferioris co-
mitantes?

Euidens non
est aliquam
esse futuram
retributionem.

8.
Peccatum
pœna peccam-
ti.

Multa te-
munt Aristot-
eles opinari-
tione tantum.

natiuè, quàm demonstratiuè; vnde 2. de Cœl. text. 60. tractans duas difficiles quæstiones, approbat stando pro Philosophia, paruas sufficientias dilige-
re, de quibus maximas habemus dubitationes. & ibi-
dem ait, quòd ab Ægyptiis, & Babylonis, mul-
tas credulitates habemus de vnoquoque astrorum. Ad-
do etiam, quòd ipse 1. de Anima, text. 4. ait ani-
mam ita obscuram nobis esse, vt difficillimum sit
fidem aliquam de ipsa tandem accipere.

Omitto multa Patrum loca: quia nullus eor-
um loquitur de rigorosa demonstratione huius
veritatis. Vnde quando dicunt eam esse paten-
tem, vel naturaliter sciri, aut lumine naturæ cog-
nosci, non intendunt esse demonstrabilem, sed
menti benè dispositæ optimè persuasibilem. Ci-
tant Conimbric. suprâ, Chrysostom. Homil. 4. de
Providentiâ, dicentem: *Qui dubitat de anima im-
mortalitate, etiam dubitare posse, an in meridie dies sit.*
Sed si id haberet, hyperbolicè concionis feruore
(sicut & aliàs sæpè loquitur) dictum videtur. Vel
fortè meliùs, quòd suppositâ fide, ad fideles ser-
monem dirigit: hoc certum, de demonstratione
rigida secundùm conditiones Aristotelicas,
ipsum minimè fuisse locutum. Verùm neque illa
verba habet illa Homilia IV. quæ habetur lib. 3. de
Propaganda fide, tom. 5. Sed tantum vrget colligi
immortalitatem ex futura retributione, quòd
fufius tractat concione 4. de Lazaro, tom. 2. Fru-
stra quidam obiiciunt Clem. vn. de summ. Trinit.
quia tantùm definit animam esse immortalem,
& formam intrinsecam corporis, quod magis
oppositum est: arguit enim potiùs non demon-
strari.

Obiicitur etiam Concil. Lateranen. sub Leone
X. sess. 8. sed ibi tantùm damnantur asserentes,
animam esse mortalem, vel vnâ in omnibus;
quod nihil est ad rem.

SECTIO XIV.

*Vtrum anima rationales immediatè à
Deo producantur.*

I. **C**irca hoc varij fuerunt errores, vt videre est
in Hieronymo epistola ad Marcellin. & in Au-
gust. lib. de Orig. an. & lib. 3. de Libero arbitrio, cap.
21. Primus, fuisse creatas extra corpora, & pro-
pter peccata in corpora missas. Ita Origen. lib. 1.
Periarebon, cap. 7. expressè, & Plato in Timæo. Se-
cundus, fuisse ab æterno, & intrasse corpora nunc
hæc, nunc illa. Ita Pythagoras ex Ægyptiis, vt
refert Herodotus lib. 1. Tertius, creati in tem-
pore ab Angelis: ita Auicenna, Seleucius &
Hermas ex lib. 7. tripart. cap. 11. Quartus, propa-
gari ex semine. ita Tertull. & Apollinaris ex Au-
gust. de hæres. cap. 86.

Errores de
origine ani-
ma.

Dico primò, animæ non fuerunt ante corpo-
ra, sed simul cum corporibus creantur. Ita Epi-
phan. epist. ad Ioan. Hierosolym. Hieronym. epist. ad
Pammachium, Cyrill. Alexand. lib. 1. in Ioan. cap. 9.
August. optimè lib. 12. Ciuit. cap. vlt. & Tertull. lib.
de Anima. Damnatur oppositum in Braccaren-
si I. cap. 6. & à Leone X. epist. 91. ad Turibium, à
Damasc. 2. de fide cap. 12.

Probat primò, prius est, quod est secundùm
naturam, eo quod est præter naturam; sed ani-
mam vniri corpori, est secundùm naturam: er-
go. Constat, quia Deus primò fecit res se-
cundùm statum naturalem earum. Secundò, actus
in eodem, est posterior potentia, ex 9. Metaph.

text. 13. Tertio, alioquin intrarent cum scientia
in corpora, cuius oppositum docet experientia.
Nec valet cum Academicis, & Platone lib. 10. de
Republica, & in Phædro, dicere, quòd per ingres-
sum corporis obliuiscuntur omnium; quia per
statum naturalem, non possent ita peiorari; alio-
quin non appeterent vnionem cum corpore; quia
sic appeterent malum, quod repugnat.

Quartò, ex 5. ad Rom. vbi dicitur: *Per vnum
hominem peccatum intravit in mundum, & cap. 9. de
Iacob. & Esau dicitur: antequam nati essent, ni-
hil boni, vel mali egisse; ergo eorum animæ an-
tea non fuerunt, quia non poterant esse otiosæ,
& sine propria operatione, ex 10. Eschie. cap. 8. text.
14. Quintò, quòd hoc sit secundùm Aristotelem
patet, quia 1. Poster. cap. 1. & 3. de an. cap. 4. con-
tra Platonem in Phædro, ponentem notiones om-
nium in anima ante vnionem; docet intellectum
de se esse tabulam rasam, & 12. Metaph. cap. 3.
text. 16. docet causam efficientem præcedere suum
effectum, formalem non; & secundùm ipsum,
anima est causa formalis.*

Obiicitur primò, quia 2. de Gen. anim. cap. 3.
dicitur, quòd mens de foris venit. Respondetur,
hoc est creati, non educi de potentia materiæ, vel
non dependere ab organo, sicut cæteræ animæ,
de quibus ibi Philosophus.

Obiicitur secundò, quia August. 7. de Gen. ad
lit. 24. & 12. Ciuit. 23. Author. scholast. Histor. in
Genes. Hugo de S. Victoris sum. sent. tract. 3. cap. 2.
fin. Magister 2. d. 17. tenent animam Adæ fuisse
ante corpus creatam, quod asserit Philastrius lib.
de Hæres. Catal. Hæres. qua existierunt post Apo-
stolos. Respondetur, doctrinam datam esse vni-
uersaliter veram: & August. tantùm dubitat de
anima Adæ, an ante corpus creata fuerit, & sem-
per dubius fuit de origine animæ; tamen in hanc
partem magis inclinât 12. Ciuit. 23. vide Gregor.
Nyssen. lib. de Hom. cap. 29. 30. Damasc. Hieron.
& Leo citari etiam de anima Adæ in particula-
ri agunt.

Dico secundò, anima rationalis non fit ex vir-
tute seminali. Probat primò: quia agens natu-
rale non potest agere supra materiâ; & ani-
ma rationalis est supra eam, vt constat ex ope-
ratione, quam habet independentem ab ea. de
quo dixi selt. præced. Secundò, quod generatur
corrumpitur. Tertio, forma quæ cum compo-
sito Physico producitur, non producitur per se,
sed in composito: ergo non habet esse per se ex-
tra compositum; & sic anima rationalis non pos-
set separari. Conclusio est communis Catholi-
corum, cuius oppositum damnat August. hæ. 86.
& hæresim vocat D. Thom. 1. par. quæst. 118. art.
2. & 2. contra Genes. cap. 86. habetur 32. quæst. 1.
cap. Moyses. Vide Scot. 4. d. 43. quæst. 2. in 2. propo-
sitione, & 2. d. 18. vbi negat semen vllam animam
attingere posse.

Obiicitur, in materia est naturalis in poten-
tia, ad recipiendam animam; ergo datur natura-
lis potentia actiua ipsius, quia passiua correspon-
det actiua eiusdem generis, ex 5. Metaph. cap. 12.
text. 17. & lib. 9. cap. 2. text. 2. Respondetur, cum
Scoto quæst. 1. Prol. & 1. d. 5. quæst. 2. ad 3. pro 2.
opin. & 4. d. 43. quæst. 3. ad 1. intelligendo per
causam naturalem, causam creatam, non omni
passiua correspondere actiua naturali, alio-
quin posset cæcus naturaliter fieri videns, & Deus
naturaliter videri. Aristoteles locis cit. tantùm
dixit potentia passiua correspondere actiua; et si

2.
Animas non
fuisse ante
corpora.

Anima de
ferri venit,
explicatur.

3.
Anima non
fit ex virtute
seminali.

Potentia pas-
siua corre-
spondet acti-
ua expli-
atur.

et si alius diceret, sibi contradiceret, 2. de Gen. animal. cap. 3. ubi tenet mentem extrinsecus venire; quod negat de aliis formis: & hoc est creati, vel saltem non à causa naturali produci. Qui citant dicta loca, non bene ea ponderant.

4.
Quomodo homo generat hominem, si animam non producit?

Obiicitur secundò, cætera animalia ex vi seminis producant sibi similia; ergo & homo perfectissimum animal. Respondetur, negando antecedens, de quo *scilicet. seq.* Secundò, negando consequentiam, quia ex dignitate animæ rationalis est, quòd à creatura fieri nequeat; homo tamen generat hominem, quia dat materiam, & dispositiones prævias, ut docet D. Thom. 1. par. *quæst.* 118. art. 2. ad 3. sed prima solutio melior est.

Obiicitur tertio, attingens ultimam dispositionem, formam producit; sed homo omnes qualitates disponentes ad animam efficit, & vi formatrici, organa delineat, & effigiat: ergo. Maior probatur; potens in media, potest in finem, 7. *Metaph.* cap. 9. *text.* 30. & forma est finis generationis, 2. *Physicor.* cap. 7. Respondetur primò, antecedens verum esse, quando forma est eiusdem ordinis cum dispositionibus, sed hinc non est; quia spiritualis est. Respondetur secundò melius, negando antecedens, quia calor separatus induceret ultimam dispositionem ad ignem, non tamen ignem, ut habet Doctor 4. d. 1. *quæst.* 3. num. 7. & 22. Neque Aristoteles dixit potentem in media, posse etiam in finem, sed sæpissimè ei imponitur.

Efficiens ultimam dispositionem an efficiat formam.

§.

Dico tertio, anima rationalis creatur à Deo, non ab Angelis. Ita Patres, Hieron. *epist.* 17. & in *apolog.* ad *Panmachium*, Ambros. *lib. de Noë & arca*, Chrysost. *Homil.* 23. in *varia loca Math.* Gregor. Nysen. de *Anima*, cap. 6. Bernard. *serm.* 17. in *Cant.* Quòd verò creatur, patet, quia non generatur per se; quia non est compositus: neque per accidens, ad generationem compositi, quia non fit ex vi seminis. Ita D. Thom. 2. *contra Genes.* cap. 87. Ad dendum est, esse improportionatam materiæ, ut educatur ex ea, quia spiritus est; quòd non creatur ab Angelis, docet communis Theologorum 2. d. 1. de quo latè Scot. 4. d. 1. *quæst.* 1. ubi reiectis rationibus D. Thom., ad hoc, adducit proprias. Idem docet August. 3. de *Trinit.* 8. & *lib.* 9. in *Genes.* ad *lit. c.* 15. Damasc. 2. *fid. cap.* 3. Cyrill. *lib.* 2. in *Iul.* Athan. *serm.* 3. *contra Arian.* Basil. *lib.* 4. *contra Eunom.* Prosp. *lib. sent.* August. *serm.* 146. Ex quibus sequitur animam rationalem à Deo creati, quia non generatur, nec ab alio creati potest.

6.
An anima secundum Aristot. creatur à Deo?

Si petas quid de hoc sentit Aristoteles Scotus 4. d. 43. *quæst.* 2. à num. 19. tenet dubium esse, quid de origine animæ voluerit, tamen verius videtur, quòd posuerit eam immediatè à Deo fieri; sed hoc non vocat creationem, quia secundum eum omnis effectus nouus præcisè dependens à causa effectiua, reduceretur in aliquam variationem ipsius causæ; sed quando dependet etiam à receptiuo, potest eius nouitas reduci in illud, & sic est in productione animæ secundum eum; quia Deus naturaliter, & necessariò transmutat corpus factum organicum, ad animationem, de quo vide Scorum 1. d. 8. *quæst.* 5.

Quare spiritualis substantia non generat?

Obiicitur primò, operatio omnibus maximè naturalis, ex 2. de *Anima*, cap. 4. *text.* 34. est generare sibi simile; ergo conuenit substantiis spiritualibus. Respondetur, ibi loqui de corporeis: substantia autem spiritualis aded perfecta est, ut à solo Deo produci possit.

Obiicitur secundò, inferiora corpora secundum Dionys. cap. 4. de *Diu. Nomin.* administrantur per superiora; ergo idem de spiritibus? Respondetur, inferiora transmutari, & aliquando fieri à superioribus, sed ex subiecto antecedente; spiritus autem ex nullo subiecto fieri possunt.

SECTIO XV.

Verum alia anima à rationali ex vi seminis fiat, ita ut semen attingat earum productionem?

PRO resolutione, Nota ex Scoto 2. d. 18. quòd aliqua producant sibi dissimilia in genere, & in forma, ut Sol ranam: alia verò producant sibi similia, & hoc vel immediatè, ut ignis, ignem; vel mediante propagatione, ut equus equum. In primo, & secundo modo productionis, non requiritur ratio seminalis, quia hæc agit absente generante, estque medium inter ipsum, & genitum; sed in tertio interuenit semen.

1.

Generatio duplex.

Secundò nota, semen nihil aliud esse, quam corpus quoddam, cuius forma intenta est, ut ex illo fiat aliud perfectius simile generanti. Ratio autem seminalis, seu seminis, est forma ipsius, vel qualitas eam consequens.

Quid semen, & ratio seminalis?

Nota tertio, si semen esse vnigenum, & vniforme, quòd non agit alterando seipsum; quia nihil vniforme agit in se, & actiuum difformitatis supponit passiuum eiusdem: idèd multi ponunt diuersitatem partium in semine: & Caietanus 1. par. *quæst.* 118. art. 1. idèd vocat illud heterogeneum. Idem tenet Ferrar. 2. *contra Genes.* c. 57. Et videtur D. Thom. *ibi cap.* 89. & de *potentia quæst.* 3. art. 9. Scotus *loco cit.* dubius de hoc mansit, sed 3. d. 4. num. 13. docet semen esse actiuum in alteratione præuia ad introductionem formæ, & consequenter admittit in eo diuersas, & difformes partes, alioquin non se alteraret.

Semen an sit heterogeneum?

Semen an sit heterogeneum?

2.

Communiter sententia tenet semen saltem secundum partes subtiliores attingere productionem animæ. Ita Suarez 2. de *Anima*, cap. ult. Caiet. citatus, Germanus in *Epitome librorum de Anima*, Conimbr. *lib.* 1. de *Genes.* 4. *quæst.* 26. & 27. Iauel. 7. *Metaph.* *quæst.* 14.

Verius videtur oppositum. Scotus *loc. citatus*; Philipon. *Simplic.* Ægid. Albert. in 2. de *Anima*, *text.* 10. & expressè D. Thom. 1. p. *quæst.* 118. art. 2. ad 3. & 4. & de *potentia*, *quæst.* 3. art. 9. ad 9. Probatur ex Scot. Primò, quia semen in instanti generationis non est; ergo non agit; quia agere supponit esse. Antecedens patet, quia tunc desinit esse forma seminis. Secundò, si dicas pro tunc manere semen, non potest producere perfectius se, qualis est proles.

Dices, in virtute generantis producere se perfectius. Contrà, in virtute non entis, nihil potest effici; sed per accidens est, quòd decidens semen existat, quando producitur forma geniti. Et contra hoc procedunt omnia argumenta, in quibus Doctor 4. d. 12. q. 3. & d. 13. *quæst.* 1. offendit accidens in virtute substantiæ non posse attingere ad productionem substantiæ. Tertio, semen est non viuens: ergo non potest producere viuum. Respondet quidam cū Platone, in *Timeo*, semen viuere, Vallef. 2. *Controu.* c. 9. Zimara 2. de *An.* ad *text.* 43.

Semen non attingit animam effectiuè.

Text. 01.

Verius tamen est oppositum, quòd tenet Aristoteles 2. de *Anima*, cap. 1. & 2. de *Gen. anim.* cap. 1. & c. 3. D. Thom. 2. *contra Genes.* c. 89. Scot. 4. d. 44. q. 1. & com

3.

Semen non viuunt.

& communis : & suadetur , quia non habet eandem animam cum generante , cum non sit ei continuum , nec diuersum , quia esset aliud animal , vel planta . Item , non nutritur , nec crescit , vt constat de seminibus stirpium , & herbarum , quæ multo tempore seruantur sine alimento : & esto viueret semen animæ vegetatiuæ ; ergo saltem non attingeret animam sensitiuam , qualis est anima animalium .

Obiicies primò ; ergo viuientia non producant sibi similia . Respondetur cum D. Thom. supra ad 3. hominem generare hominem , quia ministrat materiam ; & disponit eam ad receptionem nouæ formæ , non quòd ipsam formam attingat : & idem est de aliis animalibus . Secundò , dici potest cum Scoto 3. d. 4. num. 13. matres immediate attingere formas factus generabiles ; hoc enim longè facilius est , quàm ponere ipsum semen eas attingere ; & iuxta hoc matres longè perfectiùs generant , quàm patres ; quidquid dicit D. Thom. cum suis 3. p. quæst. 3. art. 4. Si hoc non placet , recurrendum est cum eodem Scoto 2. d. 18. ad causam superiore , ad quam necesse est currere , quoad plantas , quarum semen seorsum à generante generat . Neque sufficit recursus ad corpora cælestia , quia viua non sunt , & nemo dat , quod non habet ; & idè fortè Galenus citatus à Doct. virtutes seminum vocat diuinas : vnde Doct. 2. d. 14. q. 3. num. 6. tenet influentiam astrorum in inanimata agere , generando , sed in animata tantùm alterando : & August. lib. de duabus Animabus , cap. 4. docet mulsam esse nobiliorè cælo ; quia animata est , & per consequens non potest à cælo produci .

Obiicitur secundò , 2. de Gen. animal. cap. 3. dicit Aristoteles omnem animam produci virtute feminis , præter intellectuam quæ de foris venit . Respondetur , nihil tale habet , sed omnem animam præter rationalem , ibi ostendit educi de potentia feminis , & solam rationalem extrinsecus venire ; quia spiritalis est , & inorganica .

Obiicitur tertio , 2. Physic. text. 26. Sol & homo generant hominem . Respondetur , de homine iam dixi ; de Sole carens generat , quatenus congruis qualitatibus fouet semen , atque disponit ad formam vltimam . de quo Aristoteles loco cit. de Gen. animal.

Obiicitur quarto , quia sequitur animas omnes creati . Negatur , quia præter rationalem omnes educuntur ex potentia materis ; alioquin dicendum esset Deum nihil posse generare , quod falsum est ; quia potest admittere , vel non admittere concursum materis , qualiscumque ille sit .

SECTIO XVI.

Vtrum anima sit composita , ex materia , & forma ?

I. Dixi de hac re satis fusè ad quæst. 15. vbi tenui cum Doctore , & aliis , non esse improbabile , talem compositionem in anima admittere . Et præterquam , quòd id habeat Doct. expressè dicit quæst. 5. inlinuat idem Quodlib. 9. art. 2. §. 3. intellectum , ibi , proximum receptiuum (intellectiõis) non includit materiam saltem corporalem . Quibus verbis indirecè inlinuat animam habere materiam , non corporalem , quia asserens receptiuum intellectiõis nostræ , id est , animam , carere materiâ saltem corporeâ , incorpoream habere in Scoti oper. Tom. 11.

nuit , iuxta regulam ; quod de vno negatur , de altero affirmatur , cap. nonne , de presumpt.

SECTIO XVII.

Vtrum anima immediate informant materiam ?

Hæc quæstio ab aliis fusè traditur , sed nos ab eius tractatione abstinemus ; quia supra sect. 4. latè ostendimus formam corporeitatis præcedere , & sequi animam ; obiter tamen resoluimus hoc quoad formam substantialem , vt sic , an immediate afficiat materiam .

Dico primò , qualitates corrupti non manent in genito . Est contra multos , quos citat Suarez in Metaph. d. 14. sect. 3. sed eam tenet Scot. 4. d. 12. q. 3. n. 21. 25. 26. vbi benè docet qualitatem corruptæ , non quàm quoad formam substantialem , vt sic , an immediate afficiat materiam . Dico primò , qualitates corrupti non manent in genito . Est contra multos , quos citat Suarez in Metaph. d. 14. sect. 3. sed eam tenet Scot. 4. d. 12. q. 3. n. 21. 25. 26. vbi benè docet qualitatem corruptæ , non quàm quoad formam substantialem , vt sic , an immediate afficiat materiam . Dico primò , qualitates corrupti non manent in genito . Est contra multos , quos citat Suarez in Metaph. d. 14. sect. 3. sed eam tenet Scot. 4. d. 12. q. 3. n. 21. 25. 26. vbi benè docet qualitatem corruptæ , non quàm quoad formam substantialem , vt sic , an immediate afficiat materiam .

Probarur primò , ex Aristotele 1. de Gen. c. 4. vbi docet , quòd generatio est mutatio huius totius in hoc totum , nullo sensibili manente : si autem permanerent eadem elementa , id non esset verum ; quia hæc sola sunt sensibilia per se . Item , 5. Physic. text. 28. quod monetur est , quod generatur non est . de quibus locis vide Scot. 2. d. 12. q. 1. per esse intelligit Philosophus esse compositi , seu formale ; & hoc denegat subiecto generationis , concedens illud subiecto mutationis , non autem esse entitatum ; quia hoc competit materis , vt ibi conuincit Scotus .

Secundò materia prima non est subiectum accidentium , vt docet D. Thom. de ente , cap. 7. & 1. par. quæst. 76. art. 6. & quæst. 77. art. 6. tum quia totum per accidens supponit totum per se ; tum etiam , quia secundum Aristotelem cap. de Subst. prima substantia , primò substat accidentibus , & eâ corruptâ , nihil remanet . Tum tertio , quia materia priùs respicit actum sui generis , quàm alterius ; & alioquin substantia non esset prior accidente , contra Aristotelem 7. Metaph. text. 4. ergo compositum substantiale est subiectum accidentium ; & per consequens , eo corrupto , illa corrumpuntur : quia ; non migrant de subiecto in subiectum ; quia , vt ait Aristoteles cap. de Substantia , & 5. Metaph. text. 15. destructis primis substantiis impossibile est aliquid remanere . Sed de hoc ex professo agit 1. de Gen. cap. 4.

Obiicitur primò , sequitur quòd ignis destruet

Vtrum mater attingat formam factus?

4. Solu rationaliu de foris venit.

Quomodo Sol generat hominem?

2.

Qualitas incompossibilis forma corrupenda à quo productum?

3. Generatio quid?

Materia prima non est subiectum accidentium.

4.

ret calorem, quem ipse introduxit in corruptendum, quia cum suam formam introducit, pereunt omnia accidentia, quæ præcesserunt. Respondetur id verum esse. Pro quo Nota quod accidens quadrupliciter corrumpitur. Primò, per contrarium, ut frigus per calorem. Secundò, per absentiam causæ, ut lumen amoto luminoso. Tertio, per corruptionem subiecti, ut hic. Quarto, per corruptionem termini in respectu; ut ablato albo, tollitur similitudo; & quatuor modis oppositis generantur accidentia.

Accidens quadrupliciter corrumpitur, & generatur.

An pereant forma simplicium in mixtionibus medicinalibus?

5. Obiicitur tertio, sequitur materiam in instanti generationis esse indifferentem ad omnem formam; quia sine accidentibus non plus determinatur ad hanc, quam ad illam. Respondetur, sufficere præcessisse dispositiones, & determinationes immediate ante instanti generationis. Dices, tunc nihil est, nisi respectus rationis ad illas dispositiones. Respondetur tamen esse subordinationem inter formam substantialem, & tales dispositiones, quod non introduceretur, nisi præuiis illis; & sic præcessisse sufficit, esto pro nunc tantum sit actus respectus rationis ad eas: sic forma embryonis prærequirit formam seminis, non tamen coexistentem; & in multorum opinione sensitiva prærequirit vegetatiuam, sed expellendam; & rationalis eodem modo vegetatiuam, & sensitiuam. Quod tenere expressè videtur D. Thom. 1. par. quæst. 118. art. 2. ad 2. de quo dixi supra scilicet 7. conc. 1. ad 1. & multi tenent, etsi species, quoad fieri dependant à phantasia, non tamen quoad usum. de quo supra ad quæst. 17. Vel dic non requiri dispositiones, nisi per accidens ad expellenda opposita accidentia. Vnde si generans reperiret materiam nudam, generaret. Colligitur ex Scot. 2. d. 3. quæst. 4. num. 17. vbi benè explicat, quomodo in generatione fit ex non corpore corpus, quando scilicet denudatur corruptendum ab omnibus accidentibus, ut introducat in eius materiam forma noua. Thomistæ quidam tenent dispositiones effectiuè causas à forma geniti præcedere ipsam naturà in materia; quod perinde est, ac si diceret filiam præcedere matrem, vel fructum arborem.

An requiratur dispositio coexistentes introductioni forme generande?

6. Obiicitur quarto, 1. de Gen. cap. 4. dicitur: quando ex aère fit aqua, permanet eadem diaphaneitas. Respondetur, manet eadem species, non numero.

Quantitas corrupti non manet in genito.

Dico secundò, neque quantitas corrupti manet in genito. Hæc difficilior est, quam præcedens: quia Auerr. 1. Physic. text. 61. & cap. 1. de Substantia orbis, tenet dimensiones interminatas in materia prima subiectari, & nunquam ab ea separari. Quod etiam multi cum eo amplexantur, quos citat Suarez in Metaph. d. 1. scilicet num. 10. 11. sed conclusio est Scoti 2. d. 3. quæst. 4. num. 17. & 4. d. 1. g. 1. Bañes 1. de Gen. cap. 4. g. 1. art. 1. D. Thom. loc. cit. concl. præced. & eisdem rationibus suadetur.

Obiicitur primò; quia, ut habet Phil. 6. Physic. text. 2. quantum non potest fieri ex non quanto; sed si non supponitur quantitas in materia, ita fieret & corpus ex non corpore. Respondetur, ad-

ditione verum est, generatione falsum. Vel dic materiam esse virtualiter quantam, quod sufficit, ex Scoto d. quæst. 4. num. 17.

Obiicitur secundò; quantitas est ingenerabilis; quia non generatur à forma, cum hæc non sit quanta; nec quantitate, quia hæc non est actiua; nec æqualitate, quia hæc est posterior; ergo non producitur de nouo: ergo antiqua manet in genito. Respondetur, per se non generari, nec corrumpi, sed ad generationem, vel corruptionem subiecti fit, vel definit: sicut & alia accidentia, maxime quæ contrarium non habent.

Quantitas quomodo de nouo fit?

Obiicitur tertio; ad oculum patet, quando ex aqua fit aër, quantitatem manere, & augeri. Respondetur id sensu minimè constare, & ratio docet falsum esse.

7.

Obiicitur quarto, forma non dat materiam esse subiectum, immò supponit tale esse; sed fit subiectum aptum per quantitatem, sine qua non habet partes distinctas; ergo. Respondetur, secundum se habet partes entitativas, non quantitativas; quod sufficit; neque enim ablatà quantitate, confluerent partes substantiæ in punctum, ut quidam Thomistæ fingunt.

Materia habet partes entitativas?

Obiicitur quintò; sequitur animam rationalem esse subiectum quantitatis, quia ipsa cum materia facit totum cui inhæret. Respondetur, quantitatem inhærere toti ex materia, & forma corporeitatis; vnde manet eadem quantitas in mortuo, quæ fuit in viuo.

Argumentum vrget Thomistas, negantes plures formas substantiales in eodem subiecto, & totum distingui à partibus simul sumptis.

SECTIO XVIII.

Vtrum anima sit eadem suis potentiis.

Non est quæstio de potentiis sensituiis comparatis ad animam; quia dicunt organum cum potentia, vel virtute animæ in eis existente, ut docet Scot. 1. d. 3. quæst. 9. num. 8. certum est tales ab ea distingui, quia constat existere sine eis, verbi gratia, sine visu, auditu, &c. Quæstio ergo est de potentiis spiritalibus, intellectu, & voluntate, nihil corporeum includentibus, comparatis ad animam rationalem, ac etiam de aliis potentiis collatis ad animas corporeas.

1.

Prima sententia est, nullo modo distingui etiam formaliter. Ita Greg. 11. d. 16. quæst. 3. Occam quæst. 24. & 26. Gabr. g. 1. Marfil. 1. g. 7. art. 3. Marcell. lib. 3. de Anima, cap. 75. & omnes Nominales.

Secunda sententia ait realiter distingui D. Thom. 3. par. quæst. 77. art. 1. & g. 54. art. 3. vbi ait, nullam potentiam operatiuam substantiæ esse idem cum ea, & in disp. 9. q. 1. de Spir. creat. art. 11. & quæst. vn. de Anima, art. 12. ait impossibile esse animam immediatè concurrere ad actus vitales, sequuntur Thomistæ. Caietan. dist. loc. Capreol. 1. d. 3. quæst. 4. Soto cap. de Proprio. Conimbr. 2. de Anima, cap. 3. quæst. 4. qui plures pro hoc citant Suarez 2. de Anima, cap. 2. & d. 18. Metaph. scilicet 3.

Tertia sententia Scoti 2. d. 16. quam explico sequentibus conclusionibus.

Dico primò, potentiæ animæ formaliter ab ea distinguuntur. Hanc præter Scotum citatum, tenent auctores secundæ sententiæ.

Probat primò, quia potentiæ omnes aliquo modo fluunt ab anima; ergo non sunt formaliter ipsa. Secundò, anima rationalis non est formaliter

2.

maliter libera, sicut voluntas est, nec formaliter necessaria, ut est intellectus. Tertiò probatur, per has potentias determinatur anima ad varias operationes, ad quas secundum se indifferens est. Quartò, quæcumque habent aliquam distinctionem realem, ubi sunt separata, eandem habent formaliter ubi sunt vnitiuè contenta. Quà ratione, si vnum esset prius vero, si esset separata, etiam erit prius eo in ente, in quo vnitiuè ambo continentur: ergo intellectus, & voluntas cum vnitiuè continentur in anima, (non ut priora, quia huiusmodi sunt tantum prædicata essentialia) seruabunt eundem ordinem, & distinctionem secundum formalitatem, quam realiter seruarent si essent separata. de quo Scot. d. 16. num. 18. 5. Quirò, (& fortè efficacius) quia sine hac saltem distinctione, multæ authoritates in oppositum vix solui possunt. Dicunt enim potentias egredi ab anima; esse medias inter substantiales, & accidentales formas; & à nonnullis vocantur partes. Dicit enim Anselm. citatus à Scoto supra lib. de Concord. gratia, & Liberi arbitrij, cap. 19. quod potentia sunt in anima, sicut membra in corpore. Item, August. de Trinit. cap. 6. dicit animam deficere à simplicitate diuina, propter multitudinem operationum, & virtutum: ergo istæ aliquo modo distinguuntur ab illa. & lib. 15. cap. 7. ait mentem distingui ab anima. & Anselm. lib. de Cas. diaboli, dicit, etsi potentia non sint substantia, non tamen esse nihil.

citatus est melior si sit possibilis, quia entia non sunt multiplicanda sine necessitate, i. Physic. ergo cum hic paucitas si possibilis, ut patet in solutione argumentorum, tenendum est, potentias esse vnum, & idem realiter cum anima.

Secundò, aliàs anima, quæ post Angelum est perfectissima creatura, nullam habet per se operationem, vel actionem; quod est valde absurdum: quia perfectionis est in accidente esse actuum; ergo id non est denegandum substantia tam perfectæ.

Nec sufficit dicere, quòd agit mediante accidente; quia perfectionis est in accidente separato agere: ergo id non est denegandum substantia secundum se consideratæ. Respondet Caietan. 1. par. quest. 54. art. 3. animam esse principium primum, & per se agendi, tamen agere mediatè, scilicet mediis potentiis; sed est implicatio, quòd sit per se agens, si potentia per quam agit, est realiter ab ea distincta; nec est primum agendi principium, vel operandi, si tantum sustinet potentias sic distinctas, sicut lignum calorem.

Confirmatur, si potentia sunt re distincta ab anima, possunt ab ea separari per Dei potentiam; quia ambæ sunt absolutæ, quod tenet Ferrar. 2. cont. Gent. cap. 65. & Soto cap. de Proprio. & 4. d. 9. q. 2. art. 3. sed tunc anima posset velle, & intelligere, vel esset instar trunci mortui, quod est absurdum. Caietanus negat separari posse; sed malè, quia etsi distinctio realis in relatis non inferat separabilitatem, infert in absolutis; nam idè ens absolutum dicitur, quòd à nullo re distincto dependeat. de quo Scot. optimè 2. d. 1. q. 4. num. 21. & si contra hoc non leue argumentum fieri possit, si teneatur secundum eum 3. d. 2. q. 2. compositum re distingui à partibus vnitis, quod mihi dubium est. Confirmatur secundò, ordinatum ad finem nobilius est, si immediatè per se attingat illum, quàm si per aliquid à se distinctum.

Tertiò, accidens non generat substantiam, ut fuse probat Doctor 4. distinct. 13. quest. 3. & distinct. 13. quest. 1. quia causa totalis necessariò est perfectior effectu, vel ei æquè perfectæ; sed potentia vegetatiua est principium alendi, & generandi, ex 2. de An. tex. 3. 4. 2. 4. 8. ergo ista est substantia, quia per generationem, & nutritionem fit noua substantia: ergo idem est de aliis animæ potentiis, quia eadem est ratio; non enim intellectiua potentia imperfectior est vegetatiua.

Si quæras, quamnam est illa substantia, quæ immediatè nutrit, vel generat? dixi scilicet 15. esse formam substantialem alentis, seu aliti, & generantis; si tamen hæc non adsit, ut quando semen est omnino separatum à decedente, recurrendum erit ad causam superiorem. Vide alias rationes in Scoto supra.

Obiicitur primò, ex D. Thom. 1. par. q. 77. art. 1. actus, & potentia sunt eiusdem generis; sed actus intelligendi, & volendi sunt accidentia: ergo & potentia. Respondetur, ex Scot. d. 15. num. 5. Potentia vno modo sumitur pro principio operandi; & sic diuiditur in actiuam, & passiuam, ex 5. Metaph. text. 17. & 9. text. 2. & 3. Hoc modo est principium transmutandi aliud, ut aliud; vel ab alio, ut ab alio; & non est eiusdem generis cum actu, quia accidens recipitur in substantia, & efficitur ab ea, etiam in opinione D. Thomæ, loquendo de ipsis potentiis, si admittantur esse accidentia. Præterea, Thomistæ clamant, per accidens produci substantiam, quæ tamen non est eiusdem

Aburdum animam per se non esse actiuam.

5.

Anima separata ab omni accidente, posset intelligere, & velle.

6. Accidens non generat substantiam.

Quæ causa actiua generatiua?

Potentia dicuntur partes anima.

3.

Aduerte tamen, etiam in diuinis, cum simplicitate state formalem distinctionem quodammodo, sicut in creatis: sed operationes in creatis distinguuntur realiter à suis potentiis, in diuinis non, de quo vide Scot. 1. d. 2. q. 7. m. 41. & d. 8. q. 4.

Sextò, quia definitio animæ est alia à definitione potentiarum suarum; ergo formaliter ab eis differt. Consequentia est clara: & antecedens patet, quia, ut tenet Scot. d. 16. num. 5. anima essentialiter ordinatur ad dandum viuere, quod nihil aliud est, quàm talis formæ informatio; estque actus corporis Physici organici, &c. de quo scilicet 4. & potentia in ordine ad operationem definitur: ergo hæc formaliter differt ab illa. De distinctione formali videndus est Scot. d. 2. quest. 7. num. 41. & d. 8. quest. 4. d. 13. num. 23. & d. 26. contra solus. secundi princip. quibus locis, & aliàs sæpè admittit eam in diuinis.

Dico secundò, potentia inter se distinguuntur formaliter. hanc probant omnes rationes allatæ con. preced. alioquin intellectus formaliter amaret, & voluntas formaliter intelligeret.

Dico tertiò, potentia non distinguuntur inter se, nec ab anima realiter. Ita Scot. 2. d. 16. num. 15. & 4. d. 44. q. 2. num. 5. sequuntur omnes Scotistæ, & à fortiori eandem tenent Doctores primæ sententiæ. D. Bonau. 1. d. 3. quest. 3. ait potentias idem esse cum anima, non tamen omnino idem per essentiam: Durand. ait vim vegetandi, augendi, generandi, esse idem cum anima, non tamen alias facultates, ut sentiendi, intelligendi: sed 2. d. 3. q. 5. de Angelis, cum Scoto conuenit expressè August. 10. Trinit. 11. & lib. 9. cap. 5. ubi ait potentias esse animæ substantiam. Idem habet lib. de Spir. & An. c. 2. 8. & in terminis, c. 4. Bern. Serm. 111. in Cant. In anima tria inuenor, rationem, memoriã, & voluntatem; & hæc tria esse eandem animam.

Probatur primò, ex Scoto, quod melius est, si possibile sit, poni debet, 2. de Gen. text. 50. & 1. Comment. 56. & 8. Physic. text. 35. 41. 50. sed pau- Scoti oper. Tom. 11.

Distinctio formalis admittenda in diuinis.

4.

eiufdem generis cum eo. Alio modo, accipitur potentia, vt ponitur actui, & sic non tantum sunt eiufdem generis, sed etiam eiufdem numeri, vt dicitur 9. *Metaph. text.* 13. quia quod nunc est in actu, idipsum fuit in potentia.

7. *Effectus formali in separabilis à forma in subiecto, effectiuus sic.*
 Obiicitur secundò, ex eodem, si anima immediate ageret: ergo homo semper intelligeret, sicut necessariò semper viuere, dum habet animam. Negatur consequentia, quia causa efficiens potest carere suo actu; formalis non, si applicetur; vnde, quia viuere est effectus formalis animæ, non potest eo carere, si informat; bene tamen operatione, quam efficit. Et si argumentum valet, probat, quòd intellectus, dato quòd sit re distinctus ab anima, sit semper in operatione, & quod ad hoc responderet D. Thomas, suo argumento satisfaciens. Respondet Caietan. 1. *par. quest.* 77. *art.* 1. D. Thomam sumere potentiam pro ea quæ essentialiter ordinatur ad actum. Contra, quia si non sumit pro potentia effectiua, argumentum nullo modo est ad propositum: si sic sumit, impugnatio est efficacissima. Respondet Iauell. 2. *de Anima, quest.* 12. quando D. Thom. dicit potentiam, & actum esse eiufdem generis, eum loqui de potentia pro primo principio actiui, vel passiuo; & anima primò producit esse substantiale, constituendo animatum, vt sic actus est eiufdem generis: secundariò autem producit potentias, quæ sunt accidentia, & non eiufdem generis.

8. *Potentia, & actus sunt eiufdem generis, explicatur.*
 Contra primò, anima in subiecto nullam substantiam efficit, nisi nutriendo alitum, vel augendo, & hoc per potentiam vegetatiuam, quæ non distinguitur ab ipsa. Secundo, implicatio est, animam priùs producere esse substantiale, quàm habeat potentias. Tertiò, dat anima esse animatum non per productionem, sed per informationem, alioquin posset esse in materia per informationem, & non animare illam, quod absurdum est. Dicendum ergo, quòd dat esse viuum in re per potentiam vegetandi, & esse animal per sensitiuam, & esse rationale per intellectuam.

Obiicitur tertio, idem non mouet seipsum; quia inter agens, & patiens debet esse distinctio, sed potentia cognitiua mouet appetitum: ergo non sunt idem. Respondetur, non esse idem formaliter, & hoc sufficit, vt secundum vnã rationem animam moueat, & secundum aliam moueatur. Vide Scot. 2. *d. 2. quest.* 10. *ad* 1. vbi docet Angelum se mouere, & *dist.* 3. *quest.* 8. vbi ostendit Angelum cognoscere se per suam essentiam, & *d.* 25. *ad* 2. vbi docet voluntatem agere in se, & *1. d.* 3. *quest.* 7. *num.* 17. quòd intellectus agit in se, quia hoc bene conuenit agenti æquiuoco, etsi non vniuoco; neque hæc negabunt aduersarij.

Obiicitur quartò, accidens variabile non potest inesse, nisi mediante inuariabili; sed intelligere, & velle sunt accidentia variabilia; ergo. Respondetur, substantiam animæ esse magis inuariabilem, quàm vllum accidens; & sic sustentare posse immediatè accidentia illa.

9. *Vnũ, & idem potest esse principium actiuum, & receptiuum variarum formarum.*
 Obiicitur quintò, vnum & idem indistinctum non potest esse principium receptiuum, vel actiuum multarum formarum, nisi medijs variis dispositionibus, alioquin quodlibet in quolibet recipi posset, contra Philof. 1. *Physic. text.* 37. 42. Respondetur, etiam secundum eos, anima est immediatum susceptiuum, & actiuum potentiari; & nos sic dicimus esse operatiuum. Quod dicitur, materiam non posse recipere varias formas, nisi variis dispositionibus medijs: verum est de

formis substantialibus, quæ non introducuntur sine præuia actione suorum accidentium in accidentia contrahendi; sed non ita de formis accidentalibus, per se loquendo, alioquin daretur processus. Vide Scotum suprà *ad* 3. *num.* 8.

Obiicitur sextò, ex Suarez cit. habitus perficientes animam, sunt inter se distincti: ergo & eorum subiecta. Confirmatur, actus intellectus & voluntatis, vt fidei & charitatis, & earum habitus, sunt distincti: ergo consonum fidei est, eorum subiecta esse distincta. Respondetur. Consequentia est nulla; & si valeret, illæ potentia, quas ipsi ponunt accidentia, deberent habere subiecta distincta. Per idem ad confirmationem, & si valeret, spes, & charitas haberent voluntates re distinctas, quibus subiectarentur; & lumen gloriæ, scientia, fides, opinio, haberent quatuor intellectus re distinctos, quos perficerent.

Obiicitur septimò, ex eodem. Luc 10. *Diliges Deum tuum ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis:* vbi per vires intelligit potentias, quas ponit distinctas ab anima. Item, ex illo Psalm. *Benedic anima mea Domino, & omnia que intra me sunt.* Respondetur, esse ad oppositum, quia ipse negat animam, vt distinctam à potentiis diligere posse, quod tamen hic dicitur. Sed primo loco intenditur, Deum diligendum esse super omnia, neque id fieri potest per diuersas vires, sed per vnã: iubetur autem totis viribus diligere diligendum, siue intensiue, siue appetitiue, de quo non est huius loci agere. Vide Scot. 3. *d.* 27. & D. Thom. 2. 2. *q.* 23. *art.* 3. & 4. Lyran. *in id. Dem.* 6. *Diliget Dominum Deum tuum ex toto corde, &c.* Per cor intelligit voluntatē, per animam intellectum, per fortitudinem externa opera; & eodem modo exponi potest locus iste. Glossa ordinaria ait, amoris scissionem, vel diuisionem, ibi prohiberi.

Obiicitur octauò, ex Conimbric. *suprà*, quia *Philof. lib. de Sens. cap.* 2. ait ignem, terram, cæteraque elementa non esse apta agere, nisi vt habent contrarietatem, vt calorem, frigus, &c. Respondetur, nihil tale esse in toto illo capite, & si alibi habetur, sensus est, ista elementa (& idem est de alijs) non producere substantiam, nisi præuiã actione accidentali.

Obiicitur nonò, ex eisdem, grauitas, & leuitas sunt potentia distincta à subiectis: ergo idem de potentiis animæ. Respondetur; antecedens verum esse de separabili leuitate, & grauitate, non autem de inseparabili. Ratio est, quia neganda est distinctio realis, vbi impossibilis inseparabilitas in absolutis (maximè si vnum non includit alterum essentialiter, sicut totum partes,) & entia non sunt multiplicanda sine necessitate.

Obiicitur vltimò, potentia sunt in secunda specie Qualitatis: ergo non sunt animæ substantia. Respondetur, Aristotelem *cap. de Qualitate*, non dicere omnem potentiam naturalem esse qualitatem, sed potentiam facillè facienti, vel patienti; & sic de accidentalibus potentiis tantum loquitur. Ita Scotus 2. *d.* 16. *fine*, vbi id probat exemplis Philofophi, de pugillatore, & cursore. Hæc sunt præcipua, quæ contra Scotum in hac sententia adducuntur, alia minoris momēti omitto.

Quòd verò nostra sententia sit Aristotelis patet; quia 2. *de Anima, text.* 13. diuidit gradus animæ in quatuor species, vegetandi, sentiendi, intelligendi, loco mouendi, & *ibid. text.* 19. ait esse partes animæ, & *text.* 27. vocat illos gradus, potentias.

10. *Diliget Dominum tuum ex toto corde, &c. exponitur.*

11. *Grauitas an distinguatur à re grauit*

12.

rentias. Quòd autem sit Augustini lib. de Spir. & An. som. 3. c. 4. patet ex his verbis: *Dicitur namque sensus imaginatio, vario, intellectus, intelligentia; & hac omnia in anima nihil aliud sunt, quam ipsa. mox, secundum essentiam verò, unum sunt in anima, & idem cum ipsa. & cap. 13. Dicitur namque talis anima, dum vegetat, spiritus, dum contempletur, sensus, dum sentit, animus, dum sapit, ista tamen non differunt in substantia, quoniam omnia ista una anima est.* Iterum, loquens de potentiis: *habet (anima) naturalia, & ipsa anima est, potentia namque, & vires eius, idem sunt, quod ipsa habet, & accidentalia, & ipsa non est, non enim est sua temperantia.*

Potentia secundum Philosophos. non distingui re ab anima, vel inter se.

Expressissimè pro nobis est August.

cuius operationis, idè est tale principium, quia est in se tale ens in se. Vnde si quæras primam distinctionem Solis à planta, non est quia Sol generat multa, & diuersa mixta, planta non; sed quia Sol in se habet talem formam, à qua tam variaz generationes proueniunt: alioquin potentiaz essent relationes, quia tales tantum definiuntur per habitudinem ad aliud. Caietanus dicit ista extrinseca includi in definitione potentiaz; sicut correlatiuum in definitione relatiui; quod tamen contra ipsos est, quia dicunt esse qualitates de secunda specie.

Prima distinctio absoluti non est per effectum.

SECTIO XIX.

Utrum potentia distinguuntur per actus, vel obiecta?

1. PRO explicatione, Nota quòd potentia est duplex, actiua, & passiuua; illa est ad agendum; & hoc, vel immanenter agendo in se, vt quando intellectus in se producit intellectiõnem; vel transcunter, producendo terminum in alio, vt quando calor lignum calefacit. Vtraque agit circa aliud, sed differenter; quia prima respicit aliud vt obiectum, quod cognoscit, vel amat, neque semper respicit aliud à se distinctum. Secunda respicit vt subiectum. Item, hæc operatur suum obiectum, quod non est aliud à suo effectu; illa non, sed supponit illud. Vide Scot. 1. d. 2. quest. 7. art. 3. & Quodl. 13. art. 3. Passiuua potentia est, quæ ad recipiendum ordinatur, & aliquando recipit formam Physicam per alterationem, & cum resistentia; & tunc correspondet actiuz transeunti, vt in exemplo: aliquando solam formam perfectiã, non exigentem dispositionem præuiam; vt cum recipitur species in sensu, vel intellectu; & hæc est admixta actiuz immanenti, quia, vbi gratiã, potentia mediante tali formã, elicit in se actum. Quæstio intelligitur de vtraque potentia.

Potentia immanens, & transiõs, quomodo differunt? Potentia passiuua duplex

Respondet Caietanus, quòd absolutum à termino, & propriè absolutum, vt substantia, qualitas, &c. Absolutum verò ab actu, ac obiecto, est quod non respicit ista; & relatiuum huic oppositum non est de genere Relationis. Sic saluat etiam respectum constituentem animam intellectiã, & indiuiduantem accidentia.

3.

Contra primò, quia hæc distinctio est effiãta. Secundò, non sunt ista relatiua secundum dici, quia etiam partes substantiæ sunt huiusmodi: ergo secundum esse; quia eorum esse est ad aliud se habere, quia eorum definitio includit illa extrinseca; nam secundum Caietanus in definitione includitur habitudo ad obiectum, & huius habitudinis terminus est obiectum; quia omnis habitudo habet terminum, & absolutum sibi sufficiens, & in se manens, nullum habet terminum; ergo nec habitudinem. Eadem rationes procedunt contra Suarez dicentem ordinem ad obiecta esse potentis intrinsecum.

Fiãta distinctio absoluti à termino, & absoluti ab obiecto.

Obiicitur primò, 2. de An. text. 33. dicitur, quòd potentia distinguuntur per actus, & hi per obiecta. Respondetur cum Scot. loc. cit. maxime Quodl. 13. loqui Aristotelem de distinctione à posteriori, seu per manifestationem, non autem de distinctione à priori, seu intrinseca. Vel loquitur de distinctione per principia extrinseca, quæ sunt finis & efficiens, quia actus sunt finis potentiaz, & obiecta concausæ necessariò requisitæ, vt simul cum potentis eliciant actum effectiue.

Potentia distinguuntur per obiecta, exponitur.

Dices, absolutum non distinguuntur per extrinseca, sed per intrinseca. Respondetur, non distinguuntur per extrinseca tanquam per formalia distinctiua, sed per intrinseca; neque distinguuntur per extrinseca, tanquam per correlatiua, vel terminum relationis, sed sensu explicato, manifestatiue.

4.

Obiicitur secundò, ex Caietan. d. art. 3. quia distinctio à fine est à priori, quia à causa: ergo malè negatur, quod admittitur. Respondetur finè non esse causam realem, sed metaphoricam; & idè à priori non distinguit, quia realiter non dat esse, sed tantum mouet agens, vt det illud; tantum ergo distinguit in ratione posterioris, & termini.

Finis non distinguitur à priori, quia non est causæ realis.

Obiicitur tertio, actus diuersi sunt ab eadem potentia, vt amor, & odium à voluntate, visio & creditio ab intellectu; & in diuersa obiecta tendit eadem potentia, vt intellectus in sensibile, & intelligibile; & idem obiectum à diuersis potentis cognoscitur, vt visibile à visu, sensu communi, & intellectu: ergo neque à posteriori potentiaz distinguuntur per actus, vel obiecta. Respondetur ex Scot. 1. dist. 6. num. 4. potentias distingui per actus adæquatos, sic intellectus per intelligere, non per hoc, vel illud intelligere, voluntas per velle vt sic, sensus per sentire, &c. Quando enim constat aliquem videntem non percipere sonum, patet aliam esse potentiam,

Potentia distinguuntur per actus adæquatos.

2. Dicendum, potentias intrinsecè non distingui per actus, & obiecta. Ita Scot. cit. & 1. d. 6. num. 34. & 2. d. 16. ad 2. Probatum primò, ex dictis scilicet præced. quia probatum est potentias esse idem animæ: ergo non constituuntur, vel distinguuntur per aliquid ipsis extrinsecum, sicut nec anima. Secundò, potentia est prior actu; ergo ab eo non distinguitur: nec constituitur in suo esse. Et eadem ratio potest esse de obiecto; quia quandoque non existit, potentia existente; & si existit, per accidens est, licet quoad aliquos actus potentiaz cognitiuz requiratur eius existentia, scilicet quoad intentionem. Tertio, ex Scot. 2. d. 1. quest. 6. vbi contra D. Thomam tenentem Angelum, & animam distingui specie; quia hæc cum discursu, illa sine discursu intelligit; ostendit quòd anibo priùs constituantur, & distinguantur in se, quàm in ordine ad actum secundum. Et ratio est, quia omne ens, quod est principium al-

Potentia non distinguuntur per actus, vel obiecta.

quã sonus percipitur, distinctam à visiva: & sic de aliis.

Quomodo ex obiectis colliguntur distinctio potentiarum?

Quoad obiecta, quomodo arguant diuersas potentias, Notandum ex Scot. 1. quæst. 3. num. 22. potentias esse aut omnino disparatas, & tunc habent obiecta diuersa, vt visus, auditus, aut subordinatas in eodem genere, vt cognituiua inferior, & intellectus: & tunc obiecta prima sunt diuersa, quia obiectum inferioris, est pars obiecti superioris potentia; vt sensibile pars obiecti intellectus: aut subordinatas in diuerso genere, vt cognituiua, cum sua appetitua; & tunc (inquit Doctor) si voluntas, verbi gratia, habere potest actum circa omne id, quod intelligitur, idem erit vtriusque obiectum; si verò tantum tendere possit in finem, & extra finem, obiecta erunt distincta: iuxta hoc, non semper potentia distinguuntur per obiecta: sed tunc, quando actus vnus non potest tendere in obiectum alterius.

DISPUTATIO II.

De potentiis corporeis animæ.

SECTIO I.

Vtrum sensus sit actiuus speciei, & sensationis?

1.

COMMENTATOR, vt ei tribuunt Iauell. quæst. 51. art. 1. ad 1. & alij, negant species sensibiles produci ab obiecto, sed ab intelligentia aliqua. Idem ait Nyphus 2. de Anima, fr. 60. Alij tribuunt earum productionem cælo. Caietan. 2. de Anima, cap. 12. ait obiectum ex se non esse speciei actiuum, sed bene vt participat naturam substantiarum immaterialium. Sed hæc participatio chimærica videtur; quia si est participatio alicuius intrinseci obiecto, iam obiectum ex se erit actiuum: si extrinseci superadditi, tribuetur intelligentia, vel virtuti cælesti: quia nihil aliud assignari potest, quod extrinsecè afficiens obiectum, posset species producere.

Qui negant species produci ab obiecto?

Dico primò, species sensibiles externæ producuntur ab obiectis sine concursu sensuum. Ita Aristoteles 2. de Anima, sext. 121. vbi ait sensum patiri à sensibili, August. 10. de Trinit. 2. D. Thom. 1. par. quæst. 11. art. 4. Scot. Quodl. 15. expressè 1. d. 3. quæst. 6. ad 1. Aristoteles ait, quòd sensus patitur à sensibili; & August. quòd obiectum ad extra mouet sensum. Ratio est, quia cum obiectum sit sufficiens causa specierum sensibilibum, non est assignanda alia. Nec valet quòd species sit perfectior obiecto; quia è contra est. Et quando dicitur immaterialior, sensus est, esse minoris entitatis, non maioris spiritualitatis. Præterea, experientia speciei in speculo, hoc suadet.

Species non est perfectior obiecto.

2.

Species reflexa à speculo, fit ab obiecto.

Dices potius esse ad oppositum; quia obiectum quod retrò est, non potest causare speciem reflexam. Respondetur, eam causare reflexè, quando ex oppositione corporis polito opaci impeditur agere directè. Vide Scot. 2. d. 13. art. 3. & 4. d. 10. 4. 9. fin.

Quare ponitur intellectus agens, & non sensus agens?

Obicitur: Intellectus concurrat ad speciem intelligibilem; ergo idem de sensu; & per consequens datur sensus agens, sicut & intellectus. Respondetur, quia obiectum materiale impro-

portionatum est ad speciem spirituales producendam, recurritur ad intellectum, & idèd. ponitur intellectus agens: at obiectum sensibile, proportionatum est speciei sensibili producendæ; & hinc patet argumentum potius esse ad oppositum: sed loquendo de obiectis spiritualibus, eadem est ratio de vtraque potentia. Maior difficultas est de specie sensibili interna, an ab aliquo sensu efficiatur?

Fonseca primo Metaphysica, capite 2. quæstione 3. sectione 8. & alij, dicunt has species produci ab obiecto mediante sensatione externa: alij, quòd ab ipsis speciebus externis. Nota species internas communiter poni triplices, sensatas, compositas, & insensatas. Sensatæ sunt, quæ proprias particularium obiectorum sensationes supponunt, vt species interna patietis ex visu eiusdem. Compositæ, quando plures species sensatæ vniantur; vt cum imaginamur montem aureum. Insensatæ, quæ repræsentant aliquid non sensatum sensu externo; vt quando agnus videt lupum, imaginatiua apprehendit inimicum.

3. Species internæ triplices sunt.

Dico secundò, verius videtur, quòd species sensatæ internæ non causantur ab obiecto mediante specie, vel sensatione externâ; primò, quia sunt perfectiores, quia perfectioris potentia, & ad perfectiores actus. Secundò, species, vel sensatio in oculo, aut tactio in pede, non possunt transfundere speciem ad sensum internum, qui est in cerebro, quia media non sunt capacia; & saltem quoad visibile, patet eius speciem in medio recipi.

Species internæ non causantur ab obiecto.

Tertiò, experientiâ constat speciem in sensu externo receptâ, quando quis distraetus, non gigni speciem internam; ergo hæc non fit ab illa, alioquin semper fieret, cum sit causa naturalis applicata debitè. Et eadem ratione probatur de sensatione externa, quia hæc etiam quandoque habetur non habiti specie internâ, quâ ratione Scot. 1. d. 3. quæst. 4. num. 18. probat contra Egid. speciem non esse visionem; quia contingit eam recipi in oculo cæco, vel dormientis, & non fieri visionè: sed ratio nihil probat, quia præter speciem, tam in sensu externo, quam interno, requiritur concursus, & attentio potentia. Quartò, sequeretur quòd per sensationem internâ videretur species, vel sensatio externa, non obiectum: quia species sensibilibus est similitudo eius à quo efficitur.

4.

Quod sensatio externa non causat speciem internam.

Dico tertiò, probabile videtur effici talem speciem à sensu externo mediâ sensatione. Probatur, quia non à specie, neque ab obiecto, neque est assignabile aliud à quo efficeretur. Præterea, sensu externo non operante, non recipit internus species, eoque operante recipit, & quòd externus melius operatur, eò meliores species accipit internus; ergo ab externo efficitur species.

An sensus externus efficit speciem internam?

Obicitur, quia sequeretur quòd species interna repræsentaret sensum externum. Negatur, alioquin species intelligibilis repræsentaret intellectum, à quo efficitur, & etiam phantasma, si ab eo fit.

5.

Obicitur secundò, illud Augustini 9. Trinit. ab obiecto, & potentia paritur notitia; quia hæc sententia nullum concursum relinquit obiecto, quoad sensationem internam. Respondetur, si demus sensationem, externam esse concausam speciei internæ, obiectum concurrat mediare ad eam; & hoc est probabile: si autem hoc negatur, dictum illud de cognitione intellectuua procedit.

Contrà: sed secundùm hanc sententiam cognitio intellectualis de sensatione interna non est ab obiecto. Respondetur, sufficere quòd sit ab obiecto determinatiuè, quantum est ad illam locutionem; & sic est in proposito, sed nihil hęc certum habetur. Prima solutio melior viderur.

Ex his sequitur, speciem internam specie distingui ab externa, alioquin vna efficere posset aliam. Præterea, vna dependet in esse ab obiecto, altera non. Sequitur etiam à fortiori internam speciem specie distingui ab vtraque sensatione, quia hæc est vitalis, illa non.

6. Dico quartò, probabilius fortè est ipsum sensum internum producere suam speciem. Suadetur primò, quia non satis capi potest, quomodo sensus, vel sensatio externa, hanc possit producere. Secundò, si produceretur à sensatione, dependeret in esse ab ea, sicut species externa ab obiecto. Tertio, viderur sensus internus se habere ad suam speciem, sicut intellectus ad suam. Tenendo hanc, oportet dicere Aristotelem non negasse sensum agentem internum, neque oppositum ex eius verbis colligi conuincitur. Dixi conformiter ad hoc in *Comment. ad quest. 17. num. 6.* sensationem externam non efficere speciem internam; aut si asseruit non dari sensum agentem, de externo loquitur.

Dico quintò, verisimile est cum fingimus montem aureum, speciem etiam fieri, quæ repræsentatur, quia alioquin illa duo non repræsentarentur per modum vnius; sed tanquam disparata: nec hic interuenit iudicium; quia hoc non conuenit sensui, sed comparatiua quædam apprehensio: de quo dixi in *Comment. ad q. 8.*

7. De speciebus insensatis an dentur, necne, dubium est: de quo dixi in *Comment. ad quest. 9. num. 10.* Quidam putant Scotum eas negare. *1. dist. 3. quest. 2. num. 18.* vbi negat ouem ex speciebus accidentibus lupi, cognoscere inimicitiam. Sed potius viderur ad oppositum, quia negando ouem cognoscere rationem nociui ex illis accidentibus, & eorum speciebus, quia eodem modo (inquit) cognosceret ouis lupum in illis accidentibus, si eis subesser non lupus, sed alia ouis; viderur insinuare quòd per aliam speciem cognoscat ratio mali. Sed neutram partem ibi docuit, quia tantum egit contra illud exemplum adductum ab Henrico tenente Deum à nobis cognosci per creaturas, quasi suffodiendo, sicut ouis suffodiendo visis accidentibus lupi, cognoscit inimicum, quem autea nunquam vidit. Si teneatur has insensatas dari, oportet admittere sensum internum, vel externum esse agentem respectu earum, iuxta tertiam & quartam conclusionem. Si autem negetur, dicitur rationem nocini, & conuenientis, & sic de aliis, per ipsas species sensatas accidentium modificatas, cognosci; quomodo supra in *Comment. ad quest. 6.* dictum est de sensibilibus communibus, quæ per species propriorum sensibilibus sic modificatas, percipiuntur: in qua re coniecturis tantum proceditur, quia nihil certi habetur.

8. Dico vltimò, sensus omnis est actiuus, & passiuus vsque sensationis. Est communis contra Henric. *2. de Anima, quest. 16.* & Apollinat. *quest. 13.* qui volunt quinque sensus agentes realiter distinctos à passiuis. Probatur prima pars (secunda est patens experientia) ex Aristotele *2. de Anima, text. 127.* vbi ait sensum non tantum esse passiuum, sed etiam agere, & *9. Met. text. 16.* ait sentiendi & vi-

dendi munus, esse actiones immanentes: ergo ab eo efficiuntur in quo recipiuntur. Item, nullibi posuit sensum agentem, neque plures quinque sensibus. Secundò, res non sunt multiplicandæ sine necessitate: ergo vnus sensus erit actiuus, & passiuus simul, quia nihil urget ad plures sensus ponendos. Tertio, intellectus & voluntas efficiunt suos actus vitales: ergo. De hac conclusione late dixi in *Commentator. ad quest. 12.* vide Doct. ibi, & fusius *1. dist. 3. quest. 7.* vbi quinque, vel sex sententias circa hoc refutat, & *quest. 8.* vbi ostendit potentiam esse principalem causam actus vitalis: & ibi *ad primum princip.* expressè docet sensum esse actiuum. Vide Bargium *ibi ad 1.* qui fusè ex Philosopho hanc conclusionem probat.

Hinc sequitur falsam esse sententiam Nyphi *lib. de Sensu agente, Veneti in sum. de Anima, cap. 10.* & Thienen. *2. de Anima, text. 61.* & Caietani, ibi tenentium sensationem esse ipsam speciei receptionem. Addit Caiet. oppositum tenentes esse pauperes, non spiritu, sed ingenio; sed addit diues est spiritu non humilitatis, nec modestiæ; cum communis Doctorum, & Sanctorum ita teneat, & alioquin visio non esset actio immanens, contra Aristotelem cit. nec actio vitalis, quia non ab interno principio. Sequitur etiam falsum esse quod ait Albertus *2. part. summ. de homine tract. de Sensibus anime*, sensationem fieri ab anima, non à potentia: quia quomodocumque hæc distinguitur ab anima, actiua est.

Obiicitur primò, Aristoteles *2. de Anima, cap. 7.* ait absolutè sensum esse potentiam passiuam. Respondetur, ita est vt recipit speciem, & sensationem, sed actiua est, vt elicet actum: loquendo de sensu interno, diximus, probabile etiam esse, quòd est suæ speciei actiuus. Illo autem loco Aristoteles confert potentias cum obiectis, & sic sensus est passiuus, saltem loquendo de externo.

Obiicitur secundò, potentia actiua, ex *5. Met. text. 17.* est principium transtemandi aliud; sed hoc non conuenit sensui. Respondetur tantum loqui de potentia Physica, seu actionis transeuntis.

Obiicitur tertio, nihil agit in seipsum; quia alioquin esset in actu, & potentia simul. Respondetur, verum est actione vniuocà, benè tamen æquiuocà; quia aqua se reducit ad frigiditatem; nec repugnat aliquid esse virtualiter in actu, per formam ab ipso producendam, & idem esse patiens formaliter tale in potentia. Vide Scotum *1. d. 3. quest. 7. ad 1. pro sens. Goffredi, & 2. d. 25. n. 17.*

Obiicitur quartò, materia, & efficiens non coincidunt, ex *2. Physic. text. 70.* Respondetur, cum Scoto citato, intelligi de materia prima, non de secunda.

Obiicitur quintò, sequeretur idem ad se referri realiter, contra Aristotelem *5. Met. text. 17. & 20. & 3. Physic. text. 3.* Consequentia patet, quia idem esset actiuum simul, & passiuum: hæc autem dicuntur relationes reales. Respondetur, fortè non esse inconueniens, quando ratio non est producti, vel causati ad causans, vel producens, de quo Doct. cit. & Leuchet. *1. d. 3. quest. 7.* sed ratio hæc non est Prædicamentalis, seu de genere Relationis, sed de genere Actionis, vel Passionis; & huiusmodi potest stare sine reali distinctione agentis à patiente; sed ratio de genere Relationis petit realem distinctionem inter sua extrema: & hæc interuenit in proposito, inter sensum, & sensationem, quæ est producentis ad productum. De

Sensum esse actiuum & passiuum sua sensatione.

9.

Sensatio non est speciei receptio.

Sensus est actiuus, & passiuus.

10.

Potentia actiua quid? Quomodo aliquid in potentia & actu simul?

11.

Materia & efficiens, an coincidunt?

Respectus actiuus ad passiuum an semper sit realis?

tribus conditionibus requisitis ad relationem realem, vide Scotum 1. d. 31. vbi pulchrè probat æqualitatem, similitudinem, & identitatem esse reales in diuinis. Iuxta hanc solutionem exponi potest Doctor 2. d. 25. n. 17. vbi negare videtur relationem inouentis ad motum esse realem. *Vide disp. seq. sect. 13. concl. 2. fin.*

SECTIO II.

Verùm in quolibet cognoscense sit appetitus?

1. *Quid naturalis appetitus imaturus*

NOta quòd appetitus naturalis est duplex, ex Scoto 3. d. 17. num. 5. vnus, qui non est vllus actus elicitus, vt habet Doctor *ibi, & d. 18. fin. & 4. d. 49. quest. 10. num. 3.* fed est ipsamet natura cuiuslibet rei, vt inclinatur ad sibi conuenientia; vnde non magis conuenit voluntati, quàm graui in ordine ad locum sursum. De hoc appetitu non queritur, sed de potentia quadam vitali, consequente cognitionem: & pro nunc non queritur de appetitu libero, seu rationali; de quo postea.

Respondetur, dari appetitum naturalem, qui in quolibet cognoscense est potentia, per quam appetit conuenientia, & fugit nociua. Ita Aristoteles 3. de Anima, cap. 3. text. 17. & lib. 1. Mag. Moral. cap. 17. Scotus 2. d. 6. quest. 2. n. 6. & 3. d. 15. n. 10. est communis. Aristoteles ibi ponit duplicem appetitum, naturalem, & rationalem; ille sequitur imaginationem, hic rationem: ille in corporalia, & singularia, hic etiam in communia, & spiritalia fertur. Probat ab Aristotele d. cap. 10. quia experimur in nobis simul eiusdem rei appetitum, & fugam; vt quando appetimus delectabile, & voluntas ob aliquod inconueniens ei annexum sibi ostensum, cohibet appetitum, sed hæc duo possunt simul ab eadem potentia esse: ergo sunt duò appetitus.

Dari duas potentias appetitiuas.

2.

Secundò, animalia frustra cognoscerent sibi conuenientia, si non haberent appetitum ad ea acquirenda. Tertio, hæc vtrò de mouent, ad sua comoda, inanimata verò non se mouent, sed mouentur ad ea. Quarto, ex Scoto 2. d. 6. q. 2. §. *Quantum igitur ad istum, experientia constat, quòd secundum diuersitatem complexionum est prædominium appetitus sensitui; vnde in aliquibus trahitur voluntas ad consentiendum in luxuriam, in aliis ad superbiam, propter sympathiam vtriusque appetitus, & radicationem in eadem animæ.* Quintò, ex eodem 3. d. 15. quia virtutes morales ponuntur in appetitu sensitui, & non in potentia cognitui, quia non eo est quis virtuosior, quo plura cognoscit. Ad idem adducit Damasc. *ibi.* Sextò, Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis mee.* Gal. 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.* Matth. 17. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum.*

Quidam volunt plus ad quadam virtutem, & non ad aliam, & querit

3.

Dices, hæc non probare, appetitum distingui ab ipsa potentia cognitui. Respondetur, iam dixi *sect. præced. d. 1.* potentias nec inter se, nec ab anima realiter distingui, si organa secludas; distinguuntur tamen formaliter, quod sufficit.

An sit appetitus in Deo?

Obicitur, sequi etiam in Deo esse appetitum, quia cognoscens est. Respondetur appetere bona in nobis, non sibi, qui nullius eget: seclusis ergo imperfectionibus, non inconuenit appetitum ei tribuere.

Obicitur secundò, sufficere in homine vnum appetitum rationalem; ergo alius superfluit. Negatur antecedens, sed sicut habet cognituias po-

tentias, corpoream, & spiritualem, ita de appetitiua. Contra, sufficit ei vna anima spiritualis sine sensitui; ergo idem de appetitu spirituali. Negatur consequentia, quia illa anima cum organis sufficit ad actiones etiam corporeas, non sic de appetitu spirituali, quia tantum elicit actus spirituales, sicut & intellectus.

Obicitur tertio, sicut appetitio sequitur cognitionem, ita motio appetitionem; sed eadem est vis motiua in his, quæ rationem habent, & eà carent: ergo & idem appetitus, & sic non erunt duo. Respondetur, in anima est duplex vis motiua, vna spiritualis, quæ se moueret, si separata esset, altera organica, seu progressiua, quæ corpus mouet.

Obicitur quarto, admiratio est affectio non conueniens appetitui sensitui, neque intellectiui; ergo si ex huiusmodi actibus probatur esse appetitum, ponendus erit tertius. Respondetur, admiratio est fixa consideratio insoliti obiecti, cuius causa ignoratur, & sic ad cognituiam potentiam spectat. Dices Christum, qui omnium causas nouit, admiratum fuisse. Respondetur admirationem eius ortum habuisse ex scientia experimentalis, in qua profecit.

Petes de risu, an ad appetitum spectet? Respondetur, obiectum risus est res noua repentina, leuis, vel ludicra, habens faciem, vel argutiam, quibus mimi vtuntur; vt si quis vanè & profanè incedens in lutum incidere. Dum autem talia occurrunt, cor gaudio affectum se dilatat, fitque sanguinis, & spirituum diffusio, quam sequitur musculorum, thoracis & membranæ præcordiorum motus, & ad hunc finem extenduntur muscoli ad latera buccæ, fitque ille oris gestus, qui risus dicitur: causa ergo principalis risus secundum quosdam, est anima, instrumentalis, appetitus, & vis motrix. Verius videtur appetitum esse causam remotam, vim motricem, proximam; quia in illo oris gestu formaliter consistit risus, vt tamen sit verus, non effectus, debet supponere gaudium.

Ex quibus sequitur ignarus, cæteris paribus, esse ad risum procliuiore, quia facilius occurrit eis obiectum ignotum; idè Philosophi minus hilares sunt, plebecula è contra; quòd ratione dicitur, qui plus habent scientiæ, minus habere fortunæ; quia ille dicitur benè fortunatus, cui non præcognita eueniunt bona, de quo vide Doctorè *Quodlib. vlt.* vide de risu Francastorium §. *de sympathia.* cap. 20. Cicero, 2. de oratore, fatetur se nescire quid sit, nec vnde concitetur; & oprime, quia coniecturis incertis cognosci potest. Sequitur etiam requiri admirationem ad risum: vnde iucunda non causant risum, nisi sint rara, vt admirationem causent. Fletus provenit ex contraria causa; sicut enim delectatione cor dilatatur, & thorax, & muscoli, ita dolore restringitur cor & partes oculis vicinæ, & ex hoc motu, & calore excitato; humor soluitur in lachrymas. Vnde pueri & scemina facilius flent, quia humidiores, magisque passionibus affecti. Vide Aristotelem *sect. 31. Probl.*

Petes an tot sint appetitus, quot cognituias potentia. Respondetur affirmatiuè. Ita Scotus 2. d. 6. quest. 2. num. 6. D. Thom. 1. part. quest. 80. art. 3. Ratio est, quia bonum apprehensum est obiectum appetitus: ergo pro diuersitate apprehensionum internarum, & externarum, erit diuersitas appetituum. Vide Scotum 3. d. 17. num. 2. vbi ait tot fuisse in Christo appetitus, quot potentia cognituias.

4. *An sint in homine duas potentias motiua?*

Quid est admiratio?

Vnde orta admiratio Christi? Risus vnde causatur?

Risus supponit gaudium.

5.

Cicero nescit causam risus.

Qua causa fletus?

Pueri & sceminae facilius flent.

SECTIO III.

Utrum obiectum appetitus sit bonum, quia tale?

I. Scotus 1. dist. 1. quest. 4. ad argumen. pro opin. & 2. dist. 6. quest. 2. num. 13. & dist. 43 q. 2. & 1. d. 3. quest. 3. num. 22. dubius manet, vel potius non decidit, an voluntas possit velle malum: quod tenet Occam 3. dist. 13. dub. 3. Gab. 2. d. 6. q. 1. art. 3. dub. 20. Angest. 2. part. Moral. cap. 2. Alin. tract. 3. Moral. c. 4. fin. Maior 2. d. 28. q. 1. ad 1. & q. 4. d. 49. q. 7. con. 2. sed Doct. 4. d. 49. quest. 10. n. 8. §. sed est hic unum, tenet non dari nolle respectu boni, neque velle respectu mali; & esto dubium hoc esset de appetitu libero; non ideo de appetitu sensitivo dubitandum esset.

Bonum obiectum voluntatis, & malum voluntatis.

Dicendum, bonum esse obiectum prosecutionis appetitus, & malum obiectum fugæ. Est communis cum Aristotele in princip. Ethic. & lib. 3. cap. 1. ubi habet, quod omnis prauus est ignorans, quia scilicet malum admittit sub colore boni. Dionys. de Div. Nom. c. 4. & 6. Nemo ad malum adspiciens operatur. Scotus citat. 3. d. 33. num. 6. & 2. d. 23. quest. vnic. num. 4. §. ad quest. D. Thom. 1. 2. quest. 8. ar. 1. Probatur primò, quia de sensitua, experientia constat, quod semper appetit bonum, & fugit malum: de rationali etiam eadem experientia constat, quod in obiecto, quod prosequitur, semper querit aliquam rationem boni. Secundò, quod quis appetit, eo inuenio, quiescit; sed hoc tantum est bonum; & quod fugit, eoposito dolet, & hoc tantum est malum.

Non operatur quia malum, nisi sub ratione boni.

2. Obiicitur primò, optamus aliis malum: ergo non tantum bonum appetitur. Respondetur id appeti sub ratione boni apparentis. Vide dist. seq. sect. 12.

Obiicitur secundò, damnati appetunt non esse, hoc est malum, quia oppositum ipsi esse, quod est bonum. Antecedens patet ex Augustino serm. 26. ad frat. & 5. contra Iulian. 8. Bernard. serm. 35. in Cant. & facit illud Apocal. 9. Desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. Respondetur non esse, vt euitetur miseria æterna, esse bonum. Contrà, quod magis opponitur bono, est magis odibile; sed non esse magis opponitur esse, quia contradictoriè, quàm miserum esse, quia contrariè: non ergo appetitur non esse, vt euitetur miseria, sed potius è contra. Respondetur, quod magis opponitur bono contrariè, esse odibilis, & sic opponitur miseria; nou autem non esse, de quo fusè Doct. 4. d. 50. q. 2.

Miseria magis odibilis quàm non esse.

3. Dices, impossibile est, quod quis vellet se non esse beatum; sed hoc vellet volendo non esse: ergo. Respondetur, tantum vellet hoc, non simpliciter, sed ex suppositione miseræ, & impossibilitatis beatitudinis.

Quomodo quis nolendo esse, non vult beatitudinè?

Impossibile apprehenditur vt bonum, & sic appetitur.

Obiicitur tertio, appetimus impossibilia; sed in his nulla est ratio boni; ergo. Respondetur, ea apprehendi vt bonum; vt cum quis apprehendit se vt Papam, vel Cæsarem, & in hoc delectatur, licet iudicet sibi impossibile esse, talem fieri. de quo vide Doct. 2. d. 6. q. 1. n. 3. 4. ubi docet Angelum malum appetiisse æqualitatem Dei; sed appetitu inefficaci.

SECTIO IV.

Appetio à quo fit?

I. Quidam putant quod partialiter ab obiecto efficiatur. Henric. quodlib. 3. & 12. q. 5. Greg.

2. d. 35. q. 1. & 2. Gabr. quest. 1. dub. 3. Palud. 4. d. 43. Caiet. 1. part. quest. 80. art. 1. ait obiectum efficere specificationem actus, non substantiam; Goffed. Quodlib. 6. quest. 7. & Quodlib. 8. quest. 1. tenet appetitionem fieri à phantasmate.

Verius multo est, solum appetitum efficere suum actum. Ita Scotus 2. d. 25. q. 1. à num. 6. & n. 22. §. Duo ergo. D. Thom. 1. part. quest. 82. art. 4. de Ver. quest. 22. art. 12. Capreol. est communis, ramen à marginistis Scoti citati tribuitur sententia Henrici D. Thomæ & ei fauet 1. p. q. 80. ar. 2. ubi ait appetitum esse potentia passiuam; & alibi passum ait finem agere actus voluntatis. Probatur primò ex Scoto, quia voluntas nunc habet nolle, nunc velle circa idem obiectum: ergo non possunt ista esse ab obiecto, quod est causa naturalis; & idem est de phantasmate. Secundò, aliàs tolleretur omnis libertas, vt fusè ostendit Scotus ibi. Hæ duæ rationes tantum probant obiectum, vel phantasma non esse causas totales intellectiois. Tertio probatur, quia ipse appetitus habet sufficientem virtutem ad suos actus, siue sint spirituales, siue materiales; & per cognitionem determinatur appetitus sensituius, & per se rationalis, supposita cognitione.

Actum appetitus ab ipso efficit.

Confirmatur, quia nec obiectum, nec phantasma quidquam produunt in ipso appetitu, quo constituitur in actu primo, nec per se immediatè concurrunt ad eius actum. Ex quibus sequitur rationabile esse quod ait Caiet quia repugnat actus speciem fieri, nisi ab efficiente eius substantiam.

2.

Obiicitur primò, intellectus se solo non efficit suos actus; ergo idem de appetitu. Antecedens patet ex dictis ad questionem 12. & quest. 13. de quo fusè Doct. 1. d. 3. quest. 7. Respondetur ex Scoto supra num. 12. intellectum non supponere aliam operationem proportionatam, circa suum obiectum; & sic eius dependentia ab eo debet esse efficientia: at appetitus supponit aliam operationem circa illud, & idè non est necessariò recurrendum ad eius efficientiam. Præterea, in potentiis cognoscitiuis actus assimilantur obiectis, & idè censentur meritò ab eis effici: fatcor tamen argumentum suadere ad esse improbabile, & cognitionem concurrere ad actum appetitus: & ita sentit Scotus ibi num. 21. §. ad illud de balneo, & ad 1. & 4. d. 49. q. 4. num. 16. §. respondeo nec actus. de quo dist. seq. sect. 13. con. 2.

Quare actus intellectus sit ab obiecto, & actus appetitus non?

3.

Obiicitur secundò, quia nihil agit in seipsum. Respondum est sect. 4. ad 4. & 5. contrà, sic dici poterit, quod lignum se comburit ad præsentiam ignis, sicut voluntas in se agit posirà cognitione. Negatur consequentia, quia nihil agit in se ad suam destructionem, cum omnia appetant suum esse; benè tamen ad acquirendam suam perfectionem, vt in proposito; & quando aqua se reducit ad frigiditatem perditam.

Obiicitur tertio, obiectum præfens magis alligit appetitum; ergo efficit. Respondetur, id euenire ex perfectiori notitia.

Obiicitur quarto, notitia genita Dei producit amorem increatum: ergo idem de notitia nostra. Negatur consequentia, quia etiam illa notitia est intelligens, & amans, habet que intellectum, & voluntatem, quæ minimè conueniunt notitiæ nostræ.

Quare notitia nostra non producit amorem, sicut notitia Dei?

Obiicitur quinto, 2. de Anima, text. 52. dicitur, si sensus esset actiuus, quod semper ageret, sicut ignis si haberet combustibile applicatum. Respondetur cum Scoto, cum sensus externus de quo

Sensus si esset actiuus, semper ageret, exponitur.

quo id verum est, nullam operationem præsupponat, si esset totalis causa sui actus, semper ageret, quia nec egeret concausâ, nec præviâ operatione, & ipse esset suum receptivum. Sed non est idem de appetitu, quia supponit alias operationes.

SECTIO V.

Verum appetitus sensitivus subditur voluntati?

I. Subiectio despotica & politica.

Nota subiectionem esse duplicem; una est despotica instar servorum, quæ nequit vlllo modo resistere: altera politica, instar civium, quæ quandoque resistit. Nota secundò, appetitum sensitivum habere actum elicitem, quem in se recipit, & actum imperatum circa motum localem, & operationes aliarum potentiarum.

Dicendum, quòd appetitus subditur voluntati politicè, non despoticè. Ita Aristoteles 1. Pol. 3. Scotus 2. d. 29. q. vn. D. Thom. 1. 2. q. 17. art. 7. & communis: modus autem, quo voluntas eum dirigit, est, vt iubeat intellectum ponderare, & attentius considerate illud in quod intendere cupit appetitum, & hinc cognitiva inferior, à quo immediatè mouetur appetitus, efficacius illud ipsum ostendit, & sic trahitur appetitus, vt illud velit. Constat enim experientiâ, dum contra voluntatem insurgunt inordinati motus; & tentationes partis inferioris, quòd variis inducitur rationibus, quasi disputando, & consulendo, reijcit, & refrænat eos; & sic moderatur passiones, vt docet 3. d. 33. num. 9. §. Tertia ratio.

Quomodo appetitus subditur voluntati, vt eum refrænet?

Caietan. tribuit libertatem appetitui.

Obiicitur primò, hinc sequi in appetitu sensitivuo dari propriam libertatem, alioquin non esset indifferens ad obediendum, & resistendum. Concedit Caiet. 1. 2. q. 74. art. 4. & conatur ex D. Thoma probare.

Sed hoc reprehensione dignum est, quia contra Patres & Doctores docentes peccatum aded esse voluntarium, vt si voluntarium non sit, quòd peccatum esse definit. Ita Augustinus 1. Retract. 9. & 14. & 3. de Lib. arb. 18. Chrysost. Hom. 13. in ad Rom. Basil. in instr. eorum qui vitam perfectam ducere volunt. D. Thom. 2. d. 24. q. 3. art. 2. D. Bonau. ibi. Scotus 2. d. 42. q. 4. num. 19. At secundum opinionem Caietani peccaretur etiam contra voluntatem, vel saltem voluntate non consentiente, quod damnavit Trident. sess. 5. dec. de Pecc. originali. Ratio autem, quare appetitui non convenit libertas, est quia cognitio sensitiva, quam sequitur, non est discursiva, nec inquisitiva mediorum, nec vniuersalis. Responderetur, ergo appetitum non esse liberum, sed eatenus politicè obedit, quia quandoque præualecente passione, vel alteratione complexionis, resistit, & suum obiectum, non voluntatis, sequitur: de quo Scotus 2. dist. 6. q. 2. §. Quantum igitur.

Trident. dicit, peccatum committi sine voluntate libera.

Quomodo appetitus circa supernaturalia voluntaria versatur?

Obiicitur secundò, sequeretur quòd appetitus obediret circa supernaturalia; consequens est falsum, quia hæc excedunt eius capacitatem. Responderetur, ita est. Cum enim intellectus, & voluntas operantur circa supernaturalia, vel spiritualia, cognitiva, inferior format sibi idola conformia obiectis illarum potentiarum, & sic appetitus tendit in illa, & hinc in eo sunt motus delectationis, & tristitiæ, & erumpit aliquando in lachrymas, risum, vel cantum. Vide D. Thom. 1. 2. quest. 31. art. 1. ad 1.

Verum appetitus efficit motum localem totaliter, vel partialiter.

Notandum primò, ex D. Thom. Opusc. 35. de motu cordis, duplicem esse vim motricem in animali. Vna dicitur naturalis, quæ cognitionem non sequitur, vt vis pulsantis, quæ cor cõstringit, & dilatat. Altera animalis, quæ cognitionem & appetitum sequitur, dicitur quæ progressius communiter, licet in conchyliis quæ gustu tantum, & tactu pollet, per contractionem, & dilatationem fiat. Prima non pendet ab appetitu, etsi ab eo, quantum ad actus retentionem, vel celeritatem expulsionem excitari, & impediri aliquantulum possit. De secunda autem est questio.

I. Motus naturalis & animalis.

Nota secundò, certum esse ad motum progressivum prærequiri cognitionem, vt docet Aristoteles 3. de Anima, text. 48. quia institutus est ad evitandum noxium, & prosequendum commodum; & ided ista debent prius representari. Certum etiam est, quòd eiusmodi motus imperatur ab appetitu, cuius est commoda prosequi, & fugere noxia, ex dictis scilicet 4. ita Aristoteles d. cap. 10. text. 52. & experientia. Sed est differentia in hoc inter brutum & hominem, quòd appetitus inferior huius dependet à ratione, & voluntate, illius non.

Certum etiam est, ad motum hunc requiri membra disposita, quia si congruis qualitatibus careant, arescunt, & si spiritu virali non fouentur, non mouentur; vt contingit in his qui ex deliquio animi, vel nimio timore corruunt, quia spiritus animalis, qui membra fulciebat, ad cerebrum confluit: & eadem ratione in gyrum acti cadunt, quia spiritus qui per nervos deducendus erat, illâ circulatione impeditur, ne rectè detendar.

2. Quare causa deliquij animi?

Quare in gyrum acti cadunt?

Difficultas autem in eo est, an in membris sit vis activa motus? & quidam negant, D. Thom. 2. contr. Gen. cap. 82. vbi Ferrar. & 1. p. q. 75. art. 3. Capreol. 2. d. 1. q. 2. ad argumentum Aureoli. Caiet. 3. de Anima, cap. 6.

Dico primò, in membris est vis activa motus animalis. Ita Henric. quodlib. 1. q. 6. Gofred. quodlib. 1. q. 4. Conimbr. 3. de Anima, c. 13. q. 5. art. 3. Probatur ex Aristotele 2. de Anima, cap. 3. text. 27. & lib. 3. c. 9. text. 41. qui distribuit vim animalem in vegetatiuam, sensitivâ, appetitiuam, loco motiuam & intellectuam: ergo cum reliquæ omnes sint actiuæ, idem erit de locomotiva. Secundò, vis motiva in membris existit: ergo activa est, vel sensus tales non erunt. Tertio, appetitus tantum imperat motum, siue sermo sit de appetitu naturali, siue de rationali; ergo elicitur ab ipsa virtute membri. Antecedens patet, quia omnis actus appetitus est appetitio, vel volitio, vel horum opposita; & experientiâ constat, aliquot motus fieri non volitos, nec appetitos, quia aliqui præueniunt appetitum, & cognitionem, vt contingit in primis motibus. Quarto, sequeretur quòd membra ad nutum mouerentur ab appetitu: nec sufficit dicere, quòd indispotio impedit, quia hæc, vt recipiatur motus, non impedit, vt patet in ligno, vel lapide, sed ided impedit, quia effectivè concurrere debet.

Vis animalis quadruplex.

3.

Dispositio mobilis non requiritur ad recipiendum motum.

Obiicitur primò, Aristoteles lib. de communi animalium motu, in princip. & 3. de Anima, cap. 9. & 10. text. 44. ait appetitum esse principalem causam motus. Responderetur, verum est, quia impetat, & membra despoticè ei obediunt.

Dormitium actiones, an ratione dirigiuntur?

Obiicitur

4. Obiicitur secundò, positâ efficacîâ appetitus, & dispositione in membris, nihil aliud requiritur ad morum progressiuum: ergo non est ponenda vis actiua in membris, quia superuacua esset. Respondetur, propter rationes allatas requiri dispositionem actiuam in membris.

Obiicitur tertio, contra id, quod dictum est 2. *notab.* motum in homine ratione dirigi, quia contingit somno oppressos surgere, & aliqua facere. Respondetur, vel eo casu hominem non perfecte dormire, sed aliqualem habere rationis vsum, etsi imperfectum valde: vel si nullus sit huiusmodi vsum, morus ille non erit rationalis, sed instar bruti, vt in amenibus.

Obiicitur quarto, contra eandem partem, quatenus ait motum nostrum dirigi à voluntate, quia appetitus in nobis, non est minoris efficacîâ, quàm in brutis: ergo non eget voluntatis actu. Respondetur, sufficit quoddam voluntas non contra moueat; & tunc potest esse peccatum sine actu positio voluntatis. Ita Scotus 2. d. 42. *quest.* 4. n. 19. vide nostrum scholium *ibi*. Idem tenet in simili de actu fidei, ad quem non putat requiri actum positium voluntatis, sed vt non contra moueat. Ita 3. d. 25. q. 2. Vide ibi etiam schol. nostrum, in quo soluius, quæ contra hoc adducuntur.

5. Obiicitur quinto, si motus dependeret ab appetitu, cum hic voluntati resistere possit, vt dixi *scil.* *præced.* sequeretur contra Aristotelem 1. *Pol.* 3. & Doct. 2. d. 42. q. 4. membra non obedire despoticè voluntati. Respondetur, appetitum quoad suos actus resistere posse, non verò quoad actus potentiz loco motiæ; vide quandoque contra ipsius inclinationem voluntas imperat motum.

Obiicitur sexto, quia vermes, & imperfecta animalia habent motum animale, & non appetitum, quia carent corde, in quo residet. Respondetur, etiam ista imperfecta animalia habere appetitum, etsi non certâ corporis parte, alioquin non proficerentur commoda, & fugerent incommoda.

6. Obiicitur vltimo, quia experientia docet, ex sola imaginatione quarundam rerum motum fieri; ergo nec appetitus, nec alia vis, ad eum concurrat; immò contra voluntatem fieri, sæpè constat. Respondetur, imaginationem secum trahere appetitum: fit autem motus cordis præter ordinariam eius agitationem, atque membri pudendi, sæpè contra voluntatis imperium; & quoad secundam partem. Augustinus 14. *Ciuis.* 16. ait esse poenam peccati. Aristoteles *lib. de Causis motus animalium cap. 8. princ.* dicit ex apprehensione, aliqua representari, ex quibus causantur passiones animæ, quæ causant vtriusque membri motum, & inuoluntariè: ergo dum ait membra despoticè obedire rationi, ista duo excludit. Vide D. Thom. 1. 2. q. 17. *art.* 3.

7. Petes in qua parte sit vis motrix. Respondetur, virtus influens ad motum, sensuumque functiones, secundum Aristotelem 2. *Gen. animal.* c. 4. & 2. *de Parr.* cap. 7. & aliàs, est in corde: sed verior videtur sententia Galeni *lib. 6. de Placitis*, & Nysseni 4. *de Philosophia* cap. 16. & aliorum, esse immediatè in cerebro; tum quia eo læso, constat sensationes, & motiones impediri; tum etiam, quia oclusâ vaporibus viâ à cerebro ad sensus exteriores, oritur somnus. Tum tertio, quia per dissectionem constat neruus deriuari à cerebro, vel spinali medulla, de quo dixi *ad q. 10. annot.* 2. Vide Vallesium 2. *Consruerf.* cap. 20. & *lib. 5. c. 10. Orga-*

num autem particulare motricis potentiz, est neruus, seu musculus ossa copulans, in quo est veluti cardo motus. Ira Aristoteles 5. *de Gen. anim.* 6. est tamen quædam vis motiua per contractionem, & dilatationem in palpebris, & superciliis, & carnosâ cute frontis, & residet etiam in musculis.

Dico secundò, anima rationalis habet in se vim mouendi inorganicè; & ad talem motum membra nihil efficiunt, sed tantum passiuè se habent. Est Scoti quoad primam partem 4. d. 10. q. 7. *ad 2. & d. 49. quest.* 14. §. 3. *videndum.* & docet Christum vsum fuisse hac potestate, quando elapsus est è manibus Iudæorum, dum cum vellent præcipitare. *Luc.* 4. Probat, quia anima secundum se considerata habet easdem operationes, quas Angelus, immanentes, & transeuntes; & inconueniens est, negare animam posse mouere muscam. Secundò, huiusmodi motus non repugnat ei ratione imperfectiorum eius, quia habet longè præstantiores operationes: nec ratione perfectionis, alioquin non conueniret Angelo.

Obiicitur; ergo de facto potest anima ita mouere. Respondetur, fortè non posse, ex peccato est, sicut & dependere à phantasmatis, de quo dixi *ad q. 18. & etiam ad q. 17.* & ex August. *suprà*, ex eodem capite motus quorundam membrorum voluntati non subunt, & appetitus secundum quosdam ei resistunt. Vel ratione informationis, ab hac operatione impeditur, nisi dotibus gloriæ fortificetur; de quo nihil certum.

Secunda pars conclusionis probatur; quia in tali motu, membra per musculos non cicerentur, sed eodem planè modo, ac si lignea essent, vel ferrea: de quo tamen *disp. vlt. scil.* 5. *fin.* alium ponam dicendi modum.

SECTIO VII.

Vtrum appetitus diuidatur in irascibilem, & concupiscibilem, vt in duas potentias realiter distinctas?

Suar. 5. *de Anima, cap. 4.* Hurtad. *de Anima, disp.* 17. *scil.* 10. & alij, negant esse duas, sed vnâ potentiam, idque ait Suar. sentire Scotum cū suis.

Verius tamen est distingui realiter. Ita D. Thom. 1. p. q. 81. *art.* 2. & *de Ver.* q. 15. *art.* 3. Scotus 3. d. 34. n. 10. §. *quarum distinctio.* Galen. 6. *de Vsu part.* 18. *Comimbr. lib. Ethic.* d. 6. *art.* 2. Tolet. 3. *de An. q. 26.* & communis. Probat, primò, quia obiecta sunt diuersa; & concupiscibilis, conueniens, aut inconueniens; irascibilis, offensus, vt punibile, aut vindicabile. Secundò, habent simul suos actus diuersos: verbi gratiâ, concupiscibilis appetit cibum, & irascibilis repellit impediens. Item, ille tristatur ex eo quòd non possit habere cibum, hic ex eo quòd non possit vindicare in impediens; & contra motum concupiscibilis ingerit se tristibus. Item, dolor illius causat restrictionem cordis, sicut delectatio ei opposita dilatationem; at dolor huius fit cum calefactione, quâ colligitur sanguis circa cor. Ex quibus infert Scotus, quòd habent diuersa organa. Et per hæc patet, quàm sine fundamento asserat Suar. Scotum cum sequacibus tenere has potentias indistinctas esse. Tertio, irascibilis amat tristitia, vt repugnet contrariis, concupiscibilis, non. Quarto, ardens ira minuit concupiscentiam, & è contra.

Obiicitur primò, vna est potentia sensitiua vniuersalis:

Ad actum appetitus non requiritur actum voluntatis.

Voluntas contra appetitum imperat motum.

Vnde cor, & quadam membra contra voluntatem mouentur?

Vbi sit vis motrix.

Quod organum motus?

Christus motus se inorganicè.

Quare anima de facto nequit moueri inorganicè?

I.

Irascibilem, & concupiscibilem realiter distinguunt.

Quare non est una appetitiua, sicut & sensitiua?

vniuersalis: ergo & vna appetitiua. Respondetur ex actibus, obiectis, & passionibus diuersis, colligi distinctionem appetitus, & nihil horum locum habet in sensu communi. Secundò satis communis sententia, plures esse potentias sensitivas communes, cognitivas, de quo dixi *comm. ad q. 9.*

Obiicitur secundò, cuius est velle vnum oppositorum, eius est nolle alterum; sed concupiscibilis est velle conueniens; ergo & nolle oppositum; & per consequens frustra ponitur irascibilis. Respondetur cum Scoto, irascibilis habet aliud nolle, distinctum à nolle concupiscibilis, quia nolitum huius est carere cibo; & ex hoc sequitur in eo tristitia, quâ refugit, non quâ repellit nolitum; illius verò nolitum est, impediens volitum concupiscibilis: & ex hoc sequitur in eo tristitia repulsiva noliti. Fateor oppositam sententiam esse æquè probabilem, quam libentius sequeretur, nisi hanc expressè docuisset Scotus.

Alia est tristitia concupiscibilis, alia irascibilis.

3.

Obiicitur tertio, bonum esse obiectum concupiscibilis, & bonum arduum, irascibilis, vt docet D. Thom. *d. art. 2.* Sed bonum esse maius, non mutat speciem: ergo. Respondetur ex Scoto, illud non esse obiectum irascibilis, sed impediens concupitum, vt punibile; est enim defensor concupiscibilis.

Vbi residet appetitus?

Petes, vbi residet appetitus? Respondetur, verius in cerebro, vbi est sensus communis, vt dixi *comment. ad q. 10.* & Aristoteles *3. de anim. dicit sensum, & appetitum esse idem, quod saltem secundum subiectum verum est.* Alij tenent esse in corde. Vide *Conimbr. lib. Ethic. dist. 6. q. 2. art. 2.*

SECTIO VIII.

De passionibus concupiscibilis, & irascibilis.

4. Passio quid?

Nota primò, quòd passio communiter sumitur in malam partem pro actu immediato appetitus sensitui. ex Hieronym. in *id. Matth. 5. qui videt mulierem, ad, &c.* & in *id. c. 2. 3. capit. contristari.* Sumitur tamen vt indifferens est ex *Dama. 3. fidei. 20.* Nota etiam, quòd actus irascibilis supponunt actus concupiscibilis. His prænotatis,

Sex passiones concupiscibilis.

Dico primò, sex ponuntur passiones concupiscibilis. Ita D. Thom. *1. 2. q. 28. art. 4.* & sunt, amor, odium, desiderium, fuga, delectatio, tristitia. Si bonum attendatur absolute, ponitur amor; si vt futurum, desiderium; si vt præsens, & possessum, delectatio: & similiter tres alij actus oppositi de malo. Dices, quare non respicitur bonum, vt præteritum? Respondetur, quia vt sic, non est obiectum appetitus, quia nihil est, vel impossibile. de his latè agit D. Thom. *suprà, per sex quæstiones.*

Delectatio nõ est operatio.

De delectatione, an sit actus appetitus, necne, controuertitur: & tenendo non esse operationem cum Scoto *1. d. 1. q. 3. & 4. d. 49. q. 7.* inter Scotistas controuertitur à quo efficitur. de quo dixi *comment. ad q. 3. annot. 1. & ad q. 11. num. 8.* vide Doct. *quodlib. 13.* Eodem modo per contrarium dicendum est, de dolore: de quo dixi *locis citatis,* & tractat optime Doct. *3. d. 15. a. num. 5. §. aliter potest dici.* De duplici effectu delectationis & doloris, nempe tibi, & fletu dixi *scilicet. 4. in fin.* Vide *Fracastorium lib. de sympathia cap. 20. & Valefium lib. 5. Controuers. cap. 9.*

5. Quinque sũt passiones irascibilis.

Dico secundò, quinque sunt passiones irascibilis, spes, desperatio, audacia, timor, ira. Declaratur, cum concupiscibilis desiderat bonum, ne deficiat, animatur ab irascibili per passionem spei; quæ est

inclinatio circa bonum arduum; si verò arduum malum ostendatur, insurgit audacia, quæ est eleuatio appetitus ad superandum. Si autem concupitum apparet impossibile, vel multum difficile, oritur desperatio; quæ est displicentia, vel abiectio persecutionis; quando etiam ostenditur cum magna difficultate, licet superabili, insurgit timor, qui est depressio, & turbatio appetitus: si tandem malum est præsens, & percipit animal, quòd non potest se ab eo liberare, oritur ira, ex præcedenti tristitia. Ita multi ex D. Thom. *1. 2. q. 29. art. 3.* sed res nullâ certitudine nititur, sed moralibus coniecturis: posset quis plures, vel pauciores coniecturaliter ponere.

SECTIO IX.

De visu.

D V B I V M I.

Quid sit lumen?

Dico primò, lux non est substantia. est Scoti *2. d. 13.* & communis contra Philop. *in opere de mundi aternitate, c. 6.* Probatur primò, quia est per se sensibilis. Secundò, in igne est accidens; ergo & vbique. Antecedens patet, quia si esset vltima forma substantialis, omnia lucida essent eiusdem speciei. Nec est, quòd fingatur esse formam substantialem non vltimam; quia nec ratio nec experientia pro hoc faciunt. Vide *Scotum supra.*

Dico secundò, lux est qualitas. Patet ex prima; quia non est substantia. Præterea, quia non est assignare aliam qualitatem consequentem formas corporum cælestium.

Dico tertio, lumen non est substantia spiritua-
lis, quia extensibilis; nec corporalis, quia est simul cum aère, & non penetrat; nec forma, quia id, cui aduenit, manet eo absente, perfectum, vt patet in aère tenebroso; nec materia, quia hæc est ingenerabilis, & incorruptibilis. Præterea, lumen diffunditur per totum hemisphærium in instanti, quod nulli horum conuenit hæc videtur esse contra *Simplicium 2. de Cal. text. 29.* vbi videtur dicere esse corpus. Sequitur ergo lumen esse accidens: neque aliud à qualitate esse potest, tum quia est forma intensibilis, tum quia per se sensibilis est. In his conuenitur. Sed controuertitur cuiusmodi qualitas sit. de qua conclusione sequenti.

Obiicitur primò, Aristoteles *Problem. scilicet. 11. quæst. 33.* ait idèò strepitus melius nocte, quàm die audiri, quia medium per lumen fit densius: ergo lumen est corpus. Respondetur, quia loquitur more inuestigantis; & postea subiungit veram rationem, nempe quia die intellectus est distractus alijs functionibus, propriis, & aliorum sensuum.

Obiicitur secundò, lumen mouetur per se, vt patet ex decremento vmbre; ergo est corpus. Antecedens patet, quia quiescente aère, videmus illuminati hanc partem medij, quæ antè fuit obscura. Respondetur, moueri videtur, & accedere, vel recedere, cum iuxta luminosi accessum, vel recessum, partes eius corrumpuntur, vel producentur.

Obiicitur tertio, si radius Solis pertranseat foramen, facit in corpore figuram rotundam; ergo est corpus, quia nihil aliud est figuratum. Respondetur, habet hoc difficultatem in Perspectiua. Quidam volunt illam figuram fieri à Sole, qui rotundus

1.

Lux non est substantia.

Lumen est qualitas.

2.

Quare strepitus melius in nocte auditur?

Lumen an per se mouetur?

3.

Radius tranfrens foramen quare rotundus?

notandus est, si tamen notus agere possit: nam si corpus ponatur propè foramen, apparet foraminis figura: sed quidquid sit, illa figura est à causa extrinseca, non ab ipso lumine.

Obiicitur quartò, lumen dicitur refringi, & reflecti, quæ sunt propria corporum. Respondetur, hæc ad similitudinem dici, quia radius reflexus, non est idem lumen cum recto, sed alia pars luminis. Pro quo, Nota ex Scoto citato triplicem esse radium: rectum, qui diffunditur à laminoso per medium eiusdem diaphaneitatis; reflexum, qui occurrente corpore opaco, multiplicat se in oppositum, & fractum, qui occurrente medio alterius diaphaneitatis, multiplicat se in eo, vel versùs perpendicularem; si medium occurrans est densius, vel è contra, si est rarius: de quo optimè tractat noster Ioan. Pechanus in sua Perspectiua. vide eum *concl. 14. & seq.*

Ex hoc patet, quando Sol citiùs solito manè apparet, signum esse pluuiæ, quia antequam ascendit super horizonem, illuminat nubem aliquam opacam, à qua lumen ad nos veluti à speculo reflectitur; & hinc colligitur futuram pluuiam, quia nubes illa Solis calore in eam resoluitur. Item, cum ponitur nummus aureus, vel argenteus in scutella vacua, ita vt eum non videam; si repleatur aqua, videbitur, quia radius ab eo prodiens ad superficiem aquæ, occurrente aère, medio rariore frangitur à perpendiculari. Hinc etiam vt puto, res videtur maior in aqua, quàm verè est, quia ob occursum medij rarioris, radij sic franguntur à perpendiculari.

Obiicitur octauò, contingit aërem variari lumine manente; ergo non est accidens, quia hoc non migrat in aliud subiectum. Respondetur, nouum lumen effici, amoto aère iam illuminato, sicut aère ab igne calefacto, per ventum amoto, statim succedens aër ab eodem calefit.

Obiicitur vltimò, quia lumina non miscentur, vt patet de lumine lucernæ, quando simul est cum lumine Solis, quia albescit: & de luminibus duarum lucernarum etiam patet, quia posito vno opaco, duæ apparent vmbrae, & vna tantum esset, si vnum esset lumen: ergo non sunt duo accidentia, quia essent eiusdem speciei, & coalescerent in vnum. Respondetur, ad hæc exactè tractanda, oporteret multa ex Perspectiua mutuari. Videtur magis secundum Scoti mentem, quòd non miscentur, sed quòd sunt plura lumina in eodem, siue numero, siue specie distincta; sicut sunt plures species sensibiles in eodem, quia lumen est species.

Dico quartò, lumen est species intentionalis lucis. Est contra D. Thom. 1. p. q. 67. art. 3. & 1. de An. text. 70. & communem Thomist. Tolet. 2. de An. q. 17. & Suar. 3. de An. cap. 14. & alios: sed eam tenent Scot. 2. d. 13. Egid. 2. de An. text. 76. dub. 2. & 3. Thienen. text. 71. Buridan. q. 17. Affian. in 99. Perspectiua. Zabarell. lib. 1. de Visu, cap. 9. Piccolominzus lib. 1. de Visu, cap. 9. Probatur primò, ex Scot. quia secundum Arist. 2. de An. text. 68. lux est per se sensibilis; sed non habet aliam speciem à lumine; ergo. Secundò, si non esset species, positum super sensum impediret sensationem, quod est falsum, ex Arist. de Sensu, cap. 2. Tertio, durat tantum in præsentia lucidi, contratio vacat, & stat cum alio lumine; hæc autem sunt propria specierum.

Obiicitur ex D. Thom. d. art. 3. species non denominant subiectum; non enim dicitur oculus

Scoti oper. Tom. II.

albus, à specie albi; at lumen denominat subiectum; ergo. Respondetur ex Scoto, quòd omne accidens denominaret suum subiectum si essent nomina imposta ad hoc: sed in quibusdam imposta non sunt: quoad lumen autem positum est: sicut nec quoad effectum speciei in medio.

Obiicitur secundo, ex eodem, lumen causat alterationes naturales: ergo non est species intentionalis. Respondetur, species intensas, vel multiplicatas, realiter alterate, vt patet in sono vehementi: vide suprà *Comment. ad q. 10. vbi ex Doctore ostendi, quòd imaginatio facit casum, & quomodo.*

Obiicitur tertio, lumen videtur, species autem non; ergo. Respondetur cum Doct. § Ex hoc patet, n. 5. ex *Comment. c. 1. de Sensu, & Sensu*, speciem intensam esse visibilem; constat enim lumine reflexo ad plantas virides parietem oppositum colorari, non vero colore; quia hic est permanens, sed specie coloris plantarum, quæ videtur. Similiter species non gignunt species, nisi contiguntur opacis: & hinc radius transiens per vitrum rubeum in medio non videtur, bene tamen in pariete, vbi gignit sui speciem, & ibi videtur rubeus color, qui tantum est species coloris, quæ amoto vitro euanescit. Contrà, species odoris non odoratur, nec saporis gustatur; ergo idem de specie visibilis. Negatur consequentia, quia sicut visus est cæteris sensibus perfectior, & nobilior, vt ostendit *Comment. ad q. 6. ita eius species est perfectior; & sic potest esse sensibilis, etiam aliorum sensuum species tales non sint. Adde allatas experientias pro visu, non haberi in aliis sensibus.*

Dices, vitrum antequam per radium illustraretur, emittetbar species; quare ergo non videbuntur, si post videantur. Respondetur, in illo radio emittere perfectiores, & aliarum specierum genitrices: sicut nocte lucentia in paruo lumine emittit species lucis, non colorum, & dic è contra: de quo Scot. 1. d. 3. q. 6. num. 7. & suprà q. 17. vbi in *Comment. num. 1. & 2. dixi alias huius rei causas; de quo etiam Arist. 2. de An. text. 72.*

Obiicitur quartò, ex Suar. radij Solis incidentes in speculum, vel aquam, reflexi ad oculum repræsentant Solem; & hoc idèd, quia speciem aliquam distinctam à lumine producant, quia lumen antea emittebatur, & non repræsentabat. Respondetur, hoc & alia argumenta Suar. procedunt ex falso intellectu opinionis, quasi Scotus diceret, lumen esse speciem ipsius corporis lucidi, cum tamen asseruerit tantum esse speciem lucis, & præuiam ad speciem coloris, tam quoad medium, quàm quoad visum disponendum. ita habet §. *Modus ponitur, num. 3.*

D V B I V M II.

Vtrum lumen requiritur ratione medij, obiecti, vel visus?

Qui dicunt lumen non distingui à colore, necesse est asserant, tantum ratione obiecti requiri; quia est ipsum obiectum, de quo dubio sequenti.

Alij tenent, etiam color non sit, tamen ratione obiecti tantum requiri. Ita Auicenna. 6. Nat. p. 3. cap. 1. Alij ratione medijs tantum requiritur lumen. Ita D. Thom. 2. de An. cap. 7. circa text. 72. sed ratione obiecti requiri ait, 1. p. q. 79. art. 3. & de veritat. q. 8. art. 14.

G G g

Dicen

Quare species non denominat subiectum?

7. Species intentionalis alteratur.

Speciem visibilem quandoque videtur.

8. Species gignit sui speciem, non tamen in medio.

Quare quædam nocte videntur non die.

9.

10.

Radium tripliciter explicatur.

4. Sol citius manens exurgens significat pluuiam.

Nummus in fundo vasis videtur à non vidente fundum.

Aër an variatur, manente lumine?

An dentur plura lumina in eodem.

Lumen esse speciem.

Quid color, & unde oritur?

Lumen propter quid requiritur ad visionem?

Dicendum tamen cum communi; ex parte ytriufque requiri, ac etiam ex parte organi. Ita Doctor 2. d. 13. num. 3. §. *Modus ponitur*, & supra q. 4. ubi rationem assignat quare ad visionem requiritur medium extrinsecum; quia scilicet color non videtur nisi in lumine; & ut videatur, requiritur medium illuminari. Probatur quoad obiectum, experientia; quia constat cum noctu videmus lucida, eas partes rei visæ luce destitutas non videri. De medio suadet ex Arist. 2. de An. text. 75. ubi ait obiectum, ut videatur, oportere prius alterare medium actu illustratum. De organo patet, quia est perspicuum, & cum lumen sit actus perspicui, ex Arist. citat. non posset sine eo species coloris in organo recipi, sicut nec in medio; & ita Commentator à Scoto citatus, de Sensu, & Sensatione, tenet in oculo, ut videat, lumen requiri.

11. Obiicitur primò, constat eos, qui in tenebris sunt, videre obiectum remorum illustratum, esto nec in organo, nec in medio sit lumen. Respondetur, aliquam illuminationem etsi exiguam, tunc ad oculum effundi, etsi non appareat, quia aliquin visibile positum super visum videretur, contra experientiam.

Obiicitur secundò, quia Arist. 2. de An. text. 66. ait colorem de se esse visibilem: ergo non eget lumine. Confirmatur, quia reliqua sensuum obiecta, ut sonus, sapor, non petunt alias causas; ut emittant species. Respondetur, de se talis est, tamen ut actu videatur, requiritur lumen. Ad confirmationem, hoc est proprium colori, sicut & non posse percipi sine illustratione perspicui, seu diaphani; neque est querenda alia ratio, nisi quia hoc est hoc, & illud est illud.

Obiicitur tertio, si lumen in medio requireretur, quo remissius in eo esset, eo imperfectius videretur obiectum; sed hoc est contra experientiam, quia modò non minuat lumen in obiecto, non erit imperfectior eius visio, etiam si minuat in medio, ut patet quando videmus è loco tenebroso rem lucidam. Respondetur, vel negandam experientiam illam, quia perfectior erit visio, quo perfectior medijs illustratio, modò non lædat organum: vel si admittatur, fatendum erit lumen requiri tantum per accedens in medio; quia si esset causa, vel dispositio visionis, faceret ad eius perfectionem: cum enim tam luminis, quam aliarum specierum effusio fiat sine contrario, & ab agente naturali, sese semper comitantur actio illuminatiua, & actio specierum visuali um productiua.

An visio eo perfectior erit, quo magis illustratum medium?

12. Hoc & primum argumentum satis probabiliter suadet lumen per se non requiri in medio. Secundò respondetur, idè remissione luminis in medio, non remitti visionè obiecti; quia tunc defectu illustrationis in medio, non tendit visus in alia obiecta: & ex hoc capite fortificatur circa obiectum illustratum; quia circa alia obiecta impeditur ab actibus pluribus enim intentus minus, minus perfecte singula cerneret. Sed fortè verius est, non requiri per se lumen in medio, alioquin, cum nocte videret distans, viderentur etiã quæ sunt in medio.

Nec valet si dicas, lumen esse valde remissum, quia sufficit ut species coloris distantis producat; ergo à fortiori, ut species propinquorum colorum efficiantur. Respondetur tamen colorem distantem producere sui speciem, quia habet secum lumen proportionatum; & hoc deest in casu, propinquioribus coloribus, & idè non effundunt species, quibus videantur.

Probabile, lumen per se nõ requiri in medio.

13. Plato in Timæo, Auicenna lib. 6. p. 3. c. 1. & alij dicunt colorem esse ipsum lumen, quo absente nullum admittunt existere colorem. Et fauet Aristoteles de Sensu, & Sensib. cap. 3. dicens colorem esse extremitatem perspicui in corpore terminato, i. denso; quia in hoc tantum terminatur visus. Idem tenet Caiet. 2. de Anim. cap. 7. lauell. q. 33. Soncin. 10. Met. q. 2.

Dico primò cum communi colorem esse qualitatem à luce & lumine distinctum. Primò, visus discernit colorem à luce, quia videns aliqua æque lucida, vel illuminata, videt sæpè esse colore distincta. Secundò, nigredo esset albedo, & rubedo; quia hæc eadem essent luci. Tertio, Luna, & aliæ stellæ lucida sunt, vel illuminata, non tamen colorata. Quarto, ad lucem non est propria alteratio, bene tamen ad colorem, 7. Phys. cap. 3.

Obiicitur primò, quia in collo columbæ, & cauda pauonis, ex diverso lucis aspectu, diversi colores apparent; & similiter in iride. Responso communis est, illos colores esse apparentes. Contra, quia gustus nõ percipit sapores apparentes, neque auditus tales sonos: ergo nec visus tales colores.

14. Respondetur ergo melius, secundum Scot. 2. d. 13. nihil ibi videri nisi lumen, seu speciem lucis; & hoc argumentum probat sententiam Scoti, quòd lumen sit species intentionalis; quia, ut dixi, non percipitur color non verus à visu, & cum percipit illos, qui dicuntur tales, lumina sunt, non colores. De quo vide quæ dixi in Comment. ad q. 10. num. 11. De colore iridis, fortè est verus; quia ibi esse potest mixtio qualitatum, etsi non permanentis, qualis in permanentibus contingit; causæ enim ad hoc videntur sufficientes ibi reperiri, & res visa in se variatur. At quando nec causa sufficiens apparet, nec res visa in se variatur, ut in exemplo de collo columbæ, & cauda pauonis, & de rubedine causata ex radio transeunte vitrum rubrum, quo vitur Scorus, color non est verus, sed dicitur apparens, quia putatur verus.

Obiicitur secundò, Arist. 3. de Anim. text. 67. definit colorem esse, quod movet actu perspicuum; sed hoc luminis convenit. Respondetur, colorem sumi laxius, ut comprehendit etiam lumen. Quo sensu dicit Aristot. de Sensu, & Sensib. cap. 1. omnia corpora colorem participare.

Dico secundò, color resultat ex mixtione elementorum, & immediatè ex mixtione primarum qualitatum. Probat, quia tantum in mixtis reperitur. Explicatur, inter elementa, aqua, & aer sunt diaphana, ignis actu lucidus, terra aquea; mixta ergo ex his retinent aliquo modo diaphaneitatem, lucem, & opacitatem, corruptis elementis, & ex his resultat qualitas, quæ est color, ratione lucis & diaphaneitatis ad opacitatem terminatæ. Hinc Arist. lib. de Colorib. ait colores sequi hæc elementa, plusquam illa; nam in quibus aer dominatur, & aqua, sunt magis candida, quia ista elementa sunt diaphana; in quibus ignis, flava; in quibus terra, nigra. Tria prædicta occurrunt in aère, quando gignitur in eo color, scilicet lumen à Sole, diaphaneitas ab aère, & opacitas à nube, color iste dicitur apparens; sed si est aliquid à lumine distinctum, est verus color, licet ad modicum durans. Ita rem hæc explicat Plato in dial. nat.

Arist.

Color non est lux.

Coloris apparentes nõ videntur, sicut nec sapor apparet gustantur.

Color iridis, an verus?

Color colli columbæ non verus.

15. Unde oritur color?

Unde corpora sunt huius, vel illius coloris?

Arist. citat. Albert. *Sum. de homine, quest. de Substantia coloris.* & D. Thom. 2. de *Anim. lect. 14.* relati à Suar. 3. de *An. cap. 15.*

16. *Elementa non sunt colorata.*

Ex quibus sequitur ipsa elementa pura, non esse colorata; unde quod ignis noster appareat flauus, ex commixtione terræ habet: sed neque in omnibus mixtis color reperitur; sed humor crystallinus oculi coloratus non est, alioquin colorem non videret. de quo Scot. 2. d. 3. q. 8. ad 3. ex Arist. 2. de *An. text. 71. & 121.*

Definitio coloris.

Sequitur etiam posse colorem sic definiri, quod sit *qualitas afficiens mixtum, quatenus habet diaphaneitatem, opacitatem terminatam.* Aristot. duas dat definitiones, & in re cum hac coincidunt. Prima posita est in initio dubij. Secunda posita, in secunda obiectione.

Contra primam est, quia non tantum in extremitate, sed interius quoque est color, ut ad oculum patet. Respondetur loqui Arist. de colore ut visibilis est. Contra, quia colores in profunditate quorundam lapidum videntur. Respondetur, id negandum esse: neque experientia oppositum docet. Contra secundam definitionem est, quod Solis lux mouet actu perspicuum, transfereudo species, & tamen non est color. Respondetur, color actu mouet perspicuum, non faciendo illud tale, quod luci conuenit.

An color sit tantum in superficie?

17.

Pro huius dubij complemento, Nota, duos esse extremos colores, album & nigrum; ille prouenit ex abundantia luminis, & exigua opacitate, hic è contra. Inter hos sex sunt præcipui colores medij, non quod componantur ex illis extremis, quia tam simplices sunt, ac illi, ex Arist. 3. de *Sens. & Sensib.* sed sic dicuntur propter aliquam similitudinem ad alterum extremorum.

Colores extremi & medij.

D V B I V M I V.

Quod est obiectum visus, & an petit medium?

Respondetur, lucidum, seu luminosum esse adæquatam obiectum visus. Probatur primo, quia omne tale videtur, & nihil non tale videtur; constat enim Solem, & astra videri, licet colorata non sint; nullum tamen coloratum videri, si lucidum non sit. Secundo Arist. 3. de *Anim. text. 18.* ait, *lumen facere colores actus*, scilicet visibiles, & 2. de *An. cap. 7.* ait, *omnia visibilia reduci ad unum: in quo conueniunt, nempe ad lumen, quia non est aliud in quo conueniant visibilia, quia lucida sine vlllo alio extrinsecò videri possunt, & nulla alia sine luce visibilia sunt.* Præterea constat, quo perfectius color illuminatur, eò perfectius cerni, quatum est de se. Hæc est communior sententia, quam tenet D. Thom. 1. part. 9. q. 67. art. 3. ad 3. & 1. d. 48. art. 2. vbi docet lucem facere colores actu visibiles, & colorem in obiecto visus, esse materiale.

Lucidum esse obiectum adæquatam visus.

18.

Ex quibus sequitur, quando color dicitur adæquatam obiectum visus, id non posse intelligi de vero colore, sed de lumine, pro quo apud Arist. 2. de *An. text. 69. & de Sensu, & Sensib. cap. 3. text. 72.* sumitur color.

Sequitur secundo, ad rationem obiecti visus accidentale esse, quod sit coloratum. Sequitur tertio, illam diuisionem visibilium 2. de *An.* in tenebris, in luce, & utrobique, esse accidentalem, quia per se tantum requiritur, visibile esse illustratum proprio vel alieno lumine; quæ in se parum habet

Visibile triplex. Oculi felii, & quadam familia, quarum tantum nocturni videntur lucida?

Scoti oper. Tom. II.

luminis proprii, ut oculi felium, quercus putrida, & quadam animalcula, non videntur ut lucida, si medium est maiori lumine illustratum; quia hoc absorbet minus lumen, sicut lumen Solis, lumen astrorum; & sic non videntur nisi in tenebris, neque tunc videntur ut colorata, sed tantum ut lucida, ut ait Arist. cit. de quo vide Doct. 1. d. 3. q. 6. n. 7. quæ autem ab extrinsecò illustrantur, non videntur in tenebris. Quod intellige iuxta dicta dub. 2. Illa verò, quæ fortè lumen proprium habent, ut Sol, ignis, utrobique cernuntur. Vide quæ dixi circa hæc *Comment. ad quest. 10. ad 3.*

Ad secundam partem dubij, patet medium requiri ad visionem, quia sensibile positum super sensum impedit sensationem, ex dictis supra q. 4. & in eius *Comment.* Patet etiam non posse esse opacum, quia hoc impedit effusionem specierum. Debet ergo esse diaphanum; quia si vacuum esset, non fieret visio, cum species non haberent subiectum in medio, ut habet Doct. 2. d. 9. q. 2. num. 18. ex Arist. 2. de *An. text. 74.* si tamen visus esset specie formatus, & obiectum illustratum, quidam putant quod fieret visio, etiamsi medium esset vacuum: sed tenendo requiri illustrationem medij, iuxta dicta dub. 2. oppositum tenendum est.

19. *Quare ad visionem requiritur medium?*

Obiicitur, quia lynx videt post parietem, & inspectores aquarum vident aquas subterraneas, de quibus Plin. lib. 3. 1. *Nat. Hist. cap. 3.* Respondetur hæc falsa esse, de quo videri possunt Conimbr. 2. de *An. cap. 7. quest. ult. Egid. Theor. 13.* Albert. lib. 21. de *Anim.* vbi id de lynce ait esse fabulosum; Scot. 4. d. 49. q. 15. ad 1. illud de lynce non asserit, sed ut ab aliis asserit adducit in exemplum.

An visio in vacuo fieri possit?

Utrum lynx videat post parietem?

D V B I V M V.

Quod est organum visus, & an videat per extramissionem?

In oculo, iuxta Anatomistas, tres sunt humores, septem muscoli, & tunice quinque; de quo videri possunt Vesalius de *compositione corporis humani lib. 1.* Theophrast. lib. 4. de *fabrica corporis humani.* Conimbr. 2. de *An. c. 7. q. 6. art. 7.* qui Anatomiam non norunt, tantum de his possunt habere fidem: & si Anatomici adderent aliquot etiam camisas illis tunicis, fortè crederetur eis.

20. *Humores, tunice, musculi oculi.*

Dico primo, communis sententia est, visionem fieri in humore crystallino, qui est in centro oculi, nec differt ab ipsa pupilla, & circumdaturque pellicula, quasi tunica, ad eius conseruationem, & hic dicitur aranea, quia similis telæ araneæ, & etiam specularis; immergitur autem hic humor alteri vitreo, præter partem anteriorem, quæ instar fenestræ recipit species. Hæc sententia est Aristot. 1. de *Hist. cap. 9. & lib. 4. cap. 8. & 5. de Gen. animal. cap. 1.* ut citatur à Suar. lib. 3. de *An. cap. 8.* & Galen. 8. de *Vsu part. cap. 6.*

Vbi sit visio?

Obiicitur primo, pupilla nigra est; ergo non potest elicere visionem; quia ex Arist. 2. de *Anim. text. 71.* coloratum non potest percipere colorem.

Respondetur, apparet nigra propter humoris copiam, qui penetrari nequit visu; ex Phil. 5. de *Gen. animal. cap. 1.*

Pupilla an colorata?

Contra, pupilla est corpus mixtum; ergo coloratum. Negatur consequentia, quia non habet densitatem & opacitatem requisitas ad colorem. Contra, saltem accipit lumen: ergo non percipit alia lumina, sicut nec perciperet alios colores si coloratus esset. Negatur consequentia, quia

21.

lumen est obiectum, & medium, color tantum obiectum.

Quare oculus compressus scintillas?

Obiicitur secundò, pupilla aquea, vt constat experientià, & docet Aristoteles de Sensu, & Sensib. cap. 2. & 2. de Part. cap. 10. sed organum visus debet esse igneum, cum sit maximè perspicuum, & quia constat, cum in tenebris comprimitur, quòd scintillat. Responderetur, aqueum esse organum, & sic aptius esse ad recipiendum species, atque sufficienter diaphanum: causa illius scintillationis, secundum Aristotelem, est, quia id quod nigrat in oculis, est politum, & dum comprimitur, exilire videtur fulgor, & idem contingit in aliis; vt in squamis piscium, fungis, putrida quercu, quæ noctu lucent; sed hæc per compressionem non fulgent, magis quam si non comprimerentur. Verius ergo videtur, quòd oculi habent in se aliquid lucis, quam ita compressi simul cum spiritu vitali emittunt; vt patet de oculis felium, qui tunc maximè lucent, quando irascuntur, quia emittunt copiam spirituum vitalium calidorum.

Oculus compressus quare luces?

22. Obiicitur tertio, sequitur esse duas potentias visivas, cum sint duæ pupillæ; & per consequens, res apparent duplices, & semper duæ essent visiones. Responderetur primò cum Albert. 2. de An. tract. 3. c. 14. Avicena, p. 3. c. 8. Vitellio lib. 3. Theor. 4. & 20. visionem fieri in confinio nervorum opticorum, seu visoriorum, qui à cerebro parte dexterâ, & sinistrâ progressi, coeunt, & iterum separantur, antequam oculos subintrant, & idèd vnicâ esse visionem, & res videri vt simplices. Sed hoc reicitur à Galeno 10. de Visu part. c. 12. qui c. 14. probat ad hunc finem congressum illum organum non fieri, sed præcipuè, vt spiritus vitales à cerebro manantes possint omnes in vnum oculum recipi, si alter impediatur; & hinc est quòd altero oculo clauso, alter oculus videt, vt ait Aristoteles sect. 3. 1. Problem. q. 4. Præterea, ex Anatome constat, quandoque illos nervos non coire, & tamen in talibus res non videbantur duplices. de quo Vesalius lib. 4. c. 4. de Fabrica corporis humani.

Quare res non videntur duplices?

Quare vno oculo clauso, alter acutius videt?

23. Responderetur ergo, etsi duæ sint potentia visiva, duæque visiones, obiectum non apparet duplex, quia oculi sunt in æquali situ, eodèmodo modo immutantur ab obiecto. Ita Aristoteles 2. de Part. 9. Galen. supra. Vnde si digito oculi pupillam eleues, duplex apparet obiectum. Pro quo nota est Perpectiuis (& habet Scot. 4. d. 10. q. 9.) quòd visio fit per pyramidem, cuius basis est in obiecto, & conus, seu punctum in centro oculi, intra lineas autem pyramidis est vna ab oculo ad obiectum recta tendens, quæ dicitur axis. Vnde licet imaginès visuales per duplicem pyramidem terminentur ad oculos, tamen cum axes tendant ad obiectum secundum idem punctum, à quo in vtrumque oculum species diuidi incipiunt, quodlibet simplum, non duplum apparet, quia scilicet duo illi oculorum axes ad idem punctum terminantur: de quo videndus noster Cantuar. lib. 1. Perspect. c. 3. conc. 6. Vitell. lib. 3. Theor. 45. Quare autem res non apparet duplex, optimè tradit Galenus supra ex Arist. sect. 21. Problem. quæst. 11. 18. vide Conimbr. tract. de Problem. sect. 1.

Elevato oculo quare res apparet duplex?

24. Visio non fit per extramissionem.

Dico secundò, visio non fit per extramissionem, sed est terminus actionis immanentis, elicitus ab oculo in seipso. Ita communis contra Platonem & alios. de quo dixi Comment. ad q. 17. n. 23. vbi egi de speciebus sensibilibus. Pulchra, & varia problemata de visu videri possunt apud Conimbr.

loco citato. Sed inscrutabilia homini pro hoc statu sunt secreta, quæ natura in paruo oculi corpiculo recondit, Cuius (inquit Leonardus Lessius Societatis IESV, eruditione & pietate decus eximium, cuius memoria in benedictione est, lib. 6. de Perfect. diuin. c. 2.) celeritas tanta est, vt in puncto temporis plusquam 80. miliones miliarium conficiat, (tantum enim & amplius distans stella à terra secundum Astronomos) tanta verò capacitas, vt tota cæli medietatem comprehendat, inno si non obstreret terra, posset intra se condere totum mundum; tam verò arcana est eius operatio, vt hætenus nemo mortalium illam assequi potuerit. Hæc vir ille piissimus, & mihi dum viveret dilectissimus, in sapientiæ Dei admirationem excitans.

SECTIO X.

De auditu.

Dico primò, organum auditus est pars quædam ærea intra aurem recta pellicula, quæ tympanum dicitur. Ita Arist. de Sensu, & Sensib. c. 2. & communis in 2. de An. c. 8. Pro quo nota quòd aures externæ datæ sint, vt aer fono commotus, in eam anfractibus refrangatur, & sensorium non lædat. Intrà est nervus descendens à cerebro, qui auditorius dici potest, per quem spiritus vitales deriuantur; & in cavitare est pars quædam animata spiritosa ærea, recta per membranulam tympani, & reliqua cavitare aère plena, & sola illa pars est organum, ad cuius pelliculam veniunt species, & intrant. Sed de his aliisque similibus sola fides humana habetur, nisi per Anatomem experientia fiat. de quo videri possunt Vesalius lib. 1. de Fabr. c. 8. Valuerde lib. 1. cap. 3. Dicunt tamen, quòd per Anatomem non reperitur illa pars ærea; sed fortè quia ærea, & spiritosa per dissolutionem animæ dissipatur. In quibusdam animalibus secundum Arist. 4. de Hist. anim. c. 8. non prominent aures, sed aliquid habent proportionatum auribus, per quod audiunt. Vide Conimbr. 2. de An. c. 8. q. 4. Arist. 2. de An. text. 83. ait illud sensorium esse immobile: vnde cum dicat text. 82. & 84. moueri, intelligit ob malam aures dispositionem.

I.

Organum auditus.

Fabrica auditus.

Quadam animalia habent aliquid instar aurium quo audiunt.

Dico secundò, sonus est qualitas sensibilis proveniens ex violenta collisione, vel diuisione, in corpore apto ad eius receptionem. Prima pars patet, quia passionem causat in sensu, nec ad aliud Prædicamentum spectare potest. De aliis partibus præter vltimam, patet; quia si sine violentia fiat collisio, non fit sonus, vt habet Arist. 2. de An. c. 8. Vltima pars sine determinatione subiecti ponitur; quia sub opinione est. quodnam illud sit: & communior sententia, 2. de Anim. text. 76. & 77. tenet esse medium, non ipsa corpora, quæ colliduntur.

2.

Sonus quid?

Quod soni subiectum?

Obiicitur, collisio corporum est motus: ergo non facit illam qualitatem, quæ est longè perfectior. Responderetur, fieri à virtute rei sonantis, & motum esse tantum conditionem: sicut quando dicimus, quòd motus est causa caloris.

Motus quomodo causat sonum?

Obiicitur secundò, quia si per motum fieret sonus, esset successivus, incipiens, & desinens cum motu; consequens est falsum, quia incipit cum contractu, & hic in instanti incipit, quando desinit motus corporis contingentis. Responderetur, sonum immediatè post contactum incipere, sicut & motus causatus à contractu.

Motus quando incipit?

Obiicitur tertio, si sonus tantum esset in aère, maior

maior percussio faceret maiorem sonum; sed constat in vna cithara paruum ictum edere maiorem sonum, quam magnum ictum in alia. Respondetur, ex diuersitate figuræ, vel dispositionis rei sonantis, prouenit ætrem diuersimodè percuti, & reflecti, & sic ex minori ictu potest maior sequi sonus. Dices, causatur sonus ex æris diuisione, vt in bombardis, & tunc in partibus æris subiectatur; ergo similiter cùm rumpitur aliud corpus, vt lignum, vel lapis, sonus erit in partibus ruptis. Negatur consequentia, quia rupcio, vel scissio non causatur sonum, nisi ratione æris inclusi, vel circumdantis rem, quæ rumpitur.

Dico tertio, non tantum ær, sed etiam aqua est medium soni. Ita Aristoteles 1. de Anima, c. 8. text. 78. vbi Diuus Thomas text. 79. & 83. Caietan. & Ægid. Patet, quia lapides & lebetes sub aqua sonant; & pisces, quia audiunt sonum nauium, fugiunt. 4. Hist. c. 8. & strepitu in littore terrentur; & idem dicendum est de liquoribus aquæ similibus; & experientiâ etiam constat, si quid rumpatur in flamma, sonum edere.

Obiicit, quia motus piscium sub aquis sonum non edit. Respondetur, idè est, quia non diuidunt cum violentia aquas, solida tamen in aquis se colidentia, sonum edunt, ex contraria causa. Vel dic edere sonum, etsi valde paruum. Aristoteles multis in locis, folijs æris tanquam medij meminit; sed idè fecit, quia est medium maximè aptum; aquam tamen asseruit eius esse medium loco citato.

Obiicitur secundò, Arist. 2. de An. text. 76. dicit, quòd mediũ auditus est ær, olfactus, ær, & aqua. Respondetur, fortè velle ærè esse omnino necessarium ad auditum, saltem loquendo de ære intra aurem, non tamè est necessarius ad olfactum. Vel vult ætrem esse medium præcipuum, & facillè auditus, aquam verò non ita facillè; & tam ær, quam aqua sunt commodum medium olfactus. Hæc, solutio sufficit, cùm constet eum posuisse aquam medium auditus.

Dico quartò, diuiditur sonus primò in vocem, & non vocem. Secundò, in directum, & reflexum. Tertio, in grauem, & acutum; ita communis, & experientiâ constat. Quoad primam diuisionem, aduerte vocè edi tantum ab animalibus pulmonem habentibus, cuius causa est anima; sed instrumenta habet plura: primum est pulmo ætrem continens. Secundè m, aspera arteria, à pulmone ad linguam vsque attingens. Tertiu, larynx, quæ instar nucis in summitate illius arteriæ se prodat. Quartu, lingua, seu cooperculu laryngis, ne aliquid ex iis, quæ in stomachum mittenda sunt, subintret. Quintum, palatum, vocis refractoriu deseruiens ad eam augendam, vel minuendam: de quo Gal. lib. de vocis instrum. c. 4. 7. qui c. 13. integrum vocis instrumentum comparat fistulæ, & buccis; arteria responder fistulæ, pulmo buccis ætrem impellentibus, laryngis lingua foramina superioris partis fistulæ; & sicut per varia foramina, modò clausa, modò aperta variatur sonus, sic rimulâ laryngis dilatâ, vel compressâ, variatur vox.

Ex quibus potest vox sic definiri, quòd sit sonus ab anima causatus per vocalia instrumenta. Quæ definitio coincidit cum ea, quam dat Aristoteles d. c. 7. text. 90. Aliqui addunt particulam, cum imaginatione aliquid significandi. quâ excludunt tussim: sed hoc excluditur, quòd vox per se, voluntariè formatur; quòd si voluntariè, & ad aliquid significandum fiat tussis, id per accidens est. Locutio super vocem addit, quòd sit expressiua rationalis conce-

Stoti oper. Tom. I I.

ptus, vnde locutio psittaci, & hominis dormientis, secundum quid tantum locutio est.

Secunda diuisio sic explicatur: sonus rectus est, qui per rectas lineas orbiculatim diffunditur instar circularum, quos efficit lapis in aquam proiectus; reflexus verò, seu actio fit, quando rectus incurrit in corpus solidum concauum, à quo tanquam pila resilit ad aures, tamen non necesse est reflecti ipsum ætrem, quo sonus reuehatur, neque ipsum realem sonum; quia sæpè sufficit reflecti species eius, sicut in speculo videt quis se ipsum per solas species reflectentes ad oculum: ita in Echo audit suas voces per solas species eius reflectentes ad aures.

Præterea, constat fieri Echo ad magnam distantiam, ad quam neque æris commotio, neque realis sonus pertingit. Non audiuntur autem in Echo nisi vltima verba, quia reflexio fit ordine retrogrado, & quoniam sonus est successiuus, priores eius partes facillè euanescent, ita vt saltè quoad articulationem non percipiuntur; ad quod facit, quòd vltimæ partes propellentis priores turbant. Contingit autem ob varios anfractus, voces non semel, sed sæpius reflecti, vt refert Plin. lib. 36. Nat. Hist. c. 15. Olympiæ in porticu fuisse eandem vocem septies reddi solitam. Sonus acutus est, qui breui tempore peruadit instar ferri acuti, grauis è contra, instar obtusi ferri.

Dico quartò, sonus ab ea parte, in qua incipit, multiplicat species ad distantiam, ad quam non multiplicat se realiter. Patet, ad tam magnam distantiam, in qua auditur, verisimile non est posse realiter peruenire. Secundò, nisi ab eo loco, quo incipit, sonus effunderet species, non perciperemus vnde veniret. Tertio, si non effunderet illas species, in loco distant non audiretur, quia omnis sensatio est per species.

Quidam putant sonum, in eo spatio, quo fit impetuoso conatu medij non producere species; quia ibi multiplicat se realiter. Sed verius est oppositum, quod tenet Diuus Thomas 1. p. q. 77. art. 1. quia audimus sonum vbi incipit ab ore animalis, & immediatè ad lyram.

Obiicitur primò, sonus est successiuus: ergo non producit species, quia nihil habet præsens nisi indiuisibile. Respondetur, producere eas, & immutare successiuè, & sic agit per partes suas successiuas: & sicut obiectum successiuè fit, ita cognoscitur; neque est contra rationem actionis sensitiuæ fieri successiuè.

Obiicitur secundò, si sonus multiplicat species quando incipit, sequitur quòd auditur in instanti, quia effundit species sine resistentia contrarij, sicut visibile; consequens est contra experientiam, quia prius audit, qui est prope rem sonantem, quàm qui procul distat; & fulgur prius ab oculo cernitur, quàm tonitruum ab auditu percipitur, & tamen hoc est causa illius. Respondetur, sonum ad certam paruum sphaeram emittere species, simul ac incipit, sicut res visibilis, & à quocumque intra illam sphaeram simul audiri potest, quod experientiâ constat; at in magna distantia species non possunt effundi, donec sonus ipse prius intensiuè multiplicetur, & hoc fit necessariò in tempore, quod allata experientia probat. Si petas, quare visibile, etiam ad remota, in instanti multiplicat species, & non sonus? Respondetur, sicut visus est perfectior sensus, vt ostendi supra ad q. 6. ita eius obiectum perfectius, & efficacius est ad agendum ad maiorem distantiam. Iuxta hoc explica

G G g 3 quod

Minor ictus quando causat maiorem sonum.

4. Aqua est medium soni.

Sonus sub aqua editur.

Diuisio soni triplex.

Vocis instrumentum describitur.

6. Vocis definitio.

Locutio quid addit super vocem.

Actio quid sit?

7. In Echo non reflectitur ær, neque idè sonus.

Quare vltima verba in Echo audiantur? Eadè vox aliquando sæpius reflectitur.

Sonus efficit species, vbi ipse non est.

8.

Sonus an successiuus?

9.

In visu simul immutatur organum, & medium.

quod dicit Scotus supra q. 3. ad 4. in visu simul immutari organum, & medium; sicut in auditu. Cuius rationem assignavi ibi in Comment. annot. 3. & quod ait Aristot. de Sens. & Sensib. c. 7. sonum prius immutare medium, quam auditum.

10.

Sonus habet aliquam, sed brevem permanentiam.

Contra hoc, quia cum sonus sit successivus, quando posterior pars fit, prior non est: ergo non crescit successivè. Respondetur, durat aliquantulum in eadem parte, & successivus dicitur, quia tantum durat, quantum successiva eius factio; nam quoad insonationem eius in eadem parte, fortè successivè acquirit suam perfectionem; & statim eà acquisitâ, incipit corrumpi, sed quamdiu durat, extendit se: & simile ferè est de impetu proiectorum, de quo disp. ult. sect. ult.

Sonus an per corpus diffusum audiri

Petes an per terram, vel alia corpora densa sonus audiri possit? Videtur quòd sic; quia intra cubiculum existens audit sonum per parietes; & incredibile videtur quod quidam dicunt, tunc per poros audiri: videtur enim corpus sine poris, & non impedit auditionem: verius tamen secundum communem, non audiri, quia sonus est successivus, requirens medium citissimè penetrabile, quale non est corpus densum; ad quod facit, quòd calor, licet sit summè actius, tardè tamen tale corpus penetrat.

Per vacuum nihil potest audiri.

Petes secundò, an per vacuum, aliquid audiri possit? Respondetur, vt de visu dixi, sect. preced. dub. 4.

Petes tertio, an requiritur necessariò medium ad auditionem? Respondetur negatiuè, ex Doctore supra q. 3. & 4. Vide ibi annotationes nostras.

SECTIO XI.

De Olfactu.

1.

Odor quid sit

DE hoc agit Aristoteles, & eius interpretes 2. de Anima, c. 9.

Dico primò, odor est qualitas tertie speciei, & secunda, non prima. Prima pars probatur, quia nihil per se est sensibile. Secunda pars patet ex Aristotele de Sens. & Sensib. cap. 5. tenente, quòd fit ex mixtione primorum, in qua siccum vincit humidum, & calor dominatur. Probatur etiam ratione, quia odorifera parum spirant odoris in frigore; calor ergo in eis dominatur. Item, quando nimis humida sunt, vel organum distillatione nimis humefcit, vix percipiuntur; quia siccitas non prævalet: & hoc experientia constat.

Quare flores è propinquo minus odorantur

Obiicies, Aristoteles sect. 1. 3. q. 5. & de Sens. & Sensib. c. 2. ait odorem esse vaporem; sed hic est substantia; ergo. Respondetur, intelligit de subiecto, vnde de Sens. & Sensib. c. 5. negat esse vaporem, scilicet formaliter.

Obiicitur secundò, si odor esset ex mixto, fortius ageret in propinquum, quam in remotum; at experientia constat, flores minus odorati è propinquo. Respondetur, idè est, quia dum defertur, depuratur à fumeo vapore.

2.

Obiicitur tertio, idem & idem cibus est boni odoris, & saporis; ergo cum sapor sit ex humido, secundum Aristotelem hic text. 100. idem est de odore. Respondetur, id non contingere in suavissimis odoribus musci, acubari, &c. in quibus euenit odor ad partes siccas, sapor ad humidam refertur.

Qua odorum species

Petes, quæ sunt odorum species. Respondetur, nobis esse parum notas; tamen scimus an odor sit gratus, vel molestus, vel an res sit odorifera, vel

foetida. Item, discernimus inter odorem acutum, qui citò immutat, & grauem, qui tardè.

Quod modis olfactus

Petes, quòdnam est medium olfactus? Respondetur cum Aristot. 2. de An. text. 76. & experientia, aërem, & aquam. De aëre patet; de aqua etiam constat pisces noctu ad distans alimentum moueri.

3. Odor non subicitur in medio.

Sed difficultas est, quomodo diffunditur per hoc medium odor; in quo certum est odorem diffundi realiter, quia amoto odorabili manet odor, & species manere nequeunt absente obiecto. Item, quæ attingunt rem odoriferam, redolent ex vapore in eorum poris recepto: certum est etiam odorem diffusum non subiectari in medio, quia non habet eam mixtionem, ex qua resultat. Certum est tertio, odorem à longè sentiri, teste experientia: quæstio autem est, an oportet vaporem ad ipsum organum pertingere.

Vultures à longè odorem percipiunt.

Dico secundò, etsi aliquando sic attingat, non semper, sed sufficientes species intentionales diffundi. Ita D. Thom. 2. de An. lect. 20. Caiet. Thien. & Ægid. circa text. 100. Probatur, quia ad tantam distantiam vapores emitti nequeunt: refert Albert. 2. de An. c. 2. 5. vultures, & tigrides, factâ strage in Græcia, cadauerum odorem à 500. leucis sensisse. Secundò, alie qualitates sensibiles effundunt species, sine sui reali multiplicatione, ex sect. 1. 1. & 12. ergo idem hic. Tertio, odoratio per aquam fit per species tantum, quia exhalatio nisi propter frigidum, & humidum non potest transfundi, ex Arist. de Sens. & Sensib. c. 5. Iuxta hæc intellige Scot. supra q. 4. vbi etiam negat requiri necessariò medium, nisi tantum in visu, quoniam asserit semper sensibile attingere sensum, immò ibi ad primum, docet actionem naturalem sensibilis impedire sensationem. Dicendum ergo, odorabile habere certam spheram, intra quam se realiter multiplicat, & ibi, ac vltra species diffundit, sicut dixi de sono sect. preced. con. 4. ad 2. & ratio, ac obiectio ibi factæ modò currunt, & solvantur.

4. Nō necessariò vapor odoriferus assignat ad organum.

Obiicies, quia vento in contrarium flante, impeditur odoratio; ergo non fit per species, quia ventus in has non agit. Respondetur, ventus aufert sensibile extra spheram, & ita non effundit species in organum, aufert etiam ipsas species cum suo subiecto.

Odor se, & species multiplicat.

Obiicitur secundò, quia sequeretur species in instanti peruenire ad sensum, quia non habent contrarium; hoc autem est contra experientiam. Respondetur vt sect. preced. con. 4. ad 2.

Quare ventus impedit odorationem?

Obiicies tertio, color non multiplicat se realiter; ergo nec odor. Respondetur, minus requiri ad productionem odoris (& idem est de sono) quia est qualitas citò transiens, quam coloris, qui est permanentens, & perfectior, & experientia in vno est, non in altero.

5.

Obiicitur quartò, de Sensu, & Sensib. c. 4. dicitur organum olfactus non debere esse calidum, quia ipsa euaporatio talis est; ergo hæc immediatè mouet, & attingit, & sic Scotus sentire videtur, supra d. 4. Respondetur, tunc efficacius immutat per speciem, quando attingit, & sæpius ita contingit, non tamen est necessarium.

Minus requiritur ad productionem odoris, quam coloris.

Dico tertio, organum odorandi residere videtur in interiori parte nasi, fortè in duobus tuberculis mamillaribus. Ita Vallef. lib. 2. cap. 24. & alij apud Conimbr. 2. de An. c. 9. q. 4. art. 2. Probatur primò, quia ibi sentitur voluptas; ergo & sensatio. Tertio, cum ad cerebrum ascendant exhalationes odoriferæ, quibus confortatur vis discernendi eas à noxiis exhalationibus, conuenientiùs in naribus ponitur.

Organum odorandi.

Ob

6. *Cerebrū quomodo odore confortantur?*

Obiicies, cerebrum confortatur odore, & etiam læditur, ergo est eius organum. Respondetur, lædi, vel confortari qualitatibus comitantibus habitum.

Obiicitur secundò, Aristoteles *sect. 13. q. 5.* ait tunc nos odorari, cum odores ad cerebrum veniunt. Respondetur, varius in hoc est: tamen *2. de Hist. c. 12.* ait nares continere meatus odorandi. Aduerte tamen animalia non respirantia, quia naribus caret, bñ factum habere in fistulis, vel branchiis, vt tenet Aristoteles *2. de Part. cap. 16. & 4. de Hist. cap. 10.*

Quod hic ait Aristoteles *text. 100.* intra nasum dari operculum sensorij, quod respiratione eleuatur, & idè sine respiratione odorationem non fieri; irritetur à Galeno *lib. de instrumento odorationis.* Sed fortè per illud operculum intelligit viam arctam nasi, quæ respiratione dilatatur.

Petes, an odoratus hominis sit perfectior aliorum animalium. Respondetur *suprà in Comment. ad q. 6.* Vide Conimbr. *2. de Anima, c. 9. q. 5.* & Tolatum *ibi, q. 24.*

SECTIO XII.

De Gustu, & Tactu.

1. *Definitio saporu.*

DE gustu agit Aristoteles, & Interpretes eius *2. de Anima, c. 10. & de tactu, c. 11.*

Dico primò, *sapor est qualitas secunda resultans ex mixtione, qua calor cum humiditate vincunt.* Ita Aristoteles *de Sens. & Sensib. cap. 4.* Prima pars patet, quia nullum elementum, in quo sunt qualitates primæ, aptum est ad nutriendum; ergo nec sapidum. De humiditate patet, quia quedam sapiunt irrigata; & humor salialis ad actum requiritur. De calore etiam constat, quia coquit siccum, & humidum, vt debite misceantur, & inde resultat vapor; si autem nimis coquat, vt resoluat materiam humidam in subtiliorem, orietur odor, vnde sapor, & odor, sunt qualitates vicinæ.

Obiicies. Cineres, piper, & alimenta multa non sunt humida. Respondetur non requiri humidum prædominari in sapido, sed sapor prouenit ab eo magis, quàm humidum est, neque hic adsunt rationes vrgentes.

Obiicitur secundò, si sapor sic resultaret, in re sapida inhæreret, quod falsum est; quia tunc eodem modo saperet hominibus, & brutis, contra experientiam. Respondetur, res secundum se sapiunt eodem modo omni gustui non impedito; vnde cum homines effugiant alimèta brutorum, non est ex eo quòd non percipiant eodè modo saporis; sed quia ratione temperamenti, nociua sunt homini, quæ bruto conueniunt, & è contra.

Dico secundò, sunt duo saporis extremi, dulcis & amarus, & sex medij. Ita Aristoteles *de Sens. & Sensib. c. 4. & 2. de Anima, sect. 105.* Alij addunt acutum, quem ille omisit. Pingue est prope dulce, salsum prope amarum; reliqui omnino medij, vt acutus in pipere, raphano; & austerus in fructu immaturo; stypticus in fructu myrti; ponticus in limoniis, acetosus in aceto. Galenus *4. de simplicium medicamentorum facultate, c. 10.* ponit acutum, & ponticum esse extremos, sed Arist. sequuntur D. Thomas *2. de Gen. sect. 11.* Auerroës *2. de Anima, com. 105.* laeuellus *q. 46.* & communis, & experientià constat amarum, & dulce, maximè contrario modo mouere gustum. Nec obstat, quòd ponticus magis frigori, & acutus magis calori accedunt;

2. *Quare quæ sapiunt bruta, insipida sunt hominibus, & contrà?*

Sapores extremi, & medij.

Exempla saporum.

quia accessus ad primas qualitates hic non attenditur, sed ad rationem afficiendi gustum cum delectatione, vel dolore.

Dico tertio, gustus differt realiter à tactu. Ita Aristoteles *2. de Anima, & de Sens.* & communis *circa text. 111.* Probatur; quia sapor non est obiectum tactus, sed primæ qualitates. Secundò, saluo tactu, perditur quandoque gustus. Tertio, organum est diuersum, quia in gustu, est vena linguæ, ex Scoto *suprà q. 1.* in tactu, est per totum corpus.

Obiicies primò, quia gustus percipit aquam, quæ saporem non habet; ergo vt tangibile sentit. Respondetur, si omni sapore caret, gustari nequit; sed tantum tangi. Aristoteles sapius dicit gustum esse quemdam tactum; quia tactum supponit, vel quia circa idem materiale versantur; & quia vbiicumque est gustus, ibidem est tactus, etsi non è contra: de quo *suprà annot. 1. ad q. 6.*

Dico quarto, organum tactus est cuspis linguæ. Aristoteles *1. de Hist. 111. & 2. de Part. c. 17.* Probatur experientià, quia cum aliquid perfecte gustare volumus, applicamus linguæ cuspidem: è contra cum gustare nolumus, ad linguæ radicem deicimus, vt in medicamentis sumendis contingit. Palatum aliquid de organo participat, vt tenet Damascenus *2. fide 18.* & alij; vnde nerui gustatorij eò se extendunt.

Dico quinto, organum tactus est netuus, & med'um caro: hanc docet Scotus *suprà q. 2. & in Comment.* solui rationes, quæ fiunt contra eam.

Dico sexto, sunt duo tactus, specie distincti: hanc tractaui cum Doctore *q. 1.*

Dico septimò, neque gustus, neque tactus requirunt medium extrinsecum: hanc fusè tractaui cum Doctore *suprà q. 3. & 4.* Difficultas autem est an isti duo sensus immutentur per species intentionales. Quidam negant, quos citaui *in Comment. ad q. 5. in fine.*

Dico octauò, oppositum est verius. Ita Scotus *suprà q. 4. & Diuus Thomas 1. p. q. 78. art. 3. & communis.* Probatur primò, quia non aliter cognoscere possunt qualitates sensibiles, quàm per species, sicut in aliis sensibus contingit. Secundò, non sentiunt qualitates sibi inhærentes, vt ostendi, *in Comment. ad q. 3. annot. 1.* ergo externas; sed has nequeunt sentire, nisi ab eis accipiant species. Tertio, gustus non immutatur realiter à sapore, quia actiuus non est; ergo intentionaliter, alioquin nullo modo sentiret. Quarto, constat quando tactus habet intensum frigus, quòd tunc perfectius sentit calorem, qui tamen propter resistentiam contrarij tunc minùs naturaliter immutat; ergo intentionaliter immutat. Vide Scotum *suprà q. 5.* Item, durities, & mollities non producant sibi similes qualitates in tactu; ergo intentiones tantum: alioquin nullo modo sentirentur. Ratio à priori in hoc esse videtur, quòd qualitates reales, sunt nimis materiales, & crassæ ad causandam sensationem.

Obiicitur primò, manus æquè calidum obiectum non sentit, quia ab eo nõ alteratur; ergo per alterationem sentit. Respondetur, hoc esse peculiare sensibili tactus, quòd non immutat intentionaliter, nisi quando immutat realiter; vnde intentionalis eius actio supponit realem; & experientia id testatur: idèd calidum, quia æquè calidum non alterat, neque speciem in illud immittit. Conimbr. *2. de An. c. 11. q. 3. art. 3.* dicit tunc effundi speciem in sensorium, non tamen effici sensationem, quia requiritur alteratio. Sed non placet, quia senso-

3. *Quomodo gustus differt à tactu?*

Gustus est quidam tactus, exponitur.

4. *Organum gustus.*

Organum tactus.

Nec gustus, nec tactus requirunt medium.

5. *Gustus, & tactus immutatur per species.*

Aliquando quod minùs immutat naturaliter, intèsius immutat intentionaliter.

6. *Tangibile actio intentionalis, supponit naturalem.*

rium calidum, vt quatuor cum specie, calidi vt quatuor, aliquam sensationem elicere potest, saltem imperfectam, calor enim ad id nõ concurrit.

Quare gustus non sentit in absentia, cum non mutetur realiter à sapore?

Obiicitur secundò, gustus non immutatur realiter à sapore; ergo si per species sentit, in absentia saporis sentiet. Negatur consequentia, quia esto à sapore non immutetur, tamen debet immutari à qualitate tangibili, quia hi sensus sunt subordinati, vt *suprà* dixi.

7.

Obiicitur tertio, quia nec in olfactu datur species: ergo minùs in gustu, & tactu, qui sunt perfectiores. Antecedens probat Hurtado *de An. d. 12. n. 9.* Primò, quia non discernit olfactus, vnde incipit odor. Secundò, quia manet odor in cubili amoto odorifero, at non manent species. Respondetur, ad primum, experientiã constat nos advertere, an à dexteris, vel sinistris venit. Adde fortè non sentiri odorem sine contactu, vt in gustu, quod sentire videtur Scotus *suprà q. 4. ad 2.* manent etiam ibi odoris species, cum suo obiecto: nequè odor separatur à suo subiecto, exhalatione fumèa.

Ex quibus patet, species horum sensuum produci successiuè, quia sic fiunt illæ reales alterationes, verùm itæ actiones non se comitantur secundum gradus, quia contingit sensationem esse intensam, vbi alteratio talis non est, vt si applices manum nimis frigidam ad ignem: de quo dixi in *Comment. ad q. 3. ad 2.*

Petes an sint plures, vel pauciores sensus, quàm quinque? Respondetur, *suprà q. 6. vbi in Comment.* de comparatione eorum quoad perfectionem, & de sensibilibus communibus, dixi quod verius visum est.

S E C T I O XIII.

De Sensu communi.

1.

Primum esse sensum communem, ostensum est à Doctore *suprà q. 9. & ibi in Comment.* tractauit an externi cognoscant suos actus; & verius esse dixi hos percipi ab interno. Item, vnum tantum esse sensum internum. Item, actum est de ratione vnitatis eius, organo, & obiecto *q. 10. in cuius Comment.* etiam discussi an sit in omni animali, & an sensus diciatur.

S E C T I O XIV.

De Speciebus sensibilibus.

I.

Species sensibiles necessaria vid esse ponendæ.

Suprà in comment ad q. 17. n. 23. secundum communiolem sententiam, ostendi dandas esse species sensibiles, etsi minus non inferioris notæ, eas negent. Adde hîc ad huius confirmationem rationes sequentes. Prima, secundum communem ad sensationem in omnibus sensibus requiritur medium; & saltem requiri in visu à nemine negari potest; de quo Doctore *suprà q. 4.* sed nullum agens petit medium, nisi vt per illud fiat aliqua actio, neque hîc alia esse potest, nisi effusio specierum. Secunda, alioquin in quacumque distantia videret sensus obiectum. Tertia, sensibilia videntur ad longam distantiam, in qua nihil reale producere possunt, præter species: quod de risu patet, & de auditu ostendi *scilicet. 10. con. 4.* & de olfactu, *scilicet. 11. con. 2.* Quod verò aliquid producant, patet, alioquin sensus non exirent in actus; quia nihil esset, quo determinarentur ad agendum,

Sensibilia remota non possent percipi sine speciebus.

potiùs quàm ad non agendum. Quarta, reflexio specierum ex speculo id ipsum ostendit, quia per hanc videmus, quod à tergo est, quod non fieret, si nihil produceret obiectum in speculo. Quinta, baculus, cuius pars est in aqua, apparet fractus, nec oculus est causa; quia vniformis est, nec baculus, quia integer, & rectus est: ergo ex diuersitate medij hoc prouenit, & per consequens aliquid recipitur in medio, alioquin nulla fieret deceptio ratione ipsius. Sexta, alioquin opacum interiectum non impediret visionem, nec auditionem contra experientiam. Septima, ided auertis oculis non videmus, benè tamen audimus, quia species visiva per lineam rectam traicitur, auditua non.

Baculus cuius una pars est in aqua, altera in aëre, quare apparet fractus?

Petes an species sint actiuæ? Respondetur, sic: de quo Doctore *suprà q. 12. & 1. d. 3. q. 7.* Vide quæ adduxi *d. q. 12 in Comment. annot. 3.*

2. *Species sunt actiuæ.*

Petes secundò, an species hæc sint diuisibiles? Ita, primò, quia sunt in subiectis diuisibilibus. Secundò, fiunt à diuisibilibus qualitatibus. Tertio, aliàs non possent reflecti, nec refrangi. Quarto, esset species tota in toto, & tota in qualibet parte, quod soli spiritui conuenit. Quintò, eadem species esset in multis locis discontinuis.

Species esse diuisibiles.

Pro maiori explicatione huius, & solutione argumentorum, Aduerte quod à quauis parte obiecti emittitur similitudo pyramidalis ad quoduis punctum medij illustrati, cuius basis est in superficie rei visæ, & conus in quolibet puncto, & idem de luminoso, quod secundum perfectiuos in quolibet puncto spatij terminat suam pyramidem, vnde quo res sunt maiores, eo efficacius species emittunt; & hinc remotiùs videri possunt. Hinc etiam est, quod in quolibet puncto medij, totum obiectum, & singulæ eius partes, à quibus sine obstaculo ad illud punctum lineæ duci possunt, repræsentantur; quia scilicet ibi est conus illius pyramidis, quod fieri non posset, nisi obiectum, & singulæ eius partes, in quauis parte medij sui similitudinem producerent. Ratio huius est, quia, vt docet Scotus *2. d. 13. n. 9. ad 3.* agens naturale non impeditur agit in medium sphericè, & ided quælibet pars obiecti, cum naturaliter agat in quamlibet partem medij, speciem producit, & per consequens in qualibet parte medij, omnes partes obiecti repræsentantur; modò ab eis ad illam partem lineæ rectæ duci possunt: alioquin è quauis parte medij non videretur totum obiectum, sed tantum illa pars, cuius tantum species esset in illa medij parte, quod est contra experientiam, species autem sic effusa à singulis partibus obiecti ad singulas partes medij, repræsentat partes à quibus effunditur secundum situm, colorem, & extensionem; & per consequens species per accidens, sicut & albedo extensa est ad extensionem subiecti, & sic diuisibilis.

Quomodo species visibiles emittitur & qua figura?

3. *Agens naturale non impeditur agit sphericè.*

Ex dictis patet, quare obiectum dicitur effundere species in plurali, cum vnam tantum effundat, quia quælibet pars speciei sufficit vt totum videatur, & eadem ratione dicuntur species multiplicari, quia ita deseruiunt potentia; ac si plures essent: producuntur autem ab obiecto vsque ad organum, continuè si medium est eiusdem rationis, vel contiguè, si alterius; & tunc per accidens species non est vna. Ratio est, quia obiectum continet eas intra suam spheram, & quia species non repræsentat, nisi id à quo fit. Alij dicunt vnam speciem efficere aliam, & sic vsque ad organum.

Species repræsentat obiectum secundum situm, colorem, & extensionem.

4. *Quare obiectum dicitur effundere species in plurali?*

Aduerte secundò, quod species visibilis aliquando effunditur obliquè, vel reflexè ad potentiam,

Quo sensu species dicuntur multiplicari?

*Vnde res appa-
rentur di-
plices?*

tiam, non secundum axem rectum; & tunc accidit error circa sicut obiecti: & hinc est, quod quando comprimendo oculum, ipsum eleuamus, apparet res extra locum suum, quia axis illius oculi non est rectus, & quia axis alterius oculi rectus est, res apparet in suo loco; & sic dupla: eadem ratione, quia pars baculi in aqua prius spargit species per aquam, & inde veniunt ad oculum, à perpendiculari fractæ, apparet baculus fractus, quia per aliam lineam venit species partis immerse, & per aliam partis non immerse.

5. Similiter, quia linea non seruat recta in reflexione à speculo, res videtur non vbi est, sed vbi incipit reflecti species eius. Non videtur autem in superficie, sed in profundo, quia non tantum rem, sed etiam distantiam aliquo modo repræsentat; vnde cum plures retrò existentis repræsentantur in speculo, profundius apparent, qui remotiores sunt. vide de hoc Vitellium lib. 5. *Perspect.* Hinc etiam animalia dum iuxta flumen incedunt, apparent, quasi dorso inuerso; quia ab aqua species reflectitur, sicut à speculo: & apparent repræsentata per tales species esse, vbi reflexio incipit. Turres sub aqua apparent inuersæ, quia species cæli ibi reflectitur, & repræsentat distantiam, quæ minor est inter summitatem turrium, & ipsum, quam inter ipsum, & earum fundamenta; quod fieri nequit, nisi turres inuersæ appareant; & fortè hæc est verior ratio, quare animalia sub aqua inuersa videntur, & homo iuxta ripam incedens verso capite apparet. Ex quibus patet nihil valere argumentum Galeni apud Nylsenum *de viribus An. cap. 2.* scilicet oculum non posse recipere species cæli, & magnarum rerum, quia sunt nimis parui; ostensum enim est, sufficere conum pyramidis recipi in oculum, vt totum obiectum videat.

*Quare res vi-
detur in spe-
culo, non vbi
est? & quare
in profundo
speculi viden-
tur?*

*Quare ani-
malia iuxta
aquam inuersa
videntur?*

*Cur homo
iuxta ripam
incedens in-
verso capite
apparet?*

6. Obiicies, si species sunt diuisibiles; ergo occupant locum, & sic plures non possunt esse simul in parua pupilla, & per consequens, tanta multitudo rerum non videtur per species. Respondetur, non se excludunt; quia non sunt quantæ per se, sed compartiuntur in eodem, sicut albedo, & dulcedo. Contrà; ergo per eas non repræsentantur obiecta, nisi in eodem situ, quia illæ sunt in eodem. Negatur consequentia, quia seruant varias oppositiones, secundum lineas rectas ad diuersa obiecta, ad eum modum, quo lineæ à centro ad circumferentiam ducuntur, & sic repræsentant res in diuersis sitibus.

*Plures species
in eodem sub-
iecto.*

Obiicitur secundò, si sunt diuisibiles; ergo materiales: ergo educuntur de potentia materiæ: ergo non fiunt in instanti: consequens est falsum, quia oculus in instanti videt. Respondetur, educi de potentia materiæ, quia non creantur: cum quo stat, quòd visibiles, cum contrarium non habeant, nec dependant ab aliquo successiuè, in instanti emittantur: audibiles autem, & olfactibiles, quia cum motu fiunt, in tempore diffunduntur, vt explicatum est *sect. 10. conc. 4. & sect. 11. conc. 2.*

*Quare species
visibiles in
instanti ef-
funduntur,
alia non ita?*

7. Petes tertio, an species rei, vel res ipsa videtur in speculo? Quidam dicunt vtrumque simul videri, D. Thom. *de Verit. quest. 8. art. 5. & 15. & 1. part. quest. 58. art. 3.* Auerr. *lib. de Sensu, cap. 1. Capr. 1. dist. 35. quest. 2. art. 1. in sol. arg. contr. 2. conclus.*

Verior sententia est, tantum videri rem ipsam in tali reflexione. Ita Scot. *2. dist. 13. §. dico tunc, num. 4.* vbi ait, quòd in tali reflexione, videtur

res ipsa, & non aliqua species rei visa & quodl. 14. *fin. Richard. 4. dist. 11. quest. 1.* Palarius *2. dist. 3. disp. 5.* Vitellius *lib. 5. & alij apud Conimbr. 2. de Anim. cap. 7. quest. 8.* qui tamen Scotum contra expressa eius verba citata, citant pro altera parte; qui etiam idem expressè tenet *4. dist. 10. quest. 9. sine.* Probatum primò, quia si species videretur, non appareret maior speculo, contra experientiam. Secundò, species tantum est in superficie speculi, ex chalybe, quia non penetrat opacum, & tamen quòd videtur, apparet in eius profundo. Tertio, si videretur species, hoc deberet esse per aliam speciem ab ipsa distinctam specie, vt in aliis contingit; & hinc visio esset recta, non reflexa. Hanc, & alias rationes adducunt Conimbricenses, quibus vltra conclusionem probant impossibile esse speciem videri; cuius oppositum ostendi ex Doctore *sect. 11. dub. 1.*

*Res ipsa vi-
detur in spe-
culo, non esse
species.*

Obiicies primò, quia si res videretur, apparet in suo situ. Respondetur. Ratio huius iam data est; de quo videri potest Vitellius citatus. Secundò, in speculo fracto res videtur gemina, & in speculis quibusdam vna res nimis multiplicata videtur. Respondetur, hoc oriri ex ipso situ, vel varia compositione speculi; de quo *Perspectiui.* Tertio, ex *3. Meteor. cap. 4.* quidam Antiptheron imaginem suam ab aère repercussam videre solebat. Respondetur, non ait Aristoteles quòd sui imaginem viderit, sed suam formam; verum fortè non in sua, sed in aliorum sententia, tenentium visionem per extramissionem fieri, locutus est; fortè etiam læsà imaginatione, id quod interius concipiebat, exterius videri putabat Antiptheron, vt multis contingit, maximè febricitantibus. de quo Galen. *lib. 3. de Loc. affect. cap. 3.* Aliam solutionem posui in *Comment. ad quest. 17. num. 23.* Alia huc spectantia omitto; tot enim sunt de visibili abstrusæ difficultates, vt vita hominis ad hæc sola exactè indaganda, non sufficeret.

8. *Quare res
multiplicata
videtur in
quibusdam
speculis?*

Peres quartò, an sit possibilis species repræsentans indiuisibile? Respondetur cum Scoto *4. dist. 10. quest. 9. §. ad questionem,* sensationem corporis indiuisibiliter existentis (vt corpus Christi in Eucharistia) cum sit quid absolutum, de potentia Dei posse poni in oculo; non repræsentaret tamen corpus, vt sic existens, quia taliter existens, non est aptum eam causare, vel terminare; sed an tendere posset potentia tali specie affecta, in obiectum secundum se excluso modo existendi, Doctòr non resoluit, & difficile valde est, maximè ponendo corpus nusquam alibi esse, vt ibi admittit Doctòr.

*Ob læsam
phantasiam
quidam pu-
tant, quòd
imaginatur,
exterius vi-
deri.*

Pro parte negatiua est, quia sensatio extensa, & diuisibilis non potest repræsentare corpus inextensum, aut indiuisibile, etiam secundum substantiam, præscindendo à modo, quia repræsentans debet proportionari repræsentato. Confirmatur, quia visio fit per similitudinem pyramidalem, cuius basis est in obiecto, & conus in centro oculi, sed in casu, basis non posset esse extensa, alioquin videretur obiectum vt extensum, quòd repugnat, cum sit intensum: si autem basis esset indiuisibilis, videretur tantum vnum indiuisibile in obiecto, neque abstrahere potest basis ab altero horum modorum.

*An visio cor-
porea dari
possit repræ-
sentans indi-
uisibile.*

Pro affirmatiua parte est, quòd illa sensatio esset operatio vitalis; ergo terminaretur vitaliter ad aliquid. Item, quòd eius effectus formalis est

626 De potentiis corporeis Animæ.

est facere videntem, sicut albedinis, facere album; sicut enim intelligere non est agere, sed habere in se qualitatem, quæ est intellectio, vt docet Doct. 1. d. 3. q. 6. num. 31. & 4. d. 12. q. 3. ad 5. ita de visione tenendum est.

Propter hæc, & alia, res hæc mihi est explicata difficillima; occurrunt tamen duo, vel tres modi dicendi. Primus, quod per illum actum vitalem verè tendit potentia in corpus, propter rationes partis affirmatiuæ, non tamen in corpus, vt hic; quia hoc repugnat, vt tenet Doctor; sed in corpus, abstrahendo à præsentia, quia dicit Doctor, quod visio produci potest à Deo, etiam si corpus nusquam esset, nisi in Eucharistia. Ex quo sequitur, cum secundum eum, non posset videri vt hic, neque vt alibi; quia nullibi esset nisi hic, quod abstractiuè videretur: & per consequens, admittenda esset de potentia Dei sensatio externa, abstractiua, vel sine præsentia obiecti, quod tenet Molina 1. p. q. 55. art. 2. d. 2. n. 5. Buridan. 2. de Anim. q. 21. Rubius q. 13. & Scot. 4. d. 10. q. 5. admittit de facto in sensu, Christi in Eucharistia esse sensationem obiectorum, quæ videt in cælo, & sic sine præsentia obiecti datur sensatio, saltem per concomitantiam.

An dabilis
sensatio ex-
terna abstra-
ctiua?

II.
An possit
actus vitalis,
sine actuali
tendentia in
obiectum eius?

Secundus modus, si dicamus a Deo produci posse qualitatem illam absolutam, nihil tamen per eam actu representari; quia hoc est respectus ab ea separabilis, & impediibilis, quando obiectum non est in debita dispositione. Pro quo facit: quod iste respectus distinguitur realiter à visione, ex Doct. 2. d. 1. q. 4. num. 5. contra istam, & quod prius potest esse sine posteriori, si non est eadem realiter, vt habet 1. d. 1. q. 4. num. 14. & 2. d. 1. q. 4. num. 21. & d. 12. q. 2. n. 3. Secundum hoc negandum esset effectum formalem primarium visionis secundum esse absolutum, esse facere videntem; sed hunc esse secundarium: & alium dari primarium, cuius nomen non nouimus, sicut nec nouimus nomen effectus speciei intentionalis in medio, vt docet Doctor 2. d. 13. num. 8. quia impositum non est.

Tertius, quod potentia per talem visionem tenderet in colores, non videndo molem, vel existendi modum; quia hoc est sensibile commune, & color sensibile proprium, & potentia Dei denegandum non videtur, quod possit facere vt videatur sensibile proprium sine communi; quo casu esset proportio inter entitatem speciei representantis, & representatum, licet maneret dispositio in modo extensionis speciei, per quem nihil representaret.

Ad id de pyramide, tunc non esset, quia hæc requiritur ad eliciendam visionem; & in casu nostro Deus per se eam eliceret. Verum hoc non videtur conforme Doctori d. quest. 9. qui negat per villam potentiam corpus vt hic, posse causare, vel terminare primò visionem; quia caret debita dispositione: ergo etiam per nullam potentiam sensatio extensa, illud representabit vt hic: quia non magis requiritur extensio in corpore, vt causet, vel terminet, quam in sensatione concursus extensionis, vt representet: tamen tenendo hunc modum, explicabis Doctorem, quod intelligit per causare, vel terminare vt hic, ipsum existendi modum, qui est indiuisibilis, operari, & percipi, quod repugnat: non tamen negat colores, qui subsunt illi modo, terminare posse. Si nullus horum modorum aridet, quære alium. Hic modus videtur ad mentem Doctorum pro primo modo citato-

12.

rum, & secundum Suar. 3. de An. art. 12. vbi tenet virtute diuinà posse sensum externum elicere sensationem sine præsentia obiecti; ergo à fortiori, sine præsentia modi obiecti, ipso obiecto præsentente.

SECTIO XV.

De potentia nutritiua, vegetatiua, generatiua.

DE his Arist. & eius interpretes 2. de An. c. 4. Nota animæ vegetantis tres esse functiones, scilicet nutritionem, augmentationem, & generationem. Prima spectat ad conseruationem indiuidui, vt restauretur, quantum per actionem caloris naturalis deperditur; altera ad eius perfectionem, vt debitam molem acquirat compositum. Tertia ad conseruationem speciei.

I.
Tres func-
tiones anima
vegetatiua.

Dico primò, istæ tres potentia, si considerentur, vt virtutes sunt, & facultates animæ, nec inter se, nec ab anima distinguuntur realiter. Hæc satis constat ex dictis supra de distinctione potentiarum disp. 1. sect. pen. & ex concl. seq. probatur; sed vtrum habitu respectu ad organa realiter distinguuntur, vt visus, auditus, &c.

Potentia il-
las tres non
distingui re-
aliter ab anima.

Dico secundò, neque hoc sensu distinguuntur inter se realiter; est contra Caiet. 2. de An. text. 5. landun. q. 13. lauell. q. 18. & vt videtur, contra D. Thom. 1. p. q. 78. art. 2. & q. 79. artic. 7. eam tenent Durand. 1. dist. 3. quest. 2. Valeus cap. 2. controu. cap. 20. Conimbr. 2. de Anim. cap. 4. q. vnic. Tolet. q. 10. tamen non loquitur de generatiua. Est Arist. text. 42. vbi ait, quod eadem est vis nutriendi, & generandi, & 2. de Gen. anim. cap. 4. idem ait de generatiua, & augmentatiua. Probatur ratione, quia vis generans sufficit ad nutriendum; quia hoc est partialiter generare, seu aggenerare, & ipsa aggeneratione fit augmentatio; si nutritibile, non declinat à statu sibi debito. Sic eadem virtute, quæ ignis generatur, augetur; & nutritur si viuens esset. Sed cum entia non sint multiplicanda sine necessitate, sufficienter probatur hæc respondendo ad argumenta contraria.

Generatiua,
nutritiua, &
vegetatiua,
eadem poten-
tia realiter.

Obiicitur, cum peruenitur ad statum, manet nutritiua perdità augmentatiua: ergo differunt. Respondetur, manet auctiua tunc, sed debilior; quia non tantum apponit, quantum prius; sic manet eadem visiva in puero, & senex, sed non æquè perfecta.

2.

Obiicitur secundò, obiectum, seu materia circa quam nutritiua, est substantia alimenti, auctiua, quantitas: ergo. Respondetur, eadem potentia est nutritiua, vt conuertit substantiam alimenti in alitum, & augmentatiua dicitur, quatenus per partem appositum alitum augetur: alitum ergo est obiectum vtriusque; sed sub diuersa ratione.

Alimentum est
obiectum nu-
tritiua, &
augmentati-
ua.

Obiicitur tertio, reperitur nutritiua, & auctiua sine generatiua. Respondetur, id negando, sed eadem potentia manet, etsi in pueris, & senibus, & quibusdam animalium speciebus, non habeat actum, defectu dispositionis debite. Sic eadem est vis attractiua, & retentiua alimenti, & tamen aliquando attrahit, & non potest retinere.

Eadem est vis
attractiua,
& retentiua
alimenti.

Obiicitur quarto, generatiua efformat membra, quod nequeunt illæ aliæ potentia; non enim potest nutritiua brachium abscissum ex sua materia formare; ergo. Respondetur, patet ramos abscissos per nutritiua efformari, & in paruulis aliqua membra regenerari solent; sed solida membra

3.
An nutritiua
membra ef-
format ali-
quando?

membra rarò sic regenerantur, quia semen est ad hoc aptius, quàm alimentum. de quo Galen. *lib. de sem. cap. 17.*

Quare dicitur generatiua esse in parte determinata?

Obiicitur quòd, generatiua est in parte determinata, reliquæ per totum corpus sunt sparæ; ergo. Respondetur, idèd dicitur esse in determinata parte, quia ibi tantum habet materiam aptam, seu concausam, nempe semen; quod est dicere, non posse habere actum nisi ibi; sed etiam quando nec ibi actum habere potest, adhuc manet potentia.

Obiicitur sextò, calor facit nutritionem, & auctiõnem, de *Sens. & Sensib. cap. 4.* & generatio fit à substantia. Respondetur, 2. de *Gen. an. 4.* dicit Arist. vegetatiuum efficere nutritionem, vtendo calore, vt instrumentum.

4. Vegetatiua, nutritiua, & albiua sparæ sunt per omnes partes.

Dico tertid, potentia vegetatiua, nutritiua, & augmentatiua, sparfa est per singulas corporis partes, habetque varias virtutes in eis, quia in osse conuertit alimentum in os, in carne in carnem; & istæ virtutes sunt incompletè specie distinctæ, sicut & partes, quibus insunt: faciunt tamen vnã potentiam etiam numero totalem, sicut & illæ partes vnũ totum. Si tamen consideretur in eis modus agendi sunt eiusdem speciei, ad eum modum, quo Scotus dicit 2. d. 1. q. 5. intellectum hominis, & Angeli esse eiusdem speciei. Prima pars patet, quia ex Arist. de *Inuent. c. 2.* omnes partes habent natium calorem, quo cibum conficiunt. & idem 6. *Hist. 3.* Ratio est, quia nutritio est actio vitalis ab intrinseco, & anima est in singulis partibus cum temperamento, & potentia attrahendi, retinendi, & expellendi, reliquæ particulæ sunt claræ.

De generatiua Hippoc. *lib. de Genitura.* Albert. 2. de *An. cap. 7. tract. 2.* dicunt semen decidi ab omnibus membris; & sic in omnibus erit potentia generatiua, seu formatiua feminis. Sed hoc reicit Arist. 1. de *Gen. anim. 17.* D. Thom. 1. p. q. 119. art. 2. Quidam subiectum generatiuæ ponunt esse cor: alij hepar, alij arteriam renum, alij inferiores partes: ego relinquo hoc Medicis. Vide Valef. 2. *controu. c. 5.* Qui asserunt esse in ipso semine, omnino falluntur, quia non est vnũ, ex Arist. 2. de *Gen. anim. cap. 3.* & docet cum communi Scotus 2. d. 35. & 4. d. 44. q. 1. Asserentes etiam decidi ab omnibus partibus, nullo, vt videtur, fundamento nituntur. Nec obstat, quòd feminis nimia effusione omnia membra debilitentur; quia causa est, quòd euacuato eius subiecto, pars feminis effectrix attrahit sanguinẽ à partibus vicinis, & illæ ex aliis.

Vbi residet sement

Quare nimia feminis effusione omnia membra debilitantur?

Contrà, quia semen est excrementum, vel superfluum alimenti, 1. de *Gen. anim. cap. 18.* ergo non fit ex nimia attractione sanguinis alimentalis. Respondetur, verum est per se, si nimia tamen sit eius effusio, causa eius, quæ quantum potest, quærit quæ sua sunt, eripit aliquid vicinis partibus; & hinc ex nimia feminis effusione videmus etiam bruta viribus destitui.

6. Tria ad potentiam generatiuam requisita.

Petes quæ viuientia potentia generatiua carent? Respondetur, Arist. *hic cap. 4.* tria petit ad hanc potentiam. Primum, ætatem perfectam. Secundum, non esse orbatum, nec impeditum, vt sunt exsecti, frigidi, de quo 8. *Hist. 12.* & huiusmodi sunt species animalium, de quibus 3. de *Gen. anim. c. 6.* Tertium, quòd viuens ex semine productum fuerit. Vnde vult ex putrefactione genitã, nõ esse generatiua; sed fortè excludit tantum illa, quæ ex putrefactione sunt, & sexuum differentiam non habent. Hæc enim non generant sibi simile,

vt de anguillis ipse dicit 6. *Hist. cap. 15.* etfi quandoque generent dissimile, vt de bombyce dicitur, & de iis, quæ oua pariunt absque coitu maris. Ita se explicat 1. de *Gen. anim. cap. 1. & lib. 5. cap. 1. 8. & sect. 10. Problem. q. 14.*

Aduerte generantium, alia esse viuipara, quæ pariunt foetum viuum; alia ouipara, quæ oua; alia vermipera, quæ vermem, informem, inuolutum papillone, cum foramine, quo attrahit alimentum. de quo 1. *Hist. 5.* sic formicæ, apes, vespræ, de quo 5. *Hist. 22.*

Generans, aliud viuiparum, aliud ouiparum, aliud vermiparum.

Petes secundò, à quo efficiuntur animalia ex putrefactione. Respondetur, non à Sole, vt multi dicunt, sed à superiori causa; quod etiam locum habet in genitis ex semine, de quo dixi ex Doct. *disp. 1. sect. 15.* quia anima fit à solo Deo, ex Scot. 2. d. 18. n. 10.

7.

Petes tertid, an genita ex semine, & putrefactione, sunt eiusdem speciei. Ita ex Arist. 7. *Met. cap. 7.* Scot. 1. d. 2. q. 7. ad 1. n. 27. alioquin creatum, & generatum different specie, & calor Solis, & ignis. Item, mus ex putrefactione genitus, generat ex semine murem sibi similem specie.

Genita ex semine, & putrefactione an eiusdem speciei?

Petes quartò, quomodo generare sibi simile, est opus naturalissimum naturæ, vt dicit Arist. *hic cap. 4.* Quidam idèd dictum putant primò, quia habet finem perfectiorem aliis vegetatiuæ functionibus, nempe perpetuitatem, quia est ad conseruationem speciei. Secundò, quia est tantum in perfectis plantis, & animalibus. Tertid, quia includit secum nutritionem, & auctiõnem, non è contra.

Generatio quare dicitur opus naturalissimum?

Fortè verius est; idèd dici naturalissimum, quia conuenit omni enti naturali, tam viuenti, quàm non viuenti; quia naturaliter quodlibet determinatur ad sui conseruationem, ex 2. de *Gen. sext. 56.* & sicut non potest haberi perpetuitas sine generatione, sic nec sine nutritione, & res magis naturaliter, quantum est ex parte sui, inclinatur ad sui, quàm ad boni communis commodum; & idèd aqua appetitu proprio non ascendit sursum, ad impediendum vacuum, vt benè docet Doct. 3. d. 27. q. 1. *mm. 12. §. Iste rationes.* Respondetur, non esse essentialiter, quia sunt eiusdem rationis, sicut generatio ignis, & eius auctio. Præterea, communiter in generatione viuens concurret dispositiue tantum; & in nutritione introducit partem nouæ formæ in materiam alimenti, vt optimè ostendit Doctor contra Henr. 4. d. 44. *quest. 1. n. 7. §. Quantiũ ergo.* vide supra *disp. 1. sect. 8.* vbi ostensum est animas, exceptã rationali, esse diuisibiles.

8.

Aqua appetitu proprio non ascendit ad impediendũ vacuum.

Ad tertium, nutritio est aggeneratio, vel ingeneratio, vt docet Scotus citat. & idem est de augmentatione, & vt distinguuntur à generatione, & eidem adueniunt vt substantialiter perficiant, & conseruent genitum, in quo potius perfectiores videntur, quàm generatio.

9.

Aduerte pro generatione viuientis intelligenda, in quatuor eam differre à generatione non viuientis. Primum est, quòd viuens secundum partem generat. Secundum, quòd ex se materiam sumit. Tertium, quòd etiam materiam augmenti ex se ministrat, etfi non semper, vt patet in foetu, & fructu. Quartum, quòd non statim generat, sed primò semen disponit, ex quo postea sibi simile gignit; & nullum horum conuenit non viuenti generanti.

Generatio viuenti in quatuor differret à non viuenti.

Petes quintò, quomodo fiat nutritio? Pro quo, Nota varia genera actionum ad hanc concurrere, primum est remotarum, attractionis, retentio-

Varia genera actionum concurrunt ad generationem.

628 De potentiis corporeis Animæ.

nis,expulsionis. Secundum, alterationum dispo-
nentium materiam ad formam aliti. Tertium,
ipsius conuersionis substantialis, quâ forma aliti
introducitur in materiam cibi. Primæ actiones
sunt à loco motiua, de qua dixi suprâ *sect. 6.* &
concurrunt qualitates quædam, vt in magnete
respectu ferri. Secundæ, à temperamento prima-
rum qualitarum; quia temperamentum conser-
uans formam in sua materia, disponit aliam ad
eius receptionem, vt patet in non uiuentibus: vl-
tima actio fit à forma substantiali aliti, quia acci-
dens non potest producere substantiam. Sed à qua
forma, an ab anima, vel ab alia? Respondetur,
forma carnis inducit partem nouam formæ in
materiam cibi (& sic de aliis partibus) & anima
partem nouam animæ in eandem, si sit diuisibi-
lis; rationalis uero, quia indiuisibilis est, se ex-
tendit ad nouam partem. Suppono ex *disp. 1. sect. 8.*
quod animæ, præter rationalem, sunt diuisibiles.
Ratio est, quia forma carnis, & membrorum, ac
anima corporea quæ generant sibi similia, ac alia
agentia; & quod datur inferioribus, non est ne-
gandum perfectioribus.

In nutritione
nouæ partes
forma indu-
cuntur in ma-
teriam.

11.
Calor natu-
ralis in corde
residet.

Conuersiones
cibi.

12.
Quomodo co-
uertitur ali-
mentum in
alium?

Pars secun-
dum speciem
manet, secun-
dum mate-
riam non.

13.
Quæ partes
nutriantur?

An nutriun-
tur unguis,
& capilli?

Nota secundò, quod calor naturalis fouetur in
omnibus membris per influentiam à corde; &
ideò in corde residet calor vitalis, quia inde ve-
niunt spiritus vitales ad membra.

Nota tertio, quod cibus in ventriculo transit in
chylum; inde per venas mæsericas traicitur ad
hepar, ubi in sanguinem conuertitur, & ad omnia
membra per varias venas instar aquæ ductus, di-
stribuitur. Ita Galen. *lib. 6. de Placitis.* Plato *dial. de
nat.* Arist. tamen *2. de Gen. n. 4.* nutriendi potentiam
ponit in corde; magis tamen Galeno in re medica
adhærendum. vide Albert. *2. de Anim. tract. 2.*

Dico quinto, factis sequestrationibus, & depu-
rationibus cibi, vt iam sit sub forma proxima for-
mæ nutriendi (siue hoc sit antequam localiter
mittatur ad partes, siue non,) quando defertur
per venas præfatas, vel aliquid eis correspondes,
vt in plantis, ad partes nutriendas, & recipitur in
poris earum, relictiis quasi vacuis, vel humore re-
pletis ex fluxu aliarum partium, quæ ibi fuerunt,
amissâ propriâ formâ, accipit formam partis sibi
contiguæ; & sic conuertitur in nutriendum; &
sicut ante conuersionem iuxta ponebatur, conti-
guè partibus eius, ita post eam, eisdem iuxta po-
nitur continuè. ita Scotus rem hanc declarat *4. d.
44. q. 7. §. Ad 3. dico, n. 13.* vbi docet non omnes
partes quantumuis minimas nutriri, & augeri;
alioquin auctum semper augetur in notabili
quantitate. Pro cuius intellectione explicat etiam
ad longum id quod habet Arist. *1. de Gen. cap. 5.*
quomodo in nutritione, pars secundum speciem,
vel formam manet, & pars secundum materiam
non manet, de quo vide *disp. 1. sect. 8. conc. 2. ad 2.*

Quænam partes propriè nutriantur, colligi po-
test ex modo augmenti earum: si enim secundum
omnes partes augeantur, seruando eandem figu-
ram, nutriuntur, & non aliter. Et hinc colligitur
in plantis, radices, folia, fructus, truncum, ramos
nutriri; & quia secundum omnes partes augetur,
licet post adeptum statum magnitudinis tantum
crescunt secundum partem superiorem, quia ex
hac tantum parte colliduntur, sicut & dentes;
quâ ratione dixit Arist. *2. de Part. an. cap. 34.* dentes
torâ vitâ crescere. De capillis autem, oppositum
est probabilius ex Galen. *lib. de Temperamentis,*
qui explicat earum incrementum instar vaporis,
in angusto loco, qui alio supposito exurgit. Et

ratio facit, quia ad omnem partem crescunt. Ita
Arist. *3. Hist. cap. 11.*

Ex quibus habetur, & docet Arist. *2. de Part.
cap. 3. 4. 5.* sanguinem esse vltimum alimentum; &
hinc tota vita fit sanguis nouus; & ideò dicitur
vita hominis in sanguine consistere. Neque tan-
tùm deseruit nutritioni viuentis, sed generationi
alterius; postquam enim vis nutritiua sumpsit,
quod sibi sufficit, reliqua pars conuertitur in se-
men; & ideò Arist. *1. de Gen. an. 18.* vocat semen
excrementum alimenti, quia fit ex sanguine non
necessario nutritioni. Hinc qui in cibo & potu
excedunt, abundant semine, & pollutionibus for-
descunt. Habetur etiam obiectum nutritiuæ in
ventriculo, esse chylum, in hepate sanguinem, in
quadam parte inferiori, semen in membris, par-
tes nouas appositas, & propriè loquendo hîc
tantum fit nutritio; & præcedentes actiones sunt
potiùs generationes.

Petes vltimò, an viuens sine alimento viuere
possit? Respondetur, aliquamdiu cessare potest
nutritio sine morte, vt patet in iis, qui multis
diebus sine cibo viuunt: non tamen longo tem-
pore; vt etiam experientiâ constat. Pro quo,
Nota, quod vita specialiter consistit in calido, &
humido; & calor, nisi ei detur alimentum in
quod agat, consumit humidum, & hinc arbor euul-
sa arefcit. Hinc etiam alia diutiùs viuunt aliis,
quia plus habent humiditatis, & resistentiæ ad ca-
lorem; mors etiam quandoque euenit ex defectu
caloris, cuius certa quædam quantitas ad vitam
requiritur. Ita Arist. *2. de An. sext. 47. & lib. 3. text.
59. & 1. de Gen. anim. text. 41.* vbi ait nutritiuæ non
obrepere somnum; quod intellige quia non secun-
dum aliquam actionem agat, quia non semper
conuertit alimentum in materiam aliti.

Sed contrâ, quia constat quosdam aliquot an-
nis sine cibo viuere; & de quadam Sorore S. Cla-
ræ in vrbe Canonensi in Hispania, à fide dignis
refertur, quod à quindecim circiter annis à cibo
abstinet. De vrfa habet Arist. *6. Hist. an. 30.* quod
quadragesima dies à cibo abstinet, quibus diebus
pinguefcit magis, & *lib. 8. cap. 15.* de quibusdam
aliis animalibus, ait torâ hyeme alimento carere,
& de gliribus ait, per id tempus multum pingue-
dinis acquirere: quorum vnus apud Martialem
in Xenii ita de se canit,

*Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil, nisi somnus alit.*

Respondetur tamen cum causæ naturales internæ
in animalibus, in se mutuo agant, nisi sit instaura-
tio deperditi, necesse est breui intereant. Ad il-
lud de sancta illa Sorore, cuius vitam, & prodigi-
gia examinatunt viri grauissimi, Episcopi, Archi-
episcopi, & alij Fidei Inquisitores solertissimi, &
à Deo esse iudicatur, dubium vix esse potest,
quin illud sit numerandum inter alia portenta
gratiæ, quâ Deus eam ditauit.

Dices, de aliis etiam similia habentur. Alber-
tus *summa de homine, tract. de nutrit.* ait sceminam
quandam quadragesimâ diebus à cibo abstinuiffe.
Aponensis *10. Problematum,* ait quandam mulie-
rem in Normannia octodecim annis nullum ci-
bum sumpsisse. Respondetur, si vera dicunt, mi-
racula sunt. Ad illa animalia, eo tempore, pitui-
tâ, vel concreto humore aluntur, nimis lentè ca-
lore naturali multumq; debilitato. Vide Albertum
citatum, & Auicennam *7. de Anima,* quod fortè
contigisse potuit illi sceminæ, quæ quadragesima
diebus ieiunauit.

Dices,

Sanguis vlti-
mum alimen-
tum.

14.
Vita in quo
consistit?

Mors aliquâ-
do defectu ca-
loris.
Nutritiua
nâquam ces-
sat, quomodo?

Varia ani-
malia longo
tempore à ci-
bo abstinent.

15.
Soror Lucia
diuinitus vi-
uit sine cibo.

*Nutritiva
quare non
quiescit sicut
alia potentia.*

Dices, quare non quiescit nutritiva, sicut alia potentia? Adde quod Aristoteles dicat de Somno, cap. 5. potentiam, si diutius operetur egere quiete. Respondetur, non habet otium, quia est fundamentum totius vitæ: neque petit alternam requiem, quia se habet vt causa naturalis inanimata semper applicata; & hac ratione non lassatur, sicut nec similes causæ; solum enim lassantur potentia quæ egent applicatione, cuiusmodi sunt cæteræ vitales: debilitatur tamen repassione à contrariis. Vide Diuum Thomam *quæst. 119. art. 1. ad 3.*

*16.
Nulla femina
vivunt, qua-
dam tamen
germinat do-
mi.*

Dices, femina plantarum, & stirpium longo tempore viuunt, & domi reseruata, quædam germinant, vt constat experientiâ, quod sine vita fieri non posset, & tamen non nutriuntur. Respondetur, nullum semen viuunt, ex Aristotele 2. Anima, cap. 1. & 2. de Gen. annot. 1. Quod quædam domi germinant, non plus arguit in eis existere vitam, quàm in iis, quæ germinant cum terræ mandantur: habent cepæ, allia, & alia huiusmodi intra se aliquid alimenti, & adueniente commodo tempore crescunt, & germinant. Vide Aristotelem in *Problem. sect. 20. quæst. 16. & 18.*

DISPUTATIO III.
De Intellectu, & Voluntate.

De intellectu iam tractata sunt in quæstionibus Scoti, & nostro Commentatio sequentia.

- 1 *Verum sit actiuus, vel merè passiuus? quæst. 12. vbi in Commentario, varias sententias de hoc discussi.*
- 2 *Verum secundum Philosophum intellectus agens sit aliquid anima, & quid intrinsecum homini? q. 13. & in Commentario.*
- 3 *Verum intellectus agens, & possibilis realiter distinguuntur? ibi in Comment.*
- 4 *Verum cessante actu intelligendi, maneant species? q. 24. & in Comment.*
- 5 *Verum intellectus noster sit immaterialis? q. 15.*
- 6 *Verum probabile sit, quod habeat materiam? ibi in Comment.*
- 7 *Verum magis vniuersale prius intelligatur? q. 16.*
- 8 *Verum species vltima prius intelligitur intellectione confusæ? ibi in Comment.*
- 9 *Verum dentur species intelligibiles? q. 17.*
- 10 *Verum phantasia physice concurrat ad eas? ibi in Comment. num. 4.*
- 11 *Quarum rerum species efficit intellectus agens? ibi num. 9.*
- 12 *Verum habeamus pro nunc species substantiarum? ibi num. 11.*
- 13 *Verum probabile sit nullas dari species intelligibiles? ibi num. 16.*
- 14 *Verum intellectus intelligere possit sine phantasmate? quæst. 18.*
- 15 *Verum Beata Virgo ad intelligendum indignit phantasmate? ibi in Comment. num. 9.*
- 16 *Verum quiditas rei sensibilis sit obiectum intellectus? quæst. 19.*
- 17 *Verum verum sit obiectum intellectus? q. 20.*
- 18 *Verum ens sit obiectum intellectus? q. 21.*
- 19 *Quid comprehendit ens vt est obiectum intellectus? ibi in Comment. num. 9.*

Scoti oper. Tom. I I.

- 20 *Verum ens, quod est obiectum eius, sit vniuersum, vel analogum substantia; & accidenti? ibi num. 12.*
- 21 *Verum sit vniuersum Deo, & creatura? ibi numero 16.*
- 22 *Verum singulare sit à nobis intelligibile pro hoc statu, & quomodo? quæst. 22.*
- 23 *Verum desur propria species singularis, & an hac representet naturam communem? in Comment. num. 9.*
- 24 *Verum quando intellectus elicit actum, sit mouens motum? quæst. 23.*
- 25 *Verum realiter differt à voluntate? Disputat. 1. sect. penult.*

Hic subiungemus quædam alia, ad intellectum spectantia, quæ in Commentario congruè collocari non potuerunt, vt materiam non relinquamus mutilam.

SECTIO I.

Verum intellectus sit nobilior voluntate?

IVVS Thomas cum suis 1. p. q. 82. art. 3. asserunt intellectum esse nobiliorem. Ita Paludanus 4. d. 49. q. 3. Durandus q. 4. Capreolus 1. *distinct. 1. quæst. 2.*

I.

Suppono ex disputatione prima, sectione penultima, voluntatem non distingui realiter ab intellectu: itaque hic non est quæstio de reali excessu, in hac sententia, sed tantum de formali. Diuus Thomas tamen quia realiter distingui tenet, etiam de reali excessu intelligendus videtur.

Oppositum tamen verius videtur. Sic Scotus 4. d. 49. q. 4. §. *Iuxta hoc, art. 9. n. 10.* Alensis 3. p. q. 80. m. 1. & 4. p. q. 92. m. 2. Albertus 1. d. 1. q. 4. Occam ibi q. 2. Probatur primò, voluntas habet nobiliorem habitum charitatis, 1. *Corinth. 13. Tria hæc, maior horum est charitas.* Respondent, lumen gloriæ perfectius esse. Contrà, ex Scoto; quia in oppositum est Hugo *super Ang. Hierar. c. 7.* vbi ait ex Dionysio quod dilectio supereminet scientiæ. Item ex eodem Dionysio ibi, *supremus Angelorum ordo, à charitate nomen habet, secundus à scientia.* Præterea, si volun at datur nobilior habitus vitæ, cur non & patriæ?

Voluntas nobilior intellectu.

Charitas nobilissimus habituum.

Secundò, ex Anselmo de *Conceptu virginali, cap. 4.* voluntas vt regina mouet cæteras potentias, & sola illa potest dicere, *sic volo, sic iubeo,* &c. Vnde Bernardus de *lib. arbitrio* vocat rationem pedissequam. Respondent etiam intellectum mouere voluntatem dirigendo, regendo, & imperando. Contrà, falsum est; tantum enim ei deseruit mouendo, & referendo, sicut consiliarij suis dominis: & voluntas potest illum auertere, & conuertere, de quo agit Doctor 2. *distinct. 42. quæst. 4.* Vide quæ dixi ad *quæst. 11.*

2.
Voluntas potentiarum regina.

Tertiò, actus charitatis absolutè bonum facit, intellectus non. Respondetur, moraliter esse verum, non tamen in entitate. Contrà, quia etiam Physicè magis vnit summo bono, quia actui amoris eius repugnat auersio ab eo, non autem intellectioni eius. Confirmatur, quia oppositum charitatis est peius oppositum intellectiõnis; ergo & ipsa melior: ex regula illa 7. *Ethicor. 10. Illa sunt meliora quorum opposita sunt deteriora.* Nec potest responderi quòd moraliter tantum,

Amor magis vnit Deo, quàm visio.

Illæ sunt meliora, quorum opposita sunt peiora.

HH h peius

peius est odium Dei, quàm aliquis actus intellectus; quia verè realiter magis auertit à Deo, quàm vllus alius actus; etiam si necessarius actus esset, & non liber, quo casu moralis non esset.

3.
In voluntate esse beatitudinem formaliter.

Quartò, felicitas nostra consistit in actu voluntatis, vt benè probat Scotus *suprà*: & suadetur, quia id est nostra felicitas, quo formaliter expellitur nostra misèria, ita vt repugnet eam simul cum illo stare; sed huiusmodi est actus amoris, quo cum repugnat stare auersionem à Deo, non autem actus intellectus, quia nulli tali repugnat illa auersio. Præterea, posito actu amoris, quieratur, & satiatur Beatus, non aliter: ergo voluntas est nobilior.

An ens sit obiectum voluntatis sicut & intellectus.

Obiicies primò ex Diuo Thoma, verùm quod est obiectum intellectus, perfectius est bono, quod est obiectum voluntatis. Respondetur, falsum esse. Addo fortè verius esse, ens esse vtriusque obiectum, ex 1. d. 3. q. 3. & 2. d. 24. q. 1. ad 2.

Secundò, dependet voluntas ab intellectu, non è contra; ergo est ignobilior. Negatur consequentia, quia substantia dependet ab accidentibus, & qualitas à quantitate: immò ad oppositum est, quia posteriori generatione, qualis est voluntas respectu intellectus, est prius perfectione, 9. *Met. text. 15*. Respondet Diuus Thomas *suprà* ad secundum. Quod est prius generatione tempore, esse imperfectius, non aliter; & intellectum non esse sic generatione priorem, sed comparari ad voluntatem, vt actus ad potentiam.

4.
Intellectus, prior generatione voluntate.

Contra, voluntas secundum suam naturam, & rationem formalem, supponit intellectum in esse; ergo hic formaliter, & secundum naturam est prior illa, generatione; & per consequens, imperfectior. Quòd intellectus se habeat vt actus, & voluntas vt potentia, sine fundamento assertum videtur; sed alio sensu, voluntas potentia est respectu intellectus, quia ei imperat, sicut domina ancilla.

Obiicies tertio, ille actus est nobilior, in quo est felicitas, 1. *Eshic. 1*. sed est in contemplatione, ibi c. 8. Respondetur cum Scoto *suprà* n. 15. non excludit Aristot. à contemplatione dilectionem. Et quando dicit intellectum esse quid præstantius aliis, nõ excludit voluntatem, sed totam mentem, nunc artem, nunc propositum, nunc intellectum vocat; ita 2. *Phys. text. com. 49. 9. Met. text. 10*. de quo vide Scot. 1. d. 25. n. 23. §. *Item intellectus, & quodl. 16. art. 3. §. contra ista*. Quòd in contemplatione posuerit Philosophus amorem, ostendit ex ipso Doctor q. 4. *Prol. n. 24. §. sed prætermissa*.

Aliquòd loquitur Philosophus intellectum pro tota mente.

SECTIO II.

Vtrum detur memoria ab intellectu distincta?

1.
Memoria dupliciter sumitur.

Nota primò, dupliciter sumi memoriam. Primò, prout dicit conseruationem specierum; & hoc sensu, nihil aliud est, quàm ipse intellectus, vt eas conseruat, quibus efficitur potens producere intellectiones, & sic, vocatur memoria fœcunda; de quo latè Doctor 1. d. 3. q. 6. §. 2. *quero n. 23*. de quo etiam *suprà* actum est q. 14. Secundo modo, vt est conseruatiua præteritorum quàm talia; & dicitur recordatio, quæ est cognitio actus præteriti, quàm talis: de hoc fusè Doctor 4. d. 45. q. 3. Nota secundò, obiectum memoriæ secundo modo sumptæ esse duplex; remotum, & est illud circa quod memorans aliquàdo habuit actum; & proximum,

Obiectum memoria duplex.

scilicet ipse actus præteritus, quàm talis. Aduerte tamen actum huiusmodi debere esse humanum, & proprium; quia de actu vegetatiuo qui imperceptibilis est, vel de alieno, non habemus memoriam. Istæ conditiones conueniunt, tam sensitiuæ, quàm intellectiuæ memoriæ, sed proprius intellectiuæ.

Datur memoria intellectiua.

Dico primò, datur intellectiua memoria. Patet experientiâ, quia recordamur actuum nostrorum, alioquin de præteritis nec gaudere, nec dolere possemus. Nec dici potest hoc fieri per memoriam sensitiuam; quia poenitentiam agimus de malis actibus spiritualibus, quos sensus non nouit: habetur ex illo Luc. 16. *Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, &c.* Vide plura apud Scotum *suprà*.

2.
Intellectus est vniuersalius, exponitur.

Obiicies primò, obiectum intellectus est vniuersale, 1. *Phys. & 2. de Anima*, & hoc abstractit à fuisse, & fore; ergo non datur memoria intellectiua; quia hæc respicit necessaria fuisse. Respondetur, antecedens verum esse, quoad intellectionem scientificam tantum, qualis est sola abstractiua: ostensum enim est *suprà* q. 22. singulare intelligi posse à nobis. Dices, sed intellectus pro nunc non cognoscit singulare quàm tale; ergo non recordatur. Respondetur sufficere, quòd cognoscat singulare, esto non sub ratione singularitatis. Vide *ibi dicta*.

Quare Beati non tristantur de peccatis commissis?

Obiicies secundò, sequeretur quòd Beati tristantur memoracione peccatorum, quia non complacerent in eis, nec ab omni actu abstinerent. Respondetur denegari eis concursum ad actum recordandi, vel eo dato, impediri actum tristitiæ, de quo Doctor *suprà* ad 1.

3.
Ex triplici capite tribuitur memoria sensui.

Obiicies tertio, Aristoteles *lib. de Mem. & Rem.* & aliàs passim, ponit reminiscentiam ex parte organo. Respondetur hoc ad eam conducere, sicut & ad omnem aliam intellectionem. Vide Doctorem *suprà* q. 3. n. 8. §. *Præterea non*. vbi ex triplici conditione docet tribui memoriam sensui, vel organo: quia non conuenit recordatio intellectui ratione præteritionis vtriusque obiecti, proximi & remoti; neque vt præcisè abstractiue intelligit; neque vt sine phantasia, & his modis conuenit sensui. Docet tamen Doctor *num. 8*. experientias quibus probatur memoria sensitiua, saluari posse, eâ negatâ.

Memoria non distinguitur ab intellectu.

Dico secundò, memoria intellectiua est ipse intellectus realiter: hoc patet ex dictis *disp. 1. scilicet penultima*; vbi actum est de potentiarum distinctione. Intellectus ergo vt specie informatus, est memoria fœcunda; vt actum eliciens, intellectus, vel intelligentia; vt conseruans species ad recognoscenda obiecta iam cognita, & ipsas cognitiones, memoria recordatiua.

4.
Quomodo anima est imago Trinitatis.

Obiicies primò, quia per has potentias est imago Trinitatis in mente nostra, nempe per intellectum, memoriam & voluntatem: ergo distinguuntur realiter, sicut tres Personæ. Negatur consequentia, quia imago est imperfecta: ipsa anima, vt in se habet actum primum ad notitiam genitum eliciendam, repræsentat Patrem; vt recipit eam, Filium; & vt recipit volitionem, Spiritum sanctum. Vide Doct. 1. d. 3. q. 9. §. de 3. n. 3. & *quodl. 13*.

Quidam benè intelligit, sed malè recordatur: & vnde?

Obiicies secundò, constat experientiâ, quòdam benè rem intelligere, sed malè recordari; ergo intellectus, & memoria distinguuntur? Respondetur, tantum ratione organo impediri intellectus, ne expeditè recordetur, quod non arguit distinctionem potentiæ, sed actuum. Simili modo, intel

intellectus est facilis ad quædam obiecta intelligenda, & difficilis ad alia, & tamen non idèò distinguitur à seipso.

Petes, quomodo ex multis speciebus inhærentibus intellectui, vna potius quàm alia mouet ad recordandum? Respondetur, illa priùs mouet, cuius phantasma fortius excitat, ex Scoto 1. dist. 3. q. 2. n. 24. quia intellectus dependet à phantasmate in vsu specierum, ex dictis ad q. 1. 8.

Dices, vnde est quòd vnum phantasma fortius alio moueat? Respondetur, vel ab obiecto externo, vel ab Angelo bono, vel malo, commouente humores, vel à complexione, ratione cuius phantasia determinatur ad hæc sensibilia, plus quàm ad illa; & hinc aliqui magis tentantur ad hæc vitia, quàm ad illa; vt dixi dist. 2. sect. 2. ex Scoto 2. d. 6. q. 2. Petes secundò, an in hominis potestate sit prima cogitatio? Respondetur non esse, vt dixi ad q. 1. 1. quia nihil volitum quin præcognitum, & sic ipsa præcognitio non est nobis libera, quo sensu intelligendum est Aristoteles 7. Ethic. ad Eudem. 1. 8. & 2. Mag. Mor. 8. dum ait, primam voluntatem esse à bona fortuna, prima à causa dante cognitionem ad eam, quam operans non intendebat: hanc autem bonam fortunam, ibi docet esse ipsum Deum: & idem ait Aug. 3. Ciuis 9. Peres, an memoria sit intellectus agens, vel possibilis? Respondetur, Doctor quodl. 1. 5. problematicus est, an intellectus fiat ab hoc, vel illo: & idem hinc tenendum: quòd verò non distinguuntur realiter, dixi ad quest. 1. 3.

Quare mouetur intellectus prius ad hæc obiecta quàm ad illa?

5. Vnde quidam ad hoc vitium plusquam ad alia tentantur?

An prima cogitatio sit in manu nostra?

SECTIO III.

De intellectu & verbo mentis.

Nota intellectionem vt sic, non esse aliud à cognitione spirituali: in qua tria reperiuntur: actio, passio, & qualitas, vt tenet Doct. 1. d. 3. q. 7. §. Ad auctoritatem n. 37. & q. 6. §. Hic sunt tres, num. 3. 1. & q. 9. num. 10. & d. 6. n. 3. & d. 2. 7. q. 3. n. 1. 2. & quodlib. 1. 3. §. Ad ista, & num. 15. §. De primo: & sequuntur Molina 1. p. q. 12. art. 2. d. 1. Suar. som. 1. 3. p. d. 2. sect. 1. con. 3. Ratio est, quia intellectus per actionem reducit se ad actum secundum intelligendi, & terminus illius actionis, qui est qualitas, (vt habet Doct. passim, & locis citatis) recipitur in eo, mediâ passione.

Dico primò, intellectus consistit in qualitate vitali, quâ assimilatur intellectus obiecto. Ira Scotus locis citatis, Hentic. quodlib. 1. 1. q. 3. Durand. 1. d. 2. 7. q. 4. Occam & Gabr. ibi q. 2. Capr. 2. d. 1. q. 2. ar. 3. Caiet. 1. p. q. 79. art. 2. Valq. 1. p. d. 1. 1. 2. c. 4. & disp. 141. c. 4. & alij. Probatur primò, quia non est actio, nec passio, quia ad has non datur actio, sed intellectus terminat actionem; quia (vt ait Aug. 9. Trin. ult.) Notitia gignitur verè, & volitio procedit. Item, istæ sunt alicuius termini accipientis esse per eas; sed nullus terminus accipit esse per intellectionem, ex 6. Ethic. cap. 4. 5. & 9. Metaph. sext. 1. 6. Dices producere habitus.

Contra primò, quia producunt eos vt formæ, non vt actio, vel passio, ex Scoto 1. d. 3. q. n. 3. 2. §. Si quaratur. Secundò, actio & passio semper habent terminum; at intellectus in patria, vbi intensissima est, nullum habitum gignit. Quòd verò substantia non sit, patet, quia abest, & adest sine substantiæ corruptione. Quòd verò non sit relatio, patet, quia ex Aug. 7. de Trin. 1. Omnis essentia qua relatiua dicitur, est aliquid, excepto relatiuo: ergo cum Scoti oper. Tom. 1. l.

1. In intellectione non tria concurrunt.

2. Intellectus est qualitas.

intellectus relatiue dicitur ad obiectum, est aliquid absolutum: quòd autem non sit Quantitas, vel aliquid ex aliis Prædicamentis, de se patet; ergo est Qualitas.

Secundò probatur, intellectus diuina saltem essentialis non est actio; nec passio, nec relatio, sed absolutum ab his distinctum: ergo idem in creatis. Dices, sequi etiam, si hoc valet, non esse qualitatem in creatis; quia talis non est in Deo. Negatur sequela, quia in Deo accidens esse repugnat; at non repugnat ei actio, vel relatio: vide plures rationes quodlib. 1. 3. ar. 3.

Obiicies, actus vitalis est à principio intrinseco: ergo includit actionem, alioquin posset esse ab extrinseco. Respondetur, non requiri essentialiter quòd efficiatur ab eo in quo est, sed si ab alio fieret, & poneretur in debito subiecto, vitaliter operaretur: in creatis tamen, naturaliter debet esse ab intrinseco effectiue; in Deo autem essentialis intellectus, & volitio sunt vitales actus, & tamen non producti.

Obiicitur secundò, 1. Eth. 3. dicitur operationes & felicitatem non esse qualitates, & cum c. 7. ibi dicitur, felicitatem consistere in contemplatione, per consequens negatur esse in qualitate. Respondetur, loqui de actione productiua operationum, quæ qualitas non est; bonum tamen esse ostendit, contra Platonem dicentem, quòd Omne bonum qualitatis est. Vel sumit qualitatem pressius, prout distinguitur etiam contra operationes, quæ dicuntur actiones; quoniam quia dependet ab obiecto in fieri, tum etiam quia in obiectum tendunt: propriè tamen actiones non sunt, quia terminum non producunt. Vide Scotum quodl. 1. 3. §. Ad ista. & 1. d. 3. q. 6. ad 1. prin. vnde q. 9. Met. text. 16. actio diuiditur in immanentem, & transeuntem, non est diuisio vniuoci, si per immanentem intelligatur operatio; quia actio nihil habet his commune. præter vocem: si tamen per immanentem intelligatur actio productiua immanetis, diuisio erit vniuoca, & generis in species. de quo Scot. locis iam citatis.

Obiicitur, ex 3. de Anima, Intelligere est quoddam pati: ergo non qualitas. Respondetur, ex Scot. 1. d. 3. q. 6. ad 4. & q. 7. 37. & q. 4. d. 1. q. 3. ad 5. idèò dici pati, quia si quis intelligens, per hoc quòd intellectionem in se recipit, non per hoc, quòd eam eliciat; vnde eam recipi sine elicere sufficit.

Petes, vtrum intellectus à solo Deo produci potest? Negant plures apud Valq. 1. d. 9. cap. 1. quos ipse sequitur.

Dico secundò, intellectus nostra (idem est de aliis operationibus) producibilis est à solo Deo. Ita Scotus 1. d. 3. q. 7. n. 37. & 3. d. 1. 3. q. 4. Ad 3. quæstiones num. 18. & d. 1. 4. q. 2. n. 2. & 4. d. 49. q. 1. 1. Suar. Met. d. 48. sect. 2. num. 12. Mol. 1. p. d. 1. 2. art. 2. Ratio huius est, quia intellectus est qualitas, & absoluta res, & per consequens à solo Deo fieri potest; quia omne absolutum, quod facit cum causis secundis, potest se solo facere, ex Scoto 1. d. 5. q. 2. vbi docet eum supplere vicem materiæ in genere causæ efficientis. Secundò, termini aliarum actionum vitalium, vt nutritionis, generationis, augmentationis, possunt à solo Deo fieri; ergo & actionis intellectus. Tertiò, quia nulla in hoc datur repugnantia: vt patet respondendo argumèto.

Obiicies, ex Valquez, quia sequeretur etiam actum voluntatis à solo Deo produci posse, & consequenter non esset voluntarius. Respondetur, non foret in produci, sed bene in conseruari.

Obiicitur secundò, quia non potest dari intellectus

Omne quod relatiue dicitur, est aliquid excepto relatiuo.

3. Actus vitalis potest esse ab extrinseco.

Quoniam sensu operationes non sunt qualitates.

Actio in immanentem & transeuntem diuiditur vniuocè & æquiuocè.

4. Intelligere est quoddam pati.

Intellectus potest produci à solo Deo.

5. Actus à solo Deo productus an voluntarius? Attentionis est ipsa operatio.

lectio sine attentione; at sine actione nulla est attentio. Respondetur, attentionem esse ipsam intellectiōnem, & non eius elicere: Deus enim perfectissimè attendit per intellectiōnem essentialē, quam non elicit.

Operatio spiritalis ne quis poni in corpore.

Obiicies tertio, sequi quoddam posset poni in alio subiecto. Respondetur, id non sequi, quia non est aliud subiectum ei realiter disproportionatum, nisi corpus, & repugnat spiritualementem qualitatem poni in corpore, sicut & corporalem in spiritu, de quo Scotus quodlib. 9.

An volitio poni possit sine cognitione, per Dei potentiam?

Obiicies quarto, sequi amorem produci posse sine cognitione, quia est absolutum; & tunc voluntas amaret incognitum, quod repugnat. Respondetur, non sequi, quia poneretur actus sine suo obiecto, quod repugnat; obiectum enim voluntatis est bonum, vel ens cognitum. Vel dic, quoddam posset poni absoluta qualitas amoris, sed forte sine respectu tendentiæ ad obiectum, iuxta dicta disp. 2. sect. 14. de sensatione indiuisibilis; & hoc verius videtur, de quo infra sect. 11. con. 3. & sect. 13. con. 1.

6.

Verbum oris & cordis comparantur.

Petes secundò, an intellectio sit verbum mentis? Pro huius explicatione, Nota primò, quòd verbum mentis est ita propriè verbum, sicut & oris; quia spiritus inter se loquuntur, & verba proferunt. Conueniunt autem primò, quòd sicut verbum oris est signum conceptus, sic mentis est rei conceptæ. Secundò, illud producitur per dicere corporeum, hoc per dicere spirituale. Tertio, utrumque dicit relationem realem ad dicentem; sed illud dicit tantum relationem rationis ad rem significatam; hoc etiam non dicit relationem realem ad rem declaratam, etiam si exiit, ex Scoto 1. d. 3. q. 2. n. 6. & d. 27. q. 3.

Verbi mentis descriptio.

Secundò, nota verbum nostrum sic posse describi, ex variis locis Augusti. *Verbum est actus intelligentie productus à memoria fecunda, non habens esse sine actuali intellectu, verbum diuinum representans.* Dicitur actus intelligentia, quia constituit intelligentem, sicut calor est actus calidi. Dicitur productus etiam, quia est proles memoriæ, in quo differt ab intellectu non producta à memoria: non habet esse absque actuali intellectu, quia est ipsa intellectio, secundum Doctorem & secundum omnes, habet eam comitantem: *verbum diuinum representat;* quia est secunda pars imaginis, de qua 1. d. 3. q. 9. Vide Scotum 1. d. 27. q. 3. §. Ad quaestiones, n. 11. varia loca Augusti ad hoc adducentem.

7.

Verbum est ipsa intellectio actuali.

Dico tertio, verbum nostrum est ipsa actualis intellectio; ita Scotus citatus §. Ideo istis, num. 16. & 1. d. 2. q. 7. n. 22. & quodlib. 1. Est contra D. Thom. 1. p. q. 47. art. 1. & q. 87. art. 1, & alios apud Conimb. 3. de Anima, cap. 8. q. 3. Probatur ex Augusti, 1. Trin. 10. *Formata cogitatio ab eare quam scimus, verbum est.* & lib. 9. c. ultimo; *Est igitur quadam imago Trinitatis ipsa mens & notitia eius, quæ est proles eius, ac de se ipsa verbum eius, & amor tertius.* Alia eius loca vide in Scoto d. d. 27. q. 3. Similiter loquitur Anf. in Monol. cap. 31. Iren. lib. 2. Hæres. cap. 47. Damasc. 1. fidei 18. Probatur ratione, quia ex dictis con. 1. verbum non est substantia, nec actio, passio, relatio, vel quantitas: ergo qualitas. Nec potest esse alia ab intellectu distincta. Respondent esse terminum intellectiōnis. Contrarium ostendi, intellectiōnem non esse actionem, sed qualitatem, & sic nullum habere terminum. Respondent Conimb. supra ad 2. ex D. Thom. d. art. 3. actiones immanentes habere terminum ad intrà, non ad extrà; & dici vltimum operationis, quia non sunt gratiæ ter-

mini, sicut factio, vt ædificatio est gratiæ rei factæ. Contrà, quia actio immanens de genere Actionis, habet terminum intrà, vt in casu, dicere; & hic terminus est intellectio, seu verbum; & si per actionem immanentem intelligunt hanc, conuenimus in re; quia per intellectiōnem intelligunt dictiōnem, cuius terminus est verbum; si tamen volunt per intellectiōnem vt à dicere distinguatur, aliquid produci, falsum videtur; alioquin etiam per dictiōnem debent assignare terminum productum, & similiter per visionem, & auditionem: quod falsum est.

Respondet D. Thom. 1. p. q. 85. art. 2. ad 3. concedendo aliquid proportionale verbo, in sensatione interna, non autem externa produci. Sed contra, si sensatio est actio, repugnat quin habeat terminum siue sit externa, siue interna. Præterea, ipse ait opusc. 48. c. 1. quòd *intelligere & sentire sunt actiones immanentes, & hæ actiones non sunt de genere Actionis:* ergo nihil producunt. Ad id de dilectione, ait etiam 1. d. 27. art. 1. vbi Caiet. produci per eam impressionem, quæ est amor. Contrà si per dilectionem intelligit elicitionem amoris, & sic in aliis, hoc est quod nos dicimus in re; si verò aliquid aliud distinctum, oportebit ponere actionem productiuam dilectionis, & aliam quàm hæc producat amorem; & idem proportionabiliter in omnibus aliis actibus vitalibus, quod absurdum & fictitium videtur. Falsum etiam esse videtur, quod Conimb. aiunt, intellectiōnem non esse propter verbum, sed è contra: si enim est actio, & eius terminus verbum, est potius propter verbum, cum sit via ad illud, quàm è contra.

Secundò probatur, quia verbum non est species, vt probat Scotus 1. d. 3. q. 7. n. 18. contra Ægid. quodlib. 3. q. 22. 1. 3. & Capreol. 1. d. 35. q. 1. quia est species effectus; & repugnet esse speciem sine verbo: neque est obiectum, quia hoc non producit, & est extrà, (quicquid dicat Aureol. 1. d. 1.) neque est habitus, quia hic non est actus secundus, sed eius causa, vel effectus: ergo est ipsa intellectio; quia nihil aliud assignari potest, ab hac distinctum, cui ratio verbi conuenire possit.

Obiicies, quia Fulgent. & quidam alij Patres vocant dicere intelligere: sed per dicere producitur verbum; ergo & per intelligere. Respondetur, si ita sit, in re conuenimus: sed sumunt illi Patres intelligere, latiori significatione: sic alia sententia. Respondet ad loca Patrum à nobis adducta, quòd verbum & intellectio sunt idem; quòd scilicet latius sumunt intellectiōnem, vel quia sunt idem realiter tanquam actio & terminus.

Obiicies secundò, 3. de Anima, c. 4. & 12. Met. textu 13. numeratur intellectio inter actiones; ergo habet terminum non alium, quàm verbum; ergo non est illud. Respondetur, esse actionem immanentem, propter similitudinem cum actione propriè dicta, in actuali dependentia ab obiecto: non est tamen propriè actio, quia nihil producit.

Petes, an visio beata, vel intellectio à solo Deo producta sit verbum? Respondetur de secundo, verbum non esset, quia non esset proles intelligentis per illud: verbum enim & filius dicunt eandem relationem, sed hic connotat naturam viuentem rationalem, vel falsam sensitiuam; illud notitiam intellectualem expressam: vt habet Scotus 1. d. 27. q. 3. ad 3. pro 2. q.

De visione beata controuertitur etiam inter Scotistas, an sit verbum, & Rada controuertit. 10. ar. 2. negat. Pro quo videtur esse Scotus quodlib. 14. §.

8.

An sensatio aliquid producat?

Dilectio nihil producit, vt actus.

9.

Verbum non est species, obiectum, vel habitus.

Dicere & intelligere, pro eodè sumuntur aliquando.

10.

Visio à Deo producta an verbum fuerit?

11.

Et propter istud, longè ante finem. Mihi videtur verius oppositum; quia visio est actualis intellectio, & proles intellectus beati, dicens realem relationem geniti ad ipsum: nec Scotus oppositum vult; sed resoluens essentiam diuinam non mouere ad visionem beatam intellectus creati, sed fieri à voluntate; quia nihil naturaliter agit ad extrà. Subiungit, *propter istud posset dici quod Beatus non habet verbum de Deo*: hoc est, ratione motionis essentia, potest dici non esse verbum; at ex alio capite, quatenus intellectus naturaliter eam elicit, & non liberè, verbum est. Neque requiritur ad rationem generationis, vel prolis, quòd vtraque causa naturaliter concurrat: alioquin Beata Virgo non fuisset mater Dei, nec Deus eius Filius, quia Spiritus sanctus concurrat ad generationem eius, vt causa libera, non vt naturalis; consequens est falsum, vt probat Doctor 3. d. 8. §. *Ad questionem*. vbi etiam ostendit in Christo fuisse duas filiationes, vnã ad patrem, & alteram ad matrem. Dices, Scotus quodlib. 15. §. *Sed de creatura*, ante solutionem argumentorum, fusè tractat visionem creaturæ in verbo non esse verbum. Respondetur, pro vtraque parte optimè disputat, & nihil resoluit, vt intuèti eius literam patet. Quòd verò visio beata verbum sit, tenet expressè August. 14. *Trin.* 17. *Cum viderimus eum, scitum est, tunc verbum nostrum non erit falsum.* & Scotus expressè 1. d. 2. q. 7. §. *Tertium art. num. 17.* & d. 27. q. 3. §. *Aliter dicitur*, n. 15. vbi Viguer. & Vorillon. ita eum explicant & sequuntur.

Ad rationem Verbi, vel filij non requiritur vtraque causa concurrere naturaliter.

In Christo fuerunt dua filiationes.

SECTIO IV.

De intellectu practico & speculatio.

1. Praxis quid?

DE hoc agit Aristoteles 3. de Anima, cap. 9. & 10. & 6. Met. à cap. 1. Nora primò ex Scoto q. 4. Prol. num. 3, praxim strictè sumptam esse actum elicutum, vel imperatum voluntatis, quia est actus liber; nemo enim de eo quod aliter se habere nequit, consultat, vt ait Aristoteles 6. Eth. cap. 1. & 5. Si autem praxis fuerit recta, requirit rationem dirigentem rectam esse, vt ibi habetur cap. 3. cognitio verò talem actus dirigens, practica dicitur; ad quam duo requiruntur aptitudinales respectus, scilicet prioritatis, & conformitatis ad praxim; est enim ea prior, quia actus intellectus est directiuus eius, seu conformatiuus ad regulas reëditudinis; & hinc habetur rationes practici & speculatiui, non esse essentielles scientiæ, quia hæc non consistit in respectibus, sed in absoluto; & ratio practici dicit duplicem illum respectum ad praxim, vt ad terminum; & ratio speculatiui dicit priuationem eorundem; non tamen sunt differentia omnino accidentales scientiæ, sed instar passionum se habent. de quo Scotus citatus art. 2.

Ratio practici & speculatiui non est essentialis scientiæ.

2. Quomodo differunt practica & speculatiua scientia.

Secundò, nota quòd intellectus noster aliquando versatur circa res ipsas in se, cognoscendo tantum naturam earum & proprietates; & hæc consideratio est speculatiua, cuius materia est res cognita, & finis veritas: aliquando verò versatur circa operationes humanas, regulando eas, & tunc cognitio est practica, cuius materia sunt ipse actiones, & finis earum reëditudo, seu passiuæ regulatio. Iuxta hæc ait Aristoteles 2. Met. textu 3. quòd finis speculatiua est veritas, practica opus.

Hinc speculatiua potissimè versatur circa vniuersalia, vt Metaphysica; & practica circa particularia, vel in ordine ad illa. Item, illa de necessa Scoti oper. Tom. I I.

riis agit, & æternis; & hæc de contingentibus; quia de actionibus humanis. Vnde speculatiuus considerat passiones animæ secundum sua principia vniuersalia, & necessaria; practicus verò, (verbi gratiã, Philosophus moralis) eandem considerat, vt reducibiles ad mediocritatè per virtutes.

Aliter Metaphysicus, aliter moralis considerat passiones animæ.

Dico primò, intellectus, (idem est de habitu) non est practicus ex suo actu. Ita Scotus supra num. 13. §. *Concedo ergo*. Probatur, quia principia practica sumuntur quandoque à fine praxis, qui est causa prior: verbi gratiã, hæc cognitio, *proximus est diligendus*, sumit sua principia practica à fine, qui est summum bonum: verbi gratiã, ista, *summum bonum est diligendū, & omne aliud propter ipsum*.

3. Cognitio practica sumit principium à fine.

Dico secundò, intellectus non dicitur practicus, à fine, quã talis; Scotus citatus. Suadetur primò, quia quando dicitur 3. de Anima, text. 49. quòd intellectus extensio fit practicus, non intelligitur de extensione actuali; alioquin nulla esset notitia practica in fabro, vel Medico, nisi quando actu operarentur, fabricando, vel medendo: intelligitur ergo de extensione aptitudinali; sed huiusmodi aptitudo non conueniret practicæ, repugnans speculatiuæ, nisi aliquid absolutum esset in vna, & non in altera: de quo Scotus 1. d. 28. n. 10. §. *Ad questionem*, vbi optimè docet nullam negationem, vel repugnantiam conuenire alicui, nisi ratione alicuius absoluti. Tunc sic: illud absolutum non potest habere pro causa, finem, quia ab eo quã talis, non sumuntur principia in quæ actus resolui potest.

Intellectus extensio fit practicus: exponitur.

Negatio non conuenit alicui, nisi ratione alicuius absoluti.

4.

Dices, quòd finis est prima causa; ergo benè stat, quòd causat illud absolutum, quod fundat aptitudinem illam prioritatis, & conformitatis in practica notitia. Contrà, finis nihil causat, nisi vt amatus à voluntate; at scientia practica, est necessaria, habetque causas & principia talia: ergo non dependet ab illo actu voluntatis.

Dices, quòd finis est aptus amari, antequam ratio practici sit in scientia: ergo vt sic potest hanc causare. Contrà, nil fit à causa vt apta est causare, sed vt actu causat. Præterea, vel finis causat notitiam practicam, vt acquiritus: & hoc non, quia sequitur eam vt effectus eius: vel vt intentus; & nec sic, eadem ratione: ergo.

Ratio finis, aliquid rationis.

Secundò, ratio finis est respectus quidam rationis; & ideo non amatur in ratione obiecti finibilis, vt tenet Scotus 1. d. 1. q. 1. art. 4. ergo non causat absolutam qualitatè scientiæ practicæ, quã intellectus dicitur formaliter practicus. Antecedens patet, quia nihil est aliud, quàm media eus ordinata ad ipsum.

Tertio, ex Aristotele, qui 6. Met. text. 2. & 6. Eth. c. 2. & 3. de An. text. 51. distinguit practicam & speculatiuam, non penes finem, sed penes obiectum.

5.

Obiicit primò, pro Henrico quodlib. 8. q. 1. qui oppositum tenet ex Aristotele citato, *intellectus extensio fit practicus*; ergo qui prius fuit speculatiuus: verbi gratiã, considerando herbam, vel virtutem secundum se; fit practicus dum ordinat has ad finem operis. Respondetur, loqui de extensione aptitudinali, vt dictum est, non de actuali; & illa extensio includit duplicem respectum prioritatis & conformitatis ad praxim. Vide Scotum supra ad 1. Quod subiungit, practicum differre à speculatiuo, sine loquitur de fine cognito, non vt amato, & sic est obiectum.

Practica differt à speculatiua, sine, quomodo?

Obiicit secundò, quia medicina, alia est practica, alia speculatiua; sed fit practica, eo solum quòd ordinatur ad finem. Respondetur verius H H h 3 esse

Medicina absolute practica.

esse absolute practicum; illa tamen pars quæ agit de membrorum constitutione, humoribus, & causis vniuersalibus sanioris, & infirmitatis, dicitur speculatiua; quia remotior est à praxi, quæ immediate dirigitur per particularia dictamina; quo enim magis aliquid recedit ab vno opposito, eo magis accedit ad aliud. Vnde (inquit Scotus num. 44.) ars potest dici speculatiua respectu habitus experti, quia est habitus vniuersalior, non ita immediate dirigens, & idem 1. *Met. in Proem.* dicitur, *arsifex frequenter errabit, expertus non ita.*

6. Obiicies tertio, practica notitia præcipue versatur circa bonitatem, vel malitiam: sed hæc conueniunt actibus principaliter à fine: ergo. Respondetur principalius multò ab obiecto, vt habet Scotus 2. *dist. 40. & quodlib. 18.* & esto tota bonitas & malitia à fine esset, non idem practica notitia inde numeretur, quia rectè dictare, est à principio, & hoc ab obiecto, & necessario; & per consequens independenter à fine, quia hic, vt distinguitur ab obiecto, includit tantum respectum, vel esse amatum.

Ex dictis sequitur primò, practicum scientiam, ralem dici, à suo obiecto, sicut & speculatiua; & si quandoque tribuitur fini, quòd eam distinguit, non intelligitur de fine formaliter, sed quatenus obiectum est; vel non est sermo de prima distinctione.

Sequitur secundò, contra Soncin. 6. *Met. q. 4. & lauell. quest. 5.* habitum non dici practicum à fine operantis, sed à fine operis, vel dirigente ad operationes: quia scientia est necessaria, & intentio finis operantis omnino contingens: & secundum istum modum, vana foret distinctio scientiæ in speculatiuam & practicum.

Dico tertio, intellectus practicus & speculatiuus est vna & eadem potentia. Hæc de se patet, quia dicitur practicus ab habitu practico, & speculatiuus à speculatiuo; & secundum distinctionem habituum vel actuum, non oportet distinguere potentias; alioquin intellectus opinatiuus esset potentia distincta à scientifico, & intuitiuus ab abstractiuo. Vide D. Thom. 1. *p. q. 79. art. 11.*

8. Obiicies primò 6. *Ethic. cap. 1. & lib. Mag. Mor. cap. 3.* dicuntur duæ partes animæ: & 3. de *Anima, text. 53.* Practicus dicitur virtus deliberans, speculatiuus, principium intelligendi: & quòd magis distinguuntur quàm irascibilis, & concupiscibilis. Confirmatur, quia diuersa habent obiecta, & actus. Respondetur, tantum vult habere diuersa munera, ac si essent partes diuersæ. Ad tertium locum, loquitur ratione habituum, qui distinguuntur realiter. De distinctione irascibilis & concupiscibilis dixi *disp. præced. sect. 7.*

Ad confirmationem, illa obiecta sunt habituum, non potentiarum, quæ vnum tantum habent obiectum, nempe ens, de quo latè dictum est ad q. 9. & duas sequentes.

Obiicies secundò, vnus habitus non potest esse speculatiuus & practicus; ergo. Respondetur, D. Thom. 1. *p. q. 1. art. 4. & 2. quest. 4. art. 2. ad 3.* ponit vnum habitum infusum simul practicum & speculatiuum, quod reicit Scotus q. 4. *Prol. num. 27.* quia modi sunt oppositi: negatur ergo consequentia, quia potentia est vniuersalior longè, quàm habitus, nec generatur ex actibus: actus autem diuersi speciei, vt practico & speculatio, non possunt gignere eundem habitum speciei.

Petes, an notitia practica detur in ordine ad

actus ipsius intellectus dirigendos; quod est dicere an praxis sit aliquando actus intellectus? Scotus citatus, quem sequitur Soncinus *suprà*, negare videtur; & consentit D. Thom. 1. 2. *quest. 57. art. 1. ad 1.* Sed loquuntur vt in plurimum, vel tantum volunt, quòd notitia practica immediate non dirigit actum intellectus: constat enim quòd prudentia actus intellectuales dirigit.

Aduerte practicum scientiam diuidi in actiuam & factiuam, ex Aristotele 6. *Ethic.* Illa dirigit actiones quæ transeunt in materiam non permanentem, quæ dicitur agibile, vt ciuilitatio, loquutio; hæc versatur circa factibilia, vt sunt ædificium, pictura, quæ permanent: ars versatur circa factibile, prudentia circa agibile, *ex lib. Magnor. Mor. cap. vlt.* Vide Scotum 3. *d. 34. q. 1. m. 10. 14.*

Aduerte secundò, duplicem esse rectitudinem; alia est morum, quam prudentia dirigit; alia naturæ, vt pictio, scriptio, quam dirigit ars. Illa rectitudo est simpliciter talis, quia facit bonum hominem, & voluntatem gubernat; hæc secundum quid, quia non facit bonum hominem. Alia multa, quæ fufius quàm vtilius à Theologis tractantur in Prologo Theologiæ, de hac quæstione videntur esse parui momenti: & magna ex parte de modo loquendi controuersi: an scilicet sufficiat ad rationem scientiæ, vel intellectus practici, proxime, vel remote dirigere, aptudinaliter ad praxim, necne: de quo vide Scotum q. 4. *Prol. n. 44.* & ibi scholium nostrum.

SECTIO V.

De synteresi & conscientia.

Henricus quodlib. 18. *quest. 1.* dicit synteresim esse pondus voluntatis tendens in bonum, & conscientiam habitum eius: & hoc secundum tenet Durand. 2. *d. 9. q. 2.*

Dico primò, hæc ad intellectum spectant. Ita Scotus 1. *d. 39. quest. 2.* D. Thom. 1. *par. q. 79. art. 12. 13.* Magister 1. *d. 39. cap. 3.* ex Hieron. in *cap. 2. Ezechiel.* Vbi dicit quòd superior portio rationis, est synteresis. Probat ex Scoto 1. *de synteresi*, quia eius actus est necessarius, & nullus talis datur in voluntate, vt ostendit Scotus 1. *d. 1. q. 4. & 4. d. 49. q. 9. & quodlib. 16.* Secundò, si tenderet sic necessariò in bonum, faceret voluntatem impeccabilem. De conscientia probatur, quia causetur per actum intellectus, & vnicum. Secundò, aut necessariò agit voluntas secundum illum habitum; & sic non est libera, quia agens illius habitus est causa naturalis & consequenter effectus: si non necessariò agit, potest itante conscientia rectè à velle oppositum dictari per eam, & sic nunquam per voluntatem corrumpi poterit.

Obiicies ex Anselmo de *concordia 26. & 44.* *ibi, commoda non velle nequit (voluntas:)* sed æquè vult iustitiam, & id quo necessariò vult bonum, est synteresis. Respondetur de voluntate, vt præcisè affecta est, affectione commodi, non est libera, sed sic non elicit actum. Vide Doct. 2. *d. 6. q. 2. & 1. d. 1. q. 4.* per idem patet ad id quod ait August. 13. *Trin. 5.* omnes naturaliter velle beatitudinem, nempe appetitu naturali, non elicit.

Obiicies secundò, natura irrationalis habet principium necessariò tendendi in id quod sibi conuenit; ergo & voluntas in iustitiam, quia hæc maximè ei conuenit. Negatur consequentia, quia voluntas est libera.

Obiicitur

Practica alia actiua, alia factiua.

10. Ars versatur circa factibilia, prudentia circa agibilia.

Quæstio de practica ad speculatiuum, parui momenti videtur.

1.

Synteresis & conscientia ad intellectum spectant.

Voluntas nihil vult necessariò.

2.

Bonitas principalis est ab obiecto, quàm à fine.

Practica scientia talis est primò ab obiecto.

7. Practica scientia à fine operis non operantia.

Intellectus practicus & speculatiuus, eadem potentia.

Habitus nequit esse speculatiuus & practicus simul.

9. Practica dirigit etiam actus intellectus.

*Quomodo
magis sciens
est magis co-
scientiosus?*

Obicitur tertio, si conscientia esset aliquid in intellectu, tunc magis sciens esset magis conscientiosus, cuius oppositum pater. Respondetur, verum esse, ceteris paribus: si tamen plura sciens, sit passionibus obnoxius, ex hoc capite, est minus conscientiosus, quia eius bona dictamina impediuntur a dictando, & sic intelligit Aristoteles 7. *Ethic.* 3. dum ait existentes in passionibus, non scire.

Dico secundò, synteresis est habitus principiorum; & conscientia habitus conclusionum practicarum, de bona electione morali. Ita Scot. citatus. Non explicat tamen, an ille habitus sit aliquid distinctum à potentia, & videtur quòd non, licet D. Thom. asserat quòd sic, quia negat esse ipsam potentiam. Ratio est quia sine necessitate entia non sunt multiplicanda. Præterea, in naturalibus potentiis, quia sunt determinatæ ad vnum, non ponitur habitus, ex Scot. 3. d. 33. num. 7. sed intellectus est determinatus ad principia; ergo.

Dices cum Capreol. *quæst.* 3. *Prol. ad 5.* & *Viguer. cap. 3.* esse habitum naturaliter inditum simul cum potentia: hoc gratis dicitur, & sine necessitate multiplicatur entia. D. Thomas ait conscientiam esse actum, non habitum: tenendum tamen dari actuale, & habituale; neque enim dicendum est, cum dormimus, nullam restare conscientiam. Conclusio hæc habetur ex conclusione præcedenti: quia cum hæc spectent ad intellectum, non possunt esse aliud ab ipso, vel eius affectione, ut versatur circa principia, & conclusionem practicam. Habetur etiam ex illo *Eccles. 7.* *Scis enim conscientia tua te crebro maledixisse.*

Adverte, cum conscientia iudicat malum esse quod agimus, oriri in voluntate vermem, remorsum, seu tristicium, iuxta id August. 1. *Confess.* 12. *Iussisti Domine, & ita est, ut pena sibi sit omnis animus inordinatus.* Quando autem iudicat bonum esse quod fit, resultat gaudium, iuxta id 2. *Cor.* 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia nostra.* Si quæras an conscientia sit aliquis habitus peculiaris? Respondetur, non distingui ab habitu scientiæ moralis. Etsi quæras, an sit practica. Respondetur esse, quando dirigit ad aliquid faciendum, vel omittendum: quando tamen accusat de præsentis, speculatiuus esse videtur.

SECTIO VI.

De evidentia, & certitudine.

1.

Nota primò, tunc intellectum clarè, & euidenter cognoscere obiectum, quando tendit in illud instar oculi in lucem, vel colorem: ita ut manifestè videat connexionem prædicati cum subiecto, vel immediatè per ipsos terminos, vel per medium notius.

Nota secundò, evidentiam, seu claritatem non distingui realiter ab actu claro: quia nullum est fundamentum talis distinctionis, cum repugnet actum scientiæ poni sine claritate, vel fidei, sine obscuritate: ablato enim quocunque alio à visione intuitiua, manebit clara & euidentis; & idem est per oppositum de actu fidei. Si dicas evidentiam esse modum distinctum. Contrà, peto an cognosci possit per actum, vel an sit ratio cognoscendi. Si secundum, erit ipse actus, quia species esse nequit. Si primum, vel cognoscitur

euidenter, & dabitur processus; vel obscurè, & idem erit de obscuritate. Neque dici potest, quòd nullo modo cognoscitur, si non ipse actus. Ex quibus patet evidentiam esse quid essenziale, vel saltem propriam passionem actus clari; & idem est de obscuritate respectu obscuri.

Nota tertio, evidentiam esse triplicem; alia est moralis, ut quando viri graves, fide digni aliquid asserunt, quibus iuxta regulas prudentiæ credendum est. Supremum gradum huius evidentie obtinent mysteria fidei, quæ asseruntur à viris sanctissimis, sibi consentientibus, & multis miraculis confirmantur: sed hæc evidentia est tantum secundum quid talis, quia reuelatio ad quam nos manuducit, simpliciter obscura est. Vnde evidentia moralis potest subesse falsum, ut si multi doctissimi dicerent aliquid esse de fide, quod non est; sed tunc assensus credentis non esset fidei infusæ, quæ tantum tendit in reuelatum verè. Alia est evidentia Physica, ut quando aliquid clarè scitur ex principiis Physicis, ut ignem existere ex nimio calore, subiectum adesse ex colore viso. Huic etiam evidentie subest falsum aliquando, ut patet in Eucharistia. Et ratio est, quia Deus potest supplere vicem principij Physici quoad efficientiam. Tertia evidentia est Metaphysica, ut quando per principia Metaphysica, ita res clarè videtur, vel scitur, ut repugnet aliter fieri, ut quodlibet est, vel non est; & huic evidentie repugnat subesse falsum. Quidam putant evidentiam, quâ in remotis creditur Romam esse, non moralem, sed Physicam esse, quia non est minus euidentis quàm ignem esse calefactiuum. Sed ineptè dicitur; repugnat enim ignem non esse calefactiuum, & si miraculum non impediatur, applicatur necessariò calefacit: at sine vilo miraculo posset Roma in cineres redigi, & consequenter non existere. Ineptius etiam negatur actum quo cognoscitur Romam existere, non esse fidei humanæ, sed scientificum; quia qui Romam non viderunt, humano tantum testimonio credunt illam esse, & nullo alio medio, vel extremorum connexionem.

Dico primò, intellectus noster euidenter suis viribus cognoscit prima principia, & conclusiones ex eis demonstrabiles, & veritates per experientiam notas. Ita Scot. 1. *dist.* 3. *quæst.* 4. num. 5. contra Academicos, est Henricus in *summ. art.* 1. *quæst.* 2. Est Aristoteles 2. *Metaph.* *textu* 1. vbi ait *prima principia esse omnibus nota sicut ianua in domo.* Ad idem est August. & Boëtius à Scot. citati. Declaratur, termini principiorum primorum, ita se habent, quòd vnus alterum includat; & idè, cum intellectus eos componit, habet necessariam causam conformitatis sui actus ad illos, ut in hoc principio, *omne totum est maius sua parte*: ex hac autem principij euidentia, & bonæ illationis, dependet noticia conclusionis, & sic naturaliter habetur, & euidenter. De cognitio per experientiam, patet; quia quod semper, aut ferè semper contingit fieri, & non à causa libera, est effectus naturalis illius à quo fit, quia causa non libera, non potest in pluribus effectum producere, nisi ad quem naturâ suâ determinata est: cum ergo semper experimur ignem calefacere, colligimus hoc esse illi à natura inditum; & sic veritas hæc euidenter cognoscitur.

Aduerte quòd quandoque cognitâ conclusionem per experientiam, verbi gratia, hæc, *Luna frequenter eclipsatur*, deuenitur resolutiuo modo ad

2.
*Euidètia tri-
plex moralis,
Physica, &
Metaphysica.*

*Euidètia
Metaphysica,
nequit subesse
falsum.*

3.

*Prima prin-
cipia omni-
bus nota.*

*Veritas per
experientiam
quomodo eui-
dens.*

4.

*Ex conclusio-
ne experimè-
tali, deueni-
tur ad prin-
cipium per se
notum uli-
quando.*

*An conscientia
sit habitus
practicus?*

*Quid eui-
dentia?*

*An euidentia
distinguitur
ab actu?*

principium ex se notum, quod est causa illius: verbi gratia, *opacum interpositum inter luminosum, & per speculum obfuscat*. Et per idem, conclusio à priori demonstratur. Aliquando verò sinitur in ipsa cognitione experimentalis, ita vt non appareat vlla causa ipsius, verbi gratia, quòd herba talis speciei, est semper calida: sed neutra experientia est euidens Metaphysicè, quia non repugnat hic subesse fallum, vt dixi *notabilis 3.* & docet Scotus suprà §. *Quandoque autem, num. 9.*

Obiicies primò, id quo veritas repræsentatur, nempe species, est mutabilis, quia ab obiecto mutabili; & subiectum est erroris. capax, nempe anima: ergo nulla est in eis veritas euidens, & immutabilis. Respondetur, speciem etsi in sua entitate mutabilis sit, immutabiliter repræsentare; sicut imago depicta, licet destrui possit, repræsentat immutabiliter suum prototypum: nec obstat obiectum esse immutabile; quia non quòd tale causat speciem, sed quòd natura. Vnde si hæc habet aliquam habitudinem necessariam ad aliam, vtraque per suas species repræsentatur vt vnita. Ad illud de mutabilitate animæ, respondetur, non esse mutabilem quoad errorem, circa euidencia ex terminis, vel conclusiones ex eis demonstrabiles, cognitâ euidentiâ syllogisticæ illationis. Vide Scot. *ad 1. & 2. Henricum num. 13. 14.*

5.

Obiicies secundò, species potest repræsentare se, vt se, vel vt obiectum; & secundo modo contingit in somniis; ergo nulla est certitudo, vel euidencia; quia si repræsentat se vt obiectum, error est, & non possumus discernere, quando sic vel sic facit. Respondetur, non speciem, sed phantasma se repræsentare, vt obiectum in somniis.

Intellectus nouit quando phantasma errat.

Dices ergo, ex illa phantastica repræsentatione errare potest intellectus; vt patet in somno & phrenesi; & sic cognitio non erit euidens. Respondetur, intellectus euidenter nouit inferiori potentiam non errare circa suum obiectum debite applicatum, nisi sit indisposita; & nouit quando indisposita est, vt in exemplis: non enim dicimus prædictas veritates semper sine errore sciri; quia in somno contingit præsentari oppositum primi principij; & tamen non idèd hoc non est per se notum. Vide Scotum *ad 3.*

Obiicies tertio, species terminorum primi principij dependet à sensibus; & hi sæpè decipiuntur: ergo & assensus intellectus circa principia. Respondetur, etsi in acquisitione specierum dependeat intellectus à sensuum ministerio, tamen illis vtiq; componendo, & diuidendo, virtute propria: & sic error sensus ei non obstat, verbi gratia, visus deceptus iudicat id quod est totum, esse minus eo quod est pars; non propterea intellectus decipitur, dicens totum esse maius sua parte.

Deceptio sensus non decipit intellectum.

6.

Euidenter noti sunt nobis actus sensuum nostrorum.

Dico secundò, euidentem, & certam habemus noticiam de nostris actibus; verbi gratia, quòd vigilamus, videmus, &c. & esto illusio contingere possit, ratione obiecti, medij, vel organi, non tamen obstat quo minus certò, & euidenter cognoscamus tales actus nobis inesse. Ita Scot. *loco citato, num. 10.* est Aristotelis 4. *Metaph.*

Obiicies, August. *lib. 83. q. 9.* ait. *A sensibus nulla est expectanda sincera veritas, quia sine intermissione mutantur.* Respondetur, non ab eis haberi, sed ab intellectu de eorum operationibus.

Obiicies secundò, visus iudicat obiectum quo remotius, eo minus esse, & baculum cuius pars

est in aqua, & pars alia in aëre, esse fractum; ergo de his nulla est certitudo. Respondetur, intellectum euidenter scire, visum falli in exemplo de baculo, per hanc propositionem, *nullum durum frangitur ad tactum molli sibi cedentis*: & in alio exemplo, per hanc propositionem: *idem quantum applicatum quanto, est ei aequale*, sed idem quantum potest applicari quanto viso remoto & propinquo: ergo visum remotum non est minus propinquo: & sic intellectus euidenter iudicat, per species terminorum, licet accipiantur à sensu errante.

Intellectus euidenter nouit deceptio- nem sensus, etsi non semper.

7.

Obiicies tertio, August. 12. *Confess. 25.* ait. *Si ambo videmus veritatem, nec tu in me, nec ego in te, sed ambo in illa, que super mentem est, incommutabili veritate.* Respondetur, propter hoc & alia multa similia loca Augustini, Scotus suprà §. *Ad quæst. num. 18.* explicat quatuor modis veritates necessarias videri in regulis æternis: primò, quia intellectus diuinus dat esse intelligibile creaturis ab æterno (de quo 2. d. 1. *quæst. 1.*) in quo relucent veritates. Secundò, quia instar libri continet omnia vera. Tertio, quia dat rationem mouendi obiectis, cum ea producit in esse intelligibili. Quarto, quia essentia diuina est primum principium speculabilem, & vltimus finis practicabilem. Vide Doct. *fusè ista explicantem loco citato.*

Veritates necessariae quantum modis intelliguntur in regulis æternis.

De certitudine multa occurrunt dicenda, sed ob breuitatem pauca dicemus; in quo consistat, controuertitur, sed fortè magis de voce quàm de re.

Dico quartò, veritates omnes euidentes, de quibus in conclusionibus præcedentibus, sunt certæ. Ratio est, quia sunt necessariae, & consequenter non incertæ, nec abstrahentes à certitudine. Itaque certitudo, & euidencia se habent vt inferius, & superius; omne enim euidens, est certum, non è contra; quia credita, fide diuinâ, certissima sunt, sed obscura.

8.

Omne euidens est certum, non è contra.

Pro hoc, Nota duplicem esse certitudinem; altera orta ex euidencia obiecti, & ab ea, ad summam ratione, distinguitur: altera oritur ex infallibilitate, vel veracitate testis. Hæc, si à Dei testimonio pendeat, certior est in se quàm altera, quia perfectior cognitio; altera tamen quia clarior, minus sinit subiectum in quo est, hæsitare de veritate.

Certitudo duplex.

Aduerte secundò certitudinem posse esse moralem, Physicam, vel Metaphysicam, vt *suprà* explicui de euidencia: incertitudo etiam tribus modis oppositis. Hinc sequitur in certitudine dari gradus: quo enim actus est euidenter in naturalibus, eo certior: fides tamen diuina, quia tam ex parte habitus, quàm ex parte motiui formalis, repugnat ei ferri in falsum, est maximè certa inter cognitiones viatoris. Minus tamen excludit dubitationem ab intellectu propter obscuritatem: & secundùm hoc intelligitur D. Thom. 2. 2. *quæst. 4. art. 4.* dicens assensum fidei secundùm se esse certiore actu scientiæ, non verò quoad nos.

Certitudo, Physica Morali Metaphysica.

Fides certior scientia: minus tamè excludit dubitationem à subiecto.

SECTIO VII.

De veritate cognitionis.

Nota 1. ex Scot. 6. *Metaph. quæst. 3.* quòd alia est veritas in rebus, alia in intellectu. Prima dupliciter consideratur: vno modo per comparationem ad causam producentem, & hoc vel per adæqua

I: Verum duplex, in ordine ad causam, & ad intellectum.

adæquationem in natura singulari, quomodo verbum in diuinis est verissimum; vel per imitationem, quomodo omnis creatura est vera in essendo, vt participat diuinam essentiam secundum mensuram sui exemplaris. Alio modo est veritas in rebus, comparatiuè ad intellectum, quatenus sunt manifestatiuæ sui intellectui, & assimilatiuæ eius intelligibili; & etiam prout facta manifestatione, intellectus verè intentionaliter fit res cognita, sicut est à parte rei. Veritas intellectus, seu in cognoscendo, consistit in conformitate cognitionis ad rem. Ita Scot. *ibi*, & 1. d. 3. *quest.* 3. & *dist.* 48. ad 1. & 4. d. 49. *quest.* 4. §. Iuxta hoc, num. 10.

2. Secundò nota, etsi veritas loquutionis consistat præcipuè in conformitate ad rem, vt habet Doctor 1. d. 27. ad 2. *questionis* 1. tamen requirit etiam conformitatem ad mentem loquentis, vt sit completa veritas: contingit enim aliquem mentiendo, verum obiectiuè dicere, & non mentiendo dicere falsum. Vt ergo vox, vel loquutio sit completè vera, petit vtrique, menti, & obiecto conformari, quia vtrumque significat ordine quodam, vt optimè explicat Doct. *loc. cit.* Sumit præterea veritatem pro aggregatione omnium quæ iuxta rectam rationem debentur actui, ita quodl. 18. *art.* 1. sed non distinguitur hæc veritas ab aliis.

Nota tertio veritatem non dicere aliquid absolutum, sed respectum: habetur ex Doct. *loc. cit. notab.* 1. & clariùs ex loco *Metaph.* & quodl. 13. *art.* 2. §. vbi sciendum. Declaratur, quia vt est affectio entis vt sic, tantum addit conformitatem adæquationis, vel immutationis ad aliud in ratione producentis; vel conformitatem manifestationis, vel intentionalis similationis ad aliud, in ratione cognoscentis: & altera harum omni entis, creato, increato, producto, & improducto conuenit. De creaturis explicatur, exemplo: quia sicut arte facta dicuntur vera, quando sunt conformia regulis artis; ita creaturæ veræ sunt per conformitatem ad artem Dei, in qua sunt omnium exemplaria, seu ideæ, de quibus Scot. 1. d. 35.

Ratio huius est, quia nihil absolutum commodè hic assignari potest, nec veritas conuenit per modum negationis, vel priuationis, sed sub aliqua ratione positua. Neque obstat, si dicas cum Suarez in *Metaph.* d. 8. *sect.* 7. num. 24. ablato quocumque modo, vel respectu, entitatem esse veram; quia non erit formaliter, sed fundamentaliter talis, sicut albedo seclusà relatione similitudinis, erit tantum fundamentaliter similis: plures habet ibi obiectiones, quæ ex dictis facillè expediuntur. His positis pro explicatione veritatis, vt sic; circa præsentem quæstionem,

Dur. Heruzus apud Vasquez 1. *par. d.* 76. *cap.* 1. negant veritatem intellectus esse formaliter in actu, sed in obiectiuo conceptu.

Dicendum tamen primò, veritatem cognitionis esse formaliter in ipso actu, ex Scoto *suprà*, cum communi; de quo Suarez citatus quia tamen terminus assimilationis intentionalis, in qua consistit veritas, est obiectum; etiam dici potest verum veritate cognitionis, vt tamen sit completa veritas loquutionis (vt dixi) requiritur conformitas etiam ad mentem loquentis: & per hoc cessat inutilis circa hanc rem controuersia.

Obiicies, actus est verus, quia obiectum est tale; ergo & hoc est magis verum, iuxta id, *Propter quod vnumquodque*, &c. Antecedens patet, quia ex

Aristotele, ab eo quæd res est, vel non est, *propositio dicitur vera, vel falsa*. Respondetur veritatem cognitionis sumi in ordine ad obiectum, secundum se, non verò vt in esse obiectiuo, quia sic non præcedit actum, & terminus relationis præintelligitur ipsi, vt habet Doct. 1. d. 8. *quest.* 3. §. Contra istud, num. 4. de quo fufius agit d. 30. Non ergo sumitur veritas cognitionis à veritate obiectiuæ, sed entitatiuæ rei.

Dico secundò, in simplicium apprehensione est aliquid veritas. Patet, quia ibi est quædam conformitas, seu assimilatio passiuæ actus ad obiectum simplex: hic tamen actus non est capax falsitatis, sicut nec sensatio, quia & similitudo naturalis sui simplicis obiecti. Ita Aristot. 3. *de Anima*, cap. 6. de quo Vasquez 1. *p. d.* 75. *cap.* 3.

Aduerte, apprehensionem simplicem non semper esse de altero extremo, sed etiam de ipsa propositione, vt quando audio Papam esse mortuum, apprehendo eum mortuum, sine compositione. In simili actu esse potest veritas, vel falsitas incompleta, prout est conformitas, vel difformitas ad rem: non est tamen in eo veritas, vel falsitas complexa, seu compositionis; & de hac loquitur Aristotele. Scot. 2. d. 6. *quest.* 1. ad 3. est communis, cum negat apprehensioni veritatem, & falsitatem: sufficit tamen talis notitia ad actum voluntatis; & Doct. *ibi* tenet Angelum ex tali apprehensione, non errante compositione, appetuisse Dei æqualitatem.

Obiicies ex Aristotele cit. in apprehensione simplicis extremi, subiecti, vel prædicati, non potest esse vlla falsitas; ergo nec in apprehensione propositionis, negatur consequentia, quia species expressa hominis, verbi gratia, (& sic de aliis) repræsentat semper ipsum, sicut imago prototypum. Et si dicas, quòd repræsentat aliud; tunc non erit hominis, sed illius alterius, cui erit conformis; & consequenter actus verus: at apprehensio duorum extremorum, vt corui & albedinis, per modum vnius, quodammodò exprimit obiectum, etsi sine assertionem, aliter quàm est; & sic est aliquid falsitas in actu.

Dico tertio, in iudicio negationis, vel affirmationis, est veritas cognitionis simpliciter. Ita Aristoteles & Scot. citati, cum communi. Ratio est, quia per iudicium absolutè, negatur, vel affirmatur vnum extremum de altero, & si ita res sit, vt iudicatur, est completa, & complexa veritas; si aliter, erit opposita falsitas.

SECTIO VIII.

Utrum veritas distinguitur realiter ab actu?

Vasquez 1. *par. disp.* 73. *cap.* 2. docet esse relationem rationis, & consequenter non esse idem actui. Communior sententia est, quòd veritas cognitionis realiter distinguitur ab actu: colligitur ex Scoto 2. d. 1. *quest.* 4. vbi §. Contra istam, à num. 5. fusè probat relationem distingui à fundamento, cum hoc potest esse sine termino: & *locis citatis notab.* 3. ponit veritatem esse respectum, & expressius 4. d. 8. *quest.* 2. num. 23. vbi ait veritatem esse accidentalem actui. Probatur ex ipso, *ibi*; quia manere potest actus sine veritate: ergo. Secundò, nihil finitum identificat sibi opposita; & idèd concludit fundamentum distingui à similitudine, & dissimilitudine, æqualitate, & inæqualitate; ergo actus non identifi-

Veritas an in apprehensione simplici?

Apprehensio simplex aliquando est de propositione.

Quæ veritas non tenet apprehensionem?

5. Quare in apprehensione propositionis, potest esse falsitas, & non in apprehensione simplicis extremi?

Veritas cognitionis simpliciter est in iudicio.

Veritas cognitionis quid est?

Aliquando mentiendo dicitur verum, & non mentiendo falsum.

Loquutio vera conformis menti, & obiecto.

Veritas non est aliquid absolutum.

3.

Veritas cognitionis est in actu formaliter.

Veritas quomodo sumitur ab obiecto.

cat sibi veritatem, & falsitatem. Tertio, actus potest mutari de vero in falsum, nullâ factâ mutatione in eius entitate absoluta. Est Aristotelis, quia ab eo quod res est, vel non est, &c. cap. de Substantia; vbi expressè ait orationem de vera fieri falsam succelluè: & docet D.Thom. 1. par. quest. 16. art. 8. ad 3. de quo fusè Suarez in Metaph. dist. 8. sect. 2. Et suadetur ratione, quia si elicio hunc actum intellectualem, Scotus speculatur, & eundem continuò, potest esse priùs verus, & pòst falsus, vel è contra: ergo veritas non est idem actui.

Aduerte tamen propositionem consignantem certam aliquam partem temporis, verbi gratia, hanc, speculatur Scotus tota hora quarta, non posse sic mutari; quia si vel vno momento illius horæ non speculatur, propositio tota est falsa, & nullo modo vera: propositio ergo interna à vero murabilis, consignificat durationem xui, coexistetem temporì indeterminate, saltem vt in plurimum. Quod addo, quia multi tenent nullam actionem posse vno tantum instanti durare, quia repugnat desinere per vltimum sui esse, sed per primum non esse. Ita Gregor. II. d. 3. quest. 1. art. 1. ad 4. Almain. quest. de Libertate voluntatis art. 7. in 2. opin. & tract. 2. Mor. cap. 9. Valquez 1. p. d. 229. cap. 10. Quæ sententia, licet falsa sit, quatenus ait hoc repugnare, rarissimum tamen est, aut fortè nunquam enenit, quòd actus nostri vno tantum instanti durent. Dum itaque incipit propositio, de præsentì consignificat, pro aliqua duratione instantanea, vel temporali, obiectū ita esse, vt exprimitur: & si idem assensus duret vltra minimam durationem assignabilem, vel determinabilem, consignificat etiam runc, obiectum eodem modo se habere, & si non ita sit, de vero factus est actus falsus. Per hoc reiciuntur quorundam recentiorum multæ cauillationes circa hanc difficultatem.

Nec valet, quod quidam recens author ait, propositionem de præsentì consignificare vnum instans, nec posse consignificare aliud; tum quia tot essent diuersæ propositiones, quot instantia in tempore, quo vnus assensus durat; tum etiam, quia verius est actus intellectus mensurari xuo, non tempore; quia habent totum suum esse simul, vt docet Scot. 2. d. 2. quest. 4. tum tertio, quia propositio includens motum, vt homo currit, non potest esse in instanti veras quando copula consignificat tempus, vel instans; fusè, & optimè tradit Doct. 4. d. 8. quest. 2. con. 5. num. 16.

Quartò, bonitas moralis distinguitur re ab actu voluntatis, potestque ab eo separari, ex Scot. 1. d. 17. quest. 3. §. Quantum ad istum, n. 3. Bonau. 2. dist. 41. art. 1. quest. 2. Duran. 2. d. 40. quest. 3. Maior d. 41. q. 2. Met. 2. p. Caier. 1. 2. q. 19. art. 1. Et alij, quos citat, & sequitur Valquez 1. d. 55. cap. 2. qui etiam dicunt actum voluntatis eundem de bono fieri malum; ergo sic veritas distinguitur ab actu intellectus, estque ab eo amouibilis. Antecedens, præter auctoritates allatas, ratione probatur, quia posset quis incipere aliquè actum licitè, ex ignorantia inculpabili: verbi gratia, comedere carnes in vigilia ieiunanda, & monitus de vigilia, adhuc percutere in illa voluntate, & comestione; quo casu idem actus fieret de bono malus: quia (vt ait Doctor loco citato, & 2. d. 40.) bonitas actus est conformitas eius ad omnia quæ secundum rectam rationem, vel dictamen prudentiæ ei conueniunt. Vide eum 2. d. 7. num. 11. vbi explicat triplicem bonitatem in actu.

Dico tamen, verius videtur veritatem ab actu

realiter minimè distingui; hæc ex variis locis Scoti habetur, expressissimè 1. d. 16. num. 17. docet verum esse realiter idem enti: & quodl. 1. 3. art. 2. §. Circa secundum, vers. secundus autem actus, docet actum abstractiuum non dicere relationem realem actualem ad obiectum, quia non petit illud existere; & ad relationem realem requiritur termini existentia, de quo ipse latè 1. d. 31. verum est quod habet eodem art. 2. vers. ista distinctione, & ad 1. actum intuitiuum habere annexam relationem realem actualem; sed hæc ad veritatem non requiritur, alioquin in actu abstractiuo non esset veritas. Adde dubium esse apud Scotum, an talis relatio separari possit ab actu intuitiuo, etiam beatifico, & in partem affirmantem inclinât, 4. d. 49. quest. 1. n. 28. & d. art. 2. ad 1. vbi ait: si quis haberet qualitatem absolutam beatitudinis sine relatione coniunctionis, quòd esset beatus; quia etiam beatitudo Dei sine vlla relatione est; quo casu notitia foret vera. Et hoc videret tenendum: quia nullum absolutum videret essentialiter dependere ab aliquo extrinseco, nisi dependentia effectus à prima causa; & beata visio, quæ talis, non dependet hac dependentiâ ab obiecto; sed eodem modo, quo aliæ visiones à suis obiectis. Præterea, eodem quodl. art. 3. §. Ex his, docet, quòd actus cognoscendi non esset per se vnum, si includeret cum qualitate relationem: & resoluit ibi vers. si queratur, esse per se vnum, & in genere Qualitatis, & diffusè probat: de quo suprâ sect. 3.

Ex quibus patet manifestè secundum Scotum, veritatem non addere relationem realem, ad actum; & si eam addat in intuitu, id esse per accidens: & per consequens, non est, aliquid realiter distinctum ab actu; quia nullus asserit aliquid absolutum per veritatem ei addi, neque ad hoc vllum fundamentum esse potest.

Confirmatur primò, veritas Dei in suo actu cognoscendi sine aliquo superaddito, consistit, nec petit relationem sibi addi. Confirmatur secundò, actus per se est representatio obiecti: ergo nullo addito illud exprimit: & hoc esse de mente Scoti patet, alioquin non dixisset, quòd operatio beata secundum absolutum, quod habet, etiam si nullam haberet relationem, bearet: certum enim est, quòd non bearet, nisi vt vera, quatenus est ex parte intellectus. Confirmatur tertio, quando cognosco falsò ens rationis esse, quod non est, expositione illius entis, fiet cognitio vera, & tamen nihil absolutum ei aduenit, vt patet; neque relatio realis, quia terminus, nempe obiectum, est ens rationis. Quartò, ex Scoto 1. d. 32. quest. 2. & d. 7. q. 3. relatio verbi, seu cognitionis ad cognitum, non est realis.

Obiicies, quia actus cognoscendi non potest intelligi, nisi intelligendo terminum, qui est eius obiectum: ergo necessariò includit relationem realem: quia omne absolutum intelligi potest, alio quocumque non intellecto; quia etiam potest esse sine alio quocumque, exceptâ primâ causâ. Antecedens probatur, quia nequit intelligi visio, quin intelligatur esse aliquid visibilis. Respondetur ex Doct. d. quodl. 1. 3. ad arg. princ. si vox imponeretur ad significandum qualitatem absolutam, actus cognoscendi intelligi posset, non intellecto obiecto, vt terminus: sed communiter voces imponitur ad significandas operationes, important relationem, vel principaliter, vel connotatiuè; quia sic communiter intelligitur operatio.

Extm

2. Quomodo contingit actum fieri de vero falsum?

Qui dicunt repugnare actum vno tantum instanti durare?

3.

Quando copula consignificat tempus, vel instans.

Idem actum an de bono sit malus.

Quid bonitas moralis actus?

4.

Veritatem nihil reale addere actui.

An beatitudo formalis, sit possibilis sine relatione coniunctionis ad obiectum?

5.

Constat in quibusdam propositionibus veritatem non addere, nisi ens rationis.

6.

An intellectio concipi possit non concepto obiecto?

An species intelligibilis possit intelligi sine relatione ad obiectum?

Exemplum de specie intelligibili, quæ est qualitas absoluta, tamen dicitur similitudo, non quod sit relatio, sed quia apta nata est, per imitationem representare obiectum: & idèd per hoc nomen species non tantum significatur absolutum, sed etiam iste respectus.

7.

Contrà, cognitio abstractiva, non habet relationem actualem ad obiectum, sed potentialem per se: & tamen non potest illa intelligi, nisi cointelligendo obiectum, non tantum vt cognoscibile, sed etiam vt cognitum; & sic intelligitur relatio actualis, etiam vbi tu asseris nullam esse, in qua ponenda sit ratio veritatis. Respondetur cum Doctore ibi; relatio quæ quatum est ex parte fundamenti, est actualis, & defectu termini possibilis denominat se pè fundamentum, vel subiectum, ac si actualiter inesset: sic anima separata, non tantum inclinabilis, sed etiam dicitur inclinata ad corpus, & tamen non est ibi actualis relatio, quia terminus non est: Similiter scientia dicitur practica à dirigendo, quamvis non sit actualis directio. Secundò, dico ex eodem, ibi intelligi actualem relationem non mensurabilis ad mensuram; quia hæc realis est, & non datur in abstractiva notitia ad obiectum; sed attingentia, vel tendentia in illud, quæ est rationis: sic cum audio vocem, *bos*, statim concipio rem significatam, & relationem actualem ad eam; non realem, quia nulla talis est in voce ad rem significatam, sed rationis, ex hominum impositione. Operatio simili relatione communiter concipitur, & idèd cointelligitur obiectum terminans illam: vnde Angelus quia non dependet ab hoc significandi, vel concipiendi modo, videre potest talem actum abstractivum sine vlla relatione actuali.

Relatio potentialis, quomodo actualiter denominat?

Obiectum cointelligitur cum actu, etiam si ad illud non sit relatio actualis realis in actu.

8.

Quod verò relatio attingentia distinguitur à relatione mensurabilis, probat Doctor ibi art. 2. §. *Vna potest*, quia in essentiis superior habet relationem mensuræ ad inferiores; & hæc mensurabilis ad illam, tamen non attingit eam, nec habet hanc attingentia relationem.

Relatio mensuræ, & attingentis differunt.

Beatitudo an includit relationem?

Obiicitur secundò, summa nostra perfectio beata est visio Dei formaliter, vel virtualiter; sed talis non potest esse aliquid ad se; ergo essentialiter respicit aliud, cuius coniunctione beat. Confirmatur ex Augustino 15. *Trinit. 5. Beatus est qui habet quicquid vult, & nihil mali vult*: ergo beatitudo est habitio; sed hæc includit relationem; ergo. Respondetur eam consistere in qualitate absoluta, quæ est apta nata fundare illam relationem: etsi per impossibile hanc non haberet, adhuc esset vltima perfectio, vt tenet Scotus *dist. art. 2. ad 1.* per quod patet ad Confirmationem.

Soluuntur adducta in oppositum.

9.

Ad loca Scoti nos. 3. *posita sect. præced.* Respondetur, quando videtur ponere veritatem in respectu, intelligit de aptitudinali, vel potentiali, modo explicato, vel de relatione rationis; non verò de relatione actuali reali. Ad primum; manere potest sine veritate, non quod aliquid reale perdat, sed quia actus non est aptus conformari obiecto, vt modò est: sic vox *homo*, si imponeretur ad significandum bouem, non esset amplius signum hominis, tamen nihil reale perderet, sed tantum quod non esset apta nata significare hominem, supposità mutatione impositionis eius. Ad secundum, non identificat actus opposita realia, quia veritas non est aliquid reale ab eo distin-

Quomodo actus sine mutatione rationis, sui definit esse verus?

ctum; & si detur esse, falsitas nequit esse realis; quia est veritatis priuatio.

Ad tertium, eo quod actus non est aptus natus conformari obiecto, perdit veritatem, & quando obiectum aliter se habet, quam per actum exprimitur, non adest talis aptitudo; & sic sine deperditione vllius realis, actus de vero fit falsus. Dices, illa aptitudo, cum sit idem actui, manebit manente actu; ergo actus non est mutabilis à veritate. Respondetur, manet actus secundum entitatem idem, sed non secundum illam formalitatem apti nati, quia hæc dependet ab obiecto.

Ad quartum, bonitas moralis non distinguitur re ab actu; quia consistit præcipue in conformitate ad legem: & hæc non est aliquid existens, nisi in esse obiectiuo; quia nihil aliud est lex, quam stabile præceptum eius, cui commissum est reipublicæ regimen; & actus præcepti transiit, manetque tantum in scriptura, vt in signo rememoratiuo, aut in intellectu, vel memoria in esse cognito; & sic nullum respectum realem terminare potest.

IO. Bonitas moralis non distinguitur realiter ab actu.

Sed adhuc obiicitur, quia ex dictis sequi videtur, quod veritas sit ens rationis, quod est contra Scotum 1. *d. q. 3. & 2. d. 16. num. 17. & q. 3. Proh.* vbi, & aliàs passim, ponit passiones entis à parte rei reales. Sequela patet, quia tantum dicit respectum aptitudinalem conformitatis, per quem nihil reale additur actui; & idem erit de quocumque alio vero etiam in essendo. Respondetur, verum addit formalitatem quandam enti, quæ non distinguitur realiter ab eo, & fortè non est absoluta, sed respectiva, vt ait Scotus 4. *d. 49. q. 4. num. 10.* & idem est de bono: illa enim aptitudo conformitatis ad obiectum, quæ est veritas cognitionis, vel ad se manifestandum intellectui, quod conuenit veritati in essendo, sufficit vt verum formaliter differat ab ente, vel actu. Eodem modo bonum, passio entis, addit ei aptitudinem appetitionis passiuæ ad potentiam appetitiuam. Sic anima quatenus intelligit, distinguitur formaliter à se ipsa, quatenus vult; neque multum differt hæc distinctio formalis Scoti satis familiaris, à distinctione rationis ratiocinatæ aliorum.

Veritas an ens rationis?

Dices, respectum non posse esse realem, quando terminus non est realis. Respondetur, verum habet pro termino intellectum Dei, & bonum appetitum eius. Contrà, istæ potentia non distinguuntur à vero, & bono in Deo. Respondetur, sufficit distingui formaliter, vt respectus non sit omnino rationis.

II.

Dices, ipse intellectus Dei est verus, & appetitus bonus, tamen terminus non habent villo modo distinctos. Respondetur hoc satis vrgeri: nec mihi occurrit, quomodo hic assignare terminos reales formaliter distinctos; sed respectus est verè potentialis, non fictus, quia voluntas Dei est à se verè amabilis, & intellectus verè à se intelligibilis, & Deus dicitur à parte rei bonus; quia summè appetibilis, secundum Scotum 4. *distinct. 49. quest. 2. §. Ad 1. quest.* & hoc conuenit eius voluntati sine vlla intellectus negotiatione, etiam si comparatur ad se ipsam. Si verò dicatur bonum & verum addere enti formalitatem absolutam, vt censeantur formaliter ab eo distinctæ, sufficit non posse à nobis concipi, sine tali aptitudine ad appetitum, & intellectum; & ens sine vlla tali aptitudine concipi posse.

An voluntas Dei sit bona, bonitas à se formaliter distincta: aut intellectus verus veritate similiter à se distinctus?

SECTIO IX.

De falsitate cognitionis.

1. In rebus non est simpliciter falsitas.

Dico primò, falsitas simpliciter non est in rebus. Ita Diuus Thomas 9. 1. de Ver. art. 10. & 1. p. q. 17. art. 1. & communis Doctorum apud Suar. in Metaph. disp. 9. sect. 1. Probat, falsitas est priuatio veritatis, sicut malitia bonitatis; sed hæc non est in rebus: ergo. Secundò, veritas est passio entis: ergo eius oppositum nulli enti conuenit. Tertiò, veritas dicit respectum ad intellectum; sed intellectus diuinus à quo res simpliciter dependent, à nullo falli potest; ergo nulla res est simpliciter falsa.

Quomodo res dicitur falsa.

Dico secundò, res dicuntur secundum quid falsæ, quando natæ sunt in nobis facere opinionem falsam. Hac ratione, externa accidentia habentia similitudinem aliarum rerum, falsa dicuntur. Cum enim pro hoc statu, per ea quæ exterius apparent, iudicemus de iis, quæ sub sensum non cadunt, putamus vnum esse aliud, quando habet similia accidentia cum illo: sic aurichalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum. Iuxta quod Augustinus ait 2. Soliloq. 10. quoddam verus tragædus est falsus Hector. & lib. 2. cap. 6. *Eas res falsas nominamus, quas verisimilia apprehendimus.* Et Aristoteles ait 5. Metaphysic. text. 34. falsa sunt quæcumque apta nata sunt videri, aut qualia non sunt, aut que non sunt. Vide expositionem Scoti in dictum locum.

Verus tragædus, falsus Hector.

2.

Obiicies. Augustinus 1. Sol. 8. dicit, *Si verum est, id quod est, falsum non esse, vsq̄ iam concludetur quoniam repugnante:* ergo falsitas neque secundum quid est in rebus. Respondetur, si esse sumatur latè, tam pro vero, quam pro apparente esse, & omne tale sit verum, nusquam erit falsum; sed dicitur esse falsum, quatenus non est verè, sed apparet; & hoc est absolutè non esse; quia verus tragædus, vt ait Augustinus, est falsus Hector.

Dico tertiò, falsitas proprie est in actu intellectus. Ita communis cum Diuo Thoma 1. par. quæst. 17. art. 3. Probat, quia 5. sect. 7. ostensum est veritatem cognitionis simpliciter, tantum esse in compositione, quæ intellectui tantum conuenit: quando enim tribuitur alicui, quod ei non conuenit, vel remouet ab eo, quod ei coniunctum est, fallitur: vnde sicut sensus quoad propria sensibilia non fallitur, sic nec intellectus quoad simplicium apprehensionem, vt ibi dixi; potest tamen esse falsitas incompleta in apprehensione propositionis, de quo ibi con. 2.

Quomodo contingit decipio?

3.

In quo quis fallitur non intelligit. ex p̄nitur.

Obiicies primò, id in quo quis fallitur, non intelligit, ex Augustino lib. 8. q. 3. 2. ergo in intellectu non est falsitas. Respondetur, si intelligeret quis causam falsitatis, iam desineret falli: verbi gratiâ, si perciperet aurichalcum esse, non iudicaret aurum esse, quod tale apparet. Diuus Thomas citatus ad 2. dat aliam solutionem, quam vix capies.

Obiicitur secundò, 3. de Anima text. 51, intellectus est semper rectus. Respondetur, loqui de intellectu principiorum.

Obiicitur tertiò, constat sensus falli: & Augustinus 2. Sol. 6. ait, *Apparet nos omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.* Respondetur, improprie dicitur veritas esse in sensu, quando apprehendit rem vt est; & falsitas quando apprehendit aliter; si tamen est benè dispositus, non decipitur circa propria sensibilia, sed benè circa communia,

Quomodo veritas in sensu?

& sensibilia per accidens: de quo dixi in comment. ad quæst. 10.

Obiicitur quartò, quia 4. Met. text. 24. dicitur, falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ; ergo in hac est falsitas. Respondetur, hoc est, quia phantasia repræsentat rem in absentia, vt in somno, quod non facit sensus externus. Vide Scotum ibi.

Dico quartò, falsitas non opponitur veritati contrariè, sed priuatiuè. Est contra Diuum Thomam 1. p. q. 17. art. 4. Probat, malitia est priuatio bonitatis, seu rectitudinis, ex Scoto 2. d. 37. q. 1. §. Concedo igitur, num. 6. ergo & falsitas veritatis. Secundò, eo ipso, quod actus non est conformis obiecto, est falsus. Tertiò, veritas consistit præcisè in respectu conformitatis ad rem; ergo præcisè carentia huius est falsitas, sicut carentia potentia videndi, est cæcitas. Confirmatur, veritas dicit obiectum sic esse, vt exprimitur, falsitas, sic non esse; sed esse, & non esse priuatiuè opponuntur respectu subiecti, cui vtrumque conuenire potest.

Quartò, oratio affirmans rem esse verè, re annihilatâ, sine vllò addito, sit falsa: ergo falsitas non opponitur positiuè veritati: quia per annihilationem nihil positiuum fit. Quintò, entia sine necessitate non sunt multiplicanda, & hic nulla est.

Obiicitur ex Diuo Thoma, quia Aristoteles 2. Periberm. cap. vltim. ponit veritatem, & falsitatem contrarias. Respondetur, potius ibi oppositum ait, quia affirmationem vniuersalem ait esse contrariam negationi vniuersali de eodem, sed negationi particulari contradictoriam: & tamen in veritate, & falsitate æquè repugnat vniuersalis negatiua, & particularis negatiua vniuersali affirmatiua: sumit ergo contrarietatem ibi ratione quantitatis propositionum, non resoluens an falsitas sit aliquid positiuum, vel priuatiuum.

Obiicies secundò, ex eodem: falsitas ponit conceptionem rei non adæquatam; veritas adæquatam: ergo vtraque positiuè. Negatur consequentia, quia non adæquari rei, est veritate priuari.

Quo sensu falsitas contraria veritati secundum Aristotelem.

SECTIO X.

De opinione, fide, dubio, suspitione, formidine, quomodo differunt?

Opinio est actus intellectus deductus ex principiis intrinsecis, quæ veritatem, vel falsitatem non ostendunt euidenter: vt hæc conclusio: *quantitas distinguitur à re quanta.* cui potest intellectus assentiri, vel dissentiri. Differt à fide, quod hæc nititur testimonio dicentis; et si sit diuina, quod ei nequeat subesse falsum. Vide Aristotelem 3. Ethic. 2. & 2. Periberm. cap. 3. & 1. Poster. cap. 24. qui vltimo loco ait scientiam & opinionem non esse de eodem. Diuiditur in probabilem, & improbabilem; illa nititur ita sufficientibus rationibus, vt sequens eam non censeatur imprudenter agere; hæc è contra, quod efficaciores, & plures sunt rationes; eò probabilior est opinio. & è contra. Sed in conscientia sufficit sequi probabilem, nec teneris ad probabiliorem, neque ad tutiorem; contingit enim, minùs tutam esse probabiliorem; vt si plura argumenta à restitucendo excusent, tutius tamen est restituere, potes contra propriam aliorum probabilem opinionem

1. Quid opinio, & quomodo differt à fide?

Qua opinio dicitur probabilis?

nionem sequi, sed tunc magis proprie fidem sequeris.

2. Fides humana firmiter opinione.

Fides humana est assensus propter testimonium hominis, vixque differt ab opinione; quia vtraque nititur medio obscuro fallibili. Vt eam sequaris in conscientia, testes sint fide digni; qui enim citò credit, leuis est corde. Differt tamen ab opinione in firmitate, quia sæpe excludit omnem formidinem, vt cum credo mundum fuisse ante me, vel Romam existere; & sic (inquit Scot. 3. d. 25. §. Ex istis sequitur, num. 5.) est medium inter scientiam, & opinionem; quia hæc habet secum formidinem, opinio non.

Quid dubium?

Dubium, seu hæsitatio est actus, quo iudicatur neutri parti adhærendum esse determinatè; quia non reperit intellectus maiorem connexionem extremorum in hac parte, quàm in illa. Si nullus actus eliciatur, dubium erit negatiuum, atque multum refert hoc aduertere, quia tale dubium in re fidei non facit hæreticum, sed requiritur dubium esse positiuum. Differt à formidine, quia hæc est actus reflexus, quo iudicas oppositum forte esse verius, & non excludit assensum vnus partis: vnde cum formidine de opposito licet aliquid facere, sed non cum dubio; quia *omne quod non est ex fide, id est, ex iudicio conscientie, peccatum est.*

Dubium differt à formidine.

Contra dubium quando licet operari.

Si tamen dubius sis per intrinseca principia, potes alteram partem sequi per extrinseca: verbi gratia, ex aliorum sententia: si enim licet contra propriam opinionem sequi aliorum, multò magis licebit, quando tantum dubitas: neque eo casu teneris sequi tutiorem partem, vt vult Nau. cap. si quis, de Pæn. d. 7. num. 56. sicut nec quando contra propriam opinionem, alienam sequeris.

3. Dubium practicum, & speculatiuum.

Dubium, aliud est speculatiuum, aliud practicum. Exemplum primi, vt si dubitem an res inter hæreditarias inuenta, sit mea. Secundi, vt an liceat rem talem retinere. Licet operari cum speculatiuo, non cum practico dubio; de quo ex professo tract. de actibus humanis. Hic tantum ista gustantur, vt ad intellectum spectant.

Dux autem regulæ circa hæc mouent difficultatem. Vna ex cap. Ad audientiam, & c. Significasti, de hom. In dubiis tutior pars est eligenda: & altera regula, in dubiis, de reg. iuris 6. In dubiis potior est conditio possidentis. De quibus videri possunt Summistæ ver. dubium, Nau. cit. num. 35. Couarr. clem. si fuisus, de hom. princip. num. 3. Valquez 1. 2. d. 66. cap. 1. 2. Sancius de Metaph. lib. 2. d. 41. num. 32. & lib. 1. d. 18. num. 6. & fuisus lib. 7. d. 103. Afor. 1. p. lib. 2. cap. 19.

Suspicio est actus, quo quis coniecturatur alium hoc, vel illud moliri, vel fecisse, non videtur differre ab opinione: idè est probabilis, vel improbabilis; vt opinio temeraria dicitur, quando leui nititur fundamento.

SECTIO XI.

De scientia abstractiua, & intuitiua.

1. Scientia abstractiua, & practica.

Dico primò, abstractiua rem repræsentat in aliqua similitudine, quæ abstrahit ab existentia, & præsentia: intuitiua est rei existentis & præsentis. Ita Scot. 2. d. 3. q. 9. n. 6. & 4. d. 10. q. 8. n. 5. Inesse nobis abstractiua, constat, alioquin non intelligeremus quiditates; & consequenter nullam haberemus sciētiam immutabilem, quia nulla talis est nisi quiditatis; (Deus enim non potest à nobis pro nunc cognosci notitia sibi propria.)

Scoti oper. Tom. I I.

De intuitiua, patet, quòd nobis competit, quia potentia inferior, nempe sensus eam habet, èstque in ea perfectionis, de quo dixi com. ad q. 21. ergo non est deneganda intellectui, cognitiuæ perfectissimæ. Explicatur vtrumque exemplo phantasiæ & sensus particularis; hic enim tantum in obiecta existentia tendit, illa abstrahit ab hîc & nunc.

Abstractiua & intuitiua specie differunt.

Dico secundò, abstractiua, & intuitiua specie differunt. Scot. 4. d. 49. q. 12. & 2. 25. & d. 3. quæst. 9. & 2. Metaph. q. 3. & 7. Metaph. q. 5. & quodl. 13. art. 2. §. Circa 2. Ratio, quia requiritur causas specie distinctas: illa fit à specie, hæc ab ea fieri nequit, ex eodem 2. d. 3. quæst. 9. num. 11.

Pro quo nota, ex Scot. 4. d. 12. ad 5. speciem poni, vt suppleat concursum obiecti, non autem ob necessitatem potentie, quæ nihil ab ea recipit, sed suâ virtute concurrat cum obiecto, vnam causam totalem intellectiōnis cum eo constituens; ex Scot. 1. d. 3. q. 7. num. 20. §. Ad quæst. hæc autem suppletio vna ex tribus causis fit. Prima, quando obiectum non est de se intelligibile, sed sensibile, necessaria est species, vt proportionetur potentie spirituali, ex Scot. 1. d. 3. q. 6. num. 10. Secunda, quando obiectum intelligibile est absens, quando est intelligibile & præsens, tamen disproportionatione potentie, nisi ponatur in ea species, actus intelligendi non erit in eius potestate. Scot. 2. d. 3. q. 9. ad ult. hac ratione putat datam fuisse Angelo in via speciem, repræsentantem diuinam essentiam abstractiue.

2. Triplex necessitas ponendi speciem.

Ex quibus videtur sequi, speciem non esse causam intuitionis, sed effectum præuium: quod tenet Bargius 1. d. 3. q. 6. ad 2. & idem ait consequenter de specie sensibili. Ratio est, quia obiectum quando adest, non eget aliquo supplente eius vicem. Præterea, species non potest totam vicem obiecti supplere ad intuitionem, alioquin fieret intuitio absentis. Nec valet, si dicatur partialiter concurrere cum obiecto; quia tunc species subordinaretur obiecto, vel è contra; & neutrum commodè dici potest. Neque etiam dici potest, quòd sint causæ eiusdem rationis, quia tunc species perfectior, sine obiecto sufficeret.

An species sit causa intuitionis.

Fateor hoc non videri dictum sine fundamento in Scoto, tamen nihil certum ex eo habetur circa hoc; quia quodl. 15. art. 1. §. Si verò, dubius manet, an res actu intelligibilis cum intellectu totaliter concurrat ad sui intuitionem, an verò species aliquid efficiat; videtur tamen tenere talem rem totaliter suam speciem efficere, sine vllò intellectus concursu. Sed siue species concurrat, siue non, ad intuitiuam: saltem obiectum ad eam concurrat, vel totaliter, vel partialiter immediate; quod sufficit vt censeantur intuitiua, & abstractiua specie distinctæ; quandoquidem aliquid alterius speciei quasi essentialiter requiritur ad vnam, & non ad alteram; quia ad intuitiuam requiritur obiectum præsens, non ad abstractiuam. Maior difficultas est, an intuitiua haberi possit etiam de potentia Dei, absente obiecto. Affirmat Valquez 1. par. d. 38. cap. 2. Molin. 1. p. q. 55. art. 2. d. 2. Metaph. Hurtado d. 10. sect. 2. Buridan. 2. de Anima. q. 12. Leucher. 2. d. 1. q. 4. ad ult. Occam. Alij oppositum tenent.

3.

Res spiritiuali totaliter suam speciem efficit in intellectu.

Dico tertio, satis probabile est talem visionem, seu actum intuitiuum poni posse à Deo, absente obiecto. Colligi videtur ex Scot. loc. cit. sect. 8. & 4. d. 10. q. 9. & quæst. 5. §. Ad quæst. vbi air omnem formam absolutam poni posse à solo Deo: & ex ipso ibi, & quodlib. 13. cognitio, omnisque

4.

visionem posse à Deo produci sine præsentia obiecti.

operatio est qualitas absoluta. de quo dixi *scilicet* 3. *con. 1. & 2.* Probat, quia potest Deus conservare prius sine suo posteriori, quod non est ei idem realiter, ex Scot. 1. d. 1. q. 4. n. 14. & 2. d. 1. q. 4. num. 21. Tertio, potest Deus supplere vicem omnis causæ secundæ in genere efficientis; ergo & vicem obiecti ad intuitivum. Quarto, in hoc nulla est contradicção, vt patet soluendo argumenta: ergo non est denegandum Deo.

Obiicitur primò, illa cognitio tunc esset abstractiua, quia esset obiecti non vt præsentis; consequens est falsum, quia istæ scientiæ specie distinguuntur; & per consequens vna non potest esse alia. Respondetur, si teneatur per talem actum obiectum cognosci, dicendum est adhuc esse intuitivum; quia quantum est de se, faceret intellectum actualiter intuentem; & hoc tantum est ei intrinsecum, non autem quocumque casu esse actuale intuitivum. Dixi, *si teneatur per talem actum obiectum cognosci*, quia fortè oppositum verum est. de quo dixi *scilicet* 4. *dub. 4.* & tenet Leuchet. cit.

5. *Quis effectus formalis intuitionis?*

Obiicitur, effectus formalis actus intuitivi, est facere intuentem, sicut albedinis facere album; quia intueri, vel intelligere non consistit in *allicere*, sed in receptione visionis, vel intellectiōnis, ex Scot. 1. d. 3. *quest. 6. & passim*; ergo implicat poni in subiecto actum intuitivum, quin illud sit intuens. Respondetur, negando hunc esse primarium effectum huius actus, sed aliquem alium innominatum, sicut de specie sensibili in medio dicit Scot. 2. d. 13. de quo supra in simili, *scilicet* 7. *dub. 4. in 2. modo dicendi.*

Obiicitur tertio, ille actus habet omnem entitatem, quam haberet, si obiectum esset præsens; ergo & omnem representationem. Antecedens probatur, quia cognitio, & verbum non dicit respectum realem ad rem significatam, vel conceptam, ex Doct. 1. d. 32. q. 2. & d. 27. q. 3. sed bene ad cognoscentem: ergo nihil ei perit absentia obiecti; & per consequens eodem modo representabit, siue adsit, siue absit. Respondetur, ibi deesse relationem realem dependentiæ ad obiectum præsens existens, defectu cuius non est actualis intuitio. Contrà, ista dependentia est effectus à causa; ergo à Deo supplebilis. Respondetur, suppleri potest, ita vt ponatur effectus sine illa causa; tamen quoad connotationem, & denominationem intuitionis, suppleri nequit. Sicut enim Deus potest supplere concursum patris, respectu eius, qui est filius, creando illum, non tamen facere quòd sit filius patris, sine generatione paterna: sic potest facere actum intuitivum sine obiecto, vt tamen exerceatur intuitio actualis, & quasi generetur, vt filia obiecti, sine ipso nequit fieri.

6. *Quomodo Deus potest supplere vicem obiecti, ad visionem?*

Contrà, ad intuitionem creaturæ in essentia diuina, si hæc causaret visionem, non requiritur eius præsentia propria ad terminandum actum, ex Scot. 4. d. 10. q. 5. num. 4. ergo. Respondetur primò, ibi non esse propriam, & rigorosam intuitionem. Secundò, præsentiam creaturæ ibi contineri eminenter, & perfectiori modo, quàm in se ipsa. Contrà hæc

Obiicitur quartò, sequi, etiam si poneretur præsens illud obiectum, quòd adhuc actus non representaret illud actualiter; quia non mutaretur realiter per hoc. Respondetur, tunc influeret conservando, & quasi aggerendo actum, eumque terminando. Contrà, idem faceret obiectum cuiusque actus abstractiui, si poneretur præsens;

Vrgetur non distinguui abstractiua, & intuitivam scientiam.

ergo non differunt specie isti actus, contra secundam conclusionem. Respondetur, ratio satis probabiliter ostendit, non distinguui specie quoad absolutum, sed tantum quoad formalitates respectivas; & sic intelligendâ esse secundâ conclusionem.

Secundò dico, actum abstractivum non esse capacem talis influxus, quia naturâ suâ, etiam quoad absolutum, petit non fieri ab obiecto præsentem, sed ab aliquo supplente vicem eius; & de visione beata, comparata ad intellectiōnem abstractiuâ de Deo, hoc magis certò tenendum viderur.

Dices, iuxta dicta, non intuitivum, sed potius abstractivum actum suppleri à Deo; quia tantum fit à Deo actus, quo res representatur, abstrahendo ab existentia, & præsentia; hoc autem fieri potest à specie obiecti, sine vilo Dei speciali concursu. Respondetur, actum illum de per accidens representare rem, sine existentia, & præsentia; quia de per se petit, & ex natura sua, hæc representare; & quando non potest hoc præstare, vt in casu, facit quod potest, rem ipsam representando, non vt hîc, & nunc. At actus abstractivus, de per se tantum rem ipsam representat, & nullo modo præsentiam, vel existentiam. Verum, quia coniecturis tantum proceditur, posset dici, vicem obiecti præsentis suppleri posse à Deo, ita vt actus verè esset intuitivus, loquendo de representatione, seu apprehensione simplici, non composita; quia talem actum posset Deus se solo infundere, non tamen posset supplere vicem obiecti præsentis quoad actum compositum, neque hunc infundere; quia esset author falsi, quod repugnat: de quo 2. 2. q. 1. *art. 3. & 3. d. 38.* vbi vide *Schol. nostrum, n. 6.* Pro hoc est Suarez 3. *de Anima, cap. 12.* vbi tenet virtute diuina sensum externum posse habere actum in absentia obiecti: eoque casu Deum tantum permittere deceptionem; si tamen actum compositum causaret Deus, vel suppleret obiecta respectu ipsius, videretur quòd author foret falsi: quod expressè repugnat; quidquid dicat Vasquez 1. 2. d. 90. *cap. 4.* vbi tenet posse Deum infundere actum erroris; si aliquem infundere potest: quod minùs aduertenter dictum est. Hinc enim sequitur non repugnare, reuelare falsum, & consequenter dictâ Dei non esse infallibilia: nec ipsum infallibilem testem.

7.

Fortè Deus potest facere intuitionem sine obiecti præsentia.

SECTIO XII.

Quid sit voluntas, & quod eius obiectum?

Hæc est secunda pars huius disputationis, in qua de voluntate agendum. Nota ex dictis *scilicet* 2. *diff. 2.* præter appetitum naturalem communem omni creaturæ, esse in quolibet cognoscente appetitum vitalem, seu potentiam specialem; quia vitaliter appetit commodâ, & fugit noxia. Cum autem ex cognitione velut ex fonte hæc potentia dimanet, iuxta diuersitatem cognitionis, & ipsa variatur; & hinc datur appetitus sensitivus sequens sensationem in brutis; & rationalis, seu intellectivus in Angelis, & vterque in homine. Ita communis Philosophorum, & Theologorum; & hoc quoad vltimam partem de fide esse viderur: ex variis Scripturæ locis. Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis*, &c. Galat. 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum*, &c. Matth. 17. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum*, & Eccl. 18. *Post concupiscentias tuas ne ab eas.* Ex quibus expressè habetur in homine duos esse

I.

In omni cognoscente est appetitus vitalis.

In homine duos esse appetitus falsos docere videtur.

esse appetitus, & contrarios: quorum alter, scilicet rationalis, dicitur voluntas.

Nota secundò, quòd voluntas multipliciter sumitur: primò, pro hac potentia condistincta contra intellectum. Secundò, pro ipsa volitione; quo sensu dixit August. 1. *Retract.* 9. & 11. *Nilil tam in potestate voluntatis, quam ipsa voluntas.* De quo Scot. 1. d. 1. *quast.* 4. §. *Contra* 1. *art.* num. 3. Tertio, pro appetitu sensitivo, ex Doct. 3. d. 17. Et sic sumitur inproprie; & idèd cùm definitur in *Vl. Synod. act.* 8. & 11. inesse Christo duas voluntates, sermo est de rationali, & diuina.

Dico primò, *voluntas est appetitus cum ratione liber.* Ita Scot. 3. d. 17. D. Thom. 1. par. *quast.* 63. *art.* 5. Quòd sit appetitus, pater ex 1. *notab.* & ex *sect.* 2. *disput. preced.* Per particulam, *cum ratione*, differt à sensitivo; particula, *liber*, ad maiorem explicationem ponitur; vel quia, si fortè voluntas violentatur, in eo videtur magis esse dicendam naturam, quàm voluntatem, vt quando consideratur secundùm affectionem commodi, non iustitiæ, de quo Scot. 2. d. 6. *quast.* 2. vel vt est inclinatio naturalis. Scot. 3. d. 17. August. *lib. de duabus animabus*, cap. 10. sic diffinit voluntatem; quòd est animi motus cogente nullo ad aliquid non amittendum, vel adipiscendum. quæ definitio benè explicata in idem recidit.

Obiicitur, appetitus est imperfecti, quia respectu eius, quod non est; sed voluntas est perfecta, alioquin non esset in Deo, vel Beatis. Respondetur, appetitum, quo aliquid ab appetente distinctum desideratur, supponere eius rei indigentiam; & voluntas creata sub hoc respectu imperfecta est, diuina verò non, quia nullius indiget.

Obiicitur secundò, appetitus mouetur, & ducitur; sed voluntas ducit, & mouet se, & alias potentias; ergo non est appetitus. Respondetur, sensitivus ducitur, & non ducit, intellectivus è contra, ex Damasc. *lib. 2. cap.* 22. 23.

Dico secundò, *bonum est obiectum voluntatis.* Ita Aristoteles in *princip. Ethic. & lib.* 3. *cap.* 1. vbi habet illud, *omnis prauus est ignorans*: quia malum semper sub ratione boni appetitur. Alia loca, & rationes ad hoc adduxi *disput. preced. sect.* 3. vbi ex Scot. ostendi voluntatem non posse velle malum, neque nolle bonum; & esto in variis locis manserit circa hoc dubius 3. d. 33. num. 6. expressè habet bonum vt sic esse obiectum voluntatis, & bonum particulare, seu vt hic, & nunc, appetitus.

Obiicitur, voluntas tendit in malum, saltem nolendo; ergo bonum non est eius obiectum adæquatum, quia non continet sub se malum. Respondetur, materialiter tantùm tendit in malum, quia omne nolle supponit velle, ex Scot. 2. d. 6. g. 2. num. 3. §. *In ista quast.* & idèd ponitur nolitio, seu fuga mali, quia posita est volitio boni, sicut appetitur medium propter finem; & secundùm hoc bonum est obiectum adæquatum voluntatis. Simile est de intellectu, ponendo *verum* esse eius obiectum, quia cognoscit falsum materialiter, quia in eo nõ est verum. Per habitus enim cognoscunt priuationes, & malum est priuatiu.

Obiicitur secundò, voluntas libera est, libertate contrarietatis, & contradictionis, in ordine ad omne obiectum, saltem in via: ergo potest circa bonum ostensum habere velle, & nolle, vel nullum actum. Et idem est de malo. Respondetur, potest etiam nolle quod est bonum, saltem creatum, sed nõ sub ratione boni, sed mali alicuius, veri, vel apparentis. Et idem est pro oppositum de malo.

Scoti aper. Tom. I I.

Contrà, non necessitatur ratione ipsius bonitatis, vel malitiæ; ergo potest hanc velle, & illam nolle. Respondetur, ad hæc necessitari necessitate specificationis, sicut & omnis potentia circa suum obiectum, non tamen exercitij, in quo ab aliis differt.

Obiicitur tertio, appetunt damnati non esse, & sæpè desideramus impossibile; hæc autem mala sunt, quia bona esse nequeunt. Respondetur suprà *disput. 2. sect.* 3.

Obiicitur quarto, voluntas vult peccatum; hoc autem est malum: ergo. Respondetur, vult materiale peccati, quod est bonum, vel sub ratione boni ostensum, & malitiam in se non vult: imputatur tamen ei in peccatum, quia vult id cui est annexum, de quo latius in materia de peccatis. Vel clarius, volumus malum, sed sub ratione boni, vt cùm optamus mortem inimici ratione boni nostri, & è contra, nolumus bonum inimico, at tamen ratione mali ipsius, sed vltimatè ratione boni nostri, quia malum illius reputamus bonum nostrum: per quod soluitur aliud argumentum de obduratione damnatorum ad malum: quia sub ratione boni sui in malum tendunt.

Pro maiori huius rei explicatione, Notandum, quòd bonum non vno, sed variis modis sumitur. Scot. 2. d. 7. num. 7. & quodl. 8. *art.* 7. tres ponit bonitates; naturalem, & moralem, & meritoriam. Prima dicit tantùm entitatem. Secunda, conformitatem cum recto dictamine, & aggregationem omnium, quæ secundùm illud debent adesse. Scot. 1. d. 17. g. 3. n. 3; & 2. d. 40. n. 3. Tertia ex inclinatione gratiæ ius addit ad accipiendum præmium.

Tres etiã malitiæ his oppositæ dantur, & per opposita harum explicantur. Tertia bonitas vocatur à Scoto quodl. 17. *charitativa*, & gratuita quodl. 18. Assignat etiã quartam bonitatem, quæ dicitur beatifica 4. d. 49. g. 2. n. 22. Item, ex eodem duobus vltimis locis bonitas alia est primaria, seu essentialis; vt quando nihil deest spectans ad primum esse rei; & hæc est ipsa rei quiditas, ex Scot. 1. d. 1. g. 2. ad 2. *princ.* Alia secundaria consistens in integritate conuenientiz vnus rei respectu alterius, vel quando nihil deest ad secundum esse rei. Dixi *respectu alterius*, quia integritas, & perfectio entis in se est ipsa quiditas, seu bonitas essentialis, ex Scot. d. quodl. 18. Pro quo

Nota secundò, rem posse perfici, vel bonam esse tripliciter. Primò essentialiter, sic homo ex anima, & corpore. Secundò, substantialiter ex partibus integrantibus. Tertio, accidentaliter ex accidentibus rei conuenientibus, tam in actu primo, quàm secundò. Omne ens est bonum primo modo, & sic intelligitur August. *lib. de natura boni, cap.* 16. dum ait nullam naturam esse malam, quia eo ipso quòd corrumpatur, natura non est. Secundo & tertio modo tantùm creaturæ spirituales possunt non esse bonæ. Bonum primo modo dicitur bonum bonitate absolutà: aliis duobus modis, dicitur bonum relatè.

Nota tertio, bonum etiã sumi pro apto nato, vt appeti possit, seu pro appetibili, ex Scot. 4. d. 49. g. 2. num. 19. & *seq.* vbi docet aliud esse appetibile propter se, aliud propter aliud, & dari vltimum appetibile, ne detur processus. In huiusmodi respectu, seu appetibilitate, videtur consistere bonitas transcendens, quæ est passio, seu proprietas entis; & dixi in simili de vero *sect.* 7. & 8. Item, ponit bonum sumi pro delectabili d. 48. g. 2. n. 6. sed pro quadam specie boni sic sumitur.

Voluntas sumitur multipliciter.

2. Quid si voluntas.

Diffinitio voluntatis secundum Aug.

Voluntas, vt imperfecta, appetit distinctum.

3. Voluntas ducit, appetitus ducitur.

Bonum esse obiectum voluntatis.

Omne nolle supponit velle.

In malum tantùm materialiter tendit voluntas.

4.

Quomodo voluntas est libera contra velle circa omnino creatum?

5. Quomodo volumus peccatum?

Quatuor bonitates.

6.

Bonitas primaria, & secundaria.

Res dicitur bona tripliciter.

Bonitas absoluta, & respectiva.

7.

Bonum de appetibili, & delectabili.

Bonum honestum, & delectabile.

Nota quartò, bonum aliud esse honestum, aliud commodum, seu delectabile. Ita Scot. 4. d. 46. q. 4. §. *Ad quæst. num. 4.* vbi non distinguit vtile ab his, quamvis 8. *Ethic.* 2. ponatur tertium bonum. *Quia* (inquit) *ad alterum horum reducitur, secundum quod ad ipsum ordinatur.* Omne honestum, est delectabile; sed non è contra. Quòd, verò summat Doctor commodum pro delectabili, ex eo patet; quia distinguit illud ab vtili: & sic sumit Anselm. 1. *de concord. lib. arbit. & prædestin. dicens, Quidquid vult* (voluntas), *aut propter commoditatem, aut propter rectitudinem vult.* Idem habet *de casu diaboli, cap. 4. & 12.*

8. Nota quintò, ex Doct. 2. d. 2. 3. num. 4. & 3. d. 3. 3. num. 6. quòd bonum aliud est verum, scilicet, cui à parte rei conuenit bonitas aliquo sensu ex dictis; aliud apparens, scilicet quod in re bonum non est, sed vt tale apprehenditur, & voluntati proponitur. Voluntas tendit in bonum omnibus prædictis modis sumptum, & eius adæquatam obiectum est bonum abstrahens ab omnibus illis.

Petes, vtrum bonum, quod est obiectum voluntatis, sit idem cum fine? De hoc disputatur 1. 2. *quæst. 1. art. 1.* & controuertitur, an in medio sit aliqua propria bonitas. Verius mihi videtur solum finem esse rationem motiuam voluntatis; & media, quà talia, tantum esse terminatiua. Colligitur ex Aristotele 2. *Physic. cap. 3. & 1. Ethic. cap. 7.* nam primo loco ait finem, & bonum idem esse; & secundo loco, *illud esse cuique bonum, cuius gratia operatur.* & ex Scot. 4. d. 46. *quæst. 4. §. Ad quæst. num. 4.* vbi non ponit vtile, vt bonum distinctum ab honesto, & delectabili; *quia* (inquit) *ad alterum horum reducitur, ad quod ordinatur, & 3. d. 28. ad 3.* vbi ait solam bonitatem Dei mouere ad amorem charitatis proximi. Vnde, cum vnum medium præferatur aliis, aliquid in se continet bonitatis, præter meram vtilitatem, verbi gratia, cum præfero equitationem peditationi, vt eam Ierosolymam, præter vtilitatem est ibi bonum delectabile, & sic de aliis mediis, per quod soluitur fundamentum, quo innititur Vasquez 1. 2. d. 1. *cap. 2.* ad oppositum. Præterea, quia constat, sublaro fine, tolli omnem bonitatem medij: & media, quæ sunt vtilia, immutata Physicè, fieri inutilia per solam mutationem finis; verbi gratia, portio amara, recuperatâ sanitate, fit inutilis, quæ antea, manente infirmitate, fuit vtilis.

9. Dices, etsi media propter finem appetantur, alioquin media non essent, tamen vnum aliis præferatur; quia in se vtilius est ad finis affectuonem; ergo non tantum propter bonitatem finis eligitur, alioquin cum finis sit idem, & immutatus, æqualiter omnia media appeterentur. Contrà, si propter se appetitur medium, quod præeligitur, iam non est medium; si propter aliud; ergo præcisè propter finem. Quando verò vnum medium aliis præferatur; tunc vel in eo apparet aliquod bonum delectabile, vel honestum, vt in exemplo: vel finis magis mouet, vt intensius respectu medij prioris; & sic non est immutatus moraliter: verbi gratia, cum proponitur bonum, complacet in eo appetitus, si ostendatur affectuatio eius possibilis, intendit illud, & si media facilia, & apta occurrant, intensè intenditur; si autem difficilia, & incommoda occurrunt, vel impediant, vel remittunt intentionem, de quo latè 2. *Physic.*

Media sine vlla mutatione Physicè sunt inutilia quæ antea fuerunt vtilia.

Quomodo vnum medium præferatur aliis, si non habet propriam bonitatem?

An intentio & electio differunt?

Dices, hinc sequi intentionem non distingui realiter ab electione. Respondetur, ita est, quid-

quid dicat Vasquez 1. 2. d. 3. 3. quia in omni electione, id quod mouet, est bonitas finis, & actus dicitur intentio, quatenus tendit in finem, & electio, quatenus in medium. Verum si intenditur finis nullis mediis in particulari ostensus, & postea factâ consultatione, determinatur medium: actus, quo hoc eligitur, est noua intentio, à priori re distincta. Ita Bon. 2. d. 3. *dub. 4. Ric. art. 3. q. 4. Dur. q. 3. Ægid. art. 3. Occam 1. d. 1. q. 1. dub. 2. Gabr. q. 1. art. 1.*

Sed aduerte, hinc sumi finem, non ita rigidè, quòd solum significet obiectum fructuosum, ita vt expressè, & posituè propter se appetatur: quia Scot. 1. d. 1. q. 3. §. 2. *differencia, num. 2.* ponit actum voluntatis neutrum absque actuali relatione ad aliud, & fructuone propter se. Quod etiam tenent Aureol. ibi, & Gabr. d. 1. q. 1. & Occam d. 1. q. 1. sed Scotus per actum illum intelligit simplicem complacentiam, quia subiungit: *ulterius potest* (voluntas) *imperare intellectui, vt inquirit, quale illud bonum sit, & qualiter volendum, & tunc potest illi assensire sic, vel sic.* Ex quibus verbis patet manifestè loqui de simplici affectu, vel complacentia rei, quæ habetur, antequam eliciens actum resoluit, an eam appetat propter se, vel propter aliud.

Dico tertio, satis probabile est ipsum ens esse obiectum voluntatis. Ita Scot. 1. d. 1. q. 1. *art. 2. & 2. d. 3. q. 10. num. 10. & d. 6. q. 1. n. 2.* sed dubius mansit 1. d. 3. q. 3. *num. 22.* Ratio est, quia æquè vniuersalis potèria est volutatis, ac intellectus: ergo quidquid proponit intellectus, potest voluntas in illud tendere; at potest proponere ens vt sic: ergo.

Dices; ergo voluntas potest velle non bonum. Respondetur, ens esse bonum virtualiter, quod sufficit. Contrà, non potest velle, nisi appetibile, seu volibile; sed hoc est formaliter bonum. Respondetur, non posse velle, nisi volibile in re, & tale est ens vt sic, & omne ens; tamen potest velle, vel complacere in ente, non ostensâ sibi istâ appetibilitate; & tunc tendit in ipsum ens præcisè. Et suadetur adhuc ex Scoto supra 1. d. 1. q. 3. ponente actum neutrum, qui non sit vsus, nec fructio; quia sicut proponi potest bonum, abstrahendo, an propter se, vel propter aliud; ita etiam proponi potest ens, non propositâ eius conuenientiâ, vel inconuenientiâ; & non dicendum, quòd voluntas circa illud, nullum actum elicere possit.

Secundò, alioquin intellectus esset perfectior voluntate; quia eius obiectum, scilicet ens, perfectius est sua passione; consequens est contra Scot. 4. d. 49. q. 4. *de quo scilicet 1.* Hanc tenent communiter Scotistæ. Vide Bargium 1. d. 39. §. *Media autem ratio.* Leuchet. 2. d. 6. q. 1. *princ. 3.* Scot. d. d. 6. q. 1. ait totum ens esse obiectum voluntatis, & tamen *quodl. 14.* dicit tantum ens finitum esse obiectum intellectus; ergo obiectum voluntatis excedit. Respondetur, totum ens terminatiuè esse obiectum intellectus: & nihil esse obiectum volutatis, quod non priùs fuit in intellectu: & sic obiectum vtriusque est æquale, & idem. Vide Leuchet. citatum.

SECTIO XIII.

De dependentia actuum voluntatis ab actibus intellectus.

Nota ex Scot. 1. d. 1. q. 3. *num. 2.* in voluntate varios esse actus. Primus est fructio, seu volitio obiecti propter se. Secundus est vsus, seu volitio eius propter aliud. Tertius actus neuter, qui

10.

Actus neuter qui non sit finis nec medij.

An ens possit esse obiectum voluntatis?

11.

Potest voluntas velle ens, sine expressa relatione bonitatis.

1.

Varij sunt actus voluntatis.

qui non sit medij, nec finis; & is, vt dixi, videtur esse simplex complacencia; & iuxta vltimam conclusionem *scilicet* proced. potest esse neuter, ita quod non apprehendatur obiectum, vt conueniens, nec disconueniens. Nec obstat si dicas, complacenciam semper esse in bono, vel conuenienti; quia sufficit virtualis, seu fundamentalis bonitas, vel conuenientia, & non requiritur formalis ostensa; alioquin appetitus sensitivus non posset complacere in obiecto, quia talis conuenientia, quasi reflexo non potest ei proponi. His addit Scotus quartum, nempe delectationem, quæ sequitur actum perfectum, ex 10. *Ethic. cap. 4. 5.* sed hæc non est actus elicited, neque operatio, ex Scot. 4. d. 49. *quæst. 7.* vbi docet eam separari posse à visione beata. Et idem habet 1. d. 17. *quæst. 3. num. 11. & 3. d. 15. §. Aliter post, num. 8.* A quibus autem causis fit, controuertitur. Scot. tenet non fieri à potentia, de quo dixi *comment. ad 9. 1. sed 1. d. 17. q. 3. ad 4. pro opinione num. 34.* videtur sibi contrarius, ibi, *Delectatio est ab obiecto, & non tantum à potentia.* Barygius ibi putat ly (*tantum*) mendose positum; quia principium apud Scotum est, *quodl. 16. & 1. d. 8. q. 4. & 2. d. 25.* Quando principium naturale concurrat cum libero, totam actionem esse liberam; ac constat delectationem non esse liberam.

Sed dici potest, quod illud obiter asseruit, respondens illi argumento, quia non *ibi*, sed 3. d. 15. res declaranda erat: quod etiam notauit Barygius. Prima solutio fundari potest in textu; quia argumentum intendit non dari habitum charitatis; quia nemo experitur per eum se delectabiliter operari. Contingit enim contemplatiuos cum æquali, vel maiori conatu, minùs delectari. Et responderet Scotus causam esse, quia delectatio est ab obiecto, & non à potentia; vnde si poneret ly *tantum*, non redderet rationem sufficientem; quia si etiam particulariter concurreret potentia, deberet operans experiri delectabilitatem operationis.

Secundò Scot. 4. d. 14. q. 2. n. 18. §. *Si querat*, videtur ponere tristitiam effici à voluntate; & idem erit secundum eum de delectatione, *ex locis citat.* ait enim, quod is, cuius appetitus sensitivus non facile dolet, eius voluntas non facile tristatur: ergo tristari est actus voluntatis, alioquin non esset in manu eius facile, vel difficile tristari. Responderetur, actum nolitionis mali, esse in manu voluntatis; & quando appetitus intensè delectatur de aliquo obiecto, voluntas impeditur à nolitione intensa appositi mali, & consequenter à tristitia illam sequente. Ex quo non habetur, tristitiam esse actum voluntatis, subest tamen ei mediàtè, & eius causa, nolitio immediatè.

Sed difficile est, quod ait Scot. 1. d. 17. *quæst. 3. ad 4.* aliquando cum maiori conatu voluntatis delectationem esse minorem, & è contra; quia in ipsius sententia causa immediatè delectationis est naturalis, non libera; & licet ponat esse obiectum, intelligi videtur de causa remota; & certum est, obiectum non existens, vel sensibile, non causare. Physicè aliquid in voluntate, videtur mihi sic intelligendum esse Scotum, quod si quando conatus voluntatis est maior, vel æqualis, potest delectatio esse minor, modò apprehensio sit remissa. Quod ex ipso colligo. Primò, quia ibi subiungit: *Nunc autem quando obiectum non est præfens in se, sed in enigmate, potest ab eo delectatio diuersimodè causari, nunc plus, nunc minus.* Certum est non causare Physicè, vel mediàtè, quod non est

in se præfens; ergo catenus causat delectationem, quatenus eius apprehensio ad eam concurrat. Secundò, Scotus 1. d. 1. q. 4. ad 4. & 3. d. 15. §. Præter illum, *num. 16.* tenet, vt probabile non requiri ad delectationem, volitionem obiecti, neque nolitionem ad tristitiam, sed sufficere apprehensionem obiecti conuenientis, & disconuenientis. Quà ratione delectatio surreptitia præcedit quandoque omnem actum liberum voluntatis; quo casu non est assignabilis ei causa, præter apprehensionem, supposito, quòd potentia eam non causet: & sic stare potest cum minori conatu voluntatis, poni intentam delectationem, si apprehensio sit talis.

Tertio, tenendo, quòd verius est, apprehensionem, & actum voluntatis simul esse immediatas causas delectationis, vt habet Doctor 2. d. 14. q. 1. §. Supposito ergo, *num. 12. 13. & d. 44. q. 2. num. 7.* stat cum maiori conatu voluntatis, minorem esse delectationem, vel è contra, ob intensionem, vel remissionem alterius concausæ.

Dices sic admitti cognitionem Physicè concurrere ad aliquid in voluntate producendum. Respondetur, non esse absurdum; & videretur necessarium ad saluandum Doctorem. Adde ex ipso 2. d. 25. §. Ad illud de balneo, *num. 21.* non esse improbabile cognitionem concurrere, etiam ad actum voluntate, de quo postea: & multo minùs ad delectationem eius, quæ non est actus.

Sed habet Scotus alium locum, 4. d. 14. *quæst. 2. num. 18. §. Ad propositum*, cui dicta solutio, & expositio non potest satisfacere. Ait enim, etiam quando intellectus considerat, & voluntas detestatur peccatum, interdum non sequi tristitiam, non ex causa relata, sed ex eo, quòd voluntas conformatur appetitui sensitivus, & si hic non est aptus ad dolendum, impeditur illa à tristando. Respondetur primò, quòd expositio assignata posset etiam hic habere locum, quia quando appetitus inferior delectatur de suo obiecto, verbi gratia, gulæ, vel luxuriæ, intellectus minùs perfecte considerat eius malitiam; & sic parua, vel nulla sequitur tristitia in voluntate, quia dependet à consideratione intellectus, & à propria detestatione, quæ tunc imperfecta est, tam ex parte intellectus, quàm ex sympathia ad appetitum, intensè circa oppositum, operantem. Scotus autem ibi ait tristitiam impediri quandoque propter multas causas, & idè non præcisè ex parte appetitus oppositi. Secundò dico, si ponatur consideratio, & detestatio mali iam positi, sequitur proportionata tristitia; sed quando appetitus inferior, vehementer in oppositum obiectum fertur, censetur parua, vel nulla, quia statim euanescit, non immediatè, sed priùs causis eius cessantibus, scilicet consideratione, & detestatione mali. Et hæc expositio quadrare potest etiam illi loco ex d. 17. *primi* adducto. Vbi Doctor adhuc non videtur resolvere, quid tenendum esset de causa delectationis, vt iam notavi. Sed in lib. 3. id remisit. Quod ibi dicit in iis, qui orationi, & contemplationi vacant, aliquando magnam delectationem oriri ex remisso actu, verum esse potest, & experientià constat; sed id ascribendum erit Deo, qui in dulcedine sua parat pauperi. Vnde non semper est effectus actus præcedentis delectatio, sed sepe à Deo datur, sicut inspiratio, & illustratio, vt alluciat paruulos, ne deficiant, sed sequantur fortiter id, cuius dulcedinem pergustarunt; iuxta illud, *Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus.*

Delectatio à quo causatur?

Quando causa naturalis concurrat cum libera, tota actio est libera.

4. Apprehensio & actus voluntatis immediate causa delectationis.

Cognitio an concurrat ad actum voluntatis?

5. Difficile locum scoti, exponimus.

3. Quomodo cum minori conatu voluntatis, datur delectatio maior?

6. Pro hac secunda solutione facit, quod Doctor non asserat *d. loco ex 4. citato*, positus perfectè illis duabus causis tristitiæ, scilicet consideratione, & delectatione mali, eam non sequi, sed tantum ait *licet moueantur*, (potentiæ considerandi, & detestandi) quod potest intelligi de motione imperfecta, & inefficaci *quandoque non sequitur tristitia*, rationem dicit, ex parte appetitus inferioris. Unde, ut corollarium hinc infert, aliquando actum maximum Pœnitentiæ primo modo sumptæ, nimirum imperium applicandi dictas causas tristitiæ, poni sine tristitia: non tamen infert secundum actum Pœnitentiæ, id est, considerationem, & detestationem intensè, poni sine tristitia: quod tamen inferendum erat, si in sensu argumenti loqueretur.

Actus efficax & inefficax.

Nota secundò, quod actus alij sunt inefficaces, seu complacentiæ, qui non sufficiunt ad electionem mediorum, & aliquando præueniunt libertatem; ut quando sunt primò primi. Alij sunt efficaces, qui imperant media. Vide Scot. 3. d. 15. n. 17. & 4. d. 49. q. 10. n. 12. & 2. d. 6. q. 1. docet actum inefficacem significari per, *vellem*, non quod non sit actus absolutus, sed quia tantum denotat effectum insufficientem ad effectum.

7. Dico primò, omnes præfati actus, & delectatio dependent à notitia intellectus, ita ut nullum elicere possit voluntas sine tali notitia; ita communis. Scotus 1. d. 10. n. 14. & 2. d. 25. D. Thom. 1. 2. q. 9. art. 1. August. 8. *Trinit. cap. 4. & lib. 10. cap. 1.* cuius est illud, *Nihil volitum quin præcognitum*. Probatur primò experientiâ, quâ nobis constat nos scire ea, quæ volumus, & nolumus; & manet de eis memoria. Secundò, appetitus sensitivus non tendit in cognitum, immò quo intensius agit, eo perfectius appetitum cognoscitur, experientiâ id testante. Tertio, in ecstasi, ubi minus videtur necessaria cognitio propter abstractionem à sensibilibus, semper adest, ut docet August. in *Psal. 67. Ibi Benjamin adolescenulus*. Anselm. & Beda in id 2. *Corinth. 5. Sine mente excedimus*, & ipse Paulus testatur 1. *Cor. 12. Audiui arsana*, &c. Quarto, quia obiectum omnis potentiæ debet esse sibi præsens, nec aliter præsens potest esse volutatis, nisi per intellectum. D. Bonau. 2. to. *Opusc. tract. de Mystica Theol. q. vn. Gerson alphab. 66. lib. 10. & de Myst. Theol. lit. L.* & alij tenent perfectiores operationes voluntatis non indigere cognitione. Pro hac

In ecstasi est cognitio obiecti.

Obiicitur ex Dionysij. 7. *de Divin. Nom. & cap. 1. de Myst. Theol.* ubi dicitur tunc perfectissime hominem coniungi Deo, quando relicta cognitione corporalium, & spiritualium, ei vnitur. Respondetur, tantum vult Deum cognosci per dictam ignorantiam, quâ negantur omnia alia de eo, ita tamen ut sciatur esse aliquid nostram cognitionem excedens. Fateor in verbis Dionysij non malè fundari argumenta pro hac sententia.

8. Obiicitur secundò, amor non dependet essentialiter à cognitione, cum sit entitas absoluta; ergo non est negandum, quin Deus aliquando viris perfectis det amorem sui sine cognitione.

Non repugnat amorem poni sine cognitione.

Antecedens patet, quia potest Deus conseruare amorem à me elicito, sine cognitione: ergo & producere. Vasquez 1. 2. d. 35. cap. 3. multis conatur ostendere, hoc repugnare, etiam de potentia Dei. Oppositum tamen verius puro, & secundum Scoti mentem; quia potest Deus omnem formam absolutam ponere, & conseruare se solo (si non sit intrinsecè mala, ut odium sui, vel error) *ex loc. cit. scilicet. 11. concl. 3. & in hoc casu te-*

nent Palud. 4. *dist. 49. quæst. 1. art. 2. num. 29. Ferrara 3. contra Gent. c. 89. §. Ad euidenciam.* Nec adducit Vasquez rationem, quæ repugnantiam probet.

Dico secundò, actus voluntatis non dependet à cognitione efficienter. Ita Scot. 2. d. 25. §. Dico igitur, num. 19. & seq. Capreol. *libi q 1 art. 3. ad 1. contr. 1. concl. Ferrar. 1. contr. Gent. cap. 44.* colligitur ex D. Thom. 1. 2. q. 9. art. 1. Probatur primò, quia voluntas est sufficiens causa suorum actuum, maxime si habet proprios habitus: ergo non est admittenda alia causa. Secundò, sequeretur quod actus fidei infusæ causaret peccatum: verbi gratia, credo esse peccatum, negare Deum, & nullum actum habeo in intellectu, quod possibile est, saltem Deo sic disponere; consequens est absurdum, quia nulla causa supernaturalis influit in peccatū.

Cognitionem non efficiere amorem eius partialiter.

Vide plura apud Scot. *suprà*, qui fusè refutat Gofredum afferentem phantasma causare volitionem, & alios asserentes fieri ab ipso obiecto. Marfil. 2. *quæst. 16. art. 3. contra 2. tenet actus subitaneos voluntatis fieri à sola cognitione.* Alij putant omnem eius actum fieri ab ipsa, & à cognitione simul. Gabriel. 2. d. 25. q. vn. art. 3. Cisterciens. q. 3. art. 2. Caiet. 1. *par. quæst. 80. art. 2.* Molin. 1. *par. quæst. 19. art. 2. disput. 3. Pro quibus*

9.

Qui tenent actum voluntatis fieri à cognitione

Obiicitur primò, ex Caietano. Verbum æternum producit amorem: ergo idem de verbo creato. Negatur consequentia, quia Verbum Patris est substantia, habens voluntatem, nostrum tale non est.

Obiicitur secundò, effectus distinguitur specie per cognitiones: ergo efficiuntur ab eis. Negatur consequentia, quia possunt facere ad talem distinctionem, repræsentando varia specie obiecta, sine influxu Physico. Tertio, arguit Caietan, quia imperium est actus intellectus: ergo mouet Physicè voluntatem. Respondetur, antecedens esse falsum, quia potius est voluntatis; ex Scot. 4. d. 49. *quæst. 4. num. 16. & 2. d. 6. q. 1. Hentric. quoadl. 9. q. 6. Occam 3. d. 12. art. 3. concl. 3. & consequentia est nulla, quia actus imperans non efficit imperatum, verbi gratia, internus, actum externum. de quo *disp. præced. scilicet. 6.* Futilia sunt hæc argumenta, quibus Caiet. à communi discedit; laboret ut secum trahat D. Thom. per me licet.*

Imperium actus voluntatis.

Obiicitur quartò, non potest voluntas elicere actum sine cognitione, ut dictum est: ergo hæc efficit.

10.

Dices esse tantum conditionem; quia cum appetitus non posset facere obiectum sibi præsens, ut potest potentia cognitiua, eget operâ huius, ut fiat præsens, & tunc elicet circa illa sua virtutem actum. Contrà, sic dicere potes, lignum ad præsentiam ignis se comburere, & ignem esse conditionem, sine qua non: & sic de aliis. Respondetur, lignum non posse se destruere, neque ad hoc habet principium; & idè præsentia ignis non est conditio pura, sed applicat causam combustionis. Vide Scotum *d. d. 25. num. 20.*

Quare lignum non se comburitur ad præsentiam ignis?

Dices; ergo præsentia obiecti ad intellectum, erit conditio, contra Doct. 1. d. 3. q. 7. Respondetur, cum intellectus non præsupponat aliquando operationem circa suum obiectum, non potest habere aliam dependentiam ab eo, nisi efficientiæ; & idem est de sensu: secus est de appetitu, qui ex natura sua præsupponit notitiam; sicut & intellectus pro hoc statu, imaginationem, quæ tamen in eam non influit.

Quare obiectum causat actum intellectus, & non voluntatis?

Obiicitur quintò, quia relatio actiui, & passiui, mouentis,

11.

mouentis, & moti sunt oppositæ: ergo non sunt in eodem. Respondetur, relationes oppositæ, quæ dicuntur dependantiam simpliciter, vt causati ad causam, non possunt esse in eadem natura, vel supposito; oppositæ secundum originem possunt esse in eadem natura infinita, sed non in eadem persona, vt in diuinis. Aliæ relationes oppositæ accidentales, possunt esse in eodem, & huiusmodi sunt mouentis, & moti, actiui, & passiu, saltem respectu rei spiritualis. vide Scotum 1. d. 3. q. 7. ad 1. pro 2. opin. & 2. d. 25. num. 17. & fusè 9. Met. q. 14. vbi habet septem propositiones, de his quæ agunt in se.

Dices, ergo ibi non est relatio realis: negatur, quia est inter voluntatem, & suum actum. Contrà; quia non est actio realis de genere Actionis; quia hæc est respectus transmutantis ad transmutatum, ex commentis. ad q. 7. & hæc duo hic non distinguuntur realiter; ergo nec relatio erit realis, quia hæc petit extrema realiter distincta ex Phil. 5. Met. cap. ad aliquid. de quo latè Docteur 1. d. 31. Respondetur, Docteur hoc argumentum retigit 1. d. 3. quest. 7. num. 5. & 2. diff. 25. pro 2. opin. num. 3. & fusius 9. Met. q. 14. & non soluit, sed tantum asserit relationes mouentis, & motiui compati in eodem. Mihi videtur concedendum esse intentum argumenti, quia cogit.

12. Dices, ibi est effectus realis; ergo & realis actio. Respondetur, sumendo actionem pro respectu ad effectum, verum est: sed sumendo eam pro respectu transmutantis ad transmutatum, in quo secundum Scotum proprie consistit actio de genere Actionis, falsum est.

Obiicitur vltimò, 2. Physic. text. 70. materia, & efficiens non coincidunt: ergo. Respondetur, cum Scoto 1. d. 3. q. 7. num. 29. intelligi de materia prima, non de subiecto in se agente. Secundò, ex eodem 9. Met. q. 14. intelligi de efficiente extra, vt distinguitur contra agens, quia agit in aliud.

Dico teritiò, sufficit ad actum voluntatis simplex apprehensio, & non requiritur iudicium compositionis. Ita Scotus 2. d. 6. q. 1. ad 1. 2. & 3. Gab. q. 1. art. 3. est contra Caiet. 1. 2. q. 14. art. 1. & alios Thomistas vtgentes secum sentire D. Thomam. Probatur primò, quia sufficit talis apprehensio ad actum appetitus sensitiu. Secundò, experimur nos delectari ex obiecto impossibili apprehenso. Fatendum tamen ad actus efficaces requiri iudicium; nemo enim eligit media, nisi iudicer consecutionem finis esse possibilem, & hoc sensu exponitur Aristoteles 3. de Anima, text. 30. & 154. vbi videtur requirere iudicium.

13. Obiicitur, quia sequeretur quòd quacumque apprehensione possemus sperare, vel timere, si non requiritur iudicium; & per consequens si apprehendatur beatitudo vt mala, poterit odio haberi. Respondetur, verum est, si res apprehendatur vt bona, vel mala; sed beatitudo non potest vt mala apprehendi, sicut nec ipsum bonum.

Dico quartò, defectus in actu voluntatis non necessariò supponit defectum in actibus intellectus. Scotus 3. d. 36. §. Contra hoc attingitur, à num. 12. vbi fusè probat dari posse dictamina prudentiæ sine actibus virtutis moralis consequentibus, & consequenter defectum in voluntate, sine præiudicio defectu in intellectu. Probatur primò, ex illo Luc. 12. Seruus qui cognouit voluntatem Domini, & non fecit, &c. & 1ac. 4. Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. ex Aug. in id Psalm. 123. Fortè vltimos deglutiissent nos. Hi sunt (inquit) qui

vinu absorbentur, qui sciunt malum esse, & consentiunt. Aliæ duo expressa loca August. vide ibi apud Doctorem ex Aristotele 2. Ethic. 2. Ratio parum, aut nihil valet ad virtutem. Ergo secundum hos, ita defectum dari in voluntate, sine defectu in intellectu, alioquin non parum, aut nihil, sed plurimum valeret ratio ad virtutem, siquidem illà rectè dictante, semper actus virtutis sequeretur. Ad idem est Augustin. 12. Ciui. 6. vbi ait ex duobus æqualiter animâ & corpore affectis videntibus corporis alieuius pulchritudinem, alterum posse illicitè concupiscere, altero in casta voluntate perseverante: & præcisam causam huius differentie ait esse, vnum voluisse, alium noluisse à castitate desicere; æquales autem animo non essent, si alter haberet perfectam obiecti scientiam, alter non; neque tunc refundetur tota differentia causa in velle, vel nolle, sed in scire, vel nescire.

Item, contra oppositam sententiam sunt tres articuli Parisienses, quorum vnum assertit Docteur, nempe, Stante scientiâ vniuersali, & in particulari voluntatem non posse velle oppositum, error. Alter est, Si ratio recta, & voluntas recta. Tertius, existente voluntate in vltima dispositione, quòd non possit in oppositum, error. Probatur ratione. Primò, quia alioquin nemo esset exhortandus odio habere vitia, & amare virtutes, sed considerare; quia benè considerando, voluntas non potest non esse recta per se. Secundò, experientiâ constat aliquos peccare cum actuali dictamine, quòd melius esset non peccare.

Dices tunc efficacius proponi obiectum malum, & tunc voluntatem necessitari ad illud quoad specificationem. Contrà, sequitur hinc tolli omnem libertatem: si enim duo obiecta æqualiter repræsententur; voluntas neutrum malè potest amare, quia tunc non est defectus in intellectu, quem ais necessarium ad peccatum; & sic libertas specificationis aufertur; ac etiam exercitij, quia hæc est ad actum eliciendum, vel suspendendum, & tunc necessariò suspenditur; quia in malum æqualiter, repræsentatum non potest per se tendere voluntas. Si autem inæqualiter repræsententur, tunc multò minùs erit libertas respectu obiecti minùs efficaciter repræsentati quoad specificationem; sed neque quoad exercitium, quia si efficacius proponitur peccatum, quàm abstinentia ab eo; hæc erit impossibilis, alioquin dares contra te, quòd minùs efficaciter proponitur, eligi posse.

Confirmatur, dum audio pulsus Missæ die Dominico, proponit intellectus Missam audiendam sub mortali, sine vllò errore; quo casu liberè possum omittere, peccando, sine vllò defectu intellectu.

Dices, quòd proponit tunc non auditionem præferendam. Contrà primò, quia hoc iudicandò proponere, esset hæreticum; & sic in omni peccato esset hæresis, vel peccatum contra fidem. Secundò, admittendo puram omissionem, non opus est non auditionem sub aliqua ratione boni proponere. Teritiò, vel repræsentatur æqualiter cum auditione, & tunc si eligi potest, sine defectu in intellectu, peccatur; si non potest, libertas tollitur. Si verò efficacius proponitur, ita determinabit voluntatem, vt auditionem velle non possit: & si auditio efficacius proponatur, non auditio eligi non poterit. Vide alias rationes apud Doctorem supra, quem sequuntur Adrian. d. 4. art. 1. Occam 3. d. 12. ar. 3. & quodl. 4. q. 6. Cord. lib. 2. q. 13.

Relationes oppositæ quæ dicuntur esse in eodem?

Cum voluntas elicit actum, an refulset actio realis?

Materia, & efficiens non coincidunt, exponitur.

Ad actum voluntatis non requiritur iudicium.

Defectus voluntatis non supponit defectum intellectus.

Duorū æqualiter corpore & animâ affectorum, alter potest obiectum illicitum velle; altero id nolente.

I 4. Parisienses condemnant asserentes defectum voluntatum supponere necessariò defectum intellectus.

Minus efficaciter propositum ab intellectu appeti potest.

I 5.

Si minus, vel aqùè persefæ propositum, non potest eligi, tollitur libertas.

Gabr. 3. d. 36. q. vn. art. 2. & 2. d. 25. q. vn. art. 3. Bassol. d. 25. q. vn. Alm. tract. 3. Mor. 4.

Oppositum tenet D. Thom. 1. 2. q. 77. art. 2. & q. 58. art. 5. cum suis; latè Valquez 1. 2. d. 128. per totam, vbi cap. 1. Scotum contra expressa eius verba pro illa sententia citat. Pro quibus

16. *Omnia peccans est ignorans. exponitur.*

Obiicitur primò, 3. *Esbic. 1. Vnusquisque prauus, quid agendum sit ignorat.* Sap. 2. *Excitauit illos malitia eorum.* & Prou. 14. *Errant qui operantur malum.* Respondetur cum Scoto catenus intellectum dici errare, non quòd falsum enunciet, sed quia aliud quod malum proponit faciendum: licet enim verè de eo enunciet, tamen illa propositio est error in agibilibus, & imprudentia.

Obiicitur secundò, ex 7. *Esbic. cap. 3. & 7. vbi incontinentem comparat vinolentem, aut dormienti; & explicat variis modis, qualiter semper peccat ex ignorantia: ergo semper contingit peccatum luxuriæ ex ignorantia, vel inconsideratione.* Respondetur, explicari posse, quòd tantum vult incontinentes ita voluptate agi, vt sicut ebrii, effrenatè in turpitudinem tendant, esto eam bene aduertant, & notam habeant. Secundò, datur in hoc contingere ignorantiam, non idèò necessariò contingit in aliis, maxime, in peccatis ex malitia. Tertio, demus sapissimè, & vt in plurimum, inconsiderationem aliquam præcedere peccatum; quia si attentè omnia quæ auertunt ab eo, perpendantur, vt in plurimum abstineretur; tamen hoc non est necessarium, quia non obstante quacumque cognitione viæ, manet voluntas libera ad quodcumque peccatum committendum, vel omitterendum. Aristoteles, fateor, difficilis est explicatur hic, sicut in aliis multis.

Non obstante quacumque cognitione viæ, voluntas potest peccare, vel non peccare.

17.

Obiicitur tertio, Ierem. 12. *Desolatione desolata est terra, quia non est, qui recogites corde.* Vbi reducit desolationem in defectum intellectus. Respondetur, non in eum tantum, sed præcipuè in defectum compunctionis cordis, quam recogitatio cordis includit.

Passio nõ trahit rationem contra id quod scit.

Obiicitur quarto, Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee;* ergo trahit passio, quæ est lex membrorum, rationem contra hoc, quod scit. Respondetur, hanc consequentiam, quam facit D. Thom. *dist. art. 2.* nullam esse; sed passio trahit rationem, seu mentem, vt proponat, & verè bonum delectabile; sed non contra id quod scit, immò antè & post scit illud esse delectabile, sed scit etiam esse turpe, vt vtrumque verè sine errore; verum est quòd eo minùs efficaciter proponit bonum honestum, quo magis infurgit passio: potest tamen vtriusque bonitatis moriua, & quasi merita causæ, instar Aduocati communis sine errore proponere, vt voluntas tanquam iudex & domina eligat, quam voluerit partem.

SECTIO XIV.

Vtrum libertas conueniat omnibus actibus voluntatis?

1. *Potentia libera qua?*

Nota primò, potentiam liberam esse illam, quæ positis omnibus prærequisitis ad operandum, potest operari, & non operari. Potentia naturalis è contra se habet; quia positus prærequisitis, non potest non agere, vt ignis, approximato combustibili. Hæc definitio potentie liberæ est communis consensus Doctorum. Scoti 2. *dist. 25. sine.* Gabr. 1. *dist. 48. quæst. 3.* vbi Occam, &

quodlib. 1. quæst. 10. Soto 1. *de natura, cap. 16.* Henric. *quodlib. 14.* Suar. citantibus multos, *tom. 1. de gratia. Prolog. 1. cap. 3.* D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 2. ad 2. & q. 13. & 1. part. quæst. 83.

Nota secundò, ex Scoto 1. d. 39. §. *Quantum ad 1. num. 15.* in voluntate creata triplicem esse libertatem; scilicet ad oppositos actus, obiecta, & effectus. Prima dicit imperfectionem; & idèò non est in Deo; vnde definitio libertatis assignata non conuenit diuinæ. Aliæ duæ non dicunt imperfectionem, & Deo conueniunt, ex eodem, *ibi num. 11. & 12.*

Triplex libertas voluntati creata.

Nota tertio, si causa prima naturaliter ageret, quòd nulla esset libertas in secunda, quia hæc non mouet, nisi vt mota, & si necessariò moueretur à causa in impedibili, necessariò moueret. Quod fusiùs probat Doctor 1. d. 1. q. 2. num. 20. & d. 8. q. 5. n. 20. contra D. Thom. 1. p. q. 14. art. 13. de quo etiam fusè Valq. 1. 2. d. 100. qui Scotum non intellectum ab eo, impugnat. Si enim Deus ageret necessariò, cum sit infinitæ virtutis, quidquid agit voluntas creata ab ipso fieret, ita quòd non posset ab ea impediri; & per consequens, si auferretur ab eo libertas, nullà in creatis maneret. Alia multa absurda infert Doct. ex illo Philosophi errore, d. q. 5. n. 17. §. *Istis rationibus.*

2.

Si causa naturaliter ageret, nulla maneret libertas in secunda.

Nota quarto, ex Scoto 1. d. 10. §. *Ad 2. dub. & latius quodlib. 16. art. 2. & 3.* liberum sumi aliquando non vt opponitur necessario, sed agenti naturaliter; & dicitur hoc liberum libertate essentiali; & consistit in hoc, quòd voluntas delectabiliter; & eligibiliter & necessariò se determinat ad amandum, vel eliciendum amorem; quæ libertate productus est Spiritus sanctus, sed summè necessariò; quia necessitas non opponitur libero, sed contingenti, vt habet Aristoteles 2. *Periber. c. 3. de modalibus. & 9. Met. text. 10.* vbi vide expositionem Scoti.

Libertas essentialis non excludens necessitatem.

Quæstio circa hoc de processione Spiritus sancti magis est de modo loquendi, quàm de re ipsa; sed Scotus eo vitur, quo Aristoteles citatur, & Augustinus in *Enchir. 73.* vbi ait liberam esse voluntatem *quæ ita volumus esse beati, vt non possimus velle esse miseri.* & Anselm. *de lib. arb. cap. 1.* ait eum esse liberorem, qui malum velle nequit. Vide Scotum 2. d. 7. q. 1. num. 25. Hanc libertatem tantum habet Deus ad intrà; quia omnia in se necessariò vult, & omnia alia contingenter, vt habet Scotus *quodlib. 16. art. 2. & 1. dist. 10. §.* Ad 2. dub. & d. 39. §. *Quantum ad 1. & 2. d. 1. q. 1.* Alia verò est libertas contrarietatis; vt quando potentia positæ prærequisitis potest velle, vel nolle quòd proponitur. Alia adhuc contradictionis; vt quando potest quis elicere & suspendere actum, non tamen habere actum oppositum; & vtramque libertatem habet Deus respectu existentium ad extrà; quia potest velle & nolle cuiuslibet creaturæ suum esse, & suspendere concursum conseruatiuum eius. Vide Scotum 1. *dist. 38. ad 1.* Quidam tamen putant, circa factibilia, Deum non potuisse suspendere actum, vel puram omissionem habuisse. Libertas contrarietatis dicitur specificationis, quia potest potentia elicere actus vnus, & alterius speciei oppositos. Contradictionis dicitur exercitiij, quia ad exercendum actum, & non exercendum hæc includitur in libertate speciei, sed necessitas exercitiij è contra non includit necessitatem speciei, de quo Scotus 1. *dist. 1. quæst. 4. ad 3. pro 3. art. num. 18.* D. Thom. 1. 2. *quæst. 13. art. 6.* De libertate contrarietatis, vel contradictionis intelligitur definitio

3. *Libertè productur Spiritus sanctus, & contrarietas de hoc, non est reuili.*

Triplex libertas, essentialis, contrarietatis, & contradictionis.

Libertas contrarietatis quare dicitur specificationis, & contradictionis exercitiij.

definitio data, non autem de libertate essentiali; quia non est contingens, sed necessaria.

Nota quintò, quòd libertas, alia est moralis, alia Physica; illa præsupponit cognitionem boni, vel mali moralis, virtutis, & vitij; hæc tantùm cognitionem commodi naturalis. Vnde in pueris hæc præuenit illam; constat enim, quòd liberè circa cibum, vestem, & alia huiusmodi operantur; antequam sciant conformitatem, vel difformitatem actionum ad rationem, & legem ita Victoria relect. de puero veniente ad usum rationis. Molin. 1. p. q. 14. art. 13. d. 2. Vasq. 1. 2. d. 41. Contingit etiam in adultis, quòd aliqui liberè Physicè agant, non tamen moraliter; vt quando quis comedit carnes feria sexta, nihil cogitans de obligatione ieiunij, vel circumstantia temporis.

Nota sextò, alios esse actus voluntatis deliberos, alios subitos: ad primos requiritur consideratio obiecti, & circumstantiarum, qualis ad electionem necessaria est: vt habet Scotus 4. dist. 49. q. 10. n. 7. Alij sunt in duplici differentia; quidam sunt primò primi, qui tangunt voluntatem inopinatè; & hi nullam habent libertatem. Alij sunt secundò primi, qui succedunt primis motibus, & hi habent aliqualem libertatem, vt imperfectam deliberationem, qualem habent semidormientes, & semiebrii, vt notat Caiet. sum. verb. delectatio, & Nauarr. Præalud. 9. De his motibus loquitur Scotus 2. d. 42. ad 1. pro 3. q. quando dicit, motus primos voluntatis in malum, esse peccata. de qua diuisione motuum videri potest Alenf. 2. p. q. 108. membr. 2. & D. Thom. q. 7. de malo. art. 6.

Dicò primò, voluntas nostra in via est libera quoad exercitium respectu omnium obiectorum, (secludo motus primò primos, de quibus iam dixi:) ita Scot. 1. d. 1. q. 4. & 4. d. 29. §. Ad quæstiones, & d. 49. q. 10. & quodl. 16. art. 1. vbi & aliàs passim docet voluntatem non posse violentari, aut vim pati ad suas operationes eliciendas. quod tenet D. Bonau. 2. d. 25. 2. p. q. 4. 5. Richar. ar. 4. q. 1. 2. Dur. quæst. 4. Caiet. & alij multi, quos citat, & sequitur Vasq. 1. 2. d. 26. cap. 1. & d. 39. c. 2. Probatur primò à posteriori, experientia; quia experimur nos cessare ab amore cuiuslibet obiecti, non tantùm cessante eius consideratione, sed etiam ipsâ perseuerante. Secundò, quia nullum bonum pro nunc ostenditur, circa cuius amorem non possit intellectus inuenire aliquam rationem mali, molestiæ, vel fatigationis; & sic ab eo abstinere; & esto nulla talis apprehendatur, adhuc voluntas potest suspendere actum, vt benè docet Doctor. citat. 1. & ult. loco.

Oppositum tenet D. Thom. 1. 2. q. 10. art. 1. & 2. & clariùs 1. p. q. 8. art. 1. docens vltimum finem in communi voluntatem necessitate ad sui amorem. Pro quo arguitur primò: finis se habet in operatione, sicut principium in speculatione, 2. Phys. sex. 89. ergo necessitat voluntatem, sicut principium intellectum. Respondetur, similitudo est in eo quòd sicut principio propter se assentitur intellectus, & propter illud, conclusionibus: sic voluntas amat finem propter se, & media propter ipsum. Vide Scotum 1. d. 1. q. 4. ad 1.

Obiicitur secundò, August. 13. Ciuit. 3. referens Comicum quendam dixisse se die sequenti pronunciatum, quid singuli in theatro vellent, & conueniente multitudinem protulisse: Omnes vultis vili emere, & carè vendere. Subiungit; si dixisset minus, omnes beati esse vultis, & miseri esse non vultis, dixisset aliquid, quod nullus in sua non agnosceret volun-

tate; ergo secundùm August. beatitudo necessitat ad amorem, & miseria ad odium. Respondetur, quia necessitat quoad specificationem, frequens est vnus desiderium, & alterius fuga; & iuxta hoc, dicitur quis semper esse cum desiderio beatitudinis, quia nunquam potest habere oppositum actum; hinc tamen non sequitur necessitas exercitij.

Obiicitur tertio, nulla ratio mali est in beatitudine; ergo non poterit quis ab eius amore cessare. Respondetur in via potest in exercitio aliquid apprehendi vt molestum, vel fatigans. De beatitudine patriæ, postea statim.

Dico secundò, non est libertas specificationis, quoad beatitudinem, vel miseriam; quia nulla est ratio boni in hac vt ametur, nec ratio mali in illa vt odio haberi possit. Ita Scotus 1. dist. 1. q. 4. & 4. d. 49. q. 10. §. Dico ergo, num. 10. & communis. Probatur ex dictis scilicet. 12. concl. 2. & disp. 2. sect. 7.

Dico tertio, potest voluntas violentari secundùm quid, quoad actus aliarum facultatum: vt si per Deum, vel Angelum facultas motrix moueret membra contra eius imperium, vel sensus externi ipsâ inuitâ applicarentur obiectis; quo casu illæ facultates non paterentur vim, quia hæc est ab extrinseco, & illæ tunc ab intrinseco elicerent suas operationes. Dices, violentum est ipsi, quod est contra bonum totius, scilicet hominis, esto sit conforme inclinationi particulari; sicut aquæ violentum esset, si impediretur, ne ascenderet, ad impediendum vacuum, quia magis inclinatur in bonum vniuersi, quàm in suum. Respondetur, tantùm inclinatur in suum bonum, & inclinatio in bonum totius est à toto; vnde ille ascensus aquæ non fit ab ipsa, sed à rectorè vniuersi, & contra ipsius inclinationem, vt habet Doctor 3. dist. 27. num. 12. §. Ista rationes.

Peres an per Deum possit voluntas necessitari ad actum eliciendum, stante iudicio indifferenti, id est, non proponente summum bonum clarè? Negant Bannes 1. p. q. 19. art. 10. dub. 1. Zumel ibi in appendice concl. 2. Aluar. disp. 126. concl. 5. Vasq. 1. p. d. 99. c. 8. & aliàs sæpe. Excipit tamen voluntatem humanam vniuersam hypostatice Deo; & fauet Scot. 1. d. 1. q. 4. §. Item potentia libera. vbi vocat voluntatem per essentiam, liberam. Vnde Bargius ibi, & aliàs Scotistæ tenent, eam esse essentialiter liberã.

Oppositum tamen longè verius est, & tenet Scotus 4. d. 49. q. 6. §. Dico ergo; vbi ait quòd voluntas Dei præueniens humanam, necessitat eam; & passim docet quòd prædeterminatio Philosophica reiicienda sit. Vide eum 4. d. 1. q. 1. ad ult. & d. 43. q. 3. §. Tertia opinio, n. 9. & d. 12. q. 3. §. Hic est, num. 5. quibus locis reiicit illam prædeterminationem. Idem habet D. Thom. q. 52. de verit. art. 8. Alm. tract. 1. Mor. c. 1. Soro 1. de nat. c. 16. Valentia 1. 2. d. 2. q. 1. p. 3. latè Bellarm. lib. 4. de Gratia & lib. arb. cap. 11. & alij multi apud Suar. tom. 1. de gratia, Prolog. 1. cap. 4. n. 9. Vbi fusè hoc probat; quia alioquin nulla maneret libertas, neque posset poni necessitas nisi in visione clara Dei, vel ablatione iudicij indifferents: & si secundum diceretur, Patres impugnantis libertatis hostes, laborarent ostendere Deum non auferre tale iudicium, quod tamen non præstiterunt, sed vtrerunt Deum sua gratia liberè mouere voluntatem, quàm ipsi asserbant ab eo necessitari.

Ad Scotum, non vult voluntatem ita esse liberam, vt nullum actum elicere possit, nisi libertate proximâ; quia non sic elicit actus primò primos, neque

An beatitudo necessitat voluntatem?

8.

Quomodo beatitudinem & miseriam est necessitas specificationis.

Affensus aqua ad impediendum vacuum, an violentus?

9.

An voluntas necessitari possit ad eliciendum actum?

10.

4. Libertas moralis & Physica.

5. Actus deliberos & subiti.

Motus primò primus & secundò primus.

6. Voluntatem in via semper esse liberam.

7.

neque fruitionem patriæ, ex ipso d. *quæst.* 6. §. *Dico ergo.* sed vult esse liberam per essentiam, id est, per suam entitatem, non autem per aliquid distinctum; qualiter liberæ sunt aliæ potentia, quas ibi vocat per participationem liberæ. Vult etiam semper esse intrinsecè liberam, ita quòd per nihil ei in hærens, possit aduertentiã, hoc ei auferri possit: vnde negat per habitum posse eam necessitari, quia ipsa superior est quocumque habitu, quod satis probabile est. Nunquam tamen asseruit, quin extrinsecè necessitari possit. de quo in materia de gratia exactiùs.

Dico quartò; etiam vltimus finis clarè visus liberè à nobis amatur. Scotus 1. d. 1. q. 4. & fufius 4. *dist.* 49. q. 6. & num. 6. §. *Contra 2. opin. & quodl.* 16. art. 1. Probatur ex August. 1. *Retract.* 9. & 22. *nihil magis est in potestate voluntatis, quàm ipsa voluntas.* Vbi loquitur de actu voluntatis, quia eius entitas non est in sua potestate. Secundò, quia voluntas potest habere eadem intrinsecam in via, & in patriæ; ergo & eundem modum libertatis. Nec obstat diuersitas in visione, quia non mutat modum hunc, sicut nec diuersitas notitiæ in via.

Confirmatur, quia notitia est approximatío causæ ad sua obiecta; sed hæc non mutat modum operandi potentia, vt patet in igne, vel calore, aliisque causis naturalibus, quicquid sit an colligatur diuersitas specifica in actibus voluntatis ex diuersitate cognitionis; viderit enim Doct. 1. 4. d. 49. q. 5. *Conclusio,* tenere fruitionem viæ, & patriæ specie distingui. Et idem habet 3. d. 26. n. 5. & d. 3. §. *Dico quòd respectu;* sed hinc non colligitur modum operandi potentia liberum mutari in naturalem ex diuersa cognitione; quia hoc longè maius est, quàm actus eiusdem potentia specie distingui. Hæc conclusio, fateor, satis difficilis est: de qua in 4. d. 49. q. 6. ex professo agitur; neque est huius tractatus fufius de ea differere. Eam præter Scotistas tenent Gabr. 1. *dist.* 1. q. vlt. art. 2. con. 3. & *suppl.* 4. d. 49. q. 2. art. 3. Occam 4. q. vlt. art. 3. d. 4. & 5. & 2. q. 19. Holcot in *suis determinationibus* q. 9. art. 2. Greg. 2. d. 7. *quæst. in. art.* 1. oppositum tenet D. Thom. 1. 2. *quæst.* 10. art. 2. & 3. *contra Gen. cap.* 62. & communis.

Obiicitur primò, quia ex August. in *Ench. c.* 86. *vel 73. Anima nostra, sicut habet nolle infelicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est.* Sed repugnat velle infelicitatem ex *conc.* 2. ergo & iniquitatem in futuro statu beatitudinis; sed iniquum esset ab amore beato cessare: ergo. Respondetur cum Scotto: verum est, sed hoc non est ex intrinseca natura potentia, sed ex Dei manutentione, quã repugnat Beatum peccare, qui tamen sibi relictus peccare posset. *Contra,* ex D. Thoma

Obiicitur secundò, quia nemo potest cessare ab amore boni, nisi ostendo aliquid malo in eo; at nihil tale ostendi potest Beato. Respondetur, ad notationem requiri malum aliquod ostendi, non tamen ad suspensionem amoris; quia sicut bonum non necessitat ad amorem eliciendum, ita neque ad eum continuandum, & idem est per oppositum de malo, quia nullum tale necessitat ad eliciendum, vel continuandum odium. Vnde falluntur, qui ad libertatem exercitij requiri putant cognitionem boni, & mali, etiam in via. Præterea, ratio non errans in via, nihil mali ostendit in Deo, tamen voluntas cessat ab eius amore. *Contra,* ex Vasq. 1. 1. d. 16. *cap.* 2. vbi & d. 18. prolixè hoc tractat.

Obiicitur tertio, quia idèd in via cessare possu-

mus à Dei amore, quia occurrit molestia, tædium, vel aliquid incompatible distrahens; sed nihil horum in beatitudine occurrit: ergo. Respondetur, verius esse contemplatiuos sine aliquo horum merà suã libertate, quandoque ab amore Dei cessare, quia sicut liberè inchoant amorem sine vlllo malo ostensio; ita liberè eum continuant, & sine vllius mali ostensione; & esto demus cum cessant, quòd semper occurrat aliquid malum molestia, vel tædij, dicimus hoc non esse causam libertatis, sed ipsam voluntatem. Vnde Gabr. & Holcot citati tenent, quòd videns Deum clarè posset cessare ab eius amore; sed etiam in casu eum odio habere: verbi gratiã, si ei reuelaretur sua damnatio.

Obiicitur quartò, quia defectus in voluntate supponit errorem in intellectu, sed nullus error potest esse in intellectu Beati; ergo ab intrinseco impecabilis est, & consequenter necessariò adhæret per amorem summo bono. Respondetur, antecedens esse falsum, vt ostendi *scilicet. præced. con.* 4. Secundò, non repugnaret Beatum sibi relictum, circa aliqua alia ab obiecto visionis errare & circa illa peccare. Plura habet argumenta D. Thom. 4. *con. Gen. cap.* 92. & ex ipso, & aliis, Vasq. 1. 2. d. 13. *sed* facillimè solutionis.

Obiicitur quinto, quia iuxta hæc, beatitudo de se non esset perpetua, & per consequens, nec beatitudo; quia de ratione eius est securitas. Respondetur, non esse de ratione eius intrinseca, sed extrinseca; habetur tamen à Beatis securitas, non ex natura potentia, vel actuum, sed ex Dei speciali dono. de quo vide Doct. 4. d. 49. *quæst.* 6. art. n. 18. §. *De tertio dubio.*

SECTIO XV.

In quo consistat libertas voluntatis?

Notandum, eam potentiam dici liberam, quæ omnibus prærequisitis positis operari potest, & non operari, vt dictum est *scilicet. præced. & docet Aristoteles 2. Met. Mor. cap.* 11. & meliùs 3. *Ethic. cap.* 2. vbi docet spontaneum esse nobis, pueris, brutis que commune; electionem verò nobis propriam, & idem 9. *Met. cap.* 3. *text.* 12. Secundò notandum, libertatem in sola voluntate residere formaliter, non autem in vlla alia potentia, de quo dixi *dist.* 2. *scilicet.* 5. contra Caieranum ponentem propriam libertatem in appetitu sensitiuo. In Deo solo voluntas est libera, & nulla alia potentia; quia intellectus eius necessariò intelligit omne intelligibile; idem ergo in creatis.

Nota tertio, libertatem quã voluntas dicitur libera, non esse aliud, quàm ipsam voluntatem cum aptitudinali dominio suorum actuum; quod nihil est distinctum ab ipsa. Sicut enim aptitudinalis respectus ad intellectus ad suos actus naturaliter eliciendos, non est aliquid realiter distinctum ab ipso, ita de voluntate dicendum est, & sic per seipsam est tale principium potens in suos actus. Neque dici potest, quòd aliquid reale ei superadditur ad posse non elicere eos. Si tamen per libertatem intelligantur omnia prærequisita ad operandum liberè, vt cognitio, indifferens concursus Dei, & si quæ sunt alia; certum est quòd re distinguantur à voluntate. De actu ergo præcipua difficultas est, an libertas consistat in eius entitate, vel aliquo ipsi extrinseco. Pro quo

Nota quartò, libertatem formaliter non esse in iudicio indifferenti; quia hoc prærequitur (et si

In via an cessatur ab amore, sine vlllo malo vel molestia ostensio amanti?

Qui tenent Deum clarè videns posse eum odire?

13.

Quomodo Beati sunt securi de status perpetuitate?

I. Quid est potentia libera?

Libertas voluntatis non distinguitur realiter ab ipsa.

2. Libertas non est in iudicio indifferenti.

Quomodo voluntas libera dicitur per essentiam?

Voluntas beata liberè Deum amat?

11.

Fruitione via an specie differet à fruitione patriæ?

12.

(et si non semper, quia sufficit quandoque apprehensio, vt dixi *scilicet*. 13.) & illo posito nulla est actualis libertas, donec voluntas exeat in actum, ex dictis *scilicet*. *præced. v. & post. con. 2.* Præterea, ideò dicitur iudicium indifferens, quia voluntatem relinquit indifferenter. Nec refert voluntatem non posse liberè agere sine tali iudicio, quia etiam nequit sic agere sine concursu indifferenti; & tamen nullus in hoc ponit libertatem formalem. Vide *Suar. Met. d. 29. scilicet*. 3. vbi impugnat illam sententiam.

Nota quintò, voluntatem esse causam totalem suorum actuum, vt fusè probat *Doctor 2. diff. 15.* de quo dixi *scilicet*. 13. *con. 2.* concurrunt tamen Deus immediatè ad eos vt tradit *Doct. 2. d. 37. quæst. 2. 5. Contra istam. n. 7.* Relinquitur ergo tantum actum voluntatis elicitorum esse formaliter liberum.

Dico primò, libertas non videtur esse modus realis distinctus ab actu voluntatis. Probatur primò, quia ipse actus, secluso omni modo, est liber sicut potentia, secluso omni alio re distincto, libera est, vt iam dixi. Secundò, modi tribuunt rebus determinationem, vt patet in intrinsicis rerum, sed libertas dat indeterminationem.

Dico secundò, libertas non est relatio realis in actu libero. Patet, quia non ad obiectum, quia hoc potest non existere, & æquè liber est actus tunc, ac quando existit: nec ad voluntatem: quia tantum dicit ad eam relationem causati; & hæc est communis omni causato, etiam naturali ad suam causam.

Dices esse relationem causati potentis non fieri. Contrà, eo præcisè est existentis potentis non esse, quia est à potentia potente non agere; sed hoc nihil est positum à potentia distinctum: ergo.

Dico tertio, libertas non est actui libero essentialis. videtur contrà *D. Thom. 1. 2. d. 19. art. 1.* est tamen *Scoti, D. Bonau. Caiet. & Valq.* quos citauit *scilicet*. 8. qui tenent bonitatem non esse aliquid re distinctum ab eo cuius est; & idem dixi ibi de veritate. Probatur primò, actio elicita à potentia potente non operari, eadem esset, si illa potentia esset determinata ad ipsam: verbi gratia, si dilectio, quam liberè elicio, ab aliqua causa extrinseca ita determinaretur, vt non possem eam non elicere, esset eiusdem speciei, immò eadem numero; ergo libertas in ea non facit differre speciem. Antecedens probatur, quia potentia tunc esset determinata per hoc, quòd non posset non operari; sed nihil positum perit potentie operandi, per hoc quòd caret potentia non operandi; ergo. Probo enim, quia coniungi potentiam non operandi potentie operandi est omnino ei extrinsecum, quoad entitatem effectus. Respondet, ablatà potentie operandi, auferri & potentiam operandi; quia est vna, & eadem à parte rei. Contrà, potest Deus necessitare voluntatem ad aliquem actum, qui aliàs esset liber: quo casu nullam potentiam realem positivam auferret, sed tantum potentiam non operandi, vel potius indifferetiam potentie: ergo quoad entitatem, maneret eadem potentia, eademque actio.

Confirmatur, si Deus (vt Philosophus errauit,) ageret ex necessitate naturæ, effectus essent eiusdem rationis, cuius modò sunt, & tamen essent tunc necessarij; & modò sunt liberi: ergo libertas non est essentialis actui libero, alioquin homo liberè productus à Deo differret specie intrinseca ab homine producto ab eodem necessariò. Neque

valet dicere libertatem dictam tantum esse in actibus elicitis voluntatis; quia ideò præcisè ponitur libertas propria, & formalis in actibus voluntatis nostræ, quia immediatè dependent ab eius dominio, quoad fieri, & conseruari; sed sic omnes effectus immediatissimè dependent à voluntate Dei, & per accidens est, quòd actus inhæreant, vel non, vt subsint huiusmodi dominio; nam si per impossibile voluntas nostra posset ponere suos actus per se cum eadem ab ea dependentia, æquè liberi essent ac modò sunt.

Secundò, idem actus necessarius fit liber; ergo libertas, & necessitas in actu non sunt essentialis differentie. Antecedens probatur, & primò de actu necessario, quoad specificationem: verbi gratia, ostendatur mihi tantum obiectum vnius virtutis, & nihil repræsentetur de malitia opposita; actus erit quoad specificationem necessarius, quia non potero habere nolitionem illius obiecti, cum nihil mali præsentetur in eo, neque volitionem vllius alterius obiecti; quia illud tantum ostenditur, sed posità cognitione mali oppositi, vel alterius speciei, possum continuare illum actum sine vlla mutatione; & tunc erit liber quoad specificationem, quia potest haberi actus ei oppositus, vel disparatæ speciei; ergo ista libertas non est quid intrinsecum actui. Dices, nihil referre ad libertatem huius actus, quòd ad sit, vel ab sit potentia ad alios actus speciei diuersos, quia potest haberi principium, & dominium huius actus, independenter ab illis.

Contrà, etsi hoc verum sit quoad actus disparatos, tamen non adest plenum dominium huius actus, si non possum eus oppositum (vt in casu) elicere; esto possum ab eo abstinere: sed tunc caret altera libertatis speciei.

Dices manere essentiam libertatis, quoties ita actus elicitor, vt possit non elici, vel ita non elicitor, vt possit elici; & hæc est libertas exercitij. Contra hoc, probatur antecedens de actu necessario quoad exercitium; quia motus primò primus, talis est, qui elicitor sine aduertentia, quâ posità, sine vlla mutatione conseruari potest, & liberè quoad exercitium. Item, secundum communem opinionem, posità visione beatà, amor, qui antea fuit liber, fit necessarius. Item, dum elicio liberè amorem, potest Deus me necessitare secundum communem, ad actum, quo vellem perseuerare: quo casu amor ille fit de libero necessario sine intrinseca mutatione. Item, admittendo puram omissionem, de qua postea, potest quis liberè cessare à furto. Deo offerente concursum generalem: quo rursus denegato, ab eodem cessabit necessariò, & tamen eadem erit omissio.

Obiicitur primò, vitalitas, & eius carentia sunt essentialis actibus; ergo & libertas, & necessitas. Negatur consequentia, quia idem actus, vt ostensum est, fit de necessario liber, vel è contra, per mutationem cognitionis, vel concursus, vel positionem actus reflexi, qui rollit libertatem immediatam ab actu recto; vt si vellem amorem à me elicitor, tunc enim rectus dependeret à voluntate, mediante reflexo, sicut actus imperatus intellectus dependeret ab ea; sed nunquam actus vitalis, fit non vitalis, vel è contra. Dices; ergo actus liberi voluntatis non differunt essentialiter ab actibus appetitus sensitiui. Respondetur, sub illis rationibus liberi, & necessary, verum est; differunt tamen, quia alij spirituales, alij non; & quia appetitus non est aptus sequi apprehensionem intel

Voluntas est causa totalis suorum actuum.

3. *Libertas non est modus realis distinctus ab actu.*

Libertas non est relatio realis in actu.

4. *Libertas non est relatio realis in actu libero essentialis.*

Actum liberum esse eiusdem rationis, cum actu necessario.

5. *An requiratur ad libertatem, actum, vel effectum inherere potentie liberæ.*

Actus necessarius quoad specificationem, an possit esse liber?

6.

Qui motus primò primus

Eadem omisso libera, & necessaria.

7.

Idem actus an possit esse vitalis, & non vitalis

intellectus, sed tantum sensus, quæ nullam relinquit indifferentiam potentia.

Obiicitur secundò, libertas est causa, quare Deus complacet sibi in actibus bonis; & propter eam displicent ei actus mali, & hos punit, illos autem præmiat: ergo est aliquid intrinsecum in actibus. Respondetur, sufficere esse conditionem sine qua actus non placerent, nec displicerent Deo. Adde quòd omisso pura placet, & displicet Deo, quæ tamen nihil entitatis intrinsecæ habet. de quo postea.

8. Obiicitur tertio, libertas in actu secundo est terminus potentia operatiua: ergo & ipsa est physica, & intrinseca. Respondetur potentiam physicè producere suos actus, in quibus nunc resultat libertas, nunc necessitas per varios respectus ad extrinseca, vt dictum est: & sic libertas non videtur aliquid intrinsecum actui. Ex quibus sequitur, libertatem, & necessitatem actuum, esse denominationem extrinsecam desumptam à positione, vel carentia dominij potentia in eos.

An libertas sit aliquid intrinsecum actui

SECTIO XVI.

Vtrum voluntas quandoque habeat puram omissionem, & an talis sit pena, vel pramio digna?

I. Quid omisso purat

Omissio dupliciter causari potest ab actu.

Omissio est priuatio actus, quem debebas elicere. Si contingat per volitionem alicuius impossibilis cum actu, non est mera & pura omisso, quia habet actum positium sibi admixtum: si autem nullo actu positio elici contingat, dicitur pura omisso, seu simplex, nihil commissionis habens admixtum. Potest autem omisso dupliciter causari ab actu. Vno modo, quando quis directè vult omittere auditionem sacri, vel dare elemosynam. Alio modo, quando aduertens se teneri ad actum, etsi directè non velit eum omittere, vult tamen aliquod obiectum illi incompatible, vt ludere tempore sacri audiendi, & actus ille dicitur causa, vel occasio omissionis. Quòd verò nulla omisso fieri possit sine actu cognitionis, ex eo patet; quia nequit actus voluntatis elici sine cognitione, *ex sect. 13.* & sic eius omisso sine cognitione non est priuatio, sed mera negatio, quæ etiam in lapide est.

2.

Omissio non est directè semper voluntas.

Omissio possibilia sine omni actu.

Dico primò, contingit omisso sine actu, quo ipsa directè operatur: hæc est communis, & sine controversia, quam tenent D. Thom. 1. 2. *quæst. 6. art. 3. & 9. 71. art. 5. Scotus 4. d. 49. q. 10. n. 10.* Constat experientia; experimur enim, cum actus à nobis exercendus est, aliquando omitti sine vlla formali volitione omissionis.

Dico secundò, contingere potest pura omisso, ita vt nullus habeatur actus, qui sit causa, vel occasio eius. Ita D. Thom. & Scotus citati, Richard. 2. d. 3. *art. 1. q. 1. & quodl. 1. q. 22.* Durand. *eadem d. q. 2. Occam 3. q. 10. ad 1. dub. Almain. tract. 3. Mor. cap. 13. Adrian. 4. q. 3. Marfil. 2. q. 21. art. 2. Caiet. 1. p. q. 63. art. 3. Valent. 2. tom. d. 2. q. 1. part. 1.* Probat primò, quia in hoc consistit libertas exercitij, quòd possit voluntas elicere actum, & suspendere illum; non autem in eo quòd possit habere hunc actum, & alios.

Actus liberè conseruatur, etiamsi ad omne alium actum denegetur concursus.

Dices, requiri aliquem actum, qui sit causa omissionis. Contrà; eliciat quis amorem liberè, & denegetur amanti concursus ad omnem alium actum, liberè continuabit illum, & hoc solum, quia potest eum omittere sine vilo actu positio;

ergo simpliciter potest alium actum non elicere, sine vilo actu omittere. Antecedens patet quoad primam partem, quia in manu amantis est, vt perseueret, vel non. Et quoad secundam partem, quia non est libertas in illo actu, eo quòd sit potestas ad alios actus, quia supponitur, quòd denegetur concursus ad eos.

Dices, actum fieri necessarium per denegationem concursus ad oppositum, vel disparatum. Contrà, principia eius, & concursus nullam subeunt mutationem: ergo manet actus sicuti fuit, liber: & impertinens est, quòd adsit potentia ad actus alterius speciei. Præterea, quidam ex autoribus oppositæ sententia negant actum fieri de libero necessarium, vel è contra, de quo *sect. præced.* Consequencia illa probatur; quia si amor ille est liber, etiamsi eliciens non possit habere nolitionem eius, ita & omisso, quando proponitur, libera, aut etiam si nulla sit potentia ad volitionem eius, vel alicuius ei incompossibilis: per hoc tamen, quòd actus præceptus possit elici.

Confirmatur, demus quòd Deus auferret mihi omnem actualem notitiam, præter illam, quæ est de bonitate obiecti, circa quod elicere deo actum: certum est, quòd tunc sicut liberè elicerem actum, ita liberè ab eo cessarem; & tamen nullum actum alium elicere possem. Secundò, voluntas æquè libera est ad actum præceptum, & ad quemcumque alium, qui posset esse causa, vel occasio omissionis eius; quia nullius obiectum saltem in via, eam necessitat: ergo sicut liberè ab illo actu, ita & à quocumque actu causatio omissionis abstinere potest.

Respondet Vasquez 1. 2. *quæst. 92. cap. 2.* (vbi citat multos, nescio an ita candidè, secum tenentes, impossibile esse peccatum omissionis sine actu positio) liberè posse voluntatem à quocumque actu determinato abstinere ratione assignatâ, necessariò tamen circa aliquod determinatè operari, quia intellectus in aliquid semper eam trahit, à quo ad summum tam minutulâ duratione abstinere potest, vt in ea non possit esse peccatum.

Contrà, an voluntas possit ab omni actu cessare, necne, ad propositum impertinens est; quia tantum queritur an cessare possit ab actu, qui sit volitio, causa, vel occasio omissionis, & ipse dicit quòd non; & argumentum probat, quòd sic. Respondere autem, quòd aliquem alium disparatum necessariò eliciet, non est ad intentum conclusionis, nec argumenti. Suppono quòd in voluntate possunt esse plures actus simul; habeat ergo actum spei, & proponatur actus religionis ex præcepto eliciendus, quem simul cum actu spei habere potest voluntas. Argumentum probat quòd sine vilo actu positio potest abstinere ab actu religionis; & impertinens est, quòd habeat actum spei compatibilem cum actu Religionis, quia non est volitio omissionis, vel causa, vel occasio eius. Confirmatur, cum audio pulsam ad sacrum ex præcepto audiendum, possum omittere sine volitione vllius exterioris incompossibilis: ergo idem de interna omissione. Respondet Vasquez semper illud omitti propter aliquid extrinsecum, quale est ambulare, ludere, & scribere, &c. idque experientia constare.

Contrà, experientia testatur vt in plurimum ita esse; sed agitur an possit voluntas aliquando non velle aliquod oppositum; & ipse ait nullo modo, & sic secum trahit D. Thom. qui tamen

3.

Actus esse liber etiamsi nihil aliud præter eius obiectum ostenderet voluntati.

4.

5.

ait

ait *loco cit.* absolute aliquando sine vlllo actu omissionem reperiri. Præterea, cum decumbentis in lecto audit, pulsus, non est opus quod velit aliquid externum incompatible Sacro audiendo, quia potest manere vbi est. Respondet hoc esse per modum actus externi, quia perinde est ac ludere, scribere, &c. Contrà, potest nullum actum voluntatis tunc elicere, de manendo in lecto, sed per negationem actus volendi surgere, ibi manet: ergo iam ad omissionem non requiritur actus vlllus positivus, qui sit eius causa, vel occasio. Si dicas, virtualiter, vel interpretatiue interuenire actum, quo velit permanentiam in lecto; sic nos dicimus interpretatiue omissionem puram esse volitam, eo ipso quod non ponitur actus præceptus, sicuti & cubatio, quia non est volita surrectio.

Occurrente præcepto positivo, potest voluntas ab omni actu circa illud abstinere.

Interpretatiue volita est pura ommissio.

6.
Pura ommissio, poena, vel premio digna.

Dico tertio, pura ommissio potest esse peccatum. Est contra Caiet. citatum, fatentem Angelum primo instanti potuisse puram omissionem, non tamen potuisse peccare; quia ad hoc requiritur positiva deordinatio: & contra Vasq. citatum tenentem puram omissionem tantum breuissimo tempore dari posse; & pro tantillo tempore præceptum affirmatiuum non obligare. Est communis, quam habet expressè D. Thom. 2. 2. q. 79. art. 2. vbi ait omissionem esse peccatum actuale, non quia habet aliquem actum, sed quia negatio actus reducitur ad genus actus. Probat, quia pura ommissio est libera, (vt probatum est, & quia positus prærequisitis potest voluntas operari circa eam, & non operari) & esse potest contra legem: vt in casu de auditione Sacri; ergo. Secundò, pura ommissio est possibilis, (vt ostensum est, & aduersarij concedunt) & potest præcipi si est bona, vel prohiberi si est mala: ergo capax est malitiæ. Dices, præceptum non egrediendi, à dormiente impleri; sed non liberè, quia eius ommissio non subest voluntati. Contrà, dormiens non implet præceptum, sed tantum illud non violat, quia non est capax præcepti affirmatiui, cum sit determinatus ad omissionem. Tertio, contra Vasq. est, quod sicut liberè continuatur ommissio pura, breui illo spatio, vt concedit, ita liberè alterius continuari potest, quia eadem sunt principia, & requisita libertatis, pro illo breui spatio, & pro longiori sequenti.

7.
Præceptum de actu pro certo instà: potest imponi Angelo, vel animæ separate.

Præterea, potest præceptum imponi saltem Angelo, & animæ, separatè de eliciendo actu pro certa, & determinata duratione, vel instanti: quo casu eius pura ommissio esset possibilis, & peccaminosa. Quarto, sequeretur quod omittentes semper deberent confiteri tanquã dubia, sua peccata omissionis, quod tamen nullus facit. Patet sequela, quia sæpissimè non habet illum actum, quo velint ipsam omissionem, vel aliquid ei oppositum, vel incompatible, sed negatiue se habent, vt in exemplo de decumbente in lecto, cum audit pulsus ad Sacrum. Saltem sequitur virum doctum, qui opinatur se nullum actum huiusmodi habuisse, circa omissionem, posse abstinere ab eius confessione.

Ommissio pura quomodo voluntaria.

Obiicitur primò, ommissio non est voluntaria: ergo nec peccatum. Antecedens probatur, quia ratio voluntatis, est ad velle, vel nolle. Respondet esse etiam ad negationem vtriusque, vt probatum est. Contrà
Obiicitur secundò, voluntas exercet suam libertatem vitaliter, & intentionaliter tendendo in obiectum: ergo sine actu nullam exercet. Respondetur, exercere eam non eliciendo actum,
Scoti oper. Tom. II.

quem elicere potest: & hoc priuatiue, non positiue.

Obiicitur tertio, per puram omissionem non mutatur omittens, sed se habet sicut antea: ergo per eam non efficitur peccatum. Respondetur, mutari moraliter, quia occurrente præcepto affirmatiuo, si non elicit eius actum, habet eius priuationem, & antea habuit tantum eius negationem.

Peres, vtrum actus, qui est causa, vel occasio malæ omissionis, sit peccatum? Respondetur, esse malitiã omissionis in seculo, esto aliàs esset actus virtutis; quia circumstantia mali inficit actum de se bonum, & sic est hic, quia eligitur ommissio Sacri: verbi gratiã, propter studium, vel ludum; quã ratione datio elemosynæ inficitur ex fine mœchitiæ, vel ex medio furti. Vasquez 1. 2. d. 93. cap. 2. vt regulam tener, omnem operationem, quæ incompatible est cum adimplentione præcepti, esse malam, etiamsi post efficax omittendi decretum eligatur.

Mihi videtur hoc verum non esse, nisi quando talis operatio auferret libertatem adimplendi præceptum, etiamsi propositum malum mutaretur: qualis est prociectio vnici breuiarij in fluuio post resolutionem non recitandi horas. Ratio est, quia si non propter illam operationem sit ommissio, non est finis eius, nec medium, nec vlllo modo circumstantia ad eum concurrat, sed perinde se habet, ac si in otio maneret omittens, quem relinquat in eadem libertate ad mutandum malum propositum, ac si in otio esset. Neque video, quã ratione magis peccat is, qui post firmam resolutionem omittendi, cibaret pauperes, vel doceret ignorantes, quam qui post similem resolutionem omnino otia retur, vel dormiret. Si tamen aliquis post similem resolutionem omittendõ denotio propter aliquam operationem, iteratò vellet omittere, hæc operatio esset mala, quia finis, & causa mali. Hoc obiter dictum: quia ex professo tractatur in materia de Peccatis.

8.
Ommissio pura quomodo mutatur omissionem?

Actus causans: ommissio nem mala, an sit malus?

9.
Actus, qui nã est finis, nec mediũ omissionis, nec aliàs ad eam concurrrens, peccatum non est.

SECTIO XVII.

Vtrum voluntas diuidi possit in irascibilem, & concupiscibilem?

Dictum est disp. præced. sect. 7. appetitum inferiorem diuidi in irascibilem & concupiscibilem; & hos inter se realiter distingui, quamuis oppositum non sit minus probabile. Hic queritur an similiter voluntas diuidatur?

Respondetur affirmatiue, & Scot. 3. d. 3. 4. 5. In parte autem, n. 13. Probat, primò, omnibus illis rationibus, quibus id ipsum probatum est loco citato de appetitu. Secundò, sex passionibus concupiscibilis, amor, desiderium, delectatio, odium, fuga, tristitia. Item, quinque passionibus irascibilis, spes, desperatio, audacia, timor, ira, de quibus disp. 2. sect. 8. conueniunt cum proprietate voluntatis; ergo diuiditur in concupiscibilem & irascibilem. Tertio, Dionys. 4. de Diu. Nomin. tribuit Angelis concupiscenciam, & furorem. Quarto, in voluntate sunt virtutes morales, fortitudo, quæ ad irascibilem, & iustitia, ac temperantia, quæ ad concupiscibilem spectant, vt probat Scot. 3. d. 13. adducens tres rationes D. Thomæ ad oppositum; ergo in ea est concupiscibilis, & irascibilis.

Obiicies ex D. Thom. 1. 2. q. 9. d. 4. vbi oppositum habet, primò, quia Phil. 3. de An. text. 4. dicit, quod irascibilis, & concupiscibilis sunt in parte sensu

Voluntas diuiditur in irascibilem, & concupiscibilem.

Morales virtutes sunt in voluntate.

2.

fenſitiua. Reſponderur, cùm ibi definiſſet animam noſtram eſſe id, quo viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus, mouerétque quæſtiones dubias de virtute motrice, vt eis ſatisſaceret; mouet dubitationem de facultatibus animæ, & arguit non ſufficere illam diuiſionem Platonis, quæ eam ſecat in concupiſcentiam, iram, & rationem; neque eam, quâ ipſe Phil. 1. *Eſt. cap. vltimo*, eam partiur in rationis participem, & non participem. Per hæc autem non ponit iracibilem, & concupiſcibilem in parte ſenſitiua; & ſi poneret, intelligeret de facultatibus appetitus ſenſitiui, quod non eſt contra nos, ſed potiùs à ſimili ponendæ ſunt in appetitu rationali.

Obiicitur ſecundò, ex eodem: obiectum voluntatis eſt bonum in communi: ergo non diuiditur ſecundùm rationes particularium bonorum. Reſponderur, etiam obiectum appetitus ſenſitiui, eſt bonum delectabile in communi: de quo *diſp. præced. ſect. 3.* & tamen admittit D. Thom. ibi eam diuidi in iracibilem, & concupiſcibilem; ergo vnitas communis obiecti non obſtat diuiſioni, ſi aliunde conſtat eam ponendam eſſe; quia vnitas obiecti non inferat vnitatem potentiarum, de quo *diſp. 1. ſect. vlt.*

Sed utrùm concedendæ ſint duæ iſtæ facultates re diſtinctæ in voluntate? Reſponderur negatiuè cum Scot. 3. d. 3. §. In parte autem, n. 13. vbi dicit, non ita diſtingui, ſicut in parte ſenſitiua defectu organi: ſi tamen contēdas formaliter, vel ratione ratiocinata diſtingui, non eſt quòd multum altercemur: abſolutè tamen dicenda eſt voluntas vna potentia, quidquid ſit de illis facultatibus eius, an formaliter diſtinguatur, necne.

SECTIO XVIII.

Utrùm voluntas hominis differat ſpecie à voluntate Angelis?

NOta ex Scot. 1. d. 7. n. 8. & 3. d. 15. num. 8. potentiam variè ſui: nunc pro fundamento relationis actiui, vel paſſiui; nunc pro ipſa relatione; nunc pro vtroque ſimul.

Dico primò, intellectus Angelis, & intellectus hominis in entitate abſoluta differunt ſpecie. Ita Scot. 2. d. 1. q. 5. D. Thom. cum ſuis 1. p. q. 79. art. 2. & 8. Ratio eſt ſecundum Scotum, quia intellectus Angelis non diſtinguitur re ab Angelo, nec animæ ab anima. Quod fuſè probat 2. d. 16. de quo actum eſt ſuprà, *diſp. 1. ſect. pen.* Quòd verò Angelus & anima ſpecie differant, tenent omnes, de quo Doct. d. q. 5. vbi reiicit rationem, quâ D. Thom. id probat, nempe quòd anima ſit diſcurſiua, Angelus non; tum quia hoc falſum eſt, tum quia eo dato ens abſolutum priùs conſtituitur, & diſtinguitur ſecundò ſe, & in actu primo, quàm in cõparatione ad actum ſecundum, vel aliquid aliud.

Dico ſecundò, probabile eſt quòd hi intellectus, vt fundant relationem intellectiui, non differant ſpecie. Ita tenet vt probabile Scotus citatus 1. loco, vbi nihil reſoluit. Albert. 1. d. Anim. cap. pen. Caiet. 1. p. q. 77. art. 3. Ferrar. 2. contra Gen. cap. 94. Thienen. 2. d. Anim. text. 9. Ratio eſt, quia eſto ſecundùm entitatem ſuam abſolutam, vt ſunt idem ſubiectis, ſpecificè diſtinguuntur, in hac formalitate potētiae reſpiciendi intelligibile conueniunt, quia idem habent obiectum, & eodem modo per ſe tendunt in illud. Quòd verò obiectum ſit idem, patet ex dictis q. 2. 1. & in commen-

tario eius; vbi fuſè oſtenſam eſt, ens in ſua largitudine eſſe obiectum intellectus noſtri ſecundùm ſe, eſto pro hoc ſtatu, non poſſit moueri, niſi per phantasmata ſenſibilium accidentium. Quòd etiam Angelus diſcurrat, probat Scot. q. 3. *Pro. à n. 2.* Quare non eſt ponenda diſtinctio harum potentiarum ratione diſcurſus, vt facit D. Thom. ſuprà, & 1. p. q. 75. art. 2. & 2. contra Gen. cap. 94. & Suar. q. de Anim. cap. 1.

Confirmatur, quia ſenſus hominis, & brutorum hac ratione ſunt eiſdem ſpeciei, vt tenent cum Scot. citato Conimbr. 3. d. Anim. c. 1. q. vnic. art. 2. Caiet. 2. d. Anim. c. de Taſtu, & alij ibi, Apollinat. q. 4. art. 1. Victoria 1. p. relect. de perueniente ad uſum rationis, n. 4. & vt probabilem admittit Suar. citatus. Probat ſecundò, quia potentia ſpecie diſtincta ab alia, poteſt aliquos actus ſpecie diſtinctos elicere, ab omnibus actibus alterius potentiae; ſed intellectus Angeli nullos elicere poteſt, quin intellectus animæ ſimiles in ſpecie elicere valeat; ergo. Maior patet, quia ſi viſus eliceret omnes actus eiſdem ſpeciei cum auditu, vel è contra, non eſſet diſtinctio ſpecifica inter has potentias.

Obiicitur; quorum eſſentiae ſunt diuerſæ, & proprietates; ſed intellectus eſt proprietas Angeli, & animæ; ergo. Reſponderur, ſi ſit proprietas, hoc ei non conuenire ſecundum illum reſpectum, ſed ſecundum abſolutum: neque arguit aliqua eſſe diuerſa ſpecie, quòd dimanet à ſic diuerſis, alioquin calor ab igne eſſet diuerſus ſpecie à calore, à Sole, & ignis, quia calefactiuis diſſeret ſpecie à Sole. Præterea, quantitas proſiut ab omni compoſito Phyſico in vltiori opinione, de quo Scot. 2. d. 3. q. 4. tamen eſt eiſdem rationis in omnibus. Item, vnitas hominis, & vnitas lapidis, non differunt ſpecie, etſi ſubiecta ſic differant. Confirmatur ſecundò, in eodem continetur identicè quædam diſtincta formaliter, vt ratio intellectiua, & ſenſitiua in anima: ergo & in diuerſis, quæ ſunt indiſtincta formaliter, vt in caſu.

Obiicitur ſecundò, ex Suar. lib. 3. de Angelis, c. 3. potentia habet vnã differentiam ſpecificam eſſentialem: ergo ſi aliqua alia ratio ſpecifica conueniat, erit accidentalis; ſed ordo ad obiecta nequit eſſe accidentalis intellectui, quia per ſe ei conuenit: ergo erit eſſentialis, & omnis alia ſpecificatio accidentalis: & per conſequens ſi vllò modo differunt hi intellectus eſſentialiter, id erit per ordinem ad ſua obiecta. Reſponderur, nullum reſpectuum eſt eſſentiale abſolutum. De quo Doct. 4. d. 13. q. 1. & Quod. 11. art. 1. & in text. 4. 7. Mer. & per conſequens ratio cõſtituens eſſentialiter ſpeciem intellectus, eſt abſolutum. Contrà, non poteſt intelligi intellectus, vel vlla potentia, quin apprehendatur reſpectus: ergo hic eſt de eſſentia eius. Reſponderur, ex Scot. Quod. 13. ad 1. quòd bene poſſet, ſi nomen impoſitum eſſet ad ſignificandum abſolutum eius præciſè; ſed de factò nomē ſignificat reſpectum, ſaltem connotatiuè, & idem eſt de operatione, de qua ibi egit Doct.

Obiicitur tertid, quia Scot. 1. d. 3. q. 3. videtur velle idem eſſe obiectum voluntatis, & intellectus: ergo ſi valet ratio huius concluſionis, erunt eiſdem ſpeciei. Reſponderur, rationem eſſe bonam, quando potentiae non ſunt ſubordinatae, nec vna alteram ſupponit, ſicut voluntas ſupponit actum intellectus; quia tunc ſi obiectum eſt idem, non eſt vnde colligatur ſpecifica diſtinctio; vt in caſu; quia duo illi intellectus Angeli, & hominis non

Vnitas obiecti non inferat vnitatem potentia.

Iracibile, & concupiſcibile in voluntate an re diſtinguantur.

1. Potentia tripliciter ſumitur.

Intellectus Angelis & hominis in entitate abſoluta differunt ſpecie.

2.

3.

4.

5.

Quare potentia eſſenciæ obiecti colligatur licet vnitas potentia?

Quare ex vnitate obiecti colligatur licet vnitas potentia?

non sunt subordinati, nec alter alterius actum supponit, & idem cum vnum sit obiectum, idemque modus, quo tenditur in illud, erunt eiusdem rationis; & idem est de visu hominis, & aquilæ, eadem ratione. Vide Scotum loco citato.

Dico tertio, idem dicendum est de voluntate nostra comparata ad Angelicam, sicut de vtroque intellectu dictum est. Hæc de se patet, & ex rationibus allatis.

Obiicies: quælibet voluntas Angelica est nobilior qualibet voluntate humanâ; ergo distinguuntur specie: quia inter indiuidua eiusdem speciei non est ordo, & vnum potest perfici, vt excedat alia, vel fiant omnia æqualia. Respondetur primò, ratione identitatis cum perfectiori natura, esse nobiliorem voluntatem Angeli, non formaliter. Secundò, probabile est etiam ipsas animas rationales esse nobilitate impares; de quo supra disput. 1. sect. 10. quamuis eiusdem speciei: & sic non est inconueniens, quamlibet voluntatem Angeli esse nobiliorem omni voluntate humanâ, licet ambæ sint eiusdem speciei.

DISPUTATIO IV.

De Anima separata.

NI M A M esse naturâ suâ immortalẽ, fusè ostensum est *disp. 1. sect. 11.* & quamuis eius immortalitas rigidâ demonstratione non probetur *ex sect. 13.* quia tamè ex fide certò constat, & ex vrgèntissimis rationibus naturalibus suadet nullus Christianus de statu separationis eius dubitare potest. Vt igitur eius natura, & facultates meliùs capiantur, de statu eius solitario, seu à corpore seiuncto, sequentia adiungere libuit.

SECTIO I.

Utrum separatio sit Anima violenta.

1. **N**Ota per separationem intelligi animæ rationalis existentiam sine informatione, quia eius vnio cum corpore, informatio est: itaque separatio animæ priuatiuè opponitur informationi. Vnde nihil positiuum acquirit anima per separationem, quia illud præter, vel potius supra naturam foret, & consequenter perficeretur separatione, quod falsum est. Falsum ergo videtur Caietani assertum 3. *part. quest. 6. ars. 3. Animam dum separatur, semper personam fieri*, quem meritò impugnant Conimbr. 2. *de Anima, cap. 1. quest. 2. art. 2.*

Nota secundò, ex Scoto 4. *d. 43. q. 4. & q. 1. Prol. §. Ad quest. Violentum illud esse, quod opponitur naturali inclinationi. Pro cuius explicatione aduertendum, si naturale sumatur vt principium actiuum, quòd tunc opponitur vel principio libero, (quia hoc liberè se ad agendum determinat, illud necessitate naturali determinatum est,) vel supernaturali principio; quia hoc excedit ordinem actiui naturalis ad passum. Si verò consideretur vt passiuum, tunc ad suas perfectiones recipiendas naturaliter inclinatur; & quando contra hanc inclinationem patitur, violentari dicitur. Contingit autem passum quandoque non inclinari ad id quod recipit, neque ad oppositum*

Sto: oper. Tom. 1 I.

eius, & tunc neutraliter se habet, id est, nec naturaliter, nec violentè; vt quando superficies recipit albedinem, quia non magis petit eam, quàm nigredinem. Et hinc infert Doctor, non violentari materiam primam, quia secundum se non magis petit hanc formam, quàm illam, nec inclinatur contra aliquid, cuius est receptiua. Iuxta hoc expono definitionem violenti, datam 3. *Ethic. cap. 3. Violentum est, cuius principium est extra, non conferente vim passò.* Dicitur tamen aliquid violentari, latiori sensu, quando impeditur à suo effectù, vt ignis, si denegetur ei concursus ad comburendum, & accidens si non inhæreat; hoc ergo sensu quæritur, an anima violentetur, dum separatur.

Nota tertio, certum esse, vt saluetur integritas, & pulchritudo vniuersi, naturale esse, quòd animæ vniantur suis corporibus, quia id postulat natura vniuersi. Sed quæstio est de particulari inclinatione ipsius animæ, quia particularis inclinatio sæpè est contraria inclinationi vniuersi, vt in ascensu aquæ ne detur vacuum, qui, (vt habet Doctor 3. *d. 27. n. 13.*) est aquæ violentus, licet respectu vniuersi, sit naturalis. Vnde cum dicit 4. *d. 49. q. 13. ad 3.* aquam esse sursum, vt saluetur plenum, non esse simpliciter violentum, immò quòd magis violentum esset, si descenderet, relicto vacuo; intelligit de violentia respectu vniuersi, non verò respectu ipsius aquæ, alioquin sibi contradiceret.

Dico primò, separatio non est simpliciter violenta animæ rationali. est Scoti 4. *d. 43. q. 2. §. De tertia.* Auicen. 9. *Metaph. 1.* dicentis statum vnionis animæ, esse naturale imperfectè, & separationis perfectè. Conimbr. *tract. de An. separ. d. 2. art. 2.* Suar. *lib. 6. de An. c. 9.* Probatur primò. Quia animæ debetur perpetua duratio, & non in corpore, quod de se est mortale; ergo extrà. Secundò, anima clariùs cognosceret veritates separata, vt tenet Auic. 6. *Natur. 1. p. cap. 6.* & colligitur ex illo Sap. 19. *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam.* Vide Scot. 4. *dist. 45. q. 1. Argumento ad oppositum.* Tertio, anima nata est informare corpus amissibiliter. Dices, mors est violent homini; ergo. Respondetur homini sic, sed animæ non, ex 3. notabili.

Dico secundò, separatio est naturalis secundariò animæ. Ratio, quia ex natura sua primariò desiderat informare corpus, & quia hoc non petit inamissibiliter, sed iuxta naturam corporis, secundariò inclinatur naturaliter ad statum separationis. Colligitur ex Scoto 4. *d. 5. De tertia, n. 15.* Ferrar. 1. *cons. Gens. cap. 83.* Alij tenent separationem esse violentam. Conimbr. *suprà* tenent esse neutralem, seu præter naturam.

Obiicitur primò, pars extra totum est imperfecta: ergo violenta. Respondetur antecedens verum esse de parte recipiente perfectionem à toto, anima autem potius dat; detur tamen esse aliqualem violentiam secundum quid.

Obiicitur secundò, informare est animæ naturale; ergo separari violentum; quia hoc priuatiuè opponitur illi. Respondetur, informare amissibiliter esse ei naturale, vnde secundariò petit separari.

Obiicitur tertio, anima separata appetit naturaliter reuniti, vt tenet expressè Scotus 4. *d. 43. q. 4. §. Ad propositum*, vbi vult dari appetitum naturalem ad resurrectionem, & 2. *d. 16. §. 2. ratio, n. 5.* vbi admittit animam essentialiter (intelligi radicaliter) esse actum corporis; ergo separari est ei violentum. Patet consequentia, quia non appetit simul opposita. Pro solutione huius

K K k 2

Dico

An voluntas Angeli sit nobilior voluntate hominis?

2.

Asi est aqua ad impediendum vacuum an sit naturalis?

Separatio non est simpliciter violenta anima.

3.

Separatio est naturalis anima secundariò?

4.

Quid sit violentum?

Naturale tripliciter sumitur.

Dico tertio, si comparatur anima ad corpus mortale, satis probabile est, nec illud appetere, nec oppositum naturaliter; & sic status separationis erit ei neuter. Colligi videtur ex Scoto dicto §. De tertia, ubi negat animam naturaliter proprie inclinari ad corpus; vel si se inclinatur, quod eius appetitus satiatus est, per hoc, quod semel illud informavit; ergo secundum eum, non manet amplius appetitus naturalis animæ ad illud; sed neque contra naturam est, ut vnatur; alioquin resurrectio foret contra naturam. Secundò, quia d. q. 4. dicit materiam primam non violentari, quia illi bene est, tam sub hac, quam sub illa forma; sed animæ bene est in corpore propter sensationes, quas sine ipso habere nequit: & hac ratione vnio cum corpore est ei aliquantulum naturalis, ut docet Scotus dict. §. De tertia. Eidem etiam bene est extra corpus, quia sic suas operationes spirituales perfectius, & expeditius exercet: ergo simpliciter naturaliter, nequum horum statuum appetit. Per quod patet ad tertium argumentum in illo sensu.

Dico quartò, simpliciter naturaliter appetit animæ statum vnionis cum corpore immortali. Colligitur ex Scoto citato; si enim eatenus secundum ipsum appetit vniri corpori mortali, ut habeat sensationes, & necesse est secundum quid tantum naturaliter appetat, quia illà vnione impeditur à suis perfectioribus operationibus; ergo simpliciter appetit statum illum, quo vtraque operationes habeat perfectè; & hic est status resurrectionis, quem naturaliter appetit anima, ut docet Scotus distinctione 43. questione 4. Iuxta hunc sensum patet ad tertium argumentum.

Obiicitur: ergo resurrectio actiua erit naturalis, quia inclinationi passiuæ naturali, respondet actiua naturalis. Negatur sequela cum sua probatione; sed erit naturalis, ut opponitur violento, ut ait Doctor; non autem ut opponitur supernaturali; & datur appetitus naturalis inclinationis sine possibilitate ascensionis in appetere, vel vlla causa naturali, ut habet Doctor ibi. & q. 1. Pro. ad 1. pro opin. num. 25. ubi etiam ad primum principale docet Deum clarè visum esse finem nostrum naturalem, sed non naturaliter attainabilem.

Obiicitur secundò, sequi hominem sine illo statu violentari; quia caret illo statu, quem naturaliter appetit: quâ ratione lapis sursum violentatur. Negatur sequela, cum Scoto 3. d. 13. q. 4. ad 2. pro q. 2. sed tunc tantum violentatur res, quando habet oppositum eius, ad quod inclinatur cum principio intrinseco determinato ad illud, ut in exemplo de lapide; & huiusmodi inclinatio est naturalis strictè sumpta: latius verò loquendo, res inclinatur ad suas perfectiones, vnde cumque proneniat; & hoc sensu appetitus materię ad quamlibet formam potest dici naturalis: & cessabit inutilis contentio quorundam Scoticistarum de materię appetitu, an sit naturalis, vel neuter: non est naturalis strictè, ad hanc formam, alioquin sub alia esset violenter.

Dico quintò, anima separata actū elicito appetere potest reunionem. Hæc de se satis patet, sed explicanda est; si enim non cognoscat possibilitatem vnionis, tantum appetit actū inefficaci, seu conditionato, ex Scoto 2. d. 6. q. 1. §. Ad argumenta. Si verò cognoscat, ut animæ beatæ; efficaciter appetit, iuxta illud Apoc. 6. *Vidi subtrahere*

animas interfectorum, & clamabant: Vsqnequo Domino, non iudicas, & non vindicabis sanguinem nostrum.

S E C T I O II.

Verum species, & habitus manent in anima separata?

DE potentiis non queritur; quia non distinguuntur realiter ab ipsa anima, & sic eam comitantur: verum est tamen organicas, quatenus includunt organum, distinguuntur, & consequenter non comitari.

Suppono ex dictis quest. 17. & in eius comment. dari species, & sensibiles, & intelligibiles, ac etiam habitus ex Diuo Thoma 1. 2. q. 49. art. 1. & 4. & Scoto 1. d. 17. q. 2. & 3. Suppono etiam species manere pro aliquo tempore post actum transactum, ex dictis in q. 14. & eius commentario, de quo fusè Doct. 1. d. 3. q. 6. à n. 26.

Dico primò, manent species, & habitus intellectus, & voluntatis hic acquisiti, in anima separata. est communis, Scoti 4. d. 45. q. 1. §. *Hic est, n. 3.* Diui Thomæ 1. part. quest. 89. art. 5. Probatur primò, quia huiusmodi qualitates sunt spirituales à corpore independentes; ergo manentibus suis subiectis non est quòd pereant. Aduerte tamen, non manere habitus imperfectos in Beatis, neque supernaturales in damnatis; sunt tamen quedam Thologica dubia circa hoc, quorum examinatio non est huius loci. Secundò, animæ separatæ recordantur præteritorum, ex Luc. 16. de quo postea, & tactum est supra in comment. ad q. 14. Tertio, species non dependent in *conseruari* à phantasmatis, sicut nec ista à speciebus externis, neque habet contrarium: ergo.

Obiicitur primò, quia species, & habitus intellectus non habent actus sine phantasmatis; sed his caret anima separata: ergo. Respondetur, antecedens verum esse tantum in statu vnionis cum corpore mortali.

Obiicitur secundò, 1. Cor. 13. dicitur scientiam destruendam post mortem. Respondetur cum Diuo Thoma ibi lect. 3. & 1. p. quest. 89. art. 5. intelligi quoad ministerium sensuum: vel loquitur de scientia sumpta pro cognitione obscura.

Obiicitur tertio, sequi impios doctos, futuros maiores scientiæ post mortem, quam pios ignorant. Respondetur, à Deo infundi maiorem scientiam ei qui sanctioris fuit vitæ. Diuus Thomas d. art. 5. ad 2. videtur concedere sequelam.

Dico secundò, nulli habitus corporei manent in anima separata. Ratio, quia accidentia pereunt cum subiecto, nec migrant de vno in aliud.

S E C T I O III.

Verum anima separata acquirat novas species?

RESPONDETUR affirmatiuè. Scotus 4. d. 45. q. 2. §. *Contra istum, num. 5.* & idem tenet de Angelo, de quo est eadem ratio 2. d. 3. q. 11. Conimbric. tract. de Anima separ. d. 2. art. 5. Gabr. lect. 32 in can. sed Conimbric. & Suarez lib. 6. de statu Anima, c. 6. problematici sunt. Probatur primò, quia anima separata cognoscat res spirituales intuitiuè, sed huiusmodi res imprimunt species intellectui, sicut sensibilia sensui, ut habet Doctor quodlibet. 15. art. 1. §. *Si verò teneretur.* Secundò, alioquin

Appositum reunionis animæ an naturaliter

Anima non appetit naturaliter corpus mortale.

Anima appetit naturaliter vnionem ad corpus immortale.

Resurrectio est naturalis, sed non naturaliter attainabilis.

Caretia eius, ad quod est inclinatio naturalis, quando violentatur?

Anima actu elicito quomodo appetit resurrectionem?

1.

Habitus, & species manent in anima separata.

2. Scientia quomodo destruitur in patria?

Doctiores in futura vita erunt, qui hic fuerunt sanctiores.

I.

Spiritualia imprimunt species intellectui, sicut sensibilia sensui.

cum communi concursu anima nullam posset habere actionem; per quod in imperfectissimo omnium creaturarum statu collocaretur, quia omnis alia creatura, cum communi influxu potest operari: & anima non potest operari, nisi per voluntatem, vel intellectum, & sibi relicta neutrius actum habere valet, secundum oppositam sententiam. Tertiò, perfectionis est in anima unita, quòd acquirat species, quibus cognoscat; & ad hunc finem habet intellectum agentem: ergo hoc ei non est denegandum in statu perfectiori separationis, quia *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam*, Sap. 9. Quartò, nimiam distantiam obiecti impedire cognitionem spiritus creati ex eo constat, quòd Angeli in terram descendisse ad quædam exploranda leguntur. Et docet August. *lib. de cura pro mortuis, cap. 13.* & Greg. 12. *Mor. 13.* quos sequitur D. Thom. 1. p. q. 89. art. 8. ergo necesse est species ab eis acquiri; quia si nihil facerent, non est cur eorum presentia requiratur. D. Thom. 1. p. q. 89. art. 1. ad 3. negat animam separatam ullas species acquirere, vel conservare, sed intelligere per species ab influentia diuini luminis participatas. Idem tenet de Angelis q. 55. art. 2. Pro qua sententia

Angeli ad nimiam distantiam non intelligunt obiecta.

2. Anima non unita ad acquirendam cognitionem.

Quomodo corpus concurret ad speciem spirituales?

Species intelligibilis non fit in medio.

3.

Obiicitur primò, si anima separata posset acquirere species, frustra vniretur materiæ; & tamen hac ratione materia dicitur esse propter formam, 2. *Phys. text. 23.* Respondetur cum Scot. cit. ad 1. esto ad hunc finem vniretur, non frustra vniri, licet aliâ viâ idem finis acquiri possit, quia possunt esse diuersa media ad eundem finem. Secundò, anima primariò vnitur ad constituendum totum, & non præcisè gratiâ specierum colligendarum.

Obiicitur secundò, anima separata non accipit speciem à corporeis, quia contra eius dignitatem est, ab his dependere in sua cognitione: verbi gratiâ, quòd non possit videre colores sub terra, nisi emittant species, neque à spiritibus, quia hi nihil extra faciunt, nisi motum localem. Præterea non possent mittere nisi corporeas species; quia spatium tale est. Respondetur, animam (idem est de Angelo) cum re corporea coëfficere speciem, etiam si res illa nõ emittat species ad ipsam, modò sit intra debitam distantiam: neque requiritur, quòd vna concausa in sit alteri: de spiritu; si vt causa totalis efficit speciem, (quod videtur tenere Scotus *quodlib. 15. cit.*) efficit eam in intellectu animæ, nihil causans in medio, cum non sit capax huius formæ, neque alterius instar dispositionis ad eam requiritur. de quo Doct. 2. d. 9. q. 2. & 1. d. 37. Si verò vt causa partialis concurrat cum intellectu ad efficiendum speciem, & tunc etiam nihil fit in medio. Quod additur spiritum nihil ad extra facere, nisi motum localem; verum est, loquendo de actione in corpus, vel causatione totali, non aliter. Adde, verius esse, causare impulsu in corpus, de quo *scilicet. vltima*, contra primam partem huius solutionis.

Obiicitur tertiò, agens est præstantius patiente, ex August. 12. *de Gen. ad lit. 26.* ergo corpus non agit quicquam in spiritu. Respondetur cum Doct. 2. d. 3. q. 11. ad 2. verum esse actione totali, sed partiali benè potest agere, manente præstantiâ spiritus super corpus. vide plura in Doct. vtroque loco cit.

Petes an per species tales cognoscat anima separata Angelos, & alias animas? Respondetur cognoscere eos inuitiuè, & abstractiuè in particulari, distinctè, & determinatè, & quoad abstra-

Scoti oper. Tom. II.

ctiuam, hoc fit per illas species acquisitas, nisi fortè Deus in separatione aliquas infuderit: quo casu ad earum obiecta cognoscenda non est opus alias acquirere. Est contra D. Thom. d. q. 89. art. 1: & 3. vbi tantum tribuit animæ separatæ cognitionem confusam, & veluti in genere respectu Angelorum, & consequenter idem diceret quoad alias animas. Sed cum contineantur intra obiectum proportionatum intellectus animæ fit debetè approximatum, manifestum est, quòd distinctè, & in particulari ab ea cognosci possunt.

Petes secundò, an anima separata potest ab omni cognitione sui cessare? D. Thom. q. 8. *de verit. art. 6. ad 7.* Capr. 2. d. 3. q. 2. ad 2. contra 5. *concl.* & alij Thomistæ hoc de Angelo negant: de quo est eadem ratio, ac de anima separata. Primò, quia apertis oculis non possumus non videre lucida approximata. Secundò, non potest quis cessare à consideratione doloris vehemens: ergo neque à consideratione delectationis intensa, qualem habet Angelus de sua essentia, etiam si diuinam essentiam non videret. Verius tamen videtur oppositum, quod tenet Molin. 1. p. q. 56. art. 1. ad 2. Conimbr. 11. *de Anim. separ. d. q. art. 1.* quia Angelus est finitus, liber, & intellectus eius est ad certum numerum obiectorum determinatus; nihil ergo obstat, quominus se applicet ad alia obiecta, ita vt se non videat. Ad primum, diuersio intellectus est instar auersionis oculorum. Ad secundum possunt alia æquè, & quandoque pulchriora occurrere, delectationem causantia, & à propria consideratione diuertentia.

4.

An Angelus possit se non videre?

SECTIO IV.

Utrum anima separata recordatur eorum, qua coniuncta nouit, vel fecit?

DE hoc fusè tradit Scotus 4. d. 45. q. 3. Ex quo describi potest recordatio, sic; quòd sit *Cogita o actus præteriti in quantum præteriti*. Quatenus est circa præteritum, requiritur primò, quòd sit post tempus; secundò, quòd cognoscatur distantia temporis, quo habitus est actus, ab eo quo habetur eius recordatio. Tertiò, quòd obiectum sit præsens in specie. Item, quoad actum recordationis; habet duplex obiectum. Remotum, circa quod aliàs actus habitus est; & proximum, ipsum actum præteritum, & proprium; quia de alio non est recordatio. Requiritur etiam species ipsius actus præteriti manens, sine qua non differret recordatio ab abstractiua rei notitia. de his fusè Doct. citatus.

1.

Obiectum recordationis duplex: proximum, & remotum?

Dico primò, datur memoria intellectiua: est Arist. *lib. de Mem. & Remiscentia*, vbi dicit, quòd quorundam intelligibilium recordamur. Vnde alia loca eius apud Scot. art. 2. Probatur experientiâ, quia recordamur volitionum, & intellectuum præteritarum, quas non nouit sensus. de quo dixi *disp. 3. scilicet. 2.*

Dico secundò, anima separata potest recordari præteritorum: habetur ex illo Lucæ 16. *Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua*, &c. Idem habet August. in id, *Fiant filij eius orphani*, Psalm. 108. & docet Gregor. 4. *Mor. circa finem in id Job 32.* & fundat se super illud Psalm. 88. *Miserere cordias Domini in æternum cantabo*. Quomodo (inquirit) in æternum misericordiam canis, qui miserie non memineras? Probatur ratione, primò, ex Doct. quia alioquin, non haberent animæ materiam agendi

2.

Anima separata recordatur præteritorum.

Anima separata distinctè cognoscit Angelos & alias animas.

gratias Deo pro peccatis eis remissis, & ridiculum est dicere, quòd Lucifer non recordatur se offendisse Deum. Secundò, manent species in anima separata, *ex sèct. 2.* ergo recordatur per eas. Vide dicta *disp. 3. sèct. 2.*

S E C T I O V.

Virum anima separata cognoscere potest secreta cordis, seu actus liberos internos aliorum?

1. DE hoc fusè agitur in materia de Angelis. D. Thomas cum suis negat *1. p. q. 57. artic. 4.* Ratio eorum est, quia voluntas rationalis soli Deo subest, & ideo quæ ex ea dependent, soli Deo sunt nota. Oppositum tenet Scot. *2. d. 9. q. 2. ad 1. & 4. d. 10. q. 8. ad 3. & d. 45. q. 4. ad 2.* quibus locis tenet Angelum (idem est de anima separata) posse videre cogitationes cordis, si permetteret, Sequitur Occam *2. quæst. 20. & quodl. 14. quæst. 13. Gabr. 2. d. 9. q. 2. art. 2. & sèct. 3. 1. in Can. Bassol. 2. d. 9. q. 2. Maior q. 3. Leuchet. q. 1. Holcot. 2. q. 4. ad 2. Fauet Herueus 3. d. 8. q. 3. Durand. 2. d. 3. q. 7. n. 18. & q. 8. num. 6. dicentes solum abscondi posse actus intentionem. Probatur primò, ex Scot. quia non est magis improportionatus actus voluntatis intellectui separato, quàm ipsa voluntas, quam tamen videre potest.*

Si dicas, quòd occultatur actus. Contrà, hoc erit alià volitione; ergo illa videri potest, nisi alià volitione occultetur; & sic in infinitum. Respondet Caiet. voluntatem esse ordinis naturalis, actum non. Contrà, non magis dependet actus à dominio voluntatis, quàm hæc à dominio Dei; ergo si ista dependentia excludit ab ordine naturali actum, idem erit de voluntate. Confirmatur, libertas non est aliquod essentialis, vel intrinsicum actui, sed tantum respectus ad dominium causæ, ex dictis *sèct. 15. disp. preced.* ergo si videt anima actum necessarium, idem erit de libero. Patet consequentia; quia contingit eundem actum de necessario fieri liberum, vt *ibi dixi.*

2. *Causa æquè perfecta possunt in effectibus æquè perfectos.*

Secundò, intellectus videt actus liberos proprios; ergo aliàs intellectus, saltem perfectior, videre potest eosdem: quia causæ æquè perfectæ possunt in effectibus æquè perfectos eiusdem rationis: verbi gratia, si hïc ignis comburit hoc lignum, omnis ignis æquè perfectus, vel perfectior idem præstare potest: & si hoc coloratum videri potest ab hoc oculo, potest & ab omni alio æquè perfecto, vel perfectiori.

Responderi potest ex Caiet. *d. art. 4.* quòd argumentum supponit falsum, nempe Angelum, vel animam accipere cognitionem à rebus, cum tantum cognoscat per species innatas. Contrà. Primò, quia optimè probat Scot. *2. d. 3. q. 11.* Angelum posse accipere species à rebus, alioquin esset imperfectissimus inter substantias. Secundò, quia cumque specie acquisitâ, vel innatâ, cognoscit actum necessarium, vel licentiantem eliciente liberum secundum se, per eandem, posse videre actum liberum secundum se, probat argumentum. Præterea, habet quis speciem, quâ actum suum liberum cognoscit, vel eum sine specie intuetur: ergo habet etiam, vel potest habere speciem acquisitam, vel innatam ad similem actum in alio cognoscendum, vel eum sine specie intuebitur; alioquin non poterit eum videre, etiam si voluerit operans.

Quicquid actum necessarium repræsentat, videtur repræsentare actum liberum, saltem secundum entitatem.

Tertiò, sequeretur quòd intellectus separatus non posset videre actus appetitus, vel phantasie; quia participant rationem, & libertatem, vt ait D. Thom. citatus *ad 3.* consequens est absurdum: ergo. Sequela patet, quia actus illi dependent à dominio voluntatis, quo imperantur; & præterea sunt minus proportionati voluntati, quia corporei; quàm actus spirituales intellectus.

Dices, non dependere immediatè à dominio voluntatis. Contrà primò, quia idem est de actibus intellectus: ergo omnes cogitationes intellectus videri possunt ab intellectu separato, quod negas. Secundò, effectus omnes dependent immediatè quoad esse, & non esse à dominio voluntatis Dei; & propter hoc non effugiunt cognitionem intellectus separati: ergo neque effugiunt actus propter dominium immediatum voluntatis creatæ. Confirmatur, si Deus reproduceret actum meum internum, posset ab intellectu separato videri; ergo, & antea potuit. Patet consequentia, quia actus est idem numero & potentia cognitiua eadem, omnino immutata, & naturalis; ergo sequetur idem effectus. Patet consequentia, quia, vt ait Aristot. *2. de Gen. an. com. 56. Idem manens idem, semper natum est facere idem.*

Obiicies ex D. Thoma citato Ierem. *17 Ego Dominus scrutans, & probans renes.* Respondetur hinc, & ex multis aliis locis Scripturæ & Patrum, constat intellectum separatum non habere potentiam proximam ad cogitationes cordis intelligendas; non tamen probatur quin ex parte sua habeat, quod requiritur, si reliqua extrinseca ponerentur; quare autem non ponantur, Deus scit; nobis certò constat multa posse spiritus malos circa nos, quæ facere non permittuntur, vt ait Magister *2. d. 7. c. vlt. & Scot. 4. d. 10. q. 8. ad 3.* Deo, vel superioribus Angelis impediuntibus. Quâ ratione magi, qui operâ dæmonum fecerunt ranas, cyniphes facere non poterunt. Vnde August. *3. sup. Gen. 9. Quid autem per naturam possint, & non possint per prohibitionem, & quid per ipsam naturam sua conditionem, non sinantur homini explorare difficile, immò impossibile est.* Per hoc expediuntur multa argumenta contra hanc sententiam: quia fatemur intellectum separatum non habere potentiam proximam ad cogitationes cordis cognoscendas: per quod satisfit omnibus authoritatibus, id referuntur Deo. Addimus tamen, si haberet paratum Dei concursum, quòd posset eas cognoscere; quod est habere potentiam remotam, non proximam, vt bene explicat Doct. *4. d. 49. q. 6. §. Dico ergo, num. 10.* Sed quia ex professo de hoc agitur, tractando de Angelis, non immoror.

3. *An cognoscat anima separata actus appetitus, & phantasie*

Si Deus reproduceret actum meum liberum, posset videri ab anima separata.

Multa possunt dæmones, quæ facere non permittuntur.

S E C T I O VI.

De loco, & motione locali anima separata.

1. CERTUM est animam non esse in loco quantitativè, vel descriptivè; quia quantitate, & partibus caret; sed quæritur de eius præsentia reali, an sit hïc, vel ibi. Ad quod

Dico primò, anima est in aliquo determinato ubi, seu præsentia. In hoc omnes conveniunt, quia non est vbique, neque nullibi: & fides est, quòd animæ beatæ sunt in cælo, & damnatæ in inferno.

Dico secundò, anima non est in loco per operationem. est Scoti *2. d. 2. q. 6. & contra D. Thom.*

1 p. q. 2. art. 1. & eius discipulos ibi, tenentes Angelos, (idem est de anima.) esse in loco per operationem; seu applicationem virtutis, vt loquitur D. Thomas. Probatur primò, ex articulo Parisiensi, quo oppositum damnatur. Secundò, ad hominem; quia D. Thomas 1. part. q. 8. art. 1. probat Deum ex operatione esse vbique secundum substantiam; ergo petit principium, vel admittit præsentiam distinctam ab operatione. Tertio, si operatio est spiritualis, non est maior ratio de eius locatione, quam de ipsius animæ, si transiens, & corporea, erit in loco commensuratiuè.

Anima non esse in loco per operationem.

2. Quartò, sit anima, vel Angelus in manu mea per operationem; vt tu dicis; & denegat Deus ei concursum ad omnem operationem; (quod non repugnat) manebit ibidem; quia sine actione non potest inde discedere; ergo sine operatione est præsens manui. Hoc manuali argumento vexauit semel quendam Thomistam in disputatione publica, qui sustinebar, (sed à se solo intellectus,) eo casu Angelum nullibi esse. Contrà, replicabam ab altero Angelo intuitiue videri in superficie concaua manus, sicut ante denegatum concursum videbatur; & responsum est per clamores satis quidem audibiles, sed auditorio intelligibiles. Quintò sequeretur quòd posset nullibi esse; quia cessare posset, saltem Deo denegante concursum, ab omni operatione. Vide plura apud Scotum citatum, qui pro hoc adducit Damasc. Nazianzenum, Augustinum, de quo fusiùs in materia de Angelis.

3. Anima per substantiam esse in loco.

Dico tertio, anima est in loco fundamentaliter per suam substantiam, & formaliter per præsentiam, quæ est respectus ad id, cui præsens est. Doctor citatus. Prima pars patet ex conclus. 2. quia si operatio, vel accidens non est fundamentum illius præsentia, ipsa substantia erit. Secunda pars probatur, quia anima non habet aliud esse in loco, quàm esse præsens alicui spatio, hoc autem conuenit ei formaliter per ipsam præsentiam, verbi gratià, anima pueri in Lybmo, etiamsi cessarent circa eam omnes passionem, præsens esset illi spatio, & nihil tunc haberet nisi substantiam, & respectum præsentia. de quo latè Doct. d. q. 6.

Dico quartò, habet locum determinatum secundum magnitudinem, quia non est immensa; & fortè etiam secundum paruitatem. Ira Scot. 2. d. 2. q. 6. vbi dubius est an Angelus potest esse in puncto, vel in loco minori quocumque designato; videtur verius, quod non, propter argumentum Mathematicum, quod ibi habet; quia quod potest esse in vno æqualium, potest esse & in reliquo, si non obstat figura; & sic si anima potest esse in loco minori quocumque assignabili, sequitur quòd poterit à cælo vsque in terram protendi, quia corpus quocumque in quo esset, posset in infinitum protendi; consequens est absurdum, quia Damasc. lib. 2. cap. 3. ante medium, idem non esse in cælo cum verferat in terra, & idem habet Greg. 1. Mor. cap. 2. & Hom. 3. 4. in Euangelia. & Didymus lib. 1. de Spiritu sancto, post princip. Respondet Caiet. 1. p. q. 52. art. 1. & Vasq. ibi d. 192. cap. 3. id tantum esse verum de corporibus, quia habent partes.

Quod potest esse in vno æqualium, potest esse in reliquo, si non obstat figura.

4. Contrà, etsi spiritus non habeat partes, tamen extenditur, & occupat totum spatium corporis, quòd informat, vel cui assitit. Neque ratione figuræ, quia nullam habet; repugnat ei sic, vel sic extendi; quia nullum petit situm; ergo quantum dimittit secundum latitudinem, & profundi-

tatem sui loci, posset assumere secundum longitudinem. Possunt autem illæ duæ dimensiones in infinitum diuidi; ergo & longitudo in infinitum protendi. Vnde Maior 2. d. 2. q. 9. concedit Angelum posse esse in linea à cælo vsque ad terram protèsa; quod & ego verum puto, si teneatur posse esse in puncto, vel in loco minori quocumque assignabili. Neque id videtur contra Patres citatos, qui tantum volunt, non posse esse in cælo, & in terra, replendo vtrumque.

Dico quinto, non est in loco naturaliter: Scot. supra, quia alioquin esset alioqui violentus, & locus esset cõseruatiuus, vel corruptiuus eius. Confirmatur, quia hac ratione Auicen. 9. Met. c. 2. docet motum cæli non esse naturalem, quia terminaretur ad quietem naturalem, & motus ab illa quiete foret violentus. Ex quo sequitur quòd potentia passiuua animæ ad esse in loco, est neutra, sicut superficies ad albedinem, quia nõ magis petit hunc locum, quàm eius oppositum; quod intellige iuxta dicta scilicet. 1. conc. 4. obiect. 2. scilicet esse neutrum, vt opponitur appetitui naturali, & violento strictè sumptis, quia latius sumendo appetitum naturalem, est ad omnem perfectionem passiuam; & sic materia prima naturaliter appetit formam, & homo beatitudinem, & superficies albedinem; per quod conciliata manent loca Scoti ibi adducta.

Anima non est in loco naturaliter.

Potentia anima ad esse in loco est neutra; quo sensu?

Dico sexto, anima separata mouetur localiter, cum eius præsentia ad spatium mutatur, vt cum anima Christi descendit ad inferos, & cum cæteræ in cælum, purgatorium, vel infernum migrat. Sed dubium est an anima se mutare potest; & quidam negant Ita præter Dur. 3. d. 2. q. 3. & Mirand. q. 1. Apologesici, qui de hac re malè sentiunt; quia videtur asserere eam omnino immobilem. Quos citat Suar. 2. tom. 3. p. d. 45. scilicet. 2. Tenent quidam Thomistæ, vt referunt Conimb. tr. de An. separata. d. 6. a. 2.

5. Quomodo anima separata mouetur localiter?

Dico septimo, anima separata potest se loco mouere; Scot. 4. d. 1. o. q. 7. §. Respondeo, & d. 4. q. 9. 1. 4. Probatur ex descensu animæ Christi; & quia hoc conuenit omnibus animalibus; ergo & animæ. Secundò, in corpore se mouet; ergo & extra. Tertio, aliæ actiones perfectiores conueniunt ei, vt intelligere, & velle: ergo. Quartò, ex rationibus conclusionis sequentis.

Anima potest se loco mouere.

Maior difficultas est an anima separata possit secum mouere aliquid aliud. Et negat D. Thom. 1. p. q. 114. a. 4. vbi Caiet. & q. 16 de malo, art. 10. Suar. 6. de An. cap. 2. & in Met. d. 35. scilicet. 46. Soto 4. d. 45. q. 1. art. 3.

Dico octauo, potest anima mouere secum alias res instar Angeli. Ita Scot. citatus, Abulen. in 9. Math. q. 124. Egid. quodl. 4. q. 17. Baifol. 4. d. 49. q. 2. art. 1. Maior q. 8. Aureol. apud Capreolum 4. d. vlt. q. 2. Conimb. supra, qui cum his citant Galenum, lib. de Tremore, & Rigore, & Clem. Alex. 6. Strom. Probatur primò, omne quod se mouet, siue animatum sit, siue non, potest aliquid secum mouere; vt patet experientia, & inductione; ergo hoc non est denegandum animæ. Secundò, hoc non est denegandum animæ ratione perfectionis eius, cum conueniat Angelo; neque imperfectionis, cum competat corpori, & perfectiones actus ei conueniant. Tertio, quia corpora gloriosa mouebuntur, iuxta illud, Volabunt, & non deficient, & non nisi ab anima. de quo 4. d. 49. q. 14. Quartò, non potest assignari ratio cur hoc conueniat Angelo, & non animæ. Quintò, Christus Luc. 4. videtur vsus hac potestate, mouendo corpus inorganicè, quando

6. Anima potest se loco mouere alia res.

Anima separata potest mouere corpus. An Christus aliquò modo mouit corpus suum inorganicè, ante resurrectionem?

*Anima de-
functorū af-
sumis quan-
doque corpo-
ra.*

volebant eum præcipitare. Sextò, quia animæ de-
functorum apparent cum corporibus assumptis,
Deo id aliquo bono fine permittente, vt cum
Chrysoſt. Iatius tradit Abulenſ. citatus; & tenent
Augustinus, Gregorius, Eusebius, Theodorus,
quos citat Bellarminus lib. 2. de Purgat. c. 8. de quo
videri poteſt etiam Abulenſ. in 25. *Matth. q. 75. 2.*
D. Thom. 1. p. q. 89. art. 8. talem regressum anima-
rum miraculo aſcribit, quod verum eſt; quia etſi
ſuis viribus relicta redire poſſint, ſtatutum eſt, ne
redeant, niſi ſpecialiter permittantur: & ratione
illius ſtatuti communis, quidam Patres omnino
eis negant regressum, de quo 4. *Reg. 2. 2. & Iob 23.*
& alibi.

7.
*An anima
Samuelis ve-
rè apparuit
Sauli?*

Et hinc orta eſt controuerſia de anima Samue-
lis, an verè apparuit Sauli, necne, 1. *Reg. 28.* de quo
Aug. lib. 2. ad Simplic. q. 2. & q. 7. in veteri nouiſque
Teſtamento, & lib. 2. de mirab. S. Scriptura, cap. 11.
Iuſtin. q. 5. 2. ad Gentes Abul. Lyran. & alij interpre-
tes in diſtinctum locum; & verior videtur pars affir-
mans, maxime ex cap. 46. *Eccleſiaſtici*; vbi inter lau-
des Samuelis ponitur, prophetæſſe poſt mortem,
vt notauit D. Thom. ſuprà; neque enim laus eſſet
ſi dæmon aliquis prædixiſſet, quæ ipſi tribuuntur.
Sed contra has duas conſiſtiones

Quomodo
Chriſtus in
cælum eue-
ctus dicitur?

Obiicitur primò, *Luc. 16.* mendicus Lazarus
portatur in ſinum Abrahæ: & idein refert Greg. 1.
dial. 9. de Anima Marcelli; ergo ipſæ animæ non
ſe mouent, alioquin non mouerentur. Reſponde-
tur, ipſæ ſe mouent, ſiue in cælum, purgatorium,
vel infernum eant; tamen deportari dicuntur,
quia ſi in cælum eunt, honorantur comitatu An-
gelorum, vt paſſim in vitis Sanctorum legitur; ſi
in infernum, à dæmonibus, vt captiui ducuntur.
Vnde Aug. *Serm. 176.* & alij dicunt Chriſtum in
aſcenſione, non in auxilium neceſſitatis, ſed in
obſequium diuinitatis euectum, illatūque cælo
 fuiſſe.

8. Obiicitur ſecundò, animæ hinc nulla ſigna præ-
bent talis potentia motricis, ſicut præbent vo-
luntatis, & intellectus; ergo gratis ponitur. Re-
ſponderetur, Chriſtus & multi Sancti vſi ſunt illà
potentià mouendi inorganicè, neque ita neceſſa-
rius eſt eius vſus ſicut voluntatis, & intellectus,
vt ſigna eius ſæpiùs oſtendantur.

Dices, Sanctos miraculo ſic motos. Reſpon-
detur, miraculo potuit eſſe in permiſſione mo-
tionis præter regularem, & commune modum:
ſic miraculum fuit transfiguratio Domini, in eo
quòd permiſſa eſt gloria animæ in corpus redun-
dare, cum reliquo vitæ tempore in ipſa anima
repreſſa eſſet. Vide Scot. 3. d. 18. num. 15. Si defe-
ctus permiſſionis non ſit cauſa, fateor me neſci-
re, quare anima in hac vita non ſic mouet ſuum
corpus, ſicut poſt reſurrexerunt mouebit, ten-
nendo quòd ſuis viribus tunc mouebit.

9. Obiicitur tertio, ex Suar. ſuprà, quia anima eſt
forma interna corporis: ergo non poteſt aliquid
corporeum mouere, niſi medio corpore, quòd in-
format. Reſponderetur, etſi forma ſit, quia tamen
ſpiritus eſt per ſe ſubiſtens, habet omnes poten-
tias, quas habet Angelus: & indignum videtur,
quòd ei denegetur poſſe ferre vnum granum tri-
tici, quòd formicæ conceditur.

Obiicitur quartò, ſequi animam poſſe ſe cor-
pore expedire, & ad illud redire. Reſponderetur,
motionem localem eſſe liberam animæ, vnionem
verò cum corpore naturalem; & ideò non poteſt
eam ſoluere, ſicut nec facere. Dices, abſciſſo bra-
chio tetrabit ſe, diſſoluendo vnionem, & ſimiliter

An anima
poſteſt ſoluere
vnionem cum
aliqua parte
corporis, vel
eam facere?

ab extremis pedum, dum quis eſt moribundus.
Item, extendit ſe ad partes alimenti, in augmento;
faciens nouam vnionem. Reſponderetur, hæc ex-
perientia fatiſ probabiliter ſuadet intra magni-
tudinem debitam corpori, animam poſſe ſe retra-
here & extendere; verius tamen eſt quòd vnio-
nem non efficit. Occam tamen 4. q. 10. tenet id ra-
tione non probari. Scaliger *Exercit. 307. n. 18.* pu-
tat huiusmodi experientia vrgere pro ſententia
Platonis tenentis animam eſſe in corpore inſtar
nautæ in nau. vide Henric. *quodl. 11. q. 14.*

Obiicitur quintò, ſequi in anima eſſe duas po-
tentias motiuas, organicam, & inorganicam: ergo
ſimiliter habet duos appetitus, organicum, & in-
organicum, & ſic de aliis potentiis. Reſponderetur,
potentia operatiua organica dicitur, cuius ſubie-
ctum eſt organum corporeum, quòd eſt pars ali-
qua corporis. Inorganica ei oppoſita, eſt quæ tali
organo caret; qualis eſt omnis potentia ſpiritu-
alis; at potentia factiua organica, qualis eſt loco-
motiua, dicitur quæ mouet vnam partem median-
te alià; & ſic mouet progreſſiuè. Si autem ſimul
omnes partes mouet, inorganica dicitur: & ſic be-
nè, vna tantum potentia eſt, quæ duplici modo
mouet, & de ſe magis inorganica eſt: vt docet
Scot. d. q. 14. §. Sed de potentia, quia ex indiſpoſitio-
ne partium eſt, quòd non mouet omnes ſimul:
vnde videtur quòd inorganicè mouet totum cor,
quia partes eius videntur omnino conformes.
Contra, demus quòd omnes partes totius corpo-
ris fierent omnino vniformes, adhuc anima non
moueret inorganicè, alioquin hic haberet dotem
agilitatis. Reſponderetur Doctòr §. Reſpondeo ergo; do-
tem illam conſeri ſine villo ſuper naturali ſuper-
addito, per hoc tantum quòd vis motrix animæ
perficiatur, & impedimentum duplex corporis
tollatur; vnum ex iuncturis, & neruis, cuius abla-
tio expeditiſſimum facit motū progreſſiuum; al-
terum ex toto corpore, commutando eius humo-
res, & ſpiritus groſſos in ſubtiles, & viuidos, quo
reddatur agile, & aptum ad motum inorganicum.

Verum plura hic occurrunt difficilia, ſed in pro-
prium locum remittuntur exactius examinanda.
Breuiter dico, illa impedimenta corporis non ob-
ſtare motui inorganico eius, ſed tantum maiori
facilitati motus; quia corpus mortuum habet gra-
uiores, & groſſiores ſpiritus, vt ibi dicit Doctòr, &
tamen poteſt ab anima ſeparata inorganicè mo-
ueri, vt ipſe etiam dicit, §. Sed de potentia. Poteſt
ergo dici horum impedimentorum ablationem
requiri, non tantum, vt corpus ſit aptius paſſiuè
moueri, ſed etiam vt concurrat actiuè ad motio-
nem, etiam inorganicam. Pro quo facit, quòd
ſuprà dixi diſp. 2. ſect. 6. vim motricem ineſſe ipſis
membris.

Sed hoc difficile eſt, quia per muſculos in tali
motu membra non cientur, ſed ſe habent ac ſi
ferrea eſſent, & ſine vllis iuncturis: & ſic vis mo-
trix in eis, nihil facit. Reſponderi poteſt, ad hunc
motum facere, quòd membra citiſſimè, & agillimè
ſe aptent, & moueant, ſecundum ſitum, vt ſic
vel ſic ab anima inorganicè moueantur, in hoc
enim releuatur vix motrix animæ magis quàm ſi
cadauer moueret.

Dices, eſto aliquid fiat hac vià, vt motus hic
faciliter, ſequitur tamen ex dictis, quòd in hac
vita poteſt anima ſic mouere, eſto non ita facile,
ac poſt reſurrectionem. Reſponderetur, ita videtur
tenendum, ſecundum Scotum, quantum eſt ex
parte animæ, ſi concurſus ex parte Dei adſeſſet.

Fateor

10.

Potentia or-
ganica, & in-
organica.

Eadem poſſe-
tia an mouet
organicè, &
inorganicè?

Das agilita-
tis in quo cõ-
ſiſtat?

11.

Anima ſepa-
rata poteſt
inorganicè
mouere cor-
pus mortuū.

12.

An anima
pro hoc ſtatu
poteſt mouere
aliquid inor-
ganicè?

Fateor mihi non occurrere rationem, quæ oppositum suadeat: hoc certum de facto regulariter, sic non posse moueri; an verò defectu intrinsicæ potentia id eueniat, vel aliunde, non constat. Vidè *disp. 2. sect. 6. fine.* Scotus *suprà* asserens dometur agilitatis, sine vilo supernaturali addito obtineri, videtur innuere, motum huiusmodi ipsis animæ viribus competere, modò nullum habeat impedimentum, quod minimè habet, si sit separata, vel corpori gloriofo vnita: sed nihil hic assero, præter meam ignorantiam.

Quod ait vim motricem intendi in statu gloria, quia pro nunc vel impedita est per corpus, vel imminuta, ne sic moueri possit, obscurum est; fortè vult ob peccatum, propter quod anima corpus mortale, vt miserum (cuius membra, & potentia inferiores rebellant) informat, talem motum impediti, & per intensionem virtutis motiua intelligit cessationem huius infirmationis, & rebellionis; quia tunc anima expeditius potest vacare motioni; vel per eam intelligit qualitates superadditas facilitantes motum, ipsi corpori inhærentes. Dixi, *qualitates*, quia vna ad omnia vbi minimè sufficeret, vt habet Doctor *loco citato*, §. 4. est videndum. Quòd verò non intendar vim motiuam animæ in se intendi, ex eo patet; quia hæc secundum ipsum, & alia potentia non distinguuntur ab ipsa anima, quæ minimè intendi potest. Adde, posse dici vim motricem accidentalem spiritualement intendi posse, quia etiam impulsus talis datur, vt dicam *sect. seq.* & sicut datur qualitas aliqua in magnete, per quam causet impulsus attractiuum in ferro, ita diceretur causari qualitatem spiritualement nobis ignotam in anima, quæ causet impulsus in corpore. Sed hæc sufficiant in re dubia, vbi & ipse Doctor dubius manere voluit. De dote agilitatis tot ferè Doctorum sensus, quot capita; an verò animæ sint pares perfectione, dixi *disp. 1.*

SECTIO VII.

Vtrum anima separata moueat per impulsus?

Quando vnum corpus mouet aliud, motus fit per aliquam qualitatem à mouente, in id quod mouetur, impressam, quæ impetus, vel impulsus dicitur. Ratio est, quia tale non mouetur à se, alioquin motus esset naturalis; nec ab aère à parte antè; quia is potius impellitur; nec à parte post, quia is mouetur ad replendum vacuum; nec à proiiciente, quia potest non existere, antequam cesseret motus; ne ergo detur effectus sine causa, oportet concedere impulsus in re mota, seu proiecta. Quæritur igitur, an quando spiritus mouet corpus, talem in eo causet impulsus? Negat Suarez in *Metaph. disp. 35. sect. 6.* admittit tamen, si spiritus moueat vnum corpus, mediante alio, in corpore mediatè moto, causari impulsus, sed ab altero corpore, quod immediatè à spiritu sine impulsu mouetur. Ratio eius est, quia spiritus creatus nullam qualitatem efficere potest, educendo eam de potentia subiecti.

Verius tamen videtur, animam, & Angelum impulsus imprimere in corpora, quæ mouent. Ita Vasquez *1. p. d. 192. c. 2.* Probat; quia si hoc negetur, etiam eadem ratione negandum erit à corpore mouente impulsus imprimi: si enim semel demus motum sine tali impulsu, omnino

negandum erit. Imprimatur ergo à spiritu aliqua qualitas similis grauitati, leuitati, vel illi, quam imprimit magnus, vel illi, quam fortè habent omnia corpora ad replendum vacuum. Si tamen resistentia corporis mouendi sit maior, quàm qualitas illa, non habebit actum motionis, vt cum quis percutit truncum arboris, vel magnum saxum. Contingit autem talem impulsus esse naturalem, vt cum proiicitur graue deorsum, & tunc suo motu augetur; eo ferè modo quo habitus suo actu; sed ablenite mouente successiuè minuitur, eius naturà id postulante; quia motus efficiendi causa, qui successiuus est, à natura datur.

Ad rationem Suarez Angelus potest ipsum motum de corpore educere: ergo nihil vetat, quin qualitatem ad eum requisitam sic educere valeat. Verum est quòd illas formas producere nequeunt spiritus, quæ ad generationes substantiales ordinantur, vel sequuntur.

Obiicitur secundò, sequitur quòd Deus non possit mouere sine impulsu; aut si potest, idem erit de anima separata. Respondetur, Deum se solo facere posse, quidquid per aliud absolutum facit, non sic de anima: loquor de efficientia, quia effectus formalis suppleri nequit.

Obiicitur tertio, anima ipsa moueri potest ab Angelo sine impulsu: ergo idem de corpore. Respondetur, consequenter loquendo, potentiam motricem spiritualement, imprimere impulsus spiritualement, vel corporalem, iuxta naturam mobilis.

Obiicitur quarto, sequeretur impulsus esse diuersæ speciei, quia impulsus sursum corrumpit impulsus deorsum. Consequens videtur falsum, quia virtus attractiua magnetis sursum, & deorsum est eadem, etiam numero; & sicut actus huius est coniungere aliud corpus attractenti, ita actus impulsus est separare proiectum à proiiciente. Respondetur, vnum illorum impulsus non corrumpere alium, nisi per accidens, quatenus mediante impulsu deorsum, aliquid mobile obuiat corpori moto sursum, quod resistit motui, & resisteret si ibi esset, etiam sine vilo impulsu. Contrà, esto corpus ita obuians sine impulsu resisteret, ramen constat experientia, maiori velocitate moueri deorsum, quod proiiciebatur sursum, quando obuiat aliud corpus impulsu motum deorsum: ergo ille excessus contrarij motus, in velocitate est ab illo impulsu deorsum, & per consequens vnus impulsus alteri contrarius est, & diuersæ speciei.

Respondetur, Scotus *2. d. 13. art. 3.* ait, dum virtus actiua non potest agere in rectum, quòd agit in obliquum, vel reflectit; vnde ibidem, & quodlib. 14. *in fine*, docet rem, quæ emittit speciem, in speculo videri, & non ipsam speciem, quia obiectum efficit illam speciem reflexè, cum non potuerit, obstante speculo, eam facere in rectum. Iuxta hoc videtur dicendum, impulsus, quando in rectum mouere nequit, obstante alio corpore, vt cum percutitur pila ad parietem, mouere reflexè. Vnde sicut idem numero radius, partim rectè, & partim reflexè efficitur, sic idem impulsus partim sursum, & partim deorsum mouet; quia hoc est partim reflexè mouere.

Sed adhuc manet difficultas, vnde causatur illa maior velocitas motus deorsum, quando occurrit corpori moto sursum, vt pilæ, aliud motum deorsum. Respondetur, vtrumque impulsus tunc mouere deorsum: neque est inconueniens admittere plures impulsus numero distinctos simul inesse

Impulsus quo modo augetur, & diminuitur?

2.

Quas formas potest Angelus educere de potentia subiecti?

An detur impulsus spiritualement in mobili.

3.

Vna est virtus, quæ magnetes ab omni parte attrahit ferrum.

4.

An impulsus sint sibi contrarij, vel diuersæ speciei?

An idem impulsus sursum & deorsum moueat?

Probabile impulsus esse diuersæ speciei, & contrarios.

13.
Quomodo ait Doctor vim motricem animæ intendi?

I.
Impulsus causari in proiecto, vel re mota.

Anima imprimi impulsus in mobili.

in esse eidem: de quo Doctor 3. d. 8. q. vn. Adde fortè impulsus illos sæpius inesse diuersis partibus mobilis. Fateor tamen argumentum satis vrgere, quòd impulsus sint contrarij, & consequenter, non eiusdem speciei, quod tenet Vasquez *part. 2. d. 8. 1. cap. 3.*

5. Petes, in puncto reflexionis in casu illo an detur quies priuatiua, seu temporalis, an tantum negatiua, vel instantanea? Respondetur in puncto reflexionis à motu violento ad naturalem, quietem esse tantum instantaneam, alioquin magnum pondus motum deorsum, obuians pilæ sursum motæ, aliquo tempore quiesceret in reflexione pilæ. Contrà; ergo motus pilæ sursum, & deorsum erit continuus vno indiuisibili copulatus, quod est falsum, cum sint diuersæ speciei. Respondetur, fortè verius esse eiusdem speciei; sed illud admittendo non continuantur, quia sunt duo indiuisibilia; alterum terminatiuum vnus, & alterum initiatiuum alterius. Sed de impulsibus fusè agunt Philosophi interpretes 8. *Phys. cap. 10.* Vide Conimbr. 7. *Phys. cap. 2. quest. 1. art. 8.* Sotum 8. *Phys. quest. 3.* & alios *ibi.*

Quinam agunt de impulsibus.

6. An vectio, tractio, ligatio conueniant animæ separata?

Specialis difficultas est de tractione, vectioe, alligatione, & reuolutione, an conueniant animabus: & videtur quòd isti motus petant contactum, & per consequens non conueniant animæ separatae respectu corporis; quod enim vehitur, motu fertur alieno, & sic non eget impulsu, quo tantum comperit spiritui mouere. Respondetur tamen, eas motiones conuenire animæ per impulsum; cum enim impulsus imprimat, si ipsa comitatur corpus, quod mouetur, dicitur vectio, vel tractio, si mobile resistat: aut si ad aliud impulsu applicetur, vt inde se mouere nequeat, erit alligatio, quomodo stipula vento agitata, quasi immobilis adhærescit parieti.

An vna anima possit mouere aliam?

Petes primò, vtrum vna anima possit mouere aliam? Respondetur, si teneatur animas esse pares, nulla inuita potest ab alia moueri: sicut nec homo potest moueri inuitus ab alio æqualis fortitudinis: potest tamen, si sinat, vt in exemplo de homine. Ab Angelo autem moueri potest, & inuita, sicut & inferiores Angeli à superioribus; & fortè hoc modo, non solà voluntatum dissensione factum est prælium in cælo; de quo *Apocal. 12.* & sic dæmones leguntur sæpius ab Angelis superati; si tamen hi non sint superiores naturâ, beneficio gratiæ id præstant, sicut & præstiterunt

Prælium Angelorum, an per impulsus factum?

viri sancti, vt passim in eorum vitis habetur.

Petes secundò, vtrum huiusmodi motus sint naturales, vel violenti? Respondetur, animæ motum non esse propriè naturalem, vel violentum; quia non habet locum naturalem, vel violentum, *ex sect. precedent. conclus. 5.* sed potius, neutrum. Si tamen inuita moueatur, erit motus secundum modum violentus; & naturalis secundum modum, si ipsa se moueat.

Petes tertio, vtrum anima habeat in mouendo corpore limitatam virtutem, quoad magnitudinem mobilis, & celeritatem motionis? Diuus Thomas 1. p. q. 53. art. 2. tenet Angelum (idem est de anima) posse se mouere instantaneè ad extremum sine medio. & Maior idem tenet de Anima, 4. *dist. 49. quest. 8. in principio.*

Respondetur tamen, ad vtrumque, vim motricem limitatam esse; & quoad celeritatem docet Scotus 2. *dist. 1. quest. ultima* cum communi, non posse ab extremo in extremum transire sine transitione medij. Et ratio est, quia ordo proximioris *vbi* ad remotius, non potest tolli per vltimum agens naturale, sicut nec ex aceto immediate fieri vinum ob similem ordinem. Intra latitudinem autem celeritatis temporalis cum medij transitione, anima minùs celeriter mouet corpus, quàm Angelus; quia est minùs perfectæ potentie motiuæ. Eadem ratione, non potest corpus quantumcumque magnum mouere; sed quàm magnum potest, Deus & ipsa nouit.

Nihil potest naturaliter moueri ab extremo, in extremum sine medio.

Anima minùs celeriter mouet corpus, quàm Angelus.

Dices, solà voluntate mouet; sed hæc volendi terminum non habet: ergo. Respondetur, iam dixi quòd imprimat impulsus, quando mouet aliud; vnde non ex sola volitione mouet. Vide Diuum Thomam *de malo, quest. 16. art. 9. ad 7.* Molinam 1. *part. quest. 34. art. 5.* qui dicunt modum præscribi ab intellectu; sed si illa præscriptio est libera, quare non potest corpus quantumcumque magnum præscribere mouendum?

8.

Dices secundò, si mobile aliquod mouere nequiret anima, conando ad motum, fatigaretur. Respondetur, fatigatio contingit per absumptionem spirituum vitalium ex operatione, quam sequitur dolor; & sic non habet locum in anima separata; quæ tamen tristari potest, quòd corpus aliquod mouere nequeat, si sibi relinquatur. Sed non se applicat ad mouendum vltra suas vires, & sic nihil ægrè, aut difficulter mouet.

Anima non potest corpus, quantumcumque magnum mouere.

Vnde oritur fatigatio?

Anima nihil mouet ægrè, vel difficulter.

F I N I S.

INDEX

INDEX

Rerum notabilium, quæ in hoc secundo Tomo Doct̃oris subtilis continentur.

*Prior numerus ad paginam, posterior ad marginales notas
Arithmeticas remittit.*

A B

ABSOLUTUM manere absque respectu extrinsecus sibi adueniente, non est contradictio. 236.32
 Absoluti prima distinctio non est per respectum. 609.2
 eius distinctio à termino, & obiecto facta. *ibid.* 3
 Abstractio magis vniuersalis est difficilior, quàm minus vniuersalis. 539.4
 Abstractentium non est mendacium. 122.10

A C

Accidens absolutum est idem essentialiter cum inherencia aptitudinali, non tamen actuali. 27.22
 potest separari à suo subiecto, & esse sine illo. *ibid.*
 Accidens bifariam sumi potest. *ibid.* 18
 non dicitur ens, nisi quia entis. 26.13
 non potest agere in virtute substantia, plusquam in propria virtute. 121.15
 non potest producere formam substantialem. 119.3.
 121.14
 non generat substantiam. 607.6
 nullum virtute propria potest aliquid agere. 121.4. &
 121.15
 nullum est natura. *ibid.* 3
 Accidens nullum, ut cognitum, representat adaequate, & distinctè substantiam. 550.32
 Accidens pro denominato duplex est. 27.18
 pro per se significato, separari nequit à suo subiecto. *ibid.* 27.22
 Accidens quadrupliciter corrumpitur, & generatur. 606.4
 Accidens respectiuum est idem realiter cum utraque inherencia. 27.22
 Accidens separari à suo subiecto impossibile est. 25.6
 separatum an mutetur positinè, recipiendo modum substantia. 28.24
 Accidens vnum numero non potest esse in duobus subiectis numero. 339.12
 Accidentis cognitio quomodo sit prior, & posterior cognitione substantia. 551.34
 Accidentia cadaueris non sunt noua. 590.15
 Accidentia corrupti in generatione non videntur non manent in genio. 589.9
 Accidentia, & qualitates inexistentes compositis natura-

libus, sunt secundum naturam. 109.15
 Accidentia manent eadem in mortuo. 588.6
 Accidentia omnia similia nunquam habent forma, specie diuersa. 589.9
 Accidentia sola sensibilia sunt motiua nostri intellectum, pro nunc. 561.17
 Accidentia sunt in duplici differentia. 319.23
 sunt instrumenta actionum. 119.6
 sunt instrumenta substantia, quomodo. 121.16
 Accidentium subiectum non est materia prima. 605.3
 per eorum collectionem singulare non cognosci. 579.

22

Accidentibus permanentibus, quæ non habent contrarium, non est necesse, ut generatio vnius sit corruptio alterius. 319.24
 ex Accidentibus quomodo substantiam cognoscimus. 551.

34

Achilles appellatur argumentum difficile. 394.15
 Acquisitio partis post partem non est in instanti. 187.8
 Actio acta in patiente. 502.7
 eius effectus. *ibid.*
 Actio agentis non est res distincta à re, quam producit. 159.5
 Actio alia immanens, alia transiens. 197.16
 differunt. 503.10
 diuiditur in illas equiuocè, & vniuocè. 505.20, 631.3
 Actio an sit in agente, vel in passo. 193.23
 est in agente. 504.13
 Actio est duplex. 318.17
 eius definitio. 197.15
 est libera, quando? 645.1
 Actio, & passio materialiter nihil aliud est, quàm forma fluens. 311.24
 Actio, & passio secundum rationem differunt. 193.
 24
 sunt eadem res numero. 194.4
 sunt idem motus. 193.24
 sunt in patiente. *ibid.*
 Actio, & passio sumuntur dupliciter. 196.10
 Actio, & passio abstractiunt à motu, & possent esse sine eo. 504.16
 in quibus fundentur. *ibid.*
 quomodo dicantur inesse motui? 505.19
 Actio in rebus immaterialibus dicitur illud, quod significatur per modum actus. 194.2
ibid.
 Actio multis modis accipitur. 503.12
 non est absolutum. *Actio,*

Index rerum.

- Actio, mutatio, & motus differunt.* 330.8
Actio naturalis, & intentionalis non se comitantur.
 491.7
Actio non mensuratur tempore. 506.21
an mensuretur tempore. 503.10
nona non proveniet à motore, quando. 442.3. & 7
omnis est distincta ab agente. 194.4
omnis, & omnis passio est in patiente. 193.24, 195.7
Actio omnis naturæ est propter finem. 113.2
omnis naturalis est passio. 195.5
Actio, passio, & situs, & quando an habeant proprias species. 549.27
Actio, passio, & motus differunt realiter. 505.18
Actio Prædicamentum an sit quid absolutum. 503.12
Actio Prædicamentum, & actio acta describuntur. 502.8
Actio pro re acta in passio, secundum Philosophum. 504.13
Actio provenit ex victoria virtutis actiue super resistentiam. 64.12
Actio quid sit. 502.5, & 6.62.1.6
quintupliciter sumitur. 503.11
realis an resultet, cum voluntas elicit actum. 647.11
Actio relatio non est principium productivum, sed denominandi agens. 196.11
Actio tangibilis intentionalis supponit naturalem. 623.6
ad Actionem propriam quid requiratur, & quot. 505.20
Actiones naturales sunt propter formam. 162.15
Actiones qua fiunt propter finem. 163.15
Actionum varia genera concurrunt ad generationem. 627.9
Actiuitas ibi est maior, ubi plures gradus forme circa passum congregantur. 96.9
Actiuitas maior, & minor non semper sequitur maiorem, vel minorem intensiorem forma. *ibid.*
Actiuitas non solum attenditur in gradu, & multitudine forma, sed etiam in debita approximatione agentis. *ibid.*
Actus alicuius quod sit in alio, ab eo, cuius est actus, non est inconueniens. 193.24
Actus an distinguatur ab euidencia. 635.1
Actus appetitus à quo fiat. 613.col.2.1
Actus à materia, quâ ratione negetur ab Aristotele. 123.25
à solo Deo productus an voluntarius. 631.col.2.n.5
causans omissionem malam an sit malus. 653.8
de vero falsus quomodo fiat. 638.2
dicatur esse in aliquo tripliciter. 318.18
efficax, & inefficax. 646.6
esse liber, licet nihil aliud præter eius obiectum ostenderetur voluntati. 652.3
est triplex. 86.20
idem an de bono fiat malus. 638.3
an possit esse vitalis, & non vitalis. 651.7
Actus intellectus cur fiat ab obiecto, non actus appetitus. 613.2
Actus intellectus agentis abstrahit speciem. 544.4
an concurrat ad actum voluntatis. 521.16
causatur ab obiecto. 646.10
Actus intelligendi non sit à phantasmate. 547.21
post eum manes species. 530.8
liber, & non liber an differant specie. 518.6, 651.4
liber est eiusdem rationis cum necessario, quomodo. *ibid.*
Actus liberè conseruatur, etiam si ad omnem alium actum detegatur concursus. 652.2
liberè sumitur quoad specificationem, nisi passus esse liber. 651.5
neuter, qui non sit finis, nec medij. 644.10
qui non est finis, nec medij omissionis, nec alius ad eam concurrentis, peccatum non est. 653.9
quomodo sine mutatione sui desinat esse verus. 639.9
sensibilis, & sensitiuum an idem. 501.1. & 2
Actus, vel effectus an debeant inherere potentia libera ad libertatem. 651.5
Actus vitalis, an possit poni sine actuali tendentia in obiectum. 626.11
potest esse ab extrinseco. 631.3
Actus voluntatis non requiritur ad actum appetitus. 615.4
Actus moralis bonitas quid. 638.3
Actui libero an sit essentialis libertas. 651.4
Actui nihil reale addit veritas. 638.4
Actum necessarium quicquid representat, &c. 658.2
ad Actum primum nihil se mouet, sed bene ad secundum. 526.4
Actum uno tantum instanti durare, repugnare qui dicant. 638.2
Actus deliberati, & subiti. 649.5
Actus & potentia sunt eiusdem generis, explicatur. 608.8
Actus intellectus dirigitur etiam à practica scientia. 634.9
Actus intelligendi, nec à phantasia, nec à cogitatione fieri possunt. 585.4
sunt in nobis. *ibid.* 3
plures an simul esse possint in intellectu. 487.14
Actus potentiarum quare dicantur passiones. 523.8
Actus sensuum nostrorum euidenter noti sunt nobis. 636.6
Actus vitales à solo Deo possunt produci. 520.13
Acuties est augmentabilis in infinitum. 48.8
- A D
- Additio fieri potest in infinitum ad numerum.* 209
 24
Admiratio quid sit. 612.4
unde orta in Christo. *ibid.*
- Æ
- Æqualia aliqua apparere possunt uni tertio, qua tamen non apparebunt equalia inter se.* 45.4
Æquiuocum quid, & quotuplex. 422.24
est necessariò distinguendum. 17.16
inter illud, & uniuocum non est medium. 570.27
an inter ea denominatiuum sit medium. *ibid.*
illorum definitio. *ibid.* 24
Ær an varietur, manente lumine. 617.4
est summè humidus, & propè summum calidus. 52.32
non potest generari nisi mediante moderato calore. 55.9
non potest sub quantumque caliditate, nec raritate stare. 244.3
Ærem sustinere ingens suppositum saxum, fictitiuum est. 492.10
Æternitas est mensura diuina essentia. 301.9
nasitur ex immobilitate. 475.7
non habet proprie rationem mensura respectu Dei. 301.9
Æuum est mensura permanentis. 300.8
- A G
- Agens aliud uniuersale, aliud particulare.* 442.2
aliud liberum, aliud naturale. 165.2
est duobus modis passio immediatum. 408.7
est duplex, uniforme, & disforme. 62.14
Agens, & patiens dupliciter sumi possunt. 318.17
differunt formaliter. 527.11
Agens liberè non semper intendit finem. 165.2
Agens maximum datur, à quo potentia passiva pati non potest. 63.8
minimum non datur in alijs potentijs passivis, qua possunt

Index Rerum.

- possunt pati ab aliquo, & non à quolibet, propter par-
uitatem. *ibid.*
- Agens naturale agere, in quantum est in actu, tripliciter
intelligitur. 72.15
duo requirit ad agendum. 122.18
eodem conatu, quo agit in minus, potest agere in ma-
ius, si applicetur. 60.16
finem nullum potest agere in tempore infinito. 475.7
magis determinat ad productionem unius gradus,
quam alterius. 177.8
non impeditur agit sphericè. 614.3
Agens non agit secundum totam suam virtutem, saltem
naturale. 205.5
non agit nisi secundum partes applicatas. 207.17
non sit de non agente agens per absolutum. 502.4
omne naturaliter agit propter finem. 165.2
omne habet sphaeram suam actiuitatis. 62.13
quod inuatur ab effectu, non terminatur ad maximum
effectum, quem potest producere. 61.9
quod non inuatur ab effectu, producit maximum effe-
ctum, quem potest. *ibid.*
- Agente naturali approximato passo disposito ad rece-
ptionem actionis, agens illud non est indifferens ad
agere, vel non agere. 150.5
- Agentia naturalia inanimata, bruta, & homines in qui-
bus conueniant. 167.7
inanimata non cognoscunt finem propter quem finem
agunt. 166.7
naturalia non possunt agere sub quacunque modica
magnitudine. 54.3
quomodo finem suum cognoscunt. 166.7
sunt multiplicia. 408.8
- Agere bifariam sumi potest. 440.7
Agere contingit multis modis. 71.16, 73.20, 318.19
Agere immediatè immediatione suppositi quid. 138.
17
Agere infinite perfectius est, quam recipere infinite. 120.
12
Agere principaliter bifariam intelligi potest. 121.16
Agilitatis dos in quo consistat. 660.10
Agit aliquid in se, sed non uniuocè. 526.5
- A L
- Alimentum conuertitur in alitum, quomodo. 618.2
eius pars secundum speciem manet, secundum mate-
riam non. *ibid.*
est eadem vis eius attractiua, & retentiua. 626.2
est obiectum potentia nutritiua, & augmentatiua.
ibid. 2
- Alteratio quid sit. 313.8, 411.17
Alteratio ad qualitatem fit duobus modis. *ibid.*
à generatione differt ex parte subiecti. 314.9
Alteratio, augmentatio, & generatio non est tempus.
305.27
Alteratio est per se in illis qualitibus, qua predicantur
de subiecto alterato secundum suam uocem. 411.
19
fit in qualitibus accidentalibus. 313.8
fit secundum qualitates sensibiles. 409.11
non est ad habitus intellectuales. 412.20
non potest fieri in instanti. 371.2
non potest esse primus motus. 460.8
nulla potest fieri in uacuo ab extrinseco remoto. 266.7
primo, & per se non habet pro termino formam sub-
stantialem, sed accidentalem. 318.17
proprie dicitur quatuor conditiones requirit. 411.17
quamlibet generationem precedit, etiam particularem.
57.19
- Alterationis subiectum quare dicatur sensibile. 313.8
eius uelocitas penes quid attendatur. 424.3
est augmentabilis in infinitum. 49.9
- A M
- Amor à cognitione non efficitur, etiam particulariter.
646.8
magis unit Deo, quam uisio. 629.2
non repugnat eam poni sine cognitione. 646.8
- A N
- Analogia qua comparatur cum uniuocatione. 570.26
Analogia quid sit. 25.4
ad Analogia attributionem quid sufficiat. 573.36
Analogum duplex est, proportionis, & attributionis.
570.26
non significat unam naturam. 212.38
- Angelus, an possit desinere esse, non per annihilationem.
537.27
an possit se non uidere. 657.4
corruptibilis quo sensu dicatur. 537.26
cur non informat, sicut anima. 585.5
dum intuitiue uidet obiectum, interuenit species, qua
post actum remanet. 578.17
immaterialis quo sensu. 537.25
moueri potest localiter motu continuo. 375.9
operari potest, ubi non est praesens sua essentia. 409.
10
possunt per se moueri ipse, & anima. 374.4
proprietates materia habent. 536.22
quas formas educere potest de potentia subiecti. 661.2
si per separationem partium desineret esse, corruptus,
vel annihilatus esset. 537.27
- Angeli, & hominis intellectus in entitate absoluta differ-
rent specie. 654.1
- Angeli forma an educibilis sit de potentia materia. 538.
30
Angeli uoluntas perfectior uoluntate hominis. 655.
col.1
- Angelo, uel anima potest imponi praeceptum de actu pro
certo instanti. 653.7
- Angeli an corporei. 534.15
an abstractant species. 551.37
an de fide sit illos esse incorporeos. 534.15
improprie sunt in loco. 249.12
non intelligunt obiecta ad nimiam distantiam. 657.1
- Angelorum praelium an per impulsus factum. 662.6
- Anima ad acquirendam cognitionem non uniuert. 657.2
alias res secum trahere potest. 659.6
an composita sit ex materia, & forma. 605.1
an eadem suis potentiis. 606. & 607
an fiat ex uirtute seminali. 603.3
an sit tota in toto corpore, & tota in qualibet parte
corporis. 597. sect. 9. per totum.
an pro hoc statu possit mouere aliquid inorganicè.
660.12
an sit actus substantialis informans. 583.1. & seq.
an forma intrinseca. 585.4
an possit dare esse extensum. 587.3
an una tantum sit in homine. 594.3
an quod illa sit forma informans, ex motu colligatur.
584.5
an informet immediatè materiam. 587.2
an corpus appetat naturaliter. 585.5
an sit in loco per operationem. 659.1
an informet humores. 598.5

Index Rerum.

- an simul moueatur tota in una parte, & quiescat in alia.* ibid.6
- an creetur à Deo.* 534.13,604.6
- Anima à quo mouetur.* 450.4
- an possit soluere unionem cum aliqua parte corporis, vel eam facere.* 660.9
- an omnis prater rationalem, sit diuisibilis.* 596.5
- an diuisibilis sit in qualibet parte.* 598.3
- an sit forma hominis.* 527.8
- an sit forma.* 585.1
- Anima Christi an perfectior anima Iuda.* 599.3
- non recurrit ad phantasmatam.* 556.10
- quomodo sit sub speciebus panis, & vini.* 589.13
- Anima corpus mortale non appetit naturaliter.* 656.4
- Anima de foris venit, explicatur.* 603.2, 605.4. & sola. 605.4
- est actiua per se.* 607.4
- est in loco occupatiuè per accidens.* 239.13
- est imago Trinitatis, quomodo.* 630.col.2.n.4
- est in loco per substantiam.* 659.3
- est locus specierum, exponitur.* 546.15
- est notior natura, & non nobis.* 14.14
- Anima est omnia intelligibilia, exponitur.* 546.15
- est spiritualis forma.* 586.7
- est substantia.* 583.1
- de ea varia opiniones.* ibid. & 546.15
- imprimis impulsus immobile.* 661.1
- informat, & Angelus non, quare.* 585.5
- in separatione violentiam patitur.* 586.5
- ipsius separatio non est simpliciter violenta.* 655.2
- imò naturalis secundariò.* ibid.3
- intellectiua an sit substantia spiritualis, & vera forma informans.* 584.1
- minus celeriter mouet corpus, quàm Angelus.* 662.7
- nihil mouet agere, vel difficulter.* ibid.8
- non est in loco naturaliter.* 659.4
- non est corpus.* 584.2
- non est pars diuina mentis.* 586.8
- non est una omnium hominum.* ibid.1
- non informat materiam nudam.* 588.7
- non informat immediatè materiam.* 587.2. & 591.2.3
- non perit cum corpore.* 600.2
- non possit esse sine sensu, quomodo.* 544.5
- non potest corpus quantumuis magnum mouere.* 662.8
- nunquam desinit.* 600.2
- potest se loco mouere.* 659.5
- prius cognoscit causas in effectibus, qui sunt à nobis.* 14.14
- Anima rationalis à ceteris formis naturalibus tribus modis differt.* 100.16
- an ab intrinseco immortalis.* 600.2
- est indiuisibilis.* 596.2
- est in qualibet parte.* 598.3
- est in corde sensu.* ibid.6
- inorganicè mouere quare nequeat de facto.* 614.8
- non tribuit esse corporis.* 536.21
- unionem petit ad corpus immortale.* 656.5
- ut totum potentiale non est in singulis partibus.* 598.3
- Anima separata actu elicit appetit resurrectionē.* 656.6
- an acquirat nouas species.* ibid.1
- an cognoscat actus appetitus, & phantasia.* 658.3
- an cognoscere possit secreta cordis, seu actus liberos inter nos alienos.* ibid.col.1.n.1
- an conueniant ei uelatio, ligatio, tractio, &c.* 662.6
- an moueat per impulsus.* 661.1
- an possit ab ea uideri actus liber à Deo reproductus.* 658.3
- an prateritorum recordetur.* 552.38, 657.col.2.n.2
- an recordetur eorū, quæ coniuncta fecit, vel nouit.* ibid.1
- an reperitur in ea opinio.* 530.9
- cognoscit distinctè Angelos, & alias animas separatas.* 657.3
- in ea manent habitus, & species.* 656.1
- inorganicè mouere potest corpus mortuum.* 660.11, & 659.6
- possit ab omni accidente separata intelligere, & uelle.* 607.5
- quomodo moueatur localiter.* 659.5
- una an possit mouere aliam.* 662.6
- Anime definitio explicatur.* 587.1
- prima est essentialis.* 592.2
- definitio eius secunda.* ibid.1
- ea essentialis an sit.* ibid.3
- per priorem demonstratur.* ibid.2
- eius diuisio.* ibid.1
- eius subiectum quod, & quale.* 597.2
- eius forma, si à sua materia separata esset, nihil efficere possit.* 537.28
- errores de eius origine.* 603.1
- Anime rationalis immortalitas an possit probari ratione naturali.* 601.1
- rigorosè non potest demonstrari.* ibid.3
- de eius productione nihil certò scitis Aristoteles.* ibid.2
- Anima vegetatiua tres functiones.* 626.1
- Animam esse formam hominis est de fide.* 527.8
- Animam esse si sit impossibile, impossibile est esse tempus.* 303.2
- eam esse spiritum, definitum est.* 534.15
- non esse actiuum per se absurdum.* 607.4
- nam esse omnium hominum informantē repugnat.* 586.1
- omnium non potuit Aristoteles.* ibid.
- in Anima an detur materia prima.* 533.12
- in Anima esse materiam non est improbabile, secundum mentem Scoti.* 535.17
- in Anima, & Angelo an sit materia eiusdem rationis cum materia corporalium.* 534.14
- de ea quem conceptum quiditatum habere possimus.* 558.6
- Anime defunctorum assumunt aliquando corpora.* 660.6
- Anima distinguuntur in tria genera.* 594.1
- Anima in plantis, & sensituis quando essentialiter differant.* ibid.
- Anima non distinguuntur numero per aptitudinem ad corpus.* 533.12
- Anime omnes an sint indiuisibiles.* 596.5
- Anima rationales an immediatè producantur à Deo.* 603.1
- omnes sunt æquales substantialiter.* 599.2
- Anima uiuentium omnes sunt multiplices.* 39.16
- Animarum genera quot sint.* 592.col.2.n.1
- de Animarum numero errores.* 594.2
- Animas non fuisse ante corpora.* 603.2
- Animas rationales esse inæquales in perfectione substantiali probabile.* 599.3
- Animata an & fortiora, quo maiora.* 597.8
- Animal carens uirtute memoratiua non potest percipere tempus, aut motum.* 291.3
- Animal manet idem à principio uia usque ad finem, quomodo.* 39.11
- Animalis imperfecti, non autem perfecti, pars abscissa, quare uiuat.* 599.7
- Animalis partes omnes nutriuntur sanguine.* 41.26
- in Animalis omni datur sensus communis.* 516.14
- Animalia imperfecta secundum longitudinem scissa, non uiuunt.* 597.5
- Animalia incedentia iuxta aquam cur immerfa uideantur.* 625.5
- Animalia mouentur ex seipsis.* 451.4
- multa diu à cibo abstinent.* 628.14
- non mouentur quoad omnes motus à motore intrinseco.* 457.25
- non*

Index Rerum.

- nonnulla habent aliquid infra aurium, quo audiunt.*
 620.1
Anni centum durare possunt præcisè tantum, quantum modo durat unus dies. 388.8
Antipheron aëre ut speculo vebatur. 522.40
 A P
Apes an habeant m. moriam. 516.14
Appetitus ad permanendum interdum est cum conatu, interdum sine conatu. 92.4
ad eius actum an requiratur actus voluntatis. 615.4
an diuidatur in irascibilem, & concupiscibilem, & quomodo. *ibid.* 1
animalis est duplex. 93.11
circa supernaturalia quomodo versetur. 614. col. 1. num. 2
dirigitur omnis à cognoscente. 93.10
ducitur, & voluntas dicitur. 643.3
duplex in homine, de fide. 642.1
est duplex. 92.4
est ratione indigentia. 89.34
libertatem ei malè tribuit Caietanus. 614. col. 2. num. 1
naturalis, & animalis differunt. 93.5
naturalis innatus quid. 612.1
naturalis quid sit. 93.5
planta quare non sit potentia. 593.4
quidam est sine cognitione. 166.6
quomodo subest voluntati. 614. col. 1. n. 1
reunionis anime an naturalis. 656.4
sensitivus an subdatur voluntati. *ibid.* col. 1. n. 1
sensitivus in multis differt à rationali. 94.11
si sit in Deo. 612.3
triplex est, naturalis, sensitivus, & rationalis. 593.4
vbi resideat. 616. col. 1. n. 3
vitalis reperitur in omni cognoscente. 642.1
Appetitus obiectum an sit bonum, quare tale. 613. sect. 3. num. 1
Appetitus naturali aliqui appetunt suam corruptionem. 93.8
Appetitus duos esse in homine dicere videtur fides. 642.1
Appetitus à quo fiat. 613. sect. 4. n. 1
Apprehensio aliquando comparatiua. 507.8
Apprehensio, & actus voluntatis sunt causa immediata delectationis. 645.4
potest esse falsa. 637.5
quid sit. 507.7
simplex aliquando est de propositione. 637.4
in Apprehensione propositionis, & non simplicis extremi, potest esse falsitas, quare. 637.5
 A Q
Aqua appetitus proprio non ascendit ad impediendum vacuum. 627.8
ascensus eius ad impediendum vacuum an sit naturalis. 649.8, 655.2
est medium soni. 621.4
est summè frigida, & propè summum humidum. 52.32
iuxta eam homo incedens cur inuerso capite appereat. 652.5
 A R
Aranea per quod principium facit telam. 165.3
Arbitrium liberum quid. 165.2
Arbores an habeant sensum. 593.3
Arcus illuminatus in prima luatione cur appareat portio magna spheræ. 45.9
Arguere circulariter quando non est inconueniens. 10.12
Argumentatio ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, non valet. 215.6
Aristoteles an creationem admiserit. 534.13
differt à Platone de immobilitate primi motoris. 454.15
per cælum intelligit uniuersum. 278.19
per ea, quæ nunquam sunt, intelligit impossibilia. 299.36
per mobile resistentiam. 431.12
per materiam quid intellexerit. 586.2
quid de anima immortalitate senserit. 600. col. 2. num. 1
quid de numero sensuum interiorum. 512.20
tenet multa opinatiue tantum. 603.9
Ars circa factibile versatur. 634.10
circa partes externas solum operatur. 102.4
agit propter naturam. 164.19
mutatur per naturam. 127.16, & 19
Ars imitatur naturam, duplicem potest habere sensum. 127.19
per eam aliqua fieri contingit bifariam. 104.5
sicut se habet ad operationes artificiales, ita natura ad naturales. 163.16
Artium diuersitas explicatur. 128.20
Artificialia ab arte denominantur. 103.3
diuersis modis fiunt. 80.6
quæ sunt. 103.3. & 4
quomodo à naturalibus differant. 105.14
sunt in triplici differentia. 104.4
 A S
Astrologia dicitur scientia media. 116.12
Astrologi quomodo indicant de hominum moribus. 519.8
 A T
Athanasius exponitur circa difficultatem, an in Angelis sit materia. 537.25
Attentio est ipsa operatio. 631. col. 2. n. 5
Attentio habitualis an eadem cum virtuali. 103.4
per Attributionem ad unum possunt dici omnia alicuius generis. 568.14
per Attributionem analogia quid sufficiat. 573.36
 A V
Àuditus organum quale. 620.1
eius fabrica. *ibid.*
Auempaces Auerrois præceptor. 267.9
Augmentatio accipitur multis modis. 321.4
an maneat in ea idem subiectum. 40.2, 325.20
fit secundum formam, & non secundum materiam. 323.13
fit secundum formam tantum in viuentibus. 39.18
& seq.
non fit sine nutritione. 41.29
omnis est omni augmentationi comparabilis. 425.5
potest fieri secundum quodlibet genus quantitatis. 322.5
propria dicitur generatio partialis, siue secundum quid. 323.11
proprie dicta non fit sine nutritione, & alicuius generatione. 322.10
quomodo fiat. 40.20
eius velocitas penes qua attendenda. 368.9, 414.3
Augmentationis definitio. 322.10
Augmentationem esse primum motum, est impossibile. 460.7
in Augmentatione manet idem subiectum, quomodo. 40.21. 325.20
in Augmentatione pars secundum formam manet, non autem secundum materiam, exponitur. 597.7
in Augmentatione viuentis pars propriè augetur. 325.21
quod Augmentatur, non generatur simpliciter, sed secundum quid. 325.11
 L L l 2 Bacu

Index Rerum.

B A

B Aculus, cuius una pars est in aqua, altera in aere,
quare appareat fractus. 624.1
circa illum quare visus decipitur. 517.18
Balæna videt, & musculo vititur. 499.11

B E

Beati quare non tristentur de peccatis commissis. 630.2
quomodo conuertantur ad phantasmata. 556.10
quomodo sint securi de statu perpetuitate. 650.13
Beatitudo an formaliter in voluntate. 630.3
an includit relationem. 639.8
an necessitet voluntatem. 649.7
formalis an sit possibilis sine relatione coniunctionis
ad obiectum. 638.4
quoad Beatitudinem, & miseriam est necessitas specifi-
cationis. 649.8
Beatitudinem non vult, qui esse non vult. 613. col. 1. n. 3.

B O

Bonitas absoluta, & respectiua. 643.6
in rebus triplex. *ibid.*
moralis actus quid sit. 638.3
moralis non distinguitur realiter ab actu. 639.10
primaria, & secundaria. 643.6
principalis est ab obiecto, quàm à fine. 634.6
Bonitate propria absente ab vno medio, quomodo illud
medium praefertur alijs medijs. 643.9
Bonitates quatuor. *ibid.* 5
Bonum an sit idem cum fine. 644.8
de appetibili, & delectabili.
est duplex. 141.7
honestum, & delectabile. *ibid.*
obiectum est voluntatis. 613.1
omnia illud appetunt. 93.6
verum, & apparens. 644.8

B R

Bruta an habeant memoriam. 516.14
perfecta aliquando ex memoria preteritorum multa
faciunt. 167.7
Brutus insunt conceptus vniuersales cum circumstantiis
singularibus, eo ordine, quo in nobis. 17.13

C A

C Adauer si generetur, non est idem corpus Christi
vium, & mortuum. 589.14
Cadaveris accidentia non sunt noua. 590.15
in Cadauere non est noua forma. 587.4

C Æ

Cæcus, & cæcitas idem sunt. 90.6
Cælum ab intrinseco non habet naturalem inclinatio-
nem, quâ determinetur magis ad motum, quàm ad
quietem. 116.17
an sit corruptibile. 532.8
eius definitio. 113.4
est forma, quomodo *ibid.*
est substantia. *ibid.* 3
est variabile. 388.8
habet in se proprium actiuum sui motus. 106.4
habet in se principium tam actiuum, quàm passiuum
sua alterationis. *ibid.* 5
item, principium passiuum receptiuum, sed non resisti-
tiuum. 106.4
mediante motu suo attrahit ignem secum motu diu-
no. 244.4
mouetur Intelligentia sibi approximata. 113.5
mouetur à seipso. 451.3
mouetur naturaliter. 114.9
mouetur voluntariè non contingenter, sed necessariò,
necessitate complacentia. 115.13

non est compositum ex materia, & forma. 113.3
non est materia, nec habens materiam. *ibid.* 4
non habet in se principium actiuum, vel passiuum
alicuius alterius motus, aut transmutationis à mo-
tu locali, & illuminatione. 107.5
non habet principium resistiuum illuminationis, nisi
densitatem. *ibid.*
non mouetur naturaliter, sed liberè. 106.4
non resistit motori. 114.6
potest moueri velocius, & tardius, ex suppositione.
388.8
quodlibet, excepto primo mobili, mouetur duobus mo-
tibus. 116.17
quod moueatur velocius, quàm de facto mouetur, vel
etiam tardius, est impossibile, ex suppositione. 387.6
quomodo aliquo modo possit dici fortuna. 148.6
suo motu est causa generationis, & corruptionis in
istis inferioribus. 440.6, 284.7
Cali agunt in intellectum, & voluntatem, quomodo. 519.8
incorruptibiles sunt, quo sensu. 535.19
non rareferent ad replendum vacuum, 266.6
non sunt animati. 584.5
non sunt sic in loco, ut à locis conseruentur. 249.15
Caliditas, qua fuit pars caliditatis summa, stat simul
cum frigiditate, qua est pars frigiditatis summa, con-
traria caliditati. 185.9
Caliditatis gradus aliqui possunt stare cum aliquibus
frigiditatis, sed summa caliditas cum summa frigi-
ditate non. 183.1
Calor naturalis in corde residet. 628.11
Caloris defectu aliquando mors. 628.14
Calorem vnde sentiat corpus Soli applicatum. 491.6
Canis appetit, & refugit carnem, videns adiunctam
virgam. 595.6
Capilli an nutriantur. 628.14
Capite cur potius doleant studentes, quàm corde. 514.4,
515.10
Carentia eius, ad quod est inclinatio naturalis, quando
violenta. 656.6
Caro quaedam neruosa, quaedam pura. 489.2
quomodo dicatur sentire. *ibid.* 5
vina & mortua tales vniuocè. 591.23
vtrum sit organum tactus. 489.4
Carne molliores ingeniosiores. 500.14
Casuale, & fortuitum. 151.10, 159.1
Casuale, aut fortuitum nihil simpliciter. 146.4
Casus est causa, à qua non euenit suis intentus. 143.19
Casus, & fortuna contingunt in contingenti ad vtrum-
libet. 150.3, 152.10
fit aliquid ab illis. 145.3
non sunt omnia ab illis. *ibid.*
hic in plus se habet quàm illi. 143.17
non sunt causa cæli. 144.19
sunt causa agentes. *ibid.*
sunt causa eorum, qua eueniunt extrà, semper, &
contingenter. 142.12
sunt causa in his, qua eueniunt in minori parte, ita
ut non frequenter, nec de necessitate. *ibid.* & 13
sunt causa in his, qua sunt propter hoc. *ibid.* 2
tripliciter sumi possunt. 152.10
Causa æquinoca quid sit. 135.16
Causa alia est per se, alia per accidens. 144.20
alia libera, alia naturalis. 131.31
alia instrumentalis, alia principalis. 135.16
aliqua est efficiens. *ibid.* 3
conseruans dicitur tribus modis. 136.6
dicitur efficiens effectus, cur. 138.14
dicitur vniuersalis tripliciter. 137.11
dupliciter effectum immediatè attingit. 138.17
eadem est diuersorum effectuum. 122.6
efficiens

Index Rerum.

<i>efficiens diuiditur.</i>	130.30	<i>earum modi quatuor.</i>	13412
<i>eius quinque modi.</i>	136.5	<i>earum proprietates tres.</i>	129.24
<i>est Causa extrinseca.</i>	<i>ibid.</i>	<i>earum triplex gradus inuenitur.</i>	156.15
<i>Causa est illud propter quod alterum est tanquam ab illo.</i>		C E	
135.2		<i>Centrum grauitatis quid sit.</i>	243.14
<i>est multiplex.</i>	130.30	<i>Cerealia quid sint.</i>	335.29
<i>est nomen relatiuum.</i>	131.2	<i>Cerebrum quomodo odore confortetur.</i>	623.6
<i>Causa & effectus simul sunt, & non sunt, quomodo.</i>		<i>à Cerebro deriuantur nerui.</i>	489.5
138.14		<i>illo turbato, quare turbetur intellectus.</i>	598.5
<i>formalis duas habet causalitates.</i>	130.27	<i>Certitudo diuidi potest in Physicam, moralem, & Me-</i>	
<i>in omni actione principalis est nobilior effectum pro-</i>		<i>taphysicam.</i>	636.8
<i>ducto.</i>	138.14	<i>Certitudo duplex est.</i>	<i>ibid.</i>
<i>instrumentalis, quid sit.</i>	135.16	<i>Certitudo & euidencia.</i>	635.1
<i>materialis tribus modis potest considerari esse causa,</i>		<i>Certitudo omnis non est euidens, sed omnis euidencia cer-</i>	
<i>quibus non est causa.</i>	129.26	<i>ta.</i>	636.8
<i>naturalis non impedita producit perfectissimum effe-</i>		C H	
<i>ctum quem potest.</i>	541.9	<i>Charitas habituum nobilissimos.</i>	619.1
<i>non omnis est prior, & nobilior sua effectum.</i>	132.6	<i>Chorde dua possunt sustinere pondus, quarum tamen</i>	
<i>nulla naturalis causas simpliciter necessariò.</i>	158.22	<i>nulla potest mediatum sustinere.</i>	95.3
<i>omnis est materia, vel forma, efficiens, vel finis.</i>		<i>Christus an aliquando mouerit corpus suum inorganicè</i>	
161.9		<i>ante resurrectionem.</i>	659.6
<i>per accidens duplex.</i>	144.20	<i>habuit perfectissimam sturam.</i>	51.24
<i>potest tripliciter dici mediata, vel immediata.</i>	137.	<i>mouit se inorganicè.</i>	614.8
12		<i>quomodo in cælum euectus dicatur.</i>	660.7
<i>prima intendit, & cognoscit omnem effectum, ad</i>		<i>in Christo fuerunt dua filiationes.</i>	633.11
<i>quem concurrat producendo.</i>	146.4	C I	
<i>principalior de causis concurrentibus ad eundem effe-</i>		<i>Cibi conuersiones.</i>	628.11
<i>ctum, semper est perfectior, & nobilior.</i>	137.13	<i>quomodo fiant.</i>	<i>ibid.</i> 12
<i>principalis quid.</i>	135.16	<i>Cicero malè de Fato locutus.</i>	149.11
<i>producing tantum, & causa conseruans septem modis</i>		<i>Circuitio, seu circuitionis velocitas penes quid atten-</i>	
<i>differunt.</i>	137.9	<i>denda.</i>	368.7
<i>quomodo causa diuidatur in quatuor genera causarum.</i>		<i>Circulatio non est in mouentibus, & motis localiter.</i>	
132.4, 133.8		401.4	
<i>vna duos, & indeterminatos effectus habet.</i>	144.20	<i>Circulationem esse infinitam est impossibile.</i>	396.21
<i>vninoca quid sit.</i>	135.16	<i>Circulus imperfectus sit duobus modis.</i>	10.17
<i>eius perfectio ex tribus prouenire potest.</i>	137.13	<i>in demonstratione dabilis est primo, & secundo modo.</i>	
<i>Causam esse extra suum effectum, dupliciter contingit.</i>		<i>ibid.</i> 19	
145.22		<i>in demonstratione est duplex.</i>	10.17
<i>perfectioem eius ex tribus cognosci posse.</i>	137.13	C L	
<i>vnam subordinari alteri quid sit.</i>	132.30	<i>Clepsydra quid sit.</i>	251.22
<i>Causandi ordo.</i>	196.12	C O	
<i>ex Causa materiali ostenditur effectus esse.</i>	161.11	<i>Coctiones quatuor alimenti sunt antequam in uiuen-</i>	
<i>Causa naturali concurrente cum libera, tota actio est li-</i>		<i>tis substantiam conuertatur.</i>	40.24, & seq.
<i>bera.</i>	645.1	<i>Cogitatio prima an sit in manu nostra.</i>	631.col.1.n.5
<i>Causa primà naturaliter agente, nulla maneret libertas</i>		<i>Cognitio ad actum voluntatis an requiratur.</i>	645.4
<i>in secunda.</i>	648.2	<i>Cognitio aliqua potest dici perfecta dupliciter. 9. 5. &</i>	
<i>Causa sufficienti posita, necessariò sequitur effectus.</i>	155.	542.16	
13		<i>confusa actualis prior est confusa potenciali.</i>	19.29
<i>Causa ad multa possunt comparari.</i>	133.9	<i>confusa prior est quam distincta eiusdem.</i>	540.6
<i>Causa aequè perfecta possunt in effectus aequè perfectos.</i>		<i>distincta actualis prior est distincta potenciali; quo-</i>	
658.2		<i>modo.</i>	19.18
<i>coincidunt in idem numero.</i>	132.5	<i>duplex est cognitio.</i>	<i>ibid.</i> 27
<i>diuersa sunt aliquando eiusdem effectus.</i>	130.30	<i>incomplexa perfecta de aliqua re haberi potest, sine</i>	
<i>essentialiter ordinata sunt in duplici ordine.</i>	403.7	<i>cognitione omnium causarum.</i>	9.6
<i>Causa notiores sunt effectibus.</i>	170.1	<i>non efficit anorem etiam partialiter.</i>	646.8
<i>per se sunt finita, sed causa per accidens infinita.</i>		<i>obiecti est in ecclasi.</i>	<i>ibid.</i> 7
142.13		<i>omnis, qua sequitur ex alia cognitione alterius rei</i>	
<i>quedam priores, quadam posteriores.</i>	134.14	<i>eiusdem ordinis, est complexa.</i>	9.13
<i>quedam in actu, quadam in potentia.</i>	135.16	<i>perfecta de nulla re significata per terminos, haberi</i>	
<i>quomodo dicantur notiores.</i>	13.11	<i>potest.</i>	<i>ibid.</i> 5
<i>quos sunt compositi naturalis.</i>	132.4	<i>perfecta duplex est.</i>	10.13
<i>si plures concurrant ad aliquem effectum illa sunt sibi</i>		<i>practica sumit principium à fine.</i>	633.3
<i>innicem subordinata, vel amba alicui tertia.</i>	146.4	<i>primorum principiorum non est prima.</i>	542.14
<i>sunt notiores suis effectibus.</i>	170.1	<i>vna dependere potest ab alia dupliciter.</i>	5.10
<i>sunt vniuersaliores.</i>	1.1	<i>vna dupliciter potest esse perfectior alia.</i>	540.6
<i>sunt sibi innicem causa.</i>	129.24, 132.5	<i>vna ex altera bifariam causari potest.</i>	<i>ibid.</i>
<i>vniuersalium causa sunt vniuersales, & singularium</i>		<i>Cognitionis veritas simpliciter est in iudicio.</i>	637.5
<i>singulares.</i>	134.15	<i>ad Cognitionem acquirendam non vnitur anima.</i>	657.2
<i>Causarum quatuor genera.</i>	129.25	<i>ad causam perfectam requiritur notitia confusa an-</i>	
<i>earum consideratio quatenus ad Physicum spectat.</i>	161.9	<i>niuum eius causarum.</i>	9.7

Index Rerum.

- ad Mathematicam perfectam, vel Metaphysicam, saltem de substantiis separatis, non requiritur cognitio omnium causarum. *ibid.* 9
- ad perfectam rei quomodo requiritur cognitio omnium causarum. 10.15
- ad perfectam rei non requiritur cognitio causarum per accidens. *ibid.* 17
- ad perfectam rei cognitionem quot requirantur. 9.8
- ad principiorum cognitionem, item elementorum, & causarum quomodo procedendum. 15.21
- propter Cognitionem sensibilem propriorum sensuum, an sit necesse ponere sensum communem. 509.3. & seq.
- à Cognitione confusa speciei ad distinctam eiusdem, quo ordine reditur. 540.5
- à Cognitione confusa ad distinctam ordine doctrina proceditur. 539.5
- à Cognitione non fit actus voluntatis. 646.8. & 9
- Cognitum primum quid sit. 321.36
- Cognoscendi distincte ordine prior est ordo confuse cognoscendi. 541.10
- Cognoscere confuse aliud est, & aliud cognoscere confuse. 529.2
- Cognoscere confuse, & distincte quid. *ibid.*
- Cognoscere de aliqua re quod sit natura, non cognoscere motum, impossibile est. 170.5
- Cognosci distincte nihil, non cogniti partibus in eo inclusis. 541.11
- Cognosci plura simul una potentia. 507.6
- Cognoscitur aliquid quadrupliciter. 558.5
- Cognoscitur hoc prius, quam illud, quare. 519.9
- Color an sit tantum in superficie. 619.16
- Color colli columba non est verus. 618.14
- Color iridis an verus. *ibid.*
- Color non est lux. *ibid.* 13
- quid sit. 619.16
- unde oriatur. 618.15
- unde unus potius reperitur in uno corpore, quam in alio. *ibid.*
- Coloris definitio. 619.16
- Colorem recipiens cur non possit recipere eius speciem, 533.10
- Colores apparentes an videat oculus. 517.19
- apparentes non videntur. 618.13
- apparentes sunt lumen. 517.20
- extremi, & medij. 619.17
- Combinationis cause quot. 133.11
- Communia minus an minus nota. 541.11
- Comparabilium conditiones. 415.11
- Comparatio est duplex. 417.5, 426.8
- est in aliquo modo uniuoco. 570.26
- est multiplex. 314.11, 419.3
- fit semper penes aliquam unitatem. 426.9
- illius in quo inuenitur, conditiones. 416.2, 417.3
- in quibus inueniatur. 419.12
- Comparatio mobilium ad mouentia fit quinque modis. 428.3
- motuum in velocitate; tripliciter. 414.3
- prima, & secunda solum in numeris inuenitur. 418.11
- Comparationis definitio. 416.2
- eius modi octo. 418.9
- Comparationes prima inueniuntur in quantitatum continuis. *ibid.* 11
- Comparationes proportionales non fiunt circa genera. 121.13
- Complexiones diuersa conferunt ad dominium appetituum sensitiui. 612.2
- Complexum est duplex. 26.8
- Compositio est multiplex. 177.11
- quid sit. 507.7
- Compositum an habeat plures formas substantiales. 78.18
- est perfectius materia in infinitum. 120.12
- ex indissolubilibus indissolubile in infinitum nullum est. 213.40
- idem minimè manet ratione eiusdem materia. 590.15
- non agit, nec resistit, quomodo. 30.6
- nullum est ex partibus diuersarum rationum. 65.3
- omne resoluitur in sua componentia. 80.8
- potest dici notum dupliciter. 13.11
- solum proprie est substantia. 25.5
- Concauum cæli est locus nobilissimus, quem potest habere corpus rectè motum. 244.5
- est locus proprius totius masse elementorum. 237.3
- Concauum, & conuexum non sunt opposita, & quare. 105.11
- Concauum Luna dupliciter est locus ignis. 218.9
- Concauum orbis Luna quomodo sit locus ignis. 244.5, 218.9
- Concauum sphaera ignis non est locus proprius aggregati ex tribus elementis, & mixtis infra contentis. 237.3
- Conceptus entis de Deo pro hoc statu an perfectior esse possit omni conceptu de creatura. 572.34
- Conceptus de Deo, vel substantia, non est nobis possibilis, quomodo. 561.17
- Conceptus dicitur uniuoco tribus modis. 28.27
- Conceptus duplex est. *ibid.* 7
- Conceptus entis est communior aliis. 55.2
- est communis substantia, & accidenti. 566.9
- est uniuoco Deo, & creaturis. *ibid.* 7
- sufficit ad contradictionem. 567.10
- Conceptus entis infiniti est perfectissimus, quem de Deo pro nunc habemus. 543.17
- Conceptus imperfectior quare causetur à remotis. 20.34
- nullus creature est propinquus Deo. 566.7
- omnis est complexus, per quem concipitur accidens. 25.7
- proprius est duplex. 550.30
- proprius substantia non datur in via. 566.9
- quidam entis substantia non includit conceptum accidentis. 26.10
- specificus quid. 20.32
- uniuersalis est duplex. 16.6
- Conceptus quidam entis quem possumus habere de anima, pro nunc. 558.6
- Conceptus omnes uniuersaliores in Physica non sunt comprehendendi ad sufficientem cognitionem subiecti. 15.19
- Conceptus proprii de Deo quomodo haberi possunt. 558.7
- Conceptus uniuersales cum, & sine substantia particulari sibi appropriata, quomodo conueniant, & differant. 16.6, & 7
- Conceptuum ordo. 16.9
- Concipiendi confuse totus ordo est prior via originis, quomodo. 19.27
- Conclusio aliqua quatuor modis dici potest de scientia naturali. 2.4
- Conclusio demonstrationis bifariam cognosci potest. 14.16
- nulla, cuius uterque terminus est naturalis, est Mathematica. 124.4
- pluralis numeri non sequitur ex præmissis in singulari numero. 39.13
- Conclusionis causa tripliciter sumitur. 23.12
- ex Conclusionem experimentali denenitur aliquando ad principium per se notum. 635.4
- Concupiscibilis, & irascibilis an distinguantur in voluntate. 615.1
- Conclu

Index Rerum.

- Concupiscibilis sex passiones.* 616.4
Condensatio bifariam fitur. 276.9
est motus ad densationem. 276.10
est triplex. 275.4
Condensatio, & rarefactio quid sint. *ibid.* 4
Condensatio, & rarefactio quomodo non distinguantur à densitate, & raritate. *ibid.*
Condensatio non est diminutio. 276.11
Condensatio qualiter fiat. 275.4
in Condensatione quomodo se habeant partes. 276.11
Conditiones ad hoc, quod aliqua comparari possint in aliquo tertio. 419.13
Confusa sunt nobis notiora. 17.10
Congregatio est tractus. 405.14
Conscientia ad intellectum ordinatur. 634.4
Conscientia an sit habitus practicus. 635.col.1.n.2
Conscientiosus magis an magis sciens. 635.col.5.n.2
Consecratio in triduo si fieret, haberet eundem terminum, quem modò habet. 589.13
Consequenter est prius quam tangeret. 332.15
Consequenter se habentia qua. 347.1
Consequenter se habere, qua dicantur. 333.18
Consequentia bona est à verbo est tertio adiacente ad est secundum adiacens. 141.7
Consequentia duplex. 6.15
formalis qua. *ibid.*
materialis qua. *ibid.*
quadruplex est. 5.2
Conseruans non fit immediatè ex quolibet, sed determinatè ex in conseruante. 68.10
Contemplatio quomodo impediatur à phantasia, vel è contra. 594.4
Contigua qua. 333.19
Continens est diuisum à contento, & sunt ad inuicem contigua. 222.26
Contingens accipitur dupliciter. 151.9
Contingens ad vtrumlibet non reperitur in potentiis actiuis. 150.3
Contingens est triplex. 152.12
Contingenter aliquid euenit. 153.5
Contingenter aliquid euenit dupliciter. 155.9
Contingentia definitio. 152.13
Contingentia ad vtrumlibet in quo reperiantur. 150.3
Contingentia est diuersimodè in agentibus liberis, & naturalibus. 151.7
Contingentia in rebus proneniens ex concursu diuinae voluntatis liberè cum causis secundis naturalibus. 158.22
Contingentia in rebus vnde. 157.20
Contingentia rerum asseritur. 156.14
Continuatio est triplex. 333.19
in quibus inueniatur. 332.15
Continuitas motus quid requirat. 332.17
Continuitas temporis est posterior continuitate motus, & magnitudinis. 286.15
Continuitatem, vel discretionem in omni comparatione oportet imaginari. 418.11
Continuum est diuisibile in partes, quorum qualibet potest esse hoc aliquid. 56.17
est diuisibile in semper diuisibilia. 347.3
illud diuidi in infinitas partes, quid sit. 359.14
in ipso an sint infinita partes, vel è contrario. 356.5
in ipso sunt infinita partes, quomodo. 357.10
in ipso sunt duplices partes. 203.13, 357.10
non est compositum ex indiuisibilibus. 347.1, 353.8
nullum compositum est ex indiuisibilibus. 349.8
sumitur tripliciter. 169.6
vnde dicatur. 333.19
Continui aliqua partes an sint omnes partes continua. 356.4
in Continuo qualibet pars ante diuisionem, habet formam, non tamen distinctè. 358.12
in Continuo partes indiuisibiles sunt sicut puncta. 360.5
Continua qua. 347.1
Continuorum sunt tria genera. 287.19
Contradictio non sequitur ad vacuum esse. 265.3
ad Contradictionem sufficit entis conceptus. 567.10
Contraria duo, si iuxta ponantur ad inuicem, quodlibet illorum magis distinctè percipitur. 45.9
duplicia sunt. 74.3
dupliciter sumuntur. 69.15
primaria quedam sunt, quedam secundaria. 69.13
primaria sunt in duplici differentia. *ibid.*
qua dicantur secundum locum. 331.13
quomodo possint stare simul. 184.7
sunt quorum alterum, vel medium inest subiecto nato, &c. 71.7
Contrariorum motus in sensu non sunt contrarij. 507.5
Contrariorum species non sunt contrarij. 508.9
Contrariorum vnum fugit reliquum. 53.8
Contrarietas accipitur dupliciter. 72.1, 43, 26.2
accipitur pro oppositione. 72.12
est duplex. 344.3
est triplex. 184.6
inter res extra animam accipitur dupliciter. 344.3
Contrarietas motus sumitur à contrarietate vtriusque terminorum. 340.18
Contrarietas motuum penes quid attendenda. 339.15.
& 340.18
non eodem modo est in Pradicamentis, ad qua fit motus. 327.8
nulla inter Lunam, & ignem. 246.11
quadruplex inter qualitates tertie speciei. 411.18
quatuor modis inuenitur in rebus. 70.3
requiritur inter terminos motus. 313.8
secundum naturam inuenitur in omni genere motus. 342.24
Contrarietas terminorum bifariam sumitur. 344.4
vna prima est in vnoquoque genere. 74.2
Contrarietatem quamlibet suam habere subiectum, quomodo intelligendum. 75.10
ad Contrarietatem quid requiratur. 184.9
Conuenire primò dupliciter contingit. 533.11
Conuersio ad phantasmata an fuisse in statu innocentie. 556.10
Conuersio ad phantasmata an fuerit in B. Virgine. *ibid.* 12
Conuersio, & locus Dialecticus non sunt propriè consequentia formales. 7.18
Conuersionis ad phantasmata causa qua. 554.4, 556.11
Copula quando conuenit tempus, vel instant. 638.3
Cot in animali à quo moueatur. 450.3
inter omnia membra animalis est principalis. *ibid.* 2
quo sensu nerui ab illo deriuentur. 515.10
vnde ipsum, & quedam membra contra voluntatem mouentur. 615.6
Corpore agit partialiter in spiritum. 553.43
Corpus aliquod condensari per alterationem sine generatione impossibile est. 275.5
aliquod creati extra cælum impossibile est. 226.3
aliquod curuum, siue compositum ex infinitis rectis, de factò est infinitum longum. 204.1
aliquod infinitum possibile est. 202.9
cæleste non mouetur localiter. 229.5
ut perfectè cognoscatur, qua requirantur. 46.13
circulare ponendi actu infinitum, duplex modus. 205.7

Index Rerum.

- continens secundum se totum, non est locus illius, quod continetur.* 222.26
Corpus dupliciter sumitur. 217.7
Corpus esse in hoc vbi est esse in loco. 235.27
habet formam ante animam. 587.2
heterogeneum non potest esse infinitum. 208.20
immediatum orbi Lunæ quomodo mouetur. 244.4
locans, & locatum non sunt equalia, quomodo. 238.10
naturale est duplex. 204.2
naturale existens in suo loco naturali, quiescit naturaliter, & manet in illo loco. 240.16
naturale omne naturaliter mouetur ad suum locum, si fueris extra. *ibid.*
naturale quare feratur naturaliter ad suum locum. *ibid.* 17
naturale quare quiescat naturaliter in suo loco naturali. *ibid.* 18
Corpus nullum actum est infinitum. 206.10
nullum mobile circulariter, est actum infinitum. 204.3
nullum mobile motu recto, est actum infinitum. 205.4
nullum, nec alicuius corporis superficies est proprie locus terre. 242.6
omne circa ultimam spheram, est in loco. 247.6
omne finitum clauditur alio corpore superiore. 200.28
omne habet locum naturalem, à quo nunquam mouetur naturaliter. 216.3
organicum quid. 589.10
organicum quod habeat formam aliam, distinctam ab anima, Theologicè probatur. 589.12
per diuinam potentiam potest esse definitiue in loco siue vbi passio circumscriptiua. 235.32
quando mouetur motu recto, totum mobile deserit locum, in quo antea erat. 239.14
quantum, eò quod tale, habet positionem, qua est passio quantitatis. 234.27
quod informatur ab anima, non ponitur directe in Pradicamento. 591.23
quomodo concurrat ad speciem. 657.col.1.n.2
Soli applicatum unde sentiat calorem. 491.6
unum potest fieri ex omnibus corporibus mundi. 189.3
unum, si esset infinitum undique, ubique esset centrum eius. 203.11
Corpore, & anima duorum equaliter affectorum, alter potest obiectum illicitum velle, altero id nolente. 647.13
Corporeitatis formam cogunt asserere locutiones Sancto- rum. 590.16
Corpora an plura possint esse in eodem loco. 270.2
circumstantia, posito quod vacuum esset, non dilatarent se, nec concurrerent subito ad replendum vacuum. 652.3
caelestia non agunt in intellectum, vel voluntatem. 518.4
caelestia quomodo sint in loco. 249.15
diuersa in eadem superficie, secundum æquiualentiam, sibi succedunt. 230.9
diuersa in eodem loco sibi succedunt. 216.3
duo esse simul est impossibile. 255.39
duo esse simul, quorum unum informet aliud, non est inconueniens. 31.9
Corpora huius, vel illius coloris, quare. 618.15
Corpora mixta ex elementis quomodo sint in loco. 249.16
Corpora mortua cur grauiora appareant. 448.19
Corpora mouentur ad sua loca naturalia, quare. 242.10
moueri naturaliter ad sua loca naturalia, quomodo intelligendum. 243.13
non viuencia via corruptionis, quomodo terminan- tur in qualitatibus. 320.26
non viuencia via generationis, & conseruationis non terminantur intrinsece, nec extrinsece, quomodo. 56.17
plura esse simul in eodem loco, est impossibile. 216.3
plura, quorum unum informet, vel natum sit infor- mare alterum, vel ambo tertium, bene possunt esse simul. 270.2
plura, quorum unum non sit natum informare alte- rum, esse simul, implicat. 216.3
qua alterantur, quamam sint. 405.16
sunt in duplici differentia. 247.4
sunt in loco diuersimodè. 239.12
Corporalia æquiuoce sunt in sphaera, & in tempore. 278.20
quicquid Corruptitur, est prius corruptum, & omne corruptum est prius corrupti. 385.15
Corruptibile, & incorruptibile differunt genere, exponitur. 595.7
Corruptibile non suscipit magis, & minus. 85.11
nullum potest durare per infinitum tempus. 60.4
Corrupti quantitas non manet in genito. 606.6
Corruptio bifariam considerari potest. 115.14
dulcis quamam sit, atque etiam tristis. 343.28
est duplex. 308.11
non est motus. 308.9
nulla est alicui corruptibili naturalis. 93.9
omnis ab extrinseco. 315.4
quo sensu in Angelis. 537.26
in Corruptione hominis nulla forma generatur. 602.7
Corruptiones sunt in tempore per agentia naturalia. 302.15
Corruptum idem an possit viribus natura idem numero reproduci, varia opinionis. 101.18
Corruptum idem potest idem numero diuina virtute re- produci. *ibid.* 17

C R

Create de nihilo coningit tribus modis. 437.10
Creatio anima, & non visio Dei, quare naturaliter de- beat. 563.10
Creatio non est proprie transmutatio. 67.13
Creationem an admiserit Philosophus. 534.13

C V

Cucumer fugit oleum. 593.3

D A

Dæmones multa possunt, qua facere non permit- tuntur. 658.4
 Damnati simul à contrariis passuri. 508.9
 Damnatorum sensus tactus non immutabitur naturali- ter. 493.4

D E

Deceptio quomodo fiat. 640.2
Deceptio sensus non decipit intellectum. 636.5
Definitio analogica potest esse termini analogici. 114.10
Definitio indicat substantiam rei. 66.7, 222.25
Definitio naturalis non est bona, nisi exprimat, saltem confusè, omnes causas rei. 9.11
Definitio que non bona. 109.2
Definitio quid. 24.14
Definitio subiecti est medium in demonstratione potissima. 125.12
Definitio sui subiecti ponitur in definitione accidentis. 42.35
Definitionis conditiones. 222.25
explicantur. 223.28
Defunctorum anima assumunt aliquando corpora. 660.6
Deipara virgo nullo morbo laborauit. 556.12
Dele

Index Rerum.

- Delectatio an immediatè causetur ab obiecto. 521.15
 Delectatio animam facit iudicare tempus esse breuius.
 291.3
 à quo canetur. 645.1
 dicitur passio, & quomodo fiat. 520.14
 est qualitas. *ibid.*
 maior datur, cum voluntatis conatus minor est, &
 quomodo. 645.3
 non est operatio. 616.4
 Deliquij anime causa qua. 614.col.2.num.2
 Demonstratio circularis perfecta ut impossibilis. 11.
 18
 Demonstratio propter quid est duplex. 125.10
 Demonstrationis duplex acceptio. 601.4
 Denominantia sunt duplicia. 221.23
 Denominatio parvis infert denominationem totius. *ibid.*
 Denominatiuum an medium inter uniuocum, & equi-
 uocum. 570.27
 Denitatem maximam est dare, sub qua non potest stare
 forma ignis, quando. 51.22
 Dentes, & ossa viuunt, non sentiunt. 489.6
 Dependetia hominis à Deo, non est similis dependen-
 tia accidentis à substantia. 27.16
 Descensus non est de vno genere scientia in aliud ge-
 nus, quod est contraria scientia. 23.11
 Desiderium naturale frustrari in parte, non est incon-
 ueniens. 93.8
 Desperati nolunt seipos non esse, sed volunt suam mi-
 seriam non esse. *ibid.*
 Deus agit per intellectum, & voluntatem.
 an sit causa efficiens omnium. 133.9
 de facto aliquid creauit in tempore. 437.12
 est actus purus. 194.2
 est causa uniuersalior quam caelum. 137.11
 est difficile cognoscibilis. 8.1
 est finis gratia cuius, & nullo modo finis quo. 140.4
 est in loco appropriatè. 247.5
 est obiectum primum sui intellectus. 561.18
 est omnipotens respectu possibilium. 67.12
 est omnium rerum causa. 8.1
 est praesens omni loco, & omnem habet perfectionem.
 475.7
 est primum cognitum perfectione. 540.6
 est in loco appropriatè. 247.5
 immediatè concurret cum omni causa particulari ad
 quemcunque effectum. 138.16
 neque fallit, neque fallitur in sua scientia. 158.24
 non est obiectum adequatum intellectus nostri. 564.2
 nec primum. 565.2
 nulli mobili est extrinsecus per indistanciam, licet be-
 nè per inherentiam. 452.6
 potest aliquid de nihilo producere. 437.11
 potest creare vnum alium mundum de nouo. *ibid.*
 potest idem locale, & eundem locum conseruare, &
 tamen non manebit eadem circumscriptio. 236.33
 potest operari in parte uniuersa, in qua per impossi-
 bile, non esset secundum substantiam. 409.10
 quadrupliciter habet causalitatem in his inferioribus.
 139.18
 quare conceptu proprio in via non intelligatur. 564.
 14
 quod cognoscit euenturum, necessariò eueniet, neces-
 sitate consequentia. 158.24
 quomodo eum pro nunc intelligamus. 550.33
 quomodo illuminet omnem hominem. 527.9
 quomodo possit supplere vicem obiecti ad visionem.
 642.5
 quomodo sit in loco. 249.14
 quo sensu est intelligibilis sine specie, vel medio lu-
 mine. 573.37
- si reproduceret actum motum liberum, posset videri
 ab anima separata. 658.3
 Deum clarè videntes, an eum possint odisse. 650.12
 de Deo pro hoc stari an possit haberi conceptus perfe-
 ctior omni conceptu de creatura. 572.34
 in Deo an sit actio de genere Actionis ad intra. 505.
 21
- D I
- Dicere, & intelligere pro eodem sumuntur aliquando.
 632.9
 Dictionis exclusiua officium. 24.15
 Dies critici qui sint. 343.28
 Differentia, & genii idem realiter. 567.12
 Differentia vltima quomodo sub ente contrahatur. 569.21
 Differentia essentialis non possunt eidem speciei simul con-
 uenire. 336.31
 Differentia indiuiduales an aequales. 599.3
 Dilectio, & delectatio non sunt idem. 519.7
 Dilectio nihil producit ut actio. 632.8
 Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex-
 ponitur. 608.10
 Dimensiones corporis secundum lineas rectas, vel su-
 perficies accipiendo, locus est aequalis locato. 237.5
 Dimensiones tres quod habet, est corpus. 215.4
 Diminutio quando fiat. 41.28
 Disciplinae ordine prius quid. 541.12
 Discipuli scientia diuersa. 587.21
 Discretum aliquod ut cognoscatur, qua requirantur.
 46.13
 Disgregatio est pulsus. 405.14
 Dispositio accidentalis est causa minus principalis,
 quam forma substantialis. 166
 Dispositio existens in aliquo subiecto, denominat illud.
 195.8
 Dispositio secundum quam fit motus, est duplex. 307.5
 Dispositiones aliquae inutiles, & habentes rationem mali,
 vnde proneniant. 166.6
 an requirantur coexistentes forma generanda. 606.5
 naturales sunt duplices. 166.4
 Dissimilitudo est augmentabilis in infinitum. 48.6
 Distantia, à qua potentia passiva potest pati, quomodo
 terminetur. 61.8
 debita quid sit. 203.4
 inter A, & B bifariam sumitur. 203.12
 maxima datur, in quam potentia actiua non sufficit
 agere. 61.8
 maxima non datur, qua potentia actiua potest agere.
ibid.
 minima datur, in quam non potest agere potentia acti-
 ua. *ibid.*
 Distinctio est triplex. 35.15
 ex natura rei quid sit. *ibid.*
 ficta est absoluti à termino, & absoluti ab obiecto.
 609.3
 formalis admittenda in diuinis. 607.3
 Distinguere possumus in omnibus Pradicamentis, non so-
 lum Relationis, quod hoc fit secundum esse, hoc au-
 tem secundum dici. 87.24
 Diuersitas modorum essendi in fuit magis apparens
 in idiomate Graeco, quam in nostro. 220.18
 ad Diuersificationem inferioris potentia minus requiri-
 tur species quam superioris. 486.7
 Diuersum, & differens quomodo differant. 569.18
 Diuisibile in partes integrantes tripliciter. 596.1
 Diuisibile bifariam sumi potest. 380.28
 Diuisibile potentia propinqua quid. *ibid.*
 Diuisibile potentia remota quid. *ibid.*
 Diuisio duplex, per se, & per accidens. 378.18
 Diuisio entium naturalium in respectu ad motum.
 445.7

Index Rerum.

- D O
- Docere, & addiscere quid. 504.14
 Docetur unus ab alio quando. 587.col.1.n.2
 Doctiores in futura vita erunt, qui hic fuerunt sanctiores. 656.fclt.2.n.2
 Doctrina ordine prius quid sit. 541.12
 Doctrina ordine proceditur à cognitione confusa ad distinctam. 529.5
 Doctrina ordo quis. 4.7
 Dolor non causatur immediatè ab obiecto. 521.15
 Dolor, tristitia, delectatio & gaudium quomodo differant. *ibid.*
 Dormiendo melius fit digestio cur. 555.9
 Dormiens an audiat, dum excitatur. 523.6
 Dormientium actiones an ratione dirigantur. 614.3
- D V
- Dubium practicum, & speculativum. 641.col.1.n.3
 Dubium quid. *ibid.* 2
 Dubium quomodo differat à formidine. *ibid.*
 contra Dubium quando liceat operari. *ibid.* 3
 Dura, & sicca sine medio tanguntur. 492.9
 Duratio est triplex. 435.2
 Duratio rei aminò immutabilis non est successiva. 279.5
- E A
- E** Adem interdum sunt nobis notiora, & natura. 13.
 12
 ut in pluribus non sunt nobis notiora, & natura. *ibid.*
- E C
- in Echo non reflectitur aër, neque sonus idem. 621.7
 in ea quare ultima verba audiantur. *ibid.*
 Eclipsis Luna an eveniat à fortuna. 152.11
 Ecclasiis an habeat aliquas operationes partis inferioris concomitantes. 602.7
 opposito modo ad somnium se habet. 555.9
 perfecta supra naturam est. *ibid.* 8
 in Ecclasiis est cognitio obiecti. 646.7
 in Ecclasiis virium vegetativa, & nutritiva occurrunt. 555.9
- E F
- Effectus aliquis dicitur casualis propter duo. 145.2
 Effectus aliquis potest produci ab aliquo agente, à quo natus est indifferenter produci, vel non. 150.6
 Effectus causa efficiens potest esse res permanens, vel successiva, nova, vel aeterna. 135.3
 Effectus causa formalis sumitur dupliciter. 195.8
 Effectus, & actio essentialis, & accidentalis. 442.2
 Effectus formalis inseparabilis à forma in subiecto, effectivus sic. 608.7
 Effectus fortuitus debet evenire prater propositum agentis. 143.13
 Effectus fortuitus in fieri non est propter aliquem finem 147.3
 Effectus, nedum in fieri, sed etiam in facto esse dependet à causa conservante. 136.7
 Effectus novus secundum speciem quomodo esse possit, post à mundi aeternitate. 442.4
 Effectus nullus est simpliciter casualis, vel fortuitus respectu cuiuslibet causa concurrentis ad eius productionem. 146.5
 Effectus per accidens duplex est. 144.20
 Effectus per accidens, & contingens respectu alicuius causa quis. 156.16
 Effectus unus per accidens non unam, sed multas causas indeterminatas potest habere. 544.20
 Effectum aliquem aeternaliter dependere à causa conservante. 136.6
 ad Effectum casualem consuevit diuersa causa. 146.3
 ad effectum casualem qua requirantur. 145.2
- de Effectu nullo potest evidenter sciri, quòd fuerit productus ab isto agente quocunque demonstrato probato. 136.4
 Effectus multi possunt esse per accidens, quomodo. 157.16
 Effectus oppositi an simul esse possint ab eadem anima. 595.6
 Effectus qui procedunt ex libero arbitrio possunt esse contingentes, quomodo. 157.17
 Effectus sunt nobis notiores suis causis. 12.8
 Effectum non intencorum ab agente quidam nati sunt necessarii, vel frequenter evenire cum effectibus intencis. 147.4
 Effectum non intencorum, qua raro eveniunt, vel contingenter cum effectibus intencis, quidam sunt inanes, quidam notabilia bonitatis, vel malitia. *ibid.* 5
 Efficiens aliquod cum non sit alicuius rei, illa talis res non est effectibilis. 152.12
 Efficiens, & finis sapè coincidunt. 162.12
 Efficiens, & materia non coincidunt. 647.12
 Efficientia sunt triplicia. 130.28
- E L
- Electio differt ab intentione. 644.9
 Elementum determinatur secundum certam magnitudinem. 50.17
 habet in se principium passivum motus localis, quomodo. 107.9
 habet unam qualitatem in summo, & aliam propè summum. 52.31
 Elementum ignis est inter nos, & cælum. 244.3
 est multò maioris aëritatis, quam aliquod aliud elementum, vel mixtum, quomodo. 105.6
 Elementum minimum cum certis circumstantiis est dare quod potest permanere, non tendendo ad corruptionem. 54.6
 minimum non est dare permanens, tendendo ad corruptionem. *ibid.* 7
 nullum est de facto augmentabile in infinitum. 50.16
 nullum habet in se principium generationis suae, &c. 107.9
 nullum magis hunc, quam illum locum appetit propter aliquam vim in loco existentem. 242.10
 potest bifariam permanere. 54.4
 quolibet de sui natura est augmentabile in infinitum, nisi impediretur aliunde. 50.15
 quolibet potest distrabi violentè ab illa magnitudine, sub qua est in sua perfectissima dispositione. 50.17
 simplex bifariam considerari potest. 107.6
 simplex existens extra suam dispositionem naturalem, habet in se principium effectivum alicuius motus. 107.7
 simplex quomodo habeat in se principium actuum sui motus. *ibid.* 6
 Elementa duo infima perfectius conservantur, quanto magis inferius in suo loco collocantur. 243.12
 Elementa duplicem habent virtutem. 242.7
 non sunt continuè proportionalia. 241.5
 non sunt colorata. 619.16
 quomodo manent in mixto. 78.15
 sunt in suis locis naturalibus, à quibus continentur. 243.14
 superiora eò perfectius se habent, quòd propius accedunt ad superiorem partem sui loci. 243.12
 Elementa terminari in magnitudine, potest intelligi dupliciter. 49.15
 de Elementorum locis dubium. 245.9
- E N
- Ens ad differentias ultimas an sit superius. 569.21
 aliud

Index Rerum.

<i>aliud est in actu, aliud in pura potentia.</i>	82.7
<i>an possit esse obiectum voluntaria.</i>	644.10
<i>dicitur analogicè de substantia, & accidente.</i>	26.14
<i>est uniuocum ad diuersa Pradicamenta accidentium.</i>	<i>ibid.</i>
<i>est obiectum adequatum nostri intellectus, quomodo.</i>	560.16
<i>est obiectum naturale quoad inclinationem, non quoad attingentiam.</i>	563.9
<i>est primum obiectum intellectus, quomodo.</i>	506.4.506.16
<i>est quasi species ad substantiam, & accidens.</i>	568.13
<i>est uniuocum Deo, & creaturis.</i>	561.17
<i>est uniuocum substantia, & accidenti.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ens, & unum dicunt eandem rem absolutam.</i>	565.6
<i>Ens finitum est obiectum proportionatum intellectus creati.</i>	560.14
<i>Ens naturale quid sit.</i>	3.15
<i>appetitu naturali appetit mauere.</i>	93.6
<i>capitur dupliciter.</i>	48.3
<i>dici potest tale tripliciter.</i>	78.14
<i>est ens compositum ex materia, & forma.</i>	106.2
<i>existens in suo loco naturali, magis appetit quiescere, quam moueri, secus s extra.</i>	108.11
<i>nullum ut accidens, & dispositiones habet aliquod principium essentialiter aliud.</i>	76.4
<i>nullum ut materia, vel forma habet principium intrinsecum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>omne habet principium motus.</i>	116.19
<i>quodlibet tendit ad locum, in quo maximè potest conseruari.</i>	93.7
<i>Ens non est uniuocum substantia, & accidenti, quomodo.</i>	29.31
<i>non est analogum Deo, & creaturis, quo sensu.</i>	571.128
<i>non predicatur in quid de suis passionibus.</i>	565.4
<i>omne comprehenditur sub obiecto adequato nostri intellectus.</i>	558.5
<i>omne diligit se permanere.</i>	91.10
<i>omne mutabile licet sit perpetuum, est in tempore.</i>	299.3
<i>participatum supponit imparticipatum.</i>	561.19
<i>per accidens dupliciter dicitur.</i>	169.5
<i>Ens predicatur in quid de suis passionibus, vel ultimis differentiis.</i>	568.17
<i>quodlibet, licet appetat permanere, tamen non semper, sed secundum naturam propensionem.</i>	93.7
<i>quo sensu dici possit genus.</i>	567.12
<i>quod non est perpetuum, est in tempore.</i>	299.3
<i>reale dicitur tribus modis.</i>	91.12
<i>secundum naturam quid.</i>	78.14
<i>Ens simpliciter sumitur.</i>	590.18
<i>Ens terminus non dicitur uniuocè de substantia, & accidente.</i>	26.13
<i>Entis passiones se habent ut modi intrinseci.</i>	570.23
<i>præter ens an aliquid includant.</i>	569.22
<i>Enti aliquid additum quare fugit rationem entis.</i>	567.12
<i>ex non Ente quomodo aliquid fiat.</i>	83.9
<i>Entia aliqua semper quiescere, aliqua semper moueri, est impossibile.</i>	446.10
<i>naturalia habent in se principium intrinsecum sui motus naturalis actiui.</i>	453.10
<i>in suis actionibus requirunt determinatam magnitudinem.</i>	62.1
<i>sunt terminata ad maximum, & minimum.</i>	44.44
<i>quod determinantur in magnitudine, quid sit.</i>	48.4
<i>Entia omnia appetunt assimilari ipsi Deo.</i>	93.6
<i>omnia sunt species specialissima.</i>	65.3
<i>omnia sunt unum continuum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>qua sunt in tempore.</i>	299.3
<i>qua sunt sub tempore, patiuntur à tempore.</i>	297.29
<i>sunt in quadruplici differentia.</i>	299.2
<i>Entitas totius est indiuisibilis.</i>	37.24
<i>non informat partes, nec ab eis informatur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Entium diuisio in respectu ad motum.</i>	445.7
<i>Entium gradus sunt quatuor.</i>	48.5
<i>Enunciatio quid sit.</i>	24.15
<i>Enunciatio, propositio, & questio differunt.</i>	<i>ibid.</i>
E R	
<i>Error quomodo causetur.</i>	340.19
E S	
<i>Esse accidentium, sicut est in continuo fieri, ita & in continuo corrumpi.</i>	319.24
<i>Esse alterius non sequitur ad esse unius rei præcisè, sine cointellectione alicuius alterius.</i>	132.3
<i>Esse de essentia aliud est, & aliud esse idem essentialiter.</i>	27.19
<i>Esse est duplex, de secundo, & tertio adiacente.</i>	5.3
<i>Esse, & permanere continentur sub ratione appetibilis.</i>	27.19
<i>Esse idem essentialiter quid sit.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Esse in aliquo tripliciter potest aliquid.</i>	221.21
<i>Esse in capitur multipliciter.</i>	220.18
<i>Esse in modi.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Esse in potentia, & esse in actu, bifariam sumitur.</i>	358.12
<i>Esse in seipso aliquid potest dici dupliciter.</i>	220.19
<i>Esse præter non significat instans, sed tempus diuisibile.</i>	332.16
<i>Esse separatim qua dicantur.</i>	331.13
<i>Esse simul dicantur aliqua duobus modis.</i>	407.2
<i>Esse simul qua dicantur.</i>	331.13, 332.16
<i>ad Esse unius rei de verbo est secundo adiacente, respectu termini absoluti, non sequitur esse alterius.</i>	5.3
<i>ab Esse unius rei de verbo est secundo adiacente, respectu termini correlatiui, ad esse alterius est bona consequentia.</i>	<i>ibid.</i>
<i>ab Esse unius rei de verbo est tertio adiacente ad esse alterius, est bona consequentia.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Essentia omnia, qua relatiuè dicitur, est aliquid, excepto relatiuo.</i>	631.2
E V	
<i>Eucharistiæ mysterium petit poni formam corporeitatis.</i>	589.12
<i>Euidencia an distinguatur ab actu.</i>	635.1
<i>omnis est certa, non omnis certitudo euidens.</i>	636.8
<i>quid sit.</i>	635.1
<i>triplex est.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Euidencia veritatis unde derinetur.</i>	635.3
<i>Euidencia Metaphysica nequit subesse falsum.</i>	635.2
E X	
<i>Excedens in excellentiam, & in id quòd excellitur, quòd diuidatur, necesse est.</i>	254.37
<i>Excessus non quibus grauitatis sufficit mouere aërem circumdantem terram.</i>	445.5
<i>omnis est diuisibilis.</i>	58.5
<i>quilibet sufficit ad motum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>quilibet unius super alterum, sufficeret ad faciendum motum in vacuo.</i>	266.7
<i>Excrementa que fiunt in nutritione animalis.</i>	41.28
<i>Exemplorum non queritur verificatio.</i>	35.12
<i>Existentibus in carcere, vel tenebris, alius à motu cæli, est tempus.</i>	183.6
<i>Experientia quomodo veritatem faciat euidetem.</i>	635.3

Index Rerum.

Expiratio est pulsus. 405.14
 Ex quadrupliciter sumitur. 66.6,69.14
 Extensio, & intentio est in motu. 366.3
 ab extremo in extremum non potest transiri sine medio naturaliter. 662.7
 Extrema quoruncunque se tangentium non est necesse esse unum, sed satis est esse simul. 333.20

F A

FAbula de heroibus in insula Sardo dormientibus. 278.11

Facere cognoscere dupliciter contingit. 7.20
 Facere cognoscere, representare, & significare se habent sicut inferius, & superius. *ibid.* 19
 Factio est duplex, naturalis, & simplex. 441.10
 magis proprie attribuitur composito, quam forma. 99.10

Factum quod est, necesse est fieri prius, & quod est in fieri, necesse est factum fuisse. 385.15

Factum quod est, habet esse. 378.20

Falstas contraria veritati, quomodo. 640.5
 dicitur aliquando non mentiendo. 637.2

nequit subesse evidentia Metaphysica. 635.2
 non est simpliciter in rebus. 640.col.1.n.1

quomodo dicatur in rebus. *ibid.*
 in quo quis fallitur, non intelligit, exponitur. *ibid.* 3

de Falstate cognitionis. *ibid.* 1
 Fatigatio unde oritur. 662.8

Fatum a casu, & fortuna differt. 145.11
 Fatum quid. *ibid.* 10

Fato subiacent omnia, que sub cælo sunt. *ibid.* 11

F E

Febricitanti quare dulce sapit amarum. 497.4
 Felicitas est quedam actio. 143.14

Felicitas in quo sita, secundum Aristotelem. 540.6
 Felium oculi, & quadam similia, quare nocte videantur lucidi. 547.17. & 18, 619.18

Ferum ab omni parte attrahitur à magnete. 661.3
 calidum agit intensiorem calorem, quam flamma. 95.3

F I

Fides certior est scientia. 636.8
 humana firmior opinione. 641.col.1.n.2

minus excludit dubitationem à subiecto, quam scientia. *ibid.* & 636.8

quid doceat de eternitate mundi. 435.2
 Fidei, dubij, suspitionis, & formidinis differentia. 640.1. & seq.

Fieri aliquid dicitur duobus modis. 79.2
 Fieri aliquid ex alio trifariam intelligi. 68.9

Fieri aliqua per artem, bifariam contingit. 104.5
 Fieri ex materia non est simpliciter fieri. 65.2

Fieri sicut attribuitur simplicibus, ita & compositis. 79.2, 81.1

Figura artificialis non distinguitur à forma naturali. 104.8

Figura est passio quantitatis finita. 206.13
 Figura nobilior debetur corpori nobiliori. 124.6

Figura non obstante, quod potest esse in vno equalium, potest esse in reliquo. 659.3
 quid, & quotuplex. 105.12

Figuratim dicitur aliquid dupliciter. 203.11
 Finis ad duo potest comparari. 130.29

Finis an idem sit cum bono. 644.3
 est causa. 140.4

est duplex. 128.21
 est duplex, generationis, & rei genita. 140.4

est duplex, gratia cuius, & quo. *ibid.* 3

est nobilior his, que sunt ad finem. 129.25
 est nobilior his, que sunt ad finem, quomodo. 140.3

habet rationem optimi. 129.25
 in naturalibus est vltimum in executione operis, sed primum in discursu rationis. 164.22

multipliciter sumitur. 139.2
 naturalis non potest esse frustraneus. 60.4

non distinguitur à priori, quia non est causa realis. 609.4

Finis omnium quodammodo sumus. 127.17
 Finis operis, non operantis, facit practicam scientiam. 634.7

Finis ratio est aliquid rationis. 633.4
 Finitas, & infinitas inveniuntur in magnitudine, motu, & tempore. 212.38

Finitas, & infinitas sunt passionis quantitatis. 394.14

Finitum, & infinitum competunt quantitati. 206.11
 quod fit, ex suo contrario fit. 68.9

omnia, que sunt, corrumpuntur, & mutantur, fiunt, corrumpuntur, & mutantur in tempore. 302.14

F L

Fletus causa qua. 612.5
 Flores quare & propinquo minus odorantur. 622.1

Fluxus successivus vniuersus, antecedens formam substantialem, est tantum alteratio. 318.16

F O

Fœtus humanus an primò sit planta. 595.5
 Fœtus formam an attingat mater. 605.3

Forma accidentalis accipitur dupliciter. 97.3
 accidentalis spiritalis nata est informare corpus. 381.28

Forma alio modo est natura, quam materia. 117.23. 118.27

ante sui generationem nullum habuit esse in materia. 98.5

Forma asini generatur successivè per partem antepartem. 55.9

Forma cæli non sitiat totum appetitum sue materia. 115.15

Forma cuiuslibet rei determinat sibi certum gradum, vel latitudinem, sub qua potest stare naturaliter, vel violenter. 49.13

Forma dicitur fuisse in potentia dupliciter. 100.14
 duos habet effectus. 130.27

duplicem habet respectum. 162.12
 dupliciter est natura. 118.25

eadem plures informat. 533.10
 est duplex. 97.2

est finis transmutationis. 99.12
 est in infinitum perfectior materia. 120.11

est magis natura, quam materia. 98.5, 117.23. & 120.8

Forma est magis natura, quam materia, dupliciter intelligitur. 118.27

est natura. *ibid.* 2
 est nomen equiuocum. 97.2

est principium cuiuslibet transmutationis. 98.7
 est quid diuisum, optimum, & appetibile. 89.34

fit ex subiecto presupposito. 67.13
 in abstracto an suscipiat magis, & minus. 182.21

materialis generatur de nouo. 97.4
 naturalis, & intentionalis. 496.7

naturalis inherens est inseparabilis à materia, nisi per corruptionem. 97.4

Forma non est in subiecto per modum accidentis. 74.6
 non est noua in caduere. 587.4

nulla substantialis potest fieri ab arte. 104.4

specificia

Index Rerum.

specifica bifariam considerari potest. 177.10
substantialis duplex est. 97.2
substantialis non suscipit magis, & minus. 98.4
tota producitur de non esse, ad esse. 98.4. & seq. & 99.10
Forma gradus quid sit. 314.11
Forma realis receptivum an recipiat intentionalem. 496.8
Formam an efficiat ille, qui efficit ultimam dispositionem. 604.4
Formam cadaveris non gignit humor predominans. 588.5
Formam corporeitatis cogunt asserere loquutiones Sanctorum. 590.16
contra Formam corporeitatis argumenta solvuntur. 560.17
Formam educi de potentia materia, quid sit. 99.14
Formam educi de potentia materia per generationem, quomodo intelligendum. *ibid.* 11
Formam esse principium transmutationis potest bifariam intelligi. 98.5
Formam, & materiam qualitercumque se habentes, non sufficit exprimere in definitione transmutationis naturalis. 77.9
Formam, & materiam quomodo cognoscamus. 550.30
à Forma res sumunt nomen, & definitionem. 97.3
Forma ab agente educuntur de potentia materia. 100.16
diverse specie nunquam habent accidentia omnia similia. 589.9
Forma elementorum continentur virtualiter in forma mixta. 78.16
ex quibus res naturales constituuntur, unde proveniant. 99.13
non multiplicantur in eodem supposito. 97.4
plures in eodem composito. 533.10
Forma simplicium an pereant in mixtionibus medicinalibus. 606.4
specifica viventium, qua sunt anima, sunt multiplices. 39.16, 323.12
substantiales an possint imendi, vel remitti. 316.11
Forma sunt triplices. 123.23
tripliciter respiciunt materiam. 597.5
Formas contrarias stare simul impossibile est. 185.9
Formas plures ponere aliud est, & aliud plures animas. 79.18
Formas recipi cum materia, aut sine ea quid sit. 496.7
Formica per quod principium celligit granum. 165.3
in Formica an providentia arguat memoriam. 516.14
Fortuna de quibus dicatur. 148.6
est bona, vel mala, quando. 144.21, 143.16
ibid.
causa efficiens. 147.3
est causa indefinita, & incerta, hominumque ingenio ignota. 144.21
est inconstans, volubilis, & insana. *ibid.*
est quodammodo immanifesta. 143.15
Fortuna, & casus quatenus sunt causa. 141.9, 142.12
in quo differant. 143.14. & 147.6
quomodo differant. 143.14
idem est quod felicitas. 144.21
non est causa in genere causa finalis. 147.2
non est in rebus anima carentibus, neque in infantibus, neque in brutis. 143.14
non est materia. 147.3
quomodo sit ignota, & quomodo nota. 148.8
semper est circa practica. 143.14
Fortuna definitio. *ibid.* 15, 147.6
explicatur. 146.2
eius qualitates. 144.21
Fortunatus, vel infortunatus quomodo aliquis dicatur. 147.5

F R

Frigiditas virtualis quid sit. 107.8
Fruitio via an differat à fructione patria. 559.8, 650.11
 Scoti oper. Tom. II.

quomodo differant. *ibid.*
Frustra est potentia, quæ non reducitur ad actum, exponitur. 210.29
Frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora. 30.3

F V

Fundamentum, cui noviter advenit relatio, necessario mutatur in adventu relationis. 330.10
Futurum aliquid dicitur tripliciter. 153.4
Futurum evenire de necessitate potest intelligi dupliciter. *ibid.*

G E

Generans multiplex. 627.6
Generari aliquid dicitur dupliciter. 84.8
Generari, vel corrumpi aliquid tempore infinito impossibile est. 389.14
Generari, vel corrumpi quadam dicuntur simpliciter, quadam secundum quid, quare. 319.25
Generatio alia est secundum quid, alia simpliciter. 308.8
aliter fit in homogeneis, aliter in heterogeneis. 57.19
an fiat in tempore, an in instanti. 56.16
animalis totalis quomodo fiat. 318.16
differat ab alteratione. 314.10
dupliciter accipi potest. 317.14
est duplex. 308.11, 341.15, 604.1
est mutatio instantanea, non successiva. 317.14
est via in naturam. 118.24
Generatio, & alteratio differunt ex parte mutationum. 314.10
Generatio, & corruptio differunt ab aliis motibus. 312.4
Generatio, & corruptio formaliter accepta non sunt substantia, sed accidens respectivum. 192.19
Generatio nascentium est natura, quomodo intelligatur. 121.13
naturalis non est omnis quietis, qua non semper est. 34.2
 26
Generatio non est ad motum aliquem, tanquam ad terminum. 309.15
opus naturalissimum quare dicatur. 617.7
non est motus. 308.9
potest considerari dupliciter. 316.0
prima, nec vicina non datur. 319.9, 591.22, 605.3
quid sit. 313.9, 591.22, 605.3
quomodo sit successiva. 385.14
Generatio substantia alio modo in homogeneis, alio in heterogeneis consideratur. 386.2
Generatio vnius quomodo sit corruptio alterius. 319.22. exponitur. 591.21
Generatio vnicuius à non vnicuius in quibus diffirat. 627.9
Generationis qua causa activa. 607.6
ad Generationem varia genera actionum concurrunt. *ibid.* 9
in Generatione non viventium accidentia corrupti non manent in genito. 589.9
Generatione posteriora, sunt priora perfectione. 461.10
in Generatione successio triplex. 316.10
Generationes dupliciter possunt comparari in velocitate. 423.27
quomodo sint contraria. 341.19
Genita ex femine, & purefactione an eiusdem speciei. 627.7
Genus, & differentia idem realiter. 567.12
Genus non est simpliciter univocum. 423.26
non predicatur per se de differentiis, nec è contra. 591.20
quandoque predicatur de individuis eiusdem speciei, qua sub ipso continentur. 305.28
remotum predicatur de speciebus remotis, quomodo. *ibid.*
Generis alicuius omnia dici possunt per attributionem ad unum. 568.14
 M M m Gene

Index Rerum.

Generum, & magis vniuersalium species à quo causentur.

§ 49.27

G R

Gradus forma quid sit. 314.11

non variat rationem forma. 320.29

Gradus quid sit. 177.10

Gradus actuales sunt indiuisibiles secundum perfectionem. 182.20

aliqui caliditatis possunt stare cum aliquibus frigiditatis, licet caliditas summa cum summa frigiditate non. 183.1

Gradus forma quâ possibilitate isti dicantur potentiales, & illi actuales. 182.20

Gradus forma quomodo sunt intra, vel extra essentiam forma, & an sint finiti, vel infiniti. *ibid.* 19

qui sunt simul in tepido, non habent ad inuicem contrarietatem. 185.12

Graduum inferiorum, & superiorum an sint diuersa species. 578.19

Graue est agens limitatum. 259.7

missum an moueatur in vacuo. 266.7

Graue mouetur immediatè à sua forma. 450.3

simplex in vacuo non moueretur successiuè. 265.4

Gravia, & leuia à quo moueantur. 447.15, 448.17

Gravitas an distinguatur à re graui. 608.11

G V

Gustus à tactu realiter distinguitur. 499.9

cur non sentiat in absentia, cum non mutetur realiter à sapore. 624.6

est quidam tactus, exponitur. 623.3

ipse, & tactus quomodo duo sensus. 498.7

sunt duo sensus. 488.15

ipse, & tactus immutantur per species. 623.5

medium non requirunt. *ibid.* 4

non inmutatur immediatè à sensibili. 497.4

quomodo differat à tactu. 623.3

Gustus organum. *ibid.* 4

Gustus organum in vena lingua aliud, & aliud organum tactus. 486.8

G Y

in Gyrum aëti cadunt. 614. col. 2. num. 2

H A

Habitus, & species manent in anima separata. 656. *sect.* 2. num. 1

Habitus notior est priuatione. 2.9

nequit esse speculatiuus, & practicus simul. 634.8

omnis in prima specie est eorum, qua sunt ad aliquid. 411.19

principiorum habitus, & conscientia quid. 528.11

Habitus obiectum non excedit obiectum potentia. 562.5

Habitus sunt in duplici differentia. 410.13

inter habitus practicos an sit ponenda conscientia. 635. *sect.* 5. num. 2

Habitum esse quid dicatur. 332.13

Habitum idem est, quod congruum. 333.19

H O

Homo ab aeterno si creatus fuisset, ab aeterno genuisset. 601.2

an habeat prius vegetatiuam, & sensitiuam, quam intellectiuam. 595.5

an in statu innocentia indiguerit phantasmate ad intelligendum. 554.4

est minor mundus. 434.7

in sensibus absolutè excedit omnia animalia. 500.1

iuxta ripam incedens cur inuerso capite videatur. 625.5

post resurrectionem intelliget sine phantasmate. 529.3

quomodo hominem generat, si animam non producat. 604.4

subtrahendo se domino diuino, amisit proprium. 554.4

in Homine tantum una anima. 594.13

Homines duo possunt leuare lapidem, cuius tamen medietatem nullus potest leuare. 95.3

Homines quidam vnde bene intelligant, & male recordentur. 630.4

Horæ, dies, mensis, annus quomodo sint praesentes. 370.18

H V

Humidum est duplex, radicale, & cibale. 40.23

Humidum radicale, & calor naturalis quid sint. *ibid.* 22

Humor predominans non gignit formam cadaueris. 588.5

Humores, an anima informetur. *ibid.* 6

Humores, tunica, muscoli, oculi. 619.20

I A

IAm quid significet. 302.14

I C

Ictus minor quando causat maiorem sonum. 621.3

I D

Idem agit in se. 608.8

Idem an possit moueri motibus contrariis. 346.9

an possit simul moueri, & quiescere. 345.7

auget se secundum partem. 73.18

Idem est iudex recti, & obliqui, quomodo intelligatur. 171.8

Idem non est in seipso secundum se totum, primò. 220. 19

Idem non est necessarium respectu vniuersi, & contingens respectu alterius. 149.2

Idem non est subiectum totius, & partis. 11

Idem non potest agere in sibi simile secundum gradum, & qualitatem sibi similem. 319.21

Idem non potest esse in seipso secundum accidens. 221. 19

Idem non potest simul esse, & non esse. 192.18

Idem non potest secundum idem, esse mouens, & motum. 455.17

Idem potest agere in seipsum aëione perfectiuâ, directâ, & per se. 319.21

potest esse casuale respectu vniuersi, & fortuitum respectu alterius, & non casuale, vel fortuitum respectu tertij. 151.10

potest seipsum per accidens alterare. 73.18

Idem, quod est contingens, vt in pluribus respectu vniuersi, est contingens rarò respectu alterius, & quod est necessarium respectu vniuersi, est contingens respectu alterius. 151.9

Idem quomodo simul, & semel non sit per se causa contrariorum. 115.11

Idem secundum se totum non alterat seipsum. 73.18

Identitas mobilis requiritur ad unitatem motus. 334.24

Identitas motus numeralis tria postulat. 333.22

Identitas obiecti non sufficit ad identitatem actuum. 519.7

Identitas specifica, vel generica non dicitur identitas simpliciter. 333.22

Idolum formatum, dum aliquid intelligere cupimus. 555.6

Idolum sensationis formatum, sed non aduertitur. 511.14

I E

Iccoris officium quod. 41.26

I G

Ignis est multo maioris actiuitatis, quam aliquod aliud elementum, vel missum. 205.6

Ignis est summè calidus, & propè summum siccus. 52.32

Ignis in istis inferioribus detinetur per grauitatem sua materiae. 245.6

Ignis

Index Rerum.

Ignis non agit, in quantum ignis, sed in quantum calidus, quomodo. 119.5
Ignis non prohibet visionem. 244.4
Ignis per solam compressionem potest corrumpi. 51.2.2
Ignis purus non est magis lucidus, quam aer, nisi sit ab extrinseco. 244.4
Ignis purus non potest comprimi, condensando, vel si potest, remitteretur caliditas. 95.6
Ignis recipit augmentum in infinitum, quousque fuerit combustibile. 48.2
Ignis partem minimam non est dare, qua possit seorsum per se stare. 50.2.2
Igni admodum minus frigida cur doleat. 494.9
ad Ignis praesentia quare lignum non comburatur. 646.10
Ignotum nullum potest probari per syllogismum hypotheticum. 111.8

I L

Illatio cognitionis unius rei ex cognitione alterius fit per modum consequentia. 5.9
in Illuminatione ex tribus provenire potest successio. 63.7
ut Illuminet Deus omnem hominem. 527.9

I M

Imaginatio an faciat casum. 516.13
Imaginativa reflectit se supra se. 510.7
Immobile dicitur tripliciter. 310.2.1
Immobilia non sunt in tempore. 297.3.1
de Immortalitate animae humanae varii errores. 600. col. 1. n. 1
de ea quod Aristoteles. col. 2. n. 1
Immutabilitas scientiae unde causetur. 636.4
Immutatio alia animalis, alia naturalis. 497.2
contraddictionis potest tripliciter inveniri. 155.11
in termino à quo generationis est contraria generatio. 341.2.3
naturalis impedit sensationem. 494.9.497.2
naturalis non facit sensum. 493.4
sensibilis duplex. ibid. 3
quod Immutat minus naturaliter, intensius immutat intentionaliter. 623.5
Imperium actus voluntatis. 646.9
Impossibile apprehenditur ut bonum, & sic appetitur. 613. col. 1. n. 3
Impulsus idem an sit sum, & deorsum moveat. 661.4
Impulsus quomodo augetur, & diminuat. ibid. 1
Impulsus spiritualis an detur in mobili. ibid.
Impulsus an causari in proiecto. ibid. 2
Impulsus an sint sibi contrarii, vel diversae speciei. ibid. 4
Impulsus esse diversae speciei, & contrarios, probabile est. ibid.

I N

Inæqualitas augmentabilis est in infinitum. 48.6
Inæqualitas, proportio, & dissimilitudo non sunt augmentabiles in infinitum per augmentum maioris termini. ibid.
si sunt augmentabiles in infinitum, hoc solum est per diminutionem termini minoris. ibid. 7
si sunt augmentabiles per augmentum termini maioris, hoc solum est finitè. ibid.
Inclinatio naturalis non est ad impossibile. 602.6
Incompossibilitas motuum unde proveniat. 422.2.6
Incompossibilitatis terminorum est triplex. 326.3
Inconueniente uno dato, multa sequuntur. 21.5
Independentia est de ratione mensurae. 284.9
Indeterminatum duplex quoad eius descensum. 567.13
Individuum aliquod in nulla specie est dare ita magnum, quin possit dari aliud maius. 51.2.4
maximum est dare in omni specie. ibid. 2.3
determinatum quomodo cognoscimus. 575.8
vagum prius cognosci, deinde naturam, & postea individuum determinatum. 579.2.3
 Scoti oper. Tom. II.

Indivisibile an possit alterari. 376.12
de genere Quantitatis an possit recipere aliquam qualitatem, sic ut mutetur de una in aliam. ibid.
Indivisibile dicitur multipliciter. 374.2
est multiplex. 354.10.395.20
mouetur per accidens. 374.3
non potest fluere. 288.2.6
non potest moveri localiter per se. 374.2
nullum mouetur per se. 395.20
nullum potest moveri. 380.17
Indivisibile posse moveri localiter, non negat Aristoteles. 375.8
Indivisibilia alterari possunt qua alteratione. 374.6
quomodo alterentur. ibid.
Indivisibilia habentia positionem in continuo, possunt alterari ad alterationem suorum subiectorum. ibid.
quod Inest alicui per se, & primo, non remouetur ab illo, licet remoueat a quocunque alio, quod non est ipsum. 398.3
Inferius non potest adaequatè representare superius. 547.19
Infinitas de contrario est in numero, & in magnitudinibus. 212.36. & 37
Infinitum actus an sit. 199.2.6
Infinitum aliquid esse, potest bifariam intelligi. 472.2.8
an sit in ratione rerum. 199.2.4
bifariam sumi potest. 206.11.211.33.356.5
consistit formaliter in successione. 211.34
contrarie est triplex. 206.12
diversimodè consideratur. 213.4.1
est, cuius quantitatem accipientibus, &c. 211.33. & seq.
est ingenium, & incorruptibile. 198.2.2
est in potentia. 209.24. & 210.2.8
est quantum sine termino. 206.12
est quoddam diuinum, & immortale. 198.2.2
extra genus est, quod secundum se, & quodlibet sui, est infinitum. 206.12
habet quatuor proprietates. 199.2.3
habet rationem incompleti, & imperfecti. 211.34
in actu est duplex. 206.11
in genere triplex. ibid. 12
in permanentibus, & successivis est indifferenter. 209.2.5
necessario debet esse principium rei, & nullo modo principiatum. 199.2.3
non continet, sed continetur. 211.34
non habet rationem totius, sed partis. ibid.
non rectè à veteribus definitum. 210.30
nullum est figuratum proprie. 203.1.1
omnia quod gubernet, rationabiliter affirmarunt veteres. 198.2.2
Infinitum potest dici aliquid duobus modis. 358.1.1
potest imaginari tripliciter. 201.4
quantitati competit. 206.11
quid sit. 211.30. & 33
quot modis dicatur. 199.2.5
reducitur ad causam materialem. 212.39
secundum essentiam quid sit. 206.12
secundum quod infinitum est, est ignotum. 44.43.211.32
tripliciter considerari potest. 210.2.8
unum non est aequale alteri. 202.8
Infinitae conditiones. 211.34
eius consideratio ad Physicum spectat. 198.19
definitiones eius tres. 211.33
eius duplex genus. 351.16
circa eius possibilitatè Aristoteles sibi contrarius. 601.2
de Infinito in potentia. 209.2.3
Infinita diuisim sumpta sunt finita coniunctim sumpta. 34.10
Infinita duo esse secundum unam dimensionem, proferantur ad diuersas partes, an effectus possibile. 207.17
 M M m 2 Infir

Index Rerum.

<i>Infirmitas est intellectus querere rationem, ubi habetur aliquid dignius ratione, & experientia sensus.</i>	445.8
<i>Infirmitas intellectus qua.</i>	82.5
<i>Ingenium acutius in mollioribus carne.</i>	500.14
<i>Inhærentia duplex.</i>	27.20
<i>non est de essentia accidentis.</i>	ibid.22
<i>Inhærentia non est ratio accidentis.</i>	ibid.21
<i>Insensibile maximum est dare in insensibilibus separatis à toto.</i>	45.4
<i>Inspiratio est tractus.</i>	405.14
<i>Instans est omnino indivisibile.</i>	369.14
<i>non est mensura temporis.</i>	278.18
<i>non est pars temporis.</i>	288.24
<i>Instans primum esse motus non datur.</i>	382.3
<i>quatum ad quid nomine, dupliciter dicitur.</i>	288.23
<i>quid sit.</i>	ibid.24
<i>se habet in tempore, sicut punctum in linea, & mutatum esse in motu.</i>	ibid.
<i>Instrumentum artificis non est actiuum.</i>	121.16
<i>Instrumentum sumitur multis modis.</i>	ibid.
<i>ut sit actiuum debet habere in se formam actiuam, per quam agat.</i>	ibid.17
<i>Intellectus ad phantasma, sicut visus ad colorem.</i>	511.13
<i>agens cur potius ponatur, quam sensus agens.</i>	610.2
<i>agens elicit species intelligibiles quasunque.</i>	549.28
<i>agens & possibilis non distinguuntur realiter.</i>	527.19
<i>agens, & possibilis differunt formaliter.</i>	ibid.11
<i>agens potest rerum species efficere.</i>	549.27
<i>& quare eas efficere possit.</i>	ibid.26
<i>Intellectus an efficere possit species proprias substantiarum corporæarum.</i>	ibid.29. & seq.
<i>an eliciat intellectionem.</i>	551.36
<i>an intelligere possit sine phantasmate.</i>	555.6. & seq.
<i>an nobilior sit voluntate.</i>	529.1
<i>an possit producere actum in alio.</i>	524.11
<i>an simul habeat plures actus.</i>	487.14
<i>an sit immaterialis.</i>	350.1. & seq.
<i>à Philosopho aliquando sumitur pro tota mente.</i>	630.4
<i>Intellectus corrumpitur, quodam interiori corrupto, exponitur.</i>	519.8
<i>dicitur quod est mouens motum.</i>	581.4
<i>est causa æque propinqua, ac species.</i>	ibid.5
<i>est homini intrinsecus.</i>	527.8
<i>est in potentia contradictionis ad species.</i>	522.4
<i>est prior voluntate generatione.</i>	630.4
<i>est pura potentia, exponitur.</i>	525.14
<i>est vniuersalium, exponitur.</i>	630.2
<i>Intellectus, & natura sunt casus, & fortuna.</i>	144.19
<i>Intellectus, & voluntas non distinguuntur in obiecto.</i>	562.2
<i>Intellectus euidenter nouit deceptionem sensus, etsi non semper.</i>	636.6
<i>Intellectus extensione fit practicus, exponitur.</i>	633.3
<i>mediante visu potest apprehendere in sensibilem excessum.</i>	45.4
<i>mouetur prius ad hæc obiecta, quam ad illa.</i>	631.col.1. num.4
<i>nouit quando phantasia errat.</i>	636.5
<i>Intellectus passiuus exponitur.</i>	527.9
<i>practicus, & speculatiuus est eadem potentia.</i>	634.7
<i>Intellectus producit primo cogniionem, quâ mediante elicit volitionem.</i>	17.13
<i>quomodo moueatur ab obiecto.</i>	580.2
<i>quo ordine intelligat sensibilia.</i>	550.32
<i>synteresim, & conscientiam continet.</i>	634.1
<i>ubi maximus, ibi minima fortuna.</i>	147.4
<i>Intellectus actum concurrere ad actum voluntatis, non est improbabile.</i>	521.16
<i>eius actus sit ab obiecto, & actus appetitus non, quare.</i>	613.col.2.n.2
<i>Intellectus creati obiectum.</i>	560.14
<i>finitum omne, excipe relatiuum, cuius terminus est infinitum.</i>	568.14
<i>Intellectus nostri an singulare sit obiectum.</i>	576.9
<i>Intellectus obiectum tripliciter consideratur.</i>	560.15
<i>eius tres operationes.</i>	507.7
<i>Intellectui non est agendi ratio species.</i>	581.6
<i>Intellectum agentem aliquid anima nostra, vel potius substantiam separatam ponere, an fuerit de intentione Philosophi.</i>	527.7
<i>agentem dari qui negent.</i>	ibid.
<i>agentem esse separatam substantiam, qui putent.</i>	ibid.
<i>Intellectum agere in seipsum quid.</i>	526.4
<i>Intellectum non esse merè passiuum.</i>	524.13
<i>Intellectum quomodo diuertat voluntas.</i>	520.11
<i>Intellectum quomodo phantasma determet.</i>	548.25
<i>ab intellectu appeti potest propositum minus efficax.</i>	647.14
<i>in intellectu nostro an sint species intelligibiles priores naturaliter actu intelligendi.</i>	543.1. & seq.
<i>Intellectio an concipi possit, non intellecto obiecto.</i>	638.6
<i>an demonstret anima immortalitatem.</i>	602.6
<i>cerebro turbato, quare turbetur.</i>	598.5
<i>est qualitas.</i>	631.2
<i>potest produci à solo Deo.</i>	ibid.col.2.n.4
<i>ad Intellectionem primam intellectus separatus, cur determinetur.</i>	530.9
<i>in Intellectione tria concurrunt.</i>	631.1
<i>Intelligentem quare necesse est phantasmata rimari.</i>	548.23
<i>Intelligentia licet non inhæreat celo, est tamen in eo appropriata.</i>	247.5
<i>non intendit complere motum cæli, sed continuè mouere.</i>	67.3
<i>Intelligere est quoddam pati, exponitur.</i>	525.15,
	631.col.2.n.4
<i>Intelligibile omne non est sensibile, sed è contra.</i>	577.15
<i>Intelligibilium ordo triplex.</i>	19.24
<i>dum Intelligimus, phantasiatur.</i>	555.6
<i>Intelligunt aliqui bene, & malè recordantur, quare.</i>	630.col.2.n.4
<i>Intensio forme gradualis, quomodo fiat.</i>	180.14
<i>Intensio in qualitatibus secundis, & primis quomodo fiat.</i>	ibid.11
<i>in Intensione qualitatis pars prius acquisita manet cum parte posterius acquisita.</i>	ibid.12
<i>Intentio, & electio an differant.</i>	644.9
<i>Intuitio fortè à Deo fieri potest sine obiecti presentia.</i>	642.7
<i>Intuitionis causa que.</i>	641.col.2.n.2
<i>eius effectus formalis quis.</i>	642.5
I R	
<i>Irafcibilis, & concupiscibilis in voluntate an distinguantur re.</i>	654.2
<i>in voluntate re distinguuntur.</i>	615.1
<i>Irafcibilis quinque passiones.</i>	616.5
<i>Iris color an verus.</i>	618.14
I V	
<i>Iudicium ad actum voluntatis non requiritur.</i>	647.12
<i>uariè sumitur.</i>	507.8
<i>in Iudicio est simpliciter cognitionis veritas.</i>	637.4
<i>in Iudicio indifferenti non est libertas.</i>	650.2
L A	
<i>Latio, propriè loquendo, de quo dicatur.</i>	310.20
L E	
<i>Leporis oculi aperti, dum dormit, quare non videant.</i>	523.6
<i>Leucè naturaliter mouetur sursum, & graue deorsum.</i>	224.35

Index Rerum.

L I

Libertas an conueniat omnibus actibus voluntatis. 648.
 1. & seq.
an sit aliquid intrinsecum actui. 652.8
an sit essentialis actui libero. 651.4
contrarietatis quare dicatur specificationis, & contradictionis exercitij. 648.3
essentialis non excludit necessitatem. *ibid.* 2
immediata non requisita ad meritum. 521.17
in prima causa necessario requiritur, & quare. 158.
 21
moralis, & Physica. 649.4
tollitur, si minus, vel aequè perfectè propositum non possit eligi. 647.15
non est in iudicio indifferenti. 650.2
non est modus realiter distinctus ab actu. 651.3
non est relatio realis in actu. *ibid.*
nulla in causa secunda maneret, si prima naturaliter ageret. 648.2
triplex est, essentialis, contrarietatis, & contradictionis. *ibid.* 3
Libertas voluntatis creata triplex. *ibid.* 1
in qua sita. 650.1
non distinguitur realiter ab ipsa. *ibid.*
si non esset, omnia necessario euenirent. 154.5, 156.15
Limitatio quantitatis à forma. 587.3
Linea aliqua curva de facto est infinita. 202.8
aliqua est indiuisibilis, secundum latum, & profundum. 361.7
curua, & reeta quomodo differant. 343.29
Linea infinite sunt in quolibet continuo. 361.7
 L O
Locans est duplex. 238.10
Locatum acquirit aliquem locum, quando augmentatur. 240.15
est duplex. 238.10
idem non potest esse in diuersis locis. 216.3
Locus aequalis secundum dimensiones intelligitur tripliciter. 237.3
Locus alicuius corporis, si simul moueatur cum isto corpore, tunc illud corpus non mutat locum. 229.5
bifariam dicitur idem. 230.8
bifariam dici potest aequalis locato. 237.3
bifariam sumitur. 248.10
cur dicatur immobilis. 234.25
cur videatur esse materia. 224.32
duobus modis potest esse aequalis locato. 238.10
est aequalis locato secundum continentiam. 237.4
est aequalis locato secundum duas dimensiones. *ibid.* 5
est duplex, proprius, & communis. *ibid.* 3
est ens. 217.5
est formaliter superficies, continens immobiliter per aequiualentiam. 235.30
est immobilis. 224.34, 230.11
est immobilis per se localiter. 216.3
est mobilis simpliciter, & immobilis per aequiualentiam. 230.9
est necessaria in rerum natura. 249.12
est superficies. 210.10
est terminus corporis continentis. 223.30, 224.35
Locus, & vacuum sunt idem subiecto. 250.20
Locus, & vas differunt. 225.38
Locus fundamentaliter est species quantitatis, eadem realiter cum ipsa superficie. 218.10
maximè sursum debetur elemento leuissimo, quomodo intelligendum. 246.10
naturalis ignis est superficies concava orbis Lunae. 244.5
naturalis in locatum agit. 492.9
Locus non augmentatur, augmentato locato. 217.6
 Scoti oper. Tom. II.

non componitur intrinsecè ex superficie, & respectibus. 235.29
non distinguitur à corpore. 238.9
non est aliquid locati. 216.3
non est corpus continens locatum. 217.5
non est corpus, sed est superficies corporis immediata locato. *ibid.* 6
non est materia, vel forma. *ibid.* 5, 224.32
non est spatium separatum. 223.31, 226.7
pro formali, vel pro per se significato, non est aliud quam ubi actiuum. 218.10
proprius alicuius locati est præcisè aequalis illi locato, 216.3
proprius est aequalis locato tribus modis. 238.9
Locus quandoque equiuocè sumitur, 216.4
quare videatur esse forma. 223.30
quare videatur esse spatium separatum. *ibid.* 31
qui est superficies, quod sit corporis continentis superficies, non est de ratione loci. 235.29
quomodo sit aequalis locato. 237.4, 238.10
quomodo sit immobilis. 229.7.8
Locus rerum naturalium est duplex, Mathematicus, & Physicus. 249.12
rerum spiritualium est locus impropriè. *ibid.*
sursum, & deorsum non sunt contrarij respectu supremi, & infimi. 236.35
Loci condiciones. 222.24
explicentur. *ibid.* 27
Loci consideratio ad Physicum pertinet. 214.1
Loci immobilitas unde proueniat. 232.21
multiplex de ea opinio. 231.14, 232.21, 233.22. & seq.
penes quid attendenda. 232.18. & seq.
Loci particule quomodo copulentur. *ibid.* 21. & seq.
Loci species, & differentia, 209.22, 214.3
sumi possunt bifariam. 215.7
Locum esse spatium separatum variè ponebant antiqui. 224.36
de Loco duplex speculatio. 231.16
in Loco dupliciter aliquid esse. 247.4
Loca aequalia sunt inaequalium corporum. 238.6
inaequalia sunt equalium corporum. *ibid.*
naturalia sunt quatuor. 242.9
Loca non sunt contraria, nisi ratione dispositionum. 236.35
Loquutio quid addat supra vocem. 621.6
vera conformis est menti, & obiecto. 637.2
 L V
Lucent aliqua de nocte, & non videntur de die, quare. 547.17
Lucia soror diuinitus uiuit sine cibo. 618.15
Lucidum est obiectum adaequatum visui. 619.17
Lucidum magis, & magis album magis videntur. 45.8
Lumen an per se moueatur. 616.col.2.n.2
an requiratur ratio medijs, obiecti, vel visus. 617.10.
 & seq.
de natura sui est acquisibile subitò. 322.7
est qualitas. 616.1
est species lucis. 517.20, 617.6
maximum est dare producibile à Sole. 60.15
multis modis potest intendi. 180.9
est substantia. 616.1
per se non requiri in medio, probabile est. 618.12
propter quid necessarium ad visionem. *ibid.* 10
qua ratione faciat colores actiu. 526.3
quid sit. 616.1. & seq.
speciem esse asseritur. 617.6
Lumina plura an dentur in eodem. *ibid.* 5
Luminosum quando approximatur, tunc continuè est lumen intensius, ceteris se habentibus eodem modo. 181.15
Lupi inimicitiam quomodo cognoscat ouis. 512.19
Lux non est substantia. 616.1
 MMm 3 Lynx

Index Rerum.

- L Y
- Lynx an videat post parietem. 619.19
- M A
- M** Agis, & minus non tollunt rationem uniuoci. 571.31
- Magis, & minus sunt in eadem specie. 327.7
- Magis, & minus unde verè proueniant. *ibid.* 8
- Magnes per aliquam virtutem ab omni parte attrahit ferrum. 661.3
- Magnetis una est virtus ab omni parte attrahendi fer- rum. *ibid.*
- Magnitudo est augmentabilis in infinitum. 210.27
- est diuisibilis in infinitum. 209.24
- est infinita quomodo. 212.36
- est in infinitum diuisibilis secundum partes eiusdem proportionis. 209.26
- minima inexistent non datur, bene tamen separata. 56.13
- non est diuisibilis in infinitum secundum partes eiusdem quantitatis. 209.26
- non secundum appositionem, sed secundum diuisio- nem. *ibid.* 212.36
- omnis est diuisibilis in magnitudines. 349.8
- potest ei fieri oppositio in infinitum quomodo. 210. 27
- quomodo ipsa & figura represententur. 500.16
- quare non habeant proprios sensus. 498.6
- utrum debeant annumerari sensibus. 497.1
- Magnitudinis, & paruitatis duo sunt termini. 51. 26
- Magnitudinis in sphaera ignis imaginandi sunt duo ter- mini. 50.19
- Magnitudinem finitam pertransiri tempore infinito, est impossibile. 389.12
- infinitam esse, est impossibile. 201.4
- infinitam pertransiri tempore finito, est impossibile. 350.12
- Magnitudines infinites infinita possunt resultare ex una magnitudine. 203.10
- Maius, & minus, & magis, & minus differunt, & conueniunt. 314.12
- Malum est obiectum nolitionis. 613.1
- nullum intenditur à natura. 159.1
- nullum quis operatur, nisi sub ratione boni. 613.1
- Manus congelata, igni applicata, minus calefit, & ma- xime dolet. 491.6
- cur doleat. 494.9
- Maria virgo an indiguerit conuersione ad phantasmata. 556.12
- nullo morbo laborauit. *ibid.*
- Mariam virginem habuisse iustitiam originalem, qui velint. *ibid.*
- Masculus velocius generatur in hominibus quam femi- na. 317.14
- Materia cæli est eiusdem rationis cum materia istorum inferiorum. 115.13
- Materia cognosci potest per negationem. 88.27
- contrariorum eadem est. 272.15
- corruptur subiectiue. 89.35
- dicitur principium transmutationis duabus de causis. 91.9
- dupliciter considerari potest. 73.10
- est altera natura ab huiusmodi dispositionibus eductis de potentia. 272.15
- est causa extrinseca forma. 76.5
- est cognoscibilis per analogiam ad formam. 84.6
- est duplex, compositionis, & alterationis. 324.18
- est duplex, sensibilis, & insensibilis. 123.23
- est eiusdem rationis in omnibus. 535.18
- est id, in quod omne corruptum resoluitur. 99.13
- est in actu formali per formam præcisè. 86.21
- est natura. 117.21, & 118.2
- est necessaria in dispositionibus rerum naturalium. 164.21
- est primò diuersa à forma. 87.21
- est primum subiectum. 99.13
- est principium sui, ut sit transmutatio. 71.9
- est pura potentia. 83.3
- est sphaerica figura, & in concavo orbis Luna. 85. 15
- est tota natura rerum naturalium. 65.3
- Materia, & efficiens an coincident. 528.12
- & quando. *ibid.* & 611.11
- non coincidunt. 647.12
- Materia, & forma coniunctim sumpta, sunt composi- tum. 35.12
- dupliciter considerari possunt. 82.8
- non sufficienter ad transmutationem. 77.9
- sunt principia compositi; sed materia, forma, & pri- uatio sunt principia transmutationis. *ibid.* 10
- sunt principia per se rei naturalis. 80.8
- Materia, & priuatio sunt idem realiter, sed distinguun- tur formaliter. 91.13
- Materia, etiam prima, in genere causa materialis, est causa uniuersalis omnium corporalium. 18.16
- Materia fit aliter disposita quam ante. 65.2
- habet partes entitatuas. 606.17
- Materia manet, & non potentia, quando vera pro- positio. 87.25
- minima dari potest, sub qua generari potest mixtum heterogeneum. 54.7
- non cognoscitur per unicam speciem. 84.8
- non cognoscitur processu demonstratiuo. *ibid.*
- non est corporalis, nec spiritalis. 535.18
- non est separabilis à dispositionibus eductis de poten- tia materia. 272.15
- non indiuiduat. 576.10
- Materia prima cognoscitur ex mutua rerum transmu- tatione. 88.27
- definitur. 89.35
- est de se actus. 86.20
- est ens in potentia subiectiua ad omnes formas. *ibid.*
- est informis. 85.12
- est perpetua. 84.8
- est principium omnium transmutabilium. 81.3
- est principium transmutationis. 86.18
- est una numero omnium generabilium, & corruptibili- um. 85.16
- fuit à Deo creata cum hac mundi uniuersitate. 88. 28
- non cognoscitur per speciem propriam, sed arguitiue per species aliarum rerum. 86.18
- non cognoscitur sine argumentatione, & discursu. 81. 1.87.26
- non determinat sibi aliquam quantitatem. 361.8
- non est actus formalis. 86.1
- non est subiectum accidentium. 605.3
- non potest cognosci per speciem propriam. 81.2
- nunquam durat cum conatu, cum non habeat contra- rium. 102.11
- quomodo cognoscatur discursu. 88.26
- quomodo sit incorruptibilis. 220.17
- quomodo sit ingenerabilis. 88.29
- quomodo non sit locus. 225.37
- Materia sua hecitate diuisa. 536.23
- sublunarium eiusdem rationis cum materia caelestium. 534.14
- sumitur dupliciter, & quo sensu eadem est in inferio- ribus, & superioribus corporibus. 535.17
- totæ,

Index Rerum.

cota, quæ in principio mundi creata fuit, erit in finem usque. 88.29
Materia duplex causalitas. 129.26
Materia prima quid sit, et esse puram potentiam ad formam. 86.21
Materia secundum se ratio. 532.8
Materiam, & formam quomodo cognoscamus. 30.
Materiam minimam non est dare, sub qua mixtum heterogeneum possit permanere. 55.8
minimam est dare sub qua possit generari. *ibid.* 7
minimam non est dare, sub qua possit elementum, aut aliquid homogeneum generari. 54.5
non unam, & eandem esse respectu omnium indivisuum eiusdem speciei, est verisimile. 55.11
per eam quid intelligat Aristoteles. 586.2
separari eam à forma, vel è contra, implicat contradictionem. 85.13
Materiam, seu magnitudinem minimam non est dare, quo sensu. 54.5
Materialia, et sint actu intelligibilia, exiunt materiam, quomodo. 577.15
Mathematica est certior scientia, quam Physica. 126.
 14
habet pro subiecto accidens, non quodcumque. 115.
 12
quomodo definit per motum. *ibid.* 9
Mathematicam abstrahere à materia sensibili, & non à materia intelligibili, quomodo intelligatur. 123.
 25
Mathematicus frequenter per formam procedit. 10.
 16
quomodo locum consideret. 231.16
maximum, in quod potest potentia, quid sit. 58.4
de Maximo notabile. 44.44

M E

Medicina absolute practica. 633.5
Medicus edificat, non in quantum medicus. 82.6
Medium an moueat voluntatem. 644.8
est triplex. 75.9
ipsum, & organum visus simul mutantur. 492.8
nullum in istis inferioribus est uniforme. 95.4
perfectius illustratum an perfectiorem visionem efficiat. 618.11
quid sit. 332.17
unum profertur aliis, quomodo. 644.9
utrum careat qualitate tangibili. 492.8
Media sine ulla imitatione Physica sunt inutilia, &c. 644.8
Meliora sunt, quorum opposita sunt peiora. 629.2
Memoria an detur, si negentur species. 552.38
dupliciter sumitur. 630.1
ex triplici capite tribuitur sensui. *ibid.* col. 2. n. 3
intellectiva datur. *ibid.* 1
ipsa, & sensu communis quomodo differant. 513.
 21
non distinguitur re ab intellectu. 630. col. 2. n. 3
Memoria obiectum est duplex. 8.26, 630.1
Mensura quid sit, & quid de eius ratione. 283.3.4
debet esse determinata, & certa. 332.18
debet esse famosa. 283.4
debet esse inuariabilis, quantum possibile est. *ibid.*
debet esse minima, quomodo. *ibid.*
debet esse nota. *ibid.*
est duplex. 301.11
est intellectus de quantitate rei determinata certificatio. *ibid.*
Mensura, & mensuratum debent esse unigena, & conformia. 283.4
Mensura importat triplicem respectum. 301.11

non datur secundum instans, in quo aliquid stat primo. 392.7
prima non datur, & primum instans, in quo aliquid quiescat. *ibid.* 8
Mensuratur aliquid dupliciter. 202.5
Mensura conditio sex. 284.9
Mensura quintuplex generis. 301.9
in generali triplex. *ibid.* 10
ad Meritum non requiritur libertas immediata. 521.
 17
Metaphysica scientiarum ultima. 539.3
Metaphysicus non probat per causam efficientem. 10.
 16

M I

Minimum datur quodammodo in tempore, & quodammodo non. 295.20
in generatione in homogeneis non est dare, sed tantum in heterogeneis. 56.13
in heterogeneis potest dari, quod potest generari, non minimum, quod potest permanere. *ibid.* 14
in quod aliqua potentia non potest, est maius maximo, in quod potest. 58.7
in quod non potest, & maximum, in quod non potest, impossibile est dare respectu eiusdem potentia, & eiusdem circumstantia. *ibid.*
naturale bifariam considerari potest. 57.20
non datur in qualitate. 380.17
Minimum dari in corporibus simplicibus contingit dupliciter. 54.4
de Minimo notabile. 44.44
Miseria magis odibilis, quam non esse. 613. col. 1. n. 2
Mistio quid sit. 588.5
quomodo fiat. 320.27
Mixtum est duplex, homogeneum, & heterogeneum. 108.
 10
ex omnibus elementis, si moueretur in vacuo, moueretur successiue. 266.7
heterogeneum habet in se principium actiuum sua corruptionis, condensationis, &c. 108.10
nullum homogeneum existens in sua naturali dispositione, habet in seipso principium actiuum sue alterationis. *ibid.*
nullum homogeneum habet in se principium actiuum sue generationis, &c. *ibid.*
nullum tangibile est actu infinitum. 204.3
perfectum nullum est augmentabile in infinitum. 51.

M O

quodlibet heterogeneum habet in se principium actiuum sua alterationis. 108.10
quodlibet tam homogeneum, quam heterogeneum, si sit extra suam dispositionem naturalem, habet in se principium sui motus localis, tam actiuum, quam resistiuum, & respectiuum. *ibid.*
 M O
Mobile aliquod semper est motum. 457.24
bifariam sumitur. 3.16
est duplex. 376.11
finitum non potest pertransire spatium infinitum tempore finito. 390.15
immediatum primo motori, est impossibile, & æternum. 442.3
infinitum non potest magnitudinem finitam pertransire tempore finito. 390.14
infinitum spatium infinitum pertransire non potest tempore finito. *ibid.* 15
maioris velocius, & citius mouetur, ceteris paribus, quam minoris virtutis. 255.38
Mobile motoris immobilis, si in suis partibus sit difforme, tunc ab ipso motore immobili bene potest prouenire actio noua. 442.3
 M M m 4 *Mobile*

Index Rerum.

- Mobile mouetur, ut acquirat quod non habet.* 475.7
non simpliciter mensuratur tempore, quomodo. 298.
- 35
omne localiter est per se in loco, quomodo. 239.
- 13
omne mouetur à seipso, quatenus componitur ex mouente, & moto. 451.3
potest moueri quadrupliciter. 308.10
potest moueri velocius, & tardius circumire. 367.7
quoad tria, potest dici quod mensuretur tempore. 283.3
quod mouetur, semper est in alio, & alio loco. 191.
- 13
secundum diuersas rationes dicitur infinitum in magnitudine, & infinitus motus. *ibid.*
si pertransibit aliquod spatium pluries in eodem tempore, mouebitur velocius. 364.3
ut est sub motu, bifariam considerari potest. 289.28.4
- Mobilis duplex est esse.* 289.30
Mobilia aliq̄ ab intrinseco, alia ab extrinseco motore mouentur. 406.17
tripliciter mouentur. 307.4
Modus essendi accidentis quis, 27.16
Modus existendi rerum creaturarum in loco, est duplex. 249.13
- Modum operandi sequitur modum essendi.* 156.14
Modi duo Philosophorum naturaliter loquentium. 43.
- 37
Modi essendi in. 210.18. & seq.
Modi predicandi per se, duo. 591.21
ut Modi intrinseci se habent passiones entis. 570.23
- Modificationes regularum in propositionibus de possibili, praterito, & futuro.* 356.6. & seq.
- Monitrum quid.* 159.2
bifarium sumi potest. 160.7
comparatum cum causa particulari, qua impeditur, est effectus casualis. *ibid.* 8
duobus modis potest intendi à natura. *ibid.* 4
est effectus casualis cum difformitate extranea sua speciei. *ibid.* 7
in: enditur à natura. *ibid.* 4
non intenditur à natura, quomodo. *ibid.* 6
- in Monstri generatione duæ causæ particulares concurrunt.* *ibid.* 8
- Monstra ex quadruplici causa ueniunt.* 159.2
in animalibus, & plantis accidunt. *ibid.* 4
- Mors aliquando caloris defectu.* 628.14
non habet rationem finis. 128.20
- Mortale dupliciter sumitur.* 600.col.1.n.1
in Mortuo eadem manent accidentia. 588.6
- Motui, & terminatiui ratio differunt in obiecto.* 560.
- 15
Motor eternus, & immutabilis non potest mouere nisi motu circulari. 442.2
Motor aliquis, si moueat aliquod mobile per aliquod spatium in aliquo tempore, medietas motoris mouebit medietatem mobilis per idem spatium in aequali tempore. 262.5
Motor cæli quomodo primus. 473.3
illud mouet mediante intellectu, & voluntate. 114.7
non fatigatur mouendo cælum. *ibid.*
- Motor primus aliquis est.* 458.2
bifariam considerari potest. 162.12
eius epitheta. 475.5
est immobilis. 457.24, 460.5
est indiuisibilis. 456.21
plu in fluit in sphaeram Solis, quam alterius planetae. 474.5
- Motiores diuersi sunt ipsius cæli, quomodo.* 115.11
- plures, si moueant plura mobilia aequâ velocitate, aggregatum ex motoribus mouebit aggregatum ex mobilibus eadem velocitate.* 262.5
plures primi non sunt in isto mundo, quomodo. 474.5
non sunt plures. *ibid.*
non sunt plures aequè primè applicati eidem mobili, quo sensu. *ibid.* 6
nec successiue. *ibid.*
quod sint, tribus modis in generali, & sex modis in speciali, imaginabile est. 473.4
Motricem vim anima intendi. 661.13
Motum omne, secundum quod est motum, potest moueri motu velociori suo motu. 351.14
Motum omne localiter est alicubi, & mutat locum. 216.3
- Motus quid.* 172.10, 173.14. & 15, 502.6
Motus ab uno contrario non est contrarius motui, qui est ex alio. 339.15
Motus accipitur dupliciter. *ibid.*
accipitur quinque modis. 281.12
accipitur tripliciter. 326.2
ad qualitatem, appropriato nomine vocatur alteratio. 310.20
ad quantitatem, vocatur augmentatio, vel diminutio. *ibid.*
ad relationem, licet non sit per se, est tamen per accidens. 311.23
aliquis est perpetuus, secundum Aristotelem. 439.3
aliquis spiritalis sit ab arte. 104.6
alius naturalis, alius violentus. 407.3
alius uniformis, alius difformis. 368.11
alterationis quid sit. 344.2
an actus, & qualis. 172.10
animalis est vnus, cuius tamen multæ partes organice secundum speciem differunt. 339.13
animatoium est duplex. 448.18
an omnis omni motui sit comparabilis. 419.9. & seq.
augmentatiõis est vnus, & continuus. 467.10
inter sensibilia communia numerandus. 500.23
- Motus bifariam considerari potest.* 294.17, 377.16
bifariam dicitur irregularis. 335.31
bifariam dicitur regularis. *ibid.*
bifariam sumitur. 188.12, 192.18, 309.12
- Motus cæli est finaliter propter conseruationem istorum inferiorum.* 115.12
est inuariabilis. 283.5
est magis naturalis, quam motus istorum inferiorum. 114.9
est mensura aliorum motuum. 304.23
est minimus. 283.5
est motus famosus, & magis communis omnibus. *ibid.*
est motuum omnium localium regularissimus. 304.23
- 23
est perpetuus secundum Aristotelem. 440.5
est primus motuum. 304.23
est tempus. 283.5
est vniuersus cuiilibet successina durationi. *ibid.*
non est proprie naturalis, sed neuter. 116.17
non est tempus non cognoscensibus ipsum. 283.6
quomodo possit esse velocior. 387.5
- Motus circularis est prior motu composito.* 469.15
est prior motu recto. *ibid.* 16
circularis, & rectus differunt specie. 335.27
circularis non est comparabilis recto in velocitate. 424.4
potest esse continuus, & perpetuus. 468.14
potest motui recto comparari velocitate impropria. 424.4
duplex consideratio de eo. 1695.
- Motus*

Index Rerum.

<i>Motus consideratur dupliciter.</i>	338.10
<i>continuus difformis potest fieri supra spatium finitum tempore finito.</i>	391.2
<i>continuus, & perpetuus non potest fieri in semicirculo.</i>	469.14
<i>continuus potest fieri supra spatium infinitum tempore finito.</i>	391.3
<i>contrariatur quieti in termino à quo.</i>	341.21
<i>corporeus alius à motu locali, non potest fieri ab arte.</i>	104.6
<i>Motus dicitur unus, vnde.</i>	334.25
<i>dupliciter habet successionem.</i>	268.14
<i>dupliciter significari potest.</i>	118.27
<i>dupliciter sumitur.</i>	505.17
<i>est actus imperfectus.</i>	172.13
<i>est ad quantitatem.</i>	322.5
<i>est de contrario in contrarium.</i>	326.4
<i>est diuisibilis ad diuisionem temporis.</i>	377.15
<i>est diuisibilis propter magnitudinem esse diuisibilem.</i>	213.40
<i>est diuisibilis secundum diuisionem mobilis.</i>	376.13
<i>est duplex.</i>	168.4, 281.13
<i>est ens successiuum.</i>	186.3
<i>est idem actus motui, & mobilis.</i>	193.22
<i>est idem, quod mobile, continè aliter, & aliter se habens respectu alicuius quiescentis.</i>	344.2
<i>est in triplici differentiâ.</i>	174.6
<i>est in instanti.</i>	186.4
<i>est in tempore dupliciter.</i>	300.4
<i>est prior viâ cognitionis.</i>	171.7
<i>est quantum per accidens.</i>	169.4
<i>est tantum ad Quantitatem, Qualitatem, & vbi.</i>	310, 193, 29.6
<i>Motus est, propositio, quomodo intelligatur, & an concedenda.</i>	186.4, 373.8
<i>Motus, & moueri sumuntur duobus modis.</i>	382.7
<i>Motus, & quies sunt contrarij.</i>	345.4
<i>Motus, & tempus duplex.</i>	281.13, 284.10
<i>Motus ex eo dicitur unus, quod sit regularis.</i>	335.31
<i>factus in pleno habet vtramque successionem, essentialem, & accidentalem.</i>	268.14
<i>factus in vacuo esse proportionabilis motui factio in pleno, quomodo.</i>	ibid.
<i>formaliter acceptus est quiditatiuè, & essentialiter in Predicamento passionis.</i>	504.16
<i>Motus generationis, corruptionis, alterationis, & augmentatiouis distinguuntur realiter à subiecto mobili.</i>	192.19
<i>sunt idem realiter cum suis terminis, distinguuntur tamen formaliter ab illis.</i>	ibid.
<i>Motus infinitus potest fieri tempore finito.</i>	391.3
<i>Motus in genere est quadruplex.</i>	169.7
<i>in quo Predicamento sit.</i>	504.16
<i>in quo terminus à quo est contrarius termino ad quem, non est illi contrarius.</i>	340.17
<i>instantaneus non est velox neque tardus.</i>	366.3
<i>in vacuo potest fieri in tempore.</i>	269.18
<i>Motus localis circularis est primus motuum.</i>	469.15
<i>localis distinguitur realiter à nobili, & à termino motus.</i>	193.21
<i>est causa caloris.</i>	244.3
<i>est ipsum mobile, quod mouetur localiter.</i>	190.10
<i>est primus motus.</i>	460.8
<i>est prior naturâ, & tempore omnibus aliis motibus.</i>	461.12
<i>est triplex.</i>	223.28
<i>facit scire locum.</i>	216.3
<i>non est fluxus.</i>	190.9
<i>non est res distincta à mobili.</i>	104.9, 376.13
<i>non est spatium, per quod mobile mouetur.</i>	190.9
<i>non potest fieri subitò.</i>	372.3
<i>quare omnibus motibus communior.</i>	215.7
<i>localis rectus non potest esse infinitus.</i>	396.21
<i>solus sufficit ad figurâ diuersificationem.</i>	105.11
<i>Motus localis terminus duplex.</i>	331.10
<i>eius quatuor species.</i>	405.12
<i>inter eum, & alios motus discrimen.</i>	ibid.11
<i>Motus Luna præter motum Solis, propriissimè est tempus.</i>	284.8
<i>Motus magis contrariatur motui, quàm quies quieti.</i>	342.27
<i>Motus, magnitudo, & tempus sunt eiusdem rationis, quomodo.</i>	348.6
<i>Motus materialiter sumptus est eiusdem essentia cum suo termino ad quem.</i>	192.2
<i>Motus, moueri, tempus, mobile, & dispositio, secundum quam est motus, consimiliter diuiduntur.</i>	377.5
<i>Motus naturalis, & animalis.</i>	614.col.2.m.1
<i>Motus nona sphaera non est tempus.</i>	284.7
<i>Motus non componitur ex indiuisibilibus.</i>	349.7
<i>non contrariatur quieti in termino ad quem, sed in termino à quo.</i>	341.21
<i>non est ad actionem, & passionem, nec in Ad aliquid.</i>	309.14, 311.24, 329.5
<i>non est ad motum, tanquam ad terminum.</i>	309.15
<i>non est ad omnem speciem Quantitatis.</i>	329.6
<i>non est ad substantiam.</i>	309.13, 313.7
<i>non est aliqua res successiua inherens mobili, ab omni re permanente distincta.</i>	190.9
<i>non est sine tempore.</i>	280.10
<i>non fit, nisi in ultimo instanti non esse motus.</i>	187.9
<i>nan omnis mensuratur tempore, quo sensu.</i>	300.4, & 10
<i>non potest fieri in instanti.</i>	370.15
<i>non potest fieri super indiuisibile.</i>	345.6
<i>non potest fieri super magnitudinem compositam ex indiuisibilibus.</i>	ibid.7
<i>non potest percipi solo sensu exteriori.</i>	174.4
<i>non solum mensuratur tempore, imò & motu mensuratur tempus.</i>	295.22
<i>nullus alius à motu locali, est continuus, & perpetuus.</i>	469.15
<i>nullus est adeò velox, aut esse potest, quo velocior esse non possit, si diuinam potentiam spectes.</i>	389.10
<i>nullus terminatus certis terminis, potest esse perpetuus.</i>	462.14
<i>nullus vnius generis est comparabilis alicui motui alterius generis.</i>	425.5
<i>omnis alterationis alicui motui locali est comparabilis.</i>	ibid.6
<i>omnis an sit regularis.</i>	343.29
<i>omnis continuus, & circularis est infinitus. ibid. &</i>	463.16
<i>omnis est actus corporis naturalis.</i>	172.11
<i>omnis est contrarius quieti, quæ est sub termino à quo.</i>	342.23
<i>omnis est in aliquo Predicamento.</i>	168.4
<i>omnis est in tempore.</i>	370.16
<i>omnis est mutatio, & omne moueri est mutari.</i>	189.3
<i>omnis est naturalis, vel violentus.</i>	254.35
<i>omnis localis factus à principio extrinsecus, est pulsus, vel tractus.</i>	405.12
<i>omnis localis rectus cuilibet recto est comparabilis.</i>	424.4
<i>omnis omni motui an sit comparabilis.</i>	415.9
<i>omnis potest esse tempus.</i>	284.6
<i>omnis, qui est de minùs ad magis, vel è contra,</i>	est

Index Rerum.

- est de contrario in contrarium.* 310.20
Motus partis animalis, abscissa à quo fiat. 596.4
Motus percipitur à sensu. 174.6
 potest bifariam dici circularis. 426.10
 potest dici naturalis tripliciter. 114.8
 potest esse in aliquo genere dupliciter. 329.4
 potest esse in instanti per potentiam supernaturalem. 372.4
Motus primi mobilis est velocissimus, qui potest esse per naturam. 389.10
 progressivus animalis non est continuus, aut unus simpliciter. 339.13
Motus proiecti non est unus. 471.26
 proiectorum quomodo fiat. 254.36
Motus quando incipiat. 620.3
Motus qua ratione habeat tres species, & quâ ratione quatuor. 312.27
 qui est ab uno contrario, non est contrarius illi, qui est ad aliud contrarium. 339.14
 quilibet alicui cognoscibilis potest esse tempus. 284.6
 quilibet est de affirmato in affirmatum. 89.1
 quod sit de magis ad minus in eadem specie, repugnat. 325.2
 quomodo accipiat in definitione natura. 112.12
 quomodo causet sonum. 620.2
 quomodo cognoscatur à sensibus, & an ab omnibus. 105.16
 quomodo esse possit ad motum. 309.14
 quo sensu intelligibilis. 500.15
 quot requiratur. 306.2
 realiter distinguitur ab actione, qua est relatio. 197.15
 rectus an sit aequè velox motui circulari. 422.23
 fit per medium. 259.8
 rectus nullus potest esse in infinitum. 395.21
Motus secundum locum vocatur latio, sed improprie. 310.20
 secundum partes quantitativas potest dupliciter esse. 322.8
 si consideretur secundum sua accidentia, non est inconneniens aliquos esse motus diversos specie, & habere terminum ultimum, unum secundum speciem. 338.11
 simplicis elementi requirit necessario medium. 259.6
Motus sphaerae Solis propriissime est tempus. 284.7
 successivus requirit necessario resistenciam. 258.2
Motus sumitur bifariam. 188.12
 sumptus pro forma fluente est in Pradicamento termini. 504.16
 sumptus pro fluxu forma est in Ad aliquid. *ibid.*
 tripliciter dicitur unus. 335.30
 tripliciter potest mensurari tempore. 300.4
Motus velox quis. 296.25
 velocior, & tardior potest fieri in omni tempore. 349.10
 violentus dupliciter contrariatur motui naturali. 338.11
 violentus quando fiat, quando naturalis. 468.11
 unde habeat, quod sit in aliquo genere. 329.3
 uniformis potest apparere alicui difformis, & continue velocitari, propter solum motum delectationis. 291.4
 utrum semper fuerit, & semper eris. 436.9
Motus cognitio Physico necessaria. 168.1
 eius contrarietas unde sumenda. 340.18
 eius difformitas ex quatuor provenire potest. 336.31
 eius divisibilitas est quadruplex. 188.10
 eius identitas tria postulat. 333.22, 334.24
Motus in omni genere inveniunt contrarietas, quomodo. 342.24
 localis terminusest duplex. 331.10
Motus modus comparandi penes correspondentiam. 425.6
 & secundum proportionale. *ibid.*
Motus organum quodnam sit. 614.7
 eius partes sunt duplices. 343.30
 principia quatuor. 453.9
 species tot, quot species entis. 168.4
 sunt tres. 404.11
 Motus subiectum est in actu. 308.9
Motus termini sunt duplices. 183.23
 impossibiles sunt. *ibid.*
 qui proprie appellantur. 328.11
Motus velocitas bifariam potest considerari. 425.8
 penes qua attendenda. 424.2
 ad eam duo concurrunt. 366.4
Motum auferens, omnes scientias, & artes destruit. 447.12
 ad eum multa concurrunt. 337.4
 ad eum quadruplex conditio requisita. 321.3
 ad eum recipiendum non requiritur dispositio mobilis. 614.3
 ad eum requiruntur tria. 470.20
 eum esse circularem intelligitur dupliciter. 426.10
Motum esse demonstrari potest. 23.10
 eum esse in aliquo Pradicamento bifariam intelligi potest. 311.22
 esse infinitum bifariam intelligi potest. 390.2
 eum esse in specie octo modis contingit. 169.7
 esse in tempore est mensurari tempore. 297.27
 fieri in instanti non implicat contradictionem. 373.8
 fieri in omni tempore, possibile est. 349.10
Motum incepisse, vel non incepisse de novo, lumine naturali ostendi non potest. 439.3
 infinitum fieri in tempore finito est impossibile. 390.15
 inter contraria impossibile est esse perpetuum. 434.7
 percipere eum quid sit. 174.4
 terminare eum dupliciter contingit. 311.22
de Motu est terminandum secundum conditiones, quae per se ei competunt, & non per accidens. 306.3
Motu ignorato, quantum ad quia est, necesse est ignorare naturam, quantum ad quia est. 171.6
 ignorato, quantum ad si est, necesse est ignorare naturam, quantum ad quid est. *ibid.* 5
in Motu alterationis duplex causa successionis. 376.11
 in Motu est extenso, & intenso. 366.3
 in Motu locali qua causa successionis. 375.7
 in Motu omni aliqua est species momenti. 173.17
 in Motu omni consideranda est distantia terminorum. 366.2
 in Motu quatuor sunt consideranda. 388.10
 quolibet recto dato, potest dari velocior. *ibid.* 8
Motu uniformi impossibile est tempore finito pertransire spatium infinitum. 320.2
Motus alij à motu locali quomodo percipiuntur à sensu. 174.5
 Caelestes alij, praeter motus Solis, & Lunae, dicuntur tempora, secundum quod sunt magis, vel minus noti. 284.8
Motus caelorum an sint ad invicem commensurabiles. 442.5
 Motus contrarij de se non sunt continui, possunt tamen continuari in instanti. 468.13
 contrarij sunt illi, quorum termini ad quos sunt contrarij. 340.18
 illi tantum sunt comparabiles, qui per idem spatium, secundum speciem infimam sunt. 426.10
 multis modis possunt esse contrarij. 339.14
non

Index Rerum.

- non ex eo præcisè dicuntur contrarij, quòd sint ad contrarios terminos.* 340.15
primò primi, & secundò primi. 649.5
primò primi qui. 651.6
precedentes à terminis contrariis ad medium, & è contra sunt oppositi. 341.20
qui contrarij dicuntur. 340.16
qui habent terminos à quibus contrarios, non sunt contrarij. *ibid.* 17
qui requirantur ad augmentationem. 321.4
qui sint eiusdem generis. 333.21
qui sint eiusdem speciei. *ibid.*
qui sint idem genere. 338.10
reales se impediunt, intentionales non. 507.5
reflexi non sunt vnus motus continuus. 463.17
simplices sunt finiti, & in numero certo. 209.22
Motuum in velocitate proportio qualis. 429.5
non est sicut proportio mobilium respectu eiusdem motoris. 428.4
Mouens aliquid semper est immobile. 457.23
aliud est in genere causa finalis, aliud in genere cause efficientis. 404.11
dicitur immediatum moto tripliciter. 407.2
est simul cum moto per indistantiam. *ibid.* 3
ipsum, & motum quomodo sint simul. *ibid.*
ipsum, & motum simul in motu locali. 405.15
omne motu recto dependet ab alio. 474.7
primum est immobile. 472.26
est in circumferentia primi mobilis. *ibid.* 17
est perpetuum. 456.22
& vnum. *ibid.*
mouere seipsum, quo sensu dicatur. *ibid.* 19
non mouetur per accidens. 458.26
vnum, & idem existens semper mouet. 472.26
primum mobile in immediatè moueat. 458.27
simul est cum moto. 404.11
simul tempore mouens mouet, & mobile mouetur. 401.8
Mouens vnum passum, non idè potest mouere omne passum eiusdem rationis. 525.16
Mouens esse immediatum passo secundum substantiam operando, aliud est, & aliud esse immediatum secundum substantiam, id est secundum presentiam. 409.10
Mouentia quaedam sunt essentialiter, quaedam accidentaliter subordinata. 401.2
sunt in duplici differentia. *ibid.* & 449.19
in Mouentibus, & motis corporeis non est processus in infinitum. 401.7, 402.3
non in essentialiter ordinatis. *ibid.*
non mouentur semper omnia. 444.5
omnia semper mouentur. *ibid.* 1
Mouere se aliquid dicitur per partem, motu locali. 13.16
Mouere se aliquid potest per accidens in motu locali. *ibid.*
Mouere, vel moueri aliquid potest tripliciter. *ibid.*
Mouere se aliquid potest secundum se totum localiter. *ibid.* 17
Moueri aliquid ab intrinseco tribus modis intelligi potest. 460.5
Moueri aliquid à se dicitur multipliciter. 451.2, 452.9
Moueri aliquid à se, secundum se totum, & quamlibet sui partem, est impossibile. 451.2
Moueri aliquid an possit, triplex dicendi modus. 399.7
Moueri aliquid dicitur tripliciter. 574.2
Moueri aliquid localiter vnde dicatur. 229.5
Moueri aliquid per accidens dupliciter. 395.20
Moueri continuè qua dicantur. 331.13
Moueri localiter aliquid quot modis dicatur. 222.25
Moueri per se primò dupliciter sumitur. 526.6
Moueri omne est mutari. 189.3
quod Mouetur, ab alio mouetur. 397.1. & seq. 398.1. & 3
est diuisibile. 397.2. 398.3. & 4. 456.22
quod Mouetur, est, & quod generatur, non est, exponitur. 591.19
quod Mouetur, habet materiam. 536.22
contingit velocius, & tardius moueri, 349.10
quod Mouetur, omnino similiter se habere prius, & posterius, est impossibile. 392.8
id Mouetur velocius, quod in eodem tempore pertransit tantum spatium cum aliqua portione alterius. 364.3

M V

Multitudo causarum per accidens est indeterminata. 144.19
Multitudo temporum non sequitur ad multiplicationem motuum. 305.26
Mundus inferior contiguus esse debet latioribus superioribus. 271.9
productus est in tempore. 437.9
totus categorématique sumptus, non est in loco. 227.8
Mandum fuisse ab aeterno, nec Aristoteles, nec vllus Philosophorum demonstrare potuit. 437.11, 440.9
Musca nobilior cælo, 605.3
Musculo vititur Balana, & videt. 499.11
Mutabilitas speciei causat scientiam immutabilem. 636.4
Mutari aliquid in tempore dicitur dupliciter. 384.11
Mutari bifariam sumitur. 382.7
est duplex, ad se, & ad alterum, 330.10
Mutatio ad substantiam est successina propter partes quantitatis subiecti. 315.4
Mutatio contradictiõnis quomodo fieri possit. 153.2
Mutatio de contradictorio in contradictorium non est motus. 326.4
Mutatio est duplex, naturalis, & supernaturalis. 91.9
est sine interruptione de vno loco in alterum. 380.25
illa, & motus in quo conueniant, & in quo differant? 307.7, & seq. 312.3. & 4
illa sola est motus, qua est de subiecto in subiectum. *ibid.* 9
naturalis est duplex. 91.9
nulla est infinita nisi localis. 395.21
nulla, in qua solum est successio propter partes quantitatis subiecti, est motus. 312.5
omnis, aut est de subiecto in subiectum, aut de non subiecto, in non subiectum. 307.7
omnis est remotiva rei à sua natura. 302.14
qua est ab aliquo termino est contraria mutationi, qua est ad eundem terminum. 340.16
Mutationis species solum sunt tres. 307.7
in Mutatione qualibet accidentali est inuenire duo extrema. 81.12
Mutationes, & motus quomodo dicantur fieri simul. 285.11.
Mutationes quatuor concurrunt in rarefactione propriissime dicta. 276.10
etiam improprè dicta. *ibid.*
Mutatam esse est ante omne mutari, quomodo intelligatur? 383.8
Mutatam esse est in omni motu. *ibid.* 7
est recessisse ab aliquo termino, seu etiam defecisse ab eo. 318.19

primum

Index Rerum.

- primum datur à parte finis.* 379.21
Mutatam, quando mutatum est, ad hoc mutari in terminum, ad quem mutatum est, impossibile est. 380.
 25
illud in quo aliquid est primò mutatum, factum, aut corruptum, est indivisibile. 378.20. & 21
illud in quo aliquid primò mutatum est, potest imaginari dupliciter. *ibid.*
omne, quod mutatur, est in eo, in quo mutatum est. *ibid.* 19
 Mutata esse motum continuantia sunt in potentia. 385.
 16
omne, quod mutatur in aliquo tempore, primò necesse est ipsum esse motum prius. 384.12
omne, quod mutatur, non solum prius est mutatum, sed necesse est omne mutatum prius mutari. *ibid.*
 13
 Mysterium Eucharistia petit poni formam corporeitatis. 589.12
- N A
- N**atura accepta, ut comprehendit materiam, & formam, est definitum in definitione natura. 116.18
agit semper propter finem. 163.15
bifariam sumitur. 171.9
cuiuslibet continui in quo consistat. 282.15
eadem est totius homogenei, & suarum partium. 62.
 12
 Natura, ens naturale, & secundum naturam differunt. 78.14
 Natura est duplex, uniuersalis, & particularis. 159.4
est nomen comotatum. 170.3
est nomen relatiuum. 110.3
est principium motus, & quietis eius in quo est. 78.
 14
 Natura, & ars quomodo differant. 101.4
in sua operatione penetrat omnes partes intimas, & dat illis virtutem. *ibid.*
nihil agit frustra. 133.8
non agit nisi rememorata intelligentiis. 146.4, 145.1
non deficit in necessariis, nec abundat in superfluis. 145.2
non est de se uniuersalis, nec singularis. 551.36
particularis intendit monstrum. 160.5
per alterationem non intendit natura intrinsecè formam substantialem, sed accidentalem. 318.17
per generationem per se intendit formam substantialem. *ibid.*
primò intendit producere naturam in supposito. 575.8
uniuersalis intendit monstrum. 160.6
 Natura acceptiones varia. 111.10
eius definitio explicatur. 108.13, 14. & seqq.
an bona. 109. per totum, & seq.
in ea quid est definitum. 116.18
in ea cur ponatur, eius in quo est. 110.6
 Naturam communem an representet species singularis. 578.18
 per Naturam quid intelligatur, quando dicitur, Non sunt eadem notiora nobis, & naturæ. 13.9
 Naturale potest aliquid dici tripliciter. 76.3
 Naturale tripliciter sumptum, & quomodo. 655.1
 Naturalis considerat de quolibet genere causarum. 132.5
habet considerare quatuor genera causarum. 161.
 10
habet determinare de continuo. 168.2
item, de infinito. *ibid.*
item, de materia, & forma. 126.15
item, de vacuo, loco, & tempore. 168.2
non potest mouere sua principia cognoscendi. 22.6
 Naturalitas loci, quod sumatur ex ipsa essentia corporis locati, & ex influentia cælesti, probabile est. 243.12
 Nauigans quare putet immobilia moueri. 47. 18. & 514.4
- N E
- Necessarium quid, secundum Commentatorem. 151.9
 Necessitas dispositionum naturalium in rebus naturalibus provenit ex fine. 164.20
 Necessitas diuersimodè attribuitur presentibus, præteritis, & futuris. 155.12
diuerso modo attribuitur rebus. 153.4. & 155.12
duobus modis attribuitur rebus naturalibus. 164.
 20
in his unde proveniat. *ibid.* 21
 specificationis quoad beatitudinem, & miseriam. 649.8
 triplex ponendi speciem. 641. col. 2. n. 2
 Necessitatem non excludit libertas essentialis. 648.2
 Negatio non conuenit alicui, nisi ratione alicuius positui. 633.3
 Nerui per omnes partes corporis sparsæ. 490.7
- N I
- Nihil ad aliquid nulla est proportio. 268.15
 Nihil aliud à materia, & forma, est natura. 119.4
 Nihil in generatione se per accidens, aut secundum se totum, generat, quamuis per partes se generet. 318.
 20
Nihil fit de nouo, subiecto non presupposito. 66.8
 Nihil potest esse per accidens respectu Dei optimi, maximi. 157.18
 Nihil se generat secundum se totum, secus secundum partes. 73.17
 Nihil sumitur dupliciter. 66.6
- N O
- Nocte quare aliqua videntur, & non de die. 617.8
 Noctilucæ quare aliter de die, quam de nocte apparent. 544.3, 547.17
 Nolle omne supponit velle. 643.3
 Nolitiois, & volitiois obiectum quale. 564.10
 Nomen distinctius potest rem significare, quam impossitor concepit. 576.12
 Non ens sumitur multipliciter. 308.8
 Non omne, quod generatur, ex sibi simili generatur secundum speciem. 68.4
 Non per accidens cur ponatur in definitione natura. 110.5
 Notiora nobis, & natura interdum sunt eadem. 13.
 12
 Non sunt eadem nobis nota, & naturæ, explicatur. 14.18
 Notitia alia confusa, alia determinata. 45.5
alia est complexa, alia incomplexa. 5.6
alia sensitua, alia intellectuina. *ibid.* 5
habituaalis quid. 19.25
incomplexa vnius ordinis causat notitiam incomplexam alterius. 5.7
intellectuina originatur unde. 12.3
 Nostra cur non producat amorem sicut notitia Dei. 613. col. 2. n. 3
perfecta totius unde componatur. 46.14
practica dirigit etiam actus intellectus. 634.9
totius dupliciter dependere potest à notitia partium. 46.10
vnus rei incomplexa benè sequitur ex incomplexa alia eiusdem rei formaliter. 6.12
vnus rei incomplexa non dependet ex notitiis incomplexis alterius. 5.7
vnus rei quomodo ex notitia alterius rei dependeat. *ibid.*
 virtualis quid. 19.25
 Notitiam

Index Rerum.

Notitiam conclusionis, & principij equaliter remitti ad unum gradum est impossibile. 12.7
 Notitia multa simplices requiruntur ad hoc, ut habeamus actum memorandi. 7.25
 alie eiusdem, alie alterius ordinis. 5.6
 Notius aliquid dici potest dupliciter. 12.3
 Notius natura est idem, quod notius secundum se. 14.17
 Notoreitas est de ratione mensura. 28.3, 4, 184.9
 Notum quod per se est, ridiculum est querere. 110.7

N V

Numerus aliquando transsumitur, ut generaliter sumatur pro mensura. 301.10
 dicit aliquod accidens supra unitates materiales, ex quibus componitur. 294.15
 est duplex. 286.17
 est infinitus secundum appositionem. 212.36
 est ratio partium discretarum permanentium, vel successuarum, cuius peculiaris passio est numerabilitas ordine quodam. 294.15
 est triplex. 292.6, 294.15
 excrescit in infinitum. 47.2
 formalis est species Quantitatis. 294.15
 non est diuisibilis in infinitum. 212.36
 non est infinitus actu. 200.27
 numeratus est duplex. 292.7
 pro quo supponat numerus. 291.2
 Numeri quinque sensuum deducio. 498.8
 Numero potest fieri additio in infinitum. 209.24
 per formalem quid intelligendum veniat. 296.25
 & quid per numerantem. 294.15
 de Numero sensuum externorum quid senserit Aristoteles. 512.20

Numeri infinites infiniti possunt resultare ex uno numero infinito. 203.10
 Nūmus in fundo vasis videtur à nō vidente fundum. 617.4
 Nunc bifariam sumitur. 302.17
 est indiuisibile. 370.18
 est minima entitatis. 288.23
 Nunc, & tempus dicuntur ad conuertentiam. 296.23
 Nunc idē est, quod finis præteriti, & initiū futuri. 371.19
 idem est, quod instans. 278.18
 idem quomodo sit in toto tempore. 287.22, 188.29
 ipsi non cōuenit ratio tēporis, scilicet mensurare. 295.20
 nihil includit de præterito, neque de futuro. 371.18
 non est continuū aliud, & aliud. 277.14
 non est pars temporis. 295.19
 non est, si tempus non est. 281.18
 non manet idem per totum tempus. 277.14
 notius est, quam sit motus. 295.18
 quid sit, summa difficultate potest manifestari. 288.23
 quomodo differat à puncto. 302.17
 se habet ad tempus, ut punctum ad lineam. 296.23
 secundum propriam significationem est continuatio, & diuisio temporis, sed diuersimodē. 301.12
 secundum essentiam manet per totū tempus, idem. 295.18
 sequitur mobile, ut tempus motum. 287.22
 Nunc, sine præsens non est tempus. 370.18
 Nunc temporis, & mobile in quatuor comparatur. 296.23
 Nunc conditiones. 295.18
 Nuper quid significet. 303.18
 Nutritio quid sit. 41.29
 quando fiat sine augmentatione. 281.28
 quomodo fiat. 596.4
 in Nutritione nouæ partes forma inducuntur in materiam. 628.10
 qua partes nutriantur. 628.13

O B

Obiectum à longē cur imperfectius videatur. 542.14
 adequatum, & proportionatum quid. 560.14
 Obiectū causat actū intellectus, & nō voluntatis, cur. 646.10
 Scoti oper. Tom. II.

coincidet cum actu, quo sensu. 639.7
 intelligitur cum actu, etiamsi ad illud non sit relatio realis in actu. 281.18
 cur dicatur effundere species in plurali. 624.4
 cur unum appareat duo, oculo uno digito cōpresso. 46.17
 Obiectum intellectus, & voluntatis an idem. 563.6
 Obiectum mouet cum habitu ad intellectum. 281.18
 non causat immediatē dolorem. 521.15
 spirituale producit speciem, ut causa totalis. 578.17
 circa Obiectum in communi sensu falli non potest. 516.17
 Obiecti adæquatio duplex. 564.2
 eius cognitio est in casti. 642.1. & seq.
 eius præsentia quomodo sit causa præsentia speciei, & e contra. 544.6
 eius unitas non infert unitatem potentie. 654.2
 Obiecti ex unitate quando colligere licet unitatem potentie. 281.18
 in Obiecto duplex primitas, communitatis, & virtualitatis. 560.16
 in Obiecto intellectus indeterminatio ad omnia cognoscibilia, est sua determinatio, ut sit obiectū intellectus. 563.8
 Obiecto non præsentē potest à Deo produci visio. 642.4
 ex Obiectis quomodo colligatur distinctio potentiarum. 610.4

O C

Occham princeps Nominalium. 207.14
 Oculus an videat colores apparentes. 517.19
 compressus quare scintillet. 620.21
 compressus quare luceat. 281.18
 cur non videat res duplices. 281.22
 in tenebris dum ateritur, videt fulgorem intrinsecum. 494.8
 Oculo eleuato, quare res appareat duplex. 620.23
 uno clauso, quare aliter acutiùs videat. 281.22
 Oculos cauos habentes, quare acutiùs videant, quam qui habent prominentes. 47.18
 Oculos claros habentes aliquādo nihil, aut parū vidēt. 47.19

O D

Odorabile cur in hyeme vix sentiat. 497.3
 Odorandi organum. 622.5
 Odorationem quare ventus impediatur. 281.18
 Odor, quid sit. 281.18
 non subieciatur in medio. 281.18
 se, & species multiplicat. 281.18
 Odoris ad productionem minus requiritur, quam ad coloris. 281.18
 Odores quomodo à brutis percipiuntur. 500.13
 Odorum species quæ. 622.2

O L

Olfactus. 622.1
 Olfactus medium quod. 281.18
 Olim quid significet. 303.18

O M

Omissio pura quid. 652.1
 est digna præmio, vel pœna. 653.6
 interpretatiue est voluta. 281.18
 quomodo mutet omittentem. 653.8
 quomodo voluntaria. 281.18
 Omissio libera eadem est, & necessaria. 651.6
 non est directē semper voluta. 652.2
 possibilis sine omni actu. 281.18
 dupliciter causari potest ab actu. 281.18
 Omne in plurali numero quomodo sumatur. 333
 Omnis quomodo sumatur. 356.4

O P

Operatio agentis est sua perfectio, quomodo. 195.8
 Operatio Dei non requirit instrumentum. 67.12
 Operatio est actio immanens, & qualitas. 505.20
 Operatio potentia per conformitatem ad obiectum. 497.2
 spiritualis nequit poni in corpore. 632.5
 Operationes Angelorum immanentes mensurantur auro. 300.8
 Operationes diuersa circa idem se fortificanti. 594.4
 Opera

Index Rerum.

- Operationes intellectus, voluntatis, & sensuum, eam vera sint qualitates, dicuntur tamen actiones.* 197.17
- Operationes quomodo sint finis anima.* 592.col.2.n.1
- quo sensu non sunt qualitates.* 631.3
- Opinio quid sit.* 640.col.2.n.1
- maneat ne in anima separata.* 530.9
- minus forma fide humana.* 641.col.1.n.2
- qua dicatur probabilis.* 640.col.2.n.1
- quomodo differat à fide.* ibid.
- Opinionis, fidei, dubij, suspitionis, & formidinis differentia.* 640.col.2.n.1
- Oppositio est relatio inter duo opposita.* 72.12
- in communi est quid æquiuocum.* ibid.
- in communi in qua diuidatur.* ibid.
- quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis & alterum, quomodo intelligatur.* 77.12
- O R
- Ordo essentialis non est inter gradus forma.* 177.11
- quomodo incipiat, & terminetur.* 474.7
- Organizatio alia substantialis, alia accidentalis.* 589.10
- Organum fundamentum sensuum.* 485.1
- non est vnum formaliter, sed tantum materialiter.* 486.8
- Originis ordo in cognoscendo est triplex.* 19.5
- O V
- Ovis quomodo lupi inimicitiam cognoscat.* 512.19
- P A
- P***aria sunt imparia, sed non sunt non paria.* 34.10
- Parisienses condemnant asserentes defectum voluntatis supponere necessario defectum intellectus.* 647.14
- Pars aliud est à suo toto.* 398.4
- bisariam sumitur proprie, & improprie.* 348.5
- duas habet conditiones.* 278.20
- mogetur propria motu, alio à motu totius.* 395.20
- non est per se in loco.* 225.37
- Pars noua anima cum noua parte materia non acquiritur in augmentatione viuientium.* 323.14
- noua anima cum noua parte materia non acquiritur, quando augentur viuientia sensibilia, & vegetabilia perfecta, & imperfecta.* 39.17
- nulla est alicuius visibilis actus, nisi directe obiecta visui, quæ non videatur confusè, & indistinctè.* 45.7
- Pars prima mobilis non datur, quæ pertransiit aliquod signum signatum in spatio pertransiundo.* 379.23
- prima spatij à mobili pertransita non datur.* ibid. 14
- Pars secundum speciem manet, secundum formam non.* 628.12
- secundum formam, & secundum materiam quid sit.* 40.18. & 19
- Partem minimam inexistentem non est dare.* 56.13
- Partes coniunctæ videntur minus distinctè, propter elongationem distantia.* 45.7
- diuisim sumptæ sunt minores toto, coniunctim vero sunt idem quod totum.* 35.13
- duplices sunt, essentielles, & integrales.* 46.10
- inter propinquiores illa, ad quam affigitur aspectus, minus confusè videtur, quam alia remotiores.* 45.7
- similares, & dissimilares.* 597.1
- visibiles multa sunt, quæ actui videntur, quarum nulla determinatè videtur.* 45.6
- Participium ignoratum, & etiam verbum, à quo descendit, includit negationem.* 170.4
- Passio quid.* 502.6, 616.4
- alia est perficiens, alia non.* 523.8
- distinguitur formaliter à subiecto.* 281.13
- duplex est in potentiis.* 524.12
- est effectus actionis.* 197.15
- est nomen æquiuocum.* 194.3
- Passio, & actio in quibus fundentur.* 504.16
- Passio, & actio quomodo dicantur esse motu.* 505.19
- Passio non trahit rationem contra id, quod scit.* 648.17
- Passio omnis est actio.* 194.4
- Passiones anima aliter à Metaphysico, aliter a morali considerantur.* 633.2
- Passiones sunt inseparabiles à suis subiectis.* 53.1
- Passiones sunt meritoria, vel demeritoria, etsi actus non sint.* 521.18
- Patiens dupliciter recipit formam.* 495.2
- Paucitas semper ponenda, si sufficit.* 551.35
- P E
- Peccans omnis est ignorans, exponitur.* 648.16
- Peccare, vel non peccare potest voluntas, non obstante quacunque cognitione via.* ibid.
- Peccatum accidere in actionibus natura, non tollit naturam agere propter finem.* 163.17
- est poena peccanti.* 602.8
- non est actus, qui non est finis, nec medium omissionis, nec alias ad eam concurrens.* 653.9
- quod accidat in actionibus natura, ex hoc sequitur actiones natura fieri propter finem.* 163.17
- Peccatum committi sine voluntate libera damnat Concilium Tridentinum.* 614.col.1.n.2
- Peccatum quomodo volumus.* 643.5
- ex Peccato est recursus ad phantasmata.* 554.4
- Penetratio dimensionum non datur.* 325.21
- Permanens, & successiuum aliquid dicitur multis modis.* 186.3
- Permanetia aliter habent esse, & aliter successiuum.* 282.15
- Perpetuum est prius corruptibili, ceteris paribus.* 469.16
- Per se bisarium sumitur.* 219.14
- quomodo sumitur in definitione natura.* 110.5
- P H
- Phantasia an dependeat à sensibus externis.* 555.7
- non cognoscit singulare, quæ tale.* ibid.
- Phantasia, & appetitus actus an anima separata cognoscat.* 658.3
- ob Phantasiam laesam, quidam putant, quod imaginentur exterius videri.* 625.8
- Phantasiam sentire sensationes externas per proprias species, probabile est.* 511.12. & 13
- Phantasia errante, nouit intellectum.* 636.5. & 6
- Phantasiatio impedit contemplationem, quomodo.* 594.4
- Phantasma an sit causa instrumentalis speciei.* 548.21
- nihil agit in voluntatem.* 545.12
- nihil potest producere, vel comproducere in intellectum.* 545.10
- non concurrit actiue ad speciem intelligibilem.* 548.24
- primò intelligitur cuius phantasma fortius mouet.* 544.7
- quomodo moueat intellectum.* 518.5
- Phantasmatis de concursu ad speciem.* 548.25
- cum Phantasmate quæ elicimus, speciositatem repræsentant sua propria obiecta, & vniuocè contenta in eis.* 571.30
- sine Phantasmate post resurrectionem homo intelliget.* 529.3
- in Phantasmate speculari quid sit.* 519.9
- Phantasmata ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum, exponitur.* 518.5
- ad Phantasmata quare fiat recursus, dū intelligimus.* 554.2
- Philosophiæ naturalis diuisio.* 31.2
- Philosophum naturalem quid oporteat facere.* 4.4
- Philosophi antiqui multa dixerunt fidei nostræ consona.* 437.13
- Phoenix cur se comburat.* 93.10
- Physica, & Mathematica quæ differant, & quæ conueniant.* 125.12
- habet pro obiecto substantiam, non quamlibet.* ibid.
- Physica subiectum quod.* ibid. & 13
- Physicus, & Mathematicus, differunt in modo demonstrandi.* 126.14
- Physicus quomodo utatur generibus causarum.* 10.16
- P I
- Pisces an habeant nervos veros.* 489.6
- P L
- Plantæ appetitus quare non est potentia.* 593.4
- Plantæ sentire, quidam dixerunt.* ibid. 2
- ii

Index Rerum.

in Plantis quando anima differunt essentialiter. 594.1
Plato posuit ideas separatas à loco. 200.16
Plato quando voluit rapiebat. 555.8
Pluralis terminus dupliciter sumitur. 33.3
Pluralitas formarum non obstat unitati cōpositi. 590.17
Pluvia quomodo fiat pr-ter finem. 166.5

P O

Portio maioris circuli per incurvationem potest fieri portio minoris circuli sine incurvatione addita ab extrinseco. 273.17
Positio, & dignitas differunt. 24.14
Positio in qua dividitur. *ibid.*
Potest ab esse non differi in perpetuis. 199.25
Possibile bifariam sumitur. 459.5
est terminus ampliatus. 99.11
in rebus quas non cōtinet tēpus, est necessarium. 200.28
potest sumi tripliciter. 152.13
Possibilis definitio. 153.13
de Possibilibus ponendum est dignum. 460.9
Potentia quid sit. 87.22
Potentia actiua quid sit. 58.3, 503.12, 611.10
finita qualibet habet maximum, in quod potest, & minimum, in quod non potest. 59.9
multiplex est. 58.3, & 4
non potest determinari per tempus sua durationis. 61.5
nō terminatur per maximum, in quod potest agere. 59.10
nō terminatur propter velocitatē, qua potest agere. 61.6
nulla terminatur per maximum, in quod non potest, vel per minimum, in quod potest. 58.8
per distantiam non potest determinari. 61.8
potest agere, quamdiu est. 60.3
potest comparari ad sex circumstantias. 58.2
qualibet naturalis agit per vltimum sui conatus. 60.2
qualibet terminatur per maximum, vel minimum, affirmatiuē, vel negatiuē. 58.8
qualibet terminatur per minimum, in quod non potest agere. 59.11
quanta sit, non potest cognosci per velocitatem. 61.6
Potentia accidentalis, & essentialis quid. 530.8, 581.4
Potentia alicuius rei ad durandum, quid sit. 60.3
Potentia anima ad essendum in loco est neutra, quo sensu. 659.4
cognitiua terminatur per minimam distantiam. 64.9
cognoscens abstractiue etiam intuitiue cognoscere potest. 512.18
cognoscitiua percipit suum obiectum, receptā prius eius similitudine. 18.22
eadem ad diuersa comparata potest esse naturalis, & supernaturalis, & violenta. 116.16
est duplex. 150.4, 209.24
est duplex ad actum primum, & secundum. 449.20
est duplex, remota, & maxima. 100.14
Potentia, & actus sunt eiusdem generis, explicatur. 608.8
Potentia, & impotentia naturalis est duplex. 414.7
Potentia, & species simul efficiunt operationes. 525.15
finita non potest esse in magnitudine infinita extensa. 471.23
generatiua quare dicatur esse in parte determinata. 627.3
Potentia in aduentu forma non corrumpitur, sed desinit esse in potentia ad illam formam. 84.6
infinita est maior finita. 471.22
intendit actum. 522.3
Potentia libera quid. 648.1, 650.1
maior semper mouet idem, vel equale mobile in minori tempore. 471.22
Potentia materia est idem realiter cum materia. 87.25
motiua quatuor modis potest comparari ad resistentiam. 263.9

Potentia motoris non potest cognosci per quantitatem sitam. 62.11
non est accidens distinctum à materia, sed est materia potens. 87.22, & 25
non est ad prateritum. 153.2
nulla eleuabilis extra suū obiectū adequatum. 559.10
nutritiua an aliquando membra efformet. 626.3
nunquam cessat, quomodo. 328.8, 628.14
quare non quiescat, sicut alia potentia. 629.15
Potentia omnis est reducibilis ad actum. 209.24
omnis quomodo vna. 485.3
organica, & inorganica. 660.10
Potentia passiuā dicitur melior, qua potest minus passiuā alterare. 61.7
duplex est. 62.2, 151.7, 609.1
potest comparari ad agens, vel ad effectum productum, vel ad alia circumstantias. 63.2
quomodo terminetur per maximum, vel minimum. 63.3
terminatur per minimum, à quo potest pati. 62.2
Potentia primo tendit in substantiam, deinde in accidentia. 87.23
propinqua sensitiua quid. 495.3
proxima, & remota. *ibid.* 4
pura passiuā est indifferēs ad vtrūque oppositorū. 151.7
qua dicitur esse frustra. 101.18
rationalis est de se indifferens ad agendum, vel non agendum. 150.5
receptiua ad duo comparari potest. 116.16
sensitiua inseparabilis, intellectuā non, quare. 495.4
subiectiua est duplex. 86.20
Potentia transiens, & immanens an differant. 609.1
Potentia tripliciter sumitur. 84.5, 465.1
vegetatiua, nutritiua, & actiua sparsa sunt per omnes partes. 627.4
vna ad plures formas. 591.22
vna, & eadē an moueat organice, & inorganice. 660.10
vna minus perfecte agit, quando alia eiusdem anime simul agunt. 514.7
vna potest plura simul cognoscere. 507.6
vna appetitiua quare non sit, sicut & sensitiua. 616. col. 1. n. 2
vnde non datur appetitiua sicut sensitiua. *ibid.* 2
vnde non possit concipi potentia sine respectu, cum sit absolutum. 654.4
Potentia passiuę correspondet actiua, explicatur. 603.3
inter Potentiā accidentale, & essentialē discrimen. 449.20
inter actiuam, & passiuam est differentia. 58.4
actiuam fore contingentem ad vtrumlibet, potest intelligi dupliciter. 150.3, & seq.
inter Potentiā, & obiectum proportio requisita. 559.10
ad generatiuam tria requiruntur. 627.6
inter Potentiā inferiore, & superiore qualis ordo. 20.33
Potentiam terminari, & determinari differunt. 60.3
in Potentiā aliquid esse potest dupliciter. 86.19, 448.16
aliquid esse potest in ea tripliciter. 83.3
in cognoscitiua quare requiratur aliquid determinari ad actum, non autem in appetitiua. 553.42
in Potentiā, & actu quomodo aliquid possit esse. 611.10
in Potentiā quod est tale, vel tantum, ex eo fit tale, vel tantum sine aduentu alicuius extrinseci, quod est tale, vel tantum. 272.15
Potentia an distinguantur per actus, vel obiecta. 609.2
Potentia anime, scilicet intellectuā, & sensitiua, an sint tantum passiuā. 521.1
Potentia an plures possint habere idem obiectum. 563.6
bina motiua an sint in homine. 612.4
dicuntur partes anime. 607.2
distinguuntur per actus adequatos. 609.4
Potentia distinguuntur per actus, exponitur. 563.7
Potentia distinguuntur per obiecta, exponitur. 609.3

Index Rerum.

- diuersa circa idem operantes, se fortificant.* 594.4
generatiua, nutritiua, & vegetatiua eadem potentia realiter. 626.1
non distinguuntur re ab anima. *ibid.*
illa omnes sunt aequales, quae possunt mouere idem mobile, vel aequale, aequali velocitate. 428.3
interna corporea varia sunt. 511.15
Potentia non distinguuntur per obiecta. 562.2
nutritiua, & vegetatiua in eccl'asi an occurrant. 555.9
Potentiarum actus, quare dicantur passiones. 523.8
Potentiarum quinque genera. 486.8, 593.4
unde iste numerus. *ibid.*
Potentias appetitiuas duas dari. 612.1
intellectiuam, & sensitiuam esse uere actiuas, & non tantum passiuas, resoluitur. 525.14
Potentias, secundum Philosophum, non distingui re ab anima. 609.12
de Potentiis nutritiua, vegetatiua, & generatiua. 626.1
- P R
- Practici, & speculatiui ratio non est essentialis scientia.* 533.1
Præceptum de actu, pro uero instanti, potest imponi Angelo, uel anima. 653.7
Præcepto positio occurrente, potest uoluntas ab omni actu circa istud abstinere. *ibid.* 5
Prædicamenta reatiua septem secundum Boetium. 501.3
Prædicandi per se, duo modi. 591.21
Prædicata simplici a formis subordinatis, an de se dicantur secundo modo per se. 591.20
Prædicatio duplex esse potest in hac propositione, Generatio unius est corruptio alterius. 319.22
Prædicatio propria duplex, in quid, & in quale. 568.17
quidatiua dicitur ab esse. 26.12
Prædications per se non conuertuntur. 568.16
Prædicatum appellat suam formam, & non subiectum in omni propositione, quomodo. 356.6
Præmissæ quomodo prius conclusionem cognoscantur. 14.15
Præsens, præteritum, & futurum sunt partes temporis 279.3
Præsens quid sit. 370.18
Praxis quid. 633.1
Primum aliquid dicitur dupliciter. 383.8
per Primum esse quicquid incipit esse per indiuisibile. 380.25
Primum, & mensura in illis, quæ sunt mensurabilia idem sunt. 469.17
Primum mutari, aut mutatum esse in nullo motu datur. 385.15
Primum mutatum esse mutationis indiuisibilis datur à parte principij. 381.3
à parte finis non. *ibid.*
Primum mutatum esse mutationis successiua non datur à parte principij. 382.3
nec à parte finis. *ibid.* 5
Principium actiuum est duplex. 106.2
actiuum motus localis cæli quando non manet. *ibid.* 4
Principium, causa, & elementum differunt. 4.5
Principium dicitur in relatione ad principiatum. 80.9
Principium, & causa conuertuntur. 110.3
habent se ut superius, & inferius. 102.3
in definitione natura dicunt aptitudinem. 110.4
in ea ponuntur pro genere. 111.11
Principium, & finis motus sunt extrinseca motui, non autem intrinseca. 384.11
Principium intrinsecum potest aliquid dici bifariam. 77.8
- Principium, medium, & finis non distinguuntur in motu circulari.* 469.16
Principium multis modis sumitur. 76.3
omne actiuum motus alicuius elementi est mediante dispositione inclinante ad motum. 107.9
passiuum duplex est. 106.3
Principium per se noscitur aliquando ex conclusione experimentalis. 635.4
Principium, per quod probatur aliqua conclusio, notius est illa conclusione. 12.5
productiuum est duplex. 197.15
Principium quæ habens, naturam habent. 109.14
quod sit vegetandi, sentiendi, intelligendi, & loco mouendi. 592.col.1.n.1
rei naturalis duplex est. 112.11
substantia substantia. 166.26
unum, & idem potest esse actiuum, & receptiuum uariarum formarum. 608.9
Principia cognoscendi sunt tria. 22.3
Principia debent semper manere, quomodo intelligendum. 77.11
non sunt proprie res naturales, sed natura. *ibid.* 12
Principia oportet semper manere, quomodo intelligendum. 72.11
Principia manere finita, dignius, & melius est, quam infinita. 68.4
Principia prima omnibus nota. 635.3
sunt illa, quæ non sunt ex alijs, nec ex alterutris, & omnia sunt ex ipsis. 68.7
Principia quomodo dicenda sunt duo, uel tria, contraria, uel non contraria. 80.9
quomodo sint contraria. 71.5
Principia rei naturalis quæ sint. 80.8
rei naturalis composita quot. 76.5
Principia rerum naturalium non sunt infinita. 74.1
non sunt plura, nec pauciora tribus. 75.6
non sunt tantum unum. 73.1
sunt plura duobus. 74.4
quæ sunt. 80.8
Principia scientia naturalis sunt plura entia esse, & motum esse. 22.5
Principia sunt contraria. 68.5 & seq.
sunt in duplici differentia. 22.3, 124.5
sunt, quæ manent in esse compositi, facti à transmutatione. 82.4
Principia sunt tantum tria, dupliciter potest exponi. 75.2
Principiorum diuisio. 23.13
primorum definitio. 69.13
Prioris ratio in generabilibus penes quid attendenda. 461.13
Prioritas est de ratione mensura. 284.9
in quibus inueniatur. 539.2
Priuatio aliqua est in motu cæli. 91.11
Priuatio desinit esse, composito producto. 76.5
est aliquod ens. 90.2
est ens præter animam. *ibid.*
est materia priuata. *ibid.* 3
est natura. 119.3
est per se non ens, quomodo intelligatur. 90.4 & seq.
est principium per accidens. 80.9
Priuatio, & materia differunt. 89.32
Priuatio, & materia, licet sint idem realiter, distinguuntur tamen formaliter. 91.13
Priuatio, & negatio quomodo differant. 87.22
Priuatio in qualibet transmutatione est principium necessarium. 92.3
non est de substantia compositi. 74.5
quare ponitur esse principium. 91.10
semper machinatur ad maleficium. 89.33

Index Rerum.

una solum est, qua materia est priuata respectu omnium formarum, vel dispositionum, quibus ipsa caret. 72.10
 Prius alio aliquid dicitur tripliciter. 460.8, 539.2
 Prius, & posterius sunt in tempore. 293.12, 302.16, 286.15
in motu sunt idem ens, quod motus, sed quomodo differant. *ibid.*
possunt bifariam sumi. 301.11
primo sunt in magnitudine, deinde in motu, postremo in tempore. 287.20
 Productio forma substantialis est in instanti. 314.12
 Profunditas corporis dupliciter accipitur. 237.4
 Profunditatem corporis pro tota capacitate corporis sumendo, impossibile est, quod locus sit equalis locato. 238.5
 Proiectum à quo moueatur. 471.25
 Proiecto causatur impulsus. 661.1
 Proportio aequalitatis quid sit. 419.14
an eadem in reactione debeat inesse passo respectu agentis, varia sententia. 64.14
certa, secundum quam sit comparatio, non est dabilis in illis, in quibus sit comparatio. 181.16
composita ex duabus, una maiore, & alia minori, est minor quam dupla maioris, & maior quam dupla minoris. 428.3
 Proportio est augmentabilis in infinitum. 48.6
est multiplex. 139.19
 Proportio extremorum componitur ex proportionibus intermediorum. 428.3
 Proportio inaequalitatis quid sit. 419.14
irrationalis quid sit. *ibid.*
maioris inaequalitatis quid. *ibid.* 15
minoris inaequalitatis quid. *ibid.*
 Proportio multiplex quid sit. 420.15
nulla est inter vacuum, & plenum. 269.19
rationalis quid sit. 419.14
diuiditur in proportionem aequalitatis, & inaequalitatis. *ibid.*
superparticularis quid sit. 420.15
multiplex est. *ibid.* 18
superpatiens quid sit. *ibid.* 17
multiplex est. *ibid.* 19
 Proportio velocitatum non est sicut proportio excessuum. 260.2
 Proportionis definitio. 419.14
eius diuisiones. *ibid.*
 Proportionalitas quid sit. 421.20
Aritmetica quid. *ibid.* 21
Geometrica quid. *ibid.*
Musica quid. *ibid.*
 Proportionalitatis diuisio. *ibid.* 20
 Propositio quid sit. 237.1
 Propositio, cuius subiectum est terminus naturalis, & predicatum terminus Mathematicus, non potest probari per ambo principia Mathematica. 124.6
demonstrabilis quid sit. 21.4
illa, in quo ponitur dictio tantum, quinque casibus redditur impossibilis. 23.8
includens motum non potest esse in instanti vera. 638.3
omnis, cuius uterque terminus est Mathematicus, est Mathematica. 124.5
omnis singularis, vel indefinita de possibili, debet poni in esse per unam propositionem de praesenti. 356.6
quod supponatur aliqua in scientia aliqua, tanquam principium, & postea demonstrat in eadem, sed diuersimodè, non est inconueniens. 23.10
 Propositiones multum dubie, & inconuenientes formari

possunt de terminis valde notis. 15.2
 Propositiones unius scientia, bene possunt adduci in alia scientia, ad declarationem alicuius principij, vel conclusionis. 2.6
 Propositum ab intellectu minus efficaciter appeti potest. 647.14
si minus, vel aequè perfectè non posset eligi, tolleretur libertas. *ibid.* 15
 Prouidentia quid sit. 148.10
an arguat in formica memoriam. 516.14
 Prudentia attingit proximè agibile, ars verò factibile. 634.19

P V

Pueri, & mulieres quare faciliùs flectant. 612.5
 Pugnare, qua maxime dicantur in eodem subiecto. 72.12
 Pulsionis dua species. 405.12
 Punctus aliquis de facto est velocissimè motus quo impossibile est aliquid moueri velocius, ex suppositione. 388.6
aliquis est materia prima, & aliquis forma substantialis, & qualitatis, & aliquis compositus ex materia, & forma. 361.7
describens aequinoctialem, velocissimè mouetur. 388.9
 Punctus est diuisibilis in partes essentielles. 361.8
quilibet alicuius sphaera caelestis, praeterquam vltima, mouetur aliquando velocius, aliquando tardiùs. 387.6
sumitur bifariam. 362.12
aliter se habet in linea, & aliter mutatum esse in motu. 383.10
 Punctum alterabile quid sit, bifariam intelligi potest. 376.12
nunc, & nunc differunt. 301.12
neque finitum, neque infinitum est, proprie loquendo. 206.11
non habet locum distinctum à loco totius, cuius est punctum. 240.15
non potest augmentari. 376.12
 Punctum reflexionis an habeat quietem, & qualem. 662.5
 Pupilla an colorata. 69.10
est aequa. *ibid.*
 Putrefactio, quomodo naturalis, & quomodo violenta. 93.9
ex ea, & semine genita an eiusdem speciei. 627.7

Q V

Quaecunque vni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem. 34.7
 Qualificatum aliquod indiuisibile de facto est. 374.5
 Qualitas equalis in intensione plus agit, quando. 96.10
 Qualitas alicuius corporis quomodo esset infinita intensiue. 374.5
eadem numero est in tertia specie Qualitatis, & cum hoc in prima. 413.4
impossibilis forma corrumpenda à quo producatur. 605.2
inharens potest sentiri sine medio extrinseco. 490.3
nulla conueniens, & naturalis alicui subiecto, agit in illud, quomodo. 315.4
nulla potest fieri ab arte. 104.6
prima nulla est augmentabilis in infinitum. 49.10
primo sensibilis, si inhaeret, non sentitur. 511.14
secunda sequitur proportionem primarum qualitatum. 49.11
separata à quantitate quomodo sit diuisibilis. 380.28

Index Rerum.

Qualitatis modus trifariam sumitur. 414.7
eius species quomodo distinguantur. 413.3
Qualitatem aliquam existentem in puncto, extendi per corpus diuisibile, est impossibile. 374.5
Qualitates actiua, quae appellantur prima, sunt totale principium actionis realis, transcurrentis in passum. 122.18
prima non agunt vniiformiter, & resistunt. 64.13
Qualitates quaedam habent contrarium, quaedam non. 276.4
quae stent simul. 184.8
sunt duplices. 179.8
tangibiles non sunt vnius contrarietatis. 486.5
terminantur ad maximum, sed non ad minimum, quomodo. 52.30
Quando acquiritur in aliquo sine sui mutatione, ex sola adiacentia temporis. 311.26
an habeat proprias species. 549.27
Quantitas continua est duplex. 293.13
Quantitas corrupti non manet in genito. 606.6
Quantitas est duplex, virtutis, & molis. 294.16
est res distincta à substantia, & qualitate. 30.6
non componitur ex partibus formalibus. 236.35
quomodo de nouo fiat. 606.6
separata dupliciter intelligi potest, quòd sit receptiua corporis. 267.13
viuentibus dupliciter conuenire potest. 53.35
Quantitatis eiusdem duplices sunt partes. 203.13
eius esse est substantia inesse. 31.8
eius limitatio à forma. 587.3
eius partes sunt duplices. 236.14
Quantitatem esse separata à substantia, implicat contradictionem. 31.11
maximam est dare, sub qua non potest stare sphaera ignis à parte inferiori. 50.19
Quiditas rei materialis an sit obiectum intellectus nostri. 560.13
Quies aliqua contrariatur motui. 344.3
an detur in puncto reflexionis, & qualis. 662.5
cadit inter motus contrarios. 446.9
cadit media inter motus reflexos. 464.21
cadit necessario inter motus naturales contrarios. 467.7
contrariatur quieti. 341.22
est idem quod quiescens. 108.11
est sensibile commune. 500.15
in alterationis motu quid sit. 344.3
in quolibet motu quid sit. *ibid.* 2
media necessario est inter motum sursum, & deorsum. 467.8
media non est inter quoslibet motus contrarios. 466.6, 467.10
Quies mensuratur, sicut mobile quiescens. 300.5
mensuratur tempore per accidens. 285.13
non potest fieri in instanti. 370.16
quomodo à sensibus cognoscatur. 501.16
quomodo contraria quieti. 345.5
quomodo sit in tempore. 297.30
Quietem contrariari quieti tripliciter dicitur. 191.11
Quietens in tempore quiescit. 392.8
nullum Quietens naturaliter mutat locum. 216.3
Quiescere notum est aliquid, quam moueri. 191.11
quod Quiescit ad quietem alterius non mouetur à seipso. 398.4
quod Quiescit in aliquo tempore, primò quiescit in qualibet parte illius temporis. 392.8
Quodlibet est cuiuslibet comparabile in aliquo. 417.5
Quodlibet non est in quolibet cuiuslibet comparabile. *ibid.*

Quodlibet non fit ex quolibet. 68.9
Quodlibet non potest separari à quolibet. 67.2
quod non est, non potest cedere. 255.39
Quondam quid significet. 303.18

R A

R *Adius Solis transiens foramen, quare rotundus.* 616.col.2.n.3
Radius triplex explicatur. 617.3
visualis non frangitur in occurso medij densioris, nisi illud sit notabiliter densum. 244.4
Rarefactio an aliquid acquirat. 275.6
Rarefactio, & condensatio quomodo fiant. 101.19
Rarefactio fit à calore. 276.10
non est augmentatio. 276.11
quid sit. 275.14
sumitur tripliciter. 276.9
Rarefactionis velocitas unde proueniat. 368.9
in Rarefactione quomodo se habeant partes. 276.11
in ea propriissime dicta concurrunt quatuor mutationes. *ibid.* 10
in ea sunt tres mutationes. *ibid.* 9
in ea non acquiritur noua quantitas. *ibid.* 11
Rarum, & densum quid dicatur. *ibid.* 10
Ratio practica est eorum, quae semper sunt, aut frequenter sunt eodem modo. 143.16
Rationem non trahit passio contra id quod scit. 648.17

R E

Receptiuum respectu receptibilis tripliciter potest se habere. 412.21
Recipiens denudatur à natura recepti, exponitur. 533.9
quod recipitur, per modum recipientis recipitur. 596.3
Recordationis duplex obiectum. 657.col.2.n.2
quatuor se tenent ex parte actus recordandi. 7.24
Recurfus at phantasmata ex peccato. 554.4
Reactio an fiat secundum eandem qualitatem, secundum quam agit in passum. 64.12
Regulae aeternae quatuor modis veritates necessarias demonstrant. 636.7
Regularitas est de ratione mensurae. 284.9
Regularitas, & irregularitas in omni motu inueniuntur. 334.25
Relatio accipit esse per propriam actionem. 330.9
Relatio coniunctionis ad obiectum an sit necessaria, ut beatitudo formati sit formalis. 638.4
Relatio est eadem realiter cum suo fundamento, secundum Nominales. 264.14
Relatio mensurae, & attingentiae differunt. 69.8
Relatio non terminat motum per se, gratia sui. 342.3
potentialis quomodo actualiter denominet. 61.1
Relationem quomodo cognoscatur sensus. 508.12
Relationes an habeant species. 545.27
opposita quando possunt esse in eodem. 647.11
quarum fundamenta non possunt esse sine termino, & relatione, an sint idem realiter cum fundamentis. 264.14
quarum fundamenta possunt esse sine termino, & relatione, an sint idem realiter suis fundamentis. *ibid.*
tres considerari possunt in qualibet actione Physica. 196.14
Relatiue quod dicitur est aliquid excepta relatione. 631.2
Relatiua possunt considerari bifariam. 112.7
Relinquere terminum à quo, & mutari idem sunt. 380.14

Index Rerum.

Repentè quid significet.	303.18	unde duplices apparent.	625.4
Repræsentare contingit tripliciter.	7.21	Resistentia quid sit.	256.3
Repugnancia secundum formam duplex est.	326.5	est duplex.	257.4
Res aliqua bifariam produci potest.	133.10	extrinseca ex quibus proveniat.	ibid.
aliqua dupliciter intenditur à natura.	160.4	Resistentia imaginatur esse intrinseca mobili multipliciter.	256.3
aliqua est causa alterius.	313.3	in motu naturali ex quibus proveniat.	255.37
aliqua potest dici manere tripliciter.	38.6	intrinseca ex quibus proveniat.	63.5
aliqua potest tripliciter cognosci.	84.6	in motu elementi simplicis nulla est ex limitatione agentis.	257.7
Res cuiuscunque Pradicamenti potest esse per se terminus actionis distincta ab alterius Pradicamenti, exceptis Actione, & Passione.	330.9	quomodo est in gravi simplicis.	ibid.6
Res dicitur bona tripliciter.	643.6	Resistentia minima est dabilis, in quam potentia actius non potest agere.	59.15
duobus modis potest dici necessaria.	158.24	nulla provenit ex incõpossibilitate terminorum.	259.7
est notior sub conceptu definiti, quàm sub conceptu definitionis.	16.4	omnis est cum quadam violentia.	114.6
in ordine conceptuum uniuersalium quomodo semper prius cognoscatur.	ibid.9	Resoluitur omne in id, ex quo est.	208.18
in ordine conceptuum uniuersalium quomodo notior sub conceptu uniuersaliori, quàm sub minus uniuersali.	17.11	Respectus actiui ad passiuum an semper sit realis.	503.12, 611.11
Res naturalis determinat sibi gradum, sub quo potest stare.	49.13	intrinsicus, & extrinsecus explicantur.	502.6
potest habere terminum duobus modis.	53.33	quomodo differant.	503.12
non potest distrahi à gradu determinato sine corruptione.	49.14	Restitutus, & alij, quando volebant, rapiebantur.	555.8
per formam est in actu ens existens.	97.3	Resurrectio est naturalis, sed non naturaliter attingibilis.	656.5
quomodo possit distrahi ab illo gradu, quem sibi determinat.	49.14	Resurrectionem quomodo actu elicit appetat anima.	ibid.6
Res nulla sit de nouo.	65.2	Retributionem aliquam esse futuram non est euidens.	602.7
omnis altero trium modorum concipitur.	2.7	R I	
omnis mundi est aliquid.	329.3	Rifus supponit gaudium.	612.4
potest dici in actu, vel potentia tripliciter.	172.11	unde causetur.	ibid.
qualibet heterogenea potest stare sub minori quantitate, quàm generabatur.	55.8	Rifus causam nesciuit Cicero.	ibid.5
qualibet mundi agit naturaliter, quomodo.	140.5	S A	
sicut se habet ad esse, sic se habet ad cognosci.	171.9	SAmuclis anima an verè apparuit Sauli.	660.7
simpliciter immutabilis non est in tempore.	299.3	Sanctiores qui bic fuerunt, in futura vita erunt doctiores.	656. sect. 2. n. 1
spiritualis in intellectu efficit suam speciem, quomodo.	641. col. 2. n. 3	Sanguis à quo moueatur.	598.4
successiva dependet continuè à suo efficiente.	136.5	est vltimum alimentum.	628.13
Rei naturalis composita duo tantum sunt principia.	76.5	& non tantum hoc, sed etiam facit ad organizationem.	598.4
Rem aliquam cognoscendi duplex via.	368.11	quo sensu animatus.	ibid.5
ad Rem aliquam cognoscendam secundum aliquam scientiam, quid sufficiat.	46.11	Sanguinem assumpsit Verbum.	ibid.
Rem, quam manu tenemus, cur aliquantulum à visu separamus, ut ipsam rectè inspiciamus.	47.17	Sanitas an sit eadem de mane, & de vesperi.	334.23
Res artificiales terminatae sunt secundum magnitudinem.	51.25	Sapiens dominabitur atris, exponitur.	518.4, 157.18
Res cur fracte videantur in aquis.	47.17	que Sapiunt brutis, quare insipida hominibus, & è contra.	623.2
cur gemina videantur febricitantibus, & ebriis.	ibid.19	Sapor apparet non gustatur.	305.11. & 12
duobus modis incipiunt, & desinunt esse.	383.9	Sapor, & odor vicina qualitates.	623.1
immobiles cur nauigantibus videantur moueri.	447.18	Saporis definitio.	ibid.
naturales, & non naturales quare dicantur.	105.13	Sapores extremi, & medij.	ibid.2
naturales non sunt à casu.	163.18	Saporum exempla.	ibid.
sunt in triplici differentia.	38.5	S C	
Res dicuntur falsæ, & quomodo.	640. col. 1. n. 1	Sciens magis est magis conscientiosus.	635.2
illa dicuntur meliores, quarum opposita sunt deteriora.	629.2	Scientia abstractiua an supponat intuitiuam.	550.31, 641.1
nomen, & definitionem sumunt à forma substantiali.	97.3	abstractiua, & intuitiua.	577.13. & 641.1
permanentes quòd durent per solum instans non est inconueniens.	31.10	an differant specie.	ibid.
que dicantur significari equiuocè.	25.4	an distinguantur.	642.6
Res sunt in duplici differentia.	279.4	Scientia alia actiua, alia factiua, alia practica, alia speculatiua.	634.9
		communis potest probare principia alterius scientie, & etiam sui ipsius.	22.6
		Scientia debet esse ex perpetuis, quomodo intelligatur.	1.2
		magis excludit dubitationem à subiecto, quàm fides.	636.8

Index Rerum.

- Mathematica unde dicatur.* 124.4
Scientia naturalis est de omnibus rebus. 2.5
est de re mobili. *ibid.*
naturalis & Mathematica differunt. 122.20
naturalis presupponit Metaphysicam. 2.10
quatuor modis aliquid potest esse de eius consideratione. 1.2. *ibid.* 4
quomodo presupponat Mathematicam. *ibid.* 11
unde dicatur naturalis. 123.2
- Scientia non est de ente per accidens, quomodo intelligatur.* 1.2. *ibid.* 4. 148.8
perfecta potest haberi de conclusione. 8.4
potest esse de aliquo dupliciter. 1.2
practica a fine operis operantis. 634.7
practica intellectus actus dirigit. *ibid.* 9
practica dicitur talis primo ab obiecto. *ibid.* 6
- Scientia qua euacuabitur.* 530.10
quomodo destruetur in patria. 656.2
quomodo fiat. 340.19
specialis non ponit discrimen inter se, & aliam scientiam specialem. 122.19
speculatiua quomodo differat a practica. 633.2. & 5
totalis qua sit. 24.14
- Scientia condiciones quatuor.* 602.4
Scientia eiusdem est cognoscere finem, & ordinata ad finem. 127.16
- de Scientia practica, & speculatiua quaestio parui momenti.* 634.10
- in Scientia naturali non oportet semper habere tantam certitudinem, quantum in Mathematicis.* 3.13
in Scientia qualibet tria sunt. 125.12
- Scientia diuersa sunt secundum diuersitatem rationum considerandi.* 126.13
Mathematica sunt in duplici differentia. *ibid.* 12
Mathematica sunt quinque. 122.22, 123.24
media quare ab uno medio denominantur magis. 125.7
speculatiua sunt tres. 161.10
- Scientias minus communes prius tractat Philosophus, licet non semper.* 541.12
Scire aliquid contingit dupliciter. 8.3
Scire non est idem ac intelligere. 4.5
- S E
- Semen an magis attingat formam foetus.* 605.3
an sit heterogeneum. 604.1
ipsum, & ratio seminalis quid. *ibid.*
non attingit animam effectiue. *ibid.* 2
non uiuit. *ibid.* 3
ubi resideat. 627.5
- Seminis in effusione nimia omnia membra debilitantur, & quare.* *ibid.*
Semina nulla uiuunt, quaedam tamen domi germinant. 629.16
- Senescere est contra naturam.* 343.28
Sensatio an aliquid producat. 632.8
an sensibilis. 509.6
externa abstracta an dabilis. 626.10
externa an per propriam speciem ab interno sensu percipiatur. 511.12
non causat speciem internam. 610.4
- Sensatio impeditur ab immutatione naturali.* 497.3
non est receptio speciei. 611.9
- Sensationis formam idolum, sed non aduertitur.* 511.14
- Sensationes per proprias species ab interno sensu uideri probabile est.* *ibid.* 13
- Sensibile agit realiter, & intentionaliter.* 496.1
- Sensibile commune, abstractando a particularibus non est obiectum sensus communis.* 515.12
an faciat propriam speciem. 575.7
dupliciter sumitur. 515.12
- homogeneum impossibile est esse infinitum.* 208.19
- Sensibile in contrarium agit uniuoce, in sensum equiuoce.* 496.8
minimum datur, secundum Aristotelem. 62.2
omne est intelligibile, non e contra. 577.15
positum super sensum an faciat sensationem. 494.5. & 7.
- secundum an sentiri queat.* 511.14
- Sensibilis quid sit tantum an obiectum intellectum.* 556.1. 557.2
- Sensibilia communia an species proprias habeant.* 501.18
propria communia, & per accidens quo ordine intelligamus. 550.32
quomodo percipiuntur. 500.15
quot sint. *ibid.*
- Sensibilia remota non possent percipi sine speciebus.* 624.1
- Sensibilia sentiri sub quacunque parua magnitudine non possunt.* 54.3
- Sensibilia sola pro nunc nos mouent ad intellectiorem.* 550.33, 561.17
- Sensibilia sunt nobis notiora.* 12.8
- Sensitium omne est loco motiuum.* 593.5
- Sensus accipit formas, seu species sine materia.* 509.3
actius est actus, sed passius tantum ad speciem. 525.15
an actius speciei, & sensationis. 610.10
an plura simul cognoscere potest. 507.6
- Sensus communis a Philosopho quare ponatur.* 509.3
an collatiuus. 510.8
an sentiat colorem. *ibid.* 6
an simul sentiat omnia sensibilia. 514.7
an sit unus, uel plures. 513.1
cognoscit album perfectius, quam uisus. 563.6
cognoscit aliqua differre, non tamen differentiam. 510.8
leditur, non laesi externis. 516.15
non notit uniuersale, nec singulare, sed naturam. 508.
- I I
- quomodo sit unus.* 513.2. & 515.9
quomodo tam diuersa apprehendat. 510.10
sentit suum actum, & quomodo. *ibid.* 7
ubi resideat. 514.4
unde indagetur. 510.9
- Sensus contraria sentit unice a sensatione.* 506.4
- Sensus est singularium, exponitur.* 576.9
quomodo. 575.7
- Sensus externus an efficiat speciem internam.* 610.4
Sensus formam quomodo recipiat. 495.1. & 2
fundatur in organo. 485.1
nequit falli circa obiectum in communi. 516.17
non cognoscit singulare, quia tale. 542.15, 555.6
non sentit suum actum. 509.6
qua ratione in errorem ducatur. 517.19
quomodo cognoscat relationem. 508.11
quomodo in errorem ducatur. 517.19
quomodo moueat se primo. 526.6
- Sensus, si efficit actius, semper ageret, quomodo.* 613. col. 2. n. 3
tantum cognoscit singulare. 16.4
unus quare non cognoscat omnia sensibilia. 499.10
unus tantum internus. 512.16
- Sensus utrum sit receptiuus specierum sine materia.* 495.1
- Sensus communis actuum ordo.* 514.8
eius obiectum quodnam sit. *ibid.* 5
eius obiecti ratio. 515.12
eius organum quomodo unum. 513.3
eius organum est sicut centrum linearum ad circumferentiam

Index Rerum.

ferentiam tendentium. 513.3
vbi refidet. 514.4
in cerebro. *ibid.* 10
Sensum interni varia nomina. 511.15, 512.16. & seq.
Sensum agentem dari probabile est. 611.6
Sensum contraria sentire unica sensatione, quando inter se, dicunt habitudinem. 506.4
Sensum esse actiuum, & passiuum sua sensationis. 611.8. & 9
Sensum falli circa obiecta, quando contingat. 517.18
Sensum quomodo corrumpat excellens sensibile. 516.15
Sensu qua percipiuntur, sunt in triplici differentia. 174.3
Sensu externi sunt quinque. 597.3
Sensu hominis brutorum perfectiores. 500.13
Sensu qui magis ad scientiam deseruiant. *ibid.* 14
Sensum externorum sufficientia ostenditur. 497.3
eorum ordo in nobilitate. 498.5
in perfectione. 499.12
Sensuum quinque numeri deductio. 498.8
Sensu externos non cognoscere suos actus. 510.11. & 12
Sensu internos plures nunquam posuit Scotus. 512.16
in Sensibus quatuor prius immutatur medium quam organum. 491.5
Sentire est quoddam pati, exponitur. 553.41
Separatim esse qua dicantur. 331.13
Separatio forma à materia est eius corruptio. 219.12
Separatio naturalis est anima secundario. 655.3
non est ipsi simpliciter violenta. *ibid.* 2

S I

Sicca, & dura sine medio tanguntur. 492.9
Significare bifariam contingit. 7.12
Significare instrumentaliter contingit dupliciter. *ibid.* 23
Signum omne in numero plurali bifariam sumitur. 333
Signum quid, secundum Augustinum. 7.22
Simile potest agere in sibi simile, quomodo. 319.21
Simplex est quadruplex. 178.11
Simplicitas est de ratione mensura. 284.9
Simplicium forma an pereant in mixtionibus medicinalibus. 606.4
Simul esse qua dicantur. 331.13
Singulare, an cognoscatur à sensu. 555.6
an cognoscatur directe tantum, an reflexè. 578.21
an per eandem speciem intelligatur. 576.10
an sit intellectui nostro per se intelligibile. 573.1
cognosci non potest pro nunc sub propria ratione singularis. 574.6
consideratur dupliciter. 577.13
cur, qua tale, non cognoscatur à sensu. 542.15
de facto cognosci à nobis. 576.12
determinatum quomodo cognoscatur. 579.23
Singulare est notius secundum sensum. 69.12
intelligitur quomodo. 575.9
ipsum, & uniuersale quomodo cognoscatur. 578.19
non cognoscitur ex cognitione uniuersalis. 579.21
non est obiectum intellectus nostri, quomodo. 576.9
per collectionem accidentium non cognoscitur. 579.22
Singularis cognitio pro nunc, an perfectior cognitione uniuersalis. 579.24
Singularis species an representet uniuersale, an alia sit admittenda. 578.20
an representet naturam communem. *ibid.* 18
Singulari quod propinquius est, prius mouet intellectum, quam remotius. 542.13
Singulare non esse intelligibile, falsum est. 576.11

Scoti oper. Tom. II.

Singulare posse intelligi. 574.4
Singulare representari per speciem uniuersalis modificatam. 579.25
Singulare secundum esse intelligibile à nobis absolute. 576.12
Singularitas non est ratio agendi, sed conditio agentis. 575.7, 578.10

S O

Sol citius mane surgens significat pluiam. 617.4
Sol quomodo generet hominem. 127.18, 605. col. 1. num. 4
Sonus quid. 620.2
an successiuus. 621.8
an per corpus densum audiatur. 622.10
an simul ac incipiat, effundat species. 521.9
efficit species, vbi ipse non est. 621.7
habet aliquam, sed breuem permanentiam. 622.10
inest aeri. 494.7
sub aqua editur. 621.4
ut causetur à motu. 620.2
Soni diuisio triplex. 621.5
Soni subiectum quod. 620.2

S P

Spatium maximum, per quod aliquod mobile potest moueri, quomodo non detur. 621.11
nullum, nec distantia est extra cælum. 226.5
separatum de facto datur, secundum fidem. 226.3
separatum nullum est. *ibid.* 5
Species cur non denominet subiectum. 617.6
an ipsa, & habitus maneat in anima separata. 656. sect. 11. n. 1
dicatur habitus. 628.12
diuidaturne in sensatam, & insensatam. 512.18
gignit sui speciem, non tamen in medio. 617.8
Species intelligibilis an possit intelligi sine relatione ad obiectum. 544.8, 639.6
non fit à phantasmate, vel obiecto. 544.8
non fit in medio. 657. col. 1. n. 2
quid sit, & quare sic dicta. 551.35
Species intellectus representat rem absque singularitate, cum qua erat. 19.23
intentionalis alterat. 617.7
Species interuenit, qua remanet post actum dum Angelus intuituè videt obiectum. 578.17
minus requiritur ad productionem odoris, quam coloris. 622.5
mutabilis causat scientiam immutabilem. 616.4
non est causa magis propinqua, quam intellectus. 581.5
non est perfectior obiecto. 610.1
non est ratio agendi intellectui. 581.6
non ideo neganda, quod singulare esset per se intelligibile. 577.16
quo sensu dicatur multiplicari. 624.4
quo sensu habitus. 529.6
reflexa à speculo, fit ab obiecto. 610.2
representat obiectum, secundum qua. 624.3
secunda Qualitatis quomodo differat à prima. 414.8
Species sensus interioris abstrahit à presentia rei. 19.23

23

Species, si intenderetur, quid fieret. 554.3
uisibilis quomodo emittatur, & qua figurà. 624.2
Speciem, & potentiam simul efficere operationes. 525

15

insensatam dari probabile est. 61.9, 512.19
intelligibilem ponendi, qua necessitat. 553.42
Speciem cessante actu manere in intellectu, stabilitur. 529.5
intelligibilem non esse necessariam, probabiliter loquendo, stabilitur. 545.11

O O O

speciè

Index Rerum.

- specialissimam esse primum cognitum nobis cognitione confusâ.* 540.9
- ad Speciem spiritualem quomodo corpus concurrat.* 657.2
- Speciem visibilem quandoque videri.* 617.7
- Speciem vt causa totalis producit obiectum spirituale.* 578.17
- Specie idem dicuntur aliqua dupliciter.* 76.7
- Species an maneat in intellectu, cessante actu intelligendi.* 530.8
- an sint diuersa graduum superiorum, & inferiorum.* 578.19
- diuersa resultant per appositionem vnius speciei numerorum ad aliam.* 210.27
- Species generum, & magis vniuersalium, à quo causentur.* 549.27
- in eodem subiecto sunt plures species.* 625.6
- intellectus imprimunt spiritalia, sicut sensibilia sensui.* 656. sect. 3. n. 1
- insensata an dentur.* 611.7
- intelligibiles sunt danda interna triplices.* 610.3
- non causantur ab obiecto.* *ibid.* 1. & 3
- non dantur pro nunc, quibus singularia intrinsecè represententur.* 578.19
- Species non dependent à phantasinate in conferuati, nec de per se, in fieri.* 530.9
- non habent aequalem perfectionem.* 75.9
- propria singulariù an dètur in intellectu nostro.* 577.17
- quas cum phantasinate elicimus, tantum representant sua obiecta propria, & vniuocè contenta in eis.* 571.30
- quo sensu dicantur multiplicari.* 624.4
- Species sensibiles necessario sunt ponenda.* *ibid.* 1
- dantur.* 546.17, 550.40
- Species si negentur, an detur memoria.* 552.38
- sunt actiua.* 624.2
- sunt diuisibiles.* *ibid.*
- visibiles cur in instanti fundentur, alia non.* 625.5
- Specierum insensatarum causa qua.* 611.7
- Species conferuare perfectionis est.* 529.5
- Species produci ab obiectis, qui negent.* 610.1
- Species qui negent.* 530.7
- Species sensibiles qui negant, volunt actum intelligendi esse ipsam speciem.* 552.39
- sine Speciebus non possunt percipi sensibilia remota.* 624. sect. 14. col. 1. n. 1
- Speciebus sensibilibus admissis, non idèo intelligibiles admittenda.* 553.41
- in Speculi profundo cur videatur res potius, quam vbi est.* 625.5
- in Speculo res ipsa videtur, non eius species.* *ibid.* 7
- in Speculis quibusdam cur res multiplicata videatur.* *ibid.* 8
- Sphæra ignis excedit totum aggregatum ex aliis tribus elementis.* 205.6
- Sphæra vltima non est in loco, nec per se, nec per accidens.* 247.6
- non habet locum.* 238.8
- non proprium, nec commune.* 237.3
- Spirituale nullum cognoscimus intuitiue pro nunc.* 558.5
- Spiritus sanctus liberè producitur.* 648.3
- Spiritalia cum intelligimus, phantasamur aliqua corporalia illis correspondentia.* 555.8
- Spiritalia quâ ratione intelligamus.* 558.8
- Spiritalia speciem imprimunt intellectui, quomodo.* 656. sect. 3. n. 1
- Status intellectus nostri est duplex.* 203.1
- quod stat mouetur, & stat in tempore.* 392.6 & seq.
- Streptitus quare in nocte melius audiat.* 616. col. 2. n. 2
- Studentes nimium cur capite potius doleant, quam corde.* 514.4. & 515.10
- S V
- Subiectio despotica, & politica.* 565.3, 614. col. 1. n. 1
- Subiectum adequatum scientia dupliciter se habet ad scientiam.* 318
- Subiectum alicuius scientia potest in scientia demonstrari per modum passionis.* 2.8
- Subiectum debet denominari à tota qualitate, quam habet, quomodo.* 181.15
- Subiectum habens formam consideratur dupliciter.* 173.17
- in ordine ad suam formam habet triplicem respectum, & statum.* *ibid.*
- in Physica quod.* 125.12.13
- Subiectum non solum dicitur fieri aliud, vel quia ex ipso fiat aliud, sed hoc ipsum dicitur de priuatione.* 79.3
- Subiectum scientia debet habere quatuor conditiones.* 2.3
- Subiecta, & passiones diuersimodè à Physico, & Mathematico considerantur.* 126.14
- Subordinari vnam causam alteri, quid sit.* 130.30
- Subsistere inest substantiis, non à formis, qua in alio sunt.* 88.27
- Substantia aquè incomplexè cognoscitur à sensu, vel ab intellectu, sicut accidens.* 6.13
- bifariam sumitur.* 314.11
- duplex est, simplex, & composita.* 114.10
- est diuisibilis quomodo.* 31.10
- est quantitas, licet non sit quantitas.* *ibid.* 9
- Substantia, & accidens possunt concipi vno conceptu vniuoco denominatiue.* 26.14
- non est obiectum primum intellectui nostri.* 565.2
- Substantia non habet in entitate sua gradus, secundum quos suscipiat magis, & minus.* 314.12
- omnis mensuratur auro.* 300.8
- per se magnitudinem non habet, sed per quantitatem.* 30.4
- potest esse immediatum principium operationis.* 409.10
- quomodo dicatur contraria substantia.* 70.4
- spiritualis quare non generet.* 604.6
- Substantia nullius pro nunc, habemus proprium conceptum, vel speciem.* 549.30. & 565.3
- Substantia aliquid est contrarium, quomodo.* 72.11
- Substantialiter aliquid fit de nouo.* 66.7
- ad Substantiam, & accidens ens est quasi species.* 568.13
- Substantiam ex accidentibus, vt cognoscimus.* 551.34
- Substantiam quomodo cognoscimus pro hoc statu.* 566.9
- Substantias spirituales dari, itémque simplices, & compositas, spectat ad perfectionem vniuersi.* 538.29
- in Substantiis æternis non differunt esse, & posse esse, tamen bene differunt facere, & posse facere.* 200.28
- Successio est secundum gradus forma in alteratione ad qualitatem habentem contrarium.* 176.7
- in alteratione ex tribus prouenire potest.* *ibid.* 4
- in mutatione ad substantiam ex tribus.* 315.3
- non est in mutatione ad substantiam, secundum gradus forme.* 313.7, 315.3
- non est secundum gradus forma in generatione forma substantialis, sed solum secundum partes quantitatis subiecti.* 317.15
- non est sine mutatione.* 279.4
- triplex in generatione potest inueniri.* 316.10. & seq.
- de Successionis causa controuertitur.* 267.9.11
- Superficies aggregata ex superficiei aqua immediata terre, & ex superficiei aeris immediata a terra, est locus proprius, & naturalis terra.* 242.6
- aliqua de factis est infinita.* 202.9
- aliqua est longa, & lata, indiuisibilis tamen secundum profundum.* 361.7
- concava cæli est equalis superficiei cõnexa ignis.* 238.8
- superficies, & locus sunt sicut subiectum, & passio.* 230.10
- Superfi

Index Rerum.

Superficies non est pars proportionalis corporis. 227.8
non tantum debet considerari ut latitudo sine profunditate, sed ut terminus ipsius profunditatis. 228.12
nulla corporis continens, nec aliquod corpus continens est vacuum. 270.5
nulla una, simpliciter loquendo, est locus terra. 242.6
Superficiem concavam esse sine respectu ad aliud corpus, ut contentum, non apparet contradictio. 230.33
in Superficie continente locatum correspondet una relatio, qua dicitur ubi actinum. 235.28
Suppositio quid sit. 24.14
Suppositi ratio est uniuoca inferioribus. 572.33
Sursum, & deorsum, dextrum, & sinistrum, ante, & retro sunt differentia loci. 216.3
Suspicionis differentia. 640.col.2.n.1

S Y

Syllogismus omnis, & solus est consequentia formalis. 6.16
Syncerelis, & conscientia ad intellectum spectant. 634.1

T A

TACTUS à gustu realiter distinguitur. 499.9
an sit unus sensus, vel plures. 498.7
Tactus damnatorum non immutabitur naturaliter. 493.4
Tactus, & gustus duo sensus. 488.15
& quomodo. *ibid.*
Tactus immediatè à sensibili immutatur, gustus non. 497.4
immutatur naturaliter, & intentionaliter. 493.3
in quantum sensus an recipiat calorem materialiter. 496.5
non est unius generis Physici. 486.5
potest duos actus perfectos habere. *ibid.* 4
potest fieri sine medio extrinseco. 490.3
primus sensuum generatione. 498.5
Tactus organum. 489.4, 613.4
non est caro pura, sed nervosa, vel neruus. 489.4
Tactum an requiratur medium extrinsecum, in quo fiat. 494.9
ad eum quale medium requiratur. *ibid.*
ad eum quando requiratur extrinsecum. 490.3
in Tactu non est una contrarietas prima. 487.12
Tactus duo sunt, sed unum tantum sensum constituunt. 487.11
duo specie unum sensum constituunt. 488.15
Tale aliquid dicitur tripliciter. 22.21
Taliter se habere non est aliquid distinctum à materia. 65.2
Talpa habet visum imperfectum. 499.11
Talpa an sint quinque sensus externi. 499.9
Tangibile nullum est simplex infinitum. 204.2
Tangunt se, qua. 332.16
Tantum quid efficiat. 23.8
Tarditas est augmentabilis in infinitum. 48.8
Tarditas, & velocitas in motu ex triplici causa provenire potest. 269.17

T E

Tempus quid sit. 279.5, 286.16
Tempus, ævum, & aternitas durationes significant. 299.2
Tempus cognoscitur dupliciter, secundum aliquos. 287.21
cognoscitur per motum, & è conuerso. 287.19
consideratur secundum duplicem rationem. 296.25
consideratur, vel ut quantitas indeterminata, vel determinata. 294.14
contingit iterari. 295.21
conuenit primo motui ultima sphaera. 305.28
cur potius ponatur in motu primi mobilis, quam in motu alterius orbis. 305.27
debet mediare inter instans, & instans. 288.23
dicitur esse in actu per instans actuale. 282.16

Scoti oper. Tom. II.

dicitur numerus propter duas causas. 292.6
est aliquid motus, secundum prius, & posterum. 286.14. & 16
est diuisibile propter motum esse diuisibilem. 313.14
est duratio rei cum successione. 279.3
est entitas realis. 293.13
Tempus est nunc, propositio, duplicem habet intellectum. 282.16
est idem realiter cum motu. 282.14
est infinitum. 199.24
est mensura durationis. 279.3
est mensura nobilis, & motus, & quietis. 300.7
est mensura motus. 297.32. & seq.
est mobile, quod mouetur. 280.7
est motus caeli. 304.22
est motus. 280.6
est motus sphaerae Solis. 284.7
est numerus cuiuslibet motus. 303.20
est numerans, quo numeramus, tanquam instrumentum. 292.7
est per se quantitas continua. 281.11
est primus motus. 304.22
est quantitas continua. 293.13
est quid continuum. 281.11
est successio, sine consistit in successione. 279.4
est valde immanifestum. 280.10
Tempus, & magnitudo sunt eiusdem rationis quantum ad diuidi, vel non diuidi in semper diuisibilia. 350.11
Tempus, & magnitudo sunt eiusdem rationis, quantum ad finitatem, & infinitatem, secundum extrema. *ibid.*
eiam secundum diuisionem. 349.11
Tempus, & motus non sunt idem conuertibiliter. 280.8
Tempus habet omnes condiciones mensurae. 305.27
idem est eorum, qua simul sunt, & non est idem eorum, qua non sunt simul. 295.21
idem est omnium motuum simul existentium, & equalium secundum durationem. 304.21
idem quorum sit. 296.25
maximum non datur, per quod res naturalis possit durare. 60.5
minimum verò sic. 61.5
Tempus non est circulatio. 277.15
non est formaliter motus. 281.13
non est idem motuum non simul existentium. 304.22
non est motus. 277.16
non est motus, sed numerus motus. 286.17
non est numerus materialiter captus. 294.16
non est quantitas composita ex continua, ex discreta. 294.14
non est sine intellectu. 285.12
non est sine motu. 280.10
non est sine tempore. *ibid.*
non est velox, neque tardum. 278.21
non percipitur sine sensu interiori. 291.3
omne finitum terminatur ad nunc. 302.13
per se est magis causa corruptionis, quam generationis. 302.15
Tempus perceptionis conceptuum uniuersalium indicatur per affuefactionem cognitionis cognoscibilium. 17.12
Tempus potest considerari dupliciter. 293.10. & 11
potest sumi quadrupliciter. 281.12
pro quo supponat. 291.2. & 3
qualiter percipiat diuersimodè propter aliquas passionis anima. 292.4
quod est in motu primi mobilis, distinguitur realiter à motibus inferioribus. 281.14
quomodo ab anima dependeat. 291.3
quomodo ab ea percipiat. *ibid.*
redit idem, sicut motus. 296.26

Index Rerum.

- quod est Tempus uni, non est tempus alteri. 284.8
 Temporis definitio explicatur. 292.8, 294.16
 ad Temporis esse quid requiratur. 282.16
 Temporis pars, licet neutra sit praesens, tamen tempus dicitur esse praesens. *ibid.*
 Temporis partes quae. 279.3
 quae actualitate consistant. 282.16
 Temporis proprietates. 295.20
 Tempore aliqua mensurantur dupliciter. 297.3 2
 in Tempore aliquid dicitur esse tripliciter. *ibid.* 28
 in Tempore aliquo quod movetur primo, mutatur in qualibet parte illius temporis. 392.7
 in Tempore non sunt ea, quae semper sunt, secundum quod semper sunt. 297.29
 in Tempore omne, quod est, exceditur a tempore. *ibid.*
 in Tempore res tabesunt, & senescunt, & homines rerum obliviscuntur. 298.34
 Tempora plura possunt esse simul. 284.8
 nec est inconueniens. 280.9
 Tenebras percipit visus. 550.31
 Terminus a quo est triplex. 69.16
 Terminus ad quem motus duplex. 338.9
 Terminus aliquis tribus modis dicitur esse de Pradicatione Quodaliatus. 413.2
 Terminus communis ad aliqua duo, quorum unum est magis perfectum, & aliud minus, non dicitur analogice de istis duobus. 26.12
 Terminus decisionis rerum duplex. 52.27
 Terminus inceptionis rerum duplex. 51.27
 Terminus nullus est de consideratione Naturalis, nisi qui est definitibilis per motum, vel per aliquod aequivalens. 124.3
 positiuum aliquando definitur per priuatiuum. 191.11
 priuatiuum mutationis non debet dici quies, sed immutatio. 541.23
 Terminus rei non est ipsa res, nec pars eius proprie dicta. 348.5
 significatiuus tam prima, quam secunda notionis, cum aliquid ultra seipsum representet, non potest actu recto intelligi. 18.20
 Terminum connotatiuum esse uniuocum ad substantiam, & accidens, possibile est. 27.17
 Termini, de quibus dicuntur cause, quidam sunt complexi, quidam incomplexi. 134.14
 duo in qualibet specie sunt imaginandi. 51.24
 illi dicuntur unum numero, quorum subiectum est eadem. 181.17
 isti, primus motor, prima causa ultimus finis omnium, & Deus pro eodem supponunt. 458.2
 Terminorum contrarietas bifariam sumitur. 344.4
 Terra bifariam considerari potest. 241.15
 bifariam sumitur. 241.6
 est in aqua, & aqua in aere, & aer in igne, & ignis in caelo. 239.13
 est in loco uno composito ex duobus locis diuersis per aggregacionem. 231.13
 est summe sicca, & prope summum frigida. 52.32
 quomodo sit frigidior aqua. 75.6
 tota interdum mouetur. 108.11
 Tetragonus, & trigonus quomodo differant. 585.5
- T O
- Totum quid sit. 211.31
 bifariam sumitur. 290.33
 categorematicè sumptum est duplex. 35.14
 est duplex. 597.1
 est duplex, actuale, & potentiale. 19.29
 est duplex, homogeneum, & heterogeneum. 38.4
 est priores toto, licet totum non sit prius toto. 35.13
 Totum, & pars quomodo inueniantur in infinito. 203.11
- Totum est sua partes. 33.4
 heterogeneum quid sit. 38.4
 est duplex. *ibid.*
 idem quod prius manet, quomodo. *ibid.* 9
 homogeneum quid sit. *ibid.* 4
 est duplex. *ibid.*
 Totum habet cognitionem duplicem. 20.30
 idem manet, quod prius in totis homogeneis, quomodo. 38.7
 idem manet, quod prius secundum identitatem continuationis partium in successione, & quomodo. *ibid.* 9
 integrale quid sit. 35.14
 est duplex. *ibid.*
 quomodo distinguatur a partibus. 36.20
 Metaphysicum quid sit. 35.14
 Totum non est partes diuisim sumpta, sed coniunctim. *ibid.* 13
 non manet idem totaliter quod prius, quo sensu. 38.7
 nullum potest perfecte cognosci. 46.11
 per accidens, quid sit. 35.14
 per se, quid sit. *ibid.*
 per se triplex est. *ibid.*
 Physicum quid sit. *ibid.*
 Physicum quomodo realiter distinguatur a partibus. 36.19
 Totum potest intelligi diuidi dupliciter. 176.5
 quomodo dicatur moueri ad motum partis. 307.4
 sumitur dupliciter. 33.3
 uniuersale quid sit. 35.14
 uniuersum est in loco per partes. 247.5
 Totius cuiuslibet sunt infinitae partes. 224.31
 eius definitio non recte conuenit definito. 211.35
 eius entitas indiuisibilis. 37.24
 non informat partes, nec è contra. *ibid.* 23
 Totius partes essentielles, & accidentia extensa per totum subiectum, sunt in loco per accidens. 247.6
 Totum ad perfectè cognoscendum in scientia naturali, quid requiratur. 46.12
 non oportet cognoscere omnes partes ipsius qualibet cognitione distincta. *ibid.*
 Totum aliquod quod intrinsecè constituit, est pars eius. 200.28
 Tractio quid sit. 405.14
 est duplex. 406.17
 Tragedus uerus falsus Hector. 640. col. 1. n. 1
 Transmutatio quid sit secundum rem. 77.8
 bifariam sumi potest. 73.18
 est materia ipsa, qua transmutatur. 99.12, 71.9, 73.18
 naturalis, & uolenta quae. 99.10
 omnis est de contrario in contrarium. 71.7
 omnis est successiua. *ibid.* 9
 omnis sit ratione contrarietatis. 208.18
 Transmutationis naturalis principia quot. 77.9
 inter Transmutationis, & priuationis subiectum, discrimen. 81.11
 in Transmutatione omni, & factione oportet esse aliquid, quod aliter se habeat prius, & posterius. 79.4
 in Transmutatione omni naturali quid requiratur. 80.5
 requiritur in ea forma. *ibid.* 7
 in Transmutatione omni necessarium est esse materiam formatam. *ibid.* 6
 in Transmutatione omni subiectum praesupponitur. 71.6
 in Transmutatione quacunque subiectum enunciat in recto. 367.6
 Tristitia a quo causetur. 519.7
 concupiscibilis alia, & alia irascibilis. 616. col. 1. num. 2
 facit animam iudicare tempus esse longius. 292.4
 quomodo fiat. 510.14
 Tunc significat tempus determinatum. 302.13

Index Rerum.

V A

V acuum est nomen privativum.	271.8
est locus non repletus corpore.	214.3, 252.26
nihil est.	254.35
non est.	255.39
non est ex parte motus.	253.30. & seq.
si esset, nullum grave simplex positum in ipso moveretur.	265.4.5. & seq.
Vacui significationes sunt tres.	267.12
Vacuum aliquod esse separatum, est impossibile.	270.3
Vacuum fieri infra cælum, impossibile est, secundum Aristotelem.	226.3
ad Vacuum impediendum ascensus aqua an sit naturalis.	649.8, 655.2
Vacuum non oportet ponere propter motum localem.	254.33
per illud nihil potest audiri.	622.10
de Vacuo duplex imaginatio.	270.3
in Vacuo positio fieri visio.	619.19
in Vacuo, si esset, non fieret motus.	254.34
Vapor odoriferus quomodo attingat ad organum.	622.4
Vas plenum cineribus quomodo contineat tantam aquam, quantum absque cineribus continebat.	251.23
Vbi acquiritur in instanti, quo sensu.	331.11
Vbi duplex est.	248.11
an habeat proprias species, & relationes.	549.27
quantum ad suum esse formale impartibiliter acquiritur.	331.11
Vbi definitio.	330.10

V E

Vectio quid sit.	405.14
Velocioris definitiones.	349.8
explicantur.	364.2
Velocitas cuiuslibet motus penes quid attendenda.	424.3
Velocitas, & tarditas non sunt idem quod gravitas & leuitas.	334.26
non sunt species motus.	ibid.
Velocitas maxima respectu alicuius potentia quomodo possit dari.	61.6
Velocitas motus circularis, & circuitiois penes quid attendatur.	367.7
Velocitas motus localis non est augmentabilis in infinitum.	48.9
penes quid attendatur.	366.4
Velocitas motus sequitur proportionem potentia motoris ad resistantiam moti.	262.4
Velocitas motus unde proveniat.	260.2
non sequitur potentiam motoris.	261.6
non sequitur resistantiam mobilium, vel mediorum per qua fit motus.	ibid.8
Velocitas, si sumeretur in motu, secundum quod est motum, esset possibile motum fieri in instanti.	361.15
Velocitas summa motus, ut de potentia absoluta non datur, ita neque summa tarditas.	389.11
Velocitatis, & tarditatis causa in motu duplex.	254.36, 255.38
Velocitatis motus triplex radix.	425.8
Velocitatem motus attendi penes aliquid, quid sit.	366.3
Velocitas est, quod in aequali tempore pertransit maius, &c.	424.2
Velocius movetur, quod in eodem tempore pertransit plura spatia equalia.	364.3
Velocius movetur, quod in eodem tempore pertransit tantum spatium cum aliqua portione alterius.	ibid.
Velox, & tardum quid dicatur.	281.13
quomodo definiantur.	366.3
sunt differentia relative.	345.6
Vena omnium organorum à corde procedunt.	514.4
Verbum assumpsit sanguinem.	598.5
Verbum cordis, & oris comparantur.	632.6

Verbum est ipsa intellectio actualis.	ibid.7
Verbum non est species, obiectum, vel habitus.	ibid.9
Verbi mentis descriptio.	ibid.6
ad Verbi, vel filii rationem quid requiratur.	633.11
Verba, scio, cognosco, quo sensu faciunt propositionem.	170.3
Veritas aliquando mentiendo dicitur.	637.2
an sit ens rationis.	639.10
an sit in apprehensione simplicium.	637.4
Veritas cognitionis quid sit.	637.col.1 n.1
Veritas duplex in ordine ad causam, & intellectum.	636.1
est in actu formaliter.	637.3
est in iudicio simpliciter.	ibid.4
formalis ex quo resultat.	634.10
in quo consistat.	637.4
in sensu quomodo sit.	640.3
nihil reale addit actui.	638.4
non est aliquid absolutum.	637.2
non potest esse in instanti in propositione includente motum.	638.3
omnis non convenit apprehensione.	637.4
per experientiam quomodo euidens.	635.3
quomodo sumatur ab obiecto.	637.4
Veritatem nihil addere, nisi ens rationis quibusdam propositionibus, constat.	638.5
Veritates necessaria quatuor modis intelliguntur in regulis aternis.	636.7
Vertigo quid sit, & ad quem motum reducatur.	405.14

Verum an predicetur de omni eo, quod intelligitur.	564.11
est duplex.	636.1
non est obiectum intellectus creati.	562.4
non est obiectum primum, & adequatum intellectus nostri.	565.2
Verum, vel ens sub ratione veri, an sit obiectum primum intellectus nostri.	561.1

V I

in Via an cessetur ab amore sine villo malo, vel molestia ostensis amanti.	650.12
Vim motricem anima intendi.	661.13
Violentia motus unde attendenda.	345.4
intrinsicca non est in motu elementi simplicis.	257.5
Violentum, & naturale aequivoce dicuntur de motu.	345.5
Violentum quid sit.	655.1
Violentum nullum est perpetuum exponitur.	586.5
per contrariam qualitatem non est perpetuum.	ibid.6
Virtus aliqua finita producere potest effectum infinite intensum, nullo addito, vel remoto.	95.5
fortior sit debilior, nullo gradu virtutis perditio.	ibid.
illa est maior, qua habet aequales gradus in magnitudine minori.	95.4
infinita non potest esse in magnitudine finita.	471.22
maior in maiori corpore non semper est intensius, licet bene extensius.	96.8
moralis in quo consistat.	412.20
una est, qua magnes ab omni parte attrahit ferrum.	661.3
una potest uniri alteri tripliciter.	95.3
unita est fortior seipsa dispersa.	ibid.4
unita non facit ad maiorem distantiam, quam dispersa.	96.8
Vis animalis quadruplex.	614.2
Vix motrix vbi sit.	615.7
Visibile potest in tantum elongari, ut partes, qua essent in medio, vbi figitur aspectus, viderentur, & tamen partes extrema non viderentur.	45.7
triplex est.	619.18

Index Rerum.

- unum quomodo melius videatur.* 49.8
visibilis duplex partes. 45.6
Vitio à Deo producta an foret verbum. 632.10
Vitio an perfectior erit, quo magis illustratum medium. 618.11
Corporea an dari possit representans indivisibile. 625.9
debet fieri in perfecta rectitudine oculi, & pupilla ad rem visam. 47.17
fieri potest sub angulo contingentia, & non sub angulo minori. 62.2
non fit per extramissionem. 620.24
non potest fieri in vacuo. 619.19
omnis fit per pyramidem. 45.3
quomodo fiat. 46.16
quomodo videatur. 510.11
ubi fiat. 619.20
ad Visionem cur requiratur lumen. 618.10
cur requiratur medium. 619.19
Visionem posse à Deo produci sine presentia obiecti. 642.4
ad Visionem qua requirantur. 46.15
Vilus an videat per extramissionem. 619.20
est virtus passiva. 64.9
imperfectus in talpa. 499.11
in perfectione primus, auditus secundus, olfactus tertius, gustus quartus. 498.5
novit album non esse nigrum. 508.10
percipit tenebras. 550.31
putat baculum, cuius pars est in aqua, fractum, & quomodo corrigatur ab intellectu. 517.18
quare non videat sine medio. 494.8
visus sicut ad colores, ita intellectus ad phantasmata. 511.3
solus necessariò petat medium. 494.6
tantum intentionaliter movetur. 493.3
videt simul album, & nigrum, quomodo. 508.10
Visus obiectum quodnam sit, & an petat medium. 619.17
Visus organum, & medium simul mutantur, non sic de auditu, & olfactu. 492.8, 622.9
eius organum quod sit. 619.20
in Visu simul immutantur organum, & medium. 622.11
Vita alia est substantialis, alia accidentalis. 589.11
in quo consistat. 628.14
Vitæ tres gradus. 592.col. 2.n.1
ad Vitium unum, potius quàm ad aliud, cur multi procliviores. 612.2, 631.col. 1.n.5
Vivens à non vivente quomodo distinguatur. 592.col. 1.num.1
quatuor habet facultates ad disponendum alimentum. 40.24
Viventia, & non viventia quomodo differant. 587.1
quomodo habeant terminus magnitudinis, & paritatis. 53.36
Viventium gradus sunt quatuor, & quinque potentia. 488.16
illorum gradus quomodo subordinati. 593.3
- V L
- Vltimum in actu, quid sit.* 223.29
in potentia quid. *ibid.*
- V N
- Vngues an nutriantur.* 628.13
Vniformitas, & regularitas sunt de ratione mensura. 284.9
Vniformitas, & regularitas motus non requiruntur ad unitatem motus. 337.5
Vnigencitas est de ratione mensura. 284.9
Vnionem ad corpus immortale naturaliter appetit anima. 656.5
- Vnitates est indivisibilis primò.* 212.36
est triplex. 336.3
Vnitas, & punctus quomodo conveniant, & differant. 355.13
Vnitas forma habentis plures gradus, est duplex. 177.11
Vnitas mobilis, & vnitas temporis non sufficiunt ad unitatem motus. 337.6
Vnitas motoris non requiritur ad unitatem motus. *ibid.* 4
numeralis mobilis requiritur ad unitatem numeralem motus. *ibid.* 5
Vnitas obiecti non infert unitatem potentia. 654.2
Vnitas, qua est principium numeri, non est pars numeri. 298.34
qua præcedit omnem numerum naturaliter, est duplex. *ibid.* 33
Vnitas quando sit indivisibilis. 212.36
realis consequitur entitatem realem. 338.9
Vnitas resistens, per quam fit motus, non requiritur ad unitatem motus. 337.4
Vnitas specifica motus in motu locali, unde sumatur. 338.11
non requirit unitatem specificam terminorum à quibus, est quandoque per accidens inveniatur talis vnitas. *ibid.* 10
sumitur per se primò ab unitate specifica termini ad quem ultimati. *ibid.*
Vnitas temporis, in quo fit motus, requiritur ad unitatem motus. 334.24
requiritur ad unitatem numeralem motus. 337.6
sicut & vnitas termini ad quem. *ibid.* 7
Vnitatem motus requiritur quòd sit continuus. 337.4
Vnitatem naturalem motus qua requirantur, & qua non. *ibid.* & seq.
- Vniuersale debet esse in ipsis singularibus, de quibus predicatur.* 18.19
est multiplex. 17.16
est notus secundum intellectum. 69.12
est principium scientie. 17.16
Vniuersale, & singulare an per eandem speciem intelligantur. 576.10
& quomodo. 578.19
Vniuersale in predicando quadrupliciter sumitur. 18.19
Vniuersale magis an prius intelligatur à nobis, quàm minus vniuersale. 538.1
prius cognoscitur cognitione distincta. 539.5
non prius tempore cognitione confusa. *ibid.* 3
Vniuersale minus facilius abstrahitur. 542.15
Vniuersale tantum fit per intellectum. 546.14
magis, & minus an per diversas species represententur. 542.15
non sunt à rebus singularibus separata. 18.19
prius descendunt ad sua particularia individua, quàm ad species. *ibid.* 21
Vniuersum à se, & separatum à quocunque alio, habens extra se aliud corpus, est in loco actu. 239.12
non est in loco, quomodo. *ibid.*
Vniuersi partes tribus modis moveri possunt. *ibid.* 14
Vniucatio est duplex, Logica, & naturalis. 486.6
est triplex. 488.14
item triplex, Physica, Metaphysica, & Logica. 570.24
Metaphysica est minor Logica, & naturali maior. 486.6
Vniucationis diversi gradus. 570.25
eius quadruplex gradus. 28.28
cum Vniucatione qua analogia compatitur. 570.26
ad Vniucationem duo requiruntur. *ibid.* 24
eius rationem non tollunt magis, & minus. 571.31
inter Vniucum, & equiucum non est medium. 570.27
Vniuo

Index Rerum.

<i>Vniocorum, & aqniocorum definitio.</i>	<i>ibid.</i> 24	<i>est potensiarum regina.</i>	629.2
<i>Vnum aliquid dicitur dupliciter.</i>	335.29; 338.9	<i>nequit velle malum.</i>	520.13
<i>Vnum genere, quid dicatur.</i>	336.3	<i>nihil vult necessarium.</i>	634.1
<i>Vnum in numero est duplex.</i>	298.33; 336.3	<i>non obstante quacunq; cognitione via potest peccare, vel non peccare.</i>	648.16
<i>Vnum primum datur in omni genere entium, ad quod omnia alia reducuntur.</i>	285.10	<i>non operatur malum quàm malum.</i>	613.col. 1. n. 2
<i>Vnum sunt multa.</i>	42.30	<i>occurrente præcepto positiuo potest ab omni actu circa illud abstinere.</i>	633.5
<i>Vnum vni tantum opponitur.</i>	185.11	<i>potest velle ens sine expressa relatione bonitatis.</i>	644.
<i>non contrariatur multis.</i>	<i>ibid.</i>	II	
V O		<i>quomodo copulet parentem cum prole.</i>	520.10
<i>Vocis instrumentum describitur.</i>	621.5	<i>quomodo diuertat intellectum.</i>	<i>ibid.</i> 11
<i>eius definitio.</i>	<i>ibid.</i> 6	<i>sumitur multipliciter.</i>	643.7
<i>Volitio an possit poni sine cognitione, per Dei potentiam.</i>	632.5	<i>tendit tantum materialiter in malum.</i>	<i>ibid.</i> 3
<i>Volitionis & nolitionis obiectum quale.</i>	564.10	<i>ut imperfecta appetit distinctum.</i>	<i>ibid.</i> 2
<i>Volitum nihil, quin præcognitum.</i>	574.4	<i>Voluntatis actuum, ab actibus intellectus dependentia.</i>	525.1. & seq.
<i>Voluntarium aliquid dicitur dupliciter.</i>	113.5	<i>Voluntatis ad actum non requiritur iudicium.</i>	647.12
<i>Voluntas quid sit.</i>	643.2	<i>Voluntatis ad actum vtrum cognitio concurrat.</i>	645.4
<i>Voluntas Angeli an sit perfectior voluntate hominis.</i>	655. col. 1	<i>creata triplex libertas.</i>	648.1
<i>Voluntas an diuidatur in irascibilem, & concupiscibilem.</i>	653.1	<i>eius actus fit à cognitione.</i>	646.9
<i>an moueatur à medio.</i>	644.8	<i>eius defectus non supponit defectum intellectum.</i>	647.13
<i>an necessitari possit ad eliciendum actum.</i>	649.9	<i>eius definitio.</i>	643.2
<i>beata liberè Deum amat.</i>	650.10	<i>eius libertas in quo.</i>	650.1
<i>Voluntas contra appetitum imperat motum.</i>	615.5	<i>eius obiectum an possit esse ens.</i>	630.3. 644.10
<i>cum elicit actum, an resuletur relatio realis.</i>	647.11	<i>eius obiectum bonum.</i>	643.3. 613.col. 1. n. 1
<i>deficit quandoqu, nullo posito errore in intellectu.</i>	520.	<i>eius varij actus.</i>	644.1
13		<i>imperium actus eius.</i>	646.9
<i>Voluntas Dei an sit bona bonitate à se formaliter distincta.</i>	639.11	<i>contra Voluntatem cur moueantur cor, & alia membra.</i>	615.6
<i>aut intellectus verus veritate à se distincta.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Voluntatem in via semper esse liberam.</i>	649.6
<i>Voluntas dicitur libera per essentiam, quomodo.</i>	650.10	<i>in Voluntate sunt virtutes morales.</i>	653.1
<i>ducit, & appetitus ducitur.</i>	643.3	<i>Vox eadem aliquando sapiens reflectitur.</i>	312.6; 61.7
<i>est causa totalis suorum actuum.</i>	651.2	<i>Vocis definitio.</i>	<i>ibid.</i> 6
<i>est libera contrariè circa omne creatum.</i>	643.4	<i>eius instrumentum describitur.</i>	<i>ibid.</i> 5
<i>est libera, qua eliciens.</i>	524.11	V R	
<i>est nobis inrinsæca.</i>	585.3	<i>Vrina est superfluum ex digestionem hepatis.</i>	41.27
<i>est nobilior intellectu.</i>	629.1	V V	
		<i>Vultures odorem à longè percipiunt.</i>	622.3

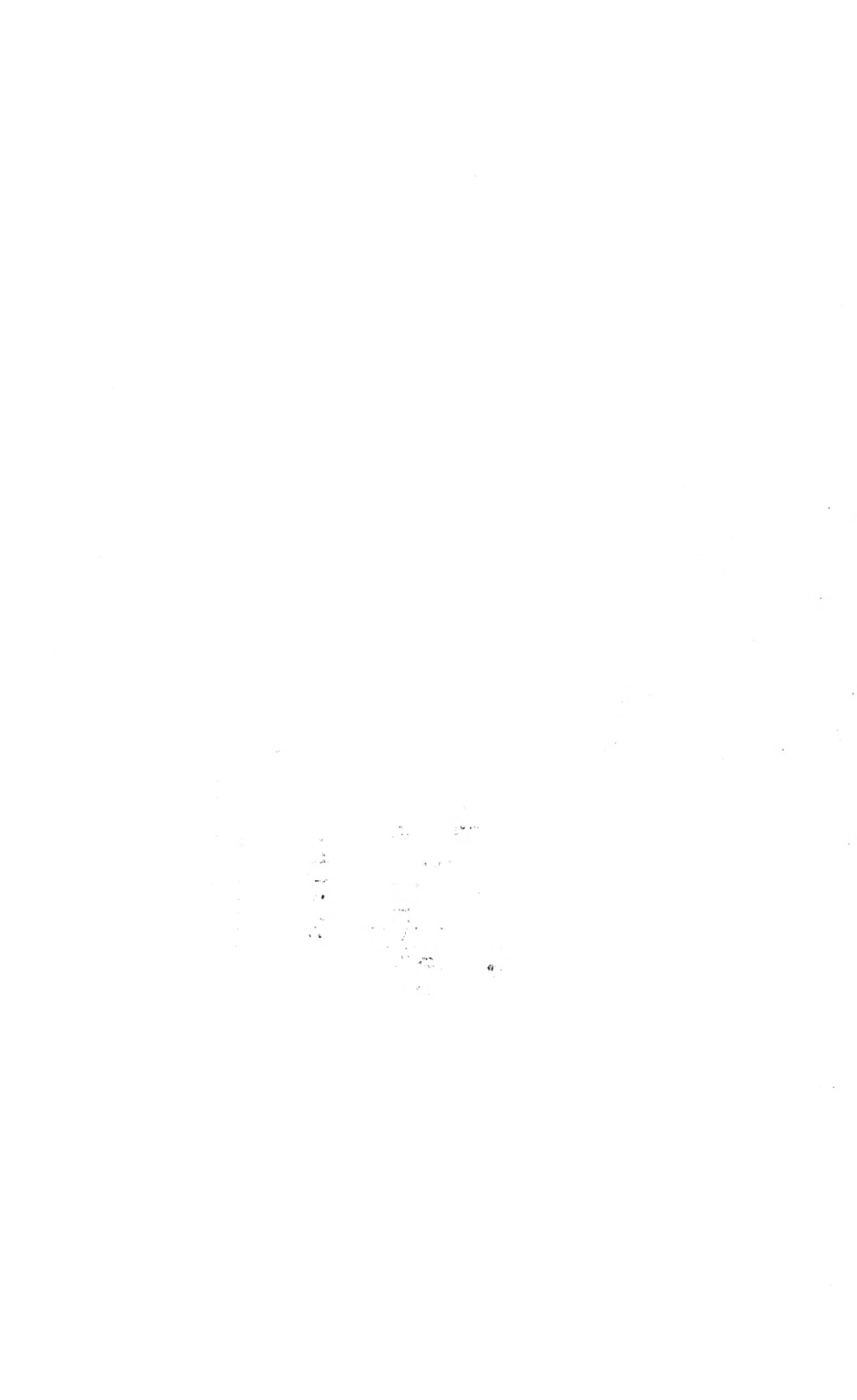
F I N I S.

E R R A T A.

In hac editione lib. Phys. vsq; sumus exemplari Colonia impresso, Anno 1618. tot mendis scate, ut singula vix potuerint emendari, sed serò moniti, sequentia notauimus.

Pag. 35. n. 13. lin. 10. pro *partes* sunt leg. *totum* est priores.
 54. n. 3. lin. 19 leg. *agentia*.
 97. n. 8. Responiones ad 3 & 4. Argum sunt transpositæ.
Ibid. lin. 19. scilicet *Ad quintam*, &c tota deleatur cum sequente, & eorū loco substituatur *Ad quintam & sextam, patet responsio ex notabilibus in corpore questionis positū.*
Ibid. lin. 21. leg. *Ad septimam*. *ibid.* lin. 24. leg. *Ad octauam*.
 111. col. 1. lin. penult. post *secunda*, adde *parte questionis*, & pro *Quo* ad tertiam leg. *Quo* ad primam.
 129. text. 30. lin. 16. post *causis per se*. adde *ut statua as est causa materialis, sed statua factor, &c.*
 145. n. 3. lin. 6. post *omni* adde *populus sequitur*.
 154. n. 10. & 11. Responiones ad 3, & 4. Arg. sunt transpositæ.

Pag. 159. num. 2. lin. 2. leg. *euentus*.
 160. n. 5. lin. 18. pro *quàm* transmutatio leg. *quàm* motus.
 171. n. 6 & 7. Responiones ad 1 & 2. Arg. transpositæ sunt.
 172. n. 10. lin. 32. pro *esset* leg. & non *est*.
 173. n. 2. lin. leg. *nullius*.
 175. n. 9. solutiones ad 4 & 5. Argum. sunt transpositæ.
 176. n. 3. lin 19 post *patet* adde 3. *huius*.
 177. n. 8. lin 10 post *caliditatis*, leg. *verumtiam per noua frigiditatis inducienem frigeſcimus, & gradatim frigus intenditur, patet, &c.*
 180. n. 9. lin. 14. pro *medio* leg. *agente*.
 187. n. 8. lin. 16. post *instanti* adde *motus*.
 401. col. 2. in tit. quæst. pro *momentibus* leg. *momentibus*.

B Duns, Joannes
765 Johannes Duns Scotus
D7
1639a
t.2

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

